A. J. VAN DER AA,

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN,

BEVATTENDE

LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN ZOODANIGE PERSONEN, DIE ZICH OP EENIGERLEI WIJZE IN ONS VADERLAND HEBBEN VERMAARD GEMAAKT,

VOORTGEZET DOOR

K. J. R. VAN HARDERWIJK,

EN

D^R. G. D. J. SCHOTEL.

ONDER MEDEWERKING VAN DE HEEREN:

P. J. B. C. Robidé van der Aa, Mr. J. Bodel Neyenhuis, Prof. P. O. van der Chijs, W. Eekhoff, A. P. van Groningen, Dr. J. J. de Hollander, S. F. Klynsma, P. A. Leupe, H. C. Rogge, T. A. Romein, M. P. Smissaert, Jhr. J W. van Sypesteyn en anderen.

ACHTSTE DEEL. LETTER L EN M.

HAARLEM,
J. J. VAN BREDERODE.
1869.

D. J. van Lennep.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

L.

LAAK (MARIA VAN DER) als historie-schilderes in 1656 in de Confrèrie-kamer te 's Hage ingeschreven. In 1663 was op deze kamer eene door haar geschilderde

Diana of Jagt-Nimph met een boog en pijlen in de hand. Zij stierf in het laatst van 1663 of in den aanvang van 1664.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 924.

LAAN (A. VAN) teekenaar en graveur, welligt een der volgende van der Laans. Kramm, vermeldt van hem een boekprent, in gr. 4o. *Afbeelding van de kleeding der Siammers.*

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 924.

LAAN (ADRIAAN VAN DER) teekenaar en graveur, leermeester van Jan Punt. Men heeft van hem boekprenten, o. a. naar den bataille-schilder van der Meulen, gekleurde en gewaschte teekeningen, en Duitsche en Italiaansche landschappen naar Glauber. Hij was in 1742 nog in leven.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl. 144; Kramm, *Levens en Werk. der Ned. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl. 925; *Aanhangsel* op Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst en Wetensch.*; W. Basan, *Dict. des Choeurs.*

LAAN (A. VAN DER) een dichter uit de zeventiende eeuw. Hij gaf uit:

Visnet bevang. eenige geestelycke liedekens op de Sermonen der Zon- en Feestdagen, 't Amst., A. Lintman, 1684. 2e druk. 12o.

Zie *Cat.* van J. J. Nieuwenhuizen, bl. 129.

LAAN (ADOLF VAN DER). Mogelijk dezelfde of een broeder of aanverwant van A. van der Laan. Van hem bestaat eene zeer groote plaat, voorstellende: *Platte-gronden van het Oude-Zijds- Huiszitten-huis en Huis-zittend Vrouwenhof, benevens deszelfs Opstallen te Amsterdam. Geordineerd, geteekend en op koper gebragt* door A. v. d. Laan 1735; voorts: *Afbeeldingen en Levensbeschrijvingen van eenige voorname personen, waaronder eenige der voornaamste Hervormers, enz. Met* 23 *portretten door den beroemden Plaatsnijder A. v. d. Laan*, Leeuwarden, A. Ferwerda, 1755 in 8o. De platen waren vroeger door van der Laan, waarschijnlijk voor Jan Hayman, te Amsterdam, waar die platen zonder tekst verschenen, gesneden. Ook komt voor *Groot Visserij* door A. van der Laan *fecit*, S. v. d. Meulen, *delineavit* in gr. 4o. Ook vervaardigde hij den titel voor Petri d'Orville, *Juris-Consulti, Poëmata* in gr. 8o. Nagler, die zegt dat hij zich een geruimen tijd te Parijs heeft opgehouden, noemt nog onder zijne voornaamste werken: *Veertig stuks landschappen, zoo in Italië, als in Duitschland na 't Leeven geteekend door den wijtberoemden Kunstschilder J. Glauber*, en geëtst door A. v. d. Laan, gr. fol.; *De groote Walvisch- en Haringvangst*, naar v. d. Meulen, in 2 pl. gr. fol.; *Zeeland en Stroomlust, bestaande in verscheide Gezigten. Naar 't Leeven geteekent van verscheide Liefhebbers*, 21 bladen fol.; *De Dwergenjagt op burleske wijze gehouden*, gr. fol.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 924, 925; F. Basan, *Dictionnaire des grav.* o. h. w. Dr. Hoefer, *Nouvelle Biographie Generale.* T. XXVIII. p. 315.

LAAN of LAEN (DIRK VAN DER), een leerling van Frans Floris. Hij schilderde, volgens van Mander, zeer fraai in het klein. Nagler wil dat hij naar Spanje ging, waar zijne werken zeer gewild waren. Hij bloeide in het midden der zestiende eeuw.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 925.

LAAN (GERRIT VAN DER) of Laen, een der dappere verdedigers van Haarlem (1572), die door Juliaan Romero werd verslagen.

Zie Th. Schrevelii, *Harlemum*, p. 66; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 413.

LAAN (HENDRIK VAN DER) of Laen, zoon van Gerrit van der Laan, in 1520 de jongste raadsheer van het hof van Holland, en van Adriana, dochter van Hendrik van Alkemade, nam deel aan het verbond der Edelen. Hij werd in 1568 aangesteld tot Heemraad van Rhijnland, doch in 1572, toen hij de zijde der vijanden hield, afgezet. Naderhand werd hij Meesterknaap der houtvesterij van Holland, en bleef zulks tot zijn dood, in 1600. Hij huwde Maria, dochter van Kornelis Buys, bij welke hij kinderen verwekte, die voor hem overleden.

Zie *Suite au supplément au Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I. p. 117, 191, T. II. p. 654, 777; *Quartiers Genél.* T. I. p. 149; Ferwerda, D. I. St. II.; van Leeuwen, *Bat. Illustr.* bl. 1201; te Water, *Verbond en Smeekschrift der Edelen*, D. II. bl. 489, 490, D. III. bl. 546, 547.

LAAN (JACOB VAN DER). Zie LANEN.

LAAN (JOANNES), geboren te Hoorn, werd den 5den Mei 1731 te Utrecht tot Med. Doctor bevorderd, na het verdedigen eener *Dissertatio de suppressione mensium.*

Zie *Levensbeschr. van beroemde mannen*, D. III. bl. 703.

LAAN (JOANNES VAN DER) behaalde grooten lof door zijne dapperheid bij het beleg van Colombo in November 1655 onder Gerard Hulft, oppergezaghebber der krijgsmagt, zoo te water, als te lande, in dienst der Oostindische Maatschappij. Hij vatte de stormladders op, en hoewel zwaar gekwetst, ontsnapte hij aan den heelmeester, die hem wilde verbinden, om de zijnen aan te moedigen. Niet minder dapper gedroeg hij zich voor Manaar. Hij werd de *Schrik der Portugezen* genoemd, en voltooide met van Goens de onderwerping van Ceylon.

Zie van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II. bl. 318.

LAAN (KRISTOFFEL VAN DER). Zie LANEN.

LAAN (NIKOLAAS VAN DER) of Laen, zoon van Gerrit van der Laan en van Adriana van Alkemade, werd te Haarlem in 152 geboren; in 1561 verlijd met de hofstede Endepoel. Hij was een ijverig voorstander van den staatsgezinden aanhang, gedurende de spaansche beroerten; heeft tot de innemers van den Briel behoort, en werd op last van Willem I, in den jare 1572, bij eene buitengewone verstelling der wet, tot burgemeester zijner geboortestad gekozen. Men benoemde hem, in dien hagchelijken tijd, tot dien gewigtigen post, wijl de meesten, die toen op het kussen zaten, geoordeeld werden tot handeling met Spanje geneigd te zijn. Een blijk van vertrouwen op zijne kunde en eerlijkheid gaven 's lands. Staten, door hem, nevens eenige andere staatslieden, te benoemen, tot het opstellen van eene nieuwe ordonnantie op de regering van Holland en Zeeland. Het ontwerp vond goedkeuring ter staatsvergadering en ook bij Zijne Doorluchtigheid. Nog in hetzelfde jaar verkoos hem de prins onder de achttien leden van den landraad, welke kort daarna werd opgerigt. Eene gewigtige dienst betoonde van der Laan, in den jare 1582 aan Enkhuizen, toen hij, zitting hebbende van wege zijne stad, ter hooger staatsvergadering van Holland, hielp te weeg brengen, dat eene verraderlijke toeleg op die stad, mislukte.

Hij huwde 1. Maria Boelens, 2. Anna van Schoten en 3. Trijntje van Kerkwerve, en stierf in 1584, 7 kinderen nalatende.

Zie *Suite au Supplément au Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I. p. 100; te Water, *Verbond en Smeekschr. der Edelen*, D. III. bl. 546, 547; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w. Ampsing, *Haarlem*, bl. 177; van Meteren, *Ned. Hist.* B. IV. fol. 78 vers.; *Resol. van Holl. Mei, July, Aug.* 1575, bl. 291; Bor, *Ned. Oorl.* B XVII. bl. 19 (317); Cleyn, *Dank-Offer*, bl. 74; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 412, D. VII. bl. 16, 23, 464; *Bijv. en Nalees. op*

Wagenaar, D. VI. bl. 87; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 1, 2; Muller, *Cat. van Portr.*; *Aanhangsel op Nieuwenhuis, Woordenb. van Kunst en Wetensch.* o. h. w. Zijne afbeelding vindt men bij Wagenaar, t. a. p. D. VII. bl. 27.

LAAN (PETRUS) werd den 24sten December 1696 te Hoorn geboren. Zijn vader, Arnoldus Laan, was aldaar koopman en schepen. Zijne moeder heette Cornelia Hinlopen. Hij had 7 broeders en zusters, van welke Jelmerus, een jongeling van zeldzame geestengaven, door de O. I. Maatschappij naar Perzië gezonden, toen dit land door inwendigen tweedragt verscheurd werd, aldaar werd vermoord, Joannes, die Med. Dr. te Hoorn werd, en Elizabeth, die met Johannes Bennebroek huwde. Petrus ontving wel eene meer ontwikkelende opleiding, maar was toch oorspronkelijk voor den handel bestemd. Zijne ouders gaven aan zijne begeerte om predikant te worden toe, en zonden hem in 1713 naar de hoogeschool te Utrecht, waar hij de lessen van Petrus Burman, Adriaan Reland en Johannes Luyts, een ijverig voorstander der oudere philosophie, hoorde en onder den laatsten eene *Dissertatio de Entis Alicubi* verdedigde. In 1716 begaf hij zich naar de hoogeschool te Leiden, en legde zich op de Hebreeuwsche en Chaldeeuwsche talen en de Godgeleerdheid, onder Joh. à Marck, Joh. Wessels, en Tako Haio van den Honert toe. In 1720 werd hij te Hoorn tot kandidaat aangenomen, in 1722 predikant te Pijnakker, in 1723 te Vlaardingen, in 1725 te Groningen en in 1727 te Utrecht, terwijl de gemeente van Rotterdam, hem meermalen, maar te vergeefs, tot haren leeraar begeerde. Eindelijk benoemden hem in 1738 curatoren der Akademie te Franeker, op aanbeveling van den prins van Oranje, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid, en den 20sten Februarij 1739 hield hij zijne intree-rede *de prudentio Theologo observando*. Laan was een voortreffelijk Voetiaansch godgeleerde, en ofschoon vredelievend in den omgang met zijnen milder denkenden ambtgenoot Venema, evenwel een ernstig voorstander van kerkelijke regtzinnigheid en van alle neologie afkeerig. Zulks bleek uit zijne *Dissertatio de tolerantia civili ad Socianos non extendenda genuinis Mennonitis minime iniqua*, Franeq. 1742, waartoe de zaak van den doopsgezinden predikant Stinstra, die hij ook in zijn *Advys over het bekende werk van J. Stinstra* voor een Voetiaan, verklaarde aanleiding gaf. Ofschoon met ijver zijn ambt waarnemende, waren zijne ligchaamskrachten niet geëvenredigd aan den wil van zijnen geest. Hij werd den 4den April 1743 door den dood weggenomen, bij zijne vrouw, Christina Clara, dochter van Henricus Borrebach, Med Dr. en Richardine van Zuilen, met welke hij in Januarij 1725 gehuwd was, twee kinderen, Henr. Arn. Laan, Jur. Doctor en Richardine, nalatende.

Hij schreef, behalve de gemelde schriften, van welke het *Advys* voorkomt in de op last der Staten van Friesland in 1742 te Leeuwarden in het licht verschenen verzameling van adfyzen, nog twee akademische verhandelingen:

Ad titulum Psalmi XXX, Franeq. 1740.

De Lapidibus agri foedere jungendis, ad Lib. V: 23a Ibid. 1741.

Voorts:

Eerste Beginselen der Woorden Gods over den Heidelbergschen Catechismus, Utrecht. 8o.

Afscheids-Reede van Utrecht, over 1 *Cor.* XVI: 22, 23, 24, Utr. 1738, 4o.

Eerste Kerk-Reede te Franeker over Matth. XIII: 44, Utr. 1739, 4o.

Na zijn dood verschenen, door de zorg van Corn. van Velzen, predikant te Groningen:

Uitgezogte Leerredenen over plaatsen des O. en N. Testaments, Utr. 1746. 4o.

Zie Petrus Conradi, *Oratio funebris in memoriam* P. Laan, Franeq. 1743. 4o.; Vriemoet, *Athen. Fris.* p. 835 seqq.; Miscell, *Groning.* T. III. p. 505; Ypey, *Gesch. der Chr. Kerk in de XVIIIe eeuw*, bl. 631, D. IX. bl. 154, 155; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1722. *a.* bl. 368, *a.* bl. 621, 1724. *a.* 755, *b.* 106, 235, 1725. *a.* bl. 367, 375, 618, 1727. *a.* bl. 245, 499, 1737. *b.* bl. 135, 487, 1738. *a.* bl. 331, 346, 1739. *a.* bl. 489, 1743. *a.* bl. 453; Manrik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schrijv.*; E. M. Oettinger, *Bibliogr. Biographique*, T. I. p. 913.

LAAN (PIETER ADRIAAN VAN DER), te Leiden geboren 10 Junij 1777, als predikant te Zunderdorp (1801) en te Krommenie (1806). Hij overleed den 28sten April 1844.

Hij schreef:

Leerrede over Psalm LXII vers 6, gehouden den 30e November 1828, *na het overlijden van zijn oudste kleinzoontje Johannes Melchior Kluppell, op den 24 November* 1828, gr. 8o. Zaandam, 1828.

LAAN (SAMUEL VAN DER), schepen te Rotterdam, op wien G. Hornius een dichtstuk vervaardigde, voorkomende in zijne *Poëmata ad Wilhelmum* III, Roterod. 1698. p. 192.

LAAN (T. A. VAN DER), dichter uit de zeventiende eeuw, van wien een stekelig vers onder de grafschriften van den poeët P. Rixtel voorkomt.

Zie J. Zoet, *Dichtk. Werken*, bl. 383; Heringa, *Bijdr. tot de Lijst van Ned. Dicht.* bl. 38.

LAANEN (L. VAN DER). Zie LAANEN.

LAAR (A. VAN) schreef:

Schets der geheele Verloskunde, geschikt om deszelfs grondbeginselen volkomen te leeren, in pl. 's Hage 1777. 8o. 2e dr. 3e dr. Amsterd. L. van Es, gr. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boeken*, bl. 294; van Cleef, *Naaml.* bl. 328.

LAAR (MR. BERNARDUS VAN) verdienstelijk regtsgeleerde, in 1784 te Haarlem geboren, vertrok, na zich op de Latijnsche school aldaar, op de oude talen toegelegd te hebben, in 1800 naar de Leijdsche Hoogeschool, waar hij onder de leiding vooral van Wijttenbach groote vorderingen maakte. In 1805 werd hij praeceptor bij de Latijnsche school te Leijden, doch deed reeds in het volgende jaar afstand van dat ambt, en hervatte de studie van de regtsgeleerdheid. Na de openbare verdediging (12 Mei 1810) van eene, door den hoogleeraar Wijttenbach met lof vermelde, dissertatie over de maten en gewigten der Romeinen, werd hij tot doctor in de regten bevorderd, en legde zich, onder leiding van den advokaat Bisdom op de regtsgeleerde praktijk toe. Na de inlijving van het vaderland en het Fransche keizerrijk, vestigde hij zich te Alkmaar, waar hij in 1811, bij of kort na de regterlijke organisatie, substituut, werd van den keizerlijken procureur bij de regtbank van eersten aanleg, doch later deed hij afstand van die betrekking en keerde naar Leijden terug, waar hij de praktijk weder opvatte. In 1833 werd hij tot lid der regtbank zijner vroegere woonplaats benoemd, en tevens op zijne begeerte met de instructie der strafzaken belast. Hij was sedert 1835 lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde en stierf 17 November 1852.

Hij schreef:

Dissertatio antiquao-jurid. enaug. de Romanorum ponderibus et mensuris L. B. 1810. 8o.

Zie zijne levenschets door Jan Pan, in *Handel. der Jaarl. Algem. vergad. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leijden.* 1853. bl. 22. volgg. *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, Bijv. 1853—57, bl. 61.

LAAR (C. VAN) schreef:

Levensbeschrijving van Willem C. H. Friso, Leijden 1752. 2 d. m, portr.

Zie *Cat.* L. G. Visscher, bl. 26.

LAAR (G. VAN) schreef:

Magazijn van tuinsieraden, in 190 *afbeeldingen, nieuwe uitgave met zwarte en gekleurde platen*, Amst. 1802. 4o. 1819. 8o.

Zie van Cleef, *Naaml.* bl. 323.

LAAR (HENDRICK REIJNER VAN), heer tot Lichtenbergh, kapitein onder het regiment gardes van Z. H. den Heere Prins van Oranje, schreef:

Genealogie ofte Geslachtrekening van de overoude ende illustre adelicke familie van Laer, hoe sy eerstelick door eenen Hendrick van Laer is gededuceerd, oorspronckelyck uyt de beroemde en vruchtbare Provincie van Provence in Vranckrijck en naderhant gekomen in Duytslandt, als mede in dese Nederlanden, wat Huysen sy beseten hebben, en noch bezitten, vorders d' Officien, soo Geestelyck, Polityck en Militair door deselve bediendt, 's Gravenhage bij Hermanus Gael, Ao. 1679, in 4o.

Op *Cat.* K. van Alkemade en P. van der Schelling, Amst. 1848, komt een exemplaar voor met *Register en Aanteek.* van Alkemade.

Zie *Navorscher*, D. IV. bl. 41.

LAAR (J. VAN), dichter uit het einde der XVIII eeuw, vervaardigde onder andere lijkzangen op Rutger Schutte en G. J. Nahuijs, die in de bundels lijkzangen op die mannen zijn opgenomen.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Woordenb.*, D. II. bl. 347.

LAAR (JOAN WT. CLAAS VAN).
Het portret van dezen bekenden actiehandelaar te Hoorn, en Brouwer te Middelburg, vindt men bij Muller, *Cat. van Portrett.*

LAAR (J. VAN) schreef:
Wolken van getuigen tegen de beschuldigingen in het werk van J. van Woenzel, Zedige Bedenkingen, Amst. M. de Bruijn, 8o.
Goddelijke Evangeliestem, Amst. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamlijst van Boeken*, bl. 294; *Cat. v. d. Groe*, bl. 98.

LAAR (J. VAN) schreef:
De eeuw der rede door T. Paine, verlicht door de rede van den Christelijken Godsdienst, Amst. 1798. gr. 8o.

LAAR (J. O. VAN) of Laer, jongste broeder van Pieter en Roeland, die volgen, een portretschilder, die zich in 1646 te Nijmegen ophield. Voor weinige jaren bevond zich nog aldaar een door hem ongemeen natuurlijk geschilderd afbeeldsel eener bekende overledene vrouw uit den deftigen stand. In Italië zou hij, op een ezel rijdende, met het beest, dat struikelde, van een houten brug in eene diepte gestort en in den stroom verdronken zijn.

Zie behalve Descamps en Füssli, van Eynden en van der Willigen, Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 145; Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 925, 926.

LAAR (ROELAND VAN) broeder van den vorigen, werd omstreeks 1613 te Haarlem geboren, reisde met zijn broeder Pieter naar Italië en hield zich met hem een geruimen tijd op te Rome. Voor dat Pieter deze stad verliet, vertrok hij naar Genua, waar hij in 1640 overleed. Hij schilderde portretten in dezelfde manier en stijl als zijn broeder. Hij evenaarde hem in koloriet, penseelbehandeling en teekening.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. II. bl 145; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 929.

LAAR (PIETER VAN), Houbraken, Kok en Immerzeel willen dat hij te Laren bij Naarden, doch Schrevelius, Sandrart en Kramm te regt dat hij omstreeks 1613 te Haarlem is geboren. Zijne ouders, die zeer gegoed waren, gaven hem eene goede opvoeding, en lieten hem o. a. in de muzijk — hij werd later een bekwaam vioolspeler — en de teekenkunst onderwijzen. Na zich eenigen tijd, onder de leiding van Jan van Kampen, geoefend te hebben, vertrok hij naar Frankrijk en vervolgens naar Italië. Zestien jaren hield hij zich te Rome op, en verwierf daar grooten roem door zijne transparanten, jagten, strooperijen, kermissen, hoefsmederijen en dergelijke onderwerpen, waarin hij doorgaans paarden te pas bragt. Ofschoon hij weinig naar het leven schilderde, liet echter zijne kunst, wat het natuurlijke betreft, weinig of niets te wenschen over, wijl hij aan een waarnemenden geest een gelukkig geheugen paarde. Ook had hij een buitengewoon vernuft en eene levendige verbeeldingskracht. Hij was om zijne talenten, beschaafden omgang en vrolijken aard zeer gezocht bij zijne kunstbroeders en inzonderheid bevriend met Claude Lorain, le Poussin en Sandrart. Zijne mismaakte ligchaamsgestalte, kluchten en kwinkslagen verwierven hem den bendnaam van *Bamboccio*. Het enkel aanschouwen van zijn persoon wekte de lachlust op. Zijn onderlijf was driemaal langer dan zijn bovenlijf. Hij had een korten hals, het hoofd tusschen de schouderen en bijkans geen hals. Zijn bovenlijf, meldt Sandrart, wist hij, door zamentrekking, nog korter te maken dan het van natuur was. Onder het dansen, waarin hij zeer vlug en vaardig was, vertoonde hij dikwerf de gestalte van een enkel menschelijk onderlijf met een hoofd daarop geplaatst. Het was op het verlangen zijner bloedverwanten en het schrijven van Sandrart, dat hij in 1639 naar Haarlem terugkeerde en bij zijn broeder, een voornaam schoolmeester aldaar, zijn intrek nam. Hij keerde later naar Italië terug, waar hij in 1674 zou overleden zijn. Passeri schreef »dat men eerder meenen zou zijne tafereelen door een venster te zien, dan dat zij op doek waren geschilderd." Ook roemt hij zijne kleur en schildertrant als een goed voorbeeld der Italianen, die goed *Bambochades* willen schilderen. Kramm zag op zijne kunstreizen, te Parijs in de Louvre, te Berlijn, Dresden en te Weenen verschillende kunststukken van dezen meester, en vermeldt een menigte zijner etsen. Fiorillo meldt: »dat er vroeger in Holland drie zijner voornaamste stukken in de kunstverzameling van Gerard Reynst waren, die waarschijnlijk naar Engeland zijn gevoerd.
Zijne afbeelding komt meermalen voor en o. a. in het kabinet van den heer Kramm, wiens uitvoerig artikel over hem zeer belangrijk is en menige fout zijner voorgangers aanwijst.

Zie Houbraken, J. C. Weyerman, Sandrart, van Eynden en van der Willigen, Kok, Hoogstraten, Luiscius, Schrevelius, *Beschrijv. van Haarlem*, bl. 384; Mensel, *Museum*, B. III. St. I. s. 288; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch*, D. II. bl. 144; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.*, D III. bl. 926 volg.; Muller, *Cat. van Portrett.*; de Peles, *Lev. der Schild.*, bl. 390.

LABADIE (JEAN DE) of de la Badie werd den 10den Februarij 1610 te Bourges in Guienne geboren. Zijn vader, afstammeling van een adelijk geslacht, gewoon edelman des konings en gouverneur van die stad, bestemde hem tot de regtsstudie, om hem later een of ander staats- of regterlijk ambt te doen bekleeden, en zond hem, zeven jaren oud, naar het Jezuiten-collegie te Bourdeaux. Hier vond de behoefte van den vatbaren knaap naar grondige kennis en naar voedsel voor zijne levendige verbeelding, spoedig bevrediging, en het kostte de vaders, die groote verwachting van hem hadden opgevat, luttel moeite hem voor den geestelijken stand in hunne orde te winnen.
Nauwelijks had hij zich echter op de godgeleerdheid beginnen toe te leggen, of hij zag met smart en verbazing, dat hetgeen men hem onderwees, niet overeenkwam met hetgeen God hem door Zijn Woord en Geest geleerd had, inzonderheid in de stukken der voorverordenering, der genade en onmagt van den mensch, en al hetgeen er van afhangt, terwijl de ijdele en domme schoolsche wijze, op welke hij de goddelijke waarheden hoorde behandelen of in de hem ter hand gestelde boeken las, hem met droefheid en afkeer vervulde. Hij kon echter niet besluiten de orde te verlaten, voor hij krachtige pogingen had aangewend om haar te hervormen. De Jezuiten, zich in hunne hoop bedrogen ziende, dat zijne uitstekende talenten tot verheerlijking hunner orde zouden worden aangewend, ontvlamden in gloeijenden haat en zwoeren zijn verderf. Welhaast kwam er bij den raad van den aartsbisschop te Bourdeaux een klagt tegen hem in, dat hij heimelijk calvinistische gevoelens koesterde, en sluiksche plannen van hervorming voedde, dweepachtige gezigten voorgaf, en vijandschap tegen de monnikken openbaarde. Labadie verscheen om zich te verantwoorden, en verdedigde zich zoo, dat zijne vijanden beschaamd stonden. Vrijgesproken en met magt om in alle plaatsen van het aartsbisdom te prediken en met alle vrijheid te leeren, verliet Labadie de raadszaal. Hij scheidde zich echter toen van de Jezuiten af, verliet de orde, sloot zich aan de vaders van het oratorium en trad te Parijs als hervormer op. Toen echter de Jezuiten hem ook daar geen rust gunden, voegde hij zich bij de Jansenisten. De bisschop van Amiens, een zijner bewonderaars, bood hem een kanonniks-plaats aan, zoo hij aan het hervormen in het bisdom wilde arbeiden. Labadie vertrok naar Picardië, maar, gedurende de zes of zeven jaren die hij daar doorbragt, werkte en predikte hij in zoo antiroomschen geest, den paus zelfs den antichrist noemende en den bijbel verspreidende, dat de Jezuiten allerlei klagten aanhieven, en na den dood van Richelieu, door hunne bemoeijingen zijn verblijf te Amiens onveilig maakten. Hij begaf zich nu naar Port Royal des Champs, waar hij het eerst met de werken van Calvijn bekend werd. Meermalen zocht men hem te Toulouse gevangen te nemen. Nu week hij naar Montauban, en hier, waar het protestantismus heerschende was, inniger daarmede bekend geworden, verliet hij de roomsche kerk en deed den 16den October 1650 belijdenis van de leer der hervorming. Na een en een half jaar aldaar ambteloos doorgebragt te hebben, werd hij aldaar buitengewoon leeraar en rector der universiteit. Na een verblijf van zeven jaren, moest hij, ten

gevolge van eenen fellen strijd met den bisschop en de monniken over het begraven van een protestant, Montauban en Frankrijk verlaten, en begaf zich naar Oranje, waar de gemeente hem eenstemmig tot haren herder en leeraar beriep. De bedreiging dezer stad door Lodewijk XIV, dwong Labadie om (1659) gehoor te geven aan de Fransche gemeente te Londen om tot haar over te komen. Op den weg derwaarts, werd hij te Genève, gelijk 123 jaren te voren Calvyn, door den raad, de leeraars en de gemeente opgehouden, ernstig tot prediken uitgenoodigd, en, met toestemming der Londensche kerk, tot leeraar benoemd. Groot was de invloed, dien hij daar uitoefende. Het was alsof er eene geheele omkeering plaats vond. De kerken waren gevuld met belangstellende hoorders, de herbergen ledig, regt en geregtigheid strenger gehandhaafd, de zondag niet langer geschonden, de handel eerlijk gedreven en vroegere verkeerdheden geboet en verbeterd.

Ondertusschen was ook de naam van Labadie in ons vaderland doorgedrongen. Zijne schriften werden vooral door de Voetianen met graagte gelezen, terwijl de broeder van de geleerde Anna Maria van Schurman, met den hoogsten lof sprak van hetgeen hij omtrent den ijverigen leeraar te Genève gehoord en gezien had. Voetius, Essenius, Hoornbeek, Lodenstein, jonkvrouwe Schurman, waren hoogelijk met hem ingenomen, en in 1666 werd hij door de Waalsche gemeente te Middelburg beroepen. Te vergeefs waren de pogingen te Genève om den zoo geliefden leeraar te behouden. In zijne benoeming een goddelijke roepstem ziende, vertrok hij, in gezelschap van eenige Waldenzen, die zich naar de Paltz begaven en van zijne vrienden Yvon en du Lignon, waarbij zich te Heidelberg Menuret voegde, naar Nederland. Met onbeschrijfelijke vreugde en zusterlijke omhelzingen werden zij door Anna Maria van Schurman in hare woning te Utrecht ontvangen. Weldra was het gerucht hunner aankomst door de gansche stad verspreid; hoogleeraren, doctoren, predikanten en vele anderen, die de godzaligheid lief hadden, en onder deze Voetius, Essenius, Nethenus en Lodensteijn, kwamen hem begroeten. Ongeveer tien dagen bleef Labadie te Utrecht. Zij verliepen onder de belangrijkste gesprekken over de dingen, die het koningrijk Gods aangaan, over het gewigt van het leeraarambt, den toestand van het Christendom, van de nederlandsche kerk, hare dringende behoefte aan hervorming. Voet en Lodensteijn betwijfelden het, of de wereld wel ooit uit de kerk zou kunnen gedreven worden. Labadie achtte het niet slechts mogelijk maar zeker, zoo men slechts geen slappe handen, geen trage knieën had, met kracht het onkruid uit den akker des Heeren werd gerukt.

Met hooggespannen verwachting werd hij te Middelburg ontvangen, en men verdrong zich om den beroemden prediker te hooren. Hem zelven werd de toestand zijner gemeente en die der Nederlandsche hervormde kerk weldra duidelijk. Men sprak veel over de heerschende kerktwisten, maar hier onder schuilde dikwijls volslagen onkunde van hetgeen noodig was te weten, terwijl er een wezenlijk gebrek aan godsdienstig leven bestond. Labadie besloot, gelijk hij in Frankrijk en Zwitserland gedaan had, ook in Nederland als hervormer op te treden. Zulks nam de Nederlandsche leeraars weinig met hunnen nieuwen ambtgenoot in. Zij scheidden zich meer en meer van hem af, en eindelijk bleef hij alleen. Reeds had hij, door den algemeenen bijval zijner prediking, vele zijner ambtgenooten tegen hem ingenomen; zulks verminderde niet toen hij op de Synode te Heusden niet verscheen. Hij was echter op de volgende Synode te Amsterdam tegenwoordig en hield er zelfs eene synodale predikatie over Hand. XX: 28 en eene vrij strenge toespraak. Hem werd toen de Waalsche belijdenis ter onderteekening aangeboden. Die niet kennende, stootte hij op de uitdrukking dat de Heer geleden had, »sur l'autel de la croix." Daar dit hem te Roomsch klonk, weigerde hij de belijdenis voor zij verbeterd was, te onderteekenen. Hierop werd hij van ongehoorzaamheid en weerspannigheid beschuldigd. Op de eerstvolgende synode werden die beschuldigingen verbreed en men besloot ze op de aanstaande synode nog breeder te behandelen, en hem naar bevinding van zaken voor korteren of langeren tijd te schorsen. Op verzoek der Middelburgsche regering kwamen echter de Zeeuwsche staten tusschen beide, en om hunnentwil dreef het dreigend onweêr af. Hiermede zou de zaak welligt geëindigd en Labadie voor zijne gemeente en de geheele Nederlandsche kerk behouden zijn, indien er geene gebeurtenis plaats had gehad, die van den grootsten invloed was op zijn volgend leven. Hendrik Meijer, geneesheer te Amsterdam, had in 1666, hoewel zonder naam, een werk uitgegeven, waarin hij betoogde dat de wijsbegeerte de uitlegster was der Heilige Schrift. (*Philosophia sacrae scripturae interpres*). Dit geschrift had geen kleine beroerte in kerk en staat verwekt, en reeds waren Coccejus en Heidanus van hooger hand gelast om het met bondige redenen te weêrleggen, toen de Utrechtsche predikant Wolzogen een tegenschrift in het licht gaf, waarin hij, in plaats van Meijer te bestrijden, beweerde, dat men, om den Bijbel wél te verstaan en uit te leggen, niet de verlichtende werking van den Heiligen Geest, maar alleen taal- en oudheidkunde behoefde; dat men geenszins moet gelooven eene uitspraak der H. Schrift te zijn, hetgeen men meent tegen de rede te strijden en dat het pligt is Gods Woord zoo te verklaren, dat de zin er van niet strijdig zij tegen hetgeen Hij zelf leert in de Natuur; sprekende voorts alleen van een natuurlijk, nooit van een geestelijk licht, afdalende van den Geest Gods, die alleen in alle waarheid leidt (*de scripturarum interparte, contra exercitatorem paradoxum* 1668). Een heir van tegenschriften stormde op Wolzogen los. Labadie klaagde bij den Waalschen kerkeraad van Middelburg over de verregaande onregtvaardigheid van het geschrift en op zijnen aandrang besloot men eene beschuldiging tegen hem op de synode in te dienen. Deze werd in September 1668 te Naarden gehouden. Het boek van Wolzogen werd ter sprake gebragt. Hevig werd er over getwist. Niet weinigen veroordeelden dit werk, en het was, bij stemming, het oordeel der vergadering dat Wolzogen's arbeid hoogst regtzinnig was; ja, men begeerde dat Labadie en de Middelburgsche kerkeraad den Utrechtschen leeraar openlijk op de synode in zijne eer zoude herstellen.

Hiertoe verklaarde Labadie zich niet gemagtigd en verliet diep verontwaardigd de vergadering. Nu keerde men de wapens tegen Labadie, over wien men nog andere redenen van ontevredenheid meende te hebben, en suspendeerde hem en zijnen kerkeraad. Daar toen noch de een, noch de ander wilde gehoorzamen, zette zij beide voorloopig af, en de staten van Zeeland bevestigden dit vonnis. Smeekschriften en jammerklagten werden er uit het midden der gemeente den gevierden leeraar gezonden, jammerklagten over den nood der kerk, smeekschriften om zich te onderwerpen; nog had de synode immers het vonnis niet bekrachtigd; maar Labadie wilde van geen gehoorzamen weten; hij had naar Gods Woord en zijne conscientie gehandeld, hij kon den man, wiens boek hij in gemoede voor een zamenweefsel van dwalingen en onheilige leeringen, een Arminiaansch, Palagiaansch, kettersch, atheïstisch geschrift hield, de kroon niet op het hoofd plaatsen. Zoo lang de gemeente hem hooren wilde, en nooit was de toeloop grooter, zou hij prediken, ja hij had den moed, toen een classis-broeder die in zijne plaats moest optreden, het H. Avondmaal zou bedienen, des morgens te zes ure met eene groote schare van vrienden naar de kerk te gaan en zelf het uit te deelen. Eindelijk werd hij in 1669 door de Waalsche synode, te Dordrecht gehouden, benevens Yvon, die tot zijn helper beroepen was, en de Middelburgsche kerkeraad afgezet, aan du Lignon en Menuret de kansel verboden. Na zijne afzetting verzamelde Labadie te Middelburg eene kleine gemeente, voor welke hij predikte en het Avondmaal bediende. Eindelijk besloot de Middelburgsche regering, daar de onlusten en verdeeldheden dagelijks toenamen, Labadie en de zijnen uit de stad te bannen. Zoodra had zulks de magistraat te Veere niet vernomen, of hij besloot, met overleg der Nederduitsche en Schotsche kerkeraden, aldaar eene Waalsche gemeente te stichten en Labadie en Yvon tot predikanten te beroepen. Ofschoon Labadie hier in het Fransch predikte, behoorde hij echter niet tot de gemeenschap der Waalsche kerk. Op aanzoek der Middelburgsche regering bevalen de staten van Zeeland aan den magistraat van Veere den prediker uit de stad te verwijderen. Hoewel deze dit weigerde, vroeg en verkreeg echter Labadie zijn ontslag, en vertrok in 1669 met zijne vrienden en vele ingezetenen van Middelburg en Veere naar Amsterdam, waar hij eene gemeente stichtte, die den naam droeg van *Nieuwe Kerk*, terwijl Yvon, du Lignon, Menuret en anderen naar elders gezonden werden, om haar uit te breiden. Anna Maria van Schurman, de drie gezusters, en meer aanzienlijken voegden zich bij deze nieuwe kerk. Voetius,

Essenius en anderen, die de handelingen der Waalsche synode hadden afgekeurd, waren echter nu overtuigd, dat Labadie een scheurmaker en een verstoorder van de rust der kerk was geworden; zelfs liet de grijze Voetius den 30 October en 13 November 1669 eene dissertatie *de ecclesiarum separatarum unione et syncretismo* tegen hem verdedigen. Labadie gaf hierop een scherp geschrift in het licht, dat door Voetius met waardigheid werd beantwoord. Terwijl kerkeraden, classen en synoden in Holland en Zeeland ernstige vertoogen bij de regering inleverden, en maatregelen namen om de Labadistische en Separatistische conventikulen te weren; de predikstoelen daverden van 't geschemp en gesmaad tegen de nieuwe kerk; de boekwinkels waren gevuld met allerlei schriften voor en tegen de Labadisten en allerlei pasquilles, vuilaardige schimpschriften op de Labadistische zamenwoning, leer en prediking onder den burgers verspreid werden; nam het getal der toehoorders van Labadie, zelfs uit de deftigste standen, dagelijks toe. Eindelijk besloten de Labadisten vrijwillig eene stad te verlaten, die hen niet langer eene veilige schuilplaats aanbood. Eerst dachtten zij met Antoinette Bourignon op het eiland Noordstrand in Sleeswijk eene kolonie te stichten, doch van dit denkbeeld teruggekomen, en onzeker werwaarts zich te begeven, kregen zij eene minzame uitnoodiging van de prinses van Boheme, Elisabeth, abdis van het vorstelijke, vrij-wereldlijke, keizerlijke rijksstift Herford om derwaarts te komen. Ook hier had de kleine gemeente, die in dweepzucht toenam, met vele moeijelijkheden te kampen. Labadie vertrok hierop met een deel er van naar Altona, waar hij, den 6 Februarij 1674, door een hevig kolijk overvallen werd en den 13 Februarij ontsliep.

Zijne afbeelding ziet op onderscheidene wijze het licht.

Hij schreef:

Introduction à la piété dans les Mystères, paroles et ceremonies de la Messe, Amiens, Charles de Gouy, 1640.

Odes Sacrées sur le très-adorable et auguste Mystère du S. Sacrament de l'Autel; par Jean de Labadie, *Prestre et Chanoine de S. Nicolas d'Amiens*. Amiens, Gilles Gouy le Jeune, 1642.

Lettre de Jean Labadie, (gedagteekend Août 1647). Men vindt uittreksels van dezen brief, waarin Labadie zich verdedigt tegen de verdenking van het Calvinisme te zijn toegedaan, bij Antoine Arnauld, *Lettre d'un Docteur en Théologie à une personne de condition et de piété, sur le sujet de l'apostasie du Sieur Jean de Labadie; du* 1 *Mars* 1651 in 4o. z. n. v. pl. en in *Défense de la piété et de la foy de la Sainte Eglise Catholique, Apostolique et Romaine, contre les mensonges, blasphèmes et impiètez de Jean Labadie, Apostat; par le Sr. de Saint Julien, Docteur en Théologie, c. d. par Godefroi Hermant, Chanoine de Beauvais*, Paris, 1651 in 4o. Men vindt ook in dit laatste geschrift p. 183 suiv.

Lettre de Jean Labadie à M. le Caron, Avocat d'Amiens, gedagt. *Vendredi* 30 *Août* 1647.

Response à un recueil d'articles faussement imputez à M. de Labadie, gedeeltelijk in *Défense*, etc. p. 121.

Journal de Jean Labadie, onuitgegeven, waarvan men uittreksels vindt in de onder No. 3 aangehaalde geschriften.

Déclaration des sentimens de Jean Labadie, *cy-devant Prestre, Prédicateur et Chanoine d'Amiens*, Montauban, Philippe Braconier, 1651.

Lettre de Jean Labadie *à ses amis de la Communion Romaine, ensuite de sa Déclaration*, 1651. 12o.

La Pratique des deux Oraisons mentale et vocale; contenue en trois Lettres, Montauban, 1656 in 12o.

Lettre d'adieu à l'Eglise d'Orange, 1660 in 12o.

Jugement charitable sur l'état présent des Juifs, Amst. 1666 in 12o.

Déclaration de Jean de Labadie, *contenant les raisons qui l'ont obligé à quitter la communion de l'Eglise Romaine, pour se ranger à celle de l'Eglise Réformée*, Genève, 1666. 12o. Mogelijk eene vermeerderde uitgaaf van No. 7.

Triomphe de l'Eucharistie, ou la vraie doctrine du S. Sacrament, Amst. 1667, 4o.

Les divins Herauts de la Pénitence au monde, Amst. 1667 in 12o.

Le véritable Exorcisme, ou l'unique effectif moyen de chasser le Diable du monde Chrestien, donné par Jésus-Christ, Nostre Seigneur au chap. 9 *de St. Marc, et reduit en méditation pour un Jour de Jeûne*, Amst. 1667. in 12o.

Le Jeûne Religieux.

L'idée d'un bon pasteur et d'une Eglise, ou sermon sur le 28 *verset du chap. XX des Actes*, Amst. 1667. in 12o.

La Réformation d'Eglise par le Pastorat, contenues en deux lettres Pastorales, écrites par Jean de Labadie, Middelburg, 1667—1678. 2 vol. in 12o.

Première Lettre, qui a servi d'occasion et de matière aux deux précedentes, in 12o. z. j.

Le Héraut du grand Roy Jésus, ou Eclaircissement de la doctrine de Jean de Labadie, *sur le regne glorieux de Jésus Christ en la terre*, Amst. 1667. in 12o.

L'Arrivée Apostolique aux Eglises, représentée par celles de l'Apostre S. Paul aux Eglises de Rome et de Corinthe, ou Sermons de Jean de Labadie, Middelb. 1667. in 12o. z. n. v. d.

Censura libri de Interprete Scripturarum, 1668. in 12o.

Manuel de Piété, ou Prières pour l'usage de l'Eglise Wallone de Middelbourg, Middelb. 1668. in 12o.

Le discernement Ecclésiastique, bornée á l'Escriture et par elle, pour servir d'apologie à celle de l'Eglise Wallone de Middelbourg en ses affaires par Jean de Labadie, Amst. 1668. in 12o.

Traité Ecclésiastique, propre de ce temps, selon les sentimens de Jean Labadie, *de l'Exercice Prophètique, selon S. Paul, au chapitre* 14 *de sa première Epistre aux Corinthiens, sa liberté, son ordre et sa pratique*, Amst. 1668. in 12o.

Traité de saison, Ecclésiastique et Théologique tout ensemble, des Censures réelles Ecclésiastiques, Suspensions, Interdictions, ou Excommunications; pour servir de preuve convainquante de la nullité de la Suspension, laquelle Mrs. les Députez du Synode Wallon tenu à Leyde le 14 *Septembre* 1667, *ont fait de* M. de Labadie, *Pasteur, ayant prétendu faire une classe le* 10 *d'Octobre à Middelbourg*, Amst. 1668. in 12o.

Extrait de quelques Propositions scandaleuses, touchées dans le livre du Sieur Louys Wolzogen, Ministre. intitulé L'Interprète des Ecritures, censurées par l'Eglise Wallone de Middelbourg, et prouvées telles, qu'elle les a dénoncées aux Synodes Wallons de Flessingue et de Naerden, l'an 1668. in 12o.

Lettre apologétique circulaire de l'Eglise Wallone de Middelbourg aux conducteurs des Eglises Wallones des Provinces-Unies, Middelb. 1668. in 4o.

Quatorze Remarques importantes sur le Jugement, prononcé par le Synode Wallon tenu à Naerden le 5 *de Septembre* 1668, *contre le Sieur de Labadie, et le consistoire de l'Eglise Wallone de Middelbourg, au fait de sa Dénonciation contre le livre du Sieur Wolzogue, qui a pour titre: de Interprete Scripturarum*, in 12o.

Réponse au Libelle diffamatoire d'Henry du Moulin, in 4o. z. j.

Cinq Actes importans du consistoire de l'Eglise Wallone de Middelbourg, 1668. in 4o. z. n. v. pl. en dr.

Cas de Conscience sur le Ministère ou Pastorat, comme il s'exerce à présent, 1668. in 4o. als boven.

Déclaration Chrétienne et sincère de plusieurs membres de l'Eglise, contre le Synode, dit Wallon, la Haye, 1669. 4o.

Protestation de bonne foy, in 4o. z. j. en pl. (1669?)

Déclaration du Corps de l'Eglise Wallone de Middelbourg, de ce qu'ils ont fait au Synode Wallon de Dordrecht, Amst. 1669. 8o.

Lettres du Synode Wallon à Messieurs d'Utrecht, touchant l'approbation du livre de Louys Wolzogen, avec des Notes de Jean de Labadie, Amst. 1669. 4o.

Nouvelle Conviction manifeste des Calomnies etc. 1670. in 4o. z. n. v. pl.

Points fondamentaux de la vie vrayement chrestienne, Amst. 1670. in 12o.

Le Chant Royal du Roy Jésus-Christ, dont l'argument est pris du livre de l'Apocalypse, Amst. 1670. in 12o.

Abrègé du véritable christianisme Théologique et Pratique, ou Recueil de Maximes Christiennes, tant de foy, que de piété et de conduite spirituelle, Amst. 1670. in 12o.

Les Entretiens d'Esprit du Jour Chrestien, Amst. 1670. in 12o.

Les Satires Décades des Quatrains de piété Chrestienne, touchant la connaissance de Dieu, son honneur, son amour, l'union de l'Ame à luy, Amst. 1671. in 12o.

L'Empire du S. Esprit sur les Ames, Amst. 1671. in 12o.

Apologie pour les Eglises Wallones de Middelbourg et de Rotterdam, in 12o.

Le Renoncement à soy même, pour se donner entièrement à Dieu, in 12o.

Traité du soy, ou le Renoncement à soy mesme pour la petite Eglise, Herfort in Westphalen, 1672. in 12o.

Veritas sui Vindex; seu solemnis Fidei Declaratio Johannis de Labadie, Petri Yvon, Petri du Lignon, Pastorum in suo, et integrae Ecclesiae, cui ministrant, quamque secundum Deum dirigunt nomine, jam ante edita, nunc vero aucta, asserta, confirmata, atque objectionibus D. Hundii, D. Ad. Pauli et sex scotorum concionatorum in Hollandia exulum vindicata, Herford, 1672.

Justum Judicium de justâ bonorum a malis, quod ad Communionem Ecclesiasticam attinet, secessione; auctore Daniele Jonâ Beda,

(Anagr. van J. de Labadie) *separato Gall-Germ-Belg-Anglico* Neapoli (Neustadt) 1673. in 12o.

Sanctum et necessarium sciema Danielis Jonae Bedae.

Abrégé du véritable Christianisme, ou Recueil des maximes chrétiennes, Amst. 1685. 2e dr.

Fragmens de quelques Poésies et sentimens d'esprit de M. Labadie, Amst. 1678. in 12o.

In het Nederduitsch.

Kort Begrip van 't rechte en ware Christendom, of gewigtige grondregels, betreffende beyde het recht christel. geloove en de ware Godsaligheyt. Den 2den Druck, Amst. J. van der Velde, 1685. kl. 8o.

Geestelijcke Tijdkortingen van den christelijken dagh. In het Nederd. overgezet door A. V. W. Amst. 1664. 8o.

Practycq des tweederleye Gebeds.... in het Nederd. overgezet door Abr. Godart, Utr. Henr. Versteegh. 1666. 2e dr. 8o.

Versameling van eenige gewichtige gront-regels der Christelyke leere, in 't Nederd. vertaalt door Pet. Heringa, Amst. Joan van Someren, 1666. 2e dr. In het Hoogd. door Kanzer, *Begriff des Wahren Christenthums*, 1696.

Wedergeboren of geen Christen, Amst. 1685.

De kunst van zig zelven te kennen, of een onderzoek der zedekunde, in 't Fransch beschreven door de Hr. J. Abbadie, en om zijne deftigheid vertaald door B. J. R. G. Rotterd. 1700. 2 d. 8o.

Over de afscheiding van goeden en kwaden, ten opzigte der kerkelyke vereeniging en gemeenschap.

Verklaringe van de suyverheyt des geloofs en der leere Joh. de Labadie, Petri Yvon en Petri du Lignon, Herders, enz. vert. door P. Sluiter, Herford, Laur. Antein, 1672. 3 deelen. 8o. Ook in het Hoogd. *Declarations-Schrift, oder eine nehere erklaerung des glaubens Joh. de Labadie*, Herford, 1671.

Triompheerende Godsdienst, Amst. 1726. 2e dr. 4o.

Christelyke Zedekunde, Amst. 1732. 3e dr. in 12o.

Zie de Woordenboeken van Saxe, Kok, Hoogstraten, Luicius, Nieuwenhuis, *de Biogr. Univ.;* Chaufepié, *N. Dict. Hist. et Crit.* op Labadie en Schurman; *Levensbeschr. van voorn. Mannen en Vrouwen;* Witte, *Diar. Biogr. ad an* 1673; *Mém. du* P. Niceron, T. XVIII. p 386—411; *Supplément de l'abbé* Gonjet, T. XX. pp. 140, 169; *Moreri*, T. VI. p. 60—64; Paquot, *Mém. pour servir à l'Histoire Litt. des Pays-Bas*, T. III. p. 535 seqq.; Mauduict, *Hist. de Jean Labadie* 8o.; *Hist. de l'Archi-quaker Jean de Labadie*, 1668. 8o. *Hist. Cur. de la vie* etc. *de Jean de Labadie*, la Haye, 1670; *Korte Onderr., rakende den Staet en Manieren van Leven der Labad.* 4o.; *Relation touchant le P. Jean Labadie, au sujet de sa sortie de la Société de Jésus; Lettre du R. P. Antoine Labré, Prêtre, Religieux Solitaire, écrite au Sr. Labadie sur le sujet de sa prof. de la Religion Réform., à* Bazas, *par ordre de M l'Evêque*, en gedrukt later te Parijs, 1651. in 4o.; *Avis Charit. à MM. de Genève touch. la vie du Sieur Jean Labadie, cy-devant Jésuite dans la prov. de Guyenne et après Chanoine à Amiens, puis Jansén. à* Paris, *de plus Illuminé et Adam. à* Toulouse, *et ensuite Carme et Hermite à la Graville au dioc. de* Bazas, *et à présent Minist. au dit Genève.* par Mauduict, Lyon, Ant. Offray, 1664. kl. 12o.; *Motifs qui ont obligé Ant. de la Marque de sortir de la maison de J. de Labadie, ou est découv. en même tems sa vie priv. et sa manière de enseigner.* Amst. 1670. 12o.; *Sifflet Jesuit. ou Abrégé du Galamat. pieux avec quoy l'Archiquâre Jean de Labadie attrapa les simpl. Espr.* A. M. à Schurmans, *Eucleria seu melioris partis electio, brevem relig. ac vitae ejus delineat. exhib.* Altonae 1693, in het Holl. *Eucleria of uitkiezing van het beste deel*, Amst. 1684. Het tweede deel verscheen in het Latijn, Amst. 1685, in het Holl. ald 1684; Koelman, *Poincten van noodige Reform. Den Tabern. Gods ontdekt, of de ware en rechte Leere van de Kerke door Petrum Yvon; Essentia relig. patef., seu de doctrina genuina foederum Dei* etc. auct. P. Yvon; *Ontdekk. van de ware Religie* enz. uit het Fransch van P. van Yvon, Amst. 1684; *Catech. of Christel. Onderwijz. voorstellende de voorn. Waarheden des Gel.* enz. door P. Dulignon, *in syn leven herder*, enz. Amst. 1683. 3 dln. (naar het Fransch); Yvon, *van de wer. verciersselen of veroord. van de pracht der Wereld door de H. Schr.* Amst. 1685; Dez. *Getrouw Verh. van den staet en de laetste woorden en Dispos. sommiger personen*, Amst. 1681; Koelman, *Hist. Verh. nopens der Labad. Scheuringh en velerley Dwalingen;* J. Stinstra, *Waarsch. tegen de geestdrijverij* enz. vert. door F. de Boissy; Dittelbach, *Verval en Val der Labad. of derzelver leidinghe; Bibl. Brem.* T. VIII. p. 1008—1015; Ypey, *Gesch. der Sijst Godgel.* D. III. bl. 77, Dez. *Gesch. der Christel. Kerk in de XVIII*e *eeuw*, D. X. bl. 390; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 86—115 en *Aant.* bl. 55—70; Focke Sjoerds, *Kort Vertoog van den Staat en de Gesch. der Kerke des N. T.* bl. 511; v. Velzen, *Introd. ad Hist. Eccles. N. T.* T. III. p. 724; *Comp. Eccles. Gothan.* T. III. p. 273; Voetii, *Hist. Polit. Eccles.* T. II. p. 525, T. III. p. 913; *Bescheiden Kerkhervorm.* bl. 15; Diest Lorgion, *Gesch. der Christel. Kerk in Friesland*, bl. 148, verv. H. van Berkum, *de Labadie en de Labad.* Sneek, 1851. 2e dr. G. D. J. Schotel, *Anna Maria van Schurman*. Dez. *De Winterkoning en zijn gezin.* Glasius, *Godgel. Nederl. o. h. w.* M. Goebel, *Gesch. des Christ. Lebens in den Rheinisch-Westphälischen Evangel. Kirche*, T. II; *Nederl Stemmen*, D. II. bl. 82 volgg. Senebier, *Hist. Litt. de Genève*, p. 208. seqq. *Catal. eener uiterst zeldz. Verzamel. van Holl. Bijbels, Psalmen. Pseunab.*, verzam. door F. Muller, bl. 84, 85. *Cat. der Rem. Bibl. te* Amst., bl. 93. *Cat.* de Crane, p. 18. *Cat.* v. Voorst, T. I. p. 169. Muller, *Cat. van Portr.* Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. VI. (Reg.); Basnage, *Ann. des Prov. Unies*, p. 52. W. à Brakel, *Trouwh. Waersch. voor de Labad. en haere dwal.* Leeuw. 1683. Dez. *Leer en Leyding der Lab. ontd.* Rott. 1738. 2e dr. Dez. *Onbill. en Verk. hand. geopenb.*; *Récit vérit. de ce qui s'est passé au Synode des Eglises Walonn.* etc. *assemblé à Dordr.* le 20 Mars, Leyde 1669. 4o. Heringa, *de Audit.* p. 120. seqq. Martinet, *Gesch. der Wer.* D. V. bl. 64; Mollerus, *Cimbr. Lit.* T. III. p. 35; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 233; *Hist. Tijdschr.*, *Codex Diplom.* T. I. p. 77; Scheltema in *Letteroef.* 1804, D. II. bl. 609; Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. V. bl. 317; *Galbanum Jésuit. ou Quintesse de la Subl. Théol. de l'Archicodcre J. de L.* met *Le juste Eloge du Sieur Jean de Labadie*, Cologne (Holland), 1668. in 12o. *Eucl. sive Dessertatiun. de Stud. sacro et profano in Joannem de Labadie, Petrum Yvon et Annam Mariam à Schurman*, Lipsiae, 1675. 12o. Jean Gabriel Drechklers, *Bachelier de l'Acad. de Halle* en Saxe; Hofsbach, *Ph. J. Spener und seine Zeit*, Berlin, 1828, Th. I. S. 92, 93; Arnolds, *Kirch u Ketzer Hist.* T. II. S. 1302—1339; Burmanni, *Sylloge Epist.* T. IV. p. 88; Burman, *Traj. Erud.* p. 330; *Eur. Savante*, Jan. 1719 p 350; Joach. Fred. Fellerus, *Trim. IX Monum. inedit. sect.* III. A. 1717. p. 498—500; *Mél. d'Hist. et de Littér.* T. II. p. 14, 15, Edit. de 1700; *Vie de St. Paul* par M. Collet, T. I. p. 536, 537; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. I. bl. 272, D. VIII. bl. 63; *Mém. des Homm. ill.* T. XXV. p. 20; Pope Blount, *Censura celebr. Auth.* p. 251; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. I. A. bl 257 Rabus, *Boekzaal van Europa*, 1700, bl. 1 volg.; Muller, *Cat. van Portr.*

LABARE (JEAN ANTOINE), treurspeldichter, waarschijnlijk te Brugge geboren, stierf omstreeks 1740 of 1750. Hij schreef:

Kruystocht door Diederyck van Elsatien, Grave van Vlaenderen, en Ludovicus den Goeden, Koninck van Vranckryck; Blij eyndigh Treurspel, z. n. v. pl. kl. 8o.

De Trauwe van Marie de Valois, Princesse van Bourgongne en Trauwe van Seven-thien Neder-landsche Provintien; Blyeyndigh Treurspel, voor d' eerste mael ten tooneele gebracht, en verthoont door de Brughsche Liefhebbers van de Nederduytsche Rym- en Redenkonst op den 9 Januarij 1727, Brugge 1727. 8o.

Dit stuk eindigt met de beide volgende verzen:

„Dat noyt geen onheyl aen dit Edel-paer bejeeg'ne,
En dat den Hemel hun naer ziel en lichaem zeeg'ne.

Christelijcke bemerkinge op de Doodt.

Tydt-wyser gestelt in het jaar zeventien hondert dry en dertigh, Brugge 1733. 8o.

Konst der Poëzije in Nederduytsche veerzen, Brugge 1721.

Beschryving der Triomphe op den 25jaerighen Jubilé van S. D. H. H. J. van Susteren, 14den Bisschop van Brugghe, gevierd 10 *Oct.* 1740, met desz. wapen.

Klachtredens — over het ongeluckigh afbranden van den Hallen thoren der stad Brugghe, op den 30 *April* 1741, *benevens een korte Beschrijv. van deszelfs bouwinghe ende gestaethede*, ald. 1741, met eene pl. van den toren, 4o.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist, Littér. des Pays-Bas* T. II. p. 584; Witsen Geijsbeek, *Biogr, Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 146; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 252, 253, b. 131.

LABORDUS (W.), lector in de wiskunde aan de Leidsche hoogeschool, welke betrekking hij den 23 October 1734 aanvaardde met eene rede: *Over het nut en de noodzakelijkheid om de wiskunde hier te lande in de moedertaal te behandelen.* Men heeft van hem ook een dichtstuk. *Aan den Hoogeerwaarde Heere Frans Fabricius, Theol. Doctor, als hij zijnen vijftigjarigen predikdienst met eene leerrede vierde den 26 November 1737.* Hij overleed 1757, zijn geschilderd portret bestaat.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 347; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche hoogesch.* D. II. *Toev.*

LABONTÉ, Luitenant in het regement Waldeckers, in Nederlandsche dienst, een krijgsman zonder vrees, onderscheidde zich in den posten-oorlog in Vlaanderen en inzonderheid bij den aanval van den 6 Mei 1793 tegen de voorposten te Poperingen, Roerbrugge en Neuf-Eglise. Hij stierf in 1838 als gepensioneerd luitenant-kolonel in Nederlandsche dienst, te Breda.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 53.

LACCHER (Petrus), zoon van Petrus Laccher, predikant te Zierikzee, werd aldaar den 3 April 1636 geboren, in 1657 predikant te Westersouburg, in 1668 te Middelburg, waar hij den 22 December 1699 stierf. Hij was curator der Latijnsche school, en men zegt dat hij des noods op éénen rustdag tot driemaal prediken en daarenboven nog catechiseren kon.

Hij schreef:

Nederlands Grondpilaar afgeteikent na het Godlik Bouwbeeld der Heilige Schrift in eene predikatie gedaan tot Middelburg in Zeeland den 16 April 1673, in tegenwoordigheid van Syn Doorlugtige Hoogheit, den Heer Prins van Orangien, etc. Middelb. 1673. 8o.

Staats en Kerkstugtingen over de beklaaglijke dood van de gerootste vrouwe en vorstinne Maria, Koninginne van Groot-Brittannien, Middelb. 1695.

Zie G. Voetii, *Disput.* T. III. pag. 824; *Lijst der Predik. van Middelb.*; C. Leydekker, *Middelburgs Weektage*, enz. bl. 5, 6; la Rue, *Gelett. Zeel.*, bl 184; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 70; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.

LACH (Abraham). werd waarschijnlijk te Stoelberg geboren, en was een zoon van Nicolaas Lach, predikant aldaar. Hij trad het eerst in dienst bij de Nederduitsche gemeente te Sandwich in Engeland, en kwam van daar in Junij 1708 te Serooskerke in Walcheren, van waar hij in 1710 naar Maastricht vertrok. Hij werd in 1733 emeritus en overleed 3 October 1735. Men heeft van hem:

Raadselgezigten of verklaring over Jesaia VI met eenige Bijvoegsels door Corn. de Wit, Amst. 1739. 4o.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 294; H. de Jongh, *Naaml. der predik. van Gelderl.*, bl. 3 partikuliere berig.

LACHER, van Leiden, hoofdman in den voorgenomen doch niet volbragten krijgstogt naar Friesland in 1339.

Zie *Kronijk van het Hist. Genootsch.*, D. VI. bl. 26.

LACHER (Jan Willemsz.). In het archief der stad Medemblik berust: *Attestatie tegens den luytenant Jan Willemz. Lacher, van dat hem in 't gevecht tegens de Duynkerckers op 't schip van Erick Barents qualycken soude hebben gedragen.*

Zie *Kronijk van het Hist. Genootsch.*, D. VI. bl. 182.

LACHTEROP (Nicolaas), weleer predikant te Kamperveen, waarom hij ook voorkomt onder den naam van Nicolaas te Kamperveen, werd in Aug. 1619 door de Overijsselsche synode afgezet; was in 1621 in dienst der Remonstrantsche broederschap, bediende toen eerst Genemuiden en Rouveen en daarna, in de drie laatste maanden van dit jaar, Naarden en Nieuwkoop, Aarlanderveen en Zwammerdam. In 1630 bediende hij Hoorn met Sapma en Liesselius; van Nov. 1631 tot Junij 1632 Dokkum. Den 17 Aug. 1632 besloten directeuren hem aan te schrijven, om provisioneel in commissie Haarlem te bedienen, doch hij werd om zijne prediking uit de stad en vrijheid van die gebannen. Van dien tijd af was hij in bediening te Moordrecht tot een geruimen tijd over 1652, en werd omstreeks dien tijd te Amersfoort beroepen, doch op klagten uit die gemeente 5 September 1657 te gelijk met zijn ambtgenoot Monachius, door de Broederschap van de bediening aldaar ontslagen. Hij was als predikant van Bommel in de groote vergadering van 1660. Deze gemeente verliet hij zonder order of voorkennis van de Broederschap, waarschijnlijk in 1663.

Zie Brandt, *Hist. de Ref.*, D. bl. ; Tideman, *de Remonstr. Broedersch.* bl. 134, 232, 235, 262, 274, 338.

LACMAN (Jean) werd in 1629 te Doornik geboren, studeerde te Leuven in de philosophie en theologie, waarna hij den 7 September 1657 aldaar werd aangesteld om de dichtkunst in het collegie der H. Drieëenheid te onderwijzen, vervolgens werd hij onderwijzer in de Rethorica bij hetzelfde collegie. In 1662 verkreeg hij een leerstoel in de welsprekendheid en in 1663 werd hij geroepen om in het collegie de Valk de wijsbegeerte te onderwijzen. Den 10 Maart 1675 werd hij, te gelijk met den beroemden Martin Steyaert, tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd. Vier jaren later benoemde hem de aartsbisschop van Mechelen tot president van zijn seminarium, in plaats van Neesen, den 22 Mei 1679 gestorven.

Na die betrekking vijftien maanden bekleed te hebben, keerde hij naar Leuven terug, waar hij, in plaats van Gerard van Werm, tot president van het collegie van Arras was verkozen. Doch niet lang hierna keerde hij naar Mechelen in zijne vorige betrekking terug. De aartsbisschop benoemde hem ook tot censor der boeken van zijn bisdom, en schonk hem een kanunekaat in de hoofdkerk. Ook benoemde hij hem tot aartsdeken en tevens examinator en synodaalregter van zijn bisdom. Hij stierf den 10 September 1704 en werd in het koor der kerk van St. Rombout begraven.

Hij schreef:

Pensées Chrétiennes, entremélees, de plusieurs affections distribuées pour chaque jour de divers mois; lesquelles montrent aux Chrétiens, le chemin assuré du Paradis, et font savourer ses avans goûts dès en ce monde, Louvain 1675. 16o. 2e edit. (augment), 1696. 16o. 2e vol. Brux. (*édition dernière revue de l'Auteur, et mise en meilleur François*) 1704. 16o,; vertaald in het Vlaamsch (*Christelijcke gepeysen*), Leuv. 1676. 16o.; 1683. 16o. (3e uitg.) 1689. 16o. 4o, (4e uitg.).

Concertatio triplex de mente S. Thomae Aquinatis circa obligationem referendi omnes actus in Deum, per ipsum doctorem Angelicum se ipsum explicantem, ad unitatem et pacem invitata; quam praeside Joanne Lacman, S. T. Doctore.... Seminarii Archiep. Praeside, etc. *in eodem seminario tueri conabuntur Franciscus Cornelii, e Petrus Verschueren, die 7 Octobris anni* 1687. 4o. Mechlinae 1687. Lovanii 1703. 12o.

Ook in *Opuscula Doctorum Lovaniensium*.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. des Pays-Bas*, T. III. p. 282.

LACOPS (Jacobus) of Lacopius werd omstreeks 1541 te Oudenaarden geboren, en trad reeds vroeg in de orde der Premonstratensen, welker kleed hij te Middelburg aannam.

Hij paarde aan veel vernuft eene buitengewone kennis der oude talen en letterkunde, en deze, gevoegd bij ligchamelijke schoonheid en zachtheid van zeden, namen zijne medebroeders terstond gunstig voor hem in. De gesprekken, die hij met sommige Kalvinisten, die toen in menigte in Holland werden gevonden hield, deeden hem besluiten de Roomsch Katholieke godsdienst en zijn klooster te verlaten en het predikambt bij de Hervormden te aanvaarden en zelfs een werk *Defloratio aureae legendae* getiteld, tegen de R. C. godsdienst uit te geven. Lacopius keerde echter spoedig naar zijn klooster terug, verloochende zijne dwaling, wierp zijn boek op het vuur en verzocht vergiffenis. Zijne opperhoofden zonden hem hierop naar een ander klooster zijner orde, namelijk Marienweert in Gelderland, waar hij zich bezig hield met het schrijven tegen de Kalvinisten. Niet lang hierna zond men hem, als vicarius naar Adriaan van Hilvarenbeek, pastoor te Munster bij 's Hage, waar Lumey hem den 5den of 6den Julij 1572 met zijn vader en den pastoor gevangen nam. Geen groot losgeld van hunne gevangenen meenende te kunnen verkrijgen, boden zij hem voor een ton bier aan eenige visschers van ter Heijde aan. Toen deze hen voor dien prijs weigerden te lossen, werden zij naar den Briel vervoerd en hij met zijn pastoor en zeventien andere geestelijken ter dood gebragt. (9 Julij 1571).

Zie *Estii Hist. Martyrum Gorcom.*, L. II. C, 13, 14, 15, 25, Lib. IV. IV. C, 38, 39; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, VI; Foppen, *Bibl. Belg.* p. 521; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 425; Petr. Wagenarius, *de Scriptorib ord. Premonstrat.*; P. Opmeer, *Martelaersboek*, D. II. bl. 74.

LACLÉ (Willem Jacob) stierf den 1sten November 1805 te Suriname. Hij was lid van den vriendenkring *kunst door vriendschap volmaakter*. In de *Dichtvruchten* door dezen uitgegeven vindt men van hem een paar *Fabelen* en een dichtstukje *Winter-gedachten*.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. 348 en *Hulde aan de Nagedachtenis van W. J. Laclé en P. H. Roos, door Barbaz* in de *Dichtvruchten van den Vriendenkring*. D. IV. bl. 149.

LACU (Jean de) Kanunnik van het collegie van St. Pieter te Rijssel, leefde in het einde der XVde en in het begin der XVIde eeuw. Men heeft van hem een gedicht, getiteld:

La Quenouille Spirituelle, en vers. Paris Guillaume Nyverd in 16o z.j.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l' Hist. Littér. des Pays-Bas.* D. III. p. 289.

LACTANTIUS REFERGIUS, Italiaansch gezind Nederlander. Onder dezen naam gaf Jan Nomsz in het licht: *Balet gen. De Brutaale Hovenier* (in dichtm. In het jaar van de Reformatie van den Schouwburg). Z. pl. of j. en Harpoen, een tooneelstuk.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 10. p. 36. D. II. bl. 585.

LACTERIUS, een Hollandsch bloemschilder, wiens werken, volgens Kramm, gewild waren, doch die later bierbrouwer werd.

Zie Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders.* D. III. bl. 930.

LADISOU (OTTO), werd in 1587 te Rijssel geboren, trad in 1610 in de orde der Jesuiten en verkreeg sedert den rang van geestelijk Coadjutor. Hij onderwees gedurende 5 jaren de letterkunde.

LADDER (KAPITEIN), sneuvelde bij het beleg van Naarden door de Franschen in 1673.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te Land.* D. III. bl. 149.

L'ADMIRAL (JACOB) in 1694 in Frankrijk geboren, volgde zijn broeder Jan (die volgt) op diens reizen en beoefende, gelijk deze, het miniatuurschilderen en graveren. Vooral legde hij zich toe op het naauwkeurig afteekenen en graveren van Europesche vlinders. Hij stierf omstreeks 1770. Vier jaren later gaf M. Houttuin te Amsterdam dertig stuks platen van hem uit, bevattende zeventig veranderingen dier insecten. Onder deze zijn er echter, die, minder naauwkeurig geteekend en geëtst, waarschijnlijk van zijn zoon zijn.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werken der Holl. Kunstsch.* D. III. bl. 146. Kramm, *Lev. de Holl. Schilders.* D. III. bl. 930.

L'ADMIRAL (JOHANNES), werd in 1698 in Normandye geboren, en leerde te Londen bij den kunstschilder en graveur, Le Blon prentteekeningen met kleuren vervaardigen. Na zich vervolgens te Amsterdam te hebben neêrgezet, hield hij zich onledig met miniatuurschilderen en graveren.

Hij voorzag Jac. de Jongh's uitgave der *Levens der schilders* van van Mander van portretten, die, volgens Immerzeel, wel gelijkende, doch ruw en oppervlakkig bewerkt zijn. Kramm was echter van een ander gevoelen. Zij zijn, volgens hem, wel niet met de burin, zooals in Houbraken, van Gool enz. bewerkt, maar toch allen fiks en velen zeer verdienstelijk geëtst. Hij vervaardigde (1736—1741) ook prenten en gekleurde prentteekeningen voor zes geschriften van B. S. Ruijsch en Albinus. Hij stierf in 1773. Hij heeft zijn eigen afbeeldsel geschilderd en in prent gebragt.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. II. bl. 147. Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 930. Muller, *Cat. van Portrett.*

LAEGH (W. VAN DER), een kunstgraveur, die in 1660 te Amsterdam werkzaam was. Ook schijnt hij zich lang te Kopenhagen te hebben opgehouden. Van hem bestaan o. a. het portret van *Antonius Schellingwouw, Koning Christiaan V in Kroningsgewaad; Johan Caspar de Cibignan Dom. de Oberampach, Colonel et Guber. Bergensis, M. Ther. Buek, K. Haupt prediger in Copenhagen.*

Op een afzonderlijk blad voorstellende den R. C. pastoor J. Barchman Wuytiers op zijn dood-praal-bed door Matham gegraveerd, is door hem een vers gegraveerd van J. van Vondel.

Zie Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders.* D. III. bl. 938.

LAEN (DIRK JAN VAN DER) werd in 1759 te Zwolle uit aanzienlijken huize geboren. Zijne ouders bestemden hem voor hoogere studie, doch zijne voorliefde voor de teeken- en schilderkunst, bewoog hun hem ter opleiding bij den kunstschilder Hendrik Meijer, te Leiden, te bestellen. Na zich eenigen tijd op het vervaardigen van zoogenaamde *Tableaux de genre* te hebben toegelegd, begaf hij zich later tot het landschap, en zond verschillende duin-, bosch- en bergachtige landgezigten, naar tentoonstellingen, die met genoegen werden aanschouwd.

Ook maakte hij plaatjes voor enkele werkjes van zijn stadgenoot en vriend, R. Feith, en bekleedde verschillende betrekkingen in zijn geboorteplaats.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunst-Schild.* D. III. bl. 147, 148.

LAEN (JOHANNES VAN DER) Amsterdammer van geboorte, behoorde tot de orde der Jesuiten, en was gedurende 18 jaren missionaris der societeit in Holland. Hij stierf te Haarlem 10 Julij 1669.

Hij gaf onder den naam van Leonard van Saenen in het Nederduitsch in het licht:

Vindiciae Mensae Fidei, P. Jacobi Stratii S. J. contra Everardum Schuttenium, Calvinianum Zwollensem, 1653.

Regula Fundamentalis fidei, 1661.

Zie Valer. Andreas, *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 671.

LAER (C. S. VAN) een beeldhouwer, in den ouderdom van 79 jaren in 1830 te St. Willebrord, bij Antwerpen, overleden. Hij wijdde zijne laatste levensjaren uitsluitend aan het vervaardigen van kerksieraden.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders,* D. III. bl. 148.

LAER (HENDRIK VAN) heer van Lichtenberg, lid der Zutphensche Ridderschap, curator der hoogeschool te Harderwijk, sedert 1717. Hij overleed in Februarij 1721.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 11.

LAER (JAN WILLEM VAN) te 's Hage geboren, schreef: *Spec. Acad. exhibens varia Juris Belgici antiqui capita illustrata*, Harderov. 1770. 4o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 99, 584 en *Boekz.* 1770, *b.* bl. 246.

LAER (WERNER ROLEWINCK VAN) een Carthuizer uit de vijftiende eeuw, schrijver van *Chronica, dicta Fasciculus temporum, edita et ad finem perducta p. Arn. ther Huernen*, Col. Agrip ap. eund ther Huernen, 1474. fol.

Ook in het Nederd. vertaald, vermeerderd en vervolgd, door Jan Veldenaer uitgegeven, Utrecht, 1480, fol.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 4 en aangeh. Schrijvers, *Cat.* Meerman, Pars III. No. 60, fol.

LAER (W. VAN) schreef:

Wegwijzer voor aankomende goud- en zilversmeden, met platen, Amst. 8o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.* bl. 328.

LAER (REINARDUS TOE) ook wel Toelaar genoemd, predikant te Heumen en Malden (1723), te Rhoon en Moordrecht (1725) Nijmegen (1730) waar hij overleed 5 Nov. 1746, oud 48 jaren en 8 maanden. Hij schreef:

Over het Euangelium van Marcus, Nijm. 1750, Amst. 4o.

Over het Euangelium van Lucas, Nijmegen, 1744. 3 d. Leiden, 4o.

Over de Galaten, Nijm, 1755, Leiden, 4o.

Verklaring over Psalm XX, XXI en LXXXIV, Amst. 1736. Nijm. 1750. 4o.

Zie *Cat.* de Groe, bl. 44; Arrenberg, *Naamr.* bl. 511; H. de Jongh, *Naaml. der Pred. van Gelderl.* bl. 347.

LAER (ROBERTUS REYNAERT TOE) kapitein, sneuvelde in de actie van den 19den September 1799.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. *Bijl.* bl. 6.

LAET (GASPARD DE) werd in de zestiende eeuw te Looz of Borchloen, hoofdplaats van het oude Graafschap Looz, met het bisdom van Luik vereenigd, geboren, legde zich op de wiskunde toe, en werd den 25sten Mei 1512 doctor in de geneeskunde te Leuven. Zijne laatste levensjaren schijnt hij in Frankrijk door te hebben gebragt.

Men heeft van hem:

La prognostication de Louvain pour l'an MDXL, Louv. 1540

Prognostication pour l'an MDLI, Rouen, 1551.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 1. V., *Fasti* p. 230; *La Croix du Maine*, p. 116; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 461; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 719.

LAET (JACOBUS DE) geboren te Leuven, gaf te Maastricht in het licht:

Encomium Musicae.

LAET (JOHANNES DE) te Antwerpen in den jare 1582 geboren, gaf reeds in zijne jeugd vele blijken van zijne neiging voor de aardrijkskunde. Hij gaf eene *Historie der W.-Ind. Comp. van haar begin tot de jare* 1656 en *Beschrijving van*

Zuid-Amerika, of liever West-Indië, vooral der bezittingen van de Spanjaarden en Portugezen in XVII boeken. Ook was hij een der beste en ijverigste medewerkers van de verzameling van staat- en aardrijkskundige beschrijvingen der onderscheidene landen van den aardbol, welke te dier tijd in 48 kleine deeltjes zijn uitgegeven en onder den naam van de Elzeviersche *Respublica* bekend zijn. De Laet leverde voor deze zakbibliotheek o. a. Nederland, Frankrijk, Pruissen, Spanje, Portugal, Polen, Litthauwen, Lijfland, Turkije, Perzië en het rijk des grooten Mogols. Toen de beroemde Hugo de Groot eenige aanmerkingen, betreffende de oorspronkelijke bewoners van Amerika, had in het licht gegeven, verschilde de Laet met dezen geleerden man, en gaf in 1663 eene wederlegging in het licht, die door de Groot met weinig bezadigdheid werd beantwoord. Hij had zich te Leijden gevestigd en overleed in 1649. Zijn vriend Claudius Salmasius betreurde, dat hij door den dood van de Laet, zijn regterhand had verloren. Met dezen en Jos. Scaliger hield hij briefwisseling. Hij was bewindhebber der West-Indische Maatschappij en lid van de Sijnode nationaal te Dordrecht in 1618 en 1619.

Van zijn gelaat bestaat eene voortreffelijke ets door J. G. Bronckhorst vervaardigd.

Hij schreef:

Hispania sive de Regis Hispan. Regnis et opibus Commentarius, Lugd. Bat. 1629. 24o.

Gallia, sive de Francorum Regis Dominiis et opilus, als boven.

Belgii Confoederati Respublica, Ibid. 1630. 16o.

Turcici Imperii Status, seu discursus varii de Rebus Turcarum.

De imperio magni Mogolis sive India vera comment. 1630.

Portugallia seu de illius regnis et opibus comment. Ibid. 1642. 24o.

Respublica Poloniae, Lithuaniae, Prussiae et Livoniae, Amst. 1642. 24o.

Novus Orbis, seu Descriptio Indiae Occidentalis, novis Tabulis Geographicis et variis animantium, plantarum, fructuumque iconibus illustrata, Libr. XVIII, fol. Lugd. Bat. 1633, ap. Elzevir; ook in het fransch ald. 1640.

De Gemmis et Lapidibus, Leidae, 1647. 8o.

Notae ad Dissertationem Hugonis Grotii de Origine Gentium Americanarum et Observationes aliquot ad meliorem indaginerin difficillimae illius quaestionis, Amstelod. ap. Elzevir, 1644, Paris. 1643. 8o. Amstelod. 1693. 4o.

Hierop schreef Grotius:

Dissertatio de Origine Gentium Americanarum, adversus Obtrectatorem, opaca bonum quem facit barba, Par. 1643. 8o.

Welke de Laet beantwoordde met:

Responsio ad Dissertationem secundum H. Grotii de Origine Gentium Americanarum, Amst. 1642, 1644, 1646, apud Elzevir, 8o.

M. Vitruvii Pollionis de Architectura Libr. X cum Notis; praemittuntur Elementa Architecturae collecta ab Henr. Wottono; accedunt Lexicon Vitruvianum Bern. Baldi Urbinatis, et ejusdem Scamilli impares Vitruviani; de Picturâ Libr. III Leon Bapt. de Albertis; de Sculptura excerpta ex Pomponio Gaurico; Lud. Demontiosii Commentarius de Sculptura et Pictura; Omnia Collecta a J. de Laet, Amst. 1649. fol.

G. Piso, *de Medicina Brasiliensius, libri IV; et Georgii* Maergravii *Hist. rer. nat. Brasileae libri VIII.* in fol. Plinii, *Hist. naturalis,* 3 vol. 12o. Th. Smith, *de Republ. Anglorum, Libri III.*

In het Nederduitsch verscheen:

Beschrijving van West-Indiën, of nieuwe Wereld en West-Indische Maatschappij, Leiden, 1625, 1630 en 1644. fol.

Tweede druk, in ontallijke plaatsen verbeterd, met eenige kaarten, beelden van verscheide dieren en planten vercierd. (1630).

Het jaerlijkx Verhaal van de verrigtingen der geoctr. West-Indische Compagnie, sedert haer begin tot het einde van het jaar 1636, *begrepen in* XIII *boecken, met kopere platen vercierd,* Leiden, 1644. fol.

Commentarii de Pelagianis et semi-Pelagianis ex vet. Patrum Senegitis, Harder. 1617. 4o.

Zie *Biogr. Univ. o. h. w.;* Saxe, *Onom. Litt.* T. IV. p. 356; Kok, *Vad. Woordenb. o. h. w.* Nieuwenhuis, *Aanh. op h. Woordenb. van Kunsten en Wetensch. o. h. w.* Andreas Valerius, *Bibl. Belg.* IV; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 672, Pars *Index Batav.* p. 303, 304; Epp. Sarravii, *Ep* 41; Jos. Scaliger, *Epp* 437—446 Burigny, *Vie de Grotius;* Brandt, *Leven van H. de Groot;* H. Grotii, *Manes Vindicati,* p. 449, 721; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letter. en Wetensch.* D. I. bl. 331, 332; J. Klefkori, *Bibl. Erudd. praec.* p. 147; *Cat. der Bibl. van het Prov. Genootsch van Kunsten en Wetensch. in Noord-Brabant,* p. 80; *Cat. der Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 5, 440, *Bijv.* 1853—57, bl. 72; *Navorscher,* D. X. bl. 49; Schotel, *Beschr. van Dordr. voor* LXXXI, *Cat.* de Groe, p. 25, 82, 208; *Cat* de Crane, p 191, *Cat.* Visscher, p. 51; *Cat.* van Oosten de Bruyn, p 85; Muller, *Cat. van Portr.;* Grotii, *Epp.* p. 960—965, 967; Bonhorn, *Orig. Gall.* C. VII. p. 90, 99; Barlaeus, *de rebus gestis Mauritii,* p. 29; Salmasius, *de Coma,* p. 416; Moetius, *de Orac.* p. 114.

LAETUS (Johannes) schreef:

Compendium Hist. Universalis, Amst. 1653. 8o.

Johannes Laeti viri doctis. commentariorum ex veterum patrum scriptis libri duo hodiernis controversiis dirigendis peropportunus ac perquam necessarius. Accesserunt Hadriani et Cassandri quaedam de eodem argumento, Harderov. ex off. Thomae Henrici, imp. Joan Jansohnii, 1672.

LA FABRIQUE (Nicolas) werd te Namen in de tweede helft der zeventiende eeuw geboren, en aldaar door den kunstschilder Bouge in de eerste beginselen der schilderkunst onderwezen. Hierna deed hij eene reis naar Rome, en zette zich, na zijne wederkomst, te Luik neder, waar hij in 1736 stierf.

Hij legde zich vooral op het schilderen van vogels en het figuur toe. Le Comte vermeldt twee stukken van hem, als het *Hoofd van een vrolijken wijsgeer,* dat door een liefhebber te Parijs voor eene aanzienlijke som werd gekocht, en *eene Figuur met een beker in de hand,* dat in bezit was van den koning van Frankrijk.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 148.

LAFONTAINE (Pieter Joseph) werd den 18den Julij 1758 te Kortrijk, waar zijn vader kleêrmaker was, geboren. Zijne eerste opleiding in de schilderkunst genoot hij van zekeren kapellaan van Neste, die hem vervolgens in de gelegenheid stelde, de lessen aan de Teeken-Academie bij te wonen. Later mogt hij het onderwijs genieten van Jean Douelle, een bekwaam schilder van inwendige kerkgezigten. Vervolgens begaf hij zich naar Parijs, waar hij sedert bleef wonen, en in 1782 tot lid der Oude Schilder-Academie werd benoemd. Zijn werk was zeer gezocht, en werd door beroemde meesters, zoo als Drolling, de Marne, Swebach, Tannay en anderen gestoffeerd. Lafontaine dreef ook kunsthandel en stierf, na een aanzienlijk vermogen te hebben verworven, den 12den Januarij 1835.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 148, 149.

LAGÉDAMON (Jean) werd te Parijs geboren, studeerde aldaar in de godgeleerdheid en verkreeg er den rang van licentiaat in dit vak. Hij werd uit het Seminarie van St. Sulpitius aldaar geroepen om de godgeleerdheid te onderwijzen in het aartsbisschoppelijk Seminarie bij Valenciennes, in het bisdom van Kamerijk.

Hij schreef:

Tractatus de Sacramento et Contractu Matrimonii ad usum Seminarii Archiepiscopalis Cameracensis, Duaci, 1743. 12o.

Nouveaux Cantiques Spirituels, 1750, 3 vol. 12o.

Zie *La France Litt.* 1736, p. 127; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. des Pays-Bas,* T. III. p. 642.

LAGEMAN (Hendrik) werd in 1765 te Amsterdam geboren, en ontving het onderwijs van J. G. Holtzhey in de graveerkunst. Hij vervaardigde o. a. voor Felix Meritis te Amsterdam den stempel voor den toegewezen eerepenning en den medaille-stempel tot gedachtenis van het 25jarig bestaan der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en eenige stempels voor gedenkpenningen en portretten.

Hij overleed in 1816. Zijn portret vindt men op het eerste der 4 portretten op de plaat beteekend 1811, van het bekende prentwerk van J. E. Marcus.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 149; Kramm, *Lev. en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 931.

LAGENDAAL (Jacobus) bloeide als dichter in de tweede helft der achttiende eeuw. In 1743 verschenen van hem drie

politieke rijmstukjes: *Nederland op den throon*, *Nederland op den oorloghsthroon* en *De Vrijheid in den Hemel*, alle in heldendicht.

In 1769 verscheen te Amsterdam zijn *Hiob in XII boeken* in 4o., om tot pendant te dienen van Adam, Abraham, Jacob, Gideon, Salomon, Mozes en dergelijke biographiën in rijm. In zijn voorberigt zegt hij, dat hij, al wat historisch is, *poëtisch* behandeld, maar de zamenspraken tusschen Job en zijne vrienden *in rijm* gebragt heeft.

Zie *Boekz.* Mei 1767, p. 506 volgg.; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 147; Arrenberg, *Naaml.* bl. 294; *Cat.* van der Aa, bl. 86.

LAGENDAAL (JAN) gaf in 1773 te Rotterdam, op naam van het kunstgenootschap *prodesse canendo*, waarvan hij administrateur was, een dichtstuk, getiteld: *Zoografiä in XII Boeken*.

Kort daarna verscheen te Amsterdam een brief, waarbij verklaard werd, dat het stuk geheel uit de pen van Lagendaal gevloeid was, die het zonder eenige voorafgaande critiques van het kunstgenootschap, spoedig ter perse gebragt had, mitsgaders de proeven gecorrigeerd enz., zonder het kunstgenootschap daarin eenigzints te kennen.

Zie *Hedend. Vaderl. Letteroef.*, 1774, bl. 181—187; van der Aa, *N. Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 349.

LAGENDAAL (JAN) werd in 1702 proponent bij de Remonstrantsche broederschap, en bediende als zoodanig eerst de Doopsgezinden te Harlingen. Vervolgens werd hij predikant der Remonstrantsche Gemeente te Noordwijk (1707), Utrecht 1710) en te Rotterdam 1713—1767).

In het laatstgenoemde jaar werd hij emeritus, en overleed in den aanvang van 1768.

Hij schreef:

Lijkrede uit Psalm IV: 14 *over den Eerwaardigen, Geleerden en Godzaligen Sebastiaan van der Lanen, leeraar in de Remonstrantsche Gemeente te Rotterdam*, Rott. 1727. 4o.

Zie Cattenburch, *Bibl. Remonstr.* p. 6; Alkemade, *Beschrijv. van den Briel*, D. I. bl. 58; J. Tideman, *Rem. Broed.* bl. 54, 93, 204, 257, 376. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 497; Glasius, *Godgel. Ned.*

LAGEMAN (J. M.) graveur in het laatst der achttiende en begin der negentiende eeuw. Er bestaat van hem een vriendschaps-medaljetje met het opschrift: *Een Heilig Pandt is vriendschapsband (Morte et invidiâ amicitia major)* (1770), een penning *op de stormen en overwinningen in* 1676*; op het 2e eeuwfeest van het Luthersche Diakoniehuis te Amsterdam* 1778*;* een medalje op het *Zeegevecht bij Doggersbank* (1781)*; op het drievoudig verbond in* 1781*; op de vrijverklaring van Amerika door Nederland in* 1782*;* een eeuwfeest-penning voor het *Diaconie- Oude- Vrouwen- en Mannenhuis te Amsterdam* (1783)*; op het herstellen der rust te Harlingen in* 1787*; op het herstel van Prins Willem in* 1788*; op den dood van Franklin; op het 25jarig stadhouderschap van Willem V*, 1791*; op de inwijding van de kerk der Herstelde Lutherschen in* 1792; een kleine medalje op het (van 7 tot 15 Junij) toedienen van het Sacrament des vormsels, door den aartsbisschop van Nisibi, graaf Cesar Brancadoro, 1792 en een vriendschaps-medalje met een Amicitia-beeld en het bijschrift *Bant van Eendragt*. Lageman was een middelmatig graveur.

Zie Kramm, *Lev. en Werken der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 931; Dr. Wap, *Astrea* 4e Jaarg. 1855, bl. 459.

LAGERS (GEORGE HENDRIK), geboren te Hamburg, den 22 Februarij 1760 werd predikant bij de Evangelisch Luth. gemeente te Utrecht, en in Januarij 1807 bij die te Amsterdam.

Hij gaf uit met J. Schultz, *Kerkelijke Redevoeringen en aanspraken bij de opening en sluiting van de eerste vergadering der Evang. Luth. Synode*, Amst. 1819, gr. 8o.

Hij wordt opgegeven als vervaardiger van gezang 79, 88, 81, 107, 330, 341 en 342 uit het gezangboek thans bij de Evangelisch Luthersche gemeente in ons vaderland in gebruik. Hij overleed den 25 Maart 1833.

Zie Prof. Nieuwenhuis, *Gesch. der Amst. Luth. Gem.* bl. 124; van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 370; van Cleef, *Naaml.* bl. 332; Muller, *Cat. van Portr.*

LAGERWEY (F.) kostschoolhouder te Weesp, schreef:

Neues Deutsches Lese- und Uebersetzungs-buch für Niederlands Schulen, enthaltend eine kurze Anleitung zum Deutsch lesen und eine zweckmässige zur Beförderung der Fortschritte besonders dienliche. Sammlung von Lese und Uebersetzungsstücken aus den besten Prosaisten und Dichtern gezogen, und nach stufenweiser Schwierigkeit geordnet, nebst einen erklärenden Verzeichnisz der darin vorkommenden schwersten Wörter und Redensarten, Dordr. 12o. 1846. bei H. Lagerwey.

LAGERWEY (J.) Gz. werd den 28sten December 1801 te Geertruidenberg geboren, en na het onderwijs van den Raamsdonker onderwijzer van Beest genoten te hebben, hulponderwijzer op de bloeijende school van den heer Ramakers te Amsterdam, en vervolgens op die van den heer A. Dupper te Vianen. Na nog eenigen tijd op de kostschool van den heer van Iterson te Alphen werkzaam te zijn geweest, werd hij in 1823 tot kostschoolhouder in zijne vaderstad benoemd. Deze school werd weldra een der bloeijendste van het vaderland. Lagerwey had groote verdiensten omtrent de opvoeding, het onderwijs en de daartoe behoorende vakken. Hij was lid van het Wiskundig Genootschap *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven* en van het *Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* in *Noord-Brabant*, en langen tijd voorzitter van de afdeeling van het *Nut van 't Algemeen* te Geertruidenberg. Hij overleed in 1845.

Hij schreef verschillende schoolwerkjes o. a.

Nieuw Engelsch Lees-, Leer- en Vertaalboek, strekkende tevens tot Inleiding in de studie der Engelsche Letterkunde, Dordr. 1838. kl. 8o.

Praktisch Cijferboek voor de Scholen, bevattende de toepassing van de Leer der Evenredigheden, op voorbeelden uit den handel en het dagelijksch leven. Zijnde een verv. op de drie eerste stukjes van de Allereerste Gronden der Cijferkunst. Eerste en Tweede Afd. Dordr. 1844. kl. 8o.

Zie J. Lagerwey, Gz. *Geschetst als Christen in de verschillende betrekk. zijns levens door* B. Glasius, Dordr. 1845.

LAGET (H.) schreef:

Over den invloed van den Christelijken Godsdienst op het geluk der Burgerlijke Maatschappij, Utr. 1784.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 294.

LAGOER (J. P.) kunstgraveur en welligt schilder, vermeld door Nagler en Kramm.

Zie Kramm, *Lev. der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 931.

(LAGOOR (C. VAN). Op den *Catalogus* van C. H. Schultz, Amst. 1826, No. 58, komt van dezen schilder voor: *Een ver uitgestrekt Landschap, verbeeldende de omstreken van de ruïne van Brederode, zeer natuurlijk en meesterlijk geschilderd.*

Zie Kramm, *Lev. der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 931.

LAGUS (JOSIAS) predikant te Heidelberg, beroemd wegens zijne buitengewone bedrevenheid in de oude letterkunde, werd met Lambertus Philophoeus van Deventer rector der Latijnsche scholen te Heidelberg, en gelast de Latijnsche vertaling van den Heidelbergschen Catechismus na te zien. Volgens Koecher zouden beide hem in de Latijnsche taal, ten gebruike voor scholen en kerken, hebben overgezet, en hij in 1563 reeds tweemaal zijn uitgegeven. Lagus was van 1567 tot 1580 rector der Latijnsche school te Deventer. Hij werd den 27sten April van dat jaar afgedankt, zeker niet wijl hij zulks verdiend had, wijl anders Menso Alting hem ten jare 1581 niet aan de Leeuwaarders aanbevolen zou hebben als een' zeer geschikten man, om de Latijnsche scholen onder hen op te rigten en in bloei te brengen.

Zie Jöchers, *Gel. Lex.* o. w. h. Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 274. H. Alting, *Historia de Eccles Palat.* p. 82. seqq; *Epist. ab illustr. et cl. virtiscriptis ed. Gabbema* p. 706; Dumbar, *Kerkel. en Wereld. Deventer.* bl. 307. Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk.* D. I. bl. 457. en *Aanteek.* bl. 218.

LAIGNET, de Heer Kramm, vind dezen als graveur vermeld op den titel van een boekwerk genoemd *Hollands Vrijheid*, die vrij wel is gesneden naar de teekening van Arnold Houbraken.

Zie Kramm, *Lev. en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 932.

LAINEZ (ALEXANDER), werd in 1650 te Chimay geboren,

en studeerde te Rheims. Hij had weinig smaak voor de schoolsche wijsbegeerte, en in plaats van zich er in te oefenen vertaalde hij Petronius, die later zijn geliefdkoosde schrijver bleef. Uit Rheims begaf hij zich naar Parijs, waar hij in kennis kwam met den ridder Colbert, kolonel bij het regement van Champagne. Hij volgde dezen vervolgens naar het leger, en verklaarde hem de merkwaardigste gedeelten van Titus Livius en Tacitus. Verscheidene officieren waren hierbij tegenwoordig en deelden hem hunne aanmerkingen en bedenkingen mede. Hij bleef niet lang in het leger, maar doorreisde de Levant; bezocht Griekenland, de eilanden van den Archipel, Natolië, het H. land, Egypte, Maltha, Sicilië, de voornaamste steden van Italië en keerde over Zwitserland en Frankrijk terug. Deze reizen bragten hem in betrekking met den beroemden aardrijkskundigen De l'Isle en met de Tralage die hem, bij de teekening zijner kaarten, dikwerf raadpleegde. Op bevel van den Minister de Louvois, werd hij, op vermoeden dat hij de schrijver van eenige politieke brochures was, door den abt Faulbrier, intendant van Fransch-Henegouwen, te Chimay, waar hij zich sedert zijne terugkomst, aan de beoefening der poëzij wijdde, bezocht, en toen hij niets dan geestige gedichten bij hem vond, nam hij hem, die zich in een kommerlijken toestand bevond, met zich naar Parijs. Eenigen tijd daarna vertrok hij naar Holland, om Bayle te bezoeken. Van daar ging hij naar Engeland, en vestigde zich eindelijk te Parijs, waar hij den 18den Augustus 1700 stierf. Lainez muntte als letterkundige, aardrijkskundige en dichter uit, en verstond het, Fransch, Spaansch, Italiaansch, Grieksch en Latijn.

Men heeft van hem:

Poèsies de Lainez, la Haye, aux dêpens de la Compagnie, et se trouvent à Paris chez Thibourt. 1753. 8o.

Men zegt dat hij ook Petronius heeft overgezet. Ook vervaardigde hij een Grieksch gedicht tot lof van Homerus en een Latijnsch gedicht van omstreeks 600 verzen op de eerste overwinningen van Karel XII.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w. *L'advertissement* voor zijne *Poësies;* M. de St Marc, *Remarq. sur les Addit. au Bolaeana* in *Oeuvres* de Boileau Despreaux, T. V. Paris 1747, p. 132, 133; *Journ. de Verdun,* Mars 1753, p. 171–175; *Déscription du Parn. Franç. excecuté en bronse, suivie d'une liste Alphabétique des Poëtes et des Musciens rassemblez sur ce Monument par M. Titon du Tillet,* Paris 1727; *Bibliothèque raisonnée,* T. II. p. 362; Paquot, *Mem. pour servir à l'Hist. litt. des Pays.Bas,* T. I. p. 169.

LAIRESSE (Abraham de) zoon van Gerard Lairesse, den *oude* en van Maria Salme, werd in 1666 te Utrecht geboren en beoefende aldaar de schilderkunst. Kramm, vermeldt van hem een titelprent voor een werk getiteld:

De zegepralende Vecht, gezichten van Lustplaatsen enz. beginnende van Utrecht en met Muyden besluytende, Amsterdam, bij de Wed. Nicolaas Visch, enz. 1719 in fo.; middelmatig geteekend, volkomen sijstematisch, droog en zonder geest of leven in de figuren, en door A. van der Laan in het koper gebragt.

Zie Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 932. *Nav.* D. V. bl. 198.

LAIRESSE (Ernest de), zoon van Reinier, oudsten broeder van Gerard, werd in 1635 te Luik geboren. Hij legde zich vooral op het schilderen van bloemen, vruchten en vogelen toe, waardoor hij zich de goedkeuring verwierf van Hendrik van Beijeren, Keurvorst van Keulen en Bisschop van Luik, die hem in zijne dienst nam en op zijne kosten naar Rome zond om zich verder te oefenen. Na eene afwezigheid van twee jaren, keerde hij terug en vestigde zich te Bonn, waar hij in stille afzondering leefde en voor zijnen beschermer, den bisschop van Luik werkzaam was. Zijne fraaijste voortbrengsels zijn bij het bombardement van Bonn vernietigd. Zijne werken zijn voor het grootste gedeelte in Duitschland gebleven, ook berusten er in Luik, die hij in 1664 voor onderscheidene particulieren in die stad geschilderd heeft. In 1675 overleed hij.

Zie Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vlaamsche. Kunstsch.* D. II. bl. 150. Kramm, *Lev. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. II. bl. 932.

LAIRESSE (Frans de), een onbekend meester, van wiens penseel de keizerlijke gallerij eene schilderij voorstellende *de Liefdadigheid* zou bezitten.

Zie Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders.* D. III. bl. 934.

LAIRESSE (Gerard de), oudste zoon van Reinier zag in 1640 te Luik het levenslicht. Zijn vader en Bertholet Flemalle onderwezen hem in de beginselen der teeken- en schilderkunde, tevens ontving hij onderwijs in de talen, geschied- en fabelkunde en vooral in de Muzijk, welke hij gedurende geheel zijn leven bleef beoefenen. Nog had hij den leeftijd van vijftien jaren niet bereikt, toen hij reeds goede portretten schilderde, vervolgens vervaardigde hij historiestukken voor den Keurvorst van Keulen en Brandenburg. De gemakkelijke wijze, waarop hij geld verdiende, gepaard aan zijnen vrolijken aard, zou hem tot een verkwister hebben gemaakt, indien hij zulks niet tijdig had ingezien en huwde. Hij zette zich eerst te 's Bosch neder, waar hij zijne kunstwerken niet kon verkoopen en het schilderen van uithangborden en kamerschutten hem te weinig opbragt om te kunnen bestaan. Ook te Utrecht was hij niet gelukkiger.

Eindelijk noodigde de kunstkooper, Gerard Uilenbroek, die een paar schilderijtjes van hem gezien en gekocht had, naar Amsterdam. Hij bleef hier een paar maanden voor dezen schilderen en begon vervolgens voor anderen te arbeiden. Onnoemelijk schrijft Immerzeel zijn de menigte der kunst- en kabinet-stukken, plafonds, behangsels en andere zaal-sieraden, die hij in den loop van eenige jaren schilderde. En wanneer men nog daarbij voegt het groot getal teekeningen, die hij met de teekenpen en het penseel maakte, benevens den stapel prenten, door d'Argenville op ongeveer 150 stuks begroot, die hij zelf etste, zou men verbaasd moeten staan, hoe het leven van een enkel mensch toereikend heeft kunnen zijn, om zoo veel wezenlijk schoons in de kunst voort te brengen, indien men niet de zekerheid had van eene vlugheid van hand, die schier alle begrip te boven ging. Descamps, die Lairesse, schoon ten onregte, op verschillende plaatsen in zijn *Vie des peintres* met zwarte kleuren afschilderde, geeft deze getuigenis van hem: »Men geeft Lairesse den vleijenden titel van den Hollandschen Le Poussin, omdat hij in zijne composities veel van de genie, de bedrevenheid en den schildertrant van den genoemden Franschen kunstenaar aan den dag legde, doch hij was minder naauwkeurig in de teekening. Door de kracht van zijnen oorspronkelijken geest, toont hij zich in zijne werken een verstandig en verlicht geschiedkundige en menigmaal een verheven dichter. Hij kan gelijk gesteld worden met de bekwaamste kunstenaars, die de fabelkunde aangewend hebben, hij is geleerd, vindingrijk en altijd zeer begrijpelijk in zijne denkbeelden; de hoofdpersonen zijner schilderstukken onderscheiden zich altijd van de menigte, door den stand, door de houding, door de gemoedsbeweging die hen kenschetst; men herkent, zonder zich te kunnen vergissen, dadelijk den God of den held, dien hij voorgesteld heeft. Wanneer de achtergrond van zijn kunstwerk voorwerpen van bouwkunde vereischte, behandelde hij dezelve meesterlijk, en even als of hij bestendig de overblijfselen van Athene en Rome voor zijne oogen had. Zijn ordonnanties zijn rijk. Ieder voorwerp is naar eisch versierd en bewerkt. Aan de waarheid der geschiedenis wordt niet te kort gedaan; hij heeft de belangrijkste oogenblikken weten uit te kippen, heeft nooit tegen het costuum gezondigd. Zijne teekening is veelmaals zeer naauwkeurig. Het is jammer dat men soms schilderijen van hem aantreft, die minder prachtig (elegant) dan de overige zijn. Hij kende de gemoedsbewegingen der menschen grondig; hij wist ze meest altijd naar waarheid uit te drukken in de figuren, die er vatbaar voor waren. Zijn smaak in de schikking der gewaden is die van goede Italiaansche meesters: de plooijen zijn breed, eenvoudig en niet gemanierd; zijn koloriet is goed, waar en gloeijend; een geestige en vaste toets maakt alles keurig en fraai wat zijn penseel voortbragt. Indien Lairesse zulk een groot schilder niet was geweest, hij zou als graveur nog meer geschitterd hebben." Volgens Kramm heeft hij in het historiële vak den hoogsten graad in de ordonnantie bereikt. In 1690 werd Lairesse volkomen blind. Doordrongen van zucht voor de kunst, gaf hij in dezen staat nog lessen aan schilders en plaatsnijders, die ten zijne huize eene wekelijksche bijeenkomst hielden. Deze lessen gaven hem aanleiding tot het schrijven van zijn *Groot Schilderboek* en van zijne *Grondlegging der Teekenkunst;* beide voortreffelijke werken. Op het eerste doelde de beroemde Hagedorn, toen hij schreef:

»Lairesse geeft, om zoo te spreken, de schilders het palet in de hand, plaatst zich naast hen en leidt hen de praktijk en de waarheid in." Hij overleed den 11 Junij 1711 en werd op het Leidsche kerkhof te Amsterdam begraven. Langendijk en anderen vervaardigden lijkdichten.

Immerzeel, die de handschoen voor Lairesse tegen de beschuldiging van Descamps, Houbraken en Michiels, op het voetspoor van Brijan Stanley opnam, geeft in een uitvoerig artikel verslag van zijne voornaamste werken, en de prijzen die sommige op kunstverkoopingen hebben opgebragt. Niet minder voortreffelijk is het artikel, dat Kramm, als nalezing op al hetgeen een menigte Hollandsche en uitheemsche schrijvers van hem gemeld hebben, aan hem wijdde. Hij geeft o. a. de schoonste prenten op, die door buitenlandsche graveurs naar zijn werk zijn gesneden. Ook vermeldt hij een portret van Lairesse, waaronder de volgende regels zijn geplaatst:

„Laires was eerst Apel, daarna wierd hij Homeer,
„Ligt krijgt de Amstel in geen eeuw zoo'n Fenix weêr "

Te onregte plaats van der Aa hem op grond van dit, niet goed door hem begrepen, versje, onder de Nederlandsche dichters.

Hij liet bij zijne huisvrouw, Maria Salme, drie zonen na, die allen tot de kunst werden opgeleid.

Van hem bezitten wij:

Groot Schilderboek, waarin de Schilderkonst in al haar deelen grondig word onderweezen, ook door Redeneeringen en Prentverbeeldingen verklaard. Met voorbeelden uyt de beste Konststukken der oude en nieuwe puyk-schilderen bevestigd, en derzelver wel- en misverstand aangeweezen, Amst. bij David Mortier, 1714, 2 d. 4o. *Tweede Druk, vermeerderd met des Schrijvers Levensbeschrijving*, Haarl. bij Johannes Marshoorn enz. 1740. Amst. 1743, H. de Wit, 2 d. 4o.

Er worden nog uitgaven vermeld. Amst, 1707 en 1712. In het hoogd. vertaald, Nürnberg, 1728, 3 B., in het eng. London, 1738, 1784, in het Fransch, Paris, 1787.

Grondlegginge der Teekenkonst, Amst. 1701. 4o. 1727. 4o. 1780 (volgens Arrenberg 2e dr.) 4o., in het Fransch vertaald, Amst. 1719, in fol. (avec 120 planches) 1729, in fol., in het Hoogd. Berlin, 1705. 4o. Leipzig, 1745, in fol.

Ook vindt men:

Gerh. de Lairesse, *Leodiensis Pictoris Opus elegantissimum, Amstelodami ipsa manu, tam aeri incisum, quam inventum, et per Nicolaum Visscher, c. privilegio Ord. Gen. Belg. Foederati, editum.*

Godefridi Bidloo, *M. D. et Chirurg., Anatomia humani corporis, centum et quinque tabulis per artificiosis G. de Lairesse ad vivum delineatis*, etc. Amst. 1685. fol.

Tafereelen geschilderd door Gerard de Lairesse *in de Raadkamer van de Hoven van Justitie van Holland, Zeeland en West-Friesland, volgens de Afteekeningen van* Nikolaas Verkolje, *door de beste graveurs in 't koper gebragt*, enz. Te Amst. voor Nikolaas Verkolje, 1737, Leonard Valk, in gr. fol. (De platen zijn door P. Tanje en een er van door Claudius Duflos gegraveerd), ook in het Fransch (*trad. du Holland.* par H. I. Jansen), Paris, 1787, 2 vol. 4o. fig. 20.

Horatius Flaccus, *Dichtkunst op onze tijden en zeden toegepast door* A. Pels in fol. (met fraaije platen van Lairesse.)

Zie, behalve Kok, Hoogstraten, Luïscius, Nieuwenhuis, Houbraken, Jacob Campo Weyermans, van der Eijnden en van der Willigen, Wonder, Descamps, Nagler, Bryan, Stanley o. h. artikel Lairesse, Alfred Michiels, *Hist. de la Peint. Flam et Holl.* Brux 1845—1849, in 8⁰. *Observ. sur quelques grands Peintr.* etc. par Taillasson, Paris, 1800; in 8⁰. p. 348; *Bullet. de l'Acad. Royale de Belg.* etc. T. XXII. No. 9, p 468, Immerzeel, *Lev. der Holl, en Vlaamsche Schild.* D II. bl. 150; Kramm, *Lev. der Holl en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 936; Wagenaar, *Beschr. van Amsterd.* D. VIII. bl. 428; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Langendijk, *Ged.* D. I. bl. 384; Brunet, *Man. du Libr.* T. p. 316; Arrenberg, *Naaml.* bl 294, *Cat.* van Hulthem, No. 9207; *Cat.* van Voorst, T. III. p. 132; *Nav.* D. V. bl. 169, D. VII. bl. 198; Muller, *Cat. van Portr.* Rabus, *Boekzaal van Europa*, 1701. bl. 962.

LAIRESSE (Gerard) de jonge, derde zoon van Gerard Lairesse voornoemd, wordt door G. Hoet op zijn lijst als een bekwaam kunstenaar gesteld. Meer wordt niet van hem vermeld.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 934.

LAIRESSE (Jacob of Jaques), broeder van Gerard de oude en zoon van Reinier, beoefende de schilderkunst.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 935.

LAIRESSE (Jan de) broeder van Gerard de oude en zoon van Reinier, beoefende de schilderkunst.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl 935; Muller, *Cat. van Portretten.*

LAIRESSE (Reinier de) werd omtrent 1596 te Luik geboren en oefende zich reeds vroeg onder Jan Taulier, met wiens dochter hij later huwde, in de schilderkunst. Hij vestigde zich in zijn geboorteplaats en werd later eerste schilder van Ferdinand van Beijeren, keurvorst van Keulen en Prins-Bisschop van Luik. Immerzeel noemt de schilderijen, die van hem bekend zijn en zoo te Luik als elders in België berusten op. Deze stukken, meest alle tafereelen aan de bijbelsche geschiedenis en fabelkunde ontleend, zijn niet zonder verdiensten, en gewis had hij een groote hoogte in dit vak bereikt, indien zijn talrijk gezin hem niet gedwongen had ook een ander kunstvak te beoefenen, namelijk het beschilderen van hout in de manier van rooden jaspis en wit marmer. Hij hield zich lang te Châlons en Vitri-le-Français, waar hij ontboden was, op, en stierf aldaar in 1667, in den ouderdom van omstreeks 70 jaren. Vier zijner zonen hebben het penseel behandeld.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche schild.* D. II. bl 149; Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche schild.* D. III. bl. 935.

LAIRVELTSZ (Servais de) werd in 1560 in eene kleine stad van Henegouwen uit burgerlijke ouders geboren, en in zijne jeugd naar Lorraine gevoerd. Bij den doop had hij den naam Annibal ontvangen, doch Nicolaas de Bousmar, bisschop van Verdun, veranderde dien in Servais, toen hij hem confirmeerde. In 1578 trad hij in de Premonstratenser-orde te St. Paulus van Verdun; den 25sten Maart 1580 legde hij zijne gelofte af. Toen hij reeds monnik was, leerde hij het Latijn en andere voorbereidende wetenschappen in het collegie der Jesuiten te Verdun, en studeerde vervolgens in de philosophie en theologie te Parijs, waar hij den rang van Doctor verkreeg. Eenigen tijd daarna benoemde hem P. Jean de Pruët, generaal der Premonstratensen, om Jean l'Oiseleur in zijn bezoek der kloosters van zijne orde te volgen. François Longpré, opvolger van de Pruët, schonk hem de waardigheid van vicaris-generaal en visator der orde. Als zoodanig bezocht hij de meeste kloosters in bijna geheel Frankrijk, Lorraine en Ponthieu, Brabant, Vlaanderen en Duitschland. Na zijne terugkomst benoemde hem Daniël Picart, abt van St. Marie-aux-bois, tot zijn coadjutor (1599). Na diens dood (1600) volgde hij hem op, begon terstond zijne abdij te hervormen en bragt in 1606 zijne monniken naar Pont-à-Mousson, om hen in de gelegenheid te stellen aan de Universiteit aldaar te studeren. De door hem ingevoerde hervormingen werden door paus Paulus V en Gregorius XV bevestigd, en Lodewijk XIII, koning van Frankrijk, veroorloofde den 2den Januarij 1621 aan de Premonstratensen van Lorraine hunne hervorming in alle kloosters van Lorraine in te voeren. Hij stierf den 18den October 1631 in de abdij van St. Marie-aux-bois, waarin hij terwijl de pest te Pont-à-Mousson heerschte, zich met zijne monniken had begeven.

Hij schreef:

Optica Regularium, seu commentarii in Regulam S. P. Augustini, Hipponensis Episcopi. Mussiponti 1603. 4o. Colon. 1614. 12o. in het Poolsch vertaald en in 1617 gedrukt.

Miditationes ad vitae religiosae perfectionem cognoscendam subtilissimae, ex Novo R. P. Lucae Pinelli Gersoni. Depromptae, et e. Gallico idiomate in Latinum, in Monasterio novo S. Mariae majoris Mussipontano Ordinis Premonstratensis, translatae. Hix accesserunt aliquot aliae ab ejusdem monasterii Abbate Servatio conscriptae, Mussiponti, in Monasterio S. Mariae majoris, 1621. 16o. in het Fransch overgezet en in 1628 gedrukt.

Catechismus Noviliorum omnium ordinum et eorum Magistri. Mussiponti Franc-du-Bois, 1623. fol. 2 vol.

Apologia pro quorumcumque ordinum Religiosorum reformatione.

Zie Sweertii, *Athen. Belg.* p. 67; Foppens, *Bibl. Belg.* t II p. 1092; Brasseur, *Ill. Hannoniae sydera*, p. 130; Helyot, *Hist. des Ord. Monastiq.* etc. T. II. p. 172—174; Hugo, *Annal. Premonstr.* T. II. p. 207—209; Calmet, *Bibl. de Lorr.* p. 554—559; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas.* T. I. p. 511—512.

LAINEFAILLE (Eustace en Guislein de) waarschijnlijk beide leden der overheid in een der steden van Artois, ook beide onderteekenaars der Unie van Brussel in 1577.

Zie de Jonge, *De Unie van Brussel*, bl. 88.

LAIRE (Nicolas de) door sommigen de Laine genoemd, was volgens den een den 29sten, volgens den anderen den 31sten abt van St. Gerard de Brogne in het bisdom van Luik. Hij volgde Jean de Lierne of Lierneu, in 1433 gestorven, op, en legde, na eene regering van veertien jaren, in 1447, ten gunste van Nicolas Gardin, gardiaan der Cordelieren van Namen, zijne waardigheid neder, en stierf het volgende jaar. Hij was een vroom, zachtzinnig en zedig man en schreef:

De Translatione salutiferae Crucis, waarschijnlijk nimmer gedrukt.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 589; Fisen, *Flores Eccles. Leod*, p. 446—447; *Gallia Christ.* T. III. p. 554; Paquot *Mémoires pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas.* T. II. p. 634.

LAITRE (Ras de) een Ridder in 1467 te Luik, die, toen men het oneens was, of men die stad al of niet aan den Hertog van Bourgondië zou overgeven, voor het laatste stemde, en zich, toen zij aan den Hertog overgegeven was, met zijn gevolg er uit verwijderde.

Zie *Gedenkschriften van* Commines, bl. 114, 116, 118.

LAKE (Guilielmus van) proponent bij de Ned. Herv. kerk, schreef onder een bedekten naam:

Over de Vergevinge der Sonden der Vaderen, onder het Oude Testament van Godt geschiedt.

Met zijn naam:

Bewys en verdedigingh van de Waerheyt en Godlyckheyt der Heylige Schriftuere en der Religy daer in begrepen, Middelb. bij J. Noenaart. 1676. 8o. Amst. 1739. 8o.

Het geroup van Weduwen en Weesen ten hemel, enz. Vliss. bij A. van Laren, 1678. 8o.

De Teykenen der Tyden, in drie onderscheydene Periooden, loopende soo voor met, als ook na de komste van den Messias, enz. Middelb. bij J. Noenaart, 1683. 8o.

De vertroostinge Israëls, enz. Middelb. bij Dentz, 1684. 8o.

De smerten des Messie en desselfs Heerlykheyt daerop volgende, enz. Middelb. bij M. v. Hoekke, 1701. 8o. Utr. 1712. 8o.

Zie La Rue. *Gel. Zeel.* bl. 46; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. des Pays-Bas*, T. II. p. 636; Maurik en Noordbeek, *Naaml. van Godg. Schrijv.*; Glasius, *Godg. Ned.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 294; *Cat.* van der Groe, bl. 164.

LAKEMAN (Seger), Secretaris van Drechterland, schreef:

Ontwerp van een zeker en onkostbaar voordeel om de Westfriesche Zeedijken, door het afknagen van het paalwerk zeer gevaarlijk geworden, in den aanstaanden Zomer 1733 te stellen buiten eenig gevaar van doorbrake, schoon de zeewormen voortgaan met het Paalwerk te doorknagen op de hoogte van de dagelijksche peil van 't water tot de grondt van de zee, toe, geen middel kan gevonden worden om zulks te beletten, Amst. Erven Ratelband en Co., 1733. fol. met afbeeldsel.

Dringende noodzaak om aan alle Zeedijken, gelegen aan de Zuiderzee en het IJ, nieuwe buitenwerken te maken.

Zie *Boekz.* 1733, *a.* bl. 299—318; *Nav.* D. IV. bl. 58; Arrenberg, *Naamr.* bl. 294.

LALAIN (Nicolas de) en zijn gezin behoorde tot de 139 ter zake der Hervorming uit Antwerpen naar deze gewesten emigrerende familiën 1586.

Zie *Kronijk van het Hist. Genootschap*, D. VIII. bl. 27, 32.

LALAING (Anthonis de). Het stamhuis van Lalaing is een der oudste en aanzienlijkste van Henegouwen en reeds in de XII eeuw bekend. Het verdeelde zich in verschillende takken, tot een van welke behoorde Anthonis, Graaf van Hoogstraten, Heer van Montigny, Ridder van het gulden vlies, zoon van Joost de Lalaing en van Godelive de Viefville uit Artois. Hij werd in 1480 geboren; kwam in 1501 aan het Hof van Filips *de Schoone* en deed de reis mede naar Spanje, die hij beschreef in een belangrijk Journaal, door Pontus Heuterus voor zijne *Res Belgicae* gebruikt, waarvan Gachard in *Compte rendu des Séances de la Commission royale d'Histoire* T. VI eene notice heeft gegeven, en waarvan een handschrift op de koningl. bibliotheek te 's Hage berust. In zijn vaderland wedergekeerd nam hij, als commissaire aux reveues et monstres, deel aan den oorlog tegen de Gelderschen (1507) en was in 1509 kapitein te Muiden en Baljuw van Gooiland. Hij was een man van groot verstand en groot staatsbeleid, de regterhand van Karel V in de Nederlanden, die zijne schranderheid en kunde wist te waarderen; hem in vele gewigtige betrekkingen, het sluiten van vrede, het vereffenen van geschillen en het vernieuwen van verbonden, als gezant en gevolmagtigde in het Sticht om hem bij de plegtige huldiging te vertegenwoordigen gebruikte en hem tot stadhouder van Holland, Zeeland, Vriesland en Utrecht verhief. In deze betrekking betoonde hij veel ijver, ook wist hij meesterlijk de bewilliging der Staten, in de zware en vele beden, die de gestadige oorlogen vorderden, voor zijnen vorst te bekomen. Lands advokaat van der Goes zeide hierom van hem. »dat hij grooten arbeyt ende lasten in her werk stelde, meer dan tot geenen tyde, hetwelk conscientie was." Sommigen beschuldigden hem van wreedheid en beriepen zich op zijne strenge maatregelen jegens de herdoopers in 1534; anderen gewaagden van zijne slimheid en arbeidzaamheid. Zeker is het dat hij niets verzuimd heeft om het keizerlijk gezag te handhaven, en zich, om aan de herhaalde beden van zijnen heer te voldoen, veelvuldige onaangenaamheden berokkende. Hij was zeer gehecht aan de R. C. godsdienst, en offerde veel geld aan aalmoezen en godsdienstige inrigtingen op. Zoo stichtte hij o. a. de Broederschap van het H. Sacrament te Culemborg (1517). Hij zelf en zijne vrouw waren leden dezer vereeniging, die uit 33 personen bestond, »omdat onze lieve Heere Godt drie en dertig jaren op de aarde geleefd heeft." Ook stichtte hij met zijne vrouw het Anthonis en Elizabeths gasthuis te Culemborg, het slot en de kerk te Hoogstraten enz. Karel V verhief zijne heerlijkheid Hoogstraten tot een graafschap.

Hij overleed den 2den April 1540. Zijn ligchaam werd gebalsemd en te Hoogstraten, zijn hart te Culemborg begraven. Te Hoogstraten werd hem en zijne gemalin een prachtig praalgraf gesticht met een inscriptie, bij Foppens te lezen. Hij liet bij zijne huisvrouw, Elizabeth van Culemborg, dochter van Jasper I en Johanna van Bourgondië, dochter van Anthonis, bastaard van Bourgondië, (de groote bastaard) geene kinderen, doch twee natuurlijke kinderen — Helena de Lalaing, in den jare 1514 verloofd aan Melchior van Culemborg, zoon van Hubert, een der dertig bastaarden van Culemborg, kleinzoon van heer Gerard, wier testament in het *Kerkel. Archief* van Kist en Royaards, D. IX. bl. 501—520, voorkomt en Philips de Lalaing, die volgt, — na.

Zie Carpentier, *Hist. de Cambray*, T. II. Butkens, *Troph. de Brab.* T. III. p. 313; de Cantillon, *Vermakel. van Brab.* D III. bl. 70; J. B. Gramaye, *Antv.* p. 38; *Hist. Génér. de Hainau* par Delewarde, Mons, 1716. 6 vol. 8o. *Hist. Eccl. et prof. du Hainaut* par Mr. l'abbé Hossart, Mons, 1792. 2 vol. in 12o. *Compte rendu des Séances de la Commiss. Royale d'Hist.* T. VIII. p. 317; Gachard, *Rapp. à Monsr. le Min. de l'Intér. sur differ. Ser. de Docum., concernant l'Hist. de la Belg.* p. 303, 310, 311; Willems, *Belg. Museum*, 1843. bl. 377; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. III. P. I. p. 49, 61 seqq.; *Jurisp. Her.* p. 291; van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1387; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* IV. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 80, 81; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. en V. en van Wijn op Wagenaar. D. IV. en V.; Cerisier, Bilderdijk, Arend, Kok, Hoogstraten, *Repertor. van Plak*, bl. 10; Goudhoeven, Scriverius, A. v. d. Goes, *Reg.* D. I. bl. 529 en elders; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* bl. 155 volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 4, 5; de Riemer, *Beschrijv. van 's Grav.* D. I. bl. 361, 362; Bolhuis, *Proeve eener Gesch. van het Slot Vredenburg*; Koning, *Beschr. van het Slot Muiden*, bl. 108; du Rieu, *Intrede van Karel V te Dordr.* bl. 109, 111; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 3, 4; *Kronyk*

van het Hist. Gen. (Register) Brieven van hem in (1536) D. VIII. bl. 361. Ook vindt men belangrijke stukken, hem betreffende, in Rijks Archief en in het Archief van Culenborg. Muller, *Cat. van Portr.*

LALAING (ANTONIS DE) graaf van Hoogstraten, Ridder van van het gulden vlies, zoon van Philips van Lalaing, Stadhouder van Gelderland, en van Anna, gravin van Renneberg, eerst in hooge gunst bij Filips II, en voor zijn vertrek uit de Nederlanden, (1559) met eene bende van ordonnantie begiftigd. Vier jaren later verbond hij zich met Prins Willem van Oranje, de Graven van Egmond en Hoorne, Megen en andere Edelen tegen de heerschappij van Granvelle. Intusschen wil men, dat het verbondschrift, 't welk Hoogstraten teekende, niets vermeld, 't welk met de dienst des konings en de belangen van de Roomsche godsdienst niet bestaanbaar was. Van hier dat hij, omtrent dezen tijd, van wegen de koning van Spanje, als gezant naar het keizerlijk hof werd gezonden. Sommigen willen dat het vervaardigen van het vermaarde verzoekschrift der Edelen, in den jare 1566, niet geheel buiten hem zou zijn omgegaan, ja op zijn kasteel Hoogstraten zou ontworpen zijn, 't geen hij echter in zijne defensie tegen de indaging heeft ontkend. Ook wordt zijne handteekening onder het smeekschrift niet gevonden. Na de overgave er van, zond hem de landvoogdes naar de Edelen, om hun de voorgenomene verzachting der plakaten en inquisitie mede te deelen; werd hij des prinsen stedehouder te Antwerpen en stond hem met lijfsgevaar in het stillen der gevaarlijke beroerte in 1567 te Antwerpen bij. In hetzelfde jaar weigerde hij den eed, door de Landvoogdes gevorderd, en verliet bij Alva's komst deze gewesten. Alva zocht hem aan zijn hof te lokken, en reeds was hij op weg naar Brussel, toen hij de gevangenneming van Egmond en Hoorne vernam, en keerde rapper terug dan hij gekomen was, en hield zich buiten gevaar. Kort hierna werd hij door Alva opentlijk ingedaagd en toen hij niet verscheen, met verbeurtverklaring van zijne goederen, gebannen. Hij bevond zich toen bij den Prins van Oranje, in wiens ondernemingen hij deelde. Hij trok met hem over de Maas en sneuvelde in eene schermutseling, bij gelegenheid dat de Prins de Geete overtrok om de Fransche hulpbenden te gemoet te gaan. Sommigen willen dat hij aan eene wonde, zich zelve bij ongeluk toegebragt, zou gestorven zijn. »Hij was," volgens een bevoegd beoordeelaar, »een vroom Roomschgezinde, een getrouw en en wakker spitsbroeder van Oranje, een beminnaar van zijn vaderland en een ijverig voorstander der Nederlandsche vrijheid." Hij liet bij zijne vrouw, Anne de Montmorency, zuster van den graaf van Hoorne, twee kinderen na, die zich met den koning verzoenden, en diens belangen voorstonden. Hij gaat in plaat uit.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. II, III, IV, passim; Hooft, *Ned. Hist.* passim; van Meteren, *Ned. Hist* D. I. passim; Strada, *de bello Belg.* passim; Burgundius, *Hist. Belg.* p. 52. 53, 54; Bentivoglio, *Ned. Hist.* D. III. bl. 60; Gabriel Chappuys, *Hist. Gen. de la guerre de Flandre,* passim; van Isselt, *Hist. sui temporis;* Gysius, *Oorspr. der Ned. beroerte;* Grotii, *Ann. et Hist.*, Lib. I. passim; *Sentent. van Alva,* bl. 37. Viglius, *Epp. ad Hopperus,* p. 408, 481, 493; C. P. Hoynck van Papendrecht, *Analect.* T. I. B. II. en T. II. B. II. p. 395, 422; Car Scribanus, *Civilium apud Belgas bellorum Initium;* van Leeuwen, *Bat. Illustr.* bl. 1387; Beaufort, *Leven van Willem I,* D. I, (Reg); Wagenaer, *Vad. Hist.* D VI. (Reg.); Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. VI. bl. 67, 70, 76, 78, 101; Te Water, *Verbond der Edelen,* D. I. bl. 14, 21, 115, 116, 138, 140, D. II. bl. 27, 28; Bosscha, *Neêrl Heldend. te land,* D. I. bl. 174; v. d. Vynckt, *Neêrl. Beroerte,* D. I. passim; Groen van Prinsterer, zoo in zijne *Archives* (zie de *Table des matières,* op Lalaing) als in zijn *Handb. der Vad. Gesch.;* Arend en Motley, *La défense de messire Antoine de Lalaing, augmentée de la correspondence inédite du Comte de Hooghstraeten avec* Marguerite, de Parme, Mons 1838. 8o.; Bakhuizen ten Brink en Andries Bourlette, in *Gids,* 1844, bl. 191; Kok, *Vad. Hist.* D. XXI. bl. 32; Muller, *Cat. van Portr.*

LALAING (ARNOLDUS DE) een edelman en tevens J. U. Doctor en Hoogleeraar te Leuven, geheimraad van Karel *de Stoute* en van Maximiliaan. 21 Maart 1483 te Leuven gestorven.

Hij schreef:

Epistola de Congressu Imperat. Frederici et Caroli Burgundiae, door Rudolph Agricola. in het Latijn uit het oorspronkelijke Fransch overgezet, en met andere geschriften van dezen uitgegeven te Bazel, 1518, 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 98.

LALAING (EMANUEL DE) of eigentlijk Emannel Philibert de Lalaing, baron van Montigny, markies van Renty, vicomte de Bonrbourg, heer van Condé en Leuze, groot baljuw van Henegouwen, admiraal van Vlaanderen, ridder van het gulde Vlies, in 1537 geboren, was de tweede zoon uit het tweede huwelijk van Karel II, graaf van Lalaing, met Maria van Montmorency, halve broeder van Philips van Lalaing. Hij was een jong en vurig edelman, die onder de Algemeene Staten, het bevel voerde over een regiment voetvolk, en aan het hoofd der voorhoede. den 31sten Januarij 1578, streed te Gemblours. De buitensporigheden der Gentenaren onder Hembyze en Ryhove, verontwaardigden hem en zoo vele anderen, die de Roomsche kerk en den koning getrouw waren zoodanig, dat zij den Staten afvielen en zich plaatsten aan het hoofd der Malcontenten, schoon zijne soldaten even slecht huishielden, als die der Gentenaren. Nogtans hadden de Aartshertog Matthias en Oranje alles gedaan om hem voldoening te geven, en zelfs zijne weduwe te verzorgen. Valentin de Pardieu, heer van Lamotte, had ook hem tot die partij overgehaald, tot welke hij echter niet zonder aarzeling overging. Montigny was een der onderhandelaars in April 1579, die met de gezanten van Filips II te Mont St. Eloi vergaderden, tot sluiting hunner verbindtenis met den koning. Later maakte hij zich meester van Condé, betoonde onder den prins van Parma, groote dapperheid in het beleg van Doornik en bewees dezen uitstekende diensten. Hij veroverde Mortagne, St. Amand en het kasteel van Antoing, nabij Doornik. Hij was onder de veroveraars van Boucharin en muntte vooral uit bij het innemen van Duinkerken, Julij 1583, door zich van de sluizen meester te maken, waardoor de belegerden hunne beste verdedigings-werken ontnomen werden. Bij de belegering van Sluis in 1587, werd hij in den arm gewond door een musketkogel, en verloor hij zijnen eenigen zoon Alexander, 21 jaren oud. Zijn loopbaan was roemrijk. Hij overleed te Bergen in Henegouwen, 27 Dec. 1590 en werd begraven te Condé. Hij was gehuwd met Anne de Croy, bij wie hij een zoon had, Alexander, en eene dochter, Jeanne.

Zie *Nob. des Pays-Bas,* Suppl. T. I. p. 100, alwaar zijn grafschrift te vinden is; *Jur. Herp.* p. 256; Spener, *Hist. Ins. Ill.* p. 24; *Vlaemsche Kron. of Dagreg.* bl. 171, 174, 175, 200, 222; Beaufort, *Leven van Willem I,* D. I. (Reg.); *Kron. van het Hist. Gen.* (Reg.) van Meteren, *Ned. Hist.* (Reg). Kervyn de Volkaertsbeke et Diegerick, *Docum. Hist.* T. I. p. 61—64 en verder het Reg. op Lalaing; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. II. P. II. p. 330, 406, 411, 412, 484; de Jonge, *Unie van Bruss.* p. 105, 106. Er bestaat een penning, waarop hij voorkomt, staande tusschen Robert de Melun en Bournonville, hem beide bij de hand houdende, zie van Loon, *Hist. Penn.* (Fr. editie) T. I. p. 262.

LALAING (GEORGE DE) geboren 1535 à 1540, heer van Ville, daarna graaf van Rennenberg, was de tweede zoon van Philips de Lalaing, graaf van Hoogstraten, en van Anna, gravin van Rennenberg. Toen Groningen, Vriesland en Overijssel, in het laatst van 1576, zich met de Algemeene Staten hadden vereenigd, werd hij, in de plaats van Billy, tot Stadhouder benoemd. In het eerst gedroeg hij zich met groote gematigdheid en wijsheid, bevorderde 's lands vrijheid en welzijn aldaar op velerlei wijze. en was een der afgevaardigden der Staten-Generaal tot den vredehandel te Keulen, 10 Jan. 1579, ook bevorderde hij het sluiten van de Unie van Utrecht. Doch toen alles zich in de zuidelijke gewesten met den koning verzoende, toen al zijne bloedverwanten de zijde der Staten verlieten, wankelde ook de deugd van Rennenberg, en hij verried, door de verrassing van Groningen, de belangen des vaderlands. Zijn overgang tot den koning werd beslist door een bijzonder contract, dat hij in zijn gouvernement over Friesland, Groningen, Overijssel en Drenthe, door den koning zou bevestigd; dat het grondgebied van Ville, waarvan hij heer was, tot marquizaat worden verheven, en dat hij onder de eerste zou zijn, die tot ridder van het gulde vlies werd benoemd; dat de prins van Parma hem twee regementen zou geven; dat men hem terstond bij het teekenen van het contract 20,000 gouden kroonen zou betalen; dat de drossaarts van Harlingen, Staveren en Leeuwarden, zoodra zij den koning trouw hadden gezworen *f* 1200 pensioen zouden hebben, in hun pensioen bevestigd worden en onder de Grietmannen opgenomen; dat men aan Greyter, staatsraad der provintie, en aan Bogle, secretaris van het graafschap Rennenberg, die veel tot de schik-

king had bijgedragen, ieder ƒ 600 pensioen zou geven; dat werden deze twee en de drossaarts door de Staten van hunne goederen beroofd, zij met andere goederen in Friesland naar evenredigheid beloond mogten worden; dat de heer van Gouden hem, de auteur der schikking, van den koning een brief zou ontvangen, die getuigde welke goede diensten hij bewezen had, en werden ook zijne goederen verbeurd verklaard, men hem ƒ 2000 pensioen zou geven, al slaagde ook de onderneming niet; dat het hem niet zou worden gegeven, zoo de goederen hem werden weêrgegeven, en dat den heer van Coudenhem 8000 gouden kroonen zouden betaald worden tezelfden tijd als aan Rennenberg op de kermis te Keulen.

Behalve deze ééne daad, misschien te streng door onze voorvaderen, zonder in achtneming der omstandigheden, veroordeeld, is weinig in Rennenberg te laken. Hij was een man, die uitmuntende bekwaamheden bezat.

»Hy was geweest," schreef Hooft, »een heer, eedelaardigh, heusch en minlijk van zeeden; verfoeyer van wreedheit, geweldenaarij en dronkenschap; betrachter der krygstucht en lief den landzaten, zonder nochtans de gunst der soldaten te verliezen, mits de zorghe die hy voor hunne betaaling droegh; hier beneevens versiert met meer dan gemeene geleertheit; welgeoeffent in de Grieksche, Latynsche en andere taalen; zeer zoet op de wiskonstighe wetenschappen, inzonderheit de maatzang. Al dat 'er in te berispen scheen, was een blaakzugtighe ruimborstigheidt, in 't houden van hof en disch, booven zyn inkomst; een toegeeven aan zyn geneigtheit tot vrouweeren; opstygingh van moedt, als 't geluk hem meede; strijking, als 't hem teeghen liep; en 't ontzuivren van zyn eer en gewisse met verandering van parthy. Evenwel, om de kosten zijnes staatsvoerens te vergelden, schrobd' hij nooit de gemeente en stak maar eighe middelen af. Zyn' boelaadjen beleidd' hij zo heimelijk, dat zij ten minsten geen' arghernis baarden. Onbestendigheid in voor- en tegenspoedt, is de zeldzaamste der menschelijke zwakheden niet. Zyn troubreuk strekte een naaghel an zyn' doodkist, en werd geboet met een berouw, dat zyn ziel doorsneed: t'en zy hem 't quadlyk belaaghen meer dan 't misdrijf gezeerd heeft. Oover Groningen zeeker, in zyne ziekte, riep hy dikwijls, wenschende 't nooit gezien te hebben. Ook verbood hy in de laatste daaghen zijn zuster Kornelia, als het dwaallicht dat hem verleidt had, onder zyn ooghen te koomen. De gemelde deugden en fraayigheeden, na deugd zweemende, deeden hem beklaaghen, zelf van zyn meeste vyanden, dien 't jammerde dat hy tot dien val gericht was."

Willem had eenige vermoedens van zijn voornemen, en middelen beproefd, om zich zelven en den Staat voor hem te dekken. Popke Ufkens was in dezen 's Prinsen vertrouwde, maar hunne raadslagen werden voorgekomen, door eene vervroeging van den aanslag van Renneberg, die zich op den 3den Maart 1580 van Groningen met geweld meester maakte, en openlijk de zijde des konings koos. Zijne pogingen, om de Ommelanden insgelijks aan den koning te brengen, mislukten.

Na Hohenlo op de Bourtange geslagen en Koeverden en Oldenzaal ingenomen te hebben, sloeg hij het beleg voor Steenwijk, dat door den dapperen Johan van den Cornput verdedigd werd. Hij moest echter het beleg opbreken. Sedert ondervond hij meer tegenspoed, die eindigde met zijn dood 23 Julij 1581. Hij is nimmer gehuwd geweest.

Zie behalve de Woordenboeken van Hoogstraten, Luiscius, Kok, Bor, *Ned. Oorl.* B. XII. bl. 313 enz. (910 enz.) B. XII. bl. 32 enz. (960 enz.) bl. 35 (966) B. XIII. bl. 88 (32) Auth. Stukk. D. II. bl. 4, 5, B. XIV. bl. 182 (162) B. XIV. bl. 186 (167), B. XV. bl. 221 (215); R. Fresinga, *Memor.* bl. 33, 49 enz. 152, 160, 164, 205, 206, 207, 209, 255, 278 enz., ook in Dumbar, *Anal.* T. III; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 693, 785; van Meteren, *Ned. Hist.* D. II en III. (Reg.); Reyd, *Ned. Oorl.*; 's Gravesande, *Unie van Utr.* bl. 60, 76, 94, 96; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI en VII. (Reg.); Kluit, *Gesch. der Holl. Staatsreg.* D. I. bl. 178; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 7 volgg.; Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. VI. bl. 217, D. VII. bl. 17, 24, 25; Scheltema, *Letterk. Mengelw.* 1e St.; Haug, *Levensch. van Jan van den Cornput*, in *Milit. Spect.* D. I. No. 26; van Kampen, *Vad. Karakt.* bl. 184; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 232, 251, 263, 265, 266; *Kron. van het Hist. Gen.* D. VII. bl. 26; Brucherus, *Geschied. der Kerkherv. in Groningen*, (Reg.); *Friesche Volks-Almanak* 1847, bl. 54 volgg.

LALAING (Jacques de) heer van Bugnicourt, genoemd *le bon Chevalier*, werd omstreeks 1421 op het kasteel van Lalaing geboren. Hij muntte reeds vroeg door ligchaams vlugheid en hoffelijkheid (courtoisie) uit. Als schildknaap van den Hertog van Kleef werd hij door dezen aan het Hof van den Hertog van Bourgondië gebragt, van welke hij wel haast het sieraad en de roem werd. Volgens gebruik dier dagen, vergenoegde zich Lalaing niet met het bestrijden van Ridders op steekspelen in zijn Vaderland, maar hij begaf zich naar Spanje, Portugal, Engeland en andere landen om met hen een lans te breken. Tot Ridder van het gulden vlies verkozen, (1451) onderscheidde hij zich in den oorlog tegen de oproerige Gentenaren, bij Oudenaarden, belegerde het kasteel Poucques, waarvoor hij in 1454 werd gedood.

De Kronijken verhalen, dat hij, in den oorlog tegen de Gentenaren, door een legerknecht, met name Bourguignon, met levensgevaar ontzet zijnde, toen hij later dezen, op zijne beurt, in het midden der vijanden zag, hij zich geen oogenblik bedacht, zeggende: »hier is geen onderscheid van edelman of knecht, de mensch moet den mensch zijn schuld betalen," zich in het midden van de digste drommen der vijanden wierp, en welligt, zonder de te hulp toeschietende ridders, hier het leven voor zijnen weldoener zou hebben gelaten. Hij schreef in het Fransch de geschiedenis van zijn tijd en van zijn eigen daden. Op zijn grafstede, in de parochiekerk te Lalaing leest men zijn grafschrift: »Chy gist le bon chevalier Messire Jacques de Lalaing, ainé fils de hault et noble Monseur Guitte, Seigneur de Lalaing, qui trespassa au Siege devant Poucques le III jour du mois de Juillet l'an MCCCCLIIII. Priez pour son ame."

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w. Dewez, *Hist. Génér. de la Belg.* T. IV. p. 93, 98; van Kampen, *Vad. Karakt.* bl. 195; George Châtelain, *Hist. du bon Chev. Jacques de Lalaing, frère et comp. de l'ordre de la Toison*, Brux. 1834. 4o.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 519; *Jur. Her.* p. 485.

LALAING. (Jacques de) Heer van Mouillerie, Maffles en Kerckhoven, Burggraaf van Oudenaarden, was de zoon van Philips de Lalaing, Heer van Mouillerie, en van Florentine de Rechem, Burggravinne van Oudenaarden. Hij was luitenant kommandant van een regement infanterie in dienst van Philips II, lid der Algemeene Staten, en had zitting in den Raad van Oorlog. Hij teekende de Unie van Brussel in 1577. Hij huwde Maria van Enghien, dochter van Virgel en van Agnes van Borchem, bij welke hij 9 kinderen had, en na haar dood (1573) Anne de Chasteler, weduwe van Joost van den Meere, Heer van Voorde, en Landeghem. Hij stierf te Aalst den 4 Mei 1579.

Zie *Nob. des Pays-Bas*, p. 671; *Notice hist. et général. sur la vicomté d'Audenarde* in *Messager des sciences histor.*, Année 1848. p. 441; J. C. de Jonge, *De Unie van Brussel*, p. 201.

LALAING (Joost de) Heer van Montigny, zoon van Simon de Lalaing, door zijne nicht Jolande van Lalaing, dochter van Simons, broeder Willem, gehuwd met Reinoud van Brederode, aan den Huize van Brederode vermaagschapt, werd in 1480, in plaats van Wolferd van Borselen stadhouder van Holland. Ofschoon een vreemdeling, (Lalaing was een Henegouwsch Edelman), hadden de Hoekschen liever hem dan een anderen tot hunne stadhouder wegens de gemelde bloedverwantschap. Zij bedrogen zich echter. Lalaing was de Kabeljaauwschen genegen, nam Hoorn stormenderhand in, veranderde de Regering, dreef de Hoekschen uit en werd in den oorlog tegen Utrecht, terwijl hij bezig was de voorstad buiten de Amsterdamsche poort in een uitval der belegerden doodgeschoten (1483). Hij was in 1478, onder Maximiliaan tot Ridder in het gulden vlies verkozen.

Zie *Groote Chron.* D. XXXI. Cap. 24, 25; *Jur. Her.* bl. 486. Joann à Leijdis, *Van de Heeren van Brederode*, Cap. XLIX. bl. 644; Amelgardi, *Gesta Lud.* Lib. VI. Cap 20 volgg. Lib. VII. *Chron. van Anno* 1481—1483 passim; Velius, *Chronijk van Hoorn*, bl. 121, 122 volgg. Beaufort, *Leven van Willem I*, D. II. bl. 55 der Inleid.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 191—228; van Wijn op *Wagenaar*, D. IV. bl. 55; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.

LALAING (Karel Graaf de), Baron van Escornaix, Heer van Bracle en St. Aubin, oudste zoon van den stadhouder Joost van Lalaing, broeder van Antonis. Achtereenvolgende diende hij Maximiliaan, Philips en Karel V als Raad en Kamerheer. In 1505 werd hij te Middelburg opgenomen in de Vliesorde en Karel V verhief ten zijnen behoeve de heerlijkheid Lalaing tot een graafschap. Hij verwekte bij

Jacqueline te Luxembourg, vaders zuster van de Gravinne van Egmond: Karel (die volgt); Margaretha gehuwd met Everard van Pallant 31 Maart 1593, in den ouderdom van 95 jaren overleden, Margaretha, gehuwd met Jan, burggraaf van Montfoort, en vervolgens met Anthonis van Merthen, Heer van Essenheim in het Sticht. Karel stierf op het kasteel van Oudenaarden, den 17 Julij 1525 in den ouderdom van 59 jaren.

Zie *Jur. Her.* p. 487. van Leeuwen, *Bat. Illustr.* p. 1387; *Notice hist. et général. sur la vicomté d'Andenaade* in *Messager de sciences hist.* 1848. p. 435; Schotel, *Flor. I en II van Pallants*, bl. 6; du Rieu, *Intrede en huldig. van Karel V binnen Dordr.* bl. 108.

LALAING (Karel Graaf de) Hoorn en Renneberg, Baron van Lense en Archicourt, Ridder van het Gulde Vlies, werd bij afwezigheid van den Hertog van Savoye, tot Stedehouder aangesteld. Volgens Strada zou Granvelle ontevreden zijn geweest over die benoeming, wijl hij zelf aanspraak maakte op die betrekking, hetgeen echter door Dom L'Evesque weêrsproken is.

Hij huwde met eene zuster van den graaf van Hoorn, uit den huize van Montmorency. Zijn zoon Philips was de erfgenaam van den Stadhouder van Holland.

Zie *Jur. Her.* p. 489. Strada, *de bello Belg.* Dec. I Libr. III. p. 146. *Mém. de Granv.* T. II. p 45. *Hist. de Granv.* p. 289. Hopperus, *Rec. des Troubles*, Chap. 7 p. 35. Hoynck van Papendrecht, *Anat.* T. III. P. II. p. 441. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 68. *Bijv. en Aanm.* op D. VI. bl. 32. van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1387.

LALAING (Cornelia) huwde Willem van Hamal, die bij hem eene dochter, Emerentiana, verwekte. Zij was eerst vrouwe in het paleis van de Infante van Spanje, Aartshertogin van Oosterwijk, Hertogin van Brabant, en na den dood van haar man, zuster in het convent van St. Clara binnen Gend.

Zie *Kron. van het Hist. Gen.* D. VIII. bl. 284.

LALAING (Cornelia de) zuster van den graaf van Renneberg en echtgenoot van den baron de Monceaux. Na verscheidene pogingen, door anderen vruchteloos aangewend, zou deze haar broeder hebben overgehaald, om van partij te verwisselen, en de partij der Staten te verlaten.

Zie R. Fresinga, *Mem.* bl. 178. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 320. Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 15.

LALAING (Philips Graaf de) en Hoogstraten, tweede zoon van Karel I, graaf van Lalaing, werd in 1543 stadhouder van Gelderland, in plaats van Réné van Chalons, Prins van Oranje. Hij was gehuwd met Anna van Renneberg, dochter van Willem van Renneberg en van Cornelia van Culenborg. Zijn oom, Anthonis van Hoogstraten, vermaakte hem zijn graafschap Hoogstraten. Hij stierf in 1555.

Zie Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* bl. 175. van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1387. Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 9. van Wijn op *Wagenaar*, D. V. bl. 6,2 67.

LALAING (Philips de) bastaard van Anthonis de Lalaing, ligt te Culenborg begraven. Op een koperen plaat aan een der pilaren van de St. Barbara kerk las men:

Cy devant gist noble et vertvevx Sr. Phle. B. de Lalaingenso vivant Chlr. Sr. de la Movllerie et de Maefle et maistre dostel de feve de lovable memoire tres havlte et tres excellente Princesse Madame Marquerite Archidvcesse davstrice dovagiere de Savoye regent povr lemperevr Charles V de ce nom en ses Pays dembas alant quelquefois este envoie en legatio de par Sa Ma^te. Imp. vers le Roy de France, leqve upres le discovrs de LI ans en vertvevse codvite a rendv son ame a Diev le second Iovr lavril lan XVCL.

Zie Voet van Oudheusden, *Beschrijv. van Culemb.* bl. 157, 158.

LALAING (Philips graaf van), Baron van Escornaix, Heer van Waurin, was de zoon van Karel II, graaf van Lalaing en van Margaretha de Croy. Hij bekleedde vele aanzienlijke waardigheden, was Senechal van Vlaanderen, Groot bailluw van Henegouwen en bevelhebber van Valenciennes. Bij de algemeene vereeniging der landschappen tegen het geweld der Spanjaarden, werd hij in 1576, tot luitenant-generaal over het leger der Algemeene Staten, onder den Hertog van Aerschot aangesteld, en in die betrekking werd hem eene lijfwacht van vijftig mannen te paard toegevoegd. Hij voerde in het volgende jaar het bevel over het voetvolk des legers, was afgevaardigde om in onderhandeling te treden met den hertog van Anjou, die den Staten zijne hulp had aangeboden, en was een der eerste ontwerpers der Unie van Brussel.

Hij liet zich door zijnen halven broeder Emanuel van Lalaing, Baron van Montigny overhalen, om de zaak der vrijheid te verlaten, en zich (1579) met den koning te verzoenen. In April van dat jaar was hij echter nog getrouw, en onderschepte hij eenige brieven van Alonzo de Cariel aan Parma geschreven. Hij had vroeger het bevel over Bouchain van de Staten gevraagd. Of hem dit was geweigerd blijkt niet, maar in Junij 1579 had hij reeds partij gekozen. Na deze verzoening werd hij tot lid van den Raad van State te Brussel benoemd, veroverde Landrecies met list (Oct. 1579) en stierf in het jaar 1582, men zegt door een hoefslag van zijn eigen paard getroffen.

Zie *Nob. des Pays-Bas*, Suppl. I p. 3. Bor, *Ned. Oorl.* B IX. bl. 156 enz. (694 enz) bl. 170 (714) B. X. bl. 210 (769 B. XI. bl. 286 (873). Hooft, *Ned. Hist.* B. XV. bl 661. E. v. Meteren, *Ned. Hist.* D. III. passim. Strada, *de bello Belg.* p. 560. Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. I. p. 32, T. II. P. II. p. 211, 217, 323, 396. Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 135, 189 Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 105, 107, 141, 166, 199, 304. van Wijn op *Wagenaar*, D. VII. bl. 56. Kervyn de Volkaersbeke en Diegerick, *Docum. Hist.* T. I. p. 14 en verder het Register op Lalaing. Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 14. de Jonge *Unie van Bruss.* bl. 96.

LALAING (Jacques de) vicomte van Oudenaarden, Heer van Santberghe, was eerst page der koningin Christina van Zweden, vervolgens kapitein van Z. C. M. Hij huwde Marie Thérèse Rijm, dochter van Charles, baron van Bellem, die hem 6 kinderen schonk, en vervolgens Florence Damman, dochter van Charles, heer van Hemelveerdeghem.

LALAING (Maximiliaan Joseph) vicomte van Oudenaarden, heer van Santberghe, zoon van Jacques de Lalaing en Marie Thérèse Rijm, werd den 6den October 1707, lid van den Brabantschen adel, met den titel van Graaf van Thildonck, en den 13den Januarij 1711 gewoon gedeputeerde van den adel. In 1718 werd hij gouverneur van Lier. Keizer Karel VI verhief hem, den 17den April 1719, tot graaf. Hij was daarenboven generaal-majoor, in dienst van den Keizer; Surintendant der Vlaamsche gendarmerie, Raadsheer van Staat in de Oostenrijksche Nederlanden, en Generaal van de artillerie.

Hij stierf te Brussel den 19den April 1756, in den ouderdom van 75 jaren, bij zijne eerste vrouw, Marie Catharine Larchier, Gravin van Thildonck, eenige dochter van Charles en van Marie Françoise Dennetière, dochter van Jean Baptiste, en bij zijne tweede Digne van den Hove, weduwe van Ernest, Graaf van Winterfelt, kinderen nalatende.

Zie *Not. Hist. et Généalog. sur la Vicomté d'Audenaerde* in *Messag. des Sciences hist. et Arch. des Arts, année* 1848, p. 446.

LALAING (Maximiliaan Charles Joseph) graaf van Lalaing en van Thildonck, heer van Santberghe, zoon van Charles Philippe Joseph, Graaf van Lalaing, kamerheer van de aartshertogin Marie Elisabeth en van Marie Camille de Beer, dochter van Philippe Joseph en van Marie Anne d'Overloope. Hij werd in 1749 page van hertog Alexander de Lorraine, voorts kamerheer van hunne keizerlijke Majesteiten; majoor en vervolgens luitenant kolonel van het regement St. Symon. Hij huwde 5 November 1764, in de St. Bavo kerk te Gend, Anne Marie Philippote de Draeck, dochter van Frederic François en van Marie Lucie Gage, en stierf den 20sten Februarij 1789, kinderen nalatende.

Zie *Not. Hist. et Génér. sur la Vicomté d'Audenaerde* in *Messag. des Sciences Hist.* etc. Année 1848, p. 449.

LALAING (Philippe Christina de), zuster van Emanuel de Lalaing, niet, gelijk sommige willen, Maria, gehuwd met den Prins van Espinoy. Toen Parma in 1581 de stad Doornik belegerde, bekleedde zij, terwijl haar echtgenoot afwezig was,

met mannelijke moed dien plaats, en stond het beleg dapperlijk door, zonder gevaar te ontzien, tot zoo lang, dat zij een schot kreeg in den arm.

Zie Bor, *Ned. Oorl* B XVI. bl. 43 (287) Strada, *de bello Belg*. Dec. II Libr. IV. p 194. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII bl. 416, 417. Bilderdijk, *Gesch. des Vad* bl. 42, 287. Zij is het onderwerp van het bekende Tooneelstuk van den Dichter Nomsz. *Maria van Lalaing of het beleg van Doornik*, Amst. 1784.

LALAING (Simon de), Ridder van het gulden vlies, Heer van Montigny en Santes, Geheimraad van Philips *de goede*, Kapitein der stad en van het kasteel van Oudenaarden. Toen hij in 1452 deze stad tegen de Gentenaars voor den hertog verdedigde, wist hij niet alleen de plannen der belegeraars te fnuiken, maar joeg ze met aanmerkelijk verlies en het achterlaten van hunne oorlogsbehoeften, op de vlugt.

Lalaing had niet slechts tegen openbaar geweld, maar ook tegen de verfoeijelijke, doch gevaarlijke krijgslist te worstelen, dat de belegeraars, door in de stad geschoten brieven, hem als verrader, voor wien het geld reeds gereed lag, deden voorkomen. Hij bragt deze brieven bij de stedelijke regering, doch het volk kende hem te goed, om dien kunstgreep niet te verachten. Lalaing deed, ten voorbeelde voor anderen, zijne vrouw zelve rijs en steenen ter versterking van den muur dragen, maar hier wacht hem eene andere beproeving. Twee zijner kinderen, nog zuigelingen, waren den oproerlingen in handen gevallen, en deze barbaren hieven het zwaard boven hunne hoofden op, en riepen Simon toe, om, zoo hij vader, en het leven zijner kinderen hem lief was, de stad over te geven: doch de brave man deed het vuur verdubbelen en offerde zijne kinderliefde aan zijn' burger- en krijgsmanspligt op.

Hij stierf den 15den Maart 1476 (1477 n. st.) en zijn vrouw Jeanne d' Escornaix, vrouw van Bracle en van Sarlardinghe den 29sten Mei 1478. Beide werden begraven te Deynse in de kerk van het klooster, dat zij ruim begiftigd hadden. Tot zijne kinderen behoorde Philippote, die huwde met Jean de Lannoy, heer van Mingoval, raad van den aartshertog Maximiliaan en een der veldheeren, die, gedurende de beroerte in Vlaanderen in 1482—86 het eerst zijne zaak werd toegedaan.

Zie Brassart, *Not. hist. et généal. de l'anc. et ill. fam. des Seigneurs et Contes de Lalaing*, Douai 1847; *Not. hist. et généal. sur la Vicomté d'Audenaerde* in *Messager des Sciences hist. et Arch. des Pays-Bas*, p 434.

LALAING (Willem de) in 1391 geboren, heer van Bonguicourt, stadhouder van Holland. Hij was eerst der kabeljaauwen toegedaan, doch begunstigde, na zijne verheffing tot stadhouder, die der Hoekschen. Reinoud van Brederode, het hoofd der Hoekschen, die met zijne dochter gehuwd was, wist bij hem te weeg te brengen dat zijne vrienden in sommige steden op het kussen geraakten. Dit bragt de gemoederen aan het gisten, het vuur der tweedragt, dat eenigen tijd onder de asch had gesmoord, sloeg in 1440 in lichtelaaije vlam en Lalaing werd afgezet en vertrok naar Vlaanderen, waar hij in 1475 stierf.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1348; Scheltema, *Staatk. Ned* D. II. bl. 112; Wagenaar, *Vad. Hist.*; Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. IV, bl. 140.

LA LAU (Cornelis Hendrik), zoon van Isaac la Lau en Johanne Maria Leembrugge, werd op den 25sten November 1810 te Leyden geboren uit een geslacht dat wegens de godsdienstige vervolgingen in Frankrijk, tegen het laatst der XVIIde eeuw, herwaarts de wijk nam. Met de kennis der voornaamste nieuwere talen toegerust doorliep hij van 1825 tot 1829, met grooten lof de Latijnsche scholen zijner geboortestad en bezocht tot 1836 de Leydsche hoogeschool, waar hij, na de opentlijke verdediging eener belangrijke verhandeling *de ventriculo* met den hoogsten lof tot doctor in de geneeskunde werd bevorderd. Hierop aanvaardde hij eene wetenschappelijke reis naar Duitschland, waar hij het langst te Weenen vertoefde en van daar naar Parijs, binnen welke stad hij zich vijf maanden met de meeste vrucht ophield. Na afwezigheid van één jaar met een' grooten schat van practische kennis der Genees- en vooral der Heelkunde binnen Leiden terugkeerd, vestigde hij zich aldaar als geneesheer, en in het volgende jaar, na aflegging van het daartoe vereischte onderzoek, ook als doctor in de heelkunde. In zijne uren van ontspanning hield hij zich bezig met de beoefening der fraaije letteren, vooral der vaderlandsche letterkunde. Hij was lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde en stierf te Leyden den 31sten Mei 1843.

Zie *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk.* 1843, bl. 47.

LA LAU (Mr. Johannes Gerardus) broeder van den bovengemelde, werd den 10den Januarij 1799 te Leyden geboren. Tot op den voor Leyden zoo rampzaligen dag van 12 Januarij 1807, genoot hij het onderwijs op de school van het Leydsche Departement tot Nut van 't Algemeen, toen het schoolgebouw, door het springen van een kruidschip, met eene menigte van andere gebouwen, instortte, en in een puinhoop werd veranderd. Van 's middags 4½ uur tot des avonds 9 uur lag hij onder het puin bedolven, en het gelukte eerst, na ongeloofIijke inspanning en volharding, zijnen vader met vijf of zes medehelpers, den bewusteloozen knaap, met wonden bedekt, voornamelijk aan het hoofd, van onder het puin op te delven. Ten gevolge van negen of tien hoofdwonden, was hij zoodanig verzwakt, dat hem alle inspanning tot onderwijs, gedurende een jaar verboden werd. Na zijne herstelling bezocht hij de Latijnsche school en werd in 1816 op de rol der Leydsche studenten ingeschreven. Van zijne verzamelde kennis gaf hij blijken in zijne *Dissertatio politico-historica de Re peccuniaria Imperii Romani, in de ab Augusto usque ad Constantinum magnum*, waarmede hij den 18den Mei 1822, tot doctor in de beide regten werd bevorderd.

Hij zette zich als advokaat te Leyden neder, en begon met ijver de practijk der regtsgeleerdheid, doch het bleek dat, bij de vele mededingers, die met hem hetzelfde vak beoefenden, het noodzakelijk was iets anders te ondernemen.

Na een enkele ongenoegzaam geblekene proeve van zich een geschikt bestaan te verschaffen, werd het plan beraamd, dat hem vooral aangenaam moest zijn, tot de oprigting eener boekdrukkerij, waarbij hij te gelijk de practijk kon aanhouden. In April 1830 werd de drukkerij geopend; zijne moedige pogingen slaagden reeds bij aanvang, breidden zich naderhand verder uit, en hij had het geluk te zien, hoe zijne werkzaamheden met den bloei zijner zaak toenamen. Later werd hij door aankoop eigenaar der Leydsche Courant, en Maandag 1 Julij 1844, verscheen de eerste courant van zijne hand, met een woord van den uitgever aan het hoofd. Menig artikel in dit dagblad, zoo wel als de keuze der nieuwstijdingen, getuigde van zijne smaak en zin voor letteren en wetenschappen, van zijne echte belangstelling in de welvaart van het vaderland, welks geschiedenis hij boven alles beminde en doorzocht, in den bloei zijner letterkunde en vooral ook der Leydsche hoogeschool. Hij werd in 1831 lid van de Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden, later (1837) haar penningmeester, voorts lid der plaatselijke schoolcommissie, der Leydsche subcommissie van de Algemeene Maatschappij van Weldadigheid en van de Maatschappij ter afschaffing van sterken drank, voor welke hij ook nu en dan een traktaakje, maar nameloos, geschreven heeft. Hij huwde 8 Junij 1830 Christina Johanna Boute, en stierf den 10den Augustus 1857. Zijn portret bestaat in steendruk naar G. J. Bos door P. W. H. Trap, Folio.

Hij schreef:

Verhaal van een bezoek op Sorgvliet op den 27 April 1821, in den trant van zijnen ouden bewoner, (Leijden 29 April 1821.)

Heilwensch aan de Leijdsche Acad. bij de Feestv. van hare Stichting, na verloop van 250 *jaren, naar het Lat.* van P. H. Marron, Leijd. 1825.

24 *Augustus* 1831. *Coupletten op 's Konings Verjaardag*, in het *Journ. de la Haye* van 30 Aug. uit het Fransch vertaald, Leijd.

Aan mijnen Neef, bij zijne bevord. tot Dr in de Medic. op 25 *Mei* 1833.

Aan mijnen Broeder (bij dergel. gelegenh.) 25 *Maart* 1836.

De Leijdsche Weezen aan de Burgerij, bij den aanv. des jaars, 1843. (Leijd. 1842.)

Lof der Boekdrukkunst. (9 Jan. 1843.(

Levensberigt van Mr. P. S. Crommelin in *Levensberigten der Maatsch. van Ned. Letterk.*

Een woord tegen taalverbastering en bastaardwoorden, onderteekend: *Uw getrouwe Lezer, Mr..... e. L.* 23 *Junij* 1850.

P. A. van der Werff, *Levensberigt*, 1850 fol, (uit de *Leidsche Cour*. 1850 No. 121).

Geschiedkundig overzigt ter inlichting omtrent de gebeurtenissen in betrekking staande tot den intogt van Jan van Beijeren binnen Leyden in 1420, *welke den* 8 *Febr*. 1840, *door H. H. Studenten der Leydsche Hoogeschool in een maskerade zal worden voorgesteld*. 2de dr. Leyd 1839 8o.

Verslag der feesten gevierd te Leyden op den 11 *en* 25 *Junij* 1850 8o.

Proeve van letteren der Boekdrukkerij van J. G. La Lau *te Leyden*, 1830 8o.

Proeve enz. (Tweede van denzelfden) 1844 8o.

De gezellen der Boekdrukkerij van Mr. J. G. La Lau, *op Koppermaandag* 1838, *Bespiegeling des Tijds;* — 1840, *Aan onzen Patroon;* — 1842, *De gang des Tijds;* — 1843, *Lof der Boekdrukkunst;* 1844, *Het Kopperfeest*, Drukproeven op 5 bladen in plano.

Als boven *op Koppermaandag* 1845, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, fol.

De zeestraat van 's Hage naar Scheveningen, door Constantyn Huygens, op nieuw uitgegeven naar de hedendaagsche taal en spelling gewijzigd, en met eenige aanteekeningen voorzien, 's Hage, 1838. 8o.

Reis van Janus Secundus van Mechelen naar Bourges, uit het Latijn vertaald, in *Gids*, Oct. 1838.

Dichterlijke Vertaling van Verzen van Janus Secundus, gevoegd bij het: *Iets over Janus Secundus en zijne penningplaat: Vatis amatoris Julia sculpta manu*, door N. C. Kist, in van der Chijs, *Tijdschrift voor Penningkunde*, 1 D. bl. 318.

Lat. vertaling van een *Carmen gratulatorium* van Ds. Marron, pred. bij de Herv. Gem. te Parijs.

Leerrede van A. Coquerel, Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, 1848. (Vertaling uit het Fransch.)

Zie A. P. van Groningen, *Levenssch.* in *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leyden*, 1858; *Cat. der Bibl van de Maatsch. van Ned. Letterk.* (Registers); *Kunst- en Letterb*. 1844, No. 48.

LAM (Claas), men vindt van deze dichter, die in de eerste helft der XVIIIde eeuw te Hoorn leefde, gedichten voor de werken zijner stadgenooten, zoo als vóór Velius *Cronyck van Hoorn, vermeerderd* door S. Centen en vóór Westerop *Hoorn Buitensingel*.

Zie van der Aa, *Nieuw. B. A. C. Woordenb*. D. II. fol. 350, 351.

LAM (Jan Dirkszoon) klom tot den rang van Admiraal op onze vloot op, en nam deel aan den ongelukkigen togt ter herovering der Allerheilige Baai en St. Salvador. Toen deze in 1625 door Wellekins veroverd, doch door Don Frederik de Toledo wederom heroverd waren, zond de W. I. Compagnie twee vloten, de een onder Boudewijn Hendriksz., de ander onder Jan Dirkszoon Lam derwaarts. Te Sierra Leona in Guinea vereenigden zich beide vloten, en ondernamen een aanslag op het kasteel Del Mina, die ongelukkig afliep. De vloot stak in 't volgende najaar wederom over naar de kust van Brasilië, daar zij eenigen buit behaalde en eenige vijandelijke schepen veroverde en vernielde. Van daar tot aan de Havana voortgezeild, overleed de Admiraal Hendriksz. den 2 van Hooimaand 1626. Toen was het gezag op de vloot uit; het scheepsvolk sloeg aan het muiten en men zag zich genoodzaakt, naar 't vaderland weder te keeren, waar de meeste schepen, schier ledig en beschadigd terug kwamen.

Zie J. de Laat, *Verh. van West-Ind.* bl. 59 volgg. Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. I. bl. 553, 582; J. van de Sande, *Ned. Hist.* bl. 117; *Ned. Reizen*, D. VI. bl. 119, D. VII. bl. 167, D. VIII. bl. 98, D. IX. bl. 18, 26; Velius, *Chron. van Hoorn; Kron. van het Hist. Genootsch.* D. IV. bl. 286, 287; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 14.

LA MAIR (   ) te Nijmegen, in den aanvang der 18e eeuw geboren, schilderde distelplanten en andere kruiden en gewassen tegen heldere achtergronden met hagedissen, kapellen, vlinders enz. in den smaak van Otto Marcelis.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vl. Schild*. D. II. bl. 153.

LAMAISON (L. J.) vertaalde het tooneelspel *Clementine en Desormes* uit het Fransch van de Monvel. Amst. 1786, ook uitgegeven in de werken van *Kunstmin spaart geen vlijt*.

Zie *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk*. D. I. bl. 31, 134.

LAMAN (Paulus), Burgemeester te Groningen, werd in 1668 geboren, en verwierf reeds in zijn jeugd, groote roem als regtsgeleerde. In 1710 werd hij in stads en staatsbewind geroepen, bekleedde aanzienlijke ambten en commissiën en had sedert een groot deel aan het bestuur van zaken.

Hij huwde Hermanna Cruidner en stierf 30 Mei 1746.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 10.

LAMBERGEN (Tiberius), zoon van Otto Lambergen, predikant te Reidsum c. a. (1712—1731), kleinzoon van Antonius Lambergen, curator der Latijnsche school en lid der regering te Dokkum, werd in 1717 te Reidsum geboren, bezocht de Latijnsche school te Dokkum, studeerde te Franeker in de medicijnen, en verwierf den 31 Mei 1740 den rang van doctor in dezelve. Na nog gedurende twee jaar te Leyden de lessen van 's Gravesande en andere hoogleeraren te hebben bijgewoond, zette hij zich te Leeuwarden neder, waar hij ook lid der regering werd en als zoodanig in 1749 naar de Vergadering der Staten van Friesland werd afgevaardigd. In hetzelfde jaar werd hij tot hoogleeraar in de geneeskunde te Franeker benoemd, welke waardigheid hij den 28 April 1751 aanvaardde met eene *Oratio de amico Historiae Naturalis cum Medicina connubio*. In 1753 werd hij naar Groningen beroepen tot hoogleeraar in de Botanie, Chemie en de Praktijk, welke betrekking hij den 11 Junij 1754 aanvaardde met eene *Oratio exhibente Encomia Botanices eiusque in re medica utilitatem singularem*. In het Akadem. programma wordt de titel dier Oratie dus opgegeven: *In Botanicen Encomiasticam, quam ejus utilitatem singularem in Medicina commonstrare adnitetur*.

Hij stierf te Groningen den 8 Junij 1763, in het 46e jaar zijns levens.

Het programma bij zijn overlijden ontbreekt en daardoor zijne vrouw en kinderen, indien hij die heeft nagelaten, onbekend.

Behalve de beide gemelde orationes, in 1751 te Franeker en in 1754 te Groningen gedrukt schreef hij nog *Lectio inauguralis sistens ephemeridem persanati carcinomatis*, Gron. 1754 4o.

Zie Vriemoet, *Athen. Frisiacae* p. 868, 869.

LAMBERGEN (Wilhelmus Henricus) geboren te Borkulo, verdedigde den 17 Julij 1730 eene *Dissertatio de Poëmis militaribus*, (Utrecht 1730) 4o.

Zie *Levensb. van ber. mannen*, D. II. bl. 571.

LAMBERT, biertapper in de Jacobijnensteeg te Utrecht, werd in 1427 met den zwaarde gerigt, wijl hij deel had genomen aan den aanslag van Bisschop Zweder op die stad.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 343.

LAMBERT (Jansz.) burger van Utrecht, nam deel in den aanslag van Bisschop Zweder tegen Utrecht in 1492 en werd, toen die aanslag mislukt was, geradbraakt.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 343.

LAMBERT (Jansz.) deelde in het lot van Lambert Jansz.

Zie Burman, *Utr Jaarb.* D. I. bl. 343.

LAMBERT (Moij of Mooi) anders Lambert Hendrikzoon genaamd, werd omtrent het jaar 1550 geboren, was Hopman ter zee, voor Rotterdam, in den jare 1605. Veel afbreuk deden, omtrent dien tijd, de Duinkerkers aan den Nederlandschen koophandel en zeevaart. 't Gelukte hem, geholpen door Jan Gijsbrandz., Onder-Admiraal van het Noorder-kwartier, den admiraal der Duinkerkers aan te tasten, zijn schip te enteren, en voorts er zich meester van te maken. Sedert tot Schout bij Nacht onder het kollegie van de Maze bevorderd, werd hij, in den jare 1607, onder den admiraal Jacob van Heemskerk, naar Gibraltar gezonden. Volgens het besluit van den krijgsraad, na het inloopen der straat gehouden, viel hem te beurt, om te zamen met den admiraal den Spaanschen admiraal d' Avila aan te tasten. Bekend is het lot, dat van Heemskerk hier te beurt viel. Een kogel, reeds in het begin van den aanval van het vijandelijk galjoen geschoten, nam zijn linkerbeen weg en kort daarna het leven. Mooi

Lambert, het schip des gesneuvelden admiraals kort op de hielen volgende, gaf den Spaanschen admiraal de laag van achteren en klampte hem aan boord. D' Avila sneuvelde bij deze gelegenheid, en boette alzoo zijnen scherts. Kort voor den aanvang van den strijd. had hij namelijk hartelijk gelagchen over het voornemen der Hollanders om zijne vloot aan te tasten, in den trotschen waan, met zijn galjoen tegen alle de staatsche schepen, het spits te zullen kunnen afbijten. Mooi Lambert, geholpen door twee andere schepen, deed er, na een hardnekkig gevecht, het eerst de vlag afhalen, en vervolgens een menigte volks overspringen. Een schromelijk bloedbad en het verdrinken van vele Spanjaarden, uit wanhoop in zee gesprongen, was het gevolg dier zege.

Indien Mooi Lambert de persoon geweest is, welke door Jeannin in zijne *Negotiatien* wordt bedoeld, moet hij een ijverig tegenstander geweest zijn van het bestand met Spanje, waarover in het jaar 1608 gehandeld, en dat vervolgens gesloten werd. Hij verhaalt namelijk dat een zeker persoon, Lambert genaamd, door Prins Maurits naar Frankrijk gezonden, aldaar verspreid had, dat de meeste steden van Holland en gansch Zeeland het eens waren met den Prins die liever zou willen sterven, dan in het bestand bewilligen, alsmede, dat de andere gewesten de wet van Holland en Zeeland, met, of tegen hunnen wil zouden moeten ontvangen. Maurits ontkende sedert iemand te hebben gezonden, om zulk een gerucht te doen loopen. Omdat hij zijn belang in het voortduren des oorlogs vond, kan Mooi Lambert iets dergelijks gezegd hebben.

Waarschijnlijk zal Mooi Lambert, gedurende het twaalfjarig bestand, hebben stil gezeten. Niet vroeger dan in 1618 vonden wij zijn naam vermeld. Tot de aanzienlijke waardigheid van Vice-Admiraal geklommen, ontmoeten wij hem in de Middelandsche zee, kruisende met eene vloot op de Turksche zeeschuimers, die hij merkelijk afbreuk deed. Door zijne wakkerheid kregen de Nederlandsche koopvaardijschepen voor een tijd ruim baan, in dit belangrijk vaarwater. Drie jaren later kruistte hij op de Duinkerkers, om hun het uitloopen en storen van den Nederlandschen scheepsvaart te beletten. Hij volhardde, met tusschenpoozen, in dusdanige verrigtingen, tot het einde zijns levens. Hij stierf den 17den Maart 1625 te Rotterdam, na den lande gedurende 36 jaren getrouwelijk gediend te hebben.

De Staten Generaal hebben zijne diensten wel op prijs gesteld, immers in een hunner *Resolutiën*, 3 September 1607, leest men: »Is den scheepscapiteyn Moyen Lambert, in recognatie van dat hy hem vaillantelyck ende mannelicke, nyet alleen in de Bataille navale, lest in de strate van Gibraltar geschiedt, maar noch in andere rencontres ter zee gedragen heeft, vereert met een gouden siflet, weert 300 gulden.

Zijn lijk ligt, met dat zijner vrouw Neeltje Aerts, den 4den December 1625 overleden, in eene prachtige grafstede in de Groote kerk te Rotterdam.

Op de zerk vindt men zijn wapen en dat zijner vrouw, ter wederzijde gehouden door Neptunus en de krijgsgodin Bellona, staande op een dolfijn. Hieronder leest men:

»Hier legt in 't graft een held manhaft.
»Moy Lambert Hendriks zoon,
»Die in zijn tijd, tot Spanjaards spijt,
»Haar trots heeft 't hoofd geboon.
»Zijn deftigheid, was ook verbreid,
»Onder de Turkze natie,
»Die hij dikmaal, door zijn metaal,
»Verwon in korte spatie.
»Naervriend van Mars, en Neptuin bars,
»Een kaetzer van den donder,
»*Kanary* buigt, *Sint Thomas* buigt,
»*Gybralts'*, *Duinkerkers* wonder.
»Peilder der zon, die niemand won,
»Maar altoos heeft verwonnen;
»Door schoot, nog stoot, maar d'alder dood,
»Heeft hem op 't laast verslonnen.
»'t Gebiedt ter zee, was hij na mee,
»Vijs-Admiraal kloekhartig;
»Heeft trouw het lant, gedient konstant,
»De jaren zes en dertig
»Dog toen hij heeft, alhier geleeft
»'t Seventig en vijf jaren,
»Naer goede faem, is uit 't lichaam
»De ziel bij God gevaren.
»Maer zeventien, in 't jaar zestien
»Hondert en twintig vijf,
»Gerust eerbaar ende daarnaar
»In 't graf gelegt het lijf.

»Noch begraven
»Neeltje Aerts,
»De huijsvrouw van den
»Vice-Admirael Moy Lambert,
»stierf den 4den December 1625.

Hij liet een of meer kinderen na. Zijn portret is onlangs naar een teekening door J. F. C. Reckleben voor den herdruk van de *Geschied. van het Nederl. Zeewezen* van Mr. de Jonge, gegraveerd, in Fol.

Zie van Meteren, *Ned. Gesch.* B XXVII. fol. 506 verv. B. XXVIII. fol. 529. 530; Grotii, *Hist* Lib VI p 512, 516, 519; Baudartius, *Mem.* B. X. bl. 98; van der Sande, *Ned. Hist* B VI bl. 87; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX bl. 196, 253, 384, D. X bl 308 417, *Bijv en Nal. op* D. X. bl. 94, 95; *Négot. de Jeannin*, T II. p. 459, 462, 466, 479, 499, Wicquefort, *Amb.* T. II p. 173; *Leeven en Daden der Doorl. Zeeh* D. II. bl. 7; Bezot, *Medal. Hist.*; van Spaan. *Beschr. van Rott.* bl. 246, 247; van Reijn, *Beschr van Rott.* bl. 286, *Bijl* bl. 16; Velius, *Chron. van Hoorn* (Reg.); J van Vloten, *Ned. Geschied-Zangen*, 2e Bundel, bl. 279; Hoogstraten, Kok, *Nav.* D. III. bl 99, D. IV. bl. 83, 84, (waar zijn wapenschild), *Bijbl.* 1854 bl. CV, *Bijbl* 1855. bl. XVII.

LAMBERT (Jacobs), doopsgezind predikant te Leeuwarden beoefende de schilderkunst. Hij zou volgens sommigen onderwijs van Rubens gehad hebben, en de leermeester van Govert Flink zijn geweest. Zijn schildertrant spreekt echter dit gevoelen tegen, ofschoon hij bekwaamheid heeft gehad als historieschilder.

Hij was bevriend met Vondel, die op zijn huwelijk met Aechje Antonis (1620) een gedicht heeft vervaardigd.

Zie Immerzeel, *Lev. de Holl. en Vl. Schilders.* D. II. bl. 153; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. schilders.* D. III. bl. 936.

LAMBERT (Jean), was een schilder, die omstreeks 1427 te Luik bloeide, en door zijn talent eenige vermaardheid verwierf.

Zie La Comte de Becdelièvre, *Biogr. Liègeoise* op Anno 1427; Immerzeel *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schilder* D. III. bl. 158; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl en Vl. schilders.* D. III bl. 936.

LAMBERT VAN AMSTERDAM, een voornaam schilder te Amsterdam uit de oude school.

Zie Guicciardijn, *Beschr. der Ned.* Arnhem. 1617.

LAMBERT (Joos), taalkundige, dichter, drukker en graveur te Gent in het midden der XVI eeuw. Men vindt in *Messager des sciences historiques de Belgique* Année 1842 een uitvoerig artikel over dezen Lambert van A. Voisin, waarin eene belangrijke opgave der bij hem verschenen boekwerken.

Hij zelf schreef en drukte.

Les actes et dernier supplice de Nicolas le Borgne, dict Buz, traistre, redigés en rime, par Josse Lambert, Tailleur de lettres et Robert de la Visscherye, Imprimé a Gand, par Josse Lambert, Tailleur de lettres, demourant devant la maison de ville, ou on trouve ces livrets à vendre, lan de grace 1543. *Pet. in* 4o. *de* 8 *pages, avec fig. au titre.*

Nederduytsche spelling door Joost Lambrecht, Ghend, Joost Lambrecht. 1550 in 8o

De Cleyne Colloquie in Vlaemsche ende Franchois. by Joos Lambrechts, Gaudavi, 1550.

De heer Cauberlijn bezat van dezen kunstenaar eene zeer zeldzame gravure, voorstellende de Zegenpraal van Christus *(Christi triumphus)* naar Titiaan. *Gheprent te Ghend (teghenover t stadhuus) by Joos Lambrecht, Lettersteker. Ende daer vind men ze te coope, in t jaer* 1543. Men vindt zijne gravuren in de meeste door hem uitgegeven werken.

Lambert, die ook drukker was *des Generaulx de la monnaie de par de ça*, stierf omstreeks 1556 of 1557. Zijne drukkerij kwam in handen van Hendrik van den Keere, die ook koninklijk drukker voor de munten was.

Zie Sanderus, *de Gaudav. erud. clariss.* L. I. p. 81; Valerius Andreas, *Bibl Belg.* p. 593; Foppens, *Bibl. Belg* T. II p. 768; *Bibl.* Hulth. No. 2773, 25607, 25608, 25628, 25629, 26239, 27693; *Cat.* Lammers, T. I. p. 3370, *Cat.* Koning, (1828) No. 345.

LAMBERT (Louis), een rijk koopman te Amsterdam te Nismes geboren. Schoon hij, behalve andere nabestaanden, een broeder en eene zuster had, maakte hij bij testament, den beroemden Jacques Saurin, Waalsch predikant te 's Hage,

universeel erfgenaam van zijn aanzienlijk vermogen. Toen zijn broeder Vincent, na den dood van Louis vernam, dat hij uitgesloten was van de erfenis van zijn broeder en Saurin tot erfgenaam aangesteld, verzweeg hij zulks niet, maar maakte het ruchtbaar, zoodat men overal van het testament van Louis Lambert sprak. Velen, die Vincent en zijnen behoeftigen toestand kenden, toonden medelijden met hem, en elk sprak, nadat hij Saurin of Vincent genegen was.

Vincent deed hem voor die erfenis een proces aan, dat door Saurin werd gewonnen, doch om te toonen, dat hij niet geldzuchtig was gaf hij de eene helft van den boedel aan Vincent, en de andere aan diens zuster in Frankrijk, mits dat zij, binnen zekeren tijd in Holland kwam, en zoo zij achter bleef, aan de opzienders van zijn kerkgenootschap. Ook gaf hij in 1726 een vertoog in het licht ter verdediging van zijn gedrag in dezen gehouden.

Zie *Levensbeschr. van voorname mannen.* D. V bl. 234, 335, en het artikel *Saurin.*

LAMBERT (Lambertszoon), een Amsterdamsche rederijker, vriend van Bredero en Coster, aan wien deze het gebouw, waarin hij later zijne Academie stichtte, verkocht.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D. VIII. bl. 732.

LAMBERT (Roelofsz), Opziender der Remonstranten te Kampen, die het beleid hunner vergaderingen had (1621). Om die reden werd hem verboden uit de stad te gaan, en in een boete van *f* 210 verwezen.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV, bl. 494 en 500.

LAMBERT (van Doornik), werd in 1558 in een vergadering van Doopgezinden gevangen genomen en met anderen buiten Doornik verbrand.

Zie van Bracht, *Martelaars-Spiegel der Doopsgezinden.* D. II. bl. 203.

LAMBERT (Gulielmus) diende als kapitein over de Hollandsche mineurs, en vernielde de werken van Almeide.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land,* D. III. bl. 311—375, 377.

LAMBERT, streed als generaal majoor bij Waterloo.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land,* D. III. bl. 533, *Bijv. en Aanm.* bl 642.

LAMBERTI (Hajo) en Petrus Hermanni, beide predikanten te Dokkum, werden van hunne bediening afgezet, wijl zij de onderteekening der Dordsche kanons of volstrekt weigerden, of zich voorwaardelijk slechts daartoe gereed toonden. Zij waren de eenigste in gansch Friesland, die de drukkende hand der toenmalige vervolging gevoelden, ook nog na hunne afzetting.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D IV. bl. 23—26 Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv Kerk* bl. 250, *Aanteek.* bl. 171.

LAMBERTI (Joannes), geboren te Brussel, Licentiaat in de beide regten en advokaat bij het hof van Brabant, schreef:

Electio Practicarum & Juridicarum Quaestionum libri II. *Bruxellae* 1639 4o.

Zie Valerius, Andreas, *Bibl. Belg.* p. 525. Foppens, *Bibl. Belg* T. II. p. 674.

LAMBERTS (Matthias), geboren te Thuin in het land van Luik, Cistercienser monnik en prior van het klooster te Alne. Hij stierf in 1595 in den ouderdom van 53 jaren en schreef in het Fransch eene korte commentarius op de regel van S. Benedictus, Luik 1596 12o.

Tractatus de periculo conversationis virorum cum mulieribus Ibid.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 661; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 876.

LAMBERTI (Robertus), of Lambertz, Regulier kanonnik, premonstratenser en prior in de abdy Averbode.

Hij schreef:

Diva Virgo de Cortembosch, ejusque Miracula Levanii 1656.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II p. 1077. *Cat.* Willems, T. I. p. 152.

LAMBERTINI (Jean Baptiste) heer van Cruz-hoven of Gruyshove, werd omtrent 1570 te Antwerpen geboren. Zijn vader, Gilles Lamberti, was *Contrechierge* in deze stad, en achterkleinzoon van den ridder Bernandino Lambertini, uit de aanzienlijke familie van dien naam te Bologne. Zijne moeder heette Marie Pollaerts. Hij bezocht de Latijnsche school te Kortrijk, en studeerde te Leuven in de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid. Van zijne vroege jeugd af, had hij een bijzondere neiging voor de wetenschappen, inzonderheid voor de geschiedenis. Na het eindigen zijner studiën reisde hij door Frankrijk en Italie, hield zich eenigen tijd te Rome op, en te Bologne, waar hij tot Doctor in de beide regten werd bevorderd. Vervolgens bezocht hij met een galei van den groot-hertog van Toscane, Morea, keerde naar Italië, en van daar naar Duitschland terug. Twee jaren later vertrok hij naar Spanje, en keerde over de Nederlanden terug Eenigen tijd na zijne wederkomst, benoemde de aartshertogin hem tot maire der stad en van het grondgebied van Halle in Henegouwen. Terwijl hij deze betrekking bekleedde, reisde hij nog eenmaal, bij gelegenheid van het jubilé in 1625, naar Rome, en stierf omstreeks 1650. Hij was gehuwd met Jeanne d'Ittre, en liet eene zoon na, die volgt.

Hij schreef:

Theatrum Regium, sive Regum Hispaniae series et compendiosa narratio varias illius Regni historias complectens, Brux. 1628. gr. 4o.

Theatrum Regium sive Regum Aragoniae brevis series, vervolg van het bovenstaande.

Theatrum Regium sive Regum Navarrae brevis series, als boven.

Theatrum Regium sive Regum Portugalliae brevis series, als boven.

Vita B Imeldae Lambertinae, nobilis Bononiensis, ex Italico Latine rèddita, Antv. 1725. In 't Vlaamsch omstreeks 1638 Zie de Bollandisten op den 12den Mei, T. III p. 183 en 184 en Prosp Lambertini *de Sanctis Bononiensibus.*

Paraeneris ad virtutem capessendam et adulkrinam soluptatem ontemnendam, Antv. 1640. 12o.

Zie Sweertius, *Athen. Belg.* p. 392, 393; Val Andreas, *Bibl. Belg.* p 454; Foppens, *Bibl. Belg.* T I. p. 572; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas,* T. I. p. 463; *Théatre de la Nobl. de Brab.* p. 406, 407; M. Diercxsens, *Antv. Christo narc.* T. IV. p. 863—365.

LAMBERTINI (Jean-Baptiste-Corneille) zoon van den voorgaanden, schepen, en in 1660 aalmoezenier te Antwerpen, verkreeg van Philippus IV, den 3den Augustus 1654: »réhabilitation de noblesse en la famille noble de Lambertini en la ville de Bologne en Italie, et annoblissement de nouveau en tant que besoing seroit." Hij huwde Marie Cathérine Fredericx, van Antwerpen, die hem geen mannelijke afstammeling schonk.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas,* T. I. p. 463; *Théatre de la Nobl. de Brab.* p. 406, 407.

LAMBERTO (Frederigo di) bijgenaamd *Padouano* of *Padoano,* zoon van Lambert van Amsterdam, aldaar in 1526 geboren, leerde de eerste gronden der schilderkunst bij zijn vader, verder bij den beroemden Jan Swart te Groningen, en zette zijne studiën al vroeg in Italië voort, huwde aldaar, was een der voornaamste leden van het bestuur der Akademie van Florence, en stierf denkelijk in Italië in 1599.

In de Bibliotheek te Munchen berust op den naam van Fredrik Sustris, *zijn eigen portret,* door hem zelven geschilderd, onder de gedaante van *H. Lucas voor een schilders-ezel.*

Zie verder Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl 936, 937.

LAMBERTS (Gerrit), werd den 29sten October 1776 te Amsterdam geboren en wijdde zich aan den boekhandel. Hij oefende zich, zonder eenige leiding in zijne vrije uren in het teekenen van stads- en kerkgezigten, bouwvallen, monumenten en gebouwen, ontving eenig onderwijs van Daniel Kerkhoff, onder wiens leiding, hij ook zich toelegde op het teekenen van Landschappen. Hij hanteerde ook nu en dan het penseel en den etsnaald en bragt sedert 1826 met ongeloofelijke vlijt, behalve andere verzamelingen ook een belangrijke atlas of verzameling van prenten, teekeningen, portretten en zeldzaamheden, alle Amsterdam betreffende, gerangschikt naar zijne berijmde wandelingen door verschillende gedeelten der hoofdstad bijeen. Deze verzameling is na zijn dood verkocht en een groot gedeelte er van door den heer Frederik Muller

aangekocht. Hij was eerste opzigter van 's Rijks Museum te Amsterdam en lid der Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten aldaar. Hij stierf te Amsterdam 16 April 1850.

Hij gaf uit:

Lijst der onderscheidene verzamelingen van G. Lamberts. (Amst. Julij 1836).

Korte lijst der onderscheidene kunstverzamelingen van G. Lamberts 1846.

Lijst der autographen, geschr. en gedr. stukken in de onderscheid. verzamel. van den zelven (Amst. 1850).

De brand der Nieuwe kerk te Amsterdam den 14 Januarij 1645, *historisch herdacht*, Amst. 1845 in 8o.

Hij schreef ook in den *Nieuwen Amsterdamschen Mercurius.*

Na zijn dood verschenen:

Catalogus der verzameling enz. verkocht 18 Nov. 1850.

Catalogus eener verzameling Ned. Dichtwerken en gedeeltelijk nagelaten door G. Lamberts, Amst. 1851 8o.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 153; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 930. 937; *Konst- en Letterb.* 1845, No. 40; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* Bijv. 1848—52, bl. 114; Muller, *Cat. van Portrett.*

LAMBERT, was een Fries, die ten tijde van Guy van Henegouwen, Bisschop van Utrecht, de partij van Jan van Ligtenberg uit die stad verdreef, waardoor aan de Vlamingen de toegang tot de stad vrijgelaten werd, in welke zij ten jare 1303 de regering naar hunnen zin veranderden.

Zie van der Chijs, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid in de Stad Utrecht*, bl. 94.

LAMBERTSZ (Thomas) een glasschilder, die in het midden der zeventiende eeuw te Utrecht bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 939.

LAMBERTUS, bisschop van Tongeren, werd te Maastricht uit een adelijk geslacht geboren. Hij bestuurde zijn bisdom, eerst in vrede, doch werd daarna, door zekeren Ebroinus, opperhofmeester van den koning der Franken, uit zijnen bisschoppelijken stoel verjaagd, terwijl een onwettige bisschop, met name Pharamundus, in zijne plaats werd ingedrongen. Lambertus nam de wijk naar Stavelo, en leidde in dat klooster een voorbeeldig leven. Na den dood van Ebroinus werd hij door Pipinus van Herstal, die toen opperhofmeester was geworden, in zijne zetel hersteld. Met vernieuwden ijver hernam hij zijne bediening, en breidde het licht van het Evangelie over het noordelijk en oostelijk gedeelte van het namalige bisdom van 's Bosch uit. Volgens eene overlevering zou hij met Willebrordus, apostel der Vriezen en stichter der Utrechtsche kerk, meermalen in onderhandeling zijn geweest. De groote ijver, waarmede Lambertus zijn herderlijke pligten vervulde, en de vrijmoedigheid, waarmede hij den opperhofmeester, Pipinus van Herstal, wegens zijn overspel met Alphaïs berispte, of volgens anderen zijn moedig verzet tegen de plunderzucht van sommigen, die zich van kerkelijke goederen hadden meester gemaakt, gaf aanleiding tot hevige vervolgingen. Zekere Dodo viel den bisschop met eene bende gewapende mannen, in het dorp Leodium, waar nu de stad Luik is gebouwd, aan. Een der booswichten doorboorde met een werpspiets zijn hart, terwijl hij zich ter aarde had geworpen om te bidden. Zijn dood viel, gelijk men meent, voor den 17den September 709. Zijn ligchaam werd naar Maastricht overgebragt en in de kerk van den H. Petrus begraven. Men bouwde daarna eene kerk op de plaats, waar hij vermoord was geworden. Zijn overblijfselen werden in 721 door zijn opvolger Hubertus derwaarts gebragt, die ook aldaar zijn bisschoppelijk verblijf vestigde.

Zie *Acta S. S. Belgii*, T. VI. p. 19—148; *Lev. der voorn. Heijlig.* D. III. bl. 460—470; *Leben und Thaten der Heil. Gott. von Beneficiat*, Postelmayer, T. III. p. 49; Dr. J. Aschbach, *Algem. Kirchen-Lexikon* o. h. w. Rettberg, *Kirchengesch. Deutschl.* T. I. S. 558 ff. van Gils, *Kathol. Meyer. Memorieb.* bl. 15; Copperus en van Gils, *Nieuwe Beschr. van het bisdom van 's Hertog.* D. I. bl. 28; De Ring, *Saint Lambert, Évêque de Tongr.* in *Mess. des Scienc. Hist.* Année 1847, p. 354. seqq en 1841; Philippe Engelbrechti, *Egent. Carm.* 1519 in *Messager* etc. 1847, p. 359.

LAMBERTUS PARVUS, priester en benedictijner monnik der abdij van St. Jacob te Luik, in 1194 overleden. Hij schreef eene kronijk, bevattende eene algemeene geschiedenis van den jare 988—1194, door Martene en Durand in hunne *Collectio amplissima*, Paris 1729, fol. T. V. col. 5—16, uitgegeven en door Reinerus, mede een benedictijner in hetzelfde klooster, die in 1230 overleed. *(Chronicon Lamberti Parvi a Reinero Monacho continuatum:* Ibid, col. 16—67) vervolgd. Hij verhaalt daarin de overwinning bij Steps, van welke hij ooggetuige schijnt te zijn geweest.

Zie Fabricius, *Bibl. Med. et Infim. Latin.* Lib. XI. p. 698. Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* c. v.; Vossius, *de Hist. Lat.* p. 440.

LAMBERTUS WATERLOSIUS, Regulier kanonnik in het klooster van St. Hubertus te Kamerijk, leefde in de elfde eeuw, schreef: *Historia Cameracensium Episcoporum ab Odone*, d. i. van 1115—1160.

Zie Fabricius, *Bibl. Med. et Infim. Latin.* Lib. XI. p. 702. Vossius, *de Hist. Latin.* p. 435; Samarthani, *Gallia Christiana*, T. III; J. Longus, *Bibl. Hist. Galliae*, No. 3307 seqq.

LAMBERTUS, werd omstreeks het begin der twaalfde eeuw te Luik of in de omstreken dier stad geboren. Hij omhelsde de kerkelijke staat, en werd pastoor van St. Christoffel, in een der voorsteden van Luik, bij de poort van Avroy. Later nam hij het monnikkleed, in de abdij van St. Laurentius, aan.

Hij schreef:

Computus Ecclesiastici Tabula, een zedekundige commentarie op de fabelen van Ezopus, mogelijk wel: *Ezopus moralizatus cum bono commento — Impressus anno salutis nostre* M. cccc. Xcı *sexto ydus Octobris*, 4o Antv. 1487. 4o. Ibid. Gerard Leeu, 1488. 4o. Ibid. 1496. 4o. Ibid. 1500. 4o., in het Vlaamsch overgezet *(Die historiën ende Fabulen van Esopus, die leerlic, wonderlick ende seer ghemacklick zyn)*, Delft, H. Eckert van Homberch, 1498, in fol. fig.

Zie Aegid. du Monin, *Sacrar. Celeb. D. Laurentii juxta Leodium Coenobii*, p. 5, 6, 26; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 9.

LAMBERTUS, ook genoemd Lampert en Lambert, geboren te Luik of hare omstreken, schoon sommigen hem Keulen tot geboorteplaats geven. Hij ontving het eerste onderwijs van den beroemden Adelman, toen scholasticus te Luik, en sedert bisschop van Brescia. Waarschijnlijk nam hij te St. Laurentius bij Luik het monnikskleed aan; zeker is het echter, dat hij voor 1056 en later in de abdij van Tuy bij Keulen leefde, en in de laatste eene betrekking vervulde. Hij stierf den 26sten September 1069.

Hij schreef:

Vita S. Herberti, Coloniensis Episcopi, in *Acta Sanctorum Martis die* 16, T. II. p. 467—476.

Hymni tres, Responsoria et Antiphonae pro officio Ecclesiastico ordinario, et sequentia in Sacrificio Missae recitanda.

Hymnorum varii generis carminum liber Unus.

Epigrammatum liber unus en andere, die niet tot onze kennis zijn gekomen. Sommige werken worden hem verkeerdelijk toegeschreven.

Zie Trithemii *Chron. Hirsaug.* T. I. p. 180; Aegidii du Monin, *Sacrar. Coen. D. Laurentii*, p. 5, 6; *Acta S. S.*, T. II. p. 465, 466; *Gallia Chr.* T. III. p. 989; *Hist. Littér. de la France*, T. VIII. p. 6—11; Fabricii, *Bibl. Mediae et Infim. Latin.* L. XI. p. 699; Vossius, *de Hist. Latin.* p. 457; Sweertius, *Athen. Belg.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. des Pays-Bas*, T. III. p. 9.

LAMBIN (Jan Jacob) archivaris der stad Yperen, werd den 13den van Hooimaand 1763 te dier stede geboren. Zijne ouders, tot den deftigen stand behoorende, droegen de vereischte zorg voor zijne opvoeding, en zonden hem, in den jare 1782, naar Cassel in Vlaanderen, om zich aldaar in de beschaafde letteren te oefenen. Hij trad echter, bij zijne terugkomst, geen letterkundige loopbaan in, maar was in andere betrekkingen werkzaam.

In den jare 1819 tot archivaris van zijne geboorteplaats benoemd, kon hij aan zijn reeds vroeg ontwaakte zucht tot geschied- en oudheidkundige nasporingen de ruimste voldoening geven. Zeer groot is het getal van schriften, die dezelve bevatten, en alle getuigen van eene onvermoeide vlijt en grondige kennis. Ook de Vlaamsche taal en dichtkunde waren een geliefd voorwerp zijner beoefening. Negen en dertig malen mogt hij, door onderscheidene Rederijkerskamers en letterkundige Maatschappijen in Belgie, voor het grootste gedeelte met dichtstukken in de Vlaamsche taal, den eereprijs

behalen. Sedert 1830 evenwel, nam hij geen deel aan dergelijke wedstrijden, maar wijdde zich geheel aan historische studiën, vooral zulke, die tot zijne geboortestad betrekking hadden. De lijst zijner menigvuldige, grootere en kleinere geschriften, waarvan vele eene duurzame waarde hebben, is in onderscheidene Belgische tijdschritten te vinden. In 1819 werd hij lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde, de koninklijke Akademie te Brussel benoemde hem in 1810 tot correspondent. In December 1840 werd hij tot ridder der Leopolds-orde benoemd.

Hij stierf den 17den Januarij 1841, na eene kortstondige ziekte in den ouderdom van 77 jaren. Zijne buste, door een bekwaam beeldhouwer vervaardigd, bevindt zich in de openbare boekerij zijner geboorteplaats, van welke hij omstreeks twee jaren eerste bibliothecaris was. Zijne geteekende afbeelding bestaat bij de Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leyden.

Hij schreef:

Lijktraenen op het graf van A. J. L. de Codt, hoofdman van de Maetsch. van Dicht- en Letterk. tot Ypre enz. tot Brussel, overl. den 25 Mey 1819, Ypre, 1819. 4o.

Geschiedkundige Onderzoekingen op de aloude aenstelling van den Voogd en van de Schepenen en Raeden der stad Ypre, Ypre, 1815 in 4o.

Tijdrekenkundige Lyst van onuitgegevene Handvesten, opene Brieven en andere bescheiden, rustende onder de Archieven der stad Ypere, en belangryk voor de plaatselyke Geschiedenis, enz. Ypre, 1829.

Verhael van den moord van eenige Schepenen, Raeden en andere inwooners der stad Ypre, gebeurd den 29 en 30 November 1303, Ypre, 1831 in 12o.

Nalezingen of vervolg, ald. 1832. 2 St. 8o.

Eeuwigdurende Verbond tusschen Jan den III, hertog van Brabant en Lodewijk den I, graef van Vlaenderen, enz. gesloten te Gend, den 3 Dec. 1339, in het licht gegeven door J. J. L., Ypre, 1832, 8o.

Beleg van Ypre door de Engelschen en Gendtenaers, ten jaere 1383, *en oorsprong van de feest gezegd den Tuindag enz. eerst in het licht gegeven door Adr. van Schrieck, heer van Rodorne; nu in den hedend. styl overgebragt, en met geschiedk. Aanteekk. verrijkt,* 2e druk, Ypre, 1833, 8o.

Merkwaerdige Gebeurtenissen, vooral in Vlaenderen en Brabant, en ook in de aengrenzende landstreken, van 1377 *tot* 1443, *letterlyk gevolgd naar het oorspronkelijk onuitgegeven en titelloos Handschrift van Olivier van Dixmude; met Voorrede geschiedk. Aanteekk., lijst van verouderde woorden en alphab. tafel door J. J. L.,* Ypre, 1835. 4o.

Mémoire sur les questions proposées par la Société des antiquaires de la Morinie, établie à St. Omer, sur l'Origine de la Halle-aux-Draps à Ypres, etc. Ypres, 1836 in 12o.

Memoire couronné.

Esquisses historiques et biographiques sur les Châtelains et les Vicomtes d'Ypres, Ypres, 1838. 8o.

In *Messager des Sciences et des Arts de la Belgique:*

1833 *Fabrication de Monnaie à Ypres.*

Ligue Hanséatique en Flandre.

1834 *Typographie.*

Les Templiers d'Ypres.

Robert de Béthune.

1835 *Sur nos anciens Ms., concernant l'Histoire de Flandre, de Brabant et d'Artois.*

1836 *Revue succincte de quelques comptes de la ville d'Ypres.*

1837 *Reddition de Zevenbergen à Philippe-le-Bon, duc de Bourgogne.*

Institution de la Commune d'Ypres.

1838 *Sur les Archives de Rupelmond.*

1839 *Manuscrits Autographes.*

Deux rois de France en même temps.

Zie *Messager d. Scienc. et d. Arts de la Belg.* 1836. p. suiv. 1841. p. 285; *Ann de la Société d'Emulation pour l'Hist. et les Antiq. de la Flandre Occident.* T. III. p. 145 etc. *Gentsch Kunst- en Letterbl.* voor 1841, No. 73; *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1841; *Verh. van de Ned. Taal- en Letterk.*, D. II. bl. 4; *Cat.* Willems, D. I. bl. 270, *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 300, D. II. bl. 280, 281, 282.

LAMBOY (JOANNES) Regulier kanunnik te Tongerloo en rector van het klooster dier orde te Roermonde, waar hij overleed.

Hij liet in handschrift na:

Tractatus de Philosophicis ac Theologicis aliquot Quaestionibus.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 672.

LAMBRECHT (JAN) een regtsgeleerde te Brugge, die in het midden der zestiende eeuw te Vlaanderen, als dichter en taalkundige groote vermaardheid had. Hij was »Prins van de hoofdkamer der Vlaamsche poëten te Brugge."

Hij schreef:

Vlaemsche Vrede-vreucht, naer eene pijnelijcke droefheijt door den grouwelijcken oorlog, nu verandert in een aangenaeme Peijs, 's Grav. bij A. Vlack, 1659, met plaeten en muziek, en een lofdicht van Cats en Westerbaen.

Vorstelijcke Minnelusten en koninklijck Bruijlofts-gedicht, 1659, z. pl. of dr. Vervaardigd op het huwelijk van Lodewijk XIX met Maria Theresia van Spanje.

Deuchdenlof, tot Wellecom-wenschinge van den Doorluchtighen Heer Carolus van den Bosch, commende uyt syn bisdom van Brugge tot den bisschoplicken stoel van Gendt, met het wapen.

Wonderen der H. Stadt Halle, naar het Lat. van J. Lipsius, en versch. Ghedichten ende Lofsanghen, Brugge, 1682. 4o. m. pl.

Bethlehem, vertoonende den H. Kersnacht, met alles wat bedenckelijck is daar in te zijn ghescheidt. Spele-wys beschreven, Brugge, 1685. 4o.

Rachel ofte Thonneel van oprechte Liefde: verthoonende door een Herders-spel, den Aerbeyt ende ghetrouwe Liefde van den Aertsvader Jacob, waerin een vermaecklyke Clucht, Brugge, 1662.

Koninckklycke Bruylofts-gedichten ende Sanghen op de Trouwe van de Vrede-Vorst, den Alderchristelijksten Monarch Louys XIV, *Van Godt ghegeven,* enz. z. n. v. pl. of dr. 4o.

Onstervelicke Lof van de Reden-rijcke Dichtkonst. Uytghegeven door d' Heeren Regierders, van de Goddelicke Redenrijcke Gilde des H. Geests in Brugghe, in 4o. m. pl. z. dr. en pag.

Schoonheydts Ramp-lot: vertoont door het droevigh verhael van het jammerlick ongheval, geschiet aen een wonderlicke schoone jongvrouwe; ghenaemt de schoone Johanna van Parys, wiens doot-geraemte nu ter tydt is te sien in de Stadt van Brugghe. Tot Brugghe, 1661. 4o.

Lof der Bouw-lust, vertoont op den blyden dagh der H. Wydinge ende myteren, van den eerwaerdighsten Heere Myn Heere Carolus Geleyns, eerst Cantor en Proost in d' Abdie van Bergen S. Wynocx, ende nu XLIsten Abt van de oude vermaerde Abdye van Sinte Pieters tot Oudenburgh, van de orden des H. Benedictus, Brugghe, 1665. 4o. z. pl.

Goe-Weke, verthoonende de komste, het Heyligh wonderbaerlijcke Leven, grauwelijck Lijden ende geduerighe Vervolghinghe, de bitter Passie ende pijnelijcke Doodt, van den eenighen ghebooren Sone Godts, ons Heeren ende Salighmaeckers Jesu Christi, Ald. 1678. 4o. met een opdragt *Aen Godt den Hemelschen Vader.*

Mey-droom. verthoonende de hedendaegsche handelinghe ende genegentheyt des menschen; met onderwijsinghe van de Sonden ende quade lusten te vlieden, enz. z. j. of pl. v. dr. 4o.

Goddelycke Vrede-Lof. Aen den Gever van deselve over syn menichvuldighe Weldaden, die hy aan het menschelijk geslacht gedurichlijk bethoont, ende namentlick als nu door het geven van de lang ghewenste Peys, als boven.

Zie van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 382; Willems, *Verh. der Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 3 volgg.; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 148, 149; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 216, 244; *Cat.* J. Schouten, bl. 32.

LAMBRECHT (Joos) was een door de hooge overheid gepreviligieerd beroemd boekdrukker te Gend in den aanvang van de tweede helft der zestiende eeuw, die onder anderen vele dusgenaamde *beeldenaars*, met houtsneden, uitgaf, dienende bij de placaten voor de evaluatie der verschillende in- en uitlandsche munten, die toen in de Nederlanden gangbaar waren.

Zie van der Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 68.

LAMBRECHTS (MATTHIAS) licentiaat en de godgeleerdheid te St. Laurens bij Brugge geboren, studeerde te Leuven, werd in 1561 aldaar meester in de vrije kunsten; onderwees de godgeleerdheid eenigen tijd in de abdij het Park bij Leuven,

werd kanunnik in de hoofdkerk te Brugge, de eerste Poenitentiarius na de oprigting der nieuwe bisdommen; werd in 1578 door den magistraat uit Brugge verdreven, waarin hij in 1584 terugkeerde en in 1596, in plaats van Remigius Driutius, tot bisschop van Brugge gekozen. Hij overleed den 1sten Junij 1602, in den ouderdom van 63 jaren, en ligt in het koor der Cathedrale begraven.

Hij schreef in zijne moedertaal eene kerkelijke geschiedenis van Christus tot zijn tijd, en over het leven, den dood en het lijden der Heiligen (Leuven en Antwerpen, 1610) en een kort tractaat over den Antichrist, 1602. 8o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 876.

LAMBRECHTS (Amos) schreef:

Verhandelingen van de teekenen en genezing van de ontstekinge der Oogen, Amst. 1722. 8o.

Handleiding der Verloskunde, Amst. 1732. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 294; *Cat* de Gove, bl 196.

LAMBRECHTS (Amos) schreef:

Inleiding tot de H. Schriften des O. en N. Testaments, Amst. 1783. 8o. 2e dr.

Kort begrip der Bijbelsche Zedekunde, Harderw. 1793. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 295. Brinkman, *Naaml.* bl. 332. *Cat.* Heringa, p. 212.

LAMBRECHTS (Amos Hz.) leefde in het begin der zeventiende eeuw en schreef: *De bedroogen Geld-zoeker*, Leijd. 1716.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 149. *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. b. bl. 101.

LAMBRECHTS (Arend Ferdinand) doctor in de regten en medicijnen te Kuinre, dichtte:

Lijktranen, ter gelegenheid over het droevig en onverwagt afsterven van Willem Karel Hendrik Friso.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 352.

LAMBRECHTS (Martinus) waarschijnlijk kort voor den jare 1700 te Amsterdam geboren, een ervaren en dapper zeekapitein uit de eerste helft der achtiende eeuw, schreef:

Handboekje voor den Zee-leerling, zijnde een beknopte beschrijving der toetakelingen eens oorlogschips, enz. Amsterd. 1731. 8o. dat voor dien tijd in eene gegronde behoefte voorzag.

Er bestaan twee teekeningen van Barbarijsche zeehavens, Algiers en Santa Cruz, naar teekeningen van zijne hand. In 1743 had deze zee-kapitein het bevel over 's lands schip *de Arend*.

Er bestaat van hem een met vele zaakkennis en groote naauwkeurigheid beschreven verhaal, getiteld:

Extract-Missive of kort historisch Verhaal van de voornaamste zaken, die bij de geduurige Regerings-verandering in Barbaryen, of eygentlyk het Rijk van Fez zijn voorgevallen na de dood van Muley Ismael, keyser van Marocco in den jaare 1727. *En wel inzonderheyd by deszelfs overheersching door Muley Abd'allah in den somer van 't jaar* 1743. *Geschreven in 's Lands schip den Arend, gecommandeerd door den Captyn Mart. Lambrechts, liggende in de baay van Tanger den* 25 *September* 1743. Te Amst. bij Joris v. d. Woude, *boekverkooper in de Lombartsteeg*, 1743.

Bl. 67 en volgg. der *Handelingen der Jaarlijksche Algemeene Vergadering van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leiden*, 1861, vindt men een belangrijk uittreksel van dit verhaal over den Nederlandschen staatsman Ripperda.

Beschrijving van Algiers, in hands.

Zie de Jonge, *Ned. Zeewez.* D. V. bl. 82, VI. *a.* bl. 330, 339; *Hand. van de Maatsch. van Ned. Letterk.*, 1861, bl. 67; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 144; *Nav.* 1860. bl. 228. *Cat.* De Lange van Wijngaerden, bl. 103.

LAMBRECHTS (Jan Baptist) luitenant kolonel, werd in de actie van den 19den September 1799, krijgsgevangen gemaakt.

Zie Bosscha, *Neêrl. held. te Land*, D. III. *Bijl.* 5.

LAMBRECHTS (Johannes Remis Petrus) was als tweede luitenant bij de actie van den 19den September 1799, en werd krijgsgevangen genomen.

Zie Bosscha, *Ned. held. te Land*, D. III. *Bijl.* 2.

LAMBRECHTSEN (Mr. A. P.) van Ritthem, burgemeester der stad Middelburg. Op *Cat.* J. W. te Water, T. II. p. 51, 52, komt het volgende handschrift van hem voor:

Costumen, Ordonnantiën ende Statuten der stad Vlissingen, met zeer vele bijvoegselen en aanmerkingen, die in de gedrukte Archieven van deze stad niet voorkomen.

LAMBRECHTSEN (Willem Barend) te Vlissingen in 1697 geboren, zoon van Gerard en van Jacoba Dilleman, pensionaris en meermalen burgemeester zijner geboortestad, bediende namens deze stad, de voornaamste commissien in en buiten Zeeland. Hij was o. a. een der afgevaardigden van de Staten van Zeeland in Leeuwarden, om Willem IV met zijne verheffing geluk te wenschen.

Hij was een man van groote bekwaamheid en vlugheid, en had grooten invloed op het bestuur van zaken. Hij overleed den 16den Maart 1761 ongehuwd, en had de armen van Vlissingen tot zijne erfgenamen benoemd, en zijne aanzienlijke bibliotheek tot een legaat aan de stad vermaakt. Zijne beeldtenis vindt men te Vlissingen op het stadhuis.

Zie Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. XX. bl. 78; *Ned. Jaarb.* 1761 bl. 176; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. I. bl. 10, 11; *Leven van Willem IV*, bl. 135.

LAMBRECHTSEN (Mr. Nicolaas Cornelis) van Ritthem werd den 29sten Februarij 1752 te Vlissingen uit een geslacht geboren, dat uit den deftigen burgerstand, allengskens tot de aanzienlijke regeringsposten, zoo gewestelijke als stedelijke was opgeklommen. De Latijnsche scholen in zijne geboorteplaats met den grootsten lof hebbende doorgeloopen, bezocht hij de Utrechtsche hoogeschool, waar hij in 1773 tot Jur. utriusque doctor werd bevorderd op eene dissertatie hieronder aangehaald. Weldra werd hij pensionarius honorair, vervolgens, in plaats van Leonard Constantijn van Lensbeeck, toen deze tot lid van de provinciale rekenkamer was aangesteld, pensionaris van zijne geboortestad. Gedurende den tijd, dat hij deze waardigheid bekleedde, vervulde hij verscheidene gewigtige staats-commissien, zoo bij de provincie Zeeland, als ter generaliteit, met name ook die over de bepaling der *Prov. Quotas* in de algemeene lasten. Zijn moed en standvastigheid in het voorstaan van 's lands vrijheden en geregtigheden, waarin hij echter steeds met gematigdheid en zonder partijzucht of vijandige gevoelens, tegen den toen bestaanden regeringsvorm te werk ging, gaven, in 1787, aanleiding, dat zijn huis en goederen door het dolzinnig gepeupel schandelijk uitgeplunderd werden. Ten gevolge der omwenteling in het genoemde jaar 1787 uit de regering ontslagen, en ambteloos geworden, deed Lambrechtsen met twee zijner vrienden eene reis naar Zwitserland, en bezocht tevens een deel van Duitschland en Frankrijk. Steeds buiten betrekking blijvende, was hij, af en aan, te Middelburg, op een deftigen en aanzienlijken voet levende, en zich geheel overgevende aan de beoefening der letteren en der geschiedenis, vooral die des vaderlands, en onder anderen ijverig mede arbeidende aan de destijds bij den nieuwen druk van Wagenaar uitgegeven *Bijvoegselen en Naletingen.* In 1795 wederom in de regering geroepen, aanvaardde hij den post van gedeputeerde wegens Vlissingen ter vergadering van de toen nog bestaande Staten van Zeeland, en werd weldra door dezen afgevaardigd naar die der toenmalige Staten-Generaal, waar hij de moeijelijke en noodlottige raadplegingen bijwoonde over de destijds geslotene alliantie met Frankrijk, en door zijn ijver en beleid in het Tractaat dier alliantie nog vele min bezwarende wijzigingen wist te brengen. Ook was hij tegenwoordig bij de niet min belangrijke raadplegingen over het bijeenroepen eener Nationale vergadering. Toen die vergadering, niet zeer met zijne toestemming, was tot stand gekomen, keerde hij naar Zeeland terug, doch had voor zich zelven geen begeerte, om door de zaamgeroepene kies-collegie, tot lid dier vergadering benoemd te worden. Nu vestigde hij zijne woonplaats te Middelburg, waar hij later geroepen werd tot het algemeen bewind der Oost- en West-Indische zaken, en aan het hoofd geplaatst der directie, die daarover in Zeeland en te Middelburg gevestigd was, welke post hij eenige jaren achtereen, met voorbeeldelooze werkzaamheid en naauwgezetheid en tevens met verstandig beleid, tot groot nut van den lande bekleed heeft. Onder koning Lodewijk werd hij tot staatsraad in buitengewone dienst benoemd, en door dezen meermalen tot zeer gewigtige raadplegingen geroepen, onder anderen tot die *over de Gilden, het Departementaal Bestuur, de Financiën der stad Middelburg.*

Hij bleef onvermoeid tot nut van den bloei der stad Middelburg en van de wetenschappen werkzaam, tot zijn dood, den 21sten Mei 1823. Hij was lid der 2de klasse van het Kon. Ned. Instituut, lid der Maatschappij van Ned. Letterk. en van andere Genootschappen, en tot zijnen dood voorzitter van het Zeeuwsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Hij huwde jonkvrouwe Schorer, oudste dochter van dien naam, mede in 1787 van zijne waardigheden ontslagen. In het *Vervolg* van Wagenaar's *Vad. Hist.* komt zijne afbeelding voor.

Hij schreef, behalve de *Bijvoegselen, Aanmerkingen en Nalezingen* op Wagenaar, met Mr. H. van Wijn, Mr. Ant. Martini, E. M. Engelberts en anderen:

Dissertatio hist. Jurid. inaug, sistens defensionem civitatis Vlissinganae in libertatem se vindicantis Anno 1572, Traj. ad Rhen, 1773. 4o.

Onderzoek of Graaf Philips III zich ooit door den Roomschen Paus hebbe doen ontslaan van den eed, bij het aanvaarden zijner regering gedaan, in *Verh. van het Zeeuwsch Genootsch.* D. IX. (1782).

Van Wijn, Lambrechtsen en Wichers, *Rapport over de Zaken der West-Indische Compagnie*, 1787. fol.

Korte Beschrijving van de ontdekking van Nieuw Nederland, weleer eene volkplanting van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden in Amerika, Middelb. 1818. met een kaart. 8o. Ook in *N. Verhand. van het Zeeuwsch Genootsch.* D. I.

Beknopte Geschiedenis van de Middelburgsche Rederijk-kamer het bloemken Jesse in *Werken der Maatschappij van Ned. Letterk.* D. IX. St. I. (1819.)

Verslag wegens eene in 1817 *ontdekte grafzerk en een menschelijk geraamte* (denkelijk dat van koning Willem II) *in de Koorkerk te Middelburg, met eene afbeelding*, Middelb. 1820. gr. 8o. Ook in het 3de Deel der *N. Verhandel. van het Zeeuwsch Genootsch.*

Hulde aan de nagedachtenis van P. de la Rue, Middelb. 1818. gr. 8o.

Zonder naam in de *Mnemosyne* van Tydeman en van Kampen:

Hulde aan de Nagedachtenis van Jan Guepin, en *Lijkzang* op deze door J. J. Brahé, Dordr. 1819. 8o.

Voorl. ter nagedachtenis van G. Kuipers (den Zoon), Dordr. 1815. 8o.

Hij liet een aanzienlijke menigte handschriften na, die in de bibliotheek van het Zeeuwsch Genootschap worden bewaard.

Zie *Hand. van de Jaarl. Verg. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, 1823; A. C. van Citters, *Lofrede op Lambrechts*; *Kunst- en Letterb.* 1823. D. I bl. 337; van Kampen, *Gesch. der Kunsten en Wetensch.* D. III. bl. 222; van Cleef, *Naaml.* bl. 332; *Cat. van het Zeeuwsch Gen.* bl. 47; *Cat.* J. W. te Water, bl. 323, 354, 355; *Cat.* H. van Wijn, bl. 21, 61, 67; Muller, *Cat. van Portr. Cat der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. (Register); *Inventaris van Handschriften van het Zeeuwsch Genootsch. der Wetensch. te Middelburg door J. P. van Visvliet*; van der Chijs, *de Munten der Graafschappen Holl. en Zeel.* bl. 110.

LAMBREGTS (Karel) luitenant kolonel was met zijne drie zwakke bataljons, waarvan de helft door ziekte ongeschikt was om dienst te doen, buiten staat om Sluis tegen de Franschen te verdedigen, wachtte niet een enkel kanonschot af, om de stad en hare bezetting, den 24sten April 1747, in de magt der Franschen te stellen.

Zie Bosscha, *Ned. held. te land*, D. II. bl. 607.

LAMBSMA (Phil. Nicolaas) Phil. en Med. Dr., een Fries, practiseerde in 1756 te Harlingen, toen hij het volgende boek uitgaf:

Ventris Fluxus multiplex ex Antiquis et Recentiorum monumentis propositus a N. Lambsma, Amst. 1756. 8o. Opgedragen aan Jacobus Hovius, Med. Dr. te Amsterdam.

Zie behalve de opdragt van dit werk, M. Formey, *Nouv. Bibl. Germ.* 1756. p. 243, 443—459; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 654.

LAMELIN (Engelbertus) geneesheer te Kamerijk, gaf uit: *De vita longa libri II, commoda et incommoda sobriae et moderatae vitae.*

Ook vertaalde hij uit het Fransch het werk van zijn vader: *Tractatus de Peste ejusque preservatione*, Insulis apud Petrum Rache, 1628. 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 263.

LAMEN (Christoffel van der). Zie LANEN.

LAMME, een Haarlemsch glasschilder, in het midden der vijftiende eeuw te Haarlem.

Zie Kramm, *Leven en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 919.

LAMME (Arie) in 1748 te Heerjansdam geboren, vertrok in zijne jeugd met zijne ouders naar Dordrecht, waar hij zich onder Joris Ponse, in de schilderkunst oefende. Hij schilderde in den trant van Aalbert Cuyp, om wiens kunstwerk hij ook verdienstelijke copijen maakte. Hij schilderde vooral sieraad- en behangselwerken en landschappen voor zaalversiering.

Ook beoefende hij de dichtkunst en legde zich op het vervaardigen van tooneelspelen toe. Van deze zijn uitgegeven:

De Stem der Natuur, treursp. n. h. Fr, van Armand, Dordr. 1783. gr. 8o. Met opdragt aan de leden van het Dicht- en Tooneellievend Genootsch. o. d. Zinspr. *Tooneelzugt die geen moeiten schuuwt, Aan Dichtkunst en Muzijk gehuwd.*

De Advocaat Patelin, blijsp. n. h. Fr. van Bruyes, ald. z. j.

De Vaderlandsche Boer, blijsp. 's Grav. 1800.

Het Arabisch Poeder. Opgedragen aan den dichter Petrus Johannes van Steenbergen.

Aanspraak aan den Oud-Raad der stad Dordrecht, toen, voor hunne WelEd. Grootagtb. door het Gen. voorn. vertoond zou worden: Claudius Civilis, treursp, door W. Haverkorn, d. j. en De Doggerbankers, treursp. door J. Nomsz, op den 29 *van Grasm.* 1782. 4o.

Lamme stierf in 1801 of 1802.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 133; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 939, van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 352; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 189; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 131; *Cat.* van der Aa, bl. 42.

LAMME (Arnoldus) zoon van den kunstschilder Arie Lamme en broeder van Mevrouw Cornelia Scheffer geboren Lamme, werd te Dordrecht geboren, oefende zich vroeg in de schilderkunst, en legde zich vooral toe op het teekenen en schilderen van landschappen, vooral met paarden, schermutselingen van ruiterij en dergelijke, in den stijl van Dirk Langendijk. Ook maakte hij copijen van koeijen van schilderstukken van Cuyp, Braeckeleer en anderen. Hij vestigde zich later te Rotterdam, waar de kunsthandel, dien hij aldaar dreef, hem belette zijne neiging voor het beoefenen der kunst te blijven volgen. Hij overleed te Rotterdam den 7den Maart 1856. Zijne afbeelding is in 1849 door Arie Scheffer geschilderd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 153; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 940.

LAMMAN (Gelase), priester en monnik, waarschijnlijk van de orde der Augustijnen, leefde in het laatst der XVII eeuw te Rijssel.

Hij schreef:

Le Bouclier de la France confondu ou Réfutations des sentimens de Gerson dans sa Doctrine Catholique touchant l'autorité des Papes; avec le texte original et la Réfutation en Latin. Dédié à M. M. du Chapitre de S. Pierre à Lille, par le P. Gélase Lammen, Ms. in fol.

Zie *Cat. de la Bibliothèque de M. l'Abbé Favier* (1765) p. 50. No. 598; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. III. p. 663.

LAMMEN (J.) woonde in 1824 te Amsterdam, waar in 1824 op de tentoonstelling van hem aanwezig was *De Graftombe van Z. D. H. Willem V, Prins van Oranje* en *Drie manspersonen* in albast.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. III. bl. 940.

LAMMERS (Gerardus) doctor in de geneeskunde en philosophie en Professor in die beide faculteiten; zoon van Willem Lammers, schout te Kleef, en van Elisabeth van Oosterwijk, uit edel bloed gesproten. Zijne ouders om de Spaansche oorlogen uit Kleef naar Wezel gevlugt zijnde,

werd hij aldaar den 18 Januarij 1641 geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding te Emmerik, studeerde te Franeker, Utrecht en Groningen, waar hij in 1666 tot doctor in de geneeskunde bevorderd en tot hoogleeraar beroepen werd, ook werd hij opzigter der bibliotheek. Hij huwde in December 1666 Anna Dedrews, dochter van Joan Dedrews, burgemeester van Groningen, en van Wibbine Merndes, in 1702 overleden, en verwekte drie kinderen. Twee er van stierven jong, eene dochter huwde met Theodoor Kloppenburgh, J. U. D., schout van Westerwolde.

Hij was 50 jaren met roem werkzaam, negenmaal rector der universiteit, opziender der bibliotheek en arts der provincie. Hij stierf den 12 October 1719.

Hij vervaardigde:

Catalogus librorum Bibliothecae Illustris ac Almae universitatis Illustrium et Praepotentium Groningae et Omlandae D. D. Ordinum, secundum seriem Literarum Alphabeti digestus, Gron. 1669. fol.

Zie Pars, *Naamr. der Bat. Schrijv.* bl. 399, *Boekz.* 1719. *b*, bl. 483—485.

LAMMERS (J. O.) vertaalde uit het Hoogduitsch:

H. D. Hermes, *De Leer der Heilige Schrift*, Amst. 1793, gr. 8o.

LAMMERTS (ADJE) burgemeester van Leeuwarden, in 1497 geboren, was reeds vroeg de hervorming toegedaan, en deelde vervolgens in het lot van het vaderland. Zijne tijdgenooten prezen zijnen moed en zijne wijsheid. Na de verandering der regering door Rennenberg, werd hij in 1578 burgemeester zijner geboortestad, welk ambt hij vijf jaren bekleedde. In 1579 benoemd tot afgevaardigde naar Utrecht, tot sluiting der Unie, zond hij, wegens zijne hooge jaren, Jacob Jans in zijne plaats. In 1580 was hij lid der Gedeputeerde Staten van Friesland, en overleed in 1583. Zijn grootste roem verwierf hij daardoor dat de ruim 80jarige grijsaard in 1580 zich aan het hoofd der burgers van Leeuwarden stelde, om met list of geweld het blokhuis aan de magt der Spanjaarden te ontrukken, welke gelukkig gewaagde onderneming gansch Friesland de vrijheid schonk en 14 jaren vroeger dan Groningen van de Spanjaarden bevrijdde.

Hij is driemaal gehuwd geweest. De naam der eerste vrouw is onbekend, de tweede heette Renske Hendriks, de derde Janneke Jarigs; uit al deze huwelijken liet hij kinderen na, die aanzienlijke nakomelingen hadden, waarvan mannelijke nakomelingen, die zich Adius noemden, in het midden der achttiende eeuw zijn uitgestorven. Zijne afbeelding wordt bewaard te Kingsma-State Zweins met een omschrift: *It is mey sissen neat toa dwaên* (het is met zeggen niet te doen).

Zie Schotanus, bl. 84.; Vriemoet, *Ath. Fris.* bl. 186; Aitsema, *Herst. Leeuw*, (voor.) Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 12; Eekhoff, *Geschiedk. Beschrijv. van Leeuw.* D. I. bl 233, 356, 388; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. I. A. bl. 237.

LAMMERTIJN (PASSCHIER) vond in 1595 binnen Alkmaar de kunst van damastweven uit, en verkreeg daarop octrooi van 's lands Staten. Hij trof den 5den Maart 1607, toen hij te Haarlem woonde, met burgemeesteren van Alkmaar een overeenkomst »om zijn woninge en residentie" derwaarts over te brengen, »en zijn handtwerck en conste" daar uit te oefenen, waarvoor hij, op zekere voorwaarden, een renteloos voorschot van *f* 3000 en eenige vrijheden zoude genieten. Den 7den Junij passeerde hij daarvoor quitantie. Den 26sten Augustus 1606 werd hij, van wege de Staten-Generaal naar Engeland gezonden, tot het overbrengen van »een casse met damastwerk, aan den agent Carron, om deze aan den prins van Wallis te presenteren." Zijn damastwerk werd later meermalen aan aanzienlijke personen door de Staten-Generaal vereerd, zoo als in 1607 aan de gezanten van Frankrijk en Groot-Brittanje, in 1610 aan den markies de Spinola, in 1613 aan de keurvorstin, paltsgravin enz.

Zie Boomkamp, *Beschr. van Alkm.* bl. 434; Dodt v. Flensburg, *Arch. voor Kerk. en Wer. Gesch.* D. IV. V. en VI. (Reg.) *Nav.* D. VII. bl. 103, 347.

LAMOOT. Van hem bezitten wij *Discours sur l'utilité d'une Histoire générale de Flandre, et sur la manière de l'écrire*, Liège, 1760. kl. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 170.

LAMORLET van dezen bestaat:

Ontwaeckte Poesie uytghebeeldt in den triumpherenden olijftack verthoont tot Antwerpen, 1673. 's Gravenhage 1677 in 12o.

Zie Willems, *Belg. Museum*, bl. 309.

LA MOTTE (VALENTYN DE PARDIEU, heer VAN) een tijdgenoot der graven van Lalaing, ontving de post van overste van het geschut bij het leger der Algemeene Staten, ter tijde als Lalaing bevelhebber was van het voetvolk. Hij bleek echter welhaast zulk eene gewigtige betrekking onwaardig te zijn, wijl hij nog in hetzelfde jaar zich niet alleen heimelijk met den koning verzoende, maar ook de zoogenoemde malcontenten overhaalde, met hun leger tot de Spaansche zijde over te gaan. Het gevolg hiervan was, dat de Algemeene Staten hem, bij een plakaat, voor muiteling en verrader, en voor vijand des vaderlands verklaarden. Sedert rigtte hij zijne krijgsbedrijven opentlijk tegen den Staatsgezinden aanhang. Bekend is zijn aanslag op den Briel. De aangelegenheid der stad kennende, smeedde hij in 1579 een ontwerp, om er zich door verraad van meester te maken. Te dien einde ontbood hij uit den Briel zelve bij zich, te Grevelingen, een scheepshopman, Jan Simonszoon genoemd. Deze vertrok, na Prins Willem van het opontbod kennis gegeven te hebben, met diens toestemming derwaarts, en nam, na eenige aarzeling den schijn aan als of hij zich had laten overhalen, om de stad te zullen leveren. Hij gaf echter voor een paar honderd kroonen te behoeven, tot omkooping van den hopman der bezetting en anderen. Hierop keerde hij naar den Briel terug, en hield vervolgens, door middel van een bode, die steeds her- en derwaarts liep, gemeenschap met la Motte, en maakte eindelijk afspraak met hem, dat hij eene tamelijke vloot, onder Prinsen-vlag, naar den Briel zou afzenden. Eerlang vertoonden zich de schepen, die te laat de looze veinzerij der Brielenaars ontdekten. Want deze, de bevelhebbers van verscheidene Hollandsche schepen van den toeleg onder de hand, verwittigd, en de noodige onderrigtingen gegeven hebbende, vielen de Hollandsche schepen de vloot van la Motte onverhoeds aan en maakten er zich genoegzaam geheel meester van. Geen geringe afbreuk was hem te voren, kort na zijn afval, toegebragt door den heer la Noue. Na zich van St. Omer te hebben meester gemaakt, lag het volk van la Motte omtrent Duinkerken gelegerd. Hier overviel hem la Noue, versloeg twee honderd en vijftig man, dreef de overigen op de vlugt, en belette hem, gelijk ook den heer de Montigni, het stroopen en brandschatten ten platten lande.

In 1587 was la Motte tegenwoordig bij het beleg van Sluis. Het bewind over de genaakgravingen voerende, bekwam hij een zware wond, die in 't eerst gevaarlijk geacht, doch later niet doodelijk bevonden werd. In 1595 maakte een musketschot in het beleg van Dourlans, een einde aan zijn leven.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XI. bl. 283 (869) B. XIII. bl. 78 (17), 91 (35), 99 (46) 100 (48), B. XIV. bl. 164 (137), B. XVIII. bl. 12 (371), B. XXXII. bl 6, 7, 8 (10, 12), 29 (38); Hooft, *Ned. Hist.* (Register); van Meteren, *Ned. Hist.* B. X. fol. 161 vs. 162; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. 17, 18; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 166, 243, 259, 271, 277, 304, 489, D. VIII. bl. 77, 409, 423.

LA MOTTE, een Franschman, had eenige jaren op vrije neering voor Zeeuwsche rekening gevaren, toen hij door de Staten tot een' kustbewaarder gebruikt werd. Hij was voorheen in vijandelijke dienst geweest en voor eenige jaren van Amsterdam, waar hij gewoond had, met een goed getuigschrift der Fransche kerk te Vlissingen gekomen. Sedert had hij gedurige briefwisseling gehouden met den vijand en eindelijk met Colbert een aanslag op Vlissingen ontworpen. Den 14den van Oogstmaand 1636 was tot de uitvoering bestemd. La Motte, in zee zijnde, had zich, in schijn door de Duinkerkers laten nemen en was van plan, met vijf wel bemande fregatten te Vlissingen binnen te loopen, en de stad, daar men op geen verraad verdacht was, te overweldigen. Om geen kwaad vermoeden te geven, had hij het gerucht laten loopen, dat hij drie vijandelijke prijzen genomen had en te Vlissingen zou opbrengen. Doch hij en zijne Duinkerkers werden in zee ontmoet door het eskader van Johan Evertsen, die hem noodzaakte te Oostende te havenen. Dit vertraagde den aanslag, die, 's daags nadat hij zou uitgevoerd worden, uitlekte. Een kajuitwachter van La Motte, 't geheim aan boord ont-

dekt hebbende, maakte zich zoek te Oostende, en begaf zich van daar over Sluis naar Vlissingen, daar hij alles uitbragt. La Motte, uit het wegblijven van den kajuitwachter, of uit nadere berigten, besluitende, dat zijn voornemen ontdekt was, liet het varen, en hield zich sedert, meent men, aan 'svijands zijde.

Zie van de Sande, *Ned. Gesch.* D. XIV. bl. 194; *Vervolg van het leven van de Groot,* bl. 88, 89; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 237, 238.

LAMOTIUS (GODEFRIDUS), als proponent beroepen te West-Zaandam 1643, te Edam 1645, te Rotterdam 1647, den 12den December 1655 van Rotterdam naar s' Gravenhage beroepen, waar hij den 7den Mei 1656 werd bevestigd en den 16den December 1674 overleed.

Hij schreef:

Afscheids-predikatie te Saandam, in 12o.

Zie *Nav.* D. IX. bl. 19; Mourik en Noordbeek, *Naamr. v. Godgel. Schrijv.*; Veeris, *N. Kerk Alphab.* bl. 120.

LAMOTIUS (JOHANNES), ook Jan Lamot, Jan Lamoot en Jan Motte, een wever te Yperen, die het R. C. geloof verzaakte en dat der Kalvinisten omhelsde, sloot zich aan de Hervormde beweging in Vlaanderen, was daar mede onderteekenaar van de overeenkomst, die door den Yperschen magistraat in September 1566 met de Hervormden der stad werd aangegaan, vlugtte, tijdens de vervolging aldaar naar Engeland, en keerde in 1566 naar zijn vaderstad terug. Vermoedelijk is hij daarna met de menigte zijner stadgenooten weder naar Engeland geweken, om vervolgens te Kortrijk en te Brugge predikant te worden. Wegens den kwaden reuk, waarin de Vlaamsche, predikanten, met name die van Gent en Brugge in Holland stonden, toen Vlaanderen aan Spanje overging, heeft hij zich misschien ten derden male naar Engeland begeven, en werd nu in 1592 uit Engeland te Giessen-Nieuwkerk beroepen, vertrok van daar naar 'sGravesande, naar Kampen in 1596, naar s' Hage in 1601. Te s' Gravenhage nam hij ook de dienst waar in de Fransche taal, daar hij er beroepen was om in beide talen te preken. Hij overleed in hoogen ouderdom in 1627 te s' Hage. Mogelijk was hij dezelfde, die gedurende het beleg van Gend door den hertog van Parma, de »cameraede" of »camergeselle" was van Wilhelmus Baudartius, dien hij ook den 3den October 1595 in de Broerenkerk te Kampen met Barbara Martens in den echt verbond.

Hij schreef:

Pathmos ofte een uytlegginghe op de Openbaringe Johannis, afghebeelt in drie onderscheydene Prophecyen.

De eerste Prophecye, vervat in 't vierde, vijfde, seste ende sevende capittelen. Door Mr. Willem Cowper Baron van Galloway in de Schotsche spraecke beschreven ende in de Nederduytsche spraecke ghestelt, door J. La Motium, Bediender der H. Evangely in de Haghe. Tot Delft, gedruckt by Jan Andriesz, Boeckverkooper aen 't Marctveld, in 't Gulden A. B. C. 1621 4o.

Over de Klaagliederen Jeremiae, Amst. 1662.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. II. bl. 326, 327, 471; Uitenbogaerd, *Kerk. Gesch.* bl. 853. *Leven* B. IX bl. 180, 182; Trigland, *Kerk. Gesch.* bl. 908; Meyners, *Oostvriesche Kerkel. Gesch.* D. II. bl. 82; Scheltus, *Kerk. Plakaath.* D. II. bl. 166; H. Q. Jansen, *Kerkherv. te Brugge,* D. II. bl. 287; Dezelfde, *Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen.* D. II. bl. 290; J. Borsius, *in Jaarboekje Zeeland* voor 1852. bl. 55; M. Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 24, 128, 130; Kist en Royaards, *Nieuw Archief.* D. II. bl. 347; Valentijn, *Beschrijv. van Molukka in Oud- en Nieuw- Oost-Indien.* D. V. bl. 342; *Kronijk van het Genoots.* D. V. bl. 234, 238. *Nav.* D. IX. bl. 19, 79; Van Mourik en Noordbeek *Naamrol van Godgel. Schrijv.* D. V. bl. 136. *Cat.* de Groe, bl. 149.

LAMPE (FREDERIK ADOLPH) werd den 19 Februarij 1683 te Dethmold of Dietmuld, in het graafschap Lippe, geboren. Zijn vader was Hendrik Lampe, eerst predikant aldaar, later te Frankfort aan den Main en eindelijk tweede hofprediker van den koning van Pruissen te Koningsbergen; zijne moeder, Elisabeth Christina, dochter van Jakob Zeller, generaal superintendent te Dethmold. Reeds vroeg verloor hij zijn vader, waarop zijne moeder met hem naar Bremen vertrok, om hem op de Latijnsche school te doen onderwijzen. In Mei 1698 bezocht hij aldaar de gehoorzalen van Diderik Sagittarius, hoogleeraar in de dichtkunde, Johannes Tilingius, hoogleeraar in de wijsbegeerte, Carolus van Hase, Nicolaas Gurtler en van Hieronymus Wilhelm Snabelius, hoogleeraren in de godgeleerdheid. Van Bremen vertrok hij naar Franeker, waar hij de lessen van Johannes van der Waeyen, Campegius Vitringa, den ouden, Herman Alexander Roëll, Henri Philipon de Hautecour en van Jacob Rhenferd bijwoonde. Vooral was hij zeer geliefd bij Röell, en van zijn bijzondere achting voor dien hoogleeraar getuigt zijn Latijnsch vers, voor diens Latijnsche verklaring van den Brief aan de Ephesen. Van Franeker naar Bremen tot zijne moeder wedergekeerd, werd hij in 1703 predikant te Wees, een dorp in het land van Kleef, in 1706 te Duisburg, van waar hij in 1709 te Bremen als tweede en in 1719 als eerste predikant aan de kerk van St. Steven werd beroepen. Omtrent dien tijd werd hij tot hoogleeraar aan de Koninglijke Pruisische Akademie te Frankfort aan den Oder benoemd. Deze benoeming sloeg hij van de hand doch aanvaardde die van Curatoren der Utrechtsche Hoogeschool, welke hem in 1720 in plaats van Franciscus Burman, den zoon, tot gewoon Professor in de Godgeleerdheid begeerden. Hij hield een intréerede over de *opperste wijsheid,* en begon zijn predikambt.

Ook was hij met zijn ambtgenoot Hieronymus van Alphen aangesteld om beurtelings des Zondags om de veertien dagen in den Dom en St. Janskerk te prediken en begon zijn dienstwerk met eene leerrede over Zach. VIII: 21. In 1726 stelde hem de vroedschap tot rector magnificus en tot hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis, met vermeerdering zijner jaarwedde, aan. In het volgende jaar werd hij door die van Bremen aangezocht tot vervulling der plaats van Godefridus Jungst, als predikant van St. Ansgaar en als hoogleeraar der godgeleerdheid aan de Doorluchtige school, met bijvoeging van alternerend rector aan dezelve. Wel trachtten Curatoren der Utrechtsche Hoogeschool hem te bewegen om die beroeping af te slaan, door hem nieuwe aanbiedingen te doen, doch hij vertrok en nam in het midden van 1727 afscheid van de gemeente van Utrecht met eene rede over Philipp. 1: 27. Hij overleed den 8sten December 1729 in het 47ste jaar zijns ouderdoms.

Zijne jaren zijn niet hoog geklommen, maar niet werkeloos doorgebragt, getuige de theologische en godsdienstige schriften, die hij der wereld aanbood. Als hoogleeraar was hij ijverig werkzaam en verdient in vele opzigten hoogen lof. Die lof kon echter nog grooter zijn geweest, indien hij niet een zoo zonderling stelsel had gevormd, daardoor tot de vreemsoortigste inzigten omtrent de werking en beoefening der godzaligheid aanleiding, en aan de zoogenaamde tale Kanaans een bestaan gegeven had, waaruit duistere denkbeelden evenzeer als betreurenswaardige misbruiken zijn geboren.

Zeer veel gerucht maakte zijne twist met den Rotterdamschen predikant Jakobus Fruytier. Deze meende in de door Lampe gegevene *Verklaring van het Evangelie van Johannes* dwalingen te vinden, die overeenstemden met de gevoelens van Röell en werd er door opgewekt om in het licht te zenden: *De oude beproevde leer van de ware gereformeerde christelijke kerk aangaande God den Heiligen Geest,* waarin Fruytier trachtte aan te wijzen, dat de hoogleeraar, die denkbeelden had ontwikkeld, welke in zijnen tijd vreemd klonken en volstrekt onregtzinnig was in de leer van Vader, Zoon en H. Geest. Lampe beantwoordde dit geschrift met *Redenen, waar om op een naamroovend geschrift van eenen onverstandigen Rotterdamschen ijveraar niet geantwoord wordt.*

Fruytier door den harden, schoon niet onverdienden, toon nog meer verbitterd, gaf (1729) nu een tegenschrift onder den titel van *Aanmerkingen tot verklaring en bevestiging van de oude-, gezonde-, beproefde- en goddelijke leer van de ware Gereformeerde christelijke kerk aangaande den eewigen en natuurlijken Zoon Gods en God en den Heiligen Geest.* Hij stelde er twaalf vragen ter beantwoording aan Lampe voor, waaruit het blijken zou of deze al of niet regtzinnig was. Lampes dood liet dit geschrift wel onbeantwoord; maar maakte geen einde aan den twist. Lampe had zijn gevoelen omtrent den H. Geest breeder ontwikkeld in zijne *Disputationes Theologicae,* en daarin betoogd dat Fruytiérs mening ongerijmd en in strijd met die der Hervormden kerk was. Nu schreef deze met scherper pen, zijn vervolg *van de aanmerkingen,* waarin hij Lampe verdacht maakte van een drie godendom te stellen en hem een ondermijner van de leer der Hervormden en een lasteraar noemde. Lampe vond echter een nieuwen verdediger in den Utrechtschen Hoogleeraar Odé,

die voor hem dan de handschoen tegen Fruytier, Holtius en Driessen opnam.

De heer Glasius deelt, zoo in zijne *Geschiedenis der Christelijke kerk en Godsdienst in Nederland na de Hervorming* als in zijn *Godgeleerd Nederland*, Lampes denkwijze omtrent de werkzaamheid des geloofs mede. »Uitgaande, zoo schrijft hij, »van het beginsel, dat men wel kon meenen in Christus te gelooven, en dat geloof inderdaad in eenen godvruchtigen wandel openbaren, maar toch zich zelf hierin bedriegen en den schijn voor het wezen aannemen, stelde hij, dat er in den Christen veel moet omgaan, vóór dat hij inderdaad van zijne zaligheid kon verzekerd wezen. Een aantal bevindingen en gestalten door den H. Geest gewerkt, wachtten hem, vóór dat hij op dat zalige standpunt kon komen. De schrik der wet, die den zondaar verdoemt, moest den mensch van nature onder het werkverbond leggende, werkzaam doen worden om tot het genadeverbond over te gaan en zoo bekeerd te worden. Een geweldige inwendige strijd, door het eigen geweten of door den satan verwekt, en ontstaande uit het denkbeeld van geene genade te kunnen vinden, of te lang gewacht te hebben, was hiervan het gevolg. Na langen strijd daagt hem eindelijk een flaauw licht, dat er *misschien* nog redding is. Langzamerhand neemt dit toe. Na een aantal slingeringen tusschen hoop en vrees, wordt hij regt werkzaam tot zijn eenig heil. Hij begeeft zich geheel tot den Verlosser, en alle steunselen wegwerpende, rust hij alleen in dezen. De wereld is hem een gruwel. Het is hem gegeven de dingen van Gods Koningrijk te verstaan. Alles in hem wordt helder. Nog duurt wel de strijd tusschen vleesch en geest maar hij begeeft zich tot den Verlosser en heeft in eene openhartige belijdenis zijner verkeerdheden, in het onderzoek van Gods Woord, en het voorbeeld der heiligen, in den omgang met vromen en in andere zaken, menig hulpmiddel om ten goede voor zich zelven werkzaam te wezen."

»De bijbelplaatsen, op welke Lampe zijn stelsel gevestigd had, waren meerendeels uit het Oude Verbond, en bijzonder uit den algemeenen toestand der Israëlitische natie ontleend. Uit deze vervaardigde men een geheel eigendommelijke kerkspraak *de tale Kanaäns* genoemd. Men onderscheidde hen, die onder het Evangelie leefden, in zondaars, naam-Christenen letterwijzen, overtuigden, bekommerden, geloovigen, bevestigden enz., en sprak zeer veel over allerlei bevindingen en gestalten."

Het zinnelijke in Lampes beoefenings-stelsel vond zoowel onder de ernstige Coccejanen als later onder de Voetianen veel bijval en zijne navolgers werden *Lampianen* of *lieden van den ernst* genoemd.

Den 17den Januarij 1717, huwde hij met Maria Sofia Eleonora, dochter van George Sebastiaan van Diemer, vrijheer van Waldorff en Waraugen. Zijn portret is door Sysang gegraveerd, in 8o. en in medaillon.

Hij schreef:

De Cymbalis veterum libri III, c. fig. Bremae, 1700, 4o. 1703. 12o.

Dissert. de loco Eph. IV: 9. *Sub praesidio v. Cl. Corn. Hasaei defensa publicè*, Bremae, 1701. 4o.

De Jesaia nudo et discalcato Jes. XX: 2. *Disputatio Theol. quam sub praesidio V. Cl.* Campegii Vitringae *Patris, defendit.* Franeq. 1703. 4o.

Responsio ad vindicias Dissert. de descensu Christi ad Inferos etc. 1704. 4o.

Exercitationum Sacrarum dodecas, quibus Psalm XLV perpetuo commentario explanatur, immistis variis ad sensum Sacrae Script. Sacrae Hieroglyphicam et Antiquitates sacras spectantibus, Bremae, 1715. 4o., in het Ned. overgezet door M. Gargon, Dordr. 1720. 2 vol. 8o.

Oratio de Summa Sapientia, Traj. 1720. 4o. Ook in het Ned.

Disput. Theol. de Titulo Evangelii Johannis, quam publice defendit Christ. Ludov. Lipten, Berolino-Marchicus, Traj. ad Rhen. 1720. 4o.

Disput. Theol. de Historia Scalae Jacobaeae, quam defendit publice Hieron. van Alphen, H F., Traj. ad Rhen. 1721. 4o.

Disput. Theol. de Mysterio Scalae Jacobaeae, quam defendit Isaacus Schorer, Medioburg. Ibid. 1721. 4o.

Disput. Theol. de Sinu Patris, quam publice defendit George Christ. Sagittarius Bremensis, Ibid. 1721. 4o.

Synopsis Historiae Sacrae et Ecclesiasticae, ab origine mundi ad praesentia tempora, secundum seriem periodorum deductae, Traj. ad Rhen. 1721. 1726. 8o.

Disput. Theol. de Generatione ex aqua et spiritu, quam publice defendit Jacobus Willemsen Medicburg. Ibid. 1721. 4o.

Disput. Theol. de Locis N. T. quae de λογῳ υπνοςτατικῳ agere videntur, quam defendit Sam. Conr. de Bruine, West Phal. Ibid. 1721. 4o.

Disput. Theol. eruens Mysterium λογου ὑποστατικου ex Ps. XXXIII: 6, *quam publice defendit Berd. Fred. Dachs Bernensis*, Ibid. 1722. 4o.

Disput. Theol. de locis vet. Test. quae de λογῳ ὑποςτατικῳ agere dubitatur, quam defendit Nic. Engelhardt Bernensis, Ibid. 1722. 4o.

Disput. Theol. de verae fidei actu formali, quam publice defendit Jo. Helfericus Beck, Isenburgensis, Ibid. 1722. 4o.

Dissert. Theol. de verae fidei actu formali, quam publice defendit Franc. Josuai, Hungarus, Ibid. 1722. 4o.

Dissert. Theol. de Fiducia, quam publice defendit Salomon Hirzelius, Helvetio-Tigurinus, Ibid. 1722. 4o.

Dissert. Theol. de Fide Radice Bonorum Operum, quam defendit Nic. Nonnen Bremensis, Ibid. 1722. 4o.

Compendium Theol. naturalis in usum Scholae privatae concinnatum, Ibid. 1723. 8o.

Disput. Theol. de Personnalitate του λογου, quam publice defendit Henricus Langenes Amstelodam. Ibid. 1723. 4o.

Theol. Hieroglyphicae Specimen primum de cedro, per Disput. public. eshibitum, respondente Jo. Jac. Wolphio Tigurino, Ibid. 1724. 4o.

Disput. Theol. ad locum difficilem Joh. VIII; 29, *quam publice defendit Steph. Jerem. Hungarus*, Ibid. 1724. 4o.

Commentarius Analytico-exegeticus Evang. secundum Johannem, Amst. 1724, 1725. 3 vol. 4o.

Praefatio vóór *Hottingeri Dissertationes Biblico-Chronologicae*, Ibid. 1723. 8o.

Dissert. Theol. Deitatem του λογου ex Prologo Johannis contra Arrianos vindicans, quam publice defendit Georgius Janosi, Hungarus, Traj. ad Rhen. 1736. 4o.

Dissert. Theol. deitatem του λογου ex Prologo Johannis contra Socinianos vindicans, quam publice defendit Joh. Laufs Colon. Ibid. 1726. 4o.

Oratio de Memoria Sanctorum per Studium Ecclesiasticum cum pie et prudenter excolendo, Ibid. 1726. 4o.

Dissert. Theol. de resuscitatis per miraculum, Ibid. 1727. 4o.

Delineatio Theologiae Activae ex limpidissimis doctrinae Evangelicae fontibus petitae et ad dirigendam totius vitae spiritualis actuositatem cuivis vere Christiano competentem, per omnes ejus partes, grádus, vies et relationes perpetua serie deductae, Ibid. 1727. 4o.

Oratio de Insignibus Academ. Traject. Ibid. 1727. 4o.

Oratio de Urim et Thummim Typum doctoris Evangelici, Bremae 1727. 4o. Ook in het Ned. 1728. 8o. met *afscheid- en entréeredenen*, 8o.

Historia Ecclesiae Reform. ex Hungaria et Transylvania, inter perpetua certamina et adflictiones a primordio praecipue repurgatorum sacrorum ad recentiora tempora per Dei gratiam conservatae, ex monumentis fide dignissimis magnam partem congesta, Traj. ad Rhen. 1728. 4o.

Disput. Theol. de Poenarum aeternitate pars dogmatica, quam publice defendit Joh. Casp. Haldricus Tigurinus, Bremae, 1728. 4o.

Disput. Theol. de Poenarum aeternitate pars Elenchtica, quam publice defendit Joh. Joachimus Majas Hanoviensis, Ibid. 1728. 4o.

Disput. Theol. de Spiritu sancto, nomen et personalitatem ejus exhibens, quam publice defendit Joh. Putnoki Debrecino-Hungarus, Bremae, 1728. 4o.

Disput. ejus personalitatem contra Pneumatomachos defendens, quam publice defendit Stephanus H Szighethi, Debrecino-Hungarus, Ibid.. 1728. 4o.

Disput. Deitatem ejus adstruens et vindicans, quam publice defendit Jo Henr. Bachiene. Degla-Gelrus, Ibid. 1728. 4o.

Disput. Mysterium Processionis ejus explanans et defendens, quam publice defendit Abraham Vorster Arenaco-Gelrus, Ibid. 1728. 4o.

Disput. Relationes ejus oeconomicas ad patrem et filium perpendens, quam publice defendit Cornelius Boott, Traj.-Batavus, Ibid. 1729. 4o.

Disput. Oecon. ejus in regno Naturae exquirens, quam publice defendit Ludovicus Ludgerus, Elverfelldo-Montanus, Ibid. 1729. 4o.

Disput. Apparitiones ejus percensens et illustrans, quam publice defendit Stephanus Kolosvari, Hungarus, Ibid. 1729. 4o.

Denckmahl der Wege Gottes bey dessen Zuruckführung aus der fremde ins Vatterland durch Ausfertigung der in dieser sonderlichen Veränderung öffentlich gehalten in Abschieds- und Eintritts-Reden, Bremen, 1728.

Disput. Theol. de divina Authorum sacrorum inspiratione, quam publice defendit Henr. Daniel Cunzius, Hohensolmensis, Ibid. 1729. 4o.

Zwei Verhandlungen von der Aewigkeit der Straffen, worinnen diese Haupt-Lehre unsrer Bekantniss bewiesen, und wieder alle Ausflüchte, sonderlich der heutigen Verthätiger der Wiederbringung aller Dinge behauptet wird, Bremae, 1729. 8o.

Rudimenta Theol. elenchticae in usum Scholae privatae concinnata, Bremae, 1729. 8o.

In *Bibliotheca Bremensi*, die hij met Hasaeus in het licht gaf.

Tom I *Harmonia utriusque decalogi exemplaris Exod. XX et Deuteron. V.*

De Die Christi ab Abrahamo visa, ad locum Joh. VIII: 56 *exercitatio.*

De Cornu Salutis fulgido ad illustranda loca, quae Messiae cornu adscribunt, meditatio.

Specilegium ad Psalmum XIX, Commentarium H. Deusingii.

Observatio de Battologia Ethnicorum ad Matth. VI: 7, Epicrisis de loco Actor. XIII: 31.

Tom III. *Triga Quaestionum circa miracula sanctorum.*

Dissertatio ad Matth. XXIV: 15.

In *Miscell. Duisburg*, T. II:

De Sacrificio Abrahami, Genes. XV: 8—17.

In *Miscell Groning.*

T. III. *Schediasma de Nethenaeis.*

Observatio de voce Jehovae ad locum Genes. III: 8 *et Fragmentum observ. de ore Jehovae.*

Notae exegeticae ad Psalmum I ex ejus Mss erutae.

Notae exegeticae ad Psalmum II.

Notae exegeticae ad Psalmum III.

T. IV. *Notae exegeticae ad Psalmum VIII.*

Fragmentum meditationis de Coma Nazaraeorum.

Observatio de notione vocabulorum Προφγτγς, προφγτειν & προφγτευειν ad Cap. XIV Ep I ad Corinth. ex Mss.

Gestalte des Bruids van Christus voor haaren uitgang uit Babel, vertoont in verscheide Predikaatiën over Openb. XII: 1—5, *nevens eenige andere mengelstoffen. Waarbij gevoegt zijn twee Predikaatiën over Psalm XCIIII:* 5, Amst. 1719. 8o. Utr. 1739. 8o. (Hierin vindt men zijn Afscheids-rede te Bremen over Hand. XX: 10 (1720), zijn intrêe-rede te Utrecht over Zach. VIII: 21, en leerr. over Lucas X: 42 en Psalm CXXXI: 2. Het oorspr. werk werd in 1711 te Duisburg gedrukt.

Afscheid en Intrede van Bremen en Utrecht, Utr. 1720. 1728. 8o.

Over het Genade Verbond, Bremen, 1711 en in het Ned. met eene voorrede van Petrus Boudaan, predikant te Amst. Amst 1717, 6 d. 8o. 3 d. 4o.

Balsem uit Gilead tegen aansteekende ziekten, ter gemeen stichtinge by deeze gevaarlyke tyden medegedeelt, en vermeerdert met een gebed en predikatie over Psalm CXIX: 175, Bremen, 1713. 12o. Amst. 1719. (overgezet door J. le Long) 1722. 8o.

Groote voorregten van den rampzaligen Apostel Judas Iskariot, allen trouweloozen leeraren tot een schrik en allen over het hedendaagsch kerkverval verwarde zielen tot waarschouwinge voorgestelt door Philadelphus Photius, Bremen, 1713. 8o. (Hgd) Gron. 1725. 8o. (Ned.)

Bedriegelijke dwaalligt, in de schriften van Christ. Anth. Romeling, ontdekt door F. A. Lampe, vert. door J. L. Gochenius, predikant te Garshuysen, Bremen, 1714. 8o. (Hgd.) Gron. 1735 8o. (Ned.

Melk der Waarheit volgens aenleidinge van den Heidelbergschen Catechismus, ten nutte van de leesbegeerige jeugd opgestelt, en zijnen beminden catechisanten te Bremen ter gedachtenisse nagelaten, Bremen, 1718. 2 d. 8o. vert. door J. le Long, Amst. 1721, 1725. 8o.

Het heilige Bruidcieraad der Bruiloftsgasten des Lams aan zijn Verbonts tafel, en eene verhand. van het regte gebruik des H. Avondmaals, benevens eenige hiertoe behoorende uitgelezene predikatiën tot gemeene stichtinge opgestelt, Bremen, 1719. 8o. (Hgd.) Amst. 1720. 8o. (Ned.)

Zesthien predikatiën over Jesaias LV en Hebr. XI, Bremen, 1725. (Hgd.) Amst. Utr. 1625. 8o.

Over den XLI Psalm, Bremen, 1726. (Hgd.) Amsterd. 1726. 8o.

Het Heylige Bruydt-cieraat, of regt gebruik des H. Avondm. en eenige uijtgelezene en op het gebruyk des H. Av. geschikte predikatiën, Amst. M. de Bruijn, 6e dr.

Over Dan. Gebed, Amst. G. de Groot en Zoon, 8o.

Inleiding tot de verborgenheit van het Genade-Verbond, Amst. bij denz.

Intreêreden over 2 Cor. III: 5, 6, *met eene voorr. van P. Boudaan*, Amst. 1717. 8o.

De waare gestalte van Christus in zijn Ledematens door Lodew. George Treviranus, waarbij gevoegt is een Verhand. van Gods beeldt, opgestelt door Fred. Adolf Lampe, Utr. 1720. Amst. 1727. 8o.

Schets der Godgeleerdheid, Amst. 1728. 8o.

Gedenkteeken der Goddelijke wegen, Ibid. 1728. 8o.

Verhand. over de Zonde tegen den Heiligen Geest, Amst. J. Rott. 8o.

Over de eeuwigheid der Straffen, Amst. S. van Esveldt, 8o.

Elf betragtingen over den dood der menschen, Amsterd. 1730. 8o.

Twaalf Ooefeningen over Psalm XLV, Middelb. 1732. 2 d.

Over het Evang. van Johannes, Amst. 1739. 3 d. (De 2 eerste deelen overgezet door Dirk Smout, en het 3e door Bernh. Keppel, predikant te Monnikendam.

Keur van Bijbelstoffen, 's Hage, 1739. 8o.

Oeffeningen over het Lijden, Ibid. 1739. 8o.

Voorzigtigheit der Regtvaardigen, Ibid. 1739. 8o.

Feestredenen over Jesaia LV, Amst. 1739. 8o.

Schets der dadelijke Godgeleerdheid, Amst. 1744. 2 d. 8o.

Drie Verhand. over het Zaligmakend geloof, Amst. 1753. 8o

Betragtingen over het Lijden, Utr. 1760. 2 d. 8o.

Het Gebed des Heeren, Matth. 9—13, *in VIII predikatiën verklaard*, Amst. 1764. 8o.

Over den Catechismus, Amst. 1766. 8o.

Vijf Leerredenen over de Huichelarij, Utr. 1773. 8o.

Jakobs ladder en deszelfs beduidenissen, overgezet uit het Hoogd. door D. van Hoogstraten.

Over het Zaligmakend geloof, als boven.

Gezangen en Verbonts-liederen, Utr. 1724. 8o.

Geestelijke Gezangen, Utr. 1741.

Vier Academische Verhand. van het Zaligmakend geloof egen van Thuynen, Amst. 1723. 8o.

Zie *Acta erud. Germ.* Sect. XXXV. *Miscell. Duisburg*, T, II. p. 22, 281, 358; *Miscell. Hagana*, passim; Klefkerus, *Bibl. erud. praec.* p. 194; Burmanni, *Traj. erud.* p. 167, Fabricius, *Script. verit. relig.* C. 26, p. 509, C. 21, p. 626; Heringa, *de Auditorio.* Clarisse, *Encyclop.* passim. *Biogr. Univ.* i. v. Baur, *Handwörterb.* T. III. S. 173. *Denkw. aus dem Leben ausgez. Deutschen* S. 422. *Levensb. van ber. Mannen*, D. III. p 543. van Einem, *Kerk. Gesch. der 18e eeuw*, D. III. bl. 492. Ypey, *Gesch. der Christ. Kerk in de 18e eeuw*, D. VII. bl. 270, D. VIII. bl. 89, 338, 603. Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 202, 208, 221, 290, 316, 356. Kist en Royaards, *Ned. Arch.* D. II bl. 177, 266, 379. *Boekz.* 1764. a. bl. 12—22 Glasius, *Godg Ned.* o. h. w. Dez. *Gesch. der Christ. Kerk in Ned. na de Herv.* D. II. bl. 208. *Acta Lips. Erud.* 1715. p. 135, 192, Jan. 1722, Oct. 1725, 1726, p. 225. *Republ. der Geleerd.* Nov. en Dec. 1731, bl. 406. Arrenberg, *Naamr.* bl. 295, 296. Noordbeek en Mourik, *Naamr. van Godgel. Schrijv. Cat.* de Groe, bl. 148, 161, 162, 170, 180, 266. *Cat.* Flament, p. 80. *Cat.* Heringa, p. 76, 192. *Cat.* van Voorst, T. I. p. 241.

LAMPE (H), schreef:

De Honore, privilegiis et juribus Medicorum, Gron. 1736.

Zie *Cat.* de Groe, p. 98.

LAMPE (Barend), Amsterdamsch geneesheer vervolgde het *Historis verhaal aller gedenkwaardigste geschiedenissen die hier en daar in Europa, als in Duytsland, Frankrijk enz. en Nederland, van den beginne van 't jaar* 1621 *tot den Herfst toe, voorgevallen zijn.* Beide *Verhaal* en *Vervolg* zijn van gering belang en meer als een courant dan als een geschiedverhaal te beschouwen.

Zie de Wind, *Bibl. van Ned. Geschiedsch.* D. I, bl. 352.

LAMPSINS (Adriaan en Cornelis), gebroeders, zonen van Jan Lampsins en Johanna Velters te Vlissingen geboren, waren in hunne vaderstad zeer vermogende kooplieden. Zij hadden portien in vele bijzondere schepen en rustten, voor eigen rekening, 12 schepen uit, welke zamen wel 180 stuks geschuts voerden, en door hen naar alle oorden ten koophandel en ten oorlog werden uitgezonden. Vele der voornaamste zeehelden, onder welke de Ruyter, zijn in hunne dienst geweest eer ze tot hooger eertrappen zijn gestegen. In 1632 rustten zij reeds twee schepen uit, den *Samson*, door kapitein Jan Gideons en *Vlissingen* door kapitein Abraham Crijnsen gevoerd, wel voorzien van manschap en geschut, waarmede zij de zee zoo zuiverden van Duinkerksche kapers (welke op dien tijd de uit- en invoerende Zeeuwsche koopvaarders zeer belemmerden), dat de assurantiën op de Bocht van Frankrijk van acht of tien op drie ten honderd daalden. Ook veroorzaakten zij den vijand zulk een schrik,

dat er niemand meer ter kaap uit de havens in zee durfde steken. Door vele dus behaalde voordeelen, zoo ter kaap als commissie vaart, groeide desgelijks hun vermogen tot groot nut van het Gemeenebest en hunne stad in het bijzonder zeer aan. Op hunne eigene beurs losten zij onderscheidene gevangenen en slaven. Ook versierden zij Vlissingen met verscheidene kostbare gebouwen en het eiland Walcheren met vele fraaije lustplaatsen.

In 1654 vormden zij, onder het gezag der Hoog Mog. Heeren Staten der vereenigde gewesten, het plan om het schoon maar verlaten eiland Tabago (later Nieuw-Walcheren genoemd), op nieuw te bevolken, 't geen zij binnen elf jaren gelukkig uitvoerden. In hunne eigene schepen en op hunne eigene kosten voerden ze een groot aantal wakker volk derwaarts, die alles in goede orde bragten en het land voorts naar eisch bebouwden en bewoonden.

De oudste dezer broeders, Adriaan Lampsins was bewindhebber der geoctrojeerde Oost-Indische Maatschappij ter kamer Zeeland: de jongste, Cornelis Lampsins was Raad, en in 1650, 1651, 1652 Burgemeester der stad Vlissingen, ook Gedeputeerde wegens Zeeland ter vergadering der Heeren Staten Generaal. Hij was een man van onschendbare trouw, en groote bekwaamheid, minzaam van omgang, en brandende van ijver om den luister en roem zijns vaderlands te bevorderen en het in naauwe verbindtenis te houden met die Mogendheden, die deszelfs oude bondgenooten waren, onder welke ook Frankrijk behoorde. Koning Lodewijk verhief hem uit eigene beweging tot Baron van Tabago en schonk hem in 1662 de Ridderorde van S. Michiel. Het oorspronkelijk perkamenten stuk in zilveren doos, berust nog onder den heer Lampsins van de Velden te Utrecht, erfgenaam van het thans uitgestorven geslacht Lampsins. Bij Anna Bouwens Schot liet hij 2 zonen, Johan en Gelein Lampsins, na.

Zie Rochefort, *Hist. Nat. et Mor. des Ant. de l'Amér.* p. 16. Dez. *Tableaux de l'Isle de Tabago*, p. 68, 72. G. Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl 5, 7. Aitsema, *Zaken van Staat en Oorl.* D. III. bl. 145. Meertsch, *Violett. of plicht-schuld. begroet aan den heer Corn. Lampsins*, 1660. Smallegange, *Chron. van Zeel.* bl. 566, 672. la Rue, *Staatk. Zeel.* bl. 72. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 162. D. XIII. bl. 119. *Leven van Fred. Hendr.* D. I. bl. 504. de Jonge, *Ned. Zeew.* D. I. bl 315; *Kron. van het Hist. Gen.* D. V. bl. 59, D. VI. bl. 190, 294, D. VI. bl. 14, D. X. bl. 466; Scheltema, *Staatk Ned.* D. I. bl. 14; Gargon, *Walch. Arcad.*, D. II. bl. 79; Muller, *Cat. van Portr.*

LAMPSINS (Cornelis) heer van Brigdamme, luitenant kolonel van een regiment infanterie ten dienste dezer landen, zoon van Geleyn Lampsins in het vorige artikel vermeld en van Alettta Coymans, was gehuwd met Elisabeth Arnoldine Helvetius.

LAMPSON (Dominicus) of Lampsonius, werd in 1532 te Brugge geboren, en was, volgens Justus Lipsius, een der sieraden van Vlaanderen. Hij trad aanvankelijk in dienst bij den kardinaal Polus, dien hij naar Engeland volgde. Na den dood van dien prelaat, vestigde hij zich te Luik, waar hij achtereenvolgens de betrekking van geheim secretaris bij de bisschoppen Robert de Berg, Gerard van Groesbeck en Eraert van Beijeren vervulde, en aldaar in 1599, in den ouderdom van 67 jaren, overleden, en in de kerk van St. Dionysius is begraven. Het volgende tijdvers werd op zijn overlijden vervaardigd:

SiC erat hoC Late notVs LaMpsonIVs Anno,
IpsA DefVnCtVs qVa sanCtVs hora.

d. i.

Lampsonius, wien elk verdienden lof moet geven,
Liet t' eener uur en jaar met Sint Alexis 't leven.

Zijne afbeelding vindt men bij van Mander, *Levens der Schilders*, in 8o. D. I. bl. 299, pl. L, No. 3, naar eene fraaije gravure, niet beteekend. Hij werd door Lambert Lombardus van Luik, wiens leven hij beschreven heeft, in de schilderkunst onderwezen.

Volgens Nagler berustte er bij den deken Veith te Schafhausen, de afbeelding van P. Breughel, ten halve lijve met langen baard en een baret op, in rood en zwart krijt, door Lampsonius geteekend.

Ook beoefende Lampsonius de Latijnsche poëzy, en volgens Bonaventura Vulcanius, Peerlkamp en Hoeufft niet ongelukkig. Hij was in briefwisseling met beroemde mannen, zoo als met Tiziano Vecelli, Douza, Gruterus, Bauhusius en anderen. Douza en Bauhusius en anderen hebben ter zijner eere gezongen.

Hij schreef:

Lamberti Lombardi *apud Eburones pictoris celeberrimi vita, Brugis* Flandr. Hub. Goltzius, 1565 in 8o.; een werk reeds in 1604 zoo zeldzaam, dat Karel van Mander zich beklaagde, het niet te hebben kunnen bekomen, om voor zijn werk te gebruiken: ook Sandrart hief later de zelfde klagten aan. Thans zijn er 2 exemplaren van in de koninklijke bibliotheek te Brussel.

Hij vervaardigde Latijnsche eereverzen, onder eene reeks van beroemde kunstenaars, door Jeronimus Cock, graveur en kunsthandelaar te Antwerpen, in het koper gesneden, en onder dezen titel uitgegeven.

Pictorum aliquot celebrium Germaniae inferioris effigies, una cum doctis. Dom. Lampsonii hujus artis peritissimi elogiis. Antv. sub intersigno quatuor ventorum, 1572. kl. fol.

Er is, volgens Kramm, nog ten zijnen tijde eene tweede en vermeerderde uitgave verschenen, met dezelfde platen van de eerste, waaronder er zijn door Wierix gesneden, zoo als het portret van Hubert van Eijk, doch men mist er dat van Lampsonius zelven in, dat in de eerste voorkomt.

In 1618 verscheen bij Joh. Janssonius een derde uitgaaf in kl. fol. met dezen titel:

Theatrum honoris, in quo nostri Apelles saeculi, seu Pictorum, qui patrum nostrorum memoria vixerunt celebriorum, praecipue quos Belgium tulit, verae et ad vivum expressae imagines in aes incisae exhibentur.

Deze bestaat uit 68 portretten. Zij zijn allen gekopieerd door Hendrik Hondius de Oude,

Psalmi VII poenitentiales lyricis versibus redditi edente Jano Lernuko.

In Tabulam Cebetis carmen; Ode ad Ernest. Bavarum, Vulcanius gaf ook eenige zijner gedichten o. a. zijn *Typus vitae humanae* uit, in *Carmina trium fratrum Belgarum.*

De meeste zijner schriften zijn met eenige Lat. gedichten van zijnen broeder Nicolaas Lampsonius, in 1626 te Luik in het licht verschenen. Ook worden eenige zijner gedichten gevonden in *Deliciae poëtar. Belg.* T. III. p. 44, seqq.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* i. v. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 249. Saxe, *Onom.* P. III. 419. Sweertii, *Ath. Belg* c. v. B. Vulcanius, *Carmin. Trium fratr.* Jani Douzae, *Poëm.* p. 192. Bauhusii, *Epigr selecta*, p. 31. Gruteri, *Delic.* T. III. p. 43. Hoeufft, *Parn. Latin. Belg.* p. 49. Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neërl.* p. 197—199. van Mander, *Lev. der Schild.* bl. 301; *Arch. für die Zeichnenden Kunst*, Jahrg. II. S. 13—63. *Messager des Sciences* etc. Gand, 1858. p. 113. M. Gaye, *Carteggio inedito d'artisti*, T. III. p. 242; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 155. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 941. *Cat.* van Hulthem, L. IV. bl. 30, No. 22822—23.

LAMPSON (Nikolaas) of Lampsonius, broeder van den voorgaande, was protonotarius, kanunnik en deken van de collegiale kerk te Luik. Gelijk zijn broeder beoefende hij de Latijnsche poezy. Zijne verzen zijn met die van zijn broeder te Luik in 1626 in het licht gegeven. Hij overleed in 1635. Franco Berdenne, advokaat te Luik, vervaardigde deze regels op hem:

Partem aliam longas hominum mors mittit ad umbras
Et jubet invisae noctis inire vias,
Non in Lampsonios fas hoc habet invida fratris,
Lampadas et Soles umbraque moxque fugit.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 914.

LAMBINCK (Jan), vond de heer Kramm als kunstenaar vermeld in den *Atlas der Vereenigde Provintiën*, enz., in 82 deelen van Mr. Brouerius van Nidek, Amst. 1747, *Vriesland* bl., 1, *Vriesland tusschen de Lauwers en 't Vlie*, door Jan Lamrinck, 1622. Dit moest zijn bij J. L., die als boekdrukker der Staten van Vriesland, in genoemd jaar de *Kronyk van Winsemius* uitgaf, waarin die slechte kaart is opgenomen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 912.

LAMSVELD (JAN) of Lamsvelt, in 1660 te Utrecht geboren, was een plaatsnijder, die boekplaten vervaardigde, b. v. voor den bijbel van van der Marck. Hij gaf met Jan de Leeuw vele werken uit, zoo als al de portretten voor de *Histoire de Louis XIII* par Levasseur, Amst. 1701, 18 vol. in 4o. Van zijne hand zijn al de prenten, voorkomende in het *Kabinet der Statuen* enz. door Wibrandus de Geert, *Schilder*, t' Amsterdam, bij Jan Lamsvelt, *Boekverkooper en Plaatsnijder in de Jan Roonpoorts Tooren-Steeg*, Anno 1702. 8o. Ook vindt men eenige door hem geteekende en gegraveerde prentjes in *Gebouwen en Oudheden der Stad Amsterdam*, Haarl. 1736. De titelplaat van *De konst om Koningen te vermoorden* enz. *Gedrukt na de copy van Londen*, Anno 1696, 4o. is door hem geordonneerd. Ook heeft hij eenige portretten van beroemde Nederlandsche en Engelsche mannen in 4o. gegraveerd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 153. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 943.

LAMSWEERDE (SIMON ANTONIE VAN). Zie LAMZWEERDE (STEVEN VAN).

LAMSWEERDE (M. A. VAN) gaf in het licht:

Geldersche Consultatien, Adviizen en Advertissementen van Rechten, Arnhem, 1775, 3e dr. 4o. Ibid. 1807. 4e dr. 4o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 296; van Cleeff, *Naaml. van Boek.* bl. 332.

LAMSWEERDE (WILLEM VAN) gedurende twintig jaren geheimschrijver van het kapittel van St. Maarten of den Dom, die te dier tijd ook geheimschrijver was der Staten van Utrecht. Als zoodanig was hij bij het sluiten der Unie van Utrecht in 1579, bevestigde de ampliatie van het 15e artikel met zijne onderteekening, en collationeerde en authentizeerde de gedrukte uitgaven van die Unie. Volgens 'sGravezande stierf hij in 1582; doch volgens van Wijn deed hij toen slechts afstand van zijne bediening, waarin hij door Johan Strick *de Jonge*, werd opgevolgd. In 1577 werd hij raad en rentmeester der Domeinen, en in 1586 ten tijde van Leicester, met andere voorname personen uit de stad geleid, doch even gelijk Zuilen, Thin en anderen door de Staten van Holland in bijzondere bescherming genomen.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXI. bl. 731; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op de *Vad. Hist.* van Wagenaar, D. VII. bl. 102, 103, D. VIII. bl. 62; *Utr. Plakaat boek*, D. II. bl. 1049, 1056; N. Bondt, *Hist.* D. I. bl. 34; Matthaeus, *de Nob.* p. 637; 'sGravezande, *Unie van Utr.* bl. 80, 83, 85, 260; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 14.

LAMZWEERDE (JAN BAPTIST VAN) een Vlaamsch geneesheer uit het laatst der zeventiende eeuw, legde zich in zijne jeugd op de geneeskunst toe, en werd, na tot meester in de vrije kunsten te zijn bevorderd, omstreeks 1666 doctor in de geneeskunde en vestigde zich te Amsterdam. Omstreeks 1683 vertrok hij naar Keulen, waar hij tot buitengewoon hoogleeraar aangesteld lessen gaf in de ontleedkunst. Hij was een doodvijand van de philosophie van Descartes, en beweerde dat deze al het goede, dat in zijne werken voorkomt, had ontleend aan Plato, Aristoteles en Galienus.

Hij schreef:

Verklaeringe van de oorsaeck van het beweegen der Spieren, door Thomas Willis, met een Naamwijzer der Spieren door J. B. van Lamzweerde, Amst. 1667. 12o.

Joannis Sculteti Armamentarium Chirurgicum, Appendice variorum, tam veterum, quam recenter inventorum Instrumentorum; una cum quatuor et centum Observationibus Chirurgicis, ab expertis hujus soeculi et patriae Practicis annotatis et collectis, auctum et illustratum a J. Bapt. a Lamzweerde, Amst. 1672. 8o. *Nunc vero auctior Observationibus Petri Hadriani filii Verduin, studio Johannis Tilingii*, Lugd. Bat. 1693. 8o. — *Nunc vero in meliorem ordinem redactum, ab innumeris mendis expurgatum et locupletissimo indice provisum, studio* Joh. Christophori de Sprögel, Amst. 1741. 8o.

Respirationis Swammerdammianae Expiratio; una cum Anatomiâ Neologices Johannis de Raei, Philosophiae Professoris, primarii: quibus adjecta, est utriusque Philosophiae clavis et morabilis de carbonum, arenarum et lapillorum excretione par alvum et vesicam, urinaeque vomitu, historia, Amsterd. 1674. 8o.

Monita salutaria de magno Thermarum et Acidularum abusu, confirmata et a verboso Blondelli strepitu vindicata. Authore J. B. de Lamzweerde, Phil. et Med. Doctore, Colon. 1684. 12o.

Oratio de Podagrâ, 1685. fol.

Historia naturalis molarum uteri; in quâ accuratius de naturâ seminis, ejusque singulari in sanguinem regressu modo conceptionis et generationis ac ovis humanis disgquiritur Lugd. Bat. 1686. 12o.

J. B. van Lamsweerde, *Phil. et Med. Doctor Geluckwenschingh aen de Leden van — N. V. A. gedaen, over hunne crediteurschap van den desolaten boedel der Medicynen desee tijdts*, Amst. H. Sweerts, 1677.

Deductie — aen — den Gerechte deser Stadt Amsterdam, dienende tot justificatie van sijn Tractaet (voorn.) ald. z. j.

Zie Nic Hobokenus, in *Epist. nuncup. Fontis Bilfeld*; Mercklini, *Linden renovatus*, p. 531; Hartzheim, *Bibl. Colon* p. 159, 160; Georgii Matthiae, *Conspectus Hist. Medicor.* p. 756, 757—758, 39; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt des Pays-Bas*, T. II. p. 411; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I.

LAMZWEERDE (STEVEN VAN) niet, volgens Kramm, gelijk bij Immerzeel, Simon Antonie van Lamsweerde, omstreeks 1630 te Utrecht geboren. Hij teekende en graveerde meest alle portretten in *Effigies et Vitae Professorum Academiae Groningae et Omlandiae. Cum Historia fundatoris ejusdem Acad. Gron.* 1654. fol. Hij graveerde de portretten van *Carolus de Maets*, hoogleeraar te Utrecht in 1651, door Hendrik Bloemaert geteekend en door Herman Specht, in 1659, in gr. fol. uitgegeven; van *Anna Maria Schurman, Gijsbert Voetius* 1683 ovaal; *Cyprian Regner ab Oosterga*, regtsgeleerde, naar G. Douffet, gr. fol. *Hendrik Alting*, Prof. Theol. in 4o.; *Franciscus Gomarus*, Prof. Theol. in 4o. Volgens Kramm is zijn voornaamste werk eene groote plaat, met een bijstrook, voorstellende *de Doms- of St. Martenskerck en Tooren, binnen Utrecht*, Ao. MDCLX met *het gezigt op het Bisschopshof, Poelenburgsteegje, thans Voetiussteegje*, waarbij op den hoek oostzijde, de *woning van Schurman*, vol gewoel met beeldjes enz. Eene tweede is de zeldzame, geëtste plaat van de Amersfoortsche feestelijke groote steentrekking, van Ev. Meyster, 1661. gr. fol. Zijne portretten zijn in den smaak van Jonas Suiderhoeff.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. van Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl 155; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II bl. 943

LANARIO (FRANCESCO), Wij vermelden dezen Italiaan, wijl hij een geschiedkundig werk over ons vaderland heeft geschreven, getiteld: *Le guerre di Fiandra, brevemente narrate. In Anversa.* J. Verdussen 1615. 4o., in het Spaansch, Fransch en Hoogduitsch overgezet. Zijn verhaal loopt van 1559—1609, en betreft de Nederlanden in 't gemeen, die, door de meeste Spaansche en Italiaansche schrijvers van dien tijd en vervolgens, onder den naam Vlaanderen bedoeld worden. Bij de Fransche overzetting (Paris 1618) is een aanhangsel van Michiel Baudier. Van Wijn beoordeelt dit werk bij te Water, *Verbond der Edelen*, D. IV. bl. 464, verg. bl. 465, 376, 377.

Zie over de verschillende vertalingen, J. J. Dodt van Flensburg, *Pogingen om eene meer gegronde beoefening der Gesch. van Nederland voor te bereiden*, bl. 47 volgg.

LANCEAU (JEAN) of Lancelli, trad den 11 November 1500 in de orde der Dominikanen te Rijssel, studeerde in het klooster van St. Jacques te Parijs in de wijsbegeerte en godgeleerdheid, onderwees vervolgens beide in zijn klooster, en stierf den 9 Januarij 1534. Hij gaf met P. Nockart in het licht:

F. Antonii de Azaro, *Parmensis, medulla sermonum, recognita et emendata*, Paris 1515, 12o.

Zie Paquot, *Mémoir. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 190.

LANEELST BLONDEEL, in 1495 te Brugge geboren, was in zijn jeugd metselaar, en oefende zich in het bouwkunstig teekenen, waarin hij zoo groote vorderingen maakte dat hij van het schilderen zijn beroep kon maken. Eene zijner schilderijen, (*de Marteldood van de Heilige Cosmus en Damianus*) versiert de St. Pieters kerk aldaar. Twee andere, die tot blazoenen der Rederijker-kamer zijner geboortestad gediend hadden, werden in 1699 aan de toenmalige Akademie te Brugge

ter geschenk gegeven, doch in den brand van 1785 vernield. Ook graveerde hij fraaije houtsnêeplaten, onder welke 8 stuks met dansende boeren, die goed zijn geteekend. Hij stierf in 1560, zijne dochter huwde met Pieter Poerbus. Zijn monogram was een truweel.

Zie van Mander, *Schilderb.* bl. 304; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schilders.* D. II. bl. 155.

LANCIER (Stephanus de), of L' Archier, prior der Augustijnen in het klooster Bouvines gaf uit:

Origo Magnitudinum Majestatis Reginae coelorum seu Matris Dei et divinae misericordiae, Leodii, 1634.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T I. p. 1106.

LANCILOTTUS (Cornelius) Lancelottus of Lancelotte, werd in 1575 of 1576 te Mechelen uit vrome en zeer aan de R. C. godsdienst gehechte ouders geboren. Zijn vader, Andreas, was secretaris van den Hoogen Raad. Zijne moeder heette Margaretha Vischavens. Hij oefende zich te Antwerpen in de letteren, en trad omstreeks 1591 te Mechelen in de orde der Augustijnen. Later werd hij te Keulen, of op eene andere hoogeschool, doctor in de godgeleerdheid en prior der kloosters van Keulen en Hasselt. In 1607 koos hem het kapittel zijner orde, te Antwerpen gehouden, tot provinciaal. Hij stichtte een Augustijnen klooster te Antwerpen, en werd er de eerste prior van. Hij maakte zich als prediker verdienstelijk, bevorderde de tucht in zijne orde en arbeidde aan het vermeerderen harer kloosters. Zijne zachtmoedigheid en de voortreffelijkheid zijner zeden, verwierven hem de achting van velen, o. a. van den aartshertog Matthias Hovius en van den aartsbisschop Albertus, van wien hij verkreeg dat het prioraat van Postel, van de orde der Premonstratensen in de Kempen, in 1622 tot eene abdij werd verheven. Terwijl hij bezig was met het troosten en oppassen der zieken en gewonde soldaten, die men in menigte van Bergen op Zoom, door Spinola belegerd, naar Antwerpen vervoerd had, stortte hij in eene krankte, die hem, den 20sten October van het genoemde jaar, in het 47ste jaar van zijn leven, wegsleepte. Hij werd in het koor van de kerk van het klooster, dat hij gesticht had, en van hetwelk hij prior was, begraven.

Hij schreef:

Nectar et Antidotum, confectum ex medullis Operum S. Augustini, digestum ordine alphabetico, contra quosvis Sectarios, vóór 1618 gedrukt.

Pancarpium Augustinianum, continens SS. Patris Augustini, Monicae, Nicolai Tolentinatis, Beatae Virginis Mariae Encomium et Sodalitatis Corrigiatae della Consolatione Privilegia; cum Tractatu de Indulgentiis et quibusdam Parergis, Antv. 1616. 12o.

S. Aurelii Augustini, Hipponensis Episcopi et S. R. E. Doctoris Vita; piis omnibus, nec non de vera fide, deque vitae statu deliberantibus utilissima, Antv. 1616. 12o.

Lucerna vitae perfectae, cum Sacordotalis, tam Monachalis, juxta Regulam D. Augustini SS. Scripturis, Patrum auctoritatibus et exemplis fusè illustratum.... opus posthumum, Antv. 1642. 4o.

Zie Th. Gratiani, *Anast.* Aug. p. 60; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 190, 191; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 156, 157; Foppens, *Bibl. Belg.* T I. p 60; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 231.

LANCILOTTUS (Henricus) broeder van den voorgaande, te Mechelen in 1576 geboren, nam, na zich te Antwerpen op de letteren te hebben toegelegd, het kleed der Augustijnen aan. Na het eindigen van zijn novitiaat, studeerde hij te Leuven in de wijsbegeerte en godgeleerdheid. Na tot priester gewijd te zijn, en den rang van licentiaat bekomen te hebben, werd hij, slechts 25 jaren oud, prior van het Augustijnen klooster te Hasselt. Later werd hij prior te Brussel, vervolgens te Gent en eindelijk te Antwerpen. Ook benoemde men hem tot Definitor van Keulen en commissaris-generaal der Rijnprovincien. Hij nam deze laatste betrekking acht jaren waar, en reisde in 1621 en 1627 door Duitschland. Op deze reize won hij de achting van vele voorname prelaten, zoo als van den aartshertog Leopold, bisschop van Passau, van Julius Echter van Mispelbrunn, bisschop van Wurtsburg, en vooral van Anselmus Casimir Wambold, keurvorst van Mentz, die hem zelfs een leerstoel in de godgeleerdheid in zijne hoofdstad aanbood, doch Lancilottus vergenoegde zich deze wetenschap in zijn klooster te Leuven te onderwijzen, waarvan hij den 21sten October 1617 regent was, toen hij aan de hoogeschool dier stad de waardigheid van doctor verkreeg, tegelijk met den beroemden Jansenius, bisschop van Yperen. Het volgende jaar werd hij lid van den raad der faculteit. In 1639 was hij president van het provinciaal kapittel, op last van zijn generaal Hippolytus de Monte, te Brussel gehouden. Ook was hij vroeger president van een kapittel te Spiers gehouden. Hij stierf, na 51 jaren in den geestelijken staat te hebben geleefd, den 11den Januarij 1643, in den ouderdom van 68 jaren. Johannes Mantelius hield eene lijkrede op hem. Zijn ligchaam rust in het koor der Augustijnen kerk te Antwerpen.

Hij schreef:

Pseudo-Ministerium Pseudo-Reformantium, hoc est de illegitimâ, praetensâ et subreptitiâ Missione seu vocatione Ministrorum Pseudo-Reformatae Ecclesiae, Lutheranorum, Zwinglianorum, Anabaptistarum, Calvinistarum etc. Dissertatio Theologica, Antv. 1611. 8o.

Anatomia Christiani deformati; juxta Epistolae D. Judae Apostoli exegeticam praescriptionem Theologicam, Catholicam, Moralem, Antv. 1613. 8o.

Anatomia Mariana, viginti pampines mysticis adornata, Gandav., 1614. 23o.

Haereticum Quare per Catholicum Quia, in omni ferè materiâ Religionem clarè solatum, Gandavi, 1614. 8o. Er zijn meerdere uitgaven van dit werk, dat ook in het Fransch (door P. Clement le Marlier) Engelsch, Italiaansch, Poolsch en Vlaamsch (*Het Kleyn Mondt Stopperken, oft den Waerom der Catholyken op den Waerom der anders ghesinden..... Sesden druck*, Antw. 1698 in 12o.) overgezet is.

Capistrum Hunnium, sive Apologeticus pro Demonstratione de illegitimâ Missione, etc. Antv. 1616. 12o. Zijn tegenpartij schreef hierop:

Capistrum Hunnio paratum, Lancelotto injectum, hoc est, evidens probatio, Demonstratione Ministerii Lutherani Divini, adeoque legitimi, Henricum Lancelottum ita convictum et captum, ut ejus fundamenta toto suo Apologetico nè quidem tangere ausus fuerit, Utr. 1617. 12o.

Abecedarium Luthero-Calvinisticum, Antv. 1617. 12o.

Paralleli LXXIII Augustini Romano-Catholici et Augustino-Mastigis Haeretici, Antv. 1618. 12o.

De Libertate Religionis e Republicâ Christianâ perscribendâ, Mogunt. 1622. 12o.

Corona Justitiae Ecclesiae triumphantis sive de justis repositâ Beatitudine aeternâ animae et corporis; de utriusque annexis, et adeptione, Tractatus Theologicus, Colon, 1625. 12o.

Gnome vitae Religiosae, Antv. 1625. 12o.

Corona Calviniara quinque margaritis in gratiam Euangelicorum adornata; una cum Paranesi ad Ferdinandum II, Romanorum Imperatorem, pro Calvinismi è toto Imperio porscriptione. Accessit ob Argumenti affinitatem Exegesis, seu Commentarius in Epistolam D. Judae Apostoli Catholicus, Theologicus, Moralis, Antv. 1626. 8o.

Paranaesis ad Romano-Catholicos cives Duci-Sylvios, contra Henricum Swalmium, Godefridum Udemans, Gisbertum Voetium et Samuelem Everwyn, quanti Euangelii buccinatores, in ovile Christi Duci-Sylvium subreptitie illapsos, Antv. 1630. 8o.

Lapis adjutorii, hoc est, Psalmi quarti Davidis: cum invocarem, Exegesis Theologica, Catholica, Moralis, Antv. 1641. 4o.

Blasphemum Calvini os, de Christi in cruce desperatione, poenarum inferni perpessione, et c. obturatum.

Funiculus triplex Religiosae obligationis perfectionis et observationis.

Psalmi nonagesemi: Qui habitat, Exegesis Theologica, Catholica, Moralis.

Chronicon monasterii Bruxellanensis.

Commentarii in omnes utriusque.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 359, 360. *Fast*, p. 138. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-bas*, T. II p. 232. Mantelii, *Oratio habita in funere* H. Lancelotti. Elssii, *Encom. August.* p. 278. Tombeur, *Chron. August.* p. 31. Thomae Gratiani, *Anast. August.* p. 89, 90. Nic. Baxius, *Ep. nuncup B. Thomae à Villâ novâ* in *Syn. contr.*

LANCIAVECCHIA (Odoardo), volgde in 1585 Camillo del Monte op als Stad- en Slotvoogd van Breda. Gedurende zijne afwezigheid, terwijl zijn zoon Paulo Antonio het bevel over 't kasteel voerde, werd het, in 1590, op last van Prins Maurits veroverd.

Zie *Hist. Mémor. de la repr. de Breda, au pays de Brab. au Mois de Mars* 1590, Middelb. 1591. 4o. en de overz. *Een seer heerl. ende loofw. hist. van het wederinnemen van die Stadt ende het Kast. van Breda in Maert* 1590, overgezet door G. Brandt, Leijden, 1590. 4o. *De Cloeckm. ende Stoute Daet van het innemen des Cast. van Breda en verl. der Stad, onder het beleyd van den Hoogh Geb. Prins Graeff Mauritz van Nassau* etc. *Comed. Wijze in dichte gestelt* door Jac. Duym, Leyd. 1606. 4o. van Goor, *Beschr. van Breda*, bl. 64. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 343.

LANCK (Wilhelmus), Med. Doct. door Karel, Hertog van Gelder, 20 Maart 1506, tot den dagvaard te Utrecht afgevaardigd, ter zake van zijn geschillen met het huis van Oostenrijk.

Zie *Chron. van het Hist. Gen.* D. II. bl. 209, 292.

LANCK Kommandeur, werd door de Heeren van Zeeland in 1672 met een compagnie burgers en verscheidene vrijwillige jongelingen uit Vlissingen naar Sluis gezonden.

Zie *Chron. van het Hist. Gen.* D. VI. bl. 357.

LANCKAMP, een beeldhouwer uit het begin der achttiende eeuw, bedreven in het snijden van lofwerk en versierselen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 155.

LANCKEREN (van), van dezen Utrechtschen regtsgeleerde heeft men *Utrechtsche consultatien*, Utrecht 1676. 4o.

Zie *Cat.* van L. G. Visscher, bl. 49.

LANKHALS (Pierre), Commies bij de grafelijke domeinen en finantien, aan wien brieven bestaan van Maximiliaan, in 1478 uit Mons geschreven.

Zie *Lettr. adress. par Maximilian I, Arch. d'Autr. depuis Emper. à l'Abbé de St. Pierre à Gand et à quelques autres personn.* in *Messag. d. Scienc. Hist. de Belg.* 1845. p. 193 suiv.

LANKHORST of Lanckhorst, een zilversmid te Amsterdam, beoefende de beeldhouwkunst. Van hem komt op *Catalogus* van P. Locquet voor een kunstig gebeiteld *Basrelief verbeeldende Joseph, Maria en het kindje* en op *Catalogus* van Ploos van Amstel, 1800. *Een Basrelief zijnde een Heilige familie.* Ook wordt van hem vermeld een zeer fraai bewerkt stukje de *Heilige familie* voorstellende naar een Italiaansch meester.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Aanhangsel Haarl.* 1840 8o. bl. 132; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 158; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 944.

LAND (Axel Laurens) in 1806 te Dokkum geboren, studeerde te Groningen, waar hij den 24sten Januarij 1829 Med. Dr. werd, na het verdedigen van eene *Diss. Chirurgico-Medica, exhibens historiam morbi feminae, cui propter ingentem tumorem, femur sinistrum fecit amputatum, in Nosicomia Chirurgico Acad. Gron. anno* 1826 en 1827 *observatum*, en den 9den December 1829 chirurgiae doctor bevorderd werd.

Hij vestigde zich, na reeds eenige jaren te Delft de praktijk uitgeoefend te hebben te Leeuwarden. Hij was een kundig en verstandig geneesheer, zoo wel in Theorie als Praktijk, vol ijver en naauwgezetheid in het vervullen zijner pligten. In 1837 werd hij met zijnen vriend P. A. van Son, Stads Chirurgijn en Vroedmeester te Delft, door het Genootschap ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam met de dubbele gouden medaille bekroond voor de beantwoorde prijsvraag: *Over de geneeswijze der verschillende aan de gewrichten voorkomende gebreken, gestaafd door eigene waarnemingen en die van anderen.* Het volgende jaar gaf hij in het licht zijne *Handleiding bij het geregtelijk-geneeskundig onderzoeken van lijken*, waardoor hij voorzag in een bestaand gebrek in dat belangrijk gedeelte der geneeskunde. Hij overleed te Leeuwarden den 8sten April 1841, in den ouderdom van vijf en dertig jaren. Er bestaat van hem een fraai gesteendrukt en wel gelijkend portret, waarbij zijn vriend J. van Leeuwen een bijschrift voegde.

Zie *Konst. en Letterb.* 1841 D. I. bl. 258, 259.

LAND (Harmen), diende en sneuvelde als Vaandrig voor Grave, van 27 Julij tot 28 October 1674 door Willem III belegerd.

Zie *Journ. of Dagh-reg. van d' aenmerkelijkste saken, voorgevallen in het seer strenge en gedenkwaerdige belegh der stadt Grave, belegert den 27 Julii; en door sijn Hoogheijdt gewonnen den* 28 *October* 1674. *Amst.* 1674 4o; Bosscha, *Néerl. Heldend. te land.* D. II. bl. 191, in de noot.

LANDAS (Arnold de), Heer van Piennes en Hermes de Landas, Heer van Estoine, broeders en zonen van Arnold en Willemine Hilleron, uit een aanzienlijk geslacht, aan welke de heerlijkheid Landas den naam gaf, en van welke de takken Sweers, of Sweerts en Sweerts de Landas nog heden in Nederland bloeijen, waren deelgenooten van het verbond der edelen Arnold huwde met Anna en zijn broeder Hermes of Hercules met Katharina Demetieres. Beide hadden kinderen.

Zie Te Water, *Verb. der Edelen.* D. II. bl. 490 en over het geslacht L' Espinoy *Recherch. de Noblesse de Flandres* Livr. I. p. 133, 144; Miraeus, *Donat. Belg;* T. I. p. 69, 92. *Op. Dipl.* T. I. p. 394, 411, 412; De Ronck, *Nederl. Heraut.* bl. 329, 330; Le Carpentier, *Hist. de Cambray et de Cambresis*, part. III, p. 527, 530; *Nobilaire des Pays-Bas.* T. I. p. 416, 417; *Quartiers Généalog.* T. I. p. 86, 214, 280; De Seur, *La Flandre Illustrée*, p. 81, 86, 108; Sanderus, *Verheerl. Vlaenderen.* D. III. bl. 109; Butkens, *Trophées de Brabant.* Tom II, p. 567, 572; Ferwerda, *Wapenb.* D. II. St. I.

LANDAS (Nicolaas de), Ridder, Heer van Heule, en Louvignies, Hoofdbailliu van Armentieres, »Pannetier héréditaire du Comté de Hainau," was lid van het bondgenootschap der edelen, en sloot in 1579 de bevrediging met de Waalsche provincien. Hij leverde verscheidene smeekschriften over, zoo aan den koning als aan Alva, ten gevalle van den Graaf van Egmond en diens gemalin, waarop hij echter zoo weinig vruchten zag als op zijn brief, welken hij hier over aan den koning geschreven had.

Zie *Proc. Crimin. des Comtes etc.* T. p. 8—16, 22, 23, 80—89. te Water, *Verb. der Edelen*, D. IV. bl. 462, 463.

LANDAS (Carolus à) van Doornik, Regtsgeleerde. Schreef:

Tractatus de Procuratoribus, et quibusdam Juris controversis Parergis. 1591.

Zie Valerius Andrias, *Bibl. Belg.* p. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 154.

LANDE (Willem van), volgens sommigen in 1620, volgens Kramm echter vroeger geboren, hield zich omstreeks 1650 te Amsterdam bezig met etsen. Zijn etswerk is fraai en gezocht en bestaat meestal uit afbeeldingen van krijgsbedrijven. De heer Kramm, die ons met dezen kunstenaar het eerst bekend maakt, bezit er eenige, voorstellende schermutselingen tusschen Hollandsche en Spaansche ruiterij, vol effect en met kennis van zaken. Sommige zijner etsen zijn zwaar opgewerkt, en niet van de fraaiste, vooral niet de prent *Mozes met zijn gevolg aan het strand der Roode Zee, het verdrinken van Pharao en zijn gevolg, met vreugde aanschouwende*, in fol.

Zie Kramm, *Leven en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 944.

LANDELINUS stichtte in 654 de vermaarde abdij van Lobes in het bisdom van Luik, later die van Alue over de Sambre, en eindelijk die van Crepin in Henegouwen, waar hij in 686 overleed. Hij is de patroon der kerk te Empel.

Zie van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.* bl. 298; van Gils en Coppens, *N. Beschr. van het bisdom van 's Hertog.* D. IV. bl. 243; *Lev. der voorn. Heijl.* D. II. bl. 420.

LANDFORTIUS (Johannes) genaamd van Turnhout, ofschoon te 's Hertogenbosch geboren, was zeer ervaren in de Latijnsche en Grieksche talen. Hij was een leerling van Macropedius en Cornelius Valerius, hield zich bijna vijftig jaren bezig met het onderwijzen der jeugd, en vormde vele geleerde mannen. Tot zijne geliefde schrijvers behoorde Terentius, van wien hij echter geen nieuwe uitgaaf heeft bezorgd, doch de volgende werkjes zijn van zijne pen, die echter zonder zijn naam het licht zagen.

Praecepta Syntaxeos. in compendium redacta.

Annatationes seu Scholia in diversos Grammaticos, Oratores, Poëtas etc.

Tome IV Epistolarum seu Thematum discipulis praelectorum.

Hij stierf in 1611, in den ouderdom van 87 jaren, en werd in de St. Janskerk begraven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 526; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 67; van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.* bl. 182.

LANDI (Chiagyn) een Armenisch christen, werd op voorspraak van Prof. Golius gebruikt, om voor de universiteit te Leiden eenige zeldzame Arabische, Perzische en Turksche handschriften af te schrijven. Hij vervaardigde ook een catalogus van de Oostersche handschriften, door Levinus Warnerus, resident van den Nederlandschen Staat bij de Ottomannische Porte, aan de bibliotheek der Leidsche hoogeschool geschonken.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoog.* D. II. bl. 21.

LANDMAN (Thaddeus de) Theol. Dr. predikant te Sevenhoven (1650), Delft (1656), 'sHage (1663), waar hij in 1682 overleed. In 1665 voer hij, misnoegd over het verbond met Frankrijk gesloten, met andere predikanten hevig uit van den predikstoel, en voedde alzoo het ongenoegen, 'twelk reeds deswegens plaats had onder zekeren aanhang der gemeente. 'sLands Staten, voor de gevolgen hiervan beducht, deden hem eerlang ernstig aanzeggen, dat hij zich voortaan voor dergelijke opstookingen te wachten en zich naar de inzigten der Hooge Regering te voegen had. Hij zweeg toen eenigen tijd. Doch toen men in 1672 het volk had in 't oor geblazen, dat vele regeringsleden den lande ontrouw waren, en 'slands zaken onmogelijk een gunstigen keer konden nemen, zoo lang men den Prins van Oranje geen hooger gezag opdroeg, stijfde hij het volk in deze gedachten, en was zelfs een der voornaamste ijveraars.

»Geen genoegsaem contentement nemende, (lezen wij in het in de noot aangehaalde verhaal), dat hij in sijne plaets, daer hij toen beroepen was ('sHage) 't allen tijde heeft bijgebracht, wat dat hij conde, om de wettelijcke regering door lasterlijcke predicatiën te verswacken, en dat hij door de steden van Hollant treckende, deselve als een publica pestis en calamitas, door 't opmaken van de gemeente, in confusie en bracht, maer moeste sijn Eerw. sijn saet en tweedracht en oneenigheit mede tot Utrecht come stroijen, ende daer dienen tot 't voornaemste instrument, om eenige borgers op te wekken en 't induceren, tot 't presenteren van 't bewuste Request (aan graaf Willem van Hoorn), om daer door alsoo te voldoen de staetzucht en gierigheit dergenen, die van voornemens waren op de provintie en derzelver ingezetenen, te comen plunderen en rooven" enz.

Hij schreef:

Verzameling van twintig Predikatiën, 'sHage, 1694. 8o.

Leere der Waerheit, 'sGrav. 1669. 8o.

Zie Aitsema, *Zaken van Staat en Oorl.* D. V. bl. 483, 502—504; d'Estrades, *Lett. et Nég.* T. III. p. 527; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVII. bl. 156, D. XVIII. bl. 66; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 20, 21; *Verh. van 't gene is voorg. in de Maend van Nov. des jaers* 1673, *aeng. 't teyck. van 't fam. Req., 't welck by eenige borg. doenm. aen den graeff Willem van Hoorn is gepres. en waervan Syn Exc. de Reger. aldaer heeft gesusp., alsmede een Somm. en Cort Verh. van pred., dien den Eerw. Dr. Thadd. Lantman in die tyt heeft gedaen, binnen Utr. in de Domk. over de Woorden uyt Reg.* 12: 15 *»Dese omwendinge was van den Heere,"* medegedeeld door Dr. G. D. J. Schotel; van der Monde, *Tijdschr. voor Gesch. en Oudh. van Utr.* D. IX. bl. 145; *Holl. Merc.* 1673; *Hist. onses tijds van* L. van Aitsema, vervolgd door L. Sylvius, Amst. 1685; *Ned. Schou-toon.* Amst. 1678; *Hist. Verh. van* Costerus; Mourik en Noordbeek, *Naaml. van Godgel. Schr.; Cat.* de Greve, bl. 163, 166; Muller, *Cat. van Portrett.*

LANDMETER (Laurentius) van Doornik, studeerde te Leuven, waar hij den rang van licentiaat in de godgeleerdheid verkreeg, werd regulier kanunnik en lector in de abdij van Tongerloo, pastoor te Rhety en aartspriester van het district Geel, een man van groote geleerdheid, vooral ervaren in de kerkelijke oudheden, schreef:

Commentarius brevis ad Regulam S. Augustini Lovanii, 1621. Antv. 1635. 4o. *(auctior.)*

De vetere Clerico, Monacho ac Monacho-clerico, libri III. Antv. 1635. 4o.

Tractatus de Officio Parochims.

Encomium Veritatis, Antv. 1645. 12o.

Paraphrasis in librum Tertulliani de Pallio, Ibid.

Er waren vroeger nog vele handschriften van hem in de bibliotheek van Tongerloo.

Hij stierf te Rethy in 1646.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 809.

LANDMETER, een Antwerpsch burger, dien Anjou, daags na de Fransche furie, buiten Antwerpen, met een ander burger, Scholiers, aantrof, en met een brief naar de Antwerpsche regering zond, waarin hij zijn gedrag verontschuldigde.

Zie *De Fransche Furie van Dr. Huberts*, p. 23 in *Gids*, Julij 1861.

LANDRÉ (George Nikolaas) onderwijzer en taalkundige te Amsterdam, te Cassel geboren, stierf in 1824 in den ouderdom van 62 jaren.

Hij schreef:

Nieuw Handwoordenboek der Fransche en Nederduitsche Talen, 2de vermeerderde druk door G. N. Landré en P. Weiland, 'sHage, 1828. 2 d. gr. 12o.

Handleiding tot het spellen, lezen en uitspreken der Fransche taal, Amst. z. j. 8o.

Verzameling van brieven om tot de kennis van den Franschen briefstijl op te leiden, Amst. 1812. gr. 12o.

Zie van Cleef, *Naaml. van Boek.* bl. 333; Muller, *Cat. van Portr.*

LANDREBEN (Arnoldus) was proponent toen den 14 October 1679 zijne beroeping tot predikant te Woudsend en Ypekolaga werd geapprobeerd, vertrok in 1681 naar Roordahuizum, in 1685 naar Dronrijp, was in 1689 deputatus en in 1695 praeses synodi te Dockum, in 1696 predikant te Franeker en in 1707 praeses der Synode aldaar. Hij overleed den 1sten Dec. 1721. Hij liet ééne dochter na, verwekt bij Johanna Stansius, dochter van Jacobus, laatst predikant te Pingjum. Zijn portret is ovaal 4o. met omschrift: *Arnoldus Landreben, dum viveret Ecclesiastes Franequeranus* door W. Jongman naar H. de Valck. Hij schreef, behalve een vraagboekje met Saagmans.

Over de Brieven aan de Thessalonicensen met toegift van Paulus bekeering, Amst. 1742. 2 d. 4o. de 1e druk bij Leonard Strik, 1701; de 2e bij Willem van Poolsum, 1713, en toen de toegift er bij gevoegd.

Over de Philippensen, Rott. 1746. 4o.

Zie Greydanus, *Naaml. van Pred.; Nav.* D. IX. bl. 203, 383; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 296; Mourik en Noordbeek, *Naaml.*; Muller, *Cat. van portr.; Boekz.* 1721, *b.* 759.

LANDSBERG (Herman), geb. 1680, overl. 1746. Deze later zoo beroemd geworden ingenieur, is in Nederlandsche dienst getreden als extra-ordinair ingenieur, den 1sten Dec. 1702. Met regt kan men van hem getuigen, dat hij een leerling is uit de school van den grooten Menno van Coehoorn.

Hij woonde onderscheidene belegeringen bij.

Bij de belegering van Rijssel in 1708, geleidde hij met 12 andere ingenieurs, onder het bevel van den directeur der approches, Lucas du Mée, den storm bij den linkeraanval. Toen reeds had hij, zooals hij zelf getuigt, veel ondervinding opgedaan in onderscheidene veldslagen en belegeringen. Hij was voorts tegenwoordig bij Doornik 1709, Douay, Bethune en Aire 1710, in de belegering van welke laatste plaats hij is gekwetst geworden.

Hij heeft de Nederlandsche dienst verlaten en ging daarop in Saxische dienst, waarin hij in 1742 tot generaal-majoor werd bevorderd, na den slag van Kesseldorp. In 1745 werd hij door de Pruissen gevangen genomen.

Onderscheidene werken heeft hij in het licht gegeven, als:

Nouveaux plans et projets de fortification pour défendre et attaquer les places, la Haye, 1741.

Waarschijnlijk is het van dit werk, dat het manuscript, waarbij gevoegd waren oorspronkelijke brieven van Landsberg en andere belangrijke stukken, in 1825, op eene veiling van manuscripten te Londen, is verkocht geworden.

Plans et projets de fortification pour défendre et attaquer les places, Amst. 1720 en 1731.

Hern. Ob. von Landsberg's neue grundrisse und entwurffe der Kriegs-baukunst, Dresden und Leipzig, 1737. (Vertaling van het werk in 1731 uitgegeven, hieronder vermeld.)

La fortification de tout le monde, ou les méthodes des principaux auteurs qui ont traité cet art, 2 vol. Dresden 1712 en 1737.

Supplément de Mr. Landsberg, des fortifications de tout le monde, Dresden, 1740.

Nouveau projet d'une Citadelle, confronté contre celle de Lille, la Haye, 1714 en 1719.

Raissonnement van attaquen van eenige Nederlandsche vestingen.

La nouvelle manière de fortifier les places, la Haye, 1712. Er is van hem meer dan eene geteekende vesting, ook plannen van fortificatien enz. van zijne hand, voorhanden in de kunstverzameling van Mr. Bodel Nijenhuis.

Zie Bosscha, D. II. bl. 434, 435. *Univ. Lex.* van H. H. Pierer-Altenburg, 1835, D. XII. bl. 194. Valter, *Verh. over den aanv. en verd. der Vest.* 1823, bl. 38.

LANDSBERGEN (JAN VAN) geneesheer en burgemeester van Middelburg, was een ijverig voorstander van het huis van Oranje. Terwijl prins Willem III nog in de wieg lag, wendde hij, nevens zijnen ambtgenoot, Henrik Thibaut, heer van St. Aagtenkerk, zijne uiterste pogingen aan, om den vorstelijken zuigeling te doen aanstellen, of, zoo dit niet wilde gelukken, voorbeschikken tot stadhouder van Zeeland. Behalve 's jongen Prinsen toekomende grootheid, hadden zij hiermede op het oog, hem in tijd en wijle, de bestelling der wet in de steden te bezorgen, welke 's lands Staten, nu geenen stadhouder hebbende, niet onduidelijk deden blijken, voortaan aan zich zelve te willen trekken. Om lieden, die met hem in begrippen en bedoelingen overeenstemden, op het kussen te brengen of te houden, hadden Landsbergen en Thibaut bewerkt, dat de 12 kiezers, die te Middelburg een dubbel getal plagten te benoemen, waaruit de stadhouder gewoon was de verkiezing te doen, de benoeming niet deden, zoo als men gewoon was, uit de burgerije alleen, maar voor een gedeelte uit de regering. Hun oogmerk hiermede was de begunstigers van het huis van Oranje, aldus de meerderheid te doen behouden; zij meenden, buiten deze voorzorg, daar omtrent minder zekerheid te hebben. Zeer euvel nam de burgerij dezen inbreuk op hare en der stads privilegiën. Onder de hand voedden sommigen van meer aanzien dit misnoegen, zelf wil men dat de predikanten er onder roeiden en de schending der voorregten opentlijk doorstreken. Een geschil dus hoog loopende en ruchtbaar geworden, moest noodwendig van gevolgen zijn, en de bemoeijingen van 't gemeen gaande maken. In 't begin van Junij 1651, zag men een talrijke hoop optrekken naar de vergaderplaats der Staten, den dood dreigende aan Landsbergen en Thibaut, die er mede tegenwoordig waren, doch zij maakten zich heimelijk te zoek en verlieten in allerijl de stad en vervolgens het gewest. De gaande geworden menigte dus teleurgesteld, koelde thans hare euvelmoed aan het huis van Landsbergen. Boeken, schilderijen, porcelein, huisraad, alles werd een prooi der baldadigste vernielingen. Zonder de tusschenspraak van eenige predikanten had het huis van Thibaut een dergelijk lot getroffen.

Zie Aitsema, *Herst. Leeuw*, bl. 200. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 145, 146. *Het ber. Ned.* D. I. bl. 87. *Zeeuwsche Volks-Alman.* 1838. bl. 106. Regenbogen, *Gesch. der Rem.* D. II. bl. 180.

LANDSCHOT (HENRIK VAN) schreef:

Redeneering (dienende als een voorlooper) over de Mogelijkheid der twee (onder de wiskundigers) zoo lang betwistte Wetenschappen: namelyk 't Perpetuum mobile artificiale of 't konstig geduurig bewegen; en de Vindinge der lengte (zoo bekend als de breete) van Oost en West, Middelb. 8o.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 46.

LANDSHEERE (GUILIELMUS DE) geboren te Cassel in Vlaanderen, een jezuit, die een reeks van jaren onderwijs gaf in de H. Schrift en de zedekunde, en stierf te Gend den 7den December 1666.

Hij schreef:

Controversiae quaedam contra Jacobum Laurentium, predicantem, Amstelodamensem, Antv. 1642.

Deliciae piorum spirituales, etem Eucharisticae, Ipris, 1648. 4o.

Salutaris hominis Christiani exercitatio, cui accedit Fasciculus myrrthiae, ex piis variorum erga Christum patientem affectibus collectus, Ipris, 1648. 12o.

De Sanctorum cultu, Antu. 1648. 8o.

De Miraculis, Ibid. 1649. 8o.

Rationabilis exigentia ab Hebraeis, ut probent sua Biblia esse verbum Dei, Antv. 1649.

Diarium hominis pie Christiani, Ipris, 1653. 4o.

Origo et prigiessus novae Reformationis, Antv. 1644. 8o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 410.

LANDSKROON (ROELOF), stads Med. Doct. en lector in de heel- en vroedkunde te Purmerende, lid van verscheidene geleerde genootschappen, overleed aldaar den 17 Junij 1824, oud ruim 50 jaren; hij is als schrijver bij het Nederlandsch geneeskundig publiek niet onbekend. O. a. schreef hij:

Over de koortsen te Purmerend en Noord-Holland, Amst. 1824. gr. 8o.

Zie van Cleeff, *Naaml. van Boek.* bl. 333.

LANDT (J.) hoogleeraar in de geneeskunde te Amsterdam, nog voor het aanvaarden van zijn professoraat in 1831 overleden.

Hij schreef:

De aetate puerili, Lugd. Bat. 1819.

Inwijdings-rede over de regtmatige uitoefening der geneeskunde, eene bron van geluk voor de maatschappij en voor haren uitoefenaren zelven, Rott. 1831. gr. 8o.

Zie *Konst- en Letterb.* 1830, D. II. bl. 18, 30, 290; Mulder, *Herinn. omtrent Landt;* van Cleeff, *Naaml. van Boek.* bl. 333; Muller, *Cat. van Portr.*

LANDTMAN (J.) schreef:

Mis-geboorte of verhael van 't Abbekerker wyf; haare drie miskramen, 't opgraven van drie miszelycke Poppen; haer Vankenis; Ondervraging; Belijdenis; Pijniging; Verantwoording enz. Hoorn, 1661, 12o.

LANDTMAN (JAN), kapitein, sneuvelde bij de overrompeling van Bergen op Zoom in 1747.

Zie J. Faure, *Hist. abregée de la ville de Berg-op-Zoom.* p. 75, *Europ. Merc.* Aug. 1747, bl. 102; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. II. bl. 626.

LANDTSHEER (J. DE), een goed portretschilder uit de tweede helft der achttiende eeuw, die medailles behaalde onder de regering van Maria Theresia. De heer Kramm bezit eene fraaije gravure van hem, voorstellende het *portret van P. J. van Bavegems, Antverpiensis civtatis nec non regionis Tencramundae chirurg.* etc. J. de Landtsheer *delin.*, A. Cardon, *sculp.* in 4o.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 944.

LANDTSHEER (JAN BAPTIST DE)

LANEN (CHRISTOFFEL VAN DER), Kramm betwijfelt of deze schilder niet, gelijk Immerzeel wil, een leerling van François Francken, de jonge, was. Hij was de zoon van Jacob, die volgt, en werd in 1637 lid van het St. Lucasgild te Antwerpen. Zijn portret komt voor in de *Kunstkamer* van A. van Dijck, door Petr. Clouet gegraveerd. In het kabinet van wijlen den Ridder F. C. Bugge, te Koppenhagen, was *Een in het zwart gekleed man, in eene zaal gezeten*. S. à Bolswert heeft naar hem een prent gegraveerd, bekend onder den naam van *Het Gezelschap*.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche schild.* D. II. bl. ; Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche schild.* D. III. bl. 945.

LANEN (JACOB VAN DER), vader van Christoffel, van wien men niets weet, als dat hij in 1605 lid van het St. Lucasgild te Antwerpen werd.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. II. bl. , Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 945.

LANEN (SEBASTIAAN VAN DER), Remonstrantsch leeraar, werd in 1685 te Rotterdam geboren. Van zijne jeugd af voor het leeraarsambt bestemd, werd hij op zijn tiende jaar naar de Latijnsche school aldaar gezonden, waar hij het onderwijs genoot van Joannes Sylvius. Na de zes scholen, gedurende drie jaren doorgeloopen te hebben, ontving hij nog twee jaren het onderwijs van Joannes Texelius, predikant te Rotterdam. Omtrent 16 jaren oud, vertrok hij naar Amsterdam, waar hij het onderwijs van J. le Clercq en Ph. à Limborg in de wijsbegeerte en godgeleerdheid genoot. In 1703 werd hij tot de kerkdienst toegelaten en in 1707 predikant te Gorinchem, in plaats van Ds. van den Heuvel, die naar Frederikstad vertrok. In 1709 vertrok hij naar Vlaardingen, in 1710 naar Alkmaar, in 1711 sloeg hij het beroep te Utrecht, door het overlijden van Joannes Breekhout va-

cant, af, doch aanvaardde in 1712 dat van Rotterdam, waar hij Adrianus van Kattenburg opvolgde. Hij overleed den 18 November 1726. Zijn ambtgenoot Joannes Lagendaal hield eene lijkrede uit Jakobus IV: 14 op hem, die met een lijkvers en grafschrift van Marinus Oudenaerde Rotterd. 1727. 4o.) het licht zag. D. Smits, Nicolaas Versteegh, Corn. van der Pot, F. de Haes, en Willem Suderman beweenden zijn dood in lijkversen.

Hij schreef:

Lijkrede over Psalm XXXIX: 6, gedaan bij gelegenheid van het afsterven van den Eerwaarden, Godzaligen, zeer geleerden Kornelis van Arkel in zijn Eerw. Leven Leeraar der Remonstranten te Rotterdam, Rotterd. 1724. 4o.

Zie de in den tekst genoemde leerrede van Lagendaal; Cattenburg, *Bibl. Remonstr.* p. 6; Tideman, *Rem. Broed.* bl. 54, 214, 220, 243, 357, 370; Paquot, *Mem. pour servir a l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. I. p. 497; *Rouwklagten gestort op het ontijdigh afsterven van den Eerwaarden en Godzaligen Heere S. van den Lanen, Pred. te Rotterdam*, 1726; afzonderlijk verscheen een gedicht *Op het afsterven van Sebastiaan van der Lanen en Grafschrift door A. B.*

LANG ( ), luitenant, onder-majoor of plaats-majoor der Willemstad, gedurende het beleg dier plaats door de Franschen in 1793.

Zie P. van Oldenborgh, *Beleg. en verded. van de Willemstad;* Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 32.

LANG (HENDRIK DE) was als kapitein over een der schepen, die in 1607 onder Jacob van Heemskerk den togt naar Gibraltar bijwoonde, en na zich dapper gedragen te hebben, door een musketkogel werd doodgeschoten.

Zie van den Bosch, *Leven en daden der doorl. Zeehelden*, D. II. bl. 5, 8.

LANG (N. C. DE) schreef:

Tafel waarop het essaijeurs gewigt met het trooisch en het trooisch gewigt met het nieuw gewigt wordt vergeleken, Plano 1818. Zutphen, 8o.

LANG (W. T.), predikant te Baden. Zijne verhandelingen, *Over de ongenoegzaamheid der Natuurlijke Godgeleerdheid voor den zedelijk bedorven mensch, tot eene gegronde hoop op de eeuwige zaligheid*, en *over den eigenlijken aard van Jezus Profetische bediening*, werden in 1796 en 1798 door het genootschap ter verdediging van den Christelijken godsdienst met goud bekroond en onder zijn werken opgenomen.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch.* D. V. bl. 250, 266.

LANGE (F. K.) schreef:

Samenspraak tusschen een kamerheer en een Hofprediker, waarin de godsdienst tegen de aanvallen van Voltaire verdedigd word, Utrecht 1770. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boeken*, bl. 296.

LANGE (H. M.), luitenant-kolonel in Oost-Indische dienst, en rentmeester der kroondomeinen aldaar, in October 1861 te Hulst overleden, schreef:

Het Nederl. O. I. Leger ter Westkust van Sumatra, 1819—1845, 2de dr. 's Hert. 1854. 2 dln. m. kaarten. 8o.

Het eiland Banki, 's Hert. 1850, met kaarten, 8o.

Hij vertaalde:

F. V. A. de Stuers, *Gedenkschriften van den oorlog op Java*, 1825—30. Amst. 1847. m. portr.

De *Catalogus* zijner boeken en plaatwerken is in 1862 door Ms. Nijhoff in het licht gegeven.

LANGE (JOHANNES PHILIPPUS) werd den 24 September 1810 te Amsterdam geboren en reeds vroeg in de graveerkunst door Philip Velijn onderwezen. Onder zijne beste graveerwerken telt men de groote portretten van Z. M. Koning Willem I en van den Generaal Baron Chassé, in kleiner formaat, dat van den Hoogleeraar N. G. van Kampen, van den Admiraal Kinsbergen ten voeten uit, van den Hoogleeraar J. H. van der Palm, dat van den beeldhouwer Gabriel, Mr. I. da Costa, Willem de Clercq, Wolterbeek en anderen. Ook bragt hij het groot portret van den heer Ravekes op koper, en een kleiner van den heer M. C. van Hall op staal. Behalve een aantal portretten en boekprenten, b. v. in den *Nederlandschen Muzen-Almanak* en andere jaarboekjes; naar de teekeningen van N. Pieneman, Schelfhout en anderen, heeft hij ook het portret van onzen grooten Vondel, naar Philip de Koning bewerkt, de afbeelding van Prins Willem I staande bij een tafel, naar Miereveit, enz.

Hij legde zich bijzonder toe om niet alleen een aangenamen en schilderachtigen toon en gloed aan zijn kunstwerk te geven en het karakteristieke van elken meester, dien hij navolgde, uit te drukken. Hij stierf te Amsterdam in den jeugdigen leeftijd van 39 jaren, den 30 October 1849. Zijn portret vindt men bij Immerzeel.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl Kunstsch.* D. II. bl. 150; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl 945; *Konst- en Letterb.* 9 Nov. 1849.

LANGE (JAN) in de wandeling *lange Jan* genoemd, te Delft geboren, was een leerling van Kornelis Korneliszen. Hij maakte volgens van Mander een goed begin, doch stierf vroeg.

Zie van Mander, *Schilderb.* bl. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 945.

LANGE (M. L.) geneesheer te Maaslandsluis, kwam na den dood van Barth. de Moor, in 1738 als hoogleeraar in de geneeskunde te Harderwijk, in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 102.

LANGE (NICOLAAS) te Bremen geboren, was proponent toen hij den 24 Mei 1772 predikant werd te Neder-Hemert, vertrok in 1776 naar Gellicum en Rhenoy, van waar hij in 1781 naar Bruchem en Kerkwijk vertrok en overleed den 27 Maart 1822, oud bijna 77 jaren. Meermalen werd hij naar elders, o. a. in 1785, naar Bremen beroepen, doch hij verkoos op zijne laatste standplaats te blijven. Den 2den Hooimaand van 1795, benoemden hem representanten tot curator der hoogeschool te Harderwijk, in welk collegie hij den 18den Oogstmaand zitting nam. In 1798 werd hij met Thomasson, door het collegie van curatoren naar 's Hage afgevaardigd, om bij den agent van Nationale Opvoeding, zoodanige vertoogen te doen, als zij voor het belang en het behoud der hoogeschool geraden zouden oordeelen.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 453, 469, 486.

LANGE (J. DE) een verdienstelijk portretschilder uit het begin der achttiende eeuw, van wien een in bevalligen stijl geordonneerd en geschilderd vrouwenportret bij den Hoog-Welgeb. Heer J. J. Nahuys te Utrecht gevonden wordt.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. II. bl. 156.

LANGE (ANNA FREDERICA BURGKAMP DE) eene dichteres uit het midden der vorige eeuw, vervaardigde o. a. een vers: *Aan P. Langendijk op het uitgeven des derden deels zijner Gedichten.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 352.

LANGE (CORNELIS DE) Corneliszoon, burgemeester van Gouda, in 1521 te Gouda geboren, was een der meest vertrouwde vrienden van Willem I, met wien hij in 1572 in briefwisseling was. Hem, Jacob van Roosendaal en A. van Swieten, was het vooral toeteschrijven, dat Gouda zich aan de zijde der Staten voegde. Willem Dirkzoon, burgemeester van Ysselstein, door den prins afgezonden, om de gemoederen, reeds over de vorderingen van den tienden penning aan het gisten, te ondertasten en een brief van zijne doorluchtigheid aan burgemeesteren van Gouda te overhandigen, nam bij hem zijn intrek. Hij bekleedde eenige jaren, en in 1582 voor het laatst, de burgemeesterlijke waardigheid en stierf den 4den Julij 1585. Zijne vrienden noemden hem, om de vele neven, Oom Cos of Cors, 't geen weleens aanleiding gaf, hem Cornelis Cornelisz. Os te noemen. Hij was gehuwd met Maria Vroesen.

Zie Walvis, *Beschr. van Gouda*, bl. 339; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 15.

LANGE (CORNELIS DE) Willemszoon, neef van den voorgaanden, was burgemeester van Oudewater, lid der eerste staatsvergadering van Holland in 1572, en teekende den 30sten Julij 1574, de acte van doorgraving der dijken, om Leijden te ontzetten.

Zie Kinschot, *Beschr. van Oudew.* bl. 107; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. II. bl. 260, 267; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 15.

LANGE (Mr. CORNELIS JOHAN DE) vrijheer van Wijngaerden en Ringbroek, regerend schepen en raad van Gouda. Gelijk in den zomer van 1787, gewapende burgers uit eene menigte Hollandsche steden en plaatsen waren uitgetrokken, en ginds en elders hadden post gevat, dus lag ook aan de zoogenaamde *Goejan Verwellen-Sluis* in Zuid-Holland, in 't laatst van Zomermaand, een gedeelte van het genootschap van Gouda in bezetting, onder bevel van Mr. de Lange. In den nacht tusschen Woensdag en Donderdag, den 27sten en 28sten dier maand, ontving deze berigt, dat in den eerstvolgenden namiddag door Schoonhoven en Haastrecht, een zeer aanzienlijk persoon zoude passeren, voor welke, op twee onderscheidene plaatsen, vijftien paarden, waren besproken. De Lange, vermoedende dat deze persoon niemand anders kon zijn dan de stadhouder, die zich thans buiten de provincie, nu eens in Gelderland dan in het Sticht onthield, en in Holland verwacht werd, gaf daarvan kennis aan gedeputeerden te velde, die zich te Woerden onthielden; liet den generaal van Rijssel eenige ruiters ter zijner ondersteuning verzoeken, en ontbood eenige officieren, om deze zijn plan mede te deelen, om Zijne Hoogheid den verderen doortogt te beletten. De kapitein van Leeuwen en de grenadier-luitenant Jaques Brotier, boden hem hunne bijstand aan. Den volgenden dag werd niet Zijne Hoogheid, maar zijne gemalin, door een detachement van 't genootschap aan de *Vlis* bij Bon-repas, niet verre van de genoemde sluis, opgehouden en verzocht de reis niet verder voort te zetten.

De Lange was een vlijtig beoefenaar der geschiedenis, vooral van zijne geboortestad, waarvan hij blijken heeft gegeven door zijne:

Geschiedenis der Heeren en Beschrijving der stad van der Goude, meest uit oorspronkelijke stukken bijeenverzameld, waarvan het eerste deel in 1813 en het tweede in 1817 te Amsterdam in 8o. met afbeeldingen het licht zag.

Ook gaf hij:

De Goudsche glazen, alsmede de Goudsche Schilders en glasschilder-kunst, 's Hage, 1819, 8o.

Zie *Ber. Ned.* D. VII. bl. 39; van Cleeff, *Naaml. van Boek.* bl. 735. J. C. de Jonge, *Levens-Sch. van H. van Wijn*, bl. 49.

LANGE (DE) zeekapitein ten dienste van den lande, gehuwd met eene dochter van Jacob de Wilde, commies tot de hoofdelijke betaling in 't Edel Mog. collegie ter admiraliteit te Amsterdam, als penning- en oudheidkundige bekend, en van Henderina Veen. Hij woonde te Amsterdam.

Zie de Crane, *Bijz. de familie Hemsterhuis betr.* bl. 122, 123.

LANGE (DE) een vermaard schoonschrijver uit de achttiende eeuw.

Zie R. Anslo, *Poëzy*, bl. 278; Schotel, *Letter- en Oudheidk. Avondst.* bl. 118.

LANGE (DANIEL DE) burgemeester van Gouda, in 1665 aldaar geboren. Nadat hij tot Mr. in de beide regten was bevorderd, vestigde hij zich als advokaat te 's Hage, en verkreeg als regtsgeleerde en beoefenaar der geschiedenis zulk eene naam, dat hem het hoogleeraar-ambt in de geschiedenis te Harderwijk, eene bediening ter secretarie van Willem III en de post van minister van den koning van Pruissen werd aangeboden. Hij aanvaardde echter geene dezer betrekkingen; na negentien jaren regtszaken behandeld te hebben, als 's lands advokaat, vertrok naar zijne geboortestad, waar hij schepen, raad en burgemeester werd, en vele stads- en staatsambten bediende, en den 30sten November 1734 stierf.

Hij was een man van zeldzame geleerdheid en vooral ten opzigte der vaderlandsche oudheden en geschiedenis, bevriend met de uitstekendste geleerden in dien tijd, zoo als met den staatsman Simon van Slingelandt, Cornelis van Alkemade, Pieter van der Schelling, Gerard van Loon en anderen. Hij gaf ook zinnebeelden op voor de medailles, die namens den Staat werden geslagen, ook die op de vrede te Rijswijk is van zijne vinding. Men oordeelt echter, dat deze zinnebeelden die klaarheid missen, welke bij vroegere medailles, door Govert van Slingelandt geordonneerd, gevonden worden.

Er zijn nog verschillende door hem geschreven, doch onuitgegeven werken voorhanden. Ook beoefende hij de scheikunde.

Hij gaf in het licht:

Verhandeling en verklaaring van de Gemeenebests bestiering en levenswijs der oude Batavieren, van het ambt en de bediening der Graaven, 's Hage, 1730.

Zie van Loon, *Historiep.* D. IV. bl. Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 16; Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 296; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 39; *Cat.* Willems, D. I. bl. 107; *Cat.* Schouten, bl. 57.

LANGE (F. J. DE). Van dezen kunstenaar is eene teekening bekend, voorstellende *St. Eusebius episc. Vercellensis et Mart.* in 8o., waarnaar Bernard Picard, eene fraaije gravure vervaardigde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 945.

LANGE (GERARD DE) Cornelisz., burgemeester van Gouda, in 1551 geboren, werd in 1580 lid der vroedschap in zijne geboorteplaats, en later in verschillende staatscollegiën afgevaardigd. De Groot noemde hem »een oud, vroom, patriot." Van zijne wijsheid en gematigdheid gaf hij o. a. proeven in den twist, tusschen Lipsius en Coornhert, over het ketterdooden en de vrijheid van conscientie. Lipsius, die deze leer voorstond en de zwakheid er van scheen te gevoelen, zocht ter vergadering der Staten van Holland door te drijven, dat niemand tegen zijn boek over de politie zou mogen schrijven. De Lange hield dit bevel tegen door het wijs gezegde:

»Indien Lipsius waerheit schrijft, soo sal men door de krachteloose aanvechting daerop vaster mogen steunen. Maer indien er iemant eenig bedrogh tot 's landts nadeel in vindt, dat wij niet sien, wat schaedt verbetering?"

Hij was met de pensionarissen de Groot, Hoogerbeets en de Haan in 1618, tegenwoordig bij de handeling met Utrechtsche afgevaardigden, ten huize van den heer Trezel, om het afdanken der waardgelders, met het gevolg dat hij met nog negen zijner ambtgenooten door prins Maurits werd afgezet. De vroedschap van Gouda meende vertoogen te moeten doen, om de ophanden zijnde wederregtelijke verandering voor te komen. Maurits verscheen in den raad, de Lange deed, schoon te vergeefsch, eene ernstige vermaning om hem van zijn oogmerk te doen afzien. De Groot merkte naderhand in zijne *Verantwoording* (ofschoon hij dit lot van ganscher harte aan den burgemeester gunde) op, dat de handelwijze om denzelven vrij te laten, aanmerkelijk afstak bij die jegens hem en zijne medegevangenen gehouden, aan wien men deze bijeenkomst als de grootste misdaad in de sententie toekende.

De Lange was gehuwd met Maria Gerrits Oudeveld, en stierf den 12den Julij 1636.

Zie de Groot, *Verandw.* bl. 256; Koornhert's *Leven* voor het 1e d. zijner *Werken*; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I bl. 766; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 209; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 17; Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. VIII bl. 46; de Lange van Wijngaerden, *Gesch. en Beschr. der Stad v. d. Goude*, D. II. bl. 735.

LANGE (JOHAN DE) burgemeester van Gouda, zoon van Bonaventura de Lange en van Maria Elzevier, werd in 1697 te Bergen-op-Zoom geboren. In 1737 werd hij lid der vroedschap van Gouda, bekleedde sedert de aanzienlijkste stads- en staats-ambten, en had zeer veel invloed op het bestuur der gewestelijke geldmiddelen. Hij legde zijne betrekkingen neder in 1767 en overleed den 25sten December 1776.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 18.

LANGE (GIJSBERT DE) luitenant in Nederlandsche zeedienst, trad in 1697 over in Russische zeedienst, en overleed aldaar als luitenant-admiraal.

Zie Mr. J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. IV. St. II. bl. 150; *Nav.* Bijbl. 1855, bl. CIX.

LANGE (GIJSBERT DE) in 1669 geboren, was in 1726 kapitein ter zee in dienst van deze landen, werd den 8sten Maart 1750 vice-admiraal van 't Edel Mog. Collegie ter Admiraliteit en is den 25sten April 1755 te Amsterdam, in den ouderdom van 86 jaren overleden.

Zie Mr. J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. V. bl. 48; *Nav.* 1854, bl. LXXXI. 1855, bl. CIX.

LANGE (Johannes de) geboren te Amsterdam, den 20sten Februarij 1708, studeerde te Leiden, werd predikant te Kastrikum en Heemskerk (3 Jan. 1734) te Jisp (27 Nov. 1735) en te Nijmegen (18 Dec. 1740), van waar hij in 1751 naar Amsterdam vertrok en den 20sten Febr. 1778 stierf.

Hij was in 1743 gehuwd met Machteld Clasina Vonk, dochter van W. Vonk, predikant te Amsterdam; die in 1756 overleed en waarvan hij ééne dochter naliet.

Hij schreef:

Reynardus Toelaer, predikant te Nijmegen, Verklaring van het H. Evangel. naar de Beschrijvinge van Marcus, van het begin tot het 9 vers van het XIII Hoofdstuk, vermeerdert met eenige Aanmerkingen en vervolgt tot het einde door deszelfs Ampt genoot Joh. de Lange, mede-bedienaar van 't H. Evangel. te Nijmegen Leijden, 1761. 3 d. 2de dr.

Ook schreef hij eene voorrede voor R. Toelaers *Verklaring van Paulus' Brief aan de Galaten*, 1755. 4o.

Zie *Boekz.* 1761. *b.* bl. 325; H. de Jongh, *Alph. Naaml. van Boek.* bl. 352; H. Croese, *Kerkel. Register der pred. te Amst.* bl. 290; Wagenaar, *Amst.* D. VII. bl. 496.

LANGE (Pieter de) vice-admiraal, leefde in 1712 en was gehuwd met Geertruyd van den Ende.

Zie *Nav.* 1852. bl. 220.

LANGE (Pieter de) schout-bij-nacht, overleed den 11den Maart 1846.

Zie Mr. J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. VI. St. I. bl. 477; *Nav.* 1855. bl. CIX.

LANGE (Petrus de), Amsterdammer, schreef:

Wonderen des Werelds, verzattende de uytstekenste Vreemdigheden en verwonderingswaerdige Saken, en alderley gewest des Werelds ontdekt, Amst. 1671. 4o.

Kort Kronykje, behelzende de voornaamste Geschiedenissen, die er in den tijd van 120 *jaren van 't jaar* 1550 *tot* 1670 *in de Nederlanden als elders zijn voorgevallen; dienende tot een Eeuwige Gehengenisse voor ons en onse kinderen; alles uit de voornaamste Schrijvers bij een gestelt, welke en haar plaatsen worden aangewezen door P. de Lange*, Amst. 1670. 12o.

De Batavise Romein, ofte alle de voornaamste Heldendaden, Ridderlijke verrigtingen en listige oorlogsvonden, in Veld- en Seslagen bij de Hollanders en Seeuwe uitgevoerd, sedert den jare 1492 *tot* 1661. *Vercierd met kopere platen*, Amst. 1661. 12o. Amst. 1781, 1783. 8o., met den titel: *De Batavische Romein, behelzende een Verhaal van de voornaamste Heldendaden der Nederlanden zoo ter zee als ter land.*

Historie van den Turkse en Ungerise oorlogh, Amst. 1664. 12o. m. pl.

Sweetse Wapenen, d. i. Oorlogen gevoert onder Carolus Gustavus der Tweeden Koninck in Polen, Pruysen en Denemarken, Amst. 1660. 12o. m. pl.

Tweede Deel der Nederlandsche historiën, ofte een vervolgh op d' Heer Johan van den Sande, van den jare 1648 tot Soomermaand des jaars, 1663, Amst. 1661, 1663. 12o. 2e en vermeerderde druk.

Zie Pars, *Naamr. van Bat. Schr.* bl. 113, 313, 359; Arrenberg, *Naamr.* bl. 295; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 27; de Wind, *Bibl. der Ned. Gesch.* D. I. bl. 432.

LANGE (Rudolf van) burgemeester van Kampen, was in 1655 een der gezanten van de Staten van Overijssel, die onderling verdeeld zijnde, zich tot de Staten van Holland vervoegden.

Zie Thurloe's, *Pap.* Vol. II. p. 462, 519, en verder Vol. III. p. 115; Aitsema, *Zaken van Staat en Oorl.* D. III. bl. 1111; de Witt, *Brieven*, D. I. bl. 168, 198, D. III. bl. 33; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 401.

LANGE (Sebastiaan de) admiraal van Veere. Toen hij in 1572 trachtte te beletten, dat er door de Spaanschen voorraad in Middelburg werd gebragt, raakte hij tegen vier konings schepen slaags, die hem, aan den grond geraakt zijnde, van alle zijden omsingeld hadden. Zijn volk zich door zulk een overmagt genoegzaam verwonnen achtende, wist welk een lot het, indien het in 's vijands hand viel, wachtte, dies men goedvond liever den brand in de kruidkamer te steken, 't geen door een hunner ook stoutmoedig volbragt werd.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* fol. 72; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 230; van den Bosch, *Leven en Daden der Doorl. Zeeh.* bl. 221; la Rue, *Heldh. Bestand*, bl. 192; J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. krijgsw.* D. I. bl. 177, 298; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetensch.* D. II. bl. 71, 201, 202.

LANGE (Willem Willemsz. de) burgemeester van Enkhuizen, die te gelijk zitting in de admiraliteit hebbende, in 1653 beschuldigd werd, het verkoopen van twee prijzen, die nog niet eens verbeurd verklaard waren, tegengehouden te hebben. Zijn huis werd in het oproer van dat jaar, vernield en geplunderd.

Zie *Holl. Merc.* van 1653; Thurloe's *Pap.* Vol. I. p. 294, 300, 301, 307, 315, 316; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 286; Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. IX. bl. 78.

LANGE (Lambertus de) krankbezoeker bij de Luthersche gemeente te Amsterdam, schreef:

Noodige Grondstellingen of Leerpuncten, dewelke tot d' kennisse van den waaren godsdienst behooren: Bevattelijk voorgesteld, na de ordere van de Catechismus Lutheri kortelijk verklaard, en uyt de H. Schriftuur bevestigt. Vraags-wyse opgestelt tot oeffeninge van de Catechismus Lutheri kortelijk verklaard, en uyt de H. Schriftuur bevestigt. Vraags-wyse opgestelt tot oeffeninge voor de Aanwassende Jeugt, maar wel voornamenlijk ten dienste van diegene, dewelke haar tot des Heeren H. Avondmaal willen begeven. Zeer bekwaam voor alle Christelijke Huisgezinnen, Amst. 1724. 1738. 8o. (7e druk op *nieuws overgezien en verbeterd.*

In dit onderwijs-boekje raadpleegde hij meer zijne godgeleerde studie dan de voor de gemeente noodige godsdienst kennis.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. der Evang. Luth. kerk*, St. I. bl. 54.

LANGE (Wilhelm de). Op den Catalogus van Handschriften van J. Schouten, bl. 67, komt voor zijn album, waarin onderscheidene dichtstukjes, meestal van Theodorus Rodenburg en ook van eenige anderen, in het begin der zeventiende eeuw, fraai geschreven en met vele inscriptiën met gouden letters versierd, langw. 4o.

LANGEBAABD (Pieter Dirksz.) Zie DIRKSZ. (Pieter), bijgenaamd *Langebaard.*

LANGEDULT (Petrus), doopsgezind predikant, maakte zich als godgeleerde en dichter bekend door:

Christelijke Zedekonst of christelijke verbeeldinge der deugden en ondeugden, Leijd. 1684. 4o.

Aantekeningen of verklaaringen over het geheele N. Test. als mede over de Klaagl. van Jeremias, Amst. 1687. fol. Met titelplaat van Luiken.

De aanteekeningen op de Klaagliederen verschenen ook afzonderlijk.

Christus lijdende en verheerlijkt; het allerheylzaemste trsp. (m. d. Sp.) *unus homo nobis patiendo restituit rem.* m. k. pl. Amst. Aert Dircksz. Oossaan. 1684. kl. 8o. Witsen Geijsbeek noemt dit treurspel een zwakke copy van de Deckers *Goeden Vrijdag.*

Zie Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schrijv.*; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 297; *Nav.* D. VI. bl. 172; *Cat. eener uiterst zeldz. Verz. van Holl. Bybels enz. verzam.* door F. Muller, bl. 85; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 148; Ondaen, *Poëzy*, D. II. bl. 73; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. *b.* bl. 132.

LANGEDIJK (Antje) eene dichteres te Zunderdorp, van wie o. a. een *Treurgalm op het seer droevig en ontijdig afsterven van Sijne Hoogvorstelijke Doorluchtigheid, den Heere Willem Carel Hendrik Friso*, 3 Nov. 1751.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 153.

LANGELE (Martinus) een portretschilder in de eerste helft der zestiende eeuw. In 1654 graveerde J. Matham een fraai portret van Caspar Streso, naar zijne schilderij.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 945.

LANGEMEENSCHE (Jason van) rector der Latijnsche school te Middelburg, was reeds vroeg de hervorming toegedaan. Den 27sten September 1567 werd hem aangezegd, dat hij de school na twee maanden moest ruimen: men betaalde hem tot St. Jans Mis 1569, en liet de school toen waarnemen door Mr. Gillis Adriaansen, priester en meester in de arme school, tot dat zijn opvolger Hubertus Stuits van Hubergen (1569) werd aangesteld, waarna er met 's bisschops overleg, verbeteringen in de school werden gemaakt.

Hubergen diende tot den overgang der stad aan de Staatschen (1574) en werd opgevolgd door Robertus de Vlaming of Flaminius.

In 1580 begaf zich Langemeensche tot de Hervormde gemeente en hield school op den *korten burgt*, naast de Paauw in het huis van den heer Willem Roels. Naderhand verliet hij de stad, doch keerde den 31sten Augustus 1597 terug, doch stierf kort daarna, en werd den 30sten October 1598 in de Oude Kerk begraven.

Zie 's Gravezande, *Tweede Eeuwgt. der Middelb. Vrijheid*, bl. 53, 130, 478.

LANGEN (W. DE) dichter van de *Invallende Gedachten*, Amst. 1670. 12o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 353.

LANGEN (JERONIMUS VAN) luitenant kolonel bij het regement kurassiers, onderscheidde zich in den veldslag bij Friedland, aan welks uitkomst de Hollandsche troepen medewerkten, en die onmiddelijk den vrede te Tilsit (den 7den en 9den Julij 1807) ten gevolge had.

Zie *Doc hist. et réflex. sur le gouvern. de la Holl. par Louis Bonaparte*, (Paris 1820) T. II. p. 107; Bosscha, *Ned. heldend. te land*, D. III. bl. 260.

LANGEN (DR. JOHAN) werd den 16den Julij 1516 door de Staten van Overijssel, met Hendrik ten Spillen, aan de drie Staten van Utrecht gezonden, ter zake der translatie.

Zie *Chron. van het Hist. Gen.* D. IV. bl. 151.

LANGEN (J. PIEK VAN) schreef:

Neerlands betrekking met andere staten, volken en mogendheden, gr. 8o. 1818. Dordr. Blussé en van Braam.

Aanhangsel en alphabetisch register op het volledig zamenstel van konvooijen en licenten, 1817. Dordr. A. Blussé en Zoon.

Algemeen alphabetisch register op het bijvoegsel tot het staatsblad en Officiel Journaal van het Koningrijk der Nederlanden, over de jaren 1803—1822, gr. 8o. 1825. Dordr. Blussé en van Braam.

LANGEN (STEPHANUS JACOBUS VAN), geboren te Leiden in 1758, was in 1789 lid van het uitvoerend bewind en overleed te Breda 27 Maart 1847.

LANGENBERG (ROELANT VAN) leefde in het midden der zeventiende eeuw te Dordrecht, en maakte zich als schoonschrijver bekend.

Zie Schotel, *Letter- en Oudheidk. Avondst.* bl. 118.

LANGENDIJK (DIRK) »verdienstelijk en tot hiertoe bij ons onovertroffen teekenaar" werd in 1748 te Rotterdam geboren en door D. A. Bisschop, sieraad- en rijtuigschilder aldaar onderwezen. Welhaast liet hij zijn meester verre achter zich, en verkreeg hij allengskens eene groote vermaardheid als teekenaar van oorlogstooneelen en voorvallen die er mede in verband stonden, zoo als kapitale veldslagen, het springen van kruidwagens en bommen, legerkampen, schermutselingen, bestormingen, marschen, rooverijen, brandstichtingen. »Hij teekende die", schrijft Immerzeel, »op eene zoo verwonderlijk kunstige en natuurlijke wijze, dat zij den toeschouwer als bij dergelijke gebeurtenissen zelven verplaatsten en hem wegsleepten door het vuur zijner verbeelding en de kracht en waarheid der uitdrukking. Rijk in ordonneren, treffend in zijne effekten, naauwkeurig in het teekenen, zelfs van de zwaarste positien van paarden en krijgsvolk in het heetst van het vuur, onnavolgbaar meesterlijk in zijne geestige pen- en penseelsbehandeling, heeft al het teekenwerk van Langendijk een zoo kunstig karakter, dat het door de bedrevenste hand niet naar eisch te copieren is, vooral ziet men hem in zijne kracht in composities met niet te kloeke stoffaadje." Dat ook in grootere figuren zijne meesterhand kennelijk is blijkt onder anderen uit zijne door M. de Sallieth zoo breed en voortreffelijk gegraveerden *slag bij Nieuwpoort* en *onderneming op Chattam*. Zijne teekeningen, meestal omgetrokken met spijkerinkt en afgewerkt met O. I. inkt, zijn zeldzaam en worden vooral te Rotterdam bij kunstliefhebbers en inzonderheid bij den zoon van den heer Lokhorst, zijn groote beschermer, bewaard. In de verzameling van Teylers stichting vindt men 48 uitmuntende teekeningen, krijgstooneelen voorstellende. Ofschoon er kabinetstukjes met paarden en gevechten van hem voorkomen, acht men echter zijn schilderwerk minder.

Kramm geeft een uitvoerig berigt over zijn etswerk en noemt de zeldzaamste op. Ook vindt men bij hem een belangrijk berigt over de portretten van dezen beroemden kunstenaar.

In het Museum-Boymans te Rotterdam, vindt men zijn door zijn vriend, Jan Baptist Scheffer, de vader van den beroemden Arend Scheffer, vervaardigd portret, waarnaar eene gravure uitgaat. Ook bevinden zich twee min bekende portretten van hem in het Prent-kabinet van de Akademie te Leyden. Hij is door Bemme geëtst. Gerard van Nijmegen vervaardigde een gedicht ter eere van dien grooten kunstenaar. Ongelukkig gehuwd en te weinig zelfkracht bezittende om zich mannelijk boven zijn noodlot te verheffen, zocht Langendijk zich troost in verdoovende middelen. Hij stierf den 15 December 1805.

Zie behalve van Eynden en van der Willigen, en Nagler, Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 157; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 946; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst en Wetensch.* o. h. w. Collot d'Escurij, *Hollands roem in Kunst en Wetensch.* *Cat.* van Dam van Brakel, bl. 61; Muller, *Cat. van Portretten.*

LANGENDIJK. Volgens den heer Kramm is het onzeker of de volgende schilderij: »*Een zeer ruime Catholijke kerk, waarin de Mis gecelebreerd wordt*, voor *f* 71 op de verkooping der schilderijen bij Gerard Hoet verkocht, van Pieter of van een anderen Langendijk is, wijl zijn schilderwerk, zoo weinig bekend, met de genoemde som niet betaald wordt.

Zie *Cat. van Schild.* bij G. Hoet, D. I. bl 693; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 945.

LANGENDIJK (JAN ANTONIE) zoon van Dirk Langendijk, werd in 1780 te Rotterdam geboren, oefende zich eerst onder zijn vader in de teekenkunst en deed in jeugdigen leeftijd eene reis naar St. Domingo. Bij zijne terugkomst hield hij zich achtervolgens te Rotterdam, Brussel en 's Gravenhage op, vestigde zich te Amsterdam en overleed aldaar in 1810. Hij arbeidde in den geest van zijn vader en leverde teekeningen in kleuren en O. I. inkt.

Volgens Immerzeel, Nagler en Heller, zou hij belangrijk etswerk hebben gegeven, doch Kramm verklaart het niet te kennen, tenzij er in de eerste omtrekken op de etsplaat om die daarna in aqua tinte op te werken, daaronder moet verstaan worden. *De Slag van Waterloo*, aan den prins van Oranje opgedragen, 1817, in kleuren gedrukt, en de onafgewerkte *opstijging eener luchtbalon bij Rotterdam*, 1804, worden als zijn etswerk genoemd. Uit zijn graveerwerk, in aqua-tint-manier vervaardigd, zoo als de *Hemelvaart van Christu* met de elf apostelen, bij J. C. Hagedoorn, Amst. in plano, en '*t Doorbreken van de Langedijk bij Redichem*, op den 30sten Januarij 1809, bij N. van Kamphoff, in het zelfde formaat, beide te Amsterdam uitgegeven, blijkt dat hij geen kennis van dat vak had. Zijne teekeningen van historischen aard, zoo als de *Komst der Franschen* in 1794; *Het landen en vertrek der Engelschen* in 1799, door C. Brouwer en H. Roosing sc, in plano, worden door Kramm op hooger prijs gesteld.

Zie *Indic du dessin, réprés. la bat. de Waterloo, le* 18 *Juin* 1815, *au moment que son A. R. le Prince d'Orange fut blessé*, par J. A Langendijk Dz. met facsim. kl. 8o; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 157; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 947.

LANGENDIJK (JAN KLAASSEN), een Amsterdamsch koopman, stevende in 1655, met een door hem zelven gewapend schip, voerende dertig of veertig man, naar Cayenne, en nam van dit eiland, als van een verlaten plaats, (hij vond er geen enkele Christen meer) bezit. In 1659 stond hij, niet genoeg bemiddeld tot het in bloei brengen eener volkplanting, 't bebouwen der gronden, 't maken van suikermolens enz., zijn regt aan de O. I. Maatschappij af, die er een jood, Nassy genaamd, als gouverneur op plaatste, en er van tijd tot tijd eenige menschen heen zond, die er een stedeken bouwden, tot dat Tracy hem in 1664 in hunne vreedzame bezitting stoorde en weder van daar verdreef.

Zie Wicquefort, *Hist. de Holl.* Liv. 14. p. 89, et 90; van Wijn op Wagenaar *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 72, 73.

LANGENDIJK (PIETER), zoon van Arend Kort, die zijn geslachtsnaam met dien van zijne geboorteplaats Langendijk, bij Alkmaar, verwisselde, en van Anneke Nieuwen-

huizen, werd den 25 Julij 1683 te Haarlem, waar zijn vader metselaarsbaas was, geboren. Naauwelijks zes jaren oud, verloor hij zijn vader, wiens weduwe de kostwinning, onder het opzigt van eenen meesterknecht aanhield, 'twelk echter van korten duur was. Zij zette vervolgens, door goede vrienden ondersteund, een lijnwaadwinkel op en zond haar zoon, nu omtrent tien jaren oud, naar Amsterdam, waar zij hem bij den door zijne schriften zeer bekenden Willem Sewel ter woon bestelde, bij wien hij de gronden der Latijnsche taal leerde. Een geruimen tijd (hoe lang is onzeker) bij dezen gewoond hebbende, was zijne moeder, eene spilzieke en kwalijk oppassende vrouw, genoodzaakt zich van haren winkel te ontdoen. Zij vertrok hierop met haren zoon naar 's Hage, waar zij zich van een winkeltje kommerlijk geneerde. De zoon oefende zich intusschen in de teekenkunst, doch deze leverde hem geene broodwinning op, waarop hij zich een weefgetouw aanschafte, en hij zich zoo lang bevlijtigde tot dat hij garen-damast en servetgoed weven kon. Hij zelf teekende de patronen, en geraakte door zijne vorderingen in de teekenkunst bij de Haagsche liefhebbers in kennis en achting, inzonderheid bij den kunstschilder Hendrik van Pola, wiens teekeningen, verbeeldende *de Fabel van Psyche* hij naderhand met vijftig bijschriften vereerde. Met de voortbrengselen van zijn weefgetouw naar Amsterdam vertrokken zijnde, geraakte hij in kennis met den heer Prado, die hem tot meesterknecht over zijnen weefzolder aanstelde. Hij zette zich nu met zijn moeder te Amsterdam neder, werd kantoorbediende bij den heer Jan Brand, die hem de patronen zijner zijden stoffen liet teekenen, welke zoo bevielen dat Abraham Verhamme hem later, op een jaarwedde tot zijn patroonteekenaar aannam, in wiens dienst hij negen jaren bleef.

Nu begon zich bij hem ook de lust tot beoefening der dichtkunst te openbaren, en een der eerste, zoo niet het eerste gedicht, dat onder zijn naam verscheen, is een lofdicht voor het eerste deel van de werken van Jan van Gysen in 1707 te Amsterdam in het licht gekomen. In dit werk komen ook eenige door hem geëtste plaatjes voor, die echter uitnemend slecht zijn. Beter zijn die welke voorkomen in zijn blijspel *Don Quichot op de Bruiloft van Kamacho*, in 1712 te Amsterdam uitgegeven en zijne zes of twaalf prentjes naar P. Barbiers, volkstypen, zoo als *gebrekkige bedelaars, zotten, schoenpoetsers*, met een vierregelig toepasselijk vers, en zes stuks landschappen, onder de onbeschreven prenten op 's Rijks Museum te Amsterdam. Ook graveerde hij titels van onderscheidene tooneelspelen, als onder anderen, op dat van *Amosis, Treurspel door J. Nomsz*, Amst. 1767 in kl. 8o.

Zijn *Don Quichot* werd in 1711 driemaal na elkander op den Amsterdamschen schouwburg vertoond. Later verbeterde hij dit stuk, 'tgeen hij op zijn zestigjarigen leeftijd naar den beroemden roman van dien naam van Cervantes vervaardigde en in den *Tooneelkijker* even scheipzinnig als uitvoerig beoordeeld is. In 1712 gaf hij nog twee andere spelen, het kluchtspel *De Zwetser* en *Het wederzijds Huwelijksbedrog*. Het laatste dichtte hij, »tot leering en ter verfoeijinge van een gebrek, dat al te veel bij onzen landaart (was) ingeslopen, namelijk kaal en grootsch te zijn, en het laatste door bedrog staande te houden." In 1715 volgden *Krelis Louwen, of Alexander den Grooten op het Poëtenmaal*, door den Amsterdamschen dichter E. J. Roullaud in het Fransch overgezet. (*Alexandre le Grand, ou le Paysan roi* 1751) en *De Wiskunstenaar of het gevlugte Juffertje*, door zijn levensbeschrijver voor het uitmuntendste zijner spelen gehouden, en, doch zonder zijne toestemming, zijne *Boertige Beschrijving van den Amsterdamschen schouwburg bij het vertoonen van Aran en Titus*.

Hoewel hij als tooneeldichter het meest tot het blij- en kluchtspel geschikt was, besloot hij ook zijne krachten aan het treurspel te beproeven, en berijmde het derde en vierde deel van den *Cato* van Addison, waarvan zijn vriend, Herman Angelkot, de beide eerste deelen in dichtmaat had overgezet. Ook vertaalde hij het treurspel *Julius Cezar en Kato*, gevolgd naar den Franschen *Kato* van Descamps, die in 1722 in het licht verscheen. Hij zelf begreep echter dat het treurspel zijne zaak niet was, en hield zich sedert aan het blijspel. De dwaasheden van het beruchte actie-jaar, 1720, gaven hem stoffe tot twee blijspelen *Quincampoix, of de Windhandelaars*, 'twelk in hetzelfde jaar vijftien maal achter elkander op den Amsterdamschen schouwburg werd vertoond, en *Arlequyn Actionist*, met zinnebeeldige vertooningen, tusschen den 28 October en den 23 November, tien maal ten tooneele verscheen. Behalve deze oorspronkelijke blijspelen, vertaalde hij ook een Fransch blijspel *De Bedriegerij van Cartouche*, dat, door de akeligheid die de vertooning van 't schuim der gaauwdieven natuurlijk verwekte, slechts driemaal te Amsterdam ten tooneele werd gevoerd en eenige jaren ongedrukt bleef leggen, totdat hij het in 1732 in het licht gaf. Na zijnen dood verschenen *Xantippe of het booze wijf des filosoofs Socrates beteugeld; Papirius of het oproer der vrouwen binnen Romen*, en *Spiegel der vaderlandsche Kooplieden*, welk laatst tooneelstuk door hem niet voleindigd, door twee Amsterdamsche dichters beschaafd, voltooid en in het licht gegeven is.

Zijn tijdgenooten noemden hem den Nederlandschen Plautus, den Livius van het Spaarn, Mosschus en Homerus, met wie Dirk Smits hem in een winderig lofdicht vergelijkt. Witsen Geysbeek stelde hem in gelijken rang met Molière. Het boertige en comische was de hoofdtrek van Langendijks dichtgeest. Zijn vernuft gaat echter somtijds de grenzen van het betamelijke te buiten, en zijn smaak in het comische is niet zeer beschaafd.

Mogelijk was de eeuw en gemeene taal, die men in sommige, zelfs in de geestrijkste stukken ontmoet, een schatting, die hij zijnen tijd bragt. Puntig en geestig zijn zijne snel-, punt- en kuipdichten; verdienstelijk zijne *Herders-*, *Wachters-* en *Veldzangen*, gelijk ook sommige zijner *Bruiloftsdichten*, en hoever hij het in het *Hekeldicht*, indien hij er zich op toe had gelegd, gebragt zou hebben, blijkt uit het snerpend gedicht in den smaak van Persius, getiteld: *De Zwitsersche eenvoudigheid, klagende over de verdorvene zeden veler Doopsgezinde of weerlooze Christenen*, het eerst voorkomende in de twee kwartodeelen zijner gedichten en blijspelen, in 1721 te Amsterdam bij de Wed. B. Visscher gedrukt, waarin ook zijn beeldtenis door Houbraken in koper gebragt, voorkomt. Ook had hij deel aan eenige schemp-schriften onder den titel van *Koolen Spreeuw-dichten* uitgegeven. Zoo zijn de dichtstukjes, *Merkurius aan de Amsterdamsche Poëeten, de Luciaansche weergalm* en *Een snuifje voor de ontstelde harssenen van de Hekelbaersventers*, schoon hij ze nooit openlijk voor de zijnen verklaarde, van zijn maaksel.

In 1720 benoemde hem de Haarlemsche rederijkerskamer *Trouw moet blijken* tot haren factor, eene waardigheid, die hij tot zijn dood toe bekleedde, en hem verpligtte den eersten dag van ieder jaar een ernstig dichtstuk te leveren. Reeds had hij in 1719 voor die kamer zijn *Emmanuel of jaarzang op de geboorte onzes Zaligmakers* gedicht, met den aanvang van 1720 een *Lofkrans voor zijne geboortestad* gevlochten, waarin hij zijne ervarenheid in de vaderlandsche oudheid- en geschiedenis blijken liet. Nu verkoos hij met het nieuwe jaar van 1721 de *Rampen des voorleden jaars* te zingen; welke dichtstukken gevolgd werden door den *Lof der Dichtkunst* en het *Lofdicht op het Eerebeeld van Laurens Koster*, totdat hij in 1724 het *Leeven der Hollandsche Graaven in jaardicht* beschreef die in 1745 in twee boekdeelen, versierd met de beeldtenissen der graven naar de aloude tafereelen op het raadhuis te Haarlem, aldaar bij J. Bosch het licht zagen.

Later begon hij in denzelfden smaak het *Leeven van Willem I* in jaarzangen, dat hij tot het beleg van Leiden in 1574 voortzette. Beide deze epische gedichten zijn weinig meer dan berijmde geschiedenissen, en hebben meer historische dan poëtische waarde, zoo ook zijne *Beschrijving van Kleef en deszelfs aangename landsdouwen* enz. Amsterd. 1747. 4o. met pl. en *Levensloop der Aartsvaderen, van Adam, Noach en Abraham, en de geenen, die in hunnen tijd geleefd hebben, in saamen en alleen-spraaken*, Amst. 1763. in pl. met pl. gr. 8o., Ook gaf hij met Claas Bruin bijschriften bij de *Tafereelen der eerste Christenen, bestaande in XCII kunstplaten van Jan Luiken*.

Doch keeren wij tot de levensloop van onzen dichter terug. Nadat de tijd, voor welken hij zich bij den heer Verhamme verbonden had, was geëindigd, beproefde hij, buiten vaste verbindtenis, zijn bestaan te vinden, en daar zijne patronen te Haarlem sterk gezocht waren, vestigde hij zich aldaar. Hier had hij een ruim bestaan, doch zijne moeder wist in sterken drank en verwaarloosd huisbeleid de overwinst aanhoudend door te brengen. In den winter van 1724 kreeg hij een ongemak aan de oogen. Dit stelde hem buiten staat om te teekenen, zoodat hij zijn damastfabriek weder opvatte, die hij na het herstel van zijn gezigt aanhield en verder uitbreidde.

Toen zijne moeder in 1727 was gestorven, huwde hij in September van dat jaar met Johannetta Maria Sennepart van Amsterdam, die hij reeds 15 jaren gekend en bemind had. Behalve hare kwistzucht, was zij ziekelijk van ligchaam en ongemakkelijk van aard. Met veel langmoedigheid droeg Langendijk den last hem hierdoor opgeleid, tot in den jare 1739, wanneer zij hem door den dood ontviel.

Thans ook van dezen last ontheven, zou men denken dat de dichter nu in ruimte en onbekrompenheid zijne dagen geeindigd zoude hebben, doch, wat er ook de reden van geweest zij, het tegendeel was waar. Hij vond zich in 1747 door geldgebrek genoodzaakt, zijne boeken en prenten, nevens het grootste gedeelte van zijnen inboedel, te gelde te maken. Een ellendige ouderdom ware hoogstwaarschijnlijk zijn deel geworden, had de magistraat van Haarlem zulks niet verhoed, door hem tot historie-schrijver der stad te benoemen, en hem eene plaats in het Proveniers huis aan te bieden. Hierin leefde Langendijk nog zeven jaren, en verdeelde zijn tijd tusschen het vervaardigen van blijspelen en gedichten en tot het verzamelen van bescheiden en het maken van aanteekeningen voor eene nieuwe uitgaaf van S. Ampsins, *Beschrijving der stad Haarlem* van 1682, in het licht verschenen. Deze aanteekeningen zijn door van Oosten de Bruin voor zijne *Stad Haarlem en haar Geschiedenisse*, Haarl. 1765 in fol. gebruikt.

Hij overleed den 18den Junij 1756, in den ouderdom van bijna 73 jaar, nadat hij vijf dagen te voren tot de gemeente der Doopsgezinden toegetreden, en door den predikant Jan Visser gedoopt was. Na zijn dood (1760) verscheen te Haarlem bij J. Bosch, het vierde deel zijner gedichten met zijn leven. Abraham de Haen, Pieter de la Rue en Philips Zweerts, vervaardigden bijschriften onder zijne afbeelding.

Zie Leven van P. Langendijk achter het 4de deel zijner gedichten; Kok, *Vad Woordenb.* D. XXII. bl. 22; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst. en Wetensch.* D. bl. Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb* D. III. bl. 149; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 156; de Vries, *Gesch. der Dichtk.* D. II. bl. 64; *Epigr. Anth.* Siegenbeek, *Bekn. Gesch.* van Eijnde en van der Willigen, *de Dichtk.* bl. 249; *Tooneelk.* D. III. bl. 68; *Amst. Schoub.* D. II. No. 69, bl. 230; *Leven der Ned. Schild.* D. II. bl. 864; Kramm, *Leven en Werken der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 947; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetensch.* A. van Halen, *Pars Poët. Bat.* bl. 66, 134, 148; Smits, *Nagel. Ged.* D. I. bl. 254; Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 247; *Cat. der Maatschappij van Ned. Letterk.* D. I. bl. 149, *b.* bl. 132, 216; D. IV. (2) 615—625, 647, 648, A II. 140; *Cat. Bibl. publ. Harl.* bl. 143; *Cat.* Witsen Geijsbeek, bl. 17; *Cat.* van Voorst, (mss.) p. 182, (Letter) p. 79; *Cat.* Oosten de Bruijn, p. 138; *Cat.* van der Aa, bl. 83; *Cat.* Wiselius, bl. 43; *Cat.* te Water, bl. 378; *Cat.* J. Koning, (Mss) bl. 83; *Cat.* J. Schouten, bl. 35; Muller, *Cat. van Portr.*

LANGENES (Barend) aan wien de Staten, bij resolutie van den 10den Junij 1637, het waarmerken der uit te geven exemplaren van de nieuwe bijbelvertaling, opdroegen.

Zie *Groot Plakaatb.* D. I. bl. 191; *Kerk. Plakaatb.* D. I. bl. 27. *Nav.* D. VII. bl. 288, D. VIII. bl.

LANGENES (Henricus) van Amsterdam, studeerde te Utrecht en verdedigde aldaar onder Lampe, in 1723, eene *Dissertatio Theologica de personalitate του λογου*, werd in 1726 als proponent te Etershem en Schardam, en in 1727 te Venhuizen beroepen, waar hij den 27sten April 1747 vrijwillig afstand deed (met een pensioen van ƒ 350), wegens verzwakte geestvermogens, en overleed te Buiksloot, 30 Augustus 1750, oud bijna 54 jaren. Hij schreef, behalve de genoemde *Disputatio*, in 1723 te Utrecht in 4o. uitgegeven:

Verzameling van Bijbelstoffen, Enkh. 1734. 2 d. 4o.
Verklaring over de klaagliederen van Jeremia, Amst. 1753. 4o.
Leerreden over de Steenrotze uit Exod. XVII: 6, Amst. 4o.
Over het Vierde Gebod.

Zie de Paauw, *Verv. op M. Veeris Naaml. der Pred.* bl. 121. Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schr.* Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 296; *Cat.* de Gove, p. 43.

LANGENHEIT (Kaspar) een beoefenaar der wijsbegeerte, die zich in den aanvang der achttiende eeuw in Frankrijk ophield. Hij vertaalde en gaf met zijne aanmerkingen in het licht, de *Vorst* van Machiavel — Nicolai Machiavelli *Florentini Princieps, interprete Casparo Langenheit Philosopho, qui sua ei Commentaria adjecit*, Amst. 1699. 8o., — en droeg het aan den hertog van Bourgondie op. Petrus Rabus noemt hem, »den schranderen Langenheit" geeft in zijn *Boekzaal van Europa*, een uitvoerig verslag van dit werk, en deelt daarin een *betoog dat de beesten geen gevoelen hebben* van hem mede. Nopens dit laatste zegt hij: »dat dit betoog door Langenheit op eene wiskonstige wijze, zoo kragtig is uitgewerkt, dat het niemand zal ontzenuwen.

Zie P. Rabus, *Boekz. van Europa*, 1697. D. I. bl. 54, 1701. D. II. bl. 648.

LANGENHOVEN (J. van) schreef:
Korte Beschrijving van de optreckens des Pr. van Orangiën van Nieumegen naar de Mase enz. 'sGrav. 1683. fol.

Zie *Cat. Bibl. Thys.* p. 69.

LANGENIUS (Petrus) rector der Latijnsche school te Weerd, gaf in het licht:

Exhortationes ad Veritatem, versu elegiaco, Admonitoriae aliquot Praeceptiunculae ad Pietatem.
Dialogus de mundi cupidine aspernanda, versu elegiaco, Antv. typis Loëi, 1556. 8o.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 60; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 986.

LANGERAK (Jan van). Toen van Arkel, heer van Heukelom, in den aanvang van 1436 Utrecht poogde te verrassen, mislukte dien aanslag, veroordeelde de Raad der laatstgemelde stad 17 gevangenen ter dood, en zond een stadsbode aan Jonkheer van Brederode, Dirk v. d. Merwe en heer Jan van Langerak en zijn broeder, om hen uit te noodigen bij deze buitengewone regtspleging tegenwoordig te zijn.

Zie Kemp, *Beschr. van Gorkum*, bl. 254; Burman, *Utr Jaarb.* D. I. bl. 469.

LANGERAK (Gijsbrecht van) een krijgsman, die in een hevig gevecht tusschen de Stichtschen en Hollanders in 1348, in handen der eersten viel.

Zie Joh. à Leydis, *Chron. Comit. Holl. Libr.* XXIX. Cap. II. Veldenaar, bl. 84; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 274.

LANGERAK (Elburg van) dochter van Jan, baron van Langerak, „door de geslachten van Teilingen en Brederode uit de eerste graven van Holland voortgesproten, en van Aleide van Polanen, dochter van Otto van Polanen. Zij legde in 1401 den eersten steen van de kerk te Asperen, en huwde Rutger, baron van de Boetselaar, zoon van Wessel, door welk huwelijk de baronie van Asperen aan dat geslacht kwam.

Zie Beekman, *Beschr. der Stad en baronie van Asperen*, bl. 63. Oudenhoven, *Beschr. van Holl.* bl. 302; *Bat. Ill.* bl. Goudhoeven, *Chron. van Holl. en Zeel.* Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 28.

LANGERAK (Margaretha van) van 1349—1358, abdisse van Rijnsburg.

Zie *Ned. en Kleefsche Oudh.* D. II. bl. 306; Pars, *Katw. Oudh.* bl. Schotel, *de Abdij van Rijnsburg.*

LANGERAK (Jan, heer van) een edelman en ridder uit de veertiende eeuw, de regterhand van den niet zeer krijgshaftigen Jan van Chatillon, graaf van Blois. Bosscha noemt hem den eersten Nederlandschen artillerist en ingenieur van eenige verdienste, een ridder van veel overleg en bekwaamheid. Hij was kastelein van het slot te Schoonhoven in 1361, toen aldaar reeds eene donderbuskamer, althans donderbussen voorhanden waren. Op zijn eigen slot te Langerak had hij in 1368 ook donderbussen, en hij bestuurde in 1371 het beleg van Lobith.

Zie de Lange van Wijngaarden, *Beschr. der Heer. en Stad van der Goude*, bl. 710, 339; Bosscha, *Neêrl. held. te land*, D. I. bl. 103, 104.

LANGERAK (Christophorus van), Remonstrantschgezind leeraar, werd in 1619 door de Utrechtsche Synode afgezet als predikant van Harmelen, weigerde stilstand te teekenen en werd den 6den October gebannen, om binnen acht dagen het land te verlaten. Den 5den Augustus 1629 werd hij door de vergadering verzocht Tiel te bedienen. Hij was in de vergadering van 6 tot 9 Februarij 1621 te Antwerpen. Met Liesselius en Paschier werd hem door de vergadering in de schuilplaats (1624) de bediening van Rotterdam en Bleiswijk opgedragen. Toen hij in 1632 tot leeraar te Wad-

dingsveen werd aangesteld, woonde hij reeds sedert eenigen tijd te Gouda, waar zijne huisvrouw eene nering had, en bediende die gemeente met Lomannus in commissie. Ook bleef hij daar wonen, terwijl hij de gemeente te Waddingsveen bediende, wijl de gemeente aldaar nog geene woning had voor haren predikant. Hij legde in 1658 grootendeels zijne dienst neder. In 1660 ter groote vergadering te Rotterdam gekomen, moest hij door ziekte naar huis keeren, en overleed in hetzelfde jaar.

Zie Brandt, *Hist der Ref.* D. III. bl. 970, 971; Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 47, 73, 192.

LANGEREN (Arnoldus Floris van) of Langren, Langelaer, zoon van den volgende, beoefende de graveerkunst, en vervaardigde geographische kaarten. Behalve die hij met zijn vader bewerkte, gaf hij:

Oceanus Aethiopicus, in de *Beschrijving van de gantsche Custe van Guinea* (door Linschoten?) Amst. bij Cornelis Claes, 1596. fol.

Hij komt ook voor, in 1628, als *sphérographe du roi* (d'Espagne), gepensioneerd met 300 Livres en later als *cosmographe du* (même) *roi*, met 480 Livres, *pour être employé en affaires secrètes.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 948; Gachard, *Rapport au ministre de l'intérieur sur les documents concernant l'Hist. de la Belgique à Selle*, Bruxelles 1841. p. 325, 328

LANGEREN (Jacobus Floris van) of Langren, Langeraer, vader van Arnoldus Floris, verwierf zich als cosmograaph, mathematicus en beoefenaar der graveerkunst, een grooten naam. Hij was niet, gelijk sommigen willen, van Langres in Frankrijk afkomstig, maar van het gehucht Langelaar, nabij Grave, of van het dorp Langeraar bij Alphen, afkomstig. Hij en zijn oudste zoon Arnoldus, waren onbetwistbaar de eerste kunstenaars der globes of wereldkaarten, die de beide halfgronden voorstellen, vervaardigd hebben. In 1580 zonden zij zulk een platte wereldkaart aan de meeste regeringsleden en staats-collegiën, blijkens het volgende request: Aen de edele, erentfeste, hooghgeleerde, wyse, voorsienige, seer discrete Heeren raeden des Forstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen, zyne gebiedende raeden. Verthoont met alle eerbiedinge UEdele dienaar Arnold Floris van Langelaer, dat hy suppliant ende zyn vader Jacob Floris van Langelaer, d'eerste zyn geweest die de globes tot directie van de seevaert t' hoeren grooten costen ende merckelicken dienste van deese landen hebben geïnventeerd gehad, gelyck hy nu oock met veele moeyten, extraordinaris arteus ende arbeyt geïnventeert, gemaeckt ende van nieuws in 't licht gebracht heeft, een seer correcte ende schoone Globum terrestrem, van de grootste forme, waarvan hy eenige aen verscheide collegiën ende aen de Heeren van dien in 't byzonder gepreesenteert ende vereert heeft, als namelyck aen Syn Excellentie, die deselve (met vooroordeel van Mr. Stevyn) seer behaghelyck ende in goeden dancke hebben ontfangen enz.; volgende hetwelcke hy suppliant insgelyks aen UWE. (als aen zyn competente overheeden, door dien hy suppliant van vader ende moeders wegen deeser stads afkomstigh is), is doende, roerende denzelven Globus met wapen ende inscriptie Uw-Edele toegeschreven ende vereert enz. De aanvang van het opschrift dezer Globe luidt: In descriptione hujus Globi enz. en het slot: Vale et fruere. Jacobus Florentius. Sculptor, auctor Arnoldus Florentius, Amstelredami Ao. Dni 1580. Hij had voor dezen Globum terrestrem in 1592 octrooi verkregen. Toen in 1597 ook aan Jodocus Hondius voor een dergelijke globe octrooi verleend werd, beklaagde hij en zijne beide zonen, Arnold (geb. 1571) en Hendrik, zich hierover bij de Staten-Generaal.

Zie G. van Hasselt, *Geld. Maandw.* voor 1806. St. VI. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 949

LANGEREN (Hendrik Floris van) of Langren, Langelaer, tweede zoon van Jacob Floris, beoefende de graveerkunst, op het voetspoor van zijn vader.

Van hem bestaat:

Caerte van 't Graefschap van Hollandt ende 't landt van Utrecht, met alle andere omliggende frontieren van andere landen, daer aenstotende, enz.

Dezelve is uitvoerig in het koper gesneden en opgedragen door den maker C. D. H. aan Willem, prins van Oranje, graaf van Nassau, heer van Breda, gouverneur van Holland, Zeeland en Vriesland, in het jaar 1565, met koninklijk privilegie voor zes jaren. Het blijkt dat hij in dezen wel eenigzins gebruik gemaakt heeft van die van Ortelius; maar eigenlijk schier geheel ten leiddraad nam eene oudere van Holland, onder Mr. Bodel Nyenhuis berustende, door hem beschreven in *Beredeneerde Lijst der Kaarten van de provincie Utrecht* No. 2 in N. van der Monde's *Tijdsch. voor Gesch. der Oudheden en Stad van Utrecht*, 1838, No. X, bl. 362.

Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Nog iets over de van Langren's* in *Konst- en Letterb* 1840. D. I bl. 267; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 949.

LANGEREN (Michaël Floris van) of Langren, Langelaer, zoon van Arnoldus Floris, niet, gelijk Weidler wil, te Antwerpen, maar gelijk Puteanus schrijft, uit een oud en beroemd geslacht te Arnhem geboren. Foppens noemt hem cosmographus en mathematicus Regius, eerst te Brussel, daarna te Madrid. In de laatste plaats moet hij dan in zijnen zeer vergevorderden leeftijd gewoond hebben, want reeds in 1622 ontmoet men hem in België, en voorts in de jaren 1627, 1638, 1643, 1650, 1652, 1659 en 1661 te Brussel. Hij was de uitvinder van een nieuw middel, waardoor *één* kanon aan vele gelijk wordt, en meerdere kogels bij eene lading als het ware in verschillende nesten ontvangt, en ook elk afzonderlijk, naar willekeur van den bestuurder, uitwerpt. Hij deelde zijne ontdekking mede aan den kardinaal Infant Ferdinand, gouverneur der Spaansche Nederlanden, en wel daags *vóór* de overwinning in 1638 bij Callo, waarop proeven, volgens die uitvinding, werden genomen te Mechelen met een veldstuk uit het koninklijk arsenaal, welke proeven de verwondering van allen wekten, niet slechts door derzelver gelukkigen uitslag, maar vooral ook door hare eenvoudigheid en onkostbaarheid.

Hij hield zich niet slechts met werken uit het krijgswezen geput bezig, maar beoefende ook de wis- en sterrekunde, blijkens zijn werk *La verdadera longitud por mar y tierra demonstrada y dedicade à Su Magestad Catholica Philippo IV*, 1644 in 12o., ook in het Latijn (De verâ longitudine, Antv. 1644) in het licht gegeven. De beroemde Italiaansche wiskundige Riccioli, met wien onze Michaël in briefwisseling was, prees dit werk zeer en bepaalde, door diens uitvinding, dat men de parallaxis der zon veel moest verminderen, en gaf den naam van van Langeren aan een der aanmerkelijkste vlakten van de maan, de westelijkste van allen, en de laatste, die verduisterd wordt. Hij gaf, door naauwkeurige waarnemingen, de afbeelding der volle maan uit, in een plaatwerk, getiteld: *Selenographia Langreniana, sive lumine austriacae Philippica*, Brux. 1645. Mogelijk is het hetzelfde met het *Planisphaerium Lunae*, door hem, volgens Foppens, aan den aartshertog Leopold, die echter eerst in 1647 gouverneur der Spaansche Nederlanden werd, opgedragen. Leopold wilde hem, spottenderwijze, gouverneur maken van al de ontdekte maanlanden, waarin van Langeren bewilligde, mits men hem reisgeld gaf. Ten gevolge dier afbeelding, stelde hij zich voor nog een dertigtal maankaarten, door hem zelven in het koper gebragt, te doen drukken. In den atlas van Joannes Jansonius te Amsterdam (welke firma stellig van 1636—1658 kaarten uitgaf,) vindt men ten minste drie kaarten van zijne hand, als die van *prima pars Brabantiae, cujus caput Lovanium, auctore M. F. à Langren, Hisp. Regis, Mathematico; secunda pars Brabantiae, cujus urbs primaria Antverpia ex architypo M. F. à L.; Regia Maj. Mathematico* (ci). Bij Mr. Bodel Nijenhuis berust *Tertia pars. Brabantiae, qua continctur Marchionatus S. R. Imp.* Deze uitdrukkingen *anctore, descriptore* en *ex ejus architypo* bewijzen, dat hij dezelve ontworpen had. Het is echter twijfelachtig of de gravures van zijne hand zijn.

In den jare 1661 kwam te Brussel, in quarto, van zijne hand uit: *Bewys van de allerbequaamste en profytelykste inventie om de onovertreffelyke en vermaerde koopstad van Antwerpen te verlossen van de pestige en ongesonde locht, komende uyt de vuyle, verrotte en stinkende reyen* (rues, straten). Aan zijne werkzame zucht om zijne kunde tot nut en voordeel der Nederlanden aan te wenden, is ook dienstbaar zijn geschrift over de haven van Oostende, getiteld: *Brieve description de la ville et havre d'Oostende et de ce que* Michaël Florencio van Langren, *Cosm. et Math. de S. M. a repré-*

senté dès l'an 1627 *pour rendre la dite ville plus forte, et le havre plus commode, pour y pouvoir loger les navires allans sur mer, etc.; veue et approuvée par S. Ex.* D. Franc. de Mello etc. Brux. 1659. 8o. pag. in fol., waarin hij deels in het Fransch, deels in het Spaansch, en door behulp van drie gekleurde kaartjes van Oostende en hare omstreken, verschillende voorslagen medegedeelt ter verbetering van vier Vlaamsche zeehavens sedert den jare 1625, en van Oostende in het bijzonder sedert de jaren 1627 en 1638, goedgekeurd door den gouverneur D. Fr. de Mello in 1643, en gesterkt door de getuigenissen van andere wiskundigen, en met dijk- en sluiswerken vertrouwde personen van die dagen, zoo uit België, al uit de Vereenigde Nederlanden. Onder de laatstgemelden, onderscheidt zich Constantijn Huygens van Zuylichem wiens twee Fransche brieven aan van Langren (van 10 Maart 1660 en een ongedagteekende) in druk worden medegedeeld.

Zie E. Puteani, *Formentum bellicum, quo tres ordine globi ex eodem, distincto incendio et tempore explod.* Levan, 1645. 12o. vroeger (Brux 1640. fol.) in zijn *Munit. Symm.* Weidler, *Hist. Astron.* p. 479; Riccioli, *Alm.* T. I. p. XL en 109; La Lande, *Astron.* of *Sterrek.* (Ned. vert.) D. I. bl 204; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 891; P. Bosscha, in *Konst- en Letterb.* 1840. D. I. bl. 123 volg. Bodel Nyenhuis, in *Konst- en Letterb.* 1840. D. I. bl. 267 volgg. Kramm, *Leven en Werken der Holl. en Vl. Schild.* D. II. p 891.

LANGE-CRUYS (JAN VAN) of Joannes Langecrucius geboren te Hilvarenbeek, onderwees, gedurende eenige jaren, de fraaije letteren te Leuven, en werd aldaar in 1564 president van het collegie van Winckelius. In Maart 1565 werd hij licentiaat in de beide regten, en na openbare lessen over het Decreet van Gratianus gegeven te hebben, volgde hij in het volgende jaar Matthias Ruckenbossche, als buitengewoon hoogleeraar in het burgerlijk regt en kanunnik van den tweeden rang in de Collegiale kerk van St. Pieter, op. In 1568 stond Jean Baptiste de Lange, doctor in het regt en officiaal van Mechelen, hem onverwacht de rijke priorij van St. Pieter van Cassel af, welke afstand den 16den Junij van dat zelfde jaar door koning Filips II werd bevestigd. Hierop verliet Lange-Cruys in 1569 Leuven en vestigde zich te Cassel, waar hij in vergevorderden ouderdom, in 1569, stierf.

Hij schreef:

De Malorum horum temporum causis et remediis, deque Divinis officiis debitè peragendis. Canonicorum, et aliorum Ecclesiasticorum Speculum, ex SS Scripturis, Pontificum et conciliorum Decretis, nec non SS. Patrum aliorumque Doctorum dictis ac sententiis collectum et compositum, Duaci, 1584. 8o.

De vitâ et honestate canonicorum et aliorum Ecclesiasticorum Speculum, ex optimis et probatissimis auctoribus depromptum, Duaci, 1588. 8o.

Flores Spirituales Deo Optimo Maximo offerendi, decerpti ex Psalmis et in Precationum formam redacti; quibus Psalmorum usus utilitasque argumentis, variâque paraphrasi declaratus, Antv. 1592. 18o.

Zie Sweertius. *Ath. Belg.* p. 441, 442; Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 523, 524; *Tast.* p. 158, 300; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 672, 673; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. littér. des Pays-bas*, T. I. p. 464.

LANGESTRATEN (JACOB) werd, benevens Jacob de Swyger, Jan de Moor, Gelcyn Giellisz. Leert, kloeke en deftige mannen, terstond na de afzwering van Spanje, uit de gewapende burgerij van Vlissingen tot hopman gekozen, welks bevel de burgerij zou hebben te volgen.

Zie van Meteren, *Ned. Gesch.* fol. 54; Boxhorn, op Reigersbergh *Chr. van Zeel.* D. I. bl. 194; Brahè, *Kerk. Redev. ter gelegenh. van het tweede eeuwgetijde der Vliss. Vrijheid*, bl. 103.

LANGEVELD (H.). Deze kunstenaar vervaardigde portretten in miniatuur en pastel, onder anderen dat van Kemper, van Limburg Stirum en van Brienen van Ramerus met zinnebeeldig bijwerk, op eene prent in 8o.

Ook zijn naar zijne teekening de portretten van den eerste en den laatste, benevens dat van Tannius Scholten gegraveerd in Konijnenburg's *Nationaal Gedenkboek*.

De heer Kramm bezit van hem een schetsachtig met rood en zwart krijt geteekend portret naar G. J. van Rooijen. Zijn portret komt voor in het bekende prentwerk van Jacob Ernst Marcus.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 951, *Nas.* D. V. bl. 158.

LANGEVELD (MARTINUS), dichter uit het laatste gedeelte der negentiende eeuw, gaf in het licht:

Proeven van Stichtelijke Gedichten voor eenvoudige deugdzame menschen, Amst. 1789. 8o.

Zie van der Aa, *N. B A. C. Woordenb.* D. II. bl. 353.

LANGEVELD (C. J.) dichter uit de zeventiende eeuw, vervaardigde o. a. een dichtstuk op het huwelijk van J. van der Kapelle, predikant te Noordwijk en K. v. d. Velde, Aug. 1656.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst der Ned. Dicht.* bl. 58.

LANGEVELDT (GEORGIUS VAN) of Lanckveldt, meer bekend onder den naam van Macropedius, werd omtrent het jaar 1475 op het landgoed of kasteel van dien naam te Gemert geboren. Hij wijdde zich in de orde of instelling der Fraters Gregorianen te 's Hertogenbosch, aan den geestelijken stand toe. Na in deze stad onderwijs gegeven te hebben, leeraarde hij verder te Luik en daarna in het Fraterhuis der Hieronymianen te Utrecht, waar hij zich reeds in 1539 bevond. Hij verbleef te Utrecht tot het jaar 1552, toen hij, om zijne onpasselijkheid en hooge jaren, naar zijne oude standplaats te 's Bosch terugkeerde. Een pestziekte maakte in Julij 1558, een einde aan zijn leven. Hij werd in de kerk van het Fraterhuis begraven en men versierde zijn grafzerk met een Latijnsch opschrift.

Langeveldt is door zijne ervarenheid in de Latijnsche, Grieksche, Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche en andere talen der oudheid, door zijne diepe kennis der wiskunde, en door zijne aangename en vloeijende verzen zeer vermaard. Ook was hij van een stichtelijk leven, en heeft een aantal werken over de zedekunde en godsvrucht nagelaten.

Uit zijne school zijn o. a. Estius Sedulius, Johannes Sasgert, den vriend van Melanchton, later hoogleeraar in de theologie, en de beroemde kanselier van Gelderland, Elbertus Leoninus voortgekomen.

Hij schreef:

Linguae Latinae et Graecae rudimenta.

Syntanxeos, sive constructionis Latinae Praecepta.

Prosodia, 4o. in hexameters.

Dialecticae prima et brevia praecepta computus Ecclesiasticus, cum brevi calculandi ratione. Trajecti 1541. 12o. Basileae, 1591. 12o.

Calendarium chirometricum. Et aliud Calendarium, versu heroico, praecipua Ecclesiae festa complectens Syllabatim. Deze beide stukjes vindt men achter het tractaat van Adrianus Junius, *de Annis et Mensibus*, Basileae, 1555, 1556, 1559. 8o., doch achter de uitgaaf van dit werkje in de *Antiq. Rom.* van Graevius vindt men de verzen van Langeveldt niet.

Epistolica, Antv. Mech. Hillenius, 1546. 8o. Ook met den titel: *Methodus, de conscribendis Epistolis. Accessit Epitome de parandâ copiâ verborum et rerum*, Delingae, 1564. 12o., Lond. 1580. 12o., Colon. 1582. 12o., Francof. 1598. 12o. It. *Accessit...* et Chr. Hegendorphini *Methodus Epistolaris*, Lond. 1604. 8o.

Andrisca, Fabula lepidissima, Colon. Joan Gymnicus, 1534. 12o., 1539. 12o. Ultraj. ap Herman Borculoo, 1552. 12o.

Hecastus, Macropedii Fabula non minus pia quam jucunda, in quâ facinorosus quisque mortalium (dummodo salutis suae rationem habebit) tanquam in Speculo quodam contemplari poterit, quem admodum per Christum ad beatum mortem perveniat, Antv. 1539. 12o. Francof. 1571. 12o.

Comicarum Fabularum G. Macropedii *duae, Rebelles videlicet et Aluta*, Ultraj. 1552, afzonderlijk de *Reb.* Colon. 1544, en de *Al.* Colon. 1540. 1540. 1544. 12o.

Asotus, Evangelicus, S. de filio prodigo parab. (Buscod.) ap. Joh. Schriffer, 1541. 12o.

Petriscus; Fabula jucundissima, Colon. 1540. 12o. Traj. 1541. 12o.

Susanna, Tragoedia.

Lazarus mendicus: comoedia, Traj. 1541. 12o.

De Christi Passione Tragoedia.

Bassarus; Fabula festivissima, Antv. 1541. 4o. Colon. 1556. 12o.

Adamus, Fabula Christianae pietatis plena, in qua κωμικῶς

ostenditur, quo pacto lapsus homo post multas multorum seculorum calamitates et miserias, per Christum ab initio promissae tandemque mundo exhibitae saluti restituitur, Traject. 1552. 12o. Opgedragen aan Lambert Canterus.

Hypomene....

Jesus, Scholasticus, Colon. ap Gymnicum.

Hymni et Sequentiae, quibus... Dominicis et Festis Diebus utimur, brevibus .. scholiis illustrati, Sylvae Ducis, 1552. 4o.

Euangelia et Epistolae; quibus in Leodiensi, Trajectensi, et Coloniensi Ecclesia Dominicis et Festis Diebus utimur, pereruditis Hermanni Torrentini, a Georgii Macropedii Scholiis illustrata, Antv. 1567. 8o. It. *Quibus nunc accessit difficilium, tum Latinarum, tum Graecarum dictionum, Germanica* (Vlaamsch) *pariter et Gallica interpretatio.* Ibid 1572. 8o. Delphis, 1595. 8o. It. met denzelfden titel als de 2e uitgaaf Daventriae Joan. Everhardus Cloppenborch met houtsneden. Met den titel:

Euangelia et Lectiones Sacrae, Epistolae dictae, pro singulis diebus Dominicis, et Celebribus, juxta Synodi Dioecesianae mandatum,... Christi Passione... insertâ. Adjecta est singulis penè, Lectionibus brevis difficilium dictionum Latinarum interpretatio; cum finali omnium vocabulorum Indice, Sylvae Ducis, Joannes Schoefferus, 1599. 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 268; Miraei, *Elog. Belg. Cl.* IX. p 175; Dez. *de Script Secul.* XVI. c. 69 en in *Delic. orbis Christ.* p. 488, Sweertius, *Ath. Belg.* p. 2741; M. Adam, *Vitae Phil.* p. 84; Id. *Vitae Medic.* p. 164; Burmanni, *Traj. erudit.* p. 200; Opmeer, *Op. Chron.* p. 480; Suffr. Petr. *de Script. Fris. Decad*, 13; Draud, *Bibl. Class.* T. II. p. 1356; Lipen, *Bibl. Philos.* p. 346 en 466; Foppens, *Bibl. Belg.* T I p. 37; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-bas*, T. XII. p. 204; *Saxii Onom Liter.* T. III p. 235; *Le Grand Théatre Sacr. de Brab* T. II P. II p. 55; Gesnori, *Bibl.* T. I. p 470; *App. ad T. I. Bibl.*; Delprat, *Over de Broed. van G. Groote*, p. 132; Borrichius, *de Poët. Latin.*; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 8; Peerlkamp, *de Poët. Latin. Belg. Neêrl* p. 61; van Gils, *Kath. Meyer, Memorieb.* bl. 321; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het bisdom van 's Hertogenb.* D II bl. 223; Hermans, *Not. Lit. Brab. Sept.* (conspect) p. 6; Schotel, *Tilb. Avondst.* p 308; Glasius, *Godgel. Ned.* Afl. 7, bl. 344; voorts het *Biogr. Univ.* Kok, Hoogstraten, van Kampen; *Cat.* Hoeufft, p. 165; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 146.

LANGEVELT (Rutger van) in 1635 te Nijmegen geboren, was niet slechts een geleerd man, maar ook beoefenaar der schilder-, bouw- en doorzigtkunde. Hij schilderde kerk- en historie-stukken. De keurvorst van Brandenburg benoemde hem tot zijn hofschilder, architect en mathematicus. In die betrekking onderwees hij de vorstelijke kinderen. Ook werd het bestuur der Schilder-Akademie, daar ter stede aan hem opgedragen. Op het stadhuis zijner geboortestad is eene schilderij van hem aanwezig, een voorstelling uit de Geldersche geschiedenis bevattende. Langevelt heeft ook over de huis- en krijgsbouwkunde geschreven en overleed in 1695 te Berlijn. Zijne weduwe, uit een deftig Geldersch geslacht, heeft hem een prachtig gedenkteeken doen oprigten.

Zie Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 158; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 951.

LANGEVELT (Willem) zoon van den voorgaande, was teekenaar, portretschilder en kastelein der Akademie te Berlijn.

Zie Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 951.

LANGEWAGEN (Reinier) klom langs verscheidene trappen ten top van eere op, tot raad, burgemeester, ontvanger der gemeene lands-middelen en bewindhebber der Oost Indische Maatschappij ter kamer Hoorn. Hij was de partij der de Witten toegedaan, en bezwoer en teekende het beruchte Eeuwig Edict.

Zulks was voldoende, om hem in 1672 bij het gemeen, toen het de lucht gekregen had van de aangevangen handeling met Frankrijk, die men zeer nadeelig voor het vaderland hield, in haat te brengen.

Toen hij den 27sten Augustus met een sloep van het Oost-Indische huis, voor het hoofd en den toren te Enkhuizen aankwam, raakte dit ter oore van het volk, dat, toen het hem zag, begon te roepen: Dief! Dief! De wagen stond wel twee uren voor het huis te wachten, hetzij hij vreesde buiten te komen, of dat hij met eenige der Enkhuizer bewindhebbers of hun boekhouder, wat te doen had. Eindelijk kwam hij doodelijk ontsteld, en over al zijne leden trillende, onder een groot gejouw en geroep, voor den dag, terwijl er al één onder den hoop was, die het mesje gereed had, om de wagenstrengen stuk te snijden. Naauwelijks was hij er in, of de wagen joeg gezwind voort: doch aan de vierde kerk in de streek eens pleisterende, raakten de boeren aldaar ook in beweging; maar hij rukte snel naar Hoorn, waar hem insgelijks eenige moeijelijkheden bejegenden.

Den 21sten September, toen de regering te Hoorn afgezet, en nieuwe vroedschappen aangesteld werden, verwekte het volk eenen grooten opstand binnen deze stad tegen de ontslagen heeren in het gemeen en tegen Langewagen in het bijzonder, viel op zijn huis aan, en plunderde het. Langewagen, het gevaar ontkomen zijnde, onthield zich eerst eenigen tijd te Amsterdam, daarna in Brabant, waar hij berigt kreeg dat er zes honderd gulden op zijn lijf was gezet. Steunende op den goeden staat van zijn kantoor, gaf hij zich zelf bij het collegie van gecommitteerde raden binnen deze stad aan, en bood aan in gijzeling te gaan, tot tijd en wijle dat hij rekening van zijn bedrijf zou gedaan hebben, daartoe niets anders verzoekende dan zijne boeken, papieren en gewezen klerk, hetgeen hem beloofd, doch nooit beschikt werd. Eenigen tijd daarna werd hij bij nacht geweldadig van zijn bed geligt naar den Haag gevoerd, en op de kasteleny in gijzeling gebragt. Hier zou hij vruchteloos zijne schriften en boeken, om zijnen ontvang en zijne uitgaven op te maken, verwacht hebben, hetgeen echter door de rekening van den fiskaal, Johan Ruysch, wordt wedersproken. Hij stierf op de gevangenpoort, den 29sten April 1675, in tegenwoordigheid zijner dochter Elizabeth en van eenige zijner vrienden. Zijn lijk werd, onder toevloed van vele aanschouwers, in de Groote kerk te Hoorn begraven. Men vervaardigde op hem het volgende grafschrift:

»Hier ligt het lijk des grooten Mans,
»t Is even als hij was gerezen,
»Zoo schielijk ook verloor zijn glans.
»Vraagt gij wat mag de reden wezen?
»Omdat zijn zon moest ondergaan,
»Doe 't graauw 's Lands Vaders dood dorst slaan."

Zie N. Brakel, *Verk. Chron. van Hoorn*, bl. 232; Abbing *Verv. op Velius Chron. van Hoorn*, bl. 119, 126—131, *Bijl.* 125—134; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 66, 261.

LANGEWAGEN (Johannes Hendrik) studeerde te Leyden en was candidaat toen hij den 9 Oct. 1831 predikant werd te Groot-Ammeers. Hij vertrok in 1834 naar Purmerend, waar hij den 23 Aug. 1837, oud ruim 29 jaren, overleed.

Van hem verscheen:

Nagelaten Leerredenen, Purmerende, 1848. 8o.

LANGEWEERD (Jan Lubberts), zilver- en goudsmid, te Groningen, was afteekenaar en in 't koper snijder van een grooten platten grond der stad Groningen, in 4 bladen folio, omstreeks het midden der zeventiende eeuw ontworpen door Egbert Haubois.

LANGHAAR (Gerrit Claasz). Toen de Graaf van Oost-Friesland, in 1585, zich onzijdig wenschende te houden, een keizerlijk bevel had weten te verkrijgen, waarbij aan beide oorlogende partijen, de Spanjaarden en Nederlanders, het verblijf in zijn graafschap werd verboden, rustte hij daarna eenige oorlogschepen uit, zoo het heette, tot bevestiging van den Eemstroom en van den koophandel op Emden, doch, volgens de meening van sommigen, om de koningsche steden mondbehoeften toe te voeren en zijne havens voor haar open te houden. Ook de Staten hielden eenige oorlogschepen op de Eems, waarover Langhaar als admiraal het bevel voerde. Deze schreef, dat men het krijgsvolk des Graven op een zonderlinge wijze in eed nam, gietende hen bij deze plegtigheid, zeker water op het hoofd, waardoor dien eed de gedaante van eenen doop kreeg.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. XXI. bl. 694; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl 69; van Wijn, *Bijvoegs. en Aanmerk.* op dat deel, bl. 37; *Resol. Holl.* 18 Maart, 5 Dec. 1585, bl. 194, 760.

LANGHANS (J. L.) schreef:

Over den Zesden Psalm, of Boekstoffen, 4o.

Over het Lijden van Jezus Christus, 4o.

Zielszugtingen of LXI Betragtingen over het Lijden, m. pl. Amst 1724. 4o.

Davids boetvaardigheid en tranen over Ps. VI, Amst. 1756. 8o. 3e dr.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Nederd. Boek.*, bl. 240; Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schrijv.*

LANGHE (Olivier de) of Longus, was prior en bibliothecaris van de abdij van St. Bavo te Gend, in het midden der zeventiende eeuw. Hij vervaardigde tusschen 1430 en 1450, een catalogus der bibliotheek zijner rijke abdij en was een geleerd godgeleerde en geschiedschrijver, die verschillende werken schreef, welke meerendeels nog in handschrift in de bibliotheek der hoogeschool te Gend berusten, zoo als:

De Reditibus ad Vitam.

De Sacramento Eucharistiae.

De Defectibus circa missam.

Vita B. Coletae. (in 1447 te Gend gestorven.)

De processione cum corpore beati Livini versus Hauthem.

Chronicon Gandensis urbis, ecclesiae et Sanctorum, dat hij in 1437 vermeerderde en verbeterde, en achter het *Chronicon S. Bavonis* van J. de Thielrode, p. 197, 200, is uitgegeven.

Sermo factus in Vigilia nativitatis Domini coram.

Religiosis Sancti Bavonis.

Sermones facti in ecclesia Sancti Michaëlis Gandensis.

Concordia quatuor Evangeliorum.

Tractatus de excommunicatione.

Flores Evangeliorum per magistrum Oliverum collectae sequitur legenda Sanctorum huius loci (monasterii St. Bavonis) compendiosè, substantialiter tamen recitata quatinus citius ac levius eorum vita beata memoriae commendaretur — Explicit legenda Sanctorum huius loci, sic breviter compilata per magistrum Oliverum Longi, priorem ejusdem cenobii.

Zie *Messager des Sciences*, 1837. p. 481, 1847 p. 480; J. de Thielrode, *Chron. S Bavonis*, p. 197; Fabricius, *Bibl. med. et inf. Latin.* voce *Olivarius*; Ch. Dierickx, *Mém. sur la ville de Gand*, T. II. p. 393; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 638. Ghesquières, *Acta Sanct.* T. III. p. 121, No. 4 et T. II. p. 534.

LANGHE (E. de), middelmatig kunstschilder, blijkens zijne *Opwekking van Lazarus*, met verscheidene beelden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. III. bl. 951.

LANGHE (Karel de) of Carolus Langius, volgens Sanderus, Sweertius en Valerius Andreas te Gend, doch volgens Lipsius, Miraeus en Paquot te Brussel geboren. Zijn vader, Jan de Langhe, heer van Beaulieu, was achtereenvolgende secretaris van Karel V en Philip II. Zijne moeder, Antoinette de la Sale, stierf den 30 December 1563 te Brussel. De jonge Langhe legde zich, op begeerte van zijn vader, op de regten toe, en werd, na te Leuven gestudeerd te hebben, in Italië tot doctor in de beide regten gepromoveerd. Den kerkelijken staat omhelsd hebbende, vestigde hij zich te Luik, waar hij kanunnik bij de hoofdkerk was. Hij knoopte vriendschaps-betrekkingen aan met de voornaamste geleerden van dien tijd, zoo als met Torrentius en Justus Lipsius, dien hij menigen goeden raad gaf, en wien hij tot het schrijven van zijne verhandeling *de Constantia* opwekte. Hij stierf in niet vergevorderden leeftijd, den 29sten Julij 1573. Zijn ligchaam rust in het oude koor der kerk van St. Lambertus. Op zijn grafzerk leest men:

Carolus Langius, J. C. Vir, ut scripta ejus testantur doctissimus. Cui Laevinus Torrentius, et Joannes Doverinus, Collega. monumentum poss., obiit CIↃ. IↃ LXXIII. IV. kalc. augusti.

Janus Lernutius schreef deze regels op zijn overlijden:

> O Langi, Historiae, Linguarum, et Juris aviti,
> »Et rerum Naturae intima notitia,
> »Virtutisque simul tecum interiere; simulque
> »Interiere mihi gaudia rapta mea«

Langhe had eene rijke boekverzameling, bijna geheel zamengesteld uit Grieksche en Latijnsche handschriften, die Torrentius van zijne erfgenamen kocht, en aan de Jezuiten te Leuven vermaakte.

Hij had eene buitengemeene lust in het aankweeken van bloemen, die hij met andere planten uit de Indiën en van elders liet komen. Lipsius, die zelf smaak in bloemen had, bewonderde zijnen hof. Hij was zeer ervaren in het Grieksch en Latijn; een goed dichter en een der uitnemendste oordeelkundigen van zijne eeuw. Schott aarzelt niet hem boven Lambinus en alle de overigen, die de werken van Cicero uitgelegd en verbeterd hebben, te stellen. Lipsius noemt hem den geleerdsten en vroomsten man. Ook Benedictus Arias Montanus geeft hem die namen. Lateren hebben op dien lof afgedongen.

Hij schreef:

Marci Tullii Ciceronis Officia, de Amicitia ac de Senectute, le membranis Belgicis emendata, Notisque illustrata, Antv. Guil Silvius, 1563. 12o Ibid. 1573. 12o. Achter de *Observationes humanae* van Andreas Scottus, Ibid. Gaspar Bellerus, 1615. 4o.

Carmina lectiora: de Laudibus urbis Leodicensis. In navaem Christianorum de Turcis victoriam, duce Joanne Austriaco. Hymnus in natalem Domini. Paraphrasis in Orationem Dominicam etc. Deze gedichten vindt men achter de bovengemelde *Observationes*, en de *Hymnus in Natalem Domini* ook in de uitgaaf van 1594 der gedichten van Laevinus Torrentius.

Variantes Lectiones in Plauti Comoedias, collectore Carolo Langio, in de uitgaaf van *Plautus*, Antv. Christoph Plantinus, 1566. 16o., met de noten van Turnebius en anderen. It. Basileae, offic. Hervagiana, 1568. 12o. (*Eruditorum aliquot virorum de Comoediâ et comicis versibus Commentationes; itemque in* Plautum *Annotationes, et alia quibus totus ferè* Plautus *explicatur; videlicet* Lilius Gregorius Gyraldus, *de Comoediâ ejusque apparatu:* Julii Caesaris Scaligeri, *de Comoediae origine, et de comicis versibus, Liber:* Andreae Alciati, *de Plautinorum carminum ratione, Liber, item, de Plautinis vocabulis, Lexicon:* Joachimi Camerarii, *de versibus comicis, et in Plauti comoedias Annotationes:* Caroli Langii *Variae Plauti Lectiones: item* Adriani Turnebi, *et* Adriani Junii *in Plautum Observationes: et* Coelii Secundi Curionis *Plautinae Lectiones.)*

Weleer bezat de baron de Crassier te Luik, in zijne bibliotheek *Collectio variorum Diplomatum et Actorum Ecclesiae et Patriae Leodiensis, ex archivis Ecclesiae Cathedralis, Collegiatarum, ac Monasteriorum, operâ* Caroli Langii in handschrift.

Ook vervaardigde Langius aanteekeningen op Seneca, Solinus, Plinius, Theophrastus en Dioscorides, die verloren zijn geraakt.

Zijne beeldtenis vindt men bij Foppens.

Zie Miraei, *Elogia Belg.* p. 161—163; Sanderius, *de Gand.* p. 37; Sweertius, *Ath Belg* p. 168, 169; Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 121, 122; Foppens *Bibl. Belg.* p 235; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays bas*, T. II. p. 488. Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 58. Peerlkamp, *de Poët. Lat. Belg.* p. 109. J Lipsius, *de Constantia* Lib. I Cl. *Epist. qq.* Lib. IV. Ep. 17. Gruteri, *Delic. poetic.* T. III. p. 54—59. Coupé, *Soir. Litt.* T. XV. p. 146. Saxe, *Onom.* Part. III. p. 405.

LANGHE (Jacop die) was een aanzienlijk Hollandsch heer, die in de rekening van den Waardijn der munt van Holland en Zeeland voorkomt, als ten behoeve dier munt met den waardijn eene reis gedaan hebbende naar Zevenbergen, waar de munt eenigen tijd gevestigd is geweest.

Zie van der Chijs, *de Munten der Graafsch. van Holl. en Zeel.* bl. 570.

LANGHEN (Otto van), Domheer van Mentz, was ten jare 1494 gezant van den keizer van Duitschland in Friesland, en deed alle mogelijke moeite om de hevige partijschappen der Wieringers en Vetkoopers te bedwingen en de Friezen te beschermen tegen de heerschzucht der Groningers, die van de algemeene onrust gebruik maakten om hun gezag hier uit te breiden. Wel mislukten vele zijner goede bedoelingen, niettemin was zijne zending zeer weldadig.

Zie *Friesch Charterb.*, I. 754, 758, 760; W. Eekhoff, *Geschiedenis van Friesland*, 125; van der Chijs, *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 25.

LANGIUS (Johannes), in 1593 predikant te Doesburg, in 1600 te Vollenhoven, werd door de Synode te Dordrecht 1619, waarvan hij wegens Overijssel lid was, verkozen tot het overzien der vertaling van het Nieuwe Testament; doch in het volgende jaar naar Utrecht beroepen zijnde, koos de Overijsselsche Synode in zijne plaats Casparus Sibelius, predikant te Deventer. De Provinciale Synode te Utrecht koos hem in 1622 wederom tot dit werk, en toen hij in herfstmaand 1624 overleden was, Antonius Aemilius, rector der Hieronymiaansche school aldaar.

Zie Hales, *Epist. Eccl.* p. 515; Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 53; Hinlopen, *Hist. van de Nederl. Overzett. des Bijbels*, bl. 98, 110; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch.* D.

V. bl. 124; *Nederl. Archief voor Kerk. Gesch.* D. III. bl. 208, 223. 261; van Rhenen, *Naaml. der Utrechtsche predik.* p. 103.

LANGIUS (Nicolaas) of Langen, werd den laatsten Januarij 1586 te Krempe, eene kleine stad in Holstein, niet verre van Gluckstatt, geboren. Zijn vader, Hartich Langen, sproot uit een aanzienlijk geslacht in het graafschap Dithmarsen en was predikant te Meldorp bij Krempe. Zijne moeder heette Catharina Lesen. Na gedurende twee jaren te Hamburg in de letteren onderwijs te hebben genoten, begaf hij zich naar Rostock, waar hij drie jaren zich op de fraaije letteren, wijsbegeerte en beginselen der regtsgeleerdheid toelegde. Hij vervolgde zijne studie in de regten aan de hoogeschool te Wittenberg, bleef daar twee jaren en verdedigde in 1611 eenige theses, onder den hoogleeraar Helfric-Ulric Hunnius, zoon van Gilles Hunnius, beroemd godgeleerde bij de Lutheranen. Hij bezocht vervolgens de hoogescholen van Leipzig en Heidelberg, in 1612 die van Leyden, waar hij vooral de lessen van Cornelis Pijnacker bijwoonde, onder wien hij eenige regtsgeleerde theses verdedigde. Van Leyden ging hij naar Leuven, reisde door Engeland en Frankrijk en poogde zich eindelijk te Wittenberg te vestigen. Toen zulks niet gelukte, vertrok hij in 1618 naar Groningen, waar hij onderwijs in de regtsgeleerdheid gaf. Op verzoek zijner studenten werd hij tot buitengewoon hoogleeraar benoemd en ontving den 4 Februarij 1620 den doctoralen hoed uit handen van den hoogleeraar Jan Huninga. In 1633 werd hij gewoon hoogleeraar en bekleedde die betrekking tien jaren. In 1642 werd hij rector der universiteit. Hij stierf den 23 Julij 1643, in den ouderdom van zeven en vijftig jaren. Behalve het hoogleeraarambt vervulde hij, gedurende drie en twintig jaren, de betrekking van secretaris der akademie. Hij huwde Margaretha Elizabeth Brochusen, eene vrouw van aanzienlijken huize, die hem zeven kinderen schonk. Zijn oudste dochter huwde met Jan Christoffel Schombach, die zeven en twintig jaren de betrekking van raad van den koning van Denemarken en drie die van vice-kanselier van den hertog van Holstein bekleedde. Men heeft van hem drie of vier regtsgeleerde werken, die niet zeer geacht zijn.

Compendium Institutionum Juris majus et minus, tyronibus, ob descriptiones et accuratas divisiones maximè commodum, Gron. 1627. 16o.

Exercitationes juridicae, ad textum Institutionum Justinianarum accommodatae. In hands.

Jus controversum, ex pandectarum et Codicis praecipius Legibus compilatum, et communi operâ Nicolai Langii et Cornelii Pijnackeri in lucem productium. In hands.

Zie Pauli Freheri, *Theatr.* p. 1100; *Vitae Profess. Gron.* Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. II. p. 928.

LANGJAN (Remi), te Brussel, leerling van Antonie van Dijck, wien hij tot eer verstrekte, schoon hij het niet tot bevallige fijnheid van teekening kon brengen. Volgens Kramm verdient hij lof als kolorist. Zijne groote decoratiestukken, die hij meestal schilderde, berusten te Dusseldorp, Leuven en Brussel. R. Earlom graveerde naar hem eene *jaarmarkt*, waarop Langjan de beelden en Snijders de vruchten had geschilderd. Hij overleed in 1670 of 1671.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 951.

LANGKAMP (Nicolaas) een goed beeldhouwer, werd geboren, leefde en stierf te 's Hage. Hij bloeide in het laatst der zeventiende en begin der achttiende eeuw.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 951.

LANGMANS (Francois). Een goed Belgisch beeldhouwer, waarschijnlijk te Mechelen geboren, leerling van Lucas Faydherbe, bloeide omstreeks 1720—1730.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 951.

LANGNOUWER (J.), een Zeeuw van geboorte, bloeide in het begin der zeventiende eeuw. Hij was een portretschilder en schilderde o. a. het portret van den Middelburgschen predikant W. Teellink, naar wien D. van Bremden een fraai portret heeft gegraveerd.

LANGUERANT (George), te Mons in Henegouwen geboren, gaf zijne reis in 1485 naar Rome en Jeruzalem in het licht met den titel:

Les Saints voiages et pelegrimages de la saincte cité de Hierusalem et du Mont de Sinay à Madame Saincte Catharine vierge, met pl. z. p. v. uitgave.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 339.

LANGUET (Hubertus) Ofschoon geen Nederlander, verdient deze geleerde hier vermeld te worden, wegens zijne belangrijke brieven over de geschiedenis onzes vaderlands, van welke Wagenaar, Beaufort en andere geschiedschrijvers hebben gebruik gemaakt. Hij werd in 1508 te Viteaux in Bourgogne geboren. Na met gelukkig gevolg zijne studiën voleindigd te hebben, ging hij naar Duitschland, waar de beroemde J. Camerarius hem bewoog de leer der Hervormden te omhelzen. Hij bezocht vervolgens Italië, Zweden, Denemarken en Lapland, trad in dienst van Augustus, keurvorst van Saxen, die hem tweemaal naar Frankrijk zond om Karel IX geluk te wenschen. Hij bevond zich te Parijs, in den St. Bartholomeus nacht, en trachtte, met gevaar van zijn eigen leven, Adolf Wechel en Duplessis-Mornay te redden. Sedert vervulde hij verschillende zendingen en stierf in 1581 te Antwerpen, in dienst van den prins van Oranje. Zijn portret gaat op meer dan éène wijze in 't plaat uit. Zie o. a. door M. Bernigeroth voor zijne *Epp.*, van 1699.

Hij schreef:

Epistolae politicae et historicae ad Philippum Sydnaum, Lugd. Bat. 1646.

Epistolae ad Joachim Camerarium, Patrem et Filium scriptae, Gron. 1646, Leipz. 1685 in 12o., met de antwoorden van Camerarius, Crato, etc. Franckf. 1702 in 4o.

Epistolae secretae ad Principem suum Augustum, Saxoniae Ducem et S. R. I. Septemvirum, Halae, 1699 4o. »De verschillende drukken der brieven van Sidney en Camerarius," meldt te Water, »geven bewijs van derzelver belangrijkheid. Doch de brieven aan den hertog van Saxen verdienen de meeste aandacht."

Voorts schreef hij:

Arcana seculi decimi sexti, etc. Halae, 1699. 4o.

Vindiciae contra Tyrannos, sive de principis in populum, populique in principem legitima potestate, Edimb. (Bazel) 1579 in 8o., onder den naam van Junius Brutus, door Franc. Estienne in het Fransch vertaald met den titel: *De la puissance légitime du prince sur le peuple*, 1581 in 8o.

Ook is hij de schrijver der:

Apologia illustrissimi Principis Wilhelmi Principis Auriacae, apud O. Sylvium, 1581 in 8o.

Zie *Bibl. Univ.* o. h. w; Bayle, *Dict. Hist.* o. h. w.; Niceron, *Mém.* T. III. Saxe, *Onom. Litt.* T. III. p. 380, 381; te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 396; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 247; Groen van Prinsterer, *Archives, Prem. Série* (Reg.) Gordesii, *Florileg.*, p. 222; *Cat.* de Lange van Wijngaarden, bl. 69; *Cat.* v. Hullthem (Reg)

LANGUIER (Antonius) karmeliet te Arras en beroemd prediker, in de tweede helft der zestiende eeuw, schreef:

Synopsis ad faciendam piam concionem orthodoxis, Parisiis Typis Sonnii, 1578 in 16o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 80.

LANHAM (Kapitein) werd in het begin van November 1688 naar Londen gezonden, om aldaar de gedrukte verklaring van de redenen, welke Zijne Hoogheid hadden doen besluiten den togt naar Engeland te ondernemen, te verspreiden. Men vond aldaar, terwijl hij eens uitgegaan was, eenige afdrukken op zijne tafel liggen, nam hem gevangen, en bragt hem voor den koning, die, in persoon, hem straks verhoorde, en voor wien hij zich stoutelijk verdedigde. Eenige oordeelden, dat, »wijl er geen oorlog tegen de Staten of Zijne Hoogheid was, noch eenige voet, die zulk een overbrengen verboodt," Lanham aan geen hoog verraad kon schuldig verklaard worden. De koning merkende, dat het verbieden van 's prinsen verklaring onnut was, schijnt zich vergenoegd te hebben met ze te weerleggen. Lanham werd denkelijk gevangen gehouden en later door Willem III ontslagen.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm. op* D. XV. der *Vad. Hist.* van Wagenaar.

LANKEREN (M. van) dichter uit de eerste helft der acht-

iende eeuw, van wien o. a. bestaat een gedicht op *het honderd-vijftigste eeuwgetijde der Leydsche Hoogeschool* (1725).

Zie van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 354.

LANKHORST, een beeldhouwer, van wien men kunstwerken in ivoor aantreft.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 159.

LANKKRINK (Prosper Henricus), Vlaamsch schilder, werd omstreeks 1626 geboren, ontving zijne opleiding aan de Antwerpsche akademie, en begaf zich, na den dood zijner ouders naar Leyden, waar hij in 1692 stierf. Volgens Immerzeel zijn zijne landschappen meestal woeste natuurtafereelen, goed van compositie, fraai van koloriet en harmonieus, met goed geplaatste en in de manier van Titiaan geteekende figuren gestoffeerd. Hij schilderde de gronden, landschappen, bloemen, ornementen en draperien der beste stukken van Pieter Lelij.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 159.

LANNOY (Hue of Hugo van), heer van Santes, in 1384 geboren, Raad van hertog Philips van Bourgondië en kapitein van Schoonhoven. Hij werd in 1433, nadat Jacoba van Beijeren van den titel van gravin afstand had gedaan, stadhouder van Holland, in plaats van Frank van Borselen. Hij voldeed volkomen aan de inzigten van hertog Philips en wist de Hoekschen zoo ver buiten alle bewind te houden, dat zij zich noch reppen noch roeren durfden. In 1440 werd hij opgevolgd door Willem van Lalaing, heer van Binguicourt. Men vindt zijne afbeelding op eene teekening, beschreven door van Wijn in de *Bijlage* achter de *Aanm. en Bijv.* op het derde deel van Wagenaar's *Vad. Hist.* en door Kobell gegraveerd. Zijn wapen was wit met drie groene leeuwen, zijnde de rand van het schild uitgetand met rood. Deze tand is een breuk in 't wapen, 'tgeen Hue onderscheidt van zijne tijd- en geslachtgenooten, Guillebert, Baudouin en Johan de Lannoy, even als hij, ridders van het gulden vlies. Na zijne aftreding vertrok hij naar Vlaanderen, waar hij in 1456 in den ouderdom van 72 jaren stierf.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 1; van Wijn, t. en p. bl. 109 en op Wagenaar, D. III. bl. 5; van Leeuwen, *Bat. Illustr.* p. 1385; Arend, *Vad. Gesch.* D. III. bl. 18, 19, 22, 85; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 18.

LANNOY (Jan van), heer van Santes, broeders zoon van den vroegere, werd in 1448, in plaats van Gozewijn de Wilde, stadhouder van Holland. Hij dempte een opstand in Noord-Holland en trok later tegen de Gentenaars op. In de twisten tusschen hertog Philips en zijn zoon, den graaf van Charolois, koos hij de partij van den eerste. Toen de laatste in Holland meester was, werd hij niet slechts afgezet, maar tot vijand des lands verklaard. Hij verliet haastelijk het land en vertrok naar Frankrijk (1465). Later verzoende hij zich echter met den graaf. Hij huwde 1° Johanna van Poix, vrouwe van Brimeux, die in 1459 in den Haag overleed en in de kapel op het hof werd begraven. 2° Jeanne van Ligne.

Zie van Leeuwen, *Bib. Ill.* bl. 1385; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 19; van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 420, 426, 431, enz.

LANNOY (Boudewijn) genoemd *le Beggue*, heer van Molembars en van Lannoix, ridder der orde van het gulden vlies, raad van hertog Philips van Bourgondië stierf in 1474.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. p. 1. p. 39.

LANNOY (Raoul de) een der dapperste krijgsoversten in het leger van Lodewijk XI.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w.

LANNOY (Don Fernando de). Op den *Cat. M. s. s.* van van Hullthem, No. 362, komen van hem 54 oorspronkelijke brieven aan den kardinaal de Granvelle voor.

LANNOY (Karel de), prins van Sulmona, graaf van Ast, en de la Roche en Ardenne, heer van Sanzelles en Maingoval, ridder van het gulden vlies, grootschildknaap van Karel V, zoon van Antonie de Lannoy, heer van Maingoval en Locron, eerste hofmeester van Maximiliaan, en van Philippote de Lalaing, gouverneur van Doornik (1521). Hij werd opgevoed aan het hof van Karel V, die hem in 1523, in plaats van Prosper Colonna tot kapitein generaal van zijn leger in Italië, en later, in plaats van Raimond van Cordona, tot onderkoning van Napels benoemde. Hem werd het opgedragen, na de overwinning bij Pavia en de gevangenneming van Frans, dezen vorst te bewaken, dien hij, na de regeling der zaken te Madrid, in 1526 uitleverde. Tot belooning hiervan werd Lannoy tot een graafschap en Karel tot graaf van het Heilige Rijk verheven. Wij ontmoeten hem in 1515 te Brugge als grootschildknaap en in het volgende jaar leidde hij, bij de uitvaart van Ferdinand te Brussel in die betrekking het paard bij den toom, waarop prins Karel reed. Ook vergezelde hij als zoodanig Karel op zijne togt door Holland in 1515 en vergezelde hem vervolgens naar Spanje. »Le général (lezen wij in zijne biographie in de *Biogr. Univ.*) n'a peut-être manqué qu'un peu d'audace pour être un des plus grands hommes de guerre de son temps."

Hij stierf den 25 September (volgens anderen den 6 November) 1527 te Gaëta.

Zie *Nobil.* T. I. p. 30; *Supplém. au Nobl. des Pays-Bas*, p. 110; *Biogr. Univ.* o. h. w. Ger. Noviomagus, *Pompa exequiarum, Hispan. reg. Ferdin.*; Remy du Puy, *Les exeques et pompe funerale de feu d'éternelle et tres gloriuse memoire Don Fernande* etc. *Oeuvres de Brant.* T. VI. p 355; *Mém. de du Bellay*, p. 90; Sandov. *Hist.* T. p. 638; P. Mart. *Ep.* 805, 810; Ruscelli, *Lett. de Principi*, T. II. p. 70; *Ulloa Vita dell Carl V*; Robertson, *Hist. du Regne de l'Emper. Charles V*, T. IV. passim; Gaillard, *Hist. de François premier*, T. II. passim; Varillas, *Hist. de François I*, T. II. p. 312; du Rieu, *Intrede en Inhuldiging van Karel V tot graaf van Holland*, bl. 96; *Biogr. Univ.* Tom IX. p. 512.

LANNOY (Ferdinand de), derde zoon van den bovengemelde, werd in 1510 in Italië geboren, diende in de oorlogen van Duitschland en Vlaanderen. Tot stadhouder van Holland werd hij den 8 Januarij 1573 door Requesens aangesteld, in plaats van Noircarmes. Hij was toen stadhouder van Artois. Philips keurde zijne aanstelling goed en begeerde ook dat hij tot kapitein-generaal der artillerie werd benoemd. Hij beantwoordde echter niet aan de verwachting van Requesens. »Hoe ijverig hij was in de dienst van God en van den Koning, hoewel een dapper edelman, zijne goedhartigheid en toegevendheid waren, zoodanig dat men met hem doen konde wat men wilde." Zóó schreef Requesens aan den koning. Lannoy hield zich in 1574 te Utrecht op, van waar Valdes zich zeer beklaagde dat zijne troepen, naar Leyden bestemd, naauwelijks werden toegelaten in de voorsteden van Utrecht hun verblijf te houden, en dat Lannoy geene levensmiddelen tot hem zond. Hij zelf verdedigde zich op die beschuldiging, en het blijkt dat hij de burgers tegen de woeste krijgsknechten van Valdes in bescherming nam. Hem werd later door Requesens aanbevolen de steden van Holland tot den koning terug te brengen door ze te bewegen het pardon aan te nemen. schoon hij aan het welgelukken twijfelde. Dezelfde landvoogd droeg hem op de zaken in Leerdam, Heukelom en Asperen, in het begin van Julij 1574, door de Spanjaarden ingenomen, te regelen. Of het stadhouderschap hem te zwaar viel, en zijne goedaardigheid niet was opgewassen tegen de hardheid der maatregelen, hem opgelegd, hij verlangde hartelijk van zijn post ontslagen te zijn. Hij bevond zich nog in September 1574 te Warmond om over de overgave van Leyden te handelen; doch deze onderhandeling mislukte. Kort daarna legde hij het stadhouderschap over Holland neder, en keerde weder tot dat van Artois.

Later werd hij met de andere landvoogden der verschillende gewesten meermalen door Requesens opgeroepen, om met hem te raadplegen over den toestand des lands. Doch die vergaderingen konden nooit een goede uitkomst opleveren. Bij een dezer gelegenheden te Brussel zijnde, meende hij wraak te nemen over de beleediging door Valdes hem bij het beleg van Leyden aangedaan en Requesens had alle moeite om hem van dat dolle plan af te brengen en hem met Valdes te verzoenen. Volgens zijn levensbeschrijver in de *Biogr. Univ.* was hij ook gouverneur der stad Gray in Franche-Comté, en een bekwaam wiskundige. Men schrijft hem de uitvinding der kleine stukken geschut, die men in de bergoorlogen gebruikte, toe. Ook vervaardigde hij eene kaart van het hertogdom Bourgogne en van het graafschap Artois, die in de atlassen

van Ortelius, Hondius en Blaeu voorkomen. Hij stierf in 1579 op een zijner kasteelen bij Dole.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w. Gachard, *Corr. de Phil. II*, T. III. p. 6, 14, 37. 42, 68—71, 80, 81, 81, 98, 99, 106, 124, 188, 161, 167, 400, 476, 477. Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau Prem. Ser.* T. I. p. 22, 23.

LANNOY (Philips de) Heer van Molembaix, Solre le Chasteau, etc. ridder van het gulden vlies, grootmeester van het paleis en lid van de geheime raad van de koningin van Hongarijen, Gouverneur der Nederlanden in naam van Karel V.

Zie Hoynk van Papendrecht, *Anal. Belg.*, T. I. p. II. p. 209. T. III. p. II. p. 313, 441.

LANNOY (Philips de) Heer van Beauvoir of Beauvois, onderscheidde zich in den oorlog tegen Spanje als krijgs- en zeeheld. Toen Pieter Haeck, gewezen Bailluw van Middelburg, in 1567 een aanslag op Walcheren ondernam, werd zijn volk door Lannoy, aan het hoofd van 400 man, door de landvoogdesse gezonden, verslagen. Hij wendde al zijn pogingen aan om Vlissingen en Middelburg waarvan hij gouverneur was, niet alleen, maar zoo mogelijk geheel Zeeland voor den koning van Spanje te bewaren, waartoe hij zich hier van geweld, daar van list bediende; verzekerde zich den 18den 1572 van Arnemuide, nog door geen muren versterkt; doch werd in Julij daaraanvolgende door Hieronymus Zeraarts te Zoutelande geslagen. In April 1573 werd hij door Alva tot Admiraal beroemd, en zond zijne stadhouder Blicquy naar Antwerpen, om ten spoedigste met de vloot naar Middelburg, door de Staatschen belegerd, te stevenen en ze van Vlissingen te verjagen. De vloot kwam, onder bevel van d'Avila, te Middelburg aan, Lannoy verliet deze stad met de vloot, en kwam, na zware verliezen van de zijde der prinsen vloot ondergaan te hebben, te Antwerpen aan. In Augustus rustte hij met overleg van Alva eene vloot van 100 schepen uit met geschut, krijgs- en mondbehoeften en veel krijgsvolk, onder de kolonel Mondragon, om Middelburg te versterken en alle steden van Zeeland te heroveren en onder 's konings gehoorzaamheid te brengen. Deze vloot werd door een hevigen storm overvallen en geteisterd, raakte met de Zeeuwsche schepen in gevecht en zeilde, door de eerste nagezet, naar Antwerpen terug. Zij had het doel niet bereikt en slechts eenigen voorraad, doch niet voldoende, in de benaauwde stad kunnen brengen. Later rustte Lannoy zich, op Alva's last, toe, om andermaal en beter Middelburg van lijftogt te voorzien, en begon daartoe den 15den en 16den November 70 zoo oorlog- als voorraadschepen gereed te maken, doch ook deze poging mislukten.

In den aanvang van 1574 ontstond er twist tusschen Lannoy en Mondragon, die hem verdacht dat hij de geheimen openbaarde. Hij trok zich dit zoo aan, dat hij van droefheid krank werd en stierf.

Zie Strada, *Nederl. Oorl.* D. I. bl. 365; Bentivoglio, *Nederl. Hist.* bl. 128, 180; J. A. Thuani, *Hist.* D. LIV. p. 862; J. F. le Petit, *Chron.* Liv. X. p. 218, Liv. XI. p. 225, 248, 252, 256, 257; E. de Veer achter Goudhoeven, *Chron.* bl. 63 ; Hooft, *Nederl. Hist.* bl. 279, 280; van Meteren, *Nederl. Hist.* fol. 81, 82; *Antwerpsche Chronijk*, bl. 251, 252; F. Haraei, *Annales*, p. 182; Bor, *Nederl. Oorl.* D. I. fab. 330, 150; E. van Rheyd, *oorsprong en voortgang der Nederl. Oorl.* bl. 18; Montanus bij *Guicciardyn*, bl. 521; *Gentsche Geschied.* D. II. bl. 217; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. I. p. 50, P. II. p. 752, T. II. p. 11. p. 150, 156, 179, 180, 183, 185; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 599, 439; van Yperen, *200-jarig Jubelfeest*, bl. 159, 160; 's Gravezande, *Tweede eeuwgetijde der Middelb. vrijheid* (Reg.) Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, Prem. Serie. T. III. p. 435, 454, 456. T. IV. p. 91, 143, 185, 254, 255, sv. 308.

LANNOY (François Ferdinand de) uit een ander geslacht, in 1732 te Rijssel geboren, was veldmaarschalk en stierf te Parijs in 1790. Hij heeft eenige werken in handschrift nagelaten, die opgenoemd worden in eene *Notice* over hem, door J.—B.— E.—B. te Parijs in 1801 in 8o. uitgegeven.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w.

LANNOY (Graaf de) was Oostenrijksch gouverneur van Brussel, gedurende de belegering dier stad door de Franschen in 1746.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. II. bl. 588.

LANNOY (Raimond de) in Artois geboren, was Dominikaner monnik te St. Omer, en werd tot driemaal toe prior en prediker-generaal van zijn klooster benoemd. Hij stierf den 24sten November 1657. In zijn klooster berustte een handschrift van hem getiteld:

Adventus de Trino et Uno Deo, de Angelis et de Praedestinatione.

Zie Echard, *Ord. Pred.* T. II. p. 588; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 18.

LANNOY (Juliana Cornelia Baronesse de), werd in 1738 te Breda geboren, kreeg, volgens toenmalig gebruik bij de aanzienlijke geslachten, eene nietsbeduidende opvoeding, onderwees zich zelve in het Fransch en Engelsch, en werd door den rector Schonck in het Latijn onderrigt. Reeds vroeg toonde zij veel aanleg voor de poëzij; zij kweekte die aan, en werd een onzer eerste dichteressen, die verre boven de vroegere zoo als de dochters van Roemer Visscher, en de latere, zoo als Clara Glyben, uitmuntte, en alleen door mejufvrouw van Merken werd geëvenaard. Als tooneeldichteres leverde zij drie oorspronkelijke treurspelen, namelijk *Leo de Groote*, 1767; het *Beleg van Haarlem*, 1770 en *Cleopatra*, 1776, die volgens Witsen Gijsbeek uitmuntend worden genoemd en van welke Barbas schrijft: »dat zij zich zeer wel verstond op het intrigueren van een tooneelstuk, karakters te schilderen en de hartstogten in werking te brengen." Ook in het lierdicht gaf zij blijken van buitengemeene bekwaamheden, en behaalde drie maal de eereprijs bij verschillende dichtgenootschappen zoo als in 1774 bij het Leydsche den gouden met haar dichtstuk tot *Lof der verdedigers van Leyden*, van der Does, van der Werff en van Hout; in 1777 werd haar door hetzelfde genootschap de zilveren eerepenning toegewezen voor haar dichtstuk *de ware liefde voor het Vaderland*, terwijl Bilderdijk de gouden behaalde. In 1774 werd haar door het Haagsche dichtgenootschap de zilveren eerepenning toegewezen voor haar dichtstuk *de ware vereischten van een dichter*, en kort voor haar overlijden de zilveren voor hare *Aanspraak van keizer Karel V aan zijn zoon Philips II.* Feith, die de gouden eerepenning had behaald, ontving het berigt, wie zijne mededingster was, tegelijk met dat van haar dood. Van hare geschiktheid tot het hekeldicht getuigt niet alleen het satyrische in hare dichtmatige brieven, maar ook hare uitgewerkte hekeldichten vooral *Aan mijnen geest* en *Het gastmaal.* In 1780 gaf zij hare *Dichtkundige werken* te Leyden in het licht, en den 18den Februarij 1782 overleed zij te Geertruidenberg. In 1783 werden hare *Nagelatene Dichtwerken*, te Leyden, door de zorg van Bilderdijk uitgegeven. Witsen Geysbeek, de Vries, van Kampen en Bilderdijk, vereenigden zich in den lof dezer dichteresse.

Met dezen laatste en met Feith was zij zeer bevriend, en onderhield zij briefwisseling. Ook doen de lofverzen van vele andere dichters van dien tijd ons vermoeden, dat zij met hen in vriendschappelijke betrekking stond. Enkele harer kleinere gedichten, die later in hare beide dichtbundels zijn opgenomen, werden afzonderlijk gedrukt. Zonder haar naam verscheen in 1766 te Breda in 4o. en 8o. het hekeldicht *aan mijn' Geest.*

Volgens Bilderdijk vóór haar *Nagelaten Gedichten* was er, na haren dood, eene niet groote doch keurige verzameling van hare Fransche gedichten voorhanden, die zoo spoedig mogelijk in het licht zouden verschijnen, doch evenmin als de beloofde herdruk harer treurspelen zijn uitgegeven. Haar afbeeldsel vind men vóór hare *Nagelatene Dichtwerken*, waarop Feith eenige regels schreef. Met grond kon hij zeggen, dat haar

Geest, bestraald met godlijk vuur,
In lier- en heldendicht de kunst bond aan natuur.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 169 volgg.; *Apollineum*, St. I. bl. 49; de Vries, *over de verdiensten der Dichters uit de 18e eeuw*, D. II. bl. 272; Siegenbeek, *Beknopte Gesch. der Ned. Letterk.*, bl. 273, 274; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett.* (Reg.); Collot d'Escury, *Holl. roem in kunsten en wetensch.* (Reg.); 's Gravenweert, *Essai sur l'Hist. de la litt. Neérl.* p. 150, 151; Hermans, *Introd. in notitiam rei liter. max. Prov. Brab. Sept.*; *Amstels schouwtooneel*, D. I. No. 31. bl. 273; *N. Vad. Letteroef.* D. I. St. I. bl. 131, D. IV. St. I. bl. 403; *Taal- en Dichtk. oefen. van het Genoots. »Kunst wordt door arbeid verkregen*, D. I. bl. 71, D. II. bl. 89; *Proeve van Poët. Mengelst. van het Genoots. »Kunstliefde spaart geen vlijt"*, D. II. bl. 288, D. VII. bl. 283; Bilderdijk, *Brieven*, D. I; *Muis-*

en Kikvorschenkrijg, bl. 9; *Verspreide Gedicht.* D. II. bl. 123; *Mengelpoëzij*, D. I. bl. 122; *Nag. Dichtw.* v. d. L. bl. V, 85, 98, 90, 120; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 262, *b.* bl. 133; *Cat.* J. Schouten, bl. 106; *Cat.* van Wints (hands.) bl. 98; Muller, *Cat. van Portr.*

LANS (Joannes) regtsgeleerde, werd doctor in de regten aan de hoogeschool te Bologne, en begaf zich in 1583, te Wilna in Polen, in gevorderden leeftijd, in de orde der Jezuiten. Hij onderwees vervolgens de welsprekendheid te Posen en Jaroslaw en stierf ter laatstgemelde plaats in 1591, in den ouderdom van 50 jaren. Hij schreef zonder zijn naam: *Oratio Equitis Poloni pro societatis Jesu clericis contra ficti Equitis Poloni in Jesuitas Actionem I.*

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 673.

LANSAEM (J.) afstammeling uit een geslacht dat in het midden der vijftiende eeuw in Yperen in aanzien was, en er de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Hij onderteekende in 1579 de Unie van Brussel.

Zie Sanderi, *Flandr. Illustr.* T. II. p. 276, 277. J. C. de Jonge, *de Unie van Brus.* bl. 201.

LANSBERG (N.) waarschijnlijk dezelfde met Landsberg, beroemd ingenieur ten tijde van den successie-oorlog. Hij nam deel aan de belegering van Rijssel en Bethune, en werd bij die van Aire gekwetst.

Hij schreef:

La nouvelle manière de fortifier les places, la Haye, 1712. 1714. 4o. fig.

Nouveaux plans et projets de fortification pour défendre et attaquer les places, in fol. la Haye, 1741. In het Hoogd. *Neue Grundrisse und Entwürfe der Kriegs-Baukunst, die Plätze zu defendiren und zu attaquiren*, Dresden, 1746. 4o.

Raisonnement over de attaquen van eenige Nederlandsche vestingen, oorspronkelijk ook in het Fransch en in het Duitsch vertaald door den kapitein-ingenieur Herlin, en te vinden in Rimpler's *Sämtliche Schrifften von der Fortification*, Dresd. und Leipz. 1724.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 308. Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 432, 505, 508. *Cat. van de Bibl. der Kon. Milit. Akad.* bl. 54. *Eerste Supp.* bl. 23.

LANSBERGEN (Philippus à of van) zoon van Daniel Lansbergen, heer van Meulenbeke en van Pauline van den Honingh, werd in 1561 te Gend geboren. Van daar trok hij naar Frankrijk en kwam naderhand in Engeland, waar hij zich in de godgeleerdheid en wiskunde oefende. In zijn vaderland wedergekeerd, werd hij predikant te Antwerpen, en toen deze stad aan Parma was overgegeven, kreeg hij een beroep naar Amsterdam en Goes, welk laatste hij in 1586 aannam. Naderhand woonde hij te Middelburg, daar hij den 8sten November 1632 in den ouderdom van 71 jaren overleed. Hij liet bij zijne vrouw, Sara Lievaerts, tien kinderen, zes zonen en vier dochters, na, onder welke Petrus, die volgt, Philippus, die als predikant van Kloetingen, wegens de classes van Zuid-Beveland, in 1637 verscheen op den coetus van Tholen en ten jare 1638 op de Synode aldaar gehouden, en Jacobus, die volgt. Onze Lansbergen was een man van groote verdiensten en verwierf als godgeleerde, genees- en sterrekundige een grooten naam door zijne geleerde schriften, die door Foppens, Paquot en anderen zijn opgegeven. Als godgeleerde zou hij *Christelycke Overdenckinge des doots, tot beteringhe des levens. Over de woorden Mosis Psalm* 90 *vers* 12..... *Van nieus overzien*, enz. Middelb. voor Adr. van de Vivere, *Boeckverc. aen de Burse in den vergulden Bijbel*, 1604. 16o. Middelb. 1629 in het licht hebben gegeven, doch deze zijn van den Remonstrantschen predikant Towncurius Lansbergen. Van hem zijn *Sermones LII in Catechesin Religionis Christianae, quae in Belgii et Palatinatûs Ecclesiis docetur*, Middelb. 1594, en in Duitschland driemaal, te Neustadt 1595, Hanau 1620, Frankfort 1621, herdrukt, en ook, door S. Ghijs, in het Nederduitsch overgezet, en te Amsterdam 1645 (3e druk) uitgegeven. Jacobus Gruterus, de raadpensionaris Roets, Petrus Bertius en zijn broeder Franciscus Lansbergen, vereerden dit werkje met hunne Grieksche en Latijnsche lofdichten. Scaliger prees meer dan eens deze leerredenen. Veel moeite werd aan Lansbergen veroorzaakt door zijne *Bedenkingen op den jaarlijkschen en dagelijkschen loop des aardkloots*, 1629, die hij in het Nederduitsch (Middelb. 1650, 4o.) uitgaf en door Martinus Hortensius in het Latijn (*Commentationes in motum terrae diurnum et annuum, et in verum adspectabilis Coeli typum, in quibus ἐπιστημονικῶς ostenditur diurnum annuumque motum, qui apparet in sole et coelo, sed soli terrae; simulque adspectabilis Coeli typus ad vivum exprimitur*, Middelb. 1630. 4o. en door David Goubard in het Fransch (Middelb. 1633, fol.), werden overgezet. Dit boek wekte sommigen op om den stilstand der aarde te verdedigen, zoo als Phocylides, hoogleeraar te Franeker, Petrus Bartholinus, Johannes Baptista Morius en Libertus Fromondus, welke laatste wederlegd werd door Jacob Lansbergen, een uitstekend sterrekundige, die zijns vaders bedenkingen verdedigde, waar tegen Fromondus weder een boek, *Vesta* genoemd, in 1634 heeft geschreven.

Volgens Cornelis Snouk of zijn leermeester de hoogleeraar Luyts, zou Lansbergen om zijn gevoelen nopens den stilstand der zon en de beweging der aarde te Goes van zijn predikambt zijn ontslagen. »Aan de zon stilstand, aan de aarde bewegingen toe te schrijven (lezen wij in de *Acad. Verhandeling* van den eerste) was de dwaling van Philippus Lansbergen, in zijn boek *de Uranometria-Hemel-metinghe*). De godgeleerden van Zeeland oordeelden, dat zulk een boek niet kon in 't licht gegeven worden door een lid der kerke, zonder zware ergernis, waarom de schrijver is gestreept en verworpen. Toen hij zich op de synode van Zeeland beroepen wilde"; doch 's Gravezande schrijft teregt, dat de ware rede van zijn ontslag sproot uit eene politieke factie tegen hem, en zijne medeleeraars, »die gezamentlijk hadden verzocht aan de kiezers te Goes, dat zekere regent, zijnde, naar 't schijnt, stadsdoctor, niet tot burgemeester mogt worden aangesteld, omdat zijne regering veel onrust had veroorzaakt, en hij eertijds de geloofsgenooten had verdrukt, maar nu de Gereformeerde religie scheen toegedaan." Lansbergen schijnt zich niet opentlijk over zijn onregtmatig ontslag beklaagd te hebben, maar wel zijn zoon en lotgenoot Petrus, in zijnen *Index Errorum coetus Zelandiae.* Ook verdedigde hem Cornelius Liens, doctor in de medicijnen te Zierikzee en naderhand Drost van St. Maartensdijk, in zijn in 1614 uitgegeven geschrift *Concertatio Epistolica cum adversariis Phil. Lansbergh.* Zelfs binnen Goes waren er, die in het vonnis van den coetus niet konden berusten, zoo als jonkheer Jan Pietersen Cats, Dignus Keetlaar, Adriaan Wissekerke en Iman Janssen Nachtegaal, toen waarschijnlijk ouderlingen. Deze en anderen, benevens zijn zoon Petrus, beriepen zich op de synode van Zeeland, in 1618 te Zierikzee, op welke zij wel verschenen, maar verklaarden, dat zij de zaak wilde brengen op de Nationale synode te Dordrecht, 'tgeen echter niet is geschied.

Lansbergen gaf zich te Middelburg meest over aan de wis-, sterre- en geneeskunde, welke laatste hij aldaar, gelijk voorheen te Goes, zal hebben uitgeoefend. Hij had het genoegen dat de staten van Zeeland hem met een jaarlijksch traktement begiftigden, waarschijnlijk tot verzachting van de uitspraak over hem gedaan, die niet gevoegelijk scheen wederroepen of vernietigd te kunnen worden. Voor den aanvang van den twist te Goes, was hij in groote achting bij de aanzienlijkste staatsleden van Zeeland en bij de regering te Goes, die, op verzoek des kerkeraads aldaar om een derden predikant, zijn zoon Petrus tot zijn ambtgenoot benoemde, die te gelijk met hem in 1613 van zijne dienst werd ontslagen. De graaf van Solms, krijgsbevelhebber te Hulst, had zoo veel achting voor hem dat hij brieven schreef, om aldaar te hebben tot Minister, »Philippum Lansbergium" aan de staten van Zeeland; maar deze verzochten daartoe iemand van de leeraren te Middelburg, »tot dat er een gedurige Minister te Hulst zoude beroepen zijn." De kerkelijken hielden 's mans geleerdheid en bekwaamheid in groote waarde. Hij werd verkozen tot praeses op de synode te Goes in 1597, en afgezonden als assessor op die van Veere in 1610. Zijn portret is zeer fraai door .... gesneden.

Behalve de gemelde schriften vervaardigde hij nog:

Chronologiae Sacrae libri sex, in quibus annorum mundi series, ab orbe condito, ad eversa per Romanos Hièrosolyma, novâ methodo ostenditur, Amst. 1624. 4o. Midd. 1645. 4o.

Cyclometriae novae libri duo, Middelb. 1616. 1628. 4o.

Astrolabium d. i. Verklaringhe van de platte sphaere van Ptolomaeus, Middelb. 1633. 4o. fig.

Progymnasmatum Astronomiae restitutae liber primus de motu Solis, Middelb. 1629. 4o.

Uranometriae libri tres, in quibus lunae, solis et reliquorum planetarum et inerrantium stellarum distantiae a terra et magnitudines hactenus ignotae perspicue demonstrantur, Middelb. 1631. 4o.

Triangulorum Geometricorum libri quatuor, Midd. 1631. 4o.

Introductio in Quadrantem, tum Astronomicum, tum Geometricum: nec non in Astrolabium, Middelb. 1633. fol., door Goubard in het Fransch en door Joh. Franz. Sil in het Hollandsch vertaald. (*Verklaeringhe van het gebruyck des Quadrants, oversien door* D. Goubard, ald. 1666. Ibid. 1650. 4o.

Later verscheen er eene overzetting van M. van Nispen met den titel Philippi Lansbergii, *Astronomisch en Geometrisch Quadrant. Mitsgaders deszelfs onderwys*, enz. Dordr. 1685. 4o.

Horologiographia nova, in quâ omne genus Sciotericorum Horologiorum ostenditur.

Tabulae motuum coelestium perpetuae, ex omnium temporum observationibus constructae, waaraan Lansbergen 40 jaren arbeidde.

Observationum Astronomicarum Thesaurus, door David Goubard in het Fransch (*Les Tables perpétuelles* de Philippe Lansberghe, Middelb. 1633. fol.) overgezet.

Verklaeringhe over de XXV Psalm ter danczegginge by hem gepredict, Rott. 1607. 16o.

Van de Vlakte, Middelb. 1666. fol.

Over de beweging des Aardkloots, Middelb. 1666. 4o.

Over het Astrolabium, 4o.

Opera Omnia, Middelburg, Zach. Roman, 1663. fol.

Zie, behalve Luiscius, Hoogstraten, Kok, Bayle, Saxe, *de Revue Univ., Woordenb. der Zamenl*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 775; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1035, 1036; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 206; Smallegange, *Chron. van Zeel.* bl. 432; de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 413; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 362; *Scaliger Sec.* p. 267, 417; Vrolykhert, *Vliss. Kerkh.* p. 71; Boxhorn op Reigersbergen, *Chr. van Zeel.* D. II. bl 462; Hunnius, *Stat. Vlaander.* bl. 121; J. W. te Water, *Kort Verh. der Ref. in Zeel.* bl. 286; Koecher, *Cat. Hist. der Ger. kerke*, bl. 317; Mart. Lipenius, *Bibl. Theol.* T. I. p. 254; Glasius, *Godg. Ned.* Afl. VII. bl. 346; Dresselhuis, *de Herv. Gem. te Goes*, bl. IX; *Cat. eener uiterst zelde. Verzam. van Holl Bijb. enz. verz. door* F. Muller, bl 85; *Cat. Bibl. Thys. in Acad. Lugd. Bat.* p. 36; *Bibl. Rem.* bl. 104; *Cat.* de Crane, bl 53; *L'Union, revue relig.* Brux. Avril 1855, No. 5; *Nouv. Biogr. géner.* p. Dr. Hoefer; Poggendorff, *Handwörterb. zur Geschichte d. exact. Wissenschaft*; Dan. Heinsii, *Poëm.* p. 111; Doesa, *Poëm.* p. 60; *Nav.* D. IX. bl. 153; Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 242; Mourik en Noordbeek, *Naamr. der Godg. Schrijv.*; *Algem. Letterl. Maandsch.* 1851. bl. 550; Muller, *Cat. van Portr.* en vóór de *Opera Omnia.*

LANSBERGEN (PETRUS à of VAN), zoon van den voorgaande, werd in 1587 te Goes geboren, in 1609 proponent, in 1610 predikant te 'sGravenpolder, in 1611 derde predikant te Goes, en daar in 1613 met zijn vader van de dienst ontzet. Vervolgens legde hij zich op de geneeskunst toe, en werd arts te Middelburg. Hij huwde N. van Clootwijck, dochter van Matthias van Clootwijck, burgemeester van Geertruidenberg, en van Henriette van Dommelen, afstammelinge van de heeren van Dommelen, die den 8sten Februarij 1687 stierf. Zij was de schoonzuster van Jacob Vallensis, die den 24sten Febr. 1644 stierf, na eerste geneesheer van Maurits en Frederik Hendrik te zijn geweest.

Hij schreef:

Ontdeckinge der schande van Mr. Apollonius, begaen in het excuseeren van sijn gedaen lasteren teghen Petrum Lansbergium, enz. Middelb. bij A. de Later, 1647. 8o.

Index errorum Coetus Zelandiae, dat is, Aenwijser van de erreuren en fouten bij den Coetus Zelandiae, begaen in den jare 1613, teghens Ds. Philippum ende Petrum Lansbergen uytgegeven, enz. Ibid. 1668. 8o.

Kort Bericht tegen de infame Leughenen onlanghs uitgegheven onder den versierden naem Ymant Velleplooter.

Bellum Germanicum Gustavi magni, Roterod. Arn. Leers, 1652. 12o.

Zie la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 248; Vrolykhert, *Vliss. Kerk.* bl. 72; Balen, *Beschr. van Dordr.* D. II bl. 1113, 1114; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 207; Glasius, *Godgel. Ned.* Afl. VII. bl. 347; Ab. Utrecht Dresselhuis, *de Herv. Gem. te Goes*, bl. X.

LANSBERGEN (JACOBUS à of VAN) zoon van Philippus en broeder van Petrus, werd omstreeks 1590 te Goes geboren, legde zich, op het voorbeeld van zijnen beroemden vader, op de wijsbegeerte, wiskunde en geneeskunde toe, en werd doctor in het laatstgemelde vak. In 1640 werd hij raad, daarna meermalen schepen en eindelijk in 1649 burgemeester, doch wijl hij verdacht raakte van het regt der kiezers in het veranderen der wet te hebben willen vernietigen, uit de regering gezet en vertrok hij naar Holland, waar hij denkelijk gebleven en in October 1657, in den ouderdom van 67 jaren, gestorven is.

Hij schreef:

Disputatio Epistolaris et Scholastica de Moscho, adversus Medicos Mittelburgenses, in *Tractatus varii de Moscho*, Middelb. J. Schilders et S. Moulert 1613—1614. Deze geneesheeren waren Cornelis Herls, David Ultralaeus en Hieronymus Smallegange.

Apologia pro commentationibus Philippi Lansbergii *in motum terrae diurnum et annuum adversus Libertum Fromondum, Theologum Lovaniensem et Joan. Baptistam Morinum, Doct. Med. et Parisiis Mathematum Professorem Regium*, Middelb. ap Z. Roman, 1633. 4o.

Hij is in prent gebragt met een bijschrift van Jacob Cats, dat men vindt bij de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 246.

Zie ook Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 405; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 208; G. Merklini, *Linden Renov.* p. 487; *Verh. van een gesprek in den Hage*, bl. 37; *Lijst der Reg. van Middelb.*

LANSBERGEN (FRANCISCUS à of VAN) ook Lansbergius, broeder van Philippus, waarschijnlijk te Gend geboren, werd predikant waarschijnlijk te Brugge, zeker te Gend, waar hij ook onderwijs gaf aan de jeugd, en in 1583 Antonius Walaeus de beginselen der Latijnsche taal leerde, totdat die stad, in het volgend jaar aan Parma overging. Sommigen willen dat hij vervolgens predikant te Antwerpen zou geweest zijn, daar hij in die stad ten jare 1609 eene langdurige zamenspraak en dispuut met zekeren pater Gauda heeft gehouden; maar het is denkelijk een misslag, gesproten uit verwarring van den voornaam. Hij is in 1593 uit Gend in Vlaanderen te Rotterdam gekomen. Daar staande werd hij de leer der Remonstranten toegedaan, en gaf in 1612 in het licht een *Kort en Christelijk examen over de Leerpoincten, die huiden ten dage in geschil worden getrocken, hoe weinig dat zij importeren*, Rott. 1612. In welk werkje hij beweerde, dat het geschil tusschen Remonstranten en Contra-Remonstranten punten betrof, die het fondament der zaligheid niet raakten, hetwelk door anderen werd wederlegd. Hij werd 20 Julij 1619 door den magistraat in Augustus door de Synode afgezet, en teekende den 10den September voor de gecommitteerde raden de acte van stilstand.

Behalve het bovengemelde werk schreef hij:

Gesprek over de Leere der Transsubstantiatie, gehouden binnen Antwerpen, tusschen Franciscum Lansbergium, *dienaar der gemeente Christi binnen Rotterdam, en* Petrus Gauda, *priester der vermaarde Societijt Jesu. Uitgegeven door* Samuel Lansbergius Francisci, *Bedienaar des H. Evangeliums in de gemeente Christi tot Rotterdam, en bij hem met zekere Annotatien op den kant verrijkt*, Rott. 1609. 4o.

Uitvaart van de Roomsche Transsubstantiatie, Rotterd. 1612. 4o.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. II. bl. 51, 180, 278, 429, 945, D. III. bl. 792, 872, 873, 914; Trigland, *Kerk. Hist.* D. IV. bl. 686—689; Leidekker, *Eer van 't Syn. van Dordr.* D. II. St. III. § 20—20; Baudartius, *Memor.* B. III. bl. 133—136; Soermans, *Kerk. Reg* bl. 79; Meursii, *Ath. Bat.* p. 325; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1185; W. te Water, *Hist. der Herv. Kerk te Gend*, bl. 62; Cattenburg, *Bibl. Rem.* p. 100; Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 50; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inz. in Nederland*, D. VIII. bl. 33; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 140, 376; van Harderwijk, *Naaml. der Rott. Pred.* bl. 17; *L'Union, revue relig.* Avril 1855, No. 4. Janssen, *Kerkh. te Brugge*, D. II. bl. 286; *Nav.* D. IX. bl. 155.

LANSBERGEN (SAMUEL à of VAN) zoon van Franciscus, predikant te Rotterdam, was de partij der Remonstranten toegedaan, en prees in een boekje, de onderlinge verdraagzaamheid aan. Vader en zoon beijverden zich zeer, de resolutie der Staten van Holland tot vrede der kerk door te dringen, terwijl Samuel zich ten dien einde door de classis van Schiedam liet afvaardigen naar verscheidene classen van Noord-Holland, om ze daar smakelijk te maken, en ten dien einde zeker

concept door hem opgesteld, door de predikanten te doen teekenen. Hij slaagde echter geenzins; zelfs maakte de classis van Gorkum zoodanige aanmerkingen op zijn persoon en concept, dat hem (schrijft te Water) waarschijnlijk de lust zal vergaan zijn, om zijn opzet te willen doorzetten. Bij omwending der zaken werd hij eerst door den magistraat van de dienst geweerd, en in 1619 door de Synode van Zuid-Holland afgezet, hebbende, gelijk hij zeide, reeds voor zijn magistraat een acte van stilstand in de kerkdienst geteekend. Hij behoorde tot de leden der vergadering der Remonstranten te Rotterdam, den 5den Maart 1619 bijeen gekomen, ten einde de lidmaten en kerken van de gemeente der Remonstranten, zooveel mogelijk was, bij de zuivere leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, te behouden, voor verstoring te behoeden en in onderlinge vrede en eenheid te verbinden.

Wegens deze vergadering werd hij den 19den Julij met zes andere predikanten gebannen en naar Waalwijk gevoerd. Hij vertoefde eenigen tijd te Antwerpen, en ging van daar met Grevinkhoven, in commissie, naar 's Bosch, (16 Aug. 1619). In 1621 was hij wederom in het land, en in Maart 1622 werd hij in zijn huis te Rotterdam scherp, doch te vergeefs, gezocht. Nadat de conspiratie tegen den prins ontdekt was, vertrok hij eerst uit het land, en verzocht daarna de acte van stilstand te teekenen, 't geen hem werd geweigerd (1623). Hij werd door de vergadering in de schuilplaats, benevens Bowius, Hollingerus en Sapma, tot classicale gedeputeerden aangesteld en hem, in commissie met twee anderen, de bediening van Hoorn opgedragen. In 1630 vervulde hij die van Rotterdam. In de vergadering van 16 October 1631, werd hij tot een der zeven gecommitteerden gekozen, tot voorziening der kosten, en 27 Februarij 1632 predikant te Rotterdam. In 1634, 1644, 1654, 1661 werd hij tot directeur benoemd. Den 2den December 1667 werd hij, op zijn verzoek, uit de dienst ontslagen, en overleed den 24sten October 1669. Zijn zoon Samuel werd in 1649 proponent en in 1650 predikant te Rotterdam, waar hij 5 November 1682 stierf.

Hij voorzag in 1640 het *Chr. Onderwijs* met schriftuurplaatsen aan de kanten en schreef:

Christelijke aanleidinge tot vrede en onderlinge verdraagsaamheit over de hedendaagsche verschillen, Rott. 1611.

Leidsman ter zaligheit ofte Stichtelijke Rijmgedigt over de Historie des lijdens en stervens en der begravinge onzes Heren Jezu Christi, 1626. 4o.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*; Cattenburg, *Bibl. Rem.* bl. 101; Tideman, *De Rem. broed.* bl. 29, 31, 47, 50, 52, 366. Glasius, *Godg. Ned.* Afl. VII; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. VII. bl. 3. *Nav.* D. IX.

LANSBERGEN (Samuel Hollingerus van) werd in 1711 proponent bij de remonstrantsche broederschap, en in dat zelfde jaar te Moordrecht beroepen. Spoedig ontstonden er, ten gevolge zijner levenswijze, allerlei kwade geruchten. Een diaken der gemeente verzocht in 1719 aan de vergadering der broederschap, dat eene commissie onderzoek naar die geruchten zou doen. De handelingen eener buitengewone vergadering werden echter gestuit, doordat een deurwaarder van het hof van Holland, op verzoek van den predikant, een mandement van purgie voorlas. De vier kerken, aan welke nu de behandeling der zaak werd opgedragen, besloten eerlang Hollingerus te suspenderen; doch deze verzette zich hiertegen, gesteund door zijn kerkeraad. Hij verdedigde zijn gedrag en dat des kerkeraads in eene *Verantwoording van den Moordrechtschen remonstrantschen kerkeraet tegen de onregtmatige proceduren door de remonstrantsche societeit van tijdt tot tijdt gehouden met hun en hunnen leeraer..... Neffens alle de stukken en bewyzen. Mitsgaders een eenvoudig verhael* enz., te Rotterdam in 1720 uitgegeven. Inmiddels besloot de groote vergadering, in 1720, Hollingerus te deporteren, en verleende aan sommige kerken de magt, middelen van justitie tegen hem te gebruiken. Dit geschiedde ook daar Hollingerus voortging met prediken. Lang nog duurde deze oneenigheid voort, terwijl de zaak voor het hof werd bepleit. Nadat de Moordrechtsche gemeente nu en dan door proponenten was bediend, en de kerkeraadsleden zich eindelijk onderworpen hadden, werd Hollingerus plaats in 1732 door Matthias van Gogh vervangen.

Hollingerus overleed in Januarij 1735. Zijne vrouw, Lydia Kelk, met welke hij den 22sten Junij 1719 in het huwelijk was getreden, overleefde hem.

Zie behalve het genoemde geschrift van Hollingerus, de *Zedige Verd. van de hand. der Rem. Societ.* enz. Amst. 1720. 4o. Tideman, *De Rem. broed.* bl. 134—136, 371.

LANSBERGHE (Jacob van), Burgemeester van Hulst, gaf in het licht:

Beschrijving van Hulst, behelzende haer oude opkomst, aenwasch, tegenwoordige toestandt en veelvuldige gedenkwaerdige zaeken, van tijdt tot tijdt daerin voorgevallen, Rotterd. 1692. 8o.

LANSBOOGY (F.) schreef:

Verklaaring van den dertigsten Psalm.

Zie Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godg. Schr. Aanh. op* Arrenberg.

LANSCHOT (Mr. Johan Alexander van) meesterknaap van Holland, bewindhebber der Oost-Indische Maatschappij ter kamer Amsterdam, schepen der stad Leiden, bekend uit J. le Francq van Berkhey, *Leydens Burger-traanen op de Grafzerken der Edels groot achtbaare Heeren vaderen Mr. Johan van der Marck, Mr. Jakob de Pla en van Lanschot*, Leyden, 1771. 8o.

LANSCROON (Kapitein) uit Utrecht, behoorde tot de bezetting van Oostende, toen die vesting door Albertus werd belegerd. Bij gelegenheid van de storm van den 7den Januarij 1602, hield hij van zijn vendel, sterk 125 koppen, slechts 3 man over.

Zie Haestens, *Beschr. van de bloedige ende strenge beleger. der Stadt Oostende* enz. (Leyden 1614) bl. 119; Bosscha, *Neêrl. held. te land*, D. I. bl. 375.

LANSMAN (Andreas), te Amsterdam geboren, Phil. Dr. en predikant te Abbekerk c. a. (1646); Edam (1648). In 1649, te Amsterdam beroepen, werd zulks om zijn jeugd door de stedelijke regering geimprobeerd. In 1650 vertrok hij naar Londen, in 1656 naar Amsterdam, waar hij overleed 12 September 1666, oud 43 jaren. Zijn zoon Johannes overleed als predikant te Weesp, 8 Januarij 1722.

Hij schreef:

Historie van de voornaamste dwalingen.

De Roomsche afval, 1665. 4o.

Zie *Aanh. op* Arrenberg, *Naaml. van Boek*; H. Croese, *Reg. de Pred. van Amsterd.*, bl. 78, M. Veeris, vervolgd door Paauw, bl. 122.

LANSSELIUS (Petrus) een jezuit, geboren te Grevelingen, ervaren in het Grieksch en in de Oostersche talen, vooral in het Hebreeuwsch. Hij stierf in 1632 te Madrid, waar hij ze onderwees.

Hij heeft in het licht gegeven:

S. Dionysii Areopagitae Opera. correctâ versione Joachim Perionii, una cum S. Maximi Scholiis et Pachymerae Paraphrasi in Epistolas eiusdem a se Latine redditas, additâ Disputatione Apologeticâ de Vita Scriptisque Dionysii, Paris, 1615. fol.

Dispunctio calumniarum, quae Justino Martyri inuruntur ab Isaaco Casaubono Ibid. cum Justini Operibus.

Scholia in ea Bibliorum sacrorum loca, ubi Emanuel Sa et Joan. Mariana deficiunt. Antv. typis Phant, 1624. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 746; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 986.

LANTFORTIUS (Johannes) à Turnhout, een Bosschenaar, bij uitstek ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen, waarin hij door Georgius Macropedius en Cornelius Valerius onderwezen was. Hij vormde zelve vele beroemde mannen. Terentius was zijn lievelingschrijver. Hij gaf, zonder naam, in het licht:

Praecepta Syntaxeos in compendium redacta.

Annotationes s. Scholia in diversos Grammaticos, Oratores, poëtas etc.

Tome IV Epistolarum S. Thematum discipulis praelectorum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 524; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 673.

LANTHEERE (N.) werd omstreeks in de tweede helft der achttiende eeuw, door Andreas Cornelis Lens te Brussel in de schilderkunst onderwezen. Hij vervaardigde historiëele onderwerpen met naakte figuren.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 952.

LANTHOVIUS (Caspar) werd in 1518 te Vimiac bij Atrecht geboren. Hij was een middelmatig dichter, blijkens zijn *Farrago Variorum Epigrammatum*, Duaci, 1587, waarvan eenige zijn opgenomen in de *Deliciae* van Gruterus, T. III. p. 55, 57. Hij leefde nog in 1616, en was toen 98 jaren oud.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p 329; Sweertius, *Athen. Belg.*; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 125.

LANTING (Kleis) werd den 17den November 1783 te Harlingen geboren, legde zich van jongs af toe op goud- en zilversmeden; vestigde zich omstreeks 1800 te Amsterdam, waar hij in 1816, op raad van eenige kunstvrienden, het drijven in zilver bij de hand vatte, waarin hij roem en eere verwierf. Hij vervaardigde onderscheidene historiëele stukken, kerk- en andere sieraden, als ook afbeeldingen van beroemde vaderlandsche mannen, zoo als die van H. Boerhave, Jer. de Bosch, C. van Bynckenshoek, J. Cats, J. Evertsen, P. Campen, P. Czn. Hooft, D. van Hoogstraten, S. van Hoogstraten, G. Japiks, J. H. van Kinsbergen, J. M. Kemper, P. Nieuwland, P. P. Rubens, R. J. Schimmelpenninck, S. van Slingelandt, S. Stevin, J. en C. de Witt. Inzonderheid verdienen nog het *moedig gedrag van den Prins van Oranje bij Quatre-Bras*, naar de schilderij van M. J. van Bree, en *Prins Frederik Hendrik te paard*, naar eene schilderij van A. van Dijck, vermeld te worden.

Hij stierf te Amsterdam den 15den Junij 1827.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 158.

LANTSCROON (Braem) of Lantscrone, raad, ouderman, schepen en burgemeester van Utrecht, werd in 1414 een reeks van jaren zijn stem en zijn gild ontnomen, wijl hij de ballingen had begunstigd.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 110, 155, 195, 235, 219, 285, 320, 349, 398, 426.

LANTSCROON (Jan van) schepen te Utrecht, „hoofdman der eerste batalie van de gilden", die in 1403 optrokken tegen den heer van Arkel, die uit de sloten Hagestein en Everstein, de burgers en ingezetenen van Utrecht groot nadeel veroorzaakten. Hij woonde in 1405 het beleg van het slot Everstein bij, en werd in 1414, gelijk aan Braem, voor een reeks van jaren, zijn stem en gild benomen.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 2, 39, 42, 63, 77, 98, 155, 156.

LANTSCROON (Jonge Adriaan van) schepen, raad, burgemeester en schatmeester te Utrecht, werd in 1449 door bisschop Rudolph uit de stad verdreven, doch in 1455 weder in zijn burgerregt hersteld.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. II. bl. 116, 295, 341, 356, 359, 397, 425, 439, 481.

LANTSCROON (Jan van) raad, ouderman en burgemeester van Utrecht, was in 1478 zegsman tusschen de vrouwe van Brederode en Reinier van Broekhuizen, en werd het volgende jaar, daar de aanhoudende twisten tusschen Gelderland en 't Sticht, niet ophielden, en de Gelderschen voortgingen met op 't Stichts grondgebied te plunderen en rooven, door den raad „gegont, de Gelresche mit hoer live ende goede te bezetten." Ook werd hij in dat jaar in den ban gedaan.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. III. bl. 47, 87, 128, 159, 218, 299, 301, 337, 468.

LANTSHEER (Jhr. Hendrik Willem) werd in 1784 kadet, in 1788 luitenant, 27 Februarij 1801 Kapitein Luitenant, in 1808 majoor, ging vervolgens in 's lands zeedienst over, werd in 1814 kapitein ter zee, den 1sten April 1830 schout-bij-nacht, en overleed den 23sten December 1836. Hij was een officier van groote verdiensten. Gedurende zijn verblijf in Rusland, in 1816, viel hem de eervolle onderscheiding te beurt, om den keizer in de sloep te vergezellen, welke dezen, van Croonstad naar het aan de Neva gelegene paleis Oranienbaum, moest overbrengen. Op dezen overtogt voer men aan boord van eenen driedekker, behoorende tot het, voor Croonstad ten anker liggende Russische eskader, onder bevel van den admiraal Crown. Eenige dagen daarna, vergezelde Lantsheer den keizer, op het in de nabijheid van het buiten-paleis Camino-Ostrof, voor anker liggende fregat, of keizerlijke jacht, en er werden eenige manoeuvres met de zeilen verrigt, onder het onmiddelijke bevel van den keizer zelve. Het uitdrukken van eenige kommando's in Hollandsche bewoordingen, zoo als die van *vaarwater*, *mast*, *schoot*, *bras* en andere, stelde hem in staat dezelve gedeeltelijk te begrijpen. Dit baarde natuurlijk bij den heer Lantsheer opmerking, welke hij de vrijheid nam, den keizer te kennen te geven, die daarop eenvoudig antwoordde, dat de Russen de zeevaartkunde van de Hollanders geleerd hadden; dat men deze als de grondlegger van het Russische zeewezen beschouwde, en dat men, bijgevolg, de kunsttermen, in Czaar Peter's tijd ingevoerd, behouden had.

Lantsheer was directeur en kommandant der marine te Amsterdam, ridder der Militaire Willems-orde 4e klasse en van den Nederlandschen Leeuw.

Hij schreef met A. C. Twent:

Woordenboek der Fransche Zee-termen, bijeenverzameld en in Hollandsche en gedeeltelijk in Engelsche kunstwoorden overgebragt, enz. (Fransch en Ned.) Amst. 1811. 8o. 2 d.

Zie Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetensch.* D. III. bl. 32, 33; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 497; *Partic. berigt.*

LANTSOCHTIUS (Christophorus), waarschijnlijk die Christophorus, welke eerst religieus te Brugge, daarna predikant te Rijsum, in 1567 van daar werd gezonden om de Vlaamsche broeders te bezoeken.

Hij was lid der Synode te Wezel in 1568.

Zie E. F. Harkenroth, *Kerk. Gesch.* bl. 348. J. J. Harkenroth, *Oostfr. O.* D. II. bl. 758. W. Columba, *Naaml. van Dokk.* bl. 118. 's Gravezande, *Tweeh. Gedacht. van het Syn. te Wesel*, bl. 226.

LAP (Jan) waarschijnlijk een Haarlemmer, leefde in het midden der zeventiende eeuw. Hij schilderde landschappen met ruïnen en eenige beelden, in den smaak van Jan Both. Zijne schilderijen zijn zeer, doch zijne teekeningen minder zeldzaam. Kramm noemt hem een bekwaam kunstenaar.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 932.

LAPIDANUS (Gulielmus) of van den Steene, geboren te Verviers, benedictijner monnik te St. Winoxbergen, schreef:

Methodus Dialectices Aristhotelicae, Lugd. 1542.
De non timenda morte, Lovan, 1538.
De miseria conditionis humanae, Ibid.
Conciliatio dubiorum in Sacrificiö Missae.
Enarrationes in VII Psalmis Poenitentiales, Lovan. 1530.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 322. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p.

LAPIDE (Cornelius Cornelii à) of Corneille de la Pierre en Cornelis Cornelissen van der Steen, werd omstreeks 1566 te Boekholt, omtrent een uur van Bree, in het land van Luik, geboren. Hij stamde niet, gelijk sommigen willen, van de adelijke baronnen von Stein in Frankenland af, maar, zoo als hij zelf schreef, waren zijne ouders landlieden. Hij studeerde te Keulen, ontving in 1584 den graad van meester in de vrije kunsten, trad in 1592 in de orde der Jezuiten en werd onderwijzer in de H. Schrift en het Hebreeuwsch te Leuven. Deze betrekking vervulde hij met grooten ijver gedurende twintig jaren, terwijl hij daarenboven nog elders predikte en de biecht afnam, gelijk in 1604 te Montaigu, waar hij op het punt was door Hollandsche cavallerie gedood te worden. In 1608 was hij met zijn ordebroeder, vader Adriaan Mangot, bij de conferentiën tusschen twee jezuiten en twee Rotterdamsche predikanten, Franciscus en Samuel Landsbergen, te Antwerpen gehouden. Omstreeks 1617 vertrok hij, op bevel van zijn generaal, naar Rome, waar hij wederom twintig jaren hetzelfde onderwijs gaf als te Leuven. Hij stierf aldaar den 12den Maart 1637 in den ouderdom van meer dan 70 jaren.

Men heeft van hem:

Commentaria in omnes Dvi Pauli Epistolas, Antv. 1614. 1617. 1621. 1622. *(Ult. edit. aucta et recognita)* 1633. 1656. 1665. 1669. fol. Paris, 1621. 1625. 1631. 1638. fol. Lugd. 1644. 1683. fol. Met zijne overige werken, Antv. 1681. 10 vol. Venet. 1708. 16 vol.

Dit werk is aan Matthias Hovius, aartsbisschop van Mechelen, opgedragen.

Commentaria in Pentateuchum Mosis, Antv. 1616. 1618. (*Sec. edit. aucta et recognita,*) 1623. 1630. 1648. (*Ult edit. aucta et recognita.*) Opgedragen aan Frans van den Bosch aartsbisschop van Kamerijk.

Commentaria in Jeremiam Prophetam, Threnos et Baruch, Antv. 1621 en met de drie volgende. Ibid. 1625. 1635. 1674. 1676. Paris, 1622.

Commentaria in Ezechielem Prophetam, Antv. 1621.

Commentaria in Isaiam, Antv. 1622.

Commentaria in duodecim Prophetas minores, Antv. 1625. 1628. Lugd. 1625.

Commentaria in Epistolas Canonicas, Antv. 1627. 1648. 1658. 1662. 1672. Lugd. 1627. Paris, 1631.

Commentaria in Apocalypsin S. Johannis Apostoli, Antv. 1627. 1629. 1672. Lugd. 1627. Paris, 1631.

Commentaria in Acta Apostolorum, Antv. 1627. 1628. 1662. 1672. Lugd. 1627.

Commentarius in Ecclesiasticum, Antv. 1630.

Salomon, sive Commentarius in Proverbia Salomonis, Antv. 1635. 1645. 1659. 1671. Paris, 1635.

Commentarius in Ecclesiastens, Paris, 1635. 1639. 1642. Antv. 1638. 1649. 1657. 1670. 1680. Lugd......

Commentarii in Cantica Canticorum, Lugd. 1637. Antv. 1638.

Commentarius in librum Sapientiae, Antv. 1638. 1649. 1657. 1670. 1680. Paris, 1639. 1642. Lugd......

Commentarii in IV. Evangelia, in duo Volumina divisi. Tomus primus complectens expositionem litteralem et moralem in SS. Matthaeum et Marcum. Tomus secundus complectens expos. litt. et mor. in SS. Lucam et Joannem, Antv. 1639. 1649. 1660. 1670. 1681. 1695. (*Editio recens, a quamplurimis mendis, quibus caeterae scatebant, diligentissime expurgata et castigata),* 1712. (dezelfde druk als die van 1695), Lugd. 1638. 1641. 1687. Paris. 1639.

Commentarius in Josue, Judicum, Ruth, IV libros Regum et II Paralipomenôn...... Tomus I continens lib. Josue, Judicum, Ruth et I Regum, Antv. 1642. *Tomus II, continens lib.* 2, 3, 4 *Regum et II Paralipomenôn*, Ibid, 1642. 1653. 1664. 1666. Paris, 1642. 2 vol.

Commentarii in Esdrae, Nehemiae, Tobiae, Judith, Esther et Machabaeorum libros, Antv. 1645. 1659. 1661. 1669. Paris, 1645.

Deze commentariën hebben grove gebreken. De stijl is duister, niet beschaafd, en het ontbrak den schrijver aan de noodige kennis der Oostersche talen.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 145, 146. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 196, 197. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 87. Simon, *Hist. Crit. des Commentair du N. T* 655—664. M. Elias Himmelius, *Tome II Disp. Dilherri*, Novemb. 1652. p. 664, ap Crenium, *Diss. I de Furibus Librar.* ed. 1716 p. 88. G. H. Goetze, *Disp. de Corn. a Lapide Comment. in Script. Sacr. Lipsiae*, 1699. 4o. *Cat. Bibl. publ. Lugd. Bat.* p. 7, 11, 14. Brunet, *Man. du Libr.* T. II. p. 323.

LAPIDE (Johannes à) of Jan van der Steen, ook Jan Morel genaamd, werd omstreeks 1596 te Antwerpen geboren, en in een gesticht van liefdadigheid opgevoed, trad vervolgens in de orde der Premonstratensen, verkreeg den rang van bachelier in de godgeleerdheid te Leuven en ging naar de abdij van Grimberg bij Leuven, om haar aldaar, waar hij reeds vroeger met het bestuur der novicen belast was, te onderwijzen. In 1630 werd hij prior dezer abdij, en den 12den April 1636 naar Leuven gezonden, om er de betrekking van president van het collegie der Premonstratensen te bekleeden, die sedert het overlijden van Jakob Petit, monnik in de abdij van Ninové vacant was. Den 12den Julij 1644 keerde hij naar zijne abdij terug, waar hij het priorschap tot zijn overlijden (den 31sten Januarij 1654, in het 59ste jaar van zijn leven) waarnam.

Hij schreef:

Cornelii Janssenii, Iprensis Episcopi.... Laudatio funebris dicta.... in insigni Ecclesiâ collegiatâ D. Petri 4 *Maii Anno* 1641, Lov. 1641. 4o.

S. M. Teresiae, *Doctricis Doctorum Encomium, dictum in templo RR. PP. Descalceatorum* 15 *Octobris* 1641, Lovan. 1641. 4o.

Hij gaf aan Sanderus bijdragen voor zijne geschiedenis der abdij van Grimberg.

Zie Sanderi, *Chorog. S. Brab.* T. III. *alt.* ad. p. 147, 149. D'Avrigny, *Mém. Chronol. et Dogm.* bl. 147. 148. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 561.

LAPIS (Girolamo), een Italiaan van geboorte, brugt een groot deel van zijn leven door te Rotterdam, Delft en 's Gravenhage. In de laatste stad was hij in 1760 lid van de confrerie-kamer *Pictura*, en nog in 1785 beoefende hij er het historiëele vak en vervaardigde landschappen, portretten en moderne gezelschappen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild* D. II. bl. 952.

LAPIS (H.) mogelijk een zoon van den voorgaande, was een verdienstelijk miniatuur-schilder. Hij schilderde o. a. *Het portret van* Carel, *Baron van Boetzelaar, Luitenant-Generaal, Gouverneur van de Willemstad*, dat door Jan Snoek is gegraveerd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 952.

LAPPER (Jan de) eigenlijk Jan Barendse, ontving waarschijnlijk den eersten naam wegens zijn voormalig handwerk, dat van schoenlapper. Hij was in 1620 te Haarlem geboren, ging ter zee varen en nam telkens bij zijne terugkomst zijn oud bedrijf bij de hand, in een hoekhuis, waar de Zwarte hond uithing. Op een zijner togten sneuvelde de kapitein, waarop Jan het bevel van het schip op zich nam, en zoo dapper streed, dat hij een Engelsch schip in den grond boorde, van een ander de masten over boord schoot en het zijne behouden te Texel binnenbragt. De staat beloonde zijn moed met eene medaille aan een gouden keten en *ƒ* 500. Hij kreeg daarop als kapitein het bevel over een nieuw schip *de Maarseveen* van 44 stukken. In 1658 was hij bij de vloot, die onder den luitenant-admiraal van Wassenaar, naar Dantzig zeilde, terwijl zijn naam onder de scheepsbevelhebbers als Jan de Lapper voorkomt. In een der zeeslagen van den 2e Engelschen oorlog (1666), verloor hij een arm, liet zich daarop aan de mast binden, en vuurde de zijnen zoo lang tot dapperheid aan, tot dat een tweede kogel hem het hoofd wegnam. Een zijner nakomelingen heeft zijne nagedachtenis vereerd door een opschrift op een blaauwen steen, in den gevel van het huis, dat hij te Haarlem bewoonde. P. H. Klaarenbeek heeft van zijne lotgevallen, met bijgevoegde overlevering, eene berijmde vertelling gemaakt, die zijne bekwaamheid in dat vak eer aandoet. Eerst werd het naamloos geplaatst in *Vaderl. Letteroef.* voor 1821, daarna opgenomen in zijn *Nagelatene Gedichten.*

Zie *Konst- en Letterb.* 1824. D. I. bl. 130. Kobus en Rivecourt, *Handb.* enz. D. I. bl. 130.

LAPPER (Hans de) burger van Schoonhoven, werd den 21sten Julij 1619, bij gelegenheid van het oproer te Schoonhoven, toen eenige Remonstranten te Nieuwpoort, een der afgezette predikanten hadden gaan hooren, en om die reden gevangen waren gezet, doodgeschoten.

Zie van Berkum, *Beschr. van Schoonh.* bl. 553.

LAPPIUS à WAVEREN (Gijsbert) of Gijsbert van der Lappen van Waveren, werd in 1511 te Weesp geboren, waar zijn vader, Jan van der Lappen, bailluw was. Hij was een leerling van Lambertus Hortensius te Naarden, en onderwees vervolgens zelve de grammatica te Zierikzee. Later werd hij student in de medicijnen te Leuven, en genoot er het onderwijs van Regnerus Gemma. Van daar begaf hij zich naar Bologne, waar hij den 10den October 1545, den doctoralen graad, uit handen van Jakobus Arichius ontving. Hij zette zich, in het vaderland wedergekeerd, eerst te Kampen en vervolgens te Utrecht neder, waar hij Jacoba van Westrenen huwde. Hij stierf den 4den Januarij 1574, en werd in de voormalige St. Paulus kerk begraven. Hij liet een zoon, Jan van der Lappen, na, die *ƒ* 800 aan het gesticht van Standonck te Leuven, vermaakte.

Hij schreef:

Institutiones Grammaticae, Antv. Henricus Petri, Middelburgensis, 1539. 12o.

Eene Latijnsche elegie vóór Lamberti Hortensii.

Enarrationes in Virgilii Aeneïda, Bas. 1559. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 290. Dez. *Fasti*, p. 273. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 45. Burmanni, *Traj. erud.* p. 172.

LAPPIUS à WAVEREN (Gijsbert) of Gijsbert van der Lappen van Waveren, kleinzoon van den bovenge-

melde en zoon van Jan van der Lappen en van Barbara Baec, te Utrecht geboren, studeerde te Leuven en te Douai en werd in Frankrijk doctor in de regten. Wedergekeerd, leefde hij te Utrecht tot zijn dood toe, en was een der uitstekendste geschied- en oudheidkundige van zijn tijd. Voetius noemt hem een groot oudheidkenner, Matthaeus een zeer geleerd man en een ijverig onderzoeker der oudheid, ook van Heusden en andere stemmen in dien lof en de laatste voegt er bij, dat het aan hem is te danken, dat zoo vele oude gedenkstukken, Utrecht betreffende, bewaard zijn gebleven. Hij was met vele zijner beroemde tijdgenooten in briefwisseling. Zijn sterfjaar is onbekend, doch hij leefde nog in 1648.

Hij gaf in het licht:

Johannes de Beka, Canonicus Ultrajectinus, et Wilhelmus Heda, Praepositus Arnhemensis, de Episcopis Ultrajectinis. Recogniti et notis Historicis illustrati ab Ant. Buchelio Batavo J. C. Accedunt Lamb. Hortensii Montfortii Secessionum Ultrajectinarum Libri, et Suffridi Petri Frisii Appendix ad Historiam Ultrajectinam, Ultraj. Joan à Doorn, 1643. fol.

Observationes de morte Alberti Pighii, tegen Jan Gerhard, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Jena. Lappius deelde ze aan Barthold Nihusius, bisschop van Mysie, suffragant van Mentz, mede, die ze gevoegd heeft in zijn *Hypodigma, quo diluuntur nonnulla contra Catholicos disputata in Corn. Martini tractatu de Analysi Logica.*

Epistola Johanni Isaacio Pontano in *A. Matthaei Syll. Epistol.* Ep. 167.

Hij hielp Valerius Andreas bij het zamenstellen van zijne *Bibl. Belg.* en hield zich bezig met het leven van den president Viglius, dat echter niet is verschenen.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 290; *Fast. Acad. Lovan.* p. 273; Voetius, *Lib. I Polit. Eccles. Tract.* II C. XII. VIII. Matthaeus, *de Jur. gladii*, p. 9; *Dedicat.* T. II. *Anal. med. aevi*; van Heussen, *Hist. Epis. Traj.* T. I. p. 127; Burman, *Traj. Erud.* p. 172; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 46; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. van Ned.* D. IX. bl. 33.

LAPREI (Joannes), anders gezegd Hans Lipperhei, te Wezel geboren, doch burger en inwoner van Middelburg, ten tijde van Zacharias Jansen, werd, door het toeval even als deze, tot de uitvinding van de groote teleskopen en zamengestelde mikroskopen geleid en trachtte die te verbeteren. Men vindt zijne afbeelding en die van Jansen vóór P. Borellus *de vero Telescopii Inventore*, met het onderschrift: *Hans Lipperhey, secundus conspiciliorum Inventor*, terwijl onder die van Jansen staat: *Zacharias Jansen, sive Joannides, primus conspiciliorum Inventor.*

Zie verder Borellus, l. c. p. 25—37. De la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 299, 304. van Kampen, *Gesch. der Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 322.

LAQUY (Willem) werd in 1738 te Bruel, tusschen Keulen en Bonn, geboren. Hij vestigde zich te Amsterdam, en werkte eerst een tijdlang in de behangselfabriek van Remmers. Toen hij met dezen in onmin was geraakt, oefende hij, die reeds eenige bekwaamheid in de schilderkunst had verworven, zich in het kunstkabinet van den heer Braamcamp met het teekenen naar schilderijen van voorname meesters; het voornaamste daarvan was de beroemde »kraamkamer van G. Dou," die hij met meesterlijke naauwkeurigheid, in olieverw en op de grootte van het oorspronkelijke gecopiëerd heeft, en welke copij zich thans nog bevindt bij zijne eenige dochter, J. Laquy, douarrière Vermeer, te Kleef. Deze copij is van te grooter waarde, omdat het oorspronkelijke van Dou op de zeereis naar Rusland is te loor gegaan. In 1769 werd hem door de Stads-Teeken-Akademie de gouden eerepenning toegewezen. Hij legde zich vooral toe op het teekenen en schilderen van binnen-huizen en gezelschap-stukken, die, meest uit den deftigen stand genomen, vrolijk en aangenaam van toon, maar te weinig zedig van kleur en ook niet met genoegzame vlijt naar het leven zijn bewerkt. Hetzelfde geldt van zijne teekeningen. Volgens Kramm heeft hij ook portretten vervaardigd, o. a. dat van den dichter Lucas Pater.

Hij stierf in 1798 te Kleef.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 159, Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 952.

LARANUS (Everardus). Zoo wordt hij onder de *Mss. Acta Synodi Wesaliensis* bij Trigland en Ens genoemd. 's Gravesande noemt hem Gerardus Laranus en Sardemann Gerhard Larenius of Larenensis. Hij werd geboren in Vlaanderen, en vluchtte om den geloove naar Wezel, waar hij in 1568 lid der Synode was, en nog in 1574 vertoefde, toen hij door de Synode aldaar naar Rees werd gezonden, om er de gemeente op te rigten. Oneenigheden met de gemeente te Emmerik schijnen hem bewogen te hebben, zijn predikambt aldaar neder te leggen, en zich naar Goch ter woon te begeven. Verdere berigten nopens hem zijn niet tot ons gekomen.

Zie 's Gravesande, *Tweehonderdjarige Gedacht. van het Synode te Wesel*, bl. 222; J. Ens, *Kort Hist. ber. van de publieke Schrift.* bl. 286; Gerhard Sardemann, *Geschichte der Ersten Weseler Classe*, S. 21.

LAREN (Joost van) *de Oude*, zoon van Mr. Jacob van Laren en van Jaquemyne van Damme. Jacob werd den 15den Augustus 1563 te Comine, in Vlaanderen, geboren. In 1580 verlieten zijne ouders deze plaats, vestigden zich te Yperen, en overleden aldaar in 1583, acht dagen voor dat die stad door Parma werd belegerd. Nadat hun zoon te Ryssel in de Fransche taal onderwezen was, werd hij te Yperen klerk op de griffie, deed aldaar in 1581 belijdenis van de hervormde godsdienst, en werd door het consistorie verzocht »zich tot het aanleeren der Latijnsche taal en studiën te begeven, en zich geheel aan de kerkdienst te wijden." Hij voldeed aan dit verlangen en begon, zes weken na den dood zijner ouders, aldaar opentlijk in de St. Nicolaas kerk te prediken, en den 4den Februarij 1504, werd hij door Johannes des Ourssyns tot predikant bevestigd. Reeds den 10den April daaraanvolgende, werd hij door den vijand gedwongen met zijne ambtgenooten deze stad te verlaten. In Mei predikte hij gedurende drie weken te Utrecht, en ontving aldaar een beroep naar Brussel. Toen hij den weg naar die stad door den vijand versperd vond, bleef hij te Antwerpen, en werd aldaar, volgens sommigen, tot predikant van het gasthuis aangenomen. Hij bediende dit ambt tot 23 Augustus 1585, toen hij met de overige predikanten gedwongen werd, Antwerpen te verlaten. In September van hetzelfde jaar werd hij te Arnemuiden beroepen, den 16den Mei 1608, in plaats van David de Dieu, te Vlissingen. Het schijnt echter dat hij niet zeer gereed was dit beroep aan te nemen, want Olivarius en Hondius moesten tweemaal naar Arnemuiden, om hem daartoe te overreden. Hij werd in verschillende kerkelijke zaken gebruikt. Zoo was hij in 1586 in de commissie der kruiskerken, in 1610 behandelde hij, van wegen den Vlissingschen kerkeraad, benevens zijn ambtgenoot Olivarius, de zaak van Mylius op de Synode te Veere. In 1613 was hij scriba op den coetus te Goes, toen Philippus en Petrus Lansbergen, vader en zoon, van hunne dienst te Goes werden ontslagen. Hij overleed den 24sten October 1618 en werd in de Oude kerk begraven. Zijne zinspreuk was *Non est mortale quod opto.*

Den 4den December 1583 huwde hij Maaijken Knockaarts, Jans dr., die den 5den September 1599 ontsliep. Den 21sten November van hetzelfde jaar hertrouwde hij met Katelyne le Blonk, weduwe van Louis Langlets van Kapo bij Valenciennes. Zij stierf den 30sten October 1602, en den 10den Augustus 1603 trouwde hij voor de derde maal met Maaijken Barends van Middelburg. Uit zijn eerste huwelijk liet hij negen kinderen na.

Daniel (die volgt); Joost (die volgt), Jeremias, predikant te Koudekerke in Walcheren, later te Londen, gehuwd met Lijsbet Jans; Samuel, predikant te Heynkenszant in het land van Goes, gehuwd met Adriaenken Cats; Jacobus, predikant te Renesse, in het land van Zierikzee, gehuwd met Adriaenken Jaspers; Petrus, predikant te Nisse, in het land van Goes, in 1638 op de Synode te Tholen overleden; Bernardus, die, na voleindigde studiën, niet spoedig genoeg beroepen zijnde, wegens zijne bekrompene middelen, genoodzaakt werd als commies eene West-Indische reis te doen, daarna op de Groenlandsche vloot en in 1634 te Axel predikant werd. Hij huwde Lysebet Quintens; Maeijken, gehuwd met Elias Moris, predikant te Kruiningen; Jaquemynken, den 9den Februarij 1630 met Bastiaan Jansen gehuwd.

Zijne aanteekeningen, waaruit Vrolijkhert zijne berigten

nopens hem putte, waren vroeger in bezit van de Vlissingsche familie Lowiessen, later in dat van den staatsraad H. van Royen en thans in dat der familie van Assen. Zij zijn, benevens het getuigschrift, door de kerk van Antwerpen aan hem in 1585 gegeven, en een eigenhandige brief van Festus Hominius aan hem, medegedeeld door N. C. Kist, in *Ned. Archief voor Kerk. Gesch.* D. IX.

Zie ook Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 64; Hannius, *Zeeuwsche Buyse*, bl. 337; Teissier, *Repub. der Gel.* Nov. 1715, bl. 470.

LAREN (Daniël van) oudste zoon van Joost van Laren en van Maaijken Knockaarts, den 3den Januarij 1585 te Vlissingen, daar zijn vader toen predikant was, geboren. · In Aug. 1606 werd hij, na bij de classis van Walcheren peremptoir geëxamineerd te zijn, predikant te IJzendijke. In 1609 werd hij, in plaats van Abraham van der Mijle, predikant te Vlissingen. Hier was hij zeer bemind, doch werd wegens zijne bijzondere en onregtzinnige gevoelens, in 1624 naar Arnhem verplaatst. »In 1624, lezen wij in het vervolg op Merulaas *Tydstresoor*, »ontstond in de kerke van Walcheren een groote beroerte, door dien zeker predikant (van Laren) aldaar begon de opinie der Chiliasten te drijven, en zich op de gave der prophetye te beroemen. Om welke te stillen heeft de classis van Walcheren goedgevonden, dat de predikant van daar zou vertrekken en zijne opinien en prophetyen voor zich houden."

Later schijnt hij in zijn gevoelen omtrent het chiliasme veranderd te zijn, daar hij een tractaat tegen de chiliasten schreef, waartoe hij »bewogen werd, omdat hij beschuldigd werd aan deze dwaling vast te zijn." Ook schreef hij in de voorrede zijner *Meditatiën over den Catechismus.* »Ik verwerpe ook in deze meditatiën de chiliasterij, bestaande in een aardsch koningrijk, wettische offerhanden en vleeschelijke wellusten."

Zijn sterfjaar is niet bekend, doch in 1648 was hij nog in leven, daar hij toen correspondens Gelriae op eene hollandsche Synode was. Hij liet bij Janneken van Beloos o. a. na een zoon, Joost, in 1612 te Vlissingen geboren, die predikant te IJsselstein is geweest. Een zoon van dezen, ook Joost genoemd, werd predikant te Trigt, van wien in 1755 nog nazaten te Rotterdam leefden.

Vrolijkhert vermeldt aangaande hem deze bijzonderheid, dat, toen hij te Arnhem predikant was, daar eens de zeven zonen van Joost van Laren *de Oude*, alle bij elkander waren, en dezen toen op eene heusche wijze door den magistraat gearresteerd wierden, en niet ontslagen, dan onder voorwaarde, dat ze allen daar eens zouden prediken, 't geen ze ook deden.

Van Laren was een zeer geleerd man, blijkens de volgende schriften:

Tractaat van het lijden van Christus.

Meditatiën over den Catechismus, Arnhem, 1636. 8o.

Levens Fontein, Arnh. 1665. 4o.

Historie van de Samaritaansche Vrouwe, 4o.

XXXII Predikatiën over Johannes IV: 43, 4o.

Twee meditatiën over 't lijden en sterven Jezu Christi, Arnhem, 12o.

Capernaum verkraght en nedergestooten, 12o.

Goddelijke vierschaar in 's menschen harte, 1665. 12o.

Theocrati Justi in Apocalypsin Prolegomena sive Notationes prooeminiales, 1627. 4o.

Ook met den titel:

Lareni in Apocalypsin Notationes prooemiales. Quibus accessit Discursus de continuatione Romani Imperii, tum ex Daniele, tum ex Apocalypsi, Arnhemii, Joannes Jacobi, *sumtibus ipsius auctoris*, 1642. 12o.

Zie le Long, *Bibl. Sacra*, p. 984; Smallegange, *Chron. van Zeel.* bl. 381, Verv. op Merula's *Tydtresoor*, bl. 1109 (Leijden, 1627 in fol.); Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 70 volgg; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 207; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D IX. bl. 55; *Aant. en Verv. van Ned. Boek.* bl. 120, 121; Koecher, *Hist. van den Heidelb. Catech.* bl. 327; van Alphen, *Prol. Oecon. Cath. Palat.*

LAREN (Joost van) *de Jonge*, zoon van Joost van Laren en van Maaijken Knockaarts, werd den 27sten Februarij 1586 te Arnemuiden geboren, bezocht de Latijnsche school te Middelburg, vervolgens de hoogescholen te Leijden, Franeker en wederom te Leijden, werd in 1608 predikant te Ellewoutsdijk en Oudelande, in 1610 te IJzendijke, in 1616 te Koudekerke, in 1618 te Vlissingen, in plaats van zijnen vader, waar hij den 6den October 1653 overleed. Zijn lijk werd, door 700 man gevolgd, in het vaderlijk graf in de Groote kerk bijgezet. De lijkpredikatie werd door Joh. Teeling en Joh. Hoornbeek gehouden. Hij was een man van ongemeene godzaligheid en geleerdheid, en nam een zeer werkzaam deel aan de overzetting en revisie van den Staten-Bijbel. Vrolijkhert maakt melding van vele kostelijke stukken, en eigenhandige brieven van Bogerman, Bucerus, Walaeus, Baudartius en anderen aan hem gerigt, inzonderheid de Staten overzetting betreffende, die bij de familie bewaard werden. Zelfs blijkt het uit deze stukken, dat de overzetting van Job en Daniel, benevens de kantaanteekeningen op laatstgemeld boek van zijne hand zijn.

Hij huwde in Julij 1608 Magdaleenka Lambrechts, die den 18pen September 1609 in het kraambed overleed. 2. den 11den April 1610 Sara, dochter van Jan Baggaert van Thielt in Vlaanderen, bij welke hij 9 kinderen won, onder welke Joost (die volgt) en David predikant te Moerspeuye en naderhand te Oost-Souburg. Na haar dood (1633), hertrouwde hij 11 Sept. 1635, met Zoetje Schoutens, weduwe van Jaques Roze. Hij overleed 6 October.

Zijn portret is in 1653 door Mattham gegraveerd in fol. met het onderschrift:

Jodocus Larenus, Ecclesiae Vlissinganae Minister ac S. Codicum illustrissimorum Ordinum Belgicorum auctoritate delectus interpres, en een Latijnsch vers van Jac. Schildius.

Hij schreef:

Examen ad Cap. IX, Epist. ad Romanos.

Responsio ad analysin Jacob Arminii in IX Cap. ad Romanos, Mediob. 1616. 8o.

Epistola ad rev. et clariss. Virum Gulielm. Apollonii contra Calumnias libelli famosi, cui nomen Grallae, Ibid. 1646. 8o.

Responsio ad Grallarum Authoris Anonymi Bombomachiam Vlissinganam, Ibid. 1647. 8o.

Responsio ad libellum cui titulu Grallator furens, Ibid. 1648.

Data Pensa trahamus, seu ad colum Flissinganum Responsio, Ibid. 1649. 8o.

Pleias in Caput 12 *Isaiae*, Roter. 1651. 8o.

Tuba Tsephaniae, Ibid. 1653. 8o.

De Melchisedeco Disputatio, 8o.

Vroeghpredicatie, gepredickt binnen Vlissingen den 30sten *Aug.* 1648 *over Hozea IV:* 15, *ter occasie dat het volck uyt vermaeck met zulcken menigte liep na de afgodische steden om haren ommeganngh en afgoderye te besichtigen*, Vliss. bij A. van Laren, 1669. 4o.

Twee en vijftig Predicatiën over bysondere texten der H. S., Vliss. 1657. A. van Laren, 1670. 4o. met portr.

Korte en bondige verklaring van den 16 *Psalm*, Ibid. 1669. 8o.

Spieghel voor het vereenigde Nederlant, Ibid. 1669. 4o.

Het beloofde zaedt der vrouwe, vermorselende den kop van de oude Slange, Ibid. 1669. 4o.

Historie van de Hovelings zoon, 4o.

In de *Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* te Leyden, vindt men een handschrift, getiteld: *Predicatiën over versch. texten, openbaarlyck gepredikt in de gemeynte die Christo Jesu vergadert wert op den Hoeck. Door Jodocum Larenum*, 1650. Waarschijnlijk bediende hij in het genoemde jaar de gemeente van den Hoeck bij lening, gelijk zijn vader, predikant te Arnemuiden, in 1605, op last der classis, de gemeente in Sluis heeft gedaan.

Zie la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 141; Vrolykhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 96; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzonderh. voor Ned.* D. V. bl. 120, 149, D. IX. bl. 326; Hinlopen, *Hist. van de Ned. Overz. Bezitt.* bl. 70; Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 53; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 365; *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. IX. bl. 54, 55; *Cat. der Bibl. der Rem. te Amst.* bl. 87; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk.* bl. 462; *Cat.* de Greve, bl. 72. *Cat.* Stolker, bl. 31.

LAREN (Abraham van) oudste zoon van Joost van Laren, predikant te Vlissingen, en van Sara Baggaart, werd aldaar den 26sten Junij 1633 geboren. Hij was boekhandelaar, boekdrukker, stadsdrukker en ouderling bij de Hervormde gemeente. Hij zette uit het Engelsch over:

Christ. Love's *Christens Onderrigtinge over* 1 *Cor. VII:* 30, 31, Vliss. 1659. 12o. (Love was een presbyteriaansch predikant te Londen, die den 22sten Aug. 1651 gehangen werd, wijl hij zich ten gunste van Karel II had verklaard.)

Christ. Love, *Dienst der Engelen aan de Uytverkorene op Aerden*, Vliss. 1659. 8o.

Twee predicatiën van de nuttigheyt en profyt der Godlyke Overlegginge over Haggai, Cap. I vers 5, door **William Fenner**, *B. D.* enz. bij H. Smidt, 1661. 8o.

Fenner was een ijverig Puritain, die te Oxford den rang van bachelier had bekomen. Hij was eerst predikant in het graafschap Stafford, voorts rector van Rochefort in het graafschap Essex, waar hij in zijn veertigste jaar, omstreeks het jaar 1640, stierf.

Goddelyke Vierschare.

Mr. R. Greenhams, *Korte en bondige Regulen gesonden aen een Edel Juffrouw, welcke in haer gemoet bestreden was; seer dienstigh voor die met aenvechtingen des Satans gequelt syn*, 2e dr. Dordr. bij N. de Vries, 1677. 12o.

Hij zelf schreef:

Noodtsueckelyke Reformatie, omtrent het Ampt der Ouderlingen enz., Vliss. 1673. 12o.

Zie la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 124. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 206. Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 93.

LAREN (Joost van) zoon van Joost van Laren, *de Jonge*, en van Sara Baggaart, werd den 16den April 1621 te Vlissingen geboren, ontving. van den 9den April 1631 af het onderwijs van Schemeringius, rector der Latijnsche school aldaar, verliet haar, na den 1sten Junij 1635 eene oratie onder den rector Abraham Beeckman gehouden te hebben. Na eerst onder zijn vader en vervolgens te Utrecht gestudeerd te hebben, keerde hij naar Vlissingen terug, werd den 31sten October en den 14den November 1641 geëxamineerd, den 4den Mei 1642 adjunct predikant te Ovesande en Driewegen, den 21sten Sept. 1642 te Mauritsfort, waar hij in Maart 1653 overleed. Hij huwde den 9den Junij 1643 te Veere met Tanneken Leenaerts, dochter van Adriaen en Lysabet Flaminx, en liet kinderen na.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. IX. bl. 68.

LAREN (Aernoud van) zoon van Jeremias van Laren, predikant te Londen. Van hem bestaat een handschrift, 400 bl. in 8o., behelzende godgeleerde *Adversaria* in 't Latijn, vroeger in de bibliotheek van wijlen Prof. Clarisse.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. IX. bl. 68.

LAREN (Catharina van) dichteres uit het midden der zeventiende eeuw. Men heeft o. a. van haar een gedicht *Op de inwijding der herbouwde kerk van Bergen-op-Zoom, plegtelijk geschied den XV van Wijnmaand* 1752, *door den eerw. Heer Korn. Gentman Leidekker.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 353.

LAREN (G. van) een dichter uit de zeventiende eeuw, blijkens zijn gedicht vóór den *Spieghel der Barmhartigheyt* enz. door J. Vermuyden.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de Lijst van Ned. Dicht.* bl. 58.

LAREN (A.). Men vindt van hem:

Adriaen Adriaensz., Verscheyden gheestelycke ende stichtelycke Tractaten, ghemaeckt door den Eerweerdighen Heere en Meester A. Laren, 1570. 4o.

Zie *Oude en Nieuwe Boeken ter verkr. bij E. H. Tassemeijer te Rott.* No. 6.

LARENUS (Jodocus), omstreeks 1586 te Middelburg een zeer beroemd notaris, bij wien Antonius Walaeus drie jaren gewoond heeft.

Zie *Vitae Select aliquot virorum qui inclar.* Lond. 1681. 4o. *ed. Gulielmo Batesio*, p. 604. Vrolykhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 73.

LARLETANUS (Andreas) of van Larrelt, een geleerd en vredelievend man, in 1565 van Larrelt naar Norden beroepen, overleed in Augustus 1577.

Zie Meiners, *Oost-Fries. Kerk Gesch.* D. I. bl. 85, 393, 394.

LARMENIUS (Matthaeus) beeldhouder te 's Hage, werd in 1683 meester bij de confrerie aldaar.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. III. bl. 952.

LAROON (Marcellus) werd in 1653 te 's Hage geboren, vergezelde zijn vader, die hem de eerste beginselen der schilderkunst had onderwezen, naar Engeland, waar hij eerst het onderwijs van den portretschilder La Zoon en later dat van Flechière genoot. Hij had echter het meest aan zich zelven te danken, en daar hij naarstig de natuur bestudeerde en haar geheel volgde, had hij een eigendommelijke manier van werken. Kneller gebruikte hem voor het bekleeden zijner portretten, daar hij zeer naauwkeurig teekende en geen zijner tijdgenooten hem in het schilderen van draperiën evenaarde.

Kramm geeft een lijst zijner etsen, die in den geest van Ostade zijn, zoo als *Verscheiden beoefenaars der schermkunst; de krooning van Willem III; Een kapitein te paard en een soldaat te voet* in 4o. oblong; *Eene vrouw aan een man, die op een stoel zit, te eten, gevende*, in 4o. zeer zeldzaam; *Twee boeren, de een links, houdt eene pot vast, de andere regts, rookt zijn pijp*, in 4o. oblong zeldzaam; 4 stuks *bambochades*, in 4o. zeldzaam.

Hij overleed te Londen in 1705.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 159. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 953.

LARREY (de) of de Larray, zoon van den generaal-majoor van dien naam, werd, op voorstel van Zijne Hoogheid, door hunne Hoog Mog., in het laatst van 1748, tot minister van dezen staat aan het hof van Frankrijk benoemd, om de zaken van de republiek aldaar waar te nemen, tot dat een extraordinair ambassadeur van hier derwaarts zou gezonden zijn. Van Wijn meldt dat hij en de heer Marcelis naar Frankrijk gezonden werden, om met het Fransche bewind te handelen over de hernieuwing van het verdrag van koophandel van den jare 1739. Zulks mislukkende, keerden zij naar Holland terug, doch vertrokken spoedig wederom derwaarts om pogingen tot een nieuw verdrag aan te wenden. Men wilde de Nederlanden wel begunstigen, doch geen tractaat van koophandel met hen sluiten. In 1749 werd hij met van Deurs, gewezen secretaris van den ambassadeur van Hoeij, naar St. Malo gezonden, om met 's Konings gemagtigden de vrijgeving der prijzen, die, na verloop van zes weken, sedert de teekening der voorafgaande vredepunten, door de Fransche kapers prijs gemaakt waren, te regelen. Larrey, die 21 Mei 1749, als minister aan 't hof van Frankrijk verbleef, werd door eenige pachtbedienden in zijne woning overvallen, doch ontving van den koning volkomen genoegdoening.

Zie van Wijn, *Bijv. op Wagenaar, Vad. Hist.* D. XX. bl. 92, 101, 103, 108—110. *Ned. Jaarb.* 1748. bl. 1227.

LARSEN (George) volgens Nagler, een hollandsch beeldhouwer, die eenigen tijd in Engeland werkzaam was. In 1654 vertrok hij naar Berlijn, om de modellen voor kindergroepen te vervaardigen, ten behoeve der perken van het koninklijke slot.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 953.

LARSON (Johan) leefde in de tweede helft der zeventiende eeuw te 's Hage, waar hij statuaris of steenbeeldhouwer was. In 1663 werd hij met W. Doudijns en J. Westerbaan, hoofdman der confrerie-kamer. Hij overleed in 1664.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 953.

LARUE ( ) was op het eind der achttiende eeuw als kunstgraveur te Brussel gevestigd. Van hem worden o. a. 12 *Portraits des Syndics des Nations de Bruxelles, pl. en haut*, vermeld. Mogelijk is hij dezelfde met Larue, ook Verstraten genoemd, een teekenaar van land- en stadsgezigten.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 159. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 953.

LASCO (Johannes à) ook van Laski, Lasky, à Lasko, werd in 1498 uit een der edelste geslachten van Polen geboren. Zijne ouders moeten een der edelste familiën van het koningrijk en zijn vader oom der koningin van Polen zijn geweest. Zijne broeders, Hieronymus (Jeroslaw), Stanislaus en Ladislaus, waren in dien tijd zeer bekend en de eerste een

man van hoog aanzien, gezant van koning Ferdinand aan den Turkschen keizer, en later gouverneur van Warschau.

Johannes, voor den geestelijken stand bestemd, ondernam, na voleindigde studie, belangrijke reizen. Te Zurich maakte hij kennis met Ulrich Zwingli, en door dezen werd hij met de H. Schrift en het protestantisme, dat hij openlijk omhelsde, bekend. In 1525 ontmoeten wij hem te Bazel, waar toen Erasmus van Rotterdam leefde. Deze koesterde weldra hartelijke vriendschap voor den jongeling, gelijk uit zijne brieven aan en over hem overvloedig blijkt.

Van Bazel reisde à Lasco, om staatkundige redenen voor zijnen koning naar Frankrijk en Spanje, juist ten tijde dat Karel V en Frans I schijnbaar een naauw verbond van vrede sloten. In zijn vaderland weêrgekeerd werd hij proost van Gnesen en Lenczız, custos te Plozko, kanunnik in Krakau en tot bisschop van Cujavien bestemd. Hij arbeidde in deze betrekking aan de hervorming van zijn vaderland, doch toen hij zag dat hij zulks te vergeefs deed, verliet hij het en begaf zich, na een korten tijd te Leuven vertoefd te hebben, naar Embden, »eene herberg van Gods verdrukte en verdrevene gemeente", huwde een meisje uit den burgerlijken stand en leefde ambteloos op een door hem gekocht landgoed. Hij stond zeer in gunst bij graaf Enno van Oostfriesland en ried hem om, in plaats van den gestorven Maninga, laatsten proost van Embden, een super-intendent te benoemen, waartoe hij zijn vriend Hardenberg aanbeval. Eerst na Enno's dood, 1543, volgde zijne weduwe, gravin Anna, dien raad op, doch bood niet zijn vriend, maar hem zelven de betrekking van super-intendent aan, waartoe hij zich met veel moeite liet overhalen. Met onverschrokken moed kampte hij in deze betrekking tegen groote moeijelijkheden, doch hij overwon ze alle en wist de gravin te bewegen de beelden en altaren uit de kerken te verwijderen, en trachtte het Protestantismus meer en meer over de Roomsche eeredienst te doen zegepralen. Van hoog belang was hetgeen Lasco ter organisatie der hervormde kerk te Embden deed voor de Nederlanden, op welke die van Oost-Friesland zulk een gewigtigen invloed had. Weldra echter kwam hij in meer regtstreeksche aanraking met de Nederlandsche Protestanten. Aanleiding gaf daartoe zijn verblijf te Londen. Toen koning Eduard VI, na den dood van Hendrik VIII, op raad van den hertog van Somerset en van aartsbisschop Cranmer van Canterbury de reformatie in Engeland wilde invoeren, riep hij een aantal beroemde godgeleerden en onder deze Melanchton, Petrus Martyr, Bernard Ochin, Paulus Fagius, Martinus Bucerus en à Lasco.

Vermomd reisde hij door de Nederlanden naar Engeland, doch keerde plotseling naar Oost-Friesland terug om de invoering van het Interim af te raden. Te Londen had zich eene gemeente van hervormde vlugtelingen uit Duitschland, Frankrijk, maar vooral uit Nederland, gevestigd, wie Eduard de Augustijnenkerk had afgestaan. A Lasco werd, bij zijne tweede komst te Londen, tot haren super-intendent en Delenus Gualterus, Martinus Micron, Franciscus Riverius en Richardus Gallus tot zijne medeleeraren benoemd. Zij predikten in de Hollandsche en Fransche taal. Ten haren dienste vervaardigde à Lasco eene kerk-ordening, eerst met verkorting in het Hollandsch vertaald, in afschriften verspreid, doch in 1554 door Martinus Micron te Londen uitgegeven, onder den titel *Christelicke Ordenınhen der Nederlantschen ghemeynte Christi die van den Christlicken Prince co Edewaert den VI in het jaar te Londen inghestelt was.* De oorspronkelijke was in het Latijn geschreven (*Forma ac ratio tota ecclesiastici Ministerii, in peregrinorum, potissimum vero Germanorum Ecclesia: instituta Londini in Anglia, per .... Regem Eduardum VI Anno ....* 1550, *cum brevi etiam (in epistola nuncupatoria) calumniarum quarundam refutatione: quae falso adversus ipsum, in Martiniani cujusdam apud Bremen Pastoris farragine inspersae habentur*, en te Frankfort in 1555 gedrukt, (*Impressum Francofurti anno* 1555 8o.)

Doch deze was niet de eenigste verdienste van à Lasco omtrent de eerste gevestigde Nederlandsche gemeente. In Oost-Friesland had hij in den Anglicaanschen geest een katechismus geschreven, die in afschriften verspreid, doch in het Oost-Friesch vertaald en vervolgens door den Gendschen edelman Johan Utenhove, ouderling der gemeente te Londen, in het Nederduitsch overgezet werd, met den titel van *De Catechismus oft Kinder-Leere, die men te Londen, in de Duitsche Ghemeynte, is gebruyckende. Psalm* 119. *Hoe sal een jonghelinck zijn leuen onstraffelijc leyden? ten sy dat hi dat stelle na den geyst des Woordts. Gedruct tot Londen, bij Steuen Myerdman, An.* 1551 in 8o. met eene voorrede of liever opdragt van den vertaler aan de Nederlandsche (Duytsche) gemeente te Londen. Deze catechismus, in 1553 te Londen bij Nycolas van den Berge, in 1557, 1558, 1563 te Embden en later meermalen herdrukt, zou, volgens Ubbo Emmius, door à Lasco alleen vervaardigd zijn geworden, edoch Meiners toont overtuigend aan dat hij in het vervaardigen er van door zijne ambtgenooten werd bijgestaan.

A Lasco zelve vervaardigde nog een klein onderwijsboekje, in het Latijn achter zijne vermelde *Forma ac ratio* gevoegd, en door Utenhove overgezet en achter zijnen catechismus (uitgave van 1566) gevoegd met den titel *Eene corte ondersoeckinghe des ghelooves over denghenen, die haer tot de gemeynte begheven, ende des Heeren avondtmaal met haer houden willen.* Dit eenvoudig, beknopt, evangelisch en geheel in den Anglicaanschen geest geschreven boekske, bleef in de Nederlandsche kerk in gebruik, totdat het in 1618 en 1619 door het meer Calvinistisch *Kort begrip* werd vervangen. Na den dood van koning Eduard en de troonsbeklimming van koningin Maria werden à Lasco, Martyr, Micron, Utenhove en anderen ontslagen, terwijl vele in den kerker geworpen, veroordeeld en verbrand werden. Met twee schepen, die ongeveer 175 personen bevatten, vertrok à Lasco naar Denemarken, waar hij een toevlugtsoord meende te vinden, doch de onverdraagzaamheid der Lutheranen berokkende hem vele moeijelijkheden en verdriet, zoodat hij met eenige zijner lotgenooten naar Oost-Friesland overstak, waar gravin Anna hem met open armen ontving: anderen vestigden zich te Frankfort, Straatsburg en andere plaatsen. Te Frankfort vormde à Lasco uit Walen, Hollanders en Engelschen, met verlof van den senaat, eene eigene gemeente, doch ook hier lieten de Lutheranen hem geen rust, en, in weerwil der voorspraak van Melanchton, den keurvorst van den Paltz en den landgraaf van Hessen, was hij genoodzaakt het overschot der gemeente naar Stutgard te voeren, waar hem nieuwe moeijelijkheden wachtten. Eindelijk keerde hij in den herfst van 1556 over Wittenberg, waar hij een dag bij Melanchton bleef, naar Polen terug. Hier arbeidde hij ijverig tot bevordering der hervorming en werd door koning Sigismund tot super-intendent der Protestantsche gemeenten in Groot-Polen benoemd, doch hij had een onophoudelijke strijd met de Katholieken en Socinianen. Terwijl hij zich bezig hield met eene Poolsche overzetting der H. S., bezweek deze edele kampvechter den 15 Januarij 1560.

De grootste mannen van zijnen tijd hebben met den hoogsten lof van hem in hunne schriften gewaagd en nog is zijne nagedachtenis in zegening in de Protestantsche kerk.

De heer A. Kuyper heeft eene prijsvraag over à Lasco te Groningen ingeleverd, die met goud bekroond, doch nog niet gedrukt is.

Zie, behalve *de Biogr. Univ.*, Jöcher, Aschbach, Bertrami, *Historia critica Johannis a Lasco*, Sleidani *Comment*, fol. 103, 250, 358 (Argent 1571); Erasmi, *Epist.*, lib. 17, 14, p. 782 (ed. Lond. 1642), lib. 19, ep. 13, p. 830, ep. 74, p. 894, lib. 21, ep. 62, p. 1126 cet.; *Brevis et fidelis narratio de instituta ac demum dissipata Belgarum, aliorumque peregrinorum in Anglia ecclesia, ac potissimum de susceptis postea illius nomine itineribus, quaeque eis in illis evenerunt, in qua multa de coenae Dominicae negotio aliisque rebus lectu dignissimis tractantur per Joh. Utenhovium Gandavum*, Basil. 8o,; M. Adami, *Vitae erud. phil.* p. 5, *Bibl. Bremens*, Cl. III. Fasc. I; Cl. VI. Fasc. Cl. VII Fasc. II. p. 313, 314; Ubbo Emmius, *Rer. Fris. Hist.* Lib. LX. p. 948 et pass. (edit. Lugd. Bat. 1616 Fol.); Dan. Gerdesii, *Scrin. antiq. S. Miscell. Gron.* T. II. p. 876 seq.; Simon Abbes Gabbema, *Epp. Clar. Vir.*; Th. Crenius, *Animadv. philol. et hist.* T. IV. p. 238; Bretschn, *Corp. Reff.* T. V. p. 213, s.s.; Niemeyer, *Coll. confess.* p. 1111. Not. 18; van Alphen, *Prol. Oecan. Cat. Pal.* Fol. 6; Hume, *History of Engl.* Vol. IV. p. 373; Ranke, *Deutsche Gesch. zur Zeit der Reform.* B. V. S. 204; Plank, *Geschichte der protest. Lehrbegr.* V. 2. p. 35; Schröckh, *K. G. S. d. Ref.* Th. II. S. 688 Fol.; Henry, *Leben Calvini*, Bd. III. p. 433, 434; Seisen, *Geschichte der Reform. zu Heidelberg*, S. 126; Baur, *Handwörterb.* Th. III. S. 191; Jac. Verheiden, *Af-beeld. van sommighe in Godts-Woordt ervarene mannen, die bestreden hebben den Antichrist*, bl. 60 (met zijn afbeelding); Koecher, *Catech. Hist. d. Kerk in de Nederl.* bl. 179; Le Long, *Verhaal v. d. eerst oorspr. d. Nederl. Geref. Kerk onder het kruis*, bl. 25 volgg.; Meiners, *Oostfr. Kerkgeschied.* D. I. (Reg.); Wiarda, *Ens. Gesch.* D. II. bl. 311; *Formul. v. Eenigh.* bl. 46; Brandt, *Hist. der Reform.* D. II. bl. 318; Harkenroth, *Oostfriesche oorspronck*, D. I. bl. 358, 541, 632; Schijn, *Hist. der Mennon.* D. III. bl. 585, 398, 399, 400; Beninga, *Chron. v. O. Friesl.*, in Matth. *Anal.* IV. p. 411 seqq. 812; Brucherus, *Geschied. van de opkomst der*

Herv. in de Prov. Gron. (Reg.); Kist en Royaards, *Arch. van Kerk. Gesch.* in *Nederl. Arch. van Kerk Gesch.* (Reg.); *Levensb. van ber. mannen*, D. V. bl. 130, 132; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv.* D. I. (Reg.) Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.; *Cat. eener uit. zeldz., Verz. van Holl. Bijb. verzam. door F. Muller*, bl. 86.

LASCON (Iglo) een stoutmoedig Friesch krijgsheld, die onder Odilbaldus de Hycambriers en Westphalen overwon, en onder wien Odilbaldus opvolger Udolphus Haron, de krijgskunde leerde. Hij zou in het jaar 409, het drie en negentigste van zijn leven, te Dockenburg overleden en begraven zijn. Suffridus Petrus schrijft hem eene menigte werken toe.

Zie Hamconii. *Frisia*, p. 19, 20; Suffridus Petrus, *de Orig. Fris.* Lib. II. Cap. 15; *de Script. Frisiae*, p. 19, 20; Otto Scharlens, *Cronyk van Friesland*, bl. 31.

LASSONIUS (P.) rector in Delft, schreef:

Korte ende eenvoudighe Verklaringhe des eersten ende tweeden veers in den 140 *Psalm*, Rott. Jan van Waesberghe, *aen de Marct, in de Fame*, 1606. 16o.

Zie *Cat. eener uiterst zeldz. Verz. van Holl. Bijb.* verz. door F. Muller, bl. 85.

LASSUS (Roland de) of Orlando di Lasso, Orlando Lasso, Roland Lassé, Roland Lass, Roland de Ladre, een beroemd musicus uit de zestiende eeuw, in 1520 te Bergen in Henegouwen geboren, was in zijne vroege jeugd koorknaap in de parochie van St. Nikolaas en vertrok op zijn twaalfde jaar, in het gevolg van Ferdinand van Gonzaga, onderkoning van Siciliё, naar Italië en bleef omstreeks drie jaren met hem in Milaan. Achttien jaar oud, volgde hij Constantijn Castrcotto naar Napels, waar hij bijna drie jaren bij den markies de la Terza doorbragt. Uit Napels begaf hij zich naar Rome, waar hij kapelmeester der kapel van St. Jan van Lateraan was. Twee jaren later reisde hij met Julius-Cesar Brancaccio, Napolitaansch edelman, naar Frankrijk, vervolgens naar Engeland, waar hij door Hendrik VIII met eere werd ontvangen. Van daar ging hij naar de Nederlanden en vertoefde eenigen tijd te Antwerpen, van waar hertog Albert van Beijeren hem in 1557 naar Munchen riep en tot zijn eerste kapelmeester aanstelde. In 1574 werd hij door de aanbiedingen van Karel IX bewogen, om met zijn gezin naar Parijs te gaan, doch onder weg den dood van dezen vorst vernomen hebbende, keerde hij naar Beijeren terug, en verbond zich aan prins Willem, zoon van Albert.

Keizer Maximiliaan II had zoo groote achting voor zijne talenten, dat hij hem tot den adelstand verhief. Hij stierf den 13den Junij 1593 te Munchen. Hij werd in zijn tijd voor den eersten musicus van Europa gehouden. Men zeide van hem:

Hic ille Orlandus lassum qui recreat orbem.

Het volgend grafschrift werd op hem vervaardigd:

»Étant enfant, j'ai chanté le dessus:
»Adolescent, j'ai fait la contre-taille·
»Homme parfait, j'ai résonné la taille:
»Mais maintenant, je suis mis au bassus,
»Prie, Passant, que l'esprit soit là-sus

Een schilder, Bosquier genaamd, vervaardigde zijn portret, waaronder men het volgende distichon plaatste:

»Ut Mons Orlandum Lysippi fingeret arte,
»Bosquier hanc tabulam pinxit Apellis ope

De regering van Bergen liet naar dit portret een standbeeld vervaardigen, dat men langen tijd in de kerk van St. Nicolas heeft gezien, met den naam van Orlando di Lasso op het voetstuk en deze regels er onder:

Montigenae Orlando, quod eo nascente renata est
Musica. Montenses hoc posuere decus.

Hij gaf in het licht:

Meslanges d'Orlando de Lassus, ou Recueil de ses plus beaux ouvrages de Musique, Paris, Adr. le Roy et Rob. Ballard, 1576. Deze bundel bevat epigrammen, sonnetten liederen van Marot, Ronsart en andere Fransche dichters, door hem op muziek gesteld.

Continuation des Meslanges d'Orlando de Lassus etc., Paris, Adr. le Roy, 1584.

Theatrum Musicum.

Patrocinium Musices.

Motetorum et Madrigalium libri, trium, quatuor, quinque, sex et octo vocum, te Napels, Venetië, Munchen en Antwerpen gedrukt.

Liber missarum.

In de koninklijke bibliotheek te Munchen berusten nog 191 zijner compositiën.

Hij huwde Regina Weckinger, die den 3den Junij 1600 overleed.

Zijn portret vindt men in een zijner Mss. te Munchen (Boetpsalmen) en daarnaar o. a. vóór de *Notices biographiques* van Delmotte en vóór *De Levensgeschiedenis van Orland de Lassus* door Dr. F. C. Kist, 'sGrav. 1841. 8o., waarin men de opgave vindt van de meest belangrijke bronnen over hem.

Zie Val. Andreas, Foppens, Paquot, Moreri, Sweertius; H Delmotte, *Not. sur Roland de Lattre, Lasse ou Lassus* Valenc. 1836. 8o. A. Matthieu, *Rol. de Lattre, sa vie et ses ouvr.* Gend, 1856. 8o. *Rol. de Lassé, Comp. Belge, né à Mons en* 1520 in *Mess. d. Scienc. Hist.* 1850. p 163. Thuani, *Hist.* Lib. 57, p. 166, (ed. 1607) Brasseur, *Sydera ill. Hann. Script.* p 84, 85. Teissier, *Elog.* T IV. p. 203 (uitg. van 1715). Boussu, *Hist. de Mons*, p. 180, 433.

LASSUS (J.) schreef:

Nieuwe Wijze om de beenbreuken en de ontledingen te behandelen, Amst. 1778. 8o.

LASTDRAGER (Abraham Johannes) werd den 7den Junij 1788 te Houten, in de provincie Utrecht, waar zijn vader, Hendrik Lastdrager, predikant was, geboren. Zijne moeder was Maria, dochter van Johannes Brill, predikant te Rijswijk, bij 's Gravenhage. Toen hij vier jaren oud was, verloor hij zijne moeder, en werd hij opgenomen door zijne grootouders, den evengenoemden predikant Brill, en diens echtgenoot Elisabeth de Marre. Na het onderrigt van den kundigen dorps-onderwijzer Oosterlandt genoten te hebben, werd zijne opvoeding te Amsterdam bij een oom van vaders zijde voltooid.

Na eenigen tijd op het kantoor van den notaris Adam Houtkoper werkzaam te zijn geweest, werd hij in 1807 ordinaris klerk bij het ministerie der Staatssecretary, in welke bediening hij tot den 29sten September 1810 werkzaam bleef, op welk tijdstip hij, ten gevolge der inlijving van het koningrijk Holland in het Fransche keizerrijk, eervol werd ontslagen. Weldra werd hij geplaatst als extraordinaris klerk bij den raad ter judicature voor de middelen te water en te lande, en bleef als zoodanig werkzaam tot aan de opheffing van dat ligchaam. Van 1811 tot 1812 was hij particulier secretaris van den Inspecteur-generaal voor de waterstaat, A. F. Goudriaan, en bepaaldelijk belast met de redactie der stukken in de Fransche taal. Zijn doel om eene vaste aanstelling in het *Corps des ponts et chaussées* te bekomen, door eenen algemeenen maatregel van bestuur ten eenemale verijdeld zijnde, besloot hij zich wederom tot het vak van notaris te wenden, werd als eerste klerk ten kantore van den heer F. A. de la Rivière te Breda, en, na diens dood, in die betrekking ten kantore van de notarisssen Baak en Cramer te Amsterdam geplaatst. Daar hij er de noodige bekwaamheden toe had, zou hij naar eene aanstelling als notaris gestaan hebben, ware de omwenteling van 1813 niet tusschen beide gekomen. Den 1sten Januarij 1814 werd hij, door invloed van den inspecteur-generaal der belastingen, den heer Hanegraaff, tot controleur der indirecte belastingen benoemd in het ressort Amerongen. Den 1sten Januarij 1817 werd hij overgeplaatst naar de stad Utrecht en het volgende jaar naar Amsterdam. Intusschen was hij, den 11den Augustus 1815, in het huwelijk getreden met Dina Elizabeth van Hoogdalem. Zijn huisgezin groeide spoedig aan, en duchtende dat zijne bezoldiging niet toereikende zou zijn, om de kosten eener groote huishouding te bestrijden, nam hij in 1818 het kloekmoedig besluit, om zich de vereischte kundigheden eigen te maken, ten einde, na eene aanstelling als onderwijzer bekomen te hebben, een instituut voor jonge jufvrouwen op te rigten, waaraan toen groote behoefte was. Na een vereischt examen voor de provinciale commissie van Noord-Holland afgelegd en den rang van onderwijzer van den tweeden rang verkregen te hebben, opende hij een instituut, welks bloei weldra aan zijne verwachting beantwoordde, en dat hij in 1843, ten gevolge van het overlijden van een bloedverwant, wiens woonhuis hem ten deel viel, naar 's Hage verplaatste. Sedert ontsloeg hij zich van het aandeel, dat hij tot dus verre aan het onderwijs genomen had, en liet de directie der school aan zijn oudsten dochter over. Hij stierf den 20sten Januarij 1855. Lastdrager was een zeer kundig man, en vooral ervaren in de geschiedenis

van zijn tijd, waarvan hij menige proef heeft gegeven. Onder anderen werd zijn *Gedenkstuk van Nederlands verlossing* met de gouden eerepenning, uit naam van den luitenant-admiraal van Kinsbergen, door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen uitgeloofd, en zijne verhandeling ter beantwoording der vraag: *Wat moet men doen, om het oud Hollandsch karakter te herstellen?* door dezelfde Maatschappij met goud bekroond. Menig belangrijk werk, bepaaldelijk voor de schooljeugd, is ook door hem in het licht gegeven. De Maatschappij van Ned. Letterk. te Leyden, benoemde hem, den 23sten Julij 1836, tot haar medelid.

Hij schreef:

Gedenkstuk der Verlossing en Herstelling van Nederland 1813, uitgegeven door de Maatsch. T. N. v. 't A. Amst. 1817. 1818. 2e dr. 8o.

De Nederlandsche Zeeloods Frans Naerebout, Amst. 1820.

Tafereel der Omwentelingen in Europa, sedert de vernietiging van het Westersch-Romeinsche Rijk tot aan onzen leeftijd, gevolgd naar het Fransch van L. W. Koch, met 7 kaarten, Amst. 1823.

Proeve eener Geschiedenis van het Koningrijk der Nederlanden, 1815—1830. 2. dl. Amst. 1832—35. *m. kaart.* 8o.

Tafereel der Omwentelingen in Europa, in eene volgreeks van (10 gekleurde) kaarten, Amst. 1834. langw. form.

Nieuwste Geschiedenissen van Nederland in Jaarlijksche Overzigten (ook van Europa's toestand,) m. pl. en k. Amst. 1839—1848. 8 d. 8o.

Geschiedenis des Vaderlands voor Jonge lieden, kl. 8o. met pl. Haarl. 1838.

Bijdrage tot de Geschiedenis van het onderwijs in Nederl. sedert 1825, Leyden, 1849. 8o.

Belegering en Verdediging des kasteels van Antwerpen, m. pl. en k. 1846.

Tafereelen en Karakterschetsen uit Vaderlandsche Geschiedschrijvers, sedert het begin der zestiende eeuw, voor Protest. Jongelingen, 1851.

Over den invloed van den Chemischen en Physischen toestand van het luchtgestel en van den grond, op het karakter der Noord-Nederlanders, in het *Mengelwerk van den Rec. o. d. Rec.* 1830. No. 5, 8o

Keur van Levensschetsen voor Jongelieden.

Zie *Hand. der Jaarl Algem. Verg. van de Maatsch. van Ned. Letterk.* 1855; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* (Regist.)

LASTEYRIE (O. P.) schreef:

Verhandelingen over de Spaansche schapen, derzelver opvoeding enz. 2 st. Haarl. 1802. gr. 8o.

Zie *Cat.* de Lange van Wijngaarden, bl. 79.

LASTMAN (PIETER) werd, volgens Balkema, in 1581 en volgens Bryan nog later geboren, ontving het onderwijs van Cornelis van Haarlem, en vormde verder zijn smaak naar de antieken en andere groote voorbeelden in Italië. »Zijne ordonnantiën, meldt Immerzeel, »waren doorgaans beeldenrijk en de stoffaadje oordeelkundig gedrapeerd; het naakt teekende hij naauwkeurig en de draperiën waren welgeschikt," doch hij muntte niet uit in koloriet, ook ontbrak het hem aan bevalligheid en in het costuum hield hij zich streng aan de waarheid. Zijn schilderwerk komt zeldzaam voor. De heer Kramm te Utrecht bezit twee schilderijen van hem, *de Opwekking van Lazarus,* vol beelden, uitmuntend geschilderd en van zijn laatsten tijd, en de *Vlugt naar Egypte,* uit eene vroegere school. Naar onderscheidene zijner schilderijen zijn gravuren vervaardigd, als *Abraham met den Engel* door J. van Somer, in mezzotinto; *Een landschap met den jongen Tobias* door S. Frisius; *Een landschap met ruïnen* door J. van Noort.

Zijne etsen zijn zeldzaam doch bekend. Kramm vermeldt: *Judith, en Thamar in een landschap,* in de manier van Rembrandt; *Eene vrouw onder een gewelf gezeten, wier hoofd met een sluijer bedekt is, en die de handen voor zich heeft* en een *Duitsch Burgemeester, die een op den voorgrond staanden knaap een aalmoes geeft,* met het monogram M. S., dat is, volgens Nagler, M. Sorg.

Dezelfde meldt, dat hij in 1626 de kunst om de gravuren te illumineren, heeft uitgevonden, doch Heller schrijft deze uitvinding aan zijn zoon Nikolaas toe. Later heeft E. Leblond, uit Frankfort a. M., deze kunst tot meerdere volkomenheid gebragt. De groote Rembrandt en de verdienstelijke Jan Livens waren zijne leerlingen. Jan Six vervaardigde een gedicht tot lof van de door Lastman vervaardigde *Offerstaatie van Listeren.* Ook J. van den Vondel bezong dit stuk en maakte een bijschrift op zijn door de Keijzer geschilderd portret. Hij stierf te Haarlem in 1649.

Zie van Mander, *Lev. der Schild.* f. 207; Houbraken, *Lev. der Schild.,* D. I. bl. 97, 296; Wagenaar, *Amsterd.* D. XI. bl. 407; *Chron. van het Hist. Genootsch.* D. IX. bl. 370; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 160; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 954; P. Yver, *Supplem. tot Rembrandts etswerken; Cat. van Schilder.* in het *Mus. Boymans,* bl. 22; Six, *Ged.; Bloemkrans van versch. Gedicht.*

LASTMAN (NICOLAAS PIETERZOON), ook Nicolaes Petri en Petersz. genoemd, zoon van den voorgaanden, werd volgens Balkema en Nagler in 1619, volgens Bryan Stanley in 1609, en volgens Kramm in 1590 of 1595 te Haarlem geboren. Hij was, gelijk zijn vader, schilder en graveur. De schilderkunst leerde hij van Jan Pinas, wiens trant hij volgde, en de graveerkunst waarschijnlijk van Saenredam. Heller meldt dat hij gedrukte prenten in kleuren heeft gemaakt, zoo als *Petrus uit de gevangenis verlost; de Marteldood van Petrus; de barmhartige Samaritaan* en *een landschap* naar zijne eigene teekening. Hij heeft ook eenige platen gesneden voor Thibault, *l'Académie de l'Epée* etc., in groot atlas formaat. Zijn sterfjaar is onzeker. Heller meent dat hij tusschen 1602 en 1648 werkzaam was.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.,* D. II. bl. 160; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.,* D. III. bl. 954.

LASTMAN (CORNELIS JANSZ.) was in 1626 schipper op het schip *de Pascaert* en schreef:

Konst der Stuurluiden, Amst. 1675. m. pl. in den tekst, 4o. Amst. 1702. 4o.

Groote Zeevaert, 4o.

Tafelen der Hoekmaten en Zijlijnen, 8o.

Zie *Chron. van het Hist. Genootsch.* D. VIII. bl. 972, 341; Arrenberg, *Naamreg. van Boek.* bl. 243.

LASTPENNING (ENGEL), geboren te Krommenie, begaf zich in zijne jeugd ter zeevaart en werd tot kapitein van een roei-jagt bevorderd. Hij komt voor als kapitein eener galei in de geschiedenis van den mislukten aanslag van Sonoy in 1576 op de stad en het slot van Muiden. Toen Sonoy des morgens te zeven ure van den 10 Mei van dat jaar met eenige schepen en galeijen en 2500 mannen voor Muiden kwam, voer de galei van Lastpenning het eerst de haven in. Hij onderging bij die gelegenheid den heldendood.

Zie Soeteboom, *Zaanl. Oudh.* D. I. bl. 513 volgg; Velius, *Chron. van Hoorn,* bl. 250; Pers, *Ontsteld Leeuw.* bl. 542; Koning, *Gesch. van het Slot te Muiden,* bl. 109; *Navorscher,* D. V. bl. 64.

LASZ (BARTHOLOMEUS VAN) of Lasicius, een geneesheer te Groningen, bloeide in het begin der zeventiende eeuw en schreef een *Tractaet van de elendigste Pyne des Steens.*

Zie Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.

LATANÉ (PETRUS), zoon van Joseph Latané, J. U. D. en regter te Perigeux en van Anna van Brugiere, werd den 2 Februarij 1658 aldaar geboren. Na zich in de voorbereidende wetenschappen in verschillende steden geoefend te hebben, keerde hij in 1675 naar de ouderlijke woning terug. Vervolgens studeerde hij drie jaren te Montpellier, waar hij zich vooral onder Barbeyrac, den oom van den beroemden Groningschen regtsgeleerde van dien naam, in de medicijnen oefende. Na te Valence den 23 Maart 1677 de doctorale waardigheid verkregen te hebben, vertrok hij naar Parijs, waar hij de voorlezingen van den beroemden Pierre Michon Bourdelot, geneesheer van den graaf de Noailles en later van den prins van Condé, vooral door zijn *Recherches sur la Vipère* (1670 12o.) vermaard, en de lessen van Nic. Lémery, hoogleeraar in de chimie, bijwoonde. Zich vervolgens in zijne geboortestad neêrgezet hebbende, werd hij, wijl hij zich onvoorzigtig over geestelijke zaken had uitgelaten, genoodzaakt de vlugt te nemen en kwam met zijn broeder, tegen het einde der maand October 1685, te Rotterdam aan en begaf zich naar Leeuwarden, waar hij zich neêrzette, en de praktijk uitoefende. Toen da-

gelijks de roep van zijne bekwaamheden grooter werd, benoemden hem curatoren der hoogeschool te Franeker tot lector in de geneeskunde, den 27 Mei 1691 tot buitengewoon, den 6 Mei 1693 tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde, welke laatste betrekking hij den 22 Junij van dat jaar aanvaardde met eene redevoering *de Officio Medici*. In Februarij 1701 werd hij ook hoogleeraar in de botanie, in plaats van den overleden Phil. Matthaeus, ook gaf hij, na het vertrek van Abraham Cyprianus naar Leyden, lessen in de anatomie. Zijn voordragt was duidelijk en praktikaal, zijn praktijk gelukkig, zoodat de princesse weduwe van Oranje-Nassau hem tot haren lijfmedicus benoemde. Vriemoet vermeldt, dat Latané vooral gebruik maakte van *de Pulvis Sympatheticus*. Hij overleed den 26 Julij 1726. De hoogleeraar Albert Willem Melchior hield eene lijkrede op hem. In 1694 huwde hij Margaretha, dochter van Abraham Steinda, S. Theol. en Phil. Doct., hoogleeraar te Franeker en van Fedina Mensenburg, die hem drie kinderen schonk: Anna, gehuwd met Dominicus Balck, hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te Franeker, Catharina en Sara. Behalve zijne inaugurele oratie, in 1693 te Franeker in fol. gedrukt, heeft hij geen geschriften uitgegeven. Zijn broeder Isaac, die met hem uit Frankrijk vlugtte, werd predikant te Thiel en in 1705 te Heusden, waar hij in 1706 stierf.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 694; *Vrije Fries.* D. VI. bl. 383.

LATER (Jacob de) schilderde landschappen, blijkens het *extra fraaije landschap*, zeer uitvoerig naar Adr. van der Velden, dat, in het midden der achttiende eeuw, berustte in het kabinet van burgemeester van der Marck te Leijden. Hij leverde vooral uitmuntend werk in mezzo-tint, zoo als een fraai portret van Willem III, koning van Engeland, in fol. Heller vermeldt van hem de volgende prenten in zwarte kunst: *Het inwendige van een herberg*, kl. form.; *De twee boeren van Ostade; De sterke Forschheid; Een jonge boer, met glas en pijp onder een boom zittende*, naar van Penen; *De pauselijke zeehaven van Civita Vecchia*, in hout gesneden. Hij heeft ook portretten gegraveerd en uitgegeven, als W. Sewel, naar Rademaker; E. Rumpf, behoorende bij diens werk *Thesaurus imaginum Piscium testaceorum*, Leydae 1711. Ook werkte hij mede aan Hoet's Bijbelplaten.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. II. bl. 160; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. III. bl. 954.

LATHAM (Adriaan) bloeide in de tweede helft der zeventiende eeuw en schreef voor het tooneel:

Water en Broodts Vaersen, of Druck in Luck en Luck in Druck; treur- en bly eynd Kamerspel, Rotterd. (1668) kl. 8o.

Zie Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 175; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. *b.* bl. 133.

LATHEN (Jacobus van), zoon van Mr. Lieven van Lathen, goudsmid van aartshertog Karel, later Karel V, was in 1513 schilder van dien vorst.

Zie *Arch. du Nord de la France Valenc.* T. III; *Chron. van het Hist. Genootsch.* D. II. bl. 201.

LATHOUWER (de Ingenieur) diende met vier andere officieren van hetzelfde wapen in 1646 en 47 de republiek Venetië in den oorlog tegen de Turken. Met lof wordt van hem melding gemaakt, doch tot schande van de republiek vindt men aangeteekend, dat zij die officieren deerlijk verwaarloosde. Lathouwer klaagt daarover in bittere bewoordingen. Niet slechts onthield zij hem de soldij, »maar zoo wij geene vrienden hadden," schreef hij, »wij zouden van honger moeten sterven."

Zie de Jonge, *Nederl. en Venetië*, bl. 235; *Chron. van het Hist. Genootsch.* D. IX. bl. 363.

LATOMBE (Nicolaas) werd in 1616 te Amsterdam geboren en begaf zich, om zich in de schilderkunst te oefenen, naar Italië. Te Rome, waar hij zich het langst ophield, had hij den bijnaam van *het Stoppertje* of *den Stopper*. Behalve gezelschapstukken en Italiaansche landschappen met bergwerken, grotten en gebouwen, vervaardigde hij ook, vooral na zijne wederkomst te Amsterdam, goede portretten. Hij stierf aldaar in 1676. Rembrandt heeft, volgens Fiorillo, zijn portret geëtst.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. II. bl. 169; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. II. bl. 975.

LATOMBE (Philippus), een Vlaamsch kunstschilder, werd in 1696 als leerling van Jasper Jacob van Opstal in het St. Lucas-gild te Antwerpen ingeschreven, en in 1703 als meester. Meer vindt men niet van hem bij Kramm.

LATOMUS (Bartholomeus) of Barthélemi Masson, werd in 1485 te Arlon, eene kleine stad in het Groot-hertogdom Luxemburg, geboren. Waar hij zich in de letteren oefende is onbekend, doch wij weten dat hij te Trier het Latijn onderwees, toen hij te Keulen werd beroepen, om onderwijs in de Rhetorica te geven. Sedert werd hij en was hij in 1522 rector van het collegie van Freiburg in Bresgau. Erasmus ontmoette hem als zoodanig, en in een zijner brieven gewaagt hij van Latomus, dien hij *singularis morum et ingenii dexteritate juvenis* noemt, als van een van hen, die hem wel naar Schlettstadt en Colmar wilden vergezellen. Overigens moet het verblijf van Latomus te Freiburg slechts kort zijn geweest, daar wij hem den 31sten Augustus 1523 te Trier terugvinden. Kort daarop kwam hij te Leuven, waar de roem van het collegie der drie talen, een groot aantal letterkundigen lokte. Hij ontmoette er onder anderen Johannes Sturmius van Sleiden. Van Leuven begaf hij zich naar Parijs, waar hij kennis maakte met Guilielmus Budaeus, op wiens voorspraak, Frans I hem in het koninklijk collegie van Frankrijk tot hoogleeraar in de Latijnsche welsprekendheid aanstelde. In weerwil van den tegenstand van velen en o. a. van Erasmus, aanvaardde hij deze betrekking met eene welsprekende redevoering, en behaalde grooten roem door zijne lessen over Cicero, wiens schriften hij voor zijne hoorders verklaarde. Negen jaren lang nam hij die betrekking waar, doch deed in dien tusschentijd eene reis naar Italië, waar hij zich tot doctor in de regten liet bevorderen, terwijl zijn ambtgenoot Pierre Galand, zijne lessen te Parijs waarnam. In 1542 verliet hij Frankrijk en begaf hij zich naar Trier, welks keurvorst hem tot zijn raadsheer had benoemd, en vestigde zich te Koblentz, waar hij, tegen zijn wil, met Bucerus in een godgeleerde twist geraakte. De roem, dien hij door zijne twistschriften behaalde, bewogen Karel V hem naar Regensburg te zenden, om daar van de zijde der katholieken deel te nemen, aan het in 1546 aldaar gehouden gesprek met de Protestanten. Twee jaren later benoemde deze vorst hem, op raad van Viglius, tot raadsheer der keizerlijke kamer te Spiers. In 1558 geraakte hij op nieuw in strijd met Jacobus André, bijgenaamd *Schmidlin*, een beroemd Luthersch theologant en tegen Petrus Dathenus. Hij stierf te Coblentz in 1566, in den ouderdom van 80 jaren.

Latomus was een der uitstekendste philologen van zijn tijd, en maakte zich vooral verdienstelijk omtrent Cicero. Ook was hij een goed Latijnsch dichter.

Men heeft van hem:

Imperator Caesar Maximilianus defunctus: Carmen, Augustae Vindelicor, 1519. Ook in eene verzameling van lijkredenen uitgegeven door Simon Schardius, Francof. 1567. 8o.

Actio memorabilis Francisci a Sickingen, cum in Trevirorum obsidione, tum in exitu ejusdem, Colon. Eucharius Cervicornus, 1523. 4o. It. in *Scriptores rer. Germanicar.*, van Schardius, Basil, 1574. T. II. p. 1019. Een gedicht in heroïsche verzen.

Gratulatio in Coronationem Regis Romanorum ad Carolum V Caesarem et Ferdinandum Regem, fratres Augusti, een gedicht.

Elegia de Austriae nomine ad Carolum V, Imperatorem, Argent. 1527.

Summa totius rationis Differendi, Colon. 1527. 1542.

Oratio funebris in obitum Richardi (de Greiffenclaar de Volratz) *Archiepiscopi Trevirensis*, Colon. 1531. 4o. Ook in de *Orat. fun.* van Schardius, T. III.

Epitome Commentariorum Dialecticae Inventionis, Rodolphi Agricolae, per Barth. Latomum Arlunensem, Colon. 1533. Basil, 1536, Paris. 1533. 1534. 8o., herzien en verbeterd, 1542. 4o. De schrijver heeft dit Epitome opgedragen aan André Gouvean, rector van het collegie van St. Barbera te Parijs.

Annotationes in Ciceronis libros de Officiis, de Amicitiâ, de Senectute, in Somnium Scipionis ac Paradoxa, Colon. 1534. 4o. It. *M. T. Ciceronis de Officiis libri tres cum Commentariis viri doctissimi, et cum Viti Amerbachii Commentariolo...*

Ejusdem de Senectute, de Amicitia Dialogi, singuli cum Commentariis: Paradoxa cum triplice commentario; et Somnium Scipionis, cum annotationibus Erasmi, Barth. Latomi, et praelectionibus Petri Rami, Paris, 1556. 4o. It. *Annotationes in Paradoxa Ciceronis*, afzonderlijk, maar herzien en vermeerderd door den schrijver, Basil, 1547. 4o.

Oratio de studiis Humanitatis, Paris, 1534, 4o.

Oratio de laudibus Eloquentiae et Ciceronis, dicta in Auditorio, cum enarrationem Actionum in Verrem auspicaretur, Paris, 1535. 4o.

Ad Christianissimum Galliarum Regem Franciscum..... Bombarda. Accedit ejusdem Autoris ad Cardinalem Bellaïum, Episcopum Parisiensem Elegiacon, Lut. 1536. 4o.

Gedichten in de *Deliciae Poëtarum Belgarum* van *Gruterus*.

Ciceronis Oratio pro rege Dejotaro, cum Argumentis et Annotationibus Bart. Latomi, Paris, 1536. 4o.

Ciceronis Oratio pro Marcello, cum artificio et paraphrasi Philippi Melanchtonis et annotationibus Barth. Latomi, Paris, 1536. 4o.

Cicero pro lege Maniliâ, cum argumentis et annotationibus Barth. Latomi, Paris, 1536. 4o.

Cicero pro Archiâ Poetâ, cum annotationibus B. Latomi, addito artificio, et integrâ paraphrasi Phil. Melanchtonis, Paris, 1536. 4o.

Ciceronis Oratio pro Sexto Roscio Amerino, c. annotationibus Barth. Latomi illustrata, Paris, 1537. 4o.

Ciceronis Oratio pro M. Coelio, cum argumentis et annotationibus marginalibus, B. Latomi Paris, 1538. 4o.

Ciceronis Oratio pro A. Cecinnâ, cum Enarrationibus B. Latomi, Argent. 1639. 8o.

M. T. Ciceronis Orationum in Verrem libri IV, priores, et Asconii Poediani et Franc. Sylvii Commentariis, Christi Hegendorphini artificio, et B. Latomi partitionibus explicata Paris, 1539. 4o. Latomus heeft ook diergelijke aanteekeningen op de *Orationes* van Cicero *pro Quintio, pro L. Muraenâ, ad Quirites post reditum, pro C. Plancio, pro Milone, pro Ligario, in Vatinium* en op de *Philippica*, gegeven. Al deze noten zijn verzameld in eene uitgaaf van Cicero te Bazel, door Joh. Oporinus, 1553. fol. bezorgd en in andere uitgaven.

Enarrationes in Partitiones Oratorias Ciceronis, Par. 1539. 4o.

M. T. Ciceronis ad Trebatium Jurisconsultum Topica. In eadem B. Latomi Enarrationes, Argent. 1539. 8o. Latomus liet deze noten te Straatsburg drukken, waar hij zich, op zijne terugreis uit Italië, ophield. Zijn opdragt is gedagteekend 1 Junij 1538 en gerigt *Joanni Morino, Primario Grammaticorum in Collegio Navarrae*, It. Paris, 1540. 4o. It. *Cum Anitii Manlii Sev. Boetii, et Jo. Visorii Coenomani Commentariis: accesserunt B. Latomi explicationes in eadem Topica* Paris, 1542. 4o. It. *M. T. Cic. Topica. In eadem B. Latomi enarrationes. Phil. Melanchtonis, et Christophori Hegendorphini Scholia, Andreas Goveani Commentarius. Quibus additum est Achillis Statii Lusitani ad aliorum Commentationes Epidoma*, Paris, 1549. 1554. 4o. It. *Cum Enarrationibus B. Latomi et Ph. Melanchtonis, ac Christ. Hegendorpha*, Paris, 1554. 4o.

Oratio Lutetiae in Auditorio Regio dicta, mensi Octobri M. D. XL. quâ peregrinationem suam per Italiam describit, Paris, 1540. 4o.

Responsio B. Latomi ad Epistolam quandem Mart. Buceri de dispensatione Eucharistiae et Invocatione Divorum; item de Coelebatu Sacerdotim, in quâ interim Ecclesiae, et SS. Patrum auctoritas accerrime defenditur, Paris, 1544. 4o. Bucer liet dit antwoord herdrukken met het geschrift dat het had uitgelokt, onder dezen titel: *Scripta duo adversaria. D. Barth. Latomi, Legum Doctoris et Mart. Buceri, Theologi, de dispensatione Sacramenti Eucharistiae*, etc. Argent. 1544. 4o.

Scholiae in Dialecticam Georgii Trapezuntii, Col. 1544. Lugd. 1545. 4o.

B. Latomi adversus Mart. Bucerum de controversiis quibus dam ad religionem pertinentibus, altera plenaque Defensio, Colon. 1545. 4o.

Notae in Comoedias Terentii, Paris. 1552. fol.

Responsio ad impudentissima convicia et calumnias Petri Dathaeni, scripta Franckfordiae in conventu Caesaris et Principum Electorum imperii mense Martio, anno 1558. Colon. 1558. 4o.

Responsio de doctâ simplicitate primae Ecclesiae, de usu Calicis in Synaxi, et de Eucharistico Sacrificio adversus petulantem insultationem Jacobi Andreae Pastoris Goppingensis, Colon. 1559. 4o. met het vorige.

Ad furiosos Petri Datheni criminationes de Verbo Dei et S. Scripturâ. Ecclesiâ etc. Responsio altera, Colon. 1560. 8o.

Epistolae duae duorum Amicorum, Bart. Latomi et Joann. Sturmii, de dissidio periculoque Germaniae, et per quos stet quo minus concordiae ratio inter partes ineatur; item alia quaedam Sturmii de emendatione ecclesiae et religionis controversiis, Argent. 1567. 8o.

In *Horatii Sermones* en *de Arte Poëtica*, ms, in de Leijdsche Bibliotheek.

Zie, behalve Luiscius, Hoogstraten, *de Biogr. Univ.* Aschbach, Sweertii, *Ath Belg.* p 155, 156; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 106, 107; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 82; *Contin. de Niceron*, T. XLII. p. 14—20; M. Goujet, *Mém. Hist. et Litt. sur le Collège Royal de France*, T. II. p. 327—343. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 136; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 34; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 74; Erasmi, *Ep.* 650, 1 Febr. 1523. ed ult. p. 752; M. Adami, *Vita J. Sturmii*, p. 342, edit. 1615; Cochlaeus, *de Act. et Script. Luth.* anno 1546 p. 319; Hoynck van Papendrecht, *Vita Viglii* in *Anal.* T. II. p. 342.

LATOMUS (JACOBUS) of Jacques Masson, werd omstreeks 1475 te Cambron in Henegouwen geboren, studeerde te Parijs, en werd er meester in de vrije kunsten en hoogleeraar in de wijsbegeerte. Hij woonde in het collegie van Mont-aigu, toen Jan Standonck, opziener en hersteller van dat collegie, hem naar Leuven bragt, om hem het bestuur van dat, hetwelk hij voor arme studenten gesticht had, en naar hem genoemd is, op te dragen. Hij werd vervolgens lid van den Senaat dezer universiteit, en lid der faculteit der kunsten. Hij was de leermeester van Robert de Croy, later bisschop van Kamerijk, en van zijn broeder Karel de Croy, later bestuurder van het klooster van Affligem en bisschop van Doornik, op wiens kosten en die van andere leerlingen, hij den 14den Augustus 1519, tot doctor in de godgeleerdheid werd bevorderd. In 1535 werd hij gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid, verkreeg twee aanzienlijke prebenden, werd inquisiteur, rector der Leuvensche universiteit en stierf den 29sten Mei 1544. Volgens Junius, in wanhoop, wijl hij tegen de waarheid had gestreden. Zijn graf is achter het hoogaltaar der St. Pieters-kerk, met deze inscriptie: *Venerabilis M. Jacobus Latomus, hujus Ecclesiae S. Petri Canonicus, Artium et S. Theol. Professor clarissimus, qui haereses contra Catholicam fidem suo tempore grassantes doctrina et libris editis profligavit: Vir sane multae eruditionis, pietatis, ac modestiae, hic sepultus est. Obiit an. Dom.* CIↃ. IↃ. XLIV, Maii XXIX. R. I. S. P.

Men vindt in de *Amoenitates Literariae* van Schelhorn, (uitg. v. Frankf. en Leipz. 1730. T. I. p. 248—261) een brief van een Lutheraan aan Zwinglius, in April 1518 uit Leuven geschreven. *(Epistola de magistris nostris Lovaniensibus, quot et quales sint, quibus debemus Magistratem illam damnationem Lutherianam. G. N. N. D. Udalricho Zwinglio, Helvetio, apud Tigurinos concinciatori eruditissimo. S. D.)* waarin hij, nevens Jean Briard, Renard Tapper en Nicolas van Egmond, hevig werd aangevallen. Paquot heeft hem trachten te verdedigen. Men vindt zijne afbeelding in de *Elogia Belgica* van Miraeus, met een gedicht van Benedictus Arius Montanus er onder.

Hij schreef:

De triûm Linguarum et Studii Theologici ratione, Dialogus, Antv. 1519. 4o., aan den kardinaal Guillaume de Croy, bisschop van Kamerijk, verkoren aartsbisschop van Toledo opgedragen.

Apologia pro Dialogis.

Adversus librum Erasmi de sarciendâ Ecclesiae Concordiâ.

Articulorum doctrinae F. Martini Lutheri, per Theologos Lovanienses damnatorum, ratio ex SS. Literis, et veteribus Traitatoribus, Antv. 1520. 8o.

Waar tegen Luther schreef:

Rationis Latomianae, pro Incendiariis Lovaniensis scholae Sophistis redditae, Lutherana Confutatio in *Opera*, T. II. p. 379, waarop Latomus antwoordde met:

Responsio ad Lutherum quâ se defendit, quia ex Summi Pontificis et Caesaris mandatis passi sunt libros Lutheranos

cremari Lovanii, et ideo illos incendarios vocat, in 4o. z. n. v. pl. of dr., waarschijnlijk bij Michel Hillenius te Antwerpen.

Jac. Latomi.... *de Primatu Romani Pontificis adversus Lutherum.*

Responsio ad Elleboron Joannis Oecolampadii, gelijk de vorige in de *Opera* Latomi en in de *Bibliotheca maxima Pontificia* van Jan Thomas de Rocaberti, aartsbisschop van Valentia, Romae, 1698. fol. T. XIII. p. 232—269.

De Confessione secretâ. Ejusdem de Quaestionum generibus, quibus Ecclesia certat intus et foris. Ejusdem de Ecclesiâ, et humanae legis Obligatione, Antv. 1525. 12o. met het *Elleboron Joh. Oecolampadii pro eodem Latomo*, Basil., 1525. Het tractaat *de Ecclesiâ* verscheen afzonderlijk, Antv. 1525. 12o. Venet. 1525. 12o.

Libellus de fide et operibus, et de votis atque institutis Monasticis, Antv. 1530. 12o. Wederlegging van *De Oeconomia Christiana Libri II*, door Barth. Battus.

Confutationum adversus Guil. Tindalum libri tres.

De Matrimonio.

De Quibusdam articulis in Ecclesiâ controversis.

Disputatio quodlibetica, tribus quaestionibus absoluta Jac. Latomi — *Opera....... quae praecipue adversus horum temporum haereses eruditissimè ac singulari judicio conscripsit, ab innumeris vitiis, quibus scatebant, diligenter repurgata. Quibus accesserunt ejusdem auctoris alia quaedam opuscula numquam hactenus typis excusa. Cum indice copiosissimo*, Lovan. 1550.

Duae Epistolae, unà in libellum de Ecclesiâ, Philippo Melanchtoni inscriptum: altera contra Factionem in comitiis Ratisbonensibus (1541) *habitam*, Antv. 1544. 8o.

Zie Erasmi, *Epp. Lib. VI. Ep. II.* p. 143, Corn. Loos, *Callidius, foliis sign.* G. 2 et G. 3; Miraei, *Elog. Belg.* p. 40, 41; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 416; *Fast.* p. 42, 78, 104, 165, 271; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 520; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 24; Junius, *Van de Oordeelen Gods, over de Misdaaden der Menschen*, B. I. C. 19; Goul, *Hist. Admir.* p 807; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 148; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 31.

LATOMUS (Jacobus) of Jacques Masson, neef van den bovengemelden, werd in 1510 of 1511 te Cambron geboren, studeerde waarschijnlijk te Leuven, en legde zich op de godgeleerdheid en Latijnsche dichtkunst toe. In 1555 ontving hij een beneficie van de stichters van Arnold Zellaer, in de kerk van St. Rombout, later de hoofdkerk van Mechelen. Den 15den April 1562 werd hij kanunnik in de St. Pieters kerk te Leuven. Hij stierf den 29sten Julij 1596. Zijn lijk werd nevens dat van zijn oom begraven. Men vindt bij dit graf de afbeeldsels van beide, met dit onderschrift:

Lector, in hac geminos miraris imagine vultus,
Miraris Latomum, cumque minore senem.
Hic primus fidei subjecit terga ruenti,
Convellens fraudes, dire Luthera, tuas.
Alter, ab ingenio studiorum laete secutus,
Contulit in facles plurima sacra modos.

Senior obiit 29 Maii 1544. Junior obiit
29 Julii 1596.

Latomus was een beschaafd en opgeruimd man, doch, hoe ook Miraeus en Valerius Andreas hem als zoodanig prijzen, een middelmatig dichter. Behalve de uitgave der werken van zijnen oom, die hij aan zijn deken, Ruard Tapper, opdroeg, gaf hij in het licht:

Psalmi Davidis XXX, *in carmen elegiacum conversi*, Basil. étif. 1533. 12o. Ook in de drie volgende:

Psalmi XL, *in versibus expressi*, Lovan. 1558. 12o. Ook in de beide volgende:

Psalmi C, *in carmen conversi*, Antv. 1582. 12o. Ook in het volgende.

Davidis, Regis et Prophetae, Psalmi omnes in carmen conversi per D. Jacobum Latomum, Canonicum Lovaniensem. Adjecta est ad finem ejusdem Davidis super morte Saulis et Jonathae Threnodia, Antv. 1587. 8o.

Sylvula diversorum carminum, Antv. 1571. 12o.

Jeremiae prophetae Threni, carmine redditi; una cum canticis biblicis et nonnullis aliis sacrae scripturae, Antv. 1587. 4o.

Ook schreef hij een opdragt vóór de *Epistolae Clenardi*, Lovan. 1550. 12o.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lexic.* o. h. w.; A. Mirael, *Elog. Belg.* p. 202; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 416, 417; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 520; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p 16; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 34; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.* p. 74.

LATOMUS (Johannes) te Bergen-op-Zoom geboren, omhelsde den geestelijken stand en werd regulier kanunnik. Hij beoefende in zijn klooster bij Herenthals, waarvan hij overste was, de kerkelijke geschiedenis en de Latijnsche poëzy. Als dichter verdient hij den lof, die hem door Valerius Andreas, Foppens, Miraeus, Delvenne, Broeckhuisen, Hoeufft en Peerlkamp wordt gegeven. Zijne Epigrammata voor de *Elogia* van Paulus Jovius vervaardigd, zijn voortreffelijk. Ook worden zijne gedichten, die bij Gruterus, T. III. *Del.* voorkomen, door Peerlkamp geprezen, en Brouckhusius geeft grooten lof aan zijn *Distichon de homine, qui rem cum uxore habens, animam efflavit.* Hij vertaalde de *Sermones Quadragesimales* van den Franciscaan Joannes Ferus, uit het Duitsch in het Latijn, en schreef:

Origo ac progressus Canonicae Corsendoncanae cum Catalogo Priorum ejusdem loci. Antv. 1644.

Origo etc Paradisi B. Mariae, coenobii ejusdem Ord. ac Capituli prope Romerswalium in Zelandia et Historia brevis Coenobii sive Abbatiae Trudonopolitanae Ord. S. Benedicti, die niet zijn uitgegeven. Eens verliet hij zijn klooster, en ging voor de belangen van zijn kapittel naar Rome, waar hij door Gregorius XIII met welwillendheid werd ontvangen.

Hij overleed te Antwerpen in 1578, in het 54ste jaar zijns levens. Men leest zijn grafschrift bij Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 525.

Zie ook Jöchers, *Gelehr. Lexic.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 673; Miraeus, *Elog. Belg.*; Brouckhusius, *ad Prop.* II. 7; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 34; Peerlkamp, *de Poët. Latin. Neêrl.* p. 118; J. Faure, *Hist. de Bergen-op-Zoom*, p. 228; Hermans, *Not. Lit. Brab. Sept.* p. 7.

LATOUR (de) luitenant-generaal, hielp, onder prins Willem, in April 1794, Landrecy veroveren, en streed aan de Sambre.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. III. bl. 84, 96.

LATRE (Adriaan de) of Adrianus ab Atrio, werd in 1525 te Arras geboren, en monnik in het klooster van St. Laurentius in de nabijheid dier stad. Van daar zond men hem naar St. Jacob te Parijs om te studeren. Hier onderscheidde hij zich zóó, dat het generale kapittel, in 1558 te Rome gehouden, hem benoemde „pour lire les sentences dans la grande école". Het generale kapittel, in 1561 te Avignon schonk hem den rang van Presenté voor het jaar 1562. Doch de pest, die van den 14 Augustus van dit tot den 8 Januarij van het volgend jaar te Parijs woedde, deed de Latre besluiten naar de Nederlanden terug te keeren. Hij werd toen openbaar hoogleeraar aan de nieuwe hoogeschool, te Douai opgerigt, en verkreeg, den 12 October 1564, bij de eerste promotie, die er plaats had, de waardigheid van doctor. De Latre was een goed theologant, en had groote gaven voor den predikstoel. Hij hield de inwijdingsrede van de hoogeschool te Douai, en werd prediker aan het hof te Brussel. Hij bekleedde in zijne orde den rang van prior, en, volgens sommigen, was hij vicaris van den bisschop van Arras. Hij stierf in 1572 in het oude klooster dier stad.

Hij schreef:

De dignitate Magisterii, (waarschijnlijk de inwijdingsrede der akademie te Douai), en *De Sacris Missae ritibus.*

Hij liet eene verzameling leerredenen, doch evenmin als de redevoeringen in het licht gegeven en eene verzameling van prenten na, die zeer geprezen werden.

Zie Quétif en Echard, *Ord. Prem. Script.* T. II. p. 217, 218, Val. Andreas, *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 187; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 629.

LATRE (Guilielmus de), ook Guilielmus Fillatre, een Bourgondiër van geboorte, mag, door langdurige inwoning, eenigermate als Nederlander worden beschouwd. Hij was eerst bisschop van Verduin, vervolgens te Doornik, waar hij tevens abt was van St. Bertin, en kanselier der orde van het gulden vlies en een der vertrouwdste raadsleden van Philips *de Goede* en overleed in 1473 te Gend.

Hij schreef:

La Toison d'Or, auquel soubs les vertus de magnanimité et justice, sont contenus les hauts et virtueux magnanimes faicts tant des très chrètiennes Maisons de France, Bourgogne et

Flandres, que d'autres Rois et Princes de l'ancien et nouveau Testament, Paris 1517. fol. Volgens Foppens herdrukt te Troyes (Trecis) bij Nic. Rouge, 1530.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* i v.; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* o. v.; De Wind, *Bibl. van Neêrl. Geschied.* D. I. bl. 525.

LATRE (PHILIPPE DE) of Lattre, zoon van Johan de Latre, die, in de zestiende eeuw, eenigen tijd onder-gouverneur van Waalsch-Vlaanderen was, werd te Douai geboren, en nam het kleed der Benedictijnen in de abdij van St. Vaast te Arras, van welke hij later onder-prior werd, aan. Hij stierf omtrent 1610.

Hij schreef:

Opusculum a P. F. Gerardo de cordis doctrinâ conscriptum, in epitomen redactum.

Regula S. Benedicti, eruditis ac piis lucubrationibus illustrata.

Studium Spirituale; sive diurnum Monachi, in twee boeken.

Meditationes Sacrae, volgens Locrius »regium volumen."

Zie Locrii, *Chron. Belg.* p. 694; Buzelini, *Gallo-Flandria*, p. 178, 179; Haefteni, *Disq. Monast.* p. 162; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 354.

LATRE (FRANÇOIS DE) of Lattre, broeder van Philippus, licentiaat in de regten, kanunnik van St. Amé te Douai, vertaalde het *Opuculum* à S. F. Gerardi etc. van zijn broeder, in het Fransch. Buzelinus noemt het: »religiosi laboris monumentum insigne, ac purissimis moribus consentaneum."

Zie Buzelini, *Gallo-Flandria*, p. 178; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 354.

LATRE (JAQUES DE) of Lattre, heer van Willerval en Rollencourt, oud schepen van Arras, werd door Philips II den 7den Januarij 1589, te Madrid tot den adelstand verheven.

Zie *Nob. des Pays-bas*, T. I. p. 80.

LAUBEGOIS (ANTONIUS) een Jezuit, te Douai geboren, zeer ervaren in de Grieksche taal, blijkens zijn:

Graecae linguae breviarium, Duaci, Typis Bogardi, 1626. 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 69; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 64.

LAUCOURT, kapitein ter zee, veroverde in den derden Engelschen oorlog 1672, bijgestaan door den Rotterdamschen kapitein Cornelis Jacobsen van der Hoeven, het Engelsche fregat *the French Victory* van 38 stukken.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van het Nederl. Zeew.*, D. III. bl. 82.

LAUDUNO (GUIARDUS) of Guido, Gilo, Wiardus, Godefridus, eerst hoogleeraar en kanselier der universiteit van Parijs, vervolgens bisschop van Kamerijk. Hij blonk uit door geleerdheid en vroomheid van leven; vereenigde zijne ijverige pogingen met die van den bisschop van Luik, Robertus, en diens aartsdiaken, ter uitbreiding van den eerbied voor het H. Sacrament des altaars. Guiardus heeft de kerk van de H. Dympna te Geel gewijd, en is, in 1238, terwijl hij, ter bekeering der ketters, naar Antwerpen op reis was, in de abdij van Affilghem overleden. Anderen stellen zijn overlijden in 1248. Possevinus stelt verkeerdelijk zijn leven omtrent 1277. Hij heeft godgeleerde en zedekundige werken geschreven, zoo als:

De Officiis divinis sive Ecclesiasticis.

Dialogus de Creatione mundi.

Summa de administratione.

Sacerdotium.

Sermones.

Zie Fabricius, *Bibl. med. et inf. Latin.* T. VI. p. 359; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 301; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 384; Miraei, *Dipl.* T. I. p. 579, T. III. p. 402; Craywinkel, *Lev. van de H. Dympna*, C. XXIV. p. 292; van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 51; van Gils en Coppens, *Korte Beschr. van het bisdom van 's Hert.* D. I. bl. 99.

LAURMAN (MARTINUS), predikant te Sneek, secretaris der Friesche synode aldaar, die in 1587 een brief aan de koningin van Engeland schreef, om hare bescherming in te roepen. Deze brief werd door sommigen gehouden voor »te klagen boven noodt, te begeeren tegens ordre, te vleijen buiten betaemen, en oproer onder de leden te hebben." Hij is eenige jaren daarna te Sneek overleden.

Zie *Epp. Eccles.* (edit. 1660) p. 22, 23; Uytenbogaert, *Kerk. Hist.* bl. 244, 245, Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 723.

LAURMAN (MARTINUS), afstammeling van dit geslacht, dat in een onafgebroken volgreeks in de nederdalende linie, den zesden verkondiger van het evangelie leverde, en dat in 1779, sedert twee eeuwen in Friesland in de predikdienst werkzaam was en nog is. Hij was de zoon van Hugo, predikant te Oosterlittens, den 24 September 1733 gestorven, en daar den 13 Mei 1708 geboren. Hij werd den 29 November 1733 predikant te Jorwerd, emeritus verklaard, nam hij afscheid den 17 Mei 1785 en overleed te Oosterlittens den 18 October 1789.

Hij schreef:

Naamlijst der Eerw. Heeren predikanten, die sedert de reformatie tot 1751 *den H. Dienst zo binnen de stad Leeuwarden als in de dorpen onder het ressort van de Class. Leeuwarden hebben waargenomen*, Leeuw. 1751. 8o.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1733. *b.* bl. 508; 1730. *a.* bl. 635. 1779. *b.* bl. 397, 398 en het familieberigt, 1790. *a.* bl. 57; *Bijdr. tot de Cat. van Neêrl. Letterk.* 1853. 1847. bl. 76.

LAUNY (LODEWIJK), directeur-generaal der finantiën in Nederlandsch Indië, was de zoon van Frans Launy, predikant te Kopenhagen in Denemarken, en van Susanna Margaretha Winssel. Hij werd er den 28sten Februarij 1797 geboren. Toen hij de jongelingsjaren naauwelijks was ingetreden, verliet hij, nog geen achttien jaren oud, de ouderlijke woning, gelijk zoo velen, die in de jaren 1814 en 1815 vrijwillig of gedwongen den militairen stand kozen. In Nederlandsche dienst, werd hij in korten tijd onderofficier bij de kavallerie; als zoodanig vertrok hij in 1816 naar Java, met het koninklijk linieschip *de Admiraal Evertsen.* Tot in het jaar 1819 diende hij te Batavia bij het regiment hussaren. Het vooruitzigt van tot den officiersrang bevorderd te worden, ging voor hem verloren, omdat hij, als onderofficier, in het huwelijk getreden was. Maar eene andere, niet minder eervolle loopbaan, ontsloot zich voor hem. Hij verzocht en verkreeg in het gemelde jaar zijn afscheid uit de militaire stand, en werd geplaatst als klerk bij den hoofd-directeur van finantiën, en kort daarop als kommies bij den resident van Buitenzorg, destijds de heer C. S. W. graaf van Hogendorp. Hier onderscheidde hij zich spoedig als een man van naauwkeurigheid en bekwaamheid. Het beheer der kas werd hem onverdeeld toevertrouwd, en waar het aankwam op krachtig handelen, vond men hem altoos gereed. Daarvan gaf hij onder anderen een treffend blijk in het opsporen der daders, van den in het jaar 1824, onder het bestuur van den heer Mr. J. G. van Angelbeek, op den openbaren weg, in de nabijheid van het residentie-huis gepleegden moord van den kapitein der Chinezen te Buitenzorg. De daders werden door zijne bemoeijingen en zorgvuldige maatregelen gevat, en aan de justitie overgeleverd.

In het jaar 1826 deed hij eene belangrijke schrede op de ambtenaars loopbaan. De residentie Buitenzorg werd als zoodanig ingetrokken en verklaard tot een onderdeel der residentie Batavia. In stede van eenen resident, werd er een adsistent resident gesteld aan het hoofd van het bestuur. De kommissaris-generaal de Bus de Ghesignies koos hiertoe Launy, die nu wel tot chef bekwam den resident van Batavia, Mr. B. H. A. Besier, doch inderdaad zelfstandig bestuurder der residentie werd, daar Besier hem met volle gerustheid de behandeling van zaken overliet, zoowel de administratie der finantiën als die der justitie en politie. In alle opzigten regtvaardigde hij dat vertrouwen. Bijzonder onderscheidde hij zich ook bij gelegenheid van eenen hevigen brand te Buitenzorg, op den 1sten October 1829, waardoor een groot gedeelte van het Chinesche kamp werd in de asch gelegd. Het was door zijne zorg, dat dit gedeelte herbouwd en aanmerkelijk verfraaid werd, en dat het Chinesche kamp een sierlijk en zindelijk aanzien verkreeg, waardoor het sedert nog altijd gekenmerkt is. Het was niet vreemd, dat Launy de aandacht der hooge regering meer en meer tot zich trok, en reeds in het jaar 1828 aangesteld werd tot inspecteur van finantiën, en vervolgens in het jaar 1829 gezonden werd als kommissaris naar het eiland Banka, alwaar groote misnoegdheid onder de mijnwerkers heerschte, en de geheele administratie herzien en geordend moest worden. En toen, in het jaar 1830, de Javaansche oorlog geëindigd was, en, bij de regelingen, welke daarbij plaats hadden, vier nieuwe residentiën te beheeren waren, werd Launy door den gouverneur-generaal van den Bosch, voor het bestuur van eene derzelve aangewezen, namenlijk der residentie Madioen.

Met grooten ijver aanvaardde hij hier zijne taak. Niet alleen moest daar alles worden georganiseerd en onderworpen aan de regelen van bestuur, sedert vele jaren in de overige residentiën van Java bestaande, hetgeen in dit gedeelte der evergenomene vorstenlanden, waar onderscheidene belangen te ontzien waren, beleid en voorzigtigheid vereischte, even zeer als geestkracht en klem, maar ook moest hier het nieuwe kultuurstelsel werken, en de bevolking daaraan gewend en dienstbaar gemaakt worden. Vier suikerfabrieken werden onder zijn toezigt binnen korten tijd opgebouwd en in werking gebragt, en deze werden niet, op kontrakt aan particuliere ondernemers afgestaan, gelijk elders op Java, maar het gouvernement zelf, trad hier ook op als fabrikant, en het was Launy, die, bij al de beslommeringen van het dagelijksche beheer, durfde op zich nemen, om, slechts bijgestaan door eenen ondergeschikten controleur of administrateur op elke fabriek, het bewijs te leveren, gelijk hij deed, dat de regering eene vruchtelooze proeve nam om te onderzoeken, of hij, bij de suiker kultuur, de partikuliere nijverheid geheel ontberen kon. Launy wendde zijne uiterste pogingen aan om die proeve te doen gelukken, doch hij kwam, in het jaar 1838, tot de onbewimpelde verklaring, dat de zaak onmogelijk was. Na zoo vele inspanningen en arbeid, werd hij, op voordragt van den gouverneur-generaal de Eerens, door den koning benoemd tot ridder van de orde van den Nederl. Leeuw, en overgeplaatst naar de residentie Banjoemaas, waar zijn werkkring ook zeer omvattend zijn zou. Eerlang werden zijne diensten elders gevorderd, namelijk in de residentie Pekalongan, waar de toestand van het Hollandsche bestuur dringend vereischte, dat een man van de beradenheid en fermiteit als Launy, aan het hoofd der residentie gesteld werd.

Wij betreuren het dat de geschiedenis van Nederlandsch Indië in vele opzigten, en voornamelijk wat de laatste tijden betreft, een gesloten boek is. Het is daardoor bijna onmogelijk de diensten, door Launy bewezen als kommissaris voor Banka en als resident van Madioen, Banjoemaas en Pekalongan, naar behooren na te gaan en op te helderen, doch dat ze gewigtig waren en plaats hadden onder belangrijke omstandigheden, lijdt geen twijfel bij allen die zijn loopbaan gadesloegen en wisten, dat hij gekozen werd enkel en alleen, omdat de regering zich verzekerd hield, dat hij voldoen zou aan hetgeen verlangd en verwacht werd. Het was onder het bestuur van den gouverneur-generaal Merkus, dat Launy, door zijne benoeming, in het jaar 1844, tot directeur der middelen en domeinen, lid werd van den raad van finantiën van Nederlandsch Indië. In dezen nieuwen werkkring, dien het beheer der inkomende en uitgaande regten, en al wat tot den handel betrekking heeft, mitsgaders het beheer der belastingen en verpachtingen omvat, bewees Launy dat zijne kennis niet beperkt was tot het behandelen van geheel plaatselijke belangen. Nu kwam hem ook zeer te stade, dat hij bedreven was in de Fransche, Engelsche, Duitsche en Deensche talen. Het was door zijne aanraking met Deensche schepen, en door diensten, welke hij in de gelegenheid was dezen te bewijzen, dat hem de onderscheiding te beurt viel, door hem, een geboren Deen, op hoogen prijs gesteld, van door den koning van Denemarken benoemd te worden, tot ridder van de Danebrog's orde.

Eindelijk in het jaar 1848 werd hij door den gouverneur-generaal Rochussen aangesteld, tot directeur-generaal van Nederlandsch Indië. Behalve het voorzitterschap van den raad van finantien, kwam nu onder zijn regtstreeksche zorg, al wat de begrooting van inkomsten en uitgaven, het beheer der kassen en het muntwezen betreft. Gewigtig en omvattend was zijne taak en hij kweet zich daarvan op nieuw met loffelijken ijver. Te Batavia gevestigd, wist Launy zich er algemeen bemind en geëerd te maken. Elk stelde vertrouwen in hem, en gaarne vroeg men hem om raad. Ook in het gezellig verkeer was hij volkomen op zijne plaats. De Societeit *de Harmonie* benoemde hem weldra tot voorzitter van haar bestuur. Geene vereeniging van nut of uitspanning, waar hij de ziel niet van was. De schoone inrigting, door den Engelschen zendeling Medhurst te Batavia daargesteld, namelijk het gesticht voor onverzorgde kinderen, bekend onder den naam van Parapattan-Weezengesticht, zag hem weldra als voorzitter gekozen, en groot was den lof, dien hij, als zoodanig inoogste. Het laat zich dus begrijpen, dat het algemeene schrik en deelneming verwekte, toen, in den ochtend van Zondag 29 Julij 1849, zich de mare verspreidde, dat Launy van het paard gestort en overleden was. Men vindt belangrijke rapporten van hem in het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië in het jaar 1857.*

Zie *Tijdschr. voor Ned. Indië* 1849. D. II. bl. 363, 365.

LAURENS de schoenmaker, van Bergen in Henegouwen, werd in 1556 met eene Jan Fassaeu, gevangen genomen, wijl zij de schriftuur lazen, en zonder dat ze verhoord waren, veroordeeld om onthoofd te worden. Toen Laurens zijn vonnis hoorde, sprak hij tot de regters: »Myn heeren, ghy zyt grootelicx verdoolt, dat ghy met vyer ende sweert Godts Woort meynt uyt te roeyen, dwelck doch eeuwichlick blyft." Toen zij dit hoorden en ontdekten, dat hij »altyt beter ende beter ghemoet wert," lieten zij, ofschoon er een schavot opgerigt was om hem te onthoofden, een vuur aanleggen met bedreiging hem te verbranden »waert dat hy veel woorden maeckte." Hij is, den Heer lovende en prijzende, naar het schavot gegaan en onthoofd.

Zie A. van Haemstede, *Martelaarsb.* bl. 377.

LAURENS (N.) van wien men niet weet, dan dat hij een historieschilder was.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D III. bl. 955, *Nav.* D. V. bl. 156; van Eijnden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schild.* D. I. bl. 294.

LAURENS (R'tmeester) een der dappere aanvoerders, die onder Maurits, het gevecht bij Turnhout, Jan. 1597, bijwoonde.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land,* D. I. bl. 329, 332.

LAURENSSEN (J.) een Zeeuwsche kapitein, die in Julij 1691 te Vlissingen binnenkwam, met een door hem hernomen West-Indie vaarder.

Zie de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. IV. bl. 299.

LAURENT, bijgenaamd *de physicus*, leefde in het midden der vijftiende eeuw. Er is veel waarschijnlijkheid, dat hij dezelfde is met Laurent, geneesheer van hertog Arnold van Gelder, die het hertogdom van 1423—1472 bestuurde. Hij leefde te Nijmegen en maakte Latijnsche verzen, o. a. een lofdicht op de stad Nijmegen en een ander op den gezouten haring. Dit laatste las men vroeger in het Theatrum Anatomicum te Leyden.

Zie M. Z. Boxhornii, *Theatr. Holl.* p. 48; J. Smith, *Noviom.* p. 153, 154; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas,* T. I p. 584; A. Matthaei, *Syll. Epp.* p. 320; Peerlkamp, *Poët. Lat. Neêrl.* p. 19; *Vriend des Vad.* D. I.

LAURENT (Leon de S.) of, gelijk hij in de wereld werd genoemd, Maes, werd te Brussel geboren, en trad aldaar in 1648 in de orde der Karmeliten. Hij was een beroemd prediker, en bekleedde meermalen de betrekking van Prior en Definitor. Hij stierf in zijn klooster te Antwerpen, den 16den Mei 1702, en niet, gelijk Cosme de Villiers schrijft, in 1720.

Hij schreef:

Conciones Adventuales, quarum pars prima agit de peccatis alienis, secunda de captivitate Petri, figurante captivitatem peccatoris, et tertia de carcere purgatorii, opgedragen aan Joh. Chrys. Teniers, abt van St. Michiel te Antwerpen, Antv. 1699. 4o. 1715. 3 vol. 12o. Colon. 1717. 4o.

Conciones Quadragesimales, seu Dominicales, de Christianismo labascente, Antv. 1701. 4o. (eenige exemplaren hebben het jaartal 1702), Ibid. 1717. 2 vol. 12o., 1724. 2 vol. 12o. Colon.

Sanctorale, sive conciones in Festa totius anni, Antv. 1722. 12o.

Index Concionatorius pro Dominicis totius anni, Antv. 1719. 12o., 1725. 12o. (editio altera posthumaque.)

In handschrift:

Anatomia cordis humani, sive Quadragesimale de cordibus, in 4o.

Octava pro suffragiis animarum purgantium, super octo primos versus Psalmi XLI, Quemadmodum desiderat cervus, in 4o.

Octava de SS. Sacramento, super: Notas facite in populis ad inventiones ejus.

Zie Cosm. de Villiers, *Bibl. Carm.* T. II. p. 246; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 67; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas,* T. I. p. 426.

LAURENT, een glasschilder te Luik, in het laatst der vijftiende eeuw, tijdgenoot van den glasschilder Jan de Werth.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 160.

LAURENT (PIETER JOSEPH), in 1715 geboren, was een beroemd Vlaamsch bouwmeester en werktuigkundige. Hij vervaardigde reeds op zijn achtste jaar een waterbouwkundig werktuig, en werd op zijn een-en-twintigste jaar, met het oppertoezigt over onderscheidene werken belast. Ook werd hem het medebestuur over de kanalen in de Nederlanden opgedragen. Op aanzoek van Lodewijk XV, nam hij later het toezigt over de publieke wegen in Frankrijk op zich, en bragt daarin vele verbeteringen tot stand. De paleizen van Versailles, Trianon en Marly zijn door hem verfraaid en hersteld.
Hij overleed in 1775 in Frankrijk.

Zie *Biogr. Univ.*; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 160.

LAURENT (FRANS) beeldhouwer te Mechelen, mogelijk de zoon van zekeren Laurent, die de teekenkunst leerde bij G. Gibbons, die in 1721 overleed. Hij was in 1812 nog werkzaam.
Zijn steenen *Standbeeld van Bacchus en H. Franciscus, die den Heiland aan het kruis aanbidt*, zijn bewaard.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 954.

LAURENT was luitenant van het 124ste regement, 't welk aan den veldtogt naar Rusland deelnam, en op den marsch naar Duitschland en Polen, reeds op de helft versmolten, op den 10den Augustus 1813, bij Polotzk, met de nog overige 600 manschappen en 26 officieren, het gevecht heeft geleverd, waaruit slechts 7 officieren en 90 onderofficieren en manschappen zijn teruggekeerd. Laurent ontving bij deze gelegenheid van den keizer de decoratie van het legioen van eer.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te land, Bijv. en Verb.* bl. 39.

LAURENT (LOUIS) behoorde tot de dappere verdedigers van Bommel, bij gelegenheid van den aanval van Mendoza, in 1599 op die stad, waarbij hij gekwetst werd.

Zie *Chron. van het Hist. Genootsch.* D. VII. bl. 381.

LAURENTII (ANTHONIUS), bijgenaamd Stamper of Stamperius sedert 1581 predikant te Dreyschor, classis van Schouwen, scriba der Synode, den 19den en 20sten October 1593 te Middelburg gehouden, en lid der Synode te Goes in 1597. Hij is er waarschijnlijk gestorven in 1608.

Zie J. W. te Water, *Korte Verh. der Ref. in Zeel.* bl. 249.

LAURENTIO (JOANNES à SANCTO) geboren te Donay, hoogleeraar in de Grieksche taal aan de hoogeschool aldaar. Hij hield eene lijkrede op Johannes Miraeus, bisschop van Antwerpen, die hij in 1611 te Douay in 8o. uitgaf (*Oratio funebris in olisum* etc.). Hij stierf in 1616.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 525; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 674.

LAURENTIUS, een Benedictijner monnik van St. Laurentius te Luik, schreef: *Gesta Episcoporum Verdunensium in Lotharingia et Abbatum S. Vitoni Verdunensis ab C. A.* 1048 ad 1197, *ad Alberonem Verdunensium Praesulem.* De eerste zijn uitgegeven door Dacherius in Tom XII *Specilegii*, p. 274, edit. Nov. Tom II. p. 241—262, vervolgens door A. Chalmet in *Historia Civili et Eccles. Lotharing.*, Paris 1728. fol.

Zie Fabricius, *Bibl. Med. et Infim. lat.* T. VII. p. 738.

LAURENTIUS (ARNOLDUS) een Latijnsch dichter, die in de tweede helft der zestiende eeuw bloeide, te Berchem geboren. Zijne verdiensten als dichter zijn zeer middelmatig.
Hij schreef:
Arnoldi Laurentii, *Berchemi, Piorum Carminum liber cum aliquot aliis poëmatiis*, door Victor Giselinus uitgegeven. Antv. 1560.
De Gaudiis coeli, Hymnus, sive Ode trochaica in Jacobi Sluperii, *Herselensis Flandri. Poëmata*, Antv. 1575. 16o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 98; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 320; Hoeufft. *Parn. Lat. Belg.* p. 48; *Messager historiq. des sciences*, 1850. p. 430.

LAURENTIUS (JACOBUS) een der hevigste bestrijders van het Jesuitisme en vijand van Grotius, werd omstreeks 1585 te Amsterdam geboren, was predikant te Oude-Niedorp (1612), te Diemen (1613), te Hoog-Karspel (1617), te Naarden (1618) en sedert 1621 te Amsterdam, waar hij den 19den Maart 1644, in het vier en vijftigste, anderen schrijven het zestigste jaar van zijn leven, stierf.
Hij schreef:
Apologeticus primus contra Sandaeum, Amst. 1617. 12o.
Apologeticus secundus contra Sandaeum, Amst. 1617. 12o.
Cauteriata Jesuitarum Conscientia, 12o. Zijn stadgenoot Maximiliaan Sandaeus wederlegde deze satyre in 1617 in
Castigatio Conscientiae Jesuiticae cauteriatae en Admonitio de cauteriatâ Jesuitarum conscientiâ, 1619, waartegen Laurentius te velde trok in:
Vulpina Jesuitica, sive censura admonitionis Sandaeanae, Amst. 12o.
Prodiga Jesuitarum Liberalitas in voribus universalibus: Omnis, Nullus, Semper, Nunquam, Ubique, Nusquam, Totum, Nihil, Amst. 12o. Hierop antwoordde Sandaeus met:
Hyperbole et Castigatio Prodigae Jesuitarum Liberalitatis. etc. Mogg. 1619. 12o.
Reverentia Ecclesiae Romanae erga Sanctos Patres veteres subdola, in duodecim articulos distributa, cui accedit Tractatus de verâ ac legitimâ, quae Sacrae Scripturae et Sanctis Patribus, atque illorum scriptis debitur, authoritate, Lugd. Bat. 1624. 12o.
Apologia Catechesis Heidelbergensis, contra Joannem Andream Coppensteinium, Amst. 12o. De geleerde Duitsche Dominikaan Coppenstein had te Heidelberg uitgegeven:
Excalvinizata Catechesis Calvino-Heidelbergensis, hoc est, inversa in Romano-Catholicam, sic ut orthodoxam in textu, Calvinianam in margine cum textu communi sit legere, et utramque invicem oppositam dignoscere, herdr. in R. P. F. *Joannis Andreae Coppensteinii, ord. Praedic., controversiarum inter Catholicos et Haereticos nostri temporis, ex Roberto Bellarmino, E. R. Cardinali in epitomen redactarum.* Mogunt. 1626. 4o. T. II. p. 288—339.
Tegen het geschrift van Laurentius gaf hij in het licht:
Castigatio Apologiae Calvino-Catecheticae, adversus Jacobum Laurentium, Verbi Ministrum Amstelredamensem Apologistam, Heidelbergae, ook in het bovengemelde werk, T. III. p. 78.
Laurentius schreef hierop:
Invicta Veritas, sive Refutatio Castigationis Coppensteinianae: et Vindicatio Apologiae Catechesis Heidelbergensis, Amst. 1627. 12o.
Pathmos, sive Expositio septem Epistolarum Asiaticarum, quas B. Joannes in Insulâ Pathmo scripsit, Amst. 1629. Harderov. 1629. 4o.
Carcer Regius, sive Expositio Historiae Josephi Patriarchae Genes. XXXVII et seqq., Amst. 1630. 1642. 1670. 4o.
Tabula Papistica Infernalis tripartita, hoc est, Doctrina Ecclesiae Romanae de tribus fictitiis locis infernalibus, Purgatorio, Limbo puerorum, et Limbo patrum, detecta et confutata, Amst. 1632. 4o.
Sancti Apostoli Jacobi Epistola Catholica, perpetue Commentario explicata, Amst. 1635. 1639. 1645. 1662. 4o.
Dialogus Eucharisticus...... Amst. 1637. 4o.
Explicatio Locorum difficilium in Epistolis Paulinis, Amsterd. 1624. fol.
Commentarius perpetuus in Epistolam Catholicam priorem S. Apostoli Petri, Amst. 4o.
Ook met:
Commentarius perpetuus in Epistolam Catholicam posteriorem S. Apostoli Petri, Amst. 1641. 1647. Genev. 1649. 4o.
Hugo Grotius, Papizans, hoc est. Notae ad quaedam loca in H. Grotii appendice de Antichristo, Papam Romanum, et doctrinam ac Religionem Papisticam spectantia, et in quibus via sternitur ad Papismum Anti-christianum, Amst. 1642. 8o. Dit werk is in 1830 op nieuw door Dr. F. H. Kohlbrügge, met een opdragt aan Bilderdijk in het licht gegeven:
H. Grotii Epistola ad Jacob Laurentium, Amst. 1642. 8o. *Jac. Laurentii Resp. ad Ep. H. Gr* Amst. 1642. 8o. In het Nederd. *J. L. Antwoord-brief aan H. Grotius*, Amst. 1642.
Idolum Romanum, Paepschen Afgod, of Wederlegging van de Verdediging des Paepschen Psalters van Bonaventura, door Fabr. van Lyndhoven, toegeëygent den Hr. Hugo de Groot, Amst. 1643. 1663. 8o.
Jacob Laurenszen, predikant van Amsterdam, wyd-beroemt Boeckschrijver teghen Heyltien Jacobs, Speck-verkoopster, jammerlijck ligghende naer sijnen viff-jarighen Vrouwen-strijdt buyten verstandt en gheweldighe. DOODSTUYPEN (zoo noemt hij zijn boeck). *Verthoont aen een yeghelijck tot deernisse, door G. D. L. S. J.* Antwerp. 1643. 8o.

Belydenis-predicatie, naer de ordere van het laatste Synodus Nationaal, Gouda, 1645. 12o.

Conciones Sacrae, Amst. 1649. 2 vol. 4o.

Zijne controverse werken zijn gezet op den Index der verbodene boeken te Rome. Op verzoek van Hendrik Jacobzoon Staets, stads timmerman, maakte Laurentius in 1628, eene beschrijving in rijm van de voornaamste stadsgebouwen, onder opzigt van gemelden Staets getimmerd, waarvan Wagenaar meermalen gebruik maakte. Zijne spreuk was: *nunquam sero si serio*. Men vindt die onder zijn portret met een vierregelig Latijnsch vers, waaronder *misit Hannonia Anno* 1637, *Phil. Pareus D. F.* Zijne handteekening vindt men achter het *Formulier van eenigheyt aengenomen en geteyckent in de Class. van Amst. loopende van* 1619—1621.

Zie Jöcher, *Gelehr Lex.* i. v. *Epist. Eccl. et Theol.* p. 570, 815, 818, seqq. Opdragt vóór zijn *Comment. perpet. in S. Apost. Jac. Epist. Cath.*; Brandt, *Leven van de Groot*, bl. 324, 326. Burigny, *Vie de Grotius*, T. II. p. 139, 160, H Grotii *Manes Vindic.* p. 679, 680, 825, 826. Opdragt vóór Kohlbrugge's uitgaaf van den *Grotius Papiz.* Witte, *Diar. biogr. in Supp.* ad an. 1644. Bentheim, *Holl. Kirch- und Schölen Staat*, T. II. S. 385, le Long, *Bibl. Sacra*, p. 823; Dez. *Beschr. der Ref. van Amst.* bl. 484; Wagenaar, *Amst.* D. VII. bl. 486, D. XI. bl. 281; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 615, 616; Foppens, *Bibl.Belg.* T. I. p. 521; Noordbeek en Mourik, (Reg.) Soermans, *Kerk. Reg.*; M. Veeris, *Kerk. Alphab.* bl. 88; Koecher, *Catech. Hist.* bl. 319; Glasius, *Godg. Ned.* Afl. VII. bl. 353; Bilderdijk, *Vad. Hist.*, D. VIII. bl. 195, 200; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 488, 541; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXI. bl. 32; *Cat. der Rem. te Amst.* bl. 78, 93, 101; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 83; *Cat.* den Hengst, Amst. 1828. bl. 61, No. 221; *Cat. eener uiterst zeldz. Verz. van Holl. Byb.* enz. door F. Muller, bl. 86. *Cat.* de Groe, bl. 40, 155, 163. *Cat.* G. Lamberts, bl. 16. Muller, *Cat. van Portr.*

LAURENTIUS (Laurens) neef van den bovengemelde, diende eerst 16 jaren als hulpprediker (1643) te Amsterdam, werd vervolgens predikant te Hoogwoude, Wormer, (1651), Nijmegen (1652) en in 1656 te Dordrecht, waar hij den 21sten Mei van dat jaar, door Ds. Dibbetz in de Groote Kerk werd bevestigd. Hij predikte er den 15den Januarij 1660 afscheid, en vertrok naar Amsterdam, waar hij den 18den als predikant werd bevestigd, en den 28sten Januarij 1672, in den ouderdom van 48 jaar, stierf.

Hij was een man van »beproefde gaven en godsvrucht" en beoefende de Latijnsche en Nederduitsche poëzy. Een zijner Latijnsche dichtstukjes vindt men onder de *Versus familiares* van Jacobus Heiblocq en vóór J. van Oudenhovens *ingebroken Alblasserwaard*, en een zijner Nederduitsche getiteld: *Dordrechts tranen over den inbreuk van den Alblasserwaard*, is, te gelijk met de *Weeklage* van Jacobus Lydius, afzonderlijk, en achter J. van Oudenhoven's bovengemeld werkje in 1741 te Leiden met een *byvoegzel en acht authentyke stukken* herdrukt, in het licht verschenen. Zijn anagram was *Vincenti laurus*. Tot zijne vrienden behoorden Jacobus Heiblocq en Robertus Keuchenius. Zijn zoon, Cornelius, was predikant te Akersloot (1652), Muiden (1653), Arnhem (1655), waar hij in Mei 1656 stierf.

Zie Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. II. bl. 629. Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. VII. bl. 488. Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. IV. bl. 8. Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 484 volgg. v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* Heiblocq, *Farrago Lat. Belg.* p. 23b. Soermans, *Kerk. Reg.* F. de Paauw, *Verv. op M. Veeris, Namen der Pred.* bl. 123. H. de Jongh, *Naamr. van Pred. in Geld.* bl. 354.

LAURENTIUS (Johannes) beoefende de Latijnsche poëzy. Rob. Keuchenius zond hem zijn *Panegyricus de interemptis ab Herode Bimulis.*

Zie Rob. Keuchenii, *Musae Juven.* p. 149.

LAURENTIUS wordt vermeld als schrijver van:

Summe le Roy, of des Coninx Summe; hoe dat men die sonden biechten en beteren sal, (vert. door J. v. Brederode) Delft, Jacob Jemantszoon, 1478. 4o., Leijden, Jan Severs, 4o.

Zie *Cat.* J. J. Nieuwenhuizen, bl. 66, 67.

LAURENTIUS ALLAERTSZ, werd in 1662 te Gend gevangen als Doopsgezinde, en benevens eenige anderen gedood.

Zie van Braght, *Bloed. Toon.*, bl. 289.

LAURENTS Andriesz. werd met Joost Verkindert om het getuigenisse Jezu Christi, den 13den Sept. 1570, te Antwerpen gedood. Van hem bestaat nog een brief aan de huisvrouw van zijn medegevangene, Joost, den 9den Sept. uit zijnen kerker geschreven.

Zie v. Braght, *Bloed. Toon.* bl. 509, 527.

LAURENTS (Pietersz.), Doopsgezinde, in 1568 te Gend gevangen, en op 's Gravensteen gezet, en na vrijmoedige belijdenis en standvastige aanhouding des geloofs, in de Palmweek »verweesen, geworgt en verbrand."

Zie v. Braght, *Bloed. Toon.* bl. 367.

LAURENTS de Schoenmaker, een Doopsgezinde, »een godvruchtig en vroom broeder," te Antwerpen gevangen gezet, »en soo onchristlyk en tyrannig gepynigt, dat syn lichaam gantsch verdorven was." Gedurende de Spaansche furie werden de gevangenissen geopend en door de misdadigers verlaten. Toen de cipier tot hem zeide: »loop ook uit," was zijn antwoord: »waar zal ik loopen, ik ben aldus verdorven, dat ik mijn kost niet meer kan winnen." Na het eindigen der furie werd hij ter dood gebragt.

Zie v. Braght, *Bloed. Toon.* bl. 727.

LAURENTS de Schoenmaker, een Doopsgezinde, met vijf andere broeders in 1532 te Stertzing, in Etschland, gevangen, gepijnigd en gedood.

Zie v. Braght, *Toon. der Doopsgez.* D. II. bl. 33.

LAURENTY (Remacle Joseph) werd den 14den Jan. 1766 te Verviers geboren, kwam in 1793 in Holland, hield zich eenigen tijd te Amsterdam op, begaf zich vervolgens naar Londen, waar hij les in het teekenen gaf en portretten vervaardigde. Na een kort verblijf in zijne geboortestad, vestigde hij zich te Parijs, waar hij in Dec. 1834 overleed.

Zijne met de pen geteekende portretten en landschappen, komen de fraaiste gravuren nabij.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 160.

LAURI (Balthazar) of Lauwers, een bekwaam landschapschilder, in 1570 te Antwerpen geboren, begaf zich op jeugdigen leeftijd naar Rome, en kwam daar onder de leiding van Paul Bril. Hij bleef er sedert wonen en is de stamvader van een aantal kunstenaars van dien naam.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. 160. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 956.

LAURILLARD DIT FALLOT, een verdienstelijk officier der genie in Nederlandsche dienst, die eene bekroonde verhandeling heeft geschreven, *betrekkelijk een nieuw en beter systhema van bevestiging*, met eene plaat, gr. 8o. 1827. 's Hage en Amsterdam.

Hij is later in Belgische dienst overgegaan, waar hij opklom tot den rang van kolonel, en ten dienste van de militaire school aldaar in het licht gaf:

Cours d'art militaire ou leçons sur l'art militaire et les fortifications, 2 vol. 8o., avec planches, Brux. 1837—1839.

LAURIMANNUS (Corn.) of Lauwerman, werd omstreeks 1520 te Utrecht geboren, ontving het onderwijs van Macropedius aan de Hieronymiaansche school, volgde hem omstreeks 1554 als rector op, maakte zich door zijne ervarenheid in de rethorica en dichtkunst bekend, en slaagde vooral in het komische, blijkens de *Comoediae*, die hij voor de schooljeugd opstelde. Hij had ook in de regten gestudeerd, doch het is niet bekend dat hij de praktijk heeft uitgeoefend. Johannes Uitenbogaert was zijn leerling. Hij overleed te Utrecht in April 1573.

Hij schreef:

Rationale divinorum officiorum, Joanne Beletho, Theologo Parisiense, authore, opus annis abhinc fere quadringentis conscriptum, nunc demum operâ Corn. Lausimanni Ultrajectini in lucem editum, ac diligenter a mendis compluribus repurgatum, Antv. 1559. 16o., 1562. 24o. Achter het *Rational.* van Durand, Lugd. 1612. 8o. p. 489—568.

Exodus, sive transitus marisrubri; Comoedia Sacra, Lov. 1562. 12o., Antv. 1565. 12o. met *Esthera regina.*

Miles Christianus, Antv. 1562. 1565. 12o.

Odae annales, juventuti scholae Ultrajectinae modulandae.

Thamar et Tobias, Comoediae Sacrae.

Nabath. Tragicomoedia Sacra.

Weleer bezat Jan de Jonghe, advokaat bij het geestelijk geregtshof te Mechelen, omtrent 1640, nog andere gedichten

van hem, en Burman vermeldt van hem twee epigrammen, ter eere van Janus Dousa, die ook gedichten aan hem heeft gewijd.

Zie Burmanni, *Traj. erud.* p. 178. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 191. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 91. Foppens, *Bibl. Belg.* T. p. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 535. Hoeufft, *Parn. Latin. Belg.* p. 35. Peerlkamp, *de Poët. Latin. Neêrl.* p. 108. Schotel, *Tilb. Avondst.* bl. 310. Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. VII. bl. 239. H. v. Heussen en H. v. Rijn, *Kerk. Oudh.* D. II. bl. 151. Voet, *Disp. Theol.* T. III. p. 492. J. Dousae, *Poëm.* p. 161; *Cat.* v. Voorst, T. III. p. 147.

LAURINUS (Marcus) van Brugge, heer van Watervliet, oudheid- en penningkundige, was een vriend van den beroemden Hubertus Goltzius, en gaf met behulp van dezen in het licht: *Fasti consulares e Fastis Capitolinis ac Nummis.* Ook hielp hij Goltzius in het in orde brengen der munten voor diens *Julius Caesar, seu illius vita ex numismatibus* in fol., *Caesar Augustus ex numismatibus* in fol., *Secilia et magna Graecia ex priscis numismatibus.*

Hij stierf kinderloos en werd in de parochie kerk van Watervliet begraven. Op zijn graf leest men:

Sepulture Jonckheere Marcus Lauweryn, Schiltknape, Heere van Waetervliet, Waeterlant, Philippine, den welcken ongetrout overleden is 1610. Ende Mevrouwe Françoise Lauweryn, naer de doot van haeren bovengeschreven broeder Vrouwe van Waetervliet, dewelcke twee bovengeschreve kinderen waeren van Wybert Joncker Guido Lauweryn, filius Matthias, geprocureert bij Vrouwe Jeanne de Deurnagele.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 839.

LAURINUS (Guido) geboren te Brugge, heer van Watervliet, broeder van den voorgaande, niet minder geleerd penning- en oudheidkundige, hielp zijn broeder en Hubertus Goltzius, in het in orde brengen en verklaren van oude munten.

Hij schreef:

Dialogus Plutonis et Telluris in Thes. antiq. aureor. Numism. sub Vespasiano Aug. deposit. et Aubrocourtiano anno 1561 in *Flandriae pago repertum sub finem Julii Caesaris Goltziani.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 387.

LARINUS (Marcus), afstammeling van hetzelfde geslacht, een geleerd man, gedurende 21 jaren deken der kerk van St. Donatianus te Brugge, vriend en beschermer van Desiderius Erasmus, van wien verscheidene aan hem gerigte brieven bestaan. Hij stierf in Nov. 1540.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 839.

LAURISZ (Vincent) wordt door te Water vermeld onder hen, die de hervorming te Middelburg voorstonden. Ook was hij het hoofd der wacht, ten tijde der onderneming van Pieter Haek.

Zie te Water, *Ref. van Zeel.* bl. 106; Marcus, *Sentent. van Alva*, bl. 65.

LAURY (Remigius du) R. C. pastoor te Rijssel. Harderwijk vermeldt hem onder de vermaarde mannen. Zijn spreuk was: *Sola virtute.*

Zie *Zinspr. van verm. Ned. Mannen.*

LAUT, kapitein ter zee, door den gouverneur-generaal Henrick Brouwer, aan den koning van Koetei, genaamd Pangeran Adipati Anom Pandji Oemet-allah Ing Martapoera, (Prins, Regent, Bevelhebber van het volk Gods te Martapoera) gezonden.

Zie *Kron. van het Hist. Gen.* D. X. bl. 253.

LAUTENBACH (Henricus) predikant te Hiels, en aldaar overleden October 1665, schreef:

Tien geestelijke predikatiën, Leeuw. 1658. 8o.

Lam Gods dragende de zonde der waereld, of Verhandeling over 't lijden Jesu Christi, Leeuw. 1665. 4o.

Zie M. Laurman, *Naaml. van Pred. onder de Class. Leeuw.* 1751. bl. 40. Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 242.

LAUTERBACH (J. B.) schreef:

Kort begrip van de Burgerlyke Bouwkunst, Rott. 1705.

In 1780 verscheen Lauterbach's *Burgerlijke Bouwkunst, tot een algemeen gebruik gebragt*, door J. J. Plemp, Amst. met pl.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 242; *Cat.* de Lange van Wijngaerden, bl. 47.

LAUTIUS (Ludovicus) van Gend, priester, latijnsch dichter en letterkundige, schreef *Notae in Paulli Orosii Historiam*, met den Commentarius van Franc. Fabricius op dezelve, door Petrus Cholinus, Mog. 1615. 8o. in het licht gegeven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 636.

LAUTS (Jean of Johannes), ook Jean Lautens en Lautte, gelijk Sanderus, Sweertius, Val. Andreas, Foppens en Paquot willen, was gesproten uit een deftig Gendsch geslacht, sedert de veertiende eeuw in die stad bekend. Hij behoort tot het midden der zestiende eeuw, en was raadsheer en meester van het Hof van Rekeningen van Vlaanderen, dat vroeger te Gend had gezeteld, maar op last van Karel V, naar Rijssel was overgebragt. Als beoefenaar der geschiedenis heeft hij zich bekend gemaakt door zijne aanteekeningen en verbeteringen op de *Mémoires de Messire Olivier de la Marche (avec les Annotations et Corrections de J. L. D. G.)* Gend, 1567. gr. 4o. Brux. 1616. Louv. 1641. 4o. Hij was tevens ook de schrijver van *Le Jardin d'Armoiries, contenant les armes de plusieurs Nobles Royaumes et Maisons de Germanie inférieure: oeuvre autant nouveau que proufitable à tous amateurs du noble exercice d'armes*, Gendt, Gerard Salenson, 1567. 8o. Ook in het Nederd. *Den boomgaert der wapenen, inhoudende de Wapenen van vele Edele Huysen van dese Nederlanden, en de andere omliggende: wesende dit wercxken also nieu, als profijtelijck allen beminders van het edele exercitie van Wapenen. Gheprint tot Gendt bij Gheraert Salenson, met visitatie ende approbatie der Commissarissen van den co. Ma. daertoe ghestelt.* Het *Avis au Lecteur* is door hem geteekend Jean Lauts. Het eerste wapen is dat van Jezus Christus!

Even zoo als vele Gentenaars, was hij een ijverig voorstander en belijder der hervorming. Ook ontsnapte hij niet aan het bloedgerigt van Alva. Hij werd opentlijk onthalsd en zijn talrijk gezin nam de wijk naar Duitschland. In de *Vlaemsche Kronijk of Dagregister van al hetgene gedenkweerdig voorgevallen is binnen de stad Gent*, leest men, bl. 65: »Den 24sten Januarij 1569, werd, op St. Pharaildis-plaets verbrand Jan Laute, die hardnekkig bleef, en twee andere onthoofd. Deze Jan had altijd, ten tijde van de verboden geusche predicatiën, de gemeente vermaend op wat plaetse en ure die geschieden zou, en een van de twee had zijn kind in de geuzenkerk laten doopen."

Hij huwde Elisabeth Nutynex, weduwe van Jan Hester, concierge bij het hof van Brussel. Zijne zinspreuk was *Houts al in een.*

Zie Sanderus, *de Gand. erud. fam. clar.* p. 73; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 142; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 523; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 674; Le Seur, *La Flandre illust.* Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 490; Brandt, *Verh. van de Ref.* bl. 641; te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 402; Harderwijk, *Zinspr. van verm. Mannen.*

LAUTSMAN (Jacob Janszoon). In de *Kron. van het Hist. Genootsch.*, D. VI. bl. 248 volgg., komt een brief voor van Mr. Euert Jacopsz, aan »Erentfeste, wyse, voorsienige, seer discrete Jacob Jansz. Lautsman, wonende op die Zeedick tot Amsterdam," betreffende de *overwinning van den admiraal M. H. Tromp voor Duinkerken*, 1639.

LAUW (Pieter). Zie LOUW (Pieter).

LAUWERENBURGH (Anthoni) een bekwaam scheikundige, werd den 24sten Augustus 1758 te Utrecht geboren. Hij was apotheker en lid der provinciale- en plaatselijke- geneeskundige commissie te Amsterdam, en heeft zich, door zijne werkzaamheden met Deiman, Nieuwland, Bondt, A. Paets van Troostwijk en G. Vrolik, bij de nieuwere ontdekkingen in de chemie, als een der geachtste scheikundigen in ons land bekend gemaakt. Crell's *Chemische Annalen* kunnen hiervan getuigen. Hij overleed den 21sten Julij 1820 te Amsterdam.

Zie *Konst- en Letterb.* 1820. D. II. bl. 57, Poggendorff, *Handwörterb. zur Gesch. des exacten Wissensch.*

LAUWERMAN (Cornelis). Zie LAURIMANNUS (Cornelis.)

LAUWERS (Coenraad) of Lawers, werd in 1623 te Leuze in Henegouwen geboren, en was de jongste broeder van Nikolaas, die volgt. Hij was teekenaar en kunstgraveur en woonde en werkte te Antwerpen naar Vlaamsche meesters. Le Blanc beschrijft 38 stuks zijner graveerwerken, zoo wel uit de gewijde als ongewijde geschiedenis, en vermeldt een aantal portretten, onder welke er zijn, die in het *Gulden Cabinet* van de Bie voorkomen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. II. bl. 161; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. III. bl. 956.

LAUWERS (Nikolaas) of Lawers, oudste broeder van Coenraad, werd omtrent 1620 te Leuze geboren, en zou door Paul Pontius onderwezen zijn. Zeker is het dat hij diens stijl navolgde, zonder echter aan het geheel, die groote effecten te kunnen geven, welke dezen meester zoo bijzonder deden onderscheiden.

Hij vestigde zich met zijn broeder, Coenraad, te Antwerpen, en werkte tegen de bekwaamste graveurs van Rubens op, naar verschillende groote Vlaamsche meesters. Zijne prenten naar Rubens zijn de beste.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. II. bl. 161.

LAUWERS (Jacobus Johannes) zoon van den meester kuiper Gerard Lauwers, werd in 1753 te Brugge geboren. Na aan de academie teekenen geleerd te hebben, ging hij, daar hij geheel van middelen ontbloot was, met een zijner makkers in pelgrimsgewaad, naar Rome, waar zij in een deerniswaardigen toestand aankwamen. Zij wendden zich tot den historie-schilder Savée, aan wien zij een brief van professor Paul de Cock, hadden medegebragt. Deze en de Muynck, plaatsten hen bij een dier schilders, welke fabriekmatig portretten van den paus en de kardinalen voor de buitenlui maakten. Dit gaf hun brood, maar tevens ondragelijke verveling. Zij verlieten spoedig Rome en begaven zich naar Parijs, waar Lauwers zijn makker verloor, hetgeen hem bitter bedroefde. Toevallig ontmoette hij hier een rijk Hollander, die smaak in zijn talent vond en hem mede naar Amsterdam nam, waar hij dadelijk aan het copiëeren van schilderijen van Dou en anderen werd te werk gesteld. Ook schilderde hij eigen ordonnanties, landschappen en binnenhuizen. Hij huwde Maria de Frey, en stierf in 1800 te Amsterdam. Hij was o. a. de leermeester van zijn broeder en zuster Johannes de Frey, die een bekwaam graveur en Anna de Frey, die eene uitmuntende teekenares werd.

Op de verkooping van Gildemeester, gold van dezen meester een *Binnenhuis* *f* 300 en op die van Kops, eene teekening in sapverw, *f* 50.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. II. bl. 162.

LAUWICK. Twee kapiteinen Lauwik, van welke de een drost van Breevoort was, onderscheidden zich bij de bemagtiging van Wesel in 1629.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 462.

LAUWYCK, aldus de oudste spelling van den naam van het bekend Geldersch geslacht Lawick. Aarnoud en Aalbrecht van Lauwyck komen voor bij v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 280.

LA VECQ (Jacob) omtrent 1624 te Dordrecht geboren, werd in 1655 lid van het schildersgild aldaar. Hij was een discipel van Rembrandt, volgde diens manier, later echter die van de Baan voor zijne portretten. Hij schilderde eerst geschiedkundige onderwerpen, doch op eene reis in Frankrijk begon hij portretten te vervaardigen, en bleef in dat vak tot in 1674, toen hij in zijne geboortestad overleed.

Zie Balkema, *Biogr. de Peint. Flam. et Holl.* Gand, 1841, p. 180; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. II. bl. 162; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. III. bl. 957.

LAVERDURE, was als vaandrig onder de dappere verdedigers van Sluis in 1794.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. III. bl. 112.

LAVERMAN (Arent) catechiseermeester te Leiden. Er bestaat van hem een *Opregt Verhaal eener Verhandelinge over de Transsubstantiatie, voorgevallen op den 25sten Augustus zijnde Zondag, tusschen Arent Laverman en Louwrens Verbrugge, Papist; op de Oranje gragt ten huyse van D. Renaer, tot Leyden*, Leyden, 1737. 4o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 122.

LAVINIUS (Johannes) eerst conrector, en na den dood van Hoëingius, rector van het gymnasium te Harderwijk, in November 1640 overleden. Hij wordt somwijlen onder de hoogleeraren van Harderwijk gerangschikt. Waarschijnlijk heeft hij aan de studenten onderwijs gegeven, ten minste Janus Erasmius, zijn opvolger, noemt hem *Dialectices Professor*. Zijn zinspreuk was: *Vita viglia*.

Zie Schrassert, *Beschr. van Harderw.* D. I. bl. 74; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 80, 81; Harderwijk, *Zinspr. van voorn. Ned. Mann.; Grote Vry-jaer ofte Jubilé Harderw.* 1700.

LAVERON, te Antwerpen geboren. Hij was omstreeks 1695 in Frankrijk als beeldhouwer werkzaam. Men vindt de afbeelding zijner *Ganymedes*, in het werk van Thomassin over Versailles.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. III. bl. 957.

LAYENS (Johan de) doctor in de godgeleerdheid, en 37ste of 38ste abt van St. Guislain in Henegouwen. Hij volgde, als zoodanig, in 1403 of 1404 Albert de Gougnies op. In 1406 hernieuwde hij de ordonnantie van den abt Etienne de Warelles, betreffende het getal monnikken, dat in zijn klooster mogt opgenomen worden, en liet ze, in 1408 door bisschop Pierre d'André bevestigen. In 1409 begaf hij zich naar het concilie van Pisa, als orator van Steven, hertog van Beijeren. Ook was hij bij dat van Constance. Hij stierf in 1431. Hij vervaardigde *Offices*, ten gebruike zijner parochie.

Zie Brasseur, *Theat. Abb. Hann.* p. 117, 116; *Gall. Christ.* T. III. p. 97; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 17.

LAYENS (Mattheus de) schepen te Leuven, in de tweede helft der vijftiende eeuw. Den 24sten Mei 1445 werd hij stads-metselaar te Leuven aangesteld. Ook was hij bouwmeester van het stadhuis, waarvan den 29sten Maart 1448 de eerste steen gelegd en dit in 1463 voltooid werd. Hij stierf omstreeks 1484, toen hij als meester der stads metselwerken door Jean de Mesmaker werd vervangen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. III. bl. 957.

LEBLON (Jacob Christoffel) werd in 1670 te Frankfort a. d. M. geboren. Hij bevond zich in 1696 of 1697 in dienst van graaf Martinetz, keizerlijk gezant te Rome. Hier geraakte hij in kennis met Bonaventuur van Overbeek, met wien hij zich naar Amsterdam begaf. Hier vestigde hij zich, en werd o. a. in 1711 door den beroemden Uffenbach bezocht. Hij woonde er vele jaren, en hield er zich bezig met het schilderen van portretten. Eerst schilderde hij in miniatuur, doch daar zijn gezigt verzwakte, ging hij in het groot schilderen. Na den dood zijner vrouw, zette hij zich in 1715 te 's Hage neder. Van een vindingrijken aard zijnde, beproefde hij het om schilderijen, door middel van olieverw, te drukken. Dat gelukte hem in die mate, dat hij voor zulke gedrukte schilderijen *f* 300 à *f* 400 ontving. Nu beproefde hij een compagnieschap tot stand te brengen, om dat schilderijen-drukken in het groot te bewerkstelligen. Te 's Hage daartoe geen deelnemers kunnende vinden, begaf hij zich naar Londen, waar hij over deze nieuwe uitvinding een werk uitgaf getiteld: *Il Colorito, or the Harmony of Colouring in Painting reduced to mechanical practice, under easy precepts and infaillible rules*, London, 1722, 1730, dat hij aan lord Rob. Walpole opdroeg en dat later in het Fransch is overgezet *(L'Art d'inprimer les tableaux par Gautier de Montdorge*, Paris, 1756, 1768.) Hij vond hier deelnemers, een aanzienlijk kapitaal werd bijeengebragt, doch de onderneming mislukte, even gelijk later de tapijtfabriek, die hij aldaar, door middel van associatie, tot stand bragt.

Leblon keerde met een berooid hoofd en eene ledige beurs naar 's Hage terug, van waar hij naar Parijs vertrok, waar

hij den 16den Mei 1741 overleed. Kramm geeft een lijst van drukken, die, geheel of gedeeltelijk, volgens zijne uitvinding met kleuren gedrukt en door hem uitgegeven zijn en onmiskenbare verdienste hebben. Op *Cat.* Hoet, D. I. bl. 442, No. 6, komt een kabinetstukje van Leblon voor, namelijk *Christus aan 't kruis*, voor *f* 995 verkocht. Naar zijne geschilderde portretten zijn er eenige in 't koper gebragt, zoo als dat van J. Houbakker, door J. Houbraken in 4o., en dat van Bonaventuur van Overbeek, door C. Vermeulen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. II. bl. 162; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. III. bl. 958.

LEBUINUS, de Apostel van Overijssel, werd in Engeland geboren, en kwam in de tweede helft der achtste eeuw naar Nederland, om hier medetewerken tot uitbreiding van het Christendom. Hij begaf zich het eerst naar Utrecht, om zijne diensten aan te bieden aan Gregorius, die toen aan het hoofd van het Utrechtsche bisdom stond. Gregorius zond hem naar Overijssel, en voegde hem zekeren Marcellinus, een kweekeling van Willebrord, als medehelper toe. In het eerst hielden beiden zich het meest aan de westzijde van de rivier den IJssel op, inzonderheid te Welpen, waar zij eene kleine Christelijke gemeente stichtten, welke er een kerkje bouwde. Spoedig sloten zich velen aan de overzijde der rivier bij die gemeente aan, zoodat het kerkje te klein werd, waarop eene grootere kerk te Deventer, met een huis voor Lebuinus er naast, werd gebouwd. Lebuinus slaagde er voorspoedig in, om vele heidenen tot het Christendom te brengen, waartoe zijn gedrag veel toebragt. Hij was daarenboven in zijn voorkomen, in zijn spreken en handelen, in geheel zijn omgang, zoo beminnelijk, dat allen, die hem leerden kennen, hem liefhadden. Er waren er echter velen, die het met de uiterste verbittering aanzagen, dat hunne landgenooten de godsdienst der vaderen ontrouw werden, en het Christendom omhelsden. Zij schreven den invloed van Lebuinus op het volk aan tooverij toe, en besloten hem te verdrijven, of liever hem, met al zijne broederen, te verbranden. Lebuinus ontkwam het gevaar, maar de kerk te Deventer werd verbrand en de Christenen werden verdreven. Na een weinig tijds keerde Lebuinus met nieuwen moed naar Overijssel terug, om zijnen arbeid tot bekeering der heidenen voort te zetten. Het werd hem bekend, dat er een landdag of groote volksvergadering der heidensche Saksers, die toen Overijssel bewoonden, te Markelo, bij de rivier de Weser, zou gehouden worden. In weerwil dat Folbert, een aanzienlijk en magtig man en een zijner vrienden, hem zulks afraadde, begaf hij zich derwaarts. Toen de dag der bijeenkomst was aangebroken, begaf hij zich in zijn priesterlijk gewaad, met een kruis in de handen en een bijbel onder den arm, naar de vergadering. Bij zijne aankomst was men juist bezig eene offerande ter eere van afgoden te houden. Toen hij dat zag, ontgloeide hij in verontwaardiging, baande zich eenen weg tot in het midden der vergadering en riep met luide stem: »Komt allen! hoort mij! of niet zoo zeer mij, als wel Hem, die door mij spreekt. Ik breng u de bevelen van Hem, aan wiens gebied en oordeel alles onderworpen is."

Allen waren verbaasd. Er was misschien niemand in de vergadering die hem kende. En als nu aller oogen op hem gerigt waren, sprak hij verder. Zoodra hij ophield met spreken, ging er een woest geschreeuw tegen hem op. Men riep: »Ziet, daar is die verleider, de vijand van onze godsdienst en van geheel ons vaderland. Hij moet sterven." Men zou aan deze bedreiging terstond gevolg hebben gegeven, indien hij niet door een der voornaamste personen der vergadering was gered geworden, daar deze haar voorhield, dat zij altijd gewoon waren de tot hen komende gezanten vreedzaam te ontvangen, hunne woorden naauwkeurig te overwegen en hem met eerbewijzingen en geschenken terug te zenden. Lebuinus heeft sedert, hoogstwaarschijnlijk of alleen, of in gezelschap van Marcellinus, menigen togt door Overijssel gedaan en ook op andere plaatsen christelijke gemeenten tot stand gebragt. Aan de vereenigde pogingen van hen beide, wordt de stichting der kerken te Heemze aan de Vecht, te Oldenzaal en te Ootmarsum toegeschreven. Zijn sterfjaar was, volgens sommigen, 760, volgens anderen 765, 766, 768, 782, 784, 785, doch volgens Dumbar 12 November 776. Bonifacius, Marcellinus en Orthelgrinus, hebben het leven van Lebuinus beschreven. Radbodus vervaardigde eene Elegie op hem, die in de *Bat. Sacra* vertaald voorkomt.

Zie Wernerus Rolevinck, *de situ et moribus Westph.* p. 51; J. Lindeborn, *Hist. Ep. Daventr.* p. 54; N. Schaten, *Hist. Westph.* p. 406; Hamconii, *Frisia*, p. 64; Suffr. Petri, *de Script. Fris.* Dec. IV. c. 10; Fabricius, *Bibl. Med. et Inf. Lat.* T. VII. p. 744; *Bat. Sacra*, T. I. p. 126, 127; Dumbar, *Kerk- en Wer. Deventer*, bl. 177; *Chron. de Traj. et ejus episc.* ap Matthaei *Anal. Vet. Aevi*, T. V. p. 315; *Chron.* J. de Beka, p. 12; Revii, *Dav. Hist.* p. 10; *Holl. Dives. Chron.* D III. St. 3; *Gron. Volks-Alm.* 1840. bl. 226; E. J. Diest Lorgion, *Levensschets van Invloedr. Christ.* bl. 35. van der Chijs, *de Munten van Overijss.* bl. 12, 227, 228, *de Munten der bissch. van Utrecht*, bl. 28; *de Munten der Grav. en Hert. van Geld.* bl. 134.

LE CHARPENTIER (Jac) of Jac. le Charpentier, een kunstgraveur, mogelijk een leerling van le Bas. Hij bloeide in de tweede helft der achttiende eeuw, doch het is onzeker of hij een Nederlander is geweest. Kramm vermeldt van hem een *Gezigt van den Leydschen Dam, van den Haag afkomende, te zien*, door hem, in den stijl van le Bas, in 1761, naar de teekening van la Fargue, in plano formaat, in plaat gebragt.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III, bl. 958.

LECKE (van der). Volgens Goudhoeven zou de stamvader van het geslacht van dien naam, een jonger broeder zijn geweest van den tweeden heer van Brederode, hetgeen echter betwijfeld wordt. Hoe het zij, de heeren van der Lecke komen in de oude Hollandsche Chronyken, als ridders en dappere krijgslieden voor, die met de graven menigen heirvaart hebben gemaakt. Ook wordt hun naam onder verscheidene charters uit de elfde, twaalfde en dertiende eeuw aangetroffen, b. v. Henricus de Lecke Miles in 1097, N. van der Lecke in 1141; Hendrik van der Lecke, die in 1277 Judith van Borssele, dochter van Pieter van Borssele huwde. Zijne dochter Maria, huwde Dirk *de Goedertierene*, heer van Brederode, zoon van Willem van Brederode. Zij bragt hem de heerlijkheid van der Lecke ten huwelijk aan. Zij werd naderhand door Catharina van Brederode ten huwelijk gebragt aan Jan van Duivenvoorde, heer van Polanen, omtrent 1360. Zij bleef in dat geslacht totdat Jenne van Polanen haar ten huwelijk bragt aan Engelbert van Nassau, stadhouder van Brabant, waardoor zij in het huis van Nassau is gekomen.

Van Leeuwen vermeldt nog eenige heeren van der Lecke. Het wapen was een leeuw en sabel op een zilver veld.

Zie Goudhoeven, *Chron.* bl. 127; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 100; van Goor, *Beschr. van Breda*, bl. 70; *Alliance Ill. de la Maison Royale des Pays-bas*, p. 1; de Flines, *Gesl. Lijst betr. het Kon. Huis der Ned.* bl. 1.

LECKERBEETJEN (Vincent) een Antwerpsch schilder, *Manciol* genaamd, wijl hij zich, om te kunnen werken, van zijn linkerhand moest bedienen. Hij woonde een geruimen tijd te Rome, en schilderde er veldslagen en landschappen, die veel bijval vonden. Ook hield hij zich in Frankrijk op, waar hij o. a. voor het kasteel van Vincennes 4 stukken, de geschiedenis van Alexander *de Groote* voorstellende, schilderde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. III. bl. 958.

LE CLERC (Pierre) een Fransche abt, die den 4den Julij 1706 te Buchy (Seine Inférieure) werd geboren. Hij vervulde te Rouaan eene kerkelijke betrekking, doch vertrok van daar naar Amsterdam, waar hij in 1780 overleed. Hij beoefende de sterrekunde en gaf in het licht: *L'astronomie, mise à la portée de tout le monde*, 2 vol. Amst. 1780.

Zie Poggendorff, *Handw. zur Gesch. der exacten Wissensch.*

LECREUX (N. A. J.) werd te Valenciennes geboren, doch te Doornik door Giles, eerste directeur der akademie, opgevoed. Hij maakte zulke vorderingen, dat hij reeds op 22jarigen leeftijd een goed beeldhouwer was, een uitmuntende preekstoel voor de kerk van Harlebeke beitelde, en vele kerken in den omtrek met schoon marmer beeldhouwwerk versierde. »Lecreux," schrijft zijn onbekende biografist, »traitait tous les genres de sculpture avec un égal succès: excellent modeleur, il reste de lui beaucoup de petits ouvrages

exécutés en biscuit, qui séduisent autant par la grâce, que par une naïveté d'expression, que lui seul peut-être à su donner à d'aussi légères compositions."

Hij prijst ook de bas-reliefs van marmer in het koor der Notre Dame van Kortrijk, die van de deur van het hospitaal Notre Dame en het fronton van de openbare bibliotheek van Doornik. Hij stierf in het laatst der achttiende eeuw. Hij had 25 kinderen bij zijne twee vrouwen, van welke in 1886 nog eene dochter, die in armoedige staat leefde.

Zie N. A. J. Lecreux, *Sculpt. Tourn.* in *Mess. d. Scienc. et d. Arts de la Belg.* Année 1837. T. II. p. 137; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 959.

LECTIUS (Jacobus) uitstekend regtsgeleerde, philosoof en staatsman, was in 1589 lid van den raad te Genève, toen hij in Nederland kwam met brieven van den Syndicus en den raad van Genève, om voor de hulpbehoevende geloofsgenooten ondersteuning te verzoeken. Hij was eigenlijk aan koningin Elizabeth afgevaardigd, en besloot slechts toevallig tot de vervulling van een dergelijken last bij de Nederlandsche Staten. Dat men over den uitslag zijner handelingen ten onzent tevreden was, blijkt uit een nader aanzoek van 25 Maart 1595. Hij hield briefwisseling met Justus Lipsius, hoogleeraar te Leyden, met Adriaan van Blyenburgh, C. van der Mijle en andere Nederlandsche geleerden. Behalve de vertaling der *Poëtae Graeci veteris carminis herroci scriptores, qui extant omnes curâ et recessione* Jac. Lectii, V. Cl. Aureliae Allebrogum, 1606. fol., gaf hij in het licht:

De Judiciis publicis, Lugd. 1597. 8o. (met opdragt aan C. van der Mijle).

Ad Modestinum de poenis, Lib. I. Genev. 1592. 8o.

De vita et scriptis Domitii Ulpiani orationes duae.

Vita Papiniani, Genev. 1591. 8o.

Dit viertal te vinden bij Otto *Thesaurus Jur. Rom.* T. I. p. 41—159.

Orationes, Genev. 1615. 8o.

Poëmatum, Lib. I. Genev. 1595. 8o.

Poëmata varia, Aurel. Allobrog. 1609. 8o.

Aurelii Symnachi Epistolarum, Lib. X. Jac. Lectius, *Ic. recensuit, notis, enendationibus, epostilis etiam auxit*, Genev. 1587, 1598, 8o.

Praescriptionum Theologicarum, Lib. II. Aurel. Allobrog. 1607. 8o., tegen hatelijke uitvallen in den *Codex Fabrianus* gerigt.

Zie Sylvius, *Bibl. Juris Selecta*, p. 349; Lipenii, *Bibl. phil.* i. v.; Bor, *Ned. Hist.*, B. XXXII. fol. 29, 30; *Chron. van het Hist. Genootsch.*, D. XI. bl. 19; J. Schotel, *het geslacht van der Mijle.*

LEDE (Maximiliaan Lodewijk van) werd den 18 Februarij 1759 te Brugge geboren, en werkte, na zich op de beginselen der teekenkunst aan de akademie aldaar toegelegd te hebben, zes jaren lang onder opzigt van den beeldhouwer Lodewijk Lessuwe, die hem echter weinig meer dan het werktuigelijke der kunst onderwees. Uit de school van Lessuwe ging hij in die van Pieter Pepers over en bleef er drie jaren en met meer vrucht dan in die van Lessuwe. In 1781 vertrok hij naar Parijs; kreeg, bij het beschouwen der schoone modellen, de overtuiging dat hij de teekenkunst grondig moest verstaan, en volmaakte er zich in onder Suvée. Vervolgens oefende hij zich nog twee jaren in de werkplaats van Monot, beeldhouwer des konings, en vervaardigde, onder diens opzigt, de marmeren borstbeelden van Frederik, erfprins van Pruissen, en van den hertog van Angoulême. Later genoot hij nog het onderwijs van Gonoy, insgelijks beeldhouwer des konings en professor der koninklijke akademie. Hij beitelde omtrent dien tijd een standbeeld van negen voeten hoog, in iedere hand een fakkel houdende en staande op de teenen van den voet, als gereed hemelwaarts te stijgen.

Dit beeld werd in brons gegoten en geplaatst in het hotel van Galifé om het te verlichten. Ook vervaardigde hij later eene levensgroote Najade, naar zijne eigene modellen, uit marmer, en in 1786 de kolossale buste eener Bacchante, voor welk kunstgewrocht hij, behalve den prijs van het marmer, 8,000 franken ontving.

In 1787 wees hem de koninklijke akademie van beeldende kunsten voor een bas-relief, *de pest onder de regering van David* voorstellende, den tweeden grooten prijs toe. In 1789 verliet hij, wegens de beroeringen der Fransche staatsomwenteling Parijs, en tevens ging voor hem het uitzigt op aanzienlijke voordeelen, daar hem voor ongeveer 50,000 francs aan kunstwerken besteld was, verloren. Hij moest thans zijn onderhoud zoeken met het vervaardigen van ornementen, beeldjes en arabesken tot schoorsteen-sieraad, pendules en dergelijke, welke voorwerpen zoo uitstekend waren en in den smaak der Engelschen vielen, dat hij, op hun raad, Brugge verliet en zich te Londen vestigde, waar 'skonings beeldhouwer, die zijn talent bewonderde, te vergeefs pogingen aanwendde hem aan zich te verbinden. Gedurende zijn verblijf te Londen vervaardigde hij het *model der Graftombe* van doctor Johnson, de eerste die in de St. Paulus kerk werd geplaatst, en nog een klein model van die van den beroemden generaal Elliot, gouverneur van Gibraltar, welke rots hij zoo moedig tegen de Spanjaarden verdedigde. Na zich een jaar te Londen, ook met het vervaardigen van andere voorwerpen, te hebben bezig gehouden, keerde hij naar Brugge terug, waar hij nog verscheidene kunstwerken, hem door rijke Engelschen besteld, beitelde, en verder gerust en stil van zijn verworven vermogen leefde, totdat hij den 13den Julij 1834 overleed.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 163.

LEDE (Jan, volgens Stoke, doch volgens Zweder van Culenburgh, Pelgrim, Heer van der). Deze krijgsman bevond zich bij Renessse, toen deze, nadat Guy van Vlaanderen bij Zierikzee overwonnen was, en de Hollanders aanstalten maakten om Utrecht te belegeren, die stad verliet. Jan van Beusichem, de Heer van Culenborg en nog een ander heer uit dien omtrek zulks vernemende, riepen ijlings, door het kleppen van de klok, het volk te zamen en vatten post in een uiterwaard aan de Lek tegenover Culenborg.

Vermoedelijk had hier eene ontmoeting plaats. Zeker is het dat Renesse, benevens Arnoud van Benscoop, Jan van der Lede en eenige andere zwaar geharnasten, in eene schouw of pont zich willende bergen, door het omslaan van het vaartuig, hun leven verloren in de golven. (16 Augustus 1304.) Deze heer Jan was waarschijnlijk dezelfde die met andere edelen en o. a. met Herbaren van Lede, zich in 1285 borg stelden bij den zoen tusschen graaf Floris V en de heeren van Amstel.

Pelgrim, welke, even als zijn vader Folperd, een verdrag met den duivel sloot, en wiens legende, zoo vaak bezongen, critisch behandeld wordt door Huydecoper op Stoke, die ook de bronnen aanwijst, waaruit zij is geput.

Zie Melis Stoke, *Rymchr.* D. III. bl. 382 en vooral Huydecopers, *Aant.* bl. 432; Zuederi de Culenburgh, *Orig. Culenb.* ap. Matthaeus, *Anal. vet aevi*, T. VI. p. 244; *Kron. van Holl. v. d. klok uyt de laage Landen by de Zee*, bl. 201; Wilhelm, *Procurator ad annum*, 1304, p. 566; Meyerus, *ad annum*, 1304; Montanus, *Beschr. der eerste Inwon. van Amst.* bl. 249; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 41, 42, 179, 180; Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. I. bl. 93.

LEDE (Pelgrim van der), bij dezelfde gelegenheid als Jan van der Lede omgekomen.

Zie, behalve de boven aangehaalde bronnen; G. van Spaan, *Beschrijv. v. Rotterd.* bl. 66; *Nederl. en Kleefsche Oudh.* D. IV. bl. 335.

LEDEBOER (Ernst Jan) of Ledeboer, de vijfde zoon van den predikant Johan Ledeboer, koopman te Amsterdam, en van Josina van Rachveld uit Utrecht, in een adelijk stift, genaamd Weerselo in Twente, geboren 27 Oct. 1663, huwde 4 April 1687 met Maria Vogelaar. De heer Dr. Ledeboer te Deventer, bezit van hem twee bundels met door hem geschrevene brieven en godsdienstige tractaatjes, doorweven met de pen geteekende voorstellingen uit de bijbelsche historie. Voor deze handschriften staat zijn portret en wapen, met O. I. geteekend. Ook bestaat er nog een handschrift in 4o., groot 538 bladz., met opstellen over godsdienstige onderwerpen, brieven en met de pen door hem zelven geteekende bijbelsche tafereelen. Hij stierf in April 1737, in welke maand hij zijn vijftigjarig huwelijks-feest vierde.

Uit familie-berigten bijeengebragt.

LEDEBOER (Izaak), zoon van Ernst Jan, bloeide in het begin der achttiende eeuw, en wordt onder de beoefenaars der schilder- en graveerkunst genoemd. Kramm bezit van

hem de portretten van zijn vader Ernst Jan Ledeboer en van Maria Vogelaar, met eereverzen er onder, 1717, in 4o. Ook zijn de platen in Valentijns *Beschrijving van O. I.* en het portret van J. Basnage, en het *Vervolg* op Flavius Josephus, Amst. 1726. D. I. van hem, en men kent het portret van Jan Maurits Quinckhard, ook aan zijn burin toe.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 163; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 959.

LEDEBOER (Johannes Henricus) zoon van den predikant Johannes Ledeboer, werd predikant te Almelo en te Nieuwkerk (1689), waar hij in 1697 overleed. Hij predikte in Februarij 1691, naar aanleiding van Psalm CXVIII: 22—26, ter laatste plaats in dichtmaat. Die leerrede kwam ten zelfden jare te Deventer in 4o, met opdragt aan Willem III, in het licht, met den titel van:

Neêrlands dank- en liefde-gejuijg over de komste van Sijn Doorl. Majesteit Willem III. koning van Engeland, Frankrijk, Schotlant en Yrlant enz. Men vindt er, meldt Heringa, eene menigte scheldwoorden in, waar de Heilige Schrift zich toe moest leenen. Lodewijk XIV wordt genoemd *de Françen Sisera*, Willem III *de hoofd des hoeks.*

Zie H. de Jongh, *Naamr. der Pred. van Geld.* bl. 355; Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godg. Schr.*; Heringa, *Bijdr. tot de Naaml. van Ned. Dicht.* bl. 59.

LEDEBOER (Abraham) werd den 17den October 1735 te Weerselo, waar zijn vader, Bernard Ledeboer, toen predikant was, geboren. Zijne moeder heette Anna Sebilla Lippinerhof uit Gronaw, waar haar vader burgemeester was. Na de Latijnsche school te Lingen te hebben bezocht, werd hij in October 1751 student te Groningen, en verliet deze hoogeschool, na het verdedigen eener dissertatie *de natura Spatii in genere et Vacui in specie*, als *artium liberalium magister et Philosophiae doctor.* In September 1758 bevestigde hem zijn vader als predikant te Renswoude, voorts bedankte hij voor een beroep naar Cortgene, doch nam in 1760 dat naar Haastrecht aan. Eene toenemende belemmering in de spraak, noodzaakte hem in 1777 zijn emeritaat te vragen; doch hij bleef te Haastrecht gevestigd, en hield er zich bezig met eenige jongelieden, onder welke J. Clarisse, A. van den Ende, B. van Marken en anderen voor hoogere studiën op te leiden. Ledeboer maakte zich niet slechts als verdienstelijk onderwijzer, maar ook als godgeleerde en schrijver bekend. Het Stolpiaansch legaat te Leijden bekroonde in 1773 zijne verhandeling *over het Zedelijk gevoel*, die in het 3de deel der *Dissertationes Latinae et Belgicae ad Christianam morum doctrinam spectantes*, Lugd. Bat. 1774, voorkomt. Twee andere, *over de drie eerste hoofdstukken van Salomo's spreuken*, werden door het Bijbelsche Genootschap te Amsterdam, met den gouden en zilveren eerepenning bekroond en uitgegeven.

Het Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst bekroonde zijne verhandeling *behelzende behoedmiddelen tegen den schadelijken invloed van de Schriften der bestrijderen van de Christelijke Openbaring* met zilver en nam haar onder zijn werken op.

Voorts schreef hij:

Nederlands Zedenbederf, de bronnen van hetzelve en de middelen tot verbetering en hervorming, Amst. 1797.

Leerredenen over de opwekking van Lazarus, Gron. 1807. gr. 8o.

Eenvoudig Onderwijs in de voornaamste Waarheden, welke de Hervormde Kerk naar den Woorde Gods belijdt en verdedigt, dat 9 maal werd herdrukt. Hij stelde het zamen met den Tielschen predikant Willem de Roo, en, als blijk van langdurige belangstelling in dien arbeid, verscheen nog in 1814 te Amsterdam en Zwolle:

Onderwijs der godsdienst of handleiding ter beantwoording der vragen van de heeren Ledeboer en de Roo door Oostkamp.

Volgens getuigenis van zijn leerling J. Clarisse, was Ledeboer een man van zeldzame gaven, buitengewone kennis, ware vroomheid, boeijende goedheid, die zijne verschillende leerlingen, naar hunne onderscheidene behoeften, met groote gemakkelijkheid onderwees.

Hij huwde Elizabeth van Rijn en overleed den 18den Aug. 1808. Zijne mannelijke nakomelingschap stierf in 1851 in den student, zijn kleinzoon, C. Ledeboer uit.

Zie J. Clarisse, *Aant. op Ewalds Voorlez. over de Uiterl. Kansel-Welspr.* 2e uitg. bl. 169; Dez. *Iets over den wijsgeer van de Wijnvertse*, bl. 48; Dez. *Encyc. Theol.* (edit. 2) p. 169; Dez. en J. Teissèdre l'Ange, *Berigt aangaande A. van den Ende*, bl. 7; H. Bouman, *Memor. J. Clarissii*, p. 16; *Boekz. der gel. Wer.* Sept. 1808, bl. 322. Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w.

LEDEGANCK (Charles) werd den 9den November 1805 te Ecloo geboren. Reeds vroeg openbaarde zich bij hem een blakende zucht voor kennis en wetenschap, die hij grootendeels door eigene oefening genoodzaakt was en wist te verkrijgen. Zich vooral tot de orde der regtsgeleerden geneigd gevoelende, waartoe hij de noodige voorbereidende leiding miste, vergoedde hij, wel verre van zich hierdoor te laten afschrikken, binnen weinig tijds door onvermoeid zelfonderwijs, dat gemis, en verwierf zich de waardigheid van doctor in de regten. Hij vond voor dezen arbeid ook het wel verdiende loon in zijne benoeming tot vrederegter te Zomergem. Met zijnen vriend Willems, een ijverig en standvastig voorstander der Vlaamsche letterkunde, had hij, even als deze, een' geruimen tijd met veel smaad en verguizing te worstelen; doch na de zegepraal der Vlaamsche zaak, werden zijne verdiensten ook door het Vlaamsche bestuur erkend. Bij de inrigting van het lager onderwijs in 1842, werd hij tot hoofdinspecteur van hetzelve in Oost-Vlaanderen aangesteld. Ook was hij een der leden van de commissie ter beoordeeling der ten wedstrijd ingezondene verhandelingen over de spelling, en bij de instelling der toegevoegde leeraren aan 'srijks hoogeschool, werd hij, als zoodanig mede aan die van Gend verbonden. Doch hij heeft zijn naam bovenal der onsterfelijkheid gewijd, door de uitgave van een groot aantal dichtwerken, welke hem, onder de Vlaamsche dichters van deze eeuw, een der eerste plaatsen deden innemen. Reeds op zijn 21ste jaar werd zijn gedicht op de *Tooneeloefening* door de Maatschappij van Rhetorica te Deynsse bekroond. Sedert zette hij de beoefening der dichtkunst tot kort voor zijn dood met het gelukkigst gevolg voort, waarvan vele door hem uitgegevene dichtwerken getuigenis dragen. Geen wonder dus dat alle genootschappen tot bevordering der Vlaamsche taal en letterkunde, hem, als om strijd, hun lidmaatschap opdroegen. Ook was hij sedert 1844 lid der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leijden. Deze zedige en beminnelijke overleed den 19den Maart 1847, in den ouderdom van 41 jaren, ten gevolge eener langdurige en smartelijke borstziekte, te Gend.

Zijn overschot rust op het kerkhof St. Amand-lez-Gand, waar zich ook het monument van Willems bevindt. Boven zijne asch is een gedenkteeken gesticht.

Volgens Snellaert behoort Ledeganck op de eerste rei der Vlaamsche dichters te staan. Niet dat hij de oorspronkelijkste, de stoutste of verhevenste onzer hedendaagsche dichters is; maar de gewrochten tot de tien laatste jaren zijns levens behoorende, zijn zonder tegenspraak de meest klassieke, waarvan het plan met de meeste wijsheid is aangelegd. Een opgave zijner gedichten vindt men in de *Eendragt, Veertiendaegsch Tijdschrift voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen.* De voornaamste zijn:

Bloemen mijner lente, Gent, 1839. 8o.

Het burgslot van Zomergem, Gent, 1840. 8o. vert. door Octave de le Pierre *(Le Châtelain de Zomergem)*, Brugge, 1841.

De Zinnelooze, Gent, 1842. 8o.

De drie Zustersteden, Vaderlandsche Trilogie, Gent..... Julij 1846.

Gedichten, m. Leven d. Heremans, Gent, 1856. m. p. 8o.

Men vindt ook gedichten van hem in de Jaarboekjes van zijnen tijd, in de *Vlaemsche Rederyker* en elders.

Zie zijn leven door Heremans vóór de uitgave zijner *Gedichten* 1856; *De Eendr. Veertiend. Tijdschr. voor Lett. Kunst. en Wetensch.* 1847; Siegenbeek, in *Hand. v. d. Jaarl. Verg. der Maatsch. van Ned. Lett.* 1847; *Ch. Ledegancks dood*, (Gent, 1847) uit de *Eendr.* enz. *Mess. d. Scienc. Hist.* 1847. p. 272, 1848. p. 415; Snellaert, *Schets eener Geschied. der Ned. Lett.* bl. 222; *Bijdr. tot de Gaz. van Gend*, 1839. bl. 84; Schotel, *Tollens en zijn Tijd*, bl. 167; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. II. bl. 547, Bijv. 1853—1857. bl. 32; *Cat.* C. P. E. Robidé v. d. Aa, bl. 142; *Cat.* van Voorst, T. III. bl. 96, *Cat.* Willems, D. II. bl. 113, 114.

LEDEL (Joseph) geboren te 's Gravenhage den 3den Jan. 1779, zoon van Jacobus Ledel, die officier in Oostenrijksche

dienst is geweest en van Cornelia van der Laan, geboren te Leiden.

Van zijne vroegste jeugd bestond bij hem de lust tot de krijgsdienst, ofschoon zijne ouders en vooral zijne moeder al het mogelijke deden om hem tot andere gedachten te brengen. In Junij 1794 verliet hij op zijn vijftiende jaar en zonder weten van zijne ouders de kostschool, en nam dienst als vrijwillig jager bij het korps van Liga, dat het volgend jaar werd afgedankt. In datzelfde jaar ontsnapte hij op nieuw de kostschool, om dienst te nemen als soldaat bij het Bat. halve brigade, waarvan hij teruggevorderd, eindelijk met toestemming der ouders als kadet bij hetzelfde Bat. aangenomen, en in 1799 tot 2de luitenant bij het 1ste bat. jagers werd bevorderd. Gedurende dien tijd nam Ledel deel aan de veldtogten in Brabant, Duitschland en Noord-Holland, bij welke laatste gelegenheid hij door de Engelschen krijgsgevangen werd gemaakt. In 1802 tot 1ste luitenant bevorderd, werd hij (gehuwd zijnde met Maria Helena Johanna Margaretha, dochter van Gesseler te Lintelo, destijds advokaat fiskaal en burgemeester van Doesburg), overgeplaatst bij het 5de bat. koloniale jagers, en vertrok naar Suriname, alwaar hij, in 1803 tot kapitein bevorderd werd en tot de invasie der Engelschen in 1804 verbleef. In 1807 en 1808 deelde hij in de veldtogten in Pruissen, woonde de blokkade van Straalsund bij en deed zich bij elke gelegenheid als een dapper officier kennen. In 1812 maakte hij den ongelukkigen veldtogt in Rusland mede, maar werd bij de Beresina gevangen gemaakt, in welke treurige en harde gevangenisschap hij tot 1814 bleef. In Nederland teruggekeerd, vroeg hij zijn ontslag uit de Fransche dienst, dat hij bekwam als chef de bataillon, waartoe hij reeds in 1812 was voorgedragen. Hij werd intusschen hier als kapitein ter dispositie van het dep. van oorlog gesteld, en eerst in 1815 tot majoor benoemd. Onder zijne bijzondere feiten mag niet verzwegen worden het nemen van een vijandelijk schip in 1810, als kommandant van eene mobiele kolonne in Oost-Friesland, hetwelk onder bescherming van twee Engelsche oorlogschepen op de Jahde lag, en waarvoor hij en zijne soldaten de opbrengst van het schip en de lading van den keizer tot belooning ontvingen. Deze gebeurtenis herinnerde zich de keizer bij eene revue, tijdens den togt naar Rusland, vragende: »Est ce vous capitaine, qui a pris ce batiment Anglais?" en benoemde hem tot ridder van het legioen van eer, welke orde hij evenwel door daarop volgende omstandigheden nimmer heeft ontvangen. Zoodra was in 1826 de roepstem om vrijwilligers voor Java niet gehoord, om den oorlog, destijds door Dipo Negoro gevoerd, te doen eindigen, of Ledel bood, ofschoon zeer lijdende aan de heerschende ziekte te Groningen, ook zijne diensten aan en vertrok in datzelfde jaar, tot luit. kolonel bevorderd, met het linieschip *de Zeeuw* naar Java. Wij kunnen over zijne gewigtige diensten en heldenfeiten daar, getuigen van zooveel moed, beleid en volharding, niet genoeg uitweiden; maar de menigvuldige gevechten, die hij aan deze en gene zijde van de Progo heeft geleverd, hebben veel tot den val van Dipo Negoro bijgedragen, waarvoor hem dan ook, bij twee opvolgende besluiten van Z. M. den koning, in 1828 de Militaire Willems-orde van de 4de en 3de klasse werd geschonken. In 1830 in het vaderland teruggekeerd, en naauwelijks van zijne doorgestane vermoeijenissen en ziekten hersteld, bood Ledel zijne diensten, bij het uitbreken van den opstand in België, op nieuw aan en werd spoedig tot bevelhebber van geheel Vlaanderen, en later alleen van het Westelijk gedeelte aangesteld. »Dat is," had Z. K. H. Prins Frederik tegen hem gezegd, juist een kolfje naar uwe hand Ledel!"

Met geringe magt en veel beleid bood hij, in weerwil van zeer vele moeijelijkheden, niet alleen moedig tegenstand, maar zuiverde binnen korten tijd het land van een overgroot getal van vijanden; terwijl hij overal gepaste maatregelen wist te nemen, om overrompeling te voorkomen. Daarvoor benoemde Z. M. hem, den 20sten Nov. 1830, tot ridder der orde van den Ned. Leeuw; werd hem door gedeputeerde Staten van de prov. Zeeland, een prachtigen gouden eeredegen met fraai gewerkte zilveren schede aangeboden, voorafgegaan door een schrijven van den gouverneur dier provincie, met de betuiging, dat men het behoud van Staats-Vlaanderen naast God, aan zijn' moed en beleid te danken had, en werd hem tevens door een deputatie van het Dep. Tot Nut van het Algemeen te Doesburg, waar zijne familie woonde, uit erkentelijkheid eene prachtige gouden snuifdoos aangeboden; terwijl hij in December 1830 tot kommandant van de 9e afdeeling infanterie, en in Maart 1831 tot kolonel werd bevorderd en tevens het kommandement van Staats-Vlaanderen bleef behouden. Ook gedurende den tiendaagschen veldtogt leerde men Ledel als een veldheer kennen, waarop het vaderland trotsch kan zijn, en is door zijn beleid de toen veroverde Kapitalendam, waarop zeer veel prijs werd gesteld, ook na het herstel van den vrede, in ons bezit gebleven. Eene eervolle vermelding op de legerorde, was toen het bewijs van de bijzondere tevredenheid van Z. M.

Ledel was in den waren zin des woords soldaat, en had steeds zijn leven veil voor het welzijn en behoud van koning en vaderland; hij bezat bij een vast, opregt en braaf karakter een helder oordeel en veel taktische kennis, verloor in het midden van gevaren nimmer den moed en nimmer die bedaardheid, welke hem zoo dikwijls in den nood behulpzaam was en uit de gevaren redde. Ofschoon steeds vooruit, den vijand te gemoet of in het midden des gevechts, zoo werd hij toch nimmer gewond, en wij willen bij deze gelegenheid verhalen, hoe zonderling hij wel eens aan dergelijke gevaren is ontsnapt.

Bij gelegenheid dat men hoopte in een der gevechten tegen Dipo Negoro, dezen gevangen te zullen krijgen, en de overste Ledel zijne manschappen aanbeval den marsch te bespoedigen, riep hem een flankeur toe! »Ja overste, U hebt goed praten, »wij zijn te voet en U te paard!" In een oogenblik was hij van het paard en noodzaakte dezen flankeur het te bestijgen, die evenwel naauwelijks eenige minuten was voortgereden of van het paard werd afgeschoten. Geene liefhebbers meer vindende, besteeg de overste even koelbloedig zijn paard weder, en volgde met dezelfde gerustheid zijn weg.

Hij was behalve met de Milit. Willems-orde 3de klasse en de orde van den Ned. Leeuw, ook met de achtkante bronzen medaille van Java en het Metalen Kruis versierd, en telde 40 effective dienstjaren. Hij overleed den 17den Junij 1835, in den ouderdom van 56 jaren te Oostburg aan hevige bloedbrakingen, waartoe belangrijke lever- en miltvergrootingen aanleiding gaven, die èn door de Groningsche ziekte en de Indische buikaandoeningen en de Zeeuwsche koortsen veroorzaakt waren. Door de gezamenlijke officieren, die in Zeeland onder zijn kommando zijn geweest, is een monument op zijn graf te Oostburg geplaatst, als bewijs van algemeene hoogachting en erkentelijkheid.

De kinderen van Ledel zijn:

Jenny Henriette Cornelia Ledel, geboren te Doesburg den 3den Nov. 1805 en den 11den derzelfde maand aldaar overleden; Eloïse Jenny Henriette Cornelia Ledel, geboren te 's Bosch den 9den April 1807; Jeannette Jacqueline Josephine Ledel, geboren te Groningen den 6den Junij 1809, gehuwd met Godfried August Baum, 1ste officier van gezondheid, thans te 's Hertogenbosch; Julianus Dorotheus Unius Ledel, geboren te 's Hertogenbosch den 15den Julij 1811, thans kapitein bij het 1ste regement infanterie, gehuwd met jonkvr. Euphine Françoise Josephine de Roy van Zuidewijn; Marie Josephine Ledel, geboren te Antwerpen den 21sten Nov. 1815, overleden te Doesburg den 9den October 1856. Zij was gehuwd met den gepensionneerden majoor van het O. I. leger, Johannes Jacobus Verstege, overl. den 18den October 1859 te Doesburg.

Zijn portret in steendruk, door Trap, naar G. J. Bos, is in de *Cadsandria*, 1858.

Uit familie-papieren bijeengebragt. Zie ook *Cadsandria*, 1858. bl. 163—240.

LEDENBERGH (Gilles van). Volgens eene aanteekening van Frederik van Vervou, lid der Staten-Generaal, medegedeeld door Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 600, 601, was Ledenbergh een man van geringen afkomst. »Deze man (zijn zijne eigene woorden) was van kleinen afkomste en is zijne vader een metselaer geweest van zijn handtwerck. Hij is olijck in zijne jeugd een munnick geweest en geene priester. Hij hadde een goed leven geleijdet ende badt God de Heere menigmael." Het jaar zijner geboorte is onbekend. Wij weten alleen dat hij den post van klerk bij 's lands advokaat van Utrecht, Mr. Floris Thin, tot in het jaar 1588 bekleedde, toen hij dien verwisselde met het aan-

zienlijk ambt van secretaris der Staten van het Sticht. Naderhand werd hij ook tot griffier der leenen aangesteld, na afstand van Johan Strick Johanszoon. Hij was de vriend van Oldenbarneveld en voedde met dezen gelijke gevoelens ten opzigte van het staatsbestuur. Hij was het, die in 1617, op het berigt der beroerten in Holland, ter Utrechtsche vergadering den voorslag deed, omtrent het aannemen van waardgelders, naar het voorbeeld van verscheidene Hollandsche steden, waar men deze voorzorg, tot handhaving der openbare veiligheid, noodig had geoordeeld. Men leende het oor aan zijnen raad, en nam, daarmede overeenkomstig, een besluit, op den 7den September van dat jaar. Daar de gewigtigste en meest geheim vorderende zaken door zijne handen gingen, had hij ook kennis (1618) van het voornemen om zich van eenige steden te verzekeren, ten einde alzoo het ontwerp van prins Maurits te verijdelen, om eene buitengewone verandering in de regering te maken. Naderhand, toen de prins openlijk zijn misnoegen over het aannemen van waardgelders te kennen gaf en dat bedrijf *rebellie* noemde, werd Ledenbergh met anderen gelast om over dat stuk in onderhandeling te treden. Prins Maurits, eer men dit werk nog bij de hand nam, door Utrecht naar Arnhem willende reizen, leidde Ledenbergh in beraad, om de poorten der stad, die langer dan naar gewoonte gesloten werden gehouden, niet voor hem te openen. Toen men dit ongeraden vond, geschiedde het echter, met zijne toestemming en bewerking, dat het huis, waar de prins zijn intrek had genomen, met eenige vaandelen schutters bezet werd, zoo het heette, om hem eere aan te doen, doch inderdaad om den toeloop van contra-remonstranten, en voorts eene gewaande inneming van kerken en verandering in de regering te beletten. Sedert vertrok Ledenbergh, nevens eenige andere afgevaardigden, naar 's Hage, met last om met den prins over de afdanking te spreken, mits de gewone kompagniën, die toen te Utrecht in bezetting lagen, en die men niet volkomen vertrouwde, uittrokken, en andere, in soldij der provincie Utrecht staande, in de plaats gesteld werden. Eer men ter zake trad, hield Ledenbergh een gesprek, ten huize van den predikant Uitenbogaert, met de heeren de Haen, Hogerbeets en de Groot, pensionarissen van Haarlem, Leyden en Rotterdam. Hij bragt hun verscheidene zwarigheden onder het oog tegen de afdanking, onder anderen, de vrees die men had, dat Maurits aan de Staten 's lands van Utrecht en aan de regering der stad, geen behoorlijke zekerheid zou willen geven, inzonderheid rakende de openbare gesteldheid van de godsdienst, zoo als die bij de gemelde Staten was vastgesteld, alsmede dat, indien de voorgenomene onderhandeling vruchteloos afliep, deze niet geheim zou blijven, maar de wethouders zou doen verflaauwen, en de gewone kompagniën, door het geopperde misverstand, en de nieuwe soldaten of waardgelders, door de aangebodene afdanking onwillig maken. Deze redenen gevielen aan de bovengemelde pensionarissen niet kwalijk, die voorts verklaarden daar van te zullen verslag doen ter vergadering van Holland, en het gevoelen van Oldenbarneveld innemen. Het gevolg hiervan was dat Ledenbergh, benevens zijne mede-afgevaardigden, eene bijeenkomst hield met de genoemde Hollandsche heeren, ten huize van Daniël Tresel, eerste klerk van de Algemeene Staten, waar die van Utrecht hunnen intrek hadden genomen. Lang en breed werd hier gehandeld over het aanhouden of afdanken der waardgelders. Ledenbergh stelde daarvan een verbaal op. Het gevolg was, dat hij, nevens de verdere afgevaardigden naar Utrecht wederkeerde, zonder, zoo als hun last inhield, met den prins gesproken te hebben. Sedert bezorgde Ledenbergh, dat aan eenige Hollandsche afgevaardigden te Utrecht, met voorslagen, strijdig tegen de inzigten van prins Maurits, bij 'slands Staten gehoor werd verleend. Om den prins nog meer te weerstreven, vaardigde hij, op het vermoeden, dat hij van plan was krijgsvolk naar Utrecht te zenden, bedienden af naar Nieuwersluis en elders, om de naderende troepen op te houden, en er de Staten oogenblikkelijk kennis van te doen toekomen.

Ondanks al deze tegenkantingen bereikte de prins zijn oogmerk; de waardgelders te Utrecht werden afgedankt en Ledenbergh nevens anderen van zijn ambt verlaten, 't welk hij meer dan dertig jaren had bekleed. Voorziende wat hem boven het hoofd hing, had hij getracht zijne bediening op iemand zijner vrienden over te dragen, 't geen echter mislukte. Hij verliet deze stad en begaf zich naar Gouda. Tot zijn ongeluk keerde hij eerlang van daar terug; want, na alvorens eenige weken in zijn eigen huis in verzekering te zijn gehouden, werd hij, onder een sterk geleide, naar 's Hage overgevoerd en in een vertrek van het hof opgesloten. Dit geschiedde op denzelfden dag, op welke men Oldenbarneveld, Hoogerbeets en de Groot in verzekering had genomen. Het leed eenigen tijd eer men hem ondervroeg, nadat zulks te voren reeds te Utrecht was geschied. Sommigen hebben aangeteekend, dat men niet naar genoegen in het bekomen van antwoord geslaagd zijnde, hem met de pijnbank dreigde. De fiskaal van Leeuwen, door bewerking van Ledenbergh, voor acht jaren afgezet, doch nu hersteld, zou, meent men, het scherp onderzoek voornamelijk aangeraden, en alzoo tot 's mans ontijdig einde aanleiding gegeven hebben; anderen stellen dit op bewustheid van schuld en vrees voor openbare straf. Hoe het zij, nadat de fiskalen van Leeuwen en Sylla, den 22sten September 1618, hem in zijne gevangenis ondervraagd hadden, begaf deze zich, nadat ze vertrokken waren, in een vurig gebed. Hierna stelde hij in handen van zijn zoon, wien men vergund had hem gezelschap te mogen houden, een open brief in de Fransche taal, welke deze niet verstond, in handen; belastte hem dien zorgvuldig te bewaren, en zich niet te verontrusten, ingeval hij des nachts eenig gerucht hoorde.

Ondertusschen werd er dien nacht niets vernomen, doch in die van den 28sten hoorde hij zijn vader zulk een ongewoon geluid geven, dat hij ijlings oprees en om licht riep. Een treurig schouwspel vertoonde zich aan zijn oog. Met een broodmes had hij zich zelven twee wonden in den buik toegebragt en daarna den hals afgesneden. De inhoud van het briefje, zijnen zoon ter hand gesteld, was: »Ik weet dat men geneigd is in mijn persoon een voorbeeld te stellen, mij te verhooren tegen mijne beste vrienden, mij te pijnigen, daarna mij te overtuigen van tegenstrijdigheden en valschheden, gelijk men spreekt, en vervolgens op kleinigheden een schandvlekkend vonnis te bouwen; want zoo moet men handelen om de gevangenneming en opsluiting te regtvaardigen. Om dit alles te ontwijken, ga ik tot God langs eenen korteren weg. Tegen den dooden valt het vonnis niet van verbeurd verklaring van goederen. Gedaan 17 September 1618. O. S."

Zijn lijk werd gebalsemd en bewaard, zijne goederen opgeschreven, en in het volgend jaar, 15 Mei, over beiden door de regters van Oldenbarneveld vonnis geveld. Zijne bezittingen werden verbeurd verklaard en het lijk op eene horde naar buiten gesleept en met de kist aan eene halve galg opgehangen.

»Op 5 Juny 1619 (lezen wij in het vroeger gemeld handschrift van Vervou) 's avonds omtrent 10 uur is deur bevel van de Staten-Generael, Carel Nys, geweldige generael, gegaen buiten den Haege op de plaetse, alwaer het doode lichaem mette kiste van Gilles van Ledenberch hinge en heeft dese kist afgenomen ende tot Voorburg gebragt, alwaer dit licchaem, op het groot versoeck van de weduw en kinderen des voorschr. Ledenberghs, aan de noordzyde van de kerk begraven is. Het licchaem heeft aan den galg gehangen 21 dagen."

»Des nachts na deze begravenisse hebben eenige jonge luyden tot Voorburg het licchaem opgegraven en in een drooge sloot geworpen, waerna men het licchaem de volgende nacht wederom in het zelve graff heeft doen begraven, ende heeft het Hof van Holland hare fiskaal Kinschot naer Voorburg gezonden, om hem hierop te informeren, met verbod van het lijk weder op te graven."

Eerlang werd het heimelijk weggehaald, en in de kapel, toebehoorende aan zijnen schoonzoon Lokhorst (Susanna van Ledenbergh huwde Adam van Lockhorst) begraven. Hij was gehuwd met Johanna van Sypestein, weduwe van Charles Heraugières, door de verrassing van Breda in 1590 beroemd.

Zijn portret bestaat.

Zie Uytenbogh, *Kerck. Hist.* bl. 979, 982, 996, 1005, 1006, 1007; Dez. *Lev. en Verantw.* C. XII. bl. 231, 286, C. XIII. bl. 257, 286; Grotius, *Verantw.* C. XIII. bl. 141, 252, C. XIV. bl. 145, C. XIX. bl. 252, 254, 259, 266, 272; Trigland, *Kerk. Gesch.* bl. 1088, 1090, 1092; Baudart, *Mem.* B. X. bl. 65; Brandt, *Hist. der Ref.* D. II. bl. 804, 805, 808, 810, 811, 814, 816, 818, 820, 875; *Leven van H. de Groot*, bl. 122; Carleton, *Lett. et Nég.* T. II. p. 267, 285, 303, 317, 320, 326, T. III. p. 79, 88, 92, 97; L. Aubery, *Gedenkschr.* bl. 259; Burigny, *Vie*

de Grotius, T. I. p. 91, 95, 115; *Manes Grotii Vind.* p. 131; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 169, 206, 207, 210, 216, 217, 220, 228, 229, 238, 254, 289, 290, 1291, 370; van Wijn op Wagenaar, D. VII. bl. 103, D. V. bl. 92, 93; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 21, 601; *Kron. van het Hist. Gen.* D. III. bl. 92, 93, D. V. bl. 453, D. VI. bl. 71, 72, 414, D. X. bl. 296, D. VIII. bl. 301; Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. VIII. bl. 46, 62, 73, 85; voorts Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Muller, *Cat. van Portr.; G. van Ledenbergs Cadaver met portr. en afb. der Exec.*; *Cat.* Mr. D. A. C. de Lange van Wijngaarden, bl. 21; *Cat.* van Voorst, *Mss.* p. 99.

LEDERACH (P.) was als luitenant bij de brigade Bonhomme, bij den inval der Engelschen in Noord-Holland en werd bij St. Maarten gekwetst.

Zie Bosscha, *Ned. held. te land*, D. III. bl. 193.

LEDERDAM (Dirk van) leefde te Utrecht in de tweede helft der veertiende eeuw, en werd in 1462, omdat hij »ondeuchdelik en zwaerlick den domproest belogen had," veroordeeld »om op de kaak te staan, door de stad rondgevoerd te worden, op elken kinnebak geteekend te worden met een brandenden sleutel" en voorts eeuwig gebannen.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. II. bl. 430.

LEDERLIN (Henricus) of Lederlinus, geleerd philoloog, in 1672 te Straatsburg geboren, aldaar hoogleeraar en in 1737 gestorven, die uitgaven van de Ilias van Homerus (Gr. lat. Amst. 1707. 2 vol.), van het werk van Vigerus *de Praecipuis dictionis graecae idiotismis* (1713. 8o.) en der *Variae Historiae* van Aelianus bezorgde (1709. 8o.), verdient vermeld te worden, wijl hij zich, in den aanvang der achttiende eeuw, een geruimen tijd te Amsterdam ophield, en aldaar het *Onomasticon* van Pollux voor de pers van Wetstein gereed maakte. Toen hij in 1702 tot hoogleeraar in zijne geboortestad werd beroepen, was hij gevorderd tot het zevende boek. Nu moest hij afbreken, doch hij droeg de voleindiging van het werk aan Tiberius Hemsterhuis op, die haar, op aanraden zijner vrienden en vooral van Graevius, aanvaardde.

Zie *Biogr. Univ.*; de Crane, *T. Hemsterhuis*, bl. 41, 49, Weytingh, *Hist. Litt.* p. 207.

LEDERMULLER (M. F.) schreef:
Microscopische Vermaaklijkheden met CL, naar het leven geteekend en gekleurde platen, Amst. 1774. 4 d.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 243; *Cat.* v. Voorst, T. II. p. 115.

LEDERSAKE (Anthonis van) eerste land-kommandeur van het Duitsche huis, Balie van Utrecht (1231—1266). Onder hem schonk graaf Willem II de kerken van Valkenburg en Maasland aan de orde, en legde daardoor den grondslag tot de Duitsche huizen die er verrezen. (1241)

Zie v. Heussen, *Hist. Epis. Ultr.* p. 421, 499; Matthaei, *Anal. vet. Aevi*, T. V. p. 864; Römer, *Geschiedk. Overz. van de Kloost. en Abdijen in de voorn. Graafsch. van Holl. en Zeel.* D. I. bl. 92, 177.

LEDOULX (Pieter), zoon van den raadsheer Pieter Ledoulx, werd 1 Maart 1730 te Brugge geboren. Van zijne jeugd af voor de kunst opgeleid, werd hij eerst leerling van Jan Gavernijn, en later van Matthias de Visch op de Akademie. In 1755 begon hij eene verzameling van vliegen, schalbijters en andere insekten aan te leggen, waaraan hij tien jaren arbeidde, en welke hij met groote naauwkeurigheid en heerlijke kleuren afbeeldde. Niet minder was zijn talent in het afbeelden van bloemen, van welke hij 383 verschillende teekeningen bezat, die met de grootste naauwkeurigheid en zorg door hem geteekend waren. Hij schilderde ook huisselijke stukjes in waterverw en stadsgezigten in olieverw.

In het archief te Brugge berust een handschrift, waarin hij het resultaat zijner nasporingen, omtrent de geschiedenis der kunst en kunstenaars, bijzonder zijner geboortestad, heeft medegedeeld.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 164.

LE DUC (Jean) een Nederlandsch schilder, die afkomstig was van eene Fransche uitgewekene familie. Hij werd in 1639 te 's Hage geboren, en leerde het schilderen onder de leiding van Paulus Potter, wiens manier hij zoo kunstig wist na te bootsen, dat men somtijds de schilderijen van den meester en den leerling niet wist te onderscheiden. De Haagsche Schilder-Academie benoemde hem in 1671 tot haren president, doch hij verwisselde later het penseel met den degen. Hij verkreeg den graad van kapitein, met den bijnaam van *de Brave*. De voornaamste kunstvoortbrengselen van Le Duc vindt men in de galerij te Dresden en in de Louvre te Parijs.

Zie *Nouv. Biogr. Génér.* par Dr. Hoefer, die zich beroept op Descamp's *La Vie des Peintr. Holl.*

LEE (Johannes van der) geboren te 's Bosch, pastoor te 's Hage en landdeken van het distrikt van Schieland, werd in 1743 door paus Benedictus XIV, tot vikaris van het bisdom van 's Hertogenbosch benoemd. Ofschoon hij inboorling van den staat was en binnen de stad woonde, wilde de hooge Overheid niet dulden, dat hij, daar hij in het bisdom zijn vast verblijf niet had, de bediening van vikaris apostolijk verrigtte. Hij stond derhalve die waardigheid af, en overleed te 's Hage in 1746.

Zie van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 120. Coppens en van Gils, *Nieuwe Beschr. van het bisdom van 's Bosch*, D. I. bl. 293.

LEE (Benjamin Charles) werd den 22sten Junij 1674 geboren in een dorp in de nabijheid van Londen. Zijne ouders voedden hem in de hervormde godsdienst op, en zonden hem naar de beroemde school van St. Paulus te Londen. Van daar ging hij naar het collegie der H. Drieëenheid te Oxford. Daar ging hij tot de R. C. godsdienst over, studeerde vervolgens in het Engelsche collegie te Douai, en bestuurde eenigen tijd de lagere klassen. Zijne slechte gezondheid noodzaakte hem naar Engeland terug te keeren. Toen deze hersteld was, deed hij eene reis door Brabant, Frankrijk en andere landen. Eindelijk besloot hij de wereld te verlaten, en legde den 27sten Dec. 1714 zijne gelofte af in het Engelsche karthuizer klooster te Nieuwpoort in Vlaanderen, werd vervolgens procurator en in het laatst van 1729, na den dood van Joseph Betts, prior, en stierf den 20sten April 1740, in het 66ste jaar zijns levens.

Men heeft van hem:
The Sinners Guide from vice to virtue, giving him Instructions how to become virtuous; originally in Spanish by the Reverend Father Lewis of Granada, Provincial of the order of St. Dominick in the province of Portugal, Lond. 17 . 12o. *The second edition carefully revised and corrected*, Ibid. 1760. 12o.

Ook heeft men van hem door hem op de voornaamste kerkelijke feesten uitgesprokene leerredenen, en hij zette ook de 13 eerste deelen der *Histoire Ecclésiastique* van Fleury en eenige Verhandelingen van Godeau, bisschop van Vence, in het Engelsch over.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 286.

LEEFDAEL (Christoffel van), zoon van Philips, ridder, heer van Waalwijk, Thielen, Elten, Meeuwen en Goirle en van Anna van Gavre van Liefringen, afstammeling van het baanheerlijk geslacht van dien naam, oorspronkelijk uit dat van Hauterive, dat eeuwen lang de aanzienlijkste ambten, vooral in Brabant, bekleedde. Hij was een huisgenoot des graven van Egmond, en onder de eersten die het verbond teekenden. Hij nam niet slechts de wapenen tot de verdediging der vrijheid op, maar was ook bereidwillig geld ten dien einde te helpen opbrengen. Hij stond ook in gunst bij Willem I, die hem verschillende commissiën opdroeg, en hem o. a. naar Graaf Jan zond. Mogelijk is hij ook dezelfde, die als een zeer christelijk edelman beschreven wordt, onder den naam van *Lesvedai*, en die, in 1568, den krijgstocht naar Nederland met den prins van Oranje doende, den braven Kornelis de Lesenne tot leeraar voor zich en zijn huisgezin aannam.

Men weet dat zijn meester, van Egmond, onthalsd, zijn leeraar opgehangen werd en men gist dat hij zelf door Alva is ter dood verwezen. Het blijkt uit het proces crimineel van Egmond, dat hij genoemd wordt 's graven dienaar, die kwalijk gevoelde van het oude geloof, en dat Alva hem niet alleen niet heeft doen vangen en straffen, maar hem slechts voor een korten tijd uit zijn dienst ontsloeg.

Na den dood van Karel Boisot, kwam hij bij sommigen in aanmerking, om tot gouverneur over Walcheren aangesteld te worden, gelijk 's Gravezande uit de notulen van Wet en Raad der stad Middelburg, den 4den Oct. 1575, ontdekte.

Hij zou in dienst zijn gegaan van den Paltzischen keurvorst en in 1617 in den ouderdom van 84 jaren gestorven zijn. Hij had in huwelijk Maria van Schoonhoven, of Maria van Aarschot, gezegd Schoonhoven, vroeger religieuse te Rijnsburg, wier zuster Johanna, gehuwd was met zijn broeder, Rogier van Leefdael. Christoffel's dochter Maria, begaf zich in den echt met Willem van Lyere.

Zie over dat geslacht Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 216—221, 570; *Suppl. aux Troph.* T. II. p. 135; Christinaeus, *Jur. Her.* T. I. p. 284; de Rouck, *Ned. Heraut*, bl. 341; Miraeus, *Op. Diplom.* T. I. p. 323, 447, 459, 804, T. II p. 1014; J. B. Gramaye, *Brux.* p. 28; *Quart. Génér.* T. I. p. 140, 222, 243; *Suite du Suppl. au Nob. des Pays-bas*, T. II. p. 226, 227; Goudhoeven, *Chron. van Holl. en Zeel.* bl. 557, 622; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 768; Strada, *de bello Belg.* Lib. V. p. 206, Lib. VI. p. 330; *Hist. der Mart.* bl 681; *Proc. Crim. des Comt. d'Egmont* etc. T. I. p. 32, 40; Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 1109; Reigersbach, *Chron. van Zeel.* D. II. bl. 192; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 114, 492—494, D. III. bl. 547, 548, D. IV. 182, 203; Gargon, *Walch. Arcad.* D. I. bl. 277; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 125, 255; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w. Hoogstraten, voorts Bor, Meteren, Bentivoglio, Hooft en Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange Nassau*, T. II. p. 34, 35, T. V. p. 283, 305, 318.

LEEFDAEL (Louys of Lodewijk van) was met Gilles de Coresindere, meester-particulier van de munt van hertog Philips van Bourgondië en Holland en Zeeland, en wel te Dordrecht ten jare 1466 en 1467.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graefsch. Holl. en Zeel.* bl. 435, 437, 438 enz.

LEEFDAEL (Nys of Dionysius van) was adelijk muntmeester te Utrecht, ten jare 1469. Hij vervaardigde » witgens ende doetgens."

Zie v. d. Chijs, *de Munten der bissch. van de Heerl. en de Stad Utr.* bl. 372.

LEEFDAEL (Frederik Albert van), kolonel in Staatsche dienst, dien hij uit misnoegen had verlaten, bevond zich in 1692 te Londen, bij gelegenheid dat er door eenige Fransche hovelingen een aanslag gesmeed werd op het leven van koning Willem. Hij werd gebruikt om deze zamenzwering te ontdekken, en leverde Grandval, een der hoofdleiders, in handen van Athlone. Hij behoorde tot het bovenbedoelde adelijk geslacht van dien naam, had een broeder te Delft en was Roomschgezind. De laatste mannelijke afstammeling van dat geslacht was Rogier van Leefdaele, heer van Deurn en Lesselt in de Meyery van 's Hertogenbosch; doch hij bezorgde bij opene brieven, dat de heer Thomas Sulyard, die met zijne dochter, Johanna, getrouwd was, den naam van Leefdael voor zich en de zijnen aannam.

Zie *Eur. Merc.* Oct.-Dec. 1692, bl. 77, 97, 98; *Lett. from James Vernon Esq.* in *Tind. Contin.* V. II. p. 300, 302, 309—316; G. Burnet, *Gesch. van Engel.* D. II. bl. 89; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVI. bl. 189; te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* D. III. bl. 548.

LEEGHWATER (Jan Adriaansz.) zoon van Adriaan Symonsz., timmerman in de Rijp, die aldaar het opzigt over het leggen der eerste houten sluis had; kleinzoon van Symon Ruys, brouwer aldaar, wiens vrouw Griet Maartensz., in 1604 in den ouderdom van 90 jaren stierf, werd in 1575 in de Rijp geboren. Hij komt, in een octrooi van 1605, nog alleen onder den naam van Jan Adriaansz. voor. Eerst in later tijd nam hij den naam aan van Leeghwater, mogelijk door dezen of genen hem toegevoegd, om de veelvuldige wateren, die hij in Noord-Holland en elders had helpen ledigen.

Van zijne eerste jeugd en opvoeding is niets bekend. Op de titels zijner werken noemt hij zich Molenmaker en Ingenieur in de Rijp, doch hij bezat in vele andere vakken eene groote ervarenheid. Toen er in Holland nog geen » achtkante oliemolen met stanpers" bestond, vervaardigde hij er een voor eigen gebruik. Hij schijnt dus ook olieslager te zijn geweest. In 1630 vervaardigde hij het bestek en de daartoe behoorende teekeningen voor het raadhuis in de Rijp; doch hij muntte vooral als molenmaker uit, en werd zoo wel buiten- als binnenlands, in het vervaardigen en stellen van molens beroemd, en bij het droogmaken onzer binnenlandsche plassen, was hij met raad en daad behulpzaam. Vooral was hij werkzaam bij het bedijken van de Beemster, en bij het droogmaken van de Purmer, de Wormer, de Bijlmer, de Waard, de Schermer en meer andere rivieren, moerassen en polders. De roem zijner bekwaamheid in het leegmalen van plassen was zóó groot, dat de stadhouder, Frederik Hendrik, hem in 1629 in het leger voor 's Hertogenbosch ontbood om » het water uit het leger te malen en de watermolens bij Engelen weder gangbaar te maken," waarin hij naar wensch slaagde, en waardoor hij niet weinig tot het bemagtigen dier belangrijke stad toebragt.

Ook buiten 's lands stelde men zijne bekwaamheden op prijs. Zoo werd hij in 1628 naar Bordeaux geroepen, om raad te geven tot het droogmaken van een moeras, 4500 morgen groot, aan den hertog van Epernon toebehoorende, en niet verre van die stad gelegen. Hij voldeed hierin naar wensch, en vervaardigde eene kaart, die hij den hertog, welke toen met het leger van den koning van Frankrijk voor Rochelle lag, aanbood. Twee jaren later werd hij naar Metz ontboden, om raad te geven tot het droogmaken van een aldaar gelegen moeras, ook werd hij in het gebied van den hertog van Holstein, in Emderland, Friesland en elders geroepen, om behulpzaam in het droogmaken van moerassen en meeren, te ordineren dijken, dammen, sluizen, kaaijen, heulen, molens, molen-togten, kolken, wateringen enz. Van zijne ervarenheid in andere vakken, gewaagt hij zelf in zijn *Kleine Chronykje* dus: » Ik heb in mijnen tijd gemaakt verscheidene soorten van molens, ook huizen en sluizen en verscheidene notabele stukken van kassen en schrijnwerken, alsmede vele uurwerken in dorpen en steden. Ook mede twee groote notabele speelwerken te Amsterdam, staande op de Wester- en Zuiderkerks toren. Ik heb ook mede gemetseld aan het nieuwe stadhuis te Amsterdam en mede aan den toren van de Nieuwe kerk, alsmede aan de brug bij Jan-Roodepoorts-toorn. Behalve dien heb ik nog verscheidene notabele handwerken gedaan in hout en steen, in koper, in ivoor en metaal, hetwelk te lang zou zijn om te verhalen.

» Ook somtijds met de pen te speelen,
» Te teekenen kerken en kasteelen,
» Daarbij te schrijven grof en fijn,
» Dit kan God lof, nog heel wel zijn.

Dus schreef hij toen hij 74 jaren oud was.

Hij verstond daarenboven eene kunst, die sedert schijnt verloren te zijn geraakt, die namelijk van onder water te duiken, aldaar een geruimen tijd te vertoeven en verschillende verrigtingen ten uitvoer te brengen. Hij was ook ervaren in de Fransche en Duitsche talen, en niet geheel onbekend met het Latijn. Hij bezocht, behalve al de toenmalige Vereenigde Provinciën, Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Duitschland en, gelijk hij het noemde, Oostland, waartoe Riga, Elzeneur, enz. behoorde. Ook reisde hij in Westphalen, Lotharingen, Frankrijk en Engeland. Het jaar van zijn overlijden is onbekend. In 1639 was hij nog in leven, doch reeds in 1644 overleden. Hij behoorde tot het kerkgenootschap der Doopsgezinden, en was een godvruchtig man. Hij had drie zonen, Simon, Adriaan en Jan. Nog heden bestaan er afstammelingen van hem, bij wie zijne gedachtenis nog in eere is, en die nog eenige aan hem toebehoord hebbende voorwerpen bezitten. Zijn portret, naar eene teekening van J. de Keyser, door J. Lamsveld gegraveerd, vindt men met een zesregelig vers er onder van J. J. Schepper, voor zijn *Haarlemmermeerboek*.

Hij schreef:

Een kleyne Cronyke en voorbereiding van de afkomst en het vergroten van de dorpen Graft en de Ryp, en van meer verscheidene notabele oude stukken en gebeurtenissen, waarschijnlijk in 1649 voor het eerst uitgegeven. Later verscheen het Amst. 1654. 1714. 1727. 4o. en achter het Haarlemmermeerboek. Sedert 1654. b. v. achter de 7de uitg. Saerd. 1669, en achter (ook de 7de druk) Amst. bij Jan Graal, Jan van Heekeren en Pieter Visser, Boek-verkoopers, 1710. 4o.

Haarlemmer-meer-boeck, dienende tot eene Remonstrantie, verklaring ende voorbereydinge, om de Haarlemmer- ende de Leytse-meer te bedyken: Als ook van de diepten, gronden, ende nuttigheyt derzelver. Mitsgaders: Van meest alle de Meeren,

die in Noort-Hollant tegen den Huigen-dyk en Saandam bedykt, in het land gemaekt zyn, sedert het jaar 1608, *gedurende tot het jaar* 1641. *Beschreven door Jan Adriaansz. Leegh-Water, Ingenieur en Molen-maker van de Ryp in Noort-Hollant. Den zevenden Druk, wederom met verscheiden notable Artykelen een zeste part vermeerdert: Ende ook mede eenige Tegenspraak van Colevelt Boeksken.* T' Amst. bij Jan Graal, Jan van Heekeren en Pieter Visser, Boek-verkoopers, 1710. 4o. Met zijn portret, een afbeelding van het Haarlemmermeer, onder den titel en eene *caerte ende Voorbereydinge tot het bedyke van de Haarlemmer-meer, alhier provisioneel gestelt ende in cavelinghen gebracht, waer van yder viercante parck bedraecht hondert morghen. Oock mede met de Wegen, Vaerten ende Slooten. Gedaan door J. A. L. W. van de Ryp.* Het is onzeker of de eerste druk in 1641 is verschenen, de derde druk zag in 1642, de vierde in 1643, de vijfde 1654, de zevende in 1669 en in 1670 het licht. Vervolgens zijn er drukken van 1714. 1724. 1727. 1736. 1749. 1764., allen in 4o.

Eindelijk bezorgde Mr. W. J. C. van Hasselt den veertienden druk, *met aanteekeningen van en voorafgegaan door eenige levensbijzonderheden van den Schrijver, en een historisch overzigt der plannen tot en de werken over het droogmaken van het Haarlemmermeer. Met portr. kaarten en fac-similé,* enz. Amst. 1838. 8o.

Zie, behalve de levensschets van van Hasselt (de voornaamste bron) en zijn *Is Ass. Leeghwater schrijver van de Korte Beschr. en het Kleine Kron. van Haarlem?* Mr. S. de Wind, *Bijdr. over J. A. L.* in *Vad. Letteroef.* voor Dec. 1837; *Konst- en Letterb.* 1807. bl. 277; Dooregeest, *Rijper Zee-Post.* bl. 339; *Holl. Merc.* 1669. bl. 84, 85; *Lev. van Fred. Hendr.* D. II. bl. 259; Mr. J. T. Bodel Nijenhuis, *Opg. van Beschr. der Gew. Sted. en Plaats. in het Kon. der Ned.* in *Vriend des Vad.* D. IV. No. 4; Bar. van Lijnden, *Verh. over het Haarl. Meer,* Aanh. op het *Alg. Woord.* van G. Nieuwenhuis; *Avondb.* 19 Jan. 1838. No. 53; Bosscha, *Ned. Held. te Land,* D. I. bl. 449; *Astrea,* 4e afl. Julij 1854. bl. 121; Meerman op de Groot, *Parab. Rerump.* D. II. bl. 441; *Naamr.* van J. van Abkoude, D. I. bl. 209, R. Arrenberg, *Naamr.* bl. 243; *Cat.* J. Koning, D. II. bl. 214; *Bibl.* Meerman, T. III. p. 180; *Nav.* D. I. bl. 62, D. II. bl. 23, 363, *Bybl.* 1853. XXVI. D. IV. bl. 167, D. V. bl. 102, *Bybl.* 1855. bl. XL; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 150.

LEEMAN (Lucas), geboren te Enkhuizen den 16den Oct. 1702, studeerde te Utrecht, daarna te Leyden, werd als proponent beroepen te Grootebroek en bevestigd den 16den Sept. 1725, te Hillegondsberg den 11den Junij 1730, te Hoorn den 9den Nov. 1732, te Rotterdam den 27sten Junij 1734, en aldaar overleden den 16den Sept. 1735.

Hij schreef:

Afscheydspredikatie van Hoorn, 4o.

Intréepredikatie te Rotterdam, 4o.

Zie de Paauw, *Verv. op M. Veeris, Naamr. der Pred.* bl. 124. Monrik en Noordbeek, *Naamr. der Godg. Schr.* Harderwijk, *Pred. v. Rott.* bl. 77 en 87.

LEEMANS (Johannes) geboren te Heusden, werd den 8sten Mei 1731 med. dr. te Leijden, na het verdedigen eener dissertatie *de Ictero Flavo.*

Zie *Levensbeschr. van ber. en gel. Mannen,* D. IV. bl. 141.

LEEMANS (A.), waarschijnlijk te 's Hage geboren, leefde in de laatste helft der zeventiende eeuw, schilderde levensgroote stillevens met jagtgereedschappen, vogels, vischnetten, enz., natuurlijk en soms bedriegelijk voorgesteld. Weleer was in de verzameling van J. van der Linden van Slingelandt te Dordrecht *een stuk, zijnde allerhande jagttuig, op een bord tegen den wand hangende,* zeer natuurlijk door A. Leemans. Eene dergelijke voorstelling berust bij den heer N. G. F. Romondt te Utrecht, en is door Kramm beschreven.

Van hem bestaat een portret door T. H. Jelgersma met den pen getrokken.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Lev. der Schild. Aanh.;* Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 164; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 960; *Cat.* van Hoet, D. II. bl. 493.

LEEMANS (M.), dichter uit het laatst der zeventiende eeuw, vervaardigde o. a. een lijkzang op J. H. Krom.

Zie van der Aa, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 356.

LEEMKULIUS (Wilhelmus) dichter uit het begin der zeventiende eeuw, blijkens zijne lofdichten op S. Ampzing, *Beschryvinge ende lof der stad Haerlem.*

Zie van der Aa, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 357.

LEEMPUT (Johan Jacob van), brouwer, schepen en burgerhopman te Utrecht, die zich steeds, door gehechtheid aan den prins van Oranje, en door dapperheid tegen de Spanjaarden onderscheidde. Hij werd steeds in geheime en gewigtige zaken gebruikt. Paulus Buys, schreef aan hem, in 1577, toen men een kwaad oog begon te krijgen op Don Juan, ten einde liever voortekomen dan voorgekomen te worden, waarop hij het geschut en ammunitie in veiligheid stelde, hetwelk kort daarna gevolgd werd van het sloopen van het kasteel Vredenburg. Later was hij een der afgevaardigden tot het sluiten der satisfactie of liever van het tractaat, waarbij die van Utrecht zich onder het gouvernement van den prins begaven. Hij was zeer rijk en schoot met zijne vrouw eene zeer aanzienlijke som gelds voor aan de stad, waarom zij, behalve de teruggave van het verschot, het bolwerk aan de Weertpoort erlangden.

Hij huwde Catharina de Berghes ter Essendelle, meer bekend onder den naam van Trijn van Limpen, die volgt.

Hij had een oudere broeder Peter, die met zijn vader door den bloedraad was gebannen, en nog twee jongere broeders, Cornelis, raad te Utrecht in 1594, 1602 en 1603 en Daniel, raad en schepen in 1622, die eene dochter had.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* D. I. bl. 802, 992—996; Ferwerda, *Wapenboek* van Dam, 8 gen.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 23; Bolhuis, *Proeve eener Geschiedenis van het kasteel Vredenburgh,* bl. 147; *Nav.* D. IV. bl. 339

LEEMPUT (Catharina van) of van Limpen, ook Catharina Bergers (Berghes) genoemd, echtgenoote van den schepen Jan Jacobsz. van Leemput, eene met mannenmoed begaafde vrouw, die aan het afbreken van het kasteel Vredenburg de eerste hand sloeg en door haar voorbeeld den moed der mannen aanvuurde (1577). »Haren zoon (meldt Beverwijck) zijnde toen ter tyt te Madrit in Spaengsen, zagh in 't hof van den Koning haer beeltenis, 'twelck aldaer uyt Nederlant gezonden was, dan hy wachten hem wel te seggen, het selfde van zijn moeder te wesen." Haar portret in olieverw berustte in het laatst der vorige eeuw bij den raadsheer Roelans te Utrecht (in de vrouwelijke lijn aan de Leemputte's vermaagschapt) en in 't begin van deze bij zijn broeders oudsten zoon J. E. Roelans, daarna bij den behuwdbroeder van dezen, den heer H. Croese Ez. te Amsterdam. Ook was er een in het bezit van den heer Mr. J. van Dam van Isselt, President van de Arrondissements Regtbank te Amersfoort, die het geluk had het uit een zwaren brand te Utrecht, in November 1814, ten huize zijner ouders uitgebarsten, te redden.

Zie, behalve Halma, Hoogstraten en Kok, Buchelius, *Descr.* p. 105; Beverwijck, *Uitnemendheid des vrouwel. Geslachts,* B III. bl. 50, 51 met afbeeld. die ook voorkomt in *Muzen-Alman.* voor het jaar 18..; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 23; Bolhuis, *Proeve eener Gesch. van het kasteel Vredenburgh,* bl. 147; F. Allan, *de Stad Utrecht en hare Gesch.* bl. 190, 383; *Chron. van het Hist. Genootsch.,* D. IX. bl. 242; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.,* D. VI. bl. 148; *Nav.* D. IV. bl. 239; Collot d'Escury, *Holl. Roem. Utr. Volks-Alm.* 1843.

LEEMPUT of LEMPUT (Remi van) een Antwerpsch schilder, die zich omtrent het midden der zeventiende eeuw te Londen bevond, en aldaar naar van Dijck, Raphael en Holbein copijen vervaardigde. Het koopen eener schilderij van van Dijck, *Karel I te paard* voorstellende, in Hanover, wikkelde hem in een kostbaar proces, dat hem, bij geregtelijke uitspraak de schilderij deed verliezen, terwijl hij daarenboven de geregtskosten moest betalen. Hij overleed in 1675.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.,* D. IV. bl. 960.

LEEMPUTTE, »*paintre de la clef*" in de zestiende eeuw, door Alva veroordeeld.

Zie Miraeus, *Sent.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.,* D. IV. bl. 960.

LEEMPUTTE (G. P. van), conrector te Alkmaar, hield eene oratie op Ernst Willem Higt, die, voor zoo ver bekend is, niet in het licht verscheen.

Zie *Boekz.* 1762. bl. 362.

LEEMPUTTE (HENRICUS VAN DER) werd in 1588 te 's Bosch uit een aanzienlijk en adellijk geslacht geboren. Zijn grootvader van moeders zijde was de vermaarde Johannes Lantfort, rector der Latijnsche scholen te 's Bosch. Door de zorg van zijn grootvader werd van der Leemputte in de Latijnsche taal onderwezen, waarin hij groote vorderingen maakte, gelijk ook in de Grieksche en Hebreeuwsche talen, waarin hij het onderwijs van den geleerden Petrus Vladeraccus ontving. Vervolgens begaf hij zich naar de hoogeschool te Leuven, waar hij, bij de algemeene promotie van het jaar 1607 de zesde plaats ontving. Hij maakte in de studie der godgeleerdheid zulke vorderingen, dat hij in 1614, den graad van licentiaat verkregen hebbende, haar in het seminarie van Mechelen en daarna in dat van 's Hertogenbosch onderwees. Hij was vooral om zijne diepe kennis der oude talen zeer beroemd en werd door de geleerden te Leuven deswegens meer dan eens geraadpleegd. Adellijk kanunnik *graduaat* van de kathedrale kerk van 's Bosch zijnde, aanvaardde van der Leemputte, nog na de overgave der stad de plebanie van St. Jan, en stond hij in die moeijelijke omstandigheden, zijne stadgenooten met zeer veel ijver bij. Onder het bisschoppelijk bestuur van Ophorius, nam hij een groot deel in de zaken des bisdoms, en na den dood van dien prelaat, werd hij door de kanunniken des kapittels tot algemeenen vicaris aangesteld. Toen de bisschop van Bergaigne tot den zetel van 's Bosch was verheven, deed hij door van Leemputte, als zijnen zaakgelastigde, het bisdom besturen, terwijl de kannuniken hem, na den dood van dezen kerkvoogd, andermaal tot algemeenen vikaris benoemden. Omtrent tien jaren stond hij, onder vele wederwaardigheden en gevaren, aan het hoofd des bisdoms, doch, hoezeer de vervolging woedde, bleef hij, met toestemming der landsregering, te 's Bosch, omdat hij, als kanunnik des kapittels, door den Staat uit de geestelijke goederen werd bezoldigd.

Hij bevond zich nog daar den 13den Mei 1653, blijkens eenen brief, toen door hem uit die stad aan den prelaat van Tongerloo gerigt, aangaande het gebeurde van den kanunnik dier abdij, Henricus Bosch, die in de geur der heiligheid was overleden. Hij had den 13den Januarij van genoemd jaar, eenen herderlijken brief, betrekkelijk de bul van Urbanus VIII, wegens de viering der feestdagen, uitgegeven, van welke nog een authentiek afschrift in het archief der abdij van Bern bestaat. Eenigen tijd daarna schijnt hij 's Bosch te hebben moeten verlaten, en, volgens eene duistere overlevering, zou hij te Esch (dekanaat van Orthen) eene schuilplaats gevonden hebben. Hij overleed in het begin van 1657, in den ouderdom van 70 jaren. Hij was een zeer geleerd man. Behalve eene overzetting van het *Nieuwe Testament*, welke hij in 1622 uitgaf, en die naderhand in 1650 en 1686 te Antwerpen bij Jacobus Woons is herdrukt, gaf hij in 1624 godgeleerde verhandelingen over eenige H. Sacramenten in het licht, getiteld: *Theses Theologicae de tribus Sacramentis characterem imprimentibus*, Silvaed. 1624. 4o. Ook had hij twee werken voor de pers gereed gemaakt, waarvan het eene *(Dialepsis quaestionum conducentium ad intelligentiam S. Scripturae)* eene handleiding tot het verklaren der H. Schrift bevatte, en het ander *(Refutatio prolixa et solida libri ministri cujusdam calvinistae)*, eene verdediging van het katholijke geloof tegen zekeren leeraar der Hervormde kerk behelsde.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 361; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 455; Dez. *Hist. Ep. Syl.* p. 117; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het bisdom van 's Bosch*, D. I. bl. 262; van de Velde, *Syn.* T. III. p. 848—849; Hermans, *Not. Lat. Brab. Sept.* p. 17.

LEEN (GERHARD) werd den 18den van Sprokkelmaand 1781 te Lochem geboren, legde aldaar de gronden zijner toekomstige vorming, oefende zich op de Latijnsche school te Zutphen, en voleindigde zijne letterkundige studiën, onder leiding van den hoogleeraar Herman Bosscha, aan de hoogeschool te Harderwijk, waarna hij eerst rector in zijne geboorteplaats, vervolgens (1807) conrector aan het Veluwsche gymnasium en (1816) rector te Zwolle werd.

Hij was een der eersten, die den zoo nuttigen tabellarischen vorm en de daarbij in verband staande theorie der Grieksche declinatiën en conjugatiën bij ons invoerde, waardoor hij, met het vertalen der werken van Jacobs, Döring en Thiersch, in ons vaderland, aan het onderwijs, vooral van het Grieksch, een geheel nieuwe en zeer groote dienst heeft bewezen. Ook leverde hij eenige bijdragen in de *Acta literaria* van het Provinciaal-Utrechtsch genootschap. Hij had een open en rondborstig karakter, droeg met onverschrokkenheid en geduld rampen, waar onder duizenden zouden zijn bezweken, had een deelnemend hart voor het lijden van anderen en hielp zijne medemenschen met onbekrompene weldadigheid. Zijne groote verdiensten bezorgden hem honoris causâ het doctoraat in de letteren. Ook was hij lid der provinciale commissie van onderwijs in Overijssel, en lid van het Prov. Utr. Genootschap. Hij huwde freule E. C. Raab van Cansteyn, die hem 8 kinderen schonk en welke hij drie jaren overleefde. Hij stierf den 13den van hooimaand 1834, in den ouderdom van 53 jaren. Zijn stoffelijk overblijfsel werd door onderwijzers en zijne ambtgenooten naar de laatste rustplaats gebragt, waar de conrector der Latijnsche school H. Wijgmans Snel, eene treffende aanspraak hield.

Zie *Konst- en Lett.* 1834. No. 10; *Aanh.* op Nieuwenhuis. Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 569.

LEEN (WILLEM VAN) werd in 1753 te Dordrecht geboren, en aldaar door Jan Arends, Dirk Kuypers en Joris Ponse in de schilderkunt onderwezen. Toen hij twintig jaren oud was begaf hij zich naar Parijs, en zich drie jaren op het bloemschilderen toelegde, terwijl hij er het voordeel genoot met G. van Spaendonck en M. Sauvage, beide bekwame Nederlandsche bloem- en portretschilders, bevriend te zijn. Na zijne terugkomst in het vaderland, zette hij zich te Rotterdam neder, waar hij, gelijk ook te Dordrecht, veel aanmoediging vond. In 1787 was hij, daar de kunst in Holland weinig vertier had, van plan zich naar Engeland te begeven. Hij nam de reis over Parijs en bleef daar werkzaam, tot de revolutie in het volgende jaar uitbrak. Nu keerde hij weder naar het vaderland terug, zette zich te Delfshaven neder, en schilderde aldaar vele verdienstelijke bloem- en fruitstukken, die ook in buitenlandsche kabinetten geplaatst zijn. Ook schilderde hij daarop miniaturen met bloemen en fruit op ronde snuifdoozen; dreef handel in schilderijen en bestuurde aanzienlijke kunstverkoopingen. In 1808 deed hij nogmaals eene reis naar Parijs om het *Musée Napoleon* te bezoeken.

Hij was korrespondent der 4de klasse van het Kon. Ned. Instituut en overleed den 6den April 1825 te Delfshaven.

Zie v. Eynden en v. d. Willigen, *Lev. der Schild.* D. III. bl. 56—59; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl 164; *Feestv. van het Vyftigj. bestaan van het Genootsch. Pict. te Dordr.* bl. 71; Muller, *Cat. van Portr.*

LEENAERDS (THOMAS) of Leonardi, werd in 1600 te Maastricht geboren, en in 1616 dominikaner-monnik in die stad. Na zich in het collegie van St. Thomas te Douai geoefend te hebben in de godgeleerdheid, werd hij in hetzelve onderwijzer in de wijsbegeerte. In 1627 werd hij naar het klooster te Leuven gezonden, waarin hij tot 1630 onderwijzer tot 1633 onderregent en tot den 6den December 1642 regent was. Deze betrekking nam hij nog tweemaal te Douai en driemaal te Leuven waar. Ook werd hij aldaar tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd. Het provinciaal kapittel, in 1668 te Leuven bijeengekomen, benoemde hem tot provinciaal, doch hij stierf reeds den 1sten April van dat jaar, toen hij het klooster van Brugge bezocht.

Lenaerds heeft zich als godgeleerde door de volgende schriften bekend gemaakt:

Thesaurus gratiarum S. L. Rosarii. Item Appendix de Confraternitate SS. Nominis Jesu, Brux. 1640. 16o. 1643. 16o. (2de edit.), Lovan. 1646. 16o. 1666. 24o. (Sexta edit. correct.), in het Fransch overgezet door Thomas Parmentier, Brux. 1643. 16o.

Christus Crucifixus, siue de perpetuâ Cruce Jesu Christi, Brux. 1648. 12o. Lovan. 1649. 12o., in het Fransch overgezet door Traum, Fransch Jacobijn, die toen in het klooster te Brussel woonde, en in het Vlaamsch door Jan van Blitterswyck.

Ook gaf hij in het licht:

R. P. F. Marci *de los Huertos Quaestiones ad universam Dialecticam*, Duaei, 1642. 12o.

Meer naam verwierf hij als verdediger der Roomsche, tegen de aanvallers der Protestantsche kerk. Onder de laatsten bekleedde Johannes Georgius Dorschaeus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Kantelsburg eene onaanzienlijke plaats.

Deze had reeds menig werk ter bestrijding der Roomsche kerkleer uitgegeven, toen hij hierop liet volgen:

Thomas Aquinas, dictus doctor Angelicus, exhibitus confessor veritatis Evangelicae, Augustana confessione repetitae, juxta seriem controversiarum Tomis IV Cardinalis R. Bellarmini, Franc. 1656. Stout was voorzeker de poging van eene overeenstemming tusschen Thomas Aquinas en de Augsburgsche Confessie te willen beweeren, en Leenaerds nam daartegen de pen op in zijn:

Angelici Doctoris D. Thomae Aquinatis sententia de primâ hominis institutione, ejus per peccatum corruptione, illiusque per Christum reparatione, tribus libris comprehensa; adversus Joannem Georgium Dorschaeum, Doctorem Lutheranum, per 27 annos Professorem et Ecclesiasten Argentorati, nunc Ducum Mecklenburgensium consiliarium, Professorem Theologiae et Consistorii Provincialis Assessorem primarium Rostochii, qui gloriatur Thomas (Aquinatem) exhibere confessorem veritatis Evangelicae, Augustanâ (uti ait) confessione repetilae. Ad SS. D. N. Alexandrum VII, Brux. 1661. fol., waarbij hij een *Brevis, seu methodica Refutatio totius Operis Dorscheani* voegde. Nog heviger strijd voerde hij met den Maastrichtschen predikant J. van Hamerstede, toen dezen zijnen *Ont-kapten Capucyn* had uitgegeven. Leenaerds schreef hiertegen:

Confutatio cujusdam libelli haeretici, cui titulus. Capucinus excaputiatus, Lovan. 1662. 12o., in het Vlaamsch overgezet *(Wederlegging van een ketters boecxken, welckens opschrift is: Den Ontkapten Capucyn, in het licht ghegheven door J. van Hamerstede*, Leuv. 1662. 12o.

De Dominikaan waagde het echter niet voor dit tegenschrift zijn naam te plaatsen, uit vrees dat een beleediging een predikant aangedaan, op zijne ordebroeders te Maastricht zou verhaald worden. Hij zelf ontkwam, toen hij zijne ouders in zijne geboorteplaats bezocht, naauwelijks het gevaar in den kerker te worden geworpen.

Dit wederhield hem niet om, toen van Haamstede zijn *Onechte Spruiten* had uitgegeven, in het licht te geven:

Unicae Christi Sponsae, id est, Catholicae sub Romano Pontifice Ecclesiae integritas et sanctita denuô asserta. Itemque Calvinismus de violatâ thori mystici fide clarè convictus; adversus Spuria Vitulamina J. Hamerstedii, Lovan. 1664. 12o.

Ook bestaan er nog eenige Theologische Verhandelingen van hem in handschrift.

Zie A. Caroli, *Memor. Eccles.* sec. 17, T II. Part. III. p. 50, 148, 208; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 347; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.

LEENAERS BOUWENSZ., een Zeeuw, vroeger een rederijker, ging tot de partij der Doopsgezinden over, nam deel aan den twist over den ban, die in 1554 en 1555 tusschen de leden dier gezindheid ontstond. Hij behoorde tot hen, die den ban in al zijne gestrengheid wilde toepassen, en schold de overigen voor *Drekwagens*, wijl ze, zijns oordeels, alle nietigheid op- en aannamen. Te Embden, waar hij oudste was, koos hij ook partij in den twist, betreffende Swaentje Rutgers, die haar man, om zekere oorzaken gebannen, weigerde van tafel en bedde te verwijderen. Sommigen dreven dat dit in haar verdragen moest worden, anderen, en onder deze Leenaers, het tegendeel. In het jaar 1567 gaf hij zelve aanleiding tot een nieuwe twist. »Hij hieldt," dus verhaalt Brandt, »tot Embden woonende, soo groote vriendtschap met syn geloofsgenooten in Vrieslandt, veelal gevluchte Brabanders en Vlamingen, die hem dikwils ontboden om te leeren en te doopen, en met een' goeden dronk wyns, daar hy niet vremdt van was, onthaelden, dat het syn gemeente begon verdacht te worden, en eindelijk te verdrieten. Men toonde sich niet altoos even gereed in 't verlof dragen tot sulke reisen. Hy, die niet gewoon was van anderen gebreideld te worden, liet sich eerlang, tegens syn' mededienaers hooren: dat hy des versocht synde, naer Vrieslandt wilde reisen, 't waer hun dan lief of leedt." Hierop werd hij afgezet, zonder de reden er van te melden. Hij begaf zich naar Friesland, en zette zich buiten Harlingen neder, waar hij vele vrienden verwierf. Wel toonden eenige friesche gemeenten haar ongenoegen over de afzetting van Leenaers, doch te vergeefs.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 179, 182, 405; S. Blaupot ten Kate, *Gesch. der Doopsgez in Gron.* enz. D. I. bl. 22, 50, 112, D. II. bl. 122, 134.

LEENARDS (Matthys), kapellaan te en welligt geboren te Veere, leefde in de vijftiende eeuw.

Hij schreef:

Sterfboeken, inhoudende voor die zieke tot de bereidinge des Doods, gekopuleerd uit der Heiliger Schrift, door den weerdigen Priester Heer Matthys Lenards saliger Memorien. Capellaen van ter Vere in Zeelant. Gedrukt te Campen in de Broederstraat by Mr. Peter Waarmetsoone, woonende in den Witten Valk. Dit boek werd in 1510 op de lijst der verbodene boeken gesteld, als behelzende leeringen strijdig met die der R. kerk.

Zie *Nederl. Sulpitius van* Jacobus Baselius, bl. 308; J. Ermerins, *Beschrijv. der stad Vere*, D. III. bl. 181, 182.

LEENDERS VAN LAVELEN (L.) gaf in 1751 te Deutekum in het licht:

Lijktranen uitgestort over de droevige dood van zijne Hoogevorstelijke Doorlugtigheid de Heere Willem IV.

Zie *Aanh. v. d. Dichtk. Cypr.* bl. 125; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 356.

LEENDERSZ (Claes) een rederijker uit het midden der zeventiende eeuw, van wien men o. a. gedichten vindt in *Vlissings Rederyks-Lusthof*. Zijn zinspreuk was: *Soeckt naer 't eeuwigh nieuw.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 356.

LEENDORFF (Ahasuerus van) kolonel, wiens regiment behoorde tot de vierde brigade, gekommandeerd door den brigadier, graaf van Erbach, werd in den slag bij Senef, 11 Aug. 1674 gekwetst.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. *Bijl.* bl. 6.

LEENE (Joseph van den) zoon van Joseph van den Leene en van Marie van der Soppen, werd waarschijnlijk te Brussel, den 12den Augustus 1654, geboren. Zijn vader en grootvader (Marcel van der Leene) waren ridders, heeren van Lodelinsart, Castillion en Huyseghem, Grootbailliuwen en kastelyns van Montaigle etc. Zijne moeder, die den 11den Oct. 1694 overleed, was eene dochter van David van der Soppen, ontvanger te Antwerpen, den 18den October 1657 gestorven, en van Marie van Dam, gestorven den 13den September 1615. Na den dood van zijn vader, te Seville den 10den Maart 1680, volgde hij hem in zijne heerlijkheden van Lodelinsart en van Castillion en in de post van *coûtre* (?) van Namen en thesaurier der collegiale en parochiale kerk van Walcourt in hetzelfde graafschap op. Hij was raadsheer en wapenkoning in de Nederlanden en Bourgondie. Meer dan 60 jaren nam hij deze betrekkingen met eere waar, en stierf den 16den Februarij 1742, in den ouderdom van 88 jaren.

Hij huwde den 2den October 1688 met Catharina Borrens, die den 27sten Februarij 1697, na hem twee dochters te hebben geschonken, overleed, en den 23sten Oct. van dat zelfde jaar hertrouwde hij met Catharina Françoise Martine van den Horicke, dochter van Michel van den Horicke en van Catherine Vrancx, die hem twee zonen schonk.

Hij schreef:

Le Théatre de la Noblesse du Brabant, représentant les érections des Terres, Seigneuries et noms des personnes, et des familles titrées, les créations des chevaleries, et octroys des marques d'honneur et de noblesse accordez par les Princes Souverains Ducs de Brabant, jusques au Roy Philippe V, à présent regnant. Divisé en trois parties, enrichies des généalogies, alliances, quartiers, épitaphes et d'autres recherches anciennes et modernes, Liège, 1705. 4o.

Zie *Théatre de la Nobl.* p. 144, 345, P. III. p. 226—228; de Vesiano, *Nob. des Pays-bas*, p. 390; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 245.

LEENEN (Paul) geboren te Luik »*Clericus Dioecesis Leodiensis*, was van 1474 tot 1476 boekdrukker te Rome, waar hij met Jean Raynard van Eningen compagnieschap sloot. Het eerste werk dat zij uitgaven was: *Lectura Antonii de Butrio super quarto Decretalium. Per Johannem Reinard et Paulum Leenen, Clericum leodien. dioces. rome impressarum, Anno* MCCCCLXXIII. *die uero ueneris uigesima sexta mensis Augusti*, in folio maj.

Voorts gaven zij uit:

Bartholomaei Cepollae de servitutibus. Romae, Johannes Romae,

Johannes Reynhart de Eynyngen, juncto Paulo Leenen Leodien. 1475. in fol.

Nicolai Perotti Rudimenta Grammatices, Romae, Joh. Raynardi una cum Paulo Leenen, Leod. dioecesis ejus consodali, 1476, in 4o.

Zie *Messager des sciences historiques*, 1847. p. 56.

LEENHEER (JAN DE) in 1642 te Brussel geboren, werd door de Augustijnen aldaar onderwezen, trad in 1658 in hun klooster en legde er, den 4den September 1659, zijne gelofte af. Hij onderwees er gedurende tien jaren de lagere klassen, waarna hij in 1681 opperste van het klooster te Brussel werd. Hij stierf den 4den Februarij 1691. Hij maakte zich als Latijnsch en Nederduitsch dichter bekend door:

Theatrum Stultorum joco-serium: sive Mundus fatuus emblematicè expressus. Brux. 1669. kl. 12o.

Ook in het Vlaamsch:

Tooneel der Sotten, afbeeldende door kluchtighe, maer ghestichtighe Sinne-Spreucken, de sotheydt van de Weerelt.

Virgo Maria mystica, sub solis imagine emblematice expressa. Opusculum votivum; vovente et votum reddente P. F. Joanne de Leenheer, z. pl. 1681. 4o.

De schrijver uit eene gevaarlijke ziekte hersteld zijnde, en zijne geneezing toeschrijvende aan de tusschenkomst der H. Maagd, bewees zijne erkentelijkheid door dat werk.

Als Latijnsch dichter is hij beneden het middelmatige, ook, volgens Witsen Geysbeek, als Nederduitsch, doch Willems acht zijn dichtmaat los en bevallig, hier en daar zelfs met eigenaardige vergelijkingen gepaard gaande.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. XVIII. p. 391; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 189; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D IV. bl. 176; Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 142; *Cat.* Willems, T. II p. 85, 86.

LEENHEER (H.) landmeter, in het midden der achttiende eeuw. Er bestaat een *kaart van alle de Gronden en Aanwassen van Essche, Cromstryen en het geheele Hollandsche Diep met een gedeelte van den Zuydwal, de Klundert, de Willemstad enz. Gecopiëerd naar de kaart van den waterbouwkundigen Bastingius* 1655, *door den Landmeter H. L.*, berustende in het *Archief van de Ambachts-Heeren van Cromstryen.*

Zie Smits en Schotel, *Beschr. van Dordr.* D. I. bl. XCIV.

LEENHOF (ARNOLD VAN) schepen van Wezel, die nog in 1713 leefde. Weleer berustte bij Mr. Johannes Mauritsz. geboren te Wezel, schepen, raad en rentmeester van 's Heeren Domeinen te Vlissingen, behalve

Vesalia, sive Civitatis Vesaliensis descriptio adornata per Hermannum Ewichium Vesaliensem, 1668, van dezen Leenhof eene *Beschrijving der stad Wezel, en de geschiedenis van derzelver wereldlijken als kerkelijken Staat van de eerste beginselen tot het jaar* 1680.

Ook vervaardigde Leenhof Nederduitsche verzen, o. a. *'t Blymoedighe Cleefsland in* 1704, *op de verovering van Gelder door de Pruisen*, 17 *Dec.* 1703. 's Gravesande maakte gebruik van deze verzen, voor zijne geschiedenis van de Synode van Wezel. Zijne zinspreuk was: *Alles uit Liefde.*

Zie Joh. Hildebr. Withof, in de *Wochentl. Duisb. Addresse und Intell. Zettel.* van 1 Aug. 1752, *Num.* XXXI; 's Gravesande, *Tweeh. Ged. van de Syn. van Wesel*, bl. 97.

LEENHOF (FREDERIK VAN) werd in Augustus 1647 te Middelburg geboren, den 14den Augustus 1670 predikant bij het gezantschap van den staat te Abbeville, in 1672 te Nieuwvliet in Vlaanderen, in 1680 te Velzen en in 1681 te Zwolle. Hij had zich reeds door verschillende godgeleerde werken naam gemaakt, toen hij in 1703 te Zwolle een werkje in het licht gaf, dat aanleiding gaf tot groote twisten getiteld: *Den Hemel op aarde, of eene korte en klare beschrijving van de ware en standvastige blijdschap, zoo naar de reden als naar de H. Schrift van allerlei slag van menschen en in allerlei voorvallen.* De grondstelling in dit geschrift was, dat de ware godsdienst den mensch moet opleiden tot een rein genot van waar geluk, en in het uitzigt op zoodanig genot, tot ware en zuivere blijdschap.

Waarschijnlijk zou dit minder opmerkzaamheid verwekt hebben, indien Leenhof niet bekend ware geweest als Cartesiaansch-Voetiaan, doch nu achtten zich beide Coccejanen en Voetianen geroepen, 's mans werk naauwkeurig te beoordeelen. En vreemd genoeg, Leenhof's stelling oordeelden zij goddeloos, *Spinozistisch, Atheïstisch.* De blijdschap die hij bedoelde, was niets anders dan blinde onderwerping aan een onverbiddelijk noodlot, de leer van Spinoza.

De hoofdstelling van een zoo geruchtmakend werk was geenszins nieuw, en ook in die dagen niet vreemd, en werd in den grond ook door hen, die als bestrijders van Leenhof optraden, uitgesproken. Het was het volgende: »dat de geheele godsdienst alleen in een blijde gerustheid des gemoeds bestond, geboren wordende uit de beschouwing der eeuwige en onveranderlijke orde, welke in de natuur der dingen is, terwijl men de H. Schrift aan hen moest overlaten, die, aan inbeeldingen gewoon, zich door deze moesten laten leiden." »Voor wie (schrijft Glasius) Leenhof's geschrift gelezen heeft, is het blijkbaar dat men in deze opgave van 's mans woorden misbruik gemaakt, en zijne meening niet naar waarheid opgegeven heeft. Men begreep hem niet, of wilde hem niet begrijpen, wat wij te meer betreuren, wanneer wij den Zwolschen leeraar bij herhaling hooren verklaren, dat hij de formulieren van eenigheid, door hem in opregtheid onderteekend, heiliglijk wilde onderhouden, alles verwerpende, wat daartegen streed, zoo als hij altijd gedaan had: en hem in zijne afscheidspredikatie hooren zeggen: »'t waren voorleden kerstijd zeven jaeren, dat er tegenpartijders zijn tegen mijn geapprobeerd boekje *den Hemel op aarde*, dat ik wensche (nu ik al 't gewoel er tegen aanschout hebbe tot nu toe), dat het nooit van mij geschreeven was, waarvan ik echter dit vrijmoedig zeggen moet, dat ik in 't zelve te schrijven een goet oogmerk heb gehad, en dat (als voor Gods aanschijn betuig ik het) mij zelven op huyden niet bewust ben, dat ik er iets in hebbe wille leeren en voortplanten, dat strekken kan tot nadeel van God en zijne waarheid, en strijden zou tegen een goeden en stigtelijken wandel. En ik verklaar mids deeze, dat ik wil leven en sterven in de ware gereformeerde leere; van mij over de 40 jaaren onderteekent, en hier (Zwolle) van den 22sten Febr. o. s. des jaars 1681 aangevangen te prediken, en dus omtrent 30 jaaren onder u geleert, verkondigt en toegepast, en zoo wij vertrouwen met veele overtuiging aan uwe conscientiën."

De eerste die hem bestreed was Florentius Bomble, eerst predikant te Zwolle, later te Amsterdam *(Brief aan van Leenhof*, 1703), hem volgde: J. Creyghton, predikant te Franeker, *(De hemel op aarde, geopend voor alle ware Christenen)*, de Dortsche predikant d'Outrein *(Noodige aanmerkingen op een boekske, genaamt de eenige Gereformeerde Waarheid, uitgegeven door de sogenaamde Hebreën, met een narede tegen F. van Leenhof*, Dordr. 1704), M. Leydekker, hoogleeraar te Utrecht *(De ingebeelde hemel op aarde van D. F. L. verdweenen voor den waaragtigen hemel op aarde*, Utr. 1704 — *F. Leenhofs boek, strijdende tegen het Christendom en in het bijzonder tegen den Gereformeerden godsdienst ontdekt*, — *F. Leenhof nader ontdekt*, Amst. 1705), Petrus Hamer, predikant te Numansdorp *(Missive over den Hemel op aarde van den Heer F. van Leenhof: Met eene kleine reflexie op de zoogenaamde Hebreën. Vooraf is een Extract uit de Synodus van den Briele*, 1704. *Achter aen een Klaeg- en Twist-lied van Jesu kerke*, Dordr. 1704) en anderen, doch niemand was hem een gevaarlijker vijand dan Taco Hajo van den Honert, die hem in zeven brieven, in den tweeden druk zijner *Waaragtige Wegen* en op de Noord-Hollandsche Synode bestreed.

Hij verklaarde opentlijk: dat, wat het zakelijke aanging, er in de *Hemel op aarde* geen twintig regelen voorkwamen, die niet uit Spinoza's schriften waren ontleend, en noemde Leenhof een godverzaker.

Het ontbrak van Leenhof niet aan verdedigers, en onder deze de schrijver van *Redekunstige Aanmerkingen ter wederlegging van v. d. Honerts brief*, een boek dat inderdaad, hoe zeer zijne verdediging bedoelende, spinozistisch was, en door sommigen, schoon ten onregte, aan Leenhof zelven werd toegekend. Doch in weerwil daarvan, werd niet alleen in Holland het verkoopen zijner schriften door staatsbesluit verboden, maar hij zelve in 1708 door de Overijsselsche Synode van zijne dienst ontzet, en buiten de gemeenschap der kerke gebannen. De kerkeraad te Zwolle bekreunde zich niet aan dit besluit en liet hem in dienst; doch Leenhof achtte het zelf beter om, tot behoud van rust en vrede, van de dienst af te scheiden, en sprak den 1sten Jan. 1711 eene afscheidsrede uit, die in het volgende jaar, schoon door een ander, werd in het licht

gegeven, onder den titel van *Wel doorwrogte en aanmerkelijke afscheidspredikatie*, Amst. 1712.

Leenhof zelve heeft in eene breede lijst van geschriften zijne zaak verdedigd, en ook na zijn dood (1712) bleef zijn aanhang, onder den naam van Leenhovisten of Leenhovianen bestaan, tegen wier dwalingen de Synode tot het laatst der vorige eeuw meende te moeten waken. Hij overleed te Zwolle in Nov. 1712. Zijn portret gaat in plaat uit.

Hij schreef:

J. Coccejus Godgeleerdheit verdedigt, 1684.

Keten der Bijbelsche Godgeleerdheit, Amst. 1700. 2 d. 8o.

Over de Predikatie van Salomon, Amst. 1700. 8o.

Hemel op aarde, Zwol, 1703. 8o.

Hemel op aarde opgehelder en van onverstand gezuivert, Amst. 1704. 8o.

Zie G. F. Jenichen, *Historia Spinozismi Leenhofiani*, Lips. 1707; la Rue, *Geleit. Zeel.* bl. 47, 342; B. Hunnius, *Zeeuwsche Buise*, bl. 70; F. Leenh., *Afscheidspredik.* bl. 29, 30; van Einem, *Kerk. Geschied. der XVIII eeuw*, D. III. bl. 596; *Overijss. Alm.* 1854. bl. 261, 262; Ypey, *Kerk. Gesch. der XVIII eeuw*, D. I. bl. 83, D. VII. bl. 388; Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk*, D. III. bl. 240; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Geschied. inzonderheid in Nederland*, D. V. bl. 365, 374, 375; Glasius, *Godgel. Nederl.* e. h. w.; Arrenberg, *Naamreg. v Boek*, Mourik en Noordbeek, *Naamrol van godgel. Schrijv.*; Muller *Cat. van Portr.*

LEENSVELT (Jan Cornelis) deed in de Hooglandsche kerk te Leyden een glas stellen, hebbende *een brandend hart* met de letters I. H. S. en verder dit devies:

„Laat ons bij Jesum Christum blijven,
„Al ist dat die geleerden kijven."

Dit glas werd, op bevel van den gerechte dier stad van 17 Nov. 1626, weg genomen, Leensvelt te huis gezonden, en de open plaats met wit glas toegestopt.

Zie *Nav.* D. III. (Bijblad) bl. XXXV.

LEEPE (Jan Anthonius van der) werd in 1664 te Brugge geboren, waar zijn vader, raad in de rekenkamer te Brussel, zich om de oorlogsrampen te ontwijken, had neêrgezet. Hij ontving een opvoeding overeenkomstig zijnen staat, werd in 1713 raad en in 1716 schepen zijner geboortestad, en later door den keizer tot controleur-generaal en opperjagermeester van Vlaanderen benoemd. Hij had verdiensten in het schilderen van landschappen en zeegevechten. Voor de figuren bediende hij zich van het penseel van Marcus van Duvenede en anderen. Hij overleed den 17 Maart 1718.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 165.

LEERIUS (J.) leefde in de laatste helft der achttiende eeuw en schreef:

De Amerikaan, of de edelmoedige Vijand, Treursp. *Alom te bek.* 1777. kl. 8o. 2e dr. Rotterd. z. j. kl. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leyd.*, D. I. *b.* bl. 138.

LEERSUM (Hendricus Petrus van) geboren te Eindhoven den 9 December 1763, werd reeds den 10 April 1786, dus op den nog jeugdigen leeftijd van drie en twintig jaren, tot burgemeester van zijne geboorteplaats benoemd. De toenmalige tijdsomstandigheden noopten hem al spoedig die betrekking neder te leggen, nogtans bleef hij tot den 17 April 1846, en alzoo gedurende zestig jaren, lid van het stedelijk bestuur, en bewees als zoodanig aan de stad zijner inwoning menigvuldige en gewigtige diensten. Den 16 October 1794 door de Fransche republiek aangesteld tot directeur van het postkantoor te Eindhoven, werd hij door de verschillende zich toen zoo plotseling opvolgende staatsbesturen bevestigd, totdat hij op zijn verzoek in 1844 eervol werd ontslagen. Hij stierf in 1854.

Zie *Algemeen Handelsblad* van 11 Januarij 1854.

LEEU (Gerard). Wij weten alleen dat deze in het laatst der vijftiende eeuw als boekdrukker een grooten naam verwierf. Hij vestigde zich als zoodanig in 1477 te Gouda, doch vertrok tegen het einde van 1484 naar Antwerpen, waar hij tegen het einde van het jaar 1493 stierf.

Hij gaf uit:

Die Passionale, ofte der Heylighen Legende. Aan het einde: *Bi der gracien Gods is hier voleyndt dat Winterstic van den Passionael bi my Gheraert Leeu ter Goude in Hollant, Anno Dom.* 1478. fol.

Hier begint die Cronike ofte die Historie van Hollant, van Zeelant, van Vrieslandt, ende van den Sticht van Utrecht. Aan het einde: *Dit boec is voleynt by my Gheraert Leeu, ter Goude in Hollant, anno* 1478. fol.

Die Spieghel van Sassen, ofte dat boeck der keyzerlike Rechten. Volmaect ter Goude in Hollant by Gheraert Leeu den XXsten *dach in aprille* 1479, fol.

Historien van troyen als si bescreven is bi den rechter Guidonem van der Columnen. Geprent ter Goude in Hollant by Gheraert Leeu, 1479. fol.

Dat loeflicken leven van den Echten Staet, Goude, Gheraert Leeu, 1479. 4o.

Den Passionale, ofte gulde Legende der H. Vaderen. Aan het einde: *Voleynt ter Goude in Hollant*, Anno 1480, bij Gerard Leeu.

Dat Leven der Heyligher Vaderen die in den Woestyne geleeft hebben. Aan het einde: *Volmaect ter Goude in Hollant by mi Gheraert Leeu* 1480 *op Sinte Barbaren-avont*, fol.

Une lettre d'indulgence du 19 *Mai de l'an* 1480.

Dyalogus Creaturarum moralizatus, per Gerhardum Leeu in oppido Goudensi, 1481. fol. fig.

Die Gesten, of Geschiedenisse van Romen, Gouda, bij Gheraert Leeu, 1481. m. houtsneepl. fol.

Die Spiegel van Sassen, ofte dat boec der keyzers rechten. volmaeckt ter Goude in Hollant by Gheraert Leeu, 1482. 4o.

Dialogue des Créatures, plein (de) joyeuses fables et profitables pour la doctrine de l'homme par Gérard Lyon. Imprimé en la ville de Gauwe en Hollande, 1483. fol. fig.

Die History van Reinaert de Vos. Gheprent ter Goude in Hollant by Gheraert Leeu, 4o.

Een Quodlibet, ofte Leeringe van de Broederscap van Onser Vrouwe van Hoedt, Gouda, 1484. 8o. z. n. v. d.

Oudt Byen-Boek, en Hostiensis van de 7 Sacramenten, Gouda, 1484. fol. fig. z. n. v. d.

Het boeck van de Seven Sacramenten. Voleynt ter Goude in Hollant by Gheraert Leeu, den XIXden *dach in Junio* 1484 fol. fig.

Hillebrandi Goffredi Statuta Episcoporum Ultrajectinorum. Goudae apud Gerardum de Leeuw, 1484. 4o. Aan het einde: *Statuta provincialia et synodalia Trajectens. laboriose collecta ad laudem Dei. Completa sunt arte impressoria sub anno Dui* M.CCCC LXXIV *in festo sancti Odulphi per Gerardum Leeu.*

Van Marien Rosen Cranskken een suveryc boexken. Ter Goude in Hollant, by Geraert Leeu, 1484. gr. 8o.

Libellus de odo confitendi et poenitandi. Per me Gerardum Leeu in mercuriali oppido, Antv. 28 Jan. 1485. 4o.

Moralisatus Catho. cum elegantissimo commento. Aan het einde: *Hic finem aspice Cathonis viri moralissimi. Et in via morum sane gravissimi cum commento patris Roberti de evromodio monachi Clarevallis. Tam verborum ornatu limato: tamque sentenciarum gravitate preclaro: ut ex jovis cerebro videatur emanatum Impressum in oppido mercuriali Antv.: per me Gerardum Leeu: prima die Marcii anni dui nostri* M. CCCC. LXXXV, 4o.

Fabulen van Esopus, gheprent Antw. 1485. z. n. v. d.

Johannis de Garlandiâ Metricus de Verbis Deponentalibus libellus cum Commento. Impr. Antv. Et Composita verborum cum Commento, magno satis labore bene ac diligenter correcta. Qui vero hujus rei veritatem scire percupiat, exemplar multis vicitus ante impressum cum hac praesenti videat, et plane hoc exemplar perfectium, aliud vero incorrectum comperiet. Completum Antwerpiae per me Gerardum Leeu. Anno dui M. CCCC. LXXXIV. *undecima die mensis Jan.* 4o.

Vocabulorum Gemmula. Aan het einde: *Finem hic accepit Vocabulor. Gemmula cum addito diligenter emendatum.... in .... oppido Antwerpiensi.... impressa per me Gerardum Leeu die* XVIII *Augusti. Anni* LXXXVI, 4o.

Dialogus Creaturarum appellatus, jocundis fabulis plenus. Antv. apud G. Leeu 1486, *cum fig. ligneis*, folio.

Epistolare et Euangeliare per totum annum. Et Hymni. Impressum Antv. per Gerardum Leeu, 1487. 4o.

Het boeck van den leven ons Heeren Jesu Christi. gheprent te Antwerpen by Gerard Leeuw, Antw. 1487. fol. fig.

Textus Alexandri cum sententiis et constructionibus. Sic finitur Expositio Doctrinalis Alexandri (de Villa Novâ) *impressa per me Gerardum Leeu, mensis Junii die vicesima quinta anni Incarnationis dui nostri* M. CCCC. LXXXVII, Antverp. 1487. 4o.

Van die gheestelike kintischeyt ihezu ghemoraliseeret. En van der iacht der minnen tusschen die devote innighe ziele ende dat dierken ihus. Gheprent tot antwerpen bi my Gheraert Leeu, 1488. 12o.

Quadragesimale et Adventuale de arte moriendi, quod morticellarium aureum nuncupatur. Impressum per me Gerardum Leeu in mercuriali oppido Antv. A. Dni, M. CCCC. LXXXVIII, XX Febr. 4o.

Francisci Nigri ars Epistolandi, Per Gerardum Leeu, Antv. 1489. 4o.

Probae Falconiae Centony Virgilii, Antv. 1489. 4o.

Historia de Calumniale novercali. Per Gerardum Leeu VI die Novemb. 1490, Antv. 1490. 4o.

Dialogus de sene et juvene de amore disputantibus. Per me Gerardum Leeu, quarto die Julii 1491, Antv. 1591.

S. Bernardus Souter tot onser lieven vrouwen Maria, Antv. 1491. 12o.

Het Boeck van de Dochteren van Syon, gheprent en voleyndet te Antwerpen by Gheraert Leeu in het jaar ons Heeren 1492, 4o. fig.

Corona mystica B. Mariae, Antv. 1492. 12o.

Here ben endyd the Chronycles of the Reame of England with their apperteignaunces. Emprentyd in the Duchye of Braband in the town of Andewarpe in the yere of our Lord M. CCCC. XCIII, *by maistir Gerard de Leeuw a man of grete wysedom in all manner of Runyng (lernyng) which nowe is. come from lyfe unto the death which is grete harme for many a poore man in whos soule Godt almyghty for hys hyg grace hav mercy Amen*, 1493. fol.

The History of the knight Jason, by Ger. Leeu, Antv. 1480. fol.

Proeven zijner persen, zoo te Gouda als te Antwerpen, zijn door J. W. Holtrop gegeven in zijne *Monum. Typograph, des Pays-Bas au XV S.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 283; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 283; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 353; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 166; Lambinet, *Rech.* p. 415, 246, 416, 428, 429; van Wijn, *Avondst.* D. I. bl. 360. J. Visser, *Naaml.* bl. 6. *Cat. raiss. de Crev.* T. V. p. 47. *Cat.* de Santander, No. 1497, 3836. Santander, *Dict. Bibl.* T. III. p. 650. Panzer, *Ann. Typogr.* T. I. Freytag, *Anal.* p. 406; *Cat.* J. Koning, D. II. bl. 8, 9, 11, *Bibl.* Hultman, p. 21, No. 97. *Bibl.* Hulthem, (Index) *Cat.* Nieuwenhuijzen, p. 67. *Cat.* van Oosten de Bruijn, p. 67; *Cat.* Hoeufft, p. 12. J. W. Holtrop, *Mon. Typ.* etc. Table 22, 52—54, 57, 58.

LEEUW (Baltus de) was rademaker der stad Utrecht en een der eersten, die de muren van het kasteel Vreeburg aldaar afbrak.

Zie *Nav.* D. IV. bl. 256.

LEEUW (Izaack de) werd den 21sten Mei 1740 te Utrecht geboren, studeerde aldaar, en werd achtereenvolgens predikant te Garderen (1765), te IJsselmonde (1765), te Tiel (1771) en te Rotterdam (1772), waar hij reeds den 3den September 1775 overleed. Hij was een zeer geleerd theologant, waarvan proeven voorkomen in de *Opuscula Societatis, cui tessara: Tendimus ad idem* (Traj. ad Rhen. 1778—1782.) zoo als:

Observatio critica circa Vav Paragogicum in vocibus ...... Gen. I: 24 et similibus itemque in voce Ps. CXIV: 8.

Observationes criticae in Ps. CVIII: 2, Coll. Ps. LVII: 9 et Gal. IV: 25.

Disquisitio de Νάρδῳ πιςικῇ ad Marc. XIV: 3 et Joh. XII: 3.

Disquisitio, qua locus 1 Tim. II: 8—14 *expontur.*

Expositio loci 1 Tim. II: 15.

Disquisitio de Σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ.

Disquisitio de decreto concilii Apostolici. Act. XV: 20, 29.

Dissertatio de lege divina cordibus inscripta.

Disquisitio de natura illius mentis actus, quem vocant Judicium.

Disquisitio de Dei imagine, quousque in homine extendat.

Disquisitio de Pauli ratiocinio ad Rom. VII: 1—6.

Observationes ad locum, II Petr. II: 1.

Biddags-leer over Hebr. II: 3 *en* 8.

Zijn kanselarbeid was bij onze vaderen eene geliefde lectuur. Een jaar na zijn overlijden verscheen er van hem: *Nagelatene Leerredenen over de zes eerste verzen van den Brief van den Apostel Judas*, (Amst. 8o.), van welke in 1681 de zesde druk, onder den titel van *Het Geloof in deszelfs aard en vrucht verklaard in eenige Leerredenen* verscheen. Hij was lid van het taal en dichtkundig genootschap *Dulces ante omnia Musae.*

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1777. bl. 179; Glasius, *Godgel. Ned.* Arrenberg, *Naamr.*

LEEUW (Adriaan) tooneeldichter uit het midden der zeventiende eeuw, schreef:

Kosroes, trsp., Amst. 1656.

Leo Armenius, trsp., ald. 1659.

De Toreres Carce, trsp., met kunst- en vliegwerk, ald. 1690.

Het Huwelik van Niet, klsp. derde druk, overz. en verm. ald. 1671.

Broershert, klsp. ald. 1668.

Klucht van Pyramus en Thesbe, ofte boertig trsp. ald. 1669.

De Liefdendokter, klsp. (uit het Fransch van Moli, 2de dr. ald. 1680. met platen, waaronder gekleurde.

Zijn portret staat voor den *Kosroes.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 176; *Cat. der Tooneelsp. van J. van der Marck*, No. 1162; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 133.

LEEUW (C. de) dichter uit het midden der zeventiende eeuw, gaf in 1649 te Amsterdam in 8o. *Christlycke plichtrymen.* Waarschijnlijk is hij de »oude vriendt en eertyts in syn jeugd mededichter" van D. R. Camphuizen, wiens *Loff-zangen* voorkomen o. a. achter de uitgave van diens Psalmen, Amst. Th. Fonteijn, 1461. 12o. Hij was ook een beoefenaar der muzijk en verbeterde o. a. de muzijk van Camphuizen's psalmen.

Uytbreydingh over de Psalmen Davids, geheel op Musycknoten en een Bovensanghs Sleutel gestelt, door Corn. de Leeuw, Amst. B. Isz. Smit, 1662. kl. 8o. en van *Urania, of Hemelsangh zijnde het eerste deel van Bellerophon of lust tot wijsheyt*, door D. P. Pers, Amst. 1614. 4o. 1656, 1662. 8o. (aan Cats opgedragen).

Ook heeft men:

Fredrik Duym, *De Psalmen van David, gevolgt de Fransche Dichtmaate van Cl. Marot en Th. Beza. En den toon van P. Dathenus. Op den Sleutel Corn. de Leeuw*, enz. Amst. 1747. kl. 8o.

Ook zijn de Psalmen van Jac. Clercquius (Amst. 1664. kl. 8o.) die van D. A. v(an) DD(isselburg), (Delft, 1666. kl. 8o.) van Petrus Dathenus (Amst. 1753. 8o.) op dien sleutel gezet.

Zie Muller, *Cat. eener uit. zeldz Verz. van Holl. Bijb.* enz. Schotel, *Geschied-, Letter- en Oudheidk. Avondst.* bl. 112.

LEEUW (Jan de) werd in 1660 te 's Gravenhage geboren, en maakte zich als graveur bekend. Men meent dat hij niets dan portretten heeft gemaakt. Bekend zijn die, welke hij met Jan Lamsveld voor de *Levensgeschiedenis van Lodewijk XIV* door M. le Vassor, vervaardigde.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 166.

LEEUW (Simon de) zoon van Adam de Leeuw en van Margaretha van Saanen, werd den 13den December 1731 te Leijden geboren, ontving aldaar het onderwijs van den rector Henricus Snakenburg aan de Latijnsche school, en hoorde vervolgens de lessen van Tiberius Hemsterhuis, Franc. van Oudendorp en Conradus Ruckers aan de hoogeschool. Den 17den Jan. 1757 werd hij conrector te Amersfoort, doch hij vertrok reeds in hetzelfde jaar naar Dordrecht en van daar in Junij 1759 naar Leijden. Den 12den van Oogstmaand 1766 werd hij tot rector te Leyden beroepen, en den 23sten van Wijnmaand hield hij er zijn intrée-rede, *De Caesare Augusto, optimo Musagete*, op stadskosten uitgegeven. Bij gelegenheid dat de Zuid-Hollandsche Synode aldaar bijeenkwam, hetgeen slechts om de 22 jaren geschiedde. (Den 8sten van Hooimaand 1767) hield hij eene redevoering *de litterarum instauratione ad sacrorum emendationem viam muniente.* In 1769 werd hij tot rector en *litterarum Praelector publicus* te 's Hage beroepen, en hield eene inaugurele oratie *de scholis publicis tam morum quam litterarum officinis* en opende kort daarna zijne wekelijksche voorlezingen, ter verklaring van L. Annaei Flori *Rerum Romanarum Epitome* met eene redevoering *over het nut en vermaak der geschiedenissen.* Hij overleed te 's Hage, den 28sten van Hooimaand 1813, in den ouderdom van 82 jaren.

Zie J. Heringa, in *Konst- en Letterb.* 1813. Schotel, *Ill. School te Dordr.* bl. 163.

LEEUW (F. W. van der) werd geboren te Stevenswaard en opgevoed, aldaar door den heer de Schorsin in de Latijnsche en Grieksche talen onderwezen, en genoot te Groningen het geneeskundig onderwijs van de hoogleeraren Driessen, Forsten Verschuir en Munniks. In 1783 verdedigde hij, onder het voorzitterschap van den hoogleeraar Munniks, eene *Dissertatio Chemico-Physiologica de bilis indole ejusque in Chylificatione utilitate,* en anderhalf jaar later, werd hij tot den graad van doctor verheven, na eene openbare verdediging van eenige *Positiones Academico- Chirurgiae de ossium vulneratorum et fractorum consolidatione.* Niet lang na deze bevordering, bood hem de oudraad der stad Dordrecht den post van *Lector Anat. Chirurg. et Artis Obstetr.*, aan, aan welke roeping hij voldeed, dezelve, op den 5den Nov. 1785, aanvaardende, met eene plegtige redevoering *de utilitate, quae in intellectum et mores philosophi Anatomes cultoris redundat.*

Van toen af begon hij meer bepaald werkzaam te zijn, om zijne, op de hoogeschool verkregene kundigheden, ook aan anderen mede te deelen, en het gelukte hem bijzonder, door eene aan hem eigene bevattelijke en aangename wijze van voordragt, de harten zijner leerlingen in te nemen, en hen bekend te maken, zoo wel met de anatomische als physiologische voorbereidende wetenschappen. De tijd, die hem van zijne post en zijne drukke praktijk overbleef, besteedde hij met het houden van physiologische voorlezingen voor eenige onderzoekende toehoorders en het vermeerderen zijner verzameling van anatomische praeparaten. Het kon niet missen, of een doortastend en werkzaam man, gelijk hij was, moest door de steeds toenemende verlichting, welke in de pneumatische chemie, na de ontdekkingen van Priestley, Ingenhousz en anderen, doch allerbijzonderst door die van den onsterfelijken Lavoisier, begon plaats te hebben, aangezet worden om ook hierin, zooveel de tijd hem toeliet, onderzoek te doen en het zijne toe te brengen tot uitbreiding der wetenschap, welke een geheel nieuwe gedaante gekregen had. Hieraan is het toe te schrijven, dat hij, reeds in het jaar 1790, uit het Engelsch in het Nederduitsch vertaald heeft, de fraaije verhandeling van Eduard Goodwijn, *over het verband tusschen het leven en de ademhaling.* waardoor hij aanleiding heeft gegeven dat andere geleerden dit stuk verder doordacht, opzettelijk onderzocht en bepaald hebben. Van dien tijd af, begon in hem de lust meer openbaar te worden om ook over de nieuwe scheikunde praktikale voorlezingen te houden; dan, zijne steeds toenemende praktijk en bijzondere omstandigheden beletteden hem dit, totdat hij eindelijk in den winter van 1798 hiermede een aanvang maakte, na zich uit de fabriek van den heer Onder de Wyngaart Canzius, te Delft, de beste en fraaiste werktuigen te hebben aangeschaft.

In eene hervatte cursus van drie volgende winters behandelde hij uitvoerig al de bekende eigenschappen der verschillende gaz-soorten, de calorimetrie, de endiometrie, de zamenstelling en ontbinding van het water en de gazometrie. Van zijnen letterkundigen arbeid zijn, behalve eenige zonder zijnen naam uitgegeven stukjes in periodieke schriften en werken van geleerde genootschappen, bekend, zijne door het geneeskundig genootschap *Servandis Civibus* met zilver en goud bekroonde verhandelingen *over de vergiften* (die door hem reeds als student te Groningen geschreven is), en *in hoe verre men bij gebrek van de Apotheek met kelder en keuken de vereischte geneesmiddelen ook tegen de zwaarste ziektens en kwaalen, zo in als uitwendig zou kunnen bekomen, mits uitzonderende kina, kwik, opium, staal, delfzuuren, rhabarber en ipecacoinha.*

Hij overleed te Dordrecht den 16 Julij 1801.

Zie J. Bodel, in *Konst- en Letterb.* 1801, No. 27; Schotel, *Ill. School,* bl. 137.

LEEUW (Willem de of van der), een beroemd Vlaamsch graveur, die volgens den een in 1601, volgens anderen in 1602, 1603, of 1610 te Antwerpen geboren werd. Hij had Pieter Soutman tot leermeester en in zijne voortbrengselen groote stoutheid en vrijheid van hand. Zijne kunst, meest naar Rembrandt, Livens, Nieulant en anderen, is zeer gezocht en uiterst zeldzaam. Bij Nagler worden 21 en bij le Blanc 23 stuks gravuren van hem beschreven. Kramm zag eene prent van hem geheel in den geest van Rembrandt, half geëtst en half met de burins gesneden, voorstellende *Tobias in zijne woning,* met nog eene figuur er bij. Hij stierf omstreeks 1665.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. III. bl. 165; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. III. bl. 960.

LEEUW (Sebastiaan van der) werd te Dordrecht geboren, oefende zich in de schilderkunst onder Jacob Gerritse Cuip, en was geen onverdienstelijk schilder van koeijen en ander veldvee. Later zeide hij de kunst vaarwel, daar hij tot opzigter over de branderijen te Dordrecht werd aangesteld.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 961.

LEEUW (Gabriel van der), ook wel de Leuwe genoemd, werd in 1643 te Dordrecht geboren. Zijn vader, Sebastiaan van der Leeuw, was zijn leermeester. Hij streefde zijn vader weldra vooruit, vestigde zich te Amsterdam, huwde daar met de zuster van den kunstschilder David van der Plaats, en begaf zich naar Italië, Frankrijk en Spanje, en vertoefde veertien jaren te Lyon, Parijs, Madrid, Rome en (zeven jaren) te Napels. Daar zijne kunst meer toejuiching buiten 's lands dan in zijn vaderland vond, besloot hij andermaal naar Italië te reizen, kwam te Dordrecht om afscheid van zijne bejaarde moeder te nemen en stierf er in 1688.

Er bestaan van dezen meester eenige geëtste prentjes, o. a. in den stijl van Castiglione en H. Roos.

Ofschoon goed geordonnanceerd, zoo laat, volgens Kramm, de uitvoering, wat de geestige behandeling der hollandsche etsnaald, in het vak van Stalvee betreft, toch veel te wenschen over. Nagler en le Blanc vermelden 25 stuks zijner gravuren.

Zie Houbraken, *Lev. der Sch.* D. III. bl. 179, 180, 181. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 165; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 961.

LEEUW (Pieter van der), broeder van bovengemelde en van Sebastiaan, werd volgens sommigen in 1644 te Dordrecht geboren, en bleef rustig in zijne geboortestad dezelfde kunst als zijn vader en broeder beoefenen. Hij vormde zich, zoo veel mogelijk naar den smaak van Adriaan van de Velde, van wien hij een landschap bezat, dat hij bestendig raadpleegde. Zijn schilderstukjes zijn zeer gezocht. In 1669 werd hij lid van het Dortsche kunstgenootschap.

Men wil dat hij in 1676 een der bestuurders was en in 1705 zou gestorven zijn.

Zie Houbraken, *Lev. der Sch.* D. III. bl. 180, 181; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 164.

LEEUW (Cornelis van der) te Stevenswaard geboren, werd in 1785 proponent en in Sept. 1785 predikant te Zonnêmaire, in 1788 te Brouwershaven, in 1791 te Hoorn, in 1804 te Utrecht, waar hij overleed den 23sten Maart 1825, oud ruim 64 jaren, schreef:

Overdenkingen over den aard, de bewaring en uitbreiding van het Evangelie vóór de geboorte van Christus, Utr. 1803. 6 st. gr. 8o.

LEEUWARDEN, (Pieter van), was in 1504 overste, gelijk zijn broeder, en kapitein van een der oorlogschepen, welke graaf Filips te Hoorn, Enkhuizen en Edam uitrustte tot bescherming van de Zuiderzee tegen de Gelderschen, die jaren lang in hun strijd tegen Holland de zee onveilig maakten en jagt op de binnenkomende schepen maakten.

Zie Gouthoeven, *Kronyk,* bl. 567; Velius, *Hoorn,* 4e dr. bl. 168; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV, bl. 306, 322, 324; Eekhoff, *Gesch. van Friesland,* 140.

LEEUWAARDEN (Nicolaas Simon van) of Leeuwarden, in 1648 waarschijnlijk te Amsterdam geboren, was de moederlijke grootvader van den verdienstelijken dichter N. S. van Winter. Hij gaf daar op één en zeventig jarigen leeftijd in het licht een dichtbundeltje, getiteld: *Des Godsdienstigen Christens Zielsverlustiging, ofte verscheyde geestelyke gezangen. Staande op de Oeffening van de geestelyke godsdienst der Christenen; t' zamengestelt door N. S. v. L.* (Amst. 1719. 1721, 8o.); kerkelijk goedgekeurd en met gedichten van Isaak Dusart, Joannes Hancock, Joan Lubecx en Dr. Willinck versierd. Ook verschenen van hem *Gezangen*

en een breedsprakig gedicht vóór d'Outrein's *Rozendaalsche Vermakelijkheden*, Amst. 1718.

Van zijne godgeleerde kennis heeft hij de volgende proeven gegeven, die dikwerf herdrukt zijn:

De verloren Zondaar gezogt en gezaligt, Amst. 1730. 12o.

De Wedergeboren Christus. De werking des H. Geest en het onderscheid tusschen Wet en Euangelium, aldaar, 1731. 12o.

Natuur en praktyk des Geloofs, ald. 1720. 12o.

Godsdienstige Christen in zijn Eenzaamheid, ald. 1743. 8o.

De bekommerde Christen, Amst. 1746. 8o.

De godsdienstige Christen, 's Hage, 1746. 3 d. 4de dr. 8o.

De bevestigde Christen, 's Hage, 1756, 4de dr. 8o.

De Godvreezende Zeeman, Amst. 1761. 8o. In 1815 ald. met den titel van *De Godvreezende Zeeman of nieuwe Christelijke Zeevaart*, in 8o. herdrukt.

C. Boers deelt in zijn *Handboek voor jonge Predikanten*, bl. 88, de volgende bijzonderheid van dezen van Leeuwaarden mede: »Wanneer hij in den bijbel las, dat Jezus in de wereld was gekomen, om Nicolaas Simon van Leeuwarden zalig te maken, dit bij hem nog altoos eenigen twijfel zou kunnen overlaten, daar een anderen N. S. van Leeuwarden had kunnen worden bedoeld; maar dat, daar de bijbel verzekert, dat Jezus verschenen was om zondaars te zaligen, en hij niet kon twijfelen of hij een zondaar was, nu alle bedenkingen geheel waren afgesneden."

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 177. Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 244; Mourik en Noordbeek, *Naaml. van Godg. Schr.*; *Nav.* D. IX. bl. 134, 276, 350; Schotel, *Gesch. Letter- en Oudh. Avondst.* bl. 74; *Cat.* van der Aa, bl. 104; *Cat.* L. G. Visscher, bl. 63; *Cat.* de Greve, bl. 258; *Navorscher* 1859, bl. 276.

LEEUWAARDEN (Simon van), neef van den gemelden, plaatste een dichtstuk vóór diens *Zielsverlustiging*.

Zie Heringa, *Bydr. tot de lijst van Ned. Dicht.* bl. 59.

LEEUWAERDEN (M. van), een beoefenaar der Hollandsche taal- en letterkunde in het laatst der vorige eeuw, van wien o. a. in het eerste deel der *Werken der Maatsch. van Ned. Letterk.* voorkomt een *Brief aan Mr. B. Huydecoper over het gebruik van den Ablativus absolutus in onze taale.*

LEEUWAERDEN (J. van), even als M. v. Leeuwaerden een beoefenaar onzer taal- en letterkunde, van wien in het aangehaalde werk een *Nae-bericht betreffende het geschil over den Ablat. Absol.* voorkomt.

Hiertegen schreef C. Nozeman een *Bericht* wegens *eenige Aenmerkingen der Heeren M. en J. van Leeuwaerden, tot verdediging van den Nomin. absol.* t. a. p.

LEEUWARDEN (van), een Fries, diende onder Graaf Willem Lodewijk, in het leger van prins Maurits, en was als kapitein bij het beleg van Steenwijk.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 306, 336.

LEEUWEN (Gerrit van), van Amsterdam, gezagvoerder van het bij de Nederlandsche oorlogsschepen behoorende behoefteschip: *de Groote St. Paulus.* In 1693 door een Fransch oorlogsschip vervolgd, deed hij zijn uiterste best, om, daar hij onmogelijk te Cadix kon binnenloopen, het door de straat van Gibraltar te ontkomen. Doch de togt derwaarts door drie andere vijandelijke schepen afgesneden wordende, zette van Leeuwen zijn schip drie mijlen beneden Cadix op strand, waar het sterk door de Franschen beschoten werd. Geen kans ziende het rijk beladen schip te behouden, en het niet aan den vijand willende overgeven, stak de kloeke schipper zelf den brand in zijne bodem, welke, door de 56,000 ponden buskruid, die zich daarin bevonden, met donderend geweld opsprong, terwijl het hem en de zijnen gelukte, zich met eene sloep aan wal te redden.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. I. bl. 425, 426.

LEEUWEN (Balthasar van), beroemd advokaat te 's Hage in het begin der zeventiende eeuw, van wien men onderscheidene advyzen vindt in de *Cons. der Holl. regtsgeb.*

Zie Mr. H. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse.* bl. 141.

LEEUWEN (Catharina van der Hey geb. van), Zie HEY (Catharina van der).

LEEUWEN (Cornelis van), ouderling der Herv. gemeente te Antwerpen, van wien Petrus Dathenus melding maakt, en een brief aan Petrus Sichemius, predikant te Purmerende (Amst. 2 kal. Sept. 1578) als schrijver van een verhaal, nopens den toestand der herv. gemeente te Antwerpen.

Zie Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. VIII. bl. 450.

LEEUWEN (Boetselaar van), was een der dapperen, die zich als kolonel in het beleg van Grave, 1674, onderscheidden.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. IV. bl. 190.

LEEUWEN (Diderik van Leyden van), geboren in den Briel, den 6den December 1618, burgemeester van Leyden, wiens gewigtig schrijven aan den pensionaris Burgersdijck in 1672, het gevolg had, dat ook Amsterdam toestemde, om met den koning van Frankrijk te handelen. In Mei 1678 werd hij als buitengewoon gezant naar Engeland gezonden, om over den vrede te handelen, en in 1679 wederom om de onlusten tusschen den koning en het parlement te helpen bijleggen. Hij was er nog in December 1680 en stierf 1682.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 56, 480, D. XV. bl. 480; *Négoc. du Comte d'Avaux*, T. I. p. 104, Temple, *Memor.* bl. 495, 602; *Holl. Merc.* 1678. bl. 115–121; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 85; Groen, *Archives*, Tom. V. Serie 2.

LEEUWEN (Mr. Dirk van), zoon van Mr. Adriaan van Leeuwen, pensionaris van Delft, in 1591 mede als lid van den hoogen raad gecommitteerd, »omme te samen in besoigne te treden op de saecken van de kercken, ende sulcx te resumeren 't concept van de kerkenordeninghe."

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. IX. bl. 191; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. I. bl. 631, 632; Klein, *Gesch. der Holl. Staatsreg.* D. I. bl. 339; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. III. bl. 329; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1482.

LEEUWEN (Gerrit Johan van), beroemd bloem- en fruitschilder, werd den 29sten Junij 1756 te Arnhem geboren, en genoot het onderwijs van W. Hendriks te Haarlem, zette zich in zijne geboorteplaats neder, en maakte aldaar door het bestuderen der natuur, groote vorderingen in zijn vak. Zijne schilderijen en teekeningen waren zeer gezocht, en versieren nog de kabinetten en portefeuilles der kunstliefhebbers. Hij overleed den 28sten April 1825. Nog in hetzelfde jaar werd zijne kunstnalatenschap verkocht. Twee kapitale bloem- en fruitstukken golden *f* 1740, en anderen meer dan *f* 400. In 1828 betaalde men op de verkooping van Cornelis Buijs voor 2 zijner bloem- en fruitteekeningen *f* 250. Van Leeuwen was rentmeester der stads-vicariën te Arnhem, lid der koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, en ettelijke jaren medebestuurder van het Antwerpsche teekengenootschap.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 168; *Aank. op het Woordenb. van Nieuwenhuis.*

LEEUWEN (Gysbert van), dichter in het midden der achttiende eeuw. Men vindt van hem een *Grafschrift* in de *Dichtk. Lauwerbl.* D. IV. bl. 212.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst van Ned. Dicht.* bl. 59.

LEEUWEN (Gysbert van), te Amsterdam geboren, werd in 1760 predikant bij de Remonstrantsche broederschap, in 1761 te Amersfoort, in 1771 te Woerden, in 1778 te Waddingsveen. Hij moest in 1787 om de bewegingen, zijne plaats en dienst verlaten, en vertrok buiten 's lands. In de eerste jaren gaf de broederschap hem het Emeritus-tractement in de hoop van zijne dienst weder te zullen genieten, maar hij bleef buiten dienst, en overleed in 1806.

Zie Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 126, 193, 374, 263.

LEEUWEN (Mr. G. van) schreef:

Dissertatio Oecon.-polit.-jurid. de effectu Juris Dominii agrorum magis minusve circumscripti in populorum et patriam Agriculturam, Traj. ad Rhem. 1817. 8o.

Staathuishoudkundige Verhandeling over den invloed eener mindere of meerdere beperking des grond-eigendoms op den landbouw der volkeren toegepast op ons vaderland, uit het Latijn, Amst. 1818. gr. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 459.

LEEUWEN (GERBRAND VAN), werd den 9den September 1643 te Boskoop, waar zijn vader, Cornelis, het leeraarambt bekleedde, geboren, door zijn vader in de voorbereidende wetenschappen onderwezen, en hoorde vervolgens te Leijden de lessen van Heidanus, Coccejus en Hoornbeek. Op twintigjarigen leeftijd was hij reeds proponent, en in 1665 predikant bij de Hervormden te Velzen. In 1675 vertrok hij naar Amersfoort, in 1678 naar Haarlem, en in 1681 naar Amsterdam. Terwijl hij daar was, nam de regering een besluit, om aan het athenaeum aldaar ook een hoogleeraar in de godgeleerdheid te benoemen, en daartoe van Leeuwen te kiezen. Hij aanvaardde deze taak met eene *Oratio de perpetuo Ecclesiae doctrina Mosi, fundamento eorum, quae deinde tradita sunt*, Amst. 1686. Zoo wel het professoraat als het leeraarambt, werd door hem met lof bekleed, tot dat hij in 1702 van het houden der openbare lessen werd ontslagen.

Hij huwde in 1669 met 1° Catharina van Cöllen, die hem vier zonen en drie dochters schonk, die allen voor hem stierven, uitgenomen eene dochter Elisabeth, die huwde met Daniel Nys; 2° in 1696 Jacoba Balde, weduwe van Jan van Flamerdingen, doctor in de geneeskunde en ridder van S. Marcus, en overleed den 11 Mei 1721 in den ouderdom van 78 jaren. Van Leeuwen was een zeer verdienstelijk godgeleerde, en maakte zich vooral als bijbeluitlegger bekend. Hij schreef:

Muyderbergs herbouwde Kerckgevaarte over Exod. 20: 24, *geopent met een toegift voor de Godvrugtige Moeders tot onderwys van hare kinderen*, Amst. 1686. 12o.

Sendbrief Pauli aan de Romeynen verklaart, Amst. 1684. 4o. Het eerste gedeelte, bevattende hoofdstuk I en II. In 1688 verscheen te Amsterdam in 2 deelen eene verbeterde uitgaaf, de acht eerste hoofdstukken behelzende, met den titel: *Het geloove ende betrachtinge der Heyligen, getrocken uyt haer eerste beginselen en verval in d' Uytlegging des briefs Pauli aen de Romeynen.* Het vervolg verscheen insgelijks te Amsterdam 1699. *De Handelingen der H. H. Apostelen, beschreven door Lucas. uitgebreit en verklaert*, Amst. 1704. 2 vol. 12o. vermeerd. ald. 1722. 2 dln. In 1708 verscheen te Bremen eene Hoogduitsche vertaling van dit werk. Hij had eene bijzondere gave van prediken, in stem en stijl was hij onnavolgbaar. Zijne afbeelding gaat in prent uit.

Zie Benthem, *Holl. Kirch und Schulen Staat*, Th. II. p. 384, 384; *Bibl. Brem. Classis* V. p. 696, 697; Moreri, p. 140; van Lennep, *Memorab. Amst. Ath.* p. 143; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. II. p. 131; Wagenaar, *Amsterd.* p. 484; van Bemmel, *Beschrijv. van Amersf.*; de Paauw, *Vers. op Veeris, Naaml. v. Predik.* bl. 125; Glasius, *Godgel. Nederl.* bl. 363; *Levensbeschr. van beroemde Mannen*, D. II. bl. 397; *Cat.* J. J. Nieuwenhuyzen, bl. 75; Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 244; H. Croese, *reg. der Pred. v. Amst.* bl. 115; *Boekz.* 1721. *b.* bl. 129; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 150, 151.

LEEUWEN (H. D. VAN), te Raamsdonk, was lid van het Utrechtsch Genootschap *Vlijt is de Voedster der Wetenschappen*. In den bundel door dit gezelschap uitgegeven, vindt men vier dichtstukken van hem, die hoogst middelmatig zijn.

Zie Heringa, *Bijdr. tot den Lijst van Ned. Dicht.* bl. 60.

LEEUWEN (JOHANNES VAN), was Predikant te Wezel toen hij door bewindhebbers van de Kamer Amsterdam benoemd werd tot predikant naar de Oost-Indiën, pas op reis derwaarts werd het schip wegens storm gedrongen in Zeeland binnen te loopen; bij die gelegenheid werd hij te Domburg beroepen en na door de bewindhebbers der Kamers ontslagen te zijn, aanvaarde hij er de dienst den 10den Mei 1688; werd in 1702 van Domburg naar Sluis beroepen en overleed aldaar in 1715. Hij werd door zijn ambtgenoot D. Hattinga beschuldigd van valsche leeringen. De magistraat met de minderheid der kerkeraad begunstigde Ds. van Leeuwen, de meerderheid der kerkeraad en de classis waren Ds. Hattinga toegedaan. De classis trachtte dan ook te vergeefs den hevigen twist bij te leggen. Aan Ds. van Leeuwen werd te last gelegd deze gevoelens: »dat God één is in wezen en in persoon, en *drie* kan gezeit worden ten aanzien van Wezen, verstand en wille; dat de naem V. S. G. maer sien op 't werk der verlossinge enz.

Hij was Theol. Doctor en onderteekende als zoodanig in 1713 de *Formula Subscriptionis doctorum theologiae, renovata ex Post-actis Dordracenis, post perditam priorem*, d. 26 Jan. 1691.

Zie Kist en Royaards, *Arch. van Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. IX. bl. 496; *Ned. Arch.* D. VI. bl. 142 en particuliere aanteekeningen.

LEEUWEN (JOHANNES VAN), leefde in de eerste helft der achttiende eeuw, en gaf onder de zinspreuk *Paulatim ad Superos Gradus* in het licht:

De listige Bedriegeres of bedroge Gierigheid, klsp., Amst. Jonas van der Woude, kl. 8o.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 178; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 134.

LEEUWEN (J. VAN), apotheker te Leiden, vervaardigde een dichtstuk in drie zangen *Bij de heugelijke terugkomst van Willem V en deszelfs Gemalin* in de *Gedenkzuil van Neêrlands heil en Oranjes Zegepraal*, Rott. 1788.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 357.

LEEUWEN (J. O. VAN). Van dezen dichter vindt men dichtstukken in de *Schatkamer der Nederlandsche Dichters.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 357.

LEEUWEN (JOOST VAN), beroemd advokaat te 's Hage, ten tijde der kerkelijke twisten in 1618 en 1619. Hij was de partij der Remonstranten toegedaan, en gaf haar blijken van gehechtheid. Hij bekleedde er de moeijelijke en gevaarlijke betrekking van ouderling bij.

Zie Mr. H. Vollenhoven, *Broed. Gevang.* bl. 74.

LEEUWEN (JAN VAN), burgemeester van Nijmegen, liet zich in 1702 door de gemeenteleden bedanken, en werd, toen hij zich des anderen daags met zijne ontslagene mederegenten naar het stadhuis begaf, door den marktschipper Willem Vonk en eenige anderen verjaagd. Hij werd echter nog in dat jaar door de Staten van Gelderland hersteld.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVII. bl. 137, 138.

LEEUWEN (JOHN VAN), zoon van een Hollandsch geneesheer, studeerde te Leijden onder Boerhaave, vestigde zich in Ierland en was in het vroegste gedeelte der vorige eeuw de eenigste vroedmeester te Dublin. In 1734 werd hij tot voorzitter van het collegie van geneesheeren verkozen, en stierf in 1736 ten zijnen huize in Molesworth Street te Dublin.

Zie Gilbert, *Hist. of the City of Dublin*, Vol. III. p. 282. *Notes and Quer.* 2e Ser. VIII. p. 146; *Nav.* D. IX. bl. 334.

LEEUWEN (VAN), advokaat te Nijmegen, vertaalde uit de *Mémoires de l'Academie des Sciences:*

Wysgeerige bedenkingen over het nut der Toneeldigtkunde door den Heer Sulzer.

Aanmerkingen over het voorgevoel door den Heer de Beausobre.

Over de Vrees voor den Dood, over het verагten van den dood, en over de zelfsmoord door den Heer Merian, in D. IV en V van Hennerts, *Uitgeleezene Verhandelingen.*

LEEUWEN (VAN), een der burgerkapiteinen te Nijmegen, die door zijn beleid en kloekmoedigheid oorzaak was, dat die vesting niet in handen viel van de Franschen onder Athlone. (1702)

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 311.

LEEUWEN (JACOB VAN), werd den 29sten April 1787 te Nieuwkoop in Zuid-Holland geboren, waar zijn vader Cornelis van Leeuwen burgemeester was. Zijne moeder heette Grietje Oudshoorn. Na gedurende eenige jaren te Leiden opgevoed en in de nieuwere talen onderwezen te zijn, keerde hij naar de ouderlijke woning terug, en werd op het kantoor van den notaris en secretaris dier gemeente geplaatst. Doch hij had voor die betrekking evenmin neiging als tot den landbouw, maar wel om tot het predikambt te worden opgeleid. Zijne ouders volgden zijn wensch en zonden hem naar den verdienstelijken Ecco Epkema te Hoorn, om zich onder hem in de oude talen te oefenen. In October 1808 werd hij student aan het seminarie der Remonstranten te Amsterdam, en werd binnen twee jaren tot de studie in de godgeleerdheid toegelaten. De tiercéring van lands schuldbrieven bragt het vermogen zijner ouders zulk eene schade toe, dat hij van zijn plan moest afzien en Amsterdam verlaten. Nu werd hij voorloopig, door invloed van den rector Valentinus Slothouwer te Leeuwarden, belast met de zorg voor de

wetenschappelijke opleiding der kinderen van den heer Ambrosius Ayso van Boelens, vroeger raadsheer in het hof van Holland, en in dat zelfde jaar 1811 benoemd tot president der regtbank te Heerenveen, later Grietman van Opsterland, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal enz., wonende te Olterterp. Twee jaren later werd hij tot commies-griffier bij de Regtbank te Leeuwarden en tot griffier der kamer van koophandel benoemd (Febr. en Junij 1813).

In 1817 werd hij tot procureur (voor welke betrekking hij bedankte) en den 18den Julij 1828, ten gevolge van het overlijden van Mr. D. H. Beucker Andreae, tot griffier van de Regtbank aldaar, en in 1838, bij de invoering der nieuwe organisatie, tot griffier van het Provinciaal Geregtshof van Friesland benoemd.

Van Leeuwen beoefende, niet zonder toejuiching, de dichtkunst, waarvan hij verschillende proeven heeft nagelaten, doch wijdde zich vooral aan de studie der vaderlandsche geschied-, taal- en letterkunde. Zijne voorlezingen over die onderwerpen bij de maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, waarvan hij lid van 't bestuur, president en eindelijk (1843) buitengewoon lid van verdienste was, vonden veel bijval. Hij stichtte met Mr. A. van Halmael Jr., in 1817 te Leeuwarden gekomen, en eenige andere vrienden het Taal- en Letterkundig Genootschap *Constanter*. Het ijverig werken in en voor dit genootschap was bij den onderlingen naijver der leden eene leerschool, waaraan velen zich grootelijks verpligt achtten. Toen was het, dat zijne liefde voor de poëzy het voornemen opvatte, eene verzameling van alle werken der Nederl. dichters bijeen te brengen, waarin hij het later tot eene zeldzame hoogte bragt. Hij voegde hierbij eene verzameling van portretten. De geduchte watervloed van 4 Februarij 1825, die ook Friesland teisterde, gaf hem aanleiding tot het schrijven van een *Geschiedkundig Tafereel van den Watervloed en de Overstroomingen in Vriesland* (Leeuw. 1826. m. pl. en kaart. 8o.) met eene *Inleiding*, bevattende het verhaal van al de overstroomingen, die in Friesland hebben plaats gehad, met haar gevolgen en uitwerkselen. Terwijl hij deze bewerkte en kennis maakte met de bronnen tot de geschiedenis van Friesland, vatte hij het voornemen op eene uitvoerige geschiedenis dier provincie te bewerken. Dit plan mislukte, doch daarentegen mogt hij, door zijne medewerking, het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde tot stand zien komen, aan welks werkzaamheden hij vervolgens als voorzitter van de eerste afdeeling der werkende leden, later als president tot zijn einde toe ijverig deel nam. Ook benoemde hem de gouverneur tot lid der commissie voor de *Statistiek van Friesland*.

Na den dood van Mr. D. H. Beucker Andreae gaf hij den catalogus van diens rijke bibliotheek in het licht, en schreef van 1830 tot 1848 een groot getal historische, letterkundige en dichterlijke bijdragen in het *Mengelwerk* van de *Leeuwarder Courant*.

In 1833 vormden van Leeuwen en van Halmael het plan een *Geslacht- en Wapenboek van den Adel in Friesland* te geven, en boden het met eene proeve van bewerking der ridderschap aan, doch zij waren verpligt er van af te zien, wijl deze verklaarde, als ligchaam, niet de verzochte fondsen te kunnen verschaffen. Vrijwillig deden zij van een ander plan, om eene *Historische plaatsbeschrijving van Leeuwarden* te geven, afstand, ten behoeve van den heer Eekhoff, die sedert jaren over dit onderwerp had verzameld. In 1834 bezorgde hij op verzoek van den boekhandelaar J. Proost eene nieuwe uitgave van het werkje *It aade Friesche terp of Kronyk der Geschiedenissen van de Vrije Friezen*, met belangrijke aanteekeningen en bijvoegsels (Leeuw. 1834. 8o.) In zijne betrekking van griffier bij de Regtbank vond hij mede aanleiding tot wetenschappelijke behandeling van verschillende zaken. Zoowel het archief van het vroegere hof van Friesland, aan hetwelk vóór 1580 het provinciaal bestuur was verbonden, van den jare 1504 tot 1811, als dat van de regtbank. en vooral de 3000 folianten der Nedergeregten van dat arrondissement, in 1824 daarbij overgebragt, werden door hem, zoo veel de gebrekkige lokaliteit van het oude landshuis zulks gedoogde, in 1836 en 37 geordend en geinventariseerd. Hij leverde eene statistiek der bevolking en daarna der veroordeelden, met den aard der misdaden en straffen, van 1813 tot 1832; bewerkte registers van de sententiën van het hof van 1816 af en vervolgens tot 1846 voortgezet, en vulde de naamlijsten der raadsheeren, advokaten enz. aan, met bijvoeging van vele aanteekeningen en bijdragen omtrent geschiedenis, biographie, geregtelijke stukken enz.

Den 9den Julij 1840 benoemden hem de Staten tot archivarius van de provincie Friesland. Ten bewijze van zijne werkzaamheid gedurende de tien eerste jaren, gaf hij in 1850 een *Algemeen Overzigt van den Staat, Inhoud en Organisatie van het Provinciaal Archief* in het licht, en kort daarop de *Beneficiaalboeken van Friesland*, bevattende merkwaardige opgaven en lijsten der goederen, welke de kerken dezer provincie in 1542 in bezit hadden, met eene historische inleiding en met afdrukken van de daartoe betrekkelijke ordonnantiën. Toen in 1844 het aanzienlijkste gedeelte der bibliotheek van het voormalig athenaeum te Franeker aan de provincie Friesland was afgestaan, ten einde naar Leeuwarden te worden overgebragt, om, vereenigd met de boekerij aldaar, op het gouvernementshuis aanwezig, tot eene publieke inrigting te worden gevormd, ter aanmoediging der wetenschappen en tot verspreiding van kennis, werd daarbij het toezigt aan van Leeuwen opgedragen, en tevens het vervaardigen van het vervolg of tweede deel van den beredeneerden catalogus, door prof. J. Amersfoordt begonnen, door zijn broeder Dr. H. Amersfoordt voltooid, en kort vóór de opheffing van het athenaeum in 1842 in folio gedrukt. In 1854 mogt hij deze voltooid en den fraai uitgevoerden *Catalogus der Provinciale Bibliotheek van Friesland* gedrukt zien. Ook droeg hij veel bij tot de zamenstelling van *Frieslands Kabinet van Oudheden*, op voorstel van zijnen veeljarigen vriend Dr. J. H. Halbertsma te Deventer, ingevolge resolutie van Gedeputeerde Staten, van den 31sten Mei 1853, in vereeniging met de verzamelingen van het Friesch Genootschap, in een der andere lokalen van het paleis van justitie opgerigt.

Niettegenstaande dit alles mogt de altijd werkzame man, ook buiten ambtelijke betrekking, aan huis, te midden zijner eigene letter- en kunstschatten nog veel verrigten, hetgeen de eer van der Friezen naam en den luister hunner groote mannen kon verhoogen. Zoo was hij lid der commissie van uitgave van *Jancko Doumama's Geschriften* (1829—1849) en van de *Vrije Fries* (1837 en vv.), bewerkte eene *Levensschets van Ecco Epkema, (Thet Freske Rîm, met Aanteekeningen van E. Epkema, voorafgegaan door eene Levensschets van laatstgenoemden, door J. van Leeuwen. Uitgegeven door het Prov. Friesch Gen.* Work. 1835. 4o.) het *Levensberigt van Menno van Coehoorn* (in handschrift nagelaten), eene *Levens- en karakterschets van Onno Zwier van Haren*; schreef *Herinnering aan Sicco van Goslinga, als krijgs- en staatsman*, bezorgde in 1844, de uitgave van het verhaal eener *Bedevaart naar het H. Land, door Hessel van Martena en twee Botnia's* in 1517 ondernomen; stelde den grooten Petrus Camper voor als *teekenaar, schilder, plaatsnijder, boetseerder* en *beeldhouwer* en bragt eene *Hulde aan Eise Eisinga*, nadat het Friesch Genootschap, op zijn voorstel, bij het graf van dezen beroemden vervaardiger van het planetarium te Franeker een gedenksteen had doen oprigten.

Ook gaf hij in de winteravond-vergaderingen, en later in de *Vrije Fries* proeven van bewerking van levensschetsen en karakterkundige beschouwingen van beroemde *Friesche staats- en krijgslieden*.

Zoo stelde hij den ambassadeur Ulbe Aylva van Burmania voor, in betrekking tot den toestand der achttiende eeuw *(Herinnering aan Ulbe Aylva van Burmania*, Work. 1848. 8o.); deed belangrijke mededeelingen omtrent den *generaal Hans Willem baron van Aylva en zijn geslacht*, (Workum, 1850. 8o.), *het geslacht Sirtema van Grovestins en Arnoldi*, *(met facs.*, Work. 1851. 8o.)

Behalve verschillende bijdragen in jaarboekjes gaf hij ook eene beschrijving van het *Verblijf van koning Willem II in Friesland* (Leeuw. 1842. 8o.); vermeldde den lof der Friesche Stadhouders, en deelde bijzonderheden mede nopens *Graaf Johan van Nassau, den Ouden*, *Graaf Johan Maurits van Nassau, den Brasiliaan*, en *Prinses Albertina Agnes*; schetste het *Leven en Karakter der Raadpensionarissen Johan de Witt en Caspar Fagel;* spoorde bijzonderheden op omtrent de *Levens der Friesche Schilders*. Hij zelve beoefende de teekenkunst, was medeoprigter, lid en daarna president van de Maatschappij voor *Teeken- en Schilderkunst in Friesland*, en was voorzitter der rijke *Tentoonstelling der Voorwerpen van Friesche Nijverheid en Kunst*, in 1844.

In 1854 verpligtte hij het Friesch Genootschap door het leveren van een uitvoerig *Verslag van een Handschrift van F. D. Fontein over de Saksische Regering in Friesland.* Zijn laatste werk was een *Alphabetisch Register of Algemeen Repertorium op het Groot Plakaat- en Charterboek van Friesland.* Van Leeuwen was lid van verscheidene letterkundige Genootschappen, en ook van de *Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden.* Hij huwde, den 26sten Mei 1815, met Delia Bonga, dochter van den schilder Jacob Bonga en zuster van Simon Bonga, predikant bij de Remonstranten te Rotterdam, die hem 7 kinderen schonk. Hij overleed aan een verval van krachten den 12den Julij 1857, en werd te Huizum ter aarde besteld.

Behalve de in den tekst genoemde werken zijn van hem bekend:

Op de Verlossing van Nederland in 1813, Lierzang, Leeuw. 1814.

Algemeene Staat der geborenen, gehuwden, overledenen, der echtscheidingen en buiten echt geborenen in de Provincie Friesland over de jaren 1818 *tot en met* 1822, *en over* 1823 *tot en met* 1832, *opgemaakt uit de Registers van den Burg. Stand; alsmede eene opgave der Bevolking*, Leeuw. 1834., een half blad in plano.

Verhaal van den Giftmoord door P. S. Weijnma aan zijne vrouw gepleegd, en van zijne teregtstelling, met Bijlagen, Leeuw. 1837. 8o.

Vaarwel aan den geëerbiedigden koning en Hoogstdesz. verh. Gemalinne, Leeuw. 1841. 4o., waarvan slechts 8 exemplaren gedrukt zijn.

Oude Friesche Spreekwoorden, Leeuw. Cour. 1843. No. 1.

Prospectus van een Tijdschrift, onder den titel van Bijdragen voor de Geschiedenis van Friesland, Leeuw. Mei, 1842. 8o.

De veroordeelde Dichters of het Poëten-maal in de maan, met eene plaat, (Leeuw.) overgedr. uit de Fr. Volks-Alman. van 1842. 8o.

Herinnering aan Sicco van Goslinga, als krijgs- en staatsman, Work. 1844. 8o.

De uitgave der Benef. boeken verdedigt, Leeuw. 1850. 8o.

Jhr. Mr. de Haen Hettema, Opene brief aan den Heer J. van Leeuwen (over het vorig stukje), Leeuw. 1851. 8o.

Algemeen Overzigt van den Staat, Inhoud en Organisatie van het Provinciaal Archief van Friesland, Leeuw. z. j. (Sept. 1850.) 8o.

De Gildetoren van het Groot Veerschippers-Gild te Harlingen; benevens de Drinkhoren van het St. Antonis-Gild, m. pl. Work. 1850. (Overdr. u. d. Vr. Fr.) 8o.

Iets over P. A. de Huybert, boezemvriend van Willem van Haren, (overgedr. uit de Fr. Volks-Alm. v. 1840.) 8o.

Zie *Amst. Cour.* 16 Julij 1857; W. Eekhoff, *Levensb. van J. van Leeuwen* in *Hand. der Jaarl. Algem. Verg. v. d. Maatsch. van Ned. Lett. te Leyd.* 1858; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* en *Verv.* (Indices.)

LEEUWEN (Louis van Leyden van) derde zoon van den vermaarden Leijdschen burgemeester Dirk van Leyden van Leeuwen. Hij was in 1694 bij de vloot die Brest aantastte, en commandeerde toen *de Wolf*. Den 1sten Mei 1697 had hij met zijn schip *Sneek*, van 44 stukken, een hevig gevecht, dat ruim drie uren duurde, tegen een koninklijk schip, *le Fanfaron*, van 86 stukken, over hetwelk kapitein Descartes het bevel voerde, totdat hij het geluk had, den fokkemast des vijands over boord te schieten, waardoor deze genoodzaakt was zich over te geven.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Zeew.* D. IV. *a.* bl. 464, *b.* 132, 308, 363.

LEEUWEN (Pieter van) uit Utrecht, die zich in de bewegingen van 1610 gemengd hebbende, door beleid van Ledenberg, (zoo hij meende) van zijn ambt was ontzet, doch in 1618, na de verandering, wederom hersteld, en door de Staten tot fiskaal van Oldenbarneveld, de Groot en Hoogerbeets benoemd werd, zou zich uit wraakzucht, aan te groote gestrengheid omtrent Ledenberg hebben schuldig gemaakt, hetgeen hij echter ontkende. Hij bevond zich in het laatst van dat jaar te Utrecht, om onderzoek te doen, naar personen, die zich in de zaak der waardgelders gemengd hadden.

Zie Brandt, *Regtspl. van Oldenb.* bl. 4; *Hist. der Ref.* D. II bl. 817; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 288, 291, 380; Vollenhoven, *Brood. Gevang.* bl. 146.

LEEUWEN (Simon van) werd den 17den October 1625 of, volgens een zijner portretten, in 1627 te Leyden geboren. Zijn vader, Jan van Leeuwen, was curator der hoogeschool en gedeputeerde naar de vergadering der O. I. Compagnie te Amsterdam. Na volbragte studiën in de regtsgeleerdheid, zette hij zich te Leyden als advokaat neder, werd aldaar lid der regering en in 1681 substituut griffier van den hoogen raad van Holland, Zeeland en Westfriesland te 's Hage, waar hij den 13den Januarij 1682, in den ouderdom van 56 jaren stierf. Zijne beeldtenis vindt men voor de eerste uitgaaf van zijne *Censura forensis* en voor de laatste van het *Roomsch-Hollandsch Recht* en bij Pars *Ind. Bat.* p. 124.

Van Leeuwen was een uitstekend regtsgeleerde en een kundig beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis, geslacht- en oudheidkunde, waarvan de volgende proeven ten bewijze verstrekken:

Observationes ad Quintinum Weytsen de Avariis, Amst. 1651. 1672. 12o.

Paratitla Juris novissimi, L. B. 1652. 4o.

Nederlandse praktyk ende Oeffening der Notarissen, ende andere gemeene Schrijv. en Regt-vorderers. Waar in by vraags-wys ondersouk verhandeld werd al het gund een notaris, secretaris, deurwaarder en geregtsbode, soo in den grond der Regts-saaken, als in de instelling van alderhande instrumenten, acten, gewysden ende uitvoeringe van dien, heeft aan te mercken, ende waar te nemen, Leyden, 1656. 4o. Dordr. 1655. 1658. 12o. *Verm. en verb.* Amst. 1680. 12o., Amst. 1723. 12o., met *byvoegselen en aanteekeningen vermeerdert door* P. van der Schelling, Rott. 1741. 2 d. 12o. Zie over dat werk, Schotel, *Leven van Alkemade en van der Schelling*, bl. 177.

Woorden-bouk, waar inne allerhande Konst- ende Bastaart-woorden, tot de Practyque des Notarischaps, ende andre Regts-oeffeninge behoorende wt Hugo de Groot, Hooft, Huygens, Vondel ende andre, soo oude als nieuwe Taal-schriften, op 't naauwkeurigste werden vertaalt, ende met alle andre Woorden-bouken vergeleeken, het ondienstige agter gelaten ende het gebreekige vervult.

Achter het vorige en in de 3de editie van bl. 567—712.

Verhandeling van 't handt opliggen ende bezetten, dat is op persoen en goederen, door P. Peckium, vertaalt en vermeerdert door Mr. Simon van Leeuwen, Dordrecht, 1659. 12o.

Redeneringen van het Recht der Edelen en Welborenen in Holland, 's Hage, 1659. 1740. 12o.

Censura Forensis Theoretico-Practica, id est, totius Juris Civilis Romani, usuque recepto, et Practici methodica collatio, quâ non tantum ipsa Juris Romani fundamenta, ad rationis et veritatis censuram methodicè reducuntur: sed et ad usum practicum transferuntur. Interjectis constitutionibns, decisionibus moribus et statutis, non tantum generalionibus, verum etiam particularibus cujusque fere Christianorum gentis, regionis et provinciae, Lugd. Bat. 1662. 4o., *alterâ parte auctior*, Amst. 1685. 2 vol. fol. (de vorige uitgaaf met veranderden titel) ed. 4o. *locupl. G. de Haas J. C. recens.* etc. L. B. 1741. 2 vol. fol.

Epistola tunc publico edita, quâ exponitur Judicium de libro hoc anno prolato, cui titulus: Censura Forensis Theoretico-Practica, authore Sim. van Leeuwen, Lugd. Bat. 1662. 12o.

Corpus Juris Civilis, Pandectis ad Florentinum archetypum expressis, Institutionibus, Codice, et Novellis, addito textu Graeco, ut et in Digestis et Codice, Legibus et constitutionibus Graecis, cum optimis quibusque editionibus collatis. Cum actis integris repetitae quintum praelectionis, Dionysii Gothofredi V. O. praeter Justiniani Edicta. Leonis et aliorum imperatorum Novellas ac Canones Apistolorum, Graecè et Latinè, Feudorum libros, Leges XII tabul., et alios ad Jus pertinentes tractatus, Fastos consulares, indicesque titulorum ac legum et quaecumque in ultimis Parisiensi et Lugdunensi editionibus continentur: huic editioni novè accesserunt Pauli receptae sententiae, cum selectis notis S. Cujacii et sparsim ad universum corpus Antonii Anselmi A. N. J. C. Antverp. observationes singulares, remissiones et notae Juris Civilis, Canonu, et novissimi ac in praxi recepti differentiam continentes.

Denique lectiones variae et notae selectae Augustini, Bellonii, Goveani, Cujacii, Duareni, Russardi, Hottomanni, Contii, Roberti, Raevardi, Charondae, Grotii, Salmasii et aliorum. Operâ et studio Simonis van Leeuwen, *J. C. Lugd. Bat.* Amst. et Lugd. Bat. 1663. fol.

Kort begrip van het Rooms-Hollands-reght, Lugd. 1652. 1656. 4o.

Het Roomsch-Hollandsch-Recht, waar in de Roomsche wetten, met het hedendaagsch Recht, in alles, dat tot de dagelykste onderhouding kan dienen, met een byzondere kortheid, zo wel in de vaste Rechtstoffen, als in de manier van Rechtsvordering, overeengebragt worden. Bevestigd met allerhande ordonnantiën, Placaten, Handvesten, Keuren, Gewoonten en Gewysden dezer en omliggende Landen, Leyden en Rotterd. 1664. Amst. 1732. 1744. 4o. Op nieuws overzien en met Aanteekeningen uitgebreid door Mr. Cornelis Willem Decker, advocaat, Amst. 1780. 2 d. 4o. met portrett. (12e druk.)

Manier van procedeeren in Civile en Criminele Saken, binnen de steden en ten platten lande van Hollant, Amst. en Leyd. 1666. 12o. Amst. 1721. 12o.

Handvesten en Privilegiën van den Lande van Rhynland, met den gevolgen van dien, alsmede Costumen, Keuren ende Ordonnanciën van het Bailjuschap ende lande van Rhynland, Leyd. en Rott. 1667. 2 d. 4o.

De Origine et progressu Juris Civilis Romani, Authores et fragmenta veterum Jurisconsultorum; cum notis Arn. Vinnii et Variorum. Auctore et collectore S. Leeuwio, J. C. L. B. 1672. 8o. 1678. Jenae, 1697. 8o.

Men vindt hierin:

Digest. sive Pandect. Lib. I Tit. II, de origine Juris, et omnium magistratuum, et successione prudentium, met aanteek. van Vinnius.

Lucii Fenestellae de Magistratibus Romanorum libellus, cui accessit Pomponii Laeti de Romanis Magistratibus, Jurisperitis, et Legibus, ad M. Pantagathum libellus. Beide *cum selectis notis et accuratâ recensione S. Leeuwii J. C.*

Legum XII tabularum fragmenta undecunque collecta, eaque suis nunc primum tabulis restituta, per Jacobum Gothofredum, J. C. unâ cum paraphrasi, et selectis ejusdem et aliorum notis.

Edictum perpetuum a Salvio Juliano JCto. compositum, ad ordinem Digestorum restitutum.

Tituli ex corpore Ulpiani, met noten van Cajus en Gothofredus.

Julii Pauli receptarum sententiarum ad filium libri V, cum notis selectis Jacobi Cujacii J. C.

Caii, JC. antiquissimi, è libr. IV. Institutionum quae supersunt, fragmenta; ex ultima J. Oiselii J. C. recensione, cum ejusdem et aliorum selectis notis.

Mosaycarum et Romanarum legum collatio (door Licinius Ruffinus) *ex integris Papiniani, Pauli, Ulpiani, Gaii, Modestini, aliorumque veterum Juris Auctorum libris autotempora Justiniani Imp. desumpta. Et quaedam alia. Ex Bibliotheca B. Piethoei J. C. cum ejusdem notis mendatoribus.*

De Origine, progressu, usu atque authoritate Juris Civilis Romani, ejusdemque variâ editione, atque emendatione historica narratio. Authore S(imon) L(eeuwio.)

Chronici Canones et Fasti Consulares a Romulo Rege usque ad Justtniani Imp. exitum, door Antoine le Conte, hoogleeraar te Bourges.

Chronologia imperii utriusque, Orientis et Occidentis, sive Graecorum et Germanorum; et Juris tam Canonici quam Civilis in utroque conditi, ab excessu Justiniani Aug. Imp...... usque ad excidium Urbis C.Polis, et Imperii Orientalis finem: ad Juris pariter et historiarum cognitionem apprimè utilis. Marquardi Freheri Operâ.

Continuatio chronologica Imperii Occidentis.

Korte Beschrijving van het Lugdunum Batavorum. Nu Leyden, Leyden, 1672. 12o. m. pl.

Proces crimineel, ende regtelyke beweringe, of ende hoeverre in lyfstraffelyke saken de wil voor de daat mag opgenomen ende gestraft worden, Leyden, 1672. Amst. 1789. 12o.

Van Leeuwen was advokaat geweest van Anna Gerrits, die den 20sten Oct. 1676 te Leyden werd ter dood gebragt, wijl ze vergif gereed had gemaakt voor haren man Jan de Myter.

Defensio apologetica pro Simone Lewio JCto. adversus criminationes Antonii Matthaei A. F. A. N. in suo de probatio nibus libello, irrito acerbitatis suae conamine, in eum emissas, L. B. 1678. 12o.

Groot Placaat-boek van de Heeren Staaten-Generaal der Vereen. Nederlanden, van de Heeren Staten van Holland ende Westvriesland en van dé heeren Staten van Zeeland, gecontinueert ende vervolgt tot den jare 1682, 's Hage, 1682. fol. Corn. Cau had er een tot 1664 gegeven, van Leeuwen had het vervolgd tot 1682 en in eene betere orde gesteld, Jacob Paul en Isaäk Scheltus hebben het later tot 1740 vervolgd.

Over de ordonnantie van Assurantie in Avaryen van Amsterdam, Rotterdam en Zeeland, Amst. 1692. 8o.

Batavia Illustrata, ofte Verhandelinge van den Oorspronk, Voortgank, Zeeden, Eere, Staat en Godsdienst van oud Batavïen: mitsgaders van den adel en regeringe van Hollandt, ten deele uyt W. van Gouthoven *en andere Schryvers, maar voornamentlyk uyt een menigte van Oude Schriften en authentyque stukken en bewyzen te zamen gesteldt*, 's Hage, 1685. fol. Dit werk is niet voltooid. Prof. Matthaeus heeft er met verachting van gesproken, doch het bevat veel goeds, vooral zijn de genealogen, die er in voorkomen, belangrijk.

In handschrift:

Bedenkinge over de Stadhouderlyke Magt, omtrent de verkiesinge van de Magistraten in de Steeden van Holland. Met portret van den Schryver, 4o. 2 d.

Van de bepaalde Stadt-houderlyke Magt en het stellen der Magistraten in de Steeden, 2 d. 8o.

Dit laatste eene verkorting van het eerste, beide het eigendom van den Heer A. D. Schinkel te 's Hage.

Zie Moreri, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Biogr. Univ.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1100; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 431; Matthaeus *de Nobil.* l. IV. C. III. p. 926, 929; Pars, *Ind. Bat*, p. 124s 125, 202; A. D. Schinkel, *Hands. en Oude Drukk.* bl. 29; *Ber. Ned.* D. I. bl. 29; Arrenberg, *Naamr.* bl. 244, 245; *Bibl. Gron.* p. 116; *Cat.* de Groe, bl. 192, 193, 261; *Cat.* de Lange van Wijngaerden, bl. 102; *Cat.* L. G. Visscher, bl. 40, 47; *Cat.* J. Koning, bl. 221; *Bibl. Harl.* T. I. p. 347; Muller, *Cat. van portrett.*

LEEUWEN (Albert van) was doctor in de regten te Utrecht, alwaar hij vermoedelijk omstreeks het midden der zestiende eeuw geboren werd. Hij gaf twee werken in het licht, te weten:

Commentatio in doctrinam praecessionis aequinoctium et Obliquitalis zodiaci contra genethliacos.

Theoria motuum Coelestium secundum doctrinam Copernici, Keulen 1583.

In de *Dictionnaire Biographique Universelle et pittoresque* vindt men hem onder den naam van Leonin of van Leeuwen de Groenewoude (Albert). Zie tom III, p. 244.

Zie Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte das exacten Wissenschaften.*

LEEUWEN (J. van) te Rotterdam, diende Czaar Peter I als hofmeester. Toen de Czaar te Rotterdam kwam, erkende hij zijnen voormaligen hofmeester, omhelsde en kuste hem, en zeide: »mijn oude vriend! Gij zijt mijn hofmeester geweest." Des anderen daags bezocht Peter hem aan zijn huis, bleef er zeer lang en noodigde van Leeuwen op een feestelijken maaltijd, welke des avonds gehouden werd; ook des anderen daags overlaadde hij hem met beleefdheden, en beschonk hem met twaalf zilveren medailles, op verschillende voorvallen ter zijner eere geslagen. Een brief, over deze ontmoeting door J. van Leeuwen aan zijn zoon, advokaat voor den Hove van Holland te 's Hage, geschreven (5 April 1717,) vindt men bij J. Scheltema, *Rusl. en de Ned.* D. III. bl. 450.

LEEUWENHOEK (Anthony van) een der grootste natuurkundigen zijner eeuw, werd den 24sten Oct. 1632 te Delft uit een niet onaanzienlijk geslacht geboren. Zijne uitvindingen van ontelbare verborgenheden der natuur, tot dien tijd toe noch onbekend, waren zoo menigvuldig en verbazend, en maakte hem daardoor in alle gewesten zoo beroemd, dat de Koninklijke Maatschappij te Londen, om hare ontdekkingen verder voort te zetten, hem tot een harer leden verkoos. Dewijl zijne zucht hem bovenal aanspoorde, om de werken der natuur in het kleinste te beschouwen, viel hij hierdoor eigenaardig op het slijpen van vergrootglazen, welke

hij tot ieders verwondering vervaardigde. In zijne geboorteplaats bekleedde hij den post van kamerbewaarder van heeren schepenen. Om zijne klimmende jaren, en opdat hij te meer ledigen tijd zoude hebben tot het voortzetten van zijne geliefde nasporingen, verkreeg hij eerlang ontslag van het waarnemen zijner bedieningen, met behoud nogtans van zijne jaarwedde. In den hoogen ouderdom van bijkans 91 jaren, overleed Leeuwenhoek op den 26sten Aug. 1723. Een jaar voor zijnen dood zijn 'smans schriften te Leyden gedrukt. Zij bestaan in brieven in het Latijn geschreven, aan de Londensche maatschappij en verscheidene geleerde mannen, in verschillende gewesten van Europa. Ook zijn zijne brieven in de *Giornale de Letterati* te Modena en in de *Philosophical Transactions* opgenomen.

Antonio Magliabechi te Florence, met wien hij in briefwisseling was, noemde hem *insigne filosofo* en sprak van zijne *prodigiosi ritrouati per via de microscopio* met den hoogsten lof. Zijne dochter Maria (in 1743 overleden) heeft in de Oude-Kerk te Delft een grafnaald ter zijner eere doen stichten, met zijn borstbeeld en een Latijnsch opschrift. Op den vloer ziet men zijn grafschrift in het Hollandsch nevens zijn wapen, een griffioen, in een steen gehouwen. P. Rabus vervaardigde gedichten op zijne beeldtenis, Dr. Hornius op zijne ontdekkingen. Zijn beeldtenis gaat op verschillende wijze in prent uit. Hij schreef:

Ondervindingen en Beschouwingen der onzigtbare geschapene Waarheden, Leyden, 1684. 4o. m. pl.

Ontdekkingen en ontledingen van Soutfiguren van verscheyden Souten, van levendige Dierkens in de Mannelijke Saden der Baarmoeder ingestort, ende van de voorttelinge, etc. ald. 1685. m. pl. 4o.

Ontledingen en Ontdekkingen van het Begin der Planten in de Zaden van Boomen: waaruit bewesen werd: dat yder Boom of Plant sijn rol voor Manneken ende Wijfken spelen moet, Leyden, 1685. m. pl. 4o.

Ontledingen en Ontdekkingen van de Cennaber naturalis en Bus Poeder, van het maaksel van Been en Huyd, van de Galnoot, kastanie en Oykernoot; van de voortteelinge van eenige Zaden, vergeleken bij de voortteelinge van Garnaal, Krabbe en Kreft; waar in de deugdsaamheid van het Eykenhout bestaat, en hoe het te kennen is, Leijden, 1686. m. pl. 4o.

Ontledingen en ontdekkingen van levende dierkens in de Teel-deelen van verscheyde Dieren, Vogelen en Visschen; van Hout met derselver menigvuldige Vaaten, van Hair, Vlies en Vis. Als mede van de groote menigte der Dierkens in de Excrementen, enz. Leyden, 1686. m. pl. 4o.

Deze zijn vervat in 52 meest afzonderlijke uitgegeven Brieven, ook in het Latijn overgezet en met den titel *Arcana naturae delecta*, uitgegeven.

Vervolg der Brieven aan de Kon. Societyt, Leyden, 1688. 4o. bevattende brief 55—60.

Natuur verborgenheden ontdekt zijnde, tweede vervolg der Brieven, Delft, 1689. 4o. Brief 61—67.

Derde tot sevende Vervolg, Ibid. 1693—1702. Brief 68—106.

Zendbrieven aan de Societyt en aan anderen, over de verborgenheden der Natuur, Delft, 1718. 4o. m. pl.

Al deze brieven zijn vereenigd uitgegeven met den titel:

Zendbrieven zoo aan de Hoog Edele Heeren van de koninglijke Societyt te London als aan andere geleerde lieden, over verscheiden Verborgenheden der Natuur, m. pl. Delft, 1718.

Ontledingen van onsigtbare verborgentheden, Leyden, 1691. 4o. met pl.

Arcana naturae detecta S. Epistolae ad Societ. reg. Anglic. Scriptae ab an. 1680 ad 1695. 4o. c. fig. *Edit. tert.* Lugd. Bat. 1708. 4o. *fig.* Delphis, 1719, Leyd. 1722. 4o. *Continuatio.* ald. 1697. 4o. c. fig.

Anatomia et contemplatio nonnullorum naturae invisibilium secretorum comprehensorum epistolis quibusdam scriptis ad illustre onclytae Soc. regiae Londin. Collegium, Lugd. Bat. 1685. 4o.

Anatomia S. interiora rerum cum animatarum tum inanimatarum detecta, variisque experimentis demonstrata, Lugd. Bat. 1687. 4o.

Epistolarum Continuatio, Lugd. Bat. 1689. 4o.

Epist. ad Soc. reg. Angl. et alios illustres viros s. Continuatio mirandorum arcanorum naturae detectorum, quadraginta epistolis contentorum, quae ex Belgica in latinam Linguan translatae sunt, Lugd. Bat. 1719. 4o. c. fig. (bevattende brief 108—146.

Epistolae physiologicae super compluribus naturae arcanis uti variorum animalium atque plantarum fabrica, conformatio, proprietates atque operationes, novis et hactenus inobservatis experimentis illustrantur et oculis exhibentur, etc. Delphis, 1719. 4o. c. fig.

Observations faites avec microscope sur le sang, la lait, le sucre, le sel et le manne, traduit par Mr. Mesmin à Paris, 1779. 12o.

Mikroskopische beschouwingen in *Philos. Transact.* No. 8, p. 51, No. 94, p. 6037, No. 97, p. 6116, No. 102, 106, 108, 117, 136, 140, door Leske in het Hgd. overgezet in 1 B. 2 Th.

Brief van de Heeren Antoni van Leeuwenhoek aan den schrijver van de Boekzaal (Petrus Rabus) *over de vorenstaande Historie toegezonden.*

Uittreksel uit een Brief van den grooten onderzoeker der Natuur-geheimen des Heere Antoni van Leeuwenhoek, geschreven aan den schrijver van de Boekzaal (Petrus Rabus), *waarin gehandeld word van de vis, Roch genaamd, deszelfs Eijeren, Bloedvaten*, enz. Delft den 21sten Mei 1695 in P. Rabus, *Boekz. van Europa* Mei en Junij 1695. bl. 332.

Brief van den grooten Natuur-beschouwer den Heere Antoni van Leeuwenhoek, geschreven aan P. Rabus, zoo als ze van woorde tot woorde luid (Een vervolg van 's Mans ontdekkingen wegens het horenvlies in d'oogen van een Rombout (korebout of Puistebijter), ontleding van 't gemelde Vlies. Beschouwing door 't zelve. Uit hoe veel schubachtige op een leggende deelen het bestaat. Volmaaktheid van 't oog. Reden waarom het vliegend dier met zoo veel duizenden gezigten voorzien is. Krabbe-, Kreeften- en Garnaals-oogen. Eijernesten der vorensgezeide Rombouten. Groot getal eijeren. Oorzaken waarom uit die Eijeren niet meer voortgekomene dieren gezien worden. Besluit van de voorteelinge, in P. Rabus *Boekz.* Nov. en Dec. 1694. bl. 511.

Brief van den Heer Antony van Leeuwenhoek aan den schrijver van de Boekzaal (P. Rabus) *gezonden, als een Vervolg van zijn gevoelen over de historie van de vrouw te Kolmar, in de naastvoorgaande twee maanden verhandeld en onderzogt.* Bij Rabus *Boekz. van Europe*, Julij en Aug. 1695. bl. 92, Sept. en Oct. bl. 258.

Korte inhoud van een Brief, geschreven uit Kolmar, behelzende een overzeldzame ziekte van eene vrouw die rijpen (of rupsen) uit haar regteroor loosde.

Brief van Antony van Leeuwenhoek aan Pieter Rabus, waar in gehandeld word van den zoogenaemden Honingdauw. Wat de Boeren en het gemeene volk daardoor verstaan. Waarneming van zekere glimpende vocht op lindebladen. Zoutdeelen in dezelve. Deze vocht, in 't oog als een olijachtige stoffe voorkomende, valt geenszins uit de lucht. Ze word uit de bladeren uitgestooten. Beschouwing van meer boomen en hare bladen. Bijzonderlijk den Wijdgaert. Bevestiging van het vorengestelde. Nog iets van de Wigchelroede, in P. Rabus *Boekz. van Europa*, Julij en Augustus 1696. bl. 144.

Uittreksel uit zekeren brief van den Heere Antony van Leeuwenhoek, den vijfden van Grasmaand 1697 *aan de koninglijke Maatschappij te Leiden geschreven, wegens den zeilsteen en het ijzer* in Rabus *Boekz. van Europa*, Mei, Junij 1697. bl. 495.

P. Rabus Brief aan den grooten uitvinder der Natuurgeheimen, den Heere Ant. van Leeuwenhoek. in *Boekz. van Europa*, 1693. bl. 159.

Uittreksel uit een brief van den Heer Antoni van Leeuwenhoek, geschreven aan den schrijver der Boekzaal (over de vloo-teelt) in *Boekz. van Europa* 1693. bl. 554.

Brief van den schrijver des Boekz. aan Antony van Leeuwenhoek afgevaardigt over een zonderlinge historie van goud, zilver of andere bergstoffen, met een tweesprankelig takje van een boom te ontdekken in *Boekz. van Eur.* Mei en Junij 1696, bl. 495 en *Antwoord van A. v. L.* bl. 522.

Alle zijne Natuurkundige Werken, Leiden, 1696. 4 d. 4o.

De Generatione Hominis liber Petri Gerike, Med. Doct. Chymiae Theoriae et Mater. Med. Profess. P. O. in Academia Juliâ Serenissimi Ducis Brunsvic. et Luneb. à consiliis Aulae et Archiatri ac Regiae Societatis Scientiarum Berol. Membri, Helmst. 1744.

Philosophical Transactions giving some account of the present undertakings, Lond. 1744.

Cours de Physique, accompugné de plusieurs Pièces concernant la Physique, qui ont déjà paru, et d'un Extrait Critique des Lettres de Mr. L e e u w e n h o e k, *par feu Mr.* H a r t s o c k e r, A la Haye, 1730. 4o.

Zie behalve H o o g s t r a t e n, L u i s c i u s, K o k, N i e u w e n h u i s, *Biogr. Univ.* J ö c h e r, *Gel. Lexic.* T. II. S. 2237. A d e l u n g en R o t e r m u n d, *Fortsetz. und Ergänz. zu Lexic.* G. J ö c h e r s, B. III. S. 1436; *Leeuwenhoek herd. door J. van Haastert;* S a x e, *Onom.* T. V. p. 230, *Anal.* 619; H a l l e r u s, *Bibl. Botan.* T. I. L. VIII. p. 696, p. 583, 581; *Bibl. Anat.* T. I. L. VI. S. DXIX. p. 606—613; B l u m e n b a c h, *Intr. in Hist. medic.* Lit. p. 247, H i r s c h, IV. B. I. Abth. 193 folgg. B j o r n s t ä h l, *Reizen*, D. V. bl. 330—331; *Chron. van het Hist. Gen.* D. III. bl. 136; L e C l e r c, *Bibl. Rais.* T. IV. p. 178, T. XXXIII. p. 369, T. XXXVI. p. 319. T. XXXVI. p. 319. R a b u s, *Boekz. van Eur.* Jan. en Febr. 1693 bl. 7, Maart en April 1693 bl. 331, Julij en Aug. bl. 165, Mei en Junij 1694 bl. 403, Nov. en Dec. 1696 bl. 479, Maart en April 1697 bl. 216, Julij en Aug. bl. 118, Sept. en Oct. 1695 bl. 262, 272, Jan. en Febr. 1696 bl. 105. 451, Julij en Aug. 1696 bl. 116. *Acta Erud.* 1685 p. 533, *Suppl.* T. I. p. 102, 1689 p. 171, 1720 p. 78. A r r e n b e r g, *Naamr. van Boek.* bl. 245. M u l l e r, *Cat. van Portr.; Bibl. Acad. Grypteswall*, T. I. p. 1132—1136. *Bibl. Hulth. Ind. Cat.* F r e d. M u l l e r, Aug. 1860. p. 14. H o r n i i, *Epigr.* Lib. IV. p. 166. G. v a n L o o n, *Historiep.* D. IV. p. 223, 224.

LEEUWENSTEIN (Graaf GEORGE LODEWIJK VAN) wierf in 1617 in Duitschland, ten behoeve der Republiek, een regiment voetknechten, sterk 3000 man. Dit regiment werd, op verzoek van den Venetiaanschen resident te 'sGravenhage, C h r i s t o f f o r o S u r i a n o, te Delfzijl vereenigd, en aldaar in hier te lande gehuurde koopvaarders ingescheept, en die schepen mogten, met toestemming der Staten-Generaal, met den commandeur Q u a s t, die met een eskader naar Algiers bestemd was, de straat van Gibraltar doorzeilen, om door hem beschermd te worden tegen degenen, die dit zouden willen beletten.

Zie J. C. d e J o n g e, *Ned. en Ven.* bl. 81.

LEEUWENSZ. (WILLEM) hopman, nam in 1572, op bevel van S o n o y, het slot te Toutenburg in.

Zie B o r, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 277.

LEEUWIUS (DIONYSIUS) een Karthuizer monnik van Rickel, een klein vlek in het bisdom van Luik, naar hetwelk hij gewoonlijk D i o n y s i u s R i c k e l of C a r t h u s i a n u s werd genoemd. Hij begaf zich te Roermonde bij de Karthuizers, werd magister te Keulen, bragt zijn dagen in het gebed door en vond echter nog tijd, eigenhandig, volgens sommigen, wel honderd boeken te schrijven. Hij gaf voor, openbaringen te ontvangen, waarvan hij *Doctor Ecstaticus* werd genoemd. Paus E u g e n i u s IV was hoogelijk met zijne geschriften ingenomen, en pleeg, volgens zijn geschiedschrijver P a p i r i u s M a s s o n u s te schrijven *laetetur Mater Ecclesia, quae talem habet filium.* Hij stierf den 12den Maart 1471, in den ouderdom van 77 jaren in zijn klooster.

Hij schreef:

Enarrationes sive Commentarii in Vetus ac Novum Testamentum quadruplici sensu literali, tropologico, allegorico et anagogico in Pentateuchum 1547, fol., *In libros Josue, Judicum, Paralipom.*, 1532. *In libros Job, Tobiae, Judith, Nehemiae et Macchabeorum*, 1551. *In IV Prophetas Majores*, 1548. *In XII Prophetas minores*, 1549. *In Psalmos Davidicos, quibus accedunt Comment. in Cantica VII matutina; in Symbolum fidei, in Hymnum Te Deum Laudamus*, etc. 1531. *In Proverbia, Ecclesiasten, canticum Canticorum*, etc. 1555. *In IV Euangelia*, 1543 et Venet. 1569. *In omnes B. Pauli Epistolas* 1545. *In Epistolas Canonicas. In Acta Apostolorum et Apocalipsin*, 1545.

Monopanium, id est, unum ex omnibus S. Pauli Epistolis ad materias certas contractum opusculum, Venet. 1518. Lugd. ap. Gryphium, 1547. 16o.

Enarrationes in Dionysii Areopagitae Opera, Colon. 1546.

In libros IV Sententiarum, Ibid. 1595. Venet. 1584.

Summa Fidei Orthodoxae, Ant. 1569. Venet. 16o. Tom. II.

De Fide Catholica contra Gentiles dialogum libris VIII partitum, Colon. 1534. 8o.

De IV Hominis novissimis et de particulari iudicio et obitu singularum, Delph. Bat. 1487. Colon. 1568. 1591. 12o.

Speculum omnis status Humanae vitae, Nor. 1495. 4o.

Allen door T h e o d o r i c u s L o ë r i u s te Keulen in 7 deelen (typis Quentilianis) in fol. uitgegeven.

Opuscula minora in unum volumen congesta et tribus classibus distincta edidit Gerardus Hamontanus Cartus. coloniens. typis Joannis Berckmanni, 1559. fol.

Tractatus VII, Lovanii, 1576. 4o.

Inflammatorium divinae Amoris, Colon. ap. Butgen. 1605.

Exhileosis, sive Medulla atque Excerptum S. Thomae Aquinatis.

Exhileosis ex summa Guilielmi Antisiodorensis.

Comment. in Poëthium de consolatione Philosophiae.

Enarratio Hymnorum, praesertim veterum.

Expositio librorum Joan. Climaci.

Translatio librorum Joan. Cassiani ad stilum faciliorem.

De Exemplis et Documentis authenticis.

De Ente et Essentia.

De Scientia Universalium.

Compendium Philosophicum seu Elementatio Philosophica.

Compendium Theologicum, seu Elementatio Theologica.

De lumine Christianae Theoriae, lib. II.

Contra perfidiam Mahometi et Sarracenorum, lib. IV.

Dialogus inter Christianum et Sarracenum, de lege Christi.

Contra artes Magicas et errores Vualdensium.

Contra Superstitiones.

De Natura aeterni et veri Dei.

De vetustate mundi et pulchritudine Dei.

Creaturarum in ordine ad Deum Consideratio Theologica.

De distantia perfectionis divinae et humanae.

De Munificentia et Beneficiis Dei.

De laudibus superlaudabilis Dei.

Laudes Dei devotissimae.

De Donis S. Spiritus ms.

Harae de sanctissima Trinitate.

Horae de Passione Domini nostri Jesu Christi.

Meditationes de passione Domini.

Expositio Passionis secundum IV Evangelistas, ms.

Expositio Missae, ms.

Dialagos de celebratione et sacramento Altaris.

Tractatus de sacra communione frequentanda.

Sermones VI de venerabili Sacramento.

De laudibus Virginis Deiparae, libri IV.

De praecoio et dignitate ejusdem, libri IV.

De mutua cognitione in patria ms.

De Sanctorum reliquiarumque veneratione et processionibus sacris.

De Causa diversitatis eventuum.

De auctoritate et officio summi Pontificis.

De potestate et jurisdictione ejusdem.

De auctoritate conciliorum generalium.

Enarratio in tertiam regulam S. Francisci.

De vita Solitariorum ms.

Sermones de tempore et sanctis, ad Saeculares.

Sermones de tempore et sanctis ad Religiosos.

Summa de vitiis et virtutibus, S. Illuminatorium salutaris Sapientiae ms.

Contra vitium proprietatis monachorum.

De modo devotè psallendi.

De modo et ordine iudicandi et compiendi.

De fructuosa temporis deductione.

De mortificatione virifica et reformatione interna.

De passionibus animae ms.

De puritate et felicitate animae.

De custodia cordis et profectu spirituali.

De gaudio spirituali.

De pace interna. De contemplatione.

De oratione. De meditatione ms.

De regulis vitae Christianorum.

Unguentum Mysticum de rebus Tungrorum ms.

Collationes IIpro capitulo generali Ord. Cartusiensis.

Apocalypsis sive Revelationes sibi a Deo factae.

Epistolae.

De divina Essentia.

De deformatione et reformatione Ecclesiae.

De Regimine Praelatorum. De officio Legati.

De honesta conversatione clericorum.

Dialogus inter Christum et Principem.

De vita et exemplis antiquorum Patrum.

De actu visitationis. De triplici viâ.

De discretione Spirituum.
De Elevatione mentis in Deum.
Dialogi de charitatis prefectu et de perfectione charitatis.
Zijn *Speculum amatorum mundi* etc. en *Alcoranum et sectis* etc. zijn (het eerste door M. Conr. Pellicanus) in het Hoogduitsch overgezet. Zijn leven is door Theodor. Loer, (Cöln 1532) beschreven. *

Zie verder Theod. Petreii, *Bibl. Carthus;* Pet. Dorlandus, *Chron. Cart.* Lib. VII. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 185. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 244. Jöcher, *Gelehrt Lex.*

LEEUWIS (Joannes de) of Leonius van Affflighem, de eerste kok van het klooster Groenendaal bij Brussel. Hij werd in de wandeling *de goede kok* genoemd, en heeft vele werken in het Vlaamsch geschreven, die door Henricus à Pomerios in zijn leven, Foppens en anderen worden opgenoemd. Hij stierf 22 Januarij 1377.

Zie Arn. Raisius, *Acatar ad Nat. SS. Belgii,* 22 Jan. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 597. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 676.

LEEUWIS (Gerardus) schreef:
Dialogus Creaturarum moralizatus Gestu Romanorum moralizata, Goudae, 1480. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 276. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 353.

LEEUWIUS (Franciscus) te Gouda, vriend van de Latijnsche dichters Vincentius Fabricius en Bodecherus Banning, welke laatste hem eenige zijner gedichten wijdde. Hij zelf schijnt een beminnaar, zoo al geen beoefenaar der Latijnsche dichtkunst geweest te zijn.

Zie Bod. Banningii *Poëm.* p. 53, 77.

LEEUWIUS (Jacobus), een onrustig en twistgierig contraremonstrantsch predikant te Rotterdam. In 1622 verzochten de predikanten aldaar aan den Magistraat onderstand voor de weduwe van zekeren predikant en sommige behoeftige predikanten. Men gaf tot antwoord: »dat het de staat van het land niet kon lijden." Hierop besloot men in den kerkeraad de overheid hier over te bestraffen. Leeuwius nam die taak op zich. Deze deed zulks den 22sten Mei in de voormiddagbeurt, en liet zich o. a. uit »dat de overheid eertijds zeer had geijverd, meer om het kussen en de ambten dan om de waarheid, maar op het kussen gekomen, keek men niet eens naar de kerken om." Het gevolg hiervan was, dat Leeuwius voor de vroedschap moest verschijnen, doch de zaak werd, na veel woordenwisseling, uitgesteld en bleef eindelijk steken. Door een dommen godsdienstijver gedreven, trachtte hij ook den magistraat van eene voorgenomene herstelling van het standbeeld van Erasmus, eerst ten jare 1549 van hout, daarna ten jare 1557 van arduinsteen opgerigt, ten sterkste af te raden, met de zware bedreiging, dat God om zulke zaken het land zou straffen. Het gebeurde evenwel, het beeld van koper of metaal gegoten, werd opgerigt, en heeft alle verdere stormen verduurd.

Tegen het prediken van Leeuwius kwam daarna een boeksken in het licht van Henricus Hollingerus getiteld: *Spongia Erasmi oft Uitwissing der lasteringen van Jacobus Leeuwius tegen Desiderius Erasmus.*

Leeuwius werd later door den magistraat, »om zijne onrustigheid en twistmaeckerij geschorst."

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 716 volgg. Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk,* D. I. bl. 16 (Aant.) *Levensbeschr. van eenige voorn. Ned. Mann.* D. I. bl. 281. Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. I. bl. 115—117.

LEEUWSCHEN Jr. (Hendrik), dichter in het laatst der zeventiende en begin der achttiende eeuw, blijkens zijn gedicht op en voor de bruiloftsdichten van H. v. d. Gaete, Amsterd. 1707.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst der Ned. Dicht.* bl. 60.

LEFDAEL (Nys of Dionysius van) was stedelijk muntmeester te Utrecht, ten jare 1469. Hij vervaardigde »witgens ende doitgens."

Zie v. d. Chys, *de Munten der Bissch. van de Heerl. en de Stad Utr.* bl. 374.

LEFEBRE (Willaume). Zie FEBRE (Willaume le).

LEFEBVRE (N.) te Visé in de provincie Luik geboren, was een leerling van David in de schilderkunst, en een jongeling van groote verwachting. Hij vervaardigde o. a. het *Portret ten voeten uit van den koning der Nederlanden.* Hij stierf in 1826.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 165.

LEFEVRE (Mr. S.) »musicijn" te Amsterdam, door wien de muziek voor vele gezangen is gecomponeerd, tijdgenoot van Hooft en Vondel.

Zie A. J. *Zederymen,* Amst. 1658. Koning, *Gesch. van het Slot te Muiden,* bl. 132.

LEFÈVRE (Dominicus) werd te Gend geboren, legde zich op de beeldhouwkunde toe en vestigde zich te Parijs. Hij bloeide omtrent 1670. Te Marly vindt men twee zijner standbeelden, voorstellende *Mercurius* en *Pandora,* te Versailles een marmeren standbeeld van de *Getrouwheid* en van *Apollo* en *Diana.*

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 168.

LEFLERUS (Henricus) ook Cochlaeus genoemd, predikant te Nijmegen, werd met zijne ambtgenooten, Ger. Livius en Joh. Cortzius, in 1618 afgezet. Zij teekenden de akte van stilstand; herriepen, maar weken daarna van de Remonstranten ganschelijk af; teekenden de kanons der Nat. Synode, en werden weder predikanten bij de contra-remonstranten. Dit geschiedde bij een verdrag te Nijmegen, onder den naam van het *Nijmeegsche accoord* bekend, den 7den Maart 1623. Zij sleepten een groot deel der gemeente naar zich ter kerke bij de contra-remonstranten. De overigen hadden een' weerzin in dit verdrag, hetwelk bij de broederschap groote droefheid en verontwaardiging verwekte, te meer, nadat zulks ook door sommige Stichtsche predikanten en Meiling van Arnhem werd gevolgd.

Zie *Notulen ofte Aenm. op het afscheydt der Pred. van Nimweg. ghegeven by den E. Raedt derselver Stadt, op den 8e April 1618. Gedr. in 't jaer ons Heeren 1618. Chron. van Nijm. door J. Smetius en G. C. in de Betouw,* bl. 165. Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 5, 9, 10, 1003, 1010. Tideman, *Rem. Broed.* bl. 282. Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch. inzonderh. in Ned.* D. IV. bl. 131, 134.

LEGER (Antoine) werd in 1594 in de vallei van St. Martin in Piémont geboren, en stierf in 1661 als hoogleeraar in de godgeleerdheid en Oostersche talen te Genève. Hij volgde Cornelis Haga, gezant aan het hof van Constantinopel, als kapellaan, kwam in betrekking met Cyrillus Lucar en ontving van dezen, op zijn verzoek, zijne geloofsbelijdenis, welke hij meende dat veel overeenkomst had met die der Protestanten. Zijne briefwisseling over dit onderwerp wordt in de bibliotheek van Genève bewaard. Jean Aymon heeft er uittreksels van gegeven in zijne *Monuments de la relig. des Grecs.* Men heeft aan Antoine Leger te danken *Novum Testamentum idiomate Graeco litteralii et graeco vulgari ex versione Maximi Calliopolitani,* 1658. 2 d. 4o.

In het *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestant. Franç.,* Paris, 3me année, 1854, No. 5, 6 en 7, p. 353 et suivant, *Inventaire de documents inédits conservé en Hollande,* wordt vermeldt onder de stukken in het Rijks Archief te 's Hage: »un paquet de lettres d'Antoine Leger et A. Rivet, en in de noot aldaar: »Antoine Leger fut, pendant plusieurs années (1628—1636) chapelain de l'ambassadeur Hollandais Haga à Constantinople. Les lettres qu'il écrivait de cette ville à Rivet, sont fort intéressants, surtout par rapport à l'espèce de propagande Evangelique, qui se faisait alors au sein de l'Eglise Grecque, et qui recevait sa principale impulsion de la chapelle de l'ambassade Hollandaise. Une de ces lettres (2 Mai 1634) contient la dernière volonté du patriarche Cyrille, qui avait chargé Leger de la communiquer aux Eglises Protestantes. Cette pièce est en Italien. D'autres lettres d'Antoine Leger, mais en plus petit nombre, sont relatives aux persécutions des Eglises Vaudoises."

Zie *Biogr. Univ.*

LEGER (Jean) neef van den voorgemelde, zoon van Jacob Leger, syndicus der gemeente Fæt en consul-generaal in het dal St. Martino, en van Catharina Laurens, werd den 2den Februarij 1615 te Villa Secco geboren, studeerde

te Genève, waar hij den paltsgraaf van Tweebruggen, later koning van Zweden, Karel Gustaaf, met levensgevaar uit het water redde. Deze wilde hem met zich nemen op zijne reizen naar Frankrijk, waartoe hij wel neiging had, doch dat hem door Frederik Spanheim werd afgeraden. Na voleindigde studie keerde hij naar zijne vallei terug, werd in 1639 predikant te Pials en Rodoret, en volgde in 1643 zijn oom, die, ten gevolge der vervolgingen, naar Genève gevlugt was, als predikant van de kerk van St. Jan, toen de aanzienlijkste leeraarsplaats in het geheele Lucerner dal, op. Ten gevolge der vervolging van den markies van Pianezza in de dalen van Savoye, werd hij in 1655 door alle gemeenten als hunnen algemeenen gezant aan de Protestantsche mogendheden en vervolgens naar Pignerol gezonden. Toen het Hof van Turijn de daar getroffen overeenkomst schond en de dalbewoners geenzins in rust en naar hun overtuiging konden leven, werd Leger, die steeds in doodsgevaar verkeerde, in 1661 op nieuw naar verschillende Protestantsche hoven gezonden, om ze met den toestand der dalbewoners bekend te maken, 't geen het hof te Turijn zoo euvel nam, dat het gedurende zijne afwezigheid, al zijne te St. Jan gelegen goederen vernielde, zijn huis slechtte en in plaats er van een schandzuil van wit marmer liet oprigten. Nu keerde hij niet meer naar zijn vaderland terug, maar nam in 1663 het hem aangeboden beroep bij de Waalsche gemeente te Leijden aan, doch deed nog in hetzelfde jaar ten dienste van zijn vaderland, eene reis naar Parijs, en zond haar ook omtrent dien tijd de opbrengst eener aanzienlijke collecte, die hij voor haar in Holland had verzameld. In 1665 ondernam hij op nieuw eene reis naar Genève, en overleed in 1671 te Leyden.

Hij scheef:

Histoire générale des Eglises Evangeliques des Vallées de Piemont, ou Vaudoises. Divisée en deux livres, dont le Premier fait voir incontestablement quelle a esté de tous tems, tant leur Discipline, que surtout leur Doctrine, et de quelle manière elles l'ont si constamment conservés en une si grande pureté, dès que Dieu les a tirées des ténèbres du Paganisme jusques à présent, sans interruptions, et necessité de Reformation. Et le Second traite generalement de toutes les plus considerables persecutions qu'elles ont soufertes, pour la soûtenir, surtout dès que l'Inquisition à commencé à regner sur les Chrétiens, jusques à l'an 1664. *Par Jean Leger, Pasteur et Modérateur des Eglises des Vallées et depuis la violence de la Persecution, appellé à l'Eglise Walonne de Leyde. Le tout enrichi de tailles douces. A Leyde chez Jean le Carpentier,* fol. 1669. 2 vol. Schoon hier voor de oudere geschiedenis nog al critiek ontbreekt, is dit boek het hoofdwerk over de Waldenzen. Eene Hollandsche vertaling verscheen onder den titel: *Gedenkschrift aangaande de voorvallen der Evangelische kerken van de Valleijen van Piemont en andere Waldenzen, enz, door* J. Leger, Leyden, 1670. fol. De vertaling behelst echter slechts het eerste deel. Het tweede is niet gevolgd. Eene Hoogd. vertaling, door J. E. von Schweinitz bezorgd, verscheen te Breslau, 1750. 4o.

Leger's portret door Bloteling, vindt men voor het origineele werk meteen vierregelig fransch vers.

Zie Leger, *Hist. Génér.* p. 358. suiv. *Allgem. Gesch. der Wald- oder der Evang. Kirchen in den Thäl. von Piemont,* met eene voorr. van S. J. Baumgarten, Breslau, 1750. 4o. p. 275. Senebier, *Hist. Litt. de Gen.* T. II. p. 220. Baur, *Handwort.* Th. S. 113. *Biogr. Univ. Dict.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lex.* Th. II. S. 1239. Adelung und Rotermund, *Fortz. von Jöchers Lexik.* Th. III. S. 1493. Martinet, *Kerk. Gesch. der Wald.* 2e dr. bl. 4. Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch.* D. XVII. bl. 190, 125, 136. *Naaml. der Leijdsche Pred.* achter het Passieboekje (uitg. van Ds. Iterson.) *Nav.* D. V. bl. 73, 187, Bijbl. XCIV. *Cat.* van Voorst, T. I. p. 228. Arrenberg, *Naamr. van Boek.*

LEGI (Joannes) een Vlaamsch kunstenaar, door Nagler Jacob Legi genoemd, een neef van M. Johannes Rosa (Roos) te Genua, bij wien hij zich vestigde, en onder wiens leiding hij arbeidde. Zijne schilderijen met gedierten, bloem- en fruitstukken zijn zeer goed, doch schaars. Hij moet kort na Roos, omstreeks 1640, in jeugdigen leeftijd zijn overleden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 260.

LEGIER (Hopman). Toen Spinola in 1599 met 6 galeijen uit Spanje kwam, vertrokken de Algemeene Staten nevens den Raad van State, den 18den van Herfstmaand, naar Gorinchem, om met Zijne Doorluchtigheid, zoo over de bezetting der zeegaten, als andere gewigtige zaken persoonlijk te raadplegen. Ook werd het gat van Sluis met 9 schepen bezet. Een dezer schepen, onder hopman Legier, verdedigde zich twee uren lang tegen de vloot van Spinola, en deed ze met verlies van 250 man afdeinzen, terwijl het zelf maar twintig gekwetsten en dooden (onder de eerste was Legier zelf) verloor.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXVI. bl. 565. Reyd, *Ned. Oorl.* B. XVI. bl. 397. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 64. van Wijn op *Wagenaar,* D. IX. bl. 34. *Heldend. ter zee,* D. I. bl. 189.

LEGILLON (Jean François), zoon van Pierre Legillon, werd den 1sten September 1739 te Brugge geboren, verloor op zijn elfde jaar zijn vader en legde zich op de letteren en teekenkunst toe. Twintig jaren oud begaf hij zich naar Rouaan, waar hij zijne letterkundige studiën voortzette, en tevens het onderwijs genoot van J. B. Descamps, hoogleeraar aan de aldaar gevestigde akademie. Na aldaar tweemaal den eersten prijs behaald te hebben, belette hem de zwakheid zijner oogen zijn werk voort te zetten, reisde hij door Frankrijk en nam in 1769 te Marseille de teekenpen wederom op, begaf zich vervolgens naar Italië, legde zich ook op het olieverw schilderen toe, bezocht Zwitserland en vestigde zich te Parijs. Gelijk in Zwitserland, teekende hij in het bosch van Fontainebleau, waar hij woonde, de schilderachtige omstreken af en stoffeerde die met geiten, schapen en ander vee. Naar die schetsen vervaardigde hij vervolgens schilderijen, zoo natuurlijk van toon en zoo schoon geschilderd, dat hij niet alleen in 1780 met algemeene stemmen tot lid der akademie gekozen, maar ook tot schilder des konings benoemd werd. In hetzelfde jaar exposeerde hij de schilderijen op de tentoonstelling in de Louvre. Zij stelden met vee gestoffeerde landschappen voor, in den stijl van Berchem, die zeer werden toegejuicht. Eene plotselinge doch hevige ziekte sleepte hem den 28sten November 1797 naar het graf. De schilder Suvée zond zijne kunstnalatenschap naar zijne broeders en zusters, die ze onder elkander verdeelden. Onder deze kunstschat bevinden zich meer dan 1000 teekeningen naar de natuur, 37 schilderstukken op doek en zeer vele op papier.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 167.

LE GRAND, kolonel van het koninklijk corps de genie, directeur der fortificatiën, kommandant van het legioen van eer, ridder van de koninklijke en militaire orde van St. Louis en St. Henri de Saxe, schreef:

Relation de la surprise de Berg-op-Zoom, le 8 *et le* 9 *Mars* 1814, *avec un précis du blocus et des évènements qui l'ont amené,* 8o. avec pl. Paris, 1816, in het Ned. overgezet en uitgegeven, Breda, 1817. 8o.

Zie *Cat. der Milit. Acad.* bl. 94.

LEHMAN (Joh. Christ.) schreef:

Volmaakte nieuwe Bloemtuin in den Winter, of middelen om in dezelve bloemen te hebben als in den zomer, Amst. 1721.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 245.

LEHMAN (G. A.) een middelmatig kunstgraveur, die in de tweede helft der achttiende eeuw te Amsterdam leefde. Men vindt van hem het *Portret van Washington,* in profiel, gegraveerd naar de schilderij van Wrocht, 1791.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 961.

LEIDEKKER. Zie LEYDEKKER.

LEIDEN (Jan van.) Zie BEUKELSZ.

LEIDEN (Lucas van) of Leyden, een der voornaamste meesters uit de zestiende eeuw, werd in 1494 te Leiden geboren. Zijn vader, Huig Jacobsz., een middelmatig kunstenaar en Cornelis Engelbrechtsen of Engelbertz, gaven hem het eerste onderrigt in de schilderkunst, doch het was voornamelijk aan de hem ingeschapen en door de beschouwing en stipte navolging der natuur, dat hij zijne kunstbedrevenheid te danken had. Reeds in kinderlijken leeftijd was de zucht om te teekenen de eenigste hartstogt, die hem beheerschte. Naauwelijks was hij negen jaren oud, of hij gaf reeds eenige door hem gegraveerde prentjes van eigen inventie

in het licht, en drie jaren later gaf de heer van Lokhorst voor de historie van St. Hubrecht, zoo veel goudguldens als hij jaren telde. Op vijftienjarigen leeftijd sneed hij vele zijner schoonste platen, en toen hij zestien jaren oud was een *Ecce homo*, die aller bewondering wegdroeg. Zijn roem werd spoedig buiten 's lands verspreid en kwam ter ooren van den beroemden Albert Durer. Volgens sommigen zou deze hem te Leiden bezocht hebben, doch het blijkt uit A. Durer's *Dagverhaal van zijne Ned. Reizen*, Amst. 1780, dat die ontmoeting niet te Leiden, maar te Antwerpen in 1520, toen Lucas geen 33 maar 26 jaren oud was, plaats had. Lucas kreeg toen, volgens van Mander, lust in eene kunstreis door Zeeland en België te doen, en maakte als een bemiddeld man, goede sier. Hij gaf o. a. te Middelburg, Mechelen. Gent en Antwerpen een maaltijd, die wel 60 gulden kostte. Te Antwerpen was Albrecht Durer onder de gasten. »My heeft (teekende hij in zijn *Dagverhaal* op) te gast genood Meester Lucas, die in koper snydt, is een klein manneken, en van Leiden in Holland geboortig, die was te Antwerpen." Verder schreef hij (bl. 61) »Ik heb meester Lucas van Leiden met het stift geconterfeit," en op bl. 62, »Ik gaf voor Lucas geheel gestoken druk, van mijne kunst voor acht guldens." Het gevolg van dit uitstapje was dat Lucas ongesteld terugkeerde, en er in 1533 stierf.

»Het werk van Lucas van Leiden," schrijft Immerzeel, »moet worden gewaardeerd met het oog op zijnen tijd. Het koloriet ontbeert frischheid en waarheid; de plooijen der kleeding zijn stijf en scherp; de penseels-behandeling is net en uitvoerig, maar droog en pijnlijk. Zijn graveerwerk moge minder zuiver van teekening zijn dan dat van Albert Durer, maar Lucas bragt meer houding en wijking in zijne compositiën, waarvan ook zijn schilderwerk bewijs geeft." Zijne schilderijen zijn verspreid. In het Koninglijk Museum te 's Hage vindt men *De dochter van Herodes met het hoofd van Johannes den Dooper*, in dat van Amsterdam *het portret van Philips van Bourgondië*, op het stadhuis te Leiden *het laatste oordeel* met deuren, waarop Petrus en Paulus zijn voorgesteld, en waarvoor keizer Rudolph II zoo veel gouden dukaten bood, als er noodig waren om het te bedekken; in de vorstelijke galerijen te Weenen een *Ecce homo* en portret van *Maximiliaan I*, te Berlijn een *St. Hieronymus* en het *portret van Lucas* zelven, te Munchen eene *Onthoofding van Johannes*, eene *Besnijdenis van Christus*, eene *H. Maagd met het kind*, te Sleiswijk eene *Moedermaagd met het Christuskind*, in het kabinet van den prins van Lichtenstein te Weenen *de geboorte van Christus, St. Paulus en St. Antonius* enz., die allen vermeld worden in een belangrijk artikel, door J. P. Passavant in het *Kunstblatt*, 1841, No. 3 en volgg. geplaatst, en daaruit vertaald en overgenomen, in *Messager des Sciences histor.*, No. 841, p. 299, volgg., onder den titel van *Recherches sur l'ancienne école de Peinture Flamande, au XV et XVI siècle.* Het getal der door Lucas van Leiden, tusschen 1508 of vroeger en 1530 gegraveerde platen, beloopt 174. Hij was gewoon ze op prijs te houden, en te meer, wijl hij al de afdrukken, die niet volkomen naar zijn genoegen uitvielen, vernietigde. Dit is de oorzaak dat van vele derzelve slechts weinige afdrukken, en van een enkele zelfs b. v. van *l'Espiègle* of de *Uilenspiegel*, niet meer dan 4 of 5 afdrukken bestaan. Sandrart meldt dat Rembrandt, voor 14 fraaije afdrukken van de voornaamste prenten van Lucas van Leiden, *f* 1400 besteedde.

Zeer uitvoerig handelt Kramm over de prentkunst van Lucas, en ook over zijne boekprenten. Zoo vindt men houtsneden van hem in *Die Chronycke van Holland, Zeeland ende Westvriesland, beghinnende van Adams tiden tot de geboorte ons Heeren Jhesu, voertgaende tot den jare* 1517. *Gheprent tot Antwerpen, bi mi Jan van Doesborch*, 1520. fol., waarvan de eerste druk verscheen te *Leyden bi Jan Seversz., den XVIII dach in Oestmaent*, Anno 1517. fol., voorts voor het *Boexken om die Aflaten te Jheruzalem te verdienen, oft men selver daer gheweest waer, opghestelt door een devoet priester, gheheeten Bethleem*, Delft, Cornelis Hendricz., 1520. kl. 8o.

Zie verder behalve van Mander, Houbraken, Weijerman, Dr. George Rathgeber, *Annalen der Niederl. Mahler. Formschneider und Kupferstecherk.* S. 209, 226, 439; Hoogstraten, Kok, Halma, *Biogr. Univ.*; de Pilles, *Lev. der Schild.* bl. Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Sch.* D. II. bl. 171; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Sch.* D. IV. bl. 970; *Cat.* L. Metayer, Amst. 1799. bl. 199; *Cat.* Ploos van Amstel, D. I. bl. 312, *Cat.* van Hullthem, No. 28325; Orlers, *Beschr. van Leid.* van Mieris, *Beschr. van Leid.* D. I. bl. 29; D. II. bl. 370; Chabert et Tranquinet, *Galerie des Peintr.* Paris, 1822.

LEIDEN (Philips van) of Leyden, in de veertiende eeuw te Leiden, welligt uit het aanzienlijk geslacht van dien naam, geboren. Hij legde zich in zijne jeugd vooral op het kanonieke regt toe, gaf onderwijs in die wetenschap aan de universiteit te Orleans, en werd in 1369 tot hoogleeraar te Parijs beroepen. Naderhand eene kanunnikplaats in de kerk van Maria van Condé bekomen hebbende, keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hem Willem van Beijeren, de vijfde van dien naam, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, tot zijn raadsheer verkoos. In 1373 werd hij vicaris-generaal van Arnout van Hoorn, bisschop van Utrecht. Albert van Beijeren zond hem naar Avignon, aan paus Gregorius XI, die hem een kanunnikplaats in de kerk van Utrecht schonk. Hij stierf aldaar den 8sten Junij 1380, doch werd in zijne geboortestad in de St. Pancras- of Hooglandsche kerk begraven. In 1372 had hij aldaar twee vicaryen gesticht. De schriften van Philippus van Leiden zijn, voor zoo ver bekend is, voor de eerste maal in 1618 gedrukt. Wegens het klein getal afdrukken, deelde een Amsterdamsch regent het zijne mede aan eenen boekverkooper, die in 1701 eene nieuwe uitgaaf er van bezorgde, onder den titel van *Philippi de Leidis tractatus Juridico-politici.* De verhandelingen zijn vier in getal. Zeer vermaard is de eerste, *De Respublicae cura et sorte Principatus.* De tweede behelst eene opgave van de onderwerpen en grondregelen in de eerste verhandeling overwogen. De derde voert tot titel: *De formis et semitis Reipublicae utilius et facilius gubernandae* en de vierde *De modo et regula rei familiaris facilius gubernandae.* Nog vond ik aangeteekend, dat hij zijn huis in de Papenstraat te 's Hage had; dat hij de jongste was van 15 kinderen, waarvan 6 jong gestorven waren, en »dat God zijne ouders de genade gedaan had, dat zij negen kinderen, 6 zonen en 3 dochters, in hun leven van genoegzamen goederen hadden kunnen voorzien."

Zie de Riemer, *Beschr. van 's Hage*, bl. 74; S. van Leeuwen, *Hist. van Rijnl.* Matthaei, *Fund. et Fat Eccl. Traj.* p. 8; Dez. *Anal. vet aevi*, T. VI. p. 5; Dez. *Praesat ad Joh. à Leidis, Annal. Egmund, atque diplom. Wilhelmi Bavari; De Cura reipubl.* p. 301, 302; *Holl. Cons.* D. IV. 67, p. 123; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. p. 1037; *Journ. des Sav.* p. XXXVI; Kok, *Vad. Woord.* D. XX. bl. 79; *Bat. Sacra*, T. I. p. 278; Glasius, *Ned. Kerkgesch. voor de Herv.* D. II. bl. 881; *Godg. Ned.* o. h. w.

LEIDEN (Adriaan van), afstammeling van het vermaarde Leidsche geslacht van dien naam, welks stamvader Gerart, in 1266 leefde, zoon van Dirk van Leiden, die in 1514 te Jeruzalem was, en later secretaris van Utrecht werd, en van Maria Blois van Treslong, raad in de vroedschap, tevens pensionaris van Delft, stond in blakende gunst bij Karel V. In 1555 werd hij wegens Holland afgevaardigd naar Brussel, om tegenwoordig te zijn bij de plegtige overdragt der Nederlanden aan Philips II. Op den laatsten October 1557 maakte hij zijn uiterste wil, ten overstaan van zijne twee behuwdbroeders, Pieter van Dekama, ridder en 's konings gewonen raad, en Boudewijn van Loo, insgelijks raad en rentmeester-generaal van Friesland. Hij overleed 27 November 1562, bij zijne huisvrouw, Maria van Loo, dochter van Gerrit van Loo, rentmeester-generaal van keizer Karel V over Friesland, nalatende een zoon Dirk, die, vermits zijn oom en voogd Arend van Leiden, de hofstad van *Leeuwen*, van zijnen oudoom Nicolaas Adriaansz. van Leiden van Leeuwen, voor hem gekocht had, in Mei 1566 den toenaam van Leeuwen, insgelijks aannam.

Zie Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 84.

LEIDEN (Arent van), zoon van Dirk van Leiden, secretaris van Delft, en van Maria Blois van Treslong. Hij was burgemeester van Utrecht, en een der onderteekenaren der Unie van Utrecht in 1678.

Zie Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 83.

LEIDEN (Dirk van). Zie LEEUWEN (Dirk van) van Leiden.

LEIDEN (Pieter van), zoon van Dirk van Leiden

van Leeuwen en Alida Paats, heer van Vlaardingen, Vlaardinger-ambacht, Babberspolder, Middelburg, Nieuwenhoorn, Nieuwegoten, Nieuwlandt, werd den 25sten October 1666 te Leiden geboren, was veertig en meermalen burgemeester der stad, afgevaardigde in het collegie ter admiraliteit te Amsterdam, hoogheemraad van Rijnland en van den lande van Putten. Hij huwde Alida van Ruitenburg, dochter van Jan van Ruitenburg; heere van Vlaardingen en Vlaardinger ambacht, afgevaardigde in het collegie ter admiraliteit in het Noorderkwartier, hoogheemraad in Delfsland, bij wien hij 9 kinderen naliet.

Zie Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 87.

LEIDEN (Lodewijk van), broeder van den voorgaande, werd in 1668 te Leiden geboren, klom tot den rang van kapitein ter zee, in dienst dezer lande, op, en kwam in 1697, door het verongelukken van zijn schip, in een zwaren storm, tegen het eiland Ameland, om.

Zie Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 86.

LEIDEN (Florens van) of Leidanus, een minnebroeder schreef:

Historia novorum in Germania Inferiori sui Ordines Martyrum Ingolsladii, 1582.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 278.

LEIDIS (Joh. à) of Jan Gerbrandsz. van Leyden, aldus naar zijne geboorteplaats genoemd, was karmeliter monnik en later prior van het klooster zijner orde te Haarlem, waar hij in 1564 overleed. Meer is van zijn leven niet te melden, meer van zijne werken, vooral van zijne geschiedkundige. In zijn *Chronicon Comitum Hollandiae et Episcoporum Ultrajectensium*, het eerst door Sweertius, Francof. 1620. fol. onder den titel van *Rerum Belgicarum Scriptores* uitgegeven, behandelt hij de geschiedenis van Holland en Utrecht van de vroegste tijden af tot den jare 1417, of tot het einde der regering van graaf Willem VI. Hij vervaardigde hoogstwaarschijnlijk in zijne jeugd een opstel, verwierp het later als onvolkomen en werkte het in het laatst der vijftiende eeuw geheel om. Dit vroegere opstel hebben de opstellers der *Tielsche Kronijk* voor 1455 en van het *Magnum Chronicon Belgicum*, in 1474 opgesteld, gekend en aangehaald.

In zijn latere kronijk maakte hij veelal, soms woordelijk gebruik van Vincentius de Beauvais, Bartholomeus den Engelsman, het *Oude Goudsche Kronykje* en van Joannes de Beka, gelijk de schrijver der *Devisie Chronyk* en Wouter van Goudhoeven, wederom die van onzen schrijver gebruikt hebben.

Dousa beschuldigt hem, en te regt, dat zijn eerste boek bijna geheel met fabelen is gevuld, doch deze fabelen behoorden toen tot de geschiedenis. In de overige boeken is hij zeer belangrijk, vermeldt bijzonderheden, die elders niet voorkomen en mag voor de geschiedenis van Holland van 1355 tot 1417, voor de rijkste en beste bron geacht worden. Zulks erkende Adrianus Kluit, terwijl van Wijn vermeldt, hoe Jan Gerbrandsz door dit werk ook buiten 's lands de roem van geleerdheid en oordeelkunde verwierf. In het *Archif der Gesellschaft fur altere deutsche Geschichtkunde zur Beforderung einer Gesammt ausgabe des Mittelalters, herausgegeben von G. H. Pertz, X. B. 4. H.* Hannover, 1851, vindt men onder de handschriften der Universiteits Bibliotheek te Praag, D. VII. f. 6. Arch. IX. 170, een handschrift van die chronijk vermeldt. Ten minste vroeger was er ook een handschrift van in de stedelijke bibliotheek te Alkmaar, blijkens eene resolutie der Staten van Utrecht van 9 Sept. 1527.

Zijn *Chron. Egmundanum sive Annales regalium Abbatum Egmundensium* is eerst door den hoogleeraar A. Matthaeus, *adjectis observationibus*, afzonderlijk (Lugd. Bat. 1692. 4o.) in het licht gegeven, en later door K. van Herk en G. Kempher, in het Nederduitsch overgebragt.

Hij vervaardigde het uit echte, waarschijnlijk in het archief van Egmond berustende stukken, op verzoek van den abt van Egmond, Nicolaas van Adrichem, en loopt van den H. Adelbert, stichter van de Egmondsche kerk, tot het jaar 1524. De drie laatste hoofdstukken zijn, schoon Matthaeus zulks om de gelijkvormigheid van stijl betwijfelde, door eene latere hand opgesteld, wijl à Leidis in 1504 overleed. Het geheele werk, schrijft de Wind, is over de geschiedenis der beroemdste en oudste abdij van Holland, en daardoor voor die van het gewest zelve van groot belang, vooral om de naauwkeurigheid, waarmede het bewerkt is, en de echte stukken, waarop het berust, dewelke gedeeltelijk er zijn ingelascht." In de *Anal. Vet. et medii aevi* van den hoogleeraar Matthaeus, T. I. P. II. p. 507—740, (1698) vindt men een derde kronijk van zijn pen, namelijk die van de heeren van Brederode, die hij, met behulp van het archief van van Brederode, op verzoek van Jolande van Brederode, schreef.

Hij begint, om de oudheid van het geslacht aan te toonen, met Adam, en al wat hij vóór de dertiende eeuw schreef is opgesierd en valsch. Hoe meer hij echter zijn leeftijd nadert, hoe belangrijker zijn werk wordt, en hoogst belangrijk zijn zijne mededeelingen nopens Reinoud van Brederode en zijne bastaard Walraven.

Behalve deze historische schriften heeft onze schrijver nog verscheidene godgeleerde werken nagelaten, met wier vermelding wij dit artikel eindigen. Zij zijn:

Postilla Quadragesimalis.
De passione Domini.
Sermones de tempore et de Sanctis, aestivales et hyemales.
De festis Deiparae.
De B. Virginis doloribus.
Liber exemplorum B. Mariae.
Collationes Sanctorum.

Zie Trettemius, *Hist. ord. Carmel.*; Sweertii, *Ath. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 646; Fabricii, *Bibl. Med. et infim. lat.* Lib. VII. p. 133, voor en achter de *Holl. Annales* van Dousa; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 211; Meursii, *Ath. Bat.* c. 24; Kluit, *Hist. Crit.* T. I. p. 2, p. 93; Vossius, *de Hist. Lat.* p. 578, Pars, *Index Bat.* p. 90; *Bibl. Univ.* T. XXIII. p. 145; Orlers, *Beschr. van Leijden*, D. I. bl. 358; van Wijn, *Huisz. Leven*, D. II. St. I. bl. 16; de Wind, *Bibl. van Nedrl. Gesch.* bl. 98 volgg. Dez. *Verh. over den invloed der Dichtk. op de Gesch.* bl. 100—111; *Kron. van het Hist. Gen.* D. II. bl. 211, D. VII. bl 341, 342, D. VIII. bl. 152; *Nav.* 1854. bl. 17, voorts Kok, Nieuwenhuis, Saxe, Siegenbeek, van Kampen en andere Schrijvers op onze letterk. Rabus, *Boekz. van Eur.* voor Nov. en Dec. 1698, bl. 409.

LEYCESTER. Zie DUDLEY.

LEIN (Johannes Josephus de) ook Delin of De Lin, historie- en portretschilder. In de kerk van den H. Borromeus te Antwerpen, is eene schilderij, voorstellende *Simeon op den tempel*, geschilderd door De Lin. Onder een door H. Roosing gesneden portret van Ds. J. W. Bussing, 1796. 8o. leest men, *De Lein Pinx.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 331.

LEININGEN (Ewich Ludwig, graaf van) kolonel in staatsche dienst, kantte zich in 1746 tegen de overgaaf van Namen aan.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 598, *Bijv. en Verb.* bl. 30.

LEJEUNE (Pierre François) werd den 10den Maart 1727 te Brussel geboren, werd aldaar voor de kunst opgeleid, begaf zich naar Italië en bleef 12 jaren te Rome, vestigde zich vervolgens te Stuttgard, en werd in 1753 eerste beeldhouwer van den regerenden hertog van Wurtemberg. In 1778 kwam hij te Brussel terug, waar hij overleed. Van zijn beeldhouwwerk vindt men in de kerk van St. Louis te Rome, het *Praalgraf van den kardinaal de la Tremouille*, in de Franciscanerkerk te Monte-Lupo, vier standbeelden, voorstellende de *Roomsch-katholijke Kerk*, *het Geloof*, *de Hoop*, en *de Liefdadigheid*, in het paleis van den hertog Lante, de marmeren borstbeelden van den kardinaal Lante en van Benedictus XIV; een marmeren *Standbeeld van den Hertog van Wurtemberg*, en de standbeelden van *Hercules* en *Minerva* in het koninglijk paleis te Stutgard, en marmeren standbeelden van *Apollo*, de *Stilzwijgendheid* en de *Overpeinzing* in het koninglijke kasteel nabij Stutgard; twee marmeren standbeelden, eene *Najade* en een *Jonge Bacchus*, te Rotenheim, en te Secharis, vier standbeelden, *Adonis*, *Meleager* en *Twee Nimfen* met de attributen der jagt.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 167.

LEGER (de Abt St.). De heer van Hulthem bezat een ms. getiteld: *Collection de lettres autographes addressées à l'abbé de St. Leger, par les Bollandistes, Ghesquière et Bye, par J. J. Reiske, Suyskens, Meerman, van Leyden, P. Affo, Alban Butler, Gjörwell, Robinet de Chateaugiron, l'abbé de Carpillet, Caulet, évêque de Grenoble, et par un grand nombre d'autres savants français et étrangers*, 4o.

Zie *Cat. de la Bibl. de M. v. Hulthem*, ms. p. 234.

LE JEUNE (J. F.). In de *Bibl. de Mr. van Hulthem* vindt men onder No. 720, 721, *Journal de la manière dont s'est comporté J. Fr. Le Jeune, maitre sellier et carossier en cette ville de Bruxelles, choisi doyen, le* 25 *May* 1717 etc. in 4o.

LEK (Jonkvrouw DE), dochter van den heer van Oosterhout, werd in 1392, ter oorzake van den doodslag van Aleid van Poelgeest, balling verklaard.

Zie Mieris, *Charterb.* D. III. bl. 552; van Wijn, *Nalez.* op Wagenaar, D. I. bl. 186.

LEKKERBEETJE. Zie ABRAHAM (GERARD) LEKSMOND.

LELIE (ADRIAAN DE), werd den 19den Mei 1755 te Tilburg geboren, en begaf zich, na zich in de teekenkunst geoefend te hebben, met Cornelis van Spaendonck naar Antwerpen, waar hij onderwijs kreeg van den behangsel- en sieraadschilder Peeters, en later van de Quertemont, en tevens op de Stads-Akademie zich op de bouw- en doorzigtkunde toelegde. Vervolgens begaf hij zich naar Dusseldorp, en copiëerde in de kunstgallerij aldaar, bijna alle portretten van Rubens en van Dijk, en eenige historiestukken van Nederlandsche en Italiaansche meesters. Te Dusseldorp leerde hij den beroemden Petrus Camper kennen, op wiens raad hij zich te Amsterdam vestigde, waar hij, schoon hij steeds de voorkeur aan bouwhuizen uit den burgerlijken stand (tableaux de genre) gaf, zich met het vervaardigen van familie-stukken en portretten bezig hield. »Rijkdom, geestigheid en verscheidenheid van ordonnantie, vereenigt in zijne belangrijke tafereelen zich met een breed en meesterlijk penseel." Hij stierf den 30sten November 1820, na nog kort voor zijn dood een altaarstuk voor eene der Roomsch-katholijke kerken te Amsterdam vervaardigd te hebben. Zijn kunst is in verschillende kabinetten verspreid. In het gebouw *Felix Meritis* vindt men o. a. de *Teeken-Academie dier Maatschappij*, waarin de sprekend getroffen portretten van verscheidene bekende personen voorkomen. Op de verkoopingen van Muller, van der Pot, Cremer en Goll van Frankenstein, golden zijne schilderijen van 300 tot 500 gulden en hooger.

Hij was lid der 4de klasse van het Kon. Ned. Instituut. Zijn portret vindt men bij Immerzeel.

Zie *Verslag van de Vierde Openb. Verg. der 4e kl. in het Kon. Ned. Inst.* bl. 39; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 168.

LELIE (JAN ADRIAAN ANTONIE DE), zoon van den bovengemelde, werd in 1788 te Amsterdam geboren, genoot het onderwijs van zijnen vader en van den teekenmeester de Haan. Hij behaalde vele eereprijzen bij de Maatschappij *Felix Meritis* en alle bij de Stads Teeken-Akademie. Hij hield zich eenigen tijd bezig met het geven van lessen, doch legde zich vooral toe op het restaureren van schilderijen, waarin hij het tot eene buitengewone hoogte bragt. Ook dreef hij kunsthandel. In het kabinet van den heer Brentano, waren een *Fruitstukje* en een *Musicerend Gezelschap*, zijne eerste schilderijen. Hij stierf te Amsterdam den 25sten April 1845. Zijne nagelaten kunst werd den 29sten Julij van dat jaar in het huis met de Hoofden verkocht. De Lelie was sedert 1820 lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam.

Zie *Kunst-Spieg.* 1844–45, bl. 252. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 168. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 961.

LELIËNBERG (C.) leefde in de zeventiende eeuw te 's Hage, was in 1656 een der zeven en veertig kunstenaren, die aldaar eene nieuwe kamer van Pictura oprigtten. Hij leefde nog in 1663. Hij schilderde vogels, jagthuizen enz., in de manier van J. B. Weeninx. Kramm zag in het Koninglijk Museum te Berlijn eene schilderij, door hem in 1625 vervaardigd, voorstellende: *Twee snippen, drie kleine vogels, kweeappelen en uijen op eene tafel, met een paar artichokken en een doode vogel in een nabijstaanden emmer.* Zijn monogram was een L, waaraan aan de stok, eene kleine C is gehecht, en onder Duitsche letters.

Zie Immerzeel, *Lev en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 168. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* L. IV. bl. 963.

LE LEU DE WILHEM (DAVID) werd in 1588 te Hamburg uit een oud en aanzienlijk geslacht geboren, doch bragt hier te lande een aanmerkelijk gedeelte van zijn leven door, en eindigde er zijne dagen. Na de gronden der taalkennis te Staden en Hanau gelegd te hebben, bezocht hij eerst de hoogeschool te Franeker en vervolgens die te Leiden, waar hij zich op de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid toelegde, doch zich vooral aan de beoefening der Oostersche talen wijdde. Met de noodige kennis der laatsten toegerust, ondernam hij eene reis naar het Oosten, en vertoefde een geruimen tijd te Jeruzalem, Alexandrië en Caïro, middelerwijl briefwisseling houdende met den vermaarden Griekschen patriarch Cyrillus Lascaris. Na zijne wederkomst uit de morgenlanden, vertoefde hij eenigen tijd te Amsterdam, waar hij een broeder had, Paulus genoemd. Doch zoo groot was zijn reislust, dat hij in 1625 andermaal een togt naar het Oosten ondernam. Op deze reis verzamelde hij een kostbaren schat van vreemde zeldzaamheden. Hij oefende zich daarenboven verder in de kennis der Perzische en Arabische talen. Na dezen togt volbragt te hebben, koos hij zijn vast verblijf in Holland. Prins Frederik Hendrik koos hem tot een zijner raden, daarenboven kreeg hij, als gewoon raad, zitting in het hof van Brabant. Hij had een werkzaam aandeel op de verkiezing van Frederik Hendrik in 1640 tot stadhouder van Groningen en op den in 1648 en 1649 door 't huis van Oranje te verleenen onderstand aan Karel II tot zijne ontworpene landing in Schotland. Onder het waarnemen dezer bedieningen, verpoosde hij zijnen geest met briefwisseling met geleerde buitenlanders. Hij overleed in 1658. Verscheidene Egyptische zeldzaamheden, op zijne reizen verzameld, en vervolgens aan de hoogeschool te Leiden geschonken, werden vroeger in de ontleedkamer en thans in het Museum van Oudheden bewaard. Hij huwde Constantia, zuster van den beroemden Constantijn Huygens.

Zie Bayle, *Dict. Hist. et Crit.* o. h. w. Kok, *Vad. Woord.* o. h. w. Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoog.* D. II. bl. 98. Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange Nassau*, 2e Serie, T. III en IV.

LE LEU VAN WILHEM (Mr. PAULUS SEBASTIAAN), heer van Besoyen, burgemeester van Rotterdam, dijkgraaf en baillin van Schieland, werd den 6den van Hooimaand 1788, tot curator der Leidsche Hoogeschool benoemd en stierf den 23 October 1759.

Zie te Water, *Narratio.* bl 183; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoog.* D. II bl. 22.

LE LONGE. Zie LONGE (ROBERT LA).

LELY (GERARDUS VAN DER), werd in 1668 advokaat bij het geregtshof van Friesland; hij beoefende de Latijnsche poëzy, blijkens een gedicht vóór de *Camoenae Juvenales* van E. Baders, Leov. 1678, in de uitgave zijner *Poemata*, van 1687 en 1702 daarachter geplaatst. Volgens de *Ms. Naamrol der Advokaten* overleed hij in 1728.

LELY (Luitenant-generaal) was een der verdedigers van Bergen-op-Zoom tegen de Franschen in 1747. Hij had in die vesting den 16den September van dat jaar de dienst, toen zij overrompeld werd. Reeds waren de Franschen bezig de poort van het Markgravenhof open te schieten, toen de prins van Hessen-Philipsthall en hij, met de troepen, welke zij verzamelen konden, verschenen, en de aanvallers terugdrongen naar de markt.

Zie Folkers, *Dagverh. der Beleg. van Bergen-op-Zoom*, 16 Sept. 1747; *Eur. Merc.* Sept. 1747. bl. 125–156; van Wijn op Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 68; *Journ. du Siège de Berg-op-Zoom, en* 1747, *redigé par un Lieutenant Colonel, Ingenieur Volontaire de l'armée des assièg.* p. 134; Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 648.

LELY (LUCAS FOPSZ.) van Hoorn, leefde in de zeventiende eeuw, en was als schoonschrijver beroemd.

Zie Abbing, *Gesch. der Stad Hoorn*, D. II. B. bl. 78; Col-

lot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetensch.* D. I. bl. 123, 125; Schotel, *Letter- en Oudheidk. Avondst.* bl. 79.

LELY een kunstenaar, die in de eerste helft der achttiende eeuw, waarschijnlijk te Delft bloeide. Hij teekende stadsgezigten, vooral op Delft, en diergelijke onderwerpen.

Zie *Cat. van den Atlas der Vereen. Ned. Prov. enz. in* 82 *deel. vers. door Mr. M. B. van Nidek*, Amst. 1743. bl. 21; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 962.

LELY (PIETER VAN DER). Zie FAES (PIETER VAN DER).

LELY (C.) schreef:

Lykpredikatie op Ds. J. Schotvanger.

Zie Mourik en Noordbeek, *Naamrol van godgel. Schrijv.*

LELYVELD (FRANS VAN Wz.), van beroep koopman en lakenfabriekant te Leiden, in 1740 geboren, was een man van een juist en welwikkend oordeel, bezield door een geest van orde, naauwkeurigheid en netheid, voortreffelijk van verstand en uitnemend van hart, een onzer uitmuntendste beoefenaars der Hollandsche taal- en letterkunde, van welke hij vele uitstekende proeven, zoo in druk als in handschrift, heeft nagelaten. Hij was ook een der grondleggers en oprigters van de Maatschappij van Ned. Letterk., en bezorgde als secretaris het 4de, 5de en 6de deel harer werken, in 1778, 1781 en 1783 en schreef daartoe de voorredenen. Ook was hij een ijverig voorstander en medewerker van den in zijnen leeftijd opgerigten Oeconomischen tak, waaruit naderhand de tegenwoordige Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid is ontstaan. Behalve de hier onder vermelde werken gaf hij *Berigten en Prijsvragen over het storten van olij, traan, teer en andere drijvende stoffen en Zeegevaren*, Leiden, 1775. 8o. Ook in het Fransch overgezet *(Essai sur les moyens de diminuer les dangers de la mer, par l'effusion de l'huile, du goudron*, etc. Amst. 1776. 8o. over welk onderwerp hij in pennestrijd geraakte met J. le Francq van Berkhey, een pennestrijd, die in onze dagen hernieuwd is. Hij overleed den 8 van Lentemaand 1785 in den bloei zijns levens.

Hij gaf in het licht:

B. Huydecoper, *Proeve van Taal- en Dichtkunde, in vrijmoedige aanmerkingen op Vondels Herscheppingen van Ovidius*, (Amst. 1730); 2de uitg. *door F. van Lelyveld met bijv. van den schrijver en aant. van den uitgever*, Leid. 1782—91. 4de dr. 8o. Zij werden eerst na 's mans dood voltooid door N. Hinlopen. Ook schreef hij taalkundige verhandelingen en aanmerkingen in *Tael- en Dichtkundige Bijdragen*, 1759—1762, 2 d. 8o. in de *Bijdragen tot opbouw der Vaderl. Letterkunde* en in de *Proeve van Oudheid-, Tael- en Dichtkunde, door het Genootschap Dulces ante omnia Musae.*

De bibliotheek der Maatschappij van Letterkunde te Leiden bezit van hem in handschr.

Magazijn van Woorden, 521 bl. langw. fol.

Ligger van aanteekeningen over de Nederl. Taalkunde, tot eigen gebruik weleer vervaardigd, 574 bl. 4o.

Taalkundige Aanmerkingen over de Letters A en B meest vreemde en bastaardwoorden, 17 bl. fol.

Excerpten uit: De Gramschap in dry boecken enz. door P. Levinus de Meyer, Lovan. 1725. 8o. 8 bl. langw. fol.

Taalkundige Excerpten uit J. Cats Zinne- en Minnebeelden, Selfstryt, vooral uit syn Houwelyk naar de uitg. 1726. fol. 60 bl. 4o.

Zeemans Woordenboek op losse repen gesneden en opgeplakt, over de Letters A—E, K—O en U—Z.

Ontwerp van eene Verhandeling over de taal-richtigheid der Nederl. Dordsche Bijbelvertaling, voor Minima crescunt, 1762. 5 bl. 4o.

Aanmerkingen op de Dichtlievende Verlustingen van B. de Bosch, met bijv. van de Bosch zelven, 28 bl. 4o.

Uittreksel eener Redev. van H. G. Oosterdijk over P. C. Hooft, als Hervormer der Ned. Taal (betreffende den oudsten toestand onzer Taal, derzelver daarop gevolgde verbastering door vreemden invloed en gedeeltelijke herstelling in haren oorspronkelijken zuiverheid door toedoen vooral van Hooft en Vondel.)

Over L. ten Kate Hz., volgens C. Ploos van Amstel, Voorrede voor den Cat. der Schilderijen, Teekeningen en Prenten van Ant. Rutgers Antz. Amst. 1778. 3 bl. fol.

Kilianus auctus, seu Dictionarium Teutonico-Latino-Gallicum, etc., doorschoten en met eigenhandige Aanteekeningen, langw. 4o.

J. van Vondel, Palamedes, Amst. 1652, *met papier doorschoten en vele eigenhandige Aanteekeningen van Z. H. Alewijn en F. van Lelyveld*, 4o. Gemeenschappelijk ter uitgave bewerkt door de leden van het Genootschap *Minima crescunt*, volgens de geschrevene *Hand. der* 61 *en* 62 *Zitting*, 13 Febr. en 15 Mei 1761.

Eigenhandige brief en mededeelingen van verschillenden, meest taalkundigen aard aan F. van Lelyveld, door Z. H. Alewijn, voor de uitgave van Huydecopers Proeve en ten deele daarin gebruikt, 4o. 10 bl.

Zie J. de Kruyff, Slot der voorrede van het 7e deel der *Werk. van de Maatsch. van Ned. Letterk.* in 1788, nadat in hare bijzondere handelingen, alleen voor de leden gedrukt, reeds kort voor zijn verscheiden hem eene vereerende hulde was toegebragt; A. Ypey, *Gesch. der Ned. Tale*, D. I. bl. 547; M. Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Lett.* bl. 325. 327; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* Collot d'Escury, *Holl. Roem*; Schotel, *Comment. de merit. B. Huydecoperi*; v. d. Aa, *Biogr. Woord.* o. h. w. Huydecoper, *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 61, 64, 67, 70, 82, 90, 93, 149.

LELYVELD (B. P. VAN) schreef:

Dissertatio Juridica de jure Albinagii (vulgo Droit d'Aubaine,) Traj. ad Rhen. 1766.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. II. bl. 566.

LELYVELD (PIETER JOHANNIS VAN ABZ.) werd den 9den December 17.. te Leiden geboren, studeerde te Utrecht, hoorde aldaar Wesseling en Saxe over de algemeene geschiedenis en de oude letteren, Sebaldus Rau over de Oostersche, inzonderheid de Hebreeuwsche talen en oudheden en van Bonnet en Vos over de godgeleerdheid, natuurlijke en geopenbaarde, leerstellige en zedekundige. Hij wenschte zich aan de predikdienst te wijden, doch op verzoek van zijn vader legde hij zich op de regtsgeleerdheid toe, in welke hij zich, na het verdedigen eener *Dissertatio philologica-juridica de origine monetae* (Ultraj. 1770,) tot doctor werd bevorderd. In 1788 werd hij door den Stadhouder tot raad in de vroedschap te Haarlem aangesteld, driemaal bekleedde hij het ambt van schepen, tot hij in 1795 met meer andere voorstanders der stadhouderlijke regering van zijn post ontzet, het vaderland verliet en zich met ter woon te Emmerik op Pruissisch grondgebied begaf. Daar, buiten alle openlijke bediening, vatte hij zijn vroeger voornemen op, om in de godgeleerdheid te doctoreren, en trad hij, ten dien einde, in onderhandeling met de faculteit en ook de hoogeschool te Duisburg. Wat de voor hem, vooral uit hoofde van verschil in godsdienstige begrippen, teleurstellende uitkomst van dit zijn streven is geweest, heeft hij opentlijk bekend gemaakt in zijn *Commercium epistolicum designati Theol. Doctor cum ordine Theol. Duisburg.* etc. Traj. ad Rhen. 1803, waarbij tevens als akademisch *Specimen* eene verklaringsproeve van *Genesis XLIX:* 18 gevoegd is. In 1807 keerde hij naar het vaderland terug, en zette hij zich met zijn gezin te Leiden neder, waar hij zich met het beoefenen der Latijnsche dichtkunst, ook met die der godgeleerdheid bezighield. Hij overleed aldaar den 21sten November 1819. Hij was lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap.

Hij schreef, behalve eenige stukjes in de *Opuscula Societatis Tendimus ad idem* en *Tandem fit Surculus Arbor*, een Latijnsch dichtstuk, getiteld:

Franco Gallus exsule Guilielmo V, potstremo Gubernatore receptus, regnante Guilielmo I rejectus, Divinarum virtutum insecus, index et testis, leviter adumbratus, Lugd. Bat. 1816. 4o.

Iets over de liefde en Jezus Wijsheid, naar aanleiding van Matth. V: 44.

Mengelingen voor 't verstand en 't hart, Utr. 1806.

Taconis Abr. Sypkes, J. U. D. (P. J. van Lelyveld) Epanorthotica Epistola ad celeb. Antec. Jo. Melch. Kemperum, de aetatis nostrae fatis cet. disputantem; acc. Anonymi sermo etc., Gron., Utr., Amst. et passim, (Lugd. Bat. 1816. 8o

Jkvr. W. E. V. A. P. (P. J. van Lelyveld) Verlossings danklied, bij geleg. van den plegtigen 18 *Januarij* 1814, Utr. 1814. 8o.

Zie de genoemde *Mengel.*; Nieuwenhuis, *Woord. van Kunst. en Wetensch.* o. h. w. *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.*

LELYVELD (T. B. VAN), zoon van den voorgaande, in 1794 te Leiden geboren, bloeide in den aanvang dezer eeuw en is dichter van:

Eerbiedige Welkomstgroet aan Mevr. de Groot-Vorstinne Anna Paulowna, Princ. van Oranje, bij Hoogstdezz. komst in de Ned. Leid. 1816. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 289.

LEM. Volgens de Sage een zoon van den door de Slaven op den nieuwgestichten burg te Leiden, geplaatsten burggraaf of kastelein, volgens sommigen later koning der Wilten, volgens anderen hertog van West-Friesland, dat is Noordholland. Deze Lem had een zoon Dibbald, eerste koning van West-friesland, doch leenman van Richold, koning van Friesland. Deze Dibbald huwde met eene reuzin, die hem een zoon schonk, ook Lem genoemd, die, ridder geworden, naar men zegt, de stad Haarlem, die hij naar zich zelven *Heer Lems Stad* noemde, stichtte.

Zie, behalve Ampzing, Scriverius, Oudenhoven en andere beschrijvers van Haarl.; Smids, *Schatk.* bl. 123; Bokkenberg, *Fris. Batav. Reg.* p. 98; Hamconil, *Frisia*, p. 96; *Bat. Sacra*, T. I. *Ned. en Kleefsche Oudh.* D. II. bl. 104; van der Bergh, *Nederl. Volksoverl.* bl. 89, 90.

LEMANS (MOZES) zoon van Michiel Lemans en van Rebekka Hanau, werd den 5den November 1785 te Naarden geboren. Toen hij 7 jaren oud was, keerden zijne ouders naar Amsterdam, waar zij vroeger gewoond hadden, terug, en werd hij daar eerst door zijn vader en David Haage, door Benjamin Cohen Jacobsz. in het Latijn, den heer Litwak in de wiskunde, en later door den hoogleeraar de Gelder in de hoogere wiskunde onderwezen. Van zijne jeugd af voor het vak van onderwijs bestemd, oefende hij zich in het Hebreeuwsch, Chaldeeuwsch, Syrisch en Arabisch, en in de Nederduitsche, Hoogduitsche, Engelsche, Fransche, Italiaansche en Spaansche talen. In 1800 en 1801 gaf hij onderrigt te Noordwolde, doch kwam in het volgende jaar reeds te Amsterdam terug, waar hij bij opklimming acten van algemeene toelating als huisonderwijzer bij de plaatselijke schoolcommissie van Amsterdam, en als schoolonderwijzer in 1809 van den derden, in 1812 van den tweeden en in 1819 van den eersten rang bij de commissie van onderwijs in Noord-Holland, verkreeg. Ook werd hij in 1810, door het toen gevestigde opper-consistorie, als godsdienstig onderwijzer toegelaten, en in 1818 werd hem door de godsdienstige Israëlitische schoolcommissie, een voorloopig bewijs van den vierden of hoogsten rang uitgereikt.

In December 1818 liet hij zich de aanstelling tot hoofdonderwijzer in de pas gestichte armenschool, welgevallen. Den 26sten April 1828 legde hij te Leiden het candidaats-examen af in de wiskunde, natuurlijke wijsbegeerte en natuurkunde, en toen, bij de koninklijke verordening, de wiskunde in de Latijnsche scholen meer bepaaldelijk werd ingevoerd, verkreeg hij, op den 27sten Mei 1828, de aanstelling van onderwijzer in de wiskunde bij het gymnasium te Amsterdam, als wanneer hij zijne betrekking tot de armenschool opgaf.

Reeds groot was de werkzaamheid van Lemans, niet alleen bij de gevestigde inrigtingen van onderwijs, maar ook in het stille boekvertrek.

In het Wiskundig Gezelschap *Mathesis Artium Genetrix*, waarbij hij in den aanvang van 1811 aangesteld werd tot onderwijzer, later als lector in het Wiskundig Genootschap *Een onvermoeide arbied komt alles te boven*, hetwelk hem in Maart 1809 als lid had aangenomen, in dat tot *Nut en Beschaving*, waarbij hij in datzelfde jaar opgenomen werd, overal werkte hij vlijtig mede, getrouw en ijverig, zoodat hij bij het laatstgenoemde genootschap bestuurder, lid van de wetenschappelijke commissie, en eindelijk in December 1823, lid van verdiensten werd. Bij hetzelve verwierf hij in November 1813 de gouden eerepenning voor zijne bekroonde prijsverhandeling over de *adverbia* en *adjectiva*. Eindelijk werd hij den 28sten Aug. 1814 tot lid van verdiensten in *Mathesis Artium Genetrix* verheven, en verkreeg hij in 1827 een bepaalde aanstelling tot lector in de wiskunde bij het genootschap *Tot Nut en Beschaving*. In 1808 hielp hij mede tot stichting van een genootschap, bestemd om zich bijzonder bezig te houden met het maken van boeken, voor het onderwijs der Israëliten hier te lande, onder de zinspreuk: *Hanoch Lanagnot.* In 1809 werkte hij mede aan de bijbelvertaling, van welke echter, wegens de inlijving van ons vaderland in het Fransche rijk, niets in het licht verschenen is.

In 1829 of 1830 zond hij eene leerrede, ten behoeve van het volk, ter beantwoording aan de gedane uitschrijving van de hoofd-commissie tot de zaken der Israëliten, welke, hoezeer niet bekroond, echter, volgens bevoegden, zeer geschikt was ter bereiking van het doel, waartoe zij moest dienen. Hij was in geleerde briefwisseling met den hoogleeraar van der Palm, bevriend met den hoogleeraar van Swinden en den Amsterdamschen predikant Tessèdre l'Ange. Hij was gehuwd met Marianne Binger, die hem echter geene kinderen schonk, en overleed den 17den October 1832, in den ouderdom van omtrent 47 jaren.

Hij schreef:

Imré Zempha, over de Hebreeuwsche taal en over derzelver regte uitspraak, 1808.

Levensbeschrijving van Maimonides, 1815.

Proeve van Talmudische Wiskunde, 1816.

Geschiedenis der Starrenkunst, 1819.

Rudimenta of gronden der Hebr. Taal, 1820.

Later eene verkorting: *Allereerste gronden over de voor- en nadeelen van het gelijktijdig of achtereenvolgend onderwijs;* in de *Bijdragen*, 1821.

Prijsverhandeling over de adjectiva en adverbia, 1821.

Vertaling der Israëlitische gebeden (met Rabbinale goedkeuring, 1822.

Lofrede op J. H. van Swinden, 1823. In het 2de deel der werken van het Genootschap *Tot Nut en Beschaving.*

Critisch Exegetische Verhandeling over het Hooglied, 1825.

Redevoering over de Godsdienst, 1825.

De Geest der Talmudische leer of toelichting van den Roman Levi en Sara, 1826.

Handleiding tot het teekenen van Land-, Zee- en Hemelkaarten, 2 D. 1826. Eene vertaling van Mayer's werk, dat, op bevel van Z. M. en den commissaris van oorlog, bij de boekerijen der krijgskundige scholen werd geplaatst. Aan het hoofd van dit nuttig leerboek, prijkt eene voorrede van den hoogleeraar de Gelder, ter aanbeveling.

Rekenkundige Voorstellen van L. Oling, (de 2 laatste deelen door hem verbeterd.)

Hebreeuwsch Nederduitsch Handwoordenboek, 1829—1830, met den heer S. J. Mulder te zamen. De hoofd-commissie tot de zaken der Israëliten waardeerde dit werk zoozeer, dat op hare voordragt, in Augustus 1831, van wege het gouvernement, aan den heer L. een groote zilveren medaille daarvoor werd uitgereikt.

Een Hebreeuwsch dichtstuk op *den Afval van België en den Tiendaagschen Veldtogt.*

Zie C. van de Vijver, *Jaarb. van Amst.* 1832. bl. 100—104. *Berigt omtrent Mozes Leman*, door J. T. l'A. *Kunst- en Lett.* 1833. D. II. bl. 115—119, 130—135.

LEMBURGIUS (THOMAS) of de Limbourg, in het hertogdom van dien naam, in de vijftiende eeuw geboren, was carmeliter monnik, baccalaureus in de godgeleerdheid en biechtvader in het klooster van zijne orde te Namen. Hij bloeide omstreeks 1470 en vertaalde uit het Latijn in het Fransch:

Le Livre de l'Institution des premiers Moines, qui furent établis sous l'ancienne Loi et qui ont continué sous la nouvelle, in handschr. Dit boek schrijven de Carmeliten aan Johannes LXIV, patriarch van Jeruzalem, toe.

Les dix livres de Philippe Riboti sur l'origine et les progrès de l'ordre du Mont-Carmel, in hands. (het *Speculum Ordinis Carmelitani.)*

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 82.

LEMENS (ABRAHAM VAN) een der Luthersche ouderlingen en diakenen, die in 1604, bij gelegenheid dat de regering besloten had, dat niemand voortaan zijn huis of spijker tot de vergadering der Martinisten zou laten gebruiken, of dat men hem terstond ter stad uitwijzen zou, voor den raad verschenen, en met ronde woorden betuigden, dat zij hunne vergaderingen niet konden noch zouden nalaten.

Zie Wagenaar, *Amst.* D. IV. bl. 137; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Amst. Luth. Gem.* Afl. I. bl. 39.

LEMERY schreef:

Chemisten Stookhuis, Amst. 8o.

Woordenboek der enkele droogerijen, Amst. Utr. 1743. m. pl. 4o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 247.

LEMKE (Hobbe) zoon van Hanzo Henricus Lemke en van Aletheia Schotanus a Herringa, werd den 21 Januarij 1731 te Oldenholtpade geboren, werd predikant te Wier in Friesland en overleed aldaar den 8 October 1806. Hij huwde in 1769 met Titia Haetsma, dochter van den burgemeester van Franeker, en zuster van H. Haetsma, predikant te Midlum. Hij liet 4 zonen na, waarvan 3 predikanten zijn geweest en 3 dochters.

Hij schreef:

Verhandeling over de Waarzeggerijen, duivel-bezweeringen, toverijen, spokerijen, enz. Haarl. 1810.

Zie *Cat.* J. Koning, bl. 302.

LEMKE (George) broeder van den vorige werd te Oldenholtpade geboren, in 1748 predikant te Exmorrha en Allingawier, in 1752 te Kornjum, in 1754 te Anna-parochie en als predikant te Harlingen in 1773 afgevaardigd tot de nieuwe psalmberijming. Hij was een beminnaar der taal- en dichtkunde, en welligt dezelfde, die in 1747 een lijkdicht vervaardigde op den Groninger student J. C. Balck. De Maatschappij van Ned. Letterk. te Leiden bezit van hem in handschrift:

Aanteekeningen uit Vollenhoves Poëzy (volgens het Alphabet, eerst enkele, daarna zamengestelde woorden) 60 bl. met Aanteekeningen, rakende de Excerpten uit Vollenhove, 8o.

Hij stierf aldaar den 12 Febr. 1792, in den ouderdom van bijna 71 jaren. Hij liet eene weduwe met 6 dochters na, van welke twee gehuwd zijn.

Zie van Yperen, *Kerk. Hist. van het Psalmgez.* D. I, bl, Muller, *Cat. van Portr.; Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 63; *Cat. van 't Friesch Gen.*, bl. 25.

LEMKE (L.), een verdienstelijk kunstenaar. Hoet vermeldt van hem in zijn catalogus *een battaille*. De heer Kramm bezit van hem eene teekening, voorstellende: *een Romeinsch gevecht in een bergachtig landschap*, waarin de paarden en figuren fiks en meesterlijk met de pen zijn geteekend.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunst-Sch.* D. IV. bl. 962.

LEMKER (Douwe Edsard), zoon van Mr. Jan Casper, gemeensman te Deventer, en van Johanna Wilhelmina de Beaufort, werd in 1765 extraordinair ingenieur, voorts luitenant en in 1792 kapitein-majoor. Als zoodanig was hij tegenwoordig bij de verdediging van Sluis door den generaal van der Duyn, in 1793.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te land*, D. III. bl. 112.

LEMKER (Frans), werd den 21sten October 1776 te Kampen geboren, was de laatste afstammeling uit het aanzienlijk geslacht der Lemkers, hetwelk gedurende de 17de en 18de eeuw deel had aan de regering te Kampen. Van moederszijde stamde hij af uit de familie Sabé, mede eene der notabelen in dezelfde stad. Hij was de eenige in leven geblevene zoon van Mr. Arend Johan Lemker, Secretaris van Kampen en vrouwe Everherdina Sina Sabé; uit welk huwelijk nog drie dochters voortsproten en een zoon welke op 2jarigen leeftijd stierf.

Door zijnen vader in eenvoud en tot werkzaamheid opgevoed, daar hem het ongeluk trof zijne moeder op zijn vierde jaar te verliezen, bleef hij tot in zijn twintigste jaar te Kampen, en toen eerst verliet hij zijn geboorteplaats om de eerste wetenschappelijke opleiding te ontvangen aan de Hoogeschool te Harderwijk. Na een tweejarig verblijf aldaar, begaf hij zich naar Utrecht, waar hij ingeschreven werd als student in de Regten en als zoodanig zijne studiën met eere volbragt. Toen hij in 1802, na het verdedigen eener *Diss. Jur. de Delictis quae in Deum vel Religionem dicuntur committi.* Traj. ad Rhan. 1802. 4o. tot meester in de Regten bevorderd was, verbond hij zich aan de regtbank te Zwolle, en zette hij zich met der woon ter neder in zijne geboorteplaats.

Zeer spoedig kreeg hij hier de gelegenheid zijne vergaderde kennis in praktijk te brengen en zijne merkwaardige loopbaan aan te vangen: reeds in 1803 werd hij tot Maire van Kampen benoemd, en deze waardigheid bleef hij bekleeden onder de afwisselende regeringen van het Bataafsche Fransche tijdperk. Daarbij werd hem in 1808 door koning Lodewijk Napoleon de betrekking van procureur des konings opgedragen. In beide betrekkingen ontwikkelde hij die talenten, waardoor hij later in staat was, zich zelven staande te houden gedurende het overgangstijdperk van 1813 tot 1814, en zijne medeburgers te beveiligen, zoowel tegen de wraakzucht der aftrekkende Fransche troepen als tegen het overmoedig geweld der Russische en Pruissische bondgenooten; zoowel om het uiterlijk zijner vaderstad ongeschonden te bewaren als om die innerlijke hulpmiddelen te behoeden, waaraan zij eenmaal hare vergrooting en verfraaijing, haren voorspoed en hare welvaart zou te danken hebben.

Naauwelijks was de Omwenteling van 1813 tot stand gekomen en hadden de Franschen het grootste deel onzes Vaderlands ontruimd, toen de heer Lemker een bewijs ontving der gunstige gevoelens van Z. K. H. den Souvereinen vorst. Deze keurde zijn gedrag onder het vorige bewind goed, erkende en huldigde zijne verdiensten door hem en eenige andere ingezetenen in commissie te benoemen tot het ontwerpen van een regerings-reglement voor de stad Kampen. Daarenboven werd hij opgeroepen om deel te nemen aan de groote vergadering te Amsterdam, welker taak het was, de eerste grondwet voor de Nederlanden daar te stellen. In Augustus 1814 werd hij benoemd tot luitenant kolonel bij het Bataillon Landstorm in de gemeenten Kampen en Welsum, en eenige dagen later tot lid der provinciale staten van Overijssel; een maand hier na ontving hij zijne aanstelling tot lid der gedeputeerde staten in dezelfde provincie. Al deze bewijzen der vorstelijke genegenheid werden achtervolgd door de handhaving in het burgemeesterlijke ambt, toen koning Willem I in December 1815 de nieuwe regeringen vaststelde.

Met ijver en zorg behartigde de heer Lemker de stedelijke en gewestelijke belangen, en menig nuttig werk werd tot stand gebragt of aangevangen. En toen de vreesselijke watervloed van 1815 schrik en ontzetting om Kampen verspreidde, en de stad met zwaar onheil bedreigd werd, toen was hij overal waar het gevaar het grootst was, en hem kon men het danken dat veel schade voorkomen en de krachtigste hulp verleend werd.

Twee jaren na deze gebeurtenis betrad hij voor de eerste maal eene staatkundige loopbaan, in de plaats van den heer van Doorninck werd hij door de provinciale staten van Overijssel tot lid van de tweede Kamer der staten generaal benoemd, en die betrekking werd door hem aanvaard. Van dien tijd af tot in 1839 nam hij deel aan de regering des lands. Als volksvertegenwoordiger beleefde hij alzoo de dagen der Belgische omwenteling en in die gewigtige oogenblikken toonde hij zich een kloek en getrouw aanhanger des konings. Ten blijke dat zijne verdiensten ook nu gewaardeerd werden, ontving hij in October 1831 het ridderkruis van de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Zijne staatkundige loopbaan eindigde in 1839, toen hij voor de vierde maal als volksvertegenwoordiger aftrad: de heer Bruce verving hem in die betrekking. Doch de stad Kampen vaardigde hem nu op nieuw af als lid der provinciale staten, en in deze betrekking beleefde hij de veranderingen van het staatkundig leven in Noord-Nederland. De onrust, voortvloeijende uit het verlangen naar eene hernieuwde regeling van Lands- en Stads bestuur en uit de behoefte aan eene grondwet, overeenkomstig den geest des tijds, maakte hem eindelijk der regering moede, en in 1843 legde hij al zijne betrekkingen neder, met uitzondering van het lidmaatschap van den gemeenteraad van Kampen.

Wilde het jongere geslacht overkomstig de algemeene begeerte naar andere wet en wijs bestuurd worden; maakte zijn gevorderde leeftijd en zijn vast karakter eene omwenteling zijner staatkundige denkwijze onmogelijk; gevoelde hij zich daardoor gedrongen afstand te doen van de magt, welke hij sinds 40 jaren uitoefende; toch gingen hem de welvaart en de bloei zijner geboortestad meer ter harte dan bedenkingen van persoonlijken aard: daarom bleef hij in den gemeenteraad, diende van ondervinding en raad waar zulks voegde, en gaf zoo het bewijs, dat hij immer naar waarheid had kunnen getuigen: met hart en ziel aan de belangen zijner vaderstad verbonden te zijn.

Inmiddels was hij in den echt getreden met Johanna Catharina Frederika Muller, en leefde hij zeer gelukkig, bij voorkeur op zijn buitengoed Vollenhof, nabij het dorp Oldebroek; hier genoot hij het loon van zijn onvermoeid

werkzaam en in vele opzigten nuttig leven. In den huisselijken kring vond hij het geluk terug, dat voor hem in den maatschappelijken toestand geweken scheen. Zijn werkzame geest bleef hem, even als zijne gezondheid, ook hier standvastig bij, en de laatste jaren zijns levens besteedde hij aan verbetering en verfraaijing zijner aanzienlijke landgoederen. Zoo naderde hij langzamerhand het einde zijner aardsche loopbaan, en deze sloot zich in den morgen van 28 Januarij 1858. Eene ligte ongesteldheid ontnam hem in weinige dagen zijne laatste levenskrachten, en zacht en kalm ontsliep hij tot een beter leven.

Onder de belangrijke werken, die onder zijn bestuur in Kampen tot stand werden gebragt of aangevangen, behooren: de aanleg van den straatweg van Kampen naar de Zuiderzee; de verbetering van het Keteldiep, ter verlevendiging van de scheepvaart en den handel; het bouwen der kazerne, welke in 1851 voor het instructie-bataillon ingerigt en later aanzienlijk uitgebreid werd; de vestiging van het vermaarde instituut der heeren van Wijk, hetwelk geruimen tijd de eer had tot de beste der opvoedings- en onderwijs-gestichten onzes lands gerekend te worden; de aanleg der stads wandelparken, welke in keurigheid van onderhoud en sierlijkheid van daarstelling, zoo niet de kroon spannen over alle dergelijke kunstmatige wandelplaatsen in ons Vaderland, dan toch eene der eerste plaatsen daaronder innemen; eindelijk, het bouwen van de Nieuwe Stads-Herberg, tegenover de vermaarde brug van den IJssel, een fraai gelegen en wel ingerigt logement; en van de eerste concertzaal, welke later door aanbouwing vergroot en verfraaid werd.

Uit Partic. berigten bijeengebragt.

LEMME (Gerart van) zee-kapitein, gezagvoerder van het schip *de Zwaan*, wiens dapper gedrag in den scheepstrijd bij St. Vincent, tusschen de Nederlandsche en Spaansche vloot, 3 en 4 November 1641, vermeldt wordt door Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 12, 13.

LEMMEGE (Johan van), of Lemmigo bloeide in 1494 als burger te Groningen. Hij schreef daar eene kronijk, die door Matthaeus in zijne *Anal. vet. et med. aevi*, T. I. p. 67—86. ed. in 4o. is uitgegeven. Zij begint met 1100, toen Groningen eerst bemuurd werd en loopt tot 1436. De schrijver haalt een tweede en derde boek aan, dat men hier niet vindt. Hij erkent zelf dat het slechts een uittreksel is van een groot werk. Het bestaat slechts uit 19 bladzijden, is slecht en verward geschreven en, volgens de Wind, van weinig belang. De archivaris van Wijn bezat een handschrift, getiteld: *Johannes van Lemego, burgemeester van Groningen, Chronyke van Groeninge, met het vervolg op deze Kronijk* 179 *bladz., door Sicke Beninga, achter hetwelk volgt eene Kronijk, insgelijks over Groningen, loopende van den jare* 1518 *tot* 1527, *en geschreven door Johannes Morenius, een inwoner van Brussel in den jare* 1566. *Op papier* 410 *bladz. met verschillende handen der zestiende eeuw, hoornen band.*

Van Wijn kocht dit handschrift op de verkooping van Verdussen. Het is grootendeels onuitgegeven en met eenige aanteekeningen van beide bezitters voorzien.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 325; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 302; S. Petri, *de Script. Frisae*, p. 121; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 321; Matthaei, *Anal.* T. I p. 68, 70, 76; Pars, *Ind. Bat.* p. 60; de Wind, *Bibl. van Ned. Gesch.* D. I. bl. 108; *Cat.* v. Wijn, bl. 6.

LEMMENS (M.) een rederijker uit de zeventiende eeuw, wiens gedichten in de *Schatkiste der Philosophen en Poëten* voorkomen.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 358.

LEMMERS (Nikolaas), geboren in 1759 te ..., klom tot de waardigheid van schout-bij-nacht op, en werd, na Neêrlands herstelling, in dien rang bevestigd den 1sten Julij 1814, werd vervolgens directeur-commandant der marine te Amsterdam, ridder der orde van den Nederl. Leeuw. In de *Mémoires de Louis, roi d'Hollande*, T. I. p. 99, leest men nopens hem: »Il était excellent sous tous les rapports. Il fut connu trop tard au roi." In 1809 was hij aan den Helder reeds als S. B. N. werkzaam. Hij huwde vrouwe Carolina Louisa Klipman en stierf 21 Jan. 1822, te Amsterdam.

Zie de Jonge, *Ned. Zeewezen*, D. VI. 1e St. bl. 470, D. VI. 2e St. bl. 653.

LEMMERS (Jan), een zeer middelmatig tooneeldichter uit het midden der zeventiende eeuw.

Men heeft van hem:

Scipio, blij-eindig spel, Amst. 1651. 4o.

Scipio en Olinde of kuysche Veldtheer, blij-eindig spel, Amst. 1657. 4o.

Den blinden Gaawoogh, tooneelsp. Rott. 1663. 4o. Amst. 1669. 8o.

Aelius Seianus (m. de spr. *Sedunt ipso pondere magno, ceditque oneri fortuna suo*) Gor. 1667. 4o.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 179; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 234.

LEMMERS (Jaspers), een tooneeldichter uit het midden der zeventiende eeuw, wiens stukken hoogst middelmatig zijn, ofschoon zij op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond werden.

Hij schreef:

Het Gasthuis der Gekken, trsp., Amst. 1688.

De Boerekoopman, klsp., Ald. 1682.

Het noodzakelijk Bedrog, blsp., Ald. 1694.

De Jalourse Lammert, klsp., Ald. 1680. kl. 8o.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 179; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 134.

LEMMERS (Josie) bloeide omstreeks de helft der zeventiende eeuw. Van hem bestaat in handschrift:

Versamelde Liedekens waaronder veele door hem selfs gemaakt, in 12o. oblong, 304 pag.

Zie Koning, *Cat.* Mss. No. 188; van Voorst, *Cat.* Mss. No. 826.

LEMMERS (Mr. N. C.), lid van het genootschap der Surinaamsche Lettervrienden, gaf in de *Politieke Kruijer*, D. VI. bl. 544, een dichtstuk, getiteld: *Aan den Dwingeland.*

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst van Ned. Dicht.* bl. 60.

LEMNIUS (Levinus) werd den 20sten Mei 1505 te Zierikzee geboren. Na eenig voorbereidend onderwijs aldaar en vervolgens te Gend genoten te hebben, vertrok hij naar Leuven en legde zich op de beoefening der wetenschappen, voornamelijk op de geneeskunde, onder den beroemden Andreas Vesalius toe, terwijl hij met den geleerden Dodonaeus, Jason Pratensis (zijn stadgenoot) en Coenraad Gesner gemeenzaam verkeer hield. Ook wijdde hij zijne ledige uren, op raad van Petrus Curtius, aan de studiën der godgeleerdheid. Na zijne bevordering tot doctor in de geneeskunde (wanneer deze plaats had is mij niet gebleken,) keerde hij in 1527 naar Zierikzee terug, en oefende aldaar, gedurende een veertigtal jaren, met het gelukkigst gevolg de geneeskunde uit. Na den dood zijner huisvrouw trad hij in den geestelijken stand, en werd kanunnik in zijne geboorteplaats, zijn tijd doorbrengende met het schrijven van onderscheidene werken, tot dat hij den 1sten Julij 1568 aldaar overleed, en in de St. Lievens Minster Kerk begraven werd, waar op zijn grafzerk (welke aan de noordzijde der kerk voor het orgel geplaatst was) op eigen begeerte deze nederige woorden uitgehouwen waren:

LEVINUS LEMNIUS

MEDICUS HIC SITUS EST:

Obiit Cal. Jul. Anno Dom.

MDLXVIII.

Anderen echter hebben zijne nagedachtenis met gedichten vereerd, terwijl de verdienstelijke G. Boy en A. Hoffer een grafschrift ter zijner eere in de Latijnsche taal in de Vleeschhouwers kapel deden plaatsen, welke echter door den brand, welke de Groote Kerk in 1832 vernielde, verloren is gegaan.

Lemnius was van een vrolijken aard, bezat een zeer schoone ligchaamsgestalte, was beleefd en spraakzaam jegens allen, en gewoon zijne zieken meer door gepaste boert dan door drankjes te genezen. Verder vinden wij aangeteekend, dat hij zich in den jare 1532 en 1557, toen de pest vreeselijk

te Zierikzee woedde, loffelijk, zelfs met gevaar van zijn eigen leven, van zijn pligt kweet en nooit pestkranken afwees, maar hen altijd met christelijke liefde getrouw en tevens voorzigtig verzorgde, en bij dit alles altijd nederig daar heen wandelende, tot na zijn dood toe, hetwelk uit zijn opgegeven grafschrift blijkt. Zijne spreuk was:

Rerum irrecuperabilium summa felicitas oblivio, die hij op een steen boven zijn huis in de St. Anthonystraat had doen beitelen. Hij was in de kruidkunde zeer ervaren, helder van hoofd en redelijk van begrippen, doch niet vrij van de bijgeloovigheden van zijn tijd. Zijn portret bestaat in hout gesneden, met het omschrift:

Effigies Lemnii Medici Zirzaei aetatis suae anno 60, en er onder *Omnia Serio.*

Veris of Venius, rector der Latijnsche school te Zierikzee vervaardigde een gedicht op zijn dood en anderen van zijne werken, die zijn:

De Astrologia liber unus, in quo obiter indicatur, quid illa veri quid ficti falisque habeat et quatenus Arti sit habenda fides: in quo denique multae rerum Physicarum abditae amoenissimaeque causae explicantur; tum Proverbii origo: Quartâ Lunâ nati, met de beide volgende, Antv. 1554. 8o., Jenae, 1587. 8o., Lugd. Bat. 1638. 16o., Francof. 1608. 16o., 1626. 16o. Opgedragen aan Cornelius van Weldam, raadsheer van Karel V.

De Termino vitae liber of *de praefixo cuique vitae Termino.* De voorrede is gedagteekend 14 Maart 1558. Voor de uitgaaf van 1638 is een voorrede van Marcus Zuerius Boxhorn.

De honesto animi et corporis oblectamento, et quae exercitatio homini libero potissimum conveniat. Obiter de frugalitate et victûs temperantiâ, ac rerum rusticarum amoenitate. In de uitgaaf van 1638, groot 143 bl.

De occultis Naturae miraculis libr. II, Antv. 1559. 12o. Opgedragen aan Matthaeus van Heeswyck, abt van Middelburg.

De habitu et constitutione corporis, quam Graeci Κρᾶσιν, Triviales complexionem vocant, Libr. II. Omnibus quibus secunda valitudo curae est, apprimè necessarii: ex quibus cuique proclive erit corporis sui habitum, conditionem, animique motus, ac totius conservandae sanitatis rationem ad amussim cognoscere, Antv. 1561. 12o., aan de regering van Zierikzee toegewijd. *Nunc vero ab innumeris mendis, quibus passim scatebant, vindicati, formâque commodiore in lucem editi*, Francof. 1596. 16o., 1604. 16o., 1619. 16o., Erphord. 1581. 8o., in het Italiaansch, Ven. 1567. 12o.

De miraculis occultis Naturae Libr. IV, Antv. 1564. 12o. Aan Eric XIV, koning van Zweden opgedragen. Gand. 1571. 12o. Colon. Agrip. 1573. 12o. Heidelb. *Bibliopolium Commelianum*, 12o. z. j. in het Hoogd. vertaald door Jacobus Horstius, die er zijne aanteekeningen heeft bijgevoegd.

De mirac. occ. Naturae Libr. IV. Item de vita cum animi et corporis incolumitate recte instituendâ liber unus. Illi quidem jam postremum emendati et aliquot capitibus aucti: hic vero nunquam antehac editus, Antv. 1581., Colon. Agrip. 1581. 12o., Francof. 1591. 16o., 1593. 8o., 1598. 12o., 1604. 12o., 1611. 12o., 1655. 16o. Lugd. Bat. 1666. 12o.

Similitudinum ac Parabolarum quae in Bibliis ex Herbis atque Arboribus desumuntur dilucida Explicatio: in qua narratione singula loca explanantur, quibus Prophetae, observatâ stirpium naturâ, conciones suas illustrant, divinaque oraculla fulciunt. Levino Lemnio Sacrarum Literarum studioso auctore, Antv. 1569. 8o., Erphord. 1581. 8o., Lugd. 1588. 1595. 12o. Francof. 1591, 1596. 12o. *Seorsum accesserunt de Gemmis aliquot Libr. II, auctore Francisco Rueo; item Lev. Lemnii de Artrologia liber unus*, Francof. 1608. 16o., 1626. 16o. met de *Philos. Sacra* van Franciscus Vallesius, Lugd. 1595, 1622. 8o., 1652. 12o., Antv. 1655. 4o., in het Fransch vertaald, Paris, 1577. 12o., in het Engelsch door Thomas Newton, Oxford, 1587. 8o. Het werk is opgedragen aan Thomas van Thield, abt van St. Bernard.

De Zelandis suis commentariolus, Lugd. Bat. 1611. 4o. Ook in de *Bat. Ill.* van Petrus Scriverius, Harl. 1609 en 1650.

Hij beloofde nog:

Descriptio Algae.

Compendium de Piscium trivialibus nomenclaturis.

Zie Miraeus, *Elog. Belg. Script.* p. 113, 114; P. Castellanus, p. 227. 228; M. Adami, *de Vit. Medic. Germ.* p. 44; Sweertius, *Ath. Bat.* p. 305, 506; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 608, 609; Mercklini, *Linden. renov.* p. 748, 749; Le Long, *Bibl. Sacra*, p. 825; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 450; La Rue, *Geletl. Zeel.* bl. 185; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt des Pays-bas*, T. I. p. 90; Harderwijk, *Iets over Levinus Lemnius* in *Zeeuwsche Volks-Alm.* 1844, voorts Bayle, Hoogstraten, Luïscius, Kok, Saxe, Glasius, *Godgel. Ned. Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. II. bl. 608.

LEMNIUS (Guilielmus), zoon van den voorgaanden, werd omstreeks 1530 te Zierikzee geboren, legde zich, op het voetspoor van zijn vader, op de geneeskunde toe, en werd geneesheer van Eric XIV, koning van Zweden. Toen deze door zijn broeder Johannes, hertog van Finland, in den kerker werd geworpen, bleef Lemnius hem getrouw, en werd met hem van zijne goederen beroofd. Hij stierf in hetzelfde jaar als zijn vader en meester.

Hij schreef:

Epistola ad Levinum Lemnium Urbis Zirizaeae Medicum praestantis. qua obiter indicat educationem in animis hominum plus efficere, quam aëris ambientis, aut loci qualitatem, Antv. typis Nutii, 1554, Lugd. Bat. ap. D. Lopes de Haro, 1638. 12o., achter zijns vaders boekje *de Vitae termino.*

Lib. II c. b. de complexionibus.

Tractatus de Stomacace.

Zie M. Adami, *Vitae Germ. Med* p. 44; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 322, 323; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 451; La Rue, *Geletl. Zeel.* bl. 185; Miraeus, *Elog. Belg. Script.* p. 113, 114; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 93, Kok, Hoogstraten, Luiscius.

LEMNIUS (Andreas), waarschijnlijk van het zelfde geslacht. Hij ook was een beoefenaar der geneeskunde in Zeeland, en schreef: *Epistola quae Urinae studium, et ex eâ morborum praevidentiam, ut quae sit aptior servandae sanitati, commendat*, aan het hoofd van Johannes Actuarius, *de Urinis*, met diens overige werken gedrukt, Lugd. Joan de Tournes, 1556. 3 vol. 8o.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 51; Sweertius, *Ath. Bat.* p. 123; Mercklini, *Linden. renov.* p. 47; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 451; La Rue, *Geletl. Zeel.* p. 185; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 92.

LEMON (H. de H.) M. D. vertaalde:

Bella, trsp. u. h. Hoogd. Amst. 1789. kl. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 134.

LEMONON (Johannes) werd den 4den Februarij 1653 te Pont de Vesle, in Frankrijk, geboren. Zijn vader, Jacques Lemonon, koopman aldaar, en zijne moeder, Susanna Chatenay, waren beiden de Hervormde godsdienst toegedaan. Zijn broeder Isaac, was krijgs-bouwmeester in het leger der Staten. In zijne jeugd vergezelde hij een jeugdig edelman, Creilsheim, op diens reizen, en toen deze onder weg was gestorven, gaf hij den heer Maravanwitski, in Silezië, onderwijs in de Fransche taal. Na zich aldaar twee jaren opgehouden te hebben, bezocht hij het gymnasium te Briege, en legde zich gedurende vijf jaren onder den rector en hofprediker, Antonius Brunsenius, op de talen, geschiedenis, wijsbegeerte, welsprekendheid en godgeleerdheid toe. Na twee jaren den zoon van den heer de Crockow onderwezen te hebben, bezocht hij in 1679 de hoogeschool te Crackow, waar hij zijne studie in de godgeleerdheid vervolgde en in 1680 die te Frankfort aan den Oder, en te Bern, waarna hij, op uitnoodiging van Christianus Pauli, predikant te Altona, dien hij te Briege had leeren kennen, zich naar Hamburg begaf, om zijn zoon in de Latijnsche en Fransche talen te onderwijzen. In 1683 begaf hij zich met zijn leerling naar Franeker, waar hij van der Waeyen en Vitringa hoorde, en zich verder op de godgeleerdheid toelegde, waarna hij in 1684 voor de classis van Arnhem tot candidaat in de H. dienst werd aangenomen. In 1686 werd hij predikant bij de Waalsche gemeente te Franeker, in 1688 buitengewoon hoogleeraar in de Fransche taal, in plaats van Joh. Ant. Tronchin. Vijf jaren later vertrok hij naar Leeuwarden, waar hem de opvoeding van Jan Willem Friso was opgedragen. In 1700 keerde hij naar zijne gemeente terug, en aanvaardde op nieuw zijne betrekking.

Hij stierf den 16den Jan. 1716. Lambertus Bos hield eene lijkrede op hem, die echter niet het licht ziet. Volgens dezen was hij een geleerd en scherpzinnig man, onberispelijk van levenswandel. Hij huwde 1. Johanna Rothen, dochter van Johannes Rothen, ritmeester in Zweedsche dienst, weduwe van Johannes Leopold Emanuel Colerus, predikant te Burgwerd en Higtum, die hem twee kinderen schonk, een zoon, Hendrik Casimir, vroegtijdig gestorven, en eene dochter, Henriette Amelia, gehuwd met Cornelis Petz, predikant te Krabbendijke. 2. Catharina Schelkens, weduwe van Sebastiaan Schelkens, hoogleeraar in de regten te Franeker, die hem ook twee kinderen schonk, Johannes Guilielmus Sebastianus en Albertine Maria.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 891; Columba en Dreas, *Naaml. der Pred. onder 't ressort van Dokkum.* bl. 101. 196; *Vrije Fries.*

L'EMPEREUR (Constantijn van Oppyck.) Zie ENPEREUR.

LEMPITT (Remes of Rames van.) Zie LEEMPUT (Remi van).

LEMTER (Arend), aldus verkeerdelijk door Scheltema genoemd, heette Lemker. Deze staatsman, zoon van Jan Lemker, burgemeester van Vollenhoven, werd in het eind der zeventiende eeuw te Deventer geboren, wegens zijne bekwaamheden vroeg tot het bewind geroepen, en was nog jong toen hij ter vergadering der Staten-Generaal te 's Hage werd afgevaardigd, en namens deze tot gewigtige handelingen gebruikt. Wij ontmoeten hem in 1700 als een der teekenaars van het tractaat der partage van de Spaansche erfenis, met de koningen van Frankrijk en Engeland gesloten, doch dat door latere omstandigheden vruchteloos werd. Ook was hij bij den handel met den graaf d'Avaux, om, ware het mogelijk, de uitbarsting van den oorlog over de Spaansche successie voor te komen.

Hij was een vertrouwd vriend van Willem III, hetgeen ten gevolge had, dat hij, na diens overlijden, toen de gilden te Deventer eenigen invloed hernamen, bij eene nieuwe keuze der stads-regering werd voorbijgezien, en ambteloos bleef tot zijn dood. Zijn sterfjaar is onbekend. Hij huwde Agatha Jacoba Cuper van Holthuizen, die naderhand met Douwe Edzaad van Grovestins hertrouwde, en kinderen naliet.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 24.

LENARTSZ (Jacob), zoon van een zeevaarder te Sandvoort, volgens van Mander een goed schilder en uitmuntend glasschrijver, verwonderlijk vaardig en aardig van handeling, zoodat men in zijn tijd naauwelijks zijns gelijken zou hebben weten te vinden. Hij was de eerste leerling van den beroemden Gerrit Pieterszen, en verwierf als kunstenaar grooten roem. Hij plagt te zeggen, »dat hij liever schilder dan prins wilde zijn."

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 902.

LENAERTS (Engelbert) beoefende de Latijnsche poëzy, blijkens zijn:

Trophaeum amoris sive Jubilus gaudii et exultationis etc. in Wafria inferiore (Notre Dame de la Basse Wavre,) decoratae hoc exiguo leonino carmine in XV elegias variisque hymnis et litaniis elaborato, Lov. 1739. 4o. fig.

Zie *Cat.* v. Hulthem, No. 23739.

LENGELE (Martinus) leefde in de tweede helft der zeventiende eeuw. Hij was in 1656 een der hoofdleden der Haagsche schilderkamer. Weleer was in de groote burgerzaal in den Doele te 's Hage, van dezen meester een kapitaal portretstuk, waarin zich tien levensgroote beelden, ten voeten uit, vertoonden. Het droeg het jaarmerk 1650.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 168.

LENIGE (Cynthia), dochter van Dirk Lenige, koopman te Makkum, werd den 6den November 1755 te Makkum geboren, en stierf aldaar, in den ouderdom van nog geen 25 jaren, den 8den October 1780. Zij was eene bevallige dichteres, blijkens hare *Mengeldichten*, door den Enkhuizer dichter J. de Jongh, *de Jonge*, den Amsterdamschen J. Jordens en den Harlinger J. A. Backer in 1788 in het licht gegeven, met eene opdragt van den laatste *Aan de Vaderlandsche Jufferschap*, waarin hij haar portret afmaalt. Indien zij langer geleefd had, ware zij eene waardige mededingster geworden van de baronesse de Lannoy. Haar dichtkunst heeft van van Merken, aan kracht van schildering ontbreekt het haar niet.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 181; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 358; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* bl. 274, 275; J. de Vries, *Proeven eener Gesch. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 269; *Friesche Volks-Alm.* 1857. bl 78; *Cat.* de Lange van Wijngaerden, bl.94; *Cat.* van der Aa, bl.114; Kok, Nieuwenhuis, *Woord. der Zamenl.* Brandt Maas, *Levensschetsen van Friesche mannen en vrouwen*, 1830.

LENIGE (D.), vader van de vorige, beoefende de poëzy en wist zijne dochter reeds vroeg smaak voor haar in te boezemen. Men heeft van hem een *Lijkzang op het vroegtijdig afsterven zijner dochter* en *Herinnering aan zijn acht en twintigste trouwdag*, die vier dagen na den dood zijner dochter, en op den dag harer begraving inviel, beide voorkomende in hare *Mengeldichten*, bl. 224—228.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 358, 359.

LENNEP (Johannes Daniël van) zoon van Theodorus van Lennep, in November 1724 te Leeuwarden geboren, was een leerling van Valckenaar, te Franeker, en Hemsterhuis, te Leijden, en later zelf een uitstekend beoefenaar der oude talen. Zijne letterkundige verdiensten bezorgden hem het hoogleeraarambt te Groningen, (1752) en vervolgens aan de toen bloeijende hoogeschool te Franeker. (1767) Aldaar verviel hij, na twee maanden collegie te hebben gehouden, in eene kwijnende ziekte, waaraan hij in Februarij 1771, in de kracht zijns levens, bij Aken, werwaarts hij tot herstel zijner gezondheid zich begeven had, overleed.

Men heeft van hem:

Coluthi raptus Helenae, graeè et latinè cum notis Variorum. Accedunt eiusdem Animadversionum Libri tres, tum in Coluthum, tum in nonnullos alios Auctores, Leov. 1747. 8o. maj.

Oratio de Linguarum Analogia, ex analogicis mentis actiobus probata, Gron. 1752. 4o.

Oratio de altitudine dictionis Sacrae Novi Testamenti, ad excelsam Longini disciplinam exacta, Gron. 1763. 4o.

Na zijn dood verschenen:

Phalaridis Epistolae, quas latinas fecit, et interpositis Caroli Boyle notis, commentario illustravit Joannes Daniel a Lennep, mortuo Lennepio, finem operi imposuit, praefationem et adnotationes fixit L. C. Valckenaer. Gron. 1777. 4o.

Duobus codicibus, quorum posterior continet Richardi Bentleii Dissertationem de Phalaridis, Themistoclis, Socratis, Euripidis, aliorumque Epistolis de Fabulis Aesopi, nec non eiusdem Bentleii Responsionem, qua Dissertationem de Epistolis Phalaridis vindicavit a censura Caroli Boyle, ex anglico in latinum sermonem conversam a Lennepio, Ibid. eod. anno.

J. D. a Lennep *in Analogiam Linguae Graecae, cui praemissa eiusdem viri docti oratio de Linguarum Analogia,* sine anno (Traj. ad Rhen.) 1778.

Etymologicum Linguae Graecae sive observationes ad singulas verborum nominumque stirpes, secundum ordinem Lexici, compilati olim a Joanne Scapula. Editionem curavit, atque animadversiones cum aliorum, tum suas adjecit, Everardus Scheidius, cuius praemissa sunt quoque prolegomena de lingua latina, ope linguae Graecae illustranda, adjectusque est Index Etymologicus Praecipuarum Vocum Latinarum. Traj. ad Rhen. 1790. 2 vol. *Editio altera, auctior et emendatior cum praefatione* C. F. Nagel, Traj. ad Rhen. Lugd. Bat. 1808. 8o.

L. C. Valckenaerii Observat. academ. et Jo. Dan. a Lennep Praelectiones academ. de analog. ling. Graecae ad ex. Mss. rec. Ev. Scheidius Trai ad Rh. 1790.

Zie *Acta Saecul. Acad.* Gron. p. 181; Saxe, *Onom. Liter.* p. VII. p. 117, 118, 873; L. C. Valckenaerius, *Praef. Phalar. Epist.*; Eichhornius, *Bibl. Litt.* T. IV. p. 741 seqq.; Jo. Lusac, *Praef. Callim.* Valckenarii, p. 33 seqq ; *Nov. act. erud.* 1748. *Julio* p. 398—410; *Bibl. Crit.* Pars IV p. 123, 124; de Crane, *De Fam. Hemsterhuis*, bl. 133; Kok, Nieuwenhuis.

LENNEP (Gerrit van) in 1774 te Almelo geboren, werd eerst aan het Amsterdamsche athenaeum opgeleid, voltrok vervolgens zijne studiën aan de Leijdsche academie, en werd aldaar

1797 tot doctor in de regten bevorderd, met een *Specimen Juridicum inaugurale sistens fragmentum Scaevolae in lege* 70 *dig. de procuratoribus et defensoribus*. Hij zette zich daarop te Amsterdam als advokaat neder, maar werd in 1806, onder koning Lodewijk, tot bibliothecaris te 's Hage benoemd, welke post hij, na de inlijving in Frankrijk, verwisselde met dien van regter ter instructie bij de regtbank van eersten aanleg in zijne geboorteplaats, om ook al spoedig dien te verruilen met den post van inspecteur over de drukkerij en boekhandel in het arrondissement Groningen, uit vier Hollandsche departementen zamengesteld. Hij moet, naar men beweert, den boekhandel toen, zooveel hij vermogt, goede diensten bewezen hebben, en was, tijdens de gelukkige omwenteling in 1813, te Parijs, om zich daarover met de hoofddirectie te verstaan. Teruggekeerd werd hij een der redacteurs van de *Gazette Générale des Pays-Bas*, en ondernam, na de opheffing van dat blad, de uitgave van een *Recueil des Séances de la Seconde Chambre des Etats Généraux*, dat echter geen genoegzame opgang maakte. In 1829 werd hij eindelijk belast met de taalkundige herziening van de nieuwe Nederlandsche wetboeken.

Nog geen twintig jaren oud, gaf hij een bundeltje *Jeugdige Gedichten* (Leyden 1794) uit, bewerkte later enkele vertalingen, en gaf eene *Grammaire Hollandaise* in het licht, die in 1818 herdrukt werd. Aan zijne pen wordt ook toegeschreven eene verhandeling over den gang der dichtkunst bij de Grieken, ten tijde hunner beschaafdheid, die, schoon een fragment en niet aan de prijsvraag van Teylers Tweede Genootschap beantwoordende, achter eene bekroonde verhandeling van prof. van Kampen, den druk werd waardig gekeurd. Voor het overige heeft hij, naar men verzekert, vele artikelen, voor de *Biographie des Contemporains*, die de Nederlanden betroffen, geleverd, en zich voorts onledig gehouden met de geschiedenis der boekdrukkunst. Een openbaar blijk daarvan is zijn strijd met den heer J. Koning in de *Letterbode* gevoerd, over de echtheid van zekeren *Drukvorm*, en, daar hij zich met alle stellingen van dezen handhaver van Haarlems roem niet kon vereenigen, ja bij zijn onderzoek nieuwe bronnen scheen ontdekt te hebben, ter opsporing der waarheid, had men zich gevleid, dat hij de resultaten daarvan had publiek gemaakt. Ook wordt hij voor den schrijver gehouden der aanmerkingen op de Gedenkschriften van het 4de Eeuwgetijde der Boekdrukkunst, die denzelfden geest ademen, als het art. *Koning* in de *Biographie des Contemporains*, waaromtrent de heer Scheltema de noodige teregtwijzingen heeft in het licht gegeven. Hij overleed den 19den September 1833, in den ouderdom van 59 jaren.

Behalve de gemelde werken, gaf hij, toen hij inspecteur was, eene *Verzameling der toenmalige Wetten op de Boekhandel en Boekdrukkerij*, in het licht.

Zie *Galer. des Contemp.* T. VI. *Kunst- en Lett.* 1809. D. I. bl. 230, D. II bl. 120, 1833. D. II. bl. 243; *Verh. van Teylers Tweede Genoots. D.* XV. *Hand. der Maatsch. van Ned. Lett.* 1834. Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 186; *Vad. Letteroef.* 1794, St. I. bl. 653.

LENNEP (Cornelis van), zoon van David van Lennep en Margaretha Sylvius, werd den 22sten Februarij 1751 te Haarlem uit deftigen huize geboren. Met uitmuntende geestvermogens toegerust, mogt hij ook de voordeelen eener beschaafde opvoeding genieten. Na zich genoegzame kennis in de voorbereidende wetenschappen, onder leiding van een gouverneur, verworven te hebben, begaf hij zich naar Leiden, waar hij het onderwijs van Voorda in het Romeinsche regt, en van Pestel over het Staats- en oud-Hollandsch- regt bijwoonde, doch meerder smaak vond in de studie der oude talen en wiskunde, en met ingenomenheid de lessen van Ruhnkenius over Terentius en die van Lulofs over de astronomie hoorde, terwijl hij bij den lector Fas privaat-onderwijs in de wiskunde genoot. Den 2den Mei 1772 werd hij tot doctor in de beide regten bevorderd, na het verdedigen eener *Dissertatio exhibens quaestiones quasdam de Tributis*. Na zijne promotie zette hij zich te Amsterdam neder, en werd, daar hij vlug, werkzaam en kundig was, in 1776 tot commissaris van de desolate boedelkamer, en vervolgens tot hoogere betrekkingen, in 1782 tot schepen en raad en in 1785 tot baljuw en schout van den Diemermeer benoemd. Het bestek van dit werk gedoogt niet den heer van Lennep in zijne politieke loopbaan te volgen, aan te toonen welke nuttige inrigtingen hij hielp tot stand brengen en welke gewigtige diensten hij Amsterdam, vooral bij gelegenheid dat die stad door de Pruissen, onder den hertog van Brunswijk, bedreigd werd, heeft bewezen. Zulks is opzettelijk gedaan door 's mans kleinzoon, die eene uitvoerige levensschets, doormengd met allerbelangrijkste uitwijdingen over den toenmaligen staat van zaken, van hem gegeven heeft. Wij bewonderden, onder het lezen van dit classieke werk, de grondige kennis, wijze voorzigtigheid, kalmte, beradenheid, maar tevens de kordaatheid en zelfverloochening van den uitstekenden man, die personen van zaken wist te onderscheiden, en zich nooit zoo verre door partijzucht liet verblinden, om de verdiensten van andersdenkenden te miskennen; wiens briefwisseling met zijne echtgenoot, die gedurende de verwikkelingen van 1787, het Manpad met hare kinderen bewoonde, een liefelijk tafereel van zijn huiselijk geluk en huiselijke deugden, zijn kloek verstand, warm en gevoelig hart en onwankelbaar vertrouwen op de goddelijke voorzienigheid, in het schoonste daglicht stellen. Als tegenstander van het stadhouderlijk bewind, werd hij in 1787, na de Pruissische interventie, van zijn regeringspost ontslagen.

Hij bleef ambteloos tot in 1795, toen hij tot lid van het comité van algemeene veiligheid — een naam, die op zijn aandringen, met dien van comité van waakzaamheid verwisseld werd — werd verkozen. Niet lang daarna vertrok hij, tot provisioneel representant van het volk van Holland, gekozen, naar 's Hage. Nadat hij den 17den Julij 1795, tot lid der commissie voor de zaken der Oost-Indische compagnie was benoemd, zag hij zich door zijne stadgenooten terug geroepen om eene andere bediening waar te nemen, die namelijk van lid van het te Amsterdam ingestelde comité van justitie, een ligchaam, dat de oude schepensbank vervangen moest. Gretig nam hij die bediening aan, en zag zich onmiddelijk het voorzitterschap van het nieuw ingestelde kollegie opgedragen. Met ingenomenheid nam van Lennep zijn post waar, en groot was zijn blijdschap, toen hij zich in het volgend jaar niet tot effektieven representant, maar, en wel door het Eerste IJ-District, slechts tot tweeden plaatsvervanger van den representant gekozen zag. Hij had nu eenig regt te hopen, dat hij alzoo niet opgeroepen zou worden om naar den Haag te gaan. Het viel echter gansch anders uit. De representant van het genoemde district, J. P. van Wickevoort Crommelin, was ook in het Negende gekozen. In diergelijke gevallen van dubbele verkiezing, wordt bij onze tegenwoordige wetgeving aan den gekozene de vrijheid gelaten, zich te verklaren, welke van beide hij aanneemt, doch toen besliste het lot, en Crommelin viel het Negende District ten deel. Zijn eerste plaatsvervanger zou derhalve aan de beurt hebben gelegen, om het Eerste District te vertegenwoordigen, doch deze was zelf reeds verpligt geweest, voor een ander district in te springen, en zoo moest van Lennep als tweede plaatsvervanger optreden. Te vergeefs waren zijne pogingen om zich van dien lastpost te ontslaan, hij moest gehoorzamen en zich wederom te 's Hage vestigen. Welhaast zag hij zich verschillende min of meer gewigtige commissiën opgedragen, die hij allen met zijne gewone naauwkeurigheid en ijver vervulde, en den 9den December 1796 tot het (veertiendaagsch) voorzitterschap gekozen. Ook met betrekking tot het door hem toen verrigtte en zijne politieke houding in de nationale vergadering, verwijzen wij naar het genoemde werk van zijn kleinzoon.

Den 22sten Januarij 1798 werd de Nationale vergadering in een Constitueerende vergadering, representeerende het Bataafsche volk, verwisseld, en nam van Lennep zijn ontslag; doch niet lang daarna werd hij tot lid der tweede kamer van het vertegenwoordigend ligchaam benoemd, en hem, nadat de aanblijvende leden van dat ligchaam, op 29 Julij 1800, wederom bij de tweede kamer ingedeeld waren, door haar onmiddelijk tot voorzitter gekozen.

Toen deze vergadering in 1801 ontbonden en vervangen werd door een Wetgevend ligchaam, werd hij insgelijks lid van hetzelve. Twee jaren later lag hij deze waardigheid neder om zitting te nemen in den raad van Amsterdam, door wien hij voor dat jaar tot wethouder werd benoemd, en ook als wethouder het volgende jaar aanbleef. Toen in 1805 het Wetgevend ligchaam door de Vergadering van Hunne Hoogmogenden vervangen werd, betoonde van Lennep geen lust om op dit nieuwe staatstooneel een rol te spelen en liet zich in 1808 het lidmaatschap der vroedschap te Amsterdam welgevallen. Na de inlijving van ons vaderland in het Fransche

keizerrijk bemoeide hij zich niet meer met politieke zaken, doch hij moest in 1811, op uitdrukkelijke begeerte van den prins van Plaisance, den post van lid des raads van het arrondissement aannemen. Hij was ook lid van het Syndicaat en curator der Doorluchtige en Latijnsche school te Amsterdam en bekleedde nog andere door hem vrijwillig aanvaarde posten, onder welke die van kommissaris van de kweekschool die hij had helpen stichten.

De politieke loopbaan, dien van Lennep, gedurende zoo vele jaren doorliep, en hem met werkzaamheden overkropte, werd nogthans bij hem geen beletsel in het beoefenen der wetenschappen en fraaije letteren. Hij was lid van alle letterkundige en wetenschappelijke genootschappen in ons vaderland, in eenige van welke, zoo als in de Amsterdamsche, onder de spreuken: *Diligentiae Omnia*, *Patria* en *Concordia et Libertate* bij welke hij verschillende fraaije dichtstukken en uitmuntend bewerkte verhandelingen heeft voorgedragen. Eenige, zoo Latijnsche, Fransche als Nederduitsche gedichten van van Lennep werden enkel ten gevalle van vrienden gedrukt, later is er een Bloemlezing zijner Nederduitsche gedichten verschenen. Zij zijn meestal op een zachten, godsdienstigen toon gestemd, en doen het hart, het gevoel en den smaak van den dichter eer aan. Behalve van poëzij en letterkunde, was van Lennep ook beminnaar der ornithologie, mineralogie, entomologie, meteorologie en andere met het landleven in verband staande studien. Hij huwde den 24 October 1773 met Cornelia Henrietta van de Poll, die hem twee zonen en twee dochters schonk. Hij stierf den 1 Februarij 1813 in den ouderdom van nog geen volle 62 jaren.

Zijn dood werd algemeen betreurd, en inzonderheid door hen, die hem kenden en wisten te waarderen. Wanneer het pas gaf had hij een ontzagwekkend voorkomen, doch tevens had hij een beminnelijken eenvoud, goedhartige dienstvaardigheid en echte humaniteit. Als staatsman was zijn gedrag noch dubbelzinnig noch onstandvastig; hij bleef verknocht aan zijne grondbeginselen, die hij rondborstig beleed, doch had een afkeer van allen onregt en geweld. In zijn huisselijk leven was hij een teêrhartig echtgenoot, een zorgvol en minnend vader of grootvader, een vrolijk gastheer. Jeronimo de Bosch vervaardigde een kort doch zinrijk distichon op hem.

Zie *Het leven van Mr. C. van Lennep*, 1751—1813, *beschreven in verband met zijn tijd, toegelicht uit zijne gedichten en vermeerderd met ongedrukte Brieven en Bescheiden door Mr. J. van Lennep, met portret en vier facsimiles*; *Handel. der Jaarl. Vergad. van de Maatschappij van Ned. Letterk. te Leyden* 1813; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 182; de Bosch, *Carm.* p. 278; *Handd. van Letterk.* 1813; *Navorscher*, 1858, *Bijblad* XXX en CI.

LENNEP (David Jacob van), zoon van Cornelis van Lennep en van Cornelia Henrietta van de Poll, werd den 15den Julij 1774 te Amsterdam geboren. Op zijn vierde jaar kon hij reeds goed lezen en op zijn vijfde bezocht hij met vrucht de fransche school, en behaalde er de eerste prijzen. In 1785 werd hij leerling aan de Latijnsche school, en maakte onder den conrector J. C. van Bergen en den rector Richeus van Ommeren, groote vorderingen. Deze laatste had de bijzondere gaaf, om, bij jonge lieden, het gevoel voor het goede en schoone op te wekken of aan te kweeken, de liefde voor hetgeen, waarin hij onderwees, even sterk, als ze bij hem was, in anderen te doen ontbranden, door het wijzen op het voorbeeld der ouden, hunnen smaak te vormen en te verfijnen, en waar hij in hen aanleg tot dichten vond, daaraan krachtige hulp tot ontwikkeling te bieden. Zulks ondervond ook van Lennep, die zijnen leermeester niet alleen hoogachtte, maar lief had, welke vriendschap ook door dezen beantwoord werd, waarvan zijne voorrede voor de *Carmina Juvenalia*, van zijnen kweekeling; een bundel, die door mannen als P. N. Arntzenius, J. de Bosch, B. Voorda, L. van Santen en J. Luzac, op hoogen prijs werd gesteld, getuigt. Den 2den April 1790 verliet hij de Latijnsche school, met eene Latijnsche oratie in dichtmaat, voorstellende de laatste woorden van Hercules op den berg Oëta, onder zijne *Carmina Juvenilia* opgenomen.

Op zestienjarigen leeftijd werd van Lennep student te Amsterdam, woonde de lessen van van Swinden, Wyttenbach en Cras bij, verdedigde onder den laatsten een *Dissertatio de loco Ciceronis qui est de finibus bonorum*, waarvan Cras, in de *Algem. Konst- en Letterb.* van 10 Mei 1793, een gunstig verslag gaf. In 1793 begaf hij zich naar Leijden, waar hij zijne regtsgeleerde studiën onder van der Keessel, Smallenburg en Pestel voortzette, een liefhebberij-collegie bij Brugmans over de botanie en de voorlezingen van den begaafden Rau, *Sur l'éloquence de la Chaire* bijwoonde. Hij verloor echter zijne liefhebberij-studie nimmer uit het oog, en trachtte zich daarom den omgang met Ruhnkenius en L. van Santen ten nutte te maken, tot welke hij zich, van wege de aan beiden gemeene verkleefdheid voor Latijnsche poëzy, het meest gevoelde aangetrokken. Ook gaf hij door verschillende dichtstukken en vooral door zijne twee lierdichten *Aan de Polen* en *Warschau ontzet*, in de *Dichterl. Handschr.* bij Uylenbroek uitgegeven, (D. I. bl. 115 en 125) geplaatst, nadat hij ze in de Leijdsche afdeeling van de Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, waarvan hij tot lid werd verkozen, had voorgedragen, blijken hoe gelukkig hij ook de vaderlandsche lier wist te hanteeren. Ook bleef hij bij voortduring de Latijnsche poezy beoefenen, en vervaardigde o. a., bij gelegenheid dat de regten der universiteit, door de verwonding van den student van Schaack, geschonden waren, een extempore, dat met groote toejuiching ontvangen en gedrukt werd. Ook vervaardigde hij een grafschrift op zijn ongelukkig gesneuvelden medemakker.

Nog als student vierde hij de nagedachtenis van den beroemden Pieter Nieuwland met een Latijnschen klaagzang, die met eene lijkrede op hem, van zijn vriend van Sonsbeeck in het licht verscheen, (*Ter Nagedachtenis van P. N.* door J. N. van Sonsbeeck en D. J. van Lennep, Leijden, 1794), en toonde ook zijne vaardigheid in het vervaardigen van Fransche verzen.

Na het verdedigen van acht uitgewerkte theses of *exercitationes juris*, bij welke gelegenheid de hoogleeraar Broërius Broes, hem in een hartelijk Nederduitsch gedicht gelukwenschte, tot doctor in de beide regten bevorderd, legde hij te 's Gravenhage den eed als advokaat voor 't Hof van Holland af, en zette zich (1796) als advokaat in zijne geboorteplaats neder. Bij de bezigheden, die zijn praktijk hem gaven, voegde hij nog andere. Zoo werd hij gedurende eenige maanden tijdelijk belast met de waarneming van het sekretariaat van den Levantschen handel en navigatie in de Middellandsche Zee, en werd hem, als diaken der Waalsche kerk, en grondig kenner der Fransche letterkunde en beoefenaar der poëzy, het verzamelen van eene bundel kerkgezangen opgedragen. Ook vergat hij zijne letteroefeningen en vooral de beoefening der Latijnsche poëzy niet, waarvan eene schoone vrucht, zijn *Rusticatio Manpadica*, allergunstigst (inzonderheid door de Bosch) in de *Vad. Letteroef.* beoordeeld werd. Ook rigtte hij met eenige Amsterdamsche vrienden een weekblad op, 't welk, op het voorbeeld van den Spectator van Steele en van Effen, de strekking had, de regerings gebreken te gispen en zich ook nu en dan op letterkundig grondgebied bewoog. Het verscheen, onder den titel van de *Arke Noach's*, maakte niet weinig opgang, en werd later, toen van Lennep, Falck, Arntzenius en de Vries, zich aan de redactie onttrokken hadden, onder den titel van *Sem, Cham en Japhet*, voortgezet. Ondertusschen werd van Lennep, na het vertrek van Wyttenbach naar Leijden, in diens plaats tot hoogleeraar aangesteld, en kreeg in hetzelfde jaar zijn diploma als lid der Maatschappij tot Bevordering van de Landbouw, te Amsterdam gevestigd; eene inrigting, bij welke hij op lateren leeftijd het voorzitterschap bekleedde, en aan welke hij tot hare ontbinding innig gehecht bleef.

Den 11den November 1799 aanvaardde hij zijn hoogleeraarambt met eene *Oratio de praeclaris vitae praesidiis contra adversam fortunam, quibus veterum Auctorum scripta redundant*, (Amst. 1800. 4o.), en kort daarna begaf hij zich in het huwelijk met Cornelia Christina van Orsoy, een huwelijk, dat door Pieter van Winter, Cornelis van Lennep en de Bosch werd bezongen.

Van Lennep verdeelde nu zijn tijd tusschen het uitoefenen van zijn ambtsbetrekking, den omgang met geleerde vrienden, de genoegens van het huisselijk en buitenleven, (hij was gelijk zijn vader, een beminnaar van het vinken, de jagt en van het visschen) en het zamenstellen van geleerde werken, verhandelingen en gedichten, van welke de *Verdediging van het karakter van Hannibal*, *Verhandeling over de echtscheiding bij de Romeinen beschouwd als hoofdbron van het bederf hunner zeden*, en de Lierzang *de Herder op het slagveld van Cannae*, in de

Bibliotheek der Oude Letterkunde, toen geredigeerd door de drie Harderwijksche professoren H. Bosscha, J. ten Brink en J. M. Kemper, geplaatst werden. Het laatste gedicht vestigde zijn naam als Hollandsch dichter en gaf hem volkomen aanspraak op het lidmaatschap der Maatschappij van Nederl. Letterk., dat hem in 1804 ten deele viel, terwijl reeds twee jaren vroeger, dat van de Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, hem was aangeboden. Gewigtiger voor hem was zijne benoeming tot curator der Stads Armen-School; eene betrekking die hem boven alle anderen dierbaar was, van welke hij zich, toen hij zich langzamerhand van de overige ontdeed, niet scheiden wilde, en die hij tot zijn dood, dus bijna een halve eeuw behield. De krankheid zijner vrouw bewoog hem met zijn gezin en eenige zijner betrekkingen naar Schwalbach te reizen, ten einde haar aldaar de baden te doen gebruiken. Na zijne terugkomst, werd hij door koning Lodewijk benoemd tot lid der tweede klasse van het Instituut van Wetenschappen, Letteren en Kunsten, waarbij hij later de post van adjunkt- en eindelijk van werkelijken bibliothecaris, welke betrekking hij tot zijn dood vervulde, bekleedde; bezorgde eene nieuwe uitgaaf der *Heroïdes* van Ovidius, door een bevoegd regter als een model voor het verklaren van Latijnsche dichters aanbevolen, en waarvan in 1811 een tweede druk verscheen.

Koning Lodewijk verkoos hem ook, benevens Bilderdijk en Siegenbeek, tot zijn onderwijzer in de Hollandsche taal. Dien ten gevolge moest hij zich (1809) eenigen tijd op het Loo ophouden, en groot was de onderscheiding, waarmede die vorst hem sedert bejegende, en treffend de bewijzen van achting, vertrouwen en genegenheid, die hij hem bleef schenken, ook lang nadat hij Holland verlaten had.

In 1810 gaf hij de *Exercitationes Amstelaedamenses*, (tot op het laatste (7de) hoofdstuk na, geheel van de hand van van Lennep,) in de *Euterpe* van 1811 een vertoog, door hem te Amsterdam en te Leijden met groot succes gelezen, en ten titel voerende: *Beschrijving der onderscheidene tijdperken, door welke de letteren bij een volk haren gewonen en natuurlijken loop volbrengen en nasporing van de algemeene en hoofd-oorzaken van derzelver bloei en verval*, en in 1812 het verslag van de Tweede Klasse, door hem en Jacobus Scheltema uitgebragt op eene verhandeling van Bilderdijk, over de *Dea Nehalennia*, in de werken van het *Koninklijk Nederl. Instituut.* Ook werd hem, benevens anderen, van regerings wege de taak opgedragen, om een ontworpen *Code rural* te onderzoeken. Blijkbaar was het ook aan hem, dat de zamenstelling van het verslag der commissie, werd toevertrouwd. Bij de omwenteling van 1813 werd van Lennep tot lid van het provisioneel bestuur gekozen, en hij als zoodanig belast met het toezigt op de zaken van den Schouwburg. Ook werd hij met Mr. Hieronymus van Slingelandt en Krayenhoff gekozen, om eene algemeene wapening te organiseren, en hem de waardigheid van luitenant-kolonel over een der vijf opgerigte bataljons landstorm, opgedragen.

Na de gelukkige staats-omwenteling van 1813, werd van Lennep, bij besluit van den Souvereinen Vorst van 18 Jan. 1814, No. 66, tot lid der kommissie tot het ontwerpen van eene organizatie van het hooger onderwijs, en bijna te gelijker tijd tot kommissaris van de kweekschool voor de zeevaart benoemd, doch in weerwil der drukten, die hem de reorganizatie van het kweekschool, zijn militaire en andere betrekkingen gaven, verwaarloosde hij toch de letterkunde niet, waarvan zijne *Beschouwing en verdediging van het karakter van Cicero, voornamelijk naar aanleiding zijner brieven*, zijn dichtstuk *Danae*, beide in het *Museum* van Siegenbeek uitgegeven, en zijn Latijnsche gelukwensch *ad Gulielmum Fredericum*, toen de souvereine vorst en zijn zoon, tijdens zijn verblijf te Amsterdam, eene zitting van het instituut bijwoonden, en na den slag van Waterloo, zijne heerlijke lierzang, getiteld: *Nêerlands Rijk hersteld en gehandhaafd*, zoo vele bewijzen zijn.

Van Lennep was nu tot een tijdstip zijns levens gekomen, dat alle zijne wenschen vervuld waren. Hij had eenen hem dierbaren werkkring, genoot het vertrouwen en de achting van zijnen koning, (die hem, ten blijke er van, het ridderkruis van den Nederl. Leeuw had geschonken,) van de regering en zijne medeburgers, en genoot huisselijk geluk. Doch eensklaps werd dat geluk gestoord door het plotseling overlijden zijner echtgenoot. Hij droeg dit verlies met christelijke onderwerping, gaf zijn hart lucht in een schoon gedicht (*Verzuchting*) en hervatte spoedig zijne werkzaamheden. Nog in hetzelfde jaar (1816) las hij in de Maatschappij *Felix Meritis* over de *Maatregelen der Ouden omtrent de armoede, en de opmerking, die dezelve verdienen in onzen tijd;* eene redevoering, die wijd en zijd indruk maakte, het hare toebragt tot stichting der Maatschappij van Weldadigheid, en in de *Vad. Letteroef.* van 1817 werd gedrukt. In hetzelfde jaar hield hij eene Latijnsche gedachtenis-rede op Jeronimo de Bosch (*Memoria Hieronymi de Bosch, Instituti regii quondam socii, rite celebrata in publico classis tertiae concessu*) en schreef eene *Commentatio de Judaeorum origine damascena ad l. Justini Lib. XXXVI. c. 2, lecta d. Joan.* 1817. 4o. (*Comment. Tert. Cl. Inst. Reg. Vol. IX*, 1820.) Twee jaren later (1818) na een uitstapje naar België, waar hij in eene zitting der akademie te Brussel, waarvan hij lid was, een Latijnsch gedicht voordroeg (*de Eensgezindheid tusschen Noord en Zuid*,) trad hij voor de tweede maal in het huwelijk met Anna Catharina, dochter van Mr. Jan van de Poll, lid der Gedeputeerde Staten, en van Anna Catharina Valckenier, en drie jaren later werd hij te Leijden tot opvolger van Borger benoemd, doch hij bedankte voor dit beroep, waarvoor hem het bestuur van Amsterdam, ten blijke van den prijs welke men er op stelde hem aldaar te houden, een geschenk van tafelzilver in een foudraal met stadswapen zond. In het volgende jaar (1822) werd hij lid der Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en eerelid der Maatschappij van Ned. Taal- en Letterkunde, onder de zinspreuk *Regat prudentia vires*, te Gend, honorair lid van het nieuw opgerigt collegie Zeemans-Hoop en lid der commissie tot revisie der reglementen op het bestuur der stad Amsterdam.

Van Lennep zette zijne letterkundige studiën onafgebroken voort, bearbeidde aan eene nieuwe uitgaaf van Hesiodus, en vertolkte diens Werken en Dagen in Nederlandsche verzen, las ze, na de voltooijing, in onderscheidene letterkundige vereenigingen voor. Zij werden met toejuiching gehoord en met niet minder toejuiching ontvangen, toen hij haar in 1824 door den druk gemeen maakte. In 1834 was daarvan eene tweede oplage noodig.

In 1825 deed van Lennep een uitstapje naar Engeland, op uitnoodiging van zijnen vriend Falck, en maakte zoo te Londen als te Oxford, gelijk hij vroeger in België had gedaan, belangrijke kennissen, en deed ook met hunne hulp nasporingen, die hem voor zijnen Hesiodus als andersints nuttig konden zijn. Bij de studie der klassieken, der oude en nieuwe geschiedenis, bij die der taal- en letterkunde van Griekenland en Rome, van Engeland en Duitschland, Frankrijk en Nederland, bleef hem de studie van den bijbel steeds lief en waard. Hij maakte in zijne lessen over de geschiedenis (want ook het onderwijs daarin was hem toevertrouwd) gebruik van de ontdekkingen van Champollion in Egypte, tot opheldering der bijbelsche verhalen, en liet zich de benoeming van secretaris van het bijbelgenootschap gaarne welgevallen, en schoon onverpligt, herzag hij steeds de vertaling van het Nieuwe Testament met den grondtekst, 't geen hij nog kort voor zijn overlijden verklaarde, het aangenaamste en gewigtigste werk van zijn leven te zijn geweest. Van zijne bestendige arbeidzaamheid getuigden ook zijne *Comment. supra Horatii epistola ad Bullatium; Comment. ad marmor. literatum atticum, recens effossum; Comment. de Daphnide Theocriti et aliorum; Comment. de papilione seu Psyche, animae imagine apud veteres et quibusdam eo pertinentibus*, in de werken van de 3de Classe van het *Kon. Ned. Inst.* (1820—1824,) zijne bewerking van het grootste gedeelte van het vierde en van het geheele vijfde deel der Grieksche anthologie, door de Bosch begonnen, (*Anthologia Graeca cum versione latina Hugonis Grotii, edita ab Hieronymo de Bosch*, Ultraj. 1795—1822, 5 vol. 4o.), en de uitgave van *Terentianus Maurus*, door L. van Santen begonnen, (*Terentianus Maurus, de literis, syllabis, pedibus et metris, e recensione et cum notis Laurentii Santenii. Opus Santenii morte interruptum absolvit D. J. van Lennep*, Traj. 1824. 4o.); eene verhandeling *Over de Wijsbegeerte der Grieken als eene voorbereiding voor het Christendom* (1823) geplaatst in het *Magazijn* van van Kampen, D. II. bl. 295, eene lofrede, door hem in de maatschappij *Felix Meritis* uitgesproken over van Swinden, opgenomen in de *Hulde aan de Nagedachtenis van J. H. van Swinden* (1824); de bewerking der letters A. O. R. van het *Uitlegkundig Woordenboek op*

Hooft, (1825) en zijn meesterstuk *Hollandsch Duinzang*, ter gelegenheid der openbare zitting van de Tweede Klasse van het Instituut, op 30 Augustus 1826, voorgedragen, en behalve in het verslag der klasse, ook achter zijne verhandeling *Over het belangrijke van Hollands grond en oudheden voor gevoel en verbeelding*, (in het *Magazijn* van van Kampen, D. VII. bl. 113) gedrukt.

In 1839 werd hem de smartelijke taak opgelegd, in de maatschappij *Felix Meritis*, eene lijkrede te houden op zijn voormaligen leerling, en later ambtgenoot, Johannes Pieter van de Capelle, die door den druk is gemeen gemaakt, (*Magazijn* van van Kampen, D. X. bl. 85.) Ook bezorgde hij eene uitgave van 's mans nagelatene geschriften, die hij met eene voorrede inleidde, (Haarl. 1831.) Ook had hij in betzelfde jaar in dezelfde maatschappij, eene verhandeling voorgedragen *Over het aanwezen en nut eener zoogenaamde oppositie, ook in vakken buiten het staatkundige*, geplaatst in het *Magazijn* van van Kampen, D. X. bl. 143.

De Belgische omwenteling gaf hem aanleiding tot het schrijven van *Bedenkingen over hetgeen men thands gewoonlijk geestdrift noemt*, na in 1830, in verscheidene genootschappen voorgedragen te zijn, in het *Magazijn* van van Kampen en de Vries, D. I. bl. 25, geplaatst, en een fraaije welkomstgroet in alkaïsche verzen aan de studenten, bij hun terugkeer uit het leger, (C. A. den Tex, *Allocutio et* D. J. van Lennep, *Carmen lyricum ad Juvenes e militia reduces*, (Amst. 1831.) Tot dit tijdperk behoort ook *de Disputatio de rege Bostreno aliisque rebus memoratis in epistola Ciceronis ad Quintum Fratrem*, Lib. II. 12, in de 3de klasse van het Instituut gelezen. In 1832 werd aan van Lennep, bij de viering van het tweede eeuwfeest van het athenaeum, het houden der redevoering opgedragen. Zijne sierlijke in zuiver en schoon Latijn vervatte rede, werd uitgegeven, met een herdruk van die, welke honderd jaren te voren zijn voorganger, d'Orville. had uitgesproken, *(Memorabila illustris Athenaei Amstelod. prodita deinceps Oratione J. P. d'Orville in 100um Athenaei natalem et D. J. van Lennep in altera Athenaei saecularia. Accedente item Lennepii in utramque Orationem annotatione*, Amsterd. 1832. 4o.

Eenige zijner voormalige leerlingen gaven hem bij die gelegenheid, een fraai bewerkte zilveren vaas, met een opschrift in de Latijnsche taal, ten geschenke. Omstreeks dienzelfden tijd werden twee vertoogen, een *Comment. de regibus Commagenes et regibus Ciliciae, Seleucidorum posteris* en een *Disputatio de varia variis temporibus Areopagi potestate*, door van Lennep in de 3de klasse van het Instituut voorgelezen en in D. VI harer werken opgenomen. Van Lennep was niet alleen geleerde, maar een beminnaar van den landbouw. Van zijne kennis er van gaf hij vele blijken, en welkom was hem in 1835 zijne benoeming tot lid der kommissie van landbouw in Noord-Holland. In latere jaren werd hij vice-president dier kommissie, welke in 1842 werd opgeheven.

Verschillende omstandigheden deden van Lennep naar verandering van betrekking wenschen, om daardoor meer rust te bekomen. Zijn wensch werd vervuld, door zijne benoeming tot lid der Gedeputeerde Staten, in plaats van zijnen vriend F. van de Poll, die zijn vroegeren zetel in de Tweede Kamer hernam. Doch de rust moest hij door dubbelen arbeid in het begin koopen, wijl hij tevens de betrekking van hoogleeraar moest blijven waarnemen, en toen de hoogleeraar Bosscha in zijne plaats werd benoemd, bleef hij nog in twee vakken, de Grieksche antiquiteiten en de Historia Literaria, aan meergevorderden collegie geven. Hij had nu echter meer vrijen tijd voor zich, kon geregelder aan zijne uitgaaf van Hesiodus arbeiden, en nu en dan lettervruchten van geringeren omvang geven, zoo als eene voorlezing in het Instituut *Over de Slaven, Wilten en Warners, vroegere bewoners dezer Landen, (Verh. Inst. II kl.* VI. 2, Amst. 1839), zijn uitvoerig verslag over twee verzamelingen van Romeinsche penningen, behoorende aan het Penningkabinet van het Instituut, aan zijne zorg toevertrouwd *(Het Instituut, Tijdschrift*, 1841. No. 4, 8o.) en later zijne hulde aan zijn vriend Falck, *(Het Instituut, Tijdschrift*, 1845, No. 2) en zijn belangrijk vertoog *Over de oude gesteldheid en taal dezer Landen, toegelicht uit de Charters. (Instituut, Tijdschrift*, 1843. No. 4), beide in het Instituut voorgedragen. In 1841 werd hem het burgemeesterschap van Amsterdam, waarvoor hij echter om gewigtige redenen, van wier gegrondheid, koning Willem II door hem overtuigd werd, meende te moeten bedanken, aangeboden.

In 1843 verscheen een deel van den arbeid, waarmede hij zich sedert het aanvaarden van zijn hoogleerambt had bezig gehouden, de *Theogonia* van Hesiodus, met eene inleiding, menigvuldige aanteekeningen en een uitvoerigen commentarius *(Hesiodi Theogonia. Librorum Mss. et veterum editionum lectionibus commentariisque instruxit* D. J. v. L. Amst. 1843,) en vijf jaren later de *'Εργα καὶ ἡμέραι* op dezelfde wijze bewerkt. Hem mogt het voorregt te beurt vallen, den 28sten April 1844, op het Manpad, zijn vijf-en-twintig jarig huwelijks-feest te vieren, en vijf jaren later vierde hij zijn vijftig jarig hoogleeraarsambt met eene plegtige redevoering, (D. J. v. L. *Oratio die* 19 *Novembris* 1849, *habita ad celebrandum, exactum ab eo decimum gesti in Illustri Amstelodamensium Athenaeo muneris lustrum*, bij welke gelegenheid de koning hem het kommandeurs-kruis der orde, waartoe hij van hare stichting af, behoord had, schonk.

In 1850 gaf hij een tweeden bundel zijner Latijnsche gedichten in het licht. In 1851 las hij in de 3de klasse van het Instituut een vertoog van sommige toenamen bij de Ouden aan de lente gegeven, *(Veris quaedam epitheta apud Veteres illustrata)* en in het volgende jaar in de 2de klasse eene *Verhandeling over het voorheen bestaan hebbende West-Friesche Woud, (Verhand. der II kl. N. Reeks*, D. II. —101—112, 1852.)

Ook trad hij den 21sten Mei 1852, ter viering van het honderdjarig bestaan der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, waarvan hij gedurende eene halve eeuw lid was geweest, als spreker op. Zijne feestrede verscheen bij de Erven Loosjes, te Haarlem, in druk. Dit was zijn laatste arbeid; eene ongesteldheid, die in den aanvang geen onrust baarde, doch weldra in hevigheid toenam, maakte in Februarij 1853 een einde aan zijn leven. Zijn omhulsel werd op het kerkhof te Heemstede begraven. Mr. da Costa bragt hem den 4den April 1853, in de vergadering der Hollandsche Maatschappij, hulde, Mr. H. J. Koenen hield als voorzittend curator van het athenaeum, in de groote gehoorzaal van dat gebouw, eene lijkrede op hem; M. Siegenbeek schetste zijn leven in het jaarverslag der Leijdsche Maatschappij van Ned. Letterk., Bakhuizen van den Brink, schetste zijn beeld in de *Konst- en Letterb*. Na zijn dood gaf Hulleman het laatste gedeelte van den Hesiodus in het licht. *(Hesiodi scutum Herculis cast. instruxit D. J. v. L. ex schedis defuncti edidit J. G. Hulleman Praefatus est J. Geel*, Amst. 1858.)

Zie *Het Leven van Mr. Cornelis van Lennep en Mr. David Jacob van Lennep, beschr. en toegel. uit hun Gedicht. en andere oorspr. besch, en in verb. met hun tijd besch.* door Mr. J. v. Lennep, 3e en 4e dr. Amst 1862, m. portr.; *Gal. des Contemp.* T. VI. p. 243, 244; *Kunst- en Letterb.* 1794. bl. 169, 1853. *Hand. der Maatsch. van Ned. Lett.* 1853. bl. 108; *Het Vijftigj. Hoogl. ambt van Mr. D. J. van Lennep, gev. te Amst. den* 19 *Nov.* 1848; Saxe, *Onom.* T. VIII. p. 452; Geel, *Prael.* voor *Scutum Herc.*; *Levensber. van A. R. Falck* door dr. O. W. Hora Siccama, vóór zijne uitg. van diens brieven, 's Hage, 1851; *Woord. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt, *Chron. van het Hist. Gen.* D. II. bl. 17. D. III. bl. 128, 131; van Kampen, *Gesch. der Ned. letter. en Wetensch.* D. II. bl. 566, D. III. bl. 218; *Alg. Handelsblad*, 12, 15 Febr. 1853; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 242; *Carmin. Exidosis*, p. 32; *Biogr. des hommes vivants* ou voce, *Deliciae Poëticae*, p. 542; *Cat.* Hoeufft, p. 172; *Cat.* van Hulthem, *Cat.* van Voorst, D. III. bl. 152, 179; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* (Reg); Muller, *Cat. van Portr.*

LENNINCK (Lucas van), organist en directeur van het Collegium musicum, den 1sten Aug. 1623 te Deventer gesticht, en van andere muzijk-collegien. Hij schreef eene canon of twee- een- en vierstemmig lied, in het album van genoemd collegie.

Zie *Overijss. Alm.* 1837. bl. 265.

LENNINCK (Petrus van), waarschijnlijk een zoon van bovengemelden, organist en ludimagister te Deventer, schreef een tweeregelig Latijnsch vers in het album van dat genootschap.

Zie *Overijss. Alm.* 1837. bl. 265.

LENS (Andreas Cornelis), zoon van den bloemschilder Cornelis Lens, werd den 31sten Maart 1739 te Antwerpen geboren, legde zich reeds vroeg onder Eyckens, en vervolgens onder Beschey, op de schilderkunst toe. »Hij deed," getuigt Immerzeel, »al spoedig zien, dat hij het gevoel voor het ware schoon bezat, een gevoel, dat later, door arbeid

en de navolging der groote modellen, zich zoo gelukkig in hem ontwikkelde. Want ofschoon onbekend met de antieke standbeelden, waarvan de afdrukken van pleister op dat tijdstip zoo zeldzaam waren, wist hij, gelijk zijne eerste werken zelfs getuigden, zich voor den valschen en gemanierden smaak te behoeden, die Boucher en van Loo in de schilderkunst hadden ingevoerd, en aan welks besmetting toen zoo weinig kunstenaars ontsnapten." Reeds op zestienjarigen leeftijd (den 28sten Februarij 1756) behaalde hij den eersten prijs aan de koninklijke akademie van Antwerpen. Vijf-en-twintig jaren oud reisde hij met zijn broeder, Jacobus Josephus, die ook de schilderkunst beoefende, naar Italië, waartoe prins Karel van Lorraine, die hem tot zijn schilder had benoemd, hem in staat stelde. Toen hij in het laatst van 1768, over Frankrijk, naar zijne geboorteplaats was wedergekeerd, werd hij tot onderwijzer aan de teeken-akademie benoemd, en bragt hij niet alleen veel tot bloei dier instelling, maar tot den algemeenen voortgang dier kunst in België, ook door de verdienstelijke leerlingen, die hij vormde, toe. Zijn poging bij het Oostenrijksche gouvernement, om het gilderegt, waaraan de schilders onderworpen waren en dat de uitoefening dier vrije kunst met die der werktuigelijke beroepen gelijk stelde, af te schaffen, werd in 1773 met den besten uitslag bekroonde. Toen keizer Joseph, op zijn reis door Belgie, Antwerpen bezocht, gaf hij Lens blijken van zijne achting, en sloeg hem voor, om hem, op de voorwaarden, die hij zelve zou voorschrijven, naar Weenen te volgen en zich aldaar te vestigen. Doch noch het vooruitzigt van een schitterende loopbaan, noch de hoop om een aanzienlijk vermogen te verzamelen, kon hem bewegen zijn vaderland te verlaten. In 1781 vestigde hij zich te Brussel, en trad aldaar in den echt. Hij vervaardigde een groot aantal kabinetstukjes, die in verschillende landen van Europa, en vooral in Engeland verspreid zijn. Tot zijne voornaamste voortbrengselen behooren die, welke door hem op last van hertog Albert van Saxen-Teschen, toen gouverneur der Nederlanden, geschilderd, en vervolgens naar Weenen gevoerd zijn en thans de gezelschapszaal op het kasteel van Laeken versieren. De kerk te Lier bezit onderscheidene schilderijen van hem, waarvan de onderwerpen uit het Nieuwe Testament zijn getrokken, de St Michels kerk te Gend, een *Maria-Boodschap*, de Magdalena-kerk te Rijssel verscheidene goede stukken uit de geschiedenis der heilige van dien naam; het hôtel van den heer Steevens (1843), een schilderij de hoofdtrekken uit het *Leven van Bacchus* voorstellende, waarbij hij door zijn vriend François werd geholpen; het Museum te Antwerpen, *De Aankondiging van den Engel Gabriël*, afkomstig uit de abdij van Tongerloo en het *Portret van Pieter Franciscus Martenasie*, dijstuk, levensgroot, bezig zijnde de plaat te graveren, voorstellende de *Sabijnsche Maagdenroof*, naar de schilderij van Rubens, in 1762 vervaardigd. »Een ernstige en zuivere smaak, een vloeijende teekening, veel bevalligheid en eenvoudigheid, het behoorlijk aanbrengen van licht en bruin, en een zeer aangenaam koloriet, zijn de hoedanigheden, welke deze verschillende werken kenmerken." Van zijne hand zijn ook:

Du bon gout ou de la beauté de la peinture, avec figur. Brux. 1811. 8o.

Essai sur les habillements et les ouvrages de plusieurs peuples de l'Antiquité, Liège, 1780. gr. 4o. fig.

Nouvelle édition corrigée et considérablement augmentée par G. H. Martini, avec 57 estampes, Dresd. 1785. 4o.

Lens was ridder van den Ned. Leeuw, lid van het Kon. Nederl. Instituut, van het Koninklijk Genootschap voor Schoone Kunsten te Gent, en stierf den 30sten Maart 1822. Hij werd in de kerk van O. L. Vrouwe van de Kapel te Brussel begraven. Zijne vrienden rigtten aldaar een gedenkteeken voor hem op, naar de schets van den schilder François, door Godecharles gebeiteld, met dit opschrift: *Les amis des arts à la mémoire d'André Corneille Lens, régénerateur de la peinture en Belgique et parfait Chrétien: il réunit la pratique de toutes les vertus à un talent enchanteur. Décédé le* 30 *Mars* 1822.

Het blijkt hier uit dat zijn naam André Corneille was, schoon hij voor zijne werken slechts André plaatste.

Zie *Konst- en Lett.* 1822 en 1823. van Eijnden en van der Willigen, *Lev. der Schild.* D. III. bl. 9; Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 169; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 962; *Messager des Sciences Hist.* 1848. p. 334. *Cat.* v. Hulthem, No. 9257, 9639, 9640. *Cat.* de Lange van Wijngaerden, bl. 23.

LENS (Johannes Jacobus), broeder van den vorigen, omtrent 1740 te Antwerpen geboren, reisde met zijn broeder naar Italië, schilderde in diens smaak en was te Brussel gevestigd. In 1813 was er nog van hem eene schilderij op de tentoonstelling aldaar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 170.

LENS (Bernard) zoon van den schilder van denzelfden naam, was graveur in mezzo-tinto en beoefende de etskunst. Van zijne etsen vermeldt Kramm:

David met het hoofd van Goliath, naar Dom. Fetti.

Het oordeel van Paris, naar Pieter Lely.

Bacchus, Venus en Ceres, naar F. Badens.

Drie Landschappen met figuren en vee, naar N. Berchem.

Rinaldo en Armida, naar J. van der Vaert. (?)

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 963.

LENS (Barend), zoon van den vorigen, verwierf een beroemden naam, wegens zijne schoone kopijen in waterverf, naar Rubens, van Dijck en andere meesters. Ook was hij een uitstekend miniatuur-schilder en teekenmeester, en onderwees den hertog van Cumberland in de teekenkunst. Hij beoefende ook de etskunst, en etste o. a. eenige portretten, en gaf twee of drie model-teekenboeken, ten dienste zijner leerlingen in het licht. Hij overleed in 1841 te Knightbridge.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 965.

LENS (Eustache de) of Eustachius Lensius, werd, waarschijnlijk omstreeks 1170 in de stad Lens in Artois geboren. Besloten om zich aan de dienst van God te wijden, werd hij premonstratenser monnik te Vicogne bij Valenciennes Volgens Miraeus, zou hij ook te Parijs den doctoralen graad hebben verkregen. In 1224 verliet hij Vicogne en werd hij abt te Val-Séry, ook was hij abt van Val-Chrétien, beide in het kerspel van Soissons. Sommigen willen dat hij beide abdijen te gelijk bestuurde, zeker is het echter dat hij in 1220 het bestuur over de eerste en in 1226 over de laatste had, toen hij een gift aan het klooster van Igny bevestigde. Sedert wordt zijn naam niet meer vermeld. Hij heeft verschillende werken geschreven, die nimmer zijn uitgegeven, zoo als:

De metris, liber unus.

De significationibus nominum et qualitatibus rerum ex S. Gregorio, liber unus.

De causis, liber unus.

Seminarium Verbi Dei.

De Tropis et schematibus Scripturae, liber unus.

De Mysteriis Sanctae Scripturae, liber unus.

Cosmographiae Moysis, libri tres.

In Canonem missae, liber unus.

In Hymnos ab Ordine Praemonstratensi receptos, liber unus.

In Regulam S. Augustini; ad Gervasium Praemonstratens. Ordinis Primatum.

Tractatus de SS. Trinitate.

Zie Fabricii, *Bibl. Med. et Infm. Latin.* en voce; A. Miraei, *Chron. Praem.* p. 170; P. Waghenare, *Script. Ord. Praem.* p. 295, 296; Le Paige, *Bibl. Praem.* p. 305; Hugo, *Ann. Praem.* T. II. p. 1011, 1043; *Gallia Chryst.* T. IX. p. 487, 500; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 273, Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 292.

LENS (Arnoldus) of Lenzaeus, niet ver van Ath in Henegouwen geboren, broeder van Johannes doctor in de godgeleerdheid te Leuven, werd door den hertog van Moskou als geneesheer en wiskundige naar Rusland geroepen, en stierf te Moskou, toen die stad door de Tartaren werd verbrand.

Hij schreef:

Isagoge in Geometrica Elementa Euclidis, Antv. 1565. 8o. met fig.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 98; *Cat.* van Hulthem, No. 8093.

LENS (Johannes) niet ver van Ath in Henegouwen geboren, legde zich te Leuven op de wijsbegeerte toe, werd in 1559 meester in de vrije kunsten, kanunnik in de hoofd-

kerk te Doornik, onderwees eerst de godgeleerdheid in de abdij van Park, vervolgens als koninklijk hoogleeraar aan de Leuvensche hoogeschool. Den 12den September 1570 werd hij tot doctor in de godgeleerdheid verheven. Hij stierf in 1598. Zijn grafschrift leest men bij Foppens. Hij was een zeer geleerd en werkzaam man, van welke de volgende blijken zijn:

De Una Christi in terra Ecclesia, Libr. VI, Lov. 1577. 1588. 8o.

De unica religione conservanda, Col. 1579. 8o.

De admirabili Ecclesiae concordia, Lib. VI, Lov. 1582. 8o.

De verbo Dei non scripto, Antv. 1591. 8o.

De libertate Christiana, Antv. 1590. 8o.

De fidelium Purgatorio, Libri II.

De limbo patrum, lib. I, Col. 1583. Lovan. 1584. 8o.

De Ecclesiastica Satisfactione Poenitentis adversus Benedictum Aretium, Lovan. 1585. 8o.

De Fide, Spe et Charitate contra haereticos, Ibid. 1599. 8o.

De variis generibus, causis etc. persecutionum, quas pii in hoc mundo patiuntur, Lib. I, Ibid. 1578.

De officio hominis Christiani constituti in persecutione, Ibid. 1578.

Orationes II. I contra Pseudo-Patriotas, hoc est Rom. Ecclesiae desertores, qui se solos Patriae amatores esse falso jactitant. II contra Genethliacorum superstitionem, Lovan. 1579. 8o.

De sui ac Reipublicae Christianae contra impum invasorem defensione, Lov. 1582. 8o.

Confutatio libelli cujusdam Antv. editi contra Sereniss. D. Joannem Austriacum qua parte conscientiae, ut vocant libertas in eo requiritur, Ibid. 1578. 8o.

Doctrina Facultatis Theologicae Lovaniensis contra Articulos Bajanos, edita voluntate ac jussu Illustr. D. Joannis Bonhomii Vercellensis Episcopi et Nuncii Apostolici in Belgio.

De juramento Antverpiae in domo civica concepto 12 *April.* 1582 *quod jussu Ducis Alanzonii a civibus exigitur. Epistola ad Doctorem Petrum Castillo*, Lovan. 1582. 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 526; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 675.

LENS (Abraham), zoon van Clement Lens en van Geertruida Blussé, werd in 1777 te Amsterdam geboren, ontving zijne eerste opleiding te Dordrecht, onder de leiding van zijn grootvader, Abraham Blussé, bezocht aldaar de Latijnsche school, werd den 10den September 1794 te Leijden als student ingeschreven, legde zich vooral op de Bijbelsche uitlegkunde toe, en werd een der beste leerlingen van van Voorst en van der Palm. Na voleindigde studie werd hij in 1802 predikant te Noordwijkerhout, in 1804 te Voorhout, in 1806 te Beetsterzwaag, in 1809 te Leeuwarden, in 1814 te Dordrecht en van 1816—1844 te 's Hage. In het laatstgemelde jaar nam hij zijne rust, overleed den 19den Augustus 1848 te Beek bij Nijmegen, en werd te Eikenduinen begraven.

Lens was een uitstekend kanselredenaar, gedurende vele jaren secretaris van de *Commissie voor de zaken der Protestantsche Kerk in Neêrlandsch Oost- en West-Indië*, sedert 1838 medebestuurder van het *Haagsch Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst*, sedert 1842 ridder van de Leeuwen-orde en sedert 1826 lid der *Maatschappij van Ned. Letterkunde.*

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* Oct. 1848, bl. 467—470; *Handel. der Jaarl. Verg. der Maatsch. van Ned. Lett. te Leijd.* 1849; Schotel, *Ill. School.*

LENT (Jan Mr.) raadsheer, commissaris van den bloedraad. In 1568 werd Anna, weduwe van Egbert van Broekhuisen, wijntapper in 't Kalf, onthoofd, omdat ze te Kuilenburg ter predikatie was geweest, en haar zoon, Jan van Broekhuisen, ter zake van het beeldbreken gevlugt, bijstand had bewezen. »Eenige oude luiden verhaalden, dat men toen sterkelijk zeide, dat de raadsheer Mr. Jan Lint, commissaris van den Bloedraad, wel diep in haar schuldboek stond, en met haar dood de betaling ontging, want toen hare goederen den koning waren toegewezen, wist men dat boek en het blad, daar zijn naam op stond, in handen te krijgen."

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. *Bijv.* bl. 56; Arend, *Vad. Gesch.* D. II. St. II. bl. 207, 248.

LENTBREWER (Christiaan), minnebroeder, schreef: *Excellente et facile méthode pour se préparer à une confession générale de toute sa vie*, Brux. 1670.

Zie *Cat.* van Hulthem, No. 1189.

LENTÉ. Van dezen dichter bestaat een klinkdicht op en voor het *Paradijs Verloren door L. Paludanus* (v. d. Broek), Amst. 1730.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de Naaml. van Ned. Dicht.* bl. 60.

LENTFRINCK (François) den 11den Januarij 1717 te Amersfoort geboren, den 13den April 1792 te Amsterdam gestorven, dichtte voor den Amsterdamschen Schouwburg een geestig blijspel *Hovaardye en Armoede* (Amst. 1764), naar Holberg, doch veel beter bewerkt en gelukkiger ontknoopt. In 1775 gaf hij een welgeslaagde proeve zijner bekwaamheid in het tragische vak, met het treurspel *Lucius Valerius Potitus*, waarvan het hoofdonderwerp is, de toeleg van Appius Claudius op Virginia, de dochter van Virginius, met de gevolgen daarvan. Ook gaf hij losse gedichten, meest allen op staatkundige gebeurtenissen in de *Laauwerbladen voor de Zonen der vrijheid*, D. I. bl. 130, 141, 161.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 188, 189. *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 134. *Cat.* van der Aa, bl. 111.

LENTFRINCK (A.) gaf:

Geneeskundig Tijdschrift of Verzameling van Ontleed-, Heel-, Artzenij- en Natuurkundige Waarnemingen en Ontdekkingen, Rott. 1760—1761. 4 d. 8o.

Uitgezogte Genees- en Heelkundige Waarnemingen uit de voornaamste buitenlandsche Genootschappen en andere Werken bijeen verzameld, 2 St. Dordr. en Rott, 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 246; *Cat. der Bibl. der Stad Amst.* 1e Ged. bl. 202.

LENTING (Johannes) werd in 1790 te Arnhem geboren, studeerde, na de lagere en Latijnsche scholen doorloopen te hebben, te Harderwijk en Utrecht in de letteren en godgeleerdheid, werd rector aan de Latijnsche school te Kuilenburg, vervolgens te Zutphen, van waar hij, na die school ruim vier-en-twintig jaren bediend te hebben, in 1840 hoogleeraar te Groningen werd, waar hij reeds vroeger den graad van doctor in de letteren *honoris causa* verkregen had.

Reeds als jongeling bespeurde men in hem dezelfde geestdrift voor de oude, allermeest voor de Grieksche schrijvers, die hij naderhand als man aan den dag legde, toen hij, in 1830 zich te Parijs bevindende, te midden der vreeselijke tooneelen van de Julij-dagen, bedaard en onverschrokken met het vergelijken van Grieksche handschriften voortging.

In 1819 verscheen van hem het treurspel *Medea* van den Griekschen dichter Euripides, met critische aanteekeningen. Twee jaren later helderde hij in een' uitgegeven geleerden brief aan zijnen leermeester en vriend ten Brink, de *Alceste* of *Alcestis* van denzelfden dichter op. In het jaar 1829 gaf hij ook de *Andromaché* van dien door hem geliefkoosden schrijver uit, en daarbij verschillende scholiën en glossen over denzelven, waartoe hij de Parijsche handschriften gebruikt had. Voor deze en gene andere critische opmerkingen over Euripides werd hij door het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, met den gouden eerepenning begiftigd, gelijk nogmaals dezelfde maatschappij, hem het gouden eeremetaal schonk, voor zijne aanteekeningen op den Griekschen geschiedschrijver Herodotus. Ten jare 1839 gaf hij nog eene proeve in het licht van de door hem besteede critische vlijt aan Aristophanes. Tijdens zijn overlijden was hij bezig aan eene nieuwe uitgaaf der Oden van Horatius, die hij met uitvoerige aanteekeningen wilde in het licht geven.

Hij was correspondent van het *Kon. Ned. Instituut.*

Zie *Kunst- en Letterb.* 1843. D. I. bl. 385; Star Numan, *Progr. rect. Gron. a.* 1840; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 370.

LENTZ (Frederik), keurslijfmaker en lid der Luthersche gemeente te Leeuwarden, klaagde, den 5den April 1750, den toenmaligen leeraar Philippus Ludovicus Statius Muller bij den kerkeraad van onregtzinnigheid in de leer aan. 's Mans leerredenen zouden met de H. Schrift en met de aangenomen kerkformulieren in strijd zijn geweest, en de

meening van Bekker, omtrent de werking des Duivels, voorgestaan hebben. Zijn aanklagt werd door dien kerkeraad afgewezen, maar door den onrustigen man voor het consistorie van Amsterdam gebragt. Dit bewerkte, ofschoon Muller's regtzinnigheid niet ronduit betuigende, een vergelijk tusschen de twistende partijen, hetwelk nogtans Lentz niet bevredigde. In het volgende jaar verweet hij ten minste den kerkeraad met den onregtzinnigen leeraar ééne lijn te trekken, en niet genoegzaam voor de leer der vaderen te waken. Deze vergadering nam thans op hare beurt de toevlugt tot het Amsterdamsche consistorie. Dat sprak Muller wel vrij van ketterij, maar wilde toch dat hij zich schriftelijk omtrent eenige punten zou verklaren. Niet tevreden met dezen maatregel, besloot het consistorie in 1758, door eenige afgevaardigden, uit verschillende gemeenten, tien in getal, bij wijze eener klassikale bezending, te Leeuwarden zelf de zaak te doen onderzoeken en beslissen. De kerkeraad weigerde het gezag dier commissie te erkennen en er zich voor te verantwoorden. De gemagtigden waren dus buiten staat gesteld een juist oordeel te vellen. Om evenwel den schijn te bewaren van niet geheel onverrigter zake terug te keeren, verklaarde zij kerkeraad en leeraar beide voor onregtzinnig, en derhalve waardig om van hunne kerkelijke bedieningen verlaten te worden. Men wilde den weg van zachtmoedigheid bewandelen, en vorderde dat beide partijen binnen zes weken zich voor het consistorie te Amsterdam zouden komen verantwoorden. Zulks weigerde de kerkeraad en daagde van zijne zijde de klassikale bezending voor zijne vergadering. Wel dacht men bij het Amsterdamsche consistorie aan middelen, om zich te Leeuwarden te doen gelden, maar men gevoelde tevens de zaak verkeerd aangegrepen te hebben, daar het waken voor de regtzinnigheid des leeraars in de eerste plaats aan de kerkeraden was toevertrouwd. Wijselijk besloot men dus de zaak te laten rusten, welker verdere doorzetting tot scheuring en tusschenkomst van het hooge staatsbewind zou geleid hebben.

Zie *Vad. Hist. ten Verv. op Wagenaar*, D. I. bl. 103, 154. Ypey, *Gesch. der Christ. Kerk in de 18e eeuw*, D. IV. bl. 382 verv., waar bl. 393 de bronnen voor dit geschil worden opgegeven. Glasius, *Gesch. der Ned. Christ. Kerk na de Herv.* D. II. bl. 133.

LENTZ (J. F.) behaalde den zilveren eereprijs voor zijne verhandeling *Over de Wijsbegeerte niet nadeelig voor de belangen der Openbaring*, bij Teyler's *Godgel. Genootsch.*

Zie *Verk.* van Teyler's *Godgel. Gen.* D. VI; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. V. bl. 256.

LEO, een Egmonder monnik, die onder den abt Johannes van Hillegom (1360—1381) leefde. Twee eeuwen voor hem had Dirk van Leijden (Theodoricus à Leidis, ook een Egmonder monnik), voor de Graven, die te Egmond begraven liggen, korte grafschriften vervaardigd, ze boven hunne grafsteden geplaatst en ze met glaswerk, om ze te bewaren, overdekt. Deze grafschriften of *breviculi*, werden, in weerwil van deze voorzorg, verteerd en de glazen gebroken. Op bevel van den genoemden abt, vervaardigde Leo nu breedvoeriger grafschriften in proza, met grafschriften in verzen. De hoogleeraar Matthaeus ontdekte beiderlei aanteekeningen achter een handschrift van Jan van Leijden, en gaf ze daarmede uit. (*Chronicon Egmundanum J. de Leydis. Accedunt praeter Theodorici à Leydis Breviculos Leonis Monachi Egmundani Breviculi majores*, Lugd. Bat. 1692. 4o.) De *Breviculi* van Theodoricus beslaan slechts twee bladzijden en loopen tot 1151. Die van Leo loopen van Dirk I tot Dirk VII, die in 1203 stierf. Zij zijn in het Nederduitsch overgezet, en te vinden achter de *Kronijk van Egmond, door Jan van Leyden, vertaald door K. van Herk en G. Kempher*, Alkm. 1732. 4o. bl. 226—245. Zij zijn niet onbelangrijk, en welligt heeft men er te weinig gebruik van gemaakt, wijl men die voor een compilatie aanzag uit den Egmonder monnik, hetgeen echter het geval niet is.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. VII. p. 374; de Wind, *Bibl. van Nederl. Gesch.* bl. 57, 58, 513.

LEO (Sibrandus) werd te Leeuwarden geboren, monnik in de abdij te Lidlum en stond in 1557 als roomsch priester te Menaldum en Berlikum. Hij vluchtte ten gevolge der beroerten naar Groningerland en stierf daar in 1588. Hij was van zijne jeugd af zeer bevriend met Suffridus Petri, met wien hij te Leeuwarden, onder Cornelius Colebertus, gestudeerd heeft, en op wiens raad hij een geographische kaart van Friesland vervaardigde, door Jacobus Daventriensis het eerst, en vervolgens in 1579 op nieuw door Hogenberg uitgegeven. (*Frisia Occidentalis* Sibrandus Leonis *Leovardiensis Describebat. Cum Privileg. Imp. et Reg. Mtm.* (mathematici?) *ad decennium*, Antv. 1579.)

Men heeft ook van hem twee kronijken in de Latijnsche taal, door A. Matthaeus in zijne *Analecta* uitgegeven. De eerste voert tot titel: *Vitae et res gestae Abbatum in Lidlum*, in *Anal.* T. III. p. 519—588, ed. in 4o. Zij loopt van 1132—1172, en bevat eene beknopte beschrijving van het klooster te Lidlum, bij Franeker, waarin hij zelf monnik was, de levens der abten en de burgerlijke beroeringen, onlusten en oorlogen, voor zoo ver het klooster er in was betrokken.

Matthaeus en de Wind prijzen deze kronijk en om zijne naauwkeurigheid en om de bijzonderheden, die licht over deze tijden verspreiden.

De andere kronijk voert ten titel: *Vita et res gestae Abbatum Horti Divae Virginis seu Mariengaard apud Frisios*, ook bij A. Matthaeus, t. a. p. T. V. p. 243—266, der uitg. in 4o. te vinden. Hij vangt aan met de stichting van het klooster in 1163, en eindigt met de verkiezing van den laatsten abt in 1569; zij is geheel in denzelfden smaak als de vorige, doch korter, en zelfs plaatselijk beschouwd minder belangrijk. Men vindt echter ook in deze kronijk bijzonderheden, die men elders te vergeefs zoekt, o. a. dat graaf Willem IV bepaaldelijk bij Warns zou gesneuveld zijn.

Behalve deze kaart en kronijken heeft Leo nog meer geschreven, dat echter niet tot ons is gekomen. Hamconius prijst hem zeer in zijn *Frisia*.

Zie Suffridus Petri, *de Script. Frisiae*, p. 391 seqq; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 809; A. Matthaeus, in *Dedic.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1095; de Wind, *Bibl. van Ned. Gesch.* bl. 184; Mr. J. T. Bodel Nijenhuis en W. Eekhoff, *Algem. Kaart van de prov. Friesl.* bl. 25; W. Eekhoff en J. G. Ottema, *Rapport over eene geteekende kaart van Friesland, Noord-Holland en de Zuiderzee, etc.*

LEO (Johan), een geleerd godgeleerde, reeds in 1587 predikant te Bommel, die, benevens Johannes Fontanus, predikant te Arnhem, in den jare 1607 ad conventum praeparatorium of voorbereiding voor de Nationale Synode, werd gezonden. Hij stierf in hetzelfde jaar.

Zijn zoon Antonius, werd in 1609 van Haaften naar Schoonhoven beroepen, en overleed aldaar in 1638.

Zie *Beschr. van Bommel*, bl. 139; van Berkel, *Beschr. van Schoonh.* bl. 414; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 85; H. de Jongh, *Naaml. der Pred. van Geld.* bl. 356.

LEO (Henricus) in 1599 te Zalt-Bommel beroepen, medegecommitteerde voor de Nationale Synode, en de eenige van hen die, den 3den Julij 1619, de akte van stilstand onderteekende. Hersteld zijnde werd hij in 1631 beroepen te Driel, den 1sten Mei 1635 te Nijmegen, waar hij in 1638 stierf.

Zie Uytenbogaert, *Kerk. Gesch.*; Brandt, *Hist. der Ref.* Regenbogen, *Hist. der Ref.* Glasius, *Syn. te Dordr.* Tideman, *de Rem. Broedersch.* bl. 271; de Jongh, *Naaml. van Pred. in Geld.* bl. 356.

LEODIENSIS (Reinerus), Benedictijner monnik in het St. Laurens klooster te Luik, geboren in 1155, vervolgens prior en abt van Wota en Passerige, vertrok in 1215 voor de vierde maal naar Rome, en was op het concilie van Lateraan onder Innocentius III. Hij stierf in 1230. Hij vervolgde het *Chronicon Leodicense Lamberti Parvi*, monnik in hetzelfde klooster, tot het jaar van zijn overlijden. Het is het eerst uitgegeven in de verzameling *Bened. Congregat. S. Mauri, anno* 1729, Par. T. V. p. 5.

Zie Schoettgenius ad Fabricii *Bibl. Lat. Med. Aev.* T. VI. p. 178—181; Vossius, *de Hist. Lat.* p. 338; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1060; Saxe, *Onom.* T. II. p. 288.

LEODIENSIS (Gerard). Zie LIÈGE.

LEON (Aelsius Leonardus), Latijnsch dichter, een Fries van geboorte, bloeide in het einde der zestiende eeuw, en was zeer bevriend met zijn landgenoot Viglius, aan wien hij opdroeg *Frisia versu heroico descripta*, voor of in 1577, het sterfjaar van Viglius, gedrukt.

Men heeft nog van hem:

Carmen gratulatorium in Inaugurationem laetamque Urbis Antverpiensis introitum Francisci Valesii, Ducis Alenconii Anno Domini 1582, Antv. 1582. 4o.

Volgens Paquot is hij dezelfde met Elcie Eduard Leon Mellema. Zie op dat woord.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 110; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 31; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 36; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 363; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 74.

LEON (Jacob Juda) van Middelburg, een geleerde Rabbijn, maakte zich een naam door een fraai model van den tempel van Salomo, dat hij vervaardigde, en van hetwelk hij eene beschrijving uitgaf, getiteld:

Afbeeldinge van den tempel Salomonis, welckers model den autheur is hebbende, Amst. 1644. 4o.

De hertog van Brunswijk liet van dit geschrift eene latijnsche vertaling vervaardigen (*De Templo Hiero solymitano. Lat. cura sauberti*, Helmst. 1665. 4o.)

Leon schreef ook nog andere godgeleerde en oudheidkundige werken.

Zie Bosnage, *Hist. des Juifs*, T. V. p. 2117, 2118; van Koenen, *Gesch. der Jod. in Nederl.* bl. 337; *Cat. der Bibl. der Stad Amst.* 1e Ged. bl. 57; *Cat. v. d. Palm*, p. 159.

LEON (Jacob Mendes de), zoon van Abraham Mendes de Leon en van Sara de Pinna, werd den 4den April 1784 te Amsterdam geboren en had onder zijne leermeesters de dichter Johannes Nomsz. De Haan onderwees hem in de teekenkunst, waarin hij vrij ervaren werd. Hij was echter te nederig om zijn werk, ooit dan aan enkele zeer vertrouwde vrienden te doen zien. Hij had een fijnen kunstsmaak, een juist kunstgevoel en was geen oppervlakkig maar grondig beoordeelaar der kunstwerken van anderen.

Langzaam trad hij als kunstverzamelaar op, zonder eigen wijsheid en was zelfstandig, niet karig, maar onbekrompen, vrijgevend, maar niet verspillend. Hij vroeg niet wat oud of nieuw, wat veel of weinig gold, wat vreemd of eigen, maar wat goed en proefhoudend was. Van zijne jeugd werd hij voor den koophandel opgeleid. Hierin verkreeg hij groote kundigheden. Eerlijkheid, rondborstigheid en naauwgezetheid deden hem reeds vroeg ter beurze hoogachten, en later was hij de vraagbaak van zeer velen te dezen.

Leon was ook geen vreemdeling in de toon- en letterkunde. Overigens bezat hij de echte kenmerken van den Nederlandschen aard, eenvoud, vastheid, werkzaamheid, zedelijkheid, liefde tot de waarheid, zucht tot vrijheid, innige ja vurige belangstelling in het schoone en goede, huiselijkheid en godsdienstigheid, onbekrompenheid in het weldoen. In 1813 beschermde hij, als luitenant der nationale garde, zelfs met gevaar van zijn leven, de Lombard, en stond den moedigen kapitein A. R. Falck met Kemper, als staatsmannen van den echten stempel, door hem steeds vereerd, moedig ter zijde, in de bewerking der gezegende omwenteling van zaken, waaraan zijn vader, als lid van het provisioneel bestuur der stad, dadelijk deel kreeg. Hij was lid van den raad der stad en behoorde in het laatst van zijn leven tot de Finantieële Commissie, waar zijn adviezen zich door helderheid van oordeel, onbekrompenheid en bescheidenheid onderscheidden; voorts lid der *Hoofdcommissie voor de zaken der Israëliten*. Ook behartigde hij krachtig de belangen van de *Nederd. Portug. Armenschool*, welker vijf-en-twintig jarig bestaan hij met een uitgezochte redevoering vierde; van de *Maatschappij van Weldadigheid* en van het *Fonds der Gewapende Dienst*.

Hij deed met den beroemden Mr. Johan Daniël Meijer bij het *Algemeen Bestuur der Maatschappij van het Nut van 't Algemeen*, pogingen om een bij-departement op te rigten voor Christenen en Israëliten beide toegankelijk, 't geen echter mislukte.

Leon was ook *Raad van Bestuur der Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten*, welks geldmiddelen met loffelijke naauwkeurigheid door hem bestuurd werden; lid van het Kunst-gezelschap *Door Kunst en Vriendschap, van de Holl. Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*, en ridder der orde van den Ned. Leeuw. Hij huwde Esther Mercado, bij welke hij 8 kinderen naliet. Hij stierf den 25sten Mei 1842. Zijn vriend Jeronimo de Vries, vierde zijne gedachtenis den 26sten Mei 1843, met eene redevoering in de Maatschappij *Arti et Amicitiae* te Amsterdam, die later in druk is verschenen.

Zie Mr. Koenen, *Gesch. d. Joden in Nederl.* bl. 385, 386.

LEONARD (Hubert), waarschijnlijk te Luik geboren, was Carmeliter monnik en onderscheidde zich in de vijftiende eeuw als geleerde. In 1456 benoemde hem Jean Soreth, zijn generaal, bij gelegenheid dat hij het kapittel zijner orde, te Parijs gehouden, presideerde, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aldaar. Twee jaren later werd hij doctor in de godgeleerdheid en in 1472 regent te Luik. Ook bekleedde hij aldaar de waardigheid van inquisiteur, en weêrlegde in een zijner schriften de dwalingen der ketters van Nivelles. Louis de Bourbon, bisschop van Luik, koos hem in 1474 tot zijn suffragant, met den titel van bisschop van Darie. Hij bekleedde dezelfde betrekking onder diens opvolger, Jan van Hoorn. Den 6den Julij 1489 veranderde hij dezen titel met dien van bisschop van Bethlehem, dien hij den 5den December 1491 hernam. Men stelt zijn dood in 1496. Trithemius schreef ten minste dat hij in 1494 nog leefde. Foppens meent ten onregte dat hij in 1478 gestorven is. Hij werd voor het hoogaltaar der Groote-Carmelieten, te Luik, begraven, met een grafschrift, dat men bij Foppens, Paquot en elders leest.

Hij schreef:

De Genealogia noilium Francorum, et gestis eorum, ap Ludovicum Episcopum Leodicensem, Liber unus.

In Euangelium Lucae liber unus.

De Regimine Principum, libri tres.

De Immunitate Ecclesiasticâ, libri tres.

Contra Haereticos Nivellenses.

Sermones Varii, liber unus.

Quadragesimale.

In Magistrum Sententiarum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 383; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 9; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 388; Trithemius, *de Script. Eccles.* c. 902, ed. Fabricii, p. 215; Possevini, *Appar.* ed. 1608. p. 769; du Boulai, *Hist. Univ. Paris*, T. V. p. 883; *Gallia Christ.* T. V. p. 995.

LEONARDI (Thomas) of Leenaerts, werd in 1600 te Maastricht geboren, trad omstreeks 1616 aldaar in de orde der Dominikanen. Na het einde van zijn novitiaat, studeerde hij in zijn klooster in de philosophie, vervolgens in het kortelings te Douai opgerigt St. Thomas-collegie, in de godgeleerdheid. Naauwelijks had hij den ouderdom van 22 jaren bereikt, toen hij reeds in hetzelve de philosophie onderwees. In 1627 zond men hem naar zijn klooster te Leuven, waar hij het opzigt had over de studie tot in 1630, waarna hij onderregent en van 1633—1642 eerste regent werd. Deze betrekking werd hem tweemaal te Douai en driemaal te Leuven, te weten tusschen 1645—1665, opgedragen en in dien tusschentijd (1642) werd hij doctor in de godgeleerdheid. Twee jaren later werd hij regent bij de theologische faculteit. Reeds in 1636 werd hij prior in het klooster te Brussel, later bekleedde hij er nog eenmaal, en ook tweemaal te Leuven die betrekking.

In 1668 werd hij Provinciaal, doch naauwelijks had hij dit ambt aanvaard, of hij overleed den 1sten September van dat jaar, terwijl hij het klooster te Brugge bezocht.

Hij schreef en gaf uit:

R. P. F. Marci de los Huntos, Quaestiones ad universam Dialecticam, Duaci, 1622. 12o.

Thesaurus gratiarum SS. Rosarii, expositus à R. P. F. Thoma Leonardi..... Item Appendix de Confraternitate SS. Nominis Jesu, Brux. 1640. 16o. 1643. 16o. Lovan. 1646. 16o. *Ed. sexta correctior*, 1660. 24o., ook in het Fransch vertaald door Thomas Parmentier, Brux. 1643. 16o.

Christus crucifixus, sive de perpetuâ cruce Jesu Christi, Brux. 1648. 12o. Lov. 1649. 12o., vertaald in het Fransch door Traum, Fransch Jacobijn en doctor in de godgeleerdheid, Brux. 1648. 12o.; ook in het Vlaamsch door Jan van Blitterswyck, Karthuizer monnik.

Angelici Doctoris D. Thomae Aquinatis Sententia de prima hominis Institutione ejus per peccatum corruptione, illiusque per Christum reparatione, tribus libris conprehensa; adversus Joannem Georgium Dorschaeum, Doctorem Lutheranum per 27 annos Professorem, et Ecclesiasten Argentorati, nunc Ducum Mecklenburgensium Consiliarium. Professorem Theologiae et Consistorii Provincialis Assessorem primarium Rostochii, qui gloriatur se Thomam (Aquinatem) exhibere confessorem veritatis Euangelicae, Augustanâ (uti ait) confessione

repetitae. Ad SS. D. N. Alexandrum VII, Brux. 1661. fol.

Brevis, seu methodica Refutatio totius Operis Dorschaeani, als vervolg op het vorige. De schrijver schreef nog bijvoegsels op zijn groot werk, door Guillebert de la Haye uit zijn mond opgeschreven *(Additiones, in alterâ editione suis locis inferendae)*, doch deze tweede editie is nooit uitgegeven.

Confutatio cujusdam libelli haeretici, cui titulus: Capucinus Excaputiatus, in lucem emissi per Joannem ab Haemstede, Ministrum Reformatum (ut se vocat) Religionis in oppido Mosa-Trajectensi, Lovan. 1662. 12o. in 't Vlaamsch, zonder naam van schrijver *(Wederlegging van een ketters boecxken, welckens opschrift is: Den ont-kapten Capucyn, in het licht ghegeven door Joannes van Haemstede*, 1662. 12o., zonder naam van schrijver.

Unicae Christi Sponsae, id est, Catholica sub Romano Pontifice Ecclesiae integritas et sanctitas denuo asserta. Itemque Calvinismus, de violatâ thori mystici fide clarè convictus; adversus spuria vitulamina Joannis Hamerstedii, Lovan. 1664. 12o.

Eenige godgeleerde verhandelingen in handschrift.

Zie Val. Andreas, Fast, p. 144; Foppens, *Bibl. Belg.* D. II. p. 10; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 347.

LEONARDS (Abraham) of Leendertsz, predikant te Batavia, vervolgens (1673) te Dordrecht, in 1698 overleden. Hij was bezadigd en vredelievend, beoefenaar der letterkunde en vriend van Abraham en François Valentijn.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 6, 7.

LEONINUS (Albertus) of van Leuwen van Groenewoudt, geboren te Utrecht, doctor in de beide regten en een bekwaam wiskundige. Graevius noemde hem »mathematicus minime vulgaris." Ook beoefende hij de Latijnsche poëzy, blijkens zijn gedicht in het album van Janus Douza. Hij stierf 30 Mei 1614.

Zijne schriften zijn:

De vera quantitate anni Tropici.

De ratione restituendi annum civilem ad Gregorium XIII P. M. Colon. 1578.

Commentarius in doctrinam praecessionis, acquinoctiorum et obliquitatis Zodiaci contra Genethliacos, Antv. 4o.

Theoria motuum coelestium Secundum doctrinam Copernici, Colon. 1583.

Rhetorica, sive de arte dicendi libri duo, Spirae, 1588. 8o.

Comoedia moralis de reducenda pace, Bazel. 1589. 8o.

Of hij de schrijver is der *Contemplatio exegetica in Apocalypsin*, Amst. 1608, onder den naam van Albertus Leoninus in het licht gegeven, is twijfelachtig.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 37; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 114; Witte, *Diar. Biogr.* T. I. ad an. 1614; Dousae, *Poëm.* p. 70; Draud, *Bibl. Class.* T. I. p. 23; Boecler, *Bibl. Critic.* Cap. XXXIV. p. XVIII; Graevii, *Orat.* in *L. Acad. Traj. Nat.*; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 184.

LEONINUS (Elbertus) of le Lion, kanselier van Gelderland, uitstekend staatsman en regtsgeleerde, werd te Zalt-Bommel in 1520 uit burgerouders geboren. Na het eerste onderwijs in zijne geboorteplaats te hebben genoten, ontving hij vervolgens dat van Macropedius te Utrecht, en vertrok drie jaren later, op het gerucht van den oorlog tusschen den hertog Karel van Gelderland en den hertog van Bourgondië, naar Emden, waar hij gedurende vier jaren door Dr. Bredenbachius, in het opstellen van redevoeringen en gedichten werd onderwezen. Hierop vertrok hij naar Leuven, waar hij de lessen van Petrus Nannius hoorde, en zich tevens op de regten toelegde, met dit gevolg, dat hij in 1547 den graad van licentiaat bekwam.

Hij begaf zich nu naar Atrecht, om zich in de Fransche taal te oefenen, en naar Leuven teruggekeerd, huwde hij aldaar de dochter van den beroemden hoogleeraar in de regtsgeleerdheid Johannes Haze, en werd eerst de opvolger van Volmarus Becaarts en vervolgens in 1560 van Gabriël Mudaeus. Zijn roem klom van dag tot dag, men wedijverde hem blijken van hoogachting en vertrouwen te schenken. Hij stond in gunst van de hertogin van Parma, den kardinaal Granvelle, den prins van Oranje, den graaf van Egmond en andere edelen, maar vooral van Philippus, hertog van Aerschot. Allen raadpleegden hem, deelden hem hunne geheimste zaken toe, hoewel zij van verschillende partijen waren. Hij was het »Oog der Juristen, l'oracle du jour, l'agent, le député des états généraux Belges." Hij werd lid van den Raad van State, en diende den koning getrouwelijk. Namens denzelven werd hij in 1574 gemagtigd tot de vredehandeling te Breda, en in 1575 zond don Louis de Requesens hem naar Holland aan den prins van Oranje en de Staten, om, wegens Spanje, voorslagen van vrede te doen. Ook werd hij in 1577 wegens de Algemeene Staten naar Holland gezonden, om op een eenparige regeling der Munt en der gemeene belastingen aan te houden, en het te huis ontbieden van eenige schepen, omtrent Antwerpen en de Maas liggende, benevens het afschaffen der verlofgelden te verzoeken. In den jare 1578 werd hij door den prins gebruikt om te waken, dat don Johan de Nederlanden voor zich, met uitsluiting van den koning van Spanje, mogt aannemen, en den koning uit den zadel stooten. In alle deze en andere zendingen, waartoe hij gebruikt werd, toonde hij buitengewone ervarenheid in de regten, beleid, verstand en eerlijkheid. In 1581 werd hij tot kanselier van Gelderland aangesteld, en was sedert onafgebroken een der eersten en vroedsten bij de behandeling der gewigtigste staatszaken. Toen Willem I aan het vaderland ontvallen was, was hij in den Haag tegenwoordig. Oorspronkelijke brieven, als nog in de griffie van den Hove van Gelderland aanwezig, dragen blijken van zijne alles omvattende zorg en doorzigt, en tevens van zijnen onwrikbaren moed, destijds zoo hoog noodig. Hij waarschuwde die van Gelderland voor de lagen van den graaf van den Berg, die zich destijds nog als stadhouder voordeed en de Gelderschen voor Spanje trachtte te vormen. Door de Staten werd hij in 1584, wegens Gelderland, met Johan van Gent, heer van Oye, en den raadsheer Gerardus Voet, afgevaardigd tot opdragt van de heerschappij over de Nederlanden, aan den koning van Frankrijk aan te bieden. De redevoering door hem bij deze gelegenheid gehouden, is bij Bor bewaard. 's Jaars daarna verwelkomde hij, uit naam van den Staat, te 's Hage, Robert Dudley, graaf van Leycester, door de koningin Elizabeth van Engeland afgezonden, met eene merkwaardige aanspraak, die ook bij Bor is te vinden. Hij won zoo zeer Leycesters vertrouwen, dat deze hem tot lid van den Raad van State eischte, niettegenstaande Leoninus niet met de puriteinsche leerstellingen van den graaf overeenstemde. Hij was commissaris van Leycester bij de hooggaande twisten in Utrecht, over het afschaffen van het eerste lid der Staten. Hoogst gewigtig waren zijne bemoeijingen. Ofschoon geen vriend van den graaf, ried hij hem echter ten beste, en zocht door verstandige tusschenspraak met des graven heftigste tegenstanders, het uiterste van het smeulend vuur van ongenoegen voor te komen; dan te vergeefs bij den eersten. Van dit alles zijn breedvoerige berigten bij Bor.

In 1594 werd hij aan het hoofd der commissie naar Groningen gezonden, om de oude en verregaande scheuringen en tweedragt tusschen Stad en Ommelanden, zoo mogelijk te keeren. Zij gaven toen eene concept-ordonnantie op den staat en vorm der regering, dan deze ontmoette tegenstand en niet voor 1597 werden de zaken beslist. In 1596 werd hij weder tot een gezantschap naar Engeland benoemd. Men schrijft van hem, dat hij zich in den aanvang der beroerte met Spanje, bij beide partijen door zijn gematigd gedrag, wist bemind te maken, tot dat hij zich eindelijk al te opentlijk voor de Staatschen verklaarde, om bij de Spaanschgezinden langer ingang te vinden. Volgens Jan François le Petit, stierf hij in 1601, meer dan 80 jaren oud, doch Sligtenhorst meldt, dat hij te Arnhem, den 6den van Herfstmaand in 1598, zijnde het 79ste van zijn ouderdom, overleed, bij zijne huisvrouw den tijd van 52 jaren geleefd hebbende. Hij werd in de Groote kerk te Arnhem begraven.

Bor teekent zijn overlijden als »van een man zeer ervaren in de beschreven regten en in materie van staat. Hij was groot van persoon en van verstand. Hem werd nagegeven, dat hij zich in voorspoed niet verblijdde, noch in tegenspoed bedroefde, en altijd even lankmoedig was, zonder dat hij zich ook eenigzins vertoornde wat hem bejegende, maar verdroeg alles patientelyk."

Hooft geeft van deze gelijkmoedigheid een treffend voorbeeld. Toen hij de tijding ontving, dat zijn zoon, Gilbert

Leoninus, kapitein in dienst van den Staat, bij den ongelukkigen aanslag van Aldegonde op Lier, gesneuveld was, zeide hij zonder eenige ontroering te doen blijken: »Wen hy ter wereld kwam, wist ik dat hy daaruit moest scheiden."

Ten tijde dat de kapitein la Motte, den gruwelijken aanslag gesmeed had, in 1594, om prins Maurits Hendrik en eenige andere voorname heeren te vermoorden, behoorde ook Leoninus onder dit getal. Men wil dat hij nooit belijdenis van de Protestantsche godsdienst gedaan, en zich daaromtrent onverschillig zou gedragen hebben. Hij zelf schreef: »Ik heb altijd gezegd en zeg het ook nog, dat men de religie, die eenvoudig is, moet aannemen. Zaken, die geheel goddelijk zijn, en het begrip van het menschelijk verstand te boven gaan, moet men het verborgen oordeel Gods en den engelen bevelen. Ik heb geoordeeld, dat men de Godheid, in plaats van ze te bepalen, liever moet eeren en zich daarover verwonderen. Met al mijn magt heb ik gearbeid, om de al te spitsvondige disputen uit de Republiek te doen uitwerpen." Deze gevoelens behaagden echter den kerkelijken dier dagen niet, en deze gematigdheid was waarschijnlijk de reden, dat die van Arnhem een- en andermaal weigerden, om op het verzoek van den Hove van Gelderland, eene lijkrede over hem te houden.

Mevr. Bosboom-Toussaint heeft ons Leoninus naar waarheid afgeteekend in haren Leicester. Ook van Kampen gaf eene karakterschets van dezen man. Men vindt verschillende afbeeldingen van hem, o. a. een met een Latijnsch gedicht van Adolphus Dausius.

Hij schreef:

Centuria Consiliorum, Antv. 1584. fol., typis Plantim, door zijn zoon, Conradus Leoninus, uitgegeven. Aan het einde van dit werk en afzonderlijk vindt men zijne:

Oratio habita in Conventu Ordinum Generalium, Antv. a 1579, *tempore colloquii Coloniensis de bello, religione et pace per Belgium.*

In 1645 heeft Jan Jacobs, boekverkooper te Arnhem, beide in 4o. met zijn portret, waaronder het gemelde Lat. vers, uitgegeven. Ook plaatsten er Hendrik Manter en Hendrik Harius, Latijnsche verzen voor. De *Oratio* is op nieuw uitgegeven door Gerdes in *Scrinium antiquarium*, T. I. p. 309.

Emendationum sive Observationum, libri VII, Arnh. 1610. 4o., aan zijn neef Quirinus Leoninus opgedragen, met een Latijnsch vers van Theodorus Cockius of Derk Kok, advokaat voor het Hof van Utrecht.

Processus Criminalis sive Praelectiones Clarissimi Jurisconsulti Elberti Leonini quondam in inclyta Lovaniensi Academia Antecessoris et Professoris primarii, in Librum novum Codicis in quo tituli et leges ad instar processus criminalis explicantur, Colon. 1604. 4o., door Philippus Steinhausen, J. U. D., uitgegeven.

Praelectiones ad Tit. Cod. de Jure Emphyteutico, Francof. 1608. 8o.

Commentarius ad Tit. D. de Usufruct., Lichae, 1600 8o.

Dissertatio de Trapezitis Belgii vulgo Lombardis, door Boxhorn uitgegeven. Ook bezat zijn kleinzoon, Elbert Zosius, advokaat te Utrecht, nog de volgende werken van hem, die voor de pers gereed waren:

Consiliorum Centuriae II.

Notae in V libros Decretalium, jussu Gregorii XIII congestae.

Commentarii in lib. V, VI, VII et VIII Pandectarum.

In het rijks Archief berusten nog 70 brieven van Leoninus.

Zie *Vita Elberti Leonini Gelrae Cancell., quam ipse scribere olim orsus, in Matt. Syll. Epist. alior. aliquot monum. post Andreae Alciati Tract. contra vitam monast.* Hagae comit. 1740. p. 322—326, *Met Inlass. van bijv. uit eene Nederd. Vert. medeg.* in *Nijhoffs Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. VI. St. 3, bl. 162 volgg. door G. H. M. Delprat; A. P. van Cappelle, *Lofr. op Elb. Leon.* in *Bijdr. tot de Gesch der Ned.;* F. V. Goethals, *Hist. des Lettr. des Scienc. et des Arts en Belg. et dans les Pays lim.* Brux. 1840. T. I. p. 140; *Biogr. Univ.* i. v. Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 199; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p 758; Gerdes, *Scrin. Ant.* T. I. p. 309; Lipsii, *Opera*, T. II. p. 742, 743; Saxe, *Onom. Lit.* T. III. p. 393; Viglius ad Hopperus, *Epist.* T. XXVII. p. 794; Strada, *de bello Belg.;* Bor, *Ned. Oorl.* B. VIII, IX. X. XI. XII. XXV; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXII. bl. 63, B. XXIII. bl. 134; van Meteren, *Ned. Hist.;* E van Reidt, *Ned. Hist.* bl. 41, 98, 99, 100, 101; Slichtenhorst, *Ton. des Lands van Geld.* bl. 48; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 518, 719, 789, 842; Le Petit, *Beschr. der Vrije Ned.;* Bentivoglio, *Verhaalt.; Gesch. der Ned.; Beschr. der Stad Bommel*, Amst. 1774. bl. 120, volgg. van Hasselt, *Stukk. voor de Vad. Hist.* D. I. bl. 282; Hoogstraten, Luiscius, Halma. Kok, o. h. w. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 25, 30, 147, 149, 168, D. VIII. bl. 55, 113, 115, 120, 208, 446, D. IX. bl. 36; van Wijn, *Bijv. en Nalez. op Wagenaar*, D. VII. bl. 22, 47, D. IX. bl. 22, 24, 25; Beaufort, *Leven van Willem I* (Reg.) Cerisier, *Gesch. der Ned.* (Reg.) van Kampen, *Vad. Karakt.* D. I. bl. 433 volgg. *Chron. van Arnh.* bl. 228; Delprat, *Broed. van G. Groete*, bl. 158; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w. de Jonge, *Unie van Bruss.* bl. 58; *Elb. Leoninus, kansel. van Geld.* door R. H. Graadt Jonkers in *Geld. Volks-Alm.* 1848. bl. 12; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 105, 310; *Dele. de la Camp. à l'Entr. de Ville de Leyde;* Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, (Reg.) *Chron. van het Hist. Gen.* D V. bl. 331, 383, D. VI. bl. 40 (Brief van hem 1581); Britz, *Mém. sur l'ancien droit Belg.* p. 90, 118, 136, 140; Sandbrink, *de Advoc. jurib. ac doctr.* p. 58, 59; van Gils, *Kath. Myer. Memorieboek*, bl. 252; Muller, *Cat. van Portr.*

LEONINUS (Gijsbert), zoon van Elbertus Leoninus, kapitein van een compagnie paardenvolk, deed »gedurende zijn leven, den vaderlande en den prins van Oranje, zeer vele singuliere diensten," en sneuvelde in eene schermutseling te Lier in 1584. Hij had ook de proosdij te Oldenseel en eene prove in de Lebuinus-kerk te Deventer, welke beide, na zijn dood, door Willem I en de Staten-Generaal, gegund zijn aan zijn broeder Coenraad.

Zie *Beschr. van Bomm.* bl. 122. *Nav.* D. V. bl. 296, D. VI. bl. 89.

LEONINUS (Coenraad), zoon van Elbertus Leoninus, bezocht eerst de Latijnsche school te Utrecht, daarna de universiteit te Leijden. Hij gaf in 1584, toen hij nog student was, de *Centuria Consiliorum*, van zijn vader, in het licht.

Zie *Beschr. van Bomm.* bl. 124; *Nav.* D. VI. bl. 89.

LEONTIUS (Theodorus) of Leeuwius, uit een Friesch geslacht, legde zich te Leijden, onder Everhardus Bronckhorst, op de regtsgeleerdheid toe, en werd, na de academie verlaten te hebben, rector te Sneek, welk ambt hij in 1606 bekleedde. Omstreeks dien tijd begaf hij zich op nieuw naar Leijden, waar hij de doctorale waardigheid verkreeg, na het houden eener *Disputatio de crimine laesae majestatis.* In 1609 werd hij reeds secretaris te Sneek, dewijl Paulus Arcerius hem als rector opvolgde. In 1615 werd hij hoogleeraar in de Latijnsche taal en welsprekendheid te Franeker, waar hij in 1617 overleed.

Zie Schotanus, *Beschrijv van Friesland*, fol. 192; Winsemii, *Chron. van Friesland*, 763; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 161, 162.

LEOPARDUS (Paulus) werd omstreeks 1510 te Isemberg, in Vlaanderen geboren, legde zich te Leuven, onder Nicolaas Clenardus en Rutger Rescius, op de letterkunde toe, en opende eene school te Hondscote, waar hij een groot deel van zijn leven doorbragt. Vervolgens begaf hij zich naar St. Winoxbergen, waar hij onderwijs gaf tot zijn dood, den 8den Junij 1567. Johannes Macarius of Henreux, een zijner leerlingen, sloot hem de oogen. Hij werd in de kerk van St. Maarten begraven. Petrus Nannius, Franciscus Nansius en Guilelmus Pantinus waren zijne vrienden. Justus Lipsius, Scaliger en Casaubonus bewonderden zijne geleerdheid, maar nog meer zijne nederigheid. Hij had de betrekking van hoogleeraar in de Grieksche taal, aan het koninklijk collegie te Parijs, afgeslagen, wijl hij liever onbekend in een afgelegen oord wilde leven, dan in de maatschappij roem en eer behalen.

Hij schreef:

Vita et Chriae sive Apophthegmata Aristippi, Diogenis, Demonactis, Stratonis, Demosthenis et Aspasiae, Antv. 1556. 12o. Den 11den November 1552 aan de regering van Hondscote opgedragen.

Na zijn dood verscheen:

Pauli Leopardi *Isembergensis Furnii Emendationum et Miscillancorum libri XX, in quibus plurima tam in Graecis quam Latinis Auctoribus a nemine hactenus animadversa aut intellecta, explicantur et emendantur, Tomus prior, libros X continens*, Antv. 1568. 4o.

Leopard had dit werk aan de regering van St. Winoxbergen opgedragen. De tien laatste boeken verschenen de eerste maal in 1604, in het 3de deel der *Fax Artium* of *Thesaurus Criticus* van Gruterus, die ze van Petrus Scriverius ontvangen had.

de Thuani, *Hist.* Lib. XXXIX. edit. Paris, 1606. p. 353. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 593; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 104, 715; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 942; Colomiez, *Bibl. Choisie*, p. 65; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 333, *Cat.* v. Hulthem, No. 13008, 13009.

LEOVARDIA (Johannes de), of Jan van Leeuwaarden, minderbroeder, doctor in de godgeleerdheid, schreef in de zestiende eeuw eenige godgeleerde werken:

De Providentia Divina.

In Hexaëmeron.

In Decalogon.

De Synagoga Judaeorum.

De Ecclesia Christi.

Hij werd door zijne oversten naar Indië gezonden, om de Heidenen te bekeeren.

Zie Suffr. Petri, *de Script. Frisae*, Dec. XV. 2. p. 434. *Oudh. en Gesch. van Friesl.* bl. 91; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 676; Hoogstraten, Luiscius.

LEPELAER (A.) leefde in de tweede helft der zeventiende eeuw te Gouda, vervaardigde met Christoffel Pierson en J. C. Boëthius in 1673—1676 voor kerkmeesteren *de teekeningen in het klein van de kerkglazen*, die nog in de kerkekamer aanwezig zijn. Er bestaat eene plaat in plano formaat, voorstellende de *Afbeelding der prachtige en om deszelfs deftige konstglazen alom beruchte Jans Kerk der stad Gouda, zoo als die zich vertoont van binnen. A. Lepelaer ad vivum delineavit. J. Goeree Sculpt.*

Zie Kramm, *Goudsche Glazen*, bl. 25; *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 964.

LEPELTAK (Daniël) hielp in 1489 Rotterdam voor jonker Frans van Brederode bemagtigen en diende hem aldaar voor procureur-generaal. Nadat de stadhouder Egmond, de stad hernomen had, werd hij te Delft opgehangen.

Zie v. Alkemade, *Jonker Fransen Oorlog*, bl. 249; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 258 (die hem Andries noemt) Arend, *Vad. Hist.* D. III, bl. 260, 267.

LEPPER (Petrus) advokaat te Amsterdam, kwam in 1717 als hoogleeraar in de regten te Harderwijk in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 85.

LERBERGHE (Jan van) in 1755 te Kamerijk geboren, vestigde zich te Gend, waar hij het vak van goudsmid en kunstdrijver uitoefende, en in het laatste roem verwierf. Ook legde hij zich op de graveerkunst toe, en gaf in 1790 een *boekje met zes landschappen*, in de breedte, naar dat van Callot vervaardigd, in het licht. Kramm betreurt het, dat deze kleine etsjes, die niet meer dan proeven zijn, niet door anderen zijn gevolgd. Hij overleed in 1810.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 964.

LERDEVLINX (David), een Belgisch beeldhouwer uit het midden der vijftiende eeuw. In 1451 bestelde hij een houten tabernakel, met een beeld van Maria, voor de kerk van Lede. Ook vervaardigde hij verschillende standbeelden voor de keizerspoort te Gent.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 170.

LERMANS (Pieter) was een leerling van den ouden Frans van Mieris, en schilderde omstreeks 1670 in diens trant, doch niet zoo kunstig. Sommigen houden hem voor een leerling van Gerard Dou.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 964.

LERNUTIUS (Janus) of Jean Lernout, zoon van Jean, kleinzoon van Jacques Lernout, werd den 13den November 1545 te Brugge geboren. Na zich zoo te Gent als te Antwerpen op de letteren te hebben toegelegd, deed hij zulks gedurende 7 jaren te Leuven, waarna hij met Justus Lipsius en Victor Giselinus, de voornaamste academiën van Frankrijk, Italië en Duitschland bezocht. Hij verliet zijn vaderland in 1567, zag Parijs, Padua, Rome en andere steden, en hield zich omstreeks negen jaar bezig met het bestuderen der oudheden en zeldzaamheden van alle plaatsen, waar hij zich ophield. Andreas Valerius schrijft dat zijne afwezigheid 21 jaren duurde, in gezelschap van Lipsius; doch zulks is niet juist, wijl deze in 1567 op reis ging, en in 1576 of liever in 1574, toen hij zich naar Keulen, na de hoogeschool van Jena verlaten te hebben, begaf, terugkeerde. Overigens is het zeker, dat Lernutius in den aanvang van 1577 in zijn vaderland was, wijl hij in dat jaar in het huwelijk trad met Maria Tortelboom, bij wien hij 12 kinderen, 4 zonen en 8 dochters, verwekte. Noch zijn talrijk gezin, noch zijn schepensambt, dat hij meermalen met eere bekleedde, beletteden hem niet zich aan zijne letteroefeningen over te geven. Eenmaal echter dacht hij er van te moeten scheiden. In 1587 uit Artois komende, waar zijne zaken hem hadden geroepen, werd hij, drie mijlen van Brugge, door de soldaten van het garnizoen van Ostende gevangen genomen en in de kasematten geworpen. De lucht van die plaats veroorzaakte hem eene krankheid, die de gouverneur van Ostende noodzaakte hem naar Engeland te zenden, totdat zijn rantsoen betaald was. In zijn vaderland weêrgekeerd, ontdeed hij zich van zijne zaken en betrok een buitenverblijf, waar hij zich geheel aan de letteren wijdde. Tegen het eind van zijn leven keerde hij naar Brugge terug, waar hij den 29sten September 1619, in den ouderdom van 74 jaren ontsliep. Hij werd in de kerk van den Verlosser begraven, waar men zijn grafschrift, door zijn vriend Justus Ryckius gesteld, leest, »Hij was nederig, een vijand van alle praal en ijdele roem, bevriend met de uitstekendste geleerden van zijn tijd. Keizer Rudolph II verhief hem en zijne afstammelingen in 1581 tot den adelstand, doch begeerlijker waren voor hem geweest, gelijk Paquot schrijft: »quelques grains du métail qui procure toutes choses." Lernutius is het meest als Latijnsch dichter bekend. Minder gunstig is het oordeel van Borrichius over hem als zoodanig dan dat van Hoeufft en Peerlkamp. Paquot schrijft: »Lernutius tient un rang parmi les bons poëtes Latins."

Hij schreef:

Basia, Ocelli et alia Poëmata, Antv. Chr. Plantinus, 1579. 12o.

In 1603 verscheen te Legnitz eene tweede uitgaaf er van, te gelijk met die van Janus Guilielmus en Valens Acedalius. De uitgevers meenden dat hij reeds gestorven was. Hij zelf gaf eene derde uitgaaf met den titel: Jani Lernutii *Initia, Basia, Ocelli et alia Poëmata...... ab ipso Auctore publicata*, Lugd. Bat. Ludov. Elzevirius, 1614. 12o. Er bestaat eene vrije Nederd. navolging der *Ocelli* van Daniel Joncktys *(Rozelyns Oogjes.)*

Commentarius de naturâ et cultu Caroli Flandriae Comitis nec non de caede ipsius et vindicta in percussores mox secutâ, Brugis, 1621. 8o., door zijn zoon Jacobus, na zijns vaders dood uitgegeven.

Men vindt de meeste gedichten van Lernutius bij Gruterus, T. III. *Del.* p. 114—195. Burman bezat van hem onuitgegeven *Parodiae*.

Zijn portret bestaat, gegraveerd door C. Caukercken.

Zie Lipsii, *Epp. Cent.* 1 ep 3; *Fama posthuma* J. Lipsii (Edit. 1613) Sanderus, *de Brugensib.* p. 47; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 381, 381; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 440, Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 530; *Acta SS. z. Martii*, T. I. p. 154, 155; Burmanni, *Syll. Epist.* T. I. p. 16 *ad Lotich.* V. Eleg. III. p. 259; Borrichius, *de Poët. Lat.* No. 182; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 69; *Cat.* p. 166; Peerlkamp, *de Poët. Neerl.* p. 260; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. VI. p. 353; van Voorst, *Cat.* T. III. p. 147; *Cat.* van Hulthem, *(Ind.)*; J. Dousa, *Poëm.* p. 70; Justi Ryckii, *Prael. Poët.* p. 118; Jöcher, *Gelehr. Lex.* IV.

LERNUTIUS (Jacobus), zoon van den voorvermelden, in 1577 geboren en na 1623 gestorven, beoefende gelijk zijn vader de Latijnsche poezy. Behalve het werk van zijn vader *de naturâ et cultu Caroli* enz, gaf hij in het licht: *Preces metricae a Salomone Macrino, Petro Aurato, Petro Bacherio, Victore Giselino, et aliis Poëtis, exercitiis Christianae pietatis aptatae*, Brugis, 1616. 12o.

Ook was hij van plan eenige gedichten van Maximilianus de Vriendt, in het licht te geven.

Zie Sanderus, *de Brug.* p. 42; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 649; *Cat.* van Hulthem, No. 27565; van Voorst, *Cat.* T. III. p. 147.

LE ROY. Zie ROY (le).

LE ROY (Étienne). Zie ROY (Étienne le).

LES (Jan van) wordt door Nagler als kunstenaar vermeld. Mogelijk was hij dezelfde met Jan Lis. (Zie aldaar.)

In het kabinet Paignon-Dyonval komt eene afbeelding met de pen van hem voor, voorstellende *hoe de Heer Zijn dienstknecht berispt, die zijn talent heeft begraven.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 965.

LESCAILLE (Jacob) werd den 22sten Augustus 1611 uit een aanzienlijk geslacht te Genève geboren. Om de godsdienst naar Holland gevlugt, vestigde hij zich te Amsterdam, en legde zich daar op den boekhandel toe. Hij was een in zijn tijd niet ongeacht dichter, en werd zelfs door keizer Leopold als dichter gekroond en met een wapen beschonken. Men vindt in den *Bloemkrans van verscheidene Gedichten* (Amst. 1659) een gedicht van hem, *op het veroveren van 't Huis te Gennep*, en in de *Tweede Opening van Klioos-kraam* (Leeuw. 1657), *Heete tranen gestort oover 't droeve lijk van den onvergelijkkelijken man, Heere Gerardus Vossius; Klagt over 't vertrek van Joan Rulitius* en *Aan mijn grooten vriend Hero Galama.* Welligt vindt men in andere verzamelingen nog meer proeven zijner kunst, doch de meesten zijn verloren gegaan bij den brand der drukkerij van Blaauw, bij de Nieuwe Kerk, met welken hij handel dreef. Hij stierf omtrent 1677, in den ouderdom van 67 jaren. Hij is twee maal gehuwd geweest. De naam zijner tweede vrouw was Alida, dochter van Harman Verwou, bij welke hij drie dochters won, Barbara, Katharijne en Aletta.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. V. p. 71; J. Wagenaar, *Amst.* fol. III. St. bl. 250; J. Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXI. bl. 98; Moreri, Hoogstraten, A. M. Cerisier, *Tafer. der Ned. Gesch.* D. IX. bl. 419; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 189; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* bl. 186.

LESCAILLE (Katharijne), dochter van Jacob Lescaille en van Alida Verwou, werd omstreeks 1649 te Amsterdam geboren en zette, na den dood haars vaders, den boekhandel voort, en legde zich, op zijn voorbeeld, reeds vroeg op de dichtkunst toe, zoo dat Vondel, na het lezen harer eerste proeve voorspelde, dat zij 't eenigen tijde, een uitmuntende dichteres kon worden, en de historieschrijver Brandt haar vader verzekerde, dat zij hem reeds boven het hoofd was gewassen. Men gaf haar zelfs den naam van *de Nederlandsche Sappho.* In lateren tijd was het oordeel over hare poëzij minder gunstig. Van Kampen achtte hare dichtstukken niet boven het middelmatige; de Vries achtte »dat haar dichtwerk doorgaans dien al te gelijken gang, dien effen en gladden stroom heeft, waarop wij voor een oogenblik niet ongaarne spelevaren, maar waarop wij ras ons vervelen, omdat wij niet eens met vollen zeil en schuimenden boord kunnen zeilen, dat het water om ons briescht en spat." »Men kan haar," oordeelde Siegenbeek, »den lof van vloeibaarheid en beschaafdheid geenszins betwisten, doch hare kunstgewrochten hebben over 't geheel te weinig van dat vuur, die geestverheffing, dier rijkdom van beelden en stoutheid van gedachten, in welke het eigenlijke wezen der dichtkunst gelegen is." Witsen Geijsbeek prees vooral hare vertalingen van eenige Fransche treurspelen, ten dienste der Amsterdamsche Schouwburg, die met hare overige gedichten onder den titel van *Mengel- en Tooneel poëzy*, in 1731 in 4o. bij de erven van Jacob Lescaille en Dirk Ranke, die eene dochter van hare oudere zuster Barbara (de jongere Aletta bleef ongehuwd) in huwelijk had. Uffenbach zegt in zijne reizen dat hij haar vaak ontmoette. Dit was drie maanden voor haar dood. Zij stierf den 8sten Junij 1711. Zij was bij Francius, Hoogstraten, Broeckhusius en andere dichters van haren tijd in hooge achting.

Afzonderlijk verschenen van haar:

Genserik, trsp. n. h. Fr. van Mad. Deshoulieres, Amst. 1685.

Herodes en Marianne, trsp. n. h. Fr. van Tristan l'Hermite, ald. 1685. 4o., 1750, 51. kl. 8o.

Wenseslaus, koning van Poolen, trsp. n. h. Fr. van de Rotrou, ald. 1686.

Hercules en Dianira, trsp. n. h. Fr. van Tuillerie, ald. 1688. 4o. 1744.

Nicomedes, trsp. n. h. Fr. van P. Corneille, ald. 1692.

Ariadne, trsp. n. h. Fr. van Corneille, ald. 1693.

Geta of de Broedermoord van Antoninus, vervolgd door J. H(averkamp, ald. 1718.

Kassandra, trsp. n. h. Fr. van P. d'Assezan, ald. z. j.

Zie *Lev. van Ned. Mann. en Vrouw.* D. I. bl. 287; Wagenaar. *Amst.* fol. III. St. bl. 250; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. V. p. 72; N. G van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 365; J. de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.* D. I. bl. 290; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* bl. 186; J. Kok, *Vad. Woord.* D. XXII. bl. 98; Moreri, Hoogstraten, W. Henskes, *Cat. der Tooneelsp.* No. 227; J. van der Marck, Az. *Naamr. van Tooneelsp.* No. 1187; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 191; Arrenberg, *Naaml. van Boek.*; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 134, D. II. bl. 530.

LESDORP (Nicolaas), een man van veel kennis, de voorganger van Regnerus Praedinius, als onderwijzer in het Fraterhuis te Groningen.

Zie Delprat, *Broed. van G. Groote*, bl. 117.

LESIRE (P.) een bekwaam kunstenaar uit den aanvang der zeventiende eeuw. Van zijne hand is het uitslaande prentje achter de voorrede van Joh. van Beverwijck, van de *Winementheyt des Vrouwlichen Geslachts*, enz. Dordr. 1643. 8o. Deze plaat stelt voor de Dordsche maagd als beheerscheresse der wereld op een troon gezeten, aan wie door alle standen eerbiedige hulde wordt gebragt. Bij een dezer personen staat een schilder, mogelijk de afbeelding van P. Lesire, even als die van Beverwyck, Cats, keizer Karel V en prins Maurits er op voorkomen. Onder die prent staat *P. Lesire invent.* zeldzaam van graveur.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 965.

LESSABÉ (Jacob) te Marahiennes bij Douai geboren en den 1sten Julij 1577 te Doornik gestorven, een in zijn tijd bekend letterkundige, schreef:

Hannoniae urbium et nominatiorum locorum ac coenobiorum, adjectis aliquot limitaneis, ex Analibus, Anacephalaeosis.

Penias Declamatiuncula.

Carminum tumultuaria farrago: Jacobo Lessabaeo Marcaenensi autore, achter de beide voorgaande, Antv. 1534. 12o. Deze gedichten zijn van geen beteekenis. Hij wijdde deze drie werken aan Jacob Coen, abt van Marchiennes. Sweertius schreef hem nog een *Chronicon Universale* toe.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 336; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 417, 862; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 524; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 196, 197.

LESSINES (Gilles van) ook Aegidius à Lessinis, de Liscines, de Lascinis, de Lisciviis, Luscinus, te Lessines, eene kleine stad in Henegouwen, omtrent 1230 geboren, een predikheer, bragt het grootste gedeelte van zijn leven door in het klooster van St. Jacques te Parijs, en onderscheidde zich ten tijde van Thomas van Aquino, zelfs vermoedt men dat hij leerling van dezen doctor is geweest. Hij was baccalaureus in de godgeleerdheid, doch beoefende ook de wijsbegeerte, wiskunde, sterrekunde, tijdrekenkunde en geschiedkunde. Hij leefde nog in 1304 en schreef:

Incipit Tractatus de Usuris, quem fecit Aegidius de Levinis Praedicator. Aan het slot: *Scriptum in vigiliâ Paschae per manum Johannis Hugueti anno Domini* M. CCCC. XLVII. VIII *apriles.* Gedrukt in de werken van den H. Thomas, *Romae, haeredes Antonii Bladi et Joannes Osmarini*, 1570. fol.

Petrus de Prussia haalt in zijn leven van Albert *den Grooten* (h. 23) een brief door F. Gillis, van de orde der Dominikanen, aan dezen doctor geschreven, aan. Mogelijk is deze wel onze Lessines. Hij is tusschen 1263 en 1278 gestorven.

Hij liet in handschrift na:

De Unitate Formarum.

De Concordiis temporum.

De decem Praeceptis.

Commentarius in primum et secundum Sententiarum.

Flores Casuum.

De Geometriâ.

De Cometis.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 27; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 31; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 107; Echard, *Hist. ord. Praem.* T. I. p. 370—373, 194—198; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 468.

LESSIUS (LEONARDUS), een Jesuit en beroemd godgeleerde, den 1sten October 1554 te Brecht bij Antwerpen geboren. Hij studeerde te Leuven onder den beroemden Bartholomeus Petri, en te Rome, den niet minder vermaarden Franciscus Suarez. Gedurende zeven jaar onderwees hij de wijsbegeerte te Douai, en vijftien jaren te Leuven de godgeleerdheid. Hij verwierf zich als onderwijzer groote vermaardheid, was bedreven in de beide regten, wiskunde, geneeskunde, geschiedenis en in de Grieksche taal, waarin hij echter geen onderwijzer had gehad. Hij stierf in 1623.

Zijne schriften zijn:

De Iustitia et Jure libri IV ad Secundam Secundae D. Thomae à Quaest. XLVII usque ad CLXXXI, Lov. Par.

De Perfectionibus Moribusque divinis s. de attributis divinis libri XIV, ibid 1620. 4o.

De potestate sumni pontificis.

De gratia et praedestinatione, ibid 4o.

De summo bono et aeterna beatitudine Hominis libri IV ad primam Secundae D. Thomae, ibid 1613, 1616. 8o.

De Providentiâ Numinis et Animi immortalitate adversus Atheos et Politicos, ibid 1617. 8o.

De Fide capessenda consultatio, ibid 1610. 8o.

De statu vitae deligendo et Religionis ingressu, ibid 1613, 1617. 8o.

De bono statu eorum, qui vovent et colunt castitatem in seculo, Colon. *apud Kinckium*, 1615, onder den naam van *Leo Hubertinus à S. Dionysio, S. Theol. doctor.*

De antichristo ejusque praecursoribus, typis Plant. 1611. 8o.

Hygiasticon sive de tuendâ valetudine, tum animi quam corporis. Hierbij *Tract. Lud. Cornari Veneti*, door Lessius uit het Italiaansch in het Latijn overgezet, ibid 1613. 1614. 8o.

De quinquaginta Nominibus Dei opusculum, Brux. 1640. 8o. Lovan. 1642. 12o.

Deze allen vindt men in het tweede deel der *Opera Lessii, Typis Plant.* 1626. fol.

Onder een anderen naam gaf hij:

Descessio Decreti magni concilii Lateranensis. Moguntiae, 1613. 8o.

Notae in Martini Navarri Enchiridion

Epistolicae casuum conscientiae resolutiones.

Apologia pro Scriptoribus Mysticae Theologiae, qui a Ludovico Blosio citantur, cum Scholastica explicatione Locutionum Mysticarum.

Commentarii in varias Summae D. Thomae partes.

In het Nederd. *Schat der Soberheid*, Amst. 1696.

Zie *De vita et moribus R. P. L. Lessi curâ, Th. Courtoix*, Brux. 1668. 8o.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 265; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 815; *Cat.* J. Schouten, bl. 170; *Cat.* van Hulthem, (Ind.)

LESSIUS (J.) schreef:

Schat der Soberheid of middelen tot onderhouding der Gezondheid, Amst. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 247.

LESTENS (GUILLAUME), een Belgisch kunstenaar, in 1642 geboren.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 965.

LESTEVENON (MATTHIJS), geboren te Amsterdam in 1719, was de zoon van Mattheus Lestevenon, heer van Strijen en burgemeester van gemelde stad, en van Catharina Elisabeth Lievingston. Hij was schepen en secretaris van Amsterdam, en werd in 1749 naar Frankrijk gezonden als buitengewoon ambassadeur, alwaar hij vervolgens gedurende vele jaren als gewoon gezant bleef. Aan hem werden, namens den Staat, gewigtige handelingen toevertrouwd. Behalve andere tractaten sloot hij den vrede met Engeland in 1783, na den ongelukkigen oorlog met dat rijk, en eene alliantie met Frankrijk in 1785. Hij overleed te 's Hage in 1797 en was gehuwd, eerst aan Catharina Windsor, daarna aan Maria Wilhelmine van der Duyn, eindelijk aan Susanna Faulquier.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 28, 29, door ons hier gevoigd.

LESTEVENON (WILHELM ANNE), zoon van Mr. Matthaeus Lestevenon en van Maria Wilhelmina van der Duyn, heer van Berkenrode en Hazerswoude, bekleedde zoo vóór als na de omwenteling van 1795 belangrijke staatsambten. Hij was raad der stad Haarlem, en wegens die stad gedeputeerd ter vergadering van de Staten-Generaal, minister van HH. Mog. aan het hof van Brussel op de vredehandeling met den keizer, 1795 lid van de nationale conventie en later drossaard van Breda. Als zoodanig maakte hij zich ook bekend door de uitgave van:

Missive over het ontwerp der zoogenaamde Hollandsche Patriotten, om eene tegen-revolutie in de Republiek te bewerken, 2e druk, Amst. 1790. 8o.

Lestevenon was van 1784 tot 1797 curator der Leidsche hoogeschool. Hij was gehuwd met Johanna Hodshon. Zijn sterfjaar is ons onbekend.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leijdsche Hoog.* D. II. *Toev.* en *Bijl.* bl. 25; Hermans, *Bijdr. over Noord-Braband*, D. I. bl. 226, 295.

LETH (HENRIK DE) *de Jonge*, leefde in het midden der achttiende eeuw te Amsterdam, en maakte zich door Rijngezigten, naar de teekeningen van den heer Goll, bekend. Men vindt van dezen bekwamen teekenaar en plaatsnijder dorp- en landgezigten, ook buitens en heerenhuizen in het *Zegepralend Kennemerland* van van Nidek.

Men heeft ook van hem *Het vliegende Vaartuyg of de Nieuwe Post- en Rijsmachine, uitgevonden door D. Schijf tot Zaandam, getekent en in het koper gebragt door Henrik de Leth.* Ook gaf hij vele kaarten uit.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 171; *Het Vliegend Schip* 1743 in *Konst- en Letterb.* 1847 D. II. bl. 370 volgg.

LETHMAET (HERMAN) of Hermannus Goudanus, naar Gouda, waar hij in 1492 uit een aanzienlijk geslacht werd geboren. Hij studeerde op de Sorbonne te Parijs in de godgeleerdheid, verwierf aldaar den graad van doctor. Hij trok welhaast de aandacht van Erasmus, die hem niet slechts met zijne toegenegenheid vereerde, maar hem nadrukkelijk bij Nicolaas Everardi, voorzitter van den raad van Holland, aanbeval. Ook beval hij hem aan Adrianus VI, toen Lethmoet, met vele andere Nederlanders, na diens troonsverheffing te Rome was gekomen. Zijne hoop op een gulden toekomst verdween bij den dood van Adriaan. Hij keerde naar Nederland terug, en vestigde zich te Utrecht. Eerst was hij aldaar kanunnik, later (omstreeks (1530) werd hij deken van St. Marie. Ook bij het bekleeden van die waardigheid, bleef hij zich aan zijne wetenschappelijke oefeningen toewijden. De bekende geschiedenis met de Eenhoorns van St. Marie, verwikkelde hem in ongelegenheden, en bragt hem zelfs op het kasteel Vredenburg gevangen. Op last der landvoogdes Maria werd hij ontslagen. Hij werd door bisschop George van Egmond tot zijnen algemeenen vicaris gekozen, bekleedde, even als Sonnius, het ambt van inquisiteur, en was met dezen eenigen tijd in Friesland werkzaam.

Hij was een zeer geleerd man, geheel in den Erasmiaanschen geest, en gelijk deze, een vijand van alle kettervervolging. Erasmus zelf raadpleegde hem bij de verdediging zijner verklaring van het Nieuwe Testament tegen den Goudschen theologant *Natalis Bedda.* Vooral openbaarde zich zijne vrijmoedigheid in zijne aanmerkingen op het geschrift van Fisher, bisschop van Rochester, tegen Luther gerigt. Hij was van de noodzakelijkheid eener hervorming in de kerk overtuigd; maar wilde, evenmin als Erasmus, die buiten de kerk en buiten Rome zoeken. Hij stond ook de vrijheid der Nederlandsche kerk tegen eischen van het pauselijke hof voor, en veel van hetgeen onder bisschop George van Egmond ter verbetering in het Sticht plaats vond, is waarschijnlijk aan hem dank te wijten. Het is te betreuren, dat een uitgebreid werk, waaruit wij zijne gevoelens omtrent de hervorming juister zouden leeren kennen (*Suspirium sive Desiderium matris Ecclesiae super redintegranda Religione*) verloren is gegaan. De beroemde boekdrukker Oporinus was er zóó hoog mede ingenomen, dat hij, na de lezing, hartelijk het wenschte uit te geven. Lethmaet besloot echter het eerst aan de goedkeuring van het concilie van Trente te onderwerpen. De uitspraak bleef achter. Lethmaet overleed den 6den December 1555, in 73jarigen leeftijd.

Hij schreef:

De instauranda Religione libri IX, Basil. 1544. fol. *apud Oporinum*, aan Karel V opgedragen.

Bij Matthaeus, *Syll. Epist.* vindt men een brief van hem *Aen de Prelaten ende Capittelen van de Vyf Godshuysen te Utrecht*, over de *Eenhoorns* van St. Marie.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* l. V.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p 60; Matthaei, *Syll. Epist.* p. 230; Dez. *Fundd.* p. 146 seqq. Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. I. p. 344, 372, T. III. P. I. p. 90, 118, 292, 293; Drakenborg, *Aanh. op de K. O.* p. 271 seqq. *Bat. Sacra*, T I. p. 56; Erasmi, *Epp.* 604. *Oper.* (edit. Lugd. Bat.) III. Col. 675 seqq. 766 l. l. Col. 866; Walvis, *Beschr. van Gouda*, bl. 256; Diest Lorgion, *Gesch. van de Kerkherv. in Friesl.* bl. 22; Glasius, *Over Erasmus*, bl. 332 verv. Dez. *Godg. Ned.* o. h. w. *Tijdschr. voor Gesch. Oudh. en Stat. van Utr.* D. IX. bl. 172.

LETI (GREGORIO), afstammeling van een aanzienlijk geslacht te Bologne. Zijn grootvader, Marco Leti, de eenige die er uit overgebleven was, begaf zich naar Rome, om er zijn fortuin te maken. Na twee jaren edelman van den kardinaal Aldobrandini, neef van Clemens VIII, te zijn geweest, werd hij regter te Ancona. Sedert bekleedde hij verschillende betrekkingen en stierf in 1608 als gouverneur van Romini, twee zonen nalatende: Augustinus Franciscus, die zich in den geestelijken stand begaf, en Jeronimus, die, na page bij prins Karel van Medicis te zijn geweest, den krijgsmansstand omhelsde, en kapitein der infanterie in het leger van den groot-hertog, vervolgens gouverneur van Amantea in Calabrië werd en in eene andere betrekking, in 1639 te Salerno stierf. In 1628 was hij te Milaan in het huwelijk getreden, en het was dáár dat zijn zoon Gregorio Leti den 29sten Mei 1630 geboren werd. Toen hij tien of twaalf jaren oud was, werd hij naar het collegie der Jesuïten te Cosence gezonden, waar hij tot 1644 bleef, toen zijn oom hem naar Rome riep. Zijn oom besloot hem eerst voor regtsgeleerde op te leiden en hem daarna een regters ambt te bezorgen, doch bestemde hem vervolgens voor de kerk. Leti trad echter niet in de plannen van zijn oom, en begaf zich naar de bloedverwanten zijner moeder te Milaan, waar hij twee jaren bleef. Daarna keerde hij naar zijn oom terug, die intusschen vicaris van Orvieto was geworden. Deze poogde hem op nieuw over te halen, om den kerkelijken staat te omhelzen, doch Leti kon er niet toe besluiten. Hierop gaf zijn oom hem het bestuur over zijne goederen, en toen hij bisschop van Aquapendente was geworden, riep hij hem met veel nadruk tot zich. Leti, die zijn geld met reizen doorbragt, antwoordde dat hij noch den degen noch het brevarium begeerde, doch wilde echter zijn oom in zijne nieuwe waardigheid zien. Zijn oom vond dat hij zijne christelijke pligten zóó verzuimde, dat hij hem, in tegenwoordigheid van zijn vicaris, toevoegde: »God behoede U dat gij niet eenmaal een groot ketter wordt. Wat mij aangaat, ik wil U niet langer in mijn huis hebben." Hij zelf erkent in zijne brieven, dat zijn leven niet geregeld en dat hij zelfs een *scapestrato* was; maar hij voegt er bij, dat hij, wijl men hem tot godsdienstigheid en den geestelijken staat had willen dwingen, hij van beide een afkeer had gekregen; dat hem, toen hij zich zelve in de biecht van eenige galanteriën beschuldigd had, door zijn biechtvader tot boete werd opgelegd, zeven korenhalmen van een voet lang te eten, of ten minste te kaauwen, en, voegde hij er bij, dat de Voorzienigheid het zoo geschikt had, dat hij Calvinist was geworden. Zoo schreef hij aan zijne maitresse, die hij te Aquapendente had gelaten, en aan zijn oom, van wien hij geen afscheid had genomen. De achting, die men in Italië voor zijn oom had, bewoog velen, om hem ernstig over zijne godsdienst-verandering, die welhaast ruchtbaar werd, te schrijven, en meermalen onderhielden later de beroemde Malpighi, de kardinaal Delfino, vader Noris, later kardinaal, en verschillende Italiaansche geleerden, hem hier over in hunne brieven; maar hij antwoordde immer met scherts en als een man, die zijn partij had gekozen. Toen hij Aquapendente verliet, had hij besloten naar Frankrijk te gaan, doch toen hij den 19den Mei 1657 te Alexandrië-de-la-Paglia was gekomen, werd deze stad den volgenden nacht ingesloten, zoodat hij verpligt was er zich drie maanden op te houden. Van daar begaf hij zich naar Genève. Op weg maakte hij kennis met een Hugenoot, de St. Lion genaamd, die bij den markies de Valavoir, generaal der Fransche infanterie, in dienst was. Het onderhoud met dezen, voltooide hetgeen de lezing eeniger protestantsche boeken begonnen had. Hij vertrok met een edelman van Lucca, Santini, naar Frankrijk. Toen zij te Genève waren gekomen, verliet hem Santini, die zijn voornemen gisteEvenwel bleef hij vier maanden in die stad bij een verren bloedverwant, Miroglio genaamd, die kanunnik van Casal was geweest, zonder zich te verklaren. Hij ging vervolgens voor eenige dagen naar Lausanne, waar hij kennis maakte met een beroemd geneesheer, Jean Antoine Guérin, bij wien hij zijn intrek nam. Kort daarna ging hij tot de Protestantsche kerk over, en huwde met de dochter van zijnen gastheer. In Maart 1660 keerde hij naar Genève terug, vestigde er zich en bleef er omstreeks 20 jaren wonen, terwijl hij een uitgebreide briefwisseling met geleerden, vooral Italiaansche, onderhield. In 1674 verkreeg hij gratis het burgerregt, dat nimmer te voren op die wijze was geschonken. Hij bewees deze stad eenige diensten in hare verwikkelingen met de hoven van Savoye en Frankrijk, doch later had hij redenen tot ontevredenheid, beklaagde zich in zijne brieven over den syndicus van Genève, wreekte zich met de pen en verliet in 1679 de republiek en ging naar Frankrijk. Ook daar had hij met onaangenaamheden te worstelen, ten gevolge waarvan hij eensklaps dat land verliet en zich naar Engeland begaf, waar Karel II hem met goedheid ontving, tien duizend kroonen schonk, met belofte van hem tot geschiedschrijver te benoemen. Maar toen Leti zijne geschiedenis van Engeland had geschreven, en zijn werk aan het Hof mishaagde, kreeg hij bevel het rijk te verlaten. In 1682 kwam hij te Amsterdam, waar men hem later tot stads-geschiedschrijver benoemde. Hij leefde er omtrent 20 jaren, waar hij een reeks van werken uitgaf, en stierf er plotseling den 9den Junij 1701, in den ouderdom van 71 jaren. Zijn portret is voor één zijner werken in folio of groot 4o. gegraveerd door J. Gole en komt ook verkleind in 8o. voor.

Leti was onvermoeid in het lezen en schrijven en heeft schier honderd boekdeelen zamengesteld. Zij zijn meest alle zeer verward, onnaauwkeurig, zonder genoegzame kennis en oordeel geschreven. Zelfs geeft de schrijver de personen, wier leven hij beschrijft, woorden op de lippen, die zij nimmer hadden gesproken. Velen zijn er van in het Nederduitsch overgebragt. In de voorrede van zijn *Teatro Belgico* heeft hij zijne gewone levenswijze geschetst.

Hij schreef:

R. Bandita, Bologna, 1653. 12o.

Li Amori di Carlo Gonzaga, Geneva, 12o.

Dialoghi Historici, overò compendio Historico dell' Italia, e dello Stato presente de' Principi, e Republiche Italiane, dell' Academico incognito, Geneva, 1665. 12o.

Dialoghi Politici, overò la Politica che usano in questi tempi i Principi e Republiche Italiane per conservare i loro stati e Signorie, Geneva, 1666. 2 vol. 12o.

Vita di Donna Olympia Maldachini dell' Abbate Gualdi (Gr. Leti), Ragusa (Genève), 1666. 12o. in het Fr. Leyde, 1666. 12o.

Roma Piangente, overò Dialoghi trà il Tevere e Roma, Leyda, 1666. 12o., in het Fr. Avignon (Genève), 1666. 12o.

Il Nepotismo di Roma, overò Relatione delle Ragioni, che muovòno i Pontifici all' aggrandimento de' Nepoti; del bene e male che hanno portato alla Chiesa doppo Sisto V, *fino al presente*, 1667. (Amst.) 12o. 2 vol. In het Fr. *Le Népotisme de Rome, ou Résolution des Raisons qui portent les Papes à aggrandir leurs neveux*, in het Holl. 1669. 2 d. 12o. In het Lat. Stutgard. 1669. 4o.

Il Sindicato di Alessandro VII, con in suo Viaggio nell' altro mondo, 1668. 12o., in het Fr. 1669. 12o., eene satyre op Alexander VII.

Il Cardinalismo di santa Chiesa divisa in tre parti, 1668. 3 vol. 12o. een satyre.

Vita di Sisto V, Pontifice Romano, Losanna, 1669. 12o. vol., Amst. Waesberge, 1686. 2 vol. 12o. (Veel uitvoeriger en beter geordend.) In het Fr. Paris, 1693. 2 vol. 12o. naar de eerste uitgaaf, meermalen herdrukt.

In dit boek zijn vooral grove feilen, die door latere schrijvers zijn overgenomen.

Ambasciata di Romolo a Romani nella quale vi sono annessi tutti Trattati, Negotiati, Satire etc. durante la Sede vacante, Bruss. (Genève), 1671. 12o., Cologna (Genève), 1676. 12o. Eene verzameling stukken, meest alle satyren, na den dood van Clemens IX vervaardigd.

Visioni Politiche sopra gl' Interessi piu reconditi di tutti Principi e Republiche della Christianità. In Germania (Gen.) 1671. 12o.

Europa Gelosa, ò Gelosia de' Principi d' Europa, Colon. 1672. 12o.

L'Italia regnante, overò Descrittione dello stato presente di tutti Principati e Republiche d'Italia, Geneva, 1675. 12o. 4 vol. Dit werk is eene tweede uitg. der *Dialoghi istorici*, vermeerderd met eene lijst van beroemde mannen.

Itinerario della Corte di Roma, overò Teatro della Sede Apostolica, Dataria e Cancellaria Romana, Valenza (Genève), 1675. 3 vol. 12o.

Het eerste der 3 deelen van dit werk was in 1672 verschenen met den titel: *Li precipitii della Sede Apostolica, overò la Corte di Roma persequitata e persequitante.*

Li Segreti di Stato de' Principi del l'Europa rivelati da varii Confessori Politici, con aggiunta considerabile. In Col. (Genève), 1676. 3 vol. 12o.

Vaticano languente doppo la morte di Clemente X, con i remedii preparati da Pasquino e Marforio per quarirlo, 1677. 3 vol. 12o.

Il Livello Politico, o sia la giusta Bilancia, nella quale si pesano tutte le Massime di Roma et attioni de Cardinali viventi. Cartellana (Genève), 1678. 12o. 4 vol.

Vita del Catolico Re Pilippo II, Monarcha delle Spagne Coligni, (Genève), 1679. 2 vol. 4o., in het Holl. Amst. 1733. 4 d. m. pl. 2de dr.

La Fama Gelosa della Fortuna: Panegirico sopra la Nascila, Vita, Attioni, Governo, Progressi, Vittorie, Glorie e Fortune di Luigi il Grande. In Gev. 1680. 4o.

Teatro Britannico, overò Istoria della grande Britannia, Londen, 2 vol. 4o., Amst. 1684. 5 vol. 12o.

Strugge de Reformati innocenti. In 4o.

Ceremoniale Historico è Politico, Amst. 1685. 6 vol. 12o.

Historia Genevrina, o sia Historia della Citta e Republica di Geneva; com al presente, Amst. 1686. 12o. 5 vol.

Het deel dat de politie van Engeland betreft, verscheen te Londen in 1681.

Ritratti Historici, Politici, Chronologici della Casa Serenissima e Elettorale de Brandeburg. Parte prima scritta con methodo Heroestorico da G. Leti, Amst. 1687. 4o. Parte II. Ibid. 1687. 4o.

Abrégé de l'Histoire de la Maison Sérénissime et electorale de Brandenbourg, écrite par Gregoire Leti en Italien, et traduite en François, suivant l'Extrait et par les soins de l'Auteur, Amst. 1687. 12o.

Ritratti Historici, Politici, Chronologici e Genealogici della Casa serenissima et Elettorale di Sassonia, scritta con methodo Heroestorico di Greg. Leti, Amst. 1688. 4o.

Ritratti Historici, overò Historia del l'Imperio Romano in Germania...... Parte I., divisa in octo libri, et arrichita de diverse Carte Geographice, e buon numero di bellissime figure tanto di persone che di Città. Dedicate à l'Altezza Serenissima di Frederico Margrave di Brandeburgo, Elettore del Sagro Imperto, etc. Amst. à spese dell' Autore, et da lui si trova, 1689. 4o. Parte II, Ibid. 1689. 4o.

La Monarchia Universale del Re Luigi XIV..... Parte I, nella quale si descrive in che consiste questa Monarchia; la necessita, di abbaterla; la differenza che deve farsi tra la corona de Francia e la Monarchia del Rè Luigi, e per quali ragioni si deve conservar quella, e destruggere questa, Amst. 1689. 12o. *Parte II, nella quale si contengono li successi e observationi sopra gli affari dello stato presente dell Europa*, Amst. 1689. 12o. In het Fr. Amst. 1689. 2 vol. 12o. Men schreef er tegen:

L'Europe résuscitée du tombeau de M. Léti, ou Réponse à la Monarchie Universelle de Louis XIV, par J. D. M. D. R., Utr. 1690. 12o.

Theatro Belgico, overò Ritratti Historiei, Chronologici, Politici e Geografiei, delle sette Provincie Unite, Amst. 1690. gr. 4o. 2 vol. fig.

Teatro Gallico, overò la Monarchia della Real Casa di Borbone in Francia sotto è regni di Henrico IV, Luigi XIII e Luigi XIV, dall' anno 1572, sino all' anno 1697, Amst. 1691—1697. 7 vol. 4o. fig.

Historia, o Memorie recondite sopra alla vita di Olieviero Cromvele, detto il Tiranno senza vizi, il Principe senza virtù...... Parte I, divisa in Sette libri, Amst. 1692. 12o. *Parte II*, Ibid, 1692. 12o. In het Fr. Paris, 1700. 3 vol. 12o. In het Holl. Amst. 1694. 12o. Leiden, 1734. 2de dr. met pl.

Historia, overò Vita di Elizabethà Regina de Inghilterra, detta per sopranome la Comediante Politica, I Parte, Amst. 1693. 12o. *II Parte*, Ibid, 1693. 12o. In het Fr. Ibid, 1694. 2 vol. 12o. In het Holl. Amst. 1749. m. pl. van J. Luiken, 2 d.

Il prodigio della Natura e della Gratia. Poema Heroico sopra l'Intrapresa d'Inghilterra del Principe d'Oranges, Amst. 1695. 4o. Dit gedicht is met 50 platen versierd.

Critique, Historique, Politique, Morale, Economique et Comique, sur les Lotteries anciennes et modernes, spirituelles et temporelles, des Etats et des Eglises.

Dit werk oorspronkelijk in het Italiaansch, werd te Amsterd. 1697. 2 vol. 12o. *Avec des considérations sur l'ouvrage et sur l'Auteur* uitgegeven. Tegen deze *Considérations* wist Leti zich niet beter te verdedigen dan door de uitgaaf van eene verzameling brieven, hem door personen van naam geschreven, waarin men hem veel bewijzen van achting gaf. Hij voegde er eene lange voorrede bij tegen den schrijver der *Considérations*, dien hij *l'adorateur de la France* en *l'ennemi de S. M. Britannique* noemde. De uitgave dezer brieven werd verboden, doch de schrijver der *Considérations* kennis van die voorrede gekregen hebbende, gaf er eene brochure tegen in het licht getiteld: *Réflexions sur la dernière Préface de M. Leti en forme de Reponse aux Considérations sur la critique des Lotteries.* Men vernam dat de schrijver der *Considérations*, het werk was van Pieter Ricotier, student in de godgeleerdheid te Franeker. Zij werden herdrukt achter de *Critique des Lotteries*, te Amst. 1697. 2 vol. 12o. De brieven verschenen, doch zonder de voorrede, met den titel van:

Raguagli Historici et Politici delle Virtu, e Massime necessarie alla conservatione delli Stati, con infiniti esempii, Amst. 1699. 1700. Ook in het Holl.

Vita dell' Invitissimo Imperadore Carlo V, Parte I e II. It. *Parte III e IV, arichita di figure*, 1720. 12o., in slecht Fransch door de dochters van den autheur, *enrichie de figures en taille douce*, 4 d. 12o. In het Holl. Leiden, 4 d. met pl. 8o.

Vita di D. Pietro Giron, Duca d'Ossuna, Amst. 1699. 3 vol. 12o., in het Fr. Paris, 1700. 3 vol. 12o., in het Holl. Amst. 1732. 2 d. m. pl. 8o.

Lettere..... sopra differente materie con le proposte à reposte da lui, overo à lui scritte nel corso de molli anni etc. Amst. 1700. 2 vol. 12o.

Zie *Éloge* par J. le Clerc, (gehuwd met zijne dochter Maria) Moreri, *Mém. de Trevoux*, Dec. 1701. p. 369—372, Sept. 1702. p. 60—77; Le Long, *Bibl. S.* p. 357; Des Masseaux, *Notes sur les Lettr. de Bayle*, p. 139, 268, 384, 425, 439, 452, 486, 567, 668, 669, 681, 693, 732, 733; Niceron, *Mém.* T. II. p. 359—379; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 204; Senebier, *Hist. Litt. de la Répub. de Genève*, T. II. p. 329—333; de Marchand, de Leu, *Biogr. Univ.*; Chauffepié, *Nouv. Dict. Hist.* T. III. p. 61 suiv.; *Hist. de la Répub. des Lett.* Dec. 1700 p. 633; *Hist. des Ouvr. des Sav.* Oct. 1700. p. 451, Mars, 1701. p. 95; *Nouv. de la Répub. des Lettr.* Août, 1699, par J. Bornard, p. 187 suiv. Bayle, *Cabale Chimér.* p. 300; J. le Clerc, *Bibl. Raison.* T. XVI. p. 368; *Bibl. d'un Homme de Gout*, T. III. p. 93, 324, 341; Schelhornii, *Amoen. Lit.* T. VII. p. 155; Freytag, *Anal.*; *Leven van ber. Mannen*, D. II. bl. 168; Rabus, *Boekz. van Eur.* 1693. *b.* 1695. *a.* 1698; Arrenberg, *Naamr. van boek.*; *Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. II. bl. 409; *Cat.* van der Groe, p. 234, 235, 251; F. Muller, *Cat. van Portr.* in voce.

LETOFFÉ (François), geboren te Arras, Dominikaner monnik aldaar, in 1673 prior van zijn klooster, stierf in 1684 in hoogen ouderdom. Hij was meester in de godgeleerdheid, en een kundig prediker.

Hij schreef:

Les Indulgences de la Sainte Rosaire, les Règles de cette Sainte Confrairie, des Méditations sur les Mistères et les Privilèges, accordez par les Saints Pontifes, Douai, 1673. 24o. z. n. v. st.

Zie *Script. Ord. Praed.* T. II. p. 500; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. 1, p. 303.

LETTE (Gerardus Johannes), predikant te Valkenburg en Zierikzee, stierf 21 October 1760, in den ouderdom van ruim 35 jaren. Jacobus Andriessen maakte een lijkdicht op hem. Hij verdedigde in 1745, onder den hoogleeraar A. Schultens, eene *Dissert. ad Deborae Canticum.*

Hij schreef:

Observationes Philol. Crit. in Cantica Deborae et Mosis, L. B. 1748. 8o.

Animadvers. sacrae ad textum hebr. Vet. Test. acc. cant. Deborae, L. B. 1759. 8o.

Afscheids-redevoering van de gemeente te Valkenburg, over 2 Cor. XIII: 11, Leiden, 1750. 4o.

Noodige Waarheden van den Christelijken Godsdienst, Zierikzee, 1757.

Over het Formulier van het H. Avondmaal, 8o.

Zie van Kampen, *Bekn. Gesch. der Lett. en Wetensch.* D. III. bl. 178, 180; *Boeks. der Gel. Wer.* 1760. *b.* bl. 647, 648; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 247; Maurik en Noordbeek, *Naaml. van Godgel. Schr.; Cat.* J. H. Oosterdijk, bl. 6, 12; *Cat.* van Hulthem, No. 29762.

LETTING (Jacobus) werd, na een jaar zonder titel onderwijs in de regten gegeven te hebben, hoogleeraar in de regten te Leijden, verwisselde die betrekking in 1612 met dien van rector der Latijnsche school, en stierf in 1625.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 25; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoog.* D. II. bl. 93.

LEUMONT (Thieri of Dirck), glasschilder te Luik, in het laatst der zestiende eeuw. Mogelijk dezelfde dien Immerzeel vermeldt als in de vijftiende eeuw aldaar geleefd te hebben.

Zie *Mess. des Scienc. Hist.* Gand, 1858. bl. 342; Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 171; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Kunst.Sch.* D. IV. bl. 966.

LEUNISZ (Willem), burger van Middelburg, den 17den Augustus 1568 door den Bloedraad te 's Bosch gebannen.

Zie 's Gravenzande, *Tweehonderdj. Gedacht. der Syn. te Wesel*, bl. 210.

LEUNSZOON (Jaspar) of Jaspar Leynsen, van Zoete- of Zoutelanden, een dorp in Walcheren, bevond zich in 1574 in den scheepstrijd bij Roemerswaal, aan boord van de vlieboot van hopman Adriaan Cornelisz., kwam daarmede op zijde van den Spaanschen admiraal Glimes, sprong over in diens wand, klom, in het felste van het gevecht, naar de steng, trok de vlag van den standaard, met welke hij, na hem om 't lijf te hebben gewonden, tot de zijnen wederkeerde, en de bepaalde belooning, een nieuw kleed, voor dit moedig bedrijf ontving.

Zie A. Thysii, *Hist. nav.* p. 98; Meteren, *Ned. Hist.* fol. 97 vs.; P. C. Hooft, *Ned. Hist.* bl. 346; de la Rue, *Heldh. Zeel.* bl. 190.

LEUPENIUS (Petrus) of Leupen, zoon van Pieter en Barbara Leupen, geboren te Colchester, in Engeland, of in Leijden, studeerde aldaar, sedert 1630, in de godgeleerdheid, werd in 1633 beroepen tot eerste predikant te 's Hertogenrade, van waar hij door de Spanjaarden verjaagd werd, van daar in 1637 naar Hattem, in 1642 naar Amsterdam, waar hij in 1670 in den ouderdom van 62 jaren overleed. Hij huwde in 1634 Sara Bucquoy. Hij beoefende niet slechts de godgeleerdheid, maar ook de Nederlandsche taalkunde.

Hij schreef:

De Geesel der Zonde, 1651. 4o.

Aanmerkingen op de Nederd. Taale. In 't licht gegeven door Petrum Leupenium, Bedienaer des Godlyken Woords t' Amsterdam. By Hendryk Donker, Boekverkooper in de Nieuwebrugsteeg, in 't Stuurmans Gereedschap, A°. 1659. 8o. *Gedr. te Amsterdam by Tymon Houthaak.* Ook bestaat er eene uitgaaf van 1653. 8o.

Aan hem en de overige Amsterdamsche predikanten werd in 1652 opgedragen *Tractaet ofte Handelinge van de kerck enz. door P. de Mornay, vertaald door Lucas de Heere enz.*

Zie Soermans, *Kerk. Reg.;* Wagenaar, *Amst.* D. VIII. bl. 487; *Nav* D. II. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 966; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Lett. te Leijd.* D. I. bl. 126; Abcoude, *Naamr. van Boek.; Cat.* van Hulthem, No. 23231.

LEUPENIUS (Johannes) of Leupen, bij Immerzeel Lupenius, volgens gissing van Elzevier en Kramm een zoon van bovengemelden, was landmeter, kaartenmaker en teekenaar. Kramm vermeldt van hem:

Een wijd uitgestrekt Landgezigt, op den voorgrond zijn eenige lieden in eene watering bezig met een zegen te trekken.

Het kasteel Nijenrode bij Breukelen aan de Vecht, bij winter, voorgesteld.

Ook behandelde hij de etsnaald. Zoo bewerkte hij, in de manier van Rochman, *'t huis te Weerensteyn, Nyenrode Loendersloot, een gezigt op Amsterdam, 't Molentje, den Amstel*, en *oude Hollandsche sloten*. Hij bloeide in de tweede helft der zeventiende eeuw. Zijne teekeningen en etsen zijn zeldzaam.

Zie *Nav.* D. III. bl. 162, D. VII. bl. 333; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 171; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 966; *Cat.* G. Muller, Amst. 3 April 1827; *Kunstboek* A No. 17.

LEUR (Nikolaas van), krijgsbevelhebber onder prins Maurits. Hem werd, nadat kolonel van Huchtenbroek, door een musketkogel met eere gesneuveld was (28 Sept. 1601), het opperbevel der artillery in Ostende opgedragen. Hij vond daarna den eeredood op de wallen dier door de Spaanschen belegerde vesting.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 372; P. Fleming, *Oostende, vermaerde, gheweldighe, lanckduyrighe ende bloedighe beleg. bestorm. ende aans. van* 1602—1604, 's Hage, 1621. 4o.

LEUR (Nicolaas van der), een historieschilder, in 1667 te Breda geboren. Reeds op jeugdigen leeftijd begaf hij zich naar Rome, om de groote meesters te bestuderen. In Holland teruggekeerd, schilderde hij met veel toejuiching portretten en historiestukken. Hij zou, indien hij zich bij het portret alleen had bepaald, gewis nog meerderen roem hebben behaald. In de kerk der Recolletten te Breda, is een altaarstuk van zijn penseel. Hij zou in 1726 gestorven zijn.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 171.

LEURENIUS (Joannes), geboren te Randeraert in Gelderland, een Jezuit, die zich als godgeleerde, geschiedkundige en dichter onderscheidde. Hij stierf 3 Dec. 1656 en gaf uit:

Vita S. Servatii Episc. Traject. cum officio, Col. 1649. 8o.

Aurora in Leone, in inauguratione Maximiliani Henrici Principis Bavariae coadjatoris Coloniensis, Coloniae, 1648. Beide in dichtmaat.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 677.

LEURIUS (Johannes) predikant te St. Andries, werd, wegens zijne Remonstrantsche gevoelens, door de Synode te Dordrecht 1618—1619, afgezet, bediende in 1621 Leiderdorp en Hazerswoude in commissie, en werd in 1632 pred. te Woerden.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 5; Tideman, *Rem. Broed.* bl. 124.

LEURS (W.), te 's Hage, was lid van het Utrechtsch Genootschap *Vlijt is de Voedster der Wetenschappen*, en komt in den Bundel, door dat Genootschap uitgegeven, als dichter voor. Hij schreef:

Verhandeling over het aderlaten en deszelfs toevallen, m. pl. Utr. 1783. 8o.

Over de kromming van den ruggegraad, 1701.

Zie Arrenberg, *Naaml. van boek.;* Heringa, *Bijdr. tot de Naaml. van Dicht.* bl. 60; *Cat.* v. Hulthem, No. 7816.

LEUS (Arnold de) geboren te Baloeil in Henegouwen, beroemd wiskundige, kwam te Moskou, bij een inval der Tartaren, jammerlijk om.

Zie van Kampen, *Gesch. der Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 98.

LEUSDEN (Johannes), werd den 26sten April 1624 te Utrecht geboren, en legde zich, na zich onder Lyraeus op de oude letteren en vervolgens onder Berkringerus, op de wijsbegeerte toe, en werd in 1647 meester in de vrije kunsten. Vooral echter beoefende hij de Oostersche letterkunde, en woonde de lessen bij van Christiaan Rau, die van den 22 Januarij 1644 tot den 8sten April 1645, te Utrecht daarin onderwijs gaf. Na vervolgens de lessen van Voet, Schotanus, de Maats en Hoornbeek, over de godgeleerdheid gehoord te hebben, werd hij in 1649 proponent en begaf hij zich naar Amsterdam, om zich door den omgang met Israëliten verder in het Hebreeuwsch te oefenen.

Te Utrecht teruggekeerd en bevoegd verklaard om het Oostersch te onderwijzen, begaf hij zich nog eenmaal naar Amsterdam, om door de Joden zelven in den Talmud en de schriften der Rabbijnen onderwezen te worden. In Julij 1650

werd hij tot buitengewoon hoogleeraar in het Oostersch aan de hoogeschool te Utrecht, en toen in Januarij 1658 die van Sluis hem tot predikant begeerden, tot gewoon hoogleeraar benoemd. Van Leusden nam deze betrekking gedurende een reeks van jaren met grooten roem waar. Zijn naam lokte vele uitheemsche studenten naar Utrecht. Hoogst verdienstelijk maakte hij zich, zoo wel omtrent de gewijde taalstudie, als omtrent de uitlegging van het O. en N. Verbond, doch kon de beschuldiging niet ontgaan, dat hij te veel waarde aan het oordeel van Israëliten hechtte. Zijn onderwijs muntte door bevattelijkheid en duidelijkheid uit. Hij huwde den 7den Maart 1661 Elizabeth van der Nijpoort, die hem behalve eenige dochters, drie zonen schonk, Rudolph, die volgt, Johannes Wilhelmus, die behalve vele andere ambten dat van lid van den Raad en burgemeester te Utrecht bekleed heeft, en Jakobus, predikant te Meeren bij Utrecht, in 1708 gestorven. Hij stierf 30 September 1699, in den ouderdom van 75 jaren, Gerardus de Vries hield eene lijkrede op hem.

Zijne schriften zijn:

Philologus Hebraeus, continens Quaestiones Hebraicas, quae circa vetus Testamentum Hebraeum moveri solent, Traject. 1652, 1672, Amst. 1686, Traj. 1695. 4o.

Pauca et brevia praecepta ad notitiam Hebraicae et Chaldaicae linguae V. T. acquirendam per quam necessaria, in gratiam Philohebraeorum, Traj. 1645.

Jonas illustratus Hebraicè, Chaldaicè et Latinè per Paraphrasim Chaldaicam, Masoram magnam et parvam et per trium praestantissimorum Rabbinorum Salomonis Jarchi, Abrahami Aben Ezrae, David kimchi textum Hebraicum punctatum, nec non per varias notas philologicas, Traj. 1656 en 1692. 8o.

Joël explicatus per paraphrasim Chaldaicam, Masoram magnam et parvam etc. Adjunctus Obadjas illustratus, Ibid, 1657. 8o.

Philologus Hebraeo-mixtus, una cum specilegio Philologico, Traj. 1663, Leidae, 1682, 1699. 4o., op de lijst der verbodene boeken te Rome geplaatst.

Tractatus Talmudicus, una cum versione Hebraica duorum Capitum Daniëlis, Traj. 1665. 4o.

Onomasticon sacrum, in quo omnia nomina propria Hebraea, Chaldaica et origine Latina, tum in veteri quam in Novo Testamento occurrentia, explicantur. Additamentum de vasis, pecuonia et ponderibus sacris, Ibid, 1665 en 1684. 8o.

Psalterium Hebraeum, Amst. 1666. 8o.

Psalmi Hebraicè et Latinè, Traj. 1688. In het Hebreeuwsch en Engelsch, Amst. 1688.

Praecepta Hebraica et Chaldaica, Traj. 1667. 12o.

Specimen Grammaticae Hebraicae, (in het Holl.) Traj. 1668. 8o.

Biblia Hebraea accuratissima notis Hebraicis et lemmatibus illustrata, cum nova praefatione Latina. Adjecta sunt Judicia tum Professorum Leidensium, tum Rabbinorum Amstelaedamensium. Amst. typis Josephi Athias, 1667. 2 vol. 8o.

Philologus Hebraeo-Graecus, continens quaestiones, quae circa Novum Testamentum fere moveri Solent, Traj. 1670. 4o. Leidae, 1685, 1695. 4o.

Schola Syriaca una cum Synopsi Chaldaica et Dissertatione de literis et linguis Samaritanorum, Traj. 1672. 8o.

Clavis Graeca Novi Testamenti cum Annotationibus Philologicis, Ibid, 1672. 8o.

Clavis Hebraica et Philologica veteris Testamenti, Leidae, 1673. Traj. 1683. 4o.

Compendium Biblicam, continens ex 23202 versiculis V. T. tantum 2289, *non tamen integros, in quibus omnes universi veteris Testamenti voces tam primitivae quam derivativae, tam Hebraicè quam Chaldaicè, una cum versione Latina inveniantur,* Traj. 1673. 8o. 1680, 1685. 12o. Leidae, 1694, Franc. et Halae, 1704.

Compendium Graecum N. T. continens ex 7959 *versiculis totius Novi Testamenti tantum versiculos* 898 *non tamen integros, in quibus omnis universi * Novi Testamenti voces cum versione Latina inveniuntur,* Ibid, 1673, 1677, 1682. Amst. 1698. Leidae. 1702. Franc. et Halae, 1704. 8o.

Novum Testamentum Graecum, Traj. 1675. Amst. 1688, 1693, 1698. 12o. 1701. 24o. Lugd. Bat. 1751. *Graecè et Germanicè,* Luneb. 1693. 12o.

Versio Septuaginta Interpretum, Amst. 1683.

Een korte Hebreusche en Chaldeusche taalkonst, Utr. 1686. 8o. Ook in het Engelsch, Duitsch en Fransch.

Lexicon Novum Hebraeo-Latinum ad modum Lexici Schreveliani Graeci compositum per modum Indicis Hebraici, primo a D. Robertsono conscriptum, sed iam Latinitate donatum, atque textibus voces irregulares continentibus aliisque animadversionibus locupletatum atque adauctum Lexico Chaldaico publico, Ibid, 1687. 8o.

Oratio in obitum Dan. Berckringeri.

Dissertationes de Dialecticis et Hebraismis N. T., in Rhenferdi *Syntagma Dissert. Philologico-Theologicarum de Style Novi Testamenti.*

Hij gaf uit:

Martini Pooli Londonensis Synopsis Criticorum, aliorumque Sacrae Scripturae interpretum, Traj. 1686. 5 vol. fol.

Met Petrus de Villemandy en Petrus Marinus: *Samuelis Bocharti Opera Omnia,* 1692. fol.

Leusden et Schaaf, *Novum Testamentum Syriacum cum Lexico Syriaco. Leidae,* 1709. 2 vol.

Zie Chauffepié, Niceron, Moreri, Saxe, Morhoff, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Burman, *Traj. erud.* p. 185 seqq. Fabricii, *Hist Bibl. Fabr.* p. 254, T. VI. p. 53, 194, 369; Id. *Bibl. Graec.* T. III. lib. V. c. v. Id. *Bibl. Antiq.* CXI. p. 587; le Long, *Bibl. Sacra,* T. I. p. 42, T. II. p. 828, 1176 et al. locis; Mayeri, *Bibl. Diss.* IX No. 19; Imbonatus, *Bibl. Graec. Lat* p. 110; Crenius, *Animadv. Philol. et Hist.* P. XIV. p. 129; Lipen, *Bibl. Theol.* T. II. p. 827; L. Bos, Cap. II, *Prolog. ad Bibl. Graec.*; Zeltner, *Theatr. Erud., qui art. Typogr. laud. oper. praest* ; Heringa, *de Audit.* p. 137 seqq ; *Syll. Epist. Burm.* T. IV. p. 640, 645, 803, 806; Marck, *Orat. Funebr. Herm. Witzii*; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 18; Koenen, *Gesch. der Joden in Ned.* bl. 327; v. Kampen, *Gesch. der Lett. en Wetenschapp.* D. I. bl. 429, 430; *Cat.* van Hulthem, (Ind.) *Bibl. Univ.; Bibl. Rais.* T. I. p 224; *Bibl. Rem.* p. 19; Arrenberg, *Naamr. van boek.*; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 9, 11, 43, T. III. p. 41; *Cat.* de Greve, p. 57, 152, 255; *Cat.* de Crane, p. 12; Muller, *Cat. van Portr.*

LEUSDEN (Rudolphus), zoon van Joannes Leusden en van Elizabeth van der Nijpoort, beoefende, gelijk zijn vader, de Oostersche talen, en gaf reeds als jongeling een Nieuw Testament in het licht. Vervolgens legde hij zich op de geneeskunst toe, en tot meester in de vrije kunsten en doctor in de geneeskunde bevorderd, werd hij tot hoogleeraar in de genees- en heelkunde aan de Utrechtsche school benoemd, en later tot stedelijke regeringsposten geroepen.

Zie Burman, *Traj. Erud.* p. 186. Chauffepié, *Nouv. Dict. Hist. et Crit.* T. III. p. 64.

LEUTER (Pieter) een niet onverdienstelijk Rotterdamsch dichter, uit de tweede helft der achttiende eeuw, vriend en kunstbroeder van B. Fremery, Frans de Haes, Abraham Blussé en anderen, gaf in 1776 te Dordrecht bij A. Blussé in het licht *De kruiskerk of Spiegel van Gewetensdwang,* in drie tafereelen, en eenige *Mengelgedichten.* Zijn *kruiskerk* vooral doet hem als een kundig, verdraagzaam en verlicht denkend man kennen. Zijne *Mengeldichten* hebben minder verdiensten, en zijn in 1776 te Rotterdam uitgegeven vertaling van Dorats *Brief van Abelard aan Eloïza* is te zwak om als tegenhanger te kunnen dienen van Pope's *Brief van Eloïza aan Abelard* door D. Smits, waarvoor hij echter bestemd was. Le Francq van Berkhey noemt hem, in de voorrede zijner *Eerbare Proefkusjes* »de fijn kundige Rotterdamsche Parnasstichter." Ook beoefende hij de Nederduitsche taal, ten minste geeft hij in de *Voorrede* van zijn *kruiskerk* den lezer hoop op eene *Verhandeling over de Naamvallen.*

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 193; Arrenberg, *Naamr.*

LEUVE (Roeland van), zoon van Jurriaan van Leuve, te Amsterdam den 7den Julij 1691 geboren, was een aanzienlijk koopman en fabrikant in zijden stoffen, verloor in 1720 zijn vermogen door den actie-handel en werd makelaar, en overleed in 1757.

Hij beoefende de dichtkunst, blijkens zijne *Mengelwerken,* in 1723 met fraaije platen en privilegie der H. Ed. Gr. Mog. de Staten van Holland en Westfriesland, in 4 d. 8o. in het licht gegeven. Het bevat *Tooneelpoëzij, 't Waerelds koopslot of de Amsterdamse Beurs* 3 *boeken; Zededichten en Zinnebeelden; Sweepslagen der Deurhoovianen en Ongodisten; eenige der eerste Martelaren; Levensloop; Bruylofs-, jaar-, geboortelyk- en grafdichten; Ernstige en boertige Mengelingen, Minnedigten, Liedjes, Klucht- en Puntdigten.* Dit werk werd, en te regt, wijl het niet meer dan ellendige rijmelarij behelst, door de recensenten van dien tijd ongunstig beoordeeld, waarop hij zijne *Mengelwerken verdeedigt,* in het licht gaf.

Afzonderlijk verschenen:

Cezar's dood, trsp. met konstpl. verciert, 2de *dr. merkelyk verb.* Amst. 1775. 8o.

Eudoctia, kyzerinne te Konstantinopelen, trsp.

Hiertoe behoort:
Ontleding der twee eerste Bedryven van R. van Leuve's Eudochia, Amst. 1724. 8o.
Gestrafte Boosheid, *trsp.*
Arrenberg meldt dat de *Mengelwerken*, Amst. 1725. 4o. en in 1730 in 3 deelen 8o., met een aantal fraaije platen van Fokke, van der Laan, Wandelaar enz. zijn verschenen.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 198; de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 252; *Rep. der Gel. voor Sept. en Oct.* 1723; Arrenberg, *Naamr. van boek.* bl. 238; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 252, *b.* bl. 135; *Cat.* v. d. Aa, bl. 114; *Cat. J.* Schouten, bl. 130.

LEUVEN (Hansken van), burger van Middelburg, den 17 Augustus 1568, door den Bloedraad te 's Bosch gebannen.

Zie 's Gravezande, *Tweehonderdj. Ged. der Syn. te Wesel*, bl. 216.

LEUVEN (Arnold van). Zie LOUVAIN (Arnold de).

LEUVEN (Dierick van), door Guicciardyn »een seer groot konstenaar" die de school der Gebroeders van Eijck voortzette, genoemd. Waarschijnlijk is hij dezelfde met Deric de Lovanio, door Vasari vermeldt, en Dirck van Haarlem, ook wel Diederik Stuerbout genaamd. »Hij was een uitnemend groot meester van figuren te maken, waarop onder anderen de overschoone tafel van onsen Heere, in onse Vrouwenkerk, hier 't Antwerpen, gezien werd.

Zie Guicciardyn, *Beschr. der Ned.* (Amst. 1816) bl. 125. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. IV. bl. 906.

LEUVEN (Lodewijk van) behoorde ook tot de eerste school der olieverw- en schilderkunst, en een der kunstenaars, die in den loop eener eeuw, den bloei der kunst hebben bevorderd.

Zie Guicciardyn, *Beschr. der Nederl.* (Amst. 1817) bl. 125. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 907.

LEUVEN (Quintyn van), volgens sommigen dezelfde met Quintyn Metsys, doch Kramm is nog niet overtuigd dat beide dezelfde personen zijn. Hij leefde in de zestiende eeuw. In een *ms. Testament*, en *Codicil* van Jacob Buyck, wordt van een zijner meubelschilderijen melding gemaakt.

Zie Guicciardyn, *Beschr. der Nederl.* (Amst. 1617) bl. 125. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. IV. bl. 907 en het artikel Metsys (Quintyn).

LEUVEN (Hendrik van) den 20sten October 1812 te Amsterdam geboren, trad den 29sten Augustus 1829 als tamboer in dienst, en ging vervolgens op den 6den September deszelfden jaars, als fuselier over bij de tiende afdeeling infanterie. Hij was bij de expeditie tegen Brussel in September 1830 tegenwoordig, en behoorde tot het garnizoen op de Citadel van Antwerpen, toen hij den 15den Mei 1831 eens onder het werken op een hoop ongewapend volk toeliep, een oproervaantje, 't welk het aan een boom had vastgemaakt, verontwaardigd, dat men de Belgische kleuren durfde vertoonen, onder het bereik van Hollandsche soldaten, afrukte en mèt zijne tanden, in het gezigt van meer dan 500 Belgen, verscheurde.

Zijne stoutmoedige daad is vervat in een berigt van den generaal baron Chassé, aan Zijn Excellentie den heer directeur-generaal van Oorlog, van 20 Mei 1831. Van Leuven ontving hierop de Militaire Willems-orde der 4de klasse, wêrd tot korporaal bevorderd, en door vrouwe S. A. Gerlacius, douairière baronesse de Hautepied, met een met zilver beslagene tabaksdoos vereerd.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 759; J. Koning, *Leven van van Speijk*, bl. 172, 183.

LEUVENIG (Bartholomeus), doopsgezind predikant te Amsterdam, in 1760 overleden, maakte zich als godgeleerde en dichter bekend. De bundel zijner *Stichtelijke Gezangen* en *Overdenkingen over het Christelijk zingen*, in 1744 te Amsterdam, 8o. m. pl. van J. Punt, gedrukt, behelst verscheidene opwekkelijke en gemoedelijke liederen, die met eene beminnelijke eenvoudigheid tot het hart spreken, of door de beschouwing der natuurwonderen, tot godverheerlijking aansporen.

Zijne godgeleerde schriften zijn:
Bededags-Predikatiën, 4o.
Lijkreden op D. Eekens, 4o.
De Brief aan de Gemeente van Laodicea verklaart en toegepast in XIII Leerredenen, Amst. 1747. 8o.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 200. Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* bl. 252; Arrenberg, *Naamr. van boek.* bl. 249; Maurik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schr.*; *Cat.* van der Aa, bl. 106.

LEUX (Frans) werd te Antwerpen, volgens sommigen, doch verkeerdelijk in 1641 geboren, was een leerling van Rubens, reisde naar Italië, en werd daarna hofschilder van keizer Ferdinand II, en directeur der koninklijke galerij. Hij vervaardigde voor dien vorst vele schilderijen, en had twee zonen, die ook schilders waren. Zijn sterfjaar is onbekend. In de galerij te Weenen zijn 6 schilderijen van hem, allen van allegorischen aard, als:
La Vanité et la Fragilité des Choses humaines représentées allégoriquement, etc.
Les cinq Sens, représentés allégoriquement par une quantité de figures et d'attributs.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 969; *Cat. de la Gal. de Vienne etc. par C. Mechel*, Bâle, 1784. 8o.

LEVADE, predikant bij de Waalsche gemeente te Amsterdam en later te Lausanne, gaf zes leerredenen over het ongeloof, die te Amsterdam van hem ten jare 1777 gehouden zijn, met nog drie anderen over verschillende onderwerpen, door hem in het licht gezonden, te Lausanne, ten jare 1791, onder den titel van:
Sermons prononcés dans les Eglises d'Amsterdam et de Lausanne.

Zie Ypey, *Kerk. Gesch. der* 18e *Eeuw*, D. II. bl. 90.

LEVEN (van), een Rotterdamsch beeldhouwer.

Zie van Spaan, *Beschr. van Holl.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 969.

LEVER (de), dichter in het midden der achttiende eeuw. Hij gaf in 1763 *Dichtkundige Bespiegelingen* in het licht.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 359.

LEVIN (Charles de), heer van Famars, Lonsat, Foricourt, een sieraad van zijn luisterrijk geslacht, zoon van Jacques de Levin en van Philippine van Lamelin, vrouwe van Famars, was lid van het bondgenootschap der edelen, en bekleedde onder dezen een eersten rang. Hij werd met anderen in 1566 gemagtigd tot het sluiten van een aanmerkelijk verdrag met de landvoogdesse. Hij bleef de bondgenooten getrouw, terwijl zijn broeder de Spaansche zijde bleef volgen. Hij werd door Alva gebannen, en diende vervolgens den Prins en de Staten, bij wie hij in hooge achting was. Hij was een man van groot staatsbeleid en een uitmuntend krijgsheld. Men zag de blijken van zijne manhaftigheid te Valenciennes en te Mechelen, in welke laatste stad hij, gelijk ook te Heusden, (1588) het bevelhebberschap voerde. Zijne groote verdiensten in den oorlog tegen Spanje, bewogen den prins hem het gebied over de ruiterij op te dragen, en de Staten hem tot generaal der artillerie aan te stellen. Na zeer vele gevaren te hebben doorgestaan, en velen aan zijne zijden te hebben zien sneuvelen, werd hij in 1592 voor Ootmarsum doodgeschoten, wordende hoogelijk beklaagd, vooral van prins Maurits, die hem onder zijne voornaamste legerhoofden telde, en van oordeel was, dat weinigen hem gelijk waren, in 't bestier van 't geschut. Kundigheid en moed, in Levin gepaard, verwierven hem de liefde van dien vorst en alle braven, en deden den vijand voor hem beven zoo lang hij leefde en zich verblijden over zijnen dood. Hij liet twee zonen na, die volgen.

Zie Carpentier, *Hist. de Cambr.* P. III. p. 727—731; P. IV. p. 44, 45, 49, 58, 59, 60. 61, 66, 73, 74; van Meteren, *Ned. Hist.* B. III. bl. 54; le Petit, *Chr. L.* XIV. p. 591, L. XV. p. 612; Hooft, *Ned. Gesch.* D. VI. bl. 248; Bor, *Ned. Oorl.* B. XIV. bl. 191, 192; B. XXIX. bl. 25, B. XXXII. bl. 124; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 495 volgg. D. IV. bl. 424. Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 302, 419; *Kron. van het Hist. Gen* (Reg.) Arend, *Vad. Gesch.* D. V. bl. 189. Sypesteyn, *Bijdr. tot de Gesch. der Artill.* bl. 8; Groen van Prinsteren, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. II. p. 161, T. VI. p. 133 suiv.

LEVIN (Philips de), heer van Famars, zoon van den bovengemelden, gouverneur van Heusden, kapitein en kolonel van een regement Walen. Hij huwde Louise, dochter van Marnix, heer van St. Aldegonde, Famars enz., ridder en luitenant-kolonel in dienst der Republiek, gestorven te Bergen-op-Zoom 1659, gehuwd met Jehanne Maria de Chante-

raine, dict Broucqsaut, dochter van Jacques *de Jonge* en van Alyd de Grijse. Zij lieten na Charles de Levin, vroeg gestorven, en Alice de Levin, vrouw van Mont St. Aldegonde, die in 1692 voorkomt.

Zie te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 496; Bosscha, *Neêrl. Held. te land,* D. I. bl. 419; *Chron. van het Hist. Gen.* D. I. bl. 360, D. VIII. bl. 44; J. le Carpentier, *Hist. Gén. des Pays-bas,* T. III. p. 767; S. van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1103; Het Geslachtr. van Aldegonde achter *Het Leven der Ned. Dicht. en Dichter. uitgeg. door het Gen. Kunst wordt door Arbeid verkregen,* Leijden, 1782; Oudenhoven, *Beschr. van Heusden,* bl. 203.

LEVIN (Willem de), broeder van Philips, luitenant-kolonel in Nederl. dienst, werd in 1624 voor 's Hertogenbosch doodgeschoten, en aldaar plegtig begraven.

Zie te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* D. II. bl. 496; Bosscha, *Neêrl. Held. te land,* D. I. bl. 419; van Oudenhoven, *Beschr. van Heusden,* bl. 203, 204.

LEVINUM (Pieter Simon), een bekwaam miniatuur-schilder, die, volgens Gerard Hoet *de Jonge,* door van Gool in zijne *Schouwburg der Kunstschilders,* verdiend had vermeld te worden.

Zie van Eijnden en van der Willigen, *Leven der Schild.* D. I. bl 294. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 969; *Nav.* D. V. bl. 159.

LEVY (Petrus de), ook genoemd *de Mirapace,* eerst bisschop van Montpellier, van 1309—1324 bisschop van Kamerijk. Hij hield gedurende den tijd van zijn episcopaat, bijna jaarlijks synoden, welker *Acta* in 1733 zijn uitgegeven in *Collect. vet Minoris PP. Benedict. S. Mauri,* T. VII. p. 1291—1360. Hij aanvaardde later het bisdom van Bayuex.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 98; van Gils, *Bisd. van 's Hert.* bl. 52.

LEWE (Evert Joostes) van Middelstum, kapitein bij de infanterie, ten dienste van den Staat der Vereenigde Nederlanden, onderscheidde zich bij het beleg van Groningen in 1672, door het verdedigen der *Roeser* of *Ruysser* en de Hooger-Brug, waarbij hij met zijne onderhoorige boeren, gewapend met vuurroeren en polsstokken, met ijzeren pennen beslagen, had post gevat.

Hij is gehuwd geweest met Elizabeth Tamminga, dochter van Onno Tamminga op Zuisema thoe Usquert, ontvanger-generaal van Stad en Lande, en Elizabeth Unicoose Rengers. Zij schonk hem 3 kinderen, Petronella en Onno, beide jong gestorven, en Evert, later heer van Aduard. Na zijn dood hertrouwde zij met Egbert Horenken van Dijksterhuis, en na diens overlijden Feije Feijes Sickingha in 1680.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. bl. 93.

LEWE (Evert Joost), heer van Aduwerd, werd in 1683 te Groningen geboren. Hij was een reeks van jaren een der voornaamste regenten van de Ommelanden. In 1725 werd hij door de Staten-Generaal naar Oost-Friesland gezonden, om de geschillen aldaar ten einde te brengen. Hij behoorde tot die regenten der Ommelanden, die in 't algemeen bij de minderjarigheid en voor de verheffing van Willem IV, in 1747 en 1748 van hun gezag een stout gebruik maakten, en aanleiding gaven tot gemor onder de ingezetenen. Hij maakte zich inzonderheid gehaat, door zijne handhaving van het staatsgezag en zijnen tegenstand tegen de verheffing van dien vorst, werd met geweld gedwongen zekere acte te teekenen, geraakte in een oproer in het grootste lijfsgevaar, terwijl zijn buitenplaats en huis met plundering bedreigd werd. Hij stierf Junij 1753, en was gehuwd met N. van Berum.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVIII. bl. 196, 513, D. XX. bl. 206; *Eur. Merc.* Jan.-Junij 1726. bl. 284; Rousset, *Recueil,* T. IV. p. 414 etc. Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w. Bilderdijk, *Gesch. d. Vad.* D. XI. bl. 65.

LEWENGRUN en BAREYT. Zie HOLLAR. (Wenzeslaus)

LEXMOND (Johannes van) werd den 6den Julij 1769 te Dordrecht geboren, was een leerling van A. en J. van Strij, en besteedde de uren, die hem van het les geven overschoten, aan het vervaardigen van teekeningen en soms schilderijen, stadsgezigten, buurtjes, binnenplaatsen enz, meest naar het leven, net en uitvoerig behandeld. Hij was lid van het genootschap *Pictura,* bij hetwelk hij vroeger een eereprijs naar het gekleed model behaald had, en van hetwelk hij in 1837 eerelid werd. Hij was een goed figuren-teekenaar, en had groote bekwaamheid in het copieëren van schilderijen. Hij overleed te Dordrecht den 22sten November 1838. Zijne nagelaten kunst werd den 2den April 1839 te Dordrecht in het openbaar verkocht.

Zie van Eijnden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schild.* D. III. bl. 145, 146; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl Kunst-Sch.* D. II bl. 171; *Jubelf. van Pictura,* Dordr. 1800; *Feestv. van het Vijftigj. bestaan van het Gen. Pictura,* bl. 72, 73; *Kunst- en Letterb.* D. I. bl. 139.

LEY (Evert Jacobs), predikant bij de vereenigde Vlaamsche en Waterlandsche gemeente der Doopsgezinden te Embden, gaf in 1728 eene *Lijkrede over den dood van W. de Vries,* 4o., in het licht.

Zie ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Gron. Overijss. en O. Friesl.* D. I. bl. 225.

LEY (Jan Hendrickx Jarichs van der), zoon van Hendrick Jarichs van der Ley, die, toen de Unie van Utrecht gevormd was, door de Staten van Friesland werd gemagtigd, om die, in hunnen naam, voor hun gewest te gaan onderteekenen. De naam van der Leij ontleende hij waarschijnlijk van *de Leye,* eene buurschap op de grenzen van het Bildt, Ferwerderadeel en Leeuwarderadeel. Geboren omstreeks 1560 à 1570. Hij was ontvanger der admiraliteit te Dokkum en ontvanger-generaal der gemeene middelen van de uit- en invoerende goederen in Friesland, stad Groningen en Ommelanden. Hij was een uitmuntend wiskunstenaar, die veel moeite aanwendde, om de wiskunde op de stuurmanskunst en de zeevaart toe te passen, weshalve de voormelde Staten hem een jaargeld van 1200 Caroli guldens toelegden, 't welk hij niet alleen levenslang, maar ook zijne kinderen en kindskinderen zouden genieten. In 1618 vond hij een middel ter bepaling der lengte op zee, waarvoor hij aan de Staten-Generaal octrooi verzocht. In het laatst van zijn leven legde hij zich op de godgeleerdheid toe. Hij huwde Judith de Gardyn. Onder een zijner portretten leest men een vierregelig Latijnsch vers van P. Winsemius. Zijn spreuk was: *Weest van een Der Ley Sin,* Rom. XII.

Hij schreef:

Eerste boeck van 't Licht der Zeevaert, daerinne beschreven en afgebeeldt wort, alle de Custen ende Havenen van de Westersche Zee, namentlijck van Hollandt, Zeelandt, Vlaenderen, Spangien ende Barbarien tot an de Cap de Geer. Item van de Eijlanden van Canarien, Madera ende de Vlaemsche Eijlanden. Mitsgaders de voornaemste Custen van Yerlandt ende Engelandt. Tot Amsterdam, Ghedruckt bij Willem Jansz. woonende op 't Water bij de Oude Brugghe in de Vergulde Sonne-wijser, Anno 1608. breed 4o.

Het Gulden Zeeghel des grooten Zeevaerts. Daerinne beschreven wordt de waerachtige grondt van de Zeijlstreeken en platte Pas-caerten (voor desen noijt bekent) waermet als onder een Secreten Zeegel de ghenerale Regule, daerinne mede ghesien worden, de onbehoorlycke Proceduren die de wedersprekers teghen dezelve ende het ghemeene best drie jaren lanck hebben ghepleecht. Tot Leeuwarden, bij Abraham van den Rade Boeckdrucker Ordinaris, 1615. langw. 8o.

't Gesicht des Grooten Zeevaerts, met de wonderbaerlijke aert ende natuijre der Coursen. Tsampt de platte pas-caarten met haere Spherische Lopers: dienstich om soo wel der werelts lengte als breete te meten (voor desen ondoenlijck) en de Groote Zee, beschreven door een gheneralen regel, ende in de aldergebruijckelijckste practijckque (ten dienste van 't gemeine best) gebracht door J. H. J. v. d. L., ghedruckt tot Franeker, bij Jan Lamrinck, Boeckdrucker-Ordinaris, Anno 1619. breed 4o. Op de verso van de 125 bladz. vindt men een attest van W. Snellius, Symon Stevyn, Jan Pietersen Bouwes, ten gunste van Jan Henrich Jarichs, dat zeer merkwaardig is. Het werk is uitgegeven door N. Mulerius, professor te Groningen. Het portret van van der Ley, door Hollar, volgens anderen, en met veel meer waarschijnlijk, door P. Feddeg van Harlingen en eenige houtsneêkaarten komen er in voor.

Voyage van 't experiment van den Gheneralen Regul des Gesichts van de Groote Zeevaert, gedaen bij C. Nijs, J. Buijs en J. Carolus, 's Hage, 1620 met hetz. portret.

Verborgene eijgenschappen in de Heijlighe Schriftuur als in

en verseghelt Boeck in beijde Testamenten, soo wel in 't Nieuwe als Oude verseghelt, nootsaendich om te weten tot opbouwinghe van den Tempel des vredes voor Heijdenen, Joden, Christenen en Muhamedisten, door J. H. J. van der Ley, Amsterd. 1624. 4o.

Corte Verclaringhe van de Comste Messias, mitsgaders tot onderscheijdt van de Alderheijlichste Drievuldicheijt ende de Heijlighe Drieëenheijt, door J. H. J. van der Ley, Amst. 1626. 4o.

Den Slotel Davids, die opent ende niemant en sluijt, door J. H. J. van der Ley, Amst. 1627. 4o.

Zie Winsemius, *Chron. van Friesl.* fol. 852, 902; Scheltema, *Mengelw.* D. III. bl 3; P. C. Scheltema, *Vriess. Spreekw.* D. II. bl. 4; van Kampen, *Ned. Lett.* D. II. bl. 259; J. C. Pilaar en Obreen, *Tijdschr. voor het Zeew* D. VIII. (1848) bl 37; J. K. J. de Jonge, *Opkomst van het Nederl. gezag in Oost-Indie*, I. bl. 81, 83. *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. II. bl. 259; *Nav.* D. IV. bl. 185, D. V. bl. 40 volgg. Bijbl. p. XCV. CXLII.

LEYDEKKER (Cornelia), dochter van Joachim Leydekker en Geertruid Manteau, werd te Middelburg geboren, en was zeer ervaren in de Hebreeuwsche taal- en godgeleerdheid, gelijk hare beide broeders, die volgen.

Zij schreef:

Middelburgs Weeklage over het schielijk overlijden van D. Petrus Lacher, enz., Midd. bij B. de Later, 4o.

Ernstige Zielsbetrachtingen in Heylige Alleenspraecken voor, onder en na het houden des H. Avondmaals, Amst. bij de Wed. Boekholt en Verbessel te Leid. 1695. 8o.

Brieven ter vertroostinge over het afsterven van Godzalige Vrienden, Ibid, 8o.

Zions Klachten over het zalig afsterven van Koninginne Maria Stuart, Utr. bij de Wed. de Clerck, 1695. 8o.

Het Sweerd des Heeren en der Helden van Nederland en Engeland, enz. Utr. bij J. Stuivezand, 1707. 8o.

Ook eene Voorrede voor de *Kerkrede* van J. Plancius, *over het laatstspel.*

Zie la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 48; Kobus en de Rivecourt, o. h. w.

LEYDEKKER (Jakobus), broeder van den voorgaanden, werd den 9den Mei 1656 te Middelburg geboren. Na de Latijnsche school in zijne vaderstad doorloopen, en het onderwijs van den hoogleeraar J. de Mey en van zijn broeder Melchior genoten te hebben, voltooide hij zijne godgeleerde studie te Leijden, onder Spanheim en Hulsius, werd in 1676 proponent in de classis van Schouwen en Duiveland, en den 10den April 1678 predikant te Riethem in Walcheren. In 1682 vertrok hij naar de Willemstad. Tien jaren later naar Heusden. In 1698 werd hij te Middelburg beroepen, en den 1sten Mei 1729 stierf hij. Henryk de Freyn en Willem Koning hielden lijkredenen op hem. Zijn zoon Cornelis Gentman Leydekker, gaf eene omstandige levensbeschrijving van hem in het licht. Pieter de la Rue vervaardigde hem een grafschrift.

Leydekker was een zeer geleerd en werkzaam man, die als Voetiaansch prediker zijne verdiensten had. Vooral was hij een ijverig beoefenaar der kerkelijke geschiedenis, een ijverig voorstander der hervormde kerkleer en een ijverig verdediger van het protestantismus.

Hij huwde Magteld, jongste dochter van den Utrechtschen predikant Cornelis Gentman, uit welk huwelijk verscheidene kinderen zijn voortgesproten.

Hij schreef:

Kerkelijke Historie, Dordr. 1691. 8o., op nieuw door hem uitgegeven, onder den titel van: *Adam, Moses en Christus, ofte aartsvaderlyke, Joodsche en Christelyke Oudheid, sedert de Wereldscheppinge*, Ao. 1700. Midd. 1701, waarvan 's mans zoon, Cornelis Gentman Leydekker, predikant te Sas van Gend en later te Bergen-op-Zoom, in 1731 te Groningen, eene vermeerderde uitgave bezorgde. Deze *Kerkelijke Historie* droeg het welgevallen weg van de hoogleeraren Spanheim en van Til.

Philosophisen Duyvel, 1692. 8o. tegen de *Betooverde Wereld* van Dr. Balthazar Bekker.

Kort Begrip van bondige Vraagen, tegenwerpingen en antwoorden over de dwaalingen der Roomsche kerk, 1696. 8o.

Verhandeling tegen die van de Wet der Natuure door Adr. van Eeghem, *Leeraar der Doopsgezinden te Middelburg*, Midd. 1701. 8o.

Eere van de Nationale Synode van Dordrecht in den jare 1618 en 1619, voorgestaan en bevestigd tegen de Beschuldiging van G. Brandt in zijne *Historie der Reformatie*, enz. 1ste Deel, Amst. bij Is. Stokman, 1705. 4o. 2de D 1707. 4o.

Leydekker werd tot het opstellen van dit werk plegtig door de Classis van Walcheren uitgenoodigd, en toen hij het in het licht had gegeven, door de Synode van Zuid- en Noord-Holland en van de 4 Classes van Zeeland plegtig bij brieven bedankt. Tegen het eerste deel nam Johannes Brandt, ter verdediging van de eer zijns vaders, de pen tegen op. Op verzoek der Classis van Walcheren schreef hij vervolgens:

De Hervormde Kerk, in 't gemeen verdedigt tegen het Pausdom, in 't bijzonder tegen den hoon, den Hervormers en hunne Leere aangedaan, door den R. Priester Thomas du Jardin, in zijn boek, genaamd Geloofsgeschillen, enz. Midd. bij S. Boter, 1711. 4o. Hiertegen schreef du Jardin een groot werk in folio:

De Spore der katholyke waarheid, 't welk door Leydekker wederlegd werd in:

De Hervormde Kerk andermaal verdedigt tegen het Pausdom, in 't bijzonder tegen den hoon, den Hervormers en Hervormde Leere weer zeer onfatsoenlijk aangedaan, door den R. Priester Thomas du Jardin, in zijn boek genaamd: Spore der Waarheid, enz Midd. 1716. 4o.

Voorts schreef hij:

Triomf der Goddelijke Waarheid, Genade, Vrede; en Ruiter op syn wit paard, Midd. 1719. 4o.; eene leerrede ter gedachtenis der zittinge van het vermaarde Dordrechtsche Synode nu honderd jaren geleden.

De blijde Spinosist en de bedroefde Christen-Leeraar over de wijsgeerige verhandeling van de Nature Gods, welke de Heer J. Wittichius, etc., in 't ligt gebragt heeft, opgestelt door Jac. Leydekker. Hierbij komt het *eenparig oordeel van de philosophische faculteit der Academie van Jenen, toegestemt van de Theologischen aldaar, over die gemelde wijsgeerige verhandeling*, Rott. 1719. 4o.

Bibl. Brem. Cl. II. p. 888.

De tranen van Jezus Christus over de dood van Lazarus, ofte eene Leerreden over Joh. II: 35, *Jezus weende.*

Wegens het overlijden van den Heer Jacobus Plancius enz. Midd. bij M. Merkse, 4o.

De Heerlijkheid van Paulus bedieninge tot een voorbeeld der Leeraren, over Rom. XI: 13, *uitgesproken ter bevestiging van den Eerw. Heer Wilhelmus Koning*, enz. Ibid. 4o.

Het Testament van Jacobus Leydekker aan de gemeente van Jezus Christus te Middelburg, zijnde een Jubelreden van zijne vijftigjaarige Bedieninge over Ps. LXXI: 17, 18, *uitgesproken in de Nieuwe kerk*, 11 *April* 1728. Vooraf *de Wasdom der Regtvaardigen; zijne Vrugtbaaren ouderdom; roem dat de Heere Regt is; het Testament van Izaäk; Christus wederkomst; God alles in allen.* Achter aan *Triomf der Goddelijke Waarheid, Genade, Vrede en Ruiter op zijn Wit Paard. Waarbij een berigt van Pelagius, Pelagiaanen, halve Pelagiaanen en hunne Leerstukken met de tegenstellingen van de Oude Vaederen der Algemeene kerk: tot voorstand van de Bijzonderniet Algemeene Genade. Nog eenig Rijmwerk*, Middelb. bij L. Bakker, 1728. 4o.

Zie Gentman Leydekkers *Voorber. voor J. Leydekkers Adam Mozes en Christus*, 2e dr. de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 48; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w. van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 160.

LEYDEKKER (Kornelis Gentman), zoon van Jacobus Leydekker, predikant te Sas van Gend en later te Bergen-op-Zoom, waar hij in 1760 emeritus werd, en den 1sten Maart 1761 stierf. Hij werd den 6den Maart 1761 in het koor der Groote Kerk begraven. Hij gaf in het licht den tweeden druk van zijns vaders *Aaron, Mozes en Christus, vermeerdert uit de aanteckeningen van den Schrijver*, etc. (Gron. bij L. Groenewout en Spoormaker, 1732. 2de 4o.)

Ook beoefende hij de dichtkunst, blijkens zijne gedichten op de bevestiging van Jacobus Mulet te Sas van Gend, en Carolus Tibout, predikant te Tholen, vóór zijne *Laatste huis verheerlijkt boven het eerste huis, voorgesteld in eene kerkrede uit Haggai II:* 10, Rott. 1752 en P. de la Rue's *Gel. Zeeland.*

Zie la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 50, Glasius, o. h. w. van

der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 360; *Boekz.* 1756. *b.* bl. 240, 1760. *a.* bl. 516, 1761. *a.* bl. 379, 380.

LEYDEKKER (MELCHIOR), oudste broeder van Jacobus, werd den 25sten Januarij doch volgens Burman den 11den Maart 1642 te Middelburg geboren. Nog jong, doch reeds zeer in de oude talen ervaren, bezocht hij de Utrechtsche hoogeschool, en oefende zich onder de Maats, (zijn oom, met de zuster zijner moeder gehuwd). Voetius en Hoornbeek, volgde den laatsten naar Leijden, en zette zijne studiën aldaar onder Coccejus voort, werd theol. dr., proponent en in 1662 predikant te Renisse en Noordwelle op het eiland Schouwen, waar hij 15 jaren bleef, toen hij in 1678 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht werd benoemd. Hij hield aldaar den 26sten April van dat jaar zijne intreerede, *de sectandâ veritate in amore*, Eph. IV: 15. In 1690 bedankte hij voor het hoogleeraarsambt in de godgeleerdheid, hem door de Staten van Stad en Lande, te Groningen aangeboden. Hij overleed in hoogen ouderdom den 6den Januarij 1721. Leydekker was een voortreffelijk godgeleerde van de voetiaansche rigting, een hevig tegenstander van Coccejus, maar op wien het voorbeeld van Coccejus, wiens lessen hij te Leijden gehoord had, ten opzigte eener minder schoolsche behandeling der godgeleerdheid, een heilzamen invloed had. Hij was naauwgezet, getrouw aan de aangenomen kerkleer en een vreesselijk vijand, voor wie, naar zijne schatting, daarvan eenigermate afweken. Wij vinden een aantal schriften van zijne hand, op de in die dagen gevoerd wordende twisten, op Bekker, Vlack, Leenhof en anderen betrekking hebbende. Hij was zeer ingenomen met de praktikale rigting, welke in Engeland veld won, en bevorderde zelf de christelijke zedeleer bij zijne leerlingen. Ook de kerkelijke geschiedenis vond in hem een gelukkig beoefenaar, minder de Latijnsche en Hollandsche poëzy. Als Latijnsch dichter werd hij te regt door Francius, Broeckhusius en anderen bespot.

Hij gaf in het licht:

Oratio inauguralis de sectandâ veritate in amore, Traj. 1678.

Fax Veritatis, sive Exercitatio ad nonnullas controversias, quae hodie in Belgio potissimum multa ex parte Theologico-Philosophicae, moventur. Praefixa est praefatio de statu Belgicae Ecclesiae et suffixa dissertatio de Providentia Dei, Leid. 1677. 4o. Hiertegen schreef Petrus Allinga:

Fax dissidii exstincta, seu Exercitationes pacificae ad nonnullas Quaestiones problematicas, qua hodie potissimum in Belgio moventur contra M. Leideckerium, Amst. 1682. 4o.

Hierop volgde:

Leidekkeri *Apologeticus*, waartegen Allinga schreef:

Vis veritati illata repulsa, sive Exercitationes pacificae ad nonnullas quaestiones problematicas, quae hodie inoventur de Testamentis et Oeconomia foederum Dei. Accedit responsum ad nuperum Leidekkeri Apologeticum, Amst. 1682. 4o.

Leydekker beantwoordde dit geschrift met:

Vis Veritatis, sive disquisitionum ad nonnullas controversias, quae hodie in Belgio potissimum moventur de Oeconomia Foederum Dei, Libri quinque, Traj. 1679. 4o., waar tegen Allinga wederom schreef in *Act. Lips. Erud. Maji et Octobr.* 1682.

Dissertatio de Ecclesiae Christianae per Judaismum et Gentilismum oppugnatione, 1681.

De Oeconomia trium personarum in negotio salutis humanae libri quatuor, quibus universa reformata fides certis principiis congruo nexu explicatur, demonstratur et defenditur, Traj. 1682. 12o.

Analysis Scripturae, et de ejus interpretatione in concionibus, cum methodo concionandi, Traj. 1683. 8o.

Medulla Theologiae concinnata ex Scriptis celeb. Virorum, Ibid, 1683. 8o.

Medulla Theologiae practicae, Ibid, 1683. 8o.

Synopsis Theologiae Christianae, ut et Epistola de fecillima lectione textus Hebraici, Ibid, 1686. 8o.

Mysterium pietatis defensum adversus hodierna consilia mysterii iniquitatis, Ibid, 1686. 8o.

Georgii Hornii historia ecclesiastica continuata ad annum 1686, *cui adjunxit, L. Capelli Historiae Judaicae compendium cum adnotationibus*, Leid. 1687. 8o. Franc. ad M. 1694, in het Ned. *Den tegenwoordigen Staat der Reformeerde kerk in Europa, waar in onder anderen de oorzaak der Troubelen in Hongariën werd aanwesen*, 's Hage, 1705. 8o.

Dissertatio Theologica de motis nuper in Frisia controversiis super auctoritate S. Scripturae ad virum amplissimum Ulricum Huberum, Goesae, 1687.

Veritas Evangelica triumphans de erroribus, quorumvis seculorum, opus Historico-Theologicum in duos tomos distributum, quo principia fidei Reformatae demonstrantur et origines eorum ostenduntur, Traj. 1688. 2 vol. 4o.

Epistola et Dissertatio Apologetica ad verbi divini in Belgio ministros, Ibid, 1688. 4o.

De mente Pauli in Epistola ad Romanos et Galatas, Ibid, 1690. 8o.

Historia Ecclesiae Africanae illustrata, qua ejus origo, status, variaque illius fata et interitus exponuntur et de illius principiis, fide, cultu, libertate et pugna curs Donatistis disseritur pro Ecclesiae reformatae veritate et libertate, Ibid, 1690. 4o.

Commentarius in Augustinum de Unitate Ecclesiae, Ibid, 1690. 4o.

Synopsis controversiarum de Foedere et Testamento Dei, quae hodie in Belgio moventur. Accedit Apologeticas, quo ad iniquas Johannis Wayeni censuras modeste respondetur: nec non Exercitatio Theologica de Sacrae Scripturae auctoritate ad conscientiam adstruenda, Ibid, 1690. 4o.

Dissertatio Historica-Theologica de vulgato nuper Beckeri volumine et Scripturarum auctoritate et veritate pro Christiana Religione Apologetica, Ibid, 1692. 8o. In het Nederd. *De Godlykheid en Waarheid des H. Schrifts, te gelyk van den Christelyken Godsdienst, verdedigd tegen de Betooverde Wereld van D. B. Bakker*, Lat. 1692. 8o.

Ludovici de Dieu Aphorismi Theologici ut et Rhetorica sacra, quibus addidit Ideam demonstrationis Religionis Reformatae, Traj 1693. 8o.

Commentarius in Catechesin Palatinam, et Appendix exercitationum maxime practicarum et Appendix continens sermonem Academicum de Exundatione Oceani etc. et quaedam carmina, Ibid, 1691. 4o.

Dissertatio de erroribus in Belgio serpentibus, et necessaria Orthodoxorum concordia, Ibid, 1694. 8o.

Historiae Jansenismi libri six, quibus de Cornelii Jansenii vita et morte, nec non de ipsius et sequacium dogmatibus disseritur, Ibid, 1695. 8o.

Tegen *Dissertationum trias de Dei Operum et Pacis foederibus, atque de Justificatione, in quibus veritas ex Sacra Scriptura, antiquitate et reformationis principiis demonstratur, atque animadversionibus M. Leydekkeri modeste respondetur* van Johannes Vlack, predikant te Zutphen, schreef hij in 1690 een *Epistola* en vervolgens *de Erroribus Joh. Vlack et Dissertatio apologetica*, Traj. 1698. 8o.

Ook gaf hij een Lat. vertaling met aanteekeningen van *Maimonidis liber de Regibus Hebraeorum eorumque juribus* 8o. Later voegde hij er bij: Lib. VII *de Republica Hebraeorum* c. IV. p. 232 seqq en Cap. XIII p. 485 et seqq.

De Republica Hebraeorum libri duodecim, quibus de sacerrima gentis origine et statu in Aegypto, de miraculis divinae providentiae in Reipublicae constitutione, de Theocratia, de illius sede ac civibus, de regimine politico, de religione publica ac privata, disseritur. Porro antiquitates Judaeorum verae ostenduntur, et falsae corriguntur, historia Veteris Testamenti exponitur, fabulosae origines Gentium, Aegyptiorum, Phoenicum, Arabum, Chaldaeorum, Graecorum et Romanorum referuntur. Subjicitur Archaeologia Sacra, qua historia creationis et diluvii Mosacia contra Burneti profanum telluris Theoriam asseritur, Amst. 1704. fol.

De vario Reipublicae Hebraeorum statu libri novem Theologici, Philosophici, Historici, sive tomus secundus de Republica Hebraeorum, Amst. 1710. fol. Het derde deel, door zijn leerling Carel Tuinman, predikant te Middelburg, uit de papieren van Leidekker bijeengebragt, is nimmer uitgegeven.

Disputatio de Consiliis Eccl-Romanae.

Disputatio de eruditis ad S. Scripturam commentariis.

Disputatio de Consolatione unica.

Disputatio de ductu Spiritus S. incomprehensibili.

Disputationes Theologicae sex de cansis salutis, 1709.

Oratio de usu linguae Hebraeae.

Oratio de utilitate humaniorum literarum in studio Theologico.

Disputatio Historico-Theologica de vario Jansenistarum fato.

Binae Epistolae ad Jobum Ludolfum — Ludolfi reponsum,

vermeld door Struvius, *Act. Lat. Fascic.* VI. p. LVII et seqq., doch deze briefwisseling is niet door hem, maar zijn naamgenoot gevoerd. Ook is hij niet de schrijver van de *Epistolae de variatione Magnetis a suo quondam solito puncto*, aan hem toegeschreven, en te vinden in *Append. Sec. Dec. II Ephem. Med. Physic. natur. Curios. Germ. Norib.* 1684. 4o.

Sulamyth, dat is, Zeedige verdeediging van de oude regtzinnige Godgeleerdheid in en omtrent de hedendaagsche zweevende verschillen, 1673. 8o.

Raad des Vredes en bedeelinge der genade door de Godlyke Drieëenheid en de uitvoeringe der Zaligheid allen uitverkoorenen byzonderlyk onder het Oude Testament, Amsterd. 1675. 8o.

Euangelische Waarheid van den Gereformeerden Godsdienst betoont, Utr. 1685. 8o.

De Smarte des Messias, zynde eene verklaring van Jes. LIII, Utr. 1685. 8o.

De Heiligheit en Geestelykheid van den Gereformeerden Godsdienst, Over den Watervloedt Ao. 1682 en *Afscheids- en Intrée-redenen*, Utr. 1686. 8o.

De Zugtende Kerk haare regtvaardigheid en onnoozelheid verdeedigende, Utr. 1687. 8o.

Verdeediginge der Godgeleerdheid, Amst. 1687. 8o.

De Goddelykheid der Heylige Schriften, Utr. 1692.

Tractaatje tegen de Antinomiaanen, 's Hage, 1708. 8o.

De Verborgentheid des Geloofs eenmaal den heiligen overgeleevert, of het kort begrip der waare Godsgeleerdheid beleeden in de Gereformeerde Kerke, Rott. 1700. 4o.

De ingebeelde hemel op aarde van D. F. L. verdweenen voor den waaragtige hemel op aarde, Utr. 1704.

F. Leenhofs boek strydende tegen het Christendom en in het byzonder tegen de Gereformeerde Godsdienst ontdekt, 8o.

F. Leenhof nader ontdekt, Amst. 1705. 8o.

Zeedige Zamenspraak door Joh. Philalethes, 1707. 8o.

De Heerlykheit des Evangeliums en de Gerechtigheit van Jesus Christus, Amst. 1708. 8o.

Het vriendelyke Geselschap, handelende van de tweede oorzaken en haare Werkzaamheid onder God, als de eerste oorzaak, Rott. 1708. 8o.

Filius Dei Sponsor, of de lof en eer van Jezus Christus onzen borge, in zyne volstrekte bergbelofte voor allen uitverkoorenen, byzonder de geloovigen des Ouden Testaments, Ibid. 8o.

Hiertegen schreef Gerrit Perizonius, broeder van den hoogleeraar Jacobus, predikant te Briele: *De Volstrekte Borghtogt voor de Zoon Gods*, Amst. 1710. 8o.

De vryheid van Europa verdeedigt door de Protestanten, Rott. 1711. 8o.

Broederlyk Gezelschap handelende van de Verbonden in het Oude en Nieuwe Testament, 1715. 8o.

Vreedzame Zamenspraak over de Verbonden door Joh. en Timotheus, 1716. 8o.

Korte Aanmerking over de leere der Verbonden, 8o.

Een *Lyklofreden, 25 en 26 April gedaan op het overlyden van Willem III, koning van Groot-Brittanje.*

Voorrede voor het tweede stuk der *Theologische Werken* van D. Johannes Visscherus. Ook gaf hij het dichtwerk van Henrica van Hoolwerf, *Kracht en Zwakheid*, met een uitvoerig levensberigt en een vers, bij gelegenheid dat hare eerste gedichten gedrukt werden, in het licht. Ook vindt men gedichten van hem voor D. Knibbe's *Geleerde en regtsinnige uytlegg. van de Heydelb. Catech.* Een zijner Latijnsche carmina vindt men onder de *Amicorum Carmina* van J. G. Graevius.

Zie Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, Saxe, *Biogr. Univ.*; Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. der Zamenl.* Rabus, *Boekz. v. Eur.* Febr. 1683, Febr. 1689, Nov. 1691, Jan. 1696, Mirt. 1705, Jun. 1710, Jan. 1714 et in *Supplem.* T. V. Sect. 6, *Nova Litt. Lips. an* 1721, p. 651; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 176 seqq. *Act. Erud. Lips* Maj. et Oct. 1682; Klefekeri, *Bibl. Erud. Praec.* p. 199; *Hist. Bibl. Fabr.* T. IV. p. 527, 528; Fabricii, *Bibl. Graec.* T. XII. p. 180; Dez. *Bibl. Ant.* c. XIV. p. 111; Dez. *de Script. qui verit. relig. Christ. asser.* c. 31, p 619; *Bibl. Brem.* Cl III. p. 158—161, T. V. p. 738, 739; Weismanni, *Hist. Eccl.* T. II. p. 669, 670; Ludov. *Auct. ad Ittigii Sched. de Auct. qui de Script. Eccl. eger.* § 39 p. 162; Struvius, *Act Liter. Fas.* VI. p. 52 seqq. Merklin, *Lind. Renov.* p. 807; Clarisse, *Encycl.* (Ind.) L. G. Graevii, *Praef. et Epp. ed. J. N. Fabricio*, p. 601; Bayle, *Dict. Hist.* T. I. p. 510, T. II. p. 830; *Bibl. Rais.* T. XIV. p. 23, T. XIX. p. 54; Benthem, *Holl. Kirch. und Schulst.* p. 669; *Boekz. der Gel. Wer.* Jan. 1721; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 58; Koecher, *Gesch. van de Heidelb. Cat.* p. 318; van Alpen, *Gesch. van de Heidelb. Cat.* bl. 70; Schotel, *Gesch. van de Heidelb. Cat.* bl. 74; Soermans, *Akad. Reg.* Brans, *Naaml. van Pred.* Ypey, *Gesch. van de Christ. Kerk in de 18e Eeuw*, D. VIII. bl. 33—35, 122—125; *Gesch. der Lijst van Godgel.* D. II. bl. 122, 123, 283. Ypey en Dermout, *Gesch. der N. H. Kerk*, D. II. bl. 530, D. III. bl. 355; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w. Kist en Royaards, *Ned. Archief voor Kerk. Gesch.* D. I. bl. 295, D. II. bl. 348, D. VIII. bl. 67, 118; Mourik en Noordbeek, *Naamr. der Godgel. Schrijv.*; de Crane, *Familie Hemsterhuis*, bl. 41; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst en Wetensch.* D. V. bl. 158; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetens.* D. III. bl. 129, 130; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 361; *Cat. der Rem. Bibl. te Amst.* bl. 94, 96; *Cat.* van der Groe, bl. 51, 60, 81, 149, 168; *Cat.* Heringa, pas. *Cat.* Clarisse, pas. *Cat.* van Voorst, T. I. p. 52, 135; *Cat. Bibl. Amst.* p. 111; *Cat.* Koning, D. I. bl. 45. Arrenberg, *Naamr.*; Muller, *Cat. van Portr.*

LEYDEKKER (Melchior), een Zeeuw van geboorte, doctor in de godgeleerdheid en geneeskunde, predikant te Batavia, schreef:

Epistolae de variatione Magnetis a suo quondam solito puncto in *Appendix ad annum secundum Dec. II Eph. Medic. Physic. Natur. Curios. Germ. Norinb.* 1684. 4o.

Lexic. Malaico-Belgic. in quo vocum Malaic. et Significatio ex praest. Codicib. Ms.

Van zijne briefwisseling met Ludolf is de inhoud te vinden bij J. D. Wincklerus *Rel. Hist. de Chiadja Morado*, etc. p. 346—352. Hij was gehuwd met Antonia van Riebeek.

Zie Merklin, *Linden. Renov.* p. 807; Burman, *Traj. Erud.* p. 182; Reland, *de Relig. Mat.* No. 1 der Ms. H. Rel. *Dissert. Miscell* P. III. p. 58; *Konst- en Lett.* 1830. D. II. bl. 159.

LEYDEN (Aertgen van). Zie CLAASZOON (Aart).

LEYDEN (Jan van). Zie LEIDEN (Jan van).

LEYDEN (Lucas van). Zie LEIDEN (Lucas van).

LEYDEN (Philips van). Zie LEIDEN (Philips van).

LEYDEN (Adriaan van). Zie LEIDEN (Adriaan van).

LEYDEN (Arent van). Zie LEIDEN (Arent van).

LEYDEN (Dirk van). Zie LEIDEN (Dirk van).

LEYDEN (Pieter van). Zie LEIDEN (Pieter van).

LEYDEN (Lodewijk van). Zie LEIDEN (Lodewijk van).

LEYDEN (Florens van). Zie LEIDEN (Florus van).

LEYDEN (Jan Gerbrantz. van). Zie LEIDIS (Joh. à).

LEYDEN (Hugo van der). Zie HUGO (Jacobsz.)

LEYDEN (Adriaan Pompejus van), heer van Hardinxvelt, een der deelgenooten van den gewelddadigen aanslag op de prinses van Oranje, bij de Goverwelsche Sluis in 1787.

Zie *Ber. Ned.* D. XII. bl 225.

LEYDEN (Frederik van), heer van Westbarendrecht en Warmond, werd in 1768 te Leijden geboren, studeerde aldaar, onder Ruhnkenius, Luzac, van de Wynpersse, Pestel, van der Keessel en Voorda, in de fraaije letteren, wijsbegeerte, geschiedenis en regtsgeleerdheid. Na het verdedigen van *Propositiones Philosophicae* (25 Dec. 1787), en van een *Specimen, quasdam exhibens Juris Criminalis et Publici Quaestiones ad L. Quisquis 5. C ad Legem Juliam Maiestatis* (25 van Grasmaand 1789), verliet hij de boogeschool, en maakte vervolgens eene driejarige reis door Duitschland, Frankrijk, Italië, Zwitserland en Engeland. In alle die landen ontsnapte niets aan zijne opmerkzaamheid. Alle voorname bibliotheken, alle kabinetten van natuurlijke historie, oudheden en schilderijen, van welke laatsten op het huis te Warmond eene kostbare verzameling te vinden was, bezocht hij met de hem eigene naauwkeurigheid. Nergens vond hij beroemde geleerden welke hij onbezocht liet. Een aantal brieven aan prof. te Water geschreven en hem uit gemelde landen toegezonden, bevestigde zulks en gaven blijken van zijne dienstvaardigheid, om voor dien hoogleeraar onderzoek te doen naar eenige oude handschriften, en hier nog onbekende nieuwe boeken, die tot zijn oogmerk nuttig konden zijn, en te Göttingen, Parijs, Rome en Londen voorhanden waren. Een vriend en beoefenaar der edele wetenschappen, kon niet onverschillig zijn omtrent het ware belang der Nederlandsche hoogescholen, in 't bijzonder van die te Leijden. Die behartigde hij vooral, sedert hij, in 1807, benoemd was tot lid der commissie voor het

publiek onderwijs. Nog meer bekend zijn de menigvuldige pogingen ter bevordering van het heil der Leidsche akademie, waarvan hij, in 1796, een der nieuwe curatoren werd, van welken post hij twee jaren later werd ontslagen. Na de verandering der orde van zaken in ons vaderland, en bij zijnen aanstelling tot gouverneur van Zuid-Holland, werd hij andermaal tot curator aangesteld, en bleef dit ambt bekleeden tot zijn dood.

Koning Willem I, in wiens achting en vertrouwen hij deelde, benoemde hem niet slechts tot gouverneur van Zuid-Holland, maar ook tot kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw. Later was hij ook lid der Staten-Generaal. Op zijne staatkundige loopbaan bleef hij de letteren en wetenschappen beoefenen. Behalve de beide dissertatiën heeft men nog van hem *Eenige Aanmerkingen over het publiek Onderwijs* 1798; *Opgave der Wetten en Verordeningen in onderscheidene Tijdvakken in Engeland omtrent het armenwezen*, getrokken uit Ruggles, en voorzien met aanmerkingen over ons eigen armenwezen 1804, en *Bedenkingen over de Verhooging van den Rijnlandschen Slaperdijk* 1806.

In de waarneming van zijne ambten, en alle hooge vergaderingen van 't vaderland, in de vervulling van zijn post als gouverneur van Zuid-Holland, zag men in hem den man van groot verstand, wijs beleid en standvastige eerlijkheid. Op hooge geboorte, op groot aanzien, op een rijk bezit van aardsche zegeningen, wilde hij zich nooit verheffen, maar bleef altijd nederig, gemeenzaam, voor elk toegankelijk en bij uitstek liefdadig.

Hij was sedert 1804 directeur der *Holl. Maatsch. van Wet. te Haarlem*, en sedert 1814 lid der *Maatsch. van Ned. Lett.* Hij stierf den 25sten Nov. 1821. Ds. Kooy, predikant te Warmond, hield eene lijkrede op hem, die het licht ziet.

Zie te Water, *Hand. van de Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Lett. te Leijden, gehouden den 22e van Zomerm.* 1822. M. Siegenbeek, *Gesch. der Leyds. Hoog.* D. II. bl. 31, 32; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 467, 469; Kobus en de Rivecourt, *Bekn. Biogr. Handwoord.* o. h. w.

LEYDEN (Hugo van der). Zie HUGO (Jacobsz.)

LEYDEN (Jan van), een zeeschilder in het midden der zeventiende eeuw. Van hem bestaat o. a. een zeer goed geschilderd *Zeegezigt met een havenhoofd*, 1661.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 970.

LEYDEN (Mr. Diderik, baron van), heer van de stede Vlaardingen, Vlaardinger-ambacht en Barbans-polder, als voorstander van de schilder- en teekenkunst bekend. Zijn kunstkabinet was beroemd en werd in 1811 verkocht.

Zie *Konst- en Lett.* 1811. D. I. bl. 296, 297.

LEYEN (Anthonio van), een bekend liefhebber en kunstverzamelaar, bloeide in het midden der zeventiende eeuw te Antwerpen. Cornelis de Bie droeg hem in 1662 zijn werk: *Gulden-Cabinet van de edel vry Schilderkonst* op. Hierbij vindt men zijn door Richard Collin, naar E. Quellinus in 1661 gegraveerd portret.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 975.

LEYEN (Jan Korneliszoon) van Enkhuizen, was een der eerste rederen naar West-Indië. In 1597 rigtte Gerard Bikker van Amsterdam, en hij, elk eene afzonderlijke maatschappij op, en zochten de vaart naar de West-Indië te openen. Van den uitslag dezer ondernemingen is niets bekend.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 152.

LEYENAAR, een dichter, die in de eerste helft der achttiende eeuw leefde, en wiens rijmelarij voorkomt in *Parnassus Kunstkabinet* of *Verzameling van Weergadeloose Dichtstoffen*, Amst. 1735.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de Lijst van Ned. Dicht.*

LEYENDECKER (Joannes), werd in 1668 te Purmerend, waar zijn vader predikant was, geboren, werd in 1691 predikant aan het hof van den Nederlandschen gezant bij den koning van Zweden. Sedert den 31sten Maart 1701 te 's Hertogenbosch. In 1718 werd hij door den Stedelijken Raad, honoriscausa, hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal en wijsbegeerte, en hield den 27sten Oct. 1713 eene *Oratio de linguae ebraeae usu*, die op stads kosten in 1714 in 4o. gedrukt werd. Vier jaren later hield hij eene *Oratio de utilitate humaniorum litterarum* (Sylvaeduc. 1718. 4o.), die zoo zeer beviel, dat hij met eene jaarlijksche toelage van *f* 75 uit de stadskas begunstigd werd, met belofte, om na het overlijden van professor Massing, zijne bezoldiging van *f* 500 te zullen genieten. Hij overleed den 5den Aug. 1722, in den ouderdom van 55 jaren. Zijne aanzienlijke boekerij werd te Leijden den 4den November 1722 en volgende dagen, door Samuel Luchtmans verkocht.

Zie Hermans, *Not. Lit. Brab. Sept.* p. 29; Dez. *Gesch. der Ill. en andere Scholen te 's Hert.* bl. 17; Velingius, *Redev. der Ill. School van 's Bosch.*

LEYGEBE (P. C.) Van dezen bekwamen teekenaar heeft men: *Afbeeldingen van het beleg en de overgave der stad Namen in* 1695, *zijnde eene verzameling van* 23 *stuks kapitale Teekeningen van de stad, het kasteel, beleg, aanval, verdediging, overgave, plans enz., fraai met kleuren geteekend.*

Zie *Cat.* Goll van Frankensteijn, Amst. 1833. bl. 131; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 975.

LEYNIUS, een Belgisch tapijtwerker *à la Gobelin*, zou den *Afstand van Karel V* en *De Inhuldiging van Karel VI* vervaardigd hebben. Sommigen schrijven echter deze tapijten aan van der Borght toe. Leynius behaalde echter den meesten roem door zijne schoone kleuren.

Zie *Splend. de l'Art en Belg.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 976.

LEYNSE. Zie GELEYNSE (Cornelis).

LEYNSEN (Jasper). Zie LEUNSZOON (J.)

LEYSEBET (Pieter van). Zie LISEBETTEN (Pieter van).

LEYSENICH (Hugo, burggraaf van), of Leysenick, heer van Penning, een Saksisch edelman, die door hertog Albrecht, kort voor zijn overlijden, tot stadhouder in Friesland werd aangesteld. Zijn naam staat met een zwarte kool in de geschiedenis van dat gewest, wegens zijne wreedheid en trouweloosheid, geschreven. Hij begon zijn bewind met onderwerping der Zevenwolders, het onthoofden van Douwe Galama en het met gruwelijke wreedheid doen ter dood brengen van Evert Drager en andere gevangenen; verhinderde de onderhandeling, die er bestond tusschen Filips van Oostenrijk en hertog Hendrik van Saksen, omtrent de overdragt van Friesland; legde nieuwe lasten op, vernielde het huis van Gerbrand Mockema en vestigde zijn gezag door voortdurend geweld; schreef tot de belegering van Groningen den vijfden man uit; poogde, doch zonder gelukkigen uitslag, het leenregt in Friesland in te voeren. Zijne handelingen noodzaakten den vorst, om hem door een raad, uit 3 Saxische en 3 Friesche heeren, te doen vervangen. Hij stierf voor 1538. Na zijn dood verviel het burggraafschap Leysenich, als een verstorven leen, weder aan hertog George van Saksen.

Zie Luiscius o. h. w. Kobus en de Rivecourt o. h. w. Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 32.

LEYSSENS (Nicolaas), werd in 1661 te Antwerpen geboren, en oefende zich in de schilderkunst onder Pieter Eyckens. In jeugdigen leeftijd bezocht hij Italië, en vormde zich vooral te Rome naar de schoone voortbrengsels der groote meesters. De armoede en zwakheid van zijn vader, drongen hem de schoonste vooruitzigten te laten varen en naar zijne geboortestad terug te keeren. Hier vond hij overvloed van werk, en beschilderde er gezamenlijk met Bossaert en Verbruggen (die de bloemen en andere bijkomende zaken schilderden) vele zalen en zolderingen in voorname huizen en gebouwen. Goed en met smaak zijn zijne historieële ordonnantiën, vooral de vrouwen en kinderen, geteekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 175.

LEYSTER (Judith) »*de rechte Leyster in de konst*" genaamd, huisvrouw van den schilder Meulenaar, leefde in de eerste helft der zeventiende eeuw te Haarlem, en beoefende aldaar of te Amsterdam de schilderkunst. Schrevelius schreef haar vermaardheid toe.

Zie Theod. Schrevelius, *Beschr. van Haarl.* bl. 384; S. Ampzing, *Beschr. van Haarl.* bl. 370; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 979.

LEZAEN (Wolpherd van), werd in 1584 als grietman en ontvanger van Tietjerksteradeel aangesteld. In 1603 ontving de procureur-generaal last actie tegen hem in te stellen, en werd hij daarop in zijn ambt geschorst, omdat hij in correspondentie met den vijand stond, doch naderhand schijnt hij zich gezuiverd te hebben of bijgedraaid te zijn, althans bij behield zijn ambt, als blijkt uit eene aanschrijving, welke hij den 9den Augustus 1608 in zijne kwaliteit ontving, om den weg van Tietjerk naar de Kuikhornster tille te laten herstellen. Hij huwde te Bergum met Genoveva, dochter van Johan van Rataller, raad en rentmeester, en Ida Loo. Hij overleed den 29sten Mei 1610. Zijne weduwe den 5den Maart 1625.

Zie Sminia, *Naaml. van Grietm.* bl. 130.

LEZIER (Paulus), een Dortsch schilder, leefde in de zeventiende eeuw. In den Kloveniers-Doel aldaar was van hem een onvoltooid stuk, voorstellende de schutterij van den derden kavel, »kunstig afgemaald."

Zie Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 665; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 175.

L'HERMITE (Daniel) werd te Antwerpen uit Protestantsche ouders geboren, beoefende reeds in zijne jeugd de fraaije letteren en vergezelde, op aanbeveling van Josephus Scaliger en Isaacus Casaubonus, de Vic, die als gezant van het Fransche hof naar Zwitserland vertrok. Op raad van de Vic, omhelsde hij de R. C. godsdienst, en hij trad als secretaris in dienst van Cosmus de Medicis, groot-hertog van Toscanen, die hem als gezant naar verschillende hoven zond, o. a. naar keizer Rudolf II, van wien hij vele bewijzen van gunst en genegenheid ontving. Hij overleed in 1613 te Venetië in den ouderdom van 29 jaren. De beroemde Magliabechius zond aan den Utrechtschen hoogleeraar J. G. Graevius *Danielis Eremitae aulicae vitae ac civilis Lib. IV et ejusdem Opiscula varia*, die in 1701 in 8o. te Utrecht door dien geleerde zijn in het licht gegeven.

Afzonderlijk verschenen:

Panegyricus Cosmo Medicaeo, Ferdinandi filio, Magno Etruviae Principi cum Mariae Magdalenae Austriacae nuptiarum sacris inaugureretur, Florent. 1604. 4o.

Epitaphiuum sive Epistola ad Equitem Camillum Guidum scripta de Legatione ad Rudolphum Caesarem et aliquot Germaniae Principes, Lugd. Bat. 1637. 16o.

De Helvetiorum, Rhaetorum, Sedunensium situ, Republica et moribus Epistola ad Ferdinandum Gonzaga, Mantuae ducis filium, Lugd. ap Elzevir, 1627. 24o.

Ad Janum Gruterum cum antiquas Inscriptiones ederc Carmen.

Epistola nobiliss. et literatiss. Viri Patavii ad Gasparum Scioppium Romam scripta, 1610. 4o.

Auvertimenti civili de Arcanio Piccolomini, estratti da i primi VI libri degli Annali de Cornelio Tacito, dati in luce da Dan. l'Hermita, Florent. 1609. 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 169; Sweertii, *Ath. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 225; Burman, *Traj. Erud.* p. 120; *Ephem. Trivolt. ad Mensem Sept.* 1701. p. 3; Niceron, *Mém.* T. XXIX. p. 31.

L'HERMITTE (Franciscus), te Antwerpen geboren, trad in 1615 in de orde der Jesuïten, werd achtereenvolgende rector van het collegie te Roermonde, Gend en Leuven, overste der missiën in Holland, en van het Professie-huis te Antwerpen. Hij schreef, doch zonder zijn naam:

Tergiversatio haeretica et sternutatorium oblatum Samueli Doreslaer Praedicanti Delphensi, de communione sub utraque specie ab Ecclesia Romana Laicis prohibita, Antv. 1638. 8o.

Arbor majalis, in qua tractat tria I Encoenia, infernalia, in quibus explodit remissionem peccatorum Calvinistarum per solam fidem. II. Encoenia coelestia per Indulgentias Ecclesiae Catholicae. III. Theriacam propinat cuidam haeretico, qui dicta haeretica qui dicta Encoenia impugnat.

Vitae complures coadjutorum temporalium Societatis virtute illustrium, Antv. 1648. 2 vol. 8o.

Vita Caesaris Cajetani e Societate Jesu, uit het Ital. in het Lat. en Vl. overgebragt, Amst. 1670.

Synopsis brevis vitae et Virtutum P. Antonii Julii Brignole *Societ. Jesu, ex Ital.* J. M. Visconté *Lat. vert.*, Antv. 1671. 8o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 296; *Cat.* v. Hulthem No. 16211.

L'HERMITE (Jehan), een Belg, misschien uit Antwerpen, reisde in 1587 naar Spanje en bleef er althans tot 1602. Hij beschreef deze zijne reis uitvoerig, als ook, als edelman van de bedkamer van Philips II, alles wat er van 1590 tot 1598 aan het hof van dien vorst voorviel, gelijk ook in vele bijzonderheden eene reis door geheel Spanje van acht maanden, waarbij hij de vorst vergezelde, alsmede het sterfbed van dien vorst. Dit handschrift noemde hij *le passetemps de Jehan l'Hermite*; het bedraagt 376 bladen, is nooit uitgegeven, en in October 1826 te Leijden, uit de Bibl. van Mr. P. van Musschenbroek naar Engeland verkocht. Het bevatte vele teekeningen en 200 gekleurde wapens.

Hij schreef:

Histoire des Saints de la province de Lilles, Douay, Orchies, avec la naissance, progrès, lustre de la Religion Catholique en ces chastelneries, Douay, 1638. 4o. met fig.

Zie *Cat.* van Hulthem, No. 16184.

L'HERMITE (Jacques), admiraal van Holland. In 1623 zonden de Staten, om den koning van Spanje des te meer afbreuk te doen, elf kloeke, wel bemande en van alles voorziene schepen, onder hem, naar de Zuidzee. Daar gekomen, ontmoette hij eene vloot Spaansche schepen in de haven van Lima, die hij aantastte en na een bloedigen strijd overwon, omtrent den tijd toen Spinola Breda ging blokkeren. Na deze overwinning had hij de stad waarschijnlijk kunnen veroveren, doch hij meende meer voordeel aan den Staat te doen met de zilvervloot te veroveren, die in de volgende maand December naar Spanje stond te zeilen. Hij stak dan weder in zee, om op de vloot te passen. Maar deze aanslag, door de leugens van een Spaanschen stuurman, dien hij gevangen genomen en naar het vertrek der vloot gevraagd had, verijdeld zijnde, keerde hij naar Lima terug. Hij ankerde regt over Callao, geen twee mijlen van Lima, en door twee torens en een vast kasteel versterkt. Na achttien booten uitgezonden te hebben, volgde hij zelf 's nachts met veertig anderen, in weerwil van het vreeselijk schieten van den vijand van zijne batterijen, gallioenen en kraken. Hij verbrandde aldaar tusschen de dertig en veertig van 's vijands schepen, waaronder negentien groote kraken en een galjoen. Vervolgens door een neger onderrigt, dat er nog een schip lag, geladen met 2 miljoen, dat de zilvervloot niet had kunnen volgen, wendde hij, om het te achterhalen. Deze prooi hem ontzeild zijnde, kwam hij 's anderen daags weder in de haven, waar hij negen honderd man aan land zette, om zich meester van de stad te maken, doch na den stadsvoogd, die het landvolk in de wapens had gebragt, om de stad te beschermen, driemaal op de vlugt te hebben gedreven, was hij genoodzaakt van zijn voornemen af te zien, wijl de onderkoning van Lima den stadsvoogd een magtigen onderstand toezond. Hij week naar een eiland, omtrent twee mijlen van daar gelegen, tegenover de haven van het kasteel. Op dit eiland de Lima overleed hij, die reeds bij zijn uitreis ziekelijk was, en werd met groote statie begraven. De onderzeevoogd Jan Huigensz Schapenham, nam het bevel der vloot op zich, en de schout bij nacht Jan Willemsz Verschoor werd onder-zeevoogd.

Zijn zoon Jacques l'Hermite, *de Jonge*, huwde den 2den Maart 1613, Theodora van Wely, dochter van Wely en Theodora van Bylaer.

Zie *Verh. van het Succes van de Vlote onder J. L'Hermite in Peru*, enz. 1623; *Journ. van de Voyag. om den aardkl. onder Jacq. L'Heremite in* 1623—1626, Amst. Wachter, 1643; Aitzema, *Zaken van Staat en Oorl.* D. I. bl. 488; Neufville, *Historie van Holl* D. I. bl. 338; *Lev. van Fred. Hendr.* D. I. bl. 94, 95; Baudartius, *Gedenkw. Kerk. en Wer. Gesch.* B. XIV. bl. 134; *Lev. en Dad. der Doorl. Zeeh.* D. I. bl. 284; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 483; G. Moll, *Vroegere Zeet. der Ned.* bl. 157—164; J. C. de Jonge, *Ned. Zeew.* D. I. bl. 308, noot; van Kampen, *Karakt. der Vad. Gesch.* D. II. bl. 140; Kok, *Vad Woord.* D. XX. bl. 568, 569; *Kron. van het Hist. Gen.* D. IX. bl. 169; Hoeufft, *Cat.* bl. 41, 47 *Nav.* D. VIII. bl. 318.

L'HERMITE (Martinus) te Armentières geboren, begaf zich in 1615 te Rome in de orde der Jezuïten, onderwees gedurende eene reeks van jaren, te Douai de wijsbegeerte en

wiskunde, en overleed aldaar 6 Oct. 1652. Hij schreef in het Fransch de geschiedenis der Fransch-Vlaemsche heiligen (Douai, 1638. 4o.) en der hertogen en hertoginnen van Douai (Douai, 1638. 4o.)

Men schrijft hem toe:

Catechisme ou Abrégé de Doctrine touchant la Grace Divine, selon la Bulle de Pie V, Grégoire XIII, Urbain VIII. Antidote contre les erreurs du tems, par un Docteur de la S. Théol. de Douai, Douai, 1650. Dit was een tegenschrift van een ander boekje, kort te voren in het licht gegeven, met den titel: *Catechisme de la Grace*, volgens sommigen, door een doctor der Sorbonne en pastoor te Parijs, door Samuel Maresius, hoogleeraar te Groningen, in het Latijn vertaald, met een voorberigt en aanteekeningen vermeerderd. Beide zijn door Innocentius X, den 6den Oct. 1653, verboden.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 856.

LIAUCKAMA (Eelcko en Sicke van) trokken met andere Friesche edelen in 1096 naar het H. Land ter herwinning van Jeruzalem en des Heeren graf op de Saracenen. Sicke stierf onder den kruisbanier strijdende voor Nicea den heldendood. Zijn neef Eelcko werd weldra om zijne uitstekende dapperheid bevorderd tot overste van 3000 krijgsknechten, en na de overwinning van Nicea, tot gouverneur dier stad aangesteld. Hij woonde vervolgens, op zijn verzoek en wijl het hem verdroot in Nicea werkeloos te blijven, het beleg van Jeruzalem bij. Bij de inneming dier stad werd hij zwaar gewond, genas echter en keerde naar zijn vaderland terug. Dit berouwde hem, want hij meende, dat hij ten dienste van het christendom in Palestina had moeten blijven. In 1109 keerde hij met zijne vrienden Feycke Botnia, zijns broeders zoon Epe, Godfried Roorda en Watze Herema naar het H. Land terug, werd onderweg krank, overleed te Joppe, doch werd te Jeruzalem begraven. Toen het berigt in Friesland kwam van zijn overlijden, zouden de Friezen al klagende elkander hebben toegeroepen: »Hij ligt in Jaffe." Dit gezegde zou sedert in gebruik zijn gebleven, met betrekking tot iemand, die aan eene ziekte, zonder hoop van herstel ligt.

Zie *Fris Zeits.* 1842, 1e Jahrg. S. 55; Hamconii *Fris.;* i. a. p. Ocko Scharlensis, *Chron. van Friesl.* bl. 88, 89.

LIAUCKAMA (Eelcke) van Sexbierum, de vrome abt van Lidlum, 1328—1332, eene abdij onder Tjummarum liggende, ook Oudensale genoemd, in 1182 gesticht voor de orde der Reguliere kanunniken, die later de orde der Premonstratenser aannam, en dus het zwarte met het witte kleed verwisselde. De droevige geschiedenis van dezen abt is in kronyken, historiën, jaarboekjes veel malen in proza en poëzy beschreven, en komt hierop neder. Hij begaf zich naar het onder Lidlum behoorende convent of Uithof van Boxum ten Poorte genaamd, om den prior en de monniken, wegens hun slecht gedrag en ergerlijk leven, dat zij in zwelgen en losbandigheid doorbragten, te bestraffen. Hij vond ze wederom in zulk eene slemppartij vereenigd. Dit had ten gevolge, dat zij hem des nachts wreedelijk vermoorden. Later is hij heilig verklaard, en onder den naam van den heiligen Eelco bekend. Zekere voorspelling van dezen abt, aangaande het Friesch geslacht Sjaerdema, is nog bewaard gebleven, en later werkelijk vervuld. Deze profetie in oude rijmen en in de tafereelen van het geslacht Sjaerdema, is door A. van Halmael Jr. in hedendaagsche poëzy overgebragt. Een geschilderd portret van abt Eelcke, uit het slot Liauckama, is, schoon zeer beschadigd, in het bezit van het Friesch Genootschap. Een gelijk afbeeldsel is in de kapel van Wiarda-state te Goutum.

Zie Matthaeus, *Anal. Vet. Aevi*, T. III. p. 552—554, T. V. p. 262.

LIAUCKAMA (Schelto). Als stamvader van het geslacht Liauckama van Sexbierum noemen de genealogisten Schelte op het jaar 1420. In datzelfde jaar wordt ook vermeld Sicke, een dapper voorvechter der Schieringers. Het is onzeker of die Sicke dezelfde is met Schelte, dan of het zijn broeder was. Maar een van beide moet in dat jaar Ludingakerk tegen de conversen van Oldeklooster verdedigd hebben.

Zie Ocko Scharlensis, *Chron. van Friesl.* bl. 170; *Archief van Visser en Amersf.* aant. 197 volgg.

LIAUCKAMA (Schelte van), zoon van Schelto van Liauckama en Tiets Nienhuys. In 1494 werd hij tot een van de vier en twintig mederegters van den nieuw verkozen potestaat Juw Hettes van Dekama benoemd, en behaalde in het zelfde jaar in het leger der Schieringers, bij Bolsward, mede de overwinning. In de plaats van Bocko van Harinxma, werd hij tot hoveling te Sneek aangesteld, en verkreeg ook de waardigheid van grietman van Wijmbritseradeel. In 1498 werd zijne sterke stins te Sexbierum, ofschoon met eene bezetting van 30 man voorzien, door de vreemde krijgsknechten met geweld ingenomen; gelukkig bevond hij zich op dat tijdstip met zijne vrouw te Franeker. In 1499 ontving hij met andere gecommitteerden den hertog Albrecht van Saksen en zijnen zoon Hendrik als erfgouverneur en potestaat van Friesland. Terstond daarna werd hij tot lid van den raad verkozen, vooral tot belooning, omdat hij de Sneekers had belet aan het leger te Franeker, dat den hertog aldaar belegerde, onderstand toe te schikken. Ook hij behoorde bij den togt naar Bergum. In 1503 maakte hij zijn testament, en bedacht in hetzelve gunstiglijk de geestelijkheid in en bij Sneek, even als die in den omtrek van zijne voorouderlijke state Liauckama te Sexbierum; ook begeerde hij te Sneek begraven te worden.

Hij huwde Luts, dochter van Juw van Harinxma, weduwe van Sicco Sjaerdema, bij welke hij twee kinderen had. Hij stierf omstreeks 1503. Zijne vrouw overleefde hem.

Zie Upco van Burmania, *Stamb. van Adel. Wapenb. Oud Harinxma Gen.* 5; *Archief van Visser en Amersfoordt*, 3e St. bl. 200; Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 320, 326, 348, 365; Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 279.

LIAUCKAMA (Schelto van), zoon van Sicco van Liauckama, stalmeester van den keizer en olderman te Sneek, en Imck Minnema. Hij was een van 's lands gecommitteerden bij gelegenheid van het afleggen van den eed van huldiging aan Philips II. In 1574 behoorde hij tot de acht edelliedeu, door Robles aangesteld, om de nieuwe schatting, tot onderhoud van de Spaansche bezetting zullende strekken, te regelen. Bij de verandering van zaken was hij, als Spaanschgezinde, genoodzaakt zijn vaderland te verlaten en zich naar Oldenzaal te begeven, waar hij, volgens den een in 1573 en volgens den anderen den 20sten September 1582 stierf. Hij werd aldaar in de kerk bij het St. Anna-altaar begraven. Hij trouwde driemaal, eerst met Anna, dochter van Gerold van Herema en Luts Sjaerda, vervolgens met Sjouck, dochter van dr. Kempo van Martena van Kornjum en N. Lieuwens uit Groningen, en ten derde male met Jel, dochter van Jarich van Dekama en Catharina van Camstra, bij welke hij negen of tien kinderen had. Zijne eerste vrouw stierf in Mei 1538; zijne laatste in 1583.

Zijn zoon Georgius van Liauckama, omstreeks 1557 geboren, werd ook Jarich genoemd. Hij woonde in 1621 op Liauckama-State en stierf den 24sten Augustus 1642, oud 84 jaren. Hij huwde Sjouck Tietes, dochter van Cammingha, die hem twee kinderen schonk, Jel of Juliana van Liauckama, overleden 20 Sept. 1665, oud 65 jaren, gehuwd met Everart van Pipenpoy, overleden 13 April 1638, oud 62 jaren, en Tryn of Catharina, geboren te Keulen, 2 Nov. 1592, overleden 19 Junij 1656, te Mechelen 4 Aug. 1616 gehuwd met Diederik van der Laen.

Zie Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 538; *Tegenw. Staat van Friesl.* D. XIV. bl. 577; Upco van Burmania, *Tab. Gen. Stamb. van den Fr. Adel.;* Schotanus, *Chron. van Friesl.* bl. 697, 789; *Arch. van Visser en Amersfoordt*, D. III. aant. Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 206, 207.

LIBARDUS (Carolus) of Liebardus, eigentlijk Libaerd, een onbeduidend Latijnsch dichter uit de zestiende en begin der zeventiende eeuw, te Lange-Make bij Yperen geboren. Bij Gruterus, *Del. Poët. Belg.* T. III. p. 295, komen drie gedichten van hem voor: *Verus Cloacina, de Furno et Latrina, de Godefrido Pharmacopola.* Men vindt ook eene elegie en epigrammen van hem in *Jac Sluperi Omnium fere gentium, nostraeque aetatis nationum habitus et effigies. In eosdem Joannis Sluperii Epigrammata. Adjecta ad Singulas Icones Gallica Tetrasticha*, Antv. 1572. p. 439—443.

Zie Paquot, *Mém.* T. IX. p. 383, 384; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 51; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Belg.* p. 195.

LIBENUS (Jacobus) of Libens, Latijnsch dichter, niet te verwarren met Jacobus Lippens, die ook Latijnsche verzen maakte. Men weet alleen van hem, dat hij te Antwerpen geboren is. Valerius Andreas en Foppens

stellen hem nevens Seneca; ook Hoeufft prijst zijne verzen. Hij schreef: *Tragoediae 2 in sacram historiam patriarchi Josephi*, 1639. Foppens vermeldt nog een derde *Joseph patri redditus*, Ipris, 1656 in het licht verschenen.

Men heeft ook nog van hem:

Panegyricum B. Mariae virg. in coelos receptae.

Panegyricum Catharinae Virginis Martyris, Antv. 1639. 12o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 417; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 522; Hoeufft, *Pan. Lat. Belg.* p. 106.

LIBERME (Jacques de), een schilder, die in de eerste helft der vijftiende eeuw te Luik leefde.

Zie Immerzeel. *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 175.

LIBERTI (Henr.), beroemd organist te Antwerpen, door van Dijck geschilderd, naar welks schilderij eene gravure bestaat van P. de Jode, fol.

Zie Muller, *Cat. van Portr.*

LIBRY (George), graaf van Bagnano, werd in 1776 in Italië geboren, afkomstig van een oud Toskaansch geslacht. Weinig is er op zijne levensberigten van vroegere tijden te betrouwen. Hij was vroeg in krijgsdienst getreden, en zou, volgens zijne eigene getuigenis, Napoleon tweemaal een geëquipeerd regement ruiterij, ten geschenke hebben aangeboden. In 1816 werd hij te Lyon, wegens het maken van valsche wissels, tot altijddurende galeistraf veroordeeld, welke straf later met gevangenis en eindelijk met verbanning werd verwisseld.

Zijne staatkundige loopbaan begon bij zijne verschijning te Brussel. Hij schreef aldaar zijne *Lettres d'un banni au roi de France*, die veel opspraak maakten. Men wil dat de minister van Gobbelschroy hem de redactie van den *National* zou hebben opgedragen, welk dagblad veel kwaad heeft gesticht en welligt mede oorzaak van den Belgischen opstand is geweest. Bij den opstand in België (1830) werd zijn huis en drukkerij geplunderd. Hij ontweek den storm naar Holland, waar de regering hem, in weerwil zijner herhaalde pogingen, de redactie van het *Journal de la Haye* weigerde.

Zijne meestal naamloos uitgegevene schriften getuigen van zijn haat jegens de Belgen, zoo als *La Ville Rebelle ou les Belges devant le tribunal de l'Europe; La Diplomatie de guet-à-pens, ou Lord Ponsomby à Bruxelles.* In *Les Crimes d'un honnête homme* schetst hij zijne lotgevallen. Ook schreef hij *De l'Imprimerie et de la Presse, considérées sous le rapport politique et industriel, principalement en Hollande*, la Haye, 1833; *L'Autocratie de la Presse* en *De Louis Philippe et de la dictature.*

Libry was een republikein onder Napoleon, Napoleontisch bij de restauratie en raadde eindelijk de Julij-koning de dictature aan. Hij was een man vol veerkracht, en sprak nooit zonder aan zijn onverzoenlijken haat tegen de Belgen lucht te geven. Zoo hij zeide waren zijne Gedenkschriften in gereedheid, die echter eerst tien jaar na zijn overlijden zouden worden uitgegeven. Vlijt, werkzaamheid en veelzijdige kennis kunnen hem niet betwist worden.

Zie *Aanh. op het Woord. van* Nieuwenhuis o. h. w. *Galarie histor. des Contemporains*, T. VI en V. *Labri.* Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Woord.* o. h. w. *La Belg. et l'Eur. ou Précis des événem., arriv. dans le Royaume des Pays-bas, pendant la période de* 1815—1831.

LICHT (Franç. de), prediker te Antwerpen, schreef:

Veritas genuina nihili asserta, Antv. 1642. 16o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 299; *Bibl. Hulth.* No. 12755, 12756.

LICHT (Pieter de) of Petrus Lucius, werd in het midden der zestiende eeuw te Brussel geboren, trad in de orde der Carmeliten, doch nam in den aanvang der Spaansche beroerte de wijk naar Italië, en werd hoogleeraar in de godgeleerdheid te Florence. Na de omwenteling keerde hij naar Brussel terug, waar hij den 18den September 1603 stierf. Hij was zeer ervaren in de godgeleerdheid en fraaije letteren, vooral in de geschiedenis zijner orde. Ook had hij veel talent voor den preekstoel.

Hij schreef:

Scholia in libros de vitâ S. Catharinae, Virginis, Baptistae Mantuani, Florent. 1591. 8o.

Domini Joannis Trithemii, Abbatis Ordinis S. Benedicti, de laudibus Carmelitanae religionis Liber; Rm. in Christo P. ac D. M. Joannis Chezzolae, Cremonensis, omnium Carmelitarum Vicarii generalis Apostolici, jussu ac nutu, centesimo post anno, diligenter recognitus, brevique Apologiâ defensus, Florent. 1593. 4o.

Carmelitana Bibliotheca; sive illustrium aliquot Carmelitanae religionis Scriptorum, et eorum Operum Catalogus; jam pridem à magnanimo et incomparabili viro P. Joanne Trithemio, ordinis S. Benedicti Abbate, luculenter congestus; tandem centesimo post anno, magnâ ex parte auctus, recognitus et annotationibus illustratus, ac optime ordine alphabetico digestus, Florent. 1593. 4o.

De Florentinae civitatis origine, Mediceae familiae nobilitate, et equestris statuae, Cosmo Mediceo, magno Etruriae Duci, nuper Florentiae dedicatae, laudibus, carmen encomiasticum, Florent. 1594. 4o.

Compendium historicum Ordinis Carmelitani, cum Indulgentiis et Privilegiis eidem concessis, Florent. In het Ital. vert. door den Carmeliet Francisco Minuzzi, Firenzae, 1598. 12o.

Necrologium, sive Catalogus fratrum Carmelitarum, Bruxellis defunctorum, ab anno 1363 *usque ad annum* 1602, *a Daniele de Virgine Mariâ continuatum usque ad annum* 1603, Brux. in fol.

Hij liet in handschrift na:

Harmonia monastica.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 623; Daniel à Virg. Maria *Spec. Carm.* T. II. p. 579, 580; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 293.

LICHT (Thomas Cornelis de), een rederijker, van wiens poëzy men proeven vindt in de *Refereynen ghemaeckt op eene vraghe of in Christum te ghelooven in aller menschen macht is, om naar haar believen te kiesen de doot of 't leven*, welke vraag in 1614 door de Goudsche kamer werd uitgeschreven.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 301.

LICHT (P. M. de), leefde en dichtte in de tweede helft der achttiende eeuw. Hij vervaardigde o. a. een *Lijkdicht op het afsterven van P. Boddaert*, een *Lofdicht Op de Tweehonderd-jarige Gedachtenis van het Synode te Wesel, door A. 's Gravezande*, het *Hoogadelijk Zeeland van te Water*, enz.

Zie *Ged. van P. Boddaert*, bl. 70—75; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 301.

LICHTENBERCH (Jakob van), afkomstig uit het beroemde Utrechtsche geslacht der Lichtenberchen, dat aan het hoofd eener partij in de burgertwisten der dertiende en veertiende eeuw stond, en reeds vroeg als te Utrecht gezeten wordt opgegeven, en waarvan eene gedeeltelijke geslachtslijst door Buchelius, beginnende met Johan van Lichtenberch, die voor 1288 leefde, en buiten hem zeven generaties bevatte, wordt medegedeeld. In de gemelde burgertwisten komt als partijhoofd hoofd voor, heer Jacob van Lichtenberch, die door Heda *Proconsul Trajectensis* genoemd wordt, en omstreeks het jaar 1300, door toedoen van Zweder, burggraaf van Montfoort, Huibert van Vianen en Jan van Linschoten, den bisschop Willem gevangen nam en een geheel jaar lang in zijn huis bewaarde; doch naderhand, toen deze, na zijne vrijheid herkregen te hebben, door de wapenen zijn verloren gezag poogde te herwinnen, met behulp zijner vrienden in een gevecht zijne tegenpartij versloeg. Kort daarop werd heer Jacob mede door zijne tegenstanders, die van de Vrese, omgebragt. Niettegenstaande hierover gezoend werd, brak de twist op nieuw uit, en Jacob's zoon trad in zijns vaders plaats aan het hoofd zijner partij, totdat eindelijk deze burgertwist, ten jare 1310, met de verbanning van heer Lambert de Vrese, heer Herman Teutelaert, zijnen zoon Lubbert, grooten Gijs en eenige anderen, eindigde. De Lichtenberchen bezaten te Utrecht een kasteel, mede aan de Oude Gracht, dat later met het daarbij gelegen Hazenberg tot een stadhuis vertimmerd is, en thans geheel herbouwd, als een nieuw gebouw, in de bogt der Oude Gracht oprijst.

Zie J. de Beka en W. Heda, *Chron. v. Holl. ende v. Friesl.* fol. 281; Heda, *de Episc. Traj.* p. 227, 260; Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. (Reg.); *Utr. Volks Alm.* 1843, bl. 180, 181; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II. D. III. bl. 394; Arend, *Vad. Gesch.* St. II. bl. 198, 539, St. II. bl. 19, 42, 80; Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. van Geld.* D. III. bl. 133 volgg.

LICHTENBERCH (Machteld van), huisvrouw van jonkheer Egbert van Boecop uit Overijssel, van den voornaamsten adel in het Sticht van Utrecht, was eene geestige schilderes, en schilderde o. a. haar eigen portret en dat van haren man. Ook hare dochter Cornelia van Boecop beoefende die kunst, en leefde nog in 1629 in hoogen ouderdom.

Zie J. van Beverwijck, *Wtnem. des Vrouw. Gesl.* bl. 198. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 980.

LICHTENBERG (Philippus Julius van), kapitein ter admiraliteit van Zeeland, werd 28 Nov. 1668 gouverneur-generaal van Suriname, was als luitenant-kolonel in den slag bij Senef, den 11den Augustus 1674, werd daar gekwetst en overleed in April 1678.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. *Bijl.* 5.

LICHTERVELDE (Joseph François Comte de) schreef:

La bêche ou la mine d'or de la Flandre Orientale, Gand, 1826. 8o.

Mémoire sur les Fonds ruraux du Dép. de L'escaut, Gand, 1815. 8o. fig.

Zie *Cat.* Hulthem, No. 6008, 5903, 5904.

LICHTHART (Johan), een dapper zeeheld, vice-admiraal, in dienst der West-Indische Maatschappij, die zich met andere helden onderscheidde, door den vijand afbreuk te doen, diens vloten of smaldeelen te verslaan, vele zijner schepen te veroveren, en de naam van de zeemagt der Maatschappij zoo geducht in de Amerikaansche wateren te maken, dat ze een geesel en schrik voor Spanjaarden en Portugezen werd tot aan den Munsterschen vrede. Zoo werden in 1630, na een gevecht van acht uren, drie Duinkerksche koningsschepen, die hem hevig aantastten, mannelijk afgeslagen. Ook verrigtte hij nog andere dappere daden.

Zie *Leven en Daden der Ned. Zeeh.* bl. 193; J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. I. bl. 318, 363—379.

LICQUES (de Recourt de). Onder de verbondene edelen behoort een uit dit geslacht. Wagenaar wil Philips de Recourt, baron van Licques, doch wijl deze bij uitnemendheid aan de Spaansche belangen verkleefd was, gistte de baron van Spaen van Hardenstein, dat Florent de Licques, heer van Cressonière, gehuwd met Françoise de Frie, dit le Grand, de bondgenoot geweest is. Hoe het zij, Philips ontdekte aan Alva den aanslag, die in 1568 op zijn leven gesmeed werd, bevond zich in 't leger der Spanjaarden voor Haarlem, en was bevelhebber op het kasteel van Kamerijk van de zijde der Spanjaarden. Keizer Karel en zijn zoon Filips, maakten veel werks van hem en beschouwden hem als een der grootste helden van zijn tijd. Zijne aanstelling tot ridder van het Gulden Vlies was er een bewijs van. Koning Philips verkoos hem, in 't jaar 1586, om met de gemagtigden van koning Hendrik, al de geschillen te beslissen, die dienen konden over de verklaring en uitvoering der punten van het bestand, den 23sten van Wintermaand 1581 gesloten. Met goedkeuring van den keizer en zijn raad, had hij zich, den derden van Zomermaand 1554, in het huwelijk begeven met Johanna de Willhem, gesproten uit een doorluchtig geslacht, 't geen met de voornaamste huizen naauw was verbonden.

Florent liet, behalve andere kinderen, een zoon na, die getrouwd was met Maria van Immerseele, die in de Spaansche artillery diende en gouverneur van Grevelingen was.

Zie *Nob. des Pays-bas,* T. I. p. 154, 241—243, T. II. p. 434, 435, 453; *Le Vrai Suppl. au Nob.* p. 112, 113; *Quart. Gén.* T. I. p. 208, 277; Le Carpentier, *Hist. de Cambray et de Cambres.* P. III. p. 79, 3I5, 833, 844, 905, 941, 1082; de Leur, *La Flandre Ill.* p. 141, 202; Christinaeus, *Jur. Her. Part I. Tab. Gen.* 3. W. te Water, *Hoogad Zeel.* bl. 96, 97; de Tassis, *de Tum. Belg.* en Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 424; van Meteren, *Ned. Gesch.* B. III. bl. 55; Bor, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 309; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 125, 276, 414; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 497; D. IV. bl. 439, 440.

LIDEWY of LIDUINA. De H. Lidewy, welke om hare wonderen beroemd was, werd den 13den Maart 1380 te Schiedam uit zeer godvruchtige ouders en voorouders geboren. Van haar vijftiende jaar af, was zij met talrijke ziekten bezocht, welke men zegt, dat haar tot oefening harer godsvrucht strekten. Zij was niet alleen lam aan de eene zijde, maar volgens het zeggen van den geneeskundigen geschiedschrijver Snoy, bijna geheel opgevuld met wormen. Gedurig leed zij aan koortsen als ook aan graveel en vele afzigtelijke zweren. Hierbij onderscheidde zij zich vooral daardoor, dat zij, gelijk men zegt, gedurende 26 jaren volstrekt geene spijzen gebruikte en ze ook niet gebruiken kon. Alleen de heilige hostie versterkte haar op elken dag des Heeren. Haar ligchaam vermagerde daarbij uitermate, zoodat het, volgens de chronijkschrijvers, uit louter vel en beenderen scheen te bestaan. Men hechtte er evenwel, naar het schijnt, geen algemeen geloof aan, dat Lidewy volstrekt geene spijzen verdragen zoude, vooral omdat zij den heiligen ouwel dikwerf zonder eenig nadeel gebruikte. Een priester wilde daarom van de zaak eene proef nemen, en gaf haar in plaats van de gewijde hostie, een gewonen ouwel, zonder dat Lidewy er iets van konde weten of bespeuren. Maar ziet, naauwelijks had zij, zegt de legende, van het natuurlijke gewone voedsel geproefd, of zij viel in onmagt, en zoude buiten twijfel op het oogenblik den geest gegeven hebben, als de priester haar niet aanstonds met de ware hostie ter hulpe was gesneld, en haar alzoo het leven zoo goed als hergeven had.

Al hare kwalen droeg Lidewy met een onbeschrijfelijk geduld, en het was hierom dat haar de gave der prophetie geschonken werd. Dikwerf reisde zij in zinsverbijstering door het paradijs en door de oorden voor de reiniging der zielen bestemd, door het vagevuur en verloste vele zielen daaruit, door hare heiligheid. Ook verrigtte zij zoowel na haren dood, als bij haar leven vele wonderen, welke alle door den bekenden Johannes Brugman in hare levensbeschrijving verhaald worden.

Zij stierf in 1433 en werd in eene kapel aan de Oostzijde der St. Janskerk begraven. In het midden dier kapel rigtte men ter harer eere eene prachtige graftombe op, waarop eene korte beschrijving van haar leven was uitgehouwen, die ten tijde der beeldenstorming geheel vernield is. Alleen eene zerk bleef er van overig, welke nog bestaat, die hare beeldtenis draagt en in de vier hoeken de vier beesten, welke de Evangelisten voorstellen.

Men zegt, dat zij langen tijd in het tegenwoordig zoogenaamde Buitenhofje, in de Lange Kerkstraat, gewoond heeft, en dat de Kreupelstraat alzoo geheeten werd, omdat Lidewy er door eenen val het been brak, en na dien tijd kreupel bleef.

Hare beatisatie had eerst in 1616 plaats. Den 14den Jan. van dat jaar gaf Mathias Hovius of van Hoorn, aartsbisschop van Mechelen, bij opene brieven vergunning, om hare overblijfselen in het openbaar te vereeren. De 14de April werd haar toegewijd.

De begraafplaats van Lidewy werd van rondom door bedevaartgangers bezocht, tot hare beenderen in 1615 door aartshertog Albert van Oostenrijk naar Brussel vervoerd werden, waar zij in de St. Michael en in de St. Gedule Kerk nog aanwezig zijn. Een gedeelte derzelve werd door de aartshertogin Isabelle, in 1616, naar Bergen in Henegouwen gezonden, tegen de pest, die daar heerschte, doch die aanstonds bij de aankomst dier reliquiën ophield. In 1723 of 1724 werden eenige der beenderen van Lidewy, die te Bergen berustten, naar Schiedam teruggebragt door Amandus Verschuur, pastoor in het Huis te Poort, en Timmers, pastoor in den Oppert te Rotterdam, beide behoorende tot de bisschoppelijke Clerezy. Met groote statie en blijdschap werden deze overblijfselen ingehaald, en ter bewaring in de kerk der gezegde bisschoppelijke Clerezy geplaatst.

Zie *Der Maghet Liedwy van Scyedam, Leven ende Miraclen — volëyndet ter Goude, in Holl. tot die Coll. Broed. In den jare ons Heren MCCCCXCVI, den tienden dach in Junio* in 4o. *Vita Lydwine, per Vener. fratrem Joh. Brugman,* Schied. 1498; *Het Wonderl. Leven van de eerb. devote ende H. Maghet Lydwina. Eerstm. beschr. in de Lat. Taele door P. Joann. Brughman, Relig. van de order der Minnebr. van S. Franc. Nu over-gheset in onse Nederd. Tale, door den E. P. L(udov. J(acobo Cortraco), Priester der Soc. Jesu. 't Antw. by de Wed. en de Erfgh. van Jan Crobbaert M. DC. LVII* in 8o., ook te vinden bij Surius, op den op den 14den April en in de *Acta Sanct.* T. II. p. 270—364; *Het Leven der H. Maeghden van Christ. tyden af tot op deze eeuw,* door Herb. Rosueydus, Antw. 1626. bl. 181; P. Opmeer, *Mart. boek, ofte Hist. der Holl. Mart.* D. I. bl. 289; *Opera Th. à Kempis,* T. III. p. 114 seqq.; Miraeus. *Fast. Belg. et Burg.; Schied. Oudh.* bl. 499; van H(eussen en van R(ijn), *Bat. Sacr.* T. II. p. 60; Le Long, *Beschr. der Ref. van Amst.* fol. 371; Prof. Visscher, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* D. I. bl. 138; Buddingh, *Mirakel-Geloof en Mirak. in de Ned.* bl. 104; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas,*

T. II. p. 417; Kok, *Vad. Woord.* D. XXII. bl. 468; *Gesch. en Beschr. der Stad 'Schiedam*, door A. M(aas) in *Vriend des Vad.* D. XIII. bl. 671; *Jaarb. voor de Stad en het Kanton Schiedam*, 1852. bl. 4, 5; Moll, *Leven van Brugmans; Nav.* D. II. bl. 55, D. III. bl. 40, *Bijbl.* bl. XLVII.

LIDT DE JEUDE (JOHAN VAN), in 1660 schepen, in 1675 burgemeester van Tiel, in 1676 of later voor de steden van Nijmegen tot curator der hoogeschool aangesteld. In 1688, toen hij gecommitteerde ter Generaliteit was, rangschikte hij zich onder de eersten, die destijds weder de Harderwijker hoogeschool hielpen onderschragen. Hij bevorderde in 1702 de benoeming van Almeloveen, met wien hij bevriend was. Hij stierf omstreeks 1711.

Zie Mr E. D. Rink, bl. 314; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 258; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 252, 292, D. II. bl. 3, 38, 41, 649.

LIEBAERDT (CHARLES). Zie LIBARDUS (CAROLUS).

LIEBART (BARTHOLOMEUS), afstammeling van een aanzienlijk huis te Doornik, raad van Doornik, in welke betrekking hij meermalen als afgevaardigde dier stad, de vergadering der Algemeene Staten bijwoonde, in welke hij meermalen den gewigtigen post van voorzitter bekleedde. Ook was hij onderteekenaar der Unie van Brussel 1577. Een zijner afstammelingen, Jean Liebart, heer van La Carguiere en Colibrandy, werd omstreeks 1646 door koning Philips IV tot ridder verheven.

Zie *Nob. des Pays-bas*, T. I. p. 288; *Le Vrai Supp.* p. 143; J. C. de Jonge, *de Unie van Bruss.* p. 148.

LIEBERGIUS (DIEDERICUS) of Liebergen, studeerde te Utrecht en werd in 1648 med. dr., bij welke gelegenheid Henricus Bruno een Latijnsch vers vervaardigde. Hij was ook een Latijnsch en Nederduitsch dichter. Hij stierf den 1sten Mei 1705, bij welke gelegenheid Pancr. Masvicius en Joan Aegidius, Euth Lat. verzen vervaardigde. Zijne Lat. poëzy is na zijn dood door Arn. Henr. Westerhovius verzameld en uitgegeven met den titel: *Fasciculus Poëmatum Died. Liebergii Poliatri Hagiensis*, Goudae, 1718, aan dr. Abraham de Rouw opgedragen, met lofdichten van Eduardus van Zurck, David Hoogstraten, dr. H. Sandbeek en P. van der Schilling en zijn portret. Van zijne Nederduitsche poëzy gaf hij eene proeve in zijn gedicht *Op de Aard beving voorgevallen op den achttienden van Herfstmaand des jaars* 1662, 's Hage, 1662. Ook schreef hij *De Lof des Uyls.*

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 216; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II bl. 362; *Cat.* Hoeufft, p. 70; *Cat.* Voorst, T. III. p. 153; Muller, *Cat. van Portr.*

LIEBERRUL, of gelijk Bor hem noemt Libercal, was een der verbondene edelen.

Zie te Water, *Verb. en Smeekschr der Edel.* D. II. bl. 495.

LIEBOUT (JAN), een Utrechtsch burger, hield in de twisten over den bisschopsstoel, tusschen Zweder van Cuilemburg en Rudolf van Diepholt, de zijde van eerstgenoemde, en had, toen van Diepholt reeds op den bisschopszetel gevestigd was, in 1427 deel aan eenen aanslag, om Utrecht op het onverwachts te overrompelen, door des Vrijdags na kruisvinding, des morgens ten zeven ure, de Witte Vrouwenpoort in te nemen, en daardoor Culemborgs volk in de stad te brengen; deswege werd hij, toen de aanslag ontdekt was, ter dood verwezen en met den zwaarde gestraft.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 343 en 344.

LIEDEKERCKE (ANTOINE DE), baron van Heule, heer van Mouseron, zoon van Philips van Liedekercke, ridder, heer van Heestert, Zulte en Eversbeke, stamde uit het geslacht der Gavres af. Hij onderteekende de Unie van Brussel in 1577, en huwde Louise de la Barre. Hij overleed in 1614.

Zie *Nob. des Pays-bas*, T. I. p. 224; Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 89; J. C. de Jonge, *Unie van Bruss.* bl. 16.

LIEDEKERCKE (ANTHONIS DE), in 1641 gezant van onzen staat bij den keizer van Marocco, blijkens zekere plaat van A. Matham, van zijn intogt te Marocco in 1641, waarop zijn portret voorkomt. Van deze geheele zaak zwijgt Wagenaar.

LIEDEKERCKE (PHILIPPE DE), ridder, heer van Heestert, Zulte en Eversbeke, vader van den vorige, teekende de Unie van Brussel. Hij was toen een bejaard edelman.

Zie *Nob. des Pays-bas*, T I. p. 224; J. C. de Jonge, *De Unie van Bruss.* bl. 44.

LIEDEKERKEN (ANTHONIS DE), dapper zeekapitein, bloeide in het midden der zeventiende eeuw. Toen Cornelis Tromp eenigen tijd op het schip van zijn vader had gediend, werd hij door de admiraliteit van Amsterdam gesteld als commandeur op het schip van kapitein Liedekerken, welke plaats hij bekleed heeft tot 30 Aug. 1649.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Held. ter Zee*, D. I. bl. 344. *Kron. van het Hist. Gen.* D. V. bl. 274.

LIEFDE (CORNELIS DE), Lieffde of Lyeffde, broeder van den vice-admiraal Jan de Liefde, was een dapper en kundig zeekapitein, die o. a. den togt naar Chattam en de vier zeeslagen van dezen oorlog bijwoonde. Hij was 20 Febr. 1680 overleden, want toen werd zijne vrouw, Maria Heyndriksdr. van der Lit »weduwe wijlen de heer Cornelis de Liefde" genoemd. Hij had vijf kinderen, Jan, Maria, Cornelia, Geertruid en Evert.

Zie *Konst- en Lett.* 1839. D. I. bl. 195; J. C. de Jonge, *Neêrl. Held. ter Zee*, D. III. 2e St. bl. 323; *Nav.* D. VII. bl. 10, 180, 238.

LIEFDE (EVERT DE), zoon van Cornelis de Liefde en Maria Heyndriksdr. van der Lit, was in 1671 luitenant bij zijn vader, op diens togt naar Martinique, vergezelde in 1688 Willem III naar Engeland, onderscheidde zich den 29sten Mei 1692 bij la Hogue en in 1699 bij St. Martin. Hij nam als kapitein ter zee zijn ontslag uit de dienst, toen Pieterson hem als schout-bij nacht in rang voorbijging. Hij stierf in 1724 zonder kinderen te Rotterdam, waar hij aan den Singel, tusschen de Oost- en Goudsche poort woonde.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Held. ter Zee*, D. III. *b.* bl. 253, 264, D. IV. *a.* bl. 243, 345, 522, D. *b.* IV. bl. 564; *Konst- en Lett.* 1839. D. I. bl. 197.

LIEFDE (JOHAN DE), een onzer dapperste en verdienstelijkste zeehelden, die allengskens tot den rang van vice-admiraal van Holland en West-Friesland, onder het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit van de Maze, opklom, werd tusschen 1625 en 1630 te Rotterdam geboren, in 1653 scheepskapitein, in 1665 schout-bij-nacht, en in 1666 vice-admiraal.

Hij onderscheidde zich in meer dan 8 zware gevechten en muntte steeds door buitengewone dapperheid uit. Hij sneuvelde den 21sten Aug. 1673 in den zeeslag bij Kijkduin. Ter zijner eere en gedachtenis is in de Groote Kerk te Rotterdam eene tombe opgerigt, met een Lat. en Holl. gedicht. Het laatste, eene overzetting van het eerste, is van J. Antonides van der Goes, en J. Oudaan maakte een gedicht bij zijn overlijden.

Vondel vereerde hem met dit grafschrift:

»Hier rust 's Lands LIEFDE, of eer een deel gescheurt aan flenteren,
»Hij schuwde schutgevaart van verre, en paste t' enteren,
»Getroost te winnen, of te sterven als een helt,
»Beleidt en moedt betoomt al 't Britsch of Fransch geweldt.

L. Visscher heeft van hem een fraai portret in groot folio, naar de schilderij van B. van der Helst gesneden.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Holl. Zeew.* D. II. *a.* bl. 73, 250, *b.* 104, 425, 444, 453, D. III. *a.* 22, 258, 259, 290, 316, 413; Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl 221, 370; *Ned. Helden-Toon.* bl. 29; *Kunst- en Lett.* 1839. D. I. bl. 195—197; J. Oudaan, *Ged.*; Antonides van der Goes, *Ged. Ned. Keurd.* D. I. bl. 472, *Nav.* D. VII. bl. 180, *Bijbl.* D. X. bl. 228, Muller, *Cat. van Portr.*

LIEFDE (PIETER DE), zoon van Johan de Liefde, werd in 1671 appointé, in 1672, tweede kapitein, in 1673 gewoon kapitein ter admiraliteit van de Maze. Hij strandde in 1681 met zijn schip *de Wassenaar*, bij het eiland Minorca, en kwam daarbij jammerlijk om. Hij was gehuwd met Maria van der Does. Zij hertrouwde in 1683 met Samuel van der Lanen, weduwenaar van Cornelia Dickx uit Haarlem. Zij overleed in 1686, en werd begraven in de graftombe van den vice-admiraal Johan te Rotterdam.

Zie J. C. de Jonge, D. III. *b.* 246; *Kunst- en Lett.* 1859. D. I. bl. 195—197.

LIEFDE (SIER DE), scheepskapitein op een fregat van 18 stukken, geraakte 19 Febr. 1638 slaags met een Duinkerksch schip van 28 stukken, en een ander van 18, waarvan hij van 's morgens 9 tot 's middags 4 ure met dien uitslag vocht, dat de Duinkerkers hem moesten laten reizen, schoon hij in

het begin van het gevecht reeds gekwetst was. Hij was bij den zeeslag in Duins, onder Tromp, in het eskader van W. Corn. de With, in 1639. Hij schijnt in een der gevechten van 1652 of 1653 gesneuveld te zijn.

Zie Commelin, *Leven van Fred. Hendr.* D. II. bl. 5, 59.

LIEFHEBBER (Jasper), vice-admiraal der Maze, ontmoeten wij onder de zeehelden in den aanvang der zeventiende eeuw. Zoo leverde hij in 1628 de Spaansche Oost-Indische schepen met voordeel slag, en deelde in 1635, met den luitenant-admiraal van Dorp, het gezag over de vloot.

Zie van Wijn, *Verv. op Wagen.* D. IX. bl. 42, 85; van der Capellen, *Gedenkschr.* bl. 478, 479; *Kron. van het Hist. Gen.* D. V; Swalue, *Held. der Zeeuw.* bl. 294; *Ned. Reiz.* D. IX. bl. 1. J. C. de Jonge, *Ned. Zeew.* D. I. bl. 339, 380.

LIEFRINCK (Mr. Cornelis) of Lieffrinck, misschien kleinzoon, althans bloedverwant van Hans Liefrinck, wordt onder de schilders van Leiden gebragt. Hij woonde er in 1622, toen hij als wachtmeester-luitenant, met een deel der schutterij uittrok, om, tijdens het beleg van Bergen-op-Zoom, de stad Grave te gaan bezetten.

Er bestaan naar zijne teekening en gravure, drie plaatjes van dezen togt, langw. 4o.

Zie Orlers, *Beschr. van Leiden*, 1641. bl. 380; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 980, en particul. berigten.

LIEFRING (Hans of Jan) of Liefrinck, te Leijden geboren, leefde van 1539 tot 1580 te Antwerpen, en komt aldaar in 1561 voor als ouderman van het St. Lucas-gild. Hij teekende in 1587 het patroon voor het tapijtwerk, voorstellende het *Ontzet van Leiden*, 1574, op last der regering dier stad, en vertoefde bij die gelegenheid in zijne geboorteplaats.

Men vindt de volgende gravuren van hem, met zijn naam en monogram, H. L., beteekend:

De Vrouwelijke Deugden, 8 stuks in 8o.

De Schaarslijper met den Bogchel, houtsn.

Het portret van Maximiliaan, Graaf van Bueren, 1548. in fol.

Henry III, Roi de France, 1554, in fol.

Philippus de Lalaing, Graaf van Hoogstraeten, 1554, in fol.

Het portret van Keizer Karel V, door hem in Antwerpen gegraveerd in 1550.

Het doode ligchaam van Christus naar Raphael Sanzio.

Het leven van St. Jan Baptist, naar J. Floris, 10 stuks.

Velerhande aerlyke compartementen enz. naar J. Floris, 1554, in 8o. obl.

Verscheiden *Friesen*, die kinderen, vogels, yachten en lofwerken voorstellen.

Eene ingevoegde zeldzame prent in een boekwerk. Zie No. 3631 van den *Cat.* de Borluut de Noortdonck.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 175; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 980; *Jaarb. der Gilde van St. Lucas*, enz. door J. B. van Straeten, Antw. 1855, 8o. *Nav.* D. VII. bl. 66.

LIEFS (Jacob), van Amsterdam, een zwak dichter uit den aanvang der zeventiende eeuw. Men vindt zijne poëzy o. a. in de *Schadtkiste der Philosophen en Poëten.* Afzonderlijk gaf hij uit een zeer zeldzaam geworden werkje:

Sommiere Memoriale ende Loffelycke Beschryvinghe (!) van de wydtvermaerde Keyserlycke Vrye Provintie van Vrieslandt, mitsgaders de daden, het leven en de handelingen der vroomdadigh-vrye Friesen. In rym ghestelt door Jacob Liefs, Amst. 1636, waarvan eene proeve voorkomt in de Aant. van W. Eekhoff's *Bekn. Gesch. van Friesland*, 1851, bl. 452. Het eenig bekende ex. is in de Prov. Bibl. van Friesland.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 362; *Cat.* Groshaus, Rott. 1861.

LIÉFSTING (Fokko), een bekwaam godgeleerde uit het laatst der achttiende eeuw, geboren te Groningen, predikant te Siddebieren (1769), te Zeerijp (1771), Rauwerd en Eernsum, (1755) in 1824 gestorven, behaalde eereprijzen bij het Haagsch Genootschap, o. a. de zilveren, in 1792 voor *Eenige gedachten over de leer der Verzoening*, waarin hij de *Kerkelijke Satisfactie-leer* bestreed; in 1795 *Over het belang van Jezus Opstanding;* in 1800 *De eer van Mozes, van Jehova en J. Christus verdedigd, tegen der Philos. Onderzoekingen over de Godgeleerdheid*, met zilver.

Meerder roem verwierf hij door *De leer der Gereformeerde Kerk naar den leiddraad van den Heidelb. Catech. verklaard en toegepast ter onderwijzing en strekking van ongeleerden*, waarvan in 1820 te Leeuwarden den tweeden druk verscheen.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Archief voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. V. bl. 267, 268, 301; Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol.* bl. 15, 31, 51; Schotel, *Gesch. van de Heidelb. Cat.* bl. 70.

LIEFTINCK (A.), ingenieur te Groningen, schreef:

Verhand. over een nieuwe manier om kleine Seshoeken te versterken, en in deselve eene behoorlijke verdediging te verkrijgen.

Over de Gordijnen der Vestingen.

Beide voorkomende in *Verhand. van het Zeeuwsch Genoots.* 2de en 3de d. Midd. 1771—1773.

Zie *Bibl.* Haguna, T. V. p. 634, 636.

LIEFVELD (Theodorich van), van Osdorp, een ijverig en kunstig voorstander der Nederduitsche tale, vertaalde uit het Fransch in dichtmaat de:

Eerste weke der Scheppinge der Wereldt, eerst gevonden, en in het Francoisch ghestelt door W. de Saluste, Heere van Bartas, Bruss. 1609. 4o., aan de Staten van Brabant en aan des schrijvers geboortestad, Brussel, opgedragen.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 362; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl.

LIEGARUM (R.), schreef:

Lijkpredikatie over Do. E. Taddelus, 4o.

Lijkpredikatie over Do. R. Cordes, 4o.

Zie Noordbeek en Maurik, *Naamr. van Godgel. Schr.*

LIÈGE (Hennequin de). Zie HENNEQUIN DE LIEGE.

LIÈGE (Gerard de) of Gerardus Leodiensis, aldus naar zijne geboorteplaats genoemd, werd Dominikaner monnik, en was zulks in 1340, toen hij met Hugues de St. Cher. sedert kardinaal, Guyard de Laon, bisschop van Kamerijk, en met de vaders Gilles en Jan, lectors in het Dominikaner klooster van Luik, geraadpleegd werd over de instelling van het Fête Dieu. Hij leefde nog na 1270, en werd om zijne heiligheid en zijne gave om over goddelijke dingen te spreken, *de Goddelijke* bijgenaamd.

Hij schreef:

Liber S. Tractatus de doctrinâ cordis, Paris, 1506. 16o. Neap. 1605. 12o. (uitg. bezorgd door Lodewijk van Aquina), vert. in het Fr. door François de Lattre, en herzien door Walrand Caoult, Douai, 1601. 12o., Lyon, 1608.

Sermones de Tempore et de Sanctis, ms.

Religionis Elucidarium of *Moralia pro Religiosis.* Men betwijfelt of dat het werk van Gerard is, even als het volgende *Tractatus de Testamenti Christi.*

Zie Fisen, *Origo prima Testi Corp. Christi*, p. 94, 95; Sanderi, *Bibl. Belg.* ms. T. I. p. 104, 117, 135, 141; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 276; Quétif en Echard, *Hist. Ord. Prem.* T. I. p. 195, 248—259, T. II p. 431; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 557.

LIÈGE (Laurent de), werd in den aanvang der zestiende eeuw te Luik geboren, en werd benedictijn aldaar. Daar de studie in zijn klooster bloeide, en daarentegen in de abdij van St. Vanne van Verdun afnam, werd Laurent omstreeks 1140 derwaarts gezonden. Men gist dat hij omstreeks 1179 stierf.

Hij schreef:

Een vervolg der geschiedenis van de Bisschoppen van Verdun van Diderik, opvolger van Richard I, omstreeks 1047, *tot aan Alberon of Adalberon van Chini van* 1132—1150. Hij eindigt met 1144 en geeft de levens van Richer, Richard II, Henri de Winchester, Ursion en Alberon, aan wien hij zijn vervolg opdroeg. Lucas d'Acheri heeft het opgenomen in zijn *Specilegium* (1ste edit. T. II. p. 274 seqq.), en Dom. Calmet liet het herdrukken onder de *Preuves* zijner *Histoire de Lorraine*, met de andere geschiedschrijvers van Verdun.

Zie Calmet, *Bibl. de Lorr.* p. 51, 109, 110, 319; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 513; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 621, 622; Aeg. du Monin, *Sacr. Celeb. D. Laurent. Coen.* p. 5; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. II. p. 644.

LIEMAEKER (Nicolaas), bijgenaamd *Roze*, een Vlaamsch historie-schilder, in 1575 te Gent geboren, die zijne opleiding ontving van Marcus Geerards, en later, na diens dood, van O. van Veen, bij wien hij zich tegelijktijdig met Rubens bevond. Hij begaf zich, op verzoek van den prins van Paderborn, naar diens hof, waar hij met de beste vooruitzigten en den meesten bijval werkzaam was, en had de luchtgesteldheid dezer landstreek niet noodlottig voor zijne gezondheid geweest, dan ware hij daar langer gebleven, doch thans was hij verpligt naar zijne geboorteplaats terug te keeren, waar hij het overige van zijn leven doorbragt.

Hij was vlug in het werken, en in België zijn nog verscheidene stukken van hem voorhanden, zoo als in de St. Nicolaas-kerk te Gent, *de barmhartige Samaritaan, de wijding van den H. Nicolaas, Bisschop van Myra* en de *Val van de oproerige Engelen*, zijn kapitaalste stuk. Ook in de St Jacobus-kerk, in de kerk van den H. Kerst, in de Augustijnekerk en in het Museum der Academie van Gent, zijn tafereelen van zijn hand.

Hij werkte met G. de Crayer aan de tafereelen, die de zegebogen versierden, opgerigt voor den kardinaal Ferdinand van Oostenrijk, bij diens plegtige intrede binnen Gent, als gouverneur-generaal der Spaansche Nederlanden.

Hij was in 1628 en 1636 deken van het Schilders-Gilde te Gent, en overleed er in 1646.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 176.

LIENARD (Jean Baptist), kunstgraveur, in 1750 te Rijssel in Vlaanderen geboren. Jacques Philip le Bas was een zijner beste leerlingen. Men vindt proeven van zijn werk (landschappen) in het werk van Saint-Non, *Voyage de la Sicile et Naples* en *Voyage Pittoresque en Grèce*, par Choiseul-Grouffier.

Nagler beschrijft 13 stuks afzonderlijke bladen, onder welke historiëele onderwerpen en portretten van zijne hand.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 981.

LIENDER (Jacob van), med. dr. te Utrecht, waar hij in 1696 geboren werd, beoefende tot zijne uitspanning de schilderkunst. Zijne Arcadische en Italiaansche bosch en bergachtige landschappen zijn in den trant van Le Poussin. Hij overleed in 1759.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 176.

LIENDER (Paulus van), neef van den voorgaande, werd in 1731 te Utrecht geboren, oefende zich aldaar, vervolgens te Amsterdam en te Haarlem, tot uitspanning in de teekenkunst, voornamelijk zich bepalende tot landschappen, waartoe de heerlijke natuur rondom laatstgemelde stad hem overvloed van gunstige oogpunten aanbood. Met veel naauwkeurigheid teekende hij fraaije stads- en dorpsgezigten, en het inwendige van gebouwen. Zijne teekeningen met Oost-Indische inkt en sapverwen worden door liefhebbers geroemd.

Hij heeft ook geëtst en gegraveerd. Wij hebben o. a. van hem: *Het verheerlijkt Kleefsland of Kabinet van Kleefsche Oudheden en Gezigten*, enz. Amst. 1792. 4o. Het bestaat uit honderd stuks prentjes, die naar de teekeningen van J. de Beyer, door onzen van Liender gegraveerd zijn. Voor Wagenaars *Beschrijving van Amsterdam*, Amst. 1765, in fol., vervaardigde hij verscheidene prenten naar teekeningen van anderen, doch ook oorspronkelijke, zoo als *De groote zaal van 't Stadhuis naar de schepens kamer te zien; met het uitgaan der Heeren Schout en Schepenen tot het doen der eigenpandingen* en *Gezigt op 't Stadhuis langs de Noordzijde en van achteren op een onvoltooiden Toren der Nieuwe Kerk.*

Ook bestaan er van hem afzonderlijke prenten als *Gezigten in Amsterdam*, door hem, naar J. de Beyer, in 1760 gegraveerd in fol., waaronder een *Gezicht van den Jan Rooden poorts-Toren*, bij P. Fouquet Jr., die wezenlijke verdienste heeft.

Hij bekleedde te Keulen de post van ontvanger, was medebestuurder der Stads Teeken-Akademie, en overleed in 1797.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 176; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 982.

LIENDER (Pieter van), in 1727 te Utrecht geboren, neef van Jakob van Liender, had van dezen onderwijs genoten in het teekenen van landschappen en stadsgezigten, en schilderde later dergelijke voorstellingen meer uitvoerig dan kunstig. Ook heeft hij geëtst, doch zijn etsen zijn zeldzaam. Kramm bezit en beschrijft van hem een landschap bij winter. Hij stierf te Utrecht in 1779.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 176; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 982.

LIENMAN (H.) schreef:

Onderscheit tusschen Vromen en Godloosen, Dordr. 1733.

LIENS (Jhr. Cornelis), geboren in 1580 te Zierikzee, waar hij gewoon stads-geneesheer werd. Later was hij drossaard van St. Maartensdijk en baillin van Scherpenisse op Tholen, overleed in 1636, en ligt bij de heeren der eerstgenoemde plaatse begraven, onder eene prachtige tombe, welke hij in zijn leven voor zich liet stichten.

Hij schreef:

Concertatio amica epistolica cum adversariis D. Philippi Lansbergii, etc. Zier. 1614. 8o.

Mittelburgensium Medicorum responsi postliminii et Epistolae Apologeticae, ex superabundanti cauteld, refutatio, pro D. P. Lansbergio.

Eerste en tweede deel van de Kleyne Wereldt, vervattende de verborgen oorzaack der Minne; Onderhandelinge van de Ziele en waare proef derselviger onsterflyckheyt, in Rym te samen gestelt, Amst. bij Jan Janssen, 1655. 4o.

Voor aan het laatstgemelde werk, 't welk van eene zonderlinge, duistere diepzinnigheid is, pronkt zijne afbeelding, fraai in 't koper gesneden, en daar om deze woorden: *Mr. Cornelis Liens, Drost van de Baronnie van Martiaens-dyck, Balliou van Scherpenisse*, etc. Aet. 56, 1636, met zijn zinspreuk: *Sin-Vaerdich. Open-Recht.* Hij vervaardigde ook Ned. gedichten, getuige de laatstgemelde bundel.

Zie Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 157; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70; Mercklini, *Lind. Ren.* p. 227; de la Rue, *Gel. Zeel.* p. 188, 189. *Nav.* D. XVII. bl. 11, 182. *Zeel. Jaarb. voor* 1852. bl. 40. Muller, *Cat. van Portr.*

LIEPOLDES (Jan Gerrit), tooneeldichter uit de eerste helft der achttiende eeuw, schreef:

Schoenlapper, kapiteyn, of Krispyns koddige Schakinge, klsp. Amst. 1735.

Philipyn gewaande Baron of de Gierige Vrek, door List Bedroogen; kl. blsp., onder de Zinspr. Die door 't Geldt zich laat verblinden, Zal zich steeds bedrogen vinden, ald. 1753. kl. 8o.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 202; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 135.

LIER (Abraham van), leefde in den aanvang der zeventiende eeuw en was teekenaar en graveur. Men vindt van hem: *Vaentkens. Anno* 1606 *gedruckt ende in copie ghesneden door Abr. van Lier*, aangehaald in de *Gulden Legende van de Roomsche kercke: Mitsgaders hare Heylighdommen ende Aflaten aen den Toetsteen der Waerheyd beproeft, door Simeon Ruytinck, enz. Tot Londen bij Thomas Snoham*, 1612 in 4o.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 982.

LIER (Mr. Jan van), oud Gedeputeerde State, later ontvanger-generaal en medelid van den loffelijken Etstoel van het landschap Drenthe. Zich aan malversatiën in zijn ambt als ontvanger hebbende schuldig gemaakt, is door het landschap Drenthe, den 5den Maart 1785, een premie van 100 Ducaten gesteld, om hem in handen der justitie te leveren. Hij was een zwager van prof. Hofstede.

Hij schreef:

Oudheidk. Brieven, bevattende eene Verh. over de manier van Begraven en over de Lykbusschen, Wapenen, Veld- en Eertekens der Oude Germanen, en in het bijz. de beschrijving van eenen alouden Steenen Grafkelder, met de daarin gevondene Lijkbusschen, Donderkuilen en Donderbijlen enz. bij het Boerschap Eext, in het Landschap Drenthe, ontdekt; in welke beschrijv. zekere brief, over bijzondere Ned. Oudheden, zo opgehelderd als wederlegd word; met afbeeld. Uitgegeven met voorr. en aanteek. door A. Vosmaer, 's Hage, 1760.

Verhandeling over de Slangen en Adders, die in het Landschap Drenthe gevonden worden, Amst. en Gron. 1781. 4o.

Zie *Cat.* de Crane, p. 55. Arrenberg, *Naaml. van boek.* bl. 258. Hofstede, *Bijzond. der H. S.* D. I. bl. 431, Bodel Nijenhuis, *Bibl. der Plaatsbeschr.* bl. 296; *Nav.* D. VI. bl. 63, 163, 177.

LIER (F. A. VAN), van Assen, promoveerde te Leiden den 5den Junij 1784, op eene diss. *de aere, aquis, locis et incolis regionis Drenthiae, eorumque diaeta, moribus Resutate et morbis, positiones physico-medicae*, 4o.

Zie Bodel Nijenhuis, *Bibl. van Plaatsbeschr.* bl. 294.

LIER (H. R. VAN) schreef:

Verhandeling over het algemeen en bijzonder gebruik der Aerostatische Machines of Lugtbollen, Gron. 1784. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van boek.* bl. 258.

LIER (CATHARINA ALLEGONDE VAN), geboren den 17den Maart 1763 te Assen. Met een harer zusters vergezelde zij haren broeder, toen deze tot Hervormd predikant aan de Kaap de Goede Hoop benoemd was, waar de gemeente de gedachtenis van dien man, die den 15den Oct. 1786 tot den 21sten Maart 1793, haar diende, nog in eere houdt. Van haar christelijk leven getuigt het *Dagboek, gemeenzame brieven en eenzame overdenkingen van L. C., geschreven door wijlen* Jufvrouw Catharina Allegonda van Lier *aan Cabo de Goede Hoop*, en op haar verzoek, bij haar leven gedaan, uitgegeven door Joh. Jac. Kicherer, pred. bij de Herv. Kerk en zendeling bij de heidenen in Afrika, Amst. 1804. Kicherer, die gehoopt had met haar door den band des huwelijks vereenigd te worden, deelt hierin eenige bijzonderheden uit haar leven en sterven mede, waaruit het blijkt hoezeer de godsdienst-opvoeding, die haar als kind ten deele was gevallen, de schoonste vruchten droeg in den moeijelijken strijd, waaraan zij voor haar vertrek uit het vaderland, en later bij het verlies van haren geliefden broeder was blootgesteld. In dit dagboek, dat door den vriend van Kicherer, den heer G. Masman, lid der commissie voor de gezangen was uitgegeven, komt het lied van de zwaar beproefde, maar ook rijk getrooste christin voor, bl. 52 No. 28.

Zie Bennink Janssonius, D. II. p. 285, 286.

LIER (H. RITSEMA VAN) schreef:

Verhandeling over des menschen oorspronklijke verpligting en den aard der gehoorzaamheid, die de Wet Gods vordert, in *Werken ter verd. v. d. Christ. Godsd.* 1790. 4de st.

Over de beste middelen om den gemeenen man het belang van den godsdienst te doen gevoelen, 1792.

LIER (Mr. J. H. P. VAN). In het voorberigt van den *Tegenwoordigen Staat van Drenthe*, met pl., Amst. 1795. 8o., wordt dit werk aan een ongenoemde (Mr. J. Tonckens), maar de veranderingen en bijvoegselen aan Mr. van Lier toegeschreven.

Zie Bodel Nijenhuis, *Bibl. der Plaatsbeschr.* bl. 292.

LIER (JOSSE VAN) of Justus Lyraeus, was rector te Middelburg, toen hij, vernomen hebbende, dat Antonius Aemilius, rector der triviale scholen te Utrecht, afstand van zijn rectoraat gedaan had, aan de vroedschap te Utrecht verzocht, hem als zoodanig te mogen opvolgen. Na ingewonnen informatiën naar zijne godvruchtigheid, geleerdheid en goed beleid, werd hem die betrekking toegestaan. (1630) Vooral had hij die echter te danken aan de aanbeveling van P. Cunaeus aan den secretaris Nijpoort. Daar Lyraeus aan de verwachting niet voldeed, en het aantal leerlingen afnam, zoo bood de Magistraat hem zijn ontslag en een pensioen aan. Lyraeus sloeg beide af, en schreef het verval der school toe aan kwaadaardigen laster en kwaadwilligheid zijner vijanden. Doch de regering wenschte Aemilius, die te Delft was gaan wonen, terug, en gaf aan Lyraeus een stoel in de fraaije letteren, die hij omtrent dertien jaren vervulde. Hij stierf in November 1646, in weinig gevorderden leeftijd. Arnold Senguerdius hield eene lijkrede op hem.

Hij schreef:

Epistola ad Petrum Cunaeum, Epist. CCXCVII, uitg. van Petrus Burmannus.

Oratio de usu et dignitate studiorum humanitatis, den 18den Junij 1634 uitgesproken, en met andere intreêredenen uitgegeven in eene verzameling, getiteld:

Illustris Gymnasii Trajectini Inauguratio, Traj. ad Rhen. 1634.

Eenige Latijnsche dichtstukken, o. a.

Elogium in Amoris Virginei Monita Cl., anplissimi, doctissimique viri D. Jacobi Catzii J. C.

Zie Hoornbekii, *Orat. Funeb. in obit. Car. de Maats, Vita Ant. Walaei, edita a Joohio*, p. XVIII; Voet, *Polit. Eccles P. I. l. III. Tract. II*, c. 1. p. 295; P. Cunaei, *Epp.* No. 165; Burman, *Traj. Erud.* p. 198; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 572.

LIERE (JOOST VAN), te Brussel geboren, schilderde kunstig in water- en olieverw landschappen, die hij met geestige beeldjes stoffeerde. Ook teekende hij tapijtpatronen. Om zijne bekwaamheden is het te bejammeren, dat hij, calvinist geworden, het predikambt aanvaardde. Hij stierf omtrent 1683, op zijne standplaats in het land van Waas.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 170.

LIERE (JAN VAN), dichtte reeds in zijne vroege jeugd. Op veertienjarigen leeftijd vervaardigde hij een vers in *Vlissings Redens-Lust-Hof, beplant met seer schoone en bequame Oeffeningen, Uytgegeven by de Reden-Camer tot Vlissingen. De Blaeu Acoleye, den Geest ondersoecket al*, Vliss. 1642.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 363.

LIERE (KORNELIS VAN), zoon van Nikolaas van Liere, markgraaf van Antwerpen, en van Geertruid Norris, afstammeling van een beroemd geslacht. Hij behoorde tot het Verbond der Edelen, (1566) en huwde Wilbrecht of Wibrecht van Berchem. Volgens sommigen was het zijn zoon Willem, die het verbond teekende, doch zulks wordt weêrsproken, op stellige gronden, door te Water.

Zie Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 42—45. L'Espinoy, Livr. I. p. 309; Christinaeus, *Jur. Heroic* P. I. p. 406; P. III. p. 13—16; Le Carpentier, *Hist. de Cambr. et de Cambres.* T. III. p. 396, 835, 1041; *Nob. des Pays-bas*, T. I. p. 255 *Quart. Gén.* T. I. p. 223. Le Francq van Berkhey, *Nat. Hist. van Holl.* D. III. bl. 1864. te Water, *Verb. der Edel.* T. IV. bl. 204—207, waar ook te vinden zijn (bl. 207—213) de testamenten van Jan van Liere en Willem van Liere (of Lyere.) Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 125.

LIERE (EMMERY VAN), zoon van Cornelis van Liere en Wiebrecht van Berchem, gouverneur van de Willemstad, was, in de Spaansche troubelen, de partij van Oranje toegedaan, in correspondentie met graaf Jan en werd door Willem I aan zijn broeder gezonden.

Hij huwde 1. Maria van Bourgogne, vrouwe van Beerlands, en 2. Elizabeth Booms.

Zie Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VI. p. 635, suiv. 656. te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* D. IV. bl. 206. *Kron. van het Hist. Gen.* D. VIII. bl. 43, D. IX. bl. 168.

LIERE (JOACHIM VAN), zoon van Cornelis van Liere en van Wilbrecht van Berchem. Hij was beschreven in de ridderschap van Zutphen, en wegens dezelve aan de Staten-Generaal gezonden. Hij vergezelde graaf Willem Lodewijk van Nassau naar Engeland. Hij huwde 1. Johanna van Halmale, 2. Sophia van Golstein, doch stierf kinderloos.

Zie te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* D. IV. bl. 206. Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VI. bl. 302, 309.

LIERE (WILLEM VAN), heer van Oosterwijk, zoon van Emmery van Liere en Maria van Bourgogne, vrouwe van Beerland, werd in 1588 geboren. Zijn vader was een der tien heeren, die zich het meest tegen den tienden penning verzetten. Willem werd in 1626 raad in den hove van Holland, doch ontving reeds in 1627 zijn ontslag, wijl hij tot ambassadeur te Venetië was gekozen, om bij die republiek op de stipte voldoening der verbindtenissen aan te dringen.

In 1656 werd hij, in plaats van Adriaan Pauw, naar Parijs gezonden. Gewigtig was zijne last, veelvuldig de deelen zijner instructie, doch hij volbragt dien. Later erlangde hij veel hulp van Johan de Knuyt, bij het sluiten van het verdrag tot onderstand in 1639. In 1643 vernieuwde hij het. In 1649 nam hij zijn ontslag, en stierf den 8sten Sept. van dat jaar op het huis te Canderverts. Hij huwde 1. Maria van Leefdael. 2. Agatha van Zuylen van Nyeveld. Bij de laatste won hij Willem van Liere,

heer van Oosterwijk en Katwijk, gehuwd met Maria van Reigersbergh. Zijn portret, naar P. Moreelse, door J. F. C. Reck gegraveerd, is in een der laatst verschenen afleveringen van Arend's *Gesch. des Vad.*, voor het eerst uitgegeven. Zijn geslacht is in 1735 uitgestorven.

Zie te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* D. IV. bl. 206. Scheltema, *Staatk. Ned* D II. bl. 34. Pars, *Katw. Oudh.* bl. 155. *Chron. van het Hist. Gen.* D. IX. bl. 360, 361. J. C. de Jonge, *Ned. en Ven.* bl.

LIERE (Willem van), zoon van Willem van Liere, heer van beide Katwijken, Sand, Oosterwijk (aan wien Pars zijne *Katwijksche Oudheden* opdroeg), en Geertruid Anna, baronnesse van Wassenaar van Duivenvoorde, was reeds zeer bekwaam in zijne jeugd, en werd, na onderscheidene bedieningen, o. a. die van drossaard van Heusden, beiden te hebben waargenomen, in 1728 pensionaris te Schoonhoven.

Hij had ter staatsvergadering veel invloeds, en verzette zich vooral tegen de toelating van den baron van Hompesch in de ridderschap, waardoor verschil ontstond over de echtheid der stukken, omtrent de admissie van François van Aarssen en Daniël Hertaing in de ridderschap in 1619. Hij was hoogheemraad van Rijnland, en werd in 1730 door den Souvereinen Raad van Brabant aangesteld, als zijnde de eenige bloedverwant van vaderlijke zijde, tot curator over den persoon en goederen van Carel van Immerseel, grave van Borchhoven en burggrave van Aalst, zoon van Thomas en Margaretha t' Serclaes, gravinne van Tilly, die het laatste mansoir des adelijken geslachts van Immerseel, binnen deze Nederlanden was, en door een jammerlijken val met een paard ongelukkig geworden en gebleven is tot op zijn dood, voorgevallen omtrent het jaar 1740, op zijn kasteel te Loon op Sand. Hij huwde Louise Isabelle van Brakell en stierf in 1735 zonder wettige kinderen.

Zie te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* D. IV. bl. 206. Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. XVIII. p. 489 van Wijn, *Bijv. op Wagen.* D. XVIII. bl. 128—183. Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 35.

LIERNUR (Alexander), werd den 17den Februarij 1770 te 's Hage geboren. Na vroeg zijne ouders, uit den fatsoenlijken stand, verloren te hebben, nam de toenmalige stadhouder Willem V, hem in zijne bescherming, en liet hem voor zijne rekening, in het Luthersche Weeshuis opvoeden. Reeds vroeg toonde hij lust voor de schilderkunst, waarom hij bij een der bestuurderen van het gesticht, een rijtuigschilder, besteld werd, onder wien hij, bij vlijtige eigene studie en onafgebroken werkzaamheid, zich zoo voorspoedig ontwikkelde, dat hij reeds als jongeling den gouden eereprijs bij de Teeken-Akademie behaalde. In 1794 vertrok hij als pensionair van Z. D. H. naar Rome, om zich in het historiëele vak te oefenen. Zijne vorderingen waren snel, en waarschijnlijk zou hij het tot een aanzienlijke hoogte hebben gebragt, indien de staatkundige omstandigheden van het vaderland hem niet genoodzaakt hadden naar Holland en 's Hage weder te keeren.

Bij zijne terugkomst aldaar, in den aanvang van 1796, hield hij zich bezig met het vervaardigen van portretten, waarin hij bijzonder slaagde, en het vervaardigen van een aantal teekeningen in sapverw, o. a. maakte hij copijen van de 12 schilderijen van Otto Vaenius, *de bedrijven der Batavieren onder Claudius Civilis tegen de Romeinen* voorstellende, welke in een der vertrekken van de nationale biblioteek te Leiden ten toon werden gesteld, en vervolgens ten getale van 24, waarvan 12 in kleuren en 12 in Oost-Indischen inkt, bij verloting, voor *f* 1800 verkocht werden. In 1801 vertrok hij naar Parijs, waar hij een dertig stuks teekeningen vervaardigde naar beroemde meesters in het Museum aldaar, die door hem in de voornaamste steden van ons land zijn ten toon gesteld, om ze te laten verloten, en waarvan hij een beredeneerde catalogus vervaardigde. (*Catalogue raisonné de 30 Dessins coloriés, dessinés d'après des tableaux choisis du Musée de Paris, et mis en exposition par J. Liernur en* 1803), en die ook door Kramm vermeld worden. Koning Lodewijk kocht eenige voor den prijs van *f* 2500 aan, om op het Paviljoen bij Haarlem geplaatst te worden, terwijl de overige vervolgens met eenige kunstplaten, bij verloting, hem *f* 12000 opbragten. Onder deze tafereelen muntten bijzonder *de Jonge Stier*, naar Potter, en *de Dood van Maria*, uit.

In 1804 vormde hij het plan de door hem vervaardigde teekeningen in plaat te brengen, en ondernam zelf het graveren van *den Jongen Stier*, eene kapitale plaat van 27 duim breed en 24 duim hoog, die hij aan de Maatschappij *Felix Meritis* opdroeg. Met veel geluk, en schoon hij vroeger nimmer de naald hanteerde, ging hij voort met graveren, o. a. een monument ter nagedachtenis van den hoogleeraar Luzac, die in de ramp van Leiden omkwam. De drukkende tijdsomstandigheden, die zulk een nadeeligen invloed op kunsten en wetenschappen hadden, deden hem besluiten palet en naald tot gelukkiger tijde vaarwel te zeggen, en zich op het schoolonderwijs toe te leggen. Zijn wensch werd niet vervuld. Hij overleed den 12den October 1815 te Amsterdam. Hij was zoo om zijn karakter en kunde algemeen geacht, en sedert 1799 lid van verdienste bij het Schilder- en Teeken-Genootschap *Ars aemula Naturae*. Van zijne in *Felix Meritis* gehoudene verhandelingen, alle betrekking hebbende tot de Beeldende Kunsten, is er eene, *over den invloed der beeldende kunsten*, ten koste dier Maatschappij gedrukt. Hij huwde in 1801 mejufvrouw G. J. Koch, en liet haar twee dochters na, onder welke Maria Elizabeth, later gehuwd met den heer B. S. Nagler, eene uitstekende schilderes en bevallige teekenares.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D II. bl. 177; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 982, 983.

LIEROP (Matthias van) of Liropius, aldus genoemd naar zijn geboorteplaats in de Kempen, drie mijlen van Helmont. Hij leerde het Latijn te 's Hertogenbosch, en nam het kleed der Dominikanen aan, waarna hij in het klooster zijner orde te Leuven, de philosophie en theologie bestudeerde. Achtereenvolgend werd hij onder-prior, lector in de godgeleerdheid, tweemaal prior van zijn klooster, van predicatorgeneraal en definitor zijner provincie.

Deze vader zich geheel aan den predikstoel wijdende, maakte zich gehaat bij de Hervormden. In 1578 was hij pastoor te Poppel, toen de Staatsgezinden, bij gelegenheid van hunne strooptogten, zich meester van hem maakten, mishandelden en naar Geertruidenberg bragten, waar hij in de gevangenis geworpen werd. De Spanjaarden van hunne zijde een Hollandsch edelman gevangen hebbende, boden Jeronimus Tseraerts, den gouverneur van den Berg aan, Matthias met dezen te verwisselen, doch deze liet antwoorden, dat hij den Dominikaan voor den middag zou laten hangen, doch omtrent den zelfden tijd werd Tseraerts in een oproer gedood. Kort daarop werd Matthias ontslagen. Hij begaf zich naar 's Bosch, waar hij den 10den Maart 1621 stierf.

Hij schreef:

Destructio Babylonis, seu Tractatus de vitiis, in hands.

F. Matthiae Liropii, *Sermones de Tempore et de Sanctis*, in hands.

Zie Tilm. Bredenbachius, *Collat. Sacr.* c. 52; de Jonghe, *Desol. Bat. Dom.* p. 116, 117; Quétif en Echard, *Hist Ord. Prem.* T. II. p. 423; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. III. p. 45; Hermans, *Consp. Rei Litt. Prov. Brab. Sept.*

LIESTE (Cornelis), zoon van Nicolaas Lieste en Johanna Helena Weeveringh, werd den 26sten Oct. 1817 te Haarlem geboren. Reeds in prille jeugd had hij buitengewone neiging voor de teekenkunst, en ontving op Stads-Teekenschool het onderwijs van J. Reeckers in het handteekenen, en vervolgens van den schilder N. J. Roosenboom. Langer dan twee jaren bragt hij echter niet door op diens atelier. Zijn onafhankelijke geest had behoefte, om zich in de vrije natuur te bewegen. Haarlem's omstreken stelden hem in de gelegenheid aan die behoefte te voldoen. De eerste laauwer die hij plukte, was de groote zilveren medaille, die hem in 1839 te 's Hertogenbosch door de *Koninglijke School voor Nuttige en Beeldende Kunsten* werd toegekend, voor eene schilderij, voorstellende een *Landschap bij Winter*. Tusschen 1840—1848 deed hij eene kunstreis door Duitschland en België, bestudeerde vooral de heerlijke natuurtafereelen aan de Dussel en de Aar, en bragt van daar eene rijke voorraad van schetsen mede.

Na zijne terugkomst vervaardigde hij een vergezigt, dat den lof van alle kunstenaren wegdroeg, en hem de gouden medaille van het Genootschap *Felix Meritis* te Amsterdam, deed verwerven. Sedert werd zijn naam meer en meer be-

kend, en hij allengskens onder de uitstekendste landschapschilders genoemd. In 1853 bezocht Lieste de Rijnstreken en Zwitserland en beklom den Rigi, waaraan enkele fraaije schilderijen hunnen oorsprong te danken hebben; maar in den regel vond hij de Zwitsersche tafereelen te kolossaal en te breed, en keerde spoedig tot zijne Geldersche landschappen terug.

Later treffen wij hem een tijd lang te Oosterbeek aan, en weinige maanden voor zijn overlijden doorwandelde hij met zijn schetsboek de Twentsche streken. Hij ontwikkelde zich in hooge mate in zijne geliefkoosd vak van Geldersche landschappen, waarvan hij op de Tentoonstellingen sprekende bewijzen heeft geleverd, o. a. op die van 's Gravenhage 1857 een *Geldersch Landschap*, *heide bij Wolfhesen*; een *idem idem bij ondergaande zon*, waarvan door deskundigen gezegd werden, »dat de heer C. Lieste te Haarlem, zich in zijne Geldersche landschappen een schilder van groot talent heeft betoond." Korten tijd nadat hij in 1861 twee stukken op de Haagsche Tentoonstelling had gebragt, werd hij den 25sten Julij 1861 door den dood weggerukt, bij zijne vrouw Johanna Cornelia Burman, met welke hij den 25sten Julij 1859 in het huwelijk was getreden, twee kinderen nalatende, waarvan een na zijn dood geboren. Zijn portret komt voor in Brederode's *Album der Schoone Kunsten*.

Lieste werd in 1846 benoemd tot lid van de *Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam*, in 1850 tot lid van verdiensten van het *Kunstl. Gen. tot aanmoed. en bevord. van Teeken- en Schilderk.*, onder den naam van *Pictura* te Groningen. In het jaar 1857 behaalde hij de zilveren medaille, voor zijne schilderijen op de Tentoonstelling te 's Hage, en in 1860 de gouden rijksmedaille te Amsterdam.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 178; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild* en vooral *Corn. Lieste, Kunst-Sch., ingel. in de Reth Kamer De Wijngaardranken te Haarlem* 1862, *door Mr. H. Gerlings*, in handschr.

LIESENS (J.), was van Gouda, en werd om zijne godsdienstige gevoelens, die men dweepziek achtte, aldaar gevangen gezet. Hij schreef:

Gods eeuwig raadbesluit in Eden geopenb. voor den autheur, in 1691.

Over het Vierde Gebod, in 12o.

Zie Maurik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schr.*; *Cat. van Portr.* door Fred. Muller.

LIESVELDT (Mr. Dirk), kanselier van Brabant; in 1577 zonden hem de Algemeene Staten mede naar Geertruidenberg, om den prins te verzoeken naar Brabant te komen. In 1595 zond hem de hertog van Aarschot naar Middelburg, om een nieuwen vredehandel met Spanje te openen. Liesveldt betuigde dat zij alleenlijk den last der Nederlandsche Staten kwamen uitvoeren, zonder dat de Spanjaarden gemengd waren in 't geen zij zouden handelen. Doch Maurits, die beter onderrigt was, tastte hem, zoo men wil, in den boezem, en trok er de vrijgelei-brieven uit, welke hem door Fuentes waren medegegeven, en die bewezen hoe men heulde met den Spanjaard.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XI. bl. 284, 285, B. XXVII. bl. 28. Grotii, *Hist* Lib. IV. p. 210, 211, 212, 213; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 168, D. VIII. bl. 411, 413.

LIESVELDT (Jacob), boekdrukker te Antwerpen. Zijne bijbel-uitgave in fol., Antw., onder den naam van Liesveldschen Bijbel bekend, is zeer vermaard. In Genesis tot het Hooglied en het N. T. was de overzetting van Luther gevolgd: bij het andere gedeelte, destijds door den hervormer nog niet vertaald, de oude overzetting der *Vulgata* uit den Keulschen Bijbel gebruikt. De herdrukken zijn gedurig verbeterd, naar de Luthersche en andere vertalingen. In den 3den Oct. ten jare 1534 uitgekomen, is de verdachte plaats 1 Joh. V: 7, voor het eerst ingevoegd, en hetgeen te meer bevreemdt, omdat zij in geene Hoogduitsche Luthersche bijbel-uitgave, bij Luther's leven gedrukt, gevonden wordt. In de Frankforter uitgave van 1574 bij Feierabent, schijnt zij het eerst te zijn opgenomen.

De Liesveldsche Bijbel heeft bijna eene geheele eeuw de hoogste achting genoten. Wegens den 6den druk, is de uitgever in 1545 te Antwerpen onthoofd. De aanleiding tot zijne beschuldiging en veroordeeling, was het nadrukken van een bijbel, met eene aanteekening »*dat de zaligheid alleen door Jezus Christus komt.*"

Zijne uitgave en de verbeterde druk van Willem Vorsterman, mede te Antwerpen, zijn door alle Protestanten, zoowel Lutherschen en Hervormden als Mennonieten, gebruikt. In de plakaten van Karel V in 1546 en Philips in 1569, zijn beide verboden.

Zie le Long, *Boekz. der Bijb.* bl. 568; A. v. Uytenhooven, *Gesch der Herv. Kerk*; Mr. Jacob van Wesembeek, *Beschr. van de Gesch. van de Relig.* bl. 22; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 151; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 111; Domela Nieuwenhuis en Schults Jacobi, *Bijdr. tot de Gesch van de Luth. Kerk*, St II. bl. 55, 56; Kist en Royaards, *Neêrl. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. IV. bl. 293, 326. *Cat.* J. H. Hoeufft, bl. 2.

LIESVELT (Mr. C. van). Van hem bezitten wij:

Dissertatio de canonicatibus Ultrajectinis, Traj. ad Rhen. 1760. 4o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett. Bijv.* 1848—1851. bl. 77. Bodel Nijenhuis, *Bibl. der Plaatsbeschr.* bl. 208.

LIESVELT (Hubert van), leefde in het midden der veertiende eeuw, en werd in 1348 in de oorlog tusschen de Hollanders en Stichtschen gevangen genomen.

Zie Matthaeus *ad Avign. de Rebus Ultraj.* p. 197; Joann. à Leydis, Lib. XXIX. IX. XII. p. 271, 272; Wagenaar, *Vad. Hist* D. III. bl. 274.

LIESVELT (Janneke van). Haar afbeeldsel vindt men bij Muller, *Cat. van Portr.* Het stelt haar in 1602, in 47jarigen leeftijd voor.

LIESVELT (Pieter), schreef:

Neêrlands Oordeel ofte Levendig Oordeel van de slaande Hand Gods, over de bedroefde Sterfte onder het Rund-vee, voorgesteld in een Samenspraak ofte liever eene klagt, uytgesprooken van de Inwoonders des Vaderlants aan God de Heer, met de Goddelyke Antwoorden daaropvolgende, in rijm gebragt in 4o.

Zie *Tweede Aanh. op* Abcoude.

LIESVELT (Jhr. Theodorick van), zette *De eerste weke der Scheppinge der Werelt, in francoise dicht gestelt door Willem de Saluste, Heere van Barlas*, in Nederlandsche rijm over, Brussel, 1609. 4o.

Zie Willems, *Verh. van de Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 251; *Cat.* Willems, T. II. p. 77; *Cat.* Nieuwenhuis, bl. 106.

LIET (M.), een onbekend schilder, die echter, volgens den dichter van een lang vers *op eenen slapenden Lierman in eene kroeg*, door hem geschilderd, zeer verdienstelijk moet zijn geweest. Men vindt dit vers in het *Verheerlijkt en Vernedert Portugal*, en in de daarachter gevoegde gedichten van Frans de Haes.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 178.

LIETS (Abraham), een portretschilder, die omstreeks de helft der zeventiende eeuw te Hoorn bloeide. Hij schilderde o. a. de afbeelding van *Pieter Florisz.*, *Vice-admiraal van Holland*, gesneden door P. Holsteyn, in atlas-formaat, waaronder een vers van Jan Vos.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl 983.

LIETBERT, Franciscaner monnik, sedert 1472 suffragaan van den bisschop van Luik. Volgens getuigenissen der geschiedschrijvers, verschenen er velerlei wonderteekenen bij den aanvang der zestiende eeuw, als kometen, walvisschen en bloedkleurige kruisen. Heda, in zijne historie der Utrechtsche bisschoppen, roert die dingen maar even aan, doch Mezeray, in de geschiedenis van Lodewijk XII, weet er meer van te vertellen, en zegt onder anderen, dat de kruisen vooral op het linnengoed vielen, en met geen zeep waren uit te wasschen. Frankrijk, Duitschland en de Nederlanden namen dat waar, en twee Nederlandsche godgeleerden schreven daarover ieder een boek, de een met Liesbert, wiens werk is getiteld: *Collectio de crucibus, quae hoc tempore apparuerunt*, Antv. 1501.

Zie *Chron. van het Hist. Gen.* D. IV. bl. 43, 44.

LIEVEN HEERE (JAN), van Zierikzee, kapitein, die zijn manmoedige poging, om het belegerde Zierikzee te ontzetten of van voorraad te voorzien, met den dood bekocht. Onze dichter Tollens heeft zijn heldendaad bezongen. In de *Historie van alle 't geene daaglijks is geschied en gepasseerd, staande in 't beleg der Stede Zierikzee, begonnen den* 28 *September Ao.* 1575 *tot den* 2 *Julij Ao.* 1576, leest men:

Den 17 's nagts isser in de stad komen swemmen uit de vlote van 't Scheld, eenen genaamd Capiteyn Jan Lieven Heere, met eenen genaamd Schagt, voorby de paalen en de getuwede schepen aan de galge, en alzoo na stad met brieven op hunne rugge gebonden, in leer genaayd, met pek, teer en wasch gesmeerd en gewreven."

»Den 21 heeft men zeyl vuyt den tooren gesteken, opdat de vlote zoude weten, dat Jan Lieven Heere met Schagt weder vuyt zoude komen swemmen, want zy luyden malkanderen de seynen alzoo gegeven hadde, eer zy in de stad quaamen, zoo zyn zy beyde te 's avonds vuyt de stad gegaan, en meynden deur te swemmen, elk met twee duyven aan haar hals, maar den vyand werd hun gewaar, en kregen Schagt gevangen, en Jan verdronk hem zelven, de duyven quamen 's anderdaags in de stad gevloogen zonder eenig bescheyd."

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. VIII, IX; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. J. van der Velde, *Tweeh. Jubelf. ter Ged. der Verl. van Zier.* bl. 99, 103; Tollens, *Nieuwe Ged.* D. I. bl. 181.

LIEVENS (GERARD) of Livius, nopens wien men verhaalt, dat hij vroeger als muzijkant zijn brood bedelde, was in den aanvang der zeventiende eeuw predikant te Nijmegen. Hij verwierf zich eenigen naam door het schrijven tegen een, op last van bisschop Marius, in de Catharina-kerk te 's Bosch gesticht werk, onder den titel: *Bericht van de behoorlycke en onbehoorlycke eere der geluck-saliger Maghet Maria, weerde moeder ons Heeren Jesu Christi*, Nijm. 1613. 12o.

Hier tegen schreef een R. C.

Cort onderwys Christiani Philomarii voor Gerardo Livio, Woordendienaer tot Nieumeghen, streckende tot beschermenisse van seeckere beelden, ghestelt in een glaese veynster der Parochie Kercke van S. Catharina binnen de stadt van 's Hertogenbosch, van weghen myn eerwaerdichste Heere Gisbertus Masius, Bisschop derselver Stadt, de welcken onder den naem Gerardi Livii, onverstandelyck ghelastert worden in een boecxken ghenaemt: Bericht van de behoorlycke, enz., 's Bosch, 1613. 12o.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 364; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.

LIEVENS (JAN) of Johannes Livineïus, zoon van Livin N. en Clara van der Beke, werd omstreeks 1546 te Dendermonde geboren. Hij noemde zich echter gewoonlijk *Gandensis*, wijl hij van een Gentsch geslacht was, en in deze stad zijn eerste opvoeding heeft genoten. Toen hij er den geschikten leeftijd toe bereikt had, zond hem zijn moederlijke oom Levinus van de Beke of Laevinus Torrentius naar Keulen, om zich in de letteren te oefenen. Vervolgens studeerde hij te Leuven in de godgeleerdheid, en verkreeg door zijn oom te Luik, waar deze aartsdeken was, eene prebende. Lievens hield zich gedurende zijn verblijf te Leuven, waar hij zich nog in 1575 bevond, bezig met het beoefenen der oude letterkunde en vooral met de lezing der geschiedschrijvers, van welke hij nieuwe uitgaven gereed maakte, ook sloot hij vriendschap met twee geestverwante geleerden, vooral met Willem Canterus en den Jesuit Andreas Schot. Hij hield zich met den eerstgemelde bezig met het nazien en vergelijken van eenige handschriften van de overzetting der Zeventigen, en hunne opmerkingen waren zeer nuttig voor het Grieksche deel van den Polyglot van Plantinus. Hij reisde vervolgens naar Rome, waarschijnlijk in gezelschap van zijn oom, die dikwerf voor kerkelijke zaken derwaarts moest gaan. Hier maakte hij kennis met de geleerdste mannen, die zich aldaar bevonden en hield hij zich bezig met het uittrekken, nazien en collationeeren van Grieksche handschriften, zoo in de Vaticaansche bibliotheek als elders. Hij hielp de geleerde kardinalen Willem Sirlet en Antonius Carafa aan hunnen arbeid over de Septuaginta, die in 1587 verscheen. Toen Torrentius bisschop van Antwerpen was geworden, riep hij zijn neef derwaarts en benoemde hem tot zanger en kanonnik zijner cathedrale. Lievens zette er zijne studien voort, tot dat eene beroerte hem den 18den Januarij 1599 in den ouderdom van 51 jaren wegnam. Hij liet eene belangrijke bibliotheek na, die voor een kleine som door de Jesuiten gekocht werd.

Men heeft van hem:

D. Gregorii, Nysseni Artistitis liber de virginitate, nunc primum editus Graecè et Latinè, ex interpretatione et cum notis Joannes Livineii, Antw. 1574, 4o. Lievens had voor deze uitgaaf gebruik gemaakt van een handschrift uit het vatikaan en een ander hem door Arnold Birckmann, boekdrukker te Keulen, geleend. Zijne noten en een deel zijner overzetting zijn opgenomen in de uitgaaf der *Opera Gregorii Nysseni* door P. Fronton du Duc, te Parijs bij Nivelle, 1615—1618 en Ibid. *Aegid. Morellus* 1638, fol. T. III in fine p. 51—59.

D. Joannes Chrysostomi liber de virginitate nunc primum editus Graecè et Latinè, ex interpretatione et cum notis Joannis Livineii, Antv. 1575, 4o., ook in den Chrysostomus van P. Fronton du Duc, Paris. Sebast. Cramoysy en Ant. Stephanus, 1621, fol. T. IV. p. 30—37, 311—402.

Panegyrici veteres, ad antiquam quà editionem, quà scripturam, infinitis locis emendati, aucti. Johannes Levineius Belga, Gandensis, recensebat, ac notis illustrabat, Antverp. 1599. 8o.

B. Theodori Studitae, Abbatis et Confessoris, Sermones catechetici CXXXIV, *in anni totius festa, ejusdemque Testamentum, de Graecis Latini facti, ac notis illustrati, a Joanne Levineio Belga, canonico Antverp., nunc primum editi. Accesserunt Homiliae S. Eucherii, falso hactenus Eusebio Emisseno attributae*, Antv. 1602. 12o.

Andronici Imp. C Polit. Disput. cum Judaeis, gedrukt met de overzetting van Levineïus, in het supplement der *Lectiones antiquae*, uitgegeven door Petrus Savart, Ingolstad typis *Ederianis*, 1616. 4o. p. 263—405.

Zijn dood belette hem in de uitgaaf van de *Epistolae Joh. Chrysostomi*, de *Tragoediae Euripidis*, de *Dipnosophistae* van *Athenaeus* en andere Grieksche werken.

Zie Jac. Aug. Thuanus, *Hist.* lib. 122 in fine; Miraei, *Elog. Belg.* p. 162, 163; Dav. Lindani, *Teneram.* lib. III. c. 8, p. 110, 111, edit. 1708. fol. Sweertius, *Ath. Belg.* p. 444, 445; *Mon. Sepulc.* p. 64, 65; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 527; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 983 *Biogr. Univ.* c. v. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 350.

LIEVENS (JAN) of Livens, werd den 24sten Oct. 1607 te Leiden geboren. Reeds op zijn achtste jaar zond hem zijn vader, die een levendige drift bij hem voor de schilderkunst bespeurde, ter leering bij Joris Verschoten. Twee jaren later werd hij kweekeling van Pieter Lastman te Amsterdam. Na ook twee jaren het onderwijs van dezen meester te hebben genoten, bepaalde hij zich bij het navolgen der natuur en van goede modellen. Den *Democriet* en *Heracliet* van Cornelis van Haarlem, copiëerde hij zoo natuurlijk, dat zijne copy niet te onderscheiden was van het oorspronkelijke. Spoedig legde hij zich op het schilderen van portretten toe, en dat van zijne moeder was een waar meesterstuk van kunstige uitvoering. Zijn *Student in huiskleeding bij een brandend turfvuur in een boek zittende te lezen*, eene ordonnantie van hem zelven, was levensgroot en zoo schoon en natuurlijk door hem geschilderd, dat de prins van Oranje het van hem deed koopen en aan den ambassadeur van Engeland aanbood, die het wederom zijnen koning afstond. Hierop begaf hij zich, 24 jaren oud, naar Londen, waar hij op eene aanmoedigende wijze werd ontvangen. Hij schilderde aldaar onder anderen, de portretten van den koning, der koningin, van den prins van Wallis en van vele voorname lords. Drie jaren daarna begaf hij zich naar Antwerpen, waar hij verscheidene kunstwerken voor kloosters, kerken en bijzondere kabinetten vervaardigde, o. a. in 1640 twee kapitale stukken voor den prins van Oranje en burgemeesteren van Leiden. Burgemeesteren schonken hem voor het hunne, *Scipio Africanus, zich zelven beheerschende* voorstellende, behalve de koopsom *f* 1500, voor transport-kosten *f* 150 en een gouden medaille, ter waarde van *f* 100.

Omstreeks denzelfden tijd schilderde hij voor burgemeesterskamer, op het voormalig stadhuis te Amsterdam, (thans de groote zaal van het Paleis) *Fabius Maximus, als afgezant te Rome tot den Burgemeester Suesso, zijn zoon, gezonden*, als ook de zinnebeelden der *Geregtigheid* en *Voorzigtigheid*.

Tot de portretten van aanzienlijke mannen door Lievens geschilderd, behooren die van den *Admiraal de Ruiter*,

Cornelis Tromp, Joost van den Vondel. Een der schoonste portretten van zijn penseel is waarschijnlijk dat van *Nicolao L'anier, in aula Serenissimi Caroli Magnae Brittanniae Regis Musices Artis Director admodum insignis Pictor*, etc., door L. Vorsterman voortreffelijk gegraveerd in fol., M. van Enden exc. Volgens Kramm was het uitmuntendste kabinetstuk, dat van hem bekend is, te Saltzthalen (1776) voorstellende het oogenblik, waarop *Abraham met zijn zoon Izaäk*, dien hij omarmt, vol dankbaarheid en vreugde, na de offerhande voor God nederknielde. Het coloriet en de uitdrukking maken de onvergelijkelijke schoonheid van dit kunststuk uit. Ook in het Museum te Berlijn, in de Galerij te Dresden, in de Pinacotheek te Munchen, te Weenen en te Londen zijn schilderijen van hem. Volgens Burtin is de hoogste prijs, die zijne stukken opbragten, 9000 francs. Zijne teekeningen brengen ook goede prijzen op. Op de verkooping van Verstolk van Soelen, Amst. 1847, goldt het portret van Johan Uytenbogaart, zwart krijt, *f* 320, dat van Jacques Matham *f* 300, dat van Jacob van Kampen *f* 42.

Lievens muntte ook uit als graveur, zoo met de etsnaald als het burin. Zijne prenten worden opgegeven door Gersaint, in het vervolg van den *Catalogus van Rembrants prenten*, en door P. Yver in *Supplement* op dien catalogus. Adam Bartsch beschreef alle zijne portretten, die uit 66 bestaan. Le Blanc noemt er slechts 13, Nayler vermeldt er 39. Ook beoefende hij de houtsneê-kunst. Zijne houtsneden zijn hoogst zeldzaam, Kramm noemt er eenige op. Hij huwde te Antwerpen eene dochter van den vermaarden beeldhouwer Michiel Colijns. In 1661 hield hij zich te 's Hage op, en was aldaar lid van de Kamer van Pictura. Hij stierf in 1663 te Antwerpen. Zijn portret is door Antony van Dijk geschilderd, en door Vorsterman in het koper gebragt.

Zie Houbraken, Jacob Campo Weijerman, v. Eynden en v. d. Willigen, Kok, Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D VII. bl. 45, 53, 65. F. van Mieris, *Beschr. van Leijd.* bl 375; Immerzeel, *Lev en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II bl. 181; (met portret) Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch* D. IV. bl. 998, *Cat.* Verstolk van Soelen, Amst. 1847. no. 40. *Cat.* v. d. Graaf Despinoy, *Cat des Estamp. de Rembrandt, de F. Bol, de J. Lievens* etc. par Robert Dumesnil, Paris, 1835; *Cat.* van Mr. H. v. Cranenburg, Amst. 26 Oct. 1858.

LIEVENS (Jan André) of Livens, waarschijnlijk een zoon van den voorgaande, woonde te Leijden, zijne geboortestad, en hield zich aldaar met portretschilderen bezig. Van hem is bekend een fraai portret van den Leijdschen Theologiae prof. Abraham Heidanus, den vriend van Cartesius.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 999.

LIEVENS (Jan), waarschijnlijk de broeder van den voorgaande, in 1680 plaatsnijder te Parijs.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV., bl. 999.

LIEVENSZ (Willem), kapitein en watergeus, dezelfde waarschijnlijk, die van der Haer, Rivius en een Vlaming noemt. Hij was mogelijk dezelfde, die op een lijst van Middelburgsche bannelingen, in 1568 door Alva gebannen, voorkomt, en een stoelendraaijer van zijn ambacht was. Hoe het zij, wij ontmoeten hem onder de bevrijders des vaderlands bij den Briel, als een der eerste vrijbuiters, die te Enkhuizen kwamen, zoodra die stad Oranje had trouw gezworen. Reeds eenigen tijd hadden zij rondom die plaats gezworven, en kort te voren eene vlieboot van den admiraal Boshuizen genomen en verbrand. Hij was later kapitein onder Sonoy, en veroverde het slot Tautenburg in Overijssel. Hij bleef er echter niet in bezetting. Het slot werd tusschen Sonoy en den graaf van den Berg een twistappel, en eindelijk door den laatste bezet. In 1573 was Lievensz waarschijnlijk tegenwoordig bij de nederlaag, door de benden van Sonoy aan den Diemerdijk geleden. Bij die gelegenheid toch wordt de rustige koenheid van zijnen vendrig, Erasmus van Brederode, verhaald. Verder is van Lievensz niets opgeteekend.

Zie van Iperen, *Tweeh. Jubelf. van Vere*, bl. 113; Mareus, *Sent. van Alva*, bl. 99, 102; Bor, *Ned. Hist.* B. VI. f. 277; Pontanus, *Geld. Gesch.* f. 522; Meursii, *Res Belg.* L. III. p. 111. Haereus, L. III. f. 119; van Groningen, *Gesch. der Waterg.* bl. 258, 259.

LIEVER (   ), vervaardiger van een dichtbundeltje, getiteld: *Christelyk Vermaak*.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de Lijst van Ned. Dicht.* o. h. w. *Cat. van Boek.* verkocht door Bom te Amst. Mei 1845.

LIEVINUS. Zie LEVINUS.

LIGARIUS (Johannes), werd te Nesse in Oost-Friesland geboren, studeerde, op kosten der Emdensche kerk, te Wittenberg, waar hij inzonderheid Melanchton's leerling was. Hij werd vervolgens predikant te Uphuizen, daarna te Norden, waar hij, om zijne hevigheid van de bediening ontzet, maar niet lang daarna predikant te Wolthuizen werd. Op aandrang eeniger kooplieden, begaf hij zich in 1566 naar Antwerpen, en verkondigde aldaar het Evangelie. De hitte der vervolging dwong hem die stad te verlaten, waarna hij eenigen tijd veldprediker bij Willem I, vervolgens in zijne geboorteplaats beroepen, en later hofprediker van graaf Edzar van Oost-Friesland werd. In 1586 kwam hij in ons vaderland terug, en werd predikant te Woerden. Reeds in 1573, toen hij te Nesse, zijne geboorteplaats, het Woord predikte, had men hem te Woerden verlangd. De gemeente was destijds reeds zoo aangewassen, dat de Regering der stad, de beroeping van eenen derden predikant noodzakelijk achtte. Dit was toenmaals mislukt, thans had zij een beteren uitslag, en in het reeds genoemde jaar, werd hij tegelijk met Segerius Koningsbergen, tot haren leeraar bevestigd. Te Woerden bestond toen eene aanzienlijke Luthersche gemeente. 's Lands hooge Overheid wenschte, dat deze langzamerhand tot de gemeenschap der hervormde kerk zou worden overgebragt. Koningsbergen bevorderde dien wensch, doch Ligarius, de voormalige kweekeling van Wittenberg, was van eene tegenovergestelde rigting. Hierop ontstond er tweespalt tusschen de beide leeraars, en daar Ligarius van geen toetreding wilde weten, besloot men hem te verwijderen. Men verzamelde eene reeks van spreekwijzen en uitdrukkingen, die, zeide men, door hem waren gebezigd, en beschuldigde hem van tegen 's Lands Overheid gepredikt te hebben. Eerst hoorde men hem, (22 April 1591) op het Raadhuis te Woerden, en later werd hij, op last der Staten, voor het Hof van Holland gedagvaard. Het hem aangekondigd arrest werd wel, ten gevolge zijner verklaring, om ten allen tijde bereid te zijn voor het hof te verschijnen, opgeheven, maar hem tevens verboden om, gedurende het regtsgeding, te Woerden of elders in Holland, Zeeland en Friesland, eenige godsdienst uit te oefenen. Den 20sten Oct. 1591 ontving hij van de Woerdensche regering een loffelijk getuigschrift. Ligarius hield eene afscheids-rede in de Groote Kerk, doch gedurende de godsdienst-oefening, werden de deuren door zijne tegenstanders opengebroken, en hij, onder het spelen der klokken, buiten de stad geleid.

Nog in hetzelfde jaar werd hij te Emden beroepen, waar zijne verkleefdheid aan de Luthersche leerbegrippen, hem wederom in lijden bragt. In 1595 dreven de Emdenaars hem en de Lutherschen uit hunne stad. Hij begaf zich naar Norden, waar hij den 21sten Januarij 1596 overleed.

Ligarius was een streng Lutheraan, en toch nog niet van onverdraagzaamheid te beschuldigen. Hij was ook werkzaam met de pen en gaf in het licht:

Het Christendom, oft die puncten der godtsalicheyt, mitsgaders sommige Textuale Regulen ende Disputacien, in vrage ende antwoort gestellet, Woerden, 1588, voor volwassenen bestemd, waarop hij, tusschen 1588 en 1591, ten gebruike bij het onderwijs der jeugd liet volgen: *Het kleyne Corpus Doctrinae, om de jonckheyt en de eenvoudige gemeente in de Poincten des kleyne Cathechismi tot meerder verstand met vrage ende antwoorde te oeffenen.*

Dit kleine *Corpus Doctrinae* werd eenigen tijd later, in het achter de Psalmen en Gezangen gevoegde kerkboek, opgenomen, en verliet daar deszelfs plaats eerst in 1779, bij de uitgave van het toen nieuwe Amsterdamsche Gezangboek.

Ook voorzag hij *Dat Woerdesche Sangboeck, de CL Psalmen Davids, ende Geestelycke Liedekens, wtgelezen, mitsgaeders eenige nieuwe Loffsangen, die hier nog bygevoegt zyn*, met eene voorrede. Dit gezangboek, waarvan de laatste uitgaaf gedrukt werd te Utrecht *by Symon de Vries, Boeckvercooper, woonende onder de Lettersnyders*, Anno 1647, is bij de Woerdensche gemeente tot het jaar 1745, in gebruik gebleven.

Zie J. van Iperen, *Kerk. Hist. van het Psalmgez.* D. II. voorr. bl. XX—XXX; Meiners, *Kerk. Gesch. van Oost-Friesl.* D. II. bl. 19, 83 verv. 137 verv. 246 verv. 304 verv. 387 verv. Ypey en Dermont, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 332; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk in de Ned.* St. I en III; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w.

LIGARIUS (REIMERUS), geb, in 1605 te Norden in Oost-Friesland, bloedverwant, veelligt kleinzoon, van den voorgaanden, mede een streng Lutheraan, werd 1632 predikant te Norden, 1644 in de Luth. Gemeente van Amsterdam. Hij was een man van groote gaven. Zijn portret, met lofverzen van Ph. Coesius en J. van Duisberg, ziet in folio het licht. Hij overleed ter laatstgemelder plaats in 1680.

Zie *Lijst der Luth. Pred. van Amst.*; Muller, *Cat. van Portr.*

LIGNE (WOUTER DE), afstammeling van een beroemd adelijk geslacht, dat volgens sommigen een koning van Bohemen, anderen Thierry d'Enfer, uit Karel *de Groote* gesproten, Witikind, of een tak van het huis van Brandenburg tot stamvader had, was in den slag bij Woeringen in 1288. Hij komt in vele charters van dien tijd als getuigen voor. Onder zijne afstammelingen ontving Jan III de Ligne van Maximiliaan van Oostenrijk de orde van het gulden vlies. Zijn zoon Antonius werd door Hendrik VIII, dien hij immer gediend had, tot vorst van Montagne verheven. Hij werd wegens zijne stoutmoedigheid bijgenaamd *le grand diable de Ligne.*

Zie *Hist. Lossenses*, p. 215; Miraeus, *Diplom.* T. I. p. 320; Jan van Heelu, *Slag van Woeringen*, (uitg. Willems) bl. 136, over het geslacht *Recueil historique, généal. et chronol. du royaume des Pays-Bas par C de Franquen*, Brux. 1826. 4o.; *Nobil. des Pays-Bas*, p. 37, 43, 59, 64, 165, Supplem p. 30, 201—239; le Mayeur, *La Gloire Belgique*, T. I. p. 298—300.

LIGNE (FASTRÉ II) zoon van Jan I, heer van Ligne en Ollignies en der dochter van den heer van Zevenbergen in Holland. Hij was heer van Ligne, Ollignies, Florennes, Montreuil, Thumayde, Maulde-sur-l'Escaut, etc., maarschalk van Henegouwen. Hij was bij het tournooi te Mons in 1310, reisde naar het Heilig Land en stierf op zijn terugreis te Venetië in 1337.

Zie *Le Baron de Reiffenberg. Renseignemens sur le noms de familles et de lieux mentionnés dans le premier volume des monuments pour servir à l'Hist. des Provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, p. 121.

LIGNE (JOHAN DE). Zie ARENBERG.

LIGNE (GEORGE DE), graaf van Fauquemberghe, heer van Estumbruges en Montreuil, jongste zoon van Jaques de Ligne en van Maria van Wassenaar, erfgename van de uitgestrekte goederen van dat Hollandsche huis, onderteekende in 1577 de Unie van Brussel. Hij huwde Maria uit het edel huis van Renty, stierf in 1579 te Luik en liet geene kinderen na.

Zie *Nobil. des Pays-Bas, Suppl* III. p. 216; J. C. de Jonge, *Unie van Bruss.* bl. 69.

LIGNE (CLAUDE LAMORAL DE) prins de Ligne, Amblise en van het H. Rijk, grande van Spanje van de eerste klasse, markies van Roubais en Ville, graaf van Fauquemberghe, baron van Werchin, Beloeil, Anthoing, Cisoing, Villiers, Silly, Herzelles en Jumont, Souverain van Fagnolles, heer van Baudoue en Walincourt, pair, senechal en maarschalk van Henegouwen, generaal-majoor en kolonel van een regement infanterie in dienst van den keizer. Hij huwde Elizabeth Alexandrine Charlotte, prinses van Solms en liet na:

LIGNE (CHARLES-JOSEPH prins DE), den 23 Mei 1735 geboren, werd in het kasteel van Beloeil opgevoed en toonde reeds van zijn prille jeugd een buitengewone neiging voor de krijgsdienst. In 1752 werd hij vaandrig in een regiment infanterie, dat zijn vader toebehoorde, en in 1756 kapitein. Hij onderscheidde zich te Breslau, Leathen, Hochkirchen, in één woord, gedurende den geheelen zevenjarigen oorlog. Joseph II benoemde hem bij zijne komst tot den troon generaal-majoor, en vervolgens (1771) luitenant-generaal. De veldtogt van 1778 vermeerderde niet weinig zijnen roem. Gedurende de vrede bezocht hij Italië, Zwitserland en Frankrijk. In 1782 met eene zending naar Catharina II belast, had hij alle redenen tot tevredenheid over zijn ontvangst. Catharina benoemde hem tot veldmaarschalk, gaf hem een landgoed in de Krim en veroorloofde hem haar op hare reis naar dat landschap te volgen. In 1788 benoemde hem keizer Joseph II tot generaal der artillerie en was hij bij het beleg van Oczakow, onder den graaf Potemkin, en in 1789 bij het innemen van Belgrado door Laudon. Ondertusschen barstte de omwenteling in België uit. Hij kwam in verdenking er deel aan te nemen, te meer wijl zijn zoon er een der hoofden van was. Hij wist zich wel van dien blaam te zuiveren, doch deze omstandigheid en den dood van Joseph II, die kort daarop volgde, verwijderde hem van het bevelhebberschap. Twee jaren later (1792) verloor hij zijn zoon bij den bekenden inval der Pruissen in Champagne. Dat verlies trof hem zeer, en kon door zijne benoeming tot kapitein der trabans der garde en van veldmaarschalk niet hersteld worden. Hij stierf te Weenen den 13 December 1814, in den ouderdom van 79 jaren. De prins de Ligne was een uitstekend krijgsman en beoefende de geschiedenis, staatkunde, krijgskunst, staathuishoudkunde, wijsbegeerte, literatuur, vooral de Fransche, en schreef zelf vele belangrijke werken, die vooral door stijl en geest uitmunten. Ook vervaardigde hij eenige gedichten, die de omstandigheden, welke er aanleiding toe gaven alleen waarde geven. Hij was bevriend met Rousseau en Voltaire. Hij huwde Françoise-Xavière de Lichtenstein, dochter van Emmanuel, vorst van Lichtenstein en van Maria Antoinette van Dietrichstein-Weichselstadt.

Hij is op onderscheidene wijzen in plaat gebragt, door J. Adam en J. J. Pichler.

Hij schreef:

Lettre du Prince de Ligne à M. Rousseau, 1770, in de *Corresp. de Grimm*, 2de edit. T. VII. p. 28—29.

Lettres à Eugenie (d'Hannetaire, Mme. La Rive), sur les Spectacles, Brux. et Paris, Valade, 1774. 8o. Zie A. Barbier, *Dict. des anon. et pseud.* No. 9899 en *Lettres à Eulalie, sur les Spect. de Société, Oeuvres melées*, T. IV, et *Oeuvres choisies*, 1809. T. II. p. 344—360; Rec. de M. de Propiac, p. 65—67.

Réponse (en vers) *de M. le Prince de Ligne à une lettre de M. de Voltaire, dans laquelle il se traite de vieux hibou et M. le prince de Ligne d'aigle Autrichien*, 1777. *Corresp. de Grimm*, T. IV. p. 306—307. In de *Oeuvres de Voltaire*, edit. Defoër, T. III. p. 1016.

Céphalide ou les autres mariages Samnites, Opera Com. en 3 act. et en pros., mus. de MM. Witztumb et Cifolelli, Brux. 1777. 12o. Zie *Bibl. Dram. de* M. de Soleinne, T. II. p. 342. *Bulletin de Bibl. Belg.* T. I. p. 195, Grimm, *Corresp.* T. IX. p. 305—306

Fantaisies militaires par un offic. Autr., 1780. 8o. Zie *Mém. et mél. hist. et litt.* T. III. p. 179—332, en *Oeuvres Chois.* T. I. p. 129—188, herdr. 1783, achter de *Préjugés militaires.*

Préjugés milit. par un offic. Autr. — Fantais. milit. par un offic. Autr. Kralovelhota, 1780, 1783, 2 vol. 8o. avec vign. Zie *Mém. et mél. hist. et litt.* T. III. p. 9—178.

Coup d'Oeil sur Beloeil, de l'imprimerie du prince Charles de ...... 1781. 8o. Brux. chez Hayez, 1787. 8o. 2de édit.

*Recueil de poésies par le Chevalier de ** (Lisle).* A Brux. de l'impr. du P. Ch. de ...... 1781. 8o.

Poésies du chevalier de Lisle. De l'Impr. part. du Prince Charles de Ligne, 1782, petit vol. form. Cazin.

Opuscules en vers et en prose, Paris, Belin, 1782. 8o.

Mélanges de Litter. Philos. (Beloeil) 1783. 2 vol. 24o.

Impromptu (Quatrain) *de M. le prince de Ligne au prince héréditaire, aujourd'hui duc de Brunswick, qui lui montrait des vers que le roi de Prusse avait faits pour lui*, in *Corresp. de Grimm*, T. XII. p. 289.

Copie d'une Lettre de M. le prince de Ligne à M. le baron de Grimm. De Moscou, le 3 *Juillet* 1787. *Autre Lettre du même à ** même date*, in *Corresp. de Grimm*, T. XIII. p. 418—424.

Instruction secrète (de 1778) *dérobée à Frédéric II, roi de Prusse, contenant les ordres expédiés aux offic. de son armée, particulièrement à ceux de la cavalerie, pour se conduire dans la guerre. Traduit de l'Allemand par le prince de Ligne. A Beloeil et se trouve à Brux. chez M. Hayez*, 1788. 12o. Nouv. édit. impr. de Levrault, à Strasbourg, Paris et Strasb. 1823. 12o.

Mémoires sur le roi de Prusse Frédéric-le-Grand, Berl. (Sommerbrodt), 1789. 8o. Zie *Mém. et mél. hist. et litt.* T. I. p. 542.

Recueil de poésies légères, 3 vol. form. Cazin.

Mélanges milit. litt. et sentiment. A mon réfuge sur le Leopold-Berg, près de Vienne, et se vend à Dresde chez G. F. Walther, 1795—1811. 34 vol. 12o. Zie Quérard, *La France Litt.* T. V. p. 306.

Mon refuge ou satire sur les abus des jardins modernes, par le P. de L., Londr., de Boffe, 1801. 12o.

Valérie ou Lettres de Gustave de Linar à Ernest de G. (par Mme. De Krudener), *continuées par S. A. le Prince de Ligne*, Dresde, Walther, 1807. 8o.

Lettres et pensées, publiées par Mme. la baronne de Stael-Holstein, et précédées d'un préface de l'éditeur, Genève et Paris, Paschoud, 1809. 8o. In hetzelfde jaar verschenen er 4 uitgaven van, de vijfde verscheen te Londen bij Colburn, 2 vol. 12o. Bij de 3de en 5de editie zijn eenige toevoegselen.

Oeuvres Choisies du maréchal, Prince de Ligne, publiées par M. de Propiac, faisant suite aux lettres et pensées du même auteur, publiées par Mme. la baronne de Stael-Holstein, Paris, Chaumerot, 1809. 8o.

Oeuvres Choisies, Litt. Hist. et Milit., précédées de quelques détails biograph. sur le prince de Ligne et publiées par un de ses amis (Maltebrun), Paris, F. Buisson. et Genève, Paschoud, 1809. 2 vol. 8o.

Vie du prince Eugène de Savoie, écrite par lui-même, Weimar, 1809. 8o. — *Mémoires du Prince Eugène de Savoie*, 2de édit. van het vorige werk, Paris, Duprat-Duverger, 1810. 8o. portr. — *Vie du Prince Eugène de Savoie, généralissime des armées Autrichiennes*, 3e. *édit. rev. corrig. et augm. de notes et de la dernière partie de la vie de l'auteur jusqu'a sa mort*, Paris, Michaud, frères, 1810. portr. Zie *Mem. et mél. hist. et litt.* T. V. p. 1—230.

Nouveau recueil de lettres en réponse à celles qu'on lui a écrites, Weimar, Landes, 1812. 2 vol. 8o.

*Philosophie du Catholicisme par le pr. de L...... avec la réponse par Mme. la Comtesse M...... de B *** et une préface par Ph. Marhinecke*, Berlin, Reimer, 1816. 8o.

Oeuvres posthumes, Vienne et Dresde, 1817. 6 vol. petit, in 8o.

Mémoire sur le Comte de Bonneval, suivi des lettres de la Comtesse de Bonneval à son mari etc., nouv. édit. rev. corr. et augm. du procès du Comte de Bonneval, fait et instruit par lui-même, et de deux mémoires de ce Comte sur la tactique, (par Ant Al. Barbier), Paris, Salmon, Mme. Hérissant-Ledoux, 1817. 8o. Zie *Oeuvres Chois.* T. I. p. 258—408. *Recueil de M. de Propiac*, p. 113, 182. *Mém. et mel. hist. et litt.* T. V. p. 231—488.

Mémoires et mélanges hist. et litt., Paris, A. Dupont, 1827—29. 5 vol. 8o.

Zie *Biogr. Moderne*, 3e edit. T. III. Leipz. 1807. 8o. p. 192—195; *Mod Biogr.* von Karl Reicard, Leipz. 1811. 8o. T. IV. p. 97—99; *Biogr. Univ.* T. XXIV. p. 478—484; *Biogr. Etr.* Paris, 1819. p. 390—391; *Gal Hist. des Cont.* T. VI. p. 272—283; *Dict. Univ. Hist. Crit. et Bibl.* T. X. p. 132—133; *Supp. à la Cinq. édit. du Dict. Hist. des Grands Homm* par l'abbé Feller, T. XI. p. 60—65; *Biogr. Nouv. d. Cont.* T. XII. p. 24—29; *Biogr. du Royaume des Pays-bas, anc. et mod.* T. II. p. 77—82; *Dict. de la Conv. et de la Lect.* T. XXV. p. 217—218; *Encycl. des gens du monde*, T. XV. p. 539—544; *Revue de Paris*, (nouv. Série, année 1841) T. XI. p. 208—232; *Fêtes et Souv. du Congr. de Vienne, Tabl. des Sal.* etc 1814—1815, par le Comte de Garde; *Allgem. Deuts. Real. Encycl.* B. VI. p. 646—47; M. le Baron de Reiffenberg, *Le Feld-Maréchal Prince Charles-Joseph de Ligne*, in *Mém. de l'Acad. Royale de Brux.* T. XIX.

LIGNE (Julien de) of de Lingne, voor het midden der zeventiende eeuw te Kamerijk geboren, omhelsde den kerkelijken stand en werd groot-vicaris der Metropolitaansche Kerk dezer stad, onder den aartsbisschop Louis de Barlaimont. De oorlog dwong hem haar in 1581 te verlaten, en naar Douai te vlugten, waar hij zich aan de beoefening der gewijde letterkunde overgaf, waartoe Simon de Warlouse, abt van St. Adriaan van Grammont en van Eename, die zich toen te Doornik bevond, hem door zijne brieven aanmoedigde. Sedert 1583 tot zijn dood, is niets van hem bekend.

Hij schreef:

La Grand' Guide des Pecheurs (de Louis de Grénade), translaté en Francois par Paul du Mont, nouvellement corrigé et enrichy avec les Annotations des Autheurs, par M. Julien de Ligne, *Prestre*, Douai, 1594. 12o.

L'Oratoire des Religieux et l'Exercise des Vertueux, composé par Julien de Ligne..... pour et en faveur de toutes personnes de Religion et adonnez à la vertu, T. II. Douai, 1583. 12d. 1599. 12o.

Tabula Monastica Duaei, (omstreeks) 1584.

Tabula ad Praeparationem et dignum Missae celebrationem, Duaei.

Tabula de Sanctis qui contra pestem invocantur.

Chronologia brevis Sanctorum quorum in Canone Missae fit mentio.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 497. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 598; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-bas*, T. I. p. 9.

LIGNE (Charles, prince de), afstammeling van het oude vorstelijke geslacht van dien naam, in 1750 te Brussel geboren, was niet slechts een liefhebber der kunst en bezat eene uitgebreide verzameling van teekeningen en prentkunst, maar beoefende zelf de kunst. Onder leiding van den beroemden autheur van *le Peintre Graveur*, Bartsch, vervaardigde hij een stel van zes geëtste bladen, onder den titel van *Recueil de six paysages, premier essai d'un amateur*, kl. fol. oblong. Behalve deze heeft hij nog 14 stuks geëtst, waaronder *S. Marc* en *Buste de femme en charge;* een *Landschap, dedié à la Comtesse de Clary*, 1786. fol.

Ook graveerde hij in de manier van prentteekeningen:

De Maagd met het kind, naar Fr. Parmeggiano, dedié à Monseigneur le Nonce.

Eene studie van eene Heilige met eene lelie, naar Guerieno, 4o.

Een vrouwenhoofd, naar L Pasinelli 4o.

Een manshoofd, naar L. Caracci, 4o.

Een idem, naar Guido Reni, 4o.

Eene studie van twee figuren, naar Guercino, 4o.

Een vrouwenhoofd, naar L. da Vinci, dedié à ma femme, in 8o.

Twee antieke hoofden, naar H. Caracci, 4o.

Een dorpsgezigt, naar D. Teniers, dedié à ma femme, 4o.

Een Apostel, naar da Vinci, 4o.

Eene Madonna met het kind en een Heilige, naar Guercino, fol.

Een veldslag, naar D. Passignano, fol.

Een landschap met historische figuren, naar Guercino, in fol.

Een idem met badende figuren, naar denzelfden, fol.

Zijne prenten verschenen in den handel. Zijn portret, in medaillon, is door A. Bartsch get. en gegr. 1789.

Zie *Ann. de la Bibl. Royale. Prem. ann.;* Weigels, *Kunstlager-Catal.* No. 11837—11852; *Cat. de Borluut de Noortdonck*, Gand, 1858. T. III. p. 171; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 984.

LIGNEUS (Petrus) of Petrus van den Houte, letterkundige en regtsgeleerde in de zestiende eeuw, werd omstreeks 1520 te Grevelingen in Vlaanderen geboren. Na te Leuven gestudeerd te hebben, keerde hij naar de zijnen terug, doch de oorlog tusschen Engeland en Frankrijk, verwoestte zijn vaderland, en beroofde hem van zijne bezittingen. Hij keerde naar Leuven terug, werd er in 1546 licentiaat in de regten, bleef er nog verschillende jaren en gaf er bijzondere lessen over de regtsgeleerdheid. Vervolgens vestigde hij zich te Antwerpen, waar hij tot zijn dood de praktijk uitoefende.

Hij schreef:

Annotationes in Institutiones Juris Civilis, Antv. 1551.

Dido, Tragoedia ex libris Aeneidos Virgilii de sumpta: auctore Pet. Ligneo Gravelingano: adjectis ab eodem in quatuor priores libros Aeneidos nonnullis Annotatiunculis, Antv. 1559. 8o.

Zie Sweertius, *Ath. Bat.* p. 623. Sander, *de Scr. Flandr.* p. 134. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 746. G. Beyeri, *Auct. Jur. notit. Spec.* T. II. p. 103—106. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70; Paquot, *Mém.* T. I. p. 250.

LIGNO (Damianus a), een Antwerpenaar, van de orde van St. Dominicus, hoogleeraar in de godgeleerdheid, regent der studie te Douay, den 15den Oct. 1577 gestorven, heeft uitgegeven:

Jacobi de Vitriaco Sermones de Tempore, Antwerp. 1575. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 225.

LIGNO (Petrus à). Zie LIGNEUS (Petrus).

LIGNON (Pierre du), leerling van Jean de Labadie, die hem met Pierre Yvon en Menuret, naar de Nederlanden volgde. Te Middelburg predikte hij als theol. candid., doch hij werd door de Synode van Dordrecht van zijne kandidaats waardigheid afgezet. Hij volgde Labadie naar Duitschland, Denemarken en Friesland, en stichtte de gemeente zoo door zijne prediking als schriften.

Hij schreef o. a.

Veritas sui Vindex, seu solennis fidei declaratio Joh. de Labadie, Petri Yvon et Petri du Lignon, Pastorum etc. primum Lat. ed. Herv. 1672, *deinde auct. et emend. Alton. et alibi.* Dit is hetzelfde werk, dat te Hervord in 1671 verscheen in het Hoogd. onder den titel:

Declarations Schrift, oder eine nehere Erklaerung des Glaubens Joh. de Labadie u. s. w., de Nederduitsche overz. heeft tot titel: *Verklaringe van de Suyverheyt des geloofs en der leere Joh. de Labadie, Petri Yvon* enz. De *Déclaration Chrétiene* te Middelburg uitgegeven, was er eene vermeerderde uitgave van.

Catechisme ou Instruction Chrétienne de P. de Lignon, 3 tom. in het Ned. *Catechismus of Christelyke Onderwyzinge, voorstellende de voornaamste waarheden des geloofs* enz. door P. de Lignon, in syn leven herder enz., Amst. 1683, 3 deelen.

Zie Chaufepié, *Dict. Hist.* i. v. A. M. à Schuman; of M. a Schurman, *Eukl.* passim; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 60, *Aant.*; Ypey, *Kerk. Gesch der achttiende Eeuw*, D. X. en de bronnen aangehaald op Labadie (Jean).

LIGNON (A. du) schreef:

Histoire de l'idolatrie payenne, Amst. 1753. 8o.

Bibliothèque Judaique, ou recueil abregé des principaux événemens, qui concernent la nation des Juifs, Leide, 1769. 8o.

Zie *Cat.* v. Hulthem, No. 15299, 16811.

LIGNON (Abr. du) schreef:

Holland in rouw en Hollandt getroost, begrepen in twee leerredenen, de eene over de doodt van Zijne Doorluchtige Hoogheid uit Josua XXIV: 29: *de andere over de Aanstelling van Hare Koninglijke Hoogheid als Gouvernante van de Unie* enz. en uit *Rigteren IV*: 4, Amst. 1752.

Zie 3e *Aanh.* of *Verv. van Ned. Boek.* (96)

LIGTENBERG (Jan van), was burgemeester te Utrecht, en nam aldaar ten jare 1299 bisschop Willem van Mechelen gevangen, wien hij gedurende bijkans dat geheele jaar in hechtenis hield. Van dezen tijd dagteekent de twist tusschen de Ligtenbergers en Lokhorsten. De aanhang van Lambert den Fries, verdreef daarna de partij van Ligtenberg uit Utrecht, waardoor aan de Vlamingen de toegang tot de stad vrijgelaten werd, in welke zij de regering naar hunnen zin veranderden.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Biss. van de Heerl. en de Stad Utr.* bl. 92, 94.

LIGTHART (Diderik), werd in 1578 door de Roomschgezinde Staten naar Anjou gezonden, om met hem te onderhandelen.

Zie Thuanus, *Hist. sui temp.* lib. XXVI. p. 263; Wagenaar, *Vad Hist.* D. VII. bl. 259.

LIL (Jan van), een Rotterdammer, bloeide in het laatst der achttiende eeuw. Hij schreef gedichten in de *Lauwerbladen voor de Zonen der Vrijheid.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 363.

LILIENBERG (C.). Zie LELIËNBERG (C.).

LILIENBURG ( ) schreef:

Het heerlyk Sieraad, Dordr. 1729. 8o.

LILLE (Christiaan Everhard de), zoon van Willem de Lille, overste der ruiterij, in dienst van den prins van Oranje, werd in 1724 geboren, studeerde van 1740—1744 te Leijden, diende, gelijk zijn vader, vervolgens als vaandrig en tweede luitenant den lande, verkreeg den 14den Sept. 1752 de doctorale waardigheid te Leijden, na het houden eener *Disputatio de Excessu Motus Circulatorii*, vestigde zich te Zwolle, kwam te Harderwijk als hoogleeraar in aanmerking, doch werd in 1756, in plaats van Camper, te Franeker beroepen als hoogleeraar in de genees-, ontleed- en heelkunde, welk ambt hij aanvaardde met eene *Oratio de mirabili mutuo corporis animique commercio.* De Lille legde drie malen het rectoraat te Franeker neder met eene rede:

In 1762—63, *de tranquillitate animi, longaevitatis causa pracipua.*

In 1773—74, *de causis, quae Frisiae procerés moverunt, ut academicum Franequeraneum in ipsis conderent bellorum fluctibus.*

In 1777—78, *de morte, quomode viro sapienti sit optanda*; terwijl op denzelfden dag zijne huisvrouw te Zwolle overleed! In 1779 of 1780 werd hij ook tot hoogleeraar in de Botanie benoemd. Hij stierf 20 Julij 1795.

Hij schreef:

Physiologicae animadversiones secundum ordinem elementorum Physiologiae Corporis humani Alberti Lallen. Liber primus, Franeq. 1772.

Liber de palpitatione Cordis. Quem praecedit praecisa cordis historia physiologica cuique, pro coronide, addita sunt Monita quaedam generalia de Arteriarum Pulsus intermissione, Swollae, 1755. 8o., gunstig beoordeeld in de *Act. Erud. Lips.* an 1756, p. 405 et seqq. en in *Bibl. des Sciences.*

Zie Vriemoet, *Ath. Belg Fris.* p 879, 881; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 269; *Boekz. der Gel. Wer.* 1760. *a.* bl. 181; *Cat.* v. Hulthem, No. 7532.

LILLERS (Johannes de), licentiaat in de regten, te Kamerijk geboren, en aldaar advokaat en notarius Apostolicus, den 20sten Februarij 1606, door schepenen vonnis, veroordeeld en verbannen. Hij verzette zich tegen de oprigting der Bergen van Barmhartigheid (Montes pietatis) in België en hun stichter Wenceslaus Cobergher.

Hij schreef:

La Cassandre des Monts de piété Belgiques, 1626. 4o. z. n. v. w. of pl.

Alexipharmaea Exhortatio ad R. D. Davidem a Mauden, Ecclesiae Bredanae Decanum et B. Mariae de Capella, Bruxellis Pastorem, quâ Censura Sapientissimorum DD. Sorboniae Parisiensis, ac Almarum Universitatum Lovaniensis et Duacensis, respective S Theol et J. U Doctorum de Montibus perperam dictis Pietatis in Belgio, contra normam verorum Pietatis Montium noviter erectis, et libelli Magistri Joannis de Lillers, Advocati ob eandem opinionem praedictorum D. D. Doctorum, contra horum Montium impietatem e Belgio proscripti, à Doctrina Hypochondriaca dicti D. Davidis a Mauden, abusivè Montes praedictos defendentis, vindicantur, Auctore J. D. L. M. Sacrae Theol. Doctore, Paris. 1627.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 677; *Cat.* v. Hulthem, No. 24857.

LIMBORCH (Frans van), koopman en later beroemd advokaat te Amsterdam, gehuwd met Geertruid, dochter van Mr. Rem. van Limborch, die hem drie zonen schonk; Rem, Philippus en Simon. Hij hield briefwisseling met Joh. Uytenbogaert, Episcopius, Daniel de Breen, Alb. Huttenus, Polyander à Kerckhove, Hans de Rees, Dom. Sapma, B. Schotanus en andere geleerden.

Zie *Cat. d'une Collect. remarq. de manuss.*, etc. *vente* 1—3 *Dec.* 1862 *à la Haye*, p. 19, 61, 66, 72, 78, 80, 81.

LIMBORCH (Gilbert à) of Lemburgius, of Gilbertus Philaretus, ook Gelbert Fuchs, geboren te Limburg, studeerde in de geneeskunde en vestigde zich in 1530 of 1531 te Luik. Eenige jaren later werd hij geneesheer van prins George van Oostenrijk, bisschop van Luik, en diens opvolgers Robert van Bergen en Gerard van Groesbeeck. Hij sloeg het aanbod van Philibert van Savoye, die hem aan zijn hof begeerde en het hoogleeraarsambt te Leuven, na den dood van Jeremias Triverius (1554) af. Hij was ook kanunnik der collegiale kerk van St. Paulus te Luik en stierf aldaar 8 Februarij 1567. Zijn ligchaam rust in de kerk der nonnen van St. Franciscus. Zijn portret bestaat in 4o. met vierregelig vers van Justus Lipsius. Hij was een

man van buitengewone bekwaamheid in zijn vak en van grooten invloed.

Hij schreef:

Conciliatio Avicennae cum Hippocrate et Galeno, Lugd. 1541. 8o.

Polybius, de salubri ratione victûs, Latinè versus, et commentariis illustratus, Antv. 1543. 12o.

Gerocomice, hoc est, senes rite educandi modus et ratio, Colon. 1545. 12o.

De acidis fontibus Sylvae Ardennae, praesertim eo qui in Spa visitur, libellus, Antv. 1559. 4o. In het Fr.

Des Fontaines acides de la forest d'Ardenne, et principalement de celle qui se trouve à Spa, Anv. 1559 4o. fig.

Sweertius schrijft hem nog toe *Controversiae Medicae*.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 289; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p 288, 289; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70; Paquot, *Mém pour servir à l'Hist Liter. des Pays-Bas*, T. I p. 381; Merklini, *Lindenius renov.* p. 352, 353; *Cat.* van Hulthem, No.

LIMBORCH (ELIZABETH VAN), eene geleerde vrouw uit de tweede helft der zeventiende eeuw, die het Grieksch verstond, en met Antonides van der Goes bevriend was. Hij wijdde haar een gedicht, toen zij voor hem eenige verzen uit Luciaen vertaald en uitgeschreven had (1664.)

Zie Anton v. d. Goes, *Ged.* bl 359, (Amst. 1748) uitg. van Bilderdijk, D. II. bl. 24, v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II bl. 364.

LIMBORCH (Mr. FRANS VAN), zoon van Mr. Simon van Limborch, den 11den Junij 1679 te 's Hage geboren, mr. in de beide regten, na het verdedigen eener *Dissertatio de Jure Sepulturae et Sepulchrorum*, (L. B. 1702. 4o.), en advokaat fiskaal van de Rekenkamer der Domeinen, beroemd regtsgeleerde, geschied- en oudheidkenner, de vraagboek van zijne tijdgenooten, bevriend met Alkemade, van der Schelling, K. Westerbaan, C H Trotz, N. Arnoldi, J. de Back, J. van den Bergh, Adr. à Cattenburgh, D. de Dieu, Ch. Phil. van Dorp, Joan Drieberge, J. Duncan, C. A Duker, v. d. Dussen, Maria Duyst van Voorhant, W. van Erpecum. J. Gilles, S. L. Gockinga, C. v. d. Goes, D. Guldewagen, J. H. Halling, O. Z. van Haren, C. en M. de Hertoghe, C. Hop, Lamb. ten Kate, F Fagel, J. de Mauregnault, J. J. Mauricius, J. Pesters, J. Six, en andere beroemde mannen. Hij was de schoonbroeder van Mr. Jacob de Riemer, de beschrijver van 's Hage, en stierf in 1765. Volgens den een is hij, volgens den ander, de waterkundige M. Bolstra, de schrijver van de *Beschrijving van het Oude Bataafsche Zeestrant*, met kaarten, 's Hage, 8o. Hij liet eene belangrijke verzameling van handss. na.

Onder deze zijn van zijne eigene hand:

Aanteekeningen over Ned. Geschiedschrijvers.

Aanteekeningen op het Historiaal-Rym van broeder Nikolaas Kolyn van Egmont, fol.

Chron. Reg. op de Handvesten, Privilegiën, Fundatiën, Acta publica enz. 500—1652, fol.

Index Chronologicus Diplomatum ab A°. 900 ad Am. 1500, 1 vol. 4o.

Aanteekeningen betreffende Charters uit de XIIIe XVIe eeuw, vooral uit een boek met de rooden rug gemerkt en berustende ter Rekenkamer van de Domeinen en beginnende met 1445, fol.

Adversaria over de Graven van Holland en de Stadhouders, fol.

Collectanea betreffende de zeden en gewoonten in de middeleeuwen, 4o.

Historische aanteekeningen over Ned. Provintiën, steden enz., getrokken uit oude Schrijvers, 4o.

Adversaria historico-geographica, meerendeels betreffende steden, dorpen, heerlijkheden enz. in Nederland, fol.

Adversaria over de Ridderschap en de stemmende Stheden van Holland, 4o.

Aanteekeningen over Heerlijkheden en riddermatige Hofsteden in Holland, fol.

Lijst van Weeskeuren, 4o.

Aanteekeningen op Heerlijkheden en ambagten in Holland, Zeeland en W. Vriesland, uitgiften, memoriën, acten, missiven, minuten hierover. Memorie over de vischwateren behoorende aan de stad Leijden,

Keuren van Zeeland, fol.

Generalia over Holland. Aanteekeningen over de oude Holl. Regeringswijze en andere bijzonderheden, 4o.

Adversaria over Handvesten, Extracten uit oude Registers ter Domein-Leenkamer van Holland, over de ambten van Stadhouder en Registermeester der Leenen, enz.

Aant. op J. de Jonge, *Eenige notabele poincten. die men useert in Hollant*, 's Hage, 1642. 4o.

Onderzoek wat in vorige eeuwen geweest zij een open huis, fol.

Correctiën in de Groot-Placaet-boecken, ook remarques op vele plaatsen, fol.

Lijsten van Presidenten, Raden enz. in den Hove van Hollant. Namen der Adv. Fiscaals, en andere aanteekeningen, fol.

Namen der Stadhouders, Presidenten, Raden enz. enz. van den Hove van Hollant, sedert 1425—1702. *Benevens korte inhoud van de Sententie-boeken, der Registers van Dinghtaelen, Presentatie boeken en Catalogus Bibliothecae Curialis Holland.* 1715. 2 vol, fol.

Aanteek. op de Instructie van den Hove van Hollant enz., 's Hage, 1623. *Instructie v. d. H. Raadt*, Ib. 1628. Met de ampliatiën, 1674. 1 vol. 4o.

Aanteek. op de manier van procederen door den Hove van Holland, 1697. 4o.

Histor. Aanteek. op Collect. over de instelling van den H. Raad in 1582, *over zijne judicatuur, de vereen. met het Hof van Holland, Commissien bij den H. Raad verstrekt, naamlijsten der Leden*, fol.

Memoriën en andere stukken in zake der Wed. Win *contra J.* Pesters, 1735. fol.

Concept van een werk bij forme van Dictionnaire over de munte, 4o.

Ophelder. betreff. de oude Oortjes, weleer te Delft gemunt.

Memor. en aanmerk. over de verhand. van S. v. Leeuwen *over de Edelen en Welgeborenen in Hollandt*, 1735. fol.

Verhand. over de Baronnen en Bastaarden, 4o.

Advers. over Ridderorders, Riddergewoonten enz. 4o.

Onderzoek over de titels van keizer Karel *V.*

Advers. over Houtvesterijen, jagt en wildernissen in Holl. fol.

Memorie over het regt van houtvesterijen, Jagt enz., in Dordrecht, Amstelland, Cadzand enz.

Collect. over aanwasschen en rivieren, fol.

Advys voor de geestelijke en wereldl. tiendens in de Mijerije van 's Hertogenbosch.

Deductie over de regten der heerl. Holy in Vlaardinger-Ambacht, fol.

Naspeuringe over het Grietwaarderschap, een agterleen van den Heer van Wassenaar, *Burggr. van Leijden*, fol.

Catalogus Auctorum qui de feudis scripserunt, fol.

Hooge en Lage Scholen, eerampten en bedieningen zoo kerkelijke als burgerlijke in Nederland en andere landen, fol.

Over de regten met betrekking tot handel en zeevaart tusschen Nederland en Spanje, 1715. fol.

Concept-Tractaten van handel en navigatie tusschen Nederland, Rusland, Oostenrijk en Spanje, en daartoe behoorende stukken, 1715. fol

Advers. over Assurantie op Schepen, Avarijen, Bodemerijen en andere zaken betreffende zeeregt, fol.

Aanteek. op de Groot's *Inleydinge tot de Holl. regtsgeleerdheyd, door* Groenewegen, Delft, 1652. 4o.

Collect. tot de Inleydinge van H. de Groot.

Regtsgel. Memorien.

Descendenten van Prins Willem *I en zijne derde Gemalin* Charlotte de Bourbon, fol.

Memorie over het huwelijk van de Baronesse van Gent (verwant met Willem *I), met C. van* Belle de Jonge, *en andere stukken betreffende de schulden van* Elizabeth Maria, *Prinses van Gent*, 1706.

A. Schulting, *Theses controversae juxta Digest.* Fran. 1696—1708. fol.

Differenten met Pruissen over de nalatenschap van Willem *III.*

Aant. op de Genealogica Familiaria praecipueque personalia, fol.

Uitgebreide verzam. Memor. en Deductiën, Correspondentiën, Authentieke stukken enz., over het Geslacht van der Dussen *en de bewijzen vóór en tegen derz. adellijke titels en regten. Met vele aanteek., acten, afbeeld. en wapens enz.*

Aanteek. over Ned. Geslacht- en Wapenk. 4o.

Advers. over de Zegels, derz. gebruik, de Zegelbewaarders, 4o. fol.

Aanteek. op het Zegel der Staten van Holl in 1589 en 1651.

Collect. over de oude Zegels van den Haag, Met afbeeld.

Glossarium Etymologicum Latino-Gallico-Germanico-Belgicum item Barbaricum, 4o.

Nederduitsch Woordenboek, waarin de beteekenis van Nederduitsche woorden, kunstwoorden, verouderde woorden en in beteekenis veranderde woorden, met aanhaling der plaats waar deze voorkomen in Charters, Resolutiën, gedr. boeken enz. Met vele uitvoerige aanteekeningen, 2 d. 4o.

Adversaria over Nederduitsche Woorden en Spreekwijzen, 4o.

Over de beteekenis van het woord Ver in oude Charters, 4o.

Verh. over Olimpia Morata, over de Amst. Hecuba en andere Lett. Onderwerpen, 4o.

Adversaria over verschillende onderwerpen met citaten uit honderde schrijvers, 4o.

Extracten uit Rymer. Foedera en Collection of Statetracts, fol.

Zie *Cat. d'une Coll. Remarq. de Manuscr., d'Autogr.* etc. Vente 1 Dec. 1862 à la Haye; Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibliogr. d. Plaatsb.* 113; E A. Sandbrink, *Spec. Hist. Jurid. de Adv. qui in Belgio Sept. floruerunt Jur. et Doct.* p. 48, 53, 90; *Cat. der Bibl. der Rem. te Amst.* bl. 17, 22.

LIMBORCH (HENDRIK VAN), zoon van den advocaat Mr. Simon van Limborch, werd in 1680 te 's Hage geboren. Hij werd eerst door Brandon en Robert Duval, later door den ridder van der Werff, naar wiens stijl hij zich wende, onderwezen. Met lof wordt van hem vermeld: *Abrahams offerhande; Campasge door Alexander aan Apelles geschonken wordende; Schaking van Europa; Cleopatra een kostbaren parel latende smelten* en eene *Heilige familie,* goed van ordonnantie en teekening en uitvoerig gepenseeld. Ook schilderde hij vier zinnebeeldige stukken voor de Raadkamer van den Hoogen Raad van Holland en Zeeland. Hij vervaardigde ook fraaije teekeningen. Van hem is de volgende prent, *Herkules en Liche,* met den Latijnschen tekst uit *Ovid. Metam. IX,* 1706 in plano. In de *Gedichten* van A. Bogaert (Amst. 1723) komt een eerevers op hem voor, getiteld: *Verklaring van H. van Limborchs Teekening, ter gedachtenis van Jufvrou Joanna Koerten.* 1721 In de boekerij van het *Athenaeum illustra* te Amsterdam berust van hem eene briefwisseling met Lambert ten Kate, tusschen 1706 en 1725, gehouden over de proportie der menschelijke leden, de harmonie der verwmenging en andere onderwerpen; dezelfde met zijne *correspondentie met L. ten Kate en J. C. le Blon over teekenen, proportien, schilder en beeldhouwkunst, boetseren,* enz., 1707—25, 200 bl. fol., voorkomende bl. 48 der *Catal. d'une Collect. remarq. de mans., etc. vente* 1—3 *Dec.* 1862 *à la Haye.*

Hij stierf in 1758 of 1759. Zijne nagelatene kunst werd den 17 September 1759 op de *Kunstschilders Confrerie-kamer* te 's Hage vertoond. Zijn portret vindt men bij van Gool.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III bl. 178; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 984.

LIMBORCH (REMACLE), FUCHS (REMACLE) of LYMBURGIUS (REMACLUS) werd te Luik geboren, en aldaar door de Broeders van het gemeene leven onderwezen, ging vervolgens naar Duitschland om zich verder te oefenen. Hij legde zich vooral op de geneeskunst toe, sloot vriendschap met onderscheidene geleerde mannen, keerde in 1533 van zijne reis terug, en vestigde zich te Luik, waar zijn broeder Gilbert hem zijn kanunnikaat in het collegie van St. Paulus afstond. Hij stierf aldaar den 4 December 1587 in hoogen ouderdom en werd nevens zijn broeder begraven.

Hij schreef:

De plantis antehac ignotis, nunc studiosornm aliquot Neotericorum summâ diligentiâ inventis et in lucem datis, libellus. Una cum triplici momenclaturâ, quâ singulas herbas Herbarii, et vulgus Gallicum ac Germanicum efferre solent. Omnia recens nata et aedita, 12o. z. w. v. d. en pl. Paris. 1541. 4o.; Venet. 1542 8o. Anv. 1544 8o. ook met anderen titel, bij Paquot opgegeven.

Methodus curandi luem Veneream per ligni Guajaci decoctum, Paris. 1541. 8o.

Illustrium Medicorum, qui superiori saeculo floruerunt, ac scripserunt, vitae, ut diligenter ita et fideliter excerptae per Remaclum F. Lymburgensem. Annexus in calce quorumdam Neotericorum Medicorum catalogus, qui nostris temporibus scripserunt, authore Symphoriano Campegio, Paris. 1542. 12o.

Historia omnium aquarum, quae in communi sunt hodie Practicantium usu: item conditorum, et specierum aromaticarum, quorum usus frequentior est apud Pharmacopolas, Venet. 1442. 8o.

De herbarum notitiâ, naturâ atque viribus, deque iis, cum ratione, tum experientiâ investigandis, Dialogus. De simplicium Medicamentorum, quorum apud Pharmacopolas frequens usus est, electione, seu delectu, Tabella: omnia nunc primum nata et excusa; cum Medicinae herbariae studiosis, tum Pharmacopolis apprimè necessaria, Antv. 1544. 16o.

Pharmacorum omnium, quae in communi sunt Practicantium usu, Tabulae decem. Met de *Lilium Medicinae* van Bernard Gordon Paris. 1569. 16o. Lugd. Bat. 1574. 8o. Afzonderlijk Veneti 1598. fol.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 791, 792; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 80; Sweertii, *Athen Bat* p. 654; Mangeti, *Bibl Script Med.* T. I. P. II. p 353, 354; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas,* T. I. p. 381.

LIMBORCH (PHILIPPUS VAN), zoon van Frans van Limborch, advokaat te Amsterdam, en van Geertruida Bisschop, dochter van Rem Egbertszoon Bisschop, broeder van den hoogleeraar Simon Episcopius, werd den 19den Junij 1633 te Amsterdam geboren, genoot eene wetenschappelijke opvoeding en aan het athenaeum zijner geboorteplaats het onderwijs van Vossius, Barlaeus, Senguerdus en Curcellaeus (de Courcelles) opvolger van Episcopius. Gedachtig aan het oude *et alteram partem* begaf hij zich omstreeks 1652 naar Utrecht, waar hij de lessen van Voet, Hoornbeek, Essenius en de Bruin bijwoonde. In 1655 werd hij proponent en hem door zijne broederschap voor eenigen tijd de predikbeurt te Haarlem opgedragen. Zich nog te jong voor de hem aangebodene plaatsing te Alkmaar achtende, sloeg hij die af en zette zijne studien voort tot in 1657, toen hij het beroep te Gouda aannam. Na een tienjarig verblijf aldaar, vertrok hij in 1667 naar de gemeente van Amsterdam. Op aanbeveling van Pontanus, die daarvan afstand deed, werd hem het onderwijs in de godgeleerdheid opgedragen. Den 19den April 1668 werd hij door de Broederschap tot hoogleeraar verkozen en bleef tot zijn overlijden, den 30sten April 1712, met hoogen lof die betrekking vervullen. Zes dagen later werd zijn lijk in de westerkerk ter aarde besteld.

Groot is de lof hem door alle zijne levensbeschrijvers gegeven. Niet alleen had hij een edel karakter, maar hij was ook een der grootste geleerden van zijn tijd, die zich niet slechts omtrent zijn kerkgenootschap, maar omtrent de gansche geleerde wereld door zijn schriften verdienstelijk maakte. Hij was een verdienstelijk kerkelijk geschiedschrijver, een uitstekend godgeleerde, wiens dogmatische arbeid vooral op hoogen prijs werdt gesteld, een verstandig exegeet.

»Met hem," schrijft zijn lofredenaar, Prof. A. des Amorie van der Hoeven, »begint een nieuw tijdperk der geschiedenis onzer stichting, gewis het bloeijendste en luisterrijkste dat zij heeft aan te wijzen. Waardig kweekeling van Curcellaeus, had de jeugdige van Limborch zich naar Utrechts hoogeschool begeven, om onder den beroemden Voetius zijne letteroefeningen te voltooijen, en had alzoo reeds vroeg geleerd, dat men van hem een godgeleerde mogt verwachten, die, vrij van allen sectengeest, de waarheid boven alles beminde. Gedurende het lange tijdvak van vier en veertig jaren, waarin hij als hoogleeraar aan deze kweekschool werkzaam was, heeft hij aan die verwachting, naar het oordeel van alle bevoegde regters, op de uitstekendste wijze beantwoord. Tweemaal is hij gehuwd geweest, eerst met Elisabeth van Lingen (1660), later (1674) met Cornelia van der Kerk.

Nog als proponent bezorgde hij de uitgave van Episcopius leerredenen, over het 5de hoofdstuk van Mattheus. Ook bezorgde hij het tweede deel der *Opera Episcopii,* waarvan de hoogleeraar Curcellaeus het eerste deel bezorgd had. Onder de papieren van zijn oom Episcopius had hij een aantal hoogst belangrijke brieven en andere stukken, betreffende de zaken der remonstranten gevonden: met behulp van Christiaan Hartzoeker, Remonstrantsch leeraar te Rotterdam, besloot hij die te rangschikken en openbaar te maken. In 1660 verschenen dien ten gevolge *Praestantium ac eruditorum virorum Epistolae Ecclesiasticae et Theologicae, quorum longe major pars scripta est a Jac. Arminio, Joan. Uytenbogardo, Conr. Vorstio, Ger. Joh. Vossio, Hugo Grotio,*

Sim. Episcopio, *Casp. Barlaeo.* Amst. 8o., vermeerderd en verbeterd 1684, fol. *Edit.* 3a *nova augmento locupletata*, Amst. Franc Halma, 1704 fol.; een onwaardeerbaar werk voor de kerkelijke geschiedenis.

Voorts schreef hij:

Korte Wederl. van 't boeksken onlangs uitgegeven bij Jacobus Sceperus, genaamt Chrysopolerotus, waar in onder anderen gehandelt wert van de onderlinge verdraagzaamheit by forme van Samenspreekinge tusschen een Remonstrant en Contra-remonstrant, te samen gestelt door Philippus van Limborch, *Pred. in de Remonstrantsche Gemeente tot Gouda*, Amst. 1661. 8o.

Lijkpredik. over het zalig afsterven van den Eerw. en zeer Godvruchtigen D. Joannis Ouwens, *pred. in de Remonstrantsche Gemeente tot Gouda, ontslape* 19 *Juni* 1664, Gouda, 1664. 4o.

Theolog. Christ., ad praxin pietatis, ac promotionem Pacis Christ. unice directa, Amst. Henr. Wetstein, 1686. 4o. *Edit. altera ab Auctore recognita et aucta*, Ib. Id. 1695. fol. It. 3de edit. Ib. Sebast. Pezoldus, 1700. fol. It. Edit. 4. *Acced. Relatio histor. de origine et progressu controvers. in foederato Belg. de Praedestinat.*, *Tractatus posthumus*, Amst. Rod. et Gerh. Wetstenii, 1715. fol. Dit laatste is ook afzonderlijk verschenen, Amst. 1712. 12o., met eene lange voorrede, waarin de Remonstranten verdedigd worden tegen de *Strijders Sions* van Jacobus Fruytier, predikant te Rotterdam. Het is ook in het Hollandsch overgezet. Cattenburch heeft later (Amst. 1726) een *Specilegium Theol. Christ.* Ph. a Limborch. in het licht gezonden. Tegen het systeem heeft geschreven C. Franck, *Exercit. Anti-Limborchianae*, Kol. 1694. Deze dogmatische arbeid van van Limborch (ook te Amst. 1730 en te Bazel, 1735, in het licht verschenen) is zijn voortreffelijkste werk, levert het eenige volledige Remonstrantsche systema der zeventiende eeuw, en beantwoordt geheel aan zijnen titel, de praktyk der geloofswaarheden duidelijk aantoonende, de stellingen van anders denkenden met onpartijdige gematigdheid, en veelal met hunne eigene woorden opgevende, en vrij van de schoolsche wijze van behandeling, zijner eeuw eigen. Sociniaansche denkbeelden worden er niet in aangetroffen.

De veritate religionis Christianae, amica collatio cum erudito Judaeo. Subjungitur huic libro Tractatus, cui titulus: Urielis Acosta Exemplae vitae humanae; addita est brevis refutatio argumentorum, quibus Acosta omnem Religionem revelatam impugnat Gouda, Justus ab Hoeve, 1687, 4o. In 1723 verscheen dit werk, waarin de hoogleeraar het Christendom zegenpralende verdedigde, tegen den geleerden Israëliet Izaak Orobio, die den kerker der Spaansche Inquisitie ontsnapt, zich als geneesheer te Amsterdam had neêrgezet, — door de zorg van J. de Goede, die er ook eene tweede voorrede bijvoegde, te Amsterdam in het Hollandsch overgezet. Limborch mogt later nog het voorregt genieten van eene twee en twintig-jarige vrouw, die bijna was overgehaald om de joodsche godsdienst te omhelzen, daarvan terug te brengen.

Het Leven van S. Episcopius gestelt voor XVII zijner predikatiën, Amst. 1693. 4o., vermeerderd in het Latijn uitgegeven met den titel: *Hist. vitae S. Episc. scripta a P. à Limborch, e Belgico in Lat. versa et ab Authore in aliquot locis aucta*, Amst. 1701.

Hist. Inquisit. cui subjungitur liber sententiarum Inquisit. Tholosanae ab anno Christ. 1307 *ad annum* 1323, Amst. Henr. Witsten, 1692. in fol. Als eene verkorte uitgave kan men beschouwen *L'Hist. de l'Inquisit. et son origine*, Col. et Brux. 1693. 12o.

Over den door den hoogleeraar F. Burman tegen v. L. ingebragte beschuldiging van Socinianismus door van der Waayen aangevallen, verdedigde hij zich in de *Defensio contra J. van der Waayen iniquam criminationem, Amst. Johan. Groenewoudt*, 1699. 12o. Ook achter de derde uitgaaf van de *Theol. Christ.*

Welstervens Leer voor Zieken, of onderrigtinge om zieken naar de staat van hun voorgaand leven tot sterven te bereiden, Amst. 1700. 12o.

Commentarius in Acta Apostolorum et in Epistolas ad Romanos et ad Hebraeos, Roterod. 1711. fol.

Hij gaf ook S. Curcellaei, *Opera Theologica*, Amst. 1675 in het licht, en de Remonstrantsche Societeit heeft aan hem het *Formulier van den Doop der bejaarden* te danken.

De Bibliotheek der Remonstranten te Amsterdam bezit van hem in handschrift, behalve zijne met Clericus gewisselde brieven:

Reformatorum de poena Haereticorum Sententia ex variis auctoribus collecta et exemplis aliquot demonstrata.

Adversaria, 3 vol.

Virorum doctorum ad eum Epistolae.

Epistolae ex Anglia ad eum scriptae.

Twee brieven van hem aan J. Snecanus, 1664—1712.

Historia inquisitionis; cui subjungetur liber sententiarum Inquisitionis Tolosinae, Amst. 1692. *Cum notis M. SS. auctoris.*

J. Locke Epistolae ad Limborchium.

Kort verhaal van het eerste begin en opkomen van de nieuwe secte der Profeten of Rijnsburgers, door een oog-getuige (Passchier de Fijne), Waerstadt 1671. Hierachter H. SS. en Brieven van Camphuizen, Episcopius, Montanus, Cupus, Passchier en Limborch, alle door den laatstgenoemden gecopieerd. Op de boekverkooping bij M. Martin. Nijhoff, Dec. 1862 komt, behalve brieven van en aan Philippus van Limborch, b. v. van Jac. Joh. Batelier, Eng. van Engelen, S. Episcopius, P. de Groot, A. Poelenburg, Tuyll van Seroskerke, nog voor:

Kopien en brieven van Predikanten over tractementsverhooging; verschillende Gedichten enz. van Ph. v. L. en and. 1 vol. fol.

Zie J Clerici, *Orat. Funeb. in obit. Phil. v. Limborch, defuncti d. XXX Aprilas A°.* 1712. *habita die* 6 *Maji, quo sepultus est*, ook te vinden achter de 5e uitgaaf van Limborch's *Theol. Christ.*; Adr. A. Cattenburgh, *Bibl. Script. Remonstr.* p 182 seqq ; Saxe, *Onom. Litter.* T. V. p. 74; Muntanghe, *Compend. Theol. Christ.* passim; Clarisse, *Encyclop.* (Ind.); A des Amorie van der Hoeven, *Dissert. de Philippo a Limborch theologo;* de Clerc, *Bibliothèq. choisie*, T. XXIV. p. 350 suiv.; *Bibl. Univ. et Hist.*. T. II. Art. III. p. 21—25, T. IV. p. 11—15, T. VII. Art. IX. p. 289—330; Niceron, *Mémoires*, T. XI. p. 50—53; *Bibl. Univ.* i. v.; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p 533 suiv.; Stäudlin, *Geschichte der Theol Wissenschaften*, Th. I. S. 297—303, Th. II. S. 87—90, Ypey, *Geschied. d. System. Godgel.* D. III. bl. 313—319; *Kerkel. Gesch. d. XVIII eeuw*, D. IX. bl. 221 verv.; van der Hoeven, *Gedenks. v. h. Seminarium d. Remonstr.* bl 42, 114, volg.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; J. Tideman, *de Rem. Broeders*, bl 28, 29, 75, 229, 356, 367; Kist en Royaards, *Archief d. Kerkel. Geschied. inzond. in Nederl.*, D. III bl. 518, D IV. bl. 101, 105; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Fabricius, *Bibl. Antiq.* p. 505, 511; van Kampen, *Geschied. d. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 25, D. III bl. 130; Rabus, *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1693 *a.* bl. 13, 1698 *b.* bl. 133, 1700, bl 349; *Cat. d. Rem.* bl 17, 18; *Cat. der Mautsch van Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 220, 223; Arrenberg, *Naaml. van Boeken*; *Cat.* v. Alkemade en v. d. Schilling (1848) bl. 59; *Cat.* v. Voorst m. s., bl. 69; *Cat. d'une Collect. rem. de M. SS. vente* 1—3 *Dec. a la Haye*, p. 23, 74.

LIMBORCH (L. van) schreef:

Bedenkingen over de eigenlijken oorzaken van Romens ondergang, bepaaldelijk op den tegenwoordigen toesland van Nederland, Utrecht 1780.

Zie Arrenberg, *Naamr.*

LIMBORCH (Rem van), broeder van Philippus van Limborch, advocaat fiscaal en procureur generaal der domeinen van Holland, geboren 26 Augustus 1625, gestorven 31 Maart 1685. Er werden handschriften van hem verkocht op de verkooping bij den heer Nijhoff, Dec. 1862:

Aanteek. op de Groot's Inleyding op de Holl. regtsgeleerdheid.

Regtsgeleerde Memorien.

Advies en Verzameling van Brieven betreffende het leven en de gevoelens van Jac. Arminius, 1598—1609: fol.

Deductien in belangrijke civiele zaken, fol.

Brieven van D. Rz. Camphuysen, G. van Kinschot.

Zie *Cat. d'une Collection remarq.* etc. p. 17, 40, 41, 62.

LIMBORCH (Mr. Simon van) broeder van Philippus van Limborch, beroemd advocaat te 's Hage, in 1722 gestorven. Men heeft van hem:

Aanteekeningen op de Namen der Stedehouders, Presidenten, Raden enz. van den Hove van Holland, sedert 1425 *tot* 1702. *Benevens korte inhoud van de Sententieboeken der Registers van Dingthaelen, Presentatieboeken en Catalogus Bibliothecae Curialis Hollandiae et* 1715, 2 vol., handschrift van Mr. P. de Vos, Raadsheer aan het Hof van Holland.

Aanteek. op de Groot's Inleyding tot de Holl. Regtsgeleerdheid.

Regtsgeleerde Memorien, adviesen, enz.

Hij hield briefwisseling met Petr. Francius, Jac. Gronovius, C. T. van Halewijn, A. van der Heim, C.

B. graaf van Kniphuizen, N. Muys van Holy, D. Verburgh, B. de Volder, P. de Vos.

Zie *Cat. d'une Coll. remarq.* etc. p. 33, 40, 71, 67, 69, 85, 86.

LIMBOURG (Robert de), deelde in de *Natuurlijke Historie der Zuidelijke Provintiën* opmerkingen mede over het land van Luxemburg, Luik en Halle, en over de delfstoffen der Nederlanden.

Zie van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. III. bl. 195.

LIMBOURG (N.) architect en ingenieur, werd geboren in het dorp du Marché, gemeente Franchimont nabij Theux. Hij vergezelde keizer Karel V, in wiens dienst hij was, bij de belegering van Tunis, waarbij hij belast was om het plan van aanval te maken en verschillende andere werken, betrekking hebbende tot de belegering dier stad, daar te stellen. Hij stierf in 1535.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. II. bl. 178.

LIMBURG (Abraham van), te Amsterdam geboren, predikant te Heemstede (1747), waar hij overleed 10 Oct. 1760, oud 37 jaren, beoefende de poëzij, blijkens zijn eigen grafschrift, waarin hij zich zelve en zijne vrouw sprekende invoert.

Zie Paauw en Veeris, *Naaml. van Pred.*, bl. 127.

LIMBURG (Perina van), dichteres uit het midden der zeventiende eeuw, zond een *Dankoffer* aan W. van Heemskerk, toen deze haar een *Leeke-gunst pand op haar jarigdag, zijnde drie koningen avond*, toezond, voorkomende in *Bloemkrans van verscheiden Gedichten*, Amst. 1659.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 195.

LIMBURG (M.) een uitmuntend portretschilder in de zeventiende eeuw. Hij vervaardigde in 1663 o. a. dat van *Hendrik Dirksen Spiegel, Burgemeester van Amsterdam*, waarnaar de prent in fol., het meesterstuk van J. Munnickhuysen, in 1685 zoo kunstig is gesneden. Naar dit portret heeft Houbraken het zijne in 8o. gegraveerd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 985; Muller, *Cat. v. Portr.*, No. 4830 en 5073.

LIMBURG (Thomas van), een verdienstelijk dichter, tusschen 1740 en 1750 te 's Hage geboren en in het begin van 1815 overleden. Hij was een ijverig lid der Leidsche en Haagsche dichtgenootschappen. Bij het Leidsche behaalde hij in 1782 een buitengewone zilveren eerepenning voor zijn dichtstuk *De Vrije Zee*, en in het volgend jaar den gouden voor dat *De nuttigheid van den Handwerksman* ten onderwerp hebbende. Zijne gedichten, van een vaderlandsche en ernstigen inhoud, vindt men in de bundels dezer genootschappen, en in 1781 in 4 d. in 8o. uitgegeven met den titel: *Vad. Dichtoefen. en Mengel poëzy*. De Maatschappij van Ned. Letterk. bezit drie bundels van T. van Limburgs poëzy, bevattende de los uitgegevene en de in de werken van onderscheidene maatschappijen van dezen dichter, door hem zelve vervaardigd.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 208. *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 266, 267; *Cat.* J. Schouten, bl. 106; *Cat.* v. d. Aa, bl. 120.

LIMBURG BROUWER (van). Zie BROUWER.

LIMBURG STYRUM (van). Zie STYRUM.

LIMIERS (Henri Philippe), een der onvermoeidste schrijvers van zijn tijd, werd tegen het einde der zeventiende eeuw in Holland geboren uit ouders, die Frankrijk om het geloof hadden verlaten. Van zijn leven is weinig bekend. Hij overleed in 1725 te Utrecht, waar hij sedert eenigen tijd redacteur van de courant was, de slechtste, die toen in Holland verscheen, en die hem, volgens den abt Lenglet, van tijd tot tijd strenge berispingen van de zijde der hooge regering, op den hals haalde. Hij schreef:

L'Histoire du règne de Louis XIV, ou l'on trouve une recherche exacte des intrigues de cette cour, dans les principaux états de l'Europe, Amst. 1717. 7 vol. 12o., *nouv. édit., revue, corr. et augm.*, ibid, 1719. 12 vol. 12o., (Rouen) 1720. 2 vol. 4o.

Limiers beroemde zich dit werk in 7 maanden geschreven en voleindigd te hebben, 't geen ons niet verwondert, daar het slechts uittreksels van couranten bevat.

Annales de l'Histoire de la monarchie de France, depuis son établissement, avec les médailles depuis Pharamond, jusqu'à la majorité de Louis XV, Amst. 1724. in fol. fig.

Abrégé Chronologique de l'Histoire de France, pour les règnes de Louis XIII et de Louis XIV, Amst. 1720. 2 vol. 12o.; ibid, 1725. fol.; (Trevoux), 1727. 2 vol.; ibid, 1728. 3 vol. 12o. of een deel in 4o.

Het is een kort begrip der geschiedenis van Frankrijk door Mezeray, en het 3de deel bevat het leven van dien geschiedschrijver door Larroque.

Histoire de Charles XII, roi de Suède, Amst. 1721. 6 vol. 12o.

Histoire de l'Institut des Sciences et des Arts, établi à Bologne en 1712, Amst. 1723. 8o.

Eene vertaling der comoediën van Plautus, Amst. 1719. 10 vol. 12o. Hij was zoo verstandig de vertaling van den *Amphytrion*, den *Epidicus* en den *Rudens* van madame Dacier, en die der *Captivi* van Coste over te nemen. De vertaling der 16 overige stukken van den Latijnschen comicus is van Limiers. Zij is beter dan die van Gueudeville, maar toch zeer gebrekkig. Het tiende deel bevat fragmenten van Plautus.

Pierres antiques gravées, sur lesquelles les graveurs ont mis leurs noms, etc. Amst. 1725. kl. fol. pl.; eene vertaling van het Latijnsche werk van Philippus Stosch.

Notes et remarques pour l'intelligence du poëme de Télémaque, in de uitgaven te Amst. Hofhout, 1719, 1725. 12o., door anderen toegeschreven aan den hervormden predikant Jean Armand de Bourdieu.

Volgens Barbier had Limiers ook deel aan de *Magna Bibliotheca ecclesiastica*, van welke slechts één deel (de A) te Keulen, 1735 in fol. is verschenen.

Hij liet in handschr. na:

Histoire du temps, ou Mémoires de diverses Cours sur les matières les plus importantes de la politique, 6 vol. 4o.

Zie Marchand, *Dict. Crit.* Art. *Archelaus*, T. I. p. 59; M. de Bausset, *Hist. de Fénélon*, T. II. p. 183, 184; Saxii, *On. lit.* VI 283. VII. 374, *b*; *Dict. des Anon.* No. 12335; *Biogr. des hommes Vivans*, art. *Adry*; *Biogr. Univ.* T. XXIV. p. 501; *Bibl. d'un homme de goût*, T. I. p. 43, T. III. p. 204.

LIMMEN (J. van), een zeeschilder in de eerste helft dezer eeuw, vermeld door Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 985.

LIN (Jan of Hans van), leefde in de tweede helft der zeventiende eeuw, en muntte uit in het schilderen van paarden, gevechten en jagtpartijen. Hij had den bijnaam van *de Stille*.

Zie *Biogr. Univ* T. p. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 391.

LIN (Johannes Josephus de), of de Lein. Van dezen schilder bestaat in de kerk van den H. Barromeus een altaarstuk, voorstellende *Simeon in den Tempel*.

Onder een door H. Roozing gesneden portret van Ds. J. W. Bussingh, in 1796 in 8o. uitgegeven, met een vers van vrouwe R. C. Bilderdijk geb. Woeshoven, leest men: *De Lein Pinx.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 982.

LIN (Herman van), een kunstschilder, die in 1668 te Utrecht leefde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 985.

LINAEUS. Zie LINEUS.

LINAKER (R.) schreef:

Tractact tot verquickinge van de benaude conscientie, Middelb. 1656.

Zie *Cat. der Bibl. van de Rem. te Amst.* bl. 91; *Cat.* van der Groe, p. 260.

LIND (J.) schreef:

Middelen ter bewaring van de Gesondheit op de oorlogsschepen, met een Aanhangsel door P. de Wind, Middelb. 1768. 2de dr. 8o.

Proeve over de ziektens des Europeërs in heete gewesten, Amst. 1781. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 259.

LINDA (Lucas de) schreef:

Descriptio Orbis et omnium ejus rerumpublic., L. B. 1635. 8o.

Zie *Bibl.* Hulthem, No. 14284, 17227.

LINDANUS (Ludovicus) of van der Linden, te 's Bosch geboren, pastoor te Rijmenam, in het bisdom van Mechelen. Hij was een beoefenaar der Latijnsche poëzij, en stierf omtrent het jaar 1678 in hoogen ouderdom. Hij liet na:

Epigrammata in haereticos et alia miscellanea, item lusus Anacreontaei, sive Charites Marianae, Mechl. 1656. 4o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 833; van Gils, *Kath. Meyer. Mem.* bl. 189; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het Bisdom van 's Bosch*, D. II. bl. 333; Hermans, *Not. Lat. Brab. Sept.* p. 16.

LINDANUS (David) of van der Linden, werd waarschijnlijk in 1570 te Gend geboren. Reeds vroeg werd hij in de onlusten der beroerten gewikkeld, en begaf zich, na zich op de letterkunde te hebben toegelegd, naar Dendermonde, waar de magistraat hem in 1607, het rectoraat van het daar bestaande gymnasium toevertrouwde. In 1622 werd hij griffier dier stad, en bekleedde dit ambt tot zijn dood, omstreeks 1640. Hij was een middelmatig Latijnsch en Nederduitsch dichter, doch goed philoloog, bevriend met Cornelius Rekenarius, Justus Harduyn, Justus Ryckius en andere geleerden. Hij huwde eene zuster van Franciscus Zypius of van der Zype, een beroemd regtsgeleerde en kanunnik te Antwerpen. In Augustus 1850 werd zijne buste te Dendermonde ingewijd.

Hij schreef:

De homine et ejus instauratione, oratio ad felix suscepti muneris auspicium, Teneraemondae dicta III idus Februar. CIↃ IↃC. VII, Antv. 1609. 4o.

De Teneramundâ, libri tres, ad Sereniss. Principem Albertum, Archiducem Austriae, Ducem Burgundiae, Principem Belgarum, Antv. 1612. 4o. Ook ingelascht in de *Antiquitates Belgicae* van Gramaye, Lov. 1708. fol.

Oda Gandensium Poëtarum encomiastica, vóór een der Tragoediën van Jacobus Cornelius Lumenaeus à Marca.

Een menigte zijner Latijnsche gedichten zijn ten behoeve zijner vrienden afzonderlijk gedrukt. In de *Del. Poët. Belg.* van Gruterus, T. III. p. 298—302, vindt men van hem een *Carmen Lyricum in laudem* Joannis Miraei *Episcopi* en een *Carmen Elegiacum in obitum* Justi Lipsii.

Men treft een zijner Nederduitsche dichtstukken aan in het werk van J. Harduyn, ten jare 1620 verschenen, over den *Val en opstand van koning David.* In 1635 gaf hij met zijn vriend Harduyn in het licht: *Goeden ijver tot het vaderland, ter blyder inkomste van den conincklyken prince Ferdinand van Oostenryck, cardinael-infant, Gouverneur der Nederlanden ende Bourgoignen, binnen de stad Ghend, uytghegheven door Justus de Harduyn, priester, ende David Lindanus, beyde inghesetenen derselver stede*, (Antw. 1635. kl. 4o.) Ook in het Latijn verschenen.

In handschrift bestaan van hem:

Pro nuditate contra vestes, Paradoxon.

Varii versus in commendationem Phyllidis.

Dissertationum libri tres: primus sacra, secundus politica, tertius ethica continet documenta, in den smaak van die van Petrus Mexia en Antoine du Verdier.

Zie Sanderus *de Gandav.* p. 38; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 229; Sweertii, *Ath. Bat.* i. v. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 23; Jöcher, in voce; Paquot, *Mém.* T. II. p. 47; Coupé, *Soirées Littér.* T. XV. p. 124; Hoeufft, *Parn Lat Belg.* p. 101; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.* p. 229; J. F. Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 62; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 203; de Wind, *Bibl. der Ned. Geschiedschr.* D. I. bl. 376; Bodel Nijenhuis, *Bibl. der Plaatsbeschr.* bl. 85; *Messager de Scienc. Hist. de Belg.* 1850. p. 293; Blommaert, *de Ned. Schrijv van Gent*, bl. 184, 210, 220; J. Ryckii Gand, *Prael. Poët.* (Duaci, 1606) p. 103.

LINDANUS (Guilielmus Damasus) of Willem van der Linden Damasz., werd in 1525 te Dordrecht uit een burgemeesterlijk geslacht geboren. Na zich op een dorp in het graafschap Hoogstraten, in de Latijnsche taal toegelegd te hebben, studeerde hij te Leuven in de wijsbegeerte, en vervolgens onder Ruardus Tapperus, Jod. Tiletanus en Johannes Hasselius, in de godgeleerdheid, terwijl hij het onderwijs van Rutgerus Rescius en Andreas Balenus, in de Grieksche en Hebreeuwsche talen genoot. Van Leuven vertrok hij naar Parijs, om zich aldaar met de Rabbijnsche schriftverklaringen bekend te maken. Hij hoorde daar en sloot vriendschap met de geleerde Johannes Mercerus en Adrianus Turnebus. In 1552 keerde hij naar Leuven terug, waar hij tot priester gewijd en tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd werd. Na drie jaren te Dillingen lessen over de H. Schrift gegeven te hebben, werd hij tot hoogleeraar te Leuven beroepen, en verkreeg vervolgens de eene waardigheid na de andere, die van deken der hofkanunniken te 's Hage, raadsheer des konings, vicaris van den bisschop van Utrecht en die van geestelijken commissaris of kettermeester in Holland, Zeeland en Friesland.

Ofschoon als inquisiteur ernstig en gestreng en al den schrik, aan die kerkelijke bediening eigen, rondom zich verspreidende, onthield hij zich echter van die ruwe hevigheid, welke men bij Tapper en anderen ontdekte.

Reeds terstond na zijne komst in Friesland (1556), had hij moeijelijkheden met de geestelijkheid, het hof en de Staten, over de uitgebreide magt, die hij zich aanmatigde, doch door hooger staatsgezag gesteund, bleef hij zijnen bloedigen weg bewandelen, en onderscheidde zich door buitengewone scherpzinnigheid, maar tevens door onverbiddelijke gestrengheid. Hierdoor maakte hij zich zóó gezien aan het Spaansche hof, dat men hem bij de oprigting der nieuwe bisdommen, tot bisschop van Roermond benoemde, doch schoon (4 April 1562) door Granvelle gewijd, kon hij eerst zeven jaren later, daar Roermonde, op het voorbeeld van Antwerpen, den nieuwen bisschop weigerde te ontvangen, van zijn zetel bezit nemen. Terstond toonde hij dat het hem ernst was met de handhaving der kerkelijke tucht en de onderwerping der geestelijkheid aan zijn gezag. De loop der gebeurtenissen noodzaakte hem in 1578 zijn bisdom te verlaten. Hij begaf zich naar Rome, waar Gregorius XIII hem gunstig ontving, terwijl hij ook veel onderscheiding van den koning van Spanje genoot. Uit Rome keerde hij naar zijn bisdom terug, bragt er nog eenigen tijd door, deed nogmaals eene reis naar Rome, en werd, in Nederland wedergekeerd, tweede bisschop van Gend, en den 22sten Julij 1588 als zoodanig gewijd. Kort daarop, den 2den, volgens anderen den 4den en 10den Nov. van hetzelfde jaar, stierf hij, en werd bijgezet in het graf van zijn voorganger, Cornel. Jansenius.

Lindanus was een vruchtbaar schrijver en een dapper verdediger van zijn kerkgeloof, ervaren in de kennis der H. Schrift en zeer geleerd. Sixtus V, nog kardinaal zijnde, bediende zich bij de uitgaaf van Ambrosius, van zijne hulp. Caesar Baronius noemde hem een man in alle wetenschappen bij uitnemendheid ervaren, en deelde hem zijne aanteekeningen op het *Martyrologium* mede, voor ze uit te geven. Hij was geenszins blind voor de gebreken zijner kerk, en wenschte welmeenend hare verbetering, waarvan de geschiedenis proeven heeft bewaard.

Goudhoeven hield hem, nevens Erasmus van Rotterdam, Hadrianus Junius en Janus Douza, voor een van de vier geleerdste mannen in de Latijnsche taal, die in Holland geboren waren, waarbij de Groot wel gevoegd mag zijn.

Er bestaat een catalogus zijner schriften, in 1584 te 's Bosch in 8o. uitgekomen, die door Valerius Andreas is aangevuld. Zij zijn:

De optimo genere interpretandi scripturas, Col. 1558. 8o.

Tabulae analyticae omnium Haereseon hujus saeculi.

Panoplia Euangelica s. de Verbo Euangelico, lib. V, Col. 1561. 1590. fol.

Stromatum libri III, pro defensione Conc. Tridentini adversus Chemnitium, Ibid, 1563. fol. Paris, 1564. fol. Col. 1575. fol. enz. Het is het meest geachte zijner schriften.

Dubitantius de vera certaque per Christi Jesu Evangelium lib. III instructus, Colon. 1565. 8o.

De sacrificio Missae audiendo, sive quonam modo sit studiosis Dilinganis quotidie audienda Missr.

Dubitantius Dialogus. de Origine Sectarum hujus saeculi.

Ruewardus Dialogus de animi tranquillitate, quo sectarii omnes ex suismet principiis ad Catholicam revocantur Ecclesiam.

De vera apud Romanos Ecclesia contra Witebergenses, eam Witebergae collocantes, Colon. 1572. 8o., ook in de *Bibl. Max. Poutif.* P. Rocaberti, T. XX. p. 463.

Apologeticon lib. 3 *ad Germanos, pro concordia cum catholica Christi Ecclesia, contra novam Protestantium confessionem Augustanam ex Lutherana Calvizantem*, Antv. 1568. 4o. fol., Antv. 1570 et *pars altera* 1578. typis Plantini.

Verantwoordinge voor de confessie van Antwerpen tegen Lind, 4o.

Apologia contra Illyricum (Ned.)

Paraphrasis et Castigationes in Psalmum CXVIII cum Isagoge et Oratione parasceuastica in eundem.

Commentatiuncula brevis de cantico Angelico Alle-luja.

Responsio pro vero ac vivo Christi corpore in Sancta Eucharistia adv. Joan. Campani *blasphemias*, Colon. 1575. 8o.

De Sapientia Coelesti: ad Sophiam Lindanam, *Sancti monialem, Jesu Christi sponsam*, typ. Plant. 1567. 16o.

Psalterium vetus a mendis IↃC *repurgatis et de Graeco atque Hebraico fontibus illustratum*, Antv. 1588. 8. Paris, 1595 en in de *Bibl. Patrum*, T. II.

De modo verae Confessionis (Ned.) 1568.

Oratio synodica, habita in Synodo Ruraemundensi, de Officio Pastorum.

Paraphrases in Psalmos XXX *priores*, typ. Plant. 4o.

Paraphrases in Psalmos ad Laudes antelucanas decantari solitos. Ibid.

Catechismus (Ned.) Ibid.

Speculum Sacerdotale: sive Meditationes quibus se sacerdotes quotidiano praeparent sacrificio, Colon. 12o.

Cort Onderwys teghen de Confessie der ministers (soo sy hen beromen) Jesu Christi in de kercke van Andtwerpen, die haer onwaerachtelgck segt met de Confessie van Ausborch t' accorderen, Aen d' E. Borghemeesters, Schepenen ende Raedt, mitsgaders den ghemeenen Borgheren des breedt vermaerden coopstadts van Andtwerpen: By den E. H. Wilhelmum van der Lindt *van Dordrecht der H. Kercke tot Ruremonde Bisschop. Matth*, 15: *Alle plantsoenen, die myn vader niet gheplant en heeft, sullen wigeroyt worden. D' eerste andtwoorde ten versuke ende ordinantie des Catholiecsher Con. M. van Spaengien. Ghedruct tot Leuen by* Jan Boogaerts, *in den gulden Bybel*, Anno 1567. 12o.

Het A. B. C., met een Cort schriftuerlyck onderwys der konsten Broeders. Met een Belydinghe des gheloofs der bekeerder Calvinisten, 8o.

Exhortatio ad Hollandos, ut redeant ad Catholicam Christi Ecclesiam, cujus Praefatio monstrat, D. Thomam fuisse Germanorum Apostolum, Colon. 1577, kl. 4o.

Mysticus Aquilo, sive Declaratio Vaticinii Jeremiae *Prophetae: Ab Aquilone pandetur omne malum; qua demonstratur non pertinere ad Saxoniam, unde omne malum Ecclesiae aperiatur, sed ad calamitates Ecclesiae illinc orituras*, Col. 1580.

De Apostolico virginitatis voto, atque Euangelico Sacerdotum coelibatu Lib. V pro Conc. Tridentino adversus Chemnitium. Colon. 1580. 4o.

Orationum Theologicarum Eximii Theologi, Ruardi Tapperi, Tom. II a Lindano *in lucem editi*, 1577, 1578. 8o.

De fugiendis hujus saeculi Idolis, novisque istorum Euangelicorum Dogmatibus etc. Colon. 8o.

De virtute Ecclesiae ad Weertenses (Ned.) 1580.

Contra Carnivoros, qui vetitis temporibus carnes comedunt (Ned.) 1580.

Dogmaticae Conciones, Bredae habitae (Ned. 28 in getal.)

Concordia discors, sive confessionis Augustanae confutatio. Col. 1583.

Labyrinthus Christianus (Ned.) 1583.

Dux viae ad verum Deum Christum Jesum (Ned.)

Conciones per Quadragesimam et Adventum.

Conciones in Festis Sanctorum habitae.

Conciones catechisticae.

Catechismus, Juventuti Ruraemundens. scriptus, juxta Concilii Tridentini Doctrinam, Colon. 1571, 1583.

Illuminator Obcaecatorum Calvinistarum (Ned.)

Petri *Apostoli liturgia divina, cum Apologia divini* Wilhelmi Lindani, *cum ejusdem Commentario de actione missarum*, 1584. 8o. ap Plant. 1588, Paris, 1525. 8o.

Apologia, cum ejusdem Commentario de actione missarum, Antv. 1589. 8o.

Glaphyra in Epistolas Apocalypticas S. Johannis Apost. ad Episc. Cath. ubi veri Episc. adumbratur typus. Lovan. 1602. 8o.

Eusebius, sive de fugienda impoenitentia, et ingredienda serio angustae vitae Euangelicae via: ad Clericos Eccles. Cathol.

Paraphr. in VII Psalmos Poenit.

De animi tranquillitate.

Epist. ad Card. Ottionem Truchesium.

De vera Christi Ecclesia diatriba, Col. 1572. 8o.

De fugiendis nostri Seculi idolis.

In handschrift:

Theophilus, *sive de officio pii viri contra Cassandrum.*

Pro Decreto Concilii Trident. de purgatorio, contra quartum tomum Examinis Chemnitu in idem Concilium Trident.

Epist. Apol. pro Conc. Trident. qua respondetur Praefat. Chemn. in suos Examinis III et IV tomos.

Exhort. secunda ad Hollandos, de Gog et Magog in Belgium adventantibus cum Praefatione ad Guil. Aurangiae *Principem.*

Lacrymae Germaniae ad S. D. N. Gregorium *XIII etc. de clericis non Canonice viventibus.*

Cur necessaria sit SS. Bibliorum castigatio? ad Gregorium *XIII.*

Epist. lib. III, Polit., Theolog. et Miscell. Et quantus Hebraicarum Quaestionum, qui habet Apol. LXXII *Interpretum.*

Rom. Pontificem vere ac merito appellari Univers. Episc. Eccles. Christi.

De Victoria Christi, contra Judaeos et Judaïzantes Bibl. interpretes.

Paraphr. in Psalmum Exurgat Deus.

Paraphr. in Cantica Canticorum, cum Annotat. Variar. Lection. et trium Linguarum.

Missa Apost. in qua est luculenta et solita Rituum et Apost. Caeremon. explicatio.

Christomachia Calv.: qua nunc Satanas. Christianos conatur Semi-Turcas facere.

Decuriae locorum, ab Haeret. nostri seculi in Patribus aut edendis aut pervertendis depravatorum.

Epistola ad N. Calvinizantem, ut at Cath. redeat Eccles.

Tabulae naufragii Nicaeni, ubi aurea S. S. Canonum et Actorum Nicaenorum ramenta et variis veter. Patrum scriptis repraesentatur.

Acta Colloquiorum Religionis per Germ. conciliendae causa habitorum, potissimum, anno CIↃ. IↃ. XXX *Augustae* CIↃ. IↃ. XI, *Ratisbonae*, CIↃ. IↃ. LVII *Wormatiae.*

Zie *Lindani Vita* door Arnold Haversius, achter diens *Comm. de erectione novorum in Belgio Episc.* Col. 1609. 4o. Baronius, *in Notis ad Martyrol Rom.* XXIII. Nov. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 70. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 311, p. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 410; F. v d. Haer, *de init. tumult Belg.* p. 99. Possevini, *Appar. S.*; C. Loos, *Calledii Catal. illustr. Germ. Script.*; Is. Knappenberhg, *Hist. Eccles. Duc. Geldr.* (Brux. 1719 4o.) p. 178, 198; T. Bredenbach, *Collat. Sacr.* l. VII. c. 15; Castillion, *Sacra Belg. Chron.* p. 510, 538; *Hist. Episc. Ultr.* f. 323 sqq. (over zijne reizen naar Rome); *Vita Lindani e Possevino, Loosio, Knappenbergio* etc. in *Bibl. Gron.* T. IX. p 226 seqq. J. W. Feurlini, *Theol. Gott. Observ. de Wilh. Lindani Concordia discorde et testim. de Orig. exemplo Latin. Conf. August. in Arch. Brux.* in *Bibl. Gron.* T. IV. p. 225 seqq. Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I p. 11, p. 349, 350, 518, 536, T. III. p. I. p. 208; Viglii, *Epp. ad Hopp.* Ep. II. 163, 267; Saxe, *Onom. Litt.* et auct. Cit. *Cat Bibl. Pub.* L B. p. 73, 89. *Bibl Rais.* T. X. p. 375; *Bibl. Univ.* T. XXIV. p 606; Bayle, Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, Jöcher, van Meteren, *Ned. Hist.* D. III. bl. 527; Goudhoeven, *Bijv. op de Holl. Kron.*; Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 205; Brand, *Hist. der Ref* D. I. bl. 251; H. van Heussen en H. van Rhijn, *Not. Sacra*, D. II. bl. 341, 364, 385; *Kerk. Oudh. van Zuid-Holl.* bl. 109 verv. *Repert. der Plak.* bl. 112, 113; Bor, *Ned Oorl.* B. XVI. bl. 32; Pontanus en Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* f. 504; Beaufort, *Lev. van Willem I*, bl 128; van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.* bl. 85; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het bisdom 's Hert.* D. I. bl. 280; Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez in Friesl.* bl. 70 volgg. Diest Lorgion, *Gesch. der Kerkherv. in Friesl.* bl. 22 verv. *De Vrije Fries*, D. V. bl. 27; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl 65, D. VII. bl. 381; Kist en Royaards, *Ned Arch. voor Kerk. Gesch.* D. II. bl. 20, D. V. bl. 104, D. VII. bl. 205; A. P. van Groningen, *Kort Verh. van de Invoer. der Bisd. in Ned.* bl. 9, 19, 50; Glasius, *Godg. Ned.*; *Kron. van het Hist. Gen.* D. VII. bl. 420, 424, *Bibl.* Hulthem, (Reg.)

LINDE (Jan van der), fabrikant en mr. timmerman te Dordrecht, arbeidde in 1763 aan den marmeren predikstoel te Dordrecht. »Hij sloot de marmeren treden met derselver plinten, zeer vast en naar de kunst op en in de slapers, by uitnemendheid kunstig uit hout t'zamengesteld."

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl 984.

LINDE VAN DIJK (Philips van de), een portretschilder te 's Hage, door Gerard Hoet, *de Jonge*, vermeld, doch niet door van Gool.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 986.

LINDEBOOM (   ), dapper krijgsheld, onderscheidde zich vooral in het beleg van Grave (1674) en Namen (1695) Koning Willem benoemde hem bij de laatste gelegenheid van brigadier tot generaal-majoor, en gaf hem het bevel over drie Nederlandsche regimenten, in plaats van den generaal-majoor Fagel, die bij een uitval een gevaarlijke, doch niet doodelijke wonde bekwam.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. bl. 191, 274, 277.

LINDEBORN (Jan), werd omstreeks 1630 te Deventer geboren, studeerde te Keulen, werd daar licentiaat in de godgeleerdheid en tot priester gewijd. In 1656 werd hij kapellaan van Johannes Putkamer in de parochie van St. Nikolaas te Utrecht. Hij volgde dezen den 23sten Junij 1671 als pastoor op. Eenigen tijd later werd hem ook het provicariaat van het voormalig bisdom van Deventer opgedragen. Hij stierf te Utrecht, den 5den Augustus 1696 in den ouderdom van 66 jaren. Lindeborn was ernstig, deftig, matig en eenvoudig. Zijne spreuk was *Non amo* πεϱιπατητικοὺς. Hij was ervaren in de godgeleerdheid en de geschiedenis, en schreef een aantal godsdienstige werkjes. Hij berokkende zich door zijn *Ladder Jacobs,* het eerste werk dat hij in het licht gaf, vele moeijelijkheden. Aan dit werkje, zamengesteld ter gunste van die geestelijke vrouwen, welke in ons vaderland onder den naam van klopjes bekend zijn, ergerden zich enkelen in die mate, dat zij den schrijver bij het pauselijke Hof beschuldigden. Hierop begaf Lindeborn zelve zich naar Rome om zich te verdedigen, en nam (1668) eenige jonge Nederlanders, en bij deze Theodorus de Cock, onder zijn geleide derwaarts, om in het collegie *de propaganda fide* te worden opgenomen. Met veel moeite verwierf hij verlof, zijn in het Hollandsch geschreven werk in het Latijn uit te geven, met den titel van *Scala Jacob Virginibus Deo cum proposito perpetuae continentiae in saecula famulantibus applicata,* Antv. 1666. 12o. Eene verkorte uitgaaf of bloemlezing van dit boek *(Flosculi selectiores),* wekte den Dominikaan Freylinck te Keulen, op tot het schrijven van *Scala Jacob a R. D.* Johannes Lindeborn..... *Virginibus Deo cum proposita perpetuae continentiae in seculo famulantibus insertè applicata: à R. P. F.* Johanne Freylinck..... *restituta, ut quibusdam videtur, prorsus dejecta et contrita. certe a RR. PP. quos seques pagella exhibet, jam dusdum damnata,* Colon. Agrip.

Lindeborn antwoordde hem met een *Spongia* etc. 1668. 12o., waarop Freylinck in het licht gaf: *Amica Dissert. de Spongiâ* Lindebornii, *felle et aceto plenâ inter Philoxenum et Antipatrem* (Antipatrum) *interlocutores,* Col. 1668. 12o.

Zijne overige schriften zijn:

Historia, sive Notitia Episcopatûs Davent. Col. Agr. 1670. 12o., met vele bijvoegselen in den tekst, tusschen haakjes, gevlochten in de *Hist. Episc. foed. Belg.* van van Heussen, Lugd. Bat. 1719. fol Reeds vroeger had Jacobus Revius er veelvuldige uittreksels van gegeven in zijn *Davent. Illust.*

Notae Catech. in Matrim. Sacram. Colon. 1675. 12o. Ook in het Fr. *Instr. Chrést. sur le Sacrement de Mariage et sur l'éducation des enfans. Traduit du Latin de* M. Jean Lindeborn, Paris, 1679. kl. 12o.

Tractatus de efficaciâ Sacrif., quae obtulit lex Divino-Mosaica, Antv. 1677. 12o.

In Poenitentiae Sacramentum notae catech. Col. 1677. 12o.

In Unctionis extremae Sacramentum notae catech. Colon. 1679. 12o.

Notae catech. in Ordin. Sacramentum, Col. 1682. 12o.

Notae catech. in Bapt. Sacramentum, Col. 1682. 12o.

Jesus Sepultus; sive ea Passionis Domin. pars, in quâ de Redempt. mortui sepulturâ agunt Euang., secundum literam explicata et moralibus documentis illustrata, Col. 1684. 12o.

Jesus sub Pontio Pilato passus; sive ea Domin. Pass. pars, in quâ de actis in Praetorio Pilati agunt Euangel. secundum literam explicata et moralibus documentis augmentata, Col. 1689. 12o.

Jesus mortuus, sive ea Pass. Domin. pars, in quâ de ejus morte agunt Euang., secundum literam explicata et moralibus documentis augmentata, Col. 1690. 12o.

Zie van Heussen, *Bat Sacra,* T. II. p. 124, 125; Paquot, *Mém.* T. II. p. 150 suiv. van Wijn, *Huisz. Leven,* II. 343 en V. Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w. *R. C. Jaarb.* voor 1843. bl. 104.

LINDEBROG (Frederik), zoon van den beroemden Erpold Lindebrog of Lindebrogius, werd den 28sten December 1573 in Hamburg geboren, studeerde te Leyden en hechtte zich inzonderheid aan den beroemden Scaliger, die hem aanraadde zich aan de kritiek der oude schrijvers te wijden. Hij bezocht vervolgens Frankrijk, en legde zich, in zijn vaderland teruggekeerd, op de regtsgeleerdheid toe, bekleedde verschillende betrekkingen en stierf in 1647. Zijne letterkundige schriften vindt men zoo in het *Leben der beruhmten Lindenbrogiorum,* Hamb. 1723. 8o., als in de *Biogr. Univ.* T. XXIV. p. 509 opgenoemd. Ook zijn geleerde oudere broeder Hendrik, bezocht de Nederlanden.

Zie de aangeh. bronnen en Colomesii, *Opusc.* p. 121.

LINDEMAN (Johannes), 10 Maart 1731 te Amsterdam geboren, predikant in de Lier (1753), emeritis 1803, overleden te Amsterdam, 10 April 1812, schreef:

Het honderdjaarige Jubilée ter gedachtenis van de wederopbouwing en inwijing van 't kerkgebouw in de Lier, plegtig geviert op den 18 van Hooimaand des jaars 1759, *met eene Leerreden uit Psalm LXXXIV:* 1, 2, *Ende nu met een volledig verhaal nopens al het merkwaardige dier plaats aan het licht gegeven,* Delft, 1763. 4o.

Zie B. Keppel, *Naamr. van Pred.* bl. 90; *Boekz. der Gel. Wer.* 1761. *b.* bl. 197. 1812. *a.* bl. 416.

LINDEN (Jan van), een beeldhouwer uit de helft der achttiende eeuw, van wien de busten van *Bacchus* en *Silenus,* uit wit marmer, op een arduinsteenen voetstuk staande, op de buitenplaats Sterreschans, aan de Vecht bij Nieuwersluis, bestaat. Volgens Kramm zijn zij voortreffelijk van uitdrukking, schoon van vorm en zeer goed en uitvoerig bewerkt. Deze kunstverzamelaar bezit ook van hem een kleine groep kindertjes, als gratiën dooreengestrengeld, die met de attributen *de vier jaargetijden* vormen; een boetseerzel, dat zeker tot model diende voor een grooter marmergroep, vol smaak en goed bewerkt, dragende het jaartal 1735 of 1775.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. VI. bl. 986.

LINDEN (Barend Jan, baron van), kolonel-kommandant van het kavallery-regement van Keppel, werd in den slag bij Malplaquet gekwetst.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. Bijl. bl. 20.

LINDEN (Gerard Philips, baron van), kolonel-titulair bij de kavallery, werd in den slag bij Malplaquet gekwetst.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. Bijl. bl. 20.

LINDEN (Charles van), graaf van Aspremont, nam deel aan den slag bij Malplaquet.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. II. Bijl. bl. 20.

LINDEN (V. de) schreef:

Leven van Sobiesky, koning van Polen, met het leven van al de Poolsche en Hongaarsche Koningen, Amst. 1685. m. pl. 4o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 259.

LINDEN (Antonius van der) of Nerdenus, zoon van Henricus Reynerus van der Linden, burger van Harderwijk, die nadat zijn huis aldaar (1503) verbrand was, zich te Naarden had nedergezet. Hij was koorzanger en praeceptor aan de Latijnsche school te Naarden. Hij verzocht in 1544 den Raad der stad Naarden, dat de beroemde Lambertus Hortensius boven hem tot rector mogt worden aangesteld. Later werd hij secretaris der stad. Zijne vrouw heette Hendrica van Loosdrecht, dochter van Herman van Loosdrecht, een zeer weldadig man. Beiden verloren bij den bloedigen moord te Naarden het leven.

Zie Cocceji, *Orat. in Fun. Joh. Ant. van der Linden* in *Oper.* T. VIII. p. 47, 48; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 29; Mees, *Verh. over L. Hortens. als Geschiedschr.* bl. 23; Glasius, *Godgel. Ned.*

LINDEN (Hendrik Antonisz van der) of Henricus Antonii Nerdenus, ook Henricus Antonides van der Linden, zoon van den voorgaande, werd den 13den Februarij 1546 te Naarden geboren. Hij ontving zijne eerste wetenschappelijke opleiding in het klooster te Oud-Naarden, maar werd reeds vroeg met de leer der hervorming bekend,

en daarmede zoo ingenomen, dat hij zich genoodzaakt zag om de vervolging van Alva, zijn vaderland te verlaten. Hij begaf zich naar Oost-Friesland, waar hij eenigen tijd van den arbeid zijner handen leefde, doch voortging zich in de letterkunde, en vooral in de Grieksche en Hebreeuwsche taal en de godgeleerdheid, te oefenen. In 1573 werd hij te Dijkhuizen als predikant beroepen, en elf jaren later te Enkhuizen, waar hij van 1578 tot 1579 werkzaam was. Hij woonde later nog eenige jaren in die stad, doch het is onbekend, waarmede hij zich bezig hield. In 1585 werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de nieuwelings te Franeker opgerigte hoogeschool, en vervulde zoo wel het hoogleeraar- als predikambt aldaar tot zijn dood, den 20sten Maart 1614. Hij had den 7den Augustus 1593 te Leijden de doctorale waardigheid verkregen, en werd in 1589 naar Leeuwaarden en in 1606 naar Bolsward gezonden, om eenige oneenigheden te vereffenen. De gemeente te Leeuwaarden had hem in 1583 en 1590, en die te Alkmaar in 1596 tot leeraar begeerd, doch hij verkoos te Franeker te blijven, en sloeg zelf nog in 1613 een beroep naar elders af. Zijn ligchaam rust in de St. Martinus kerk, waar men zijn grafschrift leest, dat ook bij Timaretes, Vriemoet en Paquot gevonden wordt. Johannes Antonides van der Linden stichtte in 1650 ter zijner eere een Cenotaphium, welks opschrift men bij de genoemde schrijvers vindt. Uit zijn huwelijk met Ludovica Huberts Wijncoop zijn een aantal kinderen voortgesproten, van welke niet weinige zich in onderscheidene vakken verdienstelijk hebben gemaakt. Hij zelf werd door zijne tijdgenooten als een welsprekend en geleerd man geprezen. Ook beoefende hij de Latijnsche poëzy, en gaf, behalve overzettingen uit het Hoogduitsch, in het licht:

Episcopus. De proprietatibus Episcopi; sive Ministri verbi Divini, Franeq. 1587, ook achter de *Methodus formandarum Concionum* van Petrus Magerus, Lugd. Bat. 1653. 12o.

Disput. XXVIII ad locos Theologiae praecipuos, Franeq. 1598—99.

Disput. variae, o. a. *Elenchus Anabapt.* 8o.

Systema Theol., Disput. publicis propositum in Academiâ Franeq., Franeq. 1611 4o., met een opdragt aan de Staten-Generaal, waarin eene schets van de invoering der hervorming in de Nederlanden.

De Correctione Fratrum Eccles., Aphorismi, Franeq. 1611. 4o.

Adolescentia, seu Exilium, hoc est Hist. Tobiae poeticâ paraphrasi reddita, Franeq. 1611. 4o.

Catalogus laborum Litterariorum, annis jam XXVI, variis temporibus et locis elucubratorum, Franeq. 1611. 4o.

Initia Acad. Franeq. Item Templi, et Gubernationis, sive Recturae suae, Franeq. 1613. 4o.

Zie Cocceji, *Orat. in Fun. Joh. Ant. van der Linden*, in *Cocc. Opp.* T. VIII p. 48; *Dedicat. Hist. Tobiae Epist.; Dedic. Aphor. de Corr. Fratr*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 68; Gerdesii, *Misc. Gron.* T. III fasc. I. p. 43, 64; Gerdes, *Flor. libr. rar.* p. 22 seqq. Ubbo Emmius, *de Rep. Fris.* p. 52; Nic Blancardi, *Paneg. pro Jubileo, sive festo seculari Acad. Franeq. habito A°.* 1685. fol. p. 11, 12, 13; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 29, 34, en in *Addend* 1, 2; *Phil. Timar. Coll. Monum.* p. 422, 444, 446; Paquot, *Mém.* T. II. p 337 suiv. Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. *Aant.* bl. 210; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.; Muller, *Cat. v. Portr.*

LINDEN (Antonius Antonides van der), zoon van den voorgaande, werd omstreeks 1570 ergens in Oost-Friesland, waarheen zijne ouders gevlugt waren, geboren, ontving het eerste onderwijs te Enkhuizen, en werd den 17den April 1587 als student te Franeker ingeschreven, legde zich op de geneeskunde toe, werd in 1608 med. dr., vervolgens rector der Latijnsche school te Utrecht, terwijl hij tegelijk de praktijk uitoefende, hetwelk hij vervolgens te Amsterdam deed, waar hij in 1633, in den ouderdom van 62 jaren overleed.

Hij paarde aan vlugheid, groote kennis der oude letterkunde, en verstond ook de muziek en de godgeleerdheid. Hij is twee maal gehuwd geweest. Zijne tweede vrouw (de naam der eerste is niet tot ons gekomen), was Sara Sweerts de Weert, dochter van Jan de Weert, in 1585 lid der regering te Antwerpen, uit een aanzienlijk Brusselsch geslacht, en van Clara Wanderer.

Hij liet na:

Physiologia, explicans res Naturales octo libris, quorum primus, de Elementis: secundus de Temperamentis: tertius, de Humoribus: quartus de Semine et Sanguine menstruo: quintus de Partibus: sextus de Calido innata et Spiritibus: septimus de Anima ejusque facultatibus: octavus de Actionibus. Quibus praemissa sunt Praecognita generalia in universam medicinam.

Pathologia, explicans res praeternaturales tribus libr., quorum primus, Nosocol., seu de Morbis: secundus Aetiol. seu de causis Morborum: tertius Symbol., seu de Symptomatis, et signis Morborum.

Methodi generalis cognoscendi, praedicendi, curandique morbos libr. tres, die zijn zoon beloofde in het licht te geven.

De Febribus liber.

De Capitis affectuum curatione liber.

De Oculorum affectuum curatione liber.

De Aurium affectuum curatione liber.

De Nasium affectuum curatione liber.

De Oris affectuum curatione liber.

Observat. Medic. Decades aliquot.

Loci communes medicamentorum empiricorum, singulis fere humani corporis, a capite ad pedes usque partibus, applicatorum, ex probat. tum veterum tum recentiorum script. collect.

Synops. Medic. pract., continens 1° *Pharmacopoeam* 2° *Medicamentorum compositionem* 3° *Medicam. singul. part.* 4° *Medicam. singul. affectuum.*

Pharmacopoea, cont. 1° *Medicam. simplicia, quorum usus Medico necess.* 2° *Medicam. composit. titulos. Authorumq. nomina, qui ea describunt* 3. *Medicamenta, quae parata in Pharmacopolio servari debent.*

Herbar., continens Simpl. ad Medic. utilia.

De Theriacae Andromachi compos., libellus.

Aphor. Hippocr., novâ methodo desposita, ac comment. illustr.

Ad praxin Medic. theoret. et emp. Gualtheri Bruelis, Annotatiunculae.

Universa Med. tum θεωρητικὴ, quam πρακτικη, novo ac facili methodo tradita.

Ook schreef hij verhandelingen over de muziek en andere wetenschappen, en vervaardigde hij tabellen, met een kort begrip van de Gereformeerde godsdienst.

Zie Mangeti, *Bibl. Script. Medic.* T. III. p. 81; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 347, 348; Paquot, *Mém.* T. II. p. 338; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 67; Muller, *Cat. v. Portr.*

LINDEN (Clemens Antonides van der), broeder van den voorgaande, geboren te Enkhuizen, nam later den naam van Herman, ter gedachtenis van zijn jong gestorven, doch zeer begaafden broeder, aan, studeerde in 1605 met zijn broeder Hendrik te Franeker in de godgeleerdheid, verdedigde den 1sten Aug. 1606 een *Disputatio de Providentia Dei.* In een gedicht achter dezelve wordt hij *Herm. Henricides Ench.* genoemd. In 1608 werd hij predikant te Longerhouw en Schettens in Friesland, in 1612 te Naarden, waar hij in 1646 stierf.

Zie Veeris en Paauw, *Kerk. Alph. v. N. H.* bl. 127; Henr. Grevenstein, *Naaml.* bl. 43; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 34.

LINDEN (Henricus Antonides van der), broeder van den vorige, studeerde in 1605 te Franeker in de godgeleerdheid. Hij schreef:

Epicedium in obitum Godefr. Sopingii, vóór diens *Resp. ad Bon. Fid. Lubberti.*

Zie Vriemoet, *Ath. Fris* p. 34 Add. p. 2.

LINDEN (Jan Antonides van der) of Joannes Antonii Lindanus, zoon van Antonius Antonides van der Linden, werd den 3den Januarij (o. s.) 1609 te Enkhuizen geboren, op zijn tiende jaar naar zijn oom Herman Henrici, predikant te Naarden, gezonden, vervolgens naar Enkhuizen, waar hij zich, onder den rector Willem van Nieuwenhuyzen, die vervolgens te Haarlem beroepen werd en tot de herzieners van het Nieuwe Testament behoorde, op de oude letteren toelegde. In October 1625 begaf hij zich naar Leiden, waar hij onder Jacchaeus en Burgersdijck in de wijsbegeerte en wiskunde, en onder Henricus Schrevelius, Falcoburgius en Vorstius in de geneeskunde studeerde. Na een vierjarig verblijf aan die universiteit, ging hij naar Franeker en nam zijn intrek bij Menelaus Winsemius, hoogleeraar in de geneeskunde, verdedigde onder hem eenige stellingen, en verwierf den 18den October 1630 de doctorale waardigheid. Een half jaar later begaf hij zich naar zijn vader te Amsterdam, oefende zich onder hem in de praktijk en vestigde er zich, na zijn dood (1633), als med. doctor. Toen Winsemius in 1639 gestorven was, werd hij

in diens plaats tot hoogleeraar benoemd. Ofschoon hij, als de eenige hoogleeraar, alle vakken der geneeskunst moest onderwijzen, vond hij nog tijd de praktijk uit te oefenen. Zijne diensten en geleerdheid verwierven hem de achting zijner ambtgenooten. In 1643 werd hij rector der Akademie, vijf jaren later bibliothecaris, in plaats van Arnold Verhel. In 1649 werd hij tot hoogleeraar te Utrecht beroepen, welk beroep hij afsloeg, doch in 1651 te Leyden gewoon hoogleeraar in het praktisch gedeelte der geneeskunde, waaraan het bestuur van het *Collegium Medico-practicum* verbonden was Hij bekleedde dit ambt tot zijn dood, den 5den Maart 1664, toen hij in den ouderdom van 55 jaren stierf.

Zijn ambtgenoot Johannes Coccejus, wien hij, gelijk vroeger te Franeker, in Leyden onder zijne beste vrienden mogt hebben, sprak zijne lijkrede uit. Zijne tijdgenooten en nakomelingen gewaagden met den grootsten lof van hem. Gui Patin, met wien hij bevriend was, hield hem voor een geleerd en scherpzinnig man, doch voor geen practicus en ingenomen met de alchimie. Ook Haller spreekt in dien geest van hem. Hij huwde in 1634 Helena Grondt, die hem 5 dochters en 2 zonen schonk. Zijn zoon Hendrik, was een leerling van Gui Patin. Hij is door Rembrandt van Rijn en door J. Suiderhoeff in plaat gebragt.

Hij schreef:

Universae medicinae compendium, quinque centuriis, sub clypeo clariss. viri D. Menelai Winshemii, *Med. Doct., et in illustri Fris. Acad. ejusdem Facult. et Anatomes Prof., publico examini decem Disp. propositum. Addita est centuria inaugural. Posit. Medico-Pract. de Virulentiâ venereâ, ibidem proposita et defensa ad diem* XVIII *Oct.* CIↃ. IↃC. XXX, Fran. 1630. 4o.

Manud. ad Med. Amst. 1637. 12o., opgedragen aan Petrus Tulp. *Ed. altera interpolata a Vopisco Fortunato Plempio, in Acad. Lovan. Antecessore, cum hujus Epistola ad Studiosos suos,* Lov. 1639. 12o. Ook met de *Medulla Medic.*

De Script. Med. libri duo, Amst. 1637. 8o., 1651. 8o. *tertiâ parte auct.* 1662. 8o. Na zijn dood verscheen er een veel vermeerderde uitgaaf van, met den titel: Lindenius *renovatus, sive* Johannis Antonidae van der Linden *de Script. Med. libri duo: quorum prior omnium tam veterum quam recentiorum Latino idiomate typis unquam expressorum Scriptorum Medicorum consumatissimum catalogum continet: quo indicatur quid singuli Auctores scripserunt, nec non ubi, quâ formâ et quo tempore omnes eorum Scriptorum edit. excusae prostent: posterior vero Cynosuram Medicam. sive rerum et materiarum Ind., omnium titulorum vel thematum Medicorum potiorum loca communia Alphab. hacque novâ demum edit. primum adornato, ordine suis loculis ita compretentem exhibet, ut inquirenti quicquid desideraverit, velut digito in multiplicem usum monstretur. Novitur praeter haec addita plurimorum Auth., quotquot nempe habere licuit, vitae curriculorum, succinctâ descr., accitâ undique ab exteris Med. subsid. ope, propriâque ultra decennium adhibitâ singulari operâ atque curâ, à postremae edit. anno* M. DC. LXII, *usque ad praesentem continuati, dimidio pene amplif., per plurimum interpolati, et ab exterioribus mendis purgati a* Georgio Abrahamo Mercklino, *D. Reipubl. Noremb. Domûsq. Teut. ibidem Med. Ord. et Acad. Cur. dict. Chiron.* Norimb. 1682. 4o.

Medulla Med., partibus quatuor comprehensa, T. I. Fran. 1642. 12o. *Pars altera: Medulla Med. Pathol.* is niet in het licht verschenen.

Adriani Spigelii, *Bruxellensis, Equitis* D. Marci, *olim in Patavino Gymn. Anatom. et Chir. Prof, primarii Opera, quae extant omnia, ex recens. J. A. v. d. L.* Amst. 1645. 3 vol. fol.

Hier. Cardani *de utilitate ex adversis capiendâ, libri quatuor, seriò emendati,* Franek. 1648. 12o.

Med. Physiol. novâ curatâque methodo ex optimis quibusque Auct. contr., et propriis observat. locupletata, Amst. 1655. 4o.

Dissert. de lacte met de beide dissertaties van Antonius Deusingius. *de motu Cordis et Sanguinis, et de Lacte,* Gron. 1656. 4o.

Selecta Medica, et ad ea Exercit. Bat., L. B. 1656. 4o.

Cornelii Celsi *de Med. libri octo, recogniti et editi,* L. B. 1656. 12o. 1665. 12o.

De Hemicraniâ menstrua, Hist. et Consil. L. B. 1668. 4o.

Meletemata Med. Hippocr. L. B. 1660. 4o. *Contracta,* Franc. 1672. 4o. (uitgegeven door J. J. Döbelius)

Hippocrates, de circuitu sanguinis, L. B. 1661. 4o.

In V. il. Adolphi Vorstii, *Med. et Botan. Prof. prim. excessum, Orat. funeb., habita* XVI Oct. CIↃ. LXIII. L. B. 1664. 4o. Ook in Henningi Witten *Memoriae Medic.* Franc 1676. 12o., *decade II*, p. 212—242.

Hippocratis Coi Opera omnia, Graecè et Latinè, duobus voluminibus comprehensa, et ad omnes alias edit. accommodata, L. B. 1665. 2 vol. 8o.

Verschillende Theses o. a. *De melancholiâ morbo, De Sanctatis et Morbi causatis, De febris essentia, De naturâ Medic., Alcippus curatus* etc.

Van der Linden had nog voor de pers gereed gemaakt, aanmerkingen op Hippocrates, toen de dood hem verraste.

Zie Saxe, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Jöcher, Paquot, Bayle, *Bibl. Univ. Dict. Hist. et Crit.* T. IV. p. 423, 424; Niceron, *Mém.* T. III. p. 313—320; *Biogr. Univ.* T. XXIV. p. 510, 511; *Journ. des Sav* Févr. 1686; Eloy, *Dic. de Medic. Lett. de Patin,* 312, 397; Paquot, *Mém.* T. II p. 339 suiv, *Lettr. de Bayle,* p. 401; Brunet, *Man. du Libr.* T. III. p. 349; Cocceji, *Orat. Fun*, afzonderlijk en in *Opera Coccejii,* T. VIII; Mangetus, *Bibl. Script. Med.* T. III; Vriemoet. *Ath. Fris.* p. 347 seqq. Haller, *ad Boerhavii Method. Studii Medici edit.* Amst. 1751. T. II. p. 883; H. Ernst, *Cat. Libr. Bibl. Medic.* T. XIII. p. 269; Graevii, *Cohors Mus* p. 219; R. Neuhusii, *Thalia Alcm.* p. 126, 220, *Epp.* p. 37, 65, 298; van Kampen, *Gesch. der Ned Lettr. en Wetensch.* D. I. bl. 316, 317; Collot d'Escury, *Holl Roem in Kunst. en Wetensch.* D. IV. (1) 18; *Bibl. Hulthem,* (Ind.) *Cat. der Amst. Bibl.* 5e ged bl. 162.

LINDEN (Adriaan van der). Een bouwmeester, in 1640 te Gend geboren, bouwde aldaar het pesthuis, had het opzigt over den aanleg der vischmarkt en bouwde er den fraaijen voorgevel van naar de teekening van A. Quellinus. Hij stierf in het laatst der zeventiende eeuw.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.,* D. II bl. 179.

LINDEN (Arnold Cornelis van der) werd te Delft geboren. Zijne ouders waren van de Hervormde godsdienst en hij zelf legde zich op de godgeleerdheid toe en werd in 1574 predikant te Frankenthal; doch in hetzelfde jaar te Delft, waar hij, bij gelegenheid dat hij zijne ouders bezocht, met stichting gepredikt had, beroepen. Hij en zijn ambtgenoot Donteilock hielden het bekende twistgesprek met Coornhert, en gaven in 1589 in het licht *Responsio ad argumenta quaedam Bezae et Calvini ex tractatu de praedestinatione in cap. IX ad Romanos,* waarin op eene krachtige wijze het gevoelen der bovenvaldrijvers wederlegd wordt. Zulks bewoog den hoogleeraar Martinus Lydius, Arminius, toen predikant te Amsterdam en leerling van Beza, aan te sporen tegen hem te schrijven. Deze aanvaardde die taak, doch zijn arbeid had een geheel anderen uitslag dan men verwacht had. Arminius viel het gevoelen der Delftsche predikanten toe, 'tgeen aanleiding gaf, dat hij met te meer ernst over het betwistte leerstuk nadacht en eindelijk tot zijne bekende meening kwam. Van der Linden was een gematigd Calvinist, die zich in verscheidene opzigten jegens de Nederlandsche kerk verdienstelijk maakte. Hij was voorzitter der Middelburgsche synode van 1581 en lid der door de Staten van Holland in 1590 benoemde commissie ter wegneming van de geschillen over de regering der kerk en de kerkorde. Hij was ook een zeer geleerd man, in de oude talen ervaren. Hij werd dan ook in 1593 als plaatsvervanger van Helmichius, tot overziener der toenmaals voorgeslagen bijbelvertolking en na den dood van Marnix van Aldegonde in 1599 met Helmichius tot overzetter benoemd. Deze overzetting had geen voortgang en beide benoemden hadden te weinig tijd om er ijverig aan te arbeiden. Van der Linden overleed den 5 Junij 1605.

Zie Le Long, *Boekz. des Bijb.* bl. 783; Hinlopen, *Hist. van de Ned. Overz. d. Bijb.* bl. 23 volgg. Bor, *Ned. Oorl.* B. XIII. bl. 49, 50, 82; Uitenbogaart, *Kerk. Hist.* bl. 198; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 597, 733, D. II. bl. 25, 65, D. III. bl. 48, D. V. Coornhert's *Werken,* D. III. bl. 156, 168, 169, 170, 361 a. Hooft, *Ned. Hist.* B. XXVI. bl. 297; *Epist. Eccl.* p. 197; Trigland, *Kerk. Gesch.* bl. 345; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk,* D. II. bl. 351 verv. *Aant.* bl. 242 verv.

LINDEN (Cornelis van der), Med. dr. en werd predikant aan den Leidschendam, in 1679 en overleed aldaar in 1712,

maakte zich meer nog door zijne zonderderlinge spelling, als door de volgende godgeleerde werkjes bekend:

Van de Conscientie dwang.

Apologia voor 't placaat van de Staaten van den 3 Julij 1619. 4o.

Over de geboorte en opstandinge Christi, 8o.

Over de verschijninge Christi na zijne opstanding, 1695. 8o.

De Wijsen van Oosten binnen Jeruzalem en Bethlehem uit Matth. 2: 1—12, *gelijk ook al Christi verschijningen, na zijne opstanding, in haar order uit al de Euangelisten vertoond door* Cornelius van der Linden, *Med. Dr. en Leeraar der Gemeente Jezu Christi aan den Leidsen dam*, Leiden, 1696. 8o. en

Troostreden..... over den Brand en Inwijingreden over de afgebrande en herboude Kerk aan den Leidzendam.

Hij verdedigde zijne spelling in de voorredenen dezer werken, doch werd streng berispt door Petrus Rabus in *De Nieuwerwetsche Leidschendamsche Spelling en wanduitsche worgtaal van* Kornelis van der Linden, *Dominè aan den Leidschendam.* Hij noemt hem o. a *uitvinder van een allermisselijkste Neêrduitsche spelling*, en spreekt van *deerniswaardige babbeltaal, Hottentotscher wijze uitgevonden van* Corn. van der Linden. Hierop schreef van der Linden:

Rabbelarij of de Rabbelende Rabus, 1698. 8o.

Ook verscheen: *De Schaamteloose Leidschendamsche Dominé Broer* Krelis, *of de vuile Lasteraar* Kornelis van der Linden, *Dokter en Dominé aan den Leidschen Dam, in zijn vuil Rabbelschrift door hem zelven ten toon gestelt. In Dicht en Ondicht, in Twee Vertooningen*, Rott. 1698. 8o.

Leven van Sobiesky, koning van Polen, met het leven van al de Poolse en Hongarise koningen, Amst. 1685. 4o. m. pl.

Zie P. Rabus, *Boekz. van Eur.* 1696. *b.* bl. 184, 1697. *a.* bl. 560, *b.* bl. 70—83, 1698. *a.* bl. 369—553; Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 224 *Aanh.* bl. 128; Mauriken Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schr.*

LINDEN (Cornelis van der) schreef:

Onderrigt voor Diaconiën wegens de Fraudens, enz. 1716. 4o.

Grondige Onderr. tot gemeen nut en voordeel van alle Diaconiën, Amst. 1739. 8o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 224; *Cat.* van der Groe, bl. 272.

LINDEN (D. van der), procureur voor den Hove te 's Hage, werd in 1795 gesuspendeerd, wijl hij den eed weigerde af te leggen. Een brief van Bilderdijk aan hem, vindt men in diens *Gesch. des Vad.*, D. XII. bl. 322, 323.

LINDEN (H. L. van der), secretaris der stad 's Bosch, in de tweede helft der achttiende eeuw, wordt als Nederd. dichter vermeld door Hermans, in zijn *Consp. Onom. Litt.* p. 24. Hij schreef:

Lierzang over het manmoedig verdedigen van Bergen op Zoom, 's Bosch, 1747. 4o.

Gedenkzuil van het hoogste water in 's Hertogenbosch, in Febr. 1757, 's Bosch, 1757. 4o.

Zie *Cat. der Bibl. van het N. Brab. Gen.* bl. 32, 113.

LINDEN (Ludovicus), geboren te 's Bosch, R. C. pastoor, wordt als Latijnsch dichter vermeld door Foppens in *Meyer. Memor.* Hij bloeide in de tweede helft der zeventiende eeuw.

Zie Hermans, *Consp. Onom. Litt.* p. 19.

LINDEN (Jan van der), pater van de Cellebroers te Antwerpen, gaf zijne *Reyze naar Jeruzalem*, in 1633 te Gend bij Jodicus Begyn in 4o., in het licht. Ook schreef hij een *Tractaet van de Peste*, Antw. 1663. 8o.

Zie *Bibl.* Willems, T. I. p. 41; *Cat.* Hulthem, No. 7773.

LINDEN (Johan van der), abt van St. Truyen, behoorde tot een aanzienlijk geslacht van Leuven, en was een man van bekwaamheid, zeer ervaren in staatszaken. De prins van Oranje hechtte groot gewigt aan zijne medewerking, ook had hij veel invloed. Later mistrouwde hij hem echter. Als afgevaardigde der Algemeene Staten, hielp hij den Gentschen vrede sluiten, daarna werd hij meermalen naar don Juan gezonden, om met dien vorst te onderhandelen. Ook werd hij naar den prins van Oranje afgevaardigd, om dien uit te noodigen in Brabant te komen, (1577) aan de Staten van Artois enz. Hij onderteekende de Unie van Brussel (1577), in plaats van den deken van het kapittel van de H. Geertruid, in welker kerk hij de waardigheid van abt bekleedde, doch hij was tegen de Unie van Utrecht. Men verhaalt, dat hij don Juan vergif zou hebben doen toedienen door zekeren Guerin, toen ter tijde, bekend vergifmenger te Marseille, 't geen door anderen weêrsproken wordt. Bij den afval der overige geestelijkheid, verzoende ook deze abt zich met den koning. De vorst wist zijne begaafdheden op prijs te stellen, en benoemde hem tot lid van den staatsraad. Hij overleed in 1585.

Zie Sanderus, *Geogr. Sacra Brab.* T. II. p. 5; Gramaye, *Lovan.* p. 16; Burman, *Anal. Belg.* p. 107—111; van Wijn op *Wagenaar's, Vad. Hist.* D. VII. bl. 67; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III bl 101; de Jonge, *Unie van Brus* bl. 38; Groen van Prinsterer, *Arch de la Maison d'Orange-Nassau*, (Reg.) *Chron. van het Hist Gen.* D II. bl. 5; Wiersbitzky, *De Tacht. Oorl.* D. II. bl. 633, 638, D. III. bl. 49, 131, 163, 172, 334, 405.

LINDEN (Johannes van der), te Dordrecht geboren 21 Mei 1727, werd 2 Julij 1752, predikant te Zuidscharwoude en Broek op Langendijk, emeritus 15 Junij 1763 en overleed te 's Gravenhage 25 Augustus 1797, schreef:

Eenvoudige gedachten van — over den onnodigen twist of de regtvaardigmaking gaat voor het geloof, dan of het geloof gaat voor de regtvaardiging in *Boekzaal* 1764 *a.* bl. 185, en *Beredenerende bespiegeling over de onderscheydene Tydt stippen der toerekeninge van 's Heylandts verdiensten, waarop de regtvaardiging des uytverkoren Zondaars gegrondt is*, afzonderlijk, Amst. 1760. 2 st. in *Boekzaal* 1760 *a.* bl. 570—616.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 259.

LINDEN (Jan van der), Goversz., te Dordrecht geboren, was gezworen landmeter. In 1756 spoorde hij, van wegen de graaflijkheid aan de ééne, en Pieter Klijn, wonende op de Hooge-Zwaluwe, van wegen Zijne Doorl. Hoogheid, aan de andere zijde, den loop der Oude Maas, op het Bergsche veld op. De eerstgenoemde, op last van Pompejus Onderwater, raad en rentmeester-generaal van Zuid-Holland en het land van Heusden, als daartoe geauthoriseerd, bij resolutie van Hun Edel Groot Mog. den 7den Aug. 1755, en de laatstgemelde op orde van president, raden en rekenmeesters der Domeinen van Zijne Doorl. Hoogh., volgens Resol. van 7 Oct. 1755. Hunne waarnemingen hebben zij op eene kaart gebragt, waarvan zij 4 eensluidende exemplaren vervaardigd en onderteekend hebben, den 19den Febr. 1757. Naar een dezer 4 originelen heeft Gerardt van der Linden, landmeter, in Julij 1761 eene copy gemaakt, welke berustte op het graaflijkheid kantoor te Dordrecht. Naar deze copy heeft A. Esdré de zijne in Nov. 1808 gecopieerd. Van der Linden beantwoordde in 1774 de sedert 1770 door het Bat. Genoots. van Proefonderv. Wijsbeg. uitgeschreven prijsvraag: *Dewyl de rivieren van Loevestein af in de oude en nieuwe Maas voorbij den Briel, zedert een reeks van jaren, zo zeer vernaeuwd en ondiep zijn geworden, dat de vrye uit- en invaert der zee-schepen, door het Zeegat van de nieuwe Maas er merkelyk door belemmerd worden, welke is het beste middel om dezelven te verbeteren en vooral de ondiepten der Krab by de Lint, weg te nemen, of ten minste haar die wydte en diepte, welke zy nu heeft, te doen behouden.*

Zie *Nieuwe Ned. Jaarb.* Aug. 1774, bl. 386; Smits en Schote, *Beschr. van Dordr.* Voorb. bl. LXXXIX.

LINDEN (Mr. Johan van der), een der vermaardste regtsgeleerden, die vijftig jaren achtereen de regtspraktijk uitoefende. Alle regtsgeleerden te Amsterdam woonden de opentlijke viering van dit feest bij, en gaven hem de ondubbelzinnigste bewijzen van genegenheid en hoogachting. Hij was die hulde waardig, daar hij niet slechts de praktijk met grooten lof van kunde en bekwaamheid geoefend, maar zich ook door een aantal schriften over onderscheidene deelen der regtsgeleerdheid, omtrent de wetenschap, verdienstelijk gemaakt heeft. De laatste jaren van zijn werkzaam leven, bragt hij als lid der regtbank van eersten aanleg te Amsterdam door. Hij beoefende ook de fraaije letteren, was sedert 1825 lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde en ridder van den Nederlandschen Leeuw. Hij stierf den 1sten van Oogstmaand 1835, in den ouderdom van 79 jaren.

Hij schreef:

Korte Schets der forme van procederen voor de Hoven van Justitie in Holland, 's Hage, 1781. 8o.

Memoriën over twee belangrijke Criminele questiën, Utrecht, 1791. 8o.

J. Voet, *Comment. ad Pand. Cum Supplemento, auctore J. v. d. L.*, Ultraj. 1795. 3 vol. fol.

Verhandeling over de Judicieele Practycq of Form van Procedeeren voor de Hoven van Justitie in Holland gebruikelijk, enz., Leiden, 1794, 1798. 2 d. 8o.

Het Groot Placaatboek van Holland en Zeeland 8ste *en* 9de *Deel met het Reg.*, fol. Amst. 1798.

Leven van Catharina II, keizerin van Rusland, uit het Fransch vert., Schied. 1798. 3 d. 8o. m. portr.

Alphab. Register op de algemeene manier van procederen in civiele en criminele zaken, Leiden, 1800. 8o.

R. J. Pothier, *Verhand. over het Wisselregt, naar het Fransch door Mr. J. v. d. L.*, Leiden, 1801. 8o.

R. J. Pothier, *Regt omtrent Societeiten of Compagnieschappen en andere gemeenschappen, uit het Fransch vert. met aanmerkingen van Mr. J. v. d. L.*, Leiden, 1802. 8o.

R. J. Pothier, *Legaten, uit het Fransch vert. door Mr. J. v. d. L.*, Leiden, 1803. 8o.

R. J. Pothier, *Contracten en andere verbintenissen, uit het Fransch vert. m. aanm.*, Leiden, 1806. 2 d. 8o.

Verzameling van merkwaardige gewijsden der geregtshoven in Holland, Leiden, 1803.

Regtsgeleerd Praktikaal en Koopmans handboek, Amst. 1806.

Verhand. over het ambt van Notarissen, Amst. 1809. 8o.

Merkwaardige gewijsden der Geregtshoven in Holland, Leid. 1809.

Beredeneerd Register op het Wetboek Napoleon, Amst. 1809.

Register op het Crimineel Wetboek voor het kon. Holland, Amst. 1809.

Over het Notaris-ambt in Frankrijk, Amst. 1810, 1826 (2de dr.) 5 d. 8o.

Keizerlijke besluiten, betrekkelijk de berekening der kosten in regtszaken Fr. en Holl. vert. door Mr. J. v. d. L. Rott. 1811. 8o.

Verhandeling van het regt of de belasting op de Successie, volgens de Fransche wetten, Leiden, 1812. 8o.

Manier van procederen in civiele zaken voor de geregtshoven en regtbanken in Frankrijk; gevolgd naar het Fr. van B. Saint-Prix, Amst. 1812. 8o.

Algemeen Register op de Wetboeken Fr. en Holl., Amst. 1813. 2 d. 8o.

Handboek der regten van het Zegel, de registratie, griffie en hypotheek, Leiden, 1814. 2 d. 8o.

Oratio ad celebrandum quinquagesimum annum advocati muneris, Amst. 1824. 8o. In het Holl. overgezet: *Redev. over hetgeen de ondervinding van eene halve eeuw mij geleerd heeft, dat een advocaat voornamelijk behoort in acht te nemen*, Amst. 1824.

De Ware Pleiter, Amst. 1827. 8o.

Ook ving hij in 1802 de vertaling aan van Reinhards *Christelijke Zedekunde*, en gaf met mr. van Hall in het licht:

Advies wegens de wet op den boekhandel van 25 Jan. 1817. 8o.

Zie *Konst- en Lett.* 1835. D. II. bl. 84; *Hand. der Jaarl. Verg. v. Ned. Lett.* 1836. bl. 16; *Aanh.* op Nieuwenhuis *Woordenb.*; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetens.* D. IV. (2) bl. 416; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 89; Brinkman, *Naamr. van Ned. Boek.*; Sandbrink, *Specim. Hist. Jurid. de advocat. uribus ac doctr.* p. 14, 130, 148, 153; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett. en Wetens.* D. II. bl. 306; Sepp, *Proeve eener ragm. Gesch. der Theol. in Ned.* bl. 60; *Cat der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 315, D. II. bl. 103; *Bibl. Kemper.* p. 180, 203.

LINDEN (J. H. VAN DER) schreef:

Kakografia of opstellen, waarin de leerlingen de tegen de spelling en taal gemaakte fouten zelve zoeken en verbeteren, Amst. 1816. 8o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 359.

LINDEN VAN SPRANKHUIZEN (J. VAN DER), te 's Hertogenbosch geboren, werd predikant te Paesens, 11 Januarij 1789, en vertrok naar Kantens 10 Mei in hetzelfde jaar, werd emeritus 1 April 1846 en overleed te Veendam 13 Februarij 1855, oud ruim 88 jaren, schreef:

Tweetal leerredenen over de Christelijke Leer, rakende de regtvaardiging uit genade door het geloof, Gron. 1814. 8o.

Leerredenen, uitgesproken bij de opening van de kerk te Kantens, 29 *April* 1821, gr. 8o. Gron. 1821.

Proeve eener Vrije Behandeling van den Heidelb. Catech. in den geest van het gezuiverd Christendom, overeenkomstig het beginsel der kerkhervorming, Gron. 1825.

Proeve eener vrije behandeling van den Heidelb. Catech., Gron. 1834. 35. 4 d. 8o.

Een Woord aan de kern der Herv. Gemeente in Nederland, Gron. 1843. 8o.

Bijdragen voor de zuivere Bijbelleer of het oude kleed zonder nieuwe lappen, No. 1—6. gr. 8o. Groningen.

Kerkelijke Toespraak bij gelegenheid van het afsterven van den Weleerw. Heer Albertus Lofvers, in leven predikant te Middelstum en Toornweerd, gerigt aan diezelfde gemeente, naar aanl. van 1 *Cor. III:* 21*b*, 22—23. *Uitgespr. op* 26 *Febr.* 1843, Gron. 1843.

Zie Schotel, *Gesch. van de Heidelb. Catech.* bl. 366; Brinkman, *Naaml van Ned. Boek.*

LINDEN (J. VAN DER) schreef:

Over de rivieren de Merwede, de oude en nieuwe Maas te verbeteren, Amst. 4o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*

LINDEN (Mr. JOHAN VAN DER) van Slingelandt, leefde in het midden der achttiende eeuw, en was een uitstekend kunstliefhebber. Zijn kabinet-schilderijen waren beroemd. Men vindt er den catalogus van bij G. Hoet, *Naaml. van Schild.* D. II. bl. 489—501, ook afzonderlijk verschenen, Dordr. 1785.

Zie *Cat. v.* Hulthem, No. 9432.

LINDEN (J. VAN DER). Ofschoon zelf geen beoefenaar der schilderkunst, toch een groot voorstander er van. Hij woonde te Rotterdam, en had aldaar een uitnemend kabinet schilderijen. Hij oefende een weldadigen invloed uit op de laatste jaren van J. Kobell Jr.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 179.

LINDEN (MAURITZ VAN DER), werd te 's Hage geboren, leerde de schilderkunst onder Gaspar Netscher, en schilderde in zijne manier fraaije portretjes. Hij liet de kunst varen en ging als ingenieur in Staten dienst. Hij overleed als 2de directeur der fortificatiën in goeden ouderdom. Zijn bloeitijd was omstreeks 1670.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 986.

LINDEN (Mr. PIETER VAN DER), leverde in 1626 een allerbelangrijkst rekwest aan de Leidsche regering in, betreffende het droogmaken van het Haarlemmermeer.

Zie *Nav.* D. V. bl. 344.

LINDEN (ROBBERT VAN DER), kapitein, drost en superintendent, nam 11 Julij 1568 het graafschap, de stad en het slot van Cuilenborgh, in naam des konings, in bezet.

Zie Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* D I. bl. 233; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk in de Ned.* D. II. bl. 122.

LINDEN (W. H. M.), officier der artillery, onderscheidde zich in 1794 bij het beleg van Grave, onder v. d. Kerckhoff,

Zie Gross, *Journ. des princ. opér. de la Camp. de* 1794; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 136.

LINDEN (VAN DER), sergeant-majoor, onderscheidde zich bij de verdediging van Kolberg in 1806 tegen de Franschen, en vond aldaar een eervollen dood.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 259.

LINDEN (Mr. BERNARD VAN DER). te Hoeylant geboren, was landdeken, hoogleeraar in de wijsbegeerte in het Collegie het Verken te Leuven en lid van het Nationaal Congres.

Zie C. Morren, *Eloge Hist. de Pierre Leonard van der Linden Nat. Belge in Mess. des Scienc. et des arts de la Belg.* T. I. p. 70.

LINDEN (PIERRE LÉONARD VAN DER), werd den 12den December 1797 te Brussel geboren, had reeds in prille jeugd veel lust in de natuurlijke historie, ontving zijn eerste opleiding aan het Collegie van Theresia (Collège Thérésien), en vervolgens aan het nationaal lyceum. In October 1817 ging hij

over Parijs naar Bologne, waar hij onder Bertolori in de botanie, en onder Ranzani in de zoologie studeerde. Den 17den April 1821 werd hij aldaar doctor in de geneeskunde, deed met eenige vrienden een reis door Italië en bezocht Rome en Sicilië. Te Parijs wedergekeerd, bezocht hij de gehoorzalen der beroemdste hoogleeraren in de geneeskunde en de hospitalen. In 1825 keerde hij naar Brussel terug, zette zich aldaar als geneesheer neder, en na te Leuven de doctorale waardigheid verkregen te hebben (15 Julij 1823), schreef hij voor de *Annales de la Société de Médicine* een *Coup d'oeil sur l'origine et les progrès de la nouvelle doctrine médicale Italienne*, waarin hij een duidelijk verslag gaf van den loop der geneeskundige wetenschappen van 1800 tot 1825. Hoogelijk ingenomen met zijn voormaligen leermeester Tommasini, trachtte hij, waar hij kon, diens roem te vermeerderen, en gaf eenige zijner redevoeringen in het licht. Kort na zijne komst te Brussel, werd hij lid, vervolgens secretaris van de aldaar gevestigde akademie van natuur- en geneeskundige wetenschappen en gaf een verslag van hare werkzaamheden van 13 Julij 1822 tot 3 Julij 1826. Ook werd hij secretaris van de administratieve commissie van het Museum en van den hortus zijner geboorteplaats, hoogleeraar in de zoologie in het Museum van Wetenschappen en Letteren. Na de reorganisatie van het koninklijk athenaeum, werd hem het onderwijs in de algemeene natuurlijke historie aan hetzelve toevertrouwd (22 Oct. 1830.) Hij stierf den 5den April 1831, in den ouderdom van 34 jaren.

Zijne beeldtenis vindt men voor zijne *Eloge Hist.* door C. Morren in *Messager des Sciences et des Arts de la Belg.* p. 69, suiv.

Hij schreef:

Aeshnae Bononienses descriptae a P. L. van der Linden Bruxellensi, cum tabula aenea, adjecta ejusdem annotatione ad agriones Bononienses ab ipso descriptas, Bon. 1820. 4o.

Agriones Bononienses descriptae a P. L. van der Linden, adjecta tabula aenea Bononiae, 4o.

Monographiae Libellularum Europaearum Specimen, Brux. 1825. 8o.

Précis de la nouvelle doctrine médicale Italienne ou introduction aux leçons de clinique interne de l'université de Bologne pour l'année scolaire 1816—1817, Paris, 1822. 8o.

Coup d'oeil etc. in *Bibl. médicale, nationale et étrangère*, T. II. Brux. 1825. p. 77—93 en 93—106.

Réflexions sur le développement de la 72 proposition du docteur Broussai, inséré dans le cahier de Janvier 1825, *de ses annales, presentées à la Société des Sciences naturelles et médicales de Brux., dans la séance du 4 Avril* 1825, in *Bibl. méd.* 1825. p. 149—159.

Sur la nécessité d'établir une statistique pour les faits les plus importans de medicine pratiqué. Disc. pron. par le Prof. Tommasini. Tableau des résultats obtenus dans la clinique interne de l'université de Bologne, pendant les trois ann. scol, 1819—21, 1821—22. *Disc. pron. par le même* in *Bibl. Médic.*, T. III. p. 86—91, 1826.

Compte-rendu des travaux de la Soc. des Sc. nat. et méd. de Brux., Brux. 1826.

Analyse de Mr. J. Kickx sur les plantes médicinales des environs de Louvain, in de *Bibl. méd.*, T. V. p. 180.

Observations sur les hyménoptères de l'Europe de la famille des fouisseurs, in T. IV. des mémoires de l'Academie de Brux. 1827, p. 271. Ook afzonderlijk in 4o.

Observations sur les hembécides, les larrates, les nyssoniens et les crabonites, in T. V. *des Mémoires de l'Academie*, afzonderlijk in 4o.

Notice sur un empreinte d'insecte renfermé dans un échantillon de calcaire schisteux de Sollenhofen en Bavière, in *Mém. de l'Acad.* T. IV. p. 247, 1827. Afzonderlijk in 4o.

Essai sur les insectes de Java et des îles voisines in *Mém. de l'Acad. de Brux.* T. V. p. I en afzonderlijk 1829. 4o.

Notice sur le squelette de cétacée exposé à Brux. en Juin et Juillet 1828 in *Bibl. méd. nat. et étr.* T. V. 1828, p. 239—250. Afzonderlijk in 8o.

Zie behalve de genoemde *Eloge Hist.* het *Journ. de la Belg.* Avr. 1831; *Bulletin des Sciences Natur. de Mr. le baron de Férussac*, Avril 1831; *Bijdr. tot de Natuurk. Wetens.* D. III. No. 4, bl. 339, D. IV. No. 1, 1829; *Bibl. Méd.* T. III. p. 646. *Mess. des Scienc. et des Arts*, 3e, 4e, 5e *et* 6e *livr.* 1829.

LINDEN (van der), kapitein eener compagnie van de tweede halve brigade, kreeg bevel jonkvrouwe J. M. C. J. van Dorth tot Holthuyzen, volgens sententie der Militaire Regtbank, 22 Nov. 1799, te Winterswijk te doen doodschieten. Hij gaf dit bevel met afgewend aangezigt, en zorgde dat het lijk in het familiegraf werd bijgezet.

Zie C. v. d. Aa, *Gesch. van de Oorlog* 1793—1802, D. VIII. bl. 484.

LINDENAAR, ritmeester in Hollandsche dienst, onderscheidde zich bij de verrassing van Wezel in 1629.

Zie *Leven van Fred. Hendr.* D. I. bl. 323; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 462.

LINDENBERG (J.), een kunstschilder uit den aanvang der zeventiende eeuw. Hij teekende en ordonnanceerde o. a. het portret van *Joh. Trip, heer van Berkenrode, met fraai bijwerk* voor de gravure, in fol. in het licht verschenen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 986.

LINDENBERG (J. F.) schreef:

Nieuwe Verlichter om waterverwen en porcelein te maken, Amst. 1753. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 259.

LINDENHOFF (Ph. Hz.), gaf in het licht:

De nieuwste overzetting van eenige bij voorkeur uitgezogte fabelen van Esopus, ten dienste der schooljeugd in onze moedertaal gebracht en met aanmerkingen verrijkt, Devent. 1797. 8o.

Zie *Ephem. A. L. Z.* 1798, p. II. p. 1798; P. H. Tijdeman, *Lijst van Ned. Vert. van Grieksche Schr.* bl. 8; *Cat. van Ned. Lett. Bijv.* 1848—1852. bl. 18.

LINDENIUS (Paulus Jansz) of van der Linden, mogelijk de zoon van Johannes Lindenus, in 1597 predikant te Langweer en Ter Oele in de classis van Zevenwouden, werd als predikant te Soest, den 19den Aug. 1619 door de Utr. Synode afgezet, en den 27sten tot ballingschap verwezen, was in September en October 1619 in de vergadering te Antwerpen, had moeds genoeg weder te keeren, en de verslagene gemeenten in stilte te bedienen, o. a. de drie laatste maanden van 1621 die te Hoorn. In het laatst van 1622 werd hij, aan den Uithoorn, door eene zware ziekte aangetast, die hem een geruimen tijd aan zijn leger bond. Nog niet geheel hersteld, ontving hij aldaar eene dringende uitnoodiging van de Remonstranten te Kampen, om er te komen prediken, juist toen de verbittering haar hoogste toppunt had bereikt.

Eenige dagen voor Paschen begaf hij zich op reis, en voer met den beurtman van Amsterdam naar Kampen; doch het schip moest om slecht weder onder Schokland ankeren. Daar werd hij verspied door den predikant van dat eiland, die hem herkende en terstond een bode naar Kampen vooruitzond, ten einde de Magistraat zijne komst te verwittigen. Te Kampen aangekomen, werd hij door een huurling nageoogd, en naauwelijks in het huis van Albert Dirkszoon, een lakenkooper, gekomen, door een paar schepenen met hunne dienaren gegrepen en naar de Hagenpoort geleid, waar hij met een zware keten en met een ijzeren boei om het been geklonken, aan een paal werd vastgesloten, zoodat hij al den tijd zijner gevangenschap, met die keten moest gaan staan, liggen en slapen.

De Magistraat zond berigt van het gebeurde aan den Algemeene Staten, die den brief aan het Hof van Holland mededeelden, om te weten of er bezwaren tegen de gevangene bestonden. Het Hof stelde hun eenige artikelen ter hand, uit de bekentenissen van twee der zaamgezworenen tegen het leven van prins Maurits, die hun misdrijf binnen weinige dagen, met het leven zouden boeten, gelastende, om langs dezen leiddraad, alles in het werk te stellen, ten einde zoo mogelijk te ontdekken, of ook hij in den beraamden aanslag was betrokken. Op dit aanschrijven werd Lindenius, op zekeren nacht, van de poort gebragt naar den Wildvang, een toren tusschen de Hagen- en Kalverhekkenpoort, waar de op den dood zittende misdadigers gekerkerd werden, waar hij de burgemeesters Lubbert van Hardenberg en Arend Ruitenburg met een secretaris en den beul, wel van scherpe geeselroeden voorzien, vond. Ook stond er een pijnbank in het vertrek. Na scherp ondervraagd en bedreigd te zijn, werd hij, daar men schijn noch blijk van schuld wist te

vinden, weder naar de Hagenpoort in de boeijen gebragt, en later door den Magistraat tot eeuwigdurende gevangenis op het slot Loevestein verwezen, waar hij den 27sten Junij aankwam, en in de groene kamer een nieuw tijdperk van zijn lijden intrad. Van daar den 19den Julij 1631 ontkomen, werd hij den 3den Augustus 1632 aan Hoorn als vast leeraar toegevoegd en overleed in 1648.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 970, 971, D. IV. bl. 1099; *Dagw. der Gesch.* bl. 183; Uytenbogaard, *Wederl. van Trigl. Verm.* bl. 151; *Spongia Erasmi, dat is, Uitw der Calumn. of Laster. Jacobi Levi, door H. Hollingerus,* bl 50; Paschier de Fijne, *Camper-steurtje,* bl. 477; *Klein Monstertje,* bl. 93; *Zilver verg. Naald,* bl. 110; *De Frisse Dronk,* bl. 578; Regenbogen, *Hist. der Rem.* D. II. bl. 293, 356, 358; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 447, D. XI. bl. 144; Tideman, *De Rem. Broed.* bl. 248, 276, 396; J. Moulin, *De Rem. te Kampen,* bl. 73; Kok, *Vad. Woord.* D. XXII. bl. 117; *Aanh. op het Woord. van Nieuwenh.* o. h. w. Kobus en de Rivecourt, *Handwoord.* o. h. w. J. Engelsma, *Volgl. der Pred. in de Class. van Zevenw.* bl. 110.

LINDERSHAUSEN (Johannes), werd in 1571 te Schwilm, een Westphaalsch dorp, waar zijn vader, die denzelfden naam voerde, advokaat was, geboren, ontving het onderwijs van Lambachius en Beurnhusius te Dormond, en vervolgens der Jesuiten te Keulen. Zijne ouders riepen hem van daar terug, en hielden hem een achttal jaren bij zich. Na dien tijd bezocht hij de Illustre School, door graaf Arnold van Bentheim te Steinfurt gesticht, en ging hij vervolgens naar Herborn, in het graafschap Nassau. Als onderwijzer van Emond Gruter, heer van Crajenstein, een jong edelman uit het hertogdom Cleef, bezocht hij met dezen Frankrijk, en vertoefde twee jaren te Douai. Hier besloot hij in de regten te studeren, welke studie hij te Leuven voltooide. Van daar reisde hij naar Delft, waar hij den jongen Gruter aan diens vader, toen hofmeester en raadsheer van Philippus ab Altâ Flamma, graaf van Westphalen, overgaf, naar Duitschland wederkeerde en aldaar licentiaat in de regten werd. Van daar begaf hij zich naar Leyden, waar hij in Wijnmaand 1603, de toelating tot het houden van voorlezingen over de regten op buitengewone dagen verwierf. Reeds vroeger had hij de *Topica* van Cicero verklaard, waarvoor hij in het genoemde jaar eene vereering ontving. Na den dood van Cornelis de Groot en Gerard Tuningius, benoemden hem curatoren tot buitengewoon hoogleeraar in de regten. Kort daarna werd hij doctor in de regten. Hij overleed op den 8sten van Oogstmaand 1645, na reeds eenige jaren vroeger, wegens ongesteldheid, van zijn post een eervol ontslag bekomen te hebben. Hij is in de *Alma Acad. Leid.* afgebeeld. Men heeft van hem:

Binae Disputationes Institutionum Imperialium: priores delineatione methodicâ, cum Quaestionibus bene multis earumque notabilioribus causis dubitandi, usque indecisis, propediem (juvante Deo) decidendis, ac plenius tractandis, numero XXVI: *posteriores, firmâ magis solutâ et liberâ, numero* XXIV, omstreeks 1612 gedrukt.

Zie Orlers, *Alma Acad. Leid.* 1614. p. 505—508; Meursii, *Ath. Bat.* p. 349; Paquot, *Mém.* T. III. p. 415; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoog.* D. II. bl. 95, 267.

LINDHOUT (Henricus à), med. dr., te Brussel geboren, gaf in het licht:

Speculum Astrologiae, in quo vera Astrologiae fundamenta et genethliacae Arabum doctrinae vanitates demonstrantur, Ham. 1597. 4o.

Tract. Astrologicus, seu Introductio in Physicam Judiciaram Lipsiae, 1618. 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 360; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70.

LINGE (Abraham van), vermaard glasschilder, Vlaming van geboorte, woonde langen tijd in Engeland en bloeide onder Karel I. Deze schonk hem een vrijbrief. Na zijn vertrek uit Engeland, verviel aldaar de glasschilderkunst zóó, dat men niemand kon vinden, die bekwaam genoeg was, om gebroken glazen te herstellen, als later een Henry Giles van York. Zijne werken zijn zeer talrijk, van groote afmeting en meest alle in Engeland. Tot de beroemdste behooren: *Jonas, de ondergang van Sodom en Gomorrha* en *Christus onder de Schriftgeleerden* in de *Christ-church* te Oxford, van 1631, 1634 en 1640; *Philippus* en de *Besnijdenis* met het jaarmerk 1637 te Badiol; een *glasraam* te *Hatfield* en te *Wroxton;* de *glasschilderij van Lord Guilford* te *Oxfordshire;* de *opstanding des Heilands* in *Queens-College* en in *Lincolns-Inn-Capel* (1641) en een *glasraam* in *Peter-house* te *Cambridge.*

Zie Fiorillo, *Gesch. der Mahlerei in Grossbr.* u. s. w. Gotting. 1808. p. 289; M. A. Gessert, *Gesch. der Glasm.* u. s. w. Stuttg. 1839. s. 230; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 986; *Nav.* D. III. bl. 64, D. IV. Bijb. bl. XCV. D. V. Bijb. CXIV.

LINGE (Bernard van), waarschijnlijk vader of broeder van den vorige, een Vlaming van geboorte, zette zich onder Jacobus I in Engeland neder. In Wadham-College vindt men zijne *Geschiedenis van den Verlosser* met dit opschrift: *Haec fenestra ornata est sumptibus Domini Johannis Strangwayes, militis, unius ex cohaeredibus fundatoris. Bernard van Linge fecit* 1622. Volgens eene overlevering zou dit glas 1500 pd. st. hebben gekost. Kramm achtte het beneden de kunst van de gebroeders Crabeth. Ook gist deze dat de *zeven glasramen* in *Lincolns-College,* een geschenk van aartsbisschop Williams, en, volgens de overlevering, uit Italië aangebragt, tot de werken van dezen meester behooren. Zij voeren het jaartal 1629, 1630 en 1631. Linge kan men beschouwen »als den vader der nieuwe glasschilderkunst en als den stichter eener school, die zich tot op dezen tijd onafgebroken in Engeland heeft staande gehouden."

Zie Fiorillo, *Gesch. der Mahlerey in Grossbr.* u. s. w. S. 288; M. A. Gessert, *Gesch. der Glasm.* u. s. w. S. 230; *Anecd. of the arts in England, or compar. observ. on Archit. Sculpt. and Painting, chiefly illustr. by Spec. at Oxford by Rev. James Dallaway,* p 444, 445 Nota, *Anecd. of Paint. in England, with some account of the princ. artists, with incend. notes on other arts, coll. by the later Mr. Vertue, and new digist. and publ. from his original Mss. by H. Walpole,* 3 vol. 4o. 1762—1763; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 987; *Nav.* D. III. bl. 64, D. IV. Bijbl. bl. CXV. D. V. Bijbl. bl CXIV.

LINGELBACH (Daniël), tooneeldichter uit de tweede helft der zeventiende eeuw, van wien men heeft:

Apollonius, Koningh van Tyrus, trsp., Amst. J. Vinckel, 1662.

De Liefde van Diana en Endimion, trsp. met konst- en vlieghwerken, gesp. op d' Amst. Schouwb. ald. 1669.

Cleomenis, trsp., ald. 1687, 1729.

De Liefde van Amintas en Amarillis, muzykst., vert. op de Nederd. Opera tot Buiksloot. Aldaar gedr. voor den Autheur, 1686.

De ontdekte Schyndeugd, blsp., Ald. 1687, 1690.

Sardanapalus, trsp., Ald. 1699, 1737.

De spookende Minnaar, treur-bly-eindend-sp., Ald. 1729.

Het Boeren Huwelyk sluiten, muzyksp. voor de Liefh. 1774.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl 205; W. Henskes, *Cat. van Tooneelsp.* No. 228; No. 228; *Cat. der Bibl. van Neêrl. Lett.* D. I. *b.* bl. 136; *Cat.* van Voorst, T. III. p. 76; *Cat.* Robidé v. d. Aa, bl. 73.

LINGELBACH (Joannes), werd in 1625 te Frankfort aan den Main geboren, doch vestigde zich reeds vroeg in Nederland. In 1642 verliet hij Amsterdam en bezocht Frankrijk en Italië, bleef acht jaren te Rome, en keerde toen over Duitschland naar Amsterdam terug, waar hij in 1687, volgens anderen in 1711, zou zijn overleden. Immerzeel geeft eene juiste en breedvoerige beoordeeling van zijne kunst. »Hij bezat eenen zeer vruchtbaren en dichterlijken geest. In alle zijne tafereelen heerscht eene opmerkelijke verscheidenheid; doch in al die verscheidenheid hervindt men altijd bij hem denzelfden zachten, aangenamen en zilverachtigen toon, dezelfde naauwkeurigheid van teekening, dezelfde kunstige groepering, dezelfde rijkdom van bouw- en beeldhouwwerken, hetzelfde breed en behaaglijk penseel. In zijne voorstellingen van duinachtige streken, maneges en optogten van paarden, streelde hij beurtelings Jan Wijnands en Philip Wouwerman op zijde. Maar zijne meest geliefkoosde onderwerpen zijn Italiaansche zeehavens, met lossende en ladende vaartuigen, menigvuldigheid van werkende en handeldrijvende figuren, in hunne eigenaardige kleederdragten. Dergelijke voorstellingen verrijkte hij doorgaans met prachtige paleizen. poorten, fonteinen met beeldwerk, gedenkteekens enz. Ook schilderde hij gaarne Romeinsche markten met een bont gewoel van beeldjes uit verschillende standen; kramen, stallen en tafels met koopwaren, kwakzalvers, straatkunstenaars, bedelaars enz."

Een zijner beroemdste schilderijen is *Een gezicht te Amster-*

dam, ziende op de Nieuwe kerk en het Ellendige kerkhof, in 1656 door hem geschilderd, in 1797 op de verkooping van Mr. Pieter Cornelis Hasselaar voor *f* 1560 verkocht. Het gold op die van N. Doekscheer in 1789 *f* 2500. Het Haagsche Museum bezit van hem *eene Italiaansche Zeehaven* met groote, doch vrij slechte figuren (1676); *het vertrek van Karel II uit Scheveningen naar Engeland* (1660), eene zeer rijk geordonnanceerde fiksche en heldere schilderij; een *landschap met een hooiwagen*, in den trant van Philip Wouwerman, en een *Paardenmarkt* met kleine, voortreffelijke figuren. Het Amsterdamsche: *eene Italiaansche Zeehaven*, met schepen en eene menigte figuren en paarden; een *Rijschool*, met verscheidene beeldjes en paarden, en een *Zeehaven in Italië*, met zeer vele gebouwen, galeijen, figuren en ander bijwerk. Op de verkooping van G. van der Pals, gold een *Landschap met dansende boeren en boerinnen f* 1400; op die van Braambeek eene *Italiaansche Zeehaven*, rijk van ordonnantie, *f* 1500, op die van van der Pot eene dergelijke *f* 2050, op die van P. Locquet eene *Italiaansche Zeehaven f* 2600.

Ook stoffeerde hij landschappen van Philip Koninck, Moucheron en Wijnants met beelden. Ook zijne teekeningen zijn gezocht. Twee stuks *Venetiaansche Zeehavens* golden op de verkooping van de Vos *f* 60. Eenige zijner schilderijen en teekeningen gaan in gravure uit. De heer Kramm bezit o. a. een boekje met 12 platen, getiteld: *Aliqui Portus. J. Lingelbach inv. J. Gronsvelt fecit et ex.* Zij zijn, volgens hem, wel geestig, doch laten in de uitvoering veel te wenschen over. Nagler, Bartsch en Kramm zijn uitvoerig over zijne etsen. Sommigen kennen hem, naar aanleiding van een uit de letters L. B. bestaande monogram, geëtste landschappen toe. Immerzeel vermeldt een door Lingelbach geëtst, en bij Bartsch omschreven prentje, eene *Italiaansche Zeehaven* voorstellende, op de verkooping van den Grave von Fries voor *f* 12 verkocht, doch dit wordt door Nagler aan A. Stork toegekend. Andere etsen van hem worden in de *Geschichte der Kupferstechsammlung von Rumohr und Thiele*, S. 8, vermeld.

Zijn portret is door Swartsz geschilderd. B. Vaillant schraapte er de zwarte kunstprent in fol. naar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 180; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 987; *Cat. du Louvre*, No. 270; W. Burger, *Musées de la Holl.* p 269; *Not. der Schild. van het Kon. Kabin. te 's Hage*, bl. 16; *Cat. der Schilder-Oudh.* op *'s Rijks Mus. te Amst.* bl. 45, 46; *Cat.* van Mr. P. C. v. Hasselaar, bl. 4, No. 6; *Cat.* van der Marck, Amst. 1773, No. 422; Muller, *Cat. van Portr.*

LINGELBACH (DAVID), van wien niets anders dan een portret bekend is. Muller gist dat hij een kunstschilder was. Hij werd in 1643 geboren en leefde nog in 1698.

Zie Muller, *Cat. van Portr.*

LINGEN (BURCHARD), werd in 1662 te Zwol uit deftige ouders geboren. Na de lagere scholen zijner geboorteplaats doorloopen te hebben, studeerde hij te Keulen, behaalde de eerste plaats in zijn collegie, werd meester in de vrije kunsten, en trad in 1680 in de orde der Jesuïten. Na zijne studiën in het collegie de Drie Kroonen voleindigd te hebben, onderwees hij er de philosophie, en werd doctor in de godgeleerdheid. Veertien jaren in dit vak, zoo te Trier als te Keulen onderwijs gegeven hebbende, werd hij den 18den April 1713 in zijne studeerkamer door eene beroerte getroffen, die hem den 22sten van die maand in het graf sleepte.

Hij schreef:

Medulla tripartitae Philosophiae, veteris ac novae, Colon. 1609, 1705. 12o.

Hij werd door zijn dood verhinderd zijne *Theologia scholastica* in het licht te geven.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 259.

LINGEN (REGINA VAN), huisvrouw van Johannes van Alkemade, predikant te Wijk op Zee, leverde in 1751 bijdragen in het *Aanh. der Dichtkundige Cypressen-bladen*. Hare poëzy is van weinig waarde.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 364.

LINGIUS (JOHANNES), een Zwollenaar, en zeer geleerd man, behoorende tot de broederschap van het Gemeene leven aldaar.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 83.

LINIERE (BARTHOLOMEUS DE), ridder, heer van Grandval, geboren te Liniere in Picardië, kolonel van een regiment dragonders in Fransche dienst, en zekere Anthoni du Mont, lieten zich in 1691 door eenige Fransche hovelingen bewegen, om koning Willem, terwijl hij op het Loo ter jagt, of in het leger van de Spaansche Nederlanden was, van kant te helpen. Deze aanslag werd echter ontdekt en hij veroordeeld om gehangen, en, nog half levendig, geopend en gevierendeeld te worden, welke straf hij, den 13den van Oogstmaand 1692, met hardvochtigheid onderging.

Zie *Europ. Merc.* April—Junij 1692, bl 142, 143, Julij—Sept. 1697. bl. 107—111; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVI. bl 186 v. Burnet, *Gesch. van zijn Tijd*, D. III. bl. 89; *Lett. from James Vernon* Esen in *Tindals Cont.* Vol. II. p. 309—316; Macaulay en artikel Leefdaal (Frederik Adolf)

LINPERCH (N.) gaf uit een *Moolen-boek*, Amst. 1725, m. pl.

Zie *Cat.* J. Schouten, bl. 41.

LINSCHOTEN (ADRIAAN VAN), werd in 1590 te Delft geboren. Hij vertrok reeds vroeg naar Italië, waar hij een leerling werd van Spagnoletto. Volgens Bryan vereenigde hij zich te Rome geheel met Michel Angelo de Caravaggio, en trachtte hij diens schildertrant te volgen, en in diens overdreven stijl slaagde hij met eenig gevolg. Hij was in 1647 te Utrecht, en in zijn 87ste jaar te 's Hage nog werkzaam. Immerzeel noemt hem een historieel schilder van verdiensten, en meldt dat hij ook binnenhuizen, werkplaatsen van chimisten en dergelijke schilderde. Volgens Bryan waren er te 's Hage van hem *De verloochening van Petrus* en het *berouw van dien Apostel*. Kramm zag een zwarte kunstprent door N. Verkolje in kl. fol. *St. Paulus* voorstellende, naar A. van Linschoten, en merkt op, dat hij zich naar de strenge regelen der kunst, zoo in theorie als praktyk heeft gehouden, en bevestigt zulks door een voorbeeld, dat hij uit Hoogstratens *Inleyding tot de Hoogeschoole der Schilderkunst*, Rott. 1678, bl. 234, ontleende.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 180; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 992.

LINSCHOTEN (JAN HUYGEN of HUGO VAN), werd omtrent 1563 te Haarlem geboren. Reeds in zijn vroege jeugd toonde hij bijzondere begeerte en genoegen in het lezen van beschrijvingen en geschiedenissen van weinig bekende en verafgelegene landen, en tevens neiging om die te bezoeken. Lang weerstonden zijne ouders, die toen te Enkhuizen woonden, 's jongelings begeerte, doch daar zijn voornemen was naar Spanje te reizen, en zich naar Sevilië te begeven, waar twee zijner broeders zich sinds ettelijke jaren ophielden, om kennis van het land en de Spaansche taal te bekomen, zoo gaven zij hem eindelijk hunne toestemming. Hij begaf zich nu aan boord van een schip, dat naar St. Lucas de Barrameda bestemd was, en ging op den 6den December 1579, in gezelschap eener vloot van 80 schepen, alle naar Spanje en Portugal koers houdende, uit Texel onder zeil, van waar hij behouden te Sevilië aankwam en zich een geruimen tijd onthield, niettegenstaande zijn lust en verlangen om verder te reizen, 't geen zijne onkunde in de landtaal belette. Toen hij daarvan eenige ervarenheid verkregen had, en een zijner broeders aan de pest was overleden, verliet hij die stad en begaf zich in dienst van een Duitsch edelman, met welken hij naar Lissabon reisde, waar hij door een zware krankte werd overvallen. Na zijne herstelling verliet hij zijne dienst, en vervoegde zich intusschen tot tijd en wijlen, dat zich iets beters mogt aanbieden, bij een koopman te Lissabon, ten einde zich in den koophandel te oefenen.

Zijn verblijf aldaar was echter zeer kort, want door de gerezen oneenigheden tusschen de Spanjaarden en Portugezen, en de daaruit voortgesprotene gisting der gemoederen, verminderde de handel aanmerkelijk, weshalve hij zoo spoedig mogelijk deze plaats verliet, en zich met zijn ouderen broeder, in het gevolg van den tot aartsbisschop van Indië benoemden don Frey Vincente de Tonseca aan boord van den *St. Salvator*, een bodem van 700 à 800 lasten, begaf, en den 8sten April 1583 van den Taag zeewaarts inliep, en behouden te Goa, de hoofdplaats van het Portugeesch Indië, aankwam. Linschoten bleef bij den aartsbisschop

in dienst, hield zich bezig met het onderzoeken en opteekenen van hetgeen hem zelve was wedervaren, wetenswaardig voorgekomen en hem door anderen werd medegedeeld, terwijl hij zich tevens op den koophandel toelegde, met plan aldaar te blijven en zich welligt voor goed te vestigen. Toen echter den 16den September 1588 de tijding te Goa kwam, dat de aartsbisschop op zijne reize naar Portugal waarschijnlijk vergiftigd was, keerde hij, met verlof van den onderkoning, naar Lissabon terug. Den 20sten Januarij 1589 ging hij als factoor op het schip *Santa Cruz*, derwaarts onder zeil, en kwam, na een allerrampspoedigste en langdurige zeereis, den 2den Januarij 1592 den Taag op. Na zijne zaken te hebben geredderd, vertrok hij in Julij van hetzelfde jaar naar Holland, en kwam den 3den September te Enkhuizen aan, waar hij zijne moeder, broeder en zuster in gezondheid aantrof, terwijl zijn vader, gedurende zijne uitlandigheid, schijnt overleden te zijn. Zijn togt was nuttig voor zijn vaderland, wijl deze hem in de gelegenheid had gesteld, kennis te krijgen van vele zaken, die tot nog toe aan zijne landgenooten onbekend waren, en die hij in zijn *Itinerario* mededeelde.

Alhoewel dit werk niet in het licht kwam, dan na het vertrek van den eersten togt der Hollanders derwaarts, hebben echter zoowel zijne gesprekken met verschillende personen de onderneming van Houtman begunstigd, als het lezen van zijne geschriften heeft toegebragt, om meerdere uitrustingen naar Indië te doen. Dit is zeker, dat hij zoo wel persoonlijk als door zijne geschriften, bij de zeelieden in groote achting stond, zoo zelfs, dat zijn wegwijzer in de Indiën, gedurende lange jaren, het grootste aanzien onder de zeevarenden genoot, en het eene bekende zaak was, dat deze, om van Firando en Japan naar Batavia te zeilen, tot eene buitengewoon zekere gids was. Na eene uitlandigheid van zoo vele jaren, genoot hij slechts korten tijd de rust eens stillen burgers. Hoe kon zulks ook anders zijn? Zelden zijn er menschen van zoodanige ervarenheid en kunde als die van van Linschoten, dat het vaderland lang hunne diensten zou kunnen ontberen. Daar de zeevaart van Holland en Zeeland door den Spaanschen oorlog, zoo wel om de gedurige vrees voor inbeslagneming der schepen, tot groot ongerijf der kooplieden, als om andere oorzaken zeer benaauwd werd, en de pas geboren staat zich nog niet met de ontzaggelijke zeemagt van den Spaanschen monarch durfde meten, poogde men door beleid te verkrijgen, hetgeen geweld niet vermogt, en trachtte men een vaart op China en de Oost-Indiën door de IJszee te zoeken.

Bijzonder ijverden voor deze onderneming de syndicus van West-Friesland, doctor François Maelson te Enkhuizen, de thesaurier mr. Jacob Valk en Balthazar Moucheron, voornaam koopman, beiden te Middelburg. Met overleg der Staten, werden door deze twee schepen uitgerust, de *Zwaan*, en de *Mercurius*, op welke laatste Jan Huyghen van Linschoten koopman was. Op het schip van Enkhuizen, »de *Mercurius* genaamd," schreef Bor, »was de wel ervaren en veel gezochten Jan Huygen van Linschoten, die langhe in de Indiën verkeert hadde ende een groot boeck van zyne schipvaert na Oostindiën, met de beschryvinghe derselver landen, zeecusten ende havens, rivieren, hoecken ende plaetsen beschreven heeft als commys." Den 5den Junij 1594 liepen de schepen in zee, en kwamen den 21sten Julij in het gezigt van het eiland Waaigat. Zij zeilden eene engte in, die zij de *Straat van Nassau* noemden, maar werden door geweldigen ijsgang weder uit dezelve verdreven. Den 1sten Augustus zeilden zij weder straatwaarts in en ontdekten een eiland, dat zij den naam gaven van *Maelsons eiland*, ter eere van dr. Maelson, die deze onderneming zoo zeer had bevorderd, en buiten de straat gekomen zijnde, in de ruime Tartarische zee noemden zij die de *Nieuwe Noordzee*. Zoo ook ontdekten zij een haven en eiland, waar zij zich voor het ijs bergden, en dat zij het *Staten-eiland* noemden. Op dit eiland lagen zij vijf dagen stil en zagen zij voor hunne oogen het ijs versmelten, vermorzelen en verdwijnen. Zij zeilden nu weder zeewaarts en ontdekten de rivier Kara, welke haren naam geeft aan de Karische Golf, en verkeerdelijk zoo wel door Linschoten en lateren, de rivier Oby is genoemd. De twee laatst ontdekte rivieren, noemden zij naar de namen van hunne schepen, de *Mercurius* en de *Zwaan*, ter herinnering dat zij de eerste zoo ver gekomen waren. Zij begrepen nu, dat zij gedaan hadden, hetgeen hun te verrigten stond, namelijk dat zij de ligging der kusten opgenomen, den doortogt gezien en open genoeg bevonden hadden. Om derhalve in deze hun nog onbekende streken niet door den winter overvallen te worden, besloten zij terug te keeren. Zij kwamen den 14den aan de oostzijde van Waaigat, zeilden door de straat van Nassau terug, en ontdekten nog, omtrent 12 mijlen bewesten Waaigats, drie eilanden. Tusschen deze eilanden vervielen zij, uit onkunde van de droogten, in groot gevaar, terwijl een harde noordwesten wind hen dwong aldaar eene veilige haven te zoeken. Den 16den voeren zij bij het noordelijkste eiland aan land. Linschoten ging het rond, ten einde het af te teekenen. Hij vond aldaar verscheidene kruisen opgerigt, onder welke één dat boven de overige uitstak en met vreemde karakters was besneden, en door hem ook werd afgemaald. Dat eiland werd door hen genaamd *Maurits-eiland*, naar prins Maurits, het middelste het *Oranje-eiland*, en het derde of zuidelijkste, dat zij niet wisten of vast land, dan wel of het een eiland was, gaven zij den naam van *Nieuw-Walcheren*, ter memorie van de Zeeuwen, als mede togtgenooten op deze ontdekkingsreis. Het land bezuiden de Straat van Nassau noemden zij *Nieuw-Holland*, ter gedachtenis van hun vaderland, en dat voor den inham, 't geen zij op den laatsten togt ontdekten, *Nieuw West-Friesland*, als ook het land van Waaigats het *Enkhuizer-eiland*, terwijl behalve andere ontdekte plaatsen, welke zij namen hadden gegeven, ter eere van Linschoten, eene streek lands in de Straat Waaigats *Linschotens-hoek*, en eene andere kaap de *Jan Huygen-hoek* genaamd werd. Den 18den gingen zij van Mauritius onder zeil, en vielen, na eene voorspoedige reis, den 16den September van hetzelfde jaar gelukkig te Texel binnen.

Kort hierop werd Linschoten naar den Haag ontboden, waar hij mondeling aan prins Maurits en Joan van Oldenbarneveld, advokaat van Holland, van de reis verslag deed en den prins een geschrift aanbood, behelzende het verhaal van den togt met de afteekening der eilanden, kusten en hare strekkingen, door hem gemaakt, verklarende dat het hem toescheen eene zekere, gewisse en wel aan te radene vaart en doortogt te wezen, hoewel naderhand de ongegrondheid zijner meening meer dan waarschijnlijk bewezen is door Heemskerk en Barends, welke in 1596 op Nova-Zembla verwinterd, en de onmogelijkheid van zoodanigen doortogt genoegzaam aangetoond hebben. In aanmerking van den niet ongunstigen uitslag dezer eerste poging, overwoog men de zaak nader, en besloot men in het volgende jaar weder eenige schepen derwaarts te zenden, om den ontdekten doortogt nog nader te onderzoeken. Ten dien einde rustte men in 1595 eene vloot van zeven schepen uit, waarop Linschoten als oppercommies of opperkoopman, van wege de Staten en Zijn Excellentie, en als commies van wege de compagnie der kooplieden werd aangesteld. Hoe goed ook alles was ingerigt, belette het ijs evenwel, na een voorspoedigen togt, hun doel te bereiken, weshalve zij, geen kans ziende, om verder door te dringen, hunne stevens naar huis wendden, waar zij het, na het doorstaan van gevaren, stormen, vorst, hagelvlagen, sneeuwjagt, verdoling van elkander, en meest alle krank van de scheurbuik, omtrent het midden van October aankwamen, medebrengende een dooden walvisch met kakebeenen van 16 voeten lengte. Een van deze zond Linschoten naar die van Enkhuizen, en het andere naar Haarlem, zijne geboortestad. Aan een derden togt in 1596 nam Linschoten geen deel, maar bleef te Enkhuizen, waar hij in groot aanzien was en met het thesaurierschap bekleed was. Hij stierf den 8sten Februarij 1611. De meeste geschiedschrijvers hebben van zijne ontdekkingen gesproken. Schriverius, Ampzing, Hogerbeets, Volius hem bezongen. Zijn portret vindt men voor zijn *Itinerarium*, oud zijnde 32 jaren, met zijn wapen, regt en ovaal en zijne zinspreuk *Souffrir pour parvenir*. — *Eoum nobis heic dat Lynscotius orbem.* — *Lynscotum, artifici sculpta tabella manu.* Kramm en Muller gewagen van andere portretten.

Hij schreef:

Itinerario, Voyage ofte Schipvaert, naer Oost- of Portugaels Indiën, enz., Dez. *Reysgheschrift van de navigatiën der Portugaloysen in Orienten*, enz. Ald. 1595. Dez. *Extract ende Sommier van alle renten enz. des Coninks van Spaengiën, over alle Syne Coninckrycken, uit het Spaensch overghezet*, Ald. 1596. — *Beschryv. van de gansche Custe van Guinea*, enz. Ald. 1596. fol. Latere uitgaven van het Itinerarium, waarbij de daaropvolgende stukken, zijn die van 1605, 1612 (*Itine-*

rarium ofte Schipvaert naer Oost- ofte Portugaels-Indiën, inhoudende een Beschryvinghe dier landen, enz. Hier zyn bygevoeght de Conterfeytsels van de habyten, drachten, so van de Portugezen al daer residerende, als van de ingeboren Indianen, enz.), 1614, 1623, 1644, 1696 (2 d.), alle te Amst. in fol. In 1599 verscheen er te 's Hage eene Lat. overzetting met den titel: *Joh. Hugonis Linschotani navigatio et itinerarium in orientalem sive Lusitanorum Indiam, collecta et descripta belgice, nunc latine reddita in fol.* fig. ook Amst. 1644. fol.

Meer geacht is, volgens Brunet, de Fransche overzetting: *Histoire de la navigation de J. H. v. L. Hollandois aux Indes Orientales, contenant diverses descriptions des lieux jusqu'à présent découverts par les Portugois, Observations des Coûtumes et Singularités de déla et autres déclarations, avec annotations de B. Paludanus, Docteur en médicine, sur la matière des plantes etc.*, Amst. 1610, 1619, 1638. Achter de eerste uitgave, die niet naauwkeurig is, vindt men niet: *Descr. de la Côte de Guinée, Le Grand Routier de Mer, recueilli des mémoires et observations des pilotes espagnols et portugais* en *Extrait authentique et somme de tous les rentes*, doch zij is daarentegen voorzien met aanteekeningen van Paludanus, die men ook in de volgende uitgaven aantreft, zoo wel in de Hollandsche als in de vertalingen. De Latijnsche overzetting bevat nog daarenboven een kort verslag van de reizen naar het Noorden.

In 1598 verscheen er te Londen eene Engelsche en te Frankfort a. d. Main eene Hoogduitsche vertaling.

Voyagie ofte Schipvaert van Jan Huyghen van Linschoten van by Noorden om langes Noorwegen enz. tot voorby de rivier Oby, met de afbeeldsels van alle de custen, hoecken, landen enz., Anno 1594, 1595, Franeker, Anno 1601 bij Gerard Ketel, met privilegie van H. H. M. in het Fr. *Navigation au Nord*, Franek. 1601, in fol. avec fig.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 1399; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 665; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 69; *Anal.* p. 572; *Biogr. Univ.* Paris, 1819, 1829 i. v. Jöcher, Hoogstraten, Luiscius, Kok, *Aanh. op* Nieuwenhuis, Pars, *Index Bat.* bl. 297, 300—302; Christ, *Dict. des Monogr.* p. 166; W Blauw, *Ligt der Sevaert*, voorr. L. J. Wagenaar, *Tresoor der Sevaert*, voorr. *Begin ende Voortgang van de Vereen. Ned. geoctr O. I. Comp.* D. I. bl. 1 volgg. *Voyage ofte Schipv.* enz. in *Ned. Reiz.* D. I. bl. 29 volgg. *Hist. Verh. der Reizen; Waeracht. Beschr. der drie Seyl. deur de Holl en Zeel. Schepen* door G. de Veer, Amst. 1598; v. d. Bosch, *Leven en Daden der Doorl. Zeeh.* D. II. bl. 21 volgg. Herckmans, *Zeev. Lof*, fol. 182; L. J. Wagenaar, *Enkh. Zeek. boek*, voorr. P. P. Kok, *Hist van Enkh*; G. Brandt, *Hist. van Enkh.* bl. 199; Velius, *Chron. van Hoorn;* Abbing, *Verv. op de Chron. van Hoorn*, D. II. bl. 25, 26; Boxhorn, *Theatr. Urb.* p. 15; Ampzing, *Beschr. van Haarl.* bl 113; Koning, *Beschr van Haarl.* bl. 210; Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXI. XXXII. XXXIV; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 140; Bennet en van Wijk, *Bekn. Verh. uit de Ned. Ontdekk.* bl. 27; *Zee- en Landt.* D. XX. *Inl. Leven van J. H. v. L.* in *Vruchten verz. door de aloude Rederykerk. de Wijngaardranken*, D. I; G. Moll, *Verh over eenige vroegere Zeet. der Ned.* D. II. bl 1—38; G. Lauts, *Jan Huyg. van Lins.* Amst. 1845 in *N Mag. van 't Zeew*; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 331, D. III bl. 117—119; *Vad. Karakt.* bl. 84; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetens.* D. A. III. bl. 240; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D IV. bl. 992—993; P. Hogerbetii, *Horn. Med et Poët. Clar. Poëm. Rel.* Horn. 1606; *Kunst- en Lett.* 1846, D. I. bl. 272; Brunet, *Mann. du Libr.* T II. p. 353; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 259; *Cat. Bibl. publ. Harl.* p. 530; Muller, *Cat. van Portr.; Cat.* J. H. Hoeufft, p. 18; *Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. II. bl. 15; Muller, *Lijst van uitg. van, — en vragen aan Letterk. over oude Reizen* enz.

LINSCHOTEN (Paulus Hubert Adriaan Jan Strick van). Zie STRICK VAN LINSCHOTEN (Paulus Hubert Adriaan van).

LINSEN (Jan van) of van Linzen. Zijn geboortejaar en geboorteplaats is onbekend, doch men weet dat hij Italie heeft bezocht. Van daar zich ingescheept hebbende, werd hij door de Mooren genomen, op hunne kust aangezet en moedernaakt uitgeschud, doch behield, door een zeldzaam voorval, het leven en raakte weg, waarvan hij te huis gekomen, eene schilderij heeft vervaardigd, Hij vestigde zich vervolgens te Hoorn. Toen hij daar eens zat te spelen en won, begon zijn makker over zijn verlies te morren en eindelijk te zeggen: »Ik steek je straks met een mes in je huid." Linsen, geen achterdocht hebbende, wijl ze altijd goede vrienden waren geweest, begon te lagchen, doch de ander gaf hem, onder de tafel door, verraderlijk den doodsteek. Linsen viel terstond ter neder, en na gezegd te hebben, »dat hij verraderlijk vermoord was, van dien hij lief had, maar dat hij hem vergaf," stierf hij. Zulks geschiedde in 1635. Behalve het genoemde stuk, vermelde Houbraken van hem een langwerpig stuk, voorstellende een *geheel rotsachtig landschap*; een *groot zandig landschap*, rijk met beelden, en twee zeer *boschrijke landschappen*, met bokken en ander klein vee gestoffeerd.

Zie Houbraken, *Leven der Schild.* D. III. bl. 30, Verv. bl. 49; Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 180; Abbing, *Verv. op Velius*, V. bl. 46, B. bl. 63.

LINSING (Jan), in de wandeling *Jan Jongerling* genaamd, deed onder de Ruiter verscheidene zeetogten, doch eindigde zijn leven te Amsterdam als schuitevoerder, in Oct. 1753, in den ouderdom van 104 jaren en drie maanden, in het volle bezit van kennis, oordeel en vermogens.

Zie *Ned. Jaarb.* Oct. 1753, bl. 878, 879.

LINT (Pieter de), nam als kapitein op het jagt de *Eendragt*, deel aan den togt van Olivier van Noort, rondom den aardkloot in 1598. Hij ontsnapte op het Prinsen-eiland aan het gevaar van door de Portugezen gedood te worden, en toen Jakob Janszoon Huydecoper, kapitein op het schip *de Hoop*, overleden was, ging de Lint, wiens schip om zijne lekheid in brand was gestoken, op zijn schip over, 't welk nu *de Eendragt* werd genoemd. Toen de vice-admiraal Jacob Claesz van Ulpendam, wegens zijne ongehoorzaamheid en andere misdrijven, in verzekering genomen en in de Magellaansche straat aan land gezet was, werd de Lint in zijne plaats vice-admiraal.

Zie *Wonderl. Voyagie by de Holl. gedaen door de Strate Magalan. ende voorts den gantschen kloot des Aardbod. met vier Schepen, onder den admir. Oliv. van Noort van Utr. uytgev. Anno* 1598, Amst. 1684. 4o. *Ned. Reiz.* D. II. bl. 147, 159, 160, 172.

LINT (Jan van). Zie LIN (Jan van).

LINT (Pieter van), werd in 1609 te Antwerpen geboren. Reeds op zijn tiende jaar wijdde hij zich aan de kunst, want in 1619 werd hij in de werkplaats van Roland Jacobs aangenomen. Later begaf hij zich naar Rome, waar hij op de academie en naar de natuur studeerde. Zeven jaren lang was hij in dienst van den kardinaal-bisschop van Vitia, gedurende welken tijd hij voor niemand anders werkte.

Na een uitlandigheid van tien jaren, keerde hij naar zijn geboorteland terug, waar hij overvloed van werk voor de kerken en den koning van Denemarken bekwam. Hij overleed te Antwerpen in September 1690, en werd den 25sten dier maand in de O. L. V. kerk begraven. Zijne manier van compositie was groot, zijne teekening naauwkeurig en zijn koloriet goed. Groote compositien van hem vindt men te Ostia en in de kerk Madonna del Populo te Rome, in de St. Jacobs kerk te Antwerpen het *Afscheid tusschen St. Pieter en St. Paulus, eene Vereeniging van onderscheidene personen, die aan den oever eener rivier uitrusten* en een *Christoffel het kind Jezus op zijne schouders dragende.*

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl 180; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 993; *Cat. du Musée d'Anv.* 1857; Muller, *Cat. van Portr.*

LINT (Pieter van), zoon van den voorgaande, verkocht in 1712 zijn ouderlijk huis in het *Tapissiers-pand* te Antwerpen, en begaf zich naar Italië, waar nog afstammelingen van dezen kunstschilder bestaan.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 993.

LINT (Hendrik van), broeder van den voorgaande, bijgenaamd *studio.* Zijn vader zond hem reeds in zijn jeugd naar Rome, waar hij het grootste gedeelte van zijn leven bleef. Hij legde zich op het landschapschilderen toe, en maalde vooral de fraaije omstreken van Rome af. Zij zijn in een grooten stijl geschilderd, in den trant van J. F. van Bloemen. Eenige zijner etsen dragen het jaarmerk 1680.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 180.

LINTELO (Dirk van), ritmeester. Hij was overste der Zutphensche bezetting, die Herman de Vos van Steen-

wijck van Putten in 1480 behulpzaam was in het overvallen van Elburg. Toen het huis Old-Putten twee jaren later door die van Elburg, Kampen, Harderwijk en Hattem belegerd werd, bood zich de ritmeester Lintelo aan, om met Elburg een bestand te maken, ten einde het *Vossennetske* te helpen omverwerpen.

Zie *Overijs. Alm.* 1843, bl. 2, 4.

LINTELO (WILLEM VAN), heer van de Ehze, burggraaf, hoogschout van de stad en het ambt van Lochem, drost van Bredevoort, extraordinair raad in den Hove van Gelderland, gecommitteerde tot de vergadering van HH. M., werd in 1653, in plaats des heeren van Gent, van wege Gelderland, naar de Chambre-mi-partie te Dordrecht afgevaardigd. Hij huwde Johanna van Dorth tot den Rozendaal. Hun zoon Timan Johan van Lintelo, was ritmeester in dienst der Staten van Holland, later majoor, regter en drost van Bredevoort. Hij huwde 1. Maria Dorothea van den Bosch, die hem twee zonen schonk, Christiaan Karel, die hem opvolgde, en Everard, heer van Nittersum en Stedum. 2. Maria Elizabeth van Kniphuizen, die in 1685 stierf.

Zie J. A. Nijhoff, *Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudh.* D. IX. bl. 82, 83; F. J. H. van Hoogstraten, *Proeve eener Gesch. der Chambre-mi-partie*, bl. 29 enz. Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 127; *Holl. Merc.* 1653; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. III. bl. 834.

LINTELO (CHRISTIAAN KAREL, baron VAN), heer van Ehze en Walfort, regter en drost van Bredevoort, burgemeester van Groenlo, scholtus binnen en buiten Zutphen (1730). Hij was van 1700—1713 buitengewoon gevolmagtigde van HH. Mog. bij het Pruissische Hof, onderhandelaar in de geschillen betreffende de nalatenschap van koning Willem III. Hij was in groot aanzien bij zijne tijdgenooten en geëerd om zijne schranderheid en ongemeene werkzaamheid, waarvan zijne talrijk nagelaten papieren en uitgebreide briefwisseling met vele aanzienlijke en hoog geplaatste personen tot bewijs verstrekken, maar ook om zijne vele deugden was hij bemind bij zijne onderhoorigen en betreurd bij zijnen dood. Hij was gehuwd (1) met Klara Elizabeth, baronesse van Nagel van Ampsen, en (2) met Anna Henriette, baronnesse van Coeverden. Hij liet geene zonen na. Zijne dochter huwde met A. J. H. baron van Heeckeren van Netelhorst, eene andere, Johanna Elizabeth Adriana, met Christiaan Albrecht, graaf van Rechteren-Almelo, en later met George, graaf van Goertz, en de jongste, Sophia Dorothea, met Frederik Willem Floris, baron van Pallandt, die met dat huwelijk de Ehze en Walfort aan Voorst en Keppel bragt.

Zie I. A. Nijhoff, *Bijdr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. IX. bl. 83.

LINTELO (Luitenant VAN), gedroeg zich dapper bij den inval der Engelschen in Zeeland in 1809.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 299, 300.

LINTHORST (J.), werd in 1755 te Amsterdam geboren, en maakte zich als schilder van bloem- en fruitstukken verdienstelijk. Hij overleed in 1815 in zijne geboortestad.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 181.

LINTHORST (P.), tooneelschrijver uit het laatst der achttiende eeuw en begin der negentiende eeuw. Men heeft van hem:
De Patriotten van 1799, *trsp.*, In den Haag, 1801. gr. 8o.
Deugd en Ondeugd, of de gevaarlijke gevolgen van de Dweepzucht, trsp., Westzaand. en Amst. 1801. gr. en kl. 8o.
De Majoor Breckyzer op het Vredefeest te Nederoord, blsp., In den Haag, 1802. kl. 8o.

Zie *Cat. der Bibl. van Ned. Lett.* D. III. *b.* bl. 136.

LINTLOUW (J.). Van hem bestaat:
Historie wegens zyn overgang uyt het Pausdom tot de Gereformeerden, 's Hage, 1739. 4o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 224.

LINTZ (ADAM), leefde in de tweede helft der zeventiende eeuw, en maakte zich als cijfermeester, schoonschrijver en dichter bekend. Zijne rekenboeken zijn herhaalde malen tot op dezen tijd herzien, op nieuw bewerkt en herdrukt. Men heeft van hem:
Koopmans rekeningen of Cijferboek, Amst. 1717. 4 d. 8o.
De koopmans rekeningen, volgens de Gronden der Rekenkonst enz. met uytgewerkte Somme vermeerdert en uytgegeven, onder het opzigt van den grooten rekenaar den Heere Joan van Benthem, in welke een Oefenaar zo ver kan komen, dat, wanneer hij maar eenig lust in de rekenkonst heeft, zonder behulp van Meester het kan leeren en de Ouders aan haare kinderen, Amst. 1747. 2 d. 4o. *Het derde deel der koopmansrekeningen enz.*, Amst. 1751. 4o.

In 1813 verscheen A. van Lintz *Koopmans rekenkunst, op nieuw uitgewerkt door P. Jonglas*, Amst. 1813. 8o., in 1822: A. van Lintz *Koopmans rekeningen, op nieuw nagezien en veranderd door P. Jonglas*, Amst. 4 d. en nog in 1847 te Amsterdam de 8ste druk van A. van Lintz *Koopmans rekeningen, veranderd naar de behoeften van onzen tijd, en de zoo als elders algemeen ingevoerde stelsels van munten, maten en gewigten, door H. G. Witlage*, 4 d. 8o.

Koopmons rekeningen enz., alsmede Johannes van der Boon en Hendrik Rademakers Bouwkunstige Rekeningen met een Beschrijving der V ordens, vermeerderd door Brender à Brandis, Amst. 1778. 4o.
Zedelyk Rymwerk, Amst. 1699.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 204. Schotel, *Gesch. der Lett. en Oudh. Avondst.* bl. 80. Abcoude, *Naamr. van Boek.* bl. 224, *Tweede Aanh.* bl. 95. Arrenberg, *Naamr.* bl. 259.

LINTZ (J. VAN) schreef:
Italiaansch of koopmans boekhouden, Amst. 1717. fol.
Arithmetica, Amst. 4 d.

Zie Abcoude, *Naamr. van Boek.* bl. 224; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 260.

LION (A.). Van dezen meester, van wiens leven en lotgevallen niets bekend is, bestaan o. a. drie schutterstukken, die uitvoerig door van Dijk en Kramm worden beschreven. Het eerste op het Stadhuis, thans het Paleis te Amsterdam, was een stuk met *Vijf en dertig Schutters.* Het hing in 1790 »boven den ingang na de kamer van de Diemermeer," het tweede, in 1628 geschilderd, was met *negentien schutters* en het derde met *vijf en twintig schutters.*

Zie J. v. Dijk, *Beschr. van het Stadh. te Amst.* bl. 143; Jan Fokke, *Beschr. van het Stadh te Amst* bl. 16; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 181; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 993.

LION (ALEXANDER), te Antwerpen geboren, leerling van Eugenius de Block, was een veelbelovend jongeling, van wien in 1851 op de Tentoonstelling te Brussel zich eene schilderij, voorstellende eene *Réunion d'une Confrèrie au Frauc de Bruges* bevond. Ook etste hij twee prentjes. Hij overleed te Brussel in den bloei van zijn leven. Waarschijnlijk was de jeugdige schilder J. Lion, die tusschen den 11den en 12den December 1857 te Antwerpen overleed, zijn broeder.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 994; *De Eendragt* van Gent, No. 3, Jan. 1858.

LION ( ), werd omtrent 1740 te Dinant geboren, leerde de beginselen der teeken- en schilderkunst te Luik, en vormde zich te Parijs, onder de leiding van de Vien tot historie- en portretschilder. Na lange jaren te Weenen gewoond te hebben, keerde hij in gevorderden leeftijd naar zijne geboortestad terug, waar hij in 1814 overleed.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 181.

LION (ELIAS DE), nam in 1605 het slot te Wouw voor de Staten in, na een beleg van vijf dagen.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* D. VIII. bl. 539; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 184; Wiersbitzky, *De tacht. oorl.* D. III. bl. 122.

LION (FUYTER DE), een middelmatig dichter, blijkens zijn *Klagende Casander, over de breeckende Vrindschap van Damon*, D. II. bl. 10 van het *Utrechts Zangprieeltje.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 365.

LIONS (ANTOINE DES), te Bethune in Artois geboren, trad, in 1608, achttien jaren oud, in de orde der Jesuiten, onderwees met groote toejuiching de fraaije letteren, en vervulde

met niet minder lof, gedurende 25 jaren, de predikdienst in verschillende steden, en 3 jaren aan het Hof van den kardinaal-infant, gouverneur der Nederlanden. Hij stierf den 11den Julij 1648 te Mons, in den ouderdom van 58 jaren. Men heeft van hem een paar godsdienstige geschriften, zoo als:

Traité sur les stations de la Passion de N. S. J. C.

Histoire de l'Institution, exercises et privilèges de l'ancienne et miraculeuse Confrèrie des Charitables de St. Eloy, Apostre des Pays-Bas, Evesque de Tournay et de Noyon, Patron Tutélaire de Bethune et de Beuvry, Tournay, 1643, Douai, 1709. 12o., in vele latere uitgaven vermeerderd door Gilles Joly, heere van Vaultry, tresorier der Staten van Artois te Bethune.

Meer is hij bekend als dichter.

Vroegere en latere beoordeelaars zijner Latijnsche poëzy, geven hem regtmatigen lof, en stellen hem in gelijken rang met Hosschius. Behalve een menigte school-drama's en andere gedichten, die niet in het licht zijn gegeven, bezitten wij van hem:

De Angeli Tutelaris cultu Elegia, eerst afzonderlijk, later met de 2de uitg. (p. 108—112) van het volgende gedicht, en achter de *Poëmata* van Malapertus uitgegeven.

De Cultu B. V. Mariae Elegiarum libri tres, Antv. 1612. kl. 12o. 1671. Romae, 1671, Pragae, 1682. De twee eerste verschenen omstreeks 1630 te Douai. Paquot en Peerlkamp hebben eene gelukkige proef uit dit gedicht medegedeeld.

Elegiae de amore Jesu, Antv.

Zijn *Poëma de Austriacâ in S. Eucharistia pietate* is onuitgegeven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* T. I. p. 71; Paquot, *Mém.* T. I. p. 143, 144; Hoeufft, *Parn. Lat Belg* p. 144; Peerlkamp, *de Poët. Belg. Neêrl.* p. 349, 350, *Journal de Trevoux*, Jan. 1704. p. 63.

LIOREN (Pieter Jansse), ook Pieter Jansz. in Lioren en Pieter Jansz. Vael in Lioren, volgens Trigland, »een Vrieschen Vermaners zoon." Hij was burgemeester te Hoorn, en rustte het eerst de fluit- of katschepen uit. Hij behoorde tot de remonstrantschgezinde partij. Toen de Remonstranten te Hoorn nog meester waren, en de Contra-Remonstranten in de Ramen, in een schuur hunne vergaderingen hielden, zonden de vier burgemeesters hunnen bode in de vergadering der laatsten, »om interdickt te doen, en dewyl deze menschen dit niet en achtende, maer even vrymoedig met prediken voortgingen, waren burgemeesters hierover vry wat ontsteld." Bij of kort na die gelegenheid, zeide burgemeester Pieter Jansse Lioren, tegen burgemeester Dirk Dirksz.: »dat waert sake dat die van de Ramen, en haers gelyken, meester waren, ik geloof dat sy my levendig in 't vier souden werpen." Waarop burgemeester Dirk Dirksz. antwoordde: »hou! hou! in 't vier werpen, burgemeester!" »Ja," hervatte Lioren, »dat souden se wel doen, en gy boef! gy sout het ook wel doen." Dirk Dirksz., dit woord van boef opnemende, zeide. »Ik heb noit myn leven geen boeven-stukken bedreven, maer wat gy gedaen hebt, dat moogt gy weten." Hierop zweeg burgemeester Lioren. Kort daarop werd Lioren afgezet, doch hij liet de Remonstranten in zijn pakhuis prediken.

Zie Trigland, *Kerk. Gesch.* bl 884; Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 467, 475, 732; Velius, *Chron. van Hoorn*, bl. 33, 66; Abbing, *Verv. op Velius*, D. I. bl. 53, 71, Bijl. *Beku. Gesch. der Stad Hoorn*, bl. 13, 15; *Hist. Verh.* bl. 182; Zimmerman, *de Zee, hare bewon. en Wond.* D. I. St. II. bl. 314; *Vriend des Vad.* D. XV. No. 8, bl. 575.

LIP (J. van der), dichter uit de eerste helft der achttiende eeuw, van wien o. a. een gedicht voorkomt in het *Stamboek van Mej. Koerten* (Amst. 1735), bl. 175.

Zie Heringa, *Verv. op de Lijst van Ned. Dicht.* bl. 61.

LIPKENS (Antoine), werd te Maastricht geboren, in den aanvang van het jaar 1782. Aldaar in mathematische studiën opgeleid, begaf hij zich naar Parijs, om aan de Polytechnische school geplaatst te worden. Op 20jarigen leeftijd werd hij, in 1811, als hoogleeraar in de landmeetkunde, naar het departement de la Loire gezonden, en een jaar later tot ingenieur en chef van hetzelfde departement benoemd; later werd hij in die dubbele betrekking overgeplaatst naar de departementen du Cher en de l'Arriège. Na den val van Napoleon in Nederland teruggekeerd, werd hij terstond in dienst gesteld, en aan het hoofd der ingenieurs geplaatst, die met de bepaling der grensscheiding tusschen België en Frankrijk belast waren. Kort daarna werd hij als ingenieur-verificateur van het kadaster in het groothertogdom Luxemburg. en als curator van het Athenaeum aldaar aangesteld, aan welke inrigting hij tevens als hoogleeraar onderwijs gaf in de proefondervindelijke natuurkunde. In 1827 werd hij benoemd tot hoofd-ingenieur, belast met de cadastrale opmetingen voor het rijk, en vervolgens tot raad-adviseur bij het ministerie van binnenlandsche zaken voor werktuig- en scheikunde. De Koninklijke Academie ter opleiding van burgerlijke ingenieurs te Delft, welke in 1841 opgerigt werd, heeft men hoofdzakelijk aan zijne bemoeijingen te danken. Als directeur aan het hoofd dier instelling geplaatst, mogt hij haren nuttigen werkkring voortdurend rigten en van nabij gadeslaan. De zes laatste jaren zijns levens, waren grootendeels aan die betrekking gewijd. Talrijk waren de bijzondere lastgevingen, hem van regeringswege opgedragen. Onder vele andere vermelden wij hier slechts zijne benoeming tot lid der commissie voor de verificatie van den standaard der maten en gewigten, en van die voor de droogmaking der Haarlemmermeer. Hij gaf steeds vele blijken van onvermoeide werkzaamheid en van zucht om van alle werkzaamheid partij te trekken.

Hij werd benoemd tot staatsraad in buitengewonen dienst, en was commandeur der orde van de Ned. Leeuw. In 1827 werd hij correspondent, negen jaren later lid en in 1846, op zijn verzoek, rustend lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut. Hij stierf 15 December 1847, oud bijna 66 jaren. Zijne nagedachtenis is gehuldigd door den heer F. Droinet. Zijn gelaat, in het fraai door Mieling gesteendrukt portret, naar W. H. Schmidt, in groot folio. W. J. Kempees vertaalde de *Verhandeling over het Spiegelkruis, uitgedacht door den heer Lipkens, uit het Fransch,* (Delft, 1847).

Zie *Jaarb. van het Kon. Ned. Inst.* 1848. bl. 8, 1849. bl. 95, 96.

LIPKENS (Jan), leeraar der Doopsgezinden, hunne vergadering houdende bij het Lam en den Toren te Amsterdam, gaf in het licht: *Redevoering op het eeuwgetijde van derzelver Weeshuis, ged. den 26 Maart* 1777, met een toepasselijk vers van Agatha Deken, Amst. 1777. 4o.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1777. *a.* bl. 674.

LIPPE (Otto van der), zoon van Bernard, graaf van der Lippe, abt en bisschop in Lijfland, proost van Utrecht, werd in 1215 tot bisschop van Utrecht verkozen. Beide, zoo wel Willem van Holland, als Gerard van Gelre, waren te Utrecht gekomen, om zijne keus te bevorderen. Nadat hij door den aartsbisschop van Keulen te Frankfort gewijd en als vorst van het keizerrijk door Frederik beleend was, gaf hij het bestuur over het bisdom aan zijn broeder Herman van der Lippe, om den keizer op een togt naar het H. Land te volgen. Hij ondernam dien togt, niet, gelijk hij zich had voorgesteld met den keizer, welke dien vroeger beraamden togt eerst in 1229 aanvaardde, maar welligt met graaf Willem I van Holland (1217). Hij twistte over de hooge schattingen door de zijnen aan zijne vasallen in Salland opgelegd en over den tol te Lobith. Voorspoedig oorloogde hij met Holland en Gelre over het Over- en Nedersticht, doch later in krijg geraakt met Groningen, werd hij gevangen, gruwelijk mishandeld, en na een dertienjarig bestier in 1228 gedood.

Zie *Chron. Joh. de Beka*, p. 56 seqq. *Chron. auct. Joh. de Beka* bij *Matth. Anal.* T. VIII. p. 138; *Anonym. de Vita et reb. gestis Dom. ab Arckel* bij *Matth. Anal.* T. V. p. 249; *Chron de Traj.* bij *Matth. Anal.* T. V. p. 337; Henr. Wolteri *ap. Meib. 2 rer. Germ. ad ann.* 1217; *Bat. Sacra*, T. I. p. 214; Royaards, *Gesch. van het Christend. en de Christ. Kerk in Nederl.* D. I. bl. 217; van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.* bl. 70; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het Bisdom van 's Bosch*, D. I. bl. 135; van Kampen, *Gesch. der Kruist.* D. III. bl. 269; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. bl. Arend, *Vad. Gesch.* D. II. St. I. bl. 269, 272.

LIPPE (W.), luitenant-generaal in dienst dezer landen, werd, na zich dapper te hebben gedragen in den veldslag bij Rocoux, in Oct. 1746 gekwetst.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 602.

LIPPELOO (Zacharius), werd omtrent 1566 te Antwerpen geboren, genoot tegelijk met Franciscus Sweertius, het onderwijs van Willem Boonaerts of Fabius in de lette-

ren. In 1587 werd hij karthuizer monnik te Keulen, en legde zich op de beoefening der letteren toe. Hij vervaardigde een kort begrip der levens der heiligen van Laurens Surius (Colon 8o.) Vervolgens wilde hij diens arbeid vermeerderen, toen hij de tering kreeg, en na van eene wandeling te zijn teruggekeerd, met de pen in de hand, den 19den November 1599, in het 34ste jaar van zijn leven, stierf. Hij liet in handschrift na:

Oratio funebris in obitu Francisci Paludani, professi Carthusiae Coloniensis.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 850; Foppens, *Bibl. Belg.* T II. p. 1168; Petreii, *Bibl. Cant.* p. 297, 298; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 768. Morotii, *Theatr. Chron. S. Carth. Ord* p. 131. Hartzheim, *ex Comm. Mich. Mörekens*, p. 322. Paquot, *Mém.* T. I. p. 384.

LIPPENS (Jacobus), werd omstreeks 1620 te Gend geboren. Naauwelijks had hij zich op de letteren beginnen toe te leggen, of hij staakte zijne letteroefeningen. Later wijdde hij zich aan de geneeskunst, en ging de lessen van den hoogleeraar Joh. Veslingius te Padua bijwonen. Hij vond in Antonius Bombardini, een Venetiaansch edelman, een beschermer, die hem in de gelegenheid stelde het doctoraat te erlangen.

In 1651 keerde hij naar Gend terug en oefende aldaar, gedurende dertig, welligt veertig jaren, de praktyk uit. Hij huwde aldaar en had het verdriet in 1676 zijn zoon en naamgenoot, baccalaureus in de godgeleerdheid, in den ouderdom van 21 jaren, te verliezen. Hij was bevriend met verschillende geleerden, o. a. met Ignatius de Dycker, Karel van Hoorn, Augustijner monniken, en de regtsgeleerden Paul van de Steene en Michel van Hoorn, van welke de laatste een lofrede op hem schreef, waarin hij over zijne mismaaktheid schertste. In weerwil zijner drukke praktyk, wist hij nog tijd te vinden de Latijnsche dichtkunst te beoefenen en een werkje in het licht te geven, getiteld: *Poëmatum Promubris*, Gandavi, 1683. 8o. Zijne gedichten zijn echter zeer middelmatig. Men verwant hem soms met den Latijnschen dichter Jacobus Liberus.

Zie Paquot, *Mém.* T. IX. p. 112. Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 166. Blommaert, *de Ned. Schrijv. van Gend*, bl. 340.

LIPPERSHEY (Hans). Zie LAPREI (Johannes).

LIPPERT (Z. W. J.) schreef:

Het gelukkig huisgezin door tweedragt ontrust, Amst. 1807. 8o. 2 st.

Zie Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 360.

LIPPIUS (Johannes) of Lippens, werd waarschijnlijk in het midden der zestiende eeuw in Oost-Friesland geboren. Wij ontmoeten hem voor de eerste maal in de vergadering der Nederlandsche kerken onder het kruis, en in en buiten Nederland verstrooid, den 3den Nov. 1568 te Wesel gehouden, en mogen hem onder de »eerste overzieners en goedkeurders der Nederl. Geloofsbelijdenis" rangschikken. Den 5den Oct. 1571 was hij lid der vergadering van de Nederduitsche kerken onder het kruis, en in Duitschland en O. Friesland verstrooid, te Emden gehouden, die hem, en eenige andere herders uitnoodigde, »om de kerckendienaers zyner classis, in den naem deser synodale vergaderinghe te vermaenen, dat zy naerstelic vernemen, of eenighe kercken in haren classe zonder kerchendienaers zyn, en de zodanighen kercken te vermaenen, eenen dienaer te beroepen, (en) dat zy oock zommighe uit den Register souden voorstellen, opdat met gemeynen rade yemant beroupen werde." Lippius was toen predikant bij de Nederlanders, die te Wesel de vervolgingen van Alva en diens bloedraad ontgaan waren, en kwam in de maand 1572 te Dordrecht, gelijk uit het oudste *Kerkelyk actaboek* der hervormde Gemeente aldaar blijkt, »In Julio 1572 is Dom. Lippius uyt Wezel gecomen." Na het houden der eerste vrije Staatsvergadering, werd de kerk der Augustijnen, van altaren en beelden ontdaan, den Hervormden tot uitoefening van hunne eeredienst afgestaan, en den 25sten of 26sten Julij door Lippius, na nog eenige malen het Evangelie onder den blooten hemel verkondigd te hebben, de eerste leerrede in dezelve gehouden, in tegenwoordigheid van Marnix van St. Aldegonde en andere leden dier vergadering. Lippius was een getrouw dienaar van J. C., en zag, gedurende zijne dienst, de gemeente in »wasdom en heyligheid" toenemen.

In de twee eerste vergaderingen der classis van Zuid-Holland was hij niet tegenwoordig. Hij verscheen voor de eerste maal in dezelve, toen zij, den 27sten Oct. 1573 voor de derde maal te Gorinchem werd gehouden, en den 6den Dec. 1575 was hij voorzitter harer bijeenkomst te Dordrecht, waar hij, in het laatst van die maand, nog in dienst was. Van zijn vertrek gewagen de *Kerkelyke Acta* niet. Te Water schreef ergens, dat hij Holland heimelijk verliet. De *Hand. der Cl. van Z. H.* melden het volgende: »Den 17den Juny 1609 is gelesen een brieff van Telemanno Cupo, daerin dat hy versoeckt, soo yemant der Broederen, mochte kennisse hebben, waer eenen Joannes Lippius, eertyds Dienaer binnen Dordrecht, mogte belant syn, dat hem sulcx schriftelyck mochte verwitticht worden. De Broeders omgevraecht synde, en is nyemant vernomen, die kennisse had, waer hy mochte vervaren syn, alleenlyck, dat eenig persoon seyde' dat hy van Dordrecht naer Wesel was gereyst, en zich een mercklicken tyt aldaer onthoude hadde."

Omtrent het jaar 1578 en 1579 was hij, volgens de mss. *Handel. der Vlaemsche Synoden en Classen*, weleer in bezit van te Water, predikant te Hulst en Hulster-ambacht. Ook ontmoet men hem, in het eerstgenoemde jaar te Wezel, bij het houden der plegtige redevoering, in het *Kerkelijk Archief der Hoogleeraren Kist en Royaards*, D. V. bl. 320 volgg., door L. J. F. Janssen medegedeeld. Het is moeijelijk te bepalen, of hij tusschen 1575 en 1577, dus vóór hij leeraar te Hulst werd, of na 1579 de verdrukte gemeente te Utrecht heeft vertroost en versterkt. Zeker is het, dat hij zich in 1577 te Dordrecht bevond, om zich met dën schout en den ouderling Jan Canin, met welke hij eenige oneenigheden had gehad, te verzoenen, en dat in 1589 zijne weduwe Belleke Schoutet, blijkens een ongedrukten brief van Wernerus Helmichius nog te Utrecht in leven was. Volgens te Water was hij bevriend met den Leidschen predikant Coolhius. Mogelijk was David Lippius, van 1616—1618 student aan de hoogeschool te St. Andrews, zijn zoon.

Zie te Water, *Tweede Eeuwget. der Geloofsb. der Herv. Kerk*, bl. 37, 38, 78; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. VIII. bl. 418; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 67 volgg.

LIPSIUS (Justus) of Joest Lipss, werd 's nachts tusschen den 17den en 18den October 1547 te Isca, een marktvlek tusschen Brussel en Leuven, geboren. Zijn vader Aegidius Lipsius en zijne moeder Isabella Petirivia, waren geachte en van tijdelijke middelen gezegende lieden. Deze laatste plagt te verhalen, dat zij, toen zij van hem zwanger ging, niet in een droom, maar wakende, twee jonge in het wit gekleede knapen, (volgens de geleerden van die dagen, zinnebeelden van zedigheid en geleerdheid, of van de letterkunde en wijsbegeerte,) in hare slaapkamer zag spelen en elkander omhelzen.

Het eerste onderwijs genoot hij in zijne geboorteplaats, doch toen hij zes jaren oud was, bestelde hem zijne ouders te Brussel ter schole, om aldaar de gronden der Latijnsche taal te leeren. Terzelfder tijde begon hij zich zelven in de Fransche taal te oefenen, en bragt het welhaast zoo ver, dat hij die verstaan en schrijven kon, doch het spreken viel hem, bij gebrek van oefening, moeijelijk. Hij was in zijn tiende jaar, toen hem zijne ouders naar Ath in Henegouwen zonden, om aldaar op het gymnasium zijne studiën voort te zetten. Vroeger reeds stelde hem zijne leermeesters ten voorbeelde zijner medeleerlingen, en reeds op zijn negende jaar vervaardigde hij Latijnsche verzen. Na een verblijf van twee jaren te Ath, werd hij naar Keulen gezonden, om aldaar onder de Vaders der Societeyt, in de Grieksche taal, rethorica en philosophie te studeren. Naauwelijks twaalf jaren bereikt hebbende, begon hij Latijnsche redevoeringen te houden en bewijzen zijne welsprekendheid en taalkennis te geven. In het bijzonder behaagde hem reeds in zijne eerste jeugd, de philosophie, zoo dat zijne leermeesters die ongemeene drift moesten beteugelen; doch niets was in staat hem van de beoefening dezer wetenschap af te trekken. Hij wenschte wel in het gezelschap der Jesuïten op te worden genomen, doch zijne ouders voldeden aan die begeerte niet, maar zonden hem naar Leuven, waar hij zijne philosophische studiën voortzette, en zich inzonderheid op de physica begon toe te leggen. Ook begon hij de letter-, oudheid- en oordeelkunde te beoefenen. Hier leefde hij gemeenzaam met Otto Hart, later raadsheer in den Hoogen Raad te Mechelen, had o. a. Cornelius Valerius en Petrus Nannius tot leermeesters, terwijl Ludovicus Carrio van

Brugge, Franciscus Martinus van Gent, Arnoldus Deinius van Mechelen, Martinus Antonius Delrius, Andreas Schottus, beide van Antwerpen, Victor Giselinus van Sandvoort en Janus Lernutius van Brugge, die later alle door hunne schriften vermaard werden, zijne medeleerlingen waren. Terwijl hij nog studeerde en zich in de regtsgeleerdheid oefende, verloor hij zijn vader, en begaf zich zijn moeder naar Leuven, om naauwer opzigt over hem te hebben. Omtrent achttien jaren was Lipsius oud, toen de liefde tot de letterkunde hem aanspoorde zich naar Rome te begeven, waar zijne *Variae Lectiones*, in een vloeijenden Ciceroniaanschen stijl geschreven, en aan den kardinaal de Granvelle opgedragen, hem een goeden ontvangst beloofden. Twee jaren lang vertoefde hij aldaar, en werd er door den kardinaal als geheimschrijver voor de Latijnsche briefwisseling gebruikt. Zijn ledigen tijd bragt hij in de Vatikaansche en andere bibliotheken, met het collationeren en afschrijven van oude handschriften en in het gezelschap van Marcus Antonius Muretus, Paulus Manutius, Patinus, Fulvius Ursinus, Hieronymus Mercurialis, Carolus Sigonius en Petrus Victorius door, ook woonde hij de lessen van den eerstgenoemde bij. Te Leuven wedergekeerd, gaf hij zich aan een ongeregelde levenswijs over, doch vertoefde er slechts kort. Wederom ondernam hij een reis en wel naar Weenen in Oostenrijk. Te Dole, waar hij zich een poos ophield, hield hij eene Latijnsche redevoering en werd daarop luisterrijk onthaald, welk onthaal hem een koorts berokkende, die hem aan den oever van het graf bragt. Te Weenen begaf hij zich naar het hof van keizer Maximiliaan II, waaraan zich toen vele geleerde mannen bevonden. Hij knoopte er vriendschapsbetrekkingen aan met Augerius Gislenus Busbequius, door zijne talrijke gezantschappen vermaard, en de historieschrijvers Johannes Sambueus en Stephanus Pighius. Van Weenen reisde hij naar Bohemen en Saksen, werd hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Jena, en hield er verscheidene openbare redevoeringen en eene *Disput. pro loco, de Terra pretiosa.* Verlangen naar zijn vaderland, bewoog hem in 1574 Jena heimelijk te verlaten en zich derwaarts te begeven. Onder weg vertoefde hij negen maanden te Keulen, waar hij Anna van Calster, eene weduwe, uit een aanzienlijk Leuvensch geslacht gesproten, huwde, zijne *Lectiones antiquae* schreef en Tacitus begon te commentarieren. Te Isca teruggekeerd, meende hij zijn leven aldaar in rust door te brengen en voor de geleerde wereld te arbeiden, doch de oorlog dwong hem zich naar Leuven te begeven, waar hij doctor in de regten werd, zijne *Epist. Quaestiones* in het licht gaf en zijne *Leges Regiae et Decemvirales* opstelde. Toen in 1578 Brabant wederom ontrust en Leuven ingenomen werd, begaf hij zich naar Holland en vestigde zich te Leyden, waar hij vele vrienden vond. Hier werd hij, den 5den April van dat jaar, tot hoogleeraar in de historiën en het regt benoemd, en werkte door zijn onderwijs en de Europesche vermaardheid van zijn naam, welke hij door de uitgavé van geleerde schriften telkens verhoogde, krachtig mede, om den bloei en luister der jeugdige hoogeschool te bevorderen. Tot zijne leerlingen behoorde ook prins Maurits van Oranje, tot zijne te Leyden uitgegevene geschriften de *Electa*, *Satyra Menippea*, *Saturnalia*, de verhandeling *de Constantia*, en zijne aanmerkingen op *Valerius Maximus*, *Seneca Tragicus*, *Vellejus Paterculus* en een zamenspraak *de recta Linguae Latinae pronunciatione.*

Zijne twist met Coornhert over het ketterdooden en de conscientiedwang, had ten gevolge, dat hij, onder voorwendsel te Spa de wateren te willen gebruiken, Leyden verliet. Hij begaf zich naar Hamburg, vervolgens naar Mentz, waar hij de gereformeerde godsdienst, die hij te Leyden, gelijk vroeger te Isca de Luthersche, had beleden, in handen der Jezuïten afzwoer en wederom in den schoot der R. C. kerk, waartoe hij weleer behoorde, terugtrad. Zijn voormalige ambtgenoot Sehlusselburg te Jena, vergeleek hem bij Lucianus, noemt hem een Epicurisch philosooph, veranderlijk als een weêrhaan; Scaliger een getrouwden Jesuit, Voetius een halven heiden of vrijgeest, die de godsdienst als het geld gebruikte en telkens verwisselde. Zijn vertrek uit Leyden baarde algemeene verbazing. Van alle zijden werden hem door koningen en vorsten aanbiedingen gedaan, doch hij sloeg ze alle af, zelfs die van den beroemden Benedictus Arias Montanus, die hem uitnoodigde om naar Spanje te komen; hij wilde al het zijne met hem deelen en hem erfgenaam van zijn vermogen maken. en begaf zich naar Leuven, waar hij door de Staten van Brabant tot hoogleeraar beroepen was. Hier zou hij, volgens den een voor een talrijke, volgens anderen slechts voor eene kleine schaar van toehoorders gesproken hebben. Zeker is het, dat zijn roem, zoo door zijne openbare lessen, als door zijne uitgegeven schriften dagelijksch toenam. Eens waren Albert en Isabella met het Hof bij een zijner lessen tegenwoordig. Hier achter geven wij een naauwkeurige lijst der schriften, die hij te Leuven heeft opgesteld. Zij zijn niet minder belangrijk dan talrijk en van letter-, oudheid- en geschiedkundigen inhoud. Hij hield zich ook bezig met het nazien en verbeteren zijner reeds uitgegeven schriften, en stelde tot beter verstand van zijn geliefden schrijver Seneca, dien hij vervolgens zelven verklaarde, een *Manuductio ad Philosophiam Stoicam* op. Zijn uitgaaf van Seneca droeg hij aan paus Paulus V op, wien hij haar door zijn voormaligen leerling Philippus Rubenius, geheimschrijver van Antwerpen, liet aanbieden.

Door eene krankheid aangetast, deed hij eene gelofte aan O. L. Vrouw te Halle, en hing, na zijne herstelling, een zilveren pen met een Latijnsch gedicht voor haar altaar. Zoowel dit gedicht als zijne *Miracula Divae Virginis Hallensis* en *Divae Sichemiensis*, gaven de protestanten aanleiding tot spotschriften, die hij zelf niet beantwoordde.

Hij stierf den 23sten Maart 1606, in den ouderdom van 59 jaren, en werd in het Franciscaner klooster te Leuven begraven. Zijne weduwe liet hem een prachtige marmeren graftombe oprigten en de regering van Antwerpen bedekte zijn graf met een lijksteen, met een eervol opschrift. Gerardus Corselius hield eene lijkrede op hem, die met de menigte lof- en treurdichten en grafschriften, ter zijner eere in het licht verschenen, zoo wel afzonderlijk als in de *Fama posthuma*, Antv. 1607. 4o., en voor de 8o. uitg. zijner *Opera omnia* is te vinden. Weinige geleerden zijn gedurende hun leven en na hun dood, meer eer bewezen dan Lipsius. Koningen vorsten en edellieden, staatsmannen en geleerden, stelden hoogen prijs op zijne vriendschap en achting; met de uitstekendste mannen, door geheel de beschaafde wereld, was hij in briefwisseling. De lofspraken op hem gehouden, de lofverzen hem toegezonden, zouden een lijvigen bundel uitmaken. Het ontbrak hem ook aan geen vijanden, die te regt of te onregt, hem berispte en zijnen roem trachtten te verduisteren. Zijne kennis was uitgebreid, zijn geheugen buitengewoon sterk, zijn oordeel scherp en juist, zijn ijver rusteloos. Zijn stijl was kort, gedrongen, krachtig, gelijk die van Tacitus en Seneca. Henricus Stephanus Scioppius, Balzac en Grotius, gaven echter hunne goedkeuring aan den stijl van Lipsius niet. Zijne taal- en oordeelkundige werken werden echter door de Thou, Bayle en Clericus, die weinig waarde aan zijne overige hechtten, geprezen. »Je suis persuadé," schreef de laatste, »que Perizonius lui-même, ne fait pas grand cas de tout ce que Lipse a écrit, excepté les oeuvres de critique et de philologie." Zijne kennis van de voornaamste oudheden was, volgens Isaac Casaubonus groot, doch hij oordeelde dat hij een kind in het Grieksch was. Als dichter zou Peerlkamp hem onder de voortreffelijkste van dien tijd rangschikken, indien hij minder Plautus en Lucretius, dan Virgilius, Tibullus en Ovidius tot modellen had genomen. Hij beminde de bloemen en vooral de tulpen, en hield omgang met Rembertus Dodonaeus, Carolus Clusius en Johannes Boisot. Ook was hij van zijn jeugd af een vurig beminnaar van honden. Te Leuven had hij er doorgaans drie, Sapphir, een Hollander, Mopsulus, een Antwerpenaar, Mopsus, een Schot. Deze liet hij afbeelden en vervaardigde er lofdichten op. Doorgaans werd Mopsus nevens hem geschilderd, wijl hij dien hond, als hij openbare lessen gaf, bij zich had. Zijn hand rustte dan op zijn kop. Er bestaan vele afbeeldsels van Lipsius, zoo in olieverw als in plaat. Ook is het huis, waarin hij geboren werd, in plaat gebragt. Men oordeelt verschillend over het karakter en den inborst van Lipsius. De een prijst zijn vriendelijkheid, minzaamheid en nederigheid; de ander noemt hem zwak, wispelturig en geveinsd.

Zijne schriften zijn:

Variar. Lectionum, Lib. III, Antv. 1569, 1575. 8o.

Taciti Opera, c. notis, Antv. 1574, 1581. 8o. L. B. 1585. fol. 1588. 8o. 1589, 1595. 8o. en 12o. Antv. 1598.

8o. L. B. 1598. 8o., *c. Comment. J. L. et praemit. G. Barclaji ex vita Agricolae, it. Josiae Merceri nott*, Paris, 1599. 8o. Antv. 1600, *c. Vellejo Paterculo*, f. en 4o. 1607. f. L. B. 1619. 8o. *Aurel. Allobr.* 1699. 8o. L. B. 1621. 12o. Antv. 1627, 1637, 1648, 1668 fol.; *Coll. not. J. L.* in *Corn. Tacit. c. Ms. Cod. Mirandulano, auct. Pomp. Lampugnano*, Berg. 1602. 8o.; *J. L. Dispunctio not. Mirand. Cod. ad Corn. Tacit.* 4o.; *In C. Tacit. Observat. c. Praef. H. Conringii.* 1638; *Tac. Opera ex J. L. edit. c. notis et emend.* H. Grotii, L. B. 1640. 2 voll. in 12o.; *Comment. in Tacit. in edit.* J. F. Gronovii, Amst. 1678. 2 vol. 8o. 1685. 2 vol. 8o.; Corn. Tacit. *Opera c. not. integris* J. Lipsii *et* Gron. *ex rec.* J. A. Ernesti, Lipsiae, 1752, 1772. 2 vol. 8o.

Antiquarum Lectionum libb. V, Antv. 1574, 1575. 8o. L. B. 1596. 8o. *M. Accius Plautus ex fide atq. auct. compl. libr. mss. Opera D. Lambini Monstrol. emend..... adjecta sunt..... ex Comment. Antiq. Lection.* J. Lipsii *mult. Plauti locor. illustrat. et emendat.* L. B. 1577. fol.

T. Livii *Hist. liber primus ex recens. J. L.*, Antv. 1579. 8o. Men vindt ook Lipsius aanteekk. op Livius, in de uitgaaf van Drackenborch.

Electorum Lib. I, Antv. 1580. 8o. Lib. II, Antv. 1582. 4o.

Satyra Menippaea s. Somnium, Antv. 1581. 4o. Paris, 1585. 8o. L. B. 1618. 12o. 1620. 8o.; *Quatuor clarr. Viror. Satyrae IV; Rigaltii Funus Parasit.* J. Lipsii *Satyra Menp.*, P. Cunaei *Sardi Venales; Jul. Imper. Caesares*, L. B. 1620. 12o.

Saturnalium Sermonum libri duo qui de Gladiator., Antv. 1582, 1589, 1591, 1598, 1604. 4o.; ook in Graevii, *Ant. Rom.* T. IX. p. 1181—1206.

M. T. Ciceronis *Consolatio, de quo Judicium J. L. subjectum est.*

De Amphitheatro liber c. aen. fig. Antv. et L. B. 1584, Antv. 1589, 1598, 1604, 1606, 1608. 4o.

Leges Regiae et decemvirales, Paris, 1584. fol. L. B. 1589. 8o.

De Constantia, Antv. 1584. 8o. en 4o. 1585, 1586. 8o. en 24o. Antv. en L. B. 1590. 8o. en 4o. Antv. en Francof. 1591. 8o. Noremb. 1598. 8o. Antv. 1599. 4o. L. B. 1602. 24o. Antv. 1605. 4o. 1613. 24o. 1615. 4o. Witteb. 1621. 12o. Antv. 1628. 4o. Amst. 1652. 12o. Oxonii, 1663. 12o. Jenae, 1680. 12o. Vert. in het Fransch door de Nuysement, Leyde, 1584. 4o., door Ber. S. de Malassis, Rochelle, 1590., Simon Goulart, Lyon, 1594, de la Grange, Paris, 1762. 12o.; in het Engelsch door R. G. Lond. 1654 en N. Wanley, Lond. 1670. 8o.; in het Ned. door J. Moerenhoef, Leijd. 1584. Amst. 1640. J. L. *Twee edele en trefflycke philosoph. boecken van de stantvastigheyd.... waerby is gev. een oratie van de Schandtvlecke der Lasteringhe.*

Val. Maximi Dict. Factq. memor. lib. IX, repurgati atq. in meliorem ordinem restituti per Steph. Pighium. *Acced. animadvers. et breves notae J. L. ad eundem*, Antv. 1525. L. B. 1594, 1599. 8o.; c. Lipsii *notis nit. et emend. edit.* L. B. 1640. 12o. Amst. 1660. 12o.; *Notae in Val. Max. in edit.* Abr. Torrenii, L. B. 1726. 4o.

Opera omnia quae ad criticam spectant proprie, Antv. 1585, 1588. 4o. L. B. 1596. 8o., zond. pl. 1600. 4o. Antv. 1601, 1611. 4o.

Epistolarum selectarum Centuria prima, Antv. 1586. 8o. en 12o. Franc. 1590. 8o. *Epist. Cent. II*, L. B. 1591. 8o. Franc. 1591. 8o.; *Cent. II his juncta Instit. Epist.* Lugd. 1592. Franc. 1592. 8o. — *Epist. ad* Philip Lanoyum, *nobil. juvenem iter in Italiam cogitantem scripta*, Antv. III. *nov.*, *apn.* 1578 in *Itinerario totius orbis* Nic. Reusneri, Basil, 1592. 8o. en in A. Lackmanni *Misc. liter. Acced. Mantissa de Peregr. Gall. et Ital.* Hamb. 1721. p. 152. — *Epist. Select. tres Cent., e quibus tertia nunc primum in lucem emissa*, Antv. 1601. 4o. en 8o. 1605. 4o. — *Epist. ad* Jac. Monavium, Antv. 1592. — *Epist. Select.* Paris, 1601. 12o. — *Epist. Select. Cent. V*, Antv. et Paris, 1602. 8o. — *Epist. de Distinct. ad seriem* E. Puteani, Han. 1602. 8o. — *Epist. Select. ad Italos et Hispanos Cent.*, Antv. 1604, 1613. 4o. — *Epist. Select. ad Germanos et Gallos Cent.*, Antv. 1605. 4o. — *Epist. Select. ad Belgas*, Antv. 1605. 4o. — *Epist. Select. Cent.*, Antv. 1607. 4o. *Epist. de induc.*, Lugd. 1608. 4o. Franc. 1609. 8o. Lugd. 1617. 4o. In *Dissertt. super induc. belli Belg.* c. n. L. B. Elzev. 1633; L. B. ap. Elzev. 1634. 16o. — *Epist. Select.* Avignon, 1609, Paris, 1611. 8o. — *Epist. Select. misc.* Antv. 1614. 4o. Lugd. 1616. 8o. Genev. 1639. 8o. *Choix des Epitres de J. L. trad. par* A. Brun, Lyon, 1640. 4o. — *Epist. Select. Decades III, cura* C. Papenii, Brunsv. 1678. — *Epist. praeterm. Decades VI*, Offenbaci, 1610. 4o. — *Cent. IV et V misc.*, Antv. 1611. 4o. — *Epist. Select. chilias et poëmata selecta*, 1616. 8o. Franc. 1626. 8o. — *Epist. quae in Centur. non extant Decades XVIII, acc. Poëmata ejusd.* Harder. 1621. 8o. — *Epist. de peregr. Ital.* L. B. 1631. 12o. — *J. L. ad* Theod. Leeuwium *Epist. primum edit.* L. B. 1649. 12o. — *Quatuor de Westph. Epist. aliqualis excusatio* in *Opusc. Variis de Westph.*, Helmstad, 1668. 12o. — (*Apolog. pro Westph. ad. J. L. auct.* Jo. Domanno, Helmst. 1591. 4o.) — *Quatuor Epp. in omnibus fere edit. obmissae, nunc denuo recusae; acced.* Nic. Clenardi *super hospit. et morib. Hispanorum epist.* Roter. 1705. 8o. — *Epist. anecdota ad* Abr. Ortelium in *Journ. des Savans*, ed. d'Amst. p. 44 Avril 1723. — *Epist.* Lipsii *ad Sidneium* in *Praest. et erud. Vir. Epist. Eccles. et Theol.*, Amst. 1684. — *Misc. ex Mss. lib. Bibl. Coll. Rom. soc. Jes.*, Romae, 1767. 8o. p. 467—485, 7 brieven van L. — Een menigte brieven van en aan Lipsius vindt men in de *Syll. Epist.* P. Burmanni. Zij behoorden vroeger aan Const. Huygens, en kwamen later in de Bibl. te Leuven. *Lettres inédites de* Juste Lipse, *ses rélations avec les hommes d'état des provinces Unies des Pays-bas, principalement pendant les années* 1580—1587, *publiées avec une introd. et des notes par* G. H. M. Delprat, in *Verhand. der konink. Akad. van Wetens. Afd. Letterk.* eerste deel, Amst. 1858. 4o. (zuivere afdruk)

De Gronoviussen, (*Bibl. Gron.* p. 14), te Water, (*Bibl.* mss. p. III), J. Koning *Cat. der Handss.* bl. 83), J. Schouten (*Cat. van Hands.* bl. 57), van Voorst (*Cat. Rais. de la préc. coll. de mss.* p. 184), bezaten mss. brieven van Lipsius. Ook vindt men ze in de: *Bibl. Emtenk. Ambros. Milan. Harleiana*, en *in de Bibl. Acad. publ. L. B.* met andere handss. van L.

De recta pronunt. latinae linguae, Antv. et Lugd. B. 1586. 8o.; *Comment. de eadem materia*, Paris, 1587. 8o. Antv. 1599. 4o. et 8o. 1609. 4o.

Inscript. antiquarum quae passim per Europ. liber. Access. auctar. a J. L. L. B 1588. fol.

Animadvers. in tragoedias quae L. Ann. Senecae tribuuntur, L. B. 1588. 8o. Antv. 1607. 16o.

Notae ad Suelon. tres priores libros Caesar, Franc. 1588. 8o. — *Comment. in Suet.*, Paris, 1610. 8o. — *Notae ad tres poster. libros Suet. Caes.*, Offenb. 1610. 8o.

Politica, L. B. 1589. 4o. en 8o. L. B. en Franc. 1590 (*edit. quam auct. germana et fida agnoscit.*), 1591, Lugd. 1592. 8o.; *Polit. lib. VI et advers. Dialog. lib.* Antv. 1599, 1602. 4o. *ex off. Plant.* 1615. 32o. 1632. 4o. L. B. 1634, 1650. 12o; *c. not.* M. Berneggeri, Argent. 1658. 12o.; *c. not.* L. Praschii, Norimb. 1666. 12o.; *J. L. Polit. s. Civil. Doctr. lib. sex qui ad principatum maxime spectant ex instit.* M. Berneggeri *c. ind. acc., praemissa dissert.* J. H. Boecleri *de Polit. Lips.*, Franc. et Lips. 1674. 12o.; *c. not.* C. A. de Lenz, 1700. In het Fransch vert. door S. Goulart, 1594. 12o., ook Paris, 1606. 12o. z. n. v. overz. mogelijk wel de vertaling van N. Pavillon, in het zelfde jaar aldaar gedrukt. In 1609 verscheen te Parijs, in 1613 te Geneve, mogelijk dezelfde overzetting. In het Eng. vert. door W. Jones, Lond. 1594. 4o., in het Hgd. door M. Haganaeus, Amberg, 1599. 4o., in het Sp. door B. de Mendoça, Madrid, 1604. 4o., in het Ital. *trad. dal latino con annot. d'Hercoli Cati in Venet.* 1618. 4o., in het Ned. *Polit. van J. L., dat is van de regeeringhe van Landen ende steden, in ses boecken begrepen, overgheset wten Latijn in Ned. Sprake deur* M. Everart B. *Ghedruckt tot Franeker by* Gielis van der Rade, 1590. 12o. *Regeeringe van Landen en steden*, Delft. 1625. 8o.;

L. An. Senecae Tragoediae: accessere lection. variae e Mss. libr. Bibl. Palat. aliisque descr. et J. L. animadversiones, Heidelb. 1589. 8o. — *Notae in Senec. Trag. in edit.* Scriverii, L. B. 1621. 2 vol. 8o. — *C. not. integr.* Gronovii *et select.* J. Lipsii, *Ant. Delrii etc, omnia rec.* J. O. Scröderus, Delft, 1720. 4o.

De una religione adversus Dialog. ad calcem Polit. Amst. et L. B. 1590. 4o. L. B. 1591. 4o. et 8o. Franc. 1591. 8o. In het Fr. vert. door D. Ber. S. de Melassis, La Rochelle, 1590. 8o.

Epist. Instit. L. B. 4o. en 8o. Franc. 1594. 8o. Antv. 1601. 8o. Lips. 1604. 12o. Antv. 1605. 4o.; *c. not.* C. Heidmanni, Helmst. 1655. 8o.; J. Hugues *de artif. transitionum opusc.: cui annexa est. Inst. epist. J. L.* Franc. ad Viadrum, 1702. 12o.; *curâ* J. N. Marzii *Biponti*, 1715, 12o.

Mellificium duplex, alterum continens J. L. elegant. similia, alterum gravis. aphorism. seu sentent. Franc. 1591. 8o.

Animadv. in Paterculum in *Raph. edit.* 1591, 1592, 1594. 8o., in edit. Franc. 1602. 12o., in edit. Paris, 1608. fol. 1714. 12o., in edit. Burmanni, L. B. 1719. 8o.

Tract. ad Hist. Roman. cognoscendam utiles, Antv. et L. B. 1592 8o. Franc. 1625. 12o.

De Cruce, Antv. 1593. 4o. Antv. et L. B. 1594. 4o. Antv. 1595, 1597. 8o. 1599, 1606, 1629. 4o.; *C. not.* G. Calixtii, 1640. 8o. Amst. 1670. 12o.

C. J. Caesar *ex recens.* Lipsii, *in edit. Raph.* 1593. 8o.

De Militia Romana, Antv. 1595. 4o. 1596. 8o. 1598, 1600, 1602. 1604. 4o.

De Magistrat. vet. pop. Rom. Ingolst. 1595, 1596. 16o. Amberg. 1607, 1608. 12o.; ap. Scriv. *Elzev.* 32o. *Resp. Rom.* p. 241–306; Helmst. 1637, 1655. 8o.

De Bibl. Syntagma, Antv. 1595. 8o. 1602, 1607. 4o. Helmst. 1620, 1627. 8o. in *Coll. Synt. lib. et Comment. de Bibl. atq. Arch. a* J. Madero, 1606. 4o.

Poliorcet. libb. V, Antv. 1596, 1599. 4o. 1605. 4o. et 8o. 1625. 4o.

C. V. Paterculum J. L. recens. Ap. Commel. sine notis, 1596. 24o. Monachii, 1614. 12o.

Epitome process. de occidend. haeret. Goudae, 1597. 8o.

Defensio process. de non occidend. haeret. contra III Capita lib. polit. J. L.; ejusq. libr. advers. dialog. confutatio. Auctore Coornhertio, Han. ad Moen. 1593. 8o.

Admiranda s. de Magn. Rom. lib. IV, Antv. 1598, Paris, 1598. 4o. Antv. 1599, 1601, 1605, 1617. 4o. Arg. 1620. 8o. In het Ital. door Gio. Agnolo Rufinelli in Roma, 1600. 8o., en Filippo Pigafella, in Roma, 1600.

Flores totius Philosoph. Magdeb. 1600. 8o.

Disputatiuncula apud Princ. It. C. Plinii Panegyr. liber Trojano dict. Antv. 1600, 1604, 1622. 4o.

De duplici concordiâ oratio, non prius edit. L. B. 1601. 4o.

Oratio in funere Joh. Guilielmi, *Ducis Saxon.* 1601. *Halae Sax.* 1602. 4o.

Monita et exemp. polit. L. B. 1601. 4o. Antv. et Lov. 1605, Antv. 1606, 1610, 1613, 1615. 4o. 1625. 4o. et 8o. L. B. 1630. 12o. Jenae, 1667. 8o. Amstel. 1669, Vesal., 1671. 24o. Franc. 1682. 12o. — *Staatkundige Vermaningen door* Glazemaker, Amst. 1650. 12o.

De Vesta et Vestalib. Syntagma, Antv. 1613, 1619. 4o. Ook in *Antiq. Rom.* Graevii, T. V. p. 619, ed. Venet.

Manuductio ad stoicam philos. Antv. Paris, 1604. Antv. 1610. 4o.

Physiolog. Stoicorum libb. IIII, Antv. 1604, 1610. 4o. — *Philosoph. et Physiol. Stoic.* L. B. 1644. 12o.

Diva Virgo Hallens. Antv. 1604. 8o. 1605. 8o. — *De idolo Hall. disput.* Antv. 1605. 12o. — *Palaestrita honoris D. Hallensis pro* J. Lipsio *contra Dissert. mentit. Idoli Hall. (auct.* Anast. Cocheletio), Antv. 1607. 4o. — *Mirac. van O. L. V. van Hal by Bruss., nevens een verklaringe deszelfs Heylige Maagt van Halle,* Delft, 1705. 4o.

Comment. in Cat. Tib. et Propert. Paris, 1604. 8o.

Enchiridion Ciceronianum continens elegantiarum latin. serm. praecept.: M. G. Vogelmanni, Justi Lipsii *et* Joan Voellii *de conscrib. epist. praecepta,* Magdeb. 1604. 8o. Lovan. Antv. 1605. 4o.

Diva Virgo Sichemiens. Antv. 1605, 1609. 4o. Hier tegen: *Vindex veritat. advers. J. L. libri duo* etc. *auct.* G. Thomsono, Lond. 1606. 12o. In het Eng. Lond. 1688. 4o.

Lovanium s. oppidi et Acad. descriptio.

L. A. Senecae phil. Opera, Antv. 1605. 4o. en fol. 1615, 1632, 1637, 1652. fol.; *ex alt. J. L. emend. nec non* M. A. Senecae *Rhetor., quae extant. Ex. rec.* A. Schotti, L. B. 1640. 3 vol. 12o. *c. not. integr. J. L. et J. F. Gron. nec non select. variar. comment.* Amst. 1672. 3vol. 8o.

L. Annaei Flori rer. Roman. lib. IV, c. not. E. Vineti, Ic. Camertis, J. L. et J. Gruteri, etc. S. Gervasii, 1606. 8o.

Mellificium s. Syntagma deliciarum, Franc. 1606. 8o.

Juvenalis Paraphras. prope enigmaticae a St. Claverio *inodatae, quibus adjuncta est* Jos. Scaligeri *ac J. L. et aliorum in quendam locum diversa explicatio,* Paris, 1607. 8o.

Orationes X, Darmst. 1607. 8o.

De veteri script. Latinorum, Amberg, 1607. 12o.

J. C. Scaligeri *oratio pro* Cicerone *contra Ciceronian.* Erasmi *c, notis* M. Adami Siles. *Accessit J. L. orat. pro defendendo* Cicerone *et vita* Jul. Caes. Scaligeri, Heidelb. 1608. 8o.

Orat. octo Jenae potissimum habitae; adjectae sunt orationes aliquot ad Imp. et Reges a doctiss. viris habitae, Francof. 1608. 8o.

Notae in Pervig. Veneris ex Elector. L. I. C. V. *ac* C. V. Catulli, A. Tibulli, S. A. Propertii *Opera omnia quae extant c. varior. Comment. Lutet,* 1608. fol. *Pervig. Ven. ex rec.* Lipsii lib. 1 c. V. *Elect. c. ej. notis, tum auctius ex Ms. Cl.* Salmasii *exhibetur a* P. Scriverio, etc. L. B. 1638. 8o. — D. Baudii *Amores: accedunt ... Epithal. Fescenninum auct.* J. Lipsio, *anonymi Pervig. Ven ex recens. J. L.* Amst. 1638. 12o. — *Pervig. Ven. ex edit.* P. Pithoaei *c. ej. et* Lipsii *notis,* Hagae Comit. 1712. 8o.

Tractatus peculiares ad cognoscendam hist. Rom. Francof. 1609. 12o.

J. Douzae a Noortwick *Poëm. pleraque selecta:* P. Scriverii *edit. Acced.* J. Lipsii *aliorumque ad Douzam Carmina,* L. B. 1609. 8o. — *Musae errantes,* Antv. 1609, 1610. 4o. — *c. aliquot Epist.* Harderov. 1621. Francof. 1627. 8o. Gruterus, T. III. *Del.* p. 302–308.

Flores Lipsiani, Col. 1614. — *Flores ex J. L. Opp. excerpti,* Jenae, 1615, Antv. 1616. 12o.; *Flores ex J. L. Opp., quibus acces. testimonia, symbola, inscript., epitaphia,* Antv. 1620. 12o.; *Flores ex J. L. Opp. descr.* Jenae, 1633. 12o.; *Flores ex Senec. Epp. et lib. Philos. exc.* Posonii, 1746. 8o.

Oratio in Calumniam et Comment. T. Cangiseri, Lond. 1613. 4o.

Notae in Martialem in edit. L. B. J. Maire, 1619, 16o. of 12o.

Mart. Epigr. ex rec. P. Scriverii, *c. notis L. et al.* L. B. 1650. 12o.

Laus Elephantis in Coll. Argument. ludicror et Amoenit. Scriptt. Varii, L. B. 1636. 8o.

Panegyr. veteres, etc.; *emend. aucti, antea quidem ope* Jo. Mar. Catanaei, Fr. Balduini, Herm. Rayani, Jos. Livineii *J. L, nunc vero opera* J. Gruteri, etc. Paris, 1643. 12o.; C. Plinii *Paneg. et ad eum J. L. Comm.* Traj. ad Rhen. 1652. 12o.; *c. not. J. L. et Tanaq. Fabri* Salmurii, 1671. 12o.; *c. annot. anteh. inedit.* D. Baudii: *iis acced. Comment. J. L.* etc. L. B. 1675. 8o; *ad emend. codic. recens. et comment. ad ductum* Lipsii *sufficiente illustr. a* G. Casp. Kirchmajero, *edit. alt. locupl.* Witt. 1689. 8o.; *c. not.* Lipsii *et* C. Behrii, Gedani, 1700. 4o.; *Notae in* Plinii *Paneg. in edit.* J. Arntzenii, Amst. 1738. 4o.

Roma illustrata s. antiquit. Comp. L. B. 1645. 12o. Lond. 1698. 8o.

De Re nummaria breviar. (ed. J. Rhodio), Patav. 1648. 8o.

Fax historiarum, Massiliae, 1671. 8o.

Florus c. not. E. Vineti, Jo. Camertis, J. Lipsii, J. Gruteri, *in edit. Lugdun.* door Ernesti, *Bibl. Lat.* T. II. p. 444 vermeld; *ed.* C. A. Dukero, *c. not. select.* Lipsii, L. B. 1722, 1744. 8o.

Antiquit. Roman. breviarium, Amst. 1657. 8o.

Orthographia ed. Im. Delherr. Norimb. 1660. 12o.

Leges Hortenses, Ultraj. 1672. 8o.

H. Knippingii *Antiq. Rom. lib. IV quib. acces. J. L. opuscula rariora inedita,* L. B. 1713. 8o.

Manuale epist. et praecept. de ratione conscrib. epist. Franc. 1716, 1719. 12o.

Bibl. Alex. Petavii *et* Franc. Mansartii: *acc. Musaeum Lipsian s. J. L. Mss. coll.* Hagae Comit. 1722. 8o.

Opera Omnia, aucta et ill. Antv. 1637. fol.; *postremum ab ipso aucta et recens.: nunc primum copioso rerum indice*

illustr. Vesaliae, 1675. 4o. et 8o. Op de Bibl. der Rem. te Amst. is *Epitome Saturn.* J. Lipsii, geschreven door G. J. Vossius, (bl. 32.)

Zie A. Miraei, *Vita Lips.* Antv. 1609. 8o. en in *Vitae erud. in re litt. viror. eol. a M. Christ. Henrici*, 1713. 8o. M. Adami, *Vitae Philos.* etc. p. 216; Freheri, *Theatr. vir. doct.* p 1501; J. N. Erythaei, *Pinacoth* 3 No. 1; *Ilt. Acad.* L. B. 1618; J. Orlers, *Ill. Holl et Westfr. ord. alma Acad. Leid.* p. 166 seqq. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 599; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II; p. 534; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 498. J. Imperialis, *Mus. Hist.* p. 119; Tob. Mag. *Epon.* p. 518; P. Blount, *Cens. libr.* p. 840; Nic. Vernulaei, *Acad. Lovan.* Lov. 1667. 4o. p. 169, 170; J. Bruckeri, *Hist. Crit. Phil.* ed. 2, T. V. p. 487; Moreri, Morhoff; *Crenii Animadv. Philol.* passim. M. Hanckius, *de Script. rer. rom.* c. 81, p. 266—274, L. II. P. II. c. 81, p. 394—397; J. C. Zeuneri, *Vitae Prof. Jeneus*, Jenae, 1711. 8o. Hippol Marucci, *Bibl. Mariana*, T. I. p. 807. Casaubonus, *Ep. ad Scal.* 573, p 614. *Casaubonon.* p. 6. *Menag.*, T. IV. p. 223, *Scaliger.* p. 203—205, *Perron.*, p. 198, *Parrhas.*, p. 194. Molleri, *Homon.* Sect II. c. II. p. 33. Schurtzfleischii, *Elogia*, p 75. J. A. Fabricii, *Cent. plag.* No. VI. p. 11, 12. *Bibl Antiq.* (Ind.) Jonsii, *de Script. Hist. phil.* III. 24, 4. J. Gruterus, *Notae ad Plin Panegyr.* c. 2, sect. 5. L. Pignor in *Mensâ Isiacâ*, c 3. D. Baudii, *Epp.* L. II. p. 22. Vossii, *Inst. Orat.* c. VI. No. 2. Sciop, *Susp. Lect.* L. II. *Ep.* 7, *de arte crit.* p. 2. Thomasius, *de plagio liter.*; Crenius, *Animadv. phil. et hist. fasc. VII*; V. Placcii, *de Script. Pseud. det.* T. I. p. 419. Valent. Aridalius, *Lect. in Patero.* p. 512. L. Bisciola, *Horae Subs.* l. XIV. c. 13. D. Heinsii, *Orat.* I. p. II. Scaliger, *Epist.* 81, 82, 120. Maresii, *Epp.* 1, 2. Casaub, *Epist.* 21 *ad Bongard.*; Salmasii, *Epp.* L I. *Epp.* 93. P Burmanni, *ad Syll. Epist.* T. I. p. 162, 536. J. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. V. p. 393, 394, P. VI. p. 348—356. G. Krantzius *ad Conring.* c. V. p 177 Drackenborch, *Praef. ad Livium*, p. 60, 61. J. A. Ernesti, *Praef. ad Tacit.* Lit C. pl 1, 2. Ruhnkenii, *Praef. in Vellej.*; J. Perizonii, *Q. Curt. Rufus restit.* etc. Lugd. 1703. 8o. Montacutius, *Anal. Eccles. exercit. pref.* A 3. Lond. 1661. Huet, *de Clar. Interpr.* 176. Buling. lib. XII *Hist. Scalig. post.* etc. Matthaei, *Anal* t. p 371; Saxe, *Onom. Lit.* P. III. p. 482, 483. Ruhnkenii, *Elog. Hemst.* p. 44. Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 72. Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 249. J. L. *Fama posth.* Antv. 1607. 4o. *Orat. in tun habita, Lovan. III. kal. April*, 1606. *a G. Corselio J. C. et antec.* 1606. 4o. *J. L Princip. Liter. a.* G. Rivio, J C. Antv. 1607 4o E. Puteani, *Lipsiomn. anniv. s. J. Lips. V. Cl. laud. funeb. die anniv. hab.* 1607. 4o. C. Scribanii, *J L. defens. posth.* Antv. 1600. 12o. *J. L. Cathol. s. de vera J. L. relig. cathol. dialog A.* a Boecop, in *Fama posth.* (edit. 1613), p. 272 seqq. *Assert. Lips. Donar. adv. Gelart. sugg. a Joh. Woverio*, Antv. 1607. 4o C. A. Klotsii, *pro Lipsii latin. Orat. Jenae*, 1761. 8o. H. Stephani, *de Lipsii Latin. palaestra I adv. Turc.* Franc 1595. 8o *Euchar. Cl. et Incomp. viro J L.* (a J. Woverio). Antv. 1603. 4o. *Testim aliquot select. et Symb. quibus vir. Cl. J. Lips. suam de Contubern. et audit. nonnul sentent. adser. Epiced. in J. L. obitum*, L. B. 1607. 8o *J. L epitaph., manes, symb. et alia quaedam ex offic Pyragm. subt.* 1606. 4o. Grotii, *Poëm.* p. 101, 208. D. Heinsii, *Poëm.* p. 70—75 J. Scaligeri, *Poëm.* p. 90; J. Douzae, *Poëm.* p. 101; J. Ryckii, *Odae*, p. 19. Barthii, 81 *Epist.* Grutero, *Mus. Britt.* T II. V Lipsius. *Bibl. Ms Script. Antv.* Vogt, *Cat. lib. rar.* p. 357. Freytag, *appar. liter.* T. III p. 314. *Cat. Bibl. publ. Lugd. Bat.* (Ind.) *De J. L. V. inc. vita et script. Comment. in stadio regiae Scient. Liter. Acad. Brux. aurea palma donat.* 1821, *auct. Fred. Aug. Barone ab Reiffenberg*, Brux. 1823. 4o. Niceron, *Mém.* T. XVII p. 209 Bayle, *Biogr. Univ.*; Paquot, *Mém* T. I. p. 36, 309, 404, 502, 648, T. III. p. 93, 179; Baillet, *Jugem. des Sav* T. II. p 192—198. Coupé, *Soir. Litt.* P. VIII. p. 177—185. *Ménage Anti-Baillet*, p. 42. le Clerc, *Bibl. Chois. a.* 1704. p 185 seqq. Menken, *Charl. des Sav.* p. 140. *Eloges de M. de Thou*, p. 181 suiv. *addit. de* Teissier, T. II. p. 381, 382 ls. Bullart, *Acad. des Scienc.* 1682. T. II. p. 190—200. *Encycl. Neufch.* 1765. T. XV p 532—438. *Oeuvr. de Diderot, publ. par Naigeon*, Paris an. VIII. T. VII. p. 339—343. J. B. L. *Abrégé de l'Hist. de Spa*, p. 103. *Ann. du Salon de Gand*, 6e Liv. p. 53. *Cat. de la Bibl. du Roi de Fr.* B. L. X. no. 2858. *La Revue Nouv.* T. XV. 15 Juin 1847. p. 280, 312. C. Nisard, *Le Triumv. Litt. du XVI Siècle J. Lipse, J. Scaliger et J. Casaubon*, Paris, 1852. *Mess. d. Sc et d. Arts de la Belg.* Année 1835, p. 141 (*Une Leçon de Juste Lipse*) Jöcher; *Conv. Lex.* Buhle's, *Lehrb. der Gesch. der Philos.* 6 Bd. S 288—292. Baur, *Handwörterb.* T. II. S. 293—295. Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zamenl* van Meteren, *Ned. Hist.* D. VI. bl. 245, D. VIII. bl. 335, D. X. bl. 92. Brandt, *Hist. der Ref.* D I. Wagenaar, *Vad. Hist* D. VIII. bl 415, D. IX. bl. 374 Pars, *Naamr.* bl. 138, 139. *Levensb. van ber. Mannen*, D. VI. Siegenbeek, *Gesch. der Leids. Hoog.* (Reg); Collot d'Escury, *Holl. Roem* (Reg.) van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 258, 259, 260, D. III. bl. 84. Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 338. Edw. van Even, *J. Lips. als Vaderl. besch.* Leuven, 1853. *Chron. van het Hist. Genoots.* (Reg.); Schotel, *Avondst.* bl. 20. *Nav.* VIII. 257, IX 14. van Loon, *Hist. pen.* D. I. bl. 536. Muller, *Cat. van Portr. Cat. der Maats. van Ned. Lett.* bl. 323. *Cat.* v. Voorst, D. I. bl. 54, 285, D. III. bl. 149. *Cat. Bibl. Emtenk.* T. IV. f. 22. *Bibl. Ambr. Milan.* mss. T. I. p. 51. *Bibl. Harl.* T. I. No. 4933—36, No. 7042.

LIPSIUS (David), te Isca geboren, studeerde in het eind der zestiende en begin der zeventiende eeuw, te Heidelberg en werd aldaar doctor in de geneeskunde. Hij gaf een vermeerderde uitgaaf van *Barth. Hubneri Speise-Büchlein* onder den titel van *Diarium medicum*, schreef eene verhandeling *de hydrofusis ejusque specierum cognitione et curatione galenico-spagyrica*, en liet eene andere na, waarin hij met voorbeelden bewees, dat de mensch niet slechts eenige dagen en maanden, maar ook vele jaren zonder spijs en drank leven kan. Men vindt die in Smetii *Miscell.* en is te Jena in 1678 met den titel: *Dissert. de antipathiis singularibus* weder uitgegeven.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lex.* c. n.

LIPSIUS (Martinus), te Brussel geboren, oom van vaders zijde van Justus Lipsius, regulier kanunnik van St. Augustinus bij de St. Maartens kerk te Leuven, was bestuurder van een nonnenklooster bij Huy, en stierf aldaar in April 1555.

Hij gaf in het licht:

Symmachi Epistolae, Basil. 1549. 8o.

Chromatii Homiliae, Lovan. 8o.

Johannis Custodis Grammatica, typis Plant. 8o.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 652; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p 837. Jöcher, *Gel. Lex.* c. v.

LICQUES (Filips de Recourt de). Of deze tot de Verbondene Edelen, geiijk Wagenaar gist, behoord heeft, is nog niet beslist. Zoo hij zulks was, is hij spoedig het bondgenootschap afgevallen. Hij ontdekte aan Alva den aanslag, in 1568 op zijn leven gesmeed, bevond zich in het leger der Spanjaarden voor Haarlem, en was bevelhebber op het kasteel te Kamerijk van de zijde der vijanden. Hij genoot de gunst van Karel V en Philips II. Zij beschouwden hem als een der grootste helden van zijn tijd. Zijne aanstelling tot ridder van het gulden vlies is er een bewijs van. Koning Philips koos hem in 1586, om met de gemagtigden van koning Hendrik, al de geschillen te beslissen, die ontstaan konden over de verklaring en uitvoering der punten van het bestand, den 25sten Dec. 1581 gesloten. Hij huwde 3 Junij 1554 met Johanna de Witthem, gesproten uit een doorluchtig Brabantsch geslacht, 't geen met de voornaamste huizen naauw was verbonden.

Zie *Nobil. des P. B.* T. I. p. 154, 241—243, T. II. p. 434, 435, 453 *Le Vrai Supp. au Nobil.* T II. p. 112, 113. *Quart. Généal.* T. I. p. 208, 277. Carpentier, *Hist. de Cambray*, P. III. p. 79, 315, 835, 844, 905, 934, 941, 1082. De Sueur, *La Flandre Ill.* p. 142, 202. Christinaeus, *Jur. Her, P. I. tab. généal.* 3. W. te Water, *Hoogadel Zeel.* bl. 96, 97. van Meteren, *Ned. Hist.* B III. bl 55. Bor, *Ned. Hist.* B. VI. bl. 309. C P. Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II p. 212, 424. 's Gravezande, *Tweede Eeuwget der Midd. Vrijh* bl. 207. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 125, 276, 414. Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. II. bl. 56. te Water, *Verb. en Smeeks. der Edel.* D. II. bl. 497.

LIQUES (Florent de), heer van Cressoniere. Van Spaen gist dat deze mogelijk een der Verbondene Edelen is geweest. Hij huwde Françoise de Frie dit le Grand, bij welke hij, behalve andere kinderen, een zoon won, die in de Spaansche artillerie gediend heeft, gouverneur van Grevelingen en gehuwd was met Maria van Immerseele.

Zie te Water *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 439, 440.

LIS (Hendrik van), dichter van *West Delftland verheerlijkt*, Delft, 1702. 4o. en *Lofkrans van Haarlem*, 8o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 365. Bodel Nyenhuis, *Bibl. van Plaatsbeschr.* bl. 102.

LIS (Jan) werd te Hoorn, volgens Fiorillo in 1570 geboren, en te Haarlem aan de leiding van Hendrik Goltzius toevertrouwd. Hij maakte zich diens schildertrant dermate eigen, dat men het werk van den leerling wel eens voor dat van den meester hield. Later zette hij zijne studiën, zoo in Frankrijk als in Italië, bijzonder te Venetië, voort, veranderde geheel van schilderwijze, en wijzigde zijn stijl voornamentlijk naar de schoonste voorbeelden der Venetianen. Hij was meest in dienst van de kardinalen Axetino en Pamphilio, en heeft voor hen verscheidene stukken »met ongemeene pracht en penseelzwieren" vervaardigd. Vooral muntte hij in snelle teekening en vasten omtrek uit. Onder zijne groote stukken verdient een levensgroote *H. Hieronymus in de woestijn* vermeld te worden. Meer bijzonder scheen hij zelf be-

hagen te vinden in het schilderen van kabinetstukken met kleinere beelden, die hij steeds met de grootste naauwkeurigheid teekende, zoo als *de Val van Faëton*, *Adam en Eva weenende bij het lijk van Abel*, maar meer nog lustige en snaaksche onderwerpen, zoo als feesten, boerengezelschappen, gemaskerde danspartijen met mengeling van antieke en moderne costumen, badende nimfen en dergelijke. Feyken Ryp vermeldt van hem een groot stuk, verbeeldende eenige vrolijke *courtisanen*, levensgroot; *de verschijning van allerlei dieren in de lucht aan den Apostel, om de vrijheid van alles te eten*, uit het kabinet van den heer Renst door de Heeren Staten aan koning Karel II geschonken. Hij had, volgens Houbraken, den bentnaam van *Pan* en stierf te Venetië in 1629.

Zie Houbraken, *Schouwb. door Ned. Schild.* D. I. bl. 129. *Chron. van Hoorn*, door Teyken Ryp, Hoorn, 1706. bl. 318, 319. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 181 Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl Kunst-Sch.* D. III. bl 995. Abbing, *Verv. op Velius Chron. van Hoorn*, D. II. Bijl. bl. 60, 61.

LIS (Hendrik van),
Van hem bezitten wij:
Verzameling van XX godgeleerde Oeffeningen, Utr. 1739.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 260.

LIS (H. van) schreef:
Verzameling van twintig oefeningen over onderscheidene keurstoffen, zoo uit het Oude als Nieuwe Testament, weleer bij onderscheidene gelegenheden uitgesproken, en nu in het licht gegeven, enz. Gron. 1846. 2 d. 8o.

LIS, LISSE of LYS (Johannes van der). Zie LYS (Jan van der).

LIS (Petrus Henricus van), in 1779 predikant te Stad aan 't Haringvliet, in 1782 te Burcht in Schouwen, in 1788 te Tholen en in 1803 te Middelburg, waar hij 18 Sept. 1809 stierf, was een der uitnemendste predikers van zijn tijd, wiens leerredenen door Ypey »éblouissant" genoemd worden.
Hij schreef:
Leerredenen, Utr. 1786. 8o.
Lijkreden op het afsterven van den Heere Meester J. C. van Hoorn, Heer van Burgt, over Psalm XXX: 10, Utr. 1786. 8o.
Leerredenen, Utr. 1796. 8o.
Leerredenen voor onderscheidene jaren en betrekkingen des menschelijke levens, Utr. 1800. 8o.
Leerredenen over gewigtige leerstukken van de Christelijke godsdienst, Utr. 1801. 4 st. 8o.
Twee belijdenis-predikatiën over de verlichte geloofskennis en de heiligende kracht der waarheid, Amst. 1804. 8o.
Zestal leerredenen over Daniel V, Utr. 1805. 8o.
De eer en het gezag der Formulieren van eenigheid en van den Heidelb. Catech. verdedigd, Utr. 1786, Amst. 1806. 8o.
Twee bevestigings leerredenen, Middelb. 1808.
Nagelaten leerredenen, Amst. 1811.

Zie *Aanh. tot A. Ypeys Kerk. Gesch. der* 18e *Eeuw*, D. VIII. bl. 670 volgg. Arrenberg, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 319. Brinkman, *Naaml.* bl. 50.

LIS (Wouter van), 's lands en stads medicinae doctor te Bergen op Zoom. schreef:
Bouwkunde of Verhandeling van het voornaamste dat tot een Brouwerije en Mouterije en het bouwen en mouten behoord, als mede een korte beschrijving van het Bier en deszelfs Hoofdstoffen, Rott. 1746. 8o.
Pharmacopoea, Galeno-Chemico-Medico-Probat., Auctorib. et Experientia fundata, of Meng- Schei- en Geneeskundige Artsenij-winkel op de beste Schrijvers, de Reeden en de Ondervinding gebouwt, enz. Rott. 1747. 4o. Amst. 1764. 4o.
Kort ontleedkundig onderwijs tot gebruik van een ieder, maar voornamentlijk voor de geenen, die zig in de Genees- en Heelkunst oefenen, bij vrag. en antw. Bergen op Zoom, 1753. 4o.
Genees- en Heelkundige Oefeningen, op de reede en ondervinding steunende, Amst. 1763. 4o.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1764. b. bl. 216. Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 97. *Derde Aanh.* bl. 96. Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 260.

LYRAEUS (Justus). Zie LIER (Joost van).

LISEBETTEN (Pieter van) of Leysebetten, plaatsnijder in het begin der zeventiende eeuw te Brussel geboren, was een tijdgenoot van van Troyen, met wien hij, onder de leiding van D. Teniers, naar verschillende Italiaansche meesters voor de Galerij te Brussel arbeidde. Zijn arbeid behoort tot de goede graveerwerken. Zeer goed vooral is zijn *portret van David Teniers, den Oude*, naar P. van Mol, in de Bie's *Gulden Cabinet*. Het *portret van Lodewijk Bourbon, prins van Condé*, door hem naar de schilderij van David Teniers gegraveerd in fol is een zeer fraaije en zeldzame prent. Nagler beschrijft 55 zijner prenten. Ook Kramm vermeldt er eenige, zoo als *Jupiter en Danaë* naar Titiaan; *Het huwelijk van St. Catharina*, naar Veronese; *De Groetenis der H. Maagd bij St. Elizabeth, de H. Maagd met het kind Jezus en St. Jan*, beide naar Palma; *Cupido Venus vruchten aanbiedende* en *Diana en Endymion* beide naar Paris Bordone. Hij vervaardigde ook den titel van het werk getiteld: *Coelum empyreum in festa et gesta Sanctorum per Henricum Engelgrave* in 1666 door Johan Busäeus te Keulen in het licht gegeven. De meeste zijner gravuren vindt men in *Cabinet de l'Archiduc Léopold.* Immerzeel noemt zijn werk smakeloos en onnaauwkeurig. Nagler telt hem onder de middelmatige kunstenaars; veel gunstiger oordeelt Kramm van zijn werk.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II bl. 171. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* bl. 996.

LISEMAN (Kapitein), leefde in de eerste helft der zeventiende eeuw. Bij gelegenheid dat A. v. d. Capellen, van de versterking van Arnhem gewaagt, schrijft hij: »Op de borstweeren van sorgelickste plaetsen liet men doorgaens twe balken neffens den anderen, om d' een nae d' ander af te werpen, als de wal beclommen wordt, een goede inventie voorgestelt door capn. Liseman."

Zie A. v. d. Capellen, *Gedenks.* D. I. bl. 241.

LISIEWISKA (Madame), van Saxen geboren, gehuwd met de Sasc, oefende langen tijd te 's Hage, de portretschilderkunst uit. Zij beelde aldaar vele aanzienlijke personen af, en vervaardigde o. a. een kapitaal familiestuk voor zekeren baron von Saase. Zij had de kunst bij haren vader, een beroemd meester, geleerd, en vertrok weder naar hare woonplaats Berlijn. In 1767 werd zij op de rolle der kamer van Pictura te 's Hage, als schilderes van portretten, ingeschreven.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 996.

LISMAN (Mr. Johannes Aegidius), zoon van Mr. Johannes Hubertus Lisman, lid der regtbank te Leyden, en vrouwe Aegidia Cornelia Gillissen, werd 27 Julij 1813 te Leyden geboren, studeerde aldaar en werd aldaar na het verdedigen zijner *Dissert. jurid. inaugur. super Quaest. de divortio mutuo conjugum consensu in Jure recentiore Gallico et Neerlandico constituenda, mota* L. B. 1835, tot jur. utr. doctor bevorderd. Hij vestigde zich als advocaat te 's Hage, werd regter plaatsvervanger bij de regtbank te Arnhem, fungeerde 2 à 3 jaren als plaatsvervangend auditeur-militair van Gelderland, en den 10 Mei 1844 benoemde hem Z. M. tot lid van het Hoog Geregtshof te Suriname, vervolgens tot gouvernements-secretaris en eindelijk tot procureur-generaal aldaar met de vele daaraan verbondene betrekkingen. Hij overleed den 18den Julij 1856 op zijn terugreis uit Suriname, op de hoogte van Braamspunt, bij zijne vrouw Adolphina Juliana Meyer, één zoon, Mr. Johannes Hubertus Cornelius Lisman, procureur bij de Arrondissements regtbank te 's Hage, nalatende. Te Paramaribo werd hij begraven. Op zijn graf werd door zijne vrienden een gedenkteeken opgerigt, en, ter zijner nagedachtenis, een schoolfonds, naar zijn naam genoemd, gesticht.
Lisman gaf nog in het licht:
Specimen de praestantia Juris Mosaici ex vero juris fonte directe orti, pars I. Het tweede deel is nimmer verschenen.
Toen Lisman tot lid van het Hof van Suriname benoemd werd, was dit met de bedoeling, aldaar de nieuwere wetgeving in te voeren of te dien opzigte te rapporteren. Een rapport van zijne zending naar de Marowyne, door hem uitgebragt,

is gedrukt, onder den titel: *Verslag van eene reis naar de rivier Marowyne en naar het Etablissement Mana in Fransch Guyana, enz.* Paramaribo bij J. C. Muller Az.

Uit partic. Berigten.

LISSANT (Jonker NICOLAAS), te 's Hage geboren, en was der confrèrie-kamer van Pictura aldaar. Hij bloeide in 1668, en schilderde fraaije portretten en landschappen in miniatuur.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 999.

LISTINGH (Mr.), Amsterdammer en ervaren bouwkundige. Wagenaar meldt: »In de St. Jeroens Kapel, staat nog tegenwoordig (1765) het houten model eener coupel-kerk, omtrent het jaar 1700 door Nicolaas Listingh gemaakt, om op de Botermarkt gesticht te worden." Ook verscheen er omstreeks 1700: *Nieuw desseyn tot een seer groote, stercke en om te hooren heel bequame Coupelkerck met een Hooge tooren enz. te plaatsen op de Botermarkt enz., tot glorie en roem van de Eedele Groot Achtb. Burgemeesteren enz. deselve te doen bouwen. Alles met onvermoeyden yver en langdurigen arbeid uytgevonden en daartoe in staat gebragt door Mr. Nicolaas Listingh, Advt.*, bevattende 14 plano-platen.

Zie Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. II. bl. 95 (in fol.) Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 996.

LISTRIUS (GERARDUS) of Gerard Lijster, omtrent het midden der vijftiende eeuw te Rhenen geboren, was een leerling van Alexander Hegius. Hij was in 1498 schoolvoogd te Zwolle, waar hij, behalve in de Grieksche en Latijnsche taal, ook onderwijs gaf in het Hebreeuwsch. In 1522 werd hij rector der Latijnsche scholen te Amersfoort. Hij is bekend als taalkundige, minder als geneesheer. Ook beoefende hij de Latijnsche poëzy, doch hij wordt als zoodanig niet geprezen. Als onderwijzer der jeugd had hij grootere verdiensten. Het was zijn toeleg om de *nugae* en geestelooze ballast, waarmede men, zoo hij zeide, in zijn tijd de jeugd onder het aanleeren der dialectica ellendig kwelde, te doen verdwijnen. In dien zin drukt hij zich uit in de voorrede van zijn *Commentarius in dialecticam Petri Hispani* (waarschijnlijk te Zwolle, 1520. 4o.), ook afgedrukt in de *Bibl. Univ.* (1545) van zijnen tijdgenoot Conrad Gesner (ad voc.) Een uittreksel van zijne redevoering, tot lof der Fraterheeren te Zwolle, is uit Lindeborn, *Hist. Episc. Dav.* overgenomen door Delprat, in zijne *Verhand. over de Broeders van G. Groete*, bl. 73. Ook gewaagt deze van de beschuldiging, dat hij den dood van den verdienstelijken G. Murmellius, die, door een brand van alles wat hij had beroofd, zich in 1516 van Alkmaar, waar hij de school der broederschap bestuurd had, naar Deventer had terug begeven, uit afgunst door het toedienen van vergift zou hebben verhaast. Anderen spreken echter dit gerucht tegen, en willen dat hij aan een borstziekte is overleden. Luttel behaagde zijn *Comment. in Desid. Erasmi Encomium Mariae*, Col. et Basil, later Bas. 1676. 8o. c. fig. J. Holstenii, aan Erasmus, omdat er zaken in voorkwamen, die hij liever nog wat bedekt zou gehouden hebben. Opmeer en Placcius meenden ten onregte, dat deze commentarius niet het werk van Listrius, maar van Erasmus zelven was. Ook is er eene korte beschrijving der provincie van Utrecht in Latijnsche verzen (*Ultraj. regionis descriptio carmine heroïco et quorumdam Episcoporum Ultraj. laudes*, Marp. 1542. 8o.) van hem voorhanden, die ook in de *Germanicarum Historiarum illustratione*, Marp. 1542, achter Buchelius uitgave der Kronijk van Heda en in Tom. III, *Delic. Poëtar. Belg.* voorkomt. Zijn *Carmen in adventum Philippi recens in Episcopum electi*, vindt men in *Delic. Poët. Belg.* T. III. Voorts schreef hij:

Carmen Sapphicum, Elegias et Epodon in detestationem belli Davent. 1517.

De figuris et tropis Opusculum, Swollae ex off. Corueriana, 1520. 4o.

De tropis et schematibus, Antv. 1524.

De Octo figuris constructionis, Antv. 1529 of 1531, 8o.

Zijn sterfjaar is onbekend.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 276; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 282; Gesneri, *Bibl.* T. I. p. 274; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70. Carl. Calcagninus, lib. VI. *Epist.* XXI. p. 85; Placcius, *de Script. Pseud.* p. 420; Gerdes, *Flor. lib. rar.* p. 255; Hamelmannus, *Hist. Westph.* p. 172, 187; Burman, *Traj. erud.* p. 191, 192; *Suppl. au Dict. Hist.* etc. de Moreri; Bayle, *Dict. Hist. et Crit.* T. II. p. 387; Paquot, *Mém.* T. II. p. 45; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.* p. 10; Peerlkamp, *de Poët. Neërl.* p. 28; Kok; van Heussen en van Rhijn, *Kerk. Oudheidk.* D. II. bl. 399; Delprat, *Over de Broed. van G. Groete*, bl. 72, 88; Kobus en de Rivecourt, o. h. w. *Bibl.* Hulthem, No. 12719, 12720, 12721, 29159. *Nav.* D. IV. bl. 94, 372, D. IV. Bijblad bl. LXI, CXXXIX.

LITH (A. VAN DER) schreef:

Blijde inkomst van Hare Doorl. Hoogheit en Vorstelijke Zoon binnen Breda, Breda, 1655. fol.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 260.

LITH (DIDERIK VAN DER), afstammeling van een oud adelijk en aanzienlijk geslacht te Bremen, waar zijn vader, Tido Hendrik van der Lith, raadsheer was, en hij den 20sten Maart 1660 geboren werd. Hij werd den 10den Oct. 1681 student te Marpurg, vervolgens te Frankfort aan de Oder, waar hij onder Philippus Buchius, hoogleeraar en doctor in de godgeleerdheid, in het openbaar eene disputatie hield, en spoedig hierna tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en ook den 24sten Augustus 1687, tot predikant aldaar werd aangesteld. In 1697 werd hij predikant in de Hoogduitsche kerk, en in 1715 curator der Latijnsche school te 's Hage, en stierf aldaar den 25sten Mei 1723, in den ouderdom van 63 jaren. Op zijn overlijden bestaat een gedenkpenning. Hij huwde Elizabeth Baldina Helvetius, dochter van Johannes Fredericus Helvetius, med. dr. te 's Hage, die hij als weduwe met 3 dochters naliet.

Hij schreef:

Disput. Theol. de Cerimoniis Ecclesiasticis, etc. Francof. 1686, 1714. 4o.

Zie *Boekz. der gel. Wer.* 1723. *a.* bl. 632—637, 757, 760. *b.* bl. 111—117.

LITH (GODEFRIDUS VAN), geboren te Venraad in Gelderland, prior te Venlo, schreef:

Sacrific. Vespertinum, s. de Passione Dominica Conciones XL, Col. 1628. 8o.

Lucerna splendens super Candelabrum sanctum i. e. Explanatio constitutionum Sacri ac Canonici Ordd. F. F. J. Crucis, Ibid, 1634. 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 360; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 373; Hoogstraten, o. h. w.

LITHOCOMUS (JOACHIMUS Martinus) of Steenhouwer, wordt door Valerius Andreas onder de Nederlandsche geleerden vermeld. Hij was een bekwaam taalkundige, onderwees omstreeks 1558 te Dusseldorp en schreef eene *Grammatica Latina, Syntaxis ac Poesis, methodo ad captum puerilem accommodatiore disposita*, Lugd. Bat. 1604. 8o., die lang ook op de Latijnsche scholen in Nederland in gebruik was.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 446; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 557; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.

LITHOCOMUS (LUDOLFUS of LUTHALTUS) of Steenhouwer, bloedverwant van Joachim Martin Lithocomus, was in 1584 te Leyden aan de Latijnsche school, onderwees, blijkens de opdragt van zijne *Regulae aliquot de orthographia, Bernhardo Schrodero, Bremano et Henrico Grotio Trimoniano, ornatiss. Scholae Trivialis L. B. Collegis.* Zijn *Grammatica Latina nova et ad captum pruerilem accommodatiore methodo desposita, L. B. Ex offic. C. Plantini*, 1584. 12o., Dit werk werd op de Latijnsche scholen gebruikt en meermalen o. a. 1626 te Leyden, 1640 te Amsterdam herdrukt. Ook gaf hij *Selectae Ciceronis Epistolae* in het licht.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v. Steenhauwer.

LITHODOMUS (WALRICUS) of Wouterick van Steenhuyzen, leefde in het begin der zestiende eeuw. Hij werd te Delft geboren, onderwees de Latijnsche taal op de Groote school te Dordrecht, was bevriend met den Rotterdamschen rector Bonifacius Pistorius, en heeft eene Latijnsche grammatica geschreven, die nog ten tijde van Gerardus Johannes Vossius in gebruik was.

Hij schreef:

Latinae Linguae Crepundia S. Progymnasmata.

Progymnasmatum altera pars Syntaxeos praecepta continet et Figuris, met een brief aan Pistorius.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 846; Foppens, *Bibl. Belg.*

T. II. p. 1161; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 70. Schotel, *de Ill. School te Dordr.* bl. 3, 204.

LITTORINUS (Hubertus). Dus onderteekende in 1578 Duifhuis een brief aan Joh. Buyck, den laatsten pastoor der Nikolaas- of Oude-kerk te Amsterdam.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. VI. bl. 168, 169.

LIVENEIUS (Johannes). Zie LIEVENS (Jan).

LIVENS (Jan). Zie LIEVENS (Jan).

LIVERLO (Gillis van). prior van het groote Karthuizerklooster te Luik, was een ervaren bouwkundige. Hij legde o. a. de grondslagen van het klooster en der kerk van zijn huis, dat in den aanvang der achttiende eeuw werd voltooid. Het koor dier kerk, waarvan de 12 marmeren kolommen door hem werden gekocht, is een bijzonder fraai monument van bouwkunde. Een monnik der Recolletten, Paul Kourz, leverde er het plan toe en stelde het daar. Liverlo stierf in 1667.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 183.

LIVINGSTON (Alexander Jacobus), kapitein in het Gallo-Bataafsche leger, betoonde veel kloekmoedigheid bij eene poging, om de Engelschen den post van het Nieuwdorper-Verlaat te ontnemen, 't geen echter mislukte.

Zie Bosscha, *Neerl. Held. te Land*, D. III. bl. 228.

LIVINGSTONE (John), was achtereenvolgende predikant te Stanraer en Ancrum in Schotland. Na den dood van Karel I werd hij mede van wege het parlement en de kerk van Schotland naar den Haag en vervolgens naar Breda gezonden. om met diens zoon te handelen, wiens karakterloosheid hij doorzag, zoodat hij weinig hoop had, dat hij aan zijn beloften en verbintenissen getrouw zou blijven. Op zijne weigering om het jaargetijde van den dood van Karel te vieren en den verbintenis eed op de wijze als hij hem werd voorgelegd, af te leggen, werd hij den 11den Dec. 1662 veroordeeld zijn vaderland te verlaten. Hij begaf zich naar Holland, waar hij zich met letterkundigen arbeid onledig hield, en onder anderen de H. Schrift in het Latijn overzette, welke vertaling echter nimmer het licht zag. Ook hij en Mac Ward hielpen professor Mathias Nethenus bij diens uitgaaf van *Samuelis Rhetorforti Examen Arminianismi*, Ultraj. 1668. 8o. Overigens moet hij een uitstekend godgeleerde en prediker zijn geweest. Hij was M. A. en in 1669 diaken der Schotsche gemeente te Rotterdam, waar hij den 9den Aug 1672 overleed. Waarschijnlijk was William Livingstone M. A., die in 1683 als diaken bij dezelfde gemeente voorkomt, zijn zoon.

Zie de *Praef.* van Prof. Nethenus voor het *Exam. Armin.* W. Stevens, *Hist. of the Scottish Church at Rott.* p. 31, 51, 53, 75.

LIVINUS, was de opvolger van den beroemden Johannes Cele, den 9den Mei 1417 overleden, aan de Zwolsche school der Broeders van het Gemeene Leven. Hij was een Zeeuw van geboorte en bewees gewigtige diensten aan de Zwolsche en Doesburgsche scholen.

In een mss. *Narratio de inchoatione status nostri et deinde de fratribus hujus domus nostrae, autore domino Jacobo trajecti alias Voecht, Seniore nostro LXXX ario*, wordt hij een godvruchtig man genoemd en een fragment van een Nederduitsch gedicht, door hem vervaardigd, aangehaald.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch. inzonderh. in Nederland*, D. VI. bl. 284, 287.

LIVIUS (Gerard). Zie LIEVENS (Gerard).

LIXBONA (Johannes de), predikheer te Antwerpen, gaf een bundel meer stichtelijke dan dichterlijke liedekens in het licht, met den titel van *Het Hemels Nachtegaelken*, Antw. 1671.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Lett.* D. II. bl. 134. Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 204.

LOBBEIKE (C. P.) een kunstliefhebber, die op verdienstelijke wijze de etskunst beoefende. Onder andere proeven bezit de heer Kramm er ééne, voorstellende *een Copytje naar een der zes bekende prentjes van Jacob Cats*, dat door hem wordt beschreven. Lobbeike overleed te 's Hage 1856.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1000.

LOBBERTZ (Geyn), hoofdaanvoerder der door Utrecht bezoldigde krijgsbenden, die deel namen aan den krijgstogt van Frederik Hendrik in 1631 naar Brugge, om zich, in het belang der scheepvaart, van die stad meester te maken. Een brief door Lobbertz, den 4den Junij van dat jaar, uit het Staatsche leger voor Brugge, geschreven aan de drie Staten van Utrecht, vindt men in *Chronyk van het Hist. Genoots.* D. II. bl. 137. Zie ook Aitsema, *Saken van Staet en Oorlogh*, D. I. bl. 1129.

LOBBRECHTS (Ulbbo Mattheus Aug. van) of Lobbrecht, was majoor bij de vijfde halve brigade, derde bataljon, divisie van den generaal-majoor van Zuylen van Nyevelt, toen hij deel nam in de actie van 19 Sept. 1799 bij Bergen. Hij werd krijgsgevangen genomen.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 2.

LOBÉ (J. B.), beoefende de Latijnsche poëzy. Men vindt van hem o. a. een gedicht voor de *Dissert. de Fato simili*, L. B. 1741, van Dr. Jacob Martin.

LOBÉ (Willem), in 1765 te Amsterdam geboren, werd aldaar geneesheer en stierf in 1794. Hij beoefende de Nederduitsche poëzy. In 1785 gaf hij, als Med. St. te Leyden, bij Pieter Pluygers eenige dichtregelen in het licht, getiteld: *Aan mijne Medestudenten bij derzelver afvuuring op den 22 van Wijnmaand* 1785.

Zie Heringa, *Lijst van Ned. Dicht.* bl. 61.

LOBEDANUS (A.) schreef:

Beschrijv. der Vreugdeblijken, Illum. ter installatie van den Prins van Oranje, Utr. 1747. m. pl.

Zie Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibl. van Plaatsbes.* No. 2372.

LOBEL (Matthias de), beroemd kruidkundige, in 1539 te Rijssel geboren, studeerde te Montpellier in de geneeskunde, was hofmedicus van prins Willem I, en praktiseerde zoo te Amsterdam als te Delft. Later werd hij kruidkundige van koning Jacobus I van Engeland, en stierf in 1616 te Highgate. Zijn portret is vervaardigd door François de la Raine, fol.

Men heeft van hem:

Stirpium adversaria seu Stirpium historia, Antv. 1570. 4o.

Plantarum seu Stirpium historia, Lond. 1572, Antv. 1576. fol.

Icones Stirpium, 1581. 1591. 4o.

Animadversiones in officinam Pharmaceuticam Guil. Rondeletii.

Actaria in Antidotaria vulgata Censurae benevolae, Lond. 1605. fol.

Balsami, Opobalsami, Carpobalsami et Xylobalsami Explanatio, Ibid, 1598. 4o.

Hij droeg zijn *Kruydboeck ofte beschryvinghe van allerley gewassen, kruyderen enz.* Antw. C. Plantyn, 1581. fol., Antw. 1651. fol., aan prins Willem I op, en gaf hem daarbij den eernaam van stadhouder-generaal van de Nederlanden, gouverneur van Brabant en Holland, Zeeland, Vriesland en Utrecht.

In de Bibliotheek der Leidsche hoogeschool bevindt zich *Herbarius, cum figuris additis quam plurimis ex Caroli Clusio et Matthia de Lobel, praeter illas Dodonaei, descriptus chorographo R. Raphelengii: legatus ab Justo Raphelengio primum Everhardo Vorstio, qui reliquit filio Adolpho: ex cujus bibliotheca emptione comparavit Florentius Schulius: et ex Schuliana auctione Arnoldus Syen, a quo transmissus ad Academicam Bibliothecam*, Plusmier heeft den naam van *Lobelia* aan een bloem gegeven.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 661; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 876; *Bibl. Univ.* i. v. Ilmersee, *Oude en middelgesch. der Geneesk.* bl. 263—264; *Bibl. L. B* p. 113; Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. III. bl. 717, 718; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 321, D. II. bl. 643; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 260.

LOBEL (   ), generaal-majoor in Staatsche dienst, werd gevangen genomen in de slag van Denain, 1712.

Zie van Wijn op Wagenaar, D. XVII. bl. 108.

LOBELL (Daniel de), geboren tusschen 1636 en 1638 te 's Hertogenbosch, predikant te Crèvecoeur (1663), Heusden (1668), 's Hertogenbosch (1674), 's Hage (1676), gestorven 31 Maart 1687; beroemd godgeleerde en uitstekend prediker, wiens portret met een vierregelig vers van C. L. B. M. bestaat.

Zie de Jongh, *Naamreg. van Pred. in Gelderl.* bl. 358. Muller. *Cat. v. Portrett.*

LÖBEN SELS (Mr. Ernst van), werd te Zutphen geboren, studeerde aan andere akademiën en sedert herfstmaand 1726 te Harderwijk, waar hij den 4den van Hooimaand 1727 jur. utr. doct. werd, na het verdedigen eener regtsgeleerde verhandeling, (*Dissert. contin.* 15 *theses ex materiâ legatorum*). Hij was Heer van Spaanswaarde, eerste Burgemeester van Zutphen, afgevaardigde tot de Staten-generaal, afgezondene ter admiraliteit op de Maze. Den 30sten van Wijnmaand 1767 werd hij door den stadhouder tot curator van de universiteit te Harderwijk benoemd. Hij stierf den 22sten Maart 1777, in den ouderdom van ruim 68 jaren.

Zie *Nieuwe Ned. Jaarb.* 1777. bl. 921; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoog.* D. II. bl. 219.

LOBETIUS (Jacobus), geboren te Luik, behoorde tot de orde der Jesuïten, onderwees vele jaren de wijsbegeerte te Douai en bestuurde het collegie te Luik en te Doornik.

Hij gaf in het licht:

De peccato ejusque natura, poenis ac remediis, Lib. V, Antv. typis J. Meursii, 1635. 8o.

Vita vitae ac mortis, libri III, Ibid, 1638.

Speculum Ecclesiast. ac Religiosor., Leodii, 1640. 4o.

De fortitudine et constantia christiana, libb. III, Ibid, 1640.

Flagellâ peccatoris, Ibid, 1686.

Quadragesimum s. Quaestiones Theologicae, Historicae, Morales en Euangelia Domin. Quadragesimae, Ibid, 1641.

Tract. de Sacra Christi Passione et Cruce, Ibid, 1641.

Templum Domini, s. de religioso Templorum cultu, Ibid, 1641.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 417. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 522.

LOBREGT (   ), schilderde landschappen in de manier van H. Saftleven op den *Cat.* van Pieter Looquet Amst. 1783 no. 204 komt van hem voor *Een bevallig boomrijk landschap.*

Zie Kramm. *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1000.

LOBRY (Nicolaas), geboren den 16den Mei 1766 te Zutphen, was de zoon van Laurens Morange Lobry en Anna Catharina Schrader. Na het onderwijs van zijn oom Abraham Morange Lobry, toen conrector later rector aan de latijnsche school te Doesburg genoten te hebben, studeerde hij vier jaren aan de hoogeschool te Utrecht en Leyden, werd in 1788 proponent te Kampen, vervolgens predikant te Brakel, te Avezathen, Zaandijk, Vollenhoven, Gorinchem en (1810) Leeuwarden.

Hij was een werkzaam lid der Commissie voor de nieuwe organisatie der Hervormde kerk, voorzitter zijner classis, van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, lid der Synode, van de Christelijke Schoolcommissie te Leeuwarden en Curator der Latijnsche school.

Lobry was een uitmuntend prediker en ervaren godgeleerde. Blijkens zijne enkele en na zijn dood door J. H. Krom, te Arnhem (1820 8o.) in twee deelen uitgegeven *Nagelaten Leerredenen*, zijne bijdragen in het *Christelijk Magazijn*, in 1798 te Hoorn uitgegeven en in de *Bibliotheek der Theol. Letterkunde.*

Hij was bemind om zijn edel, godvruchtig karakter en stond in hoog aanzien bij elk verlicht en weldenkend hart. Hij had meermalen jongelieden ter opleiding aan hem toevertrouwd; de in Junij l.l. overledene archivaris van Gelderland, Mr. Isaäc Anne Nijhoff, moge uit hem tot bewijs verstrekken van het uitstekende dezer opleiding. Deze was het ook, die onder zijne geplaatdrukte silhouette een achtregelig vers vervaardigde.

De Leeuwarder Predikant Lobry, was een man van wien een waardig grijsaard, de Generaal Voet, zeide: »Indien er Engelen op aarde gevonden werden, zoo zou ik Lobry onder dezelve durven rangschikken." Eens kwam hij, met of zonder zijn weten, in ambtsgewaad en in zijne ambtsbetrekking in een huis door slechte vrouwen bewoond, om haar tot verbetering op te wekken. Op het gezigt van eenen predikant, klonk hem allerwege een honend gelach en bitteren spot tegen. Zonder zich hierover in het minste te ontzetten, gaat hij voort, tot in het midden des vertreks, ziet de baldadige vrouwen ernstig aan, heft dreigend den vinger omhoog, en spreekt met al de waarde eens Godsgezants: »Er staat geschreven in het heilig Woord van God: Er is niets dat verborgen geschiedt, of het zal eenmaal openbaar worden." En zonder zich verder op te houden, verlaat hij het misdadige huis De zaadkorrel was geworpen, hij viel schijnbaar tusschen de doornen; maar God baande hem eenen weg. Hij viel en hij kiemde, en hij droeg vrucht.

Eenigen tijd daarna wordt zijn godsdienstige troost begeerd, bij een zware zieke. Hij komt. De stervende dankt hem met veege lippen, dat hij een middel in Gods hand geweest was, om haar van het verderf te redden, dat die woorden tot haarlieden gesproken in haar hart gezonken waren, haar tot nadenken gebragt, en met God verzoend hadden. Zij was eene dier ongelukkigen, die hem door haar gelach zoo gehoond hadden.

Hij is driemaal gehuwd geweest. Eens met Henrica Aleida Augusta Exalto d' Almaras te Doesburg aan den Yssel, uit welk huwelijk hij 6 kinderen heeft gehad, vervolgens met Johanna Frederica Adama van Zwol, eene dochter van den overleden predikant aldaar, en eindelijk in 1816 met Elisabeth Catharina van de Haer te Leeuwarden. Hij overleed den 22 van Lentemaand 1818. H. Wassenbergh, rector te Franeker, huldigde met andere zijner vrienden zijne nagedachtenis met op zijn grafzerk te Huizum het navolgende grafschrift te doen plaatsen:

Een krachtig redenaar, een waardig godsgezant,
Een edel menschenvriend, een sieraad van zijn stand;
Een Christen wijsgeer, die door leer en wandel stichtte,
En steeds door raad of troost elks ramp en druk verlichtte,
Lobry, bij jong en oud geacht, bemind, beweend,
Te vroeg aan d'aard onrukt, rust onder dit gesteent.

Zie zijn leven vóór zijne *Nagel. Leerred.* Nieuwenhuis, *Woordenb. v. Kunst. en Wetensch.* o. h. w. Kobus en Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.* o. h. w.

LOBRY (Willem), werd in 1774 te Amsterdam geboren, was Luitenant-Kolonel bij de genie in Nederlandsche dienst, en stelde in die betrekking het arsenaal, de infanterie kaserne en het kruidmagazijn te Yperen daar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 183.

LOBRY (Luitenant), Toen het wachtschip de *St. Lucie* en het gaffeljagt in 1790 veroverd was, werd het bevel over het eerste schip aan Lobry opgedragen.

Zie J. C. de Jonge. *Gesch. v. het Nederl. Zeew.* D. VI 449.

LOBS (Jacob), Burgemeester van Medemblik, afgevaardigde uit de Gecommitteerde Raden der Staten van Holland en het Noorderkwartier, in 1672 Kommandant van 1875 mannen uit West-Vriesland en het Noorderkwartier, die met 16 binnenschepen van Hoorn naar Harderwijk en van daar naar den Ysselkant voeren, om den inval van den Bisschop van Munster te helpen keeren. Hij was in hetzelfde jaar Admiraal (het is onzeker of hem deze titel door de Admiraliteit en het Noorderkwartier gegeven werd, dan of hij alleen onder die benaming bij de zeelieden bekend was) van zeven te Hoorn ten oorloge toegeruste schepen, die in zee staken om de Zuiderzee vrij te houden. Niet langer dan een etmaal op zee geweest zijnde, bragten zij reeds een vijandelijk schip te Hoorn op en kozen terstond weêr zee. Toen Prins Maurits *de Braziliaan* het voornemen op had gevat om de Swartsluis, waarvoor de onzen reeds tweemaal het hoofd gestoten hadden, met geweld van wapenen tot de overgave te dwingen, kweten zich de uitleggers en gewapende jagten en tjalken der Zuiderzee, in persoon door Admiraal Lobs aangevoerd, wel van hun pligt. Deze en andere kleine schepen deden veel nut en hielpen o. a. Blokzyl veroveren.

Zie *Hist. van Enkhuizen, verv.* bl. 293. Abbing *verv. op de Chr.* v. Velius, bl. 115—133. J. C. de Jonge, *Gesch. van Nedrl. Zeew.* D. III. St. I. bl. 167, 168, 335. *Chr. van het Hist. Genootsch.* D. V. bl. 436, D. VI. bl. 188, 190.

LOCHEM (JAN en HERMAN VAN), leefden omstreeks het midden der 18e eeuw en waren de eerste ondernemers en stichters van de, sedert zoo in bloei toegenomen, fabriek van bombazijnen te Enschedé. De beeldtenis van den laatste vond een vereerende plaats op het stadhuis, tot den brand van den 7den Mei 1862 het vernielde.

Zie *Aanh. op Nieuwenhuis' Woordenboek.* o. h. w.

LOCHEM (B. VAN), een kunstgraveur, die in het midden der 17e eeuw bloeide. Er bestaat van hem een stel prenten, *ornamenten voor Goudsmeden*, naar Tangen, die hij, met H. Janssen, in een netten stijl heeft gegraveerd; ook een stel kleine prenten, verschillende *jagten* voorstellende, naar den vorm te oordeelen voor waaijers bestemd; één stel van acht stuks, waarin acht tafereelen uit het dagelijksch leven en landschappen, in gecartoniseerde lijsten gevat, zijn afgebeeld. Zij zijn zeer uitvoerig bewerkt, en blijkbaar tot modellen voor drijfwerk en metalen, en voor tafelborden en metalen vervaardigd; alle met sierlijke letteren geteekend B. van Lochem.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1000, 10001.

LOCHEM (HERMANUS), tooneeldichter uit de eerste helft der 18e eeuw. Hij vertaalde en gaf uit *Krispijn Testateur* 1725, *Brutus*, 1736, *Surina*, 1738.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 205.

LOCHES (Mr. JEAN DANIEL DE), waarschijnlijk zoon van Daniel de Loches. Theol. dr. en predikant te Leyden en diens eerste vrouw Jeanne Superville, te Leyden geboren. Hij werd den 1 Maart 1762 aldaar *honoris causa* tot *J. utr. doctor* bevorderd.

Zie *Navorscher* 1863. bl. 204.

LOCHES (Mr. JEAN DANIEL) zoon van Daniel de Loches, te Leyden geboren theol. dr. en predikant te Leyden, en van zijn tweede vrouw Grace Durand, werd den 18 April 1731 doctor, promoveerde aldaar den 7 Julij 1755 op eene diss. *de testamentis privilegiatis*, werd pensionaris te Muiden kassier der West-Indische Compagnie, later president schepen. Hij huwde Maria Josina Baldina van Oldenbarnevelt, gezegd Tullingh, in 1740 geboren, bij welke hij vier kinderen verwekte. Hij overleed in of kort na 1790.

Navorscher, 1863, bl. 204.

LOCHES (JOHAN GERARD DE) zoon van den vorige werd den 12 Maart 1771 te Rotterdam geboren, promoveerde in 1790 te Leyden in de regten op een dissert. *de abigeis eorunque poenis.* Hij bleef niet lang te Rotterdam. Na den dood zijns vaders, zette hij zich als advokaat neder te 's Hage en na aldaar een zestal jaren de praktijk uitgeoefend te hebben, vestigde hij zich in de betrekking van auditeur-militair van Noord Holland te Alkmaar. Hier had hij een uitgebreide praktijk en was er zeer geacht en bemind, ook in de loge had hij een eervollen titel en was er in verschillende betrekkingen werkzaam, als lid van den raad, als regter-plaatsvervanger bij de regtbank, als hoogheemraad in de Hondsbossche enz. In 1819 moest hij, als benoemd tot auditeur-militair, tevens belast met het toezigt over de gevangenen, zich in Haarlem de hoofdplaats der provincie Noord Holland vestigen. De lust tot het beoefenen van de wis- en natuurkunde had hij van zijn vader geërfd, en daarin vond hij een getrouwen medehelper in zijn vriend den rector Fullink te Alkmaar. Zijn verzameling van voorwerpen uit deze vakken is in Julij 1823 bij V. Loosjes te Haarlem verkocht. In 1799 trad hij in het huwelijk met Francina Christopha Frèse, die hem 4 dochters schonk. Hij overleed te Haarlem, 30 Jan. 1823.

Zie *Navorscher* 1863, bl. 205.

LOCHOM (MICHIEL VAN) of Lochem, zoon van Hans van Lochom, een Vlaamsch graveur, die reeds in 1635 te Parijs werkzaam was. Hij graveerde meestal voor boekverkoopers, verscheidene portretten naar Ferdinand Elle; platen voor het werk van pater Gerard, *les peintures sacrées de la Bible;* prenten voor Crispin de Passe, wiens graveerstijl hij, doch met geen gelukkig gevolg trachtte te volgen; den titelprent (een zijner beste gravuren) voor *La vie de Louis* XIII; portretten voor *Les Oeuvres de Hippocrate*, Paris 1639; 80 stuks afbeeldingen *Het leven der H. H. Maegden, van Christus tijden tot deze eeuwen door H. Rosweijden.* Antw. 1626 8o. die tot de beste boekprenten van dien tijd behooren, en als uit de school van Wierix of Galle zijn gesneden; *Mode en kleederdragten der vrouwen van onderscheiden volkeren*, waaronder vierregelige Fransche verzen, 36 stuks op 13 dubbele bladen, 50 stuks van het werk: *Sommaire des Vies des Fondateurs et des Reformateurs des ordres Religieux par le R. P. Louis Beurier Paris*, 1635 in 4o; *Zes bladen Goudsmidswerken*, 25 stuks in den *Spiegel der Princen.* Nagler noemt 25, Le Blanc 26 Nummers zijner werken op.

Zie Immerzeel *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 183; Kramm *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1001, 1002.

LOCHOM (HANS VAN), een Nederlandsch Graveur omtrent 1550 te Antwerpen geboren. Hij graveerde o. a. het *Nachtmaal* naar Crespin van den Broeck, dat door anderen, schoon ten onregt, voor het werk van Hans of Jan van Luyk wordt gehouden; de *Opstanding* naar M. de Vos, de *Boetvaardige Petrus* naar denzelfden; *Johannes de Dooper in de woestijn.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Hol. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1000.

LOCHON (CHARLOTTE), vriendin van den dichter J. van Broekhuizen, beoefende de poëzij. In de *Gedichten* van deze vindt men van haar *'t klagend Zwaantje*, waarschijnlijk een repliek op *Zwaantje, Herderszang*, van haar vriend. Zij had veel aanleg en schreef vloeijende Alexandrijnen.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenboek.* D. II. bl. 363.

LOCHYER (C.), Van hem bezitten wij: *Beschrijving van den Koophandel in Oost-Indie.* Amst. 1753, 4o.

Zie Arrenberg. *Naamreg. v. boek.* bl. 260.

LOCHORST (HERMAN VAN), domdeken te Utrecht, afstammeling van het Stichtsche geslacht van dien naam, dat in de vijftiende en volgende eeuwen in Utrecht in groot aanzien was en regeringsposten bekleedde, nam in 1413 deel aan een oproer der Arkelsgezinden, onder voorwendsel dat de stad Utrecht aan den graaf van Holland verkocht was. Twee jaren later (1415) zelve een oproer willende stillen, werd hij met zijn broeder Jacob, die toen schout was, gedwongen de volkswoede in het klooster der kanunniken te ontvlugten. Nog denzelfden dag werd hij uit de stad gebannen. Gedurende de twisten tusschen Rudolph van Diepholt en Sweder van Cuylenborch, hield hij de partij van den eerste. De laatste had hem met vrijgeleide ontboden, elf dagen op het Huis ter Horst laten opsluiten, en door alle middelen, zelfs door zware dreigementen, trachten te bewegen zijn decanie ten behoeve van zijnen neef af te staan, en toen hij zulks volstandig bleef weigeren, hem schandelijk op een klein veulen paard van het slot laten rijden, in verwachting dat zijne vijanden hem onder weg zouden doodslaan of gevangen nemen.

In 1432 werd hij door het kapittel gevonnisd en gevangen gehouden. De reden hiervan is onbekend, doch Burman gist, dat hij zich niet wilde schikken naar het besluit van het concilie te Basel 1431, dat Hendrik Scatter tot domdeken benoemd had, en de kanunniken hem wilden verpligten daar aan te gehoorzamen. Dewijl velen hem zeer beminden en de Raad beducht was, dat sommigen hem met geweld zouden willen verlossen, waardoor opschudding en een gevaarlijke opstand te duchten was, liet deze afkondigen, dat hij die eenig verzoek deed, om »den domdeken te verlichten, off syn sententie te veranderen, off dat daar toe dienen mocht," voor vijf jaren uit de stad zou gebannen worden. Hij heeft zich later weder met de kanunniken verzoend, en bleef deken tot 1438, toen hij stierf en hij door Johan Preys werd opgevolgd.

Zie *Bat. Sacra*, T. I. p. 284; Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 130, 170, 346, 433; *Nav.* D. II. bl. 40, 103, 130, 192 (over het wapen.)

LOCKHORST (Jacob van), schepen, ouderman en schout van Utrecht, werd in 1415, te gelijk met zijn broeder Herman, gebannen, en begaf zich naar IJsselstein tot hertog Willem van Egmond. Op verzoek der heeren van Brederode en IJsselstein, hielpen Utrecht en Amersfoort hem deze stad bemeesteren, die met consent, ja op verzoek van vrouw Jacoba, werd verwoest.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 42, 63, 78, 99, 111, 170, 179, 206.

LOCKHORST (Jan van), was, wegens het Sticht, bij het beleg van Hagestein en Everstein, in den oorlog tusschen hertog Willem en den heer van Arkel, (1405.)

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 56.

LOCKHORST (Jonkh. Vincent van), heer van Heemstede, wonende te Warmond bij Leyden, komt voor op de lijst der personen, welke in den jare 1527 voor commissarissen van den Hove zijn gedagvaard, tot aflegging van den gerequireerden eed van trouw aan den koning.

Zie M. d'Yvoy van Mydrecht, *Verh. en Smeekschr. der Edel.* bl. 51.

LOCKHORST (Willem van), kleinzoon van Willem van Lockhorst, natuurlijke zoon van Herman van Lockhorst, deken (1483) en vicaris-generaal van bisschop Frederik van Baden, den 11den Aug. 1527 gestorven. Hij werd 3 Nov. 1516 kanunnik van O. L. V. te Utrecht en den 3den Dec. 1539 scholaster. Hij stierf den 11den Julij 1559 en werd in de Maria-kerk begraven, waar men weleer zijn grafschrift las. Hij was tijdens het overlijden van paus Adriaan VI te Rome, gaf van dit overlijden kennis aan het kapittel van St. Marie te Utrecht, welke brief door Lappius is uitgegeven en achter Heda gedrukt staat. Men vindt er een uittreksel van in de *Beschrijving van het Utrechtsche Bisdom*, D. I. bl. 523.

Zie A. Buchelii, *Hist. Ultraj. sive J. a Beka et Guil. Heda de Episcopis Traj. operâ Gisberti Lappii a Waveren*, Traj. 1643, p. 321; Ant Matthaei, *Fundat. Eccles.* L. I. p. 195; Burmanni, *Hadrianus VI, Praef.* p. XII. et *Oper.* p. 256; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T III. P. I. p. 173, 174, 219, 220; Paquot, *Mém* T II. p. 419; L. E. Bosch, *Iets over Paus Adriaan VI*, pl. 71; *Bat. Sacra*, T. II. p. 57.

LOCKHORST (Diderik Baron van), heer van ter Meer en Voorn, zoon van Vincent Maximiliaan van Lockhorst, werd in 1709 te Utrecht geboren. In 1745 werd hij, in plaats van zijn vader, lid der ridderschap, en door Willem IV in 1748 tot hoofd-officier der stad aangesteld. Scheltema verhaalt, dat dit ambt sedert 1702, altijd door een regent der stad was bediend, doch dat hij spoedig den tegenstand, dien hij hier ontmoette, overwon. Hij matigde zich, het oor des stadhouders hebbende, naar het oordeel van sommige leden der vroedschap, te veel gezags aan, bijzonder om door te drijven, dat niet alleen aan hem, maar ook, bij afwezigheid, aan zijnen substituut, het regt van zitting in den Raad toekwam. Dit had onaangename raadplegingen en het voorbijgaan van eenige regenten, bij de jaarlijksche raadskeuze, ten gevolge. Hij behield zijn magt en aanzien tot zijn overlijden, den 9den Maart 1755. Hij was ook dijkgraaf van den Lekkerdijk-Bovendams, en van het waterschap van Heikoop, surintendant der geestelijke goederen enz. Hij liet bij Maria Catharina van Tuyll van Serooskerken drie dochters na, waarvan de jongste, Isabella Johanna, gehuwd was met Mr. Jan Elias Huydecoper van Maerseveen. Volgens sommigen was D. van Lockhorst de laatste mannelijke afstammeling van het geslacht; doch later is het bewezen, dat de heeren van Lockhorst te Rotterdam, tot dit geslacht behooren.

Zie *Ned. Jaarb.* 1750, bl. 545, waar eene uitvoerige beschrijving van den plegtigen doop van eene zijner dochters Anna Wilhelmina Trajectina, voorkomt, 1755, bl. 188; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 37, 38. Kobus en de Rivecourt, *Handwoord.*

LOCHTEREN (Henric. van), een bouwmeester, die in het midden der zeventiende eeuw bloeide, en o. a. in 1660 den toren van het stadhuis te Zutphen heeft gebouwd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1002.

LOCQUENGHIEN (Philip de), baron van Pamele, heer van Audenaarde, zoon van Jan van Locquenghien, heer van Berchem, den ontwerper en bestuurder van het kanaal van Brussel. Hij was krijgsman en bevelhebber van eene afdeeling staatsche krijgsknechten. Hij onderteekende de unie van Brussel in 1577. Hij huwde Valerie de Contereau, dochter van Jean de Contereau, heer van Jouche, Assche enz., groot-baillíu van Dendermonde.

Zie Sanderus, *Flandr. Ill.* T. II. p. 273—275. Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 135. *Nobil. des Pays-bas*, T. I. p. 367. Supplem. T. II p. 86. J. C. de Jonge, *de Unie van Bruss.* bl. 48.

LOCQUET (J.), woonde te Amsterdam, en bezat een uitgebreid, prachtig en rijk kunstkabinet van schilderijen, teekeningen en prenten, waarin vele der voornaamste schilderstukken van de beroemdste meesters, o. a. een bloemstuk van Jan van Huisum, uit de verzameling van Heemskerk afkomstig, door Locquet voor *f* 2100 gekocht; eene schilderij van N. van Berchem, voorstellende de schaking van Europa door Jupiter, in de gedaante van een stier, door hem voor *f* 700 gekocht; een trompetblazer van G. Dou, waarvoor hij *f* 7000, een musicerende heer en dame van Gerard Terburg, waarvoor hij *f* 3850, een meisje door een helder licht beschenen van Gabriel Mezzo, waarvoor hij *f* 3500 betaalde. Op de verkooping zijner kunstschatten werd een gilde os van Philip Wouwerman voor *f* 3500 verkocht. De schilderijen alleen bragten *f* 116,790 op, en met de beelden en kunstwerken, bedroeg de geheele verkoop *f* 129,936.

Zie *Aanh. op het Woord. van Kunsten en Wetens. van Nieuwenh.* o. h. w.

LOCRIUS (Ferreolus) of Locre (Ferry de), te St. Pol in Artois, in 1571 uit een aanzienlijk geslacht geboren. Zijn vader Philippe de Locre, was kleinzoon van Jean de Locre, den 24sten Mei 1546 maire van St. Pol. Ferreolus studeerde te Douai, onder Jan van Mire, later bisschop van Antwerpen, die er de rethorica en de Grieksche taal onderwees. Na zijne studiën volbragt te hebben, werd hij pastoor bij de St. Nicolaas-kerk te Atrecht. Hij was een ijverig beoefenaar der letterkunde en der geschiedenis, doch stierf reeds den 22sten Augustus 1614, in den ouderdom van 43 of 44 jaren.

Hij schreef:

Oratio funebris habita in Exequiis Rmi. DD. Matthaei *Moullartii, Atrebatum Episcopi*, Atreb. 1600. 4o.

La Prélature des Vierges sacrées, avec les Canons et les SS. Pères de l'Eglise, ou sont rapportez les rares faits et exemples de plusieurs saintes Abbesses, et signamment de celles qui ont régenté la Belgique, Arras, 1602. 12o.

Marie Auguste, Arras, 1603, 12o.

Discours de la noblesse, auquel, par une conférence des Familles de Castille, de France et d'Autriche avec l'Eglise Catholique, est découverte l'infamie de l'Hérètique, Arras, 1605. 12o.

Histoire Chronographique des Comtes, Pays et Villes de St. Paul en Ternois, Douay, 1613. 4o.

Chronicon Belgicum, ab anno 257 *ad annum usque* 1600 *continuè perductum*, Tomi tres, Atreb. 1616. 4o.

Dit *Chronicon* is van geen groot gezag. Het behelst het gebeurde van het jaar 257 tot den jare 1600. Meest bepaalt de schrijver zich bij Artois, de provincie waarin hij geboren is.

Ook wordt nog van hem vermeld een *Chronicon Comitum Artesiae*, dat niet is uitgegeven. Hij beoefende ook de Latijnsche poëzy en vervaardigde een dichterlijke overzetting der Spreuken van Salomon.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 217; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 236. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 276; Pars, *Naamr.* bl. 85; Witte, *Diar. Biogr.* 22 Aug. 1614; Paquot, *Mém.* T. I. p. 196; te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 378; Locrii, *Chron. Belg.* p. 612, 673, 682.

LODERUS (Andreas), als proponent beroepen op het huis Dorth in 1620, in 1621 te Hoevelaken, in 1638 te Doesburg en aldaar overleden in 1667. Hij beoefende de Nederduitsche poëzy, doch niet gelukkig, gelijk blijkt uit zijn gedicht, getiteld: *Toon en tact* vóór de *Psalmen en Lofzangen* van W. Sluiter. Amst. 1687.

Zie H. de Jongh, *Naaml. der Pred. in Geld.* bl. 358; Heringa, *Verv. der Naaml. van Ned. Dicht.* bl. 61.

LODESTEIJN (Arent Jacobsz.), raadsheer ter admiraliteit in Zeeland en in den raad van Vlaanderen.

Men heeft:

Verbael van doctor Dideryck Bas, ridder, burgemeester der stede Amsterdam, Jacob Boreel, oudt burgemeester van de stadt Middelburgh in Zeelandt, Arent Jacobsz. Lodesteyn — Albert Franssen Sounck, oudt burgemeester van de stadt Hoorn ende gedeputeerde in den Raedt van Staten der Vereenichde Nederlanden, Andries Ryckaerts, bewindhebber van de geoctroyeerde Oostindische Compagnie, ende Mr. Willem Boreel, advocaet van de selve Compagnie, gedeputeerden van de Ho. Mo. heeren de Staten-Generael der Vereenichde Nederlanden, op de Conferentie in Engelandt, gehouden tot vereeniginge van beyde Nederlandtsche ende Engelsche Oost-Indische Compagniën, ende begonnen in 't laetste van 't jaer 1618.

Zie *Chron. op het Hist. Genoots.* D. XI. bl. 160.

LODENSTEYN (Jodocus van), gesproten uit het oud adelijk geslacht der graven van der Marckt, werd den 16den Februarij 1620 te Delft geboren. Hij was het vierde kind van Joost Cornelisz. van Lodenstein, gezegd Barendrecht, raad, schepen en burgemeester der stad Delft en van Maria Dirksdr. van Voorburg, moeder van het nieuwe weeshuis aldaar. Zijne voorouders hadden reeds meer dan honderd jaren vóór zijne geboorte te Delft en te Leyden in de regering geweest. Zijn ouder broeder Dirk was schepen en raad der stad en bewindhebber der Oost-Indische compagnie: zijn grootvader, Cornelis Jansz. van Lodenstein, in 1612 kerkmeester en regent van liefdadige gestichten te Delft. Hij beoefende de godgeleerde wetenschappen onder leiding van Gijsbert Voetius te Utrecht, wiens ascetische rigting hij geheel overnam. Hierop bragt hij twee jaren te Franeker door als leerling en tijdgenoot van Coccejus. Toen was het twistvuur tusschen beide hoogleeraren nog niet uitgebroken en het Lodenstein vergund, zonder op den weg van partijschap gevoerd te worden, beider voortreffelijke gaven te genieten. Later bleek het dat hij zich meer aan de zijde van Voetius schaarde. Reeds vroeg openbaarde zich zijne ernstige en gemoedelijke rigting en koesterde hij den wensch Engeland en Schotland, waar toen bij velen eene levendige belangstelling in de ascetiek bestond, te bezoeken. Dit voornemen werd niet ten uitvoer gebragt door zijn beroep te Soetermeer en Zegwaert, waar hij den 28 Augustus 1644 bevestigd werd. In 1650 vertrok hij naar Sluis in Vlaanderen, waar hij anderhalf jaar met lust arbeidde. Sedert werd hij te te Utrecht beroepen en den 17 Maart 1655 bevestigd. Deze plaats, waar bij Voetius, Essenius, van den Bogaert en andere geestverwanten, met wie hij zich kon vereenigen ten einde in de Nederlandsche kerk een inniger en hooger godsdienstig leven te doen ontwaken, aantrof, werd hem boven alle begeerlijk.

Hier ontwikkelde zich Lodensteyn in al zijne uitmuntende gaven. Wel was hij geen geleerd theologant maar te meer een practisch man. Boven alles drong hij op de beoefening der godzaligheid aan. Hij zelf gaf daarvan het voorbeeld. Zijne levenswijze was hoogst, welligt overdreven eenvoudig. Als voorstander van den echteloozen staat, was hij niet tevreden dat de hervorming het kloosterleven, dat hij liever verbeterd had gezien, had afgeschaft. Verre echter dat zijn hart voor alle andere gewaarwordingen zou gesloten zijn geweest. Hij was in elke levensbetrekking, in alle smarten en droefenissen een deelnemend en troostend vriend en leeraar. Hij was geen vijand van onschuldige scherts: ook bespeelde hij in de uren zijner ontspanning op eene voortreffelijke wijze, de lier. Hij was een man van smaak en vernuft, gemeenzaam met vroegere dichters en bevriend met de zangers zijner eeuw. Zelfs in zijn stootende mystieke denkbeelden, schrijft Witsen Geysbeek, is iets dichterlijks, waaraan zelfs de verouderde stijl geen nadeel doet Deze criticus geeft hem als godsdienstzanger een plaats onder Camphuizen.

Even gunstig is het oordeel van den hoogleeraar Siegenbeek. »Lodensteyns gedichten," schreef hij, »zijn wel door vele stootende en mystieke denkbeelden en uitdrukkingen ontluisterd, maar ademen nogtans een geest van gemoedelijke godsvrucht, veel dichterlijk gevoel en vernuft en wijzen hem onder de godsdienstige dichters van vroegeren tijd geen onaanzienlijke plaats toe." Zijne *Uitspanningen* werden in 1769 voor de vijftiende maal, ja nog in 1795 met verbeterde taal- en spelwijze, te Utrecht herdrukt; en het 14de, 22ste, 48ste en 68ste onzer gezangen is met eenige verandering er uit overgenomen, terwijl het 21ste door Abraham Rutgers vervaardigd, eene navolging van een van Lodensteyns gezangen *Hartsterkte in Jehovah* getiteld, is. Op elke vrijdag hield hij stichtelijke bijeenkomsten aan zijn woning, aan welke een groot getal leden der Utrechtsche gemeente en ook studenten deel namen, waarbij hij geene dogmatiek, maar de beoefening des christendoms, ook met behandeling van ingewikkelde gewetensvragen, voordroeg. Bovendien hield hij voor studenten voorlezingen over de practische godgeleerdheid. Zijne schriften waren dan ook alle van stichtelijken inhoud, behalve één enkel over *het vierde gebod,* waarin hij de zijde van Voetius tegen Coccejus koos. Ypey en Dermout hebben hem als godgeleerde, Heringa als volksleeraar beschouwd, terwijl zijn gewoon verblijf (*het Park* te Utrecht L. E. Bosch aanleiden gaf tot eene levenschets van den godvruchtigen leeraar en gevierden dichter. Lodensteyn overleed den 6 Augustus 1677. Zijn sterven was als zijn leven, voorbeeldig, stichtelijk, christelijk. Zijn overschot werd in het familiegraf te Delft bijgezet. Zijn afbeelding bestaat in prent.

Hij schreef:

J. van den Bogaerts laatste Uyren, Utr. 1663.

Opdragt van een Christens tydlycke goederen aan haar Eygenaar, ofte Schrift- en Regtmatig oordeel nopende derselver eygendom en bestel enz., in Digt en in Proza, Utr. 1678. 4o.

Vredeschrift, Delft, 1615. 4o.

Weegschaal van de onvolmaaktheden der Heyligen, Utr. 1664. 12o, Rott. 1712, Amst. 1728. 8o. 3de dr.

Heerlykheid van een waar Christelyk leven in een waar godsaligen wandel, Amst. 1711. 8o, Rott. 1738. 8o.

Geestelyke opwekker voor het onverloochende doode en geestelooze Christendom, Amst. 1696, 1701; en *desselfs vervolg in 9 predikatiën, met desselfs leven en sterven*, door E. van de Hooght, Amst. 1732. 8o. 3de dr. — *G. O. of tien uytgelesene Predicatiën over de Selfsverloochening*, Amst. 1740; *G. O.* enz. *en Vervolg*, Amst. C. van Essen, 8o.

Vervalle Christendom uyt hare zorgeloose doodslaap opgewekt in predikatiën, Utr. 1714, Amst. 1742. 8o.

Lucas heylig Evangelium, Amst. 1718. 8o., ook *L. eeuwig Ev.*, mogelijk hetzelfde met *Lucas Euangelium — berymt nevens twee predikatiën en eenige brieven.*

Uitspanning behelzende Stichtelyke Liederen en andere Gedichten, 4 d. 5de dr. Amst. en Utr. 1693—1698. 8o., Amst. 1727. 2 d. 8o., 1739. 2 d 8o., 1748. 3 d. 8o., Amst. en Rott. 1744. 2 d. 8o. (volgens sommigen is die van 1743 de 12de dr), 1754 (13de dr.), 1769, *met een Aanhangsel met muzyk*, 8o. (15de dr.), 1780 (16de dr.), Utr. 1795, *met verbet. taal- en spelwyze.*

Geestelyke Gedagten van 't waere Weezen van 's volks dwalingen daar over en Predicatie over Ezechiel XXXVII: 6, 8, Utr. 1678. 4o.

Zions Weeklagen, 4o.

Monster der Nederlantsche Geschillen, 8o.

Kort en Zeedig Onderzoek van 't berigt nopens den Sabbath, waar agter is bygevoegt de laatste gedagten over de zeedelykheid des Vierden Gebods, ofte verdediging van het kort en zedig onderzoek, Gron. 1746. 8o.

Negen Predikatiën over eenige stoffen, dewelke heel zelden worden geleert, en nog minder gepractiseert. Nagezien en verrykt met een voorreden als ook met een beschryving van den grooten zelfsverloocheraar J. van Lodestein door Ev. v. d. Hooght, Amst. 1697. 12o., later bij den *Geestelyke Opwekker* gevoegd.

Beschouwingen van Zion of aandachten en opmerkingen van den tegenwoordigen toestand van het gereformeerde Christendom gesteld in eenige Zamenspraken, reeds in 1676 en 1677 bewerkt, doch eerst na zijn dood, in 1678 uitgegeven door bezorging van den Utrechtschen boekhandelaar Willem Klerck.

Geestelijke gedagten aangaande het ware wezen van 's menschen gelukzaligheid, Utr. 1678, later (Amst. 1688) met aanteekk. van C. Brem.

Boetpredikatiën over Jerem. 45, met eene Voorrede en twee predikatiën, uitgegeven door C. Brinkman, Utr. 1779. 8o.

Lodestein, van Rijp en van der Velde *Keurstoffen*, Amst. 1748.

Verdediging van de Procedure van den Magistraat in de Synode van Utrecht, tegen den kerkeraad aldaar. J. van Lodesteins *Aenmerkingen op 't geen hem raekt in gemelde verdediging*, Utr. 1667.

In de *Speceryen-geur ofte eene verzameling van uitmuntende Gezangen uit eenige nagelatene Schriften vergadert van de Heeren A. de R. en J. G.*, Haarl. 1755. 12o. komt bl. 78 voor *Belydenis van Jod. Lodesteyn wegens de Letter- en Godgeleerdheid* (Utr. 15 Jan. 1677) *wat duydelyker voorgesteld ten dienste der waarheidlievende vromen*, (Klaarenbeek, 20 Majus 1694.

In Hoffman's *Verhoogde Nederland*, vindt men een preek van L. over Ps. XXXIX: 1, 2, 3.

Prof. Heringa bezat van hem *Meditatiën gemaakt in 't jaar* 1657, *Leerredenen*, 1664—1666, en *Brieven*.

Zie v. Rijp en Kruger, *Lijkpred. op Lodest Lodest. Leven door* E. v. d. Hooght, vóór de *Geest. Opw.*; *Klaaglied over de dood van J v. L.* ook in het *Aanh.* achter zijne *Uitsp.* 15e dr. bl 462. Soerman's *Kerk. Reg.* bl. 46; van Rhenen, *Utr. Pred.* bl. 47; Ypey, *Gesch. der Syst. Godgel.* D. II. bl 283, D. III. bl. 206—208, 344, 345; *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 46, 261; Aant. 62, 63; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h w. Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inz. in Ned* D. VIII. bl 328; *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. II. bl 176; Borger, *de Mystic.* p. 69; Heringa, *J. van L. beschouwd als Volks-redenaar* in *Kerkel. Raadw.* D. IV. bl. 187; M. Goebel, *Gesch. der Christ. Leb.* S. 150 ff. Koelman, *Pointen van nood. Ref.* bl 197; Rabus, *Boekz. van Europa*, 1697. bl. 163; *Utr Volks-Alm.* bl 43, (met afb. van het Park); *Kort Verh. van de Toestand der Stad en Prov. van Utr.* bl. 125—127; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 205; Collot d'Escury, *Holl Roem in Kunst. en Wetens* D. IV. St. 2, bl. 426; Cappelle, *Bijdr. tot de Gesch. der Wetens. en Lett. in Ned.* bl 195; Siegenbeek, *Gesch der Ned. Lett.* bl. 356; Schotel, *Gesch. Letter- en Oudh. Avondst.* bl. 113; *Gesch. der Geestel. en Wereldl. Kleederdr.* D. I. bl. 60; *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 83; *Evang. Magazijn*, 1781. D. I. bl. 457 en vv. *Christ. Maands.* 1833. No. 5 en 7 (door A. H. Ter Hoeven); Abcoude, Arrenberg, Brinkman, Mourik en Noordbeek, Kobus en de Rivecourt, *Woordenb der Zamenl.* Kok, Nieuwenhuis, *Nav.* D. I. bl. 378, D. II. bl. 274; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. bl. 240, D. II bl. 528; *Cat* J. Heringa, (hands) bl. 27, 34; *Cat.* de Groe, bl. 66, 70, 166, 250, 257; *Cat.* v. d. Aa, bl. 106; *Cat.* van Voorst (mss p. 184; Zijn portret is bij zijn achterneef Pigeaud Lodensteyn te Schiedam, (geschilderd) voorhanden.

LODEWICK of Lodewijk, genaamd *Meyster Lodewick*, was in 1483 muntmeester der stad Utrecht, die voor haar „Stuvers ende halve stuvers" muntte Zie van der Chijs, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, bl. 305. Hij is waarschijnlijk de zelfde, die in 1497 als waardijn van hertog Karel van Egmond, voorkomt. Eigenlijk heette hij Lodewijk van den Elst.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hert. van Gelderl.* bl. 116, 120.

LODEWIKE, dichter uit de veertiende eeuw, van wiens gedicht *Van den eenhoren*, Mone gewaagt.

Zie Mone, *Uebers. d. Niederl. Volksleher*, S. 281; Snellaert, *Schets eener Gesch. der Ned. Lett.* bl. 35.

LODEWIJK, bastaard van graaf Willem VI, was heer van Vlissingen, werd door Jan van Beijeren balling verklaard, wijl hij de partij van Jacoba was toegedaan, en van zijne heerlijkheid beroofd, die door genoemden Jan aan zijn oudsten bastaard Willem gegeven werd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 412; van Wijn, *Bijv. en Aanm. op Wagenaar*, D. III. bl. 83.

LODEWIJK, graaf van Loon, zoon van Gerard, graaf van Loon en van Mara, dochter van Hendrik III, graaf van Gelder. Toen graaf Dirk VII zich kort voor zijn dood met zijn broeder wilde verzoenen, en hem de voogdij over zijne dochter Ada opdragen, poogde zijne vrouw Aleida, die zich weinig goeds van de voogdijschap van haren broeder, wien zij voorheen een zwaren nederlaag had toegebragt, beloofde, en zelve gaarne de klem van het bestuur in hare magt had, zulks te verijdelen, en besloot hare dochter aan Lodewijk, grave van Loon, uit te huwen. Vele edelen keurden haar voornemen goed, doch anderen besloten er zich tegen te verzetten, en Philips van Wassenaar verklaarde, dat men zich niet ontzien moest graaf Willem in de voogdij, die hem van regtswege toekwam, te handhaven. Toen Aleida den dood van haren gemaal te gemoet zag, deed zij Lodewijk in stilte naar Holland komen, opdat hij bij de hand mogt zijn, om het huwelijk met Ada, zoodra haar vader den geest zou hebben gegeven, te voltrekken. Op de eerste tijding van zijn dood, begaf hij zich van den huize van Altena, waar hij zoo lang vertoefd had, naar Dordrecht, waar hij onmiddelijk met de jonge Ada in den echt werd verbonden.

Toen zich kort daarop het jonge paar nevens vrouw Aleid, naar Egmond wilde begeven, om de maandelijksche lijkdienst voor den overleden graaf bij te wonen, beraamden de vijanden van van Loon, hiervan verwittigd, het ontwerp om hem te overvallen en gevangen te nemen. Dit plan werd echter verijdeld, en geholpen door Gijsbregt van Amstel, namen de graaf en de gravinnen, in 't holste van den nacht, de wijk naar Utrecht, en Ada vervolgens op den burgt te Leyden, (zie verder art. *Ada*). De edelen, die het met graaf Willem hielden, waren nu op middelen bedagt om het graaflijk bewind over Holland en Zeeland aan hem op te dragen. Hiertegen zocht zich graaf van Loon met alle magt te verzetten. Door aanzienlijke geschenken en groote beloften, haalde hij verscheidene naburige heeren, zoo als de bisschoppen van Luik en Utrecht, den hertog van Limburg, den markgraaf van Namen en anderen in zijne belangen over, en verzamelde, door hen geholpen, tegen de lente van 1204, een talrijk leger. Het gelukkig gevolg hiervan was terstond, dat eenige Hollandsche edelen, voormaals hem vijandig, zijne zijde kozen. Dordrecht was de verzamelplaats van Lodewijk's legermagt. Binnen kort onderwierp hij zich gansch Zuid-Holland, vervolgens vielen Leyden en Haarlem in zijne magt en werden de Kennemers onderworpen en verpligt tot het betalen van 500 mark zilvers. Verder noordwaarts voortrukkende, legde hij Beverwijk en het huis van heer Wouter van Egmond in den asch. Van hier keerde hij terug en sloeg zich met zijn leger bij Voorschoten neder. Terwijl hij zich daar bevond, vielen de Kennemers af, en verschansten zich aan den Rijn bij Leyden, om den graaf den toortogt te beletten. Daarenboven was graaf Willem uit Zeeland in aantogt, met voornemen om den graaf van Loon aan de andere zijde aan te vallen. Van dit alles kwam de tijding in het leger te Voorschoten, terwijl de krijgsknechten zich vrolijk maakten. Terstond rukten zij tegen de Kennemers op, versloegen hen, werden wederom meester van Leyden en betrokken zegepralende de legerplaats. Ondertusschen had graaf Willem met eene aanzienlijke magt, voet op Hollandschen bodem gezet en sloeg zich bij Rijswijk neder. Het gerucht van de sterkte en de geregelde orde zijner troepen, verwekte zulk een schrik in het leger te Voorschoten, dat een deel van 's graven bende de vlugt nam. Welhaast volgden de overigen dit voorbeeld, wapens, tenten, mondbehoeften en vele kostbaarheden in den loop latende. Zij sloegen langs den Rijn den weg naar Utrecht in. Graaf Lodewijk was onder de eersten, die daar aankwamen, doch velen zijner achterhoede werden gedood of vielen in 's vijands handen. Merkelijk verzwakte deze ramp 's graven aanhang. Graaf Willem verklaarde de goederen en inkomsten van verscheidene edelen, die nog de zijde van den graaf van Loon volgden, verbeurd, en schonk ze aan zijne gunstelingen.

In weêrwil van dien ramp liet de Graaf van Loon den moed niet zakken. In den aanvang van 1205 verzamelde hij op nieuw eenige benden te Utrecht en haalde hij den Markgraaf van Namen over tot het doen van een inval op het Zeeuwsche eiland Schouwen. Deze onderneming slaagde gelukkig. Ten minste in October van het volgende jaar werd tusschen Graaf Willem en Lodewijk een verdrag gesloten, bij hetwelk hem het gansche graafschap Holland en vele andere voorregten ten deele viel. Uit de geschiedenis blijkt niet dat de voorwaarden van het verdrag, werden ten uitvoer gebragt. Zij meldt alleen dat de Graaf van Loon, met zijn leger van bij Utrecht opgebroken zijnde, naar zijn Graafschap Loon gekeerd is, en sedert geen voet meer in Holland gehad heeft, terwijl Graaf Willem meester bleef van al het land tusschen de Honte en de Lauwers. Doch van elders weet men nog, dat de Graaf van Loon, na het sluiten van dit verdrag, zijn en zijner gemalinne eigen goed in Holland, uitgenomen den Burgt en het Burggraafschap van Leda, die aan Vlaanderen waren afgestaan, aan den Hertog van Brabant opgedragen en het wederom ter leen ontvangen heeft. Hertog Hendrik beloofde daarentegen Lodewijk tegen Willem te zullen helpen, zoo deze het gesloten verdrag verbrak. Ook vindt men, dat Willem, ongezind zich

aan het gemaakt verdrag te houden, Paus Innocentius III over het ongelijk, dat hem daardoor geschied was, klagtig gevallen is. De Paus verbleef 't geschil aan den aartsbisschop van Trier, naar wiens uitspraak Willem zich niet buigen wilde, waarop hij in den ban gedaan werd. Toen vervoegde hij zich bij Honorius III, opvolger van Innocentius, die Willems zaak den abt van St. Laurens in Oostbroek bij Utrecht aanbeval, nadat hij hem van den ban ontheven had.

Ondertusschen was Ada, die zich tot nog toe, zoo 't schijnt door toedoen van Graaf Willem, in Engeland had opgehouden, overeenkomstig het verdrag, van daar teruggekeerd en sloot de Graaf van Loon een verbond met koning Jan van Engeland. Bij dit verbond beloofde hij om keizer Otto IV, neef van koning Jan, bij te staan, zoo lang deze den koning getrouw was; doch Lodewijk schond de overeenkomst en koos de zijde van keizer Frederik II, terwijl Graaf Willem zich met Engeland verbond. Later liet Lodewijk den koning van Engeland weten dat hij gezind was de zijde van Otto IV te kiezen, indien deze hem herstellen wilde in 't bezit van 't graafschap Holland en van zijne andere goederen, die hem van graaf Willem onthouden werden. De koning, op graaf Willem, die het verbond met Engeland had gebroken, vertoornd, vaardigde hierop een brief aan zijn neef Otto af. Doch deze onderhandeling had geen gevolg, wijl Lodewijk twee jaren later, den 18 van Hooimaand 1218, in de kracht zijns levens en door vergif, hem en zijn broeder Hendrik, door een onbekende hand toegediend, stierf. De roem zijner dapperheid was zóó groot dat, in den slag bij Steppes in 1213 tusschen hertog Henrik V van Brabant en Hugo bisschop van Luik, de hertog vijf vertrouwde mannen gebood den graaf bij den eersten aanval onverwacht van 't paard te werpen en om te brengen, openlijk zeggende, dat na Lodewijks dood, de overigen niet bestand zouden zijn. De gezegde manschappen voldeden terstond aan 't eerste gedeelte van hunnen last en herhaalden dit tot driemaal toe; doch Lodewijk, telkens weder te paard geholpen, en nooit met den val, den moed latende zakken, wederstond, schoon zijne benden vloden, met eenige Luikenaars, al het gewigt van het gevecht en behaalde de zege.

Zie, behalve de *Devisie-Chronijk*, Goudhoeven, Scriverius, Vossius, Wagenaar en van Wijn op Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Arend en andere vroegere en latere geschiedschr. de woordenboeken van Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, het artikel *Ada* in dit Woordenb. Voorts *Wilh. monachi et Procnr. Egmond. Chron.* in Matthaei, *Anal. vet. et med. aevi*, T. II. p. 486, 489, 491; Godefr. *Mon. ad annum*, 1203, 1204; Melis Stoke, *Rymchr.* (uitg. van Alkem. en Huydec.) op Dirk VII en Ada; A. Kluit, *Hist. Crit. Comit. Holl. et Zeel.* T. I. p. 173 seqq. Mantelii, *Hist. Loss.* p. 152, 302 seqq. Rijmer, *Act. Pub. Angl.* T. I. P. I. p. 46, 71, 130; Matthaei, *Anal.* T. III. p. 125, T. V. p. 536; *Chron. van Holl van den klerk uit de laage Landen by der Zee*, bl. 96 volgg. *Korte Chron. van Holl.* bl. 215; *Het oude Goudsche Chron.* bl. 53; Veldenaar, *Chron. van Holl.* bl. 26 volgg. *Chron. Joh. de Beka*, p. 54; *Anonym. de reb. Ultraj.* p. 11; Meijeri, *Chron. Flandr. ad annum* 1205, *Buchelius ad Hedam*, p. 190; Butkens, *Troph. de Brab.* p. 57; Miraei, *Oper. Diplom.* T. II. C. XL. p. 633, Cap. LIX. p. 845; Reinerus Monachus, *ap Martene et Durand Coll. ampliss.* T. V. fol. 32 C en D. ad A. 1207. Aeg. Aur. Vall. *ap Chapeauville Gest. pontif. Tungr.* T. II. p. 222—224; van Hemert, *Chron. der Holl. Graven*, bl. 133 volgg.

LODEWIJK NAPOLEON, koning van Holland, zoon van Charles Marie Buonaparte en van Laetitia Ramolino, werd den 2 September 1778 te Ajaccio geboren. Hij kwam zeer jong in Frankrijk, en trad op veertienjarigen leeftijd in krijgsdienst, waarin hij zich echter weinig onderscheidde. Na het beleg van Toulon, waar Napoleon het bevel over de artillerij voerde, liet deze hem tot sous-luitenant benoemen en verbond hem, in betrekking van adjudant aan den staf van het leger der Alpen. Kort daarop werd hij luitenant bij eene compagnie kanonniers, en adjudant, doch slechts met den rang van luitenant, van zijn broeder, toen deze het bevel over het leger der Alpen voerde. Als zoodanig nam hij deel aan het gevecht te Vallegio en het beleg van Mantua. Na den slag van Castiglione, waarbij hij niet tegenwoordig was, wijl zijn broeder hem eene zending naar Parijs had toevertrouwd, benoemde hem het Directoire tot kapitein. Bij het leger in Italië wedergekeerd, deelde hij in de lauweren te Brenta, Caldiero, Rivoli en vooral te Arcole verworven, werd door zijn broeder wederom naar het Directoire gezonden om het de tijding van het sluiten van de vrede van Campo-Formio te brengen, en was bij de expeditie naar Egypte. Toen Napoleon naar Syrie trok, zond hij Lodewijk naar Frankrijk om het gouvernement naauwkeurig met den toestand der Oostersche zaken bekend te maken en de door het leger veroverde vaandels aan te bieden. Na een gevaarlijken togt van twee maanden kwam hij te Porto-Vecchio op Corsica aan.

Toen hij gereed was om wederom met de door het Directoire toegestane hulp te vertrekken, landde Napoleon te Frejus en deze benoemde hem kort na zijne aanstelling tot Consul der Republiek, tot kolonel van het vijfde regement dragonders waarbij hij reeds bij zijn vertrek uit Egypte als escadrons-chef was aangesteld.

Kort daarna reisde hij, met toestemming van zijn broeder, in Pruissen en Oostenrijk, begaf zich naar Spanje en van daar wedergekeerd trad hij tegen den 3 of 4 Januarij 1802, tegen zijn zin, in den echt met de prinses Hortense Eugènie de Beauharnais, den 10 April 1783 geboren, dochter van de keizerin Josephine en Alexander burggraaf de Beauharnais. Gedurende de jaren 1802, 1803, 1804 was Lodewijk bijna onafgebroken bij zijn regiment of gebruikte de minerale wateren. In 1804 werd hij tot brigade-generaal en vervolgens tot divisie-generaal benoemd en in 1805 had hij het bevel over de reserve van het leger tot verovering van Engeland bestemd. Toen Napoleon zijne wapenen tegen Oostenrijk wendde, kreeg hij gedurende diens afwezigheid het bevel over het garnizoen te Parijs, en toen de Engelschen en Pruissen Holland en het Noorden van Frankrijk bedreigden, werd hem door Napoleon het vormen van het leger van het Noorden toevertrouwd. In Junij 1806 was Lodewijk connétabel van Frankrijk en kolonel-generaal der karabiniers, toen een Hollandsch gezantschap hem het koningschap kwam aanbieden. Hij aanvaarde, meer nog op bevel van zijn broeder, dan uit eigen vrije keus, deze gewigtige betrekking, en toen hij in zijn rijk zijn intogt deed, werd hij met koelheid ontvangen. De vrees, dat hij, het voetspoor zijns broeders drukkende, onze regten zou verkrachten, onze ambten aan vreemdelingen schenken en zich alzoo, en op meerdere wijze, weinig aan onze grondwet, de laatste borstwering tegen het geweld, zou bekreunen, benaauwde aller harten. Tot ons geluk geschiedde dit echter niet. Lodewijk gevoelde welligt zelf het onregt den Nederlanderen aangedaan, of was aanvankelijk uit staatkunde en vervolgens uit achting en genegenheid, zachter en regtvaardiger dan de Nederlanders konden verwachten. Doch zijn ongestadigheid van karakter en veranderlijkheid in vele dingen, die van hem afhingen, streden te zeer met den aard der Nederlanders, om hen die achting voor hem in te boezemen, welke een regent bezitten moet. Zijne verkwistende levenswijze en besturing van 's lands inkomsten, gevoegd bij het onderhoud van legers en vloten, deden eene steeds toenemende schaarschheid in 's rijks kasse ontstaan, die niet dan door buitengewone middelen weg te nemen was. Want, hoezeer buiten zijne schuld, vele bronnen van inwendigen voorspoed gestopt waren, en Nederland, toen Holland, verarmd was, werkten toch het onderhoud eener vrij talrijke, kostbaar gekleede en rijk bezoldigde lijfwacht, gevoegd bij den aankoop van landgoederen, 's konings verhuizing uit den Haag naar Utrecht en van daar weder naar Amsterdam, met al de aanmerkelijke sommen, die tot schadeloosstelling aan de ambtenaren, tot het koopen en in orde brengen van groote huizen voor bureaux moesten besteed worden, mede tot de verachterde rentebetaling der schuld en der vorderingen van aannemers van het onderhoud van 's rijks werken.

Hij regeerde echter volkomen volgens de door hem aangenomen grondwet, gaf alle hooge en lage regeringsposten aan ingezetenen en verwijderde zelfs van tijd tot tijd, de door hem medegebragte Franschen uit zijn persoonlijke dienst. Dit laatste bewees vooral zijne toenemende zucht voor de Hollandsche natie, welke ook in zijne overige daden doorblonk, ofschoon hij te zeer van Napoleon afhing, om in hare voornaamste aangelegendheden vrijmagtiglijk te kunnen voorzien. Over vrede en oorlog besliste Frankrijk voor ons en vele Duitsche staten als voor zich zelf. Daar hij niet vrijmagtig met de overige vorsten van Europa handelen kon, is er van zijne daden naar buiten weinig te zeggen. Wat zijn gedrag binnen 's lands betreft, bezat hij in voorkomen en woorden eene beschaafdheid aan zijn rang voegende. Vriendelijkheid en welwillendheid maakten hem beminnelijk bij allen die hem naderden. Volkomene onpartijdigheid tusschen de voormaals gewoed hebbende partij-

schappen in het oog te houden, viel hem als buitenlander ligt; maar dit en de aanstelling tot ambten van verschillend denkende personen, bewezen, dat hij aan geen hunner eenigen voorrang toekende en de natie tot eenheid zocht te leiden. Hij beschermde de Hollandsche taal, rigtte het Hollandsch Instituut op, moedigde het fabriekwezen en de kunst door jaarlijksche tentoonstellingen aan.

De sluiting onzer havens, door Napoleon zoo ernstig begeerd, geschiedde niet zoo striktelijk, of er bleef den koopman nog eenige ruimte tot invoer van allerlei waren over, hetwelk wel niet algemeen, maar aan toch enkelen welvaart aanbragt. Hij voerde de zoo gevreesde conscriptie niet in en eerbiedigde 's rijks schulden. Menschenliefde en medelijden waren voor zijn hart geen vreemde aandoeningen. In Leyden's ramp en Gelderland's watersnood schitterden zij heerlijk en zij schonken hem, niettegenstaande zijne vreemdelingschap en dwalingen, de liefde van Hollands volk. Het gemis van koophandel en zeevaart, uit den voortdurenden oorlog met Engeland spruitende, werd door niemand op zijne rekening gesteld; voor de binnenlandsche goede inrigtingen was men hem erkentelijk en zijne aan den dag gelegde zucht voor zijner onderdanen welzijn, maakte hem eindelijk der natie in dier mate aangenaam, dat het algemeen oordeel hem verre boven de overige leden van de familie Bonaparte stelde, en ware hij minder verkwistend geweest, dezen koning boven elken anderen vreemdeling zou geschat hebben. In het laatst van 1809 werd hij naar Parijs ontboden, om het huwelijk zijns broeders met Maria Louisa bij te wonen, en om, gelijk later bleek, tot straf zijner slapheid in het beletten van den koophandel met Engeland, een gedeelte van zijn grondgebied te verliezen en toe te stemmen in de bewaking onzer kusten door Fransche tolbedienden.

Lang schijnt Lodewijk zich hiertegen verzet te hebben, want eerst den 16den van lentemaand 1810, werd het tractaat tusschen hem en Napoleon geteekend, dat den afstand van Zeeland, Brabant en een gedeelte van Gelderland, het in soldij nemen en toelaten van 6000 Fransche krijgslieden, in de havens en langs de kusten, het in dienst stellen van 115 groote en kleine oorlogschepen, gereed om binnen vier maanden in zee te steken, benevens meerdere moeijelijk te vervullen bedingen inhield; doch waartegen de keizer der Franschen aan den koning de onschendbaarheid van het Hollandsche rijk verzekerde. Toen in zomermaand van ditzelfde jaar eene sterke krijgsmagt Holland inrukte en zelfs de hoofdstad bedreigde, deed Lodewijk, verontwaardigd over de trouwloosheid van zijn broeder, en bewust dat tegen hem geen traktaten meer golden en alle beroep op geslotene verdragen nutteloos was, ten behoeve van zijn oudsten zoon, afstand van den troon, verliet Holland, na de publieke schuld met negentig millioen vermeerderd te hebben, en begaf zich naar Toeplitz in Oostenrijk, en noemde zich voortaan Graaf van St. Leu. Van Toeplitz begaf hij zich naar Grätz en sloeg alle uitnoodigingen om naar Frankrijk weder te keeren af. In 1813 begaf hij zich naar Zwitserland, en het volgende jaar naar Parijs, van waar hij, toen de verbondene mogendheden Parijs naderden, de keizerin naar Blois volgde, en zich vervolgens naar Zwitserland begaf en van daar naar Rome, vervolgens naar Florence, waar hij 25 Julij 1846 stierf. In de jaren zijner afzondering verloochende zich zijne belangstelling in Holland en de Hollanders niet, getuigen de Hollanders, die hem daar bezochten.

Lodewijk was schrijver en dichter. Zijne werken getuigen van een gevoelig hart, dat zich ongekunsteld uitte. Men heeft van hem, behalve later te Florence uitgegevene werken:

Documents historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande, 3 T. Paris, 1820, in het Ned. overgezet; *Marie ou les peines de l'amour*, 2 vol., later herdrukt onder den titel van *Marie ou les Hollandaises*, ook in het Ned. vert.

Réponse à Sir Walter Scott, sur son histoire de Napoleon, Florence, 1831.

Uit zijn huwelijk met Hortense, den 3den October 1837 gestorven, zijn geboren:

Napoleon Charles, kroonprins van Holland, gestorven 5 Maart 1807 te 'sHage; Napoleon Louis, groothertog van Berg en Kleef, geboren te Parijs den 11den October 1804, gestorven den 17den 1831 te Forli. Hij had getrouwd Charlotte, dochter van Joseph Bonaparte, gestorven in 1837; Napoleon Louis Charles, geboren te Parijs den 8sten April 1808, die thans de Fransche keizerskroon draagt.

Hij is meermalen afgebeeld, zoo te voet als te paard en en *medaillon*.

Zie Pautet, *Nouveau Manuel compl. du Blason*, p. 138; *Biogr. Univ.* o. h. w. F. C Schlosser, *Algem. Gesch.* D. XVIII, bl. 29, 66, 108, 113, 157, 168—170; K. F. Becker, *Algem. Gesch.* D. IV. bl 56, 75, 191, 193, 232; *Napoleon III, zijn leven en lotverwiss. tot op den tegenw tijd. Naar het Hgd. van R. Gottschall*, Rott. 1859; *Docum. Hist. et Réflex.* etc. *Aanm. op de Geschiedk. Gedenkst.* D. IV. 1820. 8o. *La Cour de Hollande sous le règne de Louis Bonaparte, par un Audit.* Paris, 1823, ook in het Ned overgezet, Amst. 1823, 4 st. 8o. *Etiq. du Palais-Royal d'Hollande; De Monarch. Reger. van Holl. onder de Reger. van Lodewijk*, Amst. 1823. 8o. Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. XII. Baron Krayenhoff, *Bijdr. tot de Vad. Gesch. van de belangr. jaren* 1799—1809 en 1810, Nijm. 1831, 2 d. W. P. Roëll, *Verslag van het gebeurde te Parijs bij het verblijf van den Kon. van Holl. ald.* Amst. 1837. 8o. J. H. van der Palm, *Gedenks. van Ned. Herst.* 1816; H. Bosscha, *Gesch. der Ned. Staatsomw.* Amst. 1814 (Inl.) A. J. Lastdrager, *Gedenks. der Verl. en Herst. van Ned. in den jare* 1813, Amst. 1817, 2 d. G. W. Chad, *Verh. der jongstl. Omwent. in Holl.* 's Hage en Rott. 1815, bl. 4—6. G. J. Pijman, *Bijdr. tot de voorn. Gebeurt. voorgev. in de Repub. der Vereen. Ned. sedert het jaar* 1798 *tot en met* 1807. Utr. 1826. 8o. *Gedenks. van de Kon. Orde der Unie voor de jaren* 1807, 1808, 1809, Amst. 1810. J. Konijnenburg, *Nation. Gedenkb. der hern. Ned. Unie van den jare* 1813, 'sHage, 1816. De Rocca, *Mém. sur la Guerre des Français en Espagne, suivi de la Campagne de Walcheren et d'Anvers en* 1809, Paris, 1817. *De landing der Eng. in Zeel. door J. van Dijkshoorn*, Vliss. 1809. S. van der Hoek, *Geschiedk. Verh. van de Land. en Inval der Engels. in Zeel.* Haarl. 1810. 2 d. *Levensbijz. van de Luit. Gen. C. R. T. Krayenhoff*, Nijm. 1844. J. van Lennep, *Leven van D. J. van Lennep;* Bilderdijk, Siegenbeek en Roemer, *Leydens ramp*, 12 Jan. 1807. L. E. Bosch, *Lodewijk (Napoleon) in Utr.* in *Utr. Volks-Alm.* 1858, bl. 1. *Verzam. van Opschr. en divisen geplaatst zoo voor de eerepoorten als op onders. plaatsen binnen Bergen-op-Zoom, bij gelegenheid van het verblijf van Z. M. Lodewijk Napoleon van den* 30 *van Grasm. tot den* 4 *van Bloeim.* 1809, Berg-op-Zoom, 1809. Wap, *Reis naar Rome*, T. I. bl. 226 volgg. Aant. bl LV volgg. Bilderdijk, *Aan den Koning*, 's Hage, 1807. *Najaarsblad*, D. I. bl. 67, D. II. bl. 57, 123. *Rotsgalm.* D. I. bl. 60. *Vad. Uitboez.* (Opdracht) *Treursp.* III. (Opdracht). *Mengel.* D. IV. bl. 150. *'s Konings komst tot den Throon*, Amst. 1809. *Nav.* D. IV. bl. 70, 367, Bijbl. 1855, LX, D. VII. bl. 254, 256, 358. Muller, *Cat. van Portr.* bl. 14.

LODEWIJK VAN NASSAU, zoon van Willem, graaf van Nassau, Viande, Dietz, Dillenburg enz., en van Juliana van Stolburch en Coningstein, werd den 22sten Januarij 1537 te Dillenburg geboren, gaf reeds sedert 1564 blijken van liefde voor de vrijheid en de hervorming. Getuigen hier van zijn raad aan Oranje gegeven, om eenige nieuwe leden in den geheimen raad te doen brengen, die de Spaansche maatregelen minder zouden volgen, zijne onderteekening van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis en zijne, misschien ontijdige gezindheid, om Antwerpen bij verrassing in te nemen. Te Brussel hield men hem voor den allergevaarlijksten der bondgenooten, en niet zonder reden, was men sterk gezet op zijn vertrek uit deze landen. Zoo vaak de Edelen plegtig vergaderd waren, was hij er bij tegenwoordig. Hij was te Breda, Hoogstraten, St. Truyen, Duffel, Dendermonde of elders, en sloot, als één van hunne twaalf gevolmagtigden, het bekende verdrag met de hertogin. Zijn gemeenzaam verkeer met Brederode, zijne bekende zucht voor de hervormde godsdienst, zijne pogingen tot het verzamelen van geld, de onderteekening van het smeekschrift der Hervormden aan den koning, de beschuldiging, dat hij een aanstoker van den beeldenstorm zou geweest zijn, waren oorzaak, dat de hertogin hem met ongunstige oogen aanzag. Hierbij kwam, dat hij zelfs ondernam aan de bevelhebbers van Brussel en den graaf van Mansfeld zekeren Corlz, edelman des graven van Egmond, te zenden met bedreigingen en strenge bevelen. Geen wonder, dat Alva hem, den 24sten van louwmaand 1568, opentlijk indaagde, en den 28sten van zomermaand bande, met verbeurdverklaring zijner goederen, die reeds eenige maanden vroeger aangeteekend waren. Door dit al werd hij niet afgeschrikt zich voor de vrijheid van conscientie in de bres te stellen. Van zijn broeder prins Willem, een lastbrief ontvangen hebbende, om krijgsvolk te verzamelen, wierf hij in Duitschland een klein leger, en trok daar mede over Emden naar deze landen. Hier groeide zijne krijgsmagt, vooral daar zich een menigte Friezen en Groningers aan zijne zijde voegden, merkelijk aan. Hij maakte zich meester van het huis te Wedde, eigendom van den graaf van Aremberg, kort daarna van Appingadam en behaalde een aanzienlijken buit op de

Spaanschen in den slag bij Heiligerlee, waar zijn broeder Adolf en de graaf van Aremberg het leven lieten. Na het beleg van Groningen, zoo door de overmagt der vijanden als het verloopen van zijn volk, opgebroken te hebben, begaf hij zich naar Jemmingen, waar Alva hem slag leverde. Een groot deel van 's graven volk sneuvelde, al zijn geschut en voorraad viel in 's vijands handen en hij zelf ontkwam naauwelijks het gevaar. Volgens het schrijven van Alva aan den Raad van State, zou graaf Lodewijk zich naakt ontkleed hebben en dus de Eems over gezwommen zijn. Hier verzamelde hij het overschot zijns legers en trok er Duitschland mede in, naar het land van Trier, ter versterking van het leger van zijn broeder Willem. Dezen vergezelde hij voorts in zijn overtogt over de Maas en vervolgens naar Frankrijk ter versterking van het leger der Hugenooten.

In 1570 was hij te Rochelle, en in 't volgende jaar ontving hij eenige toezegging van Fransche hulp van de koninginne-moeder, door welke hij toegang kreeg ten hove, waar men hem vleidde eerlang een leger onder den admiraal de Coligny, naar de Nederlanden te zullen zenden. Doch deze toezeggingen bleken welhaast een loos bedrog te zijn, om, onder schijn daarvan, de Hervormden in Frankrijk in den strik te lokken. Ook handelde graaf Lodewijk met den gezant der koningin van Engeland, om dezen te bewegen den prins, zijn broeder, eenigen onderstand toe te schikken. Om klem aan zijn aanzoek te geven, gaf hij te verstaan, dat de koningin zich, tot loon van hare dienst, van Zeeland zou kunnen verzekeren, doch ook deze onderhandeling had geen gevolg. In 1572 nam hij Bergen in Henegouwen bij verrassing in. Dit verlies trof Alva, verijdelde zijn voornemen tegen Zeeland en Enkhuizen, en veroorzaakte dat andere steden, of niet lang daarna afvielen, of 's prinsen zijde konden blijven houden. Eenige maanden later was graaf Lodewijk echter genoodzaakt Bergen te verlaten en die stad bij verdrag aan Alva over te geven. De kloekmoedige verdediging van die stad was voor den graaf geen minder eer dan de onverhoedsche inneming, en de eerlijke overgave kon hem tot geen schande strekken. Hij gaf echter den moed niet verloren. Zulks bleek uit den beruchten slag op de Mokerheide, den 14den April 1574. Hier kwamen de legers van graaf Lodewijk en van d'Avila aan elkanderen; 't gevecht was scherp. De graaf gaf blijken van zeldzame heldhaftigheid, doch zijn leger werd geslagen hij zelf, en zijn broeder Hendrik sneuvelden. Onze en de Spaansche geschiedschrijvers geven uitvoerig berigt van dezen slag, doch verschillen in eenige omstandigheden. Zeker is het, dat Lodewijk er zijn leven liet, ofschoon zijn lijk, naar het gevoelen van sommigen, niet is gevonden. Bentivoglio en andere Spaanschgezinde geschiedschrijvers beschrijven hem als een man van een wreeden en verwaanden aard, doch F. Walsingham, gezant der koningin van Engeland in Frankrijk, die hem aldaar had leeren kennen, noemden hem een welsprekend, mild en minzaam man. Anderen getuigen van hem, dat hij scherpzinnig van verstand, goed van raad, onbevreesd, de regterhand was van zijn broeder de prins van Oranje, naast wien hij als staatsman en krijgskundige verdient gesteld te worden. De lof van heldenmoed wordt hem door niemand betwist. Zelfs Strada en Mendoce roemen zijne dapperheid. Van onbedachtzaamheid en onberadenheid is hij echter niet vrij te pleiten. Zijne afbeelding vindt men o. a. bij Orlers, en meermalen elders. Brandt maakte er een lofdicht op. Hij liet in zijne vaandels plaatsen *Nunc aut nunquam, nu of nooit.*

Men heeft van hem:

Remonstrance faite au Roy par le Conte Ludovic de Nassau, touchant les moyens de remedier aux troubles du Royaume, 1573. 8o.

Zie over het geslacht de stamlijsten bij Hubner, Hoogstraten, Ferwerda, Orlers, *Geslachtb. der Graven van Nassau;* de la Pise, *Tableau de l'Hist. d'Orange;* la Fargue, *Geslachtsl. van den Huize van N.;* A. M. Isingius, *de Meritis Princ. Araas et Nassav. in Foeder. Belg.* bij Gerdes, T. I. P. I. *Scrinii Ant.* p. 56—84; Nic. Burgundii, *Hist. Belg.* p. 65, 66, 67, 68. Bor, *Ned. Oorl.* B. II. bl. 28, 67, III. bl. 165, IV. bl. 156, 165—170, 175, VI. bl. 298, VII. bl. 12—14, VIII. bl. 14; *Vita Viglii ab Aytta Zuichemi* ap Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. P. I p. 46; Hopperus, *Recueil et Memorial des troubles des Pays-Bas,* p. 91, 98, 99, 100, 101; Strada, *de bello Belg.* lib. V. p. 261, lib. VIII. p. 461—465; v. d. Haer, *de Initiis tumult. Belg.* lib. II. p. 313; Bentivoglio, *Ned. Geb.* D. I. B. III. bl. 59, B. VII. bl. 197—201; C. L. S. *de ortu Calvin.* p. 8, 11, Marcus, *Sent. van Alva,* bl. 78, 81, 89, 94, 241, 242, 245; Viglius ab Aytta, *Epist.* XXIV *ad Hopperum,* p. 400, *Ep.* XLV. p. 448, *Ep.* LVII. p. 473, *Ep.* LVIII. p. 475, *Ep.* LIX. p. 476, *Ep.* LXI. p. 481, *Ep.* CCXXVI. p. 798, *Ep.* CCXXX. p. 803, 804 *Ep.* CCXXVIII. p. 801; de Tassis, *Comment. de tumult. Belg. sui temp.* (ap. Hoynck van Papendrecht, l. c. T. II. p. II) Lib. I. p. 137, 152, Lib. II. p. 188—190; Mendoce, *Hist. des Guerr. de Flandre,* p. 258, 266; van Meteren, *Ned. Gesch.* B. III. bl. 54, B. IV. bl. 70, 71, B. V. bl. 90; *Geuz. Liedsb.* bl. Hooft, *Ned. Hist* p. 178, 187; J. Meursii, *Rer. Belg.* Lib. IV. L. B. 1614; Grotii, *Annal* Lib. II. p. 43; *Corte Hist. Beschrijv. der Ned. Oorl, beginnende van den aenv. der Ned. Beroerte* (1566) *tot in* 1646 enz., Amst. 1646; Thuanus, *Hist.* Lib. 59; Brantôme, *Vie des hommes Ill. étrang.* T. II. *Disc. sur la vie de Cath de Med.* p. 75. Walsingham, *Lett.* CXXXIV. p. 202; *Viri Cl. B. Langueti Burg. ad J. Camerarium Patrem et Filium Epp.* p. 180; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 97, 125, 127, 141, 142, 174, 181, 191, 210, 211, 258, 271, 272, 273, 274, 280, 286, 330, 331, 468, 469, van Wijn, *Nalez.* D. I. bl. 289; Beaufort, *Leven van Willem I,* D. I. bl. 213, 434, 435, 479, 566, 599, D. II. bl. 29, 52, 60, 64, 67. 68, 69, 71, 73, 76 enz. J. N. Creyghton, *Ned. Hist.* 1555—1713 (Haarl. 1738); te Water *Verb. der Edel.* D. I. bl. 82, 83, 50, 94, 139, 283, 284, 289, 371, D. II. bl. 2, 15, 104, D. III. bl. 151—162, D. IV. bl. 241—245, 422; Dez. *Tweede Eeuwget. der Ned. Geloofsb.* bl. 129—131; Watson, *Leven van Philips II,* D. I. bl. 313, 314, 328, D. II. bl. 118, 119, 131, 147, 225, 230; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. (Reg.) *Leven van den Hertog van Alva,* D. I. bl. 271, 273; Offerhaus, *Comp. H B.* p. 68, 's Gravezande, *Tweede Eeuwg. der Midd. Vrijh.* bl. 108, 116, 121, 139, 169, 227, 243; Cerisier, *Alg. Gesch. der Vereen. Ned.* D. III. bl. 162, 163, 168, 213, 272; van Kampen, *Vad. Karakt.* D. I. bl. 127; M. Siegenbeek, *Voorl. over Lodewijk van Nassau* in *Mnemos.* D. XV. bl. 201—230; Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 47, 63, 100, 121, 133, 149, 169, D. VII. bl. 260, D. VIII. bl. 254; Voorts Bosscha, *Neêrl. Held te Land,* D. I. bl. 136, 148, 152, 155—158, 161, 167, 168, 170, 176, 180, 182, 185, 186—189, 190; *Chron. van het Hist. Gen.* D. VII. bl. 105; *Nav* D. VI. bl. 62; van der Vynckt, *Ned. Ber.* D. II en III; Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau,* (Reg) Arend, Beeloo, Motley, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Muller, *Cat. van Portr.*

LODEWIJK GUNTHER, graaf van Nassau, jongste zoon van Johan, graaf van Nassau, Vianden, Dietz, Dillenburg, en Isabella, dochter van den landgraaf van Luchtenburch, neef van den bovengemelde, naar wiens naam hij werd genoemd, heeft even als zijn oom onder Willem I, en prins Maurits uitgemunt als dapper krijgsoverste. Hij was in 1596 bij den togt der Engelschen en Staatschen naar Spanje, bij den scheepsstrijd voor Cadix, en trok, na het winnen van den slag, aan het hoofd van vier honderd Engelsche spietsen op tegen omtrent zes honderd Spaansche edelen, tot verdediging der stad te paard gestegen. In het volgende jaar nam hij deel aan het beleg van Rijnberk. Terwijl men aan de loopgraven arbeidde, werd hij, uit de stad, met een kogel in de dije getroffen, terwijl een ander door 's prinsen tent vloog, niet zonder merkelijk gevaar. Den 18den November 1598 legde hij zich, op bevel van Maurits, met 400 ruiters en 500 voetknechten omtrent Deutichem, door den admirant bemagtigd, om de 300 man, die dagelijks gewoon waren de stad te verlaten, om rijzen, tot versterking der wallen te halen, te overvallen. Na aldaar eenigen tijd gelegen te hebben, vernam hij niets van die 300 man, maar wel dat een compagnie ruiters, die binnen Lochem lag, op zekeren togt was uitgetrokken. Oogenblikkelijk zond Lodewijk zijn voetvolk terug en jaagde ze met zijne ruiters na, doch konde ze niet achterhalen, voor ze op den voorhof van het kasteel te Ulft gekomen, de valbrug opgehaald hadden. Lodewijk liet eenige zijner ruiters afzitten en te voet naar de brug trekken, om die te bemagtigen. Zulks geschied zijnde, valt zijne ruiterij aan, en slaat, in het gezigt van graaf Hendrik van den Berg en kapitein Gilles, die beide op Ulft waren, en zulks niet konden beletten, eenige dood en maakte 39 gevangenen. Ook verkreeg zij een groote nieuwe ruitervaan met de kleuren van den graaf van den Berg, en 62 paarden. De eerste bragt men tot een teeken van overwinning naar prins Maurits. Toen in 1599 de admirant van Aragon in den Bommelerwaard was, kreeg Lodewijk, den 8sten Augustus, bevel, om met 17 vanen ruiterij naar Brabant te trekken, om den vijand alle mogelijke afbreuk te doen en paarden te halen. Hij liet tusschen Crevecoeur en 's Bosch een brug slaan, waar hij meende, dat hij 300 paarden, die onder bevel van don Jan Braccamonte, den markies van Burgon uit het Spaansche leger naar Brussel geconvoyeerd hadden, zou ontmoeten, doch die waren een anderen weg ingeslagen. Verder Brabant intrekkende, heeft hij nog 250, meest lastpaarden, van den vijand buitgemaakt, en keerde met hen naar het leger terug. Den 30sten Augustus deed hij met tien

vanen ruiters wederom een togt in Brabant, maar hij werd door den vijand, die twintig vanen sterk was, in de Langstraat achterhaald en besprongen. Met verlies van 100 paarden, redde hij zich over de Maas, met nog twee honderd lastpaarden en 25 gevangenen.

Den 23sten Januarij 1600 verrastte en bemagtigde hij met den kolonel Edmondt Wagtendonk, dat hij van levensbehoefte voorzag en versterkte. In het begin van Nov. 1602, deed hij als opperbevelhebber over 23 vanen ruiterij en 1200 man te voet, onder de kolonellen Edmondt, Gistelles, Dommerville en Marquette, een togt naar Luxemburg, dat zij gedurende eene maand afliepen en brandschatten. Onder de gevangenen, die zij maakten, was de abt van St. Hubert. In 1604 nam hij deel aan 't beleg van Sluis, werd ziek en stierf, volgens Orlers »tot groot leetwesen ende droefheyt van zyne broederen, Zyn Exelentie ende alle zyne vrienden, naelatende een eeuwigen fame en onverganckelicken lof."

Den 7den Junij 1601 huwde hij te Arnhem Anna Margaretha, gravinne van Manderscheyt, weduwe van den graaf van Valkenstein en Bronk. »De bruiloft werd binnen de stad Arnhem," meldt Orlers, »met groote magnificentie ende pracht gehouden: den Grave van Solms heeft op den 7den Juny uyt den name van de Gravinne ende Bruyt het eerste bancket, 't welck uytermate kostelick was gegeven. Syn Exelentie Maurits gaf op den achtsten het tweede. Den Grave van Hohenlo op den 9den het derde ende den 10den so heeft Graef Lodewyck Gunter, den bruydegom, het vierde ende laetste gegeven, waerby Syn Exelentie niet tegenwoordich was, overmidts hy daechs te vooren vertrocken was naar zyn leger, 't welck by 's Gravenwaert ghereet lach, om volghens het besluyt van de Ho. Mo. Staten Generael ende Syn Exelentie de stadt Berch te gaen belegeren." Willem Baudartius vervaardigde bij die gelegenheid een boeksken, genoemd *Bruyloffspiegel*, dat gedrukt is. Zijn portret vindt men bij Orlers.

Zie Orlers, *Geslachtb. der Graven van Nassau*, bl. 51, 52, 53. Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXIII. bl. 54—56, B IV. bl. 38, B. V. bl. 55; van Moteren, *Ned. Gesch.* B. XX. bl. 388; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 440, 468, D IX. bl. 34, 36, 52, 72; Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. V. p. 188; *Chron. van het Hist. Gen.* D. V. bl. 246.

LODEWIJK VAN NASSAU, heer van Beverweerde. Zie NASSAU (LODEWIJK VAN).

LODEWIJK VAN BRUGGE. Zie BRUGGE (LODEWIJK VAN).

LODEWIJK ERNST, hertog van Brunswijk Wolfenbuttel. Zie BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL (LODEWIJK ERNST).

LODEWYCKS (HENDRICK), graveur, leefde in de eerste helft der zeventiende eeuw. Men heeft van hem:

Ware ende Eygentlycke Afbeeldinghe van de hooch-aanzienlycke Vergadering, gehouden in 't jaer 1530, *den* 25 *Juny, op de Bisschoppelicke Sael binnen de stadt Augsborch, alwaer de confessie der Euangelischen Protesterenden Vorsten ende Steden, voorgelesen ende aen de Keyserlycke Maj.* Carolus *V is overgegeuen worden. Wt geloofwaerdigen Historien ende Conterfeytinghe naer 't leven so veel mogelyck byeengebracht ende in coper gestelt*, (door Hendrick Lodewycks) 1634, in plano form. De gravuren zijn zeer middelmatig.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1002.

LODOVICUS (PHILIPPUS), eigenlijk Phil. Lodovic Felbach, kwam in 1620 als proponent te Millingen in Zeeland en was daar de eerste predikant, werd in 1628 predikant in de Hoogduitsche kerk te 's Hage, vertrok van daar in 1632 naar Maastricht, werd in 1658 emeritus en stierf in 1667. Hij schreef:

Cort vertoogh van de uitkomste enz. tusschen de predic. van de geref. kercke tot Maastricht ende de conspirateurs tegens de selve stadt, Dordr. 1638.

Zie de Jongh, *Naaml. van Pred. in Geld.* bl. 301; *Nav.* D. Xb. bl. 368, D. XII. bl. 87; Muller, *Bibl. van Pamfl.* No. 2629.

LODYCKE. Zie REIMERSWAELE.

LOEDER (HENDRIK), prior van 't klooster Vrendeweel bij Noothoorn, leefde in het begin der vijftiende eeuw. Zijn belangrijken brief over 't kloosterleven, vindt men bij Boxhorn, *Ned. Hist.* bl. 229, en bij Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 33.

LOEDINGIUS (JAN), in 1641 proponent bij de Remonstranten, eerst predikant te Zevenhuizen (1650), werd beroepen te Rotterdam en nam dat beroep aan, in hope dat die van Amsterdam het zouden toestaan, hetgeen echter niet geschied is, daar Amsterdam hem zich als haar alumnum (1650) toeëigende. Op verzoek des kerkeraads gaf hij eenige lessen aan de studenten. Misschien stond dit met het ontslag van Niellius, het vertrek van Hutteuus en den dood van Barlaeus (Jan. 1648), hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de Illustre school, in verband. Hij is overleden in 1653. Hij was bevriend met den geschiedschrijver en dichter G. Brandt, die een lijkdicht op hem vervaardigde, waarin hij hem grooten lof gaf.

Hij leverde met Bartholomeus Praevostius het *Verkorte kerkelijk Formulier*, 6 Aug. 1652 en gaf in het licht: *Vijftien Predikatiën over verscheide Texten der Heilige Schriftuur*, Amst. 1655.

Zie Cattenburg, *Bibl. Rem.* p. 106; J. de Haas, *Leven van G. Brandt*, bl. 18; Paquot, *Mém.* T. II. p. 516; Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 21, 52, 166, 128, 306; *Nav.* D. X. bl. 93; Mourik en Noordbeek, *Naaml. van Godgel. Schr.*

LOEF VAN KLEEF. Een dapper ridder in den aanvang der dertiende eeuw. Hij was het waarschijnlijk, die den Hollandschen edelman Floris den Voogd, broeder van Floris IV, voor den beslissenden slag tegen de Vlamingen, tot ridder sloeg.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven van Holl. en Zeel.* bl. 91.

LOEF MEIJERSZ, was een burger van Utrecht, die ten jare 1478, aan burgemeesteren, schepenen en raden dier stad, met zekeren Jan Schot, verzocht, om de regering van Groningen uit te noodigen, om de munten dier stad te onderzoeken of beproeven, en wel die welke toen te Utrecht in omloop waren.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Bissch. enz. van Utr.* bl. 375.

LOEF (S. VAN DER), med. dr. te Amsterdam, beoefende de Ned. poëzy, blijkens zijn gedicht in de *Papieren Snijkunst* van J. Koerten.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 365.

LOEFF (HILDEBRAND DIRK), werd den 6den Februarij 1744 te 's Hage geboren, genoot aldaar het onderwijs van Cornelis van Cuylenborgh, schilderde over het algemeen goed gelijkende portretten, ook landschappen, veelal met watervallen. In de laatste jaren zijns levens legde hij zich toe op het restaureren van oude schilderijen, waarin hij zeer bedreven werd. Hij overleed den 17den Maart 1845, in den ouderdom van 71 jaren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 183; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 1002.

LOEFF (BERTEL), in de zestiende eeuw advocaat te 's Bosch. Hij ondernam, te gelijk met David Everswijn en Jacob van Balen, eene chronologische geschiedenis zijner verblijfstad, die, in het Latijn opgesteld, aan het jaar 1565 afbreekt. Zij berust in handschrift op de bibliotheek van Bourgondië te Brussel.

Zie M. Marschal, *Cat. des Mss. de la Bibl. Royale de Bourg.* T. II. g. 51; *Chron. van het Hist. Gen.* D. VII. bl. 20.

LOEFFIUS (DOROTHEUS) of Loeffs, werd den 12 Maart 1603 te Grave geboren, trad den 4den Aug. 1619 in de orde der Jesuiten te Mechelen. Na het eindigen van zijn noviciaat, oefende hij zich twee jaren in de philosophie, waarna hij zes jaren de fraaije letteren onderwees, studeerde gedurende vier jaren in de godgeleerdheid, liet zich den 7den April 1633 of 1635 tot priester wijden, en sprak in 1636 de vier geloften uit. Na gedurende vier jaren de philosophie onderwezen te hebben, werd hij te Leuven hoogleeraar in de Heilige Schrift en in de Hebreeuwsche taal, en gedurende zes jaren in de scholastieke godgeleerdheid. Vervolgens ging hij naar Brussel, waar hij vele jaren het ambt van *Prefêt des Cas de Conscience* bekleedde, en menige gewetenszaak aan zijne beslissing werd toevertrouwd. Hoeveel roem hij ook hierdoor inoogste, was

het voorzeker voor den jezuit zelven zeer te beklagen, dat hij zóó door twijfelingen werd geslingerd, dat deze hem zelfs het verstand dreigden te ontrooven. Hij overleed plotseling den 17den December 1685, in den ouderdom van 82 jaren.

Hij schreef:

Paraphrasis et Theses Sacrae in Epistolam D. Pauli ad Romanos, Lov. 1640. fol.

Breve Artificium legendi hebraicè, Antv. Jac. Meursius.

Defensio brevis Constitutionis Innocentii de quinque propositionibus Jansenii, onder den naam van Alexius Philoromaeus, Leod. 1654. 4o.

Cultus Immaculatae conceptionis B. Virginis, solidum, ac Deo, Deiparaeque pergratus, Brux. 1663. 12o.

Het leven van den Jesuit Bernard Colnago, uit het Latijn in het Vlaamsch, Antw. 1626. 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 250; Paquot, *Mém.* T. I. p. 527; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Hermans, *Conspect. Oxon. Lit.* p. 20.

LOEFFIUS (Michiel), predikant te Leiderdorp in 1699 en aldaar gestorven in 1715. Hij schreef:

Geloofs-Belydenis van de Gereformeerde en Ongereformeerde Roomse, kerke tegen een gestelt. Derden druk, verbetert en vermeerdert door den Autheur. Utrecht 1699 8o.

Zedekia, zoon van Knaana, wederom levendig in den persoon van A. van Loo, Rooms Pastoor, Leyd. 1710 8o.

Gyges Catholicus of algemeene onderzoeker van het Catholyk Hand- en Huysboek van Fr. Urbanus en F. van Staden, Leyd. 1707. 8o.

Twee Predicatiën, Amst. 1703. Mogelijk dezelfde met:

Nederlands Treur- en Vastendagen verandert, Leyden, 1703. 8o.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 57; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 59; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 311; Muller, *Lijst v. Godgel. Boek.* bl. 86. Abcoude, *Naaml. van Ned. Boek. Aanh.* bl. 125.

LOEFFIUS (R.), Jur. utr. dr. te Utrecht, wordt onder de beroemde advokaten uit de eerste helft der 17 eeuw gesteld, door Sandbrink, in *Spec. hist. jurid de advoc. juribus.* p. 62.

LOEFFS (Rudolf), werd geboren te Driel, in den Bommelerwaard, vestigde zich in 1483 als drukker en boekhandelaar te Leuven, waar de drukkunst toen met ongemeene luister schitterde. In 1484 bragt hij eene uitgave aan 't licht van de *Casus longi super quinque libros decretalium* van den regtsgeleerde Bernard van Parma. Omtrent 1490 verliet hij Brabant en vestigde hij zich te Bommel, waar hij o. a. in 1498 een boek *over de eigenschappen der dieren en planten*, een *Preceptorium* en andere liet drukken.

Zie P. C. v. d. Meersch, *Recherches sur la vie et les traveaux des Imprim. Belges et Neerl.* T. I. p. 90; de la Serna Santander, *Dict, Bibl. choisi du XVe Siècle*, T. I. p. 324; *Chron. van het Hist. Gen.* D. VII. bl. 16 volgg.

LOEFS (Jan Michielsz), brouwer, in 1567 schepen en raad te Amsterdam, was een der eerste regenten van het aldaar omtrent 1570 gestichte Maagdenhuis.

Zie Wagenaar, *Amst.* D. VIII. bl. 563.

LOEFSZ (Cornelis), onderscheidde zich onder hen, die gedurende de Spaansche onlusten, de zijde der Staten en van den prins waren toegedaan. Zoo had hij in 1567 de hand om Brederode in Amsterdam te helpen en zou deze bij hem te huis hebben gelegen, waarom hij door Alva werd gebannen.

Zie *Sent. van Alva*, bl. 41; Wagenaar, *Amst.* D. III. bl. 235, 253, 294.

LOEMANS (Arnold), een Vlaamsch plaatsnijder en kunstkooper omstreeks 1690 te Antwerpen gevestigd. Men heeft van hem:

De Hemelvaart van Maria, naar P. P. Rubbens.

S. Monica, P. P. Augustinus, S. Nicolaas Tollentinus, naar A. van Dyck, 1642. fol. *M. van den Enden, Exc.*

De Zinnebeelden van Ph. van Zesen.

Karel, Hertog van Bourbon, naar Tiziaan Vecelli.

Jacques Callot, naar M. Lasne.

Zinnebeelden, getrocken uit Horatius Flaccus, naar de geestige vindingen van den geleerden Otto van Veen enz. door Antoni Jansen van ter Goes, Amst. bij Justus Danckerts, 1683.

Zie de Bie, *Gulden Cabin.* bl. 523. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 183. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1002.

LOEMEL (Gaudentius van), regulier kanunnik, geestelijke in het klooster Buisson-Notre-Dame? bij Eindhoven in Kempeland, director van het nonnen-klooster van O. L. V. te Weert, beoefende de Nederduitsche poëzy, en gaf in het licht:

Den geestelycken Orpheus, Leuv. 1660.

Den Wechwyzer tot de Seven Weeuen der Moeders Godts; met eenige Godvruchtige Liedekens tot beweginge des Lydens Christi, Roerm. 1662.

Den Toetsteen der Tongen, Roerm. 1662.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 460; Willems, *Over de Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 235; Snellaert, *Schets eener Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 162; Witsen Geijsbbeek, *B. A. C. Woord.* o. h. w.

LOEMEL (Johannes Hubertszoon van), raadsheer in 't hooge hof van Brabant, aartsdiaken der kerk te Luik, werd door paus Leo X, in plaats van Adriaan Floriszoon, tot pauselijken Nuntius voor de aflaten benoemd. Hij legde zijne ijver voor den aflaat-verkoop door een uitgegeven geschrift aan den dag:

Interpretatio Brevium atque Indulgentiarum, quas per triennium Pontifex Dominiis Caroli Archiducis Austriae concesserat, 4o.

In November 1836 kwam op eene verkooping te Hamm in Westphalen voor: *Litterae Indulgentiarum a Johanne Huberti de Loemel, Archidiaconi Leod., auctoritate Leonis X et Episcop. Ultraj. Florentii concessae Ao. Millesimo quinquagentesimo decimo.* Hij stierf te Antwerpen 17 Oct. 1532.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 528; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 678; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. II. bl. 85, 120, 135, D. VIII. bl. 448.

LOEMELIUS (Hermannus), te Antwerpen geboren, werd S. Theol. licent. te Douai, en kanunnik der kathedrale kerk aldaar.

Hij schreef:

Spongia quâ diluuntur calumnia, nomine Facultatis Parisiensis impositae libro, qui inscribitur Apologia circa regimen Catholicorum in Anglia, Audomar. 1631. 4o.

Ecclesia Anglicanae Querimonia apologetica, Audomar. 1631, waartegen in het volgende jaar Franciscus Hallier, doctor der Sorbonne, schreef: *Defensio Hierarchiae Eccles.* 4o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 477.

LOEN (Hendrik) of Loe, werd in 1406 te Leuven geboren, was een der eerste studenten aan de aldaar in 1426 gestichtte universiteit, en men wil dat hij den eersten rang bij de eerste bevordering tot meesters in de vrije kunsten (1432) zou verkregen hebben. Sedert 1431 studeerde hij ook aldaar in de godgeleerdheid, werd baccalaureus in dit vak en kort daarop de stichter en de eerste regent van het collegie het Verken.

Hij legde den 19den Julij 1441 zijn post neder, en werd karthuizer monnik te Chapelle bij Enghien, waar hij vicarius en prior werd. Later werd hij de eerste prior van het karthuizer klooster van O. L. V. der Genade (N. D. de Grace), in 1454 te Scheut bij Brussel, tusschen Laken en Andernach gesticht, dat hij gedurende 20 jaren bestuurde. Ook was hij acht jaren visitator der provincie. Toen Laurens Musgheselle, prior van la Chapelle, den 3den Dec. 1477 overleden was, werd Loen in zijne plaats gekozen. Hij stierf daar in 1481, in den ouderdom van 75 jaren. Hij liet, behalve eene menigte andere verhandelingen, in handschrift na:

In libros Ethicorum Aristotelis.

In Psalterium Davidis.

Sermones.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 361; *Fast. Acad.* p. 256. *Bibl. Cant.* p. 135, 136; Dorlandus, *Chron. Cart.* p. 149—153; Petreïns, *Not. ad Dorlaudum*, p. 162; Pet. Sutor, *Vitae Cart.* p. 578; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 456; Paquot, *Mém.* T. II. p. 4, 5.

LOEN (Herman, heer van), afstammeling van een geslacht in Westphalen, dat niet verward moet worden, met dat der graven van Loon of Loss, in het land van Luik, en welks graafschap, Bredevoord, Zuid- en Stadloon, een aanzienlijke streek van het sticht Munster en van het tegenwoordige graaf-

schap Zutphen bevatte, leefde in de dertiende eeuw, verkocht aan graaf Otto van Gelre eenige goederen en was wegens Brederode, diens ledig man *homo absolutus* (1255). In 1278 nam hij graaf Engelbrecht van der Marck bij Tecklenburg gevangen, en bragt hem op het slot Bredevoort waar hij van hartzeer stierf, wijl hij in handen van zulk een roover (grassator) gevallen was. Bij den zoen daarover gemaakt, moest hij zich en zijne erfgoederen aan graaf Everhard van der Marck onderwerpen en leen maken, ook alle zijne leenen, die hij van den aartsbisschop van Keulen en van den bisschop van Munster hield, aan dien graaf overgeven, indien hij zulks van de kerkvoogden verkrijgen kon. De bisschop van Munster was bondgenoot van graaf Everhard en zij hadden te zamen Hermans staten ingenomen. Hij komt nog in het laatst der dertiende en begin der veertiende eeuw voor. Na 1312 moet hij in hoogen ouderdom kinderloos overleden zijn. Hij huwde eene dochter van het geslacht der edele heeren van Holte, en wel met de zuster van Wichbold, aartsbisschop van Keulen. Zijne goederen vervielen aan Otto heer van Ahuijs, zusterszoon van Herman.

Zie van Spaan, *Inleid. tot de Hist. van Geld.* D. I. bl. 403, 404.

LOEN (Gerhard van), afstammeling van een geslacht, dat reeds in de twaalfde eeuw bloeide, en van Matthijs van Loen, die in de Geldersche geschiedenissen van 1500 en vervolgens bekend is, was in 1552 burgemeester van Venlo, en onderteekende, als gemagtigde van die stad, de Unie van Utrecht, den 11den April 1579. Waarschijnlijk nam hij deel aan het bondgenootschap der edelen in 1566. Hij liet drie zonen na, Goert of Goddart, schepen te Venlo in 1587, Goert of Goddart de tweede van dien naam, Sebastiaan.

Zie Butkens, *Troph. de Brab.* T. I. p. 223; Lunig's *Reichs Arch.* p. 155; te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 529.

LOEN (Goert of Goddart), zoon van den vorige, afgevaardigde ter vergadering van de Algemeene Staten der Nederlanden, en in 1585 oudste schepen. Zijn zoon Joost begaf zich naar Frankfort aan de Main, werd door keizer Ferdinand II, den 28sten Maart 1635, tot edelman van het rijk verheven en stierf den 30sten Oct. 1660. Zijn eenige zoon, Johan van Loen, verwekte 12 kinderen. Onder deze was Michaël van Loen, die bij Maria de Passavant gewonnen heeft Johan Michaïl van Loen, geheimraad des konings van Pruissen, president der regering in 't graafschap Teklenburg en Lingen enz., die zich door gedrukte werken van verschillenden aard heeft bekend gemaakt.

Zie te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 550, 551; F. T. Withof, *Oratio de Vita et obitu J M. à Loen*, Lingen, 1776. Saxe, *Onom. Liter.* p. VI. p. 373, 374. *Beiträge zu der Jurist. Liter. i. d. Preuss. Staaten, fünfste Samml.* S. 257.

LOEN (Sebastiaan van), zoon van Gerhard, broeder van Goddart, werd in 1586 wegens Gelderland naar den hertog van Parma gezonden, onderteekende het verdrag wegens de overgave van Venlo aan de Spaanschen, en werd in 1618 wegens de bondgenooten tot den vredehandel afgevaardigd.

Zie Ens, *Hist. belli civil. in Belgio*, p. 459; *Groot Plakaatb.* D. II. bl. 5, 6, 47, 49. te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 550.

LOEN (Willem van). Hij of Gerhard was deelgenoot aan het verbond der edelen in 1566, en sneuvelde in 1589 bij het beleg van Nijmegen.

Zie Haraei, *Annal.* T. II. p. 425. te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 549.

LOENDERDON (J.) schreef:

De Emigrant te Hoboken. Eerste vertoog; behelzende Kees en Klaartje of de vrouw is de Baas; klugtsp. zonder bedoeling, Antw. J. Strembach, 1788. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* D. I. *b*, bl. 136.

LOENE (H.), catechiseermeester te Middelburg, predikte in 1798 opentlijk te 's Gravenpolder, waar eene vacature was, terwijl zelfs door klokkegelui de godsdienstoefening werd aangekondigd, ja hij ging zoo verre, dat hij doop en avondmaal bediende, zich te Cats in Noord-Braband liet beroepen, terwijl één der predikanten van de classis, meenende, dat, volgens de resolutiën en concessiën der classis, zulks geoorloofd was, hem als zoodanig van den predikstoel afkondigde. De classis van Walcheren, door wie deze persoon tot catechiseermeester zonder meer was aangesteld, trad toen tusschenbeide, censureerde hem en verbood de gemeenten, onder haar ressort, hem tot het houden van oefeningen of het gebruik maken der H. Avondmaals toe te laten.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. VIII. bl. 253, 254.

LOENEN (Dr. J. J. van), een artsenijmengkundige van groote bekwaamheid te Harderwijk, verklaarde zich in 1816 bereid, om in het verloskundig onderwijs aan de akademie aldaar te willen voorzien, waartoe hij bevoegd werd geacht. Toen kort daarop de hoogleeraren Vosmaar en van Lith de Jeude het wel doordachte plan vormden van aldaar een *geneeskundige school* voor de provincie Gelderland op te rigten, zou ook Loenen daaraan onderwijs hebben gegeven, doch hun plan werd verijdeld, en Loenen stierf omtrent den zelfden tijd.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 395. 396.

LOENEN (Walich van), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde, en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen, doch toen bisschop David in Augustus van dat jaar de overhand kreeg, werd hem weder vrijheid gegeven, in de stad te komen, mits behoorlijk oirvede doende.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. II. bl. 314, 332.

LOENERSLOOT (Splinter van), leefde in het laatst der veertiende eeuw. Hij was een onrustig edelman, die het Sticht door zijne strooptogten gedurig kwelde. Bisschop Arnold, ondersteund door de heeren van Gaasbeek, van Abcoude, van Vianen en vele andere ridders en knapen, bragt hem tot onderwerping en veroverde zijn slot. Later, toen hij zich wederom tegen bisschoppelijk gezag had vergrepen, noodzaakte hij hem tot teruggave van hetgeen hij den Stichtenaren afgeperst had en nam hem niet in genade aan, dan na de plegtige belofte, dat Loenersloot ten allen tijde voor den bisschop van Utrecht zoude openstaan.

Zie J. à Leydis, *Chron Belg.* Lib. XXXI. c. 30, p. 301, c. 33, p. 303; Heda, p. 258, 259, en Buchelius ad h. loc. p. 259; G. L. A Waveren, in *Append. ad Bekam*, p. 125, 227; *De Verm.* Beka, bl 280; Arend, *Vad. Gesch.* D. II. St. II. bl. 233, 235.

LOENIUS (R.), geboren te Deventer, oefende aldaar de geneeskunst uit en aanvaardde later met E. Tesschenmacher aldaar het professoraat in dat vak. Ook onderwees hij daarbij in 1647 de natuurkunde. Hij overleed 15 Aug. 1672.

Zie Kobus en de Rivecourt, *Handwoord.* o. h. w.

LOENS (Mr. Pieter) schreef:

Staat en Onderscheid der Persoonen en het recht daeruyt voorkomende, Leyd. 1720. 8o.

Regterlyke Aanmerkingen omtrent eenige Poincten, concernerende de execrabele sonde tegens de Natuur (*veroorzaakt wegens het treurenswaardig geval van Andreas Klink, gedeporteert Predikant van de Oude Tonge;* (*achter dit werk vindt men het uitgesproken vonnis over Denzelven*), Rotterd. 1760. 4o.

LOËR (Dirk), Loërius of Loherius, bijgenaamd *a Stratis*, naar zijne geboorteplaats Hoogstraten, in het begin der zestiende eeuw geboren, werd den 10den Jan. 1520 karthuizer te Keulen. Hij ontving het monnikegewaad uit handen van Petrus Bloemeven, die hem in 1525 de betrekking van koster en in 1530 die van vicarius of onderprior van het klooster toevertrouwde. Negen jaren later werd hij naar Saksen geroepen, om de door de Lutherschen verwoeste en geplunderde kloosters zijner orde weder op te helpen rigten en prior van dat van Hildesheim, dat hij in den asch vond gelegd. Na tot visitator van verschillende provinciën van Duitschland benoemd te zijn, ging hij in 1543 naar Frankenland, vervolgens naar Zwaben, waar hij eenige jaren prior van het karthuizer klooster van Buxen bij Memmingen was. Hij stond in hooge achting bij Karel V, die meermalen van zijn dienst gebruik maakte. Hij stierf den

26sten Aug. 1554 in zijn klooster te Wirtzburg, en werd op het koor der kerk, niet ver van het graf van den stichter begraven. Het Latijnsch grafschrift op hem van Petreius, vindt men bij Foppens en Paquot.

Loër bezorgde de uitgave der werken van Dionysius Carthusianus en plaatste voorredenen voor elk der deelen dat hij in het licht gaf.

Ook schreef hij:

Vita beatae memoriae Dionysii Carthusiensis, vóór de commentariën van Dionysius Carth. op de brieven van Paulus aan de Romeinen, Col. 1530. 12o. z. n. v. d. 1532. 12o. bij Caspar Jennepaeus. Sweertius noemt eene andere uitgaaf, te Brussel in het licht gekomen. De Bollandisten hebben dit leven gevoegd in *Acta SS. Martii, Tom. II die* 12, p. 247—255.

Praestantissima quaedam ex innumeris Miracula, quae Bruxellis, nobili apud Brabantos oppido, circa venerabilem Eucharistiam, hactenus multis ab annis ad Christi gloriam fiunt, achter het *Enchiridion Sacerdotum* van P. Blomeven, Colon. 1532. 12o., opgedragen aan graaf Christoffel van Ryneck, kanunnik en tresaurier der cathedrale van Trier. Een uittreksel hiervan vindt men in het 2de deel der *Basilica Bruxellensis*, Mech. 1743 van Foppens.

Miraculum evidens ac stupendum, quo declaratur quantâ Dei misericordiâ, Beataeque Virg. ac Mart. gloriosae Barbarae patrocinio, quidam crudelibus ereptus flammis, Confessionis et Eucharistiae particeps effectus sit Sacramentis. Achter het vorige (1ste uitg., p. 176 vs. 179.

Hij heeft ook *Margarita Euangelica*, een geestelijk boekje door eene Duitsche non, of eene onbekende godvruchtige vrouw in het Duitsch geschreven, Col. 1585. 12o., in het licht gegeven. Nicol. Esschius heeft er in 1545 eene betere uitgaaf van bezorgd. In het Ned. *Die groote euangelische Peerle, vol devoter gebeden enz. Gheprent Thantw. by my Henric Peetersen van Middelburch. In 't jaer ons H.* 1537. 8o.

Loër gaf ook uit: Petrus Blomeven, *de Bonitate divinâ*, Col. 1538. 12o. en de *Vitae Patrum*, Col. 1547, verre beneden de uitgaaf van Rosweydus. Het was op zijn verzoek, dat de dominikaan Johannes Host van Hombergh, zijne verhand. *de ratione confitendi*, Col. 1534. 12o. uitgaf. Vitus Dulckenus, prior van het karthuizer klooster te Mentz, droeg hem zijn werk over de monniken zijner orde, door Hendrik VIII ter dood gebragt, en Johannes Justus Lanspergius, zijn medebroeder te Keulen, zijn *meditatiën over het leven van J. C.*, Col. 1537. 12o., op.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 823, 824, Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1116; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 680; Petreii, *Bibl. Cart.* p. 277—284; Morotii, *Theatr. sacri Cart. Ord.* p. 125; Hartzheim, *ex Merokenii Cartusiographiâ*, p. 302; Paquot, *Mém.* T. II. p. 143, 145; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* Bijv. 1848, 1851. bl. 18.

LOERS (J. C.) schreef:

Godgeleerde Verhandeling over de ligchamen der Engelen, Amst. 1723. 4o.

Loers gaf met Coets, Amst. 1725, *Gezangen* in het licht, 8o.

LOF (J. DE): Kramm vermeldt van dezen kunstenaar eene ordonnantie voor de folio-prent, verbeeldende *P. Gonsalius Sylveira, Jezuit, wordt voor het geloof verworght door de Mooren van Monomotapa*, in P. Hazart, *Kerkel. en Wereldl. Geschied. van de geheele wereld*, Amst. 1668. 2de deel, bl. 106. De titel van het tweede deel is door hem ontworpen en geteekend in den trant van A. Diepenbeek.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1003.

LOFVERS (PIETER), zeeschilder, in 1710 te Groningen geboren, leerling van Jan Abel Wassenberg. Zijn werk onderscheidde zich door de naauwkeurige teekening der schepen en werd veel buitenslands gezocht. Hij overleed in 1788.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 183.

LOFVERS (HENDRIK), oudste zoon van den vorige, werd in 1739 te Groningen geboren, en door zijn vader in de schilderkunst onderwezen. Hij schilderde zeegezigten, bloemen en landschappen. Hij overleed in 1805 in zijne geboortestad.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 183.

LOFVERS (J.), waarschijnlijk de zoon van Hendrik Lofvers, een landschapschilder, van wien o. a. voorkomen *Twee stuks landschappen met reizigers en vee*, op *Cat.* van C. H. Schultz, Amst. 1826. No. 65.

Hij overleed in 1814, omtrent 46 jaren oud.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 1003.

LOGAN (D.), werd in 1630 te Dantzig geboren, zou in Denemarken bij Simon van der Pas de graveerkunst geleerd hebben, kwam van daar in Holland, zette de kunst onder Hondius voort en begaf zich vóór de restauratie naar Engeland. Hij woonde waarschijnlijk hier te lande te Utrecht, en vervaardigde voor den beruchten poëet en schrijver jonkheer Everard Meyster, de teekening van den ironischen titel voor zijne *Poetice Policy, van de staetkundige Aeloutheyt der Romeinen*, 1656. 8o. Ook zijn de 20 platen van het *Verlost Jeruzalem van Tasso, vertaelt door H. Dullaert*, Rott. 1858. 8o. door hem geteekend en gegraveerd. Hij graveerde naar de schilderij van Ebbius, het portret van den R. C. pastoor Arn. Louffius te Weesp, aldaar in 1656 in den ouderdom van 59 jaren overleden. In Engeland vervaardigde hij 40 platen van gezigten van de publieke gebouwen der universiteit te Oxford, onder den titel van *Oxonia illustrata* in 1675, en een soortgelijk werk in 1688, bestaande uit 30 platen. Onder den titel van *Cantabrigia illustrata* verschenen beide onder denzelfden en zijn ook onder een Hollandschen titel: *Het Verheerlijkt Oxford* en *Verheerlijkt Cambridge*, te Amst. bij Gerrit Tielenburg, in fol. oblong uitgegeven.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1003.

LOGENHAGEN (JACOBUS), een Antwerpenaar van geboorte, overste van het Brigitten klooster te Dendermonde, overleed aldaar in 1611 en gaf in het licht:

Annotationes in Epistolam Canonicam D. Jacobi, Antv. 1571. 12o.

Annotationes in Evangelium Lucae ex operibus D. Augustini, Antv. 1574. 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 418; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 523. D. Lindani, *de Teneram.* p. 111.

LOGGER (JACOBUS), medic. et chir. doctor, ridder der orde van den Ned. Leeuw, consulterend chirurgyn van Zijne Maj. de koning, lid der Provinc. Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt en van verscheidene geleerde genootschappen, werd in 1759 te Dordrecht geboren. Te Leyden onvermoeid ijverig in de uitoefening der heelkunde, waaraan hij zich uitsluitend had toegewijd, voer hij nog tot in het laatste jaar zijns levens voort daarin aan de lijdende menschheid veelvuldige hulp te bewijzen, terwijl hij ook door zijne schriften, waaronder zes met goud bekroonde verhandelingen, in belangrijke mate tot de volmaking der heelkunde in ons vaderland heeft medegewerkt. Zijn langdurige praktische loopbaan werd door vele, meest in tijdschriften opgenomen, met goed gevolg verrigte kunstbewerkingen, gekenmerkt.

Zijn roem nam niet weinig toe, sedert de gelukkige operatie aan het been van koning Willem I. Na welke verrigt te hebben, hij tot dezen zeide: »Uwe Majesteit heeft zich koninklijk gehouden." Op deze kunstbewerking slaat ook het gedicht van D. J. den Beer Poortugael onder zijn portret, naar Davidson, door L. Springer te Leyden op steen gebragt.

»Hier leeft die zes maal wierd bekroond,
»En 't gouden eerloof weg mogt dragen,
»Wiens borst, naar 's konings welbehagen,
»Het kruis ciert, dat zijn zorgen loont,
»Wiens kunde en welbedreven hand,
»Dien vader (met Gods hulp) behield voor 't vaderland."

Hij gaf afzonderlijk in het licht:

Verhand. over de lies- en balzaks-gezwellen, Amst. 1778. gr. 8o.

Over de zwarte Staar, Amst. 1812. gr. 8o.

Verhand. over de vleeschgezwellen, Amst. 1819. 8o.

J. C. Reich en J. Logger, *Verhandeling over het afzetten der ledematen, met eene plaat*, Amst. 1812. gr. 8o.

Verhand. over de onderscheidene kenmerken der breuken, Amst. 1797.

Hij overleed te Leiden den 12den October 1841, in den ouderdom van 82 jaren.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1841. No. 46; *Programma van het Provinc. Utr. Genootsch. van Kunsten en Wetensch. voor het jaar* 1842. Brinkman, *Naaml. van Boek.*

LOGGER (H. J.), zoon van den vorige, werd te Leyden geboren, vestigde zich als chirurgyn aldaar, waar hij nog voor zijn vader stierf.

Hij schreef:

Waarnemingen over de beklemde breuken, Amst. 1819. gr. 8o.

Historia morbi eener aan carnommae gestorvene Vrouw, Amst. 1822.

Ontleed-, natuur- en ziektekundige verhandeling over de gewrichten, Amst. 1823. 8o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*

LOGHEM (Jhr. Mr. HENDRIK VAN), werd in 1775 te Deventer geboren, was secretaris dier stad en lid der Staten van Overijssel. Als dichter is hem wel geen verdiensten te ontzeggen, doch zelden verheft hij zich boven het middelmatige. Zijne dichtvruchten zijn zeer talrijk en ademen een goeden geest. Wij kennen van hem:

Gedichten, Amst. 1808.

Mengeldichten, Haarl. 1809.

Nieuwe Mengeldichten, Dev. 1819.

De Harmonie van het Heelal en andere gedichten, 's Hage, 1821.

Poëzy, 2de dr. Dev. 1826. 2 d.

Nieuwe Gedichten, Ald. 1828.

Twaalf liederen voor 3 Zangstemmen, gezet door G. W. Röhner, Dev. 1821.

Het begraven van lijken binnen steden en dorpen; dichtstukje, Dev. gr. 8o.

Proeve over de Goddelijke leiding van de gebeurtenissen der Wereldgeschiedenis, Leid. 1838. 8o.

Ontwikkeling van eenige hoofdbeginselen der Nederlandsche Armen wetten, Dev. 1838. gr. 8o.

Van Loghem overleed den 7den April 1843.

Ook verdienen zijne pogingen om het volksgezang te verbeteren, eene loffelijke vermelding, waartoe hij in 1825 te Deventer bij Joh. Lange, *Proeve van Liederen*, in twee stukjes, in het licht gaf, die ook in losse stukjes verspreid zijn, welke hier en daar blijken dragen van zijne geschiktheid om voor de lagere standen te dichten.

Zie van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett. en Wetens.* D. II. bl. 486. van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 367. *Cat.* R. v. d. Aa, bl. 111.

LOGIER (JAN), kapitein in Staatsche dienst, nam deel aan de verovering van Breda door een turfschip. Hij was familie van Charles Logier, baljuw van de beide Katwijken.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* D. V. bl. 334. *Boekz. der Gel. Wer.* 1742. *a.* bl. 709.

LOGIER (PHILIPPE), diende onder Maurits den lande, begaf zich gedurende het bestand naar Venetië, diende aldaar als vendrig en luitenant onder kapitein de Haan. Na het bestand keerde hij terug, en behoorde tot de officieren, welke bij eene compagnie wenschten geplaatst te worden, en waarvan men een lijst vindt in *Chronijk van het Hist. Genoots.* D. IX. bl. 161 volgg.

LOGMAN (W.) een Rotterdamsch kunstgenootschappelijk dichter, bloeide in de tweede helft der achttiende eeuw. In 1789 vervaardigde hij een lierzang bij het bedanken van den predikant Viervant voor een beroep naar Amsterdam.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 369.

LOGTEREN (IGNATIUS VAN) of Lochteren, bij Immerzeel van Luchteren, leefde in het midden der achttiende eeuw. Hij was een Amsterdamsch beeldhouwer en vervaardigde de poort van het Oude Mannenhuis aldaar. Bekend zijn van hem: *twee staande mansbeelden, een loots- en schieman in eigenaardig costuum; een staande Diana, vergezeld van een jagthond*, uit palmhout vervaardigd; *een kindje, verbeeldende de Bouwkunst, houdende een in colom de handen;* een basrelief, voorstellende *een Bachenaal*, waarbij een Sileen, eene vrouw en kinderen; drie stuks *Termen, Boschgoden* verbeeldende; een *Faunus, eene vrouw op een piedestal; twee rustende Sphinxen*. Ook boetseerde hij in was.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. II. bl. 188. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1004.

LOHMEIJER (JOHAN GABRIËL), den 19den Dec. 1726 geboren in het vorstendom Minden, bekleedde sedert 1759 het leeraarsambt en werd den 20sten Junij 1766 predikant bij de Hoogduitsch-Luthersche gemeente te 's Hage beroepen. Den 17den Julij 1768 was de koning van Denemarken onder zijn gehoor, den 28sten daaraanvolgenden overleed hij. Zijne nagedachtenis werd den 8sten Jan. 1769 door Ds. Sander gevierd met eene rede over Ps. CX: 12. Deze leerrede (*Die Seeligkeiten eines schönen Geistes, der sich aufs Christenthum gründet*, volgens Ps. 32: 2) is uitgegeven, gelijk ook *De heilzame leer van Gods algemeene genade, in vijf leerredenen uit het vernuft en de H. S. bewezen. Vertaald uit het Hoogd. door den student J. Tissel*, 's Hage, 1761. 4o.

Ook gaf hij in 1764 te Livern, een catechiseerboekje, getiteld: *Die Ordnung des Heils*, door J. Hamelau overgezet met den titel: *Ordre des Heils, in Vragen en Antwoorden.*

Zie J. O. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk*, St. I. bl. 62, St. VII. bl. 114—117; F. J. Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Ev. Luth. Gem. te 's Gravenh.* bl. 60. Arrenberg, *Naamr.* bl. 321.

LOIS (JACOB) of Loys, waarschijnlijk te Rotterdam, waar hij in het midden der zeventiende eeuw de bouwkunst uitoefende, geboren. Onder zijn opzigt werd aldaar in 1662 het *Nieuwe Gemeenelands-Huys* (thans het *Boymans Museum*) en in 1661 de *Wester Nieuwe Hoofdpoort*, door hem ontworpen, gebouwd. Hij was een vermaard bouwkundige in zijn tijd.

Zie J. Lois, *Chron. van Rott.* (Delft, 1746. 4o.) bl. 159. *Hist. en Natuurk. Lenter. door Zuid- en Noord-Holl. en een ged. van het Sticht van Utrecht, gedaan door een viertal Vrienden*, (Amst. 1768) bl. 317. *Kab. van Ned. en Kl. Oudh.* D. III. bl. 315. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1004.

LOIS (JACOB) of Loys, magistraatspersoon te Rotterdam, leefde in het midden der zeventiende eeuw, en hield zich onledig met uit onderscheidene lands-kronijken, het groot en klein privilegie-boek en eenige in handschrift bewaarde oude kronijken, aanteekeningen en overleveringen, een doorgaande kronijk der voornaamste gebeurtenissen op te maken, welke, sedert 1270 tot op zijnen tijd, meestal in of met betrekking tot deze stad hadden plaats gegrepen; vulde haar aan met velerlei kleinere bijzonderheden, en maakte, doorgaans uit echte bescheiden, eene naamlijst op der regenten sedert 1618 tot 1672. Eerst na 1746 verscheen deze arbeid te 's Hage bij van Tol en van Graauwenhaan, onder den titel van *Chronycke ofte korte waere Beschryvinge der Stad Rotterdam*, in 4o., met verkeerde opgave van den voornaam des autheurs. Achteraan vindt men eene verzameling van handvesten, privilegiën enz. bijna uitsluitend Rotterdam betreffende, en, ofschoon meestal uit gedrukte werken overgenomen, wel belangrijk in zich zelve, maar onder de handen van overschrijver of zetter, doorgaans deerlijk verminkt. De *Kronijk der Stad Rotterdam tot* 1670, *met plattegr.* Rott. 1778, in 2 stukken, bij G. Manheer, Rott. 1783. 4o. (door G.) Manheer) is nagenoeg niets anders dan Lois, in spelling verbeterd en aangevuld uit de aanteekeningen achter J. Kortebrants' *Tweede eeuwgetijde der Rotterd. Vrijheid*, 1572.

Zie G. van Reyn, *Geschiedk. Beschr. van Rott.* voorr. bl. XXI, XXII. Bodel Nijenhuis, *Biogr. Lijst van Plaatsbeschr.* bl. 109, 111.

LOISY (PIERRE), verliet in 1586 met zijn gezin Antwerpen om het geloof, en verkreeg van Leycester vrijgeleide naar Middelburg.

Zie *Chron. van het Hist. Genootsch.* D. VIII. bl. 30.

LOK (Mr. J. J.), geboren te gestorven schreef:

Diss. de Castellanis Zeelandiae — sub Consit, L. B. 1792. 4o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* 1848—1852. bl. 74.

LOKE (Matthias van), landdrost van Schermbeek, Wezel en Dinslaken, hielp hertog Johan van Kleef in het bedwingen der wederdoopers, was lid en onderteekenaar van de Synode van Wezel, 3 Nov. 1568. Welligt was hij dezelfde met Mathijs van der Loo, in 1576 ouderling te Emden.

Zie Th. Struckius, *not. ad Heresb. Epist.* p. 22. von Steinen, *Reform. Hist. van Cleve*, S. 22; Meiners, *Oostvr. Kerk. Gesch.* D. I. bl. 411; 's Gravezande, *Tweehond. Gedacht. van het Syn. te Wesel*, bl. 224.

LOKEMAN (Petrus), omtrent 1578 te 's Bosch geboren, studeerde te Leuven in de godgeleerdheid en beoefende de Grieksche en Hebreeuwsche talen. Reeds in 1607 had hij het beneficie van de H. Anna, in de kapel van den H. Gregorius te 's Bosch, nam de herderlijke bediening waar te Oudenbosch, onder het tegenwoordige dekanaat van Breda, toen de herder dezer plaats, die daarna pastoor te Gastel werd, door de Hervormden gevangen was. Van 1632—1633 was hij pastoor te Rosmalen. In 1630 kwam hij in briefwisseling met bisschop Ophovius, toen te Geldorp zich ophoudende. Lokeman beoefende de latijnsche poëzy, blijkens een geschrift in slechte verzen, getiteld:

Deus omnia trinus
Petrus est oris Lokeman sonantis
Acta Rectoris celebrans tonantis,
Patris autoris, sobolis beantis,
Mentis beantis.

Sylvaed. Joan. a Turnhout, 1622. 4o. Hij stierf in 1633, in den ouderdom van 54 jaren.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 623; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 746; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 987; Paquot, *Mém.* T. I. p. 666; van Gils, *Kath. Meyer. Memor.* bl. 185, 486; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het Bisdom van 's Hertog.* D. II bl. 333, D. IV. bl. 303; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neërl.* p. 294; Hermans, *Not. Lit. Brab. Sept.* p. 13.

LOKEREN (Adriaan van) was meester-particulier van de munt te Nijmegen, onder de regering van hertog Karel *den Stoute*, welk ambt hij van 25 Dec. 1474 tot 3 Febr. 1476 waarnam. In laatstgemeld jaar werd voor hem, die overleden was, een opvolger aangesteld. Peter Venbolt was toen graveur van de munt.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hert. van Geld.* bl. 88, 278.

LOKEREN (van), bevelhebber van het geschut bij het beleg van Grol door Frederik Hendrik in 1627.

»Van Lokeren (zong Vondel) die bezorght het tuigh des blixemspels."

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. I. bl. 425.

LOLKAMA (Lodewijk), geneesheer te Leeuwarden in de tweede helft der zeventiende eeuw, schreef:

Misbruyk van de looden en andere opene werken, Leeuw. 1690. 12o.

Na zijn overlijden, omstreeks 1710, werd nog van hem uitgegeven:

Verhandelinge van het Zuur, deszelfs gebruyk en misbruik, met Aanmerkingen over het dryven van de longe van een nieuw-geboren kindt op het water. Hier is bygevoegt een Bewys aangaande het Adem-halen van kinderen voor de geboorte, van Joh. Balk, in leven Med. Dr. te Leeuwarden. Ald. z. j. kl. 8o.

Zie Abcoude, *Naaml. van Boek.*

LOLINGIUS (Johannes), in Oost-Friesland geboren, werd in 1600 predikant te Noordbroek, was in 1604 schrijver van de Provinciale Synode, welke bediening vele jaren alleen door de predikanten uit de Ommelanden werd waargenomen. Hij was in 1618 afgevaardigde tot de Synode van Dordrecht, doch werd, door ziekte verhinderd, vervangen door Wigbold Homerus, predikant te Zuidwolde. Hij stierf den 27sten Nov. 1624 en zijne vrouw Jantien Balthasars, 7 uren na hem, zij werden te gelijk den 2den December in het koor der kerk daar begraven.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 73, 74; Brucherus, *Gesch. van de Opk. der Kerkherv. in de Prov. Gron.* bl. 380, 381; Glasius, *Gesch. der Nat. Syn. te Dordr.* Afl. III. bl. 50; *Acta Syn. Nat. Dordr.* S. 1, 2; C. Adami, *Naaml. der Pred. in de Prov. en Stad Gron.* bl. 149.

LOLKES (W.), een dwerg, hoog 35 duim, in 1774 te Amsterdam in Blaauw Jan te zien, wiens portret voorkomt bij Muller, *Cat. van Portr.* bl. 156.

LOLLARD (Mattheus) of Lollards, uit Zwitserland, een ketter. Floris van Wevelinckhoven, de 50ste bisschop van Utrecht, liet omtrent 1380 diens ligchaam opgraven, op de voorplaats van het bisschoppelijk hof verbranden en de assche in stads grachten werpen.

Zie Heda, p. 259; Buchelius, *Not. ad Hedam*, p. 263. Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 27; van der Chijs, *de Munt. der Bissch. enz. van Utr.* bl. 135.

LOM (Christiaan van), Haagsch boekdrukker, gaf in 1740 te 's Hage eene *Beschrijving der stad Lier*, in 8o. in 't licht, en bezorgde in 1735 de Nederlandsche vertaling van A. Sanderus *Verheerlijkt Vlaanderen*, en voegde daarbij belangrijke bijlagen.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Boek.* bl. 263.

LOM (Johan Hendrik van), werd den 21 Dec. 1704 te Nymegen geboren, waar zijn vader, Theodorus van Lom, tot den deftigen koopmansstand behoorde en hij aan het Gymnasium de eerste geletterde opvoeding ontving. Van 1723—1727 studeerde hij aan de Utrechtsche hoogeschool en bezocht hij de gehoorzalen van Duker, Mill, Odé, Joh. Ens en Lampe, en volgde ook de philosophische lessen van Jos. Serrurier. Onder diens leiding maakte hij zulke gelukkige vorderingen in de wijsbegeerte, dat hij den 16 Zomermaand 1727, na openlijke verdediging zijner *Disputatio de immortalitate animae* tot doctor in die wetenschap bevorderd werd. Toen Lampe naar zijne geboorteplaats Bremen terugtoog, volgde van Lom zijne leermeester derwaarts. Brandende zucht voor wijsbegeerte en wiskunde, waarvoor zelfs de genegenheid jegens dien beroemden Godgeleerde moest onderdoen, dreef hem weldra naar Leyden, toen door het licht van 's Gravezande en Wittich beschenen. In 1729 benoemde hem de regering van Bremen tot hoogleeraar in de wijsbegeerte aan hare hooger' Gymnasium. Hij aanvaardde den 27 van Herfstmaand v. d. j. zijn ambt met eene redevoering over *de noodzakelijkheid der wiskunde voor de kennis der Natuur*. In hetzelfde jaar werd hij op de nominatie te Franeker geplaatst, na het vertrek van Jo. Oosterdijk Schacht als Med. Prof. naar Utrecht. Vijf jaren had hij zijne betrekking te Bremen vervuld, totdat ten jare 1734 de dood van Prof. van Houten den gewonen leeretoel der wijsbegeerte en wiskunde te Harderwijk onttedigde. Tot diens vervulling werd van Lom beroepen. Reeds den 30 van Slagtmaand betrad hij zijn nieuwen catheder en hield den 17 van Zomermaand 1735 zijne intreê-rede *de Vinculo rationis cum experientia in scientiâ naturali*.

In 1737 sprak hij als aftredende Rector Magnificus *over de beschaving en volmaking des verstands, door de beoefening der wiskunde te verkrijgen*, (*de ingenii cultu et perfectione ex Mathematum tractatione consequendâ*) en in 1743 over de *grondslagen der zekere menschelijke kennis*, (*de principus et fundamentis certae cognitionis humanae*), naderhand uitgegeven met den titel: *Sermones academici duo de principiis*, etc. L. B. 1749. 4o. Wat hij daar omtrent de onmiddelijk der ziel ingedrukte denkbeelden als grondslagen onzer kennis zegt, luidt zeer Cartisiaansch. Het geheel is, uit zijn standpunt beschouwd, zeer lezenswaardig, maar de stijl niet even Latijnsch. Naauwelijks had hij die laatste taak volbragt, of Curatoren benoemden hem »om zijne persoonlijke verdiensten, zonder gevolgtrekking, tot Hoogleeraar der sterrekunde. De wiskunde had hij reeds vroeger aan zich verpligt door eene belangrijke uitgave van Euclides. Voorts beijverde hij zich om de Electriciteit en andere natuurverschijnselen door menigvuldige, toen nog nieuwe proeven, in het licht te stellen, waartoe hem eene rijke verzameling van mathematische en physische werktuigen zeer te stade kwam. Ook gaf hij lessen aan zijne studenten, die, met algemeene toejuiching, op een mathematische trant, het bestaan der Godheid zochten te betogen. Wis- en Natuurkunde was de groote spil, waarom de studie van van Lom, 's Gravezandes getrouwen leerling, zich steeds wendde. Want zelfs zijne Bovennatuurkunde ging bij Euclides ter schole. Van Loon vervaardigde ook hemelgloben en brandspiegels, waarin hij werd bijgestaan van Al-

bert Krüger, hoogl. in de wiskundige wetenschappen aan het gymnasium te Bremen.

In 1761 leide hij het rectoraat neder met eene *Oratio de animo humano se ipsum cognoscente.* In April 1763 overleed hij in den ouderdom van 58 jaren, en den 21 dier maand werd zijn lijk met veel staatsie ter aarde besteld. Hij huwde Maria Suzanna Camper, die hem twee kinderen schonk, Florentius Petrus, die volgt en Theodora Zegerina, gehuwd met den geleerden Did. Heineken, Doctor der wijsbegeerte en predikant te Doornspijk. Behalve de gemelde schriften gaf van Lom in het licht:

De necessitate Matheseos in Physica, Bremae, 1729.

Euclidis Elementorum Libri VI priorum planorum ac XI et XIII solidorum. cum explanatione et demonstrationibus Ch. Clavi etc. Amst. 1738. 8o. met koperen plaat en eene levensbrcchrijving van dezen wijsgeer.

Oratio de methodo veram tractandi Physicam. Brem. 1732.

De met platen opgehelderde beschrijving van zeker, door hem waargenomen, luchtverschijnsel.

Observatio singularis cujusdam phaenomeni in coelo conspicui d. 3 Martii 1733 *instituta (Nov. Act. Erud.* 1733.*)*

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1729. *b.* bl. 94, 1734. *b.* bl. 495, 1735. *b.* bl. 232, 1736. D. I. bl. 703; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. I. bl. 28; *Hist. Lett. en Boekb.* D. I. bl. 197, D. II. bl. 899; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 138, 183, 236, 694; Kobus en de Rivecourt, o. h. w. Poggendorff, *Handw. zur Gesch. der Exacten Wissensch.*

LOM (Florentius Petrus van), zoon van den vorige, studeerde te Harderwijk en werd den 28sten Junij 1655 tot jur. utr. doctor bevorderd, na het verdedigen eener *Dissert. de usucapione utrum in Jure nat. fundata sit.* Ook was hij licentiaat in de wijsbegeerte. Hij vertrok als onderkoopman naar Oost-Indië, kwam van daar behouden terug, trad vervolgens in krijgsdienst en sneuvelde.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. III. bl. 237.

LOM (G. van), uit Nijmegen, verdedigde in 1757, onder den hoogleeraar Saxe, te Utrecht, eene dissertatie, behelzende *Observationes antiquario-Philologicae ad vetus chirographum Thesauri Muratori Mancipationis formulas continens*, Traj. ad Rhen. 4o.

LOMAN (J. B.), zoon van Joh. Christ. Loman, ridder van den Ned. Leeuw en toen predikant bij de Luthersche gemeente te Bodegraven, werd van zijne jeugd af voor de studie opgeleid en had eerst zijn vader, vervolgens den predikant Schroeder te Arnhem tot onderwijzer in de Oostersche talen, studeerde vervolgens aan het athenaeum te Amsterdam (1839—1845), verwierf in 1845, na het verdedigen van een *Specimen critico-literarium in Plautum et Terentium*, den rang van *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct.* en in het volgende jaar, na de verdediging eener *Dissertatio politico-juridica, qua principia quaedam Oeconomiae politicae tractantur*, dien van *Jur. Utr. Doct.* Nu stonden Loman twee wegen open, die van naar het ambt van onderwijzer aan een der Latijnsche scholen te dingen, of zich als advokaat neder te zetten. Hij koos het eerste en verbond zich in Augustus 1847 aan het Instituut van den heer Mensing als docent in de Grieksche taal- en wiskunde. Drie maanden later werd hij tot hoogleeraar in de Grieksche letterkunde aan het athenaeum te Maastricht benoemd. Hij bekleedde slechts kort deze betrekking, want reeds den 24sten Maart 1849 overleed hij te Amsterdam aan de tering. Loman was een ijverig beoefenaar eerst der semitische, later der sanscritische talen. Hij verpoosde zich met het lezen en commentarieeren van Plautus en Terentius, en was van plan een critische uitgaaf van den eerste te bezorgen, waarin de dood hem verhinderde.

Professor J. G. Hulleman gaf na zijn dood in de *Symbolae literariae*, zijne *Annotationes in Casinam* in het licht, waarvoor hij eene *Praefatio* schreef, waaruit wij deze regels geput hebben.

LOMANNUS (Willem), waarschijnlijk de zoon van Jacobus Lomannus, predikant te Nijmegen, die in 1588 aldaar aan de pest stierf, was in 1608 predikant te Haringhuizen, toen, wijl hij wel de confessie, maar niet den catechismus wilde onderteekenen, werd geschorst. In 1616 werd hij te Noordwijk beroepen en in 1619 met den geheelen kerkeraad om Remonstrantsch gezinde gevoelens afgezet. Hij was bij de vergadering den 5den Maart 1619 te Rotterdam gehouden, ten einde de lidmaten en kerken van de gemeenten der Remonstranten, zoo veel mogelijk bij de leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, te behouden, voor verstoring te behoeden en ze in onderlinge eenigheid en vrede te verbinden. Dien ten gevolge werd hij met zes andere predikanten naar Waalwijk gevoerd. Hij zond een troostbrief aan zijne voormalige gemeente, en tachtig arme visschers, die dezen lazen of hoorden lezen, werden hierom bij geregtelijk vonnis elk met *f* 25 boete gestraft.

Zie *Hist. Verh. van Alkm.* bl. 78; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 91; Tideman, *de Rem. Broed* bl. 29, 90; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 187, 188; *Chron. van Nijm.* bl. 156; de Jongh, *Naaml. van Pred.* bl. 359.

LOMANNUS (J.). Van dien geneesheer bezitten wij: *Dissertatio med. de Intestinorum inflammatione*, L. B. 1732.

LOMANNUS (Johannes), neef van den volgende, maakte zich als nederduitsch dichter bekend. Zijne poëzy is verspreid voor de bundels van zijne tijdgenooten, ook voor die van zijn oom.

Zie Heringa, *Naaml. van Ned. Dicht.* bl. 61.

LOMANNUS (Willem), Rem. predikant, werd den 25sten Julij 1674 als proponent te Frederikstad beroepen, in 1676 te Nieuwkoop, waar hij in 1723 emeritus werd en den 6den October 1724 overleed.

Hij was even als zijn neef Johannes, een middelmatig dichter, blijkens de proeve uit zijne *Bijbelbloemen uit het Oude en Nieuwe Testament, stigtelijke Mengelvaarzen en Puntdigten*, Rott. 1719. 8o., in 1720 en 1755 herdrukt, door Heringa aangehaald.

Zie Cattenburgh, *Bibl. Rem.* p. 106; Heringa, *Naaml. van Dicht.* bl. 61, 62; Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 102, 331, 368.

LOMANUS (Sara). Ongunstig is het oordeel over de poëzij van deze Nederlandsche dichteres uit de tweede helft der achttiende eeuw. Witsen Geijsbeek noemt hare *Bespiegelingen van Mozes op Nebo, Johannes in Patmos en Christus verheerlijkt op Thabor, in dichtmaat*, Gouda, 1762. 4o., theologische abracadabra. Zij schreef ook in de *Dichtkundige Lauwerbladen.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C Woordenb.* D. IV. bl. 206, 207; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 263.

LOMANUS (Wilhelmus), waarschijnlijk een bloedverwant van Sara, bezong tweemaal de *Nederlaag der Turken* in *Nederd. Mengeldichten*, Amst. 1727. 8o.

Zie v. d. Aa, *B. A. C. Woord.* D. II. bl. 369.

LOMBARDUS (Lambert), of Lombard, werd in 1506 te Luik geboren. Zijne ouders waren zeer behoeftig, konden hem het noodige school-onderwijs niet laten geven en plaatsten hem bij een schilder om hem eene broodwinning te verschaffen. Later kreeg hij onderwijs van Joost de Beer en van Jan Gossart (Mabuse). In den ouderdom van 32 jaren reisde hij naar Italie in het gevolg van den kardinaal Polus, op aanbeveling van Everard van der Marck, Bisschop van Luik. Toen hij zich aldaar, waarschijnlijk op kosten van dezen beschermer der kunsten, in alle deelen der kunst geoefend had, was hij, na diens overlijden, in 1538 verpligt Italie te verlaten en naar Luik terug te keeren, waar hij, zonder echter voordeel van hen te genieten, bij de drie volgende bisschoppen in gunst stond. Hij leefde nog in 1565 en stierf vergeten, in behoeftige omstandigheden in het gasthuis Mont-Cornillo te Luik. Zijn sterfjaar is onbekend. Er bestaat eene levensbeschrijving van hem, door zijn vriend Dominicus Lampsonius vervaardigd en door zijn leerling, Hubert Goltzius, onder den titel van *Lamberti Lombardi apud Eburones pictoris celeberrimi vita*, te Brugge 1558. 8o. uitgegeven. Hierin vindt men zijn portret vermoedelijk door zijn schoonbroeder Lambert Suavius gesneden. (*Lambertus Lombardus Pictor Eburonensis anno aet. XLV, MDLI*)

Al zijne voornaamste werken, te Luik voorhanden, werden door Hendrik Maximiliaan van Beijeren, keurvorst

van Keulen, Bisschop van Luik en Hildesheim naar Bonn overgebragt, om er zijn paleis mede te versieren. Zij zijn bij gelegenheid van het bombardement dier stad, in 1703, door Menno Coehoorn, verbrand. In het Museum te Berlijn zijn twee schilderijen van hem, voorstellende *eene zittende Maria*, houdende op de beide armen het in linnen doeken slapende kind en *De opwekking van Lazarus;* in de Galerij te Weenen, *De aanbidding der Herders*, in het Museum Entborn te Antwerpen, een *Mansportret*, borststuk. *aetatis*. 19. Ook bezit het stedelijk bestuur te Luik eene schilderij van Lombardus, van Dr. Lombard afkomstig. In de Bartholomeus kerk te Luik, was vroeger de *Marteldood van St. Barbara*, een zijner beste werken, aanwezig. Wijlen Koning Willem II bezat van hem: *Een droombeeld op een vlak tuindak en een heilig persoon in diepen slaap, wien de Aartsengel Michaël, in een rijk krijgsmansgewaad gedoscht, omgeven door drie andere gewapende Engelen, waarvan er een het zwaard der Goddelijke geregtigheid draagt, verschijnt*, voor *f* 1900 verkocht; *Eene voorstelling van de Roode Zee, verbeeldende Mozes omringd van de Israëlieten, na den doortogt der Roode zee, en Pharao met zijne legermagt op het punt om door de golven verzwolgen te worden*, frisch van kleur, schoon van zamenstelling, juist van teekening, dat *f* 1450 opbragt; *De tuchtroede Gods. Op de linkerzijde met verschillende eigenaardigheden, op de regterzijde eene stad, die door de pest geteisterd wordt. Overal ziet men lijken, doodkisten en begrafenistoestellen. Twee Engelen, waarvan er een boven eene processie zweeft, en de andere zich op een toren, die in de verte staat, bevindt, schijnen door hunne tegenwoordigheid aan te duiden, dat de toorn Gods bedaard is*, voor *f* 1850, gelijk de beide vorige door de makelaars Roos en Brondgeest gezocht. Nagler beschrijft 40 stuks prenten, meest door L. Suavius naar zijne werken gegraveerd. Blijkens een studie-blad, voorstellende *Twee beelden ten voeten uit, als Apostelen gekleed*, in bezit van den heer Kramm, was Lombard een stout teekenaar.

Onder zijne leerlingen telt men Frans Floris, Willem Key, J. Ramaije, P. de Four, Dom Lampsen, H. Goltzius. Hij huwde driemaal: zijne eerste vrouw was de zuster van Lambert Suavius.

Zie van Mander *Schilderb. Journal des Beaux Arts*, etc. *Bruxelles* 1859. N°. 4; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild* D. II. bl. 183, 184; Kramm *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1005—1007.

LOMBEQUE (Johan van), »graveur de scaulx" te Brussel in de 2de helft der 15e eeuw.

Zie le Comte de Laborde *Les Ducs de Bourgogne*. T. 1. P. II. p. 498; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1006.

LOMEER (J.), dichtte in de achttiende eeuw. Zijn *Lijkoffer op Krom* doet hem als zeer middelmatig kennen.

Zie v. d. Aa *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 368.

LOMEYER (Albertus), te Lubek geboren, was in 1598 te Stedum in dienst, waar hij den 2den April 1599 eenen opvolger bekwam, en zeker buitenlands is vertrokken (naar Freren), daar hij op getuigschriften van de classis Lingen en de gemeente Freren, den 6den Junij 1603 tot predikant te Aduard door de classis werd aangenomen. Zijn zoon Godschalk Albertus, later predikant te Uskwert, deed in September 1603 een proefpreek voor de classis te Aduard. De vader vertrok naar Dinxperlo 1610, overleden in 1618, gaf een geschrift tegen de Doopsgezinden in het licht.

Zie H. de Jongh *Naaml. v. Pred. in Gelderl.* bl. 359; Ten Cate *Geschied. der Doopsgez. in Gron.* D. II. bl. 36.

LOMEYER (Johannes) werd in 1636 te Zutphen geboren, in 1667 predikant te Deutichem, in 1670 Rector en Professor Litt. hum. te Zutphen, en in 1674 predikant aldaar. Hij stierf in 1699.

Lomeyer was een geleerd man. Vlijtig beoefenaar der oude talen en oudheidkunde inzonderheid der gewijde. Hiervan heeft hij blijken gegeven in:

De Bibliothecis. Ed. 2. *Auct.* Ultraj. 1680. 8o.

Dierum genialium sive Dissert. philolog. decas. 1 *et* 2 *Daventr.* 1694. Zutph. 1696. 21. 8o.

De lurtrationibus veterum gentilitium.

Observationes in Cap. XVI Euang. sec. Lucam. Ultraj. 6831. 12o.

Ook in het Ned. *Verklaringe over het zestiende Kapitel van het Evangelium Luce, waar in de staat des Jodendoms onder het Nieuwe Testamend word afgebeeld, voor dezen in het Latijn beschreven door Johannes Lomeyer, Predikant te Zutphen, na in de Nederlandsche tale overgaat door Jacobus Scheers.* S.S. Min. Cand. Zutphen 1695 8o.

In 1700 bezorgde hij eene nieuwe uitgaaf der *Agonistica sacra, sive syntagma Vocum et Phrasium Agonisticarum, quae in S. Scriptura, inprimis vero Epistolis S. Pauli Apostoli occurrunt* van den Dortschen leeraar Jac Lydius, te Zutphen en te Deventer bij Johannes van Spijk en Daniel Schutten in 12o. *cum additamentis.* Dit boekje werd twee maal in het Nederd. overgebragt, het laatste met de *bijvoegselen* van Lomeyer door Abraham du Rij, Rotterd. 1746. 12o. Rabus gewaagt nog van:

Lomeyers konstige verklaaring van Christus woorden, Matth. V: 13.

Zie H de Jongh, *Naaml. van Pred. in Geld.* bl. 359; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 401; *Lettr. de Bayle*, T. I. p. 144 T. II. p 544, 545; *Clar. Belg. ad Ant. Magliabechium nonnullos qui alios Epist.* Flor. 1745. T. I. p. 340; Kobus en de Rivecourt, *Handwoord.* o. h. w. Mr. Bodel Nijenhuis, *Typ. Lijst van Plaatsb.* bl. 75; Rabus, *Boekz. van Eur.* 1694. *a.* bl. 88, 1695. *b.* bl. 304, 1696. *b.* bl. 258; *Cat. der Maatsch. van Ned. Lett.* Bijv. 1848, 1852. bl. 67; *Cat.* v. Voorst, D. I. bl. *Cat.* de Groe, bl. 225, 255.

LOMMEL (Gaudentius van). Zie LOEMEL (Gaudentius van).

LOMMEL (Joannes Hubertus van), ook Joannes Huberti of Huyberts, naar zijne geboorteplaats soms Lomelanus genoemd. Na eenigen tijd de parochiën van Wilde en Geel bediend te hebben, werd hij te Leuven hoogleeraar in de regtsgeleerdheid, waarin hij den graad van licentiaat verkreeg. Hij is ook geweest raadsheer in den Hoogen Raad van Brabant, kanunnik der hoofdkerk van Luik en der collegiale kerken van Antwerpen en van Mechelen, en aartsdiaken van Famenne, onder het Luiksche bisdom. In de plaats van Adrianus Boyens, proost der St. Salvatorskerk te Utrecht, en daarna paus, onder den naam van Adrianus VI, werd hij door Leo tot zijn zaakgelastigde aangesteld. Hij verwierf ook het vertrouwen van den kardinaal van Enckevoort, die zijne bedieningen door hem liet waarnemen. Huyberts volbragt de hem opgelegde taak met groot beleid en maakte zich door een wijs en voorzigtig gedrag zeer verdienstelijk. Hij is den 17den October 1532 te Antwerpen overleden, nadat hij te Leuven eenige milddadige schikkingen ten voordeele der studerende jeugd had daargesteld. Ook had hij ten behoeve van tien dochters eenigen onderstand aan het Bagijnhof te Leuven verleend. Een Latijnsch werk (*Interpretatio Brevium atque Indulgentiarum*), door Huyberts geschreven, is bekend. Het handelt over het kerkelijk regt en over de pauselijke bevelschriften.

Zie Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 528; *Fasti Acad.* p. 258. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 678; Hermans, *Contp.* p. 40; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het Bisd. van 's Hert.* D. I. bl. 366, D. V. bl. 182, 183

LOMMELIN (Adriaen), een Belgisch graveur, in 1636 te Amiens geboren. Men heeft van hem in gravure het *marmeren grafmonument van den kanunnik Jan Geraerts*, door Artus Quellinus, naar de teekening van Rubens, vervaardigd; de *aanbidding der Wijzen*, naar Rubens, 1644; de *Triumph der Christelijke liefde*, naar denzelfden; de *Doop van Christus*, naar denzelfden; *R. P. Joannes Baptista e Soc-Jesu*, naar A. van Dijck; *Joannes Carolus della Faille, Antwerp. Societ. Jesu in Academia Madrid. Prof.*, naar denzelfden. Hij maakte ook platen voor boekwerken, o. a. de voornaamste voor P. Hazart, *Kerk. Gesch. van de geheele Wereld*, enz. Antw. 1668. 4 d. fol.; het *Theatrum Imperatorum* etc., Antv. 1652. 4o. Hij woonde te Antwerpen. Zijn sterfjaar is onbekend.

Zie Kramm. *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1007. Nagler, *Kunstl. Lex.* VIII. Th. c. v.

LOMMELIN (David) student der H. Theologie, schreef:

De Morghensterre des Herten streckende tot de betrachtinghe der suyveringe en de luchtichmakinge van des Menschen Herte, 's Grav. 1627.

Hij gaf ook in het licht:

Joh. Hall, *Eene Bedinckinghe des Eeuwighen Levens*, 's Hage, 1626. 8o.

Zie Muller, *Cat. van Holl. Godg. Werk.* bl. 87.

LOMMIUS (Jodocus) of Joost van Lom, werd omstreeks 1500 te Buren geboren, waar zijn vader jaren lang secretaris van de graven Florens van Egmond en Maximiliaan van Buren was geweest. Hij oefende zich eerst en werd zeer ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen, en legde zich vervolgens op de geneeskunde toe. Waarschijnlijk bezocht hij Parijs, hij was ten minste zeer bevriend met Jean François Fernel, geneesheer van Hendrik II en van Catharina de Medicis. Ook verstond hij het Fransch (toen iets zeldzaams bij de Vlamingers), en praktiseerde in 1557 te Doornik. Hij vestigde zich omstreeks 1560 te Brussel, waar hij in September 1562 nog in leven was. Hij was zeer geacht en bemind, schreef in zuiver en bevallig Latijn en was een der beroemdste geneesheeren van zijn tijd. »On prétend," schreef Paquot, »qu'aucun Médécin de son siècle n'a fait mieux connoitre les maladies, ni préférit une pratique plus judicieuse et plus sûre." Gui-Crescent Fagon, geneesheer van Lodewijk XIV, maakte veel werk een zijne geschriften, die nog niet vergeten zijn,

Hij schreef:

Jodoci Lommii, Burani, Reipublicae Nerviorum Medico-Physici, Commentarii de sanitate tuendâ, in primum librum de re Medicâ Aurel. Cornelii Celsi, Medicorum Romanorum longè principis, Lovan. 1558. 12o. *It, editio tertia emendatissima. Cum indice rerum et verborum accuratissimo,* Lugd. Bat. 1734, Amst. 1745, 1761. 12o. Hij wijdde dit werk aan Willem van Nassau, prins van Oranje, die Anna van Egmond, gravin van Buren en Leerdam, dochter van Maximiliaan van Buren, gehuwd had. Zijn opdragt is geteekend Doornik den 1sten Dec. 1557.

Observationum medicinalium libri tres, quibus omnium morborum signa, et quae de his haberi possunt praesagia, accuratissime pertractantur, Antv. 1562. 12o., 1563. 12o. — ook *Opusculum aureum, hactenus desideratum, nunc postliminio ab interitu, Vindicatum et enucleatius quam ante luci datum, ex Musaei Bernh: Rottendorff, Reip. Monast. Archiatri etc.*, Franc. 1643. 12o., 1688. 12o., Amst. 1715. 12o., 1720. 1726. 12o., Lovan. 1744. 12o., Amst. 1761. 12o. In het Fr. *Tableau des maladies, ou l'on découvre leurs signes et leurs évènements, traduit du Latin de Lommius; avec des Remarques: Ouvrage qui renferme les observations les plus importantes pour acquérir une parfaite connoissance de tous les maux du Corps humain, en prévoir les suites, en pénetrer les causes et s'accurer de leurs rémèdes*, Paris, 1712. 12o. Deze overzetting is van Jean Baptiste le Bréthon, baccalaureus in de geneeskunde bij de faculteit te Parijs.

De Curandis Febribus continuis liber, in quatuor divisus sectiones, quarum singulae singulorum morli temporum, quae totidem quoque sunt numero, remedia continent, Antv. 1563. 12o., Roter. 1712. 12o., Amst. 1745, 1761. 12o.

Lommius droeg dit werk aan Charles de Brimeu, graaf van Megen, het vorige aan de regering van Brussel op.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 217; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 439. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 769; Paquot, *Mém.* T. II. p. 29; Jöcher, *Gel. Lex.* i. v.

LONCK (Dirk Jacobsz.), kwam in 1573 te Gouda in de regering, werd meermalen burgemeester en lid van Gecommitteerde Raden en stierf in 1615. Hij is vermaard in de geschiedenis zijner geboortestad.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.

LONCK (Cornelis), waarschijnlijk zoon van den vorige, nam als kapitein van het schip *Domburg*, deel aan de expeditie naar Brazilië onder zijn oom Hendrik Lonck.

Zie van den Bosch, *Lev. en Daden der Doorl. Zeeh.* D. II. bl. 73.

LONCKE (Simon) een Zeeuw en dapper zeeheld, nam als bevelhebber van een der 5 fregatten, onder Abraham Crijnsen, deel aan diens roemrijke bedrijven in West-Indië in 1667. In 1676 twee Oostindische Spaansche koningsschepen, die met de onzen de Franschen ter zee hielpen bestrijden, ettelijke Zeeuwsche en Vlaamsche koopvaarders uit Londen herwaarts geleidende, werd hij, door vijf Duinkerksche kapers, aan wier hoofd Jan Bart zich bevond, op den 17 Maart ontmoet. Terstond begon de strijd, waarin de Spaansche kapiteinen zich aanvankelijk wel van hunnen pligt kweten, doch, na eenigen tijd, schandelijk het convooi en Simon Loncke verlieten en met volle zeilen de vlugt namen. De geheele last van het gevecht kwam daardoor op den krachtigen bevelhebber, en wat vermogt deze, wiens fregat »Tholen" slechts 18 stukken en 70 man voerde, tegen de overmagt der gezamentlijke Duinkerkers, van welke het schip van Jan Bart alleen hem aanmerkelijk in sterkte overtrof, als voerende, behalve 24 stukken geschut, 150 man. Die ongelijkheid van magt was ondertusschen niet in staat om den dapperen kapitein den moed te doen ontzinken. Hij verdedigde zich mannelijk. tot de vijand hem aan boord legde en enterde. Nu sprongen Jan Bart en de zijnen met den sabel in de vuist over en Loncke stierf, dapper strijdende, door het zwaard van dat opperhoofd. De meeste overige manschappen sneuvelden insgelijks of werden gewond, en het schip moest voor het geweld bukken.

Zie *la Vie de Jean Bart; Holl. Merc.* Maart 1676; J. C. de Jonge, *Gesch. van het Neêrl. Zeew.* D. II. *b.* bl. 392, D. III. *b.* bl. 256.

LONCKERE (Anthonis de), was muntmeester in de munt der grafelijkheid van Holland, ten jare 1482, gelijk uit eene rekening blijkt, die met den 20sten Februarij van dat jaar eindigt. Ook komt hij reeds als aan de munt dienstig, een jaar vroeger voor. In 1405 droeg hij den titel van meester-particulier van de munt, in welke hoedanigheid hij met den generaal en den waardijn der munt, eene reis van Dordrecht naar 's Hage (ongetwijfeld te water) deed. Hij komt nog voor in een stuk van November 1489.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graafsch. van Holl. en Zeel.* bl. 462, 465, 482, 485, 486.

LONCQ (Dirk Jansz) in 15 .. te Gouda geboren, werd in 1559 lid der Vroedschap aldaar, voorts in 1565 en sedert meermalen schepen, in 1573 en later dikwerf Burgemeester. Hij was, na de omwenteling, een der voornaamste regenten. In 1575 werd hij raad van den Prins en gecommitteerde ter Finantiën, in 1576 afgezonden naar den Prins om nopens den staat van het land met hem te communiceeren, ook teekende hij in dat jaar de nadere unie tusschen Holland en Zeeland.

Volgens eene aanteekening van M. van Beverningh werd hij den 13 Maart 1577 »gedeputeerd aan den Prins, om nevens andere diversche pointen te versoucken, dat het hem soude gelieven het gouvernement van Utrecht aan zich te houden, zonder toe te laeten dat de Grave van Bossu of yemant anders daartoe qwam," en den 20 Julij van hetzelfde jaar en andermaal den 7 Julij 1580 gecommitteerd van wegen de staten van Holland, Zeeland en Westvriesland tot opneming van de kasse der munt te Dordrecht. Den 17 November van dat jaar werd hij uit den Haag van wegen de Staten van Holland en Zeeland expresselijk opontboden om in hunne dienst gebruikt te worden. Ook zonden hem de Staten van Holland naar Brussel, zoo om den Prins van Oranje met raad bij te staan, als om te bewerken, dat Amsterdam zich voegde bij de Staatsgezinden. Den 11 Junij 1578 »werd hij gecommitteerd tot opzigt van de gemeene middelen te helpen beramen en bevorderen de Unie van Utrecht, »en den 1 Maart nevens Graaf Jan van Nassau naar Gelderland" om opzigt te hebben op de penningen van de geunieerde provincien aldaar opgezonden; »doch hij werd door een expresse van zijne collegaas van der Goude, (die hem een jaar gedurende ter dagvaard gedeputeerd hadden) gecontramandeerd ten dienste van de stad, maar hij ging met zijne commissie voort." Den 20 Junij van hetzelfde jaar committeerden hem de Staten van Holland nevens Jr. Rutger van Boetselaer, Heer tot Asperen, Willem Stoop, Adriaan Arlewijnsz van der Made, Reynier Cant., Dr. Franchoys Maelson en Adv. Mr. Paulus Buys, »om op de vergadering van gedeputeerden van de nader geunieerde provincien tot Utrecht te compareren", en wederom te dien einde den 9 November 1580 met Jan Wensen en Symon Meynertsz. Den 29 September van hetzelfde jaar werd hij, op verzoek van den graaf van Rennenberg, stadhouder van Friesland, nevens hem gedeputeerd tot beslechting der questien tusschen die van de stad Gronin-

gen en Ommelanden. Den 19 Januarij 1580 werd hij, met Diderik Sonoy naar Friesland, en de Friesche Ommelanden »om lands saken van importantie" en den 14 Junij 1580 nevens Jan van Adrichem naar den graaf van Culemborg gedeputeerd. In 1581 werd de landraad te Delft opgerigt en hij een der eerste leden er van, doch in 1582, dien ten gevolge, van zijn burgemeester ambt verlaten.

Meermalen werd hij van wegen den landraad gecommitteerd, als den 4 Julij van dat jaar »naar de oostzijde der Maas om te doen zekere remonstrantie aan de Staten van Zeeland, nopens den nood van 't land", en den 30 Junij 1583 werd hij »van wege zijne medebroeders de overheid en landraad ernstig verzocht zich ten eerste van Gouda naar Utrecht te transporteren om ze met raad en daad te assisteren." Na den dood van Willem I, in 1584, werd hij met anderen gemagtigd om de brieven, die voor dien Vorst waren afgezonden, te openen en hieromtrent de noodige schikkingen te beramen. Ook werd hij den 8 December van dat jaar met Govert Willemszoon Brasser van wegen de Staten van Holland gecommitteerd »om met de gedeputeerden van Zeeland, Utrecht en Friesland te liquideren het achterwezen van de leverieren, officieren, funeralia etc. van zijn Ex. Ho. lo. memorie." In 1588 werd hij nevens den graaf van Hohenlo en Aelbrecht Loosen, naar de gemutineerden binnen Geertruidenberg en in 1596 uit het collegie van gecommitteerden raden op de gemeene landsrekening gedeputeerd."

»In generalyc" (schreef dezelfde Beverningh,) »in goede achting geweest bij alle gequalificeerde Heeren, selfs bij prinsen en graven en voorts bij alle getrouwe patriotten, die in de eerste en laatste troublen hun lijf, bloed en goed voor de vrijheid van hun vaderland hebben helpen opzetten, blijkende uit de correspondentien met hem gehouden, als specialyk met den graaf van Hohenlo, Diderik Sonoy, Jan van Duvenvoorden, Jan van Oldenbarneveld, de Bechtere, den advokaat Thin, Zuylen, Brasser, burgemeesteren en regeerderen van verscheyde provincien en steden onder de voors. memorien mede gevonden en beschreven als boven.

In 't lesen van de resolutien van de Staten Generaal, alsmede van die van Hollant zijn mij 't sedert honderden van honorabile commissien voorgekomen, die ik, mits de menigte, niet hebbe uitgetrokken."

Hij overleed in 1605 en werd te Gouda begraven. Zijne nagelaten papieren kwamen later in handen van Gerard Hopkooper, Raad en Secretaris van Gouda.

Zie Bor *Oorsp. der Ned. Oorl.* D. II. 110 (Reg.); van Leeuwen *Bat. Ill.* bl. 1454; Wagenaar *Vad. Hist.* D. VII. bl. 28; M. van Beverningh *Sommier van Diversche Amoten, Charg. Comm. enz die de Heere Dirck Jansz. Loncq bekleet heeft*, bij Schotel, *Hieron. van Beverningh en Bruno van der Dussen* bl. 145 volgg.; Scheltema *Staatk. Nederl.* o. h. w.

LONCQ (Jacob Dirksz), zoon van den vorige, Burgemeester van Gouda. Beverningh teekende in het vorig artikel gemeld, *Sommier* aan: »Den 17den April 1581 verzocht zijn Exc., prins Willem, aan de Staten van Utrecht, eene prebende voor een goed vriend, die hem en den lande goede en getrouwe diensten gedaan had en blijkende bij zijn brieven. Daarop die van Utrecht Zijn Exc. aanboden de plaats van den domdeken, die Zijn Exc. aannam en er mede begiftigde Jacob Dircks Loncq, soon van dezen goeden vrient, Dirck Jansz. Loncq, den 13 Juny 1582." Later werd hij burgemeester van Gouda, doch in 1618 afgezet. Toen de Remonstranten in 1624 te Gouda begonnen te prediken, deden zij zulks in zijne schuur of achterhuis. De baljuw Kloots riep hem deswegen voor het geregt van burgemeesteren en schepenen, en eischte dat hem eene boete van »tweemaal twee honderd gulden" zou worden opgelegd. Hieruit ontstond een regtsgeding, met dien uitslag, dat hij tot het betalen van die boete werd verwezen, waarna hij zich op het Hof en vervolgens op den Hoogen Raad beriep. Terwijl deze zaak hangende was, werd hij door den baljuw op nieuw voor het gerecht te Gouda geroepen, »wegens de correctie, die nevens de kosten van het eerste vonnis in staat was gelaten ten uiteinde van de zaak," en tot eene boete van *f* 150 verwezen. Toen de Hooge Raad hem had vrijgesproken, beschuldigde Kloots de huisvrouw van Loncq, dat zij zelve in de preek in de schuur was geweest. Loncq ligtte een mandement van purge van 't Hof ten behoeve zijner huisvrouw, twee commissarissen werden op zijn verzoek naar Gouda gezonden, om te onderzoeken. Het gevolg hiervan was, dat de valschheid der getuigen aan den dag kwam. Een dezer stierf van spijt en hartzeer.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 356, 371, 372, 373, 375, 376; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w. Schotel, *H. van Beverningh en Bruno van der Dussen*, bl. 147.

LONCQ (Cornelis), van Roosendaal, waarschijnlijk een zoon van Dirk Jacobszoon Loncq, was kapitein in 1588, toen hij het bevel had over 26 schepen, door de Staten afgezonden, om zich met de vloot van lord Seymour tegen de Spaansche armada te vereenigen. Hij gedroeg zich met zijn smaldeel dapper, en viel met de vijf Engelsche eskaders de verspreidde deelen der Spaansche vloot aan. Vreeselijk moet er toen gevochten zijn; van vier uren des morgens tot des avonds ten zes uren daverden de stranden en het nabijgelegen land.

Zie van Meteren, *Neêrl. Oorl.* D. V. bl. 191; Scheltema, *Onoverw. Vloot*, bl. 118, 176.;

LONCQ (Cornelis), waarschijnlijk zoon van den vorige, nam als kapitein van het schip *Domburg*, deel aan de expeditie naar Braziliё onder zijn oom Hendrik Lonck.

Zie v. d. Bosch, *Leven en Daden van Doorl. Zeeh.* D. II. bl. 73.

LONCQ (Hendrik), zoon van C. Loncq van Roozendaal volgens sommigen te Amsterdam, volgens anderen te Rozendaal in Noord-Brabant in 1568 geboren, was in 1604, toen hij op 36jarigen leeftijd aldaar met Grietje Lenaerts, oud 38 jaren, huwde, schipper, nam in 1624 als luitenant-admiraal deel aan den togt naar Algiers, onder den admiraal Haultain, was onder-admiraal van Piet Hein, en bragt zeer veel toe tot de verovering der zilvervloot, waarvoor hij een gouden keten ter waarde van ruim *f* 600 ontving. In hetzelfde jaar kreeg hij het opperbevel over eene vloot van 64 zoo schepen als jagten, door de West-Indische Maatschappij toegerust, om overwinningen op de Spanjaarden in Amerika te behalen. Hij veroverde Olinde en Fernambuck en de kasteelen op de buiten en binnen reciffen op de Portugezen. Zijn sterfjaar is onbekend.

Zie de Laet, *West-Ind.* bl. 166 enz. Commelin, *Lev. van Fred. Hendr.* bl 867; *Lev. van Fred. Hendr.* D. IV. bl. 361, 363, 394, 365, 366; v. d. Bosch, *Leven en Daden van Hendrik Loncque* in *Leven en Daden der Doorl. Zeeh.* D. II. bl. 72—84; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* B. XVII. *Ned. Reizen*, D. XIII. bl. 35. v. d. Cappellen, *Gedenkschr.* D. I. bl. 505; Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 244; Cerisier, *Tableau de l'Hist. des Prov. Unies*, T. VI. p. 23. de Neuville, *Hist. der Ned.* D. I. bl. 217. van Wijn op *Wagenaar*, D. X. bl. 106, D. XI. bl. 41. Kok, *Vad. Woord.* o. h. w. *Nav.* D. V. bl. 218, D. X. bl. 227; Muller, *Cat. van Portr.*

LONCQ (Mr. Gosewijn Jan), in 1758 geboren, akademievriend van den hoogleeraar van der Palm, bezat veel kunde en oefening en beoefende ook de Nederduitsche poëzy. In de *Lauwerbladen voor de Zonen der Vrijheid* en in de *Vaderlandsche Liederen voor het Leidsche Genootschap*, vindt men o. a. van hem een *Zang voor de Leidsche Wezen* in 1787. Ook vervaardigde hij een lijkvers *ter gedachtenis van I. C. Barones de Lannoy*, achter hare *Nagelaten Gedichten*. Hij was tot 1832 ontvanger der Direkte Belastingen te Leiden, en overleed in 1835.

Zie Beets, *Leven en Kar. van van der Palm*, bl. 22; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 368, 369.

LONDERSEEL (Assuerus van), schilder, houtsnijder en graveur te Amsterdam, in 1548 geboren, hield zich in Belgiё en vooral te Brugge op. Hij heeft o. a. de prenten, zeer fijne houtgravuren, gesneden naar de teekeningen van P. van der Borcht, voor *De Schipvaert ende Reysen gedaen in 't landt van Turckyen, deur N. de Nicolay Dolphinois, heere van Arfeville... met een en tsestich figuren naer 't leven ghedaen, soo wel van Mans als van Vrouwen, na de diversiteyt van de Natien, hun dragten, habyten, wetten, religie ende manier van leven, soo wel in tyden van Peys als van Oirloghe. T'Antwerpen by Willem Silvius*, 1576. 4o.

Hij volvoerde ook met Jan Londerseel, een werk bestaande uit dertig stuks keurige gravuren in fol. oblong, naar Maerten de Vos, eerst uitgegeven door Claes Jansz. Visscher te

Amsterdam, en later nog bij Joannes Covens en Cornelis Mortier aldaar, een ander, zijnde voorstellingen uit *Het Leven der H Heremieten* enz. Verder graveerde hij 12 stuks *Officieren en soldaten van een Regiment Hollandsche Infanterie*, door H. Goltzius, zijnde kopiën naar J. de Gheyn; *een altaar, waarboven het Hoogwaardige verheven is, rondom zyn alle Heiligen vergaderd* naar P. van der Borcht, 8 pl. in 4o., behoorende in een Missaal. Bij Nagler vindt men van zijn graveerwerk 29 nummers vermeld.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 184; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1008. *Cat.* van Borluut de Noortdonk 1858, No. 2708.

LONDERSEEL (Jan van), waarschijnlijk zoon van den vorige, in 1582 te Brugge geboren, graveerde een groot aantal landschappen in den trant van N. de Bruijn, wiens leerling hij gezegd wordt te zijn geweest. Immerzeel acht zijn werk stijf en hard, doch Kramm weêrspreekt zulks en roert het portret van D. V. Coornhert in kl. 4o. aan. Nagler vermeldt van hem 33 nommers graveerwerken, schoon die wel 100 beliepen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 184; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1008.

LONDORP (Hendrik Hansen), werd te Wankendorp in het hertogdom Holstein geboren. Van zijn tiende jaar af bevoer hij de zee, leed drie maal schipbreuk, en diende in verder gevorderde jaren als leggerman te Amsterdam. Hij huwde tweemaal, de eerste maal in 1747 te Vlissingen, in 1777 ten tweeden male. Deze vrouw overleefde hem; toen hij den 24sten Januarij 1804 te Amsterdam, in den ouderdom van 103 jaren ontsliep.

Zie *Algem. Konst- en Lett.* 1804. bl. 111.

LONEIN (Albert de), omtrent 1600 geboren, Jacobijnermonnik te Luik, begaf zich in zijne jeugd naar Frankrijk, werd doctor in de godgeleerdheid te Luik, keerde vervolgens naar Luik terug, waar hij in 1672 nog leefde. Hij was toen meer dan 70 jaren oud.

Hij schreef:

Le Rosaire, ses Indulgences et Privilèges, Ang. 1645. 12o.

Zie Quétif, *Script. Ord. Praed.* T. II. p. 642; Paquot, *Mém.* T. III. p. 404.

LONES (Nicolaas), Loenes of Lonesius, geboren te Edam, Jezuit, in het einde van 1636 naar Friesland gezonden, arbeidde te Collum, Ye, Metselwier, en Popta, Luisens, Paesens, Hantamhuse en de daar tusschen gelegene dorpen. Na eenigen tijd de post van Hermanus Scheffer, die in 1638 te Leeuwarden gevangen gezet en ontvlugt was, waargenomen te hebben, vertrok hij naar Hoorn, waar hij in 1646 overleed.

Zie *Oudh. en Gest. van Amst.* D. II. bl. 347; W. v. d. Heyden, *Verh. van de Verrigt. der Jes. in Friesl.* bl. 150, 167, 177, 303.

LONG (Izaak le), werd den 19den April 1683 geboren, woonde langen tijd te Amsterdam, doch zette zich omtrent 1744 te Nieuw Hanauw neder. Hij schreef in de voorrede van zijn *Kort Historisch Verhaal van den eersten oorsprong der Nederlandschen Gereformeerden Kerken onder 't kruys,* aldaar opgesteld: »Mijne voorouders van beyde de zijden, zijn, ter saake van de Gereformeerde Relegie, en om vrijheit volgens derselver Belijdenisse te leven, uyt Vrankrijk en Vlaanderen geweeken, en hebben in Engelandt, te Frankfort, Frankendaal, Wesel, Hanauw enz. en alsoo in alle de van nieuws gestichte soo Walsche als Nederlandsche Gemeentens, als vreemdelingen verkeert; ook verscheydene mijner Bloedtvrienden de kerk en den Staat persoonlijke diensten bewesen. Ik selve hebbe, van der jeught af aan, mijne meeste jaeren in vreemdelingschap versleeten, en dese saaken zijn mij altoos soo gewichtig geweest, dat ik nooyt naar eene vaste besittinge op der aarden gewenscht hebbe en oock nog niet wensche." Hij woonde in 1760 te Franckfort a. Main, en gaf toen nog te Amsterdam bij Gerrit de Groot in 4o. een boekje uit.

Le Long was een godvruchtig en werkzaam man, een der voornaamste bibliographen van zijn tijd en niet minder uitstekend geschiedschrijver, wiens uitgaaf van de *Boekzaal des Bijbels* en van het *Historisch Verhaal der Gereformeerde kerken onder 't kruis* nog in hooge achting zijn. Hij heeft ook verschillende werken overgezet.

Hij had eene uitstekende bibliotheek, vooral zeer rijk in zeldzame nederduitsche godgeleerde werken, waarvoor hij meer dan 50 jaren verzameld had, die in 1744 (zonder zijn naam) te Amsterdam bij S. Schouten, in de Kalverstraat bij de St. Luciensteeg, voor spotprijzen verkocht is.

Het blijkt uit het hier onder genoemde werk van 's Gravezande, dat hij gehuwd is geweest, en dat eene dochter van hem gehuwd was met Joh. Christoph Busing, hoogleeraar te Bremen. Zijn portret vindt men voor de *Boekzaal des Bijbels.*

Hij schreef:

I. le Long, *Spiegel-historiael of Rymspiegel van L. van Velthem,* Amst. 1717. fol. Deze uitgaaf is, wat taal en spelling betreft, gebrekkig, waarom de heeren Clignett en Steenwinkel het voornemen gehad hebben, eene betere uitgaaf te leveren, 't geen echter geen plaats heeft gehad.

Beschr. der Reformatie van Amsterdam, Amst. 1729. fol.

Boekzaal des Nederduytschen Bijbels, Amst. 1732. 4o.

Konst om geld te winnen, Amst. 8o.

Oordeel des Allerhoogsten, over Daniel VII, Amst. 1731. 8o.

Kort en net Verhaal van de tegenwoord. toestand en harde verdrukking der Christenen in 't aartsbisdom der Saltzburg, Amst. 1732. 8o.

Gods wonderen met zijn volk, Amst. 1738. 8o.; vervolg, Amst. 1738. 8o.

Avonturen van de Roomsche Lieve Vrouw en St. Franciscus van Assisien, door Renauld, Amst. 1726. 8o. m. pl.

Verklaringe der Hernhuttische Broeders, 4o.

De Confirmatie Vraage voor de genen, die haar in de gemeente te Hernhulth ten Heilig Avondmaal begeven, met de noodige schriftuurplaatsen, zoo als dezelve in den jaare 1727 *gebruikelijk zijn geweest en in den jaare* 1738, Amst. 1749. 8o.

Toetsteen van den koophandel, vertaald door I. le Long, Amst. 8o.

Francfort en Wissel Responsa, zynde eene verzameling van Wissel gewysden, zedert 1634 *tot* 1748 *voorgevallen en uytgesproken door de Hoogloffelijde Juristen Faculteit te Frankfort aan den Oder enz., uytgegeven door J. L. Uhl en vertaald door I. le L.,* Amst. 1750. 2 d. 8o.

W. van Heyst, *Het Boek der Tijden in 't kort, of Chronyk van de geheele Wereld, zedert de Schepping tot den jaare* 1560, *voornamentlyk behelzende 't geen er in de Nederlanden is voorgevallen, zedert dat dezelve zijn bekend geworden enz., nu in 't ligt gegeven door J. le L.,* Amst. 1753. 8o.

Gods wonderen met zijn kerke, zynde een verhaal van de Gemeente te Herrnhuth, deszelfs eerste oorsprong, voortgang, wetten en godsdienst, zoo als die onder haar dagelijks wordt geoeffend, als ook de zonderlinge levenswijze onder malkanderen enz. benevens eene beschrijving en afbeelding van gemelde plaats, Amst. 2 d. 8o.

Kort historisch verhaal van den eersten oorsprong der Ned. kerke onder 't kruys, beneffens alle derzelver Leer- en Dienstboeken, soo van de Nederduytsche als Fransche Gemeentens, en derselver veranderingen, tot en naar de Reformatie, Amst. 1751. 4o.

Naleesingen en verbeeteringen op 't Hist. Verhaal der Gereformeerde Kerken onder 't kruys, 2 op: *Boekzaal des Bijbels,* 3 op: *Reformatie van Amsterdam,* 4 op: *Velthems Spieghel* Amst. 1760. 4o. zeldzaam.

Zeer gewigtige getuigen der waarheit of Nieuwe Bewijzen van oude waarheden tegen 't Pausdom, uit het Pausdom zelve in alle eeuwen, Alkm. 1762. 8o.

Register der Boeken, uitgetrokken in de Boekzaalen of twee maandelijke uittreksels, voorheenen gesticht in de jaaren 1692—1701 *van de Heeren P. Rabus, W. Sewel en J. van Gaveren: en nu in orde gebracht: met een Aanwijzing, aan wie al deselve, 't samen* 104 *stuks, van tijt tot tijt zijn opgedragen,* Amst. 1716.

Le Miroir de l'Espine, de Koophandel van Amsterdam door I. le Long, Amst. 1719. 2 d. 1749. 2 d. Rott. 1753. 2d. 8o.

Het leven van den heldhaftigen Karel den XII, koning der Zweden, behelzende, behalve zijne wonderbare krijgs- en andere verrichtingen, desselfs vijfjarig verblijf in Turkije, zijne terugkomst, bijzondere levenswijze, en een naauwkeurig verhael van den geheelen Noordschen oorlog tot op de tegenwoordige successie. Met authentieke stukken, Printverbeeldingen, Me-

dailjes en eene naauwkeurige kaert zijner Majesteits Marschroutens voorzien, Amst. 1721. 6 d. 8o.

Frederik Adolf Lampe de Verborgentheit van het Genade-Verbond, in de huishouding der Zaligheid en voornamelijk in de huishouding des Euangeliums, ter eere van den Verbond Godt ende tot opbouwing van alle heilbegeerige zielen geopent, ait het Hoogd. door I. le Long, Amst. 1721, 4 d. 8o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 669. 's Gravezande, *Tweehonderdj. Ged. van het eerste Synode der Ned. Kerken gehouden te Wesel* (Midd. 1769. 8o.) *Bijv. en Verb.* (achter de Eerverzen) Clignett en Steenwinkel. *Maerl. Sp. Hist.* voorr. bl. IX—XI; Jonckbloet, *Spec. exhib. L. Velth. Chron. quod inser. Spec. hist.* Lib. III. Introd. de Wind, *Bibl. der Ned. Gesch.* D. I. bl. 45, 46; *Nav.* D. IV. bl. 2, 339, D. V. bl. 135, D. VI. bl. 240; *Boeks. der Gel. Wer.* 1721. *a.* bl. 127—142, 205—218, 1722, *b.* bl. 793, 1763, *a.* bl. 168; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* Muller, *Cat. van Portr. Cat. Bibl. der Ned. Lett.* D. III. bl. 28.

LONGAS (Jos. DE), vice-president der Holl. Zending, werd in 1681 geboren. Zijn portret met 4 reg. Holl. vers van J. v. E. naar J. M. Quinchard door P. Tanjé, fol., stelt hem op 74jarigen leeftijd voor. (1755)

Zie Muller, *Cat. van Portr.* bl. 157.

LONGE (ROBERT LA of LE), te Brussel geboren, vormde zich in Italië, te Bonisoli, waar hij zich den schildertrant van Massarotti eigen maakte. Hij nam echter onderscheidene manieren aan, welke hij te zamen op eene verdienstelijke wijze, malsch. harmonisch en door zijne schitterende kleuren tot een schoon geheel wist te brengen.

Te Piacensa schilderde hij het leven van den *H. Antonius*, ook berust aldaar in de hoofdkerk een beroemd altaarstuk, voorstellende de *H. Xaverius, die, door Engelen ondersteund, uit deze in eene andere wereld overgaat.* Te Cremona schilderde hij *het leven van de H. Theresia.* Vooral zijn zijne portretten zeer vermaard. Hij stierf in 1709 te Piacensa.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1008.

LONGEVAL (ROBERT VAN) of Longueval, heer van la Tour en Warlain, ridder, herkomstig van een beroemd geslacht dat te Gent en elders de hoogste eerambten bekleedde en aan de aanzienlijkste huizen vermaagschapt was, was een der verbondene edelen, en bleef, schoon hij bij Anchijn wel omtrent 400 beeldstormers versloeg, getrouw aan het verbond, begrijpende, dat liefde voor oproermakers niets gemeen heeft met ware vrijheidsliefde. Hij werd kapitein binnen Vianen in dienst van Brederode, en huwde Margarite van Montmorency, daarna Johanna van Gaveren. Hij verwekte bij de eerste een zoon, Robert, die eerst een heimelijk huwelijk aanging en drie kinderen won, doch later in huwelijk nam Louise van der Gracht of de la Fosse, vrouwe van Givency, welker eenige dochter huwde met Philips van Bergen, heere van Boubers.

Zie l'Espinoy, *Rech.* Livr. I. p. 316, 316, T. II. p. 562, 567; le Charpentier, *Hist. de Cambr.* P. III. p. 545, 595, 596, 736—741, 833 en elders. Christinaeus, *Jur. her.* P. I. p. 494, 497; *Nob. des P. B.* T. I. p. 91, T. II. p. 551, 552; *Généal. de la Maison de Mailly*, p. 134; *Quart. Généal.* T. I. p. 125, 241; Miraei, *Donat. Belg.* p. 318; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 98. *Sent. van Alva*, bl. 225; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 125, 189, 211; Te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 501, 502, D. III. bl. 339.

LONGEVAL (MAXIMILIAAN DE) of Longueval, graaf van Bucquoy, ridder, heer van Vaux, raad van State, was tot in 1576, van 's konings wege, bevelhebber van Arras, toen bij genoodzaakt werd deze betrekking neder te leggen. In het volgende jaar koos hij de zijde van don Jan van Oostenrijk, die hem in 1578 tot raad van State en tot hoofd der Finantiën benoemde. Parma zond hem in 1579 naar Arras, om deze stad met den koning te verzoenen, en naar Keulen, om over den vrede te handelen. Hij sneuvelde in 1581 voor Doornik, dat door Parma werd ingenomen.

Zie Butkens, *Troph. de Brab. Supp.* T. I. p. 200; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 212, 283, 303, 331, 348, 428.

LONGINUS (ROLAND) of Longin, ridder, heer van St. Ulrix Chapelle, raadsheer en president der Rekenkamer van Brabant sedert 1550. Hij huwde, volgens Hoynck van Papendrecht, Margaretha de Berthos en Anna Rifflaert. Hij stierf den 1sten Maart 1573. Viglius meldt zijn overlijden aan Hopperus. Men leest zijn grafschrift in de St. Gedule te Brussel, en de aanmerking hierop van Hoynck van Papendrecht in eene noot op de *Epp. Viglii ad Hopperum* in *Anal.* T. I. p. II. p. 735, 736.

Zie over hem Butkens, *Supp. aux Troph. de Brab.* T. I. p. 208.

LONGOBARDUS (SIMON), een der verbondene edelen. Men vindt van hem niets aangeteekend, alsdat hij door Fox van Hasselt, die het bewind te Sloten voerde, bij de Lemmer gevangen genomen en naar Leeuwarden gevoerd werd.

Zie Winsemius, *Hist.* Lib. II. p. 90; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 502, 503; *Nav.* D. I. bl. 250, D. III. bl. 7.

LONGOLIUS (CHRISTOPHORUS) of van Langerak, geb. 1488 of 1489. Men is het niet eens over zijn geboorteplaats. Sommigen noemen hem een Brabander, doch Erasmus verklaart uit den mond van Petrus Longolius, zoon van Christophorus, gehoord te hebben, dat hij een Hollander en van Schoonhoven geboortig, met zijne ouders in zijne eerste kindsche dagen, naar elders vertrokken en te Mechelen opgevoed is. Zekerder is het dat zijne moeder van Schoonhoven en zijn vader uit het edele huis van Langerak was. Nog geen negen jaren oud, werd hij te Parijs ter schole gezonden. Zes jaren legde hij zich vervolgens te Valence in Dauphiné op de regten toe. Te Parijs wedergekeerd, werd hij raadsheer en behaalde hij roem door zijne praktijk. Doch de Grieksche letterkunde, waarin hem de beroemde Budaeus onderwees en later de natuurlijke historie, waren het alleen, die zijne gantsche genegenheid naar zich trokken. Om in deze laatste wetenschap vorderingen te maken en Plinius beter te verstaan, doorreisde hij een groot gedeelte van Europa, en hield daarna te Poitiers collegie over dien ouden schrijver. Men zocht hem in Frankrijk te behouden en de koning zelve deed hem in dat geval beloften, doch hij keerde naar Italië terug en vestigde zich in Padua, waar hij het hoogleeraarambt in het burgerlijk regt bekleedde en den 7den September 1522. het drie of vier en dertigste jaar zijns levens, overleed. Zijn vriend, de geleerde Petrus Bembo, later kardinaal, vereerde hem met een grafschrift en de kardinaal Reginald Polus beschreef zijn leven.

Men noemde hem den tweeden Cicero, doch zijn Ciceroniaansche stijl, door de Groot en anderen bewonderd, verraadt, gelijk Meerman, op het voetspoor van Scaliger, wiens oordeelvellingen echter niet altijd van vooringenomenheid zijn vrij te pleiten, opmerkte, al te zeer zijne zucht tot navolging. Ludovicus Vives noemde hem »semiolus Ciceronis," doch Erasmus daarentegen gaf hem in zijn *Ciceronianus* hoogen lof.

Zijne nagelaten werken zijn deels juridisch, deels oratorisch en poëtisch en bevatten deels den lof van Plinius en een commentarie op zijn schriften. Ook schreef hij eene botanische verhandeling en had hij een uitgebreide geleerde briefwisseling. Een man van zeer gematigde denkwijze zijnde, legde hij het blijk daarvan aan den dag in de moeijelijkheden, welke hij dengenen in den weg legde, die zijne welversnede pen tegen Luther inriepen. Voor zijn dood beval hij de verschijningen van vele zijner schriften.

In het licht verschenen:

Oratio de laudibus C. Plinii.

Commentarius in libros XI Plinii, Paris, fol.

Historia Herbarum.

Oratio de Ludovici Francorum regis et gentis laudibus, Paris. 1510.

Comparatio juris civilis cum re militari.

Commentarii ad jus civile.

Perduellionis rei defensiones duae. Venetiis in aedibus Aldi et Andreae soceri, 8o. (1518).

Epistolarum libri IV, Basil, 1540, 1570, Lugd. 1563. 16o.

Elegiae et Epigrammata, Epp. et vita 1558.

Op de Bibliotheek der Leydsche hoogeschool berusten *Excerpta ex C. Longolii Luciano cum mss. collato.*

Zie M. Adami, *Vitae Germ. Phil.* p. 45—57; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 134—136; Foppens, *Bibl Belg.* T. I. p. 178; Miraei, *Elog Ill. Belg Script.* p. 134; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. I. p. 71; Lud. Vives, *de trad. disc.* Lib. III; F. Magyri, *Eponym.* p. 528; *Scaliger.* T. II. p. 116; Burigny, *Vie d'Erasme*, T. II. p. 559; Saxe, *Onom Lit.* T. III. p. 51. *Anal.* p. 586; de Groot, *Verg. d. Gem.* door Meerman, D. III. bl. 79 (A) 426, 427; van Berkum, *Beschr. van Schoonh.* bl. 454, 455; van Kampen, *Bekn Gesch. der Ned. Lett.* D. I. bl. 67, 68; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetens.* D. IV. A. bl. 115 volgg. *Ann. de l'imprimerie des Alde ou Hist. des trois Man. et de leurs Edit. par Ant. Aug. Renouard*, 2 T. Paris, 1803; Brunet, *Manuel du Libr.* T. II. p. 370; *Cat. Bibl. Acad.* L. B. p.

254, 279, 494. Freytag, *Anal. Liter.* p. 540. *Cat. Bibl. Bon.* T. I. Vol. II. p. 1400.

LONGOLIUS (GYSBERTUS of GILBERTUS), niet Gulielmus gelijk sommigen hem noemen, een afstammeling uit het beroemde geslacht van Langerak, werd in 1507 te Utrecht geboren. Na zich in zijn vaderland op de letteren te hebben toegelegd en zich de kennis der Grieksche en Latijnsche taal te hebben eigen gemaakt, ging hij naar Italië, beoefende aldaar de wijsbegeerte en geneeskunde en verkreeg er den titel van doctor in de geneeskunde. Gesnerus noemt hem ook doctor in de vrije kunsten. In zijn vaderland wedergekeerd zette hij zich te Deventer als geneesheer neder, tevens verzocht hem de regering dat hij zich aan het hoofd der Latijnsche school zou stellen. Gedurende verscheidene jaren heeft hij haar met roem bestuurd; zijn letterkundige vermaardheid lokte vele jongelieden derwaarts, ook was hij tegelijk stads-geneesheer. Van Deventer begaf hij zich naar Keulen, waar hij met Johannes Caesarius de Grieksche en Latijnsche talen onderwees en zeer in gunst stond bij den aartsbisschop Herman, wiens lijfmedicus hij was. Ook hij was even als zijn doorluchtige vriend en beschermer, de leer van Luther toegedaan, en daar hij kort voor zijn dood het H. Avondmaal onder beide gedaanten had genoten, weigerde die van Keulen hem eene begraafplaats. Juist was hij bezig zich voor zijn vertrek naar Rostock, aan welks hoogeschool hij beroepen was, gereed te maken, toen hij den 31sten Mei 1543, in den ouderdom van 36 jaren overleed. Zijne vrienden bragten zijn stoffelijk omhulsel naar Bonn, en plaatste een opschrift op zijn lijkzerk, dat men bij Revius en Burman leest. Gulielmus Turnerus vervaardigde een ander grafschrift, dat door Gesner in zijne *Bibliotheca* en achter Longolii *Dialogus de avibus* bewaard wordt.

Onder zijn naam zijn uitgegeven:

Scholia brevia in Des. Erasmi libellum de Civilitate morum puerilium, Col. 1530. 12o. Paris.

Plauti Comoediae aliquot selectiores, scilicet Amphitruo, Asinaria, ex multis exemplaribus collatis diligentissime recognitae, una cum annotationibus ex doctissimorum virorum observatione et Omphalii ex Jacobi Andernaci Scholiis ad marginem adscriptis ex Officina Gerardi Moirnii Campensis apud Collegium Sorboniae Paris an. 1530. 4o. *et apud Voseosan*, Ibid, 1534. Volgens Fabricius, *Bibl. Lat. L. I. C. I.* verschenen alle de blijspelen van Plautus, Col. 1538.

Philostratus de vita Apollonii Thyanaei, interprete Alemanno Rhinuccino, ad Graecum exemplar emendatus, adnotationibus etiam ad marginem adjectis, cum Eusebio contra Hieroclem. Colon. 1532. 8o.

Lexicon Graeco-Latinum praeter omnes omnium hactenus accessiones novo supra mille vocabulorum auctario jam recens locupletatum, Colon. 1533. 8o.

Adnotationes in dilucidam claramque lectionum quindecim libris Metamorphoseon P. Ovidii adjectae, Col. 1534 et 1538. 8o.

Adnotationes in obscura et difficilia loca Rhetoricorum ad C. Herennium, cum textu et duobus libris Ciceronis de Inventione Rhetorica, cum M. Fabii Victorini Rhetoris commentariis per Longolium revisis, Ibid, 1535. 8o.

Institutionis dialecticae libri quatuor, Davent. 1537.

Scholia in libros Elegantiarum Laurentii Vallae, Ibid, 1539. 8o.

Concilium Nicaenum e Graeco Latine redditum, Ibid, 1540. 8o.

Scholia ad vitas Imperatorum Graecorum Aemilii Probi, appositis locis, quos Probus e Thucydide vertit, Ibid, 1543. Deze *Scholia* op C. Nepos, vindt men ook in de Frankfortsche uitgaaf, 1608. fol. en in de Leydsche uitgaaf in 12o. 1642.

Plutarchi aliquot opuscula moralia (Num seni sit gerenda Respublica? De Parentum erga liberos amore; Causarum naturalium liber; Disputatio utrum ignis an aqua sit utilior; Stoicos magis mirabilia quam Poëtas asserere; De tribus Reipublicae generibus, Monarchia, Democratia et Oligarchia; De Odio et Invidia) primum Latine reddita, Ibid, 1542. 8o.

Dialogus de avibus, quas pulveratrices vocant et earum nominibus Graecis Latinis et Germanicis, non minus festivus quam eruditus, et omnibus studiosis ad intelligendos Poëtas maxime utilis, Ibid, 1544. 8o.

Ciceronis Epistolae ad Familiares cum notis Joh. Badii Ascensii, Baptistae Egnatii, Franc. Robortelli, Lud. Joh. Scopae et aliorum et lemmatibus Longolii, Ven. 1554. fol. Paris. 1556, Venet. 1565 et 1586.

Zie *Carmen Elegiac protr. ad bona studia*, achter *Dialog. de Avib.* Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 327; Sweertii, *Ath. Belg* p. 319; M. Adam, *Vit. Med.* p. 18; Revii, *Hist. Daventr.* Lib. III. Graevii, *Orat. in L. Acad. Traj. natal.*; Freheri, *Theatr. Vir. Ill.* P. III. p. 1227; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 427; Niceron, *Mém.* T. XVII. p. 43; Saxe, *Onom.* T. III. p. 148, *Anal.* p 604, 659 Fabricius, *Hist. Bibl. Fabr.*; Burmanni, *Traj.* p. 192; Gesnerus, *Bibl.* T. I. p. 295; Junii, *Bat.* c. XVI. p. 237; Mattaire, *Ann. Typ.* P. II. p. 742 et 810; Fabricii, *Bibl. Lat.* T. I. L. I. C. I, VI, VIII; Barthius, *ad Stat. Theb.* Lib. I. vs. 305. Goudhoeven, *Chron. van Holl. en Zeel.* D. I. bl. 220; Dumbar, *Kerk. en Wer. Devent.* D. I. B. III. St. 10. *Giorn. de Lett.* T. XXI. p. 388; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* D. I. bl. 74; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wet.* D. A. IV. (1) bl. 111, 118. *Cat. Bibl. Bun.* T. I. V. II. p. 140.

LONGEVAL (CHARLES DE), of Longeval heer van Prouville, sneuvelde den 31sten Julij 1595 bij de inneming van Dourlens in Artois, door de Spanjaarden, onder Fuentes.

Zie Carpentier, *Hist. de Cambr.* p. 740; Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXII. fol. 30, die onder de gesneuvelden opnoemt den Heer van Pouille, waarschijnlijk dezelfde die door Carpentier, heer van Prouville, genoemd wordt. *Nav.* D. VI. bl. 213.

LONGUEVAL (CHARLES DE) graaf van Bucquoi, zoon van Maximiliaan de Longueval en van N. de Lille, beroemd Spaansch generaal onder Philippus II, werd in 1561 in Artois geboren, ontving de ridderorde van het gulden vlies van Philippus III. Hij was bevelhebber van Emmerik, toen hij, volgens Reyd, in Lentemaand, doch volgens Wagenaar in Sprokkelmaand 1599, door graaf Lodewijk onderschept en gevangen werd. Bor stelt het geval een jaar vroeger, op het voetspoor van den Spaanschen geschiedschrijver Coloma. Hij werd op het slot te Woerden gezet en in Slagtmaand van dat jaar voor een losgeld van *f* 20,000 ontslagen. Men wil dat hij te Nieuwpoort zou gesneuveld zijn, doch wij ontmoeten hem in 1605, toen hij over den Rijn trok, Keizerswaard innam en ter wederzijde van den stroom een schans opwierp, om zich van den overtogt te verzekeren. Den 28sten October van dat jaar maakte hij zich bij verdrag meester van Wagtendonk, dat hij twintig dagen belegerd had. Wat later overmeesterde hij het slot Krakou in 't graafschap Meurs, met geringe moeite. In het volgende jaar trachtte hij in de Betuwe te dringen. In 1610 zonden hem de aartshertogen naar Frankrijk, om de regering aldaar te doen besluiten tot het verlaten der vorsten bezitteren. In den dertigjarigen oorlog diende hij keizer Ferdinand II en voerde hij het bevel over een legerkorps, bestemd om Mansfeld te bestrijden en versloeg in 1623, bijgestaan door Maximiliaan, hertog van Beijeren, het leger der Protestanten voor Praag. Hij sneuvelde bij het beleg van Neuhausen in Hongarije. Hij huwde Magdalena de Biglia, *Princesse du Duché de Milan.* Zijn zoon was Charles Albert de Longueval, graaf van Bucquoy en Gratzen, baron van Vaux en Rosenberge, kommandeur der orde van Calatrava, generaal der cavallerie der Nederlanden, groot bailliu van Henegouwen enz., gestorven in 1663. Zijn portret is door Vorsterman gegraveerd en wordt beschreven in de *Catal. raisonnée de la Collection de Ch. van Hulthem*, 1846, p. 502. Een ander is gegraveerd door Eg. Sadeler, 1621, gr. in fol., uitgegeven bij Dancker Danckertse. De bekende Belgische geschiedschijver Olivier de Wree heeft te Brugge in 1625, in langw. 8o. formaat, een gedicht uitgegeven:

Vermaerde oorloghstucken ende daden van den Grave van Bucquoy enz.

Zie *Biogr. Univ.* Brux. 1843 voce *Bucquoy*; Maurice, *le Blason des Arm. de l'ordre de la Toison d'or*, No. 323; Carpentier, *Hist. de Cambr.* p. 595; Reyd, *Ned. Gesch.* B. XII. bl. 373; Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXV. bl. 493, B. XXXVI. bl. 562, B. XXXVII. bl. 657; Coloma, *Las Guerras de los Estados Baxos*, p. 580; van Meteren, *Ned. Gesch.* B. XXVII. fol. 504, 506, 520, B. XXVII. fol. 607; Grotii, *Hist. Libr.* XV. p. 483; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 45, 187, 195, 210, D. X. bl. 41; van Wijn *op Wagenaar*, D. IX. bl. 28; *Nav.* D. VI. bl. 63, 213, 376, D. VII. bl. 143.

LONGUEIL (JOSEPH DE), kunstgraveur, in 1736 te Rijssel geboren, overleed in 1790 te Parijs. Hij vervaardigde eenige gravuren voor prachtige Fransch-literarische werken.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1009.

LONGUS (PETRUS PETRI). Zie PIETERSZ. (PIETER).

LONIUS (C.) schreef:

De bedrieger bedrogen of gevangen, gestrafte en overledene Smous, Amst. 1736. 3 d.

Den bedroogen Woekeraar, of den Smous in het Hoerhuys, kl. blsp. z. pl. of j. kl. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 263: *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 137.

LONPATTE (DE), teekende het verbond der edelen in 1566. Zijn naam en persoon zijn onbekend.

Zie te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 501.

LONS (DIRK EVERSEN), een Hollandsch graveur, die omstreeks de helft der zeventiende eeuw bloeide. Van hem bestaan vier landschappen met groote windmolens in 4o. Zij zijn in de manier van J. van de Velde bewerkt. Kramm vermeldt nog van hem:

Eene H. Familie met St. Elizabeth en St. Jan, naar A. van Nieulandt, geestig uitgevoerd, doch gebrekkig geteekend.

De H. Maagd met het kind aan de borst onder een boom gezeten, naar A. Bloemaert, in fol.

Hollandsche Kleederdragten, 8 blad. 8o.

Gezigt op de Stad Neurenburg met het portret van Albr. Durer, 1660, in fol. oblong.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 184; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1009.

LONSING (F. J.), werd in 1743 te Brussel geboren, kreeg het eerste onderwijs in de teeken- en schilderkunst aan de akademie te Antwerpen en behaalde aldaar in 1759 den eersten prijs. Vervolgens oefende hij zich onder Geeraerts, en vertrok op kosten van aartshertog Karel naar Italië, om zich aldaar verder te ontwikkelen.

Te Rome was hij werkzaam onder den beroemden Raphaël Mengs. Van daar begaf hij zich naar Lyon, en vestigde zich in 1783 te Bordeaux, en overleed den 11den April 1799 te Leognan in de nabuurschap dezer stad.

»Zijn kunstwerk" (schrijft Immerzeel) »is zeer geacht en in een ongemeenen stijl. Hij teekende en toonde veel oordeel en kennis in zijne compositiën. Men vindt in zijne schilderijen een mengeling van de gronden der Vlaamsche en der Italiaansche school." Hij etste vele platen voor de *Schola Italicae Picturae*, Romae, 1773, in fol., van den geleerden Hamilton.

Hij schilderde meest portretten. Nog even voor zijn dood werd hem, door een rijken handelaar van Bordeaux, het beschilderen van eenige zalen zijner woning opgedragen.

Behalve de platen voor de *Schola*, wordt nog van hem vermeldt:

De Grafleggiug van Jezus, naar Rafael Sanzio.

Meleager en Atalante, naar Guil. Pippi, gr. 4o. f. obl.

In 1833 is zijn portret door Goethals te Gent uitgegeven en aan de *Société des Beaux Arts* aldaar opgedragen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 184; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1009; *Messager des Scienc.* etc. Gand, 1833, p. 62.

LONTIUS (JOANNES), na den dood van Merula in 1607 door de Staten van Gelderland tot historieschrijver van dat gewest benoemd. Hij was een arbeidzaam man, doch in verdiensten niet bij Merula te vergelijken. Hij heeft de verzameling van bijzondere stukken, tot de geschiedenis van Gelderland behoorende, vermeerderd. Na zijn dood werd zijne weduwe, in 1621, tot erkentenis van haars mans naarstigheid, met een jaarlijksch pensioen, uit de heerlijke goederen van dit landschap, begiftigd. Lontius schijnt, blijkens een brief van Baudius aan Cornelis van der Myle, pogingen te hebben aangewend, om in plaats van Merula, als historie-schrijver bij de Algemeene Staten in aanmerking te komen.

Zie Vonck in de *Voorr.* van Huygen, *Beschr. van Doesb.* bl. LXI—LXII; Pontani, *Praef. Hist. Gelr.* D. Baudii, *Epp. Cent.* II. p. 83 volgens de Amst. uitgaaf van 1642. In die van 1654, bij Lod. Elzevier, is de naam van Lontzius verkeerd in dien van Grotius veranderd. (*Cent.* III, *Epist.* 14). *Kron. van het Hist. Gen.* D. II. bl. 187, 277, D. VIII. bl. 306.

LOO (JAN WILLEM VAN), werd in 1759 te Maassluis geboren. Zijn oom, predikant in eene Kleefsche dorpsgemeente, onderwees hem in de oude talen, de Hoogduitsche letterkunde en de natuurlijke historie. Wel toegerust, vertrok hij naar Leyden, om aldaar in de theologie te studeren, werd in 1783 predikant te Zonnemaire, in 1785 te 's Heer Arendskerke in Zuid-Beveland, waar hij overleed 16 Februarij 1787. Hij was de rigting van Voetius toegedaan, bezat een zachtmoedigen en liberalen geest en beoefende de Nederduitsche poëzy, waarvan echter geene proeven voorhanden zijn. Op een prijsvraag der Amsterdamsche Maatschappij: *Hoe best de kinderen, voor den akkerbouw geboren, tot dat beroep op te leiden*, behaalde hij den tweeden eerepenning.

Zie Kobus en de Rivecourt, *Bekn. Biogr. Handwoord.* D. II. bl. 194.

LOO (AARNOUT VAN), was een doctor in de regten, aan wien door keizer Frederik II op den 7den Mei 1478, met andere benoemden, volmagt werd gegeven om te zamen en elk in het bijzonder, in Friesland en de landen van Oostergo en Westergo, van wege hem keizer en het Roomsche Rijk gerigten, regtsordeningen en potestaten aan te stellen, munt te slaan enz. Ten gevolge daarvan stelde hij eenen muntmeester te Franeker aan. In 1480 was hij zeer voor Groningen werkzaam.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 119, 121, 426, 427, 429, 430.

LOO (ADRIAEN VAN), omstreeks 1659 geboren, priester en onderpastoor der St. Jacobs kerk te Gend, helde tot het Jansenisme en zette vele werken in den geest dezer sekte uit het Latijn en het Fransch over. Hij overleed den 14den October 1727, in den ouderdom van 68 jaren. Hij gaf een oorspronkelijk werk in het licht:

De levens der heyligen van Nederlant, met een kort begrip hoe het Evangelie eerst in Nederlant begost heeft, voortgegaen en tot dese tyden gebleven is, getrocken en byeen vergadert uyt de geloofwaerdigste schryvers. Te Gendt, by de erfgenamen van M. de Graet, 1705. 4o., opgedragen aan mevrouw de douairière van Mr. J. F. de la Faille, barones van Nevele.

Uit het Latijn vertaalde hij:

De Brieven van den H. Hieronimus, Tot Gendt, 1706. 2 d. 8o.

De derthien boeken der Belydenisse van den heyligen Augustinus, Ghendt, 1706. 1715. 12o.

De eerzame Spraken, de Meditatiën ende het Hand-boecken van den H. Augustinus, Ghendt, 1606. 12o.

Het boek van den H. Augustinus van het Geloof, de Hoop en de Liefde, 1706.

Uit het Fransch:

Verhandelinge van de vier Uytersten van den Mensch, Ghendt, 1708. 12e.

Geestelyke en troostelyke brieven van den gelukzaligen J. Avila, Antw. 1702. 12o.

De Waerheit van het Catholyk geloove, betoont uyt de H. Schrifture, door M. Des Mahis, canonik der kerke van Orleans, te voor minister van de soogenoemde gereformeerde religie, Ghendt, 1712. 8o.

De beste manier om misse te hooren, Ghendt, 1713. 12o.

Algemeyne onderwysingen met vragen en antwoorden, by welke in het kort door de H. Schriftuur en door de overleveringe uytgeleyt worden, de historie en leerstukken van 't christelyk geloof en zeden, de Sacramenten, de gebeden, de ceremoniën en het gebruyck van de kerke, gedrukt by last van zyne Hoogwaerdigheyt Carel J. Colbert, Ghendt, 1714, 1718. 4 d. 8o. Het vierde deel bevat de *Catechismus van Montpellier* en voert een afzonderlijken titel *(Kort begrip der Christelyke leeringe.)*

Petrus Jaille van Gent gaf eene betere vertaling van dit werk.

Het leven der Maegden, ofl de Plichten en verbintenissen der christelycke maegden. In het Fransch opgesteld door den S. Eerw. heer den abt Girard, heer van Vilthierry, Ghendt, 1717. 12o.

Zie *Necrol. aliquot utriusque sexus Roman-Cathol. Int. Fl.* p. 140; Blommaert, *de Ned. Schr. van Gent*, bl. 324 volgg. *Aanh. en Verv. op Abconde, Naamr. van Ned. Boek.* bl. 129.

LOO (ADRIAAN VAN), beoefende de dichtkunst in het laatst der zeventiende en begin der achttiende eeuw. Blommaert gist dat hij dezelfde met den vorige zou geweest zijn.

Men heeft van hem:

Geestelijke Gezangen, Dev. 1706. 8o.

Gezangen, Leiden, 1723. 8o.

Den Jongeling onderwesen tot Doop en Avondmaal, Hoorn, 1725. 8o.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* bl. 226; Blommaert, *de Ned. Schr. van Gent*, bl. 325; Abcoude, *Naaml. van Boek.* bl. 226.

LOO (Mr. Albert van), werd in 1505 pensionaris van Dordrecht, en bij het redres, dat aartshertog Maximiliaan maakte in den hove van Holland, in 1510, werd hij tot extraordinaire raad benoemd. Toen hij omstreeks denzelfden tijd tot Advokaat van Holland werd aangesteld, behield hij nogthans het eerstgenoemde ambt, waartegen die van Dordrecht in 1518 zich ijvrig aankantten door den mond van hunnen Pensionaris van Floris Oem van Wijngaerden, tot geen gering misnoegen van den Keizer, die deze vrijmoedigheid zoo euvel nam dat hij de Wethouderschap beval hem van zijn ambt te verlaten en binnen twaalf uren de stad te doen ruimen. Van Loo behield beide ambten tot zijn dood toe. Hij was een man van groote bekwaamheid en welsprekenheid, zeer gezien bij de Landvoogdes Magaretha. In 1508 was hij een der gevolmagtigden tot verlenging van het bestand tusschen Karel V en den Hertog van Gelder. Hij overleed den 5den Januarij, volgens anderen den 16den Mei 1525, en was de stamvader van het Friesche geslacht van Loo. Op Cat. van mss. van J. van Voorst, bl. 95 komt voor: *Informacie gedaen by my Aelbrecht van Loo Raidt mijns genadichs, Heeren des Koninckx van Castilliën van Leoens etc. in zynen genaden raidt van Hollant optie beletten ende beneminge die gebueren ende gebuert zyn binnen corten tiden opten Zuerzee ende daer omtrent byden gelderschen ende rebellen etc.* 1516.

Zie Beverwijk, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 327; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 355; De Riemer. *Beschrijv. v. 's Hage*, D. II. bl. 87; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV bl. 414; Van Wijn, *Bijv. op Wagen.* D VI bl. 29, *Nalez.* D. I bl. 228; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II bl. 38, 39; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXI bl. 260; *Geslachtb. v. d. Friesche Adel* op Loo; ms. *Aanteek* van Fr. v. Limburg; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunst. en Wetensch.* A D. II bl. 63, 64; *Ch. v. h. Hist. Gesch.* D. II bl. 386, D. IV bl. 66.

LOO (Mr. Albert van). zoon van Gerrit van Loo, rentmeester-generaal van Friesland, overleden 28 Dec. 1562 en van Margriette van Eemskerck, kleinzoon van mr. Albert van Loo voornoemd, promoveerde tot meester in de regten, werd eerst rekenmeester en later commies van 's konings finantiën te Brussel en was heer van Hodenpijl. Hij verscheen den 22sten Jan. 1567 met mr. Johannes Mesdaeh, van wegen de landvoogdes, om de regering van Middelburg voor het verbond der Edelen te waarschuwen. Als commies van de finantiën des konings moest hij in 1571 den gehaten tienden penning invorderen. Hij huwde Maria van der Myle, dochter van Arend van der Mylen en Cornelia van Alblas uit Dordrecht, bij welke hij elf kinderen verwekte. Van den oudsten bestond nog voor weinige jaren een album, verzameld tusschen 1570 en 1639 met vele belangrijke inschriften en fraai geteekende en gekleurde wapens op 480 bladz. Mr. Aalbert van Loo, de vader, stierf in Maart 1573.

Zie *Stamb. van den Fries. Adel* (Loo). van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1461. Goudhoeven, *Chron.* bl. 104. s'Gravesande, *Tweede Eeuwged. der Midd. Vrijh.* bl. 65. Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 924. Ferwerda, *Adel. Wapenb.*, geslacht van Leijden, 10 en 11 der Generatie. Het wapen van dit geslacht vindt men bij Ferwerda, achter het 2e stuk van de *Friesche Fam.* Tab. XXIX, onder aan het tweede wapen. Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 333, P. II. p. 392, 615, 669, 720. *Nav.* D. IV. bl. 319, D. V. bl. 118, 170. *Cat.* der verzam. van Beucker Andreae te Leeuwaarden, Aug. 1829, Libri mss. bl. 437. *Cat.* mss. J. van Voorst, p. 215, mss. Aant. van F. van Limburg en van Mr. B. Th. Baron van Heemstra.

LOO (Boudewijn van), in 15.. geboren, zoon van Gerrit van Loo, ten tijde van Keizer Karel V Rentmeester der Domeinen in Friesland, die in 1562 bij zijne vrouw Margrieth van Eemskerk in Oldehove te Leeuwarden begraven werd. Wij ontmoeten Boudewijn in het jaar 1550 als Raad in het Hof van Friesland en tevens in de plaats van zijnen vader als Rentmeester van de Domeinen. In het jaar 1555 werdt hij in de naamlijst van Jonkheer van Sminia opgegeven als Grietman van het Bildt, op grond van de gedrukte naamlijst, vervaardigd door E. M. van Burmania te Leeuwarden, 1785, doch niet in den boekhandel. De naamlijst der Rentmeesters noemt hem Raad en Gecommitteerde van de Grietenij van het Bildt. Als Grietman vonden wij hem in geene stukken (authentieke). Hij was als schoonbroeder van Pieter van Dekema, mede eigenaar in de Compagnons veenen van Schoterland en in 1565 in den twist wegens dezelve betrokken. In 1575 verkocht hij, op bevel van het Hof, de goederen der ballingen uit Friesland. Hij verkreeg in 1582 van den Hertog van Anjou aanstelling en continuatie in de posten, die hij van den Keizer bekomen had als Raad en Rentmeester.

Het volgende jaar weigerde hij betaling te doen, alleen op de ordonnantie van Gedeputeerde Staten. Dit werd zoo euvel opgenomen dat hij in zijn huis gevangen werd gehouden. Maar Prins Willem I, die Merode tot Luitenant Generaal van Friesland had aangesteld, was zoodanig gebelgd over die handelwijze dat hij gedeputeerden gelastte, hem dadelijk op vrije voeten te stellen en zich in het vervolg van dergelijke wederregtelijke handelingen te onthouden. Merode en de stadsregering te Leeuwarden werden instantelijk verzocht toe te zien, dat dit bevel ten uitvoer gebragt werd en Boudewijn van Loo in hunne bescherming te nemen.

In 1588 deed hij afstand van zijne ambten en acht jaren daarna is hij overleden.

De Heer van Halmael zegt dat niemand anders dan hij onder de benaming van Quæstor Regius bij Emmius, in zijne *Descriptio Frisiæ inter Flevum et Lavicam* (p. 39) kan bedoeld worden en hij alzoo is de stichter van het paleis des Konings. Den 27 April 1587 werd door B. van Loo en zijne vrouw hun huis, hof, schuur en alle toebehooren voor twaalf duizend gulden aan Gedeputeerde staten verkocht, en uit deze vereenigd met andere gebouwen is daarna het paleis zamengesteld.

Hij was getrouwd met Jacomina van Kerkwerven en niet met N. Heemskerk, zooals wij bij Jonkheer van Sminia vinden, bij wien hij vier Dochters heeft verwekt. In alle omstandigheden heeft Boudewijn van Loo zich weten te handhaven, in vele en zeer belangrijke commissien werd hij gebezigd. De vereeniging evenwel van onderscheidene met elkander strijdige of uit den aard onvereenigbare betrekkingen gaven hem veel moeite, last en zorgen. Daarenboven moest hij gestadig meer dan eenen Heer dienen, de hooge aristocratie en den burger gerijven en gelieven; zich boven velen verheffen, zich dienen laten en wederkeerig anderen dienen om een tamelijk einddoel te bereiken. En na dit alles in aanmerking genomen, dan gelooven wij dat men hem den lof van een bekwaam, ijverig en verstandig man niet weigeren mag.

Zie *Charterb. van Friesl.* D. III. bl. 431, 463. D. IV. bl. 313, 349, 350; Schotanus, *Chron van Friesl.* bl. 790; P. van Dekema, *Grietm. van Baarderad.*; Sminia, *Naaml. van Grietmannen*, bl. 314, 315; mss. *Aant.* van Baron van Heemstra.

LOO (Cornelis van), zoon van Boudewijn van Loo, ontving van Koning Philips II eene prebende, en, daar hij nog maar elf jaren oud was, aanvaardde hij die bij procuratie van den 9den Julij 1567, hem door den Paus geschonken. In 1584 werd hij verdacht van ontrouw aan den koning, viermaal gedagvaard, en toen hij niet verscheen, zijn pretende verleend verklaard.

Zie *Hist. Chronol. der Evêques* etc. *de St. Bavo à Gand*, T. I p. 243; *Handb. v. d. Friesche Adel.*

LOO (Douwe Aylva van), zoon van Arnold van Loo, Luitenant Kolonel en van Hester van Aylva, omhelsde de krijgsdienst, werd den 19den Augustus 1658 Ritmeester, en na den dood van zijn schoonvader Domenicus Justus van Botnia, Grietman van Baarderadeel (4 Mei 1662). Hij bekleedde ook de waardigheid van Raad ter Admiraliteit van het Noorderkwartier en van Volmagt ten landsdage (1659—1665). Hij stierf den 13den Mei 1669 in den ouderdom van 30 jaren. Zijne weduwe Helena van Botnia hertrouwde met Watze van Burmania, Kolonel bij de Infanterie.

Zie *Chanterb. v. Frieschl.* D. V bl. 617 volgg; Sminia, *Naaml. v. Grietm.* bl. 235.

LOO (Hendrik van), schreef als student in de letteren een

middelmatig gedicht voor de *Geestelike Gezangen enz. door W. Schortinghuis*. Gron. 1750.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de Lijst d. Ned. Dichters*, bl. 62.

LOO (Jacob van), geboren te Naarden, zoon van Hermannus van Loo, predikant te Voorthuysen (1733), aan den Bergschenhoek (1735) en te Naarden (1741) en van Hilletie Killewich, werd in 1777 adjunct en in 1786 predikant te Ootmarsum, waar hij overleed 1 Augustus 1797, oud bijna 48 jaren. Hij was een man, uitstekende door godsvrucht, geleerdheid, oordeel smaak en diep doordringende menschenkennis, verwierf als kanselredenaar grooten roem.

Zijne leerredenen, die in grooten getale deels door hem zelven sedert 1784, doch na zijn dood door zijn vriend J. H. Hacke, predikant te 's Hage, uit zijne nagelatene schriften uitgegeven zijn, wegens het aestetische, en pathetische, 't welk ze zoo onderscheidend kenmerkt eenig in haar soort. Overal treft van Loo, in deze leerredenen, door zijne mannelijke welsprekendheid, het hart, overal spreekt hij krachtig tot het hart en geheel uit het hart, doch, volgens de opmerking van Ypey, te weinig tot het verstand. Ook is het een gebrek in zijne leerredenen dat hij de toehoorders te veel zocht te boeijen aan den vreemd klinkenden toon van uitgelezene en op een gestapelde woorden, die hen, als het ware, in bedwelming bragten, zoodat zij voor het oogenblik, waarin gesproken werd, wel hoorden en ook meenden te verstaan, maar van het gehoorde geen of weinig vrucht hadden. Hij munt echter boven zijne tijdgenooten, die gelijk hij, in navolging van uitlanders, vooral van Hervey, het aestetische en poëtische op den kansel bragten, in eenvoudigheid verre uit, ofschoon hem ook dat echt populaire ontbrak, welke men meer en meer als volstrekt onmisbaar in het prediken begon te erkennen. Hij huwde C. P. de Mol, dochter van J. de Mol, predikant te Loosdrecht. Zijne afbeelding vindt men vóór zijne *Nagelatene Leerredenen* door Hacke bezorgd. De inwijding van het nieuwe orgel door van Loo in 1781, werd gevierd met een vocaal en instrumentaal concert, waarbij het *te Deum laudamus* gezongen werd. Hij overleed 1797.

Men heeft van hem:

Overdenkingen bij het graf van mijn jonge Vriendin. Amsterd. 1880. gr. 8o.

Leerredenen, Utrecht 1785, 8o.

Leerredenen, Utrecht 1790, 4 D. gr. 8o.

Kleine Schriften voor Vrienden der menschheid en des Christendoms. Utrecht 1792. gr. 8o. 2 stukken.

Theophilus op het Paaschfeest. Amsterd. 1792. gr. 80.

Zes bedestonden. Amsterd. 1794. gr. 8o.

Nieuwe Leerredenen. Utrecht 1796. gr. 8o.

Gedachten en Gevoelens van een Christen. Amsterd. 1796. gr. 8o.

Theophilus op het Hemelvaarts en Pinksterfeest. Amsterd. 1797. gr. 8o.

Nagelaten Leerredenen. Utrecht 1799. 2 D. gr. 8o.

Vijftal nagelaten bedestonden. Amsterd. 1814. gr. gr. 8o.

Dagboek van zijne lotgevallen, gezindheden en handelingen. Amsterd. 1815. gr. 8o.

De feestvierende Christen op het Kersfeest. Amsterd. 1819. 2 D. kl. 8o.

Jesus Christus de eerste, de laatste, de levende. Leerrede over Openb. I : 17*b*. *en* 18. *Uit de nagel. schriften uitgegeven*. Amsterd. 1836. gr. 8o.

Voorschriften tot een deugdzaam leven. Eene toespraak over 1 *Petr. II* : 11, 12. *Uit de nagel. Schriften. Waarachter eene opwekking tot deugd, en een lied van J. C. Lavater*. Amsterd. 1836. gr. 8o.

God, de Vader verheerlijkt op aarde, door Jesus Christus Zijnen Zoon. Leerrede over Joh. XVII : 42. *Uit de nagel. Schriften*. Amsterd. 1837. gr. 8o.

De heerlijke verwachting van Jesus' lievelingen. Leerr. over Col. III: 4. *Uit de nagelaten schriften*. Amsterd. 1838. gr. 8o.

Wat is een opregt geloof? Leerrede over Zondag III van den Heidelbergschen Catechismus. Uit de nagel. Schriften. Amsterd. 1838. gr. 8o.

De standvastigheid in het geloof. Leerr. over 1 *Kor. XVI* : 13. *Uit de nagelatene schriften*. Amsterd. 1839. gr. 8o.

Zie de Paauw, *Vervolg op Veeris*. p. 129; *Boeks. der Gel. wereld*. 1778. bl. 190; 1758 *ib*. bl. 773; Ypey, *Gesch. der Christ. Kerk in de* 18*e eeuw* D. VIII. bl. 676 volg.; Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk*. D. IV. bl. 75; Glasius, *Godgel. Nederl*. o. h. w. Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch*. D. X. bl. 297; Collot d' Escury, *Holl. roem*.

LOO (Johan Berthout van), in 1631 suppoost van de generaliteits rekenkamer te 's Hage, gaf in het licht:

De beschryvinge der Forestiers en de Graven van Vlaenderen etc., den slagh van Pavyen, 't innemen van Roome, door den Heere Philibert de Chalon etc. Hoe de 17 Nederlanden bij den anderen gekommen sijn, mette beroerten, oorlogen, treves etc., sedert de komste van Duc d'Alba, tot in de maent Julio anno 1631, *door Johan Berthaut van Loo*, 's Hage, 1631. 4o.

Dit werk, grootendeels zamengesteld uit de kronijk van Vlaanderen, bij Willem Vorsterman, in 1531 te Antwerpen gedrukt, is een wonderlijk boek, zonder orde, zamenhang en stijl.

Men heeft ook van hem:

Beschryving van Eduwart van Jorcks en Hendrick van Lancaster, 's Hage, 1631. 8o.

Chronykje van den Koning en Koninginne Frederik en Elizabeth van Bohemen en van Gustavus Adolphus enz. 8o.

Zie de Wind, *Bibl. van Ned. Gesch*. D. I. bl. 414, 415. Schotel, *de Winterkon*. Tiel, 1860. Abcoude, *Aanh. Vers*. bl. 129.

LOO (Jacob van), afstammeling van een aanzienlijk Haarlemsch geslacht, nam in 1219 deel aan de inneming van Damiate.

Zie P. Scriverius, *Beschr. van Haarl*. bl. 277; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild*. D. III. bl. 1009.

LOO (Johannes van), burgemeester van Haarlem, en diens zoon, licentiaat in de regten, secretaris van schepenen in 1647, waarschijnlijk stamvaders van een uitgebreid kunstenaars geslacht, vooral in Frankrijk met roem bekend, onder welken Charles André van Loo, ridder van de orde van den H. Geest, het sieraad der Fransche kunstschool, in 1765 gestorven.

Zie P. Scriverius, *Beschr. van Haarl*. bl. 277; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild*. D III. bl. 1009.

LOO (Jacob van), in 1614 te Sluis in Vlaanderen geboren, leefde in het midden dier eeuw te Amsterdam. Hij muntte uit in het schilderen van burgergezelschappen, doch vervaardigde ook portretten en historiële stukken. Hij stoffeerde de schilderijen van Hobbema, Wijnands en anderen. Zijne stukken zijn goed van teekening, aangenaam van kleur en malsch van penseelsbehandeling.

Tot zijne leerlingen behoorden Eglon van der Neer. In gevorderden leeftijd begaf hij zich naar Parijs, waar hij als lid der koninklijke schilder-akademie werd aangenomen. Hij overleed aldaar in 1670, in den ouderdom van 56 jaren.

Zie *Biogr. Univ*. o. h. w. Immerzeel, *Lev. der Schild*. D. II. bl. 184; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild*. D. III. bl. 1009.

LOO (Lodewijk van), zoon des vorigen, te Amsterdam geboren, kwam zeer vroeg te Parijs en behaalde er den eersten prijs aan de koninklijke Academie van Schilderkunst, die hem tot lid zou hebben aangenomen, indien een zaak van eer hem niet genoodzaakt had zich naar Italië te begeven. Hij vestigde zich eerst te Nicca, en toen hij naar Frankrijk kon wederkeeren, te Aix, waar hij huwde, en in 1712 overleed. Hij schilderde o. a. een H. Franciscus voor de grijze boetelingen (pénitents-gris) te Toulon, die zeer geroemd wordt. Hij was de vader van Jean Baptiste en Charles André van Loo.

Zie *Biogr. Univ*. o. h. w. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild*. D. III. bl. 1010.

LOO (Paulus van), van 1562—1579 Drost van Muiden. Toen men in 1572 de stad Enkhuizen aan de zijde van Oranje zocht overtehalen, wendde hij vruchtelooze pogingen aan en een karveelschip met krijgsvolk er binnen te brengen. Pieter Luitgenszoon Buiskes, een balling, doch thans heimelijk binnen gelaten en Cornelis Janszoon Brouwer stonden hem in den weg. Even ongelukkig slaagde hij ten aanzien van Naarden, 't welke hij met eenige Spanjaards zocht te ver-

sterken tegen de ondernemingen van Graaf Willem van den Berg, die er zich, zijns ondanks, voor Prins Willem meester van maakte. In 1575 werd hij door de staatsgezinden opgeligt en te Delft in hechtenis gezet. Hier zat hij tot omtrent het midden des volgenden jaars, toen hij gelegenheid vond te ontsnappen. Op nieuw aanvaardde hij thans zijn post van Slotvoogd van Muiden en Baljuw van Gooiland, waarin hij weder werd bevestigd, mits eed van getrouwheid aan de staten afleggende, toen in het volgende jaar de stad en het kasteel van Muiden voldoening van den Prins van Oranje ontvingen. Niet lang bleef hij echter in die betrekking, verschil met de Staten gekregen hebbende, werd hem het slotvoogdijschap van Muiden en, daar men zijne trouw verdagt hield, het Baljuwschap van Gooiland en zijne vedere bedieningen ontnomen (1579). De Prins was hem echter niet ongenegen, wijl hij, op diens aanbeveling, tot buitengewoon Rekenmeester van Holland, doch zonder wedde, werd aangenomen, en vervolgens, op hooge last, Gooiland ontruimd hebbende, zijn verblijf nam te 's Hage.

Zie Brandt, *Enkh.* bl. 3, *Bor. Ned. Oorl.* B VI bl. 277; Hoofd, *Nederl. Hist.* B. IX bl. 448; Viglius, *ad Hopper*, Ep. CCLVI p. 850; *Resol. v. Holl.* 21 Junij, 26 Julij, 3 Aug. 1576 bl. 98, 123, 144, 23 Julij 1579 bl. 167, 5 Jan. 20 Sept. 1581 bl. 3, 498, 23 Febr. 10 Sept. 1582 bl. 82, 435; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI bl. 357, 368. D. VII bl. 98, 133, 134; Koning, *Slot te Muiden.* bl. 115; Kok, *Vad. Woordenb.* D XXII bl. 151, 153.

LOO (Pieter van), in 1731 te Haarlem geboren, beoefende de schilderkunst en teekende vooral bloemstukken, voor de bloemisten. Hij teekende en schilderde ook vruchtstukken, landschappen en kamerversiersels. Hij overleed in 1784.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II bl. 184; Kramm, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III bl. 1009.

LOO (Pieter van), leefde in het laatst der 18de eeuw en beoefende de poëzij blijkens zijn gedicht vóór den 3den druk van L. Smids, *Schatkamer der Nederl. Oudheden.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 370.

LOO (Thomas van) te Oostende geboren, woonde in 1814 te Brugge, toen hij den 2den October den gouden eerepenning behaalde, uitgeloofd door de Rederijkerskamer de Kersouwieren te Audenaarde voor een gedicht op Napoleon en Paus Pius. Hij gaf in het licht:

(Dichtelyke) voorlezingen, behelzende twee uittreksels eener Nederlandsche Dichtkunst en den veldslag by Nieuwpoort. Brugge 1822 8o.

Zie Willems, *Verh. over Nederd. Taal- en Letterk.* D. II bl. 281, *Cat. v. Bibl. v. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I bl. 292.

LOO (Herman van), te Weener in Oostfriesland in 1708 geboren, als proponent te Voorthuysen beroepen in 1733, vervolgens predikant aan den Bergschen Hoek (1735) en te Naarden in 1741. Emeritus in 1774 en stierf er 28 Jan. 1778, oud 70 jaar en 2 dagen.

Zijn portret door J. Houbraken naar H. Pothoven stelt hem op 66jarigen leeftijd (1773) voor.

Zie Paauw, Vieris, *Kerk. Alph.* bl. 129; Muller, *Cat. v. Portr.* bl. 157.

LOO (Dirk van der), geboren te Groot Waspik 10 Sept. 1775, werd als proponent beroepen te Avezaten en bevestigd 6 Aug. 1797, vertrok in 1806 naar Montfoort, in 1819 naar Maastricht, werd emeritus in 1841 en overleed aldaar 24 Febr. 1853, oud ruim 77 jaren, vervaardigde als lid van *Kunst door vriendschap volmaakter*, gedichten voor de *Dichtvruchten* dier Kamer. Ook gaf hij:

Proeve van Gedichten en Liederen, Utrecht 1800 gr. 8o.
Gedichten en Liederen, Utrecht 1806 8o.
Op den dood van J. Hinlopen, Utrecht 1806 gr. 8o.
Vaderlandsche Gezangen, Amst. 1814 8o.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II bl. 370, 371; Brinkman, *Naaml. v. Boek.* bl. 365, 366.

LOO (G. van der) zette uit het Hoogduitsch over J. A. Hermes, *Overwegende Alleenspraken en gebeden voor Avondmaalgangers*, 2de dr. Amst. G. van Dijk, z. j.

LOO (Theis van der) zie LOKE (Matthias van).

LOO (W. van) te Breda geboren, leefde in de tweede helft der 18e eeuw, en schreef gedichten in de *Louwerbladen van de Zonen der Vrijheid.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 370.

LOO (D. H. ten Kate van) Zie KATE VAN LOO, D. H. ten).

LOOCKEFIER (Gerbrand), een Rederijker uit de 16 en den aanvang der 17 eeuw, van wiens poëtische gaven men proeven vindt in de *Rederyckers stichtige 't samenkomste*, Schiedam in 1603 en in *Vlaerdinghs Rederykbergh.* Amsterd. 1617.

Zie Witsen Geysbeek *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 207.

LOODT (Johannes Chrysostomus), of Loots, werd omstreeks 1601 te Leuven geboren, trad in de orde der Augustijnen en legde den 2 Oct. 1618 zijne gelofte af. Hij werd eerst Regent en opzigter der lagere classen eener school in die stad, voorts superior der Augustijnen Terminarii te Duinkerken, meester der Novicen te Mechelen, Prior van zijn klooster aldaar en secretaris zijner provintie, waartoe toen de Nederlanden en een deel van Duitschland behoorden. Hij beoefende de Latijnsche poëzij en stierf na het jaar 1654.

Men heeft van hem:

Poëmata varia, *Gand.* 1635.
Pompejus magnus; Tragoedia. Mechlin. 1639.
Gloriosus S. Teresiae de subacto mundo Triumphus, carmine, Mechlin. 1639.
Den ghebaenden wech ten saligheyt en de volmaectheyt; dienende alle geestelycke persoonen; ghemaect door P. F. Johannes Loodt. Mechlin. 1654. 12o.

Zie Essii, *Encomiast. August.* p. 356; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 614; Paquot, *Mém.* T. III. p. 555; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 308.

LOOFF (A.),
Schreef:
Verhandeling over de honds-dolheid. Rott. 1793. 8o.

LOOFF (J.), een Hollandsch medailleur, te Middelburg geboren. Ofschoon niet zeer ervaren in het stempelsnijden, schonken hem echter de Staten van Holland het privilegie, tot het vervaardigen van de vele gedenkpenningen ter gedachtenis der behaalde overwinningen van Frederik Hendrik. Hij bedekte zijn gebrek aan bekwaamheid in het maken van goede zinnebeeldige figuren door het geven van ommatig lange opschriften, zoo als dat op de gedenkpenningen op het veroveren van Breda en 's Bosch door Frederik Hendrik.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 85; *Astrea*, 1855. bl. 464; van Loon, *Hist. Pent.* D. II. bl. 157. No 4, 5, 103.

LOOFF (P.), een plaatsnijder, die omtrent 1630 bloeide. Men heeft van hem eenige portretten en Frederik Hendrik, Prins van Oranje, in een zegenwagen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst.-Schild.* D. II. bl. 185.

LOOIMANS (   ), te Antwerpen geboren, een historieschilder, wiens zoon, een vriend van Jacob Campo Weyerman, omtrent 1700 bloeide. Hij volgde den trant van zijn vader en reisde in Frankrijk en Duitschland. Zijn sterfjaar is onbekend.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1010.

LOOKEREN (Nicolaas van) med. dr. werd in 17. . te Tiel geboren. Hij studeerde aan de Utrechtsche Hoogeschool en na, den 12den April 1780, tot Med. Docter bevorderd te zijn, vestigde hij zich in zijn geboorteplaats. Hij was een der eersten in ons land, die het nut der koepokinenting wist te waarderen en ze met zulk een ijver uitoefende, dat, na een zeer kort tijdsverloop er in de stad zijner inwoning geene ongevaccineerden meer bestonden, terwijl het waarschijnlijk aan zijne oplettendheid en bijzondere zorg te danken was, dat er te Tiel slechts zeer zelden van enkel geval van kinderziekte werd waargenomen. Onderscheidene reizen had hij aanspraak op de medaille, die van landswege hiervoor wordt uitgereikt, aan telkens stond hij haar af, opdat hiermede andere kunstoefenaren zoude vereerd en aangemoedigd worden. Geen wonder dan ook dat het Rotterdamsch Genootschap ter bevordering der Koepoksinenting hem, bij zijne oprigting, onder de Corresponderende

leden verkoos. Bij de oprigting der Departementale commissiën van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, werd aan hem het presidium voor Gelderland opgedragen en bij de herstelling van dat collegie werd hij ook dadelijk weder tot diezelfde betrekking benoemd, en nam die tot het jaar 1823 met ijver en naauwgezetheid waar. In deze betrekking leverde hij vele belangrijke stukken, vooral over verschillende Epidemiën en Epizoötiën, aan het Gouvernement en aan Commissiën door hetzelve tot onderzoek afgezonden; welke stukken altijd tot een sieraad in het archief der Geldersche Geneeskundige Commissie zullen verstrekken, en waarvan sommige ook in onderscheidene verslagen zijn opgenomen. Een groot kenner en beoefenaar der oude talen en letterkunde zijnde, werd hem de post van Curator der Latijnsche school opgedragen. Behalve zijn Akademische verhandeling *de membrorum amputatione rarius quidem, administranda, non tamen prorsus abroganda* heeft hij niets in het licht gegeven. Reeds den 30sten Mei 1780 werd hij lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap. Ook was hij lid van de Raad der stad Tiel, waar hij den 13den April 1833 in den ouderdom van 77 jaren overleed.

Zie *Konst- en Letterb.* 1833, D. I bl. 449, 451, *Genees-, Natuur- en Huishoudkundige Jaarboeken*, van het jaar 1782 No. 36.

LOOMANS, komt bij Heringa voor als dichter uit het begin der 18e eeuw, blijkens zijnen bundel getiteld: *Bloemhof, Mengelgedichten.*

Zie Heringa, *Lijst van Nederl. Dicht.* bl. 62.

LOON (ABRAHAM VAN), schreef:

Onderzoek op de Rijnsburgsche verdraagzaamheid van Kornelis van Hoek, waar in tegen Zijn E. uit de gronden der Reformatie klaar en duidelijk getoond wordt, dat de Protestanten, staande de verscheidendheid hunner Geloofsbegrippen, onmoogelijk aan eene Tafel des H. Avondmaals kunnen aanzitten. Met een Antwoord op de Tegenschriften van Willem Suderman, Abraham van Loon en Adriaan van Alkmaar; waarin de grond van hunne verdraagzaamheid nader ontdekt en tegengesproken word, Amst. 1703. 8o.

Zie Schijn, *Gesch. der Mennon.* D. II. bl. 605.

LOON (A. VAN), med. dr., doopsgezind, beoefende de dichtkunst in het begin der achttiende eeuw, blijkens zijn bijschrift op de beeldtenis van S. van Eikelenberg. Ook is hij bekend als vriend van den Leidschen doopsgezinden predikant en geneesheer F. Togen, van wiens *bondig zamenstel der Christel. Godgel.* hij de uitgave bezorgd heeft, 1726. Mogelijk is hij dezelfde met den vorige.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. III. bl. 370.

LOON (A. VAN), schreef:

Den jongeling onderwesen tot doop en avondmaal, Amst. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.*

LOON (ABRAHAM VAN) schreef:

De Fortuna Literarum humaniorum, 1727.

LOON (CORNELIS VAN), notaris te Amsterdam, zwager van W. Deurhoff en mede opteekenaar van diens *Verklaring van Job*, een boek, welks uitgave door den Amsterdamschen Hoofdofficier eerst verhinderd, het beroemde pleidooi van Noordkerk in het leven riep. Hij was waarschijnlijk doopsgezind.

LOON (GERARD VAN). Zeer weinig is ons van dezen verdienstelijken geschied- en penningkundige bekend, en hetgeen wij nopens hem geboekt vinden, is niet altijd in werken, die met onpartijdigheid zijn geschreven. Hij werd den 17den Januarij 1683 te Delft uit R. C. ouders geboren. Zijn vader was Mr. Anthonis van Loon. Na te Leuven in de wijsbegeerte gepromoveerd te zijn, studeerde hij te Leiden, waar hij in 1705 op eene dissertatie *de Testamentis* (L. B. 1705), tot jur. utr. doctor werd bevorderd. Reeds vroeg openbaarde zich bij hem eene buitengewone neiging tot historische onderzoekingen, en verzamelde hij stoffe voor zijne latere werken. Zijne boekverzameling moet echter zoo groot niet zijn geweest als zijne belezenheid zou doen vermoeden. Hij leende de meeste boeken van de boekverkoopers voor wie hij arbeidde. Ook was zijne boekverzameling, die reeds in 1746 te Leyden, waar hij zich gevestigd had, verkocht werd, niet zeer aanzienlijk.

In 1730 deed hij eene reis naar Frankrijk en Brussel om zijne genealogie (hij gaf voor van de graven van Loon af te stammen) door een der herauten van wapenen te laten bekrachtigen, hetgeen geschiedde; doch die de genealogie inzagen, oordeelden dat er veel van St. Anna onderliep. Hij zelf schrijft bl. 277, D. II, zijner *Aloude Holl. Hist.*, bij gelegenheid dat hij de graftombe van bisschop Baldrik van Luik beschrijft, »dat hy van dat Huys (van Loon) langs Johanna, Erfgravinne van Loon en Willem van Oreille, heer van Rumunde, in de veertiende voortteeling, afstamde." In 1711 trad hij het eerst als schrijver op met *Plautianus*, trsp., Rott. kl. 8o. m. pl. Uit dit treurspel blijkt dat hij slechts een middelmatig dichter was. Sedert dien tijd schijnt hij wel geen proeven zijner poëzy meer te hebben in het licht gegeven, doch nog van tijd tot tijd de Nederduitsche lier gehanteerd te hebben. Toen hij reeds 60 jaren telde, zond hij nog uit Delft (zijn woonplaats) een berijmden brief aan zijn vriend Frans van Mieris.

Doch van Loon is niet als dichter maar als penningkundige onder ons bekend. Voor hij omstreeks 1710 het denkbeeld opvatte, om in een groot nationaal werk de vaderlandsche penningen, van het begin der regering van Philips II af tot op zijn tijd, te beschrijven, hadden wel reeds Melchior Barlaeus, de raadsheer Rochusus van den Honert, de ridder Andries Jakobsen van Wouw, de Amsterdamsche burgemeester Gerard Schaap, de Leidsche hoogleeraar Anthony Thysius, Beukel van Zanten, raad en burgemeester der stad Haarlem, en de Fransche abt Bizot, handen aan zulk een werk geslagen, doch zij waren in hun arbeid blijven steken, alleen had Bizot in 1687 in een 4o. deel te Parijs, eene zoogenaamde *Histoire métallique de la République de Hollande* in het licht gegeven, waarin niet minder dan 140 penningen waren opgenomen, waarvan in het volgende jaar te Amsterdam in 3 deelen in 8o. een nieuwe druk verscheen, en door onzen landgenoot Joachim Oudaan eene zeer vermeerderde overzetting werd gegeven (Amst. 1690. 4o.); eene overzetting, die 391 penningen meer dan het oorspronkelijke bevat.

Na jaren verzameling en nasporing, en daar hij zelf geen penningkabinet bezat, op de alleredelmoedigste wijze bijgestaan door Andries Schoemaker, destijds een hoogst kundig liefhebber, doch van minder aanzienlijken stand dan van Loon, te Amsterdam, verscheen in 1723 het eerste deel van zijnen hoogst belangrijken penningarbeid, met den titel van: *Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen*, die zeer gunstig door de natie werd opgenomen. Hij werkte daarom ijverig voort, zoodat reeds acht jaren later het vierde deel in het licht kwam, waarmede hij zijnen arbeid besloot. Drie duizend penningen werden in dit werk afgebeeld en beschreven; de afbeeldingen zijn doorgaande zeer juist en fraai, en ook als gravuren te roemen: de beschrijvingen zijn zeer ophelderende en boeijen de aandacht. Groot was de aanmoediging die van Loon ondervond; niet alleen dat van alle zijden de penningkassen der verzamelaars voor hem werden opengesteld, maar ook niet minder dan negen honderd personen vereerden en ondersteunden zijnen arbeid met hunne inteekening.

Het werk werd zoo hoog geschat en zoozeer, ook door den buitenlander begeerd, dat er, in het jaar 1732, reeds eene Fransche vertaling, in 5 folio banden, van het licht zag.

Terwijl van Loon ijverig bezig was met de stoffe tot zijn groot penningwerk te verzamelen, gaf hij, in den jare 1717, te Amsterdam in één octavo deeltje in het licht, zijne belangrijke: *Inleiding tot de hedendaagsche Penningkunde, ofte verhandeling van den oorprong van het geld, de opkomst en onderscheid der gedenkpenningen, den aard en rekenwijze der legpenningen; de wijze van cijferletteren, tooverpenningen en noodmunten; mitsgaders van de vaste grondregelen, die bij het ontwerpen, vergaderen, schikken en behandelen der Penningen moeten worden in acht genomen.*

Een werk, dat den schrijver zooveel genoegen veroorzaakte, en zulk eenen algemeenen bijval genoot, dat hij zich aangemoedigd vond, om dat zelfde werk, in den jare 1734, en wel thans als folio deel, andermaal, vermeerderd en verbeterd, uit te geven; — de octaaf van 185 bladzijden, was thans tot 389 bladzijden van het grootste formaat uitgedijd. Had hij in den eersten druk 51 penningen als bewijzen en voorbeelden van het door hem ter nedergeschrevene bijgebragt, thans was de tweede uitgave daarmede geheel vervuld, zoodat

er bijkans geene bladzijde zonder afbeelding gevonden wordt. Deze arbeid nu, van onzen, in vele opzigten hoogst te prijzen, van Loon, is een der nuttigste penningwerken, welke er in eenige taal voorhanden zijn.

Na een voorberigt *over de waarde en nuttigheid der hedendaagsche Penningkunde*, handelt de eerste hoofdafdeeling des werks over den oorsprong van het geld en het onderscheid der muntstoffen; van de metalen en derzelver weging; van het eerste geldmunten der onderscheidene Oostersche volken; van het eerste geldmunten der Romeinen; van den geldhandel der Batavieren, terwijl de Romeinen alhier in bezetting lagen; van het geld der Hollanderen, zoolang zij de Oost-Frankische Koningen tot Vorsten gehad hebben; sedert wanneer en hoelang onze voorouders zich van het geld der Duitsche Keizers bediend hebben; van het Hollandsche geld, staande de regeering van deszelfs Graven; en, ten laatste, van het Hollandsche geld, staande de regeering van deszelfs Staten.

De tweede afdeeling van dit belangrijk werk handelt: over de hedendaagsche gedenkpenningen in het algemeen, en daaronder over de Keizerlijke, Fransche, Spaansche, enz.; verder in het bijzonder over de Engelsche, Schotsche, Deensche en Zweedsche; over de Russische, Poolsche, Boheemsche en Hongaarsche; over de Napolitaansche, Siciliaansche, Pausselijke en Venetiaansche; over de Toskaansche, Savoysche en Lotharingsche; over de Saksische, Pruissische en andere gedenkpenningen; het zevende hoofdstuk handelt over de Nederlandsche historiepenningen. Wij mogen dit verslag van den penningarbeid van Loon niet eindigen, zonder gewag te hebben gemaakt van het vermoeden dat van Loon zijn werk grootendeels afgeschreven had van een manuscript van Andries Schoemaker; doch van deze beschuldiging heeft Mr. Jacobus Scheltema hem ontheven in zijn welbekend stukje: *Mr. Gerard van Loon geregtvaardigd, als of hij eene zware letterdieverij aan zijnen vriend Andries Schoemaker zoude hebben bedreven* in *Geschied- en Letterk. Mengelw. D. V. St.* 1.

Niet minder dan door zijne penningkundige werken, verwierf hij zich roem door zijn historische schriften. In 1734 verscheen te 's Hage zijn *Aloude Hollandsche Historie der Keyseren, Koningen, Hertogen en Graaven, welken, sedert de komst der Batavieren in het thans genoemde Holland tot de herstelling van Graaven Florents den eersten, toen aldaar het Hooggebied gehad hebben* enz. 2 D. fol. Hij voltooide dit werk in vijf jaren en verzamelde de bouwstoffen in de oude kloosterlijke boekzalen, in de Keizerlijke Nederlanden, welke hij met dit doel jaarlijks doorreisde. Voor de tijd wanneer dit werk is opgesteld, verdient het allen lof. »Utcunque (schrijft A. Kluit) prae nimia quam totus sustunuit rerum mole, haud ita accuratius et saepe conjecturis, doctis tamen indulgens, nihilo minus cunctis nostratibus scriptoribus lampada praetulit et viam munivit, qua nostrae historiae facies in posterum lectione resplendeat luce." Tot de door Kluit bedoelde onnaauwkeurigheden behoort o. a. het door Muskettier Vergenst (M. Tydeman) aangeteekende, p. 17 zijner *Dissertatio Historico-juridica de Burggravitu Leidensi*, en door van de Spiegel in zijn *Oorsprong en Historie der Vaderl. Rechten*, bl. 38 en elders. In 1743 volgde zijne *Beknopte verhandeling van de Kerk- en Jaarmarkten, midsgaders van de Kermissen in Holland* (Leyden 8o.) een werkje, dat veel licht over dit onderwerp verspreidt, en van groote belezenheid getuigt. In 1744 verscheen te Leiden in 8o. het eerste deel zijner *Beschrijving der Aloude Regeringswijze van Holland*, 't welk eerlang door nog vier andere gevolgd werd. »Zij doen ons de magt der Frankische koningen en hunne ingevoerde Regeringswijze kennen, uit de onderscheiden staten der menschen in deze landen." Zijn doel was, »om een waarachtig begrip te geven van het staatsbestuur des lands in vroegere tijden." Te dien einde trachtte hij ons te doen zien, hoe valsch het was zoo hoog op te geven van de magt der Staten in dien tijd. »Wij moesten, meende hij, den Staten een deel afnemen" Doch hierdoor maakte hij zich gehaat bij sommigen, die wilden, »dat zulke leeringen in een land als 't onze, daar de vrijheid haren zetel heeft, gevaarlijk waren, en gekeerd behoorden te worden." Hij leed dus zoo wel wegens dit, als wegens andere werken veel aanstoot en had van sommigen, vooral van Pieter van der Schelling en Balthazar Huydecoper bittere verwijtingen te verduren. Anderen daarentegen, en onder deze van Oosten de Bruyn oordeelden »dat van Loon de geschiedenis en aloude regeringswijze veel licht heeft bijgezet," »en" schreef Pieter Paulus, »dat deed hij te meer, dan zij, die hem dikwijls op eene onbetamelijke wijze voor een wetniet uitmaakten; schoon 't niet te ontkennen is dat hij over sommige stukken wat los is heengeloopen." In het volgende jaar (1745) gaf hij op eene kostbare en weidsche wijze de beruchte *Rymchronyk van Klaas Kolijn* met aanteekeningen in het licht. ('s Hage 1745. fol.) Hij was volkomen overtuigd van de echtheid van dit werk, die ook door Wagenaar in den aanvang niet werd betwijfeld. Later echter kwam hij van dit gevoelen terug en schreef zijn *Toets* dier kronijk. Het is bekend, hoezeer van der Schelling over die uitgave verontwaardigd was, en Huydecoper haar door de slijk heeft gesleept. In 1748 verscheen zijn *Historisch bewijs, dat het Graafschap van Holland, sedert het begin der Leenen tot den afgezworen Philips den 2den toe, altijd een leen des Duytschen Ryks geweest is, en diensvolgens dat deszelfs Graven als Ryks Prinsen, de uitgeschreevene Ryksdagen en Heervaarten bygewoond, voor de Keyser te regt gestaan, de verleyer hunner graafschappen van dezelve ontfangen, en in de Krygs- en Ryks-Listen hun aandeel gedragen hebben, dog van alle welke afhangelyke, dan het gemelde gewest alleen, door het aldaar gevoerde Stadhouderlyk bestuur der Doorluchtige Princen van Oranje en Nassauw, eindelyk in het geheel is ontheft en vry geworden.* Leyd. 1748. 3 D. een werk, dat door B. Huydecoper in zijne aanteekeningen op Melis Stoke hevig bestreden is en waarop zijn vriend Frans van Mieris, nog in hetzelfde jaar eenige aanmerkingen in het licht gaf. (*Verh. over de leenroerigheid van het Graafschap in Holland, midsg. eenige aanm. op 't werk van Mr. G. van Loon.* Leyd. 1748. 8o.)

Van Loon schreef aan zijn vriend Frans van Mieris, (Leyden, 20 November 1730) »In gevolge myner gedaane belofte heb ik de vryheid genomen van te zenden, onder directie van den boekverkooper le Plat, aan de bibliotheek der Universiteyt te Leoven ter gedachtenisse dat ik nu vyftig jaaren geleden myne studie in de philosophie aldaar voltrokken heb, myne groote uytgegeve werken, mitsgaders den zilveren vergulden drinkbeker ten fine, zoo als derzelver ter hand besteller zelf nogmaalen zal zeggen, en ik te voore de eer gehad heb van te Leoven zynde, mondeling te verklaaren. De boekenkas, overeenkomstig met hetzelfde werk, is er nog niet bygevoegt, maar deselve zal naderhand ook naar Loven gezonden worden. te weeten, na ik alle myne M. S. over drie jaaren aan de Bibliotheek deezer de Leydsche) Hooge-Schoole zal vereerd hebben, in erkentenis, dat ik als dan over vyftig jaaren aldaar in de rechten gepromoveerd ben." Hij schijnt van plan veranderd te zijn. De Leydsche hoogeschool bezit slechts drie brieven van hem aan Arnold Vosmaer te 's Hage (1752—1753) en een exemplaar zijner *Verh. over de Jaarmarkten* met mss. aanteekeningen. Het schijnt dat zijne mss., ten minste een gedeelte er van, in bezit zijn geraakt van Abraham Gronovius, ten minste op den *Cat. Bibl. Gron.* (L. B. 1785), komen de volgende mss. voor:

Alphabetische lijst van Nederduitsche woorden getrokken uit verscheiden meest oude schrijvers, geschreven met de hand van Mr. G van Loon, zijnde reeds afgesneden en op de bijzondere letters gelegd om te kunnen worden opgeplakt.

Brieven aan den Historieschrijver G. van Loon geschreven.
Brieven van G. van Loon van 1753—1758 *mss.*

G. van Loon *van de Kermissen in Holland*, Leyd. 1743, *met wit papier doorschoten en met mss. aanteekeningen van denzelfden.*

G van Loon *van de leenroerigheid van 't Graafschap in Holland*, Leyd. 1748, *met mss. aanteekk van denzelfden.*

Verzameling van stukken de Historie van ons land betreffende, zoo opgesteld als bijeenverzameld door den Historieschrijver G. v. L.

Christelijke overdenkingen voor alle de Zondagen des jaars door J. Crasset, in 't Ned. vertaald door G. v. L.

B Languet, *Verhandeling van het vertrouwen op Gods barmhartigheid, uit het Fransch vert. door G. v. L.* (uitg. Utrecht, 1756. 8o)

Ds. van Voorst bezat: *Thomas van Kempen, De Navolging van Christus; ieder hoofdstuk met een kort gebruyk van het verhandelde en met een gebed vermeerdert door E. van Gonnelieu, lid der Maats. van Jezus en voor de eerste maal in 't Ned. vertaald door Mr. G. van Loon in fol.*

Brief aan den Raadsheer A. van der Mieden, 18 Maart 1750.

Ook waren de heeren Schouten en van Maanen in bezit van brieven van van Loon.

H. Cannegieter droeg hem zijne verhandeling *de Brittenburgo Matribus Brittis* etc. (Hagae Comit. 1734) op.

Van Loon overleed den 29sten Aug 1758. Zijn beeldtenis is door Frans van Mieris geschilderd en staat voor het eerste deel zijner Ned. Historie-penningen. Zijn wapen op den rand van dat portret voorkomende, zijn 5 fasceaux van keel op een zilver veld, in den regterhoek gequartileerd met 3 rozen van keel op een gouden veld. Het komt (zonder de rozen) overeen met dat van Hermale (bij Hemricourt over bl. 225 en passim) zijnde 5 fasceaux van silver op een veld van keel. In 1731 vervaardigde de beroemde M. Holtzhey een gedenkpenning op zijn penningwerk. Op de voorzijde staat zijn beeldtenis met het omschrift: Gerard van Loon, Nummogr. Phil. et J. U. D. (M. Holtzhey fec.) Op de keerzijde: een brandend altaar met een paar kampvechters handschoenen (caestus) en een ter neer gevelden os, met het randschrift: Hic caestus artemtamque repono. Holtzhey heeft hem ook beschreven. Ook is hij afgebeeld met eene variant, in het *Verv. op van Loon, uitgeg. door de 2 klasse van het Kon. Ned. Inst.* St. I. pl I. No. 1 en 2.

Ook wordt in de voorrede van dat stuk met hoogen lof van van Loons penningwerk gesproken.

Zie Saxe, *Onom, Lit.* T. VI. p. 319; Siegenbeek, *Bekn, Gesch. der Ned Lett.* bl. 284; van Kampen, *Gesch der Ned. Lett.* D II. bl. 209; Witsen Geijsbeek, *B, A. C. Woord.* D. IV. bl. 283; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wetensch.* D I. bl. 81, A D. I. bl 196, P. O van der Chijs, *Tijdschr. voor Alg. Munt en Penningk* I^e^ *Stuk*, bl. 440 volgg. Schinkel, *Geschied- en Lett. Bijdr.* bl. 80 volgg. de Wind, *Bibl. van Ned Gesch* D. I. bl. 31, 505; van Loon, *Aloude Holl. Hist.* D II. *b* 2, bl 175; van der Schelling, *Aloude Vrijh.* bl. 88, 422 478 volgg. 496, 611, 621; Huydecoper op *Melis Stoke* passim *Haarl. en Leidsche Cour. van* 21 *July* 1745. Ypey, *Gesch. der Ned Taal*, D. I. bl. 313 en verv. van Wijn, *Hist Avondst* D. I. bl. 146 Kluit, *Hist. Crit* V II. p 440 de Bruijn, *Gesch. der Stad Haarl.* D. I. B I bl. 14, Col. I bl. 16. Col I. bl. 17, Col I. bl 20. P. Paulus, *Verkl der Unie van Utr.* bl 107. Bilderdijk, *Gesch. des Vad.* D. I. bl 341—344. Schotel, *Leven van C van Alkemade en P. van der Schelling*, bl. 135 volgg *Mess d Sc, et d. Arts de la Belg* T. IV, p 301. *Boekz. der Gel. Wer* 1722, *b.* bl 232, 1733. *a* bl. 131, 146. *R C Volks-Alm* 1852, bl 162—168. Arrenberg, *Naaml. van Boek*; *Cat. Mss. Bibl. Publ.* Lugd. Bat. *Cat Bibl. Gron* p 8, 16, 91, 85, 58 *Cat der Bibl van de Maats. van Ned. Lett.* D I *b*, bl, 187, D. II. bl 33; *Cat. mss. van Voorst*, p. 40, p. 184 *Cat. d'une Superbe Coll.* La Haye, Dec. 1862, p. 75; Holtzhey, *Cat.* p 5; van Wijn, *Nal. op Wagenaar*, bl. 407; *Teg Staat der Vereen Ned.* D IV bl 473.

LOON (Arnoldus van), zoon van Mr Nicolaas van Loon, advokaat, notaris en houthandelaar te Harlingen en Trijntje Schelldingwouw, werd aldaar geboren, studeerde eerst te Franeker, daarna te Halle, waar hij tot Art. Lib. et Phil. Doctor gepromoveerd werd, na verdediging eener Dissertatie *de Discrimine inter obligationem juris generalem et specialem* (Halae Sax. 1802). Hij overleed amhteloos te Amsterdam, den 1sten Januarij 1809, en was een man van uitstekende geleerdheid, waarvan de bewijzen lang in een aantal handschriften bij de familie aanwezig waren. Hij schijnt niet anders in het licht te hebben gegeven dan de volgende vertaling:

Natuurkunde der Ziel, uit het Hoogd. van J. C. Hoffbauer, Amst. 1808, 8o.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1843. D. I. bl. 213.

LOON (Folkert Nikolaas van), broeder van den vorige, werd den 6 Dec. 1775 te Harlingen geboren. Reeds vroeg zijn ouders verloren hebbende, werd hij door zijne voogden aan B. Jongsma, predikant te Peins en te Zweins ter verdere onderwijzing en opvoeding toevertrouwd. Hier ontwikkelde zich reeds zijn aanleg voor de scheepsvaart en de scheepsbouw, vervaardigde hij allerlei werktuigen uit hout en hield hij zich bezig met het zamenstellen van kleine schepen en alles waarop zijn levendige en vernuftige geest viel. De ongunstige toestand van handel en zeevaart, noopte hem naar een ander beroep om te zien, en in 1798 werd hij aangesteld tot Secretaris, ontvanger van de boejgoederen en ontvanger-generaal der reëelen in de grietenij Rauwerderhem. Van dezen post, ten gevolge van een andere wijze van bestuur vervallen verklaard, werd hij in 1806 benoemd tot commissaris ter introductie van het middel der verponding in het Arrondissement Rauwerd, en in 1811 tot ontvanger en daarna tot controleur van de Directe Belastingen en tot Maire van de gemeente Rauwerd. Ook na de omwenteling van 1813 bleef hij in deze burgerlijke betrekking, eerst als Schout van de gemeente Rauwerd en daarna als assessor en lid van den raad der grietenij Rauwerderhem, terwijl hij bij de administratie der Belastingen bij voortduring controleur der controle Rauwerd bleef, en in 1822 deze met die van Dockum verwisselde, totdat hij in 1824 van deze betrekking een eervol ontslag en een klein pensioen van den lande verkreeg.

Gedurende zijn meer dan twintigjarig verblijf in de grietenij Rauwerderhem, waar hij te Irnsum zijne woonplaats had, en te gelijk een houtzaagmolen en houthandel, ja zelfs ook een tijdlang belangrijken Boter- en Kaashandel dreef, hield hij zich bestendig bezig met oefeningen in de werktuigkunde en den scheepsbouw. Inzonderheid heeft hij buitengewonen ijver aangewend tot uitvinding van de beste gedaante en vorm der schepen, ten einde deze de meest mogelijke snelheid en bezeilbaarheid te geven. Ter bereiking van dit doel nam hij menigvuldige proeven, en bezocht hij zelfs buitenlandsche scheepstimmerwerven. Bij al zijne pogingen en proefnemingen ging hij van het beginsel uit, dat de burgerlijke scheepsbouw in Nederland in de laatste jaren niet in dezelfde mate als de scheepsbouw voor de Marine en de burgerlijke bouwkunst van huizen enz. was vooruitgegaan, en dat zij in vele opzigten voor verbetering vatbaar was. In een land met zoo vele wateren en rivieren doorsneden en bijna overal door de zee omringd, achtte hij de invoering daarvan nuttig en noodzakelijk, vooral in een tijd, waarin de buitenlandsche vrachtvaart zich eerlang tot zulk een hoogte verhief. Doch de gehechtheid der scheepsbouwers en werkbazen aan hunne wijze van bouwen naar eens gemaakte mallen of modellen, en hunne minachting voor de teekenkunst schenen voor alsnog een onoverkomelijk bezwaar in den weg te stellen. Dit bezwaar heeft van Loon allereerst trachten te overwinnen door het uitvinden van een nieuwe teekenwijze, het maken van eenvoudige machinale teeken-instrumenten, en vervolgens door het uitvinden van de loeflijn, eene lijn tusschen de kiel van het schip en de oppervlakte van het water, welke hij tot vorming van de gedaante in de lengte en tot bepaling van het punt der meeste wijdte als het grondbeginsel der snelheid en van de beste gedaantegeving beschouwde. Van Loon heeft zulks en andere resultaten zijner beoefening van den scheepsbouw het allereerst openbaar gemaakt in eene verhandeling, getiteld:

Beschouwing van den Nederlandschen Scheepsbouw met betrekking tot deszelfs Zeilaadje, door ...., Aan wien door de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij in 1820 de zilveren medaille en tien dukaten is toegewezen en de vrijheid gelaten deze in druk uittegeven. Haarl. 1820. Op de tentoonstelling te Brussel, in 1830, leverde van Loon een naar zijn beginsel door hem zelven vervaardigd sierlijk model van den snellen zeilkotter, zonder zwaarden, sedert gebouwd ten behoeve van den Baron van Tuyl van Serooskerke van IJzendoorn, welk model thans berust in het Koninklijk modellen kabinet der Marine te 's Hage. Doch inzonderheid heeft van Loon deze stelling, in verband met zijne nieuwe teekenwijze, praktisch ontwikkeld in zijne *Handleiding tot den Burgerlijken Scheepsbouw, met Atlas van* 20 *platen*. Workum 1838. Ook werd hij door beroemde mannen opgewekt tot het schrijven van een Handboek voor de Scheepsbouwers. Hierin werd hij door verschillende redenen belet, doch tot zijn dood ging hij voort met het maken van werktuigen en modellen, waaronder zijne vernuftige en kunstig zamengestelde Steigermachine. Van Loon beoefende ook de dichtkunst; vele proeven zijn nog in handschrift voorhanden en zijn *Lijkzang* op Nikolaas Tholen, als Med. Cand. in 1819 te Leyden overleden, is de *Mnemosyne* der Heeren Tydeman, opgenomen. Hij huwde tweemaal; zijne tweede vrouw Julliana Anna Coulon, dochter van Carel Willem Coulon, Burgemeester te Leeuwarden, overleefde hem, gelijk ook zijne zes kinderen. Hij overleed te Leeuwarden 13 Dec. 1840.

Zie W. Eekhoff, *Levensb. in Leeuw. Courant* en in *Kunst- en Letterb.* 1847. No. 12, 14, 15. Van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

LOON (H. van), mogelijk een bloedverwant van Theodorus van Loon hier achter, een Vlaamsch graveur, die

een groot deel van zijn leven doorbragt te Parijs. Hij sneed daar o. a. eenige prenten voor het aldaar in 1695 uitgekomen werk: *Les forces de l' Europe*, bestaande in vestingwerken, plannen en steden, enz.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werken der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 185.

LOON ( ), een Amsterdamsch schilder van vogels, bloemen, vruchten. Hij stond Troost van Groenendoelen bij in het behangselschilderen en overleed in 1787 in den ouderdom van omstreeks 70 jaren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 185.

LOON (Johan Nikolaas van) werd den 1 Dec. 1702 extraordinair Ingenieur en was bij de belegering van Menen in 1706, waarin hij werd gewond.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land.* D. II. bl. 395.

LOON (Johan van), schreef.

Voorlooper des Zee-Quadrants ofte Ruytkaert. Amst. 1651. 4o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 325.

LOON (Theodorus van) werd in 1595 te Leuven geboren, bragt een geruimen tijd te Rome en Florence door, waar hij zich naar de groote modellen der schilder- en beeldhouwkunst oefende. Bijzonder behagen vond hij in de meesterstukken van Raphaël en koos C. Maratti tot het vormen van zijn stijl. In zijn werk vindt men dan ook hetzelfde karakter van teekening, dezelfde edelheid in de gelaatstrekken, dezelfde verhevenheid in de ordonnanties. In zijn koloriet echter beantwoordde hij niet altijd aan deze verdienste, want het was, volgens Immerzeel, in de schaduw soms te verwachtig en grijs. Hij stond in hooge achting bij den beroemden Erycius Puteanus, die in zijne brieven meermalen met lof van hem gewaagt. Zijn portret komt voor in de *Konstkamer* van A. van Dyck en is gegraveerd door Paul Pontius, gegraveerd in fol.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 185; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III bl. 1010; *Epist. Er. Puteani.* Colon. 1681.

LOON (Pieter van), te Antwerpen geboren en overleden schilderde natuurlijk en uitvoerig, perspectivische voorwerpen en gebouwen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 185.

LOON (Willem van), geboren te Nijmegen, regtsgeleerde, woonachtig te Utrecht, schreef:

Eleutheria sive de manu missione Servorum apud Romanos, Traj. ad Rhen. 1685. 12o., en vele jaren later:

Groot-Gelders-Placaat-boek. Nijm. 1701—1703. 3 D. fol. waarop later een Chronologisch en Alphabetisch Register (Arnh. 1740. 8o) verscheen:

Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 325.

LOON (Jakob van), zoon van Antony van Loon, raad in het Hof van Utrecht, jongere broeder van Gijsbert van Loon, eerste raad van prins Maurits, diende onder deze en was kolonel en gouverneur van Oostende, toen hij bij het beleg dier stad, sneuvelde.

Zie Bosscha, *Neérl Held. te Land*, D. I. bl. 381; van Wijn *op Wagenaar*, D. IX. bl. 85.

LOON (Pieter Jacobus van), verwierf zich den 2den Julij 1807, grooten lof bij de belegering van Kolberg, door ter verdediging van een door de belegeraars aangelegd fort Loison, onder het bereik van kartetsen en het vuur der Pruissische jagers, onverschrokken met zijne grenadiers stand te houden.

Zie Bosscha, *Neérl. Held. te Land*, D. III. bl. 259.

LOONSMA (S. T. van) schreef:

Cantata of het beroemde Te Deum laudamus, in 't Latyn en Nederd., voor de Viool of Dwarsfluit en Violen met bas contenu. Amst. 1749. 4o.

Kortbondig Onderwys voor 't Orgel en Clavecimbaal. Amst. 1741. 4o.

Zie Arremberg, *Naaml. van Boeken.* bl. 322.

LOOPIK (M. van), boekdrukker te Gouda, schreef:

Handleiding tot de boekbindkunst, Gouda, 1790. 3 st. 8o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.* bl. 366.

LOOR (Br. D.), schreef:

Onser Lyever Vrouwen Souter, Leyden, bij Peter Iszoon, 1537.

Zie *Cat. der Boek. van de Nat. Bibl.* bl. 16.

LOOS (Cornelis), Losaeus, Callidius of Finius, werd omstreeks 1546 te Gouda geboren, Zijn vader, Jan Cornelis Loos, was een geleerd, vroom en ijverig Catholiek, die hem na zijn eerste opleiding ontvangen te hebben, naar Leuven zond, waar hij in het collegie het Varken studeerde en bij de algemeene bevordering in 1564 de tweede plaats bekwam. Na te Leuven in de Godgeleerdheid gestudeerd te hebben, begaf hij zich naar Mentz, waar hij den rang van doctor verkreeg. Ten gevolge der onlusten, die in zijn vaderland uitbraken, keerde hij naar Mentz terug, waar hij eenige jaren vertoefde en zijne meeste werken schreef. Het blijkt uit de opdragt van zijnen *Catalogus illustrium Germaniae scriptorum* dat hij woonde ten huize van Arnold van Bucholtz, kanunnik der hoofdkerk dezer stad en der cathedrale van Luik en tevens prevoost der collegiale kerk van Bingen. Loos ging uit Mentz naar het aartsbisdom van Trier, maar daar zijne gevoelens omtrent de Magie in 1592 verboden waren, werd hij genoodzaakt ze opentlijk te herroepen en zich elders te vestigen. Hij begaf zich nu naar Brussel, waar hij in de parochie van N. D. de la Chapelle de betrekking van vicarius vervulde. Tot zijn eerste gevoelen teruggekeerd, werd hij als afvallige in den kerker geworpen, en na een langdurige gevangenis ontslagen. Op het punt van voor de derde maal beschuldigd te worden, stierf hij te Brussel 3 Febr. 1595. Hij was niet onervaren in de fraaije letteren, godgeleerdheid en staatkunde en een ijveraar tegen het Protestantisme. Hij schreef:

De tumultuosa Belgarum rebellione sedandâ; sive Spiritus vertiginis utriusque Germaniae in Religionis dissidio (unde cunctae calamitates) vera origo, progressus ac indubitatus curandi modus; cum rejectione inefficacium ad hoc remediorum. Conscripta et collecta ex prudentissimis Ruewardi Tapperi, te Wilhelmi Lindani Damasi, Consultationibus per Cornelium Loos Finium, Mogunt. 1579, 1582. 8o.

Apologia Cornelii Callidii, Chrysopolitani, in Orationem Philippi de Marnix, Domini de S. Aldegondâ, pro serenissimo Archiduce Austriae Matthiâ et Ordinibus Belgicis, ad Delegatos Septemvirûm, coeterorumque Principum et Ordinum Sacri Imperii, Wormatiano conventu habitam, mense Maio CIO. IO. LXXIIX. *Singularis prudentiae, gravitatis et fidei Germanis S. Inspicite. Germani, seditiones alienas et iis vos non intermiscendo, liberam et felicem vestram tranquillitatem imperturbandam conservate Luxemburgi*, 1579. 4o. eene wederlegging van de *Oratio Legatorum Archiducis Mathiae, habitâ in conventu Wormaciensi*, Antv. 1570. (Zie Marnix.)

Annotationes in Ferum super Joannem voor 1581 gedrukt.

Urbis et Orbis defensio et Vindicatio adversus Christianum Franckenium, caeterosque Sectarios 'αρτολατρείαν *(Panis adorationem) impie asserentes*, Mogunt. 1581. 12o.

Duellum Fidei et rationis: Si in Eucharistiae sacramento vere sit Corpus Domini: Adversus Paradoxa sex Christiani Franckenii, Mogunt. 1581. 12o.

Thuribulum aureum sanctarum Precationum, Mog. 1581. 16o.

Illustrium Germaniae Scriptorum Catalogus, quo doctrinâ simul et pietate illustrium vitae et opera celebrantur, quorum potissimum ope Literarum studia Germaniae ab anno M. D. usque LXXXI sunt restituta et sacra fidei dogmata a profanis sectariorum novitatibus et resuscitatis veteribus olim damnatis haereseôn erroribus vindicata, Mogunt. 1581. 12o.

Institutionum sacrae Theologiae libri quatuor seu Epitome Melchioris Cani de Locis Theologicis, Mogunt, 12o.

Scopae Latinae ad purgandam Linguam a Barbarie, Mog. 1582. 12o.

Eclesiae Venatus, seu altera ejus functio circa Fidei Ministerium in reducendis deviis, Colon. 1585. 12o.

Apparatus mensae dominicae, pia Exercitia, tam selectas preces, et pulchras meditationes continens, Colon. 1591. 12o.

Terentius Christianus, utpote Comoediis sacris transformatus, quo purissimi sermonis elegantiâ linguam exornet, et politis moribus ac insigni pietate mentem imbuat, atque hinc summa cum fruge praelegatur, Colon. Agripp. 1592—1602. 12o.

(*Naaman, Tobaeus, Nehemias, Saulus, Susanna, Daniel, Triumphus Christi, Typhlus, Pentecoste, Ananias, Baptistes, Dyscoli, Pseudo-Stratiotae, Cunae, Vitulus, Elegiarum liber. Liber Epigrammatum.*)

Hij had ook het voornemen eene verhandeling te schrijven over de oprigting der nieuwe bisdommen in de 17 provinciën. Zijn voornemen om zijn boek *de verâ et falsâ Magiâ* uit te geven, mislukte.

Zie Sweertii, *Ath. Bat.* p. 191; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 157,,158; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 212. Saxe, *Onom. Lit.* Paquot, *Mém* T III. p. 115 suiv. Meren, o. h. w M. A. Delrio, *Disq. Mag.* Lib. V, append. I, edit. Lugd 1612, p 314, 364, 365; P. Burmanni, *Anal. Belg.* P I. p. XCV; A. Meerbeek, *Annot.* (Leyd. 1580) bl 336; J. Walvisch, *Beschr van Gouda*, bl 207, Schulz Jacobi, *Bydr. tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk*, D. II. bl. 28; Mr C J de Lange van Wijngaerden, *Gesch. van Gouda*, D. II. bl. 166; Mr Scheltema, *Gesch. en Lett. Mengelw.* D. IV. St. I. bl. 8 Prins, *Leven van Marnix*, bl. 67.

LOOS (Willem de), van Rotterdam, med. dr. promoveerde te Utrecht den 24sten Oct. 1767 met eene *Dissertatio Physiologica de Menstruorum per terrorem obstructorum cura.*

Hij schreef:

Scheikundige Verhandeling over eenige Sympathetische inkten en den Pyrophorus of vuurdrager, Rott. 1770. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 264. *Boekz. der Gel. Wer.* 1767. bl. 622.

LOOS (Willem Cornelisz), geb. in Nederland, tegen het eind der zestiende eeuw, opperbevelhebber eener vloot van 29 schepen, streed in Louwmaand 1640 voor Bahia in Braziliё, gedurende 3 volle dagen manmoedig tegen een vijandelijke Portugesche magt van 66, volgens anderen van 93 schepen, met 15000 man voorzien. Hij joeg ze ten laatste op de vlugt, met vernieling van eenige Portugesche bodems. Hij verloor echter reeds op den eersten dag, den 12den dier maand, het leven.

Zie behalve de werken van Barlaeus en Plante, J. C. de Jonge, *Neêrl. Held ter Zee*, D. I. bl. 317; van Loon, *Nederl. Historiep.* D. II. bl. 253.

LOOSBERGEN hielp, als onderluitenant de Willemstad verdedigen.

Zie van Oldenborgh, *Beleg en Defensie van de Willemstad.* bl. 142; Bossch a, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 32.

LOOSE (Johannes Josephus de) werd den 22 November 1770 te Zeele, bij Dendermonde geboren, ontving onderwijs aan de Gentsche Akademie, die hem in 1794 den eersten prijs naar het model schonk, vervolgens oefende en bekwaamde hij zich te Mechelen in de school van Herreyns. Hij was een goed historieschilder, wiens kunst in verschillende kerken van België verspreid is, zoo als in de St. Jacobskerk te Gend *St. Cornelia, de zegen aan de kinderen gevende*, in de kerk van St. Nikolaas twee altaarstukken. *Christus de krijgslieden uit den tempel drijvende* en de *Intrede des Zaligmakers te Jeruzalem* in de kerk van Hamme, *de Marteldood van St. Barbara*, in de kerk te Lokeren. Ook schilderde Loose voortreffelijk gelijkende portretten en beoefende de letterkunde. Zelfs behaalde hij in 1812 een prijs bij de Gentsche Rederijkerskamer, en in 1820 een medaille ter aanmoediging voor zijne *Verhandeling over den tegenwoordigen staat der Schilderkunst*, bij de koninklijke Maatschappij van schoone kunsten te Gend.

Hij was eerste professor aan de teekenakademie te St. Nicolaas, waar hij den 4 Febr. 1842 in den ouderdom van 79 jaren overleed. Zijn afbeeldsel vindt men in de *Collection des Portraits des Artistes modernes*, door J. J. Eekhout, Brux. 1822. fol. Hij was de leermeester zijner beide zonen Johannes en Basile.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II bl. 180; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 1011

LOOSEN (Sebastiaan van) was te Gorinchem geboren en aldaar in 1570 Burgemeester en later Pensionaris. Hij genoot het bijzonder vertrouwen van Willem I en werd in 1578 Lid van den raad, die aan hem was toegevoegd om de zaken van den Lande te helpen beleiden en in 1575 Lid von den Landraad, die kort hierna weder ontbonden werd. Zijn bekwaamheden, schranderheid en voorzigtigheid deden hem tot verschillende belangrijke commissien gebruiken. Zoo werd hij door den Prins afgevaardigd om de regtspleging van Jan Jeroenszoon bij te wonen, doch ziende de drift van velen en dat daarmede noch nut noch eere was te bewerken, wist hij zich daarvan te verschoonen. Dikwerf werd hij tot onderhandelingen in Noord-Holland gebruikt. Lid van den Raad van State geworden, stond hij met ijver Leycester tegen en diens plan om een kamer van geldmiddelen op te rigten, waarbij hij dan als commies zou worden aangesteld.

In 1587 werd hij als gezant naar Engeland gezonden om over den door Spanje aangeboden vrede te handelen. Twee jaren later vertrok hij wederom derwaarts met bijzonderen last om eenige gerezen geschillen bij te leggen. Voor de derdemaal werd hij benevens Frankena derwaarts afgevaardigd om over de aanvrage van Elisabeth tot vergoeding der verschotten te handelen. Met vrucht was hij in 1594 en 1595 met Leoninus en Witten te Groningen werkzaam, om de geschillen tusschen de stad en de Ommelanden te vereffenen.

Van Loosen was in 1589 lid van den Hove van Holland, in 1582 lid van den Hoogen Raad (bij de instelling van dit collegie) geworden en bleef in de laatste bediening werkzaam tot zijn overlijden in 1597. Hij huwde Johanna van Valkenstein, bij wien hij eene dochter naliet met Adriaan Junius gehuwd.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 331, B. XXII bl. 28, B XXXIII. bl. 38; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXV. bl. 1136, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 399, D VII. bl. 23, D. VIII bl. 157, 208, 446; S. van Leeuwen, *Bibl Ill* bl. 1484; *Verz. van Gedenkst.* D. II bl 35; Scheltema, *Staatk Ned.* D. II. bl. 40; *Onoverw. Vloot*, bl. 104, 114; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. II. bl. 552, 598, D. III bl. 643; J. C. de Jonge, *de Unie van Brust.* bl. 137; Arend, *Vad Hist* D. V. bl 418, D. VII bl. 200, 345, 365, 393, 353; Kobus en de Rivecourt o. h w. *Chron. van het Hist Gen* D V bl 331, 383.

LOOSJES (Adriaan), zoon van Cornelis Loosjes, leeraar der Doopsgezinde Gemeente te Westzaandam, en van Neeltje Dirks, werd aldaar den 15den April 1689 geboren. Lust om de zeevaart of stuurmanskunst, reeds vroeg bij bespiegeling geleerd, in de dadelijke werkzaamheid te zien beoefenen, bewoog hem om in zijn 14de jaar met zijns vaders vriend, den commandeur Cornelis Gijsbertsz Zorgdraager, bekend door zijne *Beschrijving van de Bloeijende opkomst der aloude en hedendaagsche Groenlandsche Visscherij*, eene reis naar Groenland te doen. Zoo veel genoegen gaf hem deze togt dat hij, zijn lust volgende, geen ander beroep dan dat van een zeeman zou gekozen hebben; doch op raad zijner ouders, bepaalde hij zich tot het leeren van een handwerk, en wel van de houtzagerij, om zich voorts tot den koophandel te bekwamen, terwijl hij zich in zijne tusschen uren met de beoefening der wetenschappen. vooral met de wis-, sterre-, aardrijks- tijdrekenkunde en geschiedkunde bezig hield. Achtien jaren oud begon hij zich meer gezet op de kennis der H. Schrift toe te leggen en nu en dan eene preekbeurt bij de gemeente waar te nemen. Twintig jaren bereikt hebbende, begon hij zich onder den onderwijzer H. G. Mellinghuizen en onder den Lutherschen predikant Colerus, op de oude talen toe te leggen, en verkreeg spoedig eene genoegzame kennis van de Latijnsche, Grieksche, Oostersche en inzonderheid der Hebreeuwsche talen; later leerde hij de Fransche, Engelsche en Duitsche talen aan, en ging voort met zich in de Heilige Schriften en de kerkelijke geschiedenis naar de bronnen zelve te oefenen. Omtrent 21 jaren oud deed hij openbare belijdenis van de christelijke godsdienst, ontving de H. doop en nam behalve zijn beroep, nu en dan de dienst der kerk waar, terwijl hij nog daarenboven bij de beoefening der gemelde wetenschappen, die der penningkunde, natuurkunde en vaderlandsche geschiedenis voegde. In 1745 werd hij tot het waarnemen van de halve predikdienst, op eene jaarwedde van *f* 800 aangesteld, en sedert wijdde hij zich geheel aan het herderlijk werk, en liet allengskens den koophandel varen. In 1762 nam hij, ten gevolge van ligchaams ongesteldheid, ontslag en stierf den 20sten Maart 1767, in den ouderdom van ruim 77 jaren. Zijne bekwaamheden in het behandelen van burgerlijke zaken, deed hem ten vraagbaak van velen strekken, en bijzonder ijverig was hij in het behartigen der belangen van de Doopsgezinde Societyt in Noord-Holland, en het was een blijk van achting jegens hem, dat hij aan het hoofd en de spreker was eener bezending uit de Societyts

vergadering der Doopsgezinden in Noord-Holland en der Friesche Doopsgezinden aldaar, alsmede van de toen nog bestaande gemeentens der oude Vlamingen, om zijne Hoogheid in 1747 met het stadhouderschap geluk te wenschen.

Hij was gewoon vele aanteekeningen te maken, vormde vele plannen tot uitgebreide werken, doch het kwam tot geen uitwerking. Men vindt van hem in de *Godgeleerde Vermaaklijkheden* van den geleerden Marten Schagen, het een en ander door hem met de voorletters van zijn naam A. L. onderteekend. Met Schagen en Jan Rogge, leeraar in de Friesche Doopsgezinde gemeente te Zaandam, nam hij deel aan de vertaling der *Werken van den Joodschen Geschiedschrijver Josephus*, naar de Grieksche uitgave van den hoogleeraar Haverkamp, en teekende de kaart van het H. Land in den druk van 1732. Ook vervaardigde hij de kaarten in de *Verklaaring des Bijbels van de Engelsche Godgeleerden* bij Tirion en Loveringh 1740, en vervolgens een *Kort begrip der Heilige Aardrijksbeschrijving* met kaartjes, die hij deed plaatsen achter de *Schriftuurlijke Historie* van Wats.

In de *Vad. Letteroef.* D. II. vindt men zijne *Beschrijving der Uitgestrektheid van Palestina, in lengte en breedte opgemaakt uit Ptolemeus, Josephus, Eusebius, Hieronimus, Antonini Itinerarium* en het *Itinerarium Hierosolymitanum.* Hij spoorde Thomas Wopkens, leeraar der Doopsgezinden te Harlingen aan, tot eene nieuwe overzetting der *Kerkelijke Geschiedenis* van Eusebius, met aanbod van alle mogelijke hulp, en toen deze later van dien arbeid afzag, volvoerde hem Abraham Arent van der Mersch, toen leeraar der Remonstranten te Hazerswoude, vervolgens hoogleeraar aan de kweekschool dier gezindheid te Amsterdam, onder gedurige briefwisseling met Loosjes. Van zijne leerredenen ziet er slechts één *De gezegende Nagedachtenis des Regtvaardigen,* bij het overlijden van zijn ambtgenoot Klaas Jacobsz. Nen, (Westzaand. 1755), het licht. Zijne kennis en verkeering met den geschiedschrijver J. Wagenaar, die meerendeels de stukken voor den *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden,* bij Tirion uitgegeven, vervaardigde, en zijne gemeenzaamheid met dezen, was oorzaak dat men hem met de beschrijving van Holland tot de Zaan en Zaanlandsche dorpen gevorderd, berigten vroeg, die hij ook gaf, gelijk Wagenaar (D VIII. bl. 345) erkende. Deze berigten gaven hem aanleiding tot het opstellen van eene *Beschrijving van de Zaanlandsche dorpen, Oostzaan, Oostzaandam, Westzaan, Westzaandam, Koog, Zaandijk, Wormerveer, Westknollendam en Nauwerna,* na zijn dood (Haarl 1794) *met aanteekeningen, platen en eene kaart,* door zijn zoon Petrus Loosjes, in het licht gegeven. Tweemaal is hij gehuwd geweest. Eerst aan Guurtje Klaas Visscher, bij welke hij eene dochter Marritje Loosjes verwekte, die gehuwd doch kinderloos gestorven is, een zoon, Cornelis Loosjes, predikant bij de Doopsgezinden te Goudr, Oostzaandam en eindelijk te Haarlem, waar hij den 5den Januarij 1792 overleed. Voor de tweede maal nam hij ten huwelijk Trijntje Lourens Louwen, die hem overleefde en twee kinderen schonk, Lourens en Petrus Loosjes.

Zie zijn Levensberigt voor de *Zaanl. Dorpen;* Abcoude, *Vierde Aanh.* bl. 62.

LOOSJES (Petrus Adsz), jongste zoon van Adriaan Loosjes Doopsgezind leeraar te Westzaandam en Trijntje Louwrense. werd den 20 Nov. 1735 aldaar geboren, ontving het gewoon schoolonderwijs in het Nederduitsch en Fransch, vervolgens van Jacobus Bynema en van zijn oudste broeder Cornelis Loosjes, toen leeraar der Doopsgezinden aan de Oostzijde van Zaandam in het Latijn en Grieksch. In 1754 begaf hij zich naar de kweekschool te Amsterdam, en nam aldaar de lessen van Tjerk Nieuwenhuis, in de wijsbegeerte, natuurkunde en die van den Hoogleeraar Koolhaas in het Hebreeuwsch en van J. Krighout in de Godgeleerdheid. In 1759, tot proponent in de Godgeleerdheid bevorderd zijnde, werd hij predikant aan den Hoorn op Texel, in 1762 te Monnikendam en vervolgens te Haarlem, waar hij bijna 50 jaren het leeraarsambt bekleed heeft.

Reeds in zijne jeugd beoefendt hij de poëzij en liet eenige losse gedichten drukken. Later schreef hij een menigte deels oorspronkelijke, deels vertaalde stukken, vooral de zedekunde. Natuurlijke Historie en Scheikunde betreffende in het *Mengelwerk* en ook Boekbeoordeelingen in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* en het letterkundig *Tijdschrift van het Departement van de Zuiderzee* dat de *Letteroefeningen* verving, ook zijn er verscheidene stukken van zijn hand en het spectatoraalblad *de Denker,* te Amsterdam uitgekomen.

Het eerste werkje dat door hem vertaald, in 1766 het licht zag waren de *Historische zamenspraken over de Noodzakelijkheid van den Godsdienst in den Huwelijkschen staat,* 2 d. uit het Eng. De algemeene smaak zijner landgenooten en bijzonder zijner Haarlemsche burgers, zich vereenigende met zijne neiging voor de beoefening der natuurlijke historie, gaf hij in 1768 in het licht:

De beschouwingen van de werken der Natuur, ten opzigte van de viervoetige dieren enz. ter betooging van Gods Magt, Wijsheid en Goedheid, of vervolg van de tweede verbeterde uitgave van J. Ray, Gods wijsheid geopenbaard in de werken der schepping, In het volgende jaar gaf hij ten dienste der jeugd in het licht *Leerzame zamenspraken over eenige Dieren, Vogels en Visschen.* Nog gaf hij omstreeks dien tijd eene vertaling der *Historie van Delia Stanhope.* Tusschen 1771—1775 hield hij zich onledig met de vertaling en uitgave van Mosheims *Kerkelijke Geschiedenis,* uit het latijn en de vervaardiging van de *Ophelderingen* op dezelve, terwijl hij inmiddels nog de vertaling leverde van *Voltaire onder de schimmen;* Findlay *verdediging der Heilige Schriften* en van *Josephus tegen de Voltaire* en A. J. Roustan, *Brieven over den tegenwoordigen staat des Christendoms en het gedrag der Ongeloovigen, met eene beantwoording hunner voornaamste Tegenwerpingen.* In 1776 ondernam en in 1778 voleindigde hij de Nederduitsche *Navolging van de Algemeene Waereldlijke Geschiedenis van den abt Millot,* in 10 deelen, terwijl hij inmiddels als een oorspronkelijk werk uitgaf zijne *Redevoeringen voor Neêrlands Jongelingschap* 2 d. zijnde deze, behalve zijne *Redevoering bij gelegenheid van het invoeren der Christelijke Gezangen en Liederen in de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente te Haarlem* 1805, de eenige leerredenen die afzonderlijk door hem zijn uitgegeven. In het jaar 1778 gaf hij een goede overzetting van Robertson's *Geschiedenis van Amerika* in 4 d. (het Vde deel zag eerst in 1801 het licht als lang na den dood van Robertson uitgegeven, mede door hem vertaald) en tevens eene van het verhaal eener *Reize naar de IJsbergen van Savoye door Bourrit.* In het volgende jaar vervaardigde hij eene vertaling van Robertson's *Geschiedenis van Schotland,* 3 d. alsmede van Watson's *Brieven ter verdediging van den Christ. Godsdienst.* Niettegenstaande dien arbeid wist hij nog tijd te vinden tot het schrijven eener *Verhandeling.* ter beantwoording der eerste vrage, door het in 1778 opgerigt Godgeleerd Genootschap van Pieter Teyler van der Hulst, uitgeschreven over *het onderscheidend kenmerk van de Christelijke Openbaring* en werd met den tweeden zilveren medaille bekroond. Dit antwoord wordt gevonden in het *Zesde deel der Verhandelingen* van dat Genootschap, van hetwelk hij in 1778 medebestuurder en later secretaris werd.

In 1780 gaf hij eene overzetting van Fordyce's *Vriend der Jonge Heeren,* 3 d. in het licht, en in dat en de beide volgende jaren de zoo algemeen geachte *Brieven van John Moore, behelzende eene Beschouwing der Maatschappij en Zaken in Frankrijk, Zwitserland, Duitschland en Italië,* terwijl hij ook een groot gedeelte vervaardigde van de overzetting van Robertson's *Geschiedenis van Oud Griekenland,* 3 d.

Met veel moeite liet hij zich in 1781 overhalen tot het vertalen van het A. M. Cerisier, *Tableau de l'Histoire des Provinces Unies,* en veranderde het langzamerhand in een geheel oorspronkelijk werk, dat hem veel moeite en tijd kostte. Hiermede was hij bezig tot 1787, onder de hand eene vertaling gevende van Miss More's *Gewijde Tooneelstukken,* de twee eerste deelen van de *Vaderlandsche Karakterkunde,* een oorspronkelijk werk in 2 deelen en de vertaling van Beatties *Wijsgeerige en Dichtkundige Verhandelingen,* 2 d.

In het jaar 1786 zag het eerste deel van het *Vervolg op Wagenaar's Vad. Hist.* in het licht. Aan het schrijven van dit oorspronkelijk werk, waartoe hij niet dan schoorvoetende besloten had. besteedde hij zeer veel tijd, en in 1811 kwam het laatste deel, namelijk het 47ste te voorschijn, hebbende hij, daar dit vervolg eerst een aanvang neemt met het uitbreken der Amerikaansche onlusten, ook nog het tusschen beide opengebleven vak der geschiedenis, waar namelijk Wagenaar eindigt met het jaar 1752 loopende tot 1774, met 3 deelen

aangevuld. Het geheele werk eindigt met 1806, en dus ook het einde van het raadpensionariaat van R. J. Schimmelpenninck. Tegelijker tijd vertaalde hij Cones *Beschouwing der Maatschappij en Zeden in Polen, Rusland, Zweden en Denemarken*, in 9 d. en in 1790, 1791 eene overzetting van Benyowsky, *Gedenkschriften en Reizen*, 4 d., en van de *Baarblijkheden van den Christelijken Godsdienst door* J. Beattie, van Robertson's *Geschiedkundig Onderzoek wegens de kennis die de Ouden hadden van Indië* (1793), ook bezorgde hij eene uitgaaf van de *Beschrijving der Zaanlandsche dorpen* van zijn vader (1794). Voor het Godgeleerd Genootschap van Teyler bearbeidde hij inmiddels ook eene vertaling uit het Engelsch van den hoogleeraar W. L. Brown, over de vraag: *In welken zin kunnen de menschen gezegd worden gelijk te zijn* enz., te vinden in het XIII deel van de Verhandelingen van dat Genootschap, terwijl hij wat later ter gedachtenis van Washington, eene kleine verzameling van stukken, onder den titel van: *Bijdragen ter gedachtenis van Washington* het licht deed zien. In 1804 gaf hij nog eene vertaling van Acerbi's *Reizen door Zweden en Finland tot aan de uiterste grenzen van Lapland*, in 4 deelen. Behalve al deze opgetelde, heeft hij nog verscheidene kleinere stukjes geschreven, welker opteekening hij der moeite niet waardig schijnt te hebben geacht. Hij overleed den 12den Januarij 1813, in den ouderdom van ruim 77 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1813. bl. 56, 356 volgg.

LOOSJES (Adriaan Pietersz.), geboren 13 Mei 1761, op het eiland Texel, waar zijn vader leeraar der Doopsgezinden was. Eerlang werd deze naar Monnikendam en vervolgens naar Haarlem beroepen. Hij was aanvankelijk insgelijks tot de predikdienst bestemd, doorliep de Latijnsche scholen en woonde eenigen tijd de lessen bij aan het athenaeum te Amsterdam, doch verkoos naderhand den boekhandel, dien hij met goed gevolg te Haarlem sedert 1782 tot zijn dood toe dreef. Loosjes besteedde den tijd, dien hem van zijne bezigheden overbleef, met letterkundigen arbeid. »Die zijn tijd goed op woeker zet, verdubbelt dat geschenk tienvoudig." schreef zijn lofredenaar, de hoogleeraar Hofman Peerlkamp, en dit deed Loosjes van zijn vroege jeugd af. »Daarom ontbrak het hem nooit aan tijd, noch om de arbeidvolle taak, welke hij zich dagelijks voorschreef te voltooijen, noch om deel te nemen aan de gezellige verkeering met zijne vrienden."

Geen van onze letterkundigen heeft zoo veel, en wat meer zegt, zoo veel goeds geschreven, dan hij; de enkele optelling der titels van zijne voortreffelijke, meest oorspronkelijke werken, zou het bijna onmogelijk doen achten, dat in den omvang van veertig jaren (zijn eerste werk schreef hij in 1779, als 18jarig jongeling) een enkel mensch zulk een menigte boekdeelen over zeer verschillende stijl en vorm heeft kunnen zamenstellen en daarbij nog een zeer omslagtig beroep waarnemen, zonder zelfs de genoegens des gezelligen verkeers of geoorloofde uitspanningen daaraan te moeten opofferen en zich te onttrekken aan de werkzaamheden der veelvuldige posten en commissiën, waarmede hij bij uitnemendheid belast werd. Het was vooral in twee vakken van onze vaderlandsche letterkunde, dat Loosjes zich gunstig onderscheidde, als dichter en romanschrijver, en het was vooral in de laatste hoedanigheid, dat hij zich grooten roem heeft verworven. De gebeurtenissen in het laatst der achttiende eeuw, ontvlamde zijn dichtvuur. Zoo schetste hij in drie zangen den *Vaderlandschen Zeeheld* (1781) en in vijf zangen *St. Eustatius genomen en hernomen*. Zoo stichtte hij een *Gedenkzuil ter gelegenheid der Vrijverklaring van Noord-Amerika* (1782). In 1784 bezong hij den admiraal *M. A. de Ruiter* in tien boeken, een dichtstuk, dat met meer regt dan een *Abraham de Aartsvader*, den naam van heldendicht verdient. Minder gelukkig, schoon met vuur en vaderlandschen gloed geschreven, is *de Ruiter's laatste Zeetogt* (1812). Hij houdt zich in dit opzigt meer streng aan de geschiedenis, en rangschikt zich zelve onder de historische of cyclische dichters, waarvan Lucanus met zijne *Pharsalia* het eerste voorbeeld heeft gegeven Ook als godsdienstig dichter verdient Loosjes onderscheiding. Verscheiden grond trekken van bijbelsche tafereelen werkte hij op bevallige wijze uit of stelde de lotgevallen van bijbelsche personaadjen in onderscheiden vormen onderhoudend voor. Zijne tooneelstukken hebben veelal gebeurtenissen uit de vaderlandsche geschiedenis ten onderwerp, doch weinigen zijn, en dat slechts een enkele keer ten tooneele gevoerd. Als dichterlijk vertaler is hij door zijne uitnemende vertolking van Delille's *Drie rijken der Natuur* en *het Leven van Huygens* bekend. Hij had ook eene vrije navolging van Delille's *Jardins* ondernomen, en nog 's avonds voor zijn dood daaraan gearbeid. Het afgewerkt gedeelte is door zijn zoon Vincent Loosjes, in het eerste deel van zijns vaders *Nagelaten Gedichten* opgenomen. Als dichter wordt hem de tweede rang op den Nederlandschen Parnas toegewezen, doch als prozaschrijver verdient hij met alle regt den eerste. »Hij verstond de kunst om zijnen lezer met vermaarde personaadjen, vooral uit onze vaderlandsche geschiedenis, gemeenzaam te doen omgaan. Het is waarlijk ieders taak niet om *Jacoba van Beijeren*, *Huig de Groot*, *Louise de Coligny*, *Johan de Witt* en andere mannen en vrouwen karaktermatig te doen spreken en handelen, gelijk Loosjes in zijne gedialogiseerde tafereelen, zoo natuurlijk en daarom zoo treffend wist te doen. Verre, zeer verre overtrof hij hierin Meisner, die in zijn *Bianca Capello* in Duitschland een voorbeeld van dezen schrijftrant gegeven heeft.

Het werk van Loosjes in dezen smaak, getiteld: *Johan de Witt, Raadpensionaris van Holland*, in 1805 uitgegeven, acht men een meesterstuk. Vaderlandsche karakters, zeden en gewoonten leverden hem de stof, die hij op eene uitmuntende wijze bearbeide tot bevordering van vaderlandsche deugd. Zijn *Historie van Susanna Bronkhorst* behoeft in geen opzigt te wijken voor Richardson's *Clarissa Harlowe*, noch zijne *Zedelijke Verhalen* voor die van Marmontel. Zijn *Leven van Maurits Lijnslager*, *Hillegonda Buisman*, *Robbert Hellemans*, *Johannes Wouter Blommestein* en zijne *Lotgevallen van Reinoud Jan van Golstein* werden algemeen en worden nog met graagte gelezen en verdienen zulks volkomen.

Loosjes was een ijverig voorstander van de zaak der Patriotten, waarvan hij in verscheiden zijner geschriften de warmste blijken gaf, zag met leede oogen in den herfst van 1787, door de Pruissische wapenen al de schoone ontwerpen eener grondwettige herstelling verijdelen en het aristocratisch-stadhouderlijk bestuur in zijn ouden luister herstellen. Hij juichte de omwenteling van 1795 toe, en ofschoon ook hij spoedig uit zijne bedwelming ontwaakte, die hem had aangegrepen door de overdreven denkbeelden, die hij zich van de Fransche edelmoedigheid en vrijheidsliefde had gevormd, bleef hij echter zijne beginselen getrouw en ging in alles met bezadigdheid te werk. Tot lid van Hollands gewestelijk bestuur geroepen, deed hij aan het hoofd eener plegtige bezending uit dit staatsligchaam ter Nationale Vergadering in 1797, een mannelijke en welsprekende voordragt »eenen Cicero waardig," die in de *Vad. Historie, Vervolg op Wagenaar*, D. XXXVIII. bl. 26 en volg., bewaard is gebleven. Na dezen post en op zijn tijd dien van voorzitter met lof bekleed te hebben, keerde hij tot het ambteloos leven terug. Geheel doortrokken van den echt republikeinschen geest onzer wakkere voorvaderen en alle vreemde overheersching verfoeijende, zag hij met gloeijende verontwaardiging het noodlottig tijdstip naderen, dat Napoleon ons zijn broeder tot koning zou opdringen, om zich langs dien weg de opslokking van ons vaderland gemakkelijk te maken. Met de heeren C. de Koning en A. van der Willigen, verspreidde hij een verzoekschrift onder het volk, om door middel van deszelfs vertegenwoordiging den dreigenden slag af te wenden, en gaf in zijnen overkropten boezem van tijd tot tijd lucht, door de kwaadaardigheid van den Corsikaanschen zwaardvechter met afzigtelijke kleuren af te schilderen. Met tranen in de oogen deelde hij daarom in de blijdschap van het verloste Nederland, en de terugkomst van eenen Nederlandschen prins was voor hem een feestdag."

Hij was oprigter, voorstander en bestuurder van het Haarlemsch Departement der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, lid der Nationale Huishoudelijke Nederlandsche Maatschappij, mede-directeur van Teylers Godgeleerd Genootschap en bekleedde vele betrekkingen in zijn kerkgenootschap en geboortestad. Zijn portret vindt men op eene schilderij, voorstellende eene spijsuitdeeling aan de armen en is meermalen uitgegeven. Hij huwde Cornelia Johanna Herdingh. Zijn eenige zoon Vincent Loosjes volgt.

Hij gaf in het licht.

Flora Harlemica, of Lijst der Planten rondom Haarlem, Haarl. 1779.

Menalkas in XII Boeken, Haarl. 1780.

De Vaderlandsche Zeeheld in III Boeken, Haarl. 1781. 8o.

St. Eustatius genomen en hernomen in V Boeken, Haarl. 1782.

Gedenkzuil ter gelegenheid der Vrijverklaring van Amerika, Amst. 1782.

Minnezangen en Jeugdige Gedichten, Haarl. 1783. 8o., 1790. kl. 8o.

M. A. de Ruiter in X Boeken, Amst. 1785. 4o.

De slag bij Nieuwpoort en Emilia van Nassau, Haarl. 1786. 8o.

Proeve van gewijde poëzy, Haarl. 1784. gr. 8o.

Menzikof; treurspel, Haarl. 1785. 8o.

Volksliedeboek, Haarl. 1785. kl. 8o.

De vlugt van Huig de Groot, tooneelsp. Haarl. 1785. kl. 8o.

Capellen tot den Pol; treursp. Haarl. 1785. gr. 8o.

De Vrijburger; tooneelsp., Haarl. 1786. kl. 8o.

Gevaarts en Gijzelaar; tooneelsp., Haarl. 1786. kl. 8o.

C. F. Gellert; tooneelsp., Haarl. 1786. gr. 8o.

Joseph, in zes zangen, m. pl. Haarl. 1786. 4o. (Ook z. pl.)

Schilderlof, Haarl. 1788. gr. 8o.

Frans Hals, Haarl 1789. gr. 8o.

De Watergeuzen, heldensp., 1790. gr. 8o.

Cornelius de Hoofdman in 3 Boeken, Haarl. 1792. 8o. 2e dr.

Boudewijn en Lijsje, eene vertelling, Haarl. 1792. 32o.

Charlotte van Bourbon, met portr., Haarl. 1792. gr. 8o.

Tooneeloefeningen, Haarl. 1790—93. 4 d, kl. 8o,

Coucy en Jacqueline, eene romance, Haarl. 1793. gr. 8o.

Bijbelsche tafereelen in een dramatischen stijl, in 38 tafereelen, m. pl. Haarl. 1793. gr. 8o.

Het Hout of boschgedachten, in zes bespiegelingen, m. pl. Haarl. 1793. gr. 8o. (Ook met gekl. platen.)

Gedrag van Eusje van Houwening, de dienstmaagd van Hugo de Groot, geschetst, Haarl. 1794. 2de dr. kl. 8o.

Proeve van herderskouten, visscherszangen en mengelingen, Haarl. 1794. 8o.

Hugo de Groot en Maria van Reigersbergen, met eene pl. Haarl. 1794. gr. 8o.

Lazarus, in vier bespiegel , m. pl. Haarl. 1795. gr. 8o. en 4o.

Worstelingen der Bataafsche Vrijheid, in vier Zangen, Haarl. 1798. gr. 8o.

Romeinsche antieken van Vrijheid en Vaderlandsliefde, bevattende M. Junius Brutus, Cornelia, de moeder der Gracchen en L. Junius Brutus, Haarl. 1791. 8o.

De Bataven, Haarl. 1799. gr. 8o.

Het Vaderland aangevallen en verlost, in zes Zangen, Haarl. 1799. gr. 8o.

Dirk de Bekker; treursp , Haarl. 1799. kl. 8o.

Roosje, in drie boeken, Haarl. 1800. m. pl. 2de dr.

De tijdperken van den dag, in vier bespiegelingen, Haarl. 1801. gr. 8o. m. pl.

Louise de Coligny, met portr. Haarl. 1803. gr. 8o.

Aanspraak en gezangen bij de Uitdeeling der tabaksdoos van M. Molenaar, Haarl. 1803. gr. 8o.

Johan de Witt, Raadpensionaris van Holland; een dramatisch werk met pl. en portr. Haarl. 1805 gr. 8o.

Vertoogen ter beschaving en verbetering van den gemeenen man, Haarl. 1805. 2 St. kl. 8o.

Zedelijke Verhalen, Haarl. 1805. 3 d. met pl. gr. 8o. 2e dr. 1815. gr. 8o. 3de dr. 1845. met portr. en facs.

Katwijks Zomertogtje met gek. pl. en k., Haarl. 1805. gr. 8o.

Hollands Arkadia of Wandelingen in de omstreken van Haarlem, met gek. pl. en kaarten, Haarl. 1807. gr. 8o.

Amelia Fabricius, of Delft door buskruid verwoest; treursp , Haarl. 1807. gr. 8o.

Historie van mejufvrouw Susanna Bronkhorst, met pl. Haarl. 1807. 6 d. gr. 8o. 2de dr. 1828. 6 d. gr. 8o.

Arnold Geesteranus en Susanna van Oostdijk, dramatisch bearbeid, Haarl. 1808. gr. 8o.

Ewoud van Lodijke, of de ondergang der Zeeuwsche stad Reimerswaal; treursp., Haarl. 1808. gr. 8o.

Huig de Groot's tweede ballingschap of vlugt uit Amsterdam; tooneelsp., met een lofdicht op denzelven, Haarl. 1808.

Laurens Koster; tooneelst., Haarl. 1808. gr. 8o.

De man in de vier tijdperken zijns levens, met pl. Haarl. 1809. gr. 8o.

De vrouw in de vier tijdperken haars levens, met pl. Haarl. 1809. gr. 8o.

De man en de vrouw in de vier tijdperken van hun leven, 2de druk, 1 d. met pl. gr. 8o.

Hulde aan de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, bij derzelver vijf en twintigjarig bestaan, Haarl. 1809. gr. 8o.

Lotgevallen van den Heere Reinoud Jan van Golstein tot Scherpenzeel, eene Nederl. Geschiedenis uit het laatst van de achttiende eeuw, Haarl. 1810. 4 d. m. p. gr. 8o.

De laatste Zeetogt van den Admiraal de Ruiter, een gedicht in twaalf boeken met geschiedk. aanteekeningen en eene kaart, Haarl. 1812. gr. 8o.

Ebba Niets; treursp , Haarl. 1812. gr. 8o.

Proeve eener Navolging van het gedicht Montmartre, door J. Meerman, Haarl. 1812. gr. 8o.

De Geest der Geschriften van J. le Francq van Berkhey, in zamenspraken, Haarl. 1813. gr. 8o.

Parijs aan de voeten van keizer Alexander in 1814, Haarl. gr. 8o.

De Schim van Czaar Peter aan Keizer Alexander, Haarl. 1814. 4o.

Nederlands Volksverwachting: dichtstuk, bij gelegenheid van de groote vergadering ter overweging van het ontwerp van grondwet, Haarl. 1814. gr. 8o.

Het Leven van Maurits Lijnslager, eene Hollandsche Familie-geschiedenis van de zeventiende eeuw, Haarl. 1814. 4 d. met pl. 2de dr. gr. 8o. 3de dr. 1824. kl 8o.

De drie rijken der Natuur, dichtstuk van J. Delille, vrij nagevolgd, met aanteekk. en afb. Haarl. 1814. gr. 8o.

Het Leven van Hillegonda Buisman; eene Hollandsche Familie-geschiedenis van de zeventiende eeuw, Haarl. 1814. 4 d. met pl. gr. 8o.

Het Leven van Robbert Hellemans, eene Hollandsche Familie-geschiedenis uit het laatste gedeelte der zeventiende eeuw, Haarl. 1815. 4 d. met pl.

Mengeldichten, Haarl. 1815. 2 d. gr. 8o.

Het Leven van Johannes Wouter Blommesteyn, eene Hollandsche Familie-geschiedenis uit het begin der achttiende eeuw, Haarl. 1816. 4 d. met pl. gr. 8o.

Frank van Borselen en Jacoba van Beijeren, Haarl. 1816, met eene plaat, derde druk, gr. 8o. Ook met muzijk door P. H. Masch.

Lemida en Chili of de hope der Opstanding, Haarl. 1816. met pl. 2de dr.

P Moens, *Rijkdom, middelbare stand en armoede, in drie bespiegelingen*, Haarl. 1816. 2de dr. met pl.

De Bijbel, dichtstuk, Haarl. 1816. gr. 8o.

Hulde aan Luther, bij gelegenheid van het derde eeuwfeeest der hervorming, Haarl. 1817. gr. 8o.

Lauwerkroon voor de Nederlandsche Zeehelden in den zeeslag van Algiers in 1816; *dichtstuk met portretten en afbeeldingen*, Haarl. 1817. gr. 8o.

De vier Levensstanden van den mensch, Haarl. 1816. 2de dr. met pl. gr. 8o.

Nagelaten Gedichten, Haarl. 1820. 2 d. gr. 8o.

Het Leven van Constantijn Huigens, door hem zelven beschreven, uit het Latijn in dichtmaat overgebragt, met portr. Haarl. 1821. gr. 8o.

Dramatische Werken, Nieuwe uitg. Amst. 1844. gr. 8o.

Ook vindt men gedichten van hem in de *Stukken bij gelegenheid der viering van het 25jarig bestaan der Nationale Huishoudelijke Maatschappij, op den 4 Junij* 1803, bl. 61; in de *Vriendezangen tot gezellige vreugd; Het Spreeuwtje* en de *Democritische Tafelliedtjes*, uitgegeven door het, door Loosjes in 1789 gestichte vrolijk, los en vrij dichterlijk gezelschap, onder den naam van *Democriet*, in hetwelk ieder lid den naam van eenen anderen dichter, Loosjes dien van *Rotgans* voerde. Ook in het *Tael- Dicht- en Letterk. Kabinet* van Brender à Brandis.

Zie *Handel. der Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Lett* 1818. bl. 5, *Hulde aan de Naged. van A. Loosjes Pz, toegebragt door het Departement Letterk van het Gezels. Oefening en Wetens. te Haarl.* 14 *Maart* 1818, door P Hofman Peerlkamp, C de Koning Ldz, A. van der Willigen en H. Meijer Jr. Haarl 1818. 8o. P. Hofman Peerlkamp, *Over Adriaan Loosjes Pz. Voorlez. in Felix Meritis* in de *Vad. Lett* 1819. No 9; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 208; *Astrea*, 1855. bl. 171; Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Lett.* bl 276. 295; van Kampen, *Gesch der Lett. en Wetens.* D. II bl. 466, 469, 493—495; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. (1) 95 A. IV. (1) 330, IV. (2) 364, 365; *Bloemen op het graf van A. L. door het Amst. Genoots. Openhart. Vertrouwen en Stilzwijgendheid; Algem. Konst- en Lett.* D. I. bl. 78 enz. bl. 361 enz. D. II. bl. 244 en verv. 269 verv. 1818. D. I. bl. 179, 218, 261, 296; *Vad. Lett.* 1806. St. I. bl. 35, 1819. St. II. bl 347, 348, 1821. St. I. bl. 127; Bodel Nijenhuis,

Topogr. Lijst van Plaatsb. bl. 199, 202, 954, 1047, 1420, 1437, 2097; R. Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 264; Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.; Cat der Bibl. van de Maats van Ned. Lett.* D. I. bl. 275, *b.* bl. 137, D. II. bl. 26, 209, 227, 545; Muller, *Cat. van Portr.*

LOOSJES (Cornelis), zoon van Adriaan Loosjes en Trijntje Louwrense Louwen, predikant der Doopsgezinden aan de Oostzijde van Zaandam, sedert 1763 te Haarlem bij de gemeente in de Peuselaarsteeg, in 1791 overleden. Door hem werd in 1758 den doop der bejaarden aan A. van der Os bediend. Hij was oprigter en aanlegger van het bekende tijdschrift de *Letteroefeningen*. Ook gaf hij de tweede verbeterde uitgaaf van J. Ray, *Gods Wijsheid geopenbaard in de Werken der Schepping.*

Zie *Konst- en Letterb.* 1813. bl. 359.

LOOSJES (Vincent), zoon van Adriaan Loosjes Pietersz., te Haarlem in 1787 geboren, evenaarde zijn vader minder in letterkundige verdiensten dan wel in werkzaamheid en regtschapenheid. Hoe talrijk de bezigheden waren, die zijn tijd roofden, zoowel in zijne eigene zaken als boekhandelaar, als in de verschillende betrekkingen, waarin hij geplaatst was, en waartoe die ook van bestuurder van Teylers stichting behoorde, hij vond te midden van al zijne drukten nog gelegenheid, om aan zijne lust ter beoefening der letteren te voldoen. De onderscheidene letterkundige vereenigingen in zijne geboortestad (o. a. *Oefening in Wetenschappen*, de aloude Rederijkkamer *de Wijngaardranken, Demokriet*), telden hem onder hare leden, en ook daar behoorde hij onder hen, wier werkzaamheden het meeste toebragten om de vergaderingen aan haar doel te doen beantwoorden en vriendschappelijk met letterkundig genot en genoegen te vereenigen. Ook voor het grooter publiek trad hij onderscheidene malen op. Om van kleinere stukjes, losse gedichten, eene redevoering bij het 50 jarig bestaan van het departement Haarlem der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* enz., niet te spreken, gaf hij in 1817 een dichtbundel uit onder den titel van de *Veldslag bij Waterloo* en *Dichtproeven*, waarin onder ander vloeijende volksliedekens, zijn in 1813 algemeen gezongen *Oranje Snuifje* voorkomt. In 1822 verscheen eene verzameling van stukken, onder den naam van *Zedekundige Uitspanningen*, die zooveel goedkeuring en bijval vonden, dat zij in 1824 door eene tweede verzameling: *Nieuwe Zedekundige Uitspanningen* werden gevolgd, terwijl hij ook de uitgave van de *Gedenkschriften wegens het vierde Eeuwgetijde der Boekdrukkunst* bezorgde, en in 1828 eene vertaling gaf van la Martine's *Mort de Socrate*, die niet zonder verdiensten is, doch moet achterstaan bij de keurige overbrenging van den Dortschen dichter J. Kisselius. Ook gaf hij de *Geslachtslijst der Zelfstandige Naamwoorden van H. Pieterson* (1774) *aanmerkelijk vermeerderd*, in het licht (Haarl. 1826. 8o. 8ste dr.) Sedert een reeks van jaren berustte daarenboven de redactie van de *Algemeene Kunst- en Letterbode* bij hem. Zijne letterkundige verdiensten werden door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, door het aanbieden van haar lidmaatschap, erkend. Hij overleed den 3den April 1841. Den 9den van dien maand werd zijn lijk ter aarde besteld. Zes weken voor zijn overlijden had hij zijne echtgenoot verloren, die hem elf kinderen naliet. Zijn afbeelding bestaat in lithographie.

Zie *Kunst- en Lett.* 1841 D. I. bl. 260 volgg. *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maats. der Ned Lett te Leyden*, 1841. bl. 41; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 372; Muller, *Cat. van Portr.;* Brinkman, *Naaml. van Boek. Cat. der Maats. van Ned. Lett. te Leyden*, D. I. bl. 136, 287, 328.

LOOTENS (W.) gaf in het licht:

Beschrijving van het orgel in de Groote kerk te Zierikzee, Zierikzee, 1770. kl. 8o.

Zie Mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. Lijst der Plaatsbes.* bl. 185.

LOOTIUS (Eleazar), M. fil., als proponent beroepen te Koedijk en Pancras (1619), te Geertruidenberg (1623), te 's Hage (1632) en aldaar gestorven den 21sten December 1668. Hij leverde met vijf predikanten als afgevaardigde der Synode eene remonstrantie in tegen de woelingen der Roomschen (1651) en schreef:

Op het openen van de derde kercke in 's Gravenhage, Lijkpredikatie over Prins Hendrik en de *Bevestiging van Do. G. Lamotius*, 's Gravenh. 1654. 4o.

Zie Soermans, *Naamr. van Pred.* bl. 128; de Paauw, *Vern. Alphab. van Noordholl.* bl. 128; M. Veeris, *Chron. Eccl.* bl 65; *Namen der Pred van 's Hage*, achter de *Orde der Feestt.;* Nuissenberg, *Beschr. van Geertruidenb.* bl. 194; Maurik en Noordbeek, *Naamr. van Godg Schrijv.;* Aitsema, *Herst. Leeuw*, bl. 60; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv Kerk*, D. II. bl. 430; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 308.

LOOTS (Cornelis), werd den 6den van Zomermaand 1765 geboren. Ook hij behoorde tot het vrij groot getal van Nederduitsche dichters, die, onder min gunstige omstandigheden ter ontwikkeling van hunnen grootschen aanleg zich, door eigene aandrift en de ingeschapene kracht van hunnen rijk begaafden geest, tot eene aanzienlijke hoogte op den Zangberg wisten te verheffen. In zijne jeugd, toen het onderwijs hier te lande nog op een lagen trap stond, weinig meer dan met de meeste beginselen der beschaafdheid bekend gemaakt, werd hij vroegtijdig op een kantoor geplaatst, waar hem de kennis der Engelsche taal noodzakelijk was, doch voor het overige de eenvormige en geestverdoovende werkzaamheden, met welke hij belast was, weinig of liever in het geheel niet geschikt waren, om de vrije ontwikkeling van zijn genie te bevorderen. De lezing intusschen van den *Palamedes*, en de bij dat treurspel doorgaans gevoegde *Hekeldichten* van Vondel, het eerste dichtwerk, waarmede hij bekend werd, had op zijn geest een' zoo sterken indruk gemaakt, zijne aangeborene zucht tot beoefening der dichtkunst zoo zeer opgewekt, dat hij sedert niet afliet zich daarmede bezig te houden, en Vondel zijn ganschen leven door, als een vorst onzer dichteren vereerde, wiens gezag schier als een Godspraak bij hem gold. Door zijne jeugdige proeven in de dichtkunst, waarin kenners weldra den aanleg tot een' groot dichter ontdekte, verkreeg hij toegang tot den dicht- en letterminnenden kring, die zich ten huize van den dichter en boekhandelaar P. J. Uytenbroek vereenigde, en waartoe ook Helmers behoorde. Met dezen, later zijn behuwdbroeder, sloot hij een verbond van vriendschap, dat tot op diens overlijden ongekrenkt in stand bleef.

Vooral na 1795 begon Loots zich door zijne vaderlandsche gedichten bekend te maken, zoo als door zijne *Overwinning der Nederlanders op Chattam; Lierzang* (Amst. 1799. 8o.), *De dwinglandij; Lierzang* (Amst. 1800), *De Volkswoede aan de nagedachtenis van de Gebroeders de Witt* (Amst. 1802), en *De Batavieren, ten tijde van Cajus Julius Cezar* (Amst. 1805). Dit laatste vooral was een stout bestaan in dien tijd. Napoleon was even te voren (1804) keizer geworden en had ons de Staatsregeling van 1805 voorgeschreven; men gevoelde dagelijks meer het knellend juk, onder den naam van *Bondgenootschap* vermomd; en doorzigtigen ontwaarden misschien reeds in het verschiet het onweder dat in 1806 op ons losbarstte. Toen, terwijl het Amsterdamsche Tooneelbestuur de *Lucretia* van Tollens niet durfde vertoonen, gaf Loots het bovengenoemde dramatische dichtstuk uit, waarin een Bard aan de Batavieren, gereed staande zich met Rome te verbinden, de rampen en de schande van dergelijke onevenredige verbonden met gloeijende verwen maalt, en met trekken, sprekend uit de jongste geschiedenis ontleend, en de toekomstige bevrijding van Nederland voorspelt. Geen wonder dat dit dichtstuk bij de satelliten van den dwingeland niet onopgemerkt bleef, zoodat er zelfs eene aanvrage gedaan werd om Loots in hechtenis te nemen, dat echter door koning Lodewijk verhinderd werd. Ook zijn overschoone lierzang *de Hollandsche Taal* (Amst. 1814), werkte krachtig mede om den geest van onafhankelijkheid en eene betamelijke vrijheidszucht onder onze landgenooten levendig te houden.

Ook de vereering van burgerdeugd, zoo als o. a. in zijnen *Lof van den Burgerstand* en de *Roem van Kunsten en Wetenschappen* waren de geliefkoosde onderwerpen zijner muse. Bezong hij onderwerpen, tot welker behandeling zijne kundigheden ontoereikende waren, dan raadpleegde hij deskundigen. Ook gaven hem deze ook wel de stof op tot zijne gezangen, zoo als de Amsterdamsche geneesheer Rauwenhoff, tot zijn beroemd *Lofdicht op Brederode.*

Loots was een dichter die niet spoedig door het nageslacht vergeten zal worden. Hij bezat een rijkdom van vinding, stoutheid van beeldspraak, zonderlingheid van wending, kracht en nadruk van voorstelling en gepastheid van leenspreuk en

gelijkenis, hetgeen de kenner beurtelings in zijn dichtwerk bewondert. Bij velen stond hij achter in netheid, zoetvloeijendheid, zuiverheid van taal, maar in gespierdheid en oorspronkelijkheid week hij niemand.

Loots was kort na de instelling der ridderorde van den Nederlandschen Leeuw met het eereteeken daarvan begiftigd. Ook was hij lid van het koninklijk Nederlandsch Instituut en der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde. Hij huwde tweemaal. Zijne tweede vrouw was eene zuster van Helmers. Hij overleed den 10den October 1834 en werd plegtig doch eenvoudig in de Oude kerk te Amsterdam begraven. Bij het graf deed Mr. Jeronimo de Vries eene treffende toespraak; en ter zijner nagedachtenis kwam een bundel uit, bevattende de lijkrede, uitgesproken door G. Haakman, den 22 Februarij 1835 en de verzen van Mr. M. C. van Hall, Mr. J. Kinker, H. H. Klijn, J. van Walré en H. Tollens. Zijne afbeelding vindt men o. a. in een der *Musen-Almanakken* en het eerste deel zijner *Gedichten*. Ook nog tweemalen, daarvan verschillend.

Behalve de gemelde gedichten en die in verschillende almanakken en jaarboekjes voorkomen, bezitten wij:

Armoede en Grootheid, trsp. naar het Hgd. van A. von Kotzebue, Amst. 1797.

Het Roode Kapje, zangsp. naar het Hgd. van Kotzebue, ald. 1796.

Melpoméne, voorgesteld door J. C. Wattier, aan de Kunstl. Burgery, in den Nationalen Schouwb. der Bat. Rep. te Amsterdam, bij den aanvang des jaars 1799:

De vrede op 't Vaste Land, zinneb. voorst. naar eene Korte Schets van Mr. J. Kinker, ald. 1801.

Panurge op het Eiland der Lantaarnen; zangsp. gev. naar het Fr., ald. 1804.

Eeuwzang, Amst. 1801.

Beschaving, het geluk der Volkeren, of Jubelzang voor Felix Meritis bij hare 25ste verjaring, Amst. 1802. met 's dichters portr.

De Algemeene Vrede, gesloten te Amiens in Lentemaand 1802, Amst. 1802.

Beschouwing van Amsterdam, dichtstuk, Amst. 1803. 8o.

Leonidas, in de engte van Thermopyle; dichtstuk, Amst. 1804.

De Voortreffelijkheid van den mensch in de beoefening der Schoone Kunsten; lierzang, Amst. 1806.

Rouwzang ter gedachtenisviering van Jaq. Kuyper, Amst. 1808.

De Lof der Maatschappij: tot Nut van het Algemeen op haar 25jarig bestaan, Amst. 1810. 8o.

Nederlands Verlossing in 1813, Amst. 1814. 8o.

Dichtstuk ter gelegenheid van het tweede eeuwgetijde der beurs van Amsterdam, met aanteekeningen, Amst. 1814. 8o.

Aan Z. K. H. Willem Frederik, Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden, het Instituut bezoekende (1814), Amst. 1814.

Nederlands Verlossing, gevierd op den 29 van Lentemaand 1814, 's Hage en Amst. 1814. 8o.

Ter eerste verjaring van den Veldslag bij Waterloo, 18 Junij 1816.

Zangen ter Algemeene Vergadering der Maats. tot Nut van 't Algemeen in Oogstm. 1819 *en* 1821, Amst.

Vreugdezang over de Oogst in 1817, Amst. 1817. 8o.

Gedichten, Amst. 1818. 4 d. met portr.

De mensch, in drie zangen, Amst. 1819. 8o.

Hulde aan de Nagedachtenis van J. van den Vondel.

Nieuwe Gedichten, Amst. 1821.

Feestzang bij de viering van het vierde eeuwfeest der uitvinding van de boekdrukkunst te Haarlem, Amst. 1823.

De Menschlievendheid, dichtstuk, Amst. 1825. 8o.

Bij den vrijwilligen heldendood van J. C. van Speyk, Amst. 1831. 8o.

Opwekking der Mogendheden ter heirvaart naar Parijs, Amst. 1831. 8o.

Chassé op het puin der Citadel van Antwerpen; dichtstuk, Amst. 1832. 8o.

Gedagten bij het overlijden des Hoogeerw. heeren George Hendrik Lagers, Amst. 1833.

Zijne dichtstukken *Huig de Groot en de Dood van Egmond en Hoorn* werden met goud en zilver bekroond, Zijn *Oogstlied aan St. Jakob* werd in het Latijn overgebragt. In 1856 gaven Tollens en M. C. van Hall zijne *Nagelaten Gedichten*, 2 d. 8o. in het licht.

Zie *Galerie Hist des Contemp.* c. v. *Biogr. Univ.* c. v. Kobus en de Rivecourt o. h. w. *Aanh. op het Woord. van Nieuwenh*; van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 372 volgg. van Kampen, *Bekn. Gesch der Lett. en Wetens.* D. II bl. 83; M. Siegenbeek, *Aanspr. ter Opening der Jaarl. Verg van de Maats der Ned. Lett te Leyden* 1835. bl. 13; *Konst- en Letterb* 1834. D. II bl. 258, 274, 289, 1835. D II. bl. 171; *Proces-Verbaal van de* 28 *Algem. Verg. van het Kon. Ned Inst.* 1835; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. (X) bl. 365, 366, A. I. 227; Schotel, *Tollens en zijn Tijd*, bl 38 volgg. *Nav.* D. IX. bl. 132, D X bl. 113; *Cat. der Maats van Ned. Lett.* D. I. bl. 277, 278, *b.* bl 137, D. II bl. 240, *Bijv.* 1848–1852 bl 37; *Cat.* J. Schouten, bl. 123; *Cat.* v. Voorst, D. III. bl. 90; Brinkman, *Naaml.*; Muller, *Cat. van Portr.*

LOOTS (J.) schreef:

De nieuwe groote Spiegel, Amst. 1719. 3 d. fol.

Zie Abcoude, *Aanh. en Verv. op de Naaml. der Ned. Boek.* Arrenberg, *Naamr*

LOOTSMAN (Willem), vervaardigde reeds als student in de godgeleerdheid, Latijnsche gedichten, zoo als voor de *Dissertatio Theol. de praecipuis Discipulorum circa personam ac munus Mediatoris erroribus* etc. (1763) van Theod. Adr. Clarisse, wiens paranymph hij was. Later werd hij predikant te Pijnakker, van waar hij in 1773 naar Hoorn vertrok.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1773. *b.* bl. 664, 669, 779.

LOOVENS (J. Emmanuel) of Lovens, gaf in het licht:

Practycque, stiel ende maniere van procederen en Souvereynen Raed van Brabant, Brussel, 1745. 3 d. in fol.

Historische inleyding tot de blyde incomsten, tractaten ens. van Brabant, Leven, 1791. 4o.

Zie *Cat.* v. Hulthem, No. 24646, 27317.

LOOY (W. de) schreef:

Iets ter onderzoek na de onderscheidene deelen van Gods Koningrijk, Gorinchem, 1796. 8o.

De Openbaring van Jezus Christus aan Johannes beschouwd en verklaard, Gorinchem, 1798. 4o.

Over de vier deelen van Gods Koningrijk, Gorinch. 1798.

Verklaring van de XI eerste hoofdstukken van de Openbaring van Johannes, Gorinchem. 1800. 4o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.* bl. 366.

LOP (Johannes), broeder van het Gemeene leven, werd in 1428 door het Windesheimsche kapittel afgezonden om het klooster te Ludingakerk onder Achlum in Franekeradeel te herstellen, doch zou daarin, zonder de medehulp van den beroemden Joannes Busch, niet hebben kunnen slagen.

Zie J. Busch, *de Reform. Monast. ap Leibnitz, Hist. rer. Bruns.* T. II. p. 481; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. IV. bl 290.

LOPEN (Jan), commissaris der equipagie te Middelburg. Bij de overgave van die stad aan Oranje, werd, volgens verdrag tusschen dezen en Mondragon van 18 Febr. 1574, aan Lopen en zijn mede-commissaris Mauriques en Jaques Padoulle verlof gegeven met hunne dienaars, papieren en bagagiën haar te verlaten.

Zie 's Gravesande, *Tweede Eeuwg. der Middelb. Vrijh.* bl. 410.

LOPES (Ferdinand) of Lopez, een overste in Spaansche dienst, ofschoon van Spaanschen afkomst in Nederland geboren en de Vlaamsche taal magtig. Viglius noemt hem in een brief aan Hopperus, een dapper en handig jongman, die door Billy, stadhouder van Friesland, in 1574 naar Spanje werd gezonden, van waar hij nog in hetzelfde jaar terugkeerde.

Zie Hoynk van Papendrecht, *Anal.* P. I. T. II. p. 309, 827, P. II. T. II p. 211; Pontanus, *Hist. Gelr.* lib. XIV p. 917; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 507; over het geslacht: Christinaeus, *Jur. Her.* P. I. p. 513; l'Espinoy, *Livre I*, p. 125, 132; *Nobil. des Pays-Bas*, T I p. 57, 194, 195; de Seur, *La Flandre Ill* p. 218; *Quart. Généal.* T. I. p. 70.

LOPES (Don Hieronymo) of Lopez, lag met omtrent 3000 man in Rijnberk, toen Maurits deze vesting in 1601 belegerde en innam.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* B. XXIII. fol. 438, 439; Reyd, *Ned. Hist.* B. XVIII. bl. 446; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 125, 126; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 507.

LOPES (MARTIN) of Lopez, teekende het verbond der Edelen. Te Water gist dat zijne echtverbintenis met Sara de Landas hem hiertoe aanleiding gaf. Zijne dochter huwde Jakob Sweerts, ridder, raad en rentmeester-generaal van Staats-Brabant.

Zie Genealogie van Sweerts de Landas, 15 gener. bij Ferwerda, D. II. St. I; te Water, *Verb. der Edel.* D. II. bl. 491, 503.

LOPEZ (MIGUEL) en zijn neef Manuel Lopez Homem met zijne bruid Maria Nunez, vermogende en voorname Israëliten, verlieten in 1590 Portugal en vestigden zich te Amsterdam.

Zie Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. VIII. bl. 127; Koenen, *Gesch. der Joden in Ned.* bl. 142.

LOPICKER (HERMAN DE), kapitein der vrijwilligers te Oudewater, in 1617 door de Contra-remonstranten aangenomen, gaf den 20sten December van dat jaar in die stad aanleiding tot groote beroerte, »met scheldwoorden, dreyging ende uyttrecken van zyn mes tergende zeker burger, genaamd Ryck de Backer, die zich verdedigde." waarop de Contra-remonstranten in de wapenen kwamen. Deze beroerte werd echter spoedig gestild.

Zie *Cort Verhael van 't gepass. binnen Oudewater, geduyrende de laetste dachvaert van hare Hoog Mogh. Ed. ende daernae* in *Chron. van het Hist. Gen.* D. III. bl. 240.

LOPIUS (ADRIAAN) van Brugge, doch van Spaanschen oorsprong, leefde omstreeks 1580 en vervaardigde Grieksche en Latijnsche gedichten.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 99; Sanderus, *de Brugensibus erudit fama Claves*, Lib. I; Jöcher, *Gel. Lex.* c. v.

LOPKE (J. K.), behoorde vroeger tot den geestelijken stand in Duitschland, was in 1763 in militaire dienst hier te lande, toen hij door de Luthersche gemeente te Goes tot proponent werd aangesteld. Over dezen Lopke ontstonden vervolgens vele onaangenaamheden, zoowel met het Amsterdamsche Consistorie, dat zich over die aanstelling, zonder deszelfs goedkeuring te vragen, zeer verbolgen toonde, als tusschen leeraar, kerkeraad en gemeente, vooral bij de uitgave van twee werkjes, waarvan het eene was getiteld: *Gods volmaaktheden omtrent den zondenval en deszelfs toelating verdedigd;* het ander: *Bepaalde gedachten over de verschijningen der geesten en dooden.* Hij overleed in 1766.

Zie Schulz Jacobi, *Bijdr. tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk,* St. IV. bl. 97, 98.

LOPPERS (JOHANNES), een Fries, schreef te Rome voor den kardinaal Baronius een werk, handelende over de plaats der H. S. *occide et manduca.*

Zie Thuanus, *Hist. sui temp.* lib. CXXXVI *ad annum* 1606. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 678. Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 528.

LOPPERSSUM (GERARDUS) of Loppersum, Loppersius, Lemonius, meest Magister Gerard genoemd, werd in het dorp Loppersum in Groningerland geboren en te Groningen door den beroemden rector Regnerus Praedinius in de oude talen en wijsbegeerte onderwezen, en voltooide zijne studie te Leuven, waar hij zich ook op de regtsgeleerdheid, geneeskunde en godgeleerdheid toelegde, en tot zijn levens onderhoud zelf onderwijs gaf. Vervolgens bekleedde hij de betrekking van rector te Groningen en Maastricht. Te Groningen was hij de opvolger van zijn leermeester, die veel werk maakte van de uiterlijke welsprekendheid en hem daarin merkelijk vooruit was. Loppersum daarentegen legde zich meer op de dichtkunde toe, waarin hij zijne leerlingen onderwees. Om zijne onbedrevenheid in de welsprekendheid werd hij uitgelagchen, terwijl de dichtkunde, als meer wezenlijke moeite vorderende, hem gehaat maakte. Hierom legde hij zijn post neder en vertrok naar Maastricht, waar hij in 1582 stierf.

In 1550 gaf hij te Leuven het *Enchiridion* van Epictetus uit en voegde daar achter *Imago vitae* uit het Grieksch in Latijnsche verzen door hem overgebragt. Hij schreef ook vele *Epigrammata ad Diversos, Epitaphia* en *Epicedia.* Ook vertaalde hij de Grieksche gedichten van Gregorius Nazianzenus in het Latijn en schreef Grieksche brieven.

Nog heeft men van hem:

Propugnatio Sententiae Car. Baronii contra Marsilium Neapolitanum Theologum, 4o.

Zie Suffrid Petrus, *De Script. Frisiis,* Dec. XIII. p. 387 seqq. Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 277; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 282; Foppens, *Bibl Belg.* T. I. p. 354; voorts Jöcher, Kok, Hoogstraten, Kobus en de Rivecourt.

LOPSEN (CORNELIUS). Zie AURELIUS (CORNELIUS).

LORÉ (WILLEM) werd in 1679 te Leeuwarden geboren. Zijn grootvader Guillaume Loré had zich in den aanvang dier eeuw uit Frankrijk te Leyden als lakenwever neêrgezet. Zijn vader Adriaan begaf zich naar Friesland, werd voorzanger bij de Waalsche gemeente te Leeuwarden, en gaf daar tevens les in de Fransche taal, wis- en rekenkunde. Na den dood zijner ouders werd hij in het weeshuis opgenomen en, daar hij bijzonderen lust tot en geschiktheid voor de wiskunde had, zond men hem naar Dronrijp, om aldaar het onderwijs in die wetenschap van zekeren Riemer Sybes te genieten, en van daar naar Franeker, om de lessen van den beroemden Bernard Fullenius in de aardrijks-, krijgsbouw- en wiskunde bij te wonen. Reeds spoedig gaf Fullenius hem vrijheid de studerende jeugd bijzondere lessen in de wiskunde te geven; ook werd hij den 16den Januarij 1700 voor den Academischen Senaat tot Landmeter geexamineerd en bevorderd, en in 1706 tot Landschaps Landmeter aangesteld. Na den dood van Fullenius (1707) veroorloofden hem gedeputeerde Staten van Friesland »bij continuatie de studerende Jeugdt tot Franeker in de Mathesis en de respectieve leden van dien te mogen institueren" en gaven hem een jaarwedde van 250 carolus guldens 's jaars. Hij bleef in die betrekking tot zijn dood toe en boezemde zelfs jongelieden van aanzienlijke geboorte smaak voor de wiskunde in. Uit zijne school zijn vele voortreffelijke Ingenieurs voorgekomen, »daar hij de krijgsbouwkunst niet op veronderstellingen leerde, maar als op ondervinding en wisse gronden steunende"

Zijn volle neef Willem La Bordus, later Lector in de wiskunde te Leyden, en de beroemde Nicolaas Ypey, waren zijn leerlingen.

Met regt mogt men de uitgebreide kennis en diepe inzigten van Loré in alle deele der wiskunde bewonderen; zijn geest bepaalde zich echter daarbij niet eeniglijk tot beschouwingen. Hij verlangde door zijne wetenschap maatschappelijk nut te bevorderen, bijzonder door hare toepassing, gelijk op de krijgskunst, zoo ook op al wat tot de waterbouwkunst, het aanleggen van dijken en sluizen behoort. En het is mede door zijne bekwaamheid hierin, dat hij niet alleen voor zich zelven roem verwierf, de gunst en het vertrouwen van 's lands Staten genoot, maar ook vooral bij de nakomelingschap zich hoogst verdienstelijk heeft gemaakt. Men raadpleegde hem, en beval hem het toezigt op de uitvoering aan. Bijzonder betoonden twee groote staatsmannen van dien tijd, Sicco van Goslinga en Johan Vegilin van Claerbergen, hem zoo veel persoonlijke achting en vertrouwen, dat zij oordeelden zonder hem niets in 's Lands werken ondernomen te moeten worden.

Hooge achting droeg hem ook de jeugdige stadhouder Willem Carel Hendrik Friso toe. Toen deze, gedurende zijn verblijf aan de Hoogeschool te Franeker, zich met het onderzoek van al wat wetenschappelijke krijgskunst was, wilde bezig houden, koos hij Loré tot gids en leidsman. Ook vergezelde hij dien vorst op eene reis door Brabant en op eene andere naar Duitschland. Op 64jarigen leeftijd werd hem door Gedeputeerde Staten zijn leerling Nicolaas Ypey tot assistent toegevoegd en hem zelven den titel van professor extra-ordinarius geschonken, doch niet lang daarna, 22 Mei 1744, overleed hij, na de lijkrede op den Hoogleeraar Muys bijgewoond te hebben, plotseling in de woning van zijn vriend Ypey, die den 24 September eene plegtige lijkrede op zijnen voortreffelijken leermeester hield.

Zijne huisvrouw Maria Posthumus, met welke hij in 1722 gehuwd en die hem in 1736 ontvallen was, had hem geene kinderen geschonken. De beroemde von Uffenbach, die hem in 1710 te Franeker bezocht, geeft een schets van zijn persoon en zijn kabinet. Zijn portret werd in de Bibliotheekzaal der Academie opgehangen. Loré was de ontwerper van de overdijking van het Dokkummer diep en de nieuwe Zijlen bij Engwierum, van den Koudumer Slaperdijk met de sluizen bij Galamadammen, van den Slaperdijk bij Surig, enz. Van zijne pennevruchten is niets bekend als

Memoire sur les Règles qui déterminent les mouvements de la prosection des Corps door Maupertuis, geplaatst in de *Mémoires de l'Academie Royale des Sciences de Paris.*

Vriemoet, *Ath. Fris.* p, 751—753; N. Ypey, *Oratio Funebris in obitum vom Clar. Gul. Lorei, Mathes. Profess. in Ill. Fris. Acad. Extraord. ex. aurt Amplist Senat. Acad. habita die* 24 *Sept.* 1744; P Steenstra, *Grondbeg der Kegelsneden* van N Ypey (voorr.); Paquot, *Mém* T. 1. p. 227, W. Loré, *Zijn leven geschetst door J. W. de Crane en zijne voornaamste Dijk- en Waterwerken geschiedkundig beschreven door W. Eekhoff; Vrije Fries*, D. VI. bl. 330, 384; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; H Z Uffenbach, *Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und England.* Th. II.

LORE (Boudewyn van der) te Gend geboren, een regtschapen vaderlandslievend man, blijkens de gedichten, die hij tijdens het bestuur van Philip van Artevelde vervaardigde, en waar onder een over de gebeurtenissen des tijds, in 't welk hij den wrevel des vorsten betreurt, die de volksregten moedwillig met de voeten trad. Blommaert gaf zijne gedichten, zes in getal, verzameld uit (*Oudvlaemsche Gedichten* 11—101, Gent 1841) De drie eerste dragen zijn naam, de drie laatste worden hem toegekend. Het voornaamste is de *Maghet van Ghent.* Prof. Serrure schrijft hem ook de *Voorzegging van Bulscamp* toe.

Zie Serrure, *Vad. Mus.* D. III. bl. 130; Blommaert, *Ned. Schr. van Gent,* bl. 22, 23.

LORENT (Jean François), werd in 1773 te Brussel geboren, ontving onderwijs van den heer van Dinter, kunstbeoefenend liefhebber en vrederegter te 's Bosch, bezocht op verschillende tijden Engeland, Pruissen en Frankrijk en vestigde zich eindelijk in zijne geboortestad. Aanvankelijk legde hij zich toe op het schilderen van maanlichten, doch later uitsluitend op het restaureren van oude schilderijen. Hij stierf.

Zie Immerzeel. *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 186, 187.

LORET (J. B.) bragt *Grondbeginselen van de wetenschap der Notarissen* in het Nederduitsch over.

LORICH (J.), te Westerwald geboren, was secretaris van Willem I, prins van Oranje, en nog in 1567 bij hem. Zijn brief aan graaf Lodewijk over graaf Hendrik en het vertrek van den kardinaal de Granvelle, vindt men in de *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, T. I. p. 224, verg. ook p. 227 sv. T. II. p. 26, 304, T. III. p. 106.

LORIE (Cornelis), Amsterdamsch boekverkooper in het laatst der achttiende eeuw, schreef de volgende gebrekkig berijmde tooneelstukken:

Sint Nicolaas of het Gestrafte Bygeloof, klsp., Amst. 1785 en 1786. 8o.

Tom Jones, trsp. gev. naar het Fr. Comédie Lyrique van M. Poinsinet, ald. 1785. met pl.

Hevglyk Vooruitzigt of Vaderlandsche Droom (Hekel- of Spotdicht), z. pl. of j.

Beoordeelende Samenspraak tusschen Leonard en Ferdinand over het Tooneel, 3 stukjes, ald. z. j.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 224; *Cat. der Bibl. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 138.

LORIE (Frans), te Gouda geboren, werd in 1785 te 's Hage, bij afwezigheid van prof van der Meersch om zijne bekende bekwaamheden, zonder examen, bij de Remonstrantsche Societyt gepromoveerd. Hij werd in October of November 1784 te 's Hage beroepen en deed er den 16den Jan. 1685 zijne intrede. In 1788 deed de kerkeraad van Delft hem den voorslag wekelijks des Zondags in die gemeente te komen prediken, welk verzoek door hem werd aangenomen. Hij deed zijne eerste predikatie 18 Jan. 1782, doch eindigde, door toenmalige zwakheid, deze bediening 15 April 1792. In 1790 kwam hij in aanmerking voor het professoraat, den 4den Augustus 1803 legde hij zijne dienst neder en overleed in 1826.

Zie Tideman, *de Rem. Broed.* bl. 65, 69, 376.

LORIT (J.), kunstschilder in het laatst der zeventiende eeuw. Kramm zag van hem *Een nis, waarin eene oud man, met een porseleinen bierkan in de hand,* in de manier van A. van Ostade. Het droeg het jaartal 1688, was goed van kleur, maar de schilderij had weinig verdienste.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild* D. IV. bl. 101.

LORMI (Anton), van Rotterdam, bloeide in het midden der zeventiende eeuw, en was een vermaard schilder van kerken en prachtige gebouwen. In de Pinacotheek te Munchen bevindt zich van hem een *kerk, in oud Dorischen stijl gebouwd, met veel figuren door het licht van een kerkkroon inwendig verlicht.* In de Graaflijk-Schönborsche Galerij, op het slot Pommersfelden bij Bamberg, ziet men van hem een in den trant van Pieter Neefs uitvoerig geschilderd stuk, voorstellende *het inwendige eener rijk gebouwde kerk met figuren.* Sommigen zijner schilderijen zouden door Gerard Terburg gestoffeerd zijn. De heer Braamcamp bezat van hem eene door hem vervaardigde *kerk, van binnen met een menigte figuren door kaarsen verlicht,* die voor *f* 500 verkocht is De heer de Kat te Dordrecht bezit van hem een schoon stuk, verbeeldende *eene kerk van binnen bij avondstond.*

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk der Holl. en Vl. Schild* D. II bl 187, Kramm, *Lev en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D IV bl. 1010.

LORMIER (Willem) wordt door Schoemaker en van Loon onder de uitnemendste penningverzamelaars van hun tijd gerangschikt.

Zie Scheltema, *Mengelw.* D. IV. bl. 175.

LOS (G.) gaf in het licht:

De vernieuwde redenkunst van Mr. W. Bartjens uitgewerkt en met aanmerkingen voorzien, Rott. 1825. gr. 8o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.* bl. 371.

LOSECAET (Frederik van), baljuw van de baronie van Liesveld en landdrost in den Alblasser- en Krimpenderwaard, was gehuwd aan Adriana de Groot, eenige zuster van Hugo en Willem de Groot (in 1639 gestorven). Ten gevolge der staatkundige en kerkelijke geschillen, werden hem in de maand September 1620, gemelde ambten ontnomen, tot welken maatregel zijne bloedverwantschap met Hugo de Groot waarschijnlijk mede aanleiding zal hebben gegeven

Zie Brandt, *Hist der Ref.* D. IV. bl. 297, 298; Vollenhoven, *Broed. Gevang.* bl. 77, 107, 122.

LOSECAET (Kapitein) onderscheidde zich bij de herovering van Koevorden in het laatst van 1672. Vooral verdient zijn kloekmoedig gedrag bij het leggen van biesbruggen over de ijsbijt. Terwijl allerwege de kogels der aanvallende over 't hoofd vlogen kroop van der Thyne over 't ijs, halende de drijvende biesvakken naar zich toe en ze weder vasthechtende; dáár sprong kapitein Losecaet in 't water en haalde de brug met beide handen aanéén, en onmiddelijk spoorde de onversaagde bevelhebbers hunne soldaten aan, om ijlings over te loopen naar den onderwal.

Zie Bosscha, *Neérl. Heldend. te land.* D. II bl. 130.

LOSGERT (Abraham), werd den 21 October 1764 te Utrecht geboren. Zijne ouders, Abraham en Neeltje Otterspoor, lieten hem al vroeg in alle vakken onderwijzen, welke in dien tijd een burger jongen noodig had, en prentten hem vooral de liefde voor zijn Vaderland in. Van daar dan ook, dat hij reeds op jeugdigen leeftijd als vrijwilliger in zeedienst trad en den 5 Augustus 1781 den merkwaardigen slag bij Doggersbank medemaakte op het schip Admiraal Piet Hein, onder bevel van Kapitein Willem van Braam, met wien hij later in 1784 op het schip de Ruiter met de Drenthe eene reis naar de Middellandsche zee deed; beiden werden op de hoogte van Minorka door eenen fellen storm beloopen, die het laatstgenoemde schip met 450 man deed zinken. Na 4 jaren en 1 maand in dienst te zijn geweest, koos hij een stiller en rustiger beroep en huwde in 1786 met Elisabeth Clasine Felix, uit welken echt 8 kinderen geboren werden waarvan nog 1 zoon en 5 dochters in leven zijn.

Toen den 5 Aug. 1843, 62ste verjaring van den slag bij Doggersbank, de overgeblevene Officieren en Adelborsten tot Ridders werden benoemd, ontving hij een particulier schrijven van den Minister van Marine J. C. Rijk, die hem, tevens namens den Koning Willem II, geluk wenschte op 79 jarigen ouderdom dien slag nog te mogen herdenken.

Z. M. Willem III, in September 1853 Utrecht bezoekende, benoemde hem tot Ridder der Orde van de Eikenkroon en hield met den toen nog krachtvollen 89 jarigen grijsaard een kort doch minzaam gesprek. Slechts 2 jaren en eenige maanden mogt hij deze hulde overleven. Op den 17 Jan. 1856 ontsliep hij zachtkens en zijn dood nam de laatste »Doggersbanker" weg.

Zie Bosch, *Willem III binnen Utrecht* 1853 bl. 45; *Utrechtsche Almanak* 1857, *Navorscher* 1859 *Antwoorden* bl. 192.

LOSKIEL (G. St.), leefde in den 2de helft der 18de eeuw te Amsterdam en gaf aldaar in 1775 in drie stukken in het licht: *Lofzangen en geestelijke liederen voor de vereenigde Evangelische Broedergemeente,* door hem zelven uit het Hgd. vertaald, meermalen herdrukt, doch van geen dichterlijke waarde.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II, bl. 387; Arrenberg *Naaml. v. Boek.* bl. 324.

LOSSENBRUG (Jan), bijnaam van HONING (Adriaan). Zie aldaar.

LOSSENSIS (Joannes) of J. de Looz, abt van het klooster van St. Laurentius, bij de stad Luik, opvolger van Joannes Stabulanus, schreef *Res gestae Episc. Leodicensium ab anno* CIC CCCC XLIX en andere werken, weleer in mss. aanwezig. P. F. X. de Ram gaf het eerste (Brux. 1844. 4o.) uit met den titel.

Chronicon Rerum Gestarum ab anno 1455 *ad a.* 1514. *Acc. H. de Merica et Th. Pauli Historia de Cladibus Leodiensium a.* 1465—67.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 528; Foppens. *Bibl. Belg.* Fabricius, *Bibl. Med. aevi*, D. IV p. 429 *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. IV bl. 159.

LOSSIUS (K. F.), gaf *Gumal en Lina, eene geschiedenis tot nut en vermaak der jeugd, uit het Hoogd.* 4de *dr. Amst.* 3 *d. m. pl.* 8o. 5, *dr.* Amst. 1821 3 dl. en 8 o m. 3 pl.

Tafereelen uit het dagelijks leven, benevens eenige Spreekwoorden m. een pl. 2de dr. Dordr. 1817.

Vroegste en nieuwste geschiedenissen van den Bijbel. Hoorn 1802 4 d. gr. 12o

Zedekundige Prenten-Bijbel; uit het Hgd, Leeuw. 1806 2 st. m. pl. gr. 8o.

Zedelijke verhalen voor de jeugd; uit het Hgd. met eene pl. Dordr. 1816 8o.

Tafereelen uit het dagelijksche leven, benevens eenige Spreekwoorden, als tooneelstukjes voor de jeugd bewerkt, door den schrijver van Gumal en *Lina, n. h. Hgd.* Amst. 1802 kl. 8o.

Zie *Cat. d Maats. v. Ned. Letterk.* D. 1 bl. 138. Brinkman. *Naaml. v. Boek.* bl. 375.

LOTEN (Jan), of Looten, een Hollander van geboorte, ging onder de regering van Karel II naar Engeland, waar hij landschappen schilderde en uitmuntte in het voorstellen van donker geboomte, onweders en watervallen. Zijne stukken, met een losse en flinke hand bewerkt, zijn meestal groot van stuk. Zijn werk zweemt zeer naar dat van Everdingen, blijkens eene zijner schilderijen in het Koninklijk Museum te Berlijn met het jaartal 1659. In dat van Brussel vindt men een *boschrijk landschap, waarin een weg leidt naar een oud slot dat door het geboomte bespeurd wordt,* in dat van Boymans een *Landschap met zwaren geboomte.*

Zijn sterfjaar wordt in 1680 of 1681 gesteld.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 187; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* bl. 1012; *Cat. der Verkoop. van den Heer L. te Rott.* 1816. no. 85; *Cat. van het Museum Boymans,* no. 148.

LOTEN (Johan Gideon), 26ste gouverneur-generaal van Makasser, van 1744—1750. Gelijk in andere gouvernementen, was het ook in dat van Makasser het gebruik, dat ieder gouverneur door eene memorie omtrent den staat van zaken en de verhouding der Compagnie tot hare bondgenooten, zijnen opvolger op de hoogte stelde der aangelegenheden van het gewest dat hem was toebetrouwd geweest. Zulk eene *Memorie* in 1750 door Loten aan zijn opvolger Corn. Rosenboom overgedragen, is door Mr. J. A. Grothe medegedeeld in *Berigten van het Historisch Genootschap,* D. V. St. I. Op Loten's last kwam een zeer fraaije geteekende plaat van het eiland Celebes, in 19 blad, tot stand, door zijn boekhouder Jean Michiel Aubert, maleisch translateur, vervaardigd in fol. in bezit van Mr. Bodel Nyenhuis.

LOTEN (Sara), huisvrouw van den hoogleeraar Abraham Heijdanus, geboren 26 Aug. 1608, gestorven 15 Aug. 1669. Op haar dood vindt men een penning bij van Loon, *Ned. Hist. penn.* D. IV. bl. 31.

LOTH (Louis Bertrand), werd te St. Omer geboren, en trad in gevorderden leeftijd in de orde der Dominikanen aldaar. Hij deed in 1628 zijne professie, en schoon hij reeds in de godgeleerdheid en wijsbegeerte gestudeerd had, hervatte hij zijne studien. In 1644 begaf hij zich in betrekking van provinciaal van Neder-Duitschland naar Rome, om het generaal capittel zijner orde bij te wonen, en verwierf er de gunst van zijnen nieuwen generaal pater Thomas Turcus, die hem, bij gelegenheid van zijn verblijf te Douai, in 1646, tot meester in de godgeleerdheid benoemde. Loth was langen tijd als regent over de studie aan het hoofd van het St. Thomas-Collegie en prior van zijn klooster te St. Omer. Hij bekleedde dezewaardigheid voor de tweede maal, toen hij den 15den October 1652 stierf.

Hij gaf in het licht:

Directorium conscientiae F. Joannis de la Cruz, Talabricensis, Ordinis Praedicatorum. Editio sexta post quinque Hispanas, recognita, purgata, illustrata, Duaci, 1648, 1649. 8o.

Opuscula tripartita, hoc est, in tres controversias triplicis Theologiae divisa, in quarum primâ variae Disputaitones de purè Scholasticâ, in secundâ de Morali et in tertiâ de Expositivâ Theologiâ, utiliter expenduntur. Authore R. admodum de Eximio P. F. Francisco ab Arauyo, ordinis Praedicatorum S. Theologiae Magistro, et in celeberrimâ Salmanticensi Academiâ primariae Theologorum Cathedrae Regio calculo, Moderatore, Duaci, 1633. 12o.

F. Didaci Alvarez, Tranensis Archiepiscopi, Responsionum liber septimus. Opus nunquam hactenus editum, in quo argumentis validissimis concordia liberi arbitrii cum Divinâ praescientiâ, praedestinatione et efficaciâ gratiae praevenientis ad mentem S. Thomae, et omnium Thomastarum contra eos, qui eam impugnare volunt, defenditur et explicatur. Huic accessit de origine Pelagianae Haeresis, et ejus progressu, et damnatione per plures summos Pontifices et Concilia facta, Historia, ex Annalibus Cardinalis Baronii, et aliis probatis Auctoribus collecta, Duaci, 1635. 8o.

Summulae F. Joannis à S. Thomâ, S. T. M. Duaci, 1635. 12o.

Resolutiones Theologicae illustrium difficultatum contingentium in Belgio, in viginti quatuor Tractatus per questiones et articulos divisae, Duaci, 1653 fol. *Edit.* 2 *et correcta,* Brux. 1687. fol.

F. Gul Pepin, in universam Genesin Expositio absolutissima, Duaci, 1634. 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 607; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 826; Paquot, *Mem.* T. I p 539; Jöcher in v.

LOTHARIUS (Keizer) schonk als Broeder van Petronella, weduwe van Floris II, Graaf van Holland, toen zij de voogdes was van haren onmondigen zoon Graaf Dirk VI, aan zijne zuster de door Keizer Hendrik V vroeger aan de Utrechtsche kerk afgestane Graafschappen Oostergo, Westergo en Staveren, iets hetgeen men te regt in het Sticht zeer euvel opnam. Eerst na 's Keizers dood, ten jare 1137, keerde de Utrechtsche kerk in het bezit dier drie Friesche Graafschappen terug. Alleen in een giftbrief van dezen Keizer komt zekere Eggihard als Bisschop van Utrecht voor. Daarin staat namelijk dat alle ingezetenen der plaatsen aan de Utrechtsche kerk behoorende, alleen aan het regtsgebied van Bisschop Eggihard en zijne opvolgers onderworpen zouden zijn.

Zie v. d. Chijs, *de munten der Bisschoppen enz. van Utrecht,* bl. 10, 44 en 45, *de munten der Leenen in Brab. en Limb. enz.* bl. 21, 22.

LOTHARIUS was Proost te Deventer en overleed aldaar ten jare 1167.

Zie van der Chijs, *de Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht,* bl. 324.

LOTICHIUS (Andreas), Med. dr. geboren te Nijmegen, promoveerde den 30 Julij 1792 te Leyden met eene Dissertatie *de angine infantum tracheali polyposa.*

LOTICHIUS (Philippus), beroemd arts te Nijmegen, een der eerste leerlingen van Christ. Wolf, aanvaardde bij de herstelling der Akademie aldaar in 1756 het professoraat in de wijsbegeerte en oude talen. Maar reeds het eerstvolgende jaar 1757 zag men te Nijmegen de stedelijke burgertwisten

van 1705 herboren en daardoor de pas opgerigte Hoogeschool verstorven. In 1770 kwam hij tot het professoraat in de geneeskunde te Harderwijk in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogес.* D. I. bl. 269, D. II. bl. 336.

LOTSY (Johannes Servaas), zoon van Servaas Hendrik Lotsy, Secretaris der stad Dordrecht [*]) en van Dideria Clasina Aberson, werd den 31 Mei 1808 te Dordrecht geboren. Na de voorbereidende scholen bezocht te hebben, ontving hij aan de Latijnsche school het onderwijs van den corrector Ross, en van den rector Fenema. Het was vooral zijn neef, de beroemde philoloog en Latijnsche dichter Jacob Hendrik Hoeufft, die hem smaak voor de oude letteren inboezemde, en hem menig Latijnsch gedicht toewijdde. In 1828 zonden hem zijne ouders naar Leyden, waar hij zich op de regten toelegde, en hij de achting zijner leermeesters en de genegenheid zijner medestudenten verwierf. Twee jaren later werden zijne studiën afgebroken door zijne deelneming aan den Tiendaagschen veldtogt, als sergeant bij de vrijwillige Jagers-studenten der Leydsche hoogeschool. Te Leyden teruggekeerd, zette hij zijne studiën voort, en werd den 31sten Junij 1832 tot doctor in de beide regten gepromoveerd, na het verdedigen eener *Dissertatio de nullitatibus secundum codicis civilis Gallici principia* (Dordraci, 1832). Hij zette zich nu als advokaat te Dordrecht neder, en verwierf in die betrekking om zijn doorzigt en zijne eerlijkheid het algemeen vertrouwen, waarom hij dan ook tot buitengewoon lid der Tweede Kamer voor de provincie Zuid-Holland (1847—48) en vervolgens (1849) tot lid der Tweede Kamer van het hoofddistrict Dordrecht werd gekozen. Behalve deze werden hem in zijne geboortestad verschillende eereposten aangeboden, zoo als die van curator der Latijnsche school, secretaris en eindelijk van burgemeester, en in alle deze betrekkingen voerde hij gewenschte hervormingen in en droeg hij de goedkeuring zijner stadgenooten weg. Toen hij zijn lidmaatschap der Tweede Kamer, als onvereenigbaar met de burgermeesterlijke waardigheid, had neêrgelegd (1852), benoemden hem de Provinciale Staten van Zuid-Holland tot lid der Eerste Kamer der Staten-Generaal (1853), welke betrekking hij bleef vervullen tot 1856, in welk jaar hij door den koning tot minister van Marine werd benoemd. Tot 14 Maart 1861 bleef hij met die portefeuille belast, bij welker nederlegging hij door Z. M. tot Minister van Staat werd aangesteld. Lotsy muntte door uitgebreide kennis, welbespraaktheid, openhartigheid en minzaamheid uit. Algemeen werd hij geliefd en geacht, en zijn dood, die, na een smartelijk lijden van omstreeks 4 weken, den 4den April 1863 voorviel, werd en door zijne oude vrienden en vooral door zijne voormalige stadgenooten diep betreurd. Zijn lijk werd, op zijn begeerte, zonder plegtigheid te Eikenduinen, den 10den daaraanvolgenden, ter aarde besteld. Hij liet bij zijne echtgenoot Perina Cornelia Storm van 's Gravesande, die voor hem overleed, zes kinderen na.

Hij was begiftigd met het grootkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw, met de ridderorde van St. Anna 1ste klasse van Rusland en der orde van Medjieliélste klasse van Turkije.

Behalve zijne dissertatie, heeft Lotsy uitgegeven:

Warande van Tilburg verdedigd.

Eene bijdrage tot het jagtregt, pleitrede, met bijlagen, gr. 8o. Dordr. 1840.

Ook is de redevoering, waarmede hij den 8sten Augustus 1853, het vooral door zijn invloed als burgemeester en curator gestichte gymnasium inwijdde, gedrukt.

Zie Schotel, *Keizerl. Stadhouderl. en Koninkl. bezoek in de Groote Kerk te Dordr.* Dez. *De Ill. School te Dordr.* bl. 200; Hoeufft, *Epid. Carm.* p. 51, 58, 86 voor de *Dissert. de Nullit.*; *Dortsche Courant*, 7 April 1863; *Haagsche Dagblad*, 8 en 10 April 1863.

LOTTERING (Iwan van), berucht door zijne vervolgingen der Doopsgezinden te Loppersum, om hunne bezittingen magtig worden.

Zie Westendorp, *Bijz. uit de Gesch. der Herv. in de Prov. Gron.* bl. 34; Ten Cate, *Gesch. der Doopsg. in Gron.* bl. 86.

LOTTENS (H. van) schreef:

Het Jubilé leerstellig en geschiedkundig voorgesteld, Alkmaar, 1826. gr. 8o.

Heeft het Concordaat van 1801 kracht van wet voor de Katholijken in Noord-Holland, Amst. 1826.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.* bl. 373.

LOTZE (Johannes Anthony), S. S. Theol. dr., werd in 1770 te Amsterdam geboren, ontving zijne eerste opleiding buiten 's lands en aldaar een minder gelukkig, althans minder volledig, onderwijs in de oude letterkunde. Te Leiden studerende, stond hij echter bij zijne medestudenten gunstig wegens zijne geleerdheid bekend, en strekte hij hun tot vraagbaak. Proponent geworden, werd hij te Maartensdijk in het Sticht beroepen, waar hij vele jaren het predikambt bekleedde en een grooten naam verwierf, vooral door zijne vier met goud bekroonde verhandelingen door het Haagsch Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst. Zoo groot was het vertrouwen in zijne begaafdheid en kunstzin, dat hij van wege de provinciale Synode van Utrecht benoemd werd tot lid der commissie voor het zamenstellen van den kerkelijken Zangbundel. In 1805 werd hij, in plaats van den naar Groningen beroepen hoogleeraar Tinga, tot theol. nat. et doctr. moral. professor te Franeker benoemd en aanvaardde deze betrekking met eene *Oratio pro commendanda ratione, quam secuti sunt veteris Ecclesiae Graceae doctores, in juvenum animis ad disciplinam sacram praeparandis et formandis*, Leov. 1806. Reeds spoedig geraakte hij in twist met zijn ambtgenoot Regenbogen, die de partij had gekozen van Albert Bruining, predikant te Pietersbierum, die om zijn geschrift *de leer der vertoening met God naar den Bijbel* (1806), door de klassis van Franeker was geschorst. Lotze achtte zich verpligt den verdediger van zulk een neoloog opentlijk als onregtzinnig te brandmerken. De broederlijke betrekking tusschen de beide hoogleeraren werd verbroken en zij tastten elkander met vinnige twistschriften aan. De benauwde dagen en de druk der omstandigheden doofden ook dit kerkelijk geschil. Het had ten minste geen gevolgen. Ook te Franeker handhaafde Lotze zijn roem als geleerde, zoo door de uitgave van geleerde schriften, als door het beantwoorden van prijsvragen. Zoo behaalde hij in 1810 met H. W. Tydeman bij het Zeeuwsch Genootschap de gouden medaille voor zijne *Verhandeling over Apollonius van Thyane* (Middelb. 1809. 8o.)

In 1810 werd hij voorwaardelijk bij dezelfde Maatschappij met goud bekroond, op eene vraag betreffende het *Locale en Temporale*. Het blijkt echter niet dat deze verhandeling in de werken van het Genootschap werd opgenomen. Later behaalde hij het eermetaal bij het Haagsche Genootschap op zijne *Verhandeling over de middelen om de Christelijke Godsdienst toegang tot de aanhangers van Mahumed te doen verkrijgen*. Toen Lotze na de opheffing der Franekersche hoogeschool van zijn ambt werd ontslagen, bleef hij echter niet werkeloos en bewerkte onderscheidene dogmatische, apologetische en critische schriften, tot dat hij door koning Willem I in 1815 tot hoogleeraar te Harderwijk werd benoemd, en aldaar in 1816 zijn ambt aanvaardde met eene *Oratio pro litteris sacris*. Hij bekleedde ook aldaar het ambt van bibliothecaris. Behalve andere schriften gaf hij de *Prolegomena* van Wetsteins N. T. (Rott. 1831) in het licht, met het plan een geheel nieuwe druk van dezen geleerden arbeid te bezorgen. Hiertoe had hij de ondersteuning der hooge regering ingeroepen. Het door deze hierop gevraagd oordeel van den hoogleeraar Heringa, was hoogst ongunstig, doch zeer regtvaardig, (afzonderlijk uitgegeven en in *Godgel. Bijdragen* voor 1832, D. II. St. 2, bl. 781 verv.) Over het algemeen is het oordeel over Lotze's geschriften niet gunstig. Zij missen alle oorspronkelijkheid en naauwkeurigheid. Ook is, gelijk Sepp te regt opmerkt, zijn *Oordeelk. Inleid. van het N. T.* werkelijk niets anders dan een vlugtig en oppervlakkig compilatie-product. Hem zelven beschuldigt men van twistgierigheid en overdreven eerzucht. Tot zijne tegenstanders behoorden, behalve Heringa, Clarisse, van wiens *Encyclopediae Theol. Epit.* Lotze een ongunstig verslag gaf, en Donker Curtius, die hem vooral in de eerste jaargangen der *Godgel. Bijdragen* hevig critiseerde. Hij overleed den 15den December 1832, in den ouderdom van ruim 63 jaren.

(*) Hij was afstammeling van Maria, zuster van de broeders Jan en Cornelis de Witt. Deze huwde den 1 October 1641 met Diderik Hoeufft, Heer van Fontaine Peureuse. Diens zoon Jacob Hoeufft, burgemeester van Dordrecht, was gehuwd met Sophia Everwijn. Uit dit huwelijk werd ééne dochter (Maria Hoeufft) geboren, die huwde met J. W. van Otting, en eene dochter naliet Sophia Maria van Otting, gehuwd met Johannes Lotsy te Breda, de vader van den secretaris te Dordrecht.

Lotze was lid van verschillende genootschappen, o. a. van de Maatschappij van Ned. Letterk.

Behalve kleinere stukken in godgeleerde en letterkundige tijdschriften en de boven gemelde, heeft men van en over hem: *De Leerrede van den Hoogleeraar J. A. Lotze over Rom. V: 11, getoest aan de gezonde rede en aan de hervormde belijdenis enz. door J. H Regenbogen.*

De Toetst van den Hoogleeraar J. H. Regenbogen aan de waarheid en de christelijke liefde getoest, door J. A. Lotze.

Verhandeling over de begrippen die de Schrijver van den Brief aan de Hebreën had aangaande het Hoogepriesterschap van J. C.

Betoog dat de Apostelen van de Leer hunnes Meesters aangaande den weg der zaligheid niet zijn afgeweken.

Verhandeling over het denkbeeld, hetwelk de H. Schrijvers hechten aan de vergeving der Zonde.

Over de Godheid van den persoon des Heiligen Geestes. Alle in verhandeling van het Haagsch Genootschap tot verdediging van de Christ. Godsdienst van 1798, 1801, 1802, 1804.

Proeve van betoog dat geene mythen in de Geschiedenis des Bijbels gevonden worden, Leeuw. 1812. gr. 8o.

Egberti Johannes Grevei Laudatio, L. B. 1815. 8o.

Oordeelkundige Inleiding tot de Schriften des N. Verbonds, 1ste en 2de d. 1ste st., Amst. 1816, gr. 8o., zonder het visum der kerkelijke approbatie in het licht gezonden, 't geen hem zeer euvel geduid werd.

Monogrammata Theologiae Theoreticae, Amst. 1817. 8o.

De brief aan de Hebreën, op nieuw vertaald met aanmerkingen, Delft, 1826. 8o.

Novum Testamentum Joannis Jacobi Wetstenii Tom I, edit. altera aucta et emendata J. A. Lotze. Roterd ex Offic. Allartiana. Zie Schull en van der Hoop, *Bijdrage tot Boek- en Menschenkennis*, D. I. St. II.

Beoordeeling van Clarisse's *Encycl. Theol.* in Schull en van der Hoop, *Boeken- en Menschenkennis*, St. I.

Zie *Konst- en Letterb.* 1832. D. II. bl. 449 volgg. Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 437; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 587, 593; Dez. Heringa, *Elz. als voorstander* enz. bl. 124, 134 verv. Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. van Ned.* D. V bl. 263, 266, 267, 269, 295; Siegenbeek, *Aanspr. bij de Leidsche Maats.* 1833. bl 27; Glasius, *Godgel. Ned.* o h. w. Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol. in Ned.* bl. 15, 38, 73, 80, 233, 245.

LOUCHIER (Jacobus), geboren te Ath, Benedictijner-monnik te Doornik, gaf daar in het licht:

Diadema Monachorum Smaragdi Abbatis monasterii S. Michaëlis in Saxonia, Ord. S. Benedicti, emendatum notisque marginalibus auctum, 1610. 16o.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 418; Foppens, *Bibl Belg.* T. I. p 523.

LOUFF (Arnold), Hollandsch edelman, was in 1225 tegenwoordig bij de vredemaking tusschen den bisschop van Utrecht en den graaf van Holland.

Zie *Nav.* D. III. *Bijbl.* bl. L (over het geslacht.) D. I. bl. 348, D. II. bl. 236.

LOUFSZ (Cornelis), Watergeus, die bij het innemen van den Briel tegenwoordig was. Mogelijk dezelfde met den Amsterdammer Cornille Louffsz., die met Nicolas Reijersz en Wybout de Wael door Alva gebannen werd, wijl hij Hendrik van Brederode had bijgestaan tot zijne geheime komst te Amsterdam en in zijn huis had geherbergd, waar overigens de aanhangers van Brederode hunne bijeenkomsten hielden.

Zie *Sent. van Alva*, bl. 43 volgg. van Groningen, *Gesch. der Waterg.* bl. 260.

LOUIS (Daniel), beroemd glasschilder, werd in de tweede helft der vijftiende eeuw geboren. Hij heeft o. a. glazen geschilderd voor de kerk van Eckerghem, Mendonck, Woudelghem en andere. In den *Messager des Sciences* komen rekeningen van hem voor, bij Immerzeel vindt men zijn monogram.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 186; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1012; *Mess. d. Sc. et d. Arts*, 1813. p. 14, 1816. p. 328.

LOUIS (Lieven), zoon van den voorgaande, ook een voornaam glasschilder.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl 187; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1012.

LOUIS (Jakobus). Kramm vermeldt twee prenten van dezen graveur, een *hooge schuur, waarin eene vrouw een ketel schuurt*, in fol. naar A. van Ostade, een ander W. Kalf in 4o. Mogelijk is hij dezelfde met Jan Louys, die volgt.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1012.

LOUIS (Leonard François), van Franschen afkomst, werd in 1698 te 's Hage, werwaarts zijn vader wegens de geloofsvervolgingen uit Sedan gevlugt was, geboren. Pieter van Cuijck onderwees hem in de teeken-, de oude Johannes Vollevens in de beginselen der schilderkunst, terwijl hij zich op de Akademie naar goede modellen oefende. In 1728 vertrok hij met een vriend van zijn vader naar Parijs, waar hij zich onder den portretschilder Troy ruim twee jaren oefende. Hij vond veel aanmoediging in het schilderen van portretten en familiestukken bij de aanzienlijken en overleed te 's Hage in 1786, in den ouderdom van 84 jaren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. I. bl. 187; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1012.

LOUISE DE COLIGNY. Zie COLIGNY (Louise de).

LOUISE JULIANA, oudste dochter van prins Willem I en van Charlotte van Bourbon, werd den 31sten Maart 1576 te Delft geboren, en door haar stiefmoeder Louise de Coligny en hare tante de gravin van Schwartzenburg opgevoed. In 1593 begaf zich Marnix van Aldegonde naar Heidelberg, om over een huwelijk van haar met Frederik IV, keurvorst van den Paltz, te onderhandelen. Kort daarop begaf zij zich naar het kamp te Geertruidenberg, om haren broeder prins Maurits vaarwel te zeggen, en vervolgens naar haren oom graaf Jan van Nassau te Dillenburg, waar het huwelijk voltrokken werd. Na den dood van haren man (18 Sept. 1610) wijdde zij zich geheel aan de opvoeding harer 8 kinderen, en toen haar zoon, Frederik V, den troon had beklommen begaf zij zich naar Lautern. Later keerde zij, op verzoek van haren zoon, toen deze naar Bohemen vertrok, naar Heidelberg terug, om den hertog van Tweebruggen, wien gedurende 's konings afwezen het bestier over den Paltz was opgedragen, met haren raad bij te staan. Eerst toen de geheele Paltz in handen der vijanden was en Heidelberg bedreigd werd, vertrok zij naar Wurtemberg en vertoefde eenigen tijd te Schorndorff, van daar ging zij naar Berlijn, en eindelijk met het hof van Brandenburg (hare dochter Elizabeth Charlotte, huwde in Julij 1616 met den keurvorst van Brandenburg) naar Königsberg, waar zij in Maart 1644, rustig en kalm ontsliep. Frederik Spanheim heeft ons een treffend verhaal van hare laatste levens oogenblikken nagelaten. Zij stierf zoo als zij geleefd had, van elk bemind en geëerd. Het was moeijelijk te zeggen, door welke deugd zij het meest uitblonk. Zij was uitmuntende door vroomheid, liefdadigheid, maar niet minder door verstand. Met wijsheid leidde zij haren echtgenoot; haar zoon raadde zij het aannemen van de Boheemsche kroon af. De geschiedschrijvers noemen haar een der deugdzaamste en schranderste vrouwen van haar tijd.

Zie F. Spanheim, *Mém. de la Vie et la Mort de la Seren. Princ. Loyse Juliane, Electr. Palat Princ. d'Orange*, Leyde, 1645 4o G. E. Guhrauer, *Elizabeth, Pfalzgräfin bei Rhein*, in Raumer's *Hist. Taschenb.* 1850. S. 3; Miss Bengers, *Memoirs of Elizabeth, Queen of Bohemia*, T. II. p. 435 Schotel, *Winterkoning.* Muller, *Cat. v. Portr*

LOUISE HOLLANDINE, dochter van Frederik V, koning van Bohemen, keurvorst van de Paltz, en van Elizabeth, dochter van Jacobus I van Engeland, werd den 18den April 1622 te Heidelberg geboren, vluchtte met hare ouders, broeders en zusters naar Holland, en woonde een geruimen tijd te 's Hage. Zij was, even als hare zusters Elizabeth en Sophie, uitstekende door hare schoonheid en talenten, kennis en geest. Zij verstond het Latijn, Fransch, Italiaansch, Spaansch, Duitsch en Hollandsch, en muntte vooral uit in de schilderkunst, waarin zij den vermaarden Honthorst tot leermeester had. Hare schilderijen worden nevens de uitstekendste voortbrengselen in de kunstkabinetten bewaard. In 1659 ontvlugtte zij het moederlijke huis, ging te Parijs tot de R. C. godsdienst over,

en stierf in 1709 als abdisse van Maubuison, in den hoogen ouderdom van 86 jaren.

Dr. Vehse schreef dat zij nog op haar 77ste jaar het gouden kalf van Poussin voor hare zuster, de keurvorstin Sophia schilderde. Zij versierde de kerk harer abdij met hare schilderijen, die zij ook aan andere kerken schonk.

Zie J. Mahoul, *Oraison funèbre de la Princ électr. Louise Hollandine, palatine de Bavière*, Paris, 1709 4o. et 8o. Dr. E. Vehse, *Gesch des Preuss Hofs und Adel*, T. II s. 36, 37; *Mém. sur la vie et les vertus de la Princ. élect. Louise Hollandine* etc. Paris, 1709 8o. F. Raumer *Hist. Taschb.* 1850 S. 14, 15; Ellis, *Original Lett* Serie II—V. 376, Bromley, *Lett XXVI*; Miss Benger, *Mém. of Eliz. Stuart, Queen of Bohemia*; Schotel, *de Winterkoning*.

LOUISE HENRIETTE, oudste dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms, werd den 27sten November 1627 in den Haag geboren, huwde in 1646 met Frederik Wilhelm, de groote keurvorst van Brandenburg. Zij was een zeer vrome en verstandige vorstin. Men vindt van haar 4 liederen, in een op bevel van haren gemaal vervaardigd en haar opgedragen liedeboek (Berlijn 1653), waaronder »Jezus is mijn toeverlaat" en »Ik wil mij van mijn misdaân, Heer, tot U mijn God! bekeeren," die nog in den mond van alle christenen in Duitschland leven.

Zij was de vraagbaak van den keurvorst, die niet zelden zijne geheime raadsvergadering verliet om haar te raadplegen. Zij volgde hem in den Zweedsch-Poolschen oorlog naar Pruissen en Denemarken. Zij overleed te Keulen aan de Spree den 8sten Junij 1667. Dikwerf riep de keurvorst, in netelige omstandigheden, met den blik op hare beeldtenis, die in zijne kamer hing, geslagen uit: »o Luise, Luise wie sehr vermisse ich Dich!"

Zij schonk hem Karel Emilius, den 28sten November 1674 te Straatsburg gestorven, Frederik, koning van Pruissen, en Lodewijk in 1687 gestorven. Zij is herhaaldelijk afgebeeld.

Zie Johann Wegfuehrer, *Leben der Kurfürstin Louise, geb. Princ von Nassau-Oranien, Gemahlin Friedrich Wilhelm des Grossen Kurfürsten in Brandenb treugesch. dargest.* Leipz 1838. 8o S. Hörsch, *Erinner an den grossen Kurf. und an Seine Gemählin Louise von Oranien*, Berlin, 1852 8o. *Louise Henriette van Oranje-Nassau, Keurv. van Brandenb. naar het Hgd.* 1836 8o. Rotermund, *Fortz und Ergänz. zu Jöcher's Algem. Gelehrt. Lexic.* c. v. Dr. E Vehse, *Gesch. d. Preuss. Hofs und Adel*, T. I. S. 157; Hagenbach, *Het Wezen en de Gesch. der Herv.* D V. bl. 241; *Gedenks. om te dienen tot de Hist. van Brandenb.* bl 123; *Leven van Fred. Hendr.* bl. 71. *Cat. v. Portr.*

LOUMANS (Louis), geboren te Antwerpen, werd in het begin der zeventiende eeuw aldaar Dominikaner-monnik, en stierf den 10den October 1639. Hij schreef:

B. Dominicus Speculum peccatricis animae; sive orationes ad Deiparam quindecim, per varios articulos Vitae S. Dominici totidem vitia deprecantis, ab anonymo Auctore, Ordinis Praedicatorum; edita Recensuit R. P. Ludovicus Loumans ejusdem Ordinis, Antv. 1635. 12o.

Zie Paquot, *Mém.* T. III. p. 280.

LOURON (M.), Lauron of Laurun. Zie op LAROIN (Marcellus).

LOUTERS (Hendrik), beoefende de dichtkunst in den aanvang der achttiende eeuw. Men heeft van hem:

Pindus-palm om de hoofden ter Silvere Bruiloft van Johan Arnoldi, raadsheer en mede ouderling enz. der stad Groningen en Roelyna Arnoldi, geebooren Hovving, in den echt verbonden den 31 Augustus 1721 en nu op 25 jaar wederom geviert den 31 Augustus 1746.

Zie v. d. Aa, *N. B A. Woord.* D. II. bl. 387.

LOURYSSEN (Johannes), Pensionaris-honorair te Vlissingen, hield den 29 Augustus 1786 voor den Raad aldaar eene redevoering bij gelegenheid dat de stad met oproer werd bedreigd. Het gevolg hiervan was dat deze aan den raad van den Redenaar gehoor gaf en den 5 September eene ernstige afkondiging liet aanplakken tot voorkoming van dezelve. Tegen deze rede van Louryssen verzette zich de baljuw Apollonius Jan Cornelis Lampsins.

Zie *Vervolg op Wagenaar*, D. XXIII. bl. 96. volgg.

LOUVESZOON (Cornelis), van Utrecht, was een Watergeus, die in den slag bij Nordhorn sneuvelde.

Zie van Groningen, *Gesch. der Waterg.* bl. 260.

LOUW (Pieter) of Lauw, een Amsterdammer, ontving zijne opvoeding in het Luthersche Weeshuis, werd voor de schilderkunst opgeleid en gaf onderwijs in het teekenen; o. a. ontving de beroemde teekenaar Jacob Cats zijn eerste onderwijs van hem. Reeds in 1748 was hij lid van de Amsterdamsche teeken-akademie en in 1768 in het bestuur. Hij vervaardigde fraaije teekening naar eigen ordonnantie of naar de schilderijen van anderen. Ook was hij een bekwaam graveur. Kramm vermeldt van hem:

Eene zittende vrouw in peinzende houding met een Bijbel op haar schoot, in fol. Zwarte kunst; het portret van *Hendrik Busserus* van Amsterdam, van *Do. Hageman*, ook door hem geschilderd, een *gebaard jeugdig man met een bonten muts op in buste van voren te zien naar Rembrand*; een borstbeeld van een *man in Oostersche kleeding* en een dito, beiden naar Rembrand, zijn *eigen portret*.

Hij stierf omstreeks 1800.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 187; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.*; Kobus en de Rivecourt. Muller, *Cat. v. Portr.*

LOUWA (J.), bloeide in het midden der XVIIIe eeuw en beoefende de poëzij, o. a. gaf hij *Neêrlands weeklagt* bij den dood van Willem IV, 4o. in het licht.

Zie *Cat. v. W. van Dam van Brakel*, bl. 33.

LOUWEN (Klaas Janszoon), werd omstreeks 1568 voor tien jaren op 's konings galeijen gebannen, omdat hij volgens zijn vonnis »toen Brederodes knechten te Ouderkerk lagen met den overste derzelven geraadpleegd, en toen naderhand de Graaf van Megen die knechten vervolgen wilde, zich vervoegd had bij eenigen, die gereedschap bijeen gebragt hadden om de Reguliersbrug, die de Graaf over moest, af te breken."

Zie Dapper, *Beschr. van Amst.* bl. 197; Commelin, *Beschr. van Amst.* bl. 1021, Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. III. bl. 271.

LOUWIGNIES (Guillaume de) of Louvignies, aldus genoemd naar een dorp ongeveer een kwartier van Bavai in Henegouwen, omtrent 1240 geboren, werd Norbertijn in de abdij *Bonne-espérance* bij Binche. Na zijn novicaat werd hij naar het Premonstratenser collegie, te Parijs in 1255 opgerigt, gezonden, verkreeg den rang van Doctor in het Canonieke regt en het bestuur over de abdij *Claire-Fontaine* of Villers-Cotterets, in het gebied van Soissons, en werd in 1286 tot scheidsman benoemd in een geschil tusschen de abten van Prémontrè en St. Martijn van Laon. Na het overlijden van Pierre de Disy abt van Cuissy, (20 September 1288) werd hij in diens plaats benoemd, doch reeds in het volgende jaar werd hij generaal zijner orde, waarvoor hij vele voorregten van Paus Nicolaas IV, Bonifacius VIII en Benedictus XI verwierf.

In 1304 legde hij vrijwillig deze betrekking neder en stierf 24 April 1311.

Men heeft van hem:

Statuta Ordinis Praemonstratensis in quatuor distinctiones digesta.

Zie Hugo, *Annalis Ord. Premonstr.* F. Col. 27, 109, 510, 532, 533; *Gallia Christ*, IX. p. 494, 652, 676; Val. Andreas, *Bibl. Belge* p. 604; Foppens, *Bibl. Belge* T. p.; Paquot, *Mém.* T. III. p. 645.

LOUWIUS (Petrus), geboren te 's Bosch, Rector der Latijnsche school aldaar, bloeide in het laatst der 16e eeuw en maakte zich als Grieksch dichter en beoefenaar der Vaderlandsche Geschiedenis bekend.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg*; v. Oudenhoven, *Beschr. van 's Bosch*, bl. 38. Hermans, *Comp. rei Litar.* p. 9.

LOUYS (Jan) of Loys, werd omtrent 1600 te Antwerpen geboren, legde zich op het graveeren en etsen toe onder Pieter Soutman, wiens onderwijs hij tegelijk met van Sompel en Suiderhoet genoot. Hij bragt naar teekeningen van zijn meester, portretten naar Rubens en van Dijck, met versiersel van vruchten en bloemen in prent. Kramm vermeldt van hem:

De Opwekking van Lazarus, naar Jan Livens, in fol.

Eene rust op een Diana-jagt, naar Rubens, in fol.

St. Anthonius, naar A. Durer.
Een boerenbinnenhuis, naar A. van Ostade, in fol.
Een boerengezelschap, naar Both, in fol.
Philips de Goede, Hertog van Bourgondië, naar Soutman, in gr. fol.
Lodewijk XIII, Koning van Frankrijk, naar Rubens, in gr. fol.
Anna van Oostenrijk, naar Rubens, als boven.
Philips IV van Spanje, naar Rubens, als boven.
Elizabeth van Bourbon, zijne gemalin, als boven.
Prins Thomas van Savoye, Prins van Carignan, naar van Dyck, in gr. fol.
Zijne kunst wordt niet zelden met die van Jac. Louis vergeleken.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 137; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1017.

LOURYSSEN (Johannes), pensionaris honorair te Vlissingen, hield den 29sten Augustus 1789 voor den raad aldaar eene redevoering, bij gelegenheid dat de stad met oproer werd bedreigd. Het gevolg hiervan was, dat deze aan den raad van den redenaar gehoor gaf, en den 5den September eene ernstige afkondiging liet aanplakken tot voorkomen van dezelve. Tegen deze rede van Louryssen verzette zich de baljuw Apollonius Jan Cornelis Lampsins.

Zie *Verv. op Wagenaar*, D. XXIII. bl. 96 volgg.

LOUWERSE (P.) gaf:
Plaatselijke geschied- en oudheidkundige Herinnering van een reisje door een gedeelte van Gelderland en in de omstreken van Kleef, in *Vad. Letteroef.* 1828, *Mengelw.* 340—353, 390—398, 431—439.

Zie Bodel Nijenhuis, *Biogr. Lijst van Plaatsbes.* bl. 309.

LOUWIUS (Petrus), geboren te 's Bosch, rector te Roermonde, beoefende de geneeskunde, geschiedenis en was zeer ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen. Hij stierf aldaar aan de pest. Hij schreef:
Notae ad Historiam Joannis Milani de Sacra Ducum Brabantiae militia, Typis Plantini, 1592.
Henricus Cuyck, bisschop van Roermonde, gaf zijne *Natales Sanctorum Belgii* te Leuven in 8o. in het licht.
Ook vervaardigde hij Grieksche en Latijnsche gedichten, die verspreid zijn uitgegeven.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 623; *Cat.* van Hulthem, No. 27298, 27299, 30829.

LOVANIO (Arnoldus de), Arnoul of Arnold de Louvain, in de eerste jaren der dertiende eeuw uit een adelijk geslacht te Leuven geboren, werd monnik te Villers, vervolgens onderprior, welke betrekking hij in 1240 nog vervulde. In dat jaar volgde hij Nicolas de Sombreffe als abt op. Zijne vroomheid en wijsheid bragten hem in hooge gunst bij Hendrik III, hertog van Brabant, die hem zijn vader noemde en zich door hem liet besturen. Op zijn dringend aanhouden, werd hij in 1250 door het kapittel van Celeaux van zijne waardigheid ontslagen. Hij stierf nog in hetzelfde jaar.
Waarschijnlijk is hij de schrijver van het eerste gedeelte der Annalen van Villers, door Martène en Durand, in 1717 in het licht gegeven met den titel: *Historia monasterii Villariensis in Brabantia, Ordinis Cisterciensis, libris tribus distincta. Ex duobus Manuscriptis, uno Monasterii Bont-Fortis, altero Dunensi*, in *Thesaurus Novus Aneod.*, Paris, 1717. fol.
Ook wordt hem toegeschreven *Summum Raimundi metricé scriptum* in diens boek, getiteld *Excerptum speculi caritatis*, mogelijk hetzelfde met de *Summula Raymundi*, Col. Agr. 1502.

Zie *Hist. Monast. Villar.*; Fisen, *Flor. Eccl. Leod* p. 133, 134. *Gallia Christ.* T. III. p 567; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. Foppens, *Bibl. Belg.* Paquot, *Mém.* T. III. p. 345.

LOVANIO (Aegidius de), regulier kanunnik in de orde der Augustijnen, schreef:
Sermones per annum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 27; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 31.

LOVANIO (Johannes de), *praecursor* genoemd, monnik te Villers, van de orde der Cisterciensen, verzamelde uit verschillende geschriften een godsdienstig werk, getiteld *Agonia Morientis*, ms.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 679.

LOVANIO (Joannes de), Carthuizer monnik te Antwerpen, een man van buitengewone geleerdheid, schreef o. a.
De vitis Summorum Pontificum.

Zie Bostius, *de Script. Cartus*, C. XXVI. Petrus Sutor *Vitae Cartus.* Lib. II. tract. III. C. VII. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 678, 679.

LOVANIO (Joannes de), Brabander, schreef:
De Eucharistiâ Censura de Passionibus Sanctorum in *Martyrologia* Joannis Molani *Theologi Lovaniensis.*

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 445.

LOVATIS (Dominicus de), werd in 1479 naar het Roomsche Hof gezonden, ter beslissing der geschillen tusschen de Staten en David van Bourgondië, bisschop van Utrecht.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. III. bl. 373.

LOVE (Jacobus), zoon van Reynerus Love en van Maria Oosterling, werd den 27sten Febr. 1687 te Amsterdam geboren, studeerde te Leyden in de godgeleerdheid, onder van Til, à Marck, Fabricius en Wesseling, vervolgens te Utrecht. Den 8sten December 1726 promoveerde hij te Harderwijk des morgens, onder B. S. Cremer in de godgeleerdheid en 's namiddags, onder C. van Houten in de wijsbegeerte. Toen hij op het punt was als kapellaan van den ambassadeur Buijs naar Frankrijk te vertrekken, werd hij (17 Febr. 1715) te Nieuwveen beroepen, waar hij den 6den November 1752 overleed. Gualterus Soetens predikant te Kalslagen, hield eene lijkrede op hem, en Willem Abraham Tielenius Kruijthoff, predikant te Edam, vervaardigde zijn grafschrift. Hij huwde den 13den Maart 1716 met Susanna van Leeuwaarden, dochter van Cornelis van Leeuwaarden en Catharina Snoek, en liet na: mr. Jacob Adriaan Love, advocaat voor het Hof van Utrecht en schout van Werkhoven, Laurentius Cornelius Love, toen student, en Anna Catharina Love, gehuwd met Mr. Philippus Theodorus van Eelde.
Hij schreef:
Dissertatio Historica de Propagatione Ecclesiae, of eene Geschigtkundige Verhand. der kerke, Amst. 1725.
P. Cluverius, *Batavische Outheeden met de Verhandel. over de 3 uitloopen van den Rhijn door P. C. uit het Latijn vert. 2 dr. vermeerderd met een Inleiding door J. L.* Amst. 1719. 2 dl 8o.

Zie *Boekz. der Gel Wer.* 1725. *b.* bl. 631, 1753. *a.* bl. 100. *Gesch. der Geld Hoog.* D. II. bl. 198; Bodel Nijenhuis, *Biogr. Lijst van Plaatsbeschr.* No. 27, 91.

LOVER (Dr. Reinier de), werd den 27sten October 1647, vermoedelijk te Sneek, waar zijn vader Agge Simons de Lover, lid van den stedelijken Raad en zijn broeder Simon Agges in 1654 schepen was, geboren Hij woonde tusschen 1698--1702 te Naarden, waar hij geneesheer, heelmeester en in 1700 vice-president schepen was. Hij vertrok in 1702 naar Amsterdam, waar hij vermoedelijk overleed omstreeks 1718. Hij liet in hands. na een bundel rijmen of gedichten, getiteld: *Ledige Uren besteedt in rijmen van verschillende soorten en stoffen*, die niet alle onaardig zijn en ons verschillende personen uit dat tijdvak leeren kennen. Mr. W. J. C. van Hasselt, die dit hands. en nog eene andere verzameling zijner *Rymoeffeningen* bezat, gaf er ons proeven van in *Vrije Fries*, D. IX. bl. 99 volgg. en in *Weespsche en Gooische Volksalm. voor* 1860. Hij was bevriend met B. Becker, en wijdde hem menigen dichtregel. Ook verstond hij de Friesche taal, blijkens een brief van hem in die taal aan Becker in 1710 geschreven.

Zie *Nav.* D. IV. bl. 384, D. V. bl. 150, *Bijbl.* bl. 88, 149.

LOVER ( ), dichter van *Bespiegelingen.*

LOVER (Pieter), een wapen-glasschilder, die te Rotterdam in de zeventiende eeuw bloeide.

Zie van Spaan, *Beschrijv. van Rott.* Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1003.

LOW (JOHN CHRISTOPHER) een verdienstelijk wis- en natuurkundige, werd in de 2de helft der achttiende eeuw geboren. Hij was de zoon van den Engelschen predikant van dien naam, te Amsterdam, en studeerde aldaar in de eerste jaren dezer eeuw in de wijsbegeerte, onder de leiding van den hoogleeraar J. H. van Swinden, die van hem zegt: »dat hij een man is, die door zijne uitstekende verdiensten in de wis- en natuurkundige wetenschappen zeer veel nut aan den lande zal kunnen doen, indien hij immer het geluk mag hebben van in dat vak van oefeningen geplaatst te worden." Hij provomeerde openlijk te Leyden — zoo men meent — in den zomer van 1809, en verkreeg op eene goed geschrevene dissertatie, den graad van Philosophiae doctor. Kort evenwel na deze promotie, verviel hij in eene kwijnende ziekte, ten gevolge waarvan hij reeds in het volgende jaar overleed.

Zie *Voorb. van de Verh. over het bepalen der lengte op Zee*, door J. H. van Swinden, Amst. bij G. H. van Keulen, 1809; *Nav.* 12 jaarg. (1862), bl. 17 en 213.

LOY (GODFRIED VAN DER) beeldhouwer te Leuven, arbeidde aan een nieuw gestoelte voor het klooster der predikheeren te Leuven, op verzoek van den prior Dr. Godfried Stryroye. Hij arbeidde gedurende drie jaren aan hetzelve (1533—1536) en ontsliep als kloosterling, den 18den Junij 1550.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III bl. 1014.

LOYAERTS (SAMUEL) werd den 31sten Augustus 1546 te Attenhoven geboren, studeerde te Leuven in de Philosophie en Godgeleerdheid, gaf eenigen tijd onderwijs in de letterkunde en werd in 1578 pastoor van St. Michiel te Leuven. Den 20sten Mei 1586 verkreeg hij den graad van doctor in de Godgeleerdheid, twee jaren later een leerstoel in die wetenschap en volgde hij Dr. Embert Everaerts als kanunnik van den tweeden rang in de St. Pieterskerk op. Men bood hem in 1600 een kanunnikaat te Tongerloo aan, doch hij weigerde het. Kort daarna benoemde hem de Universiteit tot kanunnik van St. Servatius te Maastricht, doch paus Clemens VIII achtte deze prebende onvereenigbaar met zijn ambt van pastoor. Hij vergenoegde zich dus met het bestuur zijner parochie tot zijn overlijden 13 September 1614, in het 69ste jaar zijns levens. Men vindt in de St. Pieterskerk zijn tombe, met zijn beeldtenis en grafschrift. Zijn wapen was een ham, gekroond door een mosterdpot, met het devies *Samen wel.*

Hij schreef:

Den wech der deuchden, bedeylt in acht boecxkens, ghemaect op Canticum Canticorum, Antv. 1599. 8o.

Enodationes Euangeliorum Dominicis et Festis diebus..... occurentium; quibus et fidei doctrina explicatur et Christianorum morum institutio traditur, Lovan. 1608—1620. 12o. Paris, 1621. 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 806, *Fast.* p. 79, 129, 294. Paquot, *Mém.* T. III. p. 405.

LOYCX (PETRUS), protenotarius apostolicus en pastoor van St. Willebrord te Antwerpen, werd te Turnhout geboren. Levensbijzonderheden zijn van hem niet tot ons gekomen. Hij stierf in 1646 en werd in de cathedrale begraven.

Hij schreef:

In Psalmum CVIII. Beati immaculati etc. reliquorum omnium vere principem, commentaria moralia sacris SS. Patrum monitis aspersa et festivo exemplorum sententiarumque apparatu exornata, in quibus non solum pleraque Psalterii Davidici, sed et alia difficiliora sacrae paginae loca illustrantur ac bene beateque vivendi methodus traditur, Antv. 1643. fol.

Saeculum aureum, sive de Pace libri duo, quorum primus tum de Pace generatim disserit, tum ad eam Christianum Principem, aut ad bellum, ubi necesse fuerit, sine gravi noxâ gerendum dirigit: secundus particulatim pacem cum Deo, pacem cum proximo, et pacem cum seipso proponit. Omnia divinis humanisque scriptis asserta, illustrata ex cursu morali, et cujusvis statûs hominibus, praceipue Concionatoribus, accommodata, Antv. 1645. fol.

Laboris Encomium, Acediae vetuperium, omnibus cujusvis statûs hominibus propositum et necessarium, morali doctrinâ, sacrisque monitis refertum, raro historiae delectu, variâque lectione jucundum, Antv. 1646. 4o.

Het miraculeus beeldt der alderheylighste moeder Godts Maria van S. Willebrorts Parochie, nu over langhe gheeert in de Keyzerstraet tot Antwerpen, het beginsel, voortganck, miraculen, etc. Mitsgaders eenighe Christelyke leeringhen ende ghebeden, Antv. 1646. 24o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 747; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 988. Miraei, *Bibl. Eccles.* ed. Fabric. p. 333; Paquot, *Mém.* T. I. p. 178.

LOYEN (M. VAN), een graveur in den aanvang dezer eeuw. Men heeft o. a. van hem het portret van Willem *als Souvereine Vorst der Nederlanden*, kl. fol. in aqua-tint, naar eene betere uitgaaf vervaardigd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. III. bl. 1014.

LOYENS (HUBERTUS), secretaris van den Hoogen Raad van Brabant, beroemd regtsgeleerde en geschiedkundige, stierf 14 Junij 1684. Zijn portret met Latijnsch onderschrift van Franc. Godin, vindt men bij Foppens. Hij gaf in 1672 te Brussel in het licht: *Brevis et succincta Synopsis rerum maxime memorabilium bello et pace gestarum ab serenissimus Lotharingiae, Brabantiae et Limburgi Ducibus*, 4o. Hij doorloopt de geschiedenis van 1267—1633. Hij geeft de vroegere geschiedenissen van Brabant, door Divaeus, Haraeus en anderen in 't breede beschreven, beknoptelijk op, en vermeldt in het laatste gedeelte van zijn boek verscheiden bijzonderheden, die niet algemeen bekend zijn; doch betreffende het tijdvak der Nederlandsche beroerten, sedert 1563, vindt men weinig dat niet bekend is. Zulks is ook het geval met het in 1673 te Keulen gedrukte werk van C. L. S. V. V. (onder welke letters zich E. Loots verborg), *De ortu et processu Calvinanae Reform. in Belgio*, waarin zeer uitvoerig over het verbond der Edelen gehandeld wordt.

In 1669 verscheen:

Veridicus Belgicus, pupilli Advocatus, respondens Gallico Caussarum patrono (Guido Joly, raadsheer te Parijs) *in vicem potutu suppositi, in Dialogo, alioque Libello nuper por illum edito, super praetensis Juribus Reginae Christianissimae in Provincias Belgicas*, 8o. Hiertegen gaf Loyens: *Responsio praecursoria Tractatus pleniori de vera origine Ducatus et Ducum Brabantiae mox secuturo praemissa ad Vindicias Paponianas a quodam fabularum consarcinatore, sub nomine Veridici editus*, Brux. 1670. 8o.

Tractatus de Consilio Brabantiae, ejusque origine, progressu, authoritate et praerogativa, cum elogiis Cancellariorum, Brux. 1667. 4o.

Bustum Urbis Aquisgranensis publice datum anno 1656.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 488, 489; te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 379.

LOYER (NICOLAAS), in 1625 te Antwerpen geboren, was een goed historieschilder. Zijne werken vindt men schier uitsluitend in vorstelijke kabinetten. Hij zou in 1681 overleden zijn.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 188; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1014.

LOYET (GEBRART), kamerdienaar en goudsmid van hertog Karel van Bourgondië. In de oude grafelijke rekeningen der hertogen van Bourgondië 1477—78, komen door hem vervaardigde levensgroote zilveren beelden voor.

Zie le Comte de Laborde, *Les Ducs de Bourgogne*, T. I. P. II. p. 507; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1014, 1015.

LOYISSEN (JOHANNES) schreef:

Saligmakende leere, Middelb. 1704. 8o.

Gereformeerde Waarheid opgehelderd, 8o.

Gelukzaligheid van de opregte wandel, 8o.

Samenspraak tusschen Vader en Zoon, alsmede tusschen ziel en ligchaam, Middelb. 1741. 8o.

Zie *Aanh. en Verv. op Abcoude's Naaml.*

LOYS (JAN), in 't midden der zestiende eeuw te Douai geboren, studeerde aldaar in de philosophie en de regten, werd den 21sten December 1582 licentiaat in dezelve en zette zich aldaar als advokaat neder. Hij had veel talent voor en was geen ongelukkig beoefenaar in de Fransche poëzy en stierf in November 1610.

Men heeft van hem:

Les Oeuvres Poëtiques de Jean Loys, Douysien, Licencié ès Droits, divisées en quatre livres, Douay, 1612.

Zijn zinspreuk was *Si plus, non mieux.*

Zie Buzelini, *Gallo-Flandria*, p. 183; Goujet, *Bibl. Franc.* T. XIV. p. 179—187; Paquot, *Mém.* T. III. p. 422.

LOYS (NICOLAAS PHILIP), zoon van den vorige, omstreeks 1583 te Douai geboren, koos den geestelijken staat en was secretaris van Michel d'Esne, bisschop van Doornik en later kanunnik der Cathedrale dezer stad. Hij beoefende de Latijnsche poëzy en gaf de *Oeuvres* van zijn vader, die hij aan den bisschop opdroeg, in het licht. Men vindt zijn *Epitaphium*, in Latijnsche verzen, op den dood van zijne zuster Antoinette (20 Jan. 1596) aan het eind van het 8de boek der *Oeuvres Poëtiques* van zijn broeder Jacques Loys. Zijn *Vie de Révérend Père en Dieu, Monseigneur Michel d'Esne, Evesque de Tournay*, dat hij aan Arnold de Raïsse voor diens *Belgica Christiana* gaf, is niet gedrukt.

Zie de Raïsse, *Belg. Christ.* p 279; Goujet, *Bibl. Franc.* T. XIV. p. 187; Paquot, *Mém.* T. III. p. 422.

LOYS (JACOB), broeder van den vorige, werd in 1585 te Douai geboren, studeerde aldaar in de regten en werd den 26sten November 1608 licentiaat en den 25sten Oct. 1610 doctor in de regten. Hij overleed in Februarij 1611. Ook hij beoefende de Fransche poëzy en verkreeg den titel van *Poëta laureatus*. Men heeft van hem *Oeuvres Poëtiques*, Douai, 1612. 8o., achter die van zijn vader, door zijn broeder Nicolaas Philip uitgegeven.

Zie Goujet, *Bibl. Franc.* T. XIV. p. 183—187.

LOYSZ (LOYS) van Middelburg, werd den 17den Augustus 1568 door den Bloedraad om den geloove gebannen.

Zie 's Gravezand, *Tweehonderdj. Gedacht. van de Synode te Wesel*, bl. 206.

LOYSELLEUR (PIETER), of Loiseleur de Villiers of Villers, ook Losellerius, Villerius, insgelijks bekend onder den naam van Peter Viller, Villers, de Vilers, de Villers, Villiers en L'Oyseleur, werd omstreeks 1530 te Rijssel geboren. Waarschijnlijk verlieten zijne ouders, na het plakaat van Sept. 1540, Vlaanderen. Voor de balie bestemd, studeerde hij in 1552 te Orleans. Wij ontmoeten hem het eerst als advokaat voor het Parlement te Parijs, van waar hij, door de hevige vervolgingen tegen de Protestanten gedwongen, de wijk nam naar Genève. Hier had Beza zulk een invloed op den geboren edelman, dat hij op zijn raad zich aan de predikdienst wijdde. Hij keerde vervolgens naar Frankrijk terug van plan er het Evangelie te verkondigen. Andelot nam hem met zich naar Bretagne. Hij predikte met een goed gevolg te Croisic en stichtte er in 1558 eene gemeente. Een oproer aldaar uitgebarsten, bewoog hem het beroep naar Rouaan aan te nemen. De Bartholomeusnacht verdreef Loysselleur van daar. Hij zocht eene schuilplaats op het buitenverblijf *la rivière-Bourdet*, doch werd met zijn gezin van daar verdreven. In 1573 bekleedde hij te Londen het ambt van hoogleeraar in de godgeleerdheid, arbeidde hij aan eene uitgave van het N. T. in het Grieksch en bevorderde hij de belangen van den prins van Condé bij de koningin van Engeland. Ook Willem I voor de Nederlanden uitheemschen bijstand behoevende en tusschen Frankrijk en Engeland wijfelende, wendde zich tot hem. Ernstig ontraadde hij elke verbindtenis met Engeland, van waar geen wezenlijke hulp was te wachten, en hoezeer de prins dien raad niet in alles volgde, kon Loyselleur niet met vrucht in een land blijven, over welks regering hij zich niet gunstig had uitgelaten.

Vermoedelijk werd hij omstreeks 1575 hofprediker en geheimraad van Willem I, hield hij zich van dien tijd af in Nederland op, en bewees belangrijke diensten, zoo aan de grondlegger onzer vrijheid als aan de Nederlandsche hervormde kerk. Nu eens ontmoeten wij hem in die betrekking te Delft, dan te Dordrecht, te Middelburg, vooral te Antwerpen, waar hij zich ook in 1584, tijdens den moord van Oranje te Delft, bevond. Vergeefsch waren nu de pogingen om hem te bewegen naar Frankrijk, ten dienste van Henrik van Navarre, terug te keeren, hij bleef in ons vaderland en stond Maurits als geheimraad ter zijde. Hij trad echter, daar hij de partij van hen, die hulp van Frankrijk begeerden, begunstigde, meer er meer, en vooral toen de Engelsche partij zegepraalde en Leycester overkwam, op den achtergrond, en vertoefde even als Louise de Coligny, meest in Zeeland, te Westhove op Walcheren, vroeger een bisschoppelijk kasteel en leengoed. Hij overleed aldaar in November 1590, volgens Haag in 1593, en werd den 28sten van die maand in de St. Pieterskerk bijgezet. Te Genève was hij met Jeanne de Brichanteau, dochter van den ridder Charles, heer van St. Martin en Nigonets, even als hij om het geloof uit Frankrijk geweken, gehuwd. Onzeker is het of hij zonen heeft nagelaten, doch zeker is het dat hij twee dochters had, van welke de eene met mr. Pieter van der Baerse, de andere met den heer du Quesnel huwde. Hij was een man van even grondige geleerdheid als van verlichte denkwijze, niet minder als staatkundige dan als godgeleerde beroemd. Van zijn geleerdheid leverde hij proeven zijner bijbelstudie in zijne uitgave van het N. T. aan Hendrik Hastings III, graaf van Huntingdon, den milden beschermer der naar Engeland gevlugte predikanten, opgedragen. Van zijne gematigdheid en liberalen zin getuigt zijn werkje *Ratio ineundae concordiae inter ecclesias reformatas sive quibus modis occurri possit mirificis artibus quibus pontificii per quosdam imprudentes theologos universas Christi ecclesias potissimum autem et primum germanicas pessundare conantur*, in 1579 tegen de bekende *Formula concordiae* in 1577 in het klooster Bergen bij Maagdenburg opgesteld, met hoogen ernst en met diepe verontwaardiging jegens hen, wie om ingebeelde regtzinnigheid de rust der kerk verstoorden, geschreven. Afzonderlijk verdedigde hij de door de *Formula Bergensis* aangevallen Hervormde kerk in *Reformatarum in Belgio ecclesiarum epistola aplogetica ad et contra auctores libri Bergensis dicti »Concordia,"* even als het vorige, door Gerdes opgenomen in zijn *Scrin. antiq.* T. I. p. 125 seqq. door L. G. van Renesse, Breda, 1661, op nieuw uitgegeven, door Jeremias Bastingius in het Ned. vertaald (*Sendtbrief der Nederl. predikanten aan den Insteldaren van 't Concordieboek*, Antw. 1580, geplaatst voor zijne verklaring van den Heidelb. Catechismus en ook in hetHoogd. overgezet. Brandt en Glasius deelden een uittreksel van dit hoogst merkwaardig gedenkstuk mede.

Als godgeleerde stond hij op een Calvinistisch standpunt, doch was vreemd aan alle hevigheid. Gematigd en alleen Gods Woord voor den regel des geloofs erkennende, stond hij lijnregt tegenover Datheen, Moded en anderen. Dienzelfden liberalen zin ontwikkelde hij aan den avond van zijn leven in zijne *Theses de libero arbitrio*, Hagae Com. 1587, opgedragen aan van der Mijle.

Hij had het grootste deel aan het

Apologeticus libellus Arausionensis Principis adversus edictum regis Hispanarum, quo is Arausionensem proscripserat, in 1581 in het Latijn, Fransch en Nederduitsch uitgegeven en schreef nog:

Petri Villerii et Joh. Taffini responsum de pace religionis cum pontificiis ineundâ. Item de pace restituendis templis quae per tumultum pontificiis adempta sunt, in Gendesii *Scrin. ant.*

Advys van Pierre l'Oiseleur, Heer van Villiers en Westhoven, Raad en Hofprediker van Willem I, prins van Oranje, aan dien vorst gegeven over het stuk van verdraagzaamheid in den Godsdienst en het handelen met den Hertog van Anjou 17 Maart 1580 (in het Fr.) in van der Spiegel's *Bundel van Onuitg. Stukken*, D. II. bl. 262 volgg., en in *Archives de la maison d'Orange*, T. VII. p. 244 suiv. Hij zelf noemt het *un petit discours faict en haste.*

Cort verhaal ens. omtrent den moord aan den Prins gepleegd door B. Gerards.

De titel van zijne uitgave van het N. T. is:

Novum Jesu Christi Testamentum, Graecè et Latinè, Theodoro Beza interprete. Additae sunt ab eodem summae breves doctrinae unoquoque Euangeliorum et Actorum loco comprehensae. Item methodi Apostolicarum epistolarum brevis explicatio. Huic autem editioni, praeter multorum locorum recognitionem, accesserunt breves difficiliorum phraseôn expositiones et aliae quaedam annotatiunculae, cum ex majoribus ipsius Bezae annotationibus, tum aliunde excerptae.

Er bestaan vijf drukken van, de tweede van 1579, de derde onzeker, mogelijk die van 1582, de vierde die van 1599, de vijfde van 1604. Ook is er eene door Feuguieres bezorgd, van welke Paquot, *Mém.* T. I. p. 178 en 179, gewaagt.

N. T. Latine, ex versione et cum annotationibus Th. Bezae,

paucis etiam additis ex p. Camerarii notationibus, studio Petri Loselerii Villerii, et nunc postremo Guil. Fuegeraei opera, Lond. 1587.

Hij voerde eene uitgebreide briefwisseling. Eenige zijner brieven zijn medegedeeld door D. Heinsius in zijn *Epist. vir. ill.* Ook heeft men: Villerii, *Epist. ad A. v. d. Myle* in *Epist. Select. Cent.* II. p. 791, 792, 934, 935.

Zie D. Baudii, *Epist. Cent.* I. Ep. 8; Altingii, *Hist. de Eccl. Palat.* p. 59, 138; Gerdes, *Scrin. Ant.* T. I. p. 122, T. IV. p. 391; Grotii, *Ann.* lib. III. p. 71; Revii, *Dav.* p. 728; Camden, *Hist. Eliz.* P. III. p. 265; Thuani, *Hist. sui temp.* lib. LIII. p. 10, 72; Grotii, *Via ad pac.* p. 85; *Hist. d Mart.* (Genève 1619) p. 794; *Supp. aux Mém. de P. de Mornay, Sieur de Plessis; Biogr. Univ.* i. v. Haag, *La France Prot.* i. v. Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, (Reg.) Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 564, 665, 666, 781, 783, 784, 785; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 744, 848, 1155; Reyd, *Ned. Hist.* bl. 59, 213, 214; Bor, *Ned. Hist.* B. XXIV. bl 80, *Auth. Stukken*, D. I. bl. 63, D. VII. bl. 348; Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. II. bl. 260, D. III. bl. 416, 417, 561; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 83, 348, 476; Bilderdijk, *Gesch. d. Vad.* D. VII. bl. 28; te Water, *Verb. der Edel.* D. I. bl. 109, D. III bl. 452; Broes, *Marnix van Aldeg.* in *Voorlez.* D. I. bl. 220; Siegenbeek, *Redev.* (1836) bl. 233, 234; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 214, 329, 330, 536; Royaards, *Over de Staats Kerk-orde van* 1583 in *Ned. Arch.* D. III bl. 305 verv. Kist en Royaards, *Arch. van Kerk. Ges. inz. in Ned.* D. IX. bl. 203; *Chron. van het Hist. Gen.* D. II. bl. 27; J. ab Utrecht Dresselhuis, *Pieter Loseleur* in *Gids*, 1846 No. 3, *Mengelw.* bl. 79 verv. Glasius, *Schets. en Beeld. uit de Ned. Herv. Gesch.* bl. 192 verv. *Godg. Ned.* o. h. w. Kobus en de Rivecourt o. h. w.

LUBAEUS (Hendrik), bloeide in het midden der zeventiende eeuw en schreef *Mahomet en Irena of Liefd' en Wreetheydt, treursp.* Dordr. 1657. 4o., volgens Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 224, zeldzaam.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 138.

LUBBAEUS (Richard), te Wibelsbuijzen in Oostfriesland, in de nabijheid van Emden geboren, leefde in het begin der zeventiende eeuw en was rector aan de Latijnsche school te Bergen op Zoom. Hij was zeer ervaren in de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen, en schreef, behalve eenige Latijnsche verzen, die op losse bladen gedrukt en verspreid zijn

Beschryvinghe ende deerelycke afbeeldinghe der twaelf Sebyllen. . . . Uut den Latyne in Duytscher Spraecke ghetranslateert. Amst. Christ. v. Sichem, 1608, fol. fig.

Historische beschryvinghe ende afbeeldinghe der voornaemste Hooft-kerken. Amst. Christ. van Sichem, 1608, fol. fig.

Deze beide werken bevatten korte beschrijvingen, elk van ongeveer 25 regels en zijn vervaardigd voor de platen van Christ. van Sichem.

Emblemata de usu Opum, et earum abusu, vario carminum genere, rhythmis explicata a Theodoro Coornhertio, Arnhemi, 1609. 4o.

Emblemata moralia et oeconomica, Arnh. 1609. 4o.

Lubbaeus heeft nog nagelaten eene verhand. *de Systemate mundi ex sententiâ Moysis, Rabbinorum, Copernici, Galilaei, Tychonis etc.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 794; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1063. *Bibl. Thys.* p. 37; Hermans, *Consp not Lit.* p. 10; Paquot, *Mém.* T. I. p. 605; Kobus en de Rivecourt.

LUBBERS (Theodorus), werd in 1731 te Beerta, waar zijn vader Johannes Lubbers sedert 1730 predikant was, geboren. Veertien jaren oud, bezocht hij reeds de Groninger hoogeschool, zette aldaar 9 jaren zijne studiën voort, werd in 1754 kandidaat en den 19den Mei 1755 te Breda bevestigd. In Januarij 1756 vertrok hij naar Noordwijk, van daar naar Scheerda, welke standplaats hij in 1768 met Groningen verwisselde. In 1776 werd hij tot hoogleeraar aan de Groninger hoogeschool benoemd, welk ambt hij aanvaardde met eene *Oratio de theologo ad Christi, doctoris perfectissini, exemplar formata.* Terwijl hij nog predikant was, werd hij afgevaardigd tot de nieuwe commissie voor de psalmberijming, aan welker werkzaamheden hij een ijverig deel nam. Tot de commissie voor de Evangelische Gezangen werd hij in zijnen hoogen ouderdom afgevaardigd, was er werkzaam, doch beleefde de uitgave niet.

Hij was algemeen geacht om zijne ijver, minzaamheid en braafheid en overleed te Groningen in 1804. Behalve eene *Leerrede over Dan. XII*: 13 bij het afsterven van J. Brill, laatst predikant te Middelbert, Gron. 1764, gaf hij in het licht: *Groningen — tot — dankbaarheid en blijdschap aangespoord — in eene kerkrede — bij geleg. der plechtige inhaling van Z. D. H. Willem den V Prins van Oranje enz. als Erfstadhouder van Stad en Lande*, Gron. 1778. 8o.

Zijn portret vindt men bij van Iperen.

Zie Muntinghe, *Acta Sec. Gron.* p. 98; van Iperen, *Kerk. Hist. van het Psalmgez.* D. I. bl. 239, D. II. bl. 192; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. C. Adami, *Naaml. van Pred. te Gron.* bl. 138; P. Boeles, *Tweeh. en Vijftigj. bestaan der Herv. Gemeente te Noorddijk; Boekz der Gel. Wer.* 1777. *a* bl. 430, 431; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 162; *Nav.* D. IV. bl. 352, D. V. bl. 270, D. VI. bl. 50; Maurik, *Naamr. van Godg. Schr.*

LUBBERS (Willem), werd in 1755 in Groningerland geboren, was oorspronkelijk een verwer en sieraadschilder, doch bragt het, door eigen oefening, zoo ver, dat hij een welgelijkend portret schilderde. Later zette hij zich te Groningen neder, waar hij zich tot zijn dood met het vervaardigen van crayon-portretten bezig hield. Slechts weinige schilderijen in olieverw bestaan van zijn penseel. Hij overleed omstreeks 1834.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 188; *Aanh. op Nieuwenh. Woord* o. h. w.

LUBBERTUS (Sibrandus), werd in 1556 of 1557 in het dorp Langweer in Friesland geboren. De eerste gronden van taalkennis legde hij te Bremen onder Joh. Molanus, vervolgens bezocht hij de akademie van Wittenberg, waar hij de lessen van Valentinus Scindlerus over het Hebreeuwsch en Rabbijnsch bijwoonde. Van daar ging hij naar Marburg, waar hij slechts korten tijd vertoefde. Langer deed hij zulks te Genève, waar hij de lessen van Theodorus Beza bijwoonde en met Isaac Casaubonus de *Argonautica* van Apollonius Rhodius door Aemilius Portus hoorde verklaren. Van Genève reisde hij naar Nieuwstad, werwaarts de akademie van Heidelberg tijdelijk verlegd was, en waar hij vooral het onderwijs van Zacharias Ursinus genoot, die toen *Jesaïa* en het *Organum* van Aristoteles verklaarde. Na voleindigde studie begeerde toen de hervormde gemeente te Brussel tot leeraar, maar daar men hem gelijktijdig te Emden verlangde, gaf hij hieraan de voorkeur, ofschoon hij daar, hoewel op eene predikantswedde, slechts krankbezoeker was. (1583) Daar hij niet met Ligarius en de Lutherschen overeenstemde; hij schrander, geleerd en vaardig in het redentwisten was, waarvan hij in het Coctus meermalen blijken gaf en dus een bekwaam medehelper van Alting kon zijn, werd hij, op last van graaf Edzard II van deze dienst ontslagen. De Staten van Friesland begeerden hem *ten dienste hunner landschappen*, en verzochten bij brief van XX Nov. 1583 s. v. (bij Meiners bewaard) de toestemming van den kerkeraad te Emden. Waarschijnlijk predikte hij, zonder vaste standplaats zijnde, voor den stadhouder en de Staten. Zeker is het dat hem bij de oprigting der Friesche hoogeschool, het professoraat in de godgeleerdheid werd opgedragen, dat hij den 29sten Julij 1585, gelijktijdig met Martinus Lydius en Antonides van der Linden zijne betrekking aanvaardde. Niet lang daarna begaf hij zich naar Heidelberg, waar hij den 27sten Mei 1587, na onder praesidium van Georgius Sohnius, 25 *theses de quaestione, an homo in hac vita legem Dei perfecte praestare possit*, tot theol. doctor gepromoveerd werd. Sedert was hij te Franeker onvermoeid werkzaam, verzuimde, tenzij krankheid hem aan zijne legerstede bond, zijn collegiën nimmer, en bragt het grootste deel zijns levens op zijne studeerkamer door, waar men hem, tot in hoogen ouderdom, reeds des morgens te drie uren kon vinden.

De akademie dankte het dan ook aan zijnen roem en dien van Drusius, dat een groot aantal studenten uit vreemde landen de Friesche hoogeschool bezochten. In 1596 werd hem het hoogleeraarambt te Heidelberg aangeboden, waarvoor hij echter bedankte. Meermalen werd zijnen raad door de Staten van Friesland ingeroepen. Hij werd, benevens zijne ambtgenooten Lydius, Arcerius en van der Linden, van staatswege gebruikt, om de te Leeuwaarden tusschen den Calvinistischen predikant Acronius en den Zwingliaanschen Ysbrand Balck ontstanen twist, te beslechten. Ofschoon hen die met Lydius aan de zijde van Acronius stond, het niet mogt gelukken, den vrede tusschen beide ambtgenooten te sluiten, herstelde hij echter de rust in de gemeente. Van zijne geschiktheid voor kerkelijke zaken gaf hij blijken, toen hij, nadat Groningen in 1593 tot de Unie gebragt was, met Lydius en Menso Alting aan het hoofd werd geplaatst

van hen, aan wie men het ordenen der kerkelijke aangelegenheden opdroeg, en onder zijne leiding, eene kerkorde ontworpen en ingevoerd werd. Zijne rigting was streng Calvinistisch, waarvan zijne dogmatische schriften niet de eenigste bewijzen zijn. Driftig, hartstogtelijk en onverdraagzaam twistte hij met verschillende geleerden en verdedigde hij de leer zijner kerk tegen Roomschen, Socinianen en Remonstranten, Bellarminus, Socinus, Drusius, Vorstius, Macaccovius, Bertius, Grotius. De aanhangers van Arminius, die hij in de opdragt van zijn geschrift tegen Socinus (1610) aan de opzieners der Nederlandsche Gemeente van Londen, niet ontzien, voor huichelaars, hoogmoedige waanwijzen en oproermakers genoemd had, konden dus van hem geen gunst verwachten, toen hij als afgevaardigde in de Dortsche Synode (1618—1619) zitting nam, en hij behoorde met Bogerman en Gomarus tot hunne hoogste tegenstanders. Schoon Drusius verklaarde, dat Lubbertus noch philosooph, noch theologant, noch grammaticus was, mogen wij echter niet vergeten, dat hij toen met dien geleerde in twist was, en er zeker op dit oordeel en dat der Remonstranten, die scherp tegen hem uitvoeren, is af te dingen. Hij gaf in zijne veelvuldige schriften genoegzame bewijzen van het tegendeel. Ook werd hij gekozen onder de revisoren van het O. Verbond, eene taak, in welke hij door den dood werd verhinderd. Hij was overigens een uitmuntend prediker en zijn ijver tegen Remonstranten en anderen, vond zijne oorzaak in wezentlijke overtuiging. Alleen belette hem niet zeldzaam zijne drift de zaken grondig te onderzoeken. Wij mogen daarbij ook den geest zijner eeuw niet uit het oog verliezen. Lubbertus was niet de eenige, die door zijne vooroordeelen gedreven werd.

Gansch niet ongunstig oordeelden Marnix van St. Aldegonde, Beza, Rainoldus, Pareus, P. Baron, Goulartius over hem. Ubbo Emmius was zijn vriend, met Beza, Scaliger, Casaubonus, Mornay de Plessis, Cunaeus, Uytenbogaert en anderen hield hij briefwisseling. Scaliger en Puteanus noemen hem een ijverig en geleerd man.

Hij huwde in 1587 Geertruida van Oosterzee, die hem eene dochter, Magdalena Lubberti, schonk, die met N. Wigara huwde. Uit dat huwelijk werd geboren: Geertruid Wigara, gehuwd met Dirk Scheltinga, sedert 1653 raad van het hoogste hof van Friesland

Sijbrandus Lubertus stierf in Januarij 1625. Zijne vrouw den 8sten Mei van dat jaar, in den ouderdom van 75 jaren. Beide liggen in de St. Maartens kerk te Franeker begraven. Sixtinus Amama hield eene lijkrede op hem.

Hij schreef:

De praecipuis Christianorum Dogmatum, Libri VII, Fran. 1591, 1595. 8o.

De Papa Romano Libri X. collati cum disputationibus Rob. Bellarmini, Franeq. 1594. 8o.

De Conciliis Libri V. collati cum disputat. Rob. Bellarmini, Genev. 1601. 8o.

De Ecclesia Libri VI. collati cum disputat. Rob. Bellarmini, Franeq. 1607. 8o.

Replicatio de Principiis Christ. Dogmatum, Franeq. 1608 8o.

Replicatio de Papa Romano adv. Jac. Gretserum, Franeq. 1609. 8o.

De Jesu Christo Servatore Libri IV contra Faustum Socinum, Franeq. 1611. 4o.

Drusius zeide nopens dit boek: *Lubbertus, refutando Socinum multos fecit Socinianos.*

Disputationes ad refut. Epist. Arminii ad Hippolytum de Collibus.

Epistolica Disceptatio de Fide Justificante, nostraque coram Deo Justificatione (Sib. Lubbertum inter et Petr. Bertium,) Delft, 1612. 8o.

Declaratio Responsionis D. Vorstii, Franeq. 1611. 8o.

Commentarii ad non agnitos D. Vorstii XCIX *errores Lubberto a Vorstio obiectos*, Franeq. 1613. 8o.; een antwoord op Vorstii *Catalogus Errorum D. Sibr. Lubberti ex eius Declaratione Responsionis* L. B. 1612. Voor den *Comment.* gaat Lubberti *Epistola ad Arch. Cantar.*

Brief aan den Aartsbisschop van Cantelberg, gestelt voor zeker boek tegen Coenr. Vorstius, met eenige Extracten uyt andere boeken Lubberti en aanwyzing der plaatsen door Hugo de Groot in zyne Gods-Dienstigheyt de Heeren Staaten op geantwoord heeft.

Brief aan de Staten-Generaal op de beroepinge van Conr. Vorstius, 4o.

Responsio ad Pietatem H. Grotii, Franeq. 1614. 4o., 8o.

Antwoort van Sibrandus Lubbertus op de Goods-Dienstigheyt van H. de Groot, Franeq. 1614 4o.

Decratum Ordin. Holl. contra libellum S. L. inscriptum, Responsio ad Pietatem H. Grotii, L. B. 1614. 4o. — *Ordin. Holl. et West-Fris. Pietas ab improbissimis multorum calumniis, praesertim vero a S. L. epistola, quam Archiep. Cantuar. scripsit vindicata per H. Grotium*, L. B. 1613. 4o. — H. Grotii *Bona fides Sibrandi*, L. B. 1614. 4o. *S. L. Bona fides demonstrata ex libro superiori*, L. B. 1614. 4o. — G. Sopingii *Apolog. Responsio ad S. L. Bonam fidem et H. Gr. Pietatem cum ipsa Bona fide et autoris vita*, Franeq. 1616. 4o.

Commentarius in Catechesin Palatino-Belgicam, Fran. 1618. 8o.

Een aantal dissertatien van dogmatischen inhoud. 600 aan hem geschrevene onuitg. brieven (*Cat. mss. J. G. te Woter*, bl. 34, no. 13), zijn voor *ƒ* 615 verkocht, en gingen denkelijk naar de verzameling van Sir Thomas Philippe te Worcesterhill.

Zie S. Adama, *Sermo Funebr.* Franeq, 1625. 4o. aan Lubbertus, vriend Mr. J Saekma opgedragen; Vriemoet, *Ath. Fris* p. 1 seqq. Saxe, *Onom* T. IV. p. 64; Crenii, *Animadv. Philol.* P. X. p. 300 seqq. P. XI. p 121, 125, P. XVIII. p. 198—225. J. Fabricii, *Hist. Bibl.*. P. III p. 386; Foppens, *Bibl Belg.* T II. p. 1095; *Scalig. sec* i. v. *Lubbertus;* Ubbo Emmius, *Fris. Or. Descript. Chorograph.* p. 60; *Vita Altingii*, p. 58; *de Republ. Fris.* p. 52; L. B. Eilshemius, *Praef. Comm. ad Catech. Emb. Epithal. J. J. Zarenbachii Schol. Suec. Rect.* Franeq. 1587. 4o Winsemii. *Chron*, p. 861, 900, 905, 912; Casauboni, *Epp.* MCII; P. Cunaei, *Epp.* XL— XLVI. *Praest. ac erud. Vir. Epist.* p. 103, 121, 122, 127; *Effig. et Vit. Prof. Gron.* p. 47; Lipenii, *Bibl. Theol.* p. 254 *a.* 285 *b.* H. Grotii, *Manes Vind.* p. 41, 706, 707, 708, Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v *Biogr. Univ.;* Bayle, i. v. Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. (Reg.) *Acten der Nat. Syn. te Dordr.;* Uytenbogaert, Trigland, Baudartius, Regenbogen, Glasius, *Gesch. der Dortsche Synode;* Meiners *Oostvriesl. Kerk. Gesch.* D. II. bl. 424—427; Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Cat.* bl. 319; Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 760; Schotanus, *Beschr. van Friesl.* bl. 142; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 346, D. II. bl. 201, aant 154 (269), 139 (241) Kist en Royaards, *Arch. van Kerk. Ges.; Voorn. voor Ned.* D. III. bl. 308, 514, 524, 532, 540, 542, 544, 561, 573, 575, 585, 590, 593, 597, 606, 614, 636, 641, 643, D. VI. bl. 13, 21, D. IX. bl. 371, 462; *Arch. voor Kerk. Ges.* D. IV. bl. 255, Brandt en Cattenburgh, *Lev. van de Groot*, bl. 59, 60; Burigny, *Vie de Grotius*, T. I. p. 129, 132; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w. *Kron. van het Hist. Gen.* D. V. bl. 235; *Bibl van Pamfl.* D. I. bl 142; Abcoude, *Aanb. van Ned. Boek.* bl. 130; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. P. II. p. 1402. *Cat. der Rem. te Amst.* bl. 88; *Cat. de Greve*, bl. 150; Muller, *Cat. van Portr.*

LUBBERTUS »een schrander en uitmuntend man," was in de eerste helft der dertiende eeuw, abt van Egmond, eene waardigheid, welke na die van bisschop van Utrecht, toen de aanzienlijkste was in geheel Noord-Nederland. Bij gelegenheid der krooning van den Hollandschen graaf tot Roomsch-koning te Aken, ten jare 1248, werd hij, te gelijk met den Utrechtschen bisschop Otto III, 's konings neef, door de te Aken verzamelde rijksvorsten, tot diens vice-canselier aangesteld.

Zie van der Chijs, *de Munten der Biss. enz. van Utrecht*, bl. 78; Meerman, *Graaf Willem*, D I. bl. 302.

LUBINIETZKI (Theodorus), in 1653 te Krakau geboren, was waarschijnlijk de zoon van den Poolschen edelman Stanislaus Lubienietzki, oefende zich met zijn broeder te Hamburg in de schilderkunst en kwam in 1675 met dezen te Amsterdam, waar zij de leerscholen van Adriaan Backer en Ger. de Lairesse bezochten. Hij raakte kort daarna in betrekking tot den groothertog van Toscane en vervolgens aan 't Hof van Brandenburg als eerste kamerdienaar en opzigter van de Academie. In 1706 begaf hij zich naar Polen, waar hij in 1716, 1720 of 1726 overleed. Hij heeft o. a. 6 prenten geëtst, die door Boulliot en Kramm worden beschreven.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild*, D. II. bl. 188; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1016.

LUBINIETZKI (Christoffel), broeder van Theodorus en zoon van Stanislaus Lubienietzki, werd in 1659 te Stettin geboren, oefende zich te Hamburg gelijk zijn broeder in de schilderkunst, en ontving, gelijk deze, het

onderwijs van Adriaen Backer en Ger. de Lairesse te Amsterdam. Hij muntte als portretschilder uit en graveerde ook portretten in zwarte kunst, o. a. dat van *Johannes Brant, Predicant der Remonstranten te Amsterdam*, gr. fol. Ook heeft hij geëtst, zoo als zes stukken *Landschappen in een verheven stijl*, met gebouwen, figuren en beesten gestoffeerd. Niet hij, maar zijn broeder vertrok in 1706 naar Polen. Men is het niet eens over het jaar van zijn dood. Sommigen willen dat hij in 1719, anderen 1729, 1731, Nagler 1721 te Amsterdam is gestorven. In dat jaar echter vervaardigde Abraham Bogaert een lofdicht, getiteld *Verklaring van C. Lubinistkiis teekening ter gedachtenisse van Juffrouw Joanna Koerten*, in haar Stamboek (waarin het echter niet voorkomt) geschreven, en in het volgend schilderde hij het portret van den dichter Daniel Willink.

Zie *Biogr. Univ.* c. v. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 188; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1016; A. Bogaert, *Ged.* (Amst. 1723) bl. 396.

LUBLINK (Joannes) *de Jonge*, eenig kind van Joannes Lublink, koopman te Amsterdam, en van Maria van Duisberg, werd den 9den Febr. 1736 te Amsterdam geboren. Hij ontving eene beschaafde opvoeding en gelegenheid ter ontwikkeling zijner uitstekende vermogens. Hij bezocht nimmer eene school of akademie, al zijne kundigheden verwierf hij door zijn onvermoeiden ijver, inzonderheid maakte hij zulke vorderingen in de muzijk, dat hij niet alleen de zwaarste stukken op het eerste gezigt op de viool en het klavier uitvoerde, maar zich ook als verdienstelijk componist deed kennen o. a. door het zamenstellen van een concert voor de viool en andere instrumenten, dat hem zelfs roem bij de Italiaansche meesters verwierf; ja de beroemde Pugnani droeg zes zijner voortreffelijke Trio's, bekend als zijne *Opera terzo*, aan hem op. Het fraaije kabinet schilderijen van zijn vader en de gesprekken aan diens woning over schilder- en teekenkunst gevoerd, boezemde hem lust voor de laatste in. Hij genoot het onderwijs van J. M. Kok, en beoefende haar veertien jaren met lust en ijver, vervaardigde fraaije teekeningen, doch leidde toen de teekenpen neder, wijl de beoefening dezer kunst hem te veel tijd kostte en legde zich toen op de fraaije letteren toe. Van zijn vroege jeugd af verstond hij het Hoogduitsch en Deensch, verzamelde een Deensch Woordenboek tot eigen gebruik, vertaalde Holberg's *Staatkundige Tinnegieter* uit die taal, en vervaardigde op zestienjarigen leeftijd een Deensch klinkdicht op den dood van den stadhouder Willem IV. Een huisonderwijzer onderwees hem in het Fransch, hij zelf maakte zich het Engelsch en Latijn meester, zelfs vertaalde hij in 1757 het Latijnsche vers van J. de Groot, *Philalethae Batavo, manium Wittianorum vindici*, welke overzetting met den oorspronkelijken tekst is uitgegeven. In zijne jeugd was hem de tooneelkunst niet vreemd, zelfs voerde hij in een vriendenkring belangrijke stukken uit. Ook beoefende hij de wiskundige wetenschappen, waarin hij den kundigen Nicolaas Struyck tot leermeester had, ja schier geen wetenschap of kunst was er, waarin hij niet eenigzins bedreven was. Ook in de ontleed- en plantenkunde was hij, gelijk in de landhuishoudkunde, niet onervaren.

Lublink zou zich welligt geheel aan de beoefening der wiskundige wetenschappen hebben overgegeven, indien een onbeduidend toeval hem geen aanleiding had gegeven, zich meer bepaaldelijk aan de fraaije letterkunde toe te wijden, vooral sedert hij met den verdienstelijken boekverkooper Pieter Meijer, wiens huis toen »de Amsterdamsche koopbeurs der Nederduitsche Letterkunde" was, en door dezen met Feitama, van Winter en Pater in kennis was gekomen. In dezen kring, binnen welken zich vroeger en later meer andere verdienstelijke mannen voegden, werd de grond gelegd tot Lublink's volledige kennis der Nederduitsche taal, tot zijn keurigen schrijfstijl en zuiveren en fijnen smaak in dichtkunde en welsprekendheid. Zijn vriend Meijer bood hij de behulpzame hand in het uitgeven zijner *Algemeene Oefenschool* in 1763 aangevangen, en toen deze voltooid was van den *Rhapsodist*. Ook bezorgde hij met de Bosch, Lutkeman en Broeckhoff de vertaling der *Fabelen* van Gellert, en alleen diens *Zedekundige Lessen*, en hielp Meijer in zijne overzetting der *Zedelijke Brieven* van J. J. Dusch uit het Hoogduitsch, in 1767 en van den *Centaurus, een Verdichtsel*, uit het Engelsch van Young, in 1768 uitgegeven.

Reeds in 1766 had hij eene overzetting geleverd van Young's schoone maar sombere *Nachtgedachten*, in twee deelen in het licht gegeven, in 1785 gaf hij er eene tweede uitgaaf met vele verbeteringen van uit. Vooral getuigen de voorrede en de aanmerkingen achter elken nacht van 's mans buitengewone belezenheid, vlijt en smaak. Ook zette hij de *Roemzucht* van Young *in Zeven Hekeldichten* (Amst. 1793), en Thomson's *Jaargetijden*, eerst ten behoeve van zijn vriend N. S. van Winter, die ze in Nederduitsche verzen vrijelijk navolgde, over. Naderhand bewerkte hij ze nog tweemaal op nieuw, en het was, zoo niet de vierde, ten minste de derde vertaling, die hij hiervan vervaardigde en zijn landgenooten in 1787 aanbood. Ook gaf hij eene vertaling van Danneils, in den smaak van Hervey geschreven werk, *Het Graf, de Opstanding* en *het Laatste Oordeel*, in hetwelk hij zijn vriend Wagenaar op zijn sterfbed lezende vond. Al deze werken werden bij zijn vriend Meijer in het licht gegeven. Ook werden de *Leerredenen* (Amst. 1767 2 d.) en *Verhandelingen* (Amst. 1773) van J. F. W. Jerusalem, de *Karakterkunde des Bijbels* van A. H. Niemeijer (Amst. 1772), de *Leerredenen* (Amst. 1773), de *Gebeden en Overdenkingen* van G. J. Zollikoffer (Amst. 1782, 11 d.), de *Voordeelen van de Rampen en Tegenheden des Menschelijken Levens* van J. S. Fest, (Leyd. 1785, 2 d.), de *Leer der Gelukzaligheid* van G. S. Steinbart (Amst. 1781), de *Overdenkingen bij het gebruik van het H. Avondmaal* van V. H. Veillodter (Zutph. 1800), de *Ontdekking van Amerika* (Amst. 1782), *Theophron's Raad aan zijn Zoon* (Amst. 1782, 2 d.), *Vaderlijke Raad aan zijne Dochter* (Amst. 1790, 2 d.) van J. H. Campe, *Karel van Karelsberg* (Amst. 1784, 6 d.), *Grondbeginselen der Zedekunde* (Amst. 1785, 2 d.) van C. G. Saltzmann, *Het Kwaad*, naar het Fr. van Salchli (Amst. 1798), de *Man van Gevoel* (Amst. 1780), *Elize of de Vrouw zoo als zij behoorde te zijn* (Amst. 1800), *Het Leven van J. K. Lavater* (Amst. 1802, 4 d.), op zijn raad, onder zijn toezigt en medewerking uitgegeven, dikwijls kostte hem de beschaving meer dan eigen arbeid. Meesterlijk vertaalde hij, zijne overzettingen zijn alsof ze oorspronkelijk voor onzen landaard zijn geschreven. Inzonderheid is zijne vrije bearbeiding van Spalding's werk *over de waardij en het belang van den Godsdienst voor den mensch*, met opdragt aan zijnen vriend, J. H. van der Palm, een meesterstuk.

Edoch Lublink muntte niet slechts als overzetter uit, maar was zelf een geestig, vernuftig, onderhoudend schrijver. Ernst en luim wisselt zich in de reeks zijner schriften en verhandelingen, die hij in de voornaamste tijdschriften van zijn tijd plaatsten, af. Hij stond aan het hoofd der dichters, die het kerkgezang der Lutherschen (waartoe hij behoorde) verbeterde. Hij had tot zijne medehelpers de dichteres van Merken en haren echtgenoot van Winter, benevens den Remonstrantschen predikant van den Bosch, Pater en den boekverkooper Meijer, van welke niet een tot zijn kerkgenootschap behoorde, en echter werd de door hen gemeenschappelijk vervaardigde berijming der 150 Psalmen en 165 Gezangen tot kerkelijk gebruik ingevoerd. Daarenboven deed hij nog een 40tal godsdienstige *Gezangen* van Spalding, Sturm, Gellert, Klopstock, Claudius, nevens eenige oorspronkelijke van hem zelven, ten geschenke voor zijn vrienden drukken, die hij, met een tiental vermeerderd, in 1813 te Utrecht voor het algemeen verkrijgbaar stelde. Gelukkig was hij in het overbrengen van kleine geestige stukjes, inzonderheid van puntdichten, uit het Hgd. Ook heeft hij in andere vakken van dichtkunde, behaaglijke stukken geleverd, die in verschillende Tijdschriften en elders verspreid zijn: »zin en zaakrijkheid, bevalligheid van uitdrukking en een hartverwarmend Christendom, kenmerken ze meer dan stoute, hooge, lyrische vlugt." Groot is het aantal boekbeoordeelingen van zijne hand, alle bescheiden, gemoedelijk, minzaam, toegevend en hoogst beschaafd. Opentlijk gaf de hoogleeraar van der Palm hem te dien aanzien een lofspraak, Witsen Geysbeek noemde hem een »waren recensenten Spiegel"

Tot op het tijdstip der staatsomwenteling 1795 sleet Lublink een ambteloos leven, doch bij het daarstellen eener Nationale Vergadering, werd hij tot vertegenwoordiger zijner medeburgers geroepen. Hij was aan het hoofd der commissie, benoemd tot overweging van het voorstel van den Representant Ploos van Amstel, ter afscheiding van kerk en staat, en de steller van het beroemde rapport, op den 1sten Julij 1795

uitgebragt, dat deze afscheiding ten gevolge had. Van het staatstooneel afgetreden, hervatte hij zijne letteroefeningen, doch verloor allengskens zijn gezigt, en eindigde den 24sten November 1816 te Utrecht zijn tachtigjarig nuttig en werkzaam leven, en werd volgens zijn begeerte, zonder eenigen praal, op het kerkhof te Zeist begraven. Zijne echtgenoote Cornelia Rijdenius, met wie hij in 1771 gehuwd was, schonk hem ééne dochter. Hij hielp in 1765 het Dichterlijk Genootschap, onder de spreuk *Diligentiae Omnia*, oprigten, in 1769 werd hij lid van het Amsterdamsch Genootschap *Concordia et Libertate*, in 1774 directeur van het *Zeeuwsche Genootschap*, waarvoor hij echter bedankte, in 1775 lid van de *Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem*, in 1777 van de *Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden*, in 1778 directeur van den *Oeconomischen tak*, in 1782 lid van het *Prov. Utr. Genootsch.* in 1788 van de Maats. onder de zinspreuk *Felix Meritis* te Amsterdam, en nog in zijn hooge jaren werd hij correspond. lid der 2de klasse van het *Kon. Ned. Inst.*

Behalve de genoemde werken heeft men van hem:

Drie Leerredenen over de Voorzienigheid, uit het Fr. van J. S. Vernède, Amst. 1771.

Drie Zeventallen Verhandelingen, over verscheiden onderwerpen, voorgelezen in het Gen. Concordia et Libertate, Amst. 1783, 1788, 1794, 8o.

Brieven en Briefwisseling, Amst. 1803.

Verh. over het nuttig Tydsgebruik; 3 Verh. over het vergelijken van de voornaamste oude en hedendaagsche dichters; Beschouwing van eenige Schoonheden in Younge Nachtgedachten, in 2 Verh. in *Algem. Magazijn van Wetens.*, Amst. 1785, D. I. bl. 191, 525, D. II. bl. 551.

Redev. over de blijmoedigheid; de belooning der deugd reeds in het tegenw. leven; den ouderdom; de eerzucht; de verdediging der openbaring; het puntdicht en *de kritiek* (die het derde zevental uitmaken), in *N. Algem. Magazijn van Wetens.* Amst. 1792. D. II. en III.

Aanmerkingen over de Uiterlijke Welsprekendheid, in *Algem. Oefenschool*, D. XIII.

De verscheidene Lotgevallen der geleerdheid en wetenschappen; de aanleidingen tot de oorsprong, wasdom, bloei en het verval der geleerdheid, kunsten en wetenschappen, in *Letteroeffen.* van *Diligentiae Omnia*, 1774.

Beknopt Tafereel van het Schrikbewind door den Franschen Burger Honoré Rouffe, uit het Fr. Amst. 1797.

Voorts in onderscheidene maandwerken *over het gebruik der Allegorie in de Teeken- en Schilderkunst; over de geschiedenis van Karel Grandison; de Grafschriften; den Zedelijken Thermometer; de vereischte van den Lierzang; de Bijschriften; de Muzijk; het vernuftige in de Dieren; de Leer der Vernietiging; het Leven, een staat der beproeving of opvoeding; onze kennis van eenen toekomenden staat; de onsterfelijkheid der ziel.*

Ook schreef hij in de *Euphonia*, onder den naam van *Batavus* in de *Konst- en Letterb.*, in de *Vad. Letteroeffen.*, o. a. 1797 *Mengelw.* bl. 515—519.

Brief wegens het ontwerp van een Paragraphisch Woordenboek van Prof. Wolke.

Alleen in het Letterkundig Genootschap *Eendragt en Vrijheid* te Amsterdam, hield hij meer dan 30 Verhandelingen, meest alle in druk uitgegeven.

Zie *Lofrede op J. Lublink den Jonge*, Amst. 1817, met portr. Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 224 volgg. *Over het Puntd.* Amst. 1810; *Konst- en Lett.* 1816. D. II. bl. 355. *Verslag der Jaarl. Verg. van de Maats. van Neerl. Letterk.* 1816; *Verslag der Jaarl Verg. van het Kon. Ned. Inst.* 1816; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. (1) bl. 92. (2) 459, 460. A. III, bl. 17; van Kampen, *Bekn. Ges der Ned. Lett. en Wetens.* D III. bl. 219, 220, 230; Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Lett.* bl. 270, 271, 338; *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1864. bl. 298; J. Nieuwenhuis, *B. J. Lublink Weddik als prediker beschouwd*, Amst. 1864; *Lijkr. op L. W. van Merken*, bl. 32; van der Palm, *Brief* voor zijne *Verh. Redev. en Losse Geschr.* D. I. bl XXIV; *Dagverh. der Nat. Verg.* D. II. bl. 204; *Jaarb der Bat Republ* D. IX. bl 37; Rogge, *Gesch der Staatsreg. Vad. Letteroef.* 1822. D. I. bl. 327; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D I. bl 128, 204, 264, 316, 327, 638; Brinkman, *Naaml. van Boek*; Muller, *Cat. van Portr.*

LUBLINK WEDDIK (Bartholomeus Theodorus), zoon van Theodorus Johannes Weddik, hoofd van een uitgebreid handelshuis, en van Cornelia Maria Lublink, eenig kind van den vaderlandschen letterkundige Johannes Lublink, werd den 18 Sept. 1801 te Amsterdam geboren Na het onderwijs van huis-onderwijzers, een korten tijd van een Remonstrantsch predikant genoten te hebben, deed hij met een vriend zijns vaders eene reis naar Drammen in Noorwegen, om daar de taal te leeren en tot verdere opleiding voor den handel. Hier vertoefde hij drie jaren, ontwikkelde zich bij hem, te midden van de grootsche en heerlijke natuur, de zin voor het schoone, en ontving hij het godsdienstig onderwijs van Pastor Tibering. In het vaderland weêrgekeerd, werd hij op een zeer middelmatig kantoor geplaatst, ontving in zijne ledige uren onderwijs in de Duitsche taal, de mathesis en algebra, en vertoonde zich allengs zijn aanleg voor de poëzij. Vruchteloos bleef eene aangewende poging om als ambtenaar naar Indië geplaatst te worden. Een bezoek bij zijne zusters te Utrecht, gaf, bij zamenloop van verschillende omstandigheden aanleiding dat tot den wensch om predikant te worden, dien hij reeds vroeger had gekoesterd, wederom ter sprake kwam, en hij, die zich reeds vroeger in de oude talen bekwaamd had, werd in 1820 als student bij het Evangeliesch Luthersch Seminarium te Amsterdam ingeschreven en genoot na het onderwijs van de hoogleeraren van Swinden, Willmett, van Lennep, van Capelle aan het Athenaeum illustre te hebben bijgewoond, dat van Plüschke, Ebersbach en Sartorius. In 1826 werd hij tot de predikdienst toegelaten en hulpprediker te Utrecht en in 1829 te Purmerende, in 1832 te Rotterdam en in 1836 te Amsterdam. Daar predikte hij eerst wegens zijne geheel eigenaardige wijze van voorstelling en puntigen kernachtigen stijl met groote toejuiching, later toen die verminderde, voor zijne hoogachtende vrienden en leerlingen.

Op den 23 Junij 1861 herdacht hij plegtig aan zijne 25-jarige ambtsbediening, doch toen werd hij reeds ondermijnd door de kwaal, die hem nog geen anderhalf jaar daarna ten grave sleepte. Het eerst trad Lublink Weddik als auteur in het tijdschrift *Euphonia* op en behoorde lang tot de beste en ijverigste medehelpers onder het pseudoniem *spiritus asper et lenis*. Zijne bijdragen waren dan eens in den meer scherpen toon der satire dan wederom in den zachteren toon van het fijner gevoel, In 1831 verschenen zijne *Gedichten en Verhalen* in vier kleine stukjes, vervolgens in één boekdeel verzameld, waarvan in 1832 een tweede druk verscheen. In 1852 verscheen eene nieuwe vermeerderde uitgave onder den tite *Oudoom Jakob's Gedichten- en Beeldenboek.* In deze uitgave had de schrijver de besnoeijende hand aangelegd en twee verschillende stukken die in den *Pandora* verstrooid lagen mede opgenomen. Met groote toejuiching werden deze werken ontvangen, om de keurigheid van den vorm, de diepte van het gevoel, de rijkdom van denkbeelden, de treffende combinatien, den ten onzent toen nog vreemden humoristischen schrijftrant.

Minder sympathie vonden zijne *Gesprekken in Sokratischen vorm* (1834). In de jaren 1838—1840 verschenen in 9 stukken *Pandora, Lektuur voor den beschaafden stand*, meestal oorspronkelijke stukken van Lublink Weddik zelven, hoewel drie of vier vrienden er eenige Bijdragen in leverden. In 1837 gaf hij met Heldring uit *Waarheid en gevoel in het leven Briefwisseling tusschen Oudoom Jacob en pachter Gerhard*, rijk aan levenswijsheid en innigheid van godsvrucht. In 1856 volgde hierop *Oudoom Jacobs blaauw zakboekje*, en twee jaren later *Gedachten-Mozaiek, Menschen- en levensbeschouwingen;* in 1852 *Binnenkamer van een Kruidenier*, waarvan in 1856 een tweede druk verscheen na reeds in vroeger tijd in een der Vaderlandsche Tijdschriften te zijn opgenomen. Dit was ook het geval met de in 1854 geleverde *Tafereelen, Gedichten en Beelden, Impressions de voyage verzameld langs den Rijn en Zwitserland* met een treffend woord aan zijn broeder toegewijd.

Ofschoon zijne *Historische Schriften* verre beneden zijne humoristische staan, zijn zij echter lezenswaardig en munten door een boeijende schrijfstijl uit. In 1838 en 1839 verscheen *Het leven en bedrijf van Dr. M. Luther* in 2 d., in 1840 en 1841 eene *Bloemlezing uit de Geschriften van Dr. M. Luther* 2 d., in 1842, *Leven en karakter van Philippus Melanchton naar het Hoogd.* met eene voorrede en *Luther en Zwingli, of het Godgeleerd gesprek te Marburg, naar het Hoogd.* eene overzetting der *kleine stichtelijke parabelen ontleend uit het dagelijksch leven, toegepast op Godsvrucht en deugd door Christiaan Scriverius* en *Hartstogt, misdaad en berouw* geschetst in het voorbeeld van den, bij vonnis der voormalige crimineele regtbank in Holland, ter dood veroordeelden Pieter Bijl door hem, in vereeniging met Mr. J. W. van der Meer de Wijs uitgegeven. Dit werkje moest

verstrekken ten voordeele van den veroordeelde, voor wien hij van koning Willem I gratie verzocht en verkreeg.

In 1843 zond hij in het licht zijn antwoord op de door de *Holl. Maatsch. van Fraaije Kunsten en Wetensch.* uitgeschreven prijsvraag, (schoon niet bekroond) *Proeve over den invloed des Christendoms op de poëzy* en *Adres aan het gezond verstand, betreffende Geloof, Kerkleer, Hooger en Lager Onderwijs, enz.* In 1847 verscheen *het Brood* een volksboekje, in 1854 *Open brief aan den Paus te Rome*, en *Berijmde Nieuwejaars-kransjes*, in 1855 *Nieuwjaars-courantje, voor rijk en arm, oud en jong* en *Brief van Oudoom Jacob aan zijne stad- en landgenooten over den watersnood in* 1855.

Voorredenen schreef hij bij het *Beroep van een Christen aan letterkundigen onzer dagen gerigt, naar het Fransch van G. de Félice*, bij de *beschouwingen over den maatschappelijken invloed des Christendoms door J. D. Choisy*, bij de *Geest des Christendoms in zijne hoogste ontwikkeling, tegenover den geest des tijds in zijne ontaarding door E. de Pressensé*, bij *Agatha, Kern van levenswijsheid*, of *hoe bereikt het meisje hare bestemming*, bij de *Geschiedexis der Christelijke kerk, haar zelve ten spiegel, door Dr. W. J. G. Curtmann*, bij *Harptoonen eener vrome en dichterlijke ziel, Naar het Hoogd.;* bij *Hyperion, Reis-, dag- en levensboek van een Amerikaan, naar het Engelsch door H. W. Longfellow*, bij den tweeden druk der *Alpenrozen door G. H. van Senden, met aanteekeningen vermeerderd en nagezien door B. T. Lublink Weddik en P. H. Witkamp* en waarschijnlijk bij nog veel meer andere werken. Talrijk zijn ook de Bijdragen door hem zoo in proza als poezij geleverd in verschillende Jaarboekjes, maandschriften en periodieke werken. Belangrijke verhandelingen, gesprekken en verzen leverde hij in de *Fakkel* door Sprenger van Eyk verzameld. Ook komen menige stukken van hem voor in het *Christelijk Album*, in het *Volksblad*, *de Tijd*, *Ernst en Vrede*, in den dichtbundel *Daphné* en de Jaarboekjes *Aurora*, den *Musen Almanak* en anderen. Het meest leverde hij in den *Tijdspiegel*, waarvan het plan in 1844, van hem was uitgegaan. De jaargangen 1844 en 1845 behelzen grootendeels stukken van zijne hand, voorts gaf hij twee dichtbundels voor zijne vrienden de *Asters* in 1861, het *het Herfstloover* in 1862.

De Hoogl. F. J. Domela Nieuwenhuis beschouwde Lublink Weddik als prediker. »De toejuiching (schrijft deze) die hij vroeger genoot was een gevolg van de soort (genre) waarin hij doorgaans predikte, door het beeldrijke, het humoristische soms satyrieke dat den hoorder prikkelt en niet zelden overprikkelt, altijd zich nog sterkers doet verwachten, steeds nieuwe beelden en vergelijkingen, ja zelfs geestiger zetten dan de vorige waren." Preêkbundels heeft hij niet in het licht gegeven. Afzonderlijk verschenen:

Leerrede bij het derde eeuwfeest van de overgave der Augsb. Confessie. 1830.

Leerrede over Matth. XXII : 15—22. (bij G. Portielje. 1840.)

Leerrede ter nagedachtenis van Martijn Luthers sterven; (bij denzelfden. 1846.)

Leerrede naar aanleiding van Efezen IV : 1—6. Eenheid in het noodige, vrijheid in het twijfelachtige, in allen de liefde. (bij denzelfden. 1847.)

Kerkelijke rede ter dankbare herinnering aan den Munsterschen vrede in 1648. (Rotterd. 1848.)

Leerrede over Jakobs droom, een beeld des menschelijken levens (Gen. XXVIII : 10—17) zijnde No. 9 van den 1sten jaarg. der *Leerredenen voor Evangelische Christenen ter bevordering van ware verlichting.* Wijk bij Duurstede. 1850.

Leerrede over de Apostol. kerk (Hand. II : 44—46) No. 11 van den 3den jaarg.

Leerrede over Matth. XXIII : 8, zijnde No. 8 van het 4de d. *Leerredeneu voor Evangelische Christenen ter aankweeking van geloof, hoop en liefde.* Utr. 1852.

Leerrede over Matth. VI : 9a, zijnde No. 4 van het 6de d. 1854.

Leerrede over den goddelijken, eenigen, onverstoorbaren, verbindenden grondslag der Kerk (1 Kor III : 11) in het *vijftal leerredenen eene gave der liefde en een werk van pligt, ten voordeele van de Evangelisch Luthersche gemeente te Deutichem.* Utr. 1852.

Hartelijke toespraak ter herdenking aan de 25-jarige ambtsbediening in de Gemeente, 23 *Junij* 1861, *over Psalm CXVI :* 12—14. Amst. 1861.

»Lublink Weddik" (dus eindigt de Heer Meppen zijn Levensschets) »was een diep gevoelig, edel denkend mensch, eenvoudig, en waakte voor alle aanmatiging, bezield door opregten waarheidszin; hulpvaardigheid en dienstvaardigheid onderscheidden hem. Hij was door vele beproevingen in de jeugd reeds, en ook op rijperen leeftijd gelouterd; hij had doorgaans een tint van ernst, door wie hem minder kenden ten onregte voor stroefheid gehouden, opmerkend en nadenkend, als hij zich in gezelschap van velen bevond, deelde hij zich bij voorkeur in kleinere kringen, aan meer vertrouwden mede.

»De geest, die uit de geschriften van Lublink Weddik straalt, was hem eigen in al zijn denken en doen. Liefderijk echtgenoot en vader, belangstellend leeraar en vriend, was hij in waarheid in geheel zijn leven een aanbevelingsbrief van Christus." Hij was lid der *Maatschappij van Ned. Letterk. te Leyden*, huwde de oudste dochter van den vermaarden componist J. W. Wilms, tot wiens gedachtenis hij een belangrijk stuk in *de Tijd* (Aug. 1847) plaatste."

Hij stierf den 7den November 1862, in ruim 62jarigen ouderdom. Zijn portret bestaat.

Zie *Levensch. van L. W.* door K. N. Meppen, in *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maats. van Ned. Lett.* 1864; T. J. Domela Nieuwenhuis, *B. T. L. W. als Prediker beschouwd*, Amst. 1864. *Oud en Nieuw uit de Gesch. der Ned. Luth. Kerk, uitgegeven door* J. C. Schultz Jacobi, 1863.

ST. LUC, een der hovelingen van den hertog van Alençon, kreeg (1582) twist met een Fransch edelman, en liet zich zoo door gramschap vervoeren, dat hij hem, in tegenwoordigheid van den hertog, een vuistslag gaf. Prins Willem I kon zich op dit gezigt niet onthouden te zeggen, dat zulke buitensporigheden, in zijne tegenwoordigheid begaan, niet ongestraft behoorden te blijven, en dat keizer Karel, als hij leefde, het niet verdragen zou hebben, maar den dader, van welken staat hij ook mogt wezen, daar wel strengelijk voor zou hebben doen straffen; dat het Hof en de kamers der vorsten onschendbaar moesten wezen, en niemand zich behoorde te verstouten van eenigen hoon of eenig ongelijk aldaar aan een ander te doen." St. Luc hierdoor geraakt, en in zijne hevigheid voortvarende, antwoordde: »Wat spreekt gij mij hier van keizer Karel. Indien hij leefde, waart gij lang uw kop te zamen met uwe goederen kwyt geweest," en daarop verliet hij de kamer, een iegenlijk verwonderd latende over zijne hevigheid en onbezonnenheid.

Zie Busbequius, *Epist. II;* Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. III. bl. 521.

LUC DE MONT-CORNILLON, omstreeks het begin der twaalfde eeuw geboren, gaf zich over aan de leiding van St. Norbertus, stichter der orde van de Premonstratensen, of liever van die van Richard, zijn leerling, de eerste abt van Floreffe bij Namen. Uit deze abdij ging hij naar die van Mont-Cornillon bij Luik, eerst eene kapel, door bisschop Vibertus begiftigd, en in 1116 aan de Apostelen gewijd. Luc werd tot abt van dit huis verkozen, niet in 1138, zoo als men in de *Gallia Christiana* leest, maar, blijkens een bul van Innocentius II in 1143. De vrome abt bestuurde het gedurende 35 jaren en stierf er den 24sten October 1178, of een der negen volgende jaren. Zijn ligchaam bleef er tot 1187, toen de monniken, die dagelijksch aan de stroperijen van den adel van het hertogdom Limburg waren blootgesteld, hun klooster aan Jan van Vlaanderen, bisschop van Luik, afstonden en hun daarentegen het huis Beau-Repaire, later Beau-Repart, afstond, en hun toestond er een ander huis bij te voegen, dat zij van de abdij van Florennes kochten. Men wil dat het lijk van Luc derwaarts is overgebragt.

Men heeft van hem:

In Euangeliam Matthaei liber unus.

In Euangelium Johannis liber unus.

Sermones ad Fratres.

Epistolae, die allen zijn verloren geraakt.

Summariola Lucae Abbatis S. Cornelii in Aponii Commentaria in Cantica, te Freiburg met de 6 boeken van Apponius op het Hooglied gedrukt in 1538, herdrukt in de *Bibl. Patr.* T. IX. Col. Agrip. 1618 en Lion, 1677.

Zie *Append. ad Henr. Gandav. de Scriptorib. Eccles.* p. 129. Trithemius, *de Scriptorib. Eccles.* p. 94; Trithem. *Ann. Hirs.* T. I. p. 398; Barth Fisen, *Flores Eccles. Leod.* p. 464 *et Orig.*

Besti Corp. Christo, p. 288, 259 et *Hist. Eccl. Leod.* T. I. p. 324. le Long, *Bibl.* S. p. 835; Hugo, *Ann. Praem.* T. I in *Monum*, p. 273—31; *Gall. Christ.* T. III. p. 733, 1043, T. X. p. 1546—1549; Paquot, *Mém.* T. I. p. 634.

LUCAS (JOHANNES), broeder van Simon Lucas Bysterus, predikant te Ingen, schoolmeester te Kapelle, buiten Utrecht, Remonstrantschgezind, werd omdat hij aldaar had gepredikt, en de belofte van stilstand weigerde te teekenen uit de Vereenigde Nederlanden gebannen en geboden niet weder te keeren, voordat den Staten zijne bereidwilligheid om die belofte te teekenen, was gebleken, op poene van anders dbende, als een verstoorder der gemeene rust, anderen tót exempel, te worden gestraft.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 336.

LUCAS (LUCAS), wordt als kunstschilder vermeldt te Utrecht in het begin der zeventiende eeuw.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. VI. bl. 1017.

LUCAS, kunstschilder te Utrecht, in het midden der zestiende eeuw.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. VI. bl. 1017.

LUCAS. Van Mander schrijft in het leven van Joachim Wtenwael: »Te Amsterdam, by zyn neef Lucas, schilder van Utrecht, en Apelles, is een zeer kunstig stuk (van Wtenwael.)" Hij leefde dus in 1604 te Amsterdam.

Zie van Mander, *Lev. der Schild.* bl. 1966; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1017.

LUCAS (JAN), kunstschilder te Delft, in den aanvang der zestiende eeuw, leermeester van Marten Heemskerck.

Zie van Mander, *Lev. der Schild.* bl. 2446; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. VI. bl. 1017.

LUCAS (L.), een middelmatig graveur, die in het laatst der zeventiende eeuw in Friesland bloeide. Kramm vermeldt van hem een boekprent, waaronder echter staat *G. Lucas exc.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. VI. bl. 1017.

LUCAS (CORNELISZ.), een Rederijker uit de zestiende eeuw. Van hem bestaat:

»*Dat Spel van Palmen: an: MV° LXI geschreuen*
»*Om oorloff toe angiere, toe Campen terlangen*
»*En is by Raede des Partoers aldaer vercregen*
»*Dat ment jaerlix up Palmdach vertrangen.*

Weleer in bezit van de HH. Koning en van Voorst.

Zie *Cat. der Hands.* van J. Koning, bl. 29; *Cat. der Hands.* van Schotel, *Gesch. der Reder.* D. I. bl.

LUCAS (ENGELBERT), van Schiedam, behoorde tot het eskader, dat in 1785 onder den kapitein-commandeur Willem Sylvester, uit de havens dezer landen, met oogmerk om de magt en het aanzien der Oost-Indische Compagnie, voornamelijk tegen de Britten, te helpen schragen, vertrok. In 1795 was hij kapitein ter zee, toen hij door Hunne Hoog Mogenden werd afgevaardigd naar de zeehavens, ten einde al de oorlogschepen, als mede den voorraad der tuigaadje en, in *één* woord, al wat tot equipement diende te inspecteren enz. In hetzelfde jaar behoorde hij tot het eskader, dat naar de Oost-Indiën vertrok, om dat land tegen de Britten te beschermen. Hem werd het opperbevel er over, omdat hij vele jaren in 's lands zeedienst geweest was en vroeger eene togt naar Oost-Indië had bijgewoond, maar inzonderheid omdat hij bekend stond als een der ijverigste voorstanders der toenmalige orde van zaken, met den rang van schout-bij-nacht, gegeven. Toen dit eskader zonder slag of stoot aan de Engelschen was overgegaan, werd hij, in het vaderland teruggekeerd, in het Huis in 's Bosch in hechtenis gesteld. Hier hield hij zich bezig met het opstellen van een algemeen verslag over al hetgeen gedurende zijn ongelukkigen togt naar de Kaap en in de Saldanha-baai was voorgevallen, 't welk hij spoedig voltooide Zie hierover C. Zillesen, *Gesch. der Vereen. Ned.* D. VI. bl. 87.

Zijne gezondheid, die op de uitreis reeds veel geleden had, doch voornamelijk door hetgeen bij en na de overgave van het eskader voorviel, zeer was geschokt en verzwakt, nam intusschen zoo merkbaar af, dat zijne echtgenoot zich tot 's lands regering wendde, met het verzoek, dat het aan den schout-bij-nacht mogt vergund worden, zich tot herstel zijner gezondheid huiswaarts te doen vervoeren. Dit verzoek werd ingewilligd, maar naauwelijks was Lucas te Schiedam aangekomen, of zijne ziekte verergerde zoo zeer, dat hij, na verloop van weinige dagen, op den 21sten Junij 1797, in den ouderdom van 50 jaren bezweek. Hij liet kinderen na, o. a. den nog levenden thans gepensioneerden S. B. N. en oud-minister van Marine, Engelbert Lucas.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. Held. ter zee*, D. VI.

LUCAS (FRANCISCUS), geboren te Brugge, studeerde te Leuven, waar hij licentiaat in de godgeleerdheid werd. Hij was een ervaren in het Grieksch, Hebreeuwsch, Syrisch en Chaldeeuwsch, waarin hij gedurende zeven jaar het onderwijs van Johannes Guilielmus Harlemius, opperste der Jezuiten te Leuven, genoot en bezorgde met hem en met Ben Aria Montanus en anderen, de uitgaaf der *Biblia regia*. Hij was ook een geleerd theologant, en deken der cathedrale te St. Omer. Hij stierf den 19den Februarij 1619.

Men heeft van hem:

Notationes in Biblia quibus variantia exempl. discutiuntur, Antv. 1580, 8o., 1581, 4o.
Romanae correctionis loca, in Bibliis insignia, Ibid, 1603, 12o.
Itinerarium J. C. ex IV Euangeliis.
Commentaria in Euangelia, Tom. IV.
Notarum ad varias Lectiones in Euangeliis libri II, priori Graecae, altera Latinae varietates explicantur.
De usu Chaldaicae Bibliorum Paraphraseos, sive Apologia pro Chaldaico Paraphraste, jussu Theologorum Lovaniensium scripta, Antv. fol.
Oratio funebris in obitum Joan. Sixti, Audemarens. Episcopi, Antv. 4o.
Oratio in funere Jacobi Pamelii, designati Audomar. Episc.
Oratio in obitu Jacobi Blasaei Audomar. Episc.
Conciones variae de variis Christianae fidei mysteriis.
Confessariorum instructio.

Zie Val. Andreas, *Bibl Belg.* p 233; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p 203; Jöcher, *Gel. Lex.* Rotermund, i v. *Cat. der Bibl. te Amst* bl. 25, 36, 37.

LUCAS (P.), schreef:

Den Boeck der Gheestelicke Sanghen bedeelt in twee deelen, den blieden Requiem ende gheluckighe uytvaert van een saalighe Siele — Door eenen Religieus van d'oorden van Sante Francois ghenaemt Minderbroederen Capucynen. T' Hantw. by Hendrick Aertssens, in de Camerstrate, in de Witte Lelie. Met muzyk.
Cloosterken der Gheestelijcke Verryssenisse ofte der ontwordentheyt daer de nieuwe Creature uyt haeren ouden mensch... door het inwercken der ghenaeden in Godt ontwordt.... Ghemaeckt door denzelven Religieus Capucijn die den blyden Requiem ghemaeckt heeft.

Zie Muller, *Cat. ens. van Holl. en Godg. Werk.* bl. 87

LUCAS (RITZAIUS) of Rutsius Lucas Grunersheim, zoon van Lucas Rutsius, predikant van Grymersum Hij was predikant te Emden, medeafgevaardigde naar de Dortsche Synode (1618) en een streng en onverdraagzaam Calvinist. Ook was hij het, die zich liet ontvallen, dat het noodiger was den Catechismus te leeren dan den tekst der schriftuur te prediken

Zie *Hist. Verh. der Nat. Syn.* f. II. b. *Epist. Eccl.* p. 515. *Nalkit.* D. II. bl. 38; Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 56 Glasius, *Gesch. der Dorts. Syn.* Afl. III. bl 30. Meiners, *Friesl. Kerk. Gesch.* D. II. bl. 173.

LUCASSEN (LUCAS), zilversmid te Deventer, vervaardigde in 1672 de noodmunten voor die stad, die afgebeeld zijn bij van Loon, *Ned. Hist. Penn.* D. III. bl. 63.

Zie *Overijss. Volks-Alm.* 1842. bl. 116.

LUCASSEN (THEODORE), ridder der militaire Willemsorde en van de orde van den Ned. Leeuw, gepensioneerd kolonel en chef der militaire administratie van het Oost-Indisch leger, overleed te 's Gravenhage, den 31sten Januarij 1854, in den ouderdom van 61 jaren.

LUCEUS (GERLACUS) of Lucius. Onder dezen naam, de vertaling van zijnen Nederduitschen, komt een Geldersch ridder voor, die in de dertiende eeuw leefde, en omtrent wiens geslacht men in het onzekere is. Bondam, zich grondende op de oude vertaling van een brief van 12 Mei 1233, de overeenkomst

van **Otto**, graaf van Gelre en Zutphen, met het kapittel van Emmerik behelzende, waarin hij, die in het oorspronkelijke Latijn Gerlacus Lucius genoemd werd, als Gerlach die Heken voorkomt, houdt hem voor eenen Hekeren en gist dat die geslachtsnaam, eenige overeenkomst hebbende met *Hecht* of *Heket*, dat *snoek* beteekent, daarom in Luceus verlatijnscht was. Van Spaen hield hem voor een lid van het Cleefsche geslacht Snoeck, dat eene opstaande pijl van sabel in een veld van zilver voerde. Het eene noch het andere is waar, zijn zegel, gevonden aan eene giftbrief van 1245 in het klooster Bethlehem bij Doetinchem, vertoont drie balken. Hoe het zij, hij komt in vele stukken van zijnen tijd voor als raadsman van den graaf van Gelre en Zutphen; in 1233, reeds boven vermeld, den 15 Julij van dat jaar bij de stadsvrijheid van Arnhem geschonken en den 16den bij die van Lochem; den 25sten Mei 1236 toen de graaf Groenlo van Hendrik, heer van Borculo, gekocht had; den 5den October 1240 bij een verdrag met den prior der Johanniten-orde. Den 10den Maart 1237 komt hij voor als afgevaardigde (nuntius) van den graaf, toen die als scheidsman bij het verschil tusschen de stad en het kapittel van Emmerik was ingeroepen geworden. In 1256 wordt zijn naam het laatste, als getuige der abdis van Elten, genoemd.

Zie Bondam, *Charterb.*; Wassenbergh, *Embr.*; Nijhoff, *Gedenkw. uit de Ges. van Geld.* enz.

LUCIUS (Paulus), te Brussel geboren, geestelijke van de orde van O. L. V. van den berg Karmel, schreef:

Bibliotheca Carmelitana s. de viris Ord. illius illustribus, Florent. 1594. 4o.

LUCHTENBERGS (A. van) schreef:

Aard en hemelspiegel, 1683. 8o.
Mathematische en Autronomische aanmerkingen, 1699, 4o.
Hemelsplein, 4o.

Zie Arrenberg, *Naamr. der Ned. Schr.* bl. 265.

LUCHTEREN (J. van), een Brabander, door zijn vader in diens kunstbedrijf te Amsterdam opgeleid. Hij vervaardigde het beeldhouwwerk aan de kas van het beroemde orgel, in de Groote Kerk te Haarlem, omstreeks het jaar 1735. en ook het beeldhouwwerk aan de poort van het Oude Mannenhuis te Amsterdam.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 188; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1017.

LUCHTMANS (Jordaan), de eerste van dien naam, die zich aan den boekhandel wijdde, werd den 27sten Augustus 1652 te Woudrichem geboren, en vestigde zich, na zijn leerjaren bij den boekhandelaar Gaesbeeck te Leiden doorgebragt te hebben, den 17den Mei 1683, als boekhandelaar aldaar. Hij deed belangrijke zaken en bezocht meermalen de Frankforter mis, werd den 1sten Jan. 1705 hoofdman in het boekdrukkers gild en stierf den 18den Junij 1708. Zijn portret bestaat niet, doch zijne handteekening en devies vindt men op een in plano gedrukt blad getiteld: *Die Büchhändler-Familie Luchtmans* in Leyden (Cöln, H. Lempertz, 1856.)

LUCHTMANS (Samuel), eenige zoon van den vorige, werd 20 November 1685 te Leyden geboren, bezocht het gymnasium aldaar en hield, na voleindigde studiën, een oratie *de utilitate literarum in mercatura*, nam, na den dood van zijn vader, den boekhandel op zich, werd in 1720 ook boekdrukker, in Augustus 1730 stadsdrukker en *Academiae Typographus*, den 1sten Jan. 1714 hoofdman, daarna deken van het gild, tot dat hij den 31sten December 1755 zijn zaak aan zijne zonen Samuel en Johannes overliet. Hij stierf den 13den Jan. 1757. Zijn portret, door Deckers naar de schilderij van van der Meij gelithographeerd, vindt men met zijne handteekening op het boven aangehaalde blad. De door hem en zijnen vader uitgegeven classici *cum notis variorum* zijn hoofdzakelijk:

Polyaenus van Maaswijk (1691); *Minucius Felix* van J. Gronovius (1709); *Herodotus* van J. Gronovius (1715); *Vellejus Paterculus* van P. Burmannus (1719 en latere uitgaven); *Julius Obsequens* van Ouderdorp (1720); *Curtius* van Snakenburg (1724); *Valerius Flaccus* van P. Burmannus (1724); *Valerius Maximus* van Torrenius (1726); *Phaedrus* van P. Burmannus (1726); *Lucanus* van Oudendorp (1728 en latere uitgaven); *Aelianus* van Abr. Gronovius (1731); *Frontinus* van Oudendorp (1731 en latere uitgaven); *Cornelius Nepos* van A. van Staveren (1735); *Mythographi Latini* van A. van Staveren (1742); *Hesychii Lexicon* van J. Alberti (eerste deel 1746, fol.); *Pomponius Mela* van Abr. Gronovius (1722 en 1748). Met andere boekhandelaren gaf Luchtmans ook Bayle's *Dictionaire Historique et Critique* en andere folio-werken in het licht. Hij was zeer gelukkig in zijne ondernemingen.

LUCHTMANS (Samuel en Johannes), zoons van den vorigen, en van Cornelia van Musschenbroek, geb. 1725 en 1726, dreven den vaderlijken boekhandel van 1756—1850. Zij bezochten beide te gelijk de Latijnsche school hunner geboortestad Leyden, en hielden in 1740, op denzelfden dag, hunne akademische redevoeringen; gene *de Origine urbis Leydae*, deze *de Origine academiae Leydensis*, en na voleindigde studiën, werden zij boekhandelaars en uitgevers (Dec. 1741 en Nov. 1748), stads en universiteits-boekdrukkers, gene in 1744, deze in 1748 en 1749, hoofdlieden van het gild, gene in 1755, deze in 1762; dekens, gene in 1764, deze in 1770. Zij breidden hunnen handel steeds uit, reisden dikwerf naar Duitschland, Engeland en Frankrijk en dreven handel tot in Constantinopel en Amerika. Gezamenlijk gaven zij in het licht:

Timaeus Sophista van Ruhnkenius (1754 en tweede uitgaaf 1789); *Justinus* van Abr. Gronovius (1760); *Callimachus* van Ernesti (1761); *Aristophanes* van P. Burmannus Secundus (1761); Cicero's *Rhetorica ad Herennium* (1761); het tweede deel van *Hesychius* door Ruhnkenius (1765); *Hippolytus* van Euripides van L. C. Valckenaer (1764); Plutarchus *de sera Numinis vindicta* door D. Wyttenbach (1772); *Antoninus Liberalis* van H. Verheyk (1774); *Frontinus*, tweede uitgave van Cornelius Oudendorp (1779); *Vellejus Paterculus* van Ruhnkenius (1779); *Pomponius Mela* van A. Gronovius, laatste uitg. (1782); *Homeri Hymnus in Cererem* van Ruhnkenius (1782, nieuwe uitg. 1802); *Celsus* van Targa (2 d. 1785); *Apulejus* van F. Oudendorp, eerste deel (1786); *Apollonius Sophista* van H. Tollius (1788); Ruhnkenii *Scholia in Platonem* (1792); *Eutropius* van Verheyk (1782, nieuwe uitg. 1793); M. A. Mureti *Opera* van Ruhnkenius (4 d. 1789) en de *Rudimenta linguae Arabicae* van Erpenius (1770). Na den dood van zijn broeder Samuel (18 Sept. 1780), die steeds van eene zwakke gezondheid was geweest, zette Johannes sedert 1780 alleen den boekhandel voort met den zoon van zijn broeder, ook Samuel genaamd, totdat hij den 25sten November 1809 stierf. Tot de door hem in zijn jongste levensjaren uitgegeven werken, behooren *Heusdii Specimen Crit. in Platonem* (1802); *Jablonskii Opuscula de antiquitatibus Aegyptiacis*, 4 t. (1804).

De beeldtenis van de beide Samuels en Johannes Luchtmans vindt men op het aangehaalde blad *Die Büchhändler Familie Luchtmans in Leyden.*

LUCHTMANS (Samuel), zoon van Samuel Luchtmans, werd den 15den Junij 1766 te Leyden geboren, ontving eene geleerde opvoeding, en na den graad van meester in de regten verworven te hebben, werd hij al vroeg in de Leijdsche vroedschap en naderhand in de schepensbank geplaatst. Zijn schrander oordeel, beleid, werkzaamheid en verkregene kundigheden, maakten hem een nuttig lid van den raad, van den Waalschen kerkeraad en van het schoolbestuur. Het gevestigd crediet zijner familie, zijne kennis van den boekhandel, bijzonder van classische schrijvers en van zeldzame boeken, bezorgde hem uitgestrekte correspondentie in Duitschland, Engeland en Frankrijk. Hij was een getrouw, hulpvaardig en openhartig vriend, eerwaardig huisvader, eerlijk handelaar, braaf burger. Hij stierf den 15den Mei 1812, bij zijne huisvrouw Constantia Elizabeth Rau, dochter van den Utrechtschen hoogleeraar Sebald Rau, zuster van den Leydschen hoogleeraar Sebald Fulco Johannes Rau, een zoon, Jean Samuel Luchtmans, en drie dochters nalatende.

Na zijn dood werd de boekhandel voortgezet door den boekhandelaar en boekdrukker J. Brill; ook trad in 1819 de kleinzoon van Johannes Luchtmans, J. T. Bodel Nijenhuis, in 1797 geboren, na, door het verdedigen zijner dissertatie *de Juribus typographorum et bibliopolarum in regno Belgico* te Leyden, tot meester in de regten bevorderd te zijn, in dien boekhandel. Tot de vruchten hunner werkzaamheid, die vooral voor het

buitenland belangrijk waren, behooren voornamelijk *Prisciani opera minora* van Lindemann (1818); *Cleomedes* van J. Bake (1820); *Selecta principum historicorum graecorum loca* van Wyttenbach (uitg. van 1820 en 1829); A. Schultingii *notae ad digesta* van N. Smallenburg (7 T. 1804—1832); *Euripidis Hippolytus*, 2de uitg. (1822); *Apulejus*, voortzetting van J. Bosscha, II en III (1823); *Ruhnkenii Opuscula*, 2de verm. uitg. (1823); *D. Wyttenbachii Opuscula* (1821); *D. Ruhnkenii elogium Hemsterhusii et D. Wyttenbachii vita Ruhnkenii, ed. Bergman* (1824); *Ruhnkenii Scholia in Suetonium* van J. Geel (1828); *Bibliotheca Critica nova* van Bake, Geel, Hamaker en Peerlkamp (6 T. 1821—1831); *Seneca de Providentia* van B. A. Nauta (1828); *Theon Smyrnaeus* van J. J. de Gelder (1827); *Chrysostomi selecta* van J. van Voorst (2 T. 1827—1830); *Polybii exempla Vaticana* van J. Geel (1829); *Theopompus* van Wichers (1829); *Ovidii Heroides, ed. W. Terpstra* (1828); *Historia critica Scholiastarum latinarum* van W. H. D. Suringar (1834); diens uitg. van *Rufi et Ciceronis epistolae mutuae*; *Archives de la maison d'Orange-Nassau, publiées par* M. Groen van Prinsterer, 10 *volumes, avec table des matières*, par J. T. Bodel Nijenhuis (1835—1847); van Hengel, *Comment. in Pauli epist. ad Philippenses* (1838); Janssen, *Inscriptiones etruscae, graecae et latinae musei Lugd. Bat.* (1840—1842); *Anecdota inedita Graeca*, ed. F. Z. Ermerins (1840); *Hippocratis libri quidam, ed. eodem* (1841); *Dionis Chrysostomi Olympikos* van J. Geel (1840); A. Hecker, *Comment. de anthologia Graeca* (1843); J. Bake, *Scolica hypomnemata* 2 T. (1844); L. P. C. van den Bergh, *Correspondance de la gouvernante des Pays-bas, Marguerite d'Autriche* 2 T. (1845—1846); Gevers d'Endegeest, *du dessèchement du lac de Harlem* (fransch en neêrd.) (1845); *Lettres et négociations de Buzanval et d'Aerssens, par* G. G. Vreede (1846); *Annales Academiae Lugd. Bat.* (1815—1837, 22 T.) en voorts vele Oostersche werken van Hamaker en diens leerlingen Uylenbroek, Roorda, Juynboll, Weyers, Rutgers, Veth, Dozy en anderen: naar de handschriften in de bibliotheek der Leydsche hoogeschool uitgegeven. Daarenboven gaf deze boekhandel van Boerhave af tot op dezen tijd toe, onafgebroken werken over de geneeskunde, anatomie en de natuurlijke historie, gelijk ook een menigte wetenschappelijke werken in het Nederduitsch in het licht.

Onder de verdiensten der Luchtmansche onderneming moet vooral ook geteld worden een kostbare en goedkoope druk van den Nederduitschen bijbel, zoo in 4o. als in folio, waarvan duizenden verkocht zijn, van welke de letters, in navolging van den Hoogduitschen bijbel van den baron von Canstein, in het Weeshuis te Halle, lang voor dat men aan stereotypen dacht, ééns gezet zijnde, altijd staan bleven, waarin dus nimmer nieuwe drukfouten kwamen, en waaruit de vorige drukfouten van tijd tot tijd werden weggenomen. Nadat de letters haar scherpte verloren hadden, heeft men opgehouden nieuwe exemplaren te drukken.

Tegen het midden dezer eeuw ontbond zich de Luchtmansche boekhandel, nadat van 1848—1850 vier boekverkoopingen en eene van mss. gehouden waren. Zij had in 1850 167 jaren bestaan.

Zie *Die Büchhandler Familie Luchtmans*; J. Thomas, *Hist. of Print. in Amer.* T. I. p. 163, 164; *Alg. Konst- en Letterb.* 1812. 2e d. bl. 379, 1813. No. 3, D. I. bl. 36—38; J. A. Fabricii, *Cent. Luther.* P. II. p 622; (De 54ste dr van den Cansteinschen Bijbel, gr. 8o. verscheen in 1754) M. Camus, *Hist. du Stéréotypage et du Polytypage*, Paris, 1802. 8o. (waarin een brief, van 24 Junij 1801, van den Heer Luchtmans »libraire très connu à Leyde, qui réclame pour son grand-père le mérite d'avoir inventé le stéréotypage et cite une Bible stéréotype en Hollande, en ajoutant qu'il en possède les matrices etc." Onder den Heer Bodel Nijenhuis berusten nog enkele dezer stereotype platen.

LUCHTMANS (Pieter), zoon van Samuel Luchtmans en van Cornelia Musschenbroek, werd den 1 April 1733 te Leyden geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school en werd tot de Academie bevorderd op eene Latijnsche redevoering in dichtmaat, getiteld: *Impetus ad studium de rerum natura excolendum*. Gedurende zijn verblijf aan de Hoogeschool gaf hij nog blijken zijner liefde voor de Latijnsche poëzij door het plaatsen van gedichten in die taal voor de dissertaties zijner vrienden. Hij was echter minder gelukkig in de fraaije kunsten dan in de wetenschappen. Den 3 November 1758 werd hij gepromoveerd tot *Med. Doctor*, na het verdedigen eener *Dissertatio de saporibus et gustu*. Reeds hetvolgende jaar werd hij tot Hoogleeraar in de geneeskunde, anatomie en chirurgie te Utrecht beroepen en hield 17 Maart 1760 zijne inwijdingsredevoering *de praecipuis quae seculo XVIII anatomiae accesserunt incrementis*. Den 29 Dec. 1777 werd hij Professor *artis obstetriciae*, welk ambt hij 26 Maart 1778 aanvaardde met eene redevoering *de mechanismo corporis humani locupletissimo sapientiae divinae testimonio*, over welk onderwerp hij ook den 24 Maart 1763 eene oratie had gehouden. Zijne anatomische lessen werden zeer geroemd. De beroemde Martinus Stuart behoorde o. a. tot zijne bestendige hoorders. Hij was sedert 1774 lid der keizerlijke Akademie der natuurkunde te Neurenberg, Lid, Secretaris en Directeur van het Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, van het Genootschap ter bevordering van de Heelkunde te Amsterdam, van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam, van de Hollandsche Maatschappij te Haarlem, van het Geneeskundig Genootschap te Antwerpen, en van de Haagsche Natuur- en Geneeskundige correspondentie-societeit. In 't begin van 1771 door eene zware ziekte aangetast, bleef zijne gezondheid zwak totdat hij den 2 Febr. 1800 overleed. Bij deze gelegenheid verscheen een gedicht *Ter Gedachtenis van den Weledel Hooggel. Heere P. L.* door W. J. la Clé, *Med. Stud.* waar achter een vers met de spreuk: *sic invitis Musis cecinit amicitia*. Hij huwde Cornelia Hendrina Meyer bij wien hij verscheidene kinderen verwekte. Van hem is een geschilderd portret op de Utrechtsche Senaatskamer. Behalve de gemelde geschriften heeft men nog van hem:

Oratio de praeclaris scientiae anatomicae ad excolendas reliquas scientias meritis, 1779.

Historia maxillae inferioris scorbutori valde alineatae in *Vol. VII. Acad. Cur. nat.*

Beschrijving van een fungus aan de hiel in *Werk. v. h. Zeeuwsch Gen.* D. XIV, bl. 213.

Waarneming van een bijzondere soort van eene zoogenaamde atresia ani of gesloten aars, met afb. in *Werk. v. h. Prov. Utr. Genootsch. v. Kunst. en Wetens.* D. III. St. 1. bl. 369.

Zie *Kunst en Letterb.* 1800, bladz. ; Rotermund *Fortzets und Ergänts. zu Jöchers Gelehrt. Lex. i. v.*; Holtrop *Bibl. med chir. etc.* p 200; *Boekz. der Gel. wereld* 1760 a bl. 367; Westerbaens *Lofrede op Mart. Stuart* (1827).

LUCHTMANS (Gijsbert), zoon van den voorgaande, werd 28 Jan. 1774 te Utrecht geboren, promoveerde 31 December 1794 op *Theses miscellaneae*, zette zich neder te Gouda, werd aldaar door eene zware ziekte aangetast en keerde al spoedig naar Utrecht terug, werd daarna als Med. dr. beroepen te Barneveld en van daar als stads-doctor te Wageningen, waar hij met roem de genees-, heel- en verloskunde uitoefende tot hij den 9 Maart 1818 aan *typhus cerebralis* overleed.

Partic. berigt.

LUCHTMANS (Cornelis Jan), broeder van den vorige, den 7 Mei 1777 te Utrecht geboren, werd *med. et artis obstetriciae* doctor, na het verdedigen eener dissertatie *De combinatione corticis Peruviani cum tartaro emetico. Traj. ad Rhen.* 1800. Hij practiseerde korten tijd te 's Gravenhage en zette zich vervolgens te Rotterdam neder, en oefende aldaar de geneeskunst meer dan een halve eeuw uit. Toen hij 11 Nov. 1850 het vijftigste jaar zijner promotie vierde, werden hem vele bewijzen van achting en belangstelling gegeven. Na zijn beroep vaarwel te hebben gezegd vestigde hij zich te Geesteren in Gelderland en overleed 25 Januarij 1860 te Borculo.

Zie *Kunst en Letterb.* 1850, No. 47. bl. 321. *Partic. berigt.*

LUCK (Hans of Jan van), Zie LUYCK (Hans of Jan van).

LUCK (Willem). In het jaar 1787 was hij als kapitein in het legioen van den rijngraaf van Salm in het land gekomen, en in November daaraanvolgende gelicentieerd en op pensioen gesteld. Na de omwenteling van 1795 werd hij als luitenant-kolonel aangesteld in het leger van de Bataafsche republiek. Hij voerde in 1799 het bevel over het eerste bataljon Jagers dat zich onder de bevelen van Daendels had geplaatst in de duinen, dáár waar de eerste troepen der Engelschen aan den Helder de landing beproefden. Toen de Jagers genoodzaakt werden terug te trekken, poogde Luck door het geven van een voorbeeld van onversaagdheid de verwarring te herstellen, hetgeen gelukte, waardoor den aftogt met orde kon worden voortgezet, doch Luck moest zijne dapperheid met het leven betalen, sneuvelende den 27sten Augustus 1799.

LUDDING (Nicolaas), predikant te Rijnsaterwoude in de Classis van Woerden, werd (1619) geciteerd om de Canones Syn. Nat. te onderschrijven. Hij verklaarde ze nog niet ten volle gelezen te hebben en dat hij ze, indien zij anders verklaard werden dan ze luidden, niet zou kunnen onderschrijven, er bijvoegende: »dat het geloof eerst in den mensch moest zijn eer hij verkoren werd." Toen men hem gezegd had »dat hij zijn beraad zou nemen tot den volgenden dag en middelerwijl de Canones neerstig in de vreeze des Heeren overwegen," zeide hij: dat zulks onnoodig was, dewijl hij alreeds daar zoo veel in had gelezen, dat hij verklaarde ze niet te kunnen onderschrijven, om in zijne prediking zich daarnaar te reguleren." Hierop werd hij afgezet.

Zie Kist en Royaards *Archief d. Kerkel Geschied. insonderheid v. Nederl.* D. VII. bl. 18.

LUDEKE (G. W.), schreef:

Verhandeling over het Oosten, of zaaklijke verklaring der Schriftuurplaatsen op het Oosten betrekkelijk. Leid. 1799.

Beschrijving van de tegenwoordige gesteldheid des Turkschen Rijks. Leid. 2 dl. met pl.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 325.

LUDEMAN (Johan Christophorus Dr.), niet gelijk sommigen willen den 24 Aug. 1683 te Haarlem, maar in 1685 te Haarburg bij Hamburg geboren, studeerde te Jena, en doorreisde Europa, en was gedurende een reeks van jaren een berucht astroloog en geneesheer te Amsterdam. Hij verlevendigde wederom het geloof aan voorspellingen uit de sterren door het zoogenoemde horoscooptrekken en vond niet slechts bij het volk, maar ook bij vele lieden van verstand en geleerdheid veel invloed, zoodat hij met hulp van zijn dienstmaagd Britta Beyer veel geld won en eene buitenplaats te Sloterdijk kocht. Tot zijn eere wordt vermeld dat hij buitengewoon milddadig was, welke weldadigheid hij bijzonder betoonde jegens de Salzburg-Dunbergsche emigranten. In de *Nederl. Mercurius* leest men »dat hij met veel verwondering en toeloop het doctoraat te Amsterdam jaren beoefend heeft, kunnende uit de geboorte, doopsnamen en jaren de zieken hunne ligchaamskwalen zeggen." Ludeman had na het verdedigen eener dissertatie over de zeven planeten te Harderwijk, de doctorale titel verkregen. Hij stierf den 22 Maart 1757 (niet in 1767) en werd den 26sten plegtig begraven. Men heeft van hem:

Over de sevenderley watersugtige ziekten. 8o.

Astrologisch Testament of de beste waereld. Rott. (1757) 4o.

Kunstkabinet van zeshonderd drie en zeventig Geheime Konsten en Wetenschappen. 4 stukjes. Amst. 1769. 2e dr. 4o.

Spiegel der waereld of geheime waarnemingen van den beruchten astroloog Johan Christophorus Ludeman, verdeeld in twaalf brieven, geschreven aan meester Franciscus. (Rott. 1756, 4o.) *Alsmede de secreete Bijvoegsels, of nodige Sleutel voor de twaalf brieven van den beruchten astrologist Ludeman; ter opheldering zijner Konstgeheimen in het trekken van den Horoscoop, en geopenbaard aan meester Franciscus, in zijne Spiegel der waereld. Benevens de Nieuwstijding uit de andere waereld of Samenspraak tusschen den beroemden schilder en schrijver Jacob Campo Weyerman en den beruchten astrologist Ludeman, principaal over het lasteren der Patriotten, door Ludeman gedaan in zijn Spiegel der waereld of Geheime waarnemingen.* Rott. z. j. 4o. 1768, 4o. 1788. 4o.

De Goudmijn van Dr. L. of Bloemhof van Astron. Geheimen, 1787. 4o.

Kroonwerk of laatste eeuwbazuin — met het slot der beste Waereld, enz. 1788. met pl. 2 st. 4o.

Triumph-zaal van astrologische voorzeggingen (van 1788—1835) *of de Nieuwe Spiegel der waereld, van den roemverdienenden Philosoophische Genees- en Planeetkundige Doctor Joh. Christoph, Ludeman, tot nog toe verzegelt en begraven gebleven om eerst dertig jaren na zijn dood waereldkundig gemaakt te worden.* Amst. 1787, 4o. uitgegeven door Mr. Franciscus (F. L. Kersteman.)

De Loterij-Spiegel van den Astrol. L. ontdekt door Meester Franciscus, 1791. 4o.

A. D. Schinkel deelt in zijne *Geschied- en Letterk. Bijdr.* (1850) bl. 113 volgg. een brief van hem mede. Men vindt er een op *Cat. mss. van Voorst,* bl. 184.

Zie *Het leven van J. C. Ludem.* Amst. 1757. 8o. met portr. *Ged. Levensb.* Nijmegen z. j. 4o. *Het leven van F. L. Kersteman, Prof. honorair. en doctor der beide rechten door hem zelven beschreven.* Amst. 1692. 8o. *en vooral* D. II. bl. 168—180; *Geschied. der vestiging der Salzburg-Dunbergsche emigranten in ons Vaderland,* en Drs. Nieuwenhuis en Jacobi, *Bijdr. tot de Geschied. der Evangel. Luth. Kerk in de Nederl.* (1844) st. V; *Navorscher,* D. VI. bl. 102, 309. D. VII. bl. 131, 358; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Aanh. en verv. v. Nederd. boek.* bl. 138; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 325; *Cat. v. Hulthem,* no. 4413, 5941, 8809; *Cat. de Groe,* bl. 101; *Cat. Flament,* bl. 41; Muller, *Cat. v. Portr.*; *Cat. Schouten,* bl. 47; *Cat. Visscher,* bl. 117.

LUDEN (J. B.), in 1791 te Amsterdam geboren, leerling van Ruppe, Meyer en Bertelman, heeft verschillende trioos, quartetten, quintetten en concertoos voor de violoncel gecomponeerd, die echter niet zijn uitgegeven. »Ses études musicales" schrijft Gregoir, »avaient été exellentes et souvent la presse a eu occasion de mentionner les succès mérités qu'il obtint dans les concerts. La partie mélodique de ses Oeuvres laisse beaucoup a désirer." Hij stierf in 1831.

Zie G. J. Gregoir, *Les Artistes musiciens* (Anvers. 1864) p. 125.

LUDEN (Jacob Hendriksz.), werd in 1787 met eenige Heeren uit de Raad van Amsterdam naar den Hertog van Brunswijk afgevaardigd toen deze een vijandelijken aanval op deze stad scheen te zullen ondernemen ten gevolge van het ophouden der princes op hare reis naar 's Hage.

Zie *Beroerd Nederland.* D. XII. bl. 160; *Vervolg op* Wagenaar D. bl.

LUDER (J. W.) schreef:

Het vermakelijke Rad van Avonturen, Amst. 12o.

Zie *Aanh. en Verv. van Ned. Boek. op Abcoude,* bl. 131.

LUDERSSEN (H. B. L.) schreef:

Verhandeling over de Herveyaansche stelling omtrent de voorteling der dieren, in *Natuurk. Verhand.* D. V. bl. 1 (1814).

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chron.* etc. p. 202.

LUDERSWALD (J. B.) schreef:

Het Hooglied Salomons geschiedkundig en gegrond verklaard uit de omstandigheden van het volk Israëls, Fran. 1780.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 325.

LUDERUS (Willem), Luitenant bij de Amsterdamsche Schutterij (1e Marsch-Bataillon) sneuvelde in den Tiendaagschen veldtogt, in het gevecht bij Houthalen.

Zie *Tafereel van den Tiend. Veldtogt in Aug. 1831.* bl. 136; *Verhaal der belangrijke ontmoet- en Krijgsbedrijven der Amsterd. Mobiele Schutterij* door J. H. v. Ingen, *Kort oversigt* enz. achter *Merkwaardigheid uit den Tiend. veldtogt* van J. Olievier, Jz.; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land,* D. III. bl. 703.

LUDGER of Ludgerus te Wierum, niet ver van Dokkum omstreeks 744 geboren, kleinzoon van Wursing Ado, die in Frankrijk Christen geworden, ijverig had medegewerkt tot verbreiding van de Christelijke Godsdienst in Friesland.

Hij onderscheidde zich reeds als kind door buitengewone leergierigheid en godvrucht en toen hij een jongeling was geworden, ontving hij de beste gelegenheid om kennis te verkrijgen en in zijne godsdienstige gezindheid te worden versterkt, daar hij naar Utrecht werd gezonden om het onderwijs te genieten van den abt Gregorius, den voortreffelijken bestuurder van het Utrechtsche bisdom, die zich zoo verdienstelijk heeft gemaakt als leeraar en opvoeder der jeugd. Hij maakte een uitmuntend gebruik van de lessen van Gregorius, en werd door zijne kunde, braafheid, bescheidenheid en vriendelijkheid de lieveling van allen die hem leerden kennen. Vervolgens bragt hij eenige jaren te York in Engeland door met oogmerk om de lessen van Alcuinus, een der beroemste mannen van zijn tijd, later de leermeester en vriend van Karel de Groote, bij te wonen. Na uit aldus een geruimen tot de prediking van het Evangelie te hebben voorbereid, wijdde hij zich geheel aan de bevestiging en uitbreiding der Christelijke Kerk.

Alberik, de opvolger van Gregorius in het Bestuur der Utrechtsche kerk, zond hem naar Deventer waar de Saksers, na den dood van Lebuinus, de door dezen gestichte kerk, verbrand hadden. Ludger bragt te weeg, dat de kerk weder werd opgebouwd, die later niet weder door de Heidenen verwoest werd. Nadat hij zich eenigen tijd te Deventer had opgehouden, zond Alberik hem naar Friesland. Daar had

voor Ludgerus' komst ook Willebrord een Engelsch Zendeling het Evangelie verkondigd en was vervolgens naar Humsterland in Groningen gegaan om er het Christendom voort teplanten, doch hij moest spoedig van daar vertrekken en ontkwam er ter naauwernood het martelaarsschap. Ludger was met ijver in zijn geboorteland werkzaam met het voortplanten van het Christendom. Door zijn toedoen werden er vele Heidensche tempels verbroken, en de kostbaarheden, die hij uit de schatten dier tempels verzamelde, zond hij naar Utrecht. Hij stichtte er ook menige Christelijke kerken, o.a. in zijn geboorteplaats Wierum, waar nog een zuster van hem woonde. De drie lentemaanden van vele jaren bragt hij te Utrecht door, om in de school, waar hij zelf opgevoed was, onderwijs te geven.

In het jaar 782, toen de Saksers, onder hunnen dapperen aanvoerder Wituchint een groot gedeelte van ons vaderland aan zich onderwierpen en er de Christenen vervolgden, werd Ludger genoodzaakt Friesland te verlaten. Hij reisde naar Rome, en van daar naar Napels, om het beroemde Benedictijner klooster *Monte Cassino,* in de nabijheid van die stad gelegen, te bezoeken en er de regels van die orde te leeren kennen. Na eene afwezigheid van twee en een halfjaar keerde hij in ons vaderland terug, waar hij, wijl de Saksers door Karel *de Groote* onderworpen waren, wederom het Evangelie begon te verkondigen. Op bevel van Karel *de Groote* deed hij zulks aan de Friesen aan de oostzijde van de Lauwers, en de landschappen Humsterland, Humsingo, Fevelingo, Reiderland en het eiland Borkum. Hij begon zijn prediking te Helwerd, een gehucht bij het dorp Rottum, waar een prachtige afgodstempel stond en de hoofdzetel der Heidensche Godsdienst van die streken was gevestigd. De arbeid van Ludger was hier rijk gezegend, doch hij werd, gedurende eene korte vervolging van de tot het Christendom bekeerden, door de heidenen verdreven. Ludger wendde nu zijne schreden naar Groningerland, waar het hem gelukte het Christendom in te voeren, zoodat hij den naam van *Apostel der Groningers* verkreeg. Door Karel *de Groote* tot eersten bisschop van Munster benoemd, bleef hij echter het herderlijk opzigt over de stad Groningen en haren naasten omtrek houden.

Ludger had vele voortreffelijke hoedanigheden, onder welke weldadigheid jegens de armen. Hij besteedde de inkomsten zijner eigene bezittingen en van zijn bisdom tot werken der liefde en werd, ten gevolge daarvan, door eenige zijner vijanden bij den keizer aangeklaagd. Ludger stierf den 26sten Maart 809. Men wil dat het in de Saksische taal opgestelde gedicht *Helland,* o. a. door Schmeller, Munchen 1836, uitgegeven, op bevel van Lodewijk *de Vrome,* door een Saksisch dichter vervaardigd, ook gedeeltelijk het werk van Ludger zou zijn. Ook schrijven sommigen hem het *Vita Gregorii abbatis,* het eerst door Christ. Brower, later door Surius, Mabillon en de Bollandisten uitgegeven, toe, doch het is bewezen dat hij de schrijver niet is der *Epistola de Canonizatione S. Suidberti.*

Het leven van Ludger door Altfridis geschreven, is door de Bollandisten (*Acta SS. a. d. 26 Mart. m. Martii,* T. III. p. 642—654), Leibnitz (*Script. rer. Brunsv.,* Hanov. 1707, T. I. p. 89—100), Mabillon (*Acta SS. ord. Bened. Saec.* IV. p. I, p. 18—35) en door Pertz (*Monum. Germ. hist.* T. II, p. 403—419) uitgegeven). Chr. Browerus gaf (*Sidera illustr. et sanct. viror.* Mogent, 1616, p. 36—75), het *Vita s. Ludgeri, auctore anonymo, monacho Werthinensi,* Surius, (*Acta SS.* Colon. Agrip. 1571, p. 384--409) en Joannes Cincinnius de Lippia, *Vita dwi Ludgeri, Mimigardevordensis ecclesiae quae est Monasteriensium Westfaliae, protho episcopi, Saxonunque et Phrisonum Apostoli*; ed. Quintell, Col. 1515. Later verscheen *Einfuhrung d. Christenth. in Westfalen und d. Leben d. h. Ludgerus,* Coesfeld, 1841; *Der H. Ludgerus* in *Sonntagsblatt fur katholische Christen,* Munster, 1841, No. 18; Louize van Bornstedt, *der H. Ludgerus,* Munster, 1842; ed. 2 1850; A. Reiche, *Ludgerus* in *Evangelischer Kalender,* ed. F. Piper, 1852; P. W. Behrends, *Leben des H. Ludgerus, Neuhaldensreb* 1843; E. J. Diest Lorgion in *Levensschetsen van invloedrijke Christenen in Nederland,* 1858, p. 45—54; H. J. Royaards, *Gesch. der Invoer. en Vestig. van het Christendom in Nederland,* 1844 (3de uitg.) bl. 296, 300 en anderen; J. H. van IJssel, *Voorlez. over Ludger* in *De Vrije Fries,* D. VI. 1856, bl. 253 volgg. en anderen, vermeld in de belangrijke dissertatio van Gerhard Paris, *Ludgerus Frisiorum Saxonumque Apostolus. Cui accedit Commenoratio de S. Bonifacio atque Gregorio,* Amst. 1859.

Zie ook *Bat. S.* T. I. p. 147 seqq.; *Levens der Voorn. Heyl.* D. I. bl. 342—350; Dumbar, *Kerk en Wereld,* Dev. D. I. bl. 183, 222; Revii, *Daventr.* p. 10; Ferwerda, *Adel. en aanz. Woordenb.* D. I. bl. 111; C. Adami, *Naaml. van Pred. Voorb.* 935; Hamconii, *Frisia,* p. 65, 108; van Gils, *Kath. Meyer. Mem.* bl. 62, 63; Coppens en van Gils, *N. Beschr. van het Bisdom van 's Bosch,* D. I. bl. 119; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. II. bl. 126; *Der St. Ludgerifeier zu Helmstadt,* 1845; Dr. J. Aschbasch, *Allg. Kirchen Lex.* c. v. Beneficiat Postelmayer, *Leb. und That. der Heilig. Gottes,* Th. I. (26 März) Moll, *Kerkges. v. Ned. voor de Herv.* D. I. bl. 171 volgg. *Ned. Arch.* D. III. bl. 275 v. *Kalender voor de Prot. in Ned.* 1860. bl. 17—59; Sichtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 44.

LUDOLF (JOB) *of* Leutholf, werd den 15den Junij 1624 te Erfurt geboren, bezocht het Gymnasium en in 1639 de hoogeschool zijner geboortestad. Daar de taalstudie hem oneindig veel beter dan alle overige wetenschappen geviel, gaf hij zich geheel en al aan dezelve over, en begon nu vooral op de Oostersche talen zijne aandacht te vestigen en deze zich als het bepaald doel van zijne letteroeffeningen voor te stellen. Na zich met de eerste beginselen van het Hebreeuwsch, Chaldeeuwsch, Syrisch, Samaritaansch en Arabisch gemeenzaam gemaakt te hebben, begon hij (1643) zich ook met het Ethiopisch bezig te houden, en de gebrekkigheid der hulpmiddelen om die taal aan te leeren, ondervindende, besloot de negentienjarige jongeling zelve een nieuwe Ethiopische grammatica en een beter lexicon voor eigen gebruik te zamen te stellen, en daarmede bezig, zette hij, op verzoek van Joh. Ern. Gerhard, hoogleeraar der godgeleerdheid te Jena, een Ethiopisch handschrift over.

Na aan de hoogeschool te Erfurt in April 1645, met eenparigen lof van alle aanwezigen eenige stellingen *de fictione juris* verdedigd te hebben, verliet hij haar en begaf zich naar Nederland en kwam in Junij van het genoemde jaar over Groningen, Franeker en Amsterdam te Leyden. waar hij zich terstond als student liet inschrijven. Hier was het nu eensdeels de Latijnsche en Grieksche letterkunde, waarin Ludolf zich met het gelukkigst gevolg en den grootsten roem oefende, en anderdeels vooral de verschillende takken der Oostersche taalkennis; in het Hebreeuwsch strekte de geleerde l'Empireur, in het Arabisch de wijdvermaarde Golius, hem tot leidsman. Ook voor zijne Ethiopische studiën vond hij te Leyden voedsel, en gebruikte met alle mogelijke vlijt de handschriften en werken aldaar op de Akademische boekerij in dat dialekt voorhanden. Doch ook de studie der regten verzuimde hij niet, en won, als gelukkig beoefenaar der staatkundige wetenschap, de gunst en vriendschap van Claudius Salnasius, een man, toen onder de eersten van Europa geschat. Na verloop van een jaar werd hem, op aanbeveling van l'Empireur, de reisgezel van een jongen regtsgeleerde van grooten huize en ongeveer van gelijken leeftijd, Johannes van Thys of Thysius geheeten, die eene buitenlandsche reis, mede met doel om zijne kennis daardoor uit te breiden, ondernemen zou. Na Frankrijk en Engeland bezocht te hebben. kwam hij te Leyden terug, en maakte van zijn kort verblijf in Nederland gebruik, om met de beroemde Anna Maria van Schurman, die ook het Ethiopisch beoefende, in kennis te komen.

Op het einde van 1648 vertrok Ludolf mede naar Parijs, om er de wetenschappelijke en zedelijke vorming van de zonen van den Zweedschen gezant aan het Fransche Hof op zich te nemen. Naauwelijks was hij te Parijs of hij werd door dien Zweedschen edelman met een bijzonderen last van zijne meesteres, koningin Christina, naar Rome gezonden, waar hij drie Abyssiniërs en onder dezen den bekenden Abba-Gregorius ontmoette. Deze laatste toonde hem een Ethiopisch handschrift, bevattende de besluiten en verordeningen op de oudste kerkvergaderingen, door de Ethiopische Christenen geëerbiedigd, vastgesteld. Tot verbazing van den Abyssinier, las en vertaalde Ludolf dit geschrift met het uiterste gemak. Het duurde niet lang of beide, die elkander dagelijks zagen, spraken te zamen in het Ethiopisch dialect, en oefende zoo den een den anderen in die geleerde schrijftaal van Abyssinie. In Mei 1649 kwam Ludolf te Parijs terug en vergezelde den Zweedschen staatsman met diens zonen naar Stockholm, waar hij in de gunst van de geleerde Christina kwam, met beroemde mannen

kennis maakte en zich op het aanleeren van het Zweedsch, Finsch en Russisch toelegde, terwijl hij in briefwisseling bleef met zijnen Abyssinischen vriend. Van deze vernomen hebbende dat, zoo hij naar Duitschland terugkeerde, hij derwaarts uit Rome naar hem zou toekomen, verliet hij Zweden, kwam den 13den Maart 1651 over Kopenhagen te Erfurt aan en reisde hem vervolgens tot Neurenberg te gemoet, van waar zij gezamentlijk de reis naar Gotha voortzetten. Eenigen tijd daarna keerde Gregorius naar Abyssinië terug, doch verloor op eene ongelukkige wijze zijn leven, niet ver van de Syrische stad Alexandrette. Ludolf keerde, na hem een groot eind wegs vergezeld te hebben, naar Gotha terug. Hier trad hij in dienst van hertog Ernst, die hem in 1652 als geheimschrijver toevoegde aan den gezant, door hem naar de Rijksvergadering te Regensburg bestemd. In 1654 teruggekeerd, keurde de hertog hem waardig, onder den titel van *Hoffmeister der Fürstlichen Printzen*, het onderwijs en de leiding zijner zonen te regelen. Vier jaren later (1658) werd hij tot hofraad verheven, deed in die hoedanigheid, als afgezant en vertegenwoordiger des hertogs, verscheiden staatkundige reizen naar Frankfort, Heidelberg, Leipzig en andere plaatsen, en vergezelde in 1673 prins Albert op eene reis door de Noordelijke rijken van Europa. Na den dood van hertog Ernst (1674) volgde hem zijn zoon Frederik op, die Ludolf's verdiensten niet minder dan zijn vader waardeerde, en hem als Domein-Beheerder (Kammer-Direktor) naar Altenburg zond. In het volgende jaar met eene zending naar Berlijn belast, had hij juist de hem opgedragene taak gelukkigst volbragt, toen hem de treurige tijding van den dood zijner vrouw werd toegezonden. Deze slag trof hem zoo sterk, dat hij allen lust voor de beslommeringen van het openbaar leven verloor, een eervol ontslag van den hertog vroeg en verwierf, en zich naar Frankfort begaf, welke stad tot zijn dood toe zijn gewone zetel bleef. In 1683 en 1684 ondernam Ludolf nog eene reis naar de Nederlanden, Engeland en Frankrijk, voornamelijk met plan, om, door tusschenkomst der regering van eerstgenoemde landen, eene geregelde briefwisseling met de Abyssiniërs aan te knoopen. In dit laatstgemelde jaar te Frankfort wedergekeerd, wijdde zich Ludolf uitsluitend aan zijne hoofdstudie en deed al het mogelijke om zijne kennis van de taal en het land der Abyssiniërs uit te breiden en zijn geleerden *Commentarius* op de reeds vroeger door hem uitgegevene *Historia Aethiopica* op de gelukkigste wijs te voltooijen. In 1690 werd hij benoemd tot voorzitter van het keizerlijk Collegie der Geschiedenis en in het volgende jaar door Johan George II uitgenoodigd om, onder den titel van raad en resident, de bezorging der belangen van het keurvorstendom op zich te nemen, eene waardigheid, waarin hij door zijn zoon George IV bevestigd werd. Dezen laatsten overleefde Ludolf nog een geruimen tijd, daar hij eerst op den 8sten April 1704 overleed. Na zijn dood liet zijn zoon en schoonzoon een marmeren gedenkteeken ter zijner eer in de St. Catharina-kerk te Frankfort oprigten.

Zijne voornaamste werken zijn:

Lexicon-Aethiopico-Latinum, ex omnibus libris impressis, nonnullisque Manuscriptis collectum, et cum docto quodam Aethiope relectum. Accessit Authoris Grammatica Aethiopica; itemque Confessio fidei Claudii, Regis Aethiopiae, cum notis et versione Latina ejusdem. In lucem edita studio et curâ Johannis Michaelis Wanslebii *Mathem. et Orient. LL. Stud.* Lond. 1661, 4o.

Meermalen klaagde Ludolf over de grove fouten in deze eerste uitgaaf ingeslopen.

Historia Aethiopica, sive brevis et succincta descriptio Regni Habessinorum, quod vulgo male Presbyteri Johannis *vocatur. In qua libris quatuor agitur I. de natura et indole regionis et incolarum. II. de regimine politico, Regum successione etc.; III. de statu ecclesiastico, initio et progressu religionis Christianae,* IV *de rebus privatis, literatura, oeconomia* etc. Francof. ad Moenum, 1681. fol.

Dit klassieke werk werd spoedig in verschillende Europesche talen, als het Engelsch, Fransch, Hollandsch en Russisch overgezet, over welke vertalingen men Ludolf raadpleegde.

Commentarius ad Historiam Aethiopicam, antehac editam: in qua multa breviter dicta fusius narrantur, contraria refelluntur, atque hac occasione, praeter res Aethiopicas, multa Auctorum, quaedam etiam S. Scripturae loca declarantur, aliaque plurima geographica, historica et critica, imprimis vero Antiquitatem Ecclesiasticam illustrantia, alibi hand facile obvia, exponuntur; ut variarum observationum loco haberi possit, Francof. ad M. 1691, fol.

Relatio nova de hodierno Habissiniae statu, ex India nuper allata. Additis Epistolis Regiis ad Societatem Indiae Orientalis, ejusque Responsione, cum Notis necessariis (Appendix prior ad Historiam Aethiopicam), Francof. ad M. 1699, fol.

Appendix secunda ad Historiam Aethiopicam, continens dissertationem de locustis, anno praeterito immensa copia in Germania visis: cum diatriba qua sententia Autoris nova de Selavis, sive locustis Israëlitarum in deserto, defenditur et argumentis contrariis viri docti respondetur. Qua occasione nonnulla Scripturae loca declarantur et autores quidam notantur vel enendantur, Francof. ad M. 1694, fol.

Grammatica linguae Amharicae, quae vernacula est Habessinorum, in usum eorum, qui cum antiqua hac et praeclara natione Christiana connversari volent, edita Francof. ad M. 1698. fol.

Lexicon Amharico-Latinum cum Indice Latino copioso, inquirendis vocabulis Amharicis in hoc opere contentis, Francof. ad M. 1698. fol.

Lexicon Aethiopico-Latinum, ex omnibus libris impressis et multis Mss.tis. contextum. Nunc denuo ab ipso autore revisum ac emendatum plurimisque novis radicibus et derivatis, nec non nominibus propriis, auctum. Editio secunda. Accedit Intex Latinus copiosissimus, qui vicem Lexici Latino-Aethiopica praestare possit, Francof. ad M. 1699. fol.

Psalterium Davidis, Aethiopice et Latine. Cum duobus impressis et tribus Mss.otis Codicibus diligenter collatum et emendatum, nec non lectionibus et notis philologicis illustratum. Accedunt Aethiopice tantum hymni et orationes aliquot Vet. et Novi Testamenti, item Canticum Canticorum, cum variis lectionibus et notis, Francof. ad M. 1701. 4o. (Van dit Psalterium zijn, blijkens de voorrede, p. 3, verscheiden exemplaren, ten gevalle der Abissiniers, in het Ethiopisch afgedrukt, en door Lulof naar dat land verzonden.)

Grammatica Aethiopica, ab ipso autore solicite revissa, et plurimis in locis correcta et aucta. Edit. 2. Accedit prosodia, cum appendicibus, praxi grammatica et de scribendis epistolis Aethiopicis; denique index vocabulorum difficiliorum, Francof. ad M.

Scicagraphia Historiae Aethiopicae Abissinorum, Jenae, 1670.

H. E. Weijers gaf in het *Archief der Kerk. Gesch. inzonderheid in Nederland* van de hoogleeraren Kist en Royaards, D. IX, twee door Ludolf opgestelde Ethiopische brieven in het licht en

op de Bibl. der Leydsche hoogeschool berust een ms., getiteld: *Jobus Ludolffus de inveniendis rationibus in Architectura, Musica et Arithemetica.*

In het Nederduitsch heeft men van hem:

Historie van Abyssiniën of Aethiopiën, Utr. 1607, met pl.

Groot Tooneel der hedendaagsche Weereld, Utr. 4o. met platen.

Zie *Biogr. Univ.* i. v. Jöcher, *Gel. Lex.* i. v. Saxe, *Onom. Comment. de Vita Script. ac mer. ill. viri J. Lud. Auct. C. Junck.* Lips. et Franc. 1740. 4o. *Iets over J. Ludolf* enz. door H. E. Weyers in het aangeh. deel van het Archief. *Cat. Bibl. Publ.* Lugd. Bat. p. 209, 289, 355; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 266; Schotel, *A. M. van Schurman*, bl. 36 12 der aanteekk. Nijhoff, *Bijdr. tot de Vad. Ges. en Lett.* D. X. St. III. bl. 255; Nieuwenhuis.

LUDOLF, graaf van Brunswijk, verkreeg ten jare 1008 door zijn huwelijk met Geertruida, dochter van Aarnoud, slotgraaf van Gend, heer van Aalst, der vier Ambachten, alsmede graaf van Holland, Zeeland, Kennemerland enz., de graafschappen Staveren, Ooster- Wester- en Islegoo. Hij stierf den 23sten April 1038 en werd door zijnen zoon Bruno III als graaf van Brunswijk enz. opgevolgd.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 17.

LUDOLF VAN BIERUM was een broeder van bisschop Heribertus of Herbert van Utrecht, die van dezen het kasteleinschap van Koevorden en het regtsgebied over Drenthe in leen bekwam, nadat het aan de Gelkingen ontnomen was.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 573.

LUDOLF VAN HEDEL, die ongehuwd leefde, onderteekende in 1477 het verbond met Luik en procedeerde tegen Walraven van Brederode over eene rente uit de erfenis

van heer Jakob van Gaasbeek. In 1497 was hij in geschil met hertog Karel van Gelder, over de gruit te Hedel en stierf in 1499. Over den ongehuwden staat van heer Ludolf, werd in de laatste jaren een hevige pennestrijd gevoerd tusschen den baron van Hoëvell, lid van den Hoogen Raad van State, en wijlen Mr. W. H. Tadama te Zutphen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderl.* bl. 206.

LUDOVICUS, bisschop van Luik. Hij was uit het koninklijk huis van Frankrijk gesproten en zoon van den hertog van Bourbon. In 1456 volgde hij Johannes VIII van Heinsbergen als bisschop van Luik op. Zeer is hij bekend om de oorlogen, welke hij, door onderstand van uitlandsche vorsten, tegen zijn volk gevoerd heeft. In deze oorlogen heeft Luik veel geleden. Hij stierf den 30sten Augustus 1482.

Zie van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 34; van Gils en Coppens, *Nieuwe Bes. van 's Bosch*, D. I. bl. 60—67; Miraei, *Dial.* T. III. p. 211; *Die erectie des Convents van de Susteren door Lod. van Bourbon*, by Coeverincx, P. II. p. 93 ms.

LUDOVICUS (D.) schreef:
Davids Triumphe, 1716, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 229.

LUDOVICUS (P.) schreef:
Agt Predicatiën over Exodus XIV, over de uitvoeringe uyt Aegypten, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* o. h. w. *Aant. en Verv.* bl. 130.

LUDOVICI (G. G.), schreef:
Volmaakt Koopmans Systema, Amst. 3 d.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 266.

LUDWIG (F.) schreef:
Prijsverhandeling over de maatregelen, in verschillende landen van Europa, om de wederstreving tegen de koepokinenting te boven te komen, Utr. 1825, gr. 8o.

LUENITS (CORNELIS), rederijker uit de zeventiende eeuw, wiens poëzy men vindt in *Referynen gemaeckt op de vraghe: of in Christum te gelooven in aller menschen macht is, om naer haer believen te kiezen de doodt oft leven.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 387.

LUER (JOHAN GEORGE AUGUST), den 17den October 1809 te Hannover geboren, was discipel van den bekwamen fluitist Steynemeyer, en later op zijn hoofd instrument, de hautbois, een kweekeling van den met roem bekenden Rose, doch voornamelijk van den vermaarden concertmeester en componist Maurer. Hij was een fijn gevoelig kenner, een uitstekend theoretisch en praktisch beoefenaar en leermeester der muzijk. De groote toondichter en kapelmeester Marschner te Hannover, telde hem onder de beste leden van zijn uitstekend orchest. Te Oldenburg en te Erfurt onderscheidde hij zich mede in het muzykale vak door zijn degelijk talent, terwijl hij intusschen bij verschillende militaire muzijkkorpsen in Duitschland werkzaam was. Als zoodanig werd hij in 1839 bij ons aangesteld tot stafmuzijkant bij de kapel der 17de afdeeling infanterie, toenmaals in de kantonnementen. Den 20sten November 1843 vestigde hij zich te Utrecht als hautboist en muzijkonderwijzer, en genoot voor zijne toonkunstige bekwaamheid, zoo in het orchest als bij zijne talrijke leerlingen, de hoogste achting. Hij overleed te Utrecht den 26sten December 1852. Eenige leden der *Mannen-Zangvereeniging* en van de *Stedelijke Harmonie*, waarvan hij lid was, vergezelden hem den 29sten dier maand naar het graf, waarbij de Domorganist Nieuwenhuysen een treffend woord ter nagedachtenis van den ontslapene sprak.

Zie F. C. Kist, *Iets over J. G. A. Luer* in *Caecilia*, X. 15 en *Astrea*, II. 333.

LUFFT (F. M.) schreef:
Bijbelsche ophelderingen uit Oostersche en andere Reisbeschrijvingen, als geringe Bijdragen tot de Oudheden des Bijbels, ter naauwkeurige beoordeeling en verdere nasporing uitgegeven, 's Hage, 1773. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 326.

LUFNEU ( ) schreef:
Tegen de Sympathetische Werking, Rott. 1697. 8o.

Zie *Aant. en Verv. op* Abcoude, *Naamr. van Boek.* bl. 131.

LUGT (H.) schreef:
Onderwijs in de eerste beginsels der electriciteit, geschikt tot eene handleiding voor de zoodanigen, die zich in deze wetenschap willen oefenen, West-Zaand, 1797—1798. 8o.
De theorie der electriciteit, rustende op proefondervindelijke waarheid, Ibid, 1797, gr. 8o.
Korte beschrijving eener electriseer-machiene met geïsoleerde wrijvers enz., van eene geheel nieuwe constructie, Rott. 1801—1802, 2 d. 8o.
Verwershandboekje of beschrijving om koleuren op wollen stoffen te verwen, Amst. 1799, gr. 8o.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 202.

LUGT (JAN), Dirksz., te Amsterdam geboren, en aldaar den 6den December 1822 in den ouderdom van 73 jaren overleden, wordt door Witsen Geijsbeek onder de verdienstelijke Nederl. dichters gerangschikt. Er zijn, behalve het dichtstuk *Godsdienst*, Amst. 1784, gr. 4o., slechts enkele losse, alleen voor vrienden gedrukte dichtstukjes van hem voorhanden, zoo als *Eerzang voor Amstels burgerij*, 1787.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 245 v. Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.*

LUGTENBURG (JONATHAN VAN), secretaris der Staten van Utrecht, behoorde in 1675 tot de Commissie door die Staten naar prins Willem III gezonden, om hem aan te raden de Hoogheid van Gelder (de regering van Gelderland had de prins het hertogdom Gelderland en het graafschap Zutphen opgedragen) te aanvaarden.

Zie *Tweej. Ges.* bl. 413; Wagenaar, *Vad. Ges.* D. XIV. bl. 347.

LUIDING (J), dichter uit het midden der zeventiende eeuw, Men vindt een tiental zijner gedichten, die zeer middelmatig zijn, in *Bloemkrans van verscheide Gedichten*, Amst. 1659.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

LUIDWINA. Zie LIDEWY.

LUIES (JAN), oudste bij de Doopsgezinden te Noordbroek in de provincie Groningen, hoogstwaarschijnlijk dezelfde met Jan Lucas, van wien het Jan-Lucas-volk de benaming heeft ontvangen. Den 13den April 1622 en eenige volgende dagen, hield hij te Hoorn een scherp dispuut tegen Pieter Jansz. Twisck. Hij was de eenige oudste van de zijde der Vlamingen. J. J. Mabé teekende het verhandelde op. De oorzaak er van was »omdat er een van Pieter Janszen Broeders in kommer waren, of zijlieden de gemeente Gods waren of niet; en om die zelfde reden was te voren tusschen Gerrit Harms en de zijnen tegen Pieter Jansz. en de zijnen te Zaandam een gesprek begonnen, maar niet voleindigd." De zaken liepen niet over geloofspunten, maar Jan Luies beweerde, »dat de Vlamingen in de vorige eeuw wel boete gedaan hadden en de Friesen niet. Dus waren de Friezen onboetvaardig en de Vlamingers de regte gemeente Gods." Twisck antwoordde: »dat de Friesen hunne schuld voor God hadden geboet," doch Jan Luies vond dat niet voldoende en zoo liep het geschil vruchteloos af. Eenige jaren later geraakte hij in twist met Claas Claasz. over het geschrift door dezen in 1627 uitgegeven. Nadat hij zich, zoo te Giethoorn en Blokzijl als te Deventer persoonlijk daartegen verdedigd had, werd er eene vergadering belegd te Middelstum, den 18den Sept. 1628, om niet alleen over dit geval te spreken, maar ook inzonderheid over eene zaak, die tot hunne oneenigheid aanleiding schijnt gegeven te hebben: de vereeniging namelijk van de Vlaamschen met de Friesen te Harlingen, gedeeltelijk reeds in 1610 en van anderen in 1626 geschied. Want Jan Luies wilde die Harlinger Vlamingen wegens deze vereeniging gebannen hebben. Deze vergadering liep echter vruchteloos af, doch had belangrijke gevolgen, volgens gissing van ten Cate het opkomen van de zoogenaamde Societeit der Groninger Oud-Vlamingen. Jan Luies overleed den 21sten Jan. 1687.

Zie ten Cate, *Gesch. der Doopsges. in Gron.* enz. D. I. bl 64 volgg.

LUIGA (HERMANNUS) of Luingha, ook Hermannus van Belkum genoemd, welligt dezelfde, dien Gellius Snecanus, Hermannus Peisanus noemt, was eerst pre-

dikant te Belhum, in 1588 of begin van 1589 te Sneek beroepen, onderteekende in 1587, toen hij praeses was der synode te Sneek, het request aan koningin Elisabeth van Engeland, waarin Haar 's lands Hoogheid werd opgedragen. Hij was nog in 1594 praeses der Synode te Bolsward, in 1595 deputatus Synode.

Zie Uytenbogaert, *Kerk. Gesch.* bl. 244, 245; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 722, 723; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXV. bl. 237. Reyds, *Ned. Hist.* bl. 160; *Epist. Eccles.* (ed. 1660) p. 22, 23; A. Greijdanus, *Naaml. van Pred. in de Cl van Franeker*, bl '123, 166; J. Engelsma, *Volgl. der Pred. onder de Cl. van Zevenw.* bl. 262.

LUIKEN (Caspar), Luyken of Luycken, schreef een werkje getiteld: *Onfeylbare regel van winste sonder verlies enz., alsmede om geld op Interest te doen*, Amst. 1663, bij Christoffel Luycken. Volgens sommigen was hij een etser, doch volgens anderen verwart men hem met zijn kleinzoon, die denzelfden naam voerde, doch deze kan in 1694 nog geen platen geëtst hebben, toen het *Menschelyk bedryf* m. pl. van J. en C. Luyken verscheen.

Hij was een vroom man, ook blijkens het lieffelijke gedichtje van zijn zoon Jan Luiken, aan zijn kleinzoon Johannes Luiken *den Jongen*, te vinden in *Des menschen begin, midden en einde, vertoonende het kinderlijk Bedrijf*, enz. Amst. 1772. Hij huwde Hester Cooren.

Zie Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. III. bl. 263; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 188; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1018.

LUIKEN (Jan), Luyken of Luycken, zoon van den vorige, werd den 16den April, sommigen willen, naar ik meen ten onregte, den 6den of 7den April 1649 te Amsterdam geboren en van zijne jeugd af voor de schilderkunst opgeleid. Hij leerde de schilderkunst onder de leiding van Maarten Zaagmolen. Zijne schilderijen ziet men echter zelden, want deze kunst verliet hij reeds vroeg en begaf zich aan het etsen voor boekhandelaars. Kramm schrijft dat de eenige bekende schilderij van hem is het *Portret van zijne Moeder*, ten voeten uit, in een gemeubeld vertrek zittende te borduren, met verder bijwerk, op de verkooping van D. van Dijl, Amst. 1813, voor *f* 59 gekocht, en thans in het kabinet van jhr. J. P. Six van Hillegom. Als etser is hij eenig, zoo wel in het zamenstellen van geschiedkundige als van andere onderwerpen. Te dien aanzien is de getuigenis van alle kenners eenstemmig. »In de teeken- en etskunst bereikte hij," schrijft Immerzeel, »eene hoogte en vermaardheid, die alleen het deel wordt van geniën, welke, even als hij, eenen eigen oorspronkelijken weg bewandelen. Ontelbaar, letterlijk ontelbaar mag men het getal platen heeten, dat hij naar zijne eigene teekeningen geëtst heeft. Want welke eene aanmerkelijke menigte men van dezelve verzameld hebbe, telkens komt ons weder een boekje in handen, dat ons nog onbekend was, en waarin men één of meerdere prentjes van Luiken aantreft." De kunstliefhebber E. W. J. Bagelaar, in 1837 overleden, had meer dan 4000 stuks prenten van hem en zijn zoon opgespoord en bevonden dat er nog vele aan ontbraken.

De Heer J. Ph. van der Kellen te Utrecht, heeft dit getal met 500 vermeerderd. Een derde verzameling berust bij den heer Geijsweit van der Netten, provinciaal-kommandant van Overijssel te Zwolle.

Hoe bedrijvig en vlug Luiken ook was, wane men echter niet dat dit doorgaans aan zijn kunstwerk zigtbaar was, schoon het niet te ontkennen is, dat men onder de groote menigte wel eens enkele prentjes van hem vindt, die blijkbaar door te haastige bewerking veronachtzaamd zijn; maar die weinige uitgezonderd, duidt de vrijheid van zijn ordonnanties het geoefend oog genoegzaam aan, dat hij alle onderwerpen met al die oplettendheid en zorg bearbeid heeft, als zijne vlugge en geestige manier van etsen toeliet. Tot zijne meesterstukken behooren zijne groote Bijbelprenten, en inzonderheid de *Plagen van Egypte*, die rijk van ordonnantie, heerlijk van effect, overschoon van teekening en vol vuur en uitdrukking zijn. Dit stuk alleen ware genoegzaam om Luiken onder de grootste meesters in het teekenen en etsen te rangschikken en onsterfelijk te maken.

Op de verkooping van J. de Vos, Amst. 1833, werden de originele teekeningen van zijn werk *Het menschelijk bedrijf*, 100 stuks, en die van de *Bijkorf des gemoeds*, 104 stuks, voor *f* 450 verkocht. 4 stuks *Plagen van Egypte*, luchtig met de pen, golden *f* 101; de *Steeniging van Stephanus* met dito *f* 68. Bij de douairière barones van Pallandt te Rotterdam, berusten de teekeningen voor de *Groote Bijbelplaten*. In 1671 gaf hij zijn veel besproken boekje, getiteld: *De Duitsche Lier*, met erotische stukjes in den trant van Hooft en Jonctys, met plaatjes in het licht. Deze stukjes zijn los, bevallig, geestig van vinding en juist van teekening. Jaren later, toen hij door het lezen der mystieke schriften van Jacob Boehme en Antoinette Bourignon, tot meer ernstige denkwijze kwam, schaamde hij zich over dit boeksken, en trachtte alle exemplaren op te koopen en te vernietigen, doch zijn uitgever bedroog hem door het na te drukken, weshalve hij zijn vromen wensch moest opgeven. Zijne latere poëzy bestaat uit stichtelijke gedichten, die hij met uitmuntende fraaije platen versierde. Deze gedichten dragen onmiskenbare sporen van de vroomheid van zijn hart, en ofschoon niet alle van helder verstand en gezond oordeel getuigenis geven, ja enkele slechts mystieke rijmelarij verdienen genoemd te worden, zoo is het echter niet te ontkennen, dat zij doorgaans den waren dichter verraden, en iets liefelijks, bevalligs, zoetvloeijends, eenvoudigs en naiefs ademen, dat men schaars in de gedichten van zijn tijdgenooten aantreft. Zijne biografisten hebben, uit de hier na te melden bundels, er menige proeve van gegeven. Er bestaat, voor zoover wij weten, nog geen naauwkeurige biographie van dezen man. Wij weten alleen dat hij zich omtrent 1699, volgens Loosjes, op de Bakkersloot, buiten Haarlem met ter woon nederzette en gedurende zijn verblijf aldaar, in bijzondere vriendschap met de familie Bellinckhuys verkeerde. In het *Kort Verhaal van het Godvruchtig leven en zalig afsterven van Joannes Luiken* vóór *de Schrijtuurlijke Geschiedenissen*, enz. wordt zijn vroom karakter geschetst en een uitvoerig berigt van zijne laatste levensuren gegeven.

Hij overleed te Amsterdam den 5den April 1712, des avonds tusschen 6 en 7 uren, en werd den 11den April in de Nieuwe Zijds-Kapel begraven. Hij huwde, 19 jaren oud, met Maria de Oude, eene dochter zeer vermaard door haren uitmuntenden zang, die hem vijf kinderen schonk, allen vroeg overleden, uitgenomen zijn zoon Casper, die volgt. Zijn afbeeldsel is na zijn dood door Arnold Boonen geteekend, door P. Sluijter gegraveerd en met verzen van Adr. Spinneker en A. Houbraken in het voorgemeld *Levensverhaal* uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

Duytsce Lier, Amst. 1671, 12o. met pl., opgedragen aan Ant. van der Goes. Ibid, 1708, 1729, 1730. *D. Lier, draayende veel van de nieuwste, deftige en dartelende toonen. Bevat in tien verdeelingen en verciert met koperen platen. Tweeden Druk. Vermeerdert met het Leeven van den autheur*, 's Gravenh. 1783, 12o.

Jezus en de Ziel, een geestelijke Spiegel voor 't gemoed, bestaande in Veertig aangename en stigtelijke Zinnebeelden, vervat in drie deeltjes, met pl., Amst. P. Arentsz, 1678, 1687. Derde druk *met een breder aanhangsel*, fig. zevende druk, *met een Brief handelende over Gods Eigenschappen*, 1704, 8o. Rott. bij Phil. Lozel, 1754, 8o. Ibid, P. Arendtsz en K. van der Sys, 1714, 8ste druk, 1729, 8o. Zijn laatste werk werd onder denzelfden titel, met vergroote en veranderde prenten in dat jaar (1714) uitgegeven.

Spiegel van het menschelijk bedrijf, te Amsterdam gedaan door Johannes en Casparus Luiken, in 4o. met de verzen onder de prenten geëtst *Eerste druk*. Tweede druk met denzelfden titelplaat, doch veranderd in *Spiegel van 't menselijk bedrijf* en uitgegeven door Nicolaas Visscher, 4 bladen aan beide zijden met een afbeelding bedrukt, dus half zoo veel bladen als in den eersten druk; Amst. 1719, K. van der Sys, 1730 in 8o. met tekst, als ook onder de prenten verzen, mede in letterdruk. Deze prenten vindt men in het Duitsche werk van pater Abraham van St. Clara, *Iets voor u allen*, enz., in de Hollandsche uitgave vindt men de kopijen.

Voncken der Liefde Jesu van het God begeerende zielenvuur, zijnde Bloempjes der zalige hoop, tot verheuggelykheid der wandelaars, langs den weg, na Vreden-Rijk. Eene behelzing van Vijftig Zinne-beelden, met hunne daar op speelende, verzen en heilige spreuken, Amst. bij P. Arendtsz, 1687, 8o., bij Clenz en C. van der Sys, 1705, 8o., bij K.

van der Sys, 1741, bij Gerrit de Groot en Zn. 1768, Rott. bij A. Bothall, 1780, 8o. met pl.

Beschouwing der Wereld, enz. met 100 platen, Amst. bij de Wed. P. Arentsz en K. van der Sys, 1708, 1725, 1738, 8o.

De onwaardige Wereld, met 50 platen, Amst. bij de Wed. P. Arentz en K. van der Sys, 1710, 8o., bij K. van der Sys, 1728, 1749, 1778, met pl.

Het leerzaam huisraad, vertoond in Vijftig konstige figuren, met godlijke Spreuken en stigtelijke Verzen, Amst. bij de Wed. P. Arentsz en K. van der Sys, 1711, bij K. van der Sys, 1731, bij J. ter Beek en K. de Veer, 1756, 8o. bij de Erven van F. Houttuin, 1771. 8o.

De Bijkorf des Gemoeds, enz. Amst. bij P. Arentsz en K. van der Sys, 1711, 8o., 1735, 1778, 8o. met pl.

Des menschen begin, midden en einde, met 51 platen, Amst. bij dez. 1712, 8o., 1768, 8o.

Lof en Oordeel van de Werken der Barmhertigheydt, enz., Amst. bij N. Visscher, 4o. z. j., doch zeker vóór 1704, wijl hetzelfde werk bij den 2den druk der *Zedelyke Gedichten*, Ibid, bij de Wed. P. Arentsz en P. van der Sys, 1704, 8o. is gevoegd. Daarvan bestaan kopyen, allen anders om, behalve den titel, die luidt: *De Groote Vierschaar van Jesus Christus*, en deze ook in het Fransch. Willem de Broen excudit, en zoo men meent ook door dezen gecopieerd; de bijbelspreuken zijn op koperen platen gesneden, zonder tekst. Dezelfde onderwerpen en titel, zijnde vergroote kopyen, in fol. door de Broen te Amsterdam, bij G. de Broen. Er bestaan ook Fransche kopyen in fol. De platen van *Lof* enz. zijn ook herhaald in Adr. Spinneker, *De Werken en Vergelding der barmhertigh. en onbarmhertigh.*, Amst. 1711, 8o.

Zedel. en Stichtel. Gezangen, Amst. 1709, 1734, 8o., 1767, met platen.

Beginselen van Gods Koningrijk in den Mensch, door P. en J. Huygen *maar verbeterd en met kunstplaten van J. L.*, Haarl. 1690, 2de dr., Amst. 1783, 1740, 8o.

Uiterste wille van eene Moeder, overvloeijend herte of nagelaten verzen, Haarl. 1767, met pl. 8o.

De Schriftuurlijke geschiedenissen en gelijkenissen van het O. en N. Verbond, 2 d. Amst. 1712, fol.

Schriftuurlijke Geschiedenissen en Gelijkenissen van het N. Verbond, vertoonende 118 konstige figuren met Bijbelsche Verklaaringen en stichtelijke Verzen door J. L. Amst. bij de Wed. Pieter Arentsz en K van der Sys, 1712.

Geestelijke Brieven aan verscheiden goede vrienden, Amst. 1714, 1729, 8o.

Verzamel. van eenige Geestelijke Brieven, Hoorn, 1741, 8o.

Goddelijke Liefdevlammen van een Boetvaardige, Geheiligde, Liefhebbende en aan haar Selfs stervende Ziele. In drie deelen verdeelt. Afgebeelt door Vijftig nette koopere figuuren. Neffens haar Verzen, Aanmerkingen, Gezangen en Zielzuchten. Ten meerendeel door P. J. L. B. C. Amst. bij Joh. Boekholt, 1691, 8o.

Men wil dat dit boekske geschreven is door C. P. B(iens) en J(an) L(uiken). Het titelblad is kennelijk van den laatsten en bl. 212 volgg. komt een vers van hem voor, in 1684 vervaardigd en getiteld: *Jesus, de Fonteyn der Saligheyt, de hoogste en diepste liefde des Vaders*, enz. De plaatjes zijn dezelfde, die men in de *Pia disideria* van den Jezuit Herm. Hugo, Antv. 1629, 12o. aantreft. Onder de werkjes van J. Luiken wordt ook vermeld *Goddelijke Liefdevlam*, Amst. 1788, met pl. 8o.

M. A. Amshoff gaf in 1836 eene *Bloemlezing uit de Zedelijke en Stichtel. Gedichten* van J. Luiken in het licht.

Eene andere *Bloemlezing* bezorgde Dr. J. J. L. ten Kate, pred. te Middelburg, geïllustreerd met staalplaten.

Behalve deze werken op zijn naam uitgegeven, heeft hij nog voor een groote menigte werken van zijne tijdgenooten platen geleverd, soms alle, soms een enkele of slechts de titelplaat, soms met zijn vader of broeder, meest alleen. Vele dezer platen zijn echter voor verschillende werken gebruikt en in Duitschland nagedrukt. Zoo zijn er in den eersten druk van zijn *Groote Bijbel*, Amst. bij Pieter Mortier, compleet in 60 platen, plano formaat, z. j. prenten, die reeds in het werk van Flavius Josephus, door W. Sewel, in 1704 uitgegeven, voorkomen. De in dezen en latere drukken (Amst. 1729, 1747) voorkomende prenten, zijn ook opgenomen in *Het O. en N. Testament naar de laatste roomsche keure der gemeene latijnsche overzettinge*, Utrecht, 1732, 2 d. in fol. Zoo zijn de 4o. *Bijbelprenten*, twee op één blad in fol. gedrukt, met tekst, bij Pieter Mortier, te Amsterdam in 1700 in fol. verschenen, mede onder den titel van Luiken's *Schriftuurl. Gesch. en Gelijken.* enz , Amst. bij Arentsz en van der Sys, 1712, 2 d. 4o. uitgegeven. Zoo vindt men de prenten, die verschenen in *Tafereelen der eerste Christenen, bestaande in 92 konstprenten van J. L. berijmd door P. Langendijk en C. Bruin*, Amst. bij de Wed. B. Visscher, 1722, 4o. reeds in *Waare afbeeld. der eerste Christenen, door G. Arnold, uit het Hoogd. vertaald door W. Sewel*, Amst. 1700, 1701, 2 d. fol.

Hij moet reeds in zeer jeugdigen leeftijd geëtst hebben, en schoon er vele werken worden opgegeven, waarvan de platen niet van zijn hand zijn of kunnen zijn, zoo blijkt het echter dat hij reeds op 6 of 7jarigen leeftijd de graveerstift hanteerde. Uit de lijsten der werken, waarin zijn platen voorkomen, worden er reeds vermeld, van 1679, 1680, ja zelfs van vroeger tijd. Wij hebben die werken niet onder het oog gehad.

Men begroot het getal van de werken, waarin prenten van Luiken voorkomen, op 250—260, er zullen er echter nog veel meer zijn, en telkens ontdekt men vergetene boekjes waarin zijn werk voorkomt. Hoewel er een merkelijke vooruitgang in zijn arbeid is, kan men echter reeds het karakteristieke er van in de vroegste voortbrengselen van zijn kunst opmerken.

Tot zijne voornaamste werken, waarin zijn prentkunst voorkomt, behooren, behalve de genoemde:

Het *Groot Waereldtooneel*, (Amst. 1701) en *Vervolg* op Flavius Josephus van Basnage (Amst. 1762, 2 dn.), het *Bloedigh toneel of Martelaars-spiegel der Doopsgez. Christ.* van van Braght (Amst. 1685); de *Reizen* van C. de Bruin, A. van Berkel, A. Boogaart, W. Dampier, Tavernier, Spon, Reining, Thevenot en vele *Landbeschryvingen*, zoo als in Dans, *Beschryving van Barbaryen, Caertboeken, Reysboeken*; de *Mosaïsche Historie der Hebreeuwsche kerke* (4 d. Utr. 1700) en de *Voorbereidselen tot de Bijbelsche Wijsheid*, enz. (Utr. 1690, 2 dln.) van W. Goeree; de *Historie des O. en N. Testaments, verrykt met meer dan 400 afbeeldingen*, 1700, 3 d. fol.; J. Taylor, *Hist. van 't leven en de dood van J. C.* 1700, fol.; het *Leven van J. C.* 1732, fol. van L. ten Kate, de historische werken van Hooft, de Groot, le Clerc, van de Bos, Boxhorn, Leti, Montanus, Pers, Bor, S. de Vries; de werken van Buxtorf, W. Cave, Goodwin, Arents, Bunyan, Broekhuysen; de levens van *Maria Stuart, Jacobus II, Willem III*; de *Hist. der Kruisvaarders* (1683, 4o.) en *van de ketterij der beeldstormers* (1686, 4o.) van Maimburg; *De beginselen van Gods koningrijk in den mensch* (1740 8o.) en de *Stichtelijke Rijmen* van Huygen; de *Lusthof des Gemoeds* en de *Vermeerderde Lusthof des Gemoeds* van J. B. Scabaelje (1706, 8o.) en andere rijmwerkjes.

Zie *Kort Verhael van het Godvr. Leven en Zalig afsterven van J. L.* vóór *Des Menschen begin*, enz. Amst. 1772; *Leven van J. L.* vóór *Duitsche Lier*, 's Hage, 1784, en vóór het 2e d. zijner *Schrift Ges.*; *Biogr. Univ.* i. v. Saxe, *Onom.* T. V. p. 397; *Leven van Voorn Mannen en Vrouwen*, D. III. bl. 269; Kok, *Vad. Woord* D. XXII. bl. 187; Nieuwenhuis, *Woord. van Kunst, en Wetens.* o. h. w. Kobus en de Rivecourt; A. Houbraken, *Schouwb. der Schild* D. III. bl. 253; J. C. Weyerman, *Levensb. v. Ned. Kunst-Schild.* D. III. bl. 109; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* o. h. w. Kramm, *Lev. en Werk der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* o. h. w. *Dict. der Grav.* par Basan, p. 346, J. Wagenaar, *Amst.* St. 3, bl. 263; Siegenbeek, *Ges. der Ned Lett.* bl. 166; J. de Vries, *Ges. der Ned. Dichtk.* D. I. bl. 293; N G. van Kampen, *Ges der Ned. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 367; Witsen Geysbeek, *B. A. C Woord.* D. III. bl. 249 volgg. P. Mabé Jr. *J. L. als Mensch en als Dichter* in *Mnem.* 3e R. D. I. bl. 199; *Vergel. tuss. Cats en Luiken* door Busken Huët in *Gids* Oct. 1863, Snellaert, *Schets eener Ges. der Ned. Lett.* bl. 162; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wet.* Immerzeel, *Jan Luiken, Lierzang; Geest der Ned. Dicht.* 1738; Visscher, *Bloeml.* D. I. bl. 268; A. Fokke Simonsz, *Vad. Hist.* Amst. 1809. D. I. bl. 244; Loosjes, *Robbert Hellemans*, D. IV. bl 157; Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 426; Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 230, 231; *Aant. en Verv.* bl. 133, *Tweede Aanh.* bl. 88, *Derde Aanh.* bl. 98, *Vierde Aanh.* bl. 64; Arrenberg, *Naamr.* bl. 326; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I bl. 246; *Bibl. Rover.* P. II. p. 230; *Cat. v. d. Aa*, bl. 101; *Cat. van Voorst*, D. IV. bl. 78; *Cat. J.*

Schouten, bl. 105; *Cat. van Hulthem*, No 1718, 24001, 24005, 24026, 24130, 24426, 24427, 30516; *Nav.* D. IV. bl 196, D. V. bl. 72, 75, D. II. bl. 28, D. III. bl. 165, D. V. bl. 127, 337.

LUIKEN (Caspar), zoon van den vorige, beoefende gelijk zijn vader de etskunst. Gezamentlijk gaf hij met hem in het licht: *Het Menschelijk bedrijf*, Amst. 1694. 4o. Overigens zijn zijne plaatjes in de werken van zijn vader. Zij zijn meest allen met C. L. geteekend, en zoo er die letters niet onderstaan, kan men echter ligtelijk zijn werk van dat van zijn vader onderscheiden, daar het veel minder is. Hij werd in 1672 geboren en stierf in 1708. Men vindt in de *Geestelijke Brieven* van J. Luiken (Amst. 1714, 1729, kl. 8o) zielroerende brieven aan dien zoon en hij betreurde zijn verlies in een treffend gedicht. Deze Caspar was gehuwd, en liet bij zijne vrouw één zoon, Johannes, na. Beide, moeder en zoon, waren aan het sterfbed van vader en grootvader. Van dezen kleinzoon stamde waarschijnlijk af J. G. Luiken, in 1795, advocaat-fiscaal van H. Gr. Mog. bij het collegie van Gecommitteerde Raden, en als Latijnsch dichter bekend

Zie *Levensverh* voor de *Schrift. Gez. van het O. en N. Verb.* Immerzeel, *Lev en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 189; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III bl. 1018; Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 426. *Verv. op Wagenaar*, D. XXIII; *Nav.* D. V. bl. 127, 137.

LUISCIUS (A. G.), regtsgeleerde, waarschijnlijk leerling der Leydsche hoogeschool, schreef:

Algemeen Historisch, Geographisch en Genealogisch Woordenboek, 's Hage, 1724—34, 8 d. fol.

Historie der doorluchtige huyse van Brunswyk-Lunenburg, uit het Hgd. overgezet, Amst. 1716, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 229; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 332.

LUISCIUS (Abraham van Stipriaan), werd den 10den October 1753 te Oudewater uit brave burgerouders geboren. Reeds vroeg toonde hij veel lust tot de geneeskunst, en op zijn 13de jaar, werd hij onder opzigt en leiding van W. Servaas, med. dr. te Delfshaven, gesteld. Hier ontving hij onderwijs in de Latijnsche en Grieksche taal en in alle voorbereidende wetenschappen der geneeskunde. In 1784 werd hij student aan de Leydsche hoogeschool, en reeds drie jaren later deed hij zijn doctoraal examen, met vrijlating tot den hoogsten graad van promotie, *more majorum*, toen ingevoerd. Na 31 Mei 1788 zijne dissertatie, bevattende *Observationes chemicas de quibusdam salibus essentialibus vegitabilium*, in het openbaar verdedigd te hebben, zette hij zich in het volgende te Delft als geneesheer neder, waar hem in 1789 de post van lector in de scheikunde opgedragen werd, welke betrekking hij met een *Redevoering over het nut der Scheikunde in het algemeen en derzelver invloed op de Geneeskunst in het bijzonder* aanvaardde. Reeds spoedig gaf hij bewijzen van zijn nuttig werkzaam leven, de voortzetting zijner studiën en de uitbreiding zijner verkregene kennis, door met zijn boezemvriend A. Bondt, med. dr. te Amsterdam, gemeenschappelijk te bewerken eene prijsverhandeling *over de natuur- en scheikundige eigenschappen van de melk der vrouwen, koeijen, geiten, ezelinnen, schapen en paarden*, die in 1790 door de Koninklijke Maatschappij der Geneeskunst te Parijs met goud werd bekroond. Zes jaren later schonk het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam, hem den dubbelen gouden eereprijs voor zijne verhandeling *over de oorzaken der verrotting in plantaardige en dierlijke Zelfstandigheden*. Ook wijdde hij den tijd, die hem van zijne beroepsbezigheden overschoot, aan het verzamelen van bouwstoffen en het leveren van bijdragen voor de toenmaals te Delft uitkomende *Scheikundige Bibliotheek*, waarvan hij de redacteur was. In 1801 vereenigde hij zich met de geneesheeren Ontijd, Maquelyn en van Heekeren, tot het uitgeven van een geneeskundig tijdschrift, onder den naam van *Geneeskundig Magazijn*, dat, ook na den dood van Dr. J. van Heekeren, tot in 1815 werd voortgezet, toen zijne uitgestrekte beroepsbezigheden hen noodzaakten deze arbeid te staken. Zijne beantwoording der vraag, *welke nuttige kundigheden kan de Geneeskunst trekken uit de nieuwe Scheikundige kennis van de rotting ten aanzien van den aard, de oorzaken, voorbehoeding en geneeswijze der rotziekte*, werd door het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam in 1801 met een zilveren medaille bekroond. In het daaropvolgende jaar vertaalde hij de zoo beroemde verhandeling van L. B. Guyton Morveau, *over de middelen om de lucht te zuiveren, de besmetting voor te komen en derzelver voortgang te stuiten*, uit het Fransch, en gaf ze in het licht, vermeerderd met de voorrede en aanteekeningen uit de Hoogd. overzetting van den hoogleeraar Pfaff en voorzien met eenige eigene aanmerkingen. In den *Konst- en Letterbode* van het jaar 1804, No. 10, komt een brief voor, door hem geschreven aan den Leydschen hoogleeraar Oosterdijk over eene door dien geleerde medegedeelde waarneming over de inenting der kinderziekte in eene gevaccineerde, en in hetzelfde Tijdschrift, jaarg. 1826, No. 49 en 52, ter gelegenheid der heerschende ziekte in Groningen en Vriesland, niet alleen van hem een brief ter aanprijzing der Guytonsche berookingen, maar ook eene beschrijving van een berookingstoestel in het groot, door hem uitgedacht.

Ook was Luiscius de uitvinder van eenen *Bathometer*, waarvan het eerste model, ten blijke dat hij insgelijks aan de kunstdraaibank de bedreven man was, geheel door hem vervaardigd werd. Hij deelde deze vinding aan de geleerde wereld mede, in het jaar 1805, in eene verhandeling, getiteld: *Zeepeiler of Bathometer, waarmede men alle diepten der zeeën kan afmeten, voorafgegaan door een kort Geologisch overzigt van den Aardkloot, in zoo ver zulks bij dat onderwijs te pas komt.* In hetzelfde jaar 1805 behaalde hij, boven acht en twintig, zoo in- als buitenlandsche mededingers, den eereprijs van *f* 2000, wegens het beantwoorden eener, op last van het gouvernement, in 1798 door de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, uitgeschreven prijsvraag: *over de middelen om rottend, bedorven en stinkend water tot goed en drinkbaar water te herstellen.* In 1808 behaalde hij de gouden medaille op de door de Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem uitgeschreven prijsvraag: *over het bederf in stilstaand en zuiver water en de middelen om hetzelve daartegen te bewaren*, en in 1824 op de door dezelfde maatschappij voorgestelde vraag: *hoe verre is het bewezen dat de Guytonsche berookingen met het gaz muriatique oxygené* (cholorine) *in het werk gesteld, gediend hebben om de verbreiding van besmettelijke ziekten te stuiten? Voor welke besmettelijke ziekten verdient dat gaz verder beproefd te worden? Wat is er bij zoodanige beproevingen in acht te nemen? En welke voorzorgen zouden er aangewend of inrigtingen vastgesteld kunnen worden, om de gemelde berookingen meer algemeen in de huizen, waarin die besmettelijke ziekten ontstaan, van welke het bewezen of hoogst waarschijnlijk is, dat de voortgang door zoodanige berookingen kan gestuit worden, onverwijld, en zoo als het behoort, in gebruik te brengen.*

Dat Luiscius een ijverig voorstander der koepokinenting was en haar door raad en daad bevorderde, blijkt uit zijne in 1818 en 1826 in het licht gegeven stukjes, getiteld: *de waarde der koepokinenting gehandhaafd en op nieuw aanbevolen aan ouders en kunstgenooten* en *de noodzakelijkheid om de verspreiding der kinderziekte aanmerkelijk te verminderen en de besmetting daarvan krachtdadiger en zekerder te beletten.*

Het Gouvernement stelde er prijs op van 's mans buitengewone gaven tot algemeen welzijn gebruik te maken. Meermalen werd hem de waardigheid van hoogleeraar aan onze hoogescholen aangeboden, doch hij bedankte voor deze onderscheiding, even als in 1807 voor zijne aanstelling tot geneesheer der infanterie en van het Huis des konings. Maar na de invoering der geneeskundige staatsregeling in deze gewesten, was hij, sedert 1801, lid der Provinciale Geneeskundige Commissie, in 's Hage zitting hebbende, en bekleedde hij bij haar van 1801—1814 het vice-praesidium, toen hem, na het overlijden van den president Dr. Mirandolle van Ghert, door den Minister van Binnenlandsche Zaken de post van voorzitter werd opgedragen, in welke betrekking hij vervolgens jaarlijks op nieuw is benoemd geworden. Overigens was S. Luiscius buitengewoon correspondent der Kon. Maats. van Geneeskunde te Parijs, lid van het Bataafsch Genootschap van Proefonderv. Wijsbegeerte, van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen, van de Holl. Maatschappij te Haarlem, van het Prov. Utr. Genootschap, correspondent, later lid van het Kon. Ned Instituut, corresp. lid van het Bat. Genootschap, lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde, en sedert 1826 ridder van den Ned. Leeuw. Hij huwde 11 Augustus 1788 Theodora Jacoba Luiscius, welker familienaam hij, op verzoek, bij den zijnen voegde. Na haar dood (1793) hertrouwde hij 20 Mei 1796 met Gertrude Diodati, uit welks huwelijk verscheidene kinderen gesproten zijn, van welke

bij zijn dood drie zonen en twee dochters in leven waren. Hij overleed den 2den Mei 1829, in den ouderdom van ruim 65 jaren. Behalve de genoemde werken, gaf hij in het licht:

In *Geneeskundig Magazijn:*

Over de natuurlijke historie der drekstoffen van den mensch.

Twee waarnemingen van een gesloten aars.

Over de bereiding en het gebruik der Carbonas Potassae.

Over de middelen om de lucht te zuiveren door de Guytonsche berookingen.

Iets over de moeijelijkheden en beletselen ter ontdekking van den steen in de blaas, zoo voor als na de operatie en de noodzakelijkheid om deszelfs ligging wel te kennen, wil men met eenige zekerheid de uithaling daarvan berekenen.

Twee korte bijdragen tot de geneeskundige Historie van het gebruik van het Semen phellandrii.

Bijdrage tot de kennis van de verlamming der onderste ledematen, welke door Pott *beschreven is.*

Galvanische proeven.

Eene zeldzame soort van hemiplegia symptomatica enz.

Middel van Beck tegen den lindworm.

In *Konst- en Letterbode:*

1800. *Kort bericht aangaande de inenting der kinderpokjes in het Weeshuis te Delft.*

1798. *Middag, om het loogzout luchtzuur water (aqua mephitica alcalina) gemakkelijk en min kostbaar saam te stellen.*

Kort bericht ter aankondiging der verkrijgbaarheid van het luchtzuure vast planten- (alc. veg aërat.) in het mijnstoffelijk loogzout (alc. min. aërat.)

Korte herinnering en opwekking om te trachten de besmetting van het roodvonk te voorkomen of te matigen door middel van salpeterzuur dampen.

Aanmerkelijk voorval eener groote hoeveelheid geloosde zanderige en steenagtige stoffe, door het gebruik van het alc. veg. aërat. (carb. potassae) genezen.

M. G. Thilenius gaf eene *Beschrijving van het Fachinger mineraalwater en deszelfs heilzame werkingen.* Benevens *verhandeling over de gemakkelijke en min kostbare samenstelling van het loogzoutig luchtzuurwater (aqua nephitica alcalina) door middel van het Fachingerwater,* van A. van Stipriaan Luiscius, Amst. 1800. 8o.

Zie *Konst- en Lett.* 1829; Burman, *Ges. der Geld. Hoog.;* Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 203, 204; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

LUISCIUS (J. M.), zoon van den vorige, med. dr. schreef:

Dis. med. ageus de studio cortium Peruvianum adhibendi, ex morbis acuatis, vero ac genuino: quousque hoc, qualitatibus chemicis hujus remedii, e natura horum morborum et ex observationibus summorum in arte virorum dijudicari possit, L. B. 1815.

Waarneming eener gelukkig genezene longtering in *Hippocrates Magazijn toegewijd aan de Geneeskunde,* D. II. St. II. bl. 114.

Zie Holtrop, *Bibl. Medico-Chir.* p. 201.

LUIT (JAN ADRIAANSZ.), schout van Schellinkwoude, in de Spaansche troebelen een streng uitvoerder der bloedplakaten. Zoo liet hij o. a. de lijken van twee vrouwen opgraven, ten toon stellen en buiten de muur van het kerkhof, bij krengen, begraven. Toen de Watergeuzen in 1572, onder kapitein Gerrit Bastiaensz van Gorkum, het Hoornsche veerschip, dat van Amsterdam kwam, genomen hadden, behoorde Luit onder de gevangenen. Hij werd op een rantsoen van *f* 1400 gesteld, en toen dit geld door de Doopsgezinden bijeengebragt en voldaan was, »smeten se den man, tegen alle regt en redelykheid dood."

Zie P. J. Twisk, *Chron.* p. 1270, 1271; Velius, *Chronijk van Hoorn,* bl. 324.

LÜITJES, een verdienstelijk waterbouwkundige, die in een door hem uitgegeven geschrift, het verlagen der rivierdijken betoogde, in welk gevoelen velen met hem deelden, vooral de bewoners langs den bovenweg.

Zie H. Verwoert, *Handwoordenb. der Vad. Ges.* D. II. bl. 35; *Nat.* D. IV. bl. 159, D. V. bl. 22; Collot d'Escury, *Holl. Roem,* D. VII. bl. 656; *Rapport der Commissie tot Onderzoek der beste rivier-afleidingen,* bl. 17—60.

LUITJESZ (CORNELIS) schreef:

Welgepast Onderwijs voor de Leerlingen tot Doop en Avondmaal, Amst. 1763, 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 265.

LUK (J. C.), Luik of Leux, bekwaam beeldhouwer. Men kent o. a. van hem:

Een uitmuntend kunststuk, voorstellende een stervenden Christus, hangende aan een ebbenhouten kruis.

»Dit beeld is met smaak en volgens de ontleedkunde, in ivoor, op een naauwkeurige en delicate wijze ten uitvoer gebragt: de aandoeningen, de passiën en de gelatenheid zijn, volgens het karakter van den goddelijken lijder, in alle opzigten, zoo wel waargenomen, dat dit beeldje om zijne uitmuntendheid onder de kunststukken van den eersten rang verdient geplaatst te worden."

Een Christusbeeld hangende aan het kruis; boven aan ziet men eene zinnebeeldige groep met verscheiden beelden in de wolken, om de liefde Gods uit te drukken, en beneden omarmt Maria met veel tederheid het kruis, rustende met de linkerhand op een doodshoofd; ter andere zijde en boven haar is een vliegend kindje, 't welk als ter harer vertroosting nederdaalt. »Alles met veel passie en schoonheid van kunst afgebeeld. Boven aan is een glorie van zilver verguld, en de nagels van het kruis zijn met robijnen versierd.

Portret, waarschijnlijk van Hermanus van de Poll, uitmuntend bearbeid, in bezit van den heer Kramm te Utrecht.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1022; *Cat. der rariteiten van Pieter Locquet,* Amst. 1785, No. 64; *Cat. der Schild. van G. Braamcamp,* Amst. 1771. No. 33.

LUKEMAN (SEGER), secretaris van Drechterland. Men heeft van hem:

Ontwerp van een zeker en onkostbaar middel om de Westvriesche Zeedijken, door het afknagen van het paalwerk zeer gevaarlijk geworden, in den aanstaanden Zomer 1733 te stellen buiten enig gevaar van doorbrake. Schoon de zeewormen voortgaan met het Paalwerk te doorknagen op de hoogte van het dagelijksche peil van 't water tot den grondt van de zee toe, en geen middel kan gevonden worden om zulks te beletten, Amst. 1733, fol. met pl.

Zie *Boekz. der Gel Wer.* 1733. a. 199—213.

LULLIUS (DID.) vervolgde met Sim. van Leeuwen, Jac., Paul en Is. Scheltus en Is. van der Linden, het *Groot Placaet-Boek* van Mr. Cornelis Cau (beginnende met den jare 1097), 's Hage en Amst. 1658—1796, 9 dl. folio.

Zie *Vrije Fries,* D. VII. bl. 857.

LULOFS (JOHANNES) werd den 5den van Oogstmaand 1711 te Zutphen geboren en in 1742 tot hoogleeraar der starre- en wiskunde bij de hoogeschool te Leyden benoemd. Hij aanvaardde die post den 18den van Zomermaand, met eene redevoering *de Causis Astronomiae promotae.* Twee jaren later werd hij tot hoogleeraar in de wijsbegeerte aangesteld, bij welke gelegenheid hij den 22sten van Zomermaand eene redevoering hield *de utilissimo sed hactenus raro, Metaphysices et Matheseos connubio.* Als aftredend rector sprak hij in 1758 *de iis quae in his regionibus Astronomiae, praesertim practicae, cultui hactenus fuerunt impedimenta.*

Reeds vroegtijdig hield hij zich met eene bespiegelende kennis der aardrijkskunde onledig, en gaf, kort na zijne benoeming tot hoogleeraar te Leyden, een nuttig werk hierover uit, eerst in 't Latijn onder den titel van *Introductio ad cognitionem atque usum utriusque globi,* daarna in 't Nederduitsch (ed. sec. L. B. 1763) *Wiskundige beschouwing des Aartkloots,* en door den beroemden Kästner te Göttingen in 't Hoogd. overgezet.

Lulofs bezat ook groote verdiensten in het vak van den waterstaat, in sterrekundige waarnemingen, bepaling van de lengte der secondeslingers. Ook behaalde hij groote lof door zijn werk over de wijnroeijers en peilkunde, op last der Staten van Holland beschreven. Hij was hoofdinspecteur der rivieren in Holland, en lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde.

Hij overleed den 4den van Slagtmaand 1768, en is door A. Houbraken in plaat gebragt.

Hij schreef:

Primae lineae Theol. Natur. L. B. ex altera ed. 1760, 8o.

De Zegepralende Copernicus of verhandeling over het verschilregt des jaarlijkschen loopkrings, door P. *Horreboer*, *vermeerdert met Aantekeningen over de verschilwijze, om dus de jaarlijkse Beweeging des Aardkloots en den stilstand der Zon te betoogen*, Hoorn, 8o.

Onderzoek tegen Mr. J. Schrassert of de hedendaagsche Oeffeningen en Samenkomsten der Fijnen ongeoorlooft zijn, Zutphen, 8o. 2 stukjes.

Lijkrede op J. van den Honert, Leiden, 4o.

Inleiding tot de Natuur- en Wiskundige Beschouwing des Aardkloots, Zutphen, 1750, 4o. m. pl. (Verschilt van de Introductio).

Grondbeginselen der Wijnroei- en Peilkunde, m. pl. Leid. 8o.

Brief aan M. Semeins, Leiden.

Hij verrijkte met *Voorr. en Aanm.* de overzetting van *Baak der Gezondheid voor de Zeevarenden enz.* door *du Hamel du Monceau*, Leid. 1760, van H. S. Reimarus *Voornaamste Waarheden van den Natuurlijken Godsdienst*, Leid. 1758, 1763, 8o., en van J. Keill's *Natuur- en Sterrekunde*, Leid. 1741, m. pl.

Hij gaf ook eene nieuwe uitgaaf met aanteekk. van J. F. Ruddeus. *Theses Theologicae de Atheïsmo et Supertitione*, L. B. 1767. 4o.

Zie Saxe, *Onom.* P. VII. p. 151; te Water, *Narratio*, p. 221; Clarisse, *Encycl. Theol.* p. 10, 61, 116, 346, 347, 348; *Bibl. Hagana*, T. III. p 224; *Verslag der Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Letterk.* 1769; Siegenbeek, *Ges. der Leidsche Hoog.* D. I. bl. 273, 285, 300, D. II. bl. 119, 199, 200; van Kampen, *Ges. der Lett. en Wetens.* D. II. bl 355, D. III. bl. 197; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. I. bl. 244, St. II. bl. 650, D. VIII. bl. 53—54; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst. en Wetens.*; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*; *Bibl. Rais* T. XLV. p. 433; *Boekz. der Gel. Wer.* 17 ; Arrenberg, *Naamr.* bl. 268; *Cat de Crane*, bl. 17, 53, 71, 73; *Cat. de Groe*, p. 101, 186; *Cat. mss. van Voorst*, p. 69.

LULOFS (Mr. BARTHOLD HENRIK), zoon van Mr. Johan Lulofs, lid van het wetgevend ligchaam en van Constantia Wilhelmina, dochter van Abraham Jacob Drijfhout, hoogleeraar te Harderwijk, werd den 22sten Maart 1787 te Zutphen geboren. Na het onderwijs van Petrus Koyman en Petrus Grient Dreux aan de Latijnsche school zijner geboorteplaats ontvangen te hebben, vertrok hij in 1804 naar Groningen, waar zijne moei, Judith Helena Drijfhout, gehuwd was met den hoogleeraar Herman Muntinghe, toen een der sieraden van de hoogeschool. Hij had zich voor de regtsgeleerdheid bestemd, maar werd niet minder dan door deze door de wijsbegeerte aangetrokken. Reeds in 1805 stichtte hij met zijne vrienden Th. van Swinderen, G. de Wal en W. R. J. de Sitter, een genootschap, ten titel voerende *Veritas et Officium*. Hierin werden werken van in- en buitenlandsche schrijvers, vooral zoo zij op het kantianisme betrekking hadden, gelezen en beoordeeld; werken van smaak te berde gebragt en de schoonste plaatsen er uit medegedeeld; al wat het gevoel voor het ware, het goede en schoone kon opwekken en bevorderen, uitgestort, en een edelen zin met volle zelfsbewustheid nagestreefd. Na de lessen van Johannes Ruardi over de Grieksche en Romeinsche letterkunde, van Herman Bosscha, over de algemeene en vaderlandsche geschiedenis en oudheden, van Cornelis de Waal, over de wijsbegeerte en van Seerp Gratama en Albert Jacob Duymaer van Twist over de regtsgeleerdheid te hebben bijgewoond, verdedigde hij eene dissertatie *over de vrijheid*, keerde naar zijne vaderstad terug, waar hij eerst bij de schepensbank als pleitbezorger optrad, in 1811 *Substitut du Procureur-Impérial*, later *Substituut-officier* werd. Reeds als student had hij de vaderlandsche lier getokkeld, onder zijne regtspraktijk vergat hij de Musen niet, en schreef o. a. zijne keurige vertaling in prosa der Idylle van Johann Henrich Voss, *de Louvre*, een werk, dat hij ten onregte onder de werken zijner jeugd telde. Sedert het herboren volksbestaan in 1813 maakte hij de studie onzer moedertaal en de met haar verwante taaltakken zich tot een lievelingsbezigheid, en gaf daarvan in onderscheidene opstellen, in tijdschriften geplaatst, de bewijzen; dus geen wonder, dat hij ook inzonderheid bij de nieuw op te rigten leerstoelen voor Nederlandsche taal en welsprekendheid, in aanmerking kwam, en hem die te Groningen door Z. M. Willem I in 1815 werd opgedragen. Hij aanvaardde zijn post in November van dat jaar met eene redevoering *over de noodzakelijkheid van de beoefening der eigene Taal- en Letterkunde voor de zelfstandigheid en den roem eener Natie*. Sedert besteedde hij aan de opleiding der academische jongelingschap onverdeeld zijne krachten. Daartoe strekte zijne voorlezingen, zoo wel over de Nederlandsche spraakkunst, volgens Weiland, als ook die over de Nederlandsche redekunst, waarbij hij in hetzelfde uur, waarin hij de spraakkunst voordroeg, tevens voorlezingen over de geschiedenis der Nederduitsche taal- en letterkunde, in verband met de stamverwante Hoogduitsche, zoo oudere en latere, voegde. Door stijloefeningen zocht hij de aankomende, gelijk door declameeroefeningen de verder gevorderde studenten te vormen, bij welke laatste oefeningen zijn uitstekend voorbeeld tot grooten ijver voor de schoone kunst, de uiterlijke welsprekendheid, ontvlamde Soms liet hij uitgewerkte opstellen, door de leerlingen zelve vervaardigd, en waarin de meester slechts een teregtwijzenden blik geworpen had, in het openbaar, onder zijne voorzitting, uitspreken, en het is niet uit te drukken, welk eene aanmoediging ook deze oefening, ten aanhoore van een groot deel der akademische jongelingschap en van een drom van hoogleeraren en andere mannen van kennis en smaak gehouden, menigen jeugdigen beoefenaar de fraaije letteren schonk.

Lulofs zag al ras dat het niet genoeg zou zijn, in zijne gehoorzaal de lust voor vaderlandsche taal- letterkunde en welsprekendheid op te wekken, maar dat hij ook daartoe bij geschriften behoorde werkzaam te zijn. In 1819 zond hij zijn *Schets van een overzigt der Duitsche taal of der Germaansche taaltakken*, een geschrift, dat getuigde van niet gewone bekendheid op eenen dusverre, voor de oogen van het publiek althans, nog weinig bearbeiden bodem, en van des schrijvers tact om een schijnbaar dor en droog onderwerp zoo te behandelen, dat de lezer hem met genoegen volgen kan, en door de levendige en aanschouwelijke voorstelling, soms zelfs onwillekeurig werd weggesleept. Dit werk werd reeds in 1820 door zijne *Nederlandsche Redekunst*, zijne *Akademische Redevoeringen* en zijn geschrift over *Nederl. Spraakkunst, stijl en letterkennis als voorbeelden voor Redekunst of Welsprekendheidsleer* werd gevolgd. Intusschen vergat hij de beoefening der dichtkunst niet, en menig gedicht kwam afzonderlijk en in almanakken en tijdschriften en inzonderheid in de *Nederlandsche Musen-almanakken* in het licht. Zelfs werd zijne *Avondmijmering* door G. W. van Bueren uit Emden, in het Hoogduitsch overgezet. Soms beproefde hij ook zijne krachten in uitheemsche talen, waarvan zijn *Ossian à l'étoile du soir* en *der Sturm der blinden Leiderschaft* (beide in den *Rec. ook der Rec.*) geplaatst en zijne overzetting van Schillers *Taucher*, *die Kraniche des Ibicus*, *der Kampf mit dem Drachen* ten bewijze strekken.

Hij was een meester in het verhalen, waarvan ook zijn *Fragment over de doodstraf*, naar Victor Hugo en de *Zamenspraken van Desiderus Erasmus* getuigen. Lulofs droeg deze en andere vertolkingen met onnavolgbare welsprekendheid voor. Hij had een orgaan, zoo als weinigen, en voegde daarbij eene oefening, welke de gave der natuur tot eene hooge volmaaktheid had opgevoerd. Hij mogt, in zoo verre, voor zijnen leerstoel als geboren heeten. Zijne eigene redenaarsgave werd nog door zijn talent voor den zang verhoogd, waarin hij, gelijk hij over het geheel een vurig minnaar van zang en toonkunst beide was, volgens het oordeel van deskundigen, het vooral niet minder ver dan in de zoogenaamde declamatie gebragt had. Zijn goede takt voor de muziek maakte het hem ook mogelijk zoogenaamde *Declamatorien*, in Duitschland sedert jaren zeer bekend, maar in ons vaderland nog onbekend, in te voeren.

Aan het werkelijke, publieke leven, nam hij grootelijks deel, en daar hij een zeer productief vermogen bezat en eene ongemeene vlugheid om de pen te voeren, zoo stonden er jaren achtereen opstellen van zijne hand, nu over deze, dan over die omstandigheid, soms wel eens wat ver van zijn werkkring verwijderd, naamloos, of met bekende letters, of ook met zijnen naam in het Groninger Dagblad. Die stukken berokkenden hem somtijds moeijelijkheden, omdat ze vaak te geestig en te puntig waren, om niet doel te treffen en daardoor dezen of genen te kwetsen. Sommigen derzelve verwierven hem hoogen lof, vooral wanneer het zulke waren, die de vermelding van eenen overledenen van naam, eenen ambtgenoot of vriend golden, waarbij Lulofs altijd aan welverworvene verdiensten regt deed wedervaren. Zoo schetste hij, om een voorbeeld te noemen, zijnen onvergetelijken en vroeg wegge-

rukten ambtgenoot van **Limburg Brouwer**, naar waarheid en waarde in de kolommen van dat dagblad.

Bij de hem eigene gave van spreken, was het niet vreemd dat **Lulofs** ter gelegenheid van buitengewone en plegtige feestvieringen doorgaans werd uitgenoodigd het woord in het openbaar te voeren. Wij keeren intusschen tot zijne meer eigenlijk gezegde wetenschappelijke werkzaamheden terug.

Had hij in 1816 den roem van hem, dien zijn vaderland steeds als vader blijft vereeren in zijne door de Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen met goud bekroonde *Lofrede op Willem I*, vermeld, in 1829 verdedigde hij onze letterkunde tegen de aanvallen van **Jan Bowring**. Zijne poging om de natie tot eene inteekening op eene met doorloopende aanmerkingen voorziene uitgaaf van eenige der voornaamste van **Vondel's** werken te bewegen, mislukte, doch zijne *Proeven tot opheldering* van **Vondel**, mogten in hetzelfde jaar twee drukken aanschouwen. Wij zouden de grens van dit werk te buiten gaan, indien wij **Lulofs** voet voor voet op zijn letterkundige loopbaan volgden, en bij al de werken stil bleven staan, die hij over taal- letter- en geschiedkunde leverde. Zij zijn van verschillende waarde, doch alle getuigen van zijne buitengewone kennis en belezenheid, waarvan ook zijn *Reistogtje naar Hamburg*, zijn *Olla podrida*, gelijk hij dit werk boertende noemde, blijken draagt. Van al zijne schriften, tot den laatsten tijd zijns levens, is er echter geen, dat zoo gunstig ontvangen is als: *De declamatie, of kunst van declameren of reciteren*, Gron. 1848.

Lulofs had zoowel buiten- als binnenlandsch groote roem verworven, met de beroemdste mannen van zijn tijd was hij in briefwisseling. Men stelde zijn bekwaamheid, vooral zijn scherpen critischen blik, op hoogen prijs, en raadpleegde hem over allerlei onderwerpen van kunst en smaak. Aan eereblijken ontbrak het hem niet. De koning schonk hem het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw; de Senaat van de Groningsche Akademie den titel van doctor in de letteren. Van meest alle geleerde genootschappen was hij lid, en ook een zeer werkzaam lid van het Kon. Ned. Instituut. Dr. **van Herwerden**, aan wiens biographie van **Lulofs** wij deze schets ontleende, handelt uitvoerig over 's mans karakter en huisselijk leven. Wij vermelden slechts dat hij tweemaal gehuwd is, den 16den Mei 1816 te Leeuwaarden met **Ypkje Rinske Breda**, aan wier deugden **Spandaw** in de tweede uitgaaf zijner *Brieven*, eenige schoone regels wijdde, reeds den 15den November 1818 aan eene uitterende ziekte bezweken, en den 11den Januarij 1824 met **Johanna Jacoba Clara Hanegraeff**, met wie hij tot aan zijn dood gelukkig vereenigd was, en die hem een zestal kinderen schonk.

Hij stierf, na een langdurig lijden, den 20sten Junij 1849. Zijn dood was een gevoelig verlies voor de vaderlandsche letterkunde, en inzonderheid voor de Groninger Hoogeschool. Vijf dagen later werd zijn stoffelijk overschot op de Zuiderbegraafplaats te Groningen ter ruste gelegd. De rector magnificus der hoogeschool, prof. **de Greuve**, de predikant dr. **Diest Lorgion**, dr. **Hecker** en de student **de la Faille** voerden er het woord.

Hij schreef:

Diss. philos. Jurid. de Libertate, Gron. 1809. 8o.

Ter gedachtenis van **Jan Jacob Modderman**, *door zijne vrienden* **Theodorus van Swinderen** *en* **Barthold Henrik Lulofs**, Gron. 1809, 8o.

Brieven, geschreven op eene wandeling door een gedeelte van Duitschland en Holland in den zomer van 1809, Gron. 1810, 2 d. 8o. herdr. en in het Hgd. overgezet.

Vertaling der *Louise* van J. K. **Voss**, Gron. 1810, 8o.

Aan den Heer **Brachthuizer**, *op den* 11 *Mei* 1816 *te Groningen uitgesproken in een Muzykaal gezelschap* (Gron. 1816).

Bloedverkoeling of Distelkransje van den beoordeelaar mijner inwijdings-redevoering, Gron. 1817, 8o.

Een handvol Hulstloofbladeren of Steekpalmloofvlechtje, Gron. 1817. 8o.

Het Gevecht met den Draak, Romance (naar **Schiller** gevolgd).

De Duitsche man (naar het Hoogd. van **Bärmann**, *in het jaar na zijn verblijf te Hamburg.)*

Spook- of Alf-koning (Volks-sprookje naar **Göthe**.)

Geestenzang boven de wateren (naar denzelven.)

Mahometsgezang (naar denz.)

De Kranen of kraanvogels van Ibycus (Ballade, volgens een Oud-Grieksch verhaal naar **Schiller**.)

Twee dichtstukjes in het Fransch en Hoogd. 8o.

Allen overgedrukt uit het Mengelwerk van den *Rec. ook der Rec.*

Uitboezemingen bij de ziekte en het overlijden van ons teeder geliefd eenigst kindje, Gron. 1818, 8o.

Een paar vertalingen uit het Nibelungen-Lied, briefswijze medeg. (Amst. 1818, 8o.) Overgedrukt uit den *Recens. ook der Recens.*

Bij den dood en ter gedachtenis mijner teerbeminde Gade, Gron. 1818.

Schets van een Overzigt der Duitsche taal of der Germaansche taaltakken en derzelver oorsprong en tegenwoordige verdeeling in het Hoogd., Nederl., Deensch, Zweedsch, Engelsch enz., Gron. 1819, 8o.

Mr. H. O. **Feith** en Mr. B. H. L. *Redev. en Dankz. ter geleg. van het 25jarig Feest van het Depart. Groningen der Maats. van 't Nut van 't Algemeen, den* 8 *van Louwm.* 1817 *met de Aanteekk*, Gron. 1819.

Nederlandsch Redekunst of Grondbeginselen van stijl en welsprekendheid voor Nederlanders, Gron. 1820, 1821, 8o.

Een paar Woorden over het Hoogduitsch en het Nederl. (Amst. 1819.) Overdruk uit het *Mengelw.* van den *Rec. ook der Rec.* 1819, XII d. bl. 14—39.

Redev. over den omvang en de welsprekendheid van het vak der Nederl. Lettèrk. en Welsprek., Gron. 1821. 8o.

Akadem. Voorlezingen over eenige paragrafen der Ned. Redekunst, welke over de vinding en de welsprekendheid, naar de denkbeelden der Ouden handelen, Gron. 1822, 8o.

Over Ned. Spraakkunst, Stijl en Letterkennis, als voorbereiding voor de Redekunst of Welsprekendheidsleer, Gron. 1823, 1831 (overgezet en verbeterd) 8o.

Een paar dichtregelen op den dood van den Hoogl. E. A. **Borger**, Gron. 1820, 8o.

Bij het overlijden van mijnen waardigen ambtgenoot enz. den Hoogl. A. J. **Duymaer van Twist**, Gron. 1820, 8o.

Watersnood. Een Gedicht, Gron. 1820.

Een paar dichtregelen bij den torenbrand te Groningen, Gron. 1820, 8o.

Lijkkrans bij den dood van mijnen waarden oom, **Herman Muntinghe** enz., Gron. 1824.

Avondmijmering, hist. wijsgeerig Lierdicht over de vergankelijkheid van den luister der Volkeren, in tegenoverstelling van het onvergankelijke in de Natuur, Gron. 1822, 8o.

Welkomstgroet aan Z. M. den Koning bij Hoogstdeszelfs komst te Groningen, April 1823, Gron. 1823, 12o.

Klagt van de Ontslapene (zijne moeder) Gron. April 1823, 8o.

Woorden voor het Koorgezang op den 16 *Maart* 1823, *in de Groote Kerk te Groningen, ten voordeele der noodlijdenden in den Watersnood*, Gron. 8o.

Eenige Punt-dichten in Hexameters en Pentameters, Gron. 1826, 8o.

Ter Gedachtenis van Mr. N. W. **Schroeder Steinmetz**, Gron. 1826, 8o.

Reistogtje in 1826 *met de stoomboot over de Zuider- en Noordzee en de Elve naar Hamburg, in den zomer van* 1826, met pl. Gron. 1827—1828, 2 d. 8o.

De Duiker, Ballade (naar **Schiller**), Gent, 1827.

Vierregelig bijschrift in Oud-Griekschen trant en versmaat op de afbeelding van wijlen den Hooggel. Heer P. **Driessen** (den 11den van Louwmaand 1828 overleden) 8o.

Gedenkrede op D. H **Guyot** *met afb.*, Gron. 1829.

Gedachten van **Jan de Schreeuwer** *over het Hooger Onderwijs*, Gron. 1828.

Toelichting en bedenking op J. **Bowrings** *aanmerking over onze Ned. dichters, redenaars, enz.*, Gron. 1829, 8o.

Korte Dichtregelen bij het ontblooten en plegtig inwijden van het Gedenkteeken tot Guyots eer, nevens het *Verslag der Commissie*, Gron. 1829.

Berigt van inteekening op eene uitgave van eenige kleinere Gedichten van **Vondel**, *met omschrijv. in proza en ophelder. aanteekk.* Gron. 1830, 8o.

Drie proeven ter opheldering over den dichter J. **van den Vondel**, Gron. 1830.

Feestrede, bij gelegenheid, der Zamenkomst van voormalige studenten der Groninger Hoogeschool, Gron. 1830.

Een kort krijgslied, om door Groningens uittrekkende Schutters gezongen te worden, Gron. 1830. 8o.

Over Ned. Spraakkunst, Stijl en Letterkunde, Gron. 1830. de dr.

Nederl. Redekunst of Grondbeginselen van stijl en welsprekendheid voor Nederlanders, Gron. 1831. 2de dr.

Aan de dappere Studenten van Groningen en Franeker. (Dichtregelen uitgespr. op de Groote Markt te Groningen, toen de voorn. Studenten, den 30 *Sept.* 1831, *uit den vrijwilligen krijgsdienst voor het vaderland terugkeerden,)* Gron. 1831, 8o. en 4o.

Loflied van Groningens Studenten aan de Muze der Toonkunst, Gron. z. j. 8o.

Gronden der Ned. Woordafleidkunde, voor zoo ver dezelve eenigzins zeker is, of Woordontleedk. Beschouwing van de wijze waarop in het Hollandsch de woorden uit elkaâr voortspruiten en met elkander vermaagschapt of verbonden zijn, Groningen, 1833, 8o.

J. van den Vondel, door geschiedk. inleiding, omschrijving in proza en aanteekk. van eenige zijner kleinere gedichten opgehelderd. Een boek voor het algemeen en eene proeve van den prins onzer dichters, ook voor min geletterden verstaanbaar te maken. Versierd met het portret van den 84*jarigen dichter*, Gron. 1833.

Victor Hugo, *Fragment over de doodstraf. Naar het Fr. (Als een staaltje van den zonderlingen en grilligen, maar levendigen, beeldrijken en soms wegslependen stijl diens veelgelezen prozaschrijvers en dichters.) Met eene voorr. en eenige korte aanm. door B. H. L.*, Gron. 1834.

Reis in 1833 *met mijne echtgenoote, van Groningen door Gelderland, den Rhijn op en voorts over Mannheim en Carlsruhe, naar de badplaats en vallei van Baden-Baden. Een boek tot uitspanning van andere bezigheden, en met enkele kleine inlasschingen geschreven*, Gron. 1834.

Gedicht in vijfvoetige rijmlooze zangen, uitgespr. te Gron. toen het jubelfeest der Maatsch. Tot Nut van 't Algem. door het dep. dier maats. ter genoemder stede, den 9 *van Slagtm. des jaars* 1834 *plegtig gevierd werd, met eene voorrede tot de gekozene versmaat betrekkelijk, en eenige ophelderende aant.* Gron. 1835.

Eenige zedige bedenkingen over het geschrift: Oudheden van het Goorregt en Groningen enz. door Prof. Ypey en Mr. H. O. Feith. — Nog een woord over Groningens toestand, (Gron. 1836) fol. Overgedrukt uit het *Mengelw. der Gron. Couranten*, April 1836.

Kort overzigt van de Geschied. der Nederl. met name der Noord-Nederl. van den vroegsten tot den tegenw. tijd, Gron. 1837, 8o.

H. Blair, *Lessen over de redekunst en fraaije letteren, of voorschriften over taal, stijl, welsprekendheid en dichtkunst. Naar het Eng. vert. door H. Bosscha, en thans op nieuw uitgegeven door B. H. L., die bij dezen derden druk een groot aantal van eigene aanteekk. gevoegd heeft*, Gron. 1833—37, 3 d.

Eenige deels boertige en satirieke, meest ernstige Zamenspraken van Desiderius Erasmus, of tafereel uit de 16 *eeuw, naar Erasmus Latijn vrijgevolgd en met eene voorrede, korte inleiding en aanteek. voorzien*, Gron. 1840.

Kakographie, of opstellen met deze en gene feilen in taal en stijl, benevens eenige taalk. aanteekeningen, ten gebruike bij akademische en soortgelijke lessen, Gron. 1841, 2de dr.

Gelderlands voortreffelijke dichter, letter- en landhuishoudkundige Mr. A. C. W. Staring van den Wildenborch, in zijn leven, karakter en verdiensten geschetst door zijn Oud-Zutphenschen landsman en vriend, Amst. 1843, met portr. en facsim.

Over het zoogenaamde Zutphensche Handschrift van den Rijmbijbel en van eenige andere kleinere Gedichten met meer of minder regt aan Jacob van Maerlant toegeschreven (Amst. 1843) 8o.

Handboek van den vroegsten bloei der Nederl. Letterk. of proeven uit Ned. Schriften der 13de *en* 14de *eeuw, met inleidingen, aanstippingen over de spraakleer en den stijl van dien tijd, een klein Woordenb.* enz., Gron. 1845.

Verh. over den tijd van den eerst regten aanvang en vroegsten bloei onzer oude, bepaaldelijk gezegde Ned. Letterk, en wel inzonderheid over het ongegronde van het gevoelen diergenen, welke, op stout, beslissenden toon, dien bloei voor een deel reeds in de 12de *eeuw stellen*, Gron, 1847.

De declamatie, of de kunst van declameren of reciteren en van de mondelijke voordragt of uiterlijke welsprekendheid, Gron. 1848.

Oratio de eloquentiae exterioris, quam vocant, interiorisque consensu in *Annal.*, Gron. 1838—1839.

Zie Dr. H. C. van Herwerden, *Levensb. van Lulofs* in *Hand. der Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Letterk.* 20 Junij 1850; *Alg. Konst- en Letterb.* 1849. D. II. bl. 1; *Het Inst.* 1850. bl. 93, 94. van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Letterk.* D. II. bl. 478—480, 514, D. III. bl. 269; *Gron. Volksalm.* 1851, bl. 47; Astrea, D. I. bl. 65, *N. Gel. Europa.* Th VII. s. 564, 576. Th. XIX. s. 730; Kobus en de Rivecourt, *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 108, 124, 130, 138, 142, 152, 236, 285, 286, 315, D. II. bl. 24, 167, 194, 209, 322, 452, 502, 518, 524; Muller, *Cat. van Portr.*

LUMBRES. Zie FIENNES (GISLAIN DE).

LUMINAEUS à MARCK. Zie VAN DER MARCK.

LUMNIUS (JOH. FRED.), een Nederlander uit Lumen, een dorp niet ver van Diest, was pastoor te Antwerpen en stierf 24 Febr. 1602, in den ouderdom van 69 jaren. Men heeft van hem verschillende godgeleerde werken, zoo in het Latijn als in het Nederduitsch.

De extremo Dei Judicio et Judaeorum (anderen schrijven *Jndorum*) *vocatione lib II*, Antv. 1567, 8o., 1594, 8o., Ven. 1569, 4o.

Thesaurus Christiani hominis, e scriptis B. Augustini, lib. VI, Antv. typis Plantini, 1588, 8o.

Strena Evangelica, de vita et passione Christi carmine, Ibid, 1568, 8o.

Elegia de piaculis adamiticis, 1600, 8o.

Dial. IV de vita Christ. virginis uit Ambrosius *de virgine lapsa*, typis Plantini, 1571, 8o.

De Christianae vitae reformatione. lib. IV.

De disciplina domestica, lib. VII, Ib. 1589.

Olympia seu de sui Conversione dialogus, 1600, 8o.

De mundi fuga et ad Coelum cursu, lib. IV, Lovan. 1580.

Exercitia Spiritualia in gratiam virginum, Antv. 1610, 12o.

Meditationes in Missae Sacrificio. (Voor de leeken).

De origine Begginarum, ms.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 502; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 641; Jöcher, *Gelehr. Lex.* T. II. p. 2600; Adelung und Rotemund, *Fortz.* c. v. Vogt, *Cat.* p. 530; Freytag, *Anal.* p. 546; Gerdesii, *Flor.* p. 297.

LUMNIUS (JOHANNES HERNIUS), een Franciscaner monnik, geboren te Lumen, leefde in 1572 en schreef: *Manuale piarum precationum* en zette Joh. Lanspergi *Allocutio Christi ad divitem hominem* in het Nederduitsch over.

Zie Jöcher, *Gel. Lex.* i. v.

LUMTIUS (JOHANNES), geb. te Dreyscher bij Zierikzee, beoefende de Latijnsche poëzy en schreef: *Comoediae aliquot ex S. Script. desumtae*, Antv. 1533, 1539.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 366; Jöcher, *Gel. Lex.* i. v.

LUNA (DOMINIQUE DE), een Dominikaan, zoon van een Spanjaard en van eene Vlaamsche dame, werd te Brussel in het begin der laatste eeuw geboren. Na den monnikkenstand omhelsd te hebben, zond men hem naar Spanje, waar hij te Barcelona en Valentia studeerde. Van daar ging hij naar Italie en overleed den 6den Februarij 1654 te Milaan. Hij liet in hands. na:

Le Martyre du Vénérable frère Hyacinthe Orfanel, mis à mort au Japon pour le nom de J. C. in het Vlaamsch.

Continuation de l'Histoire Ecclésiastique du Japon, composée par Orfanel, in het Spaansch.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 292.

LUNAIK (ADRIAAN of ARY), te 's Gravenhage geboren, bloeide aldaar, als beeldhouwer, in het laatst der zeventiende eeuw, werd er in 1683 als meester-beeldhouwer in het Beeldhouwers-gebroederschap ingeschreven, en later een der hoofdmannen dezer vereeniging.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1022.

LUNDBERG (JOH.), wiens geboorteplaats onbekend, doch die als teekenaar, etser en graveur bekend is.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. V. bl. 1022.

LUNDENS (GERRIT), kunstschilder, bloeide omstreeks 1660. Hij schilderde in den trant van Metzu en Brakenburg.

Kramm vermeldt van hem *Het Doelestuk daer in voorkomt Capiteyn Banning Kok met zijn Burgerij*, op de verkooping van Pieter van der Lip, Amst. 24 Junij 1712 voor *f* 213 verkocht. In het Museum Boymans waren twee *Boeren gezelschappen*.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1023; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 190; *Cat. der Schilderijen in het Mus. Boymans*, bl. 24.

LUNDERS (M.) Van hem bestaat een miniatuurportretje van Jan van Baarsdorp, burgemeester van Leyden, op koper.

Zie *Nav.* D. V. bl. 133, 229.

LUNENBERG (Elizabeth van). Zie LUNENBURG.

LUNENBURG (Frans van), uit het aanzienlijk Utrechtsch geslacht van dien naam gesproten, was na den dood van den Utrechtschen bisschop Filips van Bourgondië, een der drie candidaten voor de opengevallen waardigheid, die het meest in aanmerking kwamen. Echter werd Hendrik van Beijeren, kanunnik te Keulen, door het kapittel gekozen.

Zie van der Chijs, *de Munten der Bissch. enz. van Utr.* bl. 251; *de Munten der Heeren en Steden van Overijss.* bl. 12, 13, 14, 29, 229.

LUNKERKE (Pieter van) Hendriksz., mogelijk uit adelijken huize in Zeeland, ofschoon bij te Water onbekend, was in 1404 bij de belegering van Hagestein.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1202; te Water, *Hoogadel. Zeel.* voorr. bl. 97.

LUNTEREN (Hendrik van), werd den 3den Sept. 1780 te Doorn, provincie Utrecht, geboren, en vestigde zich, na zich er in geoefend te hebben, aldaar in 1806 als bouwmeester. Hij vertoefde een jaar in Engeland tot vermeerdering zijner wetenschappelijke kennis der horticultuur en tot vorming van zijn smaak in het aanleggen van buitengoederen, huwde in 1786 Marie Estopey, geboren van Houten, en stierf den 18den Mei 1848 te Utrecht.

Tot zijne volvoerde werken behooren de volgende: den *aanleg* van den *Heiligenberg* bij Amersfoort, *Wadnoyen en Vredesteyn* bij Tiel, *Mallaram* bij Zwolle. Ook zijn de wallen van die stad, als ook het noordelijk en westelijk gedeelte van die van Amersfoort, door hem in aangename wandeldreven herschapen. Voorts: *De Poll* bij Zutphen, *Enghuyzen* bij Hummelo, *Rheederoord* bij Rhenen, *Draakensteyn* bij de Vuursche, den *Engelenberg* bij Brummen, *Vollenhoven* bij de Bilt, het heerenhuis met stalling en aanleg van het landgoed *Pijnenburg* bij Soestdijk, de van ouds zoogenaamde *Nieuwe baan* te Utrecht met de daarbijgelegen plaatsen *De Oorsprong* en het *Hoogeland*. Deze en vele anderen getuigen van zijn kunstzin, smaak en talent. Zijn zoon Samuel Adrianus van Lunteren, drukt roemrijk het spoor van zijn bekwamen vader.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1023—1024.

LUPARDUS (Christianus), geboren den 3den Julij 1636, als proponent beroepen te Nieuwenhoorn in 1664, waar hij stierf den 31sten October 1684 en in de kerk met dit grafschrift op zijn zerk, ligt begraven:

Ligt Lupardus hier begraven
Wert het ligchaem weer tot stof,
Weet de ziel heeft hooger gaven
Heerscht bij God in 't Hemelhof.

LUPENIUS (Petrus) of Leupinius, geboren te Colchester in 1607 als proponent beroepen te 's Hertogenrade, Classis Maastricht 1633, te Hattem 1637, Amsterdam 1642 en aldaar den 15den Jan. 1670, in den ouderdom van 62 jaren gestorven, beoefende de Nederduitsche taal, blijkens zijn *Aanmerkingen op de Nederduitsche Tale*, Amst. 1633, en *Nabericht op de Nieuwe Nederduytsche Misspellingen*.

Zie Ypey, *Ges. der Ned. Tale*, D. I. bl. 334; Pars, *Naamr. van de Bat. en Holl. Schrijv.* bl. 350; Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D VII. bl. 487; Veeris en Paauw. *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 126; *de Nav.* 1857, bl. 333.

LUPENIUS (Johannes). Zie LEUPENIUS (Johannes).

LUPPOLD en WICHARD, heeren van Pont, eene heerlijkheid in 't Over-kwartier of dat van Roermond, worden gezegd de eerste voogden van Gelderland geweest te zijn, en in de veertiende eeuw geleefd te hebben. Sommigen willen, dat zij gelijk hebben geregeerd, anderen laten Luppold voorafgaan en maken Wichard tot zijn opvolger, wederom anderen kennen Luppold in het geheel niet.

Zie Slichtenhorst, *Hist. van Geld.* D. I. bl. 80; Vonck, *Beschr. van Doesburg*, voorr. bl. 4.

LUPS (Johannes), een Rotterdammer, die in de achttiende eeuw leefde en hekeldichten vervaardigde.

Zie Heringa, *Lijst van Ned. Dicht.* bl. 62; Lutkeman, *Poësy* (Amst. 1783. bl. 286.

LUPUS (Christianus) of de Wulf, den 23sten Julij 1612 te Iperen geboren, Augustijner monnik en licentiaat in de godgeleerdheid, beoefende de wijsbegeerte en onderwees ze te Keulen, Leuven en elders. Hij stierf den 10 Julij 1681. Zijn afbeelding vindt men bij Foppens.

Hij schreef:

Prodidagmata Philosophiae, Col. 1640. 4o.

Apologia pro anima ovi sensitiva, Ibid, 1639, 4o. *altera adversus Professores Marpurgenses*, Lov. 1641, 4o. en andere, waarvan Foppens een lijst geeft.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 134, 135; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 170.

LUPUS (Guilielmus) of Wolffs *Godsenhovius*? hoogleeraar in het collegie van Standonck te Leuven, beoefende de Latijnsche poëzy, en stierf omtrent 1580. Hij gaf in het licht: *Vita S. Trudonis, carmine heroico cum Ger. Moringo de vita ejusdem*, Lov. 1540, 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 327; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 414.

LUPUS (Petrus) of Wolfs, Doctor in de Godleerdheid te Leuven (1569), provinciaal of landoverste der Karmeliten te Mechelen. Volgens Brandt was hij »vol haets tegens de Gereformeerden en soo wel bespraekt, dat hij 't volk met syne sermoenen kon leiden waer hy wilde, en soo stout, dat hy de geheele regering aan sich trok, ja eindelyk de stadt aen de Spaensche syde deedt overgaen tot derselver groot verderf. (1579)" Hij werd in 1580 te Mechelen gedood.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XIII. bl. 120, 123; Hooft, *Ned. Hist.* B. XV. bl. 635, 636; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 637. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 988; Sanderus, *Chorogr. Carmeli Mechli.* T. II. p. 232.

LUSSING (Hendrik Matthysz), verdienstelijk godgeleerde en dichter. Als godgeleerde maakte hij zich vooral bekend door zijn geschrift over *de noodzaaklijkheid van den Godsdienst in het gemeen, en de zekerheid en voortreffelijkheid van den Kristlijken in het bijzonder, beweerd en aangedrongen tegen Atheïsten, Deïsten, Heidenen, Mahomedaanen en Joden.* Amst. 1767—74. 8 d.

Zeer veel bragt hij toe tot verbetering van het huisselijk godsdienstig gezang, door de uitgave, eerst in 1774 van eenige *Gezangen*, ten gebruike op de feestdagen, en vervolgens van zijne *Evangelische Gezangen*, in drie stukjes, 1779—1783 met keurige muzijk van Joseph Schmidt. Deze schoone en eenvoudige gezangen, werden gunstig beoordeeld en ontvangen, hoewel er aan geene kerkelijke invoering van dergelijke gezangen te denken was; want bij de gunstige beoordeeling van den lofwaardigen arbeid des braven mans, in de *Ned. Bibl.* 2de deel, 1ste st. bl. 125, opperde de recensent bergen van bezwaren tegen de invoering van dergelijke gezangen in de Hervormde kerk, aan welke echter de commissie van invoering van dergelijke gezangen, 20 jaren later lang zoo zwaar niet tilde, en dit werk in 1805 tot stand bragt.

In 1778 behaalde Lussing bij het Leidsche dichtgenootschap *Kunst wordt door arbeid verkregen*, den zilveren eerepenning voor zijn gedicht *De voortreffelijkheid van den Christelijken Godsdienst*, en in 1780 den tweeden zilveren eerepenning met zijn dichtstuk *Gods wijsheid in zijne werken*. In dit laatste dichtstuk bewerkte hij die schoone stof meer wijsgeerig en didaktisch, dan wel op een verheven lyrische wijze, waartoe dit onderwerp zoo uitnemend geschikt, maar tevens boven het bereik van Lussings dichtvermogen was. Ondertusschen ademt toch in dit dichtstuk een godverheerlijkende, opmerkzame geest,

die der aandacht veel leerzaams ter beschouwing en overweging aanbiedt. Witsen Geysbeek noemt het een waar compendium van volkswijsbegeerte, een herdruk overwaardig. Lussing overleed 13 Mei 1784 te Amsterdam.

Men heeft nog van hem:

Eer en vreugdezang bij gelegenheid van de 25jarige dienst van Rutger Schutte, Amst. 4o.

Brief aan D. Magnet, rakende den zin der bedreiging van het tweede gebod der wet, 4o.

Zie Ypey, *Kerk. Gesch. der 18e eeuw*, D. II. bl. 84, 85; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 259 volgg. Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Tael- en Dichtk. Oefen. v. het Genoots. Kunst wordt door arbeid verkregen*, D III. bl. 37, D. IV. bl. 68; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 401; *Boekz. der Gel. Wer.* 1768. *a.* bl. 573; *Abkoude 3e Aanh.* o. h. w. Arrenberg, *Naamr.* o. h. w. *Verv. van de Beschr. van Amst.* bl. 104; *Woord. der Zamenl.* o. h. w. *Cat* R. v. d. Aa, bl. 114.

LUST (DE), kunstschilder, van wien Hoet vermeldt *een bloemflesch, extra konstig.*

Zie *Cat. van Hoet.* D. I. bl. 492. No. 862; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1024.

LUST (Steven Theunisz. van der), rederijker te Haarlem, lid der kamer der *Wijngaardranken*, leefde in de zeventiende eeuw. Hij schreef:

Kindermoord van Herodes begaan aan de Bethlehemsche zuigelingen. Speels wijs vertoond op Allerkinderen-dag ende naarvolgg. dagen bij de Redenkamer van Liefd boven Al, binnen Haerlem, den 5 druk van nieuws overgezien en verbeterd, Haarl. 1644, 1705.

De Herstelde Hongers-dwangh of Haarlems langh en strenghe Beleegeringe, ende het overgaan derselver Stad, door het scherpe sweerd der ellende, trsp. met zijn vertooningen, in vier treurdeelen. Gesp. tot Haarlem, den 29 Junij 1660. (Met twee gedichten van P. Scriverius, vertaald door S, Ampzing, Haarl. 1660, 1706, kl. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 264. *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 138 *Supplem. Cat. Bibl. publ. Harlem.* p. 192; *Cat.* R. v. d. Aa, bl. 111.

LUSTBURGH (J. J.), dichtte en gaf in het licht:

Amsteldamsche Avondt-wandelingh, 1632, 4o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 388; van Lennep, *Onze Vooroud.* D. IV. bl. 89; van Voorst, *Cat.* T. III. 2e P. p. 62; Abcoude, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 228.

LUSTICHUYS (J.) Zie LUTKENHUYSEN.

LUSTIG (Jacobus Willem), den 21sten September 1706 (niet in 1705 gelijk Fetis opgeeft) geboren, werd een der merkwaardigste mannen van zijn tijd. Hij leerde de beginselen der muziek van zijn vader, organist der St. Michaels kerk, later van J. Mattheson en G. Tileman. Hij bestudeerde vooral toe op de muziek van den grooten Bach en verkreeg eene plaats aan de hulpkerk te Hamburg. In 1728 geraakte de post van organist aan de St. Maartenskerk te Groningen vacant. Den 8sten Julij en volgende dagen had er een wedstrijd plaats, waarin Lustig de eerepalm verwierf, waarop zijne benoeming tot organist volgde.

In Dec. 1732 bezocht hij Londen, waar de concerten van Händel, in de Italiaansche opera, een weldadigen invloed op zijne muzykale kennis uitoefenden. Gaarne had hij te Londen een orgelconcert gegeven, doch zulks mogt hem niet gelukken. Na een verblijf van 3 maanden in de hoofdstad van het Britsche rijk, keerde hij naar Groningen terug. Tot zijne voornaamste leerlingen behoorde Olthoff, die hem als organist opvolgde. Hij stierf in den ouderdom van 91 jaren, en werd den 17den Mei 1796 op het kerkhof van de Martinuskerk begraven.

Hij schreef:

Inleyding tot de Muzykkunde uit klare en onwedersprekelyke gronden enz., en het regt gehruik derzelven, tweede druk in bevalligen vorm gegoten, Gron. 1751, 1752.

Muzykale Spraakkonst of duidelijke aanwijzigingen van allerhande wetenswaardige dingen, die in de geheele muzykale Praktyk tot een grondslag kunnen verstrekken, Amst. 1754, met pl.

Onderrichting aangaande het Clavier voor meesters of meesteressen, in 56jarigen ondervinding opgesteld, Gron. 1777.

Regelen bij de vingerzetting op het Clavierspel, Gron. 1784.

Beknopte aanleiding tot het daarstellen van goede bassen en sieraden op de voizen van het graduale romanum, 1784.

Verbeterde harmonische wegwijzer enz., als vruchten van eene langdurige studie daargesteld, Gron. 1785.

Zes Sonaten voor het Clavecimbel, Amst.

Grondig onderwijs van den aart en de regte behandeling der dwarsfluit, Amst. 1754, 4o. (vertaling naar Quantz).

Samenspraken over de Muzykale beginselen ontworpen, Amst. 1756, 12 stukjes.

Musico Theologico of uit de muzijk getrokkene aanleiding tot de kennisse van God en zijnen wil ter overtuiginge van hun die iets tegens de Muzyk als onbetamelijk zoude inbrengen, Amst. 1755. 3 St. 8o. (vertaling van Schmidt).

Orgel-proef, naar Werkmeester, Amst. 1755

Aanleiding tot het Clavierspelen, Amst. 1755. Vert. naar Marpurg.

Over de Generaalbas, Amst. 1763, naar Pasquali, met 14 platen.

Korte Instructie voor de viool, 1757, naar Wodiczka.

Fluitenschool, 1757, naar Mahaut.

Dagboek van zijne muzykale reize door Vrankrijk, Italiën etc. Gron. 1786, naar Burney.

In hands. bestaan:

Regelen van de Vingerzetting bij 't Clavierspel, 1784.

Onderrigtinge voor aangaande Claviermeesters, na 56jarigen ondervinding opgesteld, 1777.

Beknopte aanleiding tot het daarstellen van goede bassen en cieraden enz., 1784.

Verbeterde harmonische Wegwijzer.

Zie Gregoir, *Les Artist. Music. Neerl.* p. 119, 120; *Boekz. der Gel. Wer.* 1751. *b.* bl. 691, 1754. *a.* bl. 319; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.* bl. 269.

LUSTIG (Dorothea), dochter van den vorige, werd in 1737 te Groningen geboren, studeerde onder haar vader en werd eene goede pianiste en had een schoone sopraanstem.

Zie Gregoir, t. a. p.

LUSTIG (Hieronymus), broeder van den vorige, werd in 1742 te Groningen geboren, ontving onderwijs van zijn vader, vestigde zich in 1764 te Amsterdam, en was beroemd door zijn orgel-, klarinet- en clavecimbal-spel.

Zie Gregoir, t. a. p.

LUT (Pieter), was een stout zeeman. » Doch om de vijandelijke hekbootjes (Duinkerker kaperscheepjes) voor de zeegaten te verdrijven, namen twee zeekapiteinen binnen Enkhuizen volk aan; de een Pieter Lut genaamd, was een stout zeeman, van wien men vertrouwde, dat hij, gelijk de oude Enkhuizers in dapperheid zijnen vijand niet zou toegeven."

Zie *Verv. der Hist. van Enkhuizen* door J. Centen, bl. 47; *Nav.* D. IV. bl. 166.

LUTGARDIS werd in 1182 te Tongeren geboren, trad op haar 12de jaar in een Benedictijner klooster, wenschte, tien jaren later, na ook het ambt van priores in dat klooster te hebben waargenomen, tot een strengere orde over te gaan, en werd in 1200 non in het Cistenzienzer klooster Avieres. Zij stierf den 16den Junij 1246 in de reuk van heiligheid.

Guillaume Cordier gaf in 1544, voor rekening van den abt van Aulne te Binche, in het licht:

La Vie et Legende de Madame Saiucte Luthgarde, iadis très saincte moniale au monastère de Enuiere au Pays de Brabant.

Zie Postelmeyer, *Leben und Thaten des Heil. Gott.* T. II. S. 145; *Mess. d. Scienc. Hist.* 1847. p. 63; *Bulletin du Bibl. Belge*, T. I. p 54; Brunet, *Man.* T. IV. p. 617.

LUTGERS (P. J.) woonde te Loenen aan de Vecht. Van dezen kunstenaar gaan in prent uit:

Gezigten aan de Vecht, naar de natuur geteekend door P. J. L., in 86 afbeeldingen, Amst. 1836, in fol.

Gezigten in de omstreken van 's Gravenhage en Leiden, als boven, 10 cahiers, in 4o.

Op de Amsterdamsche tentoonstelling van 1826 was van hem *eene woelende zee* met O. Inkt, en op die van 1840 een *Riviergezigt*, door hem geschilderd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1024.

LUTHGARD, was de echtgenoote van Volrad, ridder van Kuinre. Ten jare 1284 bezaten deze echtelingen twee zonen, Johan, de oudste, en Volrad.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Overijsel.* bl. 146.

LUTIGHUYS (Louw), portretschilder, op den huize *Groenhoven*, onder Wassenaar, behoorende aan den baron Tuyl van Serooskerken van Zuylen, bevindt zich een geschilderd portret van dezen meester.

Zie Kramm, t. a. p.

LUTKEMAN (Dirk Cloes), bloeide in de eerste helft der achttiende eeuw. Zijne gedichten zijn vóór en in andere werken verspreid.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 262.

LUTKEMAN (Jacob), dichter uit de tweede helft der achttiende eeuw, van veel aanleg en vernuft, doch uit de school van Feitama en Steenwijk. Hij arbeidde voor het tooneel, nam deel aan de fraaije overzetting van Gellerts *Fabelen* en was een werkzaam lid van het dichtoefend genootschap *Oefening beschaaft de Kunsten*. Zijne nagelatene *Poëzy*, bevat vele goede dichtstukken van onderscheiden aard, en inzonderheid gelukkige overzettingen van Cronegk en Haller. Hij overleed te Amsterdam 12 Februarij 1782.

Hij schreef:

De Heracliden, trsp. gev. naar het Fr. van Marmontel, Amst. 1756.

Zama, trsp. gev. naar het Hgd. van J. F. Krauseneck, Ald. 1777.

Het verkeerd Vertrouwen, blsp., Ald. 1780.

Codrus, of de Grondbeginselen van het Atheensch Gemeenebest, trsp, gev. naar het Hgd. van Joh. Fr. vrijheer van Croneyk, Amst. 1785.

P. J. Kasteleyn, *Dichtgedachten na het ten tooneele voeren van het Treurspel Codrus, den Heere* Jan A. Backer *toegezongen*, Amst. 1785.

Canut, trsp. gev. naar het Hgd. van J. E. Schlegel, Ald. 1783.

Met voorgeg. titel van J. Lutkeman, A. Hartsen en H. Asschenberg, *Tooneelpoëzy*, Amst. 2 d. 8o. en in de *Tooneelpoëzy van het Kunstgen. Oefening beschaaft de Kunsten*, Amst. 1764--1792, 7 dln. 8o.

De beide laatste stukken werden na zijn dood, door zijn vriend H. J. Roullaud, benevens zijne nagelaten *Poëzy*, Amst. 1785, 4o., in het licht gegeven.

Witsen Geysbeek heeft eenige zijner dichtstukken geplaatst in zijne *Epigrammatische Anthologie*, bl. 128.

Zie Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* bl. 265, 266, de Vries, *Proeve eener Ges. der Ned. Dichtk.* bl. 173, 174; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* o. h. w. van Halen, *Panp. Bat.* bl. 54, 106, 155; Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zamenl.* Arrenberg, *Naamr.* bl. 270. *Cat. der Bibl. der Maats van Ned. Lett.* D. I. 6. bl. 138.

LUTKENHUYSEN ( ). een in zijn tijd zeer gevierd portretschilder, bloeide in het midden der zeventiende eeuw. Kramm gist dat hij dezelfde is met Simon Luttichuys, door Immerzeel verkeerd J. Lustichuys genoemd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 190; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1024, 1025; *Berigten van het Hist. Gen.* D. V. St. II. bl. 47, 48.

LUTMA (Abraham), graveur, die o. a. het *portret* van Rubens, naar A. van Dijck in fol., en dat van Paulus van Vianen, fol., uitmuntend heeft gesneden.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1025.

LUTMA (Jacobus), broeder van Johannes Lutma *de Jonge* en zoon van *den Oude* van dien naam, was een plaat-etser. Verkeerdelijk worden de fraai geëtste *landschapjes* naar Jan Both aan zijn broeder Johannes toegeschreven. Men heeft van hem nog *De afbeelding eener dame, die met de linkerhand haar kleed vasthoudt*, naar J. de Backer.

Velerhande nieuwe compartementen door Jac. Lutma, *den Oude*, Amst. fol. en 4o. 12 bladen. Hij was ook kunsthandelaar.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1026.

LUTMA (Joannes of Janus), *de Oude*, werd in 1584 te Groningen geboren, leerling van P. van Vianen, beeldhouwer, goudsmid en kunstig drijver van beelden, vestigde zich vroeg te Amsterdam, waar hij in 1669 in den ouderdom van 85 jaren overleed. Hij was bevriend met Rembrandt, die in 1656 zijn portret graveerde met bijwerk, ziende op zijn vak als drijver in zilver, waarvan afdrukken met veranderingen, als met of zonder het glasraam en met of zonder de letters voorkomen. Vondel vervaardigde een bijschrift voor zijn afbeelding en zijn grafschrift. Er bestaat een zeer fraaije en belangrijke penning op hem door zijn zoon vervaardigd, voorstellende zijn borstbeeld en een Latijnsch opschrift op de keerzijde.

Zie *Cat. rais. de toutes les Estamp. qui forment l'oeuvre de Rembrandt, et ceux de ses principaux imitateurs, imposé par les Sieurs Gesaint, Helle, Glomy et P. Yver, Nouv. édit.* Bryan Stanley, *a Dict. of Paint. and engrav.* Lond. 1849, bl 425; de Vries en de Jonge, *Ned Gedenkp. verkl.* D. I. bl 83, D. II. bl. 227; van Eynden en van der Willigen, *Ges. der Vad. Schilderk.* D. I. bl. 209; Wap, *Astrea*, 1855. bl. 462 volgg. Immerzeel, t. a. p. Kramm, t. a. p. bl. 1026; Vondel, *Poëzy*, D. II. bl. 363; Muller, *Cat. van Portr.*

LUTMA (Johannes of Janus), *de Jonge*, zoon van den vorige, broeder van Jacobus, volgens sommigen in 1609, volgens anderen in 1629 te Amsterdam geboren, oefende het zelfde kunstbedrijf uit als zijn vader en breidde zijn vak nog verder uit door de behandeling van den etsnaald met die van den hamer en het puntijzer of ponson te vereenigen. Hij is de uitvinder van de graveerwijze om krijtteekeningen na te bootsen. In die manier (*opus mallei*) heeft hij vier portretten als antieke busten gegraveerd, zijn vader, Vondel, Hooft, zich zelven. Heller beschrijft nog de volgende prenten van hem: *een schrijvende Johannes den Evangelist*, gr. fol. geponsoeneerd. Op een exemplaar, afkomstig uit het kabinet van Reynst, stond geschreven *Rembrandt del*; het rijke metalen *Koorhek in de Nieuwe kerk te Amsterdam*, naar de teekening van zijn vader geëtst, gr. 4o.; *de groote Obelisk te Rome*, opgerigt onder Innocentius X, met een menigte figuren, in gr. fol. gesneden en geschraapt. Kramm vermeldt nog onder de zeer zeldzame prenten, die gegraveerd en geschraapt zijn, *de groote Fontein te Rome*: voorts noemt hij een reeks van andere, reeds door Nagler vermelde, zoo als *Joannes Lutma de Jonge, teekenende aan eene tafel gezeten*, kl. fol. zeldzaam; *portret van den admiraal Tromp*, naar Lievens; *verscheyden snakeryen dienstich voor Goudsmits, Beelthouwers, Steenhouwers enz.* 12 bl. fol. enz. Dat hij ook schilderde blijkt o. a. uit het portret van P. van Vianen, voornaam kunstdrijver, op 's Rijks Museum te Amsterdam.

Schinkel, schoon beide kunstenaars, vader en zoon, op hoogen prijs stellende, geeft echter aan het werk van den laatste de voorkeur, en twijfelt ook niet of de penningplaat ter eere van Tromp, is het werk van dezen. Jan Vos wijdde een vers aan de regering van Amsterdam »op 't afbeeldsel van de penning, die door last der Ed. H. Burgemeesteren ter gedachtenis der vreede in 't jaar 1648 bij J. Lutma gemaakt is." Nagler geeft 55 stuks proeven van hem op. Immerzeel stelt zijn sterfjaar op 1684, Heller op 1689, beide te Amsterdam.

Zie Bryan Stanley, *A Dict. of Paint. and Engr.* p. 426. Immerzeel, t. a. p. bl. 190; Kramm, t. a. p. bl. 1026 volgg. A. D. Schinkel, *Over eenige Nederl. of in Ned. werkzaam geweest zijnde Medaill. gedurende de 17e Eeuw*, z. j. *Cat. rais. de toutes les Estamp. qui forment l'oeuvre de Rembrandt* etc. p. 133; de Vries en de Jonge, *Ned. Gedenkp. verkl.* D. I bl. 29, Pl. II. No. 5. Wap in *Astrea*, 1855, bl. 263, 264; Vondel, *Poëzy*, D. II. bl. 363; J. Vos *Ged.* D. I. bl. 352; *Cat. van Schild. van Mr. M. C. van Hall* (27 April 1858) No. 67; Muller, *Cat van Portr*; Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zamenl.*

LUTTENBERG (Gerrit), werd den 21sten Maart 1793 in zeer nederigen stand te Zwol geboren, beurde zich door eigen geestkracht en eigene verdiensten uit die laagte op, en steeg van trap tot trap tot de waardigheid van secretaris zijner geboortestad, in welke hij 15 jaren met algemeenen lof ten haren nutte werkzaam was. Het gemis eener geletterde opvoeding, wist hij, op het voorbeeld van Coornhert, Vondel en andere groote mannen, door onvermoeida vlijt, zoo veel mogelijk te vergoeden, en door het aanleeren van onderscheidene talen, zich vooral in de geschiedenis der wetgeving en sommige

gedeelten der staathuishoudkunde, groote kundigheden te verwerven. Inzonderheid trok het armwezen in ons vaderland zijne belangstellende aandacht, en zijne beide geschriften daarover, die zich mede door keurigheid van stijl aanbevelen, verkregen ook van bestrijders zijner denkbeelden, ongemeenen lof. De stad zijner geboorte heeft aan hem een armen-inrigting te danken, die aan vele andere steden tot voorbeeld strekte. De Zwolsche afdeeling der *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* bezat in hem een harer ijverigste en nuttigste leden. Vooral ging de beschaving der lagere volksklasse, door een gepast en tot zedelijkheid geleidend onderwijs der jeugd, hem naauw ter harte. Ook de *Overijsselsche Vereeniging ter bevordering van Welvaart* vond in hem, als harer secretaris een ijverig medearbeider. Met geen minder ijver behartigde hij de belangen der Hervormde gemeente binnen zijne vaderstad. Ook was hij lid der algemeene Synodale Commissie, en werd tot koning Willem I tot ridder van de orde van den Ned. Leeuw benoemd. Hij overleed den 12den Maart 1847. Bij zijn graf hield de predikant Vroom een rede, die in de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* van den 19den Maart van dat jaar gedrukt en in het *Weekblad van het Regt* overgenomen is.

Hij gaf in het licht:

Verzameling van Wetten, besluiten, reglementen enz. betrekkelijk de acten van den burg. stand met aant. Rott. 1834, gr. 8o.

Idem betrekkelijk den waterstaat, de wegen, bruggen enz. Zwolle, 1835, gr. 8o.

Idem betrekkelijk de politie, Zwolle, 1836, 1ste st. gr. 8o.

Nieuwe verm. en verb. uitgave, loopende over het tijdvak 1796 *tot en met* 1839, Zwolle, 1840—1843, 5 d. en alph. reg.

Register der wetten en besluiten, betrekkelijk het openbaar bestuur in de Ned. Zwolle, 1ste stuk (sedert 1813—1817), 2de stuk (1828 en 1829).

Register der wetten en besluiten betrekkelijk het openbaar bestuur in de Ned., voortgez. door L. N. Schuurman, 1ste verv. 1840—49, 1ste afl., Zwolle, 1849, gr. 4o.

Vervolg op het Groot Plakaatboek of Verzameling van wetten, betrekk. het openb. bestuur in de Ned., met aant. verrijkt, Zwolle, 5 st. 1838—39, 8o.

Wetgeving op de Schutterijen met aant., 3 afl., Zwolle, 1831, 8o.

Proeve van Onderzoek omtrent het Armwezen in ons vaderland, Zwolle, 1841, 8o.

Vervolg op de Proeve van Onderzoek, Zwolle, 1845, gr. 8o.

Alstorpius Grevelink, *Korte bedenkingen op de Proeve enz.*, Assen, 1841, gr. 8o.

Zie *Hand. van de Jaarl. Verg. van Ned. Lett. te Leyd.* 1847. *Suppl. Cat. Bibl. Publ. Harlem.* p 153; *Cat. der Bibl. van Ned. Lett.* D. II, bl. 57; Brinkman, *Naaml. van Boek.*; Kobus en de Rivecourt.

LUTTICHUYS (Simon), portretschilder. Hij vervaardigde o. a. een groot *Portret van Henricus Dux Glocestriae, Comes Cantabrigae* etc., van *Karel, Koning van Engeland*, en *Jaquès Duc à York et d'Albanie, grand admiral d'Angleterre*, van *Anna Jacoba Blaauw*, moeder van den drossaart Hooft, naar welke fraaije gravures uitgaan. Hij bloeide in het midden der zeventiende eeuw en heeft waarschijnlijk in Engeland gearbeid.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl 1028; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1028.

LUTZ (A.), een kunstgraveur in het begin der negentiende eeuw. Er gaan 4 stuks wel bewerkte gr. plano-platen van hem uit: *De doorbraak van den Arkelschen dijk enz. bij Gorinchem*, in 1809, naar Groeneveld.

Zie Kramm, t. a. p.

LUTZOW, kolonel in Nederlandsche dienst, hielp in 1674 Grave veroveren.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. II. bl. 191.

LUTZOW (Balthazar Frederik Wilhelm, baron van), kolonel en chef der genie in Oost-Indië in 1807, daarna brigadier, overleden te Batavia den 14den Julij 1822, oud 65 jaren.

LUTZOW (Graaf Charles Aemilius), vaandrig bij het bataillon der Deensche garden in 1703, in dienst van den koning van Engeland en der Staten-Generaal van Holland. De heer Hulthem bezat van hem in hands.

Journal de ce qu'il s'est passe dans l'armée des Hauts alliés et dans le bataillon des Gardes Danoises, avec les ordres de bataille de chaques campagnes, des plans de batailles et de sièges, et ce que j'ai pu ramasser de curieus. Commencé du 9 du mois de Juin an 1703 que je suis venu à l'armée.

Zie *Cat. der ms. de Mr. van Hulthem*, No. 954.

LUWEBE (Imbrecht die), werd in October 1496 door bisschop David van Bourgondië, toen, ten gevolge der troebelen in het bisdom, op zijn kasteel van Wijk bij Duurstede verblijf houdende, tot zijnen muntwaardijn aangesteld.

Zie van der Chijs, *de Munten der Bissch. van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, bl. 336; *Tijds. voor Gesch. Oudh. en Statist. van Utr* D. IX. bl. 344.

LUX, was als kapitein eener batterij te voet bij de derde Nederlandsche divisie te Waterloo.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. III. bl. 1023.

LUX (J.) of Leux, een teekenaar en graveur. Hij vervaardigde vrij goede boekprenten, zoo als het *Portret van den admiraal Jacob van Heemskerck, Horusce en Hareaden Barbarossa, koninghe van Tunis*, en anderen, voorkomende bij L. v. d. Bos, *Leven en Daden der Zeehelden*, Amst. 1676, 4o.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1028.

LUXEMBURG (Gerard van), heer van Hologne, gehuwd met Elizabeth van Bronkhorst Batenburg, was waarschijnlijk een der verbonden edelen, die in 1566 het smeekschrift onderteekende.

Zie *Nobil. des P. B.* T. I. p. 25, 28, 29, 44; le Carpentier, *Hist. de Cambray*, P. III. p. 969 etc. Christinaeus, *Jur Her.* P. I. p. 282, 283, 325; L'Espinoy, Livr. I. p. 104, 107, 103 (over het geslacht) Te Water, *Verb. en Smeks. der Edel.* D. II. bl. 503, 504, D. III. bl. 552.

LUXEMBURG (Bernard van) te Strussen in het groothertogdom Luxemburg in de zestiende eeuw geboren, waar hij te Keulen in de orde der Dominikanen trad en vervolgens te Leuven in de godgeleerdheid en was aldaar in 1500 bachelier. Hij was in 1507 licentiaat in de godgeleerdheid, toen het generaal-kapittel te Padua gehouden, hem voor het volgende jaar tot rector van zijn klooster te Leuven benoemde. Hij keerde vervolgens naar Keulen terug en werd er in 1516 theol. doctor. Daarna werd hij biechtvader en predikheer van hertog Willem van Gulik en zijne vrouw Sibille van Brandenburg, en tegelijker tijd inquisiteur-generaal voor het aartsbisdom van Keulen. Men had hem tweemaal tot prior van het klooster dier stad benoemd, toen hij den 6den October 1535 overleed. Deze monnik was vooral ervaren in het bestrijden der ketters, die zich in hunne geschriften op hem wreekten.

Hij schreef:

Quodlibetum de Jubileo anno seculari de Universitate Lovaniensi determinatum occasione Jubilei ab Alexandro VI concessi et Antverpie summa pietate celebrati, 1561, 4o., z. n. v. dr.

R Alberti Magni, *Ratisponensis Episcopi, Ordinis Praedicatorum, postillatio in Apocalypsin*, Basil., 1506, 4o.

Compilatio in recommendationem B. Joseph, Sponsi Christiferi virginis, et Nutritii Domini nostri Jhesu, Colon. 1510.

Sermones de Symbolicâ colluctatione septem vitiorum capitalium, et virtutum spiritualium, editi per F. Bernardum de Lutzenburgo Ord. Pred. conventus Colon., Artium et Sacre Theologie Professorem, ac proclamati per eundem in Quadragesimâ anni Dom. M. D. XVI *in Caster, coram illustr. Dna* Sibylla *Marchionissâ Brandenb. ac Ducissa Juliacensi et Montensi.* Prima editio, Col. 1516. 4o.

Collationes de quindecim virtutibus B. Mariae *Virg.* Colon. 1517. 4o.

Catalogus omnium Haereticorum penè, qui ad haece usque tempora passim litterarum monumentis proditi sunt, illorum nomina, errores et tempora quibus vixerunt, ostendens: quem F. Bernardus Lutzenburgus, *Artium et SS. Literarum Professor ord. Praed., quinque libris conscripsit: in quo et de*

Lutero et de aliis nuper ortis Haereticis multa deprethendes, Colon. 1522, 4o., Paris, 1524, 4o., Colon. 1525, 12o., 1526, 12o., *Edit. quarta* (5) *nunc ab ipso autore et aucta et recognita. Impensis celeber. Bibl.* M. Godefridi Hittorpii (te Keulen) 13 *Calendas* Julii 1529, 12o, Ibid, Johan Kempen, 1529, 15o., Campidone, 1537, 12o.

Opusculum de Jubileo, sive Perigrinatiorium ad urbem Romam in XXX dietas redactum; in quo mire antiquitates, et sacrorum Interpretum sententie referuntur. Adjicitur ad calcem Peregrinatiorum locale, a Coloniâ incipiendo ad urbem, Colon. 1525, 4o.

De Ordin. Milit. et Armorum Milit. myster., Col. 1572, 12o.

Tractatus de Purgatorio . . . . sub certis paragraphis collectus, achter de 5de en volgende uitgaven van *Catal. omnium haereticorum.*

Compendium de laudibus Aquae Benedictae, ejusque primariâ institutione, in 12 paragraphos distinctus, pro instructione simpl. contra Lutheranos et Waldenses Haereticos, in 4o. z. j.

Sermones de Rosario, door hem en P. Cornelis de Snekis. P. Coppenstein schrijft p. 3 van zijn *Clavis praedicandi Rosarium: „sed et horum XXVII sermones jam pene temporum vetustate interciderunt."*

Tractatus de sua legatione, peregrinatione et laboribus pro quorumdam coenobiorum reform. Onzeker of uitgegeven is.

Chronica intra viginti priores annos saeculi XVI exarata. Ms.

Sommigen schrijven hem ook toe:

Catalogus Script. Ord. Praedicat.

Zie Pantaleo, *Prosopog.* T. III. p. 65; Possev, *Appar.* ed. 1608. p. 216; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 160; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 112; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 112; Paquot, *Mém.* T. I p. 530 suiv. Echard, *Hist. ord. Praed.* T. II. p. 93, 94, 824

LUXEMBURGUS (Joannes a), gezegd Linsenich, geboortig van Gend, een man van groote geleerdheid, gaf in het licht:

Dissertatio sacra de mysterio nominis Parthenii Mariae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 529; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70.

LUYBEN (Mr. J. L. A.), werd in 1787 te Delft geboren, promoveerde in Junij 1810 te Leyden op eene dissertatie *de evictione et duplae stipulatione*, zette zich in 1815 als advokaat te 's Hertogenbosch neder, en deed zich dadelijk als een ervaren regtsgeleerde kennen. Reeds in 1817 had hij het vertrouwen in die maten gewonnen, dat hij van wege den landelijken stand, als lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant werd gekozen. In 1818 benoemden hem de Staten tot lid van het gedeputeerd bestuur. In 1828 werd hij door den koning tot distriks-schout, later tot distriks-commies van het 2de distrikt-ambt, hoofdplaats Boxtel, benoemd. Hij bekleedde echter laatstgemelde betrekking slechts ruim twee jaren. Ten gevolge van het indienen van een adres der Staten van Noord-Brabant tegen het sluiten van de kleine seminariën, waarin hij als lid der Staten een werkzaam aandeel had, werd hij uit gemelde betrekking plotseling ontslagen. De Staten van Noord-Brabant gaven echter ruimschoots terug, wat de toenmalige regering hem ontnam. Zij vaardigden hem af als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, in welke betrekking hij zich eervol onderscheidde, en tweemaal den voorzitterstoel bekleedde. Bij de reorganisatie der regterlijke magt in 1838, benoemde hem de koning tot raadsheer in het Provinciaal Geregtshof van Noord-Brabant. Onder de vele betrekkingen, die hij belangeloos waarnam, waren de voornaamste die van lid van den Stedelijken Raad te 's Hertogenbosch 1827—1851; tijdstip waarop de keuze, volgens de gemeentewet, plaats had, bij welke gelegenheid hij verzocht buiten aanmerking te blijven. Hij was lid van het bestuur der koninklijke school van nuttige en beeldende kunsten te 's Hertogenbosch en van het collegie van curatoren van het stedelijk gymnasium. Ook was hij kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw. Toen hij den 15den September 1859 stierf, had hij den ouderdom van 72 jaar bereikt.

Zie *Algem. Handelsbl.* 19 April 1859.

LUYCK (Hans of Jan van), graveur en kunsthandelaar te Amsterdam, van wien vermeldt wordt *De aanbidding der Koningen: Gens est Coi Phaebo* etc. in fol.; *De H. Maagd met het kind Jezus dat een bloem vasthoudt*, op den achter grond biddende figuren, *Pietas et Integritas*, kl. fol., en *de H. Rochus*, kl. fol.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1029.

LUYCX (Evert), gaf in 1622 een kluchtspel, *Lut zonder voordeel*, in het licht.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 264.

LUYDENEX (Pauwels), vermaard bouwmeester, bloeide in het midden der zestiende eeuw. Hij was de bouwmeester van de nieuwe beurs en het staalhuis te Antwerpen, waar hij stierf 4 Dec. 1586. Zijn huisvrouw Laurentie Hoeckx, overleed den 30sten April 1595.

Zie Mertens en Tufs, *Ges. van Antw.* D. IV. bl. 113; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1029.

LUYDIUS (Arnoldus) of à Lude, uit eene aanzienlijke familie te Tongeren geboren, werd te Keulen doctor in de vrije kunsten en godgeleerdheid. Hij was leermeester van den kardinaal-bisschop van Luik Erard van der Marck en regent der Laurentiniaansche school. Hij stierf te Luik den 28sten Augustus 1540.

Hij schreef:

Tractatus Articulorum seu Propositionum XLIII male-sonantium, ex libello J. Capnionis sive Reuchlini, J. U. D. Germani, cui titulus Oculare Speculum, desumptarum, Coloniae, 1512, 4o.

Responsiones ad Articulos quinquaginta desumptos ex praedicto Speculo Oculari, quibus Capnio Judaeorum Thalmud salvare visus est, cum pro eodem Capnione ad Maximilianum I Imperat. scripsissent Georgius Benignus, Archiepiscopus Nazarenus Romae, et Hermannus Nuenarius Comes, Coloniensis Canonicus, Colon. Ibid. 4o.

Praelectiones in Johannem.

Praelectiones in Euangelium Matthaei.

Commentaria in Juvenalem et Carmina ms.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 82; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 98.

LUYDIUS (Johannes), broeder van den vorige, van Tongeren, licentiaat in de godgeleerdheid en hoogleeraar aan de universiteit te Keulen. Hij leefde in 1520. Hij heeft *Summa Capreoli in Magistrum Sententiarum* verkort. Het bestaat in ms.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 682.

LUYKEN (Joh.). LUIKEN (Jan).

LUYKEN (Casper). Zie LUIKEN (Caspar).

LUYKS (Christiaan). In de Koninklijke galerij te Madrid berusten twee bloemstukken van dien meester. Ook komt op den *Catal.* van Terwesten, bl. 125, een zeer uitvoerig bloemstukje van dezen meester voor.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1029.

LUYPEN (P.), beeldhouwer te Amsterdam, van wien op de tentoonstelling te Amsterdam, in 1810, de volgende boetzeersels voorkomen:

De aanbidding der Koningen, Basrelief.
De aanbidding der Herders, als voren.
Susanna in het bad, als voren.
De ontmoeting van Maria en Elizabeth, als voren.
Eene zinnebeeldige vrouw met een kindje, als voren.
Bloemfestoenen, in hout gesneden.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1029, 1030.

LUYT (Jacob), advokaat en notaris te Middelburg, bloeide in den aanvang der zeventiende eeuw. In den *Zeeuwsche Nachtegaal* gaf hij een dichtstukje van erotischen aard, dat wedijverde met Hooft en Poot, zonder de eerbaarheid te kwetsen, liefelijk daar heen vloeit. Het is een herdersdicht, uit 20 coupletten bestaande. Ook schreef hij lofdichten vóór de werken zijner tijdgenooten, zoo als vóór de *Proteus, Zinne- of Minnebeelden* van J. Cats en *Op het genoeghelicke Haegsche Voorhout* van Constantyn Huygens.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w.

LUYTENS (Hendrik), werd in het begin der zestiende eeuw te Mechelen geboren, en verkreeg den rang van baccalaureus in de godgeleerdheid. Na voleindigde studiën werd hij pastoor te Muysen, niet ver van zijne geboortestad, welk ambt hij bekleedde tot 1562, toen hij kanunnik bij de hoofd-

kerk te Mechelen werd. Hij was de oudste kanunnik, toen hij den 14den November 1593 stierf. Men heeft van hem:

De nativitate Domini nostri Jesu Christi ex secundo capite D. Lucae Euang. docta et pia explicatio, authore H. L. S. Th. B. et Ecclesiae Metrop. Mechlin. Canonico. Item de septem Donis Spiritûs Sancti, de quatuor virtutibus cardinalibus, et de octo beatitudinibus: cum Libello de Spiritûs Sancti missione. Omnia eodem authore, Antv. 1565, 12o.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 333; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 362; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 465; Paquot, *Mém.* T. I. p. 40.

LUYTS (Jan), werd den 19den September 1655 te Hoorn geboren, bezocht de Latijnsche school zijner geboortestad, vervolgens de hoogeschool te Leyden, waar hij het onderwijs van Hulsius, Senguerdius en de Vries genoot. Hij volgde den laatsten naar Utrecht, waar hij den 29sten Junij 1677 meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte werd. Den 29sten Oct. van hetzelfde jaar werd hij buitengewoon hoogleeraar, zonder bezoldiging, in de physica en mathesis aan deze hoogeschool, en den 9den Februarij 1680 op eene wedde van *f* 400, die later tot *f* 1000 klom, tot gewoon hoogleeraar aangesteld. Hij nam dien post tot zijn 66ste jaar, toen hij den 12den Maart 1721 stierf, waar. Hij is nimmer gehuwd geweest, leefde zeer afgetrokken en was een ijverig Aristoteliaan, groot vijand van de wijsbegeerte van Descartes.

Hij schreef:

Astronomica institutio, in qua doctrina Sphaerica, atque Theorica, intermixto usu Sphaerae coelestis et variis chronologicis, pertractantur c. fig. aen. Traj. 1689, 4o.

Introductio in Geographiam novam et veterem, adjiciuntur Oceani terrae, et cujusque Tabulae, etiam chartae LXV Sansonis, Traj. 1692, 4o.

Zie Burmanni, *Traj. erud.* p. 197, 198; Drakenborch, *Series. Prof. Ultraj.* no. 42; Paquot, *Mém.* T. I. p. 459, Stollius, *Intr. in Hist. Liter.* P. I. c. VII. p. CCCCV; *Act. Lips. erud. Sept.* 1689, *Maji* 1693, *Nova Litt. Lips.* an 1721, p. 273; *Boekz. der Gel. Wer.* 1721. *a.* bl. 367.

LUZ (Jan), verdienstelijk schilder, wiens *Paulus in den derden hemel* in den flaauwen kunsttijd (1730), met *f* 220 betaald werd.

Zie *Cat. v. Hoet*, D. I. bl. 353; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1030.

LUZ (Isaac), nam de belangen van den Nederl. Staat waar bij de republiek van Venetië, in afwachting van den gezant Johan Berck, die in Julij 1622 benoemd was. Hij zond geregelde berigten van al hetgeen dat, zoo in de Republiek van Venetië, als in Italië en nabijgelegen landen gebeurde, aan Hare Hoog Mog. en onderhield briefwisseling met den Nederlandschen gezant te Constantinopel, den orateur Haga. Hij voerde den titel van correspondent, kweet zich met ijver van zijnen pligt, niet slechts tot genoegen van 's lands regering, maar ook van den doge van Venetië, die hem door den resident Suriano aan de goede gunst der Staten-Generaal liet aanbevelen.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. en Ven.* bl. 140, 141.

LUZAC (Jean), koopman te Bergerac, verliet Frankrijk na de herroeping van het edict van Nantes, doch het was hem onmogelijk zijne moeder, zijne vrouw, Marguerite Grilier, en zijne kinderen met zich te nemen. Deze volgden hem in 1692. Hij zelf kwam in Julij 1686 te Amsterdam en vestigde zich vervolgens te Franeker. Na den dood van zijne vrouw hertrouwde hij met eene Hollandsche, bij welke hij ook verscheidene kinderen had. Uit zijn eerste huwelijk had hij verscheidene kinderen wier namen ons niet bekend zijn, uitgenomen dien van Elie, welke te Noordwijk een beroemd kostschool stichtte. Deze had 5 kinderen, onder welke 2 zonen, van welke de oudste Elie heette (die volgt) doch bij zijne tweede vrouw had hij verscheidene kinderen onder welke Etienne en Jean, (die volgen.)

Zie *Arch. Gén.* tt. 235—267; Haag, *La France Protest.*; Adelung en Rotermund, *Fortz. v. Jöchers Gelehr Lex.*

LUZAC (Elie), zoon van Elie Luzac, werd den 19 October 1723 te Noordwijk geboren, studeerde te Leyden, onder Hemsterhuis, Musschenbroek en Lulofs. Deze beroemde Hoogleeraren vereerden hem weldra met hunne bijzondere vriendschap en zonder twijfel moet men voornamelijk in den invloed, dien zij op hem uitoefenden, de oorzaak zoeken dier geregelde geestwending, der strenge naauwkeurigheid van redeneren, welke in al zijne werken doorstralen, en hem toen reeds het wijsgeerig stelsel met vuur deden omhelzen dat Wolff op de grondslagen, door den grooten Leibnitz gelegd, in Duitschland gevestigd had. Na het verlaten der Akademie vestigde hij zich als boekdrukker te Leyden, welk beroep hij tot zijn dood bleef waarnemen. Eerst verscheidene jaren na de voltooijing zijner studien verkreeg hij de doctorale waardigheid in de regtsgeleerdheid, met de verdediging en uitgave van een *specimen juris inaugurale, de modo procedendi in causis criminalibus*, L. B. 1759 4o. Hij betrad echter slechts nu en dan de pleitzaal en bepaalde zich om bij geschriften of memorien van consult, waaronder verscheidene meesterstukken zijn, de belangrijke zaken te verdedigen, waarover men hem raadpleegde, en die hem, zoodra zij tot handelsgeschillen of die van het natuurrecht betrekking hadden, bij voorkeur boven anderen werden toevertrouwd, De waarneming van een en ander beroep, waarvan het eerste spoedig slechts een algemeen toeverzigt eischte, liet hem ruimte en tijd genoeg over, om aan zijne heerschende zucht tot letterkundige werkzaamheden voldoening te geven.

Reeds in 1749 gaf hij eene *Disquisitio politico-moralis, num civis innocens irae hostis longe potentioris juste permitti possit, ut excidium totius civitatis evitetur* (L. B.) in het licht. Bijna ter zelfder tijd werd hij over de uitgave van La Mettries' werk *L'Homme machine* van twee kanten, zoo ten aanzien zijner persoonlijke gevoelens als van zijne regten als boekdrukker en verkooper aangevallen. Den eersten aanval weerde hij met nadruk af in een stukje getiteld: *L'Homme plus que machine*, Londres (Leyde) 1748, het tweede in een werkje, waarvan het opschrift is: *Essai sur la liberté de produire ses sentimens, Au Pays libre, pour le bien public* 1749, *avec privilége de tous les veritables philosophes.*

In 1753 volgde zijne wijsgeerige verhandeling, *le Bonheur ou nouveau système de jurisprudence naturelle.* Van dit werk, te Berlijn in het licht verschenen, getuigde de hoogleeraar Cras dat het een werkje is, hetwelke hij den jonge lieden, die zich op de beoefening van het natuurregt toeleggen, het liefst zou in handen geven. Toonde hij zich in dit geschrift een ijverig voorstander der wijsbegeerte van Leibnitz en Wolff, niet minder deed hij zulks in zijne *Recherches sur quelques principes des connaissances humaines*, tot welker uitgave hem eene verhandeling over of liever tegen de Monaden in het *Journal des savans*, Avril 1753 aanleiding gaf. Twee jaren later, nam hij de redactie op zich van de *Nederlandsche Letter-Courant*, (met bijvoeging der spreuk *nec temere nec timide*, 2 d. 8) een letterkundig tijdschrift, bestemd om van de nieuwe boeken die zoo in het buitenland als in Nederland, het licht zouden zien een verslag te geven. Hij zette dezen arbeid, met algemeene goedkeuring tot in 1763 voort, terwijl hij intusschen belangrijke artikelen leverde in de *Bibliothèque impartiale* en in de *Bibliothèque des sciences.* In 1765 verschenen zijne *Rémarques philosophiques d'un Anonyme sur l' Esprit des Loix*, en kort daarop zijn *Lettre d'un Anonyme à M. J. J. Rousseau* 1766 en *Seconde lettre d'un Anonyme à M. J. J. Rousseau contenant un examen suivi d'un plan d'éducation* etc Paris 1767. In deze beide brieven (over het *Contract social* en de *Emile* van Jan Jacques) wederlegde bij den beroemden wijsgeer, wiens paradoxe stellingen en groote opgang hem, voor het ware begrip van kennis en alle grondig onderwijs, ten uiterste nadeelig toeschenen. Merkwaardig vooral is de voorrede van den tweeden brief, waarin Luzac de verdediging van de Groot op zich neemt en mannelijk handhaaft. In het jaar 1761 had hij, in een verhandeling over de volmaking der zedeleer door de openbaring (1) de natuur der zedelijke beginselen, verklaard, en bepaald, onder welke voorwaarden die beginselen voor waar en onwederlegbaar kunnen erkend worden. Deze belangrijke stoffe wederom opvattende, bewees hij in de briefwisseling van Philagathos en Philalethes (*Briefwisseling van Philagathos en Philalethes over de leer van het zedelijk gevoel*, Utr. 1771, dat het zedelijk instinkt, zin of gevoel, waarvan men zelfs een zesde zintuig wilde maken, geheel en al klaarheid, duidelijkheid en zekerheid ontbeerde, en, in meer of min in-

(1) Deze verhandeling heeft naar den prijs, door Bestuurderen van het Stolpiaansch Legaat, in 1761 uitgeloofd, gedongen, en werd in het eerste deel hunner verhandelingen geplaatst.

gewikkelde gevallen, niet dan eene *oneindig* twijfelachtige hulpbron ter beslissing opleverde.

De roem van Luzac verbreidde zich aanmerkelijk door zijne uitgave van *Les Institutions du Droit de la Nature et des Gens de Wolff* (1772). Zijne bijvoegselen en uitgebreide aanteekeningen maakten dit boek, inderdaad tot een klassiek werk. Hij had zich vooral ten doel gesteld om wijsgeerige ophelderingen over de Romeinsche wetgeving en over de belangrijke Fragmenten der oude Regtsgeleerden te geven.

De meer en min toenemende stemming van den tijdgeest tot het behandelen van staatkundige onderwerpen, bewoog Luzac tot de uitgave van een tijdschrift, getiteld: *Annales Belgiques*, waarvan sedert 1772 tot 1776 15 deelen in 12o. het licht zagen, en waarin hij de stem der regtvaardigheid en gematigdheid deed hooren. Door dit tijdschrift intusschen kwam hij, door overtuiging een ijverig voorstander van het stadhouderlijk bestuur, in verdenking bij hen, die van dat bestuur afkeerig waren, ja vond zelfs vijanden, onregtvaardig genoeg om hem voor te stellen als een man aan het huis van Oranje verkocht, en men herinnerde zich; bij deze gelegenheid, als een zijner wezenlijkste misdaden, de partij, die hij reeds lang gekozen had, bij een geschil, dat de *Historie* van Wagenaar had doen ontstaan over het karakter en de daden van den raadpensionaris de Witt (*De Zucht van den Heer Raad-Pensionaris de Witt tot zijn vaderland en deszelfs vrijheid uit zijne daden nagespoord*, Leyden, 1757. — *Het oordeel over den Raadpensionaris J. de W., zoo als het in het werkje, genaamd: De Zucht enz. vervat is, bekrachtigd, bevestigd en bewezen*, Ibid.) Dezelfde staatkundige beginselen en tevens een schat van geschiedkundige en wijsgeerige nasporingen omtrent de staatshuishouding van ons vaderland en bijzonder van Holland, spreidde hij ten toon in zijn algemeen bekend en gezocht werk, eerst in 1778, Londres (Leyde), in 2 deelen in 4o., (Accarias de Serionne) zonder naam des schrijvers, in 5 vol. 8o,, in de Fransche taal uitgegeven, onder den titel van *La Richesse de la Hollande*, en twee jaren later in het Hollandsch in 4 deelen in 8o., met merkelijke veranderingen en verbeteringen, onder den naam van: *Hollands Rijkdom* door Mr. Elie Luzac (Leyden, 1780) (*), een werk, alleen genoegzaam, om zijn roem tot de laatste nakomelingschap over te brengen.

De toenemende geschillen in het staatkundige en de zucht van velen om verandering in den bestaanden regeringsvorm te weeg te brengen, gaven hem, een ijverig voorstander van dien regeringsvorm, aanleiding tot de uitgave van twee geschriften ter bestrijding van die zucht: Reynier Vryaards *Openhartige Brieven*, Deventer en Zwol, 1781—1784, 4 d. en *Vaderlandsche Staatsbeschouwer*, 1784—1790, en in 1792 verscheen zijn *Brief over het gevaar, gelegen in de verandering van de Staatsregeling van een eenmaal gevestigd bestuur.* Deze was de laatste poging van Luzac in dezen te ongelijken strijd tusschen de wijsheid en de woelzucht, tusschen de geestdrift en de rede. Hij was toen 70 jaren oud en de gebeurtenissen, die elkander met een telkens aanwassende snelheid opvolgden, moesten hem de laatste twijfeling benemen, nopens de nabijheid van een onvermijdelijken omkeer in de eigendommen, in de oude instellingen, in alle de voor de maatschappelijke orde belangrijke denkbeelden. Vier jaren later (1796) overleed hij. Behalve de in den tekst gemelde werken, verdient nog vermelding *Les devoirs du Prince, ou Discours sur la justice* etc., par Mr. Moreau, 't welk Luzac heeft doen vertalen en met zijne aanteekeningen uitgegeven, onder den titel van: *De Pligten der Overheden of vertoog over de Regtvaardigheid*, Leyden, 1778, 8o. In 1802 verscheen het eerste gedeelte van een door hem nagelaten uitvoerig werk, waaraan hij vele jaren achtereen gearbeid en in hetwelk hij alle de beginselen zijner wijsgeerige leer en de voornaamste ontwikkelingen, waarvoor hij vatbaar was, had bijeengebragt. Het voert tot titel: *Du droit naturel, civil et politique en forme d'entretiens*, par Mr. Elie Luzac, in 3 deelen, te Amsterdam bij Geyler en Co. Het geringe vertier van dit werk deed de uitgave van de tweede helft, mede 3 deelen bevattende, tot hiertoe achterblijven. Zijn gelaat is in teekening bewaard.

Zie *Biogr. Univ.* i. v. Haag, *La France Prot.* in v. Jöcher, *Gel. Lex.* Adelung en Rotermund, *Forts.* i. v. Nieuwenhuis, *Woord. van Kunst en Wetens.* o. h. w. *Berigt wegens het leven en de geschr van Elie Luzac*, door Mr. H. C. Cras, geplaatst in *Algem. Konst- en Lett.* voor 1813. D. II. bl 387—397, 404, 422—428, vroeger in de Fransche taal gedrukt in het *Magas. Encycl.* van Oogstm. des genoemden jaars (Paris, 1813. 8o.) en voor het werkje van Luzac, *Sur le bonheur, ou nouveau Système de Jurispr. nat.* Amst. 1820 (*Not. sur la vie et les écrits de Luzac*). *Bibl. d. Scienc. et beaux Arts*, T. XXIII P. II. p. 569—573, T. XXVI. P II p 570, T XXXVII. P. I. p 285, P. II. p. 294, T. XLVIII P. I. p. 521; de Crane, *Bijz. der Fam. Hemsterh. betreffende*, bl 137; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. V. bl. 277; *Neues Gel. Eur.* T XI. p. 952. f. Ersch, T. II. p. 299, Suppl. T. I. p. 298; Kobus en de Rivecourt, van Kampen, *Bekn. Ges der Ned. Lett. en Wet.* D. II. bl. 316, 317, D III. bl. 188; *Bibl. Rais.* T. XLV. p. 466 suiv. *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 456, 577. *Cat* de Vries, (1864) p. 164.

LUZAC (Etienne), zoon van Jean Luzac, uit het tweede huwelijk, werd in 1706 te Franeker geboren, wijdde zich aan den geestelijken stand en begon zijne studiën te Franeker. Daar hij in een openbaar dispuut stellingen had verdedigd, die in strijd waren met de Dortsche leer, berokkende hem de voorstanders der laatste zoo veel onaangenaamheden, dat hij de godgeleerdheid liet varen en zijn broeder Elie hielp in het bestuur van zijn kostschool. Zeer waarschijnlijk is het, dat hij omtrent dien tijd een der redacteurs werd van de *Gazette de Leide*, van welke Antoine la Font een der eigenaars was. Zeker is het, dat la Font, eenigen tijd daarna gestorven zijnde, diens eenige dochter hem in 1738 het privilegie om die courant te mogen drukken, haren vader door de Leydsche regering gegeven, afstond. Sedert was hij de voornaamste, zoo niet de eenigste redacteur van dit periodiek blad, het eenige dat toen te Leyden in het Fransch in die stad werd uitgegeven. Weldra verwierven de *Nouvelles extraordinaires de divers endroits* (onder dien titel verscheen dit blad), door hunne waarheidsliefde en naauwkeurigheid een grooten roem. De zorg, die de redactie vereischte, eene uitgestrekte briefwisseling met vele uitstekende mannen, de dagelijksche omgang met geleerden aan de Leydsche hoogeschool, vorderden al zijn tijd, zoodat hij zich met geene andere wetenschappelijken arbeid kon bezighouden. Hij mengde zich in geen politieke of kerkelijke zaken en stierf den 9den Jan. 1787 ongehuwd. Het eigendom der courant ging over aan zijn neef Jean.

Zie *Biogr. Univ.* i. v. Haag, *La France Prot.* i. v.

LUZAC (Jean), zoon van Jean Luzac, broeder van Etienne, deelgenoot van diens boekdrukkerij, en van Anna Hillegonda Valckenaer, dochter van Isaac Valckenaer, rector der Latijnsche school in den Haag, en volle neef van den beroemden hoogleeraar L. C. Valckenaer, werd den 2den van Oogstmaand 1746 te Leyden geboren. Zoo wel gezind als vermogend om hunne kinderen eene allezins beschaafde opvoeding te geven, wendden zijne ouders alles daartoe aan, ten aanzien van onzen Luzac nog bijzonder genoopt door de opmerking der ongemeene vatbaarheid, leesgierigheid en arbeidzaamheid, welke zich reeds vroeg in hem openbaarden en niet duisterlijk voorspelden, 't geen de uitkomst ten volle bewaarheid heeft, dat hij geschikt was, om, als man van letteren, eenmaal roemrijk uit te blinken. Reeds op zijn zevende en achtste jaar las hij met onverzadelijke graagte boeken van allerlei aard in de Fransche taal. Nog geen tien jaren oud, was hij ongemeen ervaren in de aardrijkskunde, en openbaarde hij een schranderheid en naauwkeurigheid, die allen verstomd deed staan, en hij was nog weinig meer dan een kind, toen hij in de wis- en meetkunde reeds zoo bedreven was, dat de toen vermaarde lector Steenstra hem bekwaam oordeelde, om hem bij de uitgave van zijn *Grondbeginselen der Meetkunde* tot het nazien der proeven behulpzaam te zijn, en hij menige ingeslopene feil, tot verwondering des lectors, verbeterde.

Naauwelijks veertien jaren oud, verliet hij reeds met den grootsten lof de Latijnsche scholen, en werd tot het akademisch onderwijs in zijne geboortestad bevorderd, dat hij van het einde van het jaar 1760 tot het begin van 1768 met de grootste vrucht genoot, toen hij, na het roemrijk verdedigen

(*) In 1801 verscheen de tweede uitgaaf der Nederd. overzetting. De eerste uitgave is in 't Hoogd. overgezet door J. L. Bensler, 1778. De tweede Duitsche overzetting, naar de 2de Neêrd. uitg. is door J. Andr. Engelbrecht, te Greifswald, in vier deelen (1788—1790) verschenen, terwijl er naar denzelfden laatstgenoemden druk nog eene Duitsche overzetting te Leipzig verscheen door A. F. Luder van Brunswijk.

eener geleerde en fraai geschrevene verhandeling ten titel voerende: *Specimen Academicum exhibens observationes nonnullas Apologeticas pro Jureconsultis Romanis ad locum Ciceronis pro Muraena* XI—XIII, de waardigheid van doctor in de beide regten verkreeg. Zoo groot was de roem zijner gemaakte vorderingen, niet slechts in de regtsgeleerdheid, maar ook in de Grieksche en Latijnsche letteren, welker beoefening hij, op raad van zijn bloedverwant L. C. Valckenaer, die hem eene bijzondere genegenheid toedroeg, (*) en onder het geleide van Hemsterhuis en Ruhnkenius, met de regtstudie vereenigd had, dat hem, kort na zijn bevordering tot de doctorale waardigheid, het hoogleeraarambt in de Grieksche taal te Groningen en twee jaren later het lectoraat in de regten te Leyden werd aangeboden. Een en ander werd door hem beleefdelijk van de hand gewezen, hij verkoos zich liever ter oefening der praktijk in den Haag neder te zetten, en zijne schranderheid, geleerdheid en onvermoeide vlijt, deden hem het vertrouwen van zijne andere en meest vermaarde ambtsbroeders in die mate winnen, dat hij van alle zijden met werk overladen werd. Na een verblijf van vier jaren, gedurende welke zijne roem als regtsgeleerde meer en meer toenam, vertrok hij in 1772, wederom naar Leyden, en werd kort daarna zijn oom Etienne behulpzaam in het opstellen der Leydsche Courant. In het eerst bepaalde zich deze hulp alleen tot het schrijven van een zeker gedeelte der courant, doch daar zijn oom zich, met het klimmen zijner jaren, langzamerhand aan een zoo verbindenden arbeid ganschelijk onttrok, kwam hij weldra, en met name van den jare 1775, geheel ten laste van onzen Luzac, bovendien als regtsgeleerde met vele bezigheden bezet. Dan niet alleen wist de vlugge en onvermoeid werkzame man deze dubbele taak met den grootsten lof te vervullen, maar daarenboven tijd te vinden om aan zijn overheerschende zucht tot oefening der Grieksche en Latijnsche letterkunde, door het dagelijks verkeer met zijnen grooten bloedverwant Valckenaer, toen hoogleeraar in de Grieksche en Latijnsche letterkunde te Leyden, gedurig aangekweekt, voldoening te geven. De Leydsche Fransche Courant intusschen, reeds te voren van de gewone nieuwspapieren door keurigheid van stijl, oordeelkundige schifting van het ware en valsche, en geregelde voordragt der gebeurtenissen op het loffelijkst onderscheiden, werd door de gadelooze bekwaamheden van haren tegenwoordigen schrijver, weldra tot dien trap van volkomenheid en aanzien opgevoerd, dat zij, zoo binnen als buiten Europa, bij alle kundigen een uitsluitend gezag verkreeg, en de beroemdste staatsmannen en verstandigste vorsten den schrijver in de grootste achting hielden. Keizer Leopold begiftigde den schrijver met een gouden eerepenning. Van Stanislaus Poniatowski, koning van Polen, ontving hij in vroegere jaren de vleijendste aanbiedingen, en de groote staatsministers aan het Pruissische hof, Hertzberg en Dohm, gaven hem de streelendste bewijzen van achting en vereerden hem steeds met hunne werken. In het bijzonder verwierf hij zich ook de genegenheid en hoogachting der voornaamste grondleggers van het Amerikaansche gemeenebest, Washington, Jefferson en Adams, welke laatste hem het uitstekendste bewijs van vertrouwen schonk, door zijn oudsten zoon onder zijn opzigt te laten en aan zijn onderwijs over te geven. Het jaar 1785 had een hoogst gewigtigen invloed op het volgend leven en de inrigting der werkzaamheden van Luzac. In dat jaar namelijk werd hij benoemd tot opvolger van Valckenaer in het hoogleeraarambt der Grieksche letterkunde en vaderlandsche historie, en aanvaardde deze post met eene redevoering *de eruditione altrice virtutis civilis, praesertim in civitate libera*. Van nu af leidde Luzac zich op de beoefening der Grieksche taal- en letterkunde, altijd een geliefd voorwerp zijner oefeningen, met geen mindoren ijver toe, dan zij, die de beoefening daarvan tot hunne eenige bezigheid stellen. Intusschen bleef hij het werk van de courant, hoe zeer zich daarin van tijd tot tijd bekwame hulp aanschaffende, nog in zoo verre voortzetten, dat hij niet slechts alles beschaafde en herzag, maar ook de gewigtigste artikelen zelf bewerkte, en, ofschoon hij zich sedert dien tijd van de praktijk der regten geheel onthield, weigerde hij echter niet hen, die hem in belangrijke zaken om raad vroegen, met zijne kundigheden ten dienste te staan, en kwam ook meermalen met zijne groote kennis van de geschiedenis en zijne staatkundige wijsheid der staatsgezinde partij van die dagen te hulp. Dit alles verhinderde echter niet, dat hij zijn post met roem vervulde, niet alleen door zijn gewoon onderwijs, maar ook door zijn bijzonder onderrigt en zijne geleerde schriften. In 1792 en 1793 gaf hij drie stukjes uit, behelzende aanmerkingen op onderscheidene oude, vooral Grieksche schrijveren, welke onder zijn toezigt, door bekwame jongelingen opentlijk verdedigd werden.

Ter gelegenheid der plegtige nederlegging van het rektoraat der Leydsche hoogeschool, hield hij een hoogst voortreffelijke redevoering *de Socrate cive*, die in het volgende jaar, verrijkt met vele belangrijke aanteekeningen het licht zag, en niet lang daarna ook in het Nederduitsch werd uitgegeven, onder den titel van *Socrates, als burger beschouwd van Mr. J. Luzac, door denzelven uit het Latijn vertaald, met bijvoeging van eenige aanmerkingen en ophelderingen, bijzonderlijk van een korte schets van het Atheensche staatsbestuur en het gebruik van het woord Aristocratie*, tot op onzen tijd. Reeds in 1797 verscheen een tweede uitgaaf van dit werk. Intusschen mogt ook hij de gevaren niet ontkomen, aan welke de voorstanders eener gematigde vrijheid in zulke onstuimige dagen als de toenmalige waren blootgesteld. Zijn onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis werd voor gevaarlijk gehouden, en bevreesd dat hij de jeugd beginselen zou inboezemen strijdig met die, welke men toen wilde doen heerschen en in oefening brengen, ontnam men hem in 1796 dat onderwijs, doch liet hem dat in de Grieksche letterkunde onder zekere bepalingen en voorwaarden. Doch de edele en vrijheidminnende Luzac weigerde volstandig zijn post anders dan in zijn volle uitgestrektheid en met geheele ontheffing van alle bepalingen omtrent de inrigting van zijn onderwijs, te bekleeden.

Verscheidene jaren bleef hij van zijne waardigheid verstoken en niet voor 1802 werd hij met uitbreiding van titel en verhooging van jaarwedde hersteld. Bij deze kwam later nog een andere grieve, daar hij zijne werkzaamheid aan de Fransche Courant, gedurende ruim twintig jaren door hem en onder zijn toezigt met algemeene toejuiching geschreven, van hooger hand geschorst en bovendien het blad zelve in 1798 met eene gansche vernietiging bedreigd zag. Sedert dien tijd onttrok hij zich meer en meer aan het deelgenootschap in het opstellen der courant, totdat hij, omstreeks het jaar 1800, zich daarvan ganschelijk onthield. Gedurende den tijd zijner gedwongen rust hield hij zich met geleerde arbeid bezig, vooral met het schrijven zijner *Lectiones Atticae*, waarvan de uitgave, na zijn dood, door zijn kweekeling en vriend, de hoogleeraar J. O. Sluiter bezorgd werd. Ook bezorgde hij de uitgave van *Callimachi Elegiarum Fragmenta cum Elegia Catulli Callimachea*, verzameld en opgehelderd door Valckenaer, welk werk hij met eene uitvoerige en belangrijke opdragt aan zijn leermeester en vriend B. Voorda verrijkte, terwijl hij ten oogmerk had zulks van eene etymologische proeve betreffende de grondwoorden *ΑΓΩ* en *ΝΥΩ* en derzelver afstammelingen te doen voorafgaan, doch dat oogmerk is door een zamenloop van omstandigheden verijdeld en slechts een gedeelte afgedrukt.

In 1802 in zijne waardigheid hersteld, nadat hij reeds in het vorige jaar door het toenmalig bestuur van deze gewesten met anderen tot het ontwerpen van een Reglement van Regering voor het departement Holland benoemd was, zette hij niet alleen zijn vorig onderwijs met gelijken ijver voort, maar vervaardigde ook voor zijn lessen een geheel nieuw, uitvoerig en hoogst belangrijk opstel ter verklaring der Romeinsche oudheden; dat echter niet in het licht is verschenen. Na den gemelden tijd begiftigde hij insgelijks de geletterde wereld met een ander kostbaar geschenk uit de nalatenschap van Valckenaer, bestaande in eene uitvoerige en uitgewerkte verhandeling over den Jood Aristobulus, dien zoogenaamden Alexandrijnschen peripatetischen wijsgeer, en gevolgd door eene verhandeling van Wesseling over hetzelfde onderwerp (*Diatribe de Aristobulo Judaeo, philosopho peripatetico alexandrino*, L. B. 1806, 4o.) Reeds vroeger had hij eenige aanteekeningen van denzelfden Valckenaer, den Griekschen redenaar Andocides betreffende, met zijne eigene aan zijn leerling en vriend Sluiter medegedeeld, die deze, volgens het oogmerk van zijnen leermeester, in zijne fraaije en doorwrochte

(*) Van deze genegenheid zijn duidelijke bewijzen in een Latijnschen brief van Valckenaer aan hem, gedagteekend 6 Julij 1765 en ten opschrift hebbende *Cognato praestantissimo J. Luzacio S. P. D. L. C. Valckenaer*, en een exemplaar der *Oratores Graeci veteres apud Henr. Stephanum* met een inschrift van diens hand.

verhandeling over dien redenaar en deszelfs schriften inlaschte (Jani Ottonis Sluiter *Lectiones Andocideae, interjectae sunt L. C. Valckenaerii et J. Luzacii in Andocidem animadversiones*, L. B. 1804, 8o.) Ook maakte hij zich gereed om nog meerdere nagelatene aanteekeningen van denzelfden geleerde, gelijk ook eigene lettervruchten, door den druk gemeen te maken, toen een geweldige dood hem zijne roemrijke loopbaan plotseling deed eindigen, tot onherstelbaar nadeel van Hollands koninklijke universiteit, aan welke hij niet slechts als onderwijzer, maar ook als lid van den Senaat de gewigtigste diensten bewees. Hij kwam bij de ramp die Leyden den 12den van Louwmaand 1807, door het springen van het kruidschip trof, om. Hij huwde in 1784 Maria Geertruida van Persijn, die hem drie zonen schonk.

Zijne afbeelding vindt men bij Bilderdijk en Siegenbeek, *Leydens ramp*. Na zijn dood gaf Sluiter nog in het licht zijne *Lectiones atticae de Bigamia Socratis*, L. B. 1809, 4o.

Behalve de in den tekst vermelde werken, gaf hij in het licht:

Observationes nonnullae apologeticae pro Jureconsultis romanis, L. B. 1768, 4o.

Exercitationes Academicarum specimine primo, sive Observationibus in Euripidis maxime Hippolytum, L. B. 1792, 8o. — *Specimine secundo. Sive Observationibus in loca veterum, praecipue quae sunt de vindicta divina*, L. B. 1792, 8o. — *Specimine tertio s. Observationibus in loca veterum quae sunt de vindicta divina*, L. B. 1793, 8o.

Dissertatio Literaria de Ostracismo Atheniensium, L. B. 1793, 8o.

Redevoering ten betooge, dat de Geleerdheid de Voedster is der Burgerdeugd, vooral in een vrij Gemeenebest, uitgesproken den 24 *van Herfstmaand* 1785, *uit het Latijn vertaald door J. de Kruyff*, Leyd. 1786, 8o.

Korte Schets der Fransche omwenteling door een Genootschap van Latijnsche schrijvers (Lat. en Ned.) *Naauwkeurig nagezien naar het Oorspronglijke. Te Rome, prope Caesaris hortos — en te Parijs, nabij den tuin der Tuilleries* III. *Kal. Sept.* V. C. MMDLIV. XII *Fructidor van het* VII *jaar* (Amst. bij J. Allart, 1800) 8o.

Oorspronkelijk Latijn en Fransch van Héron de Villefosse (volgens Barbier, *Dict. des Anon.* op Essais, No. 5929) gedrukt te Parijs en door de zorg van J. Luzac herdrukt te Leyden. De Nederd. uitgaaf is bezorgd door Y. van Hamelsveld. D'Israeli noemt het (*Curios. of Lit.* p. 471) »a little curious volume" en schrijft: »This Soc. of L. Authors, who have written so inimitably the history of the French revolution, consists of the Roman Historians themselves."

Zie Saxe, *Onom.* T. VIII. p. 110, 119; te Water, *Narratio*, p. 52, 239; *Biogr. Univ.* c. v. *Galerie des Contemp.* T. II. p. 345 suiv. Haag, *La France Prot.* T. V; te Water, *Aanspr.* in *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1807. bl. 8; *Levensb. van J. W. te Water*, bl. 214; Siegenbeek in *Leiden's ramp door M. W. Bilderdijk en Mr. Siegenbeek; Gesch. der Leidsche Hoog.* D. I. bl. 319, 323, 330—336, 337, 338, 339, 340, 341, 348—350, 368, 369, 385, D. II bl. 229, 230, 416; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 545; A. B. *Levensbijz. en Kar. van J. L. hoogl. te Leyden*, in *Vad. Lett.* 1807. D. II. bl. 114; *Vert. van een uittr. uit een anniversary-discourse, delivered before the New-York Hist. Society*, 7 Dec. 1818 in *Lett.* 1819, D. II. bl. 180; van Kampen, *Ges. der Lett. en Wet.* D. II. bl. 559, 560, 561; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. IV (1) 189—191. IV. (1) 41, A. I. 97; *Verz. van Stukken betr. het gedrag der Cur. van Holl. Univ. te Leyden, in de jaren* 1796 *en* 1797, *bijzonder in de zaak van Mr. Johan Luzac enz. met een Voorb. dien aangaande*, Leyd. 1798, 1797. 8o. Vreede, *Bijdr. tot de Gesch. der Omwent.* St. I. bl. 16; Santbrink, *Spec. Hist. Jurid. de advoc. qui in Belgio Sept. flor.* p. 140, 141; *Chron. van het Hist. Gen.* D. III. bl. 71; *Bibl. Hulthem*, No. 4752, 10996, 12922, 23000, 23002, 23067, 23075, 24928, 28789; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 581, 624. Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Rotermund, Muller, *Cat. van Portr.*; *Nav.* D. IV. bl. 182.

LUZAC (Mr. Corneille Jean), jongste zoon van den vorige, werd den 13den December 1796 te Leyden geboren. Reeds vroeg moest hij de trouwe zorg en leiding van zijne ouders missen. Op den 26sten Maart 1806 ontsliep zijne moeder, terwijl zijn vader weinig tijds later het slagtoffer werd van de vreeselijke ramp, waardoor Leyden den 12den Januarij 1807 werd geteisterd. Hij was toen ter kostschool in het naburig Noordwijk. Het gemis zijner ouders werd hem echter in menig opzigt vergoed door de verstandige zorg en warme genegenheid van zijn oom Mr. Etienne Luzac, die, als zijn voogd opgetreden, die taak met de hem eigene gemoedelijkheid behartigde, en aan wien hij dan ook steeds dankbaar erkende oneindig veel verschuldigd te zijn. Na zich te Naarden bij den Waalschen predikant Anosi voor de akademische lessen voorbereid te hebben, werd hij in 1815 als student aan de Leydsche hoogeschool ingeschreven. Hij genoot het onderwijs van de hoogleeraren Kemper, Smallenburg en Tydeman in de regtswetenschap en mogt tot den kring dier jonge lieden behooren, die toenmaals tot den beroemden Mr. W. Bilderdijk werden toegelaten en diens lessen over de geschiedenis volgden. In Junij 1820 verkreeg hij de doctorale waardigheid in de regten, en in het volgende jaar werd hij tot plaatsvervangend regter benoemd. In 1826 droeg men hem het lidmaatschap der commissie van administratie over de gevangenissen en in 1828 dat van den Stedelijken Raad op, beide betrekkingen mogt hij tot aan zijn dood onafgebroken vervullen. Achtereenvolgens koos hem de Raad tot Curator van het stedelijk gymnasium en tot Hoofd-Ingeland van Rijnland. Den 11den November 1829 werd hij als plaatsvervanger aan de toenmalige regtbank van eersten aanleg verbonden, en daar zijn bloedverwant Mr. L. C. Luzac, toenmaals lid dier regtbank, bijna terzelfder tijd voor het eerst geroepen was in 's lands vertegenwoordiging de plaats, sedert zoo schitterend door hem bekleed, in te nemen, belaste hij zich gaarne met de taak om in alles voor hem op te treden, waardoor hij het voorregt genoot, geregeld aan de zittingen te kunnen deelnemen en zich tot de behandeling van alle de voorkomende zaken geroepen zag. Den 18den Februarij 1835 werd hij geroepen het regterambt op zich te nemen, en hem tegelijk de betrekking van regter van instructie opgedragen. Met loffelijken ijver vervulde hij zijne soms moeijelijke taak en maakte zich daardoor waardig den 30sten Julij 1844 tot voorzitter der regtbank bevorderd te worden.

Luzac bezat veelzijdige kennis en gevoelde zich vooral in de geschiedenis van zijn tijd en de nieuwere letterkunde zeer te huis, de Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden huldigde die verdiensten door hem in 1836 tot zijn medelid te benoemen. Bij den aanvang der zitting van de Regtbank op 30 Augustus 1861, toen Luzac in de vorige nacht na langdurige sukkeling was bezweken, en de mare er van in den vroegen morgen was bekend gemaakt, hield het oudste lid Mr. J. van Outeren, eene korte lofrede op hem, een zijner behuwdbroeders, P. H. Tromp uit Rotterdam, deed zulks weinige dagen later bij zijne ter aarde bestelling in Katwijks duin.

Zijn levensschets, waaraan wij de onze ontleenden, is van Mr. D. Tieboel Siegenbeek, en te vinden in *Handelingen der Jaarl. Alg. Vergadering van de Maatschappij van Ned. Letterkunde, gehouden den* 19 *Junij* 1862 *te Leiden.* In Februarij 1821 trad hij in den echt met Johanna Cornelia Blokhuyzen van Rotterdam, bij wie hij twee zonen naliet.

LUZAC (Mr. Lodewijk Caspar), zoon van Mr. Etienne Luzac werd den 1sten Augustus 1786 te Leyden geboren en opgevoed. Van zijn vroegste jeugd af bragt hij een goed deel des jaars onder de leiding van zijn oom Valckenaer door, waar hij, in vroegeren en lateren leeftijd vele van hen ontmoette, die als ijverige mannen van 1795 en volgende jaren voorkomen, als Jacob Blauw, Wiselius, J. Bosscha, van Kooten, van Leyden en vele anderen, die echter, volgens zijne eigen getuigenis, »nimmer dien indruk op hem maakten, welke sommige geschriften van latere dagen bij hen moeten te weeg brengen, welke die personen van 95 slechts uit die boeken leeren kennen." Hij voltooide zijne studiën aan de Leydsche hoogeschool, waar hij eerst zijn oom Joh. Luzac en ook Wyttenbach hoorde, en zich onder hunne leiding op eene degelijke wijze bekend maakte met het aanbevelingswaardige van goede humanistische studiën. Later waren vooral van der Keessel en Kemper zijne leermeesters in regts- en staatkundige wetenschappen. Zijn *Specimen Historico-Juridicum inaug. de Q. Hortensio oratore Ciceronis aemulo* met glans verdedigd, door van Kooten en Bilderdijk beide bezongen, door Marron te Parijs, door Heyne te Göttingen ter kennis der geleerde wereld gebragt, en aan hetwelk, naar de verklaring van den hoogleeraar Bake »de meest eervolle plaats is en steeds blijft aangewezen", was een uitnemende en schitterende proeve der gemeenschappelijke beoefening van de oude letteren en de regtsgeleerdheid.

Onmiddelijk na zijne promotie, en dus nog vóór de inlijving van het koningrijk Holland in het Fransche keizerrijk, reisde Luzac, onder geleide van zijn oom Joh. Valckenaer, den schranderen regtsgeleerde en diplomaat, dien hij tot secretaris van legatie zou verstrekken, naar Parijs, en bleef er tien maanden, tot in het begin van April 1811. Te Leyden teruggekeerd, werd hij te 's Hage bij het keizerlijk geregtshof als advocaat beëedigd, en wijdde hij zich aan de balie, een loopbaan die men wel voor eene uitmuntende opvoeding mag houden van hem, die eenmaal in eene of andere betrekking 's lands belangen zullen moeten besturen. Maar Luzac zocht zoodanige betrekking geenszins, zelfs niet na de herstelling van ons onafhankelijk staatkundig bestaan. Tevreden met zijn nuttigen werkkring, waarin hij bijzonder slaagde, en veler achting verwierf, vrij van allen zweem van een soort van eeren heerschzucht, die het schitteren doet stellen boven het onopgemerkt nuttig zijn, zette hij ijverig zijne regtstudiën voort en verliet het privatiserend leven niet, voor dat hij in Februarij 1828, in de plaats van zijn bij de burgerij hooggeachten vader, tot lid van de arrondissements-regtbank te Leyden benoemd werd.

Ook dáár blonk zijne onkreukbare eerlijkheid en goede trouw niet minder uit dan zijne degelijke regtskennis en naauwgezetheid. Maar hij won in die betrekking ruimeren tijd om aan geliefde studien te wijden, en begon reeds toen, hetgeen hij later nimmer verzuimde, met smaak en oordeel, een uitgelezen bibliotheek te verzamelen, en zich in het bezit te stellen van hoogstgewigtige handschriften betrekkelijk de latere jaren onzer politieke geschiedenis. Bijzondere vermelding verdient daarenboven de merkwaardige en onwaardeerbare verzameling van de geleerde aanteekeningen van zijn grootvader, den beroemden Valckenaer, een schat, die hij niet verborg en wegsloot, maar die eerst door zijn verstandig bestuur voor de mannen der wetenschap toegankelijk werd gesteld. Van daar dat menig beroemd buitenlandsch geleerde, die Leyden kwam bezoeken om met de rijke letterkundige verzamelingen die daar bewaard werden zijn voordeel te doen, niet verzuimde Luzac te bezoeken, en daar een onthaal vond, dat hij later in 't openbaar met dankbaarheid vermeldde.

In hetzelfde jaar 1828 betrad Luzac eene nieuwe, geheel van de vroegere verschillende loopbaan, toen hij door de Staten van Noord-Holland ter tweede Kamer werd afgevaardigd. Van dien tijd af behoort zijn leven tot de geschiedenis van ons land en van het parlement.

Groot was de trouw en ijver met welken hij zich gedurende den tijd van bijkans twintig jaren van de waarneming van dit gewigtig mandaat gewoon was te kwijten. Zijn moed, zijne rondborstigheid, zijne boven alle verdenking verheven eerlijkheid en zich nooit verloochenende belangloosheid deed zijn naam met opregten eerbied en bewondering door het geheele land uitspreken, als dien van den braven, moedigen, volksvertegenwoordiger bij uitnemendheid. Het was dan ook niet dan hetgeen te verwachten was, dat Koning Willem II hem in 1848 tot lid benoemde der Commissie die het ontwerp eener herziene Grondwet zou opstellen: maar de benoeming tot Minister van binnenlandsche zaken viel den eenvoudigen en allerminst op aanzien en magt belusten man te zwaar. Wel aanvaardde hij den gewigtigen en in die bewogen tijden moeijelijken post uit pligtbesef, maar de ongewone zorgen, die vooral niet verminderden door eene voorbeeldelooze naauwgezetheid, overstelpten spoedig zijn anders rustig en kalm gemoed tot dat daardoor zijne gezondheid in gevaar gebragt werd, en hij het onvermijdelijk besluit moest nemen, om zoowel de Staten van Noord-Holland zijn mandaat als hun vertegenwoordiger terug te geven, als van den Koning zijn ontslag uit het Ministerie te nemen.

Daarna moest een geruimen tijd lang alle mogelijke zorg besteed worden aan het herstel zijner zoo jammerlijk geschokte gezondheid. Die zorg werd met een gelukkige uitkomst bekroond en verzekerde Luzac het voorregt van zijn laatste tiental jaren tot de gelukkigste van zijn leven te mogen rekenen.

Ontslagen van alle onmiddelijke politieke bemoeijingen onttrok hij zich noch aan het Curatorschap der Leydsche Hoogeschool, noch aan zijne oude betrekking tot de Waalsche kerk, noch aan de plaatselijke Schoolcommissie, maar behartigde al wat hem daar aanbevolen was met liefde en ijver. Hij hervatte zijne geliefde boekoefeningen, vermeerderde en ontcijferde zijne handschriften. Hij was het die ook de schier onleesbare brieven van Oldenbarnevelt, in de *Handelingen van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap* verschenen, en daarna de geheele verzameling der brieven van Justus Lipsius aan Corn. en F. van Aerssen, sedert door de zorg van den geleerden Delprat uitgegeven, voor den druk geschikt maakte, die zich verledigde eene lange reeks van depêches, nu eens van Gideon van Boetselaer, dan weder van den Raadpensionaris Heinsius, van den Pensionaris Willem Buys enz. uit lastige oorspronkelijke lezing in het net te brengen ten behoeve van Vreede's *Inleiding tot eene Geschiedenis der Nederlandsche Diplomatie* Nog in 1857 bezocht hij (voor de zesde maal) Parijs, en den 18 Februarij 1861 overleed hij plotseling. Hoe groot de verslagenheid was over het verlies van den voortreffelijken en veel geachten en geliefden man, bleek onder anderen, uit den grooten toevloed van lieden uit alle standen, die door hunne tegenwoordigheid bij de ter aarde bestelling van zijn overschot, vier dagen later van hunne deelneming wilden doen blijken. Dr. F. C. J. van Goens sprak bij die gelegenheid eenige treffende woorden.

Het heeft Luzac aan geen treffende bewijzen van koninklijke gunst ontbroken. In 1841 benoemde hem Willem II tot gewoon lid van den Raad van State, en nadat hij die betrekking, als onvereenigbaar met het lidmaatschap der Staten-Generaal, had afgeslagen, tot staatsraad in buitengewone dienst, en in 1842 bood hij hem de portefeuille van justitie, een paar maanden door Mr. F. A. van Hall aanvaard, aan. In 1818 werd hij door de Maatsch. van Ned. Letterkunde te Leyden tot lid gekozen.

Men heeft van hem:

Opinion émise dans la séance des États-Généraux en comité général, le 26 Sept. 1830, sur les deux Questions proposées aux Etats-Généraux par le Message Royal du 13 Sept. 1830 (Leyde, 1830) 8o.

Aanspraak bij de beraadslaging over het Wets-ontwerp in Antwoord op de Redev. van den Min. van Staat voornoemd, Staats-Courant 1843, 7 Oct, en 11 Nov. No. 239 en 269, langw. 4o.

Hij bezorgde ook de *Stukken betreffende de uitgave van zekeren Brief van A. aan Z.* (Valckenaer aan Falck) Dec. 1813.

Zie J. B(ake), *Necrol. van L. C. Luzac* in *Alg. Konst- en Lett.* 1861. bl. 66: Dez. *Opdragt aan Luzac van zijne Schol. Hypomn.* Vol. II. 1839; *Levensb. van Mr. L C. Luzac* in *Hand. der Jaarl. Algem. Verg. van de Maats. van Ned. Lett.* 1862; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hoogesch. Register;* Kobus en de Rivecourt, S. Vissering, in de *Gids*, Maart 1861; *Mag. Encycl. van Merlin;* Mr. E. G. Lagemans, *Verslag van de Hand. der Tweede Kamer van de Staten-Gen.* bl. 328; *Hand. over de Grondwetherzien.* D. III. bl. 457; *Aan den E. M. Heer Mr. L C. Luzac, na het aanvaarden der betrekking van Min. van Binn. Zaken*, 25 *Maart* 1848. *Dichtr. van S. J. van de Bergh; Utr. Cour.* 2 Julij 1848 (Mr. Vreede, *Hulde aan Mr. L. C. Luzac tot afscheid*) *Ges. des Vad. door* Mr. W. Bilderdijk, 1ste D. Voorr. bl. XXIII. D. X. bl. 257; *Brief van van Assen*, vóór *De Taal der Grondwet en eenige Aant.* id. 1841 *Fragm. Serm a deced. Rect. Magn. Acad. Lugd. Bat.* (H. W. Tydeman) *habiti d. IX Febr.* No. 1846, p. 8.

LYBERGEN (Gysbert van), te 's Hage geboren, was aldaar lid der Confrèrie-kamer. Het blijkt dat hij een *Gezelschap van Tabakrookers* schilderde en den 26sten Jan. 1661 overleed.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1030.

LYBRECHTS (Arend), notaris te 's Hage, schreef:

Burgerlijke Rechtsgeleerdheid, Notariäal en Koopmans Handtboek, 's Hage, 1761, 2de dr., Amst. 1764, 4de dr. 8o.

Redenerend Vertoog over het Notaris-ambt, Amst. 1768, 2 d. 4o.

Redenerende Praktyk over het oeffenen van het Notarisschap Amst. 1768, 2 d.

Over het Zegel, Amst. 8o.

Verdediging en aanmerkingen tegen een boekje ten tytel voebende: Kort Examen der Notarissen volgens zeeker handschr. na verbetering (door een Zeeuwsch regtsgeleerde) uitgegeven en gedrukt te Middelburg bij A. L. Callenfeld, waarvan in de Boekzaal van Augustus 1751 *de Advertensie gedaan is, mitsgaders met 2 aanhangsels*, Amst. 1751, 8o.

Zie Abcoude, 3e *Aank.* bl. 98; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 270.

LYCKLAMA (Hanso), niet van hetzelfde geslacht als de

tegenwoordige Lycklama's à Nijeholt, zoon van Rinco van Lycklama, Grietman van Weststellingwerf. Hij werd den 22 April 1637 tot Grietman van Gaasterland verkozen, was in 1647 gedeputeerde, en behoorde tot de 16 leden uit Friesland in de Staten-Generaal tot het vaststellen van het stuk der Unie, Religie en Militie benoemd den 5 Dec. 1650. Hij huwde 21 Julij 1638 met Rinske Feyes Heidoma, dochter van Feijo Tjercks, lid van de Admiraliteit te Amsterdam wegens Friesland en weduwe van den Raadsheer Cornelis Buttinga, die hem twee kinderen schonk. Zij overleed in Jan. 1672, hij den 9den April 1659. Beide werden te Wijkel begraven. Onder de *Poëm. Juven.* van R. Neuhusius is er één *Hansonio à Lycklama Gallias adeunti, nunc Illust. Reipubl. Fr. Praetori.*

Zie Ferwerda in *Wyckel.* Gen. 4; *Reg. der Res. van de Staten van Friesl.* van 1570—1780, Kampen, 1784; *Charterb.* D. V. bl. 410; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 380; R. Neuhusii *Poëm. Juv.* p. 289.

LYCKLAMA (Mr. Laelius van), zoon van Mr. Meine Lyckles, substituut grietman van Weststellingwerf (1585) en van Hijlk van Terwisga, doctor in de regten en advokaat voor het Hof van Friesland. In 1598 behoorde hij tot de acht gecommitteerden uit de Friesche Staten, om het verschil, tusschen den stadhouder graaf Willem Lodewijk en Karel Roorda ontstaan, in der minne te vereffenen. Hij werd 1 Mei 1597, in zijns vaders plaats, raad in het Hof, en in Februarij 1625 grietman van Hemelumer Oldephaert. Den 12den Maart 1603 huwde hij Foek, oudste dochter van Seerp van Galama, grietman van Baarderadeel, die hem 2 kinderen schonk.

Zie Ferwerda in *Galama,* Gen. 6; *Lycklama,* Gen. 5; *Naamr. der Raden's Hofs,* bl. 30; *Charterb.* D. IV. bl. 831; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 308.

LYCKLAMA (Rinco), kapitein over een compagnie van honderd man, werd 17 Maart 1626 grietman van Weststellingwerf. Hij komt van 1632 tot 1637 voor als Volmagt ten landsdage, vermoedelijk overleed hij in het laatstgenoemd jaar. Hij huwde Doetke, dochter van Hans Jochums van Wyckel, bij welke hij drie kinderen had. Hij woonde op Lycklama-stins te Wolvega.

Zie Ferwerda, in *Bouricius,* Gen. 4; Wijckel, *Gen.* 8. *Tegenw Staat van Friesl.* D. XV. bl. 602; *Chart.* D. V. bl. 343—346; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 403.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Agge), zoon van Esaias Lycklama a Nijeholt, grietman van Oost- en Weststellingwerf, in 1607 geboren, werd in 1637 substituut-grietman van Weststellingwerf, overleed den 2den Mei van dat jaar en ligt in Oldehoof te Leeuwarden begraven. Hij was ongehuwd. R. Neuhusius wijdde hem een zijner gedichten.

Zie *Wapenboek* in *Lycklama,* Gen. 6; Baerdt van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 403; R Neuhusii *Poëm. Juven.* p. 244.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Mr. Albertus) werd in 1705 te Steenwijkerwold geboren, studeerde eerst te Franeker in de medicijnen, doch later, nadat hij tot de Hervormde godsdienst was overgegaan, in de regten. Hij promoveerde den 30sten Junij 1728, praktiseerde eenigen tijd als advokaat, werd vervolgens secretaris van Hennaarderadeel en ging wonen te Wommels, waar hij een huis liet bouwen, later, na vergroot te zijn, door Dr. van der Kolk bewoond. Volgens Scheltema beoefende hij de dichtkunst, en wel blijkens een bundeltje verzen uit zijn jeugdigen leeftijd, onder welke wel dartele maar ook geestige stukjes gevonden worden. Ook bestaat van hem een blijspel, getiteld: *het Franeker Studentenleven,* waarvoor zijn naam, bij letterverzetting als *Terbulas Klylaam,* gevonden wordt. Hij begroette prins Willem IV bij diens intrede te Franeker (1734) met een hoogdravend gedicht. Hij huwde den 4 Sept. 1729 Adriana van Burenstins, geboren te Franeker 12 Julij 1707. Hij stierf 9 Junij 1753.

Zie Kobus en de Rivecourt, Heringa, *Lijst van Dicht.* bl. 62, 63; Mededeelingen van den Baron B. T. van Heemstra.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Albertus), geb. 14 Nov. 1756, werd 10 Julij 1795 luitenant-kolonel en in 1806 kolonel bij de infanterie. Hij onderscheidde zich door zijne koelbloedigheid en dapperheid onder Mortier in het gevecht bij Pasewalk tegen de Zweden in Pommeren. (1807) In 1808 werd hem de leiding van het 1ste bataljon van het 2de regiment en het 2de bataljon van het 4de regement van linie, een gedeelte der voor Spanje bestemde brigade, toevertrouwd. Hij onderscheidde zich in het gevecht bij Durango, en werd met het ridderkruis van het legioen van eer beschonken. In 1809 verkreeg hij den rang van brigadier. Hij huwde Alberta Aleida Dwars en was later fabrikant te Bolsward.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land,* D. III. bl. 256, 310, 317. *Stamboek van den Frieschen Adel,* D. I. p. 254.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Augustinus), zoon van Lubbert Piers Lycklama a Nijeholt, grietman van Ooststellingwerf en diens tweede vrouw, werd in 1670 geboren. Den 20 Januarij 1693 tot grietman van Opsterland aangesteld, was hij in hetzelfde jaar lid van gedeputeerden. Hij huwde 14 Januarij 1693 met (1) Houkje, dochter van Hector van Glinstra, grietman van Tietjerksteradeel, (2) met Detje of Dido, dochter van Tinco van Andringa, grietman van Lemsterland, 28 Febr. 1677 in de Lemmer geboren, overleden 28 Julij 1719, en te Beets (waar hij op zijn buitenplaats woonde) begraven. Hij stierf, na reeds lang te voren afstand van de grietenij gedaan te hebben, den 22sten Junij 1744 te Beets, waar hij ook begraven werd. Hij liet bij zijne tweede vrouw 9 kinderen na. Hij was net, die in 1704 het groot veenkanaal begon te graven, dat van uit Gorredijk door zijne nakomelingen later is voortgezet door Bakkeveen, Oosterwolde en Appelscha, waar thans het huis der Compagnons naar hem *Augustinus-state* is genoemd.

Zie Eekhoff, *Gesch. van Friesl.* bl. 326 en v. Ferwerda in *Lyckama Gen.* 8; *Glinstra, Gen.* 5; *Andringa, Gen.* 7; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 387. Onder de papieren, de Lycklama's betreffende, in bezit van den Baron Mr. B. T. van Heemstra, is nog een Lat. vers op zijn huwelijk van Abelus S. Siccama.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Augustinus), zoon van Tinco Lycklama a Nijeholt en Martha Kinnema van Scheltinga, werd den 27den April 1742 geboren, den 7den Julij 1762 aangesteld tot grietman van Utingeradeel, en in 1786 tot curator der akademie te Franeker. Hij woonde op Andringastate te Oldeboorn, dat hij geheel liet verbouwen, huwde Susanna, dochter van Georg Wolfgang, baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, grietman van Barradeel, Dantumadeel en Menaldumadeel, geboren 21 Febr. 1736, te Utrecht 7 Oct. 1799 gestorven. Hij stierf 30 Oct. 1789 te Oldeboorn, en werd aldaar begraven.

Zie Ferwerda in *Lycklama, Gen.* 10; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. .34; *Stamboek,* D. I. p. 251.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Mr. Bartholdus), zoon van Lelius Piers Lycklama a Nijeholt en van Antje Frankena, geboren in 1672, werd jur. utr. doctor, in 1691 secretaris en 28 Jan. 1698 grietman van Ooststellingwerf, in 1713 lid van gedeputeerden, overleed 18 Maart 1731 en werd in de kerk te Makkinga begraven.

Zie Ferwerda, t. a. p. *Gen.* 8; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 397

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Daniël de Blocq), zoon van Augustinus Lycklama a Nijeholt en Houkje van Glinstra, werd 25 Julij 1731 grietman van Ooststellingwerf, in 1734 lid van het Mindergetal, in 1743 van Gedeputeerde Staten van Friesland, in 1773 grietman van Opsterland. Hij woonde vroeger te Makkinga, overleed 9 Oct. 1781 en werd te Beets begraven.

Zie Ferwerda, t. a. p. *Gen.* 9; *Geogr. Woord.* bl. 70; Baerdt van Sminia, bl. 388.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Jacob Egbert), zoon van Albertus Lycklama a Nijeholt en van Adriana van Burenstins, werd den 2den April 1742 te Wommels geboren, studeerde in de regten en medicijnen, zette zich als geneesheer te Ysselstein neder en werd ook baljuw dier toenmalige baronnie met Benschop en Noordpolsbroek. Hij was een ijverig patriot, vijand der stadhouderlijke regering en van het stadhouderlijk geslacht. Hij hield eene openlijke redevoering in 1799 in de kerk te Ysselstein, na de mislukte landing der Engelschen en Russen, om zijne blijdschap deswegens aan den dag te leggen. Als voorstander der leus Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, liet hij zijne kinderen in rood baaijen rast gespeld en omwikkeld loopen, terwijl niemand ze anders dan bij den doopnaam mogt aanspreken. Op zijn best mogt

zijne echtgenoot vrouw Lycklama genoemd worden. Hij huwde 1. Dirkje Dibbitz, overleden 9 April 1780, 2. Adriana Machteld den Beer Portugael, en overleed te Ysselstein 5 Mei 1810. In den zomer van 1858, ongeveer 50 jaren na zijn dood, werd op zijn graf in de kerk te Ysselstein, een blaauwen zerk geplaatst, met het wapen der familie Lycklama a Nyeholt, met een adelijke kroon en opschrift.

Mededeelingen van den Baron B. T. van Heemstra. *Stamboek*, D. I. bl 254, D. II. bl. 173.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Mr. Esaïas of Eyse), zoon van Mr. Meine Lyckles, substituut grietman van Weststellingwerf en Hylck Terwisga, werd in 1601 advocaat en geregtscholtus, 16 Maart 1624, door afstand van zijn broeder Marcus, grietman van Ooststellingwerf, welke grietenij hij 28 Junij 1639 met die van Weststellingwerf verwisselde. Hij huwde 16 Mei 1606 te Leeuwarden Jel Osinga, die in 1619 overleed en hem twee kinderen schonk. Hij stierf in 1639 en werd in Oldehove te Leeuwarden bij zijne vrouw begraven.

Zie Ferwerda. t. a. p. *Gen.* 5; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 394, 403.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Mr. Livius Suffridus), oudste zoon van Augustinus Lycklama a Nijeholt en van Detje of Dido van Andringa, geboren in 1695, studeerde te Franeker tot 1713, werd den 9den Junij 1718, door afstand van zijn vader, grietman van Opsterland. Hij ontving in 1734, als lid der Rekenkamer, Willem IV te Harlingen, was in 1742 curator der Akademie te Franeker, en in 1748 lid der Staten. In 1735 werd de nieuwe kerk te Gorredijk, daar de oude te klein werd bevonden, op zijn last gebouwd. Hij huwde 17 Mei 1734 Aukje Luniera, dochter van Cornelis van Scheltinga en Houkjen van Haersma. Hij woonde te Beetsterzwaag en overleed te Leeuwarden den 22sten Maart 1773, zijne vrouw den 13den April 1765, in den ouderdom van 55 jaren. Beide werden te Beets begraven.

Zie Ferwerda in *Lycklama, Gen.* 9, *Scheltinga, Gen.* 6. *Geogr. Woord.* bl. 12; Vriemoet, *Athen. Fris.* p. CIV; *Nieuwe Ned. Jaarb.* 1773. D. I. bl. 368; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 388.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Lubbert), zoon van Pier Lycklama a Nijeholt, bijzitter der grietenij Ooststellingwerf, en Grietje Auckes, eerst secretaris en 18 Oct. 1681 grietman dier grietenij. In 1668 werd hij lid der Gedeputeerden en zat in 1674 als lid der Staten in de commissie om te onderzoeken „het concept conciliatoir over de wijze tot wederaanneming der provintie Utrecht in de Unie." Hij huwde (1) 13 November 1664 Romelia, dochter van Daniël de Blocq van Scheltinga, grietman van Schoterland, gestorven 2 Julij 1670, (2) 8 October 1675, Antje van Andringa, eerst weduwe van Saco Fockens, grietman van Lemsterland en later van Tarquinius van Boelens, grietman van Achtkarspelen, gestorven 30 April 1718 en te Oldeboorn begraven. Hij overleed 2 October 1697 en werd 6 Nov. plegtig in de kerk te Makkinga bij zijne eerste vrouw bijgezet. Hij liet bij deze een zoon na.

Zie Ferwerda, in *Lycklama, Gen.* 7; *Chart.* D. V. bl. 1012; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 397.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Mr. Marcus), zoon van Mr. Meine Lyckles, substituut grietman van Weststellingwerf en van Hylck Terwisga, werd omstreeks 1570 geboren, ontving zijne eerste letterkundige opvoeding te Leeuwarden, en genoot daar het onderwijs van Joannes Fungerus, studeerde (volgens Paquot) eerst te Heidelberg, vervolgens te Franeker sedert Mei 1593, waar hij vooral Henricus Schotanus tot leermeester had. Na alhier den titel van doctor in de regten verkregen te hebben, werd hij 9 Mei 1597 advokaat te Leeuwarden, en in 1603 wegens Friesland naar 's Hage afgevaardigd. Den 25 Mei 1604 beriepen hem curatoren van Franeker, in plaats van Johan van den Sande, tot hoogleeraar in de regten. Het volgende jaar bekleedde hij er de waardigheid van rector magnificus. Zijn hoogleerambt verwisselde hij den 22 Mei 1610 met dat van grietman van Ooststellingwerf en curator van de Franeker hoogeschool; de grietenij verruilde hij den 11 Julij 1623 tegen die van Weststellingwerf. Meermalen werd hij wegens Friesland naar de vergadering der Staten-Generaal afgevaardigd. In 1615 verzette hij zich, in die vergadering, tegen het zenden eener commissie tot demping der gerezene geschillen. In 1621 sloot hij te 's Gravenhage een verbond met Denemarken, en werd daarop, met Reinier Pauw en Rutger van Haersolte, als buitengewoon ambassadeur naar Christiaan, koning van gemeld rijk, gezonden. Later verkreeg hij door den Venetiaanschen gezant, met Daniël Heinsius, de ridderorde van St. Marcus, van wege de Republiek.

Hij huwde in 1615 Perk, dochter van Feye van Goslinga, te Wanswerd, en Sitske van Aylva van Schraard, en had geen kinderen. Hij stierf 9 Augustus 1625 en werd te Nijeholtpade begraven. Hij was in zijn tijd een beroemd regtsgeleerde, en gaf verschillende regtsgeleerde werken uit, die door Ulrik Huber en anderen zeer zijn geprezen.

Hij gaf in het licht:

Verscheidene *Dissertationes Academicae* o. a. *Illustrium Quaestionum ex libro VIII et IX Codicis*, Franeq. 1605, 8o. (om gevoegd te worden bij 7 diergelijke theses van Hendrik Schotanus, gestorven in 1605); *Illustres Juris controversi positiones ex materiâ Emtionis venditionis collectae*, Ibid, 1606, 8o.

Oratio funebris, memoriae Raphaelis Clingbyl, Anatomiae ac Medicinae Professoris, dicta, Franeq. 1608, 4o.

Membranarum Libri VIII, Franeq. 1608, 4o. Men vindt hier slechts de 5 eerste boeken, de 2 laatste verschenen kort daarna de 7 boeken te zamen; Jenae, 1624, 8o. en Leov. 1644, 4o.

Liber Singularis de Jure studiosorum, Franeq. 1609.

De Heredis institutione in legitimâ, et re certâ, ad *Antonium Fabrum*, Fran. 1610, 12o.

De ineunda rei aestimatione liber commentarius ad L. Vinum 22 ff. de Reb. Credit. Fran. 1610, 12o., Leov. 1644, 12o. De Leuvensche hoogleeraar Wilhelmus Masius heeft een critiek van deze verhandeling gegeven in een met gelijken titel door hem uitgegeven geschrift.

Antonii Mercatoris pro Jacobo Cujacio, inclytae recondationis Jc.^to^*, Operae gratuitae, de Condictione furtivâ; adversus Operas Antonii Fabri, Sebusiano, inclytae famae Jc*^to^*., et Praesidi in Senatu Subaudiae primario, subsidiarias*, L. B. 1616, 12o. Opgedragen aan Cornelius Sylvius, hoogleeraar in de regten te Leyden. Dit geschrift is een antwoord aan Gaspard Schifordiger, een Silesiër, die hem in zijne *Disputationum Forensium ad Ant. Fabrum, Jc*^tum^*. Sebusianum, libri tres*, had aangevallen.

Oratio de Professore Juris, Franeq. 1616.

Benedictorum lib. IV. Adversus Male-dicta et Errores, cum Pragmagticorum 'tum aliorum variorum, circa actiones ex delicto merè poenales, mixtas, merè rei persecutorias, perpetuas, annales, ad et aduersus heredes quatenus transitorias, vel non transitorias, aliaque varia. opus varium et novum, Lugd. Bat. 1617, kl. 8o. De schrijver verdedigt in dit geschrift zijne gevoelens tegen de *Chiliade* van Antonius Faber. De titel van *Benedicta*, die hij aan zijn werk geeft, ontleent hij aan den regtsgeleerde Aulus Cascelius, van wien Pomponius heeft gesproken *l. II.* § 5 *de Orig. Juris* X. Petiscus roemt ook Lycklama's werk *de Magistratibus Romanis*, dat echter niet bekend is.

Hij beoefende ook de Latijnsche poëzy, blijkens zijn gedicht op zijn leermeester Schotanus in *Membran*, p. 853.

Zie *Biogr. Univ.*; Jöcher, *Gel. Lex.*; Adelung, *Fortz. u. Erg.* Sweertii, *Ath. Belg.* p. 521; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 639, 640; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 840; Paquot, *Mém.* T. I. p. 413; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 122, 126, p. XLII. Saxe, *Onom.* T. IV. p. 167; Magiri, *Eponym.* p. 543; Scheltema, *Staatk. Ned.* T. II. p. 42, 43; G de Wal, *de Clar. Fris. Jurec.* p 45, 208, seqq p. 443; Baerdt van Sminia, *Nieuwe Naaml. enz.* bl. 393, 394, 403; Ferwerda, *Wapenb. Gen. Lycklama*, Gen. 5; *Goslinga*, Gen. 5; Vollenhove, *Broed. Gevang.* bl. 102, 125; Sandbrinck, *de adv. Jur.* p. 58; Struvii, *Bibl. Jur. Sel.* c VI. 350, c. VII. 519, p 324; Huberus, *Oper. Min.* T. 1. p. 132; Otto, *ad Tit. Just. de rebus corp. et incorp.* § 2, p. 202 sq. en in *Papiniano*, p. 197; Wieling *Lect. Jur. Civ.* T. I. p. 18; H. Cannegieter, *Observ. Jur. Rom.* T. I. p. 13, S H. van Idsinga, *Varior.* c. VI. p. 49; Bavius Voorda, *ad Praelectiones Jani à Costa*, p 318; Brunquelli, *Hist Jur.* III. *Memb.* II c. 8, § 24, not C. Hoepfner, *Comment. über die Inst.* s. 942 *Orat. fun. in obitum Henr. Bouricii* p II. G Feltman in *Dedic. Bened. Oper.* T. II. p. 204. H. Eyben, *Disp. I ad Just. Observ.* T. II. Frantzk, *ad ff. de S. P. R.* n 31 fin. Stepf, *Gallerie aller Jurid. Auctoren.* T. I. p. 101; van Idsinga, *Zedig en vrijmoedig onderzoek*, bl. 10; E. S. van Burmania Rengers, *De Poena adult. ex J. Julia*, Franeq. 1761. L.

Adama, *Or. fun. H. Schotani*, p. 22. Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 414, 905. *Naamrol der Raden*, bl. 28; Meursius, *Ath. Belg.* L. II. p. 215. Cunaei *Epp.* CXIIX. Petiscus, *Lex. Ant. Rom.* Gerdesii *Flor. lib. rar.* p. 380. *Bibl. Raison.* T. XVI. p 134. Verder Luiscius, Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, De Baron B. T. van Heemstra bezit belangrijke papieren van hem.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Regnerus), zoon van Augustinus Lycklama a Nijeholt en Detje van Andringa, kapitein, later ritmeester, en 8 Jan. 1741 aangesteld tot grietman van Lemsterland, welke grietenij hij 12 Jan. 1752 verwisselde met Utingeradeel. In 1748 was hij lid van de Staten. Hij stierf, ongehuwd, 19 Maart 1756 en werd in de kerk te Oldeboorn begraven.

Zie Ferwerda, t. a. p. *Lycklama*, Gen. 9. Baerdt van Sminia, t. a. p bl. 333, 334, 374.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Suffridus), zoon van Lyckle Piers Lycklama, secretaris van Ooststellingwerf en van Sipke Sjoerds Jelkema. Hij volgde in 1622 zijn vader als secretaris op en werd den 9den October 1639 tot grietman gekozen. In hetzelfde jaar was hij lid van Gedeputeerden en Monster-commissaris. Hij huwde Jelke, dochter van Eydzo Terwisga en Harmentie Stevens, met wie hij te Oldeberkoop woonde, en die hem 2 kinderen schonk. Hij stierf in 1645.

Zie Ferwerda, t. a. p. *Lycklama*, Gen. 6. Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 395, 396.

LYCKLAMA A NIJEHOLT (Tinco), zoon van Augustinus Lycklama a Nijeholt en Detje van Andringa, werd 14 Oct. 1696 geboren, secretaris van Opsterland, in 1725 raad in het Hof van Friesland, vervolgens rentmeester van Kempenland, in de meijerij van 's Hertogenbosch, en eindelijk in 1757 grietman van Utingeradeel. Hij huwde 26 April 1726 Martha Kinnema, dochter van Martinus van Scheltinga, grietman van Schoterland en Lemsterland, geboren 18 Sept. 1702, overleden 1768 Hij stierf 22 Maart 1762 en werd bij zijn vrouw in de Westerkerk te Leeuwarden begraven.

Zie Ferwerda, in *Lycklama*, Gen. 9; *Scheltinga*, Gen. 6. Baerdt van Sminia, t. a. p. bl. 334. *Nederl. Jaarb.* 1762. D. I. bl. 332.

LYCKLAMA à NIJEHOLT (Tinco Martinus), zoon van Augustinus Lycklama à Nijeholt en Susanna thoe Schwartzenberg, werd den 4 Oct. 1766 geboren, in 1788 grietman van Ooststellingwerf, verwisselde die grietenij in 1790 met Utingeradeel, doch werd met zijne ambtgenooten in 1795 van dien post ontzet. In 1805 werd hij lid van het departementaal bestuur van Friesland, in 1809 drost van het kwartier Heerenveen en Jagtofficier, in 1812 onderprefect van het arrondissement Heerenveen. Na de oprigting van het koninkrijk lid van de tweede Kamer der staten-generaal en militie-commissaris, lid der eerste Kamer der staten-generaal en voorzitter van de ridderschap van Friesland.

Toen Jhr. Mr. H. Baerdt van Sminia hem in 1837 zijn *Nieuwe Naamlijst der Grietmannen* opdroeg, was hij de eenige nog aanwezige van allen, die voor het jaar 1795 het ambt van grietman hadden bekleed. De koning benoemde hem tot ridder der orde van den Nederl. leeuw en verhief hem tot den adelstand. Hij huwde 1 Elisabeth Helena, baronesse thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, geboren 17 November 1767 en overleden 3 Augustus 1803, en 2 Francina Johanna Blomkolk. Hij stierf 20 Februarij 1844, bij beide vrouwen 13 kinderen nalatende.

Zie Ferwerda in *Schwartzenberg, Gen.* 17; *Tegenw. staat v. Friesl.* D. XI, bl 562; Baerdt van Sminia, t. a p. bl. 335, 338. *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 253, D. II. bl. 172. Eekhoff, *Friesland in* 1813, in *de Vrije Fries*, D. X. bl. 246, 282.

LYCKLES (Lubbert), vermoedelijk zoon van Lyckle Sebles, grietman van Schoterland, de stamvader van het vermaarde geslacht Lycklama a Nijeholt, waarvan zoo vele leden volgen. Hij was als grietman en gevolmagtigde van Weststellingwerf, tegenwoordig op den landdag van 17 Januarij 1550, huwde Berber Dirks en woonde te Oldelamer.

Zie Ferwerda *Lycklama*, *Gen.* 2; *Charterb.* D. III, bl. 185; Baerdt van Sminia, t. a. p. bl 399.

LYDIUS (Balthazar), zoon van Martinus Lydius, Hoogleeraar te Franeker, in 1577 te Ulmstad in den keurvorstelijken Paltz geboren. Nadat zijn geleerde vader self hem in de Latijnsche en Grieksche talen onderwezen had, zond hij hem naar de Leydsche Hoogeschool, waar hij de lessen van Wilhelmus Coddaeus in de Hebreeuwsche taal, die van Paulus Merula in de Geschiedenis en van Franciscus Junius in de Godgeleerdheid bijwoonde. Zijne neiging tot de classische letterkunde bleef bij den vermaarden Scaliger, die hem onder de weinige leerlingen, welk zijn bijzonder onderwijs mogten genieten, aannam, niet onopgemerkt; »kragtelyck dreef hy hem naer de goddelycke talen," en door dien grooten leeraar voorgelicht, »wedijverde hij met Daniel Heinsius in ervarenis in de Grieksche schrijvers." Hoe groot de achting was, die Scaliger zijnen kweekeling toedroeg, blijkt uit twee nog voorhanden brieven aan hem. Te Leyden knoopte hij vriendschap met verscheidene geleerde jongelingen aan, met welke hij later briefwisseling onderhield; ook stond hij reeds toen in hooge achting bij Gerardus Johannesz. Vossius, Janus Rutgersius en Joannes Narsius, in wiens album hij eenige regels schreef. In 1602 verliet hij de academie en werd in October of November van dat jaar door de classis van Zuid-Holland tot proponent aangenomen, verbond zich aan de heimelijke gemeente te 's Bosch, en zou vervolgens predikant te Streefkerk zijn geworden, indien de gemeente te Dordrecht hem niet tot herder en leeraar begeerd had. Hier verwierf hij grooten roem, zoo door zijne geleerdheid als door zijne predikgaven. Broekhuizen noemde hem. een »opperhoogh geleerdt herder." Trigland, »een gerespecteert en bemint predikant." Volgens gelijktijdige schrijvers was Lydius »driftig, ligt vertoornd, maar goedhartig, veel vergevend, hoogst ernstigh, schrickelyk in 't straffen, vol yver, inniglyk de waerheid soeckende, van welcke hij een pilaer ende vastigheyt was." »Wij hebben," schreef Beverwyck, »in dese stadt gezien, hoe dat de vrome en zeer welsprekende D. Balthazar Lydius zalr. ged. met gesten en manieren van herigheyt, de sonden soo wist te bestraffen en het gemoet der toehoorders daermede soo ontroerde, dat vele de tranen uyt de oogen bersteden, hetwelck andere, oock de allergeleertste predikanten, met haer tonghen, noch hy selve met de penne noyt en soude conne immer te weeg gebracht hebben."

In den aanvang der kerkelijke twisten was hij zeer gematigd. Hij sprak steeds van »brandblussen, eer 't al verbrandde," van »schappelykheit en eyndmakinge van alle droefenisse, die de kercke Christi doet versuchten." Later werd hij een der hevigste vervolgers der Remonstranten, doch »oordeelde uit partyzucht niet onrechtvaardiglyck." Hij had zitting in de Nationale Synode van 1618 en 1619 te Dordrecht gehouden; opende haar den 13 November 1618 in het koor der Groote kerk met eene leerrede in de Nederduitsche taal, en toen de leden vervolgens in de groote zaal der kloveniersdoel bijeengekomen waren, hield hij eene gepaste aanspraak in het Latijn en bij het scheiden der synode in de Groote kerk eene leerrede over Jes. XII : 1, 2, 3.

De Synode benoemde hem tot lid der commissie tot het bezorgen harer verkorte verhandelingen, door F. Damman zamengesteld, en tot het vervaardigen van een *Onderwijs of Catechetisch leerboekje*. In 1619 was hij lid en scriba der Zuid-Hollandsche Synode te Leyden gehouden, die uit de heftigste contra-remonstranten bestond, en in 1620, op last der Synode te Gouda, ijverig werkzaam aan het vervaardigen eener rolle van burgerlijke officieren, op welker gedrag iets te zeggen viel. Lydius bleef gedurende zijn gansche leven een ijverig beoefenaar der classieke schrijvers, en heeft zelve verschillende letterkundige werken vervaardigd en in het licht gegeven. Zoo gaf hij twee verhandelingen in de *Epistolicae Quaestiones cum doctorum responsis*, door Johannes van Beverwyck, te Rotterdam, 1644, bij Arnold Leers in 8o. uitgegeven en in 1655 herdrukt. De eene (no. 5 der verzameling) voert ten opschrift: *Super novo Mosis de cruentato sponsarum linteo et aliis virginitatis signis*, en de andere (no. 16) heeft tot titel: *de Lyncuro lapide*, beide getuigen van 's mans verbazende belezenheid in de beste geschied-, oud-, taal- en letterkundige schriften. Vriemoet vermeldt deze verhandelingen niet, maar wel B. Lydii *Novus orbis, sive de navigationibus primis in Americam*.

Zeer lezenswaardig is ook zijn gemeenzame brief, op last der Synode, geschreven aan Petrus Cunaeus, die in een vroeger uitgegeven hekelschrift (*Satyra Minippea*) zich aan be-

leediging der geestelijkheid schuldig gemaakt en tevens, zoo in dit geschrift als in zijn geleerd werk *de Republica Hebraeorum*, de een en andere uitdrukking gebezigd had, die met de regtzinnigheid niet bestaanbaar scheen.

Waarschijnlijk is het Lydius, die in 1618 en 1619 te Dordrecht bij Leonard Berewout uitgaf: Francisci Marii Gripaldi, *Parmensis, Onomasticon, cum duplice indice, priore capitum, altera vocum*, en M. Terentii Varronis *Opera Omnia, quae extant, cum notis Josephi Scaligeri, Adriani Turnebi aliorumque. His accedunt tabulae naufragii, seu fragmenta eiusdem auctoris* f. m. (nog een der beste uitgaven van dezen schrijver) en van meer andere dergelijke werken.

Groot was de roem dien Lydius behaalde door zijn *Waldensia id est conservatio verae Ecclesiae, demonstrata ex confessionibus tum Taboritarum, ante CC. fere annos, tum Bohemorum, circa tempora Reformationis, scriptis. Roterodami apud Joannem Leonardum Berewout,* 2 vol. De eerste druk verscheen in 1616 en 1617 te Rotterdam en te Dordrecht, en de tweede terzelfder plaats in 1622 in 2 deelen in 8o.

Het eerste deel bevat o. a.

1 *Johannis Lukauitz Waldensis confessio Taboritarum contra Rokenzanam et Papistas Pragenses, ante duo ferme secula conscripta.*

Articuli magistrorum et sacerdotum antiquae civitatis Pragensis, per regnum Bohemiae, sub anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo evulgata.

Aeneae Sylvii, Historia Bohemica, Confessio fidei fratrum Waldensium Regi Uzadislao ad Hungariam missa. Excusatio fratrum Waldensium contra binas literas Doctoris Augustini datas.

Het tweede deel behelst hoogst belangrijke aanteekeningen van Lydius op deze stukken.

Dit zeldzaam werk is volgens oordeelkundige waardig herdrukt te worden. Velingius, Segaar en Gavel gaven in hun hieronder aangehaald werk een uitvoerig verslag van dit, volgens hun oordeel, uitstekend werk; F. G. Freitag geeft er in zijn *Anal. de lib. rarioribus*, p. 550, den inhoud van, Saxe en Vriemoet maken er slechts ter loops melding van, en de laatste gewaagt nog van een ander werk, dat hij Lydius toeschrijft en getiteld is: *Facula accensa historiae Waldensium.* In 1624 gaf Lydius te Dordrecht in 4o. eene vertaling van Jean Paul Perrin, *Histoire des Vaudois et Albigeois*, Genève, 1618 in 8°. met bijvoegselen (ook in 4o.) Uit den *Ned. Sulpitius* van Jacobus Baselius zou men opmaken dat Lydius, behalve de genoemde werken, nog eene geschiedenis van de Waldensen heeft in het licht gegeven. Niet minder zeldzaam dan de gemelde werken, zijn de volgende van onzen Lydius:

Een cort verhael van alle menschelycke inzettingen der Roomsche kercke, beginnende van Christi tyden af tot nu toe, ghenomen meer dan wt XXII Auteuren. Ten vierdemael grootelicks verbetert en in veel plaetse vermeerdert. Tot Dordr. bij Adriaan Jansz. Bot, 1610, 8o. Uit het voorberigt blijkt dat Lydius dit *Tractaetgen* slechts verbeterd en vermeerderd heeft, welke verbeteringen en vermeerderingen hij zelf opgeeft. Het werkje is getrokken uit Anastasius Luitprandus, Martinus Polonus, Platina en Stella.

Een Christelycke verwonderinge Christophori Severi, over de wonderlycke ghesichten, openbaringhen ende verlichtinghen van Ignatio Loiola, Fundateur van de Societeyt Jesu. Aan de eerweerden Heeren, de Heeren Jesu-wyten, waer sy oock syn moghen, overghesedt en verrykt mst Annotatien door B. Lydium, Dordr. 1610, 8o.

Uit het naberigt blijkt dat Lydius voornemens was *dezen druk, zoo dezelve zou gedistribueert zijn, te vermeerderen, inzonderheyt aengaende de listen der Jesuwyten, tegen alle Potentaten der werelt, die het stof van de voetsolen des Paus niet met eerbiedinge aflecken, also de selvighe noch niet genoch des gemeynen man bekent zyn.*

Geestelick Bruylofts-Bancket, ofte Meditatien over het 12, 13 *ende* 14 *verss. van het eerste capittel in het Hooge Liedt Salomons. Noch is hier achter bygevoeght een Christelyck Gebedtboek. Beyde beschreven door Balthazarum Lydium, Dienaar der kercke Christi binnen Dordrecht, den tweeden druck, van vele druck-fauten verbetert, soo in de Schriftuerplaetsen als anders. Tot Dordrecht, voor Dirck Dircksz.,* 1648, 16o. De uitgever van den eersten druk, Jan Lenaertsz Berewout droeg dien. *Dordr.* 22 Nov. 1617 op aan den *Ernstfeste, wyse ende seer voorsienige Heere Alewyn Pietersz., ontfanger der gemeene middelen tot Dordrecht.* Afzonderlijk verscheen ook *Tot Dordrecht by Fransoys Roels* 1629 *Christelycke ghebeden om in verscheyden soo gheestelicke als ligchamelycke nooden ende swackheden te ghebruycken. Te samen ghestelt door Balthazarum Lydium, in syn leven dienaar des H. Euangelie tot Dordrecht,* opgedragen aan J. Cats. Dit zeldzame en merkwaardige gebedenboekje wordt voorafgegaan door een verhandeling over *de voorbereydinghe tot het ghebedt.*

Twee vertoogen over den XII Sondag des Catechismi.

Kort begrip der Christelicke leere, gestelt in vragen en antwoorden, omtrent 1620, in plaats van het *Historisch waerachtich onderwys in de leere des Goddelicke woorts,* door de predicanten tot Embden, in 1591 te Dordrecht en sedert meermalen gedrukt, op de catechisatien in gebruik geraakt.

In Dec. 1622 nam Lydius, op verzoek der classis van Z. H. aan *om het andere stuk van het groot Martelaarsboek van Abraham Millinus van Vlissingen, predikant te Sint Anthoniepolder, te Dordrecht in* 1619 *in fol. gedrukt, te voleindigen, zonder aan orde of tijd te willen verbonden zijn.* Dit tweede deel is waarschijnlijk door het overlijden van den bewerker, niet gevolgd.

Dat hij de Latijnsche en Nederduitsche dichtkunst beoefende, blijkt uit zijn *Apostrophe ad Belgas*, achter de *Jambi* van D. Heinsius geplaatst en zijn gedicht *over de noodsakelyckheydt ende nutticheyt des ghebedts* voor zijne *Christelycke ghebeden.* Ook zette hij *Precatio Joh. Pici Mirandulae* en *Precatio poetae alicujus Christiani* in Ned. verzen over. Op de Academische bibliotheek te Leyden vindt men brieven van hem aan Vossius.

Lydius huwde met Aletta, dochter van Jacob de Witt, lid der Dordrechtsche regering, en van Elsa of Elisabeth Heymans, weduwe van Isaac van den Corput, predikant te Breda, zoon van den Dordrechtschen kerkleeraar Henrik van den Corput, die hem de volgende kinderen schonk 1. Izaak, naderhand predikant te Dordrecht, 2 Martinus. In 1608 hertrouwde hij met Anna van der Mijl, die in 1630 overleed en hem ook twee zonen schonk. 1. Jacobus, naderhand predikant te Dordrecht, 2. Samuel, in 1637 proponent, in 1638 predikant te Heinenoord, in 1647 te Dubbeldam. Deze huwde met Cornelia van Wijngaarden Jansdr. en stierf, na in 1691 emeritus geworden te zijn, zonder kinderen na te laten. Balthasar overleed 20 Jan. 1629 en werd in de Nieuwe kerk begraven.

Zijn portret naar Schalcken geschilderd, bestaat in gravure met eenige regels van Jacob Cats er onder. De catalogus zijner bibliotheek ziet het licht. (*Cat. primus Ill. Bibl. rev. et clar. viri B. Lydii, quorum auctio habebotur Dordrecht in aedibus defuncti, anno* 1629, *XI Sept. stylo novo Dordr. typis F. Verhaghen — Cat. van verscheyde uytnemende Duytsche, Hoogduytsche en Engelsche boecken uit de Bibliotheke van B. Lydius — waervan de auctie gehouden zal worden in de Hofstraet, ten huyse van de erfgename, Dordrecht, wed. Verhaghen,* 1630. — *Cat. Secundus Ill. Bibl. cet.* 1630, *stylo novo, Dordr. cet.* 4o.)

Zie Saxe, *Onom.* P. IV. p. 43; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v. *Epist. Eccles. et Theol.* p. 248, 337, 796; Beverwijck, *Schat der Gezondh.* bl 14. Vriemoet. *Ath. Fris.* p. 25, 26; Bayle. *Dict. Hist. Crit.* Lydius (Martin). Trigland, *Kerk. Ges.* bl. 772, 773. Brandt, *Hist. der Ref.* D II. bl. 304—310. 410, D. III. bl. 656. Schotel, *Kerk. Dordr.* bl. 259 volgg. 532—533. Glasius, *Godg. Ned.* i. v. *Ges. der Dorts. Syn.* D. III. bl. 43; Brandt, *Leven van de Groot,* bl. 98. Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 664, 676, 1331, 1332. Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk,* D. III. bl. 174 aant. 278 in aant. Paquot, *Mém.* T. III. p. 368. M. Siegenbeek, *Ges. der Leids. Hoog* D. I. bl. 121, 122. Koecher, *Cat. Hist. der Geref. Kerk,* bl. 445. 446. Gerdesii, *Scrin. Ant.* T. IV. p. 1, 302 *Voorb. der Prijsverh. van Abdias Velingius, Car. Segaaar en Corn. Gavel, ter wederl. van het eerste deel der Hist. van de verbast. des Christ. van Joseph Priestley,* bl. XXI volgg. Kist en Royaards, *Ned. Kerk. Arch.* D. VI. bl. 496. Witte, *Diar. Biogr.* P. II. p. 36. *Epist. J. Scaligeri,* Franc. 1628. 8o. p. 335, *Album van Narsius van Dordr.* Utr. 1837. p. 15. P. Cunaei, *et vir. doct. ad eundem Epist.* p. 50, 70. G. J. Vossii, *Epist. Select.* p. 100. Vogt. *Cat. libr. rar.* q. 424. F. G. Freytag, *Anal. Liter. de lib. rariob.* p. 550. *Cat.* v, d. Schelling, bl. 57. no. 270. Noordbeek en Maurik, *Naamr. van Godgel. Schrijv.* bl. 204. *Cat. Bibl. Publ.* L. B. J. F. Elsnerus, *Brev. Consp. Doctr. Fr. Boh.* in Gerdesii, *Scrin. antiq.* T. VI. P. I. p. 382; Abcoude, *Naaml. van Boek.* (*Aanh. en Verv.*) bl. 130. Muller, *Cat. van Portr.* Kobus en de Rivecourt.

LYDIUS (Jacobus), zoon van Balthazar Lydius en Anna van der Myle werd te Dordrecht geboren, studeerde eerst aan de Latijnsche school te Dordrecht onder Antonius Aemilius en Gerard Bor, en aan de Hooge school te Leyden onder Andreas Rivet, Antonius Walaeus, Antonius Thysius, Franco Petri Burgersdyck, Jacobus Golius en Constantinus l'Empereur. In 1632 werd hij voor de classis van Zuid-Holland door Thomas Baudixius, predikant in de Groote-Lind, geëxamineerd, en in 1633 te gelijk te Bleskentgraaf en te Geertruidenberg beroepen. Naauwelijks was hij in de eerste plaats bevestigd of verschillende dorpen begeerden zijne dienst. Eerst in 1637 verliet hij die standplaats en vertrok hij naar Dordrecht, waar hij op eene wedde van *f* 500 tot zesden predikant was beroepen. Zes jaren later werd hij op voordragt van Jacob Cats, die hem voor een »geleerd" en »uitmuntend jongman" hield, door de Staten tot leeraar bij een buitengewoon gezantschap, dat zij ter bemiddeling van den vrede tusschen Karel I en zijn parlement, besloten hadden naar Engeland te zenden, benoemd. Hij bezocht aldaar de voornaamste hoogescholen en boekverzamelingen, knoopte met uitstekende Godgeleerden, welke J. G. Vossius hem had aanbevolen, betrekkingen aan en maakte zulke vorderingen in de taal van het land dat hij er verzen in kon vervaardigen. Blijkens een brief van hem, in 1645 aan zijn vriend Vossius geschreven, was hij toen reeds te Dordrecht wedergekeerd en had toen reeds een grooten naam als letter- en oudheidkundige verworven, later werd hij ook als godgeleerde en dichter bekend. Hij had, schreef Beverwyck »eene soetekennis van alle oude ende jegenswoordige, soo Engelse, Duytse, Italiaensche ende Fransoyse als Hollandsche scribenten;" was doorkneed in de *Classici* en *Patres*, »die hij tot explicatie der H. S. neerstelick ondersocht", en zeer ervaren »in de bijbelsche uitlegkunde en de heilige antiquiteiten."

Tot zijne vrienden behoorden Caspar Parduyn, Daniel Joncktys, Josua Sanderus, J. van Someren, die alle gedichten ter zijner eere vervaardigden, G. J. Vossius, dien hij als een vader vereerde en met wien hij geleerde briefwisseling hield, J. Beverwyck, Jacob Cats, Nicolaas Blancardus, die even als hij de oudheidkunde beoefende, blijkens zijne brieven achter het *Belgium gloriosum* van J. Lydius en in de *Syll. Epist.* Burmanni T. II. p. 644—648 en 663; Salomon van Til, die hem onder de grootste Theologanten zijner eeuw rangschikte, en eindelijk, om geen anderen te noemen, Anna Maria à Schurman, met welke hij briefwisseling hield over godgeleerde en zedelijke onderwerpen, (Lydius *Vrol. ueren des doods*, bl. 234 volgg. en A. M. à Schurman, *Opuscula* p. 362,) en ter wier eere hij gedichten vervaardigde (*Uitnemendh. des vrouwel. Geslachts* (Dordr. 1639) bl. 67).

Lydius poogde de H. Schrift uit de H. Schrift de *Patres* en *Classici* toe te lichten, en hare bedorvene lezingen oordeelen taalkundig te verbeteren. Daarvan strekt zijne *Florum sparsio ad Historiam Passionis Jesu Christi*, door hem aan den Leydschen Hoogleeraar Abraham Heydanus opgedragen, ten bewijze. Het zag in 1672, te Dordrecht, in 12o. het licht. In 1701 gaf H. Mascamp er te Utrecht bij Herman Hardenberg, een nieuwe uitgaaf van in het licht met dezen titel: *Florum Sparsio ad Historiam Passionis Jesu Christi cum figuris aeneis. Ejusdem Diatriba de Triumpho J. Christi in Cruce Editio nova, curâ H. Mascamp*, in 12o. Van pag. 328—352 ontmoet men nog *Analecta quaedam, maximam partem ex Joh. Lightfootii Horis Hebraicis desumpta.*

De ervarenheid van Lydius in de gewijde oudheidkunde, die hij tot regt verstand der H. Schrift aanwendde, bleek vooral uit zijne *Agonistica Sacra, sive Syntagma vocum et phrasium Agonisticarum, quae in S. Scriptura, imprimis vero in Epistolis S. Pauli Apostoli occurrunt*, Roter. 1657, in 12o, aan zijne beide broeders, Isaac en Samuel, en aan den geleerden rector der Latijnsche school te Dordrecht, Cornelis Schalcken, opgedragen. In 1700 liet Johannes Lomeyerus dit boekske *cum additamentis* te Zutphen en te Deventer herdrukken. Het werd tweemaal vertaald, eerst door Abraham van Halen met den titel: *Heilige strijden of Verhandeling van de strijdperken en Loopbanen der Grieken en Romeinen*, vervolgens door Abraham du Ry, met den titel: *Spreekwijzen, door de Heylige Schrijvers ontleent uit de strijden der Ouden, verklaart door* Jacobus Lydius, *met de bijvoegselen van* Johannes Lomeyer. *Op nieuw vertaald en op vele plaatsen nader opgehelderd door* Abraham du Ry, Rott. 1748, 12o. Volgens Borremans (*Var. Lect. lib. Cap.* 15, p. 193) en Th. J. ab Almeloveen (*Plag. Syll.* p. 24), zou Lydius dat werk, door den eerstgenoemde »*egregium libellum*" genoemd, hoofdzakelijk geput hebben uit H. Mercurialis *VI Libri de Arte Gymnastica* en Petri Fabri *Agonisticon*. Salomon van Til gaf in 1691 te Dordrecht bij Cornelis Willegaarts, twee door Lydius vervaardigde en toen bij Johannes Schalcken berustende oudheidkundige verhandelingen in het licht, met den titel:

Jacobi Lydii *Syntagma Sacrum de re militari, nec non de jure jurando Dissertatio Philologica. Opus posthumum, et multa eruditione commendatum, cum figuris aeneis elegantissime incisis, quod nunc primum ex tenebris eruit, notisque illustravit* Salomon van Til.

L. Neocorus (Kusterus) geeft T. I. p. 488 seqq. zijner *Bibl. Libr. Nov.* een uitvoerig verslag van dit belangrijk werk en van Til prijst het in de *Praefatio* hoogelijk.

Voorts schreef hij:

Coena dominica Literatorum, Dordr. 1619, 8o. en *Hoffontein of het Lijden van Jezus Christus*, Dordr. 1656, 8o.

Meer nog dan door zijne uitlegkundige geschriften is Lydius door zijnen *Roomschen Uylenspiegel, getrocken uyt verscheyden oude Roomsch-Catholycke Legende-boecken ende andere schryvers. Vermakelyck ende stichtelyck om te lesen, voor alle Catholycke Hertekens. Met nuttige Annotatien en verklaringen hier en daar verlicht. Mitsgaders met verscheydene kopere platen verciert, te Amsterdam. Gedruckt voor Michiel de Groot en Jacobus Konynenbergh, Boekverkoopers*, Anno 1617, 12o. Amst. 1671 en 1716, 12o., vermaard. Het verraadt eene ongemeene ervarenheid in de kerkelijke geschiedenis, een scherp, soms bijtend vernuft, en een schrander oordeel, en mag nevens den *Biencorf* van Marnix van Aldegonde en andere schriften van dien aard, eene plaats bekleeden. Het werk is in proza geschreven, dat echter hier en daar door poëzy wordt afgewisseld. Vond de *Biencorf* zijne bestrijders, de *Uylenspiegel* ontmoette een hevigen tegenstander in pater Cornelius Hazart, priester der Societyt Jesu. Het tegenschrift van dezen beantwoordde Lydius met den *Antwerpschen Uyl in doodsnood, ofte 't samensprekinge tusschen een Gereform. ende Rooms-gesinde over het boekje van P. Cornelis Hazart, genaemt: Ontsteltenisse van den Gereform. Kerckenraet ende Gemeente van Dordrecht over het uytgeven van den Roomschen Uylenspiegel etc. Dordr*, Sam. onder de Linden, 1671, waarop Hazart in het volgende jaar te Antwerpen zijn *Vreugden-Bedryf van 't Grauw ende Misnoeghen van de Neus-wyse der Stadt Dordrecht over het Pasquilleken van hunnen predikant, genoemd den Antwerpschen Uyl*, liet volgen.

Lydius schreef in hetzelfde jaar: *Het overlijden van den Antwerpschen Uyl, gedrukt te Amsterdam bij den Ouden Man op den Nieuwen dyck*, waarop Hazart te Antwerpen, bij Michiel Cnobbaert, in het licht gaf: *Redelycke Handelinghe van P. C. H. met den Autheur van den Roomschen Uylspiegel ende met Arnoldus Montanus, Voorstander ende Patroon van Willem Sleerlingh, over het ootmoedich versoeck, dat sy onlancx hebben ghedaen om peys ende vrede te hebben.* Lydius beantwoordde dit met *Laetste Olysel voor den Antwerpschen Uyl in doodsnoode, alias den nieuwen Broer Cornelis, toegenaemt Haz-art Jesuyt*, Dordr. 1672, waarop Hazart schreef *Eerste vervolgh van de Redelycke Handelinghe*, enz.

Eenige jaren na Lydius' dood verscheen *Laetsten Duyvelsdreck, ofte ongehoorde grouwelen van Paepsche Leeraers onser Eeuwe. Uyt haere eygene Schriften ontdeckt ende voortgestelt, zijnde een vervolgh van den Roomschen Uylen-Spiegel. Dordr. Gedr. by* Symon onder de Linde, 1687 (vooraan een afbeelding van den paus op een varken gezeten.)

Als letterkundige had Lydius zich reeds in 1643 roem verworven door zijne *Sermonum Convivalium Libri duo. Quibus variarum gentium mores et ritus in uxore expetenda, sponsalibus contrahendis, nuptiisque faciendis ac perficiendis enarrantur*, 12o. Deze zamenspraken, in zuiver Latijn gesteld, en van een buitengewone kennis aan de schriften der ouden, fijnen smaak en schrander oordeel getuigenis gevende, werden nog later afzonderlijk (L. B. Jo. Elsev. 1656, 4o.), als ook in *Fasc. X Opusc. quae ad Hist. et Phil. S. spectant*, Rott. 1700, 8o. en achter de bekende *Faces Augustae sive*

Poëmata, quibus illustriores Nuptiae a nobili eb illustri viro D. Jacobo Catrio *Eq. et Praepot. Holl. ac Fris. occid. Ord. Syndico, ante hac Belg. versibus conscriptae, jam a* Caspare Barlaeo et Cornelio Boyo, *Latino carmine celebrantur. Ad Seren. Princip.* Elizab. Fred. *reg. Boh. et Elect. Palat filiam,* Dordr. 1643, 8o. et 4o uitgegeven. Niet minder opletiendheid verdienen zijne voorrede en doorwrochte aanteekeningen op een Latijnsch gedicht (*Monita amoris virginei sive officium puellarum in castis amoribus, emblemate expressum cum Praef. et Comment. DD.* Jac. Lydii) achter de *Sinne- en Minnebeelden* van J. Cats.

De werken van Balen, Oudenhoven, Beverwijck, Blancardus, Boxhorn, Gouthoeven en van Someren getuigen van zijne ervarenheid in de vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde, vooral geeft daarvan een bewijs zijn *Belgium gloriosum cum notis ejusdem. Dordr. Ex off.* Vincentii Caymax, *Bibliop.* 1668, waar achter *Disceptatio Epist. de Nehalennia, Zelandorum Dea, binis comprehensa literis.* Dit boekske, aan Cornelis de Witt, ruwaard van Putten, opgedragen, verdient niet alleen om de wetenswaardige zaken die het bevat en den uitmuntenden stijl, waarin het geschreven is, opmerking, maar vooral omdat het tot de zaamgeraapte redenen behoorde, waarmede koning Karel II zijne oorlogsverklaring stoffeerde Van dit zeldzame boekje (door Wagenaar verkeerdelijk aan Jan Lydius toegeschreven) zijn twee overzettingen. De eerste (*'t Verheerlyckt Nederlandt, ofte korte Verklaringe, hoe wonderlyck Godt de vryheidt ende 't Gezach der Nederlanders. . . bewaart heeft. Ten deele vertaalt uyt het Latyn, geschreven door J. Lydius,* Amst 1668 12o.) was zoo slecht en gebrekkig, dat Lydius zich genoodzaakt zag eene andere te leveren, die dan ook in hetzelfde jaar verscheen, met den titel *Het verheerlijkte ofte verhoogde Nederland.* Achter deze overzetting (Pars vergiste zich door haar tot 1667, en het oorspronkelijke tot 1668 te brengen, eene fout door Foppens overgenomen), vindt men de volgende merkwaardige bijvoegselen:

1 *Korte verhalinge van de Beeldstormerij, geschied binnen dese Nederlanden, als Brabant, Vlaanderen, Hollant en Selant, en in 't Land van Ludik, tot een eeuwige gedagtenisse der nakomelingen, goedgekeurd by M. N. Kunerus, Pastoor binnen Loven in 't jaar* 1576.

2 *Een Handelinge van de Kloveniers Doelen, tot Dordrecht, in 't jaar* 1573.

3 *Getuigenissen van partijdige schrijvers, nopende de overwinningen der Nederlanders ter se.*

4 *Een vers op den Admiraal de Ruiter.*

5 *Het Monstreus Nederland, ofte Verdediginge van het verheerlykte en verhoogde Nederland.*

6 *Verzen van Scaliger, Hofferus, C. Aurelius.*

Dit boekje moet wel onderscheiden worden van een ander, ook met den titel van *Belgium gloriosum of Verheerlijkt Nederland* in 1668 uitgekomen, zijnde eene verzameling van Latijnsche en Nederduitsche gedichten op de overwinning bij Chattam en den vrede daarop gevolgd, door verschillende, meest Dortsche dichters vervaardigd en door Jac. Lydius verzameld en uitgegeven. Men vindt het meestal achter het *Verhaal van 't gebesoigneerde of de verrichting des Heeren Cornelis de Witt* enz. Er bestaan verschillende uitgaven van; de laatste is van 1737 te Dordrecht bij J. van Braam, 12o. Niet aan deze collectie verzen, maar wel aan het Latijnsche opstel wedervoer de eer van mede oorzaak tot den bekenden oorlog geweest te zijn. Ook als dichter verdient Lydius eene eervolle melding. Vele zijner Latijnsche, Fransche, Engelsche en Nederduitsche gedichten zijn voorhanden in het *Belgium gloriosum,* den *Herstelden Zeegtriumph van Karel de tweede door verscheyde voornaamste Poëten van Hollant,* Dordr. 1660 in 12o., de *Uitnemendheid des Vrouwel. geslachts* en den *Lof der Medicine* door J. van Beverwyck, in den *R. Uylenspiegel,* vóór de werken van Ridderus, van den Bos, van Nispen, Josua Sanderus en anderen. Zij zijn meest alle in den smaak van Cats, die, gelijk ook Bor, Boei, Joncktys, Beverwyck, Anna Maria à Schurman en Margaretha Godewyck, ze prees. Afzonderlijk verscheen zijn uitmuntend leirdicht: *Vrolicke Ueren des doodts ofte der wijsen vermaeck,* Dordr. 1640, 12o., 1662, 12o., 1750, 12o. Laurens Laurentius en Jacobus Lydius, *Weeklage over den Inbreuk van den Alblasserwaard, in verscheydene Poëtische Gedigten voorgesteld,* Dordr. 1659, is meestal achter J. van Oudenhoven's *Ingebroken Alblasserwaard* gebonden.

Ook komen er gedichten van Lydius voor in *Apollo's Harp,* Amst. 1638, en achter het voormalig *Passieboekje der Hervormde Gemeente te Dordrecht.*

Behalve al deze werken wordt nog van hem vermeld:

Het meesterstuck van S. de Koninck ontdeckt, Dordr 1650. Hij zelf haalt in zijn *Vrol. Ueren des doods,* bl. 289 aan zijne *Aanmerkingen op de Historie van Christus lijden* en in zijn *Agon. Sacr.,* zijn *Tripologia Sacra.* Brieven van hem komen voor op de catalogussen van J. te Water, J. J. van Voorst, die der hoogeschool te Leyden enz. Jacobus Lydius stierf in 1679 en liet eene rijke boekverzameling na.

Zie Balen, *Bes. van Dordr.* bl. 72, 879; van Til, *Praef. Synt. Sacr ;* Mascamp, *Praef Flor. Spars;* Borremans, *Var. Lect.* Lib. C. 15 p. 19; Th. J. Almeloveen, *Plag Syll* p. 24; te Water, *Tweede Eeuwget. van de Bel der Geref. Kerk,* bl 197, 198; Collot d'Escury, *Holl Roem,* D. IV. bl. 164; Schotel, *Epist. erud. Theod. Ryckii,* etc. *Ill School,* bl. 7; *Avondst.* bl 90; Bayle, *Dict. Hist. et Crit.* i v. Lydius (Martinus); Saxe, *Onom* T IV. p. 430; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p 523; Scheltema, *Geschied. en Lett. Mengelw.* D. III. St. III Pars; *Naamr.* bl. 111, 112; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I bl. 260, 283, 305, 397—425, 538—540, D. II bl. 44—46, 368; Glasius, *Godg. Ned.* o h. w. Wagenaar, *Vad. Ges.* D. XIII. bl. 478; Bilderdijk, *Vad Ges.* D. X. bl 317, 318; Cats, *Aaem. op Adams Houwel.* (uitg. v. Feith) D. IV. bl. 112; Staphorstii, *Carm. de Bello Britt.* p. 120; Vossii, *Epist. Sel.* p. 373, 374; van Someren, *Bat* bl. 143; Beverwyck, *Uytn. des Vrouw. Gesl.* bl 67, 203; Lydius, *Vrol. Uren des Doods,* bl. 204 volgg Flögel, *Kom Lit.* III B. § 587; *Alm. voor Blygeest.* 1835. Neocorus, *Bibl. Libr nova,* T. I. p. 488; *Dict. Bibl.* T. III. p. 174; *Cat. mss. Bibl. Publ.* L B. *Cat. der Bibl. der Rem. te Amst.* bl 97; *Cat eener Verz. God. Byb.* enz. bl. 88; *Cat.* N Heinsii, p. 124; *Cat. der Bibl. van Mr C. A. van Wachendorff,* Utrecht, April 1811, No 1166; *Cat.* te Water, T. II. p. 13.

LYDIUS (Johannes) te Deventer, uit een geslacht dat reeds in de veertiende eeuw in de Regering van die stad voorkomt en eigentlijk van Leyden heette, geboren, was aldaar 1516 —1542 schepen, een geleerd man en vriend van Gerard Geldenhauer, die hem in September 1525 op zijn reis van Antwerpen naar Wittenberg een bezoek bragt.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. IX. bl. 511; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 259

LYDIUS (Johannes) zoon van den vorige, die, waarschijnlijk ten gevolge van het bezoek van Geldenhauer bij zijn vader, de Hoogeschool te Wittenberg bezocht, waar hij in 1526 als student werd ingeschreven. Men vindt verder niets van hem opgeteekend, als dat hij de geloofsvervolgingen te Lubeck ontweek, waar hij in 1532 vader werd van den meer beroemden Martinus Lydius. Hij moet de Latijnsche Poëzy beoefend hebben.

LYDIUS (Johannes) zoon van Martinus, broeder van Balthazar Lydius, werd in 1579 te Frankfort geboren. Den 2 October 1596 bragt zijn vader hem naar Leyden om op zijn kosten in het staten collegie te studeeren, doch in hetzelfde jaar verkreeg hij een beurs van Amsterdam. Hij bleef daar tot 1601, toen hij predikant te Aarlanderveen werd. In 1602 verwisselde hij deze standplaats met Oudewater, waar hij in 1643 stierf. Hij was een zeer geleerd man, bevriend en in briefwisseling met G. J. Vossius, J. Scaliger, P. Scriverius, J. Casaubonus, D. Heinsius, H Grotius, Paulus Melissus en J. Pontanus, schreef zelf, gaf eenige geleerde werken in het licht en beoefende de Latijnsche poëzy.

Hij was een ijverig Contraremonstrant en komt als zoodanig steeds in de treurige geschiedenis der kerkelijke twisten in den aanvang der zeventiende eeuw voor.

Hij weigerde in 1617 te Oudewater de resolutie der staten tot vrede der kerk na te komen, stelde niet alleen zelf een nieuwen Kerkeraad aan en zonderde zich openlijk van de publieke kerk af, maar een woeste hoop lijndraaijers ter raadkamer ingedrongen, dwong de vroedschap zulke afzondering vrij en geoorloofd te verklaren. H G. M. zonden hierop Hugo de Groot en Gerard Witzen oudburgemeester van Amsterdam naar Oudewater. Als geleerde heeft hij zich bekend gemaakt door de uitgave van de volgende werken:

Nic. de Clemangis *Theol. Parisiens. et Archidiac. Bajoc. Opera omnia.* Leidae 1613, 4o.

Analecta in librum ejusd. auctoris: De corruptae Ecclesiae statu.

Glossarium Latino-Barbarum vocabulorum obscurorum quae de Clemange atque aliis sequioris saeculi scriptoribus inveniunter. L. B. 1713, 4o.

Narratio historica Conciliorum omnium Ecclesiae Christianae Gabrielis Prateoli. Cui castigationes, Acc. J. Lydii *Velitat. Epist. cum And. Pavernagio.* L. B. 1610, 8o.

Rob. Barnesii et Balei *Vitae Pontificum cum continuatione.*

M. Wesselii Gansfortii *Opera omnia*; eenige tractaten Jacobi de Paradiso. Waarschijnlijk was de onuitgegeven *Comment. de Fastis Romenorum*, door Nicolaas Holstein te Florence, aan Nicolaas Heinsius ten geschenke gegeven en in 1742 door Petrus Burman Jr. in het licht gebragt, mede van de hand van dezen Johannes. Ook wordt hij gezegd de *Apologia pro Erasmo* (Tom. X. *Operum Erasmi* Leidae 1703) van zijn vader Martinus te hebben in het licht gegeven.

In het Nederduitsch gaf hij in het licht:

Dry tractaetgens van de ordre in 't beroepen ende beleydinge der jaerlycsche Synoden. Het I, Jacobi Arminii *Professores Theol. tot Leyden, waer by ghevoecht is, een corte wederlegginghe der selven, ende een broederlycke teghensprekinghe des wercks* D. Johannis Wten-Bogartii. *Door den oversetter.* II. *Sommiger treffelycke Dienaren van Duystlant.* III. D. Andreae Hyperii *Professoris Theol. tot Marpurg. Hier syn noch by ghevoeget eenighe getuygenisse der Oudvaderen van de nootwendicheyt der Synoden. Alles bij eèn gebracht ende uyt de Latynsche tale overgheset door* Joannem Lydium *M. F. Dienaar Jesu Christi tot Oudewater.* Amst. 1610 4o.

Joh. Lydii, *Handtboecken*, 12o.

Men vindt van zijne poëtische voortbrengselen vóór de *Poëmata* Alberti Eufrenii (L. B. 1601). Brieven van Scaliger aan hem leest men onder de *Epistol. Scaliger.*, p. 542 en 553 en een aan Paulus Merula in de *Syllog. Epist.* Petri Bumanni, T. II. p. 376. Zie ook T V. p. 270. De Leidsche Bibliotheek bewaart 7 brieven van hem aan G J. Vossius in mss. Wagenaar schrijft hem ten onregte het *Belgium Gloriosum* toe, Hij liet drie zonen na:

Henricus in 1660 als predikant in Antwerpen naar Maastricht beroepen en de 20 Julij 1707 aldaar overleden. Zijn opvolger was zijn zoon Nicolaas, de 17 April 1668 geboren en in Junij 1735 aldaar overleden.

Nicolaas en Martinus die volgen.

Zie Saxe, *Onom.* T. IV. p. 176; Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 2.3; Foppens, *Bibl. Belg* T. II. p. 682; Jöcher, *Gelehr. Lex* i. v.; Luisciüs, Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, Vriemoet, *Ath. Fris.* T. V. p. 26; Wtenbogaert, *Kerk Gesch* Brandt, *Hist. der Ref.*; *Leven van H. de Groot*, bl. 100; Baudartii, *Memor* B. II. bl 97, 98, B. VIII. bl. 13—17. B. X. bl. 1; Trigland; Kinschot, *Beschr. van Oudewater.* bl. 45; Glasius, *Godgel. Woordenb Nederl.* o. h. w.; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl 264, 413, 532, D. II bl. 760; Kist, *Bijdr. tot de vroegste geschied van den Hoogesch. te Leiden*, bl 49, 55; Wagenaar, *Vad. Hist.* D XIII. bl 478; J. Pontani, *Poëm.* p. 28, 29. *Vita Heinsii*, voor zijne *Advers.* Lib. IV. *Cat.* N. Heinsii, H. II. p. 102 en 478.

LYDIUS (Isaacus) zoon van Balthazar Lydius en Aletta de Witt in 1604 te Dordrecht geboren, studeerde te Leyden, werd in 1630 proponent, in 1631 predikant te Papendrecht en in 1637 te Dordrecht, waar hij 2 Augustus 1660 overleed. Zijne huisvrouw Johanna Soye, Matthijsdr., met wie hij in 1641 gehuwd was, en die 6 Augustus 1677 overleed, schonk hem 13 kinderen. Zijn eenige zoon Mattheus Lydius was in 1644 predikant te Made, in 1676 te Hitzert, in 1684 te Cillaershoek, waar hij in 1685 stierf.

Deze Mattheus was een zeer geleerd man, die eene rijke boekverzameling naliet, waarvan de Catalogus is uitgegeven. Van zijn vader zijn alleen eenige *Theses* gedrukt, die hij als student verdedigde en waarvoor hij eene vereering van de stad Dordrecht genoot.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 25; Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 1332; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 283, 394.

LYDIUS (Martinus), zoon van Johannes Lydius, werd in 1539 of 1540 te Lubek geboren, in het Stolbergsche te Itfeld in de talen en andere wetenschappen onderwezen, zette onder het opzigt van Michael Neander, zijne letteroefeningen te Tubingen voort, kwam van daar te Heidelberg, waar hem in 1567, nevens Zacharias Ursinus, het toezigt over het collegie der Wijsheid werd aanbevolen. Dit collegie verstrooid wordende, begaf hij zich naar Frankfort en vervolgens naar Antwerpen, van waar hij in 1579 tot derden predikant te Amsterdam benoemd werd. In 1582 was hij voorzitter in de Zuid- en Noord-Hollandsche Synode en in 1585 nam hij het beroep tot eerste Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Franeker, hetwelk hij aan die van Leiden had geweigerd, op herhaald aanzoek eindelijk aan. Lydius was, volgens getuigenis van Brandt, »een man, zeer belezen in alle soorten van schrijvers en zoo vredelievend, dat hij zich geen arbeid omtrent het sloopen van kerkelijke geschillen ontzag." Trigland noemt hem »een geleerd man." Hij hield briefwisseling met Beza, Ursinus, Dav. Pareus, Arminius, Lipsius, Scaliger, Joh. Meursius, J. G. Vossius, Petrus Scriverius en andere beroemde geleerden. Ook beoefende hij de latijnsche poëzy, waarvan nog proeven voorhanden zijn. Hij stierf 27 Junij 1601, in den ouderdom van 61 jaren, eene weduwe en twee zonen, Johannes en Balthazar, nalatende.

Als verstandig en gematigd Godgeleerde keurden hij het gedrag der leeraren, die zich met staatszaken bemoeiden, en door ze op den preêkstoel te brengen, de gemeente tegen de overigheid opstookten, zeer ernstig af. Van hen, die de partij van den graaf van Leycester sterk trokken, plagt hij te zeggen: deze lieden hebben ons Brabant en Vlaanderen doen verliezen, en zij zullen, tenzij er de voorzigtige Magistraat in voorziet, ons ook Holland en Zeeland doen verliezen. Wegens zijne vredelievendheid en verdraagzaamheid, werd hij meermalen gebruikt om in gemeenten, waar twist ontstaan was, de rust te herstellen. In 1586 werd hij met dat doel naar Bolsward, drie jaren later, welligt met het oogmerk om ontstane geschillen bij te leggen, door graaf Willem Lodewijk van Nassau als voorzitter naar de Friesche synode te Franeker, en tenzelfden jare met Lubbertus en anderen naar Leeuwarden gezonden. Met dien ambtgenoot en Menso Alting was hem ook in 1594 opgedragen de kerkelijke zaken te Groningen te ordenen. Hoe hoog men hem schatte, blijkt vooral daaruit, dat de Amsterdamsche gemeente hem in 1587 en in 1592 hoezeer te vergeefs, op nieuw tot haren leeraar beriep. In 1596 was hij voorzitter der Friesche synode, in tegenwoordigheid van den stadhouder gehouden. De mildheid zijner denkwijze en de achting welke hij Erasmus toedroeg, bleek uit zijne *Apologia Erasmi*, waarin hij dezen tegen de beschuldigingen van Arianisme verdedigde. Michael Neander noemde hem *juvenis summe pietate, doctrina morum ac ingenii suavitate praeditus;* Simon Goulart: *docte theologien;* Th. Beza: *eximium Christi Servus;* Joh. Drusius: *vir undequaque doctissimus et Theologus eximius.*

Hij schreef:

De formidabili illa classe Hispanica contra Anglos divinitus repressa, fracta, dissipata, dextrae Excelsi celebratio, ad. Ps. CXXIV adcommodata. Franeq. 1589, 4o 1592 fol.

Oratio Panegyrica ad Frisiae Ordines comitia annua habentes, continens expositionem extremae necessitatis ac summae utilitatis, Disciplinam in scholis et praecipue academiis restituendi. Franeq. 1595, 4o.

Apologia pro Erasmo opposita calumniis eorum, qui ipsum Arianismi accusant. Dissert. posthuma in *Tom. X. Oper. Erasmi ed. Leidens*, p. 1579—1780.

Oratie, of grondige verclaringe over den 124 Psalm, Martinus Lydii, *eertyts Professoris tot Franeker; vervattende de bysonderste verlossinghen, die Godt dese Nederlanden heeft bewesen, sedert den Troubel tot desen tegenwoordigen tyt, opdat dieselve verlossinghe tot prys ende eere Godts altyd by den Nederlanders mochten in verscher gedachtenisse ghehouden werden. Tot Enckhuysen, by* Willem Wiggertsz. Blaeu, *Boeckvercoper in de Westerstraet.* De voorrede aan den *Godvruchtigen leser is geteekend* 13 *Sept.* 1619,

Lat. gedichten van hem vindt men in *Deliciis Poëtar. Germ.* Tom. III; zijn brieven aan Meursius zijn afzonderlijk (*Epistolae III ad* Joh. Meursium, Franeq. 1597) en in Joh. Meursii *Epp.* verschenen Cats heeft in zijne *Aenmerckingen op Adams Houwelick* (uitg. van Feith, D. IV, bl. 112) een brief van Ursinus in 1577 aan Martinus Lydius geschreven, en hem door zijn kleinzoon Jacobus Lydius te Dordrecht medegedeeld vermeld. In de bibliotheek der Leydsche Hoogeschool berusten 2 onuitgegevene brieven van hem, in 1599 en 1600 aan Fr. Junius geschreven. Volgens een brief aan

Dominicus Baudius (1654) hield hij briefwisseling met Justus Lipsius. »Non ingratum mihi fuit (schreef Baudius *Epp*. p. 227 aan A. van Blyenburg) quod cum D. Lydio egisti, ne literas publicaret, quod olim vir, fremente invidia, magnus Justus Lipsius, ad patrem ejus misit." Onder de brieven van Lipsius komen er 5 aan M. Lydius voor. Een brief van Beza aan hem komt voor in *Epp. Eccl. ac Theol* p. XII en brieven van Scaliger aan hem in Scaliger *Epist*. lib. III. Jacobus Lydius was in bezit der mss. van zijn grootvader o. a. zijner voorlezingen over Ps. CI, Nahum en Maleachi.

Zie Lipsii, *Opera*, T. II, p. 77, 90, 99 (Vesal. 1675) 4 vol. in 4o. en P. Burmannus, *Syll. Epistol*, T. I, p. 48, 49 Zie ook p 480, 490, 494, T. III, p. 476. Crenius, *Animad. phil. et hist.* Ps. XV, p. 138; *Biogr. Univ* Jöcher, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis. Kobus en de Rivecourt; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 20, 29, Blancardi, *Paneg pro Jubil. Acad* p. 10, *Scalig. Sec.* p. 145; Mollerus, *Contr. litt* vol. I, p. 273; *Vita David Paraei*, Paraei *Operib* praefixa p. 4; J. H Hottinger, *Coll. Sapient restitut.* p. 14; H. Altingii, *Hist. Eccl. Palat* p. 240; Crenii, *Animad* P 1, p. 51, P. VI, p 193,; *Vita Mens. Altingii* p 58 Sq. Amama, *Orat. fun in obit. Sibr. Lubberti*, p. 25; O. Brandt, *Hist. vita Arminii*, p. 42, 53, 54, 90; Foppens, *Bibl. Belge*, T. II, p. 857; Scaliger, *Epp.* lib. III, p. 534; Brandt, *Hist der Ref* D. II, bl. 8, Trigland, *Kerk. Geschied.* bl. 770; Uytenbogaert, *Kerk Ges.* bl. 103; Kist en Royaards, *Kerk Arch.* D. IX, bl. 11; Winsemius, *Chron van Friesl.* bl. 907; Chr Schotanus, *Beschr van Vriesl* p. 142; Wagenaar, *Amsterd.* D IV. bl. 67, D. VII. bl. 484; Diest Lorgion, *de Herv. Kerk in Friesl.* bl. 17; Brucherus, *Ges. van de opkomst der Kerkherv in de Prov. Gron.*, p. 174, 252, 294; Ypey en Dermout, *Ges. der Ned Herv. Kerk*, D. I, bl. 356; Glasius, *Godgel Nederl.* o. h. w.; Schotel. *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 259, 260, 422, 532, D. II, bl. 759; Laurman, *Naaml d. pred. v d. Cl. van Leeuw*, bl. 5; Cats, *Werken*, (uitg. Feith.) D. IV, bl. 112; H Croeze, *Reg der Pred. van Amst.* p. 26; C. Adama, *Naaml. der Pred. van Gron voorb.* p. 87, *Naaml. der Cl. van Bolsw. en Work.* p. 112; M. Veeris, *Kerk. Alph v. Noord-Holl.* bl. 90; Soermans, *Kerk. Reg.* Koeningius, *Bibl.* p. 489.

LYDIUS (Martinus), zoon van Balthazar Lydius en Alletta de Witt, was in 1632 predikant te Aalburg, in 1634 te Heusden en in 1647 te Breda, waar hij in 1655 of 1656 stierf en werd opgevolgd door den bekenden latijnschen dichter Franciscus Plante. Hij huwde met Adriana van Cuyck. Zijn zoon Johannes was in briefwisseling met G J. Vossius en hij zelf met den beroemden Andreas Rivet, wiens leerling hij te Leyden geweest was. In het zeldzame boekske, getiteld: *De laetste uuren van Mijnheer Rivet*, Amst. 1651, komt bl. 99 volgg een latijnsch getuigschrift voor van dezen Martinus Lydius, betreffende de laatste ziekte van zijn leermeester.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 26; Schotel, *Kerk Dordr.* D. I, bl. 283; G. J. Vossii, *Epist Select.* p. 100, *Epp. Celeb. var. ex scriniis J. Brandtii* Amst. 1715, p. 180, 190; v. Goor, *Bes. v. Breda*, bl. 76.

LYDIUS (Martinus), waarschijnlijk een zoon van Johannes Lydius, predikant te Oudewater. Hij was godgeleerde. Heiblocq noemt hem »den eerwaerden seer gheleerden Heer." Zijn standplaats is echter onbekend. Hij woonde te Oudewater, beoefende de Nederduitsche dichtkunst, blijkens een gedicht van hem in het album van den genoemden Heiblocq, en een *Brief* in dichtmaat, toen deze *voorgenomen had om voor predikant naar Oostindie te varen in het jaar* 1647. Heiblocq, gelijk ook Johannes Ens, Guilielmus l'Amour, Johannes Fabricius en anderen vervaardigden lijkdichten op hem, toen hij den 12 Oct. 1651 ontslapen was.

Zie Heiblocq, *Farrago-Latino-Belg.*, p. 198, 228 seqq. 249; Schotel, *Kerk. Dordr.* D I, bl 532; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb* D II, bl. 391.

LYDIUS (Nicolaas), zoon van Johannes, broeder van Martinus Lydius, werd in 1657 predikant te Zoeterwoude en in 1681 te Franeker, waar hij in 1687 overleed. Volgens getuigenis van d'Outrein, die hem te Franeker opvolgde, was hij »een man van een fijn oordeel, doorziend begrip in goddelijke zaken en van doorwrochte geleerdheid."

Men heeft van hem:

Het Hooglied van Salomo, kortelyk verklaert door den hooggeleerden Heer Nicolaas Lydius, in zyn leven predikant te Franeker, in rym nagevolgd en nader opgeheldert met eenige aanteekeningen, met een aanhangsel bevattende eene betooging en uytbreyding van het Lied van Moses, Deut. XXXII en eenige Ps., door Joh. d' Outrein. De tweede druk merkelijk vermeerdert, onder anderen door een opstel over 't Hooglied, door den vermaarden Heer Sal. van Telt, Amst. 1718 8o. 3de uitgaaf De eerste uitgaaf was Amst. 1690. Hij liet nog een *Lexicon Hieroglyphicum* in handschrift na.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 27; Jöcher; Schotel, *Kerk. Dordr.* bl. 261; *Bibl. Brem* Cl II, p. 898; *Boekz der Gel wereld* Jaarg. 1719 bl. 652, 653; Maurik en Noordbeek, *Naaml. v. Godgel Schrijvers*

LYDIUS (Rudolph), dichter in de eerste helft der zeventiende eeuw Men kent alleen van hem: *Vermakelijke Tijdkorting, bestaande in D. I. Juvenaals derde Schimpdicht in vaerzen vertaald. Eenige Mengeldichten, waar in de Jufferschap ten hoogsten trap van eere werd verheven, en 't Blijspel van de Princelijke staat*, na zijn dood te Enkhuizen, 1624, 1681, 1684, Amst. 1707, uitgegeven. Het blijspel verscheen in dat jaar ook afzonderlijk.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C Woord.* o. h. w. Schotel, *Kerk Dordr.* D. I bl 416; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl 135, D. II. bl. 532.

LYEDER (Loyset), leefde in de tweede helft der vijftiende eeuw en lumineerde, o. a. voor de hertogen van Bourgondien, verschillende boeken.

Zie le Comte de la Borde, *Les Ducs de Bourg.* T. I. *Sec part.* p. 501, 502; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1030.

LYERE (Adriaan). Zie LYRAEUS (Adrianus).

LYFHART (Abelus). Zie LYPHART (Abelus).

LYFTOGHT (Franciscus) werd omstreeks 1640 te Diest geboren, studeerde aldaar in het collegie der Augustijnen, trad den 27sten Nov. 1657 in die orde; in het kapittel 26 April 1673 te Brussel gehouden, werd hij tot kerkmeester en in dat van Mechelen in 1682, tot onderprior benoemd. Hij stierf het volgende jaar in de bloei van zijn leven. Lyftoght had eenigen tijd de letteren onderwezen en beoefende de Vlaamsche poëzy. Hij gaf in die taal een redekunstig werk getiteld:

Voor-WInCkel Van patIentIe In Den DroeVen tegenspoeDt, VersIen Met poëtsChe Leeringe, enDe SententIen van AVgVstInVs

Voor kLaeghaChtIge zIeLen op-gereCht Door F. FrancIsCVs LYftoCht, AVgVstIIn binnen DIest.

Toe-ge-eIIgent aen Heer FranCIsCVs DaVID CanonICk norbertIIn, LoffeLIICken Pastoor Van VeerLe.

Tot VernoegInghe aLLer eer en Lof-WeerDIghe AbDIIe, heeren Van aVerboDe, verCiert met twintigh Sinne-beelden in 't koper gesneden, D. I. Emmerik, 1679, Keulen, 1681, 12o.

Volgens Willems komen er eenige merkwaardige zinnebeelden van hem voor.

Zie Paquot, *Mém.* T. XVIII. p. 129; Willems, *Verh. over de Ned Taal- en Lett.* D. II bl. 270, 271; van der Aa, *N. B C. A. Woord.* o. h. w. Abconde, *Naamr. van Ned. boek.*

LYEUWEMA (Lieuwe) komt in 1508, 1509 en 1510 in verschillende stukken als Grietman van Achtkarspelen van wege den Hertog van Saksen voor. Uit een dezer stukken blijkt dat zijne vrouw Wye heette.

Zie *Chartenb.* D. II. bl. 261, 264. 270; Baerdt van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 103.

LYKES schreef volgens Arrenberg *Naaml. van Ned. Boeken: Onderzoek op en hoeverre eene eenvoudige dooling strafbaar is.* 1727 8o.

LYMBORCH (Albert van) werd in 1561 te Luik geboren. Na het voleindigen zijner eerste letteroefeningen omhelsde hij den geestelijken stand, legde zich, waarschijnlijk aan de hoogeschool te Ingolstad, op de regtsgeleerdheid toe en werd doctor in de beide regten. Omstreeks 1595 werd hij cantor en kanunnik der Collegiale St. Paulus Kerk te Luik. Hij had zeven en een half jaar deze betrekking bekleed, toen Thomas Farnese, 39ste deken dezer kerk, en neef van Paus Paulus III, stierf, en hij, in 1602, werd geroepen om zijn plaats te vervullen. Hij bewoog paus Clemens VIII hem een gedeelte der goederen, die aan de Broederen van St. Hieronymus of Broederen van het gemeene leven hadden toebehoord, aan zijne medebroederen af te staan. Ook stichtte hij in zijne kerk een *Salut.*

Behalve het ambt van deken, bekleedde hij ook dat van Protonotarius Apostilicus, en is negenmaal te Rome geweest. Hij stierf den 24 April 1627, in den ouderdom van 68 jaren, bekend als een man van groote bekwaamheden en beminnaar ook der Muzen.

Men heeft van hem:

Fundatio Collegii S. Pauli Leodiensis, cum Decanorum continua successione. Leodii, 1622 4o. *en Hexameters.*

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 38; Fisen, *Hist. Leod.* T. I. p. 141, 144, 151; Foppens, *Bibl. Belg* T I. p. 41; Paquot, *Mém.* T. III. p. 114, 115; Peerlkamp. *de Poët, Neerl.* p. 269, 270.

LYMBORGH (Aloysius A), uit Luik, niet minder door verdiensten als door aanzienlijkheid van afkomst beroemd, abt der Regul. kanunnikken van de orde der Augustijnen aldaar, begunstiger der geleerden en zelf zeer geleerd, schreef in het Vlaamsch het leven van den H. Aegidius (Luik, 1637, 8o.) en gaf tot proeve van zijne ervarenheid in de Latijnsche poëzy: *Apprecatio paraenetica R. D. Erasmo a Xenoheval Novi. Monast. ap. Hujum.* Hij overleed in 1636.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 43; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 46.

LYMBURGUS (Remacles). Zie (Limburg Remacles).

LYN (Cornelis van der) geboren te Alkmaar in den aanvang der 17e eeuw, vertrok, als adsistent naar Batavia, en zette er in 1627 voet aan land. Langs de trappen van onderen opper-koopman en voorts van opper-boekhouder, steeg hij tot de waardigheid van buitengewoon Raad van Indie. Niet langer dan twee jaren had hij dien post bekleed of hij werd tot Directeur-generaal, en vervolgens tot Gouverneur-Generaal van Neêrlands Indie benoemd. Hij geraakte tot die waardigheid niet langs den gewonen weg. Van Diemen, zijn voorzaat, zijn ontslag verzocht hebbende, bekwam het, onder voorwaarde, dat hij den persoon, dien hij naar zijn oordeel voor het geschiktste tot het gewigtig ambt beschouwde, tot opvolger zou benoemen. Zijn keus viel op van der Lyn, en deze keus werd eerlang door de toestemming der kamer van zeventienen bekrachtigd. Hij was een verstandig en gematigd Regent, die volgens de ware staatkunde der O. I. Maatschappij, den vrede ijverig zocht te bevorderen en te behouden. Onder zijn bestuur werd de Maatschappij in verscheidene oorlogen gewikkeld. Tweemaal belegerde de keizer van Java Batavia, doch het gelukte hem met dezen vorst vrede te sluiten. Op Ceylon, gelijk ook op de Moluksche eilanden, viel mede niet weinig te doen om de zaken op een vreedzamen voet te brengen. Zijn laatste bedrijf was de demping van een opstand te Ternate, doch deze bragt hij niet volkomen tot stand, maar liet zulks aan zijn opvolger over. Eenig verschil gekregen hebbende met de kamer van zeventienen, onbekend uit welke oorzaak, (Valentyn gist over de verwijdering van den heer Caron, die later in dienst kwam der Fransch-Indische Compagnie: volgens Dubois was de Compagnie onvoldaan over zijn bestuur) legde hij in October 1656 zijn bewind neder, en vertrok in den aanvang van het volgend jaar met zijn vriend Caron en zijn gezin naar zijn vaderland, zette zich te Alkmaar neder en bekleedde aldaar verscheidene malen de burgemeesterlijke waardigheid. Hij liet bij zijne echtgenoot Levina Poleth, met welke hij in Indie gehuwd was, geene kinderen na. Zijn portret door Dirk Jongman naar eene teekening van M. Balen, vindt men bij Valentyn.

Zie Valentyn. *Bes. v. Oost-Ind.* D. I, st. 1, bl. 296; Dubois, *Vie des Gouv. Gener.* p. 135, volgg.; *Lev. v. Ber. Mann. en Vrouw.*, D. VIII. bl. 333; v. Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II, bl. 313, 314; Kok, *Woordenboek der zamenl.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.* in voll.

LYN (Cornelis Jacob van der), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw, gaf onder de zinspreuk *de gustibus non est disputandum* de volgende blijspelen in het licht:

De Minnaar Poëet en Knecht, blijsp. van verre h. Fr. gev. Amst. 1760.

De wedergevondene Dochter en Edelmoedige Minnaar, blijsp. n. het Fr. Le Caffé ou l'Ecossaise gev. Ald. 1762, 2 st. kl. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 265; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D, IV. bl. 135; *Cat. B. v. d. Aa*, bl. 111.

LYNCKENS (Nicolaas), in het Kleefsche geboren, bedankt als proponent voor eene beroeping naar St. Eustatius en werd in 1701 predikant te St. Anna ter Muiden, in 1703 te Schoondijke en in 1707 te Kleverkerk op Walcheren, waar hij, 19 Febr. 1720, in de ouderdom van 47 jaren overleed.

Hij gaf in het licht:

Eenige, leer- en zinrijke Parabelen verklaard (Amst.) 1712, 8o.

Over het laatste gedeelte van de Parabel van Lukas XIII: 8o.

Tegen Theophilus Zelotes, Spiegel der hedendaagsche voorbeelden en schaduwen, Middelb. 1714.

Aanmerkingen over Chams zonden in Boekz. der Gel. Wer. April 1719.

Na zijn dood verscheen:

Verzameling van Heilige Mengelstoffen over Matth. XXIII: 23—35 en XX: 1—16 en het geheele XXV Hoofdst. Lucas XII: 16—21. Johannes V: 1—9. Nevens een Verklaring over de Sabbath uit Exodus XX: 8—11, volgens oogmerk en zamenhang, naar de letter verklaart, uit de oudheden opgeheldert en ter godzaligheid krachtig en ernstig aangedrongen, Leid. 1722, 4o.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p 413; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. *Boekz. der Gel. Wereld,* 1722, *a.* bl 28; Ypey, *Kerk. Ges. der 18e Eeuw,* D. VIII. bl. 402; Arrenberg, *Naaml. van Ned. boek.* bl. 330.

LYNA (Gerard Marcus) was majoor in Staten dienst, tijdens de gedenkwaardige verdediging van Sluis tegen de Franschen in 1794.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land,* D. III. bl. 112.

LYND (Jhr. Joris Hugens van der) of Lind, anders Mol van 1559—1574 (zijn sterfjaar) baljuw van Zuid-Holland. Op de *Lijst der personen welke in de jaren 1567 voor Commissarissen van den Hove zijn gedagvaard tot aflegging van den gerequireerden eed van trouwe aan den koning met aanwijzing van hen welke al of niet zijn gecompareerd,* voorkomende bij Troy van Mydrecht en Beeldsnijder, *Verbond en Smeekschrift der Edelen,* bl. 82. Jonckh. Floris van der Lynd genoemd.

Zie Oudenhoven, *Beschr. van Zuid-Holl.* bl. 447. Balen, *Bes. van Dordr.* bl. 8.

LYNDEN (Arnold van), stamvader van het geslacht der van Lyndens, afkomstig van de oude graven van Aspremont, welker geslacht, volgens Willem Veen, een Egmonder monnik, gesproten is uit Sigisfried, zoon van Aleonardus of Aldoardus, markgraaf d'Este. Hij was een jongere zoon der graven van Aspremont, en volgde zijn neef Godfried van Bouillon in 1096 naar het H. Land. Onder Boudewijn de eerste, koning van Jeruzalem, had hij het bevel over het leger der Christenen tegen den kalif van Egypte. Volgens Wilcko Jaresma landde hij, op zijn terugreis, 15 December 1106, met vele Friesche edelen, te Staveren aan, van waar hij zich naar Utrecht begaf, waar hij in groot aanzien kwam bij bisschop Burckhard en Helena, dochter van Robert, heer van Beusichem, trouwde, welke hem, volgens sommigen, de heerlijkheid van Lijnden of Lienden ten huwelijk bragt, naar welke heerlijkheid hij zich zou genoemd hebben. Hij verwekte bij zijne huisvrouw Bertha van Beusichem, 4 kinderen. Zij stierf in 1140; hij in 1150, beide werden in de abdij van Marienweerd begraven. Deze en eenige der volgende biographien zijn ontleend aan Butkens, *Trophées sacrés et profanes du Duché de Brabant, Avec les preuves,* la Haye, 1724—1726, 4 T. fol.; Butkens, *Annales généalogiques de la Maison de Lynden, diviseés en XV livres, vérifiées par chartes, titres et aultres bonnes Preuves, embellées des figures de divers pourtraits, Chasteaux, Sepultures et anciens Sceaux,* Anv. 1626. fol.; F. G. Baron van Lynden, *Twee Brieven over de Broederorde van St. Jacobsbroederschap,* 's Hage, 1827; D. van Hoogstraten, *Gr. Alg. Hist. Geogr. Chr. en Oordeelk. Woordenb.;* Ferwerda, *Geneal. van de adel. familie van Lynden* in *Adel. en Aanzienl. Wapenb.*

Zie Kok, *Vad. Woord.* o. h. w. vergel. met van Spaen, *Inl. tot de Hist. van Geld.* D. III. bl. 437, 438.

LYNDEN (Floris I van), kleinzoon van Arnold, zoon van Willem I van Lynden en Agnes van Monbeljard, bijgenaamd *de Jonge,* heer van Lynden, Vernhuizen, Ingen, Ommeren, Kesteren enz. was stedehouder en gouverneur der Veluwe, wegens Gerard en Otto, graven van Gelderland, ten tijde der oorlogen die zij met Boudewijn van

Holland, bisschop van Utrecht, gevoerd hebben. In 1190 schonk hij het regt van begeving der kerk van Lynden aan de St. Paulus' abdij te Utrecht. Zijn neef Jan van Buren, met wien hij over het jagtregt in het bosch van Boesichem verschil had, bragt hem den 16 September 1203 om. Zijne vrouw Agnes van Wachtendonk, schonk hem 5 kinderen, beide liggen in de parochie-kerk te Lynden begraven.

Zie van Spaen, t. a. p.

LYNDEN (WILLEM II VAN), heer van Lynden, Vernhuizen, Ingen, Ommeren, Oudenweert, Kesteren enz., zoon van Floris I van Lynden en van Agnes van Wachtendonck, vertrok in 1196 met zijn schoonbroeder Willem, heer van Brederode, en andere ridders naar het H. land, van waar hij in 1203 wederkwam. In 1221 ging hij met zijn neef Otto van der Lippe, bisschop van Utrecht, voor de tweede maal naar het H. land. Na zijne wederkomst sneuvelde hij den 12den Julij 1227, benevens Otto, in den oorlog tegen Roelof, kastelein van Koeverden. Hij werd in de abdij van St. Paulus te Utrecht begraven. Hij huwde in zijn 31ste jaar in 1196 te 's Hage, Christina, dochter van Willem, heer van Brederode en van Margriet, dochter van den graaf van der Lippe, in 1210 overleden. Zij schonk hem 7 kinderen.

LYNDEN (ARNOUD VAN), broeder van den vorigen, ridder van St. Jan te Jeruzalem, in 1190 te Nice gestorven.

LYNDEN (FLORIS II VAN), heer van Lynden, Leede, Oudenweert, Vernhuizen, Ommeren, enz., zoon van Willem II van Lynden en van Christina van Brederode. werd in 1227 in den slag van Koeverden, waarin zijn vader sneuvelde, zwaar gewond en gevangen. Nadat hij den dood van zijn vader had helpen wreken, was hij in 1229 met Willebrand van Oldenburg, bisschop van Utrecht, een der kruisvaarders tegen de Stadingers en stierf in 1247. Hij huwde in 1217 Agnes, dochter van Wessel van den Boetzelaar en van Anna van Reifferscheit, die hem 6 kinderen schonk en overleefde.

LYNDEN (DIRK I VAN), heer van Lynden, Leede, Oudenweert, Ommeren, Kesteren, enz., zoon van Floris II van Lynden en van Agnes van den Boetzelaer, was bij den togt, dien Willem, Roomsch koning en graaf van Holland, in 1257 tegen de Westfriezenondernam en in welken deze sneuvelde. Hij voerde als luitenant van Willem, heer van Brederode, het bevel over den linkervlagge. Hij trok zich den dood van koning Willem zoo zeer aan, dat hij, met toestemming zijner tweede huisvrouw, de wereld verliet en monnik werd in de abdij van Middelburg, waar hij in 1266 overleed. Hij huwde 1. Heilwig, dochter van Dirk van Zein, heer van Renesse en van Margaretha van Holland, en toen deze, kort na het voltrekken van het huwelijk, in 1249 overleden was, in hetzelfde jaar, Margaretha, dochter van Beernd van Randenrode, burggraaf van Montfoort, die hem 1 zoon schonk.

Zie Meerman, *Graaf Willem II*, D. II. bl. 286—290.

LYNDEN (DIRK II VAN), heer van Lynden, Leede, Oudenweert, Ommeren, enz., ridder van de orde van de graven van Holland, zoon van Dirk I van Lynden en van Margaretha van Randenrode. Nadat eenige muitelingen van het Sticht van Utrecht en omliggende landen, wier toeleg was de edelen uit het land te jagen, ook zijn kasteel ter Leede en het dorp van Lynden, in 1268 verbrand en afgeloopen hadden, heeft hij twee jaren daarna, benevens vele andere voorname edelen en ridderen, de stad Utrecht helpen beklimmen en de muitelingen verjagen. Tweemaal, in 1272 en 1282, ondernam hij met graaf Floris V een togt tegen de Friezen. Ook was hij in 1287 een der medestanders van den Utrechtschen bisschop Jan van Strik in den oorlog tegen Gysbrecht van Amstel en Herman van Woerden, wegens de verlossing der sloten Vredelandt en Montfoort, eertijds aan hem verpand, in welken oorlog hij gevangen, doch door Costyn, heer van Renesse, die wegens graaf Floris, de bisschop te hulp gekomen was, weder verlost is. Hij stierf in 1300, oud omtrent 50 jaren en werd in de abdij van St. Paulus te Utrecht begraven. Zijne vrouw Agnes van Herlaar, eene dochter van den heer van Ameide, staatjuffer van Elizabeth, weduwe van koning Willem, schonk hem 7 kinderen.

Zie van Spaen, t. a. p. bl. 241.

LYNDEN (DIRK III VAN), heer van Lynden, Leede, Ommeren, Oudenweert en Alst, zoon van Dirk II van Lynden en van Agnes van Herlaar. Hij reisde, gedurende het leven van zijn vader, door Italië en keerde na diens dood terug om van zijn nalatenschap bezit te nemen. Vervolgens vertrok hij naar Duitschland en stond keizer Albert van Oostenrijk in zijne oorlogen tegen Bohemen bij. Na zijne terugkomst in zijn vaderland, huwde hij, omtrent 1312, Ermgard, dochter van Wouter, heer van Keppel, en van Alyd van Aaswyn. Toen keizer Lodewijk van Beijeren, den 19den Maart 1339, op den rijksdag te Keulen, het graafschap Gelder tot een hertogdom verhief en alzoo graaf Reinoud tot eersten hertog van Gelder aanstelde, voegde hij hem vier van de voornaamste edelen des lands, tot hooge ambtenaren toe, onder welke Dirk, heer van Lynden, zijn erfschenker was. Dirk liet het kasteel ter Leede, gedeeltelijk in 1318 door de Hollanders verbrand, gedeeltelijk in 1342 door eene aardbeving ingestort, weder opbouwen. Hij overleed in 1360 in hoogen ouderdom en werd in de kerk van Marienweert begraven, acht kinderen nalatende, onder welke Wouter van Lynden, Johanniter ridder te Jeruzalem en op het eiland Rhodus; Kornelis van Lynden, kanunnik der hoofdkerk te Utrecht, die met Willem, graaf van Henegouwen en Holland, in den oorlog tegen de Friezen, omtrent St. Olofsklooster, bij Staveren, 24 Sept. 1345 sneuvelde, welk lot ook zijn broeder Hubert van Lynden onderging. Beide werden in het klooster Bloemkamp begraven.

Zie Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderland.* D. I. bl. 100.

LYNDEN (JAN I), heer van Lynden, Leede, Oudenweert, Ommeren enz., erfschenker van het hertogdom Gelder, zoon van Dirk III, heer van Lynden, en van Ermgard van Keppel. Hij behaalde veel roem in de oorlogen, die Eduard, koning van Engeland, tegen Frankrijk voerde. In de burgeroorlogen der Gelderschen volgde hij de partij van hertog Reinout, en werd met dezen in een veldslag in 1361 bij Tiel, zwaar gekwetst, gevangen en op het huis te Rozendaal gebragt, doch naderhand door tusschenkomst van Willem van Gennip, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, ontslagen. De twee broeders, hertogen van Gelder, zonder nakomelingen overleden zijnde, hield hij het met hunne oudste zuster Margaretha en haren man Jan van Chatillon, graaf van Blois, tegen Willem, zoon van Willem, hertog van Gulik, en van Maria, jonger zuster van den overleden hertog van Gelder. Hij overleed in 1382 op zijn kasteel te Lynden. Hij huwde, volgens Butkens, *Annal. de Lynden*, p. 106, in 1338 Elizabeth van Polanen, dochter van Jan, heer van Polanen en der Lecke, uit het geslacht Wassenaar, en van Oda van Hoorn, die hem de heerlijkheid Millingen ten huwelijk aanbragt.

Later stelde Butkens in zijne *Troph. de Brabant*, T. II. p. 82, dat Elizabeth van Polanen, vrouw van Millingen, die met dezen Jan van Lynden huwde, eene dochter was van Jan van Polanen, uit den stam van Wassenaar en van Catharina van Brederode, vrouwe van der Leck, en alzoo eene zuster van dien Jan van Polanen en van der Leek, die met Oda van Hoorn huwde, hetgeen Ferwerda ook waarschijnlijk acht. Zijn tweede vrouw Margaretha, was eene jonger dochter van Gerard, graaf van Gennip op de Maas en van Johanna Both van der Eem. Na zijn dood hertrouwde zij met Jan van Los, heer van Heinsberg, een zoon van Jan en van Johanna van Voorn.

LYNDEN (DIRK FREDERIK VAN), ridder, graaf van Alstburg, heer van Elst, zoon van Steven van Lynden en van Maria Botkens, kleinzoon van Dirk III van Lynden, was een der beroemdste krijgshelden van zijn tijd, en diende keizer Albert van Oostenrijk, Henrik van Lunenburg en Lodewijk van Beijeren in verschillende oorlogen, van welke de laatste hem de waardigheid van maarschalk schonk. Hij huwde 1. Alida van Vernemborg, zuster van Hendrik van Vernemborg, aartsbisschop en keurvorst van Keulen. 2. Walburg van Meurs, zuster van Walraven van Meurs, bisschop van Munster, die ten tijde van Rudolph van Diephorst, in de Utrechtsche geschiedenis zeer bekend is. Men vindt niet opgeteekend dat hij kinderen heeft nage-

laten. Waarschijnlijk is dus deze tak der Lyndens met hem uitgestorven.

LYNDEN (Wouter van), broeder van Jan I, heer van Lynden, was heer van Alst, welke heerlijkheid hij waarschijnlijk van een zijner neven, heeren van Vernhuizen kocht. Hij sneuvelde in 1381 in een veldslag, en liet geen kinderen na.

LYNDEN (Steven van) broeder van den voorgaande, ridder, werd in 1359 te Mentz door de eigen hand van keizer Karel IV tot ridder geslagen. In het volgend jaar huwde hij Elizabeth, dochter van den baron van Hemmen, erfdochter van Boelenham en Mussenberg. Dewijl zij echter in de barony van Hemmen, een keizerlijk mansleen, haar vader niet kon opvolgen, reisde Steven in 1364 naar Duitschland en verkreeg van den keizer de beleening der barony van Hemmen voor zich en zijne mannelijke nakomelingen. Hij volgde zijn broeder Wouter, die kinderloos overleed, in de heerlijkheid Alst op. Hij stierf omtrent 1400 en werd benevens zijne huisvrouw in de kerk van Elst begraven. Hij liet 7 kinderen na.

LYNDEN (Huibert van) broeder van den vorige, ridder van de Duitsche orde, volgde in de burger-oorlogen tusschen de broeders Reinout en Eduard, hertogen van Gelderland, de partij van den laatste, vertrok ook naar Duitschland en kwam in den oorlog om.

LYNDEN (Dirk IV) Heer van Lynden, Leede, Oudenweert enz. zoon van Jan I, Heer van Lynden en Margaretha van Gennip, Ridder, erfschenker van Gelder, huwde Maria van Hoorn, vrouwe van Duffel, dochter van Dirk van Hoorn, Heer van Perwys en van Catharina Bertout vrouwe van Duffel. Hij stierf 8 Mei 1408, werd begraven in de kerk van Marieweert, nalatende eene erfdochter.

LYNDEN (Dirk van) ridder, tweede baron van Hemmen, heer van Boedelham en Mussenberg, erfschenker van het hertogdom Gelder, oudste zoon van Steven van Lynden, en van Elizabeth, Baronnesse van Hemmen, vrouwe van Boelenham en Mussenberg. Hij huwde 1. Walburg van Benthem, 2. Anna, dochter van Willem van Blitterswijk, Ridder, 3., niet lang na 1400 Catharina, dochter van Zweder, burggraaf, en Catherina van Kuilenburg, 4 Adelisa, dochter van Godschalk van Winssen, maarschalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht, en van Elizabeth Mouwer, vrouwe van Heemstede. Hij stierf 28 October 1436, zij 1466. Beide liggen in de Buurkerk te Utrecht begraven. Hij liet 7 kinderen na.

LYNDEN (Dirk van), zoon van Jan van Lynden en Folswijn van Randwijk, kleinzoon van Dirk van Lynden ee Adelisa van Winssen, vierde baron van Hemmen, enz., was ridder van den Oliphant en raad- en kamerheer van keizer Frederik van Oostenrijk. Hij huwde in 1472 Walburg van Blitterswijk, efdochter van Blitterswijk, Beck en Heimerden, dochter van Arnoud en Margaretha van Reyd. Hij stierf 3 Julij 1500 op het huis te Hemmen. Zijne vrouw hertrouwde met Wouter van Zuilen. Hij liet 3 kinderen na.

LYNDEN (Dirk van) tweede zoon van Steven van Lynden, eerste heer van Mussenberg en van Walburg van Bronkhorst, kleinzoon van Jan van Lynden, baron van Hemmen en Folswijn van Randwijk. Hij was ridder van den Oliphant, eerste burggraaf van Dormale uit dit geslacht, heer van Hothey, Sart, St. Gelly, Rochen enz. eerste raad- en hofmeester van den bisschopprins van Luik. In zijne jongelingsjaren, studeerde hij te Leuven, waar hij zoo naauwe vriendschap sloot met Robert van der Mark en Kornelis van Bergen, zoon van den Heer van Zevenbergen, zoo dat hij niet naar Gelderland wilde terugkeeren, maar het hof volgde van Evenard van der Mark, Kardinaal-bisschop en prins van Luik, waar hij kennis maakte met diens geligitimeerde dochter Catharina van der Mark, weduwe van Adriaan van Fraypont, gezegd van de Boverie, met welke hij huwde en die hem 27 Januarij 1520 de heerlijkheid van Rechen ten huwelijk bragt. Niet lang daarna, woonde hij in het gevolg van den prins-kardinaal te Aken de krooning bij van keizer Karel, die hem tot ridder sloeg. Zijn aanzien en vermogen nam niet weinig toe, toen zijn oude vriend Kornelis van Bergen tot coadjutor van zijn schoonvader werd benoemd. Nu verkocht hij het deel zijner vaderlijke goederen in Gelderland, en kocht goederen in het land van Luik, o. a. de Heerlijkheid van Mathivaux, gezegd de Boverie. In 1562 kocht hij van Jan, markgraaf van Bergen, het Burggraafschap van Dormale, en na onder drie bisschoppen van Luik, Kornelis van Bergen, Georg van Oostenrijk en Robert, zoon van den markgraaf van Bergen, het ambt van raadsheer bekleed te hebben, verliet hij, met zijne tweede vrouw, Maria van Elderen, eene rijke erfdochter van Gordulphus of Goedenoel van Elderen, Heer van Sart, S. Gelly enz. en van Elizabeth van Amstel, met welke hij in 1532 in het huwelijk was getreden, het hof, en bragt het overige van zijn leven, des zomers te Dormale, des winters te Leuven in rust door. Hij stierf in den ouderdom van omtrent 69 jaren, en werd in de St. Pieters kerk (5 April 1560) te Leuven begraven. Hij had uit het eerste bed 3, uit het tweede 7 kinderen.

LYNDEN (Karel van), derde heer van Mussenberg, amptman van de Over-Betuwe, zoon van Jan van Lynden en van Anna van Galen, in 1520 geboren, volgde keizer Karel in den oorlog in Italie, Na zijn terugkomst, huwde hij in 1561 Alyd van Zuilen, dochter van Dirk van Zuilen, ridder, heer van Zevender, de Haar en van Josina, erfdochter van Drakenburg en Oudaan. Hij overleed te Utrecht, 27 Oct. 1610, in den ouderdom van 81 jaren en 7 maanden, zij 4 April 1617 en werden aldaar in de kerk der ridders van de Duitsche orde begraven. Hij verwekte 9 kinderen.

Zie Nijhoff, *Bedr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. V. bl. 175. D. VI. bl. 237.

LYNDEN (Jurgen van), ridder, burggraaf en heer van Opper- en Neder-Dormale, drosaard en souverein opperschout van 't land van Montenake, souverein majeur van St. Truyen, enz. oudste zoon van Dirk van Lynden van Alderen, kreeg zijn opvoeding aan het hof van Emanuel Philibert, hertog van Savoye en van Maria, koningin van Hongarije. Hij was in den slag bij St. Quintin, en werd tot vergelding zijner dapperheid tot ridder geslagen, en gouverneur van Nijmegen. Ten gevolge der onlusten was hij verpligt in 1582 aan Jan van Drenkwaart, thesaurier-generaal van Philips II, zijn burggraafschap Dormale en twee jaren later zijne heerlijkheid Opper-Dormale te verkoopen. Hij huwde Maria Nikol van Heemsdijk, dochter van Nikolaas, heer van Halsbergen ridder, en Maria Mois, stierf 22 Jan. 1592 en werd te St. Truyen begraven. Hij liet 13 kinderen na.

LYNDEN (Robert van), broeder van den vorige, ridder van de orde van St. Jacob, baron van Froidcourt, heer van Stumont, gouverneur van Charlemont en van het marquisaat van Franchimont, raadsheer in den Raad van State, geheimraad en hofmaarschalk, maakte zich beroemd in de oorlogen in Vlaanderen, Picardië, Italie, tegen de Mooren in Barbarije en tegen de Turken in Maltha. Tweemaal werd hij gevangen genomen, doch, op bevel van den koning van Spanje, gelost. In 1566 zijne nicht Maria van Ingenilandt, kleindochter van Jan van Ingenilandt en Dorothea van Lynden gehuwd hebbende, diende hij in de Nederlandsche oorlogen, onder den koning van Spanje, en is gouverneur van het graafschap Kuilenburg en later van Buren geweest. Toen in 1572 de bezetting deze stad had verlaten werd hij door de burgers in verzekerde bewaring genomen en aan Prins Willem I overgeleverd: om zich los te koopen, heeft hij zich van verscheidene rijke landgoederen moeten ontdoen.

Na in den oorlog verscheidene voorname betrekkingen bekleed te hebben, en in verscheidene gezantschappen gebruikt te zijn geweest, overleed hij den 16 September 1610 en werd in de parochie-kerk van Theu, in het land van Franchimont begraven. Hij heeft bij zijne huisvrouw, die te Wijk bij Maastricht in de St. Maartenskerk ligt begraven, 9 kinderen nagelaten.

Zie Butkens, *Annal.* p. 269; van Hasselt, *onuitgegeven stukken voor Vad. Hist.* D. I. bl. 286; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culenb.* D. I. bl. 233, 285; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 552; Nijhoff, *Bijdr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. VI. bl. 208, 212.

LYNDEN (DIRK VAN), broeder van den vorige, heer van Mathivaux, apostolische protonotaris, aartsdiaken van Ardennes, proost en abt der O. L. Vrouwenkerk te Maastricht en te Dinant, algemeen vicaris in het geestelijke, raadsheer in den raad van State, zegelbewaarder van den prins-bisschop van Luik, groot deken der hoofdkerk van St. Lambert te Luik, overleed 11 Julij 1603 en werd in die kerk begraven, waar men zijn grafschrift vindt.

LYNDEN (JASPER VAN), broeder van den vorige, ridder en luitenant van de compagnie van ordonnantie te paard van Karel van Brimu, graaf van Megen, en eerste stalmeester van Gerard van Groesbeek, prins-bisschop van Luik. Hij huwde Machtelt van Rougrave, die hem de heerlijkheid van Vaulx ten huwelijk bragt en stierf 18 Julij 1576, zonder kinderen, en werd begraven in de kerk van Mathivaux bij zijn broeder, waar zijne acht kwartieren op zijn graf zijn uitgehouwen.

LYNDEN (HERMAN VAN), broeder van den vorige, ridder, baron des H. Roomschen Rijks, vrijheer van Rechem, Richolt, enz. heer van Houthuis, Omer, S. Simon, Tongrenelle, Wamferchies, Zobbenbrock, Kranewijk en Vorsem, gouverneur en kapitein-generaal van het land van Keulen, souverein en grootmajeur van Luik, verwierf veel roem in de oorlogen van Italie en Hongarije. Hij hield in de Nederlandsche oorlogen de zijde der Spanjaarden totdat hij aan het hof van Ernst van Beijeren, prins-bisschop van Luik, kwam en in diens dienst overging. Hij onderscheidde zich in den Keulschen oorlog tegen den afgezetten keurvorst Gerhard Truchses, en bragt niet weinig toe om hem uit zijn keurvorstendom te verjagen. Na in vele staatszaken en gezantschappen gebruikt te zijn, overleed hij op zijn kasteel van Rechem, 5 Junij 1603, in den ouderdom van 56 jaren, 7 maanden en 15 dagen. Zijn hart werd begraven in de kapel van het kasteel, zijne ingewanden in de parochie-kerk, zijn ligchaam in de abdij aldaar. Hij huwde omtrent 1581 Maria van Halmale, dochter van Constantijn van Halmale, ridder, en van Catharina van de Werve, die 5 November 1609 overleed en bij haar man in de abdij van Rechem werd begraven. Zij lieten 6 kinderen na.

Zie Nijhoff, *Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. VI. bl. 218.

LYNDEN (FRANS VAN), tweede zoon van Jasper van Lynden en van Anna Besten, ridder, huwde 6 Dec. 1578 Clementia van Amstel, vrouw van Kronenburg, enz. dochter van Antony van Amstel, ridder, heer van Mijnden Kronenburg, Loenen, Loosdrecht, Tecop en van Martina van Yzendoorn, wiens jonger zuster Antoinetta van Amstel getrouwd was aan zijn ouder broeder Steven van Lynden, heer van Sinderen. Zij stierf 1 Maart 1584 en hertrouwde in 1586 met Anna Agnes van Lynden, erfdochter van Hemmen en Blitterswijk, zijne nicht, eene dochter van Dirk van Lynden, ridder, achtste baron van Hemmen, heer van Blitterswijk en van Judith van Wylach, waardoor hij de negende baron van Hemmen werd. Hij stierf in 1603, zijn tweede vrouw in 1606 en werden begraven in de kerk te Leuven, zijnde uit beide de huwelijken kinderen overgebleven.

Zie J. W. Imhoff, *Notitia S. Rom. Gram. Imp. procer*, die verkeerdelijk vermeldt heeft dat de nakomelingen van dezen Frans van Lynden uitgestorven zijn.

LYNDEN (JAN VAN), zoon van Karel van Lynden en van Alyd van Zuilen, gouverneur van de stad en het land van Bonn, die gekwetst werd in een gevecht bij Keulen en stierf aan zijne wonden, 5 Junij 1602. Hij was ongehuwd en werd in den Monster te Bonn begraven.

LYNDEN (JASPAR VAN), broeder van den vorige, 4de heer van Mussenberg, omtrent 1575 geboren, was in zijne jeugd in dienst als pagie bij Willem, hertog van Gulik, Kleef en Berg. Omtrent 1590 werd hij ridder der Duitsche orde in de Balye van Utrecht en eindelijk, na het overlijden van Dirk van Blois van Treslong, de XXXIVste landkommandeur, welke waardigheid hij naauwelijks tien maanden bekleed heeft. Hij was de laatste, die van de R. K. Godsdienst daartoe verkozen is. Hij stierf 27 Maart 1620 en werd te Utrecht in de kerk der Duitsche orde begraven. Zijn opvolger als landskommandeur was Hendrik Casimir, graaf van Nassau Dietz, stadhouder van Friesland.

LYNDEN (STEVEN VAN), broeder van den vorige, ridder van de Duitsche orde in de Balye van Alden-Bieze, bij Maastricht, is in den Hongaarschen oorlog tegen de Turken gesneuveld.

LYNDEN (DIRK VAN), kanunnik in den Dom van Utrecht, is in den oorlog onder den Prins van Parma in Frankrijk gesneuveld.

LYNDEN (KAREL VAN), zoon van Jurgen van Lynden en van Maria Nikol van Heemsdijk, werd op twaalfjarigen leeftijd in de belegering van Doornik doodgeschoten en aldaar in de L. V. kerk begraven.

LYNDEN (GILLES DIRK VAN), broeder van den vorige, heer van Dormaal, Oostmaal, Steen enz. gouverneur van Curanges, huwde 1 Elisabeth van Momperat, 11 Oct. 1595 kinderloos overleden. 2 Ferdinanda van Beijeren, gelegitimeerde dochter van Ernst, hertog van Beijeren, later keurvorst van Keulen en van Catharina van Theul, bij wien hij 4 kinderen verwekte.

LYNDEN (GEORGE JURGEN VAN), broeder van den vorige, diende in Hongarije en naderhand onder Leopold, aartshertog van Oostenrijk, in den Gulikschen oorlog.

LYNDEN (DIRK VAN), zoon van Robert van Lynden en van Maria van Ingenilandt, diende onder den hertog van Parma, en stierf in 1590 te Parijs, waar zijne ingewanden begraven zijn en zijn ligchaam te Luik in de kerk der Dominikanen.

LYNDEN (KAREL ERNST VAN), broeder van den vorige, baron van het H, Roomsche Rijk, vrijheer van Lynden en Froidcourt, burggraaf van Dormale, heer van Sumaigne, Melen, Wichmont enz. kamerheer van zijne keizerlijke majesteit, eerste stalmeester van den keurvorst van Keulen, gouverneur van het prinsdom Stavelo, 't marquisaat van Franchimont en graafschap Logne. Hij huwde 24 Junij 1610 Catharina de Rosey, eene dochter van Reinier van Druines gezegd Rosey, ridder, heer van Rosines, Carniers. Everhalle en van Johanna van Montjoye, bij welke hij negen kinderen verwekte.

LYNDEN (ERNEST VAN), oudste zoon van Herman van Lynden en van Maria van Halmale, ridder, vrij rijksgraaf van Rechem, baron van Richolt, Borssem en Thienes, heer van Houtain, Once, S. Simon, Blaringen, Steenbeeke, Calonne op de Ley en Vieuville, edelman van zijn keizerlijke majesteit en kolonel in zijne dienst, huwt 1609 Anna Antonia Gouffier, dochter van Hendrik Gouffier, markgraaf van Crevecouer en Bonevet en Johanna van Bocholt. Hij overleed in 1636. Zijne vrouw 7 Julij 1620, vier kinderen nalatende.

LYNDEN (JASPAR VAN), zoon van Steven van Lynden en Antonia van Amstel, heer van Mijnden, Loosdrecht enz. werd 16 Februarij 1642 beschreven tot lid der ridderschap van Utrecht en erfde later, door het overlijden van zijn eenigen broeder Antony van Lynden, Sinderen, Muikveldt en Outhoven. Hij huwde 9 Februarij 1634 Theodora van de Vecht, vrouw van Hoeflake, Gerrstein, enz. dochter van Johan van der Vecht en Margaretha van Zuilen van Nyevelt, vrouwe van Hoeflake en Gerestein. Zij stierf 2 Februarij 1672 en werd in de Dom te Utrecht met hare 16 kwartieren begraven, gelijk ook hij, toen hij 2 Januprij 1679 in den ouderdom van 85 jaren was overledan. Zij lieten drie kinderen na.

LYNDEN (CASPAR VAN) heer van de Plak, jongste zoon van Godard van Lijnden, heer van Boelenham en van Jacoba van Bronkhorst, majoor, ritmeester van de kompagnie gardes des corps van den Prins van Oranje. Hij huwde Elizabeth Bellous en stierf in 1669, nalatende Godard Philips, die volgt en Jacoba ongehuwd overleden.

LYNDEN (GODARD PHILIPS VAN) zoon van de vorige, heer van de Plak, ritmeester eener kompagnie gardes en generaal

majoor van de ruiterij ten dienste van de vereenigde Nederlanders, huwde Cornelia Elizabeth van Coeverden, door het overlijden van haren broeder, erfdochter van de Havezate Rijsselt. Zij lieten kinderen na.

LYNDEN (Ferdinand van) van Aspremont, graaf van Rechem, baron van Richolt, Borssem, Thienen, heer van Houtain, Once, St. Simon enz., zoon van Frederik Gobert van Lynden en van Elizabeth, gravinne van Furstenberg, kleinzoon van Ernest van Lynden, en Anna Antonia Gouffier, was ridder van het groot kruis van Maltha, kommandeur van Steinfort, kamerheer van Keizer Lodewijk en kolonel van een regement voetvolk. Hij stierf in 1705 of 1706.

LYNDEN (Ferdinand Gobert van) zoon van Ferdinand van Lynden en van Elizabeth, gravinne van Furstenberg, na het overlijden van zijn oudsten broeder Frans Gobert, graaf van Aspremont, Rechem en verdere heerlijkheden, die zijn vader vroeger bezeten had. Hij was luitenant, veldmaarschalk en kamerheer van den keizer van Duitschland; huwde in 1679 Catharina, princesse van Nassau, dochter van George Lodewijk, prins van Nassau-Dillenburg, en van Anna Augustus, hertogin van Brunswijk Wolfenbuttel, weduwe van Augustus, graaf van Liegniz, zoon van Johan Christiaan, hertog van Brieg en van Anna Hedwig, baronnesse van Sitsch. Zij overleed in 1686 in Hongarijen, waarop hij in 1691 hertrouwde met Juliena Barlaren van Ragoczy, dochter van François Ragoczy en Helena, gravinne van Serin, zuster van den beroemden Frans Leopold, prins van Ragoczy. Deze is na den dood van haar man te Rechem 1 Januarij 1708. hertrouwd met den vermaarden graaf van Tekely. Ferdinand Gobert heeft met zijne beide huwelijken kinderen verwekt.

LYNDEN (Steven van) heer van Hoeflake, zoon van Jaspar van Lynden. heer van Mynden, Loosdrecht, Sonderen enz. en van Theodora van de Vecht, vrouwe van Hooflake, Gevestein enz. Hij werd 30 Julij 1622 kanunnik te Dom te Utrecht en 27 October 1668 geeligeerde raad in het eerste lid der staten des lands van Utrecht, doch nam eerst 29 April 1668 bezlt van deze waardigheid. Hij huwde 6 Junij 1664 Jacoba Maria, baronnesse van Reede tot Renswoude, dochter van Gerard, baron van Reede van Renswoude, heer van Borgwal en van Machtelt van Zuilen en Nyvelt. Hij overleed 20 October 1669, twee kinderen nalatende Johanna Antonetta van Lynden, gehuwd met Cornelis van Weede, heer van Zuilenburg, en Steven, die volgt.

LYNDEN (Steven van) heer van Mijnden, Loosdrecht en Gerestein, 16 October 1605 beschreven in de ridderschap van Utrecht. Hij verkocht in 1702 Mijnden en Loosdrecht en huwde Maria de Mareez tot Maarsbergen, dochter van Samuel de Mareez, heer van Maarsbergen, Dondeken en geeligeerde raad in het eerste lid der staten van Utrecht en Margaretha Trip. Hij overleed kinderloos 11 Febr. 1709 en werd met zijn 16 kwartieren in den Dom te Utrecht begraven.

LYNDEN (Anthony van) eenige zoon van Frans van Lynden en zijne eerste huisvrouw Clementia van Amstel, erfde de heerlijkheid Kronenburg, Loenen, enz. en trouwde 23 October 1611 Alexandrina van Stepraadt, dochter van Reinier, heer van Doddendaal en van Johanna van Voorst. Hij behoorde tot de 5 edelen, die op begeerte Prins Mauritz in 1618 de ridderschap van Holland vermeerderden. Hij stierf October 1626, 5 kinderen nalatende.

Zie Baudartius, *Ged. Mem.* B. X. bl. 56; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 283; Hoogstraten, Ferwerda.

LYNDEN (Dirk van) oudste zoon van Frans van Lynden, en Anna Mijnes van Lynden, eerste heer van Hemmen, heer van Blitterswijk, enz., ambtman, regter en dijkgraaf van de Over-Betuwe en wegens de ridderschap van Gelderland gecommiteerd in de staten generaal. Hij huwde 25 April 1612 Herburg Vijgh, dochter van N. Vygh, gouverneur en ambtman van Thiel en van N. Piek van IJzendoorn, vervolgens Geertruida van Delen, dochter van Nicolaas van Delen en Margaretha van Appelthorn. Beide schonken hem kinderen. Hij stierf 3 Februarij 1652 en werd bij zijne vrouw in de kerk te Hemmen begraven. Zij tweede vrouw stierf 3 Februarij 1683 op het huis te Park, dat zij na haar mans dood aankocht en ligt begraven in de kerk van Elst.

LYNDEN (Nicolaas Harmen van), heer van de Park, zoon van den vorige, sneuvelde in het beleg van Maastricht, 2 Aug. 1676, als luitenant-kolonel en kapitein der gardes te voet.

LYNDEN (Frans van), zoon van Dirk van Lynden en Heilwig Vygh, door erf- en leenregt, elfde baron van Hemmen (welke baronij op de Nijmeegsche vredehandel in 1678, van een keizerlijk tot een Geldersch leen gemaakt is), en heer van Blitterswijk, na het overlijden van zijn broederszoon Karel graaf van Lynden. Hij begaf zich in zijn jeugd in krijgsdienst, werd luitenant-kolonel van een regiment voetvolk en kommandeur van het fort St. Andries. De dienst verlaten hebbende, werd hij beschreven in de ridderschap van Gelderland in het kwartier van Nijmegen en werd dijkgraaf van de Over-Betuwe. Hij huwde Charlotte van Brienen, dochter van Wolter van Brienen, heer van den Mussenberg, en van Elbertina van Buren, vrouwe van Claeraadt. Hij stierf in 1700, in den ouderdom van 72 jaren en werd in de kerk van Hemmen begraven en liet 5 kinderen na.

LYNDEN (Dirk Wolter van), eenige zoon van den vorige, twaalfde baron van Hemmen, heer van Blitterswijk, ambtman, regter en dijkgraaf van Maas en Waal, huwde Anna Ursule, baronesse van Reede, dochter van Godard, baron van Reede, graaf van Athlone, en Ursula Philippota van Raasveldt, vrouw van Middachten en Hervelt. Hij stierf in 1712 en liet 4 kinderen na.

LYNDEN (Gerard van), zoon van den vorige, heer van Blitterswijk, diende den lande als ritmeester in het Geldersche regement van Dirk van Lynden, heer van de Park.

LYNDEN (Jacob Dirk van), broeder van den vorige, diende den lande en was kapitein in het Geldersche regiment van den prins van Oranje, stadhouder van Gelderland, Vriesland, Groningen en Drenthe.

LYNDEN (Frans Karel van), zoon van Caspar Antony van Lynden, heer van Rossen, en Machtelt van Welderen, diende den lande als brigadier van de kavallery en ritmeester van een compagnie gardes ten dienste der Vereenigde Nederlanden.

LYNDEN (Eusebius Burchhard), zoon van Dirk van Lynden en Anna Wilhelmina Benting, was kapitein van het Geldersche regiment van den prins van Oranje-Nassau.

LYNDEN (Beernt Jan van), tweede zoon van Caspar Antony van Lynden, heer van Ressen en van Machtelt van Welderen. Hij was heer van den Leeuwenberg, generaal-majoor en kolonel van een regiment karabiniers, ten dienste der Vereenigde Nederlanden, en huwde in 1711 Wilhelmina Leeuwe, erfdochter van Cantes, Klinkenberg, Ebbinkhuizen, Eliswеert en Stitsweert. Hij stierf 20 Mei 1728, 3 kinderen nalatende.

LYNDEN (Albert Adriaan Baron van), zoon van den vorige, heer van Klinkenberg, Cantes enz., was gedeputeerde wegens de provintie Stad en Lande, ter vergadering van hunne H. M. de Staten-Generaal. Hij overleed 20 Maart 1758 te Groningen, in den ouderdom van 41 jaren.

Zie *Ned. Jaarb.* 1758. D. I. bl. 191.

LYNDEN (Adriaan Graaf van), broeder van den vorige, heer van Polenbering en Nederhemert, president der ridderschap des kwartiers van Nijmegen, ambtman der stad Grave en Lande van Kuik sedert 1722, gecommitteerde ter vergadering van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden. Hij werd door een keizerlijk diploma tot den rang van graaf des heiligen-rijks verheven en door de ridderschap van Nijmegen tot curator der hoogeschool te Harderwijk benoemd, huwde in 1715 Stephania Anna Amarantha van Vittinckhof, genaamd Schell, erfdochter van Nederhemert,

eenige dochter van Otto Frederik van Vittinchof, genaamd Schell, heer van Neder-Hemert enz., luitenant-generaal en kolonel van een regement te paard, ten dienste der Vereenigde Nederlanden, in Maart 1726 te Nijmegen overleden, en van Margaretha van Rantwijk. Adriaan overleed den 3den van Oogstmaand 1764, in den ouderdom van omtrent 80 jaren, nalatende een zoon. Otto Frederik, die volgt.

Zie *Ned. Jaarb.* 1754. bl. 769; Paringet en van Alen, *Mém. Beschr. der Stad Grave*, bl. 361, Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 14, 210.

LYNDEN (Otto Frederik Graaf van), zoon van den vorige, was vrijheer van Nederhemert en de Voorst, ambtman van Overbetuwe, later (schoon eerst voorbijgegaan) ook burggraaf, regter en dijkgraaf des Rijks van Nijmegen, sedert 1786 curator der hoogeschool te Harderwijk. Hij was een ijverig voorstander der letteren en weldadig Maecenas der geleerden, en als zoodanig ook in het buitenland bekend. Hij overleed in Mei 1788.

Zie Klotzii, *Acta Lit.* T. VI. p. 62; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 210, 222; Kobus en de Rivecourt.

LYNDEN (Steven Hendrik van), heer van de Park, jongste zoon van Dirk van Lynden, tiende baron van Hemmen en diens tweede vrouw Geertruid van Deelen. Hij diende den lande en klom op tot den rang van luitenant-kolonel en kapitein van de blaauwe gardes, en huwde Josina jongste dochter van Dirk van Welderen, burggraaf des Rijks en regter der stad Nijmegen, extraordinaris raad in het Hof van Gelderland, en van Cornelia van Drueten, vrouw van den Leeuwenberg. Hij stierf 30 November 1680, zijne vrouw 12 Januarij 1725, nalatende Cornelia Machtelt van Lynden, gehuwd met Johan Rabo van Keppel, heer van de Pekkedam en Oldvelden, luitenant-generaal en kolonel van een regiment voetknechten, gouverneur van Luxemburg enz., en Dirk van Lynden, die volgt.

LYNDEN (Dirk van), heer van de Park, zoon des vorige. Hij was brigadier en kolonel van een Geldersch regiment ruiters, gouverneur en opperhofmeester van Zijne Hoogheid den prins van Oranje-Nassau, stadhouder van Gelderland, Vriesland, Groningen en Drenthe, kanunnik van het kapittel van den Dom te Utrecht en proost van Elst. In 1782 was hij een der gemagtigden te Berlijn tot vereffening van de nalatenschap van Willem III. In 1705 huwde hij zijne nicht Heilwig van Lynden, dochter van Casper Antony van Lynden, heer van Ressen, zijns vaders halve broeder, en van Machtelt van Wilderen, bij welke hij zes kinderen verwekte. Hij overleed.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 14.

LYNDEN (Frans Godard baron van), zoon van Dirk Wolter van Lynden en van Anna Ursula van Reede, werd in 1702 geboren. Hij was vrijheer van Hemmen, Blitterswijk en Wenssum, burggraaf, regter en dijkgraaf des Rijks van Nijmegen, gelastigde tot het benificieren van den Nederrijn en Yssel. De ridderschap benoemde hem den 19den October 1754, in plaats van zijn neef Adriaan van Lynden, tot curator der hoogeschool te Harderwijk, omtrent welk hij zich zeer verdienstelijk maakte. Hij huwde in 1726 Constantia, dochter van Willem van der Meulen, heer van Oud-Broekhuizen, en overleed 13 Februarij 1786, in den ouderdom van 83 jaren en omtrent 8 maanden.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1786. D. I. bl. 317; van Spaen, *Inl. tot de Ges. van Geld.* D. II. bl. 413 volgg. Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 216, 222; *Kunst en Lett.* 1805. D. II. bl. 276.

LYNDEN (Willem baron van), oudste zoon van den vorige, stond in groote gunst bij het stadhouderlijk Hof en werd zelfs met het oppertoezigt der vorstelijke zonen belast. Hij verkreeg het burggraafschap van Nijmegen en overleed den 16 van Zomermaand 1787.

Zie Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 484.

LYNDEN (Jan Elias baron van), broeder van den vorige, werd in 1788 curator der hoogeschool te Harderwijk. en overleed 28 April 1793.

Zie Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 484.

LYNDEN (Jacob Carel baron van), broeder van den vorige, was burggraaf van Nijmegen en buitengewoon raad in het Hof van Gelderland, in 1798 curator der hoogeschool te Harderwijk, en overleed in 1801.

Zie Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 484.

LYNDEN VAN BLITTERSWYK (Jonkh. Willem Karel Hendrik van), werd, schoon geen ingeboren van Zeeland, in 1779 door Willem V tot eersten edele van Zeeland benoemd. Hij huwde. Men heeft van hem eene *Verhandeling over de Godin Nehalennia*, 1796, 8o.

Zie *Levensb. van J. W. te Water*, bl. 197; van Wijn, *Bijv. op Wagenaar, Vad. Hist.* D. VIII. bl. 104. *Cat.* van Hulthem, No. 25948; *Cat.* van te Water, bl. 324, No. 2208. z. n. of pl.

LYNDEN VAN SANDENBURG (Gijsbert Carel Cornelis Jan baron van), werd 20 Febr. 1767 geboren. Op vijftienjarigen leeftijd verliet hij het vaderlijke huis, ten einde zich aan de militaire loopbaan te wijden, werd in 1788 ingelijfd in de garde du corps van den stadhouder en verkeerde in die betrekking, en in die van edelman bij Z. D. H. aan het Hof van Willem V in de moeijelijke jaren 1785—1786. In 1792 verwisselde hij deze betrekking met die van lid der ridderschap van Utrecht, wegens welk ligchaam hij werd benoemd tot lid der Staten-Vergadering, uit welke hij gecommitteerd werd als extraordinaris lid in den Hove Provinciaal en in het Hof ter Admiraliteit van Amsterdam. In de eerste jaren na de omwenteling in 1795 bleef hij buiten staatsbetrekkingen, doch werd ten jare 1812 benoemd tot lid van het kollegie van den Lekdijk Bovendams, in 1805 van de commissie van Landbouw, in 1810 van de Ringcommissie en in 1811 van het Conseil Général. Na de herstelling onzer onafhankelijkheid onder het stamhuis van Oranje-Nassau op nieuw als lid der Provinciale Staten wegens de Ridderschap verkozen, was hij sedert onafgebroken tot aan het eind zijns levens werkzaam als lid van het kollegie van Gedeputeerden. Er is gedurende zijn tijd weinig nuttigs en goeds in de provincie Utrecht verrigt en tot stand gebragt, waaraan hij geen deel nam; 't zij het de gewestelijke regering, het belang in waterstaat en polderzaken, van landbouw, van wetenschap of beschaving of de uitbreiding van het Evangelisch Christendom betrof. Aan het Hof van den stadhouder, mogt hij gehouden worden voor een toonbeeld van een wellevend edelman, maar deze hoffelijke wellevendheid ging gepaard met groote minzaamheid en voorkomendheid jegens ieder zonder onderscheid, en zette eene groote aangenaamheid bij aan zijn mannelijk en opregt karakter. Met een eerlijk en opregt gemoed, stelde hij het welzijn van het vaderland boven alles, doch was bij hem de gedachte van Vaderland met die van Oranje als vereenzelvigd. Uit genegenheid en overtuiging was hij met ridderlijke trouw verbonden aan het huis van Oranje. Hiervan gaf hij een bewijs in 1830, toen de omstandigheden het deden gevoelen, dat Nederland en Oranje mannen met een vaderlandsch hoofd en een vaderlandsch hart noodig hadden, in welk jaar hij de betrekking van gouverneur der provintie als oudste lid van het kollegie der Gedeputeerde Staten waarnam. Van Lynden was kommandeur der orde van den Ned. Leeuw, en stierf 3 Aug. 1850, in den ouderdom van 83 jaren binnen Utrecht. Men vindt zijn afbeelding in den *Utrechtschen Volksalmanak* voor 1847.

Zie *Utr. Courant*, 4 Sept. 1850; *Utr. Volksalm.* 1851. bl. 100 volgg.

LYNDEN (Reinhard baron van), zoon van Frans Godart, baron van Lynden, burggraaf van Nijmegen, en Constantia van der Meulen. Te Utrecht den 6den Mei 1742 geboren, werd hij in 1779 lid der Staten van het Sticht en gecommitteerde ter Admiraliteit in het collegie te Harlingen. Ten gevolge van zijn huwelijk werd hij in 1782 grietman van Opsterland en daarna lid van Gedeputeerde Staten, en was in 1795 tevens lid van de Staten-Generaal. In laatstgemeld jaar met zijn ambtgenooten afgezet, bleef hij buiten betrekking tot in het jaar 1812, toen hij lid van den Algemeenen Raad van het departement Friesland werd. In 1815 was hij lid van de Provinciale Staten. Hij huwde 1. Ypkje Hillegonda, dochter van Ayzo van Boelens, raad in het hof van Friesland, en Enia Romelia van Idsinga, die hem 13 kinderen schonk. 2. Catharina Johanna, dochter van Binnert Philip Aebinga van Humalda, grietman van Hennaarderadeel. Hij stierf den

26 Januarij 1819, zij den 2 Sept. 1835, in den ouderdom van bijna 72 jaren. Zijn zoon volgt.

Zie Baerdt van Sminia, *Nieuwe Lijst van Grietm.* bl. 389. *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 264.

LYNDEN VAN LUNENBURG (JAN HENDRIK), den 20 Januarij 1765 te Utrecht geboren, begon zijn lange staatkundige loopbaan op 25jarigen leeftijd, in het laatste tijdvak der stadhouderlijke regering. In 1788 nam hij zitting in het kollegie van den Lekdijk Bovendams en aanvaardde de bediening van hoofdschout der stad Wijk bij Duurstede. In 1792 werd hij lid van de Gedelegeerde Raden, en in die betrekking ten volgenden jare gecommitteerd in de admiraliteit van de Maas. De stormen, die den staat in 1795 beroerden, maakten een einde aan het bestaan dezer openbare betrekkingen, en bragten van Lynden tot het ambteloos leven terug. Toen in 1801 de gemoederen tot bedaren geraakten, zag hij zich de met zijnen gemoedsaard zoo zeer strookende pligt opgedragen, om mede te werken tot eene verzoening der jammerlijk verdeelde partijen, en maakte hij een deel uit van het departementaal bestuur, onder het staatsbewind van den raadpensionaris.

Toen koning Lodewijk aan de regering kwam, benoemde hij van Lynden tot ridder en kort daarop tot commandeur der Unie, en toen niet lang daarna eene organisatie van de departementale administratie moest plaats hebben, landdrost over het departement bestuur, eene even gewigtige als eervolle betrekking. Lodewijk, in den waan, dat er misschien door het Hof van Oostenrijk, wegens de huwelijks relatie met keizer Napoleon, iets ten voordeele van dit land zou kunnen gedaan worden, vatte het denkbeeld op van Lynden daartoe naar Weenen te zenden, doch deze, zich hiervoor niet geschikt achtende, excuseerde zich, waarop van Spaan van Voorstonde derwaarts vertrok, zonder echter iets te kunnen uitwerken.

Na vier jaren het landdrostambt bekleed te hebben, werd deze betrekking opgelost in de prefecture van de Zuiderzee, en in stede daarvan viel hem de benoeming ten deel van lid van het Wetgevend Ligchaam te Parijs.

Na de omwenteling benoemde hem koning Willem I tot lid van den Raad van State, welke betrekking hij tot 1830 bekleedde, toen hij die post verwisselde met het lidmaatschap der Eerste Kamer, waarin hij tot 1848 werkzaam bleef. Ook werd hij lid van de ridderschap van Utrecht en wegens de ridderschap lid van de Provinciale Staten van Utrecht. Als lid van den Raad van State behoorde hij tot eene commissie, die in de Noordelijke provinciën bleef resideren. Ook benoemde hem de koning tot president eener commissie van liquidatie van leverancien aan de Pruissische en Russische legers, bij de bevrijding van het vaderland, en bij de instelling der orde van den Nederlandschen Leeuw, eerst tot ridder en vervolgens tot commandeur dier orde. Behalve vele andere betrekkingen vervulde hij ook die van dijkgraaf van den Lekdijk Bovendams, welke betrekking hij van 1815 tot 1853 en dus gedurende een tijdsverloop van ongeveer 38 jaren, mogt waarnemen. Hoezeer hem het belang dezer gewigtige waterkeering en den bloei van haar bestuur ter harte ging, bleek bij elke gelegenheid welke zich daartoe aanbood, en niet het minst, toen hij in 1838 bij een plegtigen maaltijd zijne 50jarige betrekking tot het kollegie, en daarna de 25jarige bediening van het dijkgraafschap herdacht.

In 1818 benoemde de koning hem tot curator der Utrechtsche hoogeschool, en toen in 1819 twist ontstaan was tusschen Zeeland en Noord-Brabant over de visscherij op de Zeeuwsche stroomen, werd hij door Hoogstdenzelven afgezonden naar Bergen op Zoom, om aldaar met eene commissie van beide provintiën te besoigneren, en zoo mogelijk de geschillen te vereffenen. Voorts was van Lynden lid en later directeur van het Prov. Utrechtsch Genootschap, voorzitter van de Utrechtsche afdeeling van het Bijbelgenootschap en lid van vele andere wetenschappelijke en letterkundige inrigtingen. Overigens vereenigde zich in van Lynden alles wat edel, schoon en goed was en mogt hij te regt een sieraad der maatschappij worden genoemd. Met juiste trekken is zijn beeld geschetst in den *Utrechtschen Volksalmanak*, 1855, terwijl in die van 1843 zijn portret voorkomt. Zijn biografist in het Utr. Gen. noemt hem: »een sieraad onzer stad, uitmuntende door adel van ziel en geboorte, door de aanzienlijkste staatsambten, door onbekrompen gastvrijheid, door christelijken wandel en gezindheid. Hij zelf heeft in eene alleen voor zijne vrienden gedrukte *Toespraak*, in 1848 in het licht gegeven, zijn levensloop medegedeeld. Deze *Toespraak* bevat tevens een belangrijke bijdrage tot de juiste kennis en beoordeeling van zijn tijd en zijner beroemdste tijdgenooten. Van Lynden overleed te Utrecht in Januarij 1854.

Zie *Utr. Volksalm.* 1855. bl. 64 volgg. *Utr. Cour.* 16 Jan. 1854. *Versl. van het verh. in de Algem. Verg. van het Prov. Utr. Gen. van Kunst. en Wet. van het jaar* 1854.

LYNDEN VAN HEMMEN, (FREDERIK GODARD, baron van), werd in 1761 te Utrecht geboren, studeerde aldaar in de regten, en promoveerde 19 Junij 1781 op een *Spec. Juris publ. de judiciis Gelricis antiqui et medii aevi.* Hij begon zijn loopbaan als edelman aan het hof van den erfstadhouder prins Willem V, en kwam weldra in verschillende ambtsbetrekkingen, welke de groote omwenteling van 1795 hem deed verlaten. Sedert besteedde hij zijn kunde en tijd om in zijnen kring, zijn gewest door nuttige inrigtingen van dienst te zijn, tot kalmer tijden hem weder vergunden aan het bestuur van zaken deel te nemen. Na de gezegende herstelling van het vaderland in 1813 en 1814 werd hij geroepen tot hoofd-administrateur der Domeinen en bij de opheffing dier administratie tot president van den hoogen raad van Adel, welke betrekking hij, gelijk ook die van lid van de eerste kamer der staten-generaal en curator van 's rijks hoogeschool te Leyden, tot zijn dood toe met grooten lof van kunde en ijver bekleedde. Met veelomvattende kennis toegerust was hij inzonderheid in de vaderlandsche geschied-, oudheid- en geslachtkunde, gelijk mede in het vak van de waterstaat bedreven. In 1826 geraakte hij in een letterkundigen twist met den baron d'Yvoy van Mydrecht, die aanleiding gaf tot het wisselen van eenige geschriften. Het geschil betrof de ridderorde van St. Jacob en de eer van Christophorus Butkens. Zijne verhandeling over de droogmaking van de Haarlemmermeer, gaf Jacob de Gelder aanleiding tot het schrijven zijner vrije gedachten, en heeft niet weinig medegewerkt om die grootsche onderneming tot stand te doen brengen. Van Lynden vertoonde in zijn omgang geen zweem van trotschheid of vernederende hooghartigheid, maar blonk veeleer door ongeveinsde vriendelijkheid en bemoedigende minzaamheid uit, en was in alle zijne betrekkingen even beminnelijk als eerbiedwaardig. De koning benoemde hem tot commandeur der orde van den Nederlandschen leeuw. De maatschappij van Ned letterkunde rekende het zich een eer hem onder zijne leden te mogen opnemen. Hij overleed 19 April 1845 in 86jarigen leeftijd.

Men heeft van hem:

Spec. juris publ. de judiciis Gelriae tempore Reipubl. provinc. unitarum Traj. 1781, 4o.

Twee Brieven over de ridderorde van St. Jacobs broederschap, ingesteld door Floris V, graaf van Holland, waarbij gevoegd is eene verdediging van de eer van Christophorus Butkens en zijn werk Annales de la Maison de Lynden. 's Hage en Amst. 1827 (niet in den handel.) Bij de maatschappij van Ned. Letterkunde is een exemplaar met eigene verbeteringen en bijvoegsels van den schrijver.)

Hierop verscheen:

Voordragt van H. L. baron d'Yvoy van Mydrecht, schrijver der twee brieven, geteekend Q. N. in den Alg. K. en L. Bode, 1826, *No.* 25 *en* 38, *nopens het in dat weekblad, in de Weegschaal en in de onlangs uitgegeven Twee Brieven over de ridderorde der St. Jacobs broederschap, geschreven door F. G, baron van Lynden van Hemmen*, 's Gravenh. en Amst. 1828 (niet in den handel).

Van Lynden schreef hierop: *Kort antwoord op de voordragt van den heer Max. L. baron d'Yvoy van Mydrecht*, 's Hage en Amst. 1828 (niet in den handel).

Verhandeling over de droogmaking van de Haarlemmer-Meer, met vier kaarten en een plaat. 's Gravenh. en Amst. 1821, 8o. *portef.* in 4o. en fol.

J. de Gelder, *Vrije gedachten van een Ingeland van Rijnland over het werk van den baron van Lynden*, Leyd. 1821.

F. G. baron van Lynden van Hemmen, *Aanteekeningen op de memorie over de Haarlemmermeer van J. de Gelder.* 's Gravenh. 1822.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1845. D. I. bl. 305; Collot d'Escury,

Holl. Roem, A, D. III, bl. 40; Siegenbeek. *Ges. der Leydsche Hooges* D. II. bl ; *Verslag van de jaarl. vergad. der maats. van Ned. Letterk.* 1845 bl. 37. 38; *Cat. der maats. van Ned. Letterk.* D. III. bl. 34, 111, 131; *Bibl. Hultkem*, no. 25919. 25921.

LYNDEN (Mr. Frans Godard Ayso Boelens baron van), zoon van Reinhard, baron van Lynden, bovenvermeld, Grietman van Opsterland, werd den 21sten September 1781 te Leeuwarden geboren. Zijn vader vertrouwde hem aan het bijzonder opzigt en bestuur van den beroemden Hoogleeraar J. van Voorst, toen Hoogleeraar te Franeker. Hij volgde dezen mentor naar Arnhem en vervolgens naar Leyden, waar hij, op diens raad, zich onder den Hoogleeraar Wijttenbach op de oude letteren toelegde, zoodat hij na een driejarige studie, onder diens voorzitting, eene *Dissertatio de Panaetio Rhodio, philosopho stoico* (L. B. 1802 8) verdedigde. Sedert wijdde hij zich aan de beoefening der regtsgeleerdheid onder van der Keessel, Smallenburg en Pestel, en drie jaren later, in 1805, werd hij met buitengewone plegtigheid, onder den naam van *Promotio more majorum* bekend, en tevens met ongemeenen lof tot Doctor in de beide regten bevorderd na de openbare verdediging van een geleerd academisch proefschrift *exhibens interpretationem Jurisprudentiae Tullianae in Topicis expositae*. Geen wonder dus, dat hij reeds vroeg tot curator der Hoogeschool te Franeker benoemd werd. Het Provinciaal Utrechtsch Genootschap en de maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden kozen hem tot lid. In 1809 werd hij jagtofficier, in 1812 raad van het arrondissement Heerenveen en vrederegter te Beesterzwaag, waar hij een fraai landhuis Lyndenstein stichtte. In 1815 benoemd tot lid der Staten en in 1816 grietman van Opsterland, overleed hij reeds den 9den April 1828; een overlijden, dat niet alleen smartelijk was voor zijne betrekkingen, bijzonder voor zijne echtgenoot, maar voor alle beminnaars der geleerdheid, die daardoor hunne hoop geheel verijdeld zagen, dat hij eenmaal de groote verwachtingen, door zijne roemrijke intrede in de geletterde wereld door hem opgewekt, luisterrijk vervullen zou. Hij huwde vrouwe C. Johanna Maria Borcharen, overleden 3 Januarij 1864.

Zie Siegenbeek, *Ges. der Leydsche Hoog.* D. I. bl 374, 376. *Verslag der Jaarl. Vergadering van de Maats. v. Nederl. Letterk.* 1822, bl. 48 volg. *Verslag van de Jaarl. vergad. van het Prov. Utr. Genoots.* 1828. *Kunst en Letterbode*, 1862 bl. 84—87, 1805. bl. 274; *Collot d'Escury. Hollandsch roem.* 2 IV D. 1 bl. 39. *Bibl. Crit. Opusc. Wyttenb. Vol.* I, p. 148 seqq. *Bibl. Hollsh.* N. 21, p. 93. *Stamboed van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 264; van Sminia, *Verv. op de Naaml. van Grietm.* (1816—51) bl. 42.

LYNDEN (Willem Jan Elias van), zoon van Frederik Godard (hier boven), burgemeester van Hemmen, lid van het Polderbestuur van Over-Betuwe, en ouddistricts-commissaris van Nijmegen, 8 Sept. 1860, op 't kasteel te Hemmen overleden, schreef:

Over de acacia in *Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid* door *van der Boon Mesch* enz. 1834 D. II, bl. 367

Zie Holtrop. *Bibl. Med.*, p. 214.

LYNDEN (Mr. Dirk Wouter, Jacob Carel, baron van), zoon van Jan Carel Elia) Graaf van Lynden en van Antoinetta Jacoba Morgareta Barones van Pabst tot Bingerdem, werd 23 Dec. 1818 te Wageningen geboren. Na zijne studien te Leyden volbragt te hebben en na het verdedigen eener *Diss. Hist. Polit. de Commercio Societatis Indiae Orientalis* (Schoonh. 1839 8o), kwam hij in November 1841 in Nederlandsch Indie als ambtenaar der 1ste klasse. In Jan. 1842 werd hij ter beschikking gesteld van den algemeenen secretaris van de Indische regering, en in April 1843 benoemd tot Hoofdcommies ter Algemeene secretarie. Spoedig daarna, 6 Julij 1845, werd hij bevorderd tot referendaris en in Junij 1846 tot assistent resident van Pontianak, van welke betrekking hij in Januarij 1848 ontheven werd ten einde de regering van hem tijdelijk zou kunnen gebruik maken tot de invoering der nieuwe regtelijke organisatie in Nederlandsch-Indië. Kort daarna werd hij benoemd tot lid van den Raad van Justitie te Batavia. In October 1848 volgde zijne benoeming tot resident van Timor, in welke belangrijke betrekking hij den 22sten Mei 1852, in 33jarigen leeftijd, overleed. Deze korte maar schoone loopbaan had van Lynden te danken aan zijne buitengewone bekwaamheden, welke de regering dezer gewesten wist op prijs te stellen. Ofschoon hem weinig tijd overschoot tot beoefening der wetenschappen, heeft hij echter twee belangrijke verslagen geschreven over het stroomgebied der Kapoeas en over de groep om Timor gelegene en tot de residentie Timor behoorende eilanden, beide opgenomen in het *Natuurk. Tijdschrift voor Ned. Indië*. Hij beschermde en ondersteunde natuurkundige reizigers, waaraan menige botanische ontdekking is te danken. Zollinger, de ijverige plantenkundige, die zooveel tot de kennis van Java, Sumatra, Bali Lombokh en Soembawa heeft toegebragt, deed hulde aan dien ijver en zucht van van Lynden voor de wetenschappen, door een nieuw geslacht van *Memecyleae* naar hem te noemen.

Zie *Natuurk. Tijds. voor Ned. Indië*, 3e Jaarg 1852. bl. 493—494.

LYNDEN TOT HOEVELAKEN (Dirk Wouter van), kolonel in Nederlandsche dienst, onderscheidde zich in de postenoorlog in Vlaanderen in 1793. Hij sloeg o. a. de Franschen den 6 Sept. van dat jaar te Mesines, waar zij, gelijk ook te Roncq, de Nederlandsche posten hadden aangevallen, terug. Hij was de zoon van, huwde, en stierf.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III, bl. 73.

LYNDEN VAN HOEVELAKEN Jan Elias Nicolaas baron van), was lid van den staatsraad en van de tweede kamer der staten-generaal. Hij bezocht de Utrechtsche hoogeschool en ontving na het verdedigen eener dissertatie *de pacti obstagialis voluntarii indole, effectu et abrogatione* (Utrecht 1787) den titel van jur. utr. doctor. Hij was een getrouw aanhanger der stadhouderlijke partij en op het oogenblik dat de revolutie van 1795 uitbrak, van wege Gelderland in de vergadering der staten-generaal gedeputeerd. Nog eenigen tijd woonde hij deze vergadering bij en toonde een vastheid van karakter, waardoor hij in andere omstandigheden den staat nuttig had kunnen zijn, doch die toen meer verbitterde dan goed deed. Gedurende de verschillende besturen, die elkander in Holland opvolgden, leefde hij ambteloos, doch in 1814 nam hij wederom zitting in de vergadering der staten-generaal en werd toen tot president, en kort daarna tot lid der ridderschap in Gelderland gekozen. Gedurende de zitting van 1815—1816 bekleedde hij het praesidium der tweede kamer. Hij trok toen zijn voorstel wegens de petitien in. Sedert stemde hij geregeld voor de wets-voorstellingen van het ministerie, 't geen niet te verwonderen was, daar deze eerst in den staatsraad, waarvan hij ook lid was, werden overwogen. In de zitting van 1818—1819 verzette hij zich krachtdadig tegen het wets-ontwerp van den heer Kemper betreffende de jagt. Van Lynden was kommandeur van den Nederlandschen leeuw.

Zie *Galerie historiques des contemporains* T. VI, p. 349; Stuart, *Jaarb. van het Kon. der Ned.* 1814. bl. 209. 221. 1815 D. II, bl. 174.

LYNDEN (Josina Carolina baronesse van), huwde Adriaan Buurt, predikant te Amsterdam. Zij was eene zeer geleerde vrouw en gaf onderwijs in de godsdienst aan jongelieden uit den fatsoenlijken stand, overtuigd van hetgeen zij den Noordschen reiziger Björnstähl toesprak: »la vérité n'est qu'une soit dite par femme ou par homme." Zij gaf in 1770 te Amsterdam een *Logica* of *Redeneerkunde* in het licht, in 1773 *Korte verklaring van den XXVsten Psalm en van den XLIXsten Psalm* en een *Kort begrip der beschouwende Godgeleerdheid*, (Amst. 1775) in 8o. getrokken uit het breedere van haren echtgenoot, (door B. Keun, Amst. 1779, 8o. in het Fransch overgezet) en na diens dood zijne *Praktikale of dadelijke Godgeleerdheid*. Zij stierf, doch liet geene kinderen na.

Zie Ypey, *Ges. der Christ. kerk in de XVIIIe eeuw* D. VIII. bl. 211 verv.; *Vervolg op Wagenaar, Amsterd.* 2 st. bl. 88; Glasius. *Godgel. Nederl. i. v. Buurt*; Björnstähl, *Reize door Europa*, D. V. bl. 441—451; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1778, bl. 207; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 330; *Cat. d. boekerij v. d. Nat. Bibl.* bl. 18.

LYNDRAEYER (Jan Pietersz.), deelgenoot der aanslag tegen het leven van prins Maurits te Leyden, in 1623 geëxecuteerd.

Zie *Sententien by Schepenen der Stadt Leyden ghearrest. jeghens Jan Pietersz. Lyndraeyer, Samuel de Plocker ende Gerrit Cornnlisz. Cleermaker over de grouwel. ende moordad. conspiratie enz. Geron. ende geëxec. binnen Leyden, den 21 Junij* 1623.

LYNEN (F. M.) schreef:

Aanhangzel tot de Catechismus der Apothecaris-kunst door S. F. Hermbstädt. Behelzende eene beknopte verklaaring van de grondslaginzelen, en de daarop gegronde bewerkingen welke

in dat werkje vervat zijn, volgens het Lavoisieriaansch Systeme, Amst. 1800, 8o. met 1 pl.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir. Cat.* p. 205.

LYNHOVEN (J.), een onbekend kunstenaar, van wien niets opgeteekend staat, dan dat hij met O. I. inkt en de pen geteekend, en welligt ook gegraveerd heeft. Kramm vermeldt van hem:

Een Marsch van Ruiters in een landschap, met O. I. inkt en de pen.

Het hoofd van een jongeling met de pen geteekend en met bister opgewasschen.

Een weg tusschen duinen, ruiters te paard in gesprek met eenigen te voet, in 4o. oblong.

De tweede teekening goldt op de verkooping van Verstolk van Soelen *f* 21; de laatste is in bezit van den heer Kramm, die in *Leven en Werken der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1030 hem vermeldt, als ook:

LYNHOVEN (K.), nopens wien echter niets wordt vermeld, als de titels van twee teekeningen, op *Cat.* A. L. Tolling, Amst. 1768 (No. 665) en van J. de Bosch, Amst. 1785 (No. 528) voorkomende.

Twee stuks gestoffeerde Landschapjes, fiks met de pen.

Een Landschap met paarden enz. met de pen.

LYNNEN (Hendrik van), was muntmeester te Groningen, althans ten jare 1498. Hij was te gelijk met Cornelis van Leiden in dienst.

Zie van der Chys; *De Munten van Friesland, Groningen en Drenthe,* bl. 483.

LYNORA, aldus wordt op de munten de naam gespeld der Geldersche graven Eleonora of Alionora, weduwe van graaf Reinoud II. Zij muntte in de jaren 1343 en 1344.

Zie van der Chijs, *De Munten der Graven en Hert. van Geld.* bl. 32.

LYNSLAGER (Philip Fredrik), bekwaam en geestig dichter, zette verscheidene Fransche opera's, ten dienste van den Amsterdamschen Schouwburg en het liefhebberij-tooneel, met de zinspreuk: *Kunstmin spaart geen Vlijt,* op hetwelk hij zelf als acteur uitmuntende bekwaamheden aan den dag leidde, over. Zijne losse dichtstukjes, in sommige dichtbundels verspreid, zijn geestig en bevallig.

Men heeft van hem:

De Soldaat door dwang, kluchtige opera, gevolgd naar het Fransch, Amst. 1779, (pr.)

De Soldaat door dwang, kluchtig blijspel, gevolgd naar het Fransch, ald. 1782, (in dichtmaat.)

De Zijden Schoenen of de Hoogduitsche Schoenmaakster, kluchtige Opera, gevolgd naar het Fransch, (pr. met zang), Ald. 1779.

Annetta en Lubijn, treurspel, gevolgd naar het Fransch, (pr. met zang), Ald. 1781.

Welkomstgroet aan Mej. A. van der Mast, als Actrice, en eenige Leden van het Genootschap Kunstmin spaart geen Vlijt, bij de opening van deszelfs Tooneel, 1781.

Roosje en Colas, kluchtspel gevolgd naar het Fransch, (pr. met zang), Ald. 1783.

Zoë, treurspel gevolgd naar het Fransch van Mercier, (pr.) Ald. 1785.

De vlugt van Eneas, of de Dood van Dido, treurspel in straatliedjes, Ald. 1785.

Het Dorpsfeest, blijspel met zang, gevolgd naar het Fransch van Desforges, Ald. 1788.

In *Tooneel- en Mengelpoëzy van het Genootschap onder de Zinspreuk Kunstmin spaart geen Vlijt,* Amst. tusschen 1776 en 1791, 16 d.

Het trommelend Huisspook of de Echtgenoot Waarzegger, blijspel naar het Fransch van Destemates, Amst. 1776.

De twee Jaagers en het Melkmeisje, kluchtige opera naar het Fransch, 1778, m. pl.

Twee Coupletten, gezongen door het choor, in de Vaudeville uit het vorig stuk; bij eene representatie van hetz. in het Tooneellievend Genootschap Oeffening kweekt Kunst, 1785.

Aan de Leden van het Gen. K. s. g. V. bij het wederopenen van hun tooneel, 19 *Oct.* 1776, *vóór het vertoonen van het Zedespel Fanny of het Gelukkig berouw.*

Dankzegging aan de Leden van het Gen. enz. bij het sluiten van hun Tooneel, 23 *April* 1774.

(M) *Toejuiching aan P. F. Lijnslager, na de vertooning van het door hem vertaalde blsp Het Trommelende Huissp., wanneer ZEd. de rol van Logicus,* 30 *Maart* 1771, *had bekleed.*

Aanspraak van de Leden van het Gen. bij het sluiten van hun Tooneel, 30 *Maart* 1776, *na het vert. van het* (voorn.) *blsp.*

Welkomstgroet aan Mej. A. van der Mast, Actrice en de Heeren G. van Haaften, P. M. van Son, D. Schröder en L. J. Lamuison als sprekende Leden van desz. Tooneel, 20 *Oct.* 1781.

Tafelzang voor de Leden van het Gen. op H. Bonifacius d. 9 *van Sprokkelmaand* (met de beeldtenis van Bonifacius en tweeregelig onderschrift van H. Kuyper) *gegr. door J. Kuyper.*

Hij wordt ook opgegeven als bewerker met P. J. Uilenbroek, van het zangspel *de korte Dwaaling* (voor het Genootschap *Kunstmin spaart geen Vlijt* vervaardigd.)

Philip Frederik Lijnslager overleed in 1796.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb. van Ned. Dicht.* D. IV. bl. 265. *Schouwburgs-Almanak,* 1786. bl. 120; *Dicht- en Tooneelk. Alman.* Amst. 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, 1796; *Nav.* D. XII. bl. 305; *Bibl. voor Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 30, 31, 135, 186.

LYNSLAGER (Eliza) Jr., dichter uit het laatst der achttiende ceuw. Men heeft van hem o. a. een gedicht *Ter Zilveren bruiloft van mijne ouders en ter bruiloft van mijnen broeder Wilh. Lijnslager en Mejufvr. Catharina Visser; alsmede van den Heer Mart. Langeveldt junior en mijne suster Anna Maria Lijnslager* 28 *April* 1786. Zijn vader Eliza Lijnslager was koopman en in 1795 lid der Municipaliteit. te Amsterdam. Hij gaat in portret uit in *Vad. Chocoleat.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord* o. h. w.

LIJNSLAGER (Gybland), kapitein ter zee, behoorde tot het eskader in Aug. 1723, onder den schout-bij-Nacht Carel Godin tegen de Barbarijsche roovers. Hij voerde het bevel over het schip *Damiaten* van 44 st. en 270 k.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. V. bl. 35.

LYNSLAGER (Herman), zoon van Jan Lynslager en Anna de Wildt, zuster van Hiob de Wildt, secretaris der admiraliteit te Amsterdam, geboren 27 Mei 1664, was een dapper zeeman. Wij ontmoeten hem in 1696 als kapitein ter zee, een Fransche snaauw van 12 stukken veroverende. Hij sneuvelde 24 Aug. 1704 in den zeeslag van Malaga, bij Judith Allyn, met welke hij in 1691 huwde, kinderen nalatende, o. a. die volgt.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Neêrl. Zeew.* D. IV. *b.* bl. 110, 311, 316.

LYNSLAGER (Hendrik), oudste zoon van Herman Lynslager en Judith Allyn, vice-admiraal, geboren 13 Mei 1693, een dapper zeeheld, was als kapitein bij het eskader, in 1725 onder den vice-admiraal François van Aerssen van Sommelsdyck naar Algiers gezonden. Drie jaren nadat de vrede met den Dey gesloten was (1728) werd hij tot het overbrengen van paspoorten naar den Dey van Algiers gezonden. In den oorlog met Marocco (April 1734) vervolgde hij eene Saletijnsch roofschip van 18 of 20 stukken, en sneed het den weg tot ontkomen af, waarop het door een Engelsch oorlogschip naar binnen gejaagd en op de baar voor de stad door de branding vernield werd. In het volgend jaar besloot men een gezant naar Marocco te zenden met het tweeledig doel, om den vrede zoo veel mogelijk te herstellen en de Nederlanders, welke in dat rijk in slavernij zuchtten, vrij te koopen. Tot uitvoering van dezen last werd kapitein Lynslager verkozen, die daartoe het meest geschikt geacht werd, omdat hij een man was, die uitstekende begaafdheden bezat, en vooral dewijl hij meermalen op de Africaansche kust gekruist had en langs dien weg met den toestand van Marocco en de gezindheid der regering bekend was geworden. Tot betere volbrenging van zijn last, werd hij met den titel van gevolmagtigde bekleed, hem vergund den standaard van het Gemeenebest, gedurende zijn verblijf op de Africaansche kust, te doen waaijen van het schip, waarop hij zich zou bevinden, en zoodanige bevelen, als hij tot bereiking van het oogmerk der hooge regering nuttig zou oordeelen, aan de overige landsofficieren te mogen geven, en werden hem bovendien de noodige gelden tot lossing der slaven en aanzienlijke geschenken tot bevordering van den vrede toevertrouwd. Zijne pogingen werden door de trouweloosheid der Maroccanen verijdeld en hij keerde in 1737 naar het vaderland terug.

In 1743 gedurende den oorlog tusschen Zweden en Rusland, werden eenige schepen onder Lynslager naar de Oostzee

gezonden tot beveiliging van den handel. In 1751 voerde hij als schout-bij-nacht het bevel over een der smaldeelen naar de Middelandsche zee gezonden, die er in slaagden den vrede met Algiers en Tripoli te bevestigen. Hij werd den 8sten Maart 1750 vice-admiraal en overleed 28 Februarij 1768. Gedurende zijn langdurig verblijf op de Africaansche kust maakte hij gebruik om een uitvoerige kaart te maken, tot opschrift voerende: *Nieuwe Paskaart van 't opkomen van 't Naauw van de Straat, beginnende van de Spaansche kust van de Barles en aan de Moorsse kust van St. Cruz het Naauw door*, Anno 1727.

Ook maakte hij waarschijnlijk ten dezen tijde een *nieuw en seer nette Caart van de Baay en Stadt Gibraltar*. Vroeger toen hij in 1726 vlagkapitein was in het eskader tegen de Algerijnen onder den admiraal Aerssen van Sommelsdyk, vervaardigde hij eene uitvoerige kaart van het *Naauw van de straat van Gibraltar*. In 's Rijks archief berust een zeer omstandig verhaal van zijn zending naar Marocco (*Verhaal van H. Lynslager, Capitein ter zee, in commissie geweest zijnde na Barbarije*, Anno 1735—1737.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIX. bl. 217—219; van Wijn, Bijv. op Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 100; J. C. de Jonge, *Gesch. van Neêrl. Zeew.* D. V. bl. 43. 64, 80, 83, 84, 99, 291. *Leven van Willem IV*, D. IV. bl. 204; *Nav.* D. X. bl. 322.

LYNSLAGER (Herman), zoon van Jan Lynslager en Anna de Wildt, zuster van Hiob de Wildt, werd den 18 Januarij 1670 geboren, was kapitein ter zee, huwde in 1698 Johanna Reinierssen en stierf in hetzelfde jaar kinderloos.

Part. Berigt.

LYONNET (Mr. Pieter), afkomstig uit een oud en aanzienlijk geslacht uit Lotharingen, dat meermalen om de godsdienst van woonplaats verwisselde en het land moest verlaten, was de zoon van Benjamin Lyonet, Fransch predikant te Heusden, wiens vader, nadat zijne landerijen en heerlijke goederen, vernield of door den brand in den assche gelegd en zijne vrouw en kinderen vermoord waren, zich eindelijk genoodzaakt gevonden had in 1637 of 1638 Frankrijk voor altijd vaarwel te zeggen en de wijk naar Zwitserland te nemen. Hij werd den 21 van Hooimand 1707 te Maastricht geboren, en onderscheidde zich reeds vroeg door zijn buitengewone kennis der talen, waarvan hij er negen zoo doode als levende verstond, maar ook maakte hij in de beeldende kunsten, in de toon-, schilder-, graveur- en beeldhouwkunst groote vorderingen. Nog is er een stuk van hem voor handen, dat algemeen door kunstkenners wordt genoemd: een basrelief, in palmhout gesneden, voorstellende Apollo met de negen zanggodinnen, door de schilder van Gool een wonderstuk geheeten.

Lyonnet was door zijn vader voor den geestelijken stand bestemd, doch hij verkoos de regtsgeleerdheid. Studeerde te Leyden, en werd, nadat hij tot meester in de beide regten bevorderd was, advokaat te 's Hage, vervolgens Secretaris der Cijfers, overzetter voor de Fransche taal en patentmeester. Inmiddels lust voor de beoefening der Natuurlijke Historie, inzonderheid voor die der natuurlijke historie, inzonderheid voor die der insekten gekregen hebbende, ondernam hij eene geschiedkundige beschrijving van die welke omtrent 's Hage gevonden worden en verrijkte dit werk met een groot aantal teekeningen, zoo naauwkeurig en uitvoerig dat hij door alle kunstkenners, die ze zagen, bewonderd werden. Vervolgens teekende hij voor het werk van Abraham Trembley, getiteld: *Mémoires pour servir à l'Histoire d'un genrè de Polypes d'Eau douce, à bras en forme de cornes.* (Leyden 1744 4o.) de figuren van de polijpen van het zoet water, waarvan de 8 laatste platen de 5 eerste van den bekwamen plaatsnijder Wandelaar evenaren.

»Les Dessins des Figures (is het oordeel van le Clercq, en zijn geleerd en uitvoerig verslag van dit werk in *Bibliothéque raisonnée des Ouvrages des Savans d'Europe*, Tom. XXXIII p. 249), qui répresentent les Polypes, sont de la façon de mr. Lyonnet. On peut dire, sans le flatter, qu'on ne sauroit rien voir de plus beau ni de plus delicat. C'est encore Mr. Lyonnet, qui a gravé les huit dernières planches." »Il suffit de les voir," dit Mr. Trembley, pour les admirer. Cet éloge tout magnifique qu'il est, est encore au-dessous du mérite réel de ces planches."

In het jaar 1749 begon Lyonnet zijne aanzienlijke verzameling van hoorns en schelpen, die, volgens eenparig getuigenis van alle reizigers en deskundigen, eene der schoonste van geheel Europa werd. In 1760 verscheen te 's Hage en Amsterdam zijn *Traité anatomique de la Chenille qui ronge le bois de saule (phalaena cossus)* in 4o., avec 18 *planches*, welk ook niet alleen door zijne oorspronkelijkheid, maar ook door het prachtige van den druk en keurige afbeeldingen de verwondering van een ieder opwekte, gelijk hem dan ook hier over eene menigte schrijvers van meest alle landen, den welverdienden lof hebben toegezwaaid, onder welke inzonderheid ook Martinet, van Gool, H. S. Reimarus, J. Lulofs en P. van Musschenbroek behooren, welke laatste hem zelfs boven Leeuwenhoek, Reaumur, en alle anderen, die door de mikroskoop gewerkt en ontdekkingen gedaan hebben, rangschikken en vaststellen. Een zijner biografisten noemt het: »Chef d'Oeuvre dans lequel on ne sait ce qu'on doit admirer le plus du genie du naturaliste ou du talent du graveur." Om in zijn *ontleedkundig tractaat van de Rups*, al het verwonderlijke in hare zamenstelling, door hem opgegeven, te kunnen nagaan, deelde Lyonnet, in het 3e deel de werken van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, eene *afbeelding en beschrijving van een Microscoop-stelsel geschikt tot het ontleden van kleine dieren, mitsgaders eenige aanmerkingen over het vermogen der vergrootende glazen*, welk een en ander hij ook in het Fransch bij zijn ontleedkundig wetboek voegde. Lyonet vermeerderde nog in de laatste 20 jaren van zijn leven den reeds door verzamelde schat van liefhebberijen en kunstgewrochten met een kabinet schilderijen, waarvan hij meer dan 560 stuks, en onder die een aantal van de beroemdste meesters. Hij deed zulks tevens met oogmerk om zich bij aanhoudendheid bezigheid te verschaffen, wanneer zijne geestvermogens door ouderdom minder inspanning en vermoeijing mogten toelaten. Hij legateerde aan zijnen neef, S. E. Croyset, die hem in zijn post van secretaris der cijfers opvolgde, de nog overig zijnde exemplaren van zijn anatomisch boekdeel met alle daartoe behoorende keurige platen door hem zelven geteekend en gegraveerd, benevens een nog ongedrukt werk, hetwelk hij nog onder den titel van *Oeuvres mêlés sur les Insectes*, dacht uit te geven, waarbij gevoegd was een *Essai Anatomique sur la Chrysalide et la Phalène de la chenille qui ronge le bois de saule*, welk werk hij door eene belemmering van het gezigt moest staken. Lyonnet had grooten roem door geheel Europa, was lid der beroemdste maatschappijen van natuurkunde en andere wetenschappen in Engeland, Rouaan, St. Petersburg en andere. Hij was een man van onberispelijk gedrag, uit overtuiging een christen. Hij stierf te 's Hage den 10 van Louwmaand 1789 in den ouderdom van ruim 81 jaren.

Zijn portret, borstbeeld en medaillon met het bijwerk door E. Vinkeles in 8o. gegraveerd. Ook komt het voor bij van Gool. Een fraai door hem zelf vervaardigd portret was 1857 nog te Amersfoort bij zijn neef Croiset voorhanden. Men heeft nog van hem:

Theologie des Insectes, ou Demonstration des Perfections de Dieu dans tout ce qui regarde les Insectes. Traduit de l'Allemand de Mr. Lesser. Avec des Remarques de Mr. P. Lyonnet. 2 D. 8o. La Haye, 1742.

Reaumur achtte dit werk een herdruk waardig en gaf het met eenige aanteekeningen van zijn hand op nieuw in het licht, Paris 1745. 2 t. 4o.

Lettre de Mr. Lyonnet, membre de la Société royale, écrite le 26 Août dernier (1750) *en reponse à Mr. C. Mylius, candidat en Médécine à Berlin, et précédée d'une lettre écrite de la Haye ce 19 Novembre a Mr. Bernard, Docteur en Médecine à Amsterdam* in *Bibliothèque raisonné.* T. 45, p. 447. suiv.

Recherches sur l'Anatomie et les Metamorphoses de differenten espèces d'Insectes. Ouvrage posthume publiè par W. de Haan. Par. 1832, 4o.

Het is onbekend of de heer Brez, gelijk hij plan had, uit heeft gegeven een door Lyonnet nagelaten »très grand nombre d' observations sur des feuilles volantes."

In het Nederd. verscheen *Verhandeling over het geneesmiddel van Jacques Raynaud tegen kwaadaardige, onwetende en kankerachtige verzweringen.* 's Hage, 1780. 8o.

In 1796 werd de *Catalogue raisonné des coquilles de P. Lyonnet.* La Haye. 8o. in het licht gegeven.

Zie *Biogr. Univ. Convers. Lex.* (8e Aufl.) Th. VI. S. 788; *Jacq. Brèz. notice sur les Mss. de Lyonet* in *Magasin Encycloped. l'annee* T. II; *Notice sur Lyonnet* in *Magasin Encyclopedique* 1795. T. III. p. 89; *Bibl. rais.* T. XXXI, p. , bl. suiv. T. XXXIII. p. 250, 397, 389; T. XLV, p. 446; Haag, *La France protest.* c. v.; Nieuwenhuis, *Alg. Woordenb. van Kunst. en Wetens.* o. h. w. Kobus en de Rivecourt; van Kampen *Gesch. der Ned. lett.*

en wetens. D. II. bl. 341, 342; H. J. Koenen, *Gesch. van de vestig. en den invloed der Fransche vluchtel. in Nederl.* bl. 227, 228; van Gool, *Schouwb. d. Ned. Schild* D. II; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 191; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1031; *Bibl.* Hultman, No. 2094, 7067, 7067, 7068, 7118, 7264, 7265, 29612; Arenberg, *Naamreg, v. Ned. Boek.* bl. 330.

LYPHART (Abelius), kapitein in een der bataillons van Oranje te Zwolle, legde omstreeks 1753 zijn dienst neder. In dit jaar leverde zijne gemalin eene attestatie ten laste van Ds. Anthonius van der Os bij den kerkeraad te Zwolle in. Hij, zulks vernomen hebbende, verzocht de leden van den kerkeraad te Zwolle, die gecommitteerd waren om de getuigenissen tegen van Os in te nemen, dat getuigenis zijner gemalin niet te accepteren voor hij daarover door den vollen kerkeraad was gehoord. Dit protest werd in de vergadering, waarvoor Mevrouw Lyphart gedagvaard was, gebragt en haar voorgelezen. Zij betuigde echter liever haar eigen attestatie dan haars mans protest aan te hangen. De kerkeraad hare getuigenis van meer belang dan het protest van haar man achtende, sloeg geen acht op diens protest, en nam, zonder hem te hooren, het getuigenis aan. Hierop leverde Lyphart een rekwest bij de classis in.

De vergadering dit rekwest in overweging genomen hebbende, vond goed het volgende apostil er op te verleenen: »De E. Classis houd dit voor genotificieerd."

Zijn gezegde dat hij het meerendeel van den Zwolschen kerkeraad voor onregtvaardige regters hield, wijl zij zijn protest verworpen hadden, gaf aanleiding dat het meerder gedeelte van den kerkeraad hem onverhoord het H. Avondmaal ontzegde.

Hierop gaf Lyphart een brochure in het licht, getiteld: *Aenmerkingen over de manier van procederen bij den Eerw. kerkeraad van Zwolle sedert eenigen tijd gebruikt.*

Nu werd hij voor het consistorie gedagvaard, waar hem afgevraagd werd of hij zijn boekje en nog twee anderen, waarin hij den kerkeraad geinjureerd had, wilde decanteren; zoo niet zou de kerkeraad een anderen weg met hem inslaan. Hierop las hij een protest tegen den kerkeraad voor, waarop hij gecensureerd werd. Lyphart vond niet goed »zich aan zulk een onregtvaardig en ongefundeerd vonnis te submitteren," appelleerde aan de classis van Zwolle en gaf *Nadere Aenmerkingen of Vervolg over de manier van procederen bij den Eerw. kerkeraed te Zwolle sederd eenigen tijd gebruikt* in het licht.

Hierop leverde het meerendeel van den kerkeraad een rekwest bij den Magistraat van Zwolle in om crimineel tegen Lyphart te mogen procederen. Deze, zulks vernomen hebbende, zond een rekwest aan den magistraat, waarin hij verzocht kopij te mogen hebben van dat van den kerkeraad. Dit niet kunnende erlangen wendde hij zich tot de prinses-gouvernante. Ondertusschen werd hij »op het stadhuis geciteerd om de resolutie van schepenen en raden aan te hooren," waarbij zijn laatste boekje als een »fameus libel, doorzuerd met de schandaleusste en infaemste expressien." verboden werd. Toen hij ook door de classis van Zwolle veroordeeld was, leverde hij een deductie van beklag bij de Overijsselsche synode te Kampen in, waarop deze vergadering vijf leden committeerde om de zaak te onderzoeken, doch dit onderzoek viel ten zijnen nadeele uit De magistraat verbood hem, de zich niet aan de censuur willende onderwerpen, het H. Avondmaal. Hiermede eindigde deze procedure. In 1754 vertrok hij als opperkoopman in dienst van de Oostindische compagnie met het schip Akerendam naar Batavia, na voor zijn vertrek nog uitgegeven te hebben.

Afgeperste ontdekking der onverantwoordelijke behandelingen welke het meerder gedeelte der kerkeraad van Zwolle, de Eerw. classis derzelve en de synode van Overijssel Anno 1754 binnen Campen gehouden, den schrijver deses aangedaan hebben, waarin op een Historieele wijse de handelingen, zoo met hem als met zijn Huysvrouw van den beginne tot op zijn vertrek naar de Indien verricht werden, mèt de stukken daartoe dienende, opgesteld ter beschaminge dier Leden, ter ontdekkinge der waarheid en ter verdediging van des schrijvers eer en leven. Gron. 1755, 8o.

Zie *Vierde Aanh op* Abcoude, *Naamreg.* bl. 64, 65; *Nederl. Jaarb.* D. VII. bl. 766. D. VIII bl. 1360

LYRÆUS of van Lyere (Adrianus), werd in 1588 te Antwerpen geboren, en trad in 1608 in de orde der Jesuiten. Hij bekleedde in dezelve verschillende ambten, o. a. dat van Rector van het collegie van Cassel. Hij moet een goed redenaar zijn geweest en bekleedde het predikambt zoo te Mechelen als te Brussel, waar hij gedurende 21 jaren gewoon preêkheer in de kerk van O. L. V. van den Savel (du Sablon) was. Hij stierf in deze stad den 5 September 1661, in den ouderdom van 73 jaren, na in het licht gegeven te hebben:

Traité de l' excellence et du culte du S. Nom de Marie, Brux. 1638 12o. Anvers 1648 in het Vlaamsch, door Jean Pagot de la Serre in het Fransch, ook in het Spaansch, Duitsch en Engelsch overgezet. *Le chemin du ciel, ouvert par la recitation du chapelet.* Brussel 1645. 12o. In het Vlaamsch.

De l' imitation de J. C. souffrant ou traité de la vie et de la mort cashée en Jésus Christ. Anvers, 1655, fol. In het Vlaamsch.

Trisagion, Marianum, sive trium mundi ordinum, coelestium, terrestrium et inferiorum cultus, pietas et adoratio ter Sancto Nomini Mariae, vindicata, Antv. 1655, fol.

S. Ignatii Leydae Apophthegmata Sacra, edita ab Hadr. Lyraeo, Antv. 1662, fol.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 16; Miraei, *Bibl. Eccles.* p. 329; Paquot, *Mém.* T. II. p. 84; Jöcher, *Gel. Lex.* i. v.

LYRAEUS (Justus) of van Lier, rector aan de Latijnsche school te Middelburg, vervolgens van 1630—1634 aan de Hieronymiaansche school te Utrecht, nadat Aemilius uit eigen beweging het rectoraat had neergelegd. Daar het getal zijner leerlingen verminderde en hij door de kunstgrepen van kwaadwilligen in haat was geraakt, droeg de regering, om plaats te maken voor Aemilius, hem het professoraat in de letteren bij de nieuwe illustre-school op, dat hij tot zijn dood in November 1646 heeft bekleed. Van hem is alleen bekend eene *Oratio de usu et dignitate studiorum humanitatis*, met andere in *Illustri Gymnasii Trajectini inauguratio*, 1634 gedrukt. Men vindt een brief van Petrus Cunaeus aan hem onder diens *Epp.* p. 297. Senguerdius hield eene lijkrede op hem, doch het is onzeker of die uitgegeven is.

Zie Hoornbeek, *Orat. Fun. in obitum C. de Maats, Vita A. Walaei*, p. 18; Voet, *Polit. Eccl.* p. I. l. III. Tract. II. C. I. p. 295. Burman, *Traj. Erud* p. 199, 200; Schotel, *A. Aemil.* in *Utr. Volksalman.* 1845. p. 97; *Ill. School*, bl. 33; Dr. A. Ekker, *de Iller. School te Utrecht*, 1ste Ged. bl. 95, 96; Jöcher, *Gelehr Lex.* i. v. Reitzius, *Orat. de Orig. Gymn Hieron.* p. 25, 26; Drackenborg, *Series Prof.* No. 111; Buchelius, *ad Hedam*, p. 219; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 407, 599; Graevii, *Orat.* p. 387.

LYRANUS (Nicolaus) of de Lyra, volgens sommigen de Lyre in het kerspel van Evreux, doch volgens Erasmus, Drusius en anderen te Lier in Brabant, in het laatst der dertiende eeuw uit Joodsche ouders geboren. Herman van der Hardt houdt hem voor dezelfde met Nicolaus Exjudaeus, die vroeger Donim of Mahim heette, Christen werd, en wiens met den Jood Jechiel gehoudene disputatien in Wagenseils' *Tela Ignea Satanae* voorkomen. Trithemius hield hem voor een Engelschman. Hij nam in 1291 het kleed der Franciscanen aan, werd te Parijs doctor in de godgeleerdheid, onderwees de godgeleerdheid in het klooster zijner orde, werd provinciaal van Bourgogne en stierf 14, volgens sommigen 23 October 1340, volgens anderen 1349 (het zelfde jaar, waarin Geert Groote het levenslicht zag.) Lyranus was een zeer geleerd man en baarde door zijne schriften den weg voor de hervorming. Hij ontving den bijnaam van *doctor plenus et utilis* en wordt voor een voorlooper van Luther gehouden. Bekend is het spreekwoord *Si Lyra non lirasset, Lutherus non saltasset.* Val. Andreas, die tegen zijne gewoonte, breedvoerig over dezen schrijver handelt, vermeldt, gelijk ook Franc. Sweertius, zijn grafschrift. H. Reinhard schreef een *Elogium* op hem, dat voorkomt in zijn *Pentas conatium sacrorum. Lipsiae*, 1709, 8o.

Men heeft van hem *Biblia Sacra cum interpretationibus et postillis*, Romae, 1471—1472, 5 vol. in fol., herdrukt te Venetië met den titel van *Postillae perpetuae in Vetus et Novum Testamentum*, etc. 1482, 4 vol. in fol. 1482—1483, 8 vol. fol., voorts met den titel *Postillae in Vetus et Novum Testamentum c. accedit etc. Pauli (de S. Maria) Burgensis et M. Doringii Argentorati. Joh. Mentelius*, 1472 in fol., Norimbergae, A. Koburger, 1481 in fol. *Postilla super IV Evangeliis c. addit. Pauli Burgensis et cum replicat.* Matth. Doringk, Mantuae, P. J. de Puzbach, 1477 in

fol. Coloniae, ap. Lyskerchen (u. Zell) 1481 in fol. — *Postilla super Epistolis Pauli c. addit. Pauli Burgensis et replicat P. J. de Purpach*, 1478 in fol., in het Fransch overgezet door P. Desrey, Troyes, 1492, 5 vol. in fol. Paris, 1510—12, 5 vol. in fol. Deze comment. van Lyrenus, waaraan hij van 1293—1330 arbeidde, werd zeer geacht, en is geheel of gedeeltelijk opgenomen in de *Bibl. max.* Paris, 1660, 19 vol. in fol.

Disputatio contra perfidiam Judaeorum.

Quaestio de incarnatione verbi adversus Judaeos.

Probatio adventus Christi per Scripturas in Judaeis receptas. Mogelijk hetzelfde met *De Messiâ ejusque adventu praeterito* etc. aan het einde der *Postillae*, Venet. 1481, Franc. 1602, etc.

Contemplatio de vita et gestis S. Francisci.

De idoneo monistrante et suscipiente Sacramentum.

Praeceptorium sive expositio in Decalogum, Colon. H. Bomgart de Ketwych, 1495, 1496, 8o.

Tractatus de differentia nostrae translationis ab hebraica litera in V. Testamento.

De Unione Dei.

Liber differentiarum V. et N. Testamenti.

Liber de Corpore Christi.

Commentarii in 4 libros Sententiarum.

Quaestio de probatione per scripturas a Judaeis receptas, quod Mysterium Christi sit impletum, Colon. Arn. Cher. Hoernen, 1471 in fol.

Quodlibeta Theologica.

Tractatus de animae claustro.

Sermones.

Le psaultier auecques lexposition sur de lira en francoys (au verso du dernier fo. du 2 vol.) *cy finist la translatio en francoys de postille sur le liure des pseaulmes compose p. maestre nichole de lire imprime par pierre le rouge, libraire et imprimeur du roy nostre syre* (z. j. omstreeks 1490, 2 vol. in fol. goth.)

Zie *Bibl. Univ.*; Jöcher, *Gelehr. Lex.*; Erasmi, *Epist. ad Aug. Eugubinum*; J. Drusius, *de Nomine Dei tetragram. et Comment. ad loca diffic. Genes. C. XV*; Franc. Sweertius, *Epitaph.* Willotius, *Lib. de Script. Franc.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 690, 691; Brunet, *Man. du Libraire*, T. II. p. 338; *Cat. Libr. sec XV impr. quot quot in Bibl. Reg. Hag. serv.* No. 647, 663, 778, 108, 779, 730, 860; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzond. in Ned.* D. I bl. 387, D. II. bl. 268; *Ned. Arch. voor Kerk. Ges.* D. IV. bl. 299.

LYS (Jan van der), historie- en landschapschilder, werd in 1600 te Breda geboren, ontving onderwijs van Cornelis Poelenburg, dien hij in koloriet, netheid van penseelsbehandeling en keur van onderwerpen, zeer nabij kwam, zoo dat het soms moeijelijk is zijne stukken van die zijns meesters te onderscheiden. Volgens Kramm was hij ook graveur, o. a. van *Een man in Romeinsche kleederdragt, met een masker in de hand, hij schijnt eene in bed zittende vrouw te troosten; een cavalier onderhoudt zich met eene Dame, eene andere speelt voor eene tweede Dame op de guitar; een Cephalus en Procris.* Hij stierf in 1657 te Rotterdam.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 191; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 1031.

LYSSIUS (Nicolaas). Zie LEYSSIUS (Nicolaas).

AANWIJZING

DER

PERSONEN,

IN DIT DEEL VERMELD.

Maurice de nassau

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

M.

MAAIKEN (JANSDR.), weduwe van Frans Laureysz. werd den 2 Mei 1569, als Doopsgezinde, te Middelburg levend verbrand.

Zie 's Gravezande, *Tweede eeuwged. der Middelb. Vrijheid*, bl. 484.

MAAIKEN (Het oude), eene eerbare Doopsgezinde weduwe, „die dubbel eere waardig was," is den 20 Mei 1559 op Hobokerheide door den Markgraaf van Antwerpen gevangen genomen en den 11 October te Antwerpen verdronken.

Zie van Braght, *Bloedigh Tooneel der Doopsgez.* D. II. bl. 249.

MAAIKEN (De korte), werd te gelijk met de vorige om den geloove gevangen genomen, en, den 11 October 1559, (tegen gebruik) met het zwaard geregt. Zij schreef een brief aan hare zuster, die bewaard is bij van Braght, *Bloedigh Tooneel der Doopsgez.*, D. II. bl. 250.

MAAIKEN (PIETERS), eene godvreezende Doopsgezinde vrouw, werd in 1585 te Nieuwstad gevangen genomen; naar St.-Vijt gevoerd en tot assche verbrand.

Zie van Braght, *Bloedigh Tooneel der Doopsgez.* D. II. bl. 753.

MAAIKEN (WOUTERS), eene jongedochter van 24 jaar, werd in 1595 te Souteveen in de Heerlijkheid van Vogelzank, in het land van Luik, wegens hare Doopsgezinde gevoelens, gevangen genomen, naar Luik gevoerd, en den 24 Julij van dat jaar verdronken.

Zie van Braght, *Bloedigh Tooneel der Doopsgez.* D. II. bl. 791.

MAALDRINK (LAMBERTUS), in 1770 te Deventer geboren, legde zich vroegtijdig te Amsterdam op de artsenijmengkunde toe. Tevens ontwikkelde zich zijn smaak voor de poëzij door den omgang met eenige letterkundige vrienden, die in een bundel dichtstukken, onder den naam van *Vriendenzangen aan de deugd gewijd*, proeven van hunne dichterlijke begaafdheden gaven. Te Deventer wedergekeerd, gaf hij, na het ontzet dezer stad, *Deventer in staat van beleg*, 1813—1814, bij A. J. van den Sigtenhorst, 1814. in gr. 8°, zonder vermelding van naam, in het licht. Dit bundeltje, de bijzonderheden welke er gedurende het beleg voorvielen, bevattende, wordt geprezen. „Men heeft hier," schrijft hij, „geen hooge dichterlijke vlugt, stoute denkbeelden of hart doortintelende verzen te wachten, maar ook geen gezwollen wartaal, zinledige uitdrukkingen of sentimenteele wansmaak, die de spotlust opwekken."

Zie van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 394; Kobus en de Rivecourt, *Beknopt Biogr. Handw.b. van Nederl.*, D. II. bl. 222.

MAAN (CORNELIS DE), zie MAN.

MAAN (JAN), te Rotterdam geboren, leefde ten tijde van Smits en de Haes, doch stond verre beneden hen in dichterlijke bekwaamheden. Hij schreef twee uitgebreide bijbelsche verhalen in rijm, namelijk:

De gestrafte Hoogmoed, of de Maaltijd van den Koning Belzazar, in dichtmaat. Amsterd. 1749. 4°.

De Godvrucht op den throon of de Triomph van Daniël in den Leeuwenkuil in dichtmaat uitgebreid. Rott. 1753. 4°.

Voorts:

Dank- Vast- en *Bede-offer, den doorluchtigen Landbeschermer der VII vrijgevogten volkeren toegezwaaid.* Rott. 1751. 4°.

Rouw-Bazuin, gestoken over den dood en de uitvaart van zijn doorluchtige Hoogheid, Prins Willem den IVden. Amst. 1752. 4°.

In de Bibliotheek van Ned. Letterk. te Leyden berusten van hem elf Godsdienstige Gedichten, Zangen ter eere van het Oranjehuis en Huwelijkszangen. Rott. 1748—1759. 4°.

Zie *Cat.* D. I. bl. 358; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 266; Arrenberg, *Naaml. v. boek.*, bl. 273.

MAAN (C. W.) schreef:

Verhaal van hetgeen den schrijver bij den inval der Russische troepen hier te lande overkomen is. Rott. 1828. 8°.

MAANE (J. DE) schreef:

Ontdekkinge eens predikants te Hamburg. 4°.

Zie *Aanh. en verv. op Arrenberg's Naamregister*, bl. 131.

MAANEN (JOHANNES VAN), Raadsheer in het Hof van Holland en Zeeland, huwde Maria van Overzee. Hij stierf den 24 Februarij 1795; zij, den 18 Junij 1820, en lieten na:

Cornelis Felix, die volgt.

Pieter Jacob, die volgt.

Gerardus Johannes, geboren te 's Gravenhage den 3 Junij 1772, eerst gezantschapssecretaris in Zwitserland en Frankrijk, vervolgens, onder koning Willem I en II, secretaris van het geheim cijfer bij het departement van Buitenl. Zaken, uit welke betrekking hij den 14 Junij 1842 eervol is ontslagen.

Johannes Petrus, geboren te 's Gravenhage den 25 Januarij 1774, overleden te St. Oedenrode den 13 October 1808 als kapitein bij de artillerie.

Florentius Jacobus, Med. Doctor, geboren te 's Gravenhage den 26 December 1777, vervulde de betrekking van Raad-adviseur voor de geneeskundige dienst bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, en werd uit die betrekking in 1848 eervol ontslagen en tevens benoemd tot Staatsraad in buitengewone dienst.

Zie de *Aanteek.* op de levensschets van P. J. van Maanen, achter de *Handel. der Maatsch. v. Ned. Letterk.*, 1855.

MAANEN (Mr. CORNELIS FELIX VAN), werd den 9 September 1769 te 's Gravenhage uit deftige ouders geboren. Zijn vader was Mr. Joh. van Maanen, Raadsheer in den Hove van Holland en Zeeland, zijne moeder Maria van Overzee. Hij legde de eerste grondslagen zijner letteroefeningen in zijne geboortestad, zette die aan de Hoogeschool te Leyden voort, en verkreeg, na een vijfjarig verblijf, den titel van doctor in de beide regten, na het verdedigen eener *Dissertatio de ignorantiae et erroris natura, praecipue in contractibus et delictis.* Hierop vestigde hij zich als advokaat te 's Hage en werd spoedig tot Secretaris dier stad aangesteld. Niet lang na de omwenteling werd hij, reeds om zijne kundigheden beroemd, tot advokaat-fiscaal en Procureur-generaal bij het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland aangesteld. In deze hoedanigheid had hij weldra de pijnlijke pligt te vervullen, van tegen een man, dien hij hoogachtte, den heer Repelaer van Driel, in die dagen van hevig ontvlamde driften, van de misdaad van hoog verraad beschuldigd, het daarop door de wet gestelde doodvonnis te eischen; een eisch, welke hem, tot zijne blijdschap, door de koele en onpartijdige regtvaardigheid van het Hof ontzegd werd. De wijze intusschen waarop hij ambtshalve dien pligt vervulde, werd door den heer Repelaer zoo zeer gewaardeerd, dat sedert tusschen beide voortreffelijke mannen eene vriendschap ontstond, welke tot aan het overlijden van Repelaer onafgebroken voortduurde. Koning Lodewijk die zich, na zijne gedwongene aanvaarding der kroon, terstond van de verlichtste en eerlijkste staatsmannen zocht te omringen, bevestigde hem in zijnen post, en benoemde hem later tot Minister van Justitie en Politie. Zijne weigering om de geheime politie in te voeren was oorzaak van zijne verwijdering; doch de vorst, in wiens achting hij daardoor niet was gedaald, leide hem eene aanzienlijke schadevergoeding voor het gemis der aan zijn post verbondene bezoldiging toe. Na onze inlijving in het Fransche Keizerrijk werd hij tot eersten President van het Hooge Geregtshof benoemd. Willem I bevestigde hem niet slechts in die waardigheid, die hij tot de tegenwoordige inrigting der regterlijke magt behield, maar stelde hem ook tot Minister van Justitie aan. Bij de zamenkomst der Notabelen in 1814 door den Souvereinen Vorst bijeengeroepen, om het ontwerp van Staatsregeling, waaraan hij geen gering deel had, door Hoogstdenzelven der vergadering aangeboden, goed of af te keuren, werd hij door den Vorst met de belangrijke taak vereerd om de bijeenkomst met eene redevoering tot ontvouwing der gronden en beginselen, bij het ontwerp

aangenomen en gevolgd, te openen, en kweet zich van die taak op eene allezins waardige wijze en met mannelijke welsprekendheid. Ook was hij lid der Commissie tot herziening der constitutie, welke de vereeniging der Zuid- met de Noord-Nederlanden in den jare 1815 noodzakelijk maakte. Zijne standvastige gehechtheid aan de belangen van zijn geboorteland, waardoor hij weigerde de Noord-Nederlandsche belangen voor die der Zuid-Nederlanden in de waagschaal te stellen, veelmeer aan dezelve op te offeren, zijn volhardende ijver, om de Nederlandsche taal, welke ook de volkstaal der meeste Zuid-Nederlandsche gewesten was, de zege over de Franschen te doen behalen; die standvastige getrouwheid, die lofwaardige ijver hadden onzen van Maanen den haat der jeugdige liberalen en vrijgeesten in de Zuid-Nederlanden, en van hunne onnatuurlijke bondgenooten, schijnheilige geestelijken, die gezamentlijk de geweldige afscheuring der beide Nederlanden in den jare 1830 bewerkten, zoozeer op den hals gehaald, dat zijn hotel te Brussel door het opgehitschte gepeupel in brand werd gestoken. De koning vond wel geraden, dat hij voor den hevigen storm, die tegen hem opstak, voor een poos zou wijken, doch waardeerde zijnen voortreffelijken raadsheer te zeer, om hem niet spoedig in zijn vroegere waardigheid te herstellen, waarin Willem II, bij zijne komst op den troon, hem bevestigde. In 1842 ontving hij een eervolle rust met den rang en de voordeelen van Minister van Staat.

Hij besteedde sedert zijn tijd met de voortzetting zijner nooit geheel afgebroken letteroefeningen. Niet alleen was hij een uitstekend regtsgeleerde, maar ook geen vreemdeling in de wijsbegeerte en christelijke godgeleerdheid; bedreven in de oude en hedendaagsche geschiedenis en fraaije letteren en een vlijtig beoefenaar en kundig waardeerder der vaderlandsche historie en letterkunde. Voor de eerste bezat hij eene kostbare verzameling van echte, ongedrukte bescheiden, afkomstig van den heer F. van Limborch, den vertrouwden vriend van Wagenaar. Hij was grootkruis der orde van den Ned. Leeuw, Lid van de 2e klasse in het Kon. Ned. Inst., Lid van verdienste van 't Prov. Utr. Genootschap van kunsten en wetenschappen en Lid van de Maats. van Nederl. Letterk. te Leyden. Hij stierf den 14 Februarij 1849. Zijn portret door Waanders geschilderd, is meermalen in prent gebragt. Behalve zijne aanspraak, opgenomen in de *Jaarboeken voor het Kon. der Nederl.* door M. Stuart 1ste D., schreef hij met J. de Vries, S. J. Z. Wiselius en J. P. van Cappelle. *Verslag op den* 14 *Aug.* 1823 *in het K. Ned. Inst. uitgebragt, ter zake van het vaartuig in het voorgaande jaar ontdekt in de nabijheid van Capelle op de Langstraat in Noord-Braband, in Werk. van de IIe kl. van het Kon. Ned. Inst.* D. III. 1824. 4°. Hij liet *Mémoires* in hds. na, die 25 jaren na zijn dood, mogen geopend en worden uitgegeven.

Zie: *Galerie Historique et Contemporaine*, T. VI. p. 350. J. A. Molster, *Cornel. Felix van Maanen geschetst*, in de 7e aflev. van *Nederl. en de Nederl. in de XIX eeuw* 1857; *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.* 1846. bl. 30. *Documents historiques* par L. Bonaparte, T. II. p. 91. T. III. p. 41. Kobus en de Rivecourt, *Beknopt Handwoordenb.*, D. II. bl. 22. *Programma van het Prov. Utr. Gen.* over 1846. *Het Instituut* 1846, p. 219—222. Schotel, Tollens *en zijn tijd*, bl. 272. *Chron. v. h. Hist. Genoots.*, D. II. bl. 17—50, 125. D. V. bl. 852, 325, D. VII. bl. 404, D. X. bl. 336. *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* Bijv. 1853—57. bl. 99. Muller, *Cat. v. Portretten.*

MAANEN (Pieter Jacobus van), zoon van Mr. Jan van Maanen, Raadsheer in den Hove van Holland en Zeeland, en van Maria van Overzee, broeder van den voorgemelden, werd den 2 November 1770 te 's Hage geboren. Na het houden eener *oratio de Hippocrate* verliet hij het Gymnasium aldaar, om te Leyden de lessen van Damen, Luzac, van de Wijnpersse, E. Sandifort, Volteren, Oosterdijk, Paradijs, Brugmans en du Pui, over verschillende vakken van letteren en wetenschap bij te wonen. Candidaat in de geneeskunde geworden, ondernam hij een geleerde reis naar Engeland, bezocht de voornaamste hospitalen te Londen, en legde zich inzonderheid onder Lucas en Asthley Cooper op de practische heelkunst, en onder Lowder en Haighton op de vroedkunde toe (1793—1794) Na den 20 van Zomermaand 1794 tot tot doctor der geneeskunde bevorderd te zijn, werd hij door de Regering van Kampen tot tweeden Stads-doctor en doctor der ontleed- heel- en verloskunde benoemd, en behaalde te gelijk het eermetaal bij het Bat. Genoots. van proefonderv. wijsbegeerte te Rotterdam voor zijne latijnsche verhandeling *over het regt gebruik van brillen en andere oogglazen*, in het XI deel der werken van dat Genootschap uitgegeven. Reeds in het einde van 1795 werd hem door Curatoren der Hoogeschool te Harderwijk den leerstoel der theoretische genees- ontleed- heel- en verloskunde aangeboden. Den 15 van Zomermaand 1796 aanvaardde hij zijn ambt met eene, voor de heelkunde hoogst belangrijke intreerede *De studio Chirurgiae nostra in patriâ melius ex colendo et illustrando* Hard. 1796, en in 1798 leide hij, met eene voor de tijdsomstandigheden juist gepaste jubelrede, *De medico suâ conditione semper contento, etiam aliis bene multis suam conditionem lugentibus*, het rectoraat neder. Niet lang daarna zag hij de zorg, door hem voor den akademischen kruidtuin gedragen, door een zeer vereerend besluit der Curatoren, dankbaar erkend.

Den 13 van Wijnmaand 1806 benoemden hem Curatoren der Hoogeschool te Groningen tot opvolger van den overleden Hoogleeraar Munniks. Op dringend verzoek van hen, wien het welzijn der Geldersche Hoogeschool ter harte ging, werd Koning Lodewijk bewogen tot het nemen van een besluit, (27 van Bloeimaand 1807) waarbij bepaald werd, dat van Maanen in zijne tegenwoordige betrekking te Harderwijk moest blijven. Te vergeefs werden, ook door den beroepene zelven, die de aanbieding der Groningsche Curatoren had aangenomen, pogingen aangewend tot intrekking van het besluit: hij ontving echter eene aanzienlijke verhooging van jaarwedde en de aanstelling tot 's konings consulterenden geneesheer.

Doch reeds in het volgende jaar werd hij tot Commissaris generaal voor de geneeskundige dienst en tot gewoon lijfarts van den koning benoemd, waarop spoedig de benoeming van Ridder van de orde van de Unie en van Officier van 's Konings huis volgde. Den 29 van Wijnmaand 1808 hield hij eene plegtige afscheidsrede en legde tevens de betrekking van president der departementale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt neder. Nu vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken in zijne nieuwe betrekking werkzaam was; terwijl hij dagelijks den Koning bezocht en hem op vele zijner buitenlandsche reizen vergezelde. Hij bleef als Commissaris-generaal werkzaam tot dat deze post, bij Nederlands inlijving in Frankrijk, werd afgeschaft. Den 10 December 1810 werd hij, met goedkeuring van den Hertog van Plaisance, tot gewoon Hoogleeraar in de practische heelkunde aan het Amsterdamsche Athenaeum benoemd, welke bediening hij, den 8 April daaraanvolgenden met een plegtige rede de *audaciâ chirurgicâ vere nobili, maxime salutiferâ* (Amst. 1811. 4°.) aanvaardde. Na vruchteloos alle pogingen te hebben aangewend om datgene te verordenen en tot stand te brengen, wat hij ter behoorlijke vervulling van zijn post behoefde, verzocht en verkreeg hij, den 19 Februarij 1813 eervol ontslag en wijdde zich geheel aan de uitoefening der geneeskundige praktijk, bedankte voor de benoeming tot *Medecin des épidemies* van het Departement der Zuiderzee, voor de herhaalde aanbieding van een leerstoel in de heel- en verloskunde aan de Leydsche Hoogeschool en verzocht zijn ontslag als lid der Commissie tot het examineren van veeartsen. Hij bleef echter werkzaam als secretaris van het te Amsterdam gevestigde Genootschap ter bevordering van genees- en heelkunde en overleed den 16 November 1854, in den ouderdom van 84 jaren. Zijn afbeelding bestaat in prent. Behalve de genoemde geschriften en eenige verhandelingen in Genees- en Heelkundige Tijdschriften, schreef hij:

Dissertatio de absorbtione solidorum, L. B. 1794.

Waarneming van drie met koepokstof ingeënte en naderhand door de natuurlijke kinderpokstofjes besmette kinderen. Harderwijk 1801, gr. 8°.

Zie *Konst- en Letterb.* 1794, D. II. bl. 42, 1854, N°. 47. *Amst. Cour.* 17 Nov. 1854. Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D II. bl. 455, 516, 628, 631; Pareau, *Orat. de amico — consortio*, Hard. 1801, Cat. à Roy. D. IV. bl. 1011. Muller, *Cat. van Portretten. Gedenkboek der plegtige viering van het tweehonderdj. bestaan der Hooge school te Amsterd.* bl. 74 en zijn leven door Dr. A. van der Boon, Cz. in *Handel. d. Maatsch. v. Letterk.* 1855.

MAANEN (Florentius Jacobus van), jongste zoon van Mr. Johannes van Maanen en van Maria van Overzee, werd den 26 December 1777 te 's Gravenhage geboren. Na de Latijnsche scholen zijner geboorteplaats doorloopen te hebben, bezocht hij de Leydsche Hoogeschool om zich aan de studie der Godgeleerdheid te wijden; doch in 1796 veranderde hij van plan en begaf zich naar Harderwijk, om zich aldaar, onder zijn ouderen broeder, den Hoogleeraar R. Forsten en Chr. P. Schacht, aan de studie der medicijnen te wijden.

Deze laatste was vroeger te Gottingen een toehoorder van

den beroemden J. F. Blumenbach geweest. Van Maanen had de voorlezingen van Schacht over de natuurlijke geschiedenis met ongemeene belang bijgewoond, 't geen misschien aanleiding gaf tot zijne overzetting van Blumenbach's bekend geschrift: *de Variitate nativa generis humani.* (Harderw. 1800). Kort hierop werd van Maanen openlijk tot doctor in de geneesk. bevorderd, na het verdedigen eener *Dissertatio de natura humana sui ipsius conservatrice ac mediatrice.* Na zijne promotie vestigde van Maanen zich als geneesheer te 's Hage, waar hij eerst (1802) extraordinair en later (1804) gewoon Stads-doctor werd, terwijl hij ook een korten tijd (1803) de betrekking van medecin en chef van een Fransch hospitaal te Delft bekleedde. De voorlezingen, die hij voor eenige belangstellende toehoorders, ten huize van zijne moeder, over de scheikunde hield, gaven aanleiding dat de Raad hem, den 6 October 1806, tot lector in de schei- en artsenijmengkunde benoemde, welke benoeming hij den 14 November van dat jaar met eene plegtige redevoering *over de eenvoudigheid der tegenwoordige bespiegelende en beoefenende scheikunde, in verband met het meer toegepast nut daarvan als de voorname oorzaken van den grooten voortgang dier wetenschap in onze dagen*, aanvaardde.

Toen van Maanen in 1837 tot wethouder der stad 's Gravenhage benoemd was, vroeg hij zijn eervol ontslag van zijne betrekking.

Ook in andere natuurkundige onderwerpen toonde van Maanen veel belangstelling. Zoo hield hij, tusschen 1802 en 1805, in het Haagsche Gezelschap ter beoefening van proefondervindelijke wijsbegeerte, zes voorlezingen over de Zoölogie. Het was daarom ook niet vreemd, dat hij, toen Reinwardt in 1808 door Koning Lodewijk Napoleon tot Directeur van een *Jardin du roi* benoemd was, Curatoren van Harderwijk de aandacht op van Maanen vestigden en hem op de nominatie tot Hoogleeraar bragten. Ondertusschen bleef van Maanen de geneeskundige praktijk te 's Hage uitoefenen; tot dat hij in 1826, op last der Regering, naar Groningen en Friesland werd gezonden, om in persoon onderzoek te doen naar de aldaar heerschende koortsen. Van daar wedergekeerd, begaf hij zich naar Brussel, om verslag van zijne zending te doen. Hier werd hij zeer ernstig ziek, en na zijne herstelling legde hij zijne betrekking als geneesheer neder. Z. M. Koning Willem I benoemde hem ten gevolge dezer inspectiereis tot Ridder van den Nederlandschen Leeuw (26 October 1827).

Sedert dien tijd ontbrak het van Maanen aan geen uiteenloopende werkzaamheden. In 1815 werd hij tot lid van den Raad der stad 's Gravenhage benoemd en Amanuensis bij de Commissie tot herziening der geneeskundige wetten, in 1826 Referendaris tot de zaken der Geneeskunde bij het departement van Binnenl. Zaken, later (1828) Referendaris der eerste klasse bij den Raad van State en (1831) Raad-Adviseur bij het departement van Binnenlandsche Zaken. Voorts was hij, sedert April 1837, Wethouder der stad 's Gravenhage, welke betrekking hij tot in hoogen ouderdom waarnam en waarvan hij, eerst na de invoering van de nieuwe Gemeentewet, tegelijk met het lidmaatschap van den Raad ontslagen werd. Ook was hij eenige jaren (sedert 1845) Lid der Staten van de Provincie Zuid-Holland. Er was bijkans geen inrigting van wetenschap of algemeen belang, waaraan van Maanen geen deel nam. Zoo was hij (1818) lid van de 's Gravenhaagsche Sub-Commissie der Maats. van Weldadigheid en van de Commissie van toevoorzigt dier maatschappij; President van de Commissie van admissie van jonge lieden tot het onderwijs der Latijnsche school (1819) en sedert 1829 Curator dier school; lid der Commissie tot de zaken van Scheveningen en van het algemeen bestuur der 's Gravenhaagsche teeken-akademie (1821), Bestuurder van het Haagsche departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; Lid der Schoolcommissie dier Maatschappij, en werkend lid der Maatschappij Diligentia (1805), President van de 's Gravenhaagsche Commissie van bestuur der Nederl. huishoudelijke Maatschappij; Correspondent van de Maatschappij tot redding van drenkelingen (1822), Lid van 't Instituut voor 't onderwijs van blinden; Commissaris van de Zeebad Inrigting te Scheveningen (1823); Directeur van de Nederlandsche huishoudelijke Maatschappij (1830); Lid der Commissie tot examinatie der vee-artsen (1830), van de Maatschappij voor den Landbouw te Amsterdam (1830), Districts-Commissaris bij de 's Gravenhaagsche Armen-inrigting (1805); President van de Commissie ter herziening der Geneeskundige wetten (1841).

Ook was van Maanen Lid van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen (1814) en vervolgens van Fraaije Kunsten en Wetenschappen (1828) te Haarlem, van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap (1822), van het Bataafsch Genootschap van proefonderv. wijsbegeerte te Rotterdam (1805); Lid (1819) en (1836) Honorair lid van het Geneeskundig Genootschap te Hoorn, van de Geneeskundige Maatschappij te Brussel (1828), Buitengewoon lid van het Genootschap ter bevordering der Genees- en Heelkunde te Amsterdam (1840), Corresp. lid van de Société Royale des Sciences, Lettres et Arts te Antwerpen, Honorair lid van de Société Medico Chirurgicale te Brugge (1840), Lid der Maatschappij ter bevordering der Pharmacie, en ter bevordering der Geneeskunde, van de Commissie voor de Cholera Morbus (1848—49); van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, afd. 's Gravenhage (1840), van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden (1831); Correspondent van het Bataviaansch Genootschap (1835), Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (1842).

Ook was hij Honorair raad adviseur van bestuur der 's Gravenh. teekenacademie, Lid van de Commissie voor het oprigten van het standbeeld van L. Coster en Regent van het H. Geest Hofje te 's Hage. Zijne ongewone bekendheid met geschiedkundige bijzonderheden van ons vaderland en bepaaldelijk met al wat tot de stad zijner geboorte betrekking had, deed hem een werkzaam aandeel nemen in eene in 1851 opgerigte vereeniging ter beoefening der geschiedenis van de stad 's Gravenhage, waarvan hij sedert den dood van Mr. A. Deketh, advocaat generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden, het voorzitterschap bekleedde. Zijne langdurige diensten erkende de Hooge Regering door hem in 1848 tot Staatsraad in buitengewone dienst te benoemen.

Hij huwde, den 27 April 1806, Margaretha Martine van der Meersch, jongste dochter van Mr. Guilliam van der Meersch, Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal bij het Hof van Holland, Zeeland en West Friesland en van Anna Gerarda van der Craght, welke echt kinderloos bleef.

Hij overleed, in den ouderdom van bijna 84 jaren, den 14 November 1861.

Behalve de in den tekst gemelde werken, gaf van Maanen nog in het licht de vertaling van een klein geschrift over de *Croup* van Des Essarts, 't welk in 1808, op last van Z. M. Lodewijk Napoleon, het licht zag.

Zie Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 554.J. van der Hoeven's *Levensschets door de Maats. v. Ned. Letterk.* uitgegeven achter de *Hand.* van 1861; *Partic. berigt.* Muller, *Cat. v. Portr.*

MAAREN (Luitenant van), voerde in 1799 het bevel over de galei de *Weerwraak* toen zes gewapende Engelsche vaartuigen, versterkt door negen gewapende barkassen, chaloupen enz. zich onder Schiermonnikoog zich van haar poogde meester te maken.

Van Maaren, ziende met welke geduchte overmagt hij te strijden had, nam het kloekmoedig besluit, om zich tot het uiterste te verdedigen en des noods veel liever het vaartuig in brand te steken dan het over te geven; een besluit, dat hij ook werkelijk ten uitvoer bragt. Na zijn volk onder het gestadig schieten der Engelschen, op drie man na, aan wal gezonden te hebben, verliet hij met deze het brandend vaartuig en kwam met een jol behouden aan land. Later beval hem de Schout bij nacht Story, om vier in het Nieuwe diep gereed liggende snikken met de zijnen te bemannen en met dezelve als kommandant een kruistogt in dat vaarwater te doen, ten einde de vijandelijke sloepen en andere kleine vaartuigen er uit te verdrijven.

Zie C. van der Aa, *Geschied. van den oorlog*, 1793—1802. D. II. bl. 364, 400.

MAARSCHALK (Andries), sloot zich, omstreeks 1681, te Leyden aan de de secte der zoogenoemde Hebreën, en werd vervolgens een harer hoofden. Nadat hem door de Regering de stad ontzegd was begaf hij zich naar Middelburg, waar hij in 1694 conventiculen hield bij zekere schoolmatres Rachel, van de Waalsche Gemeente.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Geschied.*, *inzonderheid voor Nederl.*, D. VIII. bl. 67, 79, 83.

MAARSCHE (Cornelis van der) advokaat. In de *Oudheden en Gestichten van Rijnland* enz., vindt men van hem eene opgave van Schepenen, Schouten en Burgemeesteren te Leyden, die echter den tijd der benoeming missen, wijl zij getrokken zijn uit hier en daar verspreide Schepenbrieven.

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 62.

MAARSEVEEN (Gerrit van), den 18 Julij 1776 te Dordrecht geboren, maakte zich reeds vroeg bekend door eenige overzettingen uit de *Gazette des Tribunaux* en uit de schriften van Clauren, Laun en anderen. Later schreef hij oorspronkelijke romans in den geest van Kist, doch zij staan beneden die van zijnen voorganger. Hij was een vruchtbaar schrijver in het Letterlievend Maandschrift, de Letteroefeningen, de Nederl. Volks Almanakken en andere tijdschriften en jaarboekjes van zijnen tijd.

Ook beoefende hij de dichtkunst; las zijne gedichten in *Diversa sed una* en in de Maatschappij van het Nut van 't Algemeen te Dordrecht voor, en plaatste ze, gelijk *De waarde der Standvastigheid; Beschouwing van Gods Almagt en Wijsheid in de Werken der Natuur; Troosten; Gedachten bij het in het graf zinken van het stoffelijk overschot van* Adriaan de Vogel; *Bij het lijk van mijn neefje* en andere, in het *Letterl. Maandschrift.* Hij stierf den 24 Mei 1832.

Hij schreef:

Zegezang op de overwinning van den achttienden van Zomermaand 1815 *en den gevolgden val van Buonaparte.* Dordr. 1815.

Eduard en Lenore of de hand der Voorzienigheid. Dordr. 1825. 8°.

Eleonore of de zegepraal der onschuld. Dordr. 1827. 8°.

Albert en Mina of jalousij en onschuld. Dordr. 1827. 8°.

Jeremias Aldorp of de gehechtheid aan het oude. Dordr. 1327. 8°.

De Bloedverwanten of de uitwerking van Grondbeginselen en Opvoeding. Dordr. 1828. 2 d. 8°.

De speelbal van bedrog en belangzucht of de lotgevallen van Samuel tot den Struik. Dordr. 1829. 8°.

De tweelingen of de mislukte ontwerpen. Dordr. 1829. 8°.

Florus Stam en zijne dochter of de gevolgen van de zucht tot het overdrevene. Rott. 1829. 8°.

Hendrik en Karel of wat men zaait, oogst men. Rott. 1830. 8°.

De beste zijner kleine stukjes vindt men in *Nederl. Volks-Almanak voor* 1832.

Zie Schotel, *Gerrit van Maarseveen* in *Mengelwerk van het Letterl. Maands.* Jaarg. XXXII. bl. 45.2. *Vriend des Vaderl.* D. V. N°. 12. bl. 873.

MAARSEVEEN (H. van), een Amsterdamsh Kunstliefhebber, aldaar in 1792 gestorven. Zijn portret vermeldt Muller, *Cat. v. portrett.* bl. 326.

MAARTS (W.) gaf

Twaalf Predicatiën, 4°.

Zie Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schrijvers.*

MAARTEN van ROSSEM. Zie ROSSEM.

MAARTEN Jansz., een Korendrager van zijne handteering, werd, om zijne doopsgezinde gevoelens in 1572 gevangen genomen en den 5 Februarij 1572 aan een staak verbrand.

Zie van Braght, *Het bloedigh Tooneel der Doopsgezinden*, D. II. bl. 606.

MAARTEN Pietersz. van MAASLAND, werd in 1569 om het geloof in den Briel met den zwaarde onthoofd.

Zie van Braght, *Het bloedigh Tooneel der Doopsgez.*, D. II. bl. 303.

MAARTEN, een saaiwever van zijn ambacht, werd in 1557, als doopsgezinde, te Antwerpen op de markt ter dood gebragt.

Zie van Braght, *Het bloedigh Tooneel der Doopsgez.*, D. II. bl. 184.

MAARTEN, de schoenmaker, van Winkel, werd in 1558 als doopsgezinde te 's Hage gedood.

Zie van Braght, *Het bloedigh Tooneel der Doopsgez.*, D. II. bl. 202.

MAARTEN, uit Vilgraten, in 1538 te Michielsberg in Priesterdal, om de goddelijke waarheid gedood.

Zie van Braght, *Het bloedigh Tooneel der Doopsgez.*, D. II. bl. 43.

MAARTENSZ. (Arend), Heer van Oost-Barendrecht en Schobbelands ambacht te Dordrecht, in onecht verwekt bij een priester, met welken zijne moeder meer dan twintig jaren in concubinaatschap, naar het gebruik van die tijden, geleefd had, werd, volgens een staatsbesluit van den 31 Januarij 1596, gelegitimeerd.

In hetzelfde jaar werd hij tot klerk van de kamer ten beleide aangesteld en behield die post tot het jaar 1625, toen hij, om zijne hooge jaren, daarvan ontslagen en door Mr. Sebastiaan Franken Heeren Roelofsz. werd opgevolgd. Te gelijk werd hij voor zijn leven tot ordinair gecommitteerde ten beleide benoemd, en in het volgende jaar tot schepen. Door drie onderscheidene huwelijken, groote rijkdommen verworven hebbende, stichtte hij, in 1626, met zijne vrouw, Clementia van Beaumont, te Dordrecht een vrouwen hof, bekend onder den naam van Arend Maartensse Hof. Ook fundeerde hij „sekere Institutie van twee ofte meer beursen, te saamen tot *f* 600 jaerlicx, tot onderhoud van eenige studenten in de Theologie." Hij stierf in 1629.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordrecht*, bl. 367, 375. Van de Wall, *Privil. v. Dort.*, D. III. bl. 1667. Schotel, *Illustreschool*, bl. 56.

MAAS (Abraham), Predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Vlaardingen (1756), Waddingsveen (1759), Zegwaard en Zoetermeer (1760), Delft (1770), wederom te Zegwaard en Zoetermeer in 1777. Uithoofde van de politieke gebeurtenissen legde hij in 1787 zijn ambt neder, en overleed in 1804 te Alkmaar in hoogen ouderdom.

Hij was een niet onbevallig en geestig dichter, blijkens zijne *Gedichten*, alle gelegenheidstukjes tot een gedachtenis voor zijne familie en vrienden aan de pers overgegeven. Voor het tooneel schreef hij, onder de zinspreuk: *Kunst wordt door ijver aangekweekt.*

De opening van Apolloos Tempel, zinneb. voorspel, met zang en dans. Amst. 1773.

Brief van een Rotterdamsch Heer over het openen van het Toneel, ald. 26 *May* 1773, *wanneer de Amsterd. Acteurs en Actrices, onder direktie van* J. Punt, *begonnen zyn, met te vertoonen, de Opening van Apolloos Tempel enz.* Rott. 27 May 1773 (get. N. N.).

Het Juichende Nederland, zinneb. voorspel, met zang en dans, ter geleg. der gelukkige bevalling van H. Kon. Hoogh. Mevr. de Prinsesse van Oranje en Nassau, op den 15*den van Sprokkelmaand* 1774. Rott. 1774.

De Maskerade, blsp. (n. h. Hgd. van Holberg.) Rott. 1777. n. pl.

De Graaf van Olsbach, of de Belooning der Deugd, trsp. (n. h. Hgd van Brandes) Rott. 1778.

Tot Middernacht, of List tegen List, blsp., gev. n. h. Fr. Guerre ouverte ou Ruse contre Ruse. Ald 1791.

De Man naar de Klok, blsp., gev. n. h. Hgd. Ald. 1792.

De Wantrouwige, blsp. n. h. Hgd. van van Cronegk. Amst. 1794.

Saint Far en Sophia of de onverwachte wedervinding, trsp., gedeeltelijk gev. naar eene Fransche Vertelling van De la Dexmerie. Amst. 1799, 8°.

Witsen Geysbeek, noemt deze vier laatste geestelijke tooneelstukken.

Zie Witsen Geysbeek, *Biog. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 286; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 139, 263.

MAAS (Adriaan), een Rotterdamsch landschap- en gezelschapschilder, door van Spaen. in zijne *Beschrijv. van Rotterd.* en Kramm, in *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1031, vermeld.

MAAS (A.) met Adriaan SCHOONEBEEK, in dienst bij Czaar Peter I, om voor de vaart op de Neva en Oostzee, naar peilingen op de vaarwaters zelve, kaarten te maken. Hun werk, door Pieter Pickart op koper gebragt, wordt zeer verschillend beoordeeld.

Zie G. T. Muller, *Sammlung*, Th. I. St. 1, 2; Scheltema, *Rusland en de Nederl.* D. IV. bl. 195.

MAAS (Coenraad), een bekwamen beeldhouwer te 's Hage. Hij behoorde tot de zeven en veertig kunstenaars, die in 1656 te 's Gravenhage eene Nieuwe Kamer van Pictura opriglten.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1031.

MAAS (Dirk) werd in 1656 te Haarlem geboren, en ontving zijne eerste opleiding van Hendrik Mommers, die gemeenlijk Italiaansche groenmarkten schilderde, vervolgens oefende hij zich onder Nic. Berchem, en zou het verre in diens stijl hebben gebragt, zoo hij zich niet aan het paardenschilderen had gewijd, waarin hij zich Hugtenburg tot model stelde. Zijne jagten, paardenmarkten, schermutselingen en andere stukken, worden door liefhebbers onder de voortbrengsels van den tweeden en derden rang gesteld, en doorgaans voor *f* 100 verkocht. Tijdens de regering van

Willem III, stak hij naar Engeland over, vond daar veel aanmoediging en schilderde onder anderen voor den graaf van Portland *de slag bij de Boyne* (11 Julij 1690), waarnaar hij een plaat in twee bladen etste, door Immerzeel zeldzaam genoemd, en bij Weigel op 30 Thlr. genoteerd. Tot zijne zeldzame etsen behoort *een Rijder*, die zijn paard naar de regterzijde traverseren laat, rakende met zijn karwats de linkerzijde, ook volgens Heller, *le Manège*, uit den tijd toen hij Hugtenburg's leerling was; volgens Nagler *een landgezigt*, zijnde een wagen met vier wielen, links twee paarden, zonder toom en *Maria met het Kind en twee Engelen*, in *aqua forti*, dat echter niet zijn, maar het werk van Pieter Maas is. Kramm vermeld nog *een Ruiter*, *die zijn paard in de volte rijdt*, waaruit blijkt, dat hij, behalve de ets- ook de mezzo-tint-kunst heeft beoefend.

Men heeft ook van hem een boekje, bevattende 12 stuks *Soldaten* in verschillende stellingen, ook met den titel: *Soldats et Chevaux dessinez et gravez d'après nature*, *par* Theodore Maas.

Zie, [illegible]ve Houbraken, van der Willigen, Immerzeel, *Lev. en Werk. van Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 192; Kramm, *Lev. en Werk. van Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1031; Weigel, *Kunstlager*, *Catalog.* N°. 7276 en 17256.

MAAS (Engelbregt) zoon van Jacobus Maas en Aleyde de Tassis, Raadsheer bij den hoogen raad van Mechelen, daarna voorzitter van den geheimen raad. Willem I noemde hem en Joannes Scheyfve, kanselier van Brabant, „bedorven regters en raden, die elkander een vijandig hart toedroegen." Hij was in briefwisseling met Justus Lipsius en Erycius Puteanus. Hij overleed in 1622, 85 jaren oud.

Zie *Tomb. des Hommes illustr. du Conseil privé*, p. 21, Viglii ab Aytta, *Epp. ad* Joach. Hopperum, Ep. XCVII, bij Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. II, p 554, T. I. p. 41, T. I. p. II, p. 554; Lipsii, *Opera* T. II, p. 1039; E. Puteani, *Epist. app. cent.* I. p. 65, *cent.* II. p. 26, *cent.* III. p. 103, *cent.* IV. p. 47, 68; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 103. Een penning ter zijner eere geslagen, heeft G. van Loon ons bewaard in *Ned. Hist. Pers.* D. II. bl. 142.

MAAS (Gerrit) een landschap en gezelschapschilder te Rotterdam, vermeld door van Spaen in zijne *Beschr. van Rotterd.* en bij Kramm, *Lev. en Werk. van Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1032.

MAAS (Gerrit) een Haagsch burger, de zaal van wiens huis door de Algemeene Staten, tot gewoon verblijf der vreemde Gezanten, werd gebruikt; doch, bij gelegenheid der groote vergadering in 1651, hielden de afgevaardigden van Gelderland in die zaal hunne bijeenkomst.

Zie Aitzema, *Herstelde Leeuw*, bl. 127; Van der Capellen, *Gedenks.*, D. II, bl. 342, 343; Van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op Wagenaar's *Vad. Hist.* D. XII. bl. 71.

MAAS (Godfried Arnold) behaalde als S. S. Min. Cand. in 1759 den prijs voor het antwoord op de vraag door Bestuurders van het Stolpiaansch legaat uitgeschreven: *Het noodzakelijk bestaan van een Opperwezen betoogt uit het werkelijk bestaan van iet.* Hij deelde die eer met Joh. Monnikhoff, A. Perrenot en S. Jordan De antwoorden (der beide laatsten in de latijnsche taal) zijn te vinden in de *Verh. van het Stolpiaansch legaat voor de Natuurlijke Godgeleerdheid*, 1 D., Leyden 1766.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch. inzonderheid in Nederl.* D. V. bl. 251; *Boekzaal der Gel. wereld* 1761 a, bl. 24.

MAAS (Gerardt Brandt) van Utrecht, Predikant der Remonstrantsche gemeente te Zwammerdam en Woerden (1811) en Gouda (1829). Hij is als dichter bekend door twee bundels *Gedichten*. *Amst.* 1836, 37. 8°. Ook vertaalde hij Balwers *Engeland en de Engelschen*, Bommel 1835. In 1828 werd hij te Leeuwarden bekroond wegens zijne *Levensschetsen van beroemde Friesche mannen en vrouwen*, ald. in 1834, in 2 st. uitgeg.

Zie Tideman *de Rem. Broeders.* bl. 77, 119, 157, 194, 376; *Cat. v. d. Bibl. v. Nederl. Letterk.*, Bijv. 1853—1857, bl. 32.

MAAS (Hendrik) maakte zich in de eerste helft der 18e eeuw als tooneeldichter bekend, door zijn vertaling van Molières *Burgerlijken Edelman Blsp.* Amst. 1700, kl. 8° m. pl.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 267; *Cat. der Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. 1 b. bl. 140.

MAAS (Henrik) te Amsterdam, beroemd vioolspeler in de eerste helft der XVII eeuw. J. Dullaart vervaardigde een gedicht, getiteld: *op het viool speelen van* Henrik Maas, *Fenix der Violisten* te vinden in *Clio's kraam*, D. I. bl. 166.

Zie Koning, *Geschied. v. h. slot te Muiden*, bl. 132; Schotel, *Geschied. en Letterk. Avondst.* bl. 76.

MAAS (J.) vervaardigde een *Schrifituurlijk schoolboekje* enz. *afgedeeld in vier A. B. C.* (met oud-holl., romeinsche, cursive en schrijfletters gedrukt). Dordr. 1764, kl. 8°.

Dit boekje werd algemeen op de scholen gebruikt en is ontelbare malen herdrukt.

Zie Schotel, *Illustre school te Dordrecht*, bl. 147; *Cat. d. Maats. v. Ned. Lett.* D. I. bl. 121.

MAAS (Jacob) I. U. Dr., zoon van Johannes Maas en van Gommarina van Merle, te Antwerpen geboren, bekleedde een geruimen tijd de betrekking van Syndicus of Pensionaris van Antwerpen. Hij was een man van uitstekende bekwaamheden en groote geleerdheid, die in belangrijke bezendingen en verrigtingen werd gebruikt. De landvoogdes Maria koos hem tot haren bijzonderen raad, en bij de overdragt der Nederlanden, beantwoordde hij de redevoering van Karel V uit naam van alle Staten van den lande. In 1556 werd hij Raadsheer in den hoogen raad van Brabant. Ofschoon hij zich mannelijk verzette tegen de strenge placaten van Karel, werd hij echter daarom niet vervolgd. Hij stierf te Brussel in 1569, bij zijn huisvrouw Aleyd de Tassis vier zonen nalatende, die allen hooge waardigheden bekleed hebben en op hun plaats vermeld zijn.

Zie Pont. Heut. *Rer. Austr.* lib. XIV. c. 2; *Epp.* sel[illegible] Viglii ab Aytta *ad diversos*, bij Hoynck van Papendrecht, *Analecta* T. II. p. 1, p. 349, en *Epp. ad Hopperum*, bij denz. T. I. p. 11, p. 554; Bor, *Neerl. Hist.* B. V. p. 224 vso; Strada, de *bello belg.* p. 9; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. I. p. 335; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II.

MAAS (Jacob), ervaren regtsgeleerde, raadsheer en griffier der staten van Brabant, werd in 1595 naar Middelburg gezonden tot opening van een nieuwen vredehandel met Spanje. Hij was bevriend met Erycius Puteanus, met wien hij briefwisseling hield.

Zie van Meteren, *Nederl. Hist.* D. VI. bl. 387; Bor. *Ned. Oorl.* B. XXXII. fol. 28; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 411; Eryc. Puteani, *Epp. app. cent.* IV. p. 45.

MAAS (Jacob) Bevelhebber der [illegible]aansche vloot gedurende het beleg van Zierikzee in 1576, in naam van Don Sancio d'Avila.

Zie J. B. de Tassis, *Comment. de Tumult. Belg.* in *Analect.* van Hoynck van Papendrecht, T. II. p. 1, p. 204.

MAAS (Joan) Burgemeester van 's Hage en Kolonel der schutterij, trachtte den zilversmid Verhoef van zijn opzet om het volk op te ruijen, en zich aan de De Witten te wreken, af te brengen, en ze te redden.

Zie *Gedenkw. stukken*, bl. 6, 7, 8, 9; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 165, 168.

MAAS (Johannes Baptist), zoon van Jacob Maas en Aleyd de Tassis, Regtsgeleerde, Raadsheer bij den Raad van Brabant.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Analect.* T. I. p. II. p. 256.

MAAS (Johan) schilderde en teekende in den smaak van den beroemden Nicolaas Maas; doch zijne kunst is van veel minder waarde.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. I. bl. 296; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schilders*, D. IV. bl. 1032.

MAAS (Johannes) schreef:
Geldersche Catechismus der Verloskunde. Nijmegen 1782. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* 2 dr. bl. 331.

MAAS (Johannes) werd te Brugge geboren, en bloeide aldaar in de tweede helft der XVII eeuw. Men vindt van hem te Brugge, in de Collegiale kerk van den Verlosser, *De doop van Constantinus*; *St. Agatha* met *St. Dorothea* en andere Heiligen; *Christus die de H. Maagd ten hemel geleid; de Ontvangenis; de Kruisvinding;* in de O. L. V. kerk, *St. Joseph, in zijn droom door een Engel vermaand, om uit Egypte te vlugten;* in de St. Jacobs kerk, *St. Leonard* met andere Heiligen; in de Parochie kerk van St. Gilles, een *Heilige*, *die uit de hand eens priesters de H. Communie ontvangt;* in die van St. Walburg, *het kind Jezus met zijne moeder en andere Heiligen;* in de Dominikaner kerk, *Paus Pius de II geknield*

om voor de Christelijke vloot, die tegen die van de Turken strijdt, de overwinning van den hemel af te bidden.

Zie Descamps, *Voyage pittoresque de la Flandre*, Paris 1769, 8⁰; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Schilders*, D. IV. bl. 1033.

MAAS (KAREL of CAROLUS), bisschop van Yperen en daarna van Gend, zoon van Jacob Maas en Aleyd de Tassis.

Zie Sanderi, *Flandr. ill.* T. II. p 301; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 11.

MAAS (KOSTER), dichter uit het laatst der XVII eeuw, blijkens zijn *Lijkdicht op den dood van* Maria Stuart.

Zie R. Hennebo, *Rouwklagt van den Heer* Jacobus van Veenhuysen *over het droevig afsterven van zijn Goudvink, Kanarijvogel, Hond en Paard*, bl. 6; Van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 396.

MAAS (LUDOVICUS CORNELIUS) was de jongste der vier zonen van den heer Laurens Maas, Remonstrantsch Predikant te Moordrecht. Alzoo zich bij hem de lust tot de zeedienst reeds vroeg openbaarde, deed hij, na de noodige voorbereidende wetenschappen beoefend te hebben, zijne eerste reizen met Z. M. fregat Maria Reigersbergen, onder bevel van den heer Everdingen van den Nieuwpoort, die later door den kapitein J. de Groot opgevolgd werd. Onder bevel van den laatstgenoemde woonde hij, op gemelden bodem, de expeditie tegen de Moluksche eilanden bij, en verwierf door zijne uitstekende kundigheden, braaf gedrag en moed, dermate de achting van zijnen kapitein, dat toen deze later een' tweeden togt naar de Oost-Indien moest doen, hij den Minister van Marine verzocht, dat Maas bij hem in dienst zoude worden gesteld, gevende daarbij een uitmuntend getuigschrift van 's mans wezenlijke verdiensten, zoodat Maas, met volle ruimte tot Luitenant ter zee 2ᵉ klasse werd benoemd. Bij de roemvolle expeditie tegen Palembang, verwierf Maas, door zijn moed en beleid, in den jare 1822, de militaire Willemsorde 4ᵉ klasse; vervolgens deed hij met Z. M. schip van Oorlog Waterloo weder een' togt naar Oost-Indien, daarna twee naar de West, en bij den Belgischen opstand was hij geplaatst op Z. M. fregat Proserpina. Bij zijn examen tot Luitenant ter zee 1ᵉ klasse, legde hij eene dermate uitstekende bekwaamheid aan den dag, dat de Utrechtsche Hoogleeraar J. F. L. Schröder, die hem daartoe onderzocht, van hem getuigde nooit zulk een bekwaam jong mensch geëxamineerd te hebben. Maas was voorts een streng zedelijk man, meestal ernstig en denkend, doch vatbaar voor vriendschap en aangenaam in gezelschap; jammer dat zulk een jong mensch zoo vroeg aan het vaderland werd ontrukt. Bij het gevecht op den gedenkwaardigen dag van 27 October 1830, werd deze verdienstelijke man door een kogel zoodanig getroffen, dat hij een half uur daarna overleed, naauwelijks 30 jaar tellende.

Uit Partic. berigt.

MAAS (NICOLAAS) werd in 1632 te Dordrecht geboren; had den beroemden Rembrandt tot leermeester, wiens schildertrant hij, blijkens zijne binnenhuisjes met goed geteekende en fiks en breed geschilderde beeldjes, krachtig, waar en behaaglijk van toon, navolgde. Spoedig legde hij zich echter op het portretschilderen toe, en bragt het hierin tot eene verbazende hoogte; ja, er zou niemand voor en na hem geweest zijn, die gelukkiger was in „het schilderen van het menschelijke aangezigt."

Immerzeel schrijft: dat zijne portretten, helder en behagelijk van koleriet, meesterlijk gepenseeld en van de treffendste gelijkenis zijn; verbazend is het aantal der door hem geschilderde. Men vindt ze o. a. in het Haagsche en Amsterdamsche Museum. In het laatste vindt men ook zijn fraaije stuk, voorstellende *een jong meisje, uit een vengster liggende en rustende met de hand op een kussen*. Op de verkooping van Meynts was een kabinetstukje, voorstellende *een vrouwtje achter een toonbank zittende en bezig aan kantwerk*, voor *f* 765 verkocht. Op de verkooping van Brentano, golden twee diergelijke stukjes *f* 799 en *f* 700, op die van van der Pot, *een straat*, *f* 600, van Bleuland, *een jong meisje*, *f* 800, en van Goll, *eene oude vrouw bij een spinnewiel* *f* 1040, thans in het Museum van der Hoop te Amsterdam. Immerzeel laat het onbeslist of het etswerk op den Catalogus van Grave von Fries, aan hem of aan Dirk Maas moet worden toegeschreven.

Behalve zijn portret in prent, zijn er nog twee door hem zelven geschilderde afbeeldsels van hem, die door Kramm worden beschreven. Hij overleed in 1693 te Amsterdam, waar hij zich in 1678 had gevestigd.

Zie Weijerman, *Lev. der Schild.* D II. bl. 294—298; Houbraken, *Lev. der Schild.* D. II. bl. 273—276; van Gool, *Lev. d. Schild.* D. I. bl. 90; Balkema, *Biogr. des peintres Flamands et Hollandais*, Gend 1844, p. 195; Descamps, *Vie des peintres Flamands et Holland.*, T. II. p. 182; Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 191; Kramm, *Lev. d. Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1052; *Cat. van* Mr. Johan van der Marck, *van Leyden*, N⁰. 423, 424; Schotel, *Geschied. Letter- en Oudh. Avondst.*, bl. 77. *Nouv. Biogr. générale par* Dr. Hoefen.

MAAS (PETER) of MAES, bloeide omstreeks 1578, en legde zich op het etsen toe. Er bestaan prenten van hem naar Hendrik Goltzius gegraveerd. Brulliot vermeldt *een portret van* Maria Stuart.

Eenige prenten aan hem toegeschreven zijn het werk van zijn land- en naamgenoot die volgt.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1033.

MAAS (PETER), volgens le Blanc een kunstgraveur en etser, die in de eerste helft der XVII eeuw in Holland bloeide en Rubbens tot leermeester had. Kramm zegt dat hij een beeldsnijder of beeldhouwer, die tevens de schilderkunst beoefende, en als lid van het St. Lucasgild te Antwerpen ingeschreven was. Ook beschrijft hij een ets van hem, voorstellende de *H. Maagd met het kind Jezus en twee engelen*, door Bryan Stanley aan den bovengemelden Peter, door Nagler aan Dirk Maas toegeschreven. Dit prentje is geheel in den stijl van Cornelis Schutt, ja, zoo heerlijk bewerkt, dat het naar de Fransche school zweemt.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Vl. en Holl. Schild.*, D. IV. bl. 1033.

MAAS (PIETER), landschap- en gezelschapschilder te Rotterdam, in het midden der XVI eeuw door van Spaan in zijne *Beschr. v. Rotterd.* vermeld.

Zie Van Eynden en van der Willigen, *Lev. d. Schild.* D. I. bl. 296. *Aanh.* bl. 133, 134. Kramm, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1033.

MAAS (PHILIPPUS), zoon van Jacob Maas en Aleyd de Tassis, Griffier der Staten van Brabant.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. P. II. p. 573.

MAAS (PHILIPPUS), leefde in de eerste helft der XVII eeuw, een geletterd man, met wien Eryc. Puteanus, briefwisseling hield.

Zie Eryc. Put. *Epp. app. cent.* IV. p. 25.

MAAS (AART VAN) werd in 1620, of, volgens anderen later, te Gouda geboren, was een leerling van David Teniers, reisde door Frankrijk en Italië, en overleed kort na zijne terugkomst in 1664. Hij muntte uit in het schilderen van boeren gezelschappen en boeren bruiloften, en had van zijn grooten leermeester geleerd de eenvoudige natuur na te bootsen.

Hij leerde het etsen van R. Persijn.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Schild.*, D. II. bl. 180; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1034.

MAAS (COENRAAD VAN DER), portretschilder te Leyden, in het laatst der XVI eeuw. Hij was de leermeester van Joris of George van Schooten.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1034.

MAAS (EVERT KRYNSZ. VAN DER), historie- en portretschilder te 's Gravenhage, in het laatst der XVII eeuw. Vroeger had hij Italië bezocht en zich eene schoone, geestige en vaardige schilderwijs eigen gemaakt.

Hij schilderde o. a. het portret van Maurits van Nassau, Heer van la Lecq, natuurlijke zoon van Prins Maurits, door Wilh. Hondius in prent gebragt, in atlas formaat.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk der Holl. en Vl. Schild.*, D. II. bl. 190; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1034.

MAAS (PIETER VAN DER) leefde in de eerste helft der XVIII eeuw en schreef:

Verhandelingh van de overal minnelijke waarheid, 's Gravenhage 1727. 8ᵒ.

Zie *Aanhangsel en vervolg op* Arrenberg, bl. 131.

MAAS (WILLEM) werd geboren te Haarlem 8 Mei 1785 en was proponent toen hij 22 Mei 1814 predikant werd te Makkum; waar hij overleed 8 Maart 1827; hij schreef:
De Christen volgens den Heidelbergschen Catechismus, Leeuw. 1824. gr. 8°.

MAAS VAN ALTENA, een teekenaar uit het eind der 18 eeuw. Naar zijne teekening graveerde W. J. Strunck eene groote prent, voorstellende den *Aanval op de stad Muiden door de Pruissische troepen in* 1787.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Schild*, D. IV. bl. 15.

MAASBERGEN (Kapitein) neef van Rabenhaupt, sneuvelde bij het beleg van Grave in 1674.

Zie Bosscha, *Heldend. te Land*, D. II. bl. 191.

MAASDORP (A.) schreef:
Vindinge der lengtens van den geheelen Aardbodem, of het lang gezogte oost en west uitgevonden, waarin de miswijzingen ten klaarste worden aangetoont, met Prant en Cijffertaal opgehelderd. Amst. 1755. 8°.

Zie Arrenbergs, *Naaml. v. Boek.* bl. 273.

MAASE (VAN DER). Zie MASIUS (GERBERT en GUIL).

MAASELAND (A. VAN) schreef:
Godvruchtige betrachtingen in den advent en bij de feestviering van de geboorte van Christus, uitgegeven door J. Wildt uit het Hgd., 's Bosch 1826. 8°.
Korte levensbeschrijvingen van eenige heiligen uit alle eeuwen des Christendoms, 's Bosch 1826. 4 dn. 8°.
Uitlegging van de voornaamste feestdagen der Maagd Maria, *met eene verhandeling over het vereeren der Heiligen en hunner relikwien en beelden*, 's Bosch 1826. gr. 12mo.
Uitlegging van de voornaamste feestdagen des Heeren, 's Bosch 1826. kl. 8°.

MAASHOEK (PAULUS), in het laatst der XVII eeuw Nederlandsch en Engelsch vice-consul te St. Jean d'Acre, wist zich door zijn milddadig en innemend gedrag een zeldzamen invloed bij de inwoners des lands, en inzonderheid bij de Arabieren van Palestina te verwerven.
Het kwam den Hoogleeraar Hamaker voor, dat deze Maashoek hierin niet zou geslaagd zijn, zoo hij de Arabische taal niet magtig geweest ware, en van tijd tot tijd uitstapjes in het binnenland gemaakt had om vriendschapsbetrekkingen met de Arabische Scheiks te onderhouden, of aan te knoopen. Op eene dezer reizen schijnt hij Sichem en de Samaritanen, aldaar wonende, bezocht te hebben, die hem onder anderen naar Job Ludolf en hunne Engelsche geloofsgenooten vroegen. Hij verklaarde hen onbewimpeld, dat Ludolf, dien zij voor eenen Samaritaan gehouden hadden, een onbesnedene was. De andere vraag beantwoordde hij zoodanig, dat de Samaritanen, echter misschien buiten zijne schuld en tegen zijnen wil, in hun vroeger vooroordeel bevestigd werden, en zich inbeeldden dat hij met hunne stamgenooten en derzelver steden in het land der Franken bekend was. Zij aarzelden dan ook niet om van zijn aanbod gebruik te maken en, door zijne tusschenkomst, eenen brief naar Europa af te zenden.
Deze brief, waarschijnlijk uit de nalatenschap van den Hoogleeraar Heyman, voert tot titel *to the Samaritan Jews in England*, en is uitgegeven door Prof. Hamaker in Kist en Royaards, *Archief voor Kerkelijke Geschied. inzonderheid van Nederl.* D. V.

Zie ald. bl. 18; Heyman, *Reizen*, D. I. bl. 411 en D. II. bl. 6.

MAASKAMP (E.), in het begin dezer eeuw, Boek- en Prenthandelaar te Amsterdam. Hij schilderde en teekende portretten, zoo als dat van den Admiraal de Winter, door Hodges gegraveerd, ook teekende en ordonnanceerde hij titelvignetten en gaf vele landkaarten in het licht. Daarenboven schreef hij:
Beschrijving der Stad Amsterdam met deszelfs haven, IJstroom en ommestreken met den platten grond, Amst. 1818. gr. 8°.
Geschiedkundige beschrijving van de overstrooming der rivieren in den aanvang van het jaar 1820 *met eene kaart*, Amst. 1820. gr. 8°.
De veldslag van het Schoon Verbond, op den 18 *Junij, uit officiëele berigten en aanteekeningen van ooggetuigen*, Amst. 1815. 8°.
Silhouetten of Karakteristieke biographien uit den Belgischen opstand in 1830, in 2 stukken, Amst. 1831. gr. 8°.
Handleiding voor jonge Kunstenaars in het teekenen van landschappen naar de Natuur. Nieuwe uitg. Amst. 1837. kl. 8°.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1034. *Cat. der. Maats. v. N. L.*, *Bijv.* 1853—1857, bl. 88.

MAASWYCK of MAASVICIUS (PANCRACIUS), te Leyden in 1658 geboren, Rector te Breda (1680) te Delft (1686), daarna (1692) te 's Hage, waar hij later Lector en in Augustus 1726 emeritus werd en den 17 October 1729 stierf, bezorgde, in 1691 eene uitgaaf der *Stratagemata* van Polyaenus met zijne aanteekeningen en die van Is. Casaubonus (L. B. 8°). Deze uitgaaf wordt voor een der beste gehouden en is door de zorg van Sam. Mursinna herdrukt (Ber. 1756. 8°).
Ook commentarieerde hij Virgilius en waarschijnlijk andere classici. Hij was voornemens eene nieuwe uitgaaf van Hesyetius te bezorgen, toen hij stierf.

Zie Joeter, *Gelehr. Lexic.* IV; van Kampen, *Gesch. der Lett. en Wetens.* D. I, bl. 424, Weytingh, *Hist. Litter.*, p. 225; Kobus en de Rivecourt, *Handwoordenb.* D. II. bl. 323; *Boekzaal d. Gel. Wereld*, 1726 b, bl. 259, 1729 a, bl. 256.

MAAT (MATTHAEUS VAN DER), sedert 1670 pastoor te Amersfoort, waar hij ook geboren was. Hij werd, wijl hij de Sacramenten bediende aan een katholijk, die eene gereformeerde vrouw had, uit de stad gebannen.

Zie van Rhijn en van Heussen, *Bat. Sacra.* D. II. bl. 197.

MAAT (JAN) zie BLANCKHOF (JAN TEUNISZ.).

MAATELIEF (CORNELIS) zie MATELIEF.

MAATER of MATÈR (GOVERT VAN) een Haarlemsch dichter, die in den aanvang der 18 eeuw bloeide, en weinig verdiensten had. Men heeft van hem:
Kruisgezangen op het lyden van J. C., met zangkunst verrykt door W. Vermooten, Haarl. 1718. 4°.
Met de zinspreuk: *A Musis immortalitas Arra en Petyt trsp. u. h. Fr. van Mej.* Barbier, Haarl. en Amst. 1729. kl. 8°.
Don Jan of de gestrafte Vrygeest, zinnesp. n. 't Fr. van Molière. Ald. 1719. kl. 8°.
Filida, herdersp. Ald. 1720. kl. 8°.
Het Dolhuis der Actionisten, kluchtsp. Gedr. voor Japikvaer in 't Bubbel Ache jaer (1720) kl. 8°. m. pl.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. IV. bl. 367; *Naamrol van Tooneelsp. van* J. v. d. Marck, Aez. N°. 1178; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 251 b. bl. 140.

MAAIJEN (JAN) ontdekte in 1611, het naar hem genoemde eiland in de IJszee.

Zie van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetens.* D. III. bl. 121.

MABÉ (JAN JANS) van Groningen.
Jan Luies, Oudste in de Provincie Groningen, waarschijnlijk te Noordbroek, had in 1622, den 13 April en eenige volgende dagen, te Hoorn, een scherp dispuut tegen Pieter Jansz. Twisck. Jan Jans Mabé, die daarbij, met eenige andere Oudsten tegenwoordig was, teekende het verhandelde op, waarvan een copij in hands. bij J. D. Hesselink berustte.

Zie S. Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Groningen*, D. I. bl. 64.

MABÉ (PIETER), een der acht overgeblevene Oudsten bij de Doopsgezinden, toen men in 1750 overging tot het in de proef stellen van twaalf mannen, meer als opzieners, dan wel als oudsten in den vroegeren zin.

Zie S. Blau ot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Groningen*, D. I. bl. 134.

MABUSE (J), MABUGE, MABUSIUS, MABUGIUS, MALBODIUS of MALBOGGIO (JOHANNES, JANNYN, JAMYN, JAN DE) eigentlijk JOHANNES GERSAERT. Hij werd niet, gelijk men gemeenlijk opgeeft, in 1496 of 1500, maar, gelijk de heer Kramm, in zijn voortreffelijk werk, overtuigend aantoont, omstreeks 1470 geboren. Hij was een uitmuntend portret- en historieschilder, die zich van omstreeks 1496 tot 1505 in Engeland ophield, en er vorstelijke portretten, vervaardigde o. a. dat van Hendrik VII, die op Windsor en Hamptoncourt nog aanwezig zijn. Volgens den *Catalogue du Musée d'Anvers*, zou hij in Italië in dienst van een prelaat uit het Huis van Bourgondië zijn geweest, deze van daar naar de Nederlanden gevolgd zijn, en na den dood van dien eersten beschermheer, in dienst van Adolf van Bourgondië zijn overgegaan. Kramm echter houdt niet Bisschop Philips,

maar de abt Maximiliaan van Bourgondie, zoon van Boudewijn, bastaard van Bourgondie voor dien beschermheer. Het was op diens bevel dat hij de schoone schilderij op den hoofdaltaar in de kerk der abdij van Middelburg schilderde, welke in 1568 verbrand is. Albrecht Durer kwam van Antwerpen naar Zeeland om dit stuk te bewonderen. Kramm, die een zeer uitvoerig en hoogstbelangrijk artikel aan dezen schilder gewijd heeft, geeft ook eene opgave der meest bekende schilderijen, die door hem vervaardigd of aan hem toegekend zijn. Hij stierf te Antwerpen den 1 October 1532 en werd in de O. L. V. kerk aldaar begraven.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w.; Fiorillo, *Geschichte der Mahlerey in Gros-Brittannien*, S. 183; Dr. Waagen, *Künstwerke und Künstler in England*, Th. I. S. 317; W. Burger, *Trésors d'art exposés à Manchester* en 1857, p. 167; De Laborde, *Les Ducs de Bourgogne, Introd.* p. LXXXVII; Reygersberch, *Dye Cronycke van Zeeland*, Antw. 1551, op het jaar 1520; van Mander, *Schilderbouck;* de Piles, *Lev. d. Schild.*, bl. 332; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.*, D. II. bl. 193; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.*, D. IV. bl. 1037; *Dict. Univers. Hist. Crit. et Bibliogr.*, T. X. p. 445; Nehalennia, *Jaarb. voor Zeeuwsche Gesch.*, 1850. bl. 110.

MAC-INTOSH (Alexander) werd in 1783 te Auldearn in Schotland geboren, bezocht de Hoogeschool te Aberdeen, ontving aldaar den titel van Artium magister, en werd door zijn leermeester M. Mac-lead, met een gedeelte van het onderwijs belast. In 1805 werd hij predikant te Sutherland, en, na in 1806 de dienst voor Mr. Ross te hebben waargenomen, en voor een beroep te Middelburg bedankt te hebben, in 1807 predikant bij de Engelsch-presbyteriaansche gemeente te Amsterdam. De akademie van Aberdeen schonk hem den titel van Theol. Doctor, terwijl hij verscheidene voordeelige aanbiedingen van de hand wees.

Hij was een kundig en gemoedelijk leeraar, getroostte zich aanzienlijke opofferingen tot oprigting van eene consistoriale bibliotheek, en gaf, op eigen kosten, in 1821 een bundel lofliederen en geestelijke gezangen in het licht, ten voordeele van het Engelsche Weeshuis te Amsterdam. Hij legde de grondslag van het Ned. Bijbelgenootschap en zorgde dat de Joodsche kinderen in de gelegenheid werden gesteld om het O. T. in het Hebreeuwsch en Nederduitsch te lezen. Hij stierf te Amsterdam 15 September 1838. Zijn portret bestaat in zwarte kunst naar Hodges.

Zie *Instelling van het Engelsch Bijbelgenoots. in Nederland*, Amst. 1814; M. J. Chevallier, *de Bijbel en het Bijbelgenootschap*, bl. 122; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Afl. III. bl. 425; Kobus en de Rivecourt, *Beknopt Biogr. Handwb.*, D. II. bl. 225; Steven, *History of the Scottish church*, p. 244, 245, 279, 280, 336; *Boekzaal voor* 1839, D. I. bl. 124; Muller, *Cat. van Portr.*

MACARÉ (Jan) behoorde tot de aanzienlijke Belgische geslachten, welke, met vrijgeleide van Leycester, ter zake der hervorming uit Antwerpen naar Middelburg emigreerden.

Zie *Chron. v. het Hist. Genoots.*, D. VIII. bl. 32.

MACARÉ (Mr. Pieter Johan Rethaan), Pensionaris, Schepen, Raad der stad Middelburg, Griffier bij de Admiraliteit van Zeeland, afstammeling van den bovengemelde, was zeer gehecht aan het huis van Oranje en keerde de woelingen der zoogenoemde patriotten af. Ten gevolge der omwenteling in 1795 werd hij van alle zijne ambten en bedieningen ontzet en door het opheffen dezer instelling verloor hij ook zijne betrekking als Griffier bij de Admiraliteit van Zeeland. Hij was een kundig beoefenaar der geschied- penning- wapen- en geslachtkunde.

Zie *Levensberigten der afgestorvene leden der Maats. van Ned. Lett. in Hand.* 1861 bl. 198; *Chron. v. het Hist. Genoots.*, D. VI. bl. 361, D. IX. 239, Visvliet, *Invent. v. Handschriften van het Zeeuwsch Genoots.* bl. 38; 'sGravenzande, *Tweede Eeuwget. der Middelb. Vrijheid* bl. 315.

MACARÉ (Jhr. Cornelis Anthony Rethaan), zoon van Pieter Johan en Johanna Catharina van Naersen, eene afstammelinge van het oude Dordrechtsche geslacht van dien naam, werd den 27 Augustus 1792 te Middelburg geboren. Hij werd aanvankelijk bestemd voor de studie op een der vaderlandsche Hoogescholen, doch, nadat zijn vader, ten gevolge der omwenteling in 1795, van zijne ambten en bedieningen was ontslagen, werd hij tot andere betrekkingen opgeleid, en zag zich reeds op zeer jeugdigen leeftijd als extraordinaris klerk op de Weeskamer geplaatst. Toen deze instelling, na de inlijving van Zeeland bij het Fransche Keizerrijk, werd opgeheven koos hij het vak der Registratie en werd in 1810 als surnumerair daarbij geplaatst. Den 8 September 1813 werd hij ontvanger te Ridderkerk, edoch daar de persoon, wiens plaats hij dáár zoude vervangen, voor de eer eener bevordering naar Leyden bedankte, werd hij reeds drie weken later tot ontvanger in laatstgemelde stad aangesteld. Den 1 Januarij 1814 werd hij in dezelfde betrekking naar Brielle, in 1816 naar 's Hertogenbosch verplaatst, en in 1817 aanvaardde hij de betrekking van verificateur der registratie in de Provincie Zeeland, welken post hij tot 1823 bekleedde, wanneer hij, op zijn verzoek, tot ontvanger der registratie en successieregten en tevens tot bewaarder der hypotheken te Middelburg, waar bij twintig jaren later, in 1843, nog het Kadaster gevoegd werd, werd aangesteld. In 1829 werd hij tot lid van den Raad, in 1836 tot Wethouder der stad Middelburg benoemd, en in 1848 als ontvanger van de registratie naar Utrecht verplaatst. Hij bleef tot in 1857 die betrekking getrouw en ijverig waarnemen, in welk jaar hem, op zijn verzoek een welverdiend eervol ontslag werd verleend.

Reeds in zijne jeugd beoefende hij de lievelingstudiën van zijn vader, en zette die, gedurende zijn overig leven ijverig voort, zoodat hij eene eervolle plaats onder de munt-, penning- en geslachtkundigen verwierf.

Van zijne bekwaamheid in het eerstgemeld vak gaf hij in 1837 eene proeve, door zijne *Verhandeling over de bij Domburg gevonden Romeinsche, Frankische, Brittannische, Noordsche en andere munten*, uitgegeven door *het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen*, en kort daarop in 1838 afzonderlijk verkrijgbaar gesteld, uithoofde van de daarin afgebeelde munten, eene der bronnen voor de studie der muntkunde in het Merovingische en Karolingische tijdvak, waardoor dit werk ook bijzonder de aandacht der Franschen tot zich heeft getrokken. Zeventien jaren later bood Macaré aan hetzelfde Zeeuwsch genootschap het vervolg dezer verhandeling aan onder denzelfden titel, en dat naar aanleiding van nog vele andere munten terzelfder plaatse tusschen 1838 en 1845 gevonden. Ook in dit nieuwe geschrift bleek de onvermoeide navorscher zich de nieuwe ontdekkingen, in de numismatieke wetenschap, sedert de laatste jaren gedaan, bijzonder ten nutte gemaakt te hebben. Macaré was ook in het bezit van een uitgebreid kabinet van munten en penningen, reeds door zijn vader aangelegd, maar door hem zelven, zooveel zijne middelen toelieten tot zijn dood toe aangevuld en vermeerderd. Van zijne ervarenheid in de geschied-, oudheid- en geslachtkunde heeft hij vele proeven in de reeks van werken, door het Historisch Genootschap te Utrecht uitgegeven, gegeven. Van groote scherpzinnigheid en oordeel getuigt ook Macaré's laatste arbeid: *Eene heidensche Offerplaats in Walcheren*, in het *Archief* uitgegeven door het *Zeeuwsch genootschap*, D. IV. bl. 84—96 voorkomende. Ook maakte zich Macaré meermalen verdienstelijk omtrent zijne geboorteplaats, o. a. door in 1847/8 de zoogenaamde oudheidkamer in stand te brengen en het opmaken van een beredeneerden catalogus.

Dankbaar werd deze arbeid ook in zijne geboorteplaats erkend. De toenmalige Burgemeester Jhr. Mr. Paspoort van Grijpskerke liet tot eene duurzame gedachtenis in het lokaal zelf het volgende gedenkstuk in gouden letters ophangen:

TER HERINNERING
AAN
JONKHEER
C. A. RETHAAN MACARÉ
ONTWERPER EN OPRIGTER
DEZER
BEWAARPLAATS
VAN
STEDELIJKE OUDHEDEN
EN
GEDENKSTUKKEN.
MDCCCXLVIII.

Het heeft Macaré, gedurende zijn leven, aan geen eerbewijzen ontbroken. Niet alleen was hij Lid en Directeur van het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen, Lid en Bestuurder van het Historisch Genootschap te Utrecht, Lid van het Prov. Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in N.-Brabant, van het Friesche Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden; maar ook van het Thuringisch Saksisch Verein, van de Société des antiquaires du

Nord te Kopenhagen en Associé étranger der Brusselsche Société de Numismatique Societeit. Ook viel hem het voorregt te beurt van den 4 October 1844 door Willem II tot den adelstand verheven te worden met het praedicaat van Jonkheer.

Hij stierf den 17 Maart 1862, op negen en zestig jarigen leeftijd en werd den 20 van die maand te Middelburg begraven. Hij liet bij zijne vrouw, Florentine Jacobine Martine Ontijd, met welke hij in 1839 gehuwd was, twee zoons en twee dochters na.

Behalve de gemelde geschriften gaf hij in het licht: *Oude kronijk van Brabant, naar een onuitgegeven handschrift*, Utrecht 1855. 8°. In de *Kronijk van het Historisch Genootschap*, grootere en kleinere stukjes, als:

Deel V. *Over de vergiftiging van Willem II.*

Nehalennia.

Rekening van Jan de Keyt, Jansz.

Oudste burgemeestersrekening van Middelburg.

Charters, betreffende het land van Ravestein.

D. VI. *Hoogduitsche vaandelen van George van Fronsberg, in Breda.*

Johan de Knuyt, heer van Vosmaer.

Brief van Filips II (1561).

Elias Beekman.

D. VII. *Vermeerderde waarde van het geld.*

Oudheden te Frène bij Profondeville.

Uitvinding der verrekijkers door Zach. Jansen.

George Clifford, hersteller van beschadigde perkamenten en handschriften.

Dagverhaal van den veldtogt van Karel V (1554).

Veldtogt van Philips II (1537).

Chronicon van J. C. à Leydis.

D. VIII. *Vrijgeleide door Leycester verleend aan* 136 *emigrerende familien uit Antwerpen.*

Geslacht Chantraine, gezegd Broucqsaut.

Brieven van Jan de Witt en Gelein Evertsen.

Oorspronkelijke notulen van den Landraad.

D. IX. *Muurschilderij in de kerk van het voormalig Reguliersklooster te Utrecht.*

Genealogie van het geslacht de Moor.

Ontwerp van overeenkomst tusschen de heeren de Montigny en de Heze, met de Generale Staten.

D. X. *Overzigt van het Archief te Dordrecht*, enz.

Ook vindt men stukken van zijne pen in het *Codex Diplomaticus* en in de *Berigten* door dat Genootschap, in de *Revue de la Numismatique Belge*, 2e *Serie. Tom. II.* p. 114, eene bijdrage *sur une monnaie de Fauquemont* (Valkenburg). Onder de handschriften van het Zeeuwsch Genootschap zijn:

Excerpten van Mr. S. de Wind en C. A. Rethaan Macaré *uit Joseph Strutt, Angleterre ancienne, eene nota van Mr. S. de Wind, omtrent een bezoek met Macaré in Dec.* 1836 *te Domburg gedaan, tot verificatie der nog aanwezige Nehalennia's en andere oudheden; een lijst van genealogische handschriften, hem toebehoorende; Aanteekening betrekkelijk de wapens die vroeger te West-Souburg hebben opgehangen, Brieven en andere stukken.*

Zie zijn *Levensschets* door J. J. D. Nepveu, achter *de Handelingen der Maats. van Nederl. Letterk.* 1861; *Kunst- en Letterbode* 1861; *Revue de la Numismatique Belge*, 2e *Serie, Tom. I. Livr. I.* p. 150. *Nieuwe werken van het Zeeuwsch Genoots.* D. I. St. 2, 1837, *Archief, uitgegeven door het Zeeuwsch Genoots.* II; *De Nederl. Gedenkpenningen verklaard en met verdere bijdragen tot de Penningkunde, uitgegeven door J. de Vries en J. C. de Jonge*, D. II. bl. 211, 213 en volg. *Verhandel. van Teylers tweede Genootschap*, D. XXVI (Reg.) *Kronijk van het Hist. Genoots.* (Reg.); *Inventaris der Handschriften van het Zeeuwsch Genoots. door J. P. van Visvliet*, bl. 20, 29, 35, 51, 63, enz. *Cat. der Maats. van Nederl. Letterk. Bijv.* 1853—57 bl. 124. *Cat.* v. Hoeufft, bl. 127.

MACARIUS (Joannes) of L'HEUREUX, geboren te Grevelingen, Kanunnik te Arien in Artois, leerling van Paulus Leopardus te St. Winoxbergen, een uitstekend kenner der Grieksche en Latijnsche talen, die een groot gedeelte van zijn leven doorbragt met het doorsnuffelen van bibliotheken en het schrijven van verschillende werken, die hij uit nederigheid niet in het licht gegeven, maar vermaakt heeft aan een der Collegies van de Leuvensche Hoogeschool.

In handschrift bestaan de volgende:

De antiqua scribendi ratione.

De natura verbi medii.

Inscriptiones Graecae, Macario interprete cum notis ejusdem.

Emendation Bibliorum Romanae.

Disquisitio antiquaria de Gemmis Basilidianis cui titulus, Abraxas v. Apistopistus. In 1657 te Antwerpen met den titel: *Abraxas, de Gemmis Basilidianis disquisitio*, in 4°. in het licht gegeven door J. C. Chifletius, Canon cus, Tornacensis.

Commentarius de Picturis, et Sculpturis Sacris antiquioribus, praesertim quae Romae reperiuntur, cui titulus Hagioglypia.

Basilius Seleuciae Episc. de Vita B. Theclae, interp. Macario.

Ejusdem Homiliae in Quatriduanum Lazarum; in proditionem Judae et mysticam coenam; in Sanctum Pascha; in Abraham et Isaac.

Ejusdem Epist. ad Optimum, de eo Scripturae loco; juxta LXX. Omnis qui occiderit, septies vindictam exsolvet.

Cyrilli oratio in Transfigurationem et altera de Dei-para. Item in Hypapantem i. e. Purificationis diem.

Chrysostomi Homilia in Theophaniae diem, interprete Macario.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 18. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 529, 530. *Cat.* de Crane. p. 170.

MACCOVIUS (Johannes) of MAKOWSKY, een Poolsch edelman, zoon van Samuel Makowsky, en van Margaretha Seklewska, werd in 1560 te Lobzenik in Polen geboren. Op geen zeer jeugdigen leeftijd wijdde hij zich aan de studie, studeerde te Dantzig, en werd, in zijn vaderland weergekeerd, onderwijzer van drie jonge edellieden uit de familie Sobiensky, met welke hij de Hoogescholen van Praag, Lublin, waar hij met de Socinianen redetwistte, Heidelberg, waar hij Bartholomaeus Coppenius ontmoette, en Spiers, vervolgens die van Marburg, Wittenberg en van Jena bezocht. Eindelijk kwam hij te Franeker, waar hij gouverneur werd van Johannes Demetrius en van Christiaan à Gorai Goraïsky, twee Poolsche baronnen, die zich aldaar op de Godgeleerdheid toelegden. Deze gelegenheid nam hij waar om te staan naar de waardigheid van Theologiae Doctor, welke hij al spoedig, den 8 Maart 1614, omstreeks een jaar na zijne aankomst, verkreeg. In diezelfde maand overleed één der twee Hoogleeraren in de Godgeleerdheid, Henricus Antonides van der Linden; waardoor dit vak der wetenschappen alleen bezet bleef door Sibrandus Lubbertus, die, van de oprigting der Hoogeschool af aan (1585) met voorbeeldigen ijver zijn post bekleed en reeds den ouderdom van zeven of acht en vijftig jaren bereikt had. Maccovius maakte aldra van zijne doctorale waardigheid gebruik, om, ongeroepen, lessen in de Godgeleerdheid te geven, en in 1615 genoot hij de eer van, op een verzoekschrift van de studenten der Hoogeschool, eerst tot buitengewoon, daarna tot gewoon Professor in de Godgeleerdheid te worden aangesteld. In deze betrekking kweet hij zich met ijver, ofschoon hij, naar zijn eigen erkentenis, door geene vroege en grondige beoefening der oude letteren, zich tot dezelve had kunnen bekwamen. Doch al spoedig bleek het dat er geen gewenschte eenstemmigheid tusschen de beide Hoogleeraren bestond en reeds in het jaar 1616 schijnt Lubbertus gemeend te hebben, reden te vinden, om zijnen ambtgenoot ten laste te leggen, dat hij Gods woord afhankelijk maakte van menschelijk gezag. Althans over zoodanige stelling werd Maccovius aangeklaagd bij de classis van Franeker. Deze hield Lubbertus voor één der geheime bewerkers van die eerste aanklagt, welke nogtans, na gedaan onderzoek, bleek te zijn opgemaakt uit de lessen van, en opgeteekend uit den mond van Maccovius, eer hij nog het Hoogleeraarsambt bekleedde. In 1617 en 1618 werd het vermoeden van Lubbertus en van anderen, die Maccovius van onregtzinnigheid verdachten, aanmerkelijk versterkt door sommige stellingen, welke in druk verschenen en in het openbaar in de academische gehoorzaal te Franeker, onder 's mans voorzitting, verdedigd werden. Vooral schijnt het misnoegen tegen hem te zijn toegenomen door de Godgeleerde stellingen, *over des zondaars bekeering ten leven*, die, ten jare 1617, onder zijne voorzitting, een Engelschman, Thomas Parker, verdedigde. De classis van Franeker oordeelde zijne leer valsch en schadelijk en dagvaarde hem om voor haar te verschijnen, doch hij was ongezind om zich aan zoodanig kerkelijk vonnis te onderwerpen. De classis klaagde hem hierop bij Gedeputeerde Staten van Friesland aan, bij welke zijne zaak vruchteloos behandeld werd, en die van de Dordsche Synode (1618—1619) onderzoek en beslissing verzochten. Deze gaf de zaak in handen van zes harer leden en beval deze het beproeven eener minnelijke schikking aan. Hunne beslissing viel tamelijk tot genoegen van beide partijen uit. Beide teekenden een vergelijk of verdrag, dat de Synode bekrachtigde. Evenwel niet alle leden der Synode namen er volkomen genoegen in, vooral niet van Kempo Harinxma van Donia een Friesch edelman, lid der Staten van Friesland, eerste en

oudste Curator der Hoogeschool te Franeker en Ouderling der Gemeente te Leeuwarden. Reeds in 1620 ontstonden er nieuwe geschillen tusschen de beide Hoogleeraren over *de genoegzaamheid en de uitwerking van den dood des Zaligmakers*, over *de opstanding van Christus* (of Christus zich zelve door eigene kracht hebbe opgewekt), over het *laatste oordeel* en over *de regtvaardiging des geloofs en der werken*, waarmede evenwel geen kerkelijke vergaderingen gemoeid werden. Bijna te gelijker tijd ontstond er een nieuwe twist tusschen Maccovius en Amesius, die zijne zaak voor de Dordsche Synode bepleit had en sedert 1622 zijn ambtgenoot te Franeker was. Amesius stelde, dat, al wat de mensch in sommige gevallen van Gods wege verpligt was te gelooven, waarheid was; Maccovius, dat de mensch in sommige gevallen verpligt was te gelooven wat onwaar was; Amesius, dat er, in den redelijken mensch, vóór zijne bekeering, zekere geschiktheid tot dezelve door het Evangelie wordt bewerkt. Maccovius hield dat gevoelen voor afwijkende van de regtzinnige leer; Amesius dat de mensch, vóór zijne wedergeboorte, Gods woord ter bevordering van zijne Zaligheid hoort, 't geen Maccovius ontkende; Amesius, dat Christus moet worden aangebeden, ook in zijne betrekking als Middelaar; Maccovius was daarentegen van gevoelen, dat aan Christus den Middelaar, niet als zoodanig, maar alleen om zijne Goddelijke natuur de aanbidding toekomt. In dezen twistzaak mengden zich ook andere Godgeleerden. Te Leyden hield het Anton. Walaeus met Amesius, doch Andreas Rivetus met Maccovius. Deze vond ook te Utrecht een voorstander in Voetius, die hierop de goedkeuring verwierf van zijnen leermeester Gomarus, doch door diens ambtgenoot, Samuel Maresius, wederom bestreden werd.

Na dat de akademische senaat een en andermaal met deze geschillen gemoeid was, werden zij in 1631 bijgelegd. Maccovius overleed den 24 Junij 1644 en werd in de kerk van S. Martinus begraven. Op een pilaar vindt men zijn grafschrift met een achtregelig Latijnsch vers van Pierius Winsemius. Hij is driemaal gehuwd geweest, als 1°. met Anna dochter van Rombertus Ulenburgh, van 1597—1624, lid van het Hof van Friesland; 2°. met eene dochter van Raphael Clingbijl, Hoogleeraar in de Geneeskunde te Franeker, 3°. met Froukje Bonnema, dochter van Frederik Bonnema, Burgemeester van Harlingen. Zij hertrouwde met Nicolaas Denijs of Nijs, en vervolgens met Jan Verhel, zoon van Arnoud, Hoogleeraar in de Wijsbegeerte.

Zijne werken, na afzonderlijk te zijn uitgegeven, vindt men ten minste grootendeels in de drie volgende verzameld:

Opuscula Philosophica Omnia, Amst. 1660. 4°. bevattende 1°. *Logica*, 2°. *Dictata Rhetorica*, 3°. *Systema Physicum*, 4°. *Tractatus de animâ separatâ*, 5°. *Metaphysica Theoretico-practica* (Deze *Metaphysica* is meermalen in 16mo. herdrukt, en Arnold Heereboord, Hoogleeraar te Leyden, bezorgde er eene uitgaaf van met zijne aanteekeningen, meer dan de helft vermeerderd, *ad usum quaestionum maxime Theologicarum adornata.*) 6°. *Tractatus Philosophiae Practicae Ethici, Politici, Oeconomici.* 7°. *Methodus locos communes colligendi.* 8°. *Oratio in obitum Nicolai Vedelii.*

Loci communes Theologici, ex Thesibus, collegiis et aliis ejus manuscriptis collecti, digesti, et aucti per Nicolaum Arnoldum, Franeq. 1650. 4°. *Editio emendatior.* Amst. Daniel Elsevier. 1658. 4°.

Johannes Maccovius *redivivus, seu Manuscripta ejus typis exscripta, procurante Nicolao Arnoldo*, Franeq. 1647. 4°. *Altera editio priore multo locupletior, correctior.* Ibid. 1654. 4°. Dat werk bevat 1°. *Oratio in funere Johannis Coccei.* 2°. *Distinctiones Theologicae*, afzonderlijk uitgegeven met den titel: Joh. Maccovii, *S. Th. D. et Prof. Distinctiones et Regulae Theologicae et Philosophicae, auctae et illustratae studio Francisci Cnutii, Neomagensis Gelri.* Amst. 1663. 16°. en in het Nederd. overgezet (*De Godsgeleerde onderschydingen ende Regulen van* Joh. Maccovius; *alsmede Sociniaansche siekentroost door denselven, uyt het Latyn vertaalt* door T. v. M. Amst. 1666. 12°. 3°. *Theologia Polemica.* 4°. *Fragmenta Praelectionum contra Arminium pro Perkinsio.* 5°. *Theologia Quaestionum.* 6°. Πρωτα ψευδη *Adversariorum, Pontificiorum, Socinianorum, Arminianorum, Anabaptistarum.* 7°. *Casus Conscientiae ad normam doctrinae Socinianae per modum Dialogi.* 8°. *Fragmenta Praelectionum contra Catechesin Socini.* 9°. *Anti-Socinus, cum appendice de Atheis,*

Afzonderlijk heeft men nog:

Collegium Theologicum Miscellanearum Quaestionum, publice disputatarum. Anno MDCXXII. Franeq. 1631. 12°.

Collegium Theologicum Miscellanearum Quaestionum, publice disputatarum. Anno MDCXXV. Ibid. 1632. 12°.

Collegium Theologicum Miscellanearum Quaestionum, publice disputatarum. Anno MDCXX et XXI. Ibid. 1632. 12°.

Collegium contraversiarum Quaestionum de Praedestinatione an. MDCXVIII et XIX. Franeq. 1632. 12°.

Collegium contraversiarum Quaestionum de Statu primi hominis. Franeq. 1632. 12°.

Collegia Theologica, quae extant omnia. Editio, 3ª. Franeq. 1632. 4°.

Zie J. Cocceius, *Oratio funeb.* vóór *Maccovius redivivus ex edit.* Nic. Arnoldi in *Operum* Coccej. T. VIII; Vriemoet, *Atheneo Frisiac.* p. 151, seqq.; Saxe, *Onom.*; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér des Pays-Bas*, T. II. p. 119.; Bayle, *Dict. Hist. et Crit.* o. h. w.; Adr. Regenvolscius, *Hist. Eccles. Slavonic.* p. 383; Benthems, *Holl. Kirch- und Schulen-staat*, T. II. p. 294, 295, 213; *Epistol. Eccl. et Theol.* (1704) p 572—276: Weismanni *Hist. Eccles.* T. II. p. 860; Buddei *Isagoge*, T. I. p. 415, 416; Petr. Molinaei *Anat. Armin.* C. V. et 24; Menkenii, *Nov. Miscell. Lips.* T. I. p. 116; P. Cunaei *Epist.* LXXXI, ad Sixtinum Amamam; G. Saldeni *de Libris*, p. 156; P. Heylinx, *Historia Quinquarticularis.* Lond. 1660, in het Ned. vert. *Historie van de vijf artikelen*, enz. bl. 58, 80, 81, 93, 94; Amama, *Sermo funebr. post exequias* Lubberti, p. 27, 31; Mosheim, *Kirchengeschichte des N. T.* Th. V. S. 601, 602; Schröckh, *Christl. Kirchengesch. seit der Reformation.* Th. V. S. 148—150; (S. Episcopius), *Antidotum ende Naerder Openinghe van het eyghene gevoelen der Nationale Synode, ghehouden binnen Dordrecht*, enz., bl, 24 en 25, in *Opera Theologica* (Rott. 1665) p. 24; Bernard Dwinglo, *Grouwel der verwoestinghe*, D. I. bl. 57; Joh. Uytenbogaert, *Historisch verhael, van 't ghene sich toegedraeghen heeft binnen Dordrecht*, enz.; Dez. *Kerckelycke Historie*, bl. 1146, 1147; *Korte Historie van de Synode van Dordrecht — begrepen in brieven van Mr. John Hales en Dr. Walter Bancanqual;* Brandt, *Historie der Reform.* D. III. bl. 565, 566, 568—571, 577, 598, 599; Leydekker, *Eere van de Nat. Syn. te Dordrecht*, bl. 649, 651, 665, 666; *de Procureur van de Vaderl. Kerk. Korte Historie van de Synode Nationaal*, enz. bl. 257; Van Hamelsveld *Kerkel. Gesch. vervolgd*, D. XXV. bl. 148—152; IJpey, *Letterk. Gesch. d. System. Godgel.* D. I. bl. 239—248, D. II. bl. 148—152; IJpey en Dermout, *Geschied. d. Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 308 309. *Aant.* bl. 210—213 (verg. 281, 399. S. Heringa, *De twistzaak van den Hoogleeraar Johannes Maccovius, door de Dordrechtsche Synode ten jare* 1619 *beslecht* in het 3de deel van Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied. inzonderheid voor Nederland.* Schotel, *Kerkel. Dordr.* D. II. bl. 316.

Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch. inzond. van Nederl.* D. IX. bl. 75; *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VII. bl. 431; Muller, *Cat. van Portretten.*

MACHARU (Bartholomeus), van Luik, commissaris dier stad, maakte zich als dichter bekend door een Leoninisch gedicht, getiteld:

Bella suo tempore in patria Leodiensi gesta, potissimum per Carolum Burgundum, in hands.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 108.

MACHEREN (Philip van), leefde in het laatst der 17ᵉ eeuw te Middelburg, en muntte uit in het schilderen van zeegevechten, waarvoor hij zich in 1672 op 's lands vloot begaf. Met hetzelfde doel voer hij met de Zweden en Denen, voor wie hij onderscheidene stukken van dien aard heeft vervaardigd. Hij is te Rotterdam overleden.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. schilders*, D. II. bl. 193.

MACHERENTINUS (Johannes Theodorus), geboren te Macheren in Luxemburg, trad in de orde der Jesuiten, leerde en predikte te Keulen, Spiers, Trier en elders.

Hij schreef:

Catechismus et Praxis Catechistica. Treveris 1612. 8°.

Ook wordt hem toegeschreven een *Commentarius in Salviani libros IV. de Ecclesia*, onder den titel van *Timothei adversus avaritiam et Quis dives salvus.* Ibid 1609. 4°.

Hij overleed den 7 Januarij 1610 te Trier.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 740.

MACHET (J. J.) en J. G. KLETT, gaven in 1807 te Amsterdam in het licht:

De Fransche parfumeri. 8°.

MACHTELD van LANCASTER, oudste dochter van Hendrik, Hertog van Lancaster, huwde in 1352 in de

Westmunster abdij te Londen, Graaf Willem V, die geen kinderen bij haar naliet. Toen Delft in 1359 bij verdrag aan Willem V overging, moesten de stedelingen hem en zijne gemalin om vergiffenis bidden.

Zie J. G. a Leydis, *Chronica Holl. et ejus Comit.* bij Matthaeus, *Anal. Vet. Aevi*, T. V. p. 368, 370. Van Wijn, *Nalez. op het Vde deel der Vad. Hist.* van Wagenaar, bl. 185. Mieris, *Groot Charterb.* D. III. bl. 93, 100.

MACHTELD was de dochter van den Hollandschen Graaf Floris I bij Othilde, dochter van Hendrik (of Frederik) Hertog van Saksen. Zij had slechts éénen broeder, Graaf Floris II. De *Hollandsche Kronijk* bij Matthaeus voorkomende, zegt dat zij met den Hertog van Orleans huwde, doch de schrijvers van *l'Art de vérifier les dates* zeggen in die dagen geenen Vorst van Orleans te kennen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der voorm. Graafs. Holl. en Zeel.* bl. 27.

MACHTELD. Aldus heette eene der twee dochters van den Hollandschen Graaf Floris I bij Geertruid, dochter van Hertog Herman van Saksen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der voorm. Graafs. Holl. en Zeel.* bl. 20.

MACHTELD of MECHTELD, was de gemalin van den Duitschen Keizer Hendrik V, die in 1123 zijnen verjaardag te Utrecht vierde en in 1125 binnen gemelde stad overleed. Zij heeft zich even zeer als haar gemaal door schenkingen aan de Utrechtsche kerk indertijd zeer bemind gemaakt.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, bl. 42.

MACHTELD of MECHTELD, heette de halve zuster van de Geldersche Hertogen Reinoud III en Eduard. Na den dood van hare broeders had zij regt op den Gelderschen hertogshoed, zij regeerde dan ook, hoewel kort, en zulks vooral door de lafheid van haren gemaal Jan van Blois, heer van Chatillon, met wien zij in 1372 gehuwd was. Na haren afstand van de regering trad zij weder in het huwelijk met Jan, Graaf van Kleef. Zij overleed te Huissen ten jare 1382.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland* bl. 20, 30, 44, 45, 46, 379; *de Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, bl. 133; *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 127, 199.

MACHTELD VAN VOORNE, dochter van Gerard van Voorne, volgde hare nicht Jenne in 1338 als Burggravin van Voorne op. Zij was eene verstandige, manmoedige en godsdienstige vrouw, de eenige die onder de Ridders, Edelen en Schildhoortige mannen van Holland genoemd wordt.

Zij koos in den aanvang der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten de partij van Willem V, wien zij groote hulp en bijstand verleende. Waarschijnlijk was hier de oorzaak van dat Margaretha, bij haren afstand van Holland, Zeeland en Friesland, het Burggraafschap van Zeeland en de heerschappij van Voorne, ingeval Machteld kwam te overlijden, aan haren zoon Otto, die toen (1346) 16 jaren oud was, schonk. Ook had Margaretha de Dordrechtenaars in den zouthandel, boven die van den Briel, hoofdstad van het land van Voorne, begunstigd. Machteld bewees veel liefdewerken aan kerken, kloosters en gasthuizen en betaalde 50 schilden tot het herwinnen van het H. Land. Zij huwde Dirk, heer van Montjoye en Valkenburg, die in den scheepsstrijd tusschen Margaretha en haar zoon, op St. Martijndag 1351, doch volgens anderen in 1346 in den oorlog bij Luik sneuvelde. Zij overleed in 1372, na eene regering van 23 jaren en was de laatste van haar geslacht.

Zie *Divisie Chronijk Divis.* XXV. C. 17. Goudhoeven, *Chron. v. Holl. en Zeel.* bl. 397, van Leeuwen, *Bat. Illust.* bl. 1140 Mieris, *Groot Charterb.* D. II. bl. 747; P. H. van de Wall, *Privil. van Dordr.* bl. 209; van Alkemade en van der Schelling, *Beschrijv. v. d. Briel*, bl. 211; Van Wijn, *Nalez.* op Wagenaar, *Crit. Hist.* D. III. bl. 275; Arend, *Vad. Hist.* D. II. bl. 354, 486, 509.

MACHTELD VAN BRABAND, gemalin van Graaf Floris V, stichtte in 1234—1235 met haren man, om het heil hunner zielen en dat hunner ouders en bloedverwanten, op hun land te Loosduinen een Cistercienser klooster, en schonken daaraan niet alleen eenig land maar ook eene daar aanwezige kapel met haar toebehooren. Beka, Junius, Boxhorn en de schrijvers der *Batavia Sacra* noemen haar alleen; van Leeuwen de gravin Margaretha van Hennenberg, en Reygersbergen Koning Willem als stichters. Men vindt de stichtingsbrieven bij Matthaeus, *Anal. Med. aevi.* T. III. p. 437, vlg. Machteld begaf zich, na den dood van haar man, in dit klooster ter woon, stierf er in 1267, en werd er begraven.

Zie Beka, *Chron.* p. 76; Junius, *Batavia*, p. 346, Boxhorn, *Toon. van Holland.* bl. 162; Van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1314; Reygersbergen, *Chronijk van Zeeland*; *Bat. Sacra.* T. I. p. 222. *Nederl. en Kleefsche oudhed.* D. III, bl. 241; Römer, *Geschiedk. overzigt der kloosters en abdijen in het voormalig Graafschap van Holl. en Zeeland.*

MACHT (Gerard Lodewijk de) een Gentenaar, de eerste courantier te 's Hage, die op het huis Westerbeek, digt bij de stad, woonde, en aldaar omstreeks 1657 nieuwmaren en couranten drukte.

Zie van den Bergh, *'s Gravenh. Bijzonderheden.* Stuk I. bl. 52.

MACHWITS (Melchior), deed als kapitein mede den togt naar Denemarken, en sneuvelde als luitenant-kolonel den 11 Aug. 1674 in den slag bij Senef.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land.* D. III. *Bijl.* bl. 10.

MACKWITSCH (M. van) of MACKWITS, Luitenant-Kolonel en Commandant van Nijmegen, dichter in de 2e helft der 17e eeuw, gaf in het licht:

Godvruchtige Uytspanninge, dienende mede tot een handboekje bij het gebruik des H. Avondmaals. 's Gravenh. 1683, 1698. 4°. 1773, (16e druk.)

Zie Cat. van Voorst. T. I. p. 170; Cat. J. J. Nieuwenhuyzen. bl. 130. *Cat. M. v. N. Lett. Bijv.* 1853. N°. 25.

MACK (Gerrit Andriesz.) of MAK, was in 1667 kommandeur van het adviesjagt Schiedam, en kreeg met zeven anderen bevel met hunne onderhebbende branders de rivier van Rochester of Chattam op te loopen en de Koningsschepen te verbranden, hetgeen geschiedde, waarop hij en de overige kommandeurs de beloofde loongelden ontvingen.

Zie Brandt, *Lev. v. d. Ruiter.* bl. 568, 576; v. d. Bosch, *Lev. en daden der doorl. zeeheld.* D. II. bl. 246, 249.

MACKAY (Daniel) zoon van Aeneas Mackay, (Luitenant-Kolonel in het regiment van zijn oom Hugh Mackay) en van Margaretha Puchler, werd 21 Julij 1712 Luitenant, 14 Julij 1730 Majoor, 13 Maart 1733 bij het Regiment Infanterie van Cunighame, den 6 Julij 1742 Kolonel van het regiment van zijnen oud-oom Hugh Mackay, later van zijnen vader Aeneas. Hij sneuvelde den 18 Mei 1745 te Doornik. Hij was gehuwd met Arnolda Margaretha van den Steen, uit welk huwelijk de Hollandsche familie Mackay is voortgesproten.

Uit *particuliere berigten.*

MACKAY (Hugh), zoon van Hugh Mackay en van Anna de Lannoy, kleinzoon van Hugh, die volgt, werd den 8 December 1724 Luitenant en den 16 September 1729 Kapitein bij het Regiment Infanterie Cuninghame. Den 6 Julij 1742 werd hij Majoor der Infanterie, in 1745 Luitenant-Kolonel, den 14 Maart 1766 Generaal Majoor, den 24 Augustus 1772 Luitenant-Generaal bij het Regiment Mackay. Hij huwde Isabella de Savorna, die hem éénе dochter schonk, welke huwde met den Luitenant-Generaal Jacob Prevost. Hij stierf in 1775 te Breda.

Uit *particuliere berigten.*

MACKAY (Hugh), heer van Scaury, zoon van Hugh, was eerst in Venetiaansche dienst getreden, en ging daarop over in Fransche dienst. Hij maakte in 1672 den veldtogt tegen de Nederlanden onder Turenne mede, en was bij de inneming van Bommel. Daar huwde hij met Clara de Bie van Wadestein, dochter van den burgemeester aldaar, en ging toen over in Nederlandsche dienst bij de Schotsche brigade. In 1674 was hij tegenwoordig bij de belegering van Grave en verkreeg toen een regiment. Hij sneuvelde in 1692 in het gevecht bij Steenkerke.

In eene geschrevene oorkonde, berustende bij de familie Verschuer, wordt gemeld, dat Mackay de uitvinder der bajonet, zoo als die thans gebruikt wordt, zou zijn, doch het blijkt dat niet hij, maar Coehoorn ze heeft uitgevonden.

Hij liet een zoon en drie dochters na. Zijn zoon Hugh huwde Anna de Lannoy, kreeg nog jong zijnde een kompagnie en stierf in 1708, nalatende: 1 den Luitenant-Generaal Hugh (zie hier voor); 2 Gabriel, Kolonel kommandant

van het Infanterie-regiment Stuart, die ongehuwd te Venlo stierf; 3 Clara Margaretha, die den baron van Randwijck huwde.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land.* D.

MACKAY (Pieter), diende als luitenant bij het 2de bataillon Grenadiers van het Hollandsche 8ste regiment, dat den 1 Julij 1807 in last had het blokhuis in de nabijheid van Kolberg, in Pruissen, te veroveren. In weerwil van de moedbetooning van Mackay mislukte de aanval in den vroegen morgen van dien dag, maar in den namiddag werd het blokhuis door dezelfde aanvallers met de bajonet veroverd en verbrand.

Zie *Documens historiq. et réflexions sur le gouvernement de la Hollande par Louis Bonaparte.* T. II.; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land.* D. III. bl. 258.

MACLAINE (Archibald), Doctor in de Godgeleerdheid, geb. 1722, werd in 1746 tot assistent van zijn oom, Mr. Milling, predikant, en in 1747 tot co-pastor bij de Engelsche gemeente te 's Hage beroepen. In 1795 door eene beroerte aangetast moest hij zich verscheidene maanden aan zijn ambtsbezigheden onttrekken, en verzocht en verkreeg in 1796 zijn ontslag. Kort daarop keerde hij naar Engeland terug, vestigde zich te Bath, en stierf den 25 November 1804 in den ouderdom van 82 jaren. Hij was gedurende eenigen tijd de leermeester van Koning Willem I en niet alleen geacht bij zijne gemeenten, maar ook bij hen, die niet tot dezelve behoorden. Men heeft van hem eene verzameling van Leerredenen; Brieven aan Jenyns over diens verdediging van het Christendom, waarschijnlijk dezelfde, aan wien van Alphen dat schoone gedicht *de liefde voor het Vaderland, een pligt des Christendoms* heeft gerigt; voorts een brief over de verdeeling van Polen en eene overzetting van Mosheims kerkelijke geschiedenis in het Engelsch, met aanteekeningen en bijvoegsels (Londen 1765), die nog zeer geacht is in Engeland, en in het Nederduitsch is overgebragt (Amst. 1781). Hij was in bezit van eene groote verzameling van afschriften van eigenhandige brieven van Koning Willem aan Heinsius, en wenschte deze verzameling met afschriften van de antwoorden op Willems brieven door Heinsius te vermeerderen, ten einde deze des te belangrijker voor de geschiedenis te maken. Hij poogde dus te bewerken, dat deze hem uit de papieren, te Kensington voorhanden, werden toegeschikt, hetgeen hem echter niet gelukte. Zijn fraai portret, naar en door C. H. Hodges vervaardigd, ziet in fol. het licht.

Zie *Georg the third, his court and family,* Vol. II. p. 80; Steven, *Hist. of the Scottish Church*, p. 309—311; Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst. en wetens.* D. II. bl. 389—391; Voorr. der *Oude en hedend. Kerkel. Gesch. van* Mosheim. (Amst. 1781.)

MAC PHAIL (Mr. William), zoon van Hector Mac Phail, predikant der vereenigde parochien van Kirckmachael en Cullicudden, werd in 1803 predikant bij de Schotsche gemeente te Rotterdam, bedankte in 1807 voor Amsterdam, was gedeputeerd tot de audientie, die Napoleon, 25 October 1811, aan de geestelijkheid der verschillende kerkgenootschappen in het Gemeenelandshuis te Rotterdam gaf. Ook stond hij aan het hoofd der deputatie van de Schotsche kerk, die Koning Willem I, bij deszelfs komst te Rotterdam, 16 October 1823, begroette, bij welke gelegenheid hij eene aanspraak hield.

Hij schreef:

The great things which the Lord hath done for us; a sermon, preached in the Scotch Church at Rotterdam, on Wednesday, July 20th. 1814; *being the day of thanksgiving for a general peace, appointed by William, Prince of Orange and Nassau, Souvereign of the United Netherlands.*

Met zijn ambtgenoot James Anderson gaf hij in het licht:

Select collection of Hymns, used in worshep in the Scotch Church of Rotterdam. Rott. 1810. 12mo.

Zie Steven, *History of the Scottish Church at Rotterdam* p. 243 tot 253, 336.

MAC PHAILL (Alex.), *nobilis Brit.*, vervaardigde een *Poemation de abdicatione illustr. Fagelii, Hagae Comit.* 1744, *mense Dec.*, in plano gedrukt.

MACPHERSON (Alexander Daniel), Kapitein in het Gallo-Bataafsche leger in 1799. Hij viel den 10 September van dat jaar, gekwetst zijnde, den vijand in handen.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land.* D. III. bl. 190.

MACQUELIJN (Michiel Jacobus), zoon van Wouter Macquelijn, koopvaardijkapitein, werd den 10 September 1771 te Delft geboren, genoot het onderwijs aldaar van den rector Henricus Hoogeveen, en van den prorector Gijsbert van Egmond, die later zijn schoonvader werd, werd in 1789 student te Leyden, waar hij de lessen van Sandifort, Oosterdijk, Paradijs en Brugmans bijwoonde, en den 14 November 1795, na het verdedigen eener dissertatie *de Vomitu*, tot doctor in de geneeskunst bevorderd. Hij zette zich in zijne geboortestad neder, waar hij gedurende dertig jaren de praktijk uitoefende en medeoprigter werd van het genootschap *Christo Sacrum.* In 1824 werd hij, in plaats van Krauss, tot hoogleeraar in de geneeskunde te Leyden beroepen, welke betrekking hij den 2 October van dat jaar aanvaardde met eene *Oratio de Medicinae practicae Doctore fideli artis Historico.* In 1829 bekleedde hij de waardigheid van rector magnificus, welke hij den 8 Februarij 1830 nederlegde met eene *Oratio de nonnullis philosophiae Naturalis partibus, cum institutione Medicinae arctius conjungendis.* In 1842 nam hij zijn emeritaat en overleed den 4 April 1852, na, gedurende de twee laatste jaren, het gebruik van zijn gezigt gemist te hebben. Zijn portret is door de Maats. van Schoone Kunsten in plaat gebragt, in folio.

In 1798 behaalde zijne *Commentatio de lenta et difficili dentitione* den prijs van 640 realen (*f* 80) bij de Koninklijke geneeskundige Akademie te Madrid. Met A. van Stipriaan Luiscius, O. G. Ontijd en J. van Heekeren gaf hij het *Geneeskundig Magazijn* uit, waarin o. a. van hem voorkomen:

Beschrijving van eene wanstaltige menschelijke vrucht van zeven maanden dragts, veroorzaakt door eene gedeeltelijke zamengroeijing van twee vruchten, in Deel I. Delft 1801.

Twee waarnemingen van genezene longtering, beide van zeer verschillende soort, door middel van de loodsuiker, in Deel V. Leid. 1805.

Voorts vindt men van hem:

Proeven ter beantwoording der vraag: hoedanig behoort, in den tegenwoordigen staat der Geneeskunde en van hare Zusterwetenschappen, de omvang van het onderwijs in de leer der geneesmiddelen te zijn, in *Tijdschrift voor genees-, heel-, verlos- en scheikundige wetenschappen, uitgegeven door het Genootschap Vis unita fortior, te Hoorn.* II D. Amst. 1828.

Beschrijving der drie voorname tijdperken van de geschiedenis der Geneeskunde, ald.

Korte schets der verdiensten van wijlen A. van Stipriaan Luiscius als Geneesheer, in *Geneesk. Bijdragen*, door C. Pruys van der Hoeven. D. III. Rotterd. 1830.

Zie Gid. Jan. Verdam, *de iis quae Acad. Lugd. Bat. — prospera et lugenda acciderunt* in *Annales Academici* 1852—1853, p. 16—18, 38, 39; Siegenbeek, *Geschied. d. Leyds. Hooges.* D. II.; *Kunst- en Letterb.* 1838. N°. 247.

MACQUET (Jan D.), geneesheer, schepen, raad en burgemeester te Zierikzee, werd aldaar in 1731 geboren. Van zijne ervarenheid in zijn eigenlijk vak heeft hij onderscheidene proeven nagelaten. Ook maakte hij zich als geleerde en scherpzinnig oordeelkundige bekend. Er bestaan van hem verscheidene zeer goed bewerkte opstellen over het critisch en theoretisch gedeelte der dichtkunst, die blijk dragen van gezond oordeel en zuivere smaak. Hij vergenoegde zich echter niet met het maken van aesthetische aanmerkingen en het leveren van theorien maar toonde ook meesterlijk het practisch gedeelte der dichtkunst te verstaan. Zulks bewees hij reeds in 1761 in zijn dichtwerkje *De vier jaergetijden*, waarvan men eene beoordeeling vindt in *Tael- en Dichtkundige Bijdragen*, D. II. N°. XXXV; maar vooral in zijne *Dichtlievende Uitspanningen* tusschen 1772—1779, te Zierikzee in drie deelen in het licht verschenen. Men vindt daarin den Herderszang *Koridon*, die plat en zonder schildering is; *Heldinnenbrieven*, waarin hij Ovidius navolgde en waarbij Vondel's *Maagdenbrieven* niet te vergelijken zijn, het Lierdicht: *Nut en nadeel der hartstogten*, waarin de gramschap en hare schadelijke gevolgen en voordeelige uitwerkingen uitmuntend zijn afgeschilderd. Zijn overige gedichten zijn vol kracht en stoutheid, inzonderheid *Het gelukkig Nederland*, een dichtstuk dat Helmers niet onwaardig zou zijn, en *De lotgevallen van Zierikzee*, waarin krachtige en stoute, schoon soms overdreven partijen voorkomen. In het tweede deel (zeer ongepast aan den Heiland opgedragen) treft men uitmuntende tafereelen aan van sommige voortreffelijke gelijkenissen van onzen Heer. Hij toont ook

in deze bundel dat hij zich gelukkig weet te schikken naar den verschillenden aard der onderwerpen, die hij behandelde, en dat, naar den eisch des onderwerps, sommige stout, krachtig, verschrikkelijk zelfs, andere verheven, zacht en aandoenlijk geteekend zijn.

In het 3e deel vindt men eene uitvoerige bespiegeling der *Eerste wereld* in zeven boeken. Zij is eene dichtmatige uitbreiding der eerste hoofdstukken van Genesis, geheel in den geest der overige Bijbelberijmingen, die toen in den smaak waren. Beter zijn de 17 mengelgedichten van ernstigen aard, die in dezen bundel worden gevonden. Siegenbeek, van Kampen, d'Escury, de Vries, Witsen Geysbeek en anderen, die de geschiedenis onzer letterkunde hebben beschreven, geven hem eenparig lof. Macquet was een der eerste leden der *Maats. v. Ned. Letterk.* te Leyden. Hij stierf in 1798.

Hij schreef:

Verhandeling over de Bijbelsche ziekten en eenige andere gevallen, die in de Heilige Schriften voorkomen, en door de Geneeskunde ligt ontfangen. Leyden 1762. 2e dr. 8°.

Inleiding tot de Pathologie of beschouwing van het menschelijk ligchaam in den zieken staat. Utrecht 1782. 2 d. 8°.

Dichtlievende Uitspanningen in *Nieuwe Bijdragen tot opbouw der Vaderl. Letterk.* D. I. bl. 33—68.

Verhandeling over de voortreffelijkheid der Oude en Hedendaagsche Poëten. T. a. p. D. II. bl. 77—150.

Over het schoon in de Poëzije in *Werk. v. d. Maatsch. van Ned. Letterk. te Leyden*, 3e dr. Leyden 1777.

Lof der Lente, *Lof des Zomers*, *Lof des Herfst* en *Lof des Winters, in vier jaarzangen.* Leid. 1761. 8°.

Proeven van dichtkundige Letteroefeningen: over den smaak in de Poëzije, over den Abraham den Aartsvader van Hoogvliet; over eenige dichtstukken van Vondel, en over den IJstroom van Antonides; over den Gijsbrecht van Aemstel en Lucifer van Vondel, over Hooft als dichter en over de Elegijen. Utrecht 1780, 1783—1786. 3 d. 8°.

In de Bibl. der Maats. van Ned. Letterkunde, een ms. *Dichtlievende Uitspanningen, met aanmerkingen van eenige leden der Maats.*, van dergelijken inhoud als in de *Nieuwe Bijdragen.*

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 267 volgg. Apollineum, I St. bl. 70; Siegenbeek, *Gesch. d. Nederl. Letterk.*; Van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetens.*; Collot d'Escury. *Holl. Roem in Kunsten en Wetens.* D. IV. (2) 722, 723. De Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.* D. III. bl. 180; Nieuwenhuis, *Aanhangs. o. h. Woordenb. v. Kunst. en Wetens.* o. h. w. *Taal- en Dichtk. Bijdr.* D. II. bl. 217; *Handel. d. Maats. v. Ned Letterk.* 1799; Arrenberg, *Naamreg. v. Ned. Boek.* bl. 274; *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1761 bl. 325, 1762, bl. 625 1779. bl. 463; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 69, 203, 262. D. II. bl. 200 *Navorscher*, D. III. bl. 54.

MACWARD (Robert), predikant bij de Schotsche gemeente te Rotterdam, werd te Glenluce in het zuiden van Schotland geboren, en legde zich, na zich op lagere scholen te hebben voorbereid, te St. Andrews op de Godgeleerdheid toe. Hier genoot hij niet alleen het onderwijs, maar ook den omgang en de vriendschap van den beroemden Samuel Rutherford, dien hij, in betrekking van Secretaris, naar eene vergadering van Schotsche predikanten te Westmunster volgde. Teruggekeerd was hij eenigen tijd onderwijzer in de godgeleerdheid te St. Andrews en werd vervolgens predikant te Glasgow, in plaats van den beroemden Andrew Gray. Reeds had hij in deze gemeente vijf jaren met ijver en trouw gearbeid, toen eene uitdrukking die hij zich in eene leerrede, den 4 Februarij 1616 aldaar gehouden, had veroorloofd, oorzaak was dat hij gevangen genomen, naar Edimburg gevoerd, in den kerker geworpen, en veroordeeld werd het koningrijk binnen een half jaar te verlaten. Ondersteund door Lady Kenmure, die ook andere gebannen predikanten het noodige verschafte, begaf hij zich naar Rotterdam, waar hij van tijd tot tijd voor den Schotschen leeraar Alexander Petrie optrad, en de brieven van zijnen gestorven vriend en leermeester Rutherford, met eene korte levensschets er voor, in het licht gaf. Van Rotterdam begaf hij zich naar Utrecht, waar hij verscheidene jaren woonde, een vriend, raadsman en onderwijzer was der Engelsche studenten, die toen de academie aldaar bezochten, herhaalde malen in de Engelsche kerk aldaar predikte, zelfs gedurende de ongesteldheid van Mr. Best bij diens afwezigheid te Rotterdam eenige weken de dienst voor hem waarnam, vriendschappelijk met de hoogleeraren Voetius en Nethenus omging en den laatsten bij de uitgave van het hands. van Rutherford tegen den Arminianen hielp. Omtrent 1668 keerde Macward naar Rotterdam, dat toen een aantal gebannen Schotsche leeraars tot toevlugtsoord verstrekte, terug. Hier bewees hij de Schotsche gemeente belangrijke diensten en werd zelfs in 1671 tot tweede predikant benoemd. Slechts kort mogten zij het voorregt genieten hem als zoodanig te bezitten, daar hij op aanhouden van Karel II, met John Brown en Kolonel James Wallace, door de Staten-Generaal gelast werd het grondgebied der Vereenigde gewesten te verlaten. Hij predikte den 25 Februarij 1677 zijn afscheid en begaf zich naar Utrecht, waar hij noch door Karel II noch door de Staten vervolgd werd, te meer wijl de laatsten het besluit tot verbanning niet vrijwillig, maar tegen hun zin, op sterk aanhouden, ja zelfs bedreiging van den Koning, hadden genomen. In 1678 keerden de drie ballingen naar Rotterdam terug, en Macward overleed aldaar in December 1681.

Hij was een man van buitengewone godsvrucht, de vraagbaak van velen, zoo in als buiten het land zijner ballingschap. Of echter zijne brieven, van welke Steven een uitvoerig verslag geeft, reeds het licht zien, is ons onbekend. Zijn *History of the Church of Scotland* is verloren. Hij was bevriend met den Rotterdamschen predikant Jacobus Borstius en vooral met Koelman, wien hij, bij de uitgave zijner vertalingen van de werken der Engelsche Godgeleerden, gewigtige diensten bewees, zoo als Koelman zelf erkent voor zijne overzetting van Mr. Hugh Bennings verhandeling, getiteld: *Principles of the Christian religion.* Behalve de door hem te Glasgow uitgesproken en door Hofman vertaalde en uitgegeven (Utrecht 1711 12°) leerrede en de brieven van Rutherford, (Rott. 1664), schreef hij eene voorrede voor John Browns verhandeling *Christ the Way and the Truth and the Life.* Rott. 1677. Bij Koelmans overzetting van Bennings gemeld werk voegde hij een stukje, getiteld: *Holy Walking with God.* Amst. 1678. 12°. Hij schreef ook een voorrede voor Durhams *Commentary on the Revelation*, een werk dat in 1744—45, in het Nederduitsch vertaald, met eene aanbeveling van Dr. Cornelius van Velzen van Groningen, in 2 dn. in 4°. te Amsterdam het licht zag.

Voorts gaf hij in het licht:

Solemn Appeal to Preachers in the times of spiritual declension, 1674, nimmer in het Engelsch uitgegeven, maar door Koelman naar een ms. vertaald en aan het licht gebragt met den titel: *De wekker der Leeraren in tijden van verval.* Rott. 1733, 12°. In de opdragt der 3de uitgaaf wordt Macward er de schrijver van genoemd.

The poor Man's cup of cold water, ministered to the saints and sufferers for Christ in Scotland, 1678, Edinb. 1709. 4°.

Banders Disbanded.

The True Non-conformist, in answere to the modest and free conference betwixt a Conformist and a Non-Conformist, about the present distempers of Scotland, 1671. 12°. Volgens Steven: *an acute controversae work, adscribed to him, written to reply to Bishop Burnet.*

ΕΠΑΓΩΝΙΣΜΟΙ; *or Earnest Contendings for the Faith; being the answers written to Mr. Robert Fleming's First and Second paper of Proposals, for union with the Indulged; the first paper printed Anno* 1681. *In which Answers, more sound and solid proposals for a safe and lasting union are offered; and a solemn appeal thereanent made. Whereunto some of the Author's Letters, relative to the sins and duties of the day, are annexed. By that faithful servant of Jesu Christ Mr. Robert Mac Ward, sometime minister of the Gospel in Glasgow*, uitgegeven door Mr. John M'Main, *Schoolmaster, at the Foot of Libertoun's, Wynd in Cowgate.* Edinburgh, 1723. 12°.

Zie Murray, *Literary History of Galloway*, 2e edit. p. 107; Murray's *Life of Samuel Rutherford*, p. 233, 234. Murray, *Memoirs of Lord Kenmure* vóór de laatste uitgaaf van *Rutherford's Last and Heavenly Speeches of Viscount Kenmure.* Edinb. 1827. 18mo. pp. 38—39. William Temple, *Letters*, Vol. III. p. 291, 292; comp. 248, 268, 311; M'Crie's *Notices of colonel Wallace*, p. 371; Steven, *History of the Scottish Church at Rotterdam.* (Reg.)

MADAN (M.). Arrenberg vermeldt van hem: *verhandeling over de oorzaken, uitwerkingen, gevolgen, behoed- en hulpmiddelen van het verderf der vrouwen.* Rotterd. 1782. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 274.

MADE, een dichter uit de XVII eeuw. Zijne *Gedichten* 1668 8°. worden in het *Aank. en verv. op Arrenberg*, bl. 133 vermeld.

MADEN (Richard), werd in 1660 predikant bij de Schotsche gemeente te Amsterdam. Toen de stad Londen in September 1666 voor een groot gedeelte door den brand vernield was geworden, bad hij openlijk om de herstelling en voorspoed der stad. Burgemeesteren, aanschrijving van de Staten van Holland bekomen hebbende, ontboden den predikant voor zich, en vernamen dat hij inderdaad voor de stad Londen gebeden had, doch betuigde zulks voortaan, indien het aanstoot mogt geven, te zullen laten. Men vond echter dat bidden in het heetst van den oorlog zoo onbehoorlijk dat Maden den 2 October bevel kreeg, zich voortaan van het predikambt en van alle kerkelijke vergaderingen te onthouden tot dat hem anders gelast zou worden. Welligt zou hij strenger zijn behandeld geworden, zoo het niet gebleken was, dat hij gewoon was om ook 's Hemels zegen te bidden over de vloot en wapenen van den Staat.

Zie Steven, *History of the Scottish Church*, p. 335; Wagenaar, *Amsterd.* D. V. bl. 278.

MADER (J.) vervaardigde een *Tijdwijser der Rupsen.*

MADER (Willem) of MAEDER, makker van Joan Fraser, een Engelschman, die in 1673 buiten pijn beleed, door aanzienlijke lieden in Engeland gehuurd te zijn om 's Lands schepen, toen nog te Amsterdam onttakeld liggende, in brand te steken. Hij was een Schot en omstreeks 40 jaren oud, toen hij in 1677 te Rotterdam gegrepen en veroordeeld werd om geworgd, en met brandend stroo geblakerd te worden.

Zie *Holl. Merc.*, 1677, bl. 235; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 286.

MADER (W. C. F.), was als onderluitenant of adjudant bij het beleg van de Willemstad in 1793 door de Franschen, en gedroeg zich dapper.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land.* D. III. bl. 32. Bijv. en vert. bl. 35; Oldenburg, *Beleg en verd. van de Willemstad*, bl. 143.

MADDERSTEG (Michael), werd omtrent 1659 te Amsterdam geboren, en leerde de schilderkunst bij Ludolf Bakhuizen; ja werd zelfs een zijner beste leerlingen. Hij was grondig in al wat tot den scheepsbouw betrekking heeft ervaren; doch daar hij het grootste en beste gedeelte van zijn leven aan het Hof van Brandenburg doorbragt, zijn zijne zeestukken in Holland zeer zeldzaam. Kramm zag er verscheidene te Berlijn, Potsdam, Sans-Souci, enz., doch het beste, voorstellende *de door den Koning van Pruissen, Frederik I, gebouwde oorlogschepen, bestaande uit eene gallei en twee kleine schepen met eenige booten, in den achtergrond het slot en de stad Köpenick*, is te Berlijn.

Te Amsterdam teruggekeerd, legde hij zich, schoon met minder goed gevolg, op den koophandel toe en stierf in 1709.

Volgens Kramm zijn zijne zeestukken soms bedriegelijke navolgingen van zijnen meester, zoo dat ze vaak voor het werk van Bakhuizen doorgaan.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 193; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1039.

MADIOL (G. L.) werd in 1787 geboren. Reeds op 17 jarigen leeftijd trad hij den 1 November 1804 als eenvoudig soldaat in Hollandsche dienst en mogt binnen den tijd van 5 jaren zich den officiersrang waardig maken. Op het einde van den Russischen veldtogt bekwam hij vijf lanssteken in de regterzij, en werd den 28 October 1812 door de Russen krijgsgevangen gemaakt. Nadat hij in 1814 uit de krijgsgevangenschap was wedergekeerd, werd hij, in Maart 1815, als luitenant in ons leger geplaatst, kort daarop tot 1sten luitenant benoemd, en in hetzelfde jaar nog tot 1sten luitenant-adjudant aangesteld. In 1823 werd hij benoemd tot kapitein, en vertrok als zoodanig in het laatst van 1826 met de expeditionaire afdeeling naar O. I. Door schipbreuk te lijden, werd hij eerst in Augustus 1827 te Samarang ontscheept, nam vervolgens deel aan de krijgsverrigtingen op Java, werd in 1828 benoemd tot Ridder der Milit. Willemsorde 4e kl. en in het begin van 1830 bevorderd tot den rang van Majoor. In laatstgemeld jaar in Nederland teruggekeerd, werd hij den Luitenant-Generaal Cort Heyligers toegevoegd tot de regeling der algemeene volkswapening. In 1831 aan het hoofd van het 2de bataillon jagers geplaatst, nam hij deel aan den tiendaagschen veldtogt, en onderscheidde zich zoodanig, dat hij bij legerorder eervol werd vermeld. In 1840 werd hij benoemd tot Luitenant-Kolonel bij de afdeeling jagers, en in het volgende jaar tot kommandant van het 5de regiment infanterie, waarbij hij in 1843 tot den rang van Kolonel verheven werd. In Mei werd hij, op verzoek, gepensioneerd met den rang van Generaal-Majoor, na alvorens in 1846 tot Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw te zijn benoemd. Hij stierf in October 1858 in den ouderdom van 71 jaren, waarvan hij $43\frac{1}{2}$ jaar, zoo in Indië als hier te lande, diende en in verschillende gewesten van Europa en van Indië de veldtogten heeft mede gemaakt.

Zie *N. Rott. Cour.* 11 Oct. 1858.

MAECHT (Jan de), leefde in de tweede helft der 16de eeuw, en was als behangsel-tapijtwerker beroemd. In zijne fabriek werden o. a. vervaardigd de kostbare tapijten, die de wanden der vergaderzaal van de *Provinciale* Staten van Zeeland versieren. Zij waren 189 oude ellen lang en voor 180 p. vl. door den raadsheer Meyros ten behoeve van den lande van Zeeland en tot behangsel van de Kamer van Zijn Excell. in het hof te Middelburg gekocht. Ze stelden voor, de luisterrijke wapenfeiten der Zeeuwen, in de eerste jaren van den kampstrijd tegen Spanje, zoo als de zegepraal van Ewout Pieterse Worst, in 1573 en de roemrijke overwinning van Lodewijk van Boisot, voor Lillo en Bergen op Zoom, in 1574. Onder elk der vijf tafereelen vindt men een Latijnsch vierregelig vers den inhoud der voorstelling bevattende. De la Rue en Hoogstraten noemden Johanna de Maegt de vervaardigster van dit werk. Zij verdienen zeer in plaat gebragt te worden, zoo uit een geschiedkundig als uit een kunst-oogpunt.

Zie Hoogstraten, o. h. w. *Middelburg.* De la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 490, 2e dr. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 140.

MAELCOTE, zie MALCOTIUS.

MACLE (Zegter van), werd te Brugge in 1504 te Brugge geboren en stierf in 1601.

Van haar bestaat in hands.:

Deerlicke lamentatie ende hardt beclagh der stede van Brugghe, in fol.

Men vindt hiervan een uittreksel in Beaucourt de Noortvelde, *Beschryving van den opgank, voortgank en ondergank der Brugschen koophandel*, Brugge 1775. bl. 195—246. Ook is uit deze *Lamentatie* een ander hands. getrokken, getiteld:

Korte inhoud van de verandering en alles wat er geschied is binnen de stad Brugge, sedert den 12 *December* 1577 *tot* 1595, in fol.

Zie *Cat. d. Handschr. v. v.* Hulthem, bl. 195. N⁰. 638—639.

MAELEN (Jetske Reinou van der) of MALEN, eene Friesche dichteres uit de eerste helft der XVIII eeuw, was eene dochter van Michiel van der Malen, J. U. D., Schepen van Leeuwarden en President van het Nassausche krijgsgerigt, en van Rixt van Hoorn, wier vader lid der Staten van Friesland was. Deze moeder hertrouwde met Joh. Hemsterhuis, in 1706 als hoogleeraar in de geneeskunde overleden. Op dezen stiefvader vervaardigde zij reeds toen een rouwdicht, dat zij met eene menigte andere harer »Dichtoefeningen" eerst in 1728 te Leeuwarden bij de Erven H. Halma in 4⁰. in het licht gaf onder den titel van: *Zede-Mengel- en Lijkgedichten. Met Kunst-platen versierd*; een bundel goede verzen, meest op personen en bij gelegenheden vervaardigd, die alle de deugden en gebreken hadden van hare tijdgenooten, boven welke zij zich niet verhief. Den zomer op de hofstede Tjerksma te Roordahuizum doorbrengende, was zij met vele aanzienlijke personen verwant of bevriend. De hooge lof, dien Dirk Smits haar toezwaaide in een bijschrift op haar portret in het *Panpoëticon* (1739), was welligt even overdreven als de vernedering haar door latere kunstbeoordeelaars aangedaan.

Zie A. van Halen, *Panpoëticon Batavum*, bl. 255; de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 168; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 301; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 253.

MAELSON (Dr. François), beroemd staatsman en ijveraar voor de vrijheid, in den aanvang der Nederlandsche beroerten, werd in 1538 te Enkhuizen geboren. Hij bekleedde eerst den post van pensionaris te Enkhuizen en naderhand dien van Syndicus of Pensionaris van West-Friesland. Een blijk van het vertrouwen dat in 's mans eerlijkheid en kunde werd gesteld, was dat men zijnen raad over onderwerpen van de hoogste

aangelegenheid innam. Dus vinden wij zijn naam vermeld onder de staatslieden, gemagtigd om met Prins Willem I te raadplegen, eer men nog Koning Philips had afgezworen, over het zoo teeder onderwerp, de wijze namelijk, op welke men vreemde hulp zou mogen zoeken, zonder eene uitheemsche mogendheid toegang in het land te geven, of deze Staten te scheiden van de heerschappij van den Koning van Spanje. Toen vervolgens besloten werd Engeland in den arm te nemen, werd Maelson, nevens 's lands advokaat en den heer van Aldegonde derwaarts gezonden om Koningin Elisabeth tot het verleenen van krachtigen bijstand te bewegen. Ten tijde dat Amsterdam, in den jare 1579, de Spaanschgezinde regering uitdreef en de Staatsche zijde koos, was hij een der gemagtigden der Staten, naar die stad afgevaardigd om op de algemeene zaken behoorlijke orde te stellen. Desgelijks had Maelson mede de hand, in den jare 1582, in het opstellen eener Kerkorde, een werk, in dien tijd van zoo dringende aangelegenheid, dat, volgens schrijven van den Prins aan de Staten: „Tenzij met behoorlijke orde daarin werd voorzien, het geschapen stond dat de Gereformeerde Religie en 't Land beide zouden verloren gaan." De opdragt der Grafelijkheid aan Prins Willem was een onderwerp van het hoogste belang, dat, in den jare 1584, de aandacht van 's Lands Staten bezig hield. Doctor Maelson was wederom de man, die, nevens den heer van Asperen en den Advocaat Buys, met zijne Doorluchtigheid daarover in onderhandeling trad en de zaak tot die rijpheid hielp brengen, dat de Prins, bij geschrifte, de opdragt aanvaardde. Bekend is het lot, dat kort daarop den Prins trof, en de ontwerpen wegens het Graaflijk bewind deden in duigen vallen. Op nieuw wendde men het oog naar Engeland, en zond een plegtig gezantschap aan Koningin Elisabeth, om haar de opperheerschappij op te dragen. Maelsons naam vinden wij op de lijst der gezanten vermeld. Geen Nederlander is onkundig van de slinksche handelingen des Graven van Leycester, door Elisabeth sedert herwaarts gezonden, om zich van het hoog gezag te verzekeren. Inzonderheid had hij het gemunt op de steden, wier regenten voor de vrijheid ijverden. Enkhuizen was een van deze. Leycester was derwaarts op weg, en welligt had zijne tegenwoordigheid zeer verderfelijke uitwerksels gehad op de Gemeente, die zich door 's Graven schijnheiligheid ligtelijk liet misleiden. Om de burgerij daartegen te waarschuwen en te wapenen, bediende zich Maelson van twee vertrouwde burgers, Gerard Wit en Adam Kortleven. Zij vervoegden zich in verscheidene herbergen en op andere openbare plaatsen; verhaalden aldaar hoe Leycester, in zijn toeleg op Amsterdam verijdeld zijnde, thans een aanslag op hunne stad in den zin had, en ontvouwden meteen de verderfelijke oogmerken, welke daarmede bedoeld werden. Zoo gelukkig slaagde de pensionaris in dit ontwerp, dat hij de gemoederen der Enkhuizenaren van den Engelschman wendig maakte, en deze het thans niet durfde wagen de stad te bezoeken. In een gewigtig geschil, in den jare 1589 ontstaan, werd Maelson, omtrent dezen tijd tot Syndicus, Advokaat of Pensionaris van West-Friesland verheven, inzonderheid vermaard. De steden Hoorn, Enkhuizen en Medemblik namelijk, binnen de aloude palen der heerlijkheid van West-Friesland gelegen, waren van oordeel, dat, sints de afzwering van de Spaansche heerschappij, de oppermagt over deze heerlijkheid met even veel regt aan haar vervallen was, als de Staten van Holland en Zeeland zich de oppermogendheid over hunne bijzondere gewesten toeëigenden. Maelson inzonderheid beweerde dit oppergezag. Hij was er niet tegen dat Monnikendam en Edam, even als voorheen, ter Staatsvergadering van West-Friesland zitting namen; doch Purmerende, als zijnde een afzonderlijke heerlijkheid, wilde hij daarvan hebben uitgesloten. Zoo sterk stonden de drie steden op dit stuk, dat zij, in het gemelde jaar 1589, eene onderlinge verbindtenis sloten, ter handhaving van het oppergezag van West-Friesland, en van hunnen Syndicus, die zijn post wilde nederleggen, in zijn bewind. Om zijne meening ten aanzien van het oppergezag van West-Friesland te meer te doen blijken, vormde Maelson het ontwerp om het getal der gecommitteerde Raden in het Noorderquartier te verminderen of zelf een afzonderlijk collegie voor de drie steden op te rigten. Hieruit ontstond meer en meer verwijdering van de Staten van Holland en deze groeide eerlang tot zulk eene hoogte, dat de drie steden weigerden in de gemeene lasten te dragen, ja zelfs om afgevaardigden ter dagvaart naar 's Hage te zenden. Eindelijk werd het geschil door bemiddeling van Maurits en andere gemagtigden bijgelegd, op voorwaarde, onder anderen, dat voortaan de stemmen der drie steden te zamen zoo veel zouden gelden als die der vier anderen. Maelson leidde kort daarop zijn ambt neder en werd nevens zijne Doorluchtigheid tot raad aangesteld.

In 1596 trok hij in gezantschap naar Denemarken om er bevestiging der voorregten, aan de Nederlanden verleend, te erlangen.

Hij stelde veel belang in de zeevaart, vooral ter beproeving van de vaart, benoorden om naar China. Hij spoorde waarschijnlijk Linschoten aan om toch alles wat tot bevordering van dien nieuwen tak van welvaart kon strekken, zonder verwijl mede te deelen, en deze erkent in de opdragt zijner reizen aan de Staten-Generaal, de gunst der algemeene Staten, en van den Prins, op aanbeveling van Maelson, te hebben mogen verwerven. Hij bevorderde de uitrusting van twee Vliebooten. Een der ontdekte eilanden werd naar hem, *Maelsons eiland* genoemd. Ook hielp hij Lucas Jansz. Wagenaar in het vervaardigen en zamenstellen van zijn *Spiegel der Seevaert*, te Leyden bij Plantijn in 1584, op eigen kosten uitgegeven.

„Maelson (zong Hogerbeets), u sal in nakomende tijt
„Kennen van raet cloeck, in den noot getrouwe,
„Die hooren zal der Vorsten van Nassouwe
„Uytroepen 't lof: als sy, en ghy van nijt
„Tot beter uyr beyde sult zijn bevrijt.
„Van nu volcht u, dat d' Indische Landouwe,
„Door u behulp ons klaerder haer ontfouwe,
„Tethys ontdeckt, de zeeman sy verblijt.
„Des Waghenaer, en Huyghen wijt ervaren,
„Doen danklijck blijck, over Neptuni baren
„Voerend' u naam met ware lof en prijs.
„Te tonen voort laet u by 's lants beswaren
„Sijn onbeswaert, hulp en jonstich bewijs,
„Diens lust berust in nutbaerheyts verklaren.

Maelson was ook als geneeskundige en taalkenner, vooral als beminnaar van de Grieksche taal, in welke hij brieven schreef, bekend. Het jaar van zijn overlijden is onzeker. Het moet geweest zijn kort vóór 1602. Zijne afbeelding vindt men in de *Historie van Enkhuizen* van Brandt en Centen en in het VIIe Deel van Wagenaar's *Vad. Historie*. Ook staat zijn beeldtenis uitgehouwen voor het huis, weleer door hem bewoond op de Breedstraat te Enkhuizen, oostzijde, het vierde van het Stadhuis.

Zie Bor, *Ned. Hist.* D. X. bl. 26 (951) B. XV. bl. 200 (188); B. XXVI. bl. 56 (481); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 79, 83, 204, 512, D. VIII. bl. 90, 322, 325; Velius, *Beschrijv. van Hoorn*, bl. 470, 472; *Handv. v. Enkhuizen*, bl. 97, 90, 99; Brandt en Centen, *Hist. v. Enkh.* D. bl. 309; Abbing, vervolg op Velius, D. II. bl. 25; Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. I. bl. 558 600; Scheltema, *Onoverw. vloot*, bl. 113; *Rusland en de Nederlanden*, D. I. bl. 50; van Kampen, *Karakterk.* D. I. bl. 479; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. III. A. bl. 23; Van Haren, *Geuzen*, bl. 164; G. Moll, *Verhandel. van eenige vroegere zeetogten der Nederl.* bl. 22; Linschoten, *Itinerar.*, p. 22; Eikelenberg, *Beschrijv. van Alkmaar*, bl. 393, 420; Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. VII. bl. 175; Kok; Hoogstraten; Luiscius, Muller, *Cat. v. Portr.*

MAENHOUDT (Josias), geboren te Vlissingen, predikant te Sluis in Vlaanderen, dichter in de tweede helft der XVII ceuw, schreef:

Droeve Nederlants klachte, soo over de ware elende van straffe als over die van de sonden, met het vertoog van eenen Regenboog, gemaeckt uyt verscheyde Regen-droppelen en Sonnestralen van Godts goedertierentheydt, schynende op de swarte wolcken des oorlogs. In navolging van den Profeet Jeremia, in 't eerste Cap. syner Klaegliederen, Vliss. 1672. 4°.

Zie de la Rue, *Gelett. taal*, bl. 224, 225; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 396.

MAERN (Arnt van der), lid van het Marsluden-gild, Ouderman (1475) en Raad (1479) te Utrecht, behoorde tot de voorname burgers, die in 1481 uit die stad weken.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb.*, D. III. bl. 128, 299, 510.

MAERLANT, MEERLANDT of MEIRLANDT, MERLANT (Jacob van). Even onzeker is het jaar als de plaats zijner geboorte. Sommigen willen dat hij in 1235, anderen in 1225 of 1220 het levenslicht heeft aanschouwd, terwijl Damme, Brugge, Maerlant, Bruvambacht, liever, volgens de lezing van Snellaert, Bruxambacht of Brugge-ambacht

als zijn geboorteplaats worden opgegeven. Hij schijnt echter in de laatste plaats geboren te zijn. Van zijn levensloop is weinig zekers te melden. Men wil dat hij een leek was, in later tijd in het nu bij den Briel aangetrokken Maerlant gewoond heeft, en aldaar koster geweest is. Dit laatste werd o. a. door Prof. Visscher beweerd, door Prof. Jonckbloet weersproken, doch wederom door Serrure bevestigd. Ook het gevoelen, dat hij griffier te Damme zou geweest zijn, is niet bewezen. Slechts dit is zeker, dat hij te dier plaatse begraven is, gelijk zijn grafschrift op eene zerk onder den toren der kerk getuigt. „Ter gedachtenis van het door Maerlant uitgeoefent Griffiersambt (lezen wij in het *Belg. Museum*), heeft men hem op den sleutel van een balk der groote zael (van het stadhuis te Damme), afgebeeld in snijwerk, eenen boek bij de hand hebbende." Doch dat dit beeldje Maerlant zou voorstellen rust op eene traditie. Men wil dat Maerlant ten jare 1300, in het vijf en zestigste jaar zijns levens, zou zijn gestorven, hetgeen men afleidt uit zijn grafschrift. Onzeker is het of hij, gelijk Snellaert wil, een spreker of, zoo als van Wijn meent, een rederijker is geweest. Alleen weten wij dat hij te Maerlant verliefd werd op eene schoone jonkvrouw, haar ter eere dichtte, dat hij niet ruim met tijdelijke middelen gezegend was en hulp zocht bij mannen van invloed van zijnen tijd. Hij was onder zijne tijdgenooten in groote achting als een man van ongemeene geleerdheid, voortreffelijk redenaar en goed historieschrijver, voorts een vriend van waarheid en vijand van leugen. Hij wordt aangemerkt als de vader van de Nederduitsche dichtkunst, zelfs werd hij reeds in zijn tijd al zoodanig beschouwd en van zijne waarheidsliefde getuigt een zeker oud handschrift, in 1732 nog berustende bij I. le Long, dus:

„Jacob van Merlant, die vader
„Es der Dietscher dichteren algader,
„Sceltse sere, die logeneren,
„Die valsche materien viseren,
„Die si subtilec connen cleden,
„Ende met sconen worden leden.

„Noit men en ondervant
„Dat Jacob van Merlant
„Logene dichtte, oft voortbrochte,
„Hoe naeuwe ment ondersochte,
„Want syn leuen was eersaem
„Als eenen dichtere betaem."

Van Maerlant was een vruchtbaar schrijver. Groot is het getal der werken uit zijne pen gevloeid, van welke vele stellig verloren zijn gegaan en ons zelfs bij name niet bekend zijn, en de volgende het zij bij name, hetzij in handschrift of gedrukt bestaan:

Troyaansche oorlog, eene dichterlijke overzetting van den *Roman de Troye* van Benoît de Sainte-Maure, van welke Blommaert in 1838, in het eerste deel zijner *Oud-vlaemsche Gedichten*, een gedeelte in het licht gaf. Een ander fragment deelt Mr. W. C. Ackersdijck mede in *N. Werk. der Maatsch. van Letterk. te Leyden*, I. D. I. St. bl 201, volgg. Afzonderlijk Mr. W. C. A. *Fragment van een oud Nederduitsch rijmwerk met aanmerkingen en ophelderingen*, (Dordr. 1824). Ook bestaan er nog twee zwaar beschadigde bladen van den Troyaanschen krijg, die door den heer Holtrop gevonden zijn.

Zie Jonckbloet, *Geschied. d. Midden Nederl. Dichtk.* D. II. bl. 393 volgg. *Mone, Alt-Niederl. Volksliterat.* S. 77. *Konst- en Letterb.* 1840. D. II. bl. 180;

Alexander, welken C. A. Serrure met Prof. Jonckbloet tot 1246 brengt, van welke slechts fragmenten gedrukt zijn in Mones *Anzeig.* IV. (1835) Kol. 468—485, en in Blommaerts *Oud-Vlaemsche Gedichten*, D. II. bl. 69; In 1860 gaf D. A. Snellaert, *Alexanders geesten, met inleiding, varianten van Hss., aanteekeningen en glossarium*, te Brussel in 8°. met facs. in het licht. Prof. Jonckbloet geeft t. a p. bl. 400 een uitvoerig verslag van dit gedicht.

Der Naturen Bloeme of Bestiaris, eene navolging of vertaling van Albertus van Keulen of Albertus Magnus naar het werk van Thomas van Cantomprè, geboren te Leeuw St. Pieter in Brabant, *de naturis rerum*. In 1838 deelde G. J. Meyer, *twee fragmenten van der Naturen Bloeme* en van den *Rijmbijbel* (Leiden 8°.) mede, en in 1857 verscheen te Brussel in een deel groot 8°. met fac-similé: *Der Naturen bloeme. Met inleiding, varianten van Hss., aanteekeningen en glossarium, voor de eerste maal uitgegeven door* J. H. Bormans.

Zie Jonckbloet, t. a. p. bl. 38; *Navorscher*. D. VIII. bl. 123.

Rijmbijbel, eene populaire vertaling van de *Biblia Scholastica* van Petrus Comestor, omtrent 1130 geschreven, een werk, dat, volgens Le Long, gedurende een reeks van jaren niet alleen met den Bijbel gelijk maar zelfs daarboven gesteld is. I. David gaf te Brussel 1858—61 in 3 Tom. 4 d. gr. 8°. met fac-similé in het licht:

Rijmbijbel met voorrede, varianten van Hss., aanteekeningen en glossarium, voor de eerste maal in het licht, nadat E. Kästner te Gött. 1834 in 8°. had in het licht gegeven *Rijmbibel. Drei Bruckstücke aus einem alten Manuscr.*

Proza-bijbel, door v. Harderwijk (*Verslag van het hs. bevattende* J. van Maerlants *Nederduitsche prozaische bijbelvertaling*, 's Hage 1851), aan van Maerlant toegeschreven, hetgeen door Jonckbloet ontkend wordt.

Leven van St. Clara. Van dit verloren werk van Maerlant vindt men slechts een enkel spoor in den *St. Franciscus*, vs. 1781.

Leven van St. Franciscus, waarvan een hands. is overgebleven, dat door J. Tideman is in het licht gegeven: *Leven van Sinte Franciscus, uitgegeven met inleiding, aanteek. en woordenlijst*, Leiden 1845—49. 3 d. 8°.

Zie Jonckbloet, t. a. p. bl. 72.

Maria-mirakelen, in den *Spieghel-Historiael.* Het komt Jonckbloet niet onwaarschijnlijk voor, dat die verzameling eerst als een afzonderlijk stuk door Maerlant is vertaald en uitgegeven.

Zie t. a. p. bl. 82.

Spiegel Historiael, of Rijmkronijk. Met aanteekeningen van J. A. Clignett, J. Steenwinkel, W. Bilderdijk, D. J. en J. van Lennep, Leyd. en Amst. 1784—1849. 3 d. 4°. J. H. Halbertsma, *Aanteekeningen op Maerlant's Spiegel Historiael. Met inleiding en indices.* 's Hage 1853, 8°. J. Clarisse, *Berigt aang. twee fragmenten van J. van Maerlant's Spiegel Historiael*, en Melis Stoke's *Rijmkronijk*, (Leiden 1818, 8°.); *Fragment van het verloren geraakte gedeelte der IVe Partie van den Spiegel Historiael*, medegedeeld door Hoffman von Fallersleben (Leiden 1824) 8°.; H. Q. Janssen, *Beschrijving van een fragment van de Spiegel Historiael, uit het Archief van St. Anna ter Muiden* (Leiden 1850) 8°. Reeds zien eenige stukken van de nieuwe uitgave van de *Spiegel Historiael*, door de Heeren de Vries en Verwys, op last der Maats. v. Letterk. te Leyden, uitgegeven, het licht.

Serrure vermoedt dat Maerlant het verhaal der gebeurtenissen tot op zijnen tijd heeft voortgezet en dat derhalve de Veltheimsche *Spiegel* niet als een vervolg op dien van Maerlant te beschouwen is.

Zie Jonckbloet, t. a. p. bl. 86.

Heimelycheit der Heimelycheden, *dichtwerk toegekend aan J. van Maerlant* (en volgens Hoffmann, Mone en Jonckbloet te regt) „*Met inleiding en aanmerk. door J. Clarisse*, Dordr. 1838, 8°. naar een ms. behoorende aan de *Maats. v. Ned. Letterk.*

Zie *Cat.* D. I. bl. 1. Ook in het 4e D. der *N. Werk. der Maats. v. Letterk.* (1838). Den tekst van het Comburger handschrift heeft Kausler afgedrukt in Th. II zijner *Denkmäler Altniederl. Sprache und Litteratur.* S. 483—556.

Wapen Martijn en Verkeerde Martijn. Wapen Martijn. Hier es voleyndt ende mit groter diligencien ghecorrigeert een seer notabel ende profitelic boecxken gemaect by der groten philozophe ende poete Jakop van Maerlant. Gheprendt in die stad van Handtwerpen, in die camerstraet naest den gulden eenhoren by mi Henrick die lettersnider, anno 1496, *den* 28 *dach in augusto.* Mr. A. C. W. Staring van den Wildenborch, *berigt nopens het latynsche handschrift van van Maerlant; met vier Bijlagen, het laatste Maerlant's Gedicht van den Verkeerden Martijn;* M. Siegenbeek, *Aanteekeningen op den Verkeerden Martijn; J. van Maerlant's Wapene Martijn, naar het latynsche Handschrift*, medegedeeld door Mr. A. C. W. Staring van den Wildenborch, *met eene Inleiding en Aanteekeningen* van M. Siegenbeek, in *N. Werk. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. III. St. II. 1834; *Vervolg op den Wapen Martijn van Jacob van Maerlant*, medegedeeld door M. Siegenbeek, in *N. Werk. d. Maats. v. N. Letterk.* V D. II St. 1841; J. ab Utrecht Dresselhuis, *Toevoegsel tot de Aanteekeningen op den Wapen Martijn van J. van Maerlant*

in de aangeh. *Werk*. D. V. St. I. bl. 1838; *Drie boeken van den Wapene Martijn, in het latijn vertaald door* J. Bukelare, (Mone noemt hem Johan Putselaere) uitgegeven door C. P. Serrure, Gent 1855, 8°; *Wapene Martijn met de vervolgen. Kritisch uitgegev. en toegelicht* door E. Verwijs, Dev. 1857, 8°. Clarisse twijfelt of dit gedicht wel van Maerlant is, Halbertsma ontkent het geheel; doch Jonckbloet bevestigt, zonder aarzelen het aangenomen gevoelen, dat Maerlant er de autheur van is.

Van der Drievoudicheden. Volgens Jonckbloet een vervolg op den *Wapene Martijn*, uitgegeven naar het zoogenaamde Zutphensche hands. door Prof. Meyer, in zijne *Nalezingen op het Leven van Jesus*, bl. 120 volgg.; naar het Comburger hs. waar het *Die derde Martijn* heet, in Th. II. van Kausler's *Denkmäler.*

Disputacie| *van onser vrouwen ende van den heilighen cruce*, medegedeeld door Mr. L. Ph. C. van den Bergh in *N. Werk. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. V. St. II. 1841, (*Geestelijke Gedichten van Jacob van Maerlant en anderen, uit den XIII en XIV eeuw, medegedeeld door* Mr. L. Ph. C. v. d. Bergh), en in Th. II van Kausler's *Denkmäler.*

Van den Vijf Vrouden, bij v. d. Bergh, t. a. p.

Ons Heren Wonden, bij v. d. Bergh, t. a. p.

Die Clausulen van der Bible, bij v. d. Bergh, t. a. p.

Van ons Heeren Kynscheede, bij v. d. Bergh.

Der kerken claghe, door Willems uitgegeven in *Mengel. van historisch-vaderlandschen inhoud*, bl, 45 volgg. Hij houdt het voor het beste gedicht van Maerlant.

Zie Mone, S. 303.

Van den Lande van Overzee, uitgegeven naar het Leidsche hands. door H. van Wijn, in *Huiszittend leven*, D. II. bl. 306, volgg.

Van de V bloeme.

Van den seuen ghebeden.

Sinte Anselmus, dat is onser vrouwe claghe.

Van den Clusenare.

Verkeerdelijk houdt men Maerlant voor de autheur van den *Dietschen Doctrinael.* Johannes Dekens, Priester en Secretaris van Antwerpen is de schrijver er van.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, c. v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. p. 526; Sanderi, *Flandria Illustr.* T. I. p. 261, *Bibl. Belg. ms.* T. I. p. 235, T. II. p. 280; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 357; Saxe, *Onom. lit.*; *Dict. bibliogr.*; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 98; *Hist. Littér. de la France*, T. XVIII. p. 372; *Messager des Sciences et des arts de la Belg.*, 1837. p. 481; *Jacob van Maerlant, und ein Manuscript der Oeffentl. Bibliothek in Detmold*, Detmold 1853 4°.; Hoffmann von Fallersleben, *Horae Belg.* T. I. S. 13, 20, 27, 29, 119; Aretin. *Beitr. z. Gesch. u. Lit.* Bd. IX. S. 1097—1096. *Jöchers Gelehr. Lex.* c. v.; Mone, *Alt. Niederl. Volksliter.* (Index): Van Velthem, *Spieghel Historiael*, I. XV. 9; Le Long, *Boekz. der Ned. Bijbels*, bl. 158; Kluit, *Hist. Crit. Com. Holl. et Zeel.* T. II. p. 955; Clignett, voorr. d. *Theutonist.* p. LXXVII, Dez. voorr. voor het eerste deel van Maerl. *Spieghel Historiael*, Leyden 1784; H. van Wijn, *Hist. Avondst.* D. I. bl. 261, 275, 276, 281—300. D. II. bl. 174; Dez. *Nalez. op de Vad. Hist. v.* Wagenaar, D. I. bl. 99, 104; Huydecoper, *Proev. v. Taal- en Dichtk.* D. I. bl. 377; *Hist. d. Ned. Rijmkunst*, bl. 9, 10; Bilderdijk, *Verscheidenh.* D. IV. bl. 71—96; A. Ypey *Gesch. d. Nederl. tale*, bl. 321; Willems, *Belg. Museum*, D. II. bl. 449, 461, 467; Dez. *Verh. over de Ned. Tael- en Letterk.* D. I. bl. 153; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*; Van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 287; L. G. Visscher, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* D. I. bl. 24; Collot d'Escury, *Hollands roem in kunsten en wetens.* D. A. IV. (I) 284 enz. A. O. W. Staringh, *Berigt nopens het Zutph. hs. van Maerl.* Dordr. 1834. 8°.; L. G. Visscher, *Iets over Jacob de coster v. Maerlant* Utrecht, 1838. 8°.; Dr. Snellaert, *Van Maerlant en zijn tijd*, Gend 1853. 8°.; J. v. Beers, *Jacob van Maerlant, Gedicht bekroond in den wedstrijd door het Belg. Staatsbestuur. uitgeschreven*, Amst. 1860. 8°.; Brouwers, *Jacob van Maerlant herdacht*, Thienen, 1860, 8°.; J. Versnaeyen, *Jacob van Maerlant en zijn werken*, Gent 1861. 8°.; G. Lauts, *Over het Vaderl. v. Maerlant*, (Haarl. 1837) 8°.; Jonckbloet, *Gesch. d. Middeleeuwsche Dichtk.*; Snellaert, *Schets eener Gesch. der Vaderl. Dichtkunde* bl. 40, 41; Huberts, *Chron. Handleid. tot de beoef. d. Gesch. der Vad. Letterk.*; Serrure, *Vad. Mus.* D. II. bl, 368.; Van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 131; Kist en Royaards, *Nederl. Archief voor kerkel. Geschied.* D. III. bl. 97. D. V. bl. 489; *Archief voor Kerkel. Gesch.* D. VI. bl. 305; Serrure, *Gesch. der Oude Letterk.* (Gent 1855); *Jacob van Maerlant, bekroonde verhandeling in de letterkundige wedstrijd, uitgeschreven door het Belgisch Staatsbestuur*, 1862; Buddingh, *Geschied- en Letterk. Archief*, bl. 270—319; *Mengelwerk v. h. Kon. Ned. Inst.* bl. 33—118; Meyer, *Lev. v. Jezus, Voorb.*; *Kunst- en Letterb.* 1821. D. II. bl. 372; 1838, D. I. bl. 5; *Bibl. Alberthoma*, p. 82; *Cat.* Alb. Bentes, (Amst. 1702) N°. 6 en 7 in fol. *Cat.* Alb. Bosch, ('s Hage 1729, N°. 1064, *Cat. v.* d. Plaats, (1715) p. 1. N°. 9. *Cat.* J. de Witt, (Dordr. 1701) N°. 104 in fol.; *Bibl. Heberiana*, Lond. 1136. p. 30, N°. 330; *Bibl. Ulhenbach, mss.* T. IV. p. 120, 121; *Bibl. Hulthem.*, *mss.* bl. 31: Visser, *Naaml.* bl. 66; *Bibl. Röver.* T. II. p. 223, *Bibl. Meerman.*, T. IV. p. 58; *Cat. v. h. Ned. Kon. Inst.*; *Katalog. des Aug. Kabinets zu Wolfenb*, S. 58; *Bibl. d. Maats. v. Ned. Lett.* D. I. bl. 1, 2, 3, 70, 207, D. II. bl. 202, 203, 204, *verv.* 1848—53; bl. 1, 20, 21. *Bijv.* 1853—1857, bl. 119; *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1837, bl. 67; Nijhoff, *Livres anciens et modernes*, Dec. 1857, N°. 1; *Naamregister*, D. VIII. bl. 274, 379; D. IX. bl. 41, 307, 347, 343; D. VIII. bl. 5. 123: D. XII. bl. 160; *Dietsche Warande*, bl. 583; Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, enz. Muller, *Cat. v. port.* bl. 261.

MAERS (T.), dichter uit den aanvang der 18° eeuw. Hij leverde o. a. zijne poezij in Pieter Backer, *Parnassus Kunstkabinet of verzameling van weergadelooze dichtstoffen*, Amst. 1735.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst van Ned. Dicht.* bl. 63.

MAERSZ. (Jan) leverde rijmen in *geur van geestelijcke specerijen, uitgebragt in eenige stichtelijke Rijm-werken.* Hij overleed 27 April 1686. Zijn spreuk was: *Behoed uwe ziel.*

Zie van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 396.

MAERTEN (Pietersz.), pastoor van de Groote kerk te Hoorn, een zeer geschikt man, ook goedertieren en vreedzaam tegen lieden van andere gezindheden, den eersten Februarij 1565 overleden.

Zie Brandt, *Kort verh. d. Ref.* bl. 322.

MAERTENSZ. (Clement), „dien ook de lof van beleeftheid en maatigheid naging” schrijft Brandt, trok, na den dood van Maerten Pietersz., met burgemeester J. C. Syms van stadswegen, naar Brussel, en van daar naar Leuven, om, gelijk in dezen scherpen tijd moest geschieden, op den Kettertoets gesteld te worden, en de betrekking van zijn voorganger te verzoeken. Het verzoek werd toegestaan, doch Clement, om welke reden is onbekend, pastoor van St. Anthonys kerk te Hoorn. Reeds in 't volgende jaar verliet hij de R. kerk, huwde, en begon den 14 September op Keeren, benoorden 't Siekhuis, ter plaatse, die Jaapswerf genaamd werd, te prediken. Hij was oorzaak dat te Hoorn geen kerken geschonden, noch beelden verbroken werden. Hij moest echter in Mei 1567 naar Emden de wijk nemen, doch werd 20 Mei van daar naar Hoorn beroepen, waar hij de eerste vaste predikant was en in 1599 stierf. Dikwerf verklaarde hij, dat hij van den aanvang af, aangaande de predestinatie geen ander gevoelen gehad, dan dat van Melanchton, en dat hij van A. Hardenberg, Melanchton's leerling, predikant te Emden, geleerd had. Zulks gaf aanleiding dat hij en zijn ambtgenoot Cornelis Meynaertssoon van onregtzinnigheid verdacht werden, waarop beiden eene verantwoording en bekentenis in het licht gaven (een kleyn boexken, geintituleert *Analogie en ronde bekentenisse*) doch in weerwil daarvan liet men beide in dienst en deed hen geen moeite aan.

Zie Bor *Ned. Oorl.* D. XXXII. bl. 85; Fryland, *Kerk. gesch.* bl. 266, 271; Uitenbogaart, *Kerk. Hist.* p. 748, 298, 299; Grotii *Hist.* CXVII. p. 552; *Antw. op het Tegenvertoog der Contrarems*, D. II. p. 66; Grotius, *Verantw.* D. III. bl. 32, 33. Brandt, *Kort verhaal v. d. Reform.* bl. 322, 411, 450, 591, 630, 720; *Hist. der Ref.* D. I. bl. 267, 334, 362, 459, 430, 550, 770, 793; Velius, *Chron. v. Hoorn*, bl. 297, 311; Alting, *Vervolg op Velius, Chronijk*, D, I. bl. 47, 50. D. II. bl. 88.

MAARTENSE (Willem Simon), Heer van Stavenisse en Cromstrijen, werd den 18 Februarij 1498 te Zierikzee geboren. Zeven maal bekleedde hij het Burgemeesterschap in zijne geboortestad, huwde Adriana, dochter van Cornelis Ewouds van Duiveland, bij welke hij 13 kinderen verwekte en stierf in 1567 te Brussel, waar hij in de St. Gudule begraven ligt, „in het midden bij de eerste pilaar (schrijft la Rue) als men de groote trappen opgaat, met het wapen op zijn graf.” Hij is de uitvinder van het derry delven om daarvan, hetzelve tot asch verbrand zijnde, zout te maken. Ook zou hij het plan hebben gemaakt van de vaart die ter lengte van vijf uren, zich van Brussel tot aan het dorp Willebroek uitstrekt en vijf sluizen heeft, omdat de grond van Brussel bij de 50 voet hooger ligt dan Willebroek.” Guicciardijn en Grammaye, die eene uitvoerige beschrijving van deze vaart, die gezegd wordt omtrent 1,800,000 gulden gekost te hebben, geven, reppen geen woord van Maertense, maar noemen Joan

van Loquehem, Ridder en Amman van Brussel den eersten uitvinder, begunstiger en aanvoerder van dit werk. Ook Boxhorn, die een uitvoerige beschrijving van het zoutmaken deed, meldt Maertense niet als den ontdekker er van.

Zie M. Z. van Boxhorn, *Chron. van Zeeland*, D. I.; Guicciardijn, *Belgii Descript.* p. 52; Grammaye, *Antiq. Brabant*, in *Bruxelles*, p. 5; La Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 317; Hofferi, *Poem.* p.

MAARTENSZ. of MARTINI (Cornelis), eerste predikant te Zwammerdam, waar hij in 1619 nog in dienst was.

Hij had in 1610 de Remonstrantie onderteekend en werd in Julij voor de Leidsche Synode geroepen. Daar bekende hij nog te staan in het gevoelen der Remonstranten en de kanons nog niet te kunnen teekenen, maar verzocht van zijne dienst te mogen afstaan, zijnde hij 60 jaren oud en hebbende de kerk 32 jaren gediend. Dit werd hem vergund. Hij weigerde eerst de akte van stilstand te teekenen, maar deed dit den volgenden dag. Op aanbeveling van de Synode kreeg hij van de staten gedurende twee jaren eene subsidie van *f* 250. Daarna verviel hij nog tot armoede, tot dat hem, op voorspraak van het burgerlijk en kerkelijk bestuur der plaats, eene jaarlijksche subsidie van de Staten werd toegelegd van *f* 300, tot zijnen dood.

Zie Tideman, *Rem. Broederschap*, bl. 114.

MAARTENSZ. (Walig), krankbezoeker, voorzanger en voorlezer te Leiden, werd in 1618 in de klasse van Gouda door die van het gevoelen der Remonstranten waren voor de Evangeliebediening geëxamineerd, waarop hij te Noordwijk predikte en doopte. Hierop werd hij door de klasse van Leiden van zijnen dienst gesuspendeerd en door de Leidsche Synode 1619 afgezet, met ontzegging van het H. Avondmaal, en verzoek aan de Leidsche regering hem het krankbezoekersambt te ontnemen. In Sept. 1620 werd hij, toen 61 jaren oud, te Hazerswoude, door den dorpsbode, die hem voor een predikant aanzag, met een hamer zwaar aan het hoofd en de hand gekwetst. Hij gaf daarbij bewijs van edele wrakeloosheid. In 1632 werd hij bij provisie predikant bij de Remonstrantsche gemeente van Zwammerdam en Aarlanderveen, en in 1635 te Soetermeer. Hij stierf den 25 Junij 1641, en werd in de Groote kerk aldaar begraven. Men leest op zijn grafzerk:

»Hier rust de schrale romp
»Van hem, die als een licht,
»Met leven en met leer
»Een ieder heeft gesticht.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. geschied. inzonderheid in Nederland.* D. VII. bl. 93. Tideman, *Rem. Broederschap* bl. 118—176.

MAERTSCHALCK (De weduwe van Henrick), werd met hare zuster in 1586 door Leycester vrijgeleide verleend om uit Antwerpen naar Middelburg te emigreren.

Zie *Chron. v. h. Hist. Genootschap*, D. VIII. bl. 34.

MAERTSZ. (Willem), waarschijnlijk predikant bij de Doopsgezinden te Hoorn. Jan Fransz. Deutel gaf, na zijn dood, *Twaalf zijner predikatiën* in het licht met een *voorbericht.* (Hoorn 1679.) 4°.

Zie Schijn, *Gesch. d. Mennon.* D. II. bl. 658.

MAERTSZ. (Cornelis), of gelijk hij zich onder de *Toeeygeninge aen de singende jeught* van het *Singende Nachtegaeltje* schreef, Maertzen, was niet heer van Wervenshoef, gelijk v. d. Aa wil, maar huisman, blijkens het gedicht van Posthumius *op de Bijbelsche invallen van den conceptryckèn Huysman C. M.* vóór zijne *stichtelycke gezangen.*

Ook was hij ouderling der Hervormde gemeente. Hij werd te Wervershoef geboren, vertrok van daar, 1 Februarij 1656, naar Hoog-karspel, en van daar wederom naar Wervershoef, waar hij in 1671 nog leefde. Zijne vrouw heette Geert Pietersdochter en schonk hem kinderen.

Als dichter muntte hij verre boven zijne tijdgenooten, en de beide volgende dichtbundeltjes door vorm en inhoud verre boven de overige van zijnen tijd uit.

Stichtelijke Gezangen, behelsende Bijbelsche Invallen, Geestlycke Bedenckingen, Eerlycke vermaeckingen, op bekende wijsen gerijmt door C. M. Hoorn 1661, lang 24°.

Dit boekje is, blijkens het gedicht van Hendrik Bruno, dat er voor staat, te Hoogkarspel vervaardigd. Daarentegen te Wervershoef:

Het singende Nachtegaaltje, quelende soetelyck, tot stichtelyck vermaeck voor de Christelycke jeught, door Cornelis Maertsz, tot Wervershoef. Amsterdam 1671, langer 23°.

Vooraf gaat een gedicht van Hubertus van der Meer, predikant te Wervershoef, wiens huwelijk met Geertruyd Maria Bailly hij bezong. J. A. Alberdingk Thym heeft in zijne *Nederlantsche Gedichten* 1600—1655, bl. 430 een gedicht van Maerts, getiteld: *De Noorde-wint en Suyer-son*, medegedeeld. Dr. van Vloten heeft te Amsterdam in 1851 eene nieuwe uitgaaf dezer gedichten bezorgd.

Zie v. d. Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb*, D. II. bl. 397; Dr. van Vloten, *Ter inleiding en aankondiging van een herdruk der gedichten van C. M.*, bij Fred. Muller, 1851; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 241; *Bijv.* 1848—1853, bl. 31.

MAES (Willem Peterszoon), was in 1450 onderman te Utrecht, werd ontburgerd, doch werd, door invloed van Philips van Bourgondie, welke de Utrechtenaren te vriend wilde houden, omdat hij zijn bastaard David in den bisschoppelijken stoel wenschte te plaatsen, wederom in zijn burgerregt hersteld (1455). In het volgende jaar werd hij gebannen, doch op nieuw hersteld.

Zie *Utrecht. Jaarb.* D. II. bl. 171, 295, 314, 332.

MAES (Godfried) de oude, vader van Godfried Maes, de jonge, was een bekwaam teekenaar en graveur. Zijne werken moeten zeldzaam zijn, daar zelfs Kramm er slechts twee vermeldt, namelijk eene teekening, voorstellende *De Marteldood eener Heilige* en een schilderachtig geëtst blad *De Aartsengel Michael den duivel uitwerpende.* Hij huwde Anna Eeckelmans en overleed den 5 Julij 1679 te Antwerpen.

Zie *Cat. du Musée d'Anvers.* 1857, p. 399; Kramm, *Lev. en werk. d. H. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1042.

MAES (Godfried) de jonge, zoon van den bovengemelden werd niet in 1660 te Antwerpen geboren, maar in 1649 en den 5 Augustus van dat jaar in de St. Georgius-kerk aldaar gedoopt. In 1664 werd hij lid, en in 1672 meester, en in 1682 deken van het St. Lucas-gild. In 1694 vervaardigde hij de teekening voor de prent door Gonsalve van Heylen gegraveerd, die jaarlijks in de Cathedraal aan hun, die op den 18 October (het St. Lukasfeest) de reliek van St. Lucas komen vereeren, wordt uitgereikt, en in het volgende jaar voor het gild eene schilderij, voorstellende de zeven vrije kunsten. Volgens Immerzeel getuigen vele kerken in Brabant en vooral die van Antwerpen, waar men kapitale stukken van hem vindt, van de bekwaamheid van dezen schilder. In het kabinet van den prins De Ligne zijn *zeven stuks uitmuntende historische teekeningen* van zijne hand. Ook heeft hij, volgens Weijerman, een boek van de gestalteverwisseling van Naso geordonneerden geteekend, dat na zijn dood voor *f* 800 verkocht is. Het Museum van Antwerpen bezit van zijn penseel *De Marteldood van St. Georgius.* Hij huwde den 20 Mei 1675 in de St. Jacobs-kerk met Josine Braeckelandt, die in 1709 stierf. Hij overleed den 30 Mei 1700, zonder kinderen na te laten, en werd in de St. Jacobs kerk begraven. Op zijn zerk leest men: »D. O. M. Sepulture van Godefridus Maes, vermaerdt constschilder, sterft den 30 Mey 1700 ende Josine Baeckelaer syne huysvrouwe, sterft den 22 Januarij 1709. R. J. P."

Zie J. C. Weyerman, *Lev. d. Sch.* D. III. bl. 281; *Catalogue du Musée d'Anvers* 1857; Immerzeel, *Lev. d. H. en Vl. Kunsts.* D. III. bl. 195; Kramm, *Lev. en werk. der H. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1042.

MAES CANINI, waarschijnlijk de vader van Jan Baptist Lodewijk Maes. Hij was een geacht historie-schilder en professor in de schilderkunst aan de akademie te Gent. In 1803 exponeerde hij het een en ander, bij gelegenheid dat de eerste consul Bonaparte te Antwerpen was. Volgens Nagler was hij in 1830 nog werkzaam.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1040.

MAES (Jan Baptist Lodewijk), zoon van Maes Canini, werd in 1794 te Gend geboren en ontving onderwijs in de teekenkunst aan de koninklijke akademie aldaar, bij welke zijn vader professor was, en hij al de eerste prijzen, en in 1816 dien naar de natuur behaalde. De beeldhouwer Ingles gaf hem onderwijs in het boetseren. In 1816 verwierf hij bij de Maatschappij tot aanmoediging der schoone kunsten te Meche-

len een gouden medaille voor de beste *zinnebeeldige ordonnantie op het huwelijk van den Prins van Oranje*, en in 1818 de door de 4e klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut uitgeloofde eereprijs voor eene zinnebeeldige ordonnantie, de *Hereeniging der Hollandsche en Vlaemsche Schilderscholen* voorstellende. In hetzelfde jaar behaalde hij te Brussel den eersten prijs in de teekenkunst voor zijne compositie, voorstellende *Alexander, den geneesdrank van zijnen geneesheer Philippus aannemende*. In het volgende jaar droeg zijne schilderij, *eene zaal, waarin de inenting der koepokstof bewerkstelligd wordt*, bij de Koninklijke Maatschappij tot aanmoediging der schoone kunsten te Antwerpen den eereprijs weg, en in 1821 bekroonde hem de Amsterdamsche Maatschappij Felix Meritis voor zijne schilderij, *Hagar met Ismael in de woestijn*. In hetzelfde jaar legde hem de 4e klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut de jaarwedde van *f* 1200 toe, om in Italie zijne kunstoefening voort te zetten welke eer hem te beurt viel door zijne, in dit jaar, door de Koninklijke akademie te Antwerpen uitgeschreven compositie van *Alexander bij Diogenes*. In 1824 en de volgende jaren zag men op de tentoonstellingen verdienstelijke voortbrengsels van zijne hand. In 1826 keerde hij naar zijn vaderland terug, doch vertrok spoedig weder naar Italie, waar hij te Rome, in 1856, in den ouderdom van 62 jaren, overleed. Tot zijne beste werken behooren de *Barmhartige Samaritaan*, op het Paviljoen te Haarlem, de *Aanbieding van het kind Jezus aan St. Anna*; het portret van den Hertog *van Saxen-Weimar*, van de *Hoogleeraren Schrant*, *van Maanen* en der *Baronesse van Keverberg*. In 1839 verkreeg hij de zilveren medaille voor *eene vrouw uit de omstreken van Rome* en in 1841 de gouden voor eene *Maria Magdalena* te 's Hage door hem geëxponeerd. Hij was Lid der Koninklijke Maatschappij der schoone kunsten te Gent. Zijn portret komt voor in de *Collection des Artistes*, etc. par J. J. Eeckhout, Brux. 1822. in fol.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 195; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschilders*, D. IV. bl. 1042.

MAES (Pieter), een kunstgraveur uit de tweede helft der 16 eeuw. Hij teekende slechts met zijn monogram. Nagler beschrijft van hem 26 prenten, meestal copijen naar H. Aldegrever, A. Durer, H. S. Beham en anderen, onder welken *Hercules in de wieg* met het adres van J. Busemacker, 1577.

Mogelijk is hij dezelfde met Pieter Maes. Zie hiervoren.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1042.

MAES (Thomas). Een Amsterdamsch schilder en beeldhouwer, wiens geboorte onbekend is. Hij werd in 1665 lid van het St. Lucas-gild, in 1682 meester, in 1707, 1708, 1709, 1710 deken, en stierf in 1732.

Zie Felix Bogaerts, *Esquisse d'une Histoire des arts en Belg.* p. 131; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* bl. 1042.

MAES (Tydeman), beeldhouwer te Brugge, van wien in de rekeningen der hertogen van Bourgondie te Rijssel op het jaar 1442—1443 melding wordt gemaakt. Hij vervaardigde in de St. Bavo te Gend de tombe van Michelle, dochter van Karel V, eerste vrouw van Philips van Bourgondie, in 1422 gestorven.

Zie P. Balthasar, *Les Genealogies des anciennes descentes des Forestiers et Comptes de Flandres*, p. 103; Le Comte de Laborde, *Les Ducs de Bourgogne*, T. I. p. 386; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1042.

MAES (J.) schreef:

Nagalm van Maria's hervormde doodklok. Amst. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 233.

MAES (Evert van der), leefde in de eerste helft der 17 eeuw te 's Hage, en copiëerde en schilderde in 1619 een groote kaart der rivier de Elve voor de Staten-Generaal, waarvoor hij *f* 90 ontving.

Zie Dodt van Flensburg, *Archief* D. VII; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schilders*, D. IV. bl. 1042.

MAES (Willem) werd te Leende in Noord-Brabant in 1578 geboren, studeerde te Leuven in de regten, werd aldaar den 21 November 1621 doctor in de regten en 1727 Hoogleeraar.

Hij schreef:

Singularium opinionum in jure civili libri III Lovanii 1629. 4°. *Quibus alios tres adjecit anno* 1641, *typis* Jac. Zegeri.

Tractatus de rei debitae aestimatione. Lov. 1653. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 328; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 415; Jac. de Mornbron, *Disquis. an Jansenismus sit merum phantasma*, T. III. p. 97; Hermans, *Not. Lit. Brab. Sept.* p. 18.

MAESEN (M. J. van der), een jongeling, die, bij het beste, gevoeligste hart, by de inneemendste zagtaerdigheyd, goedheyd en bescheydenheyd een dichterlyk talent bezat, dat geschapen was om keurige vrugten voord te brengen." Hij was een werkzaam lid van het Koninklijk genootschap van Taal- en Dichtkunde, onder de zinspreuk: *Tot Nut der Jeugd*. Men vindt van hem onderscheidene stukjes in den door dat genootschap uitgegeven *Almanak*, en in den, ten jare 1825, onder den titel van *Gedichten en Verhandelingen*, uitgekomen bundel, die het aangevoerde oordeel van Willems volkomen bevestigen.

Deze veelbelovende jonge dichter stierf den 4 Junij 1820.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. Tael en Letterk.* D. II. bl. 272; Van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II bl. 398.

MAES komt in de rekeningen der Munt van Karel van Egmond, Hertog van Gelre, voor als diens ijzersnijder of Muntgraveur; als zoodanig ontving hij niet alleen loon, maar ook gelijk andere hertogelijke beambten, kleederen met de kleuren van den Hertog.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland* bl. 115.

MAESLANT (Johannes van), gaf in het licht:

Nieuwe vermakelijkheden, ofte rare en uytgelesene vonden, om iemand te kunnen seggen hoe syn doopnaem is, dat is, hoe dat hy genaemt is; wat syn hanteering of beroep is; waar dat hy (tot Amsterdam) woont; in wat jaer, wat dag van de Maent en week dat iemand geboren is. al waer het dat gij hem nooit te voren gezien had. Getrokken uit seker Engelsch Tractaat, en op die wyse in ordre gestelt, door Johannides van Maesland zijnde dezen derden druk verm. met iemant te kunnen seggen, wat voor spyse hy gegeten en drank hy gedronken heeft, te Amst. Waldorp 1737. 12°. Op *Cat.* van Mr. B. A. C. de Lange van Wijngaerden, komt bl. 100 de druk van 1735 voor.

Zie *Cat. der Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 331

MAESSEN (Mauritius), werd in 1709 predikant bij de Luthersche gemeente te Haarlem, in 1722 te 's Hage, werd in 1737 emeritus en stierf in 1752.

Hij gaf behalve een feestrede ter gedachtenis der overlevering van de Augsb. confessie, 1730, en 1754 twee preken in het licht, getiteld: *de geestelijkheid van het goddelijke weezen en 's Heijlands waarschouwing voor 't zuurdeeg der Pharizeeuwsche geveinsdheid, vertoont in twee kerk-redenen over Joh. IV vs. 24 en Luk. XII vs.* 1.

Beide zijn zeer goede verhandelingen, maar missen het populaire en practische, dat een eerste vereischte van goede preken is.

Zie J. C. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. d. Evang. Luth. Kerk in de Nederlanden*, 7de st. bl. 107.

MAESTERTIUS (Jacobus), werd in 1610 te Dendermonde in Vlaanderen geboren, kwam, na te Brussel en Leuven zijne studien voltrokken, en zijne kennis door reizen door Frankrijk en Engeland uitgebreid te hebben, te Leiden, waar hij van de Roomsche tot de Hervormde kerk overging en in 1634 tot Doctor in de regten werd bevorderd. Weldra gaven hem Curatoren verlof tot het houden van openbare voorlezingen over het leenregt (*Jus feudale*) en in 1637 werd hij tot buitengewoon Hoogleeraar in dat regt benoemd. Twee jaren later werd hem met uitbreiding van zijnen lastbrief, onder gelijken titel, het onderwijs in het regt opgedragen; doch nog in den loop van hetzelfde jaar werd hij tot Hoogleeraar benoemd. Hij overleed den 5 April 1658. Zijn afbeelding bestaat, voortreffelijk door de hand van J. Suyderhoef bewerkt.

Hij schreef:

Dissertatio de artificio juridice disputandi. Lugd. Batav. 1636. 8°.

Tractatus de S. C. Velleiano. Lugd. 1630. 8°.

Tractatus de Emptione et Venditione. Lugd. 1630. 8°.

Sedes Materiarum illustrium, ex libris universi Juris selectarum. Lugd. Bat. 1636. 8°. *cum augmento*. Ibid. 1659, 1664, 4°.

Dissertatio de imminuendo labore studii juridici. Ibid. 1639. 4°.

Tractatus III. De lege commissoria in pignoribus: De compensationibus aut de secundis nuptiis. Ibid. 1639. 8°.

De justitia Romanarum Legum libri II. Ibid. 1634 et 1647. 12°.

De vi ac postestate, quam Juris Gentium Conventiones ad obligandum habent, Jure populi Romani. Ibid. 1640. 4°.

Beschrijving van stadt en landt van Dendermonde en Costuymen. Ibid. 1646. 4°.

Nog had hij beloofd:

Analysis Juris Feudalis.

Petri Castalii Opera, legum summariis ac notis illustrata.

Commentaria in Pandectas.

Zie Jöcher; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 418; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 523, 524; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 151, D. II. bl. 122, 269 o. h. w.; Kok, *Vad. Woordenb.*; *Cat.* de Groe, p. 93, 119, 192; *Cat.* Hoeufft, p. 45.; Muller, *Cat. v. port.*

MAETS (Carolus de), werd den 25 Januarij 1597 te Leiden, werwaarts zijne ouders, om het geloof gevlugt waren geboren. Na te Middelburg, waar zijne ouders zich gevestigd hadden, zich in de oude talen geoefend te hebben, vertrok hij naar de Hoogeschool te Franeker, waar hij de lessen van Sixtinus Amama, Sibrandus Lubberti en Joannes Maccovius over de Hebreeuwsche taal en wijsbegeerte bijwoonde. Van daar reisde hij naar Sedan, waar de beroemde Melvinus, Jacobus Papillus en Daniel Tilenus onderwijs gaven. Na er twee jaren vertoefd, en hun onderwijs bijgewoond te hebben, keerde hij in 1620 naar zijn vaderland terug, en werd predikant te Scherpenisse in Zeeland, waar hij tot 1629, toen hij te Middelburg werd beroepen, bleef. In 1634 werd hij met Antonius Walaeus, Festus Hommius en andere beroemde mannen benoemd, tot het overzien der vertaling van de apocryfe boeken en van het Nieuwe Verbond; den 17 November 1636 tot het Hoogleeraarsambt en de kerkedienst te Utrecht beroepen, doch die van Middelburg weigerde hem te ontslaan. Drie jaren later werd dit beroep herhaald en nu volgde hij het en hield den 2 Junij 1640 zijne intreêrede *de Ecclesiae Dei aedificatione serio promovenda.* In 1648 treffen wij de Maets onder hen aan, aan wie de reformatie der Meijerij van 's Hertogenbosch werd opgedragen, en in 1650 bood men hem vruchteloos het beroep aan de Illustre school te Middelburg aan. Hij overleed plotseling den 20 April 1651, oud 54 jaren. Johannes Hoornbeek hield eene lijkrede en vervaardigde een grafschrift op hem. Antonius Aemilius en Anna Maria van Schurman betreurden zijn verlies in lijkzangen. De Maets leefde in innige vriendschap met Voetius, stemde met hem in omtrent het handhaven der kerkelijke regten en eigendommen te Utrecht tegen het wereldlijk gezag, en was, gelijk hij, geen minnaar van het nieuwe zijnde, zeer ingenomen tegen Descartes. Hij nam deel aan de twisten over het lange en korte haar. Jacobus Revius verklaarde dat het den mannen geoorloofd was lang hair te dragen. Hiertegen kwam een theses van de Maets in het licht, dat beantwoord werd in een Latijnsch geschrift: *Libertas Christiana circa usum capellitii defensa*, waartegen de Maets op nieuw in het strijdperk trad met eene verhandeling ingelascht in zijne *Sylva Quaestionum insignium*, die het voornaamste gedeelte van dit boek beslaat.

De Maets stond wegens zijne geleerdheid, waarheidsliefde en ijver in hooge achting bij zijne tijdgenooten. Essenius noemde hem „praeclara eruditione, probitate, diligentia et prudentia conspicuus." en Voetius: „subacti judicii et solidae eruditionis theologus."

Hij huwde 1 Cornelia Leijendecker, die hem eenige dochters schonk, van welken eene huwde met den regtsgeleerde Franciscus Leijendecker; 2 Anna Duvelaer, wier zuster de vrouw was van Marcus Zuerius Boxhorn, bij welke hij drie kinderen had; 3. Catharina van Sunderen.

Hij schreef:

Disputationes XIV de voto Jepthae. Ultraj. 1649. 4°.

Sylva Quaestionum insignium. Traj. 1650. 4°.

Dissertatio de Christo Servatore contra Socinianos.

De persona et officiis Christi.

De Melchisedecho disputationes quatuordecim.

De sepultura mortuorum disputationes tres. Traj. 1651, die Voetius in zijn *Polit. Ecclesiast. part. I lib. III Tract. II. Cap. I* heeft gevoegd.

Declaratio apologetica contra Maresium, met Pauli Voetii *Tribun. iniq.* in het licht gegeven.

Na zijnen dood verscheen een klein maar vinnig geschrift onder den titel:

Concept van een instructie bij mij Carolus de Maets, en mijn waarde medebroeder Gisbertus Voetius beraamt, omme te dienen tot restauratie van de vervalle gerechtigheden, welke de kerke alhier binnen Utrecht in oude tyden gehad heeft.

Men verklaarde echter dat hier misbruik van zijn naam gemaakt was en de Utrechtsche regering gaf den 15 September 1655 een plakaat tegen dit geschrift en tegen den verspreider daarvan, Jacobus van Berck, Griffier van het hof van Utrecht, die algemeen voor den steller doorging.

Zie Hoornbeek, *Orat. funeb.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 157; Burman, *Traj. erud.* p. 203; Ant. Aemilii *Poëm. orat. et carm.* p. 507; A. M. à Schurman, *Opuscula Hebraea*, etc. p. 318; Essenii *Oratio in Obit. G. Voetii*, p. 33, Voetii *Disput. theol.* Tom. III p. 346. T. IV. p. 453, 463, 457, 473, 474; *Polit. Eccles.* p. 1 lib. II. tract. 1. C. VIII. § 3. Lib. II. Tract. II. C. I. Part. II. lib. III. Tract. II. C. I; *Biblioth. studios. Theolog.* lib. I. CIX; Witte, *Diarium Biogr. ad annum* 1651; Schoockii, *Praef. de Bonis Eccles. Lipsiens. Act. Erudit. Suppl.* T. I. Sect. IV. p. 325, Struvii, *Acta liter.* T. VII. p. 21; Le Long, *Bibl. Sacra*, p. 698; Lipeni *Bibl. theol.* p. 66; Heringa, *de audit.* p. 136. Bayle, *Biogr. Univ.* Hoogstraten, Kok, *Utrechtsch Placaetboek*, D. III bl. 427; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w. Schotel. Dez. *A. M. Schurman*; Dez. *Gesch. der geest. en wereldl. kleed.*; Kist en Royaards, *Kerkel. Archief inzond. voor Nederl.* D. V. bl. 151; D. VIII. bl. 327; D. IX. bl. 499; Kobus en de Rivecourt, *Woordenb.* o. h. w.; Muller, *Cat. van Portretten.*

MAETS (Carolus Ludovicus de), zoon van den bovengemelden en van Anna Duvelaer, werd omstreeks 1640 te Utrecht geboren, ontving den 8 van Sprokkelmaand 1669 te Leiden eene aanstelling om, op eene proeve, lessen over de scheikunde te houden, werd in 1670 tot buitengewoon hoogleeraar der geneeskunde en twee jaren later tot gewoon hoogleeraar in de scheikunde benoemd, doch verkreeg, als zoodanig, slechts zitting in de faculteit der wijsbegeerte. Eerst in 1679 verkreeg hij rang onder de hoogleeraren der geneeskunde, Hij bleef als zoodanig werkzaam tot zijn overlijden, den 29 van Louwmaand 1690.

Hij schreef:

Prodromus Chymiae rationalis, Lugd. Bat. 1684. 8°. 1687.

Chymia rationalis et praxis Chymiatricae rationalis. Leidae 1687. 4°.

Collectanea chymica Leidensia Maetsiana et Marggraviana, ibid. 1696.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 205; *Acta Lips. Erud. Supplem.* T. I. Sect. VI. p. 325; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w.; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.* D. I. bl. 189; D. II. bl. 147, 271; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 69, 98; *Toevoegsel*, bl. 147. Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.*; Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacte Wissenschaften*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 157, Bayle.

MAETSCHOEN (Gerard), werd waarschijnlijk in het laatst der XVII° eeuw te Amsterdam geboren, en was aldaar in de eerste helft der 18° eeuw geneesheer en leeraar der doopsgezinde gemeente bij de Zon. Van hem zijn ons geen lotgevallen bekend; maar hij heeft zich voor de kerkgeschiedenis in het algemeen en die van zijn kerkgenootschap in het bijzonder verdienstelijk gemaakt door zijne nederduitsche overzetting der *Historia Mennonitarum* van Schijn, die hij tevens met belangrijke aanteekeningen verrijkte (Amst. 1738 12°.) en waarvan hij een vervolg gaf, getiteld: *Aanhangsel, dienende tot een vervolg of 2de deel van de Geschiedenisse der Mennoniten (weleer in het Latijn beschreven door den heere Hermannus Schijn, in zijn Eerws. leeven Leeraar der Mennoniten en der Medicijnen Doctor te Amsteldam enz.). In het welke noch negentien Leeraars beschreeven, en hunne nagelaatene schriften aangeweezen worden door Gerardus Maetschoen, bedienaar des Goddelijken Woords onder de Mennoniten, hunne vergaderinge houdende te Amsterdam op de Cingel in de Zon.* Amst. 1745. 12°. G. van Hemert, hoogleeraar en predikant te Middelburg, gaf een brief tegen de aanmerkingen van Maetschoen in het licht, die deze echter niet beantwoordde. Hij schreef ook een lijkrede op zijnen leermeester, vriend en ambtgenoot H. Schijn: *Eeuwigdurende gedagtenis des regtvaardigen* uit Ps. CXII: 6. Amst. 1728, en op D. Cornelisz. Amst. 1741, 4°. Wegens zijne geleerdheid stond hij ook buiten Nederland in hooge achting. Hij stierf in 1751. Zijne belangrijke boekverzameling werd in 1752 verkocht. Bij Paquot vindt men nog werken gemeld, die hij

door den dood verhinderd werd in het licht te geven. Alleen gaf hij *Vraagen tot opheldering van H. waarheidsoefening* in 8°.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 408; Blaupot ten Cate, *Gesch. d. Doopsg. in Holland*, D. II. bl. 136; *Dez. Gesch. der Doopsg. in Groningen*, D. II. bl. 76; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w.; Mourik en Noordbeek, *Naamr. der Godg. schrijvers*.

MAETSELAER (Philippus Pelgrimszoon van), werd door hertog Filips den Goeden op den 8 Junij 1451 te Brussel aangesteld tot ijzersnijder of graveur van de grafelijke munt te Dordrecht, op eene jaarwedde van 100 schilden tot 28 grooten 's jaars; van welke wedde de eene helft ten laste van den Vorst en de andere van den Muntmeester zoude zijn. Het blijkt dat hij de stempels heeft gesneden voor de groote en kleine *gouden leeuwen*, eene muntsoort van die dagen. Ten jare 1440, toen door ongenoegen tusschen den Graaf en de Regering van Dordrecht, de munt tijdelijk naar 's Hage verplaatst werd, werd M. twee malen ter dier zake van 's Hage naar Dordrecht gezonden.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der voorm. Graafsch. Holl. en Zeel.*, bl. 427, 429, 430, 432.

MAETSUIKER (Jan), werd den 14 October 1600 te Amsterdam uit Roomschgezinde ouders geboren, en legde zich te Leuven op de regtsgeleerdheid toe. Hij verwierf den rang van meester, en wist zich door zijne buitengewone bekwaamheden bekend te maken bij de bewindhebbers der Nederlandsche Oostindische Maatschappij, die hem den post van Pensionaris van het hof van Justitie te Batavia opdroegen. In 1636 vertrok hij derwaarts, twee jaren later werd hij hoofd-baljuw der stad, in 1641 buitengewoon, en drie jaren later gewoon Raad van Neêrlands Indië. Terstond na de laatste bevordering werd hij gezant bij den Portugeeschen onderkoning te Goa, met wien hij eenen voor de Maatschappij *gunstigen* vrede sloot. In 1640 verkreeg hij den belangrijken post van Gouverneur van Ceylon, dien hij tot 1650 bekleedde, toen die van Directeur-generaal van den koophandel open viel en door hem vervuld werd. Drie jaren later 1653 bereikte hij den hoogsten trap van eer en aanzien door zijne aanstelling tot Gouverneur-generaal der Nederlandsche Oost-Indiën, die hij echter niet zou hebben kunnen verkrijgen, indien hij geen afstand van de R. C. godsdienst gedaan, en die van de Staatskerk omhelsd had. Vijfentwintig jaren bekleedde hij dien post met den meesten ijver en tot geen gering voordeel der Maatschappij. Het gelukte hem, die zoo te Goa, als op Ceylon, door het sluiten van den vrede met den loozen en schranderen Raja Singa, Koning van Candy, reeds bewijzen van schranderheid had gegeven, den opstand in Amboina te dempen, Macassar's trots te vernederen, door middel der burgerlijke onlusten, die het Rijk van Java verscheurden, de magt van dat Rijk, die te voren niet zonder gevaar voor Batavia was, geheel te knotten, het onder bedwang der Nederlanders te brengen, en aanzienlijke voordeelen aan de Maatschappij te trekken, zoo wel den alleenhandel als het bezit van het gewigtige Samarang. De westkust op Sumatra en St. Thomas op Coromandel werden onder zijn bewind veroverd. Op Ceylon werden onder hem de kustplaatsen voltooid door de inneming van Caliture, Colombo, de aanzienlijke en magtige hoofdstad (1656), van Manaar en Jaffanapatnam op de Noordzijde; ook de kust van Malabaar moest zich aan de onzen onderwerpen, nadat Coulang, Cranganoor, Cochin en Cananoor voor Hollands wapenen waren bezweken. Maetsuiker bevorderde door zijn ongemeen beleid de vergrooting der Maatschappij, maar zijne staatkunde was niet altijd de echte, ware en eerlijke; hij moet hierin een zeer ruim geweten gehad hebben, daar hij zich niet ontzag, terwijl de verdienstelijke van Dam voor 's lands dienst, als gouverneur van Amboina afwezig was, diens aan hem toevertrouwde bruid ten huwelijk te nemen, en dezen, toen hij er zich over beklaagde, te bespotten. Maetsuiker was niet slechts een ontrouw vriend, maar ook een onvriendelijk echtgenoot en zeer achterdochtig, zoo zelfs dat hij zijne schrijvers — misschien echter geen overtollige noch verkeerde zorg — in de Staats-Secretary, door eenen uit zijn kamer gemaakten trap gewoon was te bespieden. Maetsuiker beminde de letteren, voltooide het werk van van Diemen en gaf er een uittreksel van onder den titel van *Statuten van Batavia*. Zijn uiterlijk voorkomen was zedig, en hij was spraakzaam jegens iedereen. Ofschoon op het laatst van zijn leven zijne zielsvermogens afnamen, en de koophandel begon te verloopen, had hij echter in vroegere jaren van zijn bewind de Nederlandsche magt zoo hoog verheven, dat Aureng-Zeb, de grootste der Mogols, zijne vriendschap zocht, en de magtige keizer van Abyssinië een gezantschap naar Batavia zond, waarin aan Maetsuiker de titel van Koning gegeven werd. Zoo verre was hij er nochtans af, door dat of meer dergelijke eerbewijzen bedwelmd of trouweloos te worden, dat de bewindhebbers, die hem eerst wantrouwden, op zijn verzoek om vermeerdering van soldij, schreven: „dat hij maandelijks zooveel nemen kon zoo veel hij begeerde.” De Gouverneur-generaal overleed te Batavia op den 4 Januarij 1678, in den ouderdom van 71 jaren, en werd met vorstelijke pracht, op kosten der Maatschappij, ondanks zijne rijke nalatenschap, begraven. Het grootste gedeelte bleef er van in Indië. Eene zijner zusters, eene wereldlijke geestelijke, te Haarlem woonachtig, maakte hij twee honderdduizend gulden. Aan den zoon eener andere zuster, Hendrik de Boer, voornaam tooneelspeler op het Amsterdamsch tooneel, vermaakte hij honderd duizend gulden. Meermalen had Maetsuiker hem aangezocht naar de Indiën over te komen, doch telkens tot antwoord bekomen: „Dat hij liever nu eens een Koning dan een Prins wilde verbeelden, en na het uitvoeren dezer rollen, een vrij man zijn, dan zich in altoosdurende slavernij in de Indiën begeven.”

Zijne afbeelding ziet op verschillende wijze het licht.

Zie Du Bois, *Vies des Gouverneurs-Generaux*, p. 153, suiv. Valentijn, *Beschrijv. v. O. Indie*; W. Schouten, *O. I. Voijagie*, (uitgaaf van 1664) B. III. bl. 18, 133. enz.; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 218; Van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II. bl. 314 volgg.; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. A. IV. (2) 366—368; *Chron. van het Hist. Genoots.* D. IX. bl. 505. D. X. bl. 130, 131 (Brief van hem); Nijhoff, *Bijdr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk.*, D. I. bl. 282 (Brief van hem); Kobus en de Rivecourt, o. h. w.; H. Verwoert, *Handwb.* o. h. w.; Muller, *Cat. v. Portr.*

MAEUS (Dr. Adamus), gelijk hij genoemd wordt onder zijn portret door P. Nagel, Aetat. 37. A°. 1569. was med. dr. te Amsterdam. Van hem bestaat:

Almanack van den jare 1563, ghecalculeert op den Meridiaen der stadt Amsterdam (met eene prognosticatie van dat jaar). *Gheprint Tantwerpen in de Rape bij Hans Laet, met Gratie ende Privil.* onderteekend J. de Perre, (1562).

Zie *Nav.*, D. V. bl. 32, 325; *Cat. der Maats. v. Nederl. Letterk.*

MAFLIX (Baudewijn van), of Balduinus de Tornaco, een dominikaan uit de 13e eeuw, waarschijnlijk te Doornik geboren, studeerde in de godgeleerdheid in het klooster van St. Jacob te Parijs en werd aan de Hoogeschool dezer stad Theol. Doctor. In 1269 was hij bij het kapittel der orde, te Parijs gehouden, en stelde met vijf andere doctoren, onder welke Thomas Aquinensis, op:

Censura, seu iudicium doctrinale de quibusdam difficultatibus de Secreto, praesertim Confessionis, propositis, achter *Thomae Aquinatis Opuscula omnia Theologica et Moralia, ac Considerationes*, uitgegeven door P. Pieter Pélican Parijs 1656. fol.

Zie Paquot, *Mém. p. servir à l'Hist. Littér des Pays-Bas*, D. I. p. 342.

MAGDALEENKEN, eene doopsgezinde vrouw, met andere vrouwen in 1549 te Antwerpen gevangen en levend verdronken.

Zie v. Braght, *Bloed. toon. d. Doopsg.* D. II. bl. 249.

MAGDALENA JANS, gehuwd met Mattheus Mauritsz., in Maart 1572, als doopsgezinde levend verbrand.

Zie 's Gravesande, *Tweede Eeuwf. der Midd. vrijheid*, bl. 484.

MAGDALIUS (Jacobus). Zie JACOBUS MAGDALENUS.

MAGELLAN (J. H.) gaf eene:

Beschrijving van een glazen werktuig om in weinige minuten en met geringe kosten minerale wateren te maken, Utrecht 1779. 8°.

MAGERUS (Nicolaas), leefde in het laatst der XVI eeuw en beoefende de Latijnsche poezij. Men vindt een Latijnschen brief, gedrukt van hem, voor Adrianus Pars *Catti Aborigenes Batavorum*, zoo in de vroegere uitgaven als in die van Mr. P. van der Schelling. Leyden 1745.

Zie Arrenberg, *Naamr. van boeken.*

MAGISTER (Guil.) of GUILLAUME LE MAISTRE, geneesheer te Rijssel, in Aug. 1585 gestorven, gaf in het licht:

Isagoge Therapeutica de Saevitia, Curatione, et Praeventione Pestis, Venet. 1572. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 327; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 71; Mangeti, *Bibl. Ser. Medic.* T. III. p. 127; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 432.

MAGNER (Johan Gerard).

Men heeft van hem:

Zacharias Vogel, Chirurgijn (te Amsterdam?) *Verhandeling van alle soorten der breuken, hoe men dezelve grondig kan onderscheiden en keuren, gelijk ook hoe men de geneezing der Hernitomie zonder castratie op eene zeer ligte wijze kan verrigten met zeldzaame aanmerkingen en noodige kopere plaaten vercierd en met eene voorrede verrijkt door Johan Gerard Magner.* Amst. 1763. 8°.

Zie *Boekzaal der Gel. wereld.* 1763 a bl. 100.

MAGNET (Jean Louis). sedert 1749 predikant bij de Waalsche gemeente te Haarlem, Lid der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen aldaar, Jacques Abel Brunier, predikant der Waalsche gemeente te Leyden, gaf in het licht:

Oeuvres posthumes de J. L. Magnet, contenant quelques dissertations et discours sur l'écriture sainte. Amst. 1775. 8°.

MAGNET (Samuel), was den 2 Nov. 1747 te 's Hage geboren, in 1773 predikant te Almkerk en Emmikhoven, en te Raamsdonk, waar hij den 23 Januarij 1774 werd bevestigd, in 1824 zijn vijftigjarig jubilé vierde en den 6 November 1831, in den ouderdom van 84 jaren, stierf. Op zijn graf, op het kerkhof te Raamsdonk, ligt een zerk, met een toepasselijke inscriptie en een treurwilg aan het hoofdeneinde. Hij was voor zijn tijd een zeer vrijzinnig godgeleerde en poogde de onbestaanbaarheid der Dordsche kerkleer nopens de Soteriologie met het begrip van Gods liefde aan te toonen tegen J. J. le Roy, die de eerste in zijn bescherming nam.

Hij schreef:

Gods oorspronkelijke genadige menschenliefde, volgens de leer van Jezus Christus en zijne Apostelen. Dordr. 1827. 8°.

Zie Sepp, *Proeve eener Fragm. Geschied. der Theol. in Nederl.*, bl. 134, 135.

MAGNUS (Gerardus). Zie GROETE (Geert).

MAGNUS (Jacob), Ridder, heer van Groot-Ammers, Bergambacht en Melissant, Burgemeester van Middelburg. Hij was tusschen 1603 en 1625, wegens Zeeland, gewoon gecommitteerde ter vergadering der Staten-Generaal, had zeer veel deel aan het bewind van het gemeentebest. en werd tot de gewigtigste binnenlandsche verrigtingen benoemd. Hij werd, na buitengewoon gezant in Engeland te zijn geweest, in 1607 naar Denemarken gezonden, ten einde zich meer van de genegenheid van Koning Jacobus jegens den staat te verzekeren. Daags voor de onthoofding van Oldenbarneveld deed hij pogingen bij François van Aerssen om hem in het leven te behouden. Hij huwde Petronella Mersen. Hunne oudste dochter Elisabeth huwde Dingeman de Vrieze, oud-raad der stad Dordrecht.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* B. XXVIII fol. 533, 537; Aitsema, *Sak. van Staet en Oorl.* D. I. bl. 9, 30, 83; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 274; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 48; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 995; Vollenhoven, *Broed. Gevang*, bl. 95, 146, *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 307.

MAGNUS (Roelant Jacobsz.) Quartiermeester te Middelburg, gedurende het beleg dier stad. Hij ontving in 1574, als zoodanig tot »Gedenckenisse en Memorie van zijne respective getrouwe dienst die Koninglijke Majesteit in deze stad bewezen tot voorstandigheid en conservatie van de Heilige Catholycke Religie", een gouden penning, ter zwaarte van vier gewone enkele penningen.

Zie 's Gravesande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. Vrijheid*, bl. 200, 313, 382.

MAGNUS (Simon Jacobsz.), Schepen en Quartiermeester te Middelburg, gedurende het beleg, 1573, 1574.

Zie 's Gravesande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. Vrijheid* bl. 313, 377, 515, 526.

MAGNUSSEN (Pieter), was als kapitein bij den togt van Chattam en veroverde het fort Sheernesse. Kort daarna werd hij door den luitenant-admiraal van Nes met eenige behoefte-schepen naar van Ghendt, die nog steeds op de verwacht wordende Oost-Indische retourschepen kruiste, gezonden, verviel onder de Engelsche koningsschepen en werd door deze overmagt zoo hevig aangetast, dat hij na eene mannelijke verdediging schip en leven verloor.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neêrl. Zeewez.* D. II. bl. 469.

MAGUS, (Ditis zoon), een magtig Koning der Walen, volgens de sage, stichter van Nijmegen, die het naar zijnen naam noemde.

Zie J. Smith, *Oppid. Batav.* p. 139; v. d. Bergh, *Nederlands. Volksverhalen*, bl. 83.

MAGYRUS (Abraham), in 1634 te Medemblik geboren, in 1658 als proponent beroepen aan de Koogh op Texel, gestorven in Augustus 1702 in den ouderdom van 68 jaren ten huize van zijnen zoon te Westzaan en te Koogh begraven.

Hij gaf in het licht:

Almanaks Heyligen, met het Toegift. Amst. 1692. 8°. waarvan in 1698 de 3e, 1717 de 4e druk en in 1732 en 1805 latere drukken verschenen.

De daarin voorkomende rijmpjes en een grooter gedicht vooraan, schijnen ook zijn werk te zijn.

Zie M. Veeris, *Kerkel. Alph.* bl. 95; Heringa, *Vervolg van de lijst van Nederl. dicht.* bl. 63; *Cat.* de Groe, bl. 186; en *Navors.* D. VI. bl. 31, IX. bl. 340.

MAGWITS (J.) schreef:

Uitspanningen over 't Heilig Avondmaal. Amst. 1736. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van boek.* bl. 274.

MAHEUX (Jacobus) Zie MEHEUX (Jacobus).

MAHIEUS (Andries), koster van de parochiekerk van Westmunster, zoon van Joos Mahieus, deurwaarder te Middelburg, huwde den 21 Februarij 1574, daags voor de stad aan den Prins van Oranje overging, op de wijze der R. C. Zij hielden hunne bruiloft met lijnzaadwafelen en paardenvleesch, waarvan het pond twee stuivers, een pond brood, dat nog moeijelijk te krijgen was, zes schellingen, en een pond boter dat vier schellingen kostte. Er bestond eene schilderij van deze bruiloft, waarop, behalve de gemelde spijzen, de bruidegom en bruid, met een spiegel achter hen, en eene kroon boven hunne hoofden hangende, benevens de bruiloftsgasten, naar het leven zijn afgemaald. Het paardenvleesch kostte 12 stuivers het pond.

Zie J. Claerbout, *Droef-blyeindig vertoog*, bl. 44; G. de Wind, *Lijkreden op A. van Eeghen*, bl. 5, 18; 's Gravesande, *Tweede eeuwged. der Middelb. vrijheid*, D. I. bl. 417, 518; *Navors.* D. VIII. bl. 312.

MAHIEU VAN LEUSE, werd ten jare 1376, op den 10 Julij, door hertog Aalbrecht van Beyeren gelast, om met Jacob Maerck van Assche eenen penning (muntstuk) te vervaardigen, geheeten *plakke Meeuwen.*

Zie v. d. Chijs, *de Munten der voorm. Graafs. Holl. en Zeel.* bl. 213, 219.

MAHIEU (Everhard), sneuvelde als officier bij de landing der Engelschen in Noord-Holland, in 1799.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. III. bl. 179.

MAHNE (Willem Leonard), den 28 Mei 1772 te Amsterdam geboren, was een der ijverigste leerlingen van Wyttenbach, en vormde zich, onder diens leiding, tot de kennis en de beoefening der oude Grieksche en Latijnsche letteren. Vervolgens woonde hij een tijd lang te Utrecht, waarheen zijne ouders zich met ter woon gevestigd hadden, de lessen bij, vooral van Saxe, Segaar en Bondam. Na in zijne *Diatribe de Aristoxeno, philosopho Peripatetico* (Amst. 1793) eene eerste en veelbelovende proeve zijner bekwaamheid gegeven te hebben, werd hij rector aan de Latijnsche school te Amersfoort (1794—1809). Van daar vertrok hij naar Zierikzee, en in 1817 werd hij Hoogleeraar in het vak der bespiegelende wijsbegeerte en oude letteren aan de pas gestichte Hoogeschool te Gend. Tijdens den Belgischen opstand in 1830 nam hij de wijk naar Vlissingen, tot zoo lang hij met drie zijner ambtgenooten tijdelijk naar de Leidsche Hoogeschool werd overgeplaatst. Te Leiden, ofschoon buiten vaste betrekking en onverpligt, opende hij in 1831, ten nutte der Akademische jongelingschap, een collegie over de *Historia Litteraria* voornamelijk der oude Grieksche en Latijnsche schrijvers. Na den dood van Reuvens, in 1835, belastte hij zich, op verzoek der faculteit, met de lessen over de Romeinsche Antiquiteiten. In 1842, op zeventigjarigen leeftijd, kreeg hij van zelf wettig aanspraak op een eervol emeritaat, doch hij bleef, zoo lang zijne krachten het gedoogden, die lessen voortzetten tot dat in 1846 zijn jeugdige ambtgenoot Cobet die taak van hem overnam. Hij stierf den 20 Mei 1852 in den ouderdom van bijna tachtig jaren. Mahne was lid van verschillende

geleerde genootschappen en ook van de *Maatschappij van Ned. Letterkunde.* Zijn portret gaat meer dan eens in steendruk uit.

Behalve de genoemde werken, schreef hij en gaf hij in het licht:

Epicrisis censurarum Bibliothecae criticae. Vol. III. p. III. Traj. ad Rhen. 1808.

Epistolae sodalium socraticorum Philomathiae. Cum praefat. et Appendicibus. Ziericz. 1812.

Vita Danielis Wyttenbachii. Gand. et Lugd. Bat. 1823, in den loop van één jaar tweemaal achtervolgens gedrukt. Een paar jaar later werd het met eenige bijvoegselen, o. a. te voren onuitgegevene brieven van Wyttenbach, herdrukt in Duitschland, zoo wel in een afzonderlijk boekdeel als ook onder den meer omvattenden titel van *Vitae Hominum quocunque literarum genere eruditissimorum ab eloquentissimis viris scriptae. Collegit cet. Fred. Traug. Friedemann*, Vol. I. *Vita Dan. Wyttenbachii, scripta a G. L. Mahne*, Brunswigae 1825. 8°.

Crito sive Dialogus de Literarum inprimis Latinarum studio recte colendo. Ziericz. 1816.

Miscellanea Latinitatis Lugd. Bat. 1844. gr. 8°. Pars altera ibid. 1852. gr. 8°.

D. Wijttenbachii Lectiones quinque cet. Gand. et Lugd. Bat. 1824.

D. Wyttenbachii Institutiones Metaphysicae. Ibid. 1826. 8°.

" " *Epistolarum selectarum Fasciculi tres.* Gand. 1830. 8°.

Epistolae mutuae duumvirorum clarissimorum Davidis Ruhnkenii et Lud. Casp. Valckenaerii, nunc primum ex autographis editae a Guil. Leon. Mahne. Vlissing. 1832. 8°.

Epistolae Viri clarissimi Davidis Ruhnkenii ad Dan. Wytenbachium nunc pr. ex autogr. ed. cet. Ibid. 1832. 8°.

Epistolae Viri Clarissimi Davidis Ruhnkenii ad Diversos cet. Ibid. 1834. 3 p 8°.

Supplementa ad Epistolas Davidis Ruhnkenii et Danielis Wyttenbachii, itemque alia aliorum Eruditorum Anecdota, edita et annotationibus nonnullis illustrata a Guil. Leon. Mahne. Lugd. Bat. 1847. gr. 8°.

Protrepticus. Gand. 1817.

Oratio habita in Academia Lugduno-Batava, antequam scholas suas de Historia Literarum Graecarum et Latinarum aperiret. Vliss. 1838.

Scholae de antiquitatibus Romanis. Lugd. Bat. 1844.

M. Tullii Ciceronis (quae vulgo feruntur) Synonyma ap Lucium Veturium, secundum editiones Romanas et Parisinam denuo excusa. — M. T. C. Synon. etc. secundum editiones Romanas denuo excudi curavit Guil. Leon. Mahne, Lugd. Bat. 1850. — *M. T. C. Synon. etc. secundum editionem Parisinam denuo excudi curavit Guil. Leon. Mahne.* Ibid. 1851.

Zie Saxii *Onom. Anal.* T. VIII. p. 452; Bergman, *Levensschets van Mahne* in *Handel. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* 1852; D. Wyttenbach, *Praef. ad select. Princ. Histor.* p. VII. (edit. 1794); *Biblioth. Crit.* Vol. III. § 3 p. 47 sqq., Vol. III. § 4 p. 128; *Philom.* T. I. p. 187–190. T. III. p. 184—206, p. 312 seqq.; *Alg. Konst en Letterb.*, 1829, N°. 49, 1845, N°. 20, 21, 1848, N°. 28, 1851, N°. 45. 46; *Reg. ook d. Recens.* 1826, N°. 8, 9; *Cat.* Hulthem, mss.; Van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett.* D. II. bl. 557; D. III. bl. 235.

MAHU (Jacques), Commies en Rentmeester-generaal van Bergen-op-Zoom, gestorven in Nov. 1582.

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 5, 6.

MAHUE (Willem), werd in 1517 te Brussel geboren, en overleed aldaar in 1569. Hij was een zeer bekwaam portretschilder en in zijn tijd zeer beroemd.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 196; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1042.

MAHUET (van Laar), leefde in het laatst der vorige eeuw, en maakte zich bekend door onderscheidene Gezangen, Liedjes, Bijschriften op portretten enz. in de hevige dagen der revolutie.

Zie v. d. Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 899.

MAHUSEN (Jacob), opperkoopman, verstond de Indostansche taal en resideerde lange jaren in Suratte, ging in 1636 als opperkoopman naar Koromandel, om tot den Bengaalschen handel gebruikt te worden.

Zie *Journaal gehouden op Battavia bij den Directeur-Generaal Ph. Lucasz.* Jan. 1636, in *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. IX. bl. 264.

MAHUSIUS (Johannes) of MAHIEU, geboren te Oudenaarden, werd te Leuven meester in de vrije kunsten en begaf zich in de orde der Minnebroeders van den Regel der Observanten en was "een goed godgeleerde en een uitstekend predikant." Hij was de eerste bisschop van den nieuwen stoel van Deventer, en woonde in die betrekking de eerste provinciale Synode, in 1565 te Utrecht gehouden, waarin de besluiten der Trentsche kerkvergadering op een plegtige wijze aangenomen en afgekondigd werden, bij, ofschoon hij wegens den tegenstand niet slechts van de Ridderschap en de Steden, maar ook van het Kapittel nimmer bezit heeft gekregen van zijne waardigheid. Wegens zijn hooge jaren en de waterzucht onbekwaam om zulk een zware last te dragen, deed hij afstand van zijne waardigheid. Toen zijne geboortestad, den 5 October 1572, door de Geuzen werd uitgeplunderd, moest ook hij vele mishandelingen ondergaan; De soldaten wonden hem op verschillende plaatsen, lasterden, scholden en trapten hem met voeten en lieten hem als een rot en verachtelijk lijk liggen. Hij stierf den 10 Mei 1577, en werd in het koor der Minnebroers-kerk begraven.

Hij gaf een verkorte uitgaaf van:

Franc. Titelmanni, Comment. in Psalmos.

Erasmi Annotationes in Novum Testamentum, Antv. 1538. 8°.

Homilia LIV D. Joh. Chrysostomi in XXV priora capita Matthaei purgatae a foecibus Arianorum, Antv. 1537.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 530; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 60; Sweertii *Ath. Belg.*; Sedulii *Corollarium Minorit. a Geusiis interfect.* N°. 2; Havensii *Speculum crudelitatis haereticae* C. 3; Raisii, *Belg. Christ. in Daventriae cathedra*, N°. 1 en 2; H. v. Heussen en H. van Rhijn, *Bat. Sac.* T. VI. p. 442; Molhuyzen, *Leerrede op den tweehonderdvijftigsten verjaardag van de stichting der Devent. Herv. Gemeente*, bl. 51; *Overijsselsche Volksalm.* 1843. bl. 143.

MAHY (Bernard), werd den 21 Augustus 1684 te Namen geboren, studeerde aldaar in de letteren, en te Douay in de philosophie en theologie. Hij begaf zich met drie zijner broeders in de orde der Jesuiten en deed den 2 Februarij 1718 zijne gelofte. Hij nam zeven en twintig achtereenvolgende jaren de predikdienst waar en was prediker in de St. Lambertus kerk te Luik, toen hij, den 8 April 1744, plotseling stierf.

Hij schreef:

Histoire du Peuple Hébreu, tirée de l'Ecriture sainte, depuis la Création du monde jusqu'à la ruine entière de la Sinagogue sous Tite et Vespasien. Liège 1742, 3 vol. 12°.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. III. p. 628.

MAIDEN (Joannes), med. dr., dichter van:

De Wonderen des Alderhoogsten en het vermaarde beleg en ontzet der stad Alkmaar, voorgevallen in den jare 1573. Leiden 1742. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*; Arrenberg, *Naamr. v. boek.* bl. 274, D. IV. bl. 300.

MAIERUS (Johannes) of MAIER, werd te Gheel geboren, studeerde en werd Theol. Doctor te Leuven, was Karmeliter monnik te Thienen, werd vervolgens Prior en eindelijk Provinciaal dier orde te Brussel. Hij was een der geleerdste mannen van zijn tijd, voortreffelijk Godgeleerde, bevallig prediker en grondig kenner der Latijnsche en Grieksche taal. Hij stierf omstreeks het jaar 1577 te Thienen.

Hij schreef:

Commentaria in plerasque D. Pauli Epistolas.

In X Decalogi praecepta.

Sermones de Tempore et Sanctis.

Grieksche en Latijnsche redevoeringen te Leuven uitgesproken.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 531; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 683; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 223.

MAIGRET (George), werd te Bouillon, toen in het gebied van Luik, in 1573 geboren; nam, 17 jaren oud, het kleed der Augustijnen aan, studeerde waarschijnlijk te Leuven en werd er den 17 November 1604 doctor in de godgeleerdheid.

Hij was toen prior te Doornik, doch in 1612 werd hij prior te Luik. In 1614 schonk hem de vorst-bisschop Ferdinand van Beyeren de pastorij van St. George te Hui, aan een klooster zijner orde verbonden. Hij opende er in het volgende jaar een collegie over de fraaije letteren. Den 16 April 1622 werd hij door het kapittel te Engien tot provinciaal van Neder-Duitschland benoemd, ook verwierf hij den rang van definitor en visitator en was president van vier kapittels van zijne provincie. In 1624 werd hij de eerste prior van Hui en hij stierf er den 15 Mei 1633, na een langdurige ziekte, in den ouderdom van 61 jaren. Hij werd aan den ingang der kerk van St. George begraven, waar men zijn grafschrift op een pilaar gegraveerd leest.

Hij schreef:

Le Noviciat, ou Niveau de la vie Monastique, pour l'instruction des Novices, Douay, 1602, 1609, 12°. Liège, 1615, 12°.

Le Trésor, ou coffret honoraire de Jesus-Christ et des saints; auquel est déclarée l'institution et excellence de la confrèrie de la ceinture de St. Augustin. Douay, 1604. 12°. Liège 1611. 12°.

In het Latijn vertaald door Melchior van Daelhem: *Arca honoraria Christi ac Sanctorum etc.*

Petit Ray, ou Atome de la splendeur Monastique, sur les fruicts, que recueillent les Fidelles par la bien-venue et joyeuse entrée des Religieux, dans les villes, pour contrepoison au Réagal de Sathan, et des Heritiques ses Ministres. Donay 1618. 12°.

La vie du Bienheureux Jean de Sayahun, de l'ordre des Frères Ermites de S. Augustin, canonisé par N. S. P. le Pape Clement VIII. Tournay 1610, in het Latijn overgezet met den titel:

Vita B. Joannis Sagahuntini ex ordine F. F. Eremitarum S. Augustini, per Clementem VIII beatificati; Gallicè concinnata per Rever. P. F. Georgium Maigretium, S. Th. D. Lovan., et per Germaniam inferam Provincialem; Latine reddita per P. F. Nicasium Baxium, Antverpiensis coenobii Vicarium. Antv. 1625. 12°

Rejettons sacrés, pullulants de la palme triumphante des premiers Martyrs de l'Ordre, dit des Frères Eremites de S. Augustin, recueillis par Frère George Maigret, Buillonoy etc. (Liège) 1612, pct. in 12°.

Les Larmes, ou gemissemens de l'Heraclite Chrestien, ressuscité miraculeusement de l'Enfer, et baptisé; pour apprendre à un chascun l'art de déplorer sa misère, selon l'un et l'autre hommes. Liège 1613. 12°.

Hij heeft ook eene nieuwe uitgaaf bezorgd van het *Antiphonarium* en het *Processionalium* zijner orde. Antv. 1625. 4°.

Augustino-Pyctacium Provinciae Flandriae, seu Germaniae inferioris. Brux. 1625. 12°.

Litaniae Augustinianae. Lovan. 1625. 16°.

Abrégé de la vie de St. Thomas de Ville-neuve, Archévesque de Valence, de l'ordre des Frères Ermites de St. Augustin. Liege, 1626. 12°.

La vie de St. Elisabeth, Reine de Portugal, avec les cérémonies faictes à Rome en sa canonisation. Liège. 1626. 12°.

Oraisón funèbre de Madame Josine l'Aumosnière, comtesse de la Marc etc. espouse de Monseigneur le comte de Rochefort, prononcée publiquement. Liège, 1627. 12°.

Tractatus brevis, quo clarè ostenditur Religiosos Mendicantes ad alium Ordinem, etiam strictiorem, transire non posse (excepto solo carthusianorum) absque speciali summi Pontificis licentiâ. Leodii, 1630. 12°.

Théatres Tragi-comiques et Anatomiques, auxquels sont exposées les principales misères, que les Provinces Belgiques ont endurées par guerre civile lespace de quarante ans ou environ.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 265, 266; Id. Fasti, p. 135 Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 73; Paquot, *Mém. pour servir à l'Histoire littér. des Pays-Bas*, T. III. p. 365; Essius, *Encomiast August.* p. 86, 87, 236, 683.

MAIGRET (Anastase), Augustijner monnik, neef en landgenoot van den bovengenoemden, werd den 17 November 1648 doctor te Leuven. Hij onderwees de godgeleerdheid te Keulen en te St. Ghislain en stierf den 5 Junij 1686. Hij ligt te Hui nevens zijn oom begraven. Op zijn zerk leest men:

Hic jacet Rev. atque eximius Pater, Fr. Athanasius Maigretius, S. T. D. Lovan. Fuit secundus Prior, bis Provinciae Visitator et Diffinitor. Jubilarius obiit V. Junii MDCLXXXVI. R. I. P.

Zie Val. Andreas, *Fasti*, p. 146; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas.* T. III. p. 366.

MAILLEBOIS (Yres Marie Desmarets Graaf de) geb. Aug. 1715, overleden te Maastricht, 31 December 1791.

Hij was generaal in Fransche dienst, bij Frederik de Groote zeer in aanzien en zeker op diens aanbeveling, in plaats van den hertog van Nassau-Weilburg, door Willem V tot Generaal der Infanterie benoemd, den 10 Januarij 1785. Hij werd tevens Gouverneur van Breda en Ridder der orde van St. Louis. Hij diende vroeger onder de bevelen van zijnen vader in den oorlog in Italië, alwaar hij zich bij de inneming van Port-Mahon bijzonder heeft onderscheiden.

Van eene beschuldiging wegens laster tegen den graaf d'Estrées werd hij vrijgesproken in 1784, doch dit schijnt de reden te zijn dat hij in Nederlandsche dienst overging.

Hij was den prins van Oranje zeer toegedaan en had de hand in de politieke woelingen van die dagen. Hij werd beschuldigd van te hebben medegewerkt om eene contrarevolutie te bewerken, retireerde zich daarop naar Luik en stierf te Maastricht, alwaar hij in de parochie-kerk van St. Catharina begraven werd. Wegens militaire onderwerpen werd hij door Willem V dikwijls geraadpleegd, zoo als blijkt uit vele memorien, die hij daarover heeft zamengesteld.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* verv. D. VII. en verv. (Zie Reg.); v. Sypestein, *Bijdragen voor de geschiedenis der artillerie; Ned. Spect.*; *Eenige artikels over de Nederlandsche artillerie*; *Biogr. Univ.* Brux. 1845.

MAIO of MAIUS (Joanni). Zie Vermeijen (Jan Cornelisz.)

MAIR (La), volgens Nagler een schilder te Nijmegen, die nog in 1700 leefde. Hij schilderde zeer natuurlijk planten, slangen, hagedissen en andere dieren, in den trant van Otto Marcelis.

Zie v. Eynden en van der Willigen, *Lev. d. Schild.* D. I. bl. 188; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1043.

MAIRE (Jean le), bijgenaamd *de Belges*, naar zijne geboorteplaats *Belgium*, *Bavay*, eene kleine stad in Henegouwen, werd in 1473 geboren. Het jaar van zijn overlijden is onbekend, doch men gelooft dat hij nog in 1520 leefde. Volgens Jean Molinet, zijn bloedverwant, en Guillaume Cretin, kanunnik der H. Kapel van het Palais-Royal te Parijs, en Secretaris van Koning Lodewijk XI, was hij *clerc des Finances au Service de Pierre de Bourbon, Sire de Beaujeu*, schoonbroeder van Karel VIII, Koning van Frankrijk. Vervolgens werd hij secretaris van Louis de Luxembourg, graaf van Ligny, na wiens dood hij in dienst trad van Margaretha van Oostenrijk, gouvernante der Nederlanden, die de fraaije letteren beminde en hare beoefenaars beschermde, en volgde Molinet in 1503 als haar bibliothecaris op. Hij reisde tusschen 1506 en 1508 in Italië en schreef na zijne terugkomst zijne *Illustration des Gaules*, waarin hij zich *Secretaire Indiciaire ou Historiographe de Madame Anne deux fois Royne de France* noemt. Uit zijne werken blijkt dat hij niet alleen zeer ervaren in de geschiedenis was, maar ook het Fransch, Italiaansch, Grieksch en Latijn verstond. Hij muntte vooral als dichter uit. „Jehan le Maire," schreef La Croix du Maine, a été de son temps l'un des plus renommés pour l'art oratoire et bien écrire en vers Français." Groot is de lof die hem de beroemde Pasquier als zoodanig geeft. „Le premier qui à bonnes enseignes donna vogue à notre Poësie fut Maistre Jehan le Maire de Belges, auquel nous sommes infinement redevables non-seulement pour son livre de *l'Illustration des Gaules*, mais aussi pour avoir grandement enrichi notre langue d'une infinité de beaux traits, tant en prose que poësie, dont les mieux escrivans de notre tems se sont sceu quelquesfois bien aider. Or il est certain que les plus riches traits de cette belle Hymne que notre Ronsard fit sur la mort de la Royne de Navarre sont tirés de lui, au jugement que Paris donna aux trois Déesses." Zijne spreuk was *de peu assez*.

Hij schreef:

Le Temple d'honneur et de vertu, auquel sont contenus les chants des bons et vertueux Bergers supposts de Pan Dieu sylvestre, pareillement des Bergères, subjectes à Aurora, Rime. Paris, rue neufve, à l'Escu de France, in 16°. 1503.

Concorde des deux langaiges, le Toscan, ou le Florentin et le François. Lyon 1511. 4°.

Le plainte au desiré 1504, ter eere van Louis de Luxem-

bourg, Prins van Altimore, graaf de Ligny, den 31 December 1503 gestorven.

La legende des Vénitiens z. j. te Lyon in 1509, nadat de vrede tusschen Maximiliaan I en Lodewijk XI, door tusschenkomst van Margaretha van Oostenrijk en den kardinaal d'Amboine gesloten, uitgegeven, later bij de *Illustrations des Gaules* gevoegd. *Les trois comptes intitulez de Cupido et de Atropos; le premier inventé par Séraphin, Poëte Italien; le second et le tiers de l'invention de M. Johan le Mayre; les Epitaphes de Hector et Achilles, avec le jugement de Alexandre le Grand, composées par George Chastelain dit l'Avonturier; le playdoyer de l'Amant douloureux et de la Dame au coeur changeant, faict par M°. Guillaume Cretin; plusieurs Chants Royaulx, Ballades, Rondeaux, Epistres, et Oraysons par le dict Cretin. Paris Jehan Sainct-Denys in* 12° Z. j. ook met den titel: *Traictez singuliers, scavoir: les trois comptes intitulez de Cupido et de Atropos, dont le premier fut inventé par Séraphin, poëte Italien; le second et tiers de l'invention de Jehan le Mayre, mis en vers François; les Epitaphes de Hector et Achilles, avec le Jugement de Alexandre le Grand, composées en vers par George Chastelain, dict l'Avonturier; le Temple de Mars, en vers par Jehan Molinet: plusieurs chantz royaulz, balades, rondeaulx et Epistres de Guil du Bois dict Cretin.* Paris 1525. 8°.

La Dame infertunée. Een lofrede op Margaretha van Oostenrijk, die na veel rampen te hebben gehad, den 25 Sept. 1506 haar eenigen broeder, Philips I, koning van Castilie, verloor.

Le triomphe de l'Amant vert, compris en deux epistres fort joyeuses, envoyées à Madame Marguerite Auguste, composées par Jehan le Maire de Belges, Judiciaire et Historiographe de la Royne, avecques plusieurs lettres missives amoureuses, plusieurs balades et rondeaux. Paris 1535. 16°. Deze beide brieven waren reeds in 1510 verschenen.

Sommige meenen dat de dichter zelf *l'Amand vert* is, wijl hij spreekt van den dood van een papegaai. De abt Sallier geeft eene andere reden van dezen naam. Hij meent dat le Maire geheel in het groen was gekleed, en Margaretha van Oostenrijk in het zwart om hare rampen. De droefheid over zijne verwijdering van deze prinses had den dichter doen sterven, en in den tweeden brief vindt men een verhaal van hetgeen hij in het rijk der dooden had gezien. Anderen meenen dat onder den naam van *l'Amant vert* een geheimen minnaar van Margaretha van Oostenrijk verborgen is, en nemen daaruit aanleiding een vlek op den goeden naam dezer prinses te werpen. De zaak betreft een groene papegaai, die Sigismund, aartshertog van Oostenrijk, ten geschenke had gegeven aan Maria van Bourgondië, na wier dood hij in bezit geraakte van hare dochter Margaretha van Oostenrijk, die hem zeer lief had, en op welke zij, toen hij gestorven was, dit grafschrift vervaardigde:

„Sous ce tombel que est ung dur conclave
„Gist l'amant vert et le noble esclave
„Dont le franc cuer de vray amour pur ivre
„Ne peut souffrir perdre sa Dame et vivre

De papegaai stierf terwijl Margaretha haar vader Keizer Maximiliaan in Duitschland bezocht.

Brief van koning Lodewijk XII tot antwoord van dien, welken Jan d'Auton aan dien vorst van wegen Hector van Troyes gezonden had. Deze brief is een verdichtsel, omstreeks 1511 geschreven. Lodewijk verhaalt er den slag van Aignadel in; vaart tegen Julius II uit en geeft Hector een berigt van de bloedverwantschap tusschen hem en de koningen van Frankrijk:

Traicté de l'Ouverture du sainct Sépulchre, ook: *Recueil sommaire du voyage des chrestiens en la Terre Saincte.* Jean le Feron spreekt van dit boek in zijn *Livre des Roys d'armes ou Héraults.* Het verscheen onder dezen titel:

Le Sauf-conduict du Souldain aux Françoys pour fréquenter en la Terre-Saincte; avec le blazon des armes des Vénétiens. Imprimé pour Maistre Jehan le Maire, Judiciaire et Historiographe par Estienne Baland, Imprimeur de Lyon, demourant en la grand-rue du Pays Pelu etc. 1511. fol.

Traicté de la difference des Scismes et des Conciles en l'Eglise, et de la préminence et utilité des Conciles de la Saincte Eglise Gallicaine, avec l'Histoire du Prince Syach Ismael, dict Sophy. Paris in fol. z. j. Ook met dezen titel:

Le Promptuaire des Conciles de l'Eglise Catholique, avec les scismes et la difference d'iceulx. Paris 1543, 1547, 12°. Lyon 16°., in het Latijn vertaald door Simon Schurdius, Luthersch regtsgeleerde, in 1572 gestorven met dezen titel: *Johannes Marii Belgae, Historici quondam Christianissimi Gallorum Regis Ludovici XII, de schismatum et conciliorum Ecclesiae Universalis differentia; deque Gallicanae Ecclesiae Conciliorum praestantiâ et utilitate liber elegantissime ex Gallico in Latinum versus* in een verzameling, getiteld:

Tractatus utilissimi de Schismatum historiâ, Auctorum nobilissimorum Theodorici à Niem... Francisci Zabarelli Johannis Marii Belgae, Argent 1629. 12°.

Les Illustrations de Gaule et singularitez de Troye, Paris Philippe le Noir in fol. sans date It. *Le Tiers livre des illustrations de Gaule, et singularitez de Troye, intitulé nouvellement de France orientale et occidentale. Auquel principalement est comprinse au vray la généalogie hystoriale du très-sainct, très digne et très-chrestien Empereur Charles le Grand en ligne masculine, depuis Francus, fils d'Hector de Troyes*, Paris 1512 fol., 1513, 1515, 1521, 533 4°. 1531, 16°.

Les illustrations de la France et des Gaules contenant quelques singularitez de Troyes et autres oeuvres reveues, corrigées et restituées par Antoine du Moulin. Lyon 1549. fol.

Vingt-quatre couplets de la Valitude et convalescence de la Royne très Chrestienne, Madame Anna de Brétagne (1512).

Le triomphe très haultz et puissante Dame Verolle, Royne du Puy d'Amours; nouvellement composé par l'inventeur de menus plaisirs honnestes. Lyon 1538. 8°.

La couronne Margaritique. Dit stukje bevat lofverzen op hertog Philibert van Savoye en de prinses Margaretha, zijne weduwe. Het is door Claude de S. Julien in het licht gegeven.

Recueil des pompes funèbres des anciens, ms.

Généalogie des Turcs et leurs gestes jusques à nostre temps, ms.

Géographie ou Description de la terre de Turquie et de Grèce et des Isles voisines, ms.

Men schrijft hem ook toe: *La plainte sur le trépas de feu Messire Bissipat*, doch dit is het werk van Cretin.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 533, Sweertii, *Ath. Bat.* p. 447; Junii, *Histor. Batav.* p. 73; Paquot, *Bibl. Belg.* T. II. p. 26; Du Verdier, *Bibl.* p. 717, La Croix de Maine p. 240; D'Oultreman, *Hist. de Valenciennes* p. 375; Le Long, *Bibl. Hist. de la France*, p. 324, L'Abbé Sallier, *Mém. de l'Acad. des Inscript et belles lettres* T. XIII. p. 593—606; M. Eloy. *Dict. de la Médecine*, T. II. p. 112; Pierre de St. Julien, *de l'Antiq. et Origine des Bourgognons Livr.* II p. 566; Pasquier, *Recherches de la France Liv. XII* Chap. 5; Mr. de Laserna Santander, *Mémoires historiques sur la bibliothèque dite de Bourgogne*, p. 132; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 221.

MAIRE (Simon le), schreef:

Diverse Devysen, dat syn velderhande Spreuxkens, soo uyt Duytsch als oock eenige uit François, byeenvergadert uyt diverse autheuren, 8°. Obl.

J. Schouten bezat in hands. *Verschillende berijmde spreuken bijeenvergadert uyt diverse autheuren ende sommige oock gecomponeerd door Simon le Maire*, 1602. 8°. langw. form.

Zie *Cat.* W. van Dam van Brakel, bl. 43; *Cat. ms.* J. Schouten, bl. 51.

MAIRE (Isaac le), zoon van Johannes le Maire, als proponent in 1601 te Amsterdam beroepen en aldaar den 4 Julij 1642, in den ouderdom van 75 jaren gestorven. Hij werd als proponent te Oost- en Wester Blokker, in 1651 te Edam, in 1656 te Rotterdam en in 1661 te Amsterdam beroepen. Hij stierf aldaar 6 Mei 1692. In zijne jeugd beoefende hij de Latijnsche poëzij. Onder de *versus familiares* van Jacobus Heiblocq komt o. a. een in 1645 door hem vervaardigd Latijnsch gedichtje voor.

Zie J. Heiblocq. *Farrago Latino-Belgica*, p. 226.

MAIRE (Isaac le), mogelijk, gelijk zoo vele Amsterdamsche kooplieden uit Antwerpen derwaarts gevlucht, was, in het laatst der XVI en begin der XVII^{de} eeuw, een welgesteld koopman te Amsterdam en zeer bedreven in den koophandel op de Oost-Indien, met wien de Fransche gezant Jeannin eenigen tijd in een vruchtelooze onderhandeling trad over het verleggen van den Indischen handel uit de Nederlanden in Frankrijk. Hij zeide in zijn ouden dag den handel vaarwel en begaf zich met ter woon naar Egmond. Hij was een man van een ondernemenden geest en de oorspronkelijke ontwerper van de onderneming om een anderen doortogt, behalve de straat

van Magellaan, in de Zuidzee te zoeken. Onder zijn toezigt verscheen *Spieghel der Amsterdamsche Navigatie, door den wijt vermaerden ende cloeckmoedighen zeeheldt Jacob le Maire, President ende overste over de twee schepen, de Eendragt en Hoorn uitghevaren den* 12 *Junij* 1615. Amst. 1622. fol.

Hoogstwaarschijnlijk is hij dezelfde die in het 1ste octrooi van H.H. M. voor de Oost-Indische compagnie van 20 Maart 1602, onder den naam van Isaac le Meer voorkomt. In 1609 zond hij met twee anderen, twee schepen, onder bevel van den Admiraal Evert Sibrandszoon van Staveren, naar de Kaap de Goede Hoop en bijgelegene baaijen ter vischvangst, die, zeer rijk geladen met traan en ossenhuiden (die zij van de inboorlingen geruild hadden), terug kwamen. Hij stierf den 20 Sept. 1620 en werd in de kerk te Egmond-binnen begraven. Op zijn grafzerk leest men: »Hier legt begraven Sr. Isaac le Maire, coopman, die gedurende zijne handelingen op meest alle de quartieren van de werelt door Godt de Heere zoo ryckelyk is gezegend geweest, dat hy in dartigh jaren tyts, behoudens eer verworven heeft 1,500,000 guldens, is in den Heere gerust den 20 Sept. 1624. Op dezelfde zerk stond ook uitgehouwen: »Hier legt begraven Juffr. Maria van Walraven, van Antwerpen, huisvrouw van Isaac le Maire, moeder van twintig kinderen, sterft in den Heere den 17 April 1521."

Zie *Hedendaagsche Historie of het vervolg op de Algem. Hist. beschreven door een gezelschap van gel. man. in Engeland*, Amst. 1781 D. XI. St. II bl. 412; Mr. W. C. Ackersdijck. *Jacob le Maire en zijne ontdekking van eenen nieuwen doortogt in de Zuidzee naar zijnen naam genoemd de straat van le Maire* in de *Fakkel* van J. C. Sprenger van Eyk, Xde, jaarg. bl. 6; *Historische beschrijving van Amsterdam door J. J. Pontanus*, bij Jodocus Hondius, 1644. bl. 268; *Vriend des Vaderlands*, D. II. No. V. 1828 bl. 358; Ms. *aanteek.*

MAIRE (Jacob le), zoon van den bovengemelden, werd in 1585 te Amsterdam geboren. Hij was »begaafd met zonderlinge wetenschap en ervarenheid in het stuk der zeevaart, een courageus en vroom jongeling." Toen zijn vader op de gedachte kwam dat wel een nieuwe doortogt in de Zuidzee zou kunnen worden ontdekt, deelde hij die aan Pieter Clemensz. Brouwer, in 1605 burgemeester te Hoorn, Jan Jansz. Molenwerf, in 1614 en 1618 schepen, Jan Clemensz. Kees, secretaris, doch in 1618 afgezet en aan Cornelis Segers, burger, allen te Hoorn, mede. Welhaast was een ontwerp gevormd, gelden bijeengebragt, Jacob le Maire tot kapitein en hoofdbestuurder, Willem Cornelisz. Schouten tot schipper aangenomen, en twee schepen, *de Eendragt* en *Hoorn*, uitgerust. Hiermede was men reeds in 1610 gereed, blijkens den vrijgelei-brief, den 13 Mei van dat jaar verleend, doch de uitvoering van het ontwerp bleef echter nog een geruimen tijd verschoven, wijl het octrooi der Staten-Generaal, eerst den 27 Maart 1614 verleend, moest worden afgewacht. Eindelijk staken de *Eendragt*, den 25 Mei, en het jagt *Hoorn*, den 3 Junij 1615, van Texel in zee. Zij zetten de reis voorspoedig voort, doch toen zij zich, op den 11 December 1615, aan het zoogenoemd *Konings-eiland* bevonden, was het jagt op strand gezet, en toen men de bakboordszijde met ruigte begon te branden, sloeg de brand in de kajuit en in het want, die zoodanig toenam, dat hij niet meer te blusschen was en daardoor het jagt geheel verbrandde, zonder dat er echter een omkwam. Op den 1 Januarij 1616 gaf de commandeur Jacob le Maire kennis van zijn bevelschrift (instructie) omtrent de reis; den 25 Januarij ontdekten zij, tot hunne groote blijdschap, de straat of doortogt op 53 graden hoogte, het land werd met gemeen overleg van den raad *Mauritius van Nassau* en dat ten oosten *Statenland* genoemd. Zij hielden zich overtuigd dat die weg tot dien tijd toe nog door geen mensch gekend was. Den 29 zagen zij land ten westen en west ten zuiden op de hoogte van 57½ graad, dat zij bevonden eilanden te zijn, die genoemd werden *Barnevelds-eilanden*, voorts ontdekten zij land ten noorden en noordwesten op 58 graden en tien minuten, zeer hoog en met sneeuw bedekt, gissende dat daar het hooge land ten einde liep, dat de commandeur, ter eere der stad Hoorn, *Cabo de Hoorn* noemde. Op den 12 Februarij van het jaar 1616, werd bij een opzettelijk door den algemeenen scheepsraad eenparig genomen besluit bepaald dat men de straat of nieuwe doortogt tusschen Mauritius en Statenland den naam zou geven van Jacob le Maire's passage. Zij vervolgden wijders hunne reis, zoodat zij den 29 October van hetzelfde jaar voor Jacatra, nu Batavia, aankwamen. Een voor hun onverwachte ontmoeting had daar plaats. Op den eersten November werd de commandeur le Maire en de voornaamste van het schip bij den generaal, zijnde toen Laurens Reael, met zijnen vollen raad vergaderd, ontboden, en werd hun verklaard, »dat zij alles wat zij medegebragt hadden, zoo schip als goed, moesten afstaan, en dat het werd gesequestreerd ten behoeve der Oost-Indische compagnie, vermits zij geen medestanders dier compagnie waren en niet in hare dienst waren uitgevaren." Hoezeer de commandeur en de zijnen zich daartegen verzetten, moesten zij zich daaraan onderwerpen, wordende hun toegevoegd »dat zij regt konden vorderen tegen het geweld, dat zij meenden hun hier te worden aangedaan, in Holland, waar hun regt zou wedervaren." Zij werden dan gedwongen alles te verlaten, wordende van al wat overgeleverd werd, een goede inventaris gemaakt, en werd het volk op twee schepen van de vloot van Joris Spilbergen geplaatst, welke schepen den 15 December 1616 afzeilden naar het vaderland, kort na welke afreis Jacob le Maire op het schip *Amsterdam* overleed, doch de dag wordt onderscheiden opgegeven, in het dagverhaal van het schip *Amsterdam* den 22, in de beide dagverhalen van het schip *de Eendragt* den 31e, en in het bijschrift bij zijn portret, den 14e, welk laatste zeker een misslag is, alzoo het schip *Amsterdam* eerst den 15e afvoer. Beide schepen van de vloot van Joris van Spilbergen kwamen den 1 of 2 Januarij gelukkig in Zeeland aan.

Onder zijn portret leest men de volgende regels:

»Qui freta lustravit Batavis incognita nautis,
»Et non visa prius per Gallos, atque Britannos,
»Ac Lusitanos Indorum nomine clarorum,
»Christicolasve alios, sulcantes aequora velis,
»Sic non Lemaerius ora ferebat."

Van deze reize werd een journaal op naam van Willem Cornelisz. Schouten, in 1622 te Amsterdam bij den boekverkooper Willem Jansen, uitgegeven, hetgene hetzelfde schijnt te zijn dat men vindt in het 2e deel der reizen, uitgekomen onder den titel van *Begin en vooruitgang der Nederlandsche Oost-Indische compagnie*, dat ook in het Latijn en in het Fransch werd overgezet met deze titels:

Diarium itineris facti a Guil. Cornelio Schouten, Hornano, annis 1615, 1616, *cum a parte Australi freti Magellanici novum ductum aut fretum in magnum mare detexit totumque orbem circum navigavit, cum fig.* Amsterd. 1648, 4°. en *Journal du voyage de Guillaume Schouten.* Amsterd. 1618, 4°., Amsterd. 1726, 2 vol. 12°, doch vervolgens kwam er een ander verhaal dier reize uit, onder den volgenden titel:

Spieghel der Australie Navigatie, door den wijd vermaarden ende cloeckmoedighen zeeheldt Jacob le Maire, president ende overste over de twee schepen, de Eendragt ende Hoorn, uitghevaren den 14 *Junij* 1615. Amsterd. 1622. fol. met de volgende werken: *West-Indiën, beschreven van Antoni de Herrera ende Pedro de Ordonnes de Cevallos; — Voyage van capiteyn Don Joan de Moré, door de straat le Maire; — Verscheyden relatien van die geene die de strate Magellanes hebben ghepasseert*, welk werk door Caspar Barlaeus in het Latijn schijnt overgezet en onder den titel uitgegeven van: *Indiae occidentalis descriptio Antonii de Herrera cum aliorum descriptionibus et historia navigationis Jacobi le Maire.* Amsterd. 1622. 8°.

Zie *Hedend. Hist. of vervolg der Algemeene Hist. door een gezelsch. gel. mann. in Engeland*, D. X. bl. 484; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 157, 158; S. Centen, *Aanteek.* op de *Kronijk* van Hoorn door T. Velius, bl. 562; *Begin ende voortgang van de Vereenigde Nederl geoctroijeerde compagnie*, 1646; J. Kok, *Vad. Woordenboek*; D. XXII. bl. 223; *Historische beschrijving van Amsterdam* door J. J. Pontanus, bl. 268; *Vriend des Vaderlands*, D. II. No. V. bl. 358. Bennet en van Wijk. *Verhand. over de Nederl. ontdekk.* Utrecht 1827; G. Moll, *Verh. over eenige vroegere zeetogten* bl. 152. 153; Mr. P. Simons, *Hist. Verh.* bl. 126; Mr. W. C. Ackersdijck, *Jacob la Maire en zijne ontdekking van eenen nieuwen doortogt*, in J. C. Sprenger van Eyk, *Fakkel*, 10e jaarg. *Eenige gedachten over eene verkeerde opgave in de journalen van Schouten en le Maire, met betrekking tot hunne ontdekkingen van de Barnevelds-eilanden, en Kaap Hoorn, aan den zuidelijken hoek van het Vuurland gelegen; door* H. G. Bennet en J. van Wijk Roelandszoon in *Algem. Konst- en Letterb.* 1826, No. 19, bl. 298, volgg.; *Over de verdiensten der Nederlanders in het ontdekken en bekend maken van onbekende of schaars bezochte werelddeelen* door M. Siegenbeek, in *Magazijn voor Wetenschappen, Kunsten en Letteren*, verzameld door N. G. van Kampen, D. II. St. II. bl. 259—344. *Hist. beschrijv. der reizen*, D. XVII. bl 38—66; Alting, *Beschr. van Hoorn*, *Méthode pour étudier l'Histoire avec un catalogue des principaux historiens par M. L'abbé* Lenglet de Fresnoy Pelus T. IX. p. 1685, 1686, F. G. Freytag, *Analecta liter. libris de rarioribus*, p. 446; *Bibliothèque de* A. A. Renouard T. IV. p. 16.

MAIRE (Mr. HENDRIK LE), en HANS LE MAIRE, wonende te 's Hage, werden den 9 Aug. en 11 Nov. 1615, voor den tijd van 10 à 20 jaren, zoo te 's Hage als te Delft, octrooi verleend »te maken zekere konst bij hen gevonden en gepractiseerd om de stof of vuiligheid van de Schotsche steenkolen, dat uit de schoorsteenen vliegt, te doen blijven binnen 's huis, enz.

Zie Dodt van Flensburg, *Geschiedk. Archief van Utrecht*, D. VI. bl. 372, 374, 380; D. VII. bl. 61.

MAIRE (DIRK), boekverkooper te 's Hage 1639, ontving van de staten van Utrecht voor zijn boek, getiteld: J. de la Pise, *Histoire des princes et principautés d'Orange*, 36 guldens.

Zie Dodt van Flensburg, *Geschiedk. Archief van Utrecht*, D. III. bl. 292.

MAIRE (CHRISTOFFEL), een Jezuit werd den 6 Maart 1697 in Vlaanderen geboren. Aanvankelijk was hij onderwijzer te St. Omer, daarna te Luik, alwaar hij les gaf in de godgeleerdheid en wijsbegeerte. Later werd hij beroepen als rector aan het Engelsch collegie te Rome. In September 1753 vergezelde hij P. Roscovich op eene reis door de Appenijnen tot het doen eener graadmeting, waarover zij in het licht gaven: *De litteraria expeditione per pontificam ditionem ad dimetiendos duos meridiani gradus et corrigendum mappam geographicam jussu et auspiciis Benedicti XIV Pont. Max. susceptae* Romae, 1755, in 4°. Dit werk is door P. Hugen onder den valschen naam van Chatelain in het Fransch vertaald, en getiteld: *Voyage astronomique et géographique dans l'état de l'église, etc.* Paris 1770 in 4°. Deze Maire is later weder naar St. Omer teruggekeerd, en van daar naar Gent, alwaar hij den 22 Februarij 1767 gestorven is.

Hij was een bekwaam wis- en sterrekundige, zoo als blijkt uit zijne: *Observationes cometae ineunte anno 1744 in collegio Anglicano Romae habitae et cum theoria Newtoniana comparatae*, Romae 1744. Dit werk is ook in het Italiaansch vertaald.

Zie *Nouvelle Biographie générale par* Dr. Hoefer, in Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften.*

MAIRSANT (Mr. JAN), secretaris van den hertog van Brabant, reisde den 28 April, op diens bevel, »uten Hage in 't graefscip van Pontieu, om eede te ontfangen van den drossaitscippen, raidsluden, ambassieurs ende ondersaten in der voors. graefscip van geseten, ende te vernemen 't gestant van den selven graefscip ende mijnen gen. heere weder an te bringen."

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 381.

MAISONNEUFVE (Kolonel) had het bevel over 1500 muskettiers, door Frederik Hendrik in Sept. 1631 uit de haven van Bergen gezonden tot versterking der magt van den vice-admiraal Hollaer van Valckenisse. Zij behaalden den 12 September van dat jaar eene schitterende overwinning op de koninklijke scheepsarmade, bij het eiland Tholen. In 1672 had hij, of een zijner afstammelingen, eene hofstede »onder de fortificatien van de stad Aerdenburgh, aen de Zuyd-Oostzyde, over Smetjes brugge, voorbij de Koeckuyt."

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. V. bl. 292. D. VI. bl. 356.

MAISON (DE LA GRAND) ging als luitenant generaal van het krijgsvolk met het eskader onder de Ruyter naar de West, in den oorlog met Frankrijk, 1674.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Zeew.*, D. III. bl. 10.

MAISONNET (J. E), geboren te Geneve, werd in 1744 predikant bij de Waalsche gemeente te Delft, in 1776 emeritus en overleed den 31 Januarij 1783; in den ouderdom van 71 jaren. Den 9 Februarij daaraanvolgende hield zijn ambtgenoot op hem een lijkrede over Matth. XXIV: 45, 46. Hij was een geleerd man, zijn schriften worden bij Senebier *Hist. Littér. de Genève*, vermeld. Haag vermeldt:

La théologie de l'Ecriture Sainte, ou la science du salut, comprise dans une ample collection de passages du Vieux et du N. Testament. La Haye 1752. 2 vol. 8°.

Zie Haag, *La France Prot.* o. h. w. *Boekz. d. Gel. Wer.*, 1783. D. I. bl. 228.

MAIZONNET (LOUIS LANCELOT), oudste zoon van J. E. Maisonnet predikant te Delft, in 1783 gestorven, werd den 6 October 1745 geboren, studeerde te Leiden, werd in 1766 proponent, in 1769 eerst te Vlissingen en vervolgens te Dordrecht beroepen, deed aldaar den 15 Oct. 1769 zijne intrede met eene leerrede over 2 Cor. X: 18. Hij was een zeer geleerd man en lid van het Zeeuwsch genootschap. Hij huwde 26 Oct. 1772 met Cornelia Anna de Court, geb. 8 Jan. 1746, dochter van Jean de Court, Françoisz. en van Petronella Catharina van Steenbergen. Hij stierf in 1778. Zij overleed te Cronestein onder Soeterwoude den 30 Mei 1834.

Hij schreef:

Histoire du peuple d'Israël depuis la création du monde jusqu'au retour de la captivité de Babylone, tirée de l'Ecriture sainte. Dordr. et Rotterd. 5 vol. 8°.

Zie Schotel, *Kerkel. Dordr.* D. II. bl. 213, 215.

MAJEUR (M.), tooneelschrijver uit de 2e helft der 18e eeuw. Men heeft van hem:

De Hollandsche Matroos, of de Helden van Doggersbank, trsp. n. h. Fr. (pr. met zang) Rott. A. Vis, 1781. gr. 8°.

De Holl. Matr. enz. blijspel in proza en in één bedrijf door den heer Majeur, vertoond voor Hunne Doorl. en Koningl. Hoogheden, de heeren Princen en Mevrouwen de Princessen van Oranje, etc. etc. etc. op het Fransch Théater en in de Fransche taal, op Donderd. den 8 Nov. 1781, zijnde dit stuk door den auteur aan Z. D. H. opgedragen. Op een vrijen trant u. h. Fr. vertaald, en naar hetzelve meerendeels gevolgd. In 's Gravenh. bij H. Constapel. 1781. gr. 8°.

Zie *Cat. der Maats. van Nederl. Letterk.*. D. I. bl. 140; D. II. bl. 581.

MAJOFSKI (THEODORUS JOHANNES), zoon van Josephus Majofski, uit Litthauen en van Maria Ravens uit Leyden, werd den 16 Julij 1770 te Leyden geboren. Reeds van zijne jeugd af had hij eene hartstogtelijke liefde voor het tooneel. Naauwelijks zestien jaren oud betrad hij het opentlijk als medelid van het gezelschap onder het bestuur van den heer van Densen, terwijl hij reeds een paar jaren vroeger bij een liefhebberij tooneel te 's Hage zich had verbonden. Negentien jaren oud, verliet hij den heer van Densen en vervoegde hij zich bij het gezelschap van den heer J. Adams, met wiens dochter Johanna Christina Elisabeth hij in 1790 huwde. In dat jaar trad hij te Amsterdam op in den rol van Ramnes in het treurspel *Zelmire* van *de Belloy*. Sedert speelde hij verscheidene jaren lang, eerst in Brabant en Vlaanderen; daarna in verschillende steden van ons vaderland, doch in 1794 te Utrecht tooneel-vertooningen gevende, werd hij benevens zijne echtgenoote, door de toenmalige regenten van het Amsterdamsche stadstooneel, aangezocht, zich te Amsterdam aan de schouwburg te verbinden, welke vereerende verbinding tot stand kwam en welke hij tot in den jare 1836 verdienstelijk vervulde. Toen in 1810, bij de inlijving der voormalige Republiek der vereenigde Nederlanden in het Fransche Keizerrijk, het stadsbestuur de directie over den schouwburg verliet, aanvaardde Majofski gezamentlijk met Andries Snoek (gehuwd met de zuster van Majofski's echtgenoote Mw. M. Adams) en Wattier Ziesenis, dien post, en bleef hem tot 1820 vervullen. Majofski muntte in het blij-tooneel en zangspel uit. Daar waar het ongekunsteld voordragen van goedhartige, luimige, vrolijke of ernstige en teêrhartige of wel in wat trant ook origineele karakters gevorderd werd, was Majofski geheel op zijne plaats. Hij vervulde uitmuntend de rol van de *abt de l'Epée*, met wiens gelaatstrekken, door een zonderlinge speling der natuur, de zijnen veel overeenkomst hadden, in het stuk van dien naam van Bouilly, door Wiselius gebrekkig in het Nederduitsch overgezet, die van *Luitenant Stern* in den *Speler*, van *Orgon* in *Molières Huichelaar*, van *Lisimon* in *Gesner* of het *Zwitsersche huisgezin*, van *Galotti* in Lessing's meesterstuk van dien naam, van den *Opperjager Wellenberg* in de *Jagers* van Iffland, van den *Baron*, in den *Onechten Zoon* van *pachter Welling*, in de *Zilveren bruiloft*, van *Frits Berg* in de *Groote Wereld en Goedhartigheid*, van *Peter Plum* in *Armoede en Grootheid*, *Goed onthaal* in het *Militair Arrest*, *Majoor Böhm*, in de *Militaire stand*, van *Frans Bertram* in de *verzoening* en vooral *van Bisschop Gozewijn* in den *Gijsbrecht van Aemstel*, schoon het treurspel zijn kracht niet was.

Den 22 Februarij 1836 bij de vertooning van het fraaije stukje *Zij is krankzinnig*, werd de kunstenaar op het tooneel zelf ongesteld. Met bijzondere tegenwoordigheid van geest ondersteunde hem Mevrouw Engelman en leidde hem weg. Dadelijk werden alle zorgen aangewend, de heelmeester Kappelhoff, in den schouwburg aanwezig, snelt ter hulpe, stelt met de uiterste omzigtigheid van geest alle middelen in het

werk, maar alles te vergeefs. Na weinige minuten bespeurt de lijder dat zijne loopbaan plotseling stond geëindigd te worden waarop hij met duidelijke stem uitriep »Mijn God! wees mijne ziel genadig" en den geest gaf.

Zie *Kunst en letterb.* 1836, D. I. bl. 70; *Herinnering aan T. J. Majofski en levensbijzonderheden diens verdienstelijken tooneelspeler betreffende*, met zijn portret; B. A. C. Carillon, *Hulde aan de nagedachtenis van den Nederlandschen tooneelspeler T. J. M.*, *allegorische voorstelling* Amst. 1836, kl. 8°.

MAJOR (Carolus), kanunnik te Mechelen een beroemd bibliomaan; de van Hulthem van zijn tijd wiens bibliotheek in 1767 in Belgie verkocht is.

Schreef:

Journal de ce qui s'est passé a Malines, tandisque Louis XV en était le maitre, depuis le 12 *Mai jusqu'au* 25 *Janvier* 1749 gr. in 4°. ms.

Cat. de Mss. de M. van Hulthem, p. 219. N°. 748.

MAJOR (Johannes), werd in 1542 te Arras geboren, en begaf zich in 1554 op zestienjarigen leeftijd in de orde der Jezuiten. Hij wijdde zich, op bevel zijner oversten, aan het predikambt en vervulde het tot zijn dood, den 8 September 1608 te Douay.

Hij schreef:

Magnum speculum Exemplorum, ex plusquam sexagenta autoribus, pietate, doctrinâ et antiquitate venerandis, variisque historiis, tractatibus et libellis excerptum ab Anonymo quodam, qui circiter ann. Domini MCCCLXXX vixisse deprehenditur, Opus ab innumeris mendis et fastidiosis breviationibus vindicatum, variis notis, autorumque citationibus illustratum, per quendam P. è S. J. ac demum per eundem novorum Exemplorum Appendice locupletatum. Ducei 1603 4°., meermalen o. a. door den Jezuit Simon Wysocki in het Poolsch overgezet.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 30; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 157.

MAJONBANCQS (Alexander), overste van een regiment Schotten, in dienst der Staten, onderscheidde zich in het beleg van Bergen op Zoom door de Franschen in 1747.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. II. bl. 649; J. Jansen, *Kort en beknopt verhaal van 't gepasseerde ten tijde van de overrompeling der stad Bergen op Zoom, op den* 16 *Sept.* 1747, bl. 4.

MAJUS (Wilhelmus), van Göttingen, vermelden wij als schrijver van eene *Polemographia Belgica* 1594, 4°. 1612, Cöln. 4°. waarop ook aanhangsels verschenen.

Zie de Wind, *Bibl. v. eêrl. Geschiedk.* bl. 272, 273.

MAKDOWEL (Willem), werd in 1590 uit een aanzienlijk geslacht, zoo van 's vaders als moeders zijde, dat vele heerlijkheden aan de grenzen van Engeland bezat, geboren. Na een uitstekende opvoeding te hebben ontvangen, werd hij reeds op een en twintig jarigen leeftijd tot hoogleeraar in de wijsbegeerte te 's Andrews en drie jaren later (1614) tot hoogleeraar in de regtsgeleerdheid, wijsbegeerte en zedekunde te Groningen benoemd. In 1627 trad hij een andere loopbaan in en werd hij hoogschout en voorzitter in het krijgsgerigt van Stad en Lande. Zijne bekwaamheid hier in vertoond, veroorzaakte dat hij, toen twee Engelsche regimenten in Friesland en Groningen in bezetting, deels door slechte betaling voor de ingezetenen drukkend waren, gekozen werd om den Koning van Engeland over te halen deze bende uit 's lands dienst terug te nemen. Hij slaagde hierin gelukkig, en verwierf de goedkeuring van den Koning en loffelijke getuigschriften van den ambassadeur Joachimi. Toen Koning Karel in 1635 en 1636 het besluit nam om zich de heerschappij der zee boven andere volkeren aan te matigen, op gronden, aangehaald in het beruchte werk van Seldenus: *Mare Clausum*, tegen dat van de Groot, *Mare liberum* gerigt, het visschen van haring verbood en de Hollanders belemmerde, vertrok Makdowel naar Londen, en wist den koning van zijn onregt in dezen te overtuigen. Hij sloeg het aanbod des konings van eene raadsheersplaats in het hoogste hof van Schotland, wegens de beroerten, die toen in Engeland heerschten, af. Karel II schonk hem den titel van raad, bediende zich van zijne wijsheid in verschillende voorvallen en hield, als koning van Schotland hem als zijn gewoon gezant te 's Hage. Hij was reviseur in het proces over de erfenis van het geslacht van Bergen en over het Marquisaat van Bergen op Zoom, tusschen de hertogen van Lotharingen en de prinses van Hohenlohe, in 1649 te 's Hage uitgesproken, een der belangrijkste dat immer voor eene regtbank hier te lande werd gevoerd.

Hij huwde 1 Bernardina van Frittema; 2 Elisabeth Alberda, weduwe van Sicco van Botnia. Zijne eenige dochter huwde Ulrick van Euwsum ter Post. Hij overleed tusschen 1655 en 1660. Zijn afbeelding en levensbeschrijving komt voor in *Effigies ac Vitae Profess. Gron.* p. 71.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 49; Brucherus, *Gesch. v. d. opkomst der kerkherv. te Groningen*, bl. 332, 333, 348; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Port.*

MAKEBLYDE (Lodewijk), werd den 27 Januarij 1564 te Poperingen geboren, trad in 1586 in de orde der Jezuiten, werd de eerste rector van het collegie zijner orde te St. Winoxbergen, vervolgens, gedurende zes jaren van dat te Iperen, welke betrekking hij verwisselde met die van prediker en biechtvader te Gend en Antwerpen. Omstreeks 1611 werd hij naar Holland gezonden, waar hij tot zijn dood toe missionaris bleef. Hij stierf den 17 Augustus 1630 in den ouderdom van 66 jaren.

Paquot schrijft: »ce père avoit un talent singulier pour catéchiser, pour confesser, pour consoler les malades; pour instruire en public et en particulier, et pour inspirer la piété à des gens de toute condition." Als dichter maakte hij zich bekend door een rijmwerkje: *de Berch der gheesteliker vreuchden vol hem. hoven ende melod lofzangen*, gedrukt te Antwerpen bij H. Verdussen 1617. 16°. herdrukt 1618. Zijn overige werken zijn van een stichtelijken inhoud:

Paradis de practiques spirituelles. Anvers 1617. 16°.

Trésor de Prières.

Catéchisme à l'usage de la jeunesse Catholique de l'Archevéché de Malines, et des Evéchès suffragans; ou petit Trésor de la doctrine Chrétienne, distribué en 49 *leçons*, over welke men een belangrijk berigt bij Paquot vindt.

Histoire des Chrétiens martyrisés au Japon en MDCIV. Anvers 1609. 12°.

De schat der Christelicker leeringhe tot verklaringhe van den Catechismus uitghegheven door de Catholycke Jonckheid van de Provincie des Artsbischdoms van Mechelen. Antw. 1610, 12°. 1684, 12°. (6e uitg.). Dit werk is hetzelfde met *Catechisme à l'usage* etc. de autheur voegde er een les over de Rozenkrans bij.

L'Art des Vertus, ou de la Perfection. Anvers 1611. 12°.

Pratiqua abrégée pour assister les moribonds. Ibid. 1618. 12°.

Troost der siecken ende overleden. Antw. 1621. 16°. Ibid. 1668. 12°. (*Vermeerdert met verscheyden ghebeden*).

Den Hemelschen handel der devote zielen. Ibid. 1625. 16°.

La vie de St. Joseph, avec l'Office du même saint. Ibid. 1625. 16°.

La conversation céleste des ames dévotes. Ibid. 1625. 16°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 75; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 40; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 513; Diercxsens, *Antverpia Christo nascens et crescens*, T. IV. p. 197, 198, 339–344. Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I, p. 451; J. F. Willems, *Verh. over de Nederd. tael en letterk.* D. I. bl. 251; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 300; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, D. II. bl. 251; *Bibl. Hulthem*, *Cat.* J. J. Nieuwenhuyzen, p. 127.

MAKHUO (Kolonel de), Oostenrijksch bevelhebber te Oudenaarde, staat gebrandmerkt in de geschiedenis door zijne lafhartige verdediging dier stad tegen de troepen van Lodewijk XV gedurende diens veroveringstogt in de Oostenrijksche Nederlanden, 1744—1746.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 584.

MAKKENTOS (Johannes), predikant te Aardenburg, en dichter uit de XVIII° eeuw, blijkens zijn vers op de intrede van Cornelis Vos.

Zie *Boekzaal der Gel. Wer.* 1761. bl. 679—680.

MAKOLO (Johannes), Lector aan de Leidsche Hoogeschool verkreeg den 20 November 1597, ten gevolge van zijn verzoek, vrijheid om op buitengewone dagen ('s Woensdags en 's Zaturdags, wanneer er gewoonlijk geen lessen gehouden werden) verlof het *Organon* van Aristoteles in het openbaar te verdedigen.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 99; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. II. bl. 265.

MAKOWSKI (Johannes). Zie MACCOVIUS (Johannes).

AKREEL, schreef:
Leidstemme der groote Zeevaart. 4°.

Zie Arrenberg, *Naaml. v. boeken*, bl. 275.

MALAISE (CHARLES), in 1776 te Brussel geboren, behaalde in 1819 bij de Koninklijke Maatschappij ter aanmoediging der schoone kunsten te Antwerpen den prijs, wegens he beste beeldhouwwerk, eene staande *Flora* van pleister voorstelende. Hij overleed in 1836 in den ouderdom van 60 jaren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 196; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1643.

MALAPERT (CHARLES), werd in 1581 te Bergen in Henegouwen geboren en trad in 1600 in de orde der Jesuiten, onderwees eenigen tijd de fraaije letteren, en werd vervolgens waarschijnlijk naar Pont-à Mousson gezonden om de philosophie te onderwijzen. Vervolgens hield hij zich in Frankrijk en Polen op, waar hij eenigen tijd de wiskunde onderwees, waarin hij vervolgens ook te Douay onderrigt gaf, en het bestuur had over het Seminarie der Schotten. Hij was rector van het collegie te Arras, toen Philippus IV hem naar de door hem in 1629 gestichte akademie te Madrid riep om dezelfde wetenschap te onderwijzen, die hij te Crakauw en Douay onderwezen had, doch naauwelijks was hij in Spanje gekomen of hij stierf te Victoria in Katalonie, den 5 November 1630 in den ouderdom van 45 jaren. Malapert was een goed latijnsch dichter, ofschoon een te slaafsch navolger van Seneca. Borrichius, Paquot, Hoeufft, Peerlkamp, prijzen zijne gedichten.

Men heeft van hem:

Poëmata. Calssii 1645, 4°. Antv. 1616, 16°. Coli. Agrip. 1620. 16°. Dilingae 1622. 12°. opgedragen aan Wladislaus Sigismondus III, zoon van den Koning van Polen, bevattende *Sedecias Tragoedia. De Ventis liber* I, waarin hij Virgilius in zijne *Georgica* navolgt; *Christus patiens*, *Miccellaneorum* liber I.

Oratio habita dum lectionem Mathematicum auspicaretur, Duoci 1620. 12°.

Brevis institutio Arithmeticae practicae. Ibid. 1620. 12°.

Brevis commentarius in sex priores libros Euclidis, Duaci. 1610. 12°.

Faciliorum Grometriae Elementorum libri duo. Duaci 1624. 12°.

Austriaca Sydera Heliocyclia, *Astronomicis hypothesibus illigata.* Duaci 1533. 4°.

Paraphrasis in omnes Arristotelis libros didacticos.

Zie zijn *Querimonia in morbo*, het eindgedicht in zijne *Poëmata*; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas* T. II. p. 141; Sweertii, *Ath. Belg* Boricius, *de Poetis*, p. 145; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 127; Peerlkamp, de *Poetis Latiniis Neerl.* p. 251; Van Hulthem, *Cat.*

MALAPERT (PHILIPPUS), verwant aan den bovengemelden te Bergen in Henegouwen geboren, werd in het collegie der Jezuiten, in 1588 aldaar gesticht, onderwezen. Hij trad in de Premonstratenser orde en werd monnik in de abdij van St. Feuillen te Rhoeulx, tusschen Bergen en Nivilles. Waarschijnlijk studeerde hij te Douai in de godgeleerdheid, verkreeg den rang van licentiaat, werd lector te St. Feuillen, vervolgens Prior en in 1637 abt. Hij herstelde de vervallene abdij en was gedurende zes jaren gedeputeerde der Staten van Henegouwen. Hij stierf in nog niet gevorderden leeftijd den 29 November 1649 te Bergen en werd in het koor van zijne kerk begraven. Zijn grafschrift vermeldt Paquot.

Hij schreef:

Oratio in laudem D. Thomae, Doctoris Angelici, te Bergen in 1636 of 1637 uitgesproken.

Elenchus Abbatum S. Foillani, digestus à Ph. Malapert.

Collectanea diversa de origine, progressu et aliis rebus ad ecclesiam S. Ioillani pertinentibus, welke hij aan Philips Brasseur, mededeelde om te gebruiken bij het bewerken zijner geschiedenis der abdijen van Henegouwen.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 50; Brasseur, *Illustria Hann. Sydera* p. 51, 52; Dez. *Coenobia Hannon* p. 209, 211; Dez., *Par. S. S. Praesulum*, *S. Foillanus etc. in Epist. nuncup*, p. 95, 96, 97; *Gallea Christ.* T. III. p. 198, 199; Hugo, *Annal. Praemonstr.* T. I. p. 678, 679; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 667.

MALASPINA Zie TEMPEL (OLIVIER VAN DEN).

MALBERGEN (F. VAN), Malberg of Malberch, van Hollandschen adel, een der verbondene edelen en een der legerhoofden onder Brederode en Oranje. Zoo hij dezelfde is wiens weduwe, Elisabeth van Merode den beroemden Junius te Straatsburg met zoo vele blijken van vriendschap overladen heeft, dan moet hij omtrent 1598 gestorven zijn.

Zie Strada, *de bello Belgico*, lib. VI. p. 296; Hooft, *Ned. Hist.* D. VI. bl. 196; *Vita F. Junii*, p, 260; Te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 1, 2, 552, D. IV. bl. 424, over het geslacht van dat van Malburg (te Water t. a. p. D. IV. bl. 440) onderscheiden; Van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1202; Goudhoeven, *Chron.* bl. 77, 116; Mieris, *Charterb.* D. I. bl. 96. 109. D. IV. bl. 45, 46; Van de Wall, *Handv. v. Dordr.* bl. 393—397; Alting, *Not. Inf. Germ.* P. I. p. 29—31, P. II. p. 120; *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl. 76; Butkens, *Trophées de Brab.* T. I. p. 127, *Chron. v. h. Hist. Gen.* D. VIII. bl. 84, 111, 297, 344, D. IX. bl. 492, D. X. bl. 490.

MALBODE Zie MABUSE (JAN DE).

MALBOIS (H.) schreef:

Onderrigtend vertoog van de wonderbaarlijke uitwerkselen van eene Tisani Panaci, in 't genezen van alle Venuskwalen en andere ongemakken, waarby verscheiden Heelkundige waarnemingen zijn gevoegt. Amst. 1751. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 275.

MALBORCH (HENDRIK, DIRCK en CORNELIS VAN) glasschrijvers te Utrecht in het laatst der XVI en begin der XVII° eeuw.

Zie Kramm, *Gesch. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1043.

MALBRANCQ (JAQUES), St. Omer en Aure betwistten elkander de eer van de geboortestad van Malbrancq te zijn doch de heer Piers heeft bewezen dat hij in de eerstgenoemde plaats en wel in 1581 is geboren. Reeds vroeg trad hij in de orde der Jezuiten en onderwees, gedurende zijn gansche leven de jeugd. Hij was een ijverig beoefenaar der geschiedenis, blijkens zijn werk: *De Morinis et Morinorum rebus*, *sylvis*, *paludibus*, *oppidis etc. etc. Vornaci Nerviorum* 1639—1654, 3 vol. 4°.

In dit werk geeft hij de geschiedenis van de *Morini*, volgens hem de volkeren aan de oude Vlaamsche zeekant, dat is in die lange, maar smalle streek lands tusschen de Somme, de Leye, de Schelde en de zee wonende, van het jaar 309 voor Christus tot 1303 onzer tijdrekening. Het handschrift van het vervolg tot op 1553, in welk jaar Karel V de oude hoofdstad der Morinen, Terouvanne slechtte, berustte nog in 1738 in de boekerij der Jezuiten, te Doornik. Dit vierde boek, waarvan nog een copij in Belgie zou bestaan, heeft men te vergeefs te Rijssel en te Parijs gezocht.

Het werk is in een duisteren en stroeven stijl geschreven, en in den aanvang zeer oppervlakkig, doch wordt later belangrijker, bij uitstek geleerd, en bevat vele bijzonderheden die men elders te vergeefs zocht.

Behalve dit werk vertaalde hij uit het Fransch in het Latijn:

Congressus Pomeridiani seu sermones Symposiaci Ant. Balinghemii ex eadem Soc. Colon. 1620. 8°.

Consolatoria aegrorum Schola, *auctore Stephano Sineto ejusdem Societatis.* Coloniae 1619. 12°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 419; Foppens, *Bibl Belg.* T. I. p. 524, Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. XI. p. 181; Piers, *Variétés historiques sur la ville de St. Omer*, p. 219; *Messager des Sciences et des Arts*, 1833 p. 248; De Wind, *Bibl. der Nederl. Geschieds.* bl. 441, 588.

MALCORPIUS (MICHAEL), een Norbertijner monnik, leefde in de 16° eeuw, en is bekend als dichter van het

Vita S. Norberti Magdeburgensium Archiepiscopi. Leodici 1599.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 675; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 895.

MALCOTIUS, MAELECOTIUS, VAN MAELECOTE (ROBERT), afstammeling van een oud geslacht te Leuven, werd aldaar in 1533 of 1534 geboren. Zijn vader was Laurens van Maelcote, zijne moeder Geertruid van Griecken. Hij studeerde waarschijnlijk in zijne geboortestad, en gaf vervolgens onderwijs in de godgeleerdheid in de naburige abdij het Park. Hij werd vervolgens kanunnik van den eersten rang in de Collegiale kerk van St. Pieter (22 Nov. 1566)

verkreeg den 1 Junij 1568 de waardigheid van Doctor in de Godgeleerdheid, werd drie maanden later president van het kleine collegie (Petit collège) in de plaats van Cornelis Reynerus. Het volgende jaar volgde hij Cunerus Petri als plebaan van Leuven en hoogleeraar in de godgeleerdheid op, in 1573 werd hij Rector der akademie. Hij stierf den 3 Julij 1578, in den ouderdom van omstreeks 45 jaren, en ligt in de St. Pieters kerk voor het altaar van het H. Kruis begraven.

Hij schreef:

Tractatus de Ecclesia, in hands.

Tractatus de Veneratione, in hands.

De Haeresibus, in hands.

Zie Val. Andreas, *Fast.* p. 44, 78, 119, 288; Sanderi, *Bibl. Belg.* ms. T. I. p. 173; Gerberon, *Baviana*, p. 74; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. II. p. 485.

MALCOTIUS (JAN), jongere broeder van den bovengemelden, werd in 1537 geboren, studeerde in de regtsgeleerdheid, was tweemaal deken der bachelieren in de regten en werd licentiaat in de regten in Maart 1565. In 1569 werd hij president van het collegie van Winckelius, en den 5 Junij 1570 doctor in de beide regten, die hij als buitengewoon hoogleeraar onderwees. Omstreeks 1574 werd hij raadsheer in den raad van Brabant, bevorderde als zoodanig de belangen van den koning en der godsdienst; werd verbannen, doch keerde nadat de onlusten hadden opgehouden, terug, en werd eindelijk de oudste of vice-canselier van den raad. Hij stierf den 13 Augustus 1616 in den ouderdom van 77 jaren en werd in de kerk der Dominikanen te Brussel begraven, waar men zijn grafschrift vóór het bombardement van 1695 las en dat bij Foppens en Paquot bewaard is. Hij huwde Marie de Viron, dochter van Odo de Viron, die hem drie kinderen schonk, Odo die volgt, Robert die Jezuit werd, en als prediker grooten naam verwierf, Dedier, gedurende meer dan twintig jaren maire van Nivelles, vader van François van Malcote, wien Valerius Andreas in 1652 het volgende werk van zijn grootvader opdroeg:

Joannis Malcoti ad Tituilum XVIII lib. I. Cod., de juris et facti ignorantiâ, Praelectio Academica, extra ordinem habita, Lovanii 1652 kl. 12°. *Leod.* 1699. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 401; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. 75; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays Bas*, T. II. p. 486; *Theâtre Sacri de Brabant*, T. I. p. 265, 266.

MALCOTIUS (LAURENS), broeder van Johannes, werd na te Leuven gestudeerd te hebben, licentiaat in de godgeleerdheid, vicaris-generaal van den bisschop van Doornik, deken der cathedrale dezer stad, 6 Februarij 1587, en stierf 14 Julij 1626.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter des Pays-Bas*, T. II. p. 486.

MALCOTIUS (ODO), oudste zoon van Johannes, werd omstreeks 1572 te Brussel geboren, begaf zich in 1590 in de orde der Jesuiten te Doornik. Hij beoefende de wiskunde en de oostersche talen en werd door zijne oversten naar Rome gezonden om die daar te onderwijzen. Hij maakte daar kennis met den beroemden Galilaei, keerde naar de Nederlanden terug en was in 1612 te Brussel. In December van het volgende jaar keerde hij naar Rome terug, en overleed den 14 Mei 1615.

Hij schreef doch zonder naam:

Astrolabiorum, seu utriusque Planisphaerii universalis et particularis usus, per modum compendii traditus a Valeriano Regnartio. Romae 1610. 4°. Z. n.

Epistolae duae ad J. Keplerum, insertis ad easdem Responsionibus (Lipsiae) 1718. fol.

Mathematica problemata.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 826; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 929; Christ. Clavius, *Geometr. Practic. lib. septimo Probl. III prop.* 20; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. II. p. 486.

MALCOTIUS (DIRK), achterneef van den laatsten, zoon van Libert van Maelcote, burgemeester te Leuven, en van Elisabeth Schorebroodt, werd omstreeks 1533 aldaar geboren, studeerde aldaar en verkreeg in 1555 bij de algemeene promotie de derde plaats. Hij legde zich vervolgens toe op de godgeleerdheid, verwierf den graad van licentiaat en gaf er onderrigt in bij de Celestijnen van Heverle bij Leuven. Hij werd in 1566 tot president van het collegie van St. Anna, in plaats van Johannes Deptius van Binche gekozen, doch reeds in het volgende jaar regent van het collegie van de Lelie. Niet lang mogt hij genot hebben van deze betrekking. Hij stierf den 3 Mei 1568 in den ouderdom van 35 jaar.

Hij schreef:

Traité de l'office de la Messe.

Een waarachtich bewys van Martinus Lutherus wankelbarheyt en onstanhafticheyt in 't Geloove waer inne claerlyck wort betoont hoe dat Lutherus syn selven in die principaelste artikelen des Christenen Gheloofs contrarieert. Allen menschen die hedensdaechs niet en willen verleyt worden, seer profytelyck. Ghemaeckt door M. Theodoricus Maelcote van Loven, licentiaet in der Godtheyt. Leuven 1567. 16°. Keulen 1583. 16°.

Refutatie van een kettersch boeck, ghenaemt »Korte belydinghe des geloofs. Leuven 1567. 12°.

Refutatie van een Kettersch baexken; ghenaemt: 't Oude Christen gheloove. Leuven 1567. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 824; *Fast.* p. 262, 311; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1117; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. II. p. 486. Sweertius, Jöcher.

MALDEGHEM (SALOMON DE), afstammeling uit het oudadellijk geslacht van die naam te Brugge, leefde in de 11e eeuw en nam met Robert van Vlaanderen deel aan de eerste kruistogt in 1098.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas.* T. II. p. 636.

MALDEGHEM (PHILIPPE DE), eenige zoon van Josse van Maldeghem, heer van Leyschot en Oetsel, hofmeester en kamerheer van den hertog van Beijeren, Burgemeester van het Vrije van Brugge (1562) en van Anne de Joigny de Pamele; werd hofmeester en kamerheer van Ernst van Beijeren, keurvorst van Keulen, bisschop van Luik enz., Burgemeester van het Vrije van Brugge (1578—1608) en 21 Mei 1605 tot Ridder verheven. Hij huwde Martine de Boonem, dochter van Karel de Boonem en N. Romeyns, die hem de heerlijkheid van Avelgem ten huwelijk bragt. Hij stierf in 1611 te Brugge en werd begraven in de kapel van St. Philippus, die hij gesticht had in de Dominikaner kerk dezer stad. Zijne kinderen waren 1 Adolf, heer van Leyschot, Oetsel en Avelgem, die den 30 Maart 1617 tot ridder werd verheven, en meermalen burgemeester van Brugge was. 2 Josse, gouverneur van Damme bij Brugge en van Landrecies in Henegouwen, 3 Robert, heer van Grimârès, ridder in 1610, den 24 Dec. 1654, ofschoon driemaal gehuwd, kinderloos overleden, 4 Philips, heer van Steenmare, die huwde Anne Casembroot en kinderen naliet, 5 Sebastiane, gehuwd met Josse Casembroot, heer van Oostwinckel, eerste burgemeester van Brugge in 1582, in 1603 gestorven. Van Adolf van Maldeghem, stamde in de vierde generatie af, Karel Florentius Joseph (anders Karel Dominicus) derde graaf van Maldeghem, en derde Baron van Leyschot, in 1744 kamerheer van hertog Karel Alexander de Lorraine, gouverneur der Nederlanden, en Joseph Franciscus Ambrosius van Maldeghem, zijn broeder, majoor in het regiment van Ligne, weleer ridder van Maltha. Philips heeft uitgegeven:

Petrarque traduit en rime Françoise avec les commentaires. Brux. 1600 8°. Opgedragen aan Maximiliaan van Beijeren.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1036; Sanderus, *de Brugensibus*, pag. 69 en *Flandria ill. ult. edit.* T. II, p. 33, 187, 188; De Seur, *La Flandre illustrée* p. 236, 238, 240; Le Roux, *Recueil de la Noblesse de Bourgogne*, etc. p. 290; De Jonghe, *Belgium Dominic.* p. 166—167; *Généal. de la famille de Colorna*, p. 57; Philippe de l'Espinoy, *Reches, des Antiq. at Nobless. de Flandre*, p. 199; *Nobiliaire des Pays-Bas*, Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. littér. des Paus-Bas*, T. II. p. 614. *Bibl. Univ.* i. v. Sweertius.

MALDEGEM (BETGEN VAN), doopsgezinde, in 1562 te Gent om den geloove gedood.

Zie v. Braght, *Bloed. toon. d. Doopsgez.* bl. 288.

MALDEGEM (PIETER VAN), doopsgezinde, in 1562 met anderen om den geloove gedood.

Zie v. Braght, *Bloed. toon. d. Doopsgez.* bl. 288.

MALDEGHEM of MALDERGHEM (N. VAN), een rederijker uit de 2e helft der XVIIe eeuw, wiens gedichten in de

werken der rederijkers o. a. in *De verresene Maecht der Haeghsche Rethorica*, Delft 1677 4°. voorkomen.

MALDEGHEM (Jean Baptist van), uit het oud adellijk geslacht der baronnen van Maldeghem, oudste broeder van den nog levenden beroemden kunstschilder Eugène van Maldeghem, wiens eerste leermeester hij was in de kunst.

Hij zelf kreeg zijne vorming aan de Koninklijke akademie van Brugge, waarbij hij in 1825 den uitgeloofden prijs behaalde, terwijl hij in 1828 in de klasse naar het antiek werd bekroond. Hij schilderde, als liefhebber, landschappen met vee, en vervaardigde ook het portret van mevrouw van den Broucke te Iperen. Hij overleed in 1841 te Brussel, in den ouderdom van 38 jaren.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Sch.* D. IV. bl. 1047.

MALDERÉE (Jacob van), ook wel Malderé, een Vlaamsch edelman, ging tot de Staatsche zijde over, en geraakte in gunst bij Willem I, die hem tot zijn stalmeester en baljuw van Veere benoemde en bij wiens dood hij tegenwoordig was. Even zeer stond hij in gunst bij Prins Maurits, die hem benoemde om ter staatsvergadering van Zeeland, als vertegenwoordiger van den eersten edele te verschijnen, 't geen, vooral omdat hij niet in de provincie geboren was, van verschillende zijde veel tegenstand ontmoette. Eenigsins werd dien tegenstand opgeheven door de acte van *non praejudicie*, doch hij is echter nimmer als aangenaam verklaard. Hij was vroeger in dienst, anderen zeggen een huisgenoot van den markgraaf van Havrech, stadhouder van Vlaanderen. Deze betrekking was oorzaak dat, toen in 1595 van de zijden der Spanjaarden aan de Nederlanden voorslagen van vrede gedaan werden, de Markgraaf zich te dien einde, bij eenen brief aan van Malderée vervoegde. Deze gaf er den Prins kennis van, en ontving kort daarop bevel te antwoorden, dat er geen hoop tot vrede was, ten ware het Spaansche krijgsvolk niet alleen de Nederlanden, maar ook het graafschap Bourgondië ruimde. In een anderen brief deed hij den markgraaf weten, dat de Vereenigde Staten niet ongenegen waren, om met die der andere gewesten, doch geenzins met de Spanjaarden in onderhandeling te treden. Toen de Algemeene Staten, in 1607, aan verscheidene hoven gezantschappen zonden, om hun raad en bijstand te verzoeken, vertrok van Malderée, nevens Joan Berck, pensionaris van Dordrecht, als buitengewoon gezant naar Engeland, om Jacobus I verslag te geven van den toestand der Vereenigde Nederlanden, met betrekking tot de vermogens ter voortzetting van den oorlog. Een ander blijk van aanzien en vertrouwen, waar toe van Malderée, hier te lande, zich had weten te verheffen, was zijne benoeming tot een der gemagtigden van wegen de Algemeene Staten, om met de Spaansche gezanten, in 1608 te 's Hage verschenen, over vrede of bestand te handelen. De laatste openbare post, in welken wij hem aantreffen was het buitengewone gezantschap naar Frankrijk in 1610, met de heeren van Brederode en van der Myle. In het belangrijk stuk, door Mr. H. van Wijn medegedeeld in *Nalezingen op Wagenaar*, D. I. bl. 817 en volgg. komt van Malderée voor als een der voornaamsten, die werkten tot eene meerdere verheffing van Maurits. Hij huwde Margaretha van Berchem, weduwe van Alexander de Haultain en stierf den 16 November 1617.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. XXXII. bl. 28; D. XXXIII. bl. 99, Van Meteren, *Ned. Hist.* B. XXVIII. f. 533 vers. 537 vers.; B. XXIX. f. 546, 547, 548; B. XXXI. f. 593; Bentivoglio; *Verhaalb.* bl. 524; Grotii *Hist. libr.* IV. p. 210, 211, 212, 213; litr. XVI. p. 519; Aitsema, *Sak. v. Staet en oorlog* D. III. bl. 622; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. I. bl. 292, D. III. p. 688 689; *Negotiat. de Jeannin*, T. I. p. 199, 403; T. II. p. 106; *Acta publ. Angl.* T. VII. p. 158; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II; *Resol. Holl.* in Sept. en verv. 1607 bl. 245, 246; *Journ. d. Ambass. W. van Brederode*, *C. van der Myle* en *S. de Maldere*, M. S.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII, bl. 411, 460, 461; D. IX. bl. 274, 321, 336; D. X. bl 38; van Wijn, *op Wagenaar*, D. VIII. bl. 99 102, 103; *Nalez.* bl. 318, 319, 321; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w.; v. Loon, *Ned. Hist. penn.* D. I. bl. 459. D. II. bl. 40.

MALDEREN (Jan van), of Malderus, werd uit deftige ouders, den 14 Augustus 1563 te Leeuw St.-Pierre, twee mijlen van Brussel, geboren. Hij werd opgevoed door zijn oom, Jan van Malderen, pastoor van het dorp, die in de gunst stond van den kardinaal de Granvelle, die hem in openbare en bijzondere zaken gebruikte. Toen hij nog op het collegie te Brussel was, twistte hij reeds van tijd tot tijd met zijne medeleerlingen, die met ketterij bezoedeld waren, 't geen men voor een voorteeken hield der diensten, die hij eenmaal der kerk zou bewijzen. Na te Douai zich op de wijsbegeerte te hebben toegelegd, ging hij naar Leuven, om aldaar in de godgeleerdheid te studeren. Hij hoorde daar de lessen van Johannes de Leus en Johannes Clarius, doctoren en koninklijke hoogleeraren, en die der Jezuiten Johannes Hamelius en Leonardus Lessius. Daarop verkreeg hij om 1586 een stoel in de wijsbegeerte in het collegie het Verken, den laatsten Augustus 1594 de doctorale waardigheid, voorts den nieuwen, door Philips II opgerigten stoel in de scholastieke godgeleerdheid, en werd kanunnik van St. Pieter. Twee jaren later, 1598, werd hij president van het Seminarium „Collège du Roi" genoemd. Hij bekleedde deze betrekking tot in 1611, wanneer hij door Albert en Isabella tot bisschop van Antwerpen werd benoemd. Den 7 Augustus van dat jaar werd hij door Matthias Hovius, aartsbisschop van Mechelen gewijd. Daar eene borstkwaal hem belette deze betrekking in alle deelen zoo naauwkeurig te vervullen, als het behoorde, vergoedde hij zulks door het schrijven van verschillende geleerde werken, het geven van nuttige reglementen, het bezoeken van zijn bisdom, het ondersteunen van armen, en het versieren van kerken. Hij stierf den 31 October 1633, in den ouderdom van 71 jaren. Den 25 dier maand hield de kanunnik Jan Hemelaers zijn lijkrede. Hij ligt in het koor der cathedrale kerk te Antwerpen begraven, waar men nog zijne grafstede met een latijnsch opschrift leest, dat ook door Paquot is medegedeeld.

Hij stichtte te Leuven een collegie, waarin men zijn portret door Antonie van Dyck vindt. Adriaan Lommlin vervaardigde er eene gravure naar.

Hij schreef:

Instruction Catholique pour fortifier ceux qui sont foibles dans la foi. Anvers 1613. 12°. Ook in het Vlaamsch.

De virtutibus theologicis et de justitiâ ac religione, commentaria ad 2am 2ae D. Thomae. Antv. 1616 fol.

Modus procedendi in Curiâ Ecclesiasticâ. Antv. 1619. 12°.

Anti-Synodica, sive Animadversiones in Decreta conventûs Dordraceni, quam vocant Synodum nationalem, de quinque doctrinae capitibus inter Remonstrantes et Contra-Remonstrantes controversis. Antv. 1620. 8°.

In 1am 2ae Commentaria de Fine & Beatitudine hominum: de Actibus humanis: de virtutibus, vitiis, et peccatis: de legibus: de gratiâ: de justificatione et meritis. Antv. 1623 fol.

Tractatus de Restrictionum mentalium abusu. Antv. 1625. 12°.

Tractatus de Sigillo confessionis sacramentalis. Antv. 1626.

In Canticum Canticorum Salomonis Commentarius. Antv. 1628.

Meditationes Theologicae, universa Theologiae summam complectentes, tribus partibus distinctae et, in XXXI dies distributae. Antv. 1630. 1°,

Ordinationes Rmi. D. Joannis Malderi, Episcopi Antverpiensis in congregatione Decanorum Christianitatis XXVII Augusti 1630. Ook in *Decreta et statuta tam in Synodis provincialibus Archiepiscopatus Mechl. quam in Synodis Episcopatûs Antv.* Antv. 1680. 8°. p. 417—426.

Commentarii de S. Trinitate, Creatione in genere et de Angelis ad I partem D. Thomae. Antv. 1694 fol. Aan het einde van dit boek, vindt men:

Apprecatio funebris Malderi Manibus dicata ab Adriano Cools, Goudano S. J. Domui Professae Antverpiensi Praeposito, habita in Oratorio sodalitii Mariani.

Iudicium de Ecstasi perpetuâ, sive partis spiritualis ab animali abstractione, et id genus anagogicis exercitiis; Pharus spiritualis.

Achter de commentarien van Fromond op het Hooglied. Lovan. 1652. 4°. p. 143—155.

De jezuit Levinus de Meijer heeft in zijn werk over de twisten, de *auxiliis*, een brief van Malderus, gedagteekend 18 Maart 1619, opgenomen.

Zie J. Hemelarius, *Orat. in funere D. J. Malderi*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 531. 532, *Fast. Acad.* p. 46, 131, 316; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 684; Paquot, *Mem. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 8; Kist en Royaards, *Kerk. Arch. Bibl. Univ.* 1845. i. v.

MALE (J. P. van), van deze Vlaamschen dichter heeft men:

Gheestigheden der Vlaemsche Rhymconst, behelzende menighvuldighe zinspreucken, zedelessen, op-schriften, hekel-versen ende eyghentleijcke Beschryvinghe van desen tijdt (;) eensdeels uyt de alder-gheestighste Latijnsche schrijvers ghetrocken (;) eensdeels uyt-ghevonden, ende nieuwelijckx in het light gheghe-

ven — alle lief-hebbers der dighters conste tot vermaeck, Brugghe, Jan Bapt. Verhulst. Z. j. kl. 8°.
Ook vertaalde hij de Vlaemsche kronijk van de Kempenaer:
Vlaemsche kronijk of dagregister van al hetgene gedenckweerdig voorgevallen is binnen de stad Gent, sedert den 15 *Julij* 1566 *tot* 15 *Julij* 1585; *onderhouden in 't latijn door Ph. de Kempenare, overgezet door J. P. van Male, thans voor de eerste mael uitgegeven door Ph. B(lommaert)* Gent 1839. 8°.

Zie *Cat. d. Bibl. d. Maats. vrn Letterk.* D. II. bl. 181, 529; van der Aa, *Vervolg op Witsen Geysbeek*, D. II. bl. 400.

MALE (Petrus de), zoon van Johannes de Male, secretaris van het geestelijk geregtshof te Doornik, aldaar in 1567 geboren, was Licentiaat in de regten, kanunnik bij de hoofdkerk aldaar en een ijverig beoefenaar der kerkelijke en wereldlijke oudheden, waarvoor hij vele archiven doorzocht. Hij stierf in 1603 en werd in de Cathedrale begraven.
Hij liet na in mss.:
Historia de Episcoporum Tornacensium et Capituli actis illustrioribus ac rebus sacris.
Zijn grafschrift leest men bij Andreas Catullius in zijn *Tornacum* p. 118 en bij Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 988.

MALEN (Jetske Reinou van der), geb. te Leeuwaarden, door twee dichters van haar tijd, in een bijschrift op hare afbeelding en volgens de Vries te regt de Friesche Sappho genoemd, maar door Witsen Geysbeek met vernuft, maar onheusche scherpheid bespot. Zij bloeide in de eerste helft der 18e eeuw, en gaf *Zede- Mengel- en Lijkdichten.* Leeuw. 1728 4°. in het licht. Zij was eene stiefdochter van Joh. Hemsterhuis, hoogleeraar in de geneeskunde te Franeker, wiens nagedachtenis zij in een lijkdicht vereerde, dat in den gemelden bundel (bl. 129) voorkomt.

Zie de Vries, *Gesch. der Ned. dichtk.* D. II. bl. 108—110; *Pan poeticum Bat.* bl. 155; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Wooraenb.* D. IV. bl. 301, 302; De Crane, over *de familie Hemsterhuis*, bl. 11, 12.

MALET (Charles), een beeldhouwer, die te 's Hage werd geboren en aldaar in 1695 bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der H. en V. sch.* D. IV. bl. 1047.

MALFAIT (Philip), de jonge, een niet onverdienstelijk tooneeldichter, die in den aanvang der 18e eeuw bloeide. Zijn *Krispyn Kapitein* Amst. 1706 en de *Juffer Kapitein*, ald. 1707 zijn geestige blijspelen, vooral het laatste, waarin hij Molière verscheidene vernuftige zetten en situatien heeft afgezien. Ook leverde hij van Lafosses treurspel *Manlius Capitolinus* (Amst. 1711) en van Crébillons) *Electra* (Amst. 1714 1732) vrij goede dichtmatige vertalingen.
Voorts heeft men van hem:
Vrymonds droom, of Hemelvaard der waarheid (dichtverhaal) Amst. 1708. kl. 8°. m. pl.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 140; *Cat. der Maats. von Ned. Letterk* D. I. bl. 140; Kobus en de Rivecourt, D. II. bl. 233; Cat. Hulthem, ms. p.

MALFAIT (Philippus Wilhelmus), liet na:
Observationes in Stockmanni opus in fol.

Zie *v. Hulthem Cat. mss.* n°. 70.

MALFESON (Jan Baptist), werd in den aanvang der 18e eeuw te Gend geboren, legde zich op de bouwkunde toe, en tot directeur van de openbare werken der provincie Vlaanderen aangesteld, werd hem in 1773 de bouwing van een nieuw gevangenhuis te Gent opgedragen. Dit naar zijne teekening vervaardigd gebouw, wordt voor een der fraaiste tuchthuizen in Europa gehouden, en diende in verscheidene landen van Europa tot model voor dergelijke inrigtingen. In 1779 en 1784 werden ook de reeks van pakhuizen van het entrepôt te Gent en het daar tegenover gelegen kantoor van belastingen onder zijn opzigt, gebouwd. Hij stierf in het laatstgemelde jaar in zijne geboorteplaats.

Zie Immerzeel, *Lev. en werken der Holl. en Vl. kunst.* D. III. bl. 196.

MALHEY. Dus leest te Water den naam van een der Verbonden Edelen, doch geeft tevens te kennen dat hij in het handschrift zoo onduidelijk is geschreven dat andere er van gemaakt hebben Malsen, Washam en Wolbeque.

Zie te Water, *Verb. en Smeekschrift der Edelen* D. III. bl. 2.

MALINAEUS (Guilielmus), een Edelman van Brugge, kamerheer van Karel V, vertaalde in het Latijn:
Ludovici ab Avila, *Commentariorum de Bello Germanico a Carolo V Caes. gesto. Libri II a Guil. Malinaeo Brugensi latinè redditi et iconibus ad historiam accommodis illustrati.* Antv. 1550. 8°.
Er bestaan vele brieven van hem, de meesten tusschen 1551—1555 geschreven, aan Ludovicus, Dom. Pratensis en een zeer uitvoerige aan Paulus Jovius, over de overwinning bij Tunis, over welke Justus Lipsius, in een brief aan Lambert van der Burch, een zeer gunstig oordeel velde. Hij was ook in briefwisseling met Justus Lipsius.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 328; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 414; Justi Lipsii, *Opera*, Tom. II. p. 244, 789; *Cat. van Hulthem*, n°. 26190, 26191, 30716, 30717. *Mss.* n°. 282.

MALINIS (Henricus de), of Hendrik Baten, alzoo genoemd naar zijne geboorteplaats Mechelen, waar hij in de XIIIe eeuw leefde. Hij was, blijkens den brief dien hij schreef aan Gui van Henegouwen, die in 1301 tot bisschop van Utrecht werd gekozen, tresorier der Cathedrale van Luik, doctor in de godgeleerdheid en kanselier der universiteit van Parijs. Uit den titel van een zijner werken blijkt dat hij de sterrekunde beoefende en in de stad Fez woonde, waar deze studie in zijn tijd werd aangekweekt. Ook beoefende hij de wiskunde en de philosophie. Hij was ook kanunnik en zanger bij de Cathedrale te Luik.
Hij schreef:
Speculum divinorum et Naturalium quorandum.
Epistola ad Guidonem Hannoniae Comitem.
Liber introductorius ad judicia Astrologiae a M. Henrico de Malino in Urbe Fez. ms

Zie behalve Miraeus, Moreri, Luiscius, Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 342, 343, Sanderi, *Bibl. Belg. Onom.* T. II. p. 154, 216, Montfaucon, *Bibl* p. 106. 136, 598, Paquot, *Mem. pour serv. à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 567.

MALKIN (Jehan), wordt als schilder vermeld in de rekeningen van de hertogen van Bourgondië 1454—1455 te Rijssel. Hij woonde te Brugge, en schilderde o. a. op bevel der hertogin en van Ms. de Charrolois *cinquante blazons armoyés des aarmes de feue Marguerite, de son vivant bastarde de Bourgogne, que trespassa au dict lieu de Bruges le XXVII jour de Decembre MCCCCLIIII* en verder *ung crucifix, ung ymage de Nostre Dame et deux anglez a deux oostés* in haar graf.

Zie le Comte de Laborde, *Les ducs de Bourgogne*, T. II. p. II. p. 438; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1047.

MALLAGA (A.), schreef:
Rampspoedige reis, Rotterd. A. Bothhall, 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van boeken*, bl. 275.

MALLANT (Pieter), te Antwerpen geboren, een karthuizer te Lier, schrijver en dichter van *Het leven, deuchden, mirakelen* enz *van den H. Bruno*, Antwerpen 1673, 8°. en van de *Heyrbaene des Cruyses* Ibid. 1698, 8°. m. pl. een gelukkig navolger van Cats, wien Willems als zoonanig bijzonderen lof toezwaait.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 989; Willems, *Verh. over de Ned taal- en letterk.* D. II. bl. 134; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 302; Snellaert, *Schets eener geschiedenis der Nederl. Letterkunde*, bl. 160.

MALLEPRADE (Louis de), kapitein-luitenant in het 16e regiment van de Vilettes, onderscheidde zich bij de belegering van Doornik door de Franschen in 1745. Hij bood in den avond van den 16 Mei van dat jaar, toen de vijand het hoornwerk, waarover de kolonel de Patot het bevel voerde, begon te bestormen, met zijn luitenant P. van Batenburg en 50 man zich vrijwillig tot ondersteuning aan, en trok terstond naar het aangevallen werk. Beladen met handgranaten onder de poort *des Sept Fontaines* doorgetrokken en op de brug gekomen zijnde, werd hij door een stuk van een bom op de borst getroffen, en op den grond geworpen. Desniettemin trok hij naar de bres, verdedigde die allerdapperst met de zijnen, die een vijandelijk officier in de bres zelve gevangen namen. Toen de storm was afgeslagen, bood hij zich tot verdere dienst aan, bragt vervolgens, nadat hij daarvoor bedankt was, zijn volk in goede orde terug, en na het op de gewone wijze te hebben afgedankt, deed hij eerst toen zijne wonden verbinden

in weerwil van welke hij zijne dienst heeft waargenomen, tot aan het einde van het beleg.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, bl. 27, 28.

MALLERY (KAREL VAN), teekenaar en plaatsnijder, werd in 1576 te Antwerpen geboren. Welligt was hij een leerling van de Wierixen. Zeker is het dat hij zich naar het werk dier meesters vormde; zijne prenten, zeer talrijk, zijn met de grootste naauwkeurigheid bewerkt, doch zijne teekening is minder goed. De abt de Marolles bezat meer dan 342 prenten, door hem in het koper gesneden, onder welke verscheidene hoofden van Christus, der H. Maagd, van de Apostelen en Heiligen, zoo naar zijne eigene teekeningen als naar A. Sallaert en anderen. Zijne *Geschiedenis van den molenaar zijn zoon en zijn ezel*, naar A. Francken (een stel van vier platen) is zeldzaam.

Van Dyck heeft zijn portret geschilderd en L. Vorsterman het in koper gebragt.

Zie Immerzeel, *Lev. en werken der Holl. en Vl. Kunstschilders*, D. III. bl. 196. *Bibl. Univ.* i. v.

MALLERY (PHILIPS VAN), teekenaar en graveur, werd in 1600 te Antwerpen geboren, en was vermoedelijk een leerling van den vorigen. Zijne prenten zijn ten minste even fijn en net, en in den zelfden smaak bewerkt. Van zijne groote werkzaamheid en bekwaamheid getuigen een aantal godvruchtige onderwerpen, frontespicen, sieraden voor boeken en beesten, zoo naar eigen vinding als naar anderen gegraveerd. Van Dyck heeft tweemaal zijn portret geschilderd.

Zie Immerzeel, *Lev. en werken der Holl. en Vl. Kunstschilders*, D. III. bl. 191.

MALLEROY (Monsr. DE), gezant van Willem I, Prins van Oranje, naar zijn broeder en schoonbroeder.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VI. p. 207, 210.

MALLEYN (G.), een rijtuig- sieraad en behangselschilder, in 1753 te Dordrecht geboren, in 1816 te Rotterdam gestorven. Hij muntte uit in het teekenen van paarden.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 197.

MALNOË (Mr. ANTHONY CORNELIS DE), advocaat te Leyden, werd den 1 van herfstmaand 1766 lid, vervolgens secretaris en in 1779 voorzitter der Maats. van Ned. Letterkunde.

Hij stierf op het einde der 18e eeuw.

Malnoë was een ijverig en bekwaam beoefenaar der Hollandsche taal en letterkunde. De Maats. van Neerl. Letterk. bezit van hem in hands.

L. van Bolhuis, verzameling van Groninger en Ommelander woorden, welke in Halma's Woordenboek niet voorkomen, 1783. 26 *bladz. met bijvoegsels van J. A. Clignett, J. Steenwinkel en A. C. de Malnoë.*

Hij liet eenige merkwaardige hands., Leiden betreffende, na, voor weinige jaren uit de nalatenschap van zijnen kleinzoon, Mr. J. W. de Malnoë van Noort, openlijk te Leiden verkocht zijn,

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 66, D. II. bl. 199. *Verv. op Wagenaar, Vad. Hist.* D. XXXIII. p. 235.

MALO (VINCENT), werd omstreeks 1625 te Kamerijk geboren en was discipel van Rubens, en na diens dood van David Teniers, de oude. Later vertrok hij naar Italië, waar hij het overige van zijn leven doorbragt. Hij muntte uit in het schilderen van batailles en landschappen. Ook vindt men altaarstukken, b. v. in de kerken te Genua, van zijn penseel. De heer Kramm vermeldt een zijner prenten.

De beul het hoofd van Johannes den dooper op een schotel leggende, die door Herodias wordt gedragen, met verdere vrouwen en krijgsknechten, door Frans van Wijngaerde gegraveerd.

Hij stierf omstreeks 1670 te Rome.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1047.

MALONOXIUS (ANTONIUS) of Antoine Masnay, werd te Neuville-Saint-Vaast, een dorp in Artois, geboren, omhelsde den geestelijken staat, en werd pastoor of rector van het hospitaal van O. L. V. te Doornik, eene waardigheid die hij in 1687 bekleedde. Hij beoefende de sterrekunde en schreef:

Tractatus de Cometis, Cometae anni 1680 *et plurium praecedentium ab anno* 843, *et sequentium Praesagium perpetuum, utriusque testamenti, et posterioribus Prophetis, cum apocalipsi convenientibus concordat, in remedium omnium ecclesiae romanae adversitatum, collectore, M. A. Malonoxio, Vedasto-Novavillano Nosocomii D. V. Tornaci pastore indigno. Iustitia et Pax osculatae sunt.* Psalm 84, Leodii 1687. 12°.

Zie Paquot, *Mém. p. servir à l'Hist. Littér des Pays-Bas*, T. III. p. 577.

MALORIX, een Fries, volgens Tacitus, door de Friesen in het jaar 58 na Chr., met Verritus, onder Nero als gezanten naar Rome gezonden. Toen hun in den Schouwburg van Pompejus eene zitplaats onder de ridders was aangewezen, zagen zij eenige vreemdelingen, aan hun gewaad kenbaar, onder de Senatoren zitten. Toen zij op hunne vraag, wie deze waren, tot antwoord ontvangen hadden, dat die eer hun te beurt viel, die in dapperheid en vriendschap tot de Romeinen uitmuntten," zeide zij: dat geen volk in dapperheid en trouw de Germanen overtrof, en namen ook onder de Senatoren plaats. Nero schonk beiden het burgerregt. Volgens de sage heeft Petrus beide tot het Christendom bekeerd en den H. Aegistus met hem naar Friesland gezonden om de Friezen te bekeeren.

Zie Tacitus, *Annal.* lib. XIII, 54; Cappidus, *Hist. Eccl. Fris.* *Hamconii Frisia*, p. 13; van Wijn, op Wagenaar's *Vad. Hist.* D. I. bl. 50. Cericier, *Vad. Gesch.* D. I. bl. 30.

MALPAEUS (JOHANNES), een geneesheer te St. Omer, in Artois, gaf in het licht:

Tabulae in Hippocratis Coi libellos III. De Prognosticis. Paris. apud Mart. Juvenem 1563. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 532; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 685.

MALPAEUS (PETRUS), ook Maffeus te Brussel geboren, studeerde te Leuven in de Philosophie en Theologie, trad op viertwintigjarigen leeftijd te Antwerpen, in de orde der Dominikanen, en werd prior te Brussel en later te Vilvoorde. Hij stierf te Brussel 19 December 1645.

Hij schreef:

Palma fidei de Martyribus ord. Praedicatorum. Antv. 1635. 8°.

Sacra purpura.

Athenaeum Dominicanum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 746; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 689.

MALPÉ (JAN), werd in 1764 te Gent geboren, aan de Koninklijke Akademie aldaar in de teekenkunst opgeleid, behaalde er in 1784 den eersten prijs, bestudeerde vervolgens in het Museum te Parijs de meesterstukken der Vlaamsche school en zette zich vervolgens in zijne geboorteplaats als miniatuur-portret-schilder neêr. Hij verrijkte in de laatste jaren zijns levens de Gendsche tentoonstelling met zijne fraaije voortbrengsels. Hij overleed in 1818.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 197.

MALPÉ (FRANS), jongere broeder van Jan, werd in 1774 te Gent geboren, aan de teekenakademie aldaar en vervolgens door den vermaarden Tiberghien in de graveerkunst onderwezen. Hij beloofde veel, doch werd tot de krijgsdienst opgeroepen en sneuvelde in den veldslag bij Wagram. Hij gaf te Besançon, toen hij aldaar in bezetting lag, uit:

Notices sur les graveurs qui nous ont laissé des estampes marquées de monogrammes, chiffres, rébus; lettres initiales etc. Besançon 1807—1801. 2 vol. *avec* 5 *planches.*

Zie Immerzeel, *Leven en werken der Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 197.

MALSEM (THOMAS VAN), beroemd comisch tooneelspeler aan de Amsterdamsche schouwburg, vervaardigde in 1704 het bekende kluchtspel *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, in hetwelk alle de personaadjes naar de doopnamen en zijne medeacteuren zijn genoemd. Hij kon alleen zijne linkerhand gebruiken, en schreef kunstig, ook beoefende hij de schilderkunst. Hij overleed in 1719.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 303; Wagenaar, *Beschr. van Amsterdam*, D. VIII. bl. 753; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. IV. (2) bl. 603, 604; A. Fokkens, *Geneal. van Thomas-Vaer*, bl. 15; *Cat. der M. van Ned. Lett.* D. I. bl. 140.

MALSEM (STEIN VAN) of Stein Maltissen, een Deen, hielp in 1583 met een hoop Friesen den heer van Nyenoord en Asinga Entes Otterdum versterken. Hij leverde in 1586 de Spaanschen van Steenwijk, die in Friesland waren gevallen, bij Boxum een bloedigen slag.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVIII. bl. 26 (292) B. XXI. bl. 10 (692) Hooft, *Ned. Gesch.* B. XXIV. bl. 1057; Reyd, *Ned. Hist.* B. IV. bl. 58; Strada, *de bello Belg. Dec. II.* Libr. VII. p. 396; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 493; D. VIII. bl. 123. Eekhoff, *Gesch. van Friesland*, bl. 205.

MALSEN (Anthony van), kleinzoon van Robert van Malsen en Margaretha van Haastrecht, zoon van Adriaan van Malsen, heere van Tilburg en Josina van Blaesfeld, was een der Verbondene Edelen.

Zie *Quartiers Généal.* T. I. p. 249, 306; *Suite du supp. au Nobil. des Pays-Bas*, T. V. p. 103; Te Water, *Verb. der Ed.* D. III. bl. 3; D. IV. bl. 440; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 976; Haastrecht.

MALSEN (Karel van), broeder van Anthony, heer van Tilburg en Goirle. Hij was een der Verbondene Edelen, huwde Anna van Wijck, vrouwe van Honsenoort. Hij stierf in 1587. Zijn zoon Hubertus, in 1612 gestorven, ligt te 's Bosch begraven.

Zie te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 3; D. IV. bl. 440.

MALSEN (Robert van), broeder van Anthony en Karel, nam deel aan het Verbond der Edelen en was bevelhebber van Breevoort.

Zie te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 4.

MALSEN (Maria van), dochter van Adriaan en Josina van Blaesvelt, zuster van Otto van Malsen, huwde in 1555 met Sonoy. Terwijl Sonoy langs de oostelijke grenzen van het vaderland zwierf, was hij dan eens te Emden, dan te Emmerik, waar zijne vrouw haar verblijf hield, en haren man waarschuwde hoe men hem bijna in zijn huis had gegrepen. Zij stierf in 1584. Hare dochter, Emerentia, wenschte prins Willem I tot echtgenoot van zijnen natuurlijken zoon, Justinus van Nassau te hebben. Haar zoon Lambertus was in 1567 nog niet mondig. Den 1ste Augustus 1591 werd hij als student aan de Leydsche Hoogeschool ingeschreven. Na Maria's dood hertrouwde Sonoy met Johanna Mepsche.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. V. bl. 332 (240); O. Z. van Haren, *Proeve van Ned. Treursp., getrokken uit Vad. gebeurt.* (Voorred.); v. Groningen, *Gesch. der Watergeuzen*, bl. 314; *Chronijk van het Hist. Gen. te Utrecht*, 1851, bl. 147; *Nav.* D. IV. bl. 38, 336.

MALTHAN (J.), schilder en graveur, bloeide omstreeks 1610. Kramm vermeldt van hem twee gravuren door W. Swanenburg:

Een portret van *Joannes Guilielmus dux Juliae, Cliviae et Bergiae, Comes a Ravensberg*, overleden 1609, en van *Guilielmus D. G. Juliae ac Montium dux, Comes Marchiae et Ravenbergii*, gestorven 1592. Mogelijk is hij dezelfde met Jacobus Matham.

Zie Kramm, *Lev. en werken der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1048.

MAMERANUS (Henricus), uit Luxemburg, boekdrukker te Keulen, dichter en philoloog, schreef:

Gratulatorium carmen in Philippi regis Angliae etc. adventum in Germaniam an. Dom. 1549. *In Angliam vero. a.* 1554. *In Belgium* 1555.

Epithalamium Nuptiarum ejusdem cum Maria Angliae Regina. Col. 1555. 4°.

Strena Kalend. Januarii a. 1556, *ad Amicos Carmine conscripta. De Leone et Asino.*

Priscae monetae ad hujus nostri temporis diversas aliquot nationum Monetas supputatio 1551. Ook in *Tractatus script. de Monetis*, van *Reinerns*, *Budelius.* Col. 1574, 1591.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 362; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 456; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 257; N. G. van Kempen, *Gesch. der. Ned. Letteren*, D. III. bl. 43; Delprat, *Over de broederschap van Geert Groete*, bl. 286.

MAMERANUS (Nicolaas), broeder van Henricus, omtrent het begin der XVIe eeuw te Luxemburg geboren.

Hij zou het onderwijs genoten hebben van de broeders Hieronymianen te Emden, en bragt zijn leven in de paleizen der Vorsten en aan het hof van Karel V door. Hij was gelijk zijn broeder een Latijnsch dichter, beoefende de geschiedenis en was zeer geestig. Zijne dichtstukken gaven hem veel roem, doch werden ongunstig door Peerlkamp beoordeeld. Niet hij, gelijk eenigen willen, maar zijn broeder Henricus, was opsteller van het *Carmen gratulatorium in Serenissimi Principis Philippi in Belgium A°.* 1555, 5 *Sept. adventum* (Col. ap. Jo. Soterem 4°.), waarin aan de Nederlanden een gouden eeuw wordt voorspeld, onder de regering van hunnen nieuwen Vorst Philippus II. In 1561 hield Nic. Mameranus te Leuven eene oratie tegen hen, die in het openbaar sprekende, hunne redevoeringen lezen en niet van buiten opzeggen. Deze oratie is te Brussel gedrukt (1561 4°.) In het vuur van zijne rede, begaf hem eensklaps zijn geheugen, en hij moest de plegtigheid staken. Eenige merkwaardige klagten van Mammeranus, over den staat zijner kerk in zijn tijd, zijn te vinden bij Schelhornii, *Amoenit. Ecclesiast.* T. I. p. 377.

Hij schreef:

Epithalamium in Nuptias Philippi II cum Maria Regina Angliae.

In Nuptias Alexandri Farnesii, Parmae Principis etc. typis Plantinis. 4°.

Carmen heroicum de Venatione: in quo dictiones singulae a littera C. incipiunt, exemplo Calvi Poëtae de Calvitio, hoc initio: Cum caperem certas circum cava cornua curas.

Carmen de Bezo-las-manos. Colon. 1550.

Strena anno CIↃIↃLX. *De asino S. Maximini Archiepiscopi. Treverensis, cum S. Martino Archiepisc. Turonensi Romam euntis, ab urso devorato.* Antv. 4°.

Historia de Electione Caroli V imperatoris.

De bello Saxonico.

Caesaris iter sexennale per Germaniam.

Catalogus Nobilium Aulicorum ac Ducum exercitus Caroli V. Colon. apud Henr. Mameranum, Nicolai fratrem. 1550. 8°.

Catalogus Expeditionis Rebellium Principum et Civitatum Germaniae.

De Peregrinatione Ierosolymitana Joannis Hezii. Ant. 1565.

De hieme anni CIↃIↃLXIV.

Epistola de eo, quod B. Petrus Romae fuerit.

De confessione tutis sacerdotis auribus committenda. 1546.

Formula auspicandi finiendique diem certis precatiunculis. Anv. 1553.

Ook gaf hij een verbeterde uitgaaf van *Paschasius de Sacramentis.*

Zie Sweertii, *Anth. Belg.* p. 301; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 691; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 914; Saxe, *Onom. Litt.* T. III. p. 263; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p 36; Peerlkamp, *de Poet. Neerl.* p. 54; *Del. Grut.* T. III. p. 386—396; N. G. van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett.* D. III. bl. 43; Delprat, *Over G. Groote*, bl. 286.

MAMES (Franc. de), op Cat. mss. van van Hulthem, n°. 542, vindt men van hem het volgende hands.

Vita B. Johannis, episcopi Morinensis XXIX descripta jussu rev. ac vener. viri D. Francisci de Mames J. U. doct., cantoris et can. eccl. cath. Ypreusis: ex origivali desumpta a. 1642; *edita a R. P. D. Joanne de Collemedio archid. B. Joannis episc. praefati a* 1130 *in fol. avec armoires.*

MAMMEZIUS (Galerand), of Mazonius, bloeide in 1563 en 1564 te Leuven. Men vindt van hem in Jacobi Sluperii *Herzelensis Flandri Poëmata*, Antv. 1575. 16°. eene elegie en een prozastuk.

Zie J. Sluperii, *Poëm.* p. 427, 430; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 320.

MAN (Cornelis de), ook wel Carel en Cornelis de Maan genoemd, te Delft in 1621 geboren, een verdienstelijk schilder van portretten en moderne binnenhuizen, bezocht Frankrijk en Italië, hield zich zoo te Rome als te Florence en Venetië negen jaar op, en oordeelde nu bekwaamheden genoeg te hebben, om een naam onder de kunstbroeders van zijn vaderland te maken, en een eerlijk bestaan te hebben. Hij zette zich in zijn geboorteplaats neder, beoefende er met veel roem de kunst en vervaardigde o. a. een groot stuk voor de ontleedkamer aldaar in de smaak van Titiaan, waarin de regenten van het Chirurgijns-gild en verschillende stads doctoren afgebeeld waren. Ook vermeldt zijn biografist, dat er in zijn tijd (1729) nog te Delft verscheidene stukjes van hem te zien waren, bestaande in gezelschappen van heeren en vrouwen, geestig uitgevoerd.

Ook heeft hij de etsnaald gehanteerd. Kramm beschrijft o. a. een door hem geëtst portret, waaronder: *Jacobus Crucius Verbi Dei Minister, Gymnasiarcha Delphensis et Collegii litterarii itidem Moderator, C. de Man pinx. et fec.* Een ander van hem is dat van den Waalschen predikant *Samuel de l'Echerpière dit de la Rivière.* Op de kunstverkooping van Jonkvr. Brugmans te Leyden (April 1858) was van hem een *Keuken met figuren*, in de manier van Pieter de Hoogh geschilderd, waarvoor *f* 100 werd betaald. Hij overleed in 1706 te Delft.

Zie Houbraken, Jacob Campo, Weyerman, Kok, *Beschr. der stad Delft* (1729) bl. 789; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl.*

en Vl. Schild. D. II. bl. 197, Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1049; *Biogr. univ.*; Muller, *Cat. v. portr.*

MAN (J. DE), een minder bekend kunstschilder, van wien op *Cat.* J. P. de Monté, Rotterdam 5 Julij 1825 N°. 188 voorkomt: *Drie personen in een binnenvertrek bezig zijnde met de aardrijkskunde te bestuderen.* Er bestaat ook van hem een prent, *De opdragt in den Tempel*, met zijn naam geteekend.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1050.

MAN (JAN ADRIAANSZ. DE), door Houbraken, den tweeden meester van Jan van Goyen genoemd. Hij bloeide dus in de XVII eeuw.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1050.

MAN (J.) schreef:

't Oordeel des Allerhoogsten, over Daniel VII. d. Amst. 1731. 4°.

MAN (J. D.) *Lykpredicatie over den dood van Frederik Willem, Koning van Pruissen.* Amst. 1740. 4°.

Zie Arrenberg, *Naaml.*

MAN (KLAASZ. JAN), predikant bij de Doopsgezinden aan den Uithoorn, gaf een bundel van 32 predicatien van wijlen Jan Gerritsz. Buizer, doopsgez. leeraar, in het licht, te Amsterdam bij Jacob van Nieuweveen.

Zie Schijn, *Gesch. der Mennon.* D. II. bl. 657.

MAN (JAN WILLEM ENGELBERT DE), schreef:

Suriname ontmaskerd of zaaklijke beschouwing, waaraan het verval der Kolonie Suriname thans grootelijks toe te schrijven is. Amst. 1778. fol.

MAN (JAN WILLEM ENGELBERT DE), schreef:

Verloskundig geregtelijke pleitrede, gehouden voor de Correctionele Regtbank. Sneek 1829. gr. 8°.

De verantwoordelijkheid van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden en van hoogstdeszelfs Ministerie, in verband met de grondwet. Breda 1830. 8°.

MAN (MICHIEL DE), Conrector te Vlissingen, sedert 1685 aan de Illustre school te Dordrecht verbonden, en in 1699 overleden, beoefende de Latijnsche poëzij. Een zijner gedichten, ter eere van den rector Samuel Munckerus is bij Joh. van Braam te Dordrecht in 1697 gedrukt.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel* bl. 351; Schotel, *Illustre School*, bl. 95, 106.

MAN (MAXIMILIAAN JACOB DE), werd te Nijmegen in 1731 geboren en, na te Leyden gestudeerd te hebben, in 1754 tot med. doctor bevorderd. In 1756 benoemde hem de regering zijner geboorteplaats, waar hij zich had neêrgezet, tot stadsdoctor, en in 1770 hadden de Curatoren der Hoogeschool te Harderwijk, toen er een nieuwen hoogleeraar in de geneeskunde moest benoemd worden, ook het oog op hem. De Staten van het kwartier Nijmegen zonden hem naar Maurik toen aldaar een kwaadaardige ziekte was uitgebroken.

Hij bragt een uitvoerig verslag uit, dat de goedkeuring zoodanig wegdroeg, dat het op kosten van het gemeld kwartier in het licht gegeven en in de dorpen van Over-Betuwe werd verspreid. Kort daarop droeg men hem een dergelijke Commissie te Dreumel in het land van Maas en Waal op. In 1775 behaalde hij bij het geneeskundig genootschap *Servantes Civium* te Amsterdam de gouden medaille op de prijsvraag: *waarin bestaat het uitwendig gebruik en misbruik der spaansche vliegen in 't algemeen, en bijzonder, met betrekking tot de vlekken rotkoortsen, welke sedert eenige jaren in ons Vaderland zoo sterk gewoed hebben.* In 1777 werd hij Lid van *'t Provinciaal Utrechtsch Genootschap*, in 1779 van *de Keizerlijke Academie van Duitsche Natuuronderzoekers*, in 1781 *Corresponderend lid van het Natuur- en Geneeskundig Genootschap te 's Hage, lid der Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, te Haarlem* waarbij hij eenige verhandelingen inleverde. Ook was hij in 1776, op aanbeveling van Prins Willem V, tot archiator van 't Nijmeegsche kwartier aangesteld. Hij stierf in 1785. Hij was de oom van moeders zijde van den beroemden Generaal, Baron Krayenhoff.

Hij schreef:

Verhandeling van de kwaadaardige rotkoorts of beschrijving der ziekte, welke in het laatst van 1770 *en in den volgenden jare* 1771 *gegrasseerd heeft te Maurik.* Nijmegen 1772, 8°. eene verbeterde uitgaaf van het vermelde berigt.

Gedachten over de bloed- en watervloeijing uit Jezus doorstoken zijde, uit het Latijn vertaald door W. L. Krieger. Amst. 1784. gr. 8°.

Zie *Heldend. Vad. Letteroef.* D. V. bl. 486; Tideman, *Levensbes. van den Generaal, Baron Krayenhoff*, bl. 8; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II. bl. 336; Kobus en de Rivecourt, *Beknopt Handw. van Nederl.* D. II. bl. 232. 233; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1778, bl. 563; Arrenberg, *Naamr. van boek.* bl. 234.

MAN (MAXIMILIAAN JACOB DE), zoon van den bovengemelden, werd 26 Junij 1765 te Nijmegen geboren, tot de krijgsdienst opgeleid en in 1785 buitengewoon ingenieur bij het corps der genie, in 1787 bij het legercorps van den Prins van Oranje, te Zeist, geplaatst, vervolgens (1789) tot gewoon ingenieur bevorderd, was hij bij de gevechten bij Warninck, Maubeuge enz. in 1793. Loffelijk gedroeg hij zich (1794) in het verdedigen der stad Grave, hem als kapitein der genie opgedragen door den Erf-prins van Oranje. Na in 1795 zijn ontslag genomen te hebben, hield hij zich onledig met het doen van triangulatiën metingen en karteringen in het rijk van Nijmegen, het land van Maas en Waal, den Bommelerwaard en het grootste deel der Veluwe. In Maart 1807 weder in dienst werd hij Luitenant-kolonel-adjunct bij den Generalen staf, en in December 1809 Directeur van het depôt van oorlog, en chef der Geographische ingenieurs. In 1809 werd hem het daarstellen eener telegraphische linie opgedragen, en als kommandant van het fort Bath was hij bij de campagne in Zeeland. In 1811 werd hij als luitenant-kolonel overgeplaatst in Fransche dienst, bij het algemeen depôt van oorlog te Parijs gevoegd, vervolgens tot chef van den generalen staf in de 5e militaire divisie benoemd zond hij, na het bijwonen der blokkade van Straatsburg, in Mei 1814, zijn ontslag in aan den Koning van Frankrijk. Nog in hetzelfde jaar werd hij door onzen souvereinen vorst tot kolonel der genie, en tot directeur van het archief van oorlog en topographisch bureau, in 1815 tot lid der Commissie om een reglement voor te stellen voor de administratie en discipline der Mil Will. en in 1816 tot Gen.-maj. benoemd. Iets later werd hij eerste commissaris ter regeling der grensscheiding tusschen Nederland en Pruissen, vervolgens om de kaarten en archieven van onderscheidene ministerien te Parijs terug te vorderen en herwaarts te voeren, als ook de schilderijen en andere voorwerpen door de Franschen uit ons land naar Parijs veroverd. Hoe zeer de Koning zijne diensten waardeerde, blijkt o. a. uit zijne benoeming (1824) tot generaal majoor, Ridder der M. W. O. 3e klasse, en tot kommandeur der O. van den Ned. Leeuw. In 1821 was hij president der Commissie ter ontwerping van eene topographische kaart van het Koningrijk der Nederlanden, op eene voor alle diensten geschikte schaal, terwijl er onder zijn toezigt verscheidene belangrijke kaarten werden uitgegeven. In 1830 benoemde de Koning hem tot opper-bevelhebber van Grave, en vereerde hem in 1834 met den titel van luitenant-generaal. Hij stierf te Grave den 18 Junij 1838.

De Koning van Pruissen schonk hem in 1818 de ridderorde van den Rooden Adelaar 2e kl. en de Koning van Engeland in 1824 het kommandeurs-kruis der Guelphen-orde; ook was hij lid der koninklijke academie van beeldende kunsten te Amsterdam, en lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap. Hij is *en physcona trace* afgebeeld door Quenedy 1812.

Zie *Milit. Spect.* D. III. bl. 136; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III bl. 136; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handw.* D. II. bl. 236, 244.

MAN (ANTHON WILLEM DE), zoon van Jan Willem Engelbert de Man en Geertruida Ruisenaers, werd den 1 October 1773 te Nijmegen geboren. Reeds op zijn 12e jaar vertrok hij als stuurmans leerling naar de West-Indien, van waar hij in 1787 in Nederland terugkwam. Den 7 April 1789 werd hij als jonker geplaatst op het oorlogschip, de *Vrijheid*, gekommandeerd door kapitein L. Abenson, en deed verschillende kruistogten in de Noordzee en naar Lissabon. In 1791 vertrok hij als luitenant-titulair op het fregat de Dolphyn naar de kust van Guinea en naar Suriname, waar hij van 16 October 1792 tot 10 December 1793 onder verschillende diensten ook die van vaandrig bij de infanterie bewees. In 1794 werd hij scheeps-luitenant der 2e klasse op de Thetis, onder kommando van kapitein Fisscher. Dit fregat werd tot convoyeren van koopvaardijschepen naar Suriname, Demerary en Essequebo gebruikt, en daarna te Demerary gestationneerd, totdat deze kolonie in Maart 1796 aan de Engelschen overging, waarbij de Man krijgsgevangen werd gemaakt. In 1799 werd hij scheeps-luitenant der eerste klasse, vervolgens eerste luitenant. In April 1803 werd hem het bevel over eene der divisiekanonneerbooten tot binnenlandsche defensie in Zeeland, opgedragen en in April 1804 werd hij bevorderd tot luitenant-kolonel. Den 26 April werd hij kom-

mandant van het fregat Vriesland, op hetwelk de ramp van het springen der kruidkamer voorviel. Den 12 December 1810 werd hij bij keizerlijk besluit, benoemd tot kapitein ter zee, en diende als kommandant van den Vriesland tot den 22 Maart 1811 te Vlissingen onder den admiraal Missiessi, als wanneer hem het kommandement van het linie-schip de Evertzen, vervolgens van het linieschip Amsterdam, voor het eskader van Texel bestemd, en den 6 Julij 1812 van het linieschip de Pacificateur, een van de op de Schelde gestationneerde 80ers, werd opgedragen.

Bij dit eskader deed hij zich als een der flinkste Nederlandsche Zee-officieren, die op de Fransche vloot dienden, opmerken en trok de aandacht van Koning Lodewijk en vooral van Napoleon I door zijn bekwaam manoeuvreren met de Vriesland (1810), toen er bij 's Keizers inspectie van de vloot moeijelijke en gecompliceerde evolutien met de schepen onder diens oog plaats hadden. Na de herstelling der Nederlandsche zeemagt, werd hij in 1814 als kapitein ter zee van het korps der Marine opgenomen, en verkreeg het opperbevel van het linieschip de Zeeland, dat den 13 October in het Nieuwe Diep door een bezoek van Koning Willem vereerd werd. Met dien bodem voer hij aan het hoofd van het voor het eerst wederom naar de Middellandsche zee bestemde Nederlandsche eskader, op den 31 December 1814 door het Schulpengat naar zee. Dit eskader werd in de Spaansche zee door een hevigen storm beloopen, bij welke gelegenheid de Man blijken van zijne zeemanschap en fermiteit gaf in uren van gevaar. Bij zijne te huiskomst werd hij met het kommandement van Z. M. fregat Melampus in de Middellandsche zee belast, en behoorde hij tot de vloot, onder T. F. baron van Capellen, die deel nam aan het bombardement van Algiers, bij welke gelegenheid de Engelschen bijzonder ingenomen waren met de positie en het ageren van de Melampus, gedurende de actie, waarvan Lord Exmouth zelf ondubbelzinnige bewijzen gaf. Van daar begaf zich de Melampus naar Tripoly om er de verwikkelingen te gaan vereffenen tusschen dezen staat en de Nederlanden. De Man werd naar 's Hage gezonden om aldaar den gelukkigen afloop der onderhandelingen te melden. Den 5den Maart 1817 kwam hij van zijne missie te 's Gravenhage, met een transportschip te Gibraltar terug, en nam aldaar het kommandement van de Melampus weder op zich. In het laatst van dat jaar werd hem het kommando over het linieschip Willem den Eersten, tot het Middellandsche zee-eskader behoorende, toevertrouwd, aan boord van welk schip blijken van verregaande insubordinatie waren aan den dag gelegd. De Man handhaafde hier wederom zijn roem als uitstekend disciplinair chef, en herstelde den goeden geest onder de equipage. In 1819 werd hem op nieuw het bevel over de Melampus opgedragen, waarmede hij naar Oost-Indiën vertrok. Overal waar het fregat zich vertoonde, werd zijne aanwezigheid door de authoriteiten ten hoogste gewaardeerd, vooral door de bereidwilligheid, waarmede de Man elke gelegenheid waarnam, om van nut en dienst te zijn. Hij bewees dan ook groote diensten en vernielde o. a. het zeerooversnest Tontoly, in het noorden van straat Makassar, ter noordwestkust van Celebes, ook ondersteunde hij de operatien der landmagt te Padang, ter westkust van Sumatra. In den aanvang van 1824 keerde de Man naar het vaderland terug, doch werd bij zijn terugkomst al dadelijk bestemd tot opvolger van den schout bij nacht Melvill van Carnbée, als kommandant en directeur van Z. M. zeemagt in Oost-Indie. Zijn kommandement duurde van 1 Mei 1827 tot 31 Maart 1830. Hij bewees gedurende hetzelve belangrijke diensten, en voerde groote verbeteringen in. In 1830 werd hij in deze betrekking opgevolgd door den kapitein ter zee, Waardenburg, en hij, tijdens de verwikkelingen met Belgie, benoemd tot kommandant van de 3e afdeeling onzer linie van defensie te water, vervolgens genoot hij eenige maanden op non-activiteit, rust, werd den 1 April 1831 bevorderd tot schout bij nacht, in 1833 belast met eene Commissie bij het Koninklijk instituut der Marine te Medemblik, en op 1 Julij 1837 voorloopig voor 3 jaren geplaatst als kommandant en directeur der marine in het hoofd-departement van de Zuiderzee. Op den 28 December 1840 werd hij vice-admiraal, en nogmaals voor 3 jaren gecontinueerd in zijne betrekking te Amsterdam, welke functie hij 6 jaren met zijnen gewonen ijver en bekwaamheid vervulde, waarna hij onder dankbetuiging, bij besluit van 22 September 1843 werd ontslagen. Kort daarop ontving hij zijn eervol ontslag. Hierop betrok hij het klein buitenverblijf, Rusthove bij Amsterdam, vestigde zich vervolgens te Haarlem, waar hij den 4 Januarij 1861 overleed. Hij was kommandeur der Militaire Willemsorde, en van den Nederlandschen Leeuw, en had de bronzen medaille van den oorlog op Java, het metalen kruis en de medaille van St. Helena. Koning Lodewijk schonk hem in 1810 het kruis der Unie, later ontving hij dat met juweelen omzet. Zijn portret is door Pieneman vervaardigd.

Hij huwde in 1798 met Adriana van Dalen, geboren nabij Geertruidenberg in 1774 en overleden 22 Maart 1859. Zij schonk hem 7 kinderen, 5 dochters en 2 zonen. Eene dochter, Maria Bastiana Theodora huwde den kapitein-luitenant ter zee S. J. Keuchenius, die op den Melampus diende bij het bombardement van Algiers, bij die gelegenheid met de Militaire Willemsorde gedecoreerd werd en die zich later verdienstelijk maakte door de hydrographische opname onzer zeegaten. Zijn zoon Dirk Jacob de Man, gepensionneerd kapitein-luitenant ter zee, diende ook op den Melampus bij het bombardement van Algiers, en werd bij de overwinning van Palembang met de Militaire Willemsorde gedecoreerd.

Zie *Militaire Spectator*; Jhr. H. A. van Karnebeek, *Levensschets van den Vice-admiraal A. W. de Man*, 's Hage 1861, met *facsimile en portret.*

MAN (A. W. H. Nolthenius de), zoon van den Luit.-gener. Maxim. Jacob, *Luitenant-kolonel bij den generalen staf, Ridder van de Milit. Willemsorde* 4e kl. en *van den Nederl. Leeuw, Lid van de Koninklijke Academie van Beeldende kunsten te Amsterdam*, stierf te 's Hage in 1842. Hij werd in 1793 te Nijmegen geboren, in 1811 adspirant bij den waterstaat, infanteriedienst, in 1813 ordinair ingenieur van den waterstaat, ook infanterie dienst, in 1814 luitenant ingenieur in Ned. dienst, in 1816 als 1e luitenant overgeplaatst bij den kwartiermeester of generalen staf, in 1817 kapitein, in 1831 majoor, in 1839 luit. kolonel.

Hij was een ijverig beoefenaar der geschied- en oudheidkunde, en had een allerbelangrijkste verzameling van handschriften, autographen, antiquiteiten, prenten enz. die in Oct. 1843 te 's Hage verkocht werden, en waarvan twee Catalogussen in het licht gegeven zijn.

Zie *Bredasche Courant*, 27 October 1842.

MANAR (Jan) of MANARAEUS, omtrent 1580 te Arnemuiden geboren Regulier-kanunnik van de orde der Premonstratensen, baccalaureus in de godgeleerdheid, pastoor te Nieuwpoort, waar hij de broederschap van St. Norbert stichtte (1624). Hij stierf den 28 Junij 1633.

Hij liet in hands. na:

Annotationes in Euangelia totius anni.
Annotationes in totum Novum Testamentum.

Zie Pet. de Waghenare, *Script. Premonstr.* p. 323; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 423.

MANARD (Arnold), kapitein over een oorlogschip van 41 stuk, werd met Willem van Ewyck, kapitein van een dergelijk schip, in Jan. 1686, door de admiraliteit van Amsterdam met eene aanzienlijke koopvaardijvloot naar Portugal en Spanje gezonden, zoo om ze derwaarts te geleiden, als om den handel en de zeevaart op de kusten dier beide rijken te beschermen. Op hunnen togt derwaarts ontmoetten zij een Fransch smaldeel van acht schepen, onder bevel van den hertog de Mortemart, die terstond jagt op hen maakte. Manard en van Ewyck besloten te ontwijken, dit gelukte echter niet. De Fransche schepen, beter bezeild dan de onze, haalden ze in, waarop hun door den hertog bekend werd gemaakt dat hij van zijnen admiraal bevel had, hen naar de Fransche hoofdvlag voor Cadix, op te zenden. Manard en van Ewyck ten hoogste bevreemd over die handelwijs in het midden van den vrede, verklaarden aanvankelijk aan dit bevel niet te willen voldoen, doch de Fransche schepen, zich tot het gevecht toebereidende, begrepen zij tegen zulk een overmagt niet bestand te zijn, deden zulks den hertog boodschappen met bijvoeging, dat ze uit dien hoofde genoodzaakt waren te gaan, werwaarts hun bevolen was. Zij namen echter in den nacht, onder begunstiging van de duisternis, de vlugt. Spoedig werd hun vlugt ontdekt, en de Franschen verspreidden zich om hen op te sporen. Dit gelukte aan een der Fransche schepen, gevoerd door den kapitein de Bel-isle, met 62 stukken en 350 man, die met het aanbreken van den dag het schip van van Ewyck achterhaalde, doch zoo ontvangen werd dat hij, na groote schade, het op een loopen zette. Juist op dien stond kwamen twee Fransche schepen te hulp, waarop de officieren van Ewyck, die reeds gesneuveld was, het dwaasheid rekende, zich met zulk een gehavend schip tegen de overmagt te verzetten, aan Bel-isle te kennen gaven, dat zij hem volgen zouden, werwaarts hij bevel had hem te brengen,

waarop de gezamenlijke schepen koers zetteden naar Cadix, naar welke stad zij Manard vonden, die derwaarts door vijf Franschen gebragt was.

Wij ontmoeten Manard weder in 1697 bij gelegenheid dat de Franschen groote toebereidselen maakten te Duinkerken. Hij werd door den Admiraal Russell benevens den vice-admiraal Shovell, met een sterk eskader te Duinkerken geplaatst om het uitloopen van 's vijands oorlogs- en transportschepen te beletten. Toen Jean Bart de Oostersche vloot aantastte en na eene dappere verdediging de vijf konvooijers vermeesterd had, was het grootendeels Manard, een man van moed en langdurige ondervinding, die haar ontzette (1696). Uit zee terugkeerende, kwam hij in October 1697, bij het stranden van zijn schip tegen de banken van Ameland jammerlijk om het leven.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.* D. III. b bl. 413, D. IV. b bl. 68, 89, 105, 135; Wagenaar, *V. H.*

MANARD (ANTHONY), de jonge, waarschijnlijk zoon van den voorgaanden kapitein-luitenant bij het smaldeel, onder de kommandeur Rutgert Bucking, tegen Jan Bart.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.* D. IV. b bl. 85—91, 99.

MANASSEH BEN ISRAEL, zoon van Joseph Ben Israel, een rijk koopman, en van Rachel Soeira, werd omstreeks 1604 te Amsterdam geboren. Zijn vader had zich aldaar neêrgezet om de inquisitie te Lissabon te ontwijken en gaf zijn zoon over aan de leiding van den rabbijn Isaac Uriel. Hij maakte in korten tijd zulke vorderingen in de Hebreeuwsche taal, dat hij op achttienjarigen leeftijd bestuurder der Portugeesche Synagoge werd. Met veel ijver kweet hij zich in dezen post, en in het verklaren van den Talmud. Om zijn toestand te verbeteren, begaf hij zich in 1652 naar Engeland, na den dood van Karel I, maar vertoefde er slechts korten tijd wijl hij niet vond, wat hij zocht. Cromwell onthaalde hem aan zijne tafel met andere godgeleerden, die hem veel eer bewezen. Hij stierf op zijn terugtogt te Middelburg omstreeks 1657 in den ouderdom van omstreeks 53 jaren. De Portugeesche joden te Amsterdam, lieten zijn overschot derwaarts overbrengen en begroeven het aldaar. Manasseh was een man van groote geleerdheid en scherpzinnig oordeel. Hij verstond, behalve het Hebreeuwsch, het Latijn, Portugeesch, en Spaansch, las allerlei boeken en was even ervaren in de wijsbegeerte als in den Talmud en de joodsche letterkunde. Hij was in briefwisseling met de geleerdste mannen van dien tijd, zoo als de Vossiussen, Johan van Beverwyck, Simon Episcopius en Caspar Barlaeus. De beroemde Huët, bisschop van Avranches onderhield zich op zijne terugreis uit Zweden in 1652 meermalen met hem over de joodsche plegtigheden en de christelijke godsdienst. De rabbijn scheen hem toe niet verre van de waarheid te zijn, overigens behoorde hij tot de secte der Pharizeen en nam stiptelijk de gebruiken zijner natie in acht. Hij trouwde eene vrouw uit de familie der Abarbanels, die volgens de meening der joden, uit het geslacht van Koning David zou afkomstig zijn.

Behalve eenige Hebreeuwsche werken, bij Paquot vermeld, gaf hij in het licht:

La Biblia Española, Amst. Gillis Joost, fol. Volgens de voorrede van den Spaanschen Bijbel van Joseph Athias Amst. 1661. 8⁰. noch naauwkeurig, noch overeenkomstig met het oorspronkelijke.

De Pentateuch, in het Hebreeuwsch en Chaldeeuwsch en de vijf Meghillôth in het Hebreeuwsch, herzien door Manasseh ben Israel, Amst. Henric Laurentii 391 (1631) 4⁰. Ook met de drie Targums (van Onkelos, Jonathan en Jerusalem) en de vijf Meghillôth, in het Hebreeuwsch en Chaldeeuwsch, Amst. bij Manasseh ben Israel 400 (1640) 4⁰.

Hebreeuwsche Bijbel zonder punten, Amst. bij Manasseh ben Israel, op kosten van Hendrik Laurentius 391 (1631) 8⁰. Ook met den Latijnschen titel:

Biblia Hebraica, eleganti charactere impressa. Editio nova ex accuratissima recensione R. Manasseh ben Israel. Amst. Sumptibus Henric Laurentii 5395 (1633) 2 vol. 4⁰.

Mischnaióth of de tekst van den Talmud, op verschillende plaatsen verbeterd met korte aanteekeningen aan den kant, in het Hebreeuwsch, 1633. 8⁰. z. n. v. d.

El conciliador. La primera parte nel Pentateucho: la segunda in los Prophetas primeros: la tercera, in los Prophetas posteriores, in los libros Hagiographos, y resto de la Biblia, Frankford 1632. 4⁰. Door Dionysius Vossius in het Latijn vertaald: *Conciliator, sive de convenientia locarum S. Scripturae, quae pugnare inter se videntur, opus ex veteris et recentioribus omnibus Rabbinis magnâ industriâ ac fide congestum, Amst. auctoris typis et impensis.* 1633. 4⁰.

Het boek der Psalmen, met veel zorg herzien, in het Hebreeuwsch, Amsterdam bij Manasseh ben Israel in 394 (1634) 16⁰. 395 (1635).

Problemata XXX de Creatione, cum summariis singulorum Problematum, et indice locorum Scripturae. Amst. Manasseh ben Israel 1665. 8⁰.

Libri tres de resurrectione mortuorum: quibus Animae immortalitas et corporis resurrectio contra Zaducaeos comprobatur, deque judicio extremo et mundi instauratione agetur. Amst. Typis et sumptibus Autoris. 1636. 8⁰.

Orden de las oraciones del Mes. Amst. 1637. 8⁰.

Fasciculus vitae, sive libri tres, de termino vitae, quibus veterum Rabbinorum ac recentiorum doctorum de hac controversia sententia explicatur: accessit ad calcem Ἔπος νοητικὸν, *sive carmen intellectuale, auctore Jacobo Rosales cum notis, ad Joannem Beverovicium.* In het Hebr. en Lat. Amsterdam, Manasseh ben Israel 1639. 12⁰. door Thomas Pococke in het Engelsch vertaald en met het leven van den schrijver uitgegeven. Lond. 1699. 12⁰.

Manasseh ben Israel, *de Fragilitate humanâ ex lapsu Adami, deque divino in bono opere auxilio, ex sacris scripturis et veterum Hebraeorum libris: ad praestantissimum virum Gerbrandum Anslo*, Amst. sumpt. Auctoris 1642. 12⁰.

El חומש *o el Pentateucho, y las Aphtaróth, con los preceptos affirmativos y negativos à la margen. Amst.* 5405 (1645) 8⁰.

Thesouro dos Dinim, que o povo de Israël he obrigado saber e observar. Amst. 5405 (1645) 8⁰. Ibid. 5407 (1647) 8⁰.

It. met den titel *Tesoro de Preicptos* 2 vol. 4⁰.

Las Oraçones del anno, con todo lo obligatorio de las oraciones; añadida en la presente imprension, la parasa de los ayunos, y otras diversas cosas dispuestas y ordenadas por Manasseh ben Israel. Amst. Semuel ben Israël Soeyro 5410 (1650) 12⁰. 2 vol.

Spes Israëlis Amst. 1650 12⁰. in het Sp. *Esperança de Israël*, Amst. 5410 (1658) 12⁰. ook in het Engelsch, Lond. 1651. 4⁰. in het Holl. met de reisbeschrijving van Benjamin van Tudelen Amst. 1666. (De hoop van Israel, *met de ryszen van R. Benjamin Jonasz. van Tudelen, overgezet door J. Bara*).

De commentarien van R. Salomo, zoon van Isaac, gezegd Jarchi, op de heilige boeken, door Manasseh ben Israel nagezien. In het Hebr. Amst. 413 (1653) 4⁰.

La Piedrâ pretiosa, o de la Estatua de Nebucadnezar; conde se expone lo mas essential del libro de Daniel. Amst. 5414 (1654). 8⁰.

La Economia, que contiene todo loque toca al Matrimonio, y Dinim de las Mugeres, hijos, siervos, bienes.

Gratulaçao de M. b. J., em nome de sua Naçao, al cels. Principe de Orange, Frederique Henrique, etc.

Oracion Panegyrica à Su Magestad la Reyna de Suedia.

Onvoltooid bleven:

Eene Hebreeuwsche Spraakkunst.

Een Hebreeuwsch-Arabisch woordenboek.

Over de wetenschap der Talmudisten.

Rabbijnsche wijsbegeerte.

Vervolg van Flavius Josephus, tot nu toe.

Fasciculus Epistolarum C.O. ad orbis literatissimos.

Tractatus de Divinitate et auctoritate legis Mosis.

Bibliotheca Rabinica cum argumentis, editionibus, singulorumque librorum judiciis.

Defensio Talmudis Babylonici.

450 Homilien in het Spaansch.

Phocilide Poeta Griego traduzido in verso Hispañol, met aanteekeningen.

Arabische Targum over de wet.

באר of uitlegging van de verhandeling over de ziel van Rabbi Levi Gerson.

Pars I Thesauri: de moribus Judaicis hodiernis.

Liber Unus: de charitate et benevolentia Christianorum erga Judaeos habenda, ab Euangelica Lege extractus. Het is onzeker of dit laatste zijn werk is.

In het Engelsch verschenen:

Vindiciae Judaeorum: or a litter in answer to certain objections propounded by a Noble and Learned Gentleman, touching the Reproaches cast on the Nation of the Jews; wherein all objections are candidly and yet fully cleared. By Rabbi Manasseh Ben Israel a devine and a Physician. Printed London 1656. 4⁰.

Een smeekschrift aan den Protector Cromwell, medegedeeld door Koenen van welke de Spaansche overzetting dus getiteld is:

Las humildes suplicaciones en nombre de la Nacion de los Judios etc. Londen 1655.

In het Nederduitsch verscheen eene vertaling der nieuwe uitgave van Manasseh ben Israel's door Mendelzoon bezorgd werk *De verlossing der Joden*, in 1657 in Engeland uitgekomen, met eene merkwaardige voorrede, getiteld: *Woorden der waarheid en des vredes aan de geheele joodsche natie, maar voornamelijk aan hen, die wonen onder de bescherming van den roemrijken en zeer machtigen Keizer Joseph den II^de* 's Grav. 1782.

Zie Witte, *Diar. Biogr. ad an.* 1759, Moreri, Bayle, Hoogstraten, Luiscius, *Bibl. Univ.*; Kok. Nieuwenhuis, Nic. Anthonii, *Bibl. Hisp. nova*, p. 101, 102; Bartolocci, *Bibl. Rabbin*, T. II. p. 807; Le Long, *Bibl. Sacra*, p. 68, 74, 77, 140, 364, 844 etc.; *Bibliothèq Anglaise*, T. XIV. Pars I. p. 96; De Castro, *Bibl. Española*, vol. I. p. 550, 568; Wolff, *Bibl. Hebraea*, T. I. p. 17; De Rossi, *Dizionario storico.* art. *Manasseh* T. II. p. 65; Nic. Huetii, *Demonstr. Evang. Praefat.* n^0. 2, *Comment. de reb. ad eum pentinentilus*, p. 133, 134, *Huetiana*, p. 225; Benthems, *Holland. Kirch- und Schulenstaat*, T. II. o. 347—350; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 396; Spinozae, *Opera*, T. I. p. 513 (*edit. Pauli*, Jenae 1802); Barlaei, *Poëm.* T. II. p. 466; Vossii, *Epist.* p. 208; Grotii, *Epp.* N^0. 1298; *Epp. Eccles.* p. 544; Barlaei, *Epp.* 338, 340; Basnage, *Hist. des Juifs*, T. V. p. 1299, 1848, 1849; Le Clerc, *Bibl. raisonné*, T. XII. p. 176, 439; *Sorberiana ou bons mots, rencontres agrèables, pensées judicieuses et observations curteuses* de Mr. Sorbière, Paris 1694. 12^0.; Leli, *Leven van Cromwell*, D. II. p. 412, 413; Brandt, *Dagwijzer der Geschiedenis* bl. 603; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. V. bl. 345; *Beschr. van Amsterdam*, D. II. bl. 212; Collot d'Escury, *Hollandsch roem* D. III. bl. 410; Rabus, *Boekz. van Europa*, 1694; Oct. bl. 227; Mr. H. J. Koenen, *Geschiedenis der Joden in Nederland* (Reg.); Kobus en de Rivecourt, D. II. bl. 234; Arrenberg, *Naamr. van Boeken.*

MANDELSLOO (Graaf Ernst van), een Duitsch veldoverste en een der hooge bevelhebbers in het leger van Prins Willem I. Reyd schreef dat hij het bevel had over 3000 paarden. Men verhaalt dat Maria de Medicis het plan had om den Prins van Oranje, den Admiraal de Coligny en andere voorname gereformeerden te doen dooden. Om daartoe te geraken had zij Mandelsloo last gegeven om een regiment ruiters ten dienste van den Prins en op kosten van den koning van Frankrijk te werven, en beval hem, na den Parijschen moord, den Prins te dooden, en vervolgens met zijn regiment naar Frankrijk te wijken; doch Mandelsloo, een afkeer hebbende van zulk een booze en lafhartige daad, openbaarde het aan den Prins, verliet vervolgens het leger en begaf zich naar Duitschland terug.

Zie Reyd, *Ned. Hist.* B. I. bl. 8; *Lev. van Willem I*, D. II. bl. 310; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 389; Groen van Prinsterer, *Archives de la Maison d'Orange Nassau*, (Prem. Serie)Reg

MANDEMAKER (Mattheus), behoort tot de kunstenaars van Antwerpen, die in de tweede helft der XVI eeuw bloeiden. Guicciardijn noemt hem een "seer fraay snyder, by den Roomschen koning."

Zie Guicciardijn, *Beschr. der Nederl.* (Arnhem 1617) bl. 128 6; Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1050.

MANDEMAKER (W. K.), bloeide in den aanvang der XIX eeuw, en teekende voor boekwerken. W. van Senus graveerde prenten naar zijne teekeningen.

Zie Kramm, *Lev. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1050.

MANDER (Adam van) of Manderius van Brugge, leefde in de XVI en mogelijk in den aanvang der XVII eeuw, was lang geneesheer te Gend, voorts beoefende hij de wijsbegeerte, wiskunde, geschiedenis, en moet zeer welsprekend zijn geweest. Hij gaf verscheidene almanakken met den titel van: *Ephemerides Meteorologicae* in het licht.

Zie Sanderus *de Brugensib.* p. 1; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 432.

MANDER (Adam van), jongere broeder van den meer beroemden Carel van Mander, beoefende ook de schilder- en dichtkunde. Hij werd omstreeks 1562 te Meulebeke geboren en was een ijverig lid der rederijkers-kamer aldaar. Toen zijn broeder Carel uit Italie in zijne geboorteplaats terugkwam, werd hij door Adam, de rederijkers en de voornaamste inwoners plegtig ingehaald. Hij volgde zijn broeder in 1579 naar Holland, vestigde zich als schoolmeester te Amsterdam. Men vindt gedichten van hem vóór C. van Mander's *Schilderboeck*. Achter den titel van *Het leven der oude antycke doorluchtighe schilders*, leest men een gedicht, dat de broeders gemeenschappelijk opgesteld hebben, zijnde eene *Etimologie, oft uytlegh, waer 't woordt schilder oft schilderij zijn hercomst van heeft.*

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 304; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1081.

MANDER (Carel van), de oude, werd in Mei 1548 te Meulebeke bij Kortrijk geboren. Zijn vader was Cornelis van Mander, zijne moeder Johanna van der Beke, beide van een aanzienlijk geslacht in Brabant. Reeds in 1248 was zekere Gualterus van Mander, bisschop van Doornik, en verscheidene andere leden bekleedden gewigtige militaire diplomatische en andere aanzienlijke betrekkingen. De vader van Carel, ontdekkende dat zijn zoon vernuft had, deed hem naar Thielt ter schole om de Latijnsche taal te leeren en vervolgens te Gent, onder opzigt van zijn' broeder Frans van Mander. Daar echter Carel meer lust voor de schilderkunst had, besteedde hem zijn vader bij den vermaarden schilder en dichter Lucas de Heere, en kort daarop bij Pieter Veerick, bij wien hij tot in 1569 bleef, toen hij in het ouderlijke huis terugkwam. Hier beoefende hij meer de dicht- dan de schilderkunst, doch verzuimde de laatste niet geheel, want onder anderen een *Sinnespel van Noach* opgesteld hebbende, schilderde hij op een groot zeildoek eene schier levensgroote voorstelling van den zondvloed met verscheidene verdrinkende menschen en beesten, als ook de drijvende ark, welk tafereel over het tooneel getrokken werd, terwijl door middel van pompen over een naburig huis zooveel water werd aangevoerd, alsof het sterk regende, zoodat de aanschouwers, die van alle kanten in menigte waren toegestroomd om dit spel te zien, genoodzaakt waren achteruit te wijken.

Ook vervaardigde hij verschillende *zotte clugten*, *Tafelspelen*, *Refereynen*, *Liedekens*, *Sonnetten* en *Spelen van sinne*, tot welke laatste hem de Bijbel de onderwerpen leverde, en zijn broeder Adam hem bijstond, terwijl zijn broeder Cornelis die zich op den linnenhandel toelegde, en weinig smaak in de kunst had, zich echter door Carel liet overhalen, om de boven gemelde vertooning van den zondvloed te bekostigen. In 1574 begaf hij zich met eenige adelijke jongelingen naar Rome, waar hij drie jaren bleef en groote vorderingen in de schilderkunst maakte. Uit Italie begaf hij zich naar Zwitserland, vertoefde eenigen tijd te Bazel, vertrok verder naar Weenen, waar hij met den schilder Spranger en den beeldhouwer Du Mont een triumfboog vervaardigde, die bij gelegenheid der intrede van keizer Rudolphus werd opgerigt. Wij gewaagden reeds van de plegtige inhaling te Meulebeke (zie Adam van Mander). Hij bleef nu eenigen tijd in de ouderlijke woning, en hield zich bezig met schilderen en dichten. Daar de binnenlandsche beroerte het verblijf op het land onrustig maakte, zonden zijne ouders hunne beste goederen naar Brugge en Kortrijk, en hielden beurtelings aldaar en te Meulebeke hun verblijf; terwijl Carel, die intusschen in het huwelijk was getreden, zich te Kortrijk vestigde. Zijne levensbeschrijvers verhalen in het breede, hoe hij op zekeren tijd toen hij zich naar Meulebeke begeven had, om eenige goederen uit zijn vaders huis te halen, door de Walen werd overvallen, geplunderd en hoe hij alleen door een Italiaan, dien hij te Rome, ontmoet had, en die hem herkende, van een wissen dood werd gered, en tevens welk een schitterend blijk van tegenwoordigheid van geest zijn broeder Adam bij de plundering van het ouderlijk huis gaf. Carel verliet Kortrijk, waar de pest heerschte, vertrok naar Brugge, en werd met vrouw en kind (men ontnam het zelfs de wendelen) onderweg naakt uitgeschud. Te Brugge verschafte de schilder Paulus Weyts hem terstond werk, doch toen de vijand ook deze stad naderde en de pest er begon te heerschen, begaf hij zich naar Haarlem. Men weet niet zeker, wanneer hij aldaar zich vestigde: sommigen willen dat hij in 1581 Kortrijk verliet, en in 1583 te Haarlem kwam, anderen noemen 1579. Twintig jaren woonde hij aldaar, toen vertrok hij naar Zevenbergen, te Heemskerk, tusschen Haarlem en Amsterdam, waar hij slechts één jaar vertoefde. In 1604 begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij den 11 September 1606 overleed. Hij werd met een laauwerkrans om het hoofd in de kist gelegd, en met groote pracht in de oude kerk begraven. Kort daarop verscheen een bundel met *Epitaphien of grafschriften gemaeckt op het afsterven van Carel van Mander, schilder en poeët, overleden* 11 *September* 1606. *Leyden* 1606. 8^0. Zijn portret komt in drie uitgaven van zijn *Schilderboeck* voor, en ook in de verzameling van H. Hondius, met een Latijnsch vers in kl. fol. Ook bestaat er een

fraai gesneden portret van hem door Crispijn van de Pas, in 4°.

Hij liet bij zijne weduwe zeven kinderen na, waaronder een zoon (Carel) die volgt.

Van zijne kunst is niets bekend, alleen schrijft men hem eene ets, *Ceres haer dochter soekende* toe, doch eenigen houden zijn zoon Carel voor den autheur.

Hij behoorde tot hen, die met Coornhert (16 jaren vroeger gestorven) de nevelen der bastaardij verdreven, en Hooft de fakkel in handen gegeven heeft, die gedurende het grootste deel der XVI eeuw onze vaderlandsche letterkunde zoo luisterrijk heeft verlicht, en derhalve tot de ijsbreekers, die den edelen vernuften der XVII eeuw het spoor baande tot eene betere beoefening onzer vaderlandsche dichtkunst, dan tot hiertoe door de aanzienlijkste rederijkkamers geschied was. Ongunstig is het oordeel van de Vries over zijne poezij: Witsen Geysbeek stelt hem boven Coornhert.

Zijn zinspreuk was: *Eén is noodig.* Ook bezigde hij, naar het gebruik van dien tijd, een anagram *Elc man rader: Carel Mander.* Ook leest men om zijn portretten: *Mensch soeckt veel, doch een is noodigh.* Zijn wapen is een witte zwaan met opgeslagen vleugelen en een gouden kroon om den hals, zwemmende in het water, op een zwart veld, dat door den hertog Philips de Goede aan zijn voorgeslacht werd geschonken.

Hij schreef, behalve verschillende sinnespelen en kluchten, zoo als *Noach*, *Dina* (alleen gedrukt), *David*, *Salomo*, *Hiram de koningin van Saba*, *Nebucadnezar*, enz.

Schriftuerlycke Liedekens, met nog sommighe lofzangen en gebeden. Leyden 1595. 12°. Haarl. 1599. Amst. 1611. 12°.

Bucolica en Georgica, dat is, Ossenstal en Landwerck van P. Vergilius Maronis. Amst. Z. Heyns, 1597. 12°. Haarl. 1597. 12°. *m. fig.*

Het schilderboeck, waerin voor eerst de leerlustighe jueyht den grondt der edel vry schilderconst in verscheyden deelen wordt voorgedraghen. — Daernae in dry deelen 't leuen der vermaerde doorluchtige schilders des ouden en nieuwen tyds. Eyntlyck d'wytlegginghe op den Metamorphoseon Publ. Ovidii Nasonis. Oock daer beneffens Afbeeldinghe der figueren. Alles dienstich en nut den schilders, constbeminders en dichters, oock allen staten van menschen — voor Paschier, van Wesbusch, boeckvercooper tot Haerlem 1604. 4°.

Met uitbundige lofdichten van *P. Scriverius*, *A. v. M.*, *P. Bor*, *Petr. van Veen*, *Jacob Claesz.*, *Bartjens* (de beroemde cijfermeester) *Z. Heyns*, *Israël Jacobsz. tot Hoorn*, *J. Detringh*, *J. Targier Schrevelius*, *S. van Delmanhorst*, *J. Duym J. V. Mosscher*, *Celosse P. D. Ketelaer van Coolscamp*, *P. C. Ketel*, enz. Een doorloopende bladz. hebbende *den grondt der Edel vry schilderconst* en *de Levens der Italiaan en Nederl. schilders*, elk een afzonderlijken titel. Alkmaar 1603, alwaar de gansche bundel gedrukt is, ook de *Wtleggingh op den Metamorphoseon* die weder afzonderlijk gepagineerd is, hebbende tot onderschrift op den titel: *voor Paschier van Wesbusch, boeckvercooper tot Haerlem*, 1604.

Alleen in de twee eerste uitgaven vindt men den *grond der edel vrij schilderkunst, het leven der oude antycke en het leven der moderne of italiaansche schilders.*

Wat nu *de grondt der edel vrij schilderkunst* betreft; dit boekjen is berijmd, en bevat eene zeer lezenswaardige theorie: daarom is later ook verschenen:

Den leermeester der schilderkunst in rijm gestelt door K. van Mander, weder aan 't ligt gegeven en ontrijmd door W. de Geest. Leeuw. 1702. 12°.

Ook van het *leven der oude antycke schilders* schijnt nog eene afzonderlijke uitgave te bestaan *Amst. voor Corn. Lodew. van der Plasse* 1617.

Van dat der Italiaansche schilders is geene nadere uitgave; maar van de *Uitlegginghe van den Metamorphos*, en de *UUtbeeldinghe der figueren*, in 1604 met een Haarl. of Alkmaarschen titel ook afzonderlijk uitgegeven, is later eene betere editie verschenen, te weten: te Amsterdam 1615. Nogmaals Amst. 1616 bij *Jac. Pietersz. Wachter*, 1617, Dordr. 1643. 4°.

In 1617 is het *Schilderboek*, bij twee onderscheiden uitgevers hoewel dezelfde druk, verschenen, als te Amsterdam bij *Jacob Pietersz. Wachter*, 1617 en aldaar bij *Cornelis Lodewijk van der Plasse.*

Voorts:

Uitlegging van de metamorphoses of herschepping van P. Ovidius Nazo door K. van Mander op nieuw verbeterd. Amst. bij J. J. Schipper 1658 12°. en daarachter met doorloopende paginering: *Uytbeeldingh der figuren vertoonende hoe de heydenen hun goden afgebeelt en onderscheyden hebben; hoe d'Egyptenaers hun verborge meyninge met dieren en andere dingen te kennen gaven. alles voor de rymschryvers en schilders zeer nut.* gedrukt te Rotterd. 1658. 12°. Nogmaals de beide werkjes Amst. 1662. 12°. Ook in het Hgd. Neurenb. 1679 door Joach. Sandrart.

De eerste 12 boeken van de Ilyadas beschreven in 't griecks door Homerum; uyt francoyschen en Nederduytsche dicht vertaald door K. v. M. Haarlem bij Adriaan Rooman, 1611. 12°.

Olyfberg ofte Poema van den dagh onzes Heeren. Haarlem 1609. 8°.

Het hooghe liedt van Salomo tracterende van Christo ende syne bruydt, de gemeynte sanghwyse voorgestelt. Met noch andere gheestelycke liedekens. Haarl. 1595, 1601. 12°.

De Harpe ofte des herten snarenspel, inhoudende veel stichtelycke liedekens. Haarlem 1599.

Sommige nieuwe schriftuerlycke liedekens. Leyden 1595. Haarl. 1599. Amst. 1611. 12°.

De Gulde harpe, inhoudende al de geestelycke liedekens, die by K. v. Mander gemaeckt ende voor deze in verscheyden boecxkens uytgheyaen zyn, nu hier in tot een boeck versamelt op de A. B. C. En daer noch byghevoeght Bethlehem dat is het Broodthuys, oock ghemaeckt door K. v. Mander. Amst. 1613. 12°. Haarl. 1599. Amst. 1626 en Rotterd. 1640 zonder *Bethlehem.*

Bethlehem dit is het Broodhuys inhoudende den Kerstnacht; te weten *gheestlicke liedekens, gedichten of Leyssen, die de Herderen by Bethlehem snachts hun vee wakende singen met verlanghen na de comste Christi. Hier is oock in begrepen 't boec Trenum of de klaeghlieden Jeremiae. Ghemaeckt door K. van Manderen, maar nu eerst in 't licht gebracht. Amstelred.* 1613 18°. achter de *Gulden Harpe*, doch met afzonderlijke paginatie Haarl. 1627. 1627. 18°. Eene proeve uit dit bundeltje staat in *'t Belg. Museum* 1842 bl. 24.

Gedichten van hem vindt men in *Het Klein Hoorns Liedtboekje, inhoudende eenige Psalmen Davids, Lofzangen en geestelijke liedekens, seer bekwaam om in de vergaderingen der geloovigen* (Mennonieten) *gezongen te worden. Coll. III:* 6. *Te Amsterdam bij de weduwe Teunis Jacobus Lohman* 1648.

Aarons roede, vertoond een recht onderscheyd aan onze medeghenoten des geloofs, die van d'afghedeelde Vlamingen weer bekoring lijden om een volk te worden, 't welk niet geschieden mogt ghelijk zij voorgheven, evenwel behoord te geschieden, in voeghen als hier uyt Ghods woord gesteld is: maar zij mosten die deure weder inkomen, die ze deur twist en afdeling zyn uytgheghaan, Johannes 10: *in 't licht gebracht. Deur twee liefhebbers der Ghodlijken vreeds, op der afghedeelden brief, hierbij ghedrukt, die ons tot dit schrijven veroorzaakt heeft. Midsghaders een kort ghedicht op denselven zin, tot waarschouwinghe van al de gheene die met ons in een ghelove en belering staan. Noch een apendix (ghenaamd Aarons staf) tot nederlegging op een boexken geheten Olyftaxken. En op nieuw bijgevoeght voor twede deel, ghenaemd Bileams ezelinne. Tot een kort wederleg van de Hooghduytse. Vriesse en Vlaamse afghedeelde vredehandeling, ghedrukt tot Amsteldam. Anno* 1650. met versjes van van Mander.

In den *Nederduitschen Helicon, Alcmaer* 1610 vindt men van van Mander, (volgens de opgave van v. Duyse, *Belg. Muzeum* 1842 bl. 38) *een berijmde brief van Hemelaar. Strijdt tegen onverstand, Boereklacht* (gedeeltelijk in 't Belg. Museum overgenomen) *de Kerck der deught*, eene allegorie aan zijn vriend, den schilder en dichter Ketel, van wien hij verscheidene verzen in *'t Schilderboek* aanhaalt.

Voorts: *Verhael van 't leven der menschen afsterven ende gevolg, Rechtvoorstanders troost* en *een bruiloftsliedt aan Th. Screvelius.*

De Herkomst, de vernieling en de weder opkomst der stad Amsterdam.

Twee beelden van Haarlem.

De nieuwe werelt ofte beschryvinge van West-Indien, waerin verhaelt wordt de eerste vindingh van de eylanden, steden, plaetsen en rivieren van hetselve, alsmede hoe de Spaniarts het landt verwoest, verbrandt ende ingenomen hebben: mitsgaders de natuer, zeden, huysen en kleedinghe der Indianen; oock van de goud en silver mynen; ende haar levensmiddelen beschreven door Jeron. Benzonius in 't Italiaans, en overgheset door C. Vermander. 165.

Zie Leven achter D. II der uitgave van v. M. werken door J. de Jongh, Amst. 1764; Sweertii, *Ath. Belg.* T. I. p. 171; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 162; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter des Pays-Bas*, T. I. p. 387; De Piles, *Abrégé de la vie des*

Peintres, p. 369; Descamps. *Vies des Peintres Flamands. Avertiss.* p. IX et T. I. p. 194—199; Bidloo, *Panpoëet. Bat.* bl. 48, 46; Le Francq van Berkhey, *Eerbare proefkusses Voorrede XII*; Willen, *Verh. over de Ned. Tael- en Letterk.* N°. 5 bl. 295; Snellaert, *Verh. over de dichtk. in Belgie*, bl. 192; *Belg. Museum* 1842 *eerste aflev.*; Prof. Visscher, *Hist. Tijdschrift*, bl. 77; Kops, *Geschied. d Rederijkers*, bl 270; de Vries, *Proeve eener Geschied. der dichtk.* 2e dr. D. I. bl. 51; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 306 volgg.; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 60, 85; van Kampen, *Gesch. d. Kunst. Lett. en Wetens.* D. I. bl 210; P. le Comte, *Kunstkabinet*, D. II. bl. 45; A. Houbraken, *Schouwb. d. Schilders*; D. I. bl. 251; R. van Eynden, en A. v. d. Willigen, *Gesch der Vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 364, Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* D. II bl. 97; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1061; *Kunst en Letterb.* 1847 N°. 47; *Berigten van het Hist. Gen. te Utrecht* 1846 bl. ; Schotel, *Gesch en Letterk Avondst.* bl. 112; *Gesch. d. Rederijkers*, D. I, bl. 70; *Cat.* van der Aa, bl. 30; *Bibl.* Rover, T. I. p. 11; *Cat.* Hoeufft, bl. 167, 226; *Cat* v. Voorst, D. II. bl. 54; *Cat.* Warnsinck, bl. 44; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 190, 196, D. II. bl. 513; *Cat. der Bibl. van Amsterd. Cat.* v. Hulthem (Ind.); Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Arrenberg, *Boekz. d. Gel. wereld*, 1765 b bl. 452—466; Muller, *Cat. v. portr.*

MANDER (Carel van), oudste zoon van den bovengemelde, werd omstreeks 1579 te Kortrijk geboren, leerde de kunst bij zijn vader te Haarlem, was goed teekenaar en muntte vooral uit in het ordonnanceren van historische onderwerpen. Het blijkt dat hij in de beroemde behangtapijtfabriek van Frans Spiering te Delft, werkzaam was. Mogelijk had hij zelf wel zulk een fabriek te Haarlem, waar hij toen woonde. Toen Koning Christiaan IV, na het eindigen van den Zweedschen oorlog (1613), het kasteel Frederiksburg, door zijn vader Frederik II begonnen, voltooide, ontbood hij Spiering uit Delft met tapijten. Het scheen dat het werk van Spiering aan den koning niet voldeed. Ten minste Carel van Mander werd ontboden om de 26 stuks tapijten, tot versiering der zaal benoodigd, te vervaardigen; volgens contract, geteekend *Skanderburg* Oct. 1616 zou hij onderhoud en transportkosten, en een kroon daags genieten. Hij moest naar de verschillende plaatsen gebragt worden, waar in den laatsten oorlog met Zweden iets belangrijks voorgevallen was, teekeningen van die omstreken vervaardigen en vervolgens de patronen voor de tapijten zamenstellen, voorstellende de onderscheidene gevechten, waarvan men hem eene beschrijving zou geven. De tapijten moesten als de beste van Spiering wezen. Hij moest 10 stuks in anderhalf jaar gereed hebben, en zou 17 rijksdaalders per el bekomen. Deze tapijten — *de krooning des Konings — de stad Calmar — Witsoë — Elfsburg — het eiland Eland — Travemunde — Justburg — een gevecht bij Calmar — een soldaat op wacht* voorstellende, waren in 1619 gereed naar genoegen des konings. Zij zijn nog aanwezig.

Hij overleed in 1623 te Delft. Zijne vrouw Cornelia van Rijswijke vertrok nog in hetzelfde jaar met haar broeder en geheele gezin naar Denemarken. De reden van dit vertrek bestond hierin dat een Hollandsch edelman N. Snoeckart, beslag had gelegd op een som van 8145 gulden welke de koning nog aan van Mander betalen moest, welk beslag eerst in 1628 werd opgeheven.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl 1054; Dodt, *Archief* D. VII, bl. 83.

MANDER (Carel van), zoon van Carel van Mander en van Cornelia van Rijswijke, werd waarschijnlijk te Delft geboren, en vergezelde zijne moeder naar Denemarken. Men wil dat hij ook Italie bezocht zou hebben. Hij was hofschilder des konings en een uitmuntend portretschilder. Zijne schilderingen zijn in de paleizen in Denemarken, o. a. op het kasteel Christiaansburg te Koppenhagen het portret van Christiaan IV; in de groote galerij van schilderijen *een kluizenaar geknield voor het ligchaam van den Deenschen vorst Suend*, die in de kruistogten sneuvelde; *een Tartaarsch* gezant, die zich in 1655 te Koppenhagen ophield, en het hoofd van een zijner bedienden liet afslaan; *het Gezigt en het Gehoor* afgebeeld door een grijsaard met een bril en eene oude vrouw met een hoorn en een *dwerg*; in de galerij van graaf Moltke te Koppenhagen, *de hoogepriester Aäron* en een *drinkende man.* Op het kasteel *Frederiksburg* is eene geheele kamer, behoorende tot de *Galerij van beroemde mannen onder iederen koning uit den tak van Oldenburg*, gevuld met werken van van Mander, als: leden der koninklijke familie, veldheeren, admiraals, onder welken de beroemde *Guldenlöwe*, de Spaansche graaf *Rebolledo* die de *Silvae Danicae* en andere werken heeft geleverd.

Het blijkt dat hij in 1657 te Amsterdam was, en o. a. het portret van J. van Vondel vervaardigde, waarop deze een gedicht schreef. Hij bezat te Koppenhagen een huis in de *Osterga* (Oosterstraat) en had een kabinet met zeldzaamheden. Hij stierf in 1672 en werd in de St. Pieterskerk begraven.

Van hem bestaat:

Icones plerarumque partium tam internorum quam externorum humani corporis, naturali magnitudine et forma, secundum ductum sectionum Thomae Bartolini, a Jacobo van Mander, Apelle regio vivis coloribus, deinde ab Alb. Haelwegh, regio glypta, aeri incisae, pro anatome augusta, necdum ultimam manum adepta. Th. Bartho, Dom. Anatom. Hafn. 1662.

De pulvere Tabaci poëma. Hafniae 1666. 4°.

Louwerkrans voor alle liefhebbers der snuyffs tabacks. Coppenhagen 1665 in 4°. herdrukt in 1668 met eenige andere gedichten.

Zie Houbraken, *Schouwb. der Schild.* D. I. bl. 231; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* D. II.; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1055; *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 227; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 312; Vondel, *Poëzij*, D. I. bl. 548; Schotel, *Gesch. v. d. tabak, koffij en thee.*

MANDER (Carel van), zoon van den bovengemelde, een bekwaam instrumentmaker.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1056; *Kron. v. h. Hist. Genootschap*, D. bl.

MANDER (Carel van), zoon van den bovengemelde, kapitein onder Christiaan V, een goed graveur, die waarschijnlijk Frankrijk bezocht. Hij vervaardigde aldaar het portret van Borliau, door Haas, graveur te Koppenhagen, gegraveerd.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* D. IV. bl. 1056.

MANDER (Utilia van), waarschijnlijk kleindochter van den laatstgemelde, was eene beroemde actrice aan de koninklijke Deensche schouwburg te Koppenhagen. Zij huwde den tooneelspeler Linckwits en overleed 23 Sept. 1769, in den ouderdom van 60 jaren.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild..* D. IV. bl. 1056; *Kron. v. h. Hist. Gen.* D. bl.

MANDERE (Pieter), een bekwaam kunstgraveur, leefde in het midden der 16e eeuw te Antwerpen, en vervaardigde o. a. vele prenten naar de teekeningen van Pieter Breughel, den ouden, zoo als 7 *ondeugden*, 1558; *St. Antonie temptatie* 1565; *Vette en magere keuken* 1563, 4 *Evangelisten* naar *Lombardus. Zeventien stuks prenten, voorstellende compertementen, versierd met mythologische figueren, gegraveerd te Antwerpen door P. Mandere* 1566.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1057; *Cat. v.* van Hulthem, D. II. bl. 160, N°. 9283.

MANDEVILLE (Emanuel van), een voortreffelijk arts, aanvaardde 3 Mei 1656 het ambt van hoogleeraar te Nijmegen.

Zie Huygens, *Beschr. der stad Doesburg*, Voorr. bl. XC; *Nav.* D IV. bl. 223, D. V. bl. 136; Kist en Royaards. *Kerkelijk Archief inzonderheid voor Nederland*, D. IV. bl. 136, 199; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. I. bl. 264.

MANDEVILLE (Johan van), welligt broeder van den bovengemelden, ontving in 1624 verlof om bijzondere en als plaatsvervanger van L'Empereur, ook openbare lessen te geven in de Hebreeuwsche taal te Harderwijk.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool.* D. I. bl. 114; *Nav.* D. IV. bl. 136, D. V. bl. 223.

MANDEVILBE (Bernhard), een geneesheer van Franschen afkomst, in 1670 te Dordrecht in Holland geboren, werd aldaar Med. dr. hield zich echter den meesten tijd in Engeland op en stierf den 19 Jan. 1733 in het 63e jaar zijns levens. In zijne laatste levensjaren hield hij zich meest bezig met het zamenstellen van allerlei natuurkundige schriften als *The Grumbling Hive, or knaves turned Honest* 1706. Hierop gaf hij in 1714 aanmerkingen en in 1729 zes gesprekken, die alle in 1732 gezamentlijk uitgegeven werden met den titel:

The fable of the Bees, or private vices public benefits. With an essay on charity and charity schools and a search into the Nature of society. Londen vol. II. 8°. 2e edit. 1723; 3e 1729, 6e Londen 1732, 8°. 7e Londen 1734 2 vol. 8°. Na

de 8e uitgave verscheen de Fransche overzetting getiteld: *La fable des Abeilles, ou les Fripons devenus honetes gens avec le commentaire ou l'on prouve que les vices des particuliers tendent a l'avantage du public.* Londres 1740. 8°. 4 Tom. In dit gedicht van 400 regels, stelt hij een bijenzwerm als eene gelukkige staat voor, ofschoon er alle ondeugden in heerschen, die echter door de invoering van waarheid en deugd geheel verdwijnen. Tegen deze fabel schreef een Anonymus: *A letter to the Right honourable Lord C.* in het Londensch journaal van 27 Julij 1723. Mandeville schreef daar tegen:

A vindication of the Book from the Aspersions condaind in a Presentment of the grand Jury of Midlesex in het Londensch journaal van 10 Aug. 1723. Hier tegen schreef Richard Fiddes, *General Treatise of Morality formed upon the principles of natural Reason only.* Lond. 1724 8°. Voorts verscheen:

Vice and Luxury public Mischiefs, or remarks on a Book intitled: The fable of the Bees, by John Dennis. Lond. 1724. 8°.

Remarks upon a Book entitled etc. in a letter to the author by William Law Londen 1724. 8°.

Bijzonder merkwaardig is: *Practice of virtue tends to the wealth of proverty, benefit or disadvantage of a People? In which the Pleas offered by the author of the fable of the Bees or private vices public benefits for the usefurness of vice and Roguery are considered. With some Thoughts concerning toleration of public stews. By Bluet* Londen 1725. 8°.

Deze fabel werd voorts door Hutchinson te Dublyn in het 1e deel der *Hibernicus letters*, door Archibald Campel in de *Aretologia* door Wasburton in *The divine legation of Moses* B. I. Sect. V. en door George Berkely in *Alciphron or the minute philosopher* bestreden.

A letter to Dion occasioned by a book called Alciphron or the minute philosopher. By the author of the fable of the Bees. Lond. 8°. Toen eindelijk Alexander Innys, een Th. doctor, de *fable of the Bees* grondig had weerlegd, verbrandde Mandeville, waartoe hij zich verbonden had, zijn boek. Hij verscheen den 1 Maart 1728 welgekleed te Londen voor de St. Jacobs poort, verklaarde zich bij het wegens den geboortedag der Koningin ontstoken vreugdevuur, voor den schrijver van den Fabel en wierp het in het vuur. In Duitschland schreven Professor Reimarus te Hamburg, in *Progr. quo fabula de apibus Mandevillii examinatur.* Weimar 1728, Joh. Fred. Jacobi in zijne *Betrachtungen uber die weisen Absichten Gottes bei den dingen, die wir in der menschlichen Gesellschaft und den Offenbarung antriffen.* Hannov. 1729, Feuerlin (Gottingen 1748) en Elsner in Berlijn 1747 tegen deze fabel.

The Virgin Unmasked. Lond. 1709. 8°.

An enquiry of Honour and Usefulness af Christianitity in War. Lond. 1731. 8°.

A Treatise of the Hypocondriac passions.

An enquiry into the causes of the frequent executions at Tyburn Lond. 1725. Voor de eerste maal in het *British Journal.*

Tree Thoughts on religion, the Church and national Happiness by B. M. Londen 1728. 8°. Londen 1733; in het Fransch vertaald door van Effen, La Haye 1723 8°. Amst. 1729, 1738, 2 d. 8°., in het Duitsch, Leipzig 1726. 8°.

Zie *Bibl. Univ*; Jöcher, *Gelehr Lexic.* i. v.; Adelung und Rotermund, *Fortzetsung u. Ergänzungen*, i. v.; Windheim, *Phil. Bibl.* B. II. S. 512; Henders; *Adrastea*, B. IV. St. II. S. 234, 235; Baumgerten, *Nachrichten von merkw.* Buchern B. VIII. S. 50, 61, 445; Fortges, *Samml. von al en und neuen theol. Sachen* 1745 p. 940; Leipz. *Gelehr. Zeit.* 1729. p. 98.

MANDOS (Martinus Hubertus), werd den 17 December 1834 te 's Hertogenbosch geboren, werd op veertienjarigen leeftijd candidaat-chorist in de St. Jans kerk aldaar, en genoot het onderwijs van den bekwamen organist van die kerk, onder wien hij uitstekende vorderingen in de muziek maakte. Hij verwierf door zijn talent algemeene bekendheid, en groot was de verwachting van hem toen hij den 16 Augustus 1859 te 's Hertogenbosch overleed. Hij was organist der St. Pieters kerk en heeft eenige piano studien voor zijn leerlingen geschreven, die echter niet zijn uitgegeven. Hij werd op eene plegtige wijze ter aarde besteld. *Familieberigten.*

MANDREN (Wouter van der), Proost van O. V. kerk te Brugge en Pastoor van Ter Goude, gaf in 1453 *Bepalingen aangaande de verkiezingen der zangmeesters en in de inrigting van het Gezang.*

Zie Walvis, *Beschr. van Gouda*, D. II. bl. 100; Kist en Royaards, *Nederl. Archief voor Kerk. Gesch.* D. VIII. bl. 205.

MANDRILLON (Jh.), lid van verscheidene akademien en Genootschappen, werd gelast om bij het hof van Berlijn eene overeenkomst tusschen de Patriottische en stadhouderlijke partij te bewerken.

Hij schreef:

Mémoires pour servir à l'Histoire de la Révolution des Provinces Unies en 1787. Paris 1791 8°., uit het Fransch vertaald Parijs bij *Barrois den Ouden* 1792, opgedragen aan Frederik Augustus, Hertog van Brunswijk.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* B. II. bl. 79.

MANDT (Adrianus), predikant te Gorinchem, een der oprigters der Maats. van Nederl. Letterkunde, in 1789 geboren en in 1807 gestorven, beoefende de Nederlandsche letterkunde. Zijn portret is gegraveerd door J. B. Bendorp, naar C. de Jonker.

Hij schreef:

Boet zangen ter geleg. en gedachtenis van den geduchten Watervloed des jaars 1799. Gorinchem J. van der Waf, z j. 8°.

Vaderlandsche Catechismus of onderwijs in de Vaderlandsche historie 2 d. 8°.

In hands. bezit de gemelde Maatschappij:

Excerpten uit Bake's Bybelsche Gezangen, bladz. 49—100, *met deszelfs brief aan de Maats. van* 18 Junij 1784. 4°.

Zie *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.* 1774, bl. 14; 1777 bl. 11; 1783, bl. 6; *Cat. d Maats. van Ned. Letterk.* d. I. bl. 63; d. II. bl. 536; Arrenberg, *Naamreg.*

MANDT ( ) schreef:

Zijn de voorschriften der R. K. kerk ten opzigte van het verbod de heilige schrift in de landtaal te lezen met regt aanstootelijke verordeningen te noemen. 1826. Amsterdam M. Houtgraaf en F. Wijmans. 8°.

MANDIJN of MANDIN (Jan), van Haarlem. De berigten nopens dezen kunstenaar zijn zeer verward en onvolledig, doch Kramm stelt zijn geboortejaar omstreeks 1455 (Nagler omstreeks 1450) en wil dat hij te Antwerpen in 1536 in hoogen ouderdom zou zijn overleden. Van dezen kunstenaar bestaat eene kleine doch slechte houtsnede. Zijn portret komt voor op plaat A. in de 8e uitgave van van Mander, en schijnt naar eene zeldzame houtsnede genomen te zijn.

Pieter Aartsen of Lange Pier was zijn leerling, en hij was de eerste leermeester van Bartholomeus Spranger.

Zie van Mander, *Lev. der Schild.* 4e uitg. 1604 bl 205; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 198; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Schild.* D. II. bl. 198.

MANEMACKER (Mattheus), werd te Antwerpen geboren, begaf zich naar Rome, en was aldaar in 1573 nog in leven. Hij was een bekwaam beeldhouwer.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. H. en Vl. Sch.* D. II. bl. 199.

MANEN Az. (Jacob van), vrederegter in het kanton Rhenen, was een man van buitengewone kunde en vele verdiensten. In zijne jeugd was hij een werkzaam lid van het dichtgenootschap *Volmaekter door den tijd*, en zijne stukjes in de *Mengeldichten* van dit genootschap gedrukt, zijn niet van de minste. In 1780 dong hij naar de gouden en zilveren medailles bij het Leydsche dichtgenootschap, dat tot prijsstof had opgegeven: *Gods wijsheid in de natuur.* Zijn gedicht werd niet bekroond, maar wel gedrukt in *Tael- en Dichtl. oefen,* D. IV bl 103. In 1792 behaalde hij een gouden eereprijs bij de *Maats. tot Nut van 't Algemeen* met eene verhandeling *over de zedelijke verbeteringen uit het gebod der liefde tot den naasten ontleend, waarvoor ambachten, kunsten en neringen en vooral de koophandel vatbaar zijn;* in 1808 bij het *Prov. Utrechtsch Genootschap* de dubbele gouden medaille voor eene verhandeling *over de oorzaken van den bloei onzer letteren, dichtk. en schilderkunst in het begin der XVII eeuw*, in 't zelfde jaar een zilveren penning en accessit bij Teylers 2e genootschap voor eene verh. *over de reden van 't gering getal beoefenaars van 't hist. vak der schilderkunst in ons vaderland;* in 1810 een dubbelen gouden penning bij het Utrechtsch genootschap voor eene verhandeling *over de weelde van Nederlandsch inwoners*, en in 1814 bij Teylers 2e genootschap en accessit voor eene verhandeling *over de levenswijze, gewoonten en zeden onzer voorouderen van de vroegste tijden af tot op het einde der 16e eeuw.*

Hoe ijverig werkzaam leefde hij met zijne vrouw en talrijk kroost in bekrompene omstandigheden. Hij was lid der Maats. van Nederl. Letterkunde en stierf in 1822. Hij gaat in silhouet uit, als lid der Nationale conventie.

Behalve de gemelde schriften gaf hij nog in het licht:

Wijsgeerig en geschiedkundig onderzoek naar de wettige oppermagt in de vereenigde Nederlanden sedert de afzwering van Philips II, gr. 8°. 1793. 's Hage J. C. Leeuwensteyn.

Voorstellen, bedenkingen en ontwerpen tot het daarstellen eener constitutie, gr. 8°. 's Hage J C. Leeuwensteyn.

Verhandeling over den voortgang den invloed der kunsten en wetenschappen op de burger maatschappijen der XIII eeuw, gr. 8°. Arnhem J. H. Moeleman, Jr.

De oorzaken waardoor ons Vaderland in het begin der XVII eeuw in het voor brengen van voortreffelijk schrijvers, dichters, geleerde en schilders boven andere landen zoo zeer heeft uitgemunt. 1818. 8°.

Zie *Konst- en Letterb.* 1822. D, II. bl. 385; Witsen Geysbeek *Biogr. Anth. Crit Woordenb.* D. IV. bl. 317; Kobus en de Rivecourt, *Bekn. Biogr. Handwoordenb.* o. h w.; Brinkman, *Naaml. v. boek.*; *Cat. der Bibl. v. h. Hist. Genoots.* bl, 30.

MANEN (Willem Christiaan van), zoon van Albertus van Manen en van Helena Johanna van Arnhem, 27 Febr. 1771 te Nijmegen geboren, studeerde te Duisburg en Utrecht en werd predikant te Heerewaarden (1794), Driel (1795), Zalt-Boemel (1797), 's Hertogenbosch (1813), Dordrecht (1807) en te Amsterdam (1815) waar hij den 18 Junij 1832 stierf. Hij heeft wel geene schriften nagelaten, doch verdient als een der uitstekendste leeraars van zijn eeuw vermeld te worden. Meermalen is zijn afbeeldsel in het licht verschenen.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D.II. bl. 718; Muller, *Cat. v. portr.*

MANGER (Johan Gerard), gaf uit:

Zacharias Vogel, Chirurgijn (te Amsterdam?) verhandeling van alle soorten van breuken, hoe men dezelve grondig kan onderscheiden en kennen, gelijk ook hoe men de genezing der Herniotomie zonder castratie op eene zeer ligte wijze kan verrigten, met zeldzaame aanmerkingen en noodige koperen plaaten versierd en met eene voorrede verrijkt door Johan Gerard Manger. Amst. 1763. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer.* 1763. a. bl. 100.

MANGER (Kolonel), een der hoofdofficieren te Deventer, tijdens het beleg dier stad door den bisschop van Munster, 1672, die zich krachtig tegen de overgave van die stad verzette, doch vruchteloos.

Zie Valckenier, *Verwerd Europa*, bl. 596; Sylvius, *Historien onzes tijds*, bl. 170, 272; *Holl. Maats.* 1672; Montanus, *Leven en bedrijf van Willem Hendrik*, bl. 306; Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. II. bl. 70.

MANGER (Sebald Godfried), werd in 1703 of 1704 geboren te Haëger in Nassau Dillenburg; in 1728 predikant bij de Hervormde gemeente te Heemstede, in 1729 te Goes, in 1733 te Maastricht, waar hij ook tot Hoogleeraar werd benoemd, in 1743 te Delft. Hij werd aldaar in 1778 emeritus en ontsliep den 7 Februarij 1795. Hij huwde Eva Justina Baronesse von Schweidnitz. In 1795 werd eene levensschets van hem uitgegeven. Hij gaat in portret uit, gesneden door J. Snoek naar H. Lapis. 4°. Hij predikte in den Lampeaanschen smaak, blijkens zijn

Betamelijk stil zijn en vertrouwen, voorgesteld in de verklaring en toepassing van den LXXII Psalm in twaalf leerredenen 1743.

De gewigtigste vraag van den grooten Herder der schaapen, Jezus aan de opzieners zijner kudde, uit Joh. XXI: 15 overwogen bij de bevestiging van Ds. W. Pielat te Delft. Delft 1749.

Jubelrede tot prijs der Heerlijkheid van Gods genade — uitgesproken bij gelegenheid van de vervulling van deszelfs vijftigjarigen predikdienst. Delft 1777.

Redevoering over het leven van Christus. Rott. 4°.

Zie A. Mandt, *Levensschets van Seb. Godfr. Manger*, Gor. 1795; Ypey, *Gesch. der Christ. kerk in de 18 eeuw*, D. VIII. bl. 633; Ab Utrecht Dresselhuis, *de Herv. Gem. te Goes*, bl. XXIV; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.* o. h. w.; Arrenberg, *Naamreg. van boek.*; *Boekz. der Gel. wereld*, 1779 a bl. 525; *Cat.* v. Hultbem, N°. 22910.

MANGER (Samuel Hendrik), zoon van den voorgaande, werd in 1735 te Maastricht geboren. Met vroeg ontwikkelde geestvermogens betrok hij reeds als veertienjarige knaap de Hoogeschool te Utrecht, waar hij al spoedig in een *Specimen Academicum: de iis, quae ex Arabia in usum Tabernaculi petita fuerunt;* bewijzen gaf met hoe gelukkig gevolg hij de Oostersche letteren, onder zijnen leermeester S. Rau, beoefende. Slechts korten tijd bekleedde hij het leeraarsambt, 1756 te Hemmen, daarna 1757 te Oudkerk in Friesland, toen hem, naauwelijks 26 jaren oud, aan de Hoogeschool te Franeker het hoogleeraarsambt in de Oostersche talen en Hebreeuwsche oudheden werd opgedragen (1761). De voorslag, welken de beroemde Michaëlis in Duitschland te dien tijde deed, om eene reis naar Arabie en Palestina te laten ondernemen, ter opheldering van vele plaatsen der Heilige Schrift, gaf aan Manger gelegenheid tot het kiezen van eene stof voor zijne latijnsche redevoering *de incremento Philologiae Sacrae ab idonea Arabiae atque Palestinae exploratione sperando*, waarmede hij in 1762 zijn ambt aanvaardde. Dit ambt verwisselde hij in 1766, op hoog gezag der Curatoren aldaar, met dat van hoogleeraar in de Godgeleerdheid, welke betrekking hij aanving met eene redevoering de *de fatis religionis Christianae apud Arabes.* Grooten naam zou Manger in het vak der Oostersche taal- en letterkunde gemaakt hebben, had hij op den ingeslagen weg er zijn geheel leven aan mogen geven. Zijne tot hetzelve betrekking hebbende geschriften *Ahmedis vitae et rerum gestarum Timuri, qui vulgo Tamerlanus dicitur, Historia, Latine vertit et adnotationibus adjecit, S. H. Manger* Fran. 1767, 2 vol. 4°. en *Dissertatio exhibens comment in Hoseam Part. prim. resp. Z. M. Tenckinck. Wiardae Frisius* 1769, en *Commentarius in libr. proph. Hoseae Franeq.* 1785 strekten daarvoor ten bewijze. Hij wijdde zich nu gansch en al aan de theologische wetenschap, en gaf weldra blijken dat hij in heldere begrippen nopens de leer van de godsdienst zijnen uitnemenden leermeester Voget verre te boven streefde. Te Franeker toonde hij als theologant geen minder verdiensten te hebben dan zijne ambtgenooten Venema en Conradi, en trad geheel en al in het spoor van Vitringa; zijne theologische lessen waren volkomen naar het voorbeeld van dien voortreffelijken man ingerigt Als prediker stond hij bij Conradi achter. Hij toch volgde de methode van zijnen schoonbroeder Hollebeek, welke in die dagen aan slechts weinigen beviel. Dit bewoog hem dan ook omstreeks 1780 de betrekking van Akademieprediker neder te leggen, waarvoor hem het onderwijs in de Kerkelijke geschiedenis, dat Venema tot nu toe gegeven had, werd opgedragen. Hij aanvaardde deze betrekking 3 Junij 1771 met eene redevoering *de diversis remediis ad tollenda Christianorum dissidia.* Gunstig heeft hij door zijn uitmuntend onderwijs op den toestand der Godgeleerdheid in ons Vaderland gewerkt. En ofschoon daarbij getrouw aan de leer der Hervormde kerk, behoorde hij niet minder dan zijn beroemde schoonvader Daniel Gerdes, zijn vriend en ambtgenoot Hermannus Venema en zijn behuwdbroeder Ewaldus Hollebeek tot degenen, die het oude gebouw eener dorre schoolsche Theologie hielpen sloopen. Zijn nog voorhanden maar onuitgegeven *Compendium Theologiae* getuigt, volgens bevoegde beoordeelaars, van den zelfstandigen echt liberalen geest, waarin hij gewoon was de godgeleerdheid te onderwijzen, en de belangrijke ofschoon vlugtige berigten aangaande het onderwijs van Manger leeren ons althans, dat vooral een oordeelkundig en vrijmoedig onderzoek der zoogenaamde *loca probantia* in de Messiaansche voorspellingen zijn aandacht bezig hielden. Zijne lessen over de laatstgenoemde of zijn *Collegium propheticum*, dat mede nog in zijn eigen handschrift aanwezig is, mag, gelijk dit gezegd wordt, tegen goud worden opgewogen. Het kan niet anders of een man als Manger moet door sommigen in zijne goede bedoelingen miskend en in zijne regtzinnigheid verdacht worden. Vooral schijnt zulks geweest te zijn omstreeks 1785, toen hij de rectorale waardigheid bekleedde, en het was niet zonder invloed op zijne keus, toen hij in 1786 met eene redevoering *de festo Orthodoxiae, a Graecis Christianis celebrato* deze waardigheid nederlegde.

Deze redevoering, in het 8e deel van het *Archief voor kerk. geschied. inzonderheid in Nederland* door de hoogleeraren Kist en Royaards bl. 392—403 opgenomen, behelst, nevens zijne *Oratio panegyrica*, gehouden bij gelegenheid van het tweede eeuwfeest der Franeker hoogeschool, dat onder zijn rectoraat gevierd is, Mangers laatste opentlijk werk. Met drie zijner ambtgenooten tot de patriottische partij behoorende ijverde hij in 1786 zóó voor deze, dat hij in groote onaangenaamheden met curatoren raakte, en met zijne drie ambtgenooten bedankte. Kort daarop werd hij lid der vroedschap te

Franeker, waaruit hem de keering der zaken in 1787 wederom verwijderde. Sedert bragt hij zijn leven des zomers op zijn buitenverblijf te Veenwouden, des winters te Franeker door, waar hij den 30 November 1791, op zes en vijftig jarigen leeftijd overleed.

Hij was gehuwd met Elisabeth Gerdes, dochter van den beroemden Groninger hoogleeraar van dien naam.

Behalve de gemelde schriften is van hem uitgegeven:

Disputatio qua disquiritur, num solius rationis vi et quibus argumentis demonstrati possit non esse plures uno deos? fuerint ne unquam populi aut sapientes, que eius veritatis cognitionem sine revelationis divinae, ad ipsos propagatae subsidio habuerint in Operibus societatis Stolpianae de Theol. Nat. Vol. III. Lugd. 1780.

De heer G. H. M. Delprat gaf de *Oratio de diversis remediis etc.* met een voorwoord in het licht in het VII D. van het *Nederl. Archief voor kerkel. geschied.* door Kist en Royaards bl. 348—370.

Oratio penegyrica in auspicium seculi III Acad. Frisiae, quae Franequerae est jussu procerum in templo majori habita d. Sept. XXII 1785. Franeq. 1785.

De angelo Bethesdae commovente aquam ad illustrationem sensus spiritualis, commatis inprimis quarti Cap. V. Euangel. Johannis. Dissertatio in Miscell. Groningens. T. III. p. 173 seqq.

Zie Ypey, *Gesch. d. Christ, Kerk in de XVIII eeuw*, D. VIII. bl. 30, 70—75, 635; Kist en Royaards, t. a. p.; G. Bruining *Herinneringen*, Dordr. 1800 bl. 34 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h w.; *Aanhangsel op* Nieuwenhuis *Woordenb* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.* o. h. w.; *Bibl Hog.* T. I. p. 610; *Boekz der gel. wereld*, 1760 b. bl. 95, 512, 513; Arrenberg, *Naamreg.*; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk* D. II. bl. 192.

MANGER (Hermannus), zoon van den voorgaande, werd den 2 Sept. 1773 te Franeker geboren, studeerde in de Godgeleerdheid, was in 1797 predikant te Beers en Jellum in Friesland, vervolgens (1799) te Jelsum en (1803) te Haarlem. Hij stierf aldaar 15 November 1844. Hij was een vroom, hartelijk, getrouw en menschlievend leeraar, zijne geleerdheid deed hem voor het professoraat te Harderwijk in aanmerking komen. Manger is eens gegraveerd en eens in steendruk afgebeeld, naar de teekening van H. Roelofsz. 4°.

Zie Bouman, *Memoria Clarissii*, p. 52, *Evang. Kerkbode*, 1844, n°. 41; *Boekzaal voor* 1845, a. ql. 140 verv.; Glasius; *Godgeleerd Nederl.* o. h. w.

MANGELAER (Cornelis), een kloek scheepsbevelhebber, die in het voorjaar van 1651 een scherp gevecht onder den admiraal Haulthain met 3 Nederlandsche tegen 8 Portugesche schepen voor het Recif in Brazilië hielp leveren, waarin zeven der vijandelijke schepen door de onzen, en met name één van 29 stukken door C. Mangelaer veroverd werd. In 1652 vermeesterde hij een Portugeesch schip van 18 stukken, in 1653 overleed hij.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. heldend. ter zee*, D. II. bl. 297.

MANGELAER (Cryn Cornelisz.), waarschijnlijk de zoon van kapitein Cornelis, werd in 1652 tot Commandeur van eenen Zeeuwschen brander benoemd.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. heldend. ter zee*, D. II. bl. 297.

MANGELAER (Frans Crijnssen), welligt broeder van Cornelis, huwde te Vlissingen in Nov. 1622 Tunneken Pieters (in 1633 Jan. hertrouwde hij aldaar met Lijsbeth Frans weduwe van Isaac Rijcke, hij diende toen op het schip van kap. *Bancker*, Nav. X bl. 64, woonde de meeste zeeslagen in den eersten Engelschen oorlog en den togt van de Ruyter naar Denemarken in 1659 bij, en wordt als een moedig en ervaren zeeheld geprezen. Zijne dapperheid bleek vooral in zijne ontmoeting op 21 Maart 1661 bij Kaap Lezard, met den kaper Johan Collaert, wiens schip hij en Evertsen, na een kloek gevecht, vermeesterde en zegevierende te Vlissingen binnen bragt. De Admiraliteit van Zeeland beloonde hem met een gouden keten en penning.

Zie *Holl. Merc.* 1661, bl. 53; J. C. de Jonge, *Lev. der Evertsen* Tabel I, *Neêrl. heldend. ter zee*, D. II. bl. 297, 298.

MANGELAER (Quiryn), in 1653 kapitein ter zee, voerde het bevel op een der schepen van de Zeeuwsche directeurs en nam deel aan den hevigen zeeslag van Junij 1653.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. heldend. ter zee*; D. II. bl. 297.

MANGLERUS (Eustatius), geboren 29 Januarij 1652, kleinzoon van Eustatius Manglerus of Manglerius, om de religie uit Vlaanderen gevlugt, predikant te Witte wierum, onder de classis van Loppersum in Groningerland, te Oost-Vlieland (1604), Wormer (1608), gestorven in 1614, zoon van Johannus Manglerus, veertig jaren secretaris van Wormer. Hij werd in 1670 praeceptor aan de Latijnsche school te Medemblik, in 1680 aan die van Hoorn, in 1704 conrector aldaar. Hij maakte zich als beoefenaar der latijnsche dichtkunst bekend. Zijn gedichten zijn verspreid voor dissertatien, in de *Boekzaal der Geleerde wereld* en elders.

Zie de Paauw, *Vervolg op Veeris namen der Predikanten* bl. 132. *Boekz. der Gel. wer.* Aug. 1723, bl. 229, 230.

MANGOT (Adrianus), werd in 1554 te Gouda geboren, studeerde te Leuven in het door Viglius nieuw opgerigte collegie. Hier bleef hij negen jaren, legde zich aan de universiteit van dezelfde stad op de wijsbegeerte en godgeleerdheid toe, verkreeg den rang van Baccalaureus in de laatste, nam eenigen tijd de herderlijke dienst waar, doch trad den 1 October 1585 in de orde der jesuiten. Zijn welsprekendheid deed zijn oversten besluiten hem tot de predikdienst te bestemmen en droegen hem het bestuur der congregatie der H. Maagd op. Hij predikte te Leuven, waar Justus Lipsius hem steeds en gaarne hoorde, en vervolgens te Antwerpen. Ook trad hij in andere plaatsen als prediker op. Hij stierf den 13 November 1629 in zijn klooster te Antwerpen.

Hij bestudeerde de H. Schrift en de kerkvaders en het was uit dezer spreuken dat hij voornamelijk zijne predikatien zamenstelde. Zijn meest geliefde kerkvader was Augustinus, van daar dat, toen de kerkelijke twisten over de Augustinische predestinatieleer ontstaan waren, een Jansenistische geestelijke al wat Mangot hieromtrent in zijne leerredenen had bijeengebragt, in het licht gaf.

Hij schreef:

Monita Sacra in S. Scripturâ et sanctis Patribus, potissimum collecta, in celebri Academiâ Lovaniensi sodalibus deiparae Virginis dicta, omnibus utillissima Antv. 1613 8°.

Monita Sacra.... variis in locis ad Clerum et populum dicta.... Pars altera. Ibid. Idem 1613. 8°. *Pars Tertia. Ibid, Idem* 1613. 8°.

Monita Mariana ex S. Scriptura et S. S. Patribus potissimum collecta, sodalibus Deiparae Virginis Antverpiae dicta, omnibus utilissima. Additur duplex declaratio dominicae Passiois cum triplice indice rerum praecipuarum, quae Monitis Sacris, et hisce Marianis cortinentur. Antv. 1614. 4°.

Herdrukt met den titel van *Conciones in Dominicas et Festa totius anni, ex S. Scriptura et S. S. Patribus, per Monita deducta. Elitio 2a auctior et correctior.* Antv, 1618. 4 soll. 12°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. Littér des Pays-Bas*, T. I. p. 302; Walvis, *Beschr. van Gouda*, D. I. bl. 510; van Heussen en van Rijn, *Batavia Sacra*, T. II. p. 486; Glasius, *Godgel. Neaerl.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.* o. h. w.

MANHEER (Gerrit), Rotterdamsch boekverkooper en dichter uit het eind der 18e eeuw, werkzaam lid der Rotterdamsche dichtgenootschappen van dien tijd, kunstbroeder en vriend van Tollens.

Men vindt gedichten van hem in:

Mengeldichten bij bijzondere gelegenheden door de Rotterdamsche afdeeling der Holl. Maats van Kunsten en Wetenschappen. Gedrukt voor de leden 1807.

Ook gaf hij afzonderlijk in het licht:

Het zangeresje aan de Maas, Dordr. 1795.

Naamlijst der getrouwde en overleden personen binnen de stad Rotterdam enz. waarachter gevoegd is eene verzameling van vertoogen over verschillende onderwerpen in vaersen en in prosa.

Kronijk der stad Rott. 1240—1670. Rott. 1779 herdr. 1783. 4°.

Zie van Rijn, *Beschr. v. Rotterd.*, voorr.; Schotel, *Tollens en zijn tijd*, bl. 26; *Cat. van Dam van Brakel*, bl. 14. Bodel Nijenhuis, *Bibliogr. der Ned. Plaatsbeschr.* n°. 1183.

MANILIUS (Arnold), of de Man, omstreeks 1530 te Gent geboren, had van jongs af neiging voor de beoefening der fraaije letteren, was ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen en in de poezij, en oefende zich ook in de geneeskunde In 1561 begaf hij zich in gezelschap van zijn landgenoot Dionysius Handovius naar Parijs om zijne letteroefeningen voort te zetten. Eenige jaren later verbond hij

zich aan Karel Bijm, ook een Gentenaar, die vijf of zes jaren gezant van keizer Maximiliaan was bij de sultans Selim II en Amurat III. De Man volgde hem naar Constantinopel, waar hij met verschillende belangrijke personen kennis maakte en vooral wegens zijne bekwaamheid in de Grieksche taal in hooge achting stond. In Duitschland wedergekeerd, hield hij zich onledig met het vergelijken van eene menigte handschriften, van plan ze later in het licht te geven, waarin hij door den dood verhinderd werd.

Hij schreef:

Carmen ad Victorem Giselinum vóór den *Prudentius* van dezen geleerde.

Elegiae.

Epigramnata.

Epitaphia.

Het is onzeker of deze gedichten zijn uitgegeven.

Zie Sanderus, de *Gandav.* p. 23, 24; Sweertius, *Ath. Bat.* p. 143; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 60; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 186.

MANILIUS (Cornelis) of de Man, werd in den aanvang der XVI eeuw te Brugge geboren, vestigde zich als boekdrukker te Gend, waar hij omstreeks 1570 stierf. Zijn zoon Wouter Manilius was ook een beoefenaar der letterkunde en volgde zijn vader als boekdrukker te Gend op. Men heeft ven Cornelis behalve een door hem berijmd sinnespel *De doodt* genaamd:

Declaratie van der Triumphe beweezen den hoogh gheboren Princen van Spangen Philips, des Keisers Charles van Oostenrykzoone, binnen de stadt van Ghendt, den XIII Julii MCCCCCXLIX op rym gesteldt. (Gent 1549 in 8°.) In Vlaamsche verzen. Daar leest men onder meer:

Cornelis die het maecte, die hevet gheprent.

Manilius van Brugghen, woonachtigh te Ghendt.

Dit werk verscheen ook in het Latijn met dezen titel:

Arcus triumphales quenquinquie, quia S. P. Q. Gaudensi Philippo Austriaco, Caroli V Imp. Principis Flandriarum filio et haeredi, et futuro Principi Flandriarum exhibiti fuere Gandavianno MDXLIX Ibid Idem 1549 fol. met platen.

Ook had hij deel aan de zamenstelling van *Pompa Trimuphalis Philippo II, Hispaniarum Regi, Gandavi cum isthic Velleris Aurei Comitia celebraret. Gand. Corn. Manilius* 1558, fol. ook in het Fransch en Vlaamsch in het licht gegeven.

Zijn zoon wordt Ghilain Manilius genoemd, en gezegd dat Lucas de Heere met Cornelius bevriend was en een grafschrift op hem vervaardigde, te vinden in *den Boomgaerdt der poesien* bl. 65; Van zijn tooneelspel *de Dood* volgens Sanderus, is echter tot heden geen exemplaar ontdekt en welligt verward met de *heere van der Dood*, door Jan van den Dale, in 1576 verschenen.

Zie Sanderus, *de Gandavus*, p. 35, 36; Sweertius; *Ath. Belg.* p. 192; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl Belg.* T. I. p. 213; Paquot. *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 186; Willems, *Verh. over de Nederd Taal en Letterk.* D. I. bl. 253; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 319; Snellaert, *Schets eener Gesch der Nederl Letterk.* bl. 76; Mr. Ph. Blommaert, *De Nederd. schrijvers van Gent* 1862, bl. 60—62. alwaar nog Sanderus en Foppens worden verbeterd, die zich schijnen vergist te hebben.

MANILIUS (Boudewijn), denkelijk een afstammeling van Cornelis, bezorgde een uitgave van een werk, getiteld: *Een schoon historiken ofte cort verhael van de principaelste pointen van de belegeringhe der vermaerde stad van Ghendt ten tijde van den vijfden grave van Vlaenderen Arnout den Jonghe, F. Boudewijn*, Ghendt 1650 kl. 4°.

Zie Blommaert, *De Nederd. schrijvers van Gent* bl. 29.

MANKE HEYN (Zie ANDRIESSENS) (Hendrik).

MANMAKER (Adriaan), thesaurier en ontvanger-generaal van Zeeland, volgens concessie door Prins Willem I hem verleend d. 20 Oct. 1573. Hij overleed te Middelburg 30 November 1590. Zijn portret is door H. Goltzius gegraveerd A°. 1579. Zijn spreuk daar onder *Draecht goetwillich last met mandekens.*

MANMAKER (Adriaan van), zoon van Adriaan van Manmaker, en van Catharina van Marselaer, werd in de tweede helft der 16e eeuw te Middelburg geboren, bezocht in zijn jeugd Engeland, Frankrijk en Italië en was bij de geleerden toen reeds in hooge achting. Stephanus Claviger noemde hem in een brief van 1601 „nobilis ac eruditus juvenis." In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij in 1609 baljuw van Middelburg, en vervulde daarna onderscheidene bedieningen o. a. die van thesaurier-generaal van Zeeland. In 1612 was hij vertegenwoordiger van de eersten edele in Zeeland in de Rekenkamer en in 1618 werd hij wegens denzelven in de vergadering der Staten en in het collegie der gecommitteerde Raden van Zeeland gedeputeerd. In 1618 vergezelde hij, als vertegenwoordiger van den eersten edele van Zeeland, Prins Maurits naar Utrecht. Hij gaf in de vergadering der Staten-Generaal zijne stem tot het gevangen nemen van Oldenbarneveld, de Groot en Hoogerbeets en behoorde daarna tot de 24 gedelegeerde regters. De staten van Zeeland keurden zijne gedragingen goed, bedankten hem en beschonken hem met een gave ter waarde van 200 guldens. Reeds vroeger (1618) hadden zij hem een zilver verguld lampet met het opschrift *Adriano a Manmaker, Equiti A°.* CIƆIƆCXVIII *ob navatam feliciter Patriae ac Religioni oppressae operam Zelandiae Ordines S. E. G. D.*

In 1620 werd hij tot ambassadeur naar Venetie voorgeslagen, doch niet benoemd. In 1621 zond men hem met van Noordwijk en Pauw naar Frankrijk om te handelen over een tractaat van vriendschap en koophandel. Gedurende de belegering van Bergen op Zoom, door Spinola in 1622, was hij gedelegeerde te velde.

Volgens de la Rue was hij de eerste die een ontwerp gemaakt heeft, om door het stellen van praemie op de genomene vijandelijke schepen de onderdanen van dit land des te meer toen ter tijd aan te moedigen tot afbreuk der Spanjaarden ter zee. In 1625 werd hij, nevens zes andere heeren uit Zeeland, benoemd tot het bijwonen der lijkstatie van Prins Maurits, in 1624 stond hij namens deze provincie met Jacob Scotte over den doop van een zoon des konings van Bohemen, gelijk in 1628 over dien van eene dochter van Frederik Hendrik. Na dertien jaren de betrekking van eersten edele in de hooge vergadering van Zeeland bekleed te hebben, werd hij in 1631 ontslagen.

In 1609 huwde hij Maria van Berchem, welk huwelijk door Heinsius en Grotius is bezongen.

Zie La Rue, *Staatk. Zeel.* bl. 75, 270; Hooft, *Briev.* N°. 231 (1704) *Leven en sterv. van Oldenbarneveld* bl. 397; Brandt, *Hist. d. Regtspleg van Oldenbarneveld*, bl. 200; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 54; *Beleger. van Bergen op Zoom*, bl. 79, 167, 293; Wagenaar, *Vad. Hist*; *Lijst der Magistr. van Middelb.*; *Lijst der Rekenm v Zeeland;* Vollenhoven. *Broeders Gevang.* (Reg.) Velius; *Chr. v. Hoorn*, bl. 318; P. Burmanni, *Syll. Epp.* T. II. p. 347, T. III. p. 1, 5; D. Heinsii, *Poem.* p. 14; Dodt van Fl. *Archief v. Utrecht*, D. VI. bl. 286, 287; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.*; Kok, *Nav.* D. VI. bl. 351.

MANN (Aub. Th.), den 22 Junij 1735 in de provincie York in Engeland geboren, oud karthuizer in het Engelsche klooster te Nieuwpoort, verder kanunnik van Nôtre Dame te Kortrijk, secretaris der koninklijke academie van Brussel, welke stad hij bij den tweeden inval der Franschen in Julij 1794 verliet. Hij overleed den 23 Februarij 1809 te Praag, waar hij sedert 1797 woonde.

In hands. liet hij na:

Mémoire sur l'Agriculture des Pays-Bas.

De linguarum eruditorum necessaria cognitione usu, nec non de vero nominis Dei τετράγναττὸν sensu ejusque recta ac genuina pronunciatione.

Mémoires sur les rivières, canax en général et sur ceux de la Flandre en particulier, presenté le II Avril 1774 *à l'Acad. Imperiale de Bruxelles.*

Abrégé de l'Histoire ecclésiastique civile et naturelle de la ville de Bruxelles.

Zie *Bibl. Univ.* i. v.; *Bibl. ms. Hulthem*, n°. 135, 180, 407, 705.

MANNAERT (Arnoldus), zoon van Johan, heer van Deuveren en van Elisabeth de Wildt, zuster van den schout bij nacht Gideon de Wildt. Hij was kapitein ter zee, en verongelukte met het schip van oorlog, genaamd *Gouda.* Zijn lijk spoelde den 30 Sept. 1697 te Ameland aan.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.* D. III. bl. 413; D. IV. bl. 58, 89—105.

MANNÉ (Johannes Hermannus), wiens vader R. Manné predikant bij de Evangelisch-Luthersche gemeente te Arnhem is geweest, werd in 1679 te Billinghausen geboren, oefende zich te Essen in de philosophie en te Kleef bij den inspector Dr. Kayser in de theologie, en na reeds op zeventienjarigen leeftijd te

Arnhem gepreekt te hebben, begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij zijne studien voortzette bij den Luterschen predikant Dominicus en de lessen van de hoogleeraren van Leeuwen, Morinus en Francius bijwoonde.

In 1700 werd hij predikant bij de Luthersche gemeente te Arnhem, drie jaren later te Haarlem, waar hij met zijnen ambtgenoot in twist geraakt, en afgezet zijnde, in 1709 eene scheuring in de gemeente verwekte. Daar hij de gunst der stedelijke regering genoot, bleef hij bij hen, die zich met hem hadden afgescheiden, het predikambt bedienen. In 1724 verwisselde hij deze dienst met die der Luthersche gemeente te Amersfoort, en in 1730 verbond hij zich aan die van Monnikendam. Slechts twee jaren bleef hij daar werkzaam, toen hij besloot zijn emeritaat te nemen. Reeds was de leerrede, met welke hij zijne gemeente vaarwel wilde zeggen, gereed, toen de dood hem in 1733 te Amsterdam plotseling uit dit leven deed scheiden. Manné was een ijverig en geleerd man. Als prediker onderscheidde hij zich door eenvoudigheid van bewerking en verdeeling. Jammer slechts dat zijne predikatien, in de toepassing doorgaans warm en opwekkend, onder den last van het vertoon van geleerdheid gedrukt gaan en door woordspelingen en uitdrukkingen smakeloos worden. Zijn portret gaat uit door J. Wandelaar geteekend, als graveur niet geroemd.

Hij schreef:

Verzoenpredicatie over Matth. V: 9. Haarlem 1709.

Leerrede over Ps. XXX: 20. Haarlem 1709.

Inwijingspredicatie van de nieuwe Luthersche huyskerk in Haarlem, staande en gelegen aan het Spaare. Haarl 1711.

Lykpredicatie over mijn broeder den Zlgr. I. F. Manné, gehouden 1713.

Predicatie over Ps. LXXIII vs. 25, 26 *te Cleve gehouden* 1715.

Belijdenispredicatie 1717.

Het vaarwel of de afscheidsrede tot de gemeente toegedaan de onv. Augsb conf te Haarlem. Haarl. 1724.

Huys Postil of predicatien over alle Episteltexten, door het geheele jaar. Met J, G. Pritius voorrede. Amst. 1730. 2 d. 4°.

Intreerede te Monnikendam over Gen. XVII vs. 1, 2. 1730.

Predicatie op den Goeden Vrijdag. Amst. 1731.

Het laatst vaarwel of de afscheidsreden, tot de gemeente te Monnikendam over Deut. XXX vs. 19. Amst. 1732.

Jubelpredicatie op het tweede eeuwfeest der Reformatie. 1717.

Korte beschrijving van Luthers levensloop. 1717.

J. Bugenhagen, lijkrede over den dood van Luther. voorafgegaan door een grondig berigt aangaande Luthers begraavenisse 1717 (*vertaling*).

J. M. Dilhern's, Kort Histories berigt van de Aug. conf. 1717 (vertaald).

Naauwkeurige zoo theologise als historise aanmerkingen over het werk der Reformatie, mitsgaders eene nette beschrijvinge van den opkomst en staat der Luthersche kerken in de Nederl. Haarl. 1729.

Uitgekipte, stichtelijke en zielroerende huis- en kerkgezangen. Amst. 1718, 1738 uit het Hgd.

Ook heeft men van hem:

Tractaetje van de verlossinge en regtvaardigmaking eens armen zondaars voor God. Haarl. 1709.

Historie van het bitter lijden en sterven onzes Heilands Jesu Christi. Amst. 1723, 1762. 2° dr.

Schriftmaatige verklaaringe over alle de heilzame 28 artykelen der onv. Augsb. confessie of geloofsbelydenis. Amst. 1730. 4°. 8°.

Tweede Utrechtsche jubelfeest.

Luytersche Gezangen. Haarl. 1716. 8°.

Leerrede over de verzoeking Abrahams.

Zie *Laatst Vaarwel*, Amst. 1730; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Evang. Luth. kerk* D. II. bl. 103, verv. D. IV. bl. 95, D. V. bl. 58, D. VII. bl. 96 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.*; *Navorscher*, D. VII. bl. 224 Arrenberg, *Naamreg.* Muller, *Cat. van portr.*

MANNÉ (Josina), waarschijnlijk eene dochter van den bovengemelde, beoefende de nederduitsche poezij.

MANNIN of MAUVIN (Jehan), was reeds schilder in het begin der XIV° eeuw, en komt als zoodanig voor in de stadsrekeningen van Rijssel op het jaar 1327.

Zie Le Comte de la Borde, *Les Ducs de Bourgogne, Introd.* p. LXVI; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1058.

MANNING (Adriaen), door prins Willem I tot scheepskapitein aangesteld in 1569. In 1570 nam hij en jonkheer Lancelot van Brederode, Adriaen Moning en Albert Menningerhof en anderen in het Vlie, tien groote hulken en eenige mindere schepen; waardoor zij groote schade aan de Nederlandsche kooplieden toebragten.

Zie Beaufort, *Lev. v. Willem I,* bl. 158, 179.

MANNINGA (Unico), drossaard van Embden, voorstander der vrijheid, die gedurende eene reeks van jaren vlugtelingen uit Engeland in de Nederlanden ten zijnent ontving. Hiertoe behoorde ook Marnix van St. Aldegonde.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange Nassau*, T. III. p. 237, T. IV. CIII. 45, T. V. p. 187

MANNO of NANNO, een Friesch wijsgeer, ten minste een man die aan het hof van Karel den Kalen, niet zonder eenig goed gevolg lessen in de vrije kunsten gaf, en daar waarschijnlijk den Utrechtschen bisschop Radboud gevormd heeft. Van hem moeten er zelfs aanteekeningen over Aristoteles en Plato in onze oude boekerijen, vóór de Spaansche beroerten zijn voorhanden geweest. Met al dezen reuk van geleerdheid, hem toegekend, zoo behelzen zijne geschriften evenwel niets meer dan den lof der heiligen.

Zie Suffridus Petri, *Script. Fris.* p. 55; *Batavia Sacra*, T. I. p. 158; Collot d'Escury, *Holl. roem in kunsten en wetens.* D. IV. (1) bl. 10, 11, A IV (i) bl. 55, 56, D. III. (A) bl. 178.

MANRIQUE (Miguel), volgens Fiorillo een Vlaming, en discipel van Rubbens, die zich op het einde der 17° eeuw te Malaga vestigde.

Zie Fiorillo, *Geschichte der Mahlerey in Spanien*, S. 270, Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1058.

MANS (Fredericus H.), een verdienstelijk kunstenaar, die in de tweede helft der 17° eeuw, waarschijnlijk te Utrecht bloeide. Hij schilderde land- en dorpsgezigten, stadsvesten enz. aan rivieren gelegen, met rijke stoffaadje, eigenaardig en vol karakter voorgesteld in den trant van Klaas Molenaer doch beter van gehalte.

Zie Kramm, *Lev. en werken der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1058.

MANS (Arnoud van), een leerling van David Teniers, den jonge, behoorde tot de Belgische schilderschool.

Zie Bogaerts, *Esquise d'une histoire des arts en Belgique* p. 61; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl kunstsch.* D. IV. bl. 1059.

MANSART (Sieur de). Zie MAULDE (Guillaume de).

MANSDAEL (R. van), dichter uit de tweede helft der 17° eeuw. Men heeft o. a. van hem een *Rouwklacht op de Ruyter.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 401.

MANSDALE (Rombout van) of KELDERMANS een bouwmeester die in de eerste helft der 16° eeuw te Brussel bloeide.

Zie *Messager des Sciences historiq.* 1858, bl. 338; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Sch.* o. h. w.; *Keldermans.*

MANSFELT (Pieter Ernst Graaf van), afstammeling uit het oude Duitsche huis van dien naam, zoon van Ernst, Graaf van Mansvelt, in 1532 gestorven en van Dorothea van Solms. Hij, geb. 1517, ontving zijne opvoeding aan het hof van Ferdinand, broeder van Karel V. Hij had, gedurende zijn zeven-en-tachtig-jarigen levensloop, drie Spaansche koningen (Karel V, Philips II, en III) gediend, onder anderen woonde hij den togt naar Tunis bij (1535), en was opperbevelhebber van Yvoy, toen deze stad, in 1552 door de troepen van Hendrik II aangetast, en hij gevangen genomen werd. Na zijne verlossing sloeg hij de Franschen te St. Quentin onder Savoyen en Egmond.

In 1569, ten tijde van Alva, dien hij getrouwelijk diende, werd hij naar Frankrijk ter hulpe des konings tegen de opgestane hervormden gezonden, en versloeg ze bij Moncontour. Voorts voerde hij onder Alva en Requesens den Nederlandschen oorlog en was, na den dood des laatsten, een der leden van den Raad van Staten, die door de burgerij van Brussel gevangen genomen en vijf maanden in hechtenis gehouden werd, niet zonder gedurig dreigend levensgevaar. De heer de Jonge heeft het niet onwaarschijnlijk gemaakt dat prins Wil-

lem I dien stap heeft aangemoedigd en gerugsteund, om Mansfeld en Barlaimont te vatten, iets, hetwelk noch de Algemeene Staten, noch die van Brabant, maar Glimes en de Heze verrigtten. Een stout stuk waarlijk, en een bewijs van 's Prinsen veelvermogenden invloed in de toen nog vijandige hoofdstad der Nederlanden. Maar is het te verwonderen dat Mansfeld en Barlaimont, beide mannen van den hoogsten invloed, zich door deze gevangenis, het werk huns ergsten vijands, van het bestuur over Nederland verstoken, hunne partij in 't onderspit, en de geuzen ziende zegevieren, — besloten van hunnen kant nu ook alles, zoo list als geweld, aan te wenden om weder boven te komen. In de gevangenis gedroeg zich voorts Mansfeld met edele fierheid; hij weigerde het huisarrest, waartoe zich Heze, na langdurige verzoeken der Staten ten laatste liet vinden, en dat Barlaimont aannam. Mansfeld werd met de algemeene bevrediging en Don Juan's komst ontslagen en teekende toen de Unie van Brussel, doch wel met het voornemen om die spoedig te verbreken, geleidde daarop de Spaansche soldaten uit het land en trok terstond bij Don Juan naar Namen. Sedert vinden wij zijnen naam met lof in de meeste gevechten en krijgsgebeurtenissen dier tijden, in de legers van Don Juan en Parma (in de belegeringen van Maastricht, Antwerpen, in de bevrediging der Walsche gewesten enz.) Hij werd na den dood van Parma tweemaal algemeen landvoogd der Nederlanden — vóór en na de komst van den aartshertog Ernst. Bij de komst van aartshertog Albert aanvaardde hij wederom het stadhouderschap van Luxemburg, welke provincie hij negenenvijftig jaren lang bestuurd en gedurig in 's Konings naam heeft gehouden. Zoo bereikte hij in gedurige werkzaamheid den hoogen ouderdom van 87 jaren en stierf in het jaar 1604. Van Meteren noemt hem »een zeer kloek heer, van goede verstande, een groot hovelingh, van syn princen seer bemint." Hij was sedert 1546 ridder van het gulden Vlies, en huwde Margaretha van Brederode, zuster van den vermaarden graaf Hendrik en in hoogen ouderdom met Maria de Montmorency, weduwe van den graaf de Lalaing. Zijn afbeeldsel bestaat op meer dan ééne wijs.

Zie behalve Bor, van Meteren (vooral bl. 504, fol. uit Amst. 1652), Hooft, Bentivoglio, Strada, M. ab Isselt, Moreri, Hoogstraten, Grotii, *Annales et Hist. de reb. Belg.* p. 172; Locrii, *Chron. Belgic.* p. 611; Hubner, *Geslachtrekenkundige Taf.* Taf. 334—346; Te Water, *Verb. der Ed.* D. III. bl. 4; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI, VII, VIII, IX (Reg.); Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w. *Ernst*; van Kampen, *Karakterk. d Vad.* D. II. bl. 377; J. C. de Jonge, *de Unie van Utrecht*, bl. 176—179 190; Calmet, *Bibl. de Lorr.* p. 628; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 374; Schannat, *Hist. du comte de Mansf.* 1707. 12°. Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, (Reg) Muller, *Cat. van portretten.*

MANSFELT (Karel van), natuurlijke zoon van den voorgaande, werd in 1588 geboren. Na het eerste onderrigt ontvangen te hebben, zonden hem de aartshertogen, Albert en Isabella naar Rome, om aldaar in de wijsbegeerte te studeren. Hij legde zich ook op de God- en regtsgeleerdheid toe, keerde toen naar zijn vaderland terug en werd te Leuven licentiaat in de beide regten (29 Jan. 1614). Hij was toen aalmoezenier der aartshertogen die hem op nieuw voor eenigen tijd naar Rome zonden, van waar hij wederom naar Brussel werd geroepen om zijn ambt en tevens dat van ceremoniemeester aan het hof te vervullen. Hij werd sedert kanunnik van St. Gedule te Brussel, eerelid van den raad van Luxemburg, Prevoost der collegiale kerk van Seclin bij Rijssel. In 1631 werd hij vicaris generaal van den apostolischen gezant in de legers van Philippus IV in de Nederlanden, in de Paltz en andere provincien. Ook volgde hij in 1637 Philibert de Mol als deken der St. Gedule op. Hij overleed in 1647, omstreeks 60 jaren oud.

Hij schreef:

Paratitla Decreti: de iure sacro in genere; deque Ecclesiasticorum moribus et officiis. Lov. 1616. 12°.

Utriusque iuris concors discordia, quâ canones cum legibus pugnantes conciliantur. Luxemb. 1619. 12°.

Manuductio ad vitam canonicam. Luxemb. 1620. 12°.

Clericorum coenobetica, sive canonicorum vita et origo. Luxemb. 1625. 12°.

Exercitatio civilis ad Regulas juris in Sexto. Luxemb. 1626 12°.

Clericus sive de statu perfectionis et perfectione statûs clericorum. Brux. 1627. 12°.

Exercitatio civilis ad Breve Apostolicum Urbani P.P. VIII de constitutione et potestate delegati apostolici in militiâ Belgicâ regii exercitûs, item de jejunii Quadragisimalis remissâ observantiâ in eâdem militiâ. Brux. 1638. 12°.

Sacerdotis breviculum, venerationi Cleri sacrum. Brux. 1642. 16°.

Castra Dei, sive de Parochia, religione et disciplina militum. Brux. 1643. 4°.

Principis breviculum, memoriae Alberti, Isabellae et Ferdinandi sacrum. Brux. 1643 (of omstreeks) 16°.

Breviculum Hierarchae. Brux. 16°.

Magisterium militare, sive de jurisdictione et jure militiae Belg. Antv. 1647. 16°.

Religiosus sive de statu prefectionis sacerdotii. Bruxell. 1647. 16°.

Job patiens, sivi de Providentiâ Dei erga hominem. Brux. 1647. 16°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 124; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I p. 158; Sweertii. *Ath. Belg.* p 169; Miraei, *Bibl. Ecc. ed. Fabric* p. 336; *Basil. Brux.* Ed. 1743 bl. 12; Calmet *Bibl. de Lorr.* p. 627, 628; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 375.

MANSFELD (Karel Graaf van), zoon van Pieter Ernst grave van Mansfelt en van Margaretha van Brederode geb. 1542, werd door zijne daden door geheel Europa beroemd. »Men zag" schreef te Water, »in zijn voorbeeld deels dat gezindheid in 't stuk van vrijheid geen erf zij, doch dat standvastigheid in 't behartigen van 's lands algemeen welvaren, ook in die dagen niet zelden voor eigen belang pleeg te wijken." Hij onderteekende reeds vroeg het verbond der edelen en verscheen bij het overgeven van het smeekschrift, openlijk ten hove. Zijn vader, der landvoogdesse geheel toegedaan, verklaarde in den raad dat hij zijn zoon hierover schriftelijk bestraft had, en schreef hem een brief, waarin hij hem, tenzij hij zich oogenblikkelijk van het bondgenootschap afscheidde, zijn toorn aankondigde en bedreigde hem voor altoos zijn vaderlijke gunst te ontrukken. Doch deze vermaningen en bedreigingen trokken den jongeling, die fier van aard was, niet aanstonds van het bondgenootschap af. De raad, dien hij gelijk men wil, aan den Prins van Oranje zou gegeven hebben, om Egmond van kant te helpen, opdat de vorst, ter bevrijding van het land, al de krijgsmagt aan zijne zijde mogt krijgen, was waarlijk te verfoeijen en 's Prinsen hart was te wel geplaatst dan dat hij dien voorslag goedkeurde, doch er bleek uit hoe diep hij ingewikkeld was in den voorstand der vrijheid. Niet lang duurde het of hij liet het bondgenootschap varen, en werd aangesteld tot bevelhebber van Antwerpen.

Nadat Alva de graven van Egmond en Hoorn had doen vatten, schroomde Mansfeld naar Brussel te komen. of week zelf, gelijk men schreef, op raad van zijnen vader, van daar. Het scheen dat hij zich minder op Alva durfde verlaten dan op de landvoogdesse, welker gunst hij zich door zijne verrigtingen bij Valenciennes nog meer had verworven. Onder don Jan van Oostenrijk, die hem gebruikte om krijgsvolk in Frankrijk, waar hij zeer bekend was, te werven, doch vooral onder den hertog van Parma was Mansfeld een der voornaamste legerhoofden; en gaf, ten voordeele der Spaanschen, veelvuldige blijken van heldhaftigheid. Getuigen hiervan zijn de slag bij Gemblours, de verovering van Bouvignes, de herhaalde onderneming tegen Nivelle, het innemen van Eindhoven, Diest en andere plaatsen in 1580, het belegerde en eindelijk vermeesterde Antwerpen, het benaauwde Dendermonde, de inval in den Bommelerwaard en de versterking van 's Hertogenbosch, de belegering en verzekering van Grave, Megen, Batenburg en andere plaatsen, het stormenderhand innemen van Nuis, zijn welgelukte aanslag op Blankenburg, het bemagtigen van Sluis; zijn toeleg op Geertruidenberg en Breda, alsmede op Bommel en Heusden, die hem echter mislukte, waarvan de oorzaak gezocht wordt zoo in den onwil der soldaten als in den twist, tusschen hem en den bevelhebber Leva gerezen; het innemen van Herpt, Heel, Hemert, Rees en Rijnberk. Het was dan niet zonder reden, dat Parma de Nederlanden voor een tijd verlatende, het hooge bewind over de krijgsmagt in Brabant aan Mansfelt toebetrouwde, en dat hij zich van hem bediende, om Breda, onlangs bij verrassing door de Staatschen ingenomen, te hernemen. Na den dood van Parma, kreeg de oude graaf van Mansfeld het hoog gezag voor een tijd in handen, en schikte zijn zoon Karel tot den veldtogt naar Frankrijk, om 't bevel over 's konings leger aldaar te voeren; die ook in dat rijk

zijn heldenmoed deed blijken. Hoe verdienstelijk Mansfeld zich anders maakte door zijne krijgsbedrijven, werd hij echter, na zijne wederkomst, gelijk de meeste Nederlandsche heeren, met opzet buiten het bestier van staatszaken, door de Spaansche raadsheeren gehouden, en men zocht zelfs gelegenheid om hem buiten de Nederlanden te doen vertrekken. Met dat oogmerk werd hij, onder schijn van verhooging, den keizer tot veldheer in Hongarije aangeprezen, waar hij zich tegen de Turken dapper gedroeg. Hier eindigde hij zijn leven in den ouderdom van 52 jaren te Comorn, in 1594. Hij huwde drie maal, onder welke Maria Christina van Egmond, weduwe van Odoard van Bournonville.

Zie van der Haer, *de Init. tumul. Belg.* C. II. p. 195, 318, 322; Viglius ab Aytta, *Ep. VII ad Hopperum* p. 358; Strada *de bello Belg.* lib. V. p. 211, lib. VI. p. 313, 314, 569, 573; dec. II. lib. VI. p. 346, 390, 395, 511, VII. p. 351, 420, 421, 439, 453—455, 459, 469—480, VIII. p 490, 581, 582, IX. p. 73. 569 X. p. 719, 723, seqq. 733, 736, 754—761; Hooft, *Ned. Hist.* B. IV. bl. 181, B. XVII. bl. 35; XXVII. bl. 35; Meursii, *Rer. Belg* lib. I. p. 15; le Petit, *La grande chron. anc. et moderne de Holl. Zeel. etc.* liv. IX. p, 165, XI p. 347, 348, XII. p. 410, XIII. p 472, XV. p. 650; De Tassis, *Comment. de tumult. belgic.* lib. IV. p. 284, 293, 296, 297. l. VII. p. 484, VIII. p. 516, 526 H. Loyens, *Synopsis Rer. ab Lothar. Ducibus gestorum* p. 470, 515; J. H. v. Heurn, *Beschr. van 's Hertogenbosch*, D. II. bl. 168—170, 186—189; van Reyd, *Ned. Hist.* B XXXI. bl. 76; Bentivoglio, van Meteren, Schiller, Wagenaar, *Vad. Hist.* (Reg.) Cerisier, *Vad Hist.* (Reg.) Beaufort, *Lev van Willem I* D. III. bl. 187; Bosscha, *Neerl. Held. te land*, D. I bl. 288. 289, 299, 324; Christinaeus, *Jur. Her.* P. I. p. 173–174; *Suit du supplem. du Nobil.* T. I. p. 24; Hubner, *Geslachtrek. Tafelen*, Taf. 334–346; Hoogstraten, Kok; Te Water, *Verb. en smeeks. d. Edelen*, D. I. bl 378, D. III. bl. 4—10, volg.; van Loon, *Ned. Histp.* D. I. Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau.* (Ind.)

MANSVELDIUS (Regnerus), uit een Utrechts regeringsgeslacht den 21 October 1639 in de hoofdstad van het Sticht, geboren. Zijn vader was Antonius Mansveldius en zijne moeder Elisabeth Heydendal. Na de latijnsche school te Utrecht bezocht te hebben, studeerde hij te Leyden in de godgeleerdheid. Na voleindigde studien zou hij den baron Godard Adriaan van Reede, heer van Amerongen, tot ambassadeur naar Spanje benoemd, als prediker vergezeld hebben, toen de hoogleeraar Daniel Voetius in den bloei zijner jaren stierf en de magistraat hem diens leerstoel in de godgeleerdheid in 1660 aanbood. Zijne onmatige lust tot studie bezorgde hem een vroegen dood. Hij stierf den 29 Mei 1671. Graevius hield eene lijkrede op hem (de VII[e] van diens gedrukte *Orationes*). Hij schreef verschillende Academische dissertatien over wijsgeerige onderwerpen en voornamelijk *De ratiocinatione legitima* 1668, later te Leipzig 1699 en te Herborn 1711 8°. herdrukt. Na zijn dood verschenen zijne *Lucubrationes in detestabilem Benedicti Spinosae librum, qui inscribitur Discursus Theologico-Politicum.* Amstel. 1674. 4°.

Hij arbeidde ook aan een *Commentarius in Epicteti Enchiridion*, welker voleindiging zijn dood belette.

Onder den Pseudoniem van Petrus ab Andlo, schreef hij tegen Maresii, *Dissert. de abusu Philosophiae Carthesianae surrepente et vitando in rebus theologicis et fidei:*

Specimen confutationis dissertationis de abusu Philosophiae Carthesianae.

Hierop schreef Maresius:

Vindiciae en *Vindiciarum vindiciae*, die door Mansveldius beantwoord werden met:

Animadversiones in Vindicias — en *Specimen bombomachiae Maresii.*

Zie Graevii, *Orat. funeb.*; Spizelius, *Infel. Literat.* com. XV. p. 364; Fabricius, *de Script. Verit. Christ.* C. XIII. p. 358; Witte *Diar. Biogr. ad ann. Dict. Hist. et Crit.* T. I. p. 224; Placc; *de Script Pseudon.* p. 53; Niceron, *Mémoires pour servir à l'Hist. des Hommes illustre* T. 28; *Magna Bibl. Eccles.* T. I. p. 434; Burman *Traj. erud.* p. 209; Bayle, Hoogstraten, Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w.; Foppens, Heringa, *de Audit.* p. 139.

MANSVELT (Jan Florisz.), een tooneeldichter uit de tweede helft der 17e eeuw.

Hij schreef:

De klucht van de noble vryagie 1670.

MANSVELT (Jan Isaak van), werd in 1761 te Utrecht geboren, en tot de vesting-bouwkunde opgeleid. Als liefhebber heeft hij ook het handteekenen, met lof beoefend, vervaardigde prentteekeningen en ook eenige prentjes naar H. Meijer, en eigene teekeningen. Kramm geeft de lijst zijner meer bekende etswerken. Hij stierf te Nijmegen in 1802 en zijn broeder Antonie Jan, die goede portretten vervaardigde, den 17 Sept. 1829 in den ouderdom van 72 jaren.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 199; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1059.

MANTATS of MATANTS, een der Verbondene Edelen.

Zie te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 10.

MANTEAU VAN DALEM (P.) schepen des lands van den Vrije tot Sluis in Vlaanderen, gaf:

Psalmen des Nieuwen Testaments. Middelb. 1683. 2 d. 8°.

In 1686 verscheen te Utrecht bij W. Clerck. 8° (990 pp) de tweede druk met dezen titel:

Biblia, dat is: de gantsche H. Schrift des O. en N. Testaments, kortelik uyt yder Boek der voorm. saecken op Psalmen gedicht. En onder yder Psalm een gebedt.

Zie Andriessen, *Aanmerk.* bl. 207; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 176; Muller, *Cat. Godg. werk.* bl. 83.

MANTEAU (Jaques), schreef in Tholen 13 Jan. 1631, oud 81 jaren:

Memorie of histories verhaal van hetgeen staande de belegering der stad (Zierikzee) is voorgevallen, in J. van der Velde, *Tweede jubelf. der verlossing van Zierikzee.*

MANTELIUS of MANTELS (Jan), zoon van George Mantels en Maria Hermans, te Hasselt, eene stad van het graafschap Looz, in het prinsdom Luik, den 23 September 1599 geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding bij de Jesuiten te Luik, waarna hij den elfden Junij 1617 in het Augustijner klooster van Hasselt ging, waarin hij het volgende jaar zijne gelofte aflegde. Na voleindigde studien werd hij gedurende vele jaren onderwijzer in de fraaije letteren, en vooral in de rethorica. Omstreeks 1627 werd hij onder-prior te Brussel, en in 1630 prior van Antwerpen. In 1636 verkreeg hij den rang van licenciaat in de Godgeleerdheid aan de hoogeschool van Douai. In het volgende jaar werd hij prior te Yperen en vervolgens te Hasselt, en vicaris van Luik in 1640 eerste visitator zijner provincie, die toen al de Nederlanden en een deel van Duitschland omvatte. In 1647 was hij afgevaardigd te Rome bij het algemeen kapittel zijner orde en kwam hij terug met den doctoralen hoed van Pavia en werd in hetzelfde jaar prior te Keulen.

Omstreeks 1631 begon hij zich vooral op de welsprekendheid toe te leggen en predikte hij met veel toejuiching in de kerken zijner orde te Antwerpen, Brussel en in de groote kerk dezer laatste stad.

In gevorderden ouderdom werd hij door de jicht aangetast, doch genas omtrent den aanvang van 1660, welke genezing hij toeschreef aan de tusschenkomst van de H. Maagd, die vereerd werd in de kapel van Cortembosch, een mijl van St. Trond. Hij bragt zijne laatste jaren te Hasselt door, waar hij in 1655 voor de tweede of derde maal prior was, en hield zich bezig met stoffe te verzamelen voor de geschiedenis van zijn land. Hij stierf den 23 Febr. 1676 in den ouderdom van 77 jaren. Men begroef hem in het koor van zijn klooster, onder een buitengewonen steen. Hij was een der verdienstelijkste leden zijner orde.

Hij schreef:

Manuel de la confrérie de la ceinture de St. Augustin. Liège 1627 in het Ol.

La journée des ames dévotes. Anvers 1634. 16°. in het Vl.

Speculum peccatorum asperantium ad solidam vitae emendationem; sive admiranda St. Augustini conversio, historicâ ejusdem narratione, discursibus moralibus, et emblematis in aes incisis adornata. Antv. 1637. 4°.

R. P. F. Joannis Mantelii, S. T. L. Augustiniani, oratio in laudem B. M. Virginis, occasione statuae ejus in templo Augustiniano Thenis dedicatae anno 1636. Onder de *Orat. ss.* van Nicasius Baxius. Antv. 1638. 12°. T. I. p. 367—389.

Tabula Chorographica Principatûs Leodiensis et Comitatûs Lossensis. Amst. 1639.

Ars Artium, sive de Regimine Sanctimonialium Diatribe. Antv. 1640. 16°.

De officio Pastorali, libri duo, ad eorum praecipuè instructionem, qui oves Christi ruri pascunt. Antv. 1643. kl. 12°.

Oratio habita Antverpiae in funere R. et Eximii Patris Henrici Lancelotti, S. Theologiae Doctoris Lovaniensis. Antv. 1643. 8°.

Aegidii Albertini Emblemata Hieropolitica, versibus et prosâ

illustrabat Joannes Melitanus a Corylo, cujus accedunt Musae errantes. Colon. 1647. 12°.

Thaumaturgi physici Prodromus. Colon. 1649. 12°.

S. Augustinus, de venerabili Eucharistiâ; sive de augustissimo corporis et sanguinis Domini Mysterio, qua sacrificium et sacramentum est, quid catholicus sanctae Ecclesiae Doctor senserit, libri II. Leod. 1655. 12°.

Hasseletum, sive ejusdem opp. discriptio, quo continetur totius Historiae Lossensis compendium, praecipue Cap. XX. ubi recensentur Comites, celeberrimi Monasterii de Herckenrode ord. Cisterçiensis Fundatores. Lov. 1663. 4°.

Historiae Lossensis libri decem, authore R. P. Joanne Mantelio, Augustiano, S. Th doctore. Cui adjuncta sunt diplomata Lossensia, privilegia, paces, pacta; donationes, infeudationes, etc. nec non recollectio edictorum, constitutionum, declarationum, jurium etc. Cum Topographia seu descriptione urbium, pagorum et locorum ejusdem comitatûs, labore et studio clarissimi consultissimique Domini Laurentii Robyns J. U. D. et Advocati. Leodii 1717. 4°.

Hij liet na in hands.:

Syntagma de Mendicantium stationibus.

Liber singularis de officio oratoris Christiani, juxta sanctissimos mores, probatissimamque St. Augustini doctrinam: ad renovandam in usum veterem S. S. Patrum concionandi methodum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 532, 533; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 162; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér des Pays-Bas*, T. II. p. 295; De Wind, *Bibl. der Ned Gesch.* (Ind.); Dewez, *Hist Génér. d. l. Belg.* T. VII. p. 27; Visscher, *Handb.* D. V. bl. 83.

MANTEL, een Belgisch beeldhouwer, te Brussel geboren, bloeide omtrent 1780. Hij beitelde o. a. eenige versierselen aan het paleis van Laeken en eenige basrelieven en versierselen voor een huis in de nabijheid van dat paleis.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 191.

MAQUEREAU (Robert), bloeide omstreeks 1527 te Valenciennes destijds onder de Nederlanden behoorende. Hij schreef in de Fransche taal een soort van algemeene geschiedenis van Europa, sedert de geboorte van keizer Karel V, of den jare 1500 tot aan den 5 Junij 1527, getiteld:

Histoire Générale de l'Europe, depuis la naissance de Charles Quint, jusqu'au 5 *Juin* 1527, *composée, en forme de Chronique, par Robert Maquereau de Valenciennes et publiée pour la première fois, avec de courtes notes pour l'intelligence des termes surannés. Louvain de l'Imprim. Acad.* 1765. gr 4°. door Paquot bezorgd. De beroemde Antwerpsche bisschop de Nelis, achtte het een dor en onbeduidend werk, de uitgave naauwelijks waardig. J. B. Barrois was van plan het nog onuitgegeven deel dezer *Mémoires* in het licht te geven.

Zie de Nelis, *Prodrom.* p. 30; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1077; de Wind, *Bibl van Neerl. Geschiedschr.* D. I. bl. 123, 521; Reiffenberg, *Nouv. Arch. Historiq.* T. VI. p. 372.

MARBACH (Johan Christiaan), luitenant, werd in de actie van den 19e September 1799 krijgsgevangen genomen.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. III. Bijl. II.

MARBAIS (Philibert van), afstammeling uit een hoog beroemd geslacht van Namen, in hetwelk eenigen tijd het burggraafschap van Brussel is geweest en dat in Namen met groote eerambten, zoo als dat van opperstalmeester des graven is bekleed geweest. Hij was de partij van den Prins van Oranje toegedaan en werd op bevel van Alva onthalst.

Zie l'Espinoy, *Rech.* p. 318; Butkens, *Troph. de Brab.* T. I. p. 81, 141, 263, 275; Gramaye, *Antiq. Gallo-Brab.* p. 43; Le Carpentier, *Hist. et de Cambr. de Cambres.*, P. III. p. 800, 801, 838; *Suite des supp. au Nobil.* T. V. p. 448; Christianaeus *Jur. Her.* P. I. p. 351; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 10.

MARBAIS (Philibert de), seigneur de la Haye, waarschijnlijk een jonger zoon van Philips van Marbais, (die volgt). Hij was een der onderteekenaars van de Unie van Brussel 1577.

Zie J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 141.

MARBAIS (Philips van), heer van Louverval, trad in het verbond der Edelen, woonde hunne vergaderingen te Breda bij en was een van de gevolmagtigden, om het verdrag, op naam der Edelen, met de landvoogdes te sluiten. Hoewel hij door zijn gedrag te Doornik toonde, zich aan dat verdrag te willen houden, kon hij echter den haat van Alva, die hem bandde, niet ontwijken. Gewond zijnde in de schermutselinga bij de Geete, werd hij door don Frederik krijgsgevangen gemaakt en, op last van Alva, buiten orde van regten, en zonder een gewoonlijk pleitgeding, te Brussel onthoofd.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* B. III. bl. 112; B. V. bl. 198; van Meteren, *Ned. Hist.* B. III. bl. 54; Strada, *de bello Belg. dec.* I. lib. VII. p. 412, 414; Bor, *Ned. Oorl.* B. IV. bl 183; van Isselt, *Hist. sui temporis* p. 155; *Corte vermaninghe opt vonnisse tegen A. van Stralen*, bl. 38; J. van Wesenbeeck, *Beschrijving van de Geschied. in de Religie saecken*, bl. 174, 175; van der Haer, *De init. tumult. Belg.* lib. II. p. 11; Te Water, *Verb. der Edel.*, D. II. bl. 10, 11; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. II. p. 34, 35, 38—59, 63, 161; T. III. p. 292.

MARCEL (Arnold), te Dordrecht 1 Nov. 1672 geboren, was een man van ongemeene verdienste, groot wijsgeer en wiskundige, natuurkundige, en bij uitstek beroemd in het polijsten en slijpen van vergrootglazen. Hij heeft den hol en bolmeter voor verrekijkersglazen beschreven en die beschrijving uitgegeven, Dordr. 1768. Hij was een neef van den beroemden Leeuwenhoek.

Hij stierf den 15 Maart 1748. Kort voor zijn dood werd zijn beeldtenis door den kunstschilder Schouman in zwarte kunst gebragt. De dichter F. Greenwood plaatste er deze regels onder:

„Het is Marcel, die dus zoo levend zich gelykt;
„Die grys en onvermoeid in 't onderzoek der dingen,
„Den grooten Newton volgt in zijn bespiegelingen,
„En in 't polysten van 't vergrootglas niemand wykt,
„Heeft men een Leeuwenhoek en Newton de eer gegeven
„Men ziet ze beiden in dit schrander brein herleven."

Zie *Nederl. Jaarb.* 1748 D. I. bl. 238; *Mnemosyne*, D. IV. bl. 226; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 194, 783; *Illustre school*, bl. 90. *Nav.* D. IV.

MARCEL, mogelijk een afstammeling van Arnold, leefde in het laatst der vorige eeuw. Er verscheen:

Adres door Marcel, op den 17 *Jan.* 1800, *gepresenteerd aan de eerste kamer van het vertegenw. ligchaam des Bat. volks inhoudende verzoek tot nulverklaaring van het vonnis, door de kamer judieceel der stad Dordrecht en de Merwede tegen dezelve wegens het ontkennen der Joodsche en Christelijke godsdienst, op den* 12 *Nov.* 1799 *gewezen. enz.* gr. 8°.

Zeker dezelfde op wien omstreeks 1780 à 1790 een spotprent gemaakt werd, op den soldaatje speelende dominé Marcel; met dit vers:

Een wolf in 't herderlijk gewaad
Die kooy en schapen wuft verlaat,
Soldaatje speelt en exerceerd,
Te wacht trekt liever als studeerd,
Die oproermakers helpt en stijfd,
De democratie leert en drijft,
Die tot drilmeester van de hel
Gepromoveerd is, is Marcel.

MARCELIS (Otto), werd, waar is onzeker, in 1613 geboren, bragt vele jaren in Frankrijk en Italië door, en schilderde te Parijs voor de koninginne-moeder, die hem behalve kost en inwoning, dagelijks een Louis d'or gaf. Vervolgens vervaardigde hij vele schilderijen voor den groot hertog van Florence. Ook bezocht hij Napels en Rome, waar hij inzonderheid de leiding van Willem van Aalst genoot. De bend gaf hem den bijnaam van den *snuffelaar*, wegens zijn omzwerven in de omstreken van Rome tot het opsporen van planten, hagedissen, padden, slangen en insecten, ten einde zich daarvan ter navolging te bedienen, want alleen uit dergelijke voorwerpen bestonden de ordonnanties zijner zeer fraai en uitvoerig bewerkte schilderijen.

Hij vestigde zich later te Amsterdam, trad er in den echt en overleed in 1673. Hij had buiten die stad een laag stuk land, dat hij had doen omheinen, en waar hij verscheidene duiven bewaarde, en dagelijks deed spijzen, die hij voor zijne studien noodig had. Zijn portret is bij Houbraken.

Zie behalve Houbraken, Jacob Campo Weijerman, Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 199; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1060.

MARCELIS (Jan van), werd nog voor het einde van 1740 benevens den heer de Larrey, met den rang van Minister van den Staat, naar Frankrijk gezonden, om het verdrag van koophandel van den jare 1739 te doen vernieuwen, en in 1749 door den Prins met Thomas Hope, tot zijnen representant bij de West Indische maatschappij, van welke hij opper-directeur was, benoemd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 38; van Wijn, *op Wagenaar, Vad. Hist.* D. XX. bl. 92.

MARCELIS (Jan), werd den 24 November 1569 te Leeuwen, St. Leonard of Leau, kleine stad van Brabant, bij St. Truyen geboren. Zich bekwaam gemaakt hebbende in het behandelen van zaken, trad hij nog jong in dienst bij *de Hylle*, heer van Loverval, te Luik, wiens zaakgelastigde en rentmeester hij werd. Hij liet zich onder de burgers van Luik opnemen en stierf er den 6 Sept. 1623.

Men heeft van hem:

Panis suavissimi saporis, et alimenti saluberrimi e Regie Prophetae Psalmorum massâ purissimâ formatus; eorum sustentationi et corroborationi, qui justitiae semitas ingressi, beatitudinem quaerunt aeternam. Accesserunt quotidianum exercitium, et ad judices monita, ejusdem massae. Per Joan. Marcelis Lewensem, Leodico-politam. Leod. 1623. 16°.

Het werkje is uitgegeven door zijn neef Hendrik Smeyers van Tongeren, die in hetzelfde jaar overleed als zijn oom.

Zie Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. Littér. des Pays-Bas.* T. II. p. 155.

MARCELIS (Petrus), mogelijk nabestaande van den vorigen, werd in 1625 te Tongeren geboren, studeerde in de wijsbegeerte in het collegie van het kasteel en had de 3e plaats bij de algemeene promotie van 1643. Vervolgens studeerde hij aan dezelfde hoogeschool in de godgeleerdheid onder de doctoren Jan Schenckelius, Willem ab Angelis en Sebastiaan Stockmans, presidenten van dit huis. Hij was bachelier in de godgeleerdheid, en president van het collegie het Patrimonium J. C. genaamd, toen hij den 26 Nov. 1650 tot pastoor van St. Michiel te Leuven werd benoemd. Den 24 Sept. 1652 verkreeg hij den rang van licentiaat. Na schier twintig jaren zijne parochie bestuurd te hebben, begaf hij zich in de abdij van Tongerloo. Naauwelijks was hij eenige maanden in het klooster, of hij vernam den dood van zijne moeder (Apolonia Vrecken). Dit sterfgeval trof hem zoo, dat hij zijne krachten niet genoegzaam oordeelde om het noviciaat door te staan, op nieuw zijne pastorij betrok, die hij echter hetzelfde jaar aan zijn neef Herman Damen overgaf. Den 10 October 1688 verwierf hij de waardigheid van doctor, na zes jaren het hoogleeraarsambt in de welsprekendheid bekleed te hebben, en kanunnik van den tweeden rang van St. Pieter te zijn geweest. De koning benoemde hem den 13 October 1694 tot kanunnik van den eersten rang en censor librorum. Hij verkreeg vervolgens een meer winstgevend kanunikaat te Tongeren en stierf den 8 Augustus 1707 te Leuven in den ouderdom van 82 jaren.

Hij schreef:

Quaestio Theologica, quid sigillum, quae ejus materia et obligatio; libellus seren. Episcopo et Principi Leodiensi (Joanni Ludovico ab Elderen) *dicatus; indeque tres conclusiones, eximii D. ac M. N. Praesidis judicio desumptas, ponebat pro vesperiis Aulae suae doctoralis Petrus Marcelis Tongrensis. Lovanii in scholis Theologorum* 8 *Octobris anno* 1688.

Dit werkje is herdrukt in het supplement van het *Traité historique et dogmatique du secret inviolable de la confession*, door Nicolaas Lenglet du Fresnoy in 1708 uitgegeven bij gelegenheid der beroeringen in de kerspelen van Arras en Doornik, waar men eenige priesters beschuldigde van de biecht geopenbaard te hebben.

Zie Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 156, 224.

MARCELLI (Henricus), te Rosmalen volgens anderen te Someren geboren, was een jesuit die de wijsbegeerte en wiskunde te Mentz onderwees, vervolgens uit vrees voor de Zweden naar Frankrijk vlugtte en te Rheims in de zedekunde onderwijs gaf. Hij leefde vervolgens gedurende verscheidene jaren in Duitschland en werd aldaar doctor in de Godgeleerdheid.

Hij heeft vervolgens te Wurtzburg de Godgeleerdheid onderwezen. Volgens anderen deed hij zulks te Molstein in Bamberg en overleed aldaar den 25 April 1684.

Armamentarium scientificum Tom. II. Paris 1636. 8°.

Canones explicandae scripturae. Herbipoli 1653. 12°.

Ars interpretandi scripturas. Colon. 1650.

Commentarius in librum Josuë. Herbipoli 1661. 4°.

Theologia divinae scripturae sententiarum. Brux. 1658. 4°.

Oratio funebris de Melchiore Otthone Episcopo Bambergensi. Bamberg. 1653. 4°. en andere Godgeleerde schriften.

Hij stierf 25 April 1664 te Bamberg.

Zie Foppens. *Bibl. Belg* T. I p. 456, 457. van Gils, *Cat. Meyer Memorijb.* bl. 485; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. het Bisd. van 's Bosch*, D III. bl. 416, 417; D IV. bl. 303; *Script. Sacrae Curs. compl.* Paris 1839. T. I. p. 905, 906.

MARCELLI (Marcellus), zoon van Adrianus Marcellus, die, blijkens een scabinale acte van 1602, den bijnaam had van Verwer of Ververius. Hij studeerde te Leyden, werd aldaar "ondermeester van de Quartaners der Groote, of Latijnsche school met last van twee lessen 's daags te doen op eene wedde van ƒ 250. Den 4 Jan. 1600 volgde hem Abraham Costerus van Antwerpen in die betrekking op, en twee jaren later benoemde hem de regering van Dordrecht, in plaats van Dr. Carolus Battus, tot tweeden stads doctor op eene wedde van 75 £ en 150 £ voor medicijnen. Hij stierf in Aug. 1605, in den ouderdom van ongeveer 31 jaren. Zijne vrouw Antoinetta, dochter van Gerard van Nispen en Agatha Jansdr. Schillaerts, met wie hij in 1602 (de stad schonk hem "op syn bruyloftsmael een half aem goede rynwyn)" huwde. Hij was, gelijk zijn vader, de vriend der Blyenburgen en beoefende zelf de Latijnsche poëzij. Twee zijner gedichten vindt men in den *Cento ethicus* en den *Amorum hortus* van Damas van Blyenburgh. Zijn zoon Gerard Verwers of Ververius, huwde Catharina van der Burgh, op welk huwelijk Cats een gedicht vervaardigde. Op de *Bibliotheca Thysiana* berusten:

Geluck wensinge aan den eerentfesten en hooggeleerden heer Gerard Marcellus Raat ende pensionnaris der stede van der Goude, en de eerbare en zegenrijke jufvrauw Catharina van der Burch. Als dezelve te zamen in echten staat werden vergadert binnen de stad Dordrecht den 8 *Nov.* CIƆIƆCXXXIII. *Tot Dordrecht in de druckeryen der Maeyht van Dordrecht* CIƆIƆCXXXIII.

Johannes Westerburch, In nuptias Amplissimi consultissimique viri Gerardi Marcelli, Reip. Goudanae Senatoris ac Syndici et castissimae selectissimaeque Virginis Catharinae van der Burch. Elegia.

Johan van der Burch, Bruylofdicht, ter eere van de heer Gerardus Marcellus Raat en pensionnaris der stadt Gouda ende eerbare deugrijke Juffrou Catharina van der Burch.

Jacobus Roverius, Epithalamium in nuptias amplissimi praestantissimique viri Gerardi Marcelli, Reip. Goudanae Senatoris ac Syndici et lectissimae castissimaeque Virginis van der Burch. Dordrecht. Excudebat Henricus Essaeus CIƆIƆCXXXIII

Carmen Nuptiale elegiacum in honorem amplissimi consultissimique viri Gerardi Marcelli Ververii I.V.D. ac inclytae Goudanorum Reipubl Senatoris ac Syndici et lectissimae castissimaeque Virginis Catharinae van der Burch.

Zie Schotel, *Illustre school*, bl. 40; Cats *werk.* (Uitg. Feith,) D. X bl. 9.

MARCELLINUS of MARCHELINUS was van Engelschen afkomst en door Willebrordus te Utrecht opgevoed. Na genoegzaam bedreven te zijn in de vrije wetenschappen, vertrok hij naar Rome, om aldaar de kerken der Apostelen en andere heilige plaatsen te gaan eeren en in de regelen en plegtigheden der kerkdiensten onderwezen te worden. Op dien tijd bevond zich te Rome Gregorius, die Bonifacius op zijn derde reis derwaarts gevolgd was. Hij vergezelde met eenen Markwinus dezen op zijn terugreis naar Utrecht. Hier werd hij tot priester gewijd en begon hij het evangelie aan de Saksen en Friesen te verkondigen. Ook heeft hij aan den IJssel gepredikt. Hij overleed in 762 te Oldenzaal, maar zijn ligchaam werd naar Deventer overgebragt.

Men schrijft hem het leven van Suidbertus toe, doch dit is in de XVe eeuw door een olijken beuzelaar verdicht.

Zijne afbeelding vindt men bij van Heussen en van Rijn, *Bat. S.* p. 125.

Zie Dumbar, *Kerk. en wereldl. Deventer*, bl. 178; v. d. Chijs, *de munten van Overijssel*, bl. 11. Muller, *Cat. v. portr.*

MARCELLUS, bisschop van Tongeren of Luik in 190. stichtte in de stad Tongeren vier kerken. Ook werd hij onder hen genoemd, die aan de bekeering van den koning

van Brittanniё werkte. In de kerk van Trier vereert men hem op den 5 September, in het Martelaarsboek van Rome wordt hij als martelaar en bisschop van Trier voorgesteld.

Zie Jacob Lobetius, *Gloria Leod Eccl.* p. 37; van Gils, *Kath. Meyerysch Memor.* bl. 7; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. v. h. Bisdom van 's Hertogenb.*, D. I. bl. 7.

MARCELLUS (Dr. Adrianus), vroeger rector der grieksche school te Antwerpen, sedert 1585 te Dordrecht woonachtig, werd in 1592 aldaar rector der Latijnsche school, in plaats van Joachim Orydrius. Hij overleed in Dec. 1599 met den roem van groote geleerdheid.

Polyander à Kerckhove noemde hem een man van bijzondere geleerdheid.

Zie Schotel, *Illustre school*, bl. 33, 39, 212, 216; Dez. *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 157, 173, 185, 229.

MARCELLI (Franciscus), broeder van den vorige, in het laatst der 16e eeuw een beroemd arts te Dordrecht.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 262. *Illust. school*, bl 23, 33.

MARCELLUS of MARCELIS (Gabriel), koopman en agent des konings van Denemarken te Amsterdam. Door zijn beleid zouden de Spanjaards aldaar driehonderdduizend ponden buskruid hebben doen koopen om die naar Antwerpen te zenden. De Prins van Oranje, zulks vernomen hebbende, was er uiterst misnoegd over en schreef de wethouderen van Amsterdam aan dat zij den koopman moesten aanhouden en te regt stellen. Marcellus, voor de wethouderschap ontboden, ontkende iets van de zaak te weten; doch erkende echter tien duizend rijksdaalders te hebben geleend aan zekeren Byland, doch hij betuigde niet te weten, wat gebruik deze van het geld gemaakt had, en of hij er, gelijk men zeide, buskruid en geweeren voor gekocht had.

Zie Aitzema, *Zak. van staat en oorlog*, D. II. bl. 488; *Lettres du comte d'Estrades*, T. I. p. 26; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI bl. 168; Wagenaar, *Amsterdam*, D. V. bl 25.

MARCHAND schreef:

Wonder regen zeedert Sodoms ondergang tot den jare 1740. Haarlem 1750. 4°.

Zie Muinde, *Naamr.* bl. 235.

Men vindt handss. van hem op de Bibl. der Leydsche Hoogeschool, aan welke hij zijne boekverzameling vermaakte. Hij stierf in 1756.

MARCHAND (J.), schreef:

Proeven der voorschriften ten nut der leevende, om met gemak recepten uyt het Latijn voor te schrijven. Rott. 1740. 8°.

MARCHAND (Prosper), werd omstreeks 1675 te Guise en Picardie geboren, opende in 1698 een boekwinkel te Parijs, die welhaast de verzamelplaats van alle liefhebbers van boeken werd. In 1711 ging hij om de vrijheid van godsdienst naar Amsterdam, waar hij in het eerst ook boekhandel dreef en zich later geheel aan de studie wijdde, en een der voornaamste redacteurs werd van het *Journal Littér. de la Haye* van 1713—1737. Hij behaalde als uitgever, bibliographist en schrijver, roem, vooral door zijn *Dictionn. histor., ou Mém. Crit. et littér. concernant la vie et les ouvr. de div. personnages distingués, particulièrement dans la répub. des Lettr.* la Haye, 1758—59, 2 t. fol. door Allamand uitgegeven, als vervolg op de *Dictionnaires* van Bayle in Chauffepiè. Ook zijn *Hist. de la Bible de Sixte-Quint*, in de *Amoenitates* van Schelhorn en zijn *Hist. de l'origine et des premiers progrès de l'Imprimerie*, La Haye 1740 in 4°. verdienen melding.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w. Marchand. *Cat. libb. mss. qui inde ab anno* 1741; *Bibl. Lugd. Bat. acceso.* p. 714, 736, 729, 730; Siegenbeek, *Geschied. der Leyds. Hooges.* D. I. bl. 277; D. II. bl. 51; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 133.

MARCHANT of MARCHAND, een Fransch koopman, verkocht den 15 Jan. 1587 het slot Wouw, bij Bergen op Zoom voor tien duizend gulden en drie maanden soldij voor zijne knechten aan Parma.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 1128.

MARCHANT (Franciscus), definitor generaal der orde van St. Franciscus, schreef in 1639:

Afbeeldinghe des waerachtich Christen mensch; naer het voorbeeld van den derder ordre van den Godsalighen vader S. Franchois. Tot Gendt, by Alex. Sersanders 1639 in 8°.

Zie Mr. Ph. Blommaert, *de Nederl. schrijvers te Gent*, bl. 286.

MARCHANT (Jacobus), geboren te Couvin, licentiaat in de H. Godgeleerdheid en hoogleeraar in het Norbertijner klooster van Floreffe en in het Benedictijner klooster te Lobitz, vervolgens pastoor en deken te Couvin, in het kerspel van Luik, heeft geschreven:

Rationale Euangelizantium sive doctrina et veritas Euangelica, per anni circulum plebi e cathedris proponenda. Montibus excudit Franc. Waudraeus. 1637. 2 Th. 4°.

Hortus Pastorum et Concinionatorum.

Candelabrum mysticum, de sacramentis Ecclesiae.

Virga Aaronis, sive Directio vitae Spiritualis. Tract. Sepemplex de VII vitiis capitalibus et virtutibus oppositis.

Resolutiones Pastorales in X praecepta Decalogi et VII vitia capitalia.

Praxis Catechistica etc. Coloniae 1635 fol. en meermalen in 4°.

Opuscula Pastoralia. Excusa Montibus. 1641.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 420; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 524, 525.

MARCHANT (Jacobus), zag te Nieuwpoort in Vlaanderen in 1537 het levenslicht, oefende zich te Leuven in de fraaije letteren, werd vervolgens gouverneur van vier aanzienlijke jonkelingen uit den huize van Melun, waarvan de oudste naderhand prins van l'Espinoy werd. Hij reisde met hen naar Italie en woonde twee jaren in het paleis van Ferdinand Gonsalvo van Cordua, hertog van Suesso. Later schijnt hij ambteloos in zijn vaderland te hebben geleefd. Hij overleed in 1609 te Brussel in den ouderdom van 72 jaren.

In 1557 gaf hij eene korte geschiedenis der Vlaamsche graven in Latijnsche verzen met den titel:

De Rebus gestis a Flandriae comitibus, Elegiarum liber. Lovan. 1557. 8°.

In 1567 verscheen van hem in proza eene beschrijving der merkwaardigheden van Vlaanderen, waarbij eenige nieuwe historische dichtstukken gevoegd werden, getiteld:

De rebus Flandriae memorabilibus, liber singularis, oratione soluta et de Flandriae principibus versu Elegiaco, diverso ab altero Lovanii edito, Antv. ap. Plant. 1567. 8°. Ook herdrukt onder de *Script. Belg.* (Francof. 1580. 2 dl.

Naderhand werkte hij dit alles om, voegde er veel bij, en gaf nu als nieuw werk uit:

Jac Marchantii Flandria, commentariorum libri IV descripta, in quibus de Flandriae origine, commoditatibus, oppidis etc. aliisque memorabilibus breviter dilucideque tractatur. Ex off. Plant. apud viduam et J. Moretum. Antv. 1596.

„Het eerste boek" meldt de Wind, „bevat eene beschrijving van Vlaanderen; het tweede en derde, eene beknopte geschiedenis der graven van Vlaanderen, hoofdzakelijk derzelver bedrijf in vredestijden en inwendig bestuur betreffende, met eenige oudheidkundige uitweidingen van verschillenden aard. Het vierde, de oorlogen door de Vlamingen, zoo binnen als buiten 's lands gevoerd." Hij droeg het werk aan aartshertog Albertus met een fraaije en vrijmoedige opdragt op. „Het geheel kan als een historische statistiek van Vlaanderen worden beschouwd en Marchant als de eerste Nederlander, die een zoodanige statistiek geleverd heeft. Zijn eerste boek is inderdaad fraai en overtreft, naar het oordeel van sommigen, hetgeen Guicciardijn van Vlaanderen meldt. Ook voor de letterkundige geschiedenis van ons vaderland is het van belang, daar Marchant vele geleerden en voorname mannen vermeldt, welke door anderen voorbij gegaan zijn." Het eigenlijk geschiedkundig deel is het minst belangrijke."

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 60; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 524; Saxe, *Onom.* T. III. p 362; Mone, *Hist. Statist. adumbr.* p. 120 sq., de Wind, *Bibl. van Neerl. Geschied.* bl. 253; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p 58; *Cat.* Willems, T. I. p. 161, 163. Sweertius, Hoogstraten.

MARCHANT (Petrus), broeder van den voorgaande van de orde der Minnebroeders van St. Franciscus, lector in de H. Godgeleerdheid, gardiaan van meer dan eene plaats, definitor en commissaris-generaal der geheele orde in Belgie, een man van buitengewone geleerdheid en welsprekendheid.

Hij schreef:

Expositio litteralis in Regulam S. Francisci. Antv. ap. Guil. Zeestenium 1631. 8°.

Sanctificatio S. Joseph, Sponsi Virginis, nutritii Jesu, in utero asserta a Joanne Carthagena, ejusdem ord. adversus Claudii Dausquii. Tornaciensis Canonici calumnias. Gandavi apud Alex. Sersanders 1631. 8°.

Fastus dies illustrans Sponsi Mariae, nutritii Jesu, gratiosam sanctificationem contra ejusdem Dausquii Binoctium. Ibid.

Baculus pastoralis, sive Potestas Episcoporum in Regulares non exemptos, ab originibus suis explicata. Brugis, typis Nic. Breyghelii. 1638. 8°.

Tribunal Sacramentale et visibile animarum in hac vita mortali. Gandav. ap. Barthol. Pauli 1643. 3 t. fol.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 746; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 989. Jöcher.

MARCHANT (S.), advokaat en Latijnsch dichter in de XVII eeuw, vriend van Westerbaen te 's Hage, op wiens (*Gedichten.* ('s Hage 1657) hij een gedicht vervaardigde dat hij in het Nederd. overzette. De heer van Voorst bezat van hem een ms. getiteld: *Verscheyden gedichten op verscheyden tijden gemaeckt in Neerduyts en Latijn*, bijeengesteld in Dec. 1666 (met bijgev. gedichten tot Oct. 1667). In 4°.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst van Ned. dichters*; *Cat.* van Voorst, mss. p. 138.

MARCHANT (STEPHANUS), verkreeg den 8 van Oogstmaand 1658 vergunning te Leyden openbare voorlezingen over het regt te houden, en werd aldaar in 1660 buitengewoon, en in 1661 gewoon hoogleeraar in de regten. Hij stierf den 30 van Louwmaand 1670.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 50, 96; *Toevoegs*, bl 198; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hooges.* D. I. bl. 178, 185; D. II. bl. 188, 270.

MARCHANT (VINCENTIUS).

Op *Cat. ms.* J. J. van Voorst, p. 48 N°. 265 komt voor: *Registrum continens copias Literarum et instrumentarum conventus Bruxellensis ord. Fratrum Praedicat. Collectum et in ord. redactum per F. Vincentium Marchant, sub prioratu Mich. de Mesemakere. Anno* 1672. Vervolgd tot 1791 2 d. fol. 934 ff.

MARCHE (OLIVIER DE LA), werd omtrent 1422 uit een adelijk geslacht geboren. Zijn vader heette Philippe de la Marche. Volgens sommigen in Franche Comté, of gelijk hij zelf schreef, in Bourgogne geboren. Hoe het zij; Olivier de la Marche was op zijn twaalfde jaar page en vervolgens edelman van de kamer van hertog Philips van Bourgondië, dien hij met eene onveranderlijke getrouwheid diende. Lodewijk XI, koning van Frankrijk, vroeg hem in 1463 van dezen vorst, toen men in Holland den bastaard van Rubempré, verdacht van den graaf van Charlois te hebben willen opligten, had gevangen genomen. Maar Philips wachtte zich wel een zoo getrouw dienaar over te geven. De graaf van Charlois sloeg hem, na den slag van Montlheri, 27 Julij 1465, tot ridder, en toen hij zijn vader was opgevolgd, hield hij hem bij zich en benoemde hem tot zijn eerste hofmeester, kapitein zijner garde en generaal meester der munt van Gelderland en Zutphen. Hij volgde hem den 4 Januarij 1476 naar Zwitserland en nam deel aan den beroemden slag van Nancy, waarin zijn meester het leven verloor. Hij werd gevangen genomen en verkreeg zijne vrijheid na een rantsoen van 4000 kroonen te hebben betaald. Vervolgens trad hij in dienst met Maximiliaan van Oostenrijk. Philips de Schoone, zoon van dezen laatste, zond hem in gezantschap naar het hof van Frankrijk om Karel VIII met zijne troonsbestijging geluk te wenschen (30 Aug. 1483). Na vervolgens in verschillende betrekkingen gebruikt te zijn, stierf hij te Brussel den 1 Februarij 1501 (1502) Zijn lijk werd in de abdijkerk van St. Jakob van Coudenberg voor het altaar der A. Maagd begraven. Men rigtte op die plaats een tombe ter zijner eere op, met het volgende opschrift:

Cy gist Messire Olivier de la Marche qui trespassa l'an 1501, *le premier jour de février et dame Isabeau Machefoin, son espouse, qui trespassa l'an* 1510 *le XI jour de Novembre.*

Hij schreef:

Le Chevalier délibéré, ou la vie et la mort de Charles, Duc de Bourgongne, qui trespassa dans Nancy. En rimes Francoises. Paris 1489. 4°.

Le Parement et Triumphe des Dames d'honneur; composé en prose et en vers par Olivier de la Marche: réveu, additionné, commenté et postillé par Pierre Defrey. Paris Jehan Petit, 1510. 8°. Paris, Michel le Noir, 1520, 8°. It. Lyon Arnoullet in 16°.

Mémoires d'Olivier de la Marche, depuis l'an 1435 *jusques en* 1475, (*al.* 1499) *mis en lumière par Dényс Sauvaige, historiographe de France. Lyon, Guill. Roville,* 1562 *in fol. It. Avec des Annotations de L. D G (Jean Lautens de Gand) Gand, Gérard de Sallenson,* 1567 *in fol. It. Troisiesme édition reveue, et augmentée d'un Estat particulier de la Maison du duc Charles le Hardy, par le meme auteur en* 1474. *Brux., Rutger Velpius,* 1607 (*al.* 1615 *ou* 1616) in 16°. It. Lyon 1612 in fol. Voorts nog te Brussel 1616 4°., te Leuven 1645 4°. Ook zijn zij overgenomen in de *Collection universelle de mémoires relatifs à l'Histoire de France redigée par M. Perrin.* Paris 1785 sqq. 8° en vormen in deze verzameling, T. VIII en IX, en daarna in de nieuwe *Collection de mémoires etc. par Petitot.* Paris 1819 sqq. 8°. Hij begint met eene geschiedkundige inleiding, waarin het huis van Bourgondie breedvoerig wordt opgegeven en van de vroegste tijden opgehaald. Dit deel is het minst belangrijke van het werk. Zijn eigenlijke *Memoires* vangen aan met 1435 en loopen tot 1492. Hier is de schrijver in zijn kracht en verhaalt met ongemeene naauwkeurigheid en uitvoerigheid 't geen hij zelf bijgewoond of van anderen vernomen heeft. Men verwijt hem dat hij in de geschiedenis van de burgeroorlogen in Vlaanderen de volkspartij te zeer in het ongelijk stelt.

Traictez et Advis de quelques Gentilshommes François sur les Duels, et gaiges de bataille, assçavoir Olivier de la Marche, Jean de Villiers, sieur de Lisle-Adam, Hardouin de la Jaille, et autres. Paris Jean Richer, 1586. 8°.

Rationarium Aulae et Imperii Caroli Audacis, Ducis Burgundiae, Principis Belgii, Comitis Flandriae, Hollandiae, Zelandiae etc. Auctore Olivario de la Marche, aulae ipsius Praefecto in *Veteris Aevi Analecta van* Ant. Matthaeus. Lugd. Bat. 1698. 8°. p. 356—454. Het is onder een latijnschen titel een oude Vlaamsche overzetting van *L'Estat particulier de la Maison du duc Charles le Hardy*, in vele uitgaven achter de *Mémoires* gevoegd. Het is een onschatbare bron voor de omstandige kennis van de geheele inrigting van het Bourgonsche hof.

Men schrijft hem ook toe:

Estat des officiers et domestiques de Philippe, dit le Bon, duc de Bourgogne, door den Benedictijn Guill. Aubré. gevoegd bij zijne *Mémoires pour servir à l'Histoire de France et de Bourgogne* 1729, p. 166—257; 257—283.

Les nobles Promesses et Vaillances de Galien Restauré, fils de noble Olivier le Marquis, et de la belle Jacqueline, fille du roi Hugon, Empereur de Constantinople. Lyon 1625. 4°.

Dus geeft Papillon den titel op, doch volgens Paquot luidt hij:

Histoire des nobles prouesses et vaillances de Galien Restauré, fils de noble Olivier le Marquis et de la belle Jacqueline. Paris 1500, 1546 in fol. Lyon 1575, 1589 in 4°. It. met de romans van *Miles et Amys, Guillaume de Paris et Melior* en *Florent et Lyon* Paris 1534. 4°. Ook achter *Ogier le Danois et Margant de Géant*, Troyes 1606 4°.

Discours adressé à M. l'Avitailleur de Calais, des Etats, Offices, Police et Révenu annuel de la Maison de Bourgogne. ms.

Sommaire description de la taille, moeurs, complexion, piété et faits mémorables des deux derniers ducs de Bourgogne, ses Maistres. ms.

Estat de la maison des ducs de Bourgogne. — Enterrement du duc de Bourgogne. Ceremonies d'un Baptême. ms.

Livre des conseils Oeconomiques. ms.

Livre des conseils Polemiques, ou de l'art de faire diverses machines de guerre. ms.

Livre des Conseils, touchant les usaiges et manières de la cour. ms. in 1738, in bezit van M. Lampinet, raadsheer van het parlement van Besançon. Deze bezat ook een gedicht van Olivier de la Marche, getiteld: *Du Chevalier déterminé*, waarin de schrijver een ander gedicht prijst van een edelman, genoemd de *Montgésoye*, heer van die plaats, welke hij *Le Pas de la Mort* noemt. Mogelijk is het niet anders dan de bovengenoemde *Chevalier délibéré.*

Ook wordt nog vermeld een ander gedicht *le Miroir des Mort* van Olivier, waarvan men bij Paquot een uittreksel vindt.

Traité des Nopces de Charles le Hardi (avec Marguerite d'Yorc, soeur d'Edouard IV en 1468). ms.

Recueil des Ordonnances de la cour Ducale de Bourgogne. ms.

Déscription de la solemnité faite par les Chevaliers de la Toison d'or à Bois le-duc, le 8 *Mars* 1468 (1469) ms.

De la puissance de Nature, et comment les corps celestiaux gouvernent naturellement le monde ms.

Poëme des sept Douleurs de la Vierge Marie. ms.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 588; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 932; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 707; Bullart, *Acad. des Sciences.* T. I. p. 133—136 met portr, van Oliv. de la Marche, *Mém. pour servir à l'Hist. de France et de Bourgogne.* Paris 1729 in 4°. T. I. p. 361, T. II. p. 127, 188, 229, 236; Papillon, *Biblioth. de Bourgogne*, T. II. p. 18—21, 48; *Codicis Mss. Bibl. Regii Taurinensis Athenaei, Taurini* 1749 in fol. p. 459, 465, 466; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. III.

p. 300; Bayle, *Dict. H. et Crit.* i. v. *Marche* (*Olivier de la*) p. 1908 der uitgave van 1720; Menestrier, *Art du Blason justisie*, Vol. II. p. 35; Le Gendre, *Préface de l'Hist. de France*, p. 80; *Discours sur quelques anciens Poëtes, et sur quelques Romans, Gaulois peu connus* in de *Mém. de l'Acad. des Inscript.* T. II. p. 728 et suiv. Lenglet du Fresnoy, *Bibl. des Romans*, T. II. p. 109, 174. 182, 190; Perry, *Histoire de Châlon*, p 276; Dewez, *Hist. Génér. de la Belg.* T. I. p. XVI; Le Long, *Bibl. Hist. de la France*, L. IV p. 809; van Kampen, *Letterk. Geschied. d. Kunst en wetens.* D. III. bl. 14, 15; Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. IV. bl 74, 84 van Wijn, *Bijv. op de Vad. Gesch. van Wagenaar*, D. IV. bl. 51; Dodt van Flensburg, in *Recens. der Rec.* 1830 *Meng.* n⁰. XI. bl. 507 en volgg.; *Herinnering aan Olivier de la Marche*, door *Mr. G. Mees*, in *Fakkel van* 1838; de Wind, *Bibl. van Ned. Geschieds.* D. I. bl. 89, 528; van Mieris, *Nederl. Vorsten*, D. I. bl. 151, a. 1786; v. d. Chijs, *Munt. der Heer. en sted. van Gelderland*, bl. 263; Hoogstraten.

MARCHESINI (Giovanni Francesco), secretaris der republiek van Venetie, in 1668 als gezant naar de Nederlanden gezonden, om de hulp der regering in te roepen, verlof te verzoeken tot de doortogt en inscheping van drie regimenten voetvolk, door de hertogen van Brunswijk en Lunenburg ten dienste der republiek van Venetie geworven en aan te dringen dat aan de Nederlandsche schippers op de Levant varende, verboden werd, troepen, krijgs- en levensbehoeften naar Kandia over te voeren, 't geen door hunne hoog mogenden beleefdelijk van de hand werd gewezen.

Zie Mr. J. C. de Jonge, *Nederl. en Venetie*, bl. 260, 261; *Kronijk van het Hist. Genoots.* D. IX. bl. 383.

MARCILIUS (Theodorus), werd den 21 April 1548 te Arnhem geboren. Zijn vader, schepen aldaar, onderrigtte zelf hem in de beginselen der letteren en zond hem vervolgens naar Deventer, waar hij onder Jan Bronckhorst of Johannes Noviomagus groote vorderingen in de Latijnsche en Grieksche taal maakte. Van Deventer ging hij naar Leuven, waar hij zich op de wijsbegeerte en de regtsgeleerdheid toelegde, van daar ging hij naar Parijs en Toulouse, waar hij openlijk de letteren onderwees. Hij had hier een aantal leerlingen van rang, onder welke de broeders de Joyeuse. Hij keerde van daar naar Parijs terug, waar hij zich vestigde. Pierre de Grassin, die een collegie naar zijn naam gesticht had, bood hem den leerstoel der Rethorica aan, dien Marcilius aannam. In 1578 opende hij zijne lessen. Achtereenvolgens onderwees hij ook in de collegien van la Marche, Montaigu, Beauvais, St. Barbe, Harcour, gezegd Cardinal — le Moine, Plessis, Navarre, Lisieux doch hij weigerde aan Jean Galland een leerstoel in de rethorica in het Collegie van Boncour te vervullen. In 1598 verkreeg hij brieven van naturalisatie, waarin hij doctor in de regtsgeleerdheid en hoogleeraar in de fraaije letteren werd genoemd. Na den dood van Jean Passerat (14 Sept. 1602) benoemde Hendrik II hem tot zijn opvolger als koninglijk hoogleeraar in de Latijnsche taal en fraaije letteren, welke post hij 14 jaren bekleedde, waarna hij zijne regtsgeleerde boeken aan Jean de Lauzon, raadsheer in het parlement te Parijs, zijne handschriften aan Pierre Valens, die vele jaren met hem gewoond had, het overige van zijne bibliotheek aan een knecht, die hem twintig jaren gediend had en zijn geld aan de armen vermaakte. Hij overleed den 12 April 1617 in den ouderdom van 69 jaren in het collegie van Reims. Charles François d'Abra de Raconis, doctor der Sorbonne, vervolgens prediker en administrateur van Lodewijk XIII, en eindelijk bisschop van Lavaur hield zijn lijkrede.

Zijn ligchaam werd begraven in St. Etienne du Mont, waar men zijn afbeelding met een Latijnsch grafschrift plaatste. Men vervaardigde op hem het volgende dictichon:

Grangerius dictat, scribit Borbonius,
Marsiliusque docet; cetera turba tacet.

Zijn devies was: *deficiam aut efficiam.* Pierre Valens, Raoul Bouthrays en Francois Parent hebben zijn lof zoo in proza als in poezij vermeld.

Hij schreef:

Hymnus Juliani Augusti in Regem Solem, Graecè cum adnotationibus in de *Opera Juliani Paris. Dionys. Duval* 1583. 8⁰.

M. Valerii Martialis Epigrammata in Caesaris amphitheatrum et Venationes, multinis locis emendata, adnotationibusque illustrata, in quibus pleraque omnia ad Venationes Amphitheatri pertinentia declarantur. Paris. 1584 8⁰. Lugd. 1593. 8⁰. *C. augm.* Paris. 1601. 8⁰. Joseph Scaliger heeft in zijne aanteek. op Martialis, Marcilius aangevallen, welke aanval Pierre Valens aanleiding gaf tot het schrijven van zijne lofrede op Marcilius.

De laudibus Galliae Oratio I, in quâ de primis hujusce Imperii florentissimi quasi parentibus, atque incunabulis, deque Galliae Celticae et Franciae nomine disputatur. Paris 1584. 8⁰.

Marcilius hield den 7 Oct. 1584 deze oratie, welke hij, gelijk ook de *Epigrammata* van Martiales aan Henri de Joyeuse opdroeg.

Theodori Marcilii *Lusus de nemine*, dichtstuk in 8⁰ z. j. te Parijs uitgegeven. It. *novâ jam accretione auctus.* Paris. 1586. It. achter Joannis Passeratii *Nihil* en Guillimanni *Aliquid* Friburgi 1611. 4⁰. Lugd. Batav. 1623. 12⁰.

Aurea Pythagoreorum carmina, Graece et Latine ex versione Metricâ et cum Commentariis Theod. Marcilii. Paris. 1585. 12⁰. 1605. 8⁰.

Orationes IV à pueris habitae de laudibus Academiae Parisiensis: item aliae V de Linguâ Latinâ. Paris. 1586. 8⁰.

Hymnus D. Catharinae Παρθενομάρτυρι. Paris. 1597 4⁰. z. n. v. d.

Historia Strenarum, Orationibus adversariis explicata et Carmine. Item... Prosopopoeiae, sive Ἔμψυχοι λόγοι *Martis, Justitiae, Pacis, Minervae, et Franciae, recentata et aucta editio. Et Libanii Sophistae kalendarum Januarii Graeca expressio, cum interpretatione et notis.* Paris. 1599. 8⁰. It. 4⁰. *Editio multis partibus auctior, accessit Ecloga Strena Venatrix.* Paris. 1603. 8⁰.

S. Joanni Prophetae, Antecursori et Baptistae Hymnus. Paris. 1599. 4⁰.

S. Martino, Turonensium Episcopo, Hymni, tres. Paris. 1599.

Ecloga Strena: Venatrix. Paris 1600. 4⁰. met de *Historia Strenarum.* Paris. 1606. 8⁰.

Puero Jesu Praesepium; Sylva, et SS. Innocentibus pueris Ἐπινίκια. Paris. 1610. 4⁰.

Legis XII Tabularum collecta, et Interpretamentum. Paris. 1600, 1603. 8⁰.

Interpretatio Orat. Domin. et Salut. Angelicae. Paris 1601.

Auli Persii Flacci Satyrae, cum commentariis qui Cornuto tribuuntur, collatis cum veteribus membranis et auctis; Eliae Vineti Praefatio et Annotationes in easdem P. Pithoei, jurisconsulti, variae lectiones et notae ad veteres glossas; Theod. Marcilii emendationes et commentarius. Lutet. 1601. 4⁰.

It. met *Joan. Britannici Interpretatio; P. Beroaldi Oratio habita in enarratione Persii; Angeli Politiani Praelectio in eandem.* Lut. 1613. 4⁰.

Series nova Proprii et Accidentis Logici, contra Porphyrium. Paris 1601. 8⁰.

Diludium Paris. 1601. 8⁰. waartegen Béhot schreef: Adr. Behotii *Diluvium: Apologia secunda pro Porphyrio in Diludium* Theod. Marcilii. Paris. 1601. 8⁰.

Libanii Expressio kalendarum, Graecè et Latinè à Theodoro Marcilio edita; cum notis. Paris. 1603. 8⁰.

Imperator Titus Flavianus Vespasianus Augustus, XI. Populi Romani Imperator, ex C. Suetonii Tranquilli libro octavo, cum interpretatione ac emendatione Th. Marcilii. Paris. 1603. 8⁰.

Quotidianae et emendatae Lectiones in Horatii Opera. In eene uitgaaf van Horatius. Paris. Barth. Macoeus. 1604. fol.

Commentarius in Tibullum, Catullum et Propertium. In de uitgaaf dezer drie dichters, *cum notis variorum.* Paris. 1604, fol. ook in die van Graevius, Traj. ad Rhen. 1683. 8⁰.

Claudii Musamberti commonitoria in Laurentii Ramiresii ad Martialem Hypomnemata, seu Commentaria. Paris. 1607. 8⁰.

Dit werk is door hem geschreven tegen de Commentarien van Laur. Ramirez de Prado, regtsgeleerd Spanjaard, die verschenen onder den titel van *Hypomnemata in C. Valerium Martialem.* Paris 1607. 4⁰.

Civitas Veri, Bartholomaei del Bene, Patricii Florentini, Aristotelis de moribus doctrinam carmine et picturis complexa, et illustrata commentariis Theod. Marcilii. Paris. 1609. f.

Notae in Auli Gellii Noctes Atticas in de uitgaaf van *Aulugelle* te Geneve 1609. 8⁰.

Interpretatio nova et methodica in Justiniani imperatoris Institutionum libros IV. Paris. 1610. 8⁰.

Christianissimo et invictissimo Francorum et Navarrae Regi, Henrico IV, Pio, Felici, Augusto, Patri Patriae, Monodia: ad D. Cardinalem du Perron. Z. n. v. pl. fol. It. Paris 1610. 4⁰. It. met *Ejusdem ad Poëtas novum Epimetrum, et excerpta quaedam ex Oratione quadam F. Parentii in nefandum Henrici IV parricidium.* Paris, 1610. 8⁰. Ook in *Recueil de diverses Poësies sur le Trépas de Henri le Grand*, uitgegeven door G. du Peyrat. Paris 1611. 4⁰.

Sacra coronatio Ludovici XIII, Galliae Regis. Paris. 1610.

Tertulliani liber de Pallio, cum notis. Paris. 1614. 8°. 1635. 12°.

Luciani, Samosatensis Philosophi, Opera omnia quae extant, Graecè et Latinè, ex interpretatione doctissimorum virorum, collata, emendata, suppleta, et notis illustrata a Joanne Bourdelotio; adjectae sunt Th. Marcilii et Gilberti cognati notae. Lutet Paris. 1615. fol.

Zie Theod. Marcilii, *Elogium, auctore Petro Valente, Gr. Litter. Prof. Regio. Paris.* 1620; *Le Collège Royal de France, par Guil. du Val.* p. 44; Sweertii, *Athen. Belg.* p. 690; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 829; Niceron, *Mémoires*, T. XXVIII. p. 125—131 Goujet, *Mém. Hist. et Littér. sur le Collège Royal de France.* Par. 1758. T. II. p. 377—389; Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. Litt. des Pays-Bas.* T. I. p. 94; Raoul, Bouthray *Lutetia*, p. 24; J. A. Fabricii, *Bibl. Graec.* L. II. C. 12; Theoph. Christ. Harlesii, *Introd. in Hist. Ling. Lat.* 73, 142, 264; Burman, *Syll. Epistol.* T. I. p. 377; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 258.

MARCK (CHARLES VAN LUMMEN, LUMENE of LUMEY VAN DER) of à MARCA (CAROLUS), afstammeling van een adelijk geslacht te Gend, werd omstreeks 1520 geboren, en was reeds vroeg een vlijtig beoefenaar der fraaije letteren en wetenschappen. Ofschoon de hoedanigheden van zijn hart en geest hem regt op belangrijke posten en waardigheden gaven, bleef hij echter in afzondering leven. Hij was gehuwd met een engelsche vrouw, Lucie Monck.

Men heeft van hem kleine latijnsche gedichten ter eere zijner vrienden, en eene elegie voor Joh. Garet, *de invocatione sanctorum.* Ook schreef hij een grieksch treurspel getiteld *Judith of de dood van Holophernes*, dat echter niet gedrukt schijnt te zijn.

Zie Sanderus, *de Gandav.*, p. 27; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 169; Paquot, *Mém pourservir à l Hist. Littér des Pays-Pays*, T. II. p. 49; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 101.

MARCK (JACOBUS CORNELIUS VAN LUMENE VAN DER), of JACOBUS LUMMENAEUS (LUMINAEUS) à MARCA, zoon van Charles of Carolus, omstreeks 1570 te Gend geboren. Na zich in de letteren geoefend te hebben, verliet hij, zonder zijn vaderstad te verlaten, de wereld, nam het Benedictijner kleed aan in de beroemde abdij van St. Pieter of van den Mont-Blandin en werd priester. Zulks belette hem niet zich in de fraaije letteren te blijven oefenen. Hij was redenaar, geschiedschrijver, maar vooral dichter. Sanderus en Valerius Andreas geven hem hoogen lof, waarop echter Paquot nog al heeft af te dingen. Hij stelt hem ten minste niet onder de geschiedschrijvers van den eersten rang; doch noemt hem een uitnemend dichter. In 1625 ontving hij verlof van zijnen abt, om zich naar Rome te begeven en het jubelfeest aldaar te vieren. Hij overleefde die reis niet lang, daar hij in 1629 te Douay stierf. Zijn ligchaam rust in de kerk der Engelsche Benedictijnen aldaar.

Hij gaf in het licht:

Jacobi Cornelii á Marcâ, Opera omnia, qua poëtica, qua oratoria, qua Historica. Lovan. 1613. 8°., bevattende:

Orationes Sacrae VIII:

1 *Encomium Virginis assumptae.*

2 *S. Catharinae Senensis.*

3 *Divi Pauli Conversi.*

4 *Divi Thomae Aquinatis.*

5 *De jubilaeo Sacerdotali R. admodum Domini Cornelii Columbani Vrancx, S. Petri in Monte Blandinio Abbatis.*

6 *In primitiis R. et doctissimi viri Antonii Sanderi.*

7 *De pastore bono.*

8 *Torcular, sive Christo patiens.*

Tragoediae sacrae tres: Dives Epulo: Carcer Babylonicus, sive caedes liberorum Sedeciae regis, et exoculatio ejus in Reblatha: Jeptha, sive votum Hebraei illius Ducis, temerè factum et impiè impletum. Item Lessus sacri, et Miscellanea.

Duces Burgundiae, iidemque Flandriae Comites, et res ab iis gesta

Corona Virginea, sive stellae duodicim, id est, duodicim Homiliae sacrae. Gandavi 1618. 12°.

Pleias sacra, constans orationibus septem. Gandavi.

Lampas virginea, sive oratio de Encomio Virginis, in festo Luminum dicta.

Diarium Sanctorum, sive Stemmata et flores etc. in jambische verzen. Duaci 1628. 4°.

Hyas sacra. Ibid. Idem.

Musae lacrymantes, seu Pleias tragica. Duaci 1628. 4°. (Zeven treurspelen: 1 *Bustum Sodomae, et impurarum illarum civitatum excidium.* 2. *Abimelech*, 3. *Jephte*, 4. *Sampson*, 5. *Saul*, 6. *Amnon, sive stuprum sororis Thamar, ab Absalone acri ultione percussum*, 7. *Sedecias*).

In hands. liet hij na:

Arsalon, seu miserando exitu clausa in patrem Davidem Absalonis filii rebellio. Treurspel.

Anastasius, sive perfidia fulminata. Treurspel.

Pantheonii flores, sive Homilia in festo Missus dicta.

Corollarium apostolicum, sive Panegyris sacra Apostolorum Principibus adornata.

Lacrymae; Homiliae Christo passo dicta. Fasciae, sive crepundia Jesu Christi in Bethleem nati.

Lingua ignea, sive Homilia dicta in Vigilia Pentecostes.

Cineres; Homilia feriâ quartâ Cinerum dicta.

Triumphus Virginis; Homilia in festo assumptae Virginis dicta.

Suspirium amoris; Homilia Christo nascituro, in vigiliâ Natalium ejus. dicta.

Sancti; Homilia sacra pro Encomio omnium Sanctorum dicta.

Caverna maceriae; Homilia Christo patienti dicta.

Tripudium Sanctorum, id est, Homilia sacra dicta in vigiliâ omnium Sanctorum.

Rosarium; Homilia sacra dicta pro Encomio Annunciatae Virginis.

Tuba Angelica; sive Manes extremi judicii.

Margarita Evangelica, sive Encomium Paupertatis; Homilia dicta in laudem D. Benedicti.

Ludibrium vitae humanae; sive Homiliae centum de variis Religionis Christianae Mysteriis.

Zie Sanderus, *de Gand.* p. 60, 61; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 191, 192; Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 159; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I p. 213; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T III. p. 50, Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p 101, 102; Peerlkamp, *de Poet. Lat.* p. 382; *Cat v. Hulthem* N°.

MARCK (LODEWIJK PIETER ENGELBERT VAN DER), graaf van der Marck en van Schleiden, baron van Lumay en van Serain, heer van Kerpen, Saffemburg, Gueltdorf, Boulogne enz. erf voogd van het Marquisaat van Franchimont, graaf van het H. Rijk, was de tweede der drie zonen van François Antoine, graaf van der Marck, den 21 Junij 1680 gestorven en van Catharine Charlotte, dochter van Jan Ernest de Vallenrod, later hertrouwd met prins Emmanuel de Furstemberg, werd in 1674 waarschijnlijk te Keulen geboren. Hij trad reeds vroeg in de krijgsdienst, werd in 1697 maistre de camp van het regiment van Furstemberg en zes maanden later van een regiment infanterie ten dienste van Lodewijk XIV, verder (1704) brigadier van zijne legers, in 1709 veldmaarschalk, in 1717 adjudant van den koning naar het Noorden, in 1718 luitenant generaal, 2 Februarij 1724 ridder van St. Michiel, ridder van het gulden Vlies, in 1741 spaansche grande van de eerste klasse en gouverneur van Kamerijk. Hij huwde den 12 Junij 1700 Maria Margaretha Francisca de Rohan-Chabot, dochter van Lodewijk, hertog van Rohan, pair van Frankrijk en van Maria Elisabeth du Bec-Vardes, bij wie hij een zoon, Lodewijk Engelbert, graaf van der Marck, markies van Vardes en eene dochter, Louise Margaretha van der Marck, verwekte. Zijne vrouw stierf den 28 Jan. 1706 aan de kinderpokken, hij den 7 November 1750, in den ouderdom van 66 jaren.

Op zijn naam is uitgegeven:

Panegyricus Reverendissimo et Serenissimo principi ac domino Maximiliano Henrico Archiepiscopo Coloniensi S. R. I. Electori, dictus a Ludovico Petro, Comite de la Marck, Col. 1688 in fol.

Zie *Calendrier des Princes*, p. 203, 204; *Généal. de la maison royale de France*, Paris 1733. T. VII. p. 173, 174; Moreri, *Lett. M.* p. 131, 132; Hartzheim, *Bibl. Col.* p. 276; *Alm. royal de Paris* 1749, p. 111; *Diction. Généal.* Paris 1757 T. II. p. 474, 475; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T. III. p. 370.

MARCK (ROBERT VAN DER), hertog van Bouillon, heer van Sedan en Florenges of Fleuranges, zoon van Robert II en van Catharina de Croy, dochter van Philippe de Croy, graaf van Chimay en van Walburge of Valburge van Meurs. Reeds in vroegen leeftijd toonde hij neiging voor de krijgsdienst. Men zond hem in 1504 naar Amboise, om aldaar met den graaf van Angoulême, later koning Frans I, te worden opgevoed. In 1510 ging hij met een aantal jonge edellieden in dienst en geleidde een honderd man paardevolk tot bijstand van Mirandole tegen de troepen van paus

Julius II. Hij wierp zich ook in Verona, door de Venetianen belegerd, en onderscheidde zich in het volgende jaar bij de inneming van Concordia. In 1512 werd hij naar Gelderland gezonden om er 5000 soldaten te werven: vervolgens wierf hij er 10.000 ten dienste van Lodewijk XII, trok er mede naar Italië, en had er onder zijn vader, het bevel over. Het volgend jaar nam hij Alexandrie de la Paille en nam deel aan den veldslag van Novare (5—6 Julij), en ontving er 46 wonden. Hij zou er ook met zijn broeder, de heer van Jamets zijn gesneuveld, indien hij door zijn vader, niet was gered geworden. Nadat in den slag van Marignan een paard onder hem was gedood, ontving hij de orde van St. Michiel. Hij was bij het beleg van Cremona tegenwoordig, en toen Frans I in 1519 naar de keizerskroon dong, zond hij hem naar Duitschland om de keurvorsten te winnen. In hetzelfde jaar vergezelde Robert dezen vorst naar Ardres, hakte een gedeelte van het garnizoen van Ivoy in de pan, deed den graaf van Nassau het beleg van Jamets opbreken en wierp zich in Sedan, dat met een beleg werd bedreigd. Toen zijn vader, Robert II, met Karel V vrede had gesloten, wilde hij niet in het tractaat worden opgenomen. Hij nam in 1525 deel aan den slag van Pavia, werd gevangen genomen, naar Sluis in Vlaanderen gevoerd, waar hij verscheidene jaren opgesloten bleef en streng behandeld werd, wijl de keizer op zijn vader, die hem te Worms op den rijksdag, den oorlog had laten verklaren, vertoornd was. In 1526 benoemde hem Frans I, in plaats van de Lescun, heer van Langey, tot maarschalk van Frankrijk, en in de maand November van het zelfde jaar schonk hij hem de burgtvoogdijen van Château-Thierry en Châtillon-sur-Marne. Zijn laatste heldenfeit was de verdediging van Peronne (1536) door den graaf van Nassau belegerd. Vijf of zes dagen, na het opbreken van het beleg, bevond hij zich te Amboise, waar toen het hof zich bevond, en vernam daar den dood van zijn vader. Terstond vertrok hij, doch werd onder weg door een hevige koorts aangetast, die hem in den aanvang van December te Long-jumeau, een gehucht, vijf mijlen ten zuiden van Parijs, wegnam. Dit was het einde van Robert van der Marck, een der dapperste ridders van zijn tijd. Hij werd door den koning, dien hij zoo wél gediend had, en door de prinsen van het koninklijk huis diep betreurd. Zijn ligchaam werd in de St. Laurents kerk te Sedan, en zijn hart in de abdij van St. Yves de Braine, in de kapel van Roucy, waar men zijn grafschrift leest, begraven. Hij huwde in 1510 Guillemette de Sarbruck, gravin van Braine, vrouw van Montagu, Neuf-Châtel, Pontarcy en Ferté-Gaucher, dochter van Robert van Sarbruck, ridder, graaf van Roucy en Braine en van Maria d'Amboise. Zij schonk hem Robert IV van der Marck, hertog van Bouillon, maarschalk van Frankrijk. Zijne moeder en vrouw overleefden hem, de eerste stierf in 1544, de laatste in 1571.

Hij schreef:

Histoire des choses mémorables advenues du règne de Louis XII et François I en France, Italie, Allemagne et lès Pays-Bas, depuis l'an 1499, *jusques en l'an* 1521, *mise par escript par Robert de la Mark, seigneur de Fleurange et de Sedan, Maréschal de France*, achter de *Mémoires de Martin et Guillaume du Bellai-Langei*, uitgegeven door den abt Lambert, Paris 1753. 12°. T. VII. p. 376, *avec des notes critiques et historiques de l'Editeur.*

Ook verscheen:

La journée de Ste Brigide près de Marignan dans le Milanez. Extrait de l'Histoire de Robert de la Mark, etc. in *l'Histoire de l'origine et des progrès de la Monarchie Françoise par Guillaume Marcel.* Paris 1688. 12°. Bernard de Montfaucon heeft er ook twee uittreksels van gegeven in zijne *Monumens de la Monarchie Françoise.* T. I. p. 147, 148 en 194—200.

Zie *Mém. de* Martin du Bellay, *dern. édit.* T. IV. p. 266, 267; Le Long, *Bibl. Hist. de la France*, p. 387, n°. 7547; Montfaucon, *Bibl. Bibliothec.*, T. II. p. 848, A. et 1184 c.; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 158, *Biogr. Univ.* Hoogstraten.

MARCK (Adolphus II van der), kardinaal bisschop van Luik. Hij werd, proost van Worms zijnde, door Clemens V. tot het bisdom van Luik verheven en te Rome gewijd (1313). In de gedurige oorlogen, waarin hij werd gewikkeld verkocht hij aan het graaflijk huis van Vlaanderen en Henegouwen de souveraine heerlijkheid van Mechelen, die tot dien tijd aan de kerk van Luik had behoord. Hij stierf, na een lang en onrustig bestuur, den 3 November 1344. Hij had in 1318 het vermaarde genootschap of de broederschap der Lieve Vrouwe broeders, welke het jaar te voren, in de kapel van O. L. Vrouw, ten noorden van het koor der St. Jans kerk te 's Bosch was opgerigt, met zijn bisschoppelijk gezag bekrachtigd.

Zie *Recueil Herald des Bourguem. de Liège* cet. p. 44, 45, 75, 80; van Gils, *Kath. Meyer. Memorijb.* bl. 30, 51; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. h. Bisd. v. 's Bosch*, D. I. bl. 59.

MARCK (Engelbertus van der), neef van den voorgaanden, werd in 1345 bisschop van Luik, verleende in 1346 zijne bekrachtiging aan de oprigting van een personaatschap in de kerk van Macharen; gaf in 1363 zijne bewilliging tot het daarstellen eener kapel onder de parochie van Hedikhuizen ter plaatse Bokhoven geheeten, welke kapel later in eene parochiekerk is veranderd.

Zie van Gils, *Kath. Meyer, Memorieb* bl. 31, van Gils en Coppens, *N. Beschrijving van 't Bisdom van 's Bosch*, D. I bl. 59.

MARCK (Erardus of Everardus van der), werd in 1506 bisschop van Luik, dat hij in zeer moeijelijke tijden met ijver en standvastigheid bestuurde. Als vorst overwon hij sommige onlusten, gaf hij zijn land goede wetten en versterkte hij het door vestingen, welke hij in vele plaatsen van zijn prinsdom oprigtte. Hij was zeer godvreezend, en het voorbeeld zijner geestelijken en behoedde zijn bisdom tegen de opkomende leer van Luther en Calvijn. Nog voor hij bisschop van Luik werd, was hij een der mededingers naar den Utrechtschen bisschoppelijken stoel, na den dood van Philips van Bourgondie. Hij bekwam echter minder stemmen dan zijn mededinger, Hendrik van Beijeren, kanunnik en coadjutor van den bisschop van Worms. Hij werd in 1514 tot bisschop van Chartres, in Frankrijk, aangesteld, en heeft dit bisdom met dat van Luik tot 1524 bestuurd. Hij is ook aartsbisschop van Valence in Spanje geweest, en in 1522, op verzoek van keizer Karel V, door Leo X, onder den titel van den H. Crysogonus, tot kardinaal der kerk van Rome benoemd. Paus Clemens heeft hem wijders in 1533 tot zijn legaat verheven.

Zie Chapeauville. *Gesta Pontif. Tungr.* T. III. p. 251, 278, 290, 325, Miraei, *Dipl.* T. IV. p. 256; Oudenhoven, *Beschr. v. 's Bosch*, bl. 102—109; van Gils, *Cat. Meyer. Memor.* bl. 35; van Gils en Coppens, *N beschr van het bisdom van 's Bosch*, D. I. bl. 61, 69, v. d. Chijs, *de munt. der Bisschop van Utrecht*, bl. 250.

MARCK (Graaf Willem van der), baron van Lumey, heer van Seraing, Borsset en Minderlecht, erfvoogd van Franchimont en vorst des Heiligen Rijks; achterkleinzoon van den beruchten Willem van der Marck, den moordenaar van Lodewijk van Bourbon, bisschop van Luik, om zijne bandelooze wreedheid *het wilde zwijn van Ardennes* genoemd, en wegens zijne zamenspanning tegen den aartshertog Maximiliaan te Maastricht onthoofd; zoon van graaf Jan van der Marck en van Margaretha, dochter van Jan van Wassenaar, burggraaf van Leyden. Hij was een volle neef van Hendrik van Brederode, wiens vader met de zuster van dien van Lumey was gehuwd. Ook was hij aan Egmond vermaagschapt. Van zijne eerste levensjaren vindt men niets opgeteekend. Hij komt het eerst voor als deelgenoot aan het verbond der edelen in 1567 de wapenen opgenomen te hebben. Door Alva veroordeeld en gebannen, begaf hij zich naar het leger van den prins, en was hij diens togt in Nederland bevelhebber van een bende ruiters in diens leger. Verbitterd door zijne ballingschap, en door den moord aan Egmond en Hoorne gepleegd, tot vreeselijke wraak aangehitst, zweerde hij haar noch baard te zullen scheeren, voor hij den dood der edelen gewroken had. Volgens Bor zou de gansche ruiterbende van Lumey die belofte gedaan en veel wreedheid tegen de geestelijken bedreven hebben eer zij in het leger van den prins aankwam. Hareus, een spaanschgezind schrijver, beschuldigt hem van een nonnenklooster te Huy en een monnikenklooster aan den oever der Maas, en een vrachtschip geplunderd te hebben, waarop hij een monnik vond, dien hij aan den staart van zijn paard gebonden, langs bergen en dalen heensleurde tot aan Huy toe. De ongelukkige afloop van 's prinsen togt, had ten gevolg dat zijne benden uiteen gingen en hij zich te Emden en Engeland ophield. In 1572 werd hij door den Opperadmiraal Lumbres tot admiraal van de geuzen vloot aangesteld, en den 1 April van dat jaar nam hij den Briel in, in welke stad hij zich eenige maanden

vroeger ook had opgehouden. Was zijn onvoorzigtige raad om den Briel uit te plunderen en dan te verlaten, gevolgd, dan is naauwelijks te denken dat deze eerste stap tot vrijheid door zoo vele andere zou gevolgd zijn. Hij schijnt grooter krijgsheld dan staatkundige geweest te zijn en meer kloekmoedig dan voorzigtig. Nadat den Briel was ingenomen, poogden de Spaanschen drie dagen later de stad te herwinnen, doch zij werden door van der Marck zoo moedig afgeslagen, dat zij spoedig de vlucht namen. Hij hield tot in Junij zijn hoofdkwartier in den Briel, deed zich door de eerste staatsvergadering te Dordrecht als gouverneur van Holland, waartoe de prins hem benoemd had, erkennen, ontving van de volgende de belofte van *f* 40,000 tot de belegering van Amsterdam, belegerde die stad werkelijk, doch moest het beleg weldra opbreken, volgens de Tassis ten gevolge van de aankomst der krijgsbenden van Bossu, volgens Hooft, wegens zijn wanbeleid, versmading van krijgstucht en snooden handel; doch, volgens zijn eigen getuigenis, omdat de staten hem geld en hulp onthielden. Eenige uitdrukkingen in brieven van dat tijdpunt doen vermoeden dat van der Marck ook het gouvernement van Zeeland begeerde en daarom in het heimelijk tegen Tseraerts, gouverneur van Walcheren, arbeidde. Op den mislukten aanslag op Amsterdam, volgde in herfstmaand van 1572 de verovering van Schoonhoven: ook hier werd hem wederom de moord van twee monniken ten laste gelegd. Ook Rotterdam, Delft, Schiedam en andere steden bragt hij aan 's prinsen zijde, doch zijn aanslag op Amsterdam mislukte, ook liepen zijne pogingen ten nutte van Haarlem en Oudewater vruchteloos af. Kort na dezen tijd pleegde hij een daad, die hem in verdienden haat bragt, het dooden van Cornelis Musius, prior van St. Agatha te Delft. Deze, in handen van Lumeys krijgsvolk gevallen, werd door hem naar Leyden gevoerd, en op zeker onbewezen voorgeven alsof hij den prins had willen vergiftigen, jammerlijk gepijnigd en opgehangen. Bor verhaalt dat de prins, die Musius achtte, een bode naar Leyden zond om hem te doen loslaten, doch dat Lumey de poort verbood te openen en de ter dood brenging verhaastte. De ter dood brenging van dezen en andere geestelijken maakte hem niet alleen bij de roomschen, maar bij al de weldenkende onroomschen, zelfs bij Oranje en anderen die zeer wel begrepen, dat de aanbrekende vrijheid door zulk een onbezonnen handel meer onderdrukt dan voortgezet zou worden, zeer gehaat. Ofschoon hij al niet om dat gedrag van zijn gouvernement moge ontzet zijn, bragt het evenwel veel toe tot het nemen van krachtige maatregelen tegen hem, waartoe de beschuldiging van den proviandmeester de eerste aanleiding gaf. Deze beschuldigde niet Entens, slechts de Staten dat ze den benden van Lumey geld en voorraad lieten ontbreken, maar schold ze zelfs voor verraders. Hierop werden beide, Lumey en Entens te Delft ontboden. Entens liet zich niet neêrzetten, en men besloot hem te grijpen, doch hij werd met geweld door Lumey verlost, die op deze wijze opentlijk zijne weêrbarstigheid tegen de staten toonde. Van Groningen betwijfelde of Lumey de staten wel als zijne opperheeren beschouwde, wijl hij zijne commissie van Oranje, die zijne bevelen in naam des konings gaf, had ontvangen. Bilderdijk zegt dat Lumey de staten deed bijeenkomen, hetgeen zeker oppermagt te kennen geeft. Hoe het zij; nadat de prins vergeefsche pogingen had aangewend tot verzoening, zag men zich genoodzaakt beide, Entens en van der Marck te vatten. De laatste werd naar het slot van Gouda gevoerd. Reeds den 24 Jan. 1573 trok Oranje al de commissien en bestellingen door den graaf als stadhouder gegeven in, en werden hem eenige beschuldigingen opgenoemd, waartegen hij den 20 Februarij zijne verdediging inzond. Het zij dat de kracht en stoutheid, waarmede dit geschrift is opgesteld op den prins en de staten invloed oefende en men den man, dien men zoo veel verschuldigd was, niet als een misdadiger wilde rekenen, of dat men het volk, bij betwelk van der Marck zeer gezien was, vreesde, hij werd wederom ontslagen. Kort daarop werd hij op het gerucht, dat hij met zijne Waalsche soldaten iets ten nadeele der staten mogt uitvoeren, op nieuw gegrepen en in het slot Honingen in bewaring gezet. Hij wist zich echter spoedig te redden en liet te Rotterdam opentlijk een protest tegen de met hem gehoudene handelingen aflezen. Oranje vorderde van hem dat hij de wapenen zou neêrleggen, zijne bende afdanken en zich door Rotterdamsche schutters laten bewaken. Hij, een rijksgraaf, en geen onderdaan van den Prins, voldeed aan dien eisch niet, en liet zich verluiden dat hij geweld met geweld zou keeren; doch den 19 Augustus vorderde hij in een gematigder en zachter toon gestelde memorie van Oranje, dat zijne zaak aan de edelen (zijne Pairs) tot onderzoek en beslissing zou worden overgegeven. Vrees voor den onvertsaagden Luikenaar, den afgod van zijne soldaten en van het volk, schrik voor zijne bedreigingen, bewogen de edelen de zaak met hem in vrede te schikken, doch allerlei valsche en ware geruchten ten aanzien zijner voornemens uitgestrooid, deden den prins op zijne hoede zijn, en er werden zelfs door hem lastbrieven gegeven om overal goede wacht te houden tegen hem zijne aanslagen en medehelpers. Welhaast bleek het dat de geruchten valsch waren, en om het aanzien van zijn geslacht en op voorspraak van den prins, werd hem in Mei 1574 toegestaan met zijne goederen te vertrekken. Hij vertrok, en begaf zich, met wrok tegen den prins in het hart, naar Aken om aldaar te vertoeven tot dat zijne zaak voor het hooge keizerlijke geregtshof zou gebragt zijn. Voor hij uit Holland vertrok, daagde hij alle zijne beschuldigers voor het regt, en noodigde hen de gedane aanklagten te herroepen. Wij ontmoeten Lumey steeds in de legers der staten tegen de Spanjaarden. Hij zou in 1577, volgens sommigen, in den slag van Gemblours, waarin de staatsche troepen door Don Juan en Parma geslagen werden, tegenwoordig geweest zijn. Volgens anderen echter zou hij het leger reeds vóór den slag hebben verlaten. Vervolgens vertrok hij naar Luik, en verzamelde, zonder last der staten, eenige benden, om zich voor zijne achterstallen vergoeding te bezorgen. Met dit legertje maakte hij zich van 's Hertogenrade en het dorp Heerle, meester. Bevreesd dat hij naar Don Juan wilde overloopen, zond men een deel der bezetting van Maastricht tegen hem, waarop hij, zijn ontwerpen lieten varen, naar Luik vertrok. Eens ten maaltijd zijnde geweest bij den graaf van Rennenberg, domheer te Luik, oom van den afvalligen stadhouder van Friesland en Groningen, klangde hij te huis gekomen, dat hij vergeven was. Zeven dagen later, den 1 Mei 1578, ontsliep hij. Bij de opening van zijn lijk werd het vermoeden van vergiftiging bevestigd. Zijn lijk werd door zijn broeder Philips, domheer te Straatsburg, bij zijne voorzaten in de baronie te Lumey, deftig en eerlijk begraven. Hij stierf ongehuwd en kinderloos.

Lumey heeft weinigen gevonden, die goede getuigenis van hem gaven. Nederlandsche en Spaansche schrijvers stemmen overeen, en dikwijls zijn de laatste gematigder dan de eerste.

Hij vond echter in den Frieschen dichter Frederik van Inthiema, en in Vervou, die hem tot het laatst bijbleef, warme verdedigers. Op sommige punten verdedigde hem te Water, van Groningen, doch vooral van Someren.

Zijn portret bestaat.

Zie over zijn geslacht P Heuterus, *rer. Burg. lib.* VI. p. 224, 245; Miraeus, *donat. Belg.* lib. I. c. 93; Butkens, *Troph du Brab.* T. II p 194—196; Hubner, *Gesl. Taf.* T. 437—439; van Hoogstraten, *Woordenb.* Lett. L. bl. 288, en lett M. bl. 86, 87; l'Espinoy, *Recherches de la Noblesse* Libr. II. p. 715; *Généal. de la Maison* de Mailly, p. 135; Le Carpentier, *Hist. de Cambr. et de Cambr.* P. III. p. 402, 608; van Goudhoeven, *Chr.* bl. 138; *Quartiers Généal.* T. I. p. 59, 141; *Nobil. des Pays-Bas*, T. I. p. 61, 62; F ab Inthiema, *Querela Holl. ad illustrem ac fort. heroëm. Guill. Comit. de Marca etc. elegiaco carmine conscripta;* M. ab Isselt, *Hist. sui Temp.* p 250, 256. 257, 269, 272, 306, 348; Strada, *de bello Belg.* dec. I. lib. VI. p 226, lib. VII. p. 405, 430, 431, 433 seqq. lib. VIII. p. 156, 448, lib. IX. p. 556; van Meteren, *Ned Hist.* B. III. bl. 49, 59, B. IV. bl. 66; Bor, *Nederl. Oorl.* B. VI. bl. 264, 266, 283 -285, 309, 311—315; Hooft, *Nederl. Hist.* B. VII. bl. 297, 300; F. Haraei, *Annal. Duc. Brab.* T. III. p. 143; de Tassis, *Comment.* lib. I. § 36 p. 156, 157 § 51 p. 169, 170; Fred v. Vervou, *Mss. Geschied. beginnende met* 1568; *Epistola Emdensium* in D. Gerdes, *Scrin. Antiquar.* T. I. p. 119; Mendoce, *Comment. de la Guerre de Fland.* f. 171; Opmeer, *Holl. Martel.* (Antw. 1760) D. II. Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 399, 400, T. II. p. 997; Hofstede, *over het klein getal der egte mortelaars*, bl. 40; 42; *Geusen liedtboeck* (Dordr. 1687) bl. 55; Bentivoglio, *Nederl. Gebeurt.* bl. 92, 123, 125, 126, 166; Meursii, *Ferd. Alb. sive de reb. Belg.* L. IV. p. 205; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 255; de la Pise, *Hist. des princes d'Orange*, f. 407; *Gr. chr.* T. II. f 255; *Epp. Viglii ad Hopperum*, CXXXII; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1293; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. II. (Reg.); Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* St. I. bl. 125; *Vad. Hist.* (Reg) van Wijn, *Nal* op Wagenaar, 288; *Bijv. en Nal.* D. VI. bl. 86, 99, 105; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 147, 156, 159. 170; Kok, *Vad. Woordenb.* op *Lumey*; van der Vijnckt, *Ned. Ber.* D. II. bl. 127 volgg.; *Aanteek. o. d. van O. Z. van Haren*, bl. 249, uitg. Amst. 1830; Schotel; *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 59; J. W. te Water, *Verbond en smeekschr. der Edel.* D. III. bl. 12 volgg.; *Vlissings tweede eeuwf.*

Bijl. F. bl. 28—36; C. Cleen, *Tweede eeuwg. der innem. van den Briel*, bl. 73; 's Gravesande, *Tweede eeuwged. der Middelb. vrijh.* bl. 156, 266, 487, 488; Bareuth, *Bibl. en Zeel jubelf.* bl. 223, 232, Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 192, J. van Iperen, *Tweejarig jubelf. der Ned. vrijheid*, bl. 35; S. J. Brahé, *Kerk. redev. ter geleg. v. h. tweede eeuwget. der Vliss. vrijheid*, bl. 36; van Groningen, *Gesch. des Vadert* (Reg.); Groen van Prinsterer, *Archives de la Maison d'Orange-Nassau* (Reg.); van Someren, *Redev over Lumey graaf van der Marck* in *verspr. en nag. dicht- en prozastukken*; *Kron. van het Hist. Gen.* (Reg.); van Loon, *Hist. pen.* D. I. bl. 148; Muller, *Cat. v. portr. op Lumey.*

MARCK (Frederik Adolph van der), werd in 1719 in het graafschap Mark geboren, oefende zich te Duisburg in de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid, en kwam nog voor dat hij tot doctor in die beide wetenschappen werd, (1748) tweemaal voor het professoraat in de regten te Duisburg en eens te Harderwijk in aanmerking. Hij vestigde zich als advokaat bij het hof van Gelderland, bedankte voor eene benoeming tot Hoogleeraar te Duisburg, doch aanvaardde in 1758 het professoriaat in het natuurregt en volken aan de hoogeschool te Groningen met eene redevoering *de finibus jurisprudentiae optimisque ad eos obtinendos mediis.* Van der Marck was een man van buitengewone geleerdheid, opregt en rond van karakter, maar niet voorzigtig, en daarbij niet geheel vrij te pleiten van te groote ingenomenheid met zich zelven.

Met voorliefde bezield voor de door hem onderwezene wetenschap, kwam hij bij andere, meer ouderwetsche en min wijsgeerige regtsgeleerden in verdenking van het natuurrecht ten koste van het jus Romanum te willen verheffen. Hieruit ontsproten moeijelijkheden voor hem, welke echter niet te vergelijken waren met die, welke hij op het gebied der godgeleerdheid ontmoette, en welke hare oplossing vonden uit de gewoonte dier dagen, volgens welke de hoogleeraren in alle faculteiten de formulieren van eenheid der Nederlandsche hervormde kerk moesten onderteekenen. In 1771 gaf van der Marck zijne *Viginti Lectiones Academicae, in quibus selecta Philosophiae Practicae et Juris Naturae capita, praecipua officia erga Deum, pertractantur* in het licht. Reeds den 18 September van dat jaar leverden P. Abresch, Th. Lubbers, L. van Bolhuis en H. Knock, predikanten te Groningen, Noordwijk en Windeweer, uit naam der Groninger klassis, bij den senaat eenige bezwaren tegen dit werk in. (*Bedenkingen en bezwaaren door de Weleerw. en zeer Gel heer. Predikanten uit naam van de weleerw. classis van Groningen en het Gorecht, Overgegeeven aan den grooten senaat van stad en lande op en tegen de Academische lessen van Mr. van der Marck*, enz.) Deze bezwaren betreffen 1°. het oorspronkelijke en algemeene bederf van den gevallen mensch, diens aangeboren blindheid in geestelijke en goddelijke zaken, de volslagen dienstbaarheid aan de zonde en het doodelijk onvermogen om door eigen natuurkrachten het verlooren, eeuwig heil te bevorderen; 2°. de wedergeboorte en de volstrekte noodzakelijkheid der krachtdadig werkende, verlichtende en vernieuwende genade van den Heiligen Geest, om in de genieting van het hoogste goed hersteld te worden; 3°. de bijzondere en de toepassing der verdiensten des Middelaars en den aard der voldoening zelve. Zij beschuldigden hem dien ten gevolge van onregtzinnigheid en van Pelagiaansche en Sociniaansche gevoelens aangaande die punten te zijn toegedaan. Van deze bij den grooten senaat ingebragte beschuldiging, die meerendeels zijn oorsprong had uit het kwalijk verstaan der kunstwoorden tot de wetenschap van het natuurregt behoorende, werd den 20 December van het genoemde jaar kennis gegeven aan den eersten curator der hoogeschool, prins Willem V. Deze volmagtigde den Senaat de beschuldiging geregtelijk te onderzoeken, en straks werd van der Marck een binnen drie maanden in te leveren schriftelijk antwoord gevorderd. Van der Marck bezorgde hierop den 26 van Lentemaand 1772, een zoogenoemd, en toen in druk verschenen *antwoord Exceptioneel* aan den *Senatus Academiae Amplissimus van stad en lande*, en verdedigde zich voor het publiek in een breedvoeriger verklaring (*Verklaaring van Mr. F. A. van der Marck op en tegen de bedenkingen en bezwaaren* enz.) Daar echter dit antwoord aan den senaat niet voldeed, werd de hoogleeraar andermaal gelast binnen drie maanden zich nader te verdedigen. Hij deed zulks in een uitgegeven *Berigt aan den Senatus Acad. amplissimus van stad en lande.* Hierop verklaarde den senaat bij meerderheid van negen tegen zeven stemmen, dat de bezwaren der klassis gegrond en de leerstellingen van den hoogleeraar onbestaanbaar met, en lijnregt inloopende tegen de leer der hervormde kerk, gelijk die in de Symbolische boeken vervat is (*Judicatur van den senatus amplissimus — Besluit van den senatus amplissimus van stad en lande over de leer van F. v. d. M.*). Naauwelijks was die uitspraak in Groningen ruchtbaar geworden, of het gemeen werd op eene boosaardige wijze tegen van der Marck opgezet, dien het openlijk voor een Godverzaker uitkreet en met den dood dreigde. Ongetwijfeld had hij veel van het onaangename dat hem trof aan zich zelven te danken, want het was niet te ontkennen dat hij sommige gevoelens der hervormde kerk, zelfs met spot, beoordeelde, en dat hij zich in zijne verantwoordingen vrij scherp had uitgelaten en misbruik had gemaakt van de op eene ongeoorloofde wijze van hem verkregene aanteekeningen, welke de hoogleeraar Chevallier op den kant der *Lectiones academicae* voor zich zelven had geschreven, hetgeen tot een openbare briefwisseling tusschen de beide hoogleeraren leidde.

De stadhouder, die door Petrus Hofstede tegen den hoogleeraar was opgezet, en de Curatoren der academie legden hem eenige artikelen ter onderteekening voor, waarvan het vierde eene erkentenis en tevens eene verwerping der drie reeds genoemde punten bevatte. Hij weigerde zulks, waarop hij den 9 Februarij 1773 van het Professoraat ontzet, en hem door den kerkeraad verzocht werd zich van het Avondmaal te onthouden. Niet lang daarna, den 12 van Zomermaand van dat jaar, werd hij tot hoogleeraar aan het Gymnasium te Lingen beroepen, vanwaar hij weldra tot ouderling der gemeente verkozen zijnde, in eenen vriendschappelijken brief van den 20 van Sprokkelmaand des jaars 1774 den Groningschen kerkeraad ontsloeg, om over zijne regtzinnigheid of onregtzinnigheid te oordeelen (*Afscheidsbrief van Mr. van der Marck aan den kerkeraad te Groningen*). In vervolg van tijd (1783) werd hij hoogleeraar te Deventer, waar hij, in het noodlottig jaar 1787, in zijne politieke gevoelens van zijn post ontzet werd. Weldra werd hem echter het onderwijs in de regtsgeleerdheid te Burgsteinfort aangeboden. Bij de omwenteling van 1795 werd hij wederom in zijn post te Groningen hersteld en stierf aldaar den 1 November 1800.

Er is van hem een zeer groot portret in fol. plano vervaardigd.

Zie *Waarachtig verhael van hetgeen omtrent het hoogleeraersampt van Mr F. A. van der Marck op de hoogeschool der stad Groningen, van den beginne zijner aanstelling tot zijn ontslag is voorgevallen, door denselven uit egte stukken en bewysen opgemaakt en beschreven*, Lingen 1775; *Iets ten vervolge van het waerachtig verhael*, uitgekomen ten jare 1796; *Nederl. Jaarboeken*, 1771, 1772; Saxe. *Onom Lat*, P. VIII. p. 110; *Bibl. Hagan.* P. V. p. 668 seqq.; Ypey. *Gesch. d. Christ. kerk* in de 18 eeuw. D. VII. bl. 411, verv.; *Mirabeau, sur le stadhoudérat*, p. 132, 201; Adelung, *Forts. v Jöcher*, o h w.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv kerk*, D. III. bl. 543, verv. en de aant.; *Vervolg op Wagenaar*, D. XXIV. bl 337, verv. Muntinghe, *Act. Saec. Acad. Gron.* p. 49 sq. 106 sq.; van Kampen, *Gesch d Lett. en Wetens.* D. II. bl 317, *Aant.* op Nieuwenhuis bij den naam; v. d Aa, *Lev. v. Willem V*, D. II. bl. 104—19; Bruckerus, *Gedenkb. v. stad en lande*, bl. 328; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 240, verv. 272; Glasius, *Godgel. Nederl.* o h. w.; Arrenberg, *Naaml. v. boek.*; Muller, *Cat. v. portr.*

MARCK (Johannes a) of VAN MARCK, een der beroemdste voetiaansche predikanten, werd den 31 Decemb. 1655 v. s. (10 Jan. 1656) te Sneek geboren. Zijn vader was Willem van der Marck, rector der latijnsche school te dier plaatse, zijne moeder Margaretha, dochter van Johannes Cloppenburg, hoogleeraar te Utrecht. Na vroeg zijne ouders (zijne moeder stierf den 27 Julij 1656, zijn vader den 16 September 1667) verloren te hebben, werd hij door de weduwe van zijn moederlijken grootvader, Elisabeth Busch opgevoed. Den 10 Februarij 1670, dus op veertienjarigen leeftijd, werd hij student te Franeker, en oefende zich aldaar twee jaren in de fraaije letteren, en onder den hoogleeraar Johannes Wubbena in de wijsbegeerte en wiskunde. Daarna woonde hij de openbare lessen van Nicolaas Arnoldi over de godgeleerdheid en de private lessen van den beroemden Balthasar Bekker bij en legde zich, onder Nicolaas Blancardus en Johannes Gerardus Terentius op de Grieksche en Hebreeuwsche talen toe. Tegen het einde van Augustus 1673 begaf hij zich naar Leyden om Johannes Coccejus, Abraham Heidanus, Alardus Uchtman, Antonius Hulsius en vooral Frederik Spanheim over de godgeleerdheid te hooren en zich, onder de predikanten Pieter van Staveren en David Knibbe op de predikkunde toe te leggen. In 1675, op negentienjarigen leeftijd, werd hij door den Frieschen edelman Johannes à Goslinga tot predikant te Midlum benoemd, en nog in hetzelfde jaar werd hij, na het verdedigen van twee dissertatiën, de eene *ad selectas quasdam positiones philosophicas*,

de andere *ad locum Ezech. XX:* 25 tot doctor in de wijsbegeerte en in de godgeleerdheid bevorderd. Om het zeldzame, dat eene naauwelijks twintigjarige jongeling die dubbele eer genoot, kenden curatoren der Friesche hoogeschool hem een eergeschenk van *f* 500 toe. Reeds vroeger zagen zijne *Specimina de pane ἐπιουσίῳ et locis conventuum aetate Apost. lica* het licht. Curatoren der Franekersche hoogeschool stichtten ten zijnen gunste een derden leerstoel in de godgeleerdheid. Hij aanvaardde den 5 September van het jaar 1676 zijn bediening met eene *Oratio de augmento scientiae theologicae.* Zijne buitengewone geleerdheid deed Curatoren te Groningen tweemaal besluiten hem aan hunne hoogeschool te verbinden. Zij mogten hierin niet slagen, doch toen zij hem in 1682 tot professor primarius theologiae, en akademieprediker benoemden, aanvaardde hij die bediening den 20 Junij van dat jaar met eene *Oratio inauguralis de sopiendis in Ecclesiâ litibus.* Nogtans bleef hij niet zonder twist met zijnen ouderen ambtgenoot Johannes Braunius, wien het hinderde dat van Marck boven hem geplaatst was. In 1683 werd hij ook tot hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis benoemd, welk ambt hij den 9 Mei van dat jaar met eene *Oratio de veterum et hodiernorum papisticorum errorum convenientia* aanvaardde. • Van Marck bleef acht jaren te Groningen, terwijl zijn roem meer en meer door zijne schriften verspreid werd. Onder anderen gaf hij een theologisch systeem, waarover hij tien jaren gearbeid had, in het licht. Aan geen systematischen arbeid is welligt meer en langduriger eer te beurt gevallen dan dezen. Zelfs aan het einde der vorige eeuw werd het door Abresch en Bonnet tot leiddraad bij het akademisch onderwijs gebruikt. Ofschoon dit systeem, eene reeds eenigermate ontwikkelde kennis van de theologische wetenschappen veronderstelt en soms aan een zamengedrongen stijl en duistere wijze van uitdrukking lijdt, ontbrak het echter niet aan voorbeelden, dat predikanten er zoo hoog mede wegliepen, dat zij de hollandsche vertaling bij eenvoudige landgemeenten ter lezing aanbevalen. Na den dood van Stephanus le Moyne, benoemden de Curatoren der Leydsche hoogeschool à Marck tot diens opvolger en den 5 December 1689 aanvaardde hij dit professoraat met eene redevoering *de debita S. Scripturarum veneratione*, terwijl hij, den 9 Januarij 1702, het hem, na den dood van Spanheim opgedragen onderwijs in de kerkelijke geschiedenis aanving met eene *Oratio de Christianismi propagati admirandis.* Tevens werd hem door J. Trigland de helft eener predikantsbediening opgedragen, welke hij waarnam tot 1712. Sedert 1727 verminderde zijne gezondheid en hij overleed den 30 Januarij 1731 aan eene beroerte. Johannes Wesselius hield eene lijkrede op hem. A Marck huwde 1 Helena Bukholt die hem eene dochter, die hem overleefde, en vijf andere kinderen, die vroeg overleden, schonk; 2 Catharina Ursinus, dochter van den Rotterdamschen predikant van dien naam. Een zoon, Johannes Wilhelmus, is predikant te Berkhout, Assendelft en Gouda geweest.

G. Valk heeft hem in zijnen mannelijken leeftijd in plaat gebragt; L. van der Laan en de Effigies bij van der Aa vertoonen ons hem in zijnen ouderdom.

Hij schreef:

De Sibyllinis Carminibus disputationes academicae duodecim: accedit breve Examen Dissertationis Gallicae de Sibyllinis Oraculis, editae Parisiis à Johanne Crassetio. Franeq. 1682. 12°. In dit werk tastte à Marck de dissertatie van den jesuit Jean Crasset *Sur les Oracles des Sibylles* aan, in 1678 in 12°. te Parijs gedrukt. Bij den herdruk van zijn werk (Paris 1683. 12°) voegde Crasset *Reponse à la critique de Marckius*, welke deze wederlegde in de voorrede zijner *Exercitationes juveniles.*

Exercitationes juveniles XXVI, sive disputationum textualium, atque orationum (IV) in Academiâ Franequeranâ olim habitarum fasciculus. In Praefatione repetitae ineptiae Johannis Crassetii, Jesuitae Parisiensis, ac Sibyllinis Oraculis exploduntur. Gron. 1686. 8°.

Compendium Theologicae Christianae Didactico-Elenchticum, immixtis problematibus plurimis et quaestionibus recentioribus adauctum, in usum Academicae juventutis. Gron. 1686. 8°.

It. *emendatius, adauctum indicibus, nec non X centuriis positionum Theologicarum.* Amst. 1690. 4°.

It. *cum notatione operum auctoris, quibus eadem, quae hic fusius tractata sunt.* Ibid. 1722, 1727. 4°. De zesde druk, door den hoogl. van Irhoven bezorgd, verscheen te Utrecht in 1742. Vertaald in het Ned. Rotterd. 1705. 4°. en later. De schrijver gaf een uittreksel van dit werk met den titel: *Christ. Theol. medulla. Didactico-Elenchtica ex majori opere secundum ejus capita et paragraphos expressa.* Amst. 1690. 12°., dikwerf met verm. herdrukt, in het Ned. overgezet met eene leerrede over 2 Petr. III: 15. Amst. 1705. 12°. Rott. 1728. 4°. 1730 (3e dr.) 1741 (4e dr.) (*Het merg der Christene Godgeleerdheit, behelsende te gelijk eene kerk leeringe der waarheid en wederlegging der dwalingen, overgenomen uit het latijnsch werk tot dienst der Akademische jeucht opgesteld, 2 dr. oversien, verbetert en door vele onderscheidingen opgehelderd.*)

De Rotterdamsche predikant Joh. Wilhelmius gaf er een ander uittreksel van in het Ned. Rott. 1714, 1720. 12°. De hoogl. B. de Moor heeft een *Commentarius* op het *Compendium* in zes deelen (1761—1771), en de hoogl. Ratelband eene *Synopsis Analytica theol. Christ. secundum cl. J. Marckii medullam concinnata, in usus primos academicae juventutis* 1771, gegeven. Van de *Medulla* is ook eene schets door den Groninger hoogl. van Velsen 1745 en *dictata theologica* daarover zijn door Prof. P. Hulsius, Groning. 1749 geleverd.

Narratio apologetica protestationis atque oppositionis a se institutae contra nonnullas Joannis Braunii theses. Gron. 1686. 12°.

Appendix contra defensionem Johannis Braunii. Ibid. 1687.

Analysis Exegetica capitis LIII Jesaiae, in qua alia complura vaticinia de Messia illustrantur. Accedit Mantissa observationum textualium. Gron. 1687. 12°. Lugd. Bat. 1700. 12°.

Commentarius in Apocalypsin S. Joannis, seu Analysis exegetica. Amst. 1689. 4°. It. *id. emend. et auct. Traj. ad Rhen.* 1699. 4°. It. *altera edit. c. animadverss. ad censuram praef. a Joh. Waeno editam.* Traj. 1699. 4°. z. t. in het Ned. overg. Leid. 1739. 4°.

Exercitationes Miscellaneae, sive selectarum disputationum, atque Orationum (V) in Acad. Groningo-Omlandica habitarum fasciculus. Amst. 1690. 12°.

Textuales Exercitationes ad 4 selecta loca Veteris et Novi Testamenti, Argumenta quaedam praecipua de Unctionibus, Polygamia, cultu Molech, miraculosâ custodiâ vestium Israëliticarum, capillitio Abschalomi, Damasco capite Syriae, Daemoniacis, etc. paulo latius tractantur. Accedit dissertatio inauguralis Leidensis de debitâ sacrarum scripturarum veneratione. Amst. 1694. 4°.

In Hoseam Commentarius, seu Analysis exegetica, qua Hebraeus textus cum versionibus confertur, vocum et phrasium vis indagatur, rerum nexus monstratur, et in sensum genuinum cum Examine variarum interpretationum inquiritur. Diatribe annexa est singularis de accipienda uxore et liberis fornicationum. Amst. 1696. 4°. Met een voorrede over de 7 perioden van het N. T. tegen een akad. leerrede van Prof. van der Waeyen.

Exercitationes exegeticae ad L selecta loca V. et N. Test. Amst. 1697. 4°. (Vervolg van de bovengenoemde *Analysis Exegetica*).

Commentarius, seu Analysis exegetica in Prophetas, Ioëlem, Hamosum, Hobhadiam et Ionam. Amst. 1698. 4°.

Commentarius seu Analysis exegetica in Prophetas Haggaeum Zachariam et Malachiam. Amst. 1701. 2 vol. 4°.

Commentarius, seu Analysis exegetica in Canticum Salomonis: annexa est etiam Analysis exegetica Psalmi XLV. Amst. 1703. 4°.

Oratio funebris in obitum plurimum Rev. doctissimi et celeberrimi viri, Jacobi Triglandii, Jac. fil., Jac. nep. SS. Theol. Doct., hujusque et Antiquit. Hebraic Profess. Cl., et Eccl. Lugd. Prof. fidel. Habita ex ampl. Senatus Acad. decreto post dictum funus a. d. XXVIII Sept. A°. MDCCV. Ook achter de *Dissert. Theol. et Phil.* van Trigland. *Delphis* 1728. 4°. Vert. in het Ned.(*Lijkreden over den dood van Jacobus Triglandius*).

Historia Paradisi, illustrata libris quatuor, quibus non tantum loci istius plenior descriptio exhibetur, sed et hominis integritas, lapsus, ac prima restitutio declarantur, secundum Genesios capita II et III. Accedit Oratio Academica de propagati Christianismi admirandis. Amst. 1705. 4°.

Exercitationes Biblicae ad L. loca V. et N. Test. Accedit Oratio funebr. in obit. Jac. Triglandii Lugd. Bat. 1706, 1707. 2 vol. 4°. (tweede vervolg der *Anal. Exeg.*)

Oratio funebris in obitum Hermanni Witsii. Lugd. Bat. 1708. 4°.

Scripturariae Exercitationes ad XXV selecta loca V. Test. Amst. 1709. 4°. In de voorrede valt hij Jean le Clerc aan. (Derde verv. der *Anal. Exeg.*)

Scripturariae Exercitationes ad XXV selecta loca N. Test. Amst. 1710. 4°. (Vierde verv. der *Anal. Exeg.*)

Considerationes Theol. de matrimonio leviri cum fratriâ, num hodie permittendo. L. B. 1711.

In praecipuas quasdam partes Pentateuchi commentarius, seu ultimorum Jacobi, reliquorum Bileami, et novissimorum Mosis Analysis exegetica. L. B. 1713. 4°.

Sylloge Dissertationum Philologico-Theologicarum ad selectos quosdam textus V. Test. Argumenta praecipua de Salem Melchisedicianâ, de circumcisione Tsipporicâ, vestitu annuo sacerdotis, hirco Azazeli, incestu vetito, divini nominis interdicto, Israëliticis Jubilaeis, Synedrii magni originibus, Corachi historiâ, Prophetâ simili Mosi, Divortiorum lege, Jephtaei Voto, Hendoricâ Pythonissâ, etc. paullo plenius exponuntur et quorumdam Psalmorum Analyses exegeticae miscentur. Cum indice textuum, rerumque et vocum necessario L. B. 1717. 4°. (Vijfde verv. der *Anal. Exeg.*)

Sylloge Dissertationum Philologico-Theologicarum ad selectos quosdam textus Novi Testamenti. L. B. 1721. 4°. (Zesde verv. der *Anal. Exeg.*)

Judicium Ecclesiasticum contra Hermannum Alexandrum Roëllium laudatum. L. B. 1723. 4°. Door Herman Willem Matthijs. pred, te Hoorn, in het Nederd. vert. Leyden 1725. 4°.

Fasciculus Dissertationum Philologico-exegeticarum ad selectos textus Vet. Test. L. B. 1725. 4°. (Zevende vervolg der *Anal. Exeg.*)

Fasciculus Dissertationum Philologico-Exegeticarum ad selectos textus Nov. Test. L. B. 1727. 4°. (Achtste vervolg der *Anal. Exeg.*)

Exaltationis Jesu Christi historia illustrata L. B. 1728. 4°.

Exspectatio gloriae futurae Jesu Christi ex prophetarum oraculis illustrata. L. B. 1730. 4°.

Opuscula prima Philologico-Theologica, quondam sparsim edita, cum praefatione Cornelii a Velzen. Groningae 1748. 2 vol. 4°.

Korte verklaring van het IV Gebodt der Goddelijke wet, overgenomen uit eene Lat. oefeninge. Leyden 1708. 4°. met een bijv. 1726. 4°.

Onderzoek der VII perioden des N. Test. met een aanhangsel van de VI teekenen der tijden des O. Testaments. Overgenomen uit 's autheurs Latijnsche Schriften. Leid. 1713. 4°.

Brief over de heiliging van de kinderen der geloovigen in Christus. Leyden 1729. 4°.

Twee brieven van de waare gestalte der kerke en het kerkbestuur. Leyden 1731. 4°.

De verwagte vernieuwinge des weerelds. In eene leerrede uit 2 Petr. 3—13. *Bij gelegenheit van den ingang dezer Nieuwe Eeuwe kerkelijk verklaart en tot gemeen nut aangedrongen, in de groote kerk tot Leiden, den* 1 *Jan. MDCCL des naar de middags.* Leyden 1701. 4°.

Uytlegg. of verklar. v. d. Prof. Hosea, overg. d. G. Kleyn, 2 d. Amst. en Leyd. 1748.

Lykreden over den dood van Frigland. Leid. 1705. 4°.

Lykreden over den dood van Witsius Leid. 1708. 4°.

Hij was ook latijnsch dichter. Zie zijn *Carmen* over F. Spanhemii *Orat. de emendandis studiis*, 1623.

Zie Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Biogr. Univ.* Wesselius, *Orat. funeb. in obitum J. à Marck; ad Calcem dissert. ejus Acad.; Jöcher et Adelung*, in voce; Saxe, *Onom. litt.* V. p. 242; Muntinghe, *Acta saec. Acad. Gron.* p 92; J. G. Walchii *Bibl. Theol. Select.* T I. p. 220; *Brem. Bibl.* Cl. II. p. I. p. 130; Cl. VI. p. I. p. 140, Cl. VIII. p. I. p. 1064; Clarisse, *Encyclop. Theol* (Ind.); Nic. Arnoldus, *Progr. fun. Barbarae Marchii*, 1677, C A. Heumanni, *Poecile*, T. II p. 260; Chr. M. Pfaffius, *Praefat. novae edit. comment. Marckii in Prophet. minores Tubing*, 1734, fol. Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 544, seqq.; Ypey, *Geschied. d System. Godgel.* D. II. bl. 125; *Geschied. der Ned. Herv. kerk in de XVIII eeuw*, D. VII. bl. 256, D. VIII. bl. 48 volgg.; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. kerk*, D. II. bl. 552, D. III. bl. 305; van Einem, *Kerk. Gesch.* D. III. bl. 492; *Levensbeschrijving van beroemde en gel. mannen*, D. III. bl. 492; Paquot, T. I. p. 193; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. I. bl. 290; *Toev. en Byl.* bl. 159, verv.; Te Water, *Narratio de rebus Acad. Lugd. Bat.*; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. I. bl. 85; D. II. bl. 45, 646; Glasius, *Gesch. d. Herv.* D. II. bl. 433; *Godgel. Ned.* o. h. w.; Schotel, *Kerk Dordr.* D. II. bl. 124; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch.* D. VII. bl. 429; *Boekz. d. Gel. wereld*, 1721 a. bl. 17—24, 1723, b. bl. 140, 1729 b. bl. 5; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1694 a. bl. 17, 1696 a. bl. 433, 1697 b. bl. 439; 1698 b. bl. 69, 1700 bl. 548, 1701 bl. 810; *Cat.* de Groe, p. 38, 67, 141, 147. Muller, *Cat. v. portr.*

MARCK AEGIDIUSZ. (Mr. Johan van der), Burgemeester en hoofdofficier te Leyden, bewindhebber der West-Indische compagnie ter Kamer Amsterdam, rentmeester van 's lands Universiteit, 15 Dec. 1770 in den ouderdom van 76 jaren overleden. Dr. J. le Francq. van Berkhey gaf bij die gelegenheid in het licht:

Leidens burgertraanen op de grafzerken der edele groot-achtbare heeren, Vaderen Mr. Johan van der Marck, enz. (Leid. 1771. 8°.)

Hij was een groot voorstander der fraaije kunsten. Zijn kostbaar kabinet schilderijen, teekeningen en prentkonst, te zamen in 2 dn. ruim 600 blz. groot, werd in 1773 te Amsterdam verkocht.

Zie *Nederl. jaarb.* 1770. bl. 1456.

MARCKART (Joannes Wilhelmus), werd in 1698 te Rudenhausen in Frankenland geboren en studeerde te Halle onder Chr. Thomasius, J. H. Boehmer, Ludewig en Gundling in geschiedenis, oude letteren en regten. Van daar begaf hij zich naar Utrecht, waar hij onder Ev. Otto, in de regten studeerde en onder wiens voorzitting hij den 14 van Grasmaand 1734 eene akademische verhandeling over de *vereeniging der Nederlandsche met de Romeinsche regtsgeleerdheid* verdedigde. Ettelijke jaren bleef hij aan de Stichtsche Akademie, als bijzonder regtsleeraar verbonden. Later schonk zij hem eershalve den doctoralen hoed. Reeds in 1744 kwam hij als hoogleeraar in de regten te Harderwijk in aanmerking, doch drie jaren later werd hij er als zoodanig beroepen, welke waardigheid hij aanvaardde met eene plegtige rede *over der volkeren regt en verpligting om onregtvaardig verdrukten bij te staan* (*de jure atque obligatione gentium succurendi injuriâ oppressis.* Haarl. 1748. 4°.) die, in sierlijk latijn opgesteld, met algemeene toejuiching werd aangehoord. Op denzelfden dag zijner inhuldiging, ontving hij eene benoeming tot hoogleeraar in het staatsregt. In 1750, als Rector aftredende, sprak hij *over het geringe nut, dat uit de zucht ter verbetering der wetten voortvloeit* (*de parvâ studii emendandi leges utilitate in Jurisprud.*) Aan het hoofd der afgevaardigden van den senaat, begroette hij, in Wijnmaand 1750 met eene deftige toespraak Willem IV als *Rector Magnificentissimus*. Hij stierf den 19 van Herfstmaand 1757 in den ouderdom van 58 jaren, geen vrouw of kinderen nalatende.

Haubolt noemde hem een geschied- en letterkundigen handhaver der lezingen, die in de wetten aangenomen zijn, en van Kampen stelt hem onder de Duitschers, die destijds op de Nederlandsche leerstoelen, de strengere studie der regtsgeleerdheid voorstonden.

Hij schreef:

Probabilia receptarum lectionum Juris civ. II. Partes Traj. ad Rh. 1737, 1738. 8°.

Scediasma Iuris publ. de suffragio et archiofficio Reginae Bohemiae Electorali; quo demonstratur utriusque officium non competere nisi Reginae aut Reginae marito aut Ordinibus Bohemiae. Amst. 1741. 4°. In hetzelfde jaar te Utrecht in het Nederd. verschenen met den titel: *Korte verh. van het Duitsche staatsregt over de keurvorstelijke stem en het Aartsschenkersambt der Koningen van Bohemen enz.*

Interpretationum receptt. juris civ. lectionum libri duo. Traj. ad Rhen. 1747. 8°.

Bij wijlen Professor Tydeman zijn nog onuitgegeven geschriften van hem voorhanden.

Zie Christ. Godl. Hauboldi, *Instit. jur. rom. litter.* T. I. p. 206; Saxe, *Onom. lit.* T. VII. p. 262; *Das neus gel. Eur.* XVIII 367 ff. van Kampen, *Gesch. d. Kunst. en wetens.* D. II. b. 308, Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoog.* D. II. bl. 160, 244, 609; *Boekz.* 1748 D. I. bl. 724.

MARCKART (Mr. Frederik Abraham), broeder en erfgen. van den vorige, werd om zijne verdiensten den 17 van Herfstm. 1757 te Harderwijk doctor in de regten. Hij kwam na den dood van zijn broeder als zijn opvolger in aanmerking.

Zie *Boekz.* 1757 D. II. bl. 512; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoog.* D. II. bl. 250, 280.

MARCKIUS (Johannes). Zie MARCK (Johannes a).

MARCQUIX (Luz.) geneesheer te Antwerpen, schreef: *Volcomen tractaet van de peste.* Antw. 1636. 8°.

Zie *Cat. v. van Hulthem*, n°. 7774.

MARCQUIX (Gul.), geneesheer te Antwerpen, in 1604 geboren, schreef:

Aloe morbifuga in sanitatis conservationem concinnata. Antv. 1633. 12°.

Zie *Cat. v. van Hulthem*, n°. 7775; Muller, *Cat. v. portr.*

MARCUS (Mr. Pieter Jansz.), te Leyden geboren, over-

leed in den aanvang dezer eeuw te Amstelveen. Hij vervaardigde en liet onderscheidene gelegenheidsgedichten drukken, die meestal door de zonderlinge denkbeelden, welke er in heerschten, dienden om den spotlust van hoorders en lezers op te wekken.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, D. II. bl. 461.

MARCUS de ledersnijder, werd in 1558 te Kortrijk, na veel pijniging om den geloove verbrand.

Zie van Braght, *Het bloedigh tooneel of martelaarsspiegel der Doopsgezinde.* D. II. bl. 201.

MARCUS (JACOB), koopman te Amsterdam, een kundig verzamelaar van belangrijke gedrukte en geschrevene boeken, betrekkelijk de geschiedenis onzes vaderlands, gaf:

Sententien en indagingen van den hertog van Alba, uitgesproken en geslagen in zijnen bloedraedt. Mitsgaders die van bijzondere steden, tegen verscheide zo Edellieden als voornaeme burgers en inwoonders van Holland, Zeelandt en andere provincien van den jaere 1567 *tot* 1572. *Mitsgaders een aanhangsel van authentike stukken, spruitende uit deselve sententien. Nu eerst in 't licht gegeven na het oorspronkelijk Handschrift.* Amst. 1735. 8°.

Zijne letterkundige nalatenschap werd 7 Sept. 1750 te Amsterdam verkocht.

Zie te Water, *Verh. der Edelen*, D. IV. bl. 379; J. Koning, *Verh. over J. J. Beeldsnyder in werken der II kl. van het K. N. Inst.* D. V. bl. 7; *Tegenw. staat der Nederl.* D. IV. bl. 307; aant. van Mieris, *Hist. d. Nederl. Vorsten*, D. II. bl. 81.

MARCUS (JACOB ERNST), kunstgraveur en teekenaar, werd den 19 Maart 1774 op het eiland St. Eustatius geboren. Toen hij in jeugdigen leeftijd te Amsterdam was gekomen, en het volgende jaar zijn vader had verloren, zorgde zijn oom Balthazar Ortt voor zijne opvoeding en gaf hem S. Goblé tot teekenmeester. Op diens raad werd hij door R. Vinkeles in de graveerkunst onderwezen, oefende zich te gelijk op de stadsteekenakademie en maakte zulke vorderingen dat hij er in 1798 in de hoogste klasse den gouden eereprijs behaalde. Ook behaalde hij een dergelijken eerepenning bij het genootschap *Kunst zij ons doel*, tot welks oprigting hij en de landschapsschilder Fock in 1801 het ontwerp hadden gevormd. Zijne keurige akademiestanden en landschapsteekeningen werden zeer gezocht. Zijn hoofdwerk was nochtans het graveren. Groot is het aantal door hem vervaardigde boekplaatjes en prentteekeningen naar teekeningen van A. Bloemaert, J. de Witt, Jan Luyken, Jacob Cats, D. Langendijk, en schilderijen van Jan Steen. Zijn voornaamste werk is het:

Studieprentwerk van Jacob Ernst Marcus, lid der IV classe van het Kon. Ned. instituut en directeur voor de graveerkunst bij de Koninklijke academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Te Amsterdam, waarvoor zijn portret met een hoed op, door D. Sluyter gegraveerd in fol. Dit werk is later met een Hollandschen en Franschen tekst, zijn levensberigt behelzende, en een idem titel in letterdruk, zonder zijn portret verschenen. Dit portret ziet ook vergroot het licht in aqua-tintmanier, zonder naam (*A. van den Bosch, fecit.*) Het genoemde prentwerk werd door hem in 1807 begonnen en verscheidene jaren voortgezet. Het bestaat uit ruim 100 stuks folio platen, voorstellende landschappen, beeldjes, studien en een menigte portretten van kunstenaars, geleerden en geletterden, naar teekeningen van H. W. Caspari. Hij was lid van het Kon. Ned. Inst., en medebestuurder van de Kon. Akad. van beeld. kunsten en stierf 2 October 1826.

Zijne meest bekende gravuren zijn o. a.:

Portret van Menno, baron van Coehoorn, naar Netscher.

Portret in militair costuum (Graaf van Stirum?) naar H. W. Caspari, *ad viv. del.* 1814. in 8°.

De gevangeneming van den Russischen Generaal Hermann, bij Bergen, in Noord-Holland 1799, naar de teekening van Dirk Langendijk.

De ramp van Leyden, naar de teekening van J. Jelgerhuis. Rz.

Twee bladen naar Jan Steen.

Twee bladen naar Jacob Cats.

Twee bladen, *rookende boeren*, naar Adriaan van Ostade 1795.

Zie Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 201; Kramm, *Lev. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1060; *Kunst- en Letterb.* 1826 D. II. bl. 260; *Proces-verbaal van de twintigste algem. vergad. v. h. Kon. Ned. Inst.* bl. 10; Muller, *Cat. v. portr.*

MARCUS (Mr. PIETER JAN), burgemeester en hoofdofficier van Leyden, »het hoofd der misnoegden genoemd" in 1788 geremoveerd. Zijn portret is door Vinkeles gegraveerd.

Zie van der Aa, *Gesch. v. Willem V*, D. IV. bl. 397; *Vervolg op Wagenaar* (Reg.)

MARCUS (RUDOLPH), uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam geboren en aldaar in 1772 overleden, vertaalde uit het Fransch:

Farnabazes, of de edelmoedige Gunsteling, trsp. gev. n. h. Fr. Amst. 1744. gr. 8°.

Jugurtha, trsp. gev. n. h. Fr. van de la Gange-Chancel. Ald. 1759. 8°. Witsen Geysbeek gewaagt met lof van deze treurspelen.

Zie *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 319; *Vervolg op Wagenaar*, Amst. fol. bl. 553; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. I b. bl. 141.

MARE (PIETER DE), werd in 1757 te Leyden geboren door A. Delfos in de graveerkunst onderwezen, en overleed 1796 in zijne geboorteplaats. Tot zijn meest beroemd graveerwerk behooren:

De afbeelding van den brand te Rotterdam, voorgevallen den 11 *Maart* 1779, *van de Maaszijde te zien, opgedragen aan edelmoedigen*, in folio-plano formaat. G. Haasbroek, del.

Een vrouw bij een ledekant in onmagt liggende, met een brief in hare hand, waarbij een meid die haar betreurt, naar Frans van Mieris den oude, in 4°. fraai geëtst.

Het laatste oordeel, eene gravure in omtrek 3 bladen, gr. fol. naar de beroemde schilderij van L. van Leyden, op het stadhuis te Leyden.

Een *Manshoofd*, in profil, vol karakter en geestig voorgesteld naar D. Teniers, in bezit van den heer Kramm.

De prentjes naar de teekeningen van mejufvrouw Christina Chalon, die met versjes van Le Francq van Berkhey zijn uitgegeven.

Een fraaije plaat naar de teekening van Frans van Mieris, den oude, waarin twee mannelijke figuren voorkomen. Op den Catal. van Mr. J. van Buuren, baljuw van Noordwijkerhout, wiens kunstverzameling in 1808 is uitgegeven vond men op 234 »Het compleet gegraveerde werk van Pieter de Mare discipel van A. Delfos, waarin vele etsdrukken, onafgewerkte proefdrukken, meest op O. I. papier, extra schoon en raar, alle door dien kunstenaar verzameld, bestaande in 155 stuks.

Zijn portret is in bezit van den heer Kramm.

Zie Immerzeel, *Leven en werk. d. Holl. en Vl. Kunstschild.* D. II. bl. 201; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl.

MARÉE (HENDRIK GODAERT DE), een Leydenaar. Van dezen graveur bezat Mr. J. van Buuren, baljuw van Noordwijkerhout (*Cat.* 212):

Een patrijshondje, liggende te slapen, met de vier pooten uitgestrekt, naar P. Janson, in de breedte, 4 maal different.

De wederga, op eene andere wijze 4 maal different.

Een Arcadisch landschap, in de hoogte met een loopende fontein, naar Jan van Huissen, 10 maal different.

Een landschapje in de hoogte; op den voorgrond, ter linkerzijde, staat een heer bij zijn paard te wateren, naar J. van Ostade, 6 maal different.

Een dito, naar J. van Ostade, 6 maal different.

Zie Kramm, *Leven en werken der Holl. en Vl. Kunstschilders*, D. IV. bl. 1061.

MAREES (G. DE), portretschilder, bloeide in het midden der vorige eeuw. Hij was een verdienstelijk portretschilder, blijkens het portret van *Unico, graaf van Wassenaar*, in het harnas, met de Duitsche orde versierd, waarvan de gravure door J. Houbraken in Wagenaars *Vad. Hist.* voorkomt. Zijn portret, door hem zelven geschilderd, is door J. J. Haid in mezzo tinto gegraveerd.

Volgens Kramm is het echter onzeker of hij een Nederlander was.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. schild.* D. IV. bl. 1061, 1062.

MAREES (RENEKE BUSCH DE), burgemeester van Groningen, wegens de provincie Groningen zitting hebbende in het collegie van de Ed. Mog. heeren raden ter admiraliteit te Amsterdam, bewindhebber van de West-Indische compagnie, ter kamer van stad en lande, curator der Groningsche hoogeschool, overleden te Groningen den 7 van Zomermaand 1763

in den ouderdom van 60 jaren. Hij was gehuwd met Anna van Gesseler, dochter van Ern. Gul. van Gesseler. Bij zijn overlijden gaf Prof. J. D. van Lennep een *programma funebre* in het licht.

Zie *Nederl. jaarboek* 1763, bl. 477; Bouman, *Geschied. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 235.

MAREEUW Jz. (JACOBUS), leefde in het laatst der vorige en begin der tegenwoordige eeuw. Hij vervaardigde lijkzangen die in de bundels *Lijkzangen* op den hoogleeraar Nahuys, op P. Hofstede en op J. H. Krom, voorkomen. Deze en zijn overige gedichten zijn middelmatig.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 401.

MAREN (H. VAN). Gedurende het zeegevecht tusschen een vijandelijk corvet, brik en twee kotters, en de Bataafsche brik *the Crash* den 11 Aug. 1799 bij Ameland, had de eerste luitenant van Maren, voerende de kanonneergalei de *Weerwraak* die terzelfder hoogte lag, de wijk onder Schiermonnikoog genomen, in de hoop aldaar het gevaar te ontkomen. Maar drie dagen later werd hij aangegrepen en wel door de veroverde brik *the Crash*, een kotter en negen gewapende barkassen, sloepen en andere vaartuigen. Onbestand tegen zoo vele vijanden, besloot van Maren, liever den aan hem toevertrouwden bodem door de vlammen te doen verteren, dan dien in handen der Britten te doen vallen. Tot dat einde verdedigde hij zich zoo lang mogelijk met zijne voorste stukken, zond zijne equipage, uitgezonderd drie kloeke vaartuigen, met geweer en wapens naar wal, vernagelde het geschut, wierp de draaibussen over boord en stak met eigene handen, op het oogenblik dat de vijandelijke brik hem de volle laag gaf en de overige vaartuigen het op een snaphaanschot genaderd waren, zijn schip in brand. Naauwelijks zag de vijand de vlam het voorluik uitbarsten, of zijne sloepen, eene ontploffing vreezende, stoven uiteen, van welke omstandigheid de onverschrokken van Maren gebruik maakte om nevens zijne krijgsmakkers, onder een hagelbui van kogels, met de jol het land te bereiken. Hij was gepensioneerd kapitein ter zee, ridder der Militaire Willemsorde en van den Nederl. leeuw, toen hij 24 Maart 1854 te Arnhem overleed. Hij was gehuwd met J. M. J. Engelen, die hem overleefde.

Zie Vink, *Geschied. der Landing* D. I. bl. 27—28; van der Aa, *Gesch. van den jongst geëindigden oorlog*, D. VII. bl. 364, Krayenhoff, *Geschiedk. Beschouw.* bl. 44; De Jong, *Geschied. v. h. Nederl. zeew.* D. VI b. bl.

MARESIUS (SAMUEL) of DES MARÊTS, werd den 9 Augustus 1599 te Oisemont in Picardië geboren. Zijn vader, David Des-Marêts, heer van Fèret, was luitenant-civiel en crimineel in een canton dezer provincie, commissaris der marine enz. Zijne moeder heette Madeleine Vaucquet. Hij toonde, bij eene zwakke ligchaamsgesteldheid, reeds vroeg eene ongemeene neiging voor wetenschappelijke studien. Negen of tien jaren oud, leerde hij de beginselen der Latijnsche en Grieksche talen onder Isaie Blanchard, predikant van Oisemont. Toen hij 13 jaren bereikt had, zond zijn vader hem naar Parijs, waar hij de lessen van Thomas Dempster in het collegie van Plessis en die van Jean Grangier in dat van Hardouin, in de fraaije letteren bijwoonde. In het collegie van Kamerijk ontving hij onderwijs van N. Guillon in het Grieksch en van Theodore Marcile in de welsprekendheid. Hij studeerde vervolgens in de wijsbegeerte, deels in het collegie van la Marche onder Jean Crassot, deels in dat der Grassins onder Jean Cecile Frey. Na een driejarig verblijf in die stad, zond zijn vader hem naar Saumur, om in de Godgeleerdheid te studeren. Hij deed zulks twee jaren onder Franciscus Gomarus, en oefende zich tevens onder Louis Cappel in het Hebreeuwsch. Toen Gomarus naar Leyden was vertrokken, keerde hij, in Maart 1618, naar zijn vaderland terug. Kort daarna begaf hij zich naar Genève, en genoot aldaar nog een jaar het onderwijs van Jean Diodati, Theodore Tronchin en Benedict Turretin en kwam in de maand Augustus 1619 te Oisemont terug. In Februarij 1620 ging hij naar Parijs, om zich, onder het oog der beroemdste protestantsche leeraars aldaar, in het prediken te oefenen. Op raad van Samuel Durant, liet hij zich door de synode van Charenton, in Maart 1620 tot proponent aannemen, werd den 26 April van dat jaar te Crespi ingezegend en predikant te Laon. Hier zijnde, werd hij meer algemeen bekend door een buiten zijne voorkennis uitgegeven *Sermon de la prédestination* 2 Tim. II: 19, (1623), maar vooral door den onmin, in welke hij met de Roomschen geraakte over het schrijven van eenen brief aan een lidmaat zijner gemeente, die tot de Roomsche kerk was overgegaan. Zoo euvel werd deze opgenomen, dat men zelfs naar zijn leven stond, en dit niet meer daar ter plaatse veilig kon geacht worden. Hij begaf zich naar Parijs, en de synode van Vetri (Mei 1624) wees hem voor den tijd van een jaar aan de gemeente van Falaise aan de grenzen van Champagne toe. Naauwelijks was hij daar zes maanden werkzaam of hij werd in plaats van Jaques Cappel tot predikant en hoogleeraar te Sedan beroepen. Voor hij echter deze bedieningen aanvaardde reisde hij naar ons Vaderland, waar hij te Leyden (8 Julij 1625) de doctorale waardigheid verkreeg. Na Holland doorkruist en Engeland bezocht te hebben, keerde hij naar Sedan terug, en aanvaardde den 24 November van dat jaar zijn ambt met eene redevoering *de iniqua disputandi nobiscum methodo a Jesuitis usurpata* en het verdedigen eener stelling *de Judice controversiarum*. In 1631 vergezelde hij den hertog van Bouillon, als kapellaan, op eene reis naar Holland om hem gedurende den veldtogt, dien deze wenschte te doen, te dienen. Kort na zijne wederkomst te Sedan, vergezelde hij de hertoginne-moeder, op hare reis naar ons vaderland, en zonder bezigheden zijnde, leerde hij het Spaansch, gelijk hij vroeger te Sedan het Italiaansch had geleerd. In 1632 werd hij te Maastricht, waar de hertog van Bouillon gouverneur was, beroepen op eene wedde van 1100 frank, waarbij nog 150 frank gevoegd werd, en de belofte dat hij den eerst openvallenden leerstoel in de godgeleerdgeleerdheid in Holland zou erlangen. Hij had hier het verdriet zijn begunstiger met eene Roomschgezinde (Jonkvrouw van Bergen) te zien huwen en was in een altijddurenden strijd met de geestelijkheid der Roomsche kerk gewikkeld. Reeds in Frankrijk had hij dien begonnen door, toen een aantal Calvinistische edellieden van hun geloof afvielen, zijn *Préservatif contre la révolte* 1628, ook in het Duitsch overgezet, te schrijven. Wat hij te Maastricht in die rigting schreef, kunnen een menigte tusschen 1633 en 1635 geschrevene en uitgegevene werken getuigen. In den aanvang van 1636 werd gij tot predikant bij de Waalsche gemeente te 's Bosch beroepen, en, behalve met de gewone jaarwedde nog jaarlijks begunstigd met een som van ƒ 150 uit de geestelijke goederen om daarvoor lessen in de godgeleerdheid te geven. Na het overlijden van Rector Pistorius beijverde zich de regering bij den raad van State, om hem het superintendentschap der Latijnsche scholen te doen opdragen. Den 17 Februarij 1637 hield hij eene plegtige redevoering als superintendent, en kort daarna zond hij de door hem opgestelde schoolwetten in, die de Raad den 27 April goedkeurde. In 1640 naar Franeker beroepen, bedankte hij, op verlangen der stadsregering, doch twee jaren later geroepen om een leerstoel in de godgeleerdheid te Groningen te bekleeden, meende hij, ondanks de vertoogen van den kerkeraad, derwaarts te moeten vertrekken. Ofschoon hij te Groningen ƒ 1200 als Professor en ƒ 400 als predikant genoot, getuigt hij echter ergens dat zijn toestand te 's Hertogenbosch veel voordeeliger was.

Gedurende zijn verblijf te 's Bosch geraakte Maresius, die zeer twistgierig was, in twist met Gijsbertus Voetius. Te 's Bosch bestond eene *Broederschap van Onze Lieve Vrouw* in 1318 opgerigt. Bij het overgaan der stad aan Frederik Hendrik was het behoud dier vereeniging bedongen, doch men besloot ten einde te verhinderen, dat zij ten nadeele der hervormde kerk mogt strekken, daarin ook Protestanten te doen opnemen. Voetius beweerde hierop in eenige *theses*, dat geene hervormde overigheid zoodanige broederschap, al ware zij ook van paapsche idololatrie gezuiverd, mogt dulden. De regering van 's Hertogenbosch droeg aan Maresius hare verdediging op. Deze deed zulks in een Latijnsch geschrift. Hoogst euvel werd zulks door Voetius opgenomen. Oogenblikkelijk schreef hij tegen Maresius, en zoo ontstond tusschen deze beide godgeleerden een twist, die meer dan 25 jaren met onverkoelde bitterheid gevoerd werd. En welligt zou het den beroemden J. van der Waeyen niet gelukt zijn hen na zulk een langen tijd te verzoenen, indien niet èn Voetius èn Maresius het noodig geacht hadden zich met gemeenschappelijke kracht tegen Coccejus te vereenigen.

Den 22 Januarij 1643 aanvaardde Maresius zijn ambt te Groningen met eene redevoering *de usu et abusu rationis in rebus theologicis*. In weerwil der hevige en veelvuldige twisten, waarin zijn onrustig karakter hem gedurig mengde, nam hij zijn professoraat met ijver waar. In 1647 deed hij eene reis naar zijn vaderland; in 1652 werd hem de predikdienst

hij de Waalsche gemeente te Groningen opgedragen, en welke bleek het hoe zeer men hem op hoogen prijs stelde, daar verschillende academiën, zoo als die van Montauban, Marpurg en Bern hem begeerden te bezitten. Nog in zijn hoogen ouderdom beriep hem die van Leyden (Maart 1673). Hij nam die benoeming aan, doch nog voor hij zich derwaarts kon begeven, nam de dood hem den 18 Mei 1673 weg.

Maresius was een geleerd theologant, doch te bejammeren dat hij de waarheid niet meer in liefde heeft gezocht. Hij was onophoudelijk in strijd zoo met de Roomschen in het algemeen als in het bijzonder met den Jezuit Tirinus, den capucijner monnik Valerianus Magnus, weleer Luthersch predikant in Hannover en eindelijk met den bekenden Staatsminister Richelieu. Maresius bepaalde zijnen polemischen arbeid niet tot de Roomsche kerk, maar zijn onrustig karakter en zijne gehechtheid aan de schoolsche wijze van behandeling, dreven hem zijne pen meermalen tegen protestantsche godgeleerden te scherpen. Dat deze scherp was, blijkt uit de hevige, liefdelooze en meermalen onheusche twistschriften, die wij van hem bezitten tegen den Amsterdamschen Hoogleeraar Blondel, over pausin Johanna, tegen den Franschen leeraar Jean Daillé (Dallaeus) Prideaux, Serarius, den Leydschen Hoogleeraar Stuart, tegen den Bisschop Andreas Dudithius, ter verdediging van de leer der Drieëenheid, tegen den Hongaar Petrus Bacca Szatzna, tegen Curcellaeus, ter verdediging der Dordsche Synode, tegen de Socinianen, tegen Martinus Ubbenius, ter verdediging van de Jansenisten en het Augustiniaansch leerbegrip, tegen zijn ambtgenoot Jacobus Alting, Labadie, het Cartesianismus en Coccejanismus. Als exegeet heeft hij zich door zijn *Catalogus Librorum N. T. de quibus lis est inter Christianos* en de uitgaaf van *La Sainte Bible Françoise* bekend gemaakt. Hij schreef ook ter opleiding der aanstaande godsdienstleeraars over het kerkelijk regt, de kerkelijke geschiedenis, doch vooral leeren wij hem uit zijn *Collegium theologicum* kennen als een geleerd man, die met orde, en een juist oordeel dacht en schreef. Op zijne wetenschappelijke kennis en ontwikkeling zijn geen onbelangrijke aanmerkingen gemaakt. Zijn latijn was middelmatig, en niet groot zijne bekendheid met de gewijde talen van het O. en N. Verbond. Bayle schrijft van hem: *On peut dire et qu'il étoit fort laborieux et qu'il écrivoit facilement et avec beaucoup de feu et d'érudition.* In de *Vitae professorum Gron.* wordt gezegd dat hij, in weerwil zijner twistschriften, altijd naar vrede haakte, en dat hij nooit een scherpen toon bezigde, dan wanneer hij gevoelde, dat hij door zachtheid en gematigdheid niets vermogt, ja dat hij altijd verdedigender wijze gehandeld heeft. Ypey en Dermout schrijven hem de zucht toe eene nieuwe scheuring in de Nederlandsch Hervormde kerk te hebben willen verwekken, doch Muntinghe en Glasius oordeelen gunstiger over hem.

Maresius huwde den 2 Mei 1628 met Abigaïl le Grand, weduwe van Jean Boots, beide van Aken, vanwaar zij om de godsdienst de wijk hadden genomen. Hij liet twee zonen na. Zijn portret ziet het licht.

Hij schreef:

Sermon de la Prédestination II Timoth, 11 : 19, 1623. 24°.

Préservatif contre la Révolte, 1628. 12°., in het Hoogd. overgezet.

L'Esprit du Bourgmaistre Beeckman, retourné de l'autre monde, aux fidèles Bourgeois de la Cité de Liège, 1633, 12°, Zonder naam.

Abregé de la voye du salut, ou Déclaration familière de la vérité Chrestienne, par forme de Catechisme, pour confirmer les Catholiques et instruire les douteux ou errans; avec les observations des RR. PP. Jésuites 1633 12°. Zonder naam.

Apologie et Requeste pour ceux qui font profession de la Religion Reformée, à Messieurs les Députez des trois Estats, des Citez, bonnes Villes, et Pays de Liège 1633. Zonder naam.

Prosopopée, ou discours de l'Espée qui a décapité Simonet: aux Espagnols. 1633. 12°. Zonder naam.

Acta disputationis habitae Trajecti inter anonymum quendam Franciscanum, qui Lovanio in eum finem venerat, et Ministros Trajectenses. 1633. 4°. Ook in *Monachomachia.*

Traité de la Procession anniversaire des Battus ou Flagellans sous la conduite des Dominicains; avec un Essay populaire de la doctrine des principaux du mesme Ordre. 1634. 12°.

L'imposture Monachale, ou la fable du Monstre descouverte. 1634. 12°.

La voix du peuple et de Dieu, ou très humble et Catholique Remonstrance à Messieurs du Clergé. 1634. 12°. Zonder naam.

Monachomachia, sive Vindiciae pro veritate Religionis Reformatae, adversus Matthiae Hauzeur, Franciscani Leodiensis; ac nonnullorum aliorum Monachorum sophismata, argutias et calumnias. Gron. 1634. 8°.

La Chandelle mise sous le boisseau par le clergé Romain; ou considérations Théologiques sur le Mandement Episcopal publié par tout le diocèse de Liège le 24 May, réitéré le 3 Juin lors ensuivant, défendu et soutenu par le sieur de Chokier, Vicaire général, en sa Parénèse aux Hérétiques, auquel la lecture des livres des Réformés et notamment celle des saintes Escritures en langue Vulgaire est absolument prohibée. 1635. 12°.

Response facile et peremptoire à l'argument prétendu invincible, touchant la lecture des saintes lettres en langue vulgaire. 1635. 12°.

Brevis ad Theodorum Tranquillum Paraenesis; additae virgidemiae Philippi Ludovici adversus eundem. 1635. 12°.

Scholae illustris Sylvaeducensis Inauguratio, Sylvaed. 1637.

Specimen Jurisconsulti orthodoxi, sive enucleatio quaestionis Juridico-Politicae: an Jurisperiti Catholico-Romani ex Justiniani Codice satis firma habeant argumenta remanendi in communione Ecclesiae Romanae, nec ne? Sylvaed. 1638. 16°.

Dissertatio de Antichristo, quâ expenditur et refutatur nupera Commentatio ad illustriora ea de re Novi Testamenti loca Ill. Viri Hugonis Grotii credita: simulque Ecclesiarum Reformatarum sententia de Antichristo Romano defenditur et confirmatur. Amst. 1640. 8°.

Amplissimi Viri considerationes eromaticae circa foenus Trapeziticum, cum Samuelis Maresii ad eas Responsione. Ad Marc. Zuerium Boxhornium Gron. 1641. 12°. *Praemittitur ejusdem Praefatio de famosâ Praefatione nuper admodum praefixâ libro, qui inscribitur: Nova Philosophia reformata.* Ibid. 1657. 4°.

Eschantillon des Maximes du Clergé Romain ès Provinces Unies, répresenté par le Chapitre XI de la seconde partie du livre intitulé Mars François, écrit contre la justice des armes et des alliances du Roy très Chrestien: avec un discours sur iceluy à Messieurs les Catholiques Romains de la Nation Françoise, qui sont au service de ce pays pour les justifier et esclaircir en ce subject. 1641. 12°.

Vindiciae pro salute Reformatorum, sive decas argumentorum quibus quidam Anonymus Leodiensis pertendit, nullam spem salutis superesse pro Reformatis: cum eorum refutatione. Sylvaed. 1641. 12°.

Ook in het Nederd. overgezet door Everard Schuyl, predikant te 's Bosch 1646. 12°.

Abrégé familier du Catéchisme ordinaire des Eglises Reformées ès Provinces Unies, distribué en douze sections pour l'instruction particulière de la jeunesse en l'Eglise et ès escoles de la langue Françoise à Boisleduc. Boisleduc 1641. 8°.

Cursus Philosophici contracti pars practica, continens Logicam et Ethicam cum Oeconomicae synopsi et Isagoge ad Politicam in usum scholae Sylvaeducensis. 1640. 4°.

Concordia discors, et Antichristus revelatus: id est Ill. V Hugonis Grotii Apologia pro Papa et Papismo, quam praetextu concordiae inter Christianos sarciendae exhibet illius appendix ad interpretationem locorum Novi Testamenti de Anti-christo, modeste refutata duobus libris. Amst. 1642. 2 vol. 12°.

Defensio pietatis et sinceritatis Optimatum Sylvaeducensium, in negotio sodalitatis quae a B. Virgine nomen habet, testibus veritate et charitate. Sylvaed. 1642. Ultraj. 1643. 12°.

Epistola Apologetica ad Amicum, quâ rationem reddit our non respondeat libro contra se edito, sub hac inscriptione: Specimen Assertionum partim ambiguarum aut lubricarum, partim periculosarum. Ultraj. 1643. 16°.

Sapientia domus et epulum ex Proverb. IX, sive oratio habita in Rectoratu adeundo XXIII Augusti 1644. 4°. Gron. 1644. 4°.

Oratio funebris in luctuosissimum obitum Theologi celeberrimi D. Henrici Alting in Academiis Heidelbergensi per IX et Groningo-Omlandicâ per ipsos XVII annos Doctoris ac Professoris meritissimi Gron. 1644. 4°.

Enchiridion Candidatorum sacri ministerii. Gron. 1646. 12°.

Collegium Theologicum, sive breve systema universae Theologiae comprehensum XVIII disputationibus in Academia Groningensi habita a S. M. Gron. 1645. 4°. 1649, 4°. 1656, 4°. 1673. 4°.

Epigraphe Athenaei Groningae et Omlandiae, sive Oratio habita in Rectoratu deponendo XXIII Augusti; nec non brevis refutatio libelli famosi a quodam Jesuito-sycophantâ, se falso

W. Gutherthoma vocante, ante biennium emissi, ac nuper huc remissi sub titulo Muneris adventitii. Gron. 1645.

Samuelis Maresii Theologi ultima patientia tandem expugnata à D. Gisb. Voetio, Ultraj. Prof., et quibusdam illius asseclis; sive modesta et necessaria defensio tripartita, tum sui ipsius, tum eâ occasione Procerum Sylvaeducensium et Decretorum Synod. rum circa illam, ipsi extorta varia ac longa contumeliarum serie, ac praesertim nupero libello famoso, Belgicè edito et inscripto: Kort ende oprecht verhael, etc. Gron. 1645. 16°.

Bonae fidei Sacrum: sive Documenta omni exceptione majora veracitatis et innocentiae Samuelis Maresii Theologi in causâ Schoockio-Voetiana; nec non ejusdem seria et Christiana ἐπανόρθωσις ad C. V. Gisb. Voetium super libello quem haud ita piè Pietatis nomine nuper inscripsit. Gron. 1646. 12°.

Dissertatio-Theologica de usu et honore sacri Ministerii in Ecclesiis Reformatis, opposita nupero Anonymi cujusdam eruditi (Adam Boreel) periculoso libello, qui inscribitur: Ad Legem et testimonium sive Erotematica propositio, etc. Gron. 1646. 4°. Edit. altera nova mantissâ auctior. 1658. 4°.

Lingua abortiva à Gisb. Voetio, Theol. Ultraj., refossa, et adhibita ad atroces calumnias ex suo Tribunali iniquo, Judicio Pseudo-Rivetiano, et similibus libellorum famosorum quisquiliis, vel jam editis, vel porro edendis, pronunciandas in Sam. Maresium, ab illis ad aequissimum Dei tribunal provocantem. Gron. 1646. 4°.

Biga Fanaticorum eversa; sive Dissertationes duae Theologicae, quarum prior continet Vindicias pro SS. Trinitatis mysterio adversus Epistolam Andreae Dudithii, quondam Quinque-Ecclesiensis Episcopi; posterior exhibet refutationem XXVIII objectionum D. N. N. contra varia Religionis Christianae capita. Gron. 1646. 16°.

Theologiae Elenchticae nova Synopsis, sive Index controversiarum fidei ex SS. Scripturis a Jacobo Tirino, Jesuitâ, concinnatus, et censurâ perpetuâ auctus, emendatus, refutatus. Gron. 1646—1648. 2 vol. 4°.

Lettre éscrite par un Gentilhomme François, faisant profession de la Religion Reformée, à un amy Hollandais, au sujet des libelles diffamatoires qui se publient en Hollande contre les François, et pour faire voir que l'intérest et sureté de la vraye Religion, tant dehors, que dedans les Provinces-Unies, exige qu'elles demeurent jointes, comme par le passé, avec la France, et ne concluent aucun Traité de paix sans elle. Gron. 1647. 4°.

Expostulatio ad D. Gisb. Voetium, Theol. Ultrajectinum, de violata fide publicâ editione Epistolae virulentissimae, quam nuper emisit Ultrajecti sub nomine Isaaci Chabanaei, cum brevi ejusdem Epistolae confutatione, et Paradoxorum, quae Voetius in Theologia fovet, specimine. Gron. 1607. 12°.

Exorcista, sive de Excorcismis liber singularis, cui adjiciuntur dissertationes tres: I de Deo Macozim, 2 de calice Eucharistico, 3 de Precibus pro mortuis. Gron. 1648. 16°.

Quaestionum aliquot Theologicarum, regimen, ordinem, praxin, et eutaxian Ecclesiae spectantium, decisio Academica. Gron. 1648. 4°.

Ed. 2ª auctior: accesserunt duae aliae Epistolicae Dissertationes, hujus decisionis defensioni destinatae, prima sub hoc titulo: Popularis ad popularem, de regimine Ecclesiastico: secunda sub hoc titulo: Judicium et consilium Theologicum de regimine Ecclesiastico in Hungaria. Gron. 1653. 4°.

Munera Sacra Sapientum, sive Diatribae tres Theologicae de Auro, Thure et Myrrha, quae Magi ex Oriente, apertis suis thesauris, Christo obtulerunt. Gron. 1648. 4°.

Theologus paradoxus, retectus et refutatus, sive S. M. Exercitationes aliquot Academicae oppositae duodecim paradoxis et plus aequo virulentis disputationibus, ex professo contra ipsum habitis in Lycaeo Ultrajectino, auctore et praeside D. Gisb. Voetio, ibidem primario Theologo, periculosae et plane paradoxae, bona fide referuntur et confutantur. Gron. 1649. 12°. 1658. 4°.

Popularis ad popularem: sive Irenaei Simplicii Philadelphi Epistola partim increpatoria, partim apologetica, ad D. Petr. Bacca Szatthmari Ungarum, super libello quem nuper emisit Franekerae sub hoc titulo: Defensio simplicitatis Ecclesiae, adversus nonnullas quaestiones practicas anno superiori publicè Groningae ventilatas, duobus Ungaris respondentibus et postea ab Auctore et Praeside in unum collectas et editas, cum hac inscriptione: Quaestionum aliquot Theologicarum, etc. Gron. 1649. 4°.

Stevartus ἐλεγχόμενος, sive Jonathanis Helosii Gallo-Belgae Spongia destinata acerbissimo et convicioso libello quem nuperrime sub hoc titulo: Addenda, delenda etc. emisit Adamus Stevartus Philosophus Leydensis, ad hos suos quatuor errores capitales propugnandos 1°. quod idem homo unus et vivus possit esse simul praesens multis in locis a se mutuo magna intercapedine separatis, 2°. quod nulla detur notitia Dei naturaliter omnium mentibus insita, 3°. quod justitia originalis non naturalis in primo homine 4°. quod peccatum rriginale non sit fuerit, seu subjecto debitum vi generationis ordinariae ex Adamo post peccatum. 1649.

Salus Reformatorum asserta, sive Romanensium de Reformatis eorumque damnatione aeternâ judicium temerarium, ad charitatis et veritatis limam exactum et castigatum. Gron. 1650. 12°.

Xenia Academica; sive 1. Disputatio Theologica de personalitate adeoque Divinitate Spiritus Sancti contra Socinianos, de Apologia trimembris pro Decisione synodi Nationalis Dordracenae de objecto Praedestinationis, opposita cuidam Disputationi Anti-Synodicae, alibi habitae 31 Octobris 1649. Cum Praefatione de Variis ad Reverendos et Clarissimos DD. Professores Facultatis Theolog. in inclyta Academia Groning. Omland. collegas suos plurimum honorandos. Gron. 1650. 4°.

Epistola Aut. Antapologetica pro Synodi Nationalis Dordracenae judicio de objecto Praedestinationis, decretis publicis Ill. ac PP. DD. Ordinum Groningae et Omlandiae ideo factis 10, 11 et 16 Junii 1640 et aliquot aliis Quaestionibus Theologicis; opposita libello nuper edito Amsterodami sub hoc titulo: Francisci Gomari, V. Cl. Disputatio Theologica de Divinae Praedestinationis objecto, cum necessaria et modesta pro eodem apologia. Gron. 1651. 4°.

Theologus pacificus, sive Dissertatio Theologica de Syncretismo et reconciliatione partium in Religione dissidentium, quousque et quibuscum optari et urgeri possit. Gron. 1651. 4°. Genev. 1662. 16°.

Synopsis verae Catholicaeque doctrinae de Gratiâ et annexis quaestionibus, proposita partim libello, qui anno superiori à Jansenistis in Communione Romana Gallicè prodiit sub hoc titulo: Catechismus gratiae, et postea recusus fuit sub isto: Elucidationes quarundam difficultatum de Gratiâ; partim brevibus ad illum scholiis Theologicis. Gron. 1651. 4°. Editio auctior. 1654. 4°.

Maresius houdt hier staande, dat de Jansenisten met de Calvinisten overeenstemmen in het stuk der genade. Hiertoe behoort: Les Jansénistes reconnus Calvinistes par Samuel des Marets, dans sa version latine du Catechisme de la Grace des Jansénistes, imprimée à Groningue 1651. Par Jean Brisacier de la comp. de Jésus. Paris 1652. 12°.

Jonathanis Helosii Hyperaspites, sive Epistola Nathanaëlis Agamenii Frisii ad ill. V. Claudium Salmasium de novis quibusdam deliramentis et portentosis haeresibus Adami Stevarti, Philosophi Leydensis, Speciminis ergo breviter annotatis, ex illius conviciosissimo et famoso libello, quem nuper propriis sumptibus, suppresso nomine urbis et typographi, atque, ut ajunt, contra expressum superiorum suorum interdictum, sub titulo Ignorantiae Elenchi Maresianae, emisit adversus Sam. Maresium, Theol. Professorem Groningae. Qua occasione ejusdem Maresii orthodoxia adversus Stevartianas et recentissimas Ultrajectinas criminationes obiter vindicatur. Gron. 1651. 12°.

De legitimis causis desertae à praedecessoribus, ac porro deserendae ab omni homine salutis studioso, Communionis Pontificiae. Gron. 1551. 4°.

Dissertatio Theologica de peccato in Spiritum Sanctum; nec non appendix Ubbeniana ad trutinam rationis appensa; sive liberum judicium de nuperâ Appendice D. Martini Ubbenii, in quâ, deserto licet patrocinio litis principalis, quam ultro in alterius gratiam, nec ullo modo lacessitus a Maresio, orationeque totâ in illius personam inique conversâ, susceperat, nihilominus priorem suam contumaciam adversus Synodi nationalis Dordracenae apertam definitionem et Rescripta Ill. ac PP. DD. Ordinum Groningae et Omlandiae, imo totius foederati Belgii, in Illustri suo nupero conventu, art. II et III, obstinatè retinet. Gron. 1651. 4°.

Hydra Socinianismi expugnata, sive Johannis Volkelii de vera Religione, ut falso inscribuntur, libri V, quibus praefixus est Johannis Crellii liber de Deo et ejus attributis, cum eorundem refutatione per additas Notationes et Censuras. Gron. 1651—54—62. 3 vol. 4°.

Auctarium primum Bibliothecae Theologicae D. Gisberti Voetii nuper recusae cum virulenta praefatione, continens 1°. Summariam deductionem litis decennalis, quae ipsi cum S. M., licet pacem et amnestiam semper deprecante, hactenus interces-

sit; 2°. Vindicias conditionum amnestiae et reconciliationis partibus oblitarum a R.R. deputatis Synodi Groning. Omlandicae, ab hoc admissarum, et ab illo rejectarum. 3°. Conditiones iniquissimas et impracticabiles, ab ipso D. Voetio pro imperio praescriptas. Ad ejus pertinax odium et animum invincibiliter irreconciliabilem toti Belgio demonstrandum. Gron. 1652. 12°.

Foederatum Belgii Orthodoxum, sive Confessionis Eccles. Belgic. Exegesis, qua illius veritas ex Dei verbo et antiquitate Catholicâ asseritur, et adversus oppositos errores vindicatur. Gron. 1652. 4°.

Munimen Orthodoxiae et perseverantiae Euangelicae contra tentationes et scandalum defectionis illius ad Papismum, cujus lugubre exemplum, parario Valeriano Magno, Capucino, non ita pridem Germania vidit in Principe magni nominis Ernesto, Hassiae Landgravio: cujus ad calcem accedunt literae, quas ad Georgium Calixtum propria manu exaravit, ex Germanico in Latinum sermonem traductae. Gron. 1652. 4°.

Reflexiones ad quatuor Erotemata per Germaniam non ita pridem disseminata, et eorum solutionem factam a P. Valeriano Magno, Capucino. Gron. 1652. 4°.

Senio sacrarum Dissertationum propositarum et habitarum in Academiâ Groning.-Omlandicâ. Gron. 1753. 4°.

Catalogus librorum Novi Testamenti, de quibus lis est inter Christianos. Gron. 1653. 4°.

Synopsis Quaestionis de Coenâ Domini. Gron. 1653. 4°.

Apologia novissima pro sancto Augustino, Jansenio et Jansenistis, contra Pontificem et Jesuitas; sive examen Theologicum tripartitum constitutionis nuperae Innocentii X. P. R. quâ in gratiam Jesuitarum et Pelagianorum contra Augustini et Jansenii sequaces declarantur et definiuntur quinque propositiones in materia fidei. Praemittitur Praefatio ad Jansenistas. et adjicitur ad calcem iterata editio Planctûs Augustinianae veritatis in Belgio patientis, ante aliquot annos in Brabantia emissi. Gron. 1654. 4°.

Epistola castigatoria ineptissimae Castigationis, quam A. G. Volusius, ex Ministro Ecclesiae Euangelicae Hanoverensis Moguntinus sacrificulus, recens opposuit etc. Gron. 1655. 4°.

Deze brief werd gevolgd door:

Dissertatio Theologica ad Auroram Volusianam in se et alios Protestantes Doctores et Professores editam. Gron. in 4°.

Exemptio scrupulorum, quos Missionarii Pontificii injicere conantur conscientiis Protestantium ad eos seducendos, contra libellum anonymi Jesuitae Monasterii editum linguâ Germanicâ. Gron. 1655. 4°.

Refutatio Fabulae Praeadamiticae, absoluta septem primariis quaestionibus, cum praefatione apologeticâ pro αὐθεντίᾳ scripturarum. Gron. 1655, 1656. 16°. Sylvaed. 1658. 4°.

Dit werk is geschreven tegen de *Praeadamitae, sive Exercitatio super versibus 12, 13 et 14 Cap. V. Epist. Pauli ad Rom., quibus inducuntur primi homines ante Adamum conditi.* Amst. 1655. 4° *et* 12°. Ook in het Nederd. (*Praeadamiten of oeffening over het 12, 13 en 14 vers des vijfden capittels van den Brief des Apostels Pauli tot den Romeynen, waerdoor geleert wort datter menschen voor Adam geweest zijn. Gedruckt in 't jaar* 1661. 12°) van Isaäc la Peyrère, een protestant, geboren te Bordeaux, die later Catholiek werd. Zijn geschrift, in Holland verboden, werd ook door J. C. Danhawer, J. Micraelius, J. H. Ursinus, J. Hilpert, A. Hulsius, Phil. le Prieur, J. B. Morinus, en anderen aangevallen.

Zie Bayle, i. v.; R. Simon, *Lettres Chois*, T. II. C. I—IV. d'Aubery, *Mém. pour serv. à l'Hist de Holl.* p. 348; *Dict. Bibl.* T. III. p. 73; *Holl. Merc.* 1657. bl. 15.

Oratio Theologica de duobus extremis in quaestu vitandis Ultraj. 1656. 4°.

Oratio Theologica de duobus extremis in peste declinandis; cui, ob affinitatem materiae adjungitur Diatriba, quâ disquiritur an possit et debeat homo Christianus in suis morbis Medicos advocare, et eorum curae se committere. Gron. 1656. 4°.

Judicium et Responsum ad Quaestionem sibi propositam de canonicis Ultrajectinis, qui Reformatam religionem profitentur. Gron. 1656. 12°. *edit.* 2 *priori auctior.* Ibid. 1657. 4°.

Epicrisis Theologica ad quaestiones de Gratiâ et Redemptione universali pro restrictione Gratiae salutaris et redemptionis in Christo ad solos electos adversus Joannis Dallaei Apologiam; adjicitur ad calcem Exercitatio cujusdam viri docti de sufficientia et efficacia mortis Christi, cum brevibus ad illam observationibus. Gron. 1656. 12°. *It. Accedunt Stricturae breves ad ejusdem Dallaei Vindicias.* Gron. 1661. 4°.

Jean Daillé, predikant te Charenton, had geschreven:

Apologia pro duabus Ecclesiarum in Galliâ Protestantium Synodis Nationalibus (de synode van Alençon en Charenton). Amst. 1655. 12°. Dit geschrift maakte veel gerucht onder de protestanten. Toen Maresius het in zijn *Epicrisis* had aangevallen, gaf Daillé in het licht: *Vindiciae Apologiae pro duabus .... Synodis Nationalibus adversus Epicrisin.* Amst. 1657. 12°.

Hiertegen schreef Maresius zijne *Stricturae breves*, waarop de kampvechters zich met elkander verzoenden.

Examen Theologicum quatuor quaestionum: 1 *de Episcop. origine contra Joh. Prideaux;* 2 *de clericor. jurisdict. temporali,* 3 *de Divortiis.* 4 *de Annihil. mundi.* Gron. 1657. 12°.

Compendiosa Papismi refutatio Ed. 2a *recogn. et aucta.* Gron. 1658. 4°.

Johanna Papissa restituta: sive Animadversiones et Annotationes hist., ad D. Blondelli Catal., dum viveret, Hist. Eccl. in ill. scholâ Amstel. Profess., libr. post. anno super. edit. Amstel. sub hoc titulo: De Johanna Papissa etc. His additur brevis Refut. Praef. Apol. quam Anacrisi praefixit S. Curcellaeus, illius editor: et Append. loco Dissert. Theol. pro SS. Trinit. eidem Curcellaeo Anti-Trinitario opposita. Gron. 1658. 4°.

Oratio parent. in obitum P. Eissenghe, Reip. Gron.-Cons. Sen. Gron. 1658. fol.

Celebr. distinctionum, tum Philosophic., tum Theol. Synopsis H. L. Castanaei Rupipozai, cum S. Maresii notis perpet. Tiguri 1639. 12°.

Decisio Acad. Quaestion. aliquot Theolog. Gron. 1659. 4°.

Videntes, sive Dissert. Theol. in tres Disputationes distributa, de Prophetiâ et Prophetis. Gron. 1659. 4°.

Xenia Acad. sive 1° *Disput. Theol. de Personalitate, adeoque Divinitate Spirit. S. contra Socinianos,* 2°. *Apologia trimembris pro decisione Synodi national. Dordrac. de objecto Praedestinationis; opposita operosae cuidam disputationi Anti-Synodicae alibi habitae XXXI Oct.* 1649. *C. Praef. in qua de variis rebus ad Eccl. Belg. disserentur etc.* Gron. 1660. 4°.

Fasciculus Myrrhae, continens varios Tractatus Theol. maximè Polemicos, nunc in unum collectos. Gron. 1660. 4°.

S. Maresii Responsi et Judicii sui Theol. de canonicis Ultraj. Vindiciae, adv. A. Essenii impugnationem emissam sub titulo: Defens. Concil. Theol. Ultraj. Gron. 1660. 4°.

Institutionum Juris can libri quatuor, M. A. Cuccho authore, c. S. Maresii scholiis et animadversionibus, quibus praefigitur ejusdem Dissert. Theol. de jure canonico. Gron. 1660. 4°.

Dissertatiuncula Historico-Theologica de Waldensibus. Gron. 1660. 4°.

Reflexiones breves ad conceptum M. Netheni, circa reform. quinq. capitul. Ultraj. Gron. 1660. 4°.

Sylloge Disput. select. Gron. 1660. 4°.

Sylloge Disput. aliquot select. a S. M. habitarum, secundis illius curis in fascem collect. Gron. 1660—1663. 2 *vol.* 4°.

Epistola ad Amicum de reconciliatione inter se et celeb. D. Voetium. Gron. 1661.

Thesaurus Theol. Sedanensis, sive Disput. Theol., in Sedanensi Acad. variis temporibus habitarum a Pet. Molinaeo, Jac. Capello, Ambrosio Ramburtio, S. Maresio, Alex. Colvino, J. le Vasseur, Jac Alpaeo de St. Maurice; nunc. primum collectus a Jacobo de Vaux, additis aliquot Tractatibus Theologicis. Gen. 1661. 2 *v.* 4°.

Relatio Colloquii inter Theologos Marpurgenses et Rintelenses, c. observatt. Gen. 1663. 4°.

Defensio fidei Catholicae et Orthodoxae adv. Steph. Curcellaei Quaternionem. Gron. 1663. 4°.

Disput. de Origine et Conditione Festi communionis Rom. de sancto, ut loquuntur, sacramento. Gron. 1663. 4°.

Response sommaire au livre de M. le Cardinal de Richelieu, intitulé: Traité pour convertir ceux qui se sont separés de l'Eglise, par le sieur R. de la Ruelle, (*Theod. Maimbourg*). *Avec une petite préface de M. S. Des-Marêts.* Gron. 1664. 4°.

S. Maresii ad D. Petrum Serarium, Chiliasmus enervatus, sive Disputatio Theol. de conjunctione omnium Planetarum in Sagittario, factâ anno 1662, *et de iis qui per illam portendi dicuntur; et Vindiciae de conversione universali, et restitutione Judaeorum, nec non de Abolitione Antichristi.* Gron. 1664. 4°.

Epist. ad J. Cocceium de suis Responsionibus ad LXXXIII quaestiones sibi propositas, et in Academiâ Groning.-Omlandicâ XXI Jan. 1663 *ventilatas et de Cocceji animad. eo spectantibus.* Gron. 1665. 4°.

De abusu Philosophiae Cartesianae surrepente et vitando in rebus Theol. et fidei. Gron. 1667. 4°.

Deze verhandeling werd door R. v. Mansveld, hoogl. in

de wijsbegeerte te Utrecht, onder den naam van Petrus ab Andlo hevig aangevallen. Maresius antwoordde hem met de *Vindiciae* (hier achter).

La sainte Bible Françoise, Edit. nouvelle sur la version de Génève revue et corrigée; avec les notes de la Bible Flamande, celles de Jean Diodati, et autres; un Chronologie historique, des tables géographiques etc. par les soins de S. Des-Marêts, Ministre à Gron. et Henri Des-Marêts, Ministre à Delft, père et fils. Amst. 1669. 3 vol. fol.

De crucifixione Messiae contra Judaeos. Gen. 1669. 4°.

Audi alteram partem S. M. et Jacobi Altingii. Amst. 1669 12°. *Audi etc. Pars altera: sive revisio Judicii Cocceiani in causa Altingio-Maresiana, c. paucis annexis.* 1699. 12°.

Histoire curieuse de la vie, de la conduite et des vrais sentimens du sieur Jean de Labbadie, avec la modeste réfutation de la Déclaration en forme de Manifeste, publiée par Jean de Labadie pour justifier ses desseins, ses résolutions scismatiques qui lui ont attiré une juste deposition. La Haye 1670. 12°.

Vindiciae Dissert. de abusu Philos. Carthesianae adv. Petr. de Andla. Gron. 1671. 4°.

Clypeus Orthodoxiae sive Vindiciarum suarum priorum pro suâ Dissertatione de abusu Philosophiae Cartesianae Vindiciae posteriores. Gron. 1671. 4°.

Indiculus praecip. controversiarum contra Christophori Wittichii Theologiam Pacificam (1671).

Catechesis publica, sive Porismata Theologica ad singulas illius Dominicas, olim publice disputata, nunc vero recusa ex ipsius auctoris recognitione et emendatione. Gron. 1672. 8°.

Brevis discursus de feliciter soluto Groningae obsidio, habitus 23 Aug. 1672. Gron. 1672. 4°.

Tract. brevis de afflicto statu studii Theol. in Foeder. Belgio et commoda illius restituendi ratione. Gron. 1672. 4°.

In het Nederduitsch verschenen o. a.:

Consideratie op het stuk van leenige op intrest, panden enz.

Zedig ondersoek en grondig berigt over de geestelijke goederen. Amst. 1661. 4°.

Advys berigt ten verzoeke van de Heeren van de vroedschap der stad Uytrecht. 4°. 1630.

Zie Bayle, *Dict. Hist. et Crit.* T. II. p. 554—561, Niceron, *Mémoires*, T. XXVIII. p. 46—91, *Biogr. Univ.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lex*; *Vitae Prof. Groning.* p. 134, seqq.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 856; Saxe, *Onomast. litter.* T. IV. p 348, sq.; Buddeus, *Isag. ad Theol.* T. II. p. 1142, 1143; Pfaffii, *Introd. in Hist. Th. Litt.* T. II. p. 227; Burmanni, *Traj. erud* p. 282, 284; *Judicia et Responsa Cll. virorum de confraternitatibus Marianis*, Delft 1644, 12°.; KönIgii, *Bibl. V. et N.*, Morhofii, *Polyhist.* Moreri, Freheri, *Theatr.* P. IV. Sect. III. p. 704—7, c. icone; Crenii, *Anim. adv Philol.* P. II p. 56, P. VI. p. 109—112, P. XI. p. 122—125, P. III. p. 108—112, 159, 160, P. XIV. p. 17—24, 96, P. XVII p. 81, P. XIV. p. 86, Krantsius, *ad Conringium*, Saec. XVII. p. 192, J. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. IV. p 517—521; *Bibl Bunav.* T. VII. p. 1421, 1422, Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. Litter. des Pays-Bas*, T I. p. 274, Muntinghe, *Acta Saec. Acad. Gron.* p. 47, 90, sq.; Bouman. *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl 196; Ypey, *Gesch. d System Godgel.* D. II. bl. 77, 78, 108—113; A. Vellingius, *Redev. over de Illustre school te 's Bosch*, bl. 19—25; Dr. C. R. Hermans, *Gesch. der Illustre en Lat. schol. te 's Bosch*, bl. 10—12; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk*, D I. aant. bl. 113, D. II. bl. 401, 475, 478, 483, *aanteek.* bl. 59, 236, 307, 314, 319, Hopman, *Iets over de illust. L. V. Broeders, te 's Hertogenb.* 's Hert. 1819, Te Water, *Tweede eeuwged. der geloofsbel.* bl 167, verv., Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch.* D. III. bl. 29, D. VI. bl. 119; Hofstede de Groot, *Ges. d. Broederk. te Gron.* bl. 76, 143; van Kampen, *Bekn. Ges d. kunst. en wetens.* D. II. bl. 2, 3, 5, 6 Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst. en wetens.* A IV (1) p. 5—8, v. d. Aa, *Herinner.* D. II. bl. 52; Muller, *Cat. v. port*, Arrenberg, *Naamr.*; Hoogstraten, Kok, Chalmot, *B. W.* D. VII. bl. 214—217.

MARÊTS (Henri Des-), zoon van den bovengemelde, en van Abigael Legrand, werd te Sedan geboren en had tot meter Elisabeth van Nassau, hertogin van Bouillon. Hij begaf zich naar Parijs, waar zijn oom, Charles Des-Marêts advokaat was, werd licentiaat in de regten en was zeer gelukkig in het pleiten, toen hij eensklaps van vak veranderde, de godgeleerdheid begon te beoefenen en in 1652 predikant werd, eerst bij de Waalsche gemeente te Groningen, en Cassel, in 1653 te 's Hertogenbosch, in 1662 te Delft, waar hij nog in 1696 predikant was.

Hij schreef:

La Sainte Bible Françoise, édition nouvelle sur la version de Génève, revue et corrigée; avec les Notes de la Bible Flamande, celles de Jean Diodati, et autres; une Chronologie historique, des tables géographiques etc. par les soins de Samuel Des-Marêts, Ministre à Groningue, et Henri Des-Marêts, Ministre à Delft, père et fils. Amst. 1669. 3 vol. fol.

L'Histoire curieuse de la vie etc. du sieur J. de Labadie. La Haye 1670. 12°.

Zie Bayle, *Dict. hist. et crit.* i. v.; Haag, *La France Protest.*, i. v.; R. Simon, *Hist. crit. du V. T.* T. I. p. 369; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 283; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 238; Hoogstraten, o. h. w.

MARÊTS (Daniel Des-), jongere broeder van den vorige, werd in 1635 te Maastricht geboren, legde zich op de Godgeleerdheid toe, was tot in 1656 predikant bij de Waalsche gemeente te Groningen, vervolgens 1657 te Middelburg en in 1662 te 's Hage, waar hij 1 Oct. 1689 emeritus werd. Zijne vernuft en geleerdheid waren oorzaak dat hij bij Willem III in hooge gunst kwam. Toen hij door ligchaamsongesteldheid onbekwaam tot de dienst was geworden, werd hem door dien vorst een verblijf te Honsholredijk gegeven. Hier sleet hij zijne dagen met letteroefeningen. Hij had ook de hand aan de uitgaaf van de Franschen Bijbel *de Des-Marêts* genaamd, en gaf in het licht:

Sermon sur Ps. V: 8 Prononcé chez l'ambassadeur des provinces Unies. Char. 1660. 8°.

Zie Haag, *La Franc. Protest.* i v. Bayle, *Dict. Hist et Crit.* i. v., Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXII. bl. 238; de Riemer, *'s Gravenh.* D. I. bl. 410; Adami, *Naaml. van Gron. pred.* bl. 13.

MARGARETHA, Gravin van Hennenberg. Zie Hennenberg.

MARGARETHA, Gravin van Holland, dochter van Willem III, graaf van Holland en Zeeland en van Jeanne, dochter van Karel van Valois, broeder van koning Philips, huwde in 1324 keizer Lodewijk van Beijeren, en werd den 17 van Louwmaand 1328 te Rome plegtig gekroond. Na het kinderloos overlijden van haren broeder, Willem IV, (1345) werd zij, daar de graafschappen Holland en Zeeland aan het Rijk waren terug vervallen, door haren gemaal er mede beleend. Zij vertrok, zoo schielijk zij vermogt, door Lotharingen en Frankrijk naar Henegouwen, waar zij terstond gehuldigd werd, onder deze voorwaarde echter dat zij niets uit de inkomsten dezer landen zou genieten vóór dat *alle de schulden* van haren gesneuvelden broeder door haar voldaan waren. Zij schijnt aldaar eenigen tijd vertoefd te hebben, nam vervolgens hare reis over Zeeland, en begaf zich van daar over Dordrecht naar den Haag, waar wij haar in Mei 1346 ontmoeten, en zij hare onderdanen, om ze aan zich te verbinden, en alzoo op hunnen bijstand te kunnen rekenen, indien hare zuster Philippa, koningin van Engeland en andere medeerfgenamen hunne aanspraak mogten doen gelden, groote voorregten schonk. Ofschoon zij zulks als gravin doen kon, berokkende zij zich en hare opvolgers, die door de giften van Willem III en IV reeds zoo veel in hunne inkomsten geleden hadden, van een menigte bezittingen, en verwekte onder de Edelen, daar zij bij uitsluiting slechts hen begunstigde, van wier genegenheid zij zich wilde verzekeren en daardoor haar gezag bevorderen, nijd, haat en wrok. Nog was zij geen zeven maanden gravin geweest, toen de keizer, haar gemaal, haar terug ontbood, gebood dat zij zich met de regering dezer landen niet verder bemoeijen zou, (hetgeen zij diensvolgens bij eene haar opzettelijk daartoe verpligtende akte beloofde en aannam) en hunnen tweeden zoon, hertog Willem van Beijeren, die naauwelijks den ouderdom van 16 of 17 jaren bereikt had, het bestuur in handen gaf. De verbintenis die Margaretha moest aangaan, was ten nadeele van haren oudsten zoon Lodewijk, en eene groote beperking van eigen magt, en kan zoo al niet in 't begin, ten minste in het vervolg als een der eerste oorzaken beschouwd worden van den onverzoenlijken haat tusschen moeder en zoon; een haat, die zoo lang haar echtgenoot leefde, gesmoord bleef; door hare bemoeijingen in Duitschland na Lodewijks dood, tegen Karel IV, lang verhinderd werd uit te barsten, vooral ook zoo lang de eendragt tusschen de Edelen dezer landen, ten minste in het openbaar, nog bleef bestaan; maar die, zoodra de eendragt onderling verbroken was, met een vreesselijke woede uitbarstte en haar aanspoorde om, toen een gedeelte dier Edelen zich tegen Willem verzette, en haar uit Duitschland herwaarts riep, hare vroegere regten te doen gelden, en al hetgeen Willem tot op dien tijd had gedaan, voor nietig en vervallen te verklaren. Zij bragt het evenwel voor haar vertrek zoo verre, dat Willem, niettegenstaande hare beloften, zeer in zijne magt werd beperkt, door hem met vertrouwde

Edelen te omringen, ten einde hij door deze, welke eene ondervinding van vele jaren in het gebied verkregen hadden, in alles zoude geleid worden.

Na haar vertrek uit deze landen, bleef Margaretha altijd in Duitschland, waar zij den 11 October 1347 haren echtgenoot verloor, en toen men verwachten zou dat zij haar zoon van het verbeiderschap zou ontslaan en zelve als gravin optreden, deed zij, den 6 Januarij 1349, volkomen afstand van het graaflijk bewind, met beding van eene jaarlijksche uitkeering van 10,000 oude schilden, (ƒ 26000). Het is hier de plaats niet naar de ware redenen van dezen afstand onderzoek te doen, zulks is met verschillenden uitslag door de Jonge en Bilderdijk gedaan. De motieven, die zij zelve bijbragt bestonden hierin »dat de landen met schulden, met oorlog en allerhande zaken bezwaard waren, en ook om zonderlinge liefde die zij tot haren zoon had, en om rust en oorbaar harer landen." Ook haren afstand van Zeeland schreef zij aan hare liefde tot haren zoon toe, schoon het blijkt dat deze slechts een vrucht der noodzakelijkheid was. Terstond verwijderde nu hertog Willem de Edelen, die zijne moeder hem ter zijde had gesteld, anderen raakten in gunst. De eerste besloten nu eenparig, Margaretha terug te roepen en aan te sporen de overgave van haar gebied voor nietig te verklaren. Het gevolg hiervan was, dat zij den 27 Mei 1350 plegtig de magt, die zij voormaals haren zoon had opgedragen, herriep, en daarvan op dien dag te Quesnoy een charter uitgaf. Willem begaf zich hierop naar Quesnoy, maar hij werd er zelfs niet ontvangen en zijn paard er zelfs geen stroo gegeven. Eenigen tijd later zou zij gezegd hebben dat zij, zoo zij hem gevangen kreeg, hem zou laten radbraken en vierendeelen. De hertog ging nu een verbond met de Edelen en Steden, die hem gunstig waren, aan, en de oorlog tusschen moeder en zoon, onder den naam van Hoekschen en Kabeljaauwschen in onze geschiedenis bekend, barstte los. Beide partijen rustten vloten uit, die in 1351 op de hoogte van Veere slaags raakten met gelukkigen afloop voor Margaretha. Doch de kans was gekeerd, toen er op nieuw in hetzelfde jaar aan den mond der Maze slag werd geleverd. Margaretha nam nu de vlugt naar Engeland, en riep koning Eduard tot scheidsman in. Willem volgde haar en nam insgelijks de bemiddeling aan. Niet vroeger dan 1354 werd echter de zoen getroffen. Hertog Willem zou zijn moeder om vergiffenis bidden, die hem op minzame wijze zou gegeven worden. Van nieuws zoude Holland, Zeeland en Friesland worden afgestaan en Margaretha uit dezelve een jaarlijksch inkomen genieten. Na dezen zoen begaf zich Margaretha naar Valenchiennes in Henegouwen, waar zij den 23 April 1356, volgens anderen den 30 September 1355, overleed en begraven werd. Hoogst ongunstig was het oordeel van Bilderdijk over haar. Hij noemt haar, de Megera Margariet," Anderen schrijven haar wel een opbruissenden aard, doch ook groote hoedanigheden toe, en willen dat zij aan een juist oordeel, standvastigen moed paarde.

Volgens Hildegaerdsberch schonk zij den keizer verscheidene zonen, van welken Lodewijk de Romein (te Rome geboren) de oudste was.

Zie *Chron. Carionis lib. V. in Vita Lud. Bat.* Alb. Argent. in *O. Frisinger Chron.* p. 187; *Annal. Flandriae* lib XII. f. 117; Joh. à Leydis, *Chr.* ap. *Sweert. Ann. Belg.* p. 273, 278; Phil. a Leydis, *de Curâ Reipubl. Cas.* 78, p. 271; Wilh. *Procurator ad annum* 1328, p. 608; ad a. 1330, p, 707; *Chr. Auctus J. de Beka* ap. *Matthaei Analect.* T. III. p. 244; Beka, *edit. Buchelii*, p. 119; *Chron. de Hol. ejus Comit. ap. Matth. Analect.* T. V. p. 506, 561, Suffridus Petrus, *Appendix. ad Chron. Joh. à Beka*, p. 218, 219, *Kort Kronijkje van Holland*, achter de *Chron. van Holland van den klerk uit de laage landen bij de see*, bl. 229; Veldenaar, *Chr. van Holl.* bl. 83; *Het oude Goudsche Kronycken*, bl. 105: P. Scriverius, *Toetssteen*, p. 242; Kluit, *Hist. Crit. Comit. Holl.* T. I. p. 198, 450, 495; *Conspect.* p. 181; E. Beninga, *Hist. van Oostfriesl.* in Matthiaeus, *Anal* D, IV. bl. 281; *Oude Chronijk van Holland* (1517) bl. 242; *Devisie-Chronijk*, bl. 213; R. Snoyi, *de Reb. Bat.* p. 123; *Mag. Chr. Belg. ap. Pistorium*, p. 383; Mejeri, *Annal. Flandr.* p. 170, 180, 113; Haraei, *Brab. Annal.* p. 326—327; Huydecoper, op *M. Stoke*, D. III. bl. 537—570; van de Wall, *Priv- v. Dordrecht*, D. I. bl. 200, D. II. bl. 227, 244; Reigersbergh, *Chron. v. Zeel.* C. 86; Schotanus, *Friesche Historie*, B. VI, Alkemade *Jonker, Fransen oorlog*, H. 1; Heemskerk, *Bat. Arcad.*, bl. 200; Vossius, *Anal. Holl. Zeel.* C. X.; van der Houve, *Handvest. Chron.* D. I. bl. 131; Beverwijck, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 308; Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 734; Fokke Sjoerds, *Friesche Jaarb.* B. III. bl. 180; van Hemert, *Korte Levens. v. d. Graven van Holl.* bl. 285; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III; van Wijn, *op Wagenaar*, Cerisier, *Tafereel enz.* D. I; Stijl, *opkomst en bloei der Nederl.* bl. 58; Mr. H. W. Tydeman, *Verh. over de Hoeksche en Kabelj. twisten*; J. C. de Jonge, *over de Hoeksche en Kabelj. twisten*, Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.* D. III; Groen van Prinsterer, *Handb. der Gesch. v. h. Vaderl.* D. I. bl. 86, 87; Arend, *Vad. Gesch.*; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. I. bl. 158; v. Mieris, *Ned. Vorst.* D. I. bl 3, 4; Beeloo, *Geschied. des Vaderl.* D. I. bl. 76, 96; v. d. Chijs, *Munten der voorm. graafs. Holl. en Zeel* bl 173, 174, 175; *Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, bl. 105, 288; *De munten van Gron. en Drenthe*, bl. 284, 609; van Mieris, *Charterb.*; Kok.

MARGARETHA VAN BOURGONDIE, oudste dochter van Philips de Stoute, hertog van Bourgondië en Margaretha, eenige dochter en erfgename van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen en Margaretha van Brabant, huwde in 1384 Willem van Beijeren, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, wier tweede gemalin zij was. Het huwelijk werd den 12 April te Kamerijk plegtig gevierd Zij ontving 200,000 franks tot huwelijksgift en eene douairie van 13000 franks rente. Na het overlijden van haren man, behield zij grooten invloed op hare dochter Jacoba, die in den aanvang van haar bewind de zaken bestuurde »Bi voorzienigen rade onser liever Vrouwen en Moeder en ons liefs Oems van Ludick" gelijk zij zelve schreef. Zij poogde te vergeefsch de oneenigheden tusschen hare dochter en Jan van Brabant bij te leggen, en na de echtscheiding schijnt zij het vertrek der eerste naar Engeland begunstigd te hebben, en maanden na hare terugkomst de Henegouwsche steden aan haar en haren gemaal, den hertog van Glochester, te ontvangen (1423). In de daarop volgende veete tusschen Glochester, Jacoba en den hertog van Bourgondie, kwam zij, omtrent Wijnmaand 1424, met Jan van Beijeren overeen, dat Schoonhoven, welke stad aan haar verlijftogt was, in die veete, welke toen in Henegouwen, maar niet in Holland ontvlamd was, onzijdig zou blijven. Zij stierf in 1441.

Zie Pierre Balthasar, *Généalogie et anciennes Descentes des Forestiers et Comte des Flandre*, p. 104; Pontus Heuterus, *Res Burgund.*, p. 45; *Anon. Brab.* p. 173, 174; De Barante, *Hist. des ducs de Bourgogne*, T. I. p. 184; van Mieris, *Charterb.* D. IV bl. 399, 400, 570, 740, 745; van Wijn op *Wagenaar*, *Vad. Hist.* D. III. bl. 84, 88, 93; *Nalez.* bl. 200; van Mieris, *Ned. Vorst.* D. I. bl. 14; Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. IV.

MARGARETHA VAN BRIGA of KLEEF, tweede vrouw van hertog Albrecht van Beijeren, met wien zij in de lente van 1394 gehuwd was. Gedurende den veldtogt van haar gemaal in Friesland, in den zomer van 1396, hield zij zich te Medemblik en Hoorn op. Na het overlijden van haren man, stiet zij, naar 's lands wijze, zijnen boedel met den voet, wijl die met schulden was bezwaard, en sleet het overige harer dagen op het huis te Kleef bij Haarlem, dat haar man in 1394 voor haar gesticht zou hebben. Zij was met Schoonhoven verlijftogt en bevestigde de keuren en handvesten dezer stad, en gaf in 1403 en 1408 nog andere.

Zie Schriverius, *Graven*, bl. 387; *Politieke reg. van den Briel*, bl. 310; Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. III. bl. 354 volgg.; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, D. I. bl. 189, 190; van Berkum, *Beschr. van Schoonhoven*, bl. 53, 54, 55.

MARGARETHA VAN OOSTENRIJK, dochter van Maximiliaan van Oostenrijk en van Maria van Bourgondië, geb. 10 Jan. 1480. Zij werd, toen zij drie jaren oud was, aan Karel Dauphin van Frankrijk, oudsten zoon van Lodewijk XI, ten gevolge van den vrede van Arras (1482), verloofd, en het volgend jaar (1483) naar Frankrijk gevoerd. Na te Amboise met den Dauphin gehuwd te zijn, werd zij aan het Fransche hof opgevoed. Dit huwelijk werd echter door den Dauphin, toen koning van Frankrijk, die, om staatkundige redenen, liever Anna van Bretagne tot vrouw had, verbroken. Hij zond Margaretha, op dertienjarigen leeftijd, naar haren vader terug. Deze trouwloosheid baarde algemeen verontwaardiging. Nog zijn er gedichten voor handen in welke de »geduchte Zeeuwen" en »dappere Hollanders" tot wraak werden aangezet. Men dreigt er den koning in »dat de elementen hem voor den regterstoel van Jezus zouden dagvaarden; dat de arenden en leeuwen (de Oostenrijkers en Nederlanders) zijn rijk zouden plat loopen; dat de bloemen des velds hem zouden beschamen, wijl hij, het bloemken Margaretha, door natuur en zeden gevormd, verraden had, en dat er in 1501 een komeet zoude verschijnen, die, zamenspannende met de planeten Mars en Saturnus, zijn rijk in ligte laaije vlam zouden steken." Men verhaalt dat zij, toen zij nog in Frankrijk werd opgevoed, op zekeren nacht gedroomd had,

zich te bevinden in een ruim park, waarin een madelief (Marguerite) geplant was, welker bewaring aan haar was toevertrouwd, doch dat, terwijl zij er ten zorgvuldigste op paste, een ezel (asne) gekomen was, die, na haar verscheidene schoppen gegeven te hebben, eindelijk de bloem had opgeslokt. Margareet was over dit gezigt een tijd lang zeer ontdaan geweest, en de echtverbindtenis met Anne van Bretagne, zoo wel als hare tehuiszending, was er kort op gevolgd. Den 4 November 1495 trad zij in den echt met prins Joan, zoon van Ferdinand en Isabelle, koning en koningin van Kastilië en Arragon. Eerst in 1497 ging zij te Vlissingen scheep en vertrok met een talrijke vloot naar Burgos in Spanje, waar het huwelijk in April van dat jaar werd voltrokken. Toen zij op reis door een geweldigen storm overvallen, op het punt was schipbreuk te lijden, vervaardigde zij het volgende grafschrift op haar zelve:

Cy git Margot la gentil Damoiselle,
Deux fois mariée et morte Pucelle.

(waarvan echter verschillende lezingen zijn).

Slechts kort was de echtvereeniging tusschen Margaretha en den infant van Spanje. Reeds den 4en October van hetzelfde jaar werd de laatste door een heete koorts aangetast, die hem uit het leven rukte. Margaretha was nu achttien jaren, een jaar later keerde zij, na een ontijdige bevalling, naar de Nederlanden terug. In 1501 hertrouwde zij met Philibert van Savoye, doch verloor, vijf jaren later, ook dezen. Toen haar broeder Philips de Schoone op zijne reis naar Spanje Engeland bezocht, knoopte bij onderhandelingen met Hendrik VIII aan over een huwelijk tusschen deze en zijn zuster, doch Margaretha brak die zelve af. »Haar vader en broeder" zeide zij, »hadden reeds drie huwelijken voor haar bewerkt, bij welke zij zich kwalijk had bevonden. Zij wilde zich voor een vierde huwelijk wachten. Na den dood van haren broeder Philips, erkenden 's lands staten haren vader Maximiliaan als voogd van de kinderen des overledene; doch vermits hij zich buiten staat vond om de regering dezer landen in eigen persoon waar te nemen, werd hij te rade de landvoogdij aan Margaretha op te dragen, die thans den ouderdom van zevenentwintig jaren bereikt en meer dan eens blijken van ongemeene bekwaamheid had gegeven. Volgens Rathaller had Maximiliaan den keurvorst eerst van Trier en den markgraaf van Baden tot landvoogden bestemd, en hadden deze reeds aanstalte gemaakt herwaarts te komen, toen Margaretha, zich toen te Brussel onthoudende, hiervan onderrigt, oogenblikkelijk een renbode naar den keizer zond, om hem te bidden de komst der twee vreemde heeren uit te stellen. Naderhand wist zij het zoo te beleiden dat niemand dan zij zelve, die er zeker wel de naaste toe was, en wel in staat zulk een last op zich te nemen, met die eere verwaardigd werd. Langs dezen weg werd zij landvoogdes. Op den 17 van Zomermaand 1507 werd zij te Dordrecht gehuld. 's Lands staten, hier vergaderd, verzochten haar dat alle steden hare vroedschappen mogten hebben en een dubbel getal inleveren tot de jaarlijksche verkiezing der wethouderschap; dat de regterambten en 't griffiersambt in Holland niet verpacht, noch aan vreemdelingen gegeven zou worden; dat de stadhouders en raden geen beroep mogten aannemen, noch de uitvoering beletten der lage regtbanken tot honderd kroonen en daar beneden. Op alle deze verzoeken en meer dergelijke gaf Margaretha weinig beteekenende antwoorden, of maakte weigerende uitvlugten. De staten, die om eenige zeer gewenschte vergunningen te verwerven, haar terstond toestonden, dat de belastingen, sints eenige jaren betaald, oogenblikkelijk zouden opgebragt worden, hadden welhaast berouw over hunne ruime beloften en zagen te laat, dat zij zich bedrogen hadden. De keizerlijke gevolmagtigden hadden ook, 't geen genoeg aanduidde wat te wachten stond, geen voorregten willen bezweeren dan die door Philips I, Karel I en Philips II gegeven waren.

De geschiedschrijvers komen overeen dat Margaretha aan groote verhevenheid van geest eene verwonderlijke scherpzinnigheid in het behandelen der teederste en gewigtigste zaken paarde. Hiervan strekte tot bewijs het verbond met Kamerijk, dat zij in 1508 als het ware onder vier oogen met den kardinaal de Amboise tegen de republiek van Venetië, en den vrede, die zij terzelfder plaatse, in 1509 met Louise van Savoye, hertogin van Angoulême, de moeder van François I sloot, en om harentwil de damesvrede genoemd is. Zij genoot het volkomen vertrouwen van haren vader, en Karel V, die haar in de landvoogdij bevestigde, bediende zich veel van haren raad en betoonde haar immer hetzelfde vertrouwen. Haar regering over de Nederlanden was wijs, voorspoedig en vreedzaam. Met kloek beleid bestuurde zij ze te midden van de gevaren der Geldersche en Fransche oorlogen. Op het punt van godsdienst was zij zeer verdraagzaam. Zij verklaarde niet slechts met woorden eenige misbruiken onder de geestelijken te willen verbeteren, maar gaf in 1525 inderdaad bevel om in de kloosters aan niemand de predikdienst toe te vertrouwen als aan lieden, die voorzigtig, verstandig en van een goed gedrag waren. Zij verbood het volk door verdichtselen te ergeren. Ook wilde zij dat er in de sermoenen, noch van Luther en diens leer, noch van andere ketters gewag gemaakt werd. Zij wilde den voortgang der hervorming door het weeren of verbeteren van misbruiken, stuitten, hetgeen haar echter evenmin als Karel en Philips door vervolgingen gelukte.

Een onzer beste geschiedschrijvers, van Wijn, meldt: »dat zij met alle menschelijke gebreken eene zeer geestige, verstandige, letter- en kunstminnende vorstin geweest is, uit haren aard tot gulheid en zachtheid overhellende, hoezeer haar toon als landvoogdes, dikwijls klonk naar de snaren, die haar, omringd van bedorvene hovelingen en booze geestelijken (welke zij naar het schijnt niet genoeg dorst wederstaan) van 's keizers wegen voorgespannen waren." Wagenaar meldt van haar: »dat zij wel tot eenige hervorming van kerkelijke zaken zoude geneigd zijn geweest." Zij beoefende de dicht- en schilderkunde en bevorderde in het algemeen kunsten en wetenschappen. Zij zou zelf een *Discours de ces infortunes en sa vie* in dichtmaat hebben geschreven. Op de Bourgondische bibliotheek te Brussel zijn drie deelen met muziek, waaronder eenige liederen, door haar vervaardigd en op de eerste bladzijden van het 3e deel van *la Fleur des Histoires d'Orient*, aldaar nog in 1794 in hands. berustende, las men deze regels van hare hand:

Penses a Moy ma cousine,
C'est Margot qui fit la rime.

Ook stichtte zij een prachtige kerk te Bourg in Bresse, die gezegd wordt haar meer dan tweemaal honderd duizend rijksdaalders gekost te hebben.

Gerardus Noviomagus droeg haar zijn werk *Philippus Burgundus Episcopus Trajectensis* op, en in *Aulcunes petites oeuvres de Messire Gauvain Seigneur de Candie ms.* op de Bourgondische Bibliotheek, vindt men, behalve een *Oraison lamentable* op den dood van Philibert, hertog van Savoye eene *Lettre consolatrice* aan Margaretha van Oostenrijk op den dood van haar broeder Philips de Schoone, koning van Castilie. Jehan Molinet was haar bibliothecaris. Zij vond veel behagen te Bergen, waar prins Karel en zijne drie zusters eenigen tijd met haar woonden. De twee andere kinderen, de infant Ferdinand en de infante Catharina werden in Spanje opgevoed. Haar zinspreuk was: *fortune, infortune, fort-une.*

Zij overleed den 27 November, volgens anderen den 1 Dec. 1530 te Mechelen, in het een en vijftigste jaar van haar ouderdom, aan een wond in den voet, veroorzaakt door een stuk glas in haar muiltjen gevallen, waar 't koude vuur in kwam.

Zij heeft niet verkozen te Mechelen en evenmin te Burgos begraven te worden, gelijk eenige geschiedschrijvers melden. Haar ingewand alleen ligt te Mechelen, haar hart wordt te Brugge bewaard, doch haar ligchaam ligt in de door haar gestichtte kerk bij Bourg.

Zie le Maire, *Couronne Margueritique*, Lyon 1549 fol. C. F. Blondeau de Charrage, *Abrégé de l'Hist. de Marg. d'Autriche, gouvernante des Pays-Bas depuis* 1587 *jusqu'en* 1519. Paris 1820. 2 vol. 8°.; A. J. G. Glay, *Maximilien I d'Allem, et Marguerite d'Autriche, sa fille, esquisses biograph.* Paris 1820. 8°.; E. J. H. v. Münch, *Marg. von Oesterreich, Obenstatthaltherin der Niederlände*, Stuttg. 1835. 8°.; P. F. Cussinet de Dombes, *Essai sur l'Hist. de Marguer. d'Autriche et sur le monument de Brou.* Lyon et Par. 1858, 8°.; J. J. Altmeijer, *Marg. d'Autriche, sa politiq. et sa cour* Liège 1840, 8°. en in *Revue Belge*, 1836, 1840; F. Bulckens, *Notice sur Margarite d'Autriche, gouvern. des Pays-Bas, Mulin* 1844 8°; P. J. d'Avoine, *Essai historiq. sur Marg. d'Autriche, Anvers*, 1849, 8°. Portr. *Oratio funebris in exequias illustr. princip. Marqur. Austriae, Broaci sepultae, habita ab Antonio Saxino, 3 Idus Junii* 1532; *Inventaire des objets d'art et lingerie de luxe qui composent le mobilier de Marguerite d'Autriche. Tiré de la correspondance de cette gouvernante des Pays-Bas avec Maximilien*, in *Cabinet de l'amateur et de l'antiquaire.* Paris 1842, 1843 p. 215—223, 271—272; *Mém. Hist. sur la Bibliotheq. dite de Bourgogne*, p. 32, suiv.; *Commines, Mém. liv.* VI. ch. 9; VII. ch. 3; *Preuves sur Commines*, T. V. p. 426; *Gedenks.* 541, 542, 611; Du Mont, *Corps Diplom.* T. III. P. II. p. 311; T. IV. P. I. p. 15; *Acta*

publ. Angl. T. V. P. IV. p. 221, 222, 223, 229, 231, 233; *Groot Placaatb.* D. IV. bl. 9, 13, l'Englet de Fresnoy, *Méthode d'étudier l'Histoire*; de Neny, *Mém. hist et politiq. sur les Pays-Bas Antrichiens*; Mr. Aart van der Goes, *Reg.* bl. 14, 17, 20; *Lettres de Louis XII*, T. I. p. 68, 71, T. II. p. 122—289; T III. p. 133—158, T. IV, p. 13, 35 –37; Matthieu, *Hist. de Louis XI*, p. 555; Locrii, *Chron. Belg.* p. 597; J. Rathaller, op Mencken, *Script. rer. Germ.* T. II. p. 2122, 2123; Matthaei, *Anal.* T. I. p. 145; *Div. Chron.* Goudhoeven, Scriverius, Douza, Cerisier, Wagenaar, van Wijn, *Bijv. op Wagenaar*, D. IV. bl. 78; D. V. bl. 11, 12, 13; *Nalez.* 216, 217, 231, Cerisier, van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 249, 250; Reigersbergh, *Chr. v Zeel.* D. II. bl. 346; *Memoriaalboek, v. Sandelijn*, fol. 97; Brandt, *Hist. d. Ref.* D I. bl. 97; van Mieris *Nederl. Vorsten*, van der Vijnckt, *Ned. Ber.* D. I. bl. 54, 312; Bilderdijk, Beelo, Arend, Kok, Groen van Prinsterer, *Handb. d. Ges. v. h. Vaderl.* D I. bl. 53, Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst. en wetens* A. II. 304; Scheltema, *Stautk. Nederl.* o. h. w.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 73; Schotel, *Floris I en II v. Pallant*, bl 21 volgg.; *Dagb. d. Goudsche coll.* bl. 509; Beverwijck, *Uitn. d. vrouw. gesl.* bl. 3986; Willoughly Roosse, *An index of dates*, Lond. 1853; i. v.; *Historica narratio de vita et morte Margarethae Maximil. I Caes. et Mariae Burgond. fil ms.; Fata variaeque fortunae clar. heroin. optimaeq. princip. divae Marg. etc. C Gaphaeo. auctore, ms.; Testament de dame Marg. d'Autriche*, N°. 273, 274, 275, *Cat. ms. Hullthem*; Moreri, Hoogstraten, Muller, *Cat. v. portr.* In 1845 zijn door Jouvenel penningen op haar vervaardigd, met haar borstbeeld en inschrift.

MARGARETHA VAN PARMA, natuurlijke dochter van keizer Karel V en van Janneke van der Gheemt, van der Ghenst of van der Gheynst (niet Margaretha van Gest) dochter van Gilles van der Gheenst en Janneke van der Coye, dienstmaagd of kamerjuffer van den graaf en de gravin van Hoogstraten, werd in 1522 te Audenaerde geboren, en te Brussel opgevoed door mevrouw van Savoye, en naderhand, op verzoek van haren vader, door de koningin van Hongarije, landvoogdesse der Nederlanden. Hare beide opvoedsters hadden eenen mannelijken geest en beminden hartstogtelijk de jagt. Dit voorbeeld had een vermogenden invloed op Margaretha. Zij geleek volkomen naar haar oudmoei en moei, was in haar uiterlijke mannelijk, had een sterk gestel en zelfs aan hare kin en bovenlip een baard. Hare godsdienstige vorming ontving zij van Ignatius Loyola, die tevens haar biechtvader was. Reeds in hare prille jeugd werd zij aan een prins van Ferrara verloofd, doch dit huwelijk had geen voortgang. Bij de verzoening van Clemens VII en den keizer, was zij als het ware het onderpand, verloofd wordende aan Alexander de Medicis, hertog van Penna in Napels. Zij was toen slechts tien of elf jaren oud, en haar gemaal telde er zeven en twintig. Het huwelijk werd eenige jaren later voltrokken en Alexander tot eersten hertog van Florence verheven. Zijne waardigheid en persoon waren beide bij de Florentijners zeer gehaat, en hij werd in het eerste jaar van zijn huwelijk (1531) door een zijner neven op het bed vermoord. Zeven jaren later knoopte paus Paulus III met den keizer, voor deze prinses een tweede huwelijk, wat de jaren betreft, niet minder ongelijk dan het eerste, namelijk met Octavio Farnese, hertog van Parma, 's pausen kleinzoon, zijnde de prinses toen twintig en don Octavio slechts dertien jaren oud. In 1559 werd zij uit vele, die naar deze waardigheid dongen, door Philips II tot landvoogdes der Nederlanden gekozen en door haren gemaal uit Italië naar Brussel geleid. Zij had den naam van eene verstandige en weldadige vrouw en was vooral de Vlamingen, in wier land zij geboren en opgevoed was, aangenaam. Bij het aanvaarden van het bewind, werd haar een raad van state toegevoegd, waarvan de prins van Oranje, de graven van Egmond en Hoorne, de kardinaal van Granvelle, de graaf van Barlaymont leden waren, en Viglius van Zuichem het besturend voorzitterschap bekleedde.

De drie laatsten maakten de consulta of achterraad uit. De landvoogdes kon, ingevolge haren last, alleen met deze consulta raadplegen en mogt in andere zaken, geschikt om aan den raad van state te worden medegedeeld, niets zonder deze consulta doen. Haar gezag was dus zeer beperkt, en de bisschop van Arras nam bijna geheel alleen het ministerie waar, had alleen den sleutel van het geheim van Spanje, oefende alleen het souverein gezag uit en regeerde naar willekeur. Het misnoegen hierover klom zóó hoog dat eindelijk Philips toe moest geven en hem van 't bewind ontslaan. Ook Margaretha was blijde van zijne voogdij verlost te zijn. De vreugd over het vertrek van den kardinaal hield niet lang aan, want het overwigt 't welk de raad van state nu op de overige takken van 't bestuur verkreeg, veroorzaakte botsingen, en het waren vooral Oranje en Hoorn, die beschuldigd werden van misbruik van hunnen invloed en kwade bedoelingen jegens den koning. »Les seigneurs devinrent tout puissants et la gouvernante elle même anticardinaliste." — Wel scheen de landvoogdes op de zijde dezer heeren te zijn, doch zij stond steeds in geheime briefwisseling met Granvelle. De plakaten onder de regering van Karel V tegen de ketters afgekondigd, waren nog in volle kracht. Philips had bij zijn vertrek strengen last tot hunne handhaving gegeven. Zulks was dan ook gedurende het bewind van Granvelle geschied, doch na zijn vertrek was men in de uitoefening er van verslapt en namen het getal, de stoutheid en de eischen der Onroomschen dagelijks toe. Later werden er wederom, op last van Philips, in weerwil van de waarschuwingen van Viglius, die er zich tegen verzet en aangeboden had, den last van 's konings toorn alleen te willen dragen, indien men van zijne bevelen afging, in alle hunne gestrengheid gehandhaafd: Margaretha waagde het niet hare broeder ongehoorzaam te zijn. De handhaving der plakaten, de invoering der inquisitie, van het concilie van Trente hadden die onlusten ten gevolge, welke door onze geschiedschrijvers breedvoerig zijn geboekt. Verschillend is ook hun gevoelen over het gedrag der landvoogdes hierbij gehouden. Terwijl de een haar diep laakte, verhief de andere haar hemelhoog. Beide hadden ongelijk. De eerste vergat hoezeer haar gezag beperkt en zij aan de geheime voorschriften van den koning gehouden was. De stelling waarin zij zich bevond ware zelfs voor menig ervaren man, hoogst moeijelijk geweest. Men moet de omstandigheden en Margaretha's opvoeding in het oog houden om regtvaardig te zijn.

Het kan echter niet ontkend worden dat haar gedrag ten tijde der onlusten van 1566, van haar verblijf in Italie, in het vaderland van Machiavell, getuigde. Zij gaf uitstellend antwoord, gaf zelfs schijnbaar toe, doch niet verder dan zij bij den koning verantwoorden kon, zaaide verdeeldheid onder de edelen door een listiglijk gestelden eed, die hunne getrouwheid aan den koning scheen te vereischen, doch die hen tevens verbond tot vervolging hunner broeders en bondgenooten, en bereikte zoo doende volkomen haar doel, de sloping van het verbond. Toen werd de openbare preek geschorst, de vrijheid van godsdienst vernietigd, de beeldstormers gestraft, de tempels der hervormden tot galgen gemaakt, en zij zelven weder te vuur en te zwaard vervolgd, ja het moesten kleine steden zijn, waar niet vijftig, honderd, twee of driehonderd menschen geregt werden. Waarlijk zij was niet van slapheid in het straffen te beschuldigen. Men moet echter bekennen dat zij, volgens hare opvoeding en haar karakter, de beeldenstorm als de afgrijselijkste misdaad moest beschouwen, die menschen kunnen begaan. Haar misnoegen bij de daden van Alva, vooral bij de gevangeneming van Egmond en Hoorn, hoewel zeker uit gekrenkte eerzucht ontstaan, strekt tot eer, hetzij aan haar verstand, hetzij aan haar hart, en Nederland herinnerde zich over het geheel Margaretha meer met genegenheid om het kwade dat zij niet gedaan heeft, dan om het goede dat zij niet kon doen." Haar misnoegen verbergt zij voor den koning niet, verzoekt hem om haar ontslag, dringt er op aan en keert in het laatst van 1567, volgens anderen in den aanvang van 1568, naar Italie terug. Na twaalf of dertien jaren, gedurende welke de Nederlanden om en om gekeerd zijn, verschijnt er Margaretha nog eens. Zij is er aan de zijde van Parma, haren eenigen zoon, als die, sinds een en ander jaar, aan don Jan van Oostenrijk was opgevolgd. Zij is er drie jaren lang doch doet er weinig meer dan verschijnen. Zij had verstand genoeg om zelve bij Philips aan te dringen, dat hij het bewind aan haren zoon mogt laten. Met moeite verkreeg zij het begeerde ontslag, en alleen op voorwaarde van onder eenen anderen naam in de Nederlanden te blijven. Diensvolgens vertoefde zij te Namen tot de maand September 1583, wanneer zij met 's konings verlof, naar Italie wederkeerde. Zij nam haar verblijf te Ortona, eene stad in 't rijk van Napels, die haar in eigendom behoorde. Hier overleed zij in 't laatst van Januarij 1586; en werd in September daaraanvolgende door haar gemaal Octavio Farnese in het graf gevolgd.

Strada en Bentivoglio prijzen haar om het zeerst, Schiller daarentegen spreekt een ongunstig oordeel over haar uit. Haar karakter is door van Kampen en Broes geschetst. In de rijke verzameling van handschriften van den heer van Hulthem vond men een groot gedeelte harer briefwisseling met Granvelle en van hare geheime briefwisseling met koning Philips.

Willems gaf in *Messager des sciences et des arts en Belgique* Gand. 1836, *Lettres de Marguerite de Parma, gouvernante des Pays-Bas et du sire de Montigny sur les troubles de Tournay, en l'an* 1563; de baron Reiffenberg, *Correspondance de Margarite d'Autriche duchesse de Parma avec Philippe II* (Brux. 1842, 8°.) in het licht.

Ook verscheen er:

La defense de messire Antoine de Lalang; augmentée de la correspondance inédite du comte de Hoochstraaten avec Marguerite de Parma. Mons. 1838. 8°.

Copie des lettres patentes en forme d'asseurance que la duchesse de Parma Regente etc. à donné aux gentilhommes confédéréz ayans presenté la requeste au mois d'avril soixantoinq, etc. Brux. 1566. 4°.

Correspondance de Margar. d'Autriche etc. avec ses amis sur les aff. des Pays-Bas de 1506—1528, *par L. P. C. v. d. Bergh*, 1845, 1846. 2 T.

Men vindt ook brieven van haar bij Nijhoff, *Bijdr. voor Vad. Geschied. en Oudheidk.* D. IV. bl. 221—224; D. VI. bl. 69—73; D. IX. bl. 208.

Zie *Biogr. Univ.* Lusius, Hoogstraten, Kok, de geschiedschrijvers van dit tijdperk: Strada, Bentivoglio, van Meteren, Bor, Hooft, M. Aitsiger, *de Leone Belg. eiusque topogr. atque hist. descript. lib.* N. Burgundii, *Hist. Belg ab anno* 1558: C. Campana, *della Guerra di Fiandra dae l'anno* 1559 *fin al* 1611; A. Carnero, *Hist. de las Guerras. civiles de Flandies, des del anno* 1559—1609; Richardus Dinothus, *de bello civ. Belg.., quod ab anno* 1555 *ad annum* 1586 *vario eventu gestum est;* G. Ens, *Belli civilis in Belgio per quadraginta fere continuos annos gesti historia;* Flor. van der Haer, *de initiis tumult, Belg libri II.* J. Gijsius, *oorspronck, ende voortganck der Nederl. Ber.* Mich. ab Isselt, *sui temp. Hist.* F. Locrii, *Chron. Belg.* G. Chappuis Fourangeau, *Hist. génér. de la guerre de Flandre.* (*Paris* 1611); *Divisie Cronijk*; Goudhoeven, Petit, Hooft, *Boekz. van Europa* 1693, bl. 694. Voorts de brieven van Viglius en Hopperus, Vossius, de Groot, Beaufort, Wagenaar, van Wijn *op Wagenaar*, te Water, *Verbond der Edelen*, Cerisier, van der Vijnckt, *Nederl. beroer.*; Bilderdijk, Arend, Beeloo en anderen; Scheltema. *Staatk. Nederl.* o. h. w. Broes, *Margaretha van Parma en Katharine de Medicis* in *Marnix aan de hand van Willem I*, D. I. bl. 1—73; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. I. bl. 290; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau* (Reg.); *Messager des Sciences et des arts*, 1844; p. 247, 1845. p. 187; Schiller, *Afval der Nederl.* D. I. bl. 555. J. L. Motlhey, *The rise of the Dutsch Republic*; Schotel, *Floris I en Floris II van Pallant;* Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. I. bl. 73, 295. 219, 221; Kist en Royaards, *Arch. v. kerk, Gesch. inz. in Nederl.* D. IV. bl. 125, D. V. bl. 400, 450, 453; Ter Haar, *Gesch. d. kerkherv. in Tafer.* D. I. bl. 147, 153, 174; Nijhoff, *Bijdr. tot de Vad. Gesch. en oudheidk.* D VI. bl. 221—226; D. VI. bl. 69—73; D. VII. bl. 48–51; D. IX. bl. 208; *Leven van den hertog van Alva*, D. I. bl. 169 volgg.; Stoeger, *Versuch eines Grundrisses der Niederl. Unruhen unter der Herzogin von Parma, und dem Herzog von Alva.* Munchen 1808. 8°.; van der Meersch, *Mém. justific. du Magistrat d'Audenarde sur les troubles etc. suivi de Recherches historiq. sur l'origine maternelle de Marg. de Parme;* van Mieris, *Nederl. Vorst.* D. I, II, III; van Loon, *Ned. Histpen.* D. I. (Reg.); de Vries en de Jonge, *Verv. op van Loon*, D. I.; Muller, *Cat. v. portr.*

MARGARETHA, weduwe van Adam III, heer van 's Heerenberg, regeerde van 1354 tot 1369, liet munt met Nederduitsche opschriften slaan, eene zaak bijkans zonder voorbeeld in de 14e eeuw. Zij liet geen kroost na.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 68 en 198.

MARGARETHA VAN VLAANDEREN, dochter van den graaf van dat land, was de gemalin van Reinoud I en moeder van Reinoud II, graven van Gelderland.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der graven en hertogen van Gelderland*, bl. 19.

MARGARETHA VAN GELRE, oudste dochter van Reinoud II van Gelre, was gehuwd met Gerard, oudsten zoon van Willem graaf van Gulik. Toen dit huwelijk ten jare 1333 voltrokken werd, was heer Steven van Zuylen een der medebezegelaars der huwelijksvoorwaarden.

Zie v. d. Chijs, *de munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 130.

MARGELLE, Luitenant van Verdugo binnen Haarlem liggende, zend dreigende brieven aan die van den Haag en de dorpen van het westerkwartier, dat zij het onderhoud van de knechten, liggende binnen Haarlem, hunne gedeputeerden zouden zenden, om met hen te accorderen, of dat hij andersins zou genoodzaakt zijn door die knechten hunne betaling bij brandschatting te laten halen. De Staten van Holland trachtten zulks te beletten (1576) door eenige vendelen soldaten naar Noordwijk te zenden.

Zie Bor, *Oorsp. d. Ned. ber.* B. IX. f. 180.

MARGGRAVIUS (Christiaan), med. dr. te Leyden, een geleerde die in 1661 in het album van Franc. Hemsterhuis schreef. Hij was ook chemicus en stierf aldaar in 1687.

Hij schreef:

Materies medica constructa. L. B. 1674. 4°. zeer vermeerderd herdrukt Amst. 1682. 4°.

Prodromus medicinae practicae. L. B. 1685. 4°.

Ook gaf hij tegen de chemie van Prof. Jacobus le Mort een boekje in het licht.

Zie de Crane, *Bijzond. de fam. Hemsterhuis betreffende*, bl. 20. Jöcher. *Gel. Lex.* als ook het vervolg van Adelung, *in voce; Nav.* D. VI. bl. 156.

MARGGRAV (George), of MARGRAVIUS, denkelijk bloedverwant van den voorgaande, geboren te Liebstad in Meissen, werd door prins Joan Maurits van Nassau, als geneesheer, ingenieur en geograaph naar Brasilië medegenomen. Hij was ook ervaren in de sterrekunde.

Hij schreef:

Historia naturalis Brasiliae. L. B. Elzev. 1640. fol.

Tractatus typogr. et meteorologicus Brasileae cum observatt. eclipseos solaris en eene *Tabula geogr. quae Brasileam tam Lusitan. quam Belgic. continet.*

Ook *Itinerarium Brasiliae.*

Een vroegtijdige dood raapte hem in zijn 34e levensjaar in 1644 in Brasilie weg.

Zie Jöcher, *Gel. Lex.* en 't verv. van Adelung, i. v.; Ebert *Alg. Bibl. Lex.* n°. 16957; van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wet.* D. I. bl. 330.

MARIA VAN BOURGONDIË, dochter van Karel den Stouten, en Isabella van Bourgondië, werd 13 Febr. 1457 te Brussel geboren.

Karel, geen andere kinderen hebbende en zij alzoo de vermoedelijke erfgename zijnde der uitgebreide Bourgondische heerschappij als mede van het graafschap Holland en Zeeland, was het natuurlijk dat verschillende vorsten en andere doorluchtige personaadjen naar hare hand stonden. Om zich vrienden te maken had Karel de loosheid, verscheidene van deze met de hoop op een zoo aanzienlijke echtverbindtenis te voeden. Tot de mededingers behoorden o. a. de aartshertog Maximiliaan, Karel, hertog van Guyenne, broeder van den Franschen koning Lodewijk XI, Philibert, hertog van Savoye en Nicolaas, hertog van Kalabrië. Doch al deze toezeggingen waren louter bedrog. »Hij wilde monnik worden" plagt Karel te zeggen »op denzelfden dag als hij zijn dochter uithuwelijkte." Het sneuvelen van haren vader, in den slag van Nancy, riep Maria in het jaar 1477, toen zij nauwelijks den ouderdom van twintig jaren bereikt had, tot het bewind.

Zoodra had Lodewijk XI den dood van den hertog niet vernomen of hij liet aan alle steden zijns rijks en aan den hertog van Bretagne door boden zijn besluit mededeelen om het hertogdom Bourgondië met alle andere bezittingen van Karel, die Fransche leenen waren, weder aan zich te brengen en liet aan de staten van het vrijgraafschap Bourgondië (Fransche-Comté) weten, dat hij Karels dochter, Maria, die naauw aan hem verwant en zijn peetekind was, als voogd onder zijne bescherming nam en haar aan den dauphin dacht uit te huwelijken. Maria, van haars vaders vrienden, die hem op den laatsten togt vergezeld hadden, en deels gesneuveld deels gevangen waren, berooftl, bevond zich in hoogst moeijelijke omstandigheden. In Vlaanderen ontstonden oproerige bewegingen en te Gent werd eene algemeene vergadering van de nederlandsche provincien beschreven, waarin alle aanwezigen, voor zij de nieuwe regering met geld ondersteunden, van Maria, eischten dat hunne voorregten bekrachtigd, en de misbruiken der vorige regering afgeschaft zouden worden. Zij moest zich daarnaar schikken en verleende den 14 Maart 1477 aan de Hollanders en Zeeuwen het zoogenoemde Groote-Privilegie, krachtens hetwelk alle souvereiniteitsregten aan de Staten overgingen. Zij beloofde daarbij dat zij zonder toestemming der staten noch belastingen heffen, noch een huwelijk sluiten zoude; dat de staten ook zonder door haar bijeen geroepen te zijn, waar en wanneer zij wilden, zouden kunnen vergaderen; dat

de hertogin zonder verlof der staten geen oorlog, zelfs niet om zich te verdedigen, voeren zoude; dat het regt der munt aan de staten zou overgelaten blijven; dat eindelijk de regeringspersonen door de staten benoemd worden en de hertogin alleen de keus uit de voorgedragenen hebben zoude.

Ondertusschen was Lodewijk zonder slag of stoot meester van Bourgondië geworden, en nadat hij groote voordeelen geschonken had, door de staten gehuldigd. Hierop zond hij zijnen vertrouweling Olivier le Daim (damhert) als gevolmagtigd koninklijk minister naar Gent, waar Maria als eene gevangene onder louter demagogen en democraten leefde, om hare hand voor den dauphin te verzoeken. Hij drong op een geheim gesprek met de hertogin aan, en daar zulks geweigerd, en hij zelfs bedreigd werd in de rivier geworpen te worden, pakte hij zich ijlings weg. Ondertusschen had Maria zich een ministerie gekozen, bestaande uit Adolf van Cleef, heer van Ravestein, de kanselier Hugonet en den heer van d'Imbrecourt en buiten weten der staten een gezantschap aan Lodewijk gezonden, doch eene eenigzins verdachte overeenkomst met den koning gesloten en te gelijk de drie steden van Vlaanderen te Gent beschreven en zich in hare armen geworpen. Toen de laatste zulks vernamen, moest Maria op het raadhuis verschijnen, werd tegen Hugonet en d'Imbrecourt een lijfstraffelijk regtsgeding aangevangen en beide, in weerwil van Maria's smeeken, gepijnigd en te regt gesteld. Nu trad Lodewijk als beschermer van Maria op, bezette Artois en Henegouwen, bedreigde Luxemburg en stroopte tot diep in Vlaanderen. De Vlamingen werden wakker, haalden den bekenden booswicht jegens zijn ouden vader, Adolf van Gelder, uit zijnen kerker, en trokken onder diens aanvoering naar Doornik, door Olivier le Daim, door omgekochte verraders tot de overgave gebragt, waar zij door de Franschen geslagen werden en Adolf sneuvelde. Deze nederlaag voor Doornik was een geluk voor Maria, want het gevaar dat van de Franschen dreigde, drong eindelijk degenen, die zich van de regering hadden meester gemaakt, en de hertogin als gevangen hielden, ernstig aan een huwelijk te denken, dat den 18 Augustus 1477 tusschen haar en Maximiliaan van Oostenrijk, te Gent met veel pracht en staatsie werd voltrokken. Niet lang daarna deden de jeugdige echtgenooten eene reis naar Holland en Zeeland en werd Maria te Dordrecht, op een dagvaart der Hollandsche steden gehuldigd. Vier jaren later geschiedde zulks in Gelderland. Niet lang had zij genot van hare magt en waardigheid. In Maart 1482 zich buiten Brugge met paard rijden verlustigende, bezeerde zij, die zwanger was, zich zóó door een val van het paard dat zij den 28 dier maand, in den ouderdom van 25 jaren haar leven eindigde.

„Dit sterfgeval" schreef Commines „was een groot verlies voor al de haren; want zij was eene zeer eerlijke en liefdadige vrouw geweest, die haren echtgenoot tederlijk beminde en de harten harer onderdanen, die haar, als hunne ingeborene landsvrouw meer genegenheid en ontzag dan haren gemaal toedroegen, door weldoen steeds tot zich getrokken had."

Haar lijk werd in de O. L. Vrouwe kerk te Brugge bij dat van haren vader begraven.

Zij liet vier kinderen na, Philips de Schoone, aartshertog van Oostenrijk, hertog van Bourgondië, graaf van Vlaanderen, Holland en Zeeland, Frans, George, beide vroeg gestorven, Margaretha, later landvoogdes der Nederlanden.

Zie Pierre Balthasar, *Généal. et descentes anciennes des Forestiers et comtes de Flandres*, p. 124; F. C. Schlosser, *Algem. Gesch.* D. X. bl. 101, 124, 178, 181, 208, 239, 152, 159, 161, 166, 189, 193, 196, 197, 198—200; Becker, *Algem. Gesch.* D. IV. bl. 202. 206—208; Barante, *Hist. des ducs de Bourg.* T. IX. X; Pontus Heuterus, *Res. Burg.* p. 143; Duchesne-Tourangeau, *Hist. des Ducs de Bourgogne*, Brux. 1616. 4°.; De la Serna Santander, *Mém. Hist. sur la Bibliothèq de Bourgongne*, p. 30, 31; *Gedenks. van F. van Commines*, p. 434, 436, 444, 447—449, 453, 454, 492, 498, 500, 533, 505, 506; Pontus Heuterus, *Res. Aust.* p. 45; *Chroniq. d'Enguerrand de Monstrelet*, vol. III. f. 69 verv.; Duclos, *Hist. de Louis XI.* T. II. p. 187, 221; Matthaei, *Anal. Belg.* T. II. F.; *ad calcem.* p. 41, 43; Adr. de Veter. Busc. *Rer. Leodiens. Libr.* C. 1375; Amelgardi, *Gesta Ludov. XI.* lib. VI. C. 19; Gachard, *Les états de Gand en* 1476; G. H. Gaillard, *Hist. de M. d. B. fille de Charles le Téméraire, femme de Maximilien I.* Paris 1757 12°. Brux. 1784. 8°. Paris 1819. 8°.; E. J. H. Muench, *Marie v. Borgond. nebst dem Leben ihrer Stiefmutter Margaretha van York, gemahlin Carl's d. Kühnen*, Leip. 1832, 2 vol. 8°.; O. de le Pierre, *Marie de Bourgogne*, Brux. 1844. fol.; Caumont de la Force (Charlotte Rose) *Hist. secrète de Maria de Bourgogne*, Paris 1784. 2 vol. 12°. (Roman hist.); Michel J. T. van der Voort, *Maria van Bourgondië, Tijdvak uit de geschiedenis van ons Vaderland* Brus. 1847. 8°.; *Marie de Bourgogne, ou la revolte de Gand, par James, traduit de l'anglais par A. de Braceviel.* Paris 1834. 2 vol. 8°. (Roman hist.); *Note sur le jugement et la condamnation de Guillaume Hugonet et de Guy d'Humbercourt décapités à Gand le 3 Avril 1477 par* Gachard. Brux. 1839; *Le supplice du Chancelier Hugonet et du Comte d'Imbercourt, ministres de Marie de Bourgogne, a t'il été le résultat d'une vengeance populaire?* par M. de Smet; *Sur la compétence de la juridiction à laquelle furent soumis Hugonet et Imbercourt par* J. de Saint-Genois. Brux. 1839, *Cy aprez sensieut la tresbonne juste et leale querelle avec les clarcissement du droit que a et pretend avoir ma tres redoubtee dame, madame Marie de Bourgogne, es duce de Bourgogne contez Dartois de Bourgogne etc. pour monstrer la corchonniere guerre que luy fait le roi Louys de France XI de nous et a son mary, mon tresredoubte seigneur Maximilian filz unique de lempereur Frederic III et de (à) ses pays et subgetz in fol.* op Cat. Hulthem, ms. n°. 245; Beaucourt de Noortvelde, *Déscript. Hist. de l'Eglise colleg. de N. D. à Bruges*, p. 233, 234; *Biogr. Univers.*; *Messager des scienc. hist.* 1834, p. 246, 1835 p. 325, 1846 p. 246. 1855 p. 169; *Groote Chron. Dev.* XXXI. 4, 6, 7. 8, Velius, *Beschrijv. v. Hoorn*, bl. 701, 111, 113; van de Wall, *Priv. v. Dordr.* D. I. bl. 661 volgg. (over het Groot Privilegie); v. Mieris, *Priv. v. Leyden*, bl 86; *Handv. van Amsterd.* bl. 84; Kinschot, *Beschr. v. Oudewater*, bl. 389, 390; *Priv. van Alkmaar*, bl. 21; *Priv. v. Enkhuizen*, bl. 27; *Priv. v. Grootebroek*, bl. 28; *Holl. Placaatb.* D. III. bl. 675—680; D. IV. bl. 7; *Priv. v. Haarl.* bl. 162, 163; *Priv. v. Amsterd.* bl. 105; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 788, 789; Beverwijck, *Beschr. v. Dordr.* bl. 317; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 46, 146, 163, 166, 174, 279, 281, 185, 206; van Wijn, op *Wagenaar*, D. IV. (Reg.); Cerisier, *Taf. u. d. Vad. Ges.* D. II. bl. 255, 256, 258, 263, 265, 276—280; Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; Bilderdijk, *Ges. d. Vad.* D. III. bl. 165 D. IV. bl. 228, 216, 217, 220, 227, 228, 239; Arend; Beeloo; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. I. bl. 214; v. d. Chijs, *de munt. d. bisschoppen van Utrecht*, bl. 193, *de munt. d. Grav. en hert. van Geld.* bl. 93, 94; *de munt. der voorm. Graafs. Holl. en Zeel.* bl. 456 471; Kok, Kobus en de Rivecourt; L. W. v. Merken, *Maria van Bourgondie.* Treurspel.

MARIA VAN OOSTENRIJK, koningin van Hongarije, landvoogdesse der Nederlanden, dochter van Philips de Schoone en van Johanna van Arragon, werd den 17 September 1505 te Brussel geboren. Tien jaren oud, werd zij verloofd aan Lodewijk II, koning van Hongarijen, met wien zij zes jaren later huwde. Spoedig werd zij weduwe, daar haar gemaal, den 29 Aug. 1526, in den oorlog tegen de Turken in den slag bij Mohahch het leven verloor. Terwijl de twist over de Hongaarsche kroon met het zwaard werd beslist, vlugtte zij naar Weenen en vervolgens naar de Nederlanden, waar haar broeder haar in 1531 de landvoogdij, in plaats van hare moei Margaretha opdroeg, „'t geen" schrijft Bilderdijk „eene bijzondere toegenegenheid voor het land kenteekende, waar men hoogen prijs op stelde." Ook was zij een zeer verstandige en geleerde vrouw. Wagenaar noemde haar te regt „uitstekende boven hare kunne in ervarenis en schranderheid," waarin hare tijdgenooten en de chronijkschrijvers volkomen overeenstemmen. Beverwijck schreef: „zij regeerde het land met goed beleid en voorzigtigheid, gebruik makende van den raad van den heer en mr. Vincent Cornelisz. gezegd de groote Vincent, Ridder, heer van Cabbau, de Ketel, Linde enz. den welken de keizer, op verzoek van deze zijne zuster, van rekenmeester van Holland, tresorier van alle de 17 provincien maakte." Hare regering viel in een zeer moeijelijk tijdstip, „daar de keizer veel geld behoefde tot het goedmaken der kosten zijner oorlogen, en de wederdoopers en Lutheranen opkwamen en het land met hunne ketterijen en valsche leeringen vervulden." Zwaar en menigvuldig waren dan ook de beden met welke zij de landzaten drukte. Men telde er zestien, gedurende een tijdsverloop van achtien jaren. Soms ontmoette zij geweldigen tegenstand, doch zij vond middel in haren moed en beleid, om de gevorderde penningen te doen opbrengen. De bede van ƒ 1200.000 voor den Franschen oorlog in 1536 was de eerste oorsprong der beroerte te Gent (1536).

Ten aanzien der herdoopers en Lutheranen had zij te worstelen met het strenge bevel van haren keizerlijken broeder, haren zachten en vreedzamen inborst en hare afkeerigheid van alle vervolging. Zij zag geen heil in strenge vervolgingen. Broes noemt haar „eene waardige landvoogdesse en gematigd katholieke." Dit blijkt uit haar gedrag omtrent Merula, dien zij zoo lang mogelijk beschermde, wiens gevangenis zij verligtte, terwijl zij opzettelijk twee raadsheeren van den hove gelastte hem tegen alle bitterheid der inquisiteuren te beschermen. Het vreesselijk plakaat van 1550 trachtte zij zoo veel mogelijk te verzachten, en verkreeg zulks, hoewel gedeeltelijk. Hare gematigdheid op het punt van godsdienst liep zelfs ten pause-

lijken hove in het oog, zoo dat paus Paulus III in 1539 haar beschuldigde van heimelijke gunstbetooning en verstandhouding met de Lutherschen. Hoewel deze aantijging haar in het eerst ontzette, bezat zij echter moeds genoeg om zich in persoon bij den keizer te vervoegen en hem onder het oog te brengen dat, indien men het stuk der inquisitie doordreef, behalve andere onheilen, welke men hieruit had te verwachten, al de vreemde kooplieden zouden vertrekken, en de koophandel en alzoo de geheele staat een gevaarlijke krak zoude verkrijgen. Beducht voor het groote gevaar, dat de staat door de herdoopers dreigde, en overtuigd dat hier toegevendheid, zwakheid zou zijn, gelastte zij in 1535 's keizers plakaten »zonder eenige dissimulatie despensatie of moderatie uit te voeren.

Op de dagvaart te Mechelen in 1534 deed zij den geweldigen voorslag, de herdoopers (die meester van Munster waren) en de stad Munster te herwinnen. Zulks vond geen bijval bij de Hollandsche staten, die alleenlijk beloofden te zullen zorgen dat de oproerige en valsche leeringen hier te lande belet en gestraft werden." Men schrijft deze uitdrukking meer aan haar vurig en opgewonden gestel, dan aan haar verstand toe. Dit was zeer ontwikkeld en buitengewoon schrander. Zij bevorderde kunsten en wetenschappen, en beschermde zelve de geleerdheid. Zij had te Turnhout, haar om hare diensten in 1542 door Karel V geschonken, eene belangrijke bibliotheek, bestaande uit godgeleerde werken, annalen, chronijken, dichters, werken over zedekunde en smaak, over regtsgeleerdheid en natuurlijke wijsbegeerte, in de latijnsche en fransche taal geschreven. Deze bibliotheek is later het eigendom geworden van Philips II. Lipsius liet er in 1577 een catalogus van drukken. Ook bestaat er een van 1556, die door Gachard is in het licht gegeven.

In de bibliotheek van het Escuriaal beruste een latijnsch handschrift met gouden letters op het fraaiste perkament geschreven, genoemd »*le livre d'or*" Maria gaf het aan Philips II ten geschenke, die het in de gemelde bibliotheek plaatste, waar het in een getraliede, door een sluijer bedekte en geslotene kast werd bewaard. Men wil dat het weleer aan de belangstellenden met groote plegtigheid en ontstokene waskaarsen vertoond werd. Het behoorde vroeger aan Matthias Corvinus, koning van Hongarije. In 1794 bezat de Bourgondische bibliotheek te Brussel nog een prachtig missaal met kostbare miniaturen, dat op last van genoemden koning in Italie vervaardigd en vroeger in Maria's bezit was. Erasmus achtte haar zeer hoog en droeg haar zijne *Christelijke weduwe* op. Hij had op haar het oog toen hij schreef: »het wezen der menschelijke zaken is veranderd, de monniken weten van geen geleerdheid en de vrouwen maken veel werk van boeken." Even als hare moei Margaretha en Catharina de Medicis was zij een groote minnares van schietspelen en de jagt. Zij kon handig met het geweer omgaan en trof den vogel die aan den mik of steng of aan een molenrad was vastgesteld. Geheele dagen zat zij soms te paard.

Men noemde haar de jageres en meestal werd zij in jagtcostuum afgebeeld. Haar hofhouding was zeer prachtig. De bloem der Nederlandsche Edelen omringde haar. Willem I, Floris van Pallant en Margaretha van Parma ontvingen er hunne opvoeding. Nadat de keizer de heerschappij van de Nederlanden aan Philips II had overgegeven, verzocht zij haar ontslag. Doch op 's keizers verzoek bleef zij in het bewind tot dat deze van al zijne rijken ten voordeele van zijn zoon afstand had gedaan. Toen nam zij afscheid van 's lands staten en werd beleefdelijk bedankt voor de diensten, gedurende 25 jaren den lande bewezen. Zij verliet te gelijk met den keizer deze landen en vertrok naar Spanje, waar zij den 18 October 1558 te Cigales bij Valledodid hare dagen eindigde. Haar afbeeldsel vindt men o. a. bij van Meteren en Wagenaar.

Zie Schlosser, *Alg. Gesch.* D. XI. bl. 201; D. XII. bl. 48, 69, 74, 76, 79, 114, 139, 204, 218, 282; D. XIII. bl. 257; Becker, *Algem. Gesch.* D. IV bl. 173, 174; *Biogr. Univ.*; P. Balthasar, *Généal. et anc. descentes des Forest, et contes de Flandres*, p. 114; Daniel, *Hist. de France*, T. V. p. 241, suiv. T. VII. p. 841; de Smet, *Hist. de la Belg.* T. I. p. 241, suiv.; *Notice sur la librairie de la reine Marie de Hongrie, soeur de Charles V. régente des Pays-Bas*, medeged door Gachard in *Compte rendu des séances de la Commission royale d'Hist.* T. X. p. 214, suiv. (Brux. 1845) La Serna Santander, *Mém. historique sur la Bibliothèque dite de Bourgogne*, p. 38; Gachard, *Rapport à M. le ministre de l'Interieur sur différentes series de documents concernant l'Histoire de la Belgique, qui sont conservées dans les archives de l'ancienne chambre des comptes de Flandre à Lille.* Brux. 1841; (*Extraits des comptes du penninckmaistre de la reine Marie pour les années* 1531 à 1533 et 1535 à 1540); Namur, *Hist. des bibliothèques publiques de la Belgique*, Brux. 1840, T. I. p. 40; *Catal. des manuscrits de la Bibliothèque royale des ducs de Bourgogne*; La Curne de St. Palaye, *Mém. Hist. sur la Chasse*, p. 322—328; *Lettre de M. reine de Hong.* op *Cat. ms. v. Hullth.* p. 362; J. Menlius, *de Major. Maxim. II;* Corbianus Khamm, *Hier. Aug.* P. I. p. 318; Sleidanus *de statu relig. et reip. sub Carolo V*, lib. VI. p. 137, 139; Jovii lib. XXIII. p. 26; Pfister, *Geschicht. d. Teutschen* H. IV. S. 278; E. Münch, *Geschichte Maria's v. Burg.* Stuttg. 1832; Prescott, *History of the Reign of Philip the Second* (Leipz. 1856) p. 10, 188, 189; J. W. Motley, *the rise of the Dutch Repub.* (Lond. 1859) p. 629; *Mémoires de Jean d'Hollander* by Hoynck v. Papendrecht *Analect.* T. III. p. 11; Matthaei, *Anal.* T. I. p. 310, 311; van Meteren, *Ned. Hist.* D. I. bl. 95, 119, 128, 183; E. Eremundus, *Or. et hist. Belg. tumult.* p. 3; Strada, *de bello Belg.* lib. I; Bentivoglio, *Nederl. Hist.* bl. 6; de Chronijken van de Veer en Goudhoeven, het *Register* van Mr. Aert v. d. Goes, passim (belangrijke bron.); Henr. van Eerp, *Annal. vern.* in Matthaei *Anal.* T. I. pag. 110, 111, 112, 116, 117, 119; Anonym. Advers. ap. Matthean, *Fundat. et Fata Eccles.*, p. 225; *Vita Viglii* ap. Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 19, 20, 21, 25, 27, 29, 31, 32, 139, 150, 152, T II. p. I. p. 348; Suffrid. Petrus, *append. ad Hedam.* p. 5; L. Hortensius, *Oproer. d. wederd.* Amst. 1660; *de anabapt.* p. 301, 302; C. A. Cornelius, *Geschichte des Munsterischen Anfruhrs* 1855; Beverwijck *Uitnem. des vrouw. gesl.* bl. 283, 284; *Beschr. v. Dordrecht*, bl. 336; Bale, *Beschr. v. Dordr.* bl. 829; van de Wall, *priv. v. Dordr.* D. II. bl. 961; *Repert. d. plac. v. Holl.* bl. 29, 164; Velius, *Chron. v. Hoorn*, bl. 252; Boomkamp, *Beschr. v. Alkm.* bl. 101; Boxhorn op *Reigersb.* D. II. bl. 434, 470; Ermerins, *Beschr. v. Veere*, D. II. *Bijl.* 3, 13; Pontanus, *Hist. Gelr.* Lib. XII. p. 807—811, 829, 847; Schotanus, *Friesche Hist* B. XX. bl. 685—687, E. Beninghs, *Hist. v. Oostfr.* B. IV. C. CXVIII, CVIII, bl. 717, 718; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 201, 202; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 4, 21, 22, 46, 49, 76; D. V. bl. 133, 136, 148, 162, 216, 224, 227, 239, 248, 264, 274, 282, 371, 381, 402, 417, 160, 161, 164, 174, 175, 284, 343, 345, 349; van Wijn, *op Wagenaar*, D. V. bl. 33, 34, 40, 64—66, 70, 71—74; D. VI. Cerisier, *Tafer. d. Algem. gesch. v. d. Nederl.* D. II. bl. 489, 497 498, 500, 543, 551, 559, 570, 572, 578, 580, 585, 594, 665; van Kampen, *Karakterk. d. Vad Gesch.* D. I. bl. 251, 252; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 73; Kist en Royaards, *Arch. v. Kerk Gesch. enz. in Nederl.* D. III. bl. 475, D. VI. bl. 363; B. ter Haar, *de Gesch. d Kerkherv.* D. II. bl. 122, 195 (28); Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 331, D. V. bl. 12, 53, 78, 80, 98, 105, 109, 113, 123, 150, Broes, *Philip v. Marnix*, D. I. bl. 3; Groen van Prinsterer, *Handb. d. Gesch v. o. Vaderl.* 2e aflev. bl. 162; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letter. en wetens.* D. III. bl. 53; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. I. p. 1, 7, sv.; *Chr. v. h. Hist. Gen.* D. VI. bl. 200, 209, 210, D. VII. bl. 7, 214, 243, 244, 345, 350, 353, 357—368, 397—402, D. VIII. bl. 291, 316, 317, 319, 348; Brieven van hem (1535—1545) D. VII. bl. 215, 216, 346, 350, 358, 397—402; van Mieris, *Ned. Vorst.* D. III. (Reg.) Luiscius, Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

MARIA DE MEDICIS, koningin van Frankrijk, dochter van Frans II, groothertog van Toscane en van Johanna, aartshertogin van Oostenrijk, werd in 1573 te Florence geboren, huwde in 1600 Hendrik IV. Zoo lang deze vorst leefde, genoot zij, nevens zijne liefde, al de voordeelen van haren hoogen rang. Een verhaal der onlusten, die haren val bewerkten, ligt niet in ons plan. Heerschzucht aan hare zijde en naijver aan den kant van den kardinaal de Richelieu, die haar gaarne van de hand zag, was oorzaak dat haar zoon Lodewijk XIII werd overgehaald om zijne moeder het hof te doen verlaten. In April 1631 verliet zij Frankrijk en begaf zij zich naar Brussel, waar zij vertoefde tot in het jaar 1638, waarna zij eene reis naar Holland deed, zoo het heette om de wateren te Spa te gaan gebruiken, doch inderdaad om de bemiddeling der staten tusschen haar en haren zoon te verzoeken. Uit Holland vertrok zij naar Engeland, van daar naar Keulen, waar zij den 3 Julij 1642 in armoede, volgens sommigen in het gasthuis overleed. Jean Paget de la Serre, geschiedschrijver van Frankrijk, heeft een uitvoerig verhaal nopens haar verblijf in België, Holland en Engeland in het licht gegeven, waarvan in 1848 te Amsterdam eene nieuwe uitgaaf verscheen, met den titel: *Histoire de l'entrée de la reine mère du Roi très-chrétien, dans les villes des Pays-Bas, et dans la Grande Bretagne. Nouvelle édition du Texte, avec un nouveau portrait de la reine mère.* Casper van Baerle beschreef hare ontvangst te Amsterdam in *Medicea hospes sive descriptio publicae gratulationis, qua Maria de Medicis excep. senat. populusq. Amst.* 1638 fol. *cum fig.*, ook in het Fransch vertaald met den titel: *Marie de Medicis entrant dans Amsterdam.* Amst. 1639, fol., en in het Nederduitsch met den titel: *Blyde inkomst der koninginne Maria de*

Medicis, *'t Amsterdam.... uit het Latyn van Kasper van Baerle. Amst.* 1639. m. portr.

Zie A. de Morgues, *Les deux faces de la vie et de la mort de M. de M.* Anvers 1643, 4⁰.; de Mezeray (Richelieu?) *Hist. de la mère et du fils ou de M. de Medicis, princesse Toscane, reine de France et Navarre*, Par. 1774, 3 vol. overgezet in het Hgd. door J. A. Engelbrecht, Berlin 1780—1782, 3 vol. 8⁰.; Madame d'Arnonville, *Vie de M. de M.*, 1774, 3 vol. 8⁰.; *Biogr. Univers.*; Oettinger, *Bibliogr. Biogr.* waar de bronnen over haar voorkomen; W. Roosse, *An index of dates*, Lond. 1853; Aitsema, *Saken v. staat en oorlog*, D. I. bl. 1087—1089, 1129, 1131, D. II. bl. 450, 451, 851; Hooft, *Brieven*, N⁰. 593, 594, 595, 596, 610; *Mém. de Fred. Henr.* p. 236; Commelin, *Lev. v. Fred. Hendr.* D II. bl. 18; Wagenaar, *Aant.* D. V. bl. 18, volgg.; *Vad. Ges.* D. XII. bl. 139, 276, 277; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 878; Koning, *Slot te Muiden*, bl. 79; Schotel, *Ges. Lett. en Oudh. uitsp.* bl. 119, 120.

MARIA HENRIETTA, prinses van Engeland (de prinses royal), oudste dochter van Karel I, koning van Engeland, en van Henriëtte Maria van Frankrijk, zuster van Lodewijk XIII, werd in 1631 geboren. Reeds Maria de Medicis deed, gedurende haar verblijf in Engeland in 1638 de eerste opening tot het huwelijk tusschen haar en den jongen prins Willem, zoon van Frederik Hendrik. In 1640 werd zij, met goedvinden der staten, door een plegtig gezantschap ten huwelijk gevraagd, waarop de jonge prins in April 1641 naar Engeland trok, waar het huwelijk (12 Mei) met veel plegtigheid gesloten werd. De prins keerde in den aanvang van Zomermaand naar Holland terug, werwaarts de prinses hem in de lente van 1642 volgde. Den 14 November 1650 werd zij (na den dood van haren gemaal) moeder van prins Willem Hendrik (Willem III). Kort na de geboorte van den prins had zij oneenigheid met hare schoonmoeder over de voogdij, die door het hof van Holland aan haar werd toegewezen. In 1654 verzette zij zich met al hare krachten tegen de door Cromwell gevorderde en gegevene acte van seclusie. Zij was zeer gehecht aan haren broeder, Karel II, en ging hem na zijne vlugt uit Engeland, te Keulen zien. Van daar volgde zij hem naar Parijs waar zij omtrent een jaar vertoefde en in het voorjaar van 1657 naar Holland wederkeerde. Zij deed de terugreis over Vlaanderen en hielp te Brugge den reeds hoog gerezen twist tusschen hare beide broeders, koning Karel van Schotland en den hertog van York nederleggen. Te Breda, waar zich koning Karel, gedurende zijn verblijf hier te lande, het meest ophield, hield zij drukke conferentien met hem. Men zegt dat zij het plan zoude gekoesterd hebben oorlog tusschen ons en Engeland te verwekken. Na de herstelling van haren broeder poogde zij, door hem bijgestaan, de staten te bewegen haren zoon tot kapitein-generaal en stadhouder van Holland te bevorderen en de acte van seclusie te vernietigen. Kort na dat Karel naar Engeland was weêrgekeerd, volgde zij hem, stierf aldaar den 3 van Louwmaand 1661 na een ziekte van zes of zeven dagen aan de kinderpokjes en werd den achtsten daaraanvolgenden in het graf van Hendrik VII bij haar broeder te Westmunster begraven. In een vooral aardig Wittiaansch pamflet (*Het tweede deel van den opregten Hollandschen bootsgezel*, bl. 20, 21) worden koning Karel en de hertog van York beschuldigd haar, en te gelijk haar en hun broeder vergiftigd te hebben. Men vindt o. a. haar afbeeldsel ook voor den tweeden druk (Dordrecht 1643) van de *Utnementheyt des vrouwelyken geslachts*, door den autheur (J. van Beverwijck) aan haar opgedragen. Zij wordt daar voorgesteld op 12 jarige leeftijd (Anno 1643. *Aetat.* XII), bij Samson, *Hist. de Guill. III*, T. I. komt haar afbeeldsel voor als *princesse douairière.*

Zie Rapin Thoiras, *Abrégè de l'Hist. d'Angleterre*, T. III. p. 177; Thurloë, *Papers*, Vol. II. p. 273, 318, 550, Vol. IV. p. 88, 123, 124, 169, 300, 722, Vol. V. p. 593, 713; T. VI. p. 412, 467 Burnet, *Mém. pour la Gr. Bretagne*, T. I. p. 339, 340; Wicquefort, *Hist. de Prov. Un.* T. I. p. 217, 218; *Preuves*, T. I. p. 802, 785, 786, 794, 795; *Mémoir. de Fr. Henr.* p. 277, 279—280; 301 302; *Leven van Fred. Hendrik*, D. II. bl. 352, 353, 355, 495; Samson, *Hist. de Guill. III*, T. I. p. 121, 129, 135, 179, 346. *Nassouer Heldens Pronktooneel*, bl. 259, 476, 653, 657, 667; Montanus, *Lev. en bedrijf. van Willem Hendrik*, bl. 36, 51; Aitsema *Zaken v. staat en oorl.* D. II. bl. 545, 621, 622, 709, 731—736, 741, 747, 748, 750, 771, 814, D. III. bl. 449, 461, 551, 554, 555, 650, 872, 873, 874, 926; D. IV. bl. 619, 742; *Holl. Merc.*, 1650—1661 passim.; *Verv. op het lev. v. H. de Groot*, bl. 280; v. d. Capellan, *Gedenks.* D. II. bl. 443, 444; *Briev. v. J. de Witt*, D. IV. bl. 23, 29, 30, 34, 35, 38, 58; Wagenaar, *Amsterd.* 5 st. bl. 150; *Vad. Hist.* D. XI. bl. 297—301, D. XII. bl. 130, 138, 142, 327, D. XIII. bl. 34, 37, 38; van Wijn, *op Wagenaar*, D. XII. bl. 68, 69; D. XIII. bl. 1, 15. 20, 29, 30, 36, 35; Cerisier, *Tafer. der Algem. Gesch. des Vaderl.* D. VI. bl. 146; Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. XII. bl. 30 v., 50 v., 66, 74—76, 85—87, 104, 143 197, 207—214, 219, 221; *Tranen op den dood van Maria, princes van Oranje*, 1661; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* 1556, bl. 55, 56; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau* 2e Serie (Ind.) Koning, *Het slot Ilpendam*. bl. 26, 33, 34; *Onpart. Chron.* 5e dr. p. 109; Klinkhamer, *Dagwijzer der Geschied.*; van Loon, *Ned. Hist. pen.* D. II. 2e Reg.; Muller, *Cat. v portr.*

MARIA VAN YORK, dochter van Jacobus, hertog van York (later koning van Engeland, onder den naam van Jacobus II) en van de kleindochter van den beroemden Hyde van Clarendon, kanselier van Engeland en geschiedschrijver der burgeroorlogen, werd te St. James 10 Mei 1662 geboren. Zij huwde 15 Nov. 1677 prins Willem III van Oranje, en vertrok met haren gemaal naar Holland. Eer nog haar vader den Engelschen troon beklom, was bij het parlement in overleg genomen om hem van de opvolging te doen uitsluiten en Maria, die in de hervormde leer was opgevoed, voor rijksvoogdes te verklaren, waartoe de pausgezindheid des hertogs, en de vrees voor vernietiging van de vastgestelde godsdienst en regering aanleiding gaf. Koning Karel II was hiertoe niet te bewegen, en de hertog van York beklom den troon. Zijn sedert dien tijd gehouden gedrag bevestigde de opgevatte vrees. Men werd te rade hem van den troon te stooten en een anderen er op te plaatsen. Sommigen lieten te dien einde het oog vallen op de prinses Maria. Haar aanhang was zoo groot, dat de graaf Denly haar schreef, dat hij zich sterk maakte haar alleen tot koningin te doen verklaren, indien zij zulks begeerde, doch zonder dat de prins haar gemaal, deel had aan de koninklijke waardigheid. Grootmoedig was het antwoord van Maria: »Zij begeerde niets anders te zijn dan de huisvrouw van den prins, gelijk zij was, 't geen zij meerder mogt worden, begeerde zij te zijn met en onder den prins." Aangenaam was haar diensvolgens het parlementsbesluit, 't welk kort daarop den prins en haar beide voor koning en koningin verklaarde. In Februarij 1689 stak zij naar Engeland over en ontving, nevens haar gemaal, 's anderen daags de kroon. Met veel wijsheid bestuurde zij sedert verscheidene malen het koningrijk, gedurende de herhaalde afwezigheid van haar gemaal, zoo in Holland, Ierland als elders. Onverwacht werd zij van de kinderziekte overvallen, die haar den zevenden Januarij 1695, in het 33e jaar haars levens, uit het leven rukte, tot groote smart zoo van hare onderdanen als van haren gemaal, die er dermate door getroffen werd, dat hij verscheidene weken onbekwaam was zich met zaken van gewigt te bemoeijen. Hij verklaarde aan den bisschop Burnet dat hij, gedurende hun huwelijk, in zijne gemalin niet een eenig gebrek ontdekt had en dat zij verdiensten had bezeten, die niemand, behalve hij had kunnen kennen. Zij was zeer godvruchtig, weldadig, had een vorstelijke houding, gezond verstand en een deftige bevalligheid van spraak. Ook was zij zeer belezen in godgeleerde en geschiedkundige schriften; doch had geen kennis van den staat der Engelsche zaken voor dat Burnet verlof kreeg, haar hierover te onderhouden. Zij was algemeen geliefd, bij haren dood namen de algemeene staten den rouw aan en op hoog bevel werd hare nagedachtenis in de gehoorzaal der hoogescholen en in de kerken plegtig herdacht. Haar afbeeldsel bestaat op verscheidene wijzen. Haar paradebed is door P. van den Berge, hare lijkstatie door Rom. de Hooghe uitgegeven.

Zie Puffendorf, *de rebus gestis Fred. Wilh.* Lib. XV. p. 937; *Laudatio funeb. seren. ac potentiss. Mariae II Magnae Brit.-Reg., sanct. memoriae* Freder. Spanhemius *F. Acad. Lugd. Bat. Prof. prim. dixit, ex auctor. publ. in ill. Bat. Athen. ipso Regalium exequiar. die* 1695. L. B. 1695. fol.; *Mariae Stuartae seren. ac potentiss. Magnae Brit.-Reg. auct. ill. ac praepot. Traj. dioeceseos ord. justa persoluta cura* J. G. Graevii *in basil. maj. Ultr.* 1695, *fol.*; *Laudatio funeb. Mariae II dicta a* J. Perizonio. *Eloq. Hist. et Graec. ling Protess.* L. B. 1695 in fol.; C. Francii, *Orat. in fun. Aug. ac potent. Magnae Brit.-Reg. Mariae, habita Amstelod. in templo, Belgico Veteri XV Martii, etc.* Amst. 1695. fol.; *Oratio Consol. sup. tristiss. morte Mariae etc. auctore* J. Silvio; *J. U. D. Jurisprud. in ill. schola Roterod. Profess.* Roterod. 1695, fol.; S. Gruter, *Funer. Mar. II. Britt. reg.* Harl. 1695, fol.; J. Tollii, *Lessus in fun. incomparab. princ. Mariae M. B. Reg. Ultraj.* 1695. 4°.; *J. Jens, Lacrymae Castal. in funere M. II B. Reg.* Dordr. 1695, 4°.; *Der die gänsze Evang. Christenheit in die hochste traurigkeit setzender und die selve sehr verletzender Totlicher Hintritt, und traurigster abschied ihro Majestat, der weyland Durchl. Frauwen Mariae. In unterthanigster Veneration und Devotion klaglichst und beweglichst beschrieben von J. P. Vorstius, Ev. Luth. prediger, in Emmerick.* Duish. 1695. fol.; *Historisch-Polytische Betrachtungen über Leben u. Regierung d. Kön. Maria d. Johann* George Pritz Leipz. 1695. 8⁰. (vert. v. h. werk van Burnet); *Temple Memoirs.* p. 428—430, 570, 575;

Negoç. du Comte d'Araux, T. I. p. 149, 177; d'Estrades, *Lettres et Negoç.* T. VIII. p. 187, 121, T. IX. p. 222, 245, 269, 271, 284, 293; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, Sec. Serie (Ind.); *Heureuses suites de l'union de Guill. III et de Marie d'Angleterre.* La Haye 1689. 12⁰.; Millot, *Élém. de l'Hist. d'Anglet.* T. III. p. 218, 263, 264; Rapin Thoiras, *Abrégé de l'Hist. d'Anglet.* T. III. p. 282, 284, 488; Gilb. Brunet, *Essai sur la vie de la feue reine Maria d'Anglet.* La Haye, 1695, 12⁰. J. Abbadie, *Panegyrique de Marie, Reine d'Angleterre.* La Haye 1695. 4⁰.; *l'Ame affligée dans le silence, ou sermon prononcé sur la mort de la reine d'Anglet. sur le* 10 *vers du Ps.* 39. La Haye 1695; *Holl. Merc.* 1677—1690, passim.; Burnet, *Gesch. van zijnen tijd*, 1677—1695, passim.; Schuer, *Nederl. merkw. gebeurt.* D. II. bl. 332; Sylvius, *Verv. op Aitsema*, bl. 39, 40; Hubner en Schuer, *Algem. Hist. en Geogr. Boekzaal*, D. II. bl. 160; *Leven van Willem IV*, bl. 6; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVI. bl. 277; van Wijn, *Aanm. op Wagenaar*, D. XV. bl. 117; D. XVI. bl. 47, 86; *Nal.* bl. 418, 419; Cerisier, *Tafereel der gesch.* D. VIII. bl. 386; Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. X. bl. 73, 75, 147, 163, 174, 288, 293; *Opkomst, geboorte, leven en dood van Maria Stuart, ondermengt met de voorn. gevallen, zoo van staat als oorlog, welke zig sedert de geboorte van haar maj. tot aan haar dood in de voorn. gew. v. Europa hebben toegedragen, beneffens eene verh. van 't huis van Stuart: als ook de lijkreden, over het afsterven van de gemelde vorstin door den heer Joh. Brandt gedaan: mitsgaders een keurige verzameling van eenige der voornaamste rouwklagten en grafschriften door de beroemdste digters onzer eeuwe over hetzelve onderwerp uitgeg.* Amst. 1695. 4⁰.; *Het leven en afbeeldsel der roemrugtige vorstinne Maria II koninginne van Groot Britanje, Vrankryk en Ierland, hare majesteits gedagtenisse toegewyd door* Dr. Gilbert Burnet, *bisschop van Satesbury. Uit het Engelsch vertaald en met eene voorrede verrijkt door* W. Sewel, 1695. 4⁰.; *Israël ter uitvaart met Mirjam, of lykrede over Num. XX:* 1 *enz. uitgespr. tot Asch in 't Graefschap Bueren den* 10 *Maart* 1695 door Fred. van Herinkhuyzen, Amst. 1695. 4⁰.; *Gods oordeel over Zion, beschouwt in het overdroevig afsterv. van de doorl. vorstin M. enz. voorgesteld aan de Gem. J. C. te Rotterd. over Klaagl.* 2 *vs.* 1 *enz. door* L. de With. Rotterd. 1695. 4⁰.; *De kerk in rouw getroost over het smartel. verlies, haar toegebragt, door het onverwagt en droevigst afsterven enz. in eene leerrede over Hos.* 14*:* 4 *gepred. tot Arnhem, door* J. d'Outrein. Amst. 1695. 4⁰.; J. Brant, *Lijkr. v. h. afst. v. M. II enz.* Amst. 1695. 4⁰.; A. P. de Hinojasa, *Hollands ware rou-troost over den dood van de kon. Maria II.* 's Hage 1695. 4⁰.; *Reden op het afsterv. en begraven van de doorl. en grootm. vorstin enz. plegtiglyk uitgesproken tot Stokholm den* 18 *van Lentemaand des jaars* 1695, *door* Joh. Leyendecker, *bedien. des H. Euang. by haarer Hoog mog. afgesanten aan 't hof van zijne kon. maj. van Zweden.* Amst. 1695. 4⁰.; *De algem. rouw over het ontijdig en onwaardeerlijk overlijden van haar alderdoorl. grootmagt. en onvergelyk. maj. M. S. uitgebreid door een toepassing v. d dood en begravenis van Mirjam, mitsgaders eene vergelyking der voornaamste vorstinnen, die den naam van Maria vereert heeft. By wege van een lyk-oratie uitgeboezemd voor de gemeente van Nieuwkerk door* Henric. Ledeboer, *pred. ald*, Harderw. 1695; *Hier is bijgevoegd het Loo verwellekomende zijn K. M. v. Grootbritt. met een rouwklagende troostzang over de onrijpe en bedroefde dood der uitmunt. vorst. enz.* Godsalig *in den Heere ontslapen op Kensington. Ingevoert door* Joh. à Loo, *V. D. M. tot* Vaassen. Deventer 1695. 4⁰.; *Gezeg. gedagtenis van Maria — solemnelijk gehouden op den dag harer begravinge, over de woorden* 2 *Chron.* 35*:* 24, 25, *door* Thomas Bolwerk, *A. L. M. en bed. des Godd. woords te Beusichem.* Amst. 1695. 4⁰.; Arn. Moonen, *Bed. d. H. Euang. te Deventer. Juda in rouw of treurpred. over* 2 *Kron.* 35*:* 24—27. Dev. 1695. 4⁰.; van Heeckeren, *Dien. d. H. Euangel. te Haxbergen, Juda's onachtzaamheid omtrent de wegrapinge der vrome; ofte een lykrede over Jes.* 57*:* 1 *gep.* Dev. 1695. 4⁰.; *Tijdrekenk. grafspits ter eeuwiger gedagt. v. Maria enz. konstiglyk opgerigt door* Kornelius van Benghem, *Raad en gemeensman te Emmerik, omme in de Latijnsche woorden Regina Maria diu vives superstes nobis et posteris inculpatis honoribus vestris, het jaartal menigvuldig herhault door een driehoek te vinden.* Emm. 1695; P. Rabus, *Uitvaart van hun Grootm. maj. Maria*, Rott. fol. en in *Boek in Boekz. v. Europa*, 1695, bl. 228; A. Alewijn, *Ged. op de ontijd. dood van Maria enz.* Amst. 1695. 4⁰.; J. Brandt, *Lijkr. over het ontijd. afsterven v. d. doorl. en grootm. vorstinne Maria de II enz. In dichttrant nagevolgt en uitgebreid door* E. Halma. Utr. 1695. 4⁰.; *Lijkreden ter gedagt. van Maria Stuart in digt opgezet* Willem d'Orville, *bed. d. G. woords te Vlaardingen.* Amst. 1695. 4⁰.; *Treurzang over den dood van Maria — door* D. Scheltes, Amst. 1695. 4⁰.; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1695; *Leven der Nederl Mannen en Vrouw.*, D. VI. bl. 64—73; van Kampen, *Nederl. kar.* D. II. bl. 433; van Loon, *Ned. Hist.* D. III. IV; de Vries en de Jonge, *Ned. gedenkp.* D. II.; *Navors.* D. V. bl. 37, 178; Muller, *Cat. v. portr.*

MARIA LOUISA, een der veertien kinderen van Karel, landgraaf van Hessen-Kassel, en van Maria Amelia, dochter van Jacob, hertog van Koerland, werd den 7 Februarij 1688 geboren. Reeds vroeg gaf zij blijken van een schranderen geest en een edel hart. Zij huwde den 28 April 1709 te Kassel Johan Willem Friso, stadhouder van Friesland. Den 2 Januarij 1710 deed zij aan de zijde van haren echtgenoot hare intrede te Leeuwarden. Gedurende de afwezigheid van den prins in het leger (hij was kapitein-generaal) beviel zij (28 October 1710) van eene dochter Anna Charlotte Amelia, die 17 jaren later met Frederik, erfprins van Baden-Durlach, huwde. Na het eindigen van den veldtogt van dit jaar keerde de prins naar Leeuwarden en in de lente van 1711 naar het leger terug. Den 14 Julij verdronk hij op eene reis naar 's Hage, aan de Moerdijk. Toen Maria Louisa deze tijding vernam, zeide zij diep bedroefd, met ten hemel geslagen oogen: „Hij is de Heer, Hij doe wat goed is in zijne oogen." Zes weken na zijn dood, den 1 Sept. 1711, beviel zij van een zoon, Willem Carel Hendrik Friso, die naderhand stadhouder is geworden over de zeven vereenigde provinciën. Zoo lang Willem IV minderjarig was, stond Maria Louisa als voogdes over haren zoon aan het hoofd der regering. Die zware taak heeft zij met verwonderlijk beleid, groote wijsheid en tot welzijn van het land ten uitvoer gebragt. De staten van Friesland betuigden in 1731, toen haar zoon tot meerderjarigheid gekomen, zelf het bestuur als stadhouder aanvaardde, op een plegtige wijze hunnen dank voor de vele en groote diensten aan den lande bewezen, boden haar, tot bewijs van erkentelijkheid, een geschenk aan van vijfduizend gulden, en verzekerden haar jaarlijks een dergelijke som. Na den dood van hare schoondochter, prinses Anna, in 1759, werd door de staten van Friesland, gedurende de minderjarigheid van haren kleinzoon, Willem V, het regentschap aan haar opgedragen. Zij overleed den 9 April 1765 in den ouderdom van 77 jaren en werd in de vorstelijke begraafplaats te Leeuwarden bijgezet. „Minzame zachtmoedigheid", schreef Stuart, „kenmerkte hare zeden; algemeen, zonder vrienden of vijanden, erkentelijken of ondankbaren te onderscheiden, was de betooning van hare weldadigheid. De staten van Friesland betuigden in den brief van rouwbeklag aan haren kleinzoon, dat zij een allergezegendst middel in Gods hand geweest was, om de welvaart der provincie, met den uitersten ijver dadelijk te bevorderen, op eene zoo vreedzame en vriendelijke wijze, dat zij de liefde en hoogachting van regenten en ingezetenen van allerlei staat voor lange jaren verkregen en tot het einde toe volkomen behouden had." Hare godsvrucht was dus van den echten stempel en tot een rijken zegen voor de ingezetenen, maar vooral voor haar kroost.

Bij gelegenheid dat hare schoondochter en kleinkinderen haar in 1754 in het Oranjewoud bezochten, wierd een gedenkpenning geslagen. Hare lijkstatie is in 22 fol. platen in het licht gegeven. Haar afbeeldsel vindt men op verschillende wijze.

Zie de Chalmot, *Afkomst, godsvrugtig leen enz. van Maria Louisa* Leeuw. 1765, m. portr. en gedichten van Arntzenius, C. Coulon, E. Wassenbergh, J. Ruardi; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIX. bl. 100, 105; *Nederl. jaarb.* (Reg.); Stuart, *Vad. Hist.* D. II. bl. 249; *Lev. v. Willem IV*, bl. 11, 12; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II. bl. 562; *Lev. v. Neerl. mann. en vrouw.*, D. III. bl. 164; Kok, V. W. D. XXII. bl. 265; *Levensschetsen van merkw. meest Friesche mannen en vrouwen eerste stukje*, bl. 66, volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; *Friesche Volksalmanak* 1841, bl. 95, 1844, bl. 172; Eekhoff, *Gesch. v. Friesl.* bl. 304, 419, 498; *Catal. d'une collect. remarq. de manuscrits. etc.* La Haye 1862. p. 52; Francii, *Poëm.* p. 258; Hoogstraten, *Poëm.* p. 43, 426; Brouckhusii, *Poëm.* p. 117, 253, 283; *Vervolg* op van Loon, *Ned. Hist. pen.* St. V; Muller, *Cat. v. portr.*

MARIA VAN NASSAU, zuster van Willem I, prins van Oranje, geb. 16 Maart 1539, huwde in 1556 met Willem, graaf van den Berg. Na den dood van haren echtgenoot (1586) vatte zij, met goedvinden van hare kinderen, de teugels van het bewind op, welke zij tot aan haren dood bleef voeren. Dat echter de begaafdheden dier achtingswaardige en kloeke vrouw zich ook verder uitstrekten dan het beheer der talrijke en wijd verspreide goederen van het Bergsche huis, blijkt, behalve uit de vele staatszaken, waarin zij reeds gedurende het leven van haren echtgenoot was betrokken, ook uit de onderhandelingen na zijnen dood, door haar met de algemeene staten, ten eene, en den prins van Parma, ten andere zijde geopend, om neutraliteit voor het graafschap Berg te bedingen, waarin zij na vele moeijelijkheden gelukkig slaagde. Zij was de eenige van het huis van Nassau die de partij van den koning van Spanje volgde en tot de Roomsche godsdienst was overgegaan. Zij stierf in 't voorjaar van 1599 op het huis te Ulft „beklaegende", schrijft van Reyd „dat sy in de ware Christelycke religie, daarin sy was opghevoedt, gehuychelt hadde, ende hare dochteren vermanende, om volstandich bij die waerheydt te blijven, dede dat Heylighe Avondtmael door eenen predicant uytdeylen ende danckte Godt van gantscher harten dat haer hetselve voor haren doodt noch eens gheghunt was, beweeghde voorts hare soonen om een gewisse deylinge datelyck in te willigen, voorkomende daermede soodanen twist, als tusschen den

vader ende synen broeder gheweest was. Versochte oock prins Maurits ende graaf Willem om mombers ende voorstanders van hare dochteren te willen wezen." Zij liet acht zonen en verscheidene dochteren na. In 't laatst van November 1592, brak de brug over den ouden IJssel, waarover zij met hare dochters in een wagen reed. De wagen viel in de rivier, en zij zag hare twee oudste dochters, Wilhelmina en Juliana met nog een juffer voor hare oogen verdrinken. »Zij kreeg," schreef van Reyd, »van verveernis koude, ende van de val in 't water een doodlycke kranckheyt."

Men vindt brieven van haar in de *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, door Groen van Prinsterer, en in de *Bijdrage voor Vaderl. Gesch. en Oudheidkunde*, door Nijhoff uitgegeven.

Zie Bor, *Ned. oorl.* B. IX. bl. 308, B. XVI. bl. 659; Te Water, *Verb. en smeeks. der Edelen*, D. II. bl. 196, 197; Nijhoff, *Bijdrage voor Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. I. bl. 60—63—66—69, D. V. bl. 33; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. I. p. 207, T. III. p. 127 656, svv., T. VII. p. 143, svv., p. 181, 258, svv., T. VIII. p. 137, 288, 293; van Spaan, *Inl. tot de Hist. v. Gelderl.* D. I. bl.

MARIA VAN NASSAU, ook wel Louisa Maria geheeten, dochter van Willem I en van Anna, Gravin van Buren en Leerdam, geb. tusschen 1551—1558, huwde, 17 Februarij 1595, Philips, graaf van Hohenlo, heer van Langenburg. Zij stierf te Buren in 1616, zonder kinderen na te laten. Een aantal brieven van haar aan haren vader, aan G. van Ledenberch, secretaris der stad Utrecht, Johan en Willem Lodewijk, graven van Nassau, Johan van Oldenbarneveld, Nicolaas van Berck, C. ter Steghe, A. van Helsdingen en anderen, zijn uitgegeven in de *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, en in de *Werken van het Hist. Gen. te Utrecht.*

Zie Orlers, *Geslachtb. d. Graven van Nassau*, bl. 108; Beaufort, *Lev. v. Willem*, D. III. bl. 736; Groen van Prinsterer, *Archives* (Reg.) *première et deux. série*; *Kron. v. h. Hist. Gen.* D. VII. bl. 72, D. X. bl. 125, 209, volgg. 313, volgg.; (brieven van haar 1606—1615); Schotel, *Klooster, hof en kerk der Aug. te Dordrecht*, bl. 25.

MARIA VAN GELRE, koningin van Schotland, was de dochter van den bekenden Arnold, hertog van Gelre. Zij huwde in 1449 met Jacobus II, koning van Schotland. De geschiedschrijvers roemen hare heldhaftigheid. Bij de belegering van Roxburg, in 1460, dat door de Engelschen bezet was, kwam koning Jacobus, door het springen van een slecht kanon, om; het leger begon daardoor den moed te verliezen en terug te wijken. Maar Maria begaf zich naar den krijgsraad, bragt er haren oudsten zoon, den troonerfgenaam, een kind van acht jaren, en sprak: »het zoude een schande zijn, mijne edele lords, de zoo dapper begonnen belegering op te breken. Voorwaarts! volhardt in uwe onderneming en keert niet terug, voor dat de belegering zegevierend geëindigd is. Laat men van u niet zeggen, dat zulke dappere mannen de aanmoediging van eene weduwe noodig hebben. De Schotsche edellieden ontvingen deze heldhaftige opwekking met vreugdegeschrei en zetteden de belegering zoo lang voort tot dat de uitgehongerde bezetting der vesting zich moest overgeven. Zij stierf in 1463. Bij gelegenheid dat men in 1848 eenige hoofdzakelijke herstellingen in de kelders der hoofdkerk te Edinburg deed, vond men een geraamte dat algemeen voor dat van Maria van Gelre werd gehouden. Het werd in een prachtige kist gelegd en naar den koninklijken grafkelder gebragt, welke plegtigheid door de stedelijke autoriteiten werd bijgewoond. Bij het voortzetten van het werk vond men eene week later een tweede geraamte, en wel onder het hoofdaltaar, de plaats die aan eene koningin toekwam. Een hoogleeraar in de ontleedkunde beslistte dat deze de ware Maria van Gelre was, daar de geschiedenis meldt, dat deze gebogcheld was, en bij onderzoek bleek dat de ruggegraad van het laatst gevonden lijk scheef was. Het eerste, welligt dat van een hofdame, moest de eereplaats inruimen. Zij stierf 1401.

Zie Nijhoff, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderl.* D. IV. bl. LXXXIII en 338; *Bijdrag. tot de Vad. Gesch. en oudheidk.* D. VII. bl. 77, 78; Hubner, *Geslacht.* N°. 68.

MARIA, aldus heette de jongere zuster der Geldersche hertogen Eduard en Reinoud III. Zij was de echtgenoote van Willem VIII, IIe hertog van Gulik, en maakte, te gelijk met hare oudere zuster Mechteld, gehuwd met Jan van Blois heer van Chatillon, na den dood harer broeders aanspraak op den Gelderschen hertogshoed. Het is echter om verschillende redenen niet waarschijnlijk dat er door haar, even als door hare zuster, munt is geslagen geworden.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderl.* bl. 47; *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 110; *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 77.

MARIENHOF (Hillebrandus), geboren te Leyden, werd in 1671 predikant te Oudelemmer en in 1683 te Oudeholtpade c. a. van waar hij in 1697 naar Sneek vertrok. Hij stierf aldaar in 1712.

Jacobus Engelsma teekende nopens hem op: »deze was een groote Extemporaneus. Ik heb meer als eens uit zyn mond gehoort, dat de bisschop hem had leeren prediken; hij doelde op het jaar 1672, wanneer de troepen van den Munsterschen bisschop hier omstreeks lagen, waardoor hij genoodzaakt wierd om dikwijls onverwagt, zo ras de gelegentheid zig eenigzins gunstig toonde, te moeten prediken, en zijn gemeinte stigten." In 1689 gaf hij een tractaatje *Christus de gelovige dierbaar* in het licht.

Zie J. Engelsma, *Volglijst der predikanten te Leeuwarden*, *enz.* bl. 266, 280; Reinalda, *Naamreg. van Sneek*, bl. 44.

MARIENHOF ( ), werd in 1650 te Gorinchem geboren en schilderde in den stijl van Rubens, geschied- en fabelkundige onderwerpen in het klein, die een zeldzaam talent aankondigden. Hij kwam echter niet tot genoegzame ontwikkeling en overleed in vroegen leeftijd te Brussel.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. II. bl. 203; Weyerman, *Lev. d. Kunstsch.* D. III. bl. 291.

MARIENHOFF (Abraham en Giles van) waarschijnlijk verwanten, waren in het midden der 17^e eeuw glasschilders te Utrecht.

Zie Dodt, *Archief*, D. III. bl. 314, 322; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1062.

MARIKEN, doopsgezinde, werd benevens Govert, Gilles en Anneken, den laatsten Januarij 1550, te Lier om het geloof gevangen genomen en gedood.

Zie van Braght, *Bloed. tooneel*; D. II. bl. 96.

MARIKEN, doopsgezinde, werd met Lysken en Maryken, benevens Hans en Janneken van Munstdorp in 1573 te Antwerpen om den geloove aan staken verbrand.

Zie van Braght, *Bloed. tooneel*, D. II. bl. 664.

MARIKEN VAN MEENEN, doopsgezinde, werd met nog eenige andere den 15 Aug. 1561 te Antwerpen om den geloove gedood. Er bestaat een »schoon groot liedeke", tot troost van deze martelaren en martelaressen, toen zij in den steen (de gevangenis) lagen vervaardigd, beginnende:

»Lieve broeders, wy groeten u met sangen."

Zie van Braght, *Bloed. tooneel*, bl. 288.

MARIKEN en ANNEKEN, doopsgezinden, werden in 1552 te Leyden gevangen genomen, door den schout ondervraagd, en om het geloof gedood.

Zie van Braght, *Bloed. tooneel*, bl. 132.

MARIN (Jakob) of Marinus, werd in de 16^e eeuw te Weerd geboren, legde zich op de oude talen toe en werd rector der Latijnsche school te 's Hertogenbosch, die hij waarschijnlijk tot zijn dood in 1551 bestuurde.

Van hem bestaat een latijnsche spraakkunst, eerst onder den titel van *Didascalicon*, Antv. 1527, 4°. vervolgens onder dien van *Syntaxis linguae latinae.* Sylvaed. 1542. 4°. en eindelijk door Hieronymus van Verle nagezien, onder den volgenden: *Jacobi Marini, Weerteni, viri undecunque doctissimi, Syntaxis, prioribus illis et limatior et compendiosior. Quod quidem ad usus attinet, jam tertio in lucem edita... Graecis nonnullis, praesertim cum Latinâ constructione facientibus, passim insertis.* Sylvaed. 1555. 4°. in het licht gegeven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 420; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 525; Paquot, *Mém.* T. I. p. 545.

MARIN (Pierre), een taalmeester te Amsterdam in het laatst der 18e eeuw. Zijn onderwijs werd zeer gezocht en vond algemeene goedkeuring. »Voor twee jaren (schreef Petrus Rabus in 1696) »liet ik blijken dat, na mijn gevoelen, de nieuwe spraakwijze van den ervarenen taalmeester Marin den Hollanderen wel zoude bevallen omdat ze wat meer gaf als de gemeene letterkonstige boekjes, waarop een leerling gelijk als

op kurk of biezen ligt en dobbert, zoo haast als hij hem zelven op den diepen en ruimen stroom van taalkunde durft wagen." Marin oefende zich tijdens zijn verblijf te Amsterdam in het Hollandsch. In 1696 gaf hij in het licht:

Dictionaire portatif Hollandais et Français par le moyen du quel on peut acquerir le bel usage des dites langues d'une manière aussi divertissante que methodique. Amst. 8°.

Op dit woordboekje, „dat teffens wel het opschrift van een spreukboekje mogt dragen" volgde in 1701:

Nouveau Dictionaire Hollandais et Français, qui explique méthodiquement les mots. racines, avec les differentes significations qu'ils renferment, et exposé les phrases serieuses et enjouées qui en dérivent, d'un stile libre conforme au genie des susdites langues. Amst. 8°.

Sedert dien tijd werd dit woordenboek op alle scholen ingevoerd, herhaalde malen herdrukt en in latere tijden op nieuw bewerkt en met den titel van *Klein Fransch-Nederduitsch* en *Nederduitsch-Fransch Woordenboek* (Dordr. 2 d 8°) en *Fransch-Nederduitsch* en *Nederduitsch-Fransch Woordenboek.* Amst. 1743, 1758, 1766, Amst. et Rott. 1762 4°. (4e édit.) 1769 2 d. 4°., Dordr. 1773, 2 uitgaven 8°., 1782 2 d. 4°. (5e édit.) 1793 2 d. 4°. (6e édit.) uitgegeven. Groot is ook het aantal uitgaven van Marin's *Romeins op- en ondergang, vertoond in een genoegzaam getal beknopte Thematas en opstellen.* (Amst. 1750 8°) en *Gemeenzame leerwijze.* 8°. Hij beoefende ook de poëzij.

· *Nouvelle Méthode Française-Hollandaise*, 1697, 1711, 1715, 1775.

Zie Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1696 b bl. 553, 1700 b. bl. 367; Arrenberg, *Naamreg. v. boek.* bl. 277; *Navorscher*, D. IV. bl. 192, D. V. bl. 49; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MARINKELLE (Joseph), in de wandeling, wijl hij klein van persoon was, Marinkeltje genoemd, in 1732 te Rotterdam geboren, vestigde zich als miniatuur-schilder te Amsterdam en woonde aldaar een geruimen tijd.

Hij was een bekwaam schilder en zijne gelijkenissen waren doorgaans treffend. Zulks moet echter niet dat der dichteres S. M. van der Wilp, door hem geteekend, geweest zijn. Het ergst was dat het door Houbraken gegraveerd, voor haar werk geplaatst, en dus in ieders handen was of komen konde. In hare verbolgenheid deed zij een ander portret van haar teekenen door den miniatuurschilder Bruininx, dat door R. Vinkeles werd gegraveerd. Zij maakte daarop een gedichtje dat alles behalve malsch was ten opzigte van het eerste afbeeldsel. Marinkelle vatte nu op zijn beurt de pen op en deed een *opregt verhaal* enz. drukken, waarin hij zich bitter over het hem aangedane ongelijk beklaagde. Hij trok zich de zaak zoo aan dat zij mede een der oorzaken van zijn dood was, die in 1775 of 1776 te Amsterdam plaats had.

Zijn portret vindt men bij van Eynden en van der Willigen.

Zie aldaar D. I. Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Sch.* D. II bl. 203, Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III. bl. 1062; Vervolg op Wagenaars *Amsterdam*, bl. 136, Kobus en de Rivecourt, o. h. w.; Muller, *Cat. van portr.* bl. 373.

MARINUS CLAESSEN, geboren te Roemerswael, was bij het breken der beelden in de oude kerk te Middelburg in 1566. Hij werd daarom verwezen tot een openbare boete, dat is te moeten gaan met eene brandende toorts in zijn lijnwaad (dat is tot op het hemd ontkleed) in de eerste processie die gehouden zou worden in de Westmonsterkerk, en voor 6 jaren gebannen, bij sententie van 23 Junij 1567.

Zie 's Gravezande, *Tweeh. jar. ged. der Middelb. Vrijh.* bl. 98.

MARINUS (Ignatius), ook Ignatius Cornelius Marinus genoemd, werd omstreeks 1587 te Antwerpen geboren, vervaardigde voortreffelijke gravuren naar Rubens, J. Jordaens, M. de Caravaggio en van Dyck. Heller beschrijft eenige dezer gravuren en Kramm vermeldt een prent in 4° van zijne hand, voorstellende: *Maria met het kind Jezus dat een appel in de hand heeft*, naar J. Jordaens. Volgens de *Biogr. Univ.* i. v. werd hij in 1627 geb. en stierf hij in 1701.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 202; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1062.

MARINUS (Johannes), te 's Hage geboren, en waarschijnlijk een leerling van Alexander Petit. Hij was in 1665 nog lid der confrèrie kamer aldaar, en schilderde historiën.

Hij schilderde o. a. *Hagar in de woestijn, wie door den engel water werd aangewezen om haar zoon Ismaël te drenken.*

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III. bl. 1162.

MARINUS WILLEMSZ., kommandeur van het Zeeuwsche brandschip den Arent, in den slag van Junij 1673 tusschen de Nederlandsche, Fransche en Engelsche vloten, onderscheidde zich door zijne dapperheid en veroverde een vijandelijken brander die op het punt was 't schip ter Veere aan boord te klampen.

Zie Brandt, *Lev. v. de Ruyter*, bl. 802.

MARIO (Johan Hendrik van) was met zijn regiment 11 Aug. 1674 in den slag bij Senef.

Zie Sylvius, *Verv. op Aitsema*, B. X. bl. 55; *Vervolg op 't veroverd Europa*, D II. bl. 102; Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II. *Bijl.* bl. 6.

MARION (Jacob), Kapitein, werd van zijn ambt afgezet, wijl hij in den zeeslag van den vierden van Oogstmaand 1666, na het sneuvelen van den vice admiraal Koenders, zijn pligt niet naar behooren had betracht.

Zie Brandt, *Lev. v. M. A. de Ruyter*, bl. 525.

MARISSAL (Ambrosius), werd te St. Omer geboren, trad in de orde der Dominikanen, en stierf den 18 Junij 1673 in den ouderdom van 40 jaren.

Hij schreef:

Conciones adventûs, quadragesimae, de Tempore et de Sanctis ms. in 4 deelen.

Zie Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 203; Jocher, *Gelehr. Lex.* i. v.

MARISSAL (Lodewijk) waarschijnlijk oom van den vorige werd te St. Omer geboren, trad even als zijn neef in de orde der Dominikanen en stierf den 12 November 1687 in zijn klooster.

Hij was een vroom, deftig en verlicht man. Men heeft van hem:

Tableau des vertus et miracles du B. Ambroise de Sienne, et du B. Jacques (Salomone) Vénetien, de l'ordre des FF. Prescheurs, traduit de l'Italien. Mons. 1623. 12°.

Zie Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 205

MARISSAL (Philips Karel), werd in 1698 te Gend geboren, en aldaar door Le Plat in de schilderkunst onderwezen. Hij begaf zich vervolgens naar Parijs, waar hij 4 jaren bleef. In zijne geboorteplaats teruggekeerd, stichtte hij er eene akademie van teeken- en schilderkunst, aan welke Maria Theresia in 1771 haar tegenwoordigen naam van *Koninklijke Akademie van Teeken, Schilder- en Bouwkunst* verleende. Zijn geheele leven was gewijd aan het doelmatig besturen en doen bloeijen van deze inrigting, doch hij zag zijne moeite niet beloond, daar zij zich bij zijn dood (14 Febr. 1770) in een kwijnenden toestand bevond. Hij zelf schilderde enkele fraaije tafereelen en portretten, doch hij schijnt meer begaafdheid gehad te hebben de kunst aan anderen te leeren dan om zelf daarin uit te munten.

Zie Immerzeel, *Lev en werk. der Holl en Vl Kunstsch.* D. II. bl. 204.

MARISSALL (Christoffel), eigenlijk Christoffel Smit (Marèchal) ook Christoffel Fabritius geheeten, te Brugge geboren, werd aldaar Karmelieter monnik, omhelsde later de hervorming, trad in het huwelijk en predikte in Vlaanderen. De strenge uitvoering der plakaten bewoog hem naar Engeland de vlugt te nemen, en zich te Sandwich te vestigen, waar hij een ambacht leerde. Eenigen tijd daarna begeerde de Nederlandsche kerken en inzonderheid die van Hondskote zijne dienst. Hij stak nu naar Vlaanderen over, en aanvaardde de dienst in de nederduitsche kerk te Antwerpen. Den 21 Junij 1664 werd hij te Marksem verraderlijk gevangen, en onder een geweldig oproer, te Antwerpen levendig verbrand.

Zie Haemstede, *Historien oft gheschiedenissen der vromer martel.* (Anno 1566); bl. 610, volgg.; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 232—264; J. C. Diericxsens, *Antw. Christo nascens et crescens*,

p. 440, 441; A. Uyttenhooven, *Gesch. der Herv. kerk te Antw.* bl. 129, 130; Kist en Royaards, *Archief voor kerkelijke geschied. inzonderheid in Nederland*, D. VI. bl. 84, 86.

MARINGA (Wyger), zoon van Laas, woonde in de buurt Tzeintgum nabij Mantgum, en was in 1453 Grietman van Baarderadeel.

Zie Sminia, *Nieuwe Naaml. van grietmannen*, bl. 220.

MARITZ (Jean), zoon van Samuel en neef van den beroemden Jean Maritz, werd in 1788 te Genève geboren. Tot geschutgieter opgeleid, bragt hij eenigen tijd te Straatsburg door, en werd vervolgens door zijn bovengemelden oom naar Barcelona ontboden, waar hij met het bestuur der door hem gestichte geschutgieterij werd belast. In 1770, tijdens hij nog aan het hoofd der geschutgieterij stond, werd hij tegelijk door de keizerin van Rusland, Catharina II, en door den stadhouder der Vereenigde Nederlanden, Willem V, aangezocht, om bij de staten in dienst te treden. Het aanbod van den stadhouder nam hij aan en hij werd benoemd tot directeur der metalen geschutgieterij te 's Gravenhage. In die betrekking, welke hij tot zijn dood (1807) vervulde, heeft hij 3000 stukken geschut gegoten en bewees hij groote diensten aan zijn nieuw vaderland. Hij werd opgevolgd door twee zijner zonen, Louis Ernest en Jean Amédée, en later door een zijner kleinzoons die dezelfde betrekking nog bekleedt.

Zie Bourgoing, *Tableau de l'Espagne moderne*, Vol. II. p. 96, *Biogr. Univ.* Vol XXVII. p. 175; *Général Beauvais; Dict. Hist. ou Biogr. Univ. classique*, i. v. *Maritz*; Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst en wetens.* D. VI. St. II; *Memoriaal voor de officieren der artillerie en genie*. D. I. St. I. bl. 194; Björnstahl, *Reize*, D. V. bl. 379, 380; *Navorscher*, D. VII. bl. 361; D. VIII. bl. 56, 79.

MARIUS (Hadrianus), zoon van Nicolaus Everardi (wiens levensberigt wij in het 5e deel (bl. 244—246) gegeven hebben en van Elisabeth van Blyoul, broeder van Janus Secundus en van Nicolaus Grudius, werd ook Adrianus of Hadrianus Nicolaï genoemd, en volgde in 1541 zijn vader als lid van den Raad van Mechelen op. Bij de oprigting van het hof van Gelderland werd hij 27 Jan. 1543 tot Raad aan hetzelve en den 19 November 1546 tot kanselier van Gelderland, in plaats van Joost Sasbout benoemd. Hij bekleedde deze laatste bediening tot zijn dood. Hoe werkzaam hij in die betrekking was, getuigen de nog voorhanden minuten der brieven en andere stukken, welke gedurende den tijd van zijne ambtsbediening door het hof uitgevaardigd werden en nagenoeg alle door hem eigenhandig geschreven zijn.

Hij bleef den koning en der Roomsche kerkleer getrouw en werd tot lid van de Raad van beroerte aangesteld. Zijne ligchaamszwakheid belette hem dikwerf diens zittingen bij te wonen. Hij was bevriend met Viglius ab Aytta, van wiens brieven aan hem eenige zijn bewaard. In 1536 bezorgde hij te Leuven de eerste uitgaaf der Latijnsche gedichten van zijnen broeder Janus Secundus, onder welke zich ook eenige der zijne bevonden, die men zoo in de verschillende uitgaven er van als in de *Poëmata et Effigies trium fratrum Belgarum* L. B. 1612 aantreft.

In den laatsten bundel ontmoet men zijn *Elegiarum libri duo; Epigrammatum liber; Epistolarum liber unus; Satyra una*, alle toen voor het eerst door Bonaventura Vulcanius in het licht gegeven.

Ook bragt hij eenige Dialogen van Lucianus uit het Grieksch in Latijnsche verzen en diens geschrift *de Calumnia* in Latijnsch proza over. Zijne Latijnsche gedichten worden door vele nevens die van zijn broeders gesteld. Zijn beroemdste gedicht is zijn *Cymba Amoris*, door J. Oudaan, (*Bootje der Liefde*) overgezet (Rott. 1743 4°). Niet alleen zijne tijdgenooten, en onder deze zijne broeders Grudius en Secundus, hebben dit gedicht bewonderd, maar nog in deze eeuw wordt het als een meesterstuk beschouwd. Men vindt het aan het einde van het eerste boek zijner Elegiën en achter de uitgaaf der *Opera Joannis Secundi*, in 1651 te Leyden door Petrus Scriverius bezorgd. Cats heeft het in Nederduitsche verzen overgebragt. Marius huwde Elisabeth, dochter van Petrus Bloccius, die in 1579 overleed. Hij zelf stierf te Brussel den 19 Maart 1568 en werd in het familiegraf te Mechelen begraven. Zijn portret is door J. Muller, en daarna door B. Picart gesneden.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 43; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 16; Scriverius, *De Jo. Secundo Hagensi, deque Nicol. Patree et Gente Nicolaia*, achter zijne uitgaaf der *Opera Joh. Secundi* L. B. 1651; C. P. Hoynck van Papendrecht, *Analect.* T. I. P. I. p. 143, 144; Petri Burmanni, *Syll. Epist.* T. II. p. 208; Butkens, *Trophées de Brab. suppl* T. II. p. 318; P. Bosscha, *Diss. de Joanne Secundo et gente ejus; Edit. opp. Jani Secundi prooem.* p. XXII; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 18; *Add.* p. 234; Peerlkamp, *de Poëtis Lat Belg.* p. 88, seqq.; Mr. W. J. C. van Hasselt, *het geslacht der Nicolai en de portretten van Janus Secundus* in de *Gids*, *Mengel.* IIIe D. bl. 381; Kist en Royaards, *Nederl. Archief van Kerk. Gesch.* D. II. bl. 17, 18; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 252, Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl 149, 150; Nijhoff, *Bijdr. voor Vad. Gesch. en oudheidk.* D. II. bl. 252; D. VIII bl. 74, 206; Kok; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.* op *Hadr. Everardi.*

MARIUS (Leonardus) of, gelijk Goudhoeven hem noemt, Nicolaes Leonardi Marius, ook Goesanus genoemd, te Goes in 1588 geboren, en daarom ook meermalen naar deze zijne geboorteplaats L. Marius van der Goes genoemd, werd doctor in de godgeleerdheid, hoogleeraar en president van de Hollandsche kweekschool te Keulen. Van daar werd hij tot pastoor van de oude zijde en overste van 't Bagijnhof te Amsterdam beroepen, ook was hij deken en vicaris van Haarlem. Hij was een welsprekend man, bedreven in de H. Schrift, uitmuntende in kennis van de Grieksche en Hebreeuwsche talen en een voortreffelijk godgeleerde, naarstig in zijn beroep, zoodat er geen dag voorbij ging, waarop hij niet, hetzij in zijn huiskapel, hetzij elders in de stad, predikte. Zijn zinspreuk was: *fortiter sed suaviter* Jacob Ouzeel, weleer gereformeerd proponent, Bartholdus Nehusius, vroeger Luthersch predikant, en (volgens sommigen) Joost van de Vondel zijn door hem tot de gemeenschap der Roomsche kerk overgebragt. Hij overleed den 18 October 1652 in den ouderdom van 64 jaren te Amsterdam. Vondel vervaardigde op hem een lijkdicht, grafschrift, en deze regels onder zijn afbeeldsel:

„Dus stichtte Marius, by monde en by geschrift,
„Geleerde en ongeleerde, uit Goddelyke drift.
„Nu zwyght de mont: nu geeft de pen geen gouden int
„Zyn schriften toonen u zyn levendighste print."

Zijn schoon gelaat is tweemalen door Th. Matham, en eens door C. Gousbloem gesneden, allen in folio.

Hij schreef:

Commentarius in Pentateuchum. Col. 1621. fol.

Hierarchiae Ecclesiasticae Catholica assertio. Col. 1619, ter verdediging van het primaatschap van den Roomschen stoel tegen de stelling van Marcus Antoni de Dominis, voorheen aartsbisschop van Spalato.

Annotationes in universam S. Scripturam, ongeveer XX deelen, vroeger in mss. in de Bibliotheek der Akademie van Leuven.

Daarenboven schreef hij meer andere stukken, geloofsverschillen betreffende, in het Nederduitsch, doch onder verdichte namen, zoo als *een Catholyck antwoord tegen Simon Episcopius*, Antv. 1641. 4°. door Johannes Bugaeus aangevangen, en *Amstelredams eer ende opcomen door de denckwaerdighe miraklen aldaer geschied aen ende door het H. Sacrament des Altaers*, Anno 1345. *T' Antwerpen* (*Amsterdam*) by Hendrick Aertsens, 1639. Door Boetius à Bolswert, 18°. m. pl. welke laatste door sommige ten onregte voor den naam des schrijvers is gehouden. De eerste uitg. schijnt van 1618 te zijn. Ook de uitg. van 1568 heeft dit jaartal. Marius gaf het boekje in 1639 op nieuw uit.

Anderen houden Cornelius Plemp voor den autheur, doch deze schijnt slechts de Latijnsche versjes onder de platen, die aan Rubens worden toegeschreven, te hebben vervaardigd.

Blijkens het hands. getiteld: *Hyer beghint die vyndinghe des heylighen waerdighen sacraments, het welke rustende is binnen der stadt van Amstelredam, ende die plaetse wert ghenaemt Ter Heyligher steede gheleeghen in dye Calverstraet. Noch volghen hyer nae veele schoone miraeckelen, die welke daerdoor gheseyet syn door toelatinghe ende Godes verhenckenisse anno Domini* 1345. *Dit is dye copye int duytsche hoe 't heylighe sacrament ghevonden wert tot Amstelredam*, weleer in bezit van Musschenbroek te Utrecht, blijkt dat het oorspronkelijk in het Latijn is geschreven.

Zie Fr. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 515, Val, Andreas, *Bibl. Belg.* p. 625; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 817; G. M. Königii, *Bibl. vet. et Nov.* p. 510; Goudhoeven, *Chr. v. Holl.* bl. 225; *Oudh. en gestichten van Kennemerl* bl. 178, van *Zeel.* bl. 109; J. v. Vondel, *Poëzy*, D. I. bl. 580; D. II. bl. 43; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w.; *Amsterd eer en opk. d. d. Ref.* 2 B. bl. 106, 3 B. bl. 49; de la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 249, 250, le Long,

Beschr. v. Amsterd. bl. 387; Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* D. VII. bl. 400 volgg.; G. Brandt. *Enchuis.*, bl. 59; J. Basnage, *Verv. op Flav. Jos.* bl. 1759; *Histoire des Hosties mirac. de Bruxelles*, Brux. 1770; V. H. en v. R. *Kerk. Oudh.* D. IV. bl. 178; *Cat. J. C. Reigersman*, n⁰. 815 en 1077; Muller, *Cat. v. portr. op Marius van der Goes*; *Navorscher*, D. III. bl. 83—85; *Bijblad*, bl. LXXX, CLIX.

MARK (Henrik van der) leefde in het begin der 18ᵉ eeuw, en leverde bijdragen in eene verzameling van *Boertige en ernstige Minnezangen*, nevens eenige Puntdichten, die door Kornelis Zweerts zijn uitgegeven.

Zie van der Aa, *N. B. A. Woordenb.* o. h. w.

MARKEN (Bernardus van), predikant te Lienden (1788), 's Gravezande (1790) en Hoorn (1799), gaf *Leerredenen* in het licht over *het Leven van Jozef* (1797) en over de *Beoefening v. d. Christel. godsd.* (1799) die zeer geroemd werden.

Zie Ypey, *Gesch. d. Herv. kerk in de XVIIIᵉ eeuw*, D. VIII. bl. 669; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 147.

MARKEN (Johannes van), te Dusseldorp geboren, woonde lang te 's Hage, van waar hij naar zijn geboortestad wederkeerde. Hij bloeide in de eerste helft der 18ᵈᵉ eeuw en schilderde landgezigten en moderne gezelschapstukken.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III. bl. 1062.

MARKON (Jan Pz.), dichter in de tweede helft der 18ᵈᵉ eeuw, plaatste in 1774 een gedicht vóór Berkheys *Verheerlykt Leyden.*

Zie Heringa, *Verv. v. d. lijst d. Nederl. dichters*, bl. 68.

MARKUS GERRITSZOON van Amsterdam werd, bij gelegenheid dat de Ruyter in 1665 het kasteel Takorary of Witsen bij kaap de Tres-Puntas op de Goudkust veroverde, door een neger, terwijl hij bezig was met de in brand gestoken negerij te doorsnuffelen, onverziens overvallen en met een mes tot den hecht in den buik gestoken. Markus rukte het uit de wonde, en dreef het den neger in het lijf zoodat hij onder zijne handen stierf. Hij zelf, zegt men, genas en bleef in het leven.

Zie Brandt, *Lev. v. M. A. de Ruyter*, bl. 327.

MARKUS JANSZOON, stuurman van het Oostindisch schip Nieuwenhoven, die in 1665, bij gelegenheid dat dit schip door een zwaren storm werd overvallen en in groot gevaar was van te zinken, zich kloekmoedig gedroeg, het volk moed insprak en alzoo het vaartuig redde.

Zie Brandt, *Lev. v. M. A. de Ruyter*, bl. 437.

MARKUS WILLEMSZOON, een dapper zeeman, die als kommandeur van het jacht de Galei den togt naar Chattham bijwoonde. Voor dat de vloot naar de Engelsche kust zeilde werd hij en kapitein de Munnik derwaarts op kondschap gezonden.

Zie Brandt, *Lev. v. M. A. de Ruyter*, bl. 657.

MARLAIS of MARLOIS, een graveur uit de 17ᵉ en het begin der 18ᵉ eeuw, uit de school van Romeyn de Hooghe. Hij vervaardigde spotprenten, waarschijnlijk ook nameloos, in het bekende werk *de Actiehandel.* De heer Kramm beschrijft een spotvoorstelling der *Fabel van de koeijen, den herder en de wolf*, met het onderschrift: *Vette koe van Faraö, gy moet weeten — Dat gy van de magere kunt worden gegeten*, *Marlais* waaronder een gedrukte tekst, tot verklaring der fabel, die op de Fransche invasie 1672 doelt met het adres: *Te Amsterdam gedruckt voor Coppen Heerschaps, in de spiegel voor de Raesheeren* in plano, en een ander, voorstellende: *Twee hollende paarden, voor een wagen gespannen, door een Franschen Mercurius gemend*, waaronder:

»Twee paerden, dronkenschap en eersucht, syn aan 't hollen,
»Al sou het land vergaan, wy willen harde bollen.
Marlois. f.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1063.

MARLE (Adrianus van), commies ter kamer van Burgemeesteren te 's Hage, een der verbeteraars der vijzel- of tiumolens.

Zie *Navorscher*, D. IV. bl. 159.

MARLE (Mr. Cornelius van), zoon van Mr. Christiaan George Reinhart van Marle en van Cornelia van Engelen, werd den 11 Febr. 1783 te Leyden geboren. Na de Fransche school van Schneither en het Gymnasium bezocht te hebben, werd hij den 7 October 1800 als student in de regten ingeschreven.

Veel had hij aan den bekwamen rector Bosse te danken en nog in den aanvang van zijn studentenleven las hij, benevens Bake en van Lelyveld, met dien voortreffelijken leermeester Theocritus. Deze gaf hem ook al een vaderlijk woord, goeden raad en waarschuwde hem tegen de Fransche prullen van boeken waarin van Marle zich verdiepte. Geheel zijn leven echter bleef van Marle ingenomen met zulke voortbrengsels van Fransche vernuften, die zijnen lach- en spotlust konden bevredigen. Een eigenhandige verzameling der bijtendste puntdichten, nog in den jongsten tijd met keurige netheid bijgehouden, is een bewijs van dien nooit afgelegden trek en te gelijk van zijne verbazende belezenheid, aan eene zeer fijne kritiek gepaard.

Na het *privatim* verdedigen van eenige *Theses juridicae inaugurales* en het erlangen van het meesterschap in de regten, trad hij de maatschappelijke loopbaan in. Hoe onheilspellend hij zich die met zijne vertrouwelinge had voorgesteld, weinig vermoedde hij in het najaar van 1808, hoe bittere beproeving eenige maanden daarna (in het laatst van Januarij 1809), door het verlies van zijn vermogen van alle inkomsten verstoken, plotseling hem uit zoete droomen zou wakker schudden, hoe hij het een geluk zou moeten achten, deels door een klein, schraal bezoldigd ambt, deels door het zuur verdiend honorarium of liever het karig en slecht betaald loon van vertaler en broodschrijver gebrek te ontgaan. Toch was het dit zoo moeijelijk doorgeworsteld tijdperk dat van Marle's karakter louterde, zijn lot beslistte en hem zelf den ondergeschikten van het Fransche keizerrijk met onverwrikbaren roem in de rij der verlossers van het vreemd geweld eene plaats verzekerde. Onder het naauwlettend oog van den minister Gogel, toen Fransch Staatsraad en Intendant Generaal, tot strenge pligtsbetrachting aangespoord, en door dien staatsman, die een vader voor zulke onderhoorigen was, wier bekwaamheid en ijver hij had gadegeslagen, te Amsterdam aangesteld tot »commis au cinquième Bureau de liquidation de comptabilité des contributions de l'an 1808 et antérieurs" en wel »dans les bureaux de l'Intendance générale des Finances et du Trèsor général," zag van Marle zich, bij besluit van den hertog van Gaëte (Emile Gaudin), den 14 Jan. 1812, naar 's Hage als ambtenaar bij den waarborg, (sous-controleur au Bureau de la Garantie des ouvrages d'or et d'argent, établi dans la Commune de la Haye. Département des Bouches de la Meuse) zijne administratieve bestemming, overgeplaatst; welke betrekking hij, na bij de Regtbank van eersten aanleg aldaar beëedigd te zijn, den 30ˢᵗᵉⁿ dier maand aanvaardde.

Na de omwenteling van 1813 werd hij (17 Dec. 1813) fungerend hoofd-controleur over de arrondissementen den Haag en Leyden, en voorloopig hoofd-controleur (3 Jan. 1814). In September 1814 ontving hij den dubbelen last om in geheel België de kantoren van waarborg der gouden en zilveren werken te vestigen en in te rigten, en vervolgens de betrekking van inspecteur dier kantoren te aanvaarden; wel een vereerend en doorslaand bewijs van de achting en het vertrouwen, welke de kunde en wakkerheid van den jeugdigen hoofd-ambtenaar, onzen treffelijksten staatslieden hadden ingeboezemd. Met welke veerkracht en voortvarendheid hij zich van den hem toevertrouwden last kweet, bleek spoedig uit zijne bevestiging in dat ambt, dat hij zestien jaren, de genoegelijkste van zijn leven, bekleedde.

Hij was geen getuige van de uitbarsting van den opstand te Brussel. Pas aan de ziekte ontkomen, die weken lang doodelijk was geoordeeld, had van Marle te Overijssche, de romantisch gelegen geboorteplaats van Justus Lipsius, met moeite onder de verpleging zijner echtgenoot, zijne krachten herwonnen en zich ambtshalve naar Utrecht begeven. Het was van daar dat hij, niet sterk genoeg om zich tot de vrijwillige krijgsdienst aan te bieden, den 15 October den koning schriftelijk verzocht hem tot elke betrekking tijdelijk of duurzaam en in welk oord hem die mogt voeren, ten nutte des vaderlands te gebruiken.

Uit zuiveren burgerpligt dien stap gedaan hebbende, was het hem onlijdelijk dat die tot den 6 November daaraanvolgenden met minachtend stilzwijgen werd bejegend, toen hij, op het be-

rigt, dat men ter afwijzing van zijn aanbod, eene blaam op zijne handelwijze had trachten te werpen, tot den secretaris van staat, de Mey van Streefkerk, zijn toevlugt nam. »Ik heb geen woorden" schreef hij, »om u met den nadruk der verontwaardiging, die in mij gloeit, de bede voor te dragen van mij regt te laten wedervaren. Gij kent mij, en weet of mijn hart met warmte voor de zaak van mijn vaderland slaat. Gij weet, hoezeer veinzerij vreemd is aan mijnen aard en hoe vruchteloos ik het zoude beproeven een gevoel te huichelen dat niet in mijne borst zoude aanwezig zijn. Hoe is het mogelijk dat de man, die reeds eenmaal op het punt is geweest het slagtoffer te worden van zijnen, misschien te vurigen ijver voor de vrijheid en onafhankelijkheid van zijn vaderland — hoe is het mogelijk een zoodanig man voor een onrustig burger te willen doen doorgaan?" Men had, naar het schijnt, van Marle's omgang met enkele leiders der omwenteling, verdacht gemaakt, doch zijn antwoord was even beschamend als onwederlegbaar.

Van het smartelijk gevoel dier onwaardige miskenning, getuigt vooral het roerende, bijna wanhopend slot van dien brief: »Mogt de herhaalde aanbieding, kosteloos het vaderland te dienen, vruchteloos zijn, zoo blijft mij niet anders overig dan mijne verzwakte krachten te zamen te rapen en het geweer op te vatten, gelukkig indien, na door eenig moedbetoon mijne lasteraars met de daad te hebben mogen beschamen, een kogel mij van een aanwezen verlost, waarin niets dan ongeluk en mishandeling mijn deel is geweest." De Mey begreep die taal, hij antwoordde als vriend, niet als minister. Hij verklaarde terstond dat de vaderlandsliefde bij een man als van Marle niet bestaan moest in de opvatting van het geweer. »Uw hoofd kan betere diensten bewijzen dan uw arm." Doch waarin zouden in de toenmalige omstandigheden die diensten gelegen zijn? Dit was van Marle niet duidelijk. Een vertrouwelijk gesprek met dien staatsman, later ook met de minister van Doorn, en aan hetwelk de minister Verstolk van Soelen welligt niet vreemd is gebleven, had de uitgave van twee veel besproken geschriften en geheime diplomatische zendingen ten gevolge. Wat de beide werkjes betreft, het eene is in 1831 te Utrecht in het Hollandsch, het ander in 1833 te 's Hage in het Fransch onder den titel van *Vlugtige beschouwing der vraag: welke moeten uit het dubbel oogpunt der welvaart en onafhankelijkheid, voor Noord-Nederland de onvermijdelijke gevolgen zijn van dezelfs afscheiding van België?* eenige dagen voor den Tiendaagschen veldtogt naamloos verscheen — en *Essai sur la nécessité du rétablissement du Royaume des Pays-Bas, sous le rapport du système politique, connu sous le nom de système de la barrière*, dat te Hamburg een antwoord van Dr. Friedländer, in het Hoogduitsch ontlokte. Beide hadden onverholen de hereeniging van België met Holland ten doel, en het regende afkeurende recensiën en afzonderlijke tegenschriften. Eene laatste poging tot zoodanige restauratie waagde van Marle nog op het einde van 1833, ditmaal in vereeniging met Verwey-Mejan, door de uitgave van het boekje *de voorwaarde der afscheiding van Holland en België, in verband beschouwd met den algemeenen toestand van Europa* (Amst. 8°). In 1834 werd hij benoemd tot inspecteur, in 1840 tot inspecteur-generaal der kantoren van waarborg, met zitting en rang in het collegie van Raden en generaal meesteren der munt bevorderd, terwijl hem tevens, na 31jarige staatsdienst, de ridderorde der Nederlandsche leeuw werd verleend.

Van Marle was van zijn jeugd af niet slechts een vlijtig beoefenaar der oude classische en hedendaagsche letterkunde, maar tevens een goed dichter. Reeds als student vervaardigde hij er, en bestudeerde hij de doorwrochte, meest aesthetische, deels evenwel ook historisch-geographische *Proeve eener oordeelkundige behandeling van Ossians gedicht Karthon, volgens de vertaling van den heer Bilderdijk* (voorkomende in diens *Poëzij* 1—25—54) hoewel dan eerst later voltooid, herzien en gezuiverd. Zijne bundel luimige dichtstukjes in 1814 onder den titel van *Rijmelarij* uitgegeven, in gespierde, mannelijke taal met fijne diepzinnige ironie en klassische en tevens romantische inkleeding, duidden een fier en stout talent aan, doorvoed met het merg der ouden, doortrokken van Klopstock's verheven geest. Tot in zijn hoogen ouderdom beoefende hij de poezij, en in zijne letterkundige nalatenschap berusten nog een getal van hekeldichten, gevoelvolle oden, in de moedertaal of wel in het Fransch en Hoogduitsch uitgestort, die de uitgave overwaardig zijn. Enkele letterkundige en dichterlijke opstellen zijn, zoo in den bundel der Mengelingen van het *Genootschap Concordia*, van hetwelk hij voorzitter was, in 1820 door hem en zijn vriend Mr. P. G. van Ghert, commissaris bij het departement van de Roomsch-Catholijke Eeredienst uitgegeven, en in den *Belgischen Muzen-Almanak* (*Hulde aan Jenner* naar het Latijn van den Hoogleeraar Kesteloot) als vroeger in den *Schouwburg van in en uitlandsche letter en oudheidkunde* geplaatst.

Van een andere aard zijn zijne opstellen in de *Algemeene Nederlandsche Courant* die te gelijk onder den titel van *Gazette Générale des Pays-Bas* verscheen en waarvan hij, bij koninklijk besluit van 11 Julij 1816, tot redacteur werd aangesteld.

Van zijne hand is ook het *Concept-Reglement van Orde* voor den kerkeraad der Protestantsche gemeente te Brussel, waarin hij, gelijk ook in het collegie van toezigt op de financieële administratie der protestantsche gemeenten, behoorende onder de classis van Brussel zitting had. Van Marle was ook lid en later directeur en secretaris van het provinciaal Utrechtsch genootschap. Ook was hij sedert 1840 lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde, en van den »Zondag" van die gesloten rij van vertrouwelingen, wier geest aan de zijne verwant was, wier ernst en vernuft met attisch zout gekruid met de aangenaamste verscheidenheid en mengeling elkander afwisselden, waar belangrijke opmerkingen, betrekkelijk het staatsbestuur en de dagelijksche gebeurtenissen, of wel mededeelingen uit verre landen, uit eigen waarneming en ervaring beurtelings werden gehoord. Op den »Woensdag" hield hij, behalve twee verhandelingen over *Ossian*, eene derde over de moederlijke afkomst van Margaretha van Parma.

In de laatste jaren zijns levens hield van Marle zich onledig met de beoefening van de vaderlandsche taalkunde, waarvan zijn doorschoten *Weiland* o. a. een blijvend gedenkteeken is.

In 1814 huwde hij vrouwe Catharina Maria Pasteur, dochter van den als beoefenaar der natuurwetenschappen en als lid der nationale vergadering overbekenden J. D. Pasteur. Hij overleed den 15 November 1859. Zijn lijk werd den 19 daaraanvolgenden ter aarde besteld. Uit de toespraak aan zijn graf, door den hoogleeraar Vreede gehouden, ontleenen wij de volgende karakterschets:

»Als wij de hoofdtrekken van het beeld van den dierbaren afgestorvene voor onzen geest terugroepen, vragen wij ons af, wat wij in den eerbiedwaardigen man het meest hebben geschat en liefgehad; wat de maatschappij, het Vaderland in hem derven? — Is het de steeds wakkere, blijmoedige, beminnelijke grijsaard, wiens jeugdig vuur en helder verstand zoolang den invloed der hooggeklommen jaren hebben overwonnen; wiens blakende ijver voor al het goede en schoone, niet weinige jongelingen voorbij streefde en beschaamde? wiens altijd leerrijke gesprekken, overvloeijende van Attisch zout en vonkelend vernuft, door een staal en verwonderlijk geheugen verrijkt, door ontelbare herinneringen uit den gemeenzamen omgang met binnen- en buitenlandsche staatslieden en letterkundigen afgewisseld, den gezelligen kring van zijne Utrechtsche vrienden nu 25 jaren lang, een onvergetelijk, elders niet zelden benijd genot hebben verschaft? — Is het de kundige en regtschapen Staatsdienaar, toegerust met een administratieve bekwaamheid, weleer door mannen als Gogel en Appelius gewaardeerd; door zijne talrijke onderhoorige ambtenaren eerst in België, daarna in onze gewesten ontzien en geëerd, maar niet minder geliefd en hooggeacht om zijne zich nimmer verloochenende heusche bejegening, om zijne trouwhartige deelneming? Stipt en ordelijk bij uitnemendheid, maar niet minder vlug en voortvarend in het behandelen van zaken, gestreng in het opsporen en vervolgen der misdaad, maar tevens te menschlievend en meewarig om niet, bij de onvermijdelijke gevolgen der straf, met een bloedend hart het droevig lot der onschuldige nabestaanden, waar hij kon, te helpen verzachten. — Of is het de begaafde en scherpzinnige publicist, die met de goedkeuring vroeger van Falck, later van Verstolk van Soelen, in de diplomatische taal van Europa met schaarsch geëvenaard talent, maar ook met al den gloed en warmte zijner gemoedelijke overtuiging, de nationale regten in het licht stelde en verdedigde? [1]) Is het de grondige en toch zooveel omvattende beoefenaar der wetenschap, aan wiens te zeer in nederigheid gehulde verdiensten de Nestor der vertegenwoordi-

[1]) Essai sur la nécessité du rétablissement du royaume des Pays-Bas, sous le rapport du système politique, connu sous le nom de système de la Barrière. (La Haye, 1833).

gers van de klassische letterkunde, [1]) de laatste hulde uit Leyden komt bewijzen, — hij, die met den edelen Luzac hunnen medekweekeling en boezemvriend uit de school van Wyttenbach met diepen weemoed naastaart? — Of is het eindelijk de stoute en geniale dichter, die gloeijende van verontwaardiging over den druk der Napoleontische overheersching, in zijne op den verheven toon van Tyrtaeus gestemde krijgsliederen, in 1813 de Nederlanders ten strijde riep? wiens snerpende geeselroede in de populaire rijmelarij, een tijd lang als het werk van Bilderdijk en Wiselius gevierd, de dolzinnigheid van den tweeden Xerxes bij den terugtogt uit Rusland tuchtigde, niet zonder lijfsgevaar voor zijne vaderlandlievende vermetelheid, door de handlangers der Fransche politie verklikt? — Zoowel het een als het ander, M. H.! de zeldzame schranderheid van den geest, maar meer nog de adel der ziel, de *urbaniteit* en *humaniteit* in den buitengewonen man beide zoo treffelijk en harmonisch vereenigd, — de onuitputtelijke goedhartigheid en zucht tot weldoen, die hem kenmerkten, de rustelooze toewijding aan de bevordering der belangen van hen, wie hij met zijne genegenheid vereerde, — dit is het, wat hem bij jong en oud de gemoederen won, wat ons, die tot hem nader in betrekking hebben mogen staan, de tranen uit de oogen perst, en zijn gemis met moeite zal doen dragen."

Zie *Levensschets* door Prof. G. W. Vreede, in *Handel. der jaarl. algem. vergad. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leyden* 1861; *Verslag van het verhandelde in de Algem. vergad. van het prov. Utr. genootsch. van kunst. en wetens.* 1860 (Theod. Jorissen), *Volksvoorlezingen. De omwenteling van* 1813, bl. 31; Dr. L. J. T. Janssen, *Toespraak in de Algem. vergad. d. Maats. van Nederl. Letterk.* van 21 Junij 1860, bl. 7.

MARLE (David van), een middelmatig dichter uit de tweede helft der 18e eeuw.

Zie v. d. Aa, *B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 403.

MARLE (van), Cornet van het regiment van den luitenant van Hessen-Philipsthal. Over zijn gedrag bij het aanhouden der prinses van Oranje, in 1787, aan de Goejanverwellesluis,

Zie *Verv. op Wagenaar*, D. XV. bl. 12—22.

MARLE (Mr. Gerrit Willem van), zoon van Berend en van Helena Eva Golts, werd in 1752 geboren te Zwolle, studeerde onder F. A. van der Marck, te Groningen, en promoveerde 9 Dec. 1772 op eene *Dissertatio de eo quod justum est circa haereditates peregrinorum earumque successiones.* Hij leefde in onrustige tijden, was een vriend van J. D. van der Capellen tot den Poll en werd gewikkeld in de twisten over de drostendiensten; bij de omwenteling van 1787 werd hij van zijn post (hij was burgemeester zijner geboortestad) ontzet, doch in 1795 op nieuw in het bewind hersteld. Rond en met wijsheid kwam hij als lid der beide nationale vergaderingen en van de eerste commissie tot het ontwerpen eener staatsregeling voor zijne gevoelens uit. Toen de voorstanders eener onbeperkte eenheid in Jan. 1798 op het kussen kwamen, werd hij met 27 andere volksvertegenwoordigers gevangen genomen, den 5 Februarij naar het huis in 's Bosch vervoerd, doch 18 Augustus ontslagen. Sedert leefde hij geheel ambteloos en stierf 29 Mei 1799. Hij huwde Catharina Wicherlinck, en liet kinderen na.

Verscheidene staatsstukken die bij de twisten omtrent de drostendiensten, de readmissie van van der Capellen en over het regt van overstemming de aandacht trekken, zijn van zijne hand; ook:

Verklaring van den drost A. W. van Pallandt tot Zuithem, over het regt van overstemming ter staatsvergadering in 1784.

Hij is *en silhouette* afgebeeld onder de leden der nationale vergadering van 1796.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 63—65; *Tegenw. staat van Overijssel*, D. I. bl. 334; *Bijdr. tot de authent. omwent. van* 22 *Jan.* 1798, N°. 75, 86, 94; *Verv. op Wagenaar*, *Reg.* op D. IX, XVIII, XXXI, XXXIV, XXXV, VI, VIII, IX, XII; Kobus en de Rivecourt, *Bekn. Biogr. Handwoordenb.* D. II. bl. 285.

MARLIAN (Pieter), verstandig lijfarts van Karel V, die hem het zinnebeeld der Hercules pilaren aan de hand deed (1574). Hij stierf in 1521.

Zie v. Mieris, *Ned. Vorsten*, bl. 57, 118.

MARLIANO (Raimond de), waarschijnlijk omstreeks 1420 in Italië geboren, werd te Padua doctor in de beide regten, daarna hoogleeraar in dezelve te Dole. Het was waarschijnlijk omtrent dezen tijd dat hij huwde met Johanna, dochter van den heer van St. Hilaire, en dat hertog Philips de Goede hem tot een zijner raadsheeren benoemde. Toen Johannes de Lyzura, na drie jaren lang het kanonieke regt te Leuven onderwezen te hebben, in 1459 deze stad had verlaten, werd zijne betrekking het overige van dat jaar en het volgende vervuld door Dr. Boudewijn Hendricx of Henrici van Zierikzee, maar daar deze het gewoon professoraat in hetzelfde regt vervulde, haalde men in 1461 Marliano over, de plaats van Johannes de Lyzura te vervullen. Hij werd den 27 Maart van dat jaar aangesteld en hij vervulde dien post tot 1463 toen Robert van den Poel of de Lacus, stichter van het collegie van St. Ives tot opvolger van Lyzura benoemd werd. Toen Lodewijk van Bourbon, bisschop van Luik, in 1462 de bisschoppelijke stad in den ban had gedaan, wijl hare burgerij tegen zijn gezag was opgestaan, kwam men overeen de zaak te Maastricht te onderzoeken. Die van Luik stelden hunne zaak in handen der Keulsche bisschoppen, die zich sterk tegen de billijkheid van den ban verklaarden, terwijl de bisschop de zijne aan Marliano toevertrouwde. Hij bragt de doctoren tot zwijgen. Doch dat geschil was door geen redetwisten te beslechten: het eindigde eerst na den dood van den bisschop (den 30 Augustus 1482 bij Luik gedood) en de geheele verwoesting van zijn bisdom. Na den dood zijner vrouw, den 12 Junij 1463 te Maastricht gestorven, omhelsde de Marliano den kerkelijken staat en werd toen kanunnik der cathedralen van Luik en van Besançon. Hij werd in 1474 naar Rome gezonden in belang der stad Leuven. Reeds vroeger had hij er een leerstoel in het burgerlijk regt verkregen, dien hij tot den 5 April 1475 vervulde, toen waterzucht en verlamming hem noodzaakten dien den 7 Augustus daaraanvolgenden aan Jan van Papenhoven af te staan. Hij stierf 13 dagen daarna, en werd over het altaar van St. Ursula in de Groote-kerk begraven. Op zijn graf stelde men benevens zijn beeldtenis, een opschrift dat bij Foppens en Paquot wordt gevonden. Hij stichtte een beurs tot onderhoud van een Leuvensch student aan de hoogeschool van Padua.

Men hield hem voor een der geleerdste mannen van zijn tijd, ervaren in de fraaije letteren, in de kennis der oude schrijvers, de aardrijkskunde en de beide regten.

Hij schreef:

Veterum Galliae locorum, populorum, urbium, montium ac fluviorum alphabetica descriptio. eorum maximè quae apud Caesarem in Commentariis sunt, et apud Cornelium Tacitum.

Er zijn verschillende uitgaven van dit werkje, o. a. Lugd. 1560. 12°. Men vindt het ook in de uitgaaf van *Caesar* door Godefridus Jungerman, Francof. 1606. 4°. en in de Venetiaansche uitgaaf *apud Aldum et Andream socerum* 1513. kl. 12°.

Zie Val. Andreas, *Fast. Acad.* p. 155, 156, 164; *Magnum Chronicon Belg.* ed. 1654, p. 385; Foullon, *Hist. Leod. Compend.* p. 139—153; *Mém. pour servir à l'Hist. de France et de Bourgogne*, Paris 1729, P. II. p. 184; Paquot, *Mém. pour serv. à l'Hist. litt. d. Pays-Bas*, T. II. p. 221; Bayle, o. h. w. *Marlien.*

MARMÉ (Joannes Conradus), werd in 1757 als stempelsnijder aan de provinciale munt- en zegelkamer te Utrecht beëedigd. In 1763 vertrok hij naar Kleef, waar hij, volgens de Jongh, toen reeds lang in deze betrekking werkzaam was geweest. Men kent van hem eenige in grootte verschillende penningen op het doortrekken van den prins en der prinses van Oranje te Amsterdam, den 12 Mei 1747, die aan de gewapende burgerij werd geschonken. Hij schijnt echter die stempels niet alleen te hebben gesneden. Men vindt den naam van Marmé op de Grafelijk-Wiedsche dukaten van 1744 en op de Keurpaltische van 1749, op de Zweidrittel-stukken van 1737. Zijn teeken of naamcijfer was meestal M. L. C. M., ook Marmé met F. of met *fecit* en met *excudit.* Theodorus Victor van Berckel was zijn kweekeling te Kleef.

Zie de Jongh, D. I. bl. 104 van zijne uitg. der *Levens. der schild. v. C. v. Mander; Vervolg op van Loon*, IVe st. bl. 250, pl. XXV. N°. 250; Ve stuk bl. 393, 394, 417; Pl. XXXII, N°. 354; XXXIV N°. 374; *Sammlung berühmter Médailleur und Munzmeister, nebst ihren Zeichen, Nurnberg* 1778; P. O. v. d. Chys, *Tijdschrift voor algem. Munt- en Penningk.* D. I. bl. 221; Immerzeel, *Lev. d. Holl. en Vl. Schild.* D. I. bl. 42; Kramm, *Lev. d. Holl. en Vl. Schild.* D. III. bl. 1063; Wap, in *Astrea*, 1854, bl. 216.

MARME (Jan Willem), broeder van den voorgaande, die hem als stempelsnijder der Utrechtsch provinciaal munt opvolgde en den 6 Februarij 1764 den eed aflegde.

[1]) Prof. Bake.

In 1814 werd hij, in ver gevorderden ouderdom, koster van de Domkerk te Utrecht, welke betrekking hij tot zijn dood, in 1826, waarnam. Hij had eene belangrijke verzameling munten, penningen en zeldzaamheden, die na zijn dood is verkocht; hij bleef ongehuwd, en liet twee bij hem inwonende, zeer oude zusters na, die kort na zijn dood zijn overleden.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1063; Dr. Wap, in *Astrea*, 1854, bl. 216; *Verv. op van Loon*, St. V. pl. XXXVI. N°. 404.

MARNE (JAN BAPTIST DE), zoon van een officier in krijgsdienst van Lodewijk XIV, werd den 26 Nov. 1699 te Douai geboren, ontving in deze stad het eerste onderwijs en werd 29 Sept. 1716 te Doornik jesuit. Zijn noviciaat geëindigd hebbende, legde hij zich een jaar te Rijssel op de fraaije letteren toe, die hij vervolgens te Bergen en Doornik onderwees. Na te Douai in de godgeleerdheid gestudeerd te hebben, onderwees hij aldaar de wijsbegeerte, en vertrok van daar naar Parijs voor de zaken der Waalsche provintie, bleef er vier jaren en won de achting en vriendschap van vele grootenen letterkundigen. In de Nederlanden weêrgekeerd, werd hij rector van het collegie van Nivelle en directeur der eerste congregatie. Wederom werd hij naar Parijs gezonden, bleef er verscheidene jaren, en bekleedde na zijne terugkomst 3 jaren lang het leeraarambt te Namen. Hij hoopte hier zijn leven te eindigen, toen Jan Theodoor van Beijeren, bisschop van Luik, en later kardinaal, hem tot zijn biechtvader en tot synodaal examinator van zijn bisdom benoemde. Hij bekleedde deze dubbele betrekking tien jaren en stierf den 9 October 1756, in den ouderdom van 57 jaren in het collegie te Luik.

Hij schreef:

Le Martyr du secrèt de la confession, ou la vie de St. Jean Nepomucène, chanoine de l'église metropolitaine de Prague. Paris 1741. kl. 12°.

Histoire du comté de Namur, Liège et Brux. 1754. 4°. *Nouv. éd. aug. de la vie de l'auteur, d'une liste chron. des comtes de Namur et de remarques* par J. N. Paquot, Brux. 1781, 2 vol. 8°.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w.; Paquot, *Mém.* T. II. p. 350, 351; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Nederl. lett en wetens.* D. I. bl. 226; D. II. bl. 226; de Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.* St. V. *Aant.* bl. 18, 19, *d. Naaml. Cat. v. Hulthem*, N°. 27931—27934.

MARNE (JEAN LOUIS DE), werd in 1744 te Brussel geboren, bestudeerde op twaalfjarigen leeftijd de teekenkunst bij Briard te Parijs, aan de beoefening der kunst boven eene plaats onder de adellijke lijfwacht van Polen, hem door den Graaf Velowscki, echtgenoot zijner zuster, aangeboden, de voorkeur gevende. Hij legde zich eerst op het historisch vak toe en was de mededinger van den grooten David in den wedstrijd, waar hij den prijs behaalde, waaraan het genot eener jaarwedde voor het verblijf te Rome verbonden was. Later wijdde hij zich geheel aan het landschap, en deed onderscheidene reizen naar Zwitserland. Groot is het aantal der door dezen kunstenaar vervaardigde schilderijen; verschillende liefhebbers, vooral te Parijs, legden er verzamelingen van aan. Eene der schoonste en rijkste was die van den graaf de Nape. De Marne voerde ook de etsnaald, blijkens *een landschap, waarin als hoofdzaak een groep landlieden, die naar de markt trekken, met gevogelte enz. beladen.* Hij overleed in Maart 1829 te Brussel.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w.; *Galérie des Contemp.* T. VI.; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 205; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1063.

MARNEFF (PIETER), te Leyden geboren, was eerst regulier-kanunnik te Cisonje, later Karthuiser te St. Omer, eindelijk generaal zijner orde. Hij stierf in 1546.

Zie J. Buzelinus, *Gallo-Flandria*, L. 1 C. 19; H. v. H. en H. v. R. *Bat. Sacra*, T. III. p. 864.

MARNEFFE (P. J. DE), kunstschilder en kunstkooper te Brussel. Waarschijnlijk is François de Marneffe, een verdienstelijk landschapschilder, zijn zoon.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 204; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1063.

MARNET (E.) schreef:

Geloove en hope der kinderen Gods over Job XIX: 23—27, in XVIII Predikatiën. Amst. 1664. 8°.

Geestelyke schipvaert, na 't Hemelsch Canaän, vertaald door Heringa. Amst. 1686. 8°.

Zie Abcoude, *Naamreg. v. boek. Aanh.* D. II. bl. 133; Arrenberg, *Naaml. v. Ned. boeken*, bl. 278; Maurik en Noordbeek, *Naamrol van Godgel. schrijvers.*

MARNIX (JAN VAN), ridder, heer van Thoulouse, afstammeling van een adelijk en meest bevoorregt geslacht in Savoye, zoon van Claudius van Marnix en Maria de Vaudan, was sedert 1517 secretaris van den bijzonderen raad, in 1527 Tresorier generaal der financien, elders genoemd secretaris en Tresorier generaal van de hertogin van Savoye, landvoogdes der Nederlanden en secretaris van Karel V, bij diens inhuldiging te Leyden 1515. Hij huwde Johanna de Cerf. Zijne broeders waren Bertrand, Petrus de Oude, Petrus de Jonge, door hunne huwelijksverbindtenissen met de grootste huizen van Savoye vermaagschapt. Hij liet een zoon na, Jacob van Marnix, ridder, baron van Pottes, heer van Thoulouse, commissaris-generaal der monsteringe in de Nederlanden, vader van den volgende.

Zie *Copie extraicte des informations authentiques prinses par le chapitre de Liège sur l'ancienneté et noblesse de la maison de Marnix*, achter *Response à un libelle fameux, naguerres publié contre Monseigneur le Prince d'Oranges et intitulé Lettres d'un Gentilhomme.* Antv. 1579; (door Filips van Marnix); *Supplément aux Trophées de Brabant de Butkens*, T. I. p. 189; Le Carpentier, *Hist. de Canbray et de Cambresis*, P. III. p. 279, 766, 767; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 36, 37. *Kron. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 437.

MARNIX (JAN VAN), heer van Tholouse en Budingen, zoon van Jakob van Marnix en van Maria van Hamericourt of Hammericourt, dochter van Hendrik, heer van Willençy, Mont St. Aldegonde, Villeris, Neuville, en van Elisabeth van Spangen, dochter van Filips en Anna van Bergen. Hij oefende zich te Genève onder Calvijn en Beza in de godgeleerdheid, was een der eerste teekenaars van het verbond der Edelen, en nam deel aan hunne vergaderingen te Breda en St. Truyen. Ook onderteekende hij het smeekschrift der hervormden, waarbij zij den koning drie millioenen voor hunne godsdienstvrijheid aanboden. Der hervorming hartelijk toegedaan, en bevriend met Willem I, gebruikte deze hem tot verschillende gewigtige zendingen, zoo als naar Antwerpen, om de hervormden te bewegen, dat zij nergens dan in de nieuwe stad hunne godsdienst gemeenschappelijk zouden uitoefenen. Kort na hem kwam Oranje zelf in de stad, en het schijnt dat toen de aanslag op Walcheren en Middelburg gesmeed is, die Jan van Marnix dadelijk, doch vruchteloos, heeft ondernomen.

Was deze aanslag, door Wagenaar en 's Gravezande breedvoerig geboekt, gelukt, dan zou hij vermoedelijk een grooten keer van zaken hebben te weeg gebragt. Hij sneuvelde nog voor de komst van Alva te Oosterweel (3 Maart 1567).

Hij huwde met Catharina van Ghoor of Goor, dochter van Alard, heer van Kaldenbroek en Bongard, en van Ursula van Wyenhorst, wier moeder was Anna van Ophoven, en liet eene dochter na, Ursula, getrouwd met Bernard van Locetsenrade of Loutsenrade. Hij was bevriend met den beroemden geneesheer Paschasius Justus, die een werk in het licht gaf, getiteld: *Alea sive de curanda ludendi in pecuniam cupiditate*, in 1560 opgedragen aan Maximiliaan van Bourgondië, heer van Wackene en Capelle. In de opdragt verzocht hij den vlootvoogd een afdruk van dit werkje te doen toekomen aan de twee uitmuntende broeders, Jan en Filips van Marnix, edele en bij uitstek kundige jongelingen (*nobiles et singulari doctrina atque eruditione praediti adolescentes Joannes et Philippus Marnicii, fratres optimi, tuique amantissimi*). Met den eenen had hij eenigen tijd zeer gemeenzaam verkeerd, zoodat zijn vertrek hem bedroefde, den anderen had hij, te Boulogne, van eene gevaarlijke ziekte genezen, en zijne dankbaarheid ondervonden.

Zie Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 265; Strada, *de Bello Belg.* lib. V. p. 206, 287; le Charpentier, *Hist. de Cambray et de Cambresis*, p. 767; Haraeus, *Annal. Duc. Brab.* T. III. p. 37; van der Haer, *de init. tumult. Belg.* p. 204; Bor, *Ned. Oorl.* B. II. bl. 25, 62, B. III. bl. 86, 87, 110; A. H. Petri, *Hist. des troubles et guerres civiles des Pays-Bas*, p. 83—91, en in de vert. (*Hist. d. Ned. oorl.* bl. 47—51; van Meteren, *Ned. Oorl.* B. II. f. 44 vers.; Pontanus, *Hist. Gelr. op de jaren* 1528, 1538, 1543, 1551; Viglius, *ad Hopper. Epist.* V. p. 355; Marcus, *Sent. van Alva*, bl. 103; Gerdes, *Scrinium antiq.* T. II. P. I. p. 54; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 393—395; *Bijv. tot het eerste deel*, bl. 54; te Water, *Kort verh. d. Ref. v. Zeel.* bl. 88, 99, 117—127; *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 26—29, 553, D. IV. bl. 423, 465, 466; 's Gravezande, *Tweede Eeuwg. d. Middelb. Vrijheid*, bl. 67, 77; *Gedachtenis der Synode te*

Wezel, bl. 66—69; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 125, 222, 223, 225, 226; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. I. bl. 566, 569, 570; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. II. p. 13, 34, 35, 58, 62, 161, 274, 284; T. V. p. 417; Arend, Motley, *The rise and fall of the Dutch republic.*

MARNIX (Jan van), zoon van Gerard, baron van Pottes, heer van Ogimont, en de Deux-Treilles, broeder van Filips van Marnix, die door koning Philips van Spanje, bij opene brieven van den 21 van Zomermaand 1590 ridder werd gemaakt, en van Salome Gaillard, vrouwe van Crillia in Franche-Comté, en Bouzailles, werd om 1580 waarschijnlijk te Pottes geboren. Hij werd 30 Maart 1617 ridder geslagen, en Philips IV verhief in 1629 zijne heerlijkheid Ogimont tot een burggraafschap. Hij werd onder de geleerden van zijn tijd gerekend, en maakte zich door zijne gedrukte schriften zeer geacht. Men heeft van hem:

Resolutions politiques ou Maximes d'Estat du sieur Jean de Marnix etc. *Bruxelles* 1612. 4°. aan den aartshertog Albertus opgedragen, Rouen 1624. 12°. *Revues et augmentées de quantité d'autorités, d'instructions, et d'exemples. Ibid.* 1631. 4°. aan de infante Isabella opgedragen. De schrijver doet zich als een ijverig Catholiek kennen. Het Fransch is vrij zuiver, en uit de kantteekeningen blijkt dat hij Latijn verstond. In denzelfden smaak is het werk van den sieur de Mouchembert, getiteld: *Essais politiques et militaires, enrichis de diverses maximes et remarques tirées des anciens auteurs.* Paris 1617. 8°.

Foppens schrijft hem ook toe: *Représentations*, Brux. 1622. 4°.

Hij stierf in 1631. Zijne vrouw Marguerite de Haudion, dochter von Pierre de Haudion en Florence de Bernemicourt twee kinderen na: 1 Nicolas François, burggraaf van Ogemont, baron van Pottes, die huwde Isabelle Claire d'Ongnyes, dochter van Claude d'Ongnyes en Anne de Croy, 2 Agnes Florence de Marnix, gehuwd met Ferri de la Hamaide, ridder, heer van Fay.

Zie *Nobil. des Pays-Bas*, T. I. p. 170, 237—239; *Recueuil Généal.* p. 130; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 688; de Seur, *la Flandre illustrée*, etc. p. 240; Miraei, *Scriptores Saec. XVII ed. Fabricii* p. 130; Carpentier, *Hist. de Cambray*, T. II. p. 767, 768; Paquot, *Mém.* T. I. p. 664; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 38; Bayle, i. v.

MARNIX (Filips van), heer van Mont St. Aldegonde, Souburg en Touwink, zoon van Jacob van Marnix en van Maria von Hamericourt, werd in 1538 te Brussel geboren. Zijne ouders, der hervorming toegedaan, zonden hem naar Genève, waar hij het onderwijs van Calvijn en Beza, in de gezuiverde godsdienstleer genoot. Misschien werd hij gedeeltelijk op andere hoogescholen door andere hoogleeraren geleid in de kennis van andere wetenschappen, bijzonder regtsgeleerdheid en staatkunde. In 1560 keerde hij naar de zijnen terug, en wijdde reeds toen zijne aandacht aan de aangelegenheden van kerk en staat, en hoezeer hij de zaak der hervorming toen reeds was toegedaan blijkt o. a. uit zijnen brief in 1561 uit Antwerpen aan Petrus Delenus, leeraar der Nederduitsche hervormde gemeente te Londen geschreven, bij gelegenheid van de opmerkelijke ontkoming van twee leeraren, op het punt dat zij te Valenchijn stonden gemarteld te worden, door Gerdes uit het kerkelijk archief te Londen medegedeeld. Gedurende vijf of zes bange jaren, toen de nood het meest drukte en tevens een straal van vrijheid aanlichtte, trad hij met moed onder de edelen op tot voorstand der verdrukten. Hij wendde alle pogingen aan om het verbond der edelen tot stand te brengen en het overleveren van het smeekschrift aan de landvoogdes aan te binden; ja begunstigde en bevorderde het, naar zijn eigen schrijven, zoo, dat indien de overigen desgelijks gedaan hadden, waartoe het hun minder dan hem aan gepaste middelen ontbrak, de Nederlanden van zoo vele ellende vermoedelijk zouden bevrijd gebleven zijn. Hij was de opsteller en eerste onderteekenaar van het compromis, in de helft van 1565, doch het smeekschrift zelf, in April 1566 overgeleverd, was, gelijk sommigen beweerden, niet van zijne hand. Hij woonde de kerkvergadering bij, die in 1566 te Antwerpen werd gehouden, waarin de geloofsbelijdenis, vier jaren te voren door Guido de Bres ontworpen, werd overzien en besloten niet meer in het heimelijke maar in het openbaar te prediken, en toen de zaak der bondgenooten in 1567 wanhopig begon te staan en men zich poogde te wapenen om geweld met geweld te keeren, en ten dien einde geld verzamelde, liet hij zich tot algemeen ontvanger dezer penningen aanstellen. Doch niet lang vervulde hij dit ambt. Alva kwam en nu week hij met velen, allen tot het vuur of het zwaard veroordeeld, ten lande uit. Sedert leefde hij in ballingschap, doch bleef, ofschoon van zijne inkomsten beroofd, in eer en aanzien. Zijne vrienden op den duur niet lastig willende vallen, begaf hij zich naar den keurvorst van den Paltz, die hem tot kerk- en staatsraad aanstelde, alle gunst bewees, en zoo lang in zijne dienst hield tot dat de prins van Oranje hem terugriep, en met toestemming van den keurvorst in zijn dienst nam. Dat hij zijne liefde voor de vrijheid en zijn zucht naar verlossing der Nederlanden niet verloor, blijkt uit zijne briefwisseling met Oranje en zijne staat- en krijgskundige verrichtingen. Nu eens ontmoeten wij hem op de synode te Wezel (1568), dan eens te Keulen, waaruit hij een troostrijken brief schreef aan de gemeente te Emden, die door Meiners voor ons bewaard is, dan wederom te Emden zelve, onder de uitgewekene Nederlanders. In 1572 had hij zitting in de eerste vrije staatsvergadering van Holland te Dordrecht, in welke hij een voortreffelijke redevoering hield, ter aansporing tot aankweeking der pas verkregen vrijheid door bekwame middelen, met dat gevolg dat de staten manmoedig besloten den prins van Oranje tot 's konings wettigen stadhouder te erkennen. Dus den grondslag van een vrij gemeenebest hebbende helpen leggen, achtte de prins hem zeer geschikt tot voltooijing van dat gebouw. Van dien oogenblik af tot den dood van zijn meester werd hij onophoudelijk tot meer of min belangrijke verrigtingen zoo binnen als buitenlands afgezonden en gebruikt. Zijne geschiedschrijvers maken o. a. gewag van zijne zending naar Haarlem, om de wet te veranderen, en na zijne gevangenneming in een schans, waarin hij over de bezetting het bevel voerde, en voor zijne uitlevering tegen Mondragon (Oct. 1574) van zijne bemoeijingen met betrekking tot den vredehandel in 1574, tot dien te Breda, en vooral tot de pacificatie van Gend, die hij als de eerste der afgezondenen van den prins en der staten van Holland en Zeeland voortzette sloot en teekende

In hetzelfde jaar slaagde ook zijne pogingen om de onlusten in het Noorderkwartier te dempen; doch het verhaal van Strada, dat hij door Oranje naar Brussel zou zijn afgezonden om Don Jan van Oostenrijk op te ligten en naar Zeeland te vervoeren is blijkbaar een verdichtsel. In de vergadering der algemeene staten te Brussel (24 Nov. 1576) deed hij, in 's prinsen naam, het gewigtig voorstel, vooral strekkende tot het werven van krijgsvolk, het opnemen van geld in Duitschland, het aannemen van den graaf van Zwartsenberg tot krijgshoofd, het aanraden van de uiterste omzigtigheid in de onderhandelingen met Don Jan, en het stellen van het Sluische kasteel in de handen van Oranje, indien de staten zijne tegenwoordigheid in Vlaanderen begeerden. Ook werd hij naar Groningen gezonden ter wegneming van den zorgelijken tweespalt tusschen de stad en de ommelanden.

Intusschen was hij ook voor den bloei der kerk werkzaam geweest en in het voorjaar 1575 naar Heidelberg en elders in Duitschland gezonden, om aldaar dienaars des woords en hoogleeraren in verschillende vakken van godgeleerdheid op te zoeken, en terwijl hij zich te Breda met den vredehandel bezig hield, zond de prins hem in 't geheim naar Frankrijk, zoo om huwelijksverbindtenis met de prinses Charlotte van Bourbon aan te knoopen, die hij ook naderhand uit Duitschland herwaarts geleidde, als om de regering te ondertasten of men van daar ook eenigen onderstand bekomen mogt, doch toen zulks mislukte werd hij met 's lands advokaat, Paulus Buis, en Dr. F. Maelson, pensionaris van Enkhuizen, naar Engeland afgevaardigd om aan Elisabeth de oppermagt over Holland en Zeeland aan te bieden. In 1578 verscheen hij in naam der algemeene staten en van den aartshertog Matthias op den rijksdag te Worms, en hield daar den 1 van Bloeimaand v. d. j. eene voortreffelijke redevoering om den keizer en de Duitsche vorsten te bewegen tot bijstand der verdrukte Nederlanden.

Na zijne terugkomst werd hij herhaalde reizen door de algemeene staten, den raad van state, aartshertog Matthias en den prins naar Gend gezonden om te doen ophouden de baldadigheden die daar tegen de Roomschen gepleegd werden, van welken last hij zich getrouwelijk kweet, schoon hij van de toomlooze Gentenaars, die naar niemand hoorden, niets kon verwerven. In 1579 werd hij gebruikt tot het tot stand brengen der Unie van Utrecht, en niet lang daarna door de sta-

ten verzocht om met den prins een ontwerp te maken hoe men de zaken van regering op een beteren voet mogt brengen, door het opstellen van een instructie voor den geprojecteerden landraad, die na het sluiten der Unie werd opgerigt, doch slechts korten tijd heeft stand gegrepen. In 1560 behoorde hij tot de zeven gemagtigden naar Frankrijk gezonden om den hertog van Anjou de regering aan te bieden. Zijne bemoeijingen omtrent een huwelijk tusschen Anjou en Elisabeth, gaven aanleiding tot het slaan van een penning met de borstbeelden van hem en van den hertog. Hij volgde Anjou in 1581 naar Engeland, en begaf zich in 1582 naar Oostvriesland, doch was in hetzelfde jaar te Antwerpen bij gelegenheid van den aanslag van Jan Jauregui op 's prinsen leven. Waarschijnlijk was het in den nazomer van dat jaar dat hij zich naar Walcheren op zijn kasteel te West-Souburg begaf, van waar de algemeene staten hem verzochten zich naar Duinkerken bij den hertog van Anjou te begeven, die zich bij de Nederlanders door zijne trouwelooze handelingen te Antwerpen en elders had gehaat gemaakt, doch Marnix sloeg dit verzoek af, ook omdat hij, van de inkomsten zijner goederen beroofd, buiten de mogelijkheid was naar zijn staat te leven. Hij bleef dus in Zeeland tot dat hij (Nov. 1583) het burgermeesterschap van Antwerpen aanvaardde, terwijl hij het hem te gelijk opgedragen markgraafschap van Antwerpen afsloeg. Van dien tijd tot de overgaaf dier stad aan Parma blijkt het niet dat Aldegonde in staatkundige zaken binnen 's lands gebruikt is, doch nog lang daarna schijnen de Spanjaarden hem als iemand van grooten invloed op de staatszaken van ons gemeenebest te hebben beschouwd, daar er anders geen reden tot een toeleg op zijn leven (1594) zou geweest zijn.

Met den dood van Willem van Oranje verloor het vaderland zijn vader, maar ook Marnix zijn vriend en beschermer. Met stille lijdzaamheid en grootmoedigheid droeg hij het onbillijk oordeel, den blaam en de ongunst der staten, ten gevolge zijner overgaaf van Antwerpen aan Parma, van welke gewigtige stad Oranje hem de verdediging had opgedragen, en trok zich terug naar West-Souburg, om zich aan de letteroefeningen en bijzonder aan de uitlegging der H. S. en het vervaardigen van zijne psalmberijming toe te wijden.

Vooraf gaf hij echter een uitvoerige verdediging van zijn gedrag te Antwerpen gehouden in het licht. Deze verdediging schijnt een goede uitwerking gehad te hebben wijl hij in 1587 door de staten benoemd werd om in hunnen naam te verschijnen in de onderhandeling van vrede tusschen de gezanten der Engelsche koningin Elisabeth, die des konings van Spanje en der vereenigde staten en zij hem in 1590 als gezant naar Frankrijk zonden. Dat ook Maurits hem een toegenegen hart toedroeg, blijkt o. a. ook daaruit dat hij op diens last de prinses Louise, dochter van prins Willem bij Charlotte van Bourbon, naar Duitschland begeleidde en bij de voltrekking van haar huwelijk met Frederik, keurvorst van den Paltz, te Dillenburg den persoon van haren broeder verving.

Zijn verblijf op West-Souburg duurde tien jaren (1586—1596). Hij rustte er van de vervolgingen der afgunst en doorgaans van moeijelijke staatsdienst. De bange onzekerheden en de stormen van Leycesters tijd gingen over zijn hoofd henen; hij deelde er niet verder in dan bij vaderlandlievende belangstelling en bij het hartelijk gebed om vrede. Nog werd in de twee laatste jaren van zijn leven zijne woning verplaatst naar Leyden, waarheen hij geroepen was door de algemeene staten tot nieuwe overzetting van den Bijbel.

Hij stierf den 15 van Wintermaand 1598 in den ouderdom van 60 jaren en werd den 22 daaraanvolgenden in de St. Pieters-kerk bijgezet, tot dat het stoffelijk overschot later naar West-Souburg werd overgevoerd. Tot zijne gedachtenis werd het volgende grafschrift gemaakt:

»Non poterant alibi tua dignius ossa cubare,
»Marnixi, juxta clare sago atque toga,
»Quam Leidae; Martis quae et Palladis artibus alte
»Effert prae reliquis urbibus alma caput.

dat is:

»Waar kon met zoo veel roems, waar, Marnix! even veilig,
»Uw jongste rustplaats zijn, als binnen Leydens wal?
»Dit Leyden, dat als gij, en Mars en Pallas heilig,
»In beider gloriewerk geen weêrgaê vinden zal."

Marnix huwde 1 Philippe van Bailleul uit een aanzienlijk geslacht gesproten, wier zuster met Rutger van den Boetzelaer, een der verbondene edelen, gehuwd was; 2 Catharina van Eeckeren weduwe van Jan van Stralen, ridder; 3 Josina van Lannoy, dochter van den heer van Hardixlaken in Vlaanderen, weduwe van Adriaan van Bailleul, heere van Drures, in 1605 te Leyden overleden.

Volgens de overlevering zou een dezer vrouwen roomschgezind zijn geweest en hare godsdienst heimelijk in zeker kapelleken te West-Souburg hebben uitgeoefend.

Uit zijn eerste huwelijk had hij 4 kinderen, Jacob, Maria, Amelia en Elisabeth. Jacob werd eerst voor de letteroefeningen opgeleid en onder het opzigt van Bonaventura Vulcanius, toen te Antwerpen woonachtig, later hoogleeraar te Leyden, gesteld. Daar hij geen geschiktheid of neiging tot letteroefeningen had, schikte hem zijn vader tot de krijgsdienst. Hij stierf te Leyden in 1599, omtrent zes weken na zijn vader. Hij was gehuwd geweest met Veronica Hoen van der Lippe en liet eene dochter na, Walburg van Marnix, vrouwe van St. Aldegonde en Souburg, die in 1616 met Willem van Oldenbarneveld, heer van Stoutenburg en Kralingerpolder, huwde. Maria van Marnix trad in het huwelijk met Lodewijk van Vlaenderen of de Flandres, heer van Praat, zoon van Jacob en Catharina van den Boetzelaer, welk huwelijk o. a. door Baudius werd bezongen. Amelia van Marnix huwde Wessel van den Boetzelaer, heere van Asperen en Merwede, zoon van Rutger en Agnes van Bailleul. Elisabeth van Marnix begaf zich in den echt met Karel Morgan, ridder, gouverneur van Bergen op Zoom, die voor haar eene kostbare grafstede te Delft oprigtte.

Catharina van Eeckeren schonk hem eene dochter, Louise van Marnix, die huwde met Filips van Levin, ridder, heere van Famars, gouverneur van Heusden, wiens zoon heer van Mont St. Aldegonde genoemd werd.

Tijdgenoot en nageslacht hebben zich vereenigd om Marnix den hoogsten lof toe te zwaaijen. Men vindt deze lofspraken bij Prins zijne levensschets van den grooten man, en bij te Water in diens hieronder vermeld werk, en bij andere schrijvers vereenigd. Van aard was hij welwillend, zoo spoedig van uitvoering als welwikkend van besluit, lieftallig, moedhoudend, regtvaardig, vast;" »zeldzaam waren zijn verstandelijk vermogen, nog zeldzamer werkend tot verschillende einden." De Groot noemde hem »een man van schrander brein en geleerdheid," »een zeer uitstekend licht, het voorwerp van de bewondering der volkeren;" Hooft, »een overvliegend vernuft," Heinsius »een man van overtreffend vernuft dat volstrekt bewonderd moet worden." Brandt prijst zijne groote geleerdheid, welsprekendheid, godsvrucht en arbeid tot voortzetting der hervorming. Melchior Adam noemt hem een ervaren historiekenner en een staatkundig profeet." Met deze en andere getuigenissen stemmen te Water, van Kampen, en nog in onzen tijd Broes, Motley, Quinet, Juste en anderen in. Het mag echter niet geloochend worden dat de hartstogtelijke, ijverige en vurige voorstander der hervorming en tegenstander der R. C. godsdienst soms tot onbesuisdheid oversloeg, en dat hij zich aan onverdraagzaamheid heeft schuldig gemaakt, en schoon Broes de beschuldiging dat hij tot den beeldenstorm zou hebben opgeruid, van hem afkeert, zoo kon hij hem echter niet vrijpleiten van die, dat hij ze heeft goedgekeurd.

Als krijgsoverste had hij dikwerf gelegenheid zich te onderscheiden o. a. in het laatst van 1584, toen zijn aanslag op Lier gelukte. Als staatsman wordt hem »kloek beleid, schrander inzien in de moeijelijkste zaken, slimheid, gevatheid, onverdroten ijver en arbeidzaamheid toegeschreven." Scheltema noemt hem uitmuntende in staat- en regeerkunde, en geslepen regtsgeleerde. Zeker was de hulp door zijne talenten aan de politiek van Oranje, welke met zijne eigene inzigten overeen kwam, bewezen, niet gering. Ongunstig is het oordeel van den hoogl. Vreede over Aldegonde's diplomatieke bekwaamheden. »Het klinkt stout (schrijft hij), maar wij wagen het te zeggen: de vurige, welsprekende, dichterlijke Aldegonde schittert niet als diplomaat," doch C. A. Chais van Buren heeft de handschoen voor hem opgenomen.

De beschuldiging door van Lom, *Beschrijving van Lier*, bl. 323, dat Marnix, den 10 April 1580, aldaar de kerk zou geplunderd hebben, die door Theod. Juste in zijn werk over Marnix op nieuw is bewaard, werd weêrlegd door A. Bergmann, in eene brochure, getiteld: *Pillage de l'Eglise paroissiale de Lierre*. Brux. 1858, vooral op grond dat Marnix in 1583

en niet in 1580 burgemeester was te Antwerpen, door wien, volgens van Lom, de plundering zou geschied zijn.

Bekend is het, dat Aldegonde een der eersten was, die op wiskunstige gronden het slimst uitgedachte brievencijfer verklaarde. Vriend en vijand, landgenoot en vreemden geven hem den lof van meer dan gewone kundigheden, en tellen hem onder de geleerdste mannen van zijnen tijd. Die hem dezen roem betwisten, zijn weinigen in getal, en hun getuigenis is twijfelachtig. Hij verstond de Grieksche, Latijnsche, Hoogduitsche, Engelsche, Fransche, Spaansche en Hebreeuwsche talen Zijne uitgaaf der psalmen geeft blijken van zijne ervarenheid in het Hebreeuwsch en het was zijne kennis der Grieksche taal welke de algemeene staten bewoog hem met allen aandrang te verzoeken tot de overzetting der Heilige Schrift. Zijne schriften toonen welke vorderingen hij gemaakt heeft in de godgeleerdheid, het burgerlijke en kanonieke regt, de kerkelijke en wereldlijke geschiedenissen, de grondbeginselen van ware staatkunde, alsmede in de dichtkunde. Jammer is het dat hij de historie der Nederlandsche hervormde kerk, tot het schrijven van welke de synoden hem meer dan eens verzocht hadden, en aan welk werk hij de hand schijnt geslagen te hebben, niet aan het licht heeft mogen brengen. Zijne bijzondere kundigheden in 't stuk van godsdienst en kerkbestuur waren waarschijnlijk oorzaak dat de staten van Holland hem magtigden tot de nationale synode in 1596 te Hoorn gehouden, en tot het onderzoek der geschillen tusschen de synode en Kornelis Wigghersz. predikant in gemelde stad. Zeer uitgebreid was zijne briefwisseling met de beroemdste en geleerdste mannen van zijn tijd, rijk de voorraad die er nog van aanwezig is. Vele zijn de lofdichten en lofredenen op hem vervaardigd en meermalen is zijne afbeelding in plaat uitgegeven.

Zijne schriften zijn:

De Byencorf der H. Roomsche kerke, in den aanvang van 1569 in het licht gegeven, blijkens het onderschrift der opdragt *Datum in onze Musaeo* (te Keulen?) *den vijfden Januarij welke was drie coninghen als de goede Catholyken hen vrolick maken, ende roepen: de coninck drinckt in 't jaer MDLXIX*, Verder zijn er drukken van 1572 (door Lelyveld en Prins vermelden), 1574. Bij dezen druk van 13 Mei 1574 is de tekst van 1579 *en des auteurs werck ongeroert gelaten*, maar er is een *Register oft Tafel* bijgevoegd, en *aen de kanten zijn eenige annotatien ende Handekens ghestelt, daer het register aenwyst en tot meerdere vermakinghe des Lezers zijn eenighe Notable Redenen somwijlen met een ander Letter*, *somwijlen op een nieu Reghel gestelt.* Ook komen er drukken voor van 1577, 1599 1600, 1611, 1631 (bij Jan E. Cloppenburg. Deze druk is, volgens het exemplaar, *eigenhandig door Aldegonde oversien en also verryckt en verbetert*), 1638, 1639, 1642, 1645, 1657 (te Amsterdam bij Jan van Ravesteyn) 1659, 1664, 1667, 1723, 1733 (te Amsterdam bij Johannes Rotterdam. Achter deze uitgaaf wordt het Register, dat men in den druk van 1631 en van 1657 aantreft, niet gevonden). In 1761 verscheen het werk te Groningen met eenige weinige aanteekeningen van den Eerw. H. Meyer) *in 1769 vermeerderd door* H. Meyer, Amsterd. bij H. de Wit en A. van Goor, 8°). In 1582 zette Aldegonde bij den edelman Uniko Manninga op diens buitenverblijf Lutzborg, (auf dem Lutelsburger Hause Unico Manninga Ahnherr der jetzigen gräflich von Kniphausenschen familie) den Bijencorf in het Hoogduitsch over, en gaf hem in druk uit, met het Latijnsch opschrift *Alvearium Romanum*, een uitgebreiden Latijnschen titel, en onder den verbloemden naam van Jesuwald Pickhart. Vervolgens zette hem Joh. Fischart, gezegd Mentzer, over. (*Gedruckt zu Christlingen. Anno* 1579, 8°. 1580, 1581, 1582, 1586, 1588: Leipzig 1657 met eene voorrede van Jacob Thomasius, Jena 1733, (*Gereinigter Bienenkorb der H. Romischer kirche.*) In 1592 kwam er eene Fransche overzetting van uit. Ook is het boek in het Engelsch overgezet. Tot de schriften die er tegen het licht zagen, behooren *Confutatio van den Aldegondischen Byenkorv door M. Doncanus*, 1578; Johannes Coens, priester te Kortrijk, *Wederlegghinghe van den Biencorff, etc.* Loven 1598; Johannes David, *Den Christelycken Bie-corf der H. Roomscher kercke*, *Antw.* 1602 *opgedragen aan P. M(arnix) auteur des wespen-corfs*, *valschelyck den Biecorf der H. Roomsche kerck geintituleert. Datum te Ghendt den* 30 *Jan. op S. Aldegondesdach.* Dit werk is zeker reeds vroeger gedrukt, doch, volgens Willems,; hoe wel ook geschreven, niet te vergelijken met het werk van den grooten Brusselaar.

Vriendelycke vermaeningh aen de Heeren Staten van Brabant en Vlaenderen. Delft 1574, een stukje, waarin de prins den volke zeer behendig wordt aangeprezen.

Brief aengaende de kerkelycke tucht ende het dansen. Delft 1577. Antw. 1498, Dordrecht 1649. Deze brief is waarschijnlijk dezelfde met dien, welke in het Latijn voorkomt, in *Epist. Select. Illustr. et clar. Virorum L. B.* 1617, p. 153; *de Disciplina Ecclesiastica atque Choreis*, aan den predikant Gasp. Verheiden gerigt. Over Marnix gevoelen omtrent het dansen is merkwaardig het geen Bayle berigt p. 2523 van zijn *Dict. Hist. et Crit.*

Oratio pro Matthia Archiduce Austriae et ordinibus Belgicis habita Wormatiae in Comitiis mense Majo 1578. Volgens Francius (*Orat.* p. 592—594) en te Water (*Verbond der Edelen* D. III. bl. 78) zou de geheele redevoering, gelijk zij werd gedaan, niet meer voorhanden zijn. Ook Scheltema meende zulks, doch later kwam hem de oratio in haar geheel in handen, en hij zette haar voor zijn *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk* (D. IV. St. I) over. De oorspronkelijke is uitgegeven met privilegie van den aartshertog Matthias, ter drukkerij van Ch. Plantijn te Antwerpen 1578. Ook is er eene Fransche overzetting van vervaardigd. Bij Bor (*Ned. Oorl.* B. XII. D. II. bl. 952) vindt men vertaalde uittreksels der voornaamste plaatsen; bij Hooft (*Ned. Hist.* D. I. bl. 571) eene uitmuntende zamenstelling van het geheel, hetwelk meermalen met reden als een der voornaamste bewijzen van 's mans welsprekendheid of liever zeggenskracht is aangevoerd. Hij zeide zelf »dat hij er het merg van gaf;" bij van Meteren vindt men er een kort en welgesteld berigt van. Francius bragt het Nederduitsche uittreksel van Hooft wederom in het Latijn over.

In 1578 werd te Luxemburg een boek uitgegeven, getiteld: *De tumultuosa Belgarum rebellione sedanda ad Christiani orbis Principes et cunctos publicae ac Christianae tranquillitatis amantes, brevis consultatio per Cornelium Callidium Chrysopolitanum*, geenszins, gelijk Burman (*Praef. Anal. Belg.* T. I. p. XCV) wil, een versierde naam van een onbekend man, maar de naam, dien Cornelius Loos van Gouda, kanunnik en doctor te Mentz en vicarise te Brussel, in de geleerde wereld voerde. Deze had het vreesselijk geladen op van Marnix en op deze redevoering, welke hij noemt: *splendida et blanda, at subdola et perniciosa oratio*, en zegt daarbij dat hij tegen dezelve geschreven heeft.

Ook is de redevoering van Aldegonde door J. B. Houwaert in Nederduitsch rijm overgebragt en uitgegeven. Antw. 1578. Men vindt de redevoering ook in *Oeuvres politiq.* de Phil. de Marn. T. I. p. 109—150.

Het boeck der Psalmen Davids wt de Hebreische spraecke in Nederduytschen dichte, op de ghewoonlijcke Françoische wyse overghesett, door Philips van Marnix, heere van St. Aldegonde etc. 't Antwerpen by Gilles van den Rade, op 't Vleminxvelt in den gulden rinck 1580. Achter dezen eersten druk vindt men ook *Catechismus enz. mitsgaders de Christelycke ceremonien ende ghebeden. Met neersticheydt oversien ende ghecorregeert door Casparum van der Heyden.* Groot is het verschil tusschen dezen en den volgenden druk van 1591 te Middelburg bij *Richard Schilders.* Achter den druk van 1591 vindt men, behalve den *Catechismus*, nog *Het Boeck der Heylige Schrifteurlycke Lofsangen, enz.*, alsmede van Aldegonde; terwijl men achter dien van 1580 alleen eene berijming aantreft van de *thien gheboden*, *het ghebet onses Heeren*, *de Artyckelen des Christelycken gheloofs*, *den Lofzang Marie*, *Zacharie* en *Symeonis*, door Marnix, benevens *Het ghebet onses Heeren*, *de Artyckelen des gheloofs* beide door Jan Wtenhove, en de *thien gheboden*, *na de oude gewoonlycke wyse* van P. Dathenus, *uyt den Franchoyse overghesett* en nog *een corte ghebet voor de predicatie door Jan Wtenhove.* Ook is de berijming van 1580 verschillende van dien van 1591. In den druk van 1580 is de tekst niet, maar wel in dien van 1591 naast het rijm gevoegd. De derde druk van de psalmen, door den autheur nader *overgesien en op ontallicke plaetsen verbetert*, is met *bijvoeging der Psalmen* van Petrus Dathenus, en *tweederley text*, namelijk volgens *d'oude oversettinge* en de *nieuwe* van St. Aldegond'e, te Leyden, bij Lowys Elsevier, A°. 1617 in gr. 8°. uitgekomen. Voor de vierde maal zijn uitgekomen de *CL Psalmen Davids*, van Marnix, te Leiden, en gedrukt bij P. Ravesteyn, 1646 of 1647. 12°.

Het Boeck der Heylige schriftuerlycke Lofsangen uyt den ouden ende nieuwen Testamente byeen getogen ende in Nederlandtschen

dichte nae de Hebreissche ende Griecksche waerheyt trouwelijck overgeset. Middelb. 1591, ook achter de Psalmen te vinden.

De prophetie uyt het lyden Jesu Christi, uyt het 53 *capittel van Jesaia* vindt men ook in de *Harmonie van het lyden Jesu Christi*, uitg. door G. Buytendyck. Dordr. 1694, 1701. Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 304.

Admonitio ad orbis terrae Principes qui se suosque salvos volunt, 1523, door te Water, *Verb. der Edel.* D. I. bl. 38 aangehaald, welligt een latere druk van de door Foppens vermelde *Germaniae cujusdam nobilis et patriae amantis viri commonefactio ad Serenis. Reges, Principes etc. de Reipubl. Christianae statu atque incolumitate conservandis*, Volgens te Water is dit stuk zonder naam in 1583 in 't licht gegeven: het wordt door Lipsius, Bor en anderen aan Marnix, toegeschreven.

Theses aliquot de Ecclesiae atque Ecclesiasticarum Traditionum κριτηρίῳ seu certa norma, et de verborum Christi in Eucharistico sacramento vera et genuina interpretatione. z. j. en pl.

Marnix, ten jare 1575 uitgenoodigd en van hoogerhand aangemaand om zich over deze punten ten nutte der kerk op de een of andere wijze uit te laten, stelde aan den toen beroemden Leuvenschen hoogleeraar Michel Bajus, door den heer van Wignicourt, zijn behuwdbroeder, voor, om briefsgewijze over beide deze onderwerpen te twistredenen. Zulks werd door Bajus aangenomen en beiden wisselden in 1577 en 1578 verscheidene brieven die ook wederzijds in de naastvolgende jaren door den druk gemeen werden; doch het werk van Bajus (*Ad Quaest. Ph. Marnixii S. Aldeg. de Ecclesia Christi et sacramento altaris responsio.* Col. 1579 8°.) werd door zekeren Minderbroeder, Fr. Horantius, sterk doorgehaald, omdat hij het geschrift van Marnix niet naar behooren had beantwoord. Tot dezen twist behooren ook Baji *Apologia pro responsione contra objectiones ejusdem de veritate corporis Christi in Eucharistia.* Lovan. 1581.

Refutatio ad Michaëlis Baji, Regii profess. Lovaniensis, Apologiam (de reali praesentia) Antv. 1587.

Naderhand zijn de *Theses* en brieven herdrukt onder den titel van: *Opuscula quaedam S. Aldegondii, partim vetera partim nova* Franeq. 1589. Eindelijk zijn ze op nieuw door de Roomschgezinden in het licht gegeven in eene verzameling van M. Baji *Opera*, Col. Agripp. 1696, bij gelegenheid der twisten tusschen de Jesuiten en Jansenisten over de leer der genade. Deze uitgaaf geschiedde door tusschenkomst van den bekenden Franschen pater Quesnel, doch niet te Keulen, zoo als de titel opgeeft, maar in Holland, weshalve deze uitgaaf in 1697 te Rome verboden werd.

Trouwe vermaninghe aen de Christelicke Gemeynte van Brabant, Vlaenderen, Henegouw ende andere omliggende landen, beide die noch onder 't cruice sitten ende die buiten 's lants geweken zijn, grotelica dienende tot troost ende versterckinge in dese benaude tijden teghen alle aenvechtinghen ghedaen bij P. v. M. Leyden Jan Paedts 1589, *Middelb. Adr. van den Vivere*, 1610 met bijvoeging *en in dichte van nieuws 't gebedt Daniels Ps.* 150 *en* 130. Het oorspronkelijk hs. berust op de Bibl. der Hoogeschool te Leyden. Brandt geeft er een uittreksel van in *Hist. der Ref.* D. I. bl. 760.

Ondersoeckinghe ende grondelijcke wederlegginge der Geestdrijvische Leere enz. 's Gravenh. 1515, 1597.

Response Apologetique de Philippe de Marnix à un libelle fameux: qui a esté publié en son absence, sans nom de l'Autheur ou de l'Imprimeur, par un certain libertin, s'allettrant gentilhomme Allemand et nommend son libelle Antidote ou Contre poison etc. Auquel l'honneur des Ministres et du Ministère de la parolle de Dieu estoit prophanement vilipendé. Escrite et dediée a Messieur les Estats generaux des provinces unies des Pays-Bas, Leyde ches Jean Paedts. 1598.

De titel van het geschrift, waartegen het gerigt was, luidde: *Antidote ou contrepoison contre les conseils sanguinaires et envenimés de Philippe de Marnix, Sr. de St. Aldegonde, contenus en certain livre par lui mis en lumière contre les rélateurs spirituels, qu'il appelle en son language — Geestdrijvers — composé en forme de lettre responsive par un Gentilhomme Allemand, studieux à la paix et amateur de liberté Belgique.*

Het antwoord van Marnix werd na zijn afsterven in 't nederduitsch vertaald door eenen R. C. B. te Leyden 1599 bij Jan Paeds Jacobsz. met dezen titel: *Ontschuldiginghe gesteld andwoordischer wijse* (door Ph. v. Marnix) *op een schimpschrift uitghegheven in sijn afwesen sonder name des autheurs ende druckers, door een seker vrygeest, sich gevende den naem van een Duytschen Edelman en noemende syn voorseyt Boecxken Preservatijf, oft tegenvergift enz. in 't welcke de eere der Dienaren ende des Ampts des Goddelicken woords schandelicken werd versmadet; toegeschreven aen de Heeren generale staten enz.* Men vindt een breedvoerig verslag van dat werkje bij Prins, *Lev. v. M.* bl. 65, een uittreksel er van bij Bor, *Ned. Oorl.* B. 36, Bayle, en in de *Chronyck van den ondergang der Tyrannen*, D. II. bl. 1468 enz.

Tractatus de Coena Domini ad Gallorum Regis sororem, Lotharingiae Duci nuptam, Antw. 1580. Waarschijnlijk hetzelfde met Sancti Aldegondii *de S. Coenâ tractatus L. B.* ap. Joh. Paetsium 1599, in het Fransch vertaald: *Traicté du Sacrament de la S. Cène du Seigneur etc.* Leide 1599. 4°.

Contra libertinos. 1598. *Tegen eenen vrygeest* 1599. herdr.

Tableau des Différents de la Réligion; Truictant de l'Eglise, etc. Leyde 1599, 1601. 4°. 1603, 2 vol. 8°. 1611, 5°. Rochelle 1603. 4°. 1665, 2 vol. 8°. In het Latijn overgezet met den titel: *Liber de Ecclesiae Nomine, Definitione, Notis, Capite, Proprietatibus* L. B. *ap. Paetsium* 1599. In 't Nederd.: *Religie verschillen, handelende van de kercke, haeren naem, beschrijvinge, teekenen, hooft, eigenschappen, gestellenisse, geloove en leeringe derselver; in d'welck als in een Tafereel voor oogen gestelt ende ondersocht worden alle de bewijse, redenen, voorstellingen en tegenwerpingen die hedendaeghs strijdig staen tusschen die gene die men noemt Catholijcke ter eener ende die men heet Euangelische ofte Gereformeerde ter ander syden door — overgezet uyt den Francoyse in Nederduitsche tale door B. N. Amst.* 1601, 1611, 4°. *met portr. en Lat. onderschrift, overgezet* door Jan de Kruiff. Bened. Pictet, maakt in zijne *Kristel. Godgel.* D. III. ook gewag van twee uitgaven te Leyden, 1600, 1605.

Examen rationum quibus Rob. Bellarminus Pontificatum Rom. adstruere nititur. Auctore Ph. Marnixio. 1607. z. pl. of dr. in *Bibl. Emtinck.* (Amst. 1753) S. I. p. 185.

Cort begryp inhoud. de voornaemste Hooftstucken der Christelycke Religie, gestelt Vrage ende Antwoordischer wijse tot nut ende voordeel der teere aankomende jonckheyt en stichtinge aller Christenen in 't gemeen. Delft, Nicl. de Clerck, 1599, Leyden, Pieter Louwick Alexandersz. 1599. Amst. 1606. 8°. Van dit boekje is in 1682 te Amsterdam eene laag maleische vertal. verschenen.

De Institutione Principum, ac nobilium puerorum libellus, luci e Ms. jam recens datus a S. Arario Doc. Med. Franeq. 1615. Mogelijk hetzelfde met de ms. *Ratio instituendae juventutis*, beschreven in *Messager des sciences et des arts de la Belgique* T. I. p. 418.

In de *Oeuvres de Philippe de Marnix de Sainte Aldegonde, écrits politiques et historiques, précédés d'une introduction par Alb. La Croix.* Brux. 1859 zijn opgenomen:

Compromis des Nobles. 1565.

Requeste presentée à la duchesse de Parme, régente, le cinquième jour d'avril 1565.

Response à un petit livret naguerres publié et intitulé: Declaration de l'intention du seigneur don Jehan d'Autriche en la quelle la vray intention dudit seigneur don Jehan est manifestement descouverte; et l'origine des presentes guerres et troubles de pardeçà bien clairement et à la verite exposée. (1578.)

Declaration de l'intention du seigneur don Jehan d'Autriche.

Response a un libelle fameux nagueres publié contre Monseigneur le Prince d'Oranges et intitulé: Lettres d'un gentil-homme vray patriot etc. faicte par Philippe de Marnix, Seigneur du Mont St. Aldegonde, Conseiller d'Estat à Messieurs les Etats Generaux des Pays-Bas, avec le dit libelle icy joint à la fin Anvers 1579.

Zie te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 34 en *Bijl. Lett. KK.*

Oraison des Ambassadeurs de serenissime Prince Matthias. Anvers 1578.

Declaration de Ph. de M. sur les conditions auxquelles le Prince d'Orange consentirait à poser les armes et à quiter le Pays. (La Haye 29 Nov. 1573).

Mémoire sur ce qu'il a négocié, à Rotterd. avec le Prince d'Orange (sans date sur de Juillet 1574.)

Relation des conférences de Gertrudenberg.

Les points que le seigneur de Sainte-Aldegonde a proposés à messieurs les estatz généraux de la part de Monseigneur le Prince d'Orainges 1577.

Dépêche aux États Generaux sur les événements d'Arras. (1578).

Rapport fait au Prince d'Orange et aux Etats Generaux par les Ambassadeurs qu'ils avaient envoyés au duc d'Anjou, pour lui offrir la souveraineté des Pays-Bas. Mars 1581.

Lettre de Philippe de Marnix aux Etats Généraux sur les négociations avec le duc d'Anjou.

Brief récit du l'estat de la ville d'Anvers du temps de l'assiègement et rendition d'icelle, servant en lieu de Apologie pour Philippe de Marnix — contre sez accusateurs au regard de l'administration qu'il y eu. (1585.)

Discours prononcé par Marnix à l'assemblée de Dordrecht au mois de Juillet 1572. (*français et flamand*).

Memoire inédit de Marnix sur un projet de donation des dix Provinces à la France (1585.)

Vis Veritatis Divinae XX regulis et illustribus exemplis exposita, ex Belg. Lat. per L. Lucium. Arnh. 1602, Basil., 1628. Het is twijfelachtig of dit werk wel aan Marnix moet worden toegeschreven.

Oratie of wtspraecke van het Recht der Nederlandtsche oorloge teghen Philippum, Coningh van Spaengien, aen de aldermaghtighste ende doorluchtigkste Vorsten van Kerstenryck, van eenen Nederlandschen edelman ghedaen. In Nederlandsche getrouwelick vertalet t' Amselredam by Michiel Colijn. 1608. 4°.

Via Veritatis 1620.

Waarschijnlijk is hij ook de opsteller van den brief of vertoog met de *Nederlandsche Geloofsbelijdenis* aan Maximiliaan gezonden in 1566. Zie te Water, *Tweede eeuwget. d. Geloofsbel.* bl. 219.

Troost der ziele in 't Vagevuur, 8°. z. j. Z. J. Abcoude *Naamr. v. Ned. Boek.* I D. 3e St. bl. 7.

Ook wordt hem toegeschreven het pamflet:

Belgicae liberandae ab Hisp. ὑποδειξις *ad patrem patriae Gulielmum Nassovium principem Aurantium, anno* 1571, *April.* 18, *exhibita ac nunc demum in lucem edita.*

Het Wilhelmuslied, van hetwelk Marnix zonder twijfel de autheur is, verscheen waarschijnlijk het eerst in 1568 of 1569.

Behalve de door Schotel, in *Ged. over het aloude volkslied* vermelde uitgaven van dit lied, vindt men nog: *Het orig. volkslied W. v. N. deszelfs oorsprong, vermoedelijk dichter en noodige opheldering. Leyden J. v. Thoir*, 1814; *Het oude Volkslied W. v. N. gedicht in het jaar* 1568, *vrij nagevolgd op den tegenwoordigen tijd. Leyden*, Murray 1814; A. Leeflang, W. v. N. enz. *met aangename variatien voor de Piano-forte*, Rott. 1814; J. Spangenberg, *W. v. N. avec neuf variations pour le piano-forte* 4°. fol. *à la Haye* 1814; J. W. Swaan, W. v. N. *in den geest van het oude lied toepasselijk gemaakt op de gezegende omwenteling van* 1813. Amst. 1815.

Het lied van Nederland, Amst. 1816 8°. Nog in 1863 verscheen er een nieuwe uitgaaf van het lied te Leyden.

Waarschijnlijk heeft Marnix nog andere naamlooze schriften in het licht gegeven. De spaanschgezinden zelve stelden buiten twijfel dat hij de autheur was van vele »slimme boecxkens" tegen hunnen koning (Bor, *Ned. Oorl.* D. I P. VII. bl. 482). Ja, ook Marnix bevestigt zulks niet onduidelijk in een brief aan Adr. v. d. Myle, in *Epist. Select. Illustr. et Clar. viror.* p. 694: »Nos literis et libellis quantum possumus eorum (scil. Brabantinorum, Flandrorum etc.) animos ad libertatis studium accendemus."

Zoo vermeldt Quinet p. 131 nog van hem: *Mémoire inédit qu'il addresse aux Etats Generaux sous le coup immédiat de la mort de Guillaume*", in hands. op de Bourgondische bibliotheek te Brussel, J. Halzbergius vertaalde in 1602 een door Marnix in het Latijn geschreven werk, getiteld: *Bijbel der Natuur dat is van de waarheit der Christelycke religie teghens de Atheisten Epicuren enz.* Dat hij de Latijnsche poezy ook beoefend heeft, blijkt uit een knuppelvers, bij Bizot, *Medal. Hist. van Holl.* bl. 53, en bij Prins, en uit twee breedere Carmina, uit *Olympiae Fulviae Moratae Opera omnia*, medegedeeld door Dodt van Flensburg in *Vriend des Vaderlands* D. VI N°. III bl. 196, 197, ook te vinden bij Broes, *Ph. v. Marnix, in Voorlezingen*, D. II. St. I. bl. 144; Gerdes deelt in *Scrin. Antiq.* T. II. P. I. p. 542—554 mede: *Marnixii Epist. ad Bezam et huius ad eum responsio*, ook te vinden in Bezae *Opera*, T. III. p. 206, sq. Ruim 25 oorspr. brieven van Marnix vindt men in de *Ill. et Clar. viror. Epp. Selectiores L. B.* 1617 door Petrus Bertius uitgegeven, een brief aan Pottelberg, in *Praest. vir. Epp. Eccl. et Theol. ed.* 1660 p. 1—18; brieven aan v. d. Myle, C. van der Heiden, enz. in *Epist. viror. illustr. edit. a D. Heinsio, Cent.* II. p. 711, 712, 753—755, 821, 967 etc. Hij schreef ook een brief aan de *Opzienders der gemeenten te Embden en andere plaatsen* (Meiners. *O. Friesl. Kerkel. Gesch.* bl. 424—426); aan *de Christel. gemeenten in Braband en Vlaanderen, die onder het kruis zitten of buiten 's lands geweken zijn* (Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 760, 761), aan Pieter Carpentier, rector der Lat. school te Norwich, (Foppens, T. II. p. 962). Te Water, (*Verb. d. Edel.* D. III. bl. 53), maakt melding van 6 brieven van hem aan den hoogl. Sibrandus Lubbertus met andere weleer in bezit van Mr. J. de Kempenaer, raadsheer in 't Hof van Friesland. Mr. G. van Leeuwen deelde een brief van Donellus aan v. Marnix van 19 Maart 1582 mede in *Bijdr. voor Regtsg. en Wetgeving*, D. II. bl. 580, volgg. Een brief van Lipsius aan Marnix vindt men in J. Lipsii, *Epist. Select. Cent. II, Miscel. LXXXV*, en te Water, t. a. p. D. IV. bl. 441, gewaagt van een anderen, 10 Maart 1582 uit Antwerpen geschreven. Voorts komen brieven voor van Marnix op den *Catalogus der Bibl. v. d. Leydsche Hoogeschool* en op de Catalogussen der bibliotheken van Koning, te Water, Schouten, v. Voorst.

Men vindt de volgende mss. van hem:

Van de Beelden afgeworpen in Augusti 1566. *Antwoorde P. Marnixii, Heer van St. Aldegonde op de Assertie eens Martinisten* (Luthersman) *dat het afwerpen der beelden niemande dan der Hoogher overheit geoorlooft en zij.* Z. te Water, *Verb. d. Edel.* D. I. bl. 382.

Annotationes Aldegondii in Apologiam J. Austriaci. Z. *Cat. Bibl. publ. Leid.* p. 318.

Conciliorum Tomi ex edit. Petri Crabbe c. notis mss. Marnixii. Colon. 1553. 3 vol.

Zijne Bibliotheek werd in Julij 1599 te Leiden verkocht blijkens *Catalogus libror. Bibl. nobil. clarissimique viri piae memoriae D. Philippi Marnixii Sancto-Aldegondii, Lugd. Bat. ex typ. Christ. Gujotii*, 1599. 4°.; verg. *Messager des Sciences et des arts de la Belgiq.* T. I. p. 244 en C. A. Chais van Buren, *de Staatk. beginselen van Ph. van Marnix*, bl. 178, 172.

Zijn zinspreuk was: *Repos ailleurs.*

Zie, behalve de Woordenboeken van Moreri, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Chalmot (op Coornhert), Nieuwenhuis, *Woord. d. Zamenlev.*; Kobus en de Rivecourt, Jöcher, Bayle, *Biog. Univ.*; Strada, Bentivoglio, Bor, van Meteren, Hooft, Meursius, Vossius, van Reyd; voorts Morhoff, Freherus, J. Verheiden, *Praest. aliquot Theol. Effigies*, waar zijn portret voorkomt, gelijk ook in de overzetting (*Afbeeld. van sommige in Godts woort ervarene mannen*, bl. 145); M. Adami, *Vitae Jurisc. et Med. Gron.* p. 334; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1030—1038; Saxe *Onom. litt.* T. II. p. 466, 467; Meursii, *Ath. Bat. Oper.* T. X. p. 541, 542; *Alma Acad. Leid.*; Magiri, *Eponymol.* p. 568; Gerdes, *Scrin. Antiq.* T. III. p. I. p. 135—137; *Hist. Ref.* T. III. p. 128—131; Burman, *Anal. Praef.* T. I. p. XCV, XCVI; *Syll. Epist.* T. I. p. 155, 156, 692; Hontheim, *Prodrom. Hist. Trev.* p. 1195; Viglii, *Epp. polit. et hist.* T. I. p. 360; P. Heuteri, *Rer. Austr. Belg.* p. 406; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 186, 226, 233, 439; *Annal. Antwerp. auct. D. Papebroeckio*, T. IV. p. 126—130; J. de Tassis, *Comment.* lib. II. p. 166, 186; l. III. p. 124, 133; Haraeus, *Annal. Brab.* T. III. p. 209, 216; U. Emmii, *de agro Frisiae*, p. 394; H. Loyens, *Synops. rer. memorab. gest. a Ducibus Loth. Brab. etc.* p. 456, 491; Grotii, *Annal.* lib. V. p. 129; *Histor.* lib. V. p. 378; Crenii, *Animadv. Phil. et Hist.* T. VII. p. 120, T. VIII. p. 136—138; J. le Long, *Bibl. Select.* p. 132—138; Baudii, *Poëm.* p. 63, 64, 529; P. Scriverii, *Opera Anecd.* p. 434; le Carpentier, *Hist. de Cambray*, P. III. p. 767; *Nobil. d. Pays-Bas*, T. I. p. 84, 170, 231—239; *Recueil Généal.* p. 75, 76, 130; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. I. p. 512; de Rouck, *Her.* bl. 307; von Steinen, T. III. S. 799, 800; *Notice sur l'ancien cathédr. de St. Lambert à Liège etc. par le Bar.* Xavier van den Steen de Jehay, in *Bulletin et Annal. de l'Acad. de Belg.* 1843, 1844; Marin, *Hist. de la France* T. IX. p. 502; *La Révol. des Pays.Bas, depuis l'an* 1559—1585, p. 139; Petit, *Chron. Livr. XIII*, p. 477, Livr. XIV. p. 631; Livr. XV. p. 611; Aubery de Maurier, *Mém. pour serv. à l'Hist. de Holl.* p. 412; Juste, *Vie de Marnix de St. Aldegonde* La Haye 1858; Quinet, *Fondat. de la république des Prov. Unies, Marnix de St. Aldegonde*; Gachard, *Corresp. de Philippe II*, T. I. p. 206, 402, 521, 546; T. II. p. 208; Bakhuizen van den Brink, *Notice sur le dix. denier*, Gand 1848; Goethals, *Lectures relatives à l'Hist. des sciences etc.* Brux. T. I. p. 137; *Notices biographiques et bibliographiques sur Philippe de Marnix, par* Albert La Croix *et* François van Meenen, *avec portr. de Marnix, Brux.* 1858, 8°.; *Oeuvres de Ph. de Marnix — précédés d'une Introduction par Alb. le Croix*, Brux. 1859; *Chant funèbre sur le trèpas de Phil. de Marnix. La Rochelle*

1605; P. Dahlman, *Schauplatz der Marquisten und Damarquisten Gelehrten*, Leipz. 1710; Baur, B. H. L. *Handwörterb.* Th. III. S. 542, 542; Brûce, *Corresp of Dudley Earl of Leycester*, p. 33, 34, 36, 312; Halma, *Tooneel der vereen. Nederl.* D. I. bl. 144; D. II. bl. 138; G. Snikers, *Alg. Gesch.* D. II. bl. 432, 434; van Hasselt, *Onnitg stukk.* D. I. bl. 317; Wagenaar, *Vad. Hist.* (Reg); van Wijn, op *Wagenaar*, D. VI. bl. 251; Caresier, *Tafereel der Algem. Gesch. d. Vereenigde Nederl.* D. III. bl. 64, 291, 407; te Water, *Verk Vad. Gesch.* D IV. bl. 324; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, 3 d. (Reg.); Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* (Reg.); Motley, *Hist. of the rise of the Dutch Republ.*; Arend, Beelo, Brandt, *Hist. v. Enkh.* bl. 106; Beekman, *Beschr. v. Asperen*, bl 80, volgg.; Gargon, *Walch. Arcad.* bl. 46; van Leeuwen, *Bat. Ill.*; *Pars Index Batav.* p 230; Bareuth, *Holl. en Zeel. jubelj.* bl. 31; Meerman, *Verg. d. gemeeneb. van Grotius*, D. II. bl. 239; van der Vijnckt. *Ned. Ber.* D. I. bl. 254, D. II bl. 155; Fruin, *Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog*; van Deventer, *Het jaar* 1566, 's Hage 1856; Otto von Corvin Wiersbitzky, *De tachtigjarige oorlog*, Amst. 1855, Prins, *Lev. van P. v. M.* in de *Levens. der Nederl. dichters en dichteressen, uitg. v h genoots. Kunst wordt door arbeid verkregen*, Leid. 1781. D. I. met portret; *Lev. der voorn. meest Nederl mannen en vrouwen*, D. IV; *Levensschetsen van Vad. mannen en vrouwen uit de zuid. provincien*; te Water, *Verbond én smeekschrift der Edelen*, D. I. bl. 56—58; 143, 381—383; D III. bl. 29 90, 450, 551—555, 558; D. IV. bl. 423—441, 465—465; *Redev. over de verdiensten van M. v. Aldegonde* in *Vruchten van de Kamer der Wijngaardranken*, D. III. bl. 1—32; Broes, *Ph. v. Marnix aan de hand van Willem I*; H J. Koenen, *Gesch. d. Fransche vluchtel.* bl. 348, verv.; M. Siegenbeek, *Toetsing der gronden voor de onderstelling dat tusschen Aldegonde en Oldenburneveld vroegtijdig eene merkelyke verwijdering heeft plaats gehad* in *Nyhoff's Bijdr. voor de Vad. Geschied- en Oudh.* D. VII. bl. 143, volgg.; J. ab Utrecht Dresselhuis, *Geschied- en Oudheidk. wandel. door het eiland Walcheren*, Middelb. 1842, bl. 76—82 (over de heerlijkheden van Ph.); Mr. J. v. Lennep en W. J. Hofdijk, *Merkw kasteelen in Nederl.* D. I. bl 190—198 (als boven) Dodt van Flensburg in *Vriend des Vaderl.* D. V. St. 6, 1831; D. VI. St. III. 1832; van Vloten. over Marnix *opvoedings-ontwerp* in *Vad. Letteroef.* jaarg. 1854; G. v Loon, *Ned. Hist. penn.* D. I. bl. 285; *Navorscher*, D. V. bl. 100, 208, 337; *Bybl.* 1855, bl. XCVIII, D. VII. bl. 172—255, 377. D VIII. bl. 225, 336, D. IX. bl. 78; *Chr v. h. Hist. Genoots* D. II. bl 93; D. IV. bl. 236; D. V. bl. 98, 142, 280, 425, 438. D. VI. bl. 97, 98, D. VIII. bl. 465; *Cat. princip. civit. et singul. qui donatione Bibl Lugd. Bat. dotar.* L. B. 1597; *Cat. Bibl. publ. Lugd. Bat.* p. 252; *Cat. Bibl Bunav.* T. I. p 423; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, Prem Serie (Reg.); *Bibl. Emtinck*, P. I. p. 84; Arrenberg, *Naamr. v. Nederl. Boek*; Muller, *Cat van Godgel. werk.* bl. 12, 90; *Cat. des livres orient.* N°. 1811; *Hand. d. Maats. van letterk.* 1866, bl. 65—75; Muller, *Cat. van portr.*

(Als staatsman). Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; C. A. Chais van Buren, *De staatk. beginselen van Ph. v. Marnix*, Haarl. 1859; H. v. Idsinga, *Staatsregt*, D. I. bl. 328; Kluit, *Hist. der Holl. Staatreg.* D. II. bl. 312; Vreede, *Inl. tot de Ned diplom.* D. II. St I. bl. 149; 's Gravezande, *De Unie van Utrecht herdacht*, bl. 147.

(Als Godgel.) Glasius, *Godgel. Nederl* o. h. w.; J. Uytenbogaert, *Kerk. Hist.* bl. 208; J Trigland, *Kerk. Gesch.* bl 260; Brandt, *Hist. der Ref* D. I. bl. 299, 303, 440, 516, 532, 538, 546, 565, 588, 666, 707, 760, 798, 842; te Water, *Tweede eeuwged. v. d. geloofsbel. der Geref. kerken*, bl. 33, 35; *Kort verh. d. Ref. v. Zeeland*, bl 45; *Hist. d. Herv. kerk te Gend*, *Ber. aan den Lez.* bl. 153; *Redev. der 2 eeuwged. der verlossing van Goes in Zuid-Beveland*, bl. 24; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. kerk*, D. I. bl. 231, 249. verv. aant bl. 94—166; D. II. bl. 346, 350; Meiners, *Oostfr. Kerk. Gesch.* D. I. bl. 420—424; Harkenroth, in *Boekz. der Gel. Wer.* Mei 1731, bl. 577; J. ab Utrecht Dresselhuis, *F. v M. beschouwd als godgeleerde en meer bepaaldelijk in zijne verrigtingen en verdiensten omtrent de Ned. Herv. kerk*, (Amst. 1832. 8°.) Nic. Hinlopen, *Hist der Ned. overz des Bijb.* bl. 25; Kist en Royaards, *Archief van Kerk. Gesch inzonderheid van Nederl.* D. V. bl. 108, 387, 391, 459, 478; D. VI. bl. 108; 2e Ser. D. VIII. bl. 182; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 70, 94, 306, 409.

(Als Letterk.) Bidloo, *Panpoët. Bat.* p. 92; M. Siegenbeek *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* bl. 67; N. C. van Kampen, *Gesch. der Ned Letterk.* D. I. bl 155, *Vad. Karakterk.* D. I. bl. 382; *Redev. over den geest der Ned. Letterk.* bl. 17; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. bl. 88, D IV. St. II bl. 462; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. IV. bl. 3.0, volgg.; H Bakker, *Beschouw. van den trant onzer Ned verzen in Werken van de maats. van Nederl. Letterk te Leyden*, D. V. bl 112; Willems, *Verhand. over de Nederl. Tael- en Letterk.* D I. N°. 5, bl. 281; *Mengel. van Vad. Inhoud*, D. I. N°. 5, bl 187; Ypey. *Gesch der Ned. tale*, Snellaert, *Schets eener Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 82, 87, 95, 98, 105, 114; J. Bowring, *Iets over de Nederl. taal en letterk.* bl. 31.

(Over den Byencorf). *Vreet vogel oft sterft*, van Weislinger, (Antw. 1741) D. I. p. 207, Lelyveld, *op Huydecoper's Pr. v. taal en dichtk.* D. I. bl. 10, D. II. bl. 132, 138; Schotel, *Ged over het Wilhelmuslied*; *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 406, in *Bijdr. tot boeken en menschenkennis*, D III. N°. 1; Paquot, *Mém* T. I. p. 55; Flögel *Geschichte der Kom. Lett.* 3 Bd S 568; D. Gitterman, in *Algem. Kirchenz.* 1835, Mark, S. 406—408; Jöcher's *Lex.* *Thuana*, p. 47; Heinsius, *Praef. ad Sat. Menip.*; *Scaliger. Secunda*, p. 443; Vossii, *Exercit. piet.* p. 267, seq.; Francii *Orat.* p. 193, 194, edit. 1705; (over de Psalmen) *Nieuw Christ. Maands.* 1833 N°. VII en volgg. J. Herings, *Kerk. Raadg.* D. II. St. II; van Iperen *Hist. van het Psalmgezang*, D. I. bl. 137—143; le Long, *Bibl. Select.* P. II. p. 79, 116; *Boekz. der Ned. Bijb.* bl 769; J. Eus, *Hist. bericht. van de publieke schriften*, bl. 77; Schotel, *Ged. over het Volkslied*, bl. 70, 71; *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 170; Harckenroth, *Oostfr. oorsprenkel.* D. II. bl. 799; A. Andriessen, *Aanm. op de Psalmberym. v. Dathenus*, bl. 178; *Navorscher*, D. VI. bl. 76, 77, 222, 381; D. VII. bl. 335; Muller, *Holl. Godgel. werk.* bl. 89, 90.

(Over het Wilhelmuslied). G. J. Gales, *Over den oorsprong en lotgevallen van het N°. 1789*; Scheltema's *Verh.* in *Vad Letteroefeningen*, voor 1814, St. II. bl 109; van Someren en Brugmans, *Het oude Volkslied W. v. N.*, Schotel, *Het oude Volkslied W. v N.* en *Ged. over het oude Volkslied W v. N.* Leyd. 1835, *Holl. Merc.* 1672, bl. 80; J. P. v. Capelle. *Verhand. over de Vaderl. liefde der voorvaderen*, bl 36 over *Verslag der openb. Vergad. der tweede kl. van het Kon. Nederl. Inst.* 1824 (Amst. 1827); Snellaert, *Verh. over de dichtk in Belg.* bl. 184; Willems, *Belg. Mus.* D. I. bl. 275; Bosscha, *Nederl. heldend. te land*, D. I. bl. 177.

MARNOUT. Zie MAREGNAULT.

MAROQUINUS (Andreas), Benedictijn in het klooster dier orde te Ghislain in Henegouwen, leefde in 1606, schreef:

Annales Ecclesiastici s. Gesta SS. Martyrum à Notariis S. R. E. summorum Pontific. jussu conscripta, variis e bibliothecis collecta IV. in handss.

Zie Val. Andr. *Bibl. Belg.* p. 51; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 54.

MAROLLES (Frederik van Yve, abt van), lid van den raad van State, een warm voorstander van Willem I, werd in 1577 door de algemeene staten naar Don Juan te Namen gezonden, om hem te vertoonen hoe ongegrond het vermoeden van toeleg op zijn persoon was, en hem te noodigen naar Brussel, waar hij veilig kon blijven, weder te keeren. In hetzelfde jaar werd hij mede naar Geertruidenberg afgevaardigd om aartshertog Matthias de punten voor te leggen op welke men hem de opperlandvoogdij wilde opdragen, in 1579 naar de Keulsche vredehandeling, en toen deze in het volgend jaar werd afgebroken, bleef hij, die reeds vroeger in heimelijke verstandhouding met den hertog van Terranova stond, te Keulen en verzoenden zich met den koning.

Zie Bor, *Oorsp. der Ned. Oorl.* B. X. bl 258, B XII. bl. 7, B. XIII. bl. 103, 144; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII bl 154; 181, 278, 315; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III bl. 109; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. VI. p. 41, 271, 272, 282, 529, 637, T. VII p. 4, 194, 199, sv.

MAROLOIS (Samuel), ofschoon geen Nederlander, hield hij zich in Nederland op en gaf er zijne werken uit. Zoo verscheen in 1615 en in 1628 bij Jan Janson te Amsterdam eene Fransche en Hollandsche, en in 1647 eene Latijnsche uitgaaf van zijn werk over de perspectief. Ook gaf hij in het licht van Marolois:

Ars muniendi sive fortificationes etc. 1644. 2 vol. 8°.

Perspectiva et Architectura etc. *Joannis Vredemanni Frisii*, 2 vol fol. en *Sterktenbouwing* of *Fortificatie*, *oversien door* A. Girard, met pl. Amst. 1627. fol. en in 1662 de *Opera mathematica*, zijnde eene verzameling van alle zijne vroegere geschriften sedert 1644, met een nieuw gegraveerden titel er voor; ook in het Nederd. (*Mathematische werken*, Amst. 5 d. fol. m. pl.)

Zie Dodt, *Archief*, D. VI; Kramm, *Leven en werken der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III. bl 1064; Arrenberg, *Naamlijst van boeken*, bl. 279; Abcoude, *Naamr.* D. I. bl. 236.

MARONIER (J.), schreef:

Kabinet der schrijfkonst, bestaande in 60 *voorschriften.* Rotterdam. 4°.

Als boven *met bijvoeging van eene verzameling rond en loopend schrift.*

Arithmetica of rekenkonst. Rotterd. 3e dr. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.* D. I. bl. 236.

MAROT (Daniel), de oude, zoon van den beroemden Franschen architect en graveur Jean Marot, werd in 1660 te Parijs geboren, vestigde zich in den Haag, waar hij vele lusthoven, buitenplaatsen enz. aangelegd en in dienst van Willem III eenige bouwwerken ontworpen en bestuurd heeft.

Hij etste zeer geestig beeldjes, huis- en tuinsieraden, plafonds enz. in 1712 gezamentlijk tot handleiding voor kunstenaars en handwerkslieden in het licht gegeven.

Behalve *Recueil des Planches des Sieurs Marot, père et fils, Paris*, kennen wij van hem de volgende kunstprenten:

De Amsterdamsche kermis met de gewapende burgerij, in 2 gr. bladen.

De Haagsche kermis, met de schutterij onder de wapenen, die HH. KK. de prins en princes van Oranje begroeten. Als boven.

Afbeelding van het groote bal, gegeven bij H. K. H. Mevr. de Princesse van Oranje, Dec. 1686, *op de zaal van Oranje in 't Haagsche bosch, ter eere der geboorte van S. H. den prins van Oranje.* Als boven.

Het inwendige van de audientiezaal in den Haag.

Een gezigt op het huis Voorst.

Overwinning en victorie op het geallieerde Frankrijk en Spanje behaald. 1702. gr. fol.

De stad Besançon en Maastricht. 2 bl. fol.

Seize emblèmes pour le Mausolée de Marie Thérèse.

Reine de France 1686, naar de vinding van A. Benoît.

Nouveau livre de Tableaux, de portes et de cheminées, inventées et gravées par D. Marot, 22 bl. in fol.

Nouveau livre de peinture de Salles et d'Escaliers. Als boven in fol oblong.

Nouveau livre de Departements, etc. Als boven.

Livre de Décorations differentes. Als boven. 1702.

Nouveau livre de Platfonds. Als boven.

Nouvelles cheminées, faites et plusieurs endroits de la Hollande. Als boven.

Premier et second livre d'Ornements. Als boven.

Nouveau livre de Berceaux et Trillages. Als boven.

Nouveau livre de Serrurerie. Als boven.

Nouveau livre de Parterres. Als boven.

Livre de Fontaines. Als boven.

Livre de Statues, propres à tailler en marbre et en pierre, et aussi en métal. Als boven.

Vases de la maison Royale du Loo. Als boven.

Nouveau livre de Vases.

Nouveau livre d'Orfèvrerie. Als boven.

Nouveau livre d'Ornements pour l'utilité de Sculpteurs et d'Orfèvres. Als boven.

Magnefiecke Carosse van Syn Majesteyt van Groot Bretagne gemaeckt in de Haegh de 21 *Julij* 1698. Als boven.

Kramm bezit nog andere kunstprenten van dezen meester, alsmede zijn geteekend portret in 8°.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 202; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III. bl. 1064; *Biogr. Univ.* i. v.

MAROT (Daniel), de jonge, in 1700 of 1701 te 's Hage geboren, werd door zijn vader onderwezen, schilderde wat hem voorkwam, vooral grot- en fonteinwerk. Hij overleed in 1773 in het Leprozenhuis te 's Hage.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. III. bl. 1064.

MAROTEN (Leo), was een Augustijner monnik te Gent, in 1726 definitor, den 27 Februarij 1729 in den ouderdom van 71 jaren overleden.

Hij gaf in het licht:

Regel van de derde orde der Eremyten van den H. Vader Augustinus, 3 d., Gent 1709, waarvan het laatste deel de levensbeschrijvingen van 365 vermaarde geestelijken der orde van St. Augustinus in verzen bevat.

Vierentwintig meditatien over Jesu Christi bloedige en onbloedige opofferande. Gent 1729.

Zie Blommaert, *de Nederd. schrijvers van Gent*, bl. 326.

MAROTTE (Jan), in Vlaanderen geboren, Dominikaner monnik te Gent, was Baccalaureus en vele jaren hoogleeraar in de godgeleerdheid en stierf den 8 April 1670 in den ouderdom van 66 jaren.

Men heeft van hem:

Vitanda Novitas, Antiquitas amanda. Gandavi in 12°.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 610; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.

MARQUAIS (Jacobus de), uit een aanzienlijk geslacht te Atrecht geboren, wijdde zich aan den geestelijken stand en werd door Philippus II, koning van Spanje, in 1584 tot abt van St. Martijn te Doornik benoemd. Hij overleed 9 Mei 1604. Men vindt zijn grafschrift bij Valerius Andreas en Foppens.

Hij schreef:

Commentarius amplissimus in Regulam S. Benedicti.

Speculum pastorum, quo omnia Abbatum, aliorumque Prelatorum officia explicantur.

Speculum exercitiorum Monachi.

De Institutione Novitiorum.

Explicationes in Psalmos et Conciones variae.

Gesta Abbatis Monasterii sui en anderen, die in handss. in zijn klooster bewaard werden.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 420; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 55; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.

MARQUETTE. Zie HARTAING.

MARRE (Jan de), zoon van Harmen de Marre en van Geesje Poster, werd den 23 Augustus 1696 te Amsterdam geboren, en van zijn jeugd af voor de zeedienst bestemd. Van zijn twaalfde jaar af (1708) tot 1731 zwierf bij op zee. Hij begon zijn poetischen loopbaan toen hij in 1728 aan boord van het O. I. C. schip Heesburg als schipper zijn laatste reis naar Batavia deed, met de eerste hand te slaan aan zijn uitvoerig dichtstuk *Batavia, begrepen in zes boeken*, later, in 1740, te Amsterdam in 4°. gedrukt, waarin hij de togten der Nederlanden naar de Indien, de opkomst der Oostindische Maatschappij en de grondlegging van hare hoofdplaats Batavia op het eiland Java en de lotgevallen en oorlogen dezer stad bezong. Dit gedicht wordt door deskundigen een meesterstuk en een schildergalerij in dichtmaat genoemd. Als een pendant van dit dichtstuk kan men aanmerken zijn *Eerezang voor de Kaap de Goede Hoop* in drie zangen, achter zijne *Bespiegelingen over Gods wijsheid in het bestier der schepselen* Amst. 1746. Dit laatste is onder de leerzaamste en fraaiste dichtstukken te rangschikken die over deze stoffe handelen en overtreft verre Vondels *Bespiegelingen van Godt en Godsdienst.*

Zijne in 1746 te Amsterdam uitgegeven *Hof en Mengeldichten* bestaan in eene fraaije verzameling van poëtische beschrijvingen van aanzienlijke buitenplaatsen. Als tooneeldichter heeft de Marre zich inzonderheid verdienstelijk gemaakt door zijn *Jacoba van Beijeren*, een fraai oorspronkelijk treurspel (Amst. 1736, 1741, 1761); zijn *Marcus Curtius* of *Liefde voor 't Vaderland* (Amst. 1734, 1736, 1758 veel veranderd 1759) is vergeten.

Hij was het schouwburgbestuur als zoogenaamd adsistent of loontrekkend regent toegevoegd en vervaardigde een geestig zinnespel, *Het eeuwgetijde van den Amsterdamschen schouwburg* genaamd, bij gelegenheid van diens honderdjarige feestviering, 7 Januarij 1738, dat zeventien achtereenvolgende malen werd vertoond. Hij overleed den 19 Jan. 1763.

Behalve de in den tekst opgenoemde dichtwerken heeft men nog van hem:

Het feest der Liefde; hardersp. in Muziek. 1741.

Zijn portret is door Houbraken naar Quinkhard gegraveerd, met een vers van L. Pater 1745, een ander door Vinkeles.

In van Halens *Panpoëticon* komen gedichten van Feitema (bl. 101) Hoogvliet (bl. 115) L. Pater (bl. 79) Willem van der Pot (bl. 106) Dirk Smits (bl. 204) Jan Vermeulen (bl. 184) en Philip Zweerts (bl. 80) op de afbeelding van onzen dichter en verschillende van hem op die van zijne kunstbroeders voor.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.* fol. St. III. bl. 257; Siegenbeek, *Bekn. Geschied. der Nederl. Letterk.* bl. 149; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett en wetensch.* D. II. bl. 116, 161; J. de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.* D. II, bl. 114; Witsen Geysbeek. *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 344, volgg.; Kobus en de Rivecourt, o. h. w.; Lulofs, *Eenige toelicht en bedenk. op J. Bowring*, bl. 53; Arrenberg, *Naamreg. v. Ned. boeken*, bl. 279; *Cat. der Maatschappij van Nederl. Letterk.* D. I. bl. 252, b. bl. 141.

MARREBECK (J.), een kunstgraveur, volgens Bryan in Holland geboren, bloeide aldaar in 1700 en graveerde portretten in mezzo tinto. Kramm acht hem denzelfden persoon met

MARREBECK of MAREBEEK (M.), kunstgraveur en uitgever van middelmatige talenten, blijkens zijn *portret van paus Alexander VIII*, in zwarte kunst, met een Lat. en Holl. vers in gr. 4°. 1689. Iets beter is het portret van *Maria Hispaniae Regina*, in 4°.

Zie Kramm, *Leven en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders*, D. III. bl. 1064.

MARREE (G. A. DE) gaf berigten over de kust van Guinea, in zijne *Reizen op en beschrijving van de goudkust van Guinea.*

Zie van Kampen, *Bekn. Gesch. der Nederl. Letterkunde*, D. II. bl. 636,

MARREVELT (Kapitein), van Amsterdam, onderscheidde zich in de zeeslagen gedurende den eersten en tweeden Engelschen oorlog. In den tweeden zeeslag, waarin M. H. Tromp sneuvelde, verdreef hij, ofschoon met wonden bedekt en van zijne eene hand beroofd, den vijand van zijnen bijkans vermeesterden bodem.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. zeewezen*, D. II. bl. 183; D. II. bl. 176.

MARRIGJEN ARIENS werd, omtrent 70 jaren oud, wijl zij uit armoede in 1589 te Vianen met den duivel een verbond had gesloten, en zich aan tooverij had schuldig gemaakt, den 4 Oct. 1597 te Schoonhoven voor het stadhuis geworgd en tot stof verbrand. Men leest haar vonnis bij van Berkum, *Beschrijving van Schoonhoven*, bl. 376 volgg.

MARRIOT (PIETER), dichter uit de 15e eeuw, blijkens zijne *Lijktranen over Willem IV Pr. v. Or.* in 1571.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MARRITJEN FREERKS VAN GARSTHUIZEN, doopsgezinde, was eene der vlugtelingen uit de Ommelanden in 1569, toen Quarré te Groningen kwam om de kerkplunderaars (ofschoon er geen eigentlijke beeldenstorm had plaats gehad.) te straffen.

Zie Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. te Groningen*, D. II. bl. 10.

MARRITJE NADMINX dochteres van Alkmaar, in Mei 1535 te Amsterdam, wijl zij zich bij de secte der Anabaptisten had gevoegd, ter dood gebragt.

Zie van Braght, *Bloed toon. der Doopsgezinden*, bl. 413.

MARRON (PAUL HENRI), werd den 20 April 1754 te Leyden geboren, en was de zoon van Paul Marron en Elisabeth de Pon, beide afstammelingen van de familiën, herkomstig van St. Paul en Dauphiné, ten tijde der algemeene vlugt naar Holland vertrokken. Hij volbragt zijne studien aan de hoogeschool in zijne geboortestad gevestigd, en onderscheidde zich op dezelve welligt minder door aanhoudend blikken, dan door eene bewonderenswaardige vlugheid. »Marron deed er eene vrij geringe mate godgeleerdheid, maar veel geloofs op." In 1776 werd hij predikant bij de Waalsche gemeente te Dordrecht, en had aldaar zijn medeleerling en vriend Guyot tot ambtgenoot. Daar vond hij ook de beide Latijnsche dichters van Braam en Hoeufft. en den geschiedschrijver van der Wall, met welke hij vriendschappelijke betrekkingen aanknoopte. Vooral bestond er tusschen hem en Hoeufft eene hartelijke vriendschap, die tot beider dood heeft geduurd. In 1782 kwam hij te Parijs in betrekking van hulpprediker van den Nederlandschen gezant aldaar Diens kapel was het middenpunt van de eeredienst der hervormden. Het was een tijdstip waarop de beginselen van verdraagzaamheid tot alle standen der maatschappij in Frankrijk begonnen door te dringen. In de aanzienlijkste kringen, en door hen, die de in zwang zijnde wijsgeerige denkbeelden huldigden, was de veroordeeling, die, sedert de herroeping van het edict van Nantes op de protestanten drukte, reeds lang als onregtvaardig vernietigd; maar de daaromtrent bestaande wetten waren nog niet met de daad afgeschaft. De Protestanten van Parijs, door zoo vele vroegere besluiten onbekwaam verklaard om huwelijken aan te gaan, zagen zich nog gedwongen, om in de bureaux van het ministerie tegen betaling van veel gelds de vergunning te koopen, om in de kapel van het Nederlandsche gezantschap een huwelijk te sluiten. De letterkundige begaafdheid van Marron verschafte hem de gelegenheid om aan zijne geloofsgenooten nuttig te zijn. Reeds toen met goed gevolg de Latijnsche dichtkunst beoefenende, had hij in eene ode den roem, door de Fransche wapenen in Noord-Amerika behaald en de overwinningen van Rochambeau, Lafayette en Washington bezongen. Dit dichtstuk vond te Versailles bijval; de minister van buitenlandsche zaken, de Vergennes, gaf het verlangen te kennen om den vervaardiger er van te zien, en Marron werd volgens aan hem voorgesteld. De dichter liet niet na zich het vertrouwen, door hem als letterkundige verworven, ten nutte te maken, om zich een vrijen toegang tot de bureaux te verschaffen, en te verwerven dat de vergunning tot het aangaan van huwelijken door de Parijsche protestanten, die men vroeger, na lang wachtens, duur betalen moest, voortaan zonder moeijelijkheden afgegeven werd. Door deze dienst en anderen van gelijken aard verwierf hij de achting en erkentelijkheid der Parijsche protestanten, en werd hij in 1788, het jaar nadat Lodewijk XVI de burgerlijke regten aan de protestanten had wedergegeven, tot leeraar bij de Parijsche kerk benoemd; waarin vroeger mannen als Dumoulin, Drelincourt, Daillé en Claude hadden geschitterd. Kort daarna brak de omwenteling uit en begonnen nieuwe onweders de pas wedergeborene gemeente te bedreigen en Marron in de volvoering van zijn dienstwerk te belemmeren. Voor dat tijdstip had hij zich met velerlei letter- en geschiedkundigen arbeid onledig gehouden en zijne bijzondere kennis der Nederlandsche Geschiedenis- en Letterkunde hem met Mirabeau in verband gebragt, wiens ligt ontvlambaar gemoed door de gebeurtenissen in 1787 in Nederland, na het binnenrukken van een Pruisisch leger voorgevallen, diep getroffen was. Het is zeker dat Marron zeer veel aandeel had aan een in 1788 door den graaf de Mirabeau uitgegeven werk, getiteld:

Aan de Bataven over het stadhouderschap.

Mirabeau noemt hem dan ook in het groot aantal brieven over dit onderwerp geschreven: »mijn zeer geleerde wapenbroeder," en vormde het ontwerp met hem eene geschiedenis der vereenigde Nederlanden te schrijven, waarvan slechts eenige fragmenten in wezen zijn. Gedurende het bestaan van het gemeenebest knoopte Marron nieuwe betrekkingen aan met de partij der Gironde, die verscheidene protestantsche leeraars, zoo als Rabaut-Saint Etienne, Rabaut Pommier en Lasource onder hare leden telde, 't geen aanleiding gaf dat de voorstanders van het schrikbewind hem later als verdacht beschouwden. Na tweemaal door de zendelingen van het commité te zijn aangehouden, werd hij daags voor de viering van het zoogenaamde feest ter eere van het Opperwezen (7 van Zomermaand 1794) in het hotel Talaru, door de wijkvergadering van Lepelletier in een kerker herschapen, gevangen gezet. Den 12 Thermidor (30 van Hooimaand 1794) na den val van Robespierre, herkreeg hij zijne vrijheid, en gaf kort daarna onder den titel van *Paul Henri Marron aan de burgeres Helena Marie Williams*, eene belangwekkende beschrijving van zijne gevangenschap en de wijze, waarop zijne lotgenooten in het ongeluk zich hadden bezig gehouden, in het licht. In weerwil van de beroeringen der tijden, werd zijne kerk, misschien de laatste van geheel Parijs gesloten, en belette hem de verpligte dienst op den Décade niet om voor het klein getal geloovigen, dat door de stormen der omwenteling nog niet was uiteen gedreven, naar de wijze der vaderen, wekelijks den Zondag te vieren. Na zijn gevangenschap nam Marron, die als leeraar niet of slechts een geringe bezoldiging genoot, deel aan de zamenstellen van verschillende bladen en arbeidde hij eenigen tijd aan het ministerie van buitenlandsche zaken.

Bij de herstelling der openbare eeredienst in 1802 werd hij voorzitter van het consistorie en twee jaren later ontving hij van Napoleon zelven het kruis van het Legioen van Eer. In hetzelfde jaar was Marron op het punt in een godsdienstigen twist te geraken. De aartsbisschop van Besançon, Lecoz, schreef namelijk aan Marron, Mestresat en Rabaut-Pommier een openbaren brief om deze leeraars te bewegen van zich de krooning van Napoleon, en de tegenwoordigheid van den paus, ten nutte te maken, tot eene geheele ineensmelting der beide kerkgenootschappen. Marron en zijne ambtgenooten deden echter den aartsbisschop op overtuigende wijze gevoelen dat deze minder eene ineensmelting van weerszijden dan wel een bekeering ten behoeve zijner kerk verlangde. Van dit tijdstip af tot zijn dood was zijn loopbaan die van een Christenleeraar, en zijne snipperuren besteedde hij aan de bijwoning van gezellige kringen, waar de levendige, vernuftige wending zijner gesprekken voor zijne vrienden zoo behagelijk was, aan een gezette beoefening der Latijnsche letterkunde en aan velerlei letterkundigen arbeid. Zijn geheel leven door bleef hij aan zijn vaderland gehecht en liet geen enkele gelegenheid voorbijgaan om de instellingen, den wetenschappelijken roem, den volksaard en de taal van zijn geboorteland te verdedigen. De Nederlandsche geleerden en kunstenaars, die Parijs bezoch-

ten, vonden immer in hem een kundig raadsman en een gullen gastheer. Hij legde zijn leeraarsambt niet neder voor dat een smartelijke ongesteldheid hem daartoe noodzaakte. Deze, die langzaam zijne krachten ondermijnde, sleepte hem den 31 van Hooimaand 1832 weg. Zijn oude vriend Hoeufft bragt zijne nagedachtenis eene aandoenlijke hulde en zijn ambtgenoot en vriend A. Coquerel sprak een treffende lijkrede op hem uit. Een eenvoudig gedenkteeken met een zeer gepast Fransch en Nederduitsch opschrift is op het Parijsch kerkhof Père la Chaise voor hem opgerigt.

Als voorzitter van het consistoire bleef hij tot zijn einde toe met grooten lof en uitgebreiden zegen werkzaam. Als kanselredenaar bezat hij vooral in de kracht van zijn leeftijd ongemeene begaafdheden. Eenige zijner leerredenen zijn afzonderlijk uitgegeven, en het plegtige gebed door hem bij gelegenheid van het hervormingsfeest toen zijn kerkgenootschap zich met het Luthersche vereenigde, den 2 November 1817 uitgesproken, is in het *Recueil*, die plegtigheid betreffende, opgenomen. Hij schreef vele belangrijke biographien van beroemde Nederlanders in de *Biographie Universelle* van Michaud, in de *Dictionnaire historique* van Louis Prudhomme, en het *Magasin Encyclopédique*, (*grand nombre d'articles de critique, une Notice sur Lyonnet etc*) in het *Journal de Paris*, *etc.*

Marron was, gelijk wij opmerkten, een vurig beminnaar der Latijnsche dichtkunst. Reeds op zijn veertiende jaar werd een dichtstuk van hem in die taal gedrukt. Schoon zijn gedichten allen den geoefenden kenner en gelukkig navolger der oudheid aan den dag legden, zijn er nogtans onder de groote menigte, die daarvan van tijd tot tijd het licht zagen, sommigen, waarin deskundigen gemis van vloeibaarheid en gemakkelijkheid opmerkten, doch het minst of liever in het geheel niet zal men zich over dit gemis beklagen, in die dichtstukken, welke hem door vaderlandsliefde en gevoel van vriendschap werden ingestort. Slechts enkele zagen deels met, deels zonder zijn naam, het licht; de meesten werden in Fransche en Nederlandsche letterkundige tijdschriften, vooral in den *Konst- en letterbode*, opgenomen. In het *Magasin Encyclopédique* vindt men een weinig vereerend op Kant in het Grieksch, Latijn, Fransch en Hollandsch. Men heeft na zijn dood een bundel zijner in den *Konst- en letterbode* verspreide Latijnsche gedichten willen in het licht geven, doch dit plan is niet doorgegaan. Hij bespeelde ook nu en dan de Nederlandsche lier, zelfs bestaan er gedichten van hem in hoogen ouderdom in die taa geschreven. Tot zijn nagelatene letterschatten behoort een verzameling van uitgebreide aanteekeningen voor een nieuwe vertaling der psalmen, om de verouderde van Beza, Marot en Conrart te vervangen.

Een der laatste biographisten van Marron schreef: »dans ses écrits comme dans son ministère, Marron a fait preuve d'une conduite juste et exempte de flatterie." »La dernière partie) merkt Quérard aan) de cette phrase est au moins très-inexacte, car Marron a encensé toutes les idoles qui se sont succédées au pouvoir, Louis XVI, Napoléon, Louis XVIII, le duc de Bordeaux, Charles X" etc.

Marron was correspondent der tweede en derde klasse van het koninklijk Nederlandsch Instituut en lid der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leyden.

Hij huwde Mollerus. Zijn afbeeldsel is meermalen in plaat gebragt.

Men heeft nog van hem:

Eerekroon op de hoofden der doorl. staatsmannen, Burgervad. Zeeh. (door Marron, Blussé, Hoeufft, van Braam enz.) Dordr. 1782.

Lettre d'un protestant à l'abbé Cerutti. Paris 1789. 8°.

Discours prononcé au service extraordinaire célébré par les protestants de Paris, à l'occasion de l'achèvement de la constitution et de son acceptation par le Roi 1791. 8°.

Redevoering gehouden 13 *Oct.* 1793 *te Parijs; in 't Ned. vert. door C. J. C. Bacot*, Duinkerk. 1793.

Gebed en Formulier van het H. Avondmaal, ten gebruike van de Protestantsche kerk te Parijs, opgesteld door den Burger Marron, predikant aldaar 1794, *benevens gebed opgedragen aan de Fransche Natie, door den burger en vaderlander Castellier, pastoor van de parochie de Forgueux, by St. Germain en-Laye, departement van de Seine en Oise. In het Fransch en Hollandsch* 1794. Z. pl. of naam van drukker.

J. Ch. J. Luce de Lancival, *Ode à son Exc. Mr. R. J. Schimmelpenninck, grand pensionnaire de la Républ. Batave avec deux vers Latins par* P. H. Marron, Leide 1805. 8°.

Discours pron. la veille de la paix 17 *Brum. An X, dans le temple des Protestants de Paris.* Paris 1801. 8°. Dordr. 1802.

Discours religieux d'action de grâces pour la paix signée à Luneville, pron. le 3 *ventose an IX* (met Fransche en Latijnsche dichtregelen. Ook in het Ned. overgezet.

Constitution du peuple Bat. trad. du Hollandais (1798).

Napoleonti primo Gallorum imperatori semper augusto. Paris. 1804. 4°. In 't Fransch nagevolgd door J, Demay, 1805.

Service solemnel d'action de grâces, célébré par l'Egl. Réf. Consist. du Départ. de la Seine, 15 *Août* 1806, *anniv. de la naissance de S. M. l'Emp. et Roi.* Paris 1806. 8°.

Carmina. Paris. 1811, 22 et 25. 3 St. 4°.

1. *De Romae Rege sperato et nato* 1811.

2. *Ludovico XVIII Galliae Regi, in festis baptismalibus Regii Burdigalae Ducis ipsis Kal Majis.* 1822. (Ook Paris 1821. 4°.)

3. *Carolo X, Gallorum regi, in festis Rhemensibus d.* 29 *Maji* 1825.

A Messieurs les president et membres de la Chambre de Députés des départements, les présidents des consistoires de l'Eglise réformée et de cette de la confession d'Augsbourg à Paris 1816 8°. (met den predikant Goepp).

Solemnia Hagana, celebrata d. XXII et XXIII Julii 1828 Paris 1828. 8°.

Elegia ad Musam in Borbonicorum ad Gallos reditu, et auspicatissimo Ludovici XVIII Lutetiam Parisiorum adventu. Parisus 3 Mai 1814. 8°.

Op eene Leiden-ontzets viering te Parijs 3 *Oct.* 1829. 8°.

Hij vertaalde ook in het Hollandsch de *Nouvelles observations et attestations sur la transcendance des lois de Mélezè etc.* van *M. Quatremère Disjonval* (1803).

Men schrijlt hem ook de noten toe op het werk van den graaf de Mirabeau, *Aux Bataves sur le Stadhouderat.* (1788. 8°.)

Zie *Galérie des contemporains*, Tom VI. p 443, 444; *Le protest. IIe année*, N°. 2, 20 Août 1832, N°. 36, 20 Juillet 1833; *Konst- en Letterb.* 1832, 2 dl. N°. 37, 38; *Aanhangsel op Nieuwenhuis Woordenboek*, o. h. w.; Quérard, *La France littér* T. V. p. 539, 560 *Proces-verbaal van de vijf-en-twintigste algem. verg. van het Kon. Ned. Inst* 27 *Aug.* 1832, bl. 21, 22; *Hand. der jaarl. verg. van de maats. ijan Nederl. Letterk. te Leiden* 1833, bl. 2 volgg.; Bergman, *Lev. van F. A. Bosse*, bl. 108; Mr. B. H. Lulofs, *Gedenks* op H. D. Guyot, Gron. 1828 8°.; Collot d'Escury, *Hollands roem in kunsten en wetensch.* D. I. A. bl. 80; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 214, 784; J. H. Hoeufft, *Carm. Epidosis*, p. 41, 48, 77; *Promenade philosophique au cimetière du père la Chaise, par M. Viennet*, Paris 1855, p. 230; *Cat. der Maats. van Nederl. Letterk. te Leiden*, D. I bl 269; D. II. bl. 81, 195, 270, 291; Heringa, *Bydr. tot de lijst van Ned. dicht.*; Muller, *Cat. van port.*

MARSCHALL (H. G.), schreef:

Geneeskundig volksboek, naar het hoogduitsch, gr. 8°. 1791. Dordrecht.

De Geneesmeester voor ongehuwde vrouwen, moeders, kinderen. Zie *Konst- en letterb.* 1790, D IV. bl. 34.

MARSELAER (Adriaen van), van Antwerpen, aldaar schepen in 1587 en volgende jaren, dichter uit de 16e eeuw, van wien niets meer bekend is.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p 983; Paquot, *Mém.* T. XVI. p. 174; Willems, *Verh. over de Nederd tael- en lett.* D I. bl. 284—285; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. IV. bl. 366.

MARSELAER (Frederik van), zoon van den vorigen, en diens eerste vrouw Josina Roussel, werd in 1584 te Antwerpen geboren, ontving daar zijne eerste letterkundige opleiding, studeerde vervolgens te Leuven in de wijsbegeerte en de regten, en verkreeg aldaar den 23 Maart 1611 den graad van licentiaat in deze faculteit. Na nog eenigen tijd het onderwijs van Erycius Puteanus in de letterkunde genoten te hebben, reisde hij door Italie en liet hij zich opnemen onder de ridderschap van O. L. V. van Loretto. In zijn vaderland weêrgekeerd, vestigde hij zich te Brussel, waar hij in 1618 schepen werd, welke betrekking hij meermalen bekleedde. In 1620, 21, 22, 54, 55, 56 nam hij het ambt van tresorier en in 1623, 25, 30, 40, 43 en 51 dat van burgemeester waar, Toen hij in 1659 voor de 15 maal tot schepen was benoemd, ontdeed hij zich van dit ambt dat op zijn zoon Gilles Frederik overging, en onttrok zich geheel aan de zaken. Den 5 Mei van dit jaar verhief Philips IV zijne heerlijkheid Perck of du Parck bij Vilvoorde tot eene Baronie. Hier en te Brussel bragt hij de 26 overige jaren van zijn leven met het beoefenen der letteren door.

Hij huwde Margaretha de Baronaige, eenige doch-

ter van Jan de Baronaige, heer van Perck, St. Hubert, Elewyt, Harzeaux, Oycken, Loxem etc. en van Catharina le Clercque, dochter van Willem le Clercque, schout en luitenant van het hof van leene te Mechelen.

Zijn oudste zoon, Karel Philip, stierf op reis naar Weenen, in het gevolg van Francisco de Moura, Y Conte Real, markies van Castel Rodrigo, vervolgens gouverneur der Nederlanden. Een ander zijner zonen was de genoemde Gilles Frederik, heer van Perck, Elewyt, Harzeaux, Hoyke, Borre, Loxem en het Vrije van Opdorp, raadsheer van den raad van Brabant, die omtrent 1655 huwde met Maria Petronella van Valdenborch, ridder, heer van Herve, Crevecoeur, Charneux, Thimister, Beucq, Salomé, etc.

Marselaer was een letterkundige en verstond het latijn, ook was hij ervaren in de regtsgeleerdheid en staatkunde. Hij was edelmoedig, weldadig, vooral omtrent letterkundigen. Ook had hij den naam van een godsdienstig man te zijn, doch trotsch. Hij stierf den 7 November 1670, in den ouderdom van 87 jaren en ligt in de parochiale kerk van Perck begraven, waar men nog zijn grafschrift leest.

Hij schreef:

Κηρύκειον sive Legationum insigne in duos libros distributum. Antv. 1618. 8°. Ook met den titel: *Legatus; libri duo ad Philippum IV. Hispaniarum Regem.* Antv. 1626. 4°. Deze uitgaaf is zeer vermeerderd Amst. 1644. 8°. *Vinariae* (Weimar) 1663. 16°. It. *Editio secunda, ab ipso auctore aucta et recensita.* Ant. 1660. fol. prachtige uitgaaf, aan Philippus IV toegewijd.

Legatio mentis ad Deum; operis de legato Parergon; Per D. Fredericum de Marselaer, equitem auratum, et laureatum, Baronem de Perck et Elewyt, Toparcham de Opdorp, Harzeaux, Oycke, etc Majestati suae a Consiliis Belli, septimum Bruxellae Consulem Brux 1664. 16°.

Epistola ad Josephum Geldorpium à Ryckel, in het leven van Ste Begge, in 1631 in 4°. door dezen uitgegeven in het licht gegeven.

Hij is meermalen afgebeeld. Zijn beste portret is dat door Corn. Galle gegraveerd naar de schilderij van Ant. van Dyck, met twee latijnsche gedichten van N. Burgundius en Jacobus vande Walle.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 250; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 320; Petri Bellugae, *Specul. Princip.* Brux. 1655, in *Epist. nuncup*; Butkens, *Supplém. des Trophées de Brab.* T. II. p. 88—91; *Grand Théâtre sacré de Brabant.* T. I. P. II p 190, 382 van Gestel, *Hist Mechl.* T. I. p 112, 113; P. Sweertius, *Necrol.* p. 157, 158; Paquot. *Mém.* T. XVI. p. 174; Willems, *Verh. over de Ned. tael- en letterk.* D. I bl. 284, 285; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenboek.* D IV. bl 316; van Loon, *Ned. Historiepen.* D. II. bl. 412; *Jurisp. her.* p. 312; *Nobil. de Pays-Bas*; Muller, *Cat. v. portr.*

MARSEUS VAN SCHRIECK (Otto), dus wordt de voorgaande O. Marcelis door Dr. Waagen, directeur van het koninklijk museum te Berlijn, in den Catal der kunstgalerij aldaar genoemd.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1060, 1065.

MARSHALL (Thomas), doctor in de godgeleerdheid, te Oxford beroemd taalkundige, van 1656—1672 leeraar in de Episcopale kerk, te Dordrecht tot welke betrekking hij geroepen was door de »merchant adventurers" aldaar. In Engeland wedergekeerd werd hij rector van Lincoln college aan de universiteit bij Lincoln. Later werd hij rector van Oxfords college en stierf in 1686.

Hij gaf in het licht:

Quatuor D. N. Jesu Christi Euangeliorum versiones perantiquae duae, Gothica scil. et Anglo Saxonica; quarum illam ex celeberimo codice argenteo nunc primum depromsit Franciscus Junius F F. (i. e. Francisci filius) hanc autem ex codicibus mss. collatis emendatius recudi curavit Thomas Mareschallus, Anglus. Cujus etiam observationes in utramqne versionem subnectuntur. Accessit et Glossarium Gothicum etc. opera ejusdem Fr. Junii Dordrechti 1655. 4°. 2 voll. Amstelred. apud Jansonio-Waesbergios. 1684.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lexicon*, B. V. S. 105; Steven, *History of the Scottisch Church in Rotterdam*, p. 75, 300—301; Balen, *Beschrijving van Dordr.* bl. 195; Kist en Roijaards, *Kerk. Archief inz. in Nederl* D. V bl. 8, 9, 11, 17; Schotel, *Kerk Dordr.* D. I. bl. 458; Chaufepiè, *Dict. hist* i. v.; Moreri; Wood, *Ath. Oxon. Biogr. Univ.*; Saxe, *Onom.* T. V. p. 120; *Anal.* p. 606.

MARSHOORN (Gerrit), zilversmid te Haarlem, in de eerste helft der 18e eeuw, was tevens een kundig wapensnijder en zilverdrijver. Bij het vieren van het 3e jubelfeest van L. Kosters uitvinding der drukkunst, vervaardigde deze kunstenaar de twee gedenkpenningen, bekend onder den naam van den grooten en kleinen Marshoorn; beide zijn naauwkeurig afgebeeld en beschreven in het werk van J. C. Seiz. Haarl. 1740. Het blijkt uit die beschrijving, dat de groote gedreven en de kleine gestempeld is, met een stempel door Marshoorn in staal bewerkt. Vervolgens heeft Marshoorn, welligt onder meer andere, twee gedenkpenningen gemaakt met het borstbeeld van den stadhouder W. C. H. Friso en een versje op de keerzijde: de eerste met het versje:

Een Salomon voor Neêrlands staat,
Een vredestichter naar Gods raad.

Deze viel niet gelukkig uit en hiertegen werd een vrij hevig rijmpje gemaakt, dat waarschijnlijk aanleiding gaf tot het volgend versje, door Pieter Merkman:
Aan Gerrit Marshoorn zilversmit te Haarlem,

»Marshoorn, die zoo fraai de stempel hamer roert,
»En daar de teekenpen zoo juist en fiks bij voert,
»Mogt eens aan Sparens boord, alwaar gij werdt geboren,
»Uw welgelijkend beeld, naast dat van Koster, gloren.

Op den tweeden gedenkpenning, die veel beter was en algemeener is, leest men mede van Pieter Merkman, het volgende, onder het wapen van Haarlem:

»Voor Haarlems burgerij,
»Die Friso vrij en blij,
»Stadhouder van ons Land,
»Ontving met hard en hand."

P. M. 17/5 47.

Beide deze gedenkpenningen zijn met den naam van G. Marshoorn onder het borstbeeld geteekend. De tijd van zijn overlijden is niet bekend.

Zie *Konst- en letterbode*, 1833, D. III. bl. 156; Immerzeel, *Lev. d. Schild* D. II bl 204; *Aanhangsel Dichtk. Cypressenbl.* bl. 33.

MARSILIUS, DE WIJZE, (Sapiens), een oud dichter, schrijft het gedrag der Agrippijners, toen deze de hulp van Cerealis tegen Claudius Civilis inriepen, en hem de gemalin en zuster van den laatsten en de dochter van Classicus, hun tot onderpanden der bondgenootschap tusschen hen en Civilis gegeven, aanboden en de Germanen, die hier en daar in de huizen verspreid waren, om hals gebragt hadden, aan dezen Marsilius toe. Sedert werd deze aan het hoofd der stedelijke regering gesteld, en na zijn dood met een praalgraf bewesten de muren van Keulen vereerd, welks laatste overblijfsel men zegt, dat eerst in de 18e eeuw is verloren gegaan. De inwoners van Keulen zouden tot op het jaar 1500 de herdenking dezer gebeurtenis op den vijfden dag na Pinksteren gevierd hebben en alsdan statiglijk de muren met krijgsmuziek zijn rondgetrokken.

Zie Aldenbruck, *de relig. Ubior.* p. 104, 105; Taciti, *Hist.* Lib. IV. C. 79; van Wijn, *Nalez. op de Vad. Hist. van Wagenaar* D. I. bl. 43, 44.

MARSILIUS (Theodorus), in 1548 te Arnhem geboren kwam, na het voltooijen zijner studien te Leuven, te Toulouse, alwaar hij de humaniora onderwees; vervolgens te Parijs alwaar hij in het collegie des Grassins, en later in dat van Plessis tot koninklijk hoogleeraar enz. enz.

Zie de Fellez, *Geschiedkundig Woordenboek*, XVI D. bl. 217.

MARSILIUS VAN INGEN, aldus genoemd naar zijne geboorteplaats, een dorp in de provincie Gelderland enz.

Zie de Fellez als voren.

MARSSE, de Jonge (Jan). Zie MARTSEN (Jan), de Jonge.

MARSSEN, de Jonge (Jan). Zie MARTSEN (Jan), de Jonge.

MARSY (BALTHASAR en GASPARD DE), gebroeders, Vlaamsche beeldhouwers uit de 17e eeuw, die veelal gemeenschappelijk hebben gearbeid. Zij vestigden zich te Parijs, en overleden aldaar. Balthasar werd den 20 Mei 1614 te Kamerijk geboren, in 1673 lid en tegelijk professor bij de koninklijke akademie van Parijs Hij stierf aldaar den 26 Mei 1674.

Gaspard kwam in 1625 te Kamerijk ter wereld, en werd in 16?7 tot lid, in 1659 tot professor en in 1675 tot adjunct rector van dezelfde akademie verkozen. Hij stierf te Parijs den 10 September 1681.

Men vindt van deze kunstenaars:

Het marmeren praalgraf van Jan Casimir, koning van Polen, in de kerk der abdij St Germain-des Près, te Parijs

Twee marmeren standbeelden, de *Dapperheid* en de *Wijsheid* voorstellende, aan het praalgraf van Turenne in de kerk der abdij van St Denis

Frankrijk onder Lodewijk XIV in Duitschland zegevierende, een groep van drie figuren op het voorplein van het kasteel te Versailles

Een standbeeld van Mars aan den voorgevel van hetzelfde kasteel.

Tien standbeelden, verbeeldende de *Overvloed*, de *Rijkdom* en de *Acht eerste maanden van het jaar*, aan den achtergevel van het kasteel

Een marmeren groep voorstellende *Latona met Apollo en Diana*, in het midden van den vijver van Latona, in het park van Versailles.

Bacchus, vergezeld van kleine Saters en van de attributen van den Herfst, in het midden van den vijver van Bacchus.

De slang *Python*, die op verschillende plaatsen water opspuit, waarvan de voornaamste straal zich 92 voet verheft, een bronzen versiersel van den drakenvijver.

Een bronzen standbeeld van 24 voet, in het midden der Enceladus fontein.

Een marmeren groep, voorstellende *de Dageraad* tegenover de boschaadje van Apollo.

Een dito, voorstellende het *Zuiden* bij de fontein de Pyramide.

Een dito, voorstellende 2 *Paarden en 2 Tritons* bij de grot van Apollo Dit laatste vooral is een verwonderlijk voortbrengsel en er zijn weinig of geene beeldhouwwerken van zulk een omvang bekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. I. bl. 265, 266; *Biogr. Univ.*

MARTEAU (GILLES DE), de Oude, werd in 1722 of 1729 te Luik geboren, ging in zijne jeugd naar Parijs, waar hij spoedig grooten roem verwierf en veel toebragt tot het doen herleven der kwijnende graveerschool In 1764 werd hij lid der akademie te Parijs. Er bestaan vele prenten van akademiebeelden door hem naar teekeningen van de meest beroemde Fransche meesters gegraveerd Hem is de vinding toe geschreven om in zijne graveerwijze de oorspronkelijke teekeningen geheel terug te geven.

Hij zou meer dan 500 prenten vervaardigd hebben. Hij overleed te Parijs in 1776.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 76; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1063, en op Dumarseau, D. II. bl. 331.

MARTEAU (GILLES ANTOINE DE), neef van den vorige, werd in 1750 te Luik geboren. Hij was leerling van zijn oom en graveerde in diens stijl. Hij was geen onverdienstelijk graveur. Er bestaan een groot aantal studien naar moderne meesters van hem

Hij overleed omtrent 1806.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl 177; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 331.

MARTEAU (SAMUEL), med. doctor en conrector aan de latijnsche school te Gorinchem, schreef:

Kortbondige t' zamenstellinge over de Metëorologia, ofte speculatie der Hemelscher onvolmaakte lichamen. Te Dordregt bij Simon onder de Linde 1695. 8°.

Zie Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1695 a, bl. 553.

MARTEN VAN ROSSUM. Zie ROSSUM (MARTEN VAN).

MARTENA (SJUCK), een moedig Friesch krijgsheld in de 12e eeuw.

Zie te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 99; Winsemius, bl. 137.

MARTENA (HESSEL) werd in 1164 door zijn vader, Doeke Martena, naar Italië gezonden, om daar onderwezen te worden. Krijgszuchtig van aard, trok hij met twee paarden naar Duitschland om keizer Fredericus Barbarossa te dienen. Hij klom bij den keizer door zijne stoutmoedigheid en dapperheid in groot aanzien, werd door hem ridder geslagen en tot overste van 10000 paarden benoemd, en kreeg de belofte van met de dochter van den graaf van Stolberg te zullen huwen. Als gezant van den keizer op reis zijnde, werd hij door eene bende met den zoon van den graaf van Anhalt, die de jonkvrouw van Stolberg tot vrouw begeerde, aangegrepen en doodelijk gewond. Een jaar later stierf hij te Milaan, na den keizer elf jaren met getrouwheid gediend te hebben.

Zie Ocko Scharlensis, *Chronijk van Friesland*, bl. 94, 95, 99; Winsemius, *Chron. van Friesland*, fol. 127, 138, 141.

MARTENA (DOEKE DOECKES VAN), bastaardbroeder van den vorige, een man „van een onvertzaagd gemoed en stout wezen", werd, op verzoek van Frederik Barbarossa, in 1176 door zijn vader naar Duitschland gezonden, waar hij zich door zijne dapperheid onderscheidde en in hoog aanzien bij den keizer kwam. Toen echter de keizer zich te Venetie voor den Paus vernederde, begeerde hij, ziende dat zoo een „hoogen potentaat en lofwaardigen krijgsman zich tot zulke kleinachting en vernedering gaf", zijn afscheid, dat hij echter niet nam, toen hij hoorde, dat Barbarossa zich toerustte om naar Azië te trekken. Toen veranderde hij van besluit en volgde hem derwaarts, doch verdronk te gelijk met zijn heer bij het overtrekken van een rivier.

Zie Ocko Scharlensis, *Chronijk van Friesland*, bl. 99, 100.

MARTENA (SYDTS) nam in 1228 met andere Friezen deel aan den togt van Frederik II naar het H. Land, waar hij voor 't Heilige graf ridder werd geslagen. Later werd hij in een schermutseling in Hongarijen gedood.

Zie Ocko Scharlensis, *Chronijk van Friesland*, bl. 112.

MARTENA (HESSEL VAN) was de 9 of volgens anderen de 10 potentaat van Friesland, waartoe hij den 6 November 1306 verkozen werd. Hij was een vreedzaam man, die den oorlog niet beminde, doch meermalen werd hij genoodzaakt ten oorlog te trekken, zoo als in 1309, toen de graaf van Holland met 1500 man in Gaasterland viel, dat brandschatte en vervolgens naar Stavoren trok waar Martena met zijne Friezen lag. Deze trok den graaf tegen, doch nog voor hij Gaasterland bereikt had, had deze het reeds verlaten. Hij overleed den 16 Augustus 1312. Joannes Vlieterpius, door zijne geschiedkundige schriften bekend, was zijn geheimschrijver.

Zie Ocko Scharlensis, *Chron. v Friesl* bl. 136—138; Hamconius, *Frisia*. p. 44; Winsemius, *Chron. v Friesl* bl. 185—187, 190; Schotanus. *Gesch. v. Friesl.* bl. 164; Suffrid. Petrus, *de Script Frisia*, dec. VIII, cap. 2; te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 95.

MARTENA (HESSEL VAN), zoon van Sytse van Martena, hoofdeling te Kornjum en van Jel van Harinxma, kleinzoon van Doeke van Martena, grietman van Baarderadeel. Hij verschijnt in het laatst der 15e eeuw op het woelig tooneel onzer geschiedenis als een krijgszuchtig en driftig voorstander der Schieringer partij. Als zoodanig was hij een der eersten die vreemde troepen in het land hielp brengen en met Goslick Jongama, Bocke, Harinxma Douwe Sjaerdema en Hero en Harich Hottinga, benevens de steden Sneek, Bolsward, Franeker, Workum en Sloten, die aan hen onderworpen waren, den overdragtsbrief maakte van het hooge bewind aan den hertog van Saksen op den 30 April 1498 en dezen in zijn stadhouderschap huldigden. Hij bevond zich in hetzelfde jaar weder op den togt naar Bergum, en, in hooge gunst bij den hertog staande, was hij een der eerst benoemde raden in het hof van Friesland, door dezen ingesteld.

In 1500 had hij het bevel bij het beleg van Franeker, en vertegenwoordigde, na de overwinning op de Vetkoopers, den hertog bij het ontvangen der hulde van de zich onderwerpende partij. Vier jaren later werd hij lid van den raad, die uit drie vreemdelingen en drie inboorlingen bestond, en belast was met het opperste bestuur van Friesland. Waarschijnlijk was hij

ook die Hessel, welke in 1505 grietman van Franekeradeel en drie jaren later van Menaldumadeel werd. Werkzaam was het deel dat hij nam aan de regtspleging van Gerbrand Mockema en Jemme Herjuwsma. Even gemakkelijk als hij zich aan het bestuur van hertog George gehouden en dat ondersteund had, schikte hij zich, na de overdragt aan Karel van Bourgondië of Oostenrijk, weder om diens partij te schragen, en voor zich de eer en voordeelen daarvan te genieten. Den 22 Junij 1515 legde hij, met 56 edelen, den eed van hulde aan Karel af; en den 1 Julij daaraanvolgende werd hij door diens stadhouder, graaf Floris van Egmond, ridder geslagen. In 151· had hij het verdriet dat zijne echtgenoot met drie dochters op de Zuiderzee, door de partij der Geldersche Friezen gevangen genomen en naar Sneek gevoerd werden, waar zij nog lang moesten verblijven. Nog in hetzelfde jaar trok hij naar den koning van Spanje, Karel V, om dien den deerlijken toestand van Friesland onder het oog te brengen. In Januarij 1517 was hij tegenwoordig bij het beleg van Sneek, het laatste zijner feiten dat men van hem vermeld vindt. Kort hierop ondernam hij eene bedevaart naar het Heilige land, die hij echter niet volbragt, wijl hij in dat zelfde jaar op het eiland Rhodus stierf.

Zijn staatkundig gedrag is te regt door de Friesche geschiedschrijvers gelaakt, wijl hij alle geoorloofde en ongeoorloofde middelen aanwendde tot grootmaking van het huis van Saksen en van zijn eigen geslacht.

Jancko Douwema, die ook zeer tegen hem verbitterd is, legt hem te last dat hij dikwijls zou gezegd hebben, dat hij wel eene groote som gelds zou willen geven, zoo hij geen Fries was. Als krijgsman heeft hij, hoezeer dan ook als werktuig van de Saksische partij, menige dappere daad uitgevoerd.

Hij was bezitter van het nog aanwezige Martenahuis te Franeker en van de ook nog bestaande Stins Martena te Beetgum, die destijds veel van het geweld en de verbittering der vetkoopers leed.

Hij huwde Both Hottinga, dochter van Jarich Hottinga, Epo Kee's zoon, die den moederlijken naam van Hottinga had aangenomen en van Swob Sjaerdema, bij welke hij vier dochters Jel, Knier, Fokel en Luts verwekte. Zij hertrouwde met een Duitsch krijgsman, met name Bruckschlegel, stierf in 1541 en werd te Franeker in de Martinikerk begraven. Hij was de stichter van Martena-huis te Franeker, was medeopsteller van *Accurata Descriptio perigrinationis in terram Sanctam, per illustres atque antiqua nobilitate splendidos viros ac Dominos D Hesselum a Martena, D. Tsallingium a Botnya, nec non D. Julium a Botnya, Frisios, religionis ergo feliciter susceptae, anno salutis humanae* MDXVII, medegedeeld door J. van Leeuwen in *de Vrije Fries*, D. III. bl. 219 volgg.

Zie Gabbema, *Verh. v. Leeuw.* bl. 306, 307; Winsemius, *Chron. v Friesl.* bl. 338, 352, 366, 368, 375, 411, 412, 426, 434, 432, 437, 441–448; *Namen der Raden 's Hofs van Friesland*, bl 3, 4, 5; *Occo Scarl.* bl 421; *Archief van* Visser en Amersfoordt III. bl. 394; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D II bl. 78; te Water, *Verb der Edel* D. III. bl. 97, D. IV. bl. 442 Sminia, *Nieuwe Naaml. d Grietmannen*, bl. 170—172; Mr. J. W. de Crane, *Herinn. van Martena-huis te Franeker* in *de Vrije Fries*, D. I. bl. 99 volgg.; *Charterb. v. Friesl.* D. I. bl 754, 771, 782, D. II. bl. 7, 8, 11, 12, 77, 20, 92, 95, 216, 217.

MARTENA (Doeke van), zoon van Sytze van Martena, hoofdeling te Kornjum, grietman van Baarderadeel (1499) en Jel van Harinxma en was de broeder van Hessel. Hij woonde in 1504 op Martena state te Kornjum. Hoewel zich overigens in de partijschappen niet mengende, werd hij echter een tegenstander van het Groninger verbond van 1491, omdat hij met vele andere, niet zonder grond, vreesde dat het op de vernietiging der Friesche vrijheid zou uitloopen. Ook ijverde hij met Worp Unia, Pieter Cammingha, en Frans Minnema er sterk tegen, dat de stad Leeuwaarden in dit verbond zou treden; doch te vergeefs, daar de gilden, door het gemeen aangezet, zulks doordreven. Later, voor grooter kwaad beducht, moest hij het voorbeeld van meest alle edelen volgen en zich zelf in het verbond begeven. Toen die van Sneek den eersten termijn hunner contributie aan dat verbond weigerden te betalen, werd Martena en eenige anderen beschuldigd het met hen eens te zijn, te Groningen gedagvaard en voor 100 rijnsche guldens in de boete geslagen. Hij was in 1504 een der gezanten naar George van Saksen, toen deze de vrije goederen der heerschappen in Friesland leenroerig wilde maken, bragt hem het onbillijke hiervan onder het oog en smeekte hem dit besluit in te trekken, hetwelk vooral door de stoutmoedige taal van Edo Jongema gelukte. In hetzelfde jaar onderteekende hij den reversaalbrief aan den hertog van Saksen. Hij huwde Sjouk, dochter van Keimpo Unia grietman van Leeuwarderadeel en had bij haar vier kinderen.

Zie Schotanus, *Chr. v. Friesl.* bl. 392, 393; Winsemius, *Chr. v. Friesl.* bl. 371, 385, 386, 391, 402; te Water, *Verh. d. Edelen*, bl. 94; Gabbema, *Verh. van Leeuw.* bl. 175, 185, 252; *Charterb.* D. II. bl. 344; van Sminia, *Naaml. der Grietmannen*, bl. 221, 222.

MARTENA (Tjebbe), derde zoon van den vorigen, studeerde in 1521 te Leuven in de regten en verwierf den rang van licentiaat in dezelve. Hij huwde Bauck Heringa, en stierf 12 Junij 1530, nalatende Doeke, die volgt.

MARTENA (Kempo van), oudste broeder van Tjebbe, doctor, ridder en raad van keizer Karel V in Friesland, een man van uitstekenden aanleg en groote geleerdheid, die dikwerf tot de belangrijkste bezendingen, zoo naar den keizer en den rijksdag als naar de landvoogdes gebruikt werd. In den Gelderschen oorlog werd zijn huis Martena state te Kornjum, waarop hij woonde, verbrand. De staten van Friesland het van het uiterste belang achtende om een *Landboek ofte Annael* te hebben, waarin alles wat sedert de komst van hertog Albrecht van Saksen in Friesland, dat is van den jare 1498 tot den jare 1530 ingesloten, belangrijks voorgevallen, overeengekomen of besloten was, wisten dezen arbeid niet beter dan aan hem op te dragen, doch benoemden tevens nog vijf aanzienlijke mannen om het ontwerp, 't welk hij zou hebben opgesteld, te herzien en te beoordeelen. Martena kweet zich met zulk een ijver van zijn last, dat de staten reeds in 1532 zijn werk goedkeurden. Hij ontving daarvoor 200 goudguldens, onder voorwaarden, er twee afschriften van te leveren, een op perkament, een op papier. Dit werk, dat met de uiterste zorg als een dierbaar kleinood bewaard werd en steeds in de hoogste achting is geweest, werd voor het eerst in 1772 door den baron thoe Schwartzenberg in het tweede deel van het Charterboek van Friesland uitgegeven (Leeuw. 1773 fol. 2e dl. bl. 1—205). Er bestaan verscheidene handschriften van dit *Annael*, van hetwelk de Wind een uitvoerig verslag geeft, van welke sommige van het uitgegeven werk zouden verschillen. Er bestaat een brief van Viglius aan hem.

Hij was algemeen bekend als een edelmoedig en uitstekend mensch. Hij huwde voor de eerste maal Peye Lieuwes, uit Groningerland, in 1531 gestorven, en voor de tweede maal Magdalena Schenck van Tautenburgh, weduwe van Oene Roelofs van Euwsum, die in 1537 overleed. De derde vrouw was Anna Walta van Heerma.

Hij maakte den 6 Mei 1538 zijn testament en stierf niet lang daarna, zeker voor 1540.

Zie *Naamr. der Raden 's Hofs van Friesland*, bl. 5; Suffridus Petrus, *de Script. Frisia*, *decus* XIII, p. 145, seqq. Winsemius, *Chr. v. Friesl* bl. 422, 499—443, 448, 457, 471, 472, 473, 476, 483, 485, 487, 414; Hamconius, *Frisia*, p. 84, 102, 103; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 62, T. II. P. I. p. 170, 171; Schwartzenberg, *Charterb. v. Friesland*, *Voorrede* in D. II bl 78 en volg. en 203 en volg.; Gabbema, *Verhaal v. Leeuw.* bl. 239: Focke Sjoerds, *Inl. tot de beschrijv. van Friesland*, D. I bl. 29; Paquot, *Mém* T. IV. p 306; te Water, *Verb der Edelen*. D. II bl. 36; Scheltema, *Staatk. Nederl* D. II. bl. 80; de Wind, *Bibl. v. Nederl. Gesch.* D. I. bl. 130; G. de Wal, *de claris Frisiae Jurisc*, p. 7 seqq

MARTENA (Doeke, Duco of Doco), zoon van Tjebbe Martena en van Bauck Heringa, was reeds vroeg de vrijheid en de gezuiverde godsdienst toegedaan. Hij begaf zich dikwijls naar Emden, om de bijeenkomsten der bannelingen bij te wonen, en zijne vrouw wordt gezegd, in 't begin der beroerte een leeraar der weêrspannige gemeente derwaarts gevolgd te zijn. In 1564 kantte hij zich manmoedig aan tegen de invoering van een bisschoppelijken stoel te Leeuwarden, en men zag in het volgende jaar, dat hij evenmin als anderen gezind was, de bevelen van den bisschop van Utrecht in alles op te volgen. In 1566 nam hij deel aan het verbond der Edelen. Toen in 1567, door de wederkomst van Aremberg uit Overijssel, nu met krijgsvolk gesterkt, de wakkere onderneming van Tjerk Walles, ten voordeele der onroomschen en tot wering van gewetensdwang te Leeuwarden te keer gegaan en de krachten

van het bondgenootschap verbroken waren, werd door dien stadhouder een landdag uitgeschreven, waarop hij begeerde, dat de staten, omdat hun aantal te groot was, dertig of daaromtrent uit hun midden zouden afvaardigen, met volle magt, om met hem en den koninklijken raad over de zwevende geschilpunten in onderhandeling te treden. Het was den staten tegen de borst, dat Aremberg den geheelen raad bij de opening van deze gewigtige raadpleging wilde gebruiken, en aan ieder vreemdeling want (dezulke waren, naar het voorschrift van het Bourgondische hof in den raad gebragt) de geheimen, van den staat openbaren. Zij besloten derhalve Watze Camminga en Doeke Martena, lieden van den eersten adel en der regeringe best kundig, naar Aremberg af te vaardigen, om hem hunne bedenkingen te kennen te geven, en met nadruk te vorderen, dat niet dan geboren Friesche raden, naar vorouderlijk gebruik, op den landsdag zouden toegelaten worden. Hoe weinig zulks aan Aremberg smaakte, hij moest er echter in bewilligen en wat meer toegeefelijkheid gebruiken dan in het voorgaande jaar, toen Martena met Idzaerda en Douwe Hottinga, ook naar hem afgezonden waren om te verzoeken, dat hij 't stuk van godsdienst vooreerst in den tegenwoordigen toestand wilde laten totdat bij den koning, met kennisse der algemeene staten, hierop nader zou besloten zijn. Toen Arrenberg, door het gevangennemen van Ilpendam, een der verbonden Edelen en geheimschrijver van Brederode, die uit het huis van den edelen Sjoerd van Beijem gehaald en in den kerker geworpen werd, het goed vertrouwen der staten en verbondene Edelen scheen te zullen te leur stellen, werd Martena met Ruurd Roorda aan den stadhouder gezonden om van hem de verzekering te eischen, dat zij, naar regt en billijkheid handelende, niet zouden bloot staan om door list en lagen op het onverwachts overvallen te worden. Toen zij die verzekering ontvangen hadden, deden zij een nieuw voorstel ter handhaving van de eer der bondgenooten, op zulk eene vrijmoedige en rondborstige wijze, dat Aremberg, zijn gramschap niet langer kunnende verbergen, in scherpe verwijten uitviel; waarop Martena en de zijnen hem duidelijk te verstaan gaven dat zij, hetgeen voorheen gezegd en gedaan was, goedkeurden; dat zij zich noch door hoop op gunst, noch door vrees voor dreigende gevaren, ooit van hun regt zouden laten aftrekken, maar liever een heerlijk blijk van standvastigheid geven, 's lands regten vasthouden of te gelijk daarmede omkomen wilden Welk een moed in zulk een tijd!

Niettegenstaande hij in 1568 standvastig weigerde den nieuwen eed af te leggen, werd hij, tot verwondering van velen, door de Spanjaarden niet alleen niet vervolgd, maar bleef zelfs bij Robles gezien, die hem raadpleegde over de wapening tegen de Watergeuzen. Met beleid wist hij deze zaak slepende te houden. Zich gelatende, alsof hij een afgezonderd leven zocht te leiden, hield hij middelerwijl heimelijk verstandhouding met den Prins van Oranje, aan wien hij zijn plan om Leeuwarden te doen omslaan, ontdekte, waartoe vele Edelen hem de hand boden. Hij behandelde de zaken met zooveel omzigtigheid, dat Robles en het hof van Friesland zijn voornemen niet wisten, voor dat hij reeds eenig volk geworven en verklaard had, dat hij het zou aanvoeren om de vrijheid te bewerken. Ten einde zulks te kunnen doen, schreef hij aan Sonoy om vier of vijf vaandelen knechten, doch deze kon hem niet meer dan een vendel bijzetten. De aanslag op Leeuwarden mislukte door de tijdige voorzorg van Robles, doch gaf aanleiding aan Dirk van Bronkhorst tot gewigtige ondernemingen, waarvan de bondgenooten bestendige vrucht zouden gehad hebben, indien hij de voorzigtigheid en gematigdheid van Martena had bezeten. Deze kwam in Herfstmaand 1572 met zijne geringe magt te Sneek, waar hij met gejuich werd ontvangen. Kort daarop vertrok hij met eenig volk naar Gaasterland om Bronkhorst in te halen en naar Sneek te geleiden. Door dezen met twee anderen aangesteld om het opzigt te hebben over de kerkelijke goederen en kleinoodien en ze ten dienste van de gemeene zaak te besturen, werd hij en zijne ambtgenooten door de spaanschgezinden beschuldigd van schraapzucht, eene beschuldiging, die van allen grond ontbloot was Toen Joost van Schouwenburg in Friesland kwam, om aldaar in 's Prinsen naam het ambt van stadhouder te bekleeden en er deswegens onmin en tweespalt met Dirk van Bronkhorst en Batenburg ontstond, wist Martena dit geschil in het minzame te beslechten, teregt begrijpende dat het thans geen tijd was om onderling te twisten. Van Sneek kwam hij met zijn volk te Franeker in bezetting en bleef daar, toen Schouwenburg die stad verliet, en met het grootste deel van het volk naar elders trok, met één vaandel. 't Leed niet lang of Martena moest met zijne vrouw en kinderen van hier vertrekken. Uit Friesland gevlugt, werd hij door den Prins van Oranje aangesteld tot admiraal der Zuiderzee en lag met zijne schepen in het Vlie. De schepen van Billy beletten hem wel om ter hulpe te komen aan de Noordhollandsche vloot, die met de Spaansche, onder den graaf van Bossu, op de Zuiderzee slaags geraakte en haar overwon, doch hij belette van zijnen kant de schepen van Billy om die van Bossu bij te staan. Omtrent dien tijd verspreidde zich het gerucht, dat Martena, door een zwaren storm beloopen, zijn leven in 't water had geëindigd; doch het gerucht was valsch; de Voorzienigheid had hem nog tot gewigtiger ondernemingen bestemd. Ondertusschen had het hof van Friesland hem openlijk gebannen, en bij de afkondiging der algemeene vergiffenis in 's Konings naam werd hij bij name daarvan uitgesloten. Na de pacificatie van Gent, kwam hij in Friesland terug. Wij ontmoeten hem aldaar onder de Gedeputeerde Staten, die in Louwmaand van 1577 bewilligden, dat gemelde bevrediging aangenomen, de graaf van Rennenberg als stadhouder erkend, voor de betaling van 't krijgsvolk gezorgd en voor 's lands geregtigheden op eene uitmuntende wijze gewaakt werd, en die bij de algemeene staten te Brussel deden aanhouden, om de blokhuizen, weleer tot beteugeling der ingezetenen gesticht, te slechten. Als lid der Gedeputeerde Staten toonde hij zich steeds een warm voorstander der vrijheid en van 's Lands belangen; ook werd hij door de Staten van Friesland tot de gewigtigste ambten gekozen en genoot hun volkomen vertrouwen. In 1578 werd hij, op sterk aandringen van een groot aantal zijner landgenooten bij Rennenberg, drossaard van Harlingen, en verkreeg tevens de Grietenij van Barradeel. Hij was de eerste der drie gelastigden, die de, door den Spaanschen koning aangestelde grietmannen ontsloegen en anderen aanstelden. Ook nam hij het nieuwe hof in den eed. Een der grootste voorstanders der Unie van Utrecht zijnde, stond hij zeer in het vertrouwen van Willem I en werd door deze in de gewigtigste ondernemingen en bezendingen gebruikt Zoo bekleedde hij den post van afgevaardigde zoo aan den prins van Oranje te Utrecht om het kasteel van Staveren den Rennenbergschen afhandig te maken als aan de vereenigde staten over het bestier van den lande en in meer andere gevallen. Na zooveel voor de vrijheid te hebben uitgevoerd, viel hij ten laatsten den vijand in handen. Met zijn vaandel voetvolk binnen Sloten liggende en van de zijnen verlaten, werd hij door 't volk van Rennenberg achterhaald en te Balk gevangen genomen. Men stelde zooveel belang in hem dat men op den landdag in Sprokkelmaand van 1581 besloot hem vrij te maken voor een losgeld van f 3150 onder voorwaarde dat het aan 's lands schatkist zou moeten goedgedaan worden, doch alleen uit aanmerking van 's lands bekrompen geldmiddelen, en geenszins uit minachting voor de verdiensten van Martena, die zelfs omtrent dezen tijd tot lid van den Landraad aan de eene zijde van de Maas gekozen werd. In dezen post kweet hij zich met geen minderen roem dan in al zijne verdere verrigtingen ten dienste van het vaderland, en zijne uitmuntende bekwaamheden zoowel in het staatsbestier als in den krijg te water en te lande, zullen den voortreffelijken Aggeus van Albada bewogen hebben, om hem in de eerste hoedanigheid den Staten van Friesland met nadruk aan te prijzen. Hoe veel werk hij van de letteroefeningen maakte, blijkt niet slechts uit de getuigenis van vriend en vijand, maar ook uit zijne Latijnsche gedichten later in het licht gegeven Onder anderen heeft hij gemaakt het onderschrift onder het afbeeldsel van Wybe van Grovestins (Scherne Wybe). Met geen minder regt derhalve wordt Martena onder de geleerdste Edelen als onder de aanzienlijkste van geboorte gerekend. Hij overleed den 11 November 1605, en had alle zijne bezittingen voor de vrijheid van zijn vaderland opgezet, zoodat men van hun hem zeide dat hij het goed van drie edellieden had doorgebragt, namelijk van zijne twee broeders, van welke hij erfgenaam was geworden en zijn eigen.

Hij huwde eerst met Swob Botnia, dochter van Tjalling en Frouk Hottinga, vervolgens met Trijn of Katharina Unema, dochter van Jancke U. van Beya Blye en Tet Wibolsma, die in 1603 stierf Bij zijne eerste vrouw had hij een zoon, bij zijne tweede verwekte hij Tjebbe, vroeg gestorven, Jan, die reeds vroeg de voetstappen van zijn vader drukte, en den prins van Oranje volgde, gehuwd met Maria van Sternsee, doch in 1584 kinderloos gestorven; Swob gehuwd met Da-

vid van Geirle of Gorlé van Antwerpen; Bouck gehuwd met Evert Entens en hertrouwd met Juw Harinxma.

Zij is de laatste die de naam Martena uit eigen geboorte regt heeft gedragen. Zijne beeldtenis was ten tijde van te Water nog voorhanden bij den Grietman U. van Burmania, met zijne 16 kwartieren. Boven en onder deze beeldtenis staan de latijnsche gedichten, die met eene kleine verandering door Wesseling zijn uitgegeven. Indien Martena zelf de opsteller van deze bijschriften is geweest, ontdekt zich de groote man daarin aan zijn zwakke zijde.

Zie Gellius Snecanus, *Frisia nobilis* p. 56; *Carolus de rebus Casparis à Robles Bil'aci in Frisia gestis*, p. 9, 25, sqq. 76, 77, 78, 81, 82, 102, 140, 146, 156—158; Winsemius. *Hist.* l. I. p. 47, 58, 59, 81, 83, 83—85; l. II p. 139, 140; l. III. p. 204—206, 227, 228, l. IV p 287, 300, 321, 331, l. V. p. 392, 394, 440, 441, l. VI. p. 453, 474, 480, 484, 485, l. VII. p 527, 522; Dez. *Chronijck*, B. XVI bl. 526, 527, B. XVIII bl. 602, 606, 611, 622, 626, 639, 640. 650—653, 653, 658, 665—667, 679, 688, 706; Bor, *Ned Oorl.* B. IV. bl. 168, B. V. bl. 188, 189, B. VI. bl. 277—279, 331, 335, B. VII. bl. 29, B. XI. bl. 283, B. XIII. bl. 78, B XV. bl. 225; Schwartzenberg, *Chart. v. Friesl.* D. III. bl. 635, 636, 685—689, 694—708, 751, 752; Schotanus, *Fries. Hist.* B. XXI. bl. 763, 788; 790, B. XXII. bl. 800, 811, 913, 820—830, B XXIII. bl. 875; Viglius ab Aytta. *Epist.* XXXIV *ad Hopperum* p. 103, *Ep.* CLXXXVII. p. 721, *Ep.* CCVIII en CCXIII. p. 765, 773, Hooft, *Ned Hist.* B. VI. bl. 337, B. VIII bl. 330, 335; *Epist. a Gabbema edit Cent. III. ep* 27 p. 581; *Naamrol der Raadsheeren van den Hove van Friesland*, bl. 226 en volg; de Crane, *Het aloud gesl. Martena*, in *Vrije Fries.* D. I. bl. 189 volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 12; Te Water, *Verb. der Edelen*, Wagenaar, *Vad Gesch.* D. VII bl. 248; Kok, *Vad Woordenb.* o. h w.; *Schuil- en jagtvraatjes*, bl. 14, XXII* *Vet. in Fris. Nob. Carmina*, p. 126; *Friesch jaarboekje voor* 1829; Sminia, *Naaml. van Fries. mannen*, bl. 209 volgg.; Eekhoff, *Gesch. v. Friesl.* bl. 182, 191, 193.

MARTHA, eene doopsgezinde vrouw in 1560 te Gent om den geloove gedood.

Zie van Braght, *Bloed. tooneel*, D. II. bl. 664.

MARTENASIE of MARTINASIE (PIETER FRANCISCUS), zoon van Franciscus en van Petronella van Neckens, werd te Antwerpen in Dec. 1729 geboren, begaf zich naar Parijs, waar hij J. P. de Bas tot leermeester in de behandeling van het graveerijzer had Te Antwerpen wedergekeerd, vestigde hij zich aldaar, werd den 6 Februarij 1762 professor directeur der Akademie, en den 10 September 1764 gewoon graveur van prins Karel van Lotharingen, gouverneur-generaal der Oostenrijksche Nederlanden. Den 17 Maart 1770 legde hij zijne betrekking aan de Akademie neder en den 3 October 1789 ontsliep hij.

Tot zijne beste gravuren behoorde *de Sabynsche Maagdenroof* naar Rubbens en de *Huisvader* naar Greuze. Zijn portret, levensgroot door Andreas Cornelis Lens geschilderd, is in het museum te Antwerpen.

Zie J. Schmidt, *Levensbeschrijv van P. P. Rubens*, bl. 389; *Cat. du Musée d'Anvers* 1857; *Jaarboek van St. Lucas der stad Antwerpen* 1855; Immerzeel, *Lev. en werk der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. II. bl. 206. Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* bl. 1065, 1066.

MARTENS (BARTHOLOMEUS), te Antwerpen geboren, bezocht Rome, waar hij bij de bentbroeders onder den naam van *Bokaal* bekend was. Hij was een kunstig goudsmit, volgens Houbraken.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1066.

MARTENS (F.), gaf een *Beschrijving van Groenland of Spitsbergen.* Amst. 1770. 4°.

MARTENS (JACOB), om, in December 1572, de verdere belegering van Haarlem door de Spanjaarden voor te komen, deed de prins van Oranje, Lumey, heer van der Mark oprukken met 15 vendelen, 4 korvetten en 6 veldstukken; doch de vijand had zich reeds rondom de stad uitgebreid, en Lumey uit eene hinderlaag besprongen, werd volkomen geslagen. Bij deze gelegenheid gaven eenige vaandrigs een gedenkwaardig voorbeeld, hoe een krijgsman de eer en zijn pligt stellen moet boven het leven. Vruchteloos hadden zij alles beproefd, om hun volk in het vlugten te stuiten; en toen niets meer baten kon, omwonden zij zich met hunne vaandels, en verkozen in dezelve doorstoken te worden boven de schande van te vlugten. Slechts eenen hunner, Jacob Martens, is de eer der geheugenis te beurt gevallen, terwijl de namen der overige niet eens zijn opgeteekend.

Zie Hooft. *Ned. Hist.* B. VII. fol. 267; Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. I. bl. 201, 202.

MARTENS (M.), schreef:

Wiskundige beschouwing der Windmolens, vergeleken met die van den heer Johannes Lulofs, in het II deel der *Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen.* Amst. 1756 8°.

Martens en Lulofs *Over het wiskunstig aanleggen en maken van Windmolens*, m. pl. Amst 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van boek.* bl. 331; Abcoude, *Naamr.* D. II. bl. 134.

MARTENS VAN SEVENHOVEN (Mr. JACOB CONSTANTIJN), werd den 27 Augustus 1793 te Utrecht geboren, den 24 October 1811 aan de hoogeschool aldaar tot doctor bevorderd In dat zelfde jaar als advokaat bij het Keizerlijk geregtshof te 's Hage beëedigd, werd hij den 7 Februarij 1814 tot commies-griffier bij de regtbank van eersten aanleg, zitting houdende te Utrecht, benoemd, den 20en Julij 1815 tot substituut griffier en den 11 December 1816 tot regter van instructie bij gemelde regtbank bevorderd, in welke bediening hij in de kracht van zijn leven blijken gaf van grondige regtskennis en van onvermoeide vlijt. Bij de invoering der regterlijke organisatie in 1816, werd hij tot vice president in het provinciaal geregtshof van Utrecht benoemd en den 17 Maart 1848 tot president bij gemeld collegie bevorderd, uit welke betrekking hij verpligt was, uithoofde van zijne wankelende gezondheid zijn ontslag te vragen, dat hem 23 Maart 1860 eervol werd verleend. Hij overleed den 16 Februarij 1861.

Van een praktischen en bedrijvenden aard, legde hij zich minder toe op wetenschappelijke theoretische beschouwingen, en zijn er dan ook gedurende zijn leven geene geschriften door hem uitgegeven, of door hem nagelaten. Voorstander van fraaije kunsten was hij zelf een ijverig beoefenaar van schilder- en teekenkunst. Ook in het staatsleven was hij geen vreemdeling, en gaf daarvan de bewijzen toen hij door de kiesvergaderingen te Utrecht en te Amersfoort tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal was gekozen, en door den koning op den 15 September 1851 tot voorzitter der kamer werd benoemd

Dijkgraaf, Watergraaf, Weigraaf, Hoogheemraad van onderscheidene dijks- en waterschaps-collegien, regent of lid van verschillende kerkelijke en nuttige inrigtingen in de stad zijner inwoning, was hij daarin een verdienstelijk burger en door zijne daden, raadgevingen en hulpbetoon bijna onmisbaar.

Martens was lid van de koninklijke Academie van beeldende kunsten te Amsterdam, van de Maats. van Nederl Letterk. te Leyden, van de provinciale genootschappen van kunsten en wetenschappen te Utrecht en Noord Brabant, corresp. der 4e klasse van het Kon. Neerl Inst Zijn portret komt in steendruk van van de Weyer voor, in *Utrechts. Volksalm.* 1853, ook in 't groot door E. Spanier.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 206; *Levensberigt* door J. S. Vernède in *Hand. d. Maats. van Ned. Letterk.* 1861; *Utrechtschs. Volksalm* 1863.

MARTENSZ. (AREND). Zie MAARTENSZ. (AREND).

MARTENSZ. (Mr. SYMEN), geboren te Pijnaker, leefde in de helft der XVI eeuw, gaf zich uit voor een medicijnmeester, en ordonneerde niet alleen "medicynen van drancken" maar "onderwoud zich ook te gebruycken incantacien oft besweringe over eenige menschen ende beesten van paerden ende koeyen, so in Latyn als in Duytsch sonder Latyn te verstaen." Hij werd diensvolgens door schepenen te Amsterdam veroordeeld (1518) "gestelt te werden op den kaecke met zijn bouck, daerinne de voors. besweringe beschreven staet om zijne halse, blijvende aldaer staende den tijt van een halft uure, ende daernae oftcomende 't voorsz bouck met 't geene in zyn couffeitgen besloten is, openbaerlyck op de plaetse te verbranden, all d'welck gedaen sijnde, ende nae hij den costen sijnder gevangenisse betaelt zal hebben, te gaen uyt desen stede ende haeren vrijheyt, daer uyt een myle rondtomme daer buyten blyvend den tijt van thien jaeren op pene van openbaerlycken gegeesselt te worden, elcker rijse bij middelertijt weder inne comen sal."

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. X. bl. 68; Jöcher i. v.

MARTENUS (Guil.) of MARTINUS J U. doctor, te Duinkerken geboren, studeerde te Leuven, en hield zich in Italie op. Hij was een vriend en leerling van Andreas Alciatus en Viglius van Zuichem Hij stierf in 1559 en hij is als regtgeleerde en dichter bekend.

Hij schreef:

Ecphrasis Elegiaca in Tit. Digest. De diversis regulis juris antiqui c. scholiis. Lovanii. 1553. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 328; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 415.

MARTENUS (Johannes), broeder van den voorgaande, cantor en kanunnik der Cathedrale te Gend, een geleerd en vroom man.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 415.

MARTFELDT (Joseph August), geb. 1704 overl. 1780. Kolonel der artillerie in plaats van den luit.-gen. B. Cruitznock den 1 Maart 1773. Hij was als ordinairis vuurwerker 6 Oct 1728 in dienst getreden. werd 20 Mei 1733 1e luit. en 14 Febr. 1741 kap. luit. 20 Nov. 1742 kapitein, 29 Jan. 1751 kolonel titulair en 24 Aug. 1772 gen. majoor.

Zie *Vervolg op Wagenaar VII* bl. 294, 95, 327. 28, 29, 33, 37, 38; 41, 44 en 356; v. Sypesteyn, *Bijdrage Gesch. artill.* bl. 37.

MARTFELDT (Johan Frederik), geb. 1706 overl. te 's Hage 31 Dec 1784, werd, in plaats van J. A. bovengemeld, den 1 Aug. 1780 benoemd tot kolonel van de artillerie. Hij was 13 Mei 1729 ordinaris vuurwerker, 30 April 1736 1e luit. 24 Nov. 1744 kap. luit., 14 Junij 1749 kolonel en 24 Augustus 1772 generaal-majoor.

Zie v. Sypesteyn, *Bijdr. Gesch. artill.* bl. 38.

MARTHULESIE (Thomas) of MATULESIA soldaat in Nederlandsche, vervolgens in Britsche dienst in de Molukken, stond aan het hoofd der opstandelingen van Spaaroea, die in 1817 het fort Duurstede afliepen den toenmaligen resident van den Berg, zijne familie benevens de kleine bezetting, die slechts uit 18 man bestond, wreedaardig om het leven bragt. Hij legde veel persoonlijken moed en ongemeene kracht van geest aan den dag.

Nadat hij zich langen tijd had weten staande te houden, gaf hij zich eindelijk over en eindigde zijn leven op het schavot.

Zie J. Olivier, *Reizen in den Molukschen Archipel*, D. I. bl. 219. *Tomas Martulesia, Het Hoofd d. opstandelingen op het eiland Honimoa*, bewerkt door *J. B v. Dorp. Amst.* 1857.

MARTIN (Cornelis), werd in 1500 te Domburg geboren, was een teekenaar en welligt een graveur, doch meer bekend als genealogist door *Les vies et alliances des comtes de Hollande et Zelande avec, port. gravés par Ph. Galle. Anvers Plantin.* 1578 pet in f°.

Les Généalogies et anciennes descentes des Forestiers et Comtes de Flandre, avec briènes descriptions de leurs Vies et Gestes, le tout recueilly des plus véritables, approvées et anciennes Chroniques, et Annales qui se trouvent, par Corneille Martin, Zelandoys, et ornées de portraits figures et habits selon les façons et devises de leurs temps, ainsi qu'elles ont esté trouvées ès plus anciens tableaux par Pierre Balthasar, et par lui-mesme mises en lumière. En Anvers, chez J B. de Vrints imprime par Jaques Mesens, 1598, petit in f°. en pet. in 8°. 1608, fol. 1612.

Behalve dit werk, na zijn dood in het licht verschenen, vervaardigde hij nog eene

Histoire armorial des tres illustres chevaliers de l'ordre de la toyson d'or, waarvan Pontus Heuterus gewag maakt. Deze is met de overige papieren van Martin in handen gekomen van zijn neef Gilles Burremans uit Zeeland, welke schrijft: »Suivant la prière et le desir de feu mon cousin C. Martin ai, par cy par la rempli les places vuides des Chevaliers et ai augmenté selon les lumieres que ce en ay eue de diverses nobles et curieuses personnes — Actum à Fleisingue."

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 423; Pontus Heuterus, *Hist. Burg.* voor de Genealogien v h. IVe boek zijner Genealogien; Schotel, *Iets over H. van Beverningh en B. v. d. Dussen*, bl. 161; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1066; Nehalennia, *Jaarboekje voor Zeeuwsche Gesch.* 1849, bl. 283 vlg. *Cat. de van Hulthem*, N°. 27509, 10, 11, 12, 13, 14, 30849, 50, 51; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 549.

MARTIN (David), beroemd godgeleerde en schrijver, werd den 7 September 1639 te Revel in Opper-Languedoc geboren. Zijn vader, Paul Martin, werd er tweemaal tot burgemeester benoemd, zijne moeder heette Catharina Cardes. Na zich eenigen tijd in zijne geboortestad op de voorbereidende wetenschappen te hebben toegelegd, begaf hij zich in 1655 naar Montauban, waar hij zijne studien vervolgde, en in October 1657 naar Nismes, en legde zich daar onder David Derodon op de wijsbegeerte toe. Na met algemeene toejuiching eenige *Theses in Universam Philosophiam, a mane ad vesperam sine Praeside* verdedigd te hebben, werd hij den 2 Julij 1659 tot meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte bevorderd. Hij wijdde zich vervolgens aan de godgeleerdheid en begaf zich ten dien einde naar Puilaurens, waarheen de akademie van Montauban was verplaatst en Verdier en André Martel, twee verdienstelijke mannen, toen hoogleeraren waren. Van daar keerde hij naar het ouderlijk huis terug, waar hij zich op de kennis der H. Schrift, hare uitleggers, de kerkvaders en die der oostersche talen toelegde Zijne aanhoudende studie stortte hem in een gevaarlijke ziekte. Daaruit hersteld, reisde hij met een vriend, in December 1663, naar Mazamet, waar deze door de Synode tot dienaar van het Evangelie zou worden aangesteld. Hier werd hij door de synode zoo aangezocht om de predikantsplaats te Esperausses te vervullen dat hij zich door haar tot leeraar liet aannemen, en met vrucht arbeidde. Hij herstelde den vrede in zijne gemeente en den kerkeraad, hetgeen zijn' voorganger, een man van leeftijd en ondervinding, niet had mogen gelukken. In 1670 nam hij het beroep te La Caune aan, en bekleedde daar het evangelieambt tot na de herroeping van het edict van Nantes in 1685, terwijl hij in 1681 het beroep van hoogleeraar in de godgeleerdheid te Puilaurens, in plaats van den overleden Theophile Arbussi, en vroeger dat van predikant te Milhau in Rovergue afsloeg. Na de herroeping van het genoemde edict, nam hij de vlugt naar Holland, en na een kort verblijf te 's Hage, begaf hij zich naar Utrecht, waar hij gelijk andere uitgewekene leeraars, een jaarwedde ontving tot dat hij in kerkelijke dienst kon treden. Den 16 Februarij 1686 benoemde hem de regering van Deventer tot hoogleeraar en predikant bij de Waalsche gemeente, doch hij verkoos liever te Utrecht te blijven, zich aldaar met het leeraarsambt bij de Waalsche gemeente, dat hem toen werd aangeboden, te vergenoegen Later sloeg hij een beroep naar 's Hage af, toen de Waalsche kerk aldaar Isaac Claude, zoon van den beroemden Jean Claude verloren had. Deze Isaac Claude was zijn bijzondere vriend en na diens dood werd hij voogd over zijne nagelaten kinderen. Ofschoon hij geen hoogleeraarsambt bekleedde, gaf hij echter ten zijnen huize onderwijs in de wijsbegeerte en godgeleerdheid aan eenige jongelieden. Hij verdeelde zijne snipperuren tusschen het bezoeken zijner gemeente, het schrijven van godsdienstige boeken en het houden eener geleerde briefwisseling. Den 7 September 1721 toen hij twee en tachtig jaren bereikt had, predikte hij nog met vuur over de voorzienigheid en schepping, doch voelde zich zoo uitgeput, dat hij van den preekstoel moest geleid worden. Hij werd door eene beroerte getroffen, waaraan hij den 9 September bezweek. Martin was een zeer geleerd man en welsprekend leeraar Hij verstond zijne moedertaal zoo goed, dat hij zijne opmerkingen aan de Fransche akademie zond, voor de tweede uitgaaf van haar Woordenboek.

Hij huwde in 1660 Florence de Malecare, dochter van Pierre de Malecare, edelman en advocaat bij de Chambre-mi-partie van Castres in Albigeois.

Hij schreef in 1680 tegen *l'Exposition de la Doctrine de l'Eglise Catholique*, niet in het licht gegeven.

Le N. T, de N. S. J. U. expliqué par des notes courtes et claires sur la version ordinaire des églises reformées: avec une préface générale touchant la vérité de la religion chrétienne, et diverses autres préfaces particulièrement sur chacun des livres du N. T. Utrecht F. Halma 1696.

Men heeft gebruik gemaakt van deze noten in de uitg. van het N. T. overgezet in het Fransch, volgens de Vulgata, waarschijnlijk een Katholijke uitgaaf te Brussel 1700 in 4 vol. in 12° uitgekomen.

Rome convaincue d'avoir usurpé tous les droits qu'elle s'attribue injustement sur l'Eglise Chrétienne. Utrecht 1700 in 12°.

Réponse à la Lettre pastorale addressée, en mars 1699 *par l'archevêque de Paris aux nouveaux Catholiques de son diocèse*, onbekend aan Claude, Prosper Marchant en Chauffe-

pié, maar toegeschreven aan Martin in *Catalogue de la Bibl. Royale*

Histoire du Vieux et du Nouveau Testament. Amst. 1700. 2 vol. fol *avec 424 belles estampes.* Zij werd herdrukt (Amst. 1702 2 vol. fol.) en terstond in het Nederduitsch overgezet (Amst. 1702 2 vol. fol.)

Men heeft haar ook herdrukt met kleine platen te Amsterd. 1741 in 4°. en te Geneve 1707 3 vol 12°.

Eene Fransche bijbelvertaling, reeds in 1535, door den Waldenser leeraar Robertus Petrus Olivianus aangevangen, later door de Geneefsche godgeleerden verbeterd en door hem meer beschaafd, die in 1710 bij de Waalsche gemeente in Nederland tot algemeen gebruik is ingevoerd. Zij verscheen onder den titel van *La sainte Bible, qui contient le V. et le N. T. expliquez par des Notes de théologie et de critique sur la version ordinaire des églises réformées revue sur les originaux et retouchée dans le langage.* Amst. 1707. 2 vol. fol., met kortere noten Amst. en Utr. 1707 in 4°. 1712. 4°. *avec les passages parallèles et de petites Notes en marge*) 1710, 1714 12°. (bij de Wetsteins) zonder paralèles en notes. Aan het hoofd dezer overzetting plaatste men de voorrede der Oude Bijbels van Geneve, om haar den schijn eener oude overzetting te geven.

Sermons sur divers textes de l'Ecriture sainte. Amsterdam 1708. 8°.

l'Excellence de la Foi et de ses Effets, expliquée en vingt sermons sur le Chapître onzième de l'Epitre aux Hebreux, prononcé à Utrecht dans les années 1708, 1709. Amst. 1710. 2 vol. 1°.

Traité de la religion naturelle. Amst. 1713. 8°. ook in Duitsch Engelsch en Nederduitsch. *Philosophische onderwijzer of algemeene schets der hedendaagsche natuurkunde.* m. pl. Utr. 1720. 8°. Amst. 1737, 1744 Amst. 1766. 3e dr. 8°) overgezet.

Le vrai sens du Pseaume CX opposé à l'application qu'en a faite à David l'Auteur de la Dissertation inserée dans les trois premiers Vol. de l'Histoire critique de la République des Lettres. Amst. 1715. 8°.

(Zie Masson (Jean).

Deux Dissertations critiques; la première sur le Verset 7 du Ch. V. de la I Epitre de St. Jean, dans laquelle on preuve l'Autenticité de ce texte. La seconde sur le passage de Josèphe touchant Jesus Christ, ou l'on fait voir que ce passage n'est point supposé Utrecht 1717 8°.

Deze beide dissertatien werden zeer goed ontvangen, vooral in Engeland, waar zij overgezet werden. De eerste echter berokkende hem een twist met Mr Thomas Emlijn een Iersch predikant, die wegens Socinianisme of Arianisme was afgezet. Deze schreef *An Answer to Mr. Martins Critical Dissertation* etc. Lond. 1719. 8°. (waarvan men een breedvoerig uittreksel vindt in de *Bibliothèque Anglaise* T. V. P. II. Art 1. p. 221. Martin gaf hierop:

Examen de la Réponse de Mr. Emlyn à la Dissertation Critique sur le Verset VII du Ch. V de la I Epitre de St. Jean. Lond. 1719. 8°. hetwelk tegelijk in het Fransch en Engelsch verscheen. Daar men zich vergenoegde het aan te kondigen in T VI. P. I. der *Bibliothèque Anglaise*, en er geen uittreksel van gaf, voorzag hierin een onbekende in hetzelfde journaal door een *Lettre addressée à l'auteur de la Bibliothèque anglaise au sujet de l'Examen de la Réponse de Mr. Emlyn à la Dissertation critique sur le 7 Verset du Ch. V. de la I Epitre de St. Jean par Mr. Martin* (T VII. P. I. Art. 4 p. 133). Emlyn achtte zich niet overwonnen en antwoordde met: *Replique au Livre de Mr. Martin, intitulé Examen* etc Lond. 1720. 8°.

Hierop schreef Martin: *La vérite du texte de la I Epitre de St. Jean etc. démontrée par des preuves qui sont au dessus de toute exception, prises des témoignages de l'Eglise Latine, et de l'Eglise Grecque, et en particulier d'un Manuscrit du N. Testament, trouvé en Irland.* Utrecht 1721. 8°.

Hierop schreef le Long te Parijs in het *Journal des Sçavans Juin* 1726, waarop Martin liet volgen *Réponse à la lettre du P. le Long datée du* 10 *Avril* 1720 in *l'Europe sçavante* T XII. p. 279, ook opgenomen in *Lucii Caecilii librum ad Donatum de mortibus persecutorum notae* in *Miscell. Observat. Crit.* Amst T. X. Pars II. Gedurende dien letterstrijd schreef Martin:

Traité de la Religion révélée, ou l'on fait voir que les Livres du Vieux et du Nouveau Testament sont d'inspiration divine; on donne des Règles générales pour les expliquer, et l'on prouve invariablement, contre les Hérétiques modernes, la vérite des plus profondes Doctrines de la Religion Chrêtienne, Leeuw. 1719. 2 vol. 8°. een vervolg der verhandel. der *Religion naturelle* en *l'Europe Sçavante* T. X. p. 182 beoordeeld en in het Nederd. overgezet (Leyden 1726). Behalve deze schriften heeft Martin nog eene onvoltooide Latijnsche commentarius op den brief aan de Ephesers nagelaten.

Zie Chauffepiè, *Dict. hist. Crit.* o. h. w ; *Biogr. Univ.* o. h. w. Haug, *La France Protest.* o. h. w.; Niceron, *Mém. des Hommes, ill.* T. XXI p. 270 suiv Bauer, *Handwörterb.* Th. III. S. 556; Burman, *Traj. erud.* p. 209, seqq.; Bernard, *Nouvell. de la Rep. des Lettres Janvier* 1701, *Journal Littér.* T VIII. p. 82 seqq.; T. X. p. 148; *Hist. Critique*, T. VIII p. 452; le Long, *Bibl. Sacra*, T. II. p 849; *Nova Liter. Lipsins*, 1717 p. 467, 469 etc. Ypey, *Kerk Gesch. der* 18e *eeuw*, D. VIII. bl. 153. 154; H. J. Koenen, *Gesch. d. Fransche vluchtel* bl. 91, 401: Glasius, *Godgel. Nederl.* Abcoude en Arrenberg, *Naamreg. v. boeken*; Moreri. *Biogr. Univ.*

MARTIN (Jan). schreef eene *Chronijk sedert* 1426 tot 1557.

Zie *Cat. mss. v. Hulthem*, p. 260.

MARTINELLI (Carel), muziekmeester te 's Hage, rigtte met verlof der regering aldaar in 1683 een fransche opera in 't muziek op, die ten minste uit 30 personen, in acteurs als violisten bestond. Het verlof werd den 20 Maart 1711 tot 6 jaren verlengd. Men speelde toen in de Kaatsbaan, maar in 1702 kwam het tooneel in de Casuaristraat waar het voortdurend gebleven is tot het begin dezer eeuw.

Zie v. d. Berg, *'s Gravenh. bijzonderheden*, p. 35.

MARTINS (Jan), een Gentsch kunstschilder in den aanvang der XVe eeuw. Hij restaureerde met G. van Axpoele, verscheidene schilderijen op het stadhuis aldaar.

Zie *Messager des arts et des sciences en Belgique*, T. IV. p. 267; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 206.

MARTINS (Nabur), een Gentsch kunstschilder in de XVe eeuw. In 1444 nam hij op zich eene schilderij te vervaardigen voor de kerk van Lede en in 1448 schilderde hij een stuk voor het hoofdaltaar van dezelfde kerk.

Zie *Messager des sciences et des arts en Belgique*, T. IV p. 267; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 206.

MARTINS (Wouter), een Gentsch architekt, herbouwde in 1413 eene kapel bij de kerk van St. Nicolaas, behoorende aan het St. Jorisgild.

Zie *Messager des sciences et des arts en Belgique*, T. IV. p. 266; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 206.

MARTINET (Joannes Florentius), werd den 12 van Hooimaand 1729 te Deurne in de Meijerij van 's Hertogenbosch geboren. Zijn vader, Johannes Anthonius Martinet, afstammeling van een der refugiés in 1685, was predikant aldaar. Zijne moeder heette Petronella van der Horst. Op negenjarigen leeftijd bezocht hij reeds de latijnsche school te Eindhoven, en toen zijne moeder zich, na den dood van haar man (April 1739) te 's Bosch ter woon begeven had, voltooide hij aldaar zijn voorbereidende studien en genoot ook het onderwijs van den hoogleeraar Clemens in de godgeleerdheid en van Joncourt in de wijsbegeerte.

Aan de Leidsche hoogeschool liet hij zich grondig in de wiskunde onderrigten, en oefende hij zich onder den vermaarden Musschenbroek in de wijsbegeerte, sedert zijn geliefdkoosde studien. Ook legde hij zich verder op de kennis der oude talen toe. In de godgeleerdheid gaf hij de voorkeur aan de lessen van den geleerden en gematigden Johannes Alberti. In 1752 werd hij proponent bij de klasse van Peel en Kempeland en in het volgende jaar verdedigde hij eene *Dissertatio philosophica inauguralis de respiratione insectorum* (L. B. 1753), die algemeen toegejuicht en in Duitschland herdrukt werd. Eindelijk kreeg hij in Mei 1756 zijne eerste leeraarsplaats te Gellekum en Rhenoy. Van hier vertrok hij in Oct. 1759 naar Edam en in 1775 naar Zutphen. Terwijl hij te Rhenoy het predikambt waarnam, gaf hij onderwijs aan eenige jongelieden en onder deze aan zijn neef Johannes Martinet Kuypers zoon van zijne zuster, uit haar huwelijk met Henricus Engelbertus Kuypers predikant te Akoy, en aan Dr. Florentius Verster. Zijn antwoord op de vraag van de Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem in 1767 uitgeschreven: *Wat of tot dien tijd over de natuurlijke historie van ons vaderland geschreven, wat er nog aan ontbrak, en welke de beste wijze was, waarop de geschiedenissen dienen geschreven te worden*, met de zilveren medaille bekroond, was de eerste openlijke proeve zijner lust tot de beoefening der Natuurlijke Historie, die hij van zijn jeugd af aan had gehad en later vooral door Joncourt te 's Bosch werd aan-

gekweekt. Sedert 1779 was hij een der werkzaamste leden dier maatschappij. Hij vervaardigde o. a. het uitvoerig register op de 18 eerste deelen harer verhandelingen, verrijkte deze met twee verhandelingen over het *opdoemen van zee en land en andere verschijnselen van dergelijken aard* en *over het wier der Zuiderzee.* In de werken van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, waarvan hij sedert 1780 lid was, komt eene verhandeling van hem over het *Grondijs* voor, doch het blijkt niet dat hij iets voor die van het Bataafsch genootschap van proefondervindelijke natuurkunde te Rotterdam, dat hem in 1787 onder het getal zijner leden opnam, heeft opgesteld Zeer aanzienlijk is het aantal zoo oorspronkelijke als vertaalde geschriften, grootere en kleinere opstellen, die met of zonder zijn naam het licht zien, en getuigenis geven van Martinets bekwaamheden in meer dan een vak. Zijn voornaamste vak was echter de natuurkunde. Begeerig om sommige zijner leerlingen te Edam, ook door eenige kundigheden van de natuur tot de kennis en de dienst van God op te leiden, ontbrak hem daartoe een leerboek, dat hij te Zutphen voltooide, en waarvan in 1777 het eerste deel onder den titel van *Katechismus der Natuur* in het licht kwam. Zeldzaam werd een werk in ons vaderland zoo gunstig ontvangen, en de uitkomst ging zelfs de stoutste verwachtingen van zijnen schrijver te boven. Alomme werd het met eene graagte zonder voorbeeld gelezen. De ouders schonken het aan hunne verder in jaren gevorderde kinderen, en het *Kort begrip* er van aan hen die jonger waren. Men achtte het schande het niet gelezen te hebben Schriftelijke en mondelinge dankzeggingen ontving de schrijver van alle kanten, ook van de aanzienlijkste familien, en zelfs van vorstelijke geslachten buiten 's lands. Elk sprak nu van de natuur en van hare gewrochten, en zij, die er te voren nooit over gedacht hadden, werden op hare verschijnselen opmerkzaam. Het werk werd in 1779 door professor Ebert te Wittenburg in het Hoogduitsch, vervolgens in Noord-Amerika in het Engelsch overgezet. Ook vertolkte het Sammon Sammé, landheer van Tan Tamba in het Japaneesch. In Engeland bestaan er niet minder dan 21 uitgaven van. De vervolgingen der Waldensen (1765) gaven hem aanleiding tot het schrijven hunner kerkelijke historie, het uitbreken van den Engelschen oorlog van een Zeemans handboek. Te gelijker tijd ondernam hij een werk van langer adem, de Historie der wereld, die hij in 9 boekdeelen voltooide. Het wekt den leeslust op door zijn onderhoudenden stijl en bevat veel (in evenredigheid zijner groote) dat in andere werken van dien aard niet voorkomt. Het is doorzaaid met leerzame aanmerkingen en gelijk hij overal in den Catechismus der natuur op God wijst als op de eerste magtige en wijze oorzaak, zoo wijst hij gedurig op denzelfden God, die zich luisterrijk openbaart in zijn bestier over de menschelijke zaken. Onder alle zijne werken is er geen, waarin onze Martinet zich in een beminnelijker licht vertoonde als in zijn *Vaderlandsch huisboek* en het laatste werk van zijn hand was het verzamelen en rangschikken van alle zijne *Verhandelingen en waarnemingen over de natuurlijke historie van het Vaderland*, die hij in de werken der Hollandsche en Zeeuwsche maatschappijen had laten plaatsen. Hij beleefde er de uitgaaf niet van. Op Zondag den 18 van Hooimaand 1792 werd hij door een beroerte getroffen. Hij herstelde in zooverre dat hij weder gaan en staan en kleine wandelingen ondernemen kon, doch de beroerte herhaalde zich telkens en nam hem den 4 van Oogstmaand 1795 weg.

Alle die over Martinet schreven, stellen hem voor als een toonbeeld van christelijke, maatschappelijke, herderlijke en huisselijke deugden, blakende van liefde voor zijnen Heer, zijn vaderland en al wat groot, goed, nuttig en edel was. Zijn levensschets door zijn vriend van den Berg is een lofrede op hem.

Hij huwde in 1763 Maria Margareta van Ossenberch, die hem overleefde, doch geen kinderen schonk.

Martinets portret vindt men voor de levensschets van van den Berg, ook naar en door R. Vinkeles, voor het eerste deel van den *Katech. d. Nat.*

Hij schreef:

Over het opdoemen der Zuiderzee in *Vaderl. Letteroef.* VIIe D. IIe St. bl. 305. Ook afzonderlijk

In 1752 gaf hij met zijn vriend P. van Boekholt in het licht *Anonymi observationes in passionem Jesu Christi.* Waarschijnlijk is Joh Christiaan Kirchmeier, hoogleeraar, eerst te Herborn, vervolgens te Heidelberg, eindelijk te Marburg, de schrijver er van. In 1767 en 1768 gaf hij, na den dood van vertaler en drukker, de beide laatste deelen van Bower's *Historie der Pausen* uit. De aanteekening aangaande den beroemden Cornelius Janssenius D. VII. bl. 667, 668 is van hem. Zijn eerste standplaats Gellekum en Rhenoy ligt in de buurt van Akoy, Janssenius' geboorteplaats. In 1792 gaf hij te 's Bosch in het licht de *Leerredenen over den Heidelb. Catechismus door* Johan Carel Palier, *professor in de godgeleerdheid en predikant te 's Hertogenbosch*, enz.

Tien predikatien, over de uitgekipte onderwerpen, gedaan op onderscheidene tijden en gelegenheden voor Synoden en bijzondere gemeenten door Philip Doddridge, professor in de godgeleerdheid en predikant te Northampton, uit het Engelsch vertaald door J. F. M. Leiden 1758. 8°.

Den aard, karakter en plichten van eenen Euangelydienaar, in eene leerrede gepredikt door William Leeckman, hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid op de Akademie te Glasgow, na den vijfden druk uit het Engelsch. Leiden 1759 8°.

Over de kunst van het branden van houtskool in *Volled. beschrijv. van alle kunst., handwerk. enz.*

Kerkelyke history der Waldensen tot op dezen tijd. Amsterd. 1765. 8°. 1778 8°. vermeerderd met verscheiden belangrijke berichten, die nooit te voren waren gedrukt geweest. *Geschiedenis der Waldensen in de vallijen van Piemont, tot het jaar 1775, vermeerderd tot dezen tijd door H. Rietvelt*, 3^e *dr. met eene kaart en plaat.* Amst. 1826 gr. 8°.

Katechismus der Natuur 1777—1779. Amst. 1778. 2^e dr. 4 dl 8°. m. pl. Zesde druk Zalt-Bommel m. pl.

Katechismus der Natuur, nieuwe uitg. Zalt-Bommel 1829. 4 d. m. pl. — *Vervolg op de Katechismus der Natuur* door P. N. Muyt. Zalt-Bommel 1821. 2 d. m. pl — *Natuurkundige en ophelderende aanmerkingen op J. F. Martinet's Katech. der Natuur door J. de Vries.* Amst. 1779. 4 d. 8°.

Kleine Catech. der Natuur voor kinderen. Amst. 1779 8°.

Verh. over het goud van den Rhijn en over het wier der Zuiderzee. Haarl. 1778. 8°.

Verbeterd door J. A. Uilkens. Gron. 1817. 8°. Zalt Bommel 1820. 2 dr gr. 8°. *The Catechism. of nature for the use of Children, translated by J. Hall.* Arnh. 1804. 8°. Ook in het Fransch vertaald door B. Bernard Amst. 1779.

Geloofsbelydenis van Jacob Abas. 1782.

Zeemans handboek. Amst. 1781. 2 dr. 8°.

Historie der Waereld. Amst. 1780—1788. 9 d. 8°. m. pl.

De Godvruchtige Landman. m. pl. gr. 8°.

Het Vaderland. Amst. 1791.

Het vereenigd Nederland. 2 dr. Amst. 1790. m. pl. Verkort m. pl.

Het Vaderland en Het vereenigd Nederland, 3 dr. 6 dn. met kaart en plaat. Zalt Bommel 1830—1833 gr 8°.

Verkorting van het 8^e D. d. *Hist. der Wereld. Zalt Bommel* 1790. m. pl. in het Fransch Amst. 1790 8°. 2^e ed. La Haye 1810 avec pl.

De vaderlievende matroos, gedrukt ten voordeele van een behoeftig huisgezin bij Allart 1782. 8°. Verscheidene voorbeelden van dezelfde soort heeft hij geplaatst in het *Geschenk voor de jeugd*, D. I. bl. 193, 212, 213, D. II. bl. 226, D. III. bl. 165, D. IV. bl. 114, D. V. bl. 191, D. VI. bl. 261; in *Nieuw Gesch.* D. I. bl. 103; D. III. bl. 149.

Kort begrip van de historie der wereld. 1789.

Kort begrip der wereldhistorie voor de jeugd, 2 dr vervolgd door J. van Wijk Rz. met gekleurde kaarten. Amst. 1810 8°.

Huisboek voor Vaderl. huisgezinnen, Zalt-Bommel 1783. gr. 8°. ook in het Hgd. *Handbuch für Vaterl. familien*, met aanmerkingen. Zutphen 1796.

Verhandelingen en waarnemingen over de Natuurlijke Historie m. pl. Zalt Bommel 1796. gr. 8°.

Verzameling van Vaderlandsche spreekwoorden. Leyden 1796. 8°.

Logarithmen of verzamel. van Vaderl. spreekwoorden. opgehelderd door J. F. M. in beeldtenis, muziek enz. voorgesteld. m. pl. Gron. 1814. 8°. Leyd. 1831 8°.

Kort onderwijs in de aardrijkskunde, uitgebreid door A. van den Berg, met kaartjes. Amst. 1801 8°.

J. F. Martinet en A. van den Berg, *Geschenk voor de jeugd*, m. pl. Amst. 8°. 12 stukjes.

Nieuw geschenk voor de jeugd met pl. en kaart. Amst. 1802. 6 stukjes. 12°.

Tot de literatuur zijner *Historie der wereld* behooren de *Vaderlandsche brieven, behelzende een vrijmoedig en waarheidlievend onderzoek der denkwijze van den WelEerw. Heer J. F. Martinet in zijne history der wereld, aangaande de synode van Dordrecht, in 1618, 1619; het karakter der Fransche natie en de staatkundige inzichten der Prinsen van Oranje, door Frederik Justus van Oldenburg, Junior.*

Zie *Levensberichten van J. F. M. door A. van den Berg*, *Amst.* 1726; J. M. E. Derksen, *Levensschets van J. F. M.* in *Geldersche Volksalmanak* voor 1850, p. 36—54; M. C. van Oosterzee, in *Evangelie-spiegel*, 1850; Dr. E. Troostling, *Veertien dagen in Engeland* in 1849; Siegenbeek, *Bekn. gesch. d. Nederl. Letterk.* bl. 309; van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetensch.* II. bl. 143; Collot d'Escury *Hollandsroem*, A. III, 240; de Wind, *Bibl. van Nederl. Geschiedz.* (*Naaml.*) bl. 25; Koenen, *Gesch. der Joden*, bl. 269; Hermans, *Conspect. Onom. lit.* p. 7; Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; *Boekz. der Gel. wereld*, 1765 b. bl. 123—147; 1781 a, bl. 13; *Konst- en letterb.* 1792 N°. IV. bl. 49, X. bl. 28; *Verv. op Wagen.* III. 339, XXXIII. 279; *Gal. d. Contemp.* l. v.; Arrenberg, Brinkman, Muller, *Cat. v. portr.*

MARTINET (Jacob), een Franschman van afkomst, doch gevestigd te Sluis in Vlaanderen, waar hij het ambt van schepen bekleedde. Hij is berucht door zijn stoutschen toeleg om in 1690 de plaats zijner inwoning in handen der Franschen te leveren. Zijn plan mislukte en hij werd geworgd en daarna gevierendeeld.

Zie *Holl. Merc.* 1690; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVI. bl. 109; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w.

MARTINEZ VAN WAUCQUIER (Matthias), te Middelburg geboren, was met de Latijnsche, Grieksche, Spaansche en Fransche talen bekend en langen tijd corrector bij Jan en Balthasar Moretus te Antwerpen. Hij stierf in 1642. Men heeft van hem verschillende godsdienstige werken uit het Fransch en Spaansch in het Latijn overgezet.

Conciones, sive conceptus Theologici in omnia Quadragesimae Euangelia, authore R. D. Petro Besseo, SS. Theol. Doctore, Latinitate donati. Colon. Agrip. 1610. 12°.

Conciones, sive conceptus Theologici de quatuor hominum Novissimis, quatuor Sacri Adventûs hebdomadis accommodati, Authore D. Petro Besseo SS. Theol. Doctore, Latinitate jam recenter donati. Col. Agrip. 1611. 12°.

P. P. Petri Jarrici, e. Soc. Jesu, Thesaurus rerum Indicarum. Colon. 1616. 12°.

R. P. Petri Cottoni, e Soc. Jesu, Sermones de praecipuis fidei Mysteriis, in formam Meditationum redacti. Colon. 1617. 12°.

R. P. Cottoni, etc. Meditationes de vita et passione Salvatoris J. C. Col. 1617. 12°.

*Sermones sublimati, seu Homiliae Dominicales et Festivales, auctore R*mo *Domino D. Petro Camusio, Episcopo et Domino Bellicensi, opera et studio Matthiae Martinez nunc recenter Latinitate donati. Colon.* 1619. 2 vol.

Al deze werken zijn uit het Fransch, de volgende uit het Spaansch vertolkt:

Thesaurus spiritualis Missae, auctore R. P. Gaspare Sanchez e. Soc. Jesu. Ingolstadii 1620. 16°.

Exercitium Perfectionis, et Virtutum Christianarum, auctore R. P. Alphonso Roderico Vallisoletano, Societatis Jesu, ejusdem Societatis hominibus dedicatum... recenter ex Hispanico Latine reddebat Matthias Martinez. Duaci 1725. 3°. *Edit. sec. Col.* 1631. 3 vol. 4°.

Opera S. Matris Teresae de Jesu Carmelitarum Discalceatorum et Discalceatarum Fundatricis in duas partes distincta, studio et opera Matthiae Martinez. Middelburgi ex Hispanico in Latinum conversa, illustrissimo Comiti ac Domino D. Stanislao Lubomirscio, Comiti in Visnicz etc. DD. Col. Agrip. 1626—1627. 2 vol.

Daarenboven heeft hij opgesteld:

Novum Dictionarium Tetraglotton, in quo voces Latinae omnes et Graecae his respondentes, cum Gallica et Belgica singularum Interpretatione ordine Alphabetico proponuntur 1632. 8°. Amst. 1671. 8°. *Novae huic Editioni accesserunt plurimae voces in aliis hactenus desideratae Graecorum nominum genera simul et Genetivi, omnium etiam syllabarum dubiarum qualitas... notulis superne indicata. Post labores Matthiae Martinez denuo Johannes Nicolaïdes Conrector Leoardiensis plurimas voces addidit, et quae vitia irrepserant summa diligentia emendavit.* Amst. 1714. 8°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 560; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 661—662; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 877; Paquot, *Mém.* T. I. pag. 32; Jöcher, i. v.

MARTINEZ (D. F.) schreef:

Het recht Domaniel van zijn Majesteit in Brabant. Brussel 1693. fol.

Zie Abcoude, *Naamr.* D. II. bl. 134.

MARTINI (Gerardus), van Utrecht, ontmoetten wij in 1572 of 1573 te Dordrecht, om disputatien te houden met de Roomschen.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 72.

MARTINI (Arnoldus), welligt te Uithuizen in de Ommelanden geboren, had 9 jaren te Sybekarspel in Noord-holland het werk der bediening waargenomen, toen hij in 1594 te Groningen werd beroepen. Hij was een geleerd man, werd scriba der synode en overleed in Mei 1619 in den ouderdom van 69 jaren.

Zie Brucherus, *Gesch. in de opkomst der Hand. in de prov. Gron.* bl. 269, 296; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 72; C. Adami, *Naaml. v. pred. in de prov. en stadt van Gron.* bl. 2.

MARTINI (Antoni), zoon van jonkheer Bernard Martini, kort na den vrede van Munster kapitein van een vendel voetknechten in dienst van den staat, in 1657 met drie zijner kinderen aan de pest overleden, en van Aletta del Bene, werd 6 Febr. 1654 te Wezel geboren, legde zich eerst te Amsterdam op den koophandel toe, en kreeg later onderrigt in de Latijnsche taal van Joh. Haverkamp, pred. te Delfzijl. Na zijne studien te Utrecht onder van Leusden, Burman en Essenius voltrokken te hebben, werd hij 11 Maart 1680 prop. in de cl. van Leyden, en (den 18 Aug. 1680) pred. te Sassenheim, en vervolgens te 's Hertogenbosch, (10 Sept. 1683). Den 6 Junij 1684 droeg hem de regering het hoogleeraarsambt in de godgeleerdheid op. In deze betrekkingen bleef hij werkzaam tot den 21 Aug. 1725, toen hij emeritus werd. Hij stierf den 23 Junij 1730, bij zijne huisvrouw Geertruid, dochter van den vermaarden Amsterdamschen regtsgeleerde Paulus Buys, zuster van Mr. Willem Buys, pensionaris van Amsterdam, later secretaris der staten van Holland en West-Friesland, nalatende, Mr. Hendrik Bernard Martini, lid van den Raad te 's Hertogenbosch, en Bernard Martini, rector aan de Latijnsche school aldaar. Lucas van Eybergen en Diderik Steenwinkel hebben lijkredenen over hem gehouden.

Hij schreef:

Disputationes duae de sacrosancta Dei Trinitate (in 1688 door zijne leerlingen verdedigd.)

Zijne nakomelingen bewaren nog vele zijner leerredenen.

Zie A. Velingius, *Redev. over de Ill. scholen te 's Bosch*, bl. 62; Hermans, *Conspectus Onom. liter.* p. 22; *Gesch. d. Ill. en Lat. scholen te 's Bosch*, bl. 19; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 313; *Boekzaal*, Aug. 1730, bl. 284.

MARTINI (Mr. Antoni), pensionaris van 's Bosch, in 1800 gestorven, als een vlijtig beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis. Hij was bevriend met Wagenaar, op wiens *Vad. Gesch.* hij mede *Bijvoegselen* en *Nalezingen* schreef. Ook gaf hij *Stukken over de Brabandsche Landwetten.* 's Bosch 1787. 8°. Hij werd even als van Wijn in 1797 uit de vergadering der representanten naar huis gezonden (waarsch. omdat hij tot de slijmgasten behoorde). Zijn portret, naar de la Croix, door R. Vinkeles, in 't vervolg op Wagenaar.

Zie Hermans, *Conspectus Onom. Lit.* p. 26.

MARTINI (Jonkheer Eve Marius Adriaan), den 28 Mei 1769 te 's Hertogenbosch geboren, was de derde zoon van Mr. H. B. Martini, lid ad vitam van de eerste kamer der Staten-Generaal enz. onder de Regering van koning Willem I en koning Willem II, even als de vorige, gesproten uit een oud Italiaansch adelijk geslacht, dat zich, omstreeks 1330 in het Hertogdom Brabant kwam vestigen, daar met de voornaamste geslachten des lands zich verbond, en in de geschiedenis der Nederlanden meermalen is vermeld.

Voor de studien bestemd, werd hij door het wisselvallige der tijden, waarin hij leefde, daarin telkens gestoord. Op zijn zestiende jaar geplaatst bij de Garde du Corps te paard, van den prins van Oranje-Nassau (later koning Willem I) was hij in die hoedanigheid tegenwoordig, bij diens huldiging in Maart 1814 als souvereinen vorst, en trok met dat corps, onder het opperbevel van den erfprins (later Willem II) voor het belegerde Bergen op Zoom. Bij de ontbinding van hetzelve, zijne studien hervat hebbende, werd hem echter in den aanvang des volgenden jaars, van hoogerhand toegezonden, eene aanstelling als luitenant bij het Nederl. leger. Hij was tijdelijk adjudant bij den opperbevelhebber te Maastricht baron Constant de Vilars, tijdens den slag van Waterloo, doch verkreeg in Julij 1817, op zijn verzoek, eervol ontslag, als wanneer hij zijne liefhebberijstudie, taalkennis, aan de hoogeschool te Utrecht hervatte.

In Januarij 1826 benoemd zijnde tot vice-consul bij het consulaat-generaal en de diplomatieke missie in Brazilie, trad hij in Junij 1828 als secretaris van legatie in functie bij den minister-plenipotentiaris aldaar, baron Dedel, en bleef in

1829 geäccrediteerd als zaakgelastigde bij keizer Don Pedro I doch vertrok in 1831, na de inhuldiging van don Pedro II, met verlof naar Nederland.

In het voorjaar 1832 van die missie in Brazilie eervol teruggeroepen, en als 's Koninge zaakgelastigde benoemd, bij de vereenigde staten van Noord-Amerika onder de presidenten-Generaal Jackson, van Buren, generaal Harrison en Tijlor, sloot hij aldaar in 1839 het nieuwe vriendschaps- en handelstractaat tusschen Nederland en die staten.

In 1834 werd hij wegens bewezene diensten benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw; in 1831 gekozen tot lid der Ridderschap van de provincie Noord-brabant. Ten jare 1842 werd hij, als zaakgelastigde overgeplaatst naar het hof van Denemarken, in 1843 aangesteld tot minister-resident aan dat hof, en dat van Zweden en Noorwegen tevens; in 1844 vereerd met het commandeurskruis der Zweedsche orde van de Noordster.

In 1849 werd hij bevorderd tot commandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, ten zelfden jare door den koning van Denemarken, met het commandeurskruis der orde van de Danebrog begiftigd en in 1854 met het grootkruis dier orde. In 1851 sloot hij te Kopenhagen een verdrag tot wederzijdsche uitlevering van boosdoeners.

In 1854 door koning Willem III benoemd tot diens buitengewoon gezant en gevolmagtigd minister, bij het Zweedsch-Noorweegsche hof, verbleef hij daar tot in 1856.

Door al dit heen en weder reizen, en het verblijven in zoo verschillende luchtsgesteldheden, het drukke leven aan voornoemde betrekkingen verbonden, zijne gezondheid zeer geschokt zijnde, waarbij een verzwakt gezigtsorgaan zich voegde, deed zulks hem besluiten, na verlof in 1856 verkregen te hebben, zijn ontslag uit 's Lands dienst te vragen, hetwelk hem, met dank en tevredenheidsbetuiging, voor de door hem bewezene diensten, eerst het volgende jaar verleend werd.

Hij woonde van dien tijd, op het buitenverblijf Baarschot, onder het dorp Esch, in Noordbrabant, in de nabijheid zijner familie; doch vertrok met der woon twee jaren voor zijn verscheiden, naar Utrecht, tot herstel van zijn meer en meer verzwakt gezigt, dat echter niet mogt baten. Bijna blind, overleed hij aldaar den 7 Junij 1863, aan eene hartkwaal.

Particulier berigt.

MARTINI (Johan Wilhelm), te Leeuwarden geboren, in 1718 predikant bij de Evangelisch Luthersche gemeente te Amersfoort, van waar hij in 1724 naar Woerden vertrok. Door zwakheid en ouderdom werd hij verhinderd in de laatste jaren zijns levens zijn dienstwerk geheel te vervullen. Hij moest dus in 1766 zijn emeritaat nemen en overleed in 1770.

Hij heeft uitgegeven:

Sandhagen's *Inleyding tot eene grondige verklaaring van de geschiedenissen en voorzeggingen des N. T.* Amst. 1741. 4°.

Lassenius, *Heylige bij malkanderen vergaderde perlenschat, bevattende op alle dagen twee overheerlijke leersame geest- en zinrijke overdenkingen, als een des morgens en een des avonds, om zig het geheele jaar door met Christelijk nieuws te vermaken en te stichten.* 4 deeltjes 1731 herdr. 1745. 8°.

Gedagtenis predikatie over den eersten Hollandschen martelaar J. Pistorius, uit Openb. 14 vs. 12—13, gedaan 25 Sept. den eeuwdag van J. Pistorius uiteinde 1725. 4°.

Postil- of predikatie over alle Evangelytexten door het geheele jaar door Joh. Fred. Meyer; met geleerde aanmerkingen en leerstukken vermeerderd. 1725. 4°.

Dr. M. Lutherus *volkomen kerkpostil of verklaring der Evangelien en Epistelen op alle Zon- Feest- en Aposteldagen. Naar de hoogd. uitgave van J. Walch* 1e d. 1e st (het vervolg is door J. G. Fisscher geleverd 1746, 1755, 1774).

Kort bericht van het onderscheyd der Evangelisch-Luthersche en Roomsch-Catholyke leer, of Evangelisch Handboek waarin uyt de H. Schrift de waare leer der Evangelisch Lutherschen onwedersprekelijk beweezen en de dwaalleer der Roomsch Catholyken grondig wederlegt word, opgesteld door Matthias Hoë. Met eene voorrede der Theologische Faculteit te Lypsig. Uit het Hoogd. vertaald en vermeerderd, inzonderheijd met een Aanhang, waarin de R. C. leer met den brief van Paulus aan de Romeynen, en de getuigenissen der Oudvaderen vergeleeken wordt tot een klaar bewijs, dat de hedendaagsche Roomsche kerk, van 't oud Apostolisch Catholiek geloof, 't welk de Christelijke kerk te Romen en elders, in d'eerste eeuwen heeft beleden, schandelijk afgedwaald is. Door Johannes Wilhelmus Martini, enz. Amst. 1735.

Zie Domela Nieuwenhuis en Schultz Jacobi, *Bijdr. tot de Gesch. d. Ev. Luth. Gem.* D. II. bl. 102, D. IV. bl. 388, D. VI. bl. 167; Rendler, *Gesch. v. J. Pistorius en de Evang. Luth. Gem. te Woerden*, bl 143 verv.; Glasius, *Godgel. Ned. Aanh. en verv. op Abcoude* bl. 134. Kobus en de Rivecourt.

MARTINI (Johannes), Jesuit van Antwerpen, aldaar in 1584 geboren en den 4 Junij 1625 gestorven, nadat hij het leven van Ignatius en Franciscus Xaverius beknoptelijk in het Vlaamsch had overgezet.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lex.* o. h. w.

MARTINI (B.) Kramm gist een Amsterdamsch kunstliefhebber, van wien o. a. eene prentteekening, in de manier van Ploos van Amstel, naar eene teekening van Luiken, voorstellende *De doop van den Moorman in den Jordaan*, bestaat.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1066.

MARTINI (D.) Nagler vermeldt hem als kunstgraveur van *Drazowa* (sic) in Holland, omstreeks 1720 geboren. Naar de adressen zijner gravuren te oordeelen, moet hij langen tijd te Hamburg gewoond hebben. Dezelfde schrijver vermeldt van hem: het *portret van Molière*, zittende aan een tafel te schrijven, alsmede de prenten van de hoogduitsche uitgaven van Molière's werken. Hamb. 1752.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1067.

MARTINI (Johannes), van Dantzig, Luthersch predikant te Groningen, waar hij in 1664 stierf.

Hij schreef:

Analysis popul. in Malechiam et observat. evidentioses. Gron. 1647. 4°. 1658. 8°.

Zie Rotermund, *Fortzetz.* v. Jöchers *Lexic.* i. v.

MARTINI (Pieter), in de graveerschool meer bekend als Peter Merecinus, Miricenys, Miricinus of Myriginus, een Vlaamsch kunstgraveur, bloeide omstreeks de helft der XVIe eeuw, en sneed ongewone en wonderlijke voorstellingen naar Jeronimus Bos, Breughel en anderen. Hij was ook prentverkooper te Antwerpen. Jeronimus Cock gaf verscheidene zijner prenten uit, die zijn naam en het jaartal 1570 voeren. Zulk een prent *De wijze en dwaze maagden* naar den boeren Breughel is in bezit van den heer Kramm. Anderen, elders.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* op *Merygimus*; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1066, 1067.

MARTINI (Mr. Ambrosio), werd in 1587 uit Gouda gebannen, terwijl zeker Engelsman Jacob Williams in hechtenis genomen en ter dood veroordeeld werd als schuldig aan de misdaad van gekwetste hoogheid, zoo der koningin Elisabeth als der Staten, bij gelegenheid, dat men even als te Leyden te dier stede, de stad wilde overmeesteren, eenige uit de regering en uit de burger hoplieden in hechtenis nemen en de hekken verhangen.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 260.

MARTINI (Matthaeus), godgeleerde van de orde der minnebroeders en definitor der provincie, gaf ten behoeve van Herman van Merode, markies van Treslon Mons. 1528 4°. in het licht:

Les appenages d'un Chevalier Chrétien etc.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 656, Foppens, *Bibl. Belg* T. II. p. 868.

MARTINI (Marcus Cornelius), van Antwerpen, beoefende de wijsbegeerte en was hoogleeraar aan de Academie te Helmstadt (Julia).

Hij schreef:

Disputatio de subjecto et fine Logices etc. adversus Ramistas Lemgoviae 1597. 8°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 838. *Cat. Nieuwenhuyzen*, bl. 130.

MARTINI (P.), dichter van *Geestelijke Gezangen.* Amst. 1689. en van *Geest. Zielenvermaak.* Ald. z. j.

Zie Abcoude, *Aanh. der Ned. boeken.* bl. 134.

MARTINI (Willem), vriend van prins Willem I, bood reeds in 1568 den grave Lodewijk zijne goede diensten aan. Hij was eerst Raad van Brabant, later griffier van Antwerpen, toen hij (1574) verdacht van deel aan den aanslag van den prins op Antwerpen genomen te hebben, gevat, voor den bloedraad gesteld, met de pijnbank bedreigd, doch, bij gebrek van bewijzen, weder ontslagen werd.

Drie jaren later (1577) was het vooral door zijnen invloed dat die stad voor de Staten verzekerd werd. In hetzelfde jaar dat, bij gelegenheid dat Breda aan den prins overging, was hij bij dezen te Geertruidenberg, werwaarts de Staten-Generaal en de stad Antwerpen hem gezonden hadden. Later werd hij benevens Aldegonde, naar den prins te Delft ontboden, schijnbaar om bij den doop van Frederik Hendrik tegenwoordig te zijn, doch inderdaad om door hem ingelicht te worden nopens de plannen van Parma op Antwerpen en raad te ontvangen. Na de overgaaf der stad, vertrok hij naar Dordrecht, werd van daar naar 's Hage ontboden, en na veertien dagen in hechtenis gezeten te hebben, bevolen het land te ruimen.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 406, 407, 408, 409, 524, 525, 911 Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. II. bl. 5, 528, D. III. bl. 77, 81, 85, 679; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 14, 63, 64; Groen van Prinsterer, *Archives*, M. III. p. 266, T. VI. p. 138, 176, 470, T. VIII. p. 404, sv.

MARTINI ( ), ingenieur, in den slag bij Ramelies gekwetst (1706).

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II. bl. 395,

MARTINIÈRE (Antoine Augustin Bruzen de la), werd omstreeks 1682 te Dieppe in het land van Caux in Normandie geboren, studeerde te Parijs, ook onder zijn oom, de bekende Richard Simon, en begaf zich in het laatst van 1709, 27 jaren oud, naar het hof van Frederik Willem, hertog van Mecklenburg, waar hij zich bezig hield met nasporingen te doen omtrent de geschiedenis der Herulers, Vandalen en andere volken, die deze oorden bewoond hebben, en zich op de aardrijkskunde der midden-eeuwen toe te leggen. Na den dood van Frederik Willem (1713) verliet hij het hof en begaf hij zich (1719) in dienst van François Farnèse, hertog van Parma, die hem zijn vertrouwen schonk en hem als zijn zaakgelastigde naar de Nederlanden zond. Hij begaf zich (1719) naar Holland, vertoefde eenigen tijd te Amsterdam en bragt het overige van zijn leven te 's Hage in een afgelegen huis, dat hij zijn kluis (*son hermitage*) noemde, door. Hij stond hier in groot aanzien, en hield zich met het zamenstellen van zijn aardrijkskundig woordenboek bezig. De hertog van Parma wilde hem wel afstaan aan Spanje, en de markies van Beretti-Landi, gevolmagtigd minister van deze kroon in Holland, die groote achting voor hem had opgevat, bewoog hem dit werk aan den koning zijn meester op te dragen en verschafte hem den titel van aardsrijkskundige van zijne Katholyke Majesteit. Omstreeks dien zelfden tijd benoemde hem de koning der beide Siciliën tot zijn secretaris met eene wedde van 1200 kroonen. Hij overleed te 's Hage den 19 Junij 1749 in den ouderdom van 67 jaren.

Hij is driemaal gehuwd geweest, was een vriend van maatschappelijke genoegens, aangenaam in den omgang, geestig in zijne gesprekken, dienstvaardig, doch verkwistend. Hij had een sterk geheugen, schrander oordeel, en heeft de volgende werken geschreven:

Nouveau Recueil des Epigrammatistes François, anciens et modernes, contenant ce qui s'est fait de plus excellent dans le genre de l'Epigramme, du Madrigal, du Sonnet, du Rondeau, et des petits Contes en vers, depuis Marot jusqu'à présent, avec la vie des auteurs et des Notes Historiques et Critiques, et de la fausse beauté dans les ouvrages d'Esprit, des Observations sur l'Epigramme, une Digression sur le stile Marotique, et les Règles de la Versification Françoise Amst. 1720. 2 vol. 12°.

Introduction à l'Histoire Moderne, Générale et Politique de l'Univers, ou l'on voit l'origine, les révolutions, l'état présent et les intérets des souverains, par M. le baron de Puffendorff. Nouvelle edition ou l'on a continué tous les anciens chapitres jusqu'à présent, et ajouté l'Histoire des principaux souverains de l'Italie, de l'Allemagne, etc. le tout dans un ordre plus naturel. Avec des Notes Historiques, Géographiques et Critiques, et des Cartes. Amst. 1721. 12°. 7 vol.

It. retouchée et augmentée. Amst. 1732—1735. 7 vol. 12°. 1743—1748. 11 vol. 12°.

Revue, augmentée et continuée par M. de Grace. Paris 1754 *tot* 1759. 8 vol, 4°. *avec quantité de cartes et de vignettes.* De twee laatste deelen der uitgaaf van 1735 zijn getiteld: *Introduction à l'Histoire de l'Asie, de l'Afrique et de l'Amérique: Pour servir de suite à l'Introduction à l'Histoire du baron de Puffendorff.*

Dissertation historique sur les Duchés de Parme et de Plaisance. Cologne 1722. Deze geleerde dissertatie is van een der uitstekendste Italiaansche schrijvers. De hertog van Parma zond haar in het Italiaansch en Fransch aan de la Martinière met het bevel haar in het licht te geven.

Deux Essais sur l'Origine et les progrès de la Géographie, avec des Remarques sur les principaux Géographes Grecs et Latins in de *Mém. Hist. et Crit.* van Camusat. Amst. 1722 T. II. Deze *Essais* waren de voorloopers van den *Diction. Geogr.*

Hij vervolgde *l'Histoire de France sous le regne de Louis XIV*, aangevangen door Isaac de Larrey. Rotterd. 1718—1719—1722. 3 vol. 4°. en 9 vol. in 12°. Al wat voor 1701 is geschreven is het werk van Larrey, maar toen deze 17 Maart 1719 gestorven was, heeft de la Martinière het overige bewerkt.

Le grand Dictionaire Géographique et Critique. La Haye, 1726—39 10 vol. fol. *Avec diverses corrections, augmentations et changemens. Dyon* 6 *vol. fol.* voorts te *Venetie.* Paris 1768. 6 vol. fol.

Er zijn fouten in dit werk die o. a. door den abt Bellenger, in zijn *Essais de Critique* I *sur les écrits de Mr. Rollin, II sur les Traductions d'Hérodote, III Sur le Dict. Géogr. et Crit. de Mr. Bruzen de la Martinière.* Amst. 1740 12°. zijn aangetoond, doch desniettegenstaande is het nog een der klassiekste Geographische woordenboeken. Er verscheen te Lyon een *Abrégée Portatif* van deze Dictionaire (1759. 2 vol 8°.)

Essai d'une Traduction d'Horace en vers François par divers auteurs, avec un discours sur les Satyres et sur les Epitres. Amst. 1727. 8°.

Philippi Cluverii Introd. in Universam Geographiam, tam veterem quam novam, cum notis Johannis Bunonis, Joh. Fred. Hekelii, Joh. Reiskii et varior. curâ A. A. B. d. l. M. Amst. 1729. 4°.

Traités Géographiques et Historiques pour faciliter l'intelligence de l'Ecriture sainte par divers auteurs célèbres. (Huet, le Grand, Calmet, Hardouin), La Haye 1730. 2 vol. 12°.

Lettres choisies de Mr. Simon, ou l'on trouve un grand nombre de faits anecdotes de Litérature Nouvelle Edit. revue, corrigée et augmentée d'un vol. et de la vie de l'auteur. Amst. 1730. 12°.

Introduction générale à l'étude des sciences et des belles lettres en faveur des personnes qui ne savent que le François. La Haye 1731. 12°. Ook achter *Conseils pour former une Bibliothèque peu nombreuse mais choisie (par M. Formey) Berlin (Paris)* 1756 12° p. 123—380.

*Histoire de la vie et du règne de Louis XIV. Roi de France et de Navarre, redigée sur les Mémoires de feu Monsieur le comte de * * * publiée par Mr. Bruzen de Martinière Premier Geogr. de sa Maj. Catholique, Secrét. du roi des deux Siciles et du conseil de sa Maj.* La Haye 1740. 5 vol. 4°.

Fables Historiques renfermant les plus saines Maximes de la politique et de la morale, avec des discours historiques. Publiées par M. Bruzen de la Martinière à l'usage du prince des Asturies, ornées de 60 *belles(?) Estampes en Taille douce gravées exprès. Amst. et Berlin* 1754 12°. 2 vol.

Nouveau portefeuille historique et littéraire; ouvrage posthume de M. Bruzen de la Mart. etc. publiér par Mr. R. D. M. A. D. S. P. Amst. et Leipzig 1755. 12°.

Passetems poëtiques, historiques et critiques; ouvrage de Messieurs de Malherme, Perault et de la Mart. Paris 1757. 2 vol. 12°.

Vie de Molière. veel breedvoeriger dan dat van M. de Grimarest in 1705 uitg.

Des Nouvelles Politiques et Littéraires. Een soort van dagblad dat weinig aftrek had.

Entretiens des ombres aux champs-Elisées 2 vol.

Men schrijft hem, schoon ten onregte, nog toe:

Lettres sérieuses et badines, door Francois Bruys, eerst Calvinist, later R. C. in 1738 te Dyon gestorven.

Relation d'une assemblée tenue au bas du Parnasse (Amst. 1739) volgens sommigen van den abt d'Artigny, volgens anderen van N. Guéret.

Zie *Biogr. Univ.* i. v.; Moreri, Hoogstraten, Luiscius, Paquot, *Mém.* T. II, p. 60; Saxe, *On.* T. VI. p. 321; Bruys, *Mél. Hist.* T. I.; *Dict. Géorg. Préf. Eloge Hist. de R. Simon*, p. 33, 34; *Conseils pour former une Bibliothèq. Edit. de* 1756, p. 36; *Bibliothèq. raisonnée* T. III. p. 361, T. XXVI. p. 102, T. XXX. p. 393.

MARTINIUS (Bernardus), schreef reeds als student te Harderwijk *Tractatus Philosophicus de Animalibus Brutorum Rationalibus, Harderov.* 1762. 8°. en later (1764) als predikant te Elspeet, zijne geboorteplaats:

Wijsgeerige aanmerkingen op het gevoelen van den Weleerw. heer Adriaan Buurt, predikant te Amsterdam, over de redelooze dieren. Amst. 1765. 8°.

Hij vertrok in Mei 1779 naar Archangel.

Zie *Boekzaal* 1762 b. bl. 207.

MARTINIUS (CAROLUS), regtsgeleerde, vriend van Daniel Heinsius, die ter zijner eere een gedicht vervaardigde.

Zie D. Heinsii *Poëm.* p. 311.

MARTINIUS of MARTINI (CORNELIUS), in 1567 te Antwerpen geboren. De naam van zijn vader is onbekend, doch zijne moeder heette Margaretha Paulli. Zijne ouders waren Luthersch, en lieten hem in de godgeleerdheid onderwijzen. Na aan deze of geene Duitsche hoogeschool den rang van meester in de vrije kunsten en van doctor in de godgeleerdheid te hebben verworven, vestigde hij zich in 1591 te Helmstad, waar hem het onderwijs in de logica werd opgedragen. Dertig jaren lang vervulde hij deze betrekking en hij verwierf als beoefenaar der wijsbegeerte in zijn tijd grooten naam. In 1606 verloor hij zijne moeder, en hij volgde haar den 17 December 1621, in den ouderdom van 54 jaren. Zijne zuster Margaretha stichtte hem in de St. Stephanus-kerk een cenotaphium met een latijnsch opschrift, waarop hij »vir magnus, philosophus summus, sacrarum litterarum peritissimus, in omni eleganti doctrinâ nemini cedens, veritatis indagator et vindex acerrimus, inscitiae ac malitiae hostes vehemens" wordt genoemd.

Hij gaf in het licht:

Adversus Ramistas disputatio de subjecto et fine logicae una cum aliis tribus ejusdem importunitati oppositis disputationibus a Frederico Beurhusio in scholâ Tremonianâ, Conrardo Hoddaeo D. in Gymnasio Gottingensi, Heizone Buschero in scholâ Hannoveranâ, Lemgoviae 1597. 12°.

Scriptum de statibus controversis primis, et accessoriis, Helmstadii agitatis inter D. Danielem Hofmann et quatuor Philosophos ibidem; quod confecit adversus M. Joannem Olearium. Lipsiae 1600. 12°.

Metaphysica Commentatio, compendiosè, succinctè et perspicuè comprehendens universam Mataphysices doctrinam. Argent 1605 12°., 1616 16°. Ook met den titel: *C. M. Antv. Profess. in Academiâ Julia Metaphysica. Jenae.* 1623. 12°.

Tractatus de Analysi Logica. Helmstadii 1619. 12°. *Francof.* 1634. 12°. De geleerde Barthold Nehusivs schreef hier tegen: *Hypodigma, quo diluuntur nonnulla contra Catholicos disputata in Corn. Martini Tractatu de Analysi Logicâ. Col. Agripp.* 1648. 12°.

Commentarius in Apuleii librum περὶ ἑρμηνείας. Francof. 1621. 12°.

Commentariorum Logicorum adversus Ramistas libri quinque. Helmstad. 1623. 12°.

Ethica.

Compendium Theologiae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 159; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 213; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 193; Witte, *Diar. Biogr. ad an.* 1621; Paquot, *Mém.* T. II. p. 424; *Théâtre sacré de Brab.* Liv. VI. p. 210, 265; *Inscriptiones Sepulcr. Helmstad.* p. 35; *Orationes funebres IV. nimirum G. Calixti, Rud. Diepholdi, Christ. Heidmanni et Conr. Hornesii in memoriam C. Martini-Helm.* 1624, 4°.; Oetinger, *Bibl. Biogr.* i. v.; Peerlkamp, *de Poetis Lat. Neerl.* p. 270.

MARTINIUS (FRANCISCUS), was den 11 Julij 1611 te Kampen geboren, eerst conrector aan de Latijnsche school aldaar, en vervolgens predikant te Epe op de Veluwe, waar hij den 24 Januarij 1653 overleed. Hij was een verdienstelijk man, met de voornaamste letterkundigen van zijn tijd bevriend zoo als met Conradus Goddaeus, predikant te Vaassen, in wiens *Nieuwe Gedichten* (Harderw. 1656 obl.) voorkomen:

Een gedicht op den Christelicken Bibel. Aan D. Franciscum Martinium, predicant tot Epe op syn gedicht van de selven inhoud 1650; *Nieuwe jaers-dicht aan M. als sy beide op een tyd met een sware siekte waren bevangen,* en een Latijnsch en Nederduitsch grafschrift ter zijner eer. Hooft noemde hem Goddaeus en Brandt »roselaers onder de doornen;" David van Hoogstraten »uitnemend Hollandsch poeet, dog luttel dan bij de rechte liefhebbers der dichtkunst bekent." Hij schreef een regt luimigen brief aangaande diens rijmeloos gedicht *De eeuwige vrede,* die nog voorhanden is. Ofschoon de poezij van Martinius zich niet bijzonder onderscheidt boven die zijner tijdgenooten, hebben hem echter sommigen, onder welke Bidloo, een tweeden rang onder zijne dichtende tijdgenooten toegewezen.

Zijne meest bekende gedichten zijn:

Treurgedicht ter verklaringe over 't lyden en sterven van onsen Heere Jesus Christus. Amst. 1649 fol. Ook in *Verscheyde Nederduytsche Gedichten van Grotius ens.* (Amst. 1659) opgenomen, door Hooft in een brief aan van Baerle v. d. 20 April 1645 zeer geprezen, doch door Witsen Geysbeek beneden den *Goeden Vrijdag* van J. de Decker en door Bidloo beneden de *Heylige dagen* van C. Huygens gesteld.

Mogelijk is dit hetzelfde met zijne *Gedachten over 't lyden van Jezus Christus en Triumph zijner opstanding.* Rotterd. 8°.

Ook in *Apollos Harp* (Amst. 1658 12°) komen zijne gedichten voor:

Op de inhuldinge van de Geldersche academie tot Harderwijk (ook afzonderlijk) *Dagelijksch offer of drie geestelijke gezangen; Morgen-liedt, Middaghs-liedt en Avondt-liedt,* mogelijk het zelfde met het *Uytend- Middag- en Avond-gebed op zingmaaten* in hands. door Bidloo gezien.

In Klio's kraam is zijn *Gedicht over 't jaar* 1648 bewaard dat ook door Alberdinck Thym in zijn *Ned. Gedichten* 1600—1655 (bl. 418) onder den titel van: *Klaaglied over het benaauwde jaar* 1648 is opgenomen.

Deze en andere verzen vindt men onder zijne *Gedichten.* 's Hage 1729. Rott. z. j. (voor de derde maal herdrukt.)

Men heeft ook nog van hem *Epistolae ad amicos praesertim Campensis.* Harderov. 1653. 16°.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; Bidloo, *Panpoët. Bat.* p. 104; 105; de Vries, *Proeve eener Gesch. d. Ned. Dichtk.*; Siegenbeek *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV bl. 366; Collot d'Escury, *Hollands roem,* D. IV. (2) bl. 211; Bouman, *Geld. Hooges.* D. I. bl. 137, 138; *Brieven* aan G. Brandt achter zijn *Leven door J. de Haes,* bl. 119; Goddaeus, *N. Ged.* bl. 141, 152, 153; *Versch. Ged.* bl. 217, *Apollos Harp.* bl. 183, 339, *Klio's harp,* bl. 6; Hoogstraten's *Gedicht.* bl. 150; Abcoude, *Naamr.* bl. 231; Arrenberg, *Naamr.* bl. 280; de Jongh, *Naaml. d. Geld. pred.* bl. 363. Kobus en de Rivecourt.

MARTINIUS of MARTINUS (JOHANNES), te Dantzig geboren, werd in 1628 predikant te Deinum in Friesland, in 1637 naar Groningen beroepen, waar hij 14 September 1665 oud 61 jaar, 10 maanden, overleed. Adami noemt hem »de eerste aanlegger van de voortreffelijke Grieksche Concardantie over 't Nieuwe Testament en een getrouw opzigter van 't diakonie-kinderhuis."

Hij was daarenboven een der uitnemendste aethetici van zijn tijd en zijn *Gekruisigde Christus* is nog niet vergeten.

Hij schreef:

Drie vaste troostgronden over Jesaia XLIII: 12, Cap. XLIX: 15 en Cap. LIV: 4—10. 8°.

Getuigenis der Waarheit. 8°.

Verzekerheit van Gods bijstand omtrent zijn kerk. 8°.

Over Christus géboorte uit het IX Cap. van Jesaia. Gron. 1651 8°. 1671 8°.

Inleyding tot verklarinh des N. Testaments. Amst. 1736 4°. (door Abcoude en Arrenberg aan hem toegeschreven, doch waarschijnlijk het werk van J. W. Martini).

Vrage aan de conscientie over de pest. Gron. 1675. 8°.

Vaste troostgronden voor de kinderen Gods. Gron. 1660. 4°.

Inleyding tot het huys des Heeren uyt Jesaia XI vs. 3.

Inleiding tot het huys des Heeren uyt Jesaia XI: 3. Gron. 1663. 8°.

Het Christelijk drieledig onderwijs der Bybelsche Waarheden. Rott. 1744. 8°.

De gekruisigde Christus of XXXV texten van het lyden en sterven van Jezus Christus. Amst. 1665. 8°. Gron. 1745. 8°. Amst. 1769. 8°. Dordr. 1773. 2 d. 8°. (uitg. door P. Brouwer, pred. te Dordrecht) Utr. 1779. 6e dr.

Geestlyke hertsterkingen tegen der geloovigen geestlyken stryd in hunne zwakheit; in XV predikatien uitgegeven door P. Brouwer, B. Z. 2 d. Dordr. 1772. 8°.

Dominicalia tripartita, quorum pars tertia exhibet Catecheseos Palatinae analysin popularem et observationes juxta ejus manuductionem. Gron. 1653. 8°.

Grootere Catechisatie over den Catechismus. Amst. 1665, 1676, 8°. 1729, Utrecht z. j. 5e dr.

Kleinere Catechisatie over de Christelijke Catechismus. Utr. 1686. 8°.

Eerste predikatie in de Nieuwe kerk te Groningen. 4°.

Groningen verlicht in duisternis; voorgedragen in een jubel-

jaarepredicatie, door den zeer vermaarden heilgezant Johannes Martinius in den jare 1644. *Benevens de verkondiging van het eeuwig Euangelium in deeze stad, opgedischt ten daage van het honderdjaarige jubelfeest, gevierd in den jare* 1694, *waarmee gehegt de reductie der stadt Groningen, behelzende een omstandige beschryving van 't geen deeze stad voor, omtrend en na de reductie wedervaaren is. Beiden aan 't licht gegeeven door Abraham Trommius.* Gron. 1744, 1762. 8°.

Zie C. Adami, *Naaml. v. Pred. in de prov. en stadt Groningen*, bl. 8; Schotel, *Kerk. Dordr.* D II. bl. 48; *Aanh. op Abcoude*; bl 134; Manrik en Noordbeek. *Naamrol van Godgel. schryv*; Abcoude, *Naaml. v. boeken*. bl. 236; Arrenberg, *Naamr.* bl. 180; Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 318, 348; J. d'Outricus, *Gulden Kleinood*, bl 40; H. v Alphen, *Prol. Oecon. Catech. Palath.* § 41, *plag. f.* 3; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 487; *Boekz d. Gel. Wer.* 1762, bl. 763; Bodel Nijenhuis, *Geogr. lijst*, bl. 278.

MARTINIUS (Matthias), beroemd Duitsch godgeleerde, werd in 1572 te Freienhage in het graafschap Waldek geboren. Na in zijn vaderstad zijne studiën te hebben aangevangen, vervolgde hij die te Herborn, waar toen vele beroemde godgeleerden, onder welken Piscator, onderwijs gaven Toen hij 23 jaar oud was, werd hij naar Dillenburg tot hofprediker beroepen, en hem het hoogleeraarsambt aan de daar aanwezige school opgedragen. Hij wenschte te vergeefs van deze laatste betrekking ontslagen te zijn, hetgeen hem niet gelukte dan in 1607, toen de hoogleeraars bij het woeden der pest die plaats verlieten en de school ontbonden werd.

Martinius werd toen predikant te Emden en drie jaren later tot rector der illustre school te Bremen beroepen. Door zijn onderwijs, waarbij later dat der godgeleerdheid gevoegd werd, werd deze school zeer beroemd. In 1618 zond de senaat van Bremen hem, benevens Hendrik Isselburgius en Lodewijk Crocius naar de synode van Dordrecht, waar hij hevige woordenwisseling had met Gomarus en Sibrandus Lubbertus en, volgens de Schotsche godgeleerde Balcanqual, door sommige leden der synode zóó onwaardiglijk behandeld werd dat de Uitheemschen er zich over verontwaardigden en hij op het punt was de synode te verlaten. In 1630 werd hij ten huize van zijn voormaligen leerling Pokius, predikant te Kirchtimmekie in de nabuurschap van Bremen, door een beroerte getroffen, die hem in het 58e jaar naar het graf sleepte. Hij was een der geleerdste onpartijdigste en zachtmoedigste godgeleerden, wiens werken zeer geacht waren en wiens godgeleerden arbeid ook in ons vaderland zeer gezocht was. Grooten lof verwierf hij ook door zijn *Lexicon Philologicum* hetwelk door latere geleerden zelfs zegt men, door Vossius geplunderd is. De Utrechtsche hoogleeraar M. Leidekker schreef een Latijnsch vers onder zijne beeldtenis.

Zie zijn leven voor Pars I van zijn *Lexic. Philol.*; Niceron, *Mem. des hommes ill* T. XXXVI. p. 235, Chaufpiè, *Dict hist. crit.* i. v.; *Bibl. Univ.* i. v.; Hoogstraten, Luiscius, *Epist. Eccl. et Theol.* p. 323, 328. 333. 336. 337, 458, 531, 532, 541, 543, 546, 547, 551, 552, 758; Brandt, *Hist d Ref.* D. III. (Index.). *Mém litt de la Gr. Bretagne*, T. X. p. 329—331. 348, 349, 379, 380; *Bibl. Brem. ill* IV. p. 563, 692; Lipenius, *Bibl. Theol.* T. I. p. 251a; J. d'Outrein, *Gulden Kleinood*, bl. 40; Hier. van Alphen *Procl. Oecon. Catech.* § 41, *plag. f.* 3; Koecher, *Catech. Hist.* bl. 204, 318, 343; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1698a bl. 6, 24, 38; Sagittarii. *Orat. sec. de scholâ Bremens progr. et increm.*, p. 145—48; Meiners, *O F. Kerk. Gesch.* D. II. bl. 433—435.

MARTINO of MARTEN VAN GEND, was een der vroegste olieverwschilders in het midden der XVe eeuw. Men houdt hem voor een leerling van de gebroeders van Eyck. Hij wordt ook Martin d'Ollanda en Martino d'Anversa genoemd.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. II. bl. 560.

MARTINUS. De H. Martinus, 7e bisschop van Tongeren, wordt in het martelaarsboek op den 21 Junij uitgedrukt. Hij voert den naam van apostel van Hasbanie, eene landstreek van het bisdom van Luik ten westen, aan de grenzen van het aartsbisdom van Mechelen. De inwoners dier landstreek waren, ten tijde zijner bisschoppelijke bediening, nog heidenen Zij zijn door hem echter niet zonder vervolging en mishandeling bekeerd geworden. Hiervan worden de oude ingezetenen van het dorp Horion, omtrent drie uren ten westen van Luik gelegen, door de schrijvers beschuldigd.

Zie Chapeauville, *Gesta Pontif. Tungr.* T. I. p. 28; J. Labbelius, *Gloria Leod. Eccl.* p. 38; van Gils, *Cath. Mayr. Memor.* bl. 8; van Gils en Coppens, *Nieuwe beschrijv. v. h. bisdom van 's Hertogenb.* D. I. bl. 7.

MARTINUS (Guibertus of Wibertus), eerst Benedictijner abt van Floreffe, vervolgens van Gemblois, schreef:

Vita S Hildegardis ms.

De solemnitate Paschali ms.

De Miraculis S Martini ms.

Apologia pro S. Severo Sulpitio ms.

De Scriptoribus Vitae S. Martini in *Bibl. Patr.* T. VIII.

De distructione Monasterii Gemblacensis bij *Lambecous* T. II. en in *Mabillonii Saeculo V Benedict.* p. 312

Collectanea pro consolatione infirmorum. Ook bestaan er *Epistola Radolphi Monachi Villariensis ad Guibertum Gemblacensem et Guiberti ad Radulphum* en andere brieven zoo van als aan hem geschreven, als ook nog een brief van paus Innocentius III aan dezen abt in *Decret. Capit. sicut. tuis.*

Hij stierf in 1208 in het 88e jaar van zijn priesterlijke bediening.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 302, 203; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I p. 386; Jöcher, i. v.

MARTINUS of MARTEN (Eliacus of Eleus) een Fries, priester te Tjum, ging tot de hervorming over, vlugtte naar O. Friesland, werd tijdelijk predikant te Hinte, en in 1566 te Leeuwarden, in burgerlijke kleeding met een mantel omhangen gewapenderhand op den predikstoel gebragt, en was oorzaak dat, na verloop van weinige dagen, drie parochiepriesters van even zoo vele kerken met eenen vikaris openlijk tot de leer van Calvyn afvielen. Hij was een man van groote geleerdheid en een der eerste predikanten te Leeuwarden, deelde er den 15 September van dat jaar de eerste maal het Avondmaal uit, werd in October 1568 te Emden beroepen en maakte eerst zwarigheden derwaarts te vertrekken, doch vertrok later en werd den 15 November 1568 bevestigd en overleed den 6 Dec. 1573, terwijl zijn vrouw en dienstmaagd in doodsnood lagen.

Zie Gabbema, *Verhaal van Leeuwarden*, bl. 454, 457; Bor, *Ned. oorl.* D. II. bl 91; Meiners. *Oostfr. Kerk. Gesch.* D. I. bl. 458; Viglii ab Aytta, *Epist. ad Hopperum*, XVIII; Matth. *Anal. Vet. Aevi* T. III. p. 435; Brandt, *Hist d. Ref.* D. I. bl. 367; Ypey en Dermout. *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 200 in Aant. bl. 70, D. II. Aant. bl. 19, 94; Pater Willebr van der Heyden, *Verhaal van de verrigtingen der Jesuieten in Friesland*, bl. 12, 217.

MARTINUS (Theodoricus), geboren te Aalst, vereenigde zich in den aanvang der boekdrukkunst te Leuven met Johannes van Westphalen van Osnabrug, die omstreeks 1474 de eerste drukkerij te Leuven stichtte en tevens te Aalst en Nijmegen de boekdrukkunst uitoefende. Hij was een ijverig en bekwaam man in zijn vak en daarenboven als geleerde door Desiderius Erasmus, Adrianus Barlandus en andere beroemde mannen, die zich toen te Leuven ophielden en correctors op zijne drukkerij waren, bekend.

Hij stierf te Aalst in Junij 1553. Erasmus, die in 1518 vier weken te zijnen huize te Leuven vertoefd had om zich van een abces te laten genezen, vervaardigde zijn grafschrift.

Hij schreef:

Hymni in honorem Sanctorum; *Dialogus de virtutibus* enz.

Ook gaf hij een *Dictionarium Hebraicum sive Enchiridion radicum seu dictionum Hebraicarum ex Joanne Reuchlino* in 4° *absque loci aut typographi nomine.*

Zie Foppens, *Bibl Belg.* T. II. p. 1117; Sweertius, Jöcher.

MARTINUS, een Groninger van afkomst van wien Joh. Caesarius het volgende aan Erasmus schrijft:

»Martinus, een Groninger van afkomst, anders een Bremer, is over eenige dagen van Groningen wedergekeerd. Hij is het die in de zaak van Capnio veel moeite heeft gedaan benevens doctor Johan van der Wik. Dezelfde Martinus heeft op pauselijk bevel het boek *Oogenspiegel* in 't Latijn vertaald."

Zie *Bat. S.* T. V. p. 306.

MARTSEN, MARTS, MARSSEN, MARSSE, de Jonge (Jan) die verward wordt met J. M. de Jonge. Hij was een batailjeschilder. Op Cat. van A. Sydervelt, Amst. 1766, komen van hem voor *Twee veldslagen, zeer krachtig op doek*, Op de verkooping van A. C. Putman, Amsterdam 1803 is

verkocht het *portret van Frederik Hendrik, prins van Oranje, zittende op een schoon bruin paard, in het verschiet het beleg der stad Grol*, uitvoerig en krachtig behandeld door hem en Miereveld, zoodat de laatstgenoemde hem, voor paard en landschap heeft gebezigd. In de hertogelijke galerij te Saltzhalen vindt men (Cat. 1776 bl. 281) van hem de *slag bij Lutzen*. Martsen is ook als etser beroemd. Van zijne hand zijn de groote *Cavalcade der blyde inkomste van Maria de Medicis te Amsterdam*. Hij bloeide omtrent 1632.

Zie Immerzeel, *Lev en werk d. Holl en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 205; Kramm, *Lev. en werk d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. III. bl. 817.

MARTUSCHEWITZ (George Alexander). Hij komt het eerst voor als luit. kolonel, chef van een bataillon artillerie in 1795 en in die betrekking maakte hij den veldtogt in Noord-holland in 1799 mede. Bij Schoort was hij het die Aulking ter hulp kwam, ten gevolge waarvan de Engelschen werden verdreven. Hij was lid der commissie die de bij Bergen veroverde vaandels den 17 Oct. 1799 aan het uitvoerend bewind overhandigde, werd met een eeresabel begiftigd en dien zelfden dag tot kolonel bevorderd. In 1805 diende hij onder den gen. du Monceau aan den Donau als bevelhebber der artillerie, 2 Dec. 1807 werd hij gen. majoor en in 1808 door koning Lodewijk benoemd tot inspecteur generaal van het wapen der artillerie en genie, en voorzitter van het groot Comité. Ook was hij kommandeur der orde van de Unie.

In 1809 was hij bevelhebber der artillerie bij het leger tegen de Engelschen in Zeeland, en bij de inlijving aangesteld tot brigade-generaal, maakte hij in die betrekking den veldtogt in Rusland mede.

Na Neerlands herstelling benoemde koning Willem I hem 21 April 1815 tot luit. generaal, kommandant in het 3e groot militair kommando, waarin hij verbleef tot zijn overlijden, 8 Julij 1819.

Er bestaat:

Procedure gevoerd door den landsfiscaal Conradi tegen G. A. Martuchewitz, kolonel bij de artillerie, 8°. 's Hage 1802.

Zie v S. *Bijdrag. tot de geschiedenis van het Ned. artillerie korps*, bl. 44; 45; Krayenhoff, 1799, bl. 145, 165; *bijl.* 50, 74, 80, 105, 184, Bosscha, *Neerl. held te land*, D. III. bl. 206, 213, 247, 387; Wagenaar, *Verv.* D. XLI bl. 229, XLIII bl. 17—21.

MARTIJN (David). Zie MARTIN (David).

MARTIJN VAN ANTWERPEN, omstreeks de eerste helft der XVe eeuw geboren. Volgens Vasari was hij een uitstekend schilder, en een der eersten die de graveerkunst in het koper heeft beproefd. Hij vervaardigde een menigte prenten, die hij naar Italie zond. De eerste, die hij uitgaf stelden *De vijf dwaze maagden* met hare uitgebluschte en *De vijf wijze maagden* met hare brandende lampen voor, als ook een *Christus aan het kruis, waarbij St. Jan en de moeder Gods*, zoo schoon, dat Gherardo een miniaturist van Florence, het met de burin copieerde.

Ook graveerde hij:

De vier Evangelisten.

Christus met de twaalf apostelen.

Veronica met zes Heiligen.

Wapens van Duitsche (Vlaamsche) edelen door figuren gedragen.

Pilatus zijne handen wasschende.

De stervende Maagd in het midden der apostelen, een der schoonste werken van Martijn.

De tentatie van den H. Antonius, door Michel Angelo in olieverw overgebragt.

Zie Kramm, *Lev. en werk d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1067.

MARTIJN (J.) schreef:

De eer der Evangelische gezangen gehandhaafd, tegen J. W. Vijgeboom. 8°. Dordrecht.

MARUM (Egbert van), een Groningsch kunstenaar en kunstliefhebber, leerling van Jacobus Buys te Amsterdam. Hij teekende en schilderde landschappen met vee. Zijn schilderwerk is zeldzaam.

Later dreef hij koophandel en overleed

Zie Immerzeel, *Lev. en werk d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. III. bl. 217.

MARUM (Dr. Martinus van), werd in 1750 te Delft geboren studeerde te Groningen onder Petrus Camper, maakte zich reeds in 1773 door zijne dissertatie *over de bewegingen der vloeistoffen in de planten* enz. voordeelig bekend. In 1776 zette hij zich als geneesheer te Haarlem neder en werd aldaar weldra tot lector der natuurkunde benoemd. Zijn antwoord op de eerste natuurkundige prijsvraag door het tweede genootschap van Teylers stichting uitgeschreven *over de* (toen nog zoo genoemde) *gephlogisteerde en gedephlogisteerde luchten*, werd in 1778 met algemeene goedkeuring gekroond.

Hij werd lid van dit genootschap en in 1784 aangesteld tot directeur van deszelfs op te rigten museum van Natuurlijke geschiedenis en Natuurlijke werktuigen en tot bibliothecaris bij zijne boekverzameling. Onder zijn opzigt werd de groote en zeer sterk werkende electriseermachine vervaardigd. Zijne beschrijving er van, en de proeven daarmede genomen, alsmede van de werkingen der Voltaische kolom, wekte de opmerkzaamheid van alle natuurkundigen van Europa.

In 1777 (?) werd hij gekozen tot directeur van het museum van Natuurlijke geschiedenis der Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem, en in 1795 tot secretaris van deze maatschappij. Bij de oprigting van het koninklijk Nederl. Instituut was hij onder de eerst benoemde leden. In het jaar 1815 werd hij door Z. M. benoemd tot lid der commissie tot ontwerping der wetten voor het hooger onderwijs, en begiftigd met de orde van den Nederl. Leeuw.

Hij stierf den 26 Dec. 1837 in het 88e jaar van zijn leven. Hij was ook lid van het prov. Utrechtsch Genootschap reeds in 1773 verkozen toen het nog werkzaam was onder de benaming van *het kunstgenootschap binnen Utrecht* onder de zinspreuk: *Besteed den tijd met kunst en vlijt.*

Hij is door W. van Senus in plaat gebragt.

Hij schreef:

Verhand. over het elektriseren. Gron. 1777 m. pl.

Redev over het nut der natuurkunde in 't algemeen en voor de geneeskunde in 't bijzonder. Haarl. 1777. 8°.

Bedenkingen en proefnemingen tot verbetering der middelen tot redding van drenkelingen met één plaat. Haarl. 1793. gr 8°.

Beantwoording der aanmerkingen van B. Tersier, betreffende het gebruik van zuivere lucht in het warme bad, ter redding van drenkelingen. Haarl. 1794 gr. 8°.

Proefneming met Teylers electriseermachine m. pl. gr. 4°. Haarl. 1790.

Beschrijving van Chemische werktuigen, behoorende aan Teylers stichting, in het Fr. en Nederd. m. pl. Haarl. 1798. gr. 4°. Voorts een menigte verhandelingen in de *Natuurk. verhandel. der Holl. Maats.* van *Teyl. Genoots. Kunst- en Letterb.* enz. opgegeven bij Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* bl. 211, 212.

Zie *Konst- en letterb.* 1837, bl. 439; 1838, bl. 218; *Progr. v. h. Utr. Gen.* 1838; Arrenberg, *Naamr v. Boek.* bl. 339; Brinkman, *Naaml. v. Boek.* bl 385; Muller, *Cat. v. portr.*

MARWITS (Maurits). Zie MACKWITSCH (M.)

MARX (L. F.), vertaalde uit het Hoogduitsch:

Zijn de voorschriften der Roomsch Katholijke kerk, ten opzigte van het verbod, de H. Schriftuur in de landstaal te lezen, met grond aanstootelijke verordeningen te noemen? Uit het Hoogd. door B. Wildbronk. Amst. 1822. 8°.

Overwegingen voor den heiligen tijd van de vasten enz. naar het Hoogd. 's Bosch 1827 8°.

Overwegingen voor den heiligen tijd van de vasten, over de vruchtelooze boetvaardigheid veler Christenen; naar het Hgd. 's Bosch 1828. 8°.

Overwegingen voor den heiligen tijd van de vasten, over het valsche geweten en de treurige gevolgen van hetzelve; naar het Hoogd. 's Bosch 1831. gr. 8°.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Ned. boek.* bl. 386; *verv.* bl. 84.

MARX (J.), vertaalde uit het Hoogduitsch:

Levensgeschiedenis van onzen Verlosser, een zedekundig leerstoel. 's Bosch 1827. 8°.

MARX (C. R.), een zeer verdienstelijk toonkunstenaar was muzijkdirecteur der liedertafel Euterpe, der zangvereeniging Eutopia, van het concert Caecilia, van de Amsterdamsche afdeeling der Ned. Maats. van Toonkunst en kapelmeester van het stedelijk muziekcorps te Arnhem, waar hij den 24 Febr. 1862 overleed.

MARY (H.) Zie MARIUS (Hadrianus).

MARIJN (Pierre). Zie MARIN (Pierre).

MASCH (Jan van), oudeman, raad en overste oudeman, te Utrecht, werd in 1479 met andere leden van den raad door

den bisschop David van Bourgondië in den ban gedaan terwijl hij de stad Utrecht onder interdict stelde. In het volgende jaar werd hij naar het klooster van Oostbroek gezonden om met de afgezanten van den bisschop in onderhandeling te treden. In het volgende jaar had de verzoening plaats.

Zie Burman, *Utr. Jaa. b*, D. III. bl. 48, 88, 127, 160, 301, 350, 457.

MASCH (A. G.), schreef:
Godsdienst, Geloof en Deugd, in betrekking tot ellende beschouwd. Amst. 1790. gr. 8°.

MASCOU (GODFRIDUS), broeder van den beroemden Leipziger hoogleeraar Johannes Jacobus Mascou) werd in 1698 te Dantzig geboren, legde zich vier jaren te Leipzig op de oude letteren en regten toe, werd aldaar advocaat en na zich eenigen tijd te Altorf, waar hij meer dan eene verhandeling schreef, doorgebragt te hebben, privaat docent (*Doctor legens*) der Universiteit. Den 19 van Zomermaand 1728 werd hij gewoon hoogleeraar der regten te Harderwijk, en aanvaardde zijne bediening plegtig den 15 van Zomermaand van het volgend jaar met eene redevoering *over de zedigheid der oude regtsgeleerden.* Twee jaren later (1731) sprak hij, bij het neerleggen van het rectoraat, *over het nut en de voortreffelijkheid der Historia Augusta, bij de studie van het burgerlijke regt.* Zijn grondig onderwijs, dat van de Historie en Classische Letterkunde licht en kleur ontving, trok velen Engelschen en Duitschen naar zijne lessen. In 1734 werd hij door den koning van Engeland, als keurvorst van Brunswijk-Luneburg, tot regtsgeleerd hoogleeraar aan de nieuw gestichte universiteit van Gottingen benoemd. Hij verklaarde zich echter niet ongenegen wegens de zachtheid van de regering dezer Republiek te blijven, indien hem eenige billijke verhooging zijner wedde werd verleend: zulks geschiedde, doch vernieuwde pogingen van de universiteit bewogen hem in herfstmaand 1735 derwaarts te vertrekken. Van zijne betrekking aldaar in 1739 ontslagen, bragt hij zijn overigen levenstijd te Leipzig, negen jaar als bijzonder leeraar en twaalf daaraanvolgende als openlijk hoogleeraar der regten door. Hij stierf in 1760. Volgens getuigenis zijner biografisten was hij een zeer geleerd en groot beoefenaar van het regt. doch in zijn laatste levenstijd las hij schier niets anders dan de grieksche overzetting van het Oude Testament, niets meer ter harte nemende, dan dat hij als christen sterven mogt.
Hij schreef:
De Sectis Sabinianorum et Proculianorum in Jure civili. Altorf. 1724. Lips. 1728.
De Procuratore Caesaris. Altorf.
Diss. ad Modestini casus enucleatos, repet. c. Pültmanni observatt. in Mascovii Opusc. Jurid. et philolog. Lips. 1719.
J. O. Gravinae, *Opp. Juris civ. Recens. G. Mascov.* Lips. 1734. 4°.
Puffendorff, *de Jure Nat. et Gent. Recens. et illustravit.* G. Mascov. Amst. 1748, Francof. 1744. 1759. 3 Tom. 4°.

Zie J. L. E. Püttmann, *Memoria G. Mascovii, Accedunt* J. Barbeyracii etc. *Epp. aliquot ineditae; nec non spec. Ms. Graeci etc.* Lips. 1771, 8°.; C. A. Klotzii, *Act. Lit.* VI. 3, 287 seqq.; *Mus. Brem* T. I. p. 549; Gesneri, *Isag.* T. II. p. 540; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 374; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II. bl. 127, 609; *Boekz.* 1734 b. bl. 247.

MASIUS (ANDREAS) of MAES, een der geleerdste mannen der XVIe eeuw, werd den 30 November 1515 of 1516 te Linnich of Lennich, een dorp tusschen Brussel en Grammont geboren. Na zijne voorbereidende studiën voleindigd te hebben, werd hij student in het collegie de Lelie te Leuven, waar hij in het algemeen concours van 1533 onder 107 studenten den eersten rang behaalde. Hierna legde Masius zich op de regtsgeleerdheid toe en maakte tevens, waarschijnlijk onder Rutger Rescius en Andreas van Gennep, vorderingen in de Grieksche en Hebreeuwsche taal. Na aan een vreemde hoogeschool den titel van doctor in de beide regten te hebben bekomen, werd hij secretaris van Jan van Weze, bisschop van Constans, aartsbisschop van Lunden en abt van Reichenau en Waldsassen. Na diens dood te Augsburg 14 Junij 1548, vertrok Masius naar Rome in hoedanigheid van agent of redenaar van een anderen vorst, en maakte van zijn verblijf aldaar gebruik om met geleerden in kennis te komen de rijke boekverzamelingen te doorzoeken en zich in het Syrisch te oefenen, waarin hij Mozes van Marden of liever van Meredin, legaat van den patriarch van Antiochie tot leermeester had. Het is onzeker hoe lang Masius te Rome bleef. Wij weten alleen dat hij in 1558 te Kleef was, om daar met N. van Weze, nicht van Hendrik van Weze, raad van hertog Willem van Kleef te huwen, en dat hij zelf kort daarna door dien vorst, die de letteren beminde, tot raad benoemd werd. Hij stierf na een langdurige ziekte te Zevenaar den 7 April 1573, zonder kinderen na te laten. Hij was een man van groote geleerdheid, die, behalve zijne moedertaal, tien zoo oude als nieuwe talen verstond en zeer ervaren was in de regtsgeleerdheid, geschiedenis, oude aardrijkskunde en toen door niemand in de gewijde oordeelkunde overtroffen werd. Hij was in briefwisseling met de geleerdste mannen in Italië, Duitschland, Spanje en de Nederlanden, en de vraagbaak van allen. In hooge achting stond hij bij Antonius Augustinus, aartsbisschop van Tarragone, en Julius Pflug, bisschop van Naumburg, Arius Montanus, Livius Torrentius, den beroemden Busbecq en Sebastiaan Munster, en zoo keurig in het Latijn en Hebreeuwsch schreef, dat de laatste zeide dat Masius in het oude Rome of het oude Jerusalem scheen te zijn opgevoed.
Hij schreef:
In obitum R. Principis Joannis a Wezâ, episcopi Constantiensis et archiepiscopi Lundensis, Carmen Tricolon tetrastrophon etc in de *Chronologia Monasterior. Germaniae.... authore Gasp. Bruschio. Sulzbach* 1682. 4°.
De Paradiso Commentarius scriptus ante annos prope septingentos a Mose Bar Cepha Syro, Episcopo in Beth-Raman, et Beth-Cenio, ac curatore rerum sacrarum in Mozal, hoc est Seleucia Parthorum. Invenies. Lector, in hoc commentario, praeter alia multa lectu et digna et jucunda plurimos etiam peregrinos scriptores citatos. Adjecta est etiam divi Basilii Caesariensis Episcopi Λειτουργία *sive* Ἀναφορά, *ex vetustissimo codice Syriacâ linguâ scripto. Praeterea professiones fidei duae, altera Mosis Mardeni, Jacobitae, Legati Patriarchae Antiocheni, altera Sulacae, sive Siud, Nestoriani, designati Patriarchae Nestorianorum. Ad haec duae Epistolae populi Nestoriani ad Pontificem Romanum. quarum altera ex Seleucia Parthorum, altera ex Jerusalem scripta est. Omnia ex Syriacâ linguâ nuper translata per A. M. Bruxellanus.* Antv. 1569. 12°. ook in de *Bibliotheca Patrum* van Margarin de la Bigne, in de *Critici Sacri*, 2e uitg. T. II. P. II. Col. 387—495, in het supplem. der 1e uitg. Francof. 1701. fol.
Anaphora Divi Basilii, Episcopi Caesareae Cappadociae, ex vetussimo codice, Syricâ linguâ et charactere scripto, traducta per A. M. De opdragt is geteekend te Zevenaar den 9 Aug. 1567. Men vindt ze ook in de verschillende uitgaven der *Bibl. Patr.* met eenige aanteekk. Renaudot heeft de overzetting van M. laten herdrukken in zijn *Recueil des Liturgies Orientales.* Paris 1776. 4°.
Precatio Divi Basilii, quâ solet operatus sacris uti apud Deum, tralata ex Syrico.
Fidei Professio, quam Moses Mardenus, Assyrius, Jacobita, Patriarchae Antiocheni Legatus, suo et Patriarchae sui nomine est Romae professus anno CIƆ.IƆ.LII, *ex ipso profitentis autographo Syrico traducta ad verbum.*
Epistola populi Nestoriani, quam anno CIƆ.IƆ.LII. *ex Mozal, hoc est, Seleuciâ Parthorum, scribebat ad Pontificem Romanum, pro Patriarchâ imitando* (initiando?) *traducta et autographo Syrico ad verbum.*
Epistola Nestorianorum, qui electum Patriarcham suum usque ad Jerusalem ad Pontificem Romanum de eâdem re et traducta ex autographo Syriaco ad verbum.
Professio fidei, quam Siud, sive Sulaka, electus Patriarcha ab Nestorianis, ore et scripto est professus Romae anno CIƆ.IƆ.LIII., *traducta ex autographo Syrico ad verbum.*
Mosis Mardeni Theologica de sacrosanctâ Trinitate contemplatio, scripta ab ipso anno CIƆ.IƆ.LII *et ex autographo Syrico ad verbum tralata.*
Syrorum Peculium, hoc est, vocabula apud Syros scriptores parsim usurpata: Targumistis vero aut prorsus incognita, aut in ipsorum vocabulariis adhuc non satis explicata, A Masius sibi, suae memoriae juvandae causâ, colligebat. Antv. 1571. folio.
Grammatica Linguae Syricae, inventore atque auctore Andrea Masio. Opus novum, et a nostris hominibus adhuc non tractatum, quod laboriosa animadversione atque notatione vocabilium, aliorumque punctorum Syricorum, quibusque dictionibus in optimis, emendatissimisque libris appositorum, ille nuper composuit. Antv. 1571. fol.

Sweertius schrijft Masius een *Lexicon Graecum et Linguae Graecae Institutiones* toe. Waarschijnlijk bedoelt hij het *Lexicon Graecum et Institutiones Linguae Graecae, ad sacri apparatūs instructionem*. Gedrukt met de beide vorige. Antv. Christ. Plantinus. 1572. fol.

Jesuae Imperatorie Historia, illustrata atque explicata ab A. M. Antv. 1574. fol.

Disputatio de Coenâ Domini, oppositâ Calvinistarum impiis corruptelis. Antv. 1575.

In de *Clar. Vir. Epistolae* van J. Brant Amst. 1702. 8°. komt een brief van A. M. voor, en in de 2e uitg. d. *Critici Sacri* en in het supplement te Frankf. de aanteekk. van hem uitgegeven, op Deuter. XVIII—XXXIV.

Zie Henrici à Weze, *Epist. de morte Andicae Masii* vóór het *Lexicon Graecum;* Sweertii, *Ath. Belg.* p. 123, 124; Val. And. *Bibl. Belg.* T. I. p. 55; le Long, *Bibl. Sacra*, p. 850, 851; Tob Magyri, *Eponymolog*, i. v; Pope-Blount, *Cens celebr. auth.* p. 708 705; Baillet, *Jugem.* T. II. p. 401, N°. 353; Fabricii, *Hist. Bibl.* P. I. p. 317, 318; Fred. Gotth. Freytag. *Anal. lit.* p. 573, 574; *Cat. Bibl. Bunav*, T. I. Vol. II. p. 1427, Paqnot, *Mém.* T IX p. 197—215; Saxe, *Onom liter.* T. III. p. 432; *Anal.* p. 652; *Cat. d. Bibl. v. Amst.* bl. 36—43.

MASCHECK (Joseph), zoon van Albertus en Dorothea Kuschellka, geboren te Maschitz in Bohemen, den 14 Maart 1728, na als luitenant te hebben gediend in het regement husaren van Spleny, van het leger der koningin van Hongarije, en den successie-oorlog van 1740—1748 te hebben bijgewoond, en tegenwoordig te zijn geweest in de veldslagen van Malowitz in Silezie, van Zahay in Bohemen, van Brannau in Beijeren en van Rocou en Lafeld in de Nederlanden, en bij de belegering van Praag (174?), trad hij in dienst als luitenant bij het regement husaren van de republiek der Nederlanden in 1748, en werd na opvolgend tot hoogere rangen te zijn bevorderd, aangesteld tot majoor in 1786. Na als zoodanig deel te hebben gemaakt van het cordon van verdediging der provinciën Holland en Utrecht en van de vesting Weesp, (1787), verliet hij eervol het Hollandsche leger, ging over in Fransche dienst, werd benoemd tot kolonel en kommandant van het legioen Bataven (*légion étrangère*) (1792) en belast met het bevel over de voorhoede van het leger van Dumouriez in 1793, en was als zoodanig tegenwoordig geweest bij de inname van Breda, enz. Hij overleed te Bethune in dat zelfde jaar. [1]

Drie zijner zonen maakten als officieren der kavallerie deel uit van het Staatsche leger.

Particulier berigt.

MASCHECK (Hendrik Joseph Carolus), zoon van Joseph, geboren in 1753, aangesteld tot kadet bij het regiment dragonders van Byland (later Waalsche dragonders) in diens van de Staten der Vereenigde Nederlanden, daarna tot vaandrig (1771) en, na opvolgende bevorderingen tot hoogere rangen als kolonel en kommandant van het 2e regiment dragonders, in dienst der Bataafsche republiek (1795). Later benoemd tot generaal majoor, is hij als zoodanig in 1811 gepensioneerd en in 1841 overleden.

Hij onderscheidde zich in den oorlog der Hollanders in Pommeren en Pruissen, in 1806 door, bij Pasewalk, aan het hoofd van een escadron van het 2e regiment Hollandsche husaren, de Zweden een uur lang tegen te houden.

Vier zijner zonen dienden als officieren der kavallerie in het Hollandsche leger.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend te land*, D. III. bl. 250. *Part. berigt.*

MASCHECK (Charles), zoon van Hendrik Joseph Carolus, werd den 8 Augustus 1803 aangesteld als 2e luitenant bij het 2e regiment Hollandsche ligte dragonders, en heeft zich als 1e luitenant bij het 2e regiment husaren, in den oorlog der Hollanders in Pommeren in 1806 eervol onderscheiden, door met een zijner kameraden en drie wachtmeesters, in het gevecht bij Pasewalk, een stuk vijandelijk geschut te vermeesteren.

Na de vereeniging met het Fransche keizerrijk, in fransche dienst overgeplaatst bij het 2e regiment lanciers der keizerlijke garde, nam hij deel aan den veldtogt in Spanje, en na in 1814 als ritmeester het Fransche leger eervol te hebben verlaten, en in dien rang aangesteld te zijn bij het 4e regiment Nederlandsche ligte dragonders, stierf hij den heldendood in den slag van Quatre-bras, den 16 Junij 1815.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 256. *Part. ber.*

MASCHECK (Louis), zoon van Hendrik Joseph Carolus, werd den 26 Februarij 1807 als 2e luitenant bij het 2e regement Hollandsche kurassiers en later, bij de inlijving met het Fransche keizerrijk als 1e luitenant bij het 14e regiment fransche kurassiers aangesteld; woonde den veldtogt bij in Rusland (1812) en werd, na eervol ontslag uit die dienst te hebben bekomen, in 18.4 als ritmeester aangesteld bij de Nederlandsche karabiniers (later kurassiers), bij welk wapen hij opvolgend tot hoogere rangen is benoemd en op zijn verzoek eervol ontslagen. Als luitenant kolonel, kommandant van het 4e regiment nederlandsche ligte dragonders (18?1) werd hij gepensioneerd met den rang van kolonel. Hij is in 1863 overleden. Hij was ridder der militaire Willemsorde 4e klasse.

Particulier berigt.

MASCHECK (Hubertus), zoon van Hendrik Joseph Carolus, heeft, na als garde d'honneur in 1812 bij het fransche leger te zijn ingelijfd en van hetzelve te zijn ontslagen, als wachtmeester bij het 4e regiment Nederlandsche ligte dragonders, den veldtogt in 1815 mede gemaakt, en werd voor zijn betoonde dapperheid in den slag van Quatre-bras met het ridderkruis van de militaire Willemsorde versierd. In datzelfde jaar tot 2e luitenant bij datzelfde regiment zijnde aangesteld, is hij in den rang van 1e luitenant in 1827 overleden.

Particulier berigt.

MASCHECK (Hubertus Sigismundus), zoon van Joseph geboren in 1757, trad als kadet bij het regim. Hollandsche kavallerie van Stöcken in dienst, en werd daarbij benoemd tot vaandrig (1777) en luitenant (1782.) Na in 1787 zijn eervol ontslag te hebben verkregen en in fransche dienst te zijn overgegaan, werd hij op verzoek daaruit als 1e luitenant, in 1792 eervol ontslagen. Hij werd in 1795 als ritmeester bij de Bataafsche kavallerie, aangesteld, als zoodanig in 1807 bij het wapen der koninklijke gendarmerie overgeplaatst, en in 1808 met den rang van luitenant-kolonel gepensioneerd. Hij overleed in 1840.

Acht zijner zonen hebben als officieren bij verschillende wapens in het Hollandsche leger gediend.

Particulier berigt.

MASCHECK (Hubertus), zoon van Hubertus Sigismundus, geboren in 1783, aangesteld als 2e luitenant bij het 2e regement Hollandsche dragonders in 1804, als 1e luitenant in 1807, en na als zoodanig den veldtogt in Duitschland in 1807 te hebben bijgewoond, werd hij, bij de inlijving van het Hollandsche in het fransche leger, overgeplaatst bij het regement lanciers van de keizerlijke garde, en benoemd tot ritmeester (1812.) Na eervol ontslag uit het fransche leger bekomen te hebben en in 1814 in dien rang aangesteld te zijn bij het 3e regement Nederlandsche karabiniers, overleed hij in 1819.

Particulier berigt.

MASCHECK (Johannus Jacobus), zoon van Hubertus Sigismundus, geboren in 1785, werd in 1798 aangesteld als kadet bij het regement dragonders der Bataafsche republiek, en in 1806 als 2e luitenant ordonnans officier van koning Lodewijk Napoleon, woonde als zoodanig in dat jaar den veldtogt bij in Duitschland. In dat zelfde jaar tot 2e luitenant bij het 2e regement Hollandsche kurassiers benoemd, en in 1812 als 1e luitenant bij de dragonders der bezoldigde garde van Amsterdam, werd hij bij de ontbinding van dat korps, in 1814 in dien graad aangesteld bij het 1e regement dragonders van het Nederlandsche leger, in 1816 benoemd tot ritmeester bij het 3e regement karabiniers (later kurassiers) en in 1832 tot majoor bij het regiment lanciers.

Bij den opstand der Belgen, in en na 1830, deel gemaakt hebbende van het Nederlandsche leger te velde, en in 1839 benoemd tot luitenant-kolonel, werd hem het bevel over het 2e regiment dragonders opgedragen. In 1843 is hij als kolonel van hetzelve gepensioneerd en bij die gelegenheid, wegens

---

[1]) Volgens J Bosscha, *Neerl. heldend te land*, 3e deel bladz. 14, zou de voorhoede van het leger van Dumouriez, door den generaal de Berneron zijn aangevoerd, dat in strijd is met den staat van dienst van den kolonel J. Mascheck.

Volgens een gedrukte lijst der officieren, die bij het Bataafsche legioen dienden, (welke lijst, naar men verneemt, berust in het archief der stad Breda), was, onder anderen, H. W. Daendels als luitenant kolonel onder zijne bevelen gesteld.

betoonde eervolle diensten, benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

In 1844 tot militie-commissaris in de provincie Groningen benoemd, bekleedde hij die betrekking tot aan zijn overlijden, den 10 Maart 1855.

Ook deze laatste betrekking wist hij met eer en waardigheid te vervullen [1]).

Twee zijner zonen dienden als officier der kavallerie in het Nederlandsche leger.

Particulier berigt.

MASCHECK (Jan Pieter), zoon van Hubertus Sigismundus, geboren in 1791. Als kadet aan de militaire school te Hondsholredijk, tijdens de regering van koning Lodewijk Napoleon aangesteld, werd hij, bij de ontbinding van die inrigting in 1811, geplaatst als 2e luitenant bij het 93e regiment infanterie in fransche dienst, woonde in dien rang in 1812 den veldtogt bij in Rusland, en overleed aan zijne eervol bekomen wonden in den slag van Smolensk, waar hem de beide beenen door een kanonkogel werden verbrijzeld.

Particulier berigt.

MASCHECK (Carolus Cornelis), zoon van Hubertus Sigismundus, geboren in 1793. Na mede als kadet bij voornelde inrigting te zijn aangesteld, werd hij bij hare ontbinding, geplaatst aan de school van Bruggen en Wegen te Parijs. Na in 1813, tijdens de bevrijding van Holland van de Fransche overheersching, in Nederlandsche dienst als 1e luitenant bij het korps ingenieurs geplaatst te zijn, is hij in den rang van kapitein in 1819 overleden, bij de bevestiging der stad Nieuwpoort in Vlaanderen.

Particulier berigt.

MASIUS of MAES (Gysbertus), in Bommel geboren, was licentiaat in de godgeleerdheid in 1579 kanunnik, in 1588 plebaan der hoofdkerk van 's Bosch, welk laatste ambt hij omtrent zeventien jaren met den meesten ijver en groote vrucht bekleedde. Sedert 1585 was Masius ook aartsdiaken des bisdoms, en op de benoeming van Philips II, werd hij door Clemens VIII 1 November 1593 tot bisschop van 's Bosch aangesteld, en den 7 Maart 1594 te Brussel in de kapel van het hof der Hertogen van Brabant, in tegenwoordigheid van aartshertog Ernestus, gewijd. Den 25 Maart deed hij te 's Bosch zijn plegtige intrede. Twintig jaren heeft Masius dit bisdom met den grootsten ijver bestuurd. Bij een besluit van den 4 Januarij 1607, door de hooge landregering genomen, werd hij gelast om met anderen de stemmen der kanunniken te Berne, ter verkiezing van eenen prelaat voor de abdij, op te nemen. Hij volvoerde dezen last en wijdde vervolgens den nieuw aangestelden prelaat van Vessem. Ook woonde hij in dat jaar de derde provinciale kerkvergadering door den aartsbisschop van Mechelen, Matthias Hovius, bijeengeroepen, bij Hij werd door die kerkvergadering met eenige andere bisschoppen naar de aartshertogen van Brabant afgezonden, om over de uitvoering van sommige bepalingen, die in het concilie genomen waren, te handelen. Ofschoon hij gedurende de oorlog niet ophield voor de belangen van zijn bisdom te waken en vrijgeleide verkreeg van de Staten om met meerdere veiligheid zijne herderlijke bezoeken te kunnen doen, gaf echter het twaalfjarig bestand hem gelegenheid om met meer vrucht heilzame beschikkingen in zijn bisdom daar te stellen. Te dien einde begaf hij zich op het einde van 1609 naar het hof te Brussel, waar hij een geruimen tijd verbleef. In 1610 in zijn bisdom wedergekeerd, gaf hij bevel tot het openen eener school onder leiding van de paters Jesuiten. Ook werd op zijn bevel den Mechelschen Catechismus, door Ludovicus Makeblyde opgesteld, ingevoerd, doch vermeerderd met onderrigtingen, die hij voor de geloovigen van zijn bisdom, als aan de grenzen van een onkatholijk land zich bevinderde, meer noodzakelijk vond om hen in het voorvaderlijk geloof te versterken.

(*Catechismus voor de Catholijke jonckheyt des bisdoms van 's Hertogenbosch, overeenkomende met den Catechismus van Mechelen, en vermeerdert door order van Gisbertus Masius*, *'s Bossche* 1611 *in* 12°. *Met sommige voorvraagen van de Christelijke leeringe, bestaande in twee lessen; d'eerste van de Christelijke leeringe, de tweede van de H Kerke en de H. Schrifture*).

Den 9 en 10 October 1612 hield de kerkvoogd de tweede kerkvergadering van het bisdom, waarin hij de bepalingen in de eerste kerkvergadering door Metsius vastgesteld, weder bevestigde, verklaarde en verbeterde. De besluiten, daarin genomen, werden in 1613 te Keulen gedrukt.

Hij stierf den 2 Julij 1614 in den ouderdom van 68 jaren Masius was algemeen geacht en bemind en hield vriendschappelijke briefwisseling met de grootste mannen van zijn tijd, o. a. met Franciscus van Sales, bisschop van Genève, een van wiens brieven aan hem nog aanwezig is (Liv L. Lett. 19. Edit. Paris 1652) Ter aangedachtenis aan Masius werd op zijn graf in het hooge koor der kathedrale kerk te 's Bosch aan de linkerzijde van het hooge altaar een fraaije marmeren tombe opgerigt, waarop een albasteren beeld is geplaatst, welke de bisschop in een knielende houding voorstelt. Op de tombe leest men een latijnsch grafschrift.

Men heeft, behalven verscheidene kerkelijke redevoeringen, in hss., van hem:

Statuta synodi Dioecesanae II. Celebrata an CIƆ IƆC.XII *praemissa insigni Oratione, quam in eadem Synodo ad Clerum habuit.* Colon 1613. typis Kinckii.

Deze Lat. redev *over het noodzakelijk lezen der H. Schrift* is in 't Nederd. vert. en gedrukt. 's Bosch 1620.

Zie Art Lieven, (Gerard, Val. Andreas. *Bibl Belg.* p. 290; Foppens, *Bibl. Belg* T. I. p. 173; *Hist. Episc Sylv* CVI. 91—107; van de Velde, *Synopsis*, T. I p. 258, 256, T. III. p. 840, 841; Staversius. *Decreet*, L. I. C. XV. p. 85, 86, 87; *Continant, Hist. Eccl. Duc. Gelr. J. Knippenbergh*, p 118; Paquot. *Mem.* T. V. p. 26; Sweertii, *Select. orbis delic.* p. 691 (edit anno 1626), van Gils en Coppens *N. Beschr. v 's Bosch* D I. bl 234. volgt *Cath. Mayer Memorieb* bl. 86: *Oudh. en Ged. v. 's Hertogenb.* Leyd. 1749, *Groot Kerkel. Tooneel van Brab* 's Hage, 17.. (zijn portret); *Supplément aux Trophées de Brab par Butkens.* T. I (zijn wapen); Kist en Royaards, *Kerk. Archief inzonderheid van Nederl* D. IV. bl. 134, 166 202; *Ned Archief voor Kerkelijke Gesch.* D. IX bl 67; *Beschr. v Bommel*, bl. 60; Hermans *Onom. lit.* p. 11; *Nav* D. II. bl. 184, D. III. bl 179; Kobus en de Rivec. o. h. w.; Hofferus, *Ned Poëm.* bl. 16; Muller, *Cat. v. portr.*

MASIUS (Johannes), te Leuven geboren uit een aanzienlijk geslacht, was regulier kanunnik in het klooster Park van de orde der Norbertijnen en licentiaat in de godgeleerdheid.

Hij gaf in het licht:

Expositio in Evangelium S. Joannis, auctore Jacobo Jansenio, praemissa ejusdem Jansenii vita, Lovanii. 1631.

Historia de origine et progressu coenobiae S. Abbatiae Parcensis, dat hij niet voltooide.

Hij stierf te Brussel 24 Mei 1647.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 534; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p 688; Rotermund, *Fortz. v. Jocher* i. v.

MASIUS (Johannes), was lid der Synode te Wezel in 1568.

Zie 's Gravesande, *Tweeh. jarig gedicht d Syn. te Wesel*, bl. 220; *Kerk. archief inzond. v. Nederl* D. V. bl. 458.

MASIUS of MAES (Willem), den 10 Mei 1588 te Leende in de majory van 's Bosch geboren, werd in de letteren te Maastricht en in de wijsbegeerte te Leuven onderwezen. Ook woonde hij aldaar de lessen in de regtsgeleerdheid bij en oefende er tien jaren de praktijk als advokaat uit. Uit Leuven begaf hij zich met Petrus Clasenius en Valerius Andreas naar Douai, waar hij den 23 November 1621 tot doctor in de beide regten werd bevorderd. Den 1 Maart 1627 volgde hij Cornelius de Paep als hoogleeraar in het burgerlijk regt, en na diens dood, in 1628, in de digesten op. Hij stierf 6 Jan. 1667. Hij huwde Antoinette Robaux, weduwe van Dr. Cornelius Sylvius, en na haar dood (1620) Anna Goossens. Hij was eerst een der ijverigste tegenstanders van Jansenius, doch later een zijner ijverigste voorstanders.

Hij schreef:

Singularium opinionum libri sex, in quibus diversae Juris materiae, praecipue de eo, quod certo loco, de mora et usuris, de lege commissoria in pignoribus, de tacitâ antichresi, de novi operis nuntiatione, de testibus testamentariis etc. enodantur.

[1]) In de Provinciale Groninger Courant van 13 Maart 1855, vindt men onder anderen van hem vermeldt. »dat hij was bekend als een man, die zijne betrekking met waardigheid vervulde, als iemand van strikte orde en naauwgezetheid, die den noodigen ernst behoudens eer en pligt met gepaste welwillendheid wist te vereenigen; dat hij gedurende 10 jaren een raadsman voor velen was, een voorstander van strikte regtvaardigheid en daarvoor den besten waarborg gaf voor de getrouwe behartiging der verschillenbe belangen aan zijne zorgen toevertrouwd."

Non solum in scholis tantum, sed et in foro haud inutiles. Lovan. 1629 4°. *edit. triplo auctior priori Ibid.* 1641. 4°.

Tractatus de rei debitae aestimatione, in quo pleraque juris loca eo pertinentia, nec non materiam actionum arbitrariam concernentia, novo sensu explicantur et illustrantur. Lovan. 1653. 4°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 328; *Fast.* p. 156; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 415; Paquot, *Mem.* T. II. p. 149.

MASKAMP of MASCAMP (HENRICUS), studeerde te Utrecht onder Graevius, ging vervolgens met den prins van Culmbach op reis. Te Utrecht teruggekeerd, gaf hij aldaar onderwijs, werd in 1706 hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Duisburg, bekleedde er ook in 1714 het hoogleeraarsambt in de grieksche taal, doch moest, wijl hij zijn verstand verloor, zijn ambt nederleggen totdat hij weder volkomen hersteld was.

Hij schreef:

Oratio Graeca de Graecarum litterarum utilitate. Dicta in Acroaterio majore Acad. Traject. A. d. VI. Kal. Quinctiles anno CIƆIƆCC

Disquisitio de patria Iustiniani (hij zocht het in *Dacia mediterranea*).

Twee *specimina* van een *Commentarius ad Pandectas.*

Institutiones historicae, docendi simul et discendi ad majorem facilitatem singularum cura accomodatae. Duisburg 1710 4°.

Institutiones historicae, quibus explicantur res omnis aevi Amst. 1711. 4°.

Tabulae Chronologicae, quibus exhibetur universae historiae compendium. Amst. 1717. fol

Praefatio cum pietatem academia Duisburgensis Frederico I testaretur. Soph. Louisam Meclebrgicam in vitae et tori societatem accipienti. Duisb. 1708 fol.

Laudatio funebris divi regis Frederici. Duisb 1713. fol.

Ook gaf hij een nieuwe uitgaaf van Jacobi Lydii

Florum sparsio ad Historiam Passionis Jesu Christi cum fig. aeneis. Ejusdem diatriba de Triumpho J. Christi in cruce Traj. ad Rhen. 1701.

Zie H W. Rotermund, *Fortzetz. und Ergänz. zu Jöcher's Lex.* i. v : *Neue Bibl. von neuen Büchern. Francf. u. Leips.* 1709. 8 St. p. 678, 28 st. p. 736; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 182; *Ann.* p. 685; Rabus, *Boekz. v. Eur.* 1700. bl. 142.

MASMAN (GERHARD), geb. 1749 te Meppel, studeerde te Franeker en Groningen, werd predikant te Ommeren, Sprang, Giessen-Nieuwkerk, Delftshaven, Haarlem en Utrecht, waar hij 28 Nov. 1812 stierf. Hij was lid der commissie voor de Evangelische gezangen en schreef:

De brieven van Jezus aan de gemeente van Asie verklaard. gr. 8°. 1800.

Zestal kinderpreken. kl. 12°. Utrecht 1800, met en zonder pl. ook in het Fransch

Proeve van voorstellen voor armen en minkundige Christenen. 8°. 1802. Utrecht.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Boek.*; B. Jansenius, *Gesch. v. h. Kerkgez.* bl. 208.

MASMAN (L. W.), bloeide in het midden der 17e eeuw en beoefende de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn *Eeredicht* voor de *Adonibesech* van J. Fontanus. Leeuw. 1645.

Zie Heringa, *Lijst van Ned. dichters*, bl. 63, 64.

MASSA (Mr. JOHAN), advocaat voor den hove van Holland te 's Hage, opende in 1688 te 's Hage een koffijhuis op het Buitenhof. Deze, wien het denkelijk aan clienten ontbrak, had zich op het genezen van allerlei kwalen en gebreken toegelegd, en om nu de patienten op de beste wijze tot zich te trekken, een koffijhuis opgerigt.

Zie v. d. Bergh, *Haagsche bijzonderh.* D. I. *bl.* 67.

MASSA (ISAAC ABRAHAMSZ.), geb. 1587 te Haarlem en was later gezant d. Ver. Neerl. in Rusland, waar hij den Czaar Peter de Groote gewigtige diensten bewees tot bevordering van handel en landbouw «Hij was ervaren, wijs en wakker, wien de eloquentie en inductie niet ontbraken." Zijne werken worden opgenoemd door Scheltema, *Rusl. en de Nederl.* D. I. bl. 104, volgg.

MASSAEUS of MASSEEUW (CHRISTIAAN), die zich ook Cameracenas noemde, wegens ziin langdurig verblijf te Kamerijk, werd 13 Mei 1469 te Warneson geboren. Na voleindigde letteroefeningen, trad hij in de congregatie van St Jeronimus of van het gemeene leven. Bijna zijn geheele leven was aan het onderwijzen gewijd. Tot 1509 onderwees hij de letteren te Gend, toen bisschop Jacob de Croy hem naar Kamerijk riep, waar hij den 25 September 1546, in den ouderdom van 76 jaren overleed.

Hij schreef:

Grammaticae Praeceptiones carmine (volgens Val. Andreas te Parijs bij Badius met den titel *Grammatistice* gedrukt).

Ars Versificatoria. Paris. Jod. Badius Ascensius.

Een latere uitgaaf: *Prima pars Grammatices rursum revisae et adauctae, adeo ut nihil praeteritum sit, quod huc pertinens videbatur. In fronte praefert sui auctoris Encomion, cum duplici lectionis exercitamento, auctore Godefrido Regnerio.* Antv. 1536. 4°.

Secunda pars Grammatices diligenter et recognitae et adauctae, ex Gellio, Vallâ, Manutio, Diomede, Prisciano, aliisque fide dignis, tum Poëtis quam Oratoribus. De figuris opusculum sane quam eruditissimum. Item Dialogus et Gratiarum actio (Paris) 1534. 4°.

Tertia pars Grammatices diligenter et recognitae et adauctae, in qua Syllabarum Quantitates sic declarantur, ut difficillimum fuerit eas vel apertius distingui, vel copiosius approbari. Item Ars metrica, pristinae dignitati ex Divi Augustini libris de Musica restituta.

Dit werk veroorzaakte een hevigen twist tusschen Masseus en Despauterius. Deze laatste beschuldigde hem van plagiaat. Hij zou voor zijn *Grammatistice* zijne Grammatica hebben gebruikt; hij noemde hem *rabula, ferocula e Divi Hieronymi cucullatis latrator;* spoog zijn gal uit over alle monniken en geestelijken en eindigde zijne declamaties met deze woorden: *Valeat cum suis affaniis. Barbarie Instaurator Ecclesiasticus.* Masaeus antwoordde hem met veel zedigheid in zijn *Gratiarum actio*, achter het tweede deel zijner *Grammatica.*

Contra Jacobum Merlinum Dialogorum liber unus, mogelijk de *Dialogus*, die de *Gratiarum actio* voorafgaat.

Chronicorum multiplicis historiae utriusque Testamenti libri XX. Antv. 1540. k. fol., zeer hoog gesteld door G. J. Vossius.

Hij liet in handschrift na:

Vita S. Hieronymi.

Breve Chronicon Cameracense.

De Psalmorum titulis et auctoribus, door Trithemius aangehaald.

Zie Sweertii, *Ath. Bat.* p. 175, 176; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 135; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 173; Sanderus, *de Script. Flandria*, Lib. I. c. 39; *Opera Trithemii*, T. III. p. 357 (waar een brief van Trithemius aan hem voorkomt); Paquot, *Mem.* T. VI. p. 207; Vossius, *de scient. Mathem.* edit. 1660, p. 230; Delprat, *Over de broederschap van Geert Groote*, bl. 106; 107, Schotel, *Illustre school*, bl. 12.

MASSAUX (GUISLAIN JOSEPH), zoon van een arbeider in de dominicale bosschen te Bois de Villers bij Namen, werd aldaar 7 Febr. 1772 geboren, was zijn vader in zijn eerste jeugd in het hakken en zagen behulpzaam. Door een natuurlijk instinct gedreven teekende of sneed hij op de schorsch der boomen al wat zich voor zijne jeugdige verbeelding opdeed. Hierdoor trok hij de aandacht van den inspecteur der bosschen die hem in de gelegenheid stelde zich te Namen bij den beeldhouwer Leclerc te oefenen. Later zette hij zijne oefeningen te Gent bij den beeldhouwer van Poucke voort en aan de Academiae, waar hij verschillende medailjes behaalde. Zijn eerste kunstwerk, een marmeren groep, voorstellende de *Meetkunde met een kind bij zich en een aardglobe op het hoofd, waarin een uurwerk*, was op de Gentsche expositie van 1796. Voorts vervaardigde hij verschillende andere borstbeelden, groepen en figuren, zoo als die van Erasmus en Vesalius, die zich in de bibliotheek van den heer van Hulthem bevonden. Na de afschaffing der kloosters, legde hij zich op het graveren toe met zulk een goed gevolg dat hij bij de centrale school van het departement de Schelde den prijs behaalde en een toelage van 400 francs. O. a. graveerde hij ook vier *Gezigten van Waterloo* voor het in 1816 door P. J. Goetghebuer in het licht gegeven plan van dien veldslag. In 1820 zond hij eene gravure naar de schilderij van Suvée, *St. Sebastiaan* voorstellende, naar de Gendsche tentoonstelling.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 207.

MASSEMIN (PIETER), in 1664 te Brugge geboren. Na eenigen tijd het lager onderwijs bij de jesuiten aldaar genoten te hebben, studeerde hij te Leuven in de wijsbegeerte en godgeleerdheid en werd licentiaat in dit vak. Omstreeks 1690 werd hij pastoor te Damme, vervolgens te Dudzeele, eindelijk te Brugge. De ijver, waarmede hij deze betrekking vervulde, vooral zijne predikgave, bewogen den bisschop Hendrik Joseph van Susteren hem omstreeks 1728 de *Theologale* zijner cathedrale te schenken. Dit ambt verpligtte hem in het bisschoppelijk Seminarie de H. Schrift te onderwijzen. Niet lang daarna werd hij aartspriester van het Dekanaat van Damme, gegradueerd kanunnik van St. Donatiaan, aartsdiaken, examinator en Synodaal regter van het kerspel van Brugge, eindelijk na den dood van den bisschop van Susteren (24 Febr. 1742) een der vier vicarissen die gedurende het vaceren van den bisschoppelijken stoel het bisdom bestuurden. Hij stierf den 26 Mei 1742 in zijn 78e levensjaar. Zijn lijk werd in de kerk van St. Donatiaan onder een marmeren grafzerk begraven, welks opschrift bij Paquot is te lezen.

Hij stichtte twee beurzen in het semenarie te Brugge en schreef:

Sermoenen op de Sondagen. Brugge 1765. 3 d. 12°.

Opgedragen aan Jan Robert Caimo, bisschop van Brugge.

Sermoenen op de Feestdagen. Brugge 1765. 2. d. 12°.

Sermoenen op de mysterien van onsen heere Jesus Christus. Waerby gevoegt zyn eenige sermoenen door denselven gepredikt op sommige feestdagen van de alderheiligste Maagd. Brugge 1765. 2 d. 12°.

Sermoenen op verscheiden materien. Brugge 1765. 2 d. 12°.

Meditatien op het bitter lijden van Christus. Brugge 1765. 12°.

Predikatiën 10en. Amst.

Zie Paquot, *Mem.* T. I. p. 660; Willems, *Verh. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 189.

MASSENUS MODERATUS (PETRUS), geboren te Gend, kapelmeester van Karel V te Brussel, gaf:

Declarationes piae et breves Orationis Dominicae IX expositionibus et totidem precationibus comprehensae: item Angelicae Salutationis meditationes. Antv. 1559. 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 748; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 991; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i v.

MASSEUX (G. W.), luitenant kolonel der genie, woonde de voornaamste veldtogten van Napoleon bij. Hij nam o. a. deel aan dien in Spanje en Rusland, waarin hij door een kogel in het hoofd werd gewond; was bij den intogt van Napoleon en den overtogt der Berezina. Zijne verdiensten als officier der genie werden door den keizer erkend en op het slagveld werd hem het legioen van eer aangeboden. Na den val van Napoleon bleef hij in Nederlandsche dienst, stond de laatste jaren van zijn diensttijd als majoor aan het hoofd van een bataillon mineurs en sappeurs en bekwam toen zijn pensioen met den rang van luitenant-kolonel. Ruim 20 jaren mogt hij na 43 jaren effective dienst rust genieten. Hij overleed te Arnhem 26 April 1860 in den ouderdom van 80 jaren.

Hij schreef:

Leerboek voor de Infanterie. 's Hage 1834.

Zie *Handelsblad* 28 April 1860.

MASSING (BERNARD), werd als proponent te Waarden in Zuid-Beveland beroepen, vervolgens in 1683 te Tiel en in 1684 van daar te 's Hertogenbosch, waar hij hoogleeraar in de wijsbegeerte werd in 1701 en in hoogen ouderdom 28 Jan. 1720 overleed. Volgens Velingius was zijn onderwijs zijner gemeente en den schooljeugd zeer heilzaam.

Zie Velingius, *Redev. over de Ill. school te 's Bosch*, bl. 66; Hermans, *Gesch d. Ill. en Lat. schol. te 's Bosch*, bl 27; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 314; de Jongh, *Naaml. v. pred. in Geld.* bl. 364, *Lijst van pred. te s Bosch.*

MASSIS, MASSEYS of MASSISIUS (DANIEL), waarschijnlijk zoon van Lieven Massis, in 1578 Waalsch predikant te Mechelen, in 1579 te Middelburg. Daniël geb. 1587, bediende in 1612 de Waalsche gemeente onder het Kruis, genaamd *L'olive*, in 1614 te Rouaan, in 1616 te Caen in Normandie, en 1622 nederd. herv. pred. te Grave, in 1630 Walsch pred. te Rotterdam, was in 1643 regent van het Waalsch collegie te Leyden, welke post hij bekleedde tot aan zijn overlijden in 1668.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 128; te Water, *Ref. v. Zeel.* bl. 198; Siegenbeek, *Gesch. d. Leydsche Hoogesch.* D. II. bl. 292 Kist en Royaards, *Archief d. Kerkel. Gesch.* D. IX bl 495; Dresselhuis, *de Waals. Gem. in Zeel.* bl. 41, 6, 16. de Jongh, *Naaml.* K. J K. v. Harderwijk. *Naaml. v. herv. pred. te Rotternam.*

MASSON (BARTHOLEMI). Zie LATOMUS (BARTHOLOMAEUS).

MASSON (JACQUES). Zie LATOMUS (JACOBUS).

MASSON (JACQUES). Zie LATOMUS (JACOBUS).

MASSON (SAMUEL), zoon van Jean Masson van Civray, predikant te Cozes, werd, ten gevolge van de opheffing van het edict van Nantes (1685), met zijne zonen Jan, die toen vijf jaren oud was en Samuël, uit Frankrijk verdreven vlugtte naar Engeland en kwam vervolgens in Holland. Te Dordrecht werd hij minzaam ontvangen en ontving gedurende twee jaren een pensioen van stadswege, dat ook een jaar door zijne kinderen werd genoten. Zijn zoon Samuel, niet gelijk le Clerc en Jöcher willen, Philippe, werd aldaar predikant bij de Vereenigde Presbyteriaansche en Episcopale gemeenten van 1700—1742. Hij zou verschillende polemische geschriften hebben uitgegeven, wier titels ons niet bekend zijn. Hij was met zijn broeder Jan hoofdredacteur van *l'Histoire Critique de la république des lettres tant ancienne que moderne* Utr. et Amst. 1712—1718. 15 vol. 12°. Beide raakten in strijd met St. Hyacinthe, die hen aanviel in zijn *Deification du docteur Aristarchus Masso*, en zijn *Chef d'oeuvre d'un inconnu* hun toewijdde.

Zie *Bibl. rais.* T. XIII. p 374; Saxe, *On.* T. VI. p. 212; Balen, *Bes. v. Dordr.* bl. 94; *Biogr. Univ* i. v.; P. Marchand, *Dict. Crit.* i. v.; Martin, *Nouv. Biogr. Génér.* i v.; Haag, *La France Protest.* i. v.; Chalmers, *Général Biogr. Dict.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.; Klefeker, *Bibl. erud. praecoc* J Masson, *Jani templum Christo nascente reseratum*, Rott. 1700. 12°.; Steven, *Hist. of the Scott. Church.* p. 299, 300; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I bl. 458, D. II. bl. 217, 218.

MASSON (JEAN), broeder van den bovengemelde, geb. omstreeks 1680 vertoefde eenigen tijd te Dordrecht, studeerde in Engeland, bezocht de voornaamste staten van Europa, tot uitbreiding zijner kennis, liet zich in Holland tot proponent aannemen, keerde naar Engeland terug, waar hij van rijke geschenken werd voorzien, en stierf in Jan. 1750 volgens den een aldaar, volgens den anderen in Holland.

Hij hield zich lang in Holland op en was met zijn broeder Samuel, redacteur van *l'Histoire Critique de la république des lettres.*

Hij schreef:

Jani templum Christo nascente reseratum. Rott. 1700. 8°.

Lettres critiques sur la difficulte qui se trouve entre Moïse et St. Etienne relativement au nombre des descendants de Jacob, qui passèrent de l'Egypte en Chanaan. Utr. 1705. 8°.

Tegen het werk van Th. le Blanc: *Conciliation de Moïse avec Saint Etienne.*

Notes sur les inscriptions recueillies par Gruter, in *Corpus Inscript. ed. Graevio.* Amst. 1707. 4 vol. fol.

Q Horatii Flacci vita L. B. 1708. 8°.

Ovidii vita. Amst. 1708. 8°. in *Ovidii Opera, curâ P. Burmanni.* Amst. 1727. 4 vol. 4°.

C. Plinii Secundi junioris vita. Amst. 1709. 8°.

Volgens Querard was dit leven reeds gedrukt aan het hoofd der werken van Plinius, uitgegeven door Hearne te Oxford 1703.

Annus Solaris antiquus a variis in Oriente ac Asia populis et urbibus seu civile olim usurpatus, nunc tandem naturali suo ordini restitutus. Appenditur Specilegium Chronologico-historicum de cyclis Christianorum Lond. 1712. fol.

Exacte revue de l'Histoire de M. Bayle in *Hist. de M. Bayle par l'abbé Revert.* Amst. 1716. 12°. Men schrijft dit aan hem toe, schoon hij ontkend heeft er de schrijver van te zijn.

Notes sur les médailles des rois de la Camogène in *Tesoro Britannico* van *Haym.* Lond. 1719—20 2 d. 4°.

Ael. Aristidis vita vóór diens Opera. Oxf. 1722. 2 vol. 4°.

The slaughter of the Children of Bethlehem as an historial fact vindicated. Lond 1728. 8°.

In 1713 had Masson een hevigen twist met David Martin, betrekkelijk eene critische Dissertatie over Psalm CX, die hij had gegeven in T. I—III der *Hist. de la Repub. des lettres.* Volgens hem kon deze psalm niet door David vervaardigd zijn. Zijn gevoelen werd door de synode van Breda veroordeeld. Masson verdedigde zich, waarop Martin hem antwoordde. Hierop schreef hij:

Remarques apologétiques sur un libelle de M. David Mar-

tin contre l'explication littérale du Ps. CX in T. VIII der *Hist. de la Républ. des lettres.* Men vindt nog van zijne pen, stukken in de *Biblioth. raisonnée* (T. XIII) en in de *Mémoires de Trevoux* (1713).

Eindelijk schrijft men hem toe:

Chronologicus canon apostolicus en *Jani templum sub proximis Augusti successoribus clausum.*

Zie *Biogr. Univ.* i. v.; Haag, *La France Protest.* i. v.; Jöcher *Gelehr. Lexic.* i. v.; Saxii, *Onom. liter.* V. 521.

MASSOT (THOMAS), door Valerius Andreas, genoemd Notarius pragmaticus van het bisschoppelijk hof te Luik en der H. Inquisitie. Hij schreef:

Speculationum Notarii publici libri V. Leodii 1601. 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 838; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 139.

MASSOW (Mr. GERLACH CORNELIS JOHANNES VAN), oudste zoon van Godefridus van Massow, resident van Rembang op het eiland Java in Nederlandsch Indië, en van Maria Catharina Frederika Vignon, werd 6 Oct. 1794 op Rembang geboren. Te Leyden, waar hij, in 1813 als student ingeschreven, in de regten studeerde, was hij een der geliefdste leerlingen van den hoogleeraar Smallenburg en een der gemeenzaamste vrienden van Willem van Hogendorp en van Verwey Méjan. In 1815 behoorde hij tot het studenten-jager-corps, en in het volgende jaar behaalde hij de medaille op de juridische prijsvraag, die eene uitlegging vroeg der *actio Publiciana in rem*, in dier voege, dat fragment voor fragment van den tekst der Pandecten moest behandeld worden op den trant van Cujacius (*more Cujaciano*).

Den 1 Oct. 1818 verdedigde hij in het openbaar eene dissertatie *de Concursu creditorum ex doctrina Juris Romani*, waarna hij eene buitenlandsche reis deed, en te Aken, waar toen het congres der Europesche vorsten vereenigd was, in uitgelezene kringen verkeerde, maar de diplomatische loopbaan had voor hem niets behagelijks. Op raad van zijn vaderlijken vriend en oom aan 's moeders zijde, Daniël François van Alphen, toen lid der staten generaal, liet hij zich op den rol der advokaten bij het Hoog Geregtshof inschrijven. Van Massow bleef niet lang in den Haag, en gaf weder toe aan zijne neiging voor het bezoeken van landen buiten zijn vaderland. Meermalen bezocht hij Frankrijk, Zwitserland, Engeland en Duitschland, en hield zich vooral te Berlijn op, waar hij oude familiebetrekkingen hernieuwde met de heeren van Massow, die er in groot aanzien waren. In Jan. 1841 werd hij lid van het collegie van Hoogheemraden van Rijnland, en in 1843 van den Raad te Leyden. Massow was een grondig beoefenaar der Engelsche en zijner moedertaal, en in 1845 werd hij lid der Maatschappij van Letterkunde te Leyden. Hij stierf 26 Maart 1852.

Zie zijn *Levensbericht* door C. J. van Assen, in *Handel. der Maatsch. v. Nederl. Letterk.* 1852.

MASSUET (PIERRE), werd 10 Nov. 1698 te Mouzon Sur Meuse uit eene R. C. familie geboren. In zijn jeugd trad hij in de congregatie van St. Vincent bij Metz, waar hij den 15 Junij 1746 zijn gelofte aflegde. Eenige onaangenaamheden, die hij met zijn medebroeders had, boezemde hem afkeer van het monnikenleven in. Hij ontsnapte, werd achterhaald en teruggebragt naar Metz. Gelukkiger dan deze, was een tweede ontsnapping naar Holland, waar hij gouverneur in een rijk gezin werd, welker dochter hij later huwde. Nu begaf hij zich naar Leyden, studeerde onder Boerhave in de geneeskunde, en verkreeg (1729) de doctorale waardigheid, vestigde zich te Amsterdam, waar hij zich als geneesheer een grooten naam verwierf. Zijne tusschenuren wijdde hij aan de beoefening der letteren en de opvoeding der jeugd, zelfs opende hij een instituut, welks roem zich tot de Oost Indien uitstrekte. Hij overleed 6 Oct. 1776 op zijn landgoed Lankeren bij Amersfoort.

De abt Boulliot schreef dat hij een goed overzetter, maar een middelmatig schrijver was.

Men heeft van hem:

Diss. medica de generatione ex animalculo in ovo. L. B. 1729. 4°.

Recherches interessantes sur l'origine, la formation, le développement, la structure et des diverses espèces de vers à tuyau qui infestent les vaisseaux, les digues etc de quelques-unes des Provinces-Unies. Amst. 1733. 8°. in het Holl. (door P. le Clerc) Amst. 1733. 8°.

Histoire des Rois de Pologne et du gouvernement de ce royaume, contenant ce qui s'est passé sous le règne de Philippe-Auguste et pendant les deux derniers interrègnes. Amst. 1733. 3 vol. 8°. 4 vol. 12°. *Nouv. édit. augm.* Amst. 1734. 5 vol. 12°.

Tables anatomiques du corps humain, trad du latin de Kulm. Amst. 1734. 8 vol. 8°. avec fig.

Histoire de la guerre présente, contenant tout ce qui s'est passé de plus important en Italie, sur le Rhin en Pologne et dans la plupart des cours de l'Europe. Amst. 1735 8°. in Ital. Amst. 1736—1737 2 vol. 8°. avec cartes et figg.

La vie du prince Eugène de Savoie. Amst. 1736. 12°.

Histoire de la dernière guerre et des négociations pour la paix, avec la vie du prince Eugène de Savoye. Amst. 1736. 3 vol. 8°. 1737. 5 vol. 12°.

Continuation de l'Histoire universelle de Bossuet depuis 1721 *jusqu'à la fin de* 1737. Amst. 1738. 4 vol. 12°. Amst. et Leips. 4 vol. 12°. Paris 1759. 6 vol. 12°. *Le 2e vol. est la suite de Bossuet par La Barre, mais refondue.*

Essai de physique trad. du holl. de Musschenbroeck. Leyde (Trevoux) 1739. 2 vol. 4°. 1751, 2 vol. 4°. av. figg.

La vie du duc de Ripperda grand d'Espagne. Amst. 1739 2 vol. 12°.

Annales d'Espagne et de Portugal. Amst. 1841. 4 vol 4°. et 8 vol. 8°. avec figg.

Table générale des matières contenues dans l'Histoire et les Mémoires de l'Académie des sciences de Paris, depuis l'année 1699 *jusqu'en* 1734 *inclusivement.* Amst. 1741. in 4°. 4 vol. 12°.

Histoire de l'empereur Charles VI et des révolutions sous la maison d'Autriche, depuis Rodolphe de Hapsbourg jusqu'à présent, avec le différend entre la reine de Hongrie et le roi de Prusse sur la Silésie. Amst. 1742. 2 vol. 12°.

Eléments de philosophie moderne. Amst. 1752. 2 vol. 12°. avec figg.

La Science des personnes de cour, d'épée et de robe, par Chévigny et de Limiers, considérablement augm. par Massuet. Amst. 1752. 18 vol. in 12°. avec figg.

De l'amputation à lambeau ou nouvelle manière d'amputer les membres, trad. du. Latin de Verduin. Amst 1756. 8°.

Massuet was van 1741—53 een der voornaamste medewerkers van de *Bibliothèque raisonnee des ouvrages des savans de l'Europe.* (Amst. 1728—53. 52 vol. in 12°.) Hij gaf ook *Supplemens à l'Atlas historique de Guedeville* (Amst. 1739. 6 vol. fol.) en eenige *Dissertations critiques* in de *Lettres sérieuses et badines de La Barre de Beaumarchois* (La Haye 1729—40. 12 vol 8°.

Hij arbeidde met Joncourt en anderen aan het prachtige *Museum Sebaeanum* (*Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, per universam Physices historiam, opus elegans Latinè et Gallicè scriptum curâ Alb.-Séba.* Amst. 1734—1765. 4 vol. in fol. fig.)

Men schrijft hem ten onregte toe eene vertaling van Manuel van Deventer *sur les accouchemens* en het anoniem geschrift: *Anecdotes de Russie sous le règne de Pierre I, dit le Grand.*

Zie Haag, *La France Protest.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v. Rotermund, *Fortsetz. u Erganz.* i. v.; *Biogr. Univ.* Collot d'Escury, H. R. D. VII. bl. 35.

MASSYN ( ). een beeldhouwer, bloeide in de eerste helft der XVe eeuw te Audenaarde. In 1440 voltooide hij in het O. L. Vrouwe Gasthuis aldaar, met Christiaan den Schrijnwerker en Jan Ammilleur eenige werken, welke Pierard de la Haye niet voleindigd had.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1068.

MAST (HERMAN VAN DER), in den Briel geboren, was een leerling van Frans Floris in de schilderkunst, begaf zich vervolgens naar Parijs en woonde twee jaren bij den aartsbisschop van Bourges, bij wien hij een *St. Sebastiaan* schilderde en in dat stuk »den muilezel van den aartsbisschop te pas bragt met allerlei betredene en onbetredene kruiden, zoo bestipt naar het leven gevolgd, dat het een en ander door velen en ook door 's konings lijfarts gekend werd." Ten gevolge van dat stuk verzocht de heer de la Queste, ridder, president en procureur-generaal van den koning van Frankrijk, hem van den aartsbisschop. Hij bleef 7 jaren bij de la Queste, ondervond er een goed onthaal en veel vriendschap en vergezelde zijne gemalin, eene der staatsdames der koningin, alomme in hare koets als leijonker of schildknaap. De koninginne-moeder gaf hem op een vasten avond het rapier, en wilde dat hij het ten teeken van adeldom, in tegenwoordigheid der zoo even genoemde dame, op wier verzoek de gift ge-

schiedde, en van andere edele heeren en vrouwen, zou dragen; deze weelde was oorzaak dat hij in zijne kunst verslapte. Hij was een goed portretschilder en teekende met de pen en roet o. a. *De standvastigheid van Muicius Scevola*, op *Cat. der teekeningen van Ploos van Amstel*. bl. 209 N°. 15. Hij woonde in 1604 te Delft.

Zie van Mander, *Lev. d. Schild.* bl. 162 a; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1069.

MAST (JAN VAN DER), beeldhouwer, bloeide in de 18e eeuw te Utrecht, waar op het archief een beeldje, de *Geregtigheid* voorstellende, door hem bewerkt, bewaard wordt. Ook heeft hij met Jacob Cressant het buitenverblijf *Zijde balen* in de nabijheid van Utrecht met beeldhouwwerk helpen versieren.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 207; Kramm, *Lev. en werk d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. III. bl. 1069; van Eynden en v. d. Willigen, *Lev. d. Sch.* D. I. bl. 336.

MAST (GIJSBERTUS VAN DER), geboren te Gorcum, werd in 1812 als secretaris op de Mairie te Gorcum geplaatst, later beëedigd klerk op de stedelijke secretarie, vervolgens stadssecretaris. Hij bezat een uitgebreide kennis, zoo in plaatselijke als administrative zaken en was steeds in verschillende betrekkingen nuttig werkzaam o. a. ook als secretaris van het collegie over de gevangenissen. Dat hij, als het pas gaf, op eene waardige wijze de pen wist te voeren, blijkt, onder meer, uit het, ofschoon zonder zijn naam, in het licht gezonden: *Verhaal der feestelijke ontvangst te Gorinchem van een gedeelte der dappere bezetting van de citadel van Antwerpen, den 22 en 23 Junij* 1833. Gorinchem 1833, waarin hij ten slotte het onregtvaardige, onware en lasterlijke van Da Costa's gedicht: *Op het Gorkumsche Heidendom* onwederlegbaar bewijst.

Zie Wap, *Astrea*, 1854, bl. 470.

MAST (ROBERT VAN DER), geboren 15 Julij 1689, was de zoon van Hugo van der Mast en van Sara Tromp, kleindochter van den luitenant-admiraal Tromp, en diende in het Staatsche leger sedert 1 Jan. 1748 als kolonel bij de infanterie en sedert 14 Maart 1766 als generaal-majoor. Hij huwde Maria Roch en stierf 21 April 1771.

Particulier berigt.

MAST (DIRK HEYMANSZ. VAN DER), Notaris, eerst te Rotterdam, later te Schiedam, schreef:

Practique des Notarisschaps enz. Rott. 1642, Delft 1649 (3e dr.) waarachter: *Woordenboek, waerin alle de kunstwoorden des Notarisschaps* enz.

Zie Ledeboer, *Het geslacht Waesberghe*, bl. 91.

MAST (MARIA VAN DER), bejaarde dochter te Delft 1683. Over hare questie jegens P. Santvoort, predikant op 't Woud

Zie Kist en Royaards, *N. Arch.* D. II. bl. 226.

MASTELIJN (MARCUS) of MASTELINUS, zoon van Hendrik Mastelyn, geneesheer der aartshertogen Albert en Isabelle, werd omstreeks 1599 te Brussel geboren. Achtien jaren oud werd hij regulier kanunnik te Groenendaal bij die stad, studeerde vervolgens in de godgeleerdheid in het kollegie der Regulieren-kanunniken, in 1616 door Antonius van Berghem, prior van Groenendaal en door Jan Peetersem prior van Bethléem te Leuven gesticht. Na eenigen tijd in zijn klooster de godgeleerdheid onderwezen te hebben, volgde hij in 1635 Pieter de Waerseggere als president van dit Collegie op, na eenigen tijd vroeger den rang van licentiaat in de godgeleerdheid verkregen te hebben. Na den dood van Jan Vermeulen van Mechelen (1636) werd hij tot prior van Sept-Fonts, een huis van zijn orde, niet verre van Groenendaal, beroepen, doch de generaal van het kapittel van Windesheim vernietigde het beroep (6 Dec. 1639) en benoemden Floris van Nipholts tot prior. Zulks gaf aanleiding tot een proces dat eindigde met de erkenning van Mastelyn als prior van Sept-Fonts en zijne verkiezing tot Commissaris generaal van het kapittel van Windesheim, welke betrekking hij met lof vervulde tot zijn dood, 23 Dec. 1652. Val. Andreas, zijn tijdgenoot, schreef dat hij zich niet minder door zijne godsvrucht, als door zijn kennis onderscheidde, doch Paquot oordeelt dat hij meer door de eerste dan door de laatste heeft uitgemunt.

Men heeft van hem:

Necrologium Monasterii Viridis vallis ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini, Congregationis Lateranensis, et capituli Windezemensis, in nemore Zoniae prope Bruxellam. Brux. z. d. 4°.

Elucidatorium in Psalmos Davidicos. Antv. 1634. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 640; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 840; van Espen, *de Recursu*, C. III. § 5 en in *Monum. litt. E.*, van Gestel, *Hist. Mechlin.* T. II. p. 135; *Théatr. Sacr. de Brab.* T. I. P. II. p. 262, 334; Paquot, *Mém.* T. II. p. 314; 315.

MASTENBROEK (FENNA), den 16 Maart 1788 te Sneek uit burger ouders geboren, verrijkte onze letterkunde met belangrijke verhalen ter veredeling van het hart om te strekken tot lektuur voor vrouwen. Zij gaf gehoor aan Spandaw's uitnoodiging:

»Gij, Fenna Mastenbroek! o maal met zachte hand
't Bekoorlijk schoon der jeugd! dan zal u 't vaderland,
Dan zal, wat meer nog zegt, uw eigen hart u loonen.

Hare zedelijke verhalen zijn familietafereelen, die bij ons t'huis behooren. Zij gaf ook bewijs van hare bedrevenheid in de dichtkunst door hier en daar verspreide stukjes, zoo als onder anderen in het *Jaarboekje voor Natuur en Kunst aan genoegen gewijd, voor het jaar* 1824. Hare zwakke gezondheid en langdurige ziekte maakten haar dikwerf voor ziels- en ligchaams werkzaamheden ongeschikt en sloopten haar gestel op 30-jarigen leeftijd. Zij overleed 3 Oct. 1826 te Sneek. Veel van hare letterarbeid is in tijdschriften en almanakken verspreid. Haar portret is gegrav. door P. Velijn.

Afzonderlijk verschenen:

Lectuur van vrouwen. Gron. 1815, 1816. 2 d.

Wilhelmina Noordkerk; eene geschiedenis ter aanprijzing van oud Vaderlandsche zeden, met eene plaat. Haarl. 1818. gr. 8°.

Zedelijke verhalen uit den Bijbel, voor vrouwen en meisjes. Sneek 1822 en 24. 2 d. gr. 8°.

Onderhoud voor huisselijke en gezellige kringen. Sneek 1823 en 1825. 2 d. gr. 8°.

De kunst om gelukkig te worden, een geschenk voor jeugdigen, m. pl. 's Hage 1826. kl. 8°.

Zie *Konst- en Letterb.* 1826, D. II bl. 269; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb* D. II. bl. 404; van Kampen, *Bekn. Gesch. d Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 495; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunst. en Wetens.* D. IV. A. bl. 95; Kobus en de Rivecourt, o. h. w., Brinkman, *Naaml. v. boek.*; Eeckhoff, *Levensb. van F. M.* in *N Friesche Volksalm.* 1864, bl. 152 volgg.; Muller, *Cat. v. portr. Navorscher*, D. XIII. bl. 165, 166; *Boekz.* 1826 D. II. bl. 275.

MASTRICHT (BARTHOLOMEUS VAN) of à Mosae-Trajecto werd aldaar voor het eind der 14e eeuw geboren, studeerde in de godgeleerdheid, verkreeg een leerstoel te Heidelberg en werd ook rector dezer universiteit. Vervolgens begaf hij zich in de orde der Karthuisers en werd prior van het Karthuizer klooster van Roermonde, waar hij den beroemden Dionysius van Rijckel tot leerling had. Meermalen werd hij door zijn generaal Willem de la Motte gelast de kapittels zijner orde bij te wonen. Hij begaf zich er te voet heen en werd er als een engel ontvangen. Men droeg hem de meeste zaken op. Hij stierf 12 Julij 1446 in het Karthuiser klooster van Keulen, waar men nog een menigte door hem in hands. nagelaten werken van zijne pen bewaarde.

Men vindt de lijst er van bij Paquot, *Mém.* T. II. p. 34.

Zie *Bibl. Cart.* p. 18—20; Dorlandi, *Chron. Chartus*, L. VII. c. 5, p. 390, 391; Theod. Petreïus, *Elucid. ad Dorlandum*, p. 149, 150; Possevini, *Apparat.* ed. 1608, T. I. p. 172; Trithemii, *Script. Eccles. ed. Fabricii*, p. 186; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 102.

MASTRICHT (PETRUS VAN), werd in November 1630 te Keulen geboren, waar zijn vader, Thomas Schoring of van Mastricht, ouderling bij de geref. gemeente was. Zijne moeder heette Jeanne le Plancque dochter van den burgemeester van Ath, die naar Antwerpen was gevlugt om het geloof. Hij werd te Duisburg in het grieksch en latijn onderwezen, studeerde te Utrecht, Leiden en Heidelberg en bezocht Engeland. Te Utrecht wedergekeerd, voleindigde hij zijne studie onder Gijsbert Voet, Karel de Maets en Joh. Hoornbeeck. In 1652 proponent geworden zijnde, werd hij predikant te Xanten, vervolgens te Gluckstadt in Holstein, van waar hij naar Frankfort aan den Oder werd beroepen tot hoogleeraar in de praktische

godgeleerdheid en de Hebreeuwsche taal. Na dit ambt drie jaren bekleed te hebben, bood men hem een leerstoel te Duisburg aan, waarheen hij gereisd was (1667) om den titel van meester in de kunsten en doctor in de godgeleerdheid te verkrijgen. Na den dood van Gijsbert Voet te Utrecht werd hem door curatoren diens leerstoel aangeboden, dien hij vervulde tot zijn dood, den 10 Febr. 1706, ten gevolge van eene wond, door een val verkregen. Den 24 van dien maand sprak Hendrik Pontanus eene lijkrede op hem uit. Zijn portret gaat op meer dan ééne wijze uit.

Hij vermaakte *f* 20,000 tot onderhoud van twee studenten in de godgeleerdheid te Utrecht. Waarschijnlijk was hij de broeder van den vermaarden regtsgeleerden Gerard van Mastricht.

Hij schreef:

Theologia Theoretico-Practica 1655. 2 vol. 4°. Amst. 1682. 2 vol. 4°. Traj. ad Rhen. 1699. 2 vol. 4°. 1713, 1724. Hij valt in dit werk de Coccejanen aan. Sal. van Til. heeft het echter p. 18 zijner *Bibl. Select.* zeer geprezen. In het Holl.

Vindiciae veritatis Sacrae Scripturae contra Christophorum Wittichium, omstreeks 1659. *Traj. ad Rhen.* 12°.

De fide salvificâ syntagma Theoretico-practicum; in quo fidei salvificae tum natura, tum praxis universa, exponitur; cum praefatione de membris Ecclesiae visitilis, seu admittendis, seu rejiciendis, Duisburgi ad Rhen. 1671. 8°.

Novitatum Cartesianarum Gangraena, corporis Theologici nobiliores plerasque partes arrodens; seu Theologia Cartesiana detecta. Duisburgi. 1677. Amst. 1678. 4°.

Academiae Ultraject. Votum Symbolicum: Sol. justitiae. Traj. ad Rhen. 1677. 4°.

Contra Beckerum. Traj. 1692.

In het Nederd.

Beschouwende en Praktikale Godgel. Amst. 1749, 50. 2 d. 4°.

Zie Henr. Pontani, *Orat. funeb. Traj. ad Rhen.* 1706; Burmanni, *Traj. erud.* p. 212, 213; *Bremu litter.* p. 7; Le Long, *Bibl. Sacra*, p. 225; Kobus en de Rivecourt, o. h. w.; Paquot, *Mém.* T. II. p. 149; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w.; Hoogstraten, Kok, Jöcher, Abcoude, Heringa, de *Audit.* p. 141; Saxe, *Onom.* T. V. p. 118; Arrenberg, *Naaml. v. Ned. boeken*; Muller, *Cat. v. portr.*

MASURES (Petrus de), van Atrecht, een edelman, licentiaat in de regten en zeer bekwaam advokaat. Hij was Procurator-generaal in het Provinciaal Hof van het graafschap Artois en stierf in Sept. 1638.

Hij schreef:

Observation tant sur la coutume générale d'Arthois, pratique y observée, que d'autres lieux de ces Pais-bas, confirmées par plusieurs arrets des Courts Souveraines, sentences des juges provinciaux, décisions de droit, comme autrement, divisées en IV Livres in hands.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 656; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 868.

MAT (Abraham van der), pseudon. van Abr. van Brienen, geb. 1606 te Utrecht, aldaar gest. 1682, schreef:

Medidatien tot de H. Communie, op alle gebode Feest-dagen des jaers, ende andere dagen van Devotie. Leuven. z. j. 8°. Met approbatie van 24 Julij 1669, doch latere druk (Leid. 1709.

Muller, *Cat. v. Godgel. werken*, bl. 92; Jöcher, i. v.

MATELANCK (Willem), afstammeling van het geslacht van Ulft, geheeten Matelanck of Matelong, slechts bij den laatsten naam bekend, en, even als Ulft, een kruis tot wapen voerende, werd in 1464 met Hoekelum en Pannerden beleend. Hij was het hoofd der Doesborgers bij den krijgstogt naar Wageningen in 1482.

Zie *Nav.* D. III. bl. 130; D. V. bl. 249.

MATELIEF (Kornelis) de Jonge, een voornaam Hollandsch zeeman en groot bevorderaar van de uitbreiding en bevestiging der Nederlandsche bezittingen in de Oost-Indiën. Hij zelf was bewindhebber der O. I. compagnie, en had dus onmiddelijk belang bij haren welvaart en bloei. In de maand Mei 1606 liep hij in zee als bevelhebber eener vloot van elf schepens welker uitrusting en lading tusschen de 19 en 20 tonnen schat, had gekost. Het doel dezer vloot was de bevordering van den koophandel, doch tevens had de admiraal verscheidene bevelen ontvangen betreffende het aanwinnen van landen en alzoo tot vijandelijke bedrijven tegen de Portugezen die thans een sterken arm in het Oosten hadden, en tegen de Indianen. Van hier dat Matelief in den aanvang, van zijn volk dikwerf tegenstand ontmoette, onder voorwendsel van niet tot het voeren van den krijg te zijn aangenomen. Doch de bevelhebber, een man van kloek beleid, overwon deze zwarigheid, en deed hen, door belofte van voordeel en eer, allengkens in zijn maatregelen treden. Na eenige Portugesche vaartuigen in de Indien veroverd te hebben, sloot Matelief het beleg om de stad Malacca, toen in de magt der Portugezen, die er een kasteel hadden gesticht, en overhoop lagen met den koning van Johor. Met dezen sloot de Hollandsche admiraal, in 1606 een verbond, volgens hetwelk zij gezamentlijk Malacca zouden aantasten, op voorwaarde, dat, na de bemagtiging de stad aan de Hollanders doch het omliggende land den Indianen zou toebehooren. Matelief genoot echter geringen dienst van de Indianen. Zij waren bloohartig en bevreesd voor 't geschut en verlieten bij elk vijandelijk schot hunne posten. De admiraal was daarenboven te zwak van manschappen om de stad met geweld te dwingen, weshalve hij haar besloot uit te hongeren. Vier maanden had hij voor Malacca gelegen, toen eene Spaansche vloot van veertien galeijen tot ontzet kwam aanzeilen. Matelief hiervan bij tijds verwittigd, deed zijn geschut aan boord brengen, zijn manschap te scheep gaan en brak aldus het beleg op.

Den 17 Augustus ontmoetten de vloten elkander, doch de Spaansche admiraal de wind in zijn nadeel hebbende, ontweek het gevecht, waartoe hij echter gereedelijk besloot, toen 's anderen daags de koelte in zijn voordeel was omgeloopen. Hierop werd van weerszijden gevochten en van weerszijden twee schepen in brand geschoten. Matelief veroverde een vijandelijk schip, nam het op sleeptouw, doch verloor het weêr door 't breken van den kabel. Door gebrek aan bootsvolk was hij genoodzaakt af te houden en na Johor te wijken. Niet lang vertoefde hij aldaar. Na de stad versterkt te hebben, ontving hij de tijding van het opbreken van een gedeelte der vloot voor Malacca. Thans gebruikte de admiraal alle zijne welsprekendheid om door beloften en dreigementen zijn bootsvolk tot eenen togt derwaarts te bewegen, en deze gelegenheid om aan Maatschappij en Vaderland een groote dienst te bewijzen niet te laten voorbij gaan. Dit gelukte hem. Binnen weinige dagen vertoonde hij zich voor Malacca. Doch de kans, om de aldaar geankerde vijandelijke schepen te bemagtigen, verliep door de aankomst van het overige gedeelte der Spaansche vloot. Van nieuws ontstond er een felle scheepsstrijd. Spoedig verloren de Spanjaards twee schepen, door brand en overgave, de overige reddeloos geschoten, raakten hier en daar verstrooid, 's anderen daags wonnen de onzen nog een schip. De overige, naar Malacca geweken, werden door de Spanjaarden zelve in brand gestoken. Aan de zijde van Matelief was bijna geen volk gesneuveld en hem daarenboven een brik van 24 stukken in handen gevallen.

De admiraal, thans zijne zege willende voortzetten, besloot de verstrooide vijandelijke magt op te zoeken. Hij vond haar bij Poele Moeton veilig ten anker liggen, doch kon ze niet tot den strijd bewegen. Drie zijner schepen naar het Vaderland hebbende gezonden, zeilde hij, met de zes overigen naar Bantam, om er ververschingen in te nemen, en verder naar Amboina, voor 't welk hij eenig gevaar vreesde, dewijl de zaken der Maatschappij elders een ongunstigen keer genomen hadden. Hier stelde hij de noodige orde, en begaf zich voorts op een togt naar het eiland Ternate, op 't welk de vijand een versterkte stad had. Op een hoek tegenover de stad ligt het vlek Maleye. Hier landde Matelief en versterkte het vlek, dat hij voorts ter bewaring gaf aan eene bezetting van 45 man gesterkt met 4 schepen, die tusschen de Moluksche eilanden moesten kruisen. Na vervolgens een verbond met de Ternaters te hebben gesloten, reisde hij, in Junij 1607, naar China, met oogmerk om er een voordeeligen handel te vestigen. Dit mislukte hem echter door de intrigues der Portugezen, en die der Mandarijns, weshalve hij in September naar Bantam wederkeerde. Hier vertoefde hij in het begin van 1608, maakte intusschen de noodige schikkingen, en wendde eindelijk de stevens naar het Vaderland, waar hij in September van datzelfde jaar behouden aankwam met een zeer rijke lading, meest bestaande in specerijen, en twee schepen, welke hij zelf onder de vlag had, en nog drie anderen, die hem kort op de hielen volgden. Aan boord van Matelief bevonden zich eenige Siamesche gezanten om met de Algemeene staten en met prins Maurits, welken de admiraal eenige kostbare geschenken medebragt, te handelen.

Gelijk hij in de geschiedenis opgekomen is, zonder dat men weet van waar hij oorspronk. was, zoo verdwijnt hij ook weder en men weet noch tijd noch plaats zijner dood.

Zie *Schipvaert op de O. I. onder den admiraal C. Matelief; Begin en voortgang der O. I. C.* 2e d. bl. 54; Thysius, *Hist. navales*, p. 162; J. C. de Jonge, *Gesch. v. Nederl. Zeewezen*, D. I. bl. 311; van Meteren, *Ned. Hist.* D. IX. bl 301; Wagenaar, *Vad. Hist.* D IX. bl. 198, 301—10, van Kampen, *Beknopte gesch. d. Ned. Letterk* D. I. bl. 331; *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl 95; *Ned. buiten Europa*, D. I. bl 148, 155, 160; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h w.; Kobus en de Rivecourt, o. h. w.; *Chron. v h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 341, 368, D. IX. bl. 100; J. Olivier, *Reize i. d. Moluksche Archipel*, D. I. bl. 252; Valentijn, *O. en N. Oostind.* D. V. St. 8. bl. 330, volgg.; Dodt. *Archief voor K. en W. Gesch.* D. VI. bl 383; *Lev. en dad der doorl. Zeeh* bl. 150; *Hist. Beschr d. Reiz.* D. XII. bl. 315—78; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VI. bl. 337; van Loon, *Penningk.* D. II; Cerisier, *Ned. Geb.* D. V. bl. 72.

MATEN (Jehan), beeldhouwer, die op de rekening der hertogen van Bourgondië op het jaar 1386 en 1387 voorkomt.

Zie le Comte de Laborde, *Les Ducs de Bourgogne, etc.* Paris 1849, T. I. P. II. p. 10; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1069.

MATER (Govert van). Zie MAATER (Govert van).

MATERNUS zou, volgens eene oude overlevering, de eerste bisschop van Tongeren of Luik zijn geweest. Hij komt in het *Martyrologium* op den 14 September voor en wordt daar gezegd een leerling van den apostel Petrus te zijn geweest, en door dezen gezonden te zijn om de ongeloovige volkeren te Tongeren, der Ubien (of van het Keulsche land), der Trevirен (of van Trier) en andere naburige heidensche volkeren tot het geloof in Christus te brengen. Ook zou hij, volgens de traditie, de drie kerken van Trier, Keulen en Tongeren tegelijk hebben bestuurd. Het blijkt echter niet, gelijk Optatus Molevitanus wil, dat hij het Evangelie hier te lande heeft verkondigd. Zijn dood viel voor in 128, of, volgens anderen in 130. Men moet dezen bisschop onderscheiden van Maternus, bisschop van Milanus, een voortreffelijk geloofsbelijder, die onder de vervolging van keizer Maximiliaan heeft geleden; en wiens naam in het *Martyrologium* op den 18 Julij is aangeteekend.

Zie *Martyrologium Romanum* p. 388, *ed. Baronii; Optatus Malevitanus, de Schismate Donatisterum*, lib. I. p. 22, 23; Chapeauville, *Gesta Pontif. Tungr.* (Leod. 1612 (T I. p. 22; van Gils, *Kathol. Meyer. Memorieboek*, bl. 6; Coppens en van Gils, *Nieuwe beschr. van 't bisdom van 's Hertogenb.* D. I. bl. 5; Te Water, *Levensb. door hem zelven vervaardigd*, bl. 145.

MATERNUS (J. F.), schreef:
Van de dwalingen der Heidensche afgoden. Amst. 1718. 2 d.

Zie Arrenberg, *Naamreg. v. Ned. boek.* bl. 281; Abcoude, *Naamr.* D. II. bl. 135.

MATHAM (Adriaan), zoon van Jacobus Matham, die volgt, werd omstreeks 1600 te Haarlem geboren, was een voortreffelijk plaatsnijder en leerling van zijn vader.

Men heeft van hem, behalve een menigte portretten, de afbeeldingen der *Graven van Holland* in het *Goudsche Kronyxken*, in 1620 vervaardigd; de prentjes in A. van de Venne, *Sonnevonck op de Hollandsche Turf*, 's Hage 1634 in 12°. eenige prentjes in G. Thibault, *l'Academie de l'Epée.* Anv. 1628. Ook in *Cats werken* vindt men van zijn graveerwerk, zoo als in *Onlust, ontstaen in de lust* bl. 258 naar A. v. d. Venne, en in het *Geestelick Houwelick* bl. 84, *de geboorte van Jezus, met de herders*, naar J. Mattham.

Onder zijne portretten munten uit, dat van *James Graham, Markies van Montrose, Pieter Bor Christiaansz.*, naar Frans Hals, *Sibrandus Sixtius Oisterurius*, naar N. Moyaert

Kramm vermeldt nog van hem:

De Gouden eeuw, naar H. Goltzius.

Een oud man, die een jonge meid minnekoost, haar zijn beurs aanbiedende, naar denzelfde.

Twee bedelaars, de man op de viool spelende en de vrouw zingende, naar A. van de Venne.

Een gevecht tusschen zes grotesque figuren met keukengereedschappen. naar denz.

De oude Fussli spreekt van eene reis, die A. Mattham in 1700 in Barbarijen ondernomen heeft, en dat hij aldaar zelfs de natuurzeldzaamheden zou hebben afgeteekend; doch zulks wordt teregt door Nagler weersproken. Frans Hals beeldde hem op een groot doelenstuk, in 1627, als vaandrig bij de schutterij van den kloveniersdoel te Haarlem af.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 207; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. III. bl. 1069.

MATHAM (Jacobus), vader van Adriaan, Theodoor en Jan, werd 15 Oct. 1571 te Haarlem geboren, ontving als graveur zijne opleiding van Hendrik Goltzius, met wien zijne moeder in tweeden echt gehuwd was. Hij bezocht Italie waar hij even als in Holland een goed getal etsen, o. a. naar teekeningen van zijn vader, Bloemaert en anderen, vervaardigde. Kramm zegt dat zijne werken van een uitmuntenden aard zijn, en tot heden hunne erkende kunstverdiensten hebben gehandhaafd. Nagler vermeldt van hem 247, Bartsch 239 stuks prenten van allerlei aard en naar alle scholen gesneden, van welke Kramm de volgende opnoemt: *Het portret van Hendrik Goltzius*, in architectonische en Symbolische omvatting (1617) en borststuk in ovaal, van *Dr. F. Junius*, 1630 van *Jaspar de Souter, Burchgraeve, etc.* (1623), van *Hendrik Frederik, P. v. Nassau* naar J. van Ravesteyn, van *Philips Willem, P. v. Oranje*, naar M. Mierevelt, van *Abrah. Bloemaert*, naar P. Moreelse, van *Dr. Nicolaes Wigger te Haarlem*, naar P. Soutman, van *Paulus Merula* in 4°., van *Reinier Olivier van Sonhoven*, 4°., van Philip Winghius, van Johannes Sems, 20 *portretten der vrome Martelaren Gorcum.* 1615. Ook vermeldt hij: *De monster walvisch gestrand*, 1598; *De uittogt der Haarlemsche burgerij en eenige schutters uit 's Gravenhage, om in bezetting naar Heusden te trekken in* 1625; de *H. Augustinus* in bisschoppelijk gewaad. Een exemplaar zijner prentkunst, bestaande uit 270 stuks, werd op de verkooping van den Grave von Fries voor *f* 350,00 verkocht. Hij voltooide ook, na den dood van zijn stiefvader, Hendrik Goltzius, eenige onafgewerkte koperen platen, waaronder de kapitale prent van twee bladen, voorstellende de *Bruiloft van Kana in Galilea*, naar Salviati; waarvan de eene helft door Goltzius en de wederhelft door Matham fraai is gegraveerd. Zijn portret is o. a. door van Velde gegraveerd naar de schilderij van P Soutman. Kramm en Muller vermelden anderen met een vierregelig latijns vers Hij overleed te Haarlem den 20 Jan. 1631.

Zie behalve Houbraken, J. C. Weijerman, van Eynden en van der Willigen, Immerzeel, *Lev. der Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 207; Kramm, *Lev. d. Holl. en Vl. Knnsts.* D. III. bl. 1070; Le Comte, *Konstkabinet*, D. II. bl. 587; *Resol. d. Stat Gen.* 21 Jan. 1610 bij Dodt, *Archief* D. V.; Ampsing, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 311; J. van Oudenhoven, *Beschrijv. der stad Heusd.* bl. 202; P. Scriverii, *Poem.* p. 435; Muller, *Cat. v. portr.*; Kobus en de Rivecourt.

MATHAM (Jan), oudste zoon van Jacobus Matham, volgens Kramm een bekwaam schilder, die in 1643 te Haarlem in jeugdigen leeftijd stierf.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1071.

MATHAM (Theodorus), zoon van Jacobus Matham, werd in 1598 te Haarlem geboren, bezocht Italië, en arbeidde aldaar met Cornelis Blommaert, Natalis Persyn en andere Vlaamsche schilders aan de *Standbeelden enz. in de galerij van het paleis Giustiniani.* Hij vestigde zich vervolgens te 's Hage, waar hij een der medeoprigters van de kamer *Pictura* was. Hij sneed vele voortreffelijke portretten naar de beroemde meesters, die door Nagler en Kramm worden vermeld.

Zoo als dat van *Michiel le Blon*, agent van de koningin en de kroon van Zweden bij Z. M. den koning van Groot-Brittanje in fol.; naar van Dyck; *Philip Rovenius, pauselijk vicaris in België*, naar Rubens, in fol.; *Stephan Crachtius Campensis*, naar Spilberge, fol.; *Reinier Pauw, Eques auratus Amstelodami* naar J. Mytens of J v. Ravesteyn; *Theod. Graswinkelius*, naar J v. Miereveld, in fol.; *Johannes Visscher*, in fol.; *Cornelius Simonis Kluverius*, naar F. de Grebber, in fol; *Joost van Vondel*, naar Sandrart; *Vopiscus Fortunatus Plempius, Med. Dr.* naar Backer; *D. Gerardus Vossius, Canonicus Cantuariensis*, naar Sandrart; *Caspar Barlaeus Med dr.* naar denzelfden; *Joannes Banning Wuytiers op zijn sterfbed.* fol.; *Gerardus van Hoogeveen* 4°. ovaal; *Pater van der Scruys*, in fol.; *Victus Jacobus ex Zuchtleten* 8°; *Caspar Streso*, predikant te 's Hage, naar M Lengele, fol.; *Jacobus Laurentius*, 1642, fol. ovaal; *Nicolaas*

Visscher in fol.; *Johannes de Brune*, naar W. Everdijk, kl. ovaal; *J. Koerten*, naar C. van Savoyen; *Jan Victor*, naar J. Backer; *Jan Maurits*, *Graaf van Nassau*, naar S. F. Post, 1647, fol.; *Cornelius Hoflandus*, fol.; *Wilhelmina, baronesse van Bronkhorst*, naar B. van der Helst; *Bernardus Hogewerf*, in fol.; *Claudius Salmasius*, naar Dubordieu; *Ambrosius Plettenbergh*, in fol.; *Julius Aysonius Hustinga*, naar J. van Rossum, *Johannes Putkamer*, naar Bloemaert, *Jodocus Larenius*, predikant, fol.; *Henricus Regius*, med. dr. naar H. Bloemaert, *D. Leonardus Marius Goezanus*, *Cl. Salmasius*, naar Dubordieu en anderen.

Voorts *de aflating van het Kruis*, *met de vrouwen*, *Johannes en Joseph van Arimathea*, naar Gerardus Leydanus. Le Comte vermeldt nog andere door hem gegraveerde platen naar Carel van Mander en Bartholomeus Spranger. Ook was hij portretschilder. Zoo schilderde en graveerde hij dat van *Winandus ab Heinbach*. Vondel vervaardigde een gedicht, getiteld: *De zerck van Hendrik Goltzius*, aan *Dierik Matham.* Hij stierf in 1660 te 's Hage.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Hall. en Vl. Kunsts.* D II. bl. 207; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. III. bl. 1071, 1072; Le Comte, *Kunstkabinet*, D. II. bl 586; de Bie, *Geld. Kabin. d. Schilderk.* bl. 528.

MATHENES of MATHENESSE (Willem van), zoon van Simon van Mathenes, heemraad van Nieuw Mathenes (1376), schildknaap (1393), monnik en priester te Egmond in 1420, toen de abdij door de gewapende huurlingen van den heer van Egmond werd overrompeld en geplunderd. Bij het groote geraas, onzacht uit zijn eersten slaap gewekt, snelt Mathenes met de overige monniken naar het tooneel van geweld en moord en wordt, gelijk nog een ander priester, Wouter Dirks, door de pieken der vijanden verraderlijk en zwaar gewond. Vier jaren later werd hij van prior met eenparigheid van stemmen tot dertigsten abt van Egmond verkozen, doch kon zich in deze, toenmaals hoogst moeijelijke betrekking, evenmin als zijn voorganger staande houden tegen de aanmatigingen en het geweld van Jan van Egmond, die, onder andere goederen, ook het hooge en lage regtsgebied of de heerlijkheid van Egmond aan den abt betwistte. Terstond na zijne verkiezing verliet hij dan ook heimelijk zijne abdij, de giftbrieven en kostbaarheden des gestichts met zich voerende en vergezeld door zijn getrouwen prior Hendrik van Muiden, en enkele dienaren, maar door de krijgsknechten van den heer van Egmond bespied, werden zij op hunne vlugt gevat en naar het huis te Rozendaal in Gelderland gevoerd. Hier eischte men de oude privilegien der abdij van hen af, doch liever dan hare regten prijs te geven, verduurden zij met moedige volharding eene schier onverdragelijke gevangenschap, hunne voeten werden tusschen houten kluisters vastgezet, en door gebrek aan spijs en drank, en vele ongemakken zocht men hen tot de overgave te dwingen. Eerst na twaalf weken onder uitgezochte folteringen doorgeworsteld te hebben, gaven zij toe aan de eischen van den heer van Egmond. Op vrije voeten gesteld, werd hij als abt bevestigd en ingewijd, doch waagde het niet zijn verblijf in het klooster te nemen voor 1436, toen hertog Philips van Bourgondië het meest den abt onder zijne bescherming nam en er, bij uitspraak van goede mannen, een onvoordeelig verdrag tusschen de abdij en den heer van Egmond werd gesloten, bij welks bezegeling onze abt in tranen deed uitbarsten. Ook sedert mogt hij zijne dagen in geen bestendige rust en vrede doorbrengen en bleven oneenigheden tusschen hem en den heer van Egmond bestaan, die ook latere vijandelijkheden ten gevolge hadden, zoodat Willem van Mathenes nog op gevorderden leeftijd met verdrijving en afzetting werd bedreigd. Hij liet bij zijn dood den roem na, de groote schulden der abdij voldaan, hare gebouwen verbeterd en strenge tucht onder zijne monniken gehandhaafd te hebben. Hij overleed den 19 Mei 1458, en werd bijgezet in onzer Vrouwe Kapelle in de kerk van Egmond.

Er bestaan twee latijnsche grafschriften op hem, van welke eene vertaling in Nederduitsche verzen is te vinden in de *Kronijk van Egmond*, *uit het Latijn vertaald door Kornelis van Herk*, *overgezien vervolgt en met de vertalingen der grafschriften verrijkt door Gerard Kempher*, *vermeerdert met een lijst van de Donatien en de namen dergeenen die in de abdije begraven zijn.* Alkm. 1732.

Zie Joh. de Leydis, *Anal. Egmond.*, C. LXX—LXXII—LXXXI *Anth. Matthaeus ad Annales Egmundanos notae et observationes ad Cap.* LXXX; v. Mieris, *Charterb.* D. IV. bl. 43, 44, 707; Over het geslacht van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1001—1005; van Hoogstraten, *Hist. Woordenb. Let. M.* bl. 135—137; *Geschiedenis van het huis te Rivier en van het geslacht van Matenesse* in *Schied. Almanak* 1839; *Proeve eener geschiedenis van het geslacht en de goederen der heeren van Matenesse deils uit oorspr. stukken bewerkt en medegedeeld door J. J. de Geer* in *Berigten van het Hist. Genoots.* D. III. St. I. *Catalogue d'une collection remarquable de mss.*, *vente* 1—3 Dec. à la Haye; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 91, 92; Fr. v. Limburg, *Personalia. Collect Fasc. II*, n⁰. 25 ms *Vriend des Vaderl.* D. XII. N⁰. III en VI; van der Aa, *Aardrijksk. Woordenb.*; Junii, *Batavia*, p. 339; Goudhoeven, *Chr. v. Holl.* bl. 166.

MATHENES (Diderik van), zoon van Diederik, *den goeden Diederik* of *den goeden heer van Matenesse* genaamd, komt het eerst in 1335 voor. Hij was ridder en een getrouw dienaar van graaf Willem IV van Holland „die den 21 Nov. 1339 zijn trouwe dienst beloonde door het geschenk van het *huis te Riviere* buiten Schiedam, met singel, boomgaard en verder toebehooren, tot een regt erfleen, benevens een lijfrente van 15 Holl. pond. Hij stond in hoogen gunst bij den graaf en werd onder diens eerste edelen en hovelingen geteld. Hij overleed 10 Febr. 1345 en werd te Haarlem in de St. Janskerk bijgezet. Hij liet bij „Treine sijne wittachtighen wijve" geen kinderen na, zoodat zijne leengoederen aan de grafelijkheid vervielen.

Zie v. Mieris, *Charterb.* D. II. bl. 625, 677; de Geer, *Proeve eener geschied.* bl. 55—57; *Catalogue d'une intéress. Col. etc.* p 1.

MATHENES (Daniel van), was schildknaap, toen hij door graaf Willem IV, 25 Mei 1345 met de leengoederen van zijnen broeder Diderik van Mathenes werd verleend. Na Willems dood werd hij door de gravin Margaretha van Beijeren tot de ridderlijke waardigheid verheven, waarmede hij op den 18 Jan. 1347 bekleed was. Hij nam deel aan de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten. Hij koos de eerste. In 1351 bevond hij zich op zijn slot te Mathenesse dat door de Delftenaars belegerd en na de overgave verwoest werd.

Na het vertrek van Margaretha koos hij de Kabeljaauwsche partij. Hertog Willem noemt hem, 2 Julij 1355, zijn *getrouwen ridder* en schonk hem verscheidene landerijen tot optimmering van zijn slot. Hij overleed 18 Nov. 1375, zijn opvolger, Diederik van Mathenesse was vermoedelijk zijn zoon.

Zie Mieris, *Charterb.* D. II. bl. 726, 744, 745, 809, 859, D. III. bl. 113, 121; de Geer, *Proeve eener Geschied. enz.* bl. 57—64; *Vriend des Vaderlands*, D. XII. bl. 434; *Schied. Alm.* 1839. bl. 143.

MATHENES (Wouter van), of Wouter van den Berghe, oudste zoon van Kerstand van den Berghe, waarschijnlijk een jonger broeder van Diederik, Daniël en Philips van Mathenes, die zijn toenaam voerde naar het huis en de goederen van Hillegersberg, waarvan hij bezitter was, werd 15 Dec. 1385 door hertog Albrecht met het huis te Riviere beleend, op voorwaarde van dezen burg voor den graaf te openen, zoo vaak hij daartoe vermaand zou worden. Den 1 Aug. 1393 werd hij tot ridder geslagen toen hij zich, benevens andere Edelen verbond, „op verbeurte van lijf en goed om het huis *te Riviere* gedurende een jaar ten behoeve van hertog Aalbrecht „ende tot nyemant anders" te houden, en dit kasteel voor den graaf te openen „sijnen wille daermede te doen, ende hem daermede te behelpen" zoo vaak hij daartoe vermaand zou worden. Waarschijnlijk bevond hij zich bij het talrijke leger van Hollanders, Zeeuwen, Henegouwers en Engelschen, dat in 1396 door hertog Aalbrecht te Enkhuizen werd verzameld en den 22 Aug. van daar tegen de Friesen van wal stak. Stellig was hij bij den tweeden togt in 1398, tegen de Friesen tegenwoordig en zette daarenboven 5 manschappen bij. Hij onderscheidde zich gewis bij die gelegenheid, want 25 Oct. 1402 vertrouwde hertog Aalbrecht aan hem en aan Gooswijn van Poel het bevel over het slot en de bezetting van Stavoren, welke stad men, na het uitdrijven der Hollandsche bezetting, met kracht van wapenen had moeten heroveren en sedert behouden. Op zijne goederen wedergekeerd, werd hij op den 15 en 16 Julij 1405, en later op den 12 Oct. 1407, met zijne manschappen door den graaf van Oostervant opgeroepen ten strijde tegen den heer van Arkel. Den 19 Aug. 1407 ontmoeten wij hem onder andere edelen in 's Graven voedering en kleederen te Hagestein, en omstreeks het midden van Dec. daarna, voer hij met

Philips van Dorp, thesaurier, Arend van Duivenvoorde, Gerrit van Zijl en Mauweryn van der Does over Rotterdam naar Woudrichem tot verdediging der frontieren. Vervolgens verbond hij zich met Johan van Brederode, door den eed van ledigman (homagialis vasallus et homo ligeus) zijn leven lang aan Hendrik V, koning van Engeland, die hem, op den 28 Mei 1418, daarvoor bij wijze van leen, eene jaarlijksche wedde van 25 marken of 50 Engelsche nobelen schonk. Hij diende waarschijnlijk dezen vorst in zijnen oorlog met Frankrijk, en was welligt tegenwoordig bij de bestorming van Harfleur en bij den zegepraal van Azincourt. Later (18 Febr. 1419) ontmoeten wij hem bij het vredeverdrag tusschen gravin Jacoba en haren oom Jan van Beijeren binnen Woudrichem gesloten. Hij huwde: 1 Elisabeth Alpberts dochter van der Horst, bij wie hij twee zonen verwekte: Adriaan zijn opvolger, Hubrecht, in 1405 als edelknaap vermeld en Oda die met Otto van Hoogstraten in het huwelijk trad. 2 Machteld van den Werve, dochter van Hubrecht van den Werve en Volcwijf van den Berghe.

Zie Mieris, *Charterb.* D. III. bl. 332, 429, 598, 641, 642, 673, 721, D. IV. bl. 20, 81, 526; *Bat. ill.* bl. 1002; *Vriend des Vaderl.* l. c.; *Schied alm.* l. c., van den Hoonaard, *Beschrijv. v. Hillegersberg*, Bar. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg *Plakaatb. v. Friesland*, D. III. bl. 333, 334; de Geer, t. a. p. bl. 64 volgg.; Kok, v. Hoogstraten.

MATHENES (Philips van), zoon van Johan van Mathenes, heemraad van Delfland en Margaretha de Partant alias de Castello. Hij huwde 1 Maria der Woude en Wilhelmina van Alkemade, bij wie hij eene dochter Margaretha, non te Rijnsburg, verwekte. Na haar dood deed hij eene reis naar Rome, aanvaardde aldaar den geestelijken stand, en eindigde zijne dagen als monnik te Warmond. Zijn zoon Jacob van Mathenes, schildknaap en echtgenoot van Anna van Almonde, werd, na zijns vaders dood, op den 9 Maart 1502 met het huis te Werve beleend, van wien deze goederen op den 12 April 1514 overgingen op zijne zuster Maria van Mathenesse, ook vrouwe van Woude en Warmond en gemalin van den ridder Jan van Duivenvoorde.

Zie *Bat. ill.* bl. 1271; de Geer, t. a. p. bl. 74, 75.

MATHENES (Adriaan van), oudste zoon van Wouter van Mathenes en Elisabeth van der Horst, diende in den Arkelschen oorlog (1407), beloofde den 15 Aug. 1416 plegtig Jacoba van Beijeren, na den dood van haren vader, te zullen huldigen, doch schaarde zich onder de vanen der Kabeljaauwen en opende in 1425 zijn slot te Riviere voor hertog Philips van Bourgondie ter bescherming van Schiedam, in den oorlog, welke deze vorst toenmaals met zijn nicht Jacoba voerde. Nadat Jacoba afstand had gedaan van deze landen, beloonde Philips met het baljuwschap van Schiedam. Hij trad 1465 in den echt met Aleid van Spangen, dochter van den ridder Philips van Spangen en van Elisabeth Gijsbrechtsdochter van Ysselstein, bij welke hij verwekte Wouter, die volgt, Gijsbrecht en Gerrit, beiden kinderloos gestorven, Elisabeth, abdisse van Rijnsburg, Elisabeth, gehuwd met Dirk van der Does.

Zie *Bat. ill.* t. a. p.; van Mieris, *Charterb.* D. IV. bl. 36, 48, 284, 383, 423, 494, 812, 816; *Schied. Alm.* 1839, bl. 145, 146; de Geer, t. a. p. bl. 75, volg.; Schotel, *Abdij van Rijnsb.*, *Catal. d'une intéress. collect. etc.* p. 1.

MATHENES (Johan van), van Wibisma, zoon van Wouter van Mathenesse, slotvoogd van Muiden en baljuw van Gooiland, in 1550 overleden, en van Athia van Oenema of Unema uit Friesland, dochter van Janke Unema, heer van Wibisma en Tet Wibolsma. Hij behoorde tot de verbondene edelen 1565—1567. Minder gunstig verschijnt hij nu echter tijdens het vermaarde beleg van Leyden in 1574. Hij liet zich uit eigen beweging in het leger der Spanjaarden, ten dienste des konings, vinden, en toen don Francisco Baldeo, veldheer der Spanjaarden, na het doorsteken der dijken, krijgsraad te Soetermeer belegde, woonde Mathenesse hem bij en gaf den raad tot het versterken en bezetten der binnendijken en tot voortzetting van het beleg. Vervolgens schreef hij een brief aan de overheden der belegerde stad, waarin hij hen door »bedriegelijke aanlockingen" tot de overgave zocht te bewegen. Ten gevolge van dezen brief, welke men op den 5 Sept. te gelijk met een brief van Baldeo ontving, werd de raad der veertigen, benevens de kapiteinen en wachtmeesters, bijeengeroepen. Jacob van der Does voerde het eerst het woord, en was van gevoelen dat men behoorde te letten op de hoedanigheid des schrijvers, »dat Mathenes, alhoewel een goed edelman synde, t' anderen tijde sijn eer ende eed veracht hadde tot Haerlem, tegens de dochter van Vliet," terwijl Jan van der Does zeide dat, gelijk Mathenesse sich vroeger had kunnen helpen met het concilium van Trente »nopende zijn houwelijck ende trouwe," het nu te duchten was dat hij zich jegens hen zou mogen beweren met het concilium van Constance; welk gevoelen ook werd geuit door den jongen heer van Warmond en door den baljuw van Rijnland.

Hij huwde Gerarda, dochter van Nicolaas van Bronkhorst en Jacoba van Poelgeest, die hem een zoon schonk, Nicolaas van Wibisma, heer van Hazerswoude en Slydrecht, in 1617 overleden, bij zijne gemalin verscheidene dochters en een zoon nalatende, Cornelis van Mathenes, heer van Hazerswoude en Lokhorst.

Zie J. van Leeuwen, *Bat. ill.* t. a. p.; Bor, *Oorspr. d. Ned. oorl.* B. VII. bl. 551, 562, Orlers, *Beschr. v. Leyden*, bl. 495—498; d'Yvoy van Mydrecht, *Bydrage tot de historie van het verb. en smeeks. der Edelen*, bl. 199; J. J. Dodt, *Archief voor kerkel. en wereldl. geschied.* D. VI. bl. 1—5; de Geer, *Proeve eener geschied. van het geslacht en de goederen der heeren van Matenesse*, in *Berigten v. h. Hist. Genoots.* D. III. St. I. bl. 81, volgg.; *Catalogue d'unn cpllect. remarq. de manuscrits etc.* Vente 1—3, Dec. 1862 à la Haye.

MATHENES (Adriaan van), oudste zoon van Mathenes en Maria van Assendelft, vrijheer van Nieuw-Matenesse ridder, lid der orde der edelen van Holland, hoogheemraad van Schieland, in 1522 (1523) met het huis de Riviere en overige vaderlijke goederen verleend. Hadrianus Junius roemt zijn manhaftig gedrag bij gelegenheid van een hoogen vloed, wanneer hij door voorbeeld en beloften veel toebragt tot behoud van den Rijndijk.

Hij huwde in 1531 Adriana van Duivenvoorde, dochter van Gijsbrecht van Duivenvoorde, heer van het huis den Bosch en van Anna van Noordwijk, vrouwe van Opdam en Hensbroek. Zij stierf in 1542, hij in 1557, vier zonen en eene dochter nalatende.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* t. a. p.; H. Junius, *Hist. Bat.* C. VIII. p. 59; Dodt, *Archief voor Kerkel. en wereldl. geschied.* D. V. bl. 367; de Geer, t. a. p. bl. 84, 85.

MATHENES (Gijsbrecht van), zoon van de vorige, door te Water ten onregte vermeld en als heer van Riviere en als lid der verbondene edelen. Hij stierf in 1598 ongehuwd te Leiden, in den ouderdom van 58 jaren.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1003; van Goudhoeven, *Chron. v. Holl.* bl. 166; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 92; d'Yvoy van Mydrecht, t. a. p. bl. 208; de Geer, t. a. p. bl. 85.

MATHENES (Johan van), oudste zoon van den vorige, lid der ridderschap van Holland, hoogheemraad van Schie- en Delfsland, heer van Riviere, een ijverig voorstander der vrijheid, die, schoon hij niet, gelijk te Water meende, tot de verbondene edelen behoorde, evenwel langs andere wegen tot afschaffing der inquisitie en tot verzachting der plakaten op het stuk der religie. Toen toch het indienen der vertoogen van de verbondene edelen en de staten van enkele provincien in Holland was bekend geworden en men ook dáár besloten had tot opschorting der plakaten en inquisitie en een nieuwe op het stuk van godsdienst te verzoeken, werd hij met Otto van Egmond, heer van Kenenburg en anderen, in Julij 1566, naar Brussel afgevaardigd, om het vertoog der staten van Holland ten hove in te dienen, ook was hij tegenwoordig op den dagvaard der afgevaardigden der Staten Generaal, te Brussel op den 21 April 1567. Zijn slot te Spangen werd in 1572 na door de watergeuzen, onder bevel van den graaf van der Marck, bezet te zijn geworden, door de poorters van Delft geheel verwoest, uit vrees dat de Spanjaarden er zich op zouden nestelen, ook werd zijn huis te Riviere, bij het woeden van den Spaanschen krijg, van zijne voornaamste meubelen en een groot gedeelte der brieven en gezegelde oorkonden beroofd, en verder geheel vernield en verbrand. In dat zelfde jaar (1574) toen Mathenes naar Utrecht voortvlugtig was, sloeg de rekenkamer de ambachtsheerlijk van Hillegersberg aan, en droeg het gezag van den ambachtsheer aan de regering der stad Rotterdam op. Dit feit wordt door sommigen aan de toenmalige staatkundige onlusten, door anderen aan oneenigheden

tusschen den ambachtsheer, de ingezetenen en het geregt van Hillegersberg geweten. Zeker is het dat Mathenes, tijdens het verblijf van don Louis de Requesens in de Nederlanden, naar Spanje heeft geheld. Terwijl hij zich in het genoemde jaar 1574 te Utrecht bevond, werd hij met Mr Jan van Treslong door Ferdinand van Lannoy en den heer van Champigny heimelijk naar Holland gezonden en trad aldaar met eenige gemagtigden der staten van Holland in onderhandeling over eene bevrediging, die echter niet tot stand kwam. Later werd hij onder Willem I een werkend lid der staatsregering en nam gewigtige bezendingen waar. Toen Amsterdam in 1578 tot de staatsche partij was overgegaan en in groote opschudding verkeerde, zonden hem de staten van Holland met anderen naar deze stad, ten einde de noodige schikkingen te beramen en op alles goede orde te stellen. Later behoorde hij tot de handelende personen, toen aan prins Willem I de grafelijkheid zou worden opgedragen, bezegelde met Otto van Egmond en Jacob van Wijngaarden, namens de edelen van Holland, de acte dier opdragt en stelde met Oldenbarneveld en anderen de voorwaarden der inhuldiging op. Ten zelfden tijde ging hij met Adriaan van der Myle in bezending naar Amsterdam om aan de regering dier stad te zeggen dat men ook zonder hare toestemming met deze huldiging zou voortgaan. Na vervolgens nog tot belangrijke zendingen naar Zeeland, door Maurits gebruikt te zijn, werd hij in 1588 tot raad van state, en in 1596 tot raad der staten van Holland benoemd. Hij overleed in 1602 in den ouderdom van 64 jaren. In 1562 trad hij in den echt met Florentina van Kuilenburg, jongste dochter van Johan van Kuilenburg, ridder, heer van Rijnswoude, Opmeer enz. en Agatha van Alkemade, vrouwe van Alkemade, Opmeer, Lier, Souteveen, Zevenhuizen, Zegwaard, Zoeterwoude, bij welke hij 5 kinderen verwekte, Adriaan, die volgt, Margaretha, in 1596 gehuwd met Herman Valkenaar, heer van Duikenburg en Portengen; Johan, in 1589 kanunnik en in 1609 deken van het domkapittel te Utrecht en proost van Leiden, den 5 October 1613 gestorven Charles, baljuw, ruwaard en dijkgraaf der landen van Putten, in 1591 gehuwd met Johanna Pieck Johans dochter, bij welke hij verscheidene kinderen verwekte; Willem, heer van Rascart, Andel, raad en rentmeester der abdij van Rijnsburg en raad ter admiraliteit te Amsterdam, in 1601 gehuwd met Maria Manninga, dochter van Luyert Manninga, heer van Dijksterhuis en van Emerentiana Sonoy, bij welke hij verscheidene kinderen verwekte.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* t. a. p.; W. van Goudhoeven, *Chron. v. Holl.* bl. 87, 542; Bor, *Oorspr. d. Ned. beroert.* B VII. bl. 533; Hooft, *Nederl. hist.* B. XIII. bl. 577; le Petit, *La Grande Chroniq. anc. et mod. de Holl.* cet. T. II. p. 279, 280; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 150—155, 478—481, D. VII; bl. 204, 513, 518; *Amsterd.* D. II St. I bl. 364; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. I. bl. 272; Kluit, *Hist. d. Holl. Staatsreg.* D. I. bl. 333, 485; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 82; Drakenburg, *Aanhangsel op de Kerkel. Oudh. van Nederl.* bl. 78; van der Hoonaard, *Beschrijv. v. Hillegersberg*, bl. 12. 40; *Schied. Alm.* 1839, bl. 147, 148; Dodt, *Archief van Kerkel. en wereldl geschied.* D. I. bl. 314; M. L. baron d'Yvoy van Mydrecht, t. a. p. bl. 207—210, vooral de Geer, t. a. p. bl. 86 volgg.; Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, *Catalogue d'une collect. etc.* p. 8, 75.

MATHENES (Adriaan van), zoon van den vorige, heer van Mathenesse, Riviere en Opmeer, lid der ridderschap van Holland, hoogheemraad van Schieland.

In 1616 werd hij met Hugo de Groot en anderen naar Amsterdam gezonden om de regering van die stad te bewegen tot het treden in de maatregelen, genomen tot bevordering van de vrede in de kerk en tot wering van oneenigheden en scheuring. Ter zelfder tijd ging hij met Cornelis Frans Willemsz. en Hendrik van Berkenroode, in ambassade naar Engeland, om den Briel, aan de kroon van dat land verpand, terug te ontvangen. Meermalen gaf hij in zijn stormachtigen tijd, blijken van moed en vaderlandsliefde. Toen het gevangen nemen van Oldenbarneveld, Hugo de Groot en Hoogerbeets in de vergaderingen der statengeneraal werd bekend gemaakt en de leden, vooral de afgevaardigden van Holland, als door den donder getroffen, een wijl sprakeloos zaten, barstte hij in deze woorden uit: „Gij hebt ons hoofd en tong en hand ontnomen, wat kunt gij anders van ons verwachten dan stilte en verbaasdheid." Met al zijn invloed zocht hij te verhinderen dat Maurits, Hartaing en van Aerssen in de ridderschap bragt en aarzelde niet, na de overstemming, daartegen ernstige betuigingen te uiten. In de hevigste partijschap was hij een toonbeeld van gematigdheid. Toen de afgevaardigden der staten-generaal in de vergadering der synode van Dordrecht verslag deden van het gebeurde, bragt hij hunne partijdigheid in het licht en sprak later even zoo de kerkelijke leden tegen. Als curator van de Leidsche Hoogeschool zorgde hij voor de herbouwing der akademie, toen dat gebouw in 1616 door een fellen brand geheel werd vernield. Twee jaren later werd hij daar hij de zaak van Remonstranten te zeer was toegedaan, uit deze betrekking ontslagen. Hij was een begunstiger en beoefenaar der letterkunde, bevriend met Grotius, Barlaeus, Heinsius en andere geleerde mannen van zijn tijd, die meermalen ter zijner eere de snaren tokkelden. Zoo bezongen de laatste zijn tweede huwelijk met Hendrika van der Does, vrouwe van het huis der Does, die hem geen kinderen schonk, doch bij Odelia van Aeswijn, oudste dochter van Reinhard van Aeswijn, heer van Brakel en Sterkenburg en Machteld van Ysendoren, verwekte hij een eenigen zoon, die volgt.

Hij overleed in 1621, en is in de *Alma Academia Leyd.* afgebeeld.

Men heeft:

Verhael van de heeren joncker Adrian van Mathenes, heere van Riviere, Opmeer, Does, etc. Hugo Muys van Holy, schout der stadt Dordrecht, Gerrit Jansz. van Eyck, Burghermeester der stadt Delft: meester Hugo de Groot, Raedt ende Pensionaris der stadt Rotterdam, ende Willem Pietersz. Hases, Burghemeester der stadt Hoorn, bij de moghende edelen heeren, mijn heeren de staten van Hollant ende West-Vrieslant, in hare vergaderinge, gehouden in April sesthien hondert sesthien gedeputeert, om de E. heeren Burgemeesteren ende Raden der stadt Amsterdam te onderrichten van de oprechte intentie van Haar Hoogh Ed. tot conservatie van de ware Christelycke Gereformeerde Religie: ende van de goede ende gewichtige redenen die haer Mog: Ed. hebben gehadt om te nemen de Resolutien in de kerckelycke saken, daerinne verhaelt, eensamentlyck de dienstelyckheyt ende nutelycheyt derselver. 1622. 4°.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* t. a. p.; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. III (Reg.); van Heussen, *Bat. ill.* p. 865; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 113—140, 387; Cerisier, *Tableau de l'Hist. Gén. des provinces Unies*, T. V. p. 261; Carleton, *Lettres, Mém. et Negoc.* T. II. p. 220, T. III. p. 63, 278, 279; Siegenbeek, *Geschied d. Leydsche Hoogesch.* D. II. bl. 7, 8; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 81, 82; *Schied. Alm.* 1839, bl. 155; de Geer, t. a. p. bl. 91—93; Vreede, *Hooge Raad*, III, 4; D. Heinsii *Poem.* p. 252, *Dousae Poëm* p. 70; *Cat.* de Lange van Wijngaarden, bl. 31; Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*; *Cat. v. Pamfl.* D. I. bl. 152, 245.

MATHENES (Johan van), eenig kind van den vorige, heer van Mathenesse, Riviere, Opmeer en Souteveen, hoogheemraad van Schieland, lid der ridderschap van Holland, waarin hij het eerst in 1626, ten gevolge van de ongunst, waarin zijn vader bij prins Maurits was geraakt, werd beschreven. Hij werd in 1596 geboren, betrad het voetspoor van zijn vader en verklaarde zich als de vriend en voorstander eener gematigde denkwijs in kerkelijke zaken. Hij was het die deze zaak inzonderheid bevlijtigde om de Groot, toen deze in 1631 in het vaderland was teruggekeerd, te beveiligen en, zoo mogelijk, aan zijne zaak eene goede wending te geven. Hij werd tot de hoogste betrekkingen geroepen, en had als lid der Staten-generaal deel aan hunne gewigtigste handelingen en onderscheidde zich door eerlijkheid, naauwgezetheid en vroomheid; daarbij had hij den naam niet al te zeer naar den prins te luisteren. Zijne benoeming tot gezant bij den vredehandel te Munster, was een vereerend bewijs van het vertrouwen der Staten van Holland: hij ijverde in deze betrekking zeer voor den vrede. Later had hij ook een gewigtig aandeel in de gebeurtenissen van 1650, en trachtte Willem II te bewegen om met zijne krijgsbenden Amsterdam te verlaten. Hij was van 1634—1640 opvolger van Aerssen, als curator der Leidsche hoogeschool, en stierf in 1653, in den ouderdom van 57 jaren. Zijn afbeelding door Corn. Galle junior, vindt men in de *Pacificatores Orbis Christiani.*

Hij huwde in 1626 Judith Wilhelmina Pieck, dochter van Willem Pieck, ambtman van Beesd, en van N. van Wyhe, bij welke hij verscheidene kinderen naliet, alle ongehuwd overleden, behalve Adriaan, hoogheemraad van

Schieland, lid der ridderschap van Holland, na den dood zijns vaders, heer van Mathenesse, Riviere en Opmeer, in 1665 ongehuwd te 's Hage overleden, en Gijsbrecht, heer van Souteveen en het huis van der Does, later erfgenaam der leengoederen van zijn broeder Adriaan, hoogheemraad van Schieland, baljuw en dijkgraaf van Rijnland, en lid der ridderschap van Holland. Hij reisde naar Frankrijk tot herstel zijner gezondheid, keerde van daar naar Holland terug, en begaf zich (1666) in den echt met Antoinetta van Aeswijn, die hem bij zijne heerlijkheden van Oud- en Nieuw Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen en het huis van der Does, ook nog de goederen van Brakel, Kemmena, Wesenthorst en Sterkenburg aanbragt, en bij wie hij eene dochter verwekte, welke voor hem overleed. De teering, die reeds zoo vele zijner bloedverwanten achtereenvolgend had weggemaaid, sleepte ook hem, in den léeftijd van ongeveer 25 jaren, ten grave. Hij werd den 19 Maart 1670 plegtig in de St. Pieterskerk te Leyden, begraven.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* t. a. p.; Aitsema, *Zaken van staat en oorlog*, D. II. bl. 914; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 404, 405; van Wijn, *Bijv. op Wagen.* D. XII. bl. 54; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 84, 85; Siegenbeek, *Geschied. d. Leids. Hoogesch.* D. II. bl. 12, 13; J. B. Banningii, *Poëm.* p. 156; de Geer, t. a. p. bl. 93, volgg.; Barlaei, *Poëm.* p. 87, 171; *Leven van Willem II* bl. 177; Muller, *Cat. v. portr.*

MATHENES (JAN FREDERIK). Het is onzeker of hij van het aloud geslacht der Mathenessen afstamt. Volgens Foppens werd hij te Keulen geboren en volgens Paquot omstreeks 1580, wijl hij in 1597 in het collegie der drie kroonen aldaar meester in de vrije kunsten werd, na bij de Jesuiten in de philosophie te hebben gestudeerd. Weinige jaren later werd hij gewoon hoogleeraar in de Geschiedenis en de Grieksche taal aan dezelfde universiteit, vervolgens kanunnik en pastoor van St. Cunibert. Het kapittel dezer kerk koos hem 24 April 1607, tot protonotarius apostolicus. Ook werd hij, volgens Paquot, doctor in de godgeleerdheid, doch volgens Foppens slechts licentiaat. Hij stierf 24 Aug. 1624 aan de pest. Mathenes was een geleerd en oordeelkundig schrijver, doch zijn stijl is slordig.

Hij schreef:

Syntagma Criticum: Nescio quod serus vesper vehat; de somno potuque Christianorum somnifero. Colon. 1602. 12°.

Critices Christianae libri duo, de rititu bibendi super sanitate Pontificum, Caesarum, Regum, Principum, Ducum, Magnatum, Amicorum, Amicarum. Colon. 1611. 12°. fig.

De Luxu et abusu vestium nostri temporis, Discursus XL ex Sacrarum Scripturarum gravissimorumque Authorum fontibus deducti, per J. F. Mathenesium..... *jure Latio donati; ad amplissimum, prudentissimumque senatum Catholicissimae Reip. Colon.* Colon. 1612. 12°.

Vertaling uit het Spaansch van Thomas de Truxillo.

Ara Busiridis, sive syntagma criticum de Hospitalitate et contesseratione quorundam Christianorum in Hospitali. Colon.

Hermathena Orationum miscellaneorum, variâ et jucundissimâ scripturarum, Theologiae, Philosophiae, Eloquentiae, Historiarumque cognitione instructa. Colon. 1613. 8°.

Peripateticus Christianus; sive Theophoria sanctae, liberae et Imperialis Civitatis Coloniensis, ab Haereticorum calumniis vindicata. Cum sanctarum processionum Apologetico, ad amplissimos consules, senatumque Coloniensem. Colon. 1619. 12°.

Sceptrum regale et imperatorium serenissimae et Catholicae Domûs (Gentis) *Austriacae.* Col. 1619. 12°.

De parentelâ, electione, coronatione Ferdinandi II, Ungariae et Bohemiae Regis, Principis Electoris, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, in Regem Romanorum libri treslum stirpibus consanguineis augustae Domûs Bavaricae et Lotharingicae item Palestinae, Saxonicae et Brandenburgicae. Adjectae rerum memorabilium breviculâ narratione et religionum mutatione. Colon. 1621. 4°.

De triplici coronatione, Germanicâ, Lombardicâ et Romanâ. Colon. 1622. 4°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 642; Hartzheim, *Bibl. Colon.* p. 171; Paquot, *Mém.* T. II. p. 427; de Geer, t. a. p.

MATHEUS (F.), een Antwerpsch schilder, ook Matheus Antwerpiensis, en Mathens genoemd, reisde naar Rome, waar hij omstreeks 1656 was en den bendnaam van *de Vrome* verkreeg, waarschijnlijk zette hij zich later in Engeland neder, doch niets is met zekerheid van zijn levensloop te melden.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1072.

MATHEUS of MATHIEU (JAN), volgens sommigen een Nederlandsch graveur, die in de eerste helft der XVIIe eeuw bloeide en omstreeks 1660 overleed. Men heeft van hem de volgende gravuren:

De Verkondiging, Ave Virgo. 8°.
De Besnijdenis, Parce Mater. 8°.
De opdragt in den tempel, Sancte Senex. 8°.
Manus religiosorum typus; Allegerio J. Messager exc. 8°.
Zinnebeeld op het huwelijk van Christine van Frankrijk.
De hertogin van Savoye. 1619.
Zinnebeeld op de belegering *van Maastricht.* 1634.
De Triumpbogen, opgerigt bij de intrede van den hertog van *Epernoy* 1656 te Dyon in 4 bladen gr. fol.
De Genealogie van het huis *Tremouille* naar de teekening van C. Soyers, in 19 bladen 1647.
Emblêmes sacrés sur la vie et les miracles de St. François. Paris 1637. 34 bladen.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1072.

MATHIAS (ANTONIUS), beroemd boekdrukker, werd te Antwerpen geboren. Blijkens het onderschrift zijner uitgave van *Ovidii Epistola heroides* noemde hij zich vroeger Antonius Andreas. Hij leerde de boekdrukkunst in Duitschland en het is geenszins onmogelijk dat hij met Jan Glim naar Italie vertrok of ten minste werkman was bij dezen drukker, terwijl hij zijne kunst te Savigliano met Christophel Beggiamo uitoefende, Nadat deze op hadden gehouden met drukken, begon hij zulks (1472) voor eigen rekening te doen, en wel te Mondovi, waar hij in plano vallis woonde, en in 1472 het werk van Antoninus, aartsbisschop van Florence, *De institutione confessorum* en *Juvenalis Satyrae et Ovidii epistolae heroides* uitgaf.

Zie P. C. v. d. Meersch, *Recherches sur la vie et les travaux de quelques inprimeurs Belges, établis en pays etrangers, pendant les XV et XVI siecle* in *Messager des Sciences hist. en Belgique*, 1844, p. 291, suiv.

MATHISIUS l. MATTHISIUS.

MATHOT (JEAN THEODORE), kapitein bij het eerste bataillon jagers, bij de divisie van den luitenant-generaal Daendels, werd in de actie van 19 Sept. 1799 bij Bergen krijgsgevangen genomen.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. III. *Bijl*, bl. 1.

MATHOURNE (JOHAN), nam als majoor deel aan de verdediging van Sluis in 1794.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. III. bl. 113.

MATHIJS of MATHEIJS (JAN), bloeide in het midden der 17^{e} eeuw, en was een bekend graveur. Van hem bestaan afbeeldingen van

Schoorsteenwerken. (Den Doorl. Hoogh. Vorst en Heere Willem Hendrick, van Gods genade Prince van Oranje, werden deze afbeeldingen van weinighe schoorsteenwercken, meest ten bevele van de Doorl. Hooghgeborene Z. Hoochts. Heeren Grootvader, Vader en Vrouwe Grootmoeder, geteeckent en uytgevoert, onderdanighlyk opgedragen door P. Post inventor, Jan Mathys fecit. fol.)

Voorts afbeeldingen van het huis *Zwanenburg en de Sluizen*, elf bladen; *de saal van Oranje, gebouwt by haare Hoochh. Amalia, Princesse-Douairiere van Oranje*, geteekend door P. Post (1655).

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1072.

MATHIJSZ. (VINCENT), te Middelburg geboren, was in 1541 facteur der rederijkers-kamer de *Blaeu Acoleye*, met den zinspreuk *Den gheest ondersoeckt al*, te Vlissingen. Van hem bestaat:

Een Welcomsspel ter camer van Vlissingen, aan de andere genoodigde kameristen, Vliss. 1643. 4° Ook geplaatst vóór *Vlissings Redens-Lusthof, beplant met seer schoone en bequame oeffeningen.* Vliss. 1642. 4°.

Triumphe of Vlissingse vreugt over 't ontfangen van den

hooghgeboren prins Wilhelmus, by den Gratien Gods, prince van Oranje. Ibid. 1649. 4°.

Discours ofte 't samensprekinge tusschen de cruysheer d'Admirael Coolaert ende Charles de la Motte, over den bloedighen aenslagh op de stad Vlissinghen enz. als noch een ghedenckteecken opgerecht ovèr den voorschreven aenslagh. 1636. 4°.

Onder de Echoos door Dousa uitgegeven, onder den titel van *Lusus imaginis jocosae etc.* is er ook een van hem.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 125; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 868; Schotel, *Gesch. d. Reder.* Kobus en de Rivecourt, o. h. w.

MATHIJSEN (C.), kunstschilder te Arnhem, die als schilder van binnenhuizen verdiensten had. Hij overleed in 1850.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1073.

MATON, een Engelschman, en Chiliast, in het midden der XVIIe eeuw, wiens gevoelens in Holland, vooral te Rotterdam door velen werd omhelsd, en waartegen Alexander Petri zijn *Chiliasto-Mastix* schreef. (Zie Petri).

Zie Steven, *Hist. of the Scot. Church.* p. 12.

MATRÉE (Christophorus de). Zie MATTRÉE.

MATS (Jabob). Zie METIUS (Jacob).

MATSIJS (Cornelis), of METENSIS, een Vlaamsch etser uit het midden der 16e eeuw. Hij was een kleinzoon van Quintijn Matsijs, en zoon van Jan Matsijs. Van hem zijn in prent uitgegaan de geschiedenissen van het *N. Testament* (1550); *De sterke daden van Simson*, 12 stuks (1549, 1550, 1562), *het portret van Willem de Zwijger, te paard* met den veldheerstaf, naar de linkerzijde galopperende, op de achtergrond eene stad: regt in eene versierde cartouche, zijn wapen, in fol. en zes Hollandsche verzen, op eene afzonderlijke plaat er onder gedrukt; *Ernst en Dorothea, graaf en gravin van Mansfeld*, 8°.

Nagler beschrijft 84 stuks gravuren van hem; Bartsch echter houdt ze voor het werk van twee meesters van denzelfden naam. Op de galerij te Berlijn is een schilderij van zijn hand voorstellende *een landschap bij herfsttijd: de achter- en middengrond met heuvels, de voorgrond met huizen en boomen gestoffeerd; op den middengrond eenige karren en een wandelaar.*

Zie de Jongh op van Mander, *Lev. d. schild.* D. I. bl. 95; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 215; Kramm, *Lev. en werb. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1073.

MATSIJS of METSIJS (Jan), vermoedelijk een broeder van Quintin Matsijs, was in 1501—1502 als meester schilder in het St. Lucas-gild te Antwerpen ingeschreven. Stoffel van de Putte was in 1504 zijn leerling.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1173; *Catal. du Musée d'Anvers*, 1857. p. 1148.

MATSIJS (Jan), zoon van Quintin Matsijs en van Alyt van Tuylt, omstreeks 1480 of 1500 te Antwerpen geboren, werd in 1531 als leerling in het St. Lucas-gild ingeschreven. Hij was een leerling van zijn vader, volgde diens stijl, doch stond verre beneden hem.

Van Mander gewaagt met lof van zijne schilderij, o. a. van *twee oude mannen, die bezig zijn hun geld te tellen.* Dit stuk berust thans welligt in het koninklijk Museum te Berlijn. Kramm noemt hem droog en stijf. Beter is zijn *Heilige Antonius in gebed voor een crucifix* aldaar. In de galerij te Weenen vindt men van hem een *Doedelzakspeler met eene vrouw die op de fluit blaast, en een klein meisje op een tamboutijn slaande*, en *Loth en zijne dochters, met eene grot, door wier opening men de zoutpilaar ziet.* In het museum Ertborn te Antwerpen berusten twee zijner schilderstukken. *Het bezoek van Maria en Joseph*, 1558 en *De genezing van den blinden Tobias* 1564. In 1850 werden te Amsterdam zijn *Valkenier* voor *f* 1600, en zijn *Kruisdrager* voor *f* 1450 verkocht. Beide waren in de galerij van Willem II te 's Hage. Hij stierf, zoo men meent, in 1570. Zijn portret vindt men in van Manders *Leven der Schilders*, uitg. van de Jongh, plaat I N°. 1.

Zie v. Mander, *Lev. d. Schild.*, bl. ; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1174; *Catal. du Musée d'Anv.* 1857.

MATSIJS, MASSIJS of METSIJS (Quinten, Quentin of Quintijn) werd, volgens den een in 1450 te Antwerpen, volgens den ander te Leuven geboren. Hij zou in zijn jeugd het smidsambacht uit hebben geoefend en reeds op jaren gekomen zijn toen hij een prent nateekende, en volgens het begrip van deskundigen daarin zoo slaagde, dat hij zijn ambacht verliet en zich op de schilderkunst begon toe te leggen. Anderen zeggen dat hij een meisje beminde, die begeerde dat hij schilder zou worden, althans zijn bedrijf, naar haar zin te zwart en te vuil, staken. Een derde overlevering wil dat de vader van het meisje een schilder was, en slechts een schilder tot schoonzoon begeerde. Zooveel is zeker, dat hij omstreeks het twintigste jaar van zijn leven zijn aambeeld verliet en zich aan de schilderkunst begon te wijden, en geen leermeester schijnt gehad te hebben. Tusschen 1491—1492 werd hij als meester in het St. Lucas-gild te Antwerpen ingeschreven. Zijn kunst moet in verband van den nog in velen opzigten achterlijken toestand der Nederlandsche schilderschool beschouwd worden. Men vindt er geene edele voorstellingen, noch keurig koloriet, noch bevalligheid, noch losse en schilderachtige draperien of vrije penseelbehandeling in, maar, schrijft Immerzeel, een zekere natuurlijkheid en waarheid in de voorstelling, door eene opmerkelijke karakter-uitdrukking en uitvoerige bewerking. Jozua Reinolds getuigde dat hij hoofden in zijne schilderijen had aangetroffen, zoo schoon als die van Rafael. Zijn meesterstuk vindt men in het museum van Antwerpen Het is een *tripticon*, waarvan het midden of hoofdstuk *de Grafiegging van Christus*, de deur regts, *de Onthoofding van Johannes den dooper*, en de linkerdeur, *de Marteldood van Johannes den dooper*, voorstelt. Het is in 1508 door het schrijnwerksgild besteld en ontging de beeldstormerij in 1566 tot 1567. Philips II bood te vergeefs groote sommen en evenzoo Elisabeth, koningin van Engeland 64000 florijnen voor dit stuk. In 1517 besloot de corporatie, door den nood gedrongen, het te verkoopen, doch de magistraat verhinderde, door tusschenkomst van Martin de Vos, dezen verkoop, en eigende het zich voor 1500 florijnen. In 1794 werd het naar Parijs opgezonden, doch keerde weder naar Antwerpen terug. Quintin Matsys ontving er *f* 300 voor. In het museum Ertborn aldaar vindt men van hem een *Christus hoofd*, een idem van *de H. Maagd, een Magdalena*, ten halver lijve, *de verantwoordelijke Financier*, en *La Jeune Cajouleuse*, waarnaar H. van Boterdael in 1824 eene lithographie vervaardigde, te Brussel bij Burggraaff gedrukt. In de St. Pieterskerk te Leuven wordt eene *Heilige familie* en de *Marteldood von St. Erasmus* van hem bewaard. In de galerij van Windsor vindt men zijne *Twee vrekken*, volgens Pilkington, een zijner beste schilderijen. Er worden 69 stuks schilderijen van hem vermeld. Ook als smid was Matsijs beroemd. Onderscheidene door hem vervaardigde ijzerwerken zijn van hem bewaard gebleven, o. a. de pomp bijna tegenover de O. L. V. kerk te Antwerpen. Dit meesterstuk zou alleen met den hamer zijn bewerkt. Ook schrijft men hem de graftombe van Eduard IV, koning van Engeland, in de kapel van het kasteel te Windsor, toe. Zulks wordt echter door anderen betwijfeld, gelijk ook zijn regt op het in 1856 te Antwerpen gevonden ijzer verguld beeldje, Salius Brabo voorstellende. Ook beoefende hij de stempelsnijkunst en is de maker van eene medaille met het toonbeeld van Erasmus, waarop het jaartal 1519. Erasmus gewaagt in zijne brieven dat Matsijs zijn beeldtenis in metaal heeft vervaardigd. Ook bragt hij haar op doek. Hij is tweemaal gehuwd, eerst met Alyt van Tuylt bij wien hij zes kinderen verwekte en vervolgens met Catharina Heijens, die hij met drie zonen, als weduwe naliet. Hij stierf niet, zoo als van Mander wil, in 1529, maar leefde nog den 8 Julij 1530, was echter den 12 Oct. 1531 niet meer in leven.

Hij werd op het Karthuizer-kerkhof begraven. Honderd jaren later (1629) werd zijn gebeente in plegtigen optogt van daar naar de O. L. Vrouwe kerk gebragt en bij den voet der torens onder een blaauwe zerk met een bondig deftig epitaaf in gulden letters ter neêr gelegd. Zijn portret vindt men in de galerij te Florence, zoo als het ook in gravure uitgaat, met het vers van Lampsonius, waarna ook dat bij van Mander (uitg. de Jongh) is genomen. Quintijn Matsijs is meermalen het onderwerp der schilderkunst en poezy geweest en zijn leven heeft de stoffen voor meer dan een historisch verhaal opgeleverd.

Zie, behalve de bekende schilderwerken van van Mander, Hon-

braken, J. C. Weijerman, Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 215; Kramm, *Leven en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1075, volgg.; Michiels, *Hist. de la peinture Flam. et Holland*, T. IV. p. 384; Le Comte, *Konstkabin.* D. II. bl. 8; Guicciardijn. *Beschr. d. Nederl.* bl. 60; *De Antwerpschen Protheus, ofte den Cyclopischen Apelles, dat is: het leven en constrycke daden des uitnemenden ende hooghberoemden Mr. Quintyn Matsys etc. Midsgaders beschryvinghe syner voortreffelycke werken na door A(lexander) v(an) F(ornebergh) schilder* Antw. 1658. m. portr.; *Metamorphosis ofte wonderbare veranderingh ende leven van den vermaerden Mr. Quintyn Matsys, constigh grofsmit ende schilder binnen Antwerpen, enz.* (door F. Fickaart) Antw. 1648, 8°.; *Dict. Histor.* i. v.; *Biogr. Univ.* i. v.; Hoogstraten, Kok Kobus en de Rivecourt, i. v.; Muller, *Cat. v. portr.*

MATTER (J. DE), waarschijnlijk zoon van Abraham de Matter, predikant te Leyden, leefde in het laatst der 17e eeuw, en beoefende de dichtkunst. O. a. gaf hij een treurdicht uit op den dood van P. C. Swalmius, pred. te Leyden, 21 Aug. 1693 overleden.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.* bl. 64.

MATTHA (JOHAN ALEXANDER Baron VAN), nam als luitenant-generaal deel aan het beleg van Mons door de Franschen in 1746.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II. bl. 595.

MATTHAEUS (ANTONIUS), zoon van Koenraad Matthaeus, J. U. Dr., hoogleeraar in de welsprekendheid te Marburg, werd 27 Dec. 1564 te Frankenberg, in Hessen, waarheen zijn vader om de pest uit Marburg gevlucht was, geboren. Hij bekleedde elf jaren te Herborn, twintig jaren te Marburg, twaalf jaren te Groningen het hoogleeraarsambt in de regten, en stierf aldaar den 28 Mei 1637. Hij was schrijver van aanteekeningen op de instituten en collegia juris alsmede van kleindere verhandelingen over het Romeinsch regt. Foppens noemt hem den papiniaan zijner eeuw, doch andere kunstregters stellen hem verre beneden zijn zoon en naamgenoot. Hij huwde Elisabeth Schuler, dochter van Erhard Schuler, archivaris der Hessische vorsten, die hem 12 kinderen, 9 zonen en 3 dochters, schonk. Vier zijner zonen bekleedde bij zijn leven het hoogleeraarsambt. Johannes te Kassel, Antonius te Utrecht, Koenraad te Groningen, Christoffel te Harderwijk. Zijn portret is in de *Effigien Prof. Groning.*

Hij schreef:

Notae et Animadversiones in libros IV Institutionum juris Imper. Justiniani. Herbornae 1600 8°. Franeq. 1647. 12°. Amst. 1657. 8°.

Collegia Juris sex, Gron. 1638. 4°. Franeq. 1647. 4°. in 1642, 1646 te Rome verboden.

Dissertationes XVII de Judiciis. Amst. 1630. 12°. en meermalen herdrukt.

Orationes juridicae.

Tractatus de Auctionibus Ultraj. Antverp.

Disputationes de Sucessionibus.

Disputationes de Matrimonio et Tutelis.

Disputationes de Obligationibus XLII.

Disputationes de Criminibus VII et de Servitute VII c. miscellaneis.

De jure municipali.

Paroemiae Belgarum jurisconsultis usitatissimae, item Jus et. Praxis tum in bonis allodialibus quam in feudalibus. Ultraj. 4°. Brux. 1694.

Commentaria in varios Digestorum et Codicis titulis. ms.

Zie Foppens, *Bibl.* T. I. p. 81; Burmanni *Traj. erud.* p. 215; Saxe, *Onom.* T. III. p. 128; *Anal.* p. 577; Freheri, *Theat.* P. II. Sect. IV. p. 1078, 1079; Morhofius, *Polyt. Pract.* Sect. VIII. § 4 p. 593; *Acta Secul. Acad. Gron.* p. 102; *Cat. Bibl. Bun.* T. I. V. II. p. 1427; Jo. Jüglers *Beytrage zur jurid. Biogr.* T. II. P. II. n°. XXV. p. 281—287; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* D. I. bl. 71; *Aanh. op Nieuwenhuis Boekz. d. Gel. Wer.* 1719 b. bl. 285; Kobus en de Rivecourt. Muller, *Cat. v. portr.*

MATTHAEUS II (ANTONIUS), zoon van den vorige, werd den 27 Dec. 1601 te Herborn geboren. Zijn vader, »wien hij in naam zoo wel als in geleerdheid en in de kunst der Roomsche welsprekendheid gelijk was," was zijn leermeester. In 1628 werd hem te gelijk met van Bronckhorst het professoraat in de regten, te Harderwijk aangeboden, hij sloeg het toen af, maar nam het in het volgende jaar aan, en aanvaardde het met eene oratio *de Pileo.* Na vijfjarige bediening in Gelderland, werd hij in dezelfde betrekking te Utrecht beroepen; en aanvaardde haar 17 Junij 1634 met eene rede *de juris civilis sapientiâ contra ejus obtrectatores.* Hij stierf den 25 December 1654 bij zijne vrouw, Anna Pontanus, dochter van den Harderwijkschen hoogleeraar Joh. Isaäcus Pontanus, verscheidene kinderen nalatende. De beroemdste tijdgenooten verhieven om strijd zijne godsvrucht en geleerdheid, doch bovenal heeft bij zich, als leeraar van het lijfstraffelijke regt verdienstelijk gemaakt. Zijn werk de *Criminibus* is wel naar een onvolkomen stelsel, nochtans tamelijk volledig bewerkt, hij bragt de beginselen van het Romeinsche regt met de Nederlandsche wetten in overeenstemming, en toonde meermalen in dit werk een wijsgeerig hoofd en een menschelijk hart, terwijl het zich tevens door rijke belezenheid en een mannelijken stijl aanprijst. Onder de regtsgeleerden streefden hij zijne eeuw vooruit. Hij schreef:

Commentarius de Criminibus ad libr. XLVII et XLVIII. Digestorum, cui adjecta brevis et succincta juris municipalis interpretatio. Traj. 1644. 4°. (voor de opdragt aan de regering van Utrecht ontving hij *f* 600) 1661. 4°. Vesal. 1672, 1700. Col. Rauracorum 1725, 1727, Dusseldorp 1754, Genevae 1760, Antv. 1761, door J. D. van Leeuwen in 't Nederd. vert. (*Verhandel. over de misdaden, met aanteekk.* Utr. 1769. 4°. eerste deel.)

Oratio s. potius dissertatio de Toga, habita in templi majoris Choro IV Maii 1637. *Cum Guilielmus de Gruter J. U. D. pronunciaretur.* Ultraj. 1638. 4°.

Oratio de anulo, recitata Ultrajecti in templi majoris Choro IX. Kal. Mart. 1639. *Cum Segero Uytenbogardo summos in iure honores conferret.* Ultraj. 1639. 4°.

De Judiciis disputationes XVII. Traj. 1639, 1645. Amst. 1640. 8°. *Cum notis Theoreticis, Canonicis et Practicis Georgii Adami Struvii.* Jenae 1678. 4°.

Disputationes de Successionibus, de Matrimoniis, de Tutelis, cum auctario de Divortio legum et usus. Traj. 1652. 8°. *Cum notis Struvii.* Jenae 1652.

De Auctionibus libri duo, quorum prior venditiones, posterior locationes quae sub hasta fiunt exequitur. Ultraj. 1653. 4°. Antv. 1680. Ned. vert. (*Over de opveilingen of het recht van openbare verkoopingen.* Utr. 1775. 2 d. 4°.)

Orationes argumenti juridici. Traj. 1654. 12°. door zijn zoon uitgegeven, onder welke een *Contra jus Patronatus* en een ander de *Pileo.*

Notae in libros quatuor Institutionum. Amstel. 1657. 12°.

Paroemiae praeter Romanorum aliarumque gentium mores et instituta Ius Ultrajectinum exponentes et elucidantes. Traj. 1667. 8°.

Recitationes solemnes ad tit. C. de pign. et hypoth. in *Anal. Vet. aevi.* T. II. p. 567—700.

Recitationes ad tit. C. in quibus caus. pign. vel. hypoth. et reliquos qui sequuntur XX lib. VIII singulaeque eorum leges, usque ad tit. C. de except. Ibid. T. IV. p. 558—605.

Illustriores juris controversi quaestiones ad tit. Digestorum, cum docta eorumdem ms. resolutione op *Cat. Bibl. ms. Uffenb.* T. III. (Francof. 1730) p. 179.

Zie *Bibl. Univ.* Jöcher, Rotermund, Burman, *Traj. erud.* p. 217, seqq.; Saxe, *Onom.* lit. T. IV. p. 408, 409; Arnoldus, Drackenborch, *Series Profess.* n°. 1; J. P. Jüglers *Beytrage z. furst Biogr.* T. II. p. II. n°. XXI. p. 289—295; Struvius, *Bibl. juris*, CXI. § II. T. II. C. IX C. VI. § XXXVIII. § LXX; Morhovii, *Polyh.* l. V. C. II. § IX; Barlaei, *Epp.* p. 435; *Poem.* p. 70; J. Pontani, *Poem.* p. 59, 251; Vreede, *de Ant. Matthaeo primo juris criminalis in Acad. Ultraj. doctore*, Ultraj. 1841; v. Hasselt, *Onuitg. stuk.* D. II. bl. 271, volgg.; van Kampen, *Gesch. d. Kunst. en Wetens.* D. I. bl. 311; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 45, 71, 72, 108, 262, D. II. bl. 608, 609, 645; Nieuwenhuis, Kok, Kobus en de Rivecourt, Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.* bl. 281; Matthaei, *Syll. epist.* XXXVIII; Saldenus, *de Libr.* lib. II. C. 3 § V; A. Aemilius, *Orat.* p. 365; Barlaei, *Epist.* CCV; Graevius, *Orat. in obitum Moreelsii*; Schoockius, *de Lectionibus*, I. III. C. V. p. 785; Voetius, *Disput. Theol.* p. 323; *Pol. Eccles.* p. 1 L 3 T. I. S. III. C. II. P. II. l. III; P. Cunaei, *Epp.* Matthaei, *Anal.* T. II. p. 379; Heringa, *de Auditorio*, p. 97, 133; 138, 162, 171, 202; Dodt van Flensb. *Archief*, D. III. bl. 298, 313.

MATTHAEUS III (ANTONIUS), zoon van den vorige, werd den 18 Dec. 1635 te Utrecht geboren, genoot het onderwijs van Antonius Aemilius aan de Hieronimiaansche school, studeerde onder zijn vader, Jacobus Wissembachius, en eindelijk onder Cyprianus Regnerus ab Oosterga in de regten, verkreeg de doctorale waardigheid en van den magistraat voor de opdragt zijner dissertatie *f* 100. In hetzelfde

jaar (1659) gaf de magistraat hem verlof collegie over de regtsgeleerdheid te houden, benoemde hem het volgende jaar tot buitengewoon en in 1662 tot gewoon hoogleeraar in het burgerlijk regt. In 1666 bedankte hij voor een beroep te Groningen, en in 1670 voor een te Leiden. Twee jaren later werd dit beroep herhaald, en toen aanvaardde hij die post, onder voorwaarde dat zijn inkomen jaarlijks met *f* 300 zou vermeerderd worden. Sedert was hij nog ruim 27 jaren een sieraad dezer hoogeschool, doch zijne lessen waren weinig bezocht, mogelijk ten gevolge van verkeerd oordeel, als van zekere stroefheid van zijne zijde. Matthaeus was overigens een man van groote geleerdheid, grondige regtskennis en vooral een doorkundig beoefenaar der geschiedenis. Hij overleed 25 van Oogstm. 1710, bij zijne vrouw Elisabeth Pater een zoon nalatende. Johannes Voetius hield eene lijkrede op hem. Zijn portret wordt voor een zijner werken gevonden.

Hij schreef en gaf uit:

Commentarius ad librum primum Institutionum. Traj. 1672. 4°.

Disputationes de Obligationibus etc. Traj. 1660. 12°.

Observationes rerum judicatarum a supremo Ultrajecti revisionis concessu. Leid. 1673. 12°.

Tractatus singulares de Communione bonorum, de Officio judicis, de Potestate mariti in uxorem et de Familia erciscunda. 1676. 12°.

De Probationibus, Fide instrumentorum et Testibus. Leidae 1678. 8°.

Exercitationes miscellaneae adversus Abrahamum à Wesel. Leidae 1678. 8°.

Disputationes septem de Servitutibus, una cum Barth. Caepollae tractatu de Servitutibus. Amst. 1686. 12°.

De Nobilitate, de Principibus, de Ducibus, de Comitibus, de Baronibus, de Militibus, Equitibus, Ministerialibus, Armigeris, Barscalcis, Marscalcis, Adelscalcis, de Advocatis Ecclesiae, de Comitatu Hollandiae et dioecesi Ultrajectina libri quatuor, in quibus passim Diplomata et Acta hactenus nondum visa. Amst. 1686. 4°.

De Jure gladii, et de Toparchis, qui id exercent in dioecesi Ultrajectina. Leid. 1689. 4°.

De Rebus Ultrajectinis, et in primis de bello cum Covordensibus, Tarantiis, seu Drentinis, olim gesto, auctoris incerti, sed quo ex Belgis foederatis vetustior hactenus nondum prodiit, viri olim illustris, et qui interfuit rebus gestis, Narratio historica. Leidae 1690. 4°. 's Hage 1740. 4°.

Chronicon Egmundanum, seu Annales regalium Abbatum Egmundensium, auctore Fr. Johanne de Leydis, ordinis Praedicatorum Harlemi. Accedunt, praeter Theodorici a Leydis Breviculos, Leonis Monachi Egmundensis Breviculi majores, historiam Comitum continentes, qui Egmundae sepulti, cum notis. Leydae 1692. 4°.

Rerum Amersfortinarum scriptores duo inediti, alter auctor incertus, alter cui nomen Theodorus Verhoeven, cum notis. Ibid. 1693. 4°.

Anonymi, sed veteris et fidi, Chronicon Ducum Brabantiae, ab ipsis gentis initiis usque ad annum 1485. *Accedit vita virginis nobilissimae Elisabethae van Heenvliet, quae ultima ejus gentis, et quarumdam aliarum Monialium in Diepenveen, scriptore anonyma moniali, quae ejusdem coenobii, cum notis.* Ibid. 1707. 4°.

Veteris aevi Analecta, seu vetera aliquot monumenta, quae hactenus nondum visa X. *Tom.* 8°. 1698—1710. Hagae 1738. 5 T. 4°.

Alciati contra vitam Monasticam ad Bernardum Mattium Epistola. Accedit Sylloge Epistolarum virorum clarissimorum, quae variam doctrinam continent, ut Gifanii, Vulcanii, Brahei Schriverii, Pontani, Vossii, Sibrandi Siccamae, Gronovii, Boxhornii et aliorum nec non vetera aliquot Testamenta Seculo XII et initio sequentis scripta. Leidae 1708. 8°. 1740. 4°.

Manuductio ad Jus Canonicum. Leidae 1696, 1706. 8°.

Fundationes et Fata Ecclesiarum, quae et Ultrajecti et in ejusdem suburbiis et passim alibi in dioecesi. Leidae 1703. 4°.

Disputationes LVI. Ultraj. 1760. 4°.

Oratio de jurisprudentiae dignitate. L. B. 1673. 4°.

Chronicon Brabantinum Rythmeo-Belgic. de bello Grimbergensi quod saec. XII circa An. 1143 *gestum est, idque Chronicon edere constituerat quod etiamnum msc. cum Praefat. et Notis tum Ant. Matt. in scriniis Gerardi Munniks, viri eximae eruditionis Senat. Traj. servatur.*

Zie *Biogr. Univ.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.; Rotermund, *Fortz.* i. v.; Kok, Hoogstraten, Kobus en de Rivecourt, J. P. P. Jügler, P. II. n°. XXVI p. 296—306; J. Voetii, *Orat. fun. in obit. A. Matthaei*, Ultraj. 1710; Saxe, *Onom.* T. V. p. 75, 76; *Pars Ind. Bat.* p. 119—126; Burman, *Traj. erud.* p. 218—228; *Praef. Anal.* T. IX; Lipenius, *Bibl. Jurid.* p. 356; Struvius, *Bibl. Juris*, C. XII. § 76; C. XIII. § 17; *Acta erud. Lips.* Lips. 1685, Oct. 1389; Ludewig, *de Formula Brandenburgiei Dicatus* C. VIII. T. I; *Opusc.* p. 254; *de Furo subfeudorum Inperialium*, C. II. T. I.; *Opusc.* p. 553; Crenius, *de Libr. Optim.* III. § 38; *Cat. Bun.* T. I. Vol. II. p. 1427; Draekenborg, *Ser. Prof. Ultraj.*; te Water, *Narratio*, p. 25, 194; van Rijn en van Heussen, *Bat. S.* T. II. p. 143; Hubner en Schuer, *Algem. Hist. Boekz.* D. III. bl. 230, 231, 236 b. volgg.; van Wijn, *Hist. Avondst.* D. I. bl. 162; *Huiszittend leven*, n°. 2, *Supplem. Act. Lips.* T. III. P. I. p. 213; Siegenbeek, *Gesch. d. Leydsche Hooges.* D. I. bl. 195, 292. D. II. bl. 149, 150; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* D. I. bl. 72, D. II. bl. 645; van Kampen, *Bekn. geschied. d. Ned. Lett. en Wet.* D. I. bl. 402; D. II. bl. 42; de Wind, *Bibl. v. Ned. Ges.* D. I. passim; Rabus, *Boekz. d. Gel. Wer.* Nov. en Dec. 1698, bl. 399, vlg.; *Lettr. de Bayle*, p. 690; G. van Hasselt, *Iets over A. M. in Geld. Maands.* II. 271; *Kunst- en Letterb.* 1853, bl. 353; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. I. bl. 381; Muller, *Cat. v. portr.*

MATTHAEUS IV (ANTONIUS), zoon van den vorige, en van Elisabeth Pater, werd in 1672 te Utrecht geboren, studeerde in de regten onder zijn vader, en aanvaardde in 1702 de betrekking van hoogleeraar in de regten te Deventer, met eene redevoering *de civili Romanorum sapientia ab aliorum calumniis defensa.* Hij liet de kerk te Diepenveen weder opbouwen, en boven de kerkdeur aldaar is ter zijner eere een opschrift geplaatst. Hij werd geroemd „als een man die zijn ambt trouw en naarstig bekleedde, uitnemend de gaaf bezat van zijne gedachten uit te drukken en die van een zoo uitstekend geheugen was dat hij niet alleen den zin der wetten in het groote codex vervat, maar van de meeste wetten de eigene woorden, waarin zij geschreven waren, onthouden had." Hij stierf 26 Sept. 1719, kinderloos. Op zijn overlijden bestaat een penning. Zijne weduwe, Judina van Hurck, hertrouwde met den beroemden Dyonysius Andries Roëll, hoogleeraar en later burgemeester van Deventer. Zij liet ter eere van hare geleerde echtgenooten, beiden in een bloeijenden ouderdom overleden, in de Bergkerk te Deventer een grafgesteente oprigten, hetwelk nog aldaar is te vinden.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 215; *Tegenwoordige staat van Overijssel*, D. III. bl. 283; Bouman, *Geschied. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 72; van Eck en Bosscha, 2e *Eeuwf. van het Atheneum ill. zan Deventer*, bl. 104; *Verv. op* van Loon, *Ned. Historie-penn.* D. II. bl. 78 volg. Kobus en de Rivecourt, o. h. w.

MATTHAEUS V (ANTONIUS), beroemd advocaat te Amsterdam, kwam in 1747 op de nominatie als hoogleeraar in de regten, te Harderwijk in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 246.

MATTHAEUS VI (ANTONIUS), zoon van Koenraad Matthaeus, hoogleeraar te Groningen, en van Elisabeth Michaelis, was predikant te Garnwert, en sedert 1662 te Groningen, waar hij in 1688 overleed. Hij huwde een dochter van Abdias Widmarius, hoogleeraar in de godgeleerdheid, en schreef:

De noodwendigheid van het predikambt, verdedigd tegen L. van Velthuysen. Gron. 1671. 12°.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 215; C. Adami, *Naaml. v. pred. in Gron.* bl. 9, 120; Abcoude, *Aanh. en verv. d. Ned. boeken*, bl. 135.

MATTHAEUS (CHRISTOPHORUS), zoon van Antonius Matthaeus I, jongere broeder van Antonius Matthaeus II, werd 29 November 1608 te Marburg, in Hessenland geboren, studeerde waarschijnlijk te Groningen en te Utrecht, waar hij 24 Sept. 1641 door den hoogleeraar van der Straten tot doctor in de geneeskunde werd bevorderd. Voor hij zich aan de medicijnen wijdde, had hij zich op letterkunde, wijsbegeerte en historie toegelegd en was ten minste twee jaren vroeger conrector te Harderwijk. In 1644 werd hem aldaar het hoogleeraarambt in de Redeneerkunde en de Grieksche taal opgedragen, dat hij den 28 Mei met het doen eener plegtige redevoering op zich nam. Vervolgens werd hij tot hoogleeraar in de geneeskunde aangesteld. Hij huwde 8 Sept. 1639 Helena Pontanus, dochter van den hoogleeraar Pontanus, en zuster van Anna Pontanus, vrouw van zijn broeder Antonius Matthaeus. Hij overleed 11 Junij 1647, in den ouderdom van 39 jaren, en schreef:

Historia Alexandri magni S. prodromus quatuor Monarchiarum.

Zie *Eff. et vitae Prof. Gron.* p. 87; Burman, *Traj. erud.* p. 216; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1732, D. I. bl. 111; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 46, 90.

MATTHAEUS (COENRAAD), broeder van den vorige, werd den 26 Mei 1603 te Herborn geboren, doctor in de geneeskunde en hoogleeraar in dit vak te Groningen. Hij overleed 12 Sept. 1638, bij zijne vrouw Elisabeth Michaelis twee zonen nalatende.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 215; *Vitae Prof. Gron.* p.

MATTHAEUS (JACOBUS), broeder van de vorige, begaf zich in de krijgsdienst, werd overste van een vendel voetvolk, in 1690 in een gevecht met de Franschen gevangen genomen en zwaar gewond naar Charleroi gevoerd, waar hij stierf en begraven werd, drie kinderen, Abdias, Antonius en Elisabeth nalatende.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 216.

MATTHAEUS (PHILIPPUS), zoon van Bernard Mathaeus en Elisabeth Orting, werd 11 Dec. 1621 te Marburg geboren, en na de voorbereidende wetenschappen aldaar geleerd te hebben, in 1639 naar de school te Cassel gezonden waar hij zich onder Johannes Combachius in de wijsbegeerte en welsprekendheid, en onder Petrus Dauberus in de beschaafde letteren oefende. Hierna legde hij zich zoo te Cassel als te Groningen en te Bremen, waar Gerhardus de Neufville toen een grooten roem had, op de geneeskunde toe. Van Bremen begaf hij zich in 1645 naar Franeker, waar hij Johannes Antonides van der Linden hoorde en in 1650 verkreeg hij te Leyden, na het verdedigen eener *Dissertatio de Ictero*, de doctorale waardigheid. Te Franeker wedergekeerd, werd hij reeds in het volgende jaar, in plaats van van der Linden, die naar Leiden beroepen was, eerst buitengewoon, vervolgens gewoon hoogleeraar in de medicijnen en botanie. Als zoodanig verwierf hij een grooten naam en ontving hij van curatoren vele bewijzen van achting o. a. den titel van professor honorarius in archiater van Friesland. Ook werd hij lid van den raad en burgemeester der stad. Hij overleed den 29 December 1700. Herm. Alexander Roëll hield een lijkrede op hem, in 1701 te Franeker in folio in het licht gegeven. Zijn beeld is in het koper gebragt en met een Latijnsch vers van Joh. Schotanus uitgegeven. Hij is tweemaal gehuwd 1 met Sophia Six, dochter van Jan Six en Anna Nicolai die hem drie dochters schonk, 2 (1683) met Maria van Hanenburgh, bij wien hij een zoon naliet, Bernardus Matthaeus, eerst student in de regten te Franeker, later luitenant bij het paardevolk, gehuwd met N. Schoonleben, kinderloos gestorven.

Philippus Matthaeus heeft behalve *Disputationes Academicae* niets in het licht gegeven.

Zie *de Orat. funeb.* Roëllii, Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 427, seqq.; Jo Terentius, *Vita Chr. Munsteri*, p. 20; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 21.

MATTHAEUS (PHILIPPUS), junior, zoon van Antonius Matthaeus en Anna Pontanus, werd den 16 Maart 1641 te Utrecht geboren. Na de Latijnsche scholen aldaar doorgeloopen te hebben, werd hij er in Aug. 1655 student in de medicijnen en zette vier jaren later zijne studien te Franeker voort, waar hij, onder voorzitting van zijn bloedverwant Philippus Matthaeus, twee disputationes, *de Renum et vesicae calculo* en de *Capitis vulneribus* verdedigde. Van daar keerde hij naar Utrecht terug, en werd er in 1662 tot doctor in de geneeskunde bevorderd, en kort daarop stads geneesheer. In 1664 werd hem verlof gegeven tot het openen van collegien over de philosophie en geneeskunde en het houden van openbare Disputationes medicas. In 1667 verkreeg hij den titel van *Medicinae lector*, en twee jaren later dien van *Professor extraordinarius*, welke waardigheid hij met eene *Oratio de dignitate et honore Medicorum*, 16 Febr. 1670, aanvaardde. Nog in hetzelfde jaar beriepen hem de curatoren der hoogeschool te Franeker, in plaats van Johannes Frencelius, tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde en botanie. Deze betrekking bekleedde hij met groote lof tot den 6 Oct. 1690 toen hij stierf. Johannes Regius hield eene lijkrede op hem, die in het licht is verschenen met het *Programma funeb.* van den Rector Magnificus Jac. Rhenferdius (Fran. 1690. fol.)

Zie Drakenborg, *Series Proff. Ultraj.* p. 20; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 513, seqq.; Burman, *Traj. erud.* p. 215, en de genoemde *Orat. funebr. et Progr.*

MATTHAEUS BERNAERTSZ., anders Matthaeus van Linken, te Meenen in Vlaanderen geboren, werd den 4 Dec. 1572 op de Vrijdags-markt te Gent, om den geloove verbrand. "Hij was een dienaer der gemeente Gods in 't woord des Heiligen Euangeliums, alsoo ook in de diakenschap om de arme behoeftige leden Christi in ligchamelijke nooddruft te verzorgen." Toen hij den marteldood onderging had hij 40 jaren bereikt. Hij liet na:

Een Testament, geschreven door Matthaeus Bernaerts, geseyd van Linken, gevangen liggende in Gent aen syne kinderen, Janneken, Jooshen en Myntken.

Zie van Braght, *Bloed. toon. der Martel.* D. II. bl. 623.

MATTHAEUS FLANDER, met welke sommige bibliographen Matthaeus Vendrell, een der oudste boekdrukkers in Spanje, verwarren. Hij vestigde zich in 1475 te Saragossa en drukte er tot 1485 verschillende boeken, o. a.:

Guidonis de Monte Rocherii Manipulus curatorum. Caesar-Augustae. 1473 fol.

Benedictus de Pientinis liber de expositione vel declaratione Misse Caesar Augustae 1478. fol.

Zie *Messager des Sciences historiq. et archives des arts.* 1847, p. 300, suiv.

MATTHES (HENDRIK JUSTUS), zoon van Andreas Matthes en Geertruy Maria Fieken, werd den 14 Julij 1780 te Delft geboren. Na onder de rectoren Hendrik en Jan Hoogeveen, in zijne geboortestad, in de Latijnsche en Grieksche talen onderwezen te zijn, werd hij, tot het herderen leeraarambt in de Evangelisch Luthersche kerk bestemd, in Mei 1797 aan de zorg van den Amsterdamschen leeraar Johannes Tessel toevertrouwd. Daarna bezocht hij, als alumnus der Amsterdamsche gemeente, het Athenaeum, en studeerde aldaar onder de hoogleeraren Wyttenbach, Walraven en van Swinden. Na den 21 Aug. 1798 voor het Amsterdamsche consistoire geëxamineerd te zijn, vertrok hij naar Halle, waar hij twee jaren doorbragt.

In het vaderland teruggekeerd, werd hij 10 Nov. 1800 tot proponent aangenomen, en in Julij 1801, na de dienst eenigen tijd te Hoorn waargenomen te hebben, tot vast proponent te Amsterdam aangesteld. Reeds had hij op aansporen van den hoogleeraar Paulus van Hemert, den bekenden verdediger van de kantiaansche wijsbegeerte en het middenpunt van hare voorstanders in ons vaderland, in het *Magazijn der kritische wijsbegeerte* (III St. bl. 141 volg.) eene verhandeling geplaatst onder den titel van: *Eene proeve van een kort doch volledig opstel eener wijsgeerige zedeleer naar critische beginselen*, waardoor hij zijne geschiktheid toonde tot het behandelen van speculatieve onderwerpen in een populairen vorm. Later schijnt echter de beoefening der wijsbegeerte minder dan die der letterkunde van smaak tot zijne uitspanning behoord te hebben. Van deze laatste gaf hij ten minste bewijzen, en beproefde zelfs eene dichterlijke vertaling der *Urania* van Tiedge, die hij echter niet voltooide. Den 24 Febr. 1802 te Amsterdam tot den predikdienst ingezegend, aanvaardde hij haar te Harlingen, den 18 Dec. 1803 te Zutphen, en den 8 Sept. 1805 te Groningen, waar hij tevens het ambt van beëedigt translateur waarnam en lid der plaatselijke schoolcommissie was. Ook was hij lid van den vriendenkring *Nulla sine litteris vita*, waartoe ook Guyot, van Cappelle Spandaw, Wolters, Feith en Tanno Sypkens behoorde. In zijn prediken wist hij den populairen toon aan te slaan, blijkens zijne *Leerrede ten aanprijzing van de koepokinenting*, in 1808 uitgesproken en gedrukt, en op verlangen der toenmalige gouverneurs van Groningen en Drenthe, behalve in groot 8°. nog ten getale van 2500 exemplaren in kl. 8° uitgegeven, en aan alle gemeentebesturen van beide provincien ter verspreiding gezonden. Den 1 Februarij 1810 in den echt getreden met Wilhelmina Maria Elisabeth Hoyer, oudste dochter van François Hoyer, in leven ontvang- en betaalmeester van den Aziatischen Raad, zag hij zich verpligt om zijn ambt den 28 October, *salvo honore* neder te leggen, en in het belang zijner aangehuwde familie, als procuratie-houder van het kantoor in verfwaren en droogerijen onder de firma van Carel Loth en zoon te Amsterdam handel te drijven. Intusschen verwaarloosde hij de beoefening der letteren niet. Vooral bleef de zorg voor het lager onderwijs hem ter harte gaan. Den 13 December 1811 werd hij tot curator der stads armenscholen, en den 28 tot lid der plaatselijke schoolcommissie benoemd. Tweemaal bragt hij in de betrekking van voorzittend curator het openbaar verslag aangaande

de stadsarmenscholen uit, den 28 Maart 1814 en den 31 Maart 1818, de laatste maal in tegenwoordigheid van koning Willem I. De Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* koos hem onder hare hoofdbestuurders. In 1821 opende hij hare algemeene vergadering met eene redevoering *Over de zedelijke en godsdienstige beschaving als den voortreffelijksten band van vereeniging der menschen.* Ook genoot hij vroeger de eer tot gezworene bij de cours d'assises gekozen te worden, waardoor hij meermalen aan de jury deel heeft moeten nemen. In 1814 stelden burgemeesteren hem aan tot eersten luitenant van een bataillon landstorm. In 1819 vereerde de Maatschappij der Weldadigheid, in 1833 die van Diligentia, beide te 's Hage, hem met het honorair lidmaatschap.

Na bijna veertien jaren te Amsterdam als koopman geleefd te hebben, onttrok Matthes zich in 1824 aan den handel, en koos het landgoed De Ehze, tusschen Zutphen en Lochem, tot zijne woonplaats. Twee jaren later beriep hem de Zutphensche gemeente op nieuw tot haren leeraar, en in 1828 begeerde de Leydsche zijne dienst. Als oud hoofdbestuurder van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen werd Matthes te Leyden spoedig tot bestuurder der afdeeling gekozen, en in die betrekking hield hij in 1835 eene *Feestrede* op het vijftig jarig bestaan der Maatschappij, en in 1835 bij het overhandigen van eereblijken, eene redevoering over *het vereeren van edelmoedige en menschlievende daden beschouwd als middel ter bevordering van godsvrucht en goede daden*, van 1833 tot 1852. was hij een werkzaam lid van het Synodaal bestuur van zijn kerkgenootschap.

Den 13 November 1853 vierde hij de gedachtenis zijner vijfentwintigjarige bediening in de gemeente Leyden, sedert predikte hij slechts twee malen, en overleed den 27 Februarij 1854, bij zijn echtgenoot, die hem reeds in 1832 was vooruitgegaan, drie zonen, Carel Joannes, hoogleeraar in de wis- en natuurkunde te Amsterdam, Gerardus, advocaat en procureur te Gorinchem en Benjamin Frederik, afgevaardigde van het Nederlandsche Bijbelgenootschap te Makasser, en eene dochter, Alida Maria nalatende. De hoogleeraar F. J. Domela Nieuwenhuis, bearbeidde zijn leven voor de *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.* waarvan Matthes lid was.

Behalve de bovengemelde werken schreef hij nog:

Intree-rede te Zutphen in *Boekzaal* 1826.

Tweetal Leerredenen, gehouden te Leyden, bij gelegenheid der bevestiging en intrede. Leyden 1828.

Gedachtenisrede op het afsterven van Ds. G. H. Reiche. Leyden 1839.

Leerrede op het derde eeuwgetijde van de overgave der Augsburgsche geloofsbelijdenis. Leyd. 1831.

Redevoering en gebed ter gelegenheid van 's Konings verjaardag.

Een woord ter bemoediging en troost voor Nederlandsche Christenen, in leerredenen. Leyd. 1833.

Leerrede ter gedachtenis der vijf-en-twintigjarige regering van Z. M. den Koning der Nederlanden. Leyd, 1838.

Leerrede ter inwijding der hernieuwde Evang. Luthersche kerk te Leyden. Leyd. 1841.

Leerrede over de ergernis der Wereld (Matth. XVIII vs. 7) N°. 1 der *Leerred. ter bevordering van ware verlichting.* 1849.

Leerrede ter gedachtenis eener vijf en-twintigjarige ambtsbediening in de Evang. Luth. gemeente te Leyden, N°. 3 der *Leerred. voor Evang. Christenen te Utrecht* 1854.

Hulde aan de nagedachtenis van mijne echtgenoot W. M. E. Hoyer. 1832. (Niet in den handel.)

Redev. en aanspraken bij het overhandigen van eereblijken aan redders van drenkelingen, in de vergad. der Leydsche afdeel. van de Maats. 22 *Nov.* 1831. Leyd. 1831.

Ook liet hij *Vragen op het Catechiseerboekje van Muller* (1826) tot eigen gebruik in het licht geven.

Zie Domela Nieuwenhuis in *Handel. der Maats. v. Ned. Lett. te Leyden*, 1854; J. C. Schultz Jacobi en F. J. D. Nieuwenhuis, *Bijdrag. tot de Geschied. d. Evang. Luth. kerk*, St. I. bl. 65; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 89, 123, 208, 209.

MATTHAEUS de pottebakker werd in 1559 te Antwerpen om den geloove gevangen genomen en den 9 Nov. in den steen onthalst.

Zie van Braght, *Bloed. toon. d. Doopsgez.* D. II. bl. 262.

MATTHEUS de schoolmeester, een geleerd man. Om den geloove uit Doornik verdreven, zette hij zich te Gend neder en opende aldaar eene school, waarin hij »zyn toehoorders ende leerionghens de puerteit des Euangeliums inplantte." Hij is om die reden 1557 verbrand.

Zie *Historien der vrome Martelaren* (1566) bl. 200.

MATTHEUS (Joost), ingenieur, met Jacob Kemps tegenwoordig bij de belegering van Steenwijk in 1592. Algemeen erkende men het aan het beleid en de goede diensten van beide die ingenieurs toe te schrijven dat de overgaaf spoedig plaats had.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. ter zee*, D. I. bl. 316; Klynsma, *Geschiedk. herinn. aangaande Steenwijk. Kuinre en Blokzijl*, bl. 97.

MATTHEUS (E. van), schreef:

Over de brief aan de Romeinen, in het Grieksch, met een Nederduitsche vertaling van woord tot woord onder het woord.

Zie Arrenberg, *Naamreg. v. Ned. boeken*, bl. 340.

MATTHIAS, aartshertog van Oostenrijk, zoon van keizer Maximiliaan II, werd den 24 Febr. 1557 geboren. Naauwelijks had hij den ouderdom van twintig jaren bereikt, of hij, die, schoon zwak van geest, van heerschzucht gloeide, vlamde op de landvoogdij over de Nederlanden, door het overlijden van Requesens opengevallen. Op aanmoediging van slechts weinige edelen, die hem heimelijk, buiten weten der staten, tot landvoogd begeerden, vertrok hij in stilte, zonder voorkennis van zijn broeder keizer Rudolf uit Weenen en kwam nog voor het einde van October 1577 te Lier in Brabant aan. Zijne onverwachte komst verbaasde de staten, van welke sommige het hoogst euvel opnamen dat men eenen vreemden heer buiten hun weten, in 't land gehaald had. Ook wil men dat prins Willem I heimelijk misnoegd was over dezen stap. Daar echter de aartshertog reeds in het land was en men het voor hem beleedigend achtte hem weg te zenden, besloot men eindelijk hem, met 's Prinsen goedvinden, tot algemeen landvoogd aan te nemen. Men ontbood hem van Lier naar Antwerpen, waar hij statelijk ingehaald en door den prins van Oranje verwelkomd werd; leide hem de voorwaarden open, waarop men genegen was hem de waardigheid van landvoogd aan te bieden, en hoe bekrompen en beperkt die ook waren, nam hij ze echter met blijdschap en dank aan en bezwoer ze plegtig te Brussel in den aanvang van 1578. Tevens bewoog men hem den prins van Oranje tot zijnen stedehouder over al de Nederlanden te verheffen. Van hier dat Matthias wegens het hoog gezag en grooten invloed van Oranje in het bewind der zaken, zoo weinig had te zeggen dat zijne vijanden hem, en niet geheel ten onregte, den griffier van den prins noemden. De beperktheid van zijn gezag had vernederende gevolgen voor den landvoogd. Zoo werd hij bij het sluiten van de Unie van Utrecht (1579) noch gekend, noch zijn raad ingenomen. Zelfs liet men, om hem afkeerig van zijn post te maken, omtrent dien zelfden tijd, zijn jaarwedde onbetaald, 't geen hem noodzaakte zijn hof te sluiten en zijne huishouding op te breken.

Niet noemenswaardig was dit alles in vergelijking der vernedering hem aangedaan, door de onderhandeling der staten, gedurende zijn bewind, met den hertog van Anjou, broeder des konings van Frankrijk, over de landvoogdij. Wel gaf hij in een vertoog den staten te kennen dat hij van dien handel onkundig was, doch stelde geene pogingen in het werk om er zich tegen te verzetten. Alleen verzocht hij, dat men de diensten, door hem des lande bewezen, wilde in gedachtenis houden, en ronduit verklaren wat men met hem voorhad. Mededoogen hebbende met den zwakken vorst, verzekerden hem de staten zijne achterstallige wedden te zullen betalen, zoo ras de staat van 's lands geldmiddelen zulks gedoogden en gaven hem, tot onderpand, hoop op de inkomsten van het aartsbisdom van Utrecht. Ook stelden zij, om hem eenige vergoeding te geven, nevens den prins van Oranje, pogingen in het werk, om hem tot bisschop van Luik te doen verkiezen, doch met geen gelukkig gevolg: Inmiddels was tusschen den hertog van Anjou en de staten de zaak geregeld, en gene tot landvoogd aangenomen. Matthias begreep nu dat zijn kortstondig en zwak bestuur ten einde liep, en legde de landvoogdij neder. Hij vertrok in 1581 uit Antwerpen naar Zeeland, door eenige Zeeuwsche oorlogschepen tot Ooltgensplaat begeleid, waar hij in een Hollandsch schip overstapte, dat hem langs de Merwe en de Waal naar het Tolhuis voerde. Gaarne had hij nog een poos in Holland vertoefd, doch, daar zulks de staten niet begeerden, vervolgde hij zijn weg, zonder Holland aan te doen, over Keulen naar Duitschland.

Na zijn vertrek werd beraadslaagd hem een jaarwedde ter somma van 50.000 pond toe te leggen, doch die is nimmer betaald. Zijn verdere levensloop ligt buiten de grenzen van ons bestek. Alleen vermelden wij nog dat hij later koning van Hongarije en in 1612 zijn broeder, Rudolph II, als keizer van Duitschland opvolgde. Hij overleed den 20 Maart 1619, bij zijne gemalin, Anna, dochter van Ferdinand II, aartshertog van Tyrol geen kinderen nalatende. Zijn naam staat op de lijst der zwakke, bedrijveloze en hierdoor onschadelijke vorsten.

Zie behalve Goudhoeven, van Meteren, Hooft, Bor, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk en andere geschiedschrijvers, de Woordenboeken van Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Oetinger, Kobus en de Rivecourt, P. Vettori, *Or. in fun. Matthiae Caes.* Florent. 1619. 4°.; A. Stufa, *Esequie della M. C. dell' imperat. Mattia, celeb. da Cosimo II etc. Firenz.* 1619; P. Santorio, *Vite di Rudolfo (II) e Mattia imper.* Venez. 1664. 8°.; Groen, *Archives*, Reg. (*Autriche*); Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. III. Reg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; *Navorscher*, D. V. bl. 331, D. VI. bl. 151; *Cat. ms. v. Hulthem*, N°. 372; Muller, *Cat. v. portr.*; *Repert. der Verh. en Bijdr. betr. d. G. d. V.* bl. 236, 237. Broes, *Willem I*, bl. 7, 90 verv.; de Vries en de Jonge, *Bijdr. t. d. penningk.* D. I. bl. 62—65.

MATTHIAS, MATTHIAE, MATTHIEU (Petrus), werd omstreeks 1575 te Mons geboren, trad in 1598 in de orde der jesuiten, en predikte 24 jaren in Waalsch-Vlaanderen. Hij bekleedde verscheidene jaren het ambt van biegtvader van Engelbert Des-Bois, bisschop van Namen en stierf den 19 Julij 1642 in deze stad. Men heeft van hem:

L'Exercise de l'Amour, ou des Stations de la Passion de N. S. J. C. 1626. 24°.

Le Cénacle, ou Traité des Vertus que N. S. J. C. a practiquées en sa dernière Cène. 1631.

Paradisus Coelestis Petri Matthiae, Montensis, e Societate Jesu, anno saeculari Societ. Jesu. 1640. Antv. 1640. 12°.

Zijn boeken *de Corporibus gloriosis* en *de Gloriâ essentiali* zijn niet verschenen.

Zie Boussut, *Hist. de Mons.* p. 434; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 992; Paquot, *Mém.* T. III. p. 523.

MATTHIAS, MATTHIAE, MATTHYS (Christiaan), omstreeks 1584 te Meldorp in het Holsteinsche geboren, heeft een belangrijk deel zijns levens in ons vaderland doorgebragt. Hij studeerde, ten einde als predikant bij de Luterschen te kunnen optreden te Straatsburg, onder Philippus Marbachius (1607) en te Giessen, waar hij onder Jan Winckelmann stellingen verdedigde over de goddelijkheid van het woord. Ook gaf hij aldaar bijzonder onderrigt in de zedekunde. In 1614 werd hem het rectoraat te Baden-Durlach opgedragen en scheen het dat zijn leven aan de beoefening der oude letterkunde zou gewijd worden. Nogtans toonde hij de godgeleerdheid niet te vergeten in verschillende door hem uitgegeven werken. In 1618 aanvaardde hij het professoraat in de godgeleerdheid te Altorf, maar vier jaren later riep hem de Deensche koning Christiaan IV naar zijn vaderland terug en benoemde hem tot predikant te Meldorp en superintendent over het Dithmarsche. De volksbewegingen, die omstreeks 1627 in het Holsteinsche, ten gevolge van de invallen der keizerlijke troepen ontstonden, bragten hem in den kerker. Overtuigd van zijn onschuld, werd hij ontslagen en keerde hij naar Denemarken terug, waar de koning hem tot predikant en hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Soroë benoemde. Hoezeer hij in de gunst des konings stond, bragt hem zijn streng en voor spotlust zeer gevoelig karakter in oneenigheid met Justus Hoeg, moderator der hoogeschool, hij verliet Denemarken en begaf zich naar Leyden, waar hij van plan was zijne letterkundige studiën voort te zetten, doch nam, op aandrang der Amsterdamsche broeders, in 1641 het beroep te 's Hage aan. Reeds werd hij den 31 Mei 1643, op zijn herhaald en dringend verzoek ontslagen en vestigde hij zich te Utrecht, om aldaar zijn leven verder in een letterlievende rust door te brengen. Gelijk elders, zoo bragt Matthias ook hier den streng kerkelijken geest van de Wittenbergsche hoogeschool, waarvan twist met zijn ambtgenoot en verdeeldheid in de gemeente het gevolg was. Hij overleed in Januarij 1655, oud 70 jaren.

Hij schreef:

Collegium Ethicum Giessae. 1611. 12°. 1613. 12°.

Collegium duodecim Disputationum Metaphysicarum. Giessae 1611. 4°.

Collegium Politicum, duabus partibus. Giessae 1612. 12°.

Disputationes Theologicae, videlicet Prodromus invictae veritatis pro deitate Filii Dei contra Photinianos. Giessae 1617. 4°.

Collegium Excercitationum Theologicorum Anti-Photinianarum, de Notitiae Dei naturali existentiâ, usu et efficaciâ. Noribergae. 1617. 4°. *Collegium secundum.* Ibid. 1621. 4°.

Methodica Sacrae Scripturae loca vindicandi ratio, in triade locorum, videlicet Zach. XIII: 10 de Messiae Divinitate, et officio: Johan. XX: 28. de Thomae Apostoli fide et confessione: 1 Joh. II: 1, 2 de Christo advocato et propitiatore nostro; monstrata; erroribus Heterodoxorum, praesertim autem Photianorum apposita. Noribergae. 1618. 4°.

Systema politicum, in tres libros distributum. Giessae 1618. 12°. Marpurgi 1619, 1631. 12°.

Systema Logicum theoretico-practicum. Giessae 1618. 12°. Marpurgi 1621, 1631. 12°.

Exercitationes Metaphysicae. Marpurgi 1620, 1631, 1637.

Disputationum Ethicarum Collegia tria. Giessae. 1622. 12°.

Oratio panegyrica de vitâ et obitu admodum Reverendi et Clarissimi viri Dom. M. Johannis Schröderi. Theologi celeberrimi, de tota Christi Ecclesiâ meritissimi apud inclutam Noribergam Antistitis primarii, XXIII die Junii, quo ante decennium primam ibi concionem habuerat anno 1621, *pie defuncti; habita* 30 *Augusti anni* 1622. Altorfii 1622. 4°. It. in de *Memoriae Theologorum* van Henning Witte, *Decade* VII. p. 853—881.

Systema ethicum in tres libror destributum. Marpurgi 1626, 1635, 12°.

Theologia typica, seu totius Sacrae Theologiae Delineatio. Hamb. 1629. fol.

Theatrum Psalterii theoretico-practicum. Hamburgi, omstreeks 1659, na den dood van den schrijver, door Rudolphus Capellus, hoogleeraar in het Grieksch en de Geschiedenis, te Hamburg, uitgegeven.

Systema Theologicum minus; in quo totum Christianae Religionis corpus, ex uno et solo Dei verbo, artificiosè et fabrefactum traditur. Hamburgi 1639, 1654, 1662. 4°.

Historia Patriarcharum, in qua illorum ortus, progressus atque egressus, methodo novâ et artificiosâ, descripta continentur et ad usum Ecclesiasticum, Politicum et Oeconomicum accomodantur. Lubecae 1642. 4°.

Historia Alexandri Magni, seu Prodromus quatuor Monarchorum. Amst. 1645. 12°.

Theatrum historicum theoretico-practicum; in quo quatuor Monarchiae novâ et artificiosâ methodo describuntur. Amst. 1648. 4°. *edit. auct. et emendat.* 1656. 4°. *Accessit supplementum insigne earum rerum, quae desiderari poterant, ad annum Christi* CIƆIƆCLXVIII. 1668. 4°.

Analysis logica in Euangelistam Matthaeum, in tabellas redacta. Amst. 1652. fol.

Sophistica; sive doctrina, modum fallacias artificiosè solvendi docens. Hamburgi 1659. 12°.

Commentarius in Psalmos Poenitentiales. Hamburgi. 1692. 4°.

Antilogiae Biblicae, sive conciliationes dictorum sacrorum Bibliorum. Hamburgi. 1700. 4°.

Men heeft nog van hem eenige Theologische dissertatiën in 4°. zoo als *de Normâ et Judice controversiarum*, *De Christi, secundum utramque nataram adoratione* etc. en twee preeken in het Deensch. behelzende uitleggingen van Psalm 45, uitgesproken bij gelegenheid dat hij, in 1634, prins Christiaan met princes Magdalena Sibylla van Saxe in het huwelijk verbond. (Copenh. 1634. 4°.) en eene over Psalm 128. Copenh. 1637. 4°.

Hij liet in hands. na:

Dilucidationes Dominicalium et Festivalium.

Annotata in Vetus et Novum Testamentum of *Biblia Latina glossata.*

Systema Theologicum majus.

Theologia practica, sive Loci communes practici.

Theologia Naturalis.

Christologia Sacra.

Philologia Sacra.

Lexicon Theologicum.

Tractatus de formulis cautè et sobriè loquendi in Theologicis.

Systema Historicum, theoretico-practicum.

Zie *Biogr. Univ.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.; Freheri, *Theatrum ex Templo honoris reserato Spigelii*, p. 554, m. portr.; H. Witte, *Diar. Biogr. ad annum* 1655; Id. *Memoria Theologorum Decade* VII, p. 5862; *a Decade* XI. p. 1480—1486; Paquot, *Mém.* T. II. p. 522; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Pauw, *Europis*

Lutherdim, p. 343; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Evang. Luth. kerk te 's Gravenhage*, bl. 12, 13, en *de leer van het H. Avondmaal in de Evang. Luth. kerk.* (Amst. 1852).

MATTHIEU of MATTHIEUW (BALTHAZAR), van Antwerpen, kunstschilder, bloeide in het midden der 17e eeuw. In de eetzaal van de Hermitage te Turijn vindt men van hem een zeer schoon *Avondmaal*, volgens den abt Lanzi.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1078.

MATTHIEU (JEAN CHRYSOSTOME DE S.), of Jean Hustin, werd waarschijnlijk te Luik of omstreken geboren, begaf zich in den geestelijken stand en onderwees de wijsbegeerte in het bisschoppelijk seminarie aldaar. Den 23 September 1621 nam hij te Brussel het kleed aan der ongeschoeide karmelieten en gaf in het klooster van Placet in Leuven onderrigt in de philosophie en theologie. Ook was hij in andere betrekkingen werkzaam geweest toen zijne oversten hem naar Rome riepen, waar paus Urbanus VIII hem het bisdom van Ispahan, hoofdstad van Perzië, aanbood. In Brabant wedergekeerd, vervulde hij de betrekking van prior en definitor en stierf te Brussel den 21 Februarij 1652.

Zijn *Vie de la soeur Marguèrite de la Mère de Dieu, Carmelite Converse de Bruxelles* is niet gedrukt.

Zie C. de Villiers, *Bibl. Carmel.* T. I. p. 824; Paquot, *Mém.* T. II. p. 559.

MATTHIEU (C.), een landschapschilder, die omstreeks 1651 leefde.

Zie *Navorscher*, D. II. bl. 312.

MATTHIEU ( ), die zich als kapitein van een korps vrijwilligers in den Posten-oorlog in Vlaanderen (1793) onderscheidde.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 67, 75.

MATTHISIUS (ASSUERUS) of Sweer Matthysen, zoon van Johannes Matthisius, predikant te Deventer, studeerde te Leyden onder Vorstius, en werd in 1616 predikant in zijn geboortestad. Van den aanvang zijner bediening verklaarde hij eensgezind te zijn met de Remonstranten. Reeds den 17 April 1617 werd hij op eigen verzoek van zijn dienst ontzet, maar nog in hetzelfde jaar te Kampen beroepen.

In November 1618 werd hij van wege de Remonstranten met Corvinus en Pijnacker naar Dordrecht gezonden om met Episcopius voor de Remonstranten toegang tot de synode en vrijgeleide te verzoeken. Den 16 dier maand werd hij voor de synode geciteert en vervolgens met zijn medebroeders in 1619 veroordeeld. Naar Nieuwhuis in Benthem gevoerd, vond hij noch daar, noch te Steinfort, noch te Munster eene schuilplaats. Eindelijk begaf hij zich naar Grol. In het land teruggekeerd bediende hij van 1630 af de Remonstrantsche gemeente te 's Hage in commissie. Den 1 Maart 1631 kwam hij bij die gemeente in vaste bediening. Nog in September van het volgende jaar predikte hij er. Daarop vertrok hij naar Hamburg en werd de Haagsche gemeente eenigen tijd bij leening bediend, tot op de komst van Batelier. Den 27 Augustus 1637 werd hij, in het vaderland teruggekeerd, met drie anderen voor de visitatie der kerken tot de directeuren geassumeerd. In Januarij 1639 werd hij te Rotterdam beroepen en bleef daar tot zijn dood 12 Jan. 1651. Albertus Holthenius heeft eene lijkrede op hem gehouden, die het licht ziet.

Men heeft van hem:

Oprecht ende claer bericht waer in cortelyck teghens een ander ghestelt is 1 Wat die pred. van Campen .... over 't stuck van die praedest. met den ancleve van dien, voor de oude waerheijt .... gevoelen. II Wat die selvige als onwaerheijden ende nieuwicheijden (uyt ... schriften van ... suyvergenoemde leeraers ... uijtgetrocken ... verwerpen enz. 1667. waarvan verschil. drukken, behalve door Matthisius, den voornaamsten opstellen, ook door Goswinus, Voscuil en Schotlerus onderteekend.

Ass. Mathisii, onschuldt d. i. korte openinghe van de procedure, die men in sijne af-zettinghe teghens hem ghebruyct heeft, bij forme van antwoorde op zoodanighen afscheyds-brief van de magistr. der stadt Deventer ... ghezonden. Met eene voor-r ..., waer-in ooc zommighe vorighe proceduren tot naerder bericht aenghetoghcn worden, enz. 1618.

Twee vragen: waervan de eerste is of de ware kercke Christi dooden kan in 't geloof, de tweede of de roomsche alleen deze ware kercke zy: voorgestelt ende ondersocht van een genaemt catholyck priester (Robert Delius) met een antwoordt daarop gestelt van Ass. Mathisius. Oock een aanhangsel belangende het ketterdooden. Rotterd. 1647. 8°.

Twee predicatien, de eerste over Jeremiae XIV, vers 19, 20, 21, *gedaen den* 12 *Dec.* 1646 *op den biddach om den vrede te verwerven; de tweede over Jesaia XXVI vers* 1, 2, 3 *en* 4, *gedaen den* 10 *Junii* 1648 *op den danckdach voor den verkregenen vrede*, van Ass. Matthisius. Rotterd. 1649.

Zie Alb. Holtenius, *Lijkr. over A. M.* Rott. 1651, 4°; Brandt, *Hist. d. Reform.* D. I. bl. 442, 688, 691, D. IV. bl. 11, 12, 13, 382; Cattenburg, *Bibl. rem.* p. 96, 106; Paquot, *Mém.* T. I. p. 96, *Acta et Scripta Syn. Dordrac. min. Remonstr.* T. I. p. 121; *Oorspr. ende voortganck der Nederl. Kerclicke verschillen*, D. II. p. 81, Col. 6; Revii, *Dav. ill.* p. 586—611; Baudartius, *Memor.* B. VIII. bl. 1 enz.; Koecher, *Hist. d Heidelb. Catech.* bl. 371; Regenbogen, *Geschied. d. Rem.* D. II. bl. 14; Glasius, *Godg. Nederl.* o. h. w.; Tideman, *de Rem. Broeders.* bl. 31, 52, 63; J. Moulin, *de Rem. te Kampen*, bl. 9, 10; Molhuizen, *Leerred. op de 250 verjaard. van de sticht. d. Gem. te Deventer*, bl. 70, 71; Rogge *Bibl. v. Pamflett.* Muller, *Bibl. v. Pamflett.*

MATTHISIUS (GERARD), of Matthijs., werd omstreeks 1523 in Gelderland geboren. Reeds vroeg werd hij met de Grieksche en Latijnsche talen bekend, studeerde in het collegie Montanum te Keulen en vervulde er later het hoogleeraarambt in. De magistraat der stad, onderrigt van zijne bekwaamheid, gelastte hem omstreeks 1545 onderwijs te geven in het Grieksch, eerst op eene kleine, later (1550) op eene grooter jaarwedde. Zijne ambtgenooten waren toen Jan Leihius van Cochem, die het Latijn, en Justus Velsius, die het Latijn, Grieksch en de wijsbegeerte onderwees. In 1552 werd hij deken van de faculteit der kunsten en kort daarna verkreeg hij den graad van licentiaat in de godgeleerdheid. Den 12 November 1557 werd hij tot regent van het collegie Montanum gekozen, welke post hij tot zijn dood toe bekleedde. Volgens Valerius Andreas stierf hij den 10 April 1572; doch Hartzheim stelde zijn dood een paar jaren later, waarmede Cornelius Callidius, Matthisius' tijdgenoot overeenstemt. Eenige oogenblikken voor zijn dood zeide hij het volgende distichon, dat men voor zijn grafschrift kan beschouwen, op.

Quod satis est, vixi: jam quina decennia natum
Mors rapit. Heu! nullus sum, nisi, Christe, juves.

Hij schreef:

Porphyrii Phoenicis Isagoge, seu quinque vocum Institutiones, interprete Joachimo Perionio, Cormoeriaceno Benedictino, nunc demum ab eodem recognitae; una cum Scholiis jam recens conscriptis et editis, autore G. M. Adjecta est ab eodem praefatio, quâ Aristotelicae Dialecticae vituperatoribus (Petrus Ramus en zijne discipelen) *respondetur; unâ cum explicatione istius Veterum quaestionis: sitne Dialectica pars an instrumentum potius Philosophiae.* Colon. 1550. 12°.

Aristotelis Stagiritae Categoriae, nunc denuo ab interprete Joach. Perionio .... recognitae; una cum Scholiis G. M. .... nunc primum conscriptis et editis. Colon. 1551. 12°.

D. Thomae Aquinatis de naturâ et essentiâ rerum, libellus (quem vulgo de Ente et Essentiâ vocant,) nunc recens à mendis quam plurimis repurgatus, et Scholiis insuper adjectis, illustratus; operâ G. M. Geldri. Colon. 1551. 12°.

Aristotelis priorum Analyticorum (quibus tota ratiocinandi doctrina continetur) libri duo; una cum Scholiis G. M. Geldriensis, nunc recens conscriptis et editis. Ex interpretatione Joachimi Perionii Benedictini Cormoeriaceni, diligenter jam recognitâ et castigata. Colon. 1553. 12°.

Aristotelis de rerum Principiis liber primus, in certam methodum redactus, et per Erotemata explicatus..... Adjecta sunt Προλέγομενα, *quorum explicatio ad universam Naturalis scientiae intelligentiam non parum adjumenti studiosis afferet.* Colon. 1556. 12°.

**Aristotelis Topicorum libri octo, interprete Joach. Perionio Cormoeriaceno Benedictino, nunc denuo ab eodem recogniti: una cum Scholiis jam recens conscriptis et editis, auctore G. M.*

Tomus primus Aristoteleae Logicae in quo insunt quinquo vocum Institutionum liber unus: Categoriarum liber unus: de Interpretatione liber unus: de Ratiocinatione libri duo: de Demonstratione libri duo; partim Joachimo Perionio Cormoeraceno, partim Nicolao Gruchio, Rothomagensi Interpretibus; una cum

commentariis G. Matthisii Geldriensis, nunc multo quam ante accuratius conscriptis, et editis. Editio a Colon. 1559. 4°. *Alter Tomus... in quo insunt Topicorum libri octo, secunda editio, Joachimo Perionio interprete. De Reprehensionibus Sophistarum liber unus, Nicolao Gruchio, Rothom. interprete; una cum Adnotationibus G. Matthisii.... partim nunc recens editis, partim de integro recognitis et locupletatis.... Adjecimus praeterea librum de Naturâ et Essentiâ, authore quidem D. Thomâ Aquinate, at nunc paraphrastice translatum, et commentariis praeterca nonnullis adjectis illustratum per G. M.* Ibid. 1566. 4°.

In Epistolam B. Pauli ad Romanos Commentaria, nunc recens conscripta ac edita, authore G. M. Colon. 1562. 12°.

Epitome librorum Aristotelis de Coelo. Colon. 1568. 12°.

Epitome Logicae Aristoteleae Graeco-Latina. Colon. 1569. 12°.

Epitome librorum Aristotelis de rerum Principiis. Colon. 1570.

Pythagorae et Phocylidis Carmina aurea.

Oratio paraenetica de extremo Domini adventu.

Conciones de Adventu.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 279; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 356; Paquot, *Mém.* T. II. p. 192, seqq.; Miraeus; Jöcher.

MATTHYS (S. L.), een middelmatig graveur, van wien men o. a. een vignet vindt voor J. Berquin. *Architectura of wiskunstige verhandelingen over de burgerlijke Bouwkunst.* Amst. 1789. fol.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1078.

MATTHYS VAN DORDRECHT (Broeder). Zie WENTSEN (MATTHYS.)

MATTHYS (JAN), te Gent geboren, oefende zich onder Rombout Pauwels in de beeldhouwkunst. Hij overleed in 1710 in zijne geboortestad en werd in de kerk van St. Michiel aldaar begraven.

In de genoemde kerk heeft men van hem het *marmeren grafteeken van Robbert van Reysschoot*, en het *marmeren gedenkteeken van Capperolle* in de kerk van St. Sauveur; een marmeren *Ecce homo* in de kapel van het groot Bagijnen klooster.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 209.

MATTHYS (HENDRIK), broeder van den vorige, werd te Gend geboren en in de beeldhouwkunst door Rombout Pauwels onderwezen. Hij was deken van het schildersgild zijner geboorteplaats, en overleed er den 5 Sept. 1752. Men vindt van hem in de hoofdkerk dezer stad het *marmeren grafteeken van den kanunnik de la Serra du Puget.* Hij was ook bouwmeester en voltooide de St. Pieterskerk te Gend.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 207; Echard, *de Script. ordin. Dominic*

MATTHYS (RAYM), een Dominikaan uit Gent, in Vlaanderen, studeerde te Leuven, verkreeg de doctorale waardigheid onderwees de godgeleerdheid te Winoxbergen, Gent en andere plaatsen, nam verscheidene betrekkingen bij zijn orde waar, schreef eene lijkrede op Johan Anton Daubermont, liet eenige preeken over leerstoffen in hands. na en overleed 11 Maart 1690, 51 jaren oud.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.

MATTHYSSEN (JAN) of MATTHYSZ., zoon van een wever en zelf bakker te Haarlem, stelde zich, nadat Jan Tripmaker te 's Gravenhage onthalst was, in September 1533, aan het hoofd der wederdoopers in Nederland. Hij wierp zich als profeet op, noemde zich Henoch, den tweeden getuige, en zond in October van dat jaar, om zijn aanhang uit te breiden, 12 Apostelen uit. Hij wilde op de puinhoopen der bestaande ordeningen, staten en overheden een nieuw godsrijk vestigen. Als een andere Mahommed zocht hij door zwaard en vuur den val te bewerken van alle mogendheden, die onder het bereik van zijne baldadige onderneming waren, en een altijddurend rijk vestigen dat zich onder zijn koninklijk bewind over de gantsche aarde zou uitbreiden. Hij zou de wereld overwinnen en over alle vijanden van het godsrijk zegevieren. Dan zou de CHRISTUS op de wolken des hemels verschijnen en hem in zijne koninklijke waardigheid bevestigen, de paus van Rome als den antichrist van den troon werpen, en in diens plaats hem als den oppersten kerkregent plegtiglijk aanstellen.

Na zich eenigen tijd te Amsterdam te hebben opgehouden, vertrok hij in November 1533 naar Munster, waarover hij het opperbevel in handen kreeg, en waaraan hij nieuwe wetten gaf. Hij sneuvelde, toen deze stad door den bisschop belegerd werd. Zijn dood verwekte algemeenen schrik, die Jan Bokelsz. door een aanspraak verdreef. Deze huwde de nagelaten weduwe van Matthysz. Chr. v. Sichem heeft hem in plaat gebragt.

Zie Ottius, *Annales Anabapt. Basil.* 1672; Meshovius, *Hist. Anabapt.* Col. 1617; Jochmus, *Gesch d. Kirchenreform. zu Münster*, 1825. 8°; J. Hast, *Geschichte der Wiedertäufer, bis auf ihren Stürz. zu Munster.* (Munster 1836); C. A. Cornelius, *Geschichte des Münsterischen Aufruhrs*, 1e B.; L. Hortensius, *Tum. Anab.* p. 15, 16; *Oproeren der Wederdoperen*, bl. 33, 46; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. III. bl. 26, 32; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 112, 113; Ypey, *Gesch. d. System. Godgel.* D. III. bl. 119; Cerisier, *Ned. Geb.* D. II. bl. 306; van Mieris, *Ned. Vorsten*, D. II. bl 404, 405, 410; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. I. bl. 124, volgg.; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch.* D. V. bl. 119, 120; Rippold, *D. Joris v. Delft*, in *Zeits. f. Hist. Theol.* 1863. S. 7, 53; Kok, o. h. w.; Kobus en de Rivecourt; Verheyden, *Eff. cor. qui Antichr. oppugnarunt.*

MATTHYSSEN of MATTHYSZ. (JAN), geb. te Middelburg, een wederdooper, die in 1534 met zijnen bisschop Jakob van Kampen te Amsterdam kwam en aldaar heimelijke vergaderingen hield. Hij was aldaar een der hoofden van de herdoopers en nam deel aan hun aanslag op die stad. Hij werd echter niet gelijk de meeste gevat, maar wist zich door een tijdige vlugt te redden.

Zie L. Hortensius *van den oproer der Wederdooperen*, bl. 137; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. III. bl. 26, 48.

MATTHYSSEN (Pater WICHARD), een Groninger, van de orde der Jesuiten, werd in het einde van Mei 1627 naar Friesland gezonden met het doel, om zich vooral aan het platte land te wijden. Hij arbeidde te Leeuwaarden en omstreken, en doopte er met Willebrordus van der Heyden 48 volwassenen en 180 kinderen. Na drie jaren aldaar doorgebragt te hebben, werd hij naar Franeker gezonden, waar zijn werk niet voorspoedig was. In 1632 zond hem de societeit naar zijne geboorteplaats.

Zie W. v. d. Heyden, *Verh. van de verrigting der Jesuiten in Friesl.* bl. 69, 73, 105, 107, 111.

MATTHYSSEN (ALLART), kapitein ter zee, van Amsterdam, veroverde achtereenvolgend drie Portugesche kapers, omstreeks 1663.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* D. II. bl. 302.

MATTHYSSEN (JAN). Deze dappere zeeheld ontmoeten wij in de zeeoorlogen onder de Ruiter. Hij bekleedde in den eersten Engelschen oorlog de betrekking van kapitein, vervolgens van schout-bij-nacht bij het Zeeuwsche smaldeel (1667) en nam deel aan den togt van Chattam. Toen van Nes de Teems afgezakt en zijne scheepsmagt over de geheele uitgestrektheid der rivier van Londen had uitgebreid, werden de Nederlanders onverhoeds door de Britten van buiten aangevallen. Bij die gelegenheid, toen de vloot in een hachelijken toestand verkeerde, gaf hij treffende bewijzen van kloekmoedigheid. Hij kreeg een brander voor den boeg, die hem zijne boven blindesteng wegnam, doch hij verloor geen moed, ook hij deed zijn schip gieren en weerde den vijandelijken brander af, die door eigen vuur verteerde.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. heldend. ter Zee*, D. II b. bl. 380, 465.

MATTHYSSEN (JAN), de Jonge, moedige zoon van den dapperen Zeeuwschen schout-bij-nacht van dien naam, toen hij in de Noordzee kruiste om den handel en zeevaart zooveel mogelijk tegen de Duinkerkers te beschermen. Hij voerde toen de snaauw de *Zeepost*, van 12 stukken, en leverde, na alvorens een Hollandsch schip ontzet te hebben, een bloedig gevecht aan eenen Franschen kaper, wien het ten laatste, door de schade, welke de *Zeepost* bekomen had, gelukte te ontkomen.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* D. IV. bl. 441.

MATTHYSSEN (ROBERT), kapitein ter zee, deed als koopvaarder in 1678 veel afbreuk aan de Duinkerksche en andere Fransche oorlogschepen en veroverde o. a. vijf prijzen van meer of mindere waarde, die door de Zeeuwsche commissievaarders gedeeltelijk in Zeeland, gedeeltelijk in Spanje werden opgebragt.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* D. III. bl. 271.

MATTON, MATHON of MATON (B.), schilderde burgerhuizen uit den deftigen stand. Volgens sommigen zou hij een leerling van G. Dou zijn geweest. Zijne beste werken gingen voor die van Dou of van Mieris, naar wie hij ook kopijen heeft gemaakt, door. Bij Jonkhr. Six van Hillegom berust van zijn penseel een fraai stukje, *Een man by eene vrouw*, waarschijnlijk portretten.

Op de verkooping van den heer Cremer te Rotterdam (1816) was een uitvoerig kaarslicht van hem, voorstellende: *Eene meid, die in een kelder bij een wijnvat in slaap gevallen door haar meester betrapt wordt*, voor *f* 1,210,— verkocht, en bij de Smeth gold een *Buitenhuisje* m. fig. *f* 710.—.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Lev. d. Schild.* D. I. bl. 183, D. IV. bl. 118; Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. II. bl. 209; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1078.

MATTON (J.). De heer Kramm heeft het nog niet tot een resultaat kunnen brengen, of deze wezentlijk geleefd heeft of dezelfde is met den vorige. In het eerste geval moet hij in het genre van J. M. hebben geschilderd.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1078.

MATHON (Edmond Etienne Joseph), een zeer verdienstelijk hoofdofficier der infanterie, werd den 9 Mei 1788 te Doornik, in Belgie, geboren. Op zestienjarigen leeftijd trad hij als vrijwilliger in dienst bij het regement jagers te paard, der garde, en deed als zoodanig dienst bij de krooning van keizer Napoleon I.

In 1805 maakte hij den veldtogt van Oostenrijk mede en werd tot bregadier bevorderd; in 1806 en 1807 nam hij deel aan den veldtogt in Pruissen en Polen, en ging toen als 1e luitenant over bij het 29e regiment infanterie van linie en het leger bij Napels, met hetwelk hij twee jaren lang in Calabrie oorlog voerde, en waar hij in 1808 tot 1e luitenant werd benoemd. In 1809 kwam hij met zijn legercorps onder de bevelen van prins Eugène uit Italie, in Oostenrijk aan; in 1810 bekwam hij den rang van kapitein, en als zoodanig werd hij in 1811 als *aide de Camp* aan den generaal Billard toegevoegd, die zulks verzocht had en die, als belooning voor onderscheidene uitstekende door hem verrigtte daden van dapperheid, gedurende den immer gedenkwaardigen veldtogt van Rusland, hem ten jare 1812 voordroeg tot chef d'escadron en officier van het legioen van eer. Het meerendeel der groote veldslagen van het eerste keizerrijk zijn door hem bijgewoond. Te Austerlitz heeft hij zich bijzonder onderscheiden bij den vermaarden aanval van de jagers te paard der keizerlijke garde met de Mamelukken, onder bevel van den generaal Rapp, op de chevaliers-gardes van keizer Alexander, waardoor over het lot van den dag werd beslist.

Hij bevond zich bij het beleg van Gaëta onder Massena, te Mileto, Eylau, Friedland en te Caldiëro, alwaar hij door een kogel aan den hals ernstig werd verwond. Voorts te Raab en te Wagram, waar hij door geweerkogels twee verwondingen bekwam.

Gedurende den veldtogt van Rusland maakte de kapitein Mathon onder het opperbevel van den maarschalk Victor, deel uit der divisie Partonneaux, aan welke Napoleon den last had gelaten om den gantschen dag van 27 November vóór Borisow stand te houden, ten einde daardoor den generaal Tchichakoff te misleiden, en zoodoende den overtogt van het Fransche leger over de Berezina te beschermen. Door meer dan 40000 Russen ingesloten, waren de ongeveer 2000 man, die er van de drie brigades der dappere divisie nog waren overgebleven, gedwongen zich over te geven, doch niet dan na voorafgegane bloedige gevechten, en na wonderen van onverschrokken heldenmoed. Twee jaren vertoefde de kapitein Mathon in Kurksk en in de Krim. Na zijne terugkomst uit Rusland vroeg en bekwam hij een eervol ontslag uit fransche dienst, en werd hij in 1815 benoemd tot majoor in dienst bij het Nederlandsche leger.

Bij Z. M. besluit van 20 December 1826 tot luit.-kolonel bevorderd zijnde, viel hem de onderscheiding te beurt van bij de oprigting van het reg. grenadiers tot kommandant van het 1e bataillon te worden aangesteld, met hetwelk hij in de September dagen van 1830 zich in het park te Brussel bevond. Zoo ooit iemand, dan voorzeker heeft ook destijds de luit. kolonel Mathon zich ten allergunstigst onderscheiden. Van moed en beleid getuigde al reeds vroeger het Fransche eerekruis dat op zijne borst prijkte, en onkrenkbare trouw aan eed en pligt, van onbeperkte gehechtheid aan het huis van Oranje, kon men toch geene meer treffende, bewijzen geven, dan hij dit deed door het afwijzen van de schitterende voorstellen, hem bij herhaling van Belgische zijde gedaan.

Van af 1831 tot 1833 was hij toegevoegd aan den staf van Z. H. hertog Bernard van Saxen Weimar.

Bij besluit van 13 Februarij 1834 werd hij benoemd tot kolonel-kommandant der 12e afdeeling infanterie en den 1 Januarij 1841 tot generaal-majoor, provinciale kommandant van Gelderland. In den jare 1843 is hij op pensioen gesteld, en gaan wonen op het familie buitengoed te Ginneken bij Breda, alwaar hij zeer onverwacht in Junij 1863 is overleden.

De generaal Mathon was ridder der Militaire Willemsorde, ridder van het Legioen van Eer, Commandeur met de Ster der orde van Witten Valk van Saxen-Weimar-Eisenach, versierd met het Metalen kruis en de penning van St. Helena.

Als braaf soldaat, getrouw dienaar, kundig en uitstekend chef stond hij bij zijne meerderen in hoog aanzien, was hooggeëerd en bemind bij zijne kameraden en ondergeschikten. Door het openhartige en rondborstige, door het wegslepend vrolijke van zijnen inborst bond hij de harten aan zich, en was hij alom geliefd.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend.* D. III. bl. 611; *Amsterdamsch Handelsblad van den 29 Junij 1863.*

MATTRÉE (Christophorus de), geb. te Condroisy in het Luiksche, was, behalve in de voornaamste oude talen, volgens Val. Andreas, in alle die in Europa gesproken werden, ervaren, en heeft onder een anderen naam, in het licht gegeven: *De Venerab. Sacramento Eucharistiae.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 139; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 180.

MATTY (Paulus) of Maty, zoon van Matthieu Matty, werd in 1681 te Beaufort geboren, was Phil. dr. en predikant bij de Waalsche gemeente te Montfoort, later catechist bij het school der armen, door Jacques Saurin gesticht te 's Hage. Hij gaf in 1729 een naamloos geschrift in het licht: getiteld: *Lettre d'un théologien à un autre théologien sur le mystère de la Trinité.* Hij ging in hetzelve van de meening uit dat men in de dogmatiek dikwijls te weinig acht gaf op eene gezonde exegese en te veel invloed liet aan de schoolsche philosophie van vroegeren tijd. Dit denkbeeld paste hij toe op het leerstuk der Drieëenheid en bragt de hierop betrekking hebbende bijbelplaatsen tot vier soorten, waarvan de eerste op de eenheid van God, de tweede op de godheid van Vader, Zoon en H. Geest, de derde op het onderscheid dezer drie personen, de vierde op hunne onderlinge betrekking zag. Na deze plaatsen aan een scherp onderzoek onderworpen te hebben, kwam hij tot de volgende slotsom: "In de heilige Drieëenheid zijn drie wezentlijk van elkander gescheidene personen. De eerste bezit in zich de gansche Godheid, dragende daarom den naam van Vader. Deze ééne waarachtige God heeft, vóór de schepping der wereld, twee verstandige, doch eindige wezens voortgebragt, welke beide hij, op de allernaauwste wijze met zich vereenigd heeft, zoodat hij met die beide drie personen uitmaakt. De tweede persoon, die de zoon genoemd wordt, omdat een verstandig doch eindig wezen met de Godheid op het naauwst vereenigd is. Uithoofde dier vereeniging wordt èn de Zoon èn de Heilige Geest met het volste regt God genoemd, en zijn er drie personen in één en het zelfde goddelijke wezen." Groot was de verbazing, die dit geschrift verwekte, en toen men wist wie er de schrijver van was, poogde de Waalsche predikanten te 's Hage hem van de ongegrondheid zijner meening te overtuigen. Toen deze poging mislukt was, gaf Arnaud de la Chapelle, een hunner, zijne aanmerkingen op dit geschrift in het licht, waarop hij zijn *Entretien par lettre entre Mr. de la Chapelle et le Sr. P. Maty sur le sujet de la lettre d'un théologien à un autre théologien sur la mystère de la Trinité*, 1730, liet volgen. De zaak kwam voor de Waalsche synode, in 1730 te Kampen gehouden, die de leer van Matty voor Ariaansch en Sabelliaansch verklaarde met welk oordeel de Zuidhollandsche synode overeenstemde. Maty berustte geenszins in deze uitspraak, maar verzette er zich tegen in *Protestation du Sr. P. Maty contre ce qui s'est passé dans le Synode Wallon, assemblé à Campen en May* 1730, en gaf tevens *Apologie de la conduite et de doctrine du*

Sr. Maty in het licht. Een zijner vrienden nam zijne verdediging op zich in *Reflexions en forme de lettre, adressée au prochain Synode, qui doit s'assembler au mois de Septembre* 1760. Jan Louis Benvoust schreef hierop ter verdediging van den kerkeraad: *Triomphe de la vérité et de la paix, ou réflexions sur ce qui s'est passé de plus important dans le dernier synode au sujet de Mr. Maty*, welke laatste zijn gevoelen ontwikkelde in *Doctrine de la Trinité, eclaircie et demonstrée par l'écriture et defendue contre les objections de Mr. de la Chapelle et de quelques autres Théologiens.*

Dit geschil had de aandacht der godgeleerden, zoo in als buiten het vaderland getrokken. De hoogleeraar Driessen schreef zijn *Examen sententiae, an in essentia Divina sint tria entia, unum increatum et infinitum*, 1733; de kandidaat T. W. Hannibal, verdedigde in 1736, onder voorzitting van Mosheim, eene dissertatio, getiteld: *Modesta inquisitio in novam dogmatis de S. S. trinitate explicationem, quam vir. Clar. P. Maty proposuit*, opgenomen in Moshemii *dissert. ad historiam ecclesiasticam pentinentes.* T. II. p. 399 seqq. De hoogleeraar P. Broes gaf die verhandeling in 1798 op nieuw uit met eene voorrede waarin Matty's gevoelen ter nadere onderzoeking den godgeleerden werd aanbevolen. Eene aanprijzing daarvan vindt men in *Brief aan mijne landgenooten die tot andere Christelyke genootschappen behooren*, 1796, bl. 7.

De Chaufepié heeft een breedvoerig onderzoek van Matys gevoelen kenbaar gemaakt in zijne, oorspronkelijk in het Fransch uitgegeven, *Brieven over gewigtige zaaken betreffende den Godsdienst* (bl. 93—155).

Maty ging tot het Remonstrantsche kerkgenootschap over, en leefde sedert geheel ambteloos. Volgens Haag legde hij zich op de geneeskunde toe, en ging naar Engeland, waar hij stierf. Men schrijft hem toe: *La certitude des connaissances humaines*, in 1741 uitgekomen, en (zegt men) door hem in het Engelsch overgebragt.

Zie Walchii, *Comp. Hist. Eccl.* T. VI. p. 211—222; Doederleinii, *Instit. Th.* C. § 116; Muntinghei, *Th. Ch. Comp.* 577; Baumgarten, *Gesch. d. Religions part.* p. 859, 866; Mosheim, *Kerk. Gesch.* D. X. bl. 54, 55; *Dissert. ad historiam Eccles. pertinentes* T. II. p. 498; van Einem, *Kerk. Gesch.* D. III. bl. 602, 608; Ypey, *Kerk. Gesch. d. XVIII eeuw*, D. VII. bl. 283, verv. D. IX. bl. 6, verv.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 210, 211; *Aanteek.*, bl. 92, volgg.; Glasius, *Godgel. Ned.* o, h. w.; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch. inzond. in Nederl.* D. VII. bl. 291, v. 295, v.; Kobus en de Rivecourt Haag, *La France Protest.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lexic.*

MATTY of MATHY (Charles), broeder van den vorige, in 1698 predikant der Waalsche gemeente te Montfoort, is bekend door een *Dictionnaire géographique Universel.* Amst. 1701, 1723. 4°.

Zie Haag, *La France Protest.* i. v.; *Biogr. Univ.* i. v.

MATTY of MATHY (Matthieu), zoon van Paul Matty, beroemd geneesheer en talentvol schrijver. Hij werd in 1718 te Montfoort geboren, studeerde te Leyden, en werd aldaar Phil. et med. doctor. In 1740 ging hij naar Engeland. Hij maakte zich vooral bekend door zijn *Journal Brittannique*, 18 d. in 12°. tusschen 1750 en 1755 te 's Hage in het licht gekomen. De koninglijke Maatschappij van Londen nam hem in 1758 tot lid en in 1765 levenslang tot secretaris aan. Volgens Eloy was hij ook lid der academie van Berlijn en toen het Britsch Museum in 1753 gesticht was, werd hij er onderbibliothecaris aan benoemd. In 1772 volgde hij doctor Knight als bibliothecaris op, vier jaren later overleed hij (1776). Matty was een zeer geleerd man en daarenboven uiterst minzaam en beleefd. Hij was met de beroemdste geleerden van Europa in briefwisseling en gaf, behalve het genoemd *Journal*, in het licht:

Diss. de consuetudinis efficacià in corpus humanum. L. B. 1740. 4°.

Diss. de Usu. L. B. 1740. 4°. in het Fransch. Utrecht. 1741. 12°.

Ode sur la rebellion en Ecosse. Amst. 1746. 8°.

Essai sur le caractère du grand médecin Eloge ou critique de Boerhaave. Colog. 1747. 8°.

Authenthic Memoirs of the life of Richard Mead. Lond. 1755. 12°.

Translation of a Discourse on inoculation, read before the Academy of sciences at Paris, by M. de la Condamine. Lond. 1765. 8°.

New observations on inoculation, by Dr. Garth, uit het Fr. Lond. 1768. 8°.

Life of Lord Chesterfield, voleindigd door zijn kleinzoon Justamon en geplaatst voor de mengelwerken van Stanhope. Lond. 1777. 2 d. 8°.

Men vindt van onzen geneesheer in de *Trans. Philos: Letter on the success of inoculation at Geneva* (1768); *On the history of the return of the famous comet of* 1682 *with observations* en *On the matter of inoculating the small pox on the court of Barbary and at Bengal*, in de *Med. Obs. and Inq.* (T. III.) *Palsy occasioned by a fall, attended with uncommon symptome*, en *Essay on the advantages of very early inoculation.*

Ook zette Maty in 1758 in het Eng. over de *Remarques de Peyssonnel sur la montagne de soufre de la Guadeloupe* en plaatste een voorrede voor het eerste werk van Gibbon, *Essai sur l'étude de la littérature.* 1761. 8°.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.; Haag, *La France Littér.* i. v.

MATTYE (Jan), sneed kunststukken in hout, o. a. in den vorm en ter grootte van een okker- of walnoot, in de eene helft de geboorte van Jezus in de andere de aanbidding der wijzen; in den vorm eener citroen, in de eene helft de bruiloft te Kanaän, in de andere eene processie; van een doodshoofd enz. Sommige stukken dragen het jaartal 1639. Zulk een noot, van een onbekend kunstenaar, waarin de geboorte en kruisiging kunstig gesneden waren, oorspronkelijk voor *f* 1400 verkocht, goldt later *f* 700, en werd door C. van Alkemade voor *f* 100 en een ducaat gekocht. Op de auctie der handschriften van dezen laatste, 17 Januarij 1848 te Amsterdam verkocht, bragt hij *f* 110 op.

Zie *Navorscher*, D. IV. bl. 100; *Cat. der hands. v. C. v. Alkemade en P. v. d. Schelling*, bl. 84.

MATTYS (Abraham), omstreeks 1570 te Antwerpen geboren; schilderde landschappen en historiële onderwerpen. Immerzeel vermeld van hem: *De dood van de Moedermaagd*, en een altaarstuk, voorstellende: *Maria met het Christus-kind en de Heilige Franciscus.*

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 209.

MAUBEUGE (Jean). Zie MABUSE (Jan).

MAUBURNUS, MOMBURNUS, MAMBURNIUS (Johannes), of Jean de Momboir, ook Joannes Bruxellâ, naar zijne geboorteplaats genoemd. Hij werd in zijne jeugd naar Utrecht gezonden, waar hij in den Dom werd opgevoed, de Grammatica en het Gregoriaansch gezang leerde; vervolgens werd hij regulier-kanunnik te St. Agnetenberg, bij Zwolle. Hier reeds verwierf hij roem door zijn godvruchtig gedrag en de uitgaaf van zijn *Rosetum exercitiorum spiritualium*, zoo dat het parlement van Parijs, bij eenen brief van 18 April 1497, op aandringen van den te Gouda opgevoeden Parijzer hoogleeraar Johannes Standonck en van den kanunnik Nicolaas de Hocqueville, aan het kapittel van Windesheim verzocht, hem aan het hoofd van acht zijner broederen naar Frankrijk te zenden, ten einde aldaar verscheidene kloosters te hervormen. Hij kweet zich met ijver van deze taak, en hervormde de kloosters van St. Severijn in het aartsbisdom Sens, van Cisoin onder Doornik, van St. Eubertus te Orleans, van St. Martinus te Nevers en van Livry onder Parijs. Vooral verdient zijn hervormingsarbeid bij de Benedictijner kloosterorde St. Maur vermelding. Zij, die zich aan de geleerde wereld zoo gunstig bekend heeft gemaakt, rigtte hare werkzaamheden naar zijn voorschrift in. Erasmus zwaaide dan ook Mauburgus hoogen lof toe. „Merkwaardig” schreef Glasius, „en een bewijs dat ook het kloosterleven, hoeveel te wenschen overlatende, in ons vaderland dat van andere oorden overtrof, mag het genoemd worden dat een Nederlandsche monnik de tucht der Fransche kloosters moest herstellen.” De ongezonde ligging der abdij Vitry, door de Fransche schrijvers *sepulchrum Alemannorum* genoemd, waarin hij zijn verblijf hield, knakte den door zoo vele werkzaamheden reeds afgematten Mauburnus. Hij overleed in den aanvang van 1503, werwaarts Standonck hem had laten vervoeren.

Hij gaf in het licht:

Rosetum exercitiorum spiritualium et sacrarum meditationum: in quo etiam habetur materia praedicabilis per totum anni circulum. Basil. 1491, 1504, kl. fol. Paris. 1510. fol. Door de zorg van Jean Saulay; Mediolani, 1603, herzien door Basilius Serenius, regulier kanunnik; Duaci, 1620 fol. door Leander de St. Martin, een Engelsch Benedictijn, bezorgd.

Venatorium investigatorium Sanctorum Canonici ordinis waarschijnlijk bestaat dit werk slechts in hands., zooals ook de volgende:

Compendium Venatorii Canonicorum Regularium in 4°.

Calendarium Sanctorum ordinis Canonicorum Regularium.

Joannis Mauburni, Canonici Regularis: Magistri Joannis Standonck, Magistri Philippi Hodaert, Poenitentiarii Senoniensis, Epistolae aliquot.

Responsio ad tria, quae ordini Canonicorum Regularium objiciuntur; ad Priorem de Duno, prope Endoviam.

De Benedictijnen van St. Maur hebben in hun *Gallia Christiana*, T. VII. *in Probat.* Col. 281, 282, twee brieven van Erasmus aan Mauburnus in het licht gegeven.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 447; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 534; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 688; Paquot, *Mém.* T. I. p. 311, 312; *Gallia Christiana*, T. VII. p. 836—839; Mastelini, *Necrol. Virid. Vallis*, p. 121; Sanderi, *Bibl. Belg.* ms. T. II. p. 56, 60, 51, 141; Foppens, *Hist. Sylvaed.* C. 23; Knippenbergh, *Hist. Eccles. Gelr.*, p. 239—240; Delprat, *Over de broederschap van G. Groote*, bl. 171 verv. 289 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt.

MAUDEN (David van), werd in 1575 te Antwerpen geboren, studeerde te Leuven in de philosophie, later te gelijk in de regtsgeleerdheid, en ontving in 1606 den rang van licentiaat. Hij was gegradueerd kanunnik der Cathedrale te Deventer. Vervolgens gedurende 25 jaren pastoor te Brussel, en deken van de O. L. V. kerk te Breda. Hij verwierf zich toen als god- en regtsgeleerde en stierf 8 of 13 April 1641.

Men heeft van hem:

Discursus morales in Praecepta Decalogi. Lovanii 1625. fol.

Antidotum adversus calumniosos libellos Joannis Lillers, Practici, e Belgio proscripti, seu Discursus III de Montibus Pietatis, etc. Ibid. 1627. 4°.

Speculum aureum vitae moralis, quo Tobias ad vivum delineatur atque explicatur. Anvers 1631. fol.

Alithologia, sive veritatis Explicatio, quâ Propositura nuncupata Capellae ad incudem revocatur. Brux. 1635. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 174; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 230; *Hist. Episc.* Antv. p. 141; van Goor, *Beschrijv. v. Breda*, bl. 79; Hermans, *Conspect. Onom. liter.* p. 15; Jöcher.

MAULDE (Henricus a), regulier-kanunnik in het klooster van Windestein, in 1431 gestorven. Hij was een zeer geleerd man, van wien vele handschriften in dat klooster bewaard worden.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 457; Joh. Bosschius, in *Chron. Windestein.*

MAULDE (Willem de), door Wagenaar verkeerdelijk van Meulde genoemd, heer van Mansart, ridder, een Doorniksch edelman, uit een beroemd geslacht, een der verbondene Edelen, gaf blijken zijner verkleefdheid aan de belangen der vrijheid, zoo door eene geheime briefwisseling met den prins van Oranje, als door zijn gedrag te Oudenaarde, binnen welke stad hij, op 's prinsen raad, heimelijk eenig krijgsvolk bragt, zonder echter zijn oogmerk te bereiken. Zijn volk werd ter stad uitgedreven en hij zelf genoodzaakt naar een goed heenkomen te zoeken. Bij die gelegenheid, gelijk op andere tijden, toonde hij de zijde van Oranje standvastig te willen houden tegen de Spanjaarden en Gentenaars, zonder dat de ongunst der koningin van Engeland, die hem haar rijk ontzeide, eenige verandering in zijne gevoelens kon veroorzaken. Zijne zending naar Frankrijk tot den hertog van Anjou, en zijne tegenwoordigheid bij de begrafenis van prins Willem strekten hiervan ten bewijze. Hoe lang hij geleefd heeft is niet bekend. Hij komt nog voor in een leenbrief van Haamstede, ten jare 1599 door de gecommitteerde raden van Zeeland gegeven.

Zie *Nobil. des Pays-Bas*, P. II. p. 504; Le Carpentier, *Hist. de Cambray et des Cambresis*, P. III. p. 999—1001; *Quartiers Généal.* T. I. p. 164, 180, 254; *Recueil Généal. de Familles Originaires des Pays-Bas*, p. 2, 19, 179; *Corrections intéressantes au Nobil. des Pays-Bas*, T. I. p. 195; *Généal. de quelques familles des Pays-Bas*, (Amst. 1774) p. 168, 177; *Généal. v. Wassenaar, XIV gener. by Ferwerda*, (over het geslacht); Robijn, *Oorsprong der ketterijen binnen Oudenaarde*, bl. 175, 176, 182, Bor, *Ned. Oorl.* B. XII. bl. 24; B. XVIII. bl. 57; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 797; Le Petit, *Chron. des Pays-Bas*, liv. X. p. 550, XI. p. 405; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 419; *Bijlagen tot de Memorie over 't recht op de duinen van Haamstede*, bl. 27; te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 115, 117; Groen van Prinsteren, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. V. p. 315, 617, T. VI. p. 205, 235, 239; van Meteren, *N. H.* D. III. bl. 59; Kobus en de Rivecourt.

MAULDE (Nicolaas de), zoon van den vorige, onderscheidde zich reeds vroeg als krijgsman, en ontving, zoo te Oostende als te Sluis, vele wonden. Hij was de partij van Lycester toegedaan, en hielp kapitein Cosmo de Pescarengis in zijn aanslag op Leyden (1587). Deze mislukte, kapitein Maulde werd te Woerden achterhaald, en in weerwil zijner jeugd en zijner dapperheid, de bede van vele aanzienlijken en eener jonkvrouw te Leyden, den 25 October 1587 aldaar, voor 's Gravestein onthalst. Hij had twee broeders, die voor het vaderland sneuvelden en is zelf een der helden, in den roman, getiteld: *Gideon Florensz.* van onze beroemde romanciere, Mevrouw Bosboom-Toussaint.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVIII. bl. 94, 95, 96; *Resol. van Holl.* 20, 21 en 24 Oct. 1587, 9 Jan. 1588, bl. 291; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 261, 262; van Wijn, op *Wagenaar*, D. VIII. bl. 72; Carpentier, t. a. p. te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 555, 556.

MAULDE (Louis de), gezegd Mansard, zoon van Willem, broeder van Nicolaas, gelijk deze een dapper krijgsheld, die zich onder de vanen van Maurits en Frederik Hendrik onderscheidde. In 1646 werd hij sergeant-majoor in 't regiment van graaf Willem Fr. van Nassau, stadhouder van Friesland; in 1655 luitenant-kolonel van 't Waalsch regement. Hij overleed in 1663.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* D. III. B. XXIII. bl. 110; *Navorscher*, D. IV. bl. 39; D. V. bl. 101; *Bijbl.* bl. LXXX. CXXXVI.

MAURE (Jacob le), prentsnijder te Utrecht in 1627, vermeld door Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1078.

MAUREGNAULT (Gaspar de), dapper krijgsman, diende als kolonel den lande in den slag bij Senef, 11 Aug. 1674. Zijn regiment, bij verbastering dat van „Marnout" genoemd, behoorde tot de tweede brigade, gekommandeerd door Johan George van Weede van Walenburg. Hij werd te Montcassel gekwetst.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II.; *Bijl.* bl. 4, 12; *Kron. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 360.

MAUREGNAULT (Gilles de), zeekapitein, broeder van den vorige, diende in 1665 op 's lands vloot, nam in 1667 deel aan den togt van Abraham Crynssen in West-Indie als bevelhebber van een fregat, en bood in 1672 zich aan om met 60 kloeke matrozen, die hij op zijn kosten had aangeworven, zich naar 's lands vloot te begeven, dat hem werd toegestaan. Hij sneuvelde in het gevecht bij Montcassel in 1678.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II. *Bijl.* bl. 12; Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl. 399; J. C. de Jonge, *Neerl. heldend. ter zee*, D. II b. bl. 392, D. IV a. bl. 355.

MAUREGNAULT (Jacob de), dapper zeeheld, vermeesterde in 1695 een rijke koopvaarder en een Duinkerker snaauw, een der vermaardste zeilers van die stad, nam deel aan het bombardement van Kopenhagen door de Engelsche, Zweedsche en Nederlandsche vloten in 1700; den 22 Junij 1705 had er tusschen hem, toen kapitein van het roeifregat *Mercurius* van 4 stukken, bemand met 193 koppen, en twee Fransche schepen van welke het eene 38 stukken met 250 man, en het andere 22 stukken met 210 man voerde, een scherp gevecht plaats. Van weerszijden werd met hevigheid gestreden. Mauregnault verdedigde zich gedurende drie uren hardnekkig en bekwam 60 dooden en gekwetsten. Door beide schepen geënt, sloeg hij ze kloekmoedig af, doch eindelijk moest hij voor de overmagt bukken, doch de vijand behaalde deze zegen duur, daar omtrent 200 der hunnen sneuvelden of buiten gevecht gesteld werden. Hij stierf 1 Mei 1719 en werd in de groote kerk te Veere begraven.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeew.* D. IV b. bl. 37, 39, 172, 404.

MAUREGNAULT (Cornelis de), kapitein der mariniers, aan boord bij Danckers, werd om zijn moed en kunde tot bevelhebber van een schip van oorlog bevorderd.

Zie de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. Zeew.* D. IV b. bl. 38.

MAUREGNAULT (Johan Gaspar de), baljuw van Veere. Toen er in 1664 twist was ontstaan over 't herstellen der wet

te Vlissingen en te Veere, voerde de prinses-weduwe van Oranje een reglement in, waarnaar men zich voortaan in dit stuk zou hebben te voegen. Mauregnault ijverde bijzonder tegen het reglement en gaf hare Hoogheid daardoor zoo groot ongenoegen dat zij hem in zijn ambt schorschte, totdat hij haar zou voldaan hebben. De staten hielden hem echter de hand boven het hoofd, zoodat men elkander eerlang verstond.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en oorlog*, D. V. bl. 165—175; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 100.

MAUREGNAULT (Johan de), heer van Phlipsland, werd in verschillende belangrijke aangelegenheden gebruikt. Zoo zond hem Willem III in 1673 met van Beuningen en Lodestein naar de Ruiter om over 't employ van 's lands vloot te raadplegen. In hetzelfde jaar was hij bij de Keulsche vredehandeling.

Zie Valkenier, *Verward Europa*, D. II. bl. 671—678; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 249; Brandt, *Lev. v. de Ruyter*, bl. 783; van Leeuwen, *Bat. ill.*; Smallegange, *Chron. v. Zeel.* bl. 426, 582.

MAUREGNAULT (Johan de), burgemeester van Veere, gecommitteerde raad van Zeeland wegens Veere, werd beschuldigd den koning van Pruissen in 1702 aan het marktgraafschap en verder aan het stadhouderschap te hebben willen helpen.

Zie van Wijn op *Wagenaars Vad. Hist.* D. XVII. bl. 32.

MAUREGNAULT (Mr. Johan de), een Middelburger van geboorte, was raad (1720) en later (1742) president van het Hof van Holland. Hij stierf waarschijnlijk in 1758, was een vermaard regtsgeleerde, en gaf in het licht:

Juridique Observatien. 's Hage 1758.

Zie Vreede, *Gesch. v. d. Hoogen Raad*, St. III. bl. 11; *Groot Placcaatboek*, D. VIII. bl. 44; Arrenberg, *Naamr. v. boek.*; *Kron. v. h. Utr. Gen.* D. V. bl. 59.

MAUREGNAULT (Jhr. Mr. Daniel Pieter de), werd den 19 April 1741 aan de Kaap de Goede Hoop geboren, genoot zijne opvoeding in Nederland, en werd in Zeeland, tot welks Edelen hij behoorde, met verschillende eerambten bekleed, zoo als met dat van schepen, raad, pensionaris en burgemeester te Veere. Ook zag hij zich den post van commissaris te water en fiscaal militair over Zeeland opgedragen, en nam, als buitengewoon afgevaardigde, zitting in de vergadering der Staten-Generaal. De groote staatsverandering in 1795, voor velen zoo noodlottig, was dit voor onzen Mauregnault, die daardoor van alle zijne waardigheden ontzet werd. Als vader van een talrijk huisgezin, gevoelde zij dit verlies op een smartelijke wijze, maar zocht en vond voor deze en andere rampen, welke hem troffen, leniging en vooral in zijne zucht tot letteroefeningen en verrigting van zijne kundigheden. Later verkreeg hij eenige vergoeding verkreeg voor het geleden verlies, welke hem ook door koning Willem I gereedelijk werd toegestaan. Hij bragt zijn ouderdom als ambteloos burger in stille afzondering te 's Hage door, en overleed den 23 September 1823, in den ouderdom van ruim 83 jaren. Mauregnault was lid der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leyden.

Zie *Handel. v. d. jaarl. vergad. der Maats. v. Ned. Letterk. te Leyd.* 1824. bl. 14; J. P. van Visvliet, *Invent. der handschrift. van het Zeeuwsch Genoots.* bl. 15; *Verv. op Wagen.* D. XXV. (Reg.); de Kanter, *Kron. v. Zeel.* bl. 266, 74.

MAURER (Jacob), werd te Schaffhausen in 1732 geboren, kwam reeds in zijne jeugd in Holland, behaalde op stads teekenakademie te Amsterdam een gouden eereprijs, en werd teekenmeester bij de Renswoudsche stichting te Utrecht. Hij schilderde portretten, landschappen, familie- en historiestukken. Ook vervaardigde hij behangselwerk. In de kerk te Leuven vind men een altaarstuk van zijn hand. Zijne wijze van schilderen was volgens Immerzeel, vlak, doch zijn koloriet loffelijk.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 209; Kobus en de Rivecourt.

MAURICE (J.), beroemd graveur in edelgesteente, werd in Nederland geboren, vestigde zich onder Lodewijk XIV te Rouaan en bloeide daar omstreeks 1640. Beroemder nog dan hij was zijn zoon, die dat vak te Parijs beoefende, doch om het geloof Frankrijk verliet, zich te 's Hage vestigde en aldaar in 1782 in tachtigjarigen ouderdom overleed.

Zie Kramm, *Lev. en werk. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1079.

MAURICIUS (Johannes), priester van de orde der predikheeren of dominikanen, die tot de hervormde godsdienst overging, en zich bekend maakte door het schrijven van een menigte boekskens tegen zijn voormalige geloofsgenooten, zoo als:

Anatomie van den Barvoeter monniken Alkoran of der minnebroederen Wetboek. Amst. 1695. 8°.

Afgodendienst der Jesuiten in China, *m. pl.* Amst. 1711. 8°.

Getuigenis der waarheid of eene zedige aanspraak van Johannes Mauritius aan alle Roomsch-Katholyken. Amst. 1696. 8°.

Vervolg op de getuygenisse der waarheid. Amst. 1702. 8°.

Schets aan zijn zoon. 8°.

't Heylig jaar 1701, *inhoudende een Christelijke gedenk- en dankpligt wegens onse en onser lieve voorvaderen genadige verlossing uyt de pausselijke dienstbaarheyd*, *toegepast op den Text Exod.* 13 vs. 3. Amst. 1700. m. pl.

Korte verhandeling van het recht en gebruyk der graven en begraaffenissen, *so der aloude*, *als hedendaagsche volkeren door J. M.* Amst. 1704. 8°.

Loftooneel der vrouwelijke sexe. 1714. 8°.

Latijnsche *acrosticha*, 22 in getal. ter eere der overwinning bij Hochstett in 1704 gemaakt, en aan N. Witsen opgedragen, 1 blad fol.

Noodig berigt schrift van 't jaar 1710. 's Hage 1711.

De onnaspeurlijken rijkdom van Christus. Amst. (1705. 8°.)

Gewigtige redenen om zig niet te begeven in den huwelijken staat met Roomschgesinden. Amst, 1708.

Zie Jhr. C. A. Sypesteyn, *Mr. Jan Jacob Maurcius*, *Gouverneur-Generaal van Suriname*, bl. 148; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II, bl. 2; Abcoude, *Naamr. v. Ned. Boek.* bl. 238; *Aanh. en verv.*, bl. 136; Arrenberg, *Naamr.* bl. 34; *Nav.* D. VIII. bl. 134, IX. bl. 73.

MAURICIUS (Jan Jacob), zoon van den vorige, werd te midden van 1692 te Amsterdam geboren. Zijn vader onderwees hem in de Latijnsche en Grieksche talen, en reeds vroeg muntte hij door zijne schranderheid uit. Als een blijk van zijne vroege ontwikkeling strekke dat hij slechts zes en een half jaar oud, in tegenwoordigheid van honderde menschen, den 11 Januarij 1699 in de Gasthuiskerk te Amsterdam, »tot verwoudering der geheele stad predikte over Matth. VII : 15, 16. Op achtjarigen leeftijd vervaardigde hij Latijnsche en Nederduitsche gedichten, en op twaalfjarigen gaf hij reeds een heldendicht in het licht. Na aan het gymnasium het onderwijs van David van Hoogstraten genoten te hebben werd hij op zijn dertiende jaar ingeschreven als student in de godgeleerdheid; doch spoedig verwisselde hij dit vak met de regtsgeleerdheid en reeds den 16 April 1708, dus toen hij zijn 16-jarigen leeftijd bereikt had, werd hij, na verdediging zijner dissertatie *de Gallorum Germanorumque origine*, tot doctor in de beide regten bevorderd.

Hij zette zich te 's Hage neder en liet zich als advocaat bij het Hof van Holland inschrijven; weldra echter werd hij aangesteld tot kommies bij den raadpensionaris Mr. Isaak van Hoornbeek. Den 4 Sept. 1712 trad hij te 's Hage in den echt met Alida Pauw, kocht zich eene landhoeve nabij Nijmegen en liet daar een veefokkerij op groote schaal aanleggen. Twee jaren later verkocht hij die landhoeve, die hem geen voordeel verschaft had, en kocht hij in de Beemster, nabij Purmerend, een aanzienlijke boerderij. Hier maakte hij kennis met den beroemden Nieuwentijd, toen burgemeester van Purmerend en met diens schoonzoon, burgemeester Munnik. Door toedoen dezer vrienden, werd Mauricius in 1719 voor den tijd van anderhalf jaar verkozen tot schepen en pensionaris der stad Purmerend, ook werd hij in hetzelfde jaar gedeputeerde ter vergadering van de staten van Holland en West-Friesland. Later werd hij pensionaris ad vitam en burgemeester. Daar Mauricius zich te 's Hage als een ijverig maar vooral als een schrander en ervaren staatsman had doen kennen en zich zoodoende grooten naam had verworven, viel de keuze op hem, toen in 1725 de betrekking van resident van den staat der Vereenigde Nederlanden bij den Neder-Saksischen Kreitz te Hamburg openviel. In die betrekking deed hij den staat vele gewigtige diensten, ontving als bewijs van tevredenheid van de Algemeene Staten (24 Maart 1733) den titel van minister en vermeerdering zijner jaarwedde (*f* 6000). In den aanvang van 1742 deden directeuren van de geoctrooyeerde societeit van Suriname hem het aanbod om als gouverneur-generaal naar de kolonie te vertrekken.

Ofschoon sommige hem zulks afriedden, nam Mauricius echter die betrekking aan en bragt negen jaren in onaangenaamheden en verdriet te Suriname door. Zelf bragt men ve-

lerlei beschuldiging tegen zijn bestuur bij de staten-generaal in, waartegen zij zich echter verdedigde. Den 15 Mei 1751 scheepte hij zich wederom naar het vaderland en kwam behouden in Nederland aan, vestigde zich te 's Hage en wachtte daar de beëindiging zijner procedure af. Op het advies van den Hoogen Raad werd hij door de Staten-generaal 15 Mei 1753 vrijgesproken van alle tegen hem ingebragte beschuldigingen, terwijl Salomon Duplessis, zijn beschuldiger, tot het betalen van alle kosten veroordeeld werd en aan Mauricius bevoegdheid gegeven om hem wegens laster te vervolgen. Den 1 Aug. 1753 werd hij op zijn verzoek als gouverneur-generaal van Suriname ontslagen, en hield op dienzelfden dag in de vergadering der directeuren te Amsterdam eene merkwaardige redevoering. Onmiddelijk na zijne terugkomst had de rustelooze en werkzame Mauricius het ambt van pensionaris der stad Purmerend weder aanvaard, voor zoo ver de werkzaamheden als gedeputeerde ter dagvaart te 's Hage betrof. Hij dacht nu het overige van zijn leven rustig te 's Hage door te brengen, doch reeds twee jaren later (1755) werd hij voor de tweede maal als minister van den staat naar Hamburg benoemd, waar hij den 25 Maart 1768, na een zeer smartelijk en langdurig lijden in den ouderdom van 76 jaren overleed.

Mauricius was een zeer oordeelkundig en geleerd man, in verscheiden talen en wetenschappen ervaren. Men zou hem den *Hollandschen Menage* kunnen noemen, als zijnde best met dien Franschen schrijver te vergelijken. Hij zelf dacht gering over zijne poezij, verklaarde er „nooit een hardlooper in te zijn geweest", en zich nooit onder het getal der poëten gerekend te hebben. En inderdaad dit kon bij ook niet willen, want zijne gedichten zijn middelmatig, koud en zonder ziel en leven, doch zij zijn belangrijk door de historische en taalkundige aanteekeningen die hij er onder voegde. Zulks deed hij vooral onder den tekst van zijn *Onledige ouderdom.* Die aanteekeningen behelzen een schat van taalgeleerdheid en vele juiste, gezonde en scherpzinnige oordeelkundige aanmerkingen, vooral omtrent het gebruik en de overneming van vreemde woorden in onze taal. In zijne jeugd beoefende hij ook de tooneelpoezij, doch ook deze heeft luttel verdiensten. Zijn beste treurspel acht men zijn *Sesostris* uit het Fransch. Ook vervaardigde hij Latijnsche en Fransche verzen. Mauricius was lid der *Maats. van Ned. Letterk.* Na den dood (1721 of 1723) van Alida Pauw, nam hij een tweede gade, wiens naam niet tot ons kwam, den 30 Sept. 1737 huwde hij ten derde male met jonkvrouwe Joanna Maria Wreede, wier moeder een eigen zuster was van den beroemden Boerhaave. Hij had zonen, die alle voor hem stierven, en onder deze: Jan Floris Mauricius, geb. Julij 1713, kapitein in staatsche dienst, later havenmeester te Paramaribo, waar bij 26 Aug. 1754 overleed.

Pieter Mauricius, aanlegger der plantagie Purmerend op Suriname, burgemeester en raad van Purmerend en te gelijk (behoudens zijn rang in 't vaderland) raad van politie in Suriname.

Andreas Mauricius, 1743 ontvanger der in en uitgaande regten te Suriname, in 1751 eerste ontvanger der kolonie en vendu-meester.

Hij schreef:

Diss. Phil. de Gallorum Germanorumque origine, sub praesidio J. Perizonii. L. B. 1708. 4°.

Kort bericht wegens de Historie van zekeren Izaak Saxel, en de beschuldiging der joden te Nijmegen over het slachten van een Christen kint. Amst. 1716. 8°.

De Remonstrantie aan den Raad der stad Nijmegen door de joden. Amst. 1716.

Sesostris, koning van Egypte, trsp. den Franschen Amasis nagevolgd. Amst. 1712, 1717, 1735. met pl.

Europa verkwikt op 't gezicht der vrede, tnsp. hebbende gestrekt tot eene inwijding van den Nederd. schouwburg te Utrecht. Ald. 1712, 1735.

Het Leidsche studenten-leeven, kluchtig blijsp. Ald. 1717, 1735.

Voorspel tot opening van den Hollandschen schouwburg te Hamburg, ter eere van den hoogwijzen Raad, met de dankzegging na het spel. Hamb. gedr. voor de liefh. 1740. op blaauw papier. m. pl. (Hoogd.)

Het Campement. tnsp. Amst. 1742.

De promotie van den ingebeelden zieken h. Fr. (van Molière) *nagevolgd.* Ald. 1742.

Pampinon. Kluchtig zingsp. Ald. 1745.

Deze stukken zijn met den titel *Tooneelpoëzij*, onder de zinspreuk *Per haec ad altiora* in 2 d. gr. 8°. uitgegeven.

Eene vertaling van het 4e bedrijf der *Zaïde*, Amst. 1712, later met *Europa verkwikt op 't gezicht der vrede*, *'t Campement* en *de Promotie van den ingebeelden zieken.* Amst. 1742.

Aanspraak der Nederlandsche Tooneelpoezij. Gedrukt voor de liefh. (1753.)

De vreugde, voorspel, vertoond op den Haagschen Nederd. schouwb. ter eere der doorl. verjaarfeesten van den 28 *Febr. en* 8 *Maart* 1754. 's Gravenh. Joh. de Cros 1754 met een paar *Vaderlandsche liederen* bij dezelfde gelegenheid.

Nieuwejaars Harangue van de Haagsche Nederl. Tooneelspelers, geçadenceerd Monorime, in modern Hollandsch met een zeer sçavante praefatie (get. *Chalcophonus Mathanasius Chrysostomi fil.* fol. Ald. 1735. 1755.

Lied op de Herfst of het feest van Bacchus, gezongen op den 's Gravenh. schouwb. Gedrukt voor het Kunstgenoots. z. j.

Veaudevilles op de Lente, op het feest van Flora, divertissement z. pl. of jaar. 1 blad fol.

Of de vier laatstgen. stukken van Mauricius zijn, is echter niet zeker.

Lauwerkrans voor de helden bij den slag van Hochstedt (1704).

De Amsterdamsche Helikon, keerdicht.

De zangberg gezuivert, Muizenzang. 's Hage 1716.

De kruishistorie van den Lijdenden Heiland, met een zegezang tot zijne verheerlijking. Amst. 1714, 1722, 8°. 1752 8°.

Dichtlievende uitspanningen. Amst. 1753. 8°.

Vervolg der Dichtlievende uitspanningen. Amst. 1754. 8°.

Besluit der dichtlievende uitspanningen, met verscheidene bijvoegselen. Amst. 1762. 8°.

Gezangen op Zee.

Redevoering, in 1725 *uitgesproken bij het vertrek naar Hamburg, tot afscheid aan de HH. Burgemeesteren en Raden der stad Purmerend.*

Aanspraak in de vergadering der HH. directeuren der societijt van Suriname, bij het nederleggen van het ambt als gouverneur-generaal der kolonie, op den 1 *Aug.* 1750.

Eene aanspraak, gedaan in de vergadering der HH. Staten-Generaal, bij zijn tweede vertrek naar Hamburg in 1756.

Onledige ouderdom, behelz. taallievende en historische uitspanningen, over 't gebruik en overneeming van vreemde woorden; bij welke gelegenh. de krijgsroem onzer voorvaderen verdedigd wordt. Amst. 1765, 1766. 2 dn. 8°.

Regtsgeleerde maandelijkse uitspanningen, over 't geoorloofde in tegenstelling van 't betaamelijke en oirbaare. Te Amsterdam bij Gerard onder de Linden. Het 1e deel van het maandschrift, uitgegeven in 1722, is opgedragen aan burgemeester en schepenen der stad Purmerend. Het tweede deel, uitgegeven in 1725, is opgedragen aan Mr. Isaak Hoornbeek, raadpensionaris van Holland.

Recueil van Noordsche zaken: zijnde eene verzameling van belangrijke memorien, door Mr. J. J. Mauricius, gedurende zijn verblijf te Hamburg, en wel in de jaren 1735—1742 *gesteld.* Dit Recueil is wel in druk verschenen, doch nooit in den handel gekomen. De titels der daarin voorkomende staatsstukken met de jaren der uitgave, zijn:

Nalezingen over 't strandrecht op de Elve (1729).

Nalezingen over de kompagnie van Altona (1429).

Nalezingen over de Deensche en Stettijnsche kompagnien (1729).

Nalezingen over de Zweedsche kompagnie (1731).

Nalezingen over de Engelsche kompagnie te Hamburg (1736).

Nalezingen over het plan van den keurvorst van Brandenburg tot oprichting eener O. I. kompagnie (1736).

Over de vaart der Spanjaarden naar Oost-Indien (1732).

Over den ouden vaart op de Noordzee, bijzonderlijk op IJsland en naar Groenland (1740—1741).

Recueil van egte stukken en bewyzen, door Salomon du Plessis, geweeze raad van policie en crimineele justitie in de colonie van Suriname en door anderen, tegens Mr. Jacob Mauricius, gouverneur generaal over de colonie van Suriname, rivieren en districten van dien, collonel over de militie aldaar etc. etc. alsmeede door de societijt van Suriname en denselven gouverneur Mauricius tegens den gemelden du Plessis en anderen, van tijd tot tijd, zoo ter vergadering van H. H. M. de heeren Staten-Generaal, als van de societeit van Suriname ingedient en overgelevert met en beneffens de Resolutien van H. H. Mogende en van de societyt daartoe betrekkelijk. Amst. 1752. 5 d. fol.

Zijne briefwisseling met Wagenaar, vindt men in diens *Leven* door P. H. Bakker.

Zie *Neerl. Jaarboeken*, D. 1. bl. 384; J. Wagenaar, *Amst.* fol. III St. bl. 552, *Bijv. op* Kok, *Vad. Woordenb.* D. III. bl. 181; Paquot, *Mém.* T. XI. p. 206; Nieuwenhuis, *Woordenb. v. kunst. en wetens.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, *Verslag der Algem. Verg. v. Ned. Letterk.* 1768; *Mr. J. J. Mauricius, Gouvern. gen. van Suriname van* 1742—1753 *door* Jhr. C. A. van Sypesteyn, 's Hage 1858; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. i. v.; Collot d'Escury, *Hollands roem*, A. IV (2), bl. 539; de Vries, *Proeve eener geschied. d. Ned. Letterk.* D. II. bl. 112; van Kampen, *Bekn. Geschied. d. Ned. letter. en wetens.* D. II. bl. 160; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 241; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIX. bl. 62; *Onmiddel. vervolg op Wagenaar*, D. XXII. bl. 114; *Leven van Wagenaar*, bl. 129, 133; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; van Sandwijk, *Kronijk en Geschied. enz. van Purmer.* bl. 71, 72, 169; *Naamrol der Tooneelspel. van J. v. d. Marck*, bl. 20, 42, 76; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1716 b. bl. 260, 1720 b. bl. 692—702, 1721 a, bl. 219—237, 280, 303, 461—479, 580—588, 1755 a, bl. 19—44; 1765 a, bl. 367, 273—276; *Tijdschrift West-Indië*, D. I. bl. 126; *Vad. Letteroef.* 1848, bl. 359; *Kort verhaal van wetenswaardige zaken betreffende de Gasthuiskerk der stad Amsterdam*, Amst. 1798, 8°.; *Nav.* IV. bl. 560, *Bijbl.* 1855, bl. 59; VIII. bl. 36, 105, IX. bl. 73, 340; Abcoude, *Naamr. v. Ned. boeken*, bl. 238, *Derde Aanh.* bl. 100; *Vierde vervolg*, bl. 66; Arrenberg, *Naaml. v. Ned. boeken*, bl. 340; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 142 b. bl. 142; D. II. bl. 271; *Cat. v. Hulthem*, bl. 28121, 32247, 30540, 31528; Muller, *Cat. v. portr. Woordenb. d. Zamenl.*

MAURIER (Benjamin Aubery heer van), zoon van Jean Aubery, kleinzoon van den beroemden Jacques Aubery heer van Moncreau, die met gelukkig gevolg de zaak der ongelukkige bewoners van Cabrieres en Merindol bepleitte. Hij trad eerst in dienst bij den hertog van Bouillon en was in 1602 diens gezant aan het Fransche hof. Welligt was hij ook in 1589 secretaris van Du Plessis. Hij verliet de dienst van den hertog van Bouillon en trad in die van den hertog van Sully, wiens secretaris hij gedurende eenigen tijd was. In 1606 gebruikte Hendrik IV hem in de onderhandelingen nopens de onderwerping van den hertog van Bouillon en de overgaaf van Sedan. In 1614 zond hem de koninginne-moeder, op voorspraak van Villeroi naar Holland om daar den heer de Reffuge te vervangen. In den aanvang stond hij in groote gunst bij prins Maurits, die hem zijn achting en vertrouwen schonk en aan Villeroi, na den vrede van Landun schreef: »dat het Fransche hof geen bekwamer man kon uitkiezen, waarvan het met groote nuttigheid gediend werd." Ook stond hij in hooge gunst bij de prinses douairière Louïse de Coligny. In de Arminiaansche twisten hield hij de zijde van Oldenbarneveld en Grotius, poogde als scheidsman in de geschillen op te treden, en toen Oldenbarneveld gevangen genomen en ter dood veroordeeld was, deed hij tot den laatsten oogenblik pogingen om hem te redden.

Hij was zeer bevriend met Grotius, voor wien hij het mogelijke deed om hem uit den Loevensteinschen kerker te verlossen. Grotius zond hem uit Frankrijk brieven voor zijne vrienden in Holland. Beide staatsmannen hielden eene onafgebrokene en belangrijke briefwisseling, die bewaard is gebleven.

Bij den dood van Maurier's vrouw, Maria Magdaleine schreef hem Grotius een brief, die meermalen uitgegeven, en ook in het Engelsch vertaald is. Beide, Grotius en Heinsius, vervaardigde een Latijnsch grafschrift op haar.

Maurier stierf in 1636 te Maurier. Grotius vervaardigde op zijn afbeeldsel het volgende distichon:

Docta tabella, refers hominem, qui rectius ipse
Magnanimum regem, cuius imago loquens.

Maurier had elf kinderen, die hij op een landgoed te 's Hage, dat aan Oldenbarneveld toebehoorde, door Benjamin Prideau liet onderwijzen. Later vergezelde deze drie zijner zonen naar Leyden, waar ze in de regten studeerden.

De namen van eenige dezer kinderen zijn niet tot ons gekomen, de overige waren: 1. Maximiliaan Aubery, een dapper krijgsman, die onder Frederik Hendrik diende, vele belegeringen bijwoonde en te Breda werd gekwetst. Hij huwde in Frankrijk mad. Beauveau d'Espance. 2. Louis Aubery, heer van Maurier, in Frankrijk geboren voor zijn vader naar Holland ging. Hij studeerde onder Prideau te Leyden, doorreisde vervolgens een deel van Europa zocht, in Frankrijk teruggekeerd, de gunst van Richelieu, doch kwam in geen diplomatieke betrekking, en stierf, na de R. C. godsdienst omhelsd te hebben, in 1687 te Maurier.

Hij bezorgde een nieuwe uitgaaf van:

Histoire de l'execution de Cabrieres et de Merindol et d'autres lieux de Provence, particulierement déduite dans le plaidoyer qu'en fit, l'an 1551, *par le commandement du Roi Henri II et comme son avocat-général en cette cause, Jacques Aubery, lieutenant civil au Châtelet de Paris et depuis ambassadeur extraordinaire en Angleterre pour traiter de la paix, l'an* 1505. *Ensemble une Relation particulière de ce qui de se passa aux cinquante audiences de la cause de Merindol.* Paris 1645. 4°. De eerste editie verscheen Leyde 1619, door de zorg van Daniel Heinsius, die het aan de twee oudste zonen van Benjamin Aubery, Maximiliaan en Louis opdroeg. Voorts schreef hij:

Memoires pour servir à l'Histoire de Hollande, Au Maurier et à Paris 1688. 8°.; 5e edit. 1703, bezorgd door den abt Pierre Jacques Sepher, met den titel *Histoire de Guillaume de Nassau etc.* 1754, 1784, 2 vol. 12°. met aanteekk. (*notes inedites*) van Amelot de la Houssaye. Adelung wil, zich op den *Catalogue de Neaulme* beroepende, dat er eene uitgaaf te Parijs 1668 bestaat, doch zulks is eene vergissing, wijl op de laatste bladzijde van de uitgaaf van 1680 staat: *Achevé d'imprimer pour la première fois le* 15 *Juin* 1680. *Au Maurier et le* 20 *Août a Paris* en het privilegie is van 1679. Zij zijn door Roelof Roukema in het Ned. vertaald en te Amsterdam, 1704 onder den volgenden titel verschenen:

Gedenkschriften, behorende tot de Historie van Holland, en d'andere Vereenigde landschappen enz. m. fig. 8°.

Zij bevatten zeer veel belangrijks over de beroemde tijdgenooten van zijn vader, doch moeten met voorzigtigheid gebruikt worden. Zoo als reeds door Brandt, den schrijver van Grotii *Manes vindicati* en Haag is opgemerkt en aangewezen.

Memoires de Hambourg, de Lubeck et de Holstein, de Danemarck, de Suède et de Pologne. Blois 1735. 12°. La Haye 1737. 8°.

3. Daniel Aubery, aide-de-camp in het leger van den hertog van Enghien, 5 Aug. 1645, in den slag bij Nordlingen gedood. 4. Maurits Aubery, in 1615 te 's Hage geboren. Maurits was zijn doopvader, en schonk hem een doos met zijn afbeeldsel, omzet met diamanten van groote waarde. Het was deze zoon, die bekend is geweest onder den naam van Villaumière, zijn gansche leven in zijn geboorteland doorbragt, onder Fredrik Hendrik, Willem II en Willem III diende en in 1674 als kolonel in den slag van Senef sneuvelde.

4. Louise Aubery, in 1614 te 's Hage geboren, Louise de Coligny en de staten-generaal waren haar doopmoeder en doopvaders. De laatste schonken haar, bij die gelegenheid, eene jaarlijksche lijfrente van *f* 500, die tot 1672 betaald werd. Zij huwde 1 den markies d'Ardenay; 2. Benjamin de Pierre-Bouffiere, markies van Chambret. 5. Eleonore Aubery, in 1615 te 's Hage geboren, door Frederik Hendrik en Eleonore de Bourbon, zuster van den prins van Condé en vrouw van Philip Willem van Nassau ten doop gehouden. Zij huwde de baron de Mauzé bij Rochelle, en stierf in 1660 kinderloos. Zij was eene voortreffelijke schilderes en beoefende met goed gevolg de letterkunde. 6. Emilia, over wier doop Emilia van Nassau en de graaf van Culemborg stonden. Zij huwde den heer van Montreuil bij St. Marchand in Champagne.

De brieven van Grotius aan Benjamin Aubery vindt men in Grotii, *Epistolae ad Gallos*, L. B. 1601, en in Grotii, *Epistolae*. Amst. 1687. fol.

H. Gr. Epistola consolatoria ad Ben. Auber. Maurer., Lupestenii III. Cal. Martias, 1621 vindt men in alle edit. der *Epist. Gr. ad Gallos*, ook *Epist. Consol. ad B. A. Maur. singulariter edita cum aliis ej. argumentis.* Kilon. 1674. 4°; *The Mourner conforted, or an Epistle consolatory to Mr. de Maurier.* London. 1652. 1°.

Zie *Biogr. Univ.* T. II. p. 44; Haag, *La France Protest.* i. v.; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; Adelung u. Rotermund, *Fortz.* i. v.; H. Grotii, *Marnes vindicati*, (Ind.); Brandt, *Lev. v. d. Groot*, D. I. bl. 311, 313, 314, verv. bl. 19, 20, 432, 433; Aubery, *Memoire passim. Lettres Mem. de Neg. de Carleton*, (Reg.); Luden, *Lev. v. d. Groot* bl. 162, 167, 175, 176, 178 etc.; Brandt, *Regtspl. v. Oldenb.* bl. 43, 101, 102, 135, volg.; Grotii, *Verantw.* bl. 214; *Bandastius Mem.* B. VIII. bl. 43, 81, 93; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II. bl. 643, 673, 722, 733, 965, 970; Uytenbogaerd, *Kerk. Gesch.* bl. 1002, 1003, 1007, 1008; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. (Reg.); Le Clerc, *Bibl. Choisie*, T. II. p. 130; Ancillon, *Vie des Savans.*

MAURIK (Willem van), predikant bij de Doopsgezinden te Utrecht, daarna te Amsterdam, vriend van Jan Wagenaar. Schreef:

Lijkreden over Ds. G. Abramsz. 4°.

Lijkreden voor Jacob van Rooijestein, overl. 18 *Jan.* 1746. Amst. 1746. 4°.

Belijdenis. Utr. 1659. 4°.

Wijdloopig verhaal tegen het kort verhaal van W. R. van Hoogvelt. Utr. 1662. 4°.

Verantwoording tegen het placaat van Bern. 4°.

Zie *Lev. v. Wagenaar*, bl. 85; Abcoude, *Aanh. en verv. v. Ned. boeken*, bl. 195; *Tweede aanh.* bl. 100.

MAURISSE (Mr. PIETER SIMON), president van het hoog geregtshof van Ned. Indië. Wij vinden dezen bekwamen regtsgeleerde reeds in 1803 vermeld als advocaat-fiscaal te Batavia en in 1808 als president van den hoogen raad van justitie, met den titel van extraordinair raad van Indie. Bij het overgaan van Java aan de Engelschen, schijnt hij naar Nederland te zijn vertrokken. In 1816 keerde hij naar Java terug met 2 m. linischip *Nassau*. Na in het jaar 1819 een gewigtig aandeel gehad te hebben in de regeling van het regtswezen, was hij nog verscheidene jaren president van het hoog geregtshof in Nederlandsch-Indië, tot dat hij, in 1827 door eene beroerte getroffen en verlamd, de dienst met pensioen verliet. In Augustus 1820 werd hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandsche Leeuw. Na den dood van professor Ross die den hoogleeraar Reinwardt vervangen had als president van het Bataviaasch genootschap van kunsten en wetenschappen, trad Maurisse als zoodanig op in 1824. Sedert 1827 was hij lid der Maatschappij van Ned. Letterk.

In het jaar 1823, den 1 Mei, verloor hij zijne echtgenoot Joanna Maria Theodora van der Hoeven, oud 57 jaren. Hij hertrouwde den 15 December 1824 met A. M. A. van Berckel, en overleed den 15 April 1833, in den ouderdom van ruim 64 jaren. Eene dochter uit het eerste huwelijk trouwde Hendrik Machillairy, resident te Soerakarta.

Zie *Verslag der jaarl. vergad. v. d. Maats. van Ned. Letterk. te Leyden*, 1834. bl. 18. *Particulier berigt.*

MAURISSENS (JOANNES BAPTISTA) of MAURICE, zoon van Martinus Maurissens, te Brussel geboren, legde zich op de heraldie toe en werd wapenkoning (roi et heraut d'armes) van Vlaanderen en van Gelderland (1651). Hij overleed 1673, zijn zoon Jacobus Franciscus volgde hem in dezelfde waardigheid op.

Hij schreef:

Le Blason des Armoiries de tous les Chevaliers de l'ordre de la Toison d'or, depuis la premiere Institution jusques à present avec leurs noms, surnoms, titres et quartiers, ensemble leurs Eloges y decrites en bref. La Haye 1665. 1667. fol.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 572.

MAURITS Prins VAN ORANJE-NASSAU, zoon van Willem I en van Anna van Saksen, naar wier vader de beroemde hertog, vervolgens keurvorst van Saksen, hij genoemd is, werd 13 November 1567 te Dillenburg in 't graafschap Nassau geboren. Toen zijn vader te Delft vermoord werd, telde hij 17 jaren. Reeds twee jaren te voren hadden de staten van Holland, om prins Willem de kosten van zijn talrijk gezin te helpen dragen en tevens een bewijs van dankbare genegenheid te geven, besloten, den jongen graaf op 's lands kosten, die jaarlijks twaalf duizend pond zouden beloopen, naar de Leydsche hoogeschool te zenden, daar hij twee jaren doorbragt. Zoo groot was de zorg die de staten voor hem droegen, dat zij, toen de hertog van Parma zich in 1583 ter zee begon toe te rusten, zijn hofmeester nadrukkelijk bevolen hem niet te Katwijk of daaromtrent aan strand te laten komen, opdat hij geen gevaar mogt loopen door den vijand te worden opgeligt. Ofschoon slechts 17 jaren oud, werd hij tot hoofd der door de algemeene staten opgerigten raad van state aangesteld en hem van wege die van Holland, Zeeland en Utrecht alleen eene wedde van 2000 pond van veertig groot 's maands toegelegd. Kort na zijne aanstelling leverde hij bij het hervatten, van de onderhandeling over de opdragt dezer landen aan Frankrijk, reeds bij zijns vaders leven begonnen, een vertoog ter staatsvergadering in, waarin hij zonder die onderhandeling af te keuren, toch in bedenking gaf dat men dien niet te haastig behoorde door te drijven. Voorts herinnerde hij de Staten van Holland, hoe verre zij met zijnen vader reeds gevorderd waren in de opdragt der grafelijkheid, verzoekende dat zij hierop in 't handelen met Frankrijk geliefden bedacht te zijn, opdat hij en zijn huis daarbij niet vergeten werden, maar weder in staat gesteld om zich eenigermate te redden uit de zware schulden met welke zijn vader zijnen boedel had bezwaard gelaten. Voorts bood hij beleefdelijk zijne dienst aan, waartoe men hem, die zich nog jong en onervaren kende, mogt bekwaam oordeelen, alzoo hij vast besloten had al zijn pogingen ten beste van den lande aan te wenden. Toen de handel met Frankrijk te niet liep, wendde men het oog naar Engeland en kwam men met koningin Elisabeth overeen, dat zij deze landen onder hare bescherming nemen, en den graaf van Leycester als algemeen bevelhebber harer troepen naar herwaarts zou zenden. Het gegrond vermoeden dat deze op het stadhouderschap van Holland vlamde, deed Johan van Oldenbarneveld op middelen bedacht zijn zulks te voorkomen en den eersten voorslag doen de stadhouderlijke waardigheid over Holland en Zeeland aan Maurits op te dragen. Met ernst werd hierover in October 1585 ter vergadering van Holland, in tegenwoordigheid der Zeeuwsche gemagtigden, geraadpleegd, en schoon er eerst eenig geschil over viel, toonden de afgevaardigden van beide gewesten zich er toe genegen. Den 1 November werd met meerderheid van stemmen daartoe besloten, den 14 dier maand deed hij als stadhouder, kapitein admiraal en generaal eed, en nam hij zitting ten hove. Ten zelfden dage werd besloten hem den titel van geboren prins van Oranje te geven.

Schoon Leycester, in Engeland de tijding van 's prinsen verheffing vernomen hebbende, dit zeer euvel opnam en vroeg wat hij in Nederland doen zou, daar een ander het stadhouderschap van Holland en Zeeland bekleedde, begaf zich echter prins Maurits, daartoe door de staten van Holland verzocht naar Vlissingen om den Engelschen graaf te ontvangen en te begroeten, gelijk hij ook naderhand van hem een lastbrief nam tot zijn stadhouderschap. 't Schijnt dat prins Maurits in 1586 zijn eersten veldtogt heeft gedaan; althans vinden wij, vóór dien tijd, geen uitdrukkelijk gewag van zijne krijgsbedrijven gemaakt. In dit jaar deed hij, op last van Leycester, een inval in Vlaanderen, maakte zich meester van Axel en eenige andere schanssen in dit gewest, en belette door het doorsteken der dijken, den hertog van Parma, Axel van alle kanten in te sluiten.

Hoe veel goeds men zich in den beginne hier te lande van Leycester ook beloofde, lekten echter eerlang zijne dubbelhartigheid en de verderfelijke maatregelen, die hij tot nadeel van 't algemeen beraamde, uit, en werden die allengskens opentlijk bekend. Tegen hem en zijn aanhang moest een persoon, met genoegzame bekwaamheid en achtbaarheid bekleed, worden aangevoerd. De staten van Holland en Zeeland lieten ten dien einde het oog op prins Maurits vallen. Zij magtigden hem om 't gezag, hem bij lastbrief en berigtschrift als stadhouder en kapitein-generaal opgedragen, met ter daad te gebruiken, aan alle oversten, bezetting houdende in de gemelde gewesten, lastbrieven te geven en hem zelven en de staten gehoorzaamheid en getrouwheid te doen zweeren. De vermeerdering van magt, welke prins Maurits hierdoor ontving, werd nog vergroot doordien men de verandering der bezittingen aan hem of zijnen luitenant, den grave van Hohenloo opdroeg. Ook nam men het besluit om 80 vendels knechten te werven en ze onder zijn gebied te stellen. Behalve den eed van getrouwheid aan de algemeene staten moest dit volk hem ook doen aan prins Maurits en zijnen luitenant, den grave van Hohenloo.

Onder hen, welke hier te lande de zijde van Leycester hielden, was ook Diderik Sonoi, door hem tot stadhouder over Noord-Holland aangesteld, en van eenen lastbrief voorzien, welke zich ook over de burgerlijke regering uitstrekte. Toen de staten van Holland zich hierover bij Leycester beklaagden, verwierven zij van hem dat zij het gezag van Sonoi mogten bepalen, indien zij het hunne of dat van Maurits daarbij verkort oordeelden. Hierop vergde men van hem een lastbrief van den prins aan te nemen en den nieuwen eed te doen, doch hij weigerde beide, zich op zijn eed, aan Leycester gedaan, beroepende. Kort hierop bood Maurits hem andermaal een lastbrief en het slotvoogdijschap van Medemblik aan, mits hij den nieuwen eed deed. Maurits ging dientengevolge, door den graaf van Hohenloo vergezeld, naar Medemblik. Sonoi, hiervan verwittigd, vaardigde twee personen af, om den prins te verzoeken, ditmaal niet binnen Medemblik te komen, doch terstond hierop ontving hij de tijding dat de heeren geen half uur van de stad waren. Straks deed hij de poort bezetten en ze den prins voor het hoofd sluiten. Maurits, dit voor lief moetende nemen, keerde

naar Enkhuizen en vervolgens naar Hoorn terug. Sonoi trad hierop in onderhandeling met den prins, doch vruchteloos. Toen hij naderhand vernam dat men te Hoorn en Enkhuizen nieuwe bezetting wilde leggen, trachtte hij zulks door zijn eigen volk te weeren, dat echter niet werd toegelaten. Door het een en ander haalde Sonoi zich zoo den haat op den hals, dat sommigen spraken van hem binnen Medemblik te belegeren. Maurits echter, voor meerdere verwijdering beducht, raadde zulks ernstig af, en was van oordeel dat men den tijd een weinig moest toegeven.

Omtrent dezen tijd raakte Maurits, die in 1587 een inval in Brabant gedaan, en de schans Crevecoeur gesticht had, in onmin met Leycester, waarschijnlijk omdat men hem, naar diens begrip te groot gezag had opgedragen, 't welk tot nadeel strekte van de magt, die hij zich zelven gaarne zou toeeigenen. In zekere bijeenkomst met de staten klaagde hij dat de graven Maurits en Willem van Nassau tegen hem waren zaamgespannen, en maakte heimelijke toebereidselen om den prins nevens andere heeren in verzekering te nemen en naar Engeland over te voeren, 't geen voornamelijk door de waakzaamheid en tijdige voorzorg van Johan van Oldenbarneveld werd voorgekomen.

Ondertusschen gaf Maurits (1588) op nieuw blijken van zijnen ijver voor 't algemeene welzijn.

Medemblik was vol muiters die de inzigten der staten openlijk weerstreefden, en Sonoi met hen overeen gekomen geen meerdere staatsche bezetting in de stad toe te laten.

Te vergeefs poogde Maurits met hem in onderhandeling te treden. Men besloot daarom tot het uiterste te komen en zich met geweld van de stad meester te maken. In Februarij begaf zich de prins, vergezeld van Oldenbarneveld en andere heeren, over Hoorn naar Medemblik, en vertoonde zich den 27^{en} met eenige vendelen Noordhollanders en een weinig krijgsvolk voor de stad. Nadat de bezetting ernstig doch vergeefs tot onderwerping vermaand was, begon de prins zich op de toegangen der stad te verschansen. Nu en dan schoot men van weerszijden op elkander, ook werden er soms schutgevechten tusschen belegerden en belegeraars gehouden en van tijd tot tijd uit de oorlogschepen, die de haven ingesloten hielden, en bestemd waren om een wakend oog te houden op de Engelschen, die men vermoedden dat voornemens waren de stad te ontzetten op de stad gevuurd.

Zoo stonden de zaken, toen Sonoi uit Engeland tijding kreeg dat Leycester afstand van de regering had gedaan en men uit dien hoofde zich te vergeefs met de hoop op hulp van dien kant vleidde. Nu veranderde hij van gedachten en trad met Maurits in onderhandeling, die den 27 April te Medemblik zijne intrede deed. Even gelijk te Medemblik ontstond er in hetzelfde jaar muiterij te Geertruidenberg, ten gevolge van wanbetaling aan 't krijgsvolk, doch hier was Maurits minder gelukkig, daar hij zich genoodzaakt zag het beleg der stad, dat hij reeds ondernomen had, af te breken. Omtrent dezen tijd (1589) werd er een vredehandel geopend tusschen Spanje en de algemeene staten. Op raad van den prins, door de predikanten voorgelicht, werden de handelingen afgebroken, wijl er geen vrede zonder vrije oefening der Gereformeerde godsdienst begeerd werd. Reeds was 's prinsen gezag en invloed groot, doch nam niet weinig toe, toen de regering van Holland en Zeeland, na Leycesters vertrek, op een vasten voet gesteld, hij aan het hoofd van het *Collegie der gecommitteerde raden* geplaatst, en door invloed van Oldenbarneveld, tot stadhouder van Utrecht, Overijssel en Gelderland benoemd werd. Vijf der vereenigde gewesten erkenden hem nu voor stadhouder. Daarenboven bekleedde hij in dezelve de waardigheid van kapitein en admiraal, en vond zich geplaatst aan het hoofd van den raad van State. Zulke treffelijke ambten zetten hem groot aanzien bij en stelden hem in staat, meer dan de staten, van welke hij in den eigenlijken zin afhankelijk was, de gunst van het volk te winnen. Eerambten en vergiffenissen kwamen van den stadhouder, lasten en schattingen van de staten, die nog daarenboven de schuld kregen van de tegenspoeden, terwijl de eer der overwinningen den stadhouder werd gegeven. 't Bleek ook welhaast dat men tot welvaart van deze landen, geen kwade keus had gedaan met zooveel vertrouwen in hem te stellen. Sedert hem het opperbewind des oorlogs was toevertrouwd, had hij zich met toenemenden ijver op de krijgskunde toegelegd; voortvarend en wakker, op de geringste dingen acht gevende, wist hij den vijand vaak een kans af te zien; gewaarwordingen en aandoeningen, waardoor het oordeel van gewone menschen plagt beneveld te worden, maakten niet ligt indruk op de vastheid van zijn geest; in elke omstandigheid zag zijn scherpziende blik spoedig en juist, wat er moest gedaan worden; zijne plannen waren welberekend; moeijelijkheden of gevaren schrikten hem nimmer uit gebrek aan moed, af; snel wist hij zijne ontwerpen ten uitvoer te brengen, nadat hij ze met beradenheid had voorbereid. Snel zag hij de gebreken in de bijzondere deelen van het krijgswezen en met vaste beradenheid zocht hij die te verbeteren, trots zwarigheden en veroordeelen. Met ongewone schranderheid ontwaarde hij bij de beoefening van allerlei wetenschappen, waar hij toepassingen vinden of voordeel trekken kon voor de dadelijke vervulling zijner pligten.

Bij oorspronkelijkheid van verstand en kracht van geest voegde hij de zucht om zoo diep mogelijk in te dringen tot de kennis van al hetgeen hem, in hoedanigheid van hoofd der Nederlandsche zee- en landmagt kon te stade komen. Daartoe verdiepte hij zich in de geschiedenis en de oudheden van het krijgshaftigste volk van vroegeren tijd en trachtte de voortreffelijke krijgsverrigtingen der Romeinen, naar de veranderde wijzen van oorlogen te wijzigen. Het geheele veld der wiskundige bespiegelingen doorzocht hij met eene naauwkeurigheid, welke tot verbazing strekt bij een man, in zoo vele moeijelijke betrekkingen geplaatst: en toepassing op zijne krijgskundige werkzaamheid was altijd het doel dezer onderzoekingen. Om het geldelijk beheer des legers met de meest mogelijke beknoptheid en naauwkeurigheid in te rigten, drong hij door in den aard der boekhouding en voerde eene nieuwe manier daarvan in. Zijn scherpzinnig oordeel en zijne zucht tot verbetering van al wat 's lands krijgswezen betrof, deden hem ook de kundigheden en verdiensten van zulke mannen, wier kundigheden en nasporingen daarmede in eenig verband stonden, naar waarde schatten. Welhaast verkondigde de prins door geheel Europa nooit geziene werken en inrigtingen, men werd tot de erkentenis gedrongen dat met hem de krijgskunst een geheel nieuw tijdvak was ingegaan. Van zijne kunst van legering is door Stevin, in zijne *wiskunstige gedachtenisse* eenig denkbeeld gegeven, nemende deze daarbij het beleg van Gulik in 1610 ten voorbeeld. Men stroomde van alle zijden naar Nederland om onder zijne vanen te dienen, zich onder hem in de krijgsdienst te oefenen. Zijn leger werd de oefenschool der grootste veldheeren, die in de eerste helft der XVIIe eeuw aan het hoofd der legers stonden. Algemeen werd hij zelf voor den grootsten veldheer zijner eeuw gehouden. Zelfs Roomsch- en Spaanschgezinde schrijvers, zoo als de kardinaal Bentivoglio, pauselijke Nuntius bij de aartshertogen, erkenden hem daarvoor. Wij zouden verre de ons toegestane grenzen overschrijden, indien wij maar een schets van Maurits roemrijke bedrijven van Leycesters vertrek af tot zijn dood wilden geven. Genoeg zij het te herinneren dat hij den Nederlandschen staat, die door den dood zijns vaders, de staat- en krijgskunde van Parma, de binnenlandsche verdeeldheden en de lasten van Engeland, op den rand des verderfs was gebragt; waarvan, behalve het geheele zuiden, ook Groningen, meer dan de helft van Overijssel en bijna half Gelderland waren afgescheurd, in zes jaren tot een hoogen trap van luister herstelde, zoodat de genoemde gewesten alle met de republiek vereenigd werden, Maurits ook zijne heerlijkheid Breda herwon en Parma deed afdeinzen voor Bergen op Zoom. Daarna bragt hij het oorlogstooneel op vijandelijken bodem, en de Zuidelijke gewesten zelve over, sloeg Varax bij Turnhout, de aartshertog Albert, die hem afgesneden en reeds in zijne magt meende te hebben bij Nieuwpoort. En schoon hij de verovering van Ostende, na een driejarig beleg, niet kon beletten, en te Antwerpen en voor 's Hertogenbosch het hoofd stiet, hechtte hij daarentegen Grave, Sluis en andere belangrijke sterkten aan den Vereenigden Staat. d'Aubery rekent acht en dertig of veertig steden en nog meer sterkten, die door hem in de veertig jaren van zijn bewind (waarvan men het twaalfjarig bestand moet afrekenen) zijn ingenomen. Zekerlijk was zijn jeugd het schitterendste tijdperk van zijnen roem als veldheer, doch daar zijne krijgskunst geene onberedeneerde noch voorbarige dapperheid was, zoo toonde hij zich vooral groot in de kunst van belegeren, in plaats van alles op de kans van een' enkelen veldslag te zetten. Men verhaalt een antwoord aan den ouden Mansfeld, ter gelegenheid van het beleg van Geertruidenberg, een der grootste bewijzen van kunstmatige legering van Maurits in den smaak der Romeinen. De toen bijkans tachtigjarige veldheer zeide tot een trom-

petter, dien Maurits als parlementair had gezonden, dat hij niet begrijpen kon, dat een jong prins vol moed en vuur als zijn heer, op den duur achter zijne verschansingen bleef. „Zijne Excellentie, mijn meester,” hernam de krijgsknecht, „hoopt ook eens zulk een oud en bedreven veldheer te worden als gij.”

In het jaar 1607 werden van de zijde der Spanjaarden eenige voorslagen van vrede gedaan. Op verschillende wijze werd er over geoordeeld. Sommigen twijfelden niet of men zou onder de bemiddeling van Frankrijk en Engeland voordeelige voorwaarden kunnen bedingen; doch zij beschouwden tevens den oorlog als een onuitputtelijken bron van rijkdommen door de uitbreiding van den koophandel; zij vreesden dat in vredestijd de moed zou verslappen dat het land door inwendige onlusten zou beroerd worden. Dus redeneerde ook Maurits, die zijn roem en een deel van zijne inkomsten en zijn gezag aan den oorlog ontleende. De krijgsoversten en het volk vielen hem toe. Velen dachten er anders over. Men moest, meenden zij, de gelegenheid tot een heilzame vrede niet laten voorbij gaan. Sints negen jaren had de oorlog zeven en twintig miljoenen guldens gekost; van dien drukkenden last kon thans het land ontheven worden. Ook Oldenbarneveld was van dit gevoelen, en hij trachtte het den prins smakelijk te maken. Maurits liet zich door zijne redenen overtuigen, ofschoon hij zich naderhand beklaagde dat men hem misleidde, door hem te doen gelooven dat deze onderhandelingen slechts een geveinsd werk waren om de koningen van Engeland en Frankrijk tot het krachtdadiger handhaven van de belangen des gemeenebests te bewegen. Anderen echter meenen dat hij zijne toestemming niet gaf omdat hij wel voorzag dat er onoverkomelijke hinderpalen tegen den vrede zouden in den weg komen.

Het is hier de plaats niet over het bestand uit te weiden. Men weet dat het gesloten werd. Gedurende hetzelve was Maurits niet zonder krijgsbedrijven. In de langdurige geschillen tusschen die van Gulik en Kleef kozen de Staten de zijde der laatstgemelde, en Maurits trok aan het hoofd van een leger te velde. Hij belegerde Gulik, dat zich overgaf. Dit was echter, behalve de bemagtiging van Emmerik, Rees en eenige andere plaatsen in het Kleefsche en het graafschap Mark (1614) zijn eenigste krijgsbedrijf gedurende het bestand. Tot dit tijdperk behooren de Remonstrantsche en Contra-Remonstrantsche geschillen, die met den dood van Oldenbarneveld, de inkerkering van de Groot en Hogerbeets en de Dortsche synode eindigden. Boekdeelen zijn er geschreven over de houding en het gedrag van Maurits tegenover de twistende partijen en de gevallen staatsdienaren. Heeft men ze aan de eene zijde goedgekeurd, aan de andere zijde laakte en berispte men ze (zie Oldenbarneveld). Jammer dat de naam van Maurits, bij alle vrienden van vrijheid, gelouterde godsdienst en regering, die Frankrijk, Spanje, Rome en Brussel vreesden en ontzagen, Engeland en de Duitsche protestanten eerbiedigden en bewonderden, door een jammerlijk kerkgeschil ontluisterd is, dat die voor Holland zoo dierbare naam aan de herinnering van een staatkundigen moord is verbonden. Na den afloop van het bestand stonden de beide kampvechters, Maurits en Spinola, weder in volle wapenrusting tegenover elkander, en de strijd dreigde met volle woede hervat te zullen worden. De grenzen werden derhalve door nieuwe vestingen bevestigd, en de schutterijen trokken uit om de grenssteden te beschermen. Nog eenmaal had Maurits het genoegen zijn beleid door een gunstigen uitslag bekroond te zien. Spinola had het beleg geslagen voor Bergen op Zoom, doch hij werd door de krachtdadige uitvallen der belegerden, en de voorbeeldelooze hardnekkigheid, waarmede zij hunne buitenwerken verdedigden, zoo lang opgehouden, dat Maurits intusschen kon toesnellen, en hem dwingen eene belegering op te geven, welke reeds 86 dagen zonder vrucht geduurd had, en voor de geschiedenis der krijgskunst opmerkelijke bijzonderheden bevat (10 Julij tot 3 Oct. 1622). Dit was het laatste voordeel dat Maurits op den vijand behaalde. Drie aanslagen tegen Antwerpen daarentegen mislukten. De laatste mislukking griefde den prins het meest, omdat hij in de verrassing van het kasteel van Antwerpen het zekerste middel meende gevonden te hebben om zijn geliefd Breda te ontzetten, toen deze stad door Spinola met dat merkwaardig beleg werd ingesloten. Men zegt dat deze teleurstelling mede onder de voornaamste oorzaken behoorden waardoor Maurits, kort daarop, in een kwijnende ziekte verviel, waaraan hij, na weinige maanden, (23 April 1625) overleed.

Maurits is nimmer gehuwd geweest, doch verwekte bij jonkvrouwe van Mechelen, uit adelijken stamme in Brabant gesproten, twee zonen, Lodewijk en Willem van Nassau, die zich inzonderheid hebben vermaard gemaakt. Ook had hij nog 5, sommigen willen meer natuurlijke kinderen.

Zie, behalve de chronijken en geschiedschrijvers, zoo als Goudhoeven, Balen, Meursius, Vossius, Reyd, Grotius, Bentivoglio, van Meteren, Bor, Chappuys, Lydius, Le Clerc, Wagenaar, van Wijn, Cerisier, van der Vijnckt, Bilderdijk, Groen van Prinsterer, Beeloo, Arends, *Biogr. Univ.*; Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; J. Orlers, *Gen. Comit. Nassov. c. eor. effig.* L. B. 1610; A. M. Isingius, *de meritis Principum Arausionens. et Nassov. in Foederat. Belgicam*, den 3 Sept. 1625 te Groningen uitgesproken, en met eenige aanteekeningen uitgegeven bij Gerdes, T. I. p. 1, *Scrinii Antiquarii*, p. 56—84; de stamlijsten bij Hoogstraten, Hubner, Ferwerda en de la Pise in *Tableau de l'Hist. d'Orange;* La Fargue, *Geslachtlijst van den huize van Nassau; Extrait Généal. de la Maison de Mailly*, p. 41; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 152; *Iets over den oorsprong van het huis van Nassau, enz.;* Verhagen, *Stamlijst van het stadh. geslacht Oranje en Nassau* (1830). *Handboekje behoorende tot den geslachtboom der heer. stadh. prinsen van Oranje-Nassau*, Gron. 1835; P. Winsemii, *vita, res gestae ac mors Ill. Maur. Princ. A. Franeq.* 1623*; Leven en bedrijf der Prinsen Willem I en Maurits van Oranje*, Amst. 1651 fol.*; Nassouwser helden pronck-tooneel.* Amst. 1623; Montanus, *Auriaco-Nassov. Domus*, Schoonh. 1662, 8⁰.; C. van der Aa, *De doorl. Vorsten uit den huize van Oranje-Nassau*, 's Hage 1814; *M. v. N., prins van Oranje, in zijn leven, waardigheden en verdiensten voorgesteld door* Mr. C. M. van der Kemp, Rotterd. 1843. 4 d.; Aanteekk. op dit werk door Mr. G. W. Vreede, Utr. 1844; H. Zeeman, *Lev. en daden van Maurits, prins van Oranje-Nassau*, Amst. 1831. 8⁰.; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. A. C. Oudemans, *Lev. en daden van Maurits, prins van Oranje-Nassau*, m. portr. Amst. 1832; *Maurits van Nassau*, in *Fakkel*, D. V. bl. 3; *Lev. van Prins Maurits* in *Lev. v. Ber. mannen en vrouwen* D. IX. bl. 131; Bareuth, *Hist. v. h. Stadhouders.*; Raynal, *Hist. du Stadhouderat*; Orlers, *N. verm. Nass. Lauwencr.* Leid. 1619 m. pl.; *Les Lauriers de Nassau*, Leid. 1612, av. portr.; *Nass. Lorberk.* Leid. 1612 m. kapf.; Le Duc de Croy, *Mém. guerriers de ce qu'y c'est passé aux Pays-Bas de* 1601—16. Anvers 1642. 4°; *Beschr. d. Afbeeld. van alle de Victorien, so te water als te lande, die Godt Alm. verleent heeft, door het wijs en kloeck beleyt van — M. v. N.* Leyd. 1610; C. de Bonours, *Siège d'Ostende*, Brux. 1628. 4⁰; Baudart, *Les Guerres de Nassau*, Amst. 1651, fol.; J. van der Baan *Geschiedk. overzigt van Maurits krijgsverrigtingen in Staatsvl.* enz. in *Cads.* 1855, bl. 110; *Krijgsverrigtingen van Prins Maurits van* 1591—1592 in *Kron. v. h. Hist. Genoots.*, 4e jaarg. bl. 97; J. Scharp, *Costumen van Axel*; *Historisch verhaal, inhoudende sekere notabele exploiten van oorloge in de Nederlanden, sedert het oprechten van de compagnien der gouverneurs en Ritmeesters Paulus en Marcelis Bax.* Breda 1815; *Vad. Letteroef.* 1838, D. II. bl. 658; *Geld. Maandw.* D. I. bl. 24; *Navors.* D. III. bl. 162; D. IV. bl. 141; D. V. bl. 115; *Bijbl.* 1855, D. IX. bl. 210; D. VII. bl. 68, 199, 290, D. X. bl. 288 (Breda); *Overijss. Alm.* 1841 bl. 72, 1848, bl. 151 (Deventer); G. v. Hasselt, *Geld. Maandw.* D. II. bl. 169 (Groningen); v. d. Monde, *Tijds.* D. II. bl. 44 (Amersfoort); Hermans *Mengel.* D. II. bl. 367 ('s Bosch); J. van Nuyssenburg, *Beschr. v. Geertruidenb.* bl. 130; J. le Hon, *Ordres van Batailjen gepractis. in de legers der Vereenigde Nederlanden, onder het beleid van Prins Mauritius en van Prins Fr. Hendrick* Amst. 1672, fol. (2e uitg.); *Geld. Maandw.* t. a. p.; F. Vere, *Bataille de Nieupoort;* Schuller, *Verz. berigten omtrent de krijgsbevelhebberen bij Nieuwpoort*. Utr. 1836; H. L. van Haestens, *Beschr. v. d. bloedige en strenge beleger. der stadt Ostende*, Leyd. 1614, 4⁰.; P. Fleming *Oostende vermaerde, gheweldighe, lanckdurighe ende bloedige belegeringhe, bestorminghe ende aenvallen van* 1602—1604, 's Hage 1621, 4⁰; Fouqué, *Belegering der vesting Bergen op Zoom*, in *Zeits. f. Kriegsk.* 1831, Th. XXIII. S. 159; E. Münch, *die Belagerung etc.* in *Hist. Taschenbuch N. S.* Th. I. 1840; *Berg-op-Zoomsche Tragoedien ofte Comoedien* in *Mnem.* D. XV. bl. 235; *Berghen op Zoom beleghert op den 18 Julij* 1622, *den 23 Oct.* Middelb. 1623, 4⁰; *Stukken over M. krijgsverrigtingen*, in Nijhoff's *O. Bijdr.* D. X. bl. 120; Scheltema, *Staatk. Ned.* i. v.; Kluit, *Hist. d. Holl. Staatsregel.*; H. Gilzer, *Prinz Mauritz und Oldenbarneveld, eine polit. und kirchl. Krise d. Niederl., in Frauenfeld. Schweiz. Mus.* Th. III. S. 167; Baudartius. Uytenbogaert, Trigland, Brandt, Regenboog de Levensbes. van Oldenbarneveld, de Groot en Hoogerbeets; A. Stolker, *Prins Maurits van Nassau, geenszins de vijand, zijn broeder Frederik Hendrik, de vriend der Remonstranten*, Rott. 1827; C. M. van der Kemp, *Het gedrag van prins Maurits van Oranje omtrent de Remonstranten, verdedigd tegen de aanmerkingen van A. Stolker*, 's Hage 1828; A. Stolker, *Brieven over de zoogen. verd. van prins Maurits van Oranje, van Mr. C. M. v. d. Kemp* in *Vad. Lett.* 1829, D. II. bl. 253, 303, 491, 649, 684, 1830, D. II. bl. 42; I. da Costa, *Inlichtingen omtrent het karakter van prins Maurits van Nassau en de regtspleg. van Oldenb.* Rott. 1825, 8°.; *Kron. v. h. Hist. Gen.* 6 jg. bl. 406, 408; v. d. Monde, *Tijds.* D. VIII. bl. 37, 73, 109; *Utr. Volks-alm.* 1855, bl. 179; S. Stevin, *Materiae politicae; Burgerlicke stoffen, verv. ghedachtenissen der oeffeninghen des*

doorl. prince Maurits van Orangen. Leyden (1669); *Catalog. principum, civit. et singul. qui donatione vel inter vivos, vel mortis causa, bibliothecam publ. in Acad. Lugd. Bat. institutam liberaliter ditarunt.* L. B. 1587; Siegenbeek, *Gesch. d Leyds. Hooges.* D. II, bl. 66, 85, 85, 316, 317 (jeugd) —; G. D. J. Schotel, *het Augustijnenklooster te Dordr.* bl. 12; (verblijf te Dordr.); *Overijss. Alm.* 1845, bl. 76 (*onthaal te Hasselt*, Dec. 1590); *K. v. Letterb.* 1829, D. I. bl. 94; (*Eed als stadhouder van Gelderl.*) G. W. Vreede *Laatste ziekte van M.* in Nijhoff, *O. Bijdr.* D. III. bl. 77, 112; *Kron. v. h. Hist. Gen.* 10 j. bl. 16; J. Bogermannus, *Het Christel. overlijden van M.*, Leyd. 1625, 's Hage 1841; D Heinsii, *Laud. funeb.* L. B. 1624; Nic Rothamel, *Epiced. in Obit. Maur. pr. Aur. Corn. Nas* L B. 1625. 4°., *Les attentats et l'entreprise sur la personne du prince d'Orange, dit le comte Maurice, avec les noms des traitres et ministres d'Holl.* Anvers 1629. 12°; D. Souterius, *Verh. v. h. afst. en begr. v. M.* Haarl. 1636, m. portr.; G. Strateni, *Epic.* Ultraj. 1593; *Conspir. tegen hem* in Nyhoff's *O. Bijdr.* D. VIII. bl. 142—149; *Maurits en Stevin* in J. P. van Cappelle, *Bijdr.* 283; *Over de wiskunstige verdiensten van M.* t. a. p. bl. 129; *Vergelijking tusschen Cesar en Maurits*, in *Vad. Lett.* 1830. D. II. bl. 309; *Staat van prins M. tegen de Jesuiten.* in *Rec o. d. Rec.* D. XI. St. II. bl. 385; *Prins M. v. O, Ubbo Emmius, Graaf Jan van Oldenburg*, in *Rec. o. d. Rec.* D. VIII. St. II. bl. 321; *Paneg. ou Trophées rares de son Excell. Monseign. le prince d'Orange*, Leyden 1619, *Adel en Diploma door den Duits. keiz Leopold, vereerd aan de kleinz. van prins Maurits*, in *Kron. v. h. Hist. Genoots* 12 jaarg. bl. 59, Velius, *Chron. v Hoorn*, (Reg.); Aitzema, *Zak. v. Staat en oorlog*, D. I. bl. 357, 376—384, 439—443; Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 187; L. Aubery, *Mém. pour servir à l'Hist. de Holl.* Paris 1687, Cerisier, *V. G.* D V. bl. 512; van Kampen, *Vad. Karakt.* D. I. bl. 457—475; (levenswijs en karakter); Brieven van M. aan *de regering van Emden*, 1594, in *Kron. van het Hist. Gen.* 14 jg. bl. 62, *aan Medemblik* t. a. p. 6 jg. bl. 22, *aan de Stat. v. Zeel.* Dodt, *Arch.* D. IV. bl. 127; *Over krijgsdangel.* in *Mil. Spect.* 1852 2 S IV. bl. 422, 452; J. C. de Jonge, *Onuitg. stuk.* D. II. bl. 205; *Geld. Maandbl.* D. III. bl. 106; *Jonkv. v. Mechelen* (zie dit art.); *Negociations de Jeannin; Lettres, Mém. et Negoc. de Carleton;* Groen van Prinsterer, *Archives* (Reg.); Bentivoglio, *Relat. della prov. Unite*, p. 202—205; Beaufort, *Lev. v Willem I*, D. III. bl. 519, 527, 706, 737, 42, 44, 48, 58, van Loon, *Ned. Penn.* Bouman, *Geld. Hoog.* (Reg.); *Beleg v. Gron.* bl. 45; Cappelle, *Gedenks.* (Reg.); de Groot, *Vergel der Gem. door Meerman* (Reg), Hubner en Schuer, *Algem. hist. boek.* (Reg.); *Vad. Letteroef. Mengelw.* 1826, bl. 48; Wiselius, *Staatk. verh.* bl. 313, *Waffenhandl. d. Musketen en Piquen, oder lange spiessen: allermassen die von dem durchl. — Moritzen — männiglich zu gutem an den tag gegeb. Neuzab.;* Muller, *Cat. v. portr.;* Heinsii, *Poem.* p. 175; Grotii, *Poem.* p. 45, 264, 272, 275, 376, *Klio's Kraam*, bl. 229, 230, *Bloemkr. v. Versch. Gedicht.* bl. 605; *Versch. Ned. Gedichten* (H. de Groot, *op de Zeilwagen van prins Maurits*); Voorts gedichten van Barlaeus, Bertius, B. Vulcanius, Dousa, Hooft en Vondel Nomsz.

MAURITS, Graaf VAN NASSAU, eenig zoon van Willem van Nassau, de natuurlijke zoon van prins Maurits, maakte zich als krijgsman verdienstelijk en Wagenaar noemt hem „een jongeling van groote hoop." Hij sneuvelde bij de schans Kalloo, in 1638.

Zie *Leven van Hendr. Fred.* D. II. bl. 209; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 271; Wiersbitzky, *de Tachtigjarige oorlog*, D. II. bl. 217.

MAURITS LODEWIJK VAN NASSAU, heer van der Lecke, broeder van Hendrik van Nassau, heer van Ouwerkerk, en van Willem van Nassau, heer van Odijk, was in 1670 kolonel, en kommandeerde als generaal van de ruiterij, de kavallerie van den regtervleugel in den slag bij Senef. Hij overleed in 1683 als gouverneur van Sluis. In 1679 werden de drie broeders door Leopold met den grafelijken titel begiftigd.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, *Byl.* bl. 2, 8.

MAURITSZ. (Willem), van Amsterdam, gaf, met Arien Arentsz. van Amersfoort tot Amsterdam, beide schippers, eene verklaring betreffende de Spaansche vloot, die zij (Julij 1588) van Cadix met grof zout onder zeil gegaan zijnde, voorbij Goustardt zagen, en nog andere onbekende bijzonderheden.

Zie *Kron. v. h. Hist. Gen.* D. VII. bl. 438, 439.

MAUROIS (Thomas), werd in 1584 te Canterbury geboren, was eerst in dienst bij de kerk in Vlaanderen, in Januarij 1613 bij die van Keulen, tot predikant bij de Waalsche gemeente te Amsterdam beroepen, en aldaar 5 of 11 Augustus 1646 overleden, na 34 jaren predikant te zijn geweest.

Hij schreef:

De gheestelijcke opwecker tot rechte devotie in de Godsdienst. Amst. 1644, waarop G. J. Vossius een vierregelig Latijnsch vers maakte.

Conferentie geh. d. 1 *Nov.* 1615 *ten huyse van S. Godin. Ouderl. tusschen T. M. pred. ter eenre ende ses lidt m. v. d. W. kercke t. Ams.* Zijn portret bestaat.

Zie Wagenaar, *Beschr. v. Amsterd.* D. VII. bl. 578; *Navorsc.* D. V. bl. 98, 244; Rogge, *Bibl. v. Pamfl.*; Muller, *Cat. v. portr.*

MAUVILLON (Friedrich Wilhelm von), schoon geen Nederlander, beschouwde Nederland toch als zijn tweede vaderland. Hij werd den 1 Mei 1774 te Kassel geboren en was de zoon van Jacob von Mauvillon, luitenant kolonel, onderwijzer van Willem V, te Brunswijk overleden. In Nederlandsche krijgsdienst geroepen, werd hij door politieke omstandigheden genoodzaakt die te verlaten, en later, als Westphaler, door Jérome, koning van Westphalen, in dienst genomen. Op het einde der Fransche heerschappij, begaf hij zich naar Berlijn om zijne medewerking in den strijd tegen Frankrijk aan te bieden en voerde bevel over een afdeeling troepen naar Frankrijk. In 1822 werd hij op pensioen gesteld en vestigde zich in 1827 te Kleef, waar hij zich, tot zijn dood toe met letterkundigen arbeid bezig hield. In 1842 werd hij lid der Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden, en stierf den 29 Junij 1851.

Hij gaf in het licht:

Auswahl Niederländischer Gedichte, ins Deutsche übertragen, und mit kurzen historischen und biographischen Erläuterungen begleitet. Essen 1836—1841. 3 dl. kl. 8°.

Zie *Levensb.* door Mr. Bodel Nijenhuis, in *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden* 1852; *Cat. dier maats.* D. II. bl. 331, *Bijv.* 1858, bl. 128; 1857, bl. 186; *Utr. Cour.* 24 Aug. 1840, (over den vader); Adelung en Rotermund, *Fortz. v. Jöchers Gelehr. Lexic.* i. v.; Meusels *Lex.* T. VIII. p. 549, te Slichtegrolls, *Necrol.* 5 *jahrg.* (1794) 1 B. p. 163, 245, v. Hulthem, *Cat. Ind.* Haag, *La France Protest.* i. v.

MAXIMILIANUS TRANSILVANUS, (ook de pseudoniem van Grynaeus de Jonge) geb. te Brussel, bloeide in 1605, was een niet onverdienstelijk Latijnsch dichter, blijkens de gedichten die men van hem vindt bij Gruterus, *Del.* Tom. IV. p. 449, 458.

Zie Peerlkamp, *de Poët. Neêrl.* p. 209; *Nav.* D. VII. bl. 10, 248.

MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE. Zie BOURGONDIE (M. v.)

MAXIMILIAAN VAN EGMOND. Zie EGMOND (M. v.)

MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK, zoon van keizer Frederik III en van Eleonora van Portugal, werd 22 Maart 1459 te Nenstadt geboren. Begunstigd door de Gentenaars, thans de jonge gravin Maria, erfdochter van Karel de Stoute in hunne magt hadden, dong hij naar, en verkreeg hij hare hand. Toen hij de reis naar de Nederlanden zou aannemen moesten de Vlamingen vooraf het noodige geld voor zijne reis overmaken, wijl zijn vader, de gierigste vorst van zijn tijd, hem slechts een zeer bekrompen inkomen had toegelegd. Op den 18 Aug. 1477 werd het huwelijk te Gend met groote pracht voltrokken, en in de lente van 1478 deed hij als kerkelijke voogd en momboir van vrouw Maria den eed aan de bijzondere steden en landen, terwijl hem in die zelfde hoedanigheid door de staten den eed van trouw werd gedaan. Sedert las men aan 't hoofd der opene brieven den naam van Maximiliaan, zoowel als die van vrouw Maria. Kort daarna sloten zij te gader een verbond van vrijen koophandel en visscherij met Eduard IV, koning van Engeland. Een geschil met Gelderland, omtrent dezen tijd ontstaan, was van korten duur, wijl de hertog en hertogin nog in hetzelfde jaar 1578 aldaar werden ingehuldigd. Meer werk verschafte hem de oorlog met de Franschen, en toen deze bij Guinegate verslagen waren, en in (1480) een bestand voor zeven maanden (dat later verlengd werd) gesloten was, begaf hij zich naar Holland, deels ter herstelling der binnenlandsche rust, door de oneenigheden der Hoekschen en Kabeljaauwschen deerlijk gestoord, deels tot het heffen van een bede ter voortzetting van den Franschen krijg. Eenige Kabeljaauwsche edelen, 's hertogen gunst zoekende, bewerkten dat hem 80,000 Philips schilden, van 20 grooten Vlaamsch jaarlijks werden toegestaan, voor den tijd van acht jaren, en honderd een en zestig duizend schilden eens in baar geld, alle door Holland, Zeeland en Friesland te betalen. Zulk een gunstbewijs liet Maximiliaan niet onbeloond. Hij bewees groote gunsten en gaf belangrijke voorregten aan de steden welke die partij waren toegedaan, terwijl hij de Hoekschen zijne gestrengheid deed gevoelen. Toen hij in 1482 weduwenaar was geworden, wisten de Kabeljaauwschen te bewerken dat hij tot voogd van zijn minderjarigen zoon Philips en tot ruwaard van den lande erkend en gehuldigd werd. Hiertoe waren echter de Vlamingen niet te bewegen, misnoegd

als zij waren op den hertog, dien zij daarenboven tot het sluiten van den vrede met Frankrijk noodzaakten, op voorwaarden, die geenszins tot zijn genoegen waren, doch waarin hij, zijns ondanks, moest berusten. Wij noemden Maximiliaan hertog, doch in 1493 schonk hem zijn vader den titel van aartshertog. Lang waren de Stichtenaars met de Hollanders in oorlog geweest: bij zijne inhuldiging had Maximiliaan beloofd, daar aan een einde te zullen maken. Hij voldeed in het genoemde jaar aan zijne beloften. Aan het hoofd van 12000 voetknechten en 2000 ruiters sloeg hij het beleg om de bisschopsstad, en schoot bij de Witte vrouwenpoort een bres in den muur. Dat bewoog de belegerden in onderhandeling te treden, waarna de stad zich overgaf. Uit het Sticht trok hij naar de Vlamingen, die steeds weigerden in de algemeen erkende voogdijschap te berusten, en zijn zoon Philips in hunne magt hadden weten te krijgen. In 1484 verzamelde hij te Mechelen een leger, maakte zich van onderscheidene plaatsen, ook van Gend zelve meester, en bekwam hij zijn zoon terug, dien hij naar Brussel voerde. Omtrent dezen tijd was de Roomsche koning overleden en hadden de rijksvorsten te Frankfort een vergadering belegd om diens plaats te vervullen. Ook de aartshertog begaf zich derwaarts, om naar deze waardigheid te dingen, die hem in den aanvang van 1486 met algemeene stemmen werd opgedragen. In de maand April werd hij te Aken gekroond. Verscheidene Edelen, die de verkiezing en krooning hadden bijgewoond, werden door hem tot ridders geslagen, gelijk hij er nog eenige anderen sloeg te Dordrecht, waar hij, op zijn togt naar Brabant, met vele teekenen van vreugde werd ontvangen en eenigen tijd vertoefde.

Op geen vasten voet stonden te dezen tijd de zeezaken. Bijzondere steden en personen rustten schepen ter kaap uit, en veroorzaakten niet zelden groote ongeregeldheden. Om deze te voorkomen, en zijn gezag, reeds zeer aanmerkelijk te land, ook ter zee uit te breiden, maakte hij eene bestelling op de admiraliteit, waardoor het bewind over de zeezaken geheel aan hem en zijnen raden onderworpen werd. Het bij deze gelegenheid afgekondigd plakaat is een bewijs van het meer en meer toenemend gezag des graven. Het eindigde met deze in de ooren der landzaten ongewone uitdrukking: Want alzoo belieft het ons dat geschiede.

Ondertusschen bleven de onlusten met de Vlamingen voortduren. Uit Holland had Maximiliaan zich naar Brugge begeven, welke stad even als Gent geen ander gezag dan dat van den jongen Philips wilde erkennen. Hij zocht zich door zijne ruiters van de stad te verzekeren, 't geen de Bruggenaars dermate verbitterden, dat ze hem (Febr. 1488) in hechtenis namen, waaruit hij, door bewerking der Staten, vooral die van Holland en Zeeland, verlost werd. Bij het verbond, te dien einde gesloten, deed hij afstand van het bewind van Vlaanderen, gedurende zijns zoons minderjarigheid, en beloofde verder de vreemde knechten binnen vier dagen uit Vlaanderen, en binnen acht dagen uit alle de Nederlanden te zullen doen vertrekken. Intusschen had keizer Frederik de tijding der gevangenneming van zijn zoon ontvangen, en zich met een leger herwaarts gespoed om hem te verlossen. Hierdoor gesteund, kreunde zich Maximiliaan niet langer aan het gesloten verdrag, en maakte hij zich de stad Sluis ten vijand, en de keizer, ziende dat zijne tegenwoordigheid de landzaten meer verbitterden dan zijn zoon van dienst was, verliet deze landen.

Gedurende de Vlaamsche onlusten hadden de Hoekschen in Holland het hoofd weder beginnen op te steken en hun aanvoerder, Frans van Brederode, Rotterdam bemagtigd. Dit bewoog den aartshertog zich derwaarts te begeven en al de Kabeljaauwsche steden de wapenen te doen opvatten. Den 18e Januarij 1489 deed hij zijne intrede te Leiden, waar de steden ter dagvaart beschreven waren. Welsprekend en ernstig vermaande hij de leden tot het ten onder brengen der Hoekschen, welke hij een »ongebonden hoop plunderaars" noemde, met dit gevolg, dat tot een heirvaart tegen Rotterdam werd besloten; vooral toonde zich Amsterdam daartoe bereid, en verleende zoo veel hulp, dat Maximiliaan er door bewogen werd, het banregt dier stad, 't welk tot nog toe tot een afstand van 100 roeden buiten de stad was bepaald geweest, nog 1000 roeden verder en dus tot 1100 roeden uit te breiden; ook vergunde hij die stad de Roomsch-Koninklijke kroon boven haar wapen te voeren. Hoe zeer dit alles den Roomschen koning de genegenheid der Amsterdammers deed winnen, zoo vatten echter velen geen klein misnoegen tegen hem op door het doen van een stap, die nog geen der Nederlandsche vorsten gewaagd had. Het geld was, ten gevolge der herhaalde beden tot het voeren van uitheemsche oorlogen schaars geworden, 't geen het afzetten der munt noodzakelijk maakte, dat echter, meende men, allengskens moest geschieden. Maximiliaan oordeelde anders. In weerwil der handvesten zette hij het geld op eenmaal op een zeer lage waarde. Een goudgulden o. a. verlaagde hij van 63 op 17 stuivers, een reaal van 14 op vier en een halven stuiver. Deze zetting deed onnoemelijke schade, gereed geld zag men eerlang bijkans niet als wordende het naar buiten gevoerd, waar men het tot hooger prijzen aannam.

Een geruimen tijd voerde Maximiliaan vervolgens oorlog met Frankrijk. Weinige maanden nadat deze geëindigd was (1493) stierf zijn vader en volgde hij als keizer op. Hierdoor genoodzaakt zich meest in Duitschland op te houden, besloot hij, in het volgend jaar, zich van de regering over Nederland te ontdoen en die aan zijn zoon Philips, die nu den ouderdom van 16 jaren bereikt had, op te dragen. Dertien jaren voerde deze het grafelijk bewind. Na zijn dood werd Maximiliaan voogd van diens zoon, Karel V. Doch vermits zijne omstandigheden niet gedoogden dat hij in eigen persoon de regering dezer landen aanvaardde, benoemde hij zijn dochter Margaretha tot landvoogdes. Bij gelegenheid van den Gelderschen krijg, die in 1508 sterk werd doorgezet, bevond zich de keizer in Holland. In Augustus vertrok hij uit het leger, dat toen bij Weesp lag, naar Amsterdam om er zich als voogd van zijn kleinzoon te laten huldigen. Hij deed toen een wandeling te paard door de stad, en bezocht twee nonnen kloosters, daar hij geld en wijn ten beste gaf, opdat men voor den voorspoed des keizerrijks zou bidden. Niet lang daarna verliet hij voor altijd de Nederlanden. In 1515 ontdeed hij zich van de voogdijschap van zijn kleinzoon Karel, en overleed den 12 Januarij 1519 in den ouderdom van 60 jaren.

Maximiliaan is een merkwaardig persoon in de geschiedenis; niet enkel als grootvader en voorzaat van Karel V, maar omdat hij voor het te lang uiteen gerukte Duitsche rijk door de instelling van den landsvrede (de opheffing van het vuistregt), de vestiging van het rijks-kamergezigt, en de verdeeling in kreitsen, goed regt, orde en binnenlandsche rust deed ontstaan, omdat hij in alle groote oorlogen van zijn tijd tot vestiging van het staatkundig evenwigt van Europa, deel nam, en, schoon dikwijls belemmerd door geldgebrek, nimmer schade aan zijne eer leed, éénmaal uitgezonderd. Vol kracht en moed voelde hij zich nog in zijn ouderdom sterk genoeg om bij de keizerlijke ook de driedubbelde kroon des pausen te dragen. Hij was stout als jager, voorts behendig als ridder in alle tournooijen en bekwaam als krijgsman, volgens de beginselen der kunst. Op de jagt, die hij hartstogtelijk beminde was het gevaarlijkste waagstuk hem het liefste. Eens beklauterde hij bij den wilden geitenjagt den Martinwand, een steile bergrots in de nabijheid van Inspruck, zoo driftig, dat hij negentien vademen hoog op scherpe rotsen als in de lucht zweefde, en elk een hem voor verloren beschouwde, totdat hij eindelijk den derden dag gered werd. Zijn stoutheid ging zoo ver dat hij zich herhaalde malen zelfs met leeuwen in het gevecht begaf en ook in latere jaren bleef deze lust tot hagchelijke ondernemingen hem bij. Hij was een voorstander der geleerdheid, zelf beoefenaar van kunsten en wetenschappen. Hij zelf dicteerde zijn secretaris Melchior Pfintzing

Abentheuerlichkeiten und eines teils Geschichten des löblichen, streitsbaren und hochberuhmten Held und Ritters Teurdancks (Maximiliaan I). Nürnb. 1517 fol. Fr. 1533 fol. (Brunet *Manuel du libr.* i. v. *Teurdanncth.*

Ook had hij hoofdaandeel aan Marc. Treitzsaurwein *der weiss Kunig: eine Erzählung von der Thaten Maximilian I etc.* Wien. 1771. fol. met 237 houtsneden, in het Fransch *WeissKünig. Tableau des principaux événemens de la vie et du règne de l'empereur Maximilian I, Vienne* 1799 fol. en *Les triomphes de l'empereur Maximilian I, en une suite de* 135 *planches gravées en bois, d'après les dessins de Hans Burgmair, accompagnées de l'ancienne description dictée par l'empereur a son secrètaire Marc. Treitzsaurwein. Vienne et Londres* 1796 fol. (Brunet, l. c. op *Treitzsaurwein*).

Ehrenporten. Onder dien titel zijn uitgegeven 92 platen van verschillende grootte, gegraveerd naar teekeningen van Albert Durer. Men wil dat de eerste plaat in 1515 gegraveerd is, doch de geheele verzameling is veel later in het licht gekomen

(*gedruckt zu Wien.* 1550). In het Fr. Alb. Durer. *Arc. triomphal de l'empereur Maximilien I.* gr. fol. (Brunet l. c. i. v. *Alb. Durer*).

Er berusten nog vele andere werken van Maximiliaan in de keizerlijke bibliotheek te Weenen, welker titels Lambecius (L. II. p. 970) vermeldt.

Groot is het aantal brieven door Maximiliaan geschreven en nog voorhanden. Afzonderlijk verschenen:

Correspondance de l'empereur Maximilien I et de Marguerite d'Autriche, gouvernante des Pays-Bas, de 1507—1509, *publ. par* André Joseph Ghislain Le Glay. Par. 1840. 2 vol. 8°. in *Messager des sciences historiq.* 1843. p. 193—205.

Lettres addressées par Maximilien I archiduc d'Autriche depuis empereur a l'abbé de St. Pierre à Gand et à quelques autres personnages; brieven tusschen Maxim. en Margaretha v. O., vooral over den Gelderschen oorlog, in *Correspondance de Marguerite d'Autriche, gouvernante des Pays-Bas, avec ses amis, sur les affaires des Pays-Bas, de* 1506—1528, *tirée des Archives de Lille et publiée par ordre de gouvernement par* L. Ph. van den Bergh, 2 t. ook onder den titel van:

Gedenkstukken tot opheldering der Nederl. Geschiedenis, verzameld uit de Archiven te Rijssel, en op gezag van het gouvernement uitgegeven. Leyd. 1847. 3 d.

In Compte-rendu des séances de la commission royale d'histoire ou ses Bulletins. T. I, II, III, 131, tot hiertoe onuitgegeven brieven uit den tijd van Max. v. O. grootendeels door hem zelven of uit zijn naam geschreven, loopende over de jaren 1478—1518; in T. VII. p. 65. *Lettre de Max. duc d'Autriche à Jean de Lonchamp, au seigneur de Fesnelmont, à Bunau de Hun etc.;* L. P. Gachard, *Lettres de Max. d'Autr. sur les affaires des Pays-Bas de* 1478 à 1505 l. c. T. II. p. 263, T. III. p. 193.

Deux lettres patentes de Max., roi des romains, commettant; l'une l'archiduchesse, Marguerite sa fille, duchesse douairière de Savoie en son nom, comme tuteur et mambour de son petit fils l'archiduc Charles. etc. l. c. T. V. p. 365.

Manifeste de l'emper. Max. et de l'archiduc Charles contre le duc Charles de Gueldre. Ser. III. T. I. p. 352.

Lettres de Maxim. I, 1477—1487, in *Mus. Belg.* T. XIII p. 193, 369; L. B. Gachard, *Lettr. de Max.* in *Anal.* T. XV. p. 260; *Briefe des Kaisers Max. I, und seinen Tochter Margarithe im* 1499—1597 in *Anz. f. Kunde d. Mittelalt.* 1835. S. 287, 396.

Zie, behalve de wereldgeschiedenissen van Becker (D. IV); Schlosser (D. X—XV), de *Biogr. Univ.* en andere Woordenboeken, Heiss, *Hist. du l'empire d'Allemagne*, Paris 1684, 2 vol. 1701 5 vol. 4°.; S. de Prade, *Hist. d'Allemagne*, Paris 1677, 4°.; J. P. Vorburgii, *Hist. Romano-Germanica*, Francof. 1645, fol.; O. Strada, *de Vitis Caesar.*, 1615, fol.; Magyri, *Eponym.* p. 171, Amilcardi *Gesta, Lud.* XI. Lib. VI. C. 20; *Oratio funeb. de divo Maximil. imperat. Caesare*, Aug. Frf. 1577, 8°.; J. Balde, *Max. I. Austr. redivivus*, uitg. door Hier. Ambrosius Langenmantel Aug. Vind. 1679, 8°.; C. J. Millin, *Orat. de Maxim. I in rem. litter. meritis.* Jenae 1762, 4°.; A. Hochmuth, *Dissert. de Maxim. I in regem. Roman. electione*, Lips. 1779, 8°.; W. Perckheimer, *Bellum Suitense S. Helveticum cum Maxim. imperatore atque dynastis et civitatibus Suevicis: feliciter gest. ann.* 1499, Tigur, 1737, 8°.; F. M. Grimm, *Dissert. de historia imp. Maxim. amplissimo juris German. publici fonte. Ratisb.* 1747, 4°.; J. G. Boehme, *Dissert. de insigni favore Maximil. I imperat. in poesin.* Leipz. 1750, 4°.; J. D. Koeler, *Disp. de inclyto libro poëtico Theuerd.* Altd. 1714, 4°.; verm. 1719, 4°.; v. Seelen, *Select. liter.* p. 489—512; M. Bydzovsky, *Zivot Cesare Maximil. II*, Praze, 1589, 8°; J. N. Zimmermann, *Pribehové Kraloystri Ceského za panivani Maximil. II*, Praze, 1129, 8°; J. Grunbeck, *Lebensbeschreib. keyzer Friedrich's III und Maxim. I.* Augsb. 1696, fol. uitgegev. door Johann Jac. Moser, Tubing. 1721. 8°.; M. Treilzsaurwein, *Der Weiss Kunnig*, Wien. 1775, fol.; D. H. Hegewisch, *Geschichte der Regiering kaiser Maxim. I*, Hamb. en Kiel. 1782—83. 2 vol. 8°; Ibid. 1819. 2 vol. 8°; C. Aaltaus, *Geschichte des kaisers Maxim.* 8 portr. (13 d. der *Historische Hausbibliotheek, onder redactie* van Friedrich Burlau uitgegeven, J. Goebel, *Chronica der kriege Maxim. gegen du Venediger und Franzosen* 1508 *geführet* Frf. 1566. fol.; F. W. Cosmann, *Von den grossen Namens Zeichen Maxim. I, bei Unterzeichnung der Urkunden in deutschen Reichsachen.* Mainz. 1786, 8°.; Kobbe, *Handb. d. Deutsche Geschichte*, S. 302, 303; Schröck, *K. G.* T. XXX. p. 140, fgg.; F. C. F. von Khautsz, *Versuch einer Gesch. d. Oesterr. Gelehrten;* E. Münch, *Geschichte Maria von Burgund.*, Stuttgard 1837; Pfister, *Geschichte der Teutschen*, T. IV. Rotermund, *Fortz. u. Erganz.* v. Jöchers *Gelehr. Lexic.* i. v.; *N. Lit. Anzeiger.* 1807, p. 32; A. J. le Glay, *Maxim. I, emper. d'Allemagne et Marguerite d'Autriche sa fille, esquises biographiques.* Paris 1829, 8°.; Phil. Kervyn de Volkaersbeke, *Joyeuse entrée de l'empereur Maxim. I* à Gand en 1508. Gand 1850, 8°.; *Exquises historiques sur la ville d'Audenaarde*, 1842—1846, in *Messager des sciences historiq.* 1846 p. 35—297, 1847, p. 319; *Recueil de Pièces concernant les rélations politiques qui ont existées entre la maison de Bourgogne et la royaume de France*, ms. op *Cat. de M. le comte de Steenhuyse*, p. 269; *Dict. biogr.* i. v.; *Cabinet de l'amateur et de l'antiquaire* Paris 1842, 43, p. 215—29, 271—73; Gaillard, *Hist. de Marie de Bourgogne*, Brux. 1784, in 12°; *Dit syn die wonderlycke oorloghen van den doorluchtighen, hooggheboren prince, keyzer Maximiliaan, hoe hy hier eerst in 't land quam ende hoe hy vrou Marien troude*, T' Hantwerpen 1577, kl. fol.; hetzelfde met Octave Delpierre, *Chroniq. des facts et gestes admirables de Maximilien I*, Brux. 1839; *Payements à certains gens de guerre, levés à la hate dans les mois d'Août, Sept. et Octobr.* 1507 bij Gachard, *Rapport a Mons. le Ministre de l'intérier sur differentes séries de documents concernant l'Hist. de la Belgiq.; Mission donnée par l'archiduch. Marg. a Mercurin de Gattinaire, auprès de l'empereur Maximilien* 29 *Juillet* 1504. in *Bull. Comm. d'Hist.* 2 S. V. 313; A. Voisin, *Sur une histoire de Maximilien et de Marie publiée en* 1577 in *Bull. Ac. R. Br.* V. 124; *Penurie de Max.* in Reiffenberg, *Nouv. Arch.* T. V. p. 359; Pierre Balthasar, *Les Généalogies et anciennes descentes des Forestiers et comtes de Flandre* cet. p. 112 (m. afb.); De bronnen, aangehaald in het *Repertorium der Verhandel. en Bijdr. betreffende de Geschied. d. Vaderl.* bl. 213 volgg.; de Vlaamsche en Holl. Chronijken, van Mieris, Vossius, Wagenaar, Cerisier, Bilderdijk, Arend, Beeloo, Groen van Prinsteren en anderen; de Woordenboeken van Jöcher, Bauer, Luiscius, Kok, Hoogstraten, Nieuwenhuis; *Gedenkschriften van Philip van Comines*, (Reg.); *Matthaei Anal. Vet. aevi* T. I. p. 91, 177, 436, 581, 347; T. IV. p. 383; T. V. p. 614; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 10, 27, 82, 83; T. II. P. II. p. 482; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 789, volgg.; Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 209, 210; *Groot Placcaatb.* D. VI. bl. 1208—1215; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. II. bl. 371, 377, 378, 449; D. VII. bl. 411; Pontanus, *Hist. Gelr.* Lib. IX, X; Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* B. I; Brandt, *Enkh.* bl. 34; Schrassert, *Beschrijv. v. Harderw.* D. II. bl. 46; Burman, *Utr. Jaarb.* D. III. (Reg.); P. H. van der Wall, *Priv. v. Dordr.* (Reg.) Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; van Kampen, *Vad. Karakt.* D. II. bl. 217 volgg.; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II A, bl. 52—59; Nijhoff, *Bijdr. over Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. II. bl. 280—284; *Boekb.* D. III. bl. 96; D. VI. bl. 87, D. VII. bl. 34, D. IX. bl. 83; C. van Alkemade, *Jonker Fransen oorlog;* Muller, *Cat. v. portr.*

MAXIMILIAAN (Ruth), te Schiedam geboren, werd, schipper zijnde van een der Smyrnasche koopvaardijschepen, den 11 Februarij 1666 benoemd tot scheepskapitein, hebbende hij in het vorige jaar te Bergen in Noorwegen, vele proeven van zijne bekwaamheid, beleid en dapperheid gegeven. In den vierdaagschen zeeslag tegen de Engelschen, treffen wij hem als gezagvoerder van het schip, *Wassenaar* genoemd, aan, zich den 14 Junij 1666 van een groot Engelsch oorlogschip, genaamd *Bowvertine*, van 54 stukken, bemand met 190 koppen en onder bevel van kapitein Johan Perce, meester makende, hetwelk hij in Goedereede binnen bragt. Kort daarop werd hij wegens zekeren misslag in eene boete van duizend gulden geslagen, en in Augustus 1666 in den zeeslag tusschen de Ruiter en Monk, doodgeschoten.

Zie *Jaarboekje voor de stad en het kanton Schiedam*, bl. 14; Brandt *Lev. van de Ruyter*, bl. 450, 493, 504 en 514.

MAY (J. W.), schilderde portretten, dood wild, vruchten, bloemen, stil leven enz. Hij zond zijne stukken op de tentoonstellingen te Amsterdam, 1820—1824.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1078.

MAY (Olivier le), volgens sommigen te Brussel, volgens anderen te Valenciennes geboren, schilderde en teekende zeer verdienstelijke landschappen en zeestukken.

Malbeste graveerde *twee Gezigten van Sicilien*, Masquelier twee idem *van Oost-Indie*, Ph. le Bas twee *Siciliaansche zeestukken* naar hem. Van zijn etswerk vermeldt Kramm een reeks van *zes zeer kleine zeestukken*, naar zijne eigene teekeningen, van *zes kleine idem*, zonder naam; *Landschappen* met figuren en vee gestoffeerd, kleine bladen. Hij stierf omstreeks 1790 in den ouderdom van omtrent 70 jaren.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1079.

MAY ( ), Zwitsersch brigadier in Nederl. dienst, werd zwaar gekwetst in den slag bij Malplaquet, in 1709.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. II. bl. 476.

MAY ( ), onderluitenant, wordt onder de dapperen genoemd, die in 1790 de Willemstad hielpen verdedigen.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 32; P. van Oldenburg, *Beleg en verded. van de Willemstad*, bl. 143.

MAY (JAN CORNELISZ.), schipper op de eerste togten naar O. I., in 1600 kwam hij terug met Jac. v. Heemskerk, in 1611 deed hij een allerbelangrijksten togt naar het Noorden.

Zie over hem en de schippers Cornelis Cornelisz. May, Cornelis Jacobsz. May, en den Adsistent in Indie op het schip Schagen, in 1633, Jacob Symonsz. May van Hoorn: De Jonge *de Opkomst van het Ned. gezag in O.-Indie.* 1862, 63.

MAY (JAN). Verdienstelijk zeeman, zoon van Willem, (die volgt). Op voorstel van Hendrik van Wijn, raad en pensionaris van Gouda, werd den 13 Sept. 1787 in de vergadering der staten van Holland voorgesteld, een tweede eskader naar onze Oost-Indische bezittingen uit te rusten, waartoe de vrees, dat de Engelschen zich allengs van onze bezittingen mogten meester maken, aanleiding gaf. Dit voorstel werd aangenomen, en tot de schepen, die tot het eskader behoorden, was ook de *Pijl* van 12 stukken, onder Jan May.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.* D. VI. bl. 243.

MAY (JOHN), een Engelschman, werd in 1727 door den invloed van L. A. Torck, heer van Rozendaal, wien de verbetering van het zeewezen en inzonderheid van den scheepsbouw zeer ter harte ging, mede aan den scheeps bouwmeester Thomas Davis, door de admiraliteit van Amsterdam toegevoegd, om de scheepbouwkunst te onderwijzen.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.* D. V. bl. 230.

MAY (WILLEM), zoon van John, kapitein ter zee, nam in 1776 deel aan den zeeoorlog tegen de Maroccanen, en joeg een Maroccaan op strand. Hij was de ontwerper van eene verbetering van het *Nieuwe diep* en had drie zoons: Willem, Consul-generaal in Londen; Jan (hier boven); Job Seaborne, schout bij nacht, ontwerper van het kanaal van Voorn, vader van den Vice-admiraal James May, kommandant van Z. M. zeemagt in O. I. J. S. overleed in 1827 te Rotterdam.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. heldend. ter zee*, D. V. bl. 390.

MAYART (JOHANNA OTHONIA), dochter van Joh. Otho, weduwe van den advokaat Willem Mayart, in Vlaanderen, te Gend geboren, vervaardigde fraaije latijnsche gedichten, en gaf in het licht:

Libri duo Carminum diversornm. Straatsb. 1616. 4°.
Poëmata, sive lusus extemporanei. Antv. 1617.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 546; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* T. III. p. 1143; Adelung en Rotermund, *Fortz.* i. v.

MAYER (H.), kunstgraveur, wiens naam de heer Kramm alleen onder het portret van Johannes Spiljardus, predikant te Gorinchem, geboren a°. 1593 en aldaar overleden a°. 1658, naar H. Verschuren, gevonden heeft.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1079.

MAYER (H. DE), middelmatig graveur uit de eerste helft der XVI[e] eeuw, die ook in zwarte kunst heeft gewerkt. Zijne kunst kon men beoordeelen naar de titelplaten voor Arent's *Paradijs-hofken*, van een godgeleerd werk van *Ursinus* en het portret van *David Jacobsz. de Wild, secretaris op de Tresory ordinaris* te Amsterdam, in 1637 gestorven, door hem in zw. k. bewerkt.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1079.

MAYKEN HEERMANS, dochter van den schepen Willem Heermans. Toen den Briel door de watergeuzen was ingenomen, hield Lumey en andere bevelhebbers dikwerf vrolijke maaltijden, waarbij Mayken en hare zuster Aachje tegenwoordig waren. Mayke'n schijnt zich over eene te stoute gemeenzaamheid van Lumey beklaagd te hebben, dagvaardde deze de zusters, nevens twee dienstmaagden voor schepenen van den Briel. De laatste verklaarden „dat Mayken nooyt kwaad van hem en sprak, maar altyd bly en vrolyk van hem scheydde; en dat hy haer nooyt handt oft vinger, mit ghewelt, hadt aangeraakt, en men van hem niets anders wist, gehoord of gezien hadt dan van een heer mit eeren."

Zie van Wijn, op *Wagenaar*, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 86.

MAYKEN IN DEN HERT en CATHARINA ROSE, onderscheidden zich in het beleg van Sluis, 1587. Zij waren kapiteinen der soldaten en burger vrouwen, die aan de wallen werkten en den *Vrouwenberg*, ook wel den *Venusberg* genoemd, opwierpen.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. XXIII. fol. 4 b.

MAYNE (LEONARD DE), deftig Leydsch burger, die aan het kabinet van oudheden vereerde een merkwaardigen steen in de kelder zijner woning op de Breedestraat, gevonden. Deze heeft een Latijnsch opschrift en betrekking tot de tijden van Septimius Severus in ons vaderland. Te Water heeft een belangrijk berigt daarvan gegeven in zijn *Narratio*, p. 166—179.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. II. bl. 126.

MAYOLEZ of MAJOLEZ (CAROLUS), Brusselaar, bacelier in de godgeleerdheid en kanunnik der hoofdkerk te Leuven, president van het Bossche collegie van 1725—1754 toen hij ter oorzake van ziekte afstand deed. Hij overleed in 1754.

Zie van Gils, *Bisd. v. 's Bosch*, bl. 153; Coppens en van Gils, *N. Beschr. v. h. bisd. v. 's Bosch*, D. I. bl. 358.

MAYR (FRANS ULRICH), kunstgraveur, bloeide in de 17[e] eeuw (1660). Kramm vermeldt slechts een prent van hem:

Sanguis Christi a Rodolpho J. M. J. Donata Monasterio Angiae-candiae 1652.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1079.

MAYR (JOHAN ULRICH), volgens Fiorillo een Nederlander doch, volgens Sandrart, van Augsburg, wordt een leerling van Rembrandt genoemd. Zeker heeft hij zich in de school van Rembrandt en Jordaens gevormd, en uitstekende portretten, vooral aan Duitsche hoven, geleverd.

Hij schilderde ook op glas. Hij overleed in 1704 in den ouderdom van 74 jaren. Een groot aantal zijner portretten gaat in gravure uit.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1673.

MAYS (J.), een geestig etser uit deze eeuw, van wien niets meer bekend is dan hetgeen men vindt bij Immerzeel, *Leven en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 209.

MAYUS (JACOBUS), geboren te Poperinge, leefde in 1563 te Dixmuiden en beoefende de Latijnsche poezy, blijkens twee brieven in sapphische en elegiasche verzen, te vinden pag. 410—413, van Jacobi Sluperii, *Herzelensis Flandr. Poëm.* Antv. 1575.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 320.

MAYVOGEL (JACOB COENRAADSZ). Van dezen Hoornschen dichter is niet anders bekend dan dat hij geschreven heeft:

Schatkist der Liefde en Rouwklacht. Hoorn 1634. m. pl. lang formaat 8°.

Gulden-Spieghel ofte opweckinghe tot Christelijcke deuchden. Afgebeelt in twee deelen, waerin vertoont wert de schadelijckheyt der zonden. Mitsgaders de goetheyt ende weldaden Gods over den boetvaerdigen, tot leeringe ende stichtinge alle Christenen toegepast. Hoorn 1646, Amst. 1680, 1688, 1699, 1707, 1709, 1734, 1740, Dordr. 1759, een volksboek in rijm, in den trant van Cats, doch minder zin- en zaakrijk.

Thamars-ontschakingh, of de verdoolde liefde van Amnon op de sin, waer de liefde heftigh brandt, daer is dwaesheydt in 't verstandt. Hoorn 1642 1646. Leeuw. 1660. m. pl. kl. 8°. Amst. 1659, 1699.

Beide verschenen bij elkander Hoorn voor Arent Jansz. Chalon 1646. 12°. en met de *Vermaeckelyke Bruylofts-kroon* enz. 1699 1707, 1774, 1775, 8°.

Vermaeckelyke Bruylofts-kroon, doorgevlochten met verscheyde Leersame gedichten, vermaeckelijcke Bruilofts- en aendachtige liedekens, voorgestelt op de vier getyden van den dagh, gerymt door J. C. Mayvogel, versiert met aerdige konstplaten. Amst. 1680.

Zie Witsen Geysbeek, *A. B. C. Woordenb.* D. IV. bl. 372; Schotel, *Avondst.* bl. 109; Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.*; *Navors.* D. VIII. bl. 162, 302; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Lett.* D. I. bl. 223 b. bl. 144, D. II. bl. 524; Abbing, *Ges. d. stad Hoorn*, bl. 42.

MAZIREL (P.) gaf in het licht:

Gezangen op 't feest van 't 25-jarig bestaan der Maats. tot Nut van 't Alg. Dept. Utrecht. Utrecht 1834. 8°.

Zie *Cat. d. Bibl. v. d. M. v. N. Letterk.* D. I. bl. 290.

MAZURELIUS (CHRISTIAAN), of MAZUREEL predikant te Veenhuizen, om zijne remonstrantsche gevoelens geremoveerd, verzoenden zich met de classis van Alkmaar; werd in de classis van Leiden, ten overstaan der deputatus synodi geexamineerd, zuiver in de gronden der Christelijke leer bevonden en door de synode van Woerden (1625) tot de H. dienst wederom toegelaten.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. gesch. inzonderh. in Ned.* D. VII. bl. 182; Veeris en Paauw, *Verm. Kerk. alph.* bl. 134.

MAZURIUS (LUDOVICUS) of MASURIUS, eigentlijk Louis des Masures, werd in den aanvang der XVIe eeuw te Doornik geboren, verwierf de gunst van Jan de Lorraine, zoon van hertog René II en der prinses Philippa van Gelderland, werd raadsheer en eerste secretaris van dien kardinaal, en was zulks nog den 26 April 1547. Na den dood van Frans I, bij wien hij in gunst stond, verliet hij Frankrijk, en kwam, na eenigen tijd rondgezworven te hebben, te Rome, waar hij zich den 1 Aug. 1549, ten huize van den kardinaal Jean de Bellay, bevond. Hij was er nog het volgende jaar, toen hij vernam dat zijn beschermer, de kardinaal, den 10 Mei was gestorven. Dit verlies trof hem diep, „et quoique son âge encore ne fust trop avancé, il n'eut plus en pensée, qu'un exil miserable et perpetuel en Asie, ou il délibèroit aller passer le surplus de ses jours." De prinses Christina van Denemarken, hertogin-weduwe van Calabrie, Lorraine, Gelderland, zijn plan vernomen hebbende, koos hem tot secretaris, zoo van haar zelve als van haar zoon Karel III, hertog van Lorraine. Masurius begaf zich nu naar het hof van Nancy, waar hij voor 1 Mei 1551 aankwam. Hij werd den 6 Junij 1553 tot den adelstand verheven, en huwde met Diana Baudoire, die bij de geboorte van zijn eerste kind (Claude) stierf. Den 22 Julij 1557 verkreeg hij van koning Hendrik II het privilegie van de 8 eerste boeken zijner overzetting der *Aeneas van Virgilius*, te mogen laten drukken. Tot nog toe had Masurius de R. C. godsdienst beleden, maar nu ging hij tot de hervormde kerk over, trachtte proselyten te maken en hield godsdienstige bijeenkomsten te St. Nicolas, waar hij een hugenoot, Christophel genoemd, van Metz liet komen om te prediken. Hertog Karel III zond den bailluw van Nancy Jean de Savigny, met krijgsvolk derwaarts, met bevel zich van Masurius meester te maken; deze nam de vlugt en begaf zich naar het hertogdom van Tweebruggen, keerde vervolgens naar Metz terug, deed daar opentlijk belijdenis van de hervormde kerk, werd predikant in die stad en vervolgens te St. Marie de l'Ermitage en eindelijk te Straasburg. Het jaar van zijn dood is onbekend. Hij was bevriend met Jean de Salignac, doctor der Sorbonne, de beroemden Petrus Ramus, met Biset, van wien men scholien op *Aristophanes* heeft, met Theodorus Beza, en eenigen tijd met Rabelais. Toen deze zich echter tegen de hervorming verklaard had, werd die vriendschap verbroken. Masurius beoefende de Fransche en Latijnsche poezy op eene loffelijke wijze: zelfs blijven de voortbrengsels zijner Latijnsche Muse nog heden de goedkeuring wegdragen. Hij stierf te Straasburg in 1580.

Men heeft van hem:

Les deux premiers livres de l'Enëide de Virgile, traduicts en vers Français. Paris 1547. 4°.

Les quatre premiers livres de l'Enëide de Virgile traduicts en vers François. (Paris) 1551 4°. 1554 12°. Ook met

Vingt Pseaumes de David, traduicts selon la vérité Hebraïque en rimes Françoises et autres oeuvres poëtiques. Lyon 1557 4°.

Le jeu de Echecs, en vers François traduit du Latin de Jérôme Vida. Lyon 1557. 4°.

Hymne sur la justice de Metz, de la prise de Saint Quentin et de la conqueste de Calais. Tholose 1558. 4°.

Chant pastoral sur le parlement de France du Duc Charles de Lorraine et Claude de France son espouse. Lyon 1559.

Les douze livres de l'Enëide de Virgile traduicts en vers François. Lyon 1560. 4°.

It. L'Enëide de Virgile, prince des poëtes Latins translatées de Latin en François par Louis des Masures, Tournisien. Avec les cannes Latins correspondans verset pour verset. 1572. 12°. Met al de werken van Virgilius. Paris, Claude Micard. 1576. 16°. 1580. 12°.

David combattant, triomphant et fugitif, Tragédies sainctes, par Loys des Masures, Tournisien. Paris 1565. 12°.

Eclogue sur l'enfance de Henry du Pont, fils premier nay de Charles Duc de Lorraine. Genève 1566.

Tragedies sainctes. Genève 1566. 4°.

Bergeri Spirituelle. Paris 1566. 4°.

Josias, Tragédie. Genève. 12°.

Men vindt Fransche verzen van hem voor:

Rois et Ducs d'Austrasie, trad. en vers François sur les Latins di Nicolas Clément Traelaeus ot de Trélon par François Guibaudet, soi-disant de Dyon. Cologne 1591. fig.

Poëmata, secundo edita, ab authore ipso recognita et novis aucta. Basileae. 1579. 16°.

Babylon sive Babylonicae Tyrannidis eversio; ex Gallico in Latinam sermonem conversa. Genev. 1569. 4°.

Carmen de exsilio suo a Galliarum finibus achter de 2^e^ uitg. van *Les quatre premiers livres de l'Enëide.*

Men vindt ook Lat. gedichten van hem in de *Schediasmata poëtica* van Paulus Melissus. Francfo. 1574. 12°. Lutet. Paris. 1586. 12°. in de *Delit.* Gruteri, T. III. p. 473 tot 543.

Zie du Verdier, *Bibl.* p. 803—804; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 521; Calmet, *Bibl. de Lorraine*, p. 646—648, Moreri, p 330, 331 (edit. 1760); Paquot, *Mém.* T. III. p. 283; Godard de Beauchamps, *Recherches sur le Théatre de France*, T. I. ann. 1556—1560; *Biogr. Univ.* T. II. p. 209; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 37; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 57; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 636; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 834.

MAZEREEUW (JAN), werd omstreeks 1783 geboren, vroeger een welgesteld landbouwer, die onder de Fransche overheersching zelfs eenige jaren den post van maire te Opperdoes bekleed heeft en toen zijn gezag als zoodanig goed wist te handhaven. Later vestigde hij zich ter woon te Oostwoud, hield zich meer met het lezen van godsdienstige geschriften dan met de behartiging zijner zaken bezig, zoodat hij langzamerhand achteruitgaande, zich genoodzaakt zag zijn boerenbedrijf te staken, en tot gedeeltelijke betaling zijner schulden zijne grootste bezittingen te verkoopen. Hierop keerde hij naar Opperdoes terug en van deze zijne wederkomst, ongeveer omstreeks 1824, dagteekent de naar hem genoemde godsdienstige secte, hoewel hare leden zich eerst den 5 Mei 1844 wettig hebben afgescheiden. Uit zijn geldelijke schipbreuk scheen hij evenwel nog zoo veel gered te hebben, dat hij, door zijne volgelingen eenigermate ondersteund, tot 1845 in zijn eigen onderhoud kon voorzien, toen echter heeft hij zich, naar men zegt, onder het voorwenden eener ingeving van den engel Gabriël, zijn intrek genomen bij eene weduwe, die met hem, zelve weduwenaar, als een echtgenoot leefde, hare inkomsten met hem deelde, en hem geheel onderhield.

Mazereeuw was een man, begaafd met een goed oordeel, gezond verstand en buitengewoon bekend met den inhoud des Bijbels en andere godsdienstige schriften. Op zijn aanhang oefende hij een grooten invloed uit, zoodat allen een onbepaald geloof hechtten aan zijne woorden. Zij beschouwden hem niet zoo zeer als hun voorganger of leeraar, maar hielden hem veeleer voor een profeet, en gaven zich in godsdienstige zaken blindelings aan hem over. Hij hield zich, naar men zegt, voor een tweeden *Johannes den Dooper* en voorlooper van CHRISTUS bij zijn op handen zijnde wederkomst ten oordeel, die zijn volgelingen ook wel eens zeiden, dat nu (1849) reeds daar was. Zij verwachtten dat hij niet zou sterven, maar levend ten hemel worden opgenomen. Doop en Avondmaal bedienen zij niet, wijl zij meenen in het laatst der dagen te zijn en de tijd voor de bediening dezer sacramenten voorbij is, of wel dat de wereld te zondig en te verdorven is om ze te mogen gebruiken. Zij komen des Zondags beurtelings bijeen aan de huizen van hen, bij wie ruimte genoeg is, en lezen, onder het rooken hunner pijpen en het drinken van koffij, elkander uit den Bijbel of eenig godsdienstig geschrift, of een opstel van Mazereeuw voor, zij spreken over het gelezene, en waar het noodig was gaf deze de vereischte uitlegging. Godsdienstig onderwijs wordt alleen door de ouders gegeven. Zijne volgelingen leven uiterlijk zeer ingetogen, de vrouwen dragen nimmer gouden of andere sieraden, van publieke vermakelijkheden onthouden zij zich geheel en al, en de Zondag wordt met Joodsche naauwgezetheid ge-

vierd. Omtrent andersgezinden zijn zij zeer onverdraagzaam. doch maken ijverig jagt op proselieten. Men vindt een *berigt nopens de secte van Jan Mazereeuw, te Opperdoes in Noord-holland, medegedeeld door W. C. van Campen, pred. te Opperdoes*, in Kist en Royaards, *Ned. Archief voor Kerk. Geschied.* D. IX. bl. 102 volgg.

MEANN (Theodoricus Ludovicus le), doch blijkens zijn grafschrift le Meaw, te Utrecht geboren en aldaar kanunnik, werd te Leuven licentiaat in de godgeleerdheid. Door het ongeluk der tijden uit zijn vaderland verjaagd, werd hij 1 Maart 1616 kanunnik der hoofdkerk te 's Bosch en in het zelfde jaar president van het Gymnasium aldaar. Hij stierf den 11 Maart 1622, en werd in de St. Janskerk begraven, waar nog zijn grafzerk te zien is aan den zuidelijken omgang van het groote koor bezijden het *Odeum* of *Oxaal*.

Zie Kievits, *Descript. Capit. Busc.* ms.; van Gils, *Euth. Meijer Memorieb.* bl. 149; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. v. h. Bisd. te 's Bosch*, D. I. bl. 320.

MEAN (Carolus de), heer van Attrein, zoon van Peeter de Mean, die volgt, en van Anna van Gherinx, werd te Luik in 1604 geboren, bekleedde verschillende eervolle staatsbetrekkingen en was meermalen burgemeester zijner geboortestad. Hij was een beroemd regtsgeleerde, en schreef:

Observationes et res judicatae ad jus civile Leodiensium. T. IV. 3 vol. Leodii. 1654, 1670. fol.

Hij huwde Johanna van der Heyden, bij wien hij kinderen verwekte. Hij overleed 6 April 1674. Zijn portret bestaat, gesneden door Michaël Natalis, folio.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 158; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letterk.* D. II. bl. 46.

MEAN (Petrus de), vader van den vorige, te Luik geboren, raad van Ferdinand van Beijeren, bisschop van Luik, bekleedde verschillende eervolle betrekkingen en maakte zich als regtsgeleerde bekend door zijn

Recueil des points marquez pour les coutumes de Liège. Liège 1650. 4°. Mons. 1662.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 992.

MEBIUS (Jacobus Engelsma), zoon van Theodorus Ernestus Mebius, werd den 25 Jan. 1749 te Nijehaske, waar zijn vader het leeraarsambt bekleedde, geboren. Na diens dood werd hij door zijn moederlijken grootvader, Jacobus Engelsma, predikant te Goredijk, onderwezen, en na de Latijnsche scholen te Leeuwarden doorgeloopen te hebben, op veertienjarigen leeftijd student te Franeker. Vijf jaren later verliet hij deze akademie, na het verdedigen eener *Dissertatio Philologica-Exegetica continens observationes Miscellaneas de vero et genuino sensu quorundam selectorum locorum sacri codicis*, onder den hoogleeraar Ratelband (22 Junij 1768). Hierop bezocht hij, voor korten tijd, de hoogeschool te Utrecht, om den hoogleeraar Bonnet te hooren. Naauwelijks twintig jaren oud, werd hij, na door de classis van Zevenwouden geëxamineerd te zijn, te Ureterp en Sigerswoude en vervolgens te Ængwirden, Oldeboorn en Nes, Jorwerd en Rijperkerk en Hardegarijp beroepen, toen hij in 1815 volkomen blind werd. In 1819 mogt hij zijn vijftigjarige jubelrede houden en tien jaren later zijn zestigjarige ambtsbediening gedenken. Met deze leerrede sloot hij zijn openbaar dienstwerk en werd den 1 Januarij 1830 emeritus.

Mebius was een zeer geleerd man, die tot den laten avond van zijn leven zijne studien voortzette. Hiervan heeft hij menigvuldige blijken gegeven, zoo in de *Opuscula Societ. Ultraj. Tendimus ad idem*, waarvan hij lange jaren een werkzaam lid was, als door vele andere geschriften. Bijzonder verdienstelijk maakte hij zich als verdediger der Christelijke waarheid. In 1785 en 1786 trad hij op als verdediger der zuivere kerkleer tegen een der neologische werken, welke uit Duitschland in onze taal werden overgebragt, namelijk tegen het *zamenstel der zuivere wijsbegeerte of de leer der gelukzaligheid* van Steinbart, in zijne *Brieven over het zamenstel der zuivere wijsbegeerte, of de leer der gelukzaligheid, volgens Steinbart*, in drie stukken, de eerste zonder, de twee laatste met naam (Leeuw. 1785 en 1786), welk geschrift ten gevolge had, dat zijn vriend J. Kneppelhout, predikant te Gorinchem, er in de klassikale vergadering opmerkzaam op maakte en te weeg bragt, dat de afgevaardigden dezer klassis nog in het zelfde jaar, 1785, in de Zuidhollandsche synode te Dordrecht voorstelden om een genootschap tegen de Neologie tot stand te brengen, waardoor het Haagsch genootschap zijn bestaan heeft gekregen. Naauwelijks had dan ook dit genootschap zijn eerste prijsvraag omtrent de *waarde van de verborgenheden des Christendoms* uitgeschreven, of Mebius leverde een antwoord in (*Betoog dat de erkentenis der leerstukken en verborgenheden, in de H. S. vervat, in zulk een onafscheidelijk verband staat met de menschelijke gelukzaligheid, als de beoefening der zedepligten in dezelve aangedrongen*), dat met de zilveren medaille bekroond werd. (1787) Na dien tijd mogt hij nog tweemalen bij het zelfde genootschap het gouden eermetaal behalen, eerst te gelijk met zijn vriend C. W. B. Jelgersma, pred. te Weidum, voor een verhandeling, ten doel hebbende *om de Christenen tot het lezen der H. schriften op te wekken* (1789) en alleen (1790) voor een antwoord op de prijsvraag: *dat de weg der gelukzaligheid slechts één is, voor alle menschen.*

Van zijn Christelijk wijsgeerigen geest getuigt ook zijne in 1775 door het Stolpiaansch legaat bekroonde *Solutio problematis quodnam in adserenda Numinis existentia pretium statui debeat communi humani generis consensu.*

Bij de oprigting van het Nederlandsch Zendelinggenootschap werd hij terstond medebestuurder, stichtte in die betrekking veel goeds, en hield, 28 Julij 1814, eene *opwekkingsrede* in de algemeene vergadering te Rotterdam, met zijn portret te Rotterdam bij Cornel in het licht verschenen. Ook was hij vooral een niet minder werkzaam lid der kerkelijke commissie ter bevordering van de belangen der Friesche kerk, tijdens de scheiding van kerk en staat en leende met ijver en zaakkennis de vlijtige hand aan het opstellen van de adressen aan de toenmalige vergadering en van andere uitgewerkte stukken ter verdediging van de regten der hervormde kerk. Hij nam een vurig deel aan de invoering der Evangelische gezangen en zocht hare waarde, waar het pas gaf, met warmte tegen de drijvers eener gewaande regtzinnigheid te verdedigen. Hij was een der eersten, die de oprigting eener afdeeling van het Bijbelgenootschap in Friesland zocht te bevorderen, gelijk hij ook terstond bij de nieuwe verordeningen op het Nederlandsch kerkbestuur (1816) tot lid van het klassikaal bestuur van Leeuwarden benoemd werd. In zijn vroegeren leeftijd beoefende hij vooral de oude talen en had een niet gewone kennis van het Hebreeuwsch. Reeds als veertienjarige knaap vervaardigde hij een latijnsch vers, dat hij onder den naam van *Tiro*, vóór zijn grootvaders (J. Engelsma) *Naamlijst der predikanten van de klassis van Zevenwouden* (1763) plaatste. Ook treft men een dergelijk vers voor Prof. Ratelband's *Verklaring over den brief aan de Hebreën* van hem aan. De Harderwijksche hoogeschool gaf hem een bewijs van prijsstelling op zijn talent door hem (1809) eershalve tot S. S. Theol. doctor te benoemen. Tweemaal is hij gehuwd geweest, eerst met Elisabeth Wybes, vervolgens met A. Cloppenburgh, weduwe van den ontvanger C. K. Hoekstra. Hij liet uit zijn eersten echt vijf kinderen na, onder welke Th. E. Mebius, pred. te Beers en Jellum, en W. Mebius, pred. te St. Jacobi-Parochie. Hij overleed 30 Januarij 1838 in den ouderdom van ruim 89 jaren.

Men heeft van hem, behalve de in den tekst vermelde, werken:

Jezus verheerlijkt in de genezing van een kreupel geborenen. Leeuw. 1792.

Hoseas, uit het Hebreeuwsch vertaald. Utr. 1799.

Aanmerkingen over eene verhandeling, genaamd: de leer der verkiezing of verwerping eenvoudiger gemaakt. Utr. 1799.

Gedenkwaardigheden uit de scheppings- en aartsvaderlijke geschiedenis. 3 dn. Utr. 1799, 1800.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer.* Julij 1838, bl. 139, verv.; Ypey en Dermout, *Ges. d. Ned. Herv. kerk*, D. IV. bl. 50; Royaards, *Het Haagsch Gen.* bl. 17, 85, 139, volg.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 571; Glasius, *Godgel. Ned.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, Arrenberg, *Naamr.*; *Kunst- en Letterb.* 1838 D. II. bl. 97; Kist en Royaards, *Archief v. Kerk. Gesch.* D. II. bl. 251, 261, 164, 288.

MEBIUS (Theodorus Engelsma), zoon van den vorigen, was een zonderling, doch geleerd man, die als predikant te Beers in Jellum (bij Eernwoude), de volgende werken uitgaf:

De een en twintig eerste Psalmen ter stichting van Christenen bearbeid. Gron. 1819. 8°.

De Psalmen kortelijk opgehelderd, 2e *stuk* 1e *ged. Psalm XXII—XXXIII.* Leeuw. 1823. 8°.

Jezus leeft, en wij zullen leven, of het 15e *hoofddeel van*

Corinthe I, tot een leesboek voor Christenen bewerkt. Leeuw. 1820. 8°.

Bijbeloefeningen over Lucas I, ter voorbereiding voor het Kersfeest. Leeuw. 1822. 8°.

Eenige eenvoudige Leerredenen. Sneek 1822. 8°.

Gesprekken over den geest des tijds. Heereveen 1833. 8°.

Afscheidsrede (na 38-jarige dienst) van de Herv. Gemeente van Beers en Jellum. Leeuw. 1840. 8°.

MECCLE (HENNEQUIN VAN), een kunstschilder, die in het midden der 15e eeuw in Belgie bloeide, waarschijnlijk dezelfde met Henricus van Mechelen, die volgt.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1010, en aldaar op *Clincke (Jehan).*

MECHELE (PHILIPS VAN), kunstschilder te Antwerpen, die in 1586 van den graaf van Leycester verlof ontving om zich van daar naar Zeeland te begeven.

Zie *Kron. v. h. Utr. Gen.* 1852, bl. 34; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1080.

MECHELE (HENRICUS VAN), in Italie bekend onder den naam van Arrigo Fiamingo, in Vlaanderen geboren. Volgens sommigen kwam hij onder de regering van paus Gregorius VIII (1572—1585) te Rome en overleed aldaar in 1600 of 1601 in den ouderdom van 78 jaren; doch anderen willen dat hij (1592—1605) onder Paus Clemens VIII te Rome kwam en onder diens bestuur overleed.

Hij schilderde aldaar in de *Sixtus-kapel de opstanding en vele groote fresco-werken,* die men ook van hem aantreft in het vatikaan de bibliotheek en andere gebouwen. Hij moet een verdienstelijk meester geweest zijn. De ridder Giovanni Baglione schrijft hem groote verdiensten toe. Immerzeel meldt dat Gioseffo Ribera, genaamd Spagnoletto, en later Guido Reni zijn leermeesters waren, en er zich in de kerk van St. Barbaziano te Bologna, stukken van hem bevinden, die in den stijl van Guido, doch veel donkerder van tint, behandeld zijn.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 486, D. IV. bl. 1080; Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. I. bl. 237.

MECHELEN (MARTIJN VAN), afstammeling van een adelijk geslacht in Brabant, Burgemeester van Lier, schout van Turnhout, gehuwd met Barbe van der Meere, door welk huwelijk hij tot sommige verbonden edelen in betrekking kwam en in 1578 gestorven, zou volgens sommigen tot de verbondene edelen behoord en het smeekschrift ondersteund hebben. Mogelijk was het echter Paulus van Mechelen, die zich in 1554 op eene wettige wijze poogde te verzekeren van het aan hem gemaakte vruchtgebruik van eenig leengoed, of wel Cornelis van Mechelen, die ten dezen tijde leefden.

Zie F. de Rouck, *Nederl. Heraut.* bl. 341; F. v. Mieris, *Chart.* D. I. bl. 114; *Suite de supplém. au Nobil. des P. B.* T. I. p. 94—98; *Recueil Généal. de Familles,* p. 48; Smallegange, *Chr. v. Zeel.* bl. 717, 718; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 117, 118, 556.

MECHELEN (SYMON VAN). In 1515 beklaagde zich de regering van Dordrecht bij Mr. Willem van Alkmaar, Provintiaal te Keulen, over de Augustijner monniken Pieter Ferrewairde, Cornelis van Rijmerswaal, Gerrit de Man en hun leerling Symon van Mechelen „dat ze in de biechte de gemeente van Dordrecht wijs maakte niet alleen tegen die waarachtigheid, maar ook tegen het gemeen welvaren van de stad, verzoekende derhalve, die te willen laten vertrekken en daarvoor te hebben precaers en biechtvaders van verstand, die de gemeente mochten leeren den regten weg der waarheid, in biechten en daar buiten, en immers zulks die zoo hardnekkig niet waren, dat zij in zaken, die buiten hun verstand en faculteit waren, hem niet wilden submitteren anderen die dat behoorden te weten en te verstaan dan zij luiden.”

Zie Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 131; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 15.

MECHELEN (Jonkvrouw VAN), minnares van prins Maurits. Alle geschiedschrijvers komen overeen dat zij uit het oud adelijke geslacht van dien naam, dat zijn oorsprong heeft uit de van ouds doorluchtige familie van Berthout, heeren van de stad en den lande van Mechelen, Grimbergen, Assche enz. geboren is. Volgens van Wijn zou zij de dochter zijn van Jonkheer Anthonis van Mechelen en Jonkvrouwe van Liere, doch volgens Smallegange van Cornelis (zoon van Floris van Mechelen en van Johanna van Liere) en Barbera van Nassau (dochter van Paulus en Margariete van Liere). De opgave van Smallegange is de juiste en komt overeen met die van Herckenrode, waar zij „Wilhelmine Dame d'honneur de la princesse d'Orange” wordt genoemd. Ook omtrent haar voornaam is men het niet eens, sommige noemen haar Wilhelmina, anderen Margaretha en Maria. Wagenaar liet de zaak in het midden. Het testament van Maurits stelt het buiten allen twijfel dat zij Margaretha heette. Van Wijn wil dat zij staatsjonkvrouw is geweest van de prinses van Oranje, Louise de Coligny en Brandt dat zij te Rijswijk woonde, wijl men in 1622 den aanleg op Maurits leven zou uitvoeren te Rijswijk, als hij naar zijne minnares zou gaan. In de oude rekeningen wordt van haar niet gesproken, alleen vindt men in de *Resol. der Stat.-Generaal* 6 Maart 1621 gewaagd van den koetsier van de vrouw van Mechelen. Volgens Smallegange was zij eerst gehuwd met Anthoni van Duvenvoorde, baljuw van Rijnland; 2°. met Philips van Steelant, heer van Grijsoort, drossaard van Buren, die in 1623 overleed; doch Goudhoeven meldt dat Arend van Duvevoorde, baljuw van Rijnland, die in 1610 in den ouderdom van 52 jaren overleed, in huwelijk had jufvrouw Willemijn van Mechelen, dochter van Anthonis en N. van Lier, terwijl van Leeuwen gewaagt van een jonker Arent van Duyvenvoorde, die in 1599 baljuw werd, doch niet in 1610 maar in 1609 werd opgevolgd door jonkheer Arend van Zwieten. Volgens Elzevier is zij niet met Duivenvoorde, maar alleen met Philips van Steeland, heer van Grijsoord en drossaard van Buren, in 1623 overleden, gehuwd geweest bij wien zij 3 kinderen had. Smallegange meldt ook dat Maurits een heimelijk huwelijk met haar had aangegaan. Behalve vijf bastaarden bij anderen, had Maurits bij haar twee zonen, Willem en Lodewijk. Hij vermaakte haar bij testamentaire dispositie van 13 April 1620 een lijfrent van 4200 car. gls. 's jaars, welke rente hij bij codicil van 5 April 1625 nog vermeerderde met ƒ 1800 's jaars. Zij was in 1626 ambachtsvrouw van de heerlijkheid Oudshoorn, en leefde nog in 1642, waarschijnlijk woonde zij in hare laatste dagen in het *Hof van Sessen* te Leiden bij hare zuster Wilhelmina, die er bezitster van was tot 4 Dec. 1631, toen zij het verkocht. Bekend is het gedicht van Huig de Groot, *Klachten der vrouwe van Mechelen over de min der Princen van Orange.*

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 499, 501; van Wijn, *Bijv.* bl. 117; Smallegange, *Chr. v. Zeel.* bl. 718; van der Vijnckt, *Troubles des Pays-Bas,* T. III. p. 66; den vervolger van Schiller *Gesch. d. Abf. d. Niederl.* Th. III. S. 507; van der Kemp, *Maur. van Nassau,* D. IV. bl. 165, 394; Stolker, *Mengelw. d. Vad. Letteroef.* 1830, bl. 43—49; Aitsema, *Sak. v. staat en oorl.* D. I. bl. 455; Goudhoeven, *Chr. v. Holl. enz.* D. II. bl. 167; S. van Leeuwen, *Inl. voor de Costum. van Rijnland,* bl. 55; Brandt, *Hist. d. Ref.*; *Kron. v. h. Hist. Genoots.* 1854, 2 ser. bl. 21—27; Busssching, *Nieuwe Geogr.* D. IV. St. III. bl. 109; De Herckenrode, *Collection de Tombes,* etc.; de la Pise, *Tabl. de l'Hist. d'Orange*; Gaukens, *Adel Lexicon art. Pölnitz. Nehalennia* D. I. bl. 49; *Navors.* D. III. bl. 229, D. IV. bl. 203, 350, D. V. bl. 251; *Bijbl.* 1855, bl. XXV; D. VII. bl. 192, D. VIII. bl. 80, 116; D. III. (N. jaarg.) bl. 143; *Klioo's kraam,* D. I. bl. 251; *Verscheiden Nederd. Ged.* bl. 29; Timarcten, *Gedenkstuk.* 1778, D. II. bl. 65.

MECHELEN (WILLEM II VAN), bijgenaamd Berthold, uit het huis van Berthold, dat het bestuur had over Mechelen. Hij was te Mechelen geboren, proost van Leuven, en volgde in 1296 Johannes II, als 41e bisschop van Utrecht, op. Hij was, volgens de chronijkschrijvers, een vroom en geleerd man, ervaren in het burgerlijke en kerkelijke regt. Eenige edellieden die zich de kerkelijke goederen toeeigenden, die naar zijn oordeel aan de kerk van Utrecht vervallen waren, zetten hem een jaar lang gevangen op het huis te Lichtenstein. Uit zijn kerker verlost, reisde hij naar Rome, en verzocht hij van de last des bisdoms ontslagen te worden, dan dit werd hem door den Paus geweigerd. Wedergekeerd zijnde, poogde hij de weerspannigen door de wapenen te dwingen, doch hij werd in een aanval, den 4 Julij 1301, gedood. Er bestaat nog een synodale brief, door hem in 1297 uitgevaardigd.

Zie Guil. Bartoldi, *Bat. Sacra,* p. 172; van Gils, *Myst. Cath. Memorieboek,* bl. 71; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v.*

h. Bisd. van 's Bosch, D. I. bl., 137; Halma, Hoogstraten, Wagenaar, V. H. D. III. bl. 152; Cerisier, *Gesch. d. Ned.* D. I. bl. 349.

MECHELEN (Johannes van), van Enkhuizen, studeerde te Wittenberg, werd aldaar in 1507 licentiaat in de godgeleerdheid. In 1511 ontmoetten wij hem wederom te Wittenberg waar hij het lidmaatschap van den senaat der theologische faculteit, dat gelijk stond met de opdragt van het professoraat dat hij als magister mogt bekleeden, verkreeg. Hij heeft echter te Wittenberg geen leerstoel vervuld. Hij keerde naar Enkhuizen terug. Van daaruit heeft hij in 1513 de stichting van het Augustijner klooster te Antwerpen ondernomen, 't geen hem den titel van Vicaris provinciaal over de kloosters der Saksische congregatie in de Nederlanden verwierf en hem tot eersten prior van het nieuw gestichte klooster, dat hij tot 1519 schijnt gebleven te zijn.

Zie Schultz Jacobi, *Oud en Nieuw*, 1e stukje, bl. 46.

MECHLEN (Antonius van), of MECHLEOSIS een der eerste hervormde predikanten te Wezel, die met Iman Ortzenius in 1540 aan het bestuur dier stad met meer dan 1500 burgers het Avondmaal *sub utraque* uitdeelde, en was aldaar nog in 1564 in dienst.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor kerkel. geschied. inzonderh. in Nederl.* D. V. bl. 370, 371, 379.

MECHLINIA (Guilielmus de), monnik te Affligem, prior te Wavren en eindelijk abt van St. Truyen, schreef:

Vita B. Beatricis, priorissae in Nasareth. ms.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 329; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 415.

MECHLINIA (Johannes de), Hulshout genoemd, karmeliet, doctor in de godgeleerdheid en vice-kanselier te Keulen (1460), heeft aldaar vele jaren de godgeleerdheid onderwezen, en was als geleerde zeer beroemd. Hij leefde om 1500.

Hij gaf in het licht:

Copulata secundum doctrinam Alberti magni in libr. III. Aristot. de Anima. Col. 1491.

Commentaria in parva Naturalia Aristotelis. Col. 1498.

Sixtus en Trithemius vermelden nog zijne werken: *Super sententias in Psalterium* (waarschijnlijk zijn *Expositio in Psalterium*, in 2 deelen, beginnende: *Omnis pars laudet Dominum in Misericordiam et iudicium etc.*), *Quaestiones variae*, *Sermones* en *Collationes*.

Zie Sixtus, *Bibl.* Lib. VI, Val. Andr. *Bibl. Belg* p. 534, 535; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 689; Sweertius, Jöcher.

MECIMA (Joh.), onder de hss. der *Maats. v. Ned. Lett. te Leyden*, berust. een *Brief* (van hem) *aan den H. E. Gestr. Heer A. J. C. de Beere, opperhoofd eener gewapende horde oproermakers in Friesland te Franeker, uit Harlingen* 17 Sept. 1781. 4 bl. fol. Die brief is waarschijnlijk gedrukt.

Het Friesch genootschap bezit:

Alle de werken van Johannes Mecima, in leven Chemist en drogist, en medelid van 't Genootschap te Bazel, ter bevordering van de reine leere, te Harlingen in Nederland. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk. Bijv.* 1852. bl. 6.

MECKAMA (Scipio of Sippe), zoon van Pibo van Meckama of Meckmans en Tjaarda van Starkenburg. Het oude geslacht van Meckama, in 't mannelijk oir reeds drie generatien voor Scipio uitgestorven zijnde, namen zijn overgrootvader Pibo Eernsma en zijn grootvader Feyo Remmersma (denkelijk een edelman), gehuwd met dochters uit het geslacht Meckama en bezitters van Meckema-state te Kollum den naam van Meckema aan. Hij zelf komt in 1555 voor op de lijst der volmagten tot het doen van den eed aan Philips II uit Kollumerland. Hij behoorde tot de verbondene edelen en de onderteekenaars van het smeekschrift; dien ten gevolge was hij bij Alva in ongenade gevallen, gebannen en den 24 Junij 1568 naar Antwerpen gedagvaard om zich te komen verantwoorden. Het blijkt niet hoe hij de beschuldiging heeft afgeweerd en hem weder toegelaten is in het land te komen, zeker is het dat hij in 1574, toen Robles de staten wilde dwingen een nieuwe schatting (het octrooi der impost) op te leggen, ten einde zijne soldaten te kunnen betalen, als lid der staten een van hen was, die zich daartegen verzetten, verklarende hunne oude voorregten en privilegien niet te willen laten varen. Hij was lid van de staten toen men in 1579 tot de Unie van Utrecht besloot over te gaan. In dezen tijd van verwarring, door beide partijen, zoowel van hen, die van geen nadere Unie wilden weten, als van hen, die groote voorstanders er van waren, tot lid van gedeputeerde Staten benoemd wordende, is hij met Rienk van Camminghа door de laatste partij daartoe verkozen. Hunne benoeming werd den 29 of 30 Augustus 1579 door Rennenberg goedgekeurd en hun eene vaste instructie gegeven.

Toen het krijgsvolk, ten gevolge van den ongelukkig uitgevallen veldslag tusschen Schenk en Hohenloo aan het muiten geslagen was, en o. a. te Dokkum den beest speelde, werd hij met Hessel van Aysma derwaarts gezonden, en het gelukte hem de gemoederen der oproerlingen, door hun een maand soldij te beloven, te bevredigen. Den 22 Maart 1580 teekende hij, nadat men van de Spaansche heerschappij verlost was, het verbond tusschen de staten en het vaste land, tot onderlinge hulp en bescherming gesloten, en in 1581 werd hij door Gedeputeerde Staten naar Nieuwezijl, toen de Spanjaarden door den oversten Norwitz van daar gejaagd waren, gezonden om deze plaats te versterken en geschikt te maken tot verdediging. In hetzelfde jaar werd hij met Orck van Doyem naar Amsterdam gezonden om den prins van Oranje over te halen in Friesland te komen, om op de zaken van vrede en oorlog orde te stellen, doch deze, te veel met andere zaken bezet, moest dit tot een onbepaalden tijd uitstellen. Den 16 October 1584 onderteekende hij de akte, waarbij Graaf Willem Lodewijk van Nassau, na het overlijden van Willem I, tot stadhouder van Friesland werd verkozen, en waarschijnlijk werd hij een jaar te voren Grietman, dewijl in dat jaar het dijkgraafschap van Kollumerland met de Grietenij is vereenigd. Zestien jaren bekleedde hij die waardigheid en had tot het laatst van zijn leven zitting in de staten. Hij overleed in 't begin van 1600.

Hij huwde Emerentia, dochter van jonker Frits van Grombach, ridder, Grietman van Barradeel, en Sijds of Luds van Martena. Uit dit huwelijk werden geboren Sjouk Meckema, gehuwd met Octaviaan Horion, een Luikenaar, die zijn schoonvader naar het leven stond, en Hessel, die volgt.

Zie *Quart. Généal.* T. I. p. 193, J. G. Loyens, *Recueil Herald. des Bourguem de la cité de Liège*, p. 185, 216; Sande, *Decis. Frisic. lib. I. tit. 3 def.* 4; Winsemii, *Hist.* p. 3, 114, 494, 530; *Chron.* p. 590, 631, 635, 662, 702, 752, 773; *Charterb.* D. III. bl. 737, D. IV. bl. 1035; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 119; Sminia, *Nieuwe Naaml. v. Grietm.* bl. 95, volgg.; Hettema en Halmael, *Stamboek v. d. Frieschen adel*, op *Meckema*.

MECKAMA (Hessel van), eenige zoon van den vorige, hopman van een vaandel voetknechten, sneuvelde in den Boxumer slag op 17 Jan. 1585. Zijn vader liet in de Jacobijner of Groote kerk te Leeuwarden ter zijner eere een gedenkteeken oprigten, met een Latijnsch opschrift. Ook wordt hij vermeld in een Nederduitsch rijm in de kerk van Boxum aanwezig zijn. Hij huwde His Feitsma, die in 1603 te Deinum aan de pest stierf. Kort na zijn dood overleed ook zijn zoon Frederik, doch zijne weduwe beviel niet lang daarna van een zoon, Hessel genoemd. Deze huwde 26 Mei 1609 te Leeuwarden met Luts Eysinga, dochter Aedo en Fock Eelsma. Zij lieten geen kinderen na.

Zie Winsemius, *Chr.* bl. 773; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 120, van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm* bl. 97; *Stamb. v. d. Fries. edel.* t. a. p.

MECKAMA (Pybe), een der edelen, die tegen de in Friesland heerschende verdeeldheden in Jan. 1467 bij de Groningers hulp zocht.

Zie Schotanus, fol. 335 b.; Winsemius, *Hist.* bl. 277 b.; Hettema van Halmael, *Stamb. v. d. Fries. adel* t. a. p.

MECKEN (Israel van), de oude, goudsmid en plaatsnijder. Dezen kunstenaar zijn niet minder dan twaalf verschillende namen gegeven. Hij leefde in de tweede helft der XVe eeuw in de stad Bocholt, en was waarschijnlijk geboren te Mecheln, een klein dorp in het graafschap 's Heerenberg aan de Zutphensche en Kleefsche grenzen, niet ver van de stad Bocholt verwijderd. Zijn zoon, die denzelfden voornaam had en daarom de jonge genaamd, was schilder en plaatsnijder. Wie van beide den 13 Maart 1503 te Bocholt stierf en begraven werd, is onzeker, gelijk ook niet schijnt te kunnen bepaald worden aan wie het verschillend graveerwerk zoo

als b. v. platen die in de eerste druk van de Keulschen bijbel van 1470 en in dien van Anton Koberger van 1483 voorkomen moeten worden toegeschreven. Bij Nagler vindt men niet minder dan 318 van beide vermeld, waarvan er 217 beteekend en van 217 tot 236 niet beteekend zijn. Schilderijen van Israel van Mecken, de jonge, vindt men o. a. in de kerken te Munster, in de galerijen te Weenen en te Schlesheim. Overigens is al hetgeen men over beide vermeld vindt, in weerwil van de ijverige nasporingen van eenige bekwame kunstkenners, vooral van den heer Kramm, nog verward.

Zie Kramm *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1080—1085 en aangeh. schrijv.

MEDARD (Lodewijk), omstreeks 1575 te Leuven geboren, studeerde aldaar in het collegie de Valk en had de 5e plaats bij de openbare promotie in 1593. Sedert legde hij zich op de godgeleerdheid toe, terwijl hij de fraaije letteren bleef beoefenen. In 1613 werd hij kanunnik van den eersten rang in de collegiale kerk van St. Pieter Leuven en stierf 3 October 1635 omstreeks 60 jaren oud. Medard was een goed dichter en vervaardigde eene menigte dichtstukken, die verspreid zijn. Afzonderlijk verscheen:

Panegyricum duplex, quo serenissimi Ernesti Archiduci Austriae, Belgicarum Provinciarum Gubernatricis, optatum in Belgium adventum gratulatur. Lovanii. 1594. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 636; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 834; Paquot, *Mém.* T. II. p. 251.

MEDEM (Anna van), eene dweepster, die zich beroemde openbaringen te ontvangen. In 1646 en 1660 verscheen te Amsterdam haar *Geestelijke wondbalsem voor alle gebreken en wonden der Joden.* Joh. Jac. Held wederlegde hare voorgegeven openbaringen in zijn *Historisch berigt van de gepretendeerde voorspellingen.* Paracelsi 1711. 8°.

Zie Adelung en Rotermund, *Fortz. v. Jöchers Gelehr. Lex.* i. v.

MEDENBACH (Benjamin van), was zoon van Jacobus van Medenbach, pred. te Ermelo, en van Henrica Tollius dochter van Alexander Tollius, hoogleeraar in de Grieksche taal en welsprekendheid te Harderwijk. Na aldaar onder de hoogleeraren Meijer en Cremer in de godgeleerdheid gestudeerd te hebben, werd hij (1719) te Elburg tot de predikdienst toegelaten en den 4 Sept. 1721 tot adjunct predikant te Ermelo beroepen. Hier hadden sedert 1604 geen andere predikanten dan van zijn geslacht gestaan [1]).

In 1724 werd hij beroepen naar Lutjebroek en te Ermelo, door zijn broeder Jacobus Philippus opgevolgd. In 1730 vertrok hij naar Winkel, waar hij in 1768 emeritus werd en den 28 Mei 1774 overleed. Hij huwde Susanna Witsonius, dochter van Joachimus Witsonius, die hem twee kinderen schonk, o. a. Cornelia Henrietta, gehuwd met Mr. Antony Wakker, advokaat te Harderwijk.

Hij was een geleerd man. Men heeft van hem:

Zedige aandagt over een aanteekening in een brief van een vader aan zijn zoon en in een zekere aanmerkingen tegen Ds. Ger. Kuypers, en zijn getrouw verhaal en Apologie in 4°. Amst. 1751.

Borstwapen ter zedige verdediging tegen onregtmatige verdenking over het agterblijven uitgaeen van het tractaatje, genaamt zedige aandagt enz. Amst. 1751. 4°.

Bijbels onderzoek tot ontdekking van de gestalte van beroerde en verslagen zielen, tot verzagting van hedendaagsche verschillende gedagten en redeneeringen over de benautheden en daarop gevolgde blijdschap van veele in Gods kerk, in deze later dagen voorgevallen, en een vertoog over misvattingen van een Naamloos schrijver in zijn Ja en Neen boekje: met opheldering van verscheide zaken. Alkm. 1751. 4°.

Schriftuurlijkheyt over de uyterlyke en zinnebeeldige onreinigheid en deszelfs tijdsbestek van 40 *of* 80 *dagen der Israelitische zoon of dochter teelende vrouwen, nevens deszelfs geestelijke reiniging door voor- en tegenbeeldigen offerdienst, tot verstand van Lucas II:* 22, 23. Alkm. 1759.

Schriftuurlijk ligt over des Heeren dag onder het N. T. in haar grondbeginsel aangewezen.

De voortreffelijke gestalte der Evangelie kerke in het laatste der dagen uit Apocal. XXI, XXII voorgesteld.

Verklaring over de eigentlijken en geestelijken zin der besnijdenis, nevens de ware reden van de juiste tijdt van den agsten dag bevolen, uit Lucas II: 21a.

De drie laatste in het 5e deel van den *Bundel van godgeleerde-, oudheid-, geschied- en letterkundige oeffeningen.* Amst. 1759.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 193; Keppel, *Naamr. v. pred. in Gelderl.* bl. 101; Paauw en Veeris, *Vern. kerkel. alphabeth.*, bl. 134; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1729 a. bl. 482, 1741 a. bl. 96, 1757 a. bl. 560; 1758 a. bl. 71, 685, 1759 b. bl. 71—78; 1774 a. bl. 719.

MEDENBACH (Jacobus van), vader van den vorige, zoon van Benjamin van Medenbach en Margaretha Karels, werd 19 Aug. 1694 adjunct van zijn vader, huwde Henrica Tollius, en stierf 17 Jan. 1741 in den ouderdom van 80 jaren en 10 weken. Hij had drie zoons, Benjamin, Alexander en Jacobus Philippus, die achtereenvolgend zijn ambtgenooten werden te Ermelo. Benjamin van 1721 tot 1724; Jacobus Philippus van 29 Julij 1725 tot 29 Mei 1728, toen hij in den ouderdom van 27 jaar overleed, Alexander van 22 Sept. 1728 tot 17 April 1757.

Hij schreef:

Naamregister der Predikanten die van den beginne der Reformatie, ofte zedert den jare 1566 *tot den jare* 1719 *ingesloten in alle de steden en dorpen, behoorende onder de Eerw. klassen van Neder-Veluwen hebben gestaan.*

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 193; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1720 a. bl. 479—496, 1729 a. bl. 482, 1741 a, bl. 96; Keppel, *Naaml. v. pred. in Geld.* bl. 101; H. de Jongh, *Naaml. d. Geld. Syn.* bl. 364, 365.

MEDENBACH WAKKER (Jacobus Philippus van), zoon van Mr. Anthony Wakker en Cornelia van Medenbach, geboren te Harderwijk. Hij studeerde te Harderwijk van 1764 tot aan 1769 in de regten, eerst onder Mein Tydeman, laatst onder zijn stamgenoot Hermannus Tollius. Naderhand is hij zoo niet in de school, althans onder de bescherming gekomen van Ruhnkenius, wien hij door de opdragt zijner *Amoenitates literariae* openlijke en dankbare hulde bewees. Christianus Adolphus Klotzius velde in eene beoordeeling van dit werk, in de *Acta literaria* een zeer verwerpend oordeel over de meeste zijner critische gissingen en hemzelven, doch die smaad werd meer dan opgewogen door den lof van Wyttenbach en andere bevoegde regters, die hem zoowel onder de beoefenaars der oude letteren als onder de latijnsche dichters een eervollen rang toekennen. Van zijn latijnsche dichtstukken roemt Hoeufft vooral zijn *Christus in cruce triumphans*, naar het nederduitsch van Vollenhoven, een gedicht, ook door Petrus d'Orville in Jambische verzen overgebragt. Minder gunstig oordeelt Peerlkamp over 's mans latijnsche poezij. Medenbach was laatst rector te Zwol en vertrok in 1802 naar de Kaap de Goede Hoop, bij welke gelegenheid Hendrik Weytingh een bevallige latijnsche elegie in het licht gaf.

Men heeft van hem:

Amoenitates literariae. Traj. ad Rhen. 1770. 8°.

Carminum liber primus et secundus. Traj. ad Rhen. 1772—1776.

Carminum liber tertius. Traj. ad Rhen. 1777.

Men vindt ook een latijns en nederd. vers van hem achter H. Tollii, *Oratio publice dicta.* X Junii 1777. Hard. 1777. 4°.

Zie Saxe, *Onom. Lat.* T. VIII. p. 373; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 237; Peerlkamp, *de Poët. Neerl.* p. 536; van Kampen, *Bekn. Ges. d. Ned. Lett.* D. II. bl. 272; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 415; Bergman, *Praef. ad Opusc. Ruhnk.* p. 30, 63; *Suppl.* p. 1007; Wyttenbach, in *Vita Ruhnkenii Opusc. ed. a.* 1821, Vol. I. p. 673, edit. J. T. Bergman, (Lugd. Bat. et Amst. 1824), p. 193, 457; Klotzii, *Brunckius ad Anacreontem*, p. 185; *Acta liter.* Vol. VI. P. III. p. 331—336.

MEDENBACK (Benjamin van). Zie MEDENBACH (Benjamin van).

MEDENDORP (Lambert), te Appingadam geboren, werd

1) De eerste predikant was Jacobus, geb. te Herborn in het graafschap Nassau, van 1604 tot 16 Aug. 1657. Hij huwde 11 Aug. 1616 Maria Elisabeth Gymnich, geb. in de heerlijkheid Murmpter in Kleef, die 17 Aug. 1657 overleed en hem 8 kinderen schonk. Zijn zoon Benjamin volgde hem als adjunct 1658 op. Deze huwde 18 April 1658 Margaretha Karels en verwekte twee zoons en eene dochter. Zijn zoon Jacobus werd 19 Aug. 1694 zijn adjunct.

in 1678 gereformeerd predikant te Larrelt, in 1681 te Lehr, 1690 te Emden, waar hij den 12 November van dat jaar stierf.
Hij schreef:
Kort begryp van de leere der waarheid. 1692.

Zie Adelung en Rotermund, *Fortzetz. v. Jocher's Gelehr. Lex.* Reersheim, *Ostfries. Prediger-Denkmal.* bl. 616 van den *Anhang.*

MEDER (Helias), in 1761 geboren, en sedert 1789 predikant te Emden, waar hij 17 Junij 1825 overleed. Zeer geprezen wordt zijn *Onderwijs in de beschouwende en beoefenende Godsdienstleer, naar de Heilige Schriften.* Amst. 1796.

Jammer is het echter dat in dit geschrift niet die volkstoon heerscht, welke er in vereischt wordt. De voordragt is doorgaans voor het volk te diepzinnig en te verheven. Hierin wordt het door de *Beschouwende Godgeleerdheid* van W. E. de Perponcher, en nog veel meer door de *Handleiding voor mijne leerlingen* van Albertus Brink, predikant te Leeuwarden (1797) overtroffen. Hij schreef nog verscheidene andere werken, en in 1814 verscheen van hem te Groningen:

Proeve van onderzoek naar het al of niet betamelijke en noodzakelijke van het gedurig veranderen der begrippen en leeringen omtrent de waarheden van het Christendom.

In 1821 gaf hij *Twee historisch praktische eeuwjubel predikatiën op het derde eeuwfeest der Emder Reformatie, gehouden op* 10 *en* 17 *Dec.* 1820. Emden. 8°. vol naauwkeurige bijzonderheden. Hij huwde Bellina, oudste dochter van den dichter R. Feith.

Zie Ypey, *Gesch. v. h. Christend. in de XVIII eeuw*, D. VIII. bl. 266, 267; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. IV. bl. 273; *Boekz. d. Gel. wereld*, 1825, bl. 6, 114; Reershemii, *Ostfriesl. Prediger-Denkmahl.* Lehr 1823, bl. 64.

MEDER (J. C.). Hij had een kostbare verzameling van conchilien en buitengewone kennis van dit gedeelte der Natuurlijke Historie. Na zijn dood is deze verzameling voor *f* 12000 verkocht en naar Frankrijk overgevoerd. Hij was lid van het Bataafsch genootschap en stierf in 1745.

Zie *Verh. v. h. Bat. Genoots. v. Kunsten en Wetensch.* D. XX. 1845; *Versl. v. d. staat d. werkzaamh. in Febr.* 1845. bl. 91.

MEDINA CELI (Juan de la Cerda, Hertog van), in plaats van Alva tot landvoogd der Nederlanden benoemd. Toen men zeker was dat hij (1572) uit Spanje was gezeild, liepen de Vlissingers en andere Zeeuwen met eene vloot, onder Boudewijn Ewoutszoon uit, om op hem te kruissen. Zij troffen hem aan, vuurden dapper op zijne vloot en namen meer dan 20 koopvaardijschepen, die onder zijn geleide voeren. Hij zelf ontkwam hunne handen en raakte op of omtrent den 12 van Zomermaand te Sluis binnen. Hij kon, om de bepaaldheid van zijn lastbrief zijne bediening niet aanvaarden. Alva wist hem op te houden en spoedig met dezen in twist geraakt, werd zijn afkeer van het bewind te grooter; dit gevoegd bij den wankelen staat zijner gezondheid hier te lande, deed hem eerder besluiten zijn ontslag te verzoeken en hij vertrok weder na eenige maanden vertoevens naar Spanje. Men zegt dat hij zachtmoedig, en meer voor het hof en het salet dan voor het veld en de raadzaal geschikt was. Hij stierf in 1607.

Zie Viglii ad Hopper. *Epist.* CXXXIX, p. 635, CLXXXIV, p. 714; CLXXII, p. 689; CLXXIII, p. 691; CXCVIII, p. 743; Viglii, *Vita*, N°. CXII. p. 53; Mendocc, *Hist. des Guerres de Flandr.* Liv. VII. p. 206; van Meteren, *Ned. Hist.* bl. 65 a, Thuanus, *Hist. Suterp.* p. 266; Hooft, *Nederl. Hist.* bl. 251; Le Petit, *Chron.* L. X. p. 229; Bor, *Ned. oorl.* B. V. bl. 286, B. VI. bl. 262, 264, 430, 435; de Tassis, *de Tumult. Belg.* Lib. I. p. 153, 183; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 374, 375, 384; van Wijn, *Nal. op Wag.* D. I. bl. 290, 294; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. II. bl. 291; 's Gravesande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. vrijh.* bl. 144, 232, 234, 243, 260, 501; *Chr. v. h. Hist. Gen.* II jg. bl. 115; Kobus en de Rivecourt; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Oranje-Nassau*, T. III. p. 437, 438, 439, 445; T. IV. p. 61, 133, 137, 145, 204, 258, 355, 360, S. 113, sv. 117; sv.; van Haren, *de Geuzen*, Jaarg. XXI en XXII; P. de la Rue *Heldh. Zeel.* bl. 170, 268, 262, *Gendsche Gesch.* bl. 65; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. VII. bl. 439, 440; *Kron. v. h. Hist. Gen.* D. VI. bl. 20, 136; Kok.

MEDINA (Giovanni Baptista) werd in 1660 te Brussel uit geachte Spaansche ouders geboren, kreeg onderwijs in de schilderkunst van François Duchatel, en vormde zich verder door het bestuderen der schilderijen van Rubens, die hij bij voorkeur zich tot voorbeeld stelde. In 1680 bezocht hij Engeland en Schotland, waar hij de voornaamsten van den lande in portret bragt, en tot den ridderstand verheven werd. Zijn door hem zelven geschilderd portret is door den hertog van Gordan aan den groothertog van Toscane gezonden, en door dezen in de Florentijnsche galerij geplaatst. Hij overleed in 1711 te Edenburg.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 210.

MÉE (Lucas du), werd den 5 Junij 1692 contra-ordinair en den 25 Oct. 1695 ordinair ingenieur. Onder Coehoorn werkte hij tot bevestiging van Bergen op Zoom en Breda mede. In 1706 werd hij directeur der approches, was als zoodanig in dat jaar te Meenen, waar hij gewond werd. In 1708 was hij met Landsberg voor Rijssel, in 1709 onder den generaal des Rocques voor Doornik met Vleertman en onderscheidde zich in zijn beheer en bestuur bij de mijnen. Drie dagen voor de overgaaf werd hij aan het hoofd gewond en overleed daaraan den 28 Aug. 1709. Hij was ook in 1702 als ordinair-ingenieur geweest onder den luitenant-admiraal van Almonde bij de landing in de baai van Vigos. De kaart van die verrigtingen, door hem vervaardigd, is in 't koper gebragt door Jan van Call en uitgegeven bij Anna Beeck, te 's Hage.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II. bl. 395, 434; de Jonge, *Ges. v. Neerl. Zeeuw.* D. IV. bl. 225 (noot), van Sypesteyn, *Het leven van Menno baron van Coehoorn*, bl. 116—117, (noot).

MEECKEREN (Gerrit van), een Zeeuw, woonde in 1543 den zeetogt bij naar de rivier van Bordeaux, toen negen Nederlandsche verscheidene Fransche schepen vernielden, namen, en in Zeeland opbragten. In hetzelfde jaar werd hij door den admiraal Maximiliaan van Bourgondie, als vice-admiraal over tien schepen van oorlog, met vele wakkere manschappen ter vrijbuit gezonden op de Franschen. In zee gekomen vonden zij geen Fransche schepen, doch om geen vergeefsche reis te doen, gingen ze met eenig volk aan land, terwijl zij hunne schepen nog goed bemand achterlieten, en verwoesten en brandschatten het eiland Boelynes. Van daar scheidende, veroverden zij vier Terneufvaarders met visch en éénen Spanjaard, die door de Franschen was genomen geweest welke vijf prijzen zij naar ter Veere bragten.

Zie Boxhorn, *Chr. v. Zeel.* D. II. bl. 474, 475; la Rue, *Staatk. en Heldh. Zeel.* bl. 193, J. C. de Jonge, *Gnsch. v. Neerl. Zeew.* D. I. bl. 161, 175; v. Mieris, *Ned. Vorst.* D. III. bl. 82; Janss. en v. Dale, *Bijdr.* D. III. bl. 195; D. IV. bl. 377; L. de Baecker, *Étude biographique sur Gerard van Meekeren, vice-admir. de Flandre, sous Charles Quint*, in *Annal. Flandr. Occid.* T. II. S. VI. p. 313; A. E. Gheldorf, *Touchant l'étude biographique sur Gerard van Meekeren, vice-admiral de Flandre*, t. a. p. S. VII. p. 129.

MEECKEREN (Johan van) of MEEK'REN, tooneeldichter uit de 17e eeuw, van wien bekend is:

De tovery, zonder tovery, blijsp. Amst. 1696. kl. 8°. m. pl.
De bedrogen Meening, blijsp. Ald. 1713 kl. 8°.
De doorlugtige dienstboden. blijsp. ald. 1714. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 372; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 142.

MEEC'KREN (Job van), hoogleeraar in de Chirurgie en anatomie te Amsterdam, directeur en administrateur van het hospitaal aldaar, bloeide in de laatste helft der 17e eeuw en gaf in het licht:

Heel- en Geneeskundige aanmerkingen. Amst. 1668. 8°. Rott. 1729 en 1730, door Abraham Blasius in het latijn overgezet met den titel: *Observationes Medico-Anatomicae.* 1682 fig. ook in het Hgd. Nurnberg. 1675. 8°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 760; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.* bl. 283; Kestner, *Med. Lex. Biogr. Génér. par* Hofer, T. XXXIV.

MEEFF (Willem van of de), bijgenaamd *de Champion*, werd tegen het einde der XVe eeuw te Luik geboren. Zijn vader was Michiel de Meeff en zijne moeder Isabelle de Vivegnies. Volgens Loyens werd hij *le Champion* genoemd, wijl hij een huis bewoonde dat een kampioen op de gevel had. Hier werden hem belangrijke betrekkingen opgedragen, o. a. in 1544 en 1550, gedurende die twee jaren ondernam hij vele en nuttige werken voor de stad.

Toen het gebrek van levensmiddelen in 1531 een hevig oproer te Seraing, Jemeppe, Tilleur en andere naburige dorpen deed ontstaan, werd hij, griffier der stad Luik zijnde, naar de oproerigen gezonden om hen tot bedaren te brengen. Hij beschreef dit oproer in een werk dat nog in hands. bestaat en getiteld is: *La mutinerie des Rivageois*, waarvan M. L. Polain van Luik, in de *Messager des sciences et des arts*, 1835, p. 278 suiv. een uittreksel heeft gegeven, terwijl Villenfagne in zijne *Melanges* van 1810 eenige bijzonderheden over dit oproer heeft medegedeeld. De Meeff stierf den 5 Sept. 1555. Hij was gehuwd met Isabeau de Rouveroy.

Zie Loyens, *Recueil hérald. d. Bourgem. de Liège*, p. 273.

MEEK'REN (Job van), chirurgijn en teekenaar in de helft der 17e eeuw. Eenige prentjes en de titel van J. Heiblocq, *Farrago Latino-Belgica* of *Mengelmoes van gedichten*. Amst. 1662 zijn door hem geteekend. Ook schreef hij gedichten in dit werk. Hij huwde 1656 H. Zwaanenburg. Mogelijk is hij dezelfde met den bovengemelden Job v. M.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1085; Heiblocq, t. a. p. bl. 96.

MEEL (Mr. Joan Wilhelm van), gaf uit zijne rijke verzameling van handschriften een 50tal brieven van Grotius, Vossius, Meursius, Scriverius, Buchelius, Barlaeus en andd., alle, uitgenomen drie van den laatstgenoemden, onuitgegeven in het licht, met den titel:

Insignium virorum Epistolae selectae, quae nunc primum prodeunt ex Bibliotheca Jani Guilielmi Meelii. J. C. Amst. 1701. 8°.

Zie Rabus, *Boekz. d. gel. wer.* 1701 b. bl. 844 volgg.; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 12, 13.

MEEL (Johan). Zie MIEL (Jan).

MEELE (Mattheus de), in 1664 te 's Hage geboren, oefende zich te Londen bij den ridder Pieter Lely in het portretschilderen, keerde naar zijne geboortestad terug, en kwam daar wel tot hoofdman der confrerie in aanmerking, doch werd niet benoemd. Hij was alleen confrater der confrerie en regent der teeken-akademie. Door zijn huwelijk met eene bemiddelde dame, was hij in ruime omstandigheden geplaatst en schilderde slechts nu en dan een portret. Hij overleed in 1724.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 216; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1084, 1085.

MEENE (H.), schreef:

De ongegronde vraag, waarom de verrezen Jezus aan zijne vrienden alleen en niet aan zijne vijanden verschenen zij, openlijk voorgesteld en breedvoerig beantwoord. Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.* bl. 283.

MEENEN (E. C. P.), gaf in 1718 in het licht:

Ontwerp van eene Nederduytsche spraek-kunst voornamelijk van het landschap van Vlaenderen. Bilderdijk schreef op deze spraek-kunst eenige aanmerkingen in de *Lijst der geslachtnaamen* en spreekt er met grooten lof van in zijne *Verhandel. over de geslacht.* bl. 236 en in zijne *Taal- en Dichtk. Versch.* D. I. bl. 81.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 163, in *Bibl. Willems*, T. II. p. 63.

MEER (Jean de), beroemd beeldhouwer, te Doornik geboren, bloeide omstreeks 1480 te Brussel en vervaardigde aldaar vele werken met den vermaarden Jean van Bogaerden.

Zie le Comte de la Borde, *Les Ducs de Bourgogne*, Introd. p. LXXXI; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 1086.

MEER (Abraham van der), broeder van Ludolf van der Meer, predikant te Grootschermer (1656—1681), in 1671 als proponent te Enigenburg beroepen, stond 1674 van zijn dienst af en overleed omtrent 1685 te Grootschermer.

Hij schreef:

Geestelijke raad of de kinderen Gods in eenige bijzonderheden.

Zie Paauw en Veeris, *Vern. kerk. alphab.* bl. 135.

MEER (Abraham van der), raadsheer in het hof van Holland, reeds ten tijde der synode van Dort op een nieuwe psalmberijming bedacht, berijmde het zoogenaamde *Eigen geschrift van David.*

Zie J. van Iperen, *Kerk. Hist. v. h. Psalmgez.* D. I. bl. 165; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 372; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1021.

MEER (Arend van der), zoon van Vrank en Catharina van Foreest, heer van Pendracht, dijkgraaf en bailjuw van Delfland, en schout van Delft. Toen de Rotterdammers in 1488 naar zekere buurt over de Schie, de Polderwatering genoemd, getrokken, en alles in vuur en vlam gezet hadden, bragt Arend van der Meer zoo vele weerbare mannen bijeen, als hij kon verzamelen, en trok aan het hoofd van 600 man, naar het dorp Ketel en de Poldevaart. Zoodra zulks den Rotterdammers bericht was, of te zwak om hen af te wachten, pakten zij den geroofden buit bijeen en vereenigden hun gansche magt te Overschie. Hier werden zij aangevallen door Lodewijk van der Meer, de zoon van de bailjuw, die op het punt was verslagen te worden, toen zijn vader, juist van pas, ter hulpe snelde. Drie uren lang werd er met hardnekkigheid en gelijk voordeel gevochten, doch eindelijk moesten die van Delft de vlucht nemen. De overwinnaars kregen 150 gevangenen, meest rijke en welgestelde lieden, die zij later voor zwaar losgeld ontsloegen.

Schout van der Meer was op het punt om gevangen genomen te worden op een hoog stuk land aan de Poldervaart tusschen de Ketel en de Schie, doch hij verbergde zich in het riet, en ging in het gewaad van een boer vermomd, des nachts langs omwegen naar Delft. Hij huwde Jacomine Claas, dochter van Ruyven, gezegd van Tetrode. Volgens van Leeuwen sneuvelde hij in den slag bij Overschie.

Zie C. v. Alkemade, *Jonker Fransen oorlog*, bl. 171, volgg.; v. Mieris, *Ned. Vorsten*, D. I. bl. 214; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1295.

MEER (Arent van der), zoon van Frank van der Meer en Clara de Witt van Bleiswijk, was licentiaat der beide regten en hoogheemraad van Delfland, huwde 1 Clementia de Cachiopijn, 2 Clara van Sperwoude, Jansdr. en stierf kinderloos.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1296.

MEER (Mr. Arent van der), zoon van Arent van der Meer, heer van Cranenburg en Haag-ambagt, waarmede hij in 1555 na doode van zijn vader verleid werd. Hij voerde over deze heerlijkheid een proces met den heer van Duivenvoorde won het, doch stond haar later aan Adriaan van Duivenvoorde af. Hij was advocaat voor den hove van Holland, en overleed in 1558, kinderloos.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1296.

MEER WILLEMSZ. (Arent van der), zoon van Willem van der Meer, gezegd van Berendregt en Anna Sandelijn Arentsdr. Hij was secretaris en hofmeester van den prins van Espinoy en kapitein van een vendel voetknechten. Hij huwde Agneta van der Burg en liet na Barthout van der Meer en Mr. Frans van der Meer.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1296.

MEER (Arnold van der), geboren te Naaldwijk, bloeide in het midden der XVIe eeuw te Leuven. Hij had een pelgrimstogt naar het H. land gedaan en was tot ridder van het Heilig graf benoemd. Ook was hij licentiaat in het regt.

Hij gaf in het licht:

Desyderius, sive expedita ad divinum amorem via, dialogo allegorico, non minus erudito, quam venusto, ante annos aliquot Hispanice edita, atque nunc in linguam Latinam, Arnoldo van der Meer — interprete, traducta. Lovan. 1554. 12°. opgedragen aan Philippus van Hosden, abt van St. Geertruida te Leuven, den 4 Junij 1554. Dit werk verscheen oorspronkelijk in het Spaansch met den titel van *El Desseoso;* men had het reeds in het Fransch overgezet met den titel van *Trésor de dévotion* en onze van der Meer er in 1550, op verzoek van den protonotarius apostolicus Jan van Naeldwijck, en eene nederduitsche overzetting van vervaardigd.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 145; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 87; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 104; Paquot, *Mém.* T. I. p. 366; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.

MEER (Arnoldus van der), geboren te Wormerveer, in 1705 predikant te Jutphaas, te Uitgeest in 1707, en aldaar gestorven 4 Mei 1737. Hij schreef:

Aanmerkingen over den heiligen doop van bejaarde personen. Amst. 1731. 8°.

Zie Paauw en Veeris, *Vern. kerk. alphab.* bl. 135; Abcoude, *Naaml. v. Ned. boek.* bl. 238.

MEER (Cornelis Adriaansz. van der), werd den 9 Dec. 1551 geboren en gemeenlijk Cornelis Muys, naar Cornelius Musius, pater van het St. Agatha klooster te Delft genoemd. Deze had hem ten doop geheven en nam hem, toen hij naar 's Hage werd gebragt »benevens Charlotte van Persijn, van der Meers oudmoei met zich; op voorschrijven van den prins van Oranje aan Lumey werden de beide laatsten losgelaten, doch van dien tijd af had de voorsz. van der Meer de doodverwe gezet en heeft die behouden tot dat hij quam te sterven."

Zie *Nav.* D. III. bl. 193.

MEER (Mr. Daniel van der), regtsgeleerde te 's Hage in 1653 gestorven, beoefende de poezij, of, gelijk zijn lofredenaar zich uitdrukte, »nam gulzigh in van d'hengste bronne." Poezij van hem is niet bekend. Zijn dood werd door H. van Vhelen betreurd in een dichtstuk, voorkomende bl. 107 volgg. van de *Bloemkrans van gedichten.* 1659.

MEER (Frans van der), heer van Boxbergen, geb. omstreeks 1680 raad in de vroedschap van Leyden, zoon van Aelbert van der Meer en van Jenne van Merode, werd in 1723 door hun Hoog Mogenden benoemd tot gezant in Spanje. Hij vertrok in het zelfde jaar derwaarts en kwam in Mei te Madrid, waar hij verscheidene jaren vertoefde en zaken van groote aangelegenheid behandelde. Reeds in den aanvang van zijn verblijf aldaar was tusschen de hoven van Madrid en Weenen een verdrag van koophandel getroffen, tot groot nadeel der ingezetenen van Hun Hoog Mogenden. Hier tegen, gaf van der Meer een uitvoerig vertoog over, in welks slot hij verzocht: »dat zijne katholijke majesteit de bezwaren wilde wegnemen welke uit dit verdrag van koophandel ontstaan waren; terwijl de Staten, zijne meesters, zich overtuigd hielden dat niet de koning, maar zijne staatsdienaars de schuld hadden van het sluiten en teekenen van voorwaarden, die met de openbare trouw onbestaanbaar waren, en werkelijken inbreuk deden op de voorregten der Vereenigde Nederlanden."

Ziende dat men hem op den tuil hield en de zaak zocht te verschuiven, leverde hij, bij herhaling, zijne klagten en bedenkingen in, met welke hij, in ronde vaderlandsche taal den Spanjaarden hunne dubbelzinnigheid onder 't oog bragt. In 't bijzonder bediende zich van der Meer van den befaamden hertog van Ripperda, tot ontdekking van eenige geheime punten tusschen de hoven van Madrid en Weenen gesloten. In November 1729 teekende de gezant, in naam van Hun Hoog Mogenden, het verdrag van Sevilie, waarbij hij voegzame zorg voor het belang zijner meesters droeg. Het laatste bedrijf dat wij nopens van der Meer, in hoedanigheid van gezant, vermeld vinden, is dat hij in 1738 en 1739 van het Spaansche hof voldoening verwierf voor de geweldenarijen door eenige kustbewaarders tegen Hollandsche schepen gepleegd.

Onze geschiedschrijvers erkennen hem voor een der kundigste doorzigtigste en arbeidzaamste mannen, die zich toen in 's lands dienst bevonden, en op wiens schouderen de belangen van den staat en der Hanoversche bondgenooten veilig gerust hebben. Hij was zoo ijverig voor de eer der republiek dat zijne meesters hem kort voor zijn overlijden in 1743 met eene toelage van ƒ 5000 tot zijn tractement begunstigden. Hij huwde Sara du Faget van Assendelft, die hem een zoon en eene dochter schonk. Hij overleed in 1743. Hij gaat in portret uit door Portman.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; *Europ. Merc.* Julij—Dec. 1722, bl. 104; Jan.—Junij 1724, bl. 205; Rousset, *Recueil* T. II. p. 193, 214, 250, 254, 259, 262, 368, 269, 286, 287; T. III. p. 2, 9, etc.; T. IV. p. 57, 63, 99—93; T. V. p. 365; T. XII. p. 334—336, 360, 423; Montgon, *Mém.* T. I. p. 312—324, 326—332, 391—400, 401, 403, 404, 405, 412, 455—457, 497, 498, 499, 516—545; T. III. p. 56, 82; T. IV. p. 293; T. V. p. 347; T. VII. p. 310—325; *Pièce Justific.* N°. IV; du Mont, *Corps diplom.* T. VIII. P. II. p. 160; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVIII. bl. 215, 315, 339, 364, 367, 369, 374, 394, 416, 446—457, 499, 504; D. XIX. bl. 255, 266; *Bijvoegsel. en aanmerk.* op D. XVIII. bl. 94, op D. XIX. bl. 124; van Kampen, *Vad. Karakt.* D. II. bl. 509.

MEER (Mr. Georgius van der), heeft zich bezig gehouden met het bedijken van het eiland Noordstrand en overleed te Husum in de nabijheid van dat eiland, 14 Sept. 1664. Hij was broeder van Johan van der Meer, priester van het oratorium, bacchelier in de godgeleerdheid, pastoor te Woggenum sedert 1627, den 19 Februarij 1652 te Zuidermeer gestorven.

Zie *Bat. S.* D. IV. bl. 268.

MEER de Jonge (G. van der), op *Cat. v. Joan de Bosch* Amst. 1785, bl. 85, n°. 823 worden *Twee Schaapjes* door G. van der Meer vermeld; Kramm echter oordeelt dat deze naam onnaauwkeurig is.

Zie Meren (Gilles van der), en Kramm, *Leven der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1086.

MEER (Hemericus van der), van het Zeeuwsch geslacht van dien naam, aldus naar de heerlijkheid Meere of Ter Meer in Zuid Beveland. Hij was ridder en wordt gezegd het slot Ter Meer onder Maerssen in 't sticht van Utrecht omtrent 1070 gesticht te hebben.

Zie te Water, *Adel. Zeel. voorred.* bl. 57; van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1294.

MEER (Hermannus van der), werd in 1449 als vijand van den bisschop van Utrecht gebannen, en daar hij oorvrede weigerde te doen, en vele Utrechtsche burgeren op andere plaatsen mishandelde, en dagelijks aanslagen smeedde om de stad te overrompelen, werd er geld op zijn lijf gezet.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. II. bl. 131, 147, 148, 199.

MEER (Hubertus van der), oudste zoon van Pieter van der Meer en van Lydewy de Wilt van Bleyswijk, heer van Cranenburg (1499). Keizer Maximiliaan veroorloofde hem, op den rijksdag te Keulen 1512 om bewezene diensten zijn wapen met andere kleuren te voeren, namelijk drie groene bladen op een zilver veld en daarop een zilveren regten helm. Hij huwde Margaretha van der Houve, dochter van Adriaan en van Elisabeth van Cranenburg, die hem vijf zonen schonk. Hij overleed 1514 en werd te Eikenduinen begraven met zijne vier kwartieren op zijn graf.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1296.

MEER (Hubertus van der), broeder van Theodorus van der Meer, predikant te Wijdenes (1650—1657), conrector te Amsterdam, te Wormer geboren, werd als proponent te Wervershoof (1653) vervolgens te Bovenkarspel (1661) en te Vollenhoven (1674) beroepen, waar hij in 1686 stierf vertaalde het *Menschen Eyland, ofte rechtspligtige procedure tegens de sonde in 't Raadhuys van 's Menschen-harte, uit het Engelsch van Richard Bernard,* waarvan in 1687 de 2de druk verscheen.

Achter dit werkje vindt men: *Eenige veersen van den overzetter, die omdat sy op de voorgaande stoffe niet qualijk passen hier bij gevoegt zijn.* Reeds in 1672 had hij grafdichten vervaardigd op IJsbrand Boterkoper en Jacob-Visser, beide hoplieden van Enkhuizer manschappen tegen de Franschen in dat jaar bij Woerden gesneuveld. Hij is waarschijnlijk ook de schrijver van

De Boom der kennisse. Amst. 1674. 4°.

Natuurkundige oeffeningen. 4°.

Laatste uren. 8°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Paauw en Veeris, *Vern. kerk. alphab.* bl. 135; Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v. Abcoude, *Naaml. v. Ned. boek.* bl. 240; *Aanh.* bl. 286.

MEER (H. van der), schrijver van een pamflet *Oranje en de wapenen* enz. (1672).

Zie Rogge, *Beschr. v. Pamfl, verzam. v. d. boekerij den Rem. kerk te Amsterdam,* bl. 37.

MEER (Hyacinthus van der). Van hem bestaat in hands. *Bibliotheca Scriptorum Leodiensium, sive series virorum qui vita et scriptis ad nostra usque tempora, in patria Leodiensi claruere. Auctore Hyacintho van der Meer, ordinis praedicatorum, conventu Tungrensis religioso.* 1727 fol.

Zie *Cat. Ms. de M. v. Hulthem,* n°. 841.

MEER (Jacobus van der), van Barendrecht, kolonel en gouverneur van Ostende. Hij werd in 1603 op zes-en-veertig jarigen leeftijd in plaat gebragt, en in zijn regter schouder geschoten, werd hij naar Zeeland vervoerd, doch voor Vlissingen komende, overleed hij in Junij 1604. Hij huwde Agnes van Boetselaar en liet kinderen na.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*; Fleming, *Oostende belegert,* 1601. 4°.

MEER (JACOB VAN DER), werd te Zuidermeer in Noord-Holland geboren, was licentiaat in de beide regten, priester van het Oratorium. Hij was pastoor te Sybekarspel en andere dorpen en woonde te Zuidermeer in een aanzienlijk huis, op zijn eigen grond door hem gekocht. Hij stierf Aug. 1579.

Zie *Bat. S.* D. IV. bl. 268.

MEER (JOHAN VAN DER), bekend onder de edelen ten tijde van graaf Diderik V omtrent 1080.

Zie te Water, *Adel. Zeel. voorr.* bl. 57; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 739.

MEER (JAN VAN DER), zoon van Dirk van der Meer en Maria van Assendelft, Jansdochter, werd bij het beleg van Haarlem doodgeschoten.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1297.

MEER (Mr. JOHAN VAN DER), zoon van Mr. Pieter van der Meer en van Maria Corput, geb. 30 April 1634, ontvanger generaal van 't collegie der admiraliteit op de Maze te Rotterdam, huwde 18 Jan. 1668 met Alebba Splinter dochter van Pieter Splinter, secretaris van 't gemelde collegie, en voor de tweede maal, 16 Februarij 1672 met Geertruid Schijvelberg, bij welke zij een dochter, Maria, verwekte.

Zie Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1023.

MEER (JAN VAN DER), de oude, was in 1628 te Haarlem geboren, bezocht in jeugdigen leeftijd Italie, in gezelschap van Lieve Verschuur, en vond, in Holland teruggekeerd, veel bijval en aanmoediging voor zijne werken. Hij schilderde landschappen met vee en figuren, zeehavens (die ons aan de zeehavens van Claude doen denken) en batailles. Kramm velt een gunstig oordeel over zijn werk, doch merkt te regt aan dat zij van een al te zeer heerschenden blaauwen toon zijn in de wijkende partijen, een eigenschap, niet ongewoon bij hen die in Italie gestudeerd hebben.

Hij ontsliep te Haarlem in 1691.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1086; *Bibl. Univ.* i. v.

MEER (JAN VAN DER), de jonge, zijn geboortejaar is onbekend, doch hij woonde meestal te Haarlem, waar hij Nicolaas van Berchem tot leermeester had. Hij schilderde in in diens trant heuvelachtige landstreken met schapen en ander vee, die om hare kunstige en natuurlijke bewerking reeds zijn leven gezocht en goed betaald werden. Vooral muntte hij uit in het schilderen van schapen. Het museum te Amsterdam bezit van hem een *Boomrijk en bergachtig landschap met schapen en lammeren, bij een slapenden herder en hond*, en dat te Berlijn drie zulke fraaije landschappen. Op de veekooping van Pot gold een *Bergachtig landschap met schapen* van dezen meester *f* 705,00. Voor zijne teekeningen werden *f* 20 à *f* 30 betaald. Zijne etsen zijn zeldzaam. Volgens Bartsch zou hij slechts twee prentjes hebben geëtst, beide in 1685. N°. 1 *een liggend schaap en twee lammeren*, waarvoor op de verkooping van den grave von Fries *f* 130,00 en voor het andere, *staande en liggende schapen f* 48 betaald werd. Er zijn er echter meer. Immerzeel vermeldt zijn sterf-, evenmin als zijn geboortejaar. Men wil dat op de door hem geëtste prenten als laatste jaartal 1679 en 1680 zouden dragen, doch Kramm bezit onder de etsen door den kunstbeoefenaar Anthony van der Haer vervaardigd er een, voorstellende een fraai landschap met vee, in fol. naar de teekening van *J. van der Meer invenit.* 1704, door hem zeer fraai uitgevoerd, zoodat men nog 24 jaren aan zijn bekenden levensloop mag toevoegen.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 210; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1076.

MEER (JOHAN VAN DER), uit het geslacht der vorigen, dat zich te Rotterdam gevestigd had, werd in den aanvang der 17e eeuw te Schoonhoven geboren. Hij ontving een letterkundige opvoeding en werd voor de schooldienst bestemd. Later wijdde hij zich aan de schilderkunst, en werd eerst in 1664 in het gildeboek te Utrecht ingeschreven. Hij was zeer Oranje gezind, en zag al zijne bezittingen bij den inval der Franschen in 1672 vernielen, waarvoor hij, na aan den prins van Oranje een voortreffelijk bloem- en prentstuk door Jan Davidsz. de Heem, waarvoor hij *f* 2000 betaald had, en het portret van den prins zelven in een bloemkrans geschilderd, vereerd te hebben, een schrale vergoeding ontving. Hij werd Raad van Utrecht, later verkreeg hij het tollenaarsambt of controleurschap aan de vaart (Vreeswijk.)

Een der voornaamste stukken van dezen bekenden kunstschilder, berust in het gesticht van Renswoude te Utrecht. Het stelt een deftig *regentenstuk* voor, krachtig van kleur en goed geteekend. Onder de levensgroote beelden die op dit stuk voorkomen heeft hij zich zelven, toen regent, afgebeeld. Weleer behoorde dit stuk aan het stads-ambachts-kinderhuis te Utrecht 1672—1684. Houbraken meldt dat hij den meesten tijd van zijn leven te Schoonhoven heeft gewoond. Immerzeel verward hem met Jan van der Meer, de oude.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 210; Kramm, t. a. p. bl. 1087.

MEER (LAURENS VAN DER), een koekebakker van bedrijf, speelde een belangrijke rol in de bewegingen en veranderingen, in 1747 te Rotterdam. Zijne welbespraaktheid en de bescherming, die hij ten hove genoot, bezorgden hem vele aanhangers onder de smalle gemeente. Hij bemoeide zich met de heerschende geschillen, en werd niet altijd ongehoord uit 's Hage weggezonden. Hiervan strekt zijn geschrift ten bewijze, waarin hij, gesterkt met zes zijner medeburgers, verklaarde »van 't ongenoegen der Rotterdammers over 't verwijten van 't besluit der vroedschap, omtrent het begeerde verkoopen der ampten van tijd tot tijd kennis te hebben gegeven aan zijne hoogheid en aan deszelfs ministers, als mede onder anderen zich vervoegd te hebben bij den baron van Grovestius, ('s prinsen opperstalmeester) die hem gewezen had aan den heere de Back, geheimschrijver van zijne hoogheid, aan wien zij hunne vrees voor oproer hadden te kennen gegeven." Zijne staatsbemoeijingen bepaalden zich niet bij Rotterdam en 's Hage. Nu en dan deed hij ook een keer naar Amsterdam, waar hij, volgens sommigen, mede de hand zou gehad hebben aan het verspreiden van zekere oproerige briefjes, hoewel anderen dit voor twijfelachtig houden. Meer geloof vindt het bij eenigen, dat het opstel of ontwerp van de bestaande *drie artikelen*, sedert het *Request van Raap* genoemd, door van der Meer uit Rotterdam naar Amsterdam zou zijn overgebragt. Na het bedaren der opschuddingen, keerde van der Meer nevens zijns gelijken, tot het dagelijksch bedrijf terug, en werd zijn naam bij de rustige en welgezinde burgerij doorgaans met minachting genoemd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 134, 135, 138, 272; *Beroerd Nederl.* D. III. bl. 70; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w.; *Nederl. Jaarb.* 1747; van Kampen, *Vad. Karakt.* D. II. bl. 598.

MEER (LODEWIJK VAN DER), zoon van Arent van der Meer, heer van Pendrecht, en van Jacomina van Ruyven. Hij sneuvelde in den slag bij Overschie in 1488 tegen de Hoeksche Rotterdammers.

Zie C. van Alkemade, *Jonker Fransen oorlog*, bl. 9; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1295.

MEER (NICOLAAS VAN DER), predikant te Otterlo (1679) Nieuwkerk (1682), Doesburg (1689), Wezel (1689), Zutphen (1694), stierf 1698. Hij maakte zich bekend door zijne nieuwe berijming van de Psalmen. Hij dichtte ze op den trant van Dathenus maar tevens ook op andere toonen en zangwijzen. Volgens van Iperen schikte hij zich vooral naar de bijzondere verklaringen van Salomon van Til, in zijn *Digt- Sang- en Speelkonst* en in het eerste boek der snaarliederen, achter wiens werk hij heeft uitgegeven het eerste boek der *Psalmen Davids in dichtmaat uitgebreyd.* Dordr. 1695. Matthens Gargon volgde zijn voetspoor en gaf het Tilliaansch of zoogenaamd Cocceaansch psalmboek, met de aanvullingen van het werk van van der Meer, Dordr. 1699. 4° in het licht.

Hij schreef nog:

Zegenwensch aan den hoog wel geboren, gestrengen en voortreffelijken heer, den heer Walraven baron van Heeckeren, heer van Nettelhorst, drossaart van de graafschap Zutven, gevolmagtigde wegens de ridderschap ter vergaedering van haar ed. hoog mog. de heeren Algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden en uit dezelve benoemt gezant aan veel vermaarde Vorsten-hoven, nu nog bij den doorlugtigsten koning van Sweden; als zijn hoog wel geb. in erkentenis van soo veel trouwe diensten den lande bewesen van haar ed. hoog mog. tot hoog schout der meijerijen van 's Hertogenbosch benoemd was in Sprokkelmaand des jaars 1694, *opgedragen enz.* (*aan zijn broeder Robbert van Heeckeren*). Zutphen 1694. 8°. op 4°.

Men vindt van hem ook een gedicht voor de *Lijkreden* van D. Flud van Giffen op Jacobus Sappius, predikant te Dordrecht.

Zie van Iperen, *Kerk. Hist. v. h. Psalmgez.* D. I. bl. 217, 218 de Jongh, *Naamr. d. Pred. v. Gelderl.* bl. 365; Abcoude, *Naaml. v. boeken*, bl. 240, *Aanh.* bl. 136; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEER (Nicolaas van der), R. C. pastoor te Amsterdam, vicaris van het kapittel der bisschoppelijke klerezij te Haarlem, als prediker beroemd, en 1728 in den ouderdom van 76 jaren overleden. Zijn portret bestaat.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*; v. H. *Hist. Episc. Ultraj.* T. II. p. 106, 107.

MEER (Nicolaas van der), volgens Winkler's *Catalog.* zou deze als kunstschilder en etser in de XVIIe eeuw te Amsterdam gebloeid te hebben, doch volgens Kramm is hij dezelfde met Noach van der Meer, de oude.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1088.

MEER (Noach van der), de oude, op wien het gezegde van Winkler in het vorig artikel toepasselijk is.

Zie Kramm, t. a. p.

MEER (Noe van der), leefde in de 18^e eeuw, en wordt als dichter vermeld door v. d. Aa, in *N. B. A. C. Woord.* D. II. bl. 406.

MEER J^r. (Noach van der), de jonge, teekenaar en graveur, bloeide te Amsterdam in het laatst der 18^e eeuw. Van hem zijn de *Afbeelding van den brand des Amsterdamschen schouwburgs* in 1772, door hem geteekend en gegraveerd, de *Afbeelding van den nieuwen schouwburg aldaar; twee Gezigten van de hooge watervloeden in* 1776, naar de teekening van Hendrik Kobell Jr. Voorts een aantal boekprenten, eenige in Le Francq van Berkhey's *Eerbare proefkusjes* in 1781, door hem geteekend en gegraveerd, 150 stuks door hem naar J. Buys gegraveerde prenten voor Gellerts *Fabelen.* Amst. 1772—1785, 3 dn.; *De schoolmeester met de plak*, naar Jan Steen. Ook graveerde hij portretten zoo als dat van T. J. G. van Essen, predikant te Amsterdam, naar J. van Meurs 1792 fol. en zijn eigen portret in 4°. In het paralelwerk was hij ongemeen bedreven, en daarin den beroemden graveur R. Vinkeles meermalen behulpzaam.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 210; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1188; Muller, *Cat. v. portr.*

MEER Jun. (N. van der), schreef:

Dichterlijke bespiegelingen over Abrahams geloofsproeven, in 10 *zangen*, 4°. 1804. Amsterdam en Rotterdam.

MEER (Mr. Pieter van der), zoon van Willem van der Meer en van Anna Stalpert van der Wiele, werd 23 Mei 1534 te Delft geboren, werd in 1573 bij de vernieuwing van het Hof van Holland tot raadsheer aangesteld en legde reeds in 1575, schoon men hem voorzitter wilde maken dit ambt neder. Hij werd toen pensionaris van Delft, en in de gewigtigste commissien en bij de belangrijkste onderhandelingen gebruikt. In 1584 magtigde men hem tot het ontwerpen van de voorwaarden der inhuldiging van Willem I, en was in hetzelfde jaar een der 17 mannen, die volgens van Wijn, „op het oogenblik dat 's lands vader geveld, de verslagenheid algemeen, de binnenlandsche verwarringen voor de deur, de vreugde en hoop van den vijand in top, zijne magt voor Antwerpen en zijn dreigend oog reeds in het hart van Holland, was de vergadering der staten van Holland uitmaakten, en door hunne rustige houding, mannelijke taal, eerlijk en ijverig gedrag, den moedigen kracht, den weifelenden moed en den kwaadwilligen vrees inboezemden en geholpen door Leoninus en anderen uit de landgewesten het vaderland redden. Toen Paulus Buis het ambt van advocaat in 1585 had neêrgelegd, werd hij voorloopig aangesteld om de voorstellingen te doen en in het volgend jaar door Oldenbarneveld vervangen. Hij was een der werkzaamste tegenstanders van Leycester een der gelastigden tot het onderzoek van de papieren van den gevangenen Paret, ook ontmoeten wij hem in 1602 bij de gewigtige onderhandelingen ter vermeerdering van de magt van prins Maurits.

Hij huwde Maria van der Goes, dochter van Adriaan van der Goes, raadpensionaris of advocaat van Holland en van Anna van Spangen, en stierf 4 Mei 1616. Er is van hem een fraai portret door Delff, naar Mierevelt.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXI. bl. 755; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 518; van Wijn, *Bijv. en aanm.* op D. VIII. van Wagenaar, bl. 3; *Nal.* D. I. bl. 316; *Beschr. v. Delft*, f. 713; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1025; Ferwerda, *Gen. v. d. Goes;* Scheltema, *Staatk. Nederl.* Muller, *Cat. v. portr.* Kobus en de Rivecourt; van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1170; G. W. Vreede, *Inl. tot eene geschied. der Ned. Diplom.* D. II. St. I. bl. 204, *Bijl.* XLII. bl. 155.

MEER (Rogier van der), ridder, heer van Oost-Voorne en ter Meere in Zeeland, een der Edelen, die de partij hielden van Ada, dochter van graaf Dirk VII, tegen haren oom Willem I. Die getrouwheid kostte hem zijne beide heerlijkheden die verbeurd werden verklaard, terwijl hij zich genoodzaakt vond zich op zijn slot ter Meer onder Maarssen te onthouden. Hij schijnt de laatste mannelijke afstammeling van den eersten stam van de van der Meers te zijn geweest. Zijne dochter Ada huwde Lambert van Teeklenburg, en schonk dezen een zoon, Gerrit, die den naam van van der Meer aannam.

Zie Goudhoeven, *Chr. v. Holl. en Zeel.* bl. 288, 299; S. van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1294; te Water, *Adel. Zeel. voorr.* bl. 57, 58.

MEER (S. van der), schreef:

Mengelingen voor de jeugd. 4 *stukjes* 8°. 1809. Nijmegen.

MEER (Theodorus van der), geboren te Wormer, predikant te Wydenes (1650), in 1657 van zijn dienst ontslagen, werd conrector der Latijnsche school te Amsterdam aan de oude zijde. Hij is waarschijnlijk de schrijver van

Het gekraay van een Sociniaanse Haan, onder doopsgezinde veederen, dat is Dr. Galenus Abrahamsz. Haans aanstootelijke en Sociniaansche predikatie.... geopent en wederleydt. Amst. 1663. 12°.

Zie Paauw en Veéris, *Vern. kerk. alphab.* bl. 135 Muller, *Cat. v. Godgel. werk.* bl. 93.

MEER (Willem van der), zoon van Willem van der Meer, gezegd van Berendrecht, en Anna Sandelijn Arentsdr. Hij was eerst kapitein en daarna rentmeester van Beooster Schelde in Zeeland, huwde Anna van Campen en ligt te Zierikzee met zijn 8 kwartieren begraven.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1296; de Riemer, *'s Gravenh.* D. II. bl. 529.

MEER (Mr. Willem van der), gezegd *van Alkmaar*, zoon van Willem van der Meer, werd in 1493 geboren. Hij was een man van groote bekwaamheid, in 1515 raad van Holland, in 1518 raad en pensionaris van Delft, 1529 raad en procureur generaal van het hof van Utrecht, in 1536 van dat van Holland. In 1543 werd hij tot kanselier van Gelderland benoemd, doch had weinig genoegen en bewees weinige diensten in die betrekking, daar hij reeds den 23 Sept. van dat jaar overleed. Hij huwde Anna Stalpert van der Wiele.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1022.

MEER (Willem van der), predikant te Giesendam (1748), Goes (1752), Schoonhoven (1766), waar hij in 1788 om politieke redenen ontslagen, doch in 1795 hersteld werd. Hij overleed 21 April 1800, oud 77 jaren, maakte zich als dichter en godgeleerde bekend door

Stichtelyke Gezangen of vermaaklykheden der eenzaamheid. Schoonh. 1769. 8°.

Gedenkschriften van 's Heeren magt en goedheit of verklaring over Jesaia XXXVIII: 15, 16, en *Psalm LV:* 23. Schoonh. 1768.

Verhandeling over Genesis XXXVIII: 15, 16 en *Psalm LV:* 23. Utr. 1768. 8°.

Verhandeling over Genesis XXII: 1—20. Utr. 1777.

Abrahams geestelijk zaad of bijzonderheden der kinderen Gods. Utr. 1776. 8°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 406; Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.* bl. 283.

MEER (Willem van der), A. Wenssen, J. van Oldenbarneveld en F. Maalson maakten in 1582 het eerste ontwerp der kerkorde. Hij was secretaris van het Hof van Holland.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. I. *Aant.* bl. 160; Kist en Royaards, *Ned. Archief voor kerk. gesch.* D. III. bl. 317 volgg.

MEER (WILLEM VAN DER), schreef:
Iets ter schadevergoeding aan mijne vrienden, of vruchten der eenzaamheid. Schoonh. 1791. gr. 8°.

MEER (WILHELMUS VAN DER), een geneesheer te 's Hage, schreef een *Epist. de Tabacco*, die voorkomt in *Neandri Tabacologia.*

Zie Jöcher, *Gelehr. Lexic.* i. v.

MEER (WOUTER VAN DER), zoon van Dirk van der Meer en Maria van Assendelft, bleef in het beleg van Leyden. 1574.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1297.

MEER A STULING (ARNOLD VAN DER), te Wormerveen geboren, predikant te Jutphaas (1705) en te Uitgeest (1707), in Mei 1734 gestorven. Schreef:
Verklaring over de prophetie van Jonas met twee aanhangsels over Mattheus, Cap. XII vs. 38—41 *alles toegepast op de waare oordeelen van Godt, zoo als die eenen ruymen tijd over Nederland, om de zonden des volks, zijn uytgestort, met kragtige opwekkinge tot boete en bekeeringe.* Gorinch. 1746.
Aanmerkingen over den Heiligen doop van bejaarde personen. Amst. 1731. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede aanh. van Ned. boek.* bl. 101; Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.* bl. 283; *Boekz. d. gel. wer.* 1734 a, bl. 625.

MEER DE WIJS (JACOBUS VAN DER), apotheker te Dordrecht, in 1844 overleden, beoefende de nederduitsche poezij. Twee zijner gelegenheidsgedichten, bij gelegenheid van zijn huwelijk met Geertruyda Theodora Vrythoff (Dordr. 1801) en met Dionisia Maria Verburg (Dordr. 1804) zijn gedrukt en niet zonder verdiensten.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 409.

MEERBEECK (ADRIAAN VAN), werd omstreeks 1563 te Antwerpen geboren, was (1600) rector der Latijnsche school te Aalst, waar hij in 1625 nog leefde.
Hij schreef:
Chronycke van de gantsche werelt, ende sonderlinghe van de seventhien Nederlanden. Antw. en Amst. 1620 in fol. Dit werk begint met de geboorte van Karel V in 1500, eindigt met den jare 1520 en is eene compilatie uit andere toen bekende en nu nog aanwezige kronijken.
Nederlantschen Mercurius oft waerachtig verhael van de geschiedenissen van Nederlandt ende oock van Duytschlandt, Spaengien, Italien, Vranckrijck ende Turckijen, sedert den jare 1620 *tot* 1625. *In dry deelen ghedeylt. Brussel by Jan van Meerbeeck.* 1625. 4°.
Niet onbelangrijk voor de geschiedenis der Zuidelijke gewesten, gedurende het door hem behandelde tijdvak. Er komen opmerkelijke stukken in voor die welligt ook elders worden gevonden.
Vloeijende fonteyne der Liefde, vol allerlieffelycker oeffeninghen ende devote ghebeden; door Mynheer Nicolaes van Montmorency, grave van Stegers enz. Hooft van de Finantien van hunne doorluchtighste Hoogheden. Antw. 1617. Leuven 1690 16°. (uit het Fransch overgezet):
Lusthof der ghebeden. Antw. 1602. 16°. en sedert meermalen gedrukt.
Hij vertaalde ook uit het Latijn en het Vlaamsch *de reis van Jeruzalem en Syrie door* Jan van Cotwyck. Antw. 1620. 4°.
Theatrum funebre Ferdinandi Romanorum Regis, Carol. V. imperatoris, Philippi II. Hisp. Regis, Rodolphi II, Imp. Philippi III. Hisp. Regis, Alberti Pii, Belgarum Principis. Brux. 1622. 4°.
Theatre funèbre du Roi Ferdinand, de l'empereur Charles Quint, de Philippe II, de Rodolphe II, de Philippe III. Avec la vie et la mort et la pompe funèbre d'Albert le Pie, Archiduc d'Austriche. Antw. et Brussel 1622. 12°.
Tooneel der uytvaerden van koning Ferdinandus, keyser Carel den vijfden, Philippus den tweeden, Rudolphus den tweeden, Philippus den derden. Alsmede het leven, overlyden, ende begraevinghe van Albertus den Godtvruchtighen, Aartshertogh van Oostenrijck etc. Brussel 1622. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 100; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 14; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 60; Paquot, *Mém.* T. II. p. 595, 596; de Wind, *Bibl. d. Ned. Gesch.* D. I. bl. 345 volgg.; Muller, *Cat. v. portr.*

MEERBEECK of MEERBEECQ (JAN VAN), geboren te Doornik, leefde in de eerste helft der 18ᵉ eeuw. Hij was een zeer middelmatige dichter van
Den Nederlantschen Cruydthof (een herbarium op rijm) Antw. 1716.
Ongestadighe Menscheyt Historischgewys betoont in de gedurige veranderlykheydt van de wereltlycke saken. 1721. z. pl. of dr.
Ovidius Metamorphosis, ofte de XV boecken van syne herscheppinge met tusschen-gevoeghde zede-leeringen. In Rijm gestelt door J. v. M. Tot Uytrecht 1727. kl. 8°.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. taal- en letterk.* D. II. bl. 164; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 372, 378; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.* D. II. bl. 515; Kobus en de Rivecourt.

MEERBEEK (BERN. VAN), luitenant, hielp in 1806 Kolberg belegeren en onderscheidde zich door zijne dapperheid.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te land*, D. III. bl. 258.

MEERBURG (NICOLAAS), hortulanus te Leyden, schreef:
Afbeelding van zeldzame gewassen. Leid. 1775.
Naamlijst der boom- en heestergewassen, dienstig tot het aanleggen van lustboschjes. 2ᵉ dr. *met een aanhangsel en gecouleurde afbeelding van de roode muur tegen de hondsdolheid aangeprezen.* Leyden. 1782. 8°.
Plantae rariores vivis coloribus depictae. L. B. 1798. fol.
Plantarum selectarum icones pictae. Lugd. Bat. 1798.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 214; *Verv. v. Arrenb.* bl. 388.

MEERE of MEER (HERMANNUS VAN DER of van 't), een voornaam burger van Antwerpen, die als een gevolmagtigde van de Nederlandsche gereformeerden den 23 Augustus 1566 handelde met den prins van Oranje over de godsdienstoefeningen te Antwerpen, vluchtte bij de komst van Alva, en in 1567 ter verantwoording ingedaagd werd. Hij was lid der synode te Wezel 3 Nov. 1568 en wordt door Trigland, Meer, door Ens en anderen van der Weede genoemd. Mogelijk is hij dezelfde die door Wagenaar een edelman van den prins van Oranje wordt genoemd beschuldigd werd het graauw te Brussel tot oproer en beeldenbraak te hebben opgewekt (1565) en die door den prins in 1571 met Jan de l'Ecluse naar Denemarkën werd gezonden om onderstand te verzoeken.

Zie 's Gravesande, *Tweeh. jarige gedacht. d. Synode te Wesel*, bl. 220; W. te Water, *Tweede eeuwgetijde*; van Meteren, *Ned. Hist.* D. I. bl. 374; Hopperus, *Rec. d. Mém.* Lib. IV. Th. III, p. 98, 99; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 181, D. VI. bl. 330; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. III. p. 397.

MEERE (PHIPIPPUS VAN DER), Meeren, Mere, Meren uit een oud en aanzienlijk geslacht gesproten; was heer van Saventhem en Sterrebeke, ridder, stadhouder der Leenen van Brabant en edelman des prinsen van Oranje, zoon van Wouter van der Meere en van Catharina van Nassau. Hij was van den aanvang af een der ijverigste voorstanders der vrijheid, en teekende het verbond der edelen. Dit haalde hem den haat van Alva op den hals, en weldra werd hij verklaard schuldig te zijn aan gekwetste majesteit. Waarschijnlijk gaf dit aanleiding dat hij zich, ten minste voor een tijd, naar Holland begaf. In 1576 onderscheidde hij zich op nieuw bij den opstand van al de Nederlanden; als afgezant der algemeene staten vertrok hij naar Gelderland om dat gewest tot de zaak der vrijheid over te halen. In 1579 teekende hij de Unie van Brussel en in 1592 overleed hij. Hij huwde I Maria van der Noot, en II Juliana, dochter van Willem van Schagen en Elisabeth van Bronkhorst, weduwe van Nicolaas van Bronkhorst. Uit beide huwelijken waren kinderen.

Zie Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 287—317; L'Espenoy, Livr. I. P. I. p. 191; Le Carpentier, *Hist. de Cambray* P. III. p. 647; *Quart. Généal.* T. I. p. 259, 311; *Recueil Généal. des Familles*, p. 342; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 976, 977, 1078; van Wesembeecke, *Chr.* bl. 174, 175; v. Meteren, *Ned. Hist.* B. III. bl. 49; Hopperus, *Recueil des Troubles*, P. IV. C. 3, p. 98; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 125, 126; Bondam, *Onuitg. stukken.* D. I. bl. 69; de Jonge, *Unie van Brussel* bl. 47; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. II. p. 60, 62, 161, T. VI. bl. 46 suiv. 73 suiv.

MEERE (WOUTER VAN DER), vader van den vorige, huwde Katharina van Nassau, stierf volgens van Leeuwen in 1568 als Franciscaner monnik te Dordrecht.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 976; te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 125, 126.

MEERENDONK (Roelof). Herm. Bosscha vermeldt bl. 64 zijner *Gesch. d. Staatsomwent.* D. II. bl. 64, dat de bevelhebbende generaal te Zierikzee, een ingezetene van die stad, Meerendonk genaamd, naar Bergen op Zoom had gezonden, om versterking van krijgsvolk te ontbieden; doch later bleek het hem dat genoemde Meerendonk niet als ambteloos burger en zich daartoe vrijwillig aangeboden hebbende, die reis naar Bergen op Zoom heeft gedaan, maar als ambtenaar in dienst van het toenmalige Fransche bestuur en staande als *Lieutenant du port en syndic der Marine*, onder de bevelen van den kommissaris der Marine Le Grand, door wien hij gelast was een brief van den generaal du Cos, het bevel voerende te Zierikzee, aan den bevelhebbenden generaal te Bergen op Zoom te brengen, ten einde om versterking voor de bezetting van Zierikzee te verzoeken.

Zie *Brief van Herm. Bosscha aan Mr. W. J. Krof, strekkende ter regtvaardiging van Roelof Meerendonk te Zierikzee*, in *Vad. Letteroef.* 1819. bl. 420—422.

MEERHEM (Rogier van), leefde onder graaf Dirk VII en Ada, in het laatst der XII en begin der XIII[e] eeuw. Men vindt den naam van dezen Hollandschen edelman vermeld onder den brief, waarbij het oudste gedeelte van Holland een leen werd van Brabant. Ook werd Ada's huwelijk, mede op zijn raad en met zijne toestemming, met den grave van Loon gesloten en beschermde hij haar op den burgt te Leyden, welke stad de Edelen, die het met den graaf van Loon hielden, bemagtigd hadden.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II. bl. 294, 300, 304.

MEERHOUD (T. of I.). Kramm vermeldt van dezen kunstschilder *Het kasteel van Heusden in welstand*, in de manier van J. van Goyen, doch veel minder fijn van toon geschilderd. Van deze schilderij is een prent door A. de Haen geteekend en door A. van der Laan gegraveerd in van Oudenhoven's *Beschr. v. Heusden*, Amst. 1743. 4°.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1088.

MEERHOUT (Joannes a), geboren te Diest, regulier kanunnik van de orde der Augustijnen in het klooster Corsendonck bij Turnhout in 1420. Hij was, volgens Joannes Mauburnus, in zijn *Venatorium Canonicor. Regul.* zeer ervaren in goddelijke en menschelijke wetenschappen, en heeft veel geschreven, doch al zijn geschriften bleven in handschrift in het voormelde klooster berusten. Hij stierf er in hoogen ouderdom in 1476.

De titels der hands. zijn:
Compendium Grammaticae, lib. IV.
Etymologiae variorum Nominum et verborum.
De arte memoriae.
Commentarii in P. Virgilii Aeneïda.
Canones Astronomiae ad inveniendum aureum numerum, indictiones et Bissextum.
Expositio in duo Praecepta Decalogi.
Expositio Passionis Dominicae.
Vita Ven. Mariae de Lille. Beginae in Herentals, cognatae suae.
Chronicon de mirabilibus eventibus.
Gesta Pontificum Tungrensium et Leodiensium usque ad Ludovicum Borbonium cum aliis ejusdem Chronicis.
De Regno Dei. Libri XVIII.
Absida de vita et passione Domini, prosa et metro.
Cythara decachorda de passione Domini.
De viribus lapidum ad Dom. de Ravensteyn.
De arte oratoria: pharetra metrica.
De chirurgia etc. en vele anderen, die met een menigte andere zijner hands. en gedrukte werken verloren zijn geraakt.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 555; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 689; Jöcher, i. v.

MEERHOUTS (Antonius), een jesuit te Kuilenburg, in 1607 geboren, onderwees gedurende 5 jaren de humaniora, 7 jaren de philosophie, ook eenigen tijd de godgeleerde zedekunde verklaarde de Heilige Schrift, bestuurde daarop de collegien te Roermond, Yperen en Antwerpen, en stierf tegen het eind der 17[e] eeuw.

Hij zette uit het Fransch in het Nederduitsch over *de interna convenientia cum Jesu Christi* en uit het Latijn *Discrimen inter temporale et aeternum* en *Sancta hebdomada virtutum* van S. Franc. Xaverius.

Zie Rotermund, *Fortz. u. Ergänz.* etc. o. h. w.

MEERHOUT of MEERHOUTANUS (Petrus Vekemannus), rector der Latijnsche school te Alkmaar, en in 1582 te Amsterdam, was een beminnaar en beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis. Hij hielp P. C. Bockenberg bij het zamenstellen van diens *Egmond. Gent. Histor.* (Praefat. in f. ed. 1589) en wordt door A. Matthaeus, Ger. van Loon en B. Huydecoper ten onregte gehouden voor den schrijver van het *Hollandiae Chronicon*, door Fr. Sweertius, Ant. Matthaeus en eindelijk door Kluit in het eerste deel zijner *Historia Critica* uitgegeven. Hij was er slechts de bezitter van, gelijk van andere handschriften uit de bibliotheek der verwoeste abdij van Egmond. *Willerami abbatis paraphrasis Franco Theuton. in Canticum canticor* had hij van den prior Jacob Blondeel ten geschenke ontvangen. De Codex ms. *Chron. Holl.* die zijn naam voert, is later gekomen in bezit van Dousa, Scriverius, Westphalen en Meerman, en op de verkooping der handss. van den laatste voor *f* 60 verkocht.

Zie Kluit, *Hist. Crit.* T. I. *Praef.* p. XXIII, XXIV; Matthaeus, *Praef. ad Annal.* T. II. p. 414; van Loon, *Aloude Hist.* D. II. bl. 139; Huydecoper, op *Melis Stoke*, D. I. bl. 507 volgg. 540, 577, 579, 603; *Epist. ad Merulam*, in *Praef. Ed. Willerami*, a. 1598, 8°.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II. bl. 327; G. D. J. Schotel, *de meritis B. Huydecoperi*, p. 30; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV. (1) bl. 46, 47; *Cat. Meermanni*, ms. p. 139, n°. 802; van Wijn, *Huiszittend leven*, 4 st. bl. 471—510; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. I. bl. 461; Saxe, *Onom.* T. III. p. 392.

MEERHUYSEN (Jan), van dezen dichter vindt men drie zeer middelmatige stukjes in het *Utrechts Zangprieeltjen.* Zijn zinspreuk was: *Oordeelt na 't voorbeelt.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEERINK (Albert), of hij een glasschilder was, of slechts de geschilderde glazen te Gouda verlood en in de kerkramen geplaatst heeft, is niet op te maken uit de regels, voorkomende bl. 16 der *Beschryvinge en Uytlegginge der Konstrycke glasen binnen de groote en heerlycke St. Janskerck tot Gouda*, 1681, waar zijn naam voorkomt.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1088.

MEERKAMP (Hermannus), tooneeldichter, bloeide in het midden der 18[e] eeuw.

Men heeft van hem:
De drie Comptoirknegts, klsp. Amst. 1736.
Coridon en Sylvia; of de getrouwe herder en herderin; trsp. Ald. 1738. kl. 8°. m. pl.
Er bestaan nog vier stukjes in handschrift van dezen dichter.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Cat. der Tooneelsp. van W. Hemkes*, N°. 68—71; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 142.

MEERKERK (Dirk), omtrent 1620 te Gouda geboren, reisde naar Italie en hield zich eenigen tijd te Rome op. Op zijn terugreis naar zijn vaderland, vertoefde hij een geruimen tijd in Frankrijk, en schilderde er voor eenige kerken en het paleis van den bisschop van Nantes. Naauwelijks in zijn geboorteplaats wedergekeerd, maakte een ongelukkig toeval een einde aan zijn jeugdig leven.

Zie Immerzeel. *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 211; J. C. Weijerman, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 175; Houbraken, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 91.

MEERLE (Angelus). Zie MERULA.

MEERLOO (Ghysbert), in 1479 notaris te Utrecht, werd in stads dienst gebruikt en van daar naar Keulen gezonden.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb.* D. III. bl. 326, 344, 446, 453.

MEERMAN (Hendrik), een Nederlander van geboorte, die zich omstreeks 1670 te Keulen ophield en aldaar portretten schilderde, o. a. een stuk, bekend onder den naam van *Beche'sche familiestuk*, voorstellende de in 1636 naar Keulen gekomen Wolter De Beche met zijn gade Catharina

Hengers, een geboren Keulsche vrouw, met hunne kinderen, levensgroot. Voor dit stuk, dat nog kort geleden bij hunne afstammelingen te Keulen wordt bewaard, ontving de schilder 100 dukaten. Verscheidene zijner portretten zijn in koper gebragt, o. a. dat van den Franschen predikant G. Hotton te Amsterdam 1651 door A. Conrad en dat van den beroemden godgeleerde Fabritius Bassecourt, 1650, door P. de Zetter.

Zie Merlo, *Kunst und Künstler in Köln;* Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1039.

MEERMAN (JOHANNES HENDRIK), welligt zijn zoon, leefde te Keulen, waar ook hij de kunst beoefende en in 1670 in het schildersgild werd aangenomen. Hij leefde nog in 1696, en was toen de oudste deken van dit gild. Hij was ook een der vierenveertigen der stads raden.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1088.

MEERMAN (ANNA CORNELIA). Zie MOLLERUS (ANNA CORNELIA).

MEERMAN (DIRK), zoon van Gerrit Franszen Meerman en Agneta van Santen, den 12 Febr. 1567 te Delft geboren, bekleedde in zijn geboortestad verschillende betrekkingen en o. a. die van schepen, raad en burgemeester, en werd in 1602 bewindhebber der O. I. Compagnie ter kamer van Delft. In 1713 zonden hem de Algemeene Staten met Reinier Pauw, Jacob Boreel en Hugo de Groot naar Engeland, ter vereffening van geschillen in Oost-Indië en over het berooven der Hollandsche walvischvangers door de Engelschen, die alleen regt meenden te hebben tot het bevisschen der afgelegen Noordsche gewesten. Dit gezantschap kweet zich voortreffelijk van zijn last, de geschillen werden vereffend, doch de schade den walvischvangers toegebragt, schijnen de Engelschen niet te hebben willen vergoeden, weshalve de Algemeene Staten de Noordsche Maatschappij beval zich van geschut en krijgsbehoeften te voorzien, 't geen het gevolg had, dat hunne walvischvangers in 1617, wederom door de Engelschen aangevallen zijnde, een Engelsch schip veroverden en herwaarts bragten. Tot lid van 't collegie der Gecommitteerde raden benoemd, maakte hij zich verdienstelijk in het binnenlandsch bestuur. Daar hij tot de partij der Remonstranten behoorde, werd hij met vele regenten in 1618 afgezet, doch in 1626, na Maurits dood, geraakte hij wederom op het kussen en bekleedde verschillende bedieningen tot zijn dood in Aug. 1631. Hij verkreeg zelfs veel invloed, en werd in een onderschepten brief van Reigersbergh aan de Groot »de man van credentie" genoemd. Hij huwde 4 April 1589 zijn nicht Clara Meerman, die hem een zoon Frans Dirkse naliet. Meerman was een der vertrouwdste vrienden van de Groot en behoorde tot dat achtingswaardige soort die het vooral in den nood zijn. Toen door onderscheidene vreemde mogendheden bij Grotius aanzoek gedaan werd, om zich in hare dienst te begeven, was het aanbod van Denemarken bepaaldelijk van belang, en kwam te meer in aanmerking, daar de Groot er zelf ernstig over dacht. Hierop reisde Maria van Reigersbergh naar Holland, om met de vrienden van haren man en bepaaldelijk met Meerman raad te plegen, op wiens aanraden dan ook het aanbod werd van de hand gewezen. Ter herinnering aan de vriendschap der beide mannen, droeg Toussaint Woordhouder, in 1805 zijne *Monumenta fugae Grotianae* aan zijn afstammeling, Johan Meerman, op.

Zie Ferwerda, *Wapenboek*, D. III. *Meerman*, 5 *Gen.* Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 70; Uytenbogaert, *Kerk. Gesch.* bl. 601; Aitsema, *Saken van staat en oorlog*, D. I. bl. 658; Brandt, *Lev. v. de Groot*, D. I. bl. 45; Cattenburg, *verv.* bl. 319; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I. bl. 179, 180; Wicquefort, *Mém.*; Cerisier, D. VII. bl. 200, 201.

MEERMAN (DIRK), heer van Molenaarsgraaf, zoon van Gerrit Dirkszoon Meerman en Adriana Pous, werd in 1610 te Delft geboren, bekleedde, even als zijn vader sedert 1639 verschillende bedieningen in zijn geboortestad, en eindelijk in 1658 die van Burgemeester. Hij bekleede met lof van wijsheid en vroomheid vele staatscommissien namens dezelve, en werd door den koning van Frankrijk met de ridderorde van St. Michiel begiftigd. In 1671 was hij lid van den raad van State, doch in het volgende werd hij door den prins van Oranje van al zijne regeringsposten verlaten. Hij overleed 3 Sept. 1680 ongehuwd.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; Ferwerda, t. a. p.

MEERMAN (FRANS), zoon van Dirk Gerritse en Clara Meerman, geb. te Delft 1590, komt voor in de geschiedenis van Grotius. Hij was het aan wien Willem de Groot, toen hij in 1623 naar Parijs ging, brieven voor zijn broeder Hugo medegaf. Deze brieven werden hem op last van prins Maurits ontnomen. Hieromtrent berust het afschrift van een brief van Maurits in de Kon. Bibl. te 's Hage.

Hij werd in 1631 in zijns vaders plaats raad, en in 1637 Burgemeester van Delft, in 1638 gecommitteerde in de Hollandsche auditie-kamer, in 1646 in 't collegie der staten-generaal, in 1654 van gecommitteerde raden. Hij huwde 1617 Maria IJsbrandsdr. de Bye, 6 Oct. 1622 kinderloos gestorven. Hij maakte een grafschrift op haar, dat in 't koor der Groote kerk te Delft op een steen is uitgehouwen. 2. Maria Gijsbrechtsdr. Briel, geb. 1607, gestorven 30 Maart 1665. Zij liet hem één zoon na. Hij overleed 20 Sept. 1657.

Zie Ferwerda, t. a. p.; Vollenhoven, *Broeders Grongenius*, bl. 57; *Chron. v. h. Hist. genoots.* D. VII. bl. 377.

MEERMAN (Mr. FRANÇOYS), zoon van Gerrit Fransz. Meerman en Agneta van Santen, dochter van Dirk Jansz. en van Anna Hendriksdr. Duyst van Voorhout, werd 11 Sept. 1587 doctor in de regten te Leyden na het defenderen van *theses de evectionibus ex duplice stipulatione* en practiseerde sedert als advocaat te 's Hage. Van hem vindt men een *Consultatie* in de *Consultatien der Hollandsche regtsgeleerde* D. IV. bl. 37. Hij huwde 16 Junij 1592 te Haarlem Geertruyda Ruychaver, dochter van Maerten Willemsz. en van Aleth Nicolaesdr. van der Laan, die hem 3 kinderen schonk. Zij stierf 10 Nov. 1599, hij 14 Nov. 1601. Beide liggen begraven in 't koor van de groote kerk te 's Hage onder een zerk, waarop hunne wapens zijn uitgehouwen.

Zie Ferwerda, t. a. p.; Rotermund, *Fortz. van Jöchers Gelehr. Lex.* i. v.; *Neues gelehrtes Europa*, Th. II. S. 582.

MEERMAN (Mr. GERRIT), broeder van den vorige, voornaam regtsgeleerde, verdedigde in 1598, onder voorzitting van Cornelis Swanenburg, *Positiones ex materia obligationum quae re verbis et libris contractantur.* Lugd. Bat. 1598, heeft sedert 1600 tot zijn dood toe, zoo in den Haag als te Delft de praktijk uitgeoefend. Men heeft van hem twee consultatien in *Consultatien der Holl. Regtsgeleerden*, D. IV. *Cons.* 222, 441. Hij stierf ongehuwd.

Zie Ferwerda, *Neues Gelehrtes Europa*, Th. II. S. 582; Rotermund, *Fortz.* i. v.

MEERMAN (Mr. GERARD), zoon van Mr. Francoys Meerman en Geertruyd Ruychaver, geb. Mei 1593, na zijns vaders dood, door zijn grootvader en voogd opgevoed, volbragt zijn studien te Leyden en vestigde zich daar als advokaat, na zijn huwelijk met Maria de Bye, 25 Junij 1622. Hij was, gelijk zijn broeder en zuster, van de partij der Arminianen, en een man van groote geleerdheid en welsprekendheid. Hij overleed 19 Sept. 1638. Zij 28 Julij 1652, 5 kinderen nalatende.

Zie Ferwerda, t. a. p.

MEERMAN (GERARD), zoon van Mr. Jan Meerman en Dina van Nes, geb. den 14 Sept. 1650, raad (1683), schepen (1692) burgemeester (1695) hoofdofficier (1703) te Leyden, gecommitteerde in de auditiekamer der gemeene landsrekeningen van Holland, en rentmeester van 's lands universiteit te Leyden. Hij huwde 18 Febr. 1685 Catharina Wijnina van Rijn van Dordrecht, dochter van Allard Adriaansz. en Maria Egbertsdr. van Benschop. Hij stierf 10 Febr. 1710, zij 26 Junij 1703, vier kinderen nalatende.

MEERMAN (Mr. GERARD), heer van Vuren en Dalem, zoon van Mr. Johan Meerman en Catharina Adriana de la Court, (dochter van Pieter Pietersz. en Sara Allardsdr. Poelart), werd den 6 December 1722 te Delft geboren. Hij legde zich van zijne jeugd af op de letteren toe, studeerde sedert zijn twaalfde jaar te Leyden en hoorde zeven jaren lang de voorlezingen der hoogleeraren. Den 25 Julij 1740 werd hij candidaat in de regten en bleef nog twee jaren te Leyden zich in de wijs-

begeerte en wiskunde oefenen. In 1741 werd hij doctor in de regten, na het verdedigen eener *Diatriba antiquario-juridica inauguralis exhibens nonnullas de rebus mancipi et nec mancipi earumque nuncupatione conjecturas.* (L. B. 1741). In 1743 vestigde hij zich als advokaat te 's Hage, en deed van 1744 tot 1747 een geleerde reis door Holland, Duitschland en Frankrijk. Na zijn terugkomst bleef hij in den Haag en in 1748 werd hij benevens Nicolaas Montauban, pensionaris van Rotterdam, doch sedert 1753 nam hij alleen deze betrekking waar. Hij hielp tot het handhaven van het stelsel van onzijdigheid bij den zevenjarigen oorlog, waarvan onze staat destijds zooveel voordeel trok en ging in 1759 met Jacob Boreel Jansz. en Jan van de Pol in gezantschap naar Engeland, ter vereffening der verschillen, over den koophandel gerezen. In 1767 legde hij het pensionarisschap neder, werd meesterknaap van Holland, en was de vraagbaak voor alle beminnaars des vaderlands in de gewigtigste zaken.

Meerman was een der uitstekendste mannen van zijn tijd, en verwierf zich niet alleen als regtsgeleerde en staatsman, maar ook als beoefenaar der letteren en wetenschappen een grooten naam. Gedurende zijn leven zonderde hij een aanzienlijk gedeelte zijner ruime tijdelijke middelen af tot het vormen eener boekerij, even rijk aan kostbare handschriften als aan oude en zeldzame gedrukte werken, door van Wijn boven al de overige, uitgenomen de akademische, in ons vaderland gesteld. Ook wist hij van dezen schat een nuttig gebruik te maken ter vermeerdering van zijne reeds uitgebreide, schier alle takken van wetenschap omvattende kennis, tot aanmoediging zijner landgenooten en tot het schrijven van vele hoogstbelangrijke werken, zoodat hij niet alleen in ons vaderland, maar de geheele wereld door als een sieraad der letteren, ook in openbare geschriften, beschouwd en geeerd werd. Hij hield een geleerde briefwisseling met de uitstekendste mannen van zijn tijd, en in ons vaderland ook met Wagenaar en van Wijn. Zijn hoofdwerken waren: de uitgaaf van zijn *Novus Thesaurus Juris civilis et canonici, continens varia et rarissima optimorum interpretum, imprimis Hispanorum et Gallorum. Opera ex collectione et Museo Gerardi Meermanni*, een verzameling der werken van Fransche en Spaansche regtsgeleerden tusschen 1751 en 1755 in 7 deelen in fol. te 's Hage uitgegeven, en negen jaren na den dood des schrijvers, in 1780, door zijn geleerden zoon Mr. Johan Meerman met een achtste deel of supplement vervolgd. Voornamelijk heeft hij zich in Europa bekend gemaakt door zijne *Origines Typographicae*, *Hagae Com.* 1765. 2 vol. in 4°. [1]), waarin hij de eere van de uitvinding der drukkunst voor Haarlem en Koster handhaaft, hoewel gebrek aan de noodige kennis van het werktuigelijke dier kunst hem deed stellen dat Koster slechts houten letters gebruikt had, terwijl Koning bewezen heeft dat hij metalen letters bezigde. H. Gockinga vertaalde zijn werk in het Nederduitsch (*Uitvinding der Boekdrukkunst*, *naar het Latijn van G. Meerman*, *J. Visser*, *waarachter Lijst der boeken*, *in de Nederl. gedrukt voor* 1500. Amst. 1767. 4°.) Veel moeite gaf hij zich ook om den oorsprong van het papier op te sporen. Hij schreef namelijk een prijsvraag uit en noodigde de geleerden van alle landen, om hem hunne denkbeelden hieromtrent mede te deelen. Gregorio Mayans, een geleerd Spanjaard, behaalde in dezen letterstrijd den meesten lof. Hij verkreeg ook, met goedvinden der Göttingsche Maatschappij, den door Meerman toegedachten eereprijs. Al hetgeen hiertoe betrekkelijk is, vindt men in Gerardi Meerman *et doctorum virorum ad eum Epistolae atque observationes de Chartae vulgaris seu lineae origine*, Hagae com. 1767. 8°. door S. van Vaessen, een geleerd jongeling (gelijk Meerman in zijn brief aan Michaëlis schrijft, p. 130 van dit werkje) in het Nederduitsch overgezet met bijvoeging eener belangrijke voorrede.

Wij betreuren het gemis eener *Geschiedenis der Gotten en Wandalen*, welke hij, op 't voetspoor van zijn voorganger Hugo de Groot, voornemens was in het licht te geven, waarop hij het *Leven van keizer Karel den Groote* zou hebben doen volgen. Doch een onverwachte dood nam hem weg in Wintermaand 1771 binnen de stad Aken, werwaarts hij zich ter herstelling zijner gezondheid begeven had. Hij had den ouderdom van nog geen vijftig jaren bereikt.

Vele binnen- en buitenlandsche maatschappijen (o. a. de Koninklijke Societijt der Wetenschappen in Engeland, en het geleerde genootschap te Jena) hadden hem tot lid aangenomen; de keizer schonk hem, op de meest vereerende wijze, met den titel van baron van het Roomsche rijk, waarvoor zijne nederigheid hem eerst had doen bedanken. Hij huwde den 27 October 1750 te 's Hage Maria Catharina Buys van Amsterdam dochter van Abraham Willemsz. en Antonette Dierkens, die hem drie kinderen schonk; Johan, die volgt, Antonetta, geb. 29 Oct. 1757, overl. 3 Febr. 1759, Antonetta, geb. 7 Oct. 1759. Zijn zoon stichtte hem in de St. Pieterskerk te Leyden een meer kostbaar dan fraai gedenkteeken met dit opschrift:

GERARDO. LIB. BAR. DE MEERMAN
PRINCIPUM. INTER. ERUDITOS. ET. OPTIMORUM. CIVIUM.
ANTE. AEMULO. ET. DELICIIS. NUNC. DESIDERIIS
VIXIT. ANNOS. XLIX.

Zijne fraaije afbeelding is geplaatst vóór *de Origines Typographicae* en een ander in het 2e deel der *Nalezingen* op *Wagenaar* bl. 448.

Behalve de in den tekst genoemde werken gaf hij nog in het licht:

Specimen calculi Fluxionalis, quo exhibetur generalis Methodus duarum pluriumve quantitatum variabilium in semet multiplicatarum Fluxiones, et Fluentes cujuscunque ordinis ope serierum infinitaram adinveniendi. L. B. 1742. 4°.

Specimen Animadversionum Criticarum in cod J. C. 4°. *Institutiones etc. Mantuae Carpetariorum.* 1743. 8°. *Sec. curis auctius.* Lat. Par. 1747. 8°. Het werd in Duitschland buiten zijn weten tweemaal nagedrukt, daarom bezorgde hij te Parijs een nieuwe uitgaaf in 8°. Ook vindt men het in T. VII zijner *Thesaurus juris civil.*

Conspectus · Novi Thesauri Iuris civilis et canonici etc. Hagae Comst. 1751. 8°.

Amimadversiones in Anthologiae Latinae Epigramm. ad Lib. V. Epigr. LXVI p. 324—325, *CXV* p. 392—397, *CXIX—CXXV* p. 402—404, *CLIV—CLXVII* p. 448—455, *CXCV* p. 464 en *VI Epigr. XVII* p. 588.

Conspectus originum typographicarum proxime in lucem edendarum in usum amicorum typis discriptus. 1761. 8°.

Ant. Goveani opera juridica, philologica, philosophica ex bibliotheca Ger. Meermanni edidit vitamque auctoris praemisit Jac. van Vaessen Ict. Roterod. 1766. fol.

Aanmerkingen op de uitgave *Theophili Paraphrastae* van Otto Reitz.

Zie *Biogr. Univ.* i. v.; *Gal. des Contemporains*, T. VI. p. 37; *Dict. Encycl.* (uitg. v. IJverdon, art. v. H. v. Wijn); *Messager des sciences et des arts en Belgique*, 1834, p. 63; Saxe, *Onom.* T. VII. p. 43; C. G. Heyne, *Elogium G. Meermanni*; Strödtman, *der neuen Gelehrt. Europa*, T. II. S. 377. 399—448; C. Weidlichs *Zuverl. Nachrichten*, Th. III. S. 120, 204; Adelung u. Rotermund, *Fortz. u. Erganz. v. Jöchers Lex.* i. v.; Goelling, *Gel. Zeit.* 1751, S. 405; 1752, n°. 31; *Nov. acta erud.* 1742—1770 pass. *Bibl. raisonnée*, T. XLVII. p. 134, T. XLVIII. p. 127, T. L. p. 331; Gesnerus *ad Isagogen*, § 80, p. 121; Björnstahl, *Reiz.* D. V; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 279; Wagenaars *Brieven*, bl. 103—111; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, D. II. bl. 447—448; van Kampen, *Gesch. d. kunst. en wetens* D. II. bl. 320, D. III. bl. 189, 321; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. bl. 181, 182; *Gedenks. van het Ve eeuwget. d. boekdr.* bl. 399; *Hand. d. buitengew. verg. v. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* 14 Febr. 1772, bl. 7; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.* Ferwerda, t. a. p.; *Konst en letterb.* 1812 n°. 23, bl. 373; 1825 D. I. bl. 158, 159, *Bibl. Belg.* T. XII. p. 111.

MEERMAN (Johan), zoon van Gerard Meerman en Maria de Bije, werd den 23 Nov. 1624 geboren, studeerde te Leyden en verdedigde in 1643 onder Marcus Zuerius Boxhorn eene dissertatie de *L. Tarquinii Prisci principatu* die ook onder de *Dissertationes politicae de regio Romanorum imperio et quaedam aliae*, Amst. 1663, 12°. voorkomt.

Den 11 April 1644 werd hij doctor in de beide regten, waarna hij eenige jaren als advocaat practiseerde te 's Hage. In 1653 werd hij raad en schepen, en in 1656 burgemeester te Leyden. Van 1659—1661 was hij gedeputeerde der stad Leyden in het collegie van gecommitteerde raden der Staten

---

[1]) Op *Cat. Bibl.* J. Meerman, T. I. p. 191, n°. 640 komt dit werk voor met *ch. script. cum lin. rubr. et sub. aen. cor. Turc.* en is voor *ƒ* 40 verkocht, terwijl het gewoon exemplaar *ƒ* 10 gold. Het is door H. Jansen in 't Fransch overgezet. (Paris 1809. gr. 8°.)

van Holland en Westfriesland, in 1665 sloeg hij het aanzienlijk ambt van Thesaurier-generaal der Unie, in plaats van Beverningh, af. Van 1667—1670 was hij gedeputeerde ter vergadering van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden. Hij was een boezemvriend van Johan de Witt, en werkten met hem. Het vermaarde zoogenaamde *Gulden boek*, waarin een kort overzigt van de voornaamste besluiten van Holland gevonden wordt, was onder meerderen de vrucht van beider oordeel en ijver. De geheimste inzigten werden onderling medegedeeld. Van zijne kunde en geschiktheid in het behandelen van staatszaken, bleef ook een belangrijk gedenkteeken, te vinden aan het einde van het vierde deel der brieven van Jan de Witt. Na het sluiten van den vrede te Breda, werd hij in 1667 met Joan Boreel, burgemeester van Middelburg, in buitengewoon gezantschap naar Engeland gezonden om de rust van Europa te vestigen en hij sloot aldaar het vermaarde drievoudig verbond met Engeland en Zweden. In Maart 1672 vertrok hij andermaal in ambassade naar het hof van Engeland om de weder uitbarsting van den oorlog voor te komen, doch hij keerde onverrigter zake terug. Daarna werd hij den 27 Aug. 1672 raad en rekenmeester van de grafelijkheids-domeinen van Holland, in den Haag, en stierf aldaar den 27 Jan. 1675. Hij trouwde den 14 Julij 1648 Dina van Nes, geb. 25 Febr. 1623, gestorven 8 Oct. 1681, vijf kinderen nalatende.

Men vindt zijn portret bij Wagenaar, *Vaderl. Historie*, D. XIII.

Zie Ferwerda, t. a. p.; *Biogr. Univ.* i. v.; Adelung en Rotermund, *Fortz. u. Erg.* van Jochers *Gelehr. Lex.* i. v.; *Neues Gel. Europa*, T. II. p. 388, 393; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; Aitzema, *Saken van Staat en oorlog*, D. VI. bl. 75—75, 147, 432, 424; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 279, 280. 390, D. XIV. bl. 6; *Bijv. en Aanm.* op D. XIV. bl. 8; Brandt, *Lev. v. d. Ruiter*, bl. 619; Vreede, de *Verd. onzer vooroud. in het vak van Diplom.* bl. 32; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. IX. bl. 183; Kok, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

MEERMAN (Johan), zoon van Gerard Meerman en Catharina Wijnina van Rijn, werd 11 Julij 1687 te Leyden geboren, studeerde aldaar in de regten en verkreeg, na den 22 Sept. 1707 eene *dissertatio de αυτοχειρια* verdedigd te hebben, den titel van doctor in de regten. Hierop werd hij advokaat te 's Hage, in 1714 lid der regering te Leyden, van 1718—1724 gecommitteert in de O. I. Comp. ter kamer van Amsterdam. Hij stierf 28 Maart 1746. Hij huwde Catharina Adriana de la Court die 4 Nov. 1752 stierf en hem 3 kinderen schonk.

Zie *Neues Gel. Europa*, Th. II. p. 396, volgg.; Adelung u. Rotermund, *Fortz.* i. v.; Ferwerda, t. a. p.

MEERMAN (Johan), heer van Vuren en Dalem, zoon van Mr. Gerard Meerman en van Maria Catharina Buis werd 1 November 1753 te 's Hage geboren, ontving een uitstekende opvoeding. De kundigste leermeesters onderwezen hem in de Nederlandsche en Fransche talen en reeds in zijn achtste jaar in het Latijn en Grieksch, waarin hij zulke snelle vorderingen maakte dat hij in drie jaren de Latijnsche scholen te Rotterdam doorliep en met lof verliet. Hij had den ouderdom van tien jaren bereikt, toen hij reeds eene Nederduitsche overzetting van Molières *Mariage forcé* vervaardigde, die hij, buiten weten van zijn vader, in 1764 te Rotterdam liet drukken. In dit jaar stelde hem zijn vader onder opzigt van een bekwamen Zwitserschen gouverneur, die hem grondig onderwijs in verscheiden talen en wetenschappen gaf, later werd de toen beroemde Struyck zijn leermeester in de algebra en wiskunde. Veertien jaren oud, ging hij met Erb, later hoogleeraar te Heidelberg, naar Leipzig, waar hij bij Ernesti zijn intrek nam en zich gedurende twee jaren in de Geschiedenis, de Grieksche en Latijnsche letter- en oudheidkunde, de rethorica, wijsbegeerte onder de beide Ernestis (oom en neef) Reiske, Ebert, Bell en Huber, (mathesis en andere vakken van wetenschap en letteren) oefende. In 1768 deed hij eene reis naar Dresden, Freyberg en Königstein, en in het volgende bezocht hij Wittenberg, Berlijn en Potsdam, waar hij toegang had tot Frederik de Groote en de Koninklijke familie en met Busschìng, Ramler en andere beroemde mannen kennis maakte. In den herfst van dat jaar bezocht hij nog eenige steden in Saksen, als Zwickau, Chemnitz, Altenberg en vervolgens Hanover, waar hij in kennis kwam met Munchhausen, den stichter der hoogeschool te Gottingen, aan welke hij voornemens was zijne studien voort te zetten, en werwaarts hij zich ook, na een kort verblijf in Holland, nog hetzelfde jaar begaf en zijn intrek nam bij den ridder Michaëlis. Hier hoorde Heyne, Selchow, Gatterer, Achenwall, Putter, Dietz en Hamberger, en oefende hij zich ook in de Italiaansche en Spaansche taal.

Na een zeldzamen schat van taalkunde en veelvuldige wetenschappen zoo aldaar als te Leipzig opgezameld te hebben, keerde hij over Paderborn, Ibbenbuhren en Benthem naar zijn vaderland terug. Hier vond hij zijne ouders in 't leven, doch zijn vader in een zwakken toestand, met wien hij echter nog de heerlijkheid van Vuren en Dalem, welke hij in 't begin van 1771 van den graaf van Bylandt aangekocht had, bezocht. In de helft van Herfstmaand 1771 begaf hij zich naar de Leydsche Hoogeschool, en genoot gedurende zijn tweejarig verblijf aldaar het bijzonder en openbaar onderwijs van Ruhnkenius, Valckenaer, Pestel, Voorda en Allemand. Voor zijn vertrek verzocht hij het burgerregt dier stad, ten einde ten eenigen tijd aldaar lid der regering te kunnen worden, later, 13 Mei 1774, verdedigde hij zijne *Dissertatio de solutione vinculi, quod olim fuit inter S. R. imperium et Foederati Belgii Rempublicam*, en verkreeg hij den rang van meester in de beide regten. Kort hierna deed hij een reis naar Engeland, Schotland, Ierland, Frankrijk, Zwitserland en Italie waar hij de voornaamste geleerden en bibliotheken bezocht. Met een zeer rijke voorraad van allerlei kundigheden en een schat van boeken keerde hij naar Nederland terug en bragt omtrent zeven jaren door met zich meer en meer te oefenen in de Historie en het Staatsregt der Nederlanden, alsmede in andere takken der wetenschappen, deels met de vertaling van Klopstock's *Messiade*, welke hij echter toen staakte wegens de Nederduitsche vertaling van dit dichtwerk door Groeneveld, deels eindelijk met het schrijven en uitgeven van verschillende werken. In 1780 kwam het achtste deel van den *Thesaurus* door zijn vader bezorgd, die ook dit deel aanvankelijk ter drukpers gebragt had, in het licht. De voortreffelijke Latijnsche voorrede van den zoon is er geen gering sieraad van. De Koninklijke academie der opschriften en fraaije letteren te Parijs in 1802 een vergelijking der verbindtenissen van de Achaiers de Zwitsers en de Vereenigde Nederlanden in 1579 tot het onderwerp eener prijsverhandeling opgegeven hebbende, behaalde hij zonder de mededingers den gouden eerepenning met zijne oorspronkelijk in het Fransch geschrevene verhandeling, die in 1784 het licht zag. Reeds in 1778 zocht hij door koop in het bezit eener Friesche grietenij te komen, doch bij het onderzoek der waarde bleef er tusschen hem en den toenmaligen bezitter een verschil van verre over de honderd duizend gulden. De koop had dus geen voortgang, hij vergenoegde zich met in deze provincie vuur en licht te houden, en van jaar tot jaar, ten tijde van den landdag, eenige weken te Leeuwarden te gaan doorbrengen, met oogmerk om, na de vereischte vijf jaren van inwoning, naar den Landdag te kunnen afgevaardigd worden en dan eene buitengewone zending in de vergadering van de heeren Staten-Generaal te bekomen. In den nawinter van 1782 begaf hij zich wederom naar Friesland; doch de binnenlandsche onlusten maakten hem het verblijf aldaar onaangenaam, vooral omdat de heer Bigot zijn begunstiger was. Zelfs nam men op den Landdag een besluit, vlak tegen hem gerigt, bij hetwelk, om lid der Friesche regering te kunnen worden een bestendig verblijf van vijf jaren binnen die provintie gevorderd werd. Om echter zekere betrekking op Friesland te behouden, handelde hij in 1785 met hen, die regt hadden op den post van bewindhebber der Oost-Indische Compagnie ter kamer Amsterdam telkens voor den tijd van drie jaren, tegen voldoening van tusschen de drie en vierduizend guldens. Toen de omwenteling van 1787 de beletselen die hem van de Friesche regering hadden uitgesloten, waren opgeheven, raadpleegde hij in het volgende jaar met sommige invloedrijke heeren in dat gewest, over het aanbieden van een verzoekschrift aan de staten, om zijn verblijf bij de Oost-Indische Compagnie te Amsterdam, wegens Friesland te doen aanmerken als een wettigen hinderpaal van een persoon, gedurende den bepaalden tijd in die provintie een vast verblijf te kunnen houden, doch voor dit zijn beslag kreeg werd hij lid der regering van Leyden. Den 11 September 1783 was hij

in den echt verbonden met Anna Cornelia Mollerus, weduwe van Mr. Abraham Perrenot, in Zwitserland geboren, doch in Nederland opgevoed, burgemeester van Kuilenburg, naderhand domeinraad van den prins van Oranje, een geleerd man, door verschillende Latijnsche en Fransche werken over allerlei vakken van wetenschap bekend. Deze echtgenoote, wier smaak voor wetenschappen en reizen zoozeer met de zijne overeenstemde, en die zelve de dichtkunst beoefende, vergezelde hem het volgende jaar op zijn tweede reis naar Engeland, Schotland en Ierland, en in 1791 op eene reis naar Duitschland, Italie en Sicilie. In 1794 door de stad Leyden tot de vergadering der Algemeene Staten afgevaardigd zijnde, werd hij wegens dezen naar Maastricht gezonden, doch hier de aannadering der Franschen vernemende, kon hij er met zijne medeafgevaardigden slechts vier dagen vertoeven en moest in allerijl de terugreis aannemen om zijn zenders verslag van den toestand der zaken te kunnen doen. Eenige, bij de aannadering der Franschen en den aftogt van den Franschen generaal Dumouriez van onze grenzen, door hem uitgegeven politieke geschriften berokkenden hem, bij het uitbarsten der omwenteling van 1795, eenige onaangenaamheden. Zijne aristocratische beginselen getrouw blijvende, hield hij zich buiten alle bewind, en besteedde zijn tijd met letteroefeningen en het opstellen zijner *Geschiedenis van graaf Willem van Holland*, een ongemeen belangrijk werk voor de geschiedenis van Duitschland en Holland en in het Hoogduitsch overgezet.

Toen dit werk voltooid en in het licht gegeven was, begaf hij zich, in den zomer van 1797, met zijne echtgenoot naar de noordelijke en noord-oostelijke gedeelten van Europa, Hamburg, Zweden, Denemarken, Noorwegen, Polen en Rusland. Voor hun vertrek uit Petersburg woonden zij het verlovingsfeest bij van 's keizers oudste dochters met den aartshertog Palatijn en den erfprins van Mecklenburg. Groot genoegen gaf ook te Moscou de ontmoeting van den vermaarden aartsbisschop Plato. Op hunne terugreis bragten zij te Mittau een dag met Dumouriez door, en ontmoetten er Lodewijk XVIII en de hertogin van Angoulême. Te Koningsberg werden eenige uren doorgebragt met den wijsgeer Kant, te Hamburg maakten zij persoonlijk kennis met Klopstock. In 't laatst van Herfstmaand van 1800 kwamen onze reizigers in 't vaderland terug. Niet lang na de Noordsche reis werd Meerman door koop uit de bibliotheek van den Utrechtschen hoogleeraar Bondam eigenaar van een onuitgegeven handschrift van Grotius. Het drukken daarvan werd openlijk aan den boekverkooper aangeboden, die het meeste voor elk vel druk geven wilde ten voordeele der gereformeerde armen te Leyden. De hoogste bieder was Loosjes te Haarlem en in 1801 verscheen bij hem het eerste deel van H. Grotii *Parallelôn rerum publicarum.* Na den dood van Klopstock vervaardigde hij een gedicht tot diens nagedachtenis. Sedert herleefde zijne lust voor de poezy en hij zette zijn arbeid aan de *Messiade* voort. Het geheele werk, in twintig zangen, met eene narede, waarin het leven van Klopstock, eene verhandeling over de Nederduitsche Hexameters en ophelderende aanmerkingen over het dichtstuk gevonden worden, is begonnen uitgegeven te worden in 1803, en ten einde gebragt in 1815. Zoodra de vijf eerste zangen het licht zagen, was hij bedacht om er hier te lande platen voor te laten graveren. Tot dien einde liet hij door het Leydsche genootschap van teekenkunst voor zijne rekening, een prijs uitloven aan hen, die binnen een bepaalden tijd de beste teekeningen voor de twintig zangen leveren zouden. Zij moesten aan het genootschap gezonden, en er door beoordeeld worden, doch had geen gunstigen uitslag. Intusschen schreef de graveur John uit Weenen, dat aldaar bij den graaf Fries de twintig teekeningen bewaard werden, welke Fugger voor de twintig zangen vervaardigd had, en hij bood zich aan om die te graveren, indien zij tot dit oogmerk door den graaf geleend werden. Dit laatste gebeurde, en er werd eene overeenkomst met John gesloten tegen 80 dukaten voor elke plaat; Niet meer dan vier van die platen zijn in de Leipziger uitgave te vinden, doch de eerste is, met wijs beleid, achtergelaten, maar eene andere daarvoor in de plaats gegeven en de vierde plaat is merkelijk veranderd. In 1818 liet hij, op zijne kosten, in 't Fransch drukken, uitleggingen der platen, tot dit werk behoorende, met bijvoegingen van vertaalde uittreksels, daartoe betrekkelijk; het oordeel der Fransche dagbladschrijvers over dien arbeid was verschillend.

In 1816 hield hij in eene vergadering der maatschappij van Ned. letterkunde een verhandeling over het beleg en de verovering van Leyden in 1420 door hertog Jan van Beijeren, die in de werken van dit genootschap is opgenomen. In het Haagsche dichtgenootschap las hij het door hem vertaald Lyrisch treurspel *Gustaaf Wasa* voor, ook eene vertaling der tweede *Heroide* van Ovidius en eene navolging van de XVIII• eeuw, door Gedike geschreven, welke beide stukken door het genootschap in zijn werken geplaatst zijn. In een ander Haagsch genootschap *Diligentia*, deelde hij zijne verhandeling over *de blijken van Goddelijke wijsheid, welke de geschiedenis oplevert*, en Josia, Antonius Pius en Hendrik IV met elkander vergeleken, mede. Ook verscheen in 1806 een brief aan Prof. Siegenbeek, over de *vocaalsverdubbeling in het Nederduitsch, volgens den regel, welke de Commissie de Psalmberijmingen in* 1773 *zich ten dien einde had voorgeschreven.* Deze brief werd in 't volgende jaar door den hoogleeraar Siegenbeek in druk beantwoord. Toen Meerman in Zweden vernomen had dat nog sommige onuitgegeven brieven van Grotius te Linköping voorhanden waren, door hem uit Frankrijk naar Zweden gezonden aan de Oxenstierna's, vader en zoon en andere staatslieden, poogde hij ze magtig te worden. Landblom, bisschop van Linköping, naderhand aartsbisschop van Upsel, bezorgde hem een afschrift van die brieven, welke in het begin van 1807 met eene Latijnsche voorrede, te Haarlem in het licht kwamen. Reeds vroeger had de onvermoeide man een ontwerp gemaakt, om van tijd tot tijd uit te geven Jaarboeken der wetenschappen en kunsten in 't koningrijk Holland, eerst in 1809 kwam het eerste gedeelte van die jaarboeken, loopende over de zeven laatste maanden van 1806 te voorschijn, maar werd in 't volgende jaar spoedig gevolgd door het tweede deel der jaarboeken, gaande over het geheele jaar 1807; de tijdsomstandigheden deden den voortgang dezer onderneming ophouden. In 1812 liet hij, gedurende zijn verblijf te Parijs zijn dichtstuk *Montmartre* drukken. Het was opgesteld in Hollandsche hexameters, en de schrijver gaf er eene Fransche vertaling van in onrijm. Hij woonde ook te Parijs verscheidene lessen der beroemdste hoogleeraren bij, vooral die van den vermaarden Cuvier over de Natuurlijke historie, met welk een vrucht blijkt uit het uittreksel uit Cuvier's belangrijke verhandeling over het werk over de delfstoffen van den grond rondom Parijs, te vinden in de *Konst en Letterbode* 1813. Het kan niet anders of zulk een man moest de aandacht van koning Lodewijk trekken. Deze benoemde hem dan ook niet alleen tot lid der tweede klasse van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen en schoone kunsten, maar had hem reeds vroeger, den 20 Nov. 1806, aangesteld tot directeur-generaal over de voorwerpen kunsten en wetenschappen betreffende en tevens belast met de zorg over de Nationale bibliotheek. Ook werd hij met eenige anderen benoemd om te onderzoeken wat er ten aanzien der wetenschappen en kunsten in Frankrijk reeds bestond; wat er in Holland omtrent gedaan was, en wat hier nog zou behooren gedaan te worden.

In het begin van 1811 werd Meerman door Napoleon naar Parijs ontboden als een der Hollanders, die hij tot senateurs had benoemd. Eindelijk overleed de ijverige geleerde te 's Hage den 19 Augustus 1815. Zijn dood werd voor een algemeen verlies beschouwd. Hij was een man van soliede geleerdheid en uitgebreide kennis in allerlei vakken van wetenschap en kunstig dichter. Wij herhalen kunstig dichter, want het lijdt geen twijfel dat hij het wetenschappelijke en werktuigelijke der dichtkunst even zoo stelselmatig heeft aangeleerd als de algebra of eenige andere wetenschap. Ondertusschen hebben toch zijne weinige oorspronkelijke dichtstukken, en daaronder het gedrukt *Montmartre* waarde genoeg om hem geene plaats onder de goede dichters te ontzeggen. Zijn portret staat voor zijn *Elogium* door prof. Cras uitgegeven. Zijn nagelatene weduwe heeft voor hem in de St. Pieterskerk te Leyden, naast de grafnaald van zijn beroemden vader, een gedenkteeken doen oprigten door den uitmuntenden kunstenaar Mr. Gabriel vervaardigd.

De uitstekende boekverzameling, handschriften en zeldzaamheden, waarvan de Catalogus onder den titel van *Bibliotheca Meermanniana* in 2 deelen het licht ziet, werd den 8 Junij 1824 en volgende dagen door de heeren Luchtmans te 's Hage van Cleef en Scheurleur te 's Grav. verkocht. Zij bragt *f* 131,000 op.

Hij gaf, behalve de in den tekst vermelde dissertatie, en de verh. over Jan v. Beijeren in het licht:

't Huwelyk tegen wil en dank, van J. B. P. de Molière, blsp overgezet uit 't Fr. 1764. gr. 8°.

Supplementum Novi Thesauri juris civilis et canonici, ex collectione et museo Meermanniano. Post patris obitum edidit et praefatione instruxit. L. B. 1780. fol.

Geschiedenis van Graaf Willem van Holland, Roomsch koning 's Gravenhage 1783 en vv. tot 1797. 5 d. 8°.

De twee eerste deelen hiervan zijn ook in het duitsch overgezet door H. C. W. Eschenbach.

Aanspraak bij het uitdeelen der eereprijzen bij de Teekenakademie te 's Gravenhage voor d. j. 1795.

Vrije gevoelens over de beste staatsgronden voor het bestuur der Nederl. gewesten. 's Gravenh. 1802. 2 st. 8°. (z. n. uitg.)

Athene onder Cleo, of verhand. over het tooneeldicht van Aristophanes, de Ridders. Haarlem 1804. 8°.

Aan den Hoogleeraar Siegenbeek, over de vokaalverdubbeling in het Nederduitsch. 1806. 8°.

Discours qui a remporté le prix de l'Académie Royale des Inscriptions et Belles lettres de Paris, sur la question proposée en 1782. *Comparer ensemble la ligue des Achéens*, 250 *ans avant J. C., celles des Suisses en* 1807 *de l'ére Chrétienne et la ligue des Provinces Unies en* 1579, *developper les causes, l'origine, la nature et l'objet de ces associations politiques.* La Haye 1784. 4°.

Discours sur les meilleurs moyens d'encourager le patriotisme dans une Monarchie. La Haye 1789. 8°. (uitgegeven te gelijk met de verhandeling over hetzelfde onderwerp van Mathon de la Cour, aan welke de akademie te Châlons een eereprijs had toegekend.)

Berigten omtrent Groot-Britannien en Ierland. 's Grav. 1787. 8°.

Berigten omtrent de Pruissische, Oostenrijksche en Siciliaansche Monarchiën. 's Gravenh. 1793, 1794. 4 d. 8°.

Berigten omtrent het Noorden en Noord-Oosten van Europa. 's Gravenh. 1804—1806. 6 d. 8°.

De Burgerlijke en Volks-vrijheid in haare gevolgen voorgesteld, inzonderheid met betrekking tot dit Gemeenebest. Leyd. 1793. 8°.

Hugo Grotii parallelon rerum publicarum Liber tertius, de moribus ingenioque populorum Atheniensium, Romanorum, Batavorum, uit een echt handschrift uitgegeven, in 't Nederduitsch vertaald en met aanmerkingen opgehelderd. Gevolgd door eene narede, gelijk mede door Athene onder Cleo, of eene verhandeling over het tooneeldicht van Aristophanes, de Ridders. Haarlem 1801—1803. 4 d. 8°.

Hugonis Grotii, epistolae ineditae ex museo Meermanno. Harlem 1806. 8°.

Over de blijken van Goddelijke wijsheid, welke de geschiedenis oplevert. 's Gravenhage 1806 8°.

Aanspraken gedaan op de Gereformeerde Zuid-Hollandsche Synoden in 1805 *en* 1806. 's Gravenh. 1806. 8°.

Aanspraken op de synoden in 1807 *en* 1801. 's Hage 1808. 8°.

Josia, Antoninus Pius en Hendrik IV, met elkander vergeleken; eene voorlezing. 's Gravenh. 1807. 8°.

Aanspraak bij de uitdeeling der koninklijke prijzen van schilder- en graveerkunst, in 1809, *voorafgegaan door het rapport van Z. M. wegens de tentoonstelling des vorigen jaars, en de toewijzing der prijzen.* Amst. en den Haag 1809. 8°.

Montmartre, (een dichtstuk met historische aanmerkingen). Parijs 1812. 4°.

(Benevens eene Fransche vertaling er van in proza).

Discours sur le premier voyage de Pierre le Grand, principalement en Hollande. Paris 1812. 8°.

Klopstocks Messias, in Hexameters vertaald, met eene narede door den vertaler. 's Gravenh. 1803—1815. 4 d. m. platen en de portretten van den schrijver en overzetter.

Als toenmalig directeur der kunsten en wetenschappen had hij een aanzienlijk aandeel in de zamenstelling van het eerste deel en het eerste stuk van het tweede deel der *Jaarboeken van wetenschappen en kunsten in het koningrijk van Holland over de jaren* 1806 en 1807, in 1809 en 1810 in het licht verschenen.

Gustaaf Wasa, een Lyrisch treurspel, ontworpen door koning Gustaaf III en uit de Zweedsche verzen van J. H. Killgren, in Nederl. verzen overgebragt. Amst. 1806. gr. 8°.

P. F. Suhm, Verhalen uit de noordsche heldeneeuw; uit het Deensch vertaald. 's Hage en Amst. 1806. 8°.

In *Konst- en Letterb.* Mei 1807 nader berigt omtrent Jan Adriaansz. Leegwater, van wien in B. XX van het *H. Grotii Paral. Rerumpubl.* melding was gemaakt. In handschrift liet hij na:

Verhandeling over Christiaan II, koning van Denemarken en de betrekkingen van dien vorst tot de Nederlanden.

Verhandeling over Jeane d'Arc, de beroemde maagd van Orleans.

Aanteekeningen uit publieke- en staatspapieren, wegens staatkundige en andere gebeurtenissen sedert 1801—1811.

Aanteekeningen wegens het voorgevallene in Frankrijk, bij de omwenteling van 1814.

Eindelijk was hij bezig met de uitgave van een zeer belangrijk handschrift: *Histoire des voyages faits par l'Empereur Charles V depuis l'an* 1514 *jusqu'à sa mort, par Jean Vandenesse*, en in de ophelderende aanteekeningen er op, reeds tot het jaar 1540 gevorderd, toen hij door den dood verrast werd.

Zie J. W. te Water, *Levensberigt van den heer Meerman, heer van van Vuren en Dalem* (Leid. 1816) 8°; *Alg. Konst- en Letterb.* 1815, D. II. bl. 115, 305, 1816, D. II. bl. 338, 355, 271, 391, 411, 426, 1820, D. II. bl. 66; 1824, D. I. bl. 296; Cras, *Elogium Meermanni* Amst. 1817; A. C. Schenk, *Letterk. verdienst. van J. Meerman* Amst. 1819; A. C. Mollerus, Meerman, *Biographische notitie omtrent den heer en Mr. J. Meerman* (omstreeks 1820), *Letterk. magazijn voor wetenschap, kunst en smaak voor* 1817, bl. 26; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en wetens.* D II. bl. 636; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 378 volgg.; Siegenbeek, *Gesch. d Nederl. Letterk.* bl. 289, 301; Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst. en wetens.* A. II, 12, 13; A. I. 179, 180, 242, 243; A. III. 9; Strick van Linschoten, *Gedichten* bl. 223 (aant.); Saxe, *Onom. Lat.* T. VII. p. 42, seq.; *Biogr. Univ.* i. v.; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Oetinger, *Bibl. Biogr*, p. 1179; *Vervolg op Wagenaar* D. XXVI. bl. 122 enz. (Reg.) *Bibl. Hulthem.* (Reg.); *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* (Reg.); Muller, *Cat. v. portr.*

MEERMAN (Maarten Ruychaver), zoon van Mr. Gerard Meerman en Maria de Bije, werd 8 Mei 1627 te Leyden geboren. Hij werd 1656 bewindhebber der O. I. Compagnie en huwde 1649 Helena Verburg Hendriksdr. Na al zijne kinderen overleefd te hebben, stichtte hij een groot en aanzienlijk armenhof binnen Leyden, genaamd *Meermansburg*, in 1681 voltooid. Hij stierf 31 Mei 1684, en zijn vrouw 10 Julij 1683.

Zie Ferwerda, t. a. p.

MEERMAN (Willem), zoon van Gerrit Fransz. Meerman, burgemeester van Delft, en van Agneta van Santen, Reeds van zijn jeugd af had hij vurige begeerte om op zee te varen; hij ondernam menigen stouten togt, waarvan de laatste die hij in 1612 deed, om door het Noordwesten van Amerika een doortogt te zoeken, hem het leven kostte. Hij was niet ontbloot van geleerdheid, door de natuur zoo mild bedeeld, dat Hooft hem »een overfraay vernuft" noemde. Voor hij zijn laatste reis ondernam, gaf hij twee geestige werkjes in het licht, waarin hij de toen heerschende kerkelijke twisten ten toon stelde. Velen zijner geleerde tijdgenooten stelden ze op zoo hoogen prijs dat zij ze met de aardigste hekeldichten der Grieksche en Latijnsche schrijvers gelijk stelden. Zijn hoofddoel was, aan te toonen dat verscheidene gebruiken van het Pausdom waren overgebleven, en zoowel de Remonstranten, wier gevoelen hij was toegedaan, als de contraremonstranten moesten zijne scherpe aanmerkingen gevoelen. Het eene heette hij *Comoedia vetus* of *Bootsmans-praetje. Uytt Hantwerpen in de druckery van de Almanacken des jaers* 1612, met een plaat die er zelden in voorkomt. (Er verschenen in hetzelfde jaar twee uitgaven aldaar, de eerste onder den titel van *Comoedia Vetus*, het andere van *Comoedia Vetus, of anders ghenoemt Het Bootsmanspraetjen;* het andere, dat kort daarna het licht zag, *Mallewagen.*

In het eerste voert hij bootsman-taal, naar de gewoonte der matrozen en vergelijkt het kerkelijke bij de zeevaart, onder verbloemde namen en spreekwijzen, die het duister en naauwelijks verstaanbaar maken, welke duisternis des te grooter is omdat zij somwijlen op personen en bijzondere voorvallen doelden, die ten zijnen tijde bij ieder bekend waren, maar naderhand in vergetelheid geraakten en uit schrijvers van dien tijd niet genoegzaam konden worden opgehelderd. Dit bewoog Georgius van Zonhoven beide »door eenige verklaringen gehaelt uit Thuanus, Bor, Hooft, de Groot, Brandt en anderen eenig licht bij te zetten en uit te geven *Comoedia Vetus* of *Bootsmanspraetje, de tweede druk. Met meerdere aanteyckeningen opgeheldert; en vermeerdert t' Amsterdam by Pieter Visser*, 1718, 1732, 1740, 8°. hierachter *Mallewaegen, zijnde een vervolg en verantwoording van de Comoedia Vetus* of *Bootmanspraetje, de tweede druk met meerdere verklaringen verrykt*, onder de titelplaat een hollende wagen, met paarden voorstellende.

Hout, maet, hout, de malle waghen,
Daervan dat Lant en Kercken waghen.

Achteraan voegde hij een *Naemlijst en verklaringen van zommige scheepswoorden voor zoo ver ze strekken tot begrip van 't voorgaende boekje.* Hij stierf ongehuwd.

In 1656 werd er met bijna gelijken tytel (*Fabula vetus actoris novi*) een boekske uitgegeven, waar in de hevigheid en heerschzucht der kerkelijken dapper doorgehaald en bestraft werd.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II. bl. 197, volgg.; Trigland. *Kerkel. Hist.* bl. 596; C. Vorstius, *Volkomender antwoordt*, gedr. 1612, p. III; Dez. *Voorlooper*, p. 102, 103; *Oratie tot verantwoord.* bl. 39, 43; *Epp. Eccl.* (edit. 1660) p. 349, 351, 423; *Voorb. v. d. Comoed. Vet.*; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXIV; Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; Floegel *Ges. d. Kom. Lit.*; *Neues gel. Europa*, T. II. p. 383; folgg., Th. III. p. 579, folgg.; Adelung u. Rotermund, Ferwerda, t. a. p., Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Willems, *Belg. Mus.* D. II. bl. 160; *Cat.* v. G. van Loon; (1759) p. 94; *Cat.* J. Koning, (1833), bl. 103; *Nav.* D. I. bl. 220, 281, D. II. bl. 102, 192, 287, *Bibl. d. Ned. Pamfl.* door Tiele, bl. 133, 134; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VI. II. bl. 350; D. VI. I. bl. 56.

MEERS (Hubert van der), Witsen Geysbeek stelt de *Laccchelicke cluchte van een boer die in een calfs-vel benaeyt was.* (*Voor de*) *brabantsche* (*kamer*) *tot Amsterdam. Uyt levender Junst 't Amztelred. by Broer Jansz.* z. j. kl. 8°. aan 't eind geteekend: *Niet te hooch* (a°. 1646) op zijn naam.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 393; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. II b. bl. 245.

MEERSCH (Abraham Arent van der), afstammeling van een aanzienlijk geslacht, dat reeds in de XII° eeuw bekend was, zich ten tijde der vervolging uit Vlaanderen in 1575 te Haarlem nederzette en vele vermaarde en verdienstelijke mannen voortbragt, zoon van Arent van der Meersch en Petronella Heuvelingh, werd den 22 Februarij 1720 te Amersfoort geboren. Hij zette de studie der Latijnsche en Grieksche talen, reeds te Amersfoort aangevangen, te Amsterdam, waar zich zijne ouders nederzetten, voort, werd in Herfstmaand 1735 tot de voorbereidende lessen aan het seminarium der Remonstranten toegelaten en genoot aldaar het onderwijs van Wetstein, d'Orville en Joannes Drieberge. Den 11 October 1740 tot de predikdienst toegelaten, bleef hij, volgens de toenmaligen wet der broederschap, haar een jaar lang als proponent ten dienste staan, waarna hij den 10° Januarij 1742 zijn intreêrede hield te Hazerswoude. Bijna 9 jaren bekleedde hij aldaar het leeraarsambt. Hij hield zich in dien tijd met de studie der oudste kerkvaders bezig, gaf eene vertaling van Eusebius, zette verscheidene godgeleerde werken uit het Engelsch over, en arbeidde mede aan de *Algemeene Historie* van Kornelis Westerbaan (Utr. 1736. 19 d. 2 dr.) In 1750 werd hij naar Delft verplaatst. Ook daar wist hij, bij eene getrouwe vervulling zijner pligten als herder en leeraar dier Christelijke gemeente, den tijd te vinden om onze letterkunde met keurige vertalingen van belangrijke godgeleerde schriften in Engeland uitgekomen, en tevens met oorspronkelijke werken te verrijken, onder welke niet verzwegen mag worden een bondig verweerschrift, waarin hij de Remonstrantsche broederschap verdedigt tegen de lasterlijke aantijging destijds door twee onverdraagzame en twistzieke kerkleeraars opgewarmd, als ware de aanslag op het leven van prins Maurits in 1623 uit haren boezem voortgekomen.

Zes jaren later volgde hij Wetstein als hoogleeraar in de wijsbegeerte, letterkunde en kerkelijke geschiedenis aan de Remonstrantsche kweekschool op, en aanvaardde dien post den 9 Nov. 1756 met een redevoering *de mentis humanae libertate.* Toen de broederschap in 1767 aan Krighout een eervol ontslag verleende, werd van der Meersch, die reeds een jaar lang de post zijns ambtgenoots had waargenomen, tot diens opvolger benoemd. Gedurende vier jaren bekleedde hij met ijver en roem den dubbelden hoogleeraarspost, totdat hij in 1771 in den vermaarden Daniel Wyttenbach, een ambtgenoot ontving, waardoor hij, van zijne vroegere wijsgeerige en letterkundige lessen ontheven, zich geheel aan de studie en het onderwijs der godgeleerdheid wijden kon. Vier en dertig jaren was hij als hoogleeraar aan de kweekschool werkzaam, en in weerwil der veelvuldige bezigheden aan zijn ambt verbonden, bleef hij ook gedurende dit tijdvak door de uitgave van verschillende werken het licht zijner kennis in uitgebreiden kring verspreiden. Vele oordeelkundige verslagen van nieuw uitgekomen werken in de *Algemeene bibliotheek*, waren van zijn hand.

Met van Irhoven, van Dam en anderen, behoorde hij tot de redactie van den toenmaligen *Recensent*, een zeer scherpzinnig maar niet minder scherp tijdschrift, en bezorgde eene nieuwe uitgave der verhandelingen van Locke, Noodt, Barbeyrac en Drieberge, over de verdraagzaamheid welke hij met eene nieuwe, door hem opgestelde verhandeling *Over de vrijheid van godsdienst in den burgerstaat*, verrijkte. De *Historie der Remonstranten*, op naam van Jacobus Regenboog in het licht gegeven, was mede grootendeels het werk van van der Meersch. Hij was een der meest liberale theologen van zijn tijd, en nam deel in den strijd over den Belisarius van Martmontel, door de uitgave van vier brieven. Meer opzien baarde het toen hij in de *opdragt aan den Bisschop van Glincester* voor het tweede stuk van het vijfde deel zijner overzetting van Warburton, *de Goddelijke zending van Mozes* sommige hervormde theologanten van dwaze trotschheid, partijzucht en vooroordeel beschuldigde. De synoden der hervormden trokken zich deze zaak aan, en die van Zuid-Holland, in 1772 te Woerden vergaderd, deed haar voor de staten van Holland brengen. Het gevolg hiervan was de uitvaardiging eener publicatie van 1 Mei 1773 tegen het vervaardigen, drukken en uitgeven van geschriften, waarin van de hervormde kerk en van hare leer op eene verachtelijke wijze werd gesproken.

Hij behoorde met Temminck, Boers, Paradijs, Cras en Calkoen, tot den vriendenkring het *Sodalitium Martiale* genoemd, volgens Wyttenbach, in zijn keurigen brief aan Jeronimo de Bosch, voor het XI° stuk der *Bibliotheca Critica* geplaatst. Hij was in 1761 gehuwd met Adriana van Limborch, dochter van Frans van Limborch, advocaat-fiscaal en procureur-generaal der domeinen van Holland en West-Friesland, weduwe van Joannes van der Craght, raad en pensionaris te Delft, en stierf kinderloos 13 April 1792 in 72jarigen ouderdom. Zijn ambtgenoot, Paulus van Hemert, hield eene lijkrede op hem, die het licht ziet.

Hij gaf in het licht:

De onschuld der Remonstranten ten aanzien van de samenzweringen tegens het leven van.... Maurits.... verdedigd en bewezen tegens de beschuldigingen vernieuwd en hem ten laste gelegd door de schryveren van 't Ontwerp van Tolerantie om de leer in de Dordr. Syn. A°. 1619, *vastgesteld met de veroordeelde leer der Remonstranten te vereenigen. Door Theophilus Philadelphus*, te Leyden bij P. v. d. Eyk, 1754. 8°.

Verhandeling van eenige voorname zaken, tot de kerkelyke geschiedenis van ons vaderland behoorende, den hooggel. heere Didericus van den Kemp, briefsgewijze voorgedragen, ten onderzoeke van een gedeelte zijner inwyingsredevoering. Door Orthodoxophilus Philalethes, te Amsterdam bij Laurens van Hulst. 1767. 8°.

Vier brieven, vervattende de oordeelk. aanmerkingen over de beoordeeling van den Belisarius verdeedigd door... P. Hofstede in welke getoond wordt: I dat het geschil weegens Socrates geenen invloed ter weereld heeft op de goddel. openb....; II. dat.... C. Nozeman ten onrechte van Dr. Hofstede... wordt overgehaald, III. dat Socrates onschuldig is aan de misdaad, door Dr. Hofstede hem op nieuw te last gelegd; IV... welke de oorsprong van dien laster zy, en dat dezelve door Dr. Hofstede geenszins is beweezen. Door Philalethes Aletophilus. Te Amst. bij L. van Hulst. 1770. 8°.

Eusebius, Pamfilius, *Kerkel. Geschied.* Amst. 1749. 4°. m. kaart. en pl. met aanprijzende voorrede van Alb. Voget.

W. Warburton, *de Goddelijke zending van Mozes.* Amst. 1761. 5 d. gr. 8°.

Joannes Sharp, *alle zijne predikatien en godgeleerde verhandelingen.* Amst. en Leid. 3 d. 4°.

Korte beschryving van Engelandt. Amst. J. Mackay. 1735 2 d. m. pl.

Hij is ook de overzetter van het beruchte werk van Nicolai. *Het leven en de gevoelens van den eerwaarde heer Sebaldus Nothanker.* 2 d. m. pl. van Codowicki. De predikatien onder den naam van Seb. Nothanker uitgegeven (1776), van Nicolai.

De vrijheit van godsdienst in de burgerlijke maatschappij betoogd en verdedigd uit Locke, Noodt, Barbeyrac; Hoadly en Drieberge. Amst. 1782.

Zie Adelung u. Roterm. *Fortz. u. Erganz. v. Jöchers Lexic.*

i. v.; P. van Hemert, *Oratio funebris ex obitum v. Cl. A. A. v. d. Meersch*, Amst. 1792; Wyttenbachii, *Opusc. varii argumenti, Oratoria Historica critica, nunc primum conjunctius edita*, T. II. p. 60, sq.; D. J. van Lennep, *Memor. Athen.* Amst. p. 292; A. des Amorie van der Hoeven, *Gedenks van het Seminarie der Remonstr.* bl. 46, 47, 186 volgg.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 413; Ypey, *Gesch. d. Christ. kerk in de 18 eeuw*, D. IX. bl. 233, 237, eerv.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 541 verv. en de aant.; J. Tideman, *de Rem. broedersch.* bl. 14, 20, 25, 69, 188, 236, 373; Nieuwenhuis, *Woordenb.* D. IV. bl. 305, verv; Glasius, *Godgel. Nederl.* i. v.; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch.* Kobus en de Rivecourt, i. v. Carpentier, *Hist. de Cambray et de Canbieris*, T. II. p. 500; Cat. P. Gevers, (1776) p. 85; Arrenberg, *Naamr.* bl. 348; Rogge, *Bibl. d. Rem. geschriften*, bl. 61, 62; (over Seb. Noth.) Schlösser, *Gesch. d. XVIII eeuw*, D. V. bl. 246; Hagebach, *Wezen en gesch. d. Herv.* D. VIII. bl. 80 volgg.; Bilderdijk, *G. d. V.* D. VIII. bl. 120; *Verv. op Wag.* D. XXV. bl. 217—221; van Kampen, *Gesch. d. Wetens.* D. II. bl. 228, 229.

MEERSCH (Jacob Jansz. van der), een der eerste voorstanders der hervorming te Middelburg, schoonzoon van Pieter Haek, baljuw dier stad. In de sententien van Alva komt hij voor als „calvinist en helper van zijn schoonvader.”

Zie *Sent. v. Alva*, bl. 63, 64; Smallegange, *Chr. v. Zeel.* bl. 452; te Water, *Reform. v. Zeel.* bl. 106.

MEERSCH (Claeyse van der), kunstschilder te Gend, die aldaar in het midden der 15e eeuw bloeide. Hij komt nog in 1465 als schilder en deken van het schildersgild voor.

Zie *Mess. d. Sciens. Hist.* 1859, p. 193; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1089.

MEERSCH (Pasquier van der), tusschen 1479—1480 lid van de broederschap van St. Lucas te Brugge.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1089.

MEERSCH (Mr. Johan Frans van der), zoon van Mr. Guilliam van der Meersch, eerst advocaat daarna advocaat fiscaal en procureur-generaal van den hove van Holland, en Adriana Gerarda van der Craght, werd 27 Oct. 1776 te 's Hage geboren, studeerde te Leyden in de regten, en werd 24 Oct. 1798 tot doctor in de beide regten bevorderd, na het verdedigen van een proefschrift *de Προσωποληψίας in poenis infligendis justo moderamine.* Hij zette zich als advocaat te 's Hage neder, werd in 1799 auditeur militair der schutterij van 's Gravenhage, later achtereenvolgens advocaat van de hoofd-officieren van Amsterdam, Alkmaar, 's Gravenhage, Rotterdam en vele andere plaatsen; alsmede van de fiscaals over de middelen te water van Amsterdam, Rotterdam, Hoorn en Harlingen, van vele fiscalen over de middelen te lande; van de stad Amsterdam, — van hare Weeskamer; — van de Weeskamer van 's Gravenhage; — gelijk hij ook naderhand door den advocaat fiscaal-generaal over de middelen te water en te lande van het koningrijk Holland, tot deszelfs advocaat verzocht en aangesteld werd. Na de inlijving van ons land in het Fransche keizerrijk benoemde de intendant-generaal der finantien van Holland hem tot zijn advocaat om alle aanhangige zaken en aanhalingen vóór de invoering der Fransche wetten alhier aangevangen, ten einde te brengen. Na herstelling van ons volksbestaan, werd hij nevens zijn vriend en ambtgenoot P. I. de Fremery door den koning tot 's lands advocaat aangesteld, en in hetzelfde jaar met A. van Gennep, T. C. de Bordes, Twent, W. van Hogendorp, Sontag en de Fremery benoemd tot lid eener commissie tot het ontwerpen van eene nieuwe ordonnantie op het zegel, het vervaardigen eener wet op het hypothecair systema en de regten der griffie. Den 15 Jan. 1823 werd hij raadsheer in het hoog geregtshof te 's Hage, en overleed den 5 Julij 1827. Van der Meersch had bij een innemend voorkomen en een uitmuntend hart, een vast en zelfstandig karakter, en in de meest verlichte en onbekrompene beginselen, ten aanzien van godsdienstige, wijsgeerige en staatkundige onderwerpen opgevoed, konde en durfde hij denken en handelen naar de inspraken van geweten, rede en ondervinding. Hij beoefende de geschiedenis en fraaije letteren, was lid der Maatsch. v. Neerl. Lett. en ridder van de Nederl. Leeuw. Hij huwde Wilhelmine Jannette Marie Pasteur, dochter van Jan David Pasteur, en Johanna Hendrica Kraane, die voor hem overleed en hem 3 kinderen schonk. Behalve zijn gemelde dissertatie, door bevoegden voor een der meest wijsgeerig gedachte en regtskundig best uitgewerkte schriften over dit onderwerp gehouden, gaf hij, in deel II van het *Geschied- en Letterk. Mengelwerk* van Scheltema het *Pleidooi van Mr. Simon van Middelgeest*, voor P. de Groot.

Zie *Handel. v. d. jaarl. vergad. van Ned. Letterk. te Leyden, gehouden* 16 *Junij* 1828.

MEERSCHEN (Johanna van der). Zie COOMANS (Johanna).

MEERT (Pieter), of MEERTE, een portretschilder te Brussel, in 1619 geboren, van wien stukken op de gildekamer aldaar aanwezig waren. De Bie prijst hem zeer. Zijn portret, door C. Coukercken, komt ook bij dezen voor.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 211; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1089; de Bie, *Guld. Kab.* bl. 350—52.

MEERTEN (Lambertus Antonius van), ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, lid van onderscheide geleerde genootschappen en oud lid van den raad der stad Delft, oud-secretaris van het geneeskundig bestuur der land- en zeemagt, voorts directeur van het rijks magazijn van geneesmiddelen, heeft zich bekend gemaakt door onderscheidene geschriften van wetenschappelijken inhoud. Hij overleed 5 December 1855 in den ouderdom van 86 jaren. Hij was gehuwd met A. M. Gregoor.

Zie *Haarlemsche Courant van 5 Dec.* 1855:

MEERTEN (Leonard van), vriend en kunstbroeder van Rutger Schutte, vervaardigde gedichten die, in boeken en tijdschriften verspreid, geen aandacht verdienen. Hij werd (1755) te Arkel, in 1780 Koudekerk (in Rijnland) als predikant beroepen, en in 1791 van zijn dienst ontslagen; overleed te Leiden 29 Oct. 1802, oud 71 jaren.

Zie Schotel, *Kerk Dordr.* D. II. bl. 368; v. d. Aa, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 57, 102.

MEERTEN (J. E. van), huisvrouw van J. C. van Leeuwen, dichteres, blijkens hare, schoon onbeduidende stukken, in de *Schatkamer der Nederl. dichters.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEERTEN (Anna Barbara van), geboren Schilperoort werd in 1777 geboren. Zij huwde Henrik van Meerten, sedert 1798 predikant te Gouda, en lid der commissie van onderwijs in Zuidholland. Zij hield zich bijzonder bezig met de opleiding van het opkomende geslacht, en schreef veel ten zijnen behoeve. Na den dood van haren man gaf zij zich geheel over aan het onderwijs der jeugd, en zette dit jaren lang voort. Zij verwierf zich in dezen, beide, door daad en pen, in ons land een te regt algemeen beroemden naam. Toen deze achtingswaardige vrouw op 14 Februarij 1853 te Gouda overleed, had zij den ouderdom van ruim 75 jaren bereikt, en werd vooral door de behoeftigen zeer betreurd. Zij beoefende ook de schilderkunst, en op de tentoonstelling te Gouda waren bloemstukken van haar penseel te zien. J. Herman de Ridder heeft haar beeld op een voortreffelijke wijze geschetst en Mr. H. L. W. La Lau bragt hare nagedachtenis een dichterlijke hulde toe.

Zij gaat tweemaal in portret uit, een op middelbaren leeftijd door P. Velijn, een in haren ouderdom en silhouette door P. Barbiers.

Zij gaf in het licht:

Spel over de natuurlijke historie. 2 st. 1818. Rotterdam.

Gids voor jonge lieden tot regeling van hun gedrag op hunne eerste intrede in de wereld. gr 8°. 1821. Amsterdam.

Raadgevingen aan jonge lieden bij het verlaten van de scholen of weeshuizen en hunne intrede in de wereld. kl. 8°. Leeuwarden.

De lijdensgeschiedenis en de Christelijke feesten. 8°. 1824. Amsterdam.

Vader Oscar, of een oog op God, met eene plaat. kl. 8°. 1824. Breda.

De kermiswandeling, of onderrigt omtrent den oorsprong van dit feest, en het nut en gebruik der koopwaren, met platen 16°. 1825. Amsterdam.

Fabelkunde voor jonge lieden. 2 deelen met platen, gr. 12°. 1825. Breda.

Willem, Karel en Betje, een verhaal, met plaatjes. kl. 16°. 1825. Amsterdam.

Reis door het koningrijk der Nederlanden en het groot Hertogdom Luxemburg, voor jonge lieden. 4 deelen gr. 8°. 1826. Amsterdam.

Idem 2 deelen met platen. kl. 8°. 1827.

Christelijke zedekunde of godsdienstig handboekje voor kinderen. kl. 8°. 1826.

Almanak voor de jeugd, voor 1827 met plaatjes 32°, 1826. Amsterdam.

Leerzame en vermakelijke gesprekken voor jonge kinderen, met plaatjes. 1827. Breda.

Vervolg van het Fransch en Nederduitsch Woordenboekje. kl. 8°. 1827. Amsterdam.

De blinde landman en zijne kinderen, met eene plaat. 24°. 1827. Amsterdam.

Emilia van Rozenboom of familie-tafereelen uit het einde der XVIII en begin der XIX eeuw. 1 deel. gr. 8°. 1828. Haarlem.

Lectuur voor vrouwen en meisjes, of iets uit de portefeuille van Penelopé. Amst. 1830. 4 d. gr. 8°.

Leerzaam en nuttig onderhoud. Amst. 1831. m. pl.

Proeve van natuurkunde voor meisjes. Leid. 1831. kl. 8°.

De zelfopoffering van van Speyk, benevens eene schets van zijn leven, voor Vad. zonen en dochteren, m. pl. *en fac simile.* Amst. 1832. 8°.

Almanak voor de jeugd voor 1827—1833. Amst. 1832. m. pl. 32°.

en Mr. Robidé van der Aa, *Verhalen en Gedichtjes*, Amst. 1832. Ook met gekl. platen.

Karakterschetsen van eenige belangrijke personen uit de vroegste bijbelgeschiedenissen, voor jonge lieden. Breda 1833. 2 d kl. 8°.

De twee wegen des levens. Leerboek over de zedekunde, voor jongelingen en jonge dochters, die gereed staan de wereld in te treden. Amst. 1833. gr. 8°.

Tafereelen uit den bruidstaat en het huwelijksleven voor jonge bruiden, vrouwen en moeders. Amst. 1834. kl. 8°.

Pénélopé, Maandwerk, aan het vrouwelijk geslacht toegewijd. Bevatt. de beschrijv. en afb. van allerlei soort van vrouwelijke handwerken, benevens eenige lectuur. Amst. 1833—35. 8 d. m. gekl. pl. gr. 8°.

Leer- en prentenboekje voor kinderen van 6 *tot* 8 *jaren.* Amst. 1834. 2e dr. 1835. 32°.

De onlusten in Belgie, beschouwd in derzelver aanleiding, tegen en voortgang. Een leesboek voor Oud-Nederlands zonen en dochteren. Haarl. 1834 1e stuk. kl. 8°.

Proeve van een handboek voor jonge lieden, tot godsdienstige bestuur van iederen dag van het jaar, volgens een daarbij opgegeven bijbelspreuk. Zalt-Bommel 1836. 4 d. 8°.

Nuttige en aangename mengelingen voor de jeugd. 2e dr. Amst. 1827. 32°. m: pl. en een muzijkstukje.

Uitspannings-uren voor ligchaam en geest. Der Nederl. jeugd aangeboden. Schoonh. 1838.

Mevrouw Belcour onder hare gehuwde vriendinnen. Schoonh. 1839. gr. 8°.

Fransch en Nederd. woordenboekje voor eerstbeginnende; gevolgd door een dagverhaal van drie kinderen, of gesprekken, geschikt naar de vatbaarheid van zeer jonge kinderen. Arnhem 1839. 3e dr. kl, 8°.

Toespr. aan eenige jeugdige vrouwelijke lidmaten, bij het afleggen harer belijdenis; en hare eerste toenadering tot het avondmaal. Schoonh. 1841. gr. 8°.

Hetzelfde werkje onder den titel: *De beslissende ure.* Schoonh. 1849.

Het gebruik van het mikroskoop voor jonge lieden, naar eigen oefening met dezelve, beschreven en gemakkelijk gemaakt. 's Hage 1841. kl. 8°. m. pl.

Het noorden van ons vaderland: of vlugtige schetsen en aangename herinneringen van een reistogtje over Utrecht, door Vriesland, Groningen, Drenthe en Overijssel. Assen. 1841. groot 8°.

Roosjes op de kinderl. loopbaan gestrooid. Amst. 1841. 16°.

Iets voor onze kleine vrienden. Amst. 1842. 16°. m. pl.

Vader Oscar, of een oog op God. Het middel, ook voor jonge lieden, om altijd vrolijk en gelukkig te leven. Amst. 1841. kl. 8°. m. pl. 2e dr.

De blinde landman. Amst. 16°. m. pl. 2e dr.

Schetsen aan het kinderlijk leven ontleend. Amst. 1845. 16°. met platen.

Woorden van moederlijke liefde aan mijne dochter Mathilda, gedeeltelijk naar het Hoogd. Amst. 1844. 8°.

Kinderbijbel of bijb. verh. voor jonge kinderen, bij het zien van bijbelprenten aan 's moeders schoot. Amst. 1836. 2e dr. 1849. 4 stukjes kl. 8°.

Premier vocabulaire; Hollandais-Francais pour l'enfance. ed. Nimègue 1847. kl. 8°.

Suite du premier vocabulaire Hollandais-Français Nouv. ed. Nimègue 1847. kl. 8°.

Het gedachtenismaal des Heeren. Avondmaals-lectuur in verschillende omstandigheden des levens. Gouda 1847, 8°.

De Christelijke feestdagen en de lijdensgeschied. van onzen Heer, 2e geheel omgew. dr. Amst. 1848. 12°.

Gelukkig door deugd. Proza en Poezij. Amst. 1849. 16°.

Opvoedingsleer voor beschaafde Christelijke moeders. Rotterdam gr. 8°.

Het verborgen kleinood; een verhaal voor jonge lieden. Rotterdam. kl. 8°.

en C. P. C. Robidé van der Aa, *Lektuur voor de jeugd, in proza en poezij.* Amst. 1834. 16°.

Nuttig geschenk voor de jeugd. Amst. 1834. m. pl. 16°.

Nuttige tijdkorting voor de jeugd. Amst. 1835. 16°. m. pl.

Aangenaam allerlei voor de jeugd. Amst. 1837. 16°.

Tafereelen en gedichtjes voor de jeugd. Amst. 1836. 16°. m. pl.

Bloempjes voor de Nederl. jeugd. Amst. 1839. 16°.

Vertellingen in proza en poezij. Amst. 1840. 16°. m. pl.

Vruchtrijke uren op den akker des levens ingezameld. Voor de jeugd. Amst. 1843. 16°. m. pl.

Voor het oog en het hart. Mengelingen voor kinderen. Amst. 1846. 16°. m. pl.

Tijdwinst in ledige uren. Verhaaltjes en Gedichtjes. Amst. 1847. 16°. m. pl.

Leert en betracht. Lektuur voor de jeugd. Amst. 1848.

(De bovenstaande werkjes, van af *Lektuur voor de jeugd*, zijn allen vroeger onder den titel van *Almanak voor de jeugd* uitgegeven.)

Het magazijn voor jonge jufvrouwen, omgewerkt door A. B. v. M. 2e dr. Breda 1848. kl. 8°. m. pl.

Mevr. J. de la Faye-Brehier, Alice of de jonge huismoeder. Vrije vert. naar het Fransch door A. B. v. M. Amst. 1844. 8°.

Encyclopedie of handboek van vrouwelijke bedrijven en raadgever in alle vakken van den vrouwelijken werkkring. Uit het Hgd. vert. door A. B. v. M. Amst. 1835. gr. 8°.

F. Hoffmann en G. Nieritz, *Het vertrouwen op God beschaamd niet*, en *de Landprediker.* Twee verhalen uit het Hoogd. vert. door A. B. v. M. Amst. 1847. kl. 8°. met een pl.

Laura, een voorbeeld van edele zelfsopoffering. Een boek, inzonderheid voor jonge vrouwen en moeders. Vrij vert. uit het Hoogd. door A. B. v. M. Amst. 1833. 2 d. 8°.

Lente en Herfstbloemen voor de Ned. jeugd, door mevrouw A. B. van Meerten, C. P. E. Robidé van der Aa, O. G. Heldring, Boudewijn en anderen. Leiden 1849. klein 8°.

F. Nösselt, *Algemeene geschiedenis, ingerigt voor jonge lieden, bijzonder voor aankomende en volwassen meisjes.* Naar de vierde veel verm. en verb. Hoogd. uitg. vert. door A. B. v. M. Amst. 1840—41. 4 d. gr. 8°.

A. H. Petiscus, *Johannes of de Vaderzegen. Bijdragen ter bevordering van goede en zedelijke vorming voor jonge lieden uit den beschaafden stand.* Uit het Hoogd. door A. B. v. M. Amst. 1835. kl. 8°.

H. L. Sebald, *Waak en bid. Moederl. woorden aan mijne dochter op haren levensweg.* Naar het Hoogd. door A. B. v. M. Amst. 1848. 8°.

G. A. F. Sickel, *Opvoedingsleer voor beschaafde Christelijke moeders. In voorlezingen.* Naar het Hoogd. door A. B. v. M. Rott. 1839. gr. 8°.

De vrede der ziel en de middelen om dien te verkrijgen. Lect. voor beschaafde vrouwen. Naar het Hoogd. bewerkt door A. B. v. M. Gouda 1849. kl. 8°.

Maria, Woorden van troost in verschillende treurkamers. Amst. 1850. 8°.

Vergeet mij niet. Proza en Poezij voor de jeugd. Amsterd. 1850. 8°.

Premier vocabulaire, Hollandais et Français pour l'enfance etc. Fransch en Nederlandsch Woordenboek voor eerstbeginnenden. Nijmegen 1851. kl. 8°.

Het leven van Dr. Martin Luther. Bewerkt inzonderheid voor jonge lieden. Amst. 1851. 12°. met titel, vignet en 1 plaat.

Jacob Cats, de gids en troost inzonderheid der ouden van dagen. Eene bloemlezing uit zijne belangrijkste werken. Gouda 1851. 12°.

De Christelijke feestdagen en de lijdensgeschiedenis van onzen Heer, behandeld voor jonge lieden, 2de geheel omgewerkte druk. Amst. 1852. 12°.

Tafereelen en verhalen uit het leven der Apostelen voor jonge kinderen bewerkt. Amst. 1852. Ook onder den titel van *Kinder-Bijbel*, 5^e stuk.

Eugenie Fry. De kleine Parijzer Robinson. Een verhaal voor de jeugd. Naar het Hoogd. Dordr. en Zierikzee. 1852.

De geschiedenis der Apostelen, voor meergevorderde jonge lieden bewerkt. Amst. 1853. 8°.

Een vriendelijk woord van raad, troost en opbeuring voor mijne arme medemenschen. Uitg. ten voordeele van het Protest. landbouwk. gesticht. Montfoort. Landbouwk. gesticht. 12°.

Suite du premier vocabulaire Hollandais et Français, pour la jeunesse. Vervolg van het Fransch en Nederd. Woordenboekje voor eerstbeginnende. Nieuwe uitg. Nijm. kl. 8°.

Woorden van moederlijke liefde aan mijne dochter Mathilda. Amst. 1854. 2^e dr.

Zie *Kunst en Letterb.* 1853. D. I. bl. 45; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1089; J. Herman de Ridder, *de Wed. A. B. van Meerten geb. Schilperoort, herdacht*, Schoonh. 1853; Mej. H. L. la Lau, *Dichtk. hulde toegebragt aan de nagedachtenis van wijlen Mevr. A. B. v. M. geb. S.* Gouda 1850; Schotel, *Tollens en zijn tijd*, bl. 190; Muller, *Catal. v. portr.*

MEERTEN (Jan van), in 1537 goudsmit te Utrecht, maakte o. a. zilveren letters voor stads

Zie Dodt, *Archief*, D. II. bl. 218.

MEERTEN (L. A. van), med. doct. te Delft.
Schreef:

Verhandeling over de ontploffing van het buskruid, in toepassing op het voorgevallen ongeluk te Leyden. 's Hage en Amst. 1807. 8°.

Over het doelmatig aanwenden der zoo noodige luchtzuiverende en besmetting werende berookingen. Delft 1832. 8°.

Iets over de berookingen met zuren die men aanwendt om de lucht, door dierlijke uitwasemingen besmet, te zuiveren. In *Alg. Kunst en Letterb.* 1805. D. II. bl. 339.

Verhandeling over de broodgisting, in *Natuurk. verhand. d. Holl. Maats.* D. V. 1812. bl. 1.

Over het verbranden van metalen en aether in het overzuurd zoutzuurgas, in *Alg. Konst en Letterb.* 1805. D. II. bl. 391.

Iets over het zuiveren van regenwater, met lood bezwangerd, in *Alg. Konst en Letterb.* 1820. D. I. bl. 382.

Waarneming over het onderscheid en werking van droog en nat vloeizuur op glas en kiezelaarde, in *Natuurk. verhand. d. Holl. Maats.* D. V. 1807. bl. 117.

Over zijne toestellen tot zuivering van water, in *Alg. Kunst en Letterb.* 1838. D. II. bl. 447.

Iets over het door destilleren en filtreren drinkbaar maken van zeewater, in *Kunst en Letterb.* 1839. D. I. bl. 291, 306.

Over het zetmeel in de planten, in *Athenaeum* 1836 *April* N°. 4 bl. 412.

Zie Holttrop, *Bibl. med. chir.* p. 214, 215.

MEERTEN (Hendrik van), te Arkel, waar zijn vader, Leonard, toen predikant was, geboren, werd predikant te Wadenoyen (1789), Bedijkte Schermer (1795) en te Gouda (1798), waar hij in Jan. 1830 emeritus werd, en den 14 Sept. van dat jaar overleed.
Hij schreef:

Leerboek over de Godsdienst. Amst. 1819. 8°.

MEERTENS (Abraham) werd 7 Februarij 1757 te Middelburg geboren, schilderde en teekende vogels, bloemen, landschappen en dorpsgezigten. Hij vervaardigde o. a. de afbeeldingen voor de gravuren in het werk van J. Ermerins, *Zeeuwsche Oudheden* enz. Middelb. 1780. 8°.

Hij was medeoprigter en directeur der teeken akademie zijner geboortestad, waar hij 27 April 1823 overleed. Zijn portret bestaat.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 211; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1089.

MEERTENS (Jacob), president van het geregtshof van Vlaanderen, behoorde tot hen, die tegen 25 Mei 1565, op last van Philips II, ten hove beschreven werden om hun gevoelen over het ketterstraffen te vernemen, hetwelk hierop nederkwam „dat de dienst Gods en de welstand des vaderlands geen verandering gedoogden, ten ware, veelligt, omtrent onbejaarden en berouwhebbenden, die men, naar 't kerkelijk regt, wat zachter handelen kon.” Alva benoemde hem in 1567 tot lid van den raad van beroerte.

Zie Hopperus, *Recueil et Memorial des Troubles du Pays-Bas du Roy*, p. 46; *Notae ad Viglii vitam*, p. 190; Wagenaar, *Vad. Hist.* L. VI. bl. 109, 251.

MEERVEEN (Johannes a), door Heringa, op zijne lijst van Ned. dichters geplaatst. Hij stelde Meysters *Des werelds dool om berg*, boven het orakel van Delphi. Zijne poëzy is vergeten.

Zie Heringa, t. a. p. bl. 64.

MEES (Daniel), in 1623 te Groningen geboren, zoon van Pieter Mees en Grietien Waldrix, studeerde te Groningen, werd in 1646 predikant te Jipsingehuizen, vervolgens te Slogteren (1647) en aldaar overleden 29 Aug. 1678. Hij huwde 1 Eetien Brongersma, overleden aan de pest; 2 Foske Hommes. Men heeft van hem:

Dankpredikatie tot Ipsingehuyzen. 4°.

Zie Maurik en Noordbeek, *Naamr. v. Godgel. schrijv.*; Adami *Naaml. van predik. te Gron.* bl. 53; *Gregorius Mees, predikant te Rotterdam in de XVII eeuw, en zijn gezin, geschetst door Mr. Gregorius Mees, alleen voor de familie gedrukt. Niet in den handel. Bijlage A.*

MEES (Gregorius), zoon van Jeremias Mees, werd 1 Jan. 1631 te Groningen geboren, studeerde aldaar onder Samuel Maresius, en werd in Mei 1655 predikant te Beckum of Berlikum, waar hij 16 Nov. 1656 huwde met Rudolpha of Rolina Allerts Santvoort. Gedurende zijn verblijf aldaar werd hij naar Koudum genoodigd, doch sloeg dit beroep af: dat van Kantens aanvaardde hij in 1658. Na een vierjarig verblijf aldaar, werd hij naar Groningen beroepen en aanvaardde aldaar den 26 Mei 1661 zijne bediening. Tien jaren was hij aldaar „met vrucht en zegen” werkzaam geweest, toen hem in 1671 de Amsterdamsche gemeente beriep. Hij sloeg dit beroep af, doch aanvaardde dat naar Rotterdam in het laatst van 1675, en deed 12 Januarij 1676 zijne intrede, naar aanleiding van Lucas IV : 43. Hier verloor hij den 15 Februarij 1680 zijne echtgenoot. Hij hield over haar eene lijkpredikatie, en zijne ambtgenooten Franciscus Ridderus en Petrus Tielenius gedachten haar afsterven, gene in een Hollandsch, deze in een Latijnsch gedicht. Ook wijdde haar de beroemde Johannes Antonides van der Goes een lijkzang. Den 31 Mei van hetzelfde jaar, was hij van plan met zijne kinderen een uitstapje naar Dordrecht te doen, en vertrok per schuit naar het tolhuis in Overmaas, om vervolgens met een rijtuig de reis te vervolgen. Door een hevigen noordwesten wind overvallen, keerden zij naar Rotterdam terug. In de nabijheid van het Oude hoofd raakte de boot aan 't slingeren, schepte water, vloeide vol en zonk in zulk een oogenblik dat allen uit het vaartuig spoelden, eer zij het regt gewaar werden. Hij zelf, zijne zonen Jeremias en Rudolph en zijne dochters Wilhelmina en Margaretha werden, benevens de dienstmeid gered, doch een vriend des huizes, de makelaar Melesdyck, zijn zoon Allart en zijne dochter Anna, werden een prooi der golven.

In 't laatst van 1681 trad hij in een tweede huwelijk met Maria de Mey, van aanzienlijken huize. Deze echt bleef kinderloos, en hij stierf 21 Sept. 1694 in den ouderdom van bijna 64 jaren, eene weduwe en vier kinderen, onder welken Rudolphus, de stamvader van het nog bloeijende geslacht van dien naam in Holland, nalatende. „Hij was een godvruchtig, weldadig, goedertieren, vriendelijk, beschaafd, openhartig en nederig man, een der geliefdste leeraars van Rotterdam, en predikte steeds voor eene groote schare; geheel een predikant der XVIIe eeuw, regtzinnig in de volste beteekenis des woords, anders denkende streng beoordeelende; een verstandig godgeleerde, met dat vuur en die overtuiging uit het hoofd sprekende, dat hij zelf

op den predikstoel tranen stortte en die bij zijne toehoorders overvloedig uit de oogen perstte, een deftig leeraar, deftig en zielroerend boetprediker, en aangenaam heilverkondiger, een Apollos, magtig in de schriften, een heiltrompetter, een krachtige bestraffer en doordringende overtuiger." Zijn ambtgenoot de With hield een lijkpredikatie op hem, die in druk is uitgegeven. Zijn portret is gegraveerd door A. Vaillant, naar eene schilderij van B. Vaillant, met een vers van zijn ambtgenoot Tielenius.

Hij schreef:

Landdagpredikatie, in 12°.

Zions worstelperck, vertoonende een Goede strydt tegen den quade vyandt, verdeelt in vijf bedenckingen over de woorden Jac. IV: 7. Wederstaat den Duyvel, en hy sal van u vlieden. Achter yeder bedenckinge is ghevoeght een hertelycke alleenspraecke met Godt, en stichtelycke Lof-sang tot Godt. Tot Leeuw. 1670.

Opgedragen aan de *Dier gekochte, gode geheyligde en seer geliefde medeburgers der Heyligen en Huysgenooten Godes, bezonderlycck in Groningen, Cantens (in de Ommelanden), Belckum ende Coudum* (in Friesland) met verzen van Dr. Johan Mees en Andr. ten Have, predikant te Pekel-Aa.

Hagars dienst onder de vrije Sara; verdedigende het voorrecht van Godts genade boven de wet om tot Godt te naken. Nevens de oorsprongh, aerdt, order, kracht, eigenschappen, werckingen en aengeknoopte Beloften Godts, over Jac. IV: 8, door enz. *Tot Groningen* 1673, opgedragen aan Burgemeesteren en Raad van Groningen, waarvan toen des schrijvers neef, Henrick Cluivinghe president was, en een vers van P. H. getiteld: *Het suchtende vaderlandt in kerk en staat schept adem.*

Een vriendt in de Rouw, sprekende van 't sterven en begraven der Nabestaende en Goebekende Huysgenoten des geloofs, in vyf verhandelingen. Ten deele voor de eerstemael, ten deele voor de tweede- en derdemael uitgegeven door enz. Tot Rott. Anno 1681.

Na eene waarschuwing aan den lezer, volgt eene Dedicatie aan des schrijvers neef, Henrick Cluivinghe; voorts *een Salige ontslapinge in Christo, volgens Pauli woorden: »soo zijn dan oock verloren, die in Christo ontslapen zijn." I Cor. XV:* 18. *Na het overlijden van mijn waerde Huysvrouw Rudolpha Allerts Sandvoort, uytgegeven;* voorafgegaan van de *Opdracht* aan Mr. L. Wilthuis, des schrijvers schoonbroeder. Aan het einde zijn de gemelde verzen van Ridderus, Tielenius en Antonides.

Daarna: *Het droevige ongeluk op de Maes, Voorgevallen op den* 30 *May, Ende met Geestelijke bedenkingen, daerover, op den* 10 *en* 18 *Juny* 1680 *aen de Gemeynte des Heeren, tot Rotterdam, voorgesteld en volgens over Jesaias* 43 *vers* 2. *»Wanneer ghy sull gaen door het water, ick sal by uw zijn, door de Rivieren, sy en sullen u niet overstroomen"* voorafgegaan van een opdragt aan Burgemeesteren van Rotterdam.

Voorts: *Twee aenmerckelycke Voorbeelden van een zaliye ontslapinge (I), van de Wijtberoemde Leeraer der Godtsgeleertheyt en Kercklycke Historiën in de Hooge schoole, en Herder van de Fransche Gemeynte in Groningen; de heer Samuel Maresius. (II) Van een seer eenvoudige dochter Sara Coolbrant, zijnde als twee uytersten onder Godts volck in de hoogste geleertheyt en diepste nedricheyt*, en

De Rouwstatige Begraeffenisse van de Gesegende princesse Sarah, Overleden Huysvrouw van de voortreffelijcke Vorst, Prophete en Vriendt Godts Abraham; nu voor 3539 *jaren begraven by Hebron in Machpela; In 't jaer* 2145 *na de schepppinge, zijnde* 1858 *jaer voor de geboorte Christi, nadat sy* 127, *en haer man* 188 *jaer geleefd hadden."*

Eindelijk *Drie Troostgesangen*, waarvan de twee eerste waarschijnlijk van Mees zelve zijn, terwijl het derde getiteld: *Een soete Eensaemheydtstroost* van Joannes Kloeck, predikant te Ede is.

Melk voor de nieuwelingen, noodig om haer te voeden voor en nae de belydenisse des geloofs, wegens 't H. Avondmael, volgens order van de Christelyke Catechismus, in twaelf verhandelingen en elcke verhandelinge in vyftigh vraegjes verhandelt: om bequaemelyck alle vierendeel jaers af te handelen; achter volgen noch drie Byvoegsels.

I. Een kort ontwerp van de geheele Catechismus, t'elkens van vrage tot vrage in drie deelen en onderdeelen gestelt.

II. De betuygingen der nieuwe ledematen na de proefpredicatie in de Kerke tot Rotterdam.

III. De vraeghstukken die van de geheele Gemeynte Christi in Groningen, t'elkens overluydt worden beantwoordt na de belijdenispredikatie, door... Rotterdam. Anno 1683.

Het mergh van de Christelijke Catechismus, die geleerdt wordt in de Gereformeerde kerke des Heeren Jesu Christi in 't Vereenighde Nederlandt, tot dienst der jeught. I. Vertoont in sijn eerste Beginselen; door 12 *vraeghjes;* en *II. Nader geopent en met schriftuerplaetsen bevestight, op* 24 *vragen. En beyde voor Twaelf-weeksche oeffeningen verdeeldt. Met een Kort summier voor de dertiende weeck om 't alle vierendeel-jaers, tusschen de Bedieninge des H. Avondtmaels, af te doen. Aldus te samen gesteldt door...* Rott. 1684.

De gouden keten der saligheyt van den H. Geest, door den Apostel Paulus 't samengeschakelt in het 28, 29 en 30 *vers van het achtste Capittel tot de Romeynen, ende nu in negen predicatien.*

Schriftmatigh verklaert.
Geloofmatigh uitgebreydt.
En zielmatigh toegepast.

Aen des Heeren bloeyende gemeynte tot Rotterdam. Tot Rott. 1685. Opgedragen aan *mevrouw Catharina Raye, weduwe van mijn heer Cornelis Backer, in sijn leven Raedt en Schepen der stadt Amsterdam enz.* en *Mejuffr. Eva Raye, jonge juffrou; uitverkoorne, seer geliefde susteren, myne seer weerde en hoogh geeerde Nichten.*

Met lofverzen van Josias Heinsius, predikant te Hillegersberg en P. van Hemert. Als student vervaardigde hij ook latijnsche gedichten.

Zie *Het gelukkig afsterven der Regtveerdigen, tot Kerks ongeluk overwogen en voorgestelt uyt Jes. Cap.* 57 *vs.* 1, 2. *By gelegentheyt van het salig overlijden van den eerwaerden heer Gregorius Mees, in zijn leven zeer getrouw dienaar in Jesu Khristi, Gemeynte tot Rotterdam. Door Ludolphus de With, predikant te Rotterdam. Nevens eenige Gedigten en Grafschriften ter eere van den overledenen.* Rotterdam 1694 *Gregorius Mees, predikant te Rotterdam in de XVII eeuw en zijn gezin, geschetst door* Mr. Greg. Mees, Az. Rotterd. 1851; Adami, *Naaml. d. prek. v. Gron.* bl. 9, 78; Maurik en Noordbeek, *Naamr. v. Godgel. schrijv.*; K. J. R. van Harderwijk, *Naaml. en Levensbijz. der predik. te Rotterd.* bl. 49; *Tegenw. staat der Nederl.* D. XIV. bl. 414; J. Kloek, *Edische verlustingen*, bl. 43; A. v. d. Goes, *Gedicht.* Rotterd. 1730. 4°. bl. 316; Jöcher, Kobus en de Rivecourt, F. Muller, *Cat. v. Godgel. werk.* bl. 63; *Cat. v. portr.* Abcoude, *Naamreg. v. boek.* bl. 240; *Aant. en verv.* bl. 136.

MEES (Johan), te Groningen geboren, ouder broeder van den vorige, hield zich lang te Parijs op, doch werd med. dr. te Groningen. Hij beoefende de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn *Zegezangh over de Goede strydt van de Godtsgeleerde heer Gregorius Mees, tegens de quade vyandt*, vóór diens *Zions Worstelperck.* Hij huwde Maria Emmen.

Zie Mr. Gregorius Mees, *Gregorius Mees, predikant te Rotterd. in de XVII eeuw*, bl. 18.

MEES (Mr. Hendrik Willem), studeerde te Utrecht en aan de Kon. Akad. te Delft, van welke hij een der meest uitstekende kweekelingen was. Na korten tijd bij het binnenlandsch bestuur van Java werkzaam te zijn geweest als kontroleur der 3e en 2e klasse bij de landelijke inkomsten en cultures, werd hij in 1846 naar Batavia geroepen om als referendaris bij de algemeene secretarie werkzaam te zijn, en ongetwijfeld zou hij bij de hooge regering van Nederlandsch-Indië tot de hoogste betrekkingen zijn opgeklommen, had geen ligchaamskwaal, welke hem tot aan zijn dood aan kamer en stoel bond, hem genoodzaakt in 1850 naar Nederland terug te keeren. Ter beschikking gesteld van het departement van kolonien, wijdde hij zijne krachten met stalen ijver aan de studie en behandeling van belangrijke koloniale vraagstukken, waaronder die van staatkundige en staathuishoudkundigen aard zijn lievelingswerk waren. Hij werd in 1858 ridder van den Nederl. Leeuw, en overleed 16 Januarij 1862 in den ouderdom van 43 jaren, van welke hij 5 jaren in Ned. Indië en omstreeks 8 jaren hier te lande in active dienst doorbragt.

MEES (Petrus), zoon van Hebel Mees en Itia Themmen, werd 13 Mei 1707 te Nieuw-Scheemda geboren, in 1732 proponent, in 1733 als predikant beroepen te Oude Pekel-A, in 1781 emeritus, en overleed 8 Julij 1785. Hij huwde 1734 Afijn Temmen, die hem 7 kinderen schonk.

Hij schreef:

Antwoord op het vraagstuk voorgesteld aan de Protestantsche kerk over zekere wijze van Goddelijke openbaring enz. Gron. 1743. 4°.

De naakte ontdekte Enthusiastery, Geestdryvery en bedorve Mystikery van A. Driessen, uit zijn vraagstuk en voorberigt van het Eerste vertoog van 't wezentlijke der gerigten en openbaringe van Christina Poniatovia enz. Gron. 1743. 4°.

Zie Adami, *Naaml. der pred. in Gron.* bl. 10; Mr. G. Mees, t. a. p. *Bijlage* A.; Abcoude, *Aanh. en verv. v. Ned. boek.* bl. 136, 137.

MEESE (Bernard Christoffel), zoon van David Meese, hortulanus te Franeker en student in de medicijnen. »Hoe jong ook had hij zich het geheele zamenstel der uitwendige kruidkunde eigen gemaakt, zoodat hij in het waarnemen van zijne bediening allen lof behaalde en het zoo wel voor kundigen als anderen een zonderling vermaak was den hortus medicus te beschouwen. Doch zijn onderzoekende geest sloeg ras voort tot het nagaan van den aard en het inwendig gestel der planten, waaromtrent hij ook verscheidene proeven, zoo tot verbetering van reeds genomene als ontdekking van nieuwe kundigheden in het werk stelde en ze aan zijn meester, den hoogleeraar in de wijsbegeerte, J. H. van Swinden, mededeelde; op nieuw zich bepaalde tot het nasporen der *uitwerking van het licht op de planten*, met dat gevolg, dat hij, het spoor van den vermaarden C. Bonnet drukkende, in dien tijd meer dan 80 geheel nieuwe proeven verzameld had. Deze zond van Swinden aan Bonnet zelven, die erkende »dat Meese veel dieper dan hij in deze mijnen gegraven had." Hij was voornemens hetgeen hij over den invloed van het licht op *de plantgewassen* had bijeengebragt bij gedeelten onder van Swinden te verdedigen; doch hij stierf in den jeugdigen ouderdom van 21 jaren, den 27 Febr. 1775.

Van Swinden gaf de letterkundige nalatenschap van den begaafden jongeling uit met den titel:

Experimenta Physica de actione lucis, caloris et humiditatis in vegitabilibus etc.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1775 a. bl. 471—473.

MEESE (David), werd 25 Dec. 1723 te Leeuwarden geboren. Uit ouders van geringen stand gesproten, was hij een treffend voorbeeld door zelfontwikkeling van bijzondere talenten, welke groote mannen vaak kenmerken. Als hortulanus bij den akademischen tuin te Franeker geplaatst, (1750) wist hij, te midden van drukken arbeid, in eenen vaak ziekelijken toestand, die hem vroeg ten grave deed dalen, (Aug. 1770) binnen weinige jaren met overwinning van de grootste moeijelijkheden, door eigene vlijt, niet alleen zich zelven tot een voortreffelijken en geleerden kruidkundigen te vormen, maar ook door zijn vernuft in die wetenschap, nieuwe en meer uitgebreide inzigten te verkrijgen, welke lang nog door kenners bewonderd en gevolgd werden; terwijl hij tevens voor verscheidene andere, algemeen nuttige onderwerpen, schrandere uitvindingen deed en voorstelde die, door geleerde genootschappen onderzocht, met eer en goud naar verdiensten zijn bekroond geworden. Tot zijn uitvindingen behoorde ook een bijzondere zaaimachine. Zij was een houten kar met twee wielen, wiens achterwand voorzien was van gaten om het koren of zaad door te laten. Hij vervaardigde ze met Bouts en zond ze naar de Koninkl. Maats. v. wetensch. te Londen. Behalve waarnemingen aangaande de aartsnaden, getrokken uit verscheidene brieven van Meese aan Mr. L. F. Gronovius te Leyden, en te vinden in *Uitgezogte Verhandelingen* D. IX. bl. 338—347 (Amst. 1764) gaf hij in het licht:

Flora Frisiaca, of lijst der planten, welke in de provintie Friesland in het wilde gevonden worden, waarbij gevoegt is een korte beschrijving van bovengenoemd landschap. Franek, 1760. 8°.

Plantarum rudimenta, sive illarum methodus; ducta ex differentia earum seminum, Cotyledonum, aliarumque partium, quae brevi tempore post earum propullulationem ac alterius incrementum, in iis conspiciuntur; quorum omnium utilitatem praefatio satis superque lectorem docebit. Investigata, effecta ac composita a David Meese. Leov. 1763. 4°. m. pl. Er zijn slechts twee stukjes van in het licht verschenen die in het Hoog- en Nederduitsch zijn overgezet.

Verhandeling over het nut der kruidkunde, in *Verh. d. Holl. Maats. van Wetens.* D. IV. 1768. bl. 133.

Eenige nasporingen aangaande de Huisplanten (musci). Met afb. t. a. p. bl. 171.

Verh. over de Paalwormen in *Verh. v. h. Gen. Floreant lib. artes.* D. I. Amst. 1771. 8°.

Het XIX classe van de *Genera Plant. van Linaeus. Syngenesia genaamd, opgeh. en verm.* enz. Leeuw. 1761. 8°.

Op de Bibliotheek der Leydsche Hoogeschool vindt men: David Meese, *Hortulanus in Horto Medico Franequerano, Rudimenta Plantarum of eerste beginsels der planten, voortkomende naadat ze gezaaid zyn uyt haar zaad. Alle zooveel doenlyk was in deese hunne voortkoming en een weinig boven den grond voortgegroeid zynde veranderingen nagespeurd, afgeteekend en aangeschreven; en daaruit eene nieuwe leerwijze getrokken en by stukken voorgesteld en uitgegeven, waarvan 't eerste was in* 1761.

Het werk bestaat (volgens de opgave van prof. Reinwardt) uit twee deelen in folio. Het eerste bevat 48 groot kwarto bladen met gekleurde benevens nog eenige ongenommerde teekeningen; alle voorstellende de kiemende zaden van een zeer groot aantal van gewassen. De teekeningen zijn allen zeer fraai en naauwkeurig, en van ieder kiemend zaad in de min of meer gevorderde staat van ontwikkeling van hetzelve, en dus ook een gedeelte van het jonge plantje (*plumula*) in onderscheidene teekeningen voorgesteld." Het 2e deel bevat den tekst of de verklaring van de teekeningen."

Zie *Aanteekeningen van twee proeven enz. door A. Roskam Kool*, in de *Verh. van het Bat. Genoots. te Rotterd.* D. IV. bl. 190—163; G. de Vos, *Comment. de Entozois*, p. 33; C. Mulder, *Orat. Inaug.* p. 12, 24 nota 14; *Konst- en letterb.* 1822, D. II. bl. 242; 1824, D. II. bl. 419; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1791 a bl. 658; 1763, bl. 550—560; 1775 a. bl. 471; 1766, bl. 40; Adelung, *Foriz. u. Erg. v. Jöch. Lex.* i. v.; N. Mulder, *Orat. de meril. D. Meese*, cet. Gron. 1822.

MEESTER (Andries), goudsmit te Haarlem, bloeide in het midden der XVe eeuw.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1090.

MEESTER (Andries de). Zie DEMETRIUS (Andries).

MEESTER (De), hollandsch kunstgraveur uit de 2e helft der XVe eeuw. Wat van zijne kunst overig is, berust in 's Rijks Museum te Amsterdam. Kramm vermeldt van hem de volgende gravuren:

Een edelman wordt door den dood verrast.

Twee naast elkander zittende personen, kopij naar Wenzel van Olmuts.

(Beide afdrukken in het kabinet te Weenen).

Salomon bidt knielende een op een zuil staanden afgod aan.

Jacobus de Mindere.

St. Philippus.

St. Bartholomeus.

Een Turk te paard.

Een wapenschild dat een burzelbaum (?) vormt, met een knaap die den luchtsprong doet, volgens Duchesne, de originele die onder de werken van Israel van Mecken voorkomt.

Een zittende vrouw met een wapenschild en helm.

St. Petrus en Paulus met den zweetdoek, waarop het gelaat van den Zaligmaker is afgedrukt, boven aan de pauselijke kroon met de sleutels onderaan, in het midden het teeken L. 0.30, boven het jaartal 1497.

Zie Duchesne, *Iconophile*, p. 77; Kramm, t. a. p.

MEESTER (E. S.), een zeer vruchtbaar graveur, die in de 2e helft der 17e eeuw bloeide, en alleen onder deze initialen bekend is. Men heeft verschillende gissingen omtrent zijn waren naam en herkomst, men vermoedt echter dat hij een Nederlander is, daar zijn werk de school der van Eycken verraadt.

Nagler vermeldt 168 stuks van zijn graveerwerk, waaronder een *Alphabeth* in Gothischen vorm, kunstig met lofwerk, figuren en gedierten, als ook een *Kaartspel*, bestaande uit nummers en figuren, waarvan slechts één compleet stel bekend is.

Men wil ook dat hij geschilderd heeft, en schrijft hem *de berg van Calvarien*, op een vergulden grond geschilderd, in de Kathedraal te Munster toe.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1090.

MEESTER (Israel). Zie MECKEN (Israel van).

MEESTER (Mr. Gerrit Abraham de), werd den 2 Oct. 1817 te Harderwijk geboren, en in 1841 te Leyden doctor

in de regten, na het verdedigen eener dissertatie *de judiciis Gelriae tempore Reipublicae Provinciarum Unitarum* (L. B. 1841). Twee jaren later verkreeg hij het secretariaat van den gemeenteraad zijner geboortestad. Den 17 Junij 1847 werd hij tot lid der Provinciale staten van Gelderland benoemd en in die betrekking herkozen, toen, na de grondwetherziening van 1848 en de invoering der provinciale wet, de verkiezingen regtstreeks geschiedden. In hetzelfde jaar (1847) benoemde men hem tot honorair lid van de Overijsselsche vereeniging ter bevordering van provinciale welvaart, en op zijn benoeming van lid van het Historisch Genootschap te Utrecht, volgde die van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, en der Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden. In 1854 werd hij curator van het Nassausche-Veluwsche Gymnasium, in 1852 commissaris der Zuidzeesche straatweg, in 1854 plaatsvervangend kantonregter, in 1855 burgemeester van Harderwijk, in 1857 lid van het collegie van de zeevisscherijen, in 1862 van de tweede kamer der Staten-Generaal. Zijne Majesteit had hem reeds in 1858 het ridderkruis van de Nederlandsche Leeuw geschonken. Hij overleed 2 Maart 1864, nog geen 47 jaren bereikt hebbende. De Meester had een rond en eenvoudig karakter en was in het staatkundige en wetenschappelijke de historische rigting toegedaan, niet die pseudo-historische partij, die de antiquiteiten van vroegere dagen in den tegenwoordigen tijd wil doen herleven en niet weet te onderscheiden de naauwgezette toepassing van het tegenwoordige van vroegere staatsregterlijke beginselen; maar die ware historische rigting, die in het verledene de grondslagen opspoort van het tegenwoordige.

Hij maakte zich als staatsman, regtgeleerde en geschiedkundige bekend en was een ijverig medearbeider aan verschillende regtsgeleerde en historische tijdschriften, zoo als van de *Kronijk* en *de Berigten van het Historisch Genootschap*, van het *Weekblad voor Burgerlijke administratie*, de *Nieuwe Bijdragen voor regtsgeleerdheid*, en anderen.

Afzonderlijk verschenen:

De staten van Gelderland onder het licht der Geschiedenis, (eerst in *Ned. Jaarb. voor Regtsg. en Wetg.*)

Zie Nijhoffs *Bijdr. v. Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. VII. bl. 117—118.

Over de verdiensten van Karel V als Nederlandsche wetgever.

Zie Nijhoff, t. a. p.

Bedenkingen tegen het voornemen om de heidevelden door eene overbevolking te doen ontginnen. Arnhem 1847.

Voorts gaf hij:

Het St. Jansdal of 's Heeren Loo, in *Nijhoffs Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. VI. bl. 93.

Aanteekeningen omtrent een paar Veluwsche bosschen. T. a. p. D. VII. bl. 294.

Het dertiende artikel der Unie van Utrecht. t. a. p. D. IX bl. 213.

Chronologische opgave der perkamenten der 13 en 14 eeuw, berustende in het archief der stad Harderwijk, in *Kronijk v. h. Hist. Genoots. Charters uit het Archief van Harderwijk, van* 1315—1498. T. a. p. D. XV. 1859 bl. 281, D. IX. bl. 180 volgg. D. X. bl. 355 volgg.

Register van losse brieven van 1500—1543, van 1543—1553, 1555—1560—1560—1577. T. a. p. D. XVII. 1861, XVIII. 1862.

De staten van Gelderland, onder het licht der Geschiedenis, vervolg in *Ned. jaarb. voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving.* 1846—1847.

Hoe lang en hoeverre heeft het beginsel van volksk[illegible] zich in Gelderland doen gelden, in *Nieuwe Bijdr. v. Regtsgel. en Wetgeving*, D. II. St. II. (Amst. 1852).

Karel V en zijne plakaten. Ald. D. V. St. 2.

De grondlegger onzer vrijheid Prins Willem I, voorstander van het centralisatie-stelsel. Ald. D. VI. St. 2. (1856).

Onderzoek naar den staatsregterlijken toestand en de betrekking der onafhankelijke heerlijkheden onder de vrije republiek. Ald. D. VIII en IX.

Begrooting voor de provincie Gelderland, een bijdrage tot de kennis onzer koloniale legers, in *Staatkundig en Staathuishoudk. jaarboekje*, 1850, 1851, 1863.

Over de gemeentebesturen en statistiek. Ald. jaarg. 1854.

Iets uit eene belangrijke finantiele commissie in de voorgaande eeuw. Jaarg. 1852.

Bezoldiging der gezanten onder de republiek en de Generaliteitsloterij. Jaarg. 1854.

Het vermogen der gewesten om in evenredigheid de gemeene lasten te dragen, gedurende de republiek. Jaarg. 1855.

Opgave van eenige prijzen van levensbehoeften. Jaarg. 1855, 1856.

Een blik in de begrooting der Maats. van Weldadigheid. Jaarg. 1863.

Na zijn dood verscheen:

Geschiedenis van de staten van Gelderland, van den oorsprong tot heden. Utr. 1864. 2 dn. (vermeerderde herdruk van bovengenoemd werk.)

Zie zijn biographie in *Verslag der Jaarl. Vergad. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1864.

MEESTERS (P.), hoofdonderwijzer der Fransche en Nederduitsche scholen te Sluis, overleed 24 Februarij 1837 in den ouderdom van 57 jaren. Hij maakte zich verdienstelijk door eenige uitgegeven werkjes in zijn vak en geschriften voor gemengde lectuur, zoo als:

Aanleiding tot het ontleden der Nederlandsche taal. Amst. 1831.

Voornaamste beginselen tot het aanleeren der Nederlandsche taal.

Fransch vertaal- en leerboekje, in een geleidelijke orde zamengesteld. Leid. 1835.

Merkwaardigheden uit den onderwijskundigen levensloop van Thomas Hoogeheyt van Diependaal. Amst. 1829. gr. 8°. 2e dr. Amst. 1833. gr. 8°.

Het revolutionismus, voorgesteld in den koddig noodlottigen levensloop van zekeren staatsomwentelingsgezinden belangzoeker. Middelb. 1832. gr. 8°.

De Westfaalsche vondeling; een held in het verkrijgen van fortuin en aanzien. Amst. 1832. gr. 8°.

Oom Piet, voorstellende het karakter van eenen Hollander, die uit de geringste klasse optreedt. Amst. 1832. gr. 8°.

Mislukte aanval op Staats-Vlaanderen, door den vicomte de Pontecoulant en doctor Gregoire in de laatste dagen van October 1860.

Een kluchtig heldenbedrijf, in onderscheidene genootschappen gelezen. Amst. 1833. gr. 8°.

Mislukte aanval op Sluis, in Vlaanderen, den 2 Junij 1606.

Een kluchtig heldenbedrijf, gelezen in de kunst en wetenschap bevorderende Maatschappij te Amsterdam. Amst. 1833. gr. 8°.

Revolutionnaire Catechismus. Een nieuwe jaargeschenk voor alle tegenwoordige en toekomende revolutiemakers, gedeeltelijk gevolgd naar een Fransch werk van denzelfden aard. Amst. 1834. gr. 8°.

Twaalf ambachten en dertien ongelukken. Een oorspronkelijke Nederl. roman. Amst. 1834. gr. 8°.

Verzameling, geschikt om de Nederl. jeugd, door middel van hare moedertaal, op eene ordelijke en gemakkelijke wijze tot de kennis der Fransche taal op te leiden. Leiden 1835. gr. 8°.

Fransche zamenspraken voor de scholen. Leiden 1839. 2 st.

Met M. B. Jung, *Cijferstoel voor de Nederl. jeugd, waarin voornamelijk datgene onderwezen wordt, wat een leerling, die tot hoogere wetenschappen wordt opgeleid, behoeft.* Leiden 1837 en 1838. 4 dln. kl. 8°.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1837, D. I. bl. 145, 146; Brinkman, *Naaml. van boeken.*

MEESTERE (G. DE). Schrijver van:

Historia episcopatus iprensis, door J. B. Malon te Brugge, in 1851 4°. uitgegeven.

MEESTER (MARTINUS DE), te 's Hage geboren en leerling van Rombout Verhulst, bloeide als beeldhouwer, zoo in steen als hout, in het midden der 17e eeuw. Hij overleed te 's Hage.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1090.

MEESTERS (WILLEM), controleur der artillerie in Nederl. krijgsdienst woonde in het begin der 17e eeuw te Leyden en was een vriend van den grooten werktuigkundigen Samuel Musschenbroek, en den niet minder vermaarden Chr. Huygens. Meesters was de eerste uitvinder en vervaardiger van ijzeren vaartuigen hier te lande. In 1674 liet de raad van Staten, op het advies van prins Willem III, door hem 40

blikken pontons (vaartuigen om bruggen te slaan), maken, en dergelijke pontons bleven tot 1795 in gebruik. Meesters volgde in 1688 den prins naar Engeland, en was later bij het bombardement van Dieppe, Calais, Brest en Duinkerken tegenwoordig. Hij was ook een zeer kundig ingenieur en werktuigkundige, die met Musschenbroek en anderen briefwisseling gehouden heeft. Hij moet in 1703 of 1704 overleden zijn.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.* D. IV. bl. .

MEETER (P. A.). Men heeft van hem:
Beantwoording der prijsvraag: Welken weg moet de onderwijzer der jeugd ten platte lande inslaan, om der schooljeugd de volstrekt noodzakelijke kundigheden mede te deelen en dezelve te vormen. Franeker 1830. gr. 8°.
Eerste onderwijs voor jonge kinderen. Leeuw. 1831. 3e dr.
Leerlessen voor de jeugd. Vervolg op het eerste onderwijs. Leeuw. 3 st. kl. 8°.

Zie van Cleef en Brinkman, *Alphab. naaml. v. boek.*

MEETEREN (Emanuel van). Zie METEREN (Emanuel van).

MEETKERCKE (Adolf van), een der meest beroemde staatsmannen, in 1528 uit een aanzienlijk geslacht te Brugge geboren, werd pensionaris en ontvanger van het Vrije. Als zoodanig woonde hij de vergadering der Algemeene Staten te Brussel bij, en onderscheidde zich door zijne bekwaamheid boven anderen. In 1576 werd hij, wegens de Algemeene Staten naar Don Juan te Marche in Famines gezonden, om de welmeening van hen aan den nieuwen landvoogd bekend te maken. Vervolgens handelde hij met hem te Hoey en werd door hem naar de handeling te Geertruidenberg gezonden, voorts met den markies van Havrech in Aug. 1577 naar Engeland afgevaardigd, om den gevaarvollen toestand des vaderlands te doen kennen en hulp af te smeeken. Zeer breedvoerig handelde hij hier met Walsingham, den beroemden secretaris van koningin Elisabeth, ter verdediging van den stap der staten om aartshertog Matthias als landvoogd in te halen. Hij was in groot aanzien bij Willem I zoowel als bij Matthias en Alençon. In 1579 werd hij naar den vruchteloozen vredehandel te Keulen gezonden, in 1580 voorzitter van den raad van Vlaanderen, en benoemd om Anjou te vergezellen. Toen zijn vaderland zich met den koning van Spanje verzoend had, koos hij de zijde der vrijheid en verplaatste zich naar de zeven vereenigde provinciën, waar hij met vreugde werd ontvangen. Door Leycester tot lid van den Raad van State benoemd, werd hij in 1587 naar Utrecht gezonden, om de verschillen over het afschaffen van het eerste lid der staten ontstaan, te vereffenen. Hij toonde zich destijds zeer genegen tot Leycester, en geraakte daardoor bij velen in mistrouwen.

In het genoemde jaar vestigde hij zich te Leyden, en leverde aldaar het volgende rekwest bij Burgemeesters in:

»*Aan de Edele ende Ernstfeste Heeren Burgemeesteren der stadt Leyden.*

Adolf van Meetkercke, president van Vlaanderen, verthoont in aldereerbiedinge, dat hy van syne ionge ieucht af sich begeven hebbende ter studie inde vrye konsten, der Griexsche ende Latynsche letteren, den geschreven rechten, mitsgaders het besoecken van diversche lantschappen ende coninckrycken, daer nae geroepen is geweest tot den dienst der Republieken, aldaer hy continuelyck ende onberispelyck gedient heeft, soo wel te hove als in de particuliere ende generale provincien van herwaerts over, sedert het jaer XV^c vyftich, ende namentlick in de generale state ende raedt van state sedert het jaer XV^cXXXVI, sonder intermissie van tyde tot den iiii January lestleden (1587); dat het mijne heeren de gedeputeerde van de generale staten gelieft heeft de provincie van Vlaenderen in de continuatie van den rade achter te laaten, binne welcke tyden de thoonder soo aen mynheere de prince van Oraengien, hoochloffelycker gedachtenisse, als door den lande (sonder jactantie gesproocken) vele groote ende merckelycke diensten, treffelycke ende dangereuse legatien ende commissien, soo buyten als binnen den lande, gedaan heeft tot syn eygene coste ende sonder eenige recompensen, iae ter liefde van de waere religie ende der goeder saecke van dese vereenichde provincien alle syne goederen, gemac, erven, vrienden ende vaderlandt verlaten, ende drie syner soonen ten diensten van den lande overgegeven, daer van de twee voor den vyant haer leven ende bloet gestort hebben, ende de derde noch is in dienst als capiteyn ende lieutenant-colonnel van den heere van Granevelt daertoe gevoecht; dat hy remonstrant van syne voorss. langdurige diensten soo luttel geprofiteert ende geconquireert heeft, dat hy, wesende van oude en wel bekenden adel ende ryckdom in Vlaenderen, niet behouden en heeft om syn huysvrouw ende acht overgebleven kinderen te onderhouden; dan mits haer in de universiteyt sich behelpende met de talenten, die hy van Godt de Heere ontfangen heeft ende daermede de ionckheydt te tuchten ende te onderwysen in de vrese Gots, goede zeden, talen, letteren ende consten, daermede hy dese stadt ende universiteyt hoopt te verchieren ende voorderen; bidt daerom dat Uwe E. gelieve uit sonderlinge gratie hem, remonstrant, te vergunnen de vrydommen, privilegien ende exemptien als suppoosten derselver universiteyt ende te dien einde hem favorable acte ofte appositie te verleenen."

»*Op dit rekwest werd aldus geappostilleerd:*

Op ten XV Juny XV^cLXXXVII is by Burgemeesteren deser stadt Leyden in hare vergaderinge opt Raedthuys geresolveert, dat van nu voortaen geen huyshoudende persoonen en sullen toegelaten werden om te genieten de vrydomme van den universiteit dan alvorens overgevende dat sy diennietegenstaende sullen blyven onderworpen het rechtgebiet van die van de gerechte derzelver stede, ende dat men sulcx den heere president Meetkercke, gelycke bewillinge ende overgifte doende, de voors. vrydomme sal laeten genieten."

Gedurende zijn verblijf te Leyden nam hij deel aan de zamenzwering tegen Leycester in die stad. Hooft noemt hem »een der voorbarigste belhamels" en telt hem onder de »bewindgrage geesten, meestal buitenboorlingen, die, ziende dat niet dan bij noodweder de haven hunner hartstogten te bezeilen was, het tij bekwaam kavelden, het anker der gehoorzaamheid afkapten, en alle winden te hulp riepen, die dienstig schenen om de golven op holler en holler gang, en de medewilligen van morren tot muiten te brengen." Hij ontdook het geregtelijk onderzoek en vlugtte naar Engeland, waar hij den 6 October 1592, in zijn 64e jaar van zijn leven stierf, en in de St. Paulus-kerk te Londen begraven werd, waar men nog zijn gedenkteeken vindt, welk opschrift ook bij Paquot is te lezen. Hij huwde 1. Jacqueline de Cerf, uit edelen huize, die hem vijf kinderen schonk: Nicolaas en Anthonie die volgen, Baudewijn en Adolf, die hem overleefden en in dienst aan koningin Elisabeth verbonden bleven, en Anne, die volgt. 2. Margaretha van Lichtervelde, die hem een zoon en twee dochters schonk, wier namen onbekend zijn. Zijne beide zusters Eleonore en Adrienne waren chanoinessen te Maubeuge. Zijn zinspreuk was *Et amico fidus et hosti.* Zijn portret vindt men bij Foppens, Paquot en in de *Verk. Vad. Hist.* van C. van der Aa.

Meetkercke was een uitstekend beoefenaar der klassieke letterkunde, van welke de volgende proeven bestaan:
De veteri et rectâ pronunciatione linguae Graecae Commentarius. Accessit appendix de Graecorum Accentibus; cum scholiis. Brugis Flandrorum. 1565. 8°.. Antv. 1576. 12°., ook in *Sylloge Scriptorum, qui de linguae Graecae verâ et rectâ pronuntiatione commentarios reliquerunt etc.* Lugd. Bat. 1736. 8°. door Sigbert Haverkamp uitgegeven.
Kalendarium perpetuum: sive Ephemeris syllabica dierum Festorum Ecclesiae Romanae, achter het bovengemelde werk.
Μόσχου τοῦ Σικέλου, καὶ Βίωνος Σμυρναίου Εἰδύλλια. *Moschi Siculi et Bionis Smyrnaei Idyllia, quae quidem extant, omnia hactenus non edita. Accessit Phanoclis Elegia et alia Propertii. Omnia Latinè, tam solutâ oratione, quam carmine reddita, doctissimorumque virorum scholiis illustrata.* Brugis Flandrorum. 1565. gr. 8°.
Theocriti Syracusani Epigrammata, carmine Latino reddita.

Met de *Parerga Poëtica* van Joh. Posthius (Heidelb.) *ex Typographeio Hieronymi Commelini.* 1595. 8°.

Volgens Sweertius en Val. Andreas is dit werk te Wirtsburg gedrukt.

Sweertius schrijft hem *Poëmata varia* toe, waarschijnlijk op losse bladen gedrukt. Hij liet na eene verhandeling *de Tumultibus Belgicis* in hs., bij zijn afstammelingen bewaard. De Thou en Val. Andreas, vergissen zich door hem de redactie der *Acta Pacificationis quae Coloniae habita sunt*, en de aanteekeningen er op, en Bayle, door ze aan Coornhert toe te kennen. Zij zijn van Aggeus Albada.

Zie Bor, *Ned. oorl.* D. II. B. X. fol. 304 vs. B. XIII. fol. 103 vs. D. XXII. fol. 11 vs. D. IV. B. XXIII. fol. 64, recto. B. XXVIII. fol. 28, 29; Hooft, *Ned. Hist.* D. XXIV. bl. 1100—1107; Sanderi, *Flandr. ill.* T. II. p. 154; Sweertii, *Ath. Belg.* p 92; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 5, 6; Revii, *Daventr. ill.* p. 526—528; Thuani, *Hist. lib.* XVIII. n°. 25; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 6—8; Saxe, *On.* T. III. p. 420; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. p. 2 p. 244, 248, 249, 309, 349; Beaufort, *Lev. v. Willem II*, D. III. bl. 32, 141, 143; Paquot, *Mém.* T. III. p, 617, sv.; Bayle; *Dict. v. Coornhert*, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 279, D. VIII. bl. 115, 120, 180, 258, 261; van Wijn, *op Wagenaar*, D. VII. bl. 50; de Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.* bl. 200; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 76; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. VI. p. 85, 134, 220, 273; 280, 440, 470, 521 svv. 522, 565 sv. T. VII. p. 262; Kok, Kobus en de Rivecourt, *Acta mss. Cur. Acad. Lugd. Bat.*; *Gends. Gesch.* D. II. bl. 226; van Kampen, *Gesch. d. Lett. enz.* D. I. bl. 84; Vreede, *Inl. t. d. Gesch. d. Nederl. Dipl.* D. II. St. I. bl. 213—15; Motley, *Opk. d. Ned. Depl.* D. I. bl. 77.

MEETKERCKE (Anna van), vrouw van Coudette, dochter van den vorigen. Volgens Paquot maande haar vader haar in een door hem nagelaten gedenkschrift aan, naar Brugge en tot de R. C. kerk terug te keeren.

In dit gedenkschrift zou hij ook de R. C. godsdienst voor de eene ware hebben beleden. Hij behoorde echter tot de protestantsche kerk, 't geen ook zijn grafschrift bevestigt. Zij volgde haars vaders raad, keerde naar Brugge terug, beleed daar de R. C. godsdienst, leidde tot haar dood toe een godsdienstig leven en werd begraven in de kerk der arme Clarissen aldaar in het graf van Jean de Cerf, heer van Hagendoorn en van zijne vrouw, Cornelia van Maulde, weduwe van Jakob van Meetkercke, ridder, heer van Marck en burgemeester van het vrije Brugge. Zij was weduwe van Paul Knibbe, raad van den koning van Denemarken.

Zie Paquot, *Mém.* T. III. p. 619.

MEETKERCKE (Anthonis van), zoon van den president trad in krijgsdienst en werd 7 Oct, 1586 bij Zutphen gedood. Zijn grafschrift en dat van zijn broeder leest men in de St. Lebuinuskerk te Deventer, en bij Paquot t. a. p.

MEETKERCKE (Nicolaas van), broeder van den vorige, legde zich eerst op de oude letteren toe, en omhelsde vervolgens de krijgsdienst. Hij sneuvelde als kolonel in dienst der Staten 11 Junij 1591 bij het beleg van Deventer, in den ouderdom van bijna 30 jaren.

Zie Paquot, t. a. p. Wagenaar, *Vad Hist.* D. VIII. bl. 297, 312; *Gids* 1840. n°. 3, bl. 37.

MEEUS (Adam), geb. in 1533 med. dr. te Amsterdam, bloeide in de 2e helft der 16e eeuw, en gaf in het licht:

Almanach van den jare ons Heeren 1563, *ghecalculeert op den Meridiaen der stadt Amsterdam* (*met eene pronosticatie van dat jaer*). *Gheprint Tantwerpen in de Rape by Hans de Laet, met Gratie ende privilegie ... onderteekent J. de Perre* (1562) *met houtsn.* kl. 8°. Zijn portret, door P. Nagel vervaardigd, ziet het licht.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 465.

MEEUSE (Christiaan), werd 16 Febr. 1764 te Veere geboren. Na gedurende 25 jaren ter zee en ter visscherij gevaren te hebben, liet hij dit beroep varen, legde zich op de godgeleerdheid toe, werd in Maart 1803 proponent bij de classis van Walcheren, en 29 Mei daaraanvolgende predikant op den Hoek in het land van Axel. Hij poogde den mystieken geest, die in zijne gemeente heerschte, en door het lezen van Bunjan's *Christens reize naar de eeuwigheid* gevoed werd, tegen te gaan door de aanprijzing van de *Beoefeningsleer* van E. Kist. Toen hij zag dat dit niet gelukte, sloeg hij zelf handen aan het werk en schreef: *Proeve van eens Christens reize naar de eeuwigheid*, met voorr. en aanmerk. van J. Renier, predikant en rector te Veere in het licht gegeven, Dordrecht 1810 doch ook hierdoor bereikte hij zijn doel niet. Behalve dit werkje en anderen, die hij nameloos uitgaf, verscheen van hem:

Godsdienstig handboek voor zeelieden van onderscheidene standen. Middelb. 1822, later met een *Bijlagen* in 1826.

Hij beschreef zelf zijn leven (*Herinneringen uit het leven van C. Meeuse, door hem zelven beschreven.*) en stierf 1 September 1838, in den ouderdom van ruim 74 jaren. Zijn zeer groot portret is op steen gebragt door A. C. van Boven. Ook zijn er 2 kleindere, waarvan een voor zijn levensb.

Zie Kobus en de Rivecourt, o. h. w.; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1838 b. bl. 376, 504.

MEEUWEN (Johannes), te Gron. geb., studeerde aldaar, sedert 1692 predidant te Nijkerk, Oldekerk en Faen. Hij stierf 29 Febr. 1722.

Men heeft van hem:

Merg van de Heidelbergsche Catechismus, uitgehaelt in vraagen en antwoorden en smakelijk gemaakt door schriftuurlijke en andere gelijke gelijkenissen of vergelijkingen tot dienst en stichting van alle waarheidlievende Christenen. Gron. 1729, 1730. 2e dr. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. wer.* 1722 a. bl. 374, 1736 a. bl. 347; Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.* bl. 343; Koecher, *Catech. Hist. d. Geref.* bl. 319.

MEEUWEN (Jakob van), dapper zeeheld, onderscheidde zich in de oorlogen tegen de Engelschen, onder Tromp en de Ruiter. Als commandeur was hij in den slag bij Solebay (1674) waarna hij in plaats van den tot vice-admiraal verheven Jan de Haen, tot schout bij nacht werd benoemd. Den 7 Junij 1675 ontstond er tusschen hem en nog drie andere oorlogschepen van het gemeenebest, die de St. Ubesvloot, uit 28 koopvaarders bestaande, huiswaarts geleidde, en drie Fransche oorlogschepen, nevens een brander, een scherp gevecht in het kanaal, waarin de Nederlanders zich dapper verdedigden, en het hem gelukte al de hem toevertrouwde bodems veilig binnen Duins te brengen, uitgezonderd één, waarvan de vijand zich in den eersten aanval, onder begunstiging van een zwaren mist, meester maakte, en twee andere, waarvan een in brand werd geschoten en de tweede op de Goying vastraakte. Drie dagen daarna uit Duins de reis voortzettende, werd het smaldeel van van Meeuwen op nieuw door de Franschen, die nu met drie kapers versterkt waren, aangegrepen; doch het ontving den vijand kloek, en bereikte met de zijnen de vaderlandsche kust, zonder dat eenig schip verloren ging.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* D. III a. bl. 148 bl. 279, *Holl. Merc.* 1675. bl. 110.

MEEUWISSE (Rochus), stads timmerman te Brielle, dwong door zijn manhaftig gedrag het krijgsvolk van Bossu, na de inneming dier stad door de Watergeuzen derwaarts gezonden, af te trekken, doordien hij met een bijl in de hand in het water sprong, en het Nieuwelands sluisje open kapte, waardoor het lage land en de wegen onder water liepen.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* B. VI. bl. 220; van Meteren, Bilderdijk, *V. G.* D. VI. bl. 124; *Ned. Hist.* D. II. bl. 25; Bareuth, *Holl. en Zeel. jubeljaar*, bl. 52; *Drentsche Volksalm.* 1839, bl. 244.

MEGAN (P.), bij Immerzeel en Nagler G. E. Megan genoemd, een landschapschilder van Vlaamschen oorsprong, vestigde zich te Weenen in de tweede helft der 17e eeuw. Verder is niets van dezen schilder bekend. Nagler's berigt, dat hij in 1660 te Weenen geroepen, aldaar in 1730 nog werkzaam zou geweest zijn, is waarschijnlijk onjuist.

Hij teekende zich onder zijn schilderijen verkort *Meg.* Kramm vermeldt van hem zes stuks geëtste *Bergachtige landschappen*, in kl. 4°.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 211; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1094.

MEGANCH (Pieter), of Petrus Megangus, volgens Valerius Andreas van Ninove, doch, volgens Sweertius naar Jacques Marchant van Comines. Hij opende in de eerstgemelde plaats in de XVIe eeuw eene school, waarin hij de Latijnsche en Grieksche talen onderwees. Later bestuurde hij andere scholen, zoo als te Comines en eindelijk te Rijssel, waar hij om 1578 in hoogen ouderdom overleed. Hij beoefende

de Latijnsche poëzij en was de vriend der dichters Jerôme du Mortier, Franciscus Haemus en N. Lobel, kanunnik te Rijssel.
Hij gaf in het licht:
Grammatica, in carmen et tabulas graphicè concinnata. Paris. 1549. 4°.
Syntaxis, tam in carmen quam in tabellas contracta. Ibid. 1549. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 748; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 992; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 624; Paquot, *Mém.* T. II. p. 228; Hier. du Mortier, *Carm.* p. 26, 27, 96, 97; Fr. Haemi, *Poëm.* p. 107, 108.

MEGANCK (Mattheus). Dezen scheepsbevelhebber ontmoeten wij meermalen in de zeeslagen van 1672—1673. Hij werd in den eersten zeeslag, in het laatste jaar (op Schooneveld) zwaar gekwetst, en stierf aan zijne wonden.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Ned. Zeew.* D. III a. bl. 238.

MEGANCK (   ), zeeheld, die in 1675 den rang van commandeur bekleedde, zich in dit jaar in de gevechten tegen de Duinkerkers onderscheidde, en een vijandelijk schip bemagtigde.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Ned. Zeew.* D. III. bl. 244.

MEGAPOLENSIS (Samuel), med. doct., jongste zoon van Johannes Megapolensis, (predikant te Schoorl en Bergen, te Renssalaersdijk (1642) en (1649) te Nieuw-Amsterdam, beide in Noord-Amerika), werd in 1662 proponent en predikant te New-York in Amerika, in 1670 de Wieringerwaard en te Zuid-Zype in Noordholland, en vervolgens van de Engelsche kerk in Vlissingen, waar Thomas Pots hem 30 Mei 1677 bevestigde. Den 23 Mei 1685 vertrok hij naar Dordrecht, waar hij in 1700 emeritus werd en in 1706 stierf. Hij was een zeer geleerd man.

Zie Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 195; Steven, *Hist. of the British Ghurches in the Netherlands*, p. 300, 306; Vrolijkherd, *Vliss. Kerkhemel.* bl. 150, 151, 328; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 438, D. II. bl. 217; O'Callaghan, *History of New Netherland*, Vol. I. p. 439.

MEGEN (Karel van Brimeu, Graaf van). Zie BRIMEU (Karel van).

MEGEN (Lucas Roelof van), hopman der 300 knechten in 1572 te Middelburg tot verdediging en behoud dier stad voor den koning van Spanje ingenomen. In Aug. van dit jaar ontstond er onlust onder zijn vaandel omdat de betaling van een reaal of 5 stuivers ter week voor hunne huisvesting (services) niet aan allen gelijktijdig was geschied.

Zie 's Gravezande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. vrijheid*, bl. 183, 258.

MEGEN (Pieter Willem van), werd in 1750 te 's Hage geboren, en 7 jaren later, na den dood zijner ouders, in het burger weeshuis, en in 1763 als kweekeling in de Renswoudsche stichting opgenomen, ontving van A. Schouwman onderwijs in de teeken-, en van Duboulois in de graveerkunst, later te Parijs dat van J. P. le Bas en J. G. Wille. In 1779 keerde hij naar zijne geboorteplaats terug, waar hij in 1785 overleed. Men heeft van zijne hand een keurig bewerkte prent *Le petit Oiselier*, naar eene schilderij van P. A. Wille fol. Voorts *La Tête Bachante*, naar H. Goltzius, 1778, ovaal fol.; het portret van *Maria Duyst van Voorhout van Renswoude, stichteres der drie fundatien te* Utrecht, 's Hage en Delft 1780. 2e dr.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 211; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1093; Kobus en de Rivecourt.

MEGGELEN (Jacob Jansz. van), dichtte in het laatst der 18e eeuw in den smaak van Fockenbroch o. a.:
Harlequin op de beurs van Amsterdam in het *Dichtkundig praaltooneel van Neerlands wonderen.*
Zijne poezij is onbeduidend.
Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEGHELEN (Rombout van), bloeide als bouwmeester in de tweede helft der XVIe eeuw. Hij ontwierp het plan, waarnaar Karel V in 1528 het slot Vredenburg te Utrecht stichtte. Dit plan berust in het provinciaal Archief te Utrecht, en is afgebeeld in *Geschiedk. en Oudheidk. beschr. van de pleinen, straten enz. der stad Utrecht.* Utr. 1845.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1093.

MEGGRODE. Zie MIGGRODE.

MEGUS (Petrus), geb. te Antwerpen, eerst rector van het klooster van Facons in Turnhout, werd in 1560 prior van Corsendonck aldaar, en in 1561 van het nonnenklooster te Bergen op Zoom. Hij was biechtvader van prins Willem I, waarom hij verdacht gehouden werd bij Alva. Hij vertrok naar Keulen als balling, en overleed aldaar.

Zie Mr. L. van Gorkom, *Beschr. d. stad Turnhout*, bl. 48.

MEHEN (Ellardus van), in 1570 te Harderwijk geb., werd in 1598 als predikant te Harderwijk beroepen, in 1619 door Gelderland tot de nat. synode te Dordrecht afgevaardigd, in 1619 bij leening eenigen tijd predikant aan Utrecht gegeven. In hetzelfde jaar begeerde hem de gemeente van Amsterdam, doch de gewestelijke synode en gemeente weigerden zijn ontslag. In 1637 werd hij hoogleeraar aan de hoogeschool te Harderwijk, tot wier stichting, in 1600, en verheffing tot academie van geheel Gelderland, in 1617, hij veel had toegebragt. Behalve de Godgeleerdheid, onderwees hij ook vóór de komst van Thysius, de Hebreeuwsche taal. Hij overleed in Nov. 1639.
Wij vinden als vrucht van zijn pen vermeld:
Anker der zielen. Harderw. 1611. 8°.
Recht der Kerke, onder Christelijke overheit in 't Kerkelijke. Harderw. 1616.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. III. bl. 428, 654, 967; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. III, bl. 612, 660, XIV. bl. 2, 3, 24, 26, 224; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 113, D. II. bl. 647; H. Kroese, *Kerk. Reg. d. pred. te Amsterdam*, bl. 44; van Rhenen, *Kerk. Reg.* bl. 33; Kobus en de Rivecourt; *Cat. de Groe*, bl. 95; *Aanh. en verv. op Abcoude, Naamr.* bl. 136.

MEHEUX of MAHEUX (Jacobus), leefde in de tweede helft der 17e eeuw, en was om 1690 te Parijs werkzaam. Hij graveerde o. a.:
Het portret van den bisschop van Senes en St Hieronymus, naar G. Ribera il Spagnoletto. Onder zijne in mezzotint gegraveerde prenten, is eene kopij naar de prent *De Rotleman*, door Cornelis Visscher gesneden.

Zie Kramm, *Leu. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1093.

MEHUS (Lieven) of MEUS, werd in 1630 te Oudenaarde geboren. Toen hij tien jaren oud was, ontboden zijne ouders, die ten gevolge der staatsberoerten naar Milaan waren geweken, hem derwaarts. Voor een wetenschappelijken loopbaan bestemd betoonde hij daarvoor weinig aanleg en lust, maar des te meer voor de schoone kunsten, toen hij onder de leiding van zekeren Carlo, een te Milaan gevestigd Nederlandsch kunstenaar, die met veel talent veldslagen en landschappen schilderde. Naauwelijks 15 jaren oud, teekende hij niet slechts elk voorwerp naauwkeurig naar de natuur na, maar kreeg een zekere vaardigheid in het groeperen en daarstellen van kleindere geschiedkundige tafereelen. Bij zijne meerdere ontwikkeling, en dorst naar meerdere volmaking, ontstond welhaast het verlangen om Rome te bezoeken, en op zekeren dag trok hij, van niets anders dan van zijne portefeuille en teekengereedschappen voorzien, derwaarts. Te Pistoja, waar hij zich eenigen tijd ophield, geraakte hij in kennis met een edelman die hem met zich naar Siena nam en den hertog Matthias voorstelde. Deze met het werk van den jongeling ingenomen, hield hem bij zich, en nam hem mede naar Florence, waar de vermaarde Pietro da Cortona reeds eenigen tijd bezig was met het schilderen der zalen van het paleis Pitti voor den Groothertog Ferdinand II. Lieven viel het voorregt ten deel onder de leerlingen van dezen meester te worden opgenomen.
Snel en groot waren de vorderingen die hij maakte, zijne voortbrengsels vonden den grootsten bijval, en de schoonste loopbaan was voor hem geopend, toen hij eensklaps het besluit nam Florence en zijnen edelmoedigen beschermer te verlaten en naar Milaan terug te keeren. Op zijnen weg derwaarts raakte hij verdoold, en op Piemonteesch grondgebied. Hier, waar men bezig was toebereidselen tot den oorlog te maken, viel hij in handen van wervers, en werd hij genoodzaakt dienst te nemen. Eerst drie jaren later kreeg hij zijn ontslag, en keerde hij naar Milaan en zijne ouders terug. Later kreeg hij te Florence eene betrekking aan het hof, waar hij in 1691 in den ouderdom van 61 jaren overleed. Zijn overschot werd met groote staatsie in de kerk St. Jacopo tra fossi bijgezet.

Tot de eerste voorstellingen, die hij, na zich voor goed te Florence neergezet te hebben, vervaardigde, behooren die in den koepel van de kerk der madonna della Pace, in het klooster der Hervormde Bernardijnen, die voor meesterstukken van deze kunstenaar worden gehouden.

Voor de Toscaansche stad Prato schilderde hij drie stukken, als: een *H. Petrus van Alcantara, bezig zijnde de H. Theresia het sacrament des altaars toe te dienen* in de Kathedrale kerk aldaar, in de kerk van St. Silvester, *de Moeder Gods met het kind Jezus, de H. Joseph en twee Apostelen* en *de verloving van St. Catharina* in de St. Marcus-kerk. Men roemt ook zijn *Rust van Bacchus met Ariadne*; *het Manna*, *het gevecht van Achilles*, zijne tafereelen van *Hagar en Ismaël*, en de *zegepraal der Onwetendheid*, in het paleis Pitti. In de vorstelijke galerij en in het genoemde paleis zijn ook onderscheidene merkwaardige voortbrengsels van zijn penseel, onder anderen zijn vier beroemde *Jaargetijden*. In het Florentijnsch museum vindt men zijn, door hem zelven geschilderd portret. Volgens Kramm heeft hij ook geëtst. Gundellini schrijft hem toe: *De stad en vesting Piombino* en *Een titelblad* naar Vanni, voor de Academie intronata van Siena.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 211, 212; Kramm, t. a. p. bl. 1093 *Belg. Mus.* D. III; Blommaert, *Ned. schrijv. te Gend*, bl. 427.

MEIBOOM (Marcus), in 1630 te Tonningen in Holstein geboren, was een groot geleerde met vreemde stellingen en een lastig humeur. Hij maakte zich bekend door een werk over de muziek der ouden, dat hij aan Christina, koningin van Zweden, opdroeg. Deze ontbood hem aan haar hof, en liet, om een begrip van de oude muziek te krijgen, Grieksche speeltuigen, naar zijne ordonnantie maken, om daarmede een Grieksch concert uit te voeren. Meiboom zou eene Grieksche aria zingen en de hoogleeraar Naudaeus een Griekschen dans uitvoeren, doch toen de vergadering, die geen Grieksch verstond, in lagchen uitbarstte, werd Meiboom woedend, mishandeld op de galerij in tegenwoordigwoordigheid der koningin den jongen Bourdelot, haar lijfarts en mignon, die hij voor de oorzaak hiervan hield, verwijderde zich uit Zweden, en begaf zich naar Denemarken, werd hoogleeraar te Sora, daarna koninklijk raad en bibliothecaris te Kopenhagen, en drong vervolgens den koning hem de betrekking van opzigter van den tol te Elseneur te geven. Daar hij deze post, even als weleer zijn bibliothecariaat, slecht waarnam en zijne rekeningen niet in orde waren, zette de eerste minister Gabel, tegen wiens zin hij met dit ambt bekleed was, hem af. Hierop begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij in 1668 tot hoogleeraar in de letteren en geschiedenis werd aangesteld. Naauwelijks had hij die betrekking een jaar bekleed of hij werd ontslagen, wijl hij geweigerd zou hebben privaat onderwijs aan den zoon van een burgemeester te geven, zeggende dat hij gewoon was jongelingen, geen kinderen te onderwijzen.

Hij stak naar Engeland over, waar hij een werk wilde laten drukken onder den titel: *Specimen secundum et pars quaedam tertii novarum in S. Codice interpretationum et explicationum*, mits men hem daarvoor 1000 pond sterling voorschoot. Dit mislukte. Hij schreef zulks toe aan Polus, wiens *Synopsis Critic.* toen in het licht was verschenen. Uit Engeland begaf hij zich naar Frankrijk en vervolgens naar Amsterdam. Wijl hij zich beroemde een handschrift te bezitten, *de Commentarien van Hieronymus* op het boek Job, die Augustinus meende dat verloren waren, en men in Frankrijk een nieuwe uitgaaf van diens werken wilde opleggen, werd hij door den Franschen gezant d'Avaux aangezocht dit hs. te verkoopen, doch toen hij er ƒ 10,000 voor vroeg, moest de gezant er van afzien. Naar zijn gevoelen was niemand beter in staat den bedorven tekst van den Hebr. bijbel te herstellen, dan hij.

In 1702 was hij verpligt zijne bibliotheek te verkoopen. Hij stierf in 1711 in armoede. Men wil dat hij een beroep tot hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal te Leyden zou hebben afgeslagen.

Hij schreef:

Observatt. ad loca quaedum librorum decem M. Vitruvii Pollionis de architectura, quae prodierunt in Jo. de Laet. edit. Vitruvii. Amst. 1649. fol.

Dialogus de proportionibus ad Fridericum III regem Daniae. Hafn. 1655. fol.

Liber de fabrica triremium. Amst. 1671. 4°. in Graevii, *Thes. Antiq. Roman.* T. XII. p. 553, seqq.

Specimen secundum novarum in S. Codice Hebraeo interpret. et explic. suarum Amst. 1676. fol.

Specimen tertium novarum in S. Hebraeo cod. etc. Amst. 1678. fol.

Davidis Psalmi decem (23, 25, 47, 48, 61, 65, 72, 95, 98, 150). *hebr., item sex sac. script. Vet. Testamenti integra capita, prisco Hebraeo metro restituit omnia, et cum tribus interpretationibus, Graeca, Latina et Germanica apparere voluit.* Amst. 1690. fol.

Psalmi Davidis duodecim et totidem Sacrae Script. V. T. integra capita in prisco Hebraeo metro etc. Amst. 1689. fol.

Epistolae de Scriptoribus variis Musicis ad Marquardum Gudium. d. 14. April 1667.

In Gudii *Epist. Traj. ad Rhen.* 1697.

Essay de Critique ou l'on tache de montrer, en quoi consiste la poësie des Hebreux in J. Clerici *Bibl. Univ. hist.* T. IX. 1688. p. 218—291.

Musicae antiquae autores Septem Graece et Lat. restituit et notis explicavit. Amst. 1652. 4°.

Opuscula mythologica, physica et ethica, Graecè et Lat. a Thoma Galeo Contabrigiae. 1661 *edita nunc cura Meibomii recusa.* Amst. 1688. 8°.

Diogenis Laetii de vitis, dogmatibus et apopthegmatibus claror. philosoph. libri X Graecè et Lat. Amst. 1692. 4°.

Epicteti manuale et sententiae. Cebetis tabula et alia affinis argumenti in linguam Latinam conversa. Traj. ad. Rhen. 1711. 4°. *Curâ Adr. Relandi.* Ibid. 1721. 4°.

Catalogus Manuscriptorum et librorum impressorum ex Bibliotheca viri quondam longe celeberrini Marci Meibomii, serenissimo Regi Daniae a consiliis superstitem. Hagae an. 1752.

Hij liet in hands. na:

Ars Hebraeorum metricae restituta.

Notae in Diogenem Laertium.

Nova versio Polybii historicorum.

Cl. Ptolemaei et Bryennii harmonica cum Comm. et Versione sua.

Plutarchi dialogus de musica c. vers. Lat. et Gal.

Zie *Biogr. Univ.*; Jöcher, Adelung, Kobus en de Rivecourt, Morhofii, *Polyh. Philosoph.* C. I. § 10 p. 469, T. II; Jo Fabricii, *Hist. Bibl.* P. III. p. 445. 445, P. Burmanns, *ad Syll. Epist.* T. IV. p. 86; D'Orvilius, *Orat. in Nat. Ath.* p. 16; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1431; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 558, 559; Carpzovius, *Introd. ad libb. historic. Vet. Ters*, p. 443, seqq.; Benthem's *Holland Kirch- und Schulen-staat.* T. II. p. 375, folg.; Molleri, *Cimbr. liter.* T. III. p. 375, seqq.

MEIBOOM ( ), beroemd wiskundige uit de 17e eeuw, vermeld bij van Schooten in zijnen *Commentarius* op de Geometria van Descartes.

Zie Nieuwenhuis, o. h. w.

MEIER (Johannes), werd in 1651 of 1652 te Blomberg, een klein stadje in het graafschap Lippe geboren. Zijn vader Carsting Meier was kuiper, en bestemde zijn zoon voor hetzelfde ambacht, opdat die hem in zijne sobere broodwinning mogt ondersteunen, en toen Johannes meer lust in het lezen toonde te hebben, trachtte hij hem met geweld daartoe te dwingen.

Een aanzienlijk inwoner trok zich het lot van den knaap aan en stelde hem in de gelegenheid zijn veelbelovenden aanleg te ontwikkelen. Deze bezorgde hem huisvesting en onderrigt tot dat hij in 1668 genoeg gevorderd was om met vrucht eerst het lagere, naderhand het hoogere onderrigt aan het gymnasium van Hamm te genieten. Hier maakte hij groote vorderingen onder den wijsgeer Abraham Gulich en den godgeleerde Adrianus Pauli, die hem het eerst liefde voor het Coccejaansch stelsel inboezemde. In 1673 werd hij kandidaat tot de H. dienst en begaf hij zich naar Groningen, waar hij, 1674, het onderwijs en de vriendschap verkreeg van den beroemden Jacobus Alting, die hem hoog schatte en op wiens aanbeveling hij met grooten toeloop openbare lessen gaf, terwijl hij in 1778 te Keulen in aanmerking kwam en in het volgend jaar het plan vormde naar Engeland te reizen. Nog niet verzadigde dorst naar meerdere wetenschap dreef hem intusschen naar Leyden, waar hij de gehoorzalen van den jongeren F. Spanheim Chr. Wittichius en Steph. le Moyne bezocht. Zijne geleerdheid, vooral in de Oostersche talen, maakte hem aan de Hollandsche academie zoo gunstig bekend, dat zijne lessen over de Hebreeuwsche, Syrische en Chaldeeuwsche letterkunde

een geruimen tijd bij de studenten zeer gezocht waren, en toen de ijver van deze begon te verflaauwen, ontving hij van curatoren het aanbod om op hunne kosten eene reis naar Syrië te ondernemen, ten einde zich daar meer te kunnen oefenen in de kennis van de Oostersche gewoonten, zeden en letteren. Gereed om van die vereerende uitnoodiging gebruik te maken riep hem de onverwachte aanstelling (1679) van buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid, de hebreeuwsche taal, wijsbegeerte en welsprekendheid in den Hamm.

Gedurende de vijf jaren, waarin hij deze betrekking bekleedde, troffen hem zoo vele onaangenaamheden en werd hem zoo veel verdriet veroorzaakt, vooral door eene wijd verspreide verdenking van kerkelijke onregtzinnigheid, dat het hem, schoon hij zich door de steun der verstandigen en allengs zich door de stem des volks geregtvaardigd zag, niet onaangenaam was, toen hij in 1684 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en Oostersche talen te Harderwijk beroepen werd. Door Spanheim den jongeren, zijnen vroegeren leermeester en daartoe bepaaldelijk van Leyden overgekomen, tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, trad hij als hoogleeraar op met eene *Oratio de omni genâ scientiâ* (Hard. 1685).

Reeds in zijne eerste ambtsjaren bekleedde hij het voorzitterschap in den senaat. Van 1685 tot 1687, 1689 tot 1792 en later in 1697, 1702, 1707, 1713 en 1719 werd hij tot de bekleeding er van geroepen. Het was in die betrekking dat hij in 1691 uit naam der Hoogeschool eene plegtige rede uitsprak ter eere en ter verwelkoming van koning Willem. (*Pro Wilhelmi, Magnae Brittanniae regis, in Belgicam Foed. felicissimo adventu et imperii aeternitate*). In hetzelfde jaar werd hem het aanzienlijk ambt opgedragen van algemeen superintendent in het graafschap van de Lippe, en van eersten predikant van Detmold. Curatoren deden hun uiterste best om door het aanbod eener verhoogde wedde en de meest vereerende toezeggingen hem te bewegen in dat tijdsgewricht de akademie niet te verlaten. Die pogingen gelukten en bewaarden voor ons vaderland een geleerde, die het lange jaren versierd heeft. Alom verspreidde zich de mare zijner geleerdheid en der trouwe zorg, die hij voor zijne kweekelingen droeg; zoodat velen, van nabij en van verre, naar zijne gehoorzalen gelokt werden. Hij bevorderde vooral de Hebreeuwsche taalstudie en velen oefenden zich onder hem in de Rabbijnsche letterkunde, met welke hij zeer was ingenomen, en waaraan het althans voor een deel mag worden toegeschreven dat hij zich het lot en de belangen der Israëliten met warmte aantrok. Ook leverde vele zijner schriften het bewijs van zijne ingenomenheid met de Oostersche letterkunde. Zijne klimmende jaren verkoelden zijnen ijver niet, en nog in 1722 begroetten hem de Bremer geleerden op eene eervolle wijze als den oudsten van al de hoogleeraren die destijds aan de Nederlandsche hoogescholen onderwijs gaven. Zijn vaste gezondheid scheen hem nog een lang leven te beloven, toen een noodlottige val hem eerst op een smartelijk krankbed, en de gevolgen daarvan hem den 21 April 1725 ten grave voerde. Hij vond in zijn ambtgenoot Cremer een warmen lof- en lijkredenaar.

Meier was een Coccejaansch doch verdraagzaam en vredelievend godgeleerde. Dit werd vooral door Jacobus Alting, Roëll en Bekker, met wier meeningen hij niet instemde, maar die hij toch bleef hoogschatten.

Ofschoon van een driftig en oploopend karakter, onthield hij zich zoo veel mogelijk van het schrijven van twistschriften. Alleen was hij met J. C. Clasing, superintendent te Lemgo en met den Groninger hoogleeraar Gerdes in openbare twist. Hij huwde Cornelia Constance van Middachten, dochter van Henrich van Middachten, doch liet geen kinderen na.

Hij schreef:

Quinque Dissert. exeget., sub. praes. Altingii, de Sceptro Messiae. Gron. 1676. (Ook in Ikenii et Hasaei, *Thes. novo theol. phil.* T. I. p. 1).

Diss. Theologica de Mysterio SS. Trinitatis, ex solius V. T. libris demonstrato, atque ex veterum ac recentiorum Rabbinorum praesertim cabbalistorum monumentis illustrato. Hard. 1700, 1712. 4°. Vert. door Johannes Heerema Heiserus, met den titel: *Twee pylaaren der Waarheyt.* Amst. 1695. 8°., later met een anderen titel (*Waarheyt der Christelycke Gereformeerde godsdienst, bewesen uit het Oude en Nieuwe Testament tegens de Joden, Socinianen en andd.* Amst. 1714. 8°. herdrukt.

Uxor Christiana, hoc de conjugio inter duos, deque incestu et devortiis dissertt. tres, in quibus varia Theologorum ac Ictorum judicia, et ad dubios casus responsa, plurimaque Karaideorum placita hactenus non producta ex rarissimis tum impressis tum mss. libris citantur et expenduntur. Amst. 1688. 4°.

De origine et causis Festorum, Solemniumque dierum, quos olim Judaei in terra Canaan hodieque in exsilio agitare consueverunt diatribe. Amst. 1692. In 1724 verscheen dit werk veel vermeerderd en verbeterd te Amsterdam in 4°. met den titel:

Tractatus de temporibus S. festis et diebus Ebraeorum cum animadversionibus in S. Spenceri libros Megullath Taanith. etc.

Dissertationes V. de templo Ezechielis, quibus propheticae visiones Ezechielis in ultimis ejus capitibus XL—XLVIII. contentae, nondum impletas, sed olim. inplendas esse demonstratur. Hard. 1707. 4°.

Disquisitio de primo libro Mosaico unde Moses res, in Genesi et in primis capitibus Exodi descriptas, dedicerit. Harderov. 1714. 4°.

De veritate ac divinitate historiae legum et prophetiae Mosis cum diss. de regno millenario sanctorum Apoc. XX. Harderw. 1715. 4°.

Seder olam Rabba siva.

Chronicon Hebraeorum majus et minus. Latinè vertit et commentario perpetuo, cui notae in Vet. Test. libros historicos et plerosque, prophetas, minoriis insertae sunt, illustrav. J. M. Accedunt ejus dissertationes tres:

1. *de historiae S. divina origine et infallibilitate.*

2. *de ejusdem integritate adversus.* R. Simonis, *Hist. Crit. V. T.* Lib. I.

3. *de codice et calculo Ebraeo praeferendo Samaritano et Graeco. Cum Judecibus Copiosissimus.* Amst. 1699, 1706. 4°.

De vero sensu, Tikkun Sopherim sive correctionum scribarum in XVIII dictinonibus in S. Scriptura adhibitarum: Harder. 1689. 4°. Ook in Ikenii et Hasaei, *Thes. l. c.*

Systema Theologicum: sive fundamenta Theologiae Pract. Harder. 1713. 8°.

Oratio de origine hujus universi habita d. XII *Jun. Cum fasces academicos deponeret.* Harder. 1720. 4°.

Dissertt. de Vaticiniis Bileami Num. XXII—XXIV.

De ortu et progressu Synedrii 70 *virorum. 2 Chron. XXI:* 12. Hard. 1720.

De Epistola Eliae ad Joramum.

De Anno Jubilaeo.

De Suffitu ad Exod. XXX : 34 seqq. Brem. 1700.

Responsio ad quaestionem, an viduae licitum sit nubere de functi mariti sororis filio. Hard. 1710, 4°.

De angelo foederis. Hard. 1702.

Verkeerdelijk wordt hem op het register van Neocori (Lud. Kusteri) *Bibl. libr. nov.* T. V zekere *Dissert. de Pontificiis* toegeschreven. Deze waren van Jo. Fr. Mayer.

Antiquitates sacrae in quatuor partes distributae. Dav. 1733. na den dood des schrijvers uitgegeven door zijnen bloedverwant den Twelloschen kerkleeraar H. B. Reuter.

Animadversiones in dissertationes de unctione sacra Exod. XXX. Lemgoviae Anno 1717 *editam.* Harderov. 1718. 4°.

Johannis Meyeri modesta et realis defensio animadversionum Joh. Con. Clasinghii, Superintendentis et V. D. M. de Unctione sacra Exod. XXX. Vindiciis ejus, quae non nisi conviciis et sesquipedalibus verbis refertae sunt, opposita. Hard. 1720.

Censura censurae sive veritas defensa, fallaciisque, errorribus et mendaciis J. Con. Clasingii, superintend. illata ab Johan. Meyero. Hard. 1722.

Zie Jöcher, *Gelehr. Lex.*; Rotermund, *Fortz. etc.*; B. S. Cremer, *Orat. funeb. in obit. Meieri*, waarvan door den schrijver zelven een uittreksel is gegeven in *Museo Brem.* (1728) Vol. I. P. I. p. 296 seqq.; Koenen, *Gesch. d. Jod. in Ned.* bl. 225; Hoogstraten Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXIV. bl. 18 verv. en *Byv.* Chalmot, D. I. bl. 244; Ypey, *Gesch. d. Christel. Kerk in de* 18 *eeuw*, D. VIII. bl. 157 verv. 494; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 237 verv. 339, D. II. bl. 16 verv. 39, 189, 604, 605, 510; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Hasaeus, *Mus. Brem.* T. I. p. 300; *Bibl. Brem.* T. I. p. 746, III. p. 1095, V. p. 145, 147, VII. p. 1058; Jac. Altingii, *Opp. omn.* T. V. p. 84, 85, 90, 94, 109, 112, 121, 229; W. Tesschenmacher ab Elverfeldt, *Anal. Cliviae*, p. 496; P. Bondam, *Orat. de O. C. Bröffel*, p. 12; Buddaeus, *Isag. hist. theol.* T. I. p. 122, 123; *Misc. Duisb* T. I. p. 127 volgg.; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1721, bl. 696, 713 volgg., 1723, D. I. bl. 92, 1732, D. I. bl. 239 1736, D. I. bl. 97, 1751, D. I. bl. 77, 1759, D. I. bl. 78, 1761, D. 2; Rabus, *Boekz.* 1694, D. II. bl. 88; Neocori, *Bibl.* T. IV. p. 304; Reeland *in Praef. Anal. Rabb.* p. 18.

42

MEIER. Zie MEYER.

MEIERE (GILLES DE), pastoor van Vinderhoute, een der vier pastoren onder het bisdom van Gent, die de hervormde godsdienst hadden omhelsd, werd den 16 Julij 1567, volgens anderen in Maart 1568, 's nachts gevangen, bleef in weerwil der pogingen om hem tot de Roomsche kerk terug te brengen volstandig, werd door den suffragaan van Doornik ontwijd en veroordeeld om gehangen te worden, maar ten verzoeke van den Maestro del Campo, aan wien die sententie al te zagt scheen, den 4 April 1568 op Veerle-plaatse te Gend levendig verbrand.

Zie *Hist. d. Martel.* bl. 240, 241; *Gentsche Geschied.* D. I. bl. 86, 116, 117, 118; te Water, *Hist. d. Herv. kerk te Gend*, bl. 31.

MEILING (HENRICUS), predikant te Gendringen (1672), Burg (1698) Grol (1684), beoefende de latijnsche dichtkunst, blijkens zijn gedicht voor de *Dierum Genialium. Decas prima.* Zutph. 1696, van Johannes Lomeijer. Hij overleed 1709.

Zie de Jongh, *Naaml. d. pred. v. Gelderl.* bl. 366.

MEILING (ZENO), predikant, prof. Theol. en curator der Hooge en lage scholen te Lingen 1729, hield en gaf in het licht eene lijkrede op Frederik Wilhelm, koning van Pruissen (6 Julij 1740). Hij stierf 23 Jan. 1747.

Hij had vier zonen, Samuel, eerst predikant te Diepenheim, vervolgens prof. theol. en prim. predikant te Lingen (19 Julij 1752), Jacob Henricus als proponent 31 Maart 1744 te Markelo bevestigd, in 1759 prof. antiq. en rector te Lingen; Hoseas, als proponent 1 Dec. 1747 te Gildenhuizen in 't Graafschap Benthem, en *Sylv. Did.* als proponent 1757 te Oldenzaal bevestigd.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer.* 1740 b bl. 258, 1741 a bl. 355, 1744 b bl. 231, 1785 a bl. 227, 1747 a bl. 455, 713, 1752 b. bl. 129, 1759 b bl. 588; *Overijsselsche Volksalm.* 1841 bl. 215.

MEILING (HENRICUS), of MEILINGIUS, in 1602 als proponent beroepen te Ruurlo, in 1605 vertrokken zonder ontslag en 1611 predikant te Arnhem, nam in 1618 zijn ontslag.

Men heeft van hem:

Remonstrantie aan de gedep. . . . van Over-issel, door eenen expressen van vreden na Zwolle 1619, *den* 29 *Aug. af-gheesonden van H. Meylingio, In dese remonstr. sal de leser redenen vinden, ten eersten: waeromme een . . . dienstknecht J. Chr. sonder quetsinge zynder conscientie, den acte van sich t'onthouden van alle kerckbedeeningen . . . met syne onderteyckening se niet en kan besweren . . . ten tweede: waeromme de overheyden van sulcken versoeck behooren te supersederen ende niemant te persequeren . . . in druck uytgegev. door een leefh. der conscientien vryheit. Gedr. buiten Borckeloe.* N°. 1619.

Zie Tideman, *Rem. Broed.* bl. 275; Rogge, *Bibl. v. Remonstr. Geschr.* bl. 166; De Jong, *Naamreg. d. pred. v. Gelderl.* bl. 366.

MEINARDUS (FRANCISCUS). Friesch regtsgeleerde, in 1610 hoogleeraar in de regten te Poitou. Waar hij geboren is, en welke lotgevallen hij heeft gehad, is onbekend.

Hij schreef:

Regicidium detestatum, quaesitum, praecautum. Augusti Pictonum. 1610. 8°.

Disputatio de juribus Episcoporum, ad Cap. XVI de officio judicis ordinarii. Pictavii. 1612. 8°.

Orationes legitimae, August. Pict. 1614. 8°. (*De visco Druidarum; de templo Iustiniani Romae justitiae dicato; de gennino justitiae oculo.*)

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 300; Struvii, *Bibl. Hist. Meuselii*, Vol. VII. T. I. p. 165. VIII. T. I. p. 228; de Wal, *de Clar. Fris. Jurisc.* p. 192, 193.

MEINARD DE MAN, te Wormer uit een deftig geslacht geboren, werd onderpastoor te Graft, vervolgens monnik, weinige jaren later pastoor, eindelijk in plaats van Hendrik van Uytenhorst, abt van Egmond. Hij verbeterde de abdij en hare bibliotheek, vermeerderde haren boekenschat. Hij was bevriend met Erasmus en hervormde kloosters van Kirtenberge bij Affligem en van Eyratten. Mogelijk zou hij zulks ook de abdij van St. Winox hebben gedaan, indien de monniken zulks niet belet hadden.

Zie Joh. à Leydis, *Chron. Egmond*, p. 135 seqq.; *Bat. Sacra*, T. IV. p. 134; Kist en Royaards, *Ned. Archief voor Kerk. Ges.* D. I. bl. 455; Wagenaars *Vad. Gesch.* D. V.

MEINARDI (W.), secretaris der staten van de provincie Groningen, woonde 23 van Herfstmaand 1618 de synode te Groningen bij, waar aan de benoemde predikanten en ouderlingen volle magt werd gegeven om in de nationale synode te Dordrecht over de leerpunten der Arminianen te handelen.

Zie Brucherus, *Gesch. v. d. opk. d. Kerkh. te Groning.* bl. 379.

MEINARDSZOON (LUCAS), raad der stad Amsterdam, hield in 1566 met de onderschout Willem Maartensz. Kalf, de magt bij de St. Anthoniepoort om allen het inkomen der predikanten te weeren, 't geen hij echter niet kon beletten.

Zie Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* D. III. bl. 173.

MEINDAERTS of MEINARTS (PETRUS JOHANNES), 7 Nov. 1684 te Groningen geboren, studeerde te Mechelen en te Leuven, omhelsde de gevoelens van Petrus Codde of Coddaens, en werd in 1716 door Lucas Fagan, bisschop van Meath in Ierland gewijd. In zijn vaderland wedergekeerd, werd hij aardspriester van Leeuwaarden en deken van Friesland, en 2 Julij 1739, in plaats van Theodorus van der Croon tot aartsbisschop van Utrecht gekozen en den 18 October van dat jaar door Varlet, bisschop van Babylon, gewijd. Clemens XII en Benedictus XIV verzetten zich tegen deze wijding, doch Meindaerts beriep zich, gelijk zijne voorgangers, op een toekomend concilie, en wijdde zelfs de bisschoppen van Deventer en Haarlem, 't geen hem nieuwe onaangenaamheden van de zijde van Rome berokkende. Hij verdedigde zich in verschillende geschriften, zoo als in een *Memoire*, 4°. in 1744 gevoegd aan zijn *Acte d'Appel; Lettre sur les affaires de l'église*, 4 *Nov.* 1753, 12°.; *Lettre à Benoit XIV*, 13 *Fevr.* 1758; *Mandement sur la mort de Benoit XIV*. In 1763 hield hij te Utrecht een concilie, dat verschillende Fransche bisschoppen bijwoonden. De acta dezer synode, in het latijn opgesteld, in het Fransch vertaald, (*Acta du Concile d'Utrecht*, 4°. et 12°.) werden 30 April 1765 te Rome veroordeeld, en in 1766 door de vergadering der geestelijkheid in Frankrijk gecensureerd. Meindaerts appelleerde hiertegen in een *Lettre à Clement XIII*, 10 *Oct.* 1768, 12°. gedrukt te Utrecht 1769, 12°.

Men heeft nog van hem:

Recueil de témoignages en faveur de l'église d'Utrecht, Utr. 1763, 4°. en 12°.

Motivum juris pro capitulo Harlemensi, Refutatio responsi etc.

Zie *Biogr. Univ.* i. v.; *Nouv. Biogr. génér.* i. v.; Dupac de Bellegarde, *Hist. de l'église métropol d'Utrecht*, p. 356 suiv.; *Mem. hist. du P. Norbert*, T. III. p. 40 suiv.; *Lettre d'un prêtre Francais*, Utrecht 1754; *Nouv. Eccles.* 16, 23 *Mei* 1768.

MEINDERTS (EELKE), was eerst schoolmeester te Westergeest en later boer te Kollum, een geestig man, zeer ervaren in het landen oudfriesch, dien Petrus Wierdsma daarover raadpleegde. Hij bragt dikwerf weken bij jonkheer Willem van Haren en zijne echtgenoot Cecilia Johanna van Heemstra op den huize Vogelzang te Veenklooster door, waar hij door zijne geestige en nuttige gesprekken zich bevriend en geacht maakte. Hij maakte Hollandsche en Friesche verzen, waarvan er twee op de blijde inkomst van den prins van Oranje in 1773 en 1777 binnen Leeuwarden zijn gedrukt (*Blydschips betjoeginge oon zijn Trogloftige Heegheid Willim de Vyfte, prins fen Oranje inz. bij gelegentheid dat Zyn Heegheid to Liouwird ynhelle wirden is, dy* 24 *fen Julius* 1773, met bijvoeging van den tweeden druk van een ander gedicht, getiteld: *Folle gelok in Wolkomst-winsk oon heer Trogloftige Heegheden Willim de fyfte, zijn Wijf in Bern; op herre oonkomst ijn dy zelne Hoof- in Heegsted op den* 28 *fen Rispsmoanne* 1777). Deze verzen, hoewel plat proza, zijn een bewijs, hoe men zelfs de minste trekjes in het menschelijk karakter meesterlijk kan teekenen zonder daarom een greintje dichterlijk gevoel te bezitten. Maar zijn roem heeft hij verworven door een meesterlijk geschreven volksboek, getiteld: *it libben fen Aagtjen IJsbrants* of *dy Frieske boerinne*, met eene voorrede, ook in het land-friesch. De schrijver heeft de eerste uitgaaf in 1779 zelf geleverd. Sedert verschenen er drie nadrukken: de eerste in 1808 te Leeuwarden, de tweede in 1827 te Sneek, en de derde in 1861 door Waling Dijkstra, met eene voorrede van den archivaris T. R. Dijkstra, uitgegeven. Van zijne Ned. poezij gaf hij eene proeve in: *de vernederde en verhoogde Jozef. In zes boeken*, 2 dln. Dokkum 1778, 79. 4°.

Het Friesch genoots. bezit ook een hs. met verzen van hem.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 400; Petrus Wierdsma, Petrus Brantsma en Eelke Meinderts, door J. H. Halbertsma, in *de Vrije Fries*, D. IX. bl. 301 en volgg.

MEINDERTSZ. of MENYERTSZ. VAN BLEISDIJK (NICOLAAS), geliefdste leerling van David Joriszoon, wien hij zijn dochter ten huwelijk schonk, doch die later aan zijn leer begon te twijfelen en tegen hem opstond.

Den 2 Jan. 1538 werd bij plakkaat door gansch Holland verkondigd »dat niemand David Joriszoon en Meynert van Embden, leeraers onder de Wederdoopers, souden herbergen, op poene van gehangen te werden, in syn eige deure. Maer die hen aenbraght sou van elk genieten hondert gulden, en van andere herdoopers veertig gulden." Hij heeft het leven van zijn schoonvader beschreven.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 133, 136; *Rep. d. Plakk.* bl. 37.

MEINE (H.), schreef:

Onderzoek der vrage, waerom de verrezen Heiland aan zijne vrienden en niet aan zijne vijanden verschenen is. Amst. 1784. 8°.

MEINERS (EDUARD), zoon van Wiard Hermanni, burgerhoofdman te Emden, en van Christina Elisabeth Pears, werd 22 Julij 1691 te Emden geboren. Hij studeerde te Leyden, werd in 1712 te Groothuizen, in 1715 te Westerhuizen, in 1717 te Wener, en in 1723 te Emden als predikant beroepen. Hij huwde in 1717 te Wener met Trijntje Rosingh, dochter van Herman Rosingh, predikant te Wener, den 29 Mei 1746 overleden. Na nog des morgens gepredikt te hebben, overleed hij reeds des avonds van den 19 Dec. 1752. Hij was als godgeleerde en kerkgeschiedschrijver bekend door:

Praktijk des Christendoms of praktikale Godgeleerdheid. Amst. 1756, 0378. 8°.

Over den brief aan de Romeinen. Amst. 4 d. 4°.

Jesus de levendigmaker der uitverkoorne dooden, en *Christus alles in allen.* Emden 1724. 3 d. 3e dr. 8°., 1735. 2 d.

Begenadigd bestier om verzekerd en getroost te leven en te sterven. Gorinch. 1736.

Lijkpredikatie over G. H. Swarte.

— — *G. C. Rese.*

Ontwerp van den Oost-Frieschen Catechismus. Embden 1727, 1740. 4°.

De redelijke Godsdienst, als een vrugt gevolg van de geloofsleere voorgedragen en aangedrongen, of eene verklaring van het XII, XIV, XV kap. van den brief aan de Romeinen. Embden 1740.

Schriftuurlyke wegwijzer voor onbekommerde en overtuigde geloovigen. Emdden 1747. 3e dr. 8°.

Het leven des geloofs ten tijde van beproeving. Leid. 1736.

Levensbeschrijving van D. Everhardi. Gron. 1735. 8°.

Oostvriesche kerkelijke geschiedenisse of een historisch en oordeelkundig verhaal van hetgene nopens het kerkelijke in Oostvrieschlandt, en bijzonder in Emden is voorgevallen sedert den tijdt der hervorminge, of de jaren 1519 en 1520, *tot op den huidigen dag.* Gron. 1738. 2 d. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld* 1761 b. bl. 459; Koecher, *Catech. Hist. d. Geref. kerk*, bl. 189; Arrenberg, *Naamreg. v. boek.* Reersheim, *Ostfr. reform. prediger Denkm.* p. 45, 71, 161, 186; Tiedens, *Gel. Ostfr.* B. III. p. 269, 291; Meusels, *Lex.* B. IX. p. 39; Adelung en Rotermund.

MEINERTSZOON (CORNELIS), predikant te Hoorn, was, even gelijk zijn ambtgenoot Clement Maartensz. de Remonstrantsche gevoelens toegedaan. Beide, mitsgaders eenige ouderlingen te Hoorn, leverden een remonstrantie aan de Staten van Holland in, gekant tegen de handelingen van de Noord-Hollandsche professoren en »dienende tot verschooning van Cornelis Wiggertsz.", met verzoek »om in 't stuk van de predestinatie niet te hoog gepeint te werden." Ook gaven zij, nadat Cornelis Wiggertsz. in 1595 van zijne publieke dienst afstand had gedaan, in het licht: *»een kleyn boexken, geintuleert: Apologia en ronde bekentenisse van Clement Martensz. en Cornelis Meynertsz., daerin sy haer gevoelen over 't verbond Gods, der verkiesingen en perseverantie verklaren; sonder dat haer daerover eenige moeyten is wedervaren, dat men weet, maer zyn daer in gedult geworden."*

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. XXXII. bl. 75, 85; Uytenbogaert *Kerk. Gesch.* bl. 298, 299; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 267, 268, 334, 362, 459, 530, 550, 770, 771, 793; Velius en Centen, *Chron. v. Hoorn*, bl. 289, 290, 297, 299, 311, 342; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. IX. bl. 313, 314; Abbing, *Gesch. der stad Hoorn*, bl. 57, 59; Trigland, *Kerk. Gesch.* bl. 268, 270.

MEINERTS (CLAAS). Zie MEYNERTS CLAAS.

MEINOLD VAN WINDESHEIM, Edelman aan het hof van den Utrechtschen bisschop Floris van Wevelinkhoven, overleed 1396. Kort voor zijn overlijden wijdde hij zich met al zijne goederen aan de dienst der broederschap van het Gemeene leven.

Zie van Hattum, *Gesch. v. Zwol*, D. V. bl. 194; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch.* D. VI. bl. 282.

MEINOLD of WEINOLD VAN WINDESHEIM, leefde in de 2e helft der 14e eeuw. Hij was hofedelman van bisschop Frederik van Blankenheim, weldoender van de Zwolsche school der Broederen van het Gemeene leven (het *arm Klerkenhuis*). Hij stelde geheel zijn vermogen ten dienste der Broederschap. In eigen huis verzorgde hij een kring van leergierige jongelingen. Zij vonden bij hem voedsel en kleeding, en voorbeeld van een vroom leven.

Zie Delprat, *Broeders. d. G. Groete*, bl. 84.

MEINSERUS of MEINSERIUS, was een der eerste teekenaars van het verbond der edelen in 1566.

Zie Strada, *de bello Belg.* Dec. I. lib. V. p. 206; te Water, *Verb. d. Edel.* D. I. bl. 91, 92; D. III. bl. 124.

MEIRE of MEERE (GERARD of GERAERT VAN DER), bij de Italianen Gerardo da Gand genoemd, bloeide in de XVe eeuw te Gend. Aldaar werd hij geboren, was een leerling van van Eyck en een der eerste olieverwschilders na dezen.

Zijne werken zijn met de meeste zorg uitgevoerd, zijne teekening is naauwkeurig, zijn coloriet levendig. In 1817 was zijne *Lucretia* nog in een kabinet in Holland. Onder de leiding der van Eycken, werkte hij mede aan de wereldberoemde schilderij van die meesters, *Het Gendsche altaarstuk.* In het museum te Berlijn zijn twee uitmuntende stukken van hem, het *Bezoek van Maria* voorstellende, en *de Aanbidding der Koningin*, vroeger aan Justus van Gend toegeschreven; in de galerij te Weenen *Het laatste Oordeel.*

De koninklijke galerij van Willem II bezat van hem *St. Franciscus van Assisi, boetvaardig geknield voor een gekruisten Christus.*

Nog bezat Willem II van dezen meester een *Ordes geestelijke, waarby de duivel en een engel*, en twee zijstukken, *St. Margaretha, de stichteres*, en *de H. Petrus*, waarbij de stichter geknield ligt. In het museum zijn van hem een *Tripticon:* op het hoofdpaneel *De kruisdraging;* deur links *De opdragt in den tempel*, en regts *Jezus onder de schriftgeleerden. Christus aan het kruis. Christus in het graf*, en een *Dipticon: Mater Dolorosa* en de *Donatrice* der schilderij.

In de H. Bavo te Gend bevindt zich nog een kapitale ordonnantie van dezen meester, voorstellende *Jezus tusschen de twee misdadigers aan het kruis hangende.* De kardinaal Grimano bezat een oud gebedenboek, hetwelk hij voor 500 dukaten had gekocht, waarin de keurigste miniaturen van Memmelinck en van der Meire.

Nog vermeldt Kramm van hem *Het lijk van Christus, door Joseph van Arimathea ondersteund.* In een handschrift uit het einde der XVe eeuw leest men: in dit jaer (1447) is de salighe Colette gestorven, in 't clooster van de H. Claren (te Gend); hare fighuratie in een tafereel gebraght door Gheeraert van der Meeren, discipel van meester Hubertus van Eyck, is in Picardien versonden." Hij stierf in 1447.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 212; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1094; *Catal. du Musée d'Anvers* 1857, p. 25, 28; *Kunstblad*, 1826, bl. 322; *Messager de Gand*, 1842, p. 213.

MEIRE (JAN VAN DER), broeder van den vorige, leerling van de gebroeders van Eyck. Hij was zeer gezien bij Karel de Stoute, volgde dien vorst op zijne krijgstogten, en schilderde voor hem de *Instelling van het gulden vlies.* Hij zou in 1471 te Nevers zijn overleden.

Zie Immerzeel, *Lev. d. Holl. en Vl. Schilders*, D. II. bl. 212.

MEIS (ARNOLD), werd 7 Junij 1809 te Koevorden geboren, maar kwam reeds jong met zijne ouders in Oost-Indie aan.

Zijn vader, een onderwijzer, ontviel hem toen zij nog pas 12 jaren telde en kort daarna, 1 Mei 1822, werd hij élève bij de militaire school te Samarang. Spoedig tot kadet-sergeant bevorderd, werd hij in Augustus 1825 als adjudant toegevoegd aan den majoor Gey, kommandant der artillerie te velde, welke betrekking hij slechts korten tijd waarnam, daar de jeugdige adjudant den 8 November van dat zelfde jaar, alzoo op ruim 16jarigen leeftijd, benoemd werd tot 2e luit. bij het 5e reg. artillerie. In dezen rang nam Meis deel aan den javaschen oorlog, en werd in het begin des volgenden jaars, bij het défilé te Besangang op den grooten weg naar Magelang, door een geweerkogel in den linkerschouder gekwetst. Hoe hij zich gedroeg bij onderscheidene gelegenheden kan blijken uit eene missive van den toen tot luit.-kolonel bevorderden majoor der artillerie Gey, dd. Samarang 15 Jan. 1826, aan den luitenant Meis gerigt, waarin de gunstigste getuigenis gegeven wordt van het gedrag van dezen officier voor den vijand bij onderscheidene gelegenheden. In het bijzonder wordt daarin de bedaardheid hoogelijk geprezen bij en na zijne verwonding, in het oogenblik dat de vijand op onze geringe magt voordeelen had behaald, en van de sektie ligte stukken die hij kommandeerde, zes kanonniers en twee treinpaarden waren gedood of gewond.

Bij koninklijk besluit dd. 10 Maart 1831, n°. 74, werd Meis benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde 4e klasse, terwijl ook de achtkantige medaille voor den javaschen oorlog zijne borst versierde.

Na in 1832 benoemd te zijn als adjunct bij de 3e onderdirectie van het materieel der artillerie, werd hij in Dec. 1833 bevorderd tot 1e luit.-adjunct bij de directie der artillerie. In dezen rang maakte hij in 1834 de expeditie naar Way Oerang in de Lampongs mede, waarbij hij kommandant was der artillerie, en voor welken veldtogt hem eene eervolle vermelding te beurt viel. Na in December 1836 als 1e luit.-adjudant bij het personeel der artillerie te zijn overgegaan, werd hij den 13 November 1837 bevorderd tot kapitein, en kort daarna benoemd tot adjudant bij den generaal-majoor, kommandant bij het indische leger, bij welke benoeming werd bepaald, dat hij bij zijn korps in anciënniteit en bevordering zou blijven rouleren. Deze betrekking nam hij meer dan 6 jaren waar, tot dat hem in 1844 de functien werden opgedragen van directeur van den constructiewinkel te Soerabaya. Een jaar later klom hij op tot den rang van majoor (8 Junij 1845) en 31 Maart 1846 werd hij benoemd tot luitenant kolonel-onderdirecteur in de voormalige 3e groote militaire afdeeling, nadat hem kort te voren het onderscheidingsteeken van langdurige nederlandsche dienst was toegekend. Nog in hetzelfde jaar 1846 droeg men Meis de betrekking op van adjunct-directeur der artillerie, met bepaling, dat hij de dienst van directeur tijdelijk zou waarnemen. In 1848 versierde de koning hem met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, en na van September 1849 tot Mei 1850 de betrekking bekleed te hebben van sous chef der artillerie, werd hem eerst tijdelijk en later definitief opgedragen die van resident en militaire kommandant van Palembang. In 1849 nam hij een werkzaam aandeel in de 3e Balische expeditie, ontving den 15 April van dat jaar in het gevecht bij Djagaraga een gecompliceerde schotwonde in de linkerzijde, en werd voor zijn gedrag bij deze expeditie benoemd tot ridder der militaire Willemsorde 3e klasse.

Nadat Meis van de betrekking van resident en militaire kommandant van Palembang eervol ontheven en van »voor memorie" terug gevoerd was, werd hij in Nov. 1850 bevorderd tot kolonel en chef van het wapen der artillerie. Ook werd hij benoemd tot gewoon lid van den raad van verdediging van Ned. Indie in Dec. 1851, van welken raad hij lid bleef tot 1854, toen gemeld ligchaam werd ontbonden. In dat zelfde jaar werd hij, bevorderd tot generaal-majoor, en benoemd tot kommandant der tweede militaire afdeeling op Java, welke betrekking hij bijna 4 jaren waarnam tot 4 Sept. 1858, toen hem de hoogst gewigtige betrekking werd opgedragen van civiel en militair gouverneur van Sumatraas Westkust. Ook in dit zijn laatste ambt was hij met vrucht en tot tevredenheid der regering werkzaam, waarvan de benoeming van Meis door de Koning-groothertog tot groot-officier der orde van de Eikenkroon getuigt; tot dat hij zich, geschokt door het kort op elkander gevolgde verlies van twee volwassen kinderen, een dochter en een zoon, en overspannen door rusteloozen arbeid die met de oogenblikken woekert, niet meer door het verzwakte ligchaam kon worden staande gehouden, hetgeen hem dwong een tweejarig verlof naar Nederland aan te vragen. Den 10 Sept. 1861 arriveerde generaal Meis, zwak en afgetobt, van Padang te Batavia. Zijn toestand verergerde en in plaats van naar Nederland, zijn vaderland, door hem in zoo lange jaren niet aanschouwd, te reizen, werd hij opgeroepen naar het andere betere, eeuwige vaderland.

Het leger verloor in generaal-majoor Meis een uitstekend hoofd-officier, de staat een voortreffelijk dienaar, de maatschappij een hooggeacht burger, zijne betrekkingen een beminnend echtgenoot en vader, en zijne vrienden een welwillend en trouw vriend.

Zie *Amsterdamsche Courant* van 7 December 1861.

MEISNER (Doctor) of MEIXNER, raad van Jan van Nassau, werd door dezen en Willem I van Oranje in gewigtige zaken gebruikt, en naar den rijksdag te Frankfort gezonden.

Zie Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. II. p. 355; T. IV. p. 113, 209, 210, 360, 378, 378, 381, S. 16.

MEISTER (L.), schreef:

Over de verbeeldingskracht. Woerden 1782. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. v. boek.* bl. 344.

MEISTER (C. G. L.), schreef:

Alleenspraken met God in de morgen- en avondstonden op elken dag der week, alsmede op den laatsten avond en eersten ogtend des jaars 1777. Amsterd. (1778) 8°.

Leerredenen voor Christelijke echtgenooten. Amst. 1779. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. v. boek.* bl. 344.

MEISTER (Mr. HENDRIK), wij weten alleen dat hij in 1575 lid van den landraad over Holland werd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 23.

MEIKENS. Zie MYTENS.

MEJAN (G. W. VERWEY). Zie VERWEY MEJAN.

MEJONTSMA (PETRUS VAN) werd den 30 Oct. 1699 aangesteld tot ontvanger der losrenten op eene wedde van *f* 800, en den 31 Julij 1673 verkozen tot Grietman van Achtkarspelen. Hij woonde op de state Mejontsma te Buitenpost, en stichtte deze plaats denkelijk zelf of gaf er zijn naam aan. Van 1660—1664 en in 1675 was hij lid der staten wegens Achtkarspelen. Hij huwde Titia Andla, en overleed 30 Jan. 1677. Hij was een geletterd man, aan wien Hendrik Rintjes het 2e dl. van zijn *Klioos Kraam* in 1657 opdroeg, nadat hij in 't vorige jaar (I. 259, een voor hem vervaardigd brullend lofvers had gedrukt, getiteld:

Mintriomf ter bruilofte van Mons. Pieter Mejontsma en Juffr. Titia van Andla, waarna II. 360 S. A. Gabbema gaf vier *Viersjes gesneeden op Halsringen van de Zwaanen van den heer Pieter Mejontsma.*

Zie v. Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 110, 111; *Geogr. Woordenb. v. Friesland*, bl. 23; *Charterb. v. Friesland*, D. V. bl. 635 seqq. 1103, 1108.

MEKER ( ), in de *Alg. Konst- en Letterb.* 1807, D. I. bl. 73 vindt men van hem een opstel, getiteld:

Middelen om de platina te zuiveren, en dezelve smeedbaar te maken.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 215.

MEKEREN (JAN VAN), met Adriaan van Eyntshouts Elbert van Rotbergen, Gerrit van de Pol, medepligtigen van Jacob Mom, ambtman in Maas en Waal, die in 1621 aangenomen had om Tiel aan de aartshertogen te zullen overleveren. Ook hij werd, op last van Prins Maurits, met advys en voorweten der regering van Utrecht, gevangen genomen en naar den Haag gevoerd. De drie eersten werden ter dood veroordeeld, de beide laatsten kregen van den prins pardon, met toezegging dat hunne namen in de sententie niet zouden genoemd worden.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanmerk.* op Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 109 volgg.; Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse*, bl. 145, 146.

MEKEREN (JAN VAN), een geestelijk persoon; ontmoeten wij in 1477—1479 als burger van Utrecht. Hem en den priester Dirk van Huesden werd de stad ontzegd, wijl

deze buiten de Weerd-poort, ten nadeele der bezorgers der St. Jacobskerk een kapel had gesticht. Zij verzochten vernietiging van het vonnis, en toen zulks werd geweigerd, beriepen zij zich op de hooge regtbank te Keulen, of op den afgezant van den paus in Neder-Duitschland, of op den paus of op het Roomsche hof. Bisschop David weigerde den eisch op hooger beroep toe te staan, en deed op den eisch van den procureur-fiscaal, Willem Busen, de overste schepenen. raden, en oodermannen en de geheele stad Utrecht in den ban. Op bevel van den paus werden beide weder in 1480 op vrije voeten gesteld.

Zie Matthaeus, *Fat. et Fund. Eccl.* c. 9; *Bat. S. T.* p. 177; Burman, *Utrechtsche Jaarb.* D. III. bl. 328—445.

MEKEREN (Jan van), beoefende in de 2e helft der 18e eeuw de poëzij, die niet verzameld, maar verspreid is o. a. vóór R. Schutte's *Heil. Jaarb.* Amst. 1779.

Zie Heringa, *Lijst v. dicht.* bl. 64.

MEKEREN (Ude van), Regter van den graaf van Gelre in de Veluwe, legde in 1337, als zegsman bij het verschil tusschen de stad Deventer en het sticht Elten over de erfpagtspenningen van den Katentol.

Zie Dumbar, *Kerkel. en wereldl. Dev.* bl. 468.

MEKKAMA (Julius), lid van staat wegens de Ommelanden, woonde den 23 van Herfstmaand 1618 de vergadering te Groningen bij, waarin aan de benoemde predikanten en ouderlingen volle magt werd gegeven om in de Nationale Synode te Dordrecht over de leerpunten der Arminianen en hare gevolgen te handelen.

Zie Brucherus, *Gesch. v. d. opk. d. Kerkh. te Gron.*, bl. 265.

MEK'REN (Job van), dichter uit het midden der 17e eeuw, die Heiblocqs *Farrago*, Amst. 1662, met zijne gedichten versierde.

Zie Heiblocq, l. c. p. 232; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEKERN (W.), was ridder der Mil. Willemsorde, 4e klas. Twintig jaren oud zijnde, trad hij als vrijwilliger in militaire dienst, kwam in 1848 als sergeant in Ned.-Indië, en onderscheidde zich gedurende de expeditie tegen de Chinezen op Borneo, bij den aanval en verdediging van Pamangkat, op den 11e en 12e September 1850, onder den luitenant-kolonel Sorg bij welke gelegenheid hij een schot in den buik ontving. Voor zijn daarbij moedig betoond gedrag werd hij, bij koninklijk besluit van 19 Julij 1851, met het ridderkruis der Militaire Willemsorde beloond.

Naauwelijks van zijne wond hersteld, nam hij weder deel aan de gevechten bij Pamangkat, 21 November 1850, onder den luitenant-kolonel le Bron de Vexela.

Den 3e December 1851 tot 2e luitenant bevorderd, welke bevordering hij eerst verscheidene maanden later vernam, vergezelde hij, met slechts vier man, den majoor Andresen op zijnen verkenningstogt (Februarij tot Mei 1852) door de Dajaksche stammen van Sambas en de Chinesche districten Santi-Kioiuw en Thaij-Kong, en bewees toen goede diensten bij de opname van die landstreken.

In de laatste helft der maand April 1853, de vijandelijkheden weder uitgebarsten zijnde, onderscheidde hij zich in de verschillende gevechten nabij Sepang, alwaar hij met een detachement vooruitgeschoven zijnde, herhaalde malen eenen overmagtigen vijand, die hem in zijne positie aanviel, met verlies afsloeg.

Achtervolgens nam hij verder deel aan de gevechten bij Soengie-Biroe en Kadouw, in de maand Junij 1853, zoomede aan den moeitevollen marsch van Boentenay naar Sinkawang en Montrado, en de op die plaatsen geleverde gevechten (Mei tot Augustus 1854), waarin hij zich weder moedig gedroeg en dien ten gevolge bij koninklijk besluit, dd. 21 October 1854, eervol werd vermeld.

Den 19 Febr. 1856 werd hij tot 1e luitenant bevorderd en naar Java teruggeroepen. Hij verkreeg evenwel vergunning om op Borneo, waar hij zoo menigmaal over den vijand had gestaan, te mogen blijven, en werd in 1856, ter belooning zijner vele diensten, aangesteld tot civielen en militairen commandant van Loemar, alwaar hij 11 Junij 1856 zijn korte, maar reeds roemvolle loopbaan eindigde.

Zie *de Indier* 11 en 15 Oct. 1856.

MEL (Jan de), graveur in de eerste helft der 18e eeuw. Men heeft van hem afbeeldingen der *Godin Nehalennia*, en van eenige penningen in de *Batavia Sacra* van van Heussen en van Rijn, D. IV. bl. 67.

Zie Kramm, *Lev. en werken der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1095.

MELANCLIUS (Matthias Theod.), niet gelijk sommigen willen Melanesius, med. doct. te Antwerpen, vertaalde uit het Grieksch:

De Melancholia auctoris anonymi libellus, ex Galeni, Rufi et Aëtii Sicani libris collectum.

Galeni libellus, utrum foetus in utero sit animalis.

Stephani Magistri Medici Collysium oculare. Antv. 1540. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 370; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 881.

MELAR of MELAER, Vlaamsch kunstgraveur, was in 1650 te Antwerpen woonachtig. Met weinig goed gevolg bootste hij de graveerstijl na van Paul Pontius. Hij sneed vele portretten, b. v. dat van *Hugo de Lionne*, *Marchio Defresne*, *Maria Theresia*, *gemalin van Lodewijk XIV*, voorkomende in P. de Jode, *Theatrum Pontificum*, *Imperatorum etc.* Antv. 1652, 4°.; dat van *Franciscus de Moura*, *Christoffel Bernard* en anderen. Afzonderlijk verscheen *St. Michiel overwint den draak*, naar Rubens. Andere proeven van zijn graveerstijl (boekprenten) vindt men o. a. in P. Hazart, *Kerkelycke historie der geheele wereld.* Antw. 1668. 4 d. fol.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstschilders*, D. IV. bl. 1095.

MELART (Laurent), in 1578 te Huy geboren, later burgemeester aldaar, een naarstig beoefenaar der geschiedenis en oudheden dier landstreek. Volgens Foppens was hij een kundig staatsman en een groot sieraad zijner geboortestad.

Hij gaf in het licht:

Histoire de la Ville et Chateau de Huy et de ses antiquités, avec une Chronologie de ses comtes et des Evèques de Liège. Liège 1641. 4°. De schrijver van de *Délices du Pays de Liège* prijst het als een naauwkeurig en volledig geschiedverhaal. Taal en stijl zijn echter hoogst ellendig en bijna onverstaanbaar.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 809; Dewez, *Hist. gener. de la Belg.* T. VII. p. 28; Adelung, i. v.; Le baron de Villenfagne, *Mem. de Litt. et d'Hist.* p. 218; de Wind, *Bibl. van Nederl. Geschiedschr.* D. I. bl. 455, 456.

MELCIOR of MELCHIOR (Broedlain of Broederlain), komt in de Grafelijke rekeningen der hertogen van Bourgondië van 1382—1383, 1385—1386, 1393—1394 voor als kamerdienaar en schilder van den hertog, voor wien hij een aantal werken, zoo schilderde als versierde.

Zie le Comte de Laborde, *Les ducs de Bourgogne*, T. I. F. II. p. 2, 6; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1095.

MELCHIOR (Albert Willem), of, gelijk Vriemoet hem noemt, Melchioris of Melchiors, werd den 12 Mei 1685 te Herborn, waar zijn vader, Joannes Melchior, hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant was, geboren. Zijne moeder heette Margaretha Neef. In prille jeugd (1689) verloor hij zijn vader, en begaf zich zijne moeder naar Duisburg, waar hij zijne eerste en ook zijne akademische opleiding, onder toezigt van zijn halven broeder, Johan Godfried Buchmann, hoogleeraar in de godgeleerdheid, genoot. Het vroegtijdig afsterven van dezen was oorzaak dat hij zich naar Franeker begaf, waar hij de lessen van Rhenferd over het oostersch en die van Vitringa en Roëll over de godgeleerdheid hoorde, en den laatste bij zijne verplaatsing naar Utrecht in 1704 volgde. Na in het volgende jaar eene *Disputatio de Principiis religionis* verdedigd en uitgegeven te hebben, werd hij in zijn vaderland onder de kandidaten tot de H. dienst opgenomen en vertoefde te Duisburg vier jaren bij zijne moeder, totdat hij in 1709 het predikambt te Mulheim aan de Rhoer aanvaardde. Na verschillende beroepen te hebben afgeslagen, nam hij in 1719 het professoraat in de theologie en philologie aan het gymnasium te Hanau aan, en opende zijne lessen met eene *Oratio de religione et verae religionis criteriis.* Vijf jaren later (1723) beriepen hem curatoren der Hoogeschool te Franeker, in plaats van Campegius Vi-

tzinga, tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid. Na eerst den rang van Theol. doctor verworven te hebben, aanvaardde hij den 22 Maart 1724 zijn ambt met eene *Oratio de necessario veritatis et pietatis conjugio* (Franeq. 1723). In het volgende jaar werd hem het onderwijs in de kerkelijke geschiedenis toevertrouwd. Volgens Sepp gaf Melchior aan zijne lessen een sterk apologetisch karakter, gelijk ons nog blijkt uit zijne *Disputationes de miraculis et apologia pro miraculis.*

Het hier te lande bekend geworden Deïsme (dus vervolgt hij) dwong hem tot het verdedigen der wonderen des Bijbels, terwijl zijne gemoedelijke leerredenen in de Waalsche gemeente van Franeker voorgedragen, van zijn streven getuigden, om, gelijk hij bij zijn optreden verkondigd had, waarheidsliefde en vroomheid des harten naauw verbonden te houden. Welk een hoogen prijs men op zijn onderrigt stelde, kunnen wij eenigzins althans weten, zoodra wij ons herinneren dat prins Willem, gedurende diens verblijf in Franeker, in 1726 en 1727 in de godsdienst de leiding van Melchior genoot, om bij een volgend verblijf te Utrecht gelijke lessen van de hoogleeraren in de theologie, H. S. van Alphen en F. A. Lampe te ontvangen.

Melchior mogt geen hoogen ouderdom bereiken. Hij overleed 11 Aug. 1738. De hoogleeraar Vriemoet hield een lijkrede op hem. Hij huwde Charlotte Pluckers, dochter van Joannes Pluckers, koopman te Elberfeld, en van Maria Siebels, die hem 4 kinderen naliet, van welke twee hem overleefden, Johannes Albertus en Maria Elisabeth, gehuwd met Zachaeus Gerroltsma, J. U. D., secretaris van curatoren te Franeker.

Hij schreef:

Dissertatio de Cherubinis gloriae eorumque mysterio. Hanov. 1724. 4°.

Disputationes de miraculis. Hanov. et Fran.

Apologia pro miraculis Christi et expositionibus patrum allegoricis, adversus Thom. Woolstonum. Ibid. 1731. 4°.

Diss. de patribus in Mosen, nube et mari baptizatis. I Cor. X: 2. *Rs. Jo. Claver.* Franeq. 1736. 4°.

Sicilimentorum variorum libri duo, in quibus de rebus variis inprimis ad leges mosaicas de muliere Sota ac Goele disseritur. Franeq. 1739.

Oratio in obitum Petri Latane. Franeq. 1726.

Selecta Sacra. 1751.

Synopsis theologiae naturalis bleef onvoltooid in hands.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* a. 794; Wielingii *Prog. fun. in ej. obitum* in *Miscell. Gron.* T. II. Fasc. I. p. 129; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w.; Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 39, 58; *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 158; Cl. VII. p. 144, 1058; de Crane, *Over de familie Hemsterhuis*, bl. 75; Jöcher, Adelung, Kobus en de Rivecourt.

MELCHIOR (Joh. Albertus), zoon van den vorige, den 11 Julij 1721 te Hanau geboren, studeerde te Franeker en te Groningen. In de eerstgemelde plaats verdedigde hij in 1738 eene *Disputatio philologica*, *de Lucis gentilium sacris* (Franeq. 1738) en in 1742 eene *Dissertatio inauguralis de Noctilucis* (Ibid. 1742). Van 1748—1755 gaf hij te Duisburg privaat onderwijs in de Philosophie en Mathesis, doch in 1756 werd hij aldaar hoogleeraar en bibliothecaris. In ditzelfde jaar werd zijne verhandeling *de argumentis quibus Dei existentia probatur a posteriori* door het Stolp. legaat bekroond. Hij is vooral als natuurkundige bekend en stierf 2 Oct. 1783.

Hij gaf in het licht:

Sicilimentorum variorum libri duo. (Harlingae 1739. 4°.) van zijn vader.

Onder zijn toezigt en met een uitvoerige voorrede van zijn hand zag de vertaling van het werk van zijn grootvader, Johannes Melchior, hoogleeraar te Herborn, *Kinderbijbel* geheeten, het licht. (Amst. 1735).

Van dezen grootvader zijn waarschijnlijk ook:

Godgeleerdheit, vervattende de gronden van de hoogste waarheden uit het Latijn in het Nederduitsch overgebragt door A. F. P. M. Amst. 1711, 1718. 12°. *Uitgegeven door den Eerw. heer J. van der Voorn, en door Zijn Eerw. met een voorrede verrijkt.* Amst. 1751. 8°.

Fundament der Goddel. waarheden. 12°.

Verklaring van de voornaamste spreuken van het N. Testam. Amst. 1740. 8°.

Zijne schriften vindt men in Mensels *Lex.* IX. p. 64.

Zie *Hanauisches Magaz.* B. VII. S. 232; *Acta Secular acad. Duisburg.*, p. 131; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 727; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; *Verh. van het Stolp. Leg. voor de Nat. Godgel.* Leyd. 1766; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch.* D. V. bl. 25; Sepp, *Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 40, 41; *Bibl. Brem.* Cl. II. p. 892; *Alg. Liter. Anzeiger* 1800 p. 1641; Adelung u. Rotermund.

MELCKH (J. M.), graveur in zwarte kunst, van wien in den *Kunst-Catal.* van Weigel, N°. 5907, voorkomt: *Rookende, dansende en spelende boeren*, in den trant van Ostade.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1026.

MELCK-WEYDT (Cornelis Claeszoon), was kapitein op de vloot, die in het laatst van 1629 naar Brasilië werd gezonden.

Zie P. M. Netscher, *Les Hollandais au Bresil*, p. 43.

MELDER (Christiaan), te Utrecht geboren, med. doct. te Dordrecht, werd in 1668 hoogleeraar in de wiskunde te Leyden. In 1672 stelde hij zich aan het hoofd der vrijwillige studenten-compagnie, die ter verdediging der stad en bevestiging harer rust de wapens opvatte. Van Oct. 1672 tot den aanvang van 1681, toen die post voor jaarlijks afwisselend verklaard werd, bekleedde hij het ambt van secretaris van den academischen senaat. Hij overleed 26 Nov. 1681.

Hij gaf in het licht:

Euclidis elementorum libri VI priores cum notis. L. B. 1673. 12°.

Euclidis libri XV ex recognitione Ch. Melder. Ib. 1673. 12°.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 64; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hooges. Toev.* D. II. bl. 140; Montanus, *Leven en bedrijf van Willem Hendrik*, bl. 485; Poggendorf, *Handwörterb. zur Gesch. d. exact. Wissens.*

MELDER (Gerard), denkelijk broeder van den vorige, was fortificatie- en bataillonmeester der stad Utrecht. In 1658 gaf hij aldaar in kl. 8°. een werkje uitgetiteld: *Korte en klare instructie der regulaire en inregulare fortificatien met haere buytenwerken enz. met eene korte wederlegging der sustenu van den heer Henric Ruse, over de hedendaagsche fortificatie*, opgedragen aan de regering te Utrecht. De hoofdinhoud van dit werkje betreft de verdediging van het Hollandsche defensiestelsel, tegen de aanmerkingen van Hendrick Ruse (*Versterckte vesting, uytgevonden in velerley voorvallen en geobserveert in dese laetste oorlogen.* Amst. 1654. in fol. m. pl.)

Hiertegen schreef Ruse:

Aenwyzing der misverstanden van C. Melder, begaen in zijne instructien van de fortificatien. Amst. 1658. fol.

Waarop Melder liet volgen:

Appendix aen de instructie van de fortificatien enz. Amst. 1664. Justus Melder, 14 April 1681 tot ordinaris ingenieur aangesteld, was denkelijk zijn zoon.

Zie J. C. de Jonge, *Over H. Ruse*, in *Instituut*, D. III. bl. 75, D. V. bl. 142; *Lev. v. H. Ruse*, in *Milit. Spect.* 1848, D. XVI. bl. 71; Merkes, *Verhand. over het belang der vestingen van den staat*, *Cat. d. Bibl. v. d. Mil. Acad. te Breda*, bl. 56, 57; Kramm, t. a. p. bl. 1096.

MELDER (Gerard), mogelijk kleinzoon van den vorige, in 1693 te Amsterdam geboren, was een uitnemend teekenaar van landschappen, beeldjes, rivieren en gebergten in sapveraen en O. I. inkt, uitvoerig, in den stijl van Jan van der Meer de jonge bewerkt. Vooral heeft hij zich beroemd gemaakt door zijne miniaturen op ivoor. Eerst kopieerde hij de schoone miniaturen der beroemde Italiaansche kunstenares Rosaliba, die hij van Theodorus Wilkens, die ze uit Italie had medegebragt, aankocht. Door vlijtige studie en herhaalde pogingen achter het geheim der kunst gekomen, bragt hij eenige schilderijen van Dou, den ridder van der Werff en Rottenhamer in miniatuur. Deze, en ook die van eigen compositie, werden zeer gezocht en duur betaald. Ook heeft hij de etsnaald met een bekwame hand gevoerd, blijkens zijn echt Arcadisch landschap in den stijl van Salvator Rosa, J. Folkema graveerde in 1724 naar zijne teekening, *eene allegorie* op een paar gehuwden met het opschrift *Junctior esse expetit.* Zijn portret komt voor bij van Gool. In 1728 huwde hij met Margaretha van Schalkwijk à Velde, eene vermogende jufvrouw te Utrecht, waar hij zich in 1735 vestigde, en in 1754 overleed.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 213; Kramm, t. a. p. bl. 1096.

MELDER (J.), waarschijnlijk van dezelfde familie, was graveur. Hij vervaardigde een aantal gravuren voor de *Algemeene Historie* van Suiker en Verburg, en een menigte boekprenten.

Zie Kramm, t. a. p.

MELDES (GAUFROET VAN). Van dezen is ons niets bekend als dat hij, volgens van Velthem, geschreven heeft over een comeet, die zich in 1315 vertoond heeft.

Zie *Spiegel Historiaal*, bl. 391; *Navorscher*, D. VII. bl. 200.

MELER ( ), ingenieur in staten dienst, werd in den slag bij Ramelies (1706) gekwetst.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 395.

MELIN (MATTHIAS), kunstdrijver, van wien men in het koninklijk kabinet op het Mauritshuis te 's Hage een stuk drijfwerk vindt tot de geschiedenis van Spinola betrekking hebbende.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1096.

MELIS STOKE. Zie STOKE (MELIS).

MELISZ. (ANTONIUS). Zie AEMILIUS (ANTONIUS).

MELISZOON (LAMMERT), een eenvoudig huisman, te Wormer geboren. Terwijl de Spanjaarden in 1574 de West-Zaners door plundering, brandstichting en het moorden van weerloozen teisterden, sleepte hij, schoon zijn krachten bijna bezweken, een berrie over het ijs. De vracht, die de Spanjaarden, toen zij hem inhaalden, beschaamd vrij lieten, was zijne moeder. De Magistraat van Hoorn heeft deze daad boven de Westerpoort doen uithouwen, waarop Ds. Bergius deze regels vervaardigde:

Raadt! wiens eer 't Vaderlandt meer dienen sal tot baken?
Of deses soons, die dus zyn Moeder vryt uyt moordt:
Of onse vaderen? die 't Spaanse juk verbraken
Of deses Raadts, die dit tot spoor steldt aan dees poort?

Ook Tollens heeft deze daad bezongen. Deze Melisz. liet een talrijk nageslacht na, waaruit de aanzienlijkste familiën van Hoorn afstammen.

Zie Velius, *Chr. van Hoorn*, bl. 409; Abbing, *Gesch. v. Hoorn*, bl. 12; Soeteboom, *Saenl. Arcadie* bl. 486—487, (met de afb.); Tollens, *Nieuwe Gedicht.* D. II. bl. 59; *Navorscher*, D. II. bl. 278; D. III. bl. 276.

MELISSANT (THEOD. à), een aanzienlijk Rotterdammer, leefde in de 17e eeuw, en beoefende de Latijnsche poezij. Albertus Eufrenus (*Poëm.* p. 69) wekte hem op zijne *Amores* in het licht te geven.

MELISSEN (Kapitein), gezaghebber van het fregat Juno, na het sluiten der preliminairen, met andere fregatten, onder kapitein Buyskes naar O. Indie gezonden. Den 27 Julij 1803, bij het uitzeilen der baai van Amboina, strandde zijn fregat op den hoek van Alang, en werd verbrijzeld, met behoud nogtans der equipage.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. Zeew.* D. VI b. bl. 563.

MELKNAP (CLAES JANSZ.), schipper op het schip de *Morgenstar* dat met de schepen *de Zon en Maan* in 1599 onder Steven van den Hagen naar Indie vertrok. Hij was schipper op de *Witte Lelie*, toen hij in 1606 voor Malaka, op de vloot van Matelieff sneuvelde.

Zie Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indien*, D. I. bl. 178.

MELLEMA (ELCIUS, EDOUARDUS LEON), geb. 1544 te Leeuwarden, burger van Antwerpen, leeraar der Mathesis en talen te Aken, waarschijnlijk een zoon van Leeuwe Mellema, in 1544 burgemeester van Leeuwarden, en aldaar geboren. Hij was een man van groote kennis in taal- en rekenkunde, en gaf in het licht:

Dictionnaire ou promptuaire Flameng-Françoys, très-ample et très-copieux: de nouveau composé, embelli, augmenté et enrichi d'un nombre presque infini de vocables, dictions, sentences, proverbes et phrases très-utiles et très-exquises. Anvers 1589. 4°. Rotterd. 1602. 4°. 1630. 4°.

De voorrede der 2e uitg., opgedragen aan de regering van Haarlem, is gedagteekend uit zijn studeerkamer te Leyden 1 Nov. 1602. Hierin meldt hij: »que les François avoient un dictionnaire assez copieux, jadis composé par du Puys, et le père Aval, à scavoir Latin-François, lequel puis après estoit rendu plus copieux en Flamen-François par M. Mathias Sasbout, jurisconsulte." Hij voegt er bij, dat hij goed vond de laatste uitgaaf er van te laten herdrukken »après en avoir osté et comme desraciné les dictions inusitées, plus adjousté une infinité quasi des autres plus idoines et familières.... de sorte (dus eindigt hij) »que je ne doute rien de la perfection de cet oeuvre." Maar wij hebben voor ons liggen ook een tweede werk en tegenhanger: *Dictionaire ou Promptuaire François-Flameng, tres-ample et tres-copieux; de nouveau composé, corrigé et riché etc.* in 4°. gedrukt bij J. Walsbergue te Rotterdam 1602, en ook opgedragen aan de regering van Haarlem waar hij eerst onderwijzer was, gelijk daarna te Leiden, dewijl de opdragt is gedateerd uit Leiden den 24 Aug. 1592. Mogelijk is dit werk hetzelfde als dat, hetgeen wij vermeld vinden onder den titel van: *den Schat* enz.

Den schat der duytschen tale met de verklaringe in François van nieuw grootelyck vermeerdert enz. Rotterd. 1622. 4°.

Behalve in het vak der taalkunde gaf hij ook in dat der rekenkunde:

Arithmetique compose de plusieurs inventions et problemes nouveau, 2 vol. Anvers 1582 en 86, 4°. en daarna:

Boeckhouder na de conste van Italien, met twee partyen, als Debiteur ende Crediteur. Allen cooplieden enz. oorbaerlijck ende noodtwendigh. Ghecomponeert by Elcius Edouardus Leon Mellema *van Leeuwarden, der vryer Consten beminder, nu ter tijdt residerende binnen Harlem. Ghedruckt tot Franicker by* Gielis vanden Rade, *anno* 1590, in fol. met portret in koper op den titel en spreuk: *Fide Sed Vide.*

Na de instructie volgt een Memoriael, Journael en Grootboeck A en B. waaruit blijkt, dat hij in 1588 onderwijzer was te Antwerpen, in 1589 te Haarlem en in 1590 te Leyden, uit welke stad hij 1 Nov. dit werk opdroeg aan de regering van Haarlem. Het eindigt met een »Besluyt des Autheurs tot zijn Discipulen."

Zijne werken zijn vrij zeldzaam en zijne lotgevallen weinig bekend, waarom het Friesch Genootschap deswege onderzoekingen heeft gedaan, waarvan de uitkomsten nu hierbij zijn opgenomen.

Zie Sweertii *Ath. Belg.* p. 110; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 31; Paquot, *Mém.* T. I. p. 363; *Bibl. Hulth.* N°. 23336 en 23337; Muller, *Cat. v. portr.*

Paquot houdt hem voor denzelfden met Aelsius Edoardus Leon. (Zie dit artikel.) Misschien was hij ook dezelfde met

MELLEMA (ED.), tijdgenoot en vriend van Bor, wiens *Oorsprong der Nederl. oorlog.* 1621 hij met een sonnet vereerde.

MELLEMA (HENDRIK) werd 1 Dec. 1702 ingenieur op *f* 600; 29 Julij 1709 directeur der approches; 7 Julij 1710 luitenant-kolonel titulair, in 1707 was hij te Hulst en verder in Vlaanderen werkzaam.

Zie Sypesteyn, *Lev. v. Coehoorn*, bl. 194.

MELLEMA (POPPE VAN), anders Remmertsma, zoon van Hessel Remmertsma en Bernsck Heslinga, werd, in de plaats van zijn voorganger, die van de grietenij verbeurd verklaard werd, 18 Febr. 1517 van wege Karel V tot grietman van Oost-Dongeradeel aangesteld, nadat hij in 1515 den eed van huldiging had afgelegd. Hij huwde Eets Gaukema, dochter van Ritske Gaukema en Geel Boetsma, en woonde op Mellema state te Oostrum.

Zie Ferwerda, *Wapenboek, Aebinga in Blya Gen.* 5; *Charterb. v. Friesl.* D. II. bl. 347; Occo *Scarlens.*, bl. 404; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 78.

MELLEMA (SIERK), werd in 1438 en volgende jaren door de overheid benoemd om de Schieringers en Vetkoopers, toen met verdubbelde woede op elkander aanvallende, te verzoenen, en had, na vele onderhandelingen, het geluk hierin te slagen. Hij was een bezadigd en vreedzaam man, en behoorde tot de partij der Schieringers. Hij werd in 1426 grietman van Hennaarderadeel, en woonde ten tijde dat de verzoeningskontrakten opgemaakt werden in Oostergoo.

Zie Focke Sjoerds, *Hist. Jaarb.* bl. 190, 249—257 en van Sminia, t. a. p. bl. 240.

MELLER (C.) Zie MELDER (C.)

MELLET (C. M. LOUIS DE), Franschman, kwam in Hollandsche dienst, tijdens de regering van koning Lodewijk, van wien hij aide-de-camp was. Den 1 Mei 1807 werd hij brigadier des legers, en kort daarna als zoodanig bij de garde geplaatst, den 7 Aug. 1809 generaal-majoor, in 1808 kom-

mandant van het arrondissement Groningen, in 1809 kommandant-superieur van Bergen-op-Zoom, tot de overgave aan de Franschen in 1810.

Partic. berigt.

MELLING (Lambert), krijgsoverste aan de zijde der Hollanders, in den oorlog met Utrecht, 1481. Toen de Hollanders bij de vaart door die van Utrecht geslagen waren en naar IJsselstein vluchtte, lag Melling met eenige ruiters buiten IJsselstein en verhinderde die van Utrecht het vervolgen hunner vijanden.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb.* D. III. bl. 526.

MELLE (de), een der onderteekenaars van het verbond der Edelen in 1566, nopens wien niets meer bekend is. Te Water gist dat hij welligt kan behoord hebben tot het geslacht van Melle, 't geen den naam kan ontleend hebben van eene heerlijkheid in den omtrek van Antwerpen.

Zie *Boomgaard der wapenen (Melle d'or à trois aigles de sable)*; Le Carpentier, *Hist. de Cambr.* P. III. p. 610; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 121, 556.

MELLINGA (S ho), vriend en reisgenoot van Viglius ab Aytta door Frankrijk 1528. Er is nog een brief van Viglius aan hem.

Zie Hoynck van Papendrecht, *An.* T. I. p. 8, 65, T. II. P. I. 10.

MELLINGA (Econius), J. U. doct. en litt. cand., was een beminnaar der latijnsche poëzij en bevriend met den geleerden Reinerus Neuhusius, rector te Alkmaar, in wiens *Poëmata juvenilia*, Amst. 1644, eenige gedichten aan hem voorkomen, o. a.:

Econio Mellinga, SS. LL. Cand. cum Ill. D. D. Ordinum Legato ad Magnum Moscoviae Ducem profecturo.

Zie Neuhusius, l. c. p. 236, 344, 355.

MELLINUS (Abraham Philips), zoon van Philips Pietersen Mellinus, werd te Vlissingen geboren, studeerde te Leyden, waarna hij predikant te St. Antoni-polder en Cellershoek werd. Aldaar schreef hij het *Groot regtgevoelende Kristen Martelaersboek, genoegsaam vervattende een kerkelijke geschiedenis van den opgang, voortgang en ondergang der vervolgingen enz. enz. alles uit de H. Oudvaders en getrouwe kerkelyke historieschrijvers, bijeenvergaderd en in ordre gesteld.* Eerste deel. Dordrecht 1619. fol.

Dit eerste deel, waarin groote geleerdheid doorstraalt, loopt tot 1520. De regering van Dordrecht, wie hij het had opgedragen, gaf hem een geschenk van *f* 120. In Dec. 1622 nam Balthasar Lydius, predikant te Dordrecht, op verzoek der classis van Z.-H., aan, om het ander deel van dit Martelaarsboek te voleindigen, doch hij werd door den dood verhinderd zijn belofte te volbrengen. Mellinu's werk, dat grooten opgang maakte, wekte Roomschgezinde tegenschrijvers op, o. a. A. van Geluwen, *Ontledinge van dry verscheyden nieuwe Ghereform. Martelaersboecken*, 3 dln. m. pl. in 4°. Antw. 1656, waarin hij poogde te bewijzen dat de martelaars de eerste duizend jaren niet gereformeerd, maar roomsch-katholijk gestorven zijn. Behalve dit werk heeft men nog van Mellinus twee dissertatien, door hem als student verdedigd. *Dissert. Logica de Categoria Quantitatis.* L. B. 1600, en *de Analysi Syllogismorum.* L. B. 1601.

Boxhorn gewaagt nog van andere schriften, door hem vervaardigd, die hij echter niet noemt.

Hij trad 20 Februarij 1610 te Vlissingen in ondertrouw met Gelandine Willems Poussins. Na zijn overlijden keerde zijne weduwe naar Vlissingen terug, en hertrouwde 22 Nov. 1625 met Mr. Jacobus Miggrodius, predikant te Middelburg. Mellinus werd 9 Nov. 1622 te Vlissingen begraven.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* voorr, bl. XVII; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 125; Boxhorn, *Chron. v. Zeel.* D. I. bl. 465; Pars, *Naamrol d. Bat. schrijv.* bl. 246—248; G. Voetii *Polit. Eccles.* P. II. p. 189; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 219—281; de Wind, *Bibl. v. Neerl. Geschieds.* D. I. bl. 502; Kobus en de Rivecourt.

MELO (Bartholomeus de), uit Vlaanderen geboortig, vestigde zich te Parijs, waar hij omstreeks 1670 bloeide en lid der Koninklijke Academie van schilder- en beeldhouwkunde was. Van dezen beeldhouwer vermeldt Immerzeel:

Het marmeren grafteeken van Michel de Marolles, abt van Villeloing, in de kerk van St. Sulpitius te Parijs.

Het marmeren grafteeken van Claude Clercelier, in de St. Bartholomeuskerk aldaar.

De standbeelden van St. Bartholomeus en St. Catharina, in den voorgevel van de kerk.

Een standbeeld van Mercurius, van marmer, in het park van Versailles, een kopij naar het antieke beeld van de villa Ludovisi te Rome.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. II. bl. 212, 213.

MELORT (Andries), te Dordrecht geboren, graveerde op glas. Men vond o. a. van hem in de kunstverzameling van A. D. Schinkel te 's Hage, een tafereel, voorstellende *de Emausgangers*, naar de bekende prent van Rembrand. Hij overleed in 1849 te 's Hage, in den ouderdom van 70 jaren. Zijn zoon, S. J. Melort, beoefent de etskunst.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunsts.* D. IV. bl. 1096, 1097.

MELOTTE (Antonie), te Luik geboren, beoefende de beeldhouwkunde. Hij bloeide in het laatst der 18e eeuw. Kramm vermeldt van hem de *Veldslagen van Alexander*, naar Lebrun, in basrelief gebeiteld.

Zie Kramm, t. a. p.

MELS (Margaretha), eene Dortsche dichteres uit de tweede helft der 17e eeuw, tijdgenoot van Balen, voor wiens *Beschrijving van Dordrecht*, zij een gedicht plaatste, Bij hare nakomelingschap worden nog gedichten van haar bewaard.

Zie Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.* D. III. St. III. bl. 168; Schotel, *Gesch. en Letterk. Avondst.* bl. 161, 142; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MELUN (Robert de), burggraaf van Gent, gesproten uit een zeer edel geslacht, was de zoon van Hugo de Melun, eersten prins van Espinoy, en van Iolande van Werchen, vrouwe van Roubaix. Hij teekende het verbond der Edelen, dat hij nog eenigzins aankleefde onder het bestuur van Jan van Oosterwijk, daar hij in 1577 een der legerhoofden over het krijgsvolk der Algemeene Staten was. Ook liet hij in het geheim met den prins van Oranje handelen. Kort daarna is hij echter, gelijk een groot aantal andere bondgenooten, openlijk afgevallen tot de Spanjaarden. Dit zag men duidelijk in 1579 en vervolgens, zoo uit het belang dat hij stelde in de verzoening der Waalsche gewesten en van Emmanuel van Lalaing, baron van Montigny met koning Philips, als omdat hij nu geheel trad in de maatregelen van Parma, en zich meester maakte van Lietkenshoek. Geen wonder derhalve dat hij nu rijkelijk deelde in de gunst van den Spaanschen koning. Niet alleen werd hij bevorderd tot generaal van de ruiterij en bevelhebber van Artois, maar de heerlijkheid Roubaix werd ten zijnen gevalle, den 1 April 1579, door Philips tot een markiezaat verheven en hij zelf ridder van 't Gulden Vlies gemaakt. Hij overleed echter voor het ontvangen van het ridderlijk teeken en liet het leven bij het beleg van Antwerpen in 1585. Uit zijn huwelijk met Anna van Rollin geen kinderen verwekt hebbende, kwam een aanzienlijk deel aan zijne zuster Maria, gehuwd met Lamoraal, prins van Ligne. Zijn portret bestaat in folio.

Zie Christinaeus, *Jurispr. Heroïca*, P. I. p. 258, 262, 263; *Généalogies de la maison de Mailly*, p. 127; *Quartiers Généal.* T. I. p. 51, 233, 272, 345; *Recueil Généal. des Famil. Orig. des P. B.* p. 143, 145, 180, 331, 335—336; *Nobil. d. P. B.* T. I. p. 64; *Supplem. au nobiliaire des P. B.* p. 239, 254; le Carpentier, *Hist. de Cambray*, P. III. p. 782, 783; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXI. bl. 6, B. XXII. bl. 93; J. B. de Tassis, *lib. V. Comment. de tumult. Belg.* p. 395, 407, *lib. VI* p. 437, 441; Strada, *de bello Belg.* dec. I. lib. V. p. 206; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 166; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 221 volgg. 262; Groen van Prinsteren, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. VI. p. 67, 107, 522, 672, sv.; J. C. de Jonge, *Unie van Utrecht*, bl. 85, 86; Hoynck van Papendrecht, *Analect.* T. II. P. II. p. 395, 407, 437, 441, 471; Kobus en de Rivecourt.

MELUN (Hugo de), een van 's keizers gezanten bij den vrede van Kamerijk 1509.

Zie *Lettres du Roy Louis XII*, T. I. p. 153; van Mieris, *Ned. Vorst.* D. I. bl. 418.

MELUN (Francois de), door keizer Maximiliaan tot bisschop van Utrecht verheven in 1509.

Zie Leodii, *Chron. Belg.* p. 577; van Mieris, *Ned. Vorst.* D. II. bl. 425.

MELVILL (Pieter), baron van Carnbée, [1]) kommandeur der Militaire Willems-orde, vice-admiraal in kon. Ned. dienst, zoon van James John Melvill en Maria Velsenaer, werd 2 April 1748 te Dordrecht geboren. Na het eindigen zijner leerjaren trad hij in Hollandsche dienst, en werd op den 22 Febr. 1757 aangesteld als zeevolontair op 's lands oorlogschip *Delft*, onder kapitein D. Pichot, met welken hij twee reizen deed in de Middellandsche zee, tot Venetië en Napels om op de Algerijnen te kruissen, met welke de Republiek toen in oorlog was.

Den 6 Sept. 1758 werd hij aangesteld op het fregat de Castor, kapitein J. H. van Ourijk, stevende met hetzelve onder het eskader van den schout-bij-nacht J. Sels naar Algiers, en keerde na het treffen van den vrede, langs de voornaamste havens der Middelandsche zee, terug. Den 20 Maart 1759 tot buitengewoon luitenant bevorderd, heeft hij nog in dat zelfde jaar andermaal een reis naar de Middelandsche zee gedaan met 's lands schip Schiedam, kapitein W. Crull, en onder het eskader van den commandeur P. H. Reynst, de presenten naar Algiers overgebragt en wederom de meeste havens der Middelandsche zee aangedaan, o. a. ook Tunis. Den 24 Febr. 1761 aangesteld zijnde op 't oorlogschip Schiedam, kap. J. H. van Ourijk, heeft hij met hetzelve eene reis gedaan naar de West-Indie.

9 Febr. 1762 aangesteld zijnde op het schip Dordrecht, kap. E. Haeften, doch op den 16 Maart daaraanvolgende tot ord. luit. bevorderd wordende, is hij overgeplaatst op het fregat 't Welvaren van 't land, kap. J. J. van Hoey, en heeft met hetzelve als eerste officier eene kruistogt gedaan in het kanaal en bogt van Biscayen, en vervolgens in 1763 onder het esk., gecomm. door den comm. Reynst, een reize naar de Middelandsche zee.

26 Febr. 1765 werd hij aangesteld als eerste luitenant op 's lands fregat de Pollux, kap. J. van Gennep, doch het ongeluk hebbende in de maand Junij, daags na het uitzeilen, met hetzelve te vervallen op den Ooster, en schipbreuk te lijden, heeft hij, nadat het schip door den kapitein en de equipage verlaten was, nog een dag langer met 30 man het wrak bezet gehouden, waarvoor hij van den hooge zeekrijgsraad eene zeer vleijende resolutie heeft ontvangen. Vervolgens met de equipage op het fregat 't Hof St. Janskerk overgegaan zijnde, deed hij met hetzelve, onder het eskader van den kommandeur N. de Reede, eene reis naar de Midd. zee, en bragt hij de gewone presenten naar Algiers over.

22 Julij 1766 tot kommandeur ter zee gepromoveerd, is hij het jaar daaraanvolgende op den 15 Sept. aangesteld op 's lands fregat Bellona, kap. J. J. van Hoey, en deed met hetzelve onder het eskader onder den comm. J. Binkes, wederom de reize naar de Midd. zee gedaan legde de gen. kommissie te Algiers af en kruiste vervolgens in 1768 op de Oost-Ind. retourvloot.

In 1770, 1774 en 1775 naar de Midd. zee.

17 Nov. 1777 kap. ter zee, is hem het kommando opgedragen van 's lands fregat de Castor van 36 stukken, waarmede hij een reis naar Suriname deed, en in 1780 naar Algiers.

Bij het uitbreken van den Engelschen oorlog in 1780 werd hij gezonden om te kruissen tusschen Livorno en Ville Franco en daarna met kap. Oorthuis gezonden naar de Vlaamsche eilanden om op de Oost-Indische retourvloot te gaan kruisen en die behouden in het vaderland te brengen; doch op den 30 Mei 1781 raakten zij omtrent het naauw van de straat Gibraltar, op de hoogte van Kaap St. Marie, met de Eng. fregatten de Flora en de Crescent in een bloedig gevecht. Hij zette den strijd met beide gedurende een half uur voort, en daarna nog den tijd van omtrent twee uren alleen met de Flora, voerende 44 stukken zwaar kaliber. Eindelijk geraakte zijn schip in staat van zinken, zijne meeste stukken waren gedemonteerd, genoegzaam al zijn tuigaadje was verloren, in één woord, hij was te eenemale zoo reddeloos geschoten, dat hij genoodzaakt was zich over te geven, met het verder gevolg, dat door H. H. M. eene resolutie, in dato 9 Nov. des zelfden jaars werd genomen, waarbij aan de gansche equipage voor hunne betoonde bravoures in deze rencontre eene som van *f* 50 is toegelegd, terwijl de erfprins van Oranje, stadhouder, bij besluit van den 10 December daaraanvolgende, aan Melvill heeft toegestaan te mogen voeren benevens 2 gedistingueerde epauletten een witte pluim op de hoed, en hem vereerde met eene gedistingueerde sabel et port d'épée.

Op den 11 April 1783 werd Melvill in commissie gesteld met 's lands schip Hercules, van 66 stukken en deed met hetzelve onder het eskader, gecommandeerd door den vice-admiraal P. H. Reynst, eene reis naar de Middelandsche zee. In den bekenden geweldigen storm uit de golf van Narbona, in welken kapitein Smissaart op 's lands schip Drenthe, van 66 stukken, met man en muis te gronde ging (den 3 en 4 Februarij 1784) had hij het ongeluk masteloos te worden en met een gebroken roer en verdere zware schaden te Port Mahon binnen te loopen. Zijn bodem hersteld zijnde, is hij 1°. Sept. deszelven jaars te Vlissingen binnen gevallen, waarna hij met dat zelfde schip ter kruistogt is uitgeloopen in de Noordzee, inzonderheid voor Oostende, om die haven te blokkeren gedurende de troubles met den Duitschen keizer. In April 1785 werd hij afgedankt.

In 1785 vertrok hij op de Dordrecht van 68 stukken. aan het hoofd van een evolutie eskader naar de Sond, en in 1786 stevende hij wederom naar Algiers om de gewone geschenken over te brengen en voornamelijk om de gerezen geschillen met den Pacha van Tunis en den keizer van Marocco bij te leggen en te vereffenen, waarin hij gelukkig slaagde. Hij werd op den 16 Dec. 1789 aangesteld tot schout bij nacht van Holl. en West-Friesl., en op den 15 Dec. 1792 tot tweede vlagofficier van het corps scheepsartilleristen.

Reeds vroeg in het voorjaar van 1793 werd hij gelast om de binnenlandsche defensie te water van Zuidholland op zich te nemen, bij den inval der Franschen onder Dumourier, die reeds het land van Zevenbergen bezet hadden. Ten dien einde verzamelde hij eene scheepsmagt van ongeveer 60 vaartuigen van velerlei caliber, doch meest kanoneerbooten, voornamelijk in de Dordsche Kil, het Hollandsch Diep en het Bergsche Veld, bezette daarmede alle de practicabele avennes aan deze zijde, defendeerde het beleg van de Willemstad te water en stopte de Roovaard door middel van zinkschepen, waardoor het overkomen en landen der Franschen voorgekomen werd.

Na afloop van een en ander werd Melvill als commandant gesteld over een eskader van 8 schepen, en zijn vlag geheschen aan boord van de St.-Gen. van 76 st. In het voorjaar van 1793 liep hij in zee, en na een convooy van 90 koopvaarders voorbij de Fransche havens geëscorteerd te hebben, werd hij gelast zich met dat eskader naar Algiers te begeven en tevens als gezant van den staat over den vrede met de regering aldaar te handelen en dien te sluiten. Daarin geslaagd zijnde, is hij in 1794 in het vaderland teruggekomen, waar hij terstond bevel kreeg om andermaal de binnenlandsche defensie te water op zich te nemen.

De Franschen, thans reeds in de Mijerij van 's Hertogenbosch doorgedrongen zijnde, werd een goed aantal kanoneerbooten en ander klein vaartuig gewapend, in divisie verdeeld en daarmede de rivieren bezet van beneden Dordrecht tot boven Crevecoeur op de Maas, en tot Tiel op de Waal, waardoor aan den vijand het verder doordringen belet werd. Vervolgens werden, onder medewerking van den Engelschen generaal Abercombie, den 11 Oct. de schans St. Andries stormenderhand ingenomen [1]), door de onzen bezet en den vijand verjaagd tot achter Herwaarden. In dezer voege hebben zij hunne positie gehouden tot in het laatst van December, wanneer door het invallen van een geweldigen vorst de rivieren zoodanig met

---

[1]) De titel baron van Carnbée is oorspronkelijk van Richard Melvill, wiens zoon Robert, in den jare 1300 de barony van Carnbée verkreeg en gewild heeft, dat zijne afstammelingen dien titel zouden voeren, waarvan diploma's in de Schotsche archieven voorhanden zijn. Van dezen sir Richard stamde Pieter Melvill af in de XVI generatie van eene regte nederdalende linie.

[1]) Bij deze gelegenheid werd de oudste zoon van den admiraal, de 1e luit. ter zee, James John Melvill van Carnbee, later sch. bij N., wegens zijne betoonde dapperheid en het eerst planten van den vlag op de vijandelijke vesting, buitengewoon bevorderd tot den rang van kapitein-luitenant ter zee, hoewel hij toenmaal naauwelijks den ouderdom van 18 jaren bereikt had.

ijs zijn bezet geworden, dat het verder werken met de kanonneerbooten ondoenlijk werd gemaakt, en de linie van defensie te water moest opgebroken worden.

Van zijne verrigtingen rapport doende aan Z. H. den prins erfstadh., behaagde het den vorst hem de toezegging te doen hem eerlang een rang te doen avanceeren, 't geen ten gevolge der daarop plaats gehad hebbende gebeurtenissen geen gevolg had.

Na de revolutie van 1795 werd Melvill in Februarij door het nieuwe bestuur gelast zich bij het eskader te Vlissingen te vervoegen, doch het grootste gedeelte der equipage verloopende zijnde, kwam er orde het verder te ontwapenen, en kort daarop, en wel op den 27 Febr. werd volgens een staatsbesluit het geheele corps der marine ontbonden.

Vervolgens is Melvill door de nieuwe besturen herhaaldelijk aangezocht zich wederom in dienst te willen begeven en zich als admiraal en chef der marine te stellen, zoo als kort na de revolutie, na de actie van Kamperduin in 1797, na de affaire onder de Vlieter in 1799, door het staatsbewind in 1803 en een en andermaal door koning Lodewijk, doch hij heeft zich verder van alle verdere dienstverrigtingen verschoond, totdat in November 1813 de uitzigten tot het verdrijven der Franschen gunstig wordende, hij bij de beraadslagingen daarover gehouden, tegenwoordig zijnde, zich weder de zaken der marine met vernieuwden ijver aantrok en commissien onder zijne handteekening werden uitgegeven.

Eindelijk is hij door de souvereinen vorst der Nederl. op den 11 Julij 1814 wederom in dienst genomen en tot eersten vice-admiraal aangesteld geworden, welke gunstbewijzing gevolgd is door zijne benoeming tot kommandeur der Militaire Willemsorde, op den 8 Julij 1815.

Hij overleed 27 Mei 1826 te 's Hage.

Van het jaar 1813 tot aan zijn dood nam hij als vice-admiraal en staatsraad in buitengewone dienst een werkzaam deel aan de zaken, het zeewezen betreffende, en werd in belangrijke aangelegenheden door het ministerie van marine immer geraadpleegd.

Hij huwde in 1773 jonkvrouwe Albertine von Dehne, bij wien hij zeven kinderen naliet. Zijn drie zonen waren 1 James John die volgt, 2 Isaäc August, raad en rekenmeester van het collegie van domeinen te 's Gravenhage. Na het uitsterven van de oudsten tak in den mannelijke lijn ging de titel van baron op hem over, met regt van overerving op zijne wettige mannelijke nakomelingen bij eerstgeboorte, krachtens koninklijke vergunning van den 22 Jan. 1844. Bij zijn dood, 17 Mei 1845 ging den titel derhalve over op 3 Pieter Melvill de Carnbée, die volgt. Hij huwde Johanna Jacoba Wilhelmina Louise, baronesse de Salis, bij welke hij een zoon verwekte. De derde zoon was Mr. Pieter Melvill van Carnbée, in leven raadsheer van het hoog geregtshof, ongehuwd overleden.

Zie *Tijdschr. v. h. zeew. van Tindal en Swart*, 1846; *Vervolg op Wagenaar*, D. III. bl. 301, 302, 303, 335; D. XIX. bl. 413, 410, 422; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.* D. V. bl. 510, 568, 571; D. IVa. bl. 365, 381, 396, 417, 430—433, 459, 493; Bosscha, *Ned. heldend. te land*, D. III. bl. 39; Schotel, *Ill. school*, bl. 154, 233; Hoeufft, *Peric. poët.* p. 15; Kobus en de Rivecourt. Zijn portret staat vóór zijne levensschets, in het *Biogr. Mus.*, in steendruk door Desguerrois et comp., naar de teekening van L. Hucart.

MELVILL VAN CARNBÉE (James John), oudste zoon van den vorige, werd in October 1794 wegens betoonde dapperheid en het eerst planten van de vlag op eene vijandelijke vesting, op den voor jeugdigen leeftijd van 18 jaren buitengewoon bevorderd tot den rang van kapitein-luitenant ter zee. Gedurende de jaren 1823—1827 was hij Commandant en Directeur van 's Konings zeemagt in Oost-Indië met den rang van schout bij nacht, en in het laatst van 1827 tevens waarnemend raad van Nederlandsch Indie. De titel van baron was bij diploma van den 6 Mei 1822 op hem overgedaan. Hij overleed den 4 Jan. 1833, een zoon en eene dochter nalatende.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. zeew.* D. bl.

MELVILL VAN CARNBÉE (Pieter baron), zoon van Isaac August baron Melvill van Carnbée en Johanna Jacoba Wilhelmina Louisa, baronesse de Salis [1]), werd den 20 Mei 1816 te 's Hage geboren. Op vijftienjarigen ouderdom als adelborst op het kon. instituut voor de marine geplaatst, onderscheidde hij zich, en volgde hij met veel vrucht de lessen van Pilaar, aan wiens opwekking hij vooral dankbaar dien lust voor de wetenschappen toeschreef, welke hem. tot het laatste toe, onwankelbaar is bijgebleven.

Drie malen begaf hij zich naar Oost-Indie, en elk van de drie tijdperken van zijn verblijf aldaar was een aanwinst voor de wetenschap, en de tusschenruimten, gedurende welke hij zich in het vaderland of op buitenlandsche reizen bevond, waren voor hem geene loutere verpoozing, maar krachtige toewijding altijd aan de door hem geliefkoosde wetenschappen, aan de belangen van de aardrijkskunde en zeevaart, aan die van het vaderland in het algemeen.

Zijne eerste reize naar Indie (1835—1837) deed hij als adelborst 1e klasse, gedeeltelijk aan boord van de Bellona, op welk fregat Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden eene reis naar die gewesten deed.

Zijne tweede reize, als luitenant 2e kl., in 1839, en hij verbleef alstoen tot 1845 in Indie, ook in straks te vermelden ambtsbetrekkingen.

Van 1845—1850 in het vaderland of op reizen in de omliggende landen, was hij ijverig werkzaam, als gedetacheerd bij het departement van marine, als hoofdleider van den *Moniteur des Indes*, en met anderen wetenschappelijken arbeid.

Zijne derde reize naar Indie ondernam hij in 1850; hij was reeds bevordert tot luitenant 1e klasse en vertrok als adjudant van den vice-admiraal van den Bosch, opperbevelhebber van Zr. Ms. zeemagt in N.-Indie.

Niet lang mogt hij dien vlootvoogd behouden, die in zijne armen bezweek, en hij ging nu tot het sedentair zeewezen over. Een paar maanden voor Melvill's overlijden was hij benoemd tot kapitein-luitenant ter zee en tot directeur van het maritiem etablissement te Onrust.

Eene schoone toekomst scheen hem nog toe te lagchen, voor wat wetenschappelijke roem en rang betreft, maar zijn hart was sedert twee jaren zwaar getroffen door het vroegtijdig verlies van eene geliefde gade en een spruit uit zijn huwelijk; hij was in 1854 met jonkvr. de Kock, dochter van den raad van Indie, baron de Kock, in den echt getreden, en deze nog geen jaar daarna overleden, werd weldra door hun kind het graf gevolgd.

Het is vooral in de cartographie, bepaaldelijk van Neerlandsch-Indie, dat Melvill's roem onvergetelijk zal blijven. En naauw daarmede verbonden is zijne omvattende kennis van de oudere Nederlandsche reisbeschrijvingen, de geschiedenis van de beroemde ontdekkingen van een Fries, Quast, Schaap, Tasman en zoo vele anderen, vaak in het stof begraven; aan die kennis paarde zich al wat landgenooten en vreemdelingen, vroeger en later, merkwaardigs op dit gebied geleverd hebben, beschrijvingen, kaarten, opmerkingen, enz.

Reeds op zijne eerste reis naar Oost-Indie, in 1835—36 had den adelborst dat alles levendig voor de oogen geschemerd; reeds toen zag de aankomende zee-officier het gebrekkige van de kaarten dezer zeeën in, hield hij vele aanteekeningen en verzamelde hij bouwstoffen voor zijne latere werken. In 1839 voor de tweede maal, als luitenant 2e kl., in Indie aangekomen, vond hij zich meer en meer aangeprikkeld gevolg te geven aan zijne voornemens tot verrijking der kennis van den archipel. Daartoe kwam de gelegenheid hem bijzonder te stade, daar hij bij het hydographisch bureau te Batavia werd geplaatst. Innig had het hem gegriefd te bemerken dat onze zeelieden, en dat wel sedert eene halve eeuw verpligt waren, zich van gebrekkige Engelsche zeekaarten voor de Oost-Indische wateren te bedienen; en hij wist, door studie en latere bevinding, dat te Batavia zelve nog zeer vele hulpbronnen ter verbetering daarvan bestonden, ten gevolge der vroegere menigvuldige en goede opnemingen, nog tijdens het bestuur der O. I. compagnie bewerkstelligd. Die bouwstoffen, meest ko-

[1]) Vier zijner zusters huwde W. baron van Reede van Oudtshoorn, jonkheer von Dehne, P. baron d'Escury en jonkheer Mr. van Teylingen. Een broeder, James, is luitenant der infanterie, een ander broeder, Robert, was luitenant ter zee, en de derde broeder, Rodolf, overleed in Oost-Indië.

pijen van oude kaarten, waren zelfs zoo vele, dat een groot Fransch geograaph, Beautemps Beaupré, aan een onzer zee-officieren geliefde te zeggen: *Si la Hollande n'avait rien fait pour sa gloire, cela seul suffirait.* Gewoonte, vooroordeel misschien, had aan de latere Engelsche kaarten de voorkeur doen geven. En toch, hoe vele schipbreuken waren daardoor veroorzaakt; hoe veel menschen daardoor bezweken, hoe vele kapitalen voor den handel verloren gegaan. Melvill was van dit alles diep doordrongen, en achtte het mogelijk en dringend pligt hierin verbetering te brengen; uit de oude Hollandsche stukken, toegelicht door nadere opnemingen en beschrijvingen, betere kaarten zamen te stellen. Hij zette zich met den ijver en de naauwkeurigheid, welke hem kenschetste, aan het werk. En zoo zag reeds in 1842 de kaart van Java, in vijf bladen, met een daarbij behoorende zeemansgids, bij de Amsterdamsche firma Hulst van Keulen, het licht, die in 1849 een bijgewerkten herdruk beleefde. Dit werk vestigde Melvill's naam. Het werd op last der Fransche regering gedeeltelijk vertaald door den luitenant ter zee Halphen. De voorrede tot den tweeden druk is zeer lezenswaardig. Daarin en in het werk zelf spreidt de zamensteller niet minder zijne belezenheid en degelijke kennis dan zijne zucht tot waardering van anderer verdiensten tot het verkrijgen van de meest mogelijke naauwkeurigheid ten toon.

Hij besloot de voorrede van den tweede druk met deze woorden:

„Verschillende kaarten en beschrijvingen, onlangs ook van eilanden buiten Java, uitgegeven, verdienen voorzeker grooten lof, en onder deze bovenal die van den verdienstelijken luit. ter zee Smits over de straten van Banka en Gaspar en de eilanden en vaarwaters beoosten Java; even als de voornoemde kaarten, uitgegeven van wege de Indische commissie, aan het licht gebragt door den heer Jacob Swart; doch wie zal ontkennen, dat er ten deze nog veel, zeer veel te doen overblijft, dat de gedane werkzaamheden, hoe geschikt ook om een langdurig verzuim te doen vergeten, evenwel slechts eerste stappen waren ter vervulling van de dure, hier geheel op Nederland rustende taak, om de zeevaart te behoeden voor rampen, die, helaas! nog maar al te vaak in de Indische zeeën plaats vinden, en zoo nadeelig werken voor den handel en alle ontwikkeling van de beschaving der volkeren en der bronnen van welvaart in dat gedeelte der wereld. Want, wel verre dat wij ons door eigenwaan zouden laten verblinden, erkennen wij liever, dat, ondanks al onze inspanning en die van anderen, noch onze kaart, noch die welke andere deelen van den archipel behandelen, nog zijn wat wij zoo gaarne wenschten voor den roem en de belangen van Nederland, en ten behoeve der zeevaart in het algemeen. Beseffen wij het wel, dat, na een bezit van kolonien gedurende twee eeuwen, het in alle opzigten onze roeping, eer en baat is, ze in elk opzigt wel te kennen. Wij wenschen van harte, dat de overtuiging spoedig algemeen worde, dat de kosten tot het doen van opnemingen, het zamenstellen en uitgeven van kaarten benoodigd, altoos zeer gering blijven in vergelijking met het verlies van rijk geladen schepen, dat daardoor in groote mate kan worden voorgekomen."

Later kwamen van hem uit zoodanige werken en kaarten van het zuidelijk gedeelte der Chinesche zee, als ook die van Riouw, Singapore en Linga, die zelfs door de Engelschen zoo zeer werden gewaardeerd, dat zij vertaald werden.

In den *Moniteur des Indes* (1845—49) kwam weder een geheel nieuw stel van kaarten van zijne hand voor, van al de Overzeesche bezittingen en kolonien van Nederland, die algemeen op prijs gesteld werden.

Doch het was er nog verre af, dat zijne taak in dit opzigt afgeweven was. Gestadig zijnen blik gevestigd op het groote doel, dat hij zich voorgesteld had, was hij in 1850 intusschen tot luit. ter zee 1e kl. bevorderd, eerst als adjudant van den vice-admiraal van den Bosch, daarna bij het sedentair zeewezen in Indie overgeplaatst, en toen bijzonder in de gelegenheid naar de verwezenlijking van dat doel meer en meer te trachten. De genoemde opperbevelhebber van Zr. Ms. zeemagt in Indie was zelfs te groot beoefenaar van de wetenschap, dan dat hij den arbeid van Melvill niet zeer op prijs zou hebben gesteld; te meer, daar hij in dien jeugdigen officier mede het innig besef vond van de behoefte aan de ontwikkeling van het stoomwezen in Nederlandsch Indie. Spoedig werd echter die band door den dood losgerukt; maar van den Bosch had de bouwstoffen voor de verdere werkzaamheden van den heer Melvill nog vermeerderd. Deze zag zich, kort na diens overlijden, op nieuw belast met het beheer over het depot zeekaarten alsmede benoemd tot lid en secretaris der commissie tot verbetering der kaarten van de Indische vaarwateren.

In die hoedanigheid werd in 1854 door hem afgewerkt en uitgegeven eene *kaart van de Java-zee en aangrenzende vaarwaters*, door wijlen zijnen vriend den luit. ter zee 1e kl. Smits aangevangen. Deze kaart bevat alle hydrographische verbeteringen, welke in de laatste jaren in de vaarwaters tusschen Java en Borneo en de straten tusschen laatstgenoemd eiland en Sumatra bekend zijn geworden, en is verrijkt met een groot aantal aan boord van Zr. Mr. schepen gedane loodingen. Melvill volbragt tevens in 1854 de zamenstelling van eene *kaart van de Oostkust van Celebes en aangrenzende vaarwaters.*

Maar zijn doel, jaren lang, was geweest het bewerken en uitgeven van een algemeenen Atlas van Neêrlands Indie. Daartoe had hij vele aanteekeningen van zich en anderen verzameld; daartoe wilde hij alle hem beschikbare hulpbronnen dienstbaar maken, die thans meer en meer door reizigers te land en ter zee toevloeiden. Zonder ondersteuning der regering ware zulk een omvattende arbeid echter niet mogelijk. Zij verleende die en droeg Melvill de uitvoering van die taak op, welke hij althans voor de helft mogt ten uitvoer brengen. Atlas zou toch een veertigtal kaarten omvatten, waarvan Melvill er reeds een twintigtal moet hebben in gereedheid gebragt, en twaalf het licht zagen. In 1855—1856 verschenen eerst de bladen betreffende de residentie Batavia en de Minahassa van Menado, daarna die der afdeeling Krawang, van het eiland Nieuw Guinea, van Noord- en Oost-Celebes, van Amboina en eenige aangrenzende eilanden, van het zuidelijk gedeelte van de Moluksche eilanden en van de afdeeling Buitenzorg, gevolgd naar de typografische opnamen in de jaren 1851—52. Prof. Veth noemde deze onderneming in zijne aankondiging daarvan (*Gids*, 1855), een Herculeus labor. En wel mogt hij dien arbeid zoo heeten, niet alleen wat de zamenstelling, maar ook wat de uitvoering betreft, daar de drukproeven der kaarten heen en weder van het moederland naar Batavia gezonden, door den auteur zorgvuldig nagezien werden. Zij werden hier te lande door de kaartgraveurs Bogaerts te Breda en Heyse te 's Hage gegraveerd, en streven den voortreffelijksten arbeid van dezen aard in het buitenland op zijde. Melvill's pogen was hier een werk te leveren zoo volmaakt, als het in onze dagen kan vervaardigd worden, tot roem van onzen leeftijd, van het vaderland en van de regering, onder wier bescherming en voorlichting dit uitgevoerd zou worden.

De kapitein Netscher, die in de kaartbeschrijving zoo zeer uitmunt, bragt aan Melvill's werk in den *Konst- en Letterbode* een regtmatige hulde. Hij mogt echter dien reuzenarbeid niet voltooijen. Doch tot in zijne laatste uren gaf hij nog de meest heldere aanwijzingen en wenken om dien te volbrengen; hij deelde de noodige inlichtingen mede, ten einde zoo vele bouwstoffen, door hem te zamengegaard, niet zouden verloren gaan. Deze arbeid is sedert een paar jaren voltooid, en bevat 60 kaarten; 25 daarvan zijn van de hand van Melvill; de overige vervaardigd door den kapitein der genie W. F. Versteeg.

Melvill's vaardigheid en tact in de zamenstelling van kaarten van minder algemeen bekende streken waren ongemeen en steunden op eene veel omvattende kennis, door vlijtige oefening en eigen waarneming verkregen. Geenerlei opmerking van vroegere of latere reizigers ontsnapte zijne aandacht en hij kwam, ook waar nog geene nieuwe bepaalde waarnemingen hadden plaats gehad, vaak tot verrassende resultaten. Hij waagde zich niet aan louter gissing, maar steunde zijne opgaven en aanwijzingen steeds op een of ander feit, in zijne aanteekeningen zorgvuldig opgeteekend of wel in zijn krachtig geheugen levendig. En dit was nog te meer van waarde in tijden, nog niet zooverre af, toen de hulpbronnen, althans over sommige eilanden, nog niet zoo ruim waren; toen Schwaner noch zoo menig ander ontdekker in den Indischen Archipel de aardrijkskundige wetenschappen hier groote vorderingen had doen ondergaan. Door Melvill's gave van onderscheid tusschen opgaven, waarop al of niet was staat te maken, — ouderdom der opgave doet daarbij niets af — hebben de ge-

westen, door hem voorgesteld, vaak eene geheel andere gedaante, dan bij sommige voorgangers; men denke b. v. aan de westkust van Borneo, aan de Geelvinksbaai, enz. Hij legde er zich ook, op het voetspoor van Moll, van Wijck en Lauts (de laatste een zijner leermeesters, dien hij hoog schatte), op toe de namen der plaatsen, door Neêrlands oude zeevaarders het eerst bezocht en benoemd, te herstellen en ook aldus den roem des vaderlands te staven. Nog een punt! De aardrijkskundige, die overzeesche bezittingen wil in kaart brengen, stuit daarbij vaak op staatkundige onzekerheden van grenzen, van verdragen, enz. Deze bezwaren zijn niet anders te boven te komen dan door eene aaneenschakeling van nasporingen in oude geographische en historische werken en archieven, en dat alles getroostte Melvill zich gaarne, om tot de meeste zekerheid te geraken en om der Nederlanderen regten niet verkort te zien. Hij was op dat, om zoo te zeggen, politiek terrein van den geograaph diep ingedrongen, en zijne kaarten verdienen bijzondere opmerking.

Als aardrijkskundig schrijver deed hij zich ook gunstig kennen door zijne omvattende beschrijving van de eilanden Bali en Lombok (in den *Mon. des Ind.* 1e en 2e jaarg.), te meer van aanbelang op een tijdstip, toen die eilanden nog minder algemeen bekend waren.

Van 1846—1850 in zijne betrekking bij het departement van marine, was hij speciaal belast met het zamenstellen van de geschiedenis der hydrographie van den Ned. Indischen archipel, en stelde hij deswege belangrijke stukken.

Was hij in 1843 reeds tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw benoemd, eenige jaren later zag hij zijne hydrographische arbeid ook door de Fransche regering onderscheiden; hij werd tot ridder der orde van het Legioen van Eer benoemd en ontving bij die gelegenheid een hoogst vleijenden brief van den hertog van Monte-Bello.

Deze eenvoudige herinneringen aan zijn arbeid op dit gebied, wettigt zeker den roem, dien hij reeds bij zijn leven deswege heeft ingeoogst en de hulde, die men hem na zijn overlijden bragt. Zijn naam blinkt uit met die van een Smits, Gregory, Jansen, v. d. Velde en zoo vele anderen der Nederlandsche zee-officieren uit de school van Pilaar voortgekomen. Maar het was niet alleen in dit opzigt, dat hij zich der wetenschap verpligtte.

Op het gebied der sterrekunde, zoowel wat waarneming als bespiegeling betreft, bewoog hij zich gaarne.

Verdienstelijk maakte zich Melvill omtrent de lengtebepalingen. Die van Batavia (tijdbal) geschiedde door den luit. ter zee Gregory en hem, door middel der waargenomene eclipsen van de 1e en 2e satelliet van Jupiter, in 1847 (*Tijdschrift v. Ned. Indie*, 7e jaarg.) In den eersten jaargang van den *Monit. d. Indes* gaf hij de vertaling hiervan, alsmede, onder den titel *Observations geo-hydrographiques*, bij de algemeene kaart der N. I. bezittingen aanmerkingen en tabellen, aanwijzende de breedte en lengte van de voornaamste punten (en de oppervlakte) van den Indischen archipel. Hij zette dien arbeid voort (in den 3e jaarg.) op uitgebreider schaal, onder ded titel van *discussion sur la longitude de Batavia et de quelques autres points principaux de l'île de Java*, waarin hij toonde geheel op de hoogte der vroegere en latere waarnemingen te zijn, en hulde bragt aan zoo vele verdienstelijke Nederlandsche zee-officieren, die de belangen van de steeds drukkere vaart in de Indische wateren door betere observatien en opnemingen in de hand hadden gewerkt, en waartusschen hij zijne opmerkingen invlocht. In dat stuk vond hij ook gelegenheid, terug te komen op, en door nieuwe bouwstoffen, door hem ingezameld, te verrijken zijne vroegere nasporingen, betreffende den Nederlandschen sterrekundige Johan Maurits Mohr, die in de vorige eeuw belangrijke sterrekundige waarnemingen te Batavia had gedaan, welke in het bijzonder ook gediend schijnen te hebben tot de bepaling der geographische ligging van deze plaats. J. Horsburgh spreekt daarvan, Cook gewaagde in de beschrijving zijner eerste reize rondom de wereld, van het feit „dat de eerwaardige heer Mohr eene sierlijke sterrenschouwplaats gebouwd heeft, welke zoo wel van werktuigen voorzien is als de meeste schouwplaatsen in Europa [1]." Cook bezocht Batavia in 1770. Die aanwijzingen ontvonkten Melvill's zucht, om dit alles tot meer klaarheid te brengen; hij spoorde te Batavia zooveel mogelijk den levensloop van Mohr op, die predikant in Indie was geweest en een groot beminnaar der sterrekunde, zoo zelfs, dat hij voor eigene rekening de bedoelde sterrewacht had gesticht; Melvill rustte niet vóór hij de plaats daarvan, ja eenige overblijfselen ontdekt had. De plaats is op ongeveer 1900 Nederl. ellen Zuidelijk en 500 Nederl. ellen Oostelijk (dat is 1′ Z. en 16″ O.) van het gebouw de Uitkijk, alwaar sedert 1839 een tijdbal is opgerigt. Hij gaf van een en ander een lezenswaardig verslag in den 6e jaargang van het *Tijdschrift van Nederl. Indie*; het was hem gebleken, dat Mohr in het laatst van Oct. 1775 te Batavia was overleden [1]). Er bleven echter nog nasporingen nopens den arbeid van Mohr te doen over, daar de staatkundige omstandigheden op het laatst der vorige eeuw zijne sterrewacht niet alleen hadden doen in puin vallen, maar zijne waarnemingen grootelijks verstrooijen. Eene gelukkige vondst voor den heer Melvill was het dus, na zijne terugkomst in Nederland, eenige van Mohr's waarnemingen, en daaronder de voorbijgang van de planeten Venus en Mercurius voorbij de zonneschijf (in 1769) in het 12e deel der Verhandelingen van het Haarlemsch Genootschap, in het 59e deel der *Philos. trans.* en de deelen over 1799 en 1772 van de werken der Fransche academie des sciences aangeteekend te zien. Hij zette zich nu tot de analyse van die aanteekeningen, en gaf daarvan de vruchten in opgemelde Discussion, etc.

Hij was een degelijk statisticus en zijne opgaven betreffende de oppervlakte, de bevolking, enz. van N. Indie hebben eene erkende waarde, en vooral mogten zij van vlijt en geest van opmerking getuigen in eenen tijd, toen de hulpbronnen hieromtrent schaarsch en vaak zeer oppervlakkig waren. Wij willen hier alleen wijzen op zijne bijdrage (in het *Tijdschr. van N. I.*, 1843, 5e jaargang), ten opschrift voerende: *Oppervlakte der voornaamste eilanden, gelegen in den Ned. Oost-Indischen Archipel;* en vele opgaven in den *Moniteur des Indes.*

Bij herhaling met de zamenstelling van den kalender en wat daartoe behoort in den Indischen Almanak belast, verbeterde en verrijkte hij dien met onderscheiden nuttige mededeelingen, in de jaargangen 1856, 1857, ook betreffende den Javaanschen en Chineschen kalender. Hij leverde voorts in het *Tijdschr. v. Ned. Indie* (1843) twee stukken onder den titel, het een: Iets over de Mahomedaansche Tijdrekening op Java; het ander: Over de Mahomedaansche Tijdrekening in het algemeen, daar het hem, ook door de mededeelingen van den heer Winter, gebleken was, dat er hier en daar verschil in de Mahomedaansche tijdrekening op Java, in zwang met de algemeene Mahomedaansche bestond.

Ook hier en daar elders zijn nog eenige bijdragen door hem geleverd, die van zijnen ijver en zijn onderzoek getuigen. Onder anderen deelde hij in 1847, aan de redactie van de verhandelingen en berigten betrekkelijk het zeewezen aanteekeningen mede over den dienststaat van zijnen grootvadr (den op 27 Mei 1826, in 83jarigen ouderdom te 's Gravenhage overleden vice-admiraal P. baron Melvill van Carnbée, naar wien hij genoemd was).

De aard zijner werkzaamheden gaf aanleiding tot veel nasporing, en zoo vormde hij zich van lieverlede tot een geoefend bibliograaf van Nederlandsch Indie en in het bijzonder wat de aardrijkskunde en geschiedenis der kolonien betreft. Hij legde deswege uitvoerige aanteekenboeken aan, die misschien onder de volledigste mogen geteld worden, die deswege bestaan. Zijne zorgvuldigheid verliet hem daarbij niet, daar hij geen boek of vlugschrift wilde in- en omschrijven, of hij moest dit werkelijk voor zich hebben.

Dit reeds noopte hem tot het aanknoopen van vele betrekkingen en gaf hem een omvattenden blik in de geschiedenis der letterkundige en wetenschappelijke vorderingen in en over Ned. Indie. Hij droeg in den *Moniteur des Indes* door menige opzettelijke bijdrage of aanteekening bij tot verspreiding van die kennis, waarbij hij het een streelende pligt beschouwde

---

[1]) Zie *Iets over den Nederl. sterrekundigen Mohr*, door Leupe, in *Bijdragen tot de Taal en Volkenk. v. Neerl. Indie*, D. VII. 160—168.

[1]) Hij was o. a. van 1745 tot 1753 rector van het Seminarium Theologicum. Zie over dit seminarium Dr. W. R. v. Hoëvell, *Geschiedk. Overzigt der beoef. van Kunsten en Wetenschappen in Ned. Indie*, in den IIen jaarg. van het *Tijdschrift van Nederl. Indie.*

de verdiensten van anderen in het licht te plaatsen, hulde te brengen aan de mannen, die in Indie werkzaam waren geweest of nog waren op de onderscheiden gedeelten van een onafzienbaar veld. Wat een Bleeker en Myer, een van Hoëvell en Junghuhn en Zollinger, een de Lange, van de Velde, Smits en andere zijner mede officieren in den jongsten tijd hadden gewrocht, het was hem een lust, dit voor den roem des vaderlands te verkondigen. Waar hij zich op zijne reizen bevond, in Indie of in Europa, met mond en pen deed hij de verdiensten van die allen gelden, bond hij nuttige betrekkingen aan, ten behoeve van het belang der wetenschap hield hij de „nationale zaak" op het oog.

Om daarvan eenige proeven te geven: Na 1°. Januarij 1844 zijne ambtsbetrekking te Batavia te hebben nedergelegd, keerde Melvill naar Europa. Hij deed zijne terugreis over sommige der Engelsche Oost-Indische bezittingen en Egypte, en hield van die, in menig opzigt belangrijke reis, aanteekeningen, die zijn medegedeeld in het *Tijdschrift van Neerl. Indie* (7e jaargang). In zijn voorwoord voorzag hij met zijn scherpzinnigen blik wat de overlandweg worden zou. „Het zoogenaamd reizen (zeide hij) tusschen Java en Holland, zal van lieverlede meer algemeen worden. De reisweg van Indie door de Roode- en Middellandsche zeeën levert, in vergelijking met dien rondom de Kaap de Goede Hoop, belangrijke voordeelen op, en zulks zal nog meer het geval zijn, zoodra eene geregelde gemeenschap der stoombooten zal zijn ingesteld tusschen Batavia en Singapore, en Singapore en Ceylon, of beter, regtstreeks tusschen laatstgenoemde eilanden en Java's hoofdplaats. Alsdan zal men den duur van den overtogt vooraf tot op eenen dag kunnen berekenen, en alzoo meester zijn, om zijne reis in te rigten of te beginnen gelijk men verkiest. De ondervinding heeft sedert deze verwachting grootelijks vervuld, en het voorwoord geeft nog deze en gene wenk voor de stoomvaartverbinding tusschen Batavia en de naaste Britsche bezittingen. Men vindt in de aanteekeningen der opgemelde reis o. a. een fiksch overzigt van den handel en de statistiek der bevolking van Singapore. Vervolgens heeft men eene niet onbelangrijke beschouwing over Malakka en Poeloe Pinang; het eerste wekte natuurlijk de herinneringen van den Nederlander op, en niet minder Ceylon, alwaar Melvill op eene heusche wijze door eene oudhollandsche familie ontvangen werd, die hem gaarne op de hoogte stelde van hetgeen dat gewigtig eiland belangrijks, ook voor den gewezen landgenoot oplevert.

Op het vaste land van Britsch-Indie legde hij zich toe op de kennis van de inrigtingen, den staat van zaken aldaar, vooral ook uit een wetenschappelijk oogpunt. Even als hij te Singapore (vooral door den heer Logan, een jeugdig Engelsch geleerde) de aanknooping van wetenschappelijke betrekkingen met het Bataviaasch Genootschap en andere geleerde inrigtingen op Java had bevorderd, was hij tot hetzelfde einde in Calcutta krachtig werkzaam. „Het is opmerkelijk, schreef hij, [1]) dat de heer Logan in korten tijd zoo groote vorderingen in de Nederlandsche taal heeft gemaakt, dat hij reeds vertaald en in de *Asiatic Researches* van Calcutta eenige der belangrijkste stukken uit de Ned. Indische tijdschriften heeft doen opnemen. Te Singapore kwam ik in betrekking met den kapitein der genie Elliot, die door de Britsche regering naar Indie was gezonden, om, gedurende eenige achtereenvolgende jaren, en op groote schaal geregelde magnetische waarnemingen in dit gedeelte der wereld te doen. Te Calcutta, eindelijk, mogt ik er in slagen, de aandacht van de Asiatic Society te vestigen op het groote belang, dat er voor de twee gewigtigste wetenschappelijke inrigtingen van Azie zou gelegen zijn in eenen broederband, door eene geregelde briefwisseling onderhouden."

Het voorstel werd met geestdrift aangenomen; en ten blijke van de opregtheid harer bedoelingen, gaf de *Asiatic Society* aan het genootschap te Batavia de belangrijke verzameling harer werken, sedert hare vestiging uitgegeven, ten geschenke."

Melvill had bij deze soort van wetenschappelijke verbroedering het dubbel oogmerk, om zoowel de kennis over en weder te vermeerderen, alsook de vooroordeelen weg te wisschen, die vooral in Engeland bestonden, alsof de Nederlanders weinig voor de uitbreiding der wetenschap in Indie deden; iets waarin men zoo zeer op het dwaalspoor was geraakt. De door Melvill aangeknoopte betrekkingen zijn, zoo wij wel onderrigt zijn, tot den huidigen dag, met vrucht over en weder, blijven bestaan.

Zoo zeer hij op die edele verbroedering van personen en volken gesteld was, en de vrijheid van wetenschappelijke ontwikkeling niet minder dan die van den handel in hem een warmen voorstander had, zoo zeer wist hij voor de regten en belangen zijns lands op te komen, indien hij die op onregtvaardige wijze aangerand en belaagd vond. Die verdediging was een der bestanddeelen van den *Moniteur des Indes*; zijn volhardend pogen, hetzij hij zich in Britsch Indie, hetzij in Engeland of in Frankrijks hoofdstad bevond. Waar hij de nationale zaak voorstond, hij deed het op een toon en met bewijzen, die zelfs den tegenstander tot de erkentenis bragten, dat hij waarheid had gesproken.

Behalve de aardrijkskunde en hydrographie, de zamenstelling van kaarten en de statistiek van Neerl. Indie, was er een onderwerp van M. gezette onderzoekingen, nl. de *bergmetingen* van den Indischen Archipel. De kennis der hoogte van bergen is, in vele opzigten, van uitgestrekt nut en wel inzonderheid in een archipel, waarvan het grootste gedeelte uit eene aaneenschakeling van bergketenen, en als het ware uit eene opvolging van hooge bergtoppen is zamengesteld. Java alleen bevat meer dan 50 bergtoppen boven 5000 voeten hoogte, waarvan zes boven 10,000 en drie boven de 11,000 voeten hoogte verheven zijn. De omliggende eilanden hebben mede zeer hooge, ja eenige nog hoogere toppen. Het was, vóór Melvill's komst in de Indiën, nog zoo lang niet geleden, dat de berg-hoogten in den archipel met eenige zekerheid bekend waren. Eerst sedert verscheidene natuurkundigen de Indische bezittingen en wel vooral Java, in alle rigtingen doorkruist en de wetenschappen met hunne belangrijke waarnemingen verrijkt hadden, was deswege meer bekend geworden. De adelborst, de jeugdige luitenant, kon den lust niet wederstaan, ook zijn aandeel aan de vermeerdering van die kennis toe te brengen; het herinnerde hem, dat er zijns achtens niet één geographisch werk bestond, waarin eene eenigzins volledige opgave van de hoogte der bergen in deze gewesten te vinden was, en hij besloot met ijver aan het werk te tijgen, tot verzameling der verspreide opgaven van zijne voorgangers, en tot het doen van eigen waarnemingen. Ruimschoots deed hij dit, zoodat hij alleen op Java de hoogte bepaalde van zestien der aanzienlijkste bergen (onder anderen den Ardjoeno, door hem op 10,655 Rijnl. voeten gesteld); een zevental op Sumatra, drie bij Straat Sunda, vier op Banka, een drietal op Bali en Lombok (de Rindjani, op laatstgemeld eiland, stelde hij op 13,378 Rijnl. voeten), andere op Soembawa, Flores, Celebes, enz. Hij bragt de door andere en hem verkregen uitkomsten tot een geheel, en leverde in 1844 (in den 6e jaargang van het *Tijdschr. v. Nederl. Indie*) deswege een hoogstopmerkelijk stuk, getiteld: *Over de hoogte der bergen in den Oost-Indischen Archipel.* Hij stipte daarin de onderscheidene methodes van bergmeting, deed uitkomen waaraan de onzekerheid daarvan veelal is toe te schrijven en; om in een oogopslag een overzigt over de verschillende bergen van den Archipel te geven, voegde hij daarbij eene schets, waarin aangegeven werd de betrekkelijke ligging der bergen van het westen naar het oosten, voorts of het volkanen zijn of niet; de hoogte boven de zee, van een aantal plaatsen, als steden, dorpen, enz., sommige meeren, warme bronnen en andere bijzonderheden (deze echter alleen voor Java en Sumatra). Hij vulde, in 1851, ingevolge de sedert (vooral door P. Koning, adelborst 1e kl.) gedane waarnemingen, die opgave aan, en leverde *Nog iets,* enz., in het *natuurkundig Tijdschrift v. Ned. Indie* (II, bl. 50). Dit, in verband met eene bijdrage van den luit. ter zee Smits, voorkomende in het *Tijdschrift v. N. I.*, 6e jaarg., kan beschouwd worden als een gevolg op en een geheel uit te maken met zijne eerste verhandeling. De hoofduitkomsten plaatste hij, als eene gewone bijdrage, ter verbetering, gaande weg, in den *Almanak van Ned. Indie*, en in den eersten jaargang van den *Moniteur des Indes* (1846—1847) komt van hem voor de *Carte hypsométrique de l'Archipel des Indes*, zijnde eene bijgewerkte uitgave van de schets, bij zijne eerste verhandeling over de bergen. Dit alles, niet zonder gewigt, betrof echter maar eene geliefde bijstudie en hij had gaarne de vruchten van zijne oefeningen over de bergen in den Archi-

[1]) *Monit. d. Indes*, I. p. 221.

pel tot meer rijpheid gebragt, ook in verband met de volkanische werkingen aldaar. Hij moest zich bepalen tot het bovenstaande en de aanwijzingen op zijne andere kaarten; hij gevoelde, dat hij in de geologie te kort zou schieten, had hij de taak geheel willen volvoeren, zoo als hem die voor den geest zweefde; hij liet die dus aan anderen over, en zijne eigenlijke roeping won er door. Toch, en dit was een eigenaardige trek van hem ook op ander gebied, hij hielp hier den eersten stoot geven, die in de jongste jaren zoo vele gewigtige bijdragen en werken tot de vermeerdering van de natuurkunde betrekkelijk Indie aan het licht heeft doen komen. Hij behoorde in 1850 onder de oprigters van de natuurkundige vereeniging in Neerlands-Indie, die weldra door haar tijdschrift toonde, wat krachten zij in zich opgesloten hield. In het volgende jaar, na het vertrek van Dr. Schwaner naar Borneo, die de slagtoffers voor de wetenschap zou vermeerderen, viel aan Melvill de eer te beurt, dat de vereeniging hem tot haren voorzitter verkoos; verschillende redenen, die men eerbiedigde, noopten hem echter, die leiding niet lang te voeren. Maar het was altijd eene hulde aan zijne onverflaauwbare zucht voor de wetenschappen gebragt [1]).

Een woord nog tot kenschetsing van den schrijver. Melvill had een eenvoudigen helderen stijl. Hij versmaadde ook geen sieraad, als het onderwerp het niet medebragt, dan verloochende zich in hem de geenszins wiskundige. Doch het was er ver af, dat hij het bevallige en boeijende in den stijl niet waardeerde, zich dien niet eigen had gemaakt, om dien waar het pas gaf te bezigen. De prachtige natuurtooneelen van Indie, hoe kon het anders, hadden den geestdriftvollen jongeling getroffen; de indrukken daarvan bleven hem bij, hij kon die ook wedergeven. Wij zullen eene enkele proeve bijbrengen, uit zijne aanteekeningen op zijne terugreis in 1845, boven vermeld.

„Nimmer (schrijft hij daar), zal ik den indruk vergeten, dien het prachtig en onvergelijkelijk schoon gezigt van Pinang op mij maakte, toen ik voor de eerste maal, den 25 Oct. 1837, aan boord van 's Konings fregat Bellona, de noord- en oostkusten van dit eiland langs zeilde. Vooral was ik als opgetogen van verrukking, toen zich, bij het naderen der reede, een panorama aan het oog vertoonde, dat in heerlijkheid elders moeijelijk eene weergade zal vinden. Onze fraaije Bellona, door een flaauw doch voordeelig brieschje voortgestuwd, naderde statig de ankerplaats, nabij het fort Cornwallis, dat op den uithoek van Pinang aan den oever der zee opgerigt is. Deze rotsachtige punt is zoo nabij den lagen overwal van Quedah, dat zij aan dezelve schijnt aan te sluiten, en eene baai vormt, alwaar men voor alle winden beveiligd ligt, en het water slechts zelden in eene ligte golving geraakt. De stad Georgetown, beoosten het fort, ligt romantisch, half achter boschgaadjes van waringien- en palmboomen verscholen, en de witgepleisterde Europesche woningen, de moskeën met hare zonderlinge daken, en marinets, steken voordeelig af tegen het verschillende groen der groepen van vrucht- en andere boomen, welke van het zeestrand tot aan de hoogste hellingen der bergen amphitheatersgewijs zich verheffen. In de spiegelgladde oppervlakte van de zee kaatste zich dit bekoorlijk tooneel terug en toen wij het mastenbosch naderden en tusschen de schepen, praauwen en jonken, even verschillende van vorm als de natien, waartoe zij behoorden, doorzeilden, weergalmde een donderend saluut van het fort en der Engelsche oorlogschepen door de baai en begroette den doorluchtigen zeeman, dien wij aan boord voerden. Even als te Singapore en Malakka werd Z. K. H. Prins Hendrik hier door de Britsche overheden, met de meeste eerbewijzen en onderscheiding ontvangen, en gedurende het verblijf der Bellona te Pinang, nam Z. H. zijnen intrek in het hotel van den gouverneur, den edelen S. G. Bonham, die alles in het werk stelde om Z. H. al het merkwaardige van het eiland te doen bezigtigen en zijn verblijf aldaar te veraangenamen."

De bijzonderheden der reis van Z. K. H. naar Oost-Indie zijn, voor zooveel onze O. I. bezittingen betreft, bekend gemaakt in een werkje, naar wij meenen door den kundigen J. P. Cornets de Groot, geschreven. Melvill had zich opgewekt gevoeld, om het vervolg van die reis door de Engelsche O. I. bezittingen te schrijven, waarin nog menig bewijs van die warmte van stijl voorkomt. Doch dit is in handschrift gebleven. De veelvuldige andere werkzaamheden des overledenen beletteden hem de uitgaven daarvan te bezorgen, gelijk zijn dood de verwezenlijking welligt van nog zoo menig nuttig ontwerp.

Doch hetgeen hij gedaan heeft is reeds veel; wekt reeds tot dankbaarheid; het verklaart de onderscheidingen van eigen en vreemde regeringen, van geleerde genootschappen van naam hem te beurt gevallen. Vriendschap en hoogachting van hoogeren en minderen wist hij te winnen, en zoo laat zich de algemeene deelneming bij zijn overlijden beseffen, zoo de oproeping bij zijn graf gedaan, om hem dáár een herinneringsteeken te stichten. Hij heeft zich eene onuitwischbare herinnering verzekerd in de harten van velen, want, het is ons van Java te regt toegesproken.

„Behoorde hij door geboorte tot de edelen van Nederland, ook in zijn levenswandel was hij een edel mensch, goedhartig en hulpvaardig, een steun en raadgever voor zijn evenmensch. Hij was in zijn leven een trouw vriend, een opregt kameraad, een voorstander van wetenschappelijke ontwikkeling en verlichting, van nijverheid en van vrijen handel [1])."

Het verlies van zijn gade en eenig kind schokte dermate zijn ligchaamsgestel, dat hij, alleen door zich nog met grootere inspanning op de voltooijing van zijn Atlas toe te leggen, dit verdriet meende te boven te komen. Die arbeid ondermijnde zijne gezondheid nog meer. En toen hij daarop in Augustus 1856 tot kapitein-luitenant bevorderd en benoemd werd tot kommandant van het maritieme etablissement op het eiland Onrust, was hij niet bestand tegen het niet zeer gezond klimaat van dat eiland, en sleepte eene ziekte, waardoor hij in het begin van October werd aangetast, hem in drie weken tijds ten grave.

Hij was lid van de groote aardrijkskundige genootschappen te Parijs, Londen en Bergen in Noorwegen. Van de Fransche regering ontving hij in 1849 het Legioen van Eer, bij welke gelegenheid hem eene prachtige verzameling van zeekaarten, begeleid van een zeer vereerend schrijven van den Franschen minister van marine, den hertog de Montebello, werd aangeboden.

„Melvill," zoo lezen wij, „was niet alleen een kundig, maar ook een beminnelijk mensch. Men vindt in hem wat zoo zelden wordt aangetroffen: „L'accord d'un beau talent et d'un beau caractère." Vrij van alle overdreven ingenomenheid met eigene verdiensten, aan de ronde gulheid van den zeeman de fijnere manieren parende van de hooge wereld, inschikkelijk en voor zijne vrienden ten allen tijde tot opoffering bereid, was hij buitengewoon gezien in elken kring, waarin hij zich bewoog. Zacht en toegevend van karakter, was hij evenwel vol energie en voortvarendheid, gelijk geheel zijn leven getuigt. Ook in zijne laatste oogenblikken gaf hij daarvan een treffend bewijs, daar hij toen nog, niet alleen tot in de geringste bijzonderheden alles regelde wat zijne particuliere en dienstbetrekkingen betrof, maar nog veelvuldige aanwijzingen deed omtrent al wat tot voltooijing van zijn atlas moest geschieden."

Zie *Java-bode* van 5 Nov. 1856; het *Dagblad van 's Gravenhage* van 6 en 7 Jan. 1857; het *Handelsblad* van 12 Jan. 1857; *Algem. Konst- en Letterb.* 1857, bl. 126; *Hand. van het Ind. Genootsch. te 's Gravenhage*, 4e jaarg.; *Das Ausland*, n°. 11; *Biograph. album*, met portret; *Astrea*, 1856, p. 128; Kobus en de Rivecourt.

MELYN (Gerard), werd in 1657 te Antwerpen geboren, trad, 17 jaren oud, in de orde der Augustijnen, en doorliep, na zijne gelofte gedaan te hebben, aan de hoogeschool te Leuven alle academische graden, tot dat hij, 30 Aug. 1689, de doctorale waardigheid verkreeg. Hierna keerde hij naar zijn klooster terug, waarover hij drie of viermaal prior werd, en dat hij veel weldaden bewees. Hij gaf er ook langen tijd onderrigt in de godgeleerdheid. Hij was in 1732 definitor zijner provintie, toen hij, in plaats van P. Pieter van Acker tot provinciaal werd benoemd. Hij overleed 3 Dec. 1734 in het 78e jaar van zijn leven.

Hij liet eenige redevoeringen na, bij verschillende gelegenheden uitgesproken zoo als één in 1703 voor een kapittel in het klooster zijner orde te Tirlemont gehouden.

Oratio Panegyrica in laudem D. Nicolai Tolentinatis, Ere-

[1]) Zie *Natuurk. Tijdschrift voor Ned. Indie*, 1851.

[1]) Java-Bode.

mitae Augustinianae ejusque miraculosi sanguinis solemniter exaltati Antverpiae in Templo P. P. Augustinianorum die 6 Junii 1707, quam dixit F. Gerardus Melyn, Eremi Antverpiensis, Prior et in Univ. Lovaniensi S. Th. Doct. et Prof. Antv. 1707. 12°.

Triumphus B. Mariae Virginis, sive centum annorum Memoria Imaginis B. Mariae de Bono Successu in Scotiâ olim per sex saecula miraculis clarissimae Patribus Augustinianis à Serenissimâ Infante Isabellâ donatae, et 3 Maii 1626 solemnissimè... ex Aula translatae; serenissimae Archiduci Mariae Elizabethae reverentissimè oblatus et dedicatus per solemnem Apparatum equestrem; populo à studiosa juventute Archiducalis Gymnasii S. P. Augustini, Bruxellis Symbolicè exhibitus 5 Maii. Brux. 1726. 4°.

Zie Paquot, *Mém.* T. III. p. 655, 656.

MEMHARD of MEMMERT (JOHANNES GREGORIUS), een bouwmeester, wiens geboorteplaats, volgens Nagler, in Holland, onbekend is, doch die reeds vermaard moet zijn geweest, toen hij in het gevolg der prinses Louise Henriette van Oranje naar Berlijn kwam. Hij was de eerste, die in de moerassen van Frederichswerden met bouwen een aanvang maakte. Ook is het plan van den Oranjeburg zijn werk, en is hij de aanlegger van den schoonen trap aldaar. Hij overleed tusschen 1675 en 1679.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1097.

MEMMELINCK (HANS of JOHANNES). Zie HEMLING (HANS.)

MEMMIUS (ABRAHAMUS), welligt de zoon van Petrus Memmius, die volgt, werd in 1564 te Utrecht geboren, doctor medicinae, in 1594 professor in de physica, en in 1596 en 1600 rector te Koningsberg.

Hij overleed 18 Sept. 1602 in den ouderdom van 38 jaren aan de pest.

Men heeft van hem eene *Dissert. de ventriculi inflammatione.*

Zie *das gelährten Preussen*, P. IV. T. III.; Burmanni, *Traj. erud.* p. 228; Jöcher.

MEMMIUS (COENRAAD), een geschiedschrijver, die in het laatst der 16e eeuw leefde. Hij gaf, onder den naam van Jac. Francus in het licht:

Jehova vindex s. de rebus gallicis anni 1588 *et* 1589, *narratio prima et secunda; historica relatio quinquennalis; continuatio relationis historiae semestralis.*

Hist. rel. quinq. Francof. ad Moen. 1546. 4°. m. pl.

Zie Jöcher, Adelung en Rotermund, i. v.

MEMMIUS (ISAAC), zoon van Petrus Memmius, die volgt, werd te Utrecht geboren, jur. utr. doctor en 1614 stifts syndicus te Hamburg. Hij huwde Johanna Smith en was een tamelijk Latijns dichter. Tot zijne vrienden behoorden Janus Douza en Gruterus. Behalve eenige gedichten bij Gruterus, *Del. Poët. Belg.* T. III. p. 548—549, en in Posthii, *Parerg. Poet.* part. II. p. 330, 331, gaf hij de volgende in het licht:

Elegia ad Arn. Bonnum, senatorem Lubicensem de obitu Jani Gulielmi juvenis doctissimi, Rostoch. 1515. 4°.

Scazontes in nuptias D. Lucae Baomeisteri sen. Theol. Rostoch. cum Cathar. Beselinia, Rostoch. 1585. 4°.

Luctus in obitum Eugenii Colonii, adolescentis nobilis Megapolitani. Rostoch. 1587. 4°.

Ode alcaica in rectoratum academ. Rostoch. Augusto, duci Brunsvicensi. commissum, in Mart. Goskii, *Arboret. Aug.* A°. 1650 et 1693. fol.

Zie Molleri, *Cimbr. Litt.* T. II. p. 550; Jöcher, Adelung u. Rotermund, i. v.; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 93—94; Peerlkamp, *de Poëtis Lat.* p. 164; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 96.

MEMMIUS (PETRUS), bijgenaamd Mirabellus, werd te Herenthals in 1521 geboren, legde zich op de geneeskunde toe en practiseerde een geruimen tijd te Utrecht; werd in 1561 stads doctor te Lubek, omstreeks 1581 hoogleeraar te Rostock en stierf, volgens Adelung, 17 Julij 1589, volgens Burmannus den 17 Julij 1578, minder waarschijnlijk, wijl hij, volgens Valerius Andreas, in 1581 nog in leven was.

Men heeft van hem:

De recto Medicinae usu lib. I, Delphis 1564 *typis Herm. Schinckelii.*

Commentarius in Hippocratis Coi jusjurandum, cui accessit tractatus qua ratione Med. vita et ars sanctè conservetur. Rost. 1577. 8°.

Disputatio circularis de temperamento Rostochii 1572.

Disputatio de purgandi ratione. Ibid. 1575. 8°.

Disputatio de flatibus, e libris Hippocraticis. Ibid. 1578. 8°.

Elegia in nuptias Nath. Cythraei, in diens *Poëmata*, lib. II. p. 264—266. Rostochii 1579. 8°.

Zie Jöcher, Adelung, Rotermund, Molleri, *Cimbr. Lit.* lib. II. p. 550; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 748; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 93, 94; Burman, *Traj. erud.* p. 228; Gruteri, *Chron. Eccles.* T. II. p. 1268; Lindenius, *de Script. Med.* i. v.; *Epist. Joh. Cuschi ad Arnisacum* in *Burchardi Mediae studior. Vindice*, p. 127; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 624; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 992; Dodt van Flensburg, *Over den Utr. arts Memmius enz.* in v. d. Monde, *Tijds.* 2 S. II. 75; Dodt, *Archief*, D. VII. bl. 389, 390.

MENALDA (ELBO), zoon van Elbo Menalda, een aanzienlijk en magtig edelman te Schildwolde. Hij huwde omstreeks 1284 Ida van Menterwolde. Na een jaar met haren man geleefd te hebben, ontvlugtte Ida heimelijk, keerde naar de ouderlijke woning terug en trad kort daarna met Folpert Folpetra in den echt. Zoodanige schending der huwelijkstrouw konden de Menalda's niet gedoogen. In den nacht omsingelden zij met hunne bondgenooten het kasteel van Diderik Folpetra, den vader, en namen hem met de jonggehuwden gevangen. In 1295 ontbrandde het oorlogsvuur, dat intusschen voortgesmeuld had, tegen de Menalda's op nieuw, ter zake van nieuwe twistpunten met de vroegere twisten in verband staande. Elbo Menalda, de jonge, had een bloedverwant van Aelius Tadama van Oostwold om het leven gebragt, en joeg daardoor genoemden Tadama, diens halfbroeder Uffo en andere bloedverwanten van den verslagene tegen zich in het harnas. Hierbij kwam dat Rodmar Eenoog (Lucius Rodmar) bij het Schildmeer gedood was, waarvan Menalda al mede verdacht werd. De bloedverwanten van Rodmar trokken dus mede tegen de Menalda's ten strijd en versterkten het kasteel van den verslagene. Elbo Menalda, de oude, een man van beleid en doorzigt, was niet in staat de gemoederen zijner tegenstanders tot bedaren te brengen. Bij al deze gevaren dreigde de Menalda's nog een nieuwe vijand, t. w. Elbo Haijenga van Slochteren, die bij Lunsoroeth met de Menalda's in een gevecht geraakt was. Hierbij voegde zich nog anderen. De Menalda's boden aan alle bestaande geschillen over te geven aan de uitspraak van den abt van Bloemhof te Wittewierum, Wrethero Folricha, Aylward Snelger en Aylbard Walberta, doch deze aanbieding vond geen ingang. De verbondenen trokken tegen de Menalda's op. Deze trokken hen onverschrokken te gemoet en joegen hen op de vlugt. De vijandelijke benden verzamelden zich op nieuw, doch werden wederom door de Menalda's verslagen, die daarop het kasteel van Dodo Jeldinga te Schildwolde belegerde, en het tot overgaaf dwong. Door tusschenkomst van den abt van het Bloemhof werd den vrede gesloten.

Zie Westerdorp, *Jaarb.* D. II. bl. 30, 64; *Gron. Volksalm.* 1841, bl. 78, volgg.

MENALDUS (SYBRANDUS), een Fries, waarschijnlijk geb. te Menaldum, studeerde eerst te Franeker aan de Latijnsche school onder den rector Revius, vervolgens sedert 1621 aan de academie aldaar onder Lubbertus, Maccovius en Amesius. Na tot proponent aangenomen te zijn, onderteekende hij 30 Aug. 1626 den Catechismus en de Nederlandsche geloofsbelijdenis, en werd in 1628, in plaats van den overleden leeraar Gualtherus Joannis à Steenkist, predikant te Winaldum. Den 12 Jan. 1633 werd hij, in plaats van Meinardus Schotanus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Franeker, doch overleed reeds den 29 Junij van dat jaar. Johannes Bogerman volgde hem op. Of er een lijkrede op hem werd gehouden en of hij iets uitgegeven heeft, is onbekend. Hij ligt in 't oosteinde van de Martinikerk te Franeker begraven.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 263, 264; Greydanus, *Naaml. d. predik. in de cl. v. Franeker*, bl. 117; R. Neuhusii *Poëm. Juvenil.* p. 56.

MENANDER (SIBRANDUS), genaamd Appelman, een Amsterdammer, leefde in 1593 en was bevriend met Isaacus Pontanus, in wiens album *hij* een gedicht schreef.

Zie J. Isacii Pontani, *Poëm.* p. 254—255.

MENARD (FRANS). Zie MEYNARD (FRANS).

MENASSEH BEN ISRAEL. Zie MANASSEH BEN ISRAEL.

MENCO, 3e abt van het klooster te Witte-Wierum, vervolgde de kronijk van zijn voorganger Emo, eerste abt van dat klooster. Die Emo loopt van 1204—1237 (het jaar van zijn dood), die van Menco tot 1273, in welk jaar hij schijnt gestorven te zijn. Beide worden om hunne waarheidsliefde zeer geroemd, doch hun stijl is onleesbaar, ellendig en bijna een rampzalig monnikenlatijn, opgevuld met schriftuurplaatsen en zedekundige uitweidingen. Ubbo Emmius heeft er veel gebruik van gemaakt bij het opstellen van zijne geschiedenis. Beide zijn het eerst uitgegeven door prof. Matthaeus, in het 2e deel zijner *Analecta*, waarbij deze nog een vervolg van een onbekende gevoegd heeft, dat tot 1280 loopt en minder belangrijk is, wijl het slechts de lotgevallen van het klooster betreft. Later zijn zij ook uitgegeven door C. L. Hugo, in T. I. *Monum. Hist. Dipl.* 1728.

Zie Alting, *Not. Germ. Inf.* P. II. p. 1; *Oudh. en Gesticht. van Gron.* bl. 306; Westendorp, *Jaarb. d. Prov. Gron.* D. I. bl. 224, 235, 361 en volgg.; de Wind, *Bibl. d. Ned. Gesch.* bl. 35; Brucherus, *Gesch. d. Kerkherv. in de Prov. Gron.* bl. 2; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. A IV. (1) bl. 54; *Bat. Sacra*, D. IV. bl.

MENARDUS. Zie MEYNARDUS.

MENDOZA (Don BERNARDINO DE), Spaansch bevelhebber, die onder Alva den krijg in de Nederlanden niet zonder roem heeft gevoerd. Meermalen werd hij als gezant naar den hove van Frankrijk en Engeland gezonden, en hij bekleedde in 1581 die betrekking aan dat van Elizabeth, toen zijn toeleg op Vlissingen mislukte (zie Huygens (Christiaan) en drie jaren later (1584) poogde hij den koning van Frankrijk te bewegen de Nederlandsche gezanten, die hem de heerschappij over de Nederlanden kwamen aanbieden, niet in bescherming te ontvangen, wijl hun als muitelingen zoo veel eer niet toekwam. Hij stierf in het begin der 17e eeuw in hoogen ouderdom.

Hij schreef:

Commentarios de lo sucedido in los Paysee Baxos desde el año 1567 *hasta el de* 1577. *Madrio* 1592, in 4°.

Te gelijker tijd met den oorspronkelijken tekst verscheen eene Fransche vertaling door Crespet, die echter zeer gebrekkig is. Beter, doch niet onvoorwaardelijk te prijzen, is de overzetting van Loumilz, onder opzigt van den colonel Guillaume geschreven. Met deze vertaling (*Commentaires de Bernardino de Mendoça sur les évenements de la guerre des Pays-Bas* 1567—1577. *Traduction nouvelle par Loumièr. Avec notice et annotations par le colonel Guillaume*, T. I. Brux. 1860) is de *Collection de Memoires sur l'Histoire de Belgique* verrijkt. Mendozas *Commentarien* zijn vlijtig gebruikt door Bentivoglio, Strada, Grotius en Thuanus, doch bezitten weinig nieuws.

Ook heeft men van hem:

Theorica y Practica de Guerra. Madrid 1577. 4°.

La Harangue au roi très Chretien faite a Chartres par monseigneur l'ambassadeur pour lè roi d'Espagne vers sa Majesté. 1588. 8°.

Los seis libros de la politica de Justo Lippo. Madrid. 1604. 4°.

Zie Reyd, *Ned. oorlog.* B. IV. bl. 71; Meteren, *Ned. Hist.* B. X. f. 181; Hooft, *Ned. Hist.* B. XVIII. bl. 777; Bor, *Ned. Oorl.* B. XIX. bl. 53 (525); Thuanus, *Hist. sui temp.* Lib. LXXXI. p. 7, 8; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 376 volgg.; D. VIII. bl. 56, 57; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, D. I. bl. 288, 289, 297, 301; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 323, 189, 445; *Biogr. Univ.* te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV. bl. 181; Dodt van Flensburg, *Pogingen om een meer grondige beoefening der geschiedenis van Nederland voor te bereiden*, bl. 55; R. Fruin, in *Konst- en letterbode*, 1860, N°. 29; N. Antonio, *Bibl. Hisp. nov.*; Capefigue, *Hist. de la Reforme de la ligne Nouv. Biogr. génér.* i. v.; *Cat. Harlem.* T. III. p. 53.

MENDOÇA (FRANCISCO DE), meer bekend onder den naam van Admirant van Arragon, omstreeks 1545 à 1550 geboren, werd in 1596 *door* Philips *II het opperbeleid des oorlogs tegen* de afgevallen Nederlanden opgedragen, maakte zich 1598 meester van Orsoi, dwong Wezel, Rees en Emmerik spaansche bezetting in te nemen, nam IJsselburg, waar hij verscheidene burgers om liet brengen, in, bemagtigde Deutechem, doch trok, door den hongersnood gedrongen, met zijn leger na het huis te Schuilenburg, in 't graafschap Zutphen, vermeesterd te hebben, over de grenzen Duitschland in, en overwinterde te Rees. Zijn leger trok vervolgens grootendeels door Munsterland in 't graafschap Reklinghuizen, daar Velasko Dorsten bemagtigde, voorts door het hertogdom Berg en het graafschap Mark, alwaar verscheidene steden ingenomen, geplunderd en met moord en vrouwenkracht vervuld werden; ook veroverde het in en omtrent wintermaand Kalkar, Goch en Xanten. Tegen dezen moedwil werden in Duitschland eerst geen andere middelen gebruikt dan bezendingen en brieven, die Mendoça met trotschheid beantwoordde. Eindelijk zond de Keizer er twee af, een aan hem en een aan de Vereenigde Staten, aan beide bevelende den bodem des rijks te ruimen. Toen de admirant bemerkte, dat de Duitsche vorsten zich gereed maakten om zich te wreeken over het schenden van hunnen bodem, spaarde hij giften noch kuiperijen om hen, zoo mogelijk, onderling te verdeelen. Zelfs bragt hij te weeg dat de kardinaal Andreas gezanten zond op eene bijeenkomst der vorsten te Keulen, waar hij zijn gedrag in een wijdluftige rede verschoonde en ophemelde. In de lente van het volgende jaar (1599) verliet de admirant Duitschland en legerde zich voor Schenkenschans, viel vervolgens in den Bommelerwaard, bemagtigde Hedel en Crevecoeur en kwam voor Bommel, deed een aanval op de buitenwerken der stad, doch werd met groot verlies afgeslagen en trok eindelijk met stillen trom af. Graaf Ernst van Nassau belette hem in den Tielerwaard te dringen en Maurits wierp eenig volk in den Bommelerwaard, op het eiland, daar Herwerden ligt, verschanschte er zich, wederstond er den vijand, die 2000 man derwaarts gezonden had, en noodzaakte hem met zwaar verlies te wijken, waarna de admirant, een weinig lager post vattende, even boven Rossum de schans St. Andries stichtte.

In het volgende jaar viel hij in den slag van Nieuwpoort, van zijn paard geworpen zijnde, de onzen in handen. Daags na den slag zei Maurits tegen hem op een maaltijd, waaraan hij genoodigd was, »dat hij nu gelegenheid hebben zou om Holland te zien, waarnaar hij reeds meer dan vier jaren verlangd had."

Gedurende zijn gevangenschap deed hij opening tot vrede en werd 19 Mei 1602 tegen al de gevangenen van dezen staat in Indie, Spanje, Portugal en de Nederlanden uitgewisseld en losgelaten. Wij ontmoeten hem voor het laatst bij 't beleg van Grave, van plan een groot deel volk te brengen, dat Maurits hem verhinderde, waarop hij met stillen trom naar Venlo week, en naar Spanje terugkeerde, waar hij door den Koning en de grooten met weinig gunst werd ontvangen.

Van Wijn vond in zomermaand 1797, bij gelegenheid dat hij het slot Persijn, een uur van den Haag, waar de admirant eenigen tijd gezeten had, bezocht, zijn afbeelding »dragende een ronden grijzen baard met knevels en een prachtig met goud ingelegd harnas, waarover een roode écharpe met gouden koortjes en takjes van de rechte naar de linksche zijde afhangt, staande in den rand, dat dit gedaan was in het vijf en vijftigste jaar zijnes ouderdoms, het tweede zijner gevangenis, en na de geboorte des Heilands, 1601." Hij is op onderscheidene wijzen afgebeeld.

Terwijl hij op het huis Persijn bewaard werd, nam hij in gezelschap van Maurits, zijn broeder en meerdere Duitsche edelen, de Franschen ambassadeur Buzanval, de keizerlijke en andere gezanten, deel aan de bekende reis van Scheveningen naar Petten, langs het strand, met den zeilwagen door Simon Stevin vervaardigd. Hugo Grotius, die dezen togt bijwoonde heeft hem in Latijnsche verzen bezongen. Hij stierf in Spanje 1 Maart 1623.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXXII. bl. 122 (151), B. XXXV. bl. 48 (482), 54, 55 (491) 56 (492), 68 (508, 509), B. XXXVI. bl. 15, 16 (533, 535), 26 (536), 31—33 (553—555), B. XXXVII. bl. 34 (656), 53—58 (668—674), *Spaansche en Arrogaansche spieghel*, 1599; Grotii, *Hist.* Lib. VII. p. 328, 329, 351; Lib. VIII. p. 359, 361; van Meteren, *Ned. Hist.* B. XX. f. 385, vers 387, 388, 389; B. XXI. f. 403 vers; B. XXIV. f. 452, 453. 454, 455; Reyd,

Ned. Hist. B. XVI. bl. 365, 366. 374, 375, 379, 386, 371; B. XVIII. bl. 445; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 427; D. IX. bl. 15, 25, 26, 34, 39, 45, 46, 49, 50, 84, 86, 118, 119; van Wijn, *Bijv. en Nalez.* op *Wagenaar*, D. IX. bl. 19, 21, 22, 44; *Nalez.* D. I. bl. 314; H. de Groot, *Verg. de Gemeenebesten door Meerman*, D. I. bl. 129, 130, 131, 356, 357, D. II. bl. 200, 203, D. III. bl. 229; Des. *Poëm.* p. 157, 264, 266, 269, 076; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. I. bl. 337—340, 855; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VII. bl. 380; Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. VII. bl. 193; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. A. III. bl. 213—214; Muller, *Cat. v. portr.*

MENEVORTIUS (Thomas), kanunnik van Westminster, door den bisschop de Castro in Aug. 1570 aangesteld om benevens den secretaris Laurens Mock, van alle persoonen, poorters en ingezetenen van Middelburg en Arnemuiden, te »ontvangen en te visiteren alle boeken, en die zij bevinden zouden dat gecorrigeerd moesten worden, onder zich te behouden."

Zie 's Gravesande, *Tweede eeuwf. d. Midd. vrijh.* bl. 134, 135.

MENG (Joh.), luitenant, in 1799, bij gelegenheid der landing van de Engelschen in Noord-Holland, gekwetst.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 171.

MENGER (Willem), werd den 15 Mei 1806 te Utrecht geboren en beoefende de teekenkunst. Met juistheid en getrouwheid wist hij verschillende voorwerpen op een bijna ongelooflijke kleine schaal voor te stellen. Hij teekende een aantal voorwerpen uit de natuurlijke geschiedenis en tot de ontleedkunde betrekking hebbende oudheden af.

Hij beoefende ook de heraldie, en stierf 18 Jan. 1860 in zijn geboortestad. Zijn zoon Johan is sedert 1857 bij het topographisch bureau te 's Hage geplaatst en evenaart zijn vader in allen deelen.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II. bl. 215; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III. bl. 1099.

MENGER (Jacob Tonning), kapitein bij de vierde halve brigade derde bataillon der brigade van den generaal-majoor van Zuylen van Nyevelt, gekwetst in de actie van 19 Sept. 1799.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. Bijl. I.

MENHEERE (Cornelis Laurensz.), zeeschilder uit het begin der 18e eeuw, te Vlissingen woonachtig. In vele zijner stukken vindt men voorstellingen dezer stad, zoo als deze zich aan den zeekant vertoont.

Zie Immerzeel, t. a. p.

MENHERR (M. Valentin), een rekenmeester uit de XVIe eeuw. Hij gaf in 1550 een rekenboek in het licht, getiteld: *Arithmetique par M. Valentin Menher de Kempten*, waarop zes jaren later volgde:

Arithmetique seconde par M. Valentin Mennher de Kempten. Inprimé en Anvers par Jan Loë, l'An. de nostre seigneur 1556 *le* 20 *iour d'Avril*, kl. 8°. zond. pag. met houtsnede en portret met het omschrift *Frum Frisoh Frey* 1556.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 75.

MENIL (Vincent Elie), in 1790 te Amsterdam geboren, studeerde aldaar in de godgeleerdheid en legde het vooral onder den hoogleeraar Willmet op de Oostersche talen toe. Van zijne vorderingen gaf hij in 1816 te Leyden in 4°. eene proeve in de uitgave van het prijsgedicht van den ouden Arabischen zanger Antara Ben Scheddad (*Antarae Poëma Arab. Moallakah cum integris Zouzenii scholiis. E. Codice M. S. edidit, in Latinam sermonem transtulit et lectionis varietatem addidit.* V. E. Menil. *Observationes ad totum poëma subjunxit J. Willmet*). Deze geleerde arbeid, met grooten lof zoo in Duitschland als Nederland ontvangen, was reeds twee jaren vroeger door hem voorbereid en beloofd in zijne *Dissertatio de Antara ejusque poëmate Arabico Moalla Kah.* Amst. 1814. 4°. Ook corrigeerde hij met ongelooflijke moeite en inspanning, en opoffering van tijd en gezicht de proeven van den bijbel in het Maleisch met Arabische letters, op last van het Nederlandsche bijbelgenootschap uitgegeven. Van 1818 tot 1825 was hij predikant bij de Waalsche gemeente te Schiedam, en hij overleed in zijn geboortestad den 6 April van dat jaar aan een uitteerende ziekte in den ouderdom van 34 jaren.

Zie *Aanhangsel op Nieuwenhuis Woordenb.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt, *Beknopt. Biogr. Woordenb.* o. h. w.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; *Algem. Hall. Litt. Zeit. Jan.* 1817. N°. 25, 26.

MENKEMA Jr. (J.) leefde in het laatst van de vorige eeuw, en was lid van *Kunstmin spaart geen vlijt*, in welks werken er afzonderlijk van hem voorkomt

De Hoefsmit, blsp. met zang, n. h. Fr. van Quétant. Amst. 1784. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 31, 145.

MENKEMA Senior, leefde in het laatst der vorige eeuw, en was lid van *Kunstmin spaart geen vlijt.*

Hij gaf in de werken van dit kunstgenootschap en ook afzonderlijk in het licht:

Zaïre, trsp., naar De Voltaire. Amst. 1777.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 31, 145.

MENKEMA (H. A.), luitenant bij de zevende halve-brigade eerste bataillon van de divisie van den luit.-generaal Dumonceau, werd gekwetst in de actie bij Bergen van 19 Sept. 1799.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. *Bijlage* bl. 5.

MENKEN ( ), bekwaam teekenaar en etser, beoefende de kunst voor uitspanning. Kramm bezit van hem eenige kleine prentjes *met koeijen en paarden en landschappen.* Hij is echter van oordeel dat hij dezelfde is met J. M. Meinsken, van Bremen.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1092.

MENNENS (Willem), zoon van Willem Mennens en Mechteld van Doorne, werd in 1525 te Antwerpen geboren. Hij beoefende de poezij, natuurkunde, godgeleerdheid, geneeskunde, chemie, en was een der zoekers naar

». . . . . la benoîte pierre,
»Qui peut seul enrichir tous les Rois de la terre.

Hij overleed 28 Dec. 1608 in den ouderdom van 83 jaren. Men heeft van hem, behalve eene uitgaaf der gedichten van Adriaan Schoreel (zie dit artikel):

Aurei Velleris, sive sacrae Philosophiae vatum selectae ac unicae, Mysteriorumque Dei, Naturae et Artis Admirabilium libri tres. Antv. 1604. 4°., opgedragen aan Karel, hertog van Croy en Aerschot.

Paquot schrijft nopens dit werk: »Cet ouvrage est une histoire allégorique, symbolique, physique, chimique et alchimique de Gedéon et de Jason: ou, si vous voulez, c'est un ramas de visions, qu'on a inseré avec divers autres de cette trempe dans le *Theatrum Chemicum.* Argent, 1622. 1659. 12°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 315; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 329; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 415; Mercklini, *Linden. renov.* p. 381; Paquot, *Mém.* T. II. p. 671, 672; Moreri, Jöcher.

MENNENS (Frans), zoon van den vorige, werd 19 Maart 1582 te Antwerpen geboren en door den bekenden hertog van Alençon ten doop gehouden. Na de Grieksche en Latijnsche talen geleerd te hebben, begaf hij zich op reis om die van vreemde landen te leeren. In Spanje hield hij zich eenigen tijd in Ossone, een kleine stad in Andalusie, op, waar hij zich aan de aldaar in 1549 gestichte academie, in de regtsgeleerdheid oefende. Te Antwerpen wedergekeerd, was hij eenigen tijd onzeker welk een stand te omhelzen, doch zijn vader en moeder verloren hebbende, begaf hij zich 1608 in den geestelijken, en werd kanunnik te Lier, waar hij omstreeks 1635 overleed. Mennens was een bijzondere vriend van den bibliograaf Sweertius, en beoefende de heraldie.

Men heeft van hem:

Deliciae Equestrium, sive Militarium Ordinum et eorundem origenes, statuta, symbola et insignia, iconibus additis genuinis. Hac editione multorum ordinum et quotquot extitere, accessione locupletata, serieque temporum distributa, studio et industriâ Francisci Menenii. Antv. 1613. 12°.

Ook in het 2e boek van het *Chronicon Chronicorum Ecclesiasticum*, door Janus Gruterus (Francof. 1614. 8°.) p. 46—245. Mennens gaf zelf eene Fransche overzetting van dit werk, te vinden in *Les Estats, Empires, et Principautez du monde de Pierre Davity.* St. Omer 1621. 4°. Anderen zetten het in het Spaansch en Italiaansch over en voegden er vermeerderingen bij.

De equitibus Aurei velleris, eorumque insignibus.

Εὐγενιαρετηλογία (*de nobilitate et virtute*) *in qua Ducum, Principum, Marchionum, Comitum, majorumque gentium per Italiam, Franciam, Hispaniam, Germaniamque dominia, stemmata et insignia breviter recensentur ordine alphabetico, ex melioribus Aristographis.*

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 246; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 283; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 300; Paquot, *Mém.* T. II. p. 672; Moreri, Jöcher.

MENNERS (JACOB), med. dr. en stads geneesheer te Bergen op Zoom vervaardigde gelegenheidsdichten, b. v. *Op de inwijding der herbouwde kerk van Bergen op Zoom plegtiglijk geschied den XV October* 1752.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MENNES (OTTO), mr. zilversmid te Doetichem, een rijmelaar uit het laatst der 18e eeuw, b. v. bij gelegenheid van de overgave der vaandels aan de Doetichemsche schutterij in 1786.

Zie *Polit. Kruger*, D. VII. bl. 627; Heringa, *Lijst d. Ned. dicht.* bl. 64.

MENNINCK (ADRIAAN MICHIELSZ.) of MENNINGH, te Delft geboren, en verwer van zijn ambacht, was een vermaard watergeus. Volgens zijn vonnis was hij een beeldstormer, had predikanten gehuisvest, was een lid des kerkeraads, en gewapend bij de predikanten tegenwoordig geweest. Bor en Hooft verhalen dat hij en Derck Joosten te 's Hage stoutelijk eischten dat men de beelden uit de kerken zou wegnemen, en op de vraag van den president Suys, wie hen daartoe last gaf, met het slaan op de borst antwoordden dat zij dien dáár hadden. Brandt evenwel meldt het alleen van Derck Joosten. Wie het ook deed, zij deden het met bezadigdheid en kracht, geholpen door werklieden, van wege het hof te 's Hage tot de wegneming der beelden gegeven. Reeds eer Alva kwam, was Menninck verbannen met verbeurdverklaring zijner goederen, bij eene bijzondere sententie van wege het geregt van Delft, 5 Maart 1567. Doch reeds toen was hij de straf ontvloden, en welligt op dien zelfden dag tegenwoordig bij de nederlaag der geuzen onder Jan van Blois, Jan van Marnix en Pieter Haeck bij Oosterwiel. Zoo kon hij ook bij den aanslag der genoemden op Middelburg in Februarij tegenwoordig zijn geweest. Ten minste Menninck had reeds in Januarij en vroeger te Dambrugge en elders omtrent Antwerpen volk voor Brederode gewonnen, waarmede hij in het Sticht van Utrecht was getrokken. Waarschijnlijk hielden zijne soldaten aldaar slecht huis, wijl zij door de huisluiden en maarschalken verdreven werden. Zij kwamen 12 Jan. 1567 te Vianen, waar zij geld en last eischten van den heer van Brederode, en toen zij hem er niet vonden, scheurden zij het vendel van den stang en gingen uit een. Gelukte de bevrijding des vaderlands toen niet, later zag hij zijne pogingen nog beter bekroond. Hij was een der hoofden van de watergeuzen; toonde zijn ijver en stoutheid op de wateren der Noordzee, en zwierf met zijn spitsbroeders rond tot hij te Rochelle vernam dat het vaderland zijne ballingen in den Briel had ontvangen en zijn hulp te Vlissingen werd ingeroepen. Hij zeilde met Tseraerts, Tongerloo, Jeannin en andere hervormden naar Vlissingen, hielp die stad bevestigen, de vloot van Medina Celi verslaan en werd de vice admiraal van de Rijk, admiraal van Veere, waar hij eenigen tijd in bezetting lag, want, schoon hij het bevel voerde over eene heude (een soort van transport of oorlogschip op de Zeeuwsche stroomen in gebruik) was hij tevens hopman van een vendel soldaten dat van de stad Veere betaald werd. Hij was een moedig strijder in de Zeeuwsche strijden en zeker bleef hij, zoo al niet langer, tot 9 Aug. 1572 te Veere, doch in Sept. van dat jaar werd hem en Lancelot van Brederode door Oranje het bevel over de vloot opgedragen als oversten en kapiteinen generaal over de schepen van oorloge, liggende voor de Ooster- en Wester Eems. Dit geschiedde om de afwezigheid van den admiraal Lumbres, en was een blijk van het vertrouwen dat Oranje in hem stelde. Kort of lang daarna, denkelijk toen Duco Martena admiraal werd, moet hij de zeedienst hebben verlaten, want wij vinden hem, eenige jaren later, als overste luitenant van den stadhouder van Friesland, den heer van Merode, bevel voerende over diens regement, dat met het regement van Wigbold van Eusum, heer van Nyenoord in de oorlogen tegen Rennenberg grooten lof van moed en trouw behaalde. Hij hielp het zoo moedig verdedigde Steenwijk ontzetten, nadat hij een deel der troepen van Rennenberg bij Winschoten verslagen en verstrooid had. Hij zelf kwam binnen Steenwijk en hielp de maatregelen van Corput doordringen. Na Steenwijks ontzet trok hij wederom naar Friesland en beschoot de Lemmer en Sloten, welke plaatsen hij bij verdrag inkreeg. Veel moed en beleid toonde hij in den hevigen kamp in Friesland en Groningen gestreden, en stelde zijne pogingen in het werk om met den Engelschen bevelhebber Norrits de stad Groningen te belegeren, gelijk hij daartoe zijn ijver bij Frieslands gedeputeerde staten om de noodige bouwstoffen aanwendde. Hij wilde namelijk een brug over het Reiddiep slaan om zich met Norrits te kunnen vereenigen. Doch, schoon de Rennenbergschen door Nyenoord werden geslagen, gelukte zulks niet. Van de verdere lotgevallen van Menninck staat niets verder geboekt. Mogelijk was hij in 1581 of 1582, toen de Deensche edelman Stein Maltesen hem als overste luitenant van Merode opvolgde, reeds overleden.

Zie behalven Bor en Hooft, Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 361; 's Gravesande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. vrijh.* bl. 65; Schotanus, bl. 871; Winsemius, *Chr.* bl. 684, 702; Fresinga, *Memor.* bl. 419, volg. 458, 483; Thuanus, *Hist. sui temp.* L. LXXI. p. 457; *Sent. v. Alva*, bl. 247; van Meteren, *Ned. Hist.* B II. bl. 42; van Groningen, *Geschied. der Waterg.* bl. ; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 186, 308—322.

MENNINGA (SJOERD), woonde te Swichem en onderteekende op Woensdag na St. Vitus van 1392, als Grietman van Leeuwarderadeel met zijne mederegters een akte opgemaakt in de leppa (gaarlegging) van zijne grieterij met Tietjerkiteradeel, Smallingerland en Idaarderadeel, waarbij de stad Leeuwarden, in het regt »om naar bevind van zaken lijfstraffen van alle voorvallen en misdaden uit te oefenen, op nieuw werd bevestigd, en zulks zoowel met toestemming van de Schieringers (die anders de stad zeer vijandig waren) als van de Vetkoopers in gemelde vier grietenijen.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 12.

MENNINGH (A.), schreef:
De kleine weereld. 1730. 4°.

Zie Abcoude, *Naamreg.* bl. 242.

MENNINGH (GERARDUS), werd den 12 Februarij 1791 te 's Gravenhage geboren, volgde de loopbaan zijns vaders en trad den 20 Maart 1804, dus op dertienjarigen ouderdom in dienst als kadet bij het 3e bataillon der 1e halve brigade Bataafsche infanterie. Op zeer jeugdigen leeftijd woonde hij reeds den veldtogt van 1805 in Oostenrijk bij, werd den 2e Maart 1807 aangesteld als 2e luitenant bij het 1e regement hollandsche infanterie en maakte als zoodanig de veldtogten van 1807 in Pruissen en van 1808 en 1809 in Noord-Duitschland mede. Gedurende die krijgsverrigtingen was hij tegenwoordig bij de insluiting van Colberg en bij het innemen van Straalsund. Na de vereeniging van het Hollandsche met het Fransche leger werd hij den 20 Julij 1811 aangesteld tot 2e luitenant bij het 112e regiment Fransche infanterie van linie. Hij nam vervolgens deel aan de veldtogten van 1812 en 1813 in Polen en Duitschland, werd den 28 October 1813 bij Hanau krijgsgevangen gemaakt, en ten gevolge van deze ongunstige lotsbeschikking, door Oostenrijk naar de niet ver van de Servische grenzen verwijderde vestig Peterwarnden in Hongarije gevoerd. Na dezen omkeer van zaken in ons vaderland uit de krijgsgevangenschap ontslagen, werd Menningh den 16 Maart 1814 benoemd tot 1e luitenant bij het 9e bataillon infanterie landmilitie, en den 27 Mei 1815 tot kapitein bij het 35e bataillon militie. Na de gebeurtenissen van 1830 (tijdens het uitbreken van den Belgischen opstand, behoorde hij tot het garnizoen van Yperen), maakte Menningh als kapitein den tiendaagschen veldtogt mede, en werd dientengevolge benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde 4e klasse. Gedurende de jaren 1832 en 1833 was hij in de vesting Maastricht, dienende als toen bij de 8e afdeeling infanterie, en werd den 20 Januarij van het laatstvermelde jaar benoemd tot kommandant van het 2e bataillon reserve-schutterij, in welke betrekking hij gecontinueerd werd, toen hij 4 Julij van datzelfde jaar werd overgeplaatst bij de 9e afdeeling infanterie. Daarop volgde den 16

September 1836 zijne benoeming tot majoor, en den 31 Maart 1841 die tot luitenant-kolonel bij het 6e regement infanterie. Van Julij 1848 tot Januarij 1849 was hij, in laatstgenoemden rang geplaatst, aan het hoofd der mobile colonne, die bestemd werd, om de rust in Limburg te herstellen. Hij mogt zich van deze taak tot 's konings bijzonder genoegen kwijten en ontving als belooning voor de bewezene diensten, de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw. Den 13 October 1849 benoemd tot kolonel en kommandant van het 7e regement infanterie, bleef hij aan het hoofd van dat korps, totdat het Z. M. behaagde hem, bij besluit van 12 Januarij 1853, te benoemen tot generaal-majoor kommandant der 3e brigade infanterie, tevens belast met de functien van provinciale kommandant van Friesland, Groningen en Drenthe.

Hij was kommandeur der orde van de Eikenkroon met de ster, en overleed 24 Februarij 1856.

Zie *Algem. Handelsbl.* van 3 Maart 1855.

MENNO SIMONS werd in 1492 te Witmarsum geboren, en in 1524 roomsch priester of althans kapellaan te Pingjum, nabij zijne geboorteplaats. Met voorbeeldige trouw vervulde hij zijne herderlijke pligten, zocht met ernst de waarheid en het heil zijner ziel, en ging in het lezen der H. Schrift, en daardoor in kennis en geloof, voort. Vervolgens begon hij eenige oude kerkvaders en daarna ook de schriften der nieuwe hervormers te lezen. Allengs ontstonden er bij hem twijfelingen, en bijzonder de bedenking of het mogelijk ware dat bij en door het uitspreken van het priesterlijk formulier, wijn en ouwel in het waarachtige ligchaam en bloed des Heeren veranderden, ook rezen bij hem twijfelingen op omtrent de schriftmatigheid van het bedienen van den doop. Onder deze en andere twijfelingen, verwisselde hij het stille Pingjum met het aanzienlijker Witmarsum. Daar begon hij bedektelijk zijn betere inzigten te verspreiden, en ontdekte aan sommigen de roomsche dwalingen, ofschoon (waarover hij zich later bitter beklaagde) hij niets tot betering van hun leven bijdroeg. Toen hij aldaar omtrent een jaar gewoond had (waarschijnlijk in 1532) werden in die omstreken de eerste wederdoopsche bewegingen bespeurd, doch M e n n o, daar men wegens de harde vervolgingen zich verborgen moest houden, werd er weinig mede bekend. Na de overmeestering van Munster kwamen zij voor den dag met hunne leer van afzetting der overigheid, verdrijving der roomsche geestelijkheid en oprigting van een nieuw geestelijk rijk. Toen M e n n o met hunne gevoelens bekend werd en ontdekte, dat ook in die omstreken vele vrome harten zich lieten verleiden, begon hij zich in het openbaar en in het verborgen tegen hen te verzetten. Doch hoezeer hij walgde van het woeste, losbandige en de maat overschrijdende, dat den wederdoopers eigen was, hoezeer hij van hunne overige dwalingen overtuigd was, in één punt dwaalden zij, volgens zijn gevoelen, niet, namelijk in de verwerping van den kinderdoop. Maar noch deze overtuiging, noch zijne instemming met de gevoelens der gematigde Zwinglianen konden hem doen besluiten zich van de R. kerk af te scheiden. Eerlang echter drong hiertoe den gemoedelijken man een bloedige gebeurtenis. In het laatst van Februarij 1535 namen 300 mannen met vrouwen en kinderen het naburige Oudeklooster in, en hielden daar huis tot den 7 April. Toen werd het klooster door den stadhouder van Friesland, J u r i a a n S c h e n k, overweldigd en alles doodgeslagen wat zich te weer stelde; doch 62 mannen en 70 vrouwen met hare kinderen werden gevangen genomen, van de eerste nog 39 ter dood gebragt en vele vrouwen verdronken, terwijl men de overige, als door eenvoudigheid bedrogen, vrij liet. Onder hen, die daar omkwamen, bevonden zich ook, die tot de weinigen behoorden, aan welke hij zijne gevoelens gedeeltelijk had doen kennen, en nu rezen bij hem de vragen op, of deze, zoo hij geheel vrij tot hen gesproken en rondelijk zijne meening verklaard had, zich wel onder de oproerigen zouden hebben geschaard; of hij wel gehandeld had, gelijk het hem als man en Christen betaamde; of het geen pligt was opentlijk op te treden? Hij gaf in 1535 een tractaat uit onder den titel:

Bewys dat Jesus Christus de regte beloofde David is, tegen de blasphemie van Jan van Leyden, en verliet de Roomsche kerk.

Volgens getuigenis zijner eigen dochter was Donderdag 12 Januarij 1536, negen maanden na de inneming van 't Oude klooster, de dag van zijn „uitgang uit Babel, en oeffende hij zich een jaar in der stilheydt in des Heeren Woordt met lesen ende schryven," deelde die kennis aan de heilbegeerigen mede en vervulde derhalve het ambt van vermaner, 't zij dan onder zijne dorpsgenooten te Witmarsum 't zij elders, waarheen hij geweken mogt zijn.

In Dec. 1536 of Jan. 1537 werd hij door 7 of 8 geloofsgenooten, na langdurige weifeling, bewogen het ambt van oudste of bisschop te aanvaarden, waarin hij eindelijk door O b b e F i l i p s te Groningen bevestigd werd. Hoe weinig hij toen nog buitenaf als leeraar bekend was, en hoe weinig hij zelfs in de eerste maanden zijner ambtsbediening bekend werd, blijkt uit de bekentenis van J a n v a n B a t e n b u r g, in Febr. 1538 gevangene op 't slot te Vilvoorde, die een lange naamlijst van leeraars onder de voorstanders van den doop op belijdenis, aan de inquisitie verried, maar niet M e n n o S i m o n s. Trouwens, deze had niet eens deelgenomen aan de groote vergadering te Boekholt in Aug. 1536, waarheen de vier hoofdpartijen der voorstanders van den doop op belijdenis, de Munstersche factie, de Batenburgers, de Melchioriten en de Ubboniten hunne afgevaardigden hadden gezonden om eene algemeene verbroedering te beproeven. Juist het resultaat dezer vergadering was echter waarschijnlijk de eerste aanleiding voor de straks genoemde 6 à 8 broeders om zich „van wege vele godtvruchtighen" bij M e n n o te vervoegen. Verschillende hier en daar verspreide bijzonderheden wijzen ons op de stad Groningen als de eerste plaats zijner werkzaamheid van 1537—1541, terwijl hij bovendien eens of tweemaal 's jaars een uitstapje naar Friesland deed. Met ter woon had hij Friesland verlaten, zoodra hij tot oudste was aangesteld, derhalve in 1537, gelijk blijkt uit een brief van 19 Mei 1541, door 's keizers raden in Friesland, aan de koningin-landvoogdes M a r i a geschreven. Door een vierjarig verblijf in Groningen, was M e n n o ook later aan de gemeente aldaar meer dan aan eenige andere verknocht, en hij wijdde twee zijner werken: het *Klaar berigt en schriftelijke aanwijzing van de excommunicatie* en de *Belydinge van den drieëenigen God*, haar in 1549 en 1550 toe. Prediken en doopen was niet het eenige, ja zelfs niet het voornaamste, waarmede M e n n o zich bezig hield. Te regt begreep hij, dat, zou hij voor zijne geloofsgenooten nuttig werken, en ook buiten den beperkten kring der Groninger gemeente invloed en gezag oefenen, hij als schrijver moest optreden, gelijk zijn mededinger D a v i d J o r i s met uitnemend gevolg reeds gedaan had, en nog dagelijks deed. Was zijn eerste werkje het genoemde *Bewijs* enz. geweest, nu volgde: *Eene klare onderwijzinge uit des Heeren Woord van de geestelijke verrijzenisse en nieuwe of hemelsche geboorte*. Misschien gaf hij omtrent dezen tijd ook nog uit: *Van de nieuwe Creature*, omstreeks 1557 op nieuw door hem aan het licht gebragt, met bijvoeging der *Lieffelijke vermaning* en *Van het Christen geloove*, dat, bij de latere omwerking van 1556, toen M e n n o er zijn geschil met G. F a b e r wegens de *Menschwording Christi*, in bragt, niet gewonnen heeft. Deze traktaten waren de voorloopers van een uitvoerig geschrift, dat M e n n o ook in lateren tijd voor zijn hoofdwerk hield, en, onder den titel van *Fundamentboek*, in 1539 verscheen. Toch schijnt M e n n o het niet gewaagd te hebben dezen eersten druk (die zeer veel van de tweede, door hem tusschen 1557 en 1559 bezorgde bewerking verschilt) op zijn eigen naam in 't licht te zenden. In 1539 verscheen zijne *Meditatie over Psalm* 25, en in 1541 zijn *Liefelijke vermaning of onderwijzing uit Gods Woord, hoe dat een Christen zal geschikt zijn*, een zijner beste tractaten, door verwarring met het *Klaar berigt van de excommunicatie* tot 1549 gebragt. Den 7 Dec. 1542 ging in Friesland een plakaat uit, „dat niemand den heer M e n n o S i m o n s, bij verbeurte van lyf en goed, mogt logeren, tracteren, favoriseren, noch met hem converseren of zijne boeken hebben, zullende ter contrarie diegene, die hem apprehendeerde en overleverde aan 't hof van Friesland, genieten een premie van 100 Carolus gulden." Doch M e n n o had reeds de wijk naar Holland genomen en hield zich van dien tijd niet meer in Friesland op. Tot in 't late najaar van 1543 bleef M e n n o in Holland, in welk tijdperk niets van hem in het licht verscheen, welligt alleen zijn kort vertoog over de *Kindertucht* uitgezonderd; maar hij breidde door leering en doop de gemeente te Amsterdam uit. In Jan. 1544 geraakte M e n n o te Emden

in Oost-Friesland, in kennis met Johannes à Lasco, en hield een mondgesprek met hem dat vier dagen duurde. De uitkomst was, dat beide meenden hunne partij overwonnen te hebben. A Lasco schreef naderhand, dat zij het omtrent drie punten niet eens hadden kunnen worden, namelijk over CHRISTUS menschwording, den kinderdoop en de beroeping tot het leeraarsambt. Echter scheidden zij in der minne van elkander. Menno beloofde binnen den tijd van drie maanden zijn meening schriftelijk uitvoeriger aan de Emder predikanten toe te zenden, ten welken einde à Lasco hem twee syllogismen of sluitredenen overhandigde. Hij voldeed aan zijne belofte, en zond *Eene korte en klare belydinge en schriftelyke aanwyzing* enz. Niet lang daarna en bij dezelfde gelegenheid schreef Menno nog twee werkjes: de *Korte verklaring des Christelyken doopsels*, en *Oorzaak waarom ik, Menno Simons, niet aflaat te leeren en te schrijven.* In 1545 schreef à Lasco tegen Menno over de menschwording, hetgeen deze later beantwoordde. Uit Emden vertrok Menno naar Keulen, en van daar in 1546 waarschijnlijk naar het Holsteinsche, waar hij in dat jaar te Lubeck een zamenspraak hield met eenige David Joristen, en in het volgende jaar woonde hij een kleine synode der Doopsgezinden te Emden en later te Goch bij.

Omtrent het jaar 1550 zond hij zijn *Vermanende belydinge van den Drieëenigen, eeuwigen en waren God*, met een bijgevoegden brief aan de broeders in Groningen en Groningerland. Menno hield aan dit leerstuk vast, maar zeide, dat in de landen, zuidwaarts gelegen, groote moeite over de Godheid CHRISTI en des H. Geestes was. Hoogstwaarschijnlijk moet bij dit stukje gevoegd worden dat, hetwelk ten opschrift draagt: *Hier volgen nog sommige vragen, met welke zij ons menigmaal bemoeid hebben.* Van 1547 tot zijn dood hield Menno zich in de streken langs de Oostzee op, behalve dat hij eenige maanden in 1554 te Wismar, in het Mecklenburgsche, woonde, in 1556 een reis naar Keulen deed en van tijd tot tijd alle plaatsen, sen waar Doopsgezinden woonden, bezocht. Aan zulk een bezoek hebben wij waarschijnlijk te danken zijn *Lieffelijcke vermaning hoe een Christen zal geschikt zijn;* en *Van het schouwen of afsnijden der valscher Broederen en Zusteren.*

In 1552 stelde hij *Een droeffelijke supplicatie der arme en ellendige Christenen aan de overheden; Eene klaaglijke ontschuldiging der ellendige Christenen aan de Overheden*, en *Eene grondelijke en klare bekentenis van de Regtvaardigmaking, Prediken, Doop, Nachtmaal en Eedzweren*, op.

Niet lang daarna kreeg Menno aanleiding om over bijna dezelfde onderwerpen op nieuw een boek te schrijven. Gellius Faber namelijk, vroeger hervormd predikant te Norden in Oost-Friesland, thans te Emden, gaf in 1552 een werk uit tegen de Doopsgezinden. Hiertegen vatte hij de pen op en gaf in het begin van 1554 *Eene klare beantwoording over een schrift Gellii* in het licht. Op den 6 en 15 Februarij van het laatstgemelde jaar hield hij twee disputatien met Maarten Micron, vroeger predikant bij de Nederlandsche hervormden te Londen, later te Norden; Menno maakte er het eerst openbare melding van in een werk tegen à Lasco, kort daarna uitgegeven; Micron gaf twee jaren later, in 1556, een *Waarachtig verhaal* er van uit, Menno daartegen in het zelfde jaar nog een *Antwoord*, tevens een welmeenenden doch scherpen zendbrief; Micron daarop in 1558 eene *Apologie of verantwoording.* Den eersten dag spraken zij elf uren lang, zonder eten of drinken, en zetten zich daarop broederlijk aan eenen maaltijd. Negen dagen later, bij de tweede disputatie, scheidden zij als onvrienden, en klaagden de Hervormden zelfs, dat zij door de Doopsgezinden het huis uitgesloten waren, dat door Menno echter weersproken werd. Terstond na de disputatie schijnt Menno zich neêrgezet te hebben om te schrijven: *Eene klare bekentenisse en aanwijzinge uit de H. Schrift dat de geheele Christus Jezus, God en mensch, mensch en God, Gods eeniggeboren Zoon is . . . met eene . . . beantwoording der tegenspreuken van Jo. à Lasco.* De laatste jaren van zijn leven woonde Menno op eene plaats, genaamd het *Woeste veld* (*Wüsten felde*), nabij het dorp Oldesloo in de Heerlijkheid Fresenburg in het Holsteinsche, tusschen Hamburg en Lubeck. Te Oldesloo had hij een eigen drukkerij opgerigt, en waarschijnlijk zijn van die pers gekomen: *Een gansch duidelyk en bescheyden antwoord, op Martini Microns leere en verhaal van het gesprek, anno 1553, tusschen hem en mij gehouden. Met nog een hartgrondelyke scherpe sentbrief aan denzelven*, een herdruk van het *Regte Christen geloof dat des menschen harte omkeert* (verandert en vermeerdert), en *Van de nieuwe Creature*, thans met bijvoeging der *Lieffelyke vermaning*, een klein, maar stichtelijk stukje, alle na 1556. Ook schreef hij een nieuw werk over den ban, en gaf dit in het begin van 1558, te gelijk met een nieuwen druk van het *Fundamentboek* in het licht. Een zijner laatste werkjes is, volgens sommigen, het *Zuiverlijk onderwijs, hoe alle vrome ouders hare kinderen schuldig zullen zijn te regeren, en in een vroom, deugdzaam en godtzalig leven op te voeden.* Hij overleed 13 Januarij 1559, in den ouderdom van 66 jaren, en werd in zijn eigen tuin op het Woesteveld begraven.

Hij was, even als andere hervormers, gehuwd geweest. Zijn echtgenoot droeg den naam van Geertruid en zijn huwelijk bleef niet ongezegend. Blaupot ten Cate heeft in zijn *Geschied. der Doopsg. in Friesland*, bl. 102, een geslachtlijst zijner nakomelingschap gegeven. Meermalen is hij afgebeeld. Groot is het aantal schriften, welke Menno vervaardigd heeft en die allengskens het licht zagen. Zij getuigen van zijne kennis en ijver evenzeer als zij zijne bijzondere meeningen in een helder licht stellen, en de moeijelijkheden aantoonen met welke hij te worstelen had. De eerste, hoewel onvolledige verzameling zijner werken, alle oorspronkelijk van het plat duitsch (overlandsch of oostersch) geschreven, doch alle zeer slecht overgezet, zag het licht in 1562 in 8°. te Amsterdam bij Nic. Bierkens, onder den titel:

Een Fundament ende clare aenwysinghe van de salichmakende leere J. Christi wt G. Woort enz. 't Bevat 8 tractaten, en werd met uitzondering van het 6e in 1575 en 1579 bij denzelfden uitgever, en in 1630 bij J. E. Cloppenburgh te Amst. herdrukt. Een hoogd. vertaling van den eersten druk, verscheen in 1575. Eene 2e verzameling, die 10 tractaten bevat, en in 2 deelen is gesplitst, heeft tot titel:

Sommarie, ofte Byeenvergadering van sommige schriftelijcke Bekentenissen des Gheloofs, mitsg. eenighe waerachtige verantdingen op sommige schriften van Gellio Fabro en Joanne à Lasco voorgestelt. ghedaen door M. S. T' samen in een vervaet ende in druck vernieut enz. Men vindt se te coop by Jan Janszoon Boeckvere tot Hoorn. A°. 1600. Achteraan staat *Ghedruckt tot Alckmaer by J. de Meester* 1601. De 8 tractaten van 1562, met de 10 van *'t Sommarie* (1601) vereenigd en met 4 nieuwe vermeerderd, kwamen vervolgens uit in een bundel, getiteld:

Opera Menno Simons, oft Groot sommarie, dat is vergaderingh van syne boecken en schriften. z. pl. 1646. 4°.

Eindelijk verscheen in 1681 een herdruk dezer laatste uitgaven, maar met acht tractaten vermeerderd, zoodat deze de volledigste (helaas! ook de slordigste) verzameling is, met het opschrift:

Opera Omnia Theologica, of *Alle de Godtgeleerde wercken, uitgeg. door H. J. Herrison.* Amst. J. van Veen, 1681. fol. Met portr. door Luiken.

De afzonderlijke uitgaven der verschillende werkjes van Menno zijn meest uiterst zeldzaam. Eenige daarvan worden op de stadsbibliotheek te Hamburg, op de boekerij der Doopsgezinde gemeenten te Amsterdam, en elders bewaard. Ziehier eene chronologische opgave zijner voornaamste geschriften met de oudstbekende drukken.

1. 1535. *Bewijs... tegen* Jan van Leyden (zie boven.) De oudste druk is van 1627. kl. 8°. Zie G. van Hemert, *Brief aan Maatschoeu.* bl. 31.

2—4. 1536 à 1539. *Van de geestelyke verrijzenis; van die nieuwe creature; van het rechte Christengeloove.* In de eerste bewerking niet meer voorhanden; maar veranderd en herdrukt door Menno, op zijn eigen drukkerij te Oldeslo na 1556 en vóór 1559 z. pl. of j.

5, 6. 1539. *Dat fundament des Christelycken leers, door M. S. op dat alder corste geschreven. Anno MDXXXIX.* (Ongepagineerd, 284 blz.), Daar achter: *Voele goede und chrystelycke lezinghen op den 25 Psalm*, 60 bl. Hierin staat de bekende betwiste plaats, die in de latere uitgaven is weggelaten. Zie: Schijn, *Hist.* D. I. bl. 405; G. van Hemert, *Brief aan Maatschoen*, bl. 234. Een letterlijke herdruk (echter alleen van het *Fundament*) verscheen in 1616. Maar Menno zelf bezorgde een geheele omwerking van het Fondamentboek, en drukte het te Oldesloo tusschen 1556 en 1559 onder den titel:

Ein fundament unde klare anwisinge van de heylsame unde Godsellyghe leere Jesu Christi, waar achter: *Eyne seer lieflijcke meditation ... up den 25 Psalm.*

7. 1541. *Een lieffelijcke vermaninghe ... hoe dat een Christen sal geschickt zijn.* 38 blz. De beide oudste bekende drukken zijn ongepagineerd en zonder jaartal, maar van omstreeks 1560. De eene is te Harlingen bij Yge Ygesz.

8. 1543. *De Kindertucht* (zie boven), 't eerst in den bundel van 1562 gedrukt.

9. 1544. *Een corte ende clare Belijdinge ende schriftlycke aenwijsinghe. Ten yersten van der Menschwerdinghe van ons liefs Heeren Jesu Christi. Ten tweeden, hoe dat beyde, de leeraers ende de Ghemeynte Christi enz. ... ghesschreuen aen ... Johan à Lasco, met t' samen zynen medehulperen binnen Embden.* z. pl. en j. (1570?) anoniem uitgegeven. Een andere druk is kenbaar aan het 2e woord op den titel, hier met hoofdletter, *Corte* enz. kl. 8°. van denzelfden tijd of iets later.

10 en 11. 1544. Tot dit jaar behooren waarschijnlijk ook: *Verclaring der Christelijken doopsels en oorsaeck van Menno's schrijven*, die wij alleen uit den bundel van 1600 kennen,

12 en 13. 1549. *Claer bericht van de excommunicatie met Beantwoordingh van sommighe vragen*, uit denzelfden bundel bekend.

14. 1550. *Belydinge van den Drie-Eenighen Godt*, voor het eerst gedrukt in 1597.

15—17. 1552. *Supplicatie der arme Christenen; Ontschuldinge der verdructe Christenen;* en *Bekentenisse van de arme Christenen*, in den bundel van 1600 te vinden.

18. 1553. *Ontschuldinge over de leugens*, evenzoo.

19. 1554. *Beantwoordinghe over een schrift Gellii Fabri*, evenzoo.

20. 1554. *Eyne klare onwedersprekelike bekentenisse dat die geheele Christus God ende mensce is, uit eine confutation van Johanne a Lasco*, zonder pl. of j. 120 blz.

21. 1555. *Brief aan de broeders te Franeker*, eerst gedrukt achter de bij N°. 7 vermelde uitgaven en herdrukt in 1681, tot aanvulling der Herrisonsche uitgaaf.

22. 1556. *Van 't cruyce Christi*, achter de nieuwe bewerking van het Fondamenthoek.

23. 1556. *Een gans duytlijck ende bescheyden antwoort, Anno* 1556, *wt waerheyt ende cracht der H. Godtl. Schrift, grondelijck vervaetet, op Martini Mikrons Antichristissche leere, ende onwaerachtighe valsche verhael, van den Handel oft gesprec Anno* 53 *minder getul, tusschen hem ende my, van die Alderh. Menschwerdinghe ons Heeren Jesu Christi voor vele getuygen gheschien. Met noch een hardtgrondtlicke scherpe sendebrief oft vermaeninge an hemselven enz.* z. pl. of j. maar gedrukt op zijn drukkerij te Oldeslo. Het werd tweemaal te gelijk met N°. 9 herdrukt. Het lokte Micron's *Apologie op XX articulen* 1558 uit en strekte tot antwoord op:

Een waerachtick verhael der t' samensprekingen tusschen Menno Simons ende Mart. Mikron, van de Menschwerdinghe Jesu Christi. Met eener kleyner verklaringhe op den seluen ende andere twistinghen Artijckelen enz. waarschijnlijk te Emden gedrukt. De voorrede is onderteekend: *Te Noorden. Anno* 1556. *Junij* 10. Een latere uitgaaf is van 1603 te Dordrecht.

24. 1556. *Brief aan die ghem. te Embden*, waarvan geheel hetzelfde geldt als van N°, 21.

25. 1558. *Een gans grontlycke onderwijs van de excommunicatie* 1558. 1 *Junij*, zonder pl. maar te Oldesloo gedrukt.

26. 1559. *Een seer grontlijcke antwoort ... op Zijlis ende Lemmekes ... faemrooven.* Voor 't eerst gedrukt in den bundel van 1600, maar met afzonderlijke paginatuur en signatuur en achter het register.

In 't begiu der 17^{e} eeuw vervaardigde een onbekende, misschien Pieter Jansz. Twisk, uit fragmenten van N°. 18 en 19 een geschrift, waaraan hij den titel gaf:

Wtganck: ofte bekeeringhe van Menno Symons enz. Hoorn, by Zacharias Cornelisz. voor de tweede (?) maal gedrukt 1621 en nagedrukt onder bijvoeging op den titel: *Gedr. nae de copie tot Haerlem. By Thomas Fonteyn* (16 . .?), later te Harlingen 1633. Ook vert. in het Hgd. *Der Ausgang oder bekehrung M. S.* Herrison herdrukte het vóór de foliouitgave der werken van Menno (1681), vermeerderd met eene *Beschrijving van de zware vervolging en laatste levensdagen van Menno.*

Nog verdienen als bloemlezingen uit de werken van Menno vermelding:

Menno Simons in 't kleine, door J. Deknatel. Amst. 1738, in 't Hoogduitsch vertaald, als:

Kurzer Auszug von M. S. schriften. Badingen 1758. 8°. en J. Mannhardt, *Stimmen aus der Reformationszeit: aus Menno's nachgel. schriften gesammelt.* Dantzig 1861.

Een lied van M. S. in *Sommighe stichtelijke liederen.* Hoorn 1618, 1632 en in *Soetjen Gerrits, Een geestelyck Liedt-boecxken.* Hoorn 1618, 1621, 1632. Enkh. 1607. Alkm. 1609. Ook in *'s Herten vreucht, inhoudende eenige nieuwe liedekens uit den O. en N. Testamente, bijeenvergadert door P(ieter) G(rypspeer)* ook medegedeeld door ten Cate in de *Gesch. d. Doopsgez. in Friesland*, bl. 261. Een ander lied komt voor in *Lusthof der Sielen*, I^{e} dr. bl. 155—157 en bij Cramer, bl. 163.

Zie Herm. Schijn, *Gesch. der Mennonieten*, D. I. bl. 214 verv. G. Brandt, *Hist. d. Reform.* D. I. bl. 139 verv.; Ypeij en Dermout, *Geschied d. Ned. Herv. kerk* D. I. bl. 147, verv.; Godtf. Arnold, *Historie der Kerken en Ketteren*, D. II. bl. 532; Mosheim, *Kerk. Gesch.* D. VII. bl. 251 verv.; *Levens van beroemde mannen en vrouwen*, D. I. bl. 165, 167; *Levensschetsen van merkw. Vriesche Mannen en Vrouwen*, 1830; Ypeij, *Geschied. d. System. Godgel.* D. III. bl. 127, verv.; *Kerk. Gesch. d. XVIII eeuw*, D. IX. bl. 72—91; J. Plantinus. *Leven van Menno Simons* in *Vaderl. Letteroef.* voor 1818, *Mengelw.* bl. 733—746; A. M. Cramer, *Het Leven en de verrigt. van M. S.* Amst. 1837; Meiners. *Oostfr. kerk. gesch.* D. I. bl. 254—361; Schagen. *de kerk d. Nederl. Doopsgez.* bl. 58; Dez. *Vermakelykheden*, D. II. bl. 589; D. III bl. 577; N. Meindertsz. van Blesdijk, *Vita Davidis Georgii ed J. Revius*, p. 135; Obbe Philips, *Bekentenisse*, bl. 25; G. de Bres, *Wort. d Herd.* B. I. C. II. f. 11 vers.; P. J. Twisck, *Chr. v. d. Ondergangh der Tyrannen*, D. II. bl. 1075, 1201; van Braght. *Martelaarsspieghel*, uitg. 1660; D. II. bl. 129, uitg. 1685, D. II. bl. 50; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. V. bl. 71, 100; J. H. V. P. N. of Carel van Gent, *Geschied. v. d. Oorspr. en vervolg der Doopsgezinden*, bl. 121; Focke Sjoerds, *K. G.* bl. 428; van Huysen, *Hist. verh. v. d. Opk. en Voortg. d. Mennon.*; Beninga, *Hist. v. Oostfr.* bl. 813; Dreas, *Naaml. d. Predikanten van de Dokkumer kl.* bl. 131, 132; Gabbema, *Verhaal van Leeuw.*, bl. 388 enz.; Brucherus, *Ges. v. d. Opkomst d. Kerkherv. in de Prov. Gron.* bl. 88, 89; F. Halma, *op Pictet. Zedekunde*, bl. 562; Ten Cate, *Geschied d. Doopsgez. in Gron. Friesl. enz.* D. I. bl 23, 49, 122, 134. 182, 242, D. II. bl. 80, 83; Hofstede de Groot, *Gesch. d Broed. Kerk te Gron.* bl. 24; Diest Lorgion, *Nederl. Kerkherv* 5 St.; J. H. Halbertsma, *De Doopsgez. en hunne herkomst*; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Dez. *Schetsen en beelden uit de Nederl. Herv. Gesch.* bl. 24; Kist en Royaards, *Kerkel. Arch.* 1e Ser. D. VI. bl. 65, 66; 2e Serie, D. I. bl. 5, 56; D. II. bl. 72; D. IV. bl. 282; D. V. bl 4, 63; D. VI. bl. 181; Willems, *Oud-Vlaamsche Liederen*, Inl. bl. XLVII; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. V. bl. 86, 87; *Doopsgez. Bijdr.* 1864, bl. 124; J. G de Hoop Scheffer, *Eenige opmerkingen en mededeelingen betreffende M. S.*; Dez. *de Doopsgez broeders.* bl. 18; Starck, *Gesch. der Taufe und Taufgesinnten*, S. 251 ff.; Roosen, *Menno Simons geschilderd*, Leipz. 1848; Hunzinger, *das Religions Kirchen und Schulwesen der Mennoniten*, Speier 1830; Aschbach, *Allg. Kirchenl.* i. v.; Jöcher, Adelung en Rotermund, *Convers. Lex.*; Baur, *H. B. Worterb.* i. v.; Hirsching, *Hist. Lit. Handb.* i. v.; Herzog, *Real Encyclop fur protest. Theol.*; Wall, *History of Paedobaptisme*, door Schlosser overgezet; *Dict. Univ.* i. v.; *Nouv. Biogr. génér.* i. v.; *Biogr. Univ.* i. v.; Gregoire, *Hist. des Secten relig.* T. I. p. 240; *Musée des Protest. célèbres*, T. III. p 39 suiv.; Oetinger, *Bibl. Biogr. Univ* i. v.; *Bibl Brem.* Cl VI. p. 100, 128; Jo. Mollerus, *Cimbr. Litter.* T. II p. 835; H. Schijn, *plenior. deductio Hist. Menn.* C. VI. p 116; Venema, *H. E.* VII. p 441; Gerdesii, *Hist. Renov. Euang.* T. III. p. 112, etc.; Molleri *Cimbr. Litt.* T. II.; F. G. Kettner, *Dissert. sistens historiam Mennonis ejusque asseclarum*, Lips. 1696 4°.; van Til, *Compend. Theol. revel.* p. 214; *Cat. d. Maats. v. Ned Letterk.* D. II. bl. 446, 511; *Cat. J. v. Voorst*, T. I p. 113, 129, 144; *Cat. d. Bibl. d. Doopsgez. Gem. te Rotterd.*; *Cat. d. Bibl. d. Doopsgez. Gem. te Amst. Cat. d. Rem. te Amsterd.* bl. 81, 86; Muller, *Cat. v. Godgel. boek.* bl. 98; *Navorscher*, D. VII. bl. 863, 264; D. VIII. bl. 52; Luiscius, Nieuwenhuis, Kok, *Woordenb. d. Zamenlev.* Kobus en de Rivecourt, Muller. *Cat. v. portr.*; *Charterb. v. Friesl.* D. II. bl. 871; Schotanus, *Gesch. v. Friesl.* fol 670; F. Sjoerds, *Alg. Gesch. v. Friesl.* D. II. bl. 808; Eekhoff, *B. Gesch v. Friesl.* bl. 165, 167; Dez. *Levens van M. S.* in *Fr. Volks alm.* 1839. bl. 60.

MENS (Willem), te Westkerke, in het land van Tholen geboren, gaf in 1829 te Gorinchem in het licht:

Zin- en zaakrijk verhaal of bekeeringsweg schriftelijk in rijm gesteld door den auteur Willem Mens; welks gemeenmaking in den druk dienen kan, dat de gedachtenis aan dien regtvaardigen bij ons in zegening blijven mag: daar hij, in deze zijne schriften nog tot ons spreekt na dat hij gestorven is, als een die

door Gods genade, zijne roeping en verkiezing hadde vastgemaakt, bestaande in twee stukjes; met een gouden keten van vijf en twintig woorden aangaande Jezus Mensch wordinge, geplaatst aan het hoofd des tweeden stuks, in druk gegeven, met een woord, bij wijze van voorrede, door C. Teuling.

Men vindt een verslag van deze rijmelarij bij van der Aa, *N. B. A. C. Woorden.* D. II. bl. 411.

MENS (H. J. van), van dezen heelkundigen vindt men een *Verslag van een zeer aanzienlijke vastgegroeide liesbreuk door operatie hersteld*, in *Hippocrates*, *Magazijn toegewijd aan geneesk.* D. III. St. II. bl. 178.

MENS (J. F. van), med. dr. en vroedmeester te Breda, lid van de Prov. Geneesk. Commissie van Noord-Brabant, stierf 7 April 1846 te Breda.

Hij schreef:

Verlos- en geneeskundige waarnemingen van een peritonitis puerperalis in *Hippocrates*. St. I. bl. 52.

Ziekte Geschiedenis van eene door de natuur wonderlijk herstelde phthisis hepatica, of levertering, in *Tijdschrift ter bevordering van de Physiol. Genees- en Heelkunde.* 1830. D. IV. St. II. bl. 59.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 216; *Statist. Geneesk. Jaarb. voor d. Nederl.* 1847. bl. LXXVIII.

MENSAERT (G. J.), schreef:

Le peintre amateur et curieux, ou Description des Tableaux des plus habiles maîtres, qui font l'ornement des Eglises, convents, Abbayes, Prieures et Cabinets particuliers, dans l'étendue des Pays-Bas Autrichiens. Brux. 1763. 8°.

Hij was ook schilder, en schilderde o. a.: *Het leven van Maria* in 7 tafereelen, voor de Jezuiten-kerk te Brussel.

Zie *Bibl. Hulth.* T. II. p. 183; Kramm, t. a. p. bl. 1099.

MENSE (Willem), bouwman te Klundert, lidmaat en diaken der Hervormde gemeente, geraakte in geschil met Philippus van Dueren, predikant in de Fynaart, waarop hij door den kerkeraad van de Klundert onder censure werd gesteld. Zie:

Waaragtig verhaal van het voorgevallene tusschen Philippus van Dueren, predikant in den Fynaart en Willem Mense, lidmaat en diaken in de Klundert met den aankleeve van dien, door een vriend der goede orde (1792) waarvan een tweede druk verscheen en Philippus van Dueren, *naauwkeurig verhaal eener Briefwisseling* enz. Dordr. 1792

MENSERT (Willem), chir. doctor te Amsterdam en ridder van de orde van den Nederl. Leeuw. Hij was een hoogst bekwaam oogoperateur. Zijne in het vak der oogheelkunde aan den dag gelegde bekwaamheden, zijne talrijke operatien, welke aan velen het onwaardeerbaar genot des gezigts weêrschonken, wijzen hem een eervolle plaats aan onder de eerste genees- en heelkundigen van ons vaderland. Hij overleed 22 Dec. 1848 te Amsterdam in den ouderdom van 68 jaren zijn portret bestaat in steendruk met facs. in folio.

Hij schreef:

Verhandeling over de korenvlees-steek. Amst. 1816. 8°.

Geschiedkundig overzigt omtrent de heerschende en voorkomende oogziekte in Nederland. Amst. 1827. 1e stuk gr. 8°.

Geschiedkundige verhandeling over de operatie tot vorming van een kunstigen oogappel. m. pl. Amst. 1828. gr. 8°.

Verhandeling aangaande de uitvinding, het gebruik en het misbruik der brillen, benevens algemeene aanwijzingen om eenen bril te kiezen, en wat men vooral bij het gebruik van dezelve heeft in acht te nemen. Amst. 1831. 8°,

Over het misbruik der brillen en het verkeerde denkbeeld aangaande de versterking derzelve voor het zwakke gezigt, in *Werken van het Batav. Genoots. v. Kunsten en Wetens.* 1811. D. VII. St. 2 bl. 211.

Waarneming wegens een cataract, welke door uitwendige middelen genezen is, in *Geneesk. Magaz. door Stipriaan Luiscius, Ontijd en Macquelyn* 1815. D. V. St. 3 bl. 11.

Verhandeling over de Keratonyxis (punctio corneae, hoornvliessteek), eene onlangs uitgevondene kunstbewerking om de blindheid, welke door cataract ontstaat, te genezen, benevens eenige proeven en waarnemingen, aangaande deze nieuwe methode. Amst. 1816. 8°.

Nadere beschouwing der Keratonyxis (hoornvlies steek), ter betoog en ter aanwijzing der bepaalde waarde dezer kunstbewerking, in *Geneesk. Bijdr. door G. Pruys van der Hoeven.* 1838. D. III. St. 2 bl. 174.

Waarneming nopens een allerzonderlingste beleediging of verwonding van het oog, gelukkig hersteld, in *Hippocrates*, D. IV. St. 3 bl. 217.

Voorloopige mededeeling omtrent eene nieuwe manier tot vorming van eenen kunstigen oogappel, in *Alg. Kunst- en Letterb.* 1827. D. II. bl. 378.

Geschiedkundige verhandeling over de operatie tot vorming van een kunstigen oogappel (pupilla artificialis) benevens de beschrijving eener nieuwe en zekerder manier om dezelve door eene tweevoudige of dubbele schaar te bewerkstelligen. Amst. 1828. 8°. 2 pl. In 't Fransch overgezet. Amst. 1829. 8°. 2 pl.

Geschiedkundig overzigt omtrent de heerschende en voorkomende oogziekte in Nederland. Amst. 1827. 8°. 1 stuk. in *Tijdschrift voor genees- heel- verlos- en letterk Wetens. uitgegev. door het Genoots. vis unita fortior.* 1834. D. I. St. 2 bl. 87; St. 3 bl. 80; 1825. D. II. St. 1 bl. 52; St. 2 bl. 33.

Het nut der vaccine betoogd uit het nadeel der kinderziekte voor de welgesteldheid der oogen. Amst. 1809. 8°.

Betoog ter overweging aangaande eene voorgestelde geheele vereeniging, zoo wel als van het doelmatige van de bestaande scheiding, doch slechts in de beoefening der bijzondere acten van genees- en heelkunst. Amst. 1842. gr. 8°.

Wees toch voorzigtig met de oogen en doe er niet te veel aan, eene raadgevende waarschuwing tot behoud en bewaring van het gezigt. Amst. 1842. 8°.

Beschouwingen en mededeelingen betreffende de oogheelkunde, benevens een overzigt aangaande de inrigtingen van onderwijs, met betrekking tot dit vak in Duitschland. Utrecht. 1844. 8°.

Bedenkingen en mededeelingen aangaande den oogspierdoorsnijding (myotomia ocularis), ter verhelping van het scheelzien. Benevens eene vertaling van de geschiedk. kritiek: Ilias post Homerum, van Nevermann, voor genees- en niet geneeskundigen. Amst. 1845. gr. 8°.

Hoe men het gezigt, het edelste zintuig van den mensch, het best tegen de dikwerf ongepaste aanwending van den bril behoeden en bewaren kan. Amst. 1846. 8°.

Verhandeling aangaande de verhouding, het gebruik en misbruik der brillen. Amst. 1846. gr. 8°.

Nog iets over de brillen. Benevens nadere aanwijzing bij de keuze en aanwending van een bril enz. 2e dr. voorzien van eene voorrede, waarbij het verhaal van Willem Kottner, Mijn Grootmoeders bril wordt bijgebragt. Amst. 1848. gr. 8°.

Een ernstig woord aan alle zwakzigtigen over de steeds algemeen heerschende zucht tot brillen te dragen. Amst. 1848. 8°.

Zie Brinkman, *Naaml. v. boek.* Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 217 *Statist. Geneesk. Jaarb. d. Nederl.* 1849—1850, bl. 188; *Geneesk. Cour.* 31 Dec. 1848.

MENSINCK (Dirk), te Deventer geboren, studeerde te Keulen in de Godgeleerdheid. Na omstreeks 20 maanden het priesterambt te Glaen, de begraafplaats van den beroemden Johannes van Neercassel, bisschop van Castorien en vicaris apostolicus van Holland, bekleed te hebben, vertrok hij naar Zwolle als vicaris van den pastoor Volcker van Herkinge, die den 2 Dec. 1662 overleed, en zijner opvolgers, Cornelis Stakenburch, die naar Utrecht vertrok, Bernard van Someren die den laatsten Aug. 1679 te Zwolle stierf, Jan Dobbius, die Carthuiser werd en Alard Blockhoven, die 21 Julij 1710 overleed. Hij werd later pastoor te Jutfaas en omliggende dorpen, voorts te Oldenzaal.

Mensinck was een bewonderaar van Neercassel, en vernam diens dood, toen hij het volgende werk uitgaf:

Tractatus insignis contra pluralitatem confessorum in regimine sororum; omnium sanctimonialium virginumque devotarum Rectoribus perutilis ac necessarius; a Frederico ab Heyloo, Presbytero professo in conventus Visitationis Beatae Mariae Virginis prope Harlemum, ac Patre Confessore sororum in Beverovico, Leydâ et Warmundâ, olim in membranâ conscriptus nunc prius (primum) *orbi inclarescit ab J. M. D. Coloniae Agripp., Vidua et Heredes Joannis Antonii Kinckii.* 1687. 24°.

Voorts schreef hij in het Nederduitsch:

De Katholyken Mondstopper.

De 12 profeteerende Tongen, enz.

En in de Latijnsche taal een kort begrip der predikatien van St. Bonaventura.

Zie van Heussen, *Hist. Episc. Daventr.* p. 120, 121; Paquot, *Mém.* T. III. p. 584; *Bat. Sacra*, T. II. p. 143, 303; VI. p. 315; Kobus en de Rivecourt.

MENSINGA (Johannes) zoon van Menso Mensinga en Lammetta Hoving, werd in 1635 te Groningen geboren, ontving aldaar eene wetenschappelijke opvoeding op de Latijnsche scholen en werd in 1653 student aan de Hoogeschool, waar hij de lessen van Joochim Borgerius en Thomas Andreae in de wijsbegeerte en oude letteren bijwoonde. Vervolgens bezocht hij de Franeker-Academie om Wissenbach, de Deventersche om Gronovius, en de Leidsche om Coccejus te hooren. Ook bezocht hij als gouverneur der zonen van Jr. Johan Sickinga, de academien van Heidelberg en Straatsburg. In 1663 werd hij tot hoogleeraar in de welsprekendheid, geschiedenis en het Grieksch aan het gymnasium te Duisburg en later tot A. L. M. et phil. doctor, honores causa aan hetzelfde gymnasium benoemd. Vier jaren later werd hij tot professor eloquentiae in zijne geboorteplaats Groningen aangesteld. Den 16 Sept. 1669 hield hij er de inwijdingsrede. Weldra droegen de curatoren hem ook het onderwijs in de geschiedenis op, en in 1682—1683 werd hij met het rectoraat bekleed, eene eer welke nog niemand, Ravensperger uitgezonderd, had genoten.

Hij was om zijne geleerdheid en redenaarstalenten zeer gezien, ook onderscheidde hij zich als latijnsch dichter. Hij huwde in 1675 Elizabeth Geldorp, dochter van Dr. H. Geldorp te Amsterdam, en overleed den 3 Maart 1698.

De hoogleeraar Pagenstecher hield een lijkrede op hem. Francius, Broekhuizen en Hoogstraten vervaardigden lijkzangen.

Hij schreef:

Elegia de Heidelberga deleta et vastata Palatinatu.

Lachrymae Belgarum et Teutonum in mortem principis Guilielmi Frederici. Gron. 1664.

Groninga triumphans, sive Oratio de Groninga obsessa ab Episcopis Coloniensi et Monasteriensi, a IX Julii ad XVII Aug. anni CIↃIↃCLXXII *cum carmine uno et altero ejusdem argumenti.* Gron. 1673. 4°.

Ager Groningo-Ommelandicus inundatus et carmine deploratus. Gron. 1686.

Ode in Organa aedis et Martinianae et Marianae. Ode in dedicationem Academiae Fredericanae Hallae Magdeburgicae, celebr. calendis Julii 1694.

Ode Secularis in Groningam liberatam etc. Gron. 1694.

Elegia in in-cessum acerbum et luctuosum Seren. Princip. Henrici Casemiri Nassav. pie defuncti 15 *Martii* 1665.

Ode in pacem Rysovicanam.

Orat. funeb. in Tobiam Andreae. Gron. 1676.

Orat. funeb. in obitum Jacobi Oiselii. Gron. 1686. fol.

Groningen Triumphant. Gron. 1673. 4°.

Lijkreden over H. Mentes. 4°.

Nog een gedicht op den togt van Willem III naar Engeland en in mss. *Paraphrasis Psalm. Davidis, Parodiae Horitianae*, andd.

Zie Muntinghe, *Acta Saec.* 1114 p. 129; *Gedenkb. d. Hooges. te Gron.* bl. 45, 46; Broeckhusius, *Praef. Propertii; Progr. funeb.* A. A. Pagenstecher, *Orat. funeb. in obitum Joh. Mensingae*, Gron. 1698; P. Francii, *Poëm.* p. 84; Broeckhusii, *Poëm.* p. 288; Hoogstraten, *Carm.* p. 63; de Crane, *Bijzonderh. betreff. de familie Hemsterhuis*, bl. 35, 37; Abcoude, *Aanh. en verv. v. Ned. boek*, bl. 138; Adelung u. Rotermund, Kobus en de Rivecourt; *Navorschr*, IV. bl. 261; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.*, D. X. bl. 213.

MENSINGA (Johannes Adriani), wiens naam eigentlijk was Adriani, maar zijne ouders vroeg verloren hebbende en opgevoed zijnde door zijn moeders broeder. Johannes Mensinga, prof. in de geschiedenis en welsprekendheid te Groningen, nam hij diens naam aan bij den zijnen. Hij werd den 29 Nov. 1684 te Groningen geboren, kwam, na de Latijnsche scholen doorgeloopen te hebben op de academie aldaar, werd 8 Maart 1707 proponent, studeerde daarop nog eenigen tijd te Leyden, werd daarop in 1709 adjunct-predikant te Londen, bleef er 2 jaren en 3 maanden, en werd van daar beroepen op den Ham en Fransum, daar in 1712 bevestigd, in 1713 pred. te Aduwert, in 1717 te Usquert, waar hij 18 Dec. 1748 overleed. Hij huwde 6 Mei 1714 Johanna Jacoba van der Schuer.

Hij vertaalde uit het Engelsch *Fenners Kerkreden*, en I. Watt's *Nederigheit vertoont in het voorbeeld van den Heiligen Paulus.* Gron. 1745.

Klagte op het afsterven van Lammighien Adriani. Gron. 1734.

Zie *Boekz. d. Gel. wer.* 1749 a bl. 568.

MENSINGA (Jacobus), was predikant te Barneveld, en sedert 1778 lid van het Utrechtsch Genootschap *Tendimus ad idem Tandem fit surculus arbor.* In welks *Opuscula* T. II. (Ultraj. 1782) van hem voorkomt *Disquisitio de vocibus* בשר *et* רוח *σαρξ et πνευμα, σαρκικος et πνευματικος.*

MENSO (Johan Hendrik), kapitein-titulair, was bij de belegering van Breda 1793.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 23.

MENSO (Majoor), maakte zich verdienstelijk gedurende den Belgischen opstand in 1830. Toen de ontwikkeling der volksberoering in Luik van Boecop op het kasteel in een moeijelijken toestand bragt, omdat hij alle levensbehoeften uit de stad moest bekomen, en onder de weinige troepen die hem waren overgebleven, zich vele Luikenaars bevonden, wier stemming hem weinig goeds deed voorspellen voor het geval hij geweld zou moeten gebruiken, rukte de majoor Menso 13 Sept. aan het hoofd van het bataillon der dertiende afdeeling, dat niet verder dan tot Tongeren was teruggetrokken, met slaande trom in het kasteel binnen. Kort daarna werd hij met 300 man tot bedekking van een konvooi geld en levensmiddelen van Maastricht komende, uit het kasteel gezonden, doch deze zending mislukte.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 589, 830.

MENSONIS (Paulus), van 1631 tot aan zijn dood in 1666 predikant te Lekkum en Miedum, gaf in het licht:

Tien stigtelijke of sinryke predicatien over eenige texten der H. Schrifture. Leeuw. 1658. 12°.

Christelycke en stichtelycke Meditatien. Leeuw. 1660. 12°.

Twintig bedenkingen. Leeuw. 1673. 8°.

Zie Greidanus, *Naaml. der pred. in de cl. van Leeuw. en Franeker*, bl. 130; Abcoude, *Naaml.* bl. 242; *Aanh.* bl. 138.

MENTEN (H.), vervaardigde een kerkelijke rede *op de verjaring van Koning Willem III.* 4°.

Zie Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 138; Maurik, *Naaml. v. Godgel. Schrijv.*; Laurman, *Naaml. v. pred. te Leeuw.* bl. 38.

MENTES (Theodorus), zoon van Hillebrand Mentes, predikant te Bergum en later te Visvliet, en van Lammeghien Adriani (op wiens afsterven een *Klagte* bestaat van J. A. Mensinga, Groningen 1734), werd als proponent in 1736 te Rauwerd en Irnsum beroepen, na eenigen tijd de dienst voor Ds. Boudaan te Amsterdam te hebben waargenomen. Hij beoefende de Nederlandsche dichtkunst en huldigde in eenige berijmde regelen sommige zijner tijdgenooten.

Zie Engelsma, *Volglijst der pred. onder de cl. v. Zevenwouden*, bl. 287; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1736 a. bl. 718, b. bl. 121, 146; S. Keppel, *Naamr. v. pred.* bl. 103; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* op Mensinga (J.); Reinalda, *Naamreg. te Sneek*, bl. 37.

MENTES (Hillebrand), zoon van den vorige, 10 October 1740 te Rauwerd geboren, werd in 1763 predikant te Langweer en Terоele, 1779 te Amsterdam; stierf 24 Oct. 1811 te Leeuwarden.

Hij was lid van het Haagsch genootschap ter verd. van de Christ. Godsd., welks vergaderingen hij (1787—1800) dikwerf opende met redevoeringen, die in de werken er van zijn gedrukt, o. a.:

Aanspraak over den welgeplaatsten ijver voor de waarheid in de zaak van geloof en godsdienst (1800).

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.* D. V. bl. 302.

MENTHEDA. Zie ENTES (Barthold).

MENTHIESZ. (GERBREN) komt voor als grietman te Aengwirden, onder de gevolmagtigden op den landsdag van 17 Jan. 1550, en onderteekende in de zelfde kwaliteit, vijf jaren later, de akte van huldiging aan Philips II. Nadat hij omtrent 34 jaren grietman was geweest, deed hij afstand ten behoeve van zijn zoon.

Zie *Charterb.* D. III. bl. 185; Winsemius, *Hist.* bl. 4; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 336; Jöcher.

MENTON (FRANS), werd in 1550 te Alkmaar geboren, en was een leerling van Frans Floris. Hij legde zich op het schilderen van portretten en historiële onderwerpen toe. Daar zijne portretten zeer gezocht waren, verwaarloosde hij de laatste, 't geen te bejammeren is, wijl zijne historiestukken met veel zorg zijn voltooid.

Hij etste ook met veel smaak o. a. vier voorstellingen uit de geschiedenis van Loth, naar zijne compositie, die zeer zeldzaam zijn. Hij overleed in 1615.

Zie van Mander, *Schilderb.* bl. 161; Houbraken, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 15; Immerzeel. *Lev. d. Holl. en Vl Schild.* D. III. bl. 215; Kobus en de Rivecourt; *Biogr. Univ.*

MENTZ (DIRK), geboren te Utrecht in 1781 van burgerouders, verstrekte hij de fundatie van Renswoude aldaar, in welke hij, bij het vroegtijdig gemis hunner zorgen, wegens eenen bijzonderen aanleg voor de wiskundige wetenschappen werd geplaatst, weldra en achtervolgens meer en meer tot eer. Reeds in 1802 werd hij door het departementaal bestuur 's lands van Utrecht, en in 1804 door het hof van justitie van Holland als landmeter aangesteld en geadmitteerd. In 1806 werd hij opziener bij de Mydrechtsche droogmakerij, in 1808 adsistent landmeter van het koningrijk Holland, bij keizerlijk decreet van 2 Febr. 1811 gewoon ingenieur en bij dat van 12 Maart daaraanvolgenden ingenieur der 1e klasse, in 1813 fungerend hoofd-ingenieur in het departement van de Zuiderzee, in 1816 hoofd ingenieur der 2e klasse over Noord-Holland en Utrecht, in 1823 hoofd-ingenieur der 1e klasse, in 1829 inspecteur van het 2e waterstaats-district des Rijks, bevattende de provincien Friesland, Noord- en Zuid-holland, Utrecht en Zeeland.

In 1823 werd hem door de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem de gouden eereprijs, eene door Z. M. bepaalde premie, en het lidmaatschap toegewezen voor eene verhandeling over de afdamming van het IJ. In 1826 werd hij lid van het Bataafsch genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam; voorts lid van de 1e klasse van het Kon. Ned. Instituut, en van het provinciaal Utr. genootschap. Z. M. benoemde hem in 1834 tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw, en schonk hem in 1843 een bijzonder blijk zijner gunst. Hij overleed te 's Hage 23 Febr. 1847.

Zie *Konst- en Letterb.* 1847, D. I. bl. 193 volgg.; *Verslag der vergad. van het Prov. Utr. Genoots.*; *Verslag van de alg. vergad. van het Kon. Ned. Inst.* 1847; *Kron. v. h. Hist. Genoots.* D. III. bl. 111, 112, 127.

MENTZ (HARTOG ULMAN VAN) schreef:

Betoog over het aanwezen Gods en deszelfs eigenschappen. Amst. 1769. 4°.

Verdediging, in welke zijne leer en eer verdedigd wordt. Amst. 1769. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr. v. boek.* bl. 217.

MENYN (JOOST DE), of Joost van Meenen, naar zijne geboorteplaats Meenen, in Vlaanderen, genoemd, verdient onder de voorstanders der godsdienstige en burgerlijke vrijheid in den bloedigen kamp tegen Spanje, maar ook als staatsman en geleerde vermelding. Hij bragt zijne jongelingsjaren in Frankrijk door, verwierf zich aldaar een algemeene, schier alle vakken van wetenschap omvattende kennis en keerde, na te Orleans tot meester in de regten bevorderd te zijn, naar zijn vaderland terug, wijl hij, als een der warmste aanhangers de gevoelens van Calvijn bekend, veiliger achtte de landen van koning Karel, die meer en meer zijne neiging openbaarde om zich bij de vervolgers der Protestanten te voegen, te verlaten, dan zich, hetzij te Parijs of in eene andere voorname stad als regtsgeleerde neêr te zetten. In Vlaanderen teruggekeerd, spande hij eerst alle krachten in, om zijne geloofsgenooten geheele vrijheid van godsdienst te verzekeren, door het bewind tot toegevendheid en zachtmoedigheid aan te sporen, en toen deze pogingen mislukten om, zooveel mogelijk, door raad en daad hun lot te verzachten, en tot onwankelbare getrouwheid en standvastig geduld, bij de krenkingen hunner godsdienstige en burgerlijke voorregten aan te sporen. Deze ijver, werkzaamheid en volharding, vielen spoedig in het oog, en maakten hem bij de geestelijkheid en vrienden van Spanje verdacht. Hij wachtte Alva's komst niet af, maar nam de wijk naar Italie, waar hij tot 1572, toen de zaken hier te lande een beter aanzien begonnen te krijgen, vertoefde. Te 's Hage aangekomen, legde hij opentlijk belijdenis af der hervormde godsdienst, en trad in dienst der staten, die hem weldra naar Henegouwen zonden om den prins van Oranje, die aldaar zijn verblijf hield, dringend te verzoeken om naar Holland over te komen, of iemand derwaarts te zenden tot beteugeling van den woesten en bloeddorstigen graaf van der Marck, die met zijn ruwe krijgsknechten straffeloos de grofste buitensporigheden pleegde. Menyn kweet zich, tot genoegen van zijne zenders, van dezen last, en verwierf de gunst en achting van Willem I dermate, dat deze hem in het jaar 1570 tot advocaat fiscaal bij het hof van Holland, op eene wedde van 200 Philipsguldens, en kort daarna tot raad in het hof aanstelde. Ofschoon het eerstgemelde ambt hem veel werk verschafte, wijl hij al de collegien, die naderhand elk eenen advocaat-fiscaal kregen, ten dienste moest staan, nam hij echter de taak op zich, om van tijd tot tijd eenige voorlezingen te houden aan de pas gevestigde Leydsche Hoogeschool, bij welker plegtige inwijding hij als hoogleeraar in de regten tegenwoordig was. Niet lang mogt hij de waardigheid van advocaat-fiscaal bekleeden. Reeds in 1579 droegen de Staten dit ambt op aan Cornelis van Nyenstadt, hoogleeraar in de regten te Leyden, en lieten Menyn alleen dat van raadsheer behouden, wijl zij oordeelden dat het te gelijk bekleeden dezer waardigheden naar »tiranny" zweemde, doch, volgens een brief van Menyn aan Oldenbarneveld, zou Paulus Buys, toen 's lands advocaat, deze splitsing, door zijnen invloed te weeg gebragt hebben om Nyenstad, die met zijn dochter gehuwd was, te bevorderen. Omstreeks 4 jaren later bood de regering van Dordrecht hem het pensionaris-ambt, door het overlijden van Adriaan Wenssen opengeraakt, op een wedde van *f* 1400, aan. Dit aanbod was geenszins naar den smaak der staten, die hem gaarne tot andere einden wenschten te gebruiken, maar Menyn zóó welkom, dat hij, na den 4 April 1584 eene overeenkomst met de stad gesloten te hebben, reeds den daaropvolgenden 1 Mei in dienst trad. Het blijkt dat hij de stad Dordrecht als pensionaris gewigtige diensten bewees, en het vertrouwen zijner meesters had, zoodat er niets gewigtigs werd besloten of uitgevoerd zonder den raad of de hulp van Menyn.

Bij plegtige gelegenheden moest hij, in naam der stad, het woord voeren, en meermalen werd hij, als daartoe het best geschikt, uitgekozen om vorstelijke personen, die de stad bezochten, en met eerewijn beschonken werden, te verwelkomen. Zoo hield hij bij de aankomst van Leycester te Dordrecht 31 Dec. 1586, een deftige harangue, en begroette dien zelfden staatsman na zijn terugkomst uit Engeland (1587). Ook zond hem de regering meermalen naar den graaf, wanneer zij dezen, of eer bewijzen, of eene zaak, waarbij zij belang had, wilde aanbevelen.

Ook 's lands hooge regering wist de uitstekende gaven van den Dordschen pensionaris te benutten. Hij behoorde tot de beroemde eerste zending die aan koningin Elisabeth de opperheerschappij dezer landen aanbood, die den 18 Junij 1585 in zee stak, en den 6 Julij daaraanvolgenden te Londen aan wal stapte. Menyn was boven allen werkzaam; hij was het, die, toen al de gezanten den 9 Julij ten gehoore bij de koningin werden toegelaten, het woord voerde.

In 1587 werd hij wederom naar Engeland gezonden om met Elisabeth over het aanvaarden der heerschappij dezer landen onder zekere voorwaarden te handelen, de terugroeping van Leycester en meerdere hulp en krijgsvolk te verzoeken. Menyn voerde bij die gelegenheid wederom het woord, maar hoe treffend de aanspraak ook was, zij mogt het gewenschte doel niet treffen. De afgezanten ontvingen een bitsch en scherp antwoord van de koningin, die in eene onvergenoegde gemoedstemming was wegens het regtsgeding der koningin van Schotland. Mislukten zijne pogingen bij Elizabeth, die, welke hij aanvaardde om de vriendschap en het vertrouwen tusschen Leycester en de staten te herstellen, hadden, volgens zijn eigen schrijven, in den aanvang goede gevolgen. Of hij even-

wel den graaf, indien deze langer aan het bewind ware gebleven, met de staten geheel verzoend zou hebben, is zeer te betwijfelen, ook bleef de belooning, die hem, na de bewerkstelling der verzoening was toegezegd, achter. Na het vertrek van Leycester bleef hij nog eenigen tijd in gunst en dienst der staten, die hem naar den Engelschen gouverneur van den Briel zonden, om dien tot de afkondiging van Leycester's afstand, waartoe hij niet had kunnen besluiten, te overreden. Minder gelukkig slaagde hij om de muiterij der bezetting te Geertruidenberg, waartoe hij mede verkozen was, te dempen. Hij bragt het met Willoughby wel zoo ver, dat zij nog een maand naar betaling behoefde te wachten, maar hij kon niet verhinderen dat zij de stad kort daarop aan Parma verraderlijk overleverde.

In 1594 werd hij naar Denemarken gezonden om de oude verbindtenissen met Christiaan IV te verlevendigen, of, gelijk van Meteren zich uitdrukt »om de oude tractaten nopende de Navigatie en Traffique te vernieuwen," en, blijkens een brief van G. Buytenwech aan J. Lipsius, om eene huwelijksverbindtenis tusschen Maurits en 's konings zuster tot stand te brengen. Bor, die in zijn *Vervolgh der Nederl. Oorloghen*, B. XXXI. fol. 38 vs. en volgg. een breedvoerig verslag van dat gezantschap geeft, sluit zijn verhaal met de vermelding der goedkeuring die hunne handelingen hier te lande mogten wegdragen. Niet alleen toch werden hun de gedane onkosten vergoed, maar aan elk hunner »een vergulde cop, houdende de wapenen van de generaliteyt, van drie honderd vyftigh ponden voor haerluyden extra ordinaris costen in dezelve legatie ghedaen," geschonken. Van het verdrag, dat ten gevolge dezer zending gesloten werd, vertrouwde Menyn een afschrift toe aan jonkheer Arend van Dorp, eenen ouden staatsman, die te dier tijde te 's Hage ambteloos leefde. Deze zeker niet meer dan onvoorzigtige handeling wikkelde Menyn in een regtsgeding, wordende hij verdacht gehouden, even als van Dorp met den vijand te heulen. Van de Wall heeft in zijne *Handvesten en privilegien van Dordrecht*, bl. 1480—1485, de goede trouw van Menyn genoegzaam verdedigd. Intusschen had de regering van Dordrecht hem in den aanvang van 1595 zijn ontslag gegeven, waarvan de waarschijnlijke redenen, door Schotel in zijne *Letter- en oudheidk. Avondst.* bl. 16 en 17 worden opgegeven. Menyn werd hierop, bij besluit der staten, tot historieschrijver van Holland aangesteld tegen eene bezoldiging van ƒ 1200, waarbij de stad Dordrecht nog ƒ 300 voegde, met bevel om de geschiedenis dezer landen sedert de overdragt van Karel V in de Latijnsche, Fransche en Nederduitsche talen te beschrijven, te 's Hage te wonen en de staten of gecommitteerde raden van Holland daarenboven ten dienste te staan in andere 's lands zaken. Volgens Grotius werd hij tot dit ambt bevorderd »non tam spe ullae favoris, quam ut otium viri, valentis ingenio ac literis, honesta imagine velaretur," en Buytenwech schreef aan Lipsius, dat hij dacht dat het werk van Menyn wel te gelijk met den bijbel van Aldegonde het licht zou zien.

Het blijkt echter dat hij een deel der hem opgedragene taak vervuld heeft, wijl hij in 1599 het eerste stuk van zijne kronijk in het Latijn, Fransch en Nederduitsch overgaf, en verklaarde tot den jare 1568 gevorderd te zijn, »schoon hem syn besoigne seer hadde veragtert de resumtie van de memorie gemaeckt by Emanuel de Maestre, daartoe de Heeren Staten hem last gegeven hadden." Of dit werk van Menyn nog in wezen is, ligt in het duister. Mogelijk is het hetzelfde met hetgeen de secretaris Coenraad van Rechteren aan Bor vertoonde. »Oock heeft my (meldt deze) de secretaris van de Staten van Hollandt, Conraedt de Rechtere, verthoont sekere onghedruckte geschriften van de beginselen der Nederlantsche oorloghen, die hy seyde, dat de heere Menyn hadde, dan zyn noyt in druck uytghecomen."

Ook Bor hield Menyn voor den opsteller van het verhaal van den vermaarden slag bij Turnhout, in 1591 tusschen Maurits en Varacx geleverd en zonder den naam van den schrijver in het licht gegeven. Van de Wall maakte in zijne aanteekeningen op de *Privilegien van Dordrecht*, gebruik van een *Recueil van het gepasseerde over 't stapelregt te Middelburg en Zierikzee, loopende van* 1569—1588, door Menyn opgesteld en nog in hands. aanwezig, en Dr. Schotel heeft t. a. p. doen afdrukken *Den Oratie ofte propositie, gedaen van Joost de Menyn, door last van myn heeren de regeerders der stede van Dordrecht, voor allen den Magistraten ende de Deeckens van Ghilden ende gemeene noringe der stede van Dordrecht te kunnen vergaderinghen, in den Doulhuyse van heele kaecx, tot den opbeur van XV ofte XVI duyzent Carolus gulden, by maniere van verpondinge ofte honderten penning, over den huysen der vermoghensten binnen dese stede, op ten* 11 *Maert anno* 1586; en

Tegensendinghe en Verwellecominge gedaen Syne Ex. van Leycester, comende varen naar dese stede van Dordrecht.

Er bestaan advysen, door hem gegeven in hands. o. a. in *Sententie ten voordeele van Zweer van Cuylenborch, tegens Jan Aertzen Gudder, regt. over d'executie van voorgaande sententien met advys van regtsgeleerden annex.* a. 1587.

Menyn was zeker een der voortreffelijkste mannen van zijn tijd, en oogste niet alleen als staatsman, regtsgeleerde en geschiedvorscher, maar ook als letterkundige roem in. Van zijne grondige kennis van oude en nieuwe talen zijn proeven voorhanden, en hij was bevriend met Dousa, Bonaventura Vulcanius, Franciscus Nansius, Cornelis Rekenare, Adriaan van Blyenburg, Justus Lipsius en andere geleerden. Martinus Pylius wijdde hem zijn

Carmen gratulatorium in honorem Lucae Trelcatii, summi Theologi postquam illustr. Senat. Acad. a professione extraord. factus esset ordinarius.

In 1584 huwde hij Catharina van der Hagen, bij welke gelegenheid de stad Dordrecht hem 150 stoop wijn, en de Latijnsche dichters hem gedichten vereerden. Hij was in 1599 nog in leven en niet, gelijk Balen en Goudoever willen, in 1596 gestorven.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XX. bl. 63; B. XXII. bl. 14; B. XXIII. bl. 23; B. XXXI. bl. 866, 885, 886, 888, 890; de Groot, *Hist.* D. I. bl. 56; Hooft, *Ned. Hist.* B. XXV. bl. 1125; *Resol. v. Holl.* 17 Junij 1580 fol. III. 187, 229; 28 April 1588, bl. 110—116, 130; 1595, fol. 248, 313, 314, 338, 356; Brandt en Cattenburgh, *Lev. v. H. de Groot*, D. I. bl. 56; Brandt, *Hist d Ref.* D. I. bl. 737; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 864, 867; *Remonstr. v. Oldenb.* in de *Waaracht. Hist.* bl. 176; *Act. publ. Angl.* T. VI p. IV. p. 182—183; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 90, 91, 192, 193, 232, 260—405, 406; van Wijn, *Bijv. en Aalez. op Wagenaar*, D. VIII. bl. 73, 88; D. IX. bl. 23; van de Wall, *Perov. v. Dordr.* bl. 1480—1484; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. II. bl. 50, 51; Orlers, *Beschrijv. v. Leyden*, bl. 89; *Alma Acad. Leyd.* L. B. 1614; Mr. J. C. de Jonge, *Verhand.* en *Onuitg. stukken*, D. I. bl. 131, volgg; 's Gravesande, *de Unie van Utr. herdagt*, bl. 145; Burmanni, *Syll. Epist.* T. I. p. 166, 681, 693; J. Douzae, *Poëm.* p. 143, 144; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 105, 106; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. I. 174; Schotel *Letter- en Oudheidk. Avonds.* bl. 1 volgg.; Mr. J. de Wal, in *Gids* 1843; Bilderdijk, *Vad. Ges.* D. VII. bl. 132; D. X. bl. 303; Vreede, *Hoog. raad*, St. III. bl. 30; *Kron. v. h. Hist. Genoots.* D. II. bl. 35; Kobus en de Rivecourt.

MEPPEL (Jan Corneliszoon), te Hoorn geboren, werd in 1658 of 1659, in plaats van den gesneuvelden Pieter Floriszoon tot vice admiraal bij de admiraliteit van het Noorderkwartier benoemd, en vertrok in Mei 1659 met het eskader van den vice-admiraal de Ruyter, dat bestemd was de vloot van den luitenant-admiraal van Wassenaar in de oostzee te versterken, derwaarts. De zomer verliep echter zonder dat er iets werd uitgevoerd, en in November keerde Meppel weder met Wassenaar terug, terwijl de Ruyter in Denemarken achterbleef.

Het gemeenebest was intusschen in eenen oorlog met de Barbarijsche roofstaten gewikkeld geworden: om hen te bedwingen werden de vice-admiraal de Ruyter en onder zijne bevelen Meppel naar de Middelandsche zee gezonden, die daar vele roofschepen vernielden en den handel beschermden. Na den vrede keerde de vloot, in het voorjaar van 1663, naar het vaderland terug, doch werd weder in Mei 1664 naar zee gezonden, toen de zeeschuimers den vrede verbroken hadden. Van de op haar dienende bevelhebbers Aert van Nes, Meppel, Willem van der Zaen, Ysaac Sweers Joest Cornelisz. Zwart en Jan van Nes, legt de Fransche gezant d'Estrades het getuigenis af, dat zij elk waardig waren eene vloot te bevelen.

Men kent de geschiedenis van die scheepsmagt, die nu onder de Ruyter vertrok; den last, dien hij bij het uitbarsten der vijandelijkheden met de Engelschen ontving om naar de kust van Guinea te stevenen; zijne krijgsbedrijven aldaar, zijne mislukte aanslag op Barbados, en hoe hij eindelijk, kort na

den ongelukkigen zeeslag bij Lowestoff, tot vreugde van het vaderland, den 6 Aug. 1665, met buit beladen, te Delfzijl binnenliep. Dadelijk werd de intusschen tot luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland benoemde de Ruyter met het opperbevel over de groote vloot belast en Meppel, den 29 Januarij bevorens, tot luitenant-admiraal bij het Noorder-kwartier benoemd, onder zijne bevelen gesteld.

Toen de vloot in het voorjaar van 1666 in zee liep, behoorde Meppel tot het 3e eskader, dat, onder de bevelen van den luitenant-admiraal Cornelis Tromp geplaatst, in den beroemden vierdaagschen zeeslag de achterhoede uitmaakte. Op den vierden dag brak hij, met den luitenant admiraal Tjerk Hiddes de Vries, de vice admiralen Banckers, Schram en Coenders en den schout bij nacht Bruinsveld, de Engelsche linie op de helft der slagorde door, en bragt daar door niet weinig bij tot de glansrijke overwinning die 's lands vloot behaalde. In den daaropvolgenden ongelukkigen zeeslag van Augustus van dat jaar behoorde Meppel weder tot dat gedeelte der vloot, dat onder bevel van den luitenant admiraal Aert van Nes den mond van den Teems en de rivier van Londen bewaken moest. Den 2e Aug. 1667 werd Meppel met vijf oorlogschepen en twaalf branders afgezonden om den vice-admiraal Spragg aan te tasten, die hem evenwel niet afwachtte, maar tot onder Gravesand week, verscheidene branders der Engelschen werden bij die gelegenheid vernield. Den 5 Aug. had de vloot nog een scherp gevecht met de Engelschen onder Jordan, doch bleef daarin overwinnaar.

De Bredasche vrede werd spoedig daarop gesloten en Meppel's naam niet meer genoemd. Hij stierf in Julij 1669 te Hoorn, alwaar hij een huis had laten bouwen, en nog zijn portret en degen bij de familie Berckhout bewaard wordt. Zijn fac-simile vindt men in de *Gesch. v. h. Ned. Zeew.* van J. C. de Jonge. Zijn portret is door Reinier à Perzijn naar eene schilderij van Chr. Pierson gegraveerd.

Zie Brandt, *Lev. v. de Ruyter*, (uitgav. van Engelberts) D. I. bl. 377, 404; D. II. bl. 366; D. III. bl. 119; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 140; Abbing, *Bekn. Gesch. v. Hoorn*, bl. 38, 39; Dez. *Vervolg op Velius*, bl. 67, 89, 92, 95, 97, 105; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeew.* D. II b. bl. 104; D. III a. bl. 416; Kobus en de Rivecourt, *Navors.* D. VI. bl. 135, 320; Muller, *Cat. v. portr.*; *Kron. v. h. Hist. Gen.* D. VI. bl. 254, 374.

MEPPELE (Conradus van), wordt opgegeven als de stichter van Meppel. In 1325 moet Meppel uit ééne enkele hoeve of hofstede met aanhoorigheden bestaan hebben, die toen aan Coenraad van Meppele toebehoorden.

Zie *de Aardbol*, D. III. bl. 397; *Navorscher*, D. IV. bl. 190; D. V. bl. 45.

MEPPEN (Johannes Alexander van) of MEPPENSIS, geboren te Meppen, leerling uit de fraterschool te Deventer, onderwees in de school der broederschap te Osnabrug in de XIVe eeuw door Hendrik Ahuys gesticht. Deze stichting genoot slechts een kort bestaan.

Zie Lindeborn, *Hist. Episc. Daventr.* p. 134; Hamelman, *Oper.* T. I. p. 211; Delprat, *over de broederschap van G. Groete*, p. 156, tweede uitg. bl. 194; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (eerste serie) D. IX. bl. 511.

MEPPEN (Lubbert Alexander van), of MEPPENSIS, broeder van den vorige, was leerling van Alexander Hegius, onderwijzer aan de school der broeders van het Gemeene leven te Deventer. Murmellius noemt in eene opdragt vóór zijne Latijnsche spraakkunst, Herman Struvius en van Meppen als door letterkundige bedrevenheid niet minder dan door zeden en kerkelijk ambt hoogeerwaardig.

Zie Hamelman, *Oratio de doctis Westphal. viris*, *Op.* T. I. p. 99, 102, 105, 172; M. Adam, *Vitae Philosoph.* p. 15; Delprat, t. a. p. bl. 77; Dumbar, *Kerkel. en Wereldl. Deventer*, bl. 306.

MEPSCHE (Johan de) werd in 15. . te Groningen geboren. In vroegeren en lateren tijd was hij zeer bevriend met Viglius van Aytta, bij wien hij zich te Ingolstad ophield. Volgens Viglius was hij in het begin van 1551 te Spiers. Uit de geschiedenis van het Rijks-kamergerigt blijkt, dat hij vijf jaren, van 1542—1558, van wege Bourgondie zitting had. Op dit jaar 1552 leest men in den naamlijst der regters van hem: »Mepsche Frisius abiit in aulam caesaris."

In 1554 werd hij kanselier bij het nieuw opgerigt geregtshof te Vollenhoven in Overijssel; doch had hiervan weinig genoegen daar het tegen zin en begeerte van de Staten en het volk was. In 1557 werd hij, in plaats van Maerten van Naerden, die voor die betrekking had bedankt, eerste hoofdman of luitenant van den stadhouder in Groningen. Van deze keus voorzagen de Staten weinig goeds, dat later werd bevestigd. Toen de kracht van het Verbond der Edelen door den beeldenstorm geknakt was, drong hij, een ijverig Roomschgezinde, met kracht op de handhaving der plakaten, dreigde met meerdere bezetting en volvoerde weldra zijne bedreigingen. Zestig personen liet hij met vrouw en kinderen uit de stad zetten en liet later den soldaten toe straffeloos en ongestoord de burgers te kwellen. Tot welk een jammer en ellende deze ongebondenheid steeg, ziet men uit de *Supplicatie der Groninger ballingen*, in 1570 aan den Rijksdag overgegeven, en bij Gerdes in *Scrinio Antiq.* T. VIII. p. 723—750 bewaard.

Na de overwinning te Heyligerlee viel hij Alva te voet, vleide hem allezins en sprak verschrikkelijke woorden uit zijn naam tot de staten. Bij het aanwezen van Caspar de Robles met de Walen legde hij zich evenmin toe om 's volks gunst te winnen, 't geen ten gevolge had dat hij bij de omwenteling van Groningen op 23 November 1576 in verzekerde bewaring genomen, en door Popke Ufkens opgevolgd werd. Naar Friesland vervoerd, werd hij, ten gevolge van het zoogenaamd Eeuwig Edict van Don Jan, ontslagen. In het volgend jaar beschuldigd met Robles zaamgezworen te hebben tot overrompeling der schans te Oostmahorn of Delfzijl, werd hij op nieuw gevangen genomen, en niet dan op voorwaarden in December ontslagen. Hij overleed in 1585. Hij huwde waarschijnlijk Ailcke tho Nansum. Volgens sommigen was deze echter de vrouw van Johan de Mepsche op den Ham, die mede in 1577 een der gevangene Ommelandsche regenten, was. Uit een brief van Granvelle aan koning Philips II van 16 Sept. 1558 blijkt dat Johan Mepsche schoonzoon was van Arnout van Sighem, burgemeester van Keulen.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* P. II. T. I. p. 855; *Chron. Chronic.* lib. II. p. 515 seqq.; *Papiers d'état* etc. uitgeg. door Weis, T. V. p. 212, Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.; *Chr. v. h. Hist. Gen.* D. III. bl. 35, 36; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl 342, Brucherus, *Gedenkb. v. Stad en Lande*, bl. 251; *Woordenb. d. Zamenlev.*; Kobus en de Rivecourt; *Navors.* D. VI. bl. 256, D. VII. bl. 54, 117.

MERA (Pieter), leefde in de tweede helft der 16e eeuw, hield zich lang te Venetië op, en arbeidde als schilder voor den kardinaal Lodewijk (Alexander?) d'Este, overigens is niets van hem bekend. Zijn afbeelding is door Aliense vervaardigd.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1099.

MERBEKIUS (Tobias). Bij Thomas M'Crie *Life of Andrew Melville*, *5th. Ed. Edemb.* 1833 vindt men Vol. II. p. 496 een lijst van vreemdelingen die in de jaren 1588 tot 1611 aan de Schotsche hoogeschool te St. Andrews studeerden, waarop deze Nederlander (Belga) voorkomt.

Zie Kist en Royaards, *Archief*, (eerste serie) D. VI. bl. 274.

MERCATOR (Franciscus) of CREMERS, te 's Bosch geboren, pastoor van St. Michiels parochie te Leuven, tijdens het beleg, waarvan hij ooggetuige was.

Hij gaf in het licht:

Rabies ac Clades Franco-Batava, sive Thenarum excidium, Obsidionisque Lovaniensis anno 1635 *a duplici exercitu Franco-Batavo perpessae compendiosa et vera narratio.* Lovanii 1635. 4°.

Hij overleed in 1636 aan de pest.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 233; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 300; de Wind, *Bibl. v. Nederl. Gesch.* D. I. bl. 420; van Gils, *Cath. Meijer. Memor.* bl. 189; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. 's Bosch*, D. II. bl. 320; Hermans, *Conspect. Onom. lit.* p. 14; Jöcher.

MERCATOR (Bartholomeus), geboren te Leuven, broeder, volgens Jöcher zoon van Gerardus Mercator, schreef in zijn jongelingsjaren:

Notae breves in sphaeram Joan. de Sacro Bosco, Geographiae atque Astronomiae rudimenta suggerentes. Colon. 1563. 8°.

Hij stierf 1568 in den ouderdom van 28 jaren.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 108; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 128; Jöcher, i. v.; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 156.

MERCATOR (Gerardus), broeder van Franciscus, werd den 5 Maart 1512 te Rupelmonde geboren. Hij woonde nevens zijne ouders, lieden van geringen staat, bij zijns vaders broeder, die aldaar pastoor was. Deze, in den knaap een vluggen en leerzieken geest bespeurende, zond hem naar 's Bosch onder Macropedius om in de talen, en voorts naar Leuven, om in de wiskunde onderwezen te worden. Hier verwierf hij den rang van meester in de vrije kunsten. Om een weinig ruimer bestaan te hebben dan zijn oom hem kon bezorgen, nam Gerardus middelerwijl het plaatsnijden bij de hand, waarbij hem, daar hij zich inzonderheid op het vervaardigen van landkaarten toelegde, de wiskunde zeer te stade kwam. Ook lichtte hem Gemma Frisius, met wien hij kennis gemaakt en vriendschap gesloten had, van tijd tot tijd voor en gaf hem het noodige onderrigt. De eerste vrucht van zijnen arbeid was een kaart van het Heilige land, die weldra gevolgd werd door een kaart van Vlaanderen en verscheidene andere gewesten. Hierdoor verkreeg hij zulk een roem, dat keizer Karel V hem het vervaardigen van verscheidene wiskundige werktuigen opdroeg.

Na verloop van tijd vervaardigde hij een wereldkloot, waarbij hij eene beschrijving van het nut en gebruik er van voegde. Intusschen was Mercator te Leuven in het huwelijk getreden en werd eerlang te rade van woonplaats te veranderen. Hij zette zich in de nabuurschap van Duisburg neder, waar hij voortging met voor den keizer te werken, en vervaardigde voor hem twee wereldgloben, niet grooter dan de bal van een hand, een hemelglobe van cristal en een aardglobe van hout. Overigens ging hij voort met het vervaardigen van algemeene en bijzondere kaarten van Europa, en verbeterde de kaarten van Ptolemaeus tot opheldering der aardrijkskunde en tot beter verstand der oude schrijvers. In 1556 ontwierp hij een zoogenaamde wassende zeekaart, van welke een Engelschman, Edward Wright, in 1590 de ware theorie ontdekte in zijn *Correction of errors in navigation.* In zijne snipperuren oefende hij zich in de tijdrekenkunde en godgeleerdheid, en gaf hierover verschillende schriften in het licht. Hij mogt de uitgaaf van zijn Atlas niet beleven. Deze werd, na zijn dood door Hondius voltooid en in 't licht gegeven.

Hij overleed 2 Dec. 1594 te Duisburg, niet te Keulen, bij zijne vrouw Barbera Schellekens kinderen nalatende. Men vindt zijn *epitaphium* bij Foppens.

Hij was cosmograaph van den hertog van Kleef, volgens zijn *Epitaphium: imperatoris domesticus.*

Hij schreef:

Chronologia a mundi exordio ad an. 1568 *ex eclypsibus et observatt. astronomicis, ac bibliis sacris opus Onuphrio Panvinio probatum.* Colon. 1568 fol. Basil 1577. 8°. Scaliger had veel op met dit werk, volgens Lenglet Dufresnoy is het duidelijk maar droog.

Harmonia Evangelistarum, adversus Carol. Molinaeum. Duisb. 1591. 4°. H. 1603.

Ratio scribendarum literarum latinarum, quae italicas cursoriasque vocant. Antwerp.

De usu annuli Astronomici. Leovan. 1552

Tabulae Geographicae ad mentem Ptolomaei restitut. Colon. 1570, 1584 fol. Ook in *Theatro Geographiae veteris duobus Tomis distincto, edente Petro Bertio Bevero.* Francof. 1605, Amst. 1619 fol. maj.

Globi terrestris sculptura, an. 1541.

Globi caelestis sculptura. Lov. 1551.

Atlas, sive Geographicae meditationes de fabrica mundi et fabricati figura. Duisb. 1585 et 1589. *Sic. pars* Dusseldorpii 1595 fol. Duisburg 1595 4°. oblong; *auctus a Jacobo Hondio et cum nova descriptione P. Montani. Dispensis civis Nicolai.* Amsterd. 1606; 2e edit. 1602; 5e edit. 1623 met 156 kaarten; Amst. 1628 in fol. atlant. met 175 kaarten; 10e edit. 1630; *emend. et novis tabulis auct.* Amst. 1632 in 4 obl.; Hgd. *mit illuminirten charten,* 2 Bände. Amst. 1633 fol. Per P. Uffenbach, Amst 1629. 4°.; in het Nederd. door Ernst Brinck, Amst. 1630, 4°.; G. Mercator et J. Hondius, *Atlas ou representation du monde universel et des parties d'icelui, faicte en tables et descriptions très-amples et exactes. Nouv. édit. augm. d'un-append.* Amst. 1633. 2 v. fol.

De *oratio de creatione ac fabrica mundi*, die vooraf gaat, is op den index geplaatst. »Comme renfermant sur la peché original des propositions contraires aux sentimens de l'Eglise." (*Biogr. Univ.*)

Atlas minor. G. Mercatoris, Jodoci Hondii *plurimis aeneis tituli illustratus novisque delineationibus emendatus.* Ook in 't Nederd. (*Atlas minor. ofte een korte beschryvinghe der geheele werelt, met veel caerten*, door J. Hondius. Amst. 1630 (1628) 4°. Oblong. Amst. (1617) 4° obl. fug. 1628, form. *atlant. cum tabul multicis Geogr. aeri enciis.*

Bij Crenius *Animadv. Philol.* P. VII. p. 235 komt een brief voor van Mercator aan Ortelius. A. Pinchart gaf *Lettres touchant G. Mercator*, in *Mess. Belg.* T. XXII. p. 273.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 283; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 280; Foppens, *Bibl Belg.* T. I. p. 356—58; Moreri, Pope Blount, *Cens* p. 543, 770, 771; Pantaleonis, *Prosopographia*, Part. III. p. 443; Vossius, *de Scientiis mathematicis* C. XXXVI. § 24 p. 193; C. XLI. § 8, p. 231; S. CXLIV § 19, p 256; Conringius, *Saec.* XVI. C. II. p. 164, C. N. Krantzii, Fol.; Magirus. *Eponym.* p. ; Adami, *Vitae Philol.* p. 505; Boissard, *Bibl. Chalcographica*; Saxe, *Onom.* T. III. p. 236; Jöcher, Adelung u. Rotermund; *Biogr. Univ.* T. XXVIII. p. 340, 341; *Dict. Univ.* T. XI. p. 444; *Nouv. Biogr. génér.* T. XXXV; Teissier, *Eloges*; Fleurieu, *Voyage de Marchand*, T. IV. p. 17; Baumgarten, *Nachr. von einer Hallischen Bibl.* T. IV. p. 267 folgg. Zijn leven door W. Grotius, vindt men aan het hoofd eeniger uitgaven van den *Atlas.* Boissard geeft er een uittreksel van in het IV deel zijner *Bibl. calcogr.* met een schoon portret gegraveerd door Theod. de Bry. Dit portret is veel voortreffelijker dan dat door Larmessin gegraveerd vóór de *Eloges des hommes illustres* van Bullard. T. II. p. 205, dat ook bij Foppens voorkomt; *Cat. Bibl. Bonav.* T. I. Vol. II. p. 1458; Hartzheim, *Bibl. Colon.* p. 99, 110; *Bibl. Hulthem*, N°. 14184, 14185, 14189, 14192, 14348, 14349, 14350, 14351, 14352, 14354, 15105; *Bibl. raisonnée*, T. III. p. 70; Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

MERCATOR (Regnerus) of CRAEMER, werd te Emmerik geboren, priester en S. Theol. licentiaat, studeerde te Keulen in het Hollandsch collegie van Leonardus Masius. Hij was eerst kapellaan te Gouda, later (1631) pastoor te Leyden en werd door den aartsbisschop Rovenius tot aartspriester van Rijnland aangesteld. Hij overleed 20 September 1636 te Leiden aan de pest.

Hij schreef:

Examen veri Catholicismi, oppositum Thesibus Tremonianis Christophori Scheibleri Lutherani. Coloniae. 4°. Tegen Spranckhuysen, pred. te Delft.

Scholia in V libros Moysis et sequentes S. Scripturae libros usque ad Ruth. ms., weleer in bezit van van Heussen.

Zie Val. Andr. *Bibl. Belg.* p. 788; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1058; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; Moreri.

MERCELL (A.), op *Cat. der handschriften van* J. Schouten, bl. 53, komt van hem voor

Beschrijving van de manier om zonder behulp van een zeilsteen de magnetische kracht aan ijzer en staal mede te deelen. 1732. 4°.

MERCERUS (Guilielmus), werd 28 Jan. 1572 te Ath in Henegouwen geboren. Zijn vader, Jan Merchier, was lid der regering aldaar, zijne moeder heette Maria Louchier. Hij studeerde te Leuven, eerst in de philosophie, later in de theologie en onderwees de laatste gedurende acht jaren in de abdij van St. Geertruid, vervolgens na in 1605 tot doctor verheven te zijn, gedurende 28 jaren in de openbare scholen. Later werd hij regent van het godgeleerd collegie van Houterlay, het Mindere genoemd, en in 1625 van het pauselijke collegie, in 1628 deken der St. Petruskerk te Leuven, en overleed aldaar 6 Aug. 1639.

Hij muntte als redenaar, dichter, geschiedkundige, wijsgeer, godgeleerde, mathematicus en musicus uit, en schreef:

Commentarii in tertiam partem summae D. Thomae à Quaestione LX. De sacramentis, Censuris, Irregularitate, Indulgentiis, Purgatorio et extremo Judicio. Lov. 1630. fol.

Zie Val. Andr. *Bibl. Belg.* 30; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 329, 416; Jöcher, *Gelehr. Lex.* i. v.; Rotermund u. Adelung, Paquot, Moreri, Hoogstraten.

MERCK ( ), schreef:

Bestiering des gemoeds. Amst. 1734. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 243.

MERCK (J. van) schilder uit het midden der 17^e^ eeuw. Men heeft o. a. van hem het portret van Daniel Heinsius door J. Suyderhoef gegraveerd; dat van Johannes Heydanus, zoon van Abraham, borststuk, levensgroot in 1661 vervaardigd en van diens echtgenoot Cornelia van Schilperoort 1660. Kramm acht deze stukken vrij goed, ja stout geschilderd.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1099.

MERCKELBACH (C. M.) J. U. D. praeceptor aan het gymnasium te Groningen, schreef over

De zekerheid der Goddelijke Natuurwetten, aangetoond uit de beschouwinge der orde van dit heelal. Gron. 1770. 8°.

Zie *Bibl. Hag.* T. V. p. 779.

MERCKT (Hendrick van der), uit een Zeeuwsch geslacht, wiens vader lange jaren commissaris der admiraliteit op Texel was, diende van zijn jeugd af het land getrouw, en woonde de zeeslagen van den laatsten Engelschen oorlog en ook den togt naar Nieuw-Nederland onder Binckes bij. Hij behoorde tot het eskader dat in 1677 tegen de Duinkerkers werd uitgerust, onder den admiraal Th. Vlugh en den schout-bij-nacht C. Evertsen. Toen Vlugh in Augustus van dat jaar, een zijner kleinste schepen, de Tonyn van 10 stukken en 40 man voorzien, onverhoeds door drie Duinkerksche kapers zag aangegrepen, verdedigde zich de Amsterdamsche commandeur Henrick van der Merckt, mannelijk, doch in het hevigst van het gevecht, geraakte zijn schip in brand en vloog in de lucht, waarop hij, en allen die zich daarop bevonden, elf uitgezonderd, de slachtoffers van hunne pligtsbetrachting werden.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. Heldend. ter zee*, D. III b. bl. 262; Smallegange, *Chron. v. Zeel.* bl. 488; *Navors.* D. VI. bl. 191 en 352, D. XIV. n°. 4 op den omslag.

MERCKT (Johan van der), geb. te Amsterdam, verdedigde 11 Sept. 1703 te Leiden onder Jacob Gronovius eene *Dissertatio de statu hominum.*

MERCT (Jacob van der) of MERCKT, gecommitteerde Raad van Zeeland, uit Middelburg, van Aug. 1704 tot Aug. 1710 toen hij stierf.

MERCKT (Nicolaas van der), bevelhebber der O. I. comp. uit Middelburg, in het midden der 17e eeuw. Zijn portret, op koper geschilderd, berust bij Bodel Nyenhuis.

MERCX ( ), bloeide in het laatst der XVIe eeuw. In den *Cat. de P. Wouters, Chanoine à Lierre.* Brux. 1797. p. 299 komt voor: *Arcs de Triomphe érigés en faveur des Ducs de Brabant, par P. van Aelst, de Bruyn, Mercx, van Heyl etc.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 2099.

MÈRE DE DIEU (Gaspard de la), te Doornik geboren, trad in de orde der ongeschoeide karmelieten, bekleedde eenige ambten in zijn orde, en stierf in weinig gevorderden ouderdom te Bergen in Henegouwen in 1647.

Hij schreef:

Le conseiller spirituel des prélats Reguliers, composé par le R. P. Alphonse de Jésus Maria, Général des Carmes Dechaussez et maintenant traduit d'Espagnol en François par le R. P. Gaspard de la Mère de Dieu. Anvers. 1643. 4°. De Spaansche titel is *Manual de Prelados Alcala* 1621.

Sentences spirituelles tirées des Oeuvres de la Séraphique Vierge S. Thérèse et du vénérable Père Jean de la Croix, et distribuées pour tous les jours de l'année: par le P. Ange de St. Joseph, Carme Deschaussé, traduites du Latin en François par le P. Gaspard de la Mère de Dieu. Het oorspronkelijke verscheen te Munchen in 1642.

Les Maximes pernicieuses, qui destruisent la perfection et paix religieuse; composés par le R. P. Alphonse de Jésus Maria, Général des Carmes Deschaussez, et nouvellement traduit d'Espagnol en François par le R. P. Gaspard de la Mère de Dieu, Religieux du mesme ordre. Mons. 1645. 4°.

Les Remèdes des Maximes pernicieuses .... composé par le R. P. Alphonse de Jésus Maria .... et .... traduit .... en François par Gaspard de la Mère de Dieu. Ibid. 1648. 4°.

Zie Daniel à Virg. Maria, *Specul. Carlemit.* T. II. p. 1129; Cosmas de Villiers, *Bibl. Carmel.* T. I. p. 45, 537; Paquot, *Mém.* T. III. p. 47.

MÈRE DE DIEU (Jean de la), omstreeks 1578 te Madrid geboren, trad in de orde der ongeschoeide karmelieten en werd door zijne oversten naar de Nederlanden gezonden, wanneer omstreeks 1609 deze orde zich aldaar vestigde. Hij bekleedde er belangrijke betrekkingen bij, was prior van verschillende huizen, definitor, en in 1622, 1646, 1652, 1658 en 1665 provintiaal. Ook was hij koninklijke prediker te Brussel, vervolgens biechtvader van den kardinaal Ferdinand van Oostenrijk, aartsbisschop van Toledo en gouverneur der Nederlanden. In 1656 vergezelde hij koningin Christina naar Rome, en predikte, bij gelegenheid dat deze vorstin tot de R. C. kerk overging. Hij overleed 3 Julij 1673 te Brussel, en schreef:

Sermon en las honras de la Serenissima Señora, D. Isabel Clara Eugenia, Infanta de España, que celebraron todos sus Criados en su Cofradia y hermandad de el glorioso S. Ilefonso que la tienen en la Iglesia de Santjago, por otro nombre Cobergas, junto a Palacio; predicado por el Padre Fray Juan de la Madre de Dios, Prior de los Carmelitas Descalços de esta villa de Brusselas, en presencia de todos los Señores, Grandes y Damas de la Corte, a los 3 de Março 1634,: y dedicado al ser. Sennor Infante D. Fernando, Cardenal y Arçobispo de Toledo etc. En Brusselas 1634. 4°.

Een andere lijkrede, in dezelfde taal, door hem gehouden bij de begrafenisplegtigheid van Charles Philippe de Croy, Duc d'Havrech, Marq. de Renti etc. verscheen Bruxell. 1642. 4°.

Zie Martialis à S. Jo. Bapt. p. 248, 249; Cosmas de Villiers, T. II. p. 55; Paquot, *Mém.* T. III. p. 47.

MÈRE DE DIEU (Jerome de la), omstreeks 1590 te Saragossa geboren, was in zijn jeugd in krijgsdienst, doch trad in 1613 in Belgie in de orde der ongeschoeide karmelieten. Hij stierf in 1661 te Antwerpen.

Hij schreef:

Bouquet de Fleurs, contenant des poësies Espagnoles, recueillies des meilleurs poëtes. Anvers 1629. 12°.

Entretiens Angeliques entre la S. Vierge et un Pécheur. Anvers 1634. 12°.

Relation de sa miraculeuse conversion, in *la vié d'Isabelle de S. Dominique* door Michiel Batiste de Lanuze, Chap. 28 gevoegd. Al deze werken zijn in het Spaansch.

Zie Nic. Antonii, *Bibl. Hisp. Nova*, T. I. p. 446; Cosmas de Villiers, T. I. p. 652; Paquot, *Mém.* T. III. p. 47.

MÈRE DE DIEU (Marguerite de la), werd in 1587 uit eene deftige familie te Formeshem of Farmsum bij Delfzijl geboren. Haar vader was uit Brabant, en heette Sebastiaan Vannoct, hare moeder Geertruid Bernates. Twintig jaren oud, nam zij, 8 Dec. 1607, het kleed der karmelieten aan, en stelde zich onder het bestuur der eerw. moeder Anne de Jesus. Zij overleed 11 Maart 1646, in den ouderdom van ruim 58 jaren in den roep van heiligheid. Men schrijft haar de gaven toe van wonderen te verrigten en der profetie. Zij schreef haar leven in het Vlaamsch, op bevel van haar biechtvader Gratien de la Croix, door haar biechtvader Jean Chrysostome de St. Matthieu in het Fransch overgezet met den titel:

La vie de la Soeur Marguerite de la Mère de Dieu, Carmelite converse de Bruxelles. ms.

Ook liet zij in hands. na:

De l'oraison, de la contemplation, et des faveurs, dont Dieu l'avoit gratifieé. Waarschijnlijk een vervolg op het vorige werkje.

Zie Cosmas de Villiers, T. II. p. 332, 333; Paquot, *Mém.* T. II. p. 558.

MÈRE DE DIEU (Pierre de la), omstreeks 1635 te St. Omer geboren, trad op vijftienjarige leeftijd in de orde der ongeschoeide karmelieten. Meermalen bekleedde hij het ambt van definitor en was de eerste prior van het klooster te Valenciennes. Hij was een goed prediker, en verstond het Vlaamsch, Fransch, Spaansch en Engelsch. Hij overleed 1 April 1705 te Douai in den ouderdom van 69 jaren.

Hij schreef:

Vie de Ste Thérèse, Douay 4°.

Pratique de dévotion envers Ste Thérèse.

Lettres de Ste Therèse avec les remarques du P. Pierre de l'Annonciation; traduites de l'Espagnol par le P. Pierre de la Mère de Dieu. Lille 1698. 2 vol. 12°.

Volgens Paquot zijn er nog vier of vijf ongeschoeide Carmelieten geweest van dien naam.

Zie *Mém.* T. III. p. 115, 116.

MÈRE DE DIEU (PIERRE DE LA) of Abraham Bertius, broeder van Caesar de S. Bonaventura, zoon van den beroemden Petrus Bertius, werd 15 Maart 1610 te Leyden geboren, ontving zijne opvoeding te Parijs, trad in 1627 in de orde der ongeschoeide carmeliten te Charenton, legde den naam van Abraham Bertius af, keerde naar zijn vaderland terug en stichtte te Leyden eene missie, die hij van den 28 Junij 1654 tot den 4 Oct. 1683 bestuurde. Hij overleed toen in de genoemde stad, in den ouderdom van 74 jaren.

Hij schreef:

La connoissance de l'Amour de Jésus Christ. Paris 1647. 4°.

La connoissance de l'Amour de la Sainte Vierge. Paris 1647. 4°.

Les vertus Royales, qui conviennent à un jeune Prince. Paris 1647. 4°.

La manière de convertir les Hérétiques. Paris 1650. 8°.

Explication du symbole des Apôtres, de l'Oraison Dominicale, et de la Salutation Angélique. Rouen 1653. 12°.

Les Fleurs du Carmel François, ou la vie de plusieurs Carmes Deschaux, célèbres par leur Piété. Paris 1670. 4°.

Claire Démonstration des articles de la Religion Catholique, Apostolique et Romaine, contre toutes les Sectes de nostre temps. Anvers 1671. 8°.

Brief Catechisme. Anvers 1671. 16°.

Na zijn dood verscheen:

Raisons très-puissantes pour affermir les Catholiques dans leur croyance.

Hij liet in hs. na:

Historia Missionis Patrum Carmelitarum Discalceatorum in Hollandiâ ms.

Successio Eliae Prophetae in ordine Carmelitarum, et S. Thereseiae Reform. è Gallico idiomate in Latinum versa in ms. Het oorspronkelijke werk is van P. Louis de Ste Thérèse, Carmelite déchaussé, en werd in 1662 te Parijs in fol. gedrukt.

Lettre sur la mort du P. Vincent de S. Louis Carme Déchaussé, Missionaire en Hollande in ms.

Zie Daniel à Virg. Maria, *Specul. Carmel.* T. II. p. 1132; Martialis à S. Joanne Bapt. p. 331; Niceron, *Mém.* T. XXX. p. 90, 91; Cosmas de Villers, T. II. p. 301, 302, 587, 588, 866; Louis Jacob, *Méth. pour étudier l'Hist.* T. III. p. 149; *Supplém.* p. 39, de l'edit. in 4°.; Paquot, *Mém.* T. III. p. 115.

MERECINUS (PETER). Zie MARTINI (PETER).

MEREK (J.) Zie MERCK (J. VAN).

MEREN (GILLES VAN DER), van dezen kunstenaar is niets anders bekend dan dat hij te Rome is geweest en den bentnaam »Voor de Wint" had. Nagler noemt hem Egid. van der Meeren.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1100.

MEREN (JAN VAN DER), in 1505 lid der Broederschap van St. Lucas te Antwerpen, schilder en vormsnijder. Van hem ziet het licht *Eene passie* bij Dodo Petri in 1523 te Amsterdam gedrukt.

Zie le Baron de Reiffenberg, *de la Peinture sur verre aux Pays-Bas*, p. 48; Heller, *Gesch. der Formisch.* S. 149; Kramm, t. a. p.

MEREN (JOHAN BAPTISTE VAN DER), werd in 1700 geboren, vertrok in ver gevorderden ouderdom naar Venetie, waar zijne werken niet gewild waren.

Hij schilderde zeegezigten en veldslagen, van welke Boudoin (A. F. Boudewijns) somwijlen de achtergronden schilderde. Hij zou omstreeks 1768 overleden zijn.

Zie Kramm, t. a. p.

MERENS (MAARTEN), ook Jan Marszoon genoemd, zoon van Claes Maertensz. werd in 1544 te Hoorn geboren, en aldaar ontvanger. Hij was »een schoon man met geel hair, en zeer rap en fluks, sloeg een bal over een kerk heen." »In 1568, »volgens dezelfde ms. aanteekening, werd hij, omdat hij op 't Keeren (nu genoemd de Geusendaal) ter predicatie geweest was en niet ter mis of biecht ging, door last van Duc d'Alva gezocht, doch gewaarschuwd zijnde, ontkwam hij ter naauwernood zijnen schelmschen arm op een huis, van waar hij, naar oogzigt, de stad uitgevoerd is. Als hij ontkwam heeft hij 2 jaar in Engeland, sub een Italiaan, zich onthouden, is 3 jaar heimelijk op zolder geweest. Zijne onroerende goederen, tot zijns vrouws laurmand incluys zijn geconfiskeerd en verkocht, hoewel de priesters hem, om zijn jonkheid, gepresenteerd hadden te verschonen, indien hij maar blootshoofd over den Rooden Steen had willen gaan. Hij heeft nevens zijnen neef, Jan Thaams Schaft, kapitein ten oorloge, de stad helpen Geusch maken, is ook ten tijde van den slag op de Zuiderzee als een der voornaamste vrijwilligers geweest. De prins van Oranje heeft hem ook de hand gegeven en zijne constantheid geprezen. Hij was ook bij den graaf van Bossu zeer wel gezien en dikwijls zijn gast. Heeft eene obligatie op den prins, uit liefde gescheurd, en werd geloofd ongelukkig geweest te zijn omdat hij in zijne jeugd een ooijevaar geschoten had." Hij was ook bij de inneming van den Briel en overleed in Dec. 1573. Hij huwde 1562 Mary Theunis Verduyns, geboren 2 Februarij 1539. Zij hertrouwde met burgemeester C. Berkhout.

Zie van Groningen, *Gesch. d. Waterg.* bl. 279, 467, 468; Abbing, *Verv. op Velius, Inl.* bl. 31, 32, *Bijl.* bl. 112.

MERENS (JAN MAARTSZ.), zoon van den vorige, 14 Jan. 1574, vier weken na zijns vaders dood, te Hoorn geboren. Hij woonde van den 7 October 1594 tot den 18 Junij 1597 te Lissabon, van den 11 November 1599 tot Mei 1680 te Calais. Toen door Frankrijk, Italie, Duitschland over Friesland te Hoorn gekomen, is aldaar in 1603 vroedschap geworden, in 1612, 1614 en 1617 burgemeester, den 12 Mei 1618 bewindhebber der O. I. comp. en van wegen dezelve, naar Engeland van 1628 tot in Oct. 1634. »In 1618 werd hij door prins Maurits, nevens elf anderen van de principaalste regeerders verlaten, omdat zij de tolerantie en de vrijheid van het land voorgestaan hadden." In 1620 werd hij, »om eenige zegswoorden by wyn gevallen, in den Hage gesleept, en had veel moeyten eer hy weder naer zyn huys mogt keeren."

Hij huwde te Hoorn 20 Julij 1603 met (1) Aaltje Ewouts Beverwyk, dochter van Ewouts Adriaanse Beverwyk, president-schepen, zij overleed 24 Nov. 1603, oud 23 jaren, nalatende twee dochters, Alida en Maria; (2) te Hoorn, 3 Maart 1613, met Maria van Segwaert, geboren te Dordrecht 26 Julij 1586, dochter van Meynert van Segwaert en Antonia Wenssen. Bij haar had hij Meyndert, Jan en Anthonetta. Jan stierf kinderloos, Anthonetta huwde Johan Sweers en had kinderen; Meyndert volgt.

Hij was neef van den pensionaris Hoogerbeets, van wien drie brieven aan hem zijn uitgegeven door Beets, Siegenbeek en Abbing.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, Mr. Johan Beets, *Dichtk. van verscheide stoffen*, Hoorn 1669; Siegenbeek, *Redev. en verhandel.* bl. 334, 353, 364; Abbing, *Verv. op Velius, Inl.* bl. 31, 32, *Bijl.* bl. 106, 110, 112, 115, 116, 117; van Groningen, *Gesch. d. Waterg.* bl. 467, 468; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1224.

MERENS (Mr. MEYNAERT), zoon van den vorige, was burgemeester van Hoorn, gecommitteerd ter vergadering van de staten-generaal. Hij huwde Brigitta de Groot, dochter van nu Allard de Groot, burgemeester van Hoorn, ontvanger van de gemeene middelen en bewindhebber der O. I. compagnie ter kamere aldaar, en liet na 6 kinderen, Maria, Allard, Eva, Anthonetta, Herman en Petronella.

Zie Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1224; Abbing, *Verv. op Velius*, Bijl. bl. 116.

MERENS (ALLARD), zoon van den vorige, in 1663 te Hoorn geboren, werd burgemeester van Hoorn, lid van de staten-generaal en van de rekenkamer, gevangenis-raad en bewindhebber der O. I. compagnie. Hij huwde Cornelia van Neck die hem vier kinderen schonk, Meynard, Brigetta Susanna, Elisabeth en Lucas.

Zie Abbing, t. a. p. bl. 116.

MERENS (MEYNARD), zoon van den vorige, was ontvanger generaal van het regt van paspoorten, en sedert 1704 commies

ter kamer van de generaliteitsfinantie. Hij overleed den 8 van Louwmaand 1757 te 's Hage in hoogen ouderdom.

Zie *Ned. Jaarb.* D. XI. bl. 64.

MERENS (Lucas), broeder van den vorige, 26 Julij 1688, te Hoorn geboren, was eerst kapitein bij de dragonders van den luit.-gen. du Portail 1719, doch verliet de dienst in 1729, later werd hij schepen (1731) burgemeester zijner geboortestad en raad ter admiraliteit van W.-Friesland. Hij huwde 19 Dec. 1728 Eva Maria van Foreest, en liet na vijf kinderen, Allard, Dirk, Eva, Cornelia en Meynard.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, (Sent. van Burgrm. enz.) bl. 60; Abbing, *Verv. op Velius*, Bijl. bl. 355, D. VIII. bl. 824, D. X. bl. 369, D. XI. bl. 363, D. XIII. bl. 656, D. XV. bl. 275; D. XVI. bl. 399.

MERENS (Dirk), zoon van den vorige, weesmeester, oud-schepen, in 1753 burgemeester van Hoorn, in 1757 beëedigd hoofd-participant der O. I. comp. ter kamere aldaar, 1762 raad in den hove van Holland, Zeeland en Friesland. Deze werd in 1787 met Jhr. Willem Gustaaf Frederik grave van Bentinck door Willem V tot commissaris benoemd om de regering in de steden van Holland te veranderen. De schrijvers van het *Verv. d. Vaderl. Hist. van J. Wagenaar* deelen het volgende van hem mede:

„Merens stak in jaren, kunde en ondervinding verre boven Bentinck uit, en in zoodanig licht dat hij, dezelfde gebleven zijnde, geen ongeschikt persoon tot dit thans besloten bedrijf zou geweest zijn. Hij toch was de man, die vóór het uitbarsten der staatsverschillen, de regten der burgerlijke regeering en hooge justitie in aanspraken en vertogen tegen de stadhouderlijke inkruipselen zoo mannelijk verdedigd had, die als commissaris van het Hof, tot onderzoek der zoo veel geruchtmakende *Haagsche vrolijkheid*, in 't laatst van 1782, zoo sterk geijverd hadt, dat niets zijne opmerking ontsnapte; die tot het onderzoek der hooggaande Rotterdamsche oproerigheden in 1786 zou benoemd geweest zijn, indien hij er onder de hand niet voor bedankt, en den raadsheer Mollerus, als een man, op wiens eerlijkheid men kon rekenen, daartoe aangeprezen had; die in vorige jaren niet zelden zamenkomsten van vaderlandsgezinden bijwoonde. Vreemd komt het voor dat zulk een man, in hooggeklommen jaren, een last aanvaardde, van welke hij te voren den grootsten afkeer zou betoond hebben. Dan niets wisselbaarder dan de mensch, niets wisselbaarder bovenal dan een staatsman. Verandering van tijden doet vrienden in vijanden veranderen, en vervreemding van volksgunst, haat tegen hetzelve opvatten; en het schijnt men hier in te moeten zoeken dat Merens een post aanvaardde, die anders niet voor hem berekend scheen, en die, gelijk men te regt heeft aangemerkt, hem, wanneer hij sommige regeringsleden onder het oog kreeg, menigmalen over zijn daden heeft moeten doen blozen." Men meent dat hij in plaat uitgaat, *en medaillon.* 8°.

Zie *Verv. op Wagenaar*, D. XX. bl. 231, 238, D. XXI. bl. 6, 31; *Ned. Jaarb.* D. VII. bl. 355, D. XI. bl. 431.

MERENS (Mr. Meynard), broeder van den vorige, was schepen, secretaris en pensionaris van Hoorn, huwde 19 Mei 1766 met Cornelia Gallis, en had bij haar zes kinderen. Zijn oudste zoon Lucas overleed in 1795 als secretaris der stad en liet bij Maria Elisabeth de Vicq een zoon na, die volgt.

Zie Abbing, t. a. p. bl. 116, 168; *Ned. Jaarb.* D. XIII. bl. 655, D. XV. bl. 129; *Verv. op Wagenaar*, D. XXI. bl. 81.

MERENS (Lucas), te Hoorn 5 Julij 1795 geboren, studeerde te Leyden, werd in 1816 prop. te Utrecht, was van 1817—1819 pred. te Woudenberg, in 1819 te Edam, van 1820—1822 te Delft en vervolgens te Utrecht, waar hij 9 Aug. 1863 overleed. Hij was ridder van de Ned. Leeuw, voorzitter van het prov. kerkbestuur en praetor van den ring. Zijne lijkrede werd gehouden en uitgegeven door zijn ambtgenoot W. J. Jorissen, en bij die gelegenheid verscheen er ook een gedicht tot zijne nagedachtenis. Zijn portret is in kl. 8° gegraveerd. Hij heeft een zoon nagelaten, die in 1866 te Vlissingen was, en geschreven heeft.

Hij gaf in het licht:

Leger predicatie over Spreuk. XVI vs. 32b.

Redevoering op de algemeene vergadering van het Ned. Zendelinggenootschap 1845. gr. 8°.

Zie Jorissen, *Leerrede over Hand. XX: 24—27 ter gedachtenis van L. Merens gehouden;* Abbing, t. a. p. bl. 117; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1863b: bl. 219; Heringa, *Kerk. Raadgever en Raadvrager*, D. I. bl. 185.

MERIAN (Maria Sibylla), werd 12 April 1647 te Frankfort aan de Main geboren. Haar vader was de boekhandelaar, graveur en aardrijkskundige Matthias Merian, geb. in 1593 te Bazel, gest. in 1651 te Schwalbach. Hare moeder was eene dochter van Dirk de Bry, ook als graveur bekend. Reeds vroeg gaf zij blijken van hare overhellende neiging tot het penseel, en genoot het onderwijs van Abraham Minaon, beroemd bloemschilder, leerling van haren behuwd-vader Jacob Murel. De neiging tot de kunst nam met hare jaren en haren roem toe. Den 16 Mei 1665 trad zij in het huwelijk met Johannes Andries Graff, een goed schilder en nog beter bouwkundige, blijkens zijne naauwkeurige afbeelding der St. Pieterskerk te Neurenberg, bestaande uit negen groote bladen, in 1696 door John Ulrich Kraus in koper gebragt. Niettegenstaande haar huwelijk bleef Maria haren vaderlijken naam behouden, wijl die van Merian bekender was dan die van haren echtgenoot. Het huwelijk belette haar intusschen niet om de liefde tot de kunst aan te kweeken. „Het was haar niet genoeg de natuur, ten aanzien der menigvuldige diertjes, met hare eigene kleuren op perkament na te bootsen, maar zij legde zich tevens toe om hunne veranderingen en de wonderbare hervorming der rupsen en gevleugelde uiltjes, witjes enz. benevens de menigvuldige wijze van voortbrenging, en het voedsel, waardoor zij bestaan, op te sporen." Om hare keurige afbeeldingen en vlijtige navorschingen te gereeder verkrijgbaar te maken, liet zij ze in koper brengen en met bijvoeging harer naauwkeurige waarnemingen, door den druk gemeen maken. In 1684 vestigde zij zich in Frankfort, en vertrok kort daarna naar Holland met hare beide dochters en trad in de vereeniging der Labadisten. Op 53-jarigen leeftijd besloot zij tot eene reis naar de West-Indie, en bleef omtrent twee jaar (1698—1701) op Suriname, alleen om alles, wat tot haar oogmerk diende, naauwkeurig naar het leven af te teekenen en in den grond na te sporen. De vrucht van haar reis gaf zij in 1705 na hare terugkomst, in het licht onder den titel van *Metamorphosis Insectorum Surinamensium*. In dit verwonderlijk werk ziet men al de bloedelooze diertjes, op dezelfde gewassen, bloemen en vruchten, waarop zij ze heeft gevonden, zoo natuurlijk afgebeeld dat zij voor het leven naauwelijks behoeven te wijken. Ook vindt men in hetzelve een berigt omtrent de voortteling der kikvorschen, padden, hagedissen, slangen en spinnen, alle welke dieren zij in de brandende luchtstreek van Amerika naar het leven heeft geteekend.

Behalve deze heeft zij nog andere werkjes in het licht gegeven. Dat zij in het Nederduitsch ervaren was blijkt uit het vierregelig vers in het *Stamboek van Mej. Koerten*, Amsterd. 1735. Ook ontmoet men daar Nederduitsche gedichten van hare dochters Johanna Maria Helena en Dorothea Maria Henrietta, welke zij zelve in het bloemschilderen heeft onderwezen en waarvan de laatste, die haar op de reis naar Suriname vergezelde, behalve in deze kunst, ook in het Hebreeuwsch bedreven was. De eerste, in 1668 te Frankfort geb., huwde een koopman te Suriname Horolt, de laatste, in 1678 te Frankfort geb., huwde een Russisch schilder, genoemd Xsell, doch behield den naam van haren moeder en stierf in 1745. Hare moeder woonde sedert hare terugkomst uit Suriname (1701) te Amsterdam, waar zij 13 Jan. of Maart 1717, in den ouderdom van 70 jaren overleed.

Zij schreef:

Der Raupen wunderbare Verwandelung und sonderbare Blumennahrung, worinnen durch eine ganz neue Erfindung der Raupen, Würmer, Sommervögelin, Motten, Fliegen und andere dergleichen Thierlein, Speisen und Veränderungen, sammt ihres Zeit, Ort und Eigenschaften, den Naturkundigen, Kunstmahlers und Gartenliebhabern zu Dienst fleiszig untersucht, kurzlich beschrieben, nach dem Leben abgemahlt. in Kupfer gestochen und selbst verlegt von Maria Sibylla Graeffin, Matth. Merians seil. Tochter. Nurenb. 1679. kl. 8°. met 50 pl. Het tweede gedeelte verscheen te Frankf. 1683. 4°. met 50 pl. Beide deelen zijn in het Latijn overgezet (*Erucarum ortus, alimentum et paradoxa metamorphosis.* 1705. 4°. en in het Nederduitsch (*Der rupsen begin, voedsel en wonderbaare verandering, waarin de oorsprong, spijs en gestaltenverwisseling, als ook de tijd, plaats en eigenschappen der rupsen, wormen, kapellen, uiltjes, vliegen en andere diergelijke bloedelooze beesjes vertoont worden*) onder haar opzigt uitgegeven. Merian had 50 platen voor het derde deel gereed toen de dood haar wegnam. Hare jongste dochter eindigde het en gaf

het uit te Amst. z. j. 159 kopere pl. vervolgens herdrukt met den titel: *De Europesche insecten, naauwkeurig onderzogt, naar 't leven geschildert, en in print gebragt door M. S. Merian, vermeerdert door J. Marret.* Amst. 1730 fol. Ook verscheen er een Fransche overzetting van de drie deelen met den titel: *Histoire des Insectes de l'Europe, dessinée d'après nature, et expliquée, par M. S. Mérian, ou l'on traite de la génération, et des differentes métamorphoses des insectes et des plantes dont ils se nourissent. Ouvrage traduit du Hollandois en François par Jean Marret. Docteur en Medicine.* Amst. 1730. fol.

Metamorphosis insectorum Surinamensium of verandering der Surinaamsche Insecten, met 60 platen. Amst. 1605. fol.

P. Gevers bezat een exemplaar door haar zelven afgezet, dat op de verkooping zijner boeken (Rott. Maart 1776) *f* 305 gold.

Over de voortteling en wonderbare verandering der Surinaamsche insecten, benevens een aanhangsel van de veranderingen van visschen in kikvorschen en kikvorschen in visschen. Amst. 1730 met pl. 2 d. fol. Ook in het Latijn (*Metamorphosis Insectorum Surinamensium, ad vivum naturali magnitudine picta atque descripta a M. S. M.* Amst. *Sumptibus authoris* 1705 gr. fol. met 60 prachtige pl. Ook met den titel van *Dissertatio de generatione et metamorphosi insectorum Surinamensium.* Ibid. 1710. Hagae comit. 1725 in fol. (Fransch-Latijn) met 74 pl. Men schrijft deze overzetting aan C. Crommelin toe.

De beide laatste verschenen werken in het Fransch met den titel: *Histoire des insectes de l'Europe et de l'Amerique, dessinés d'après le naturel, expliqués et enrichis de 93 planches.* Amst. 1730 fol. *form. d'Athlas.*

Dissertation sur la génération et la transformation des insectes de Surinam, les Indes etc. actuellement complet en 76 pl. in fol. *Compris trois planches de tables pour explique les noms et couleurs des planches à Paris.* 1768. Lat. Paris 1770. fol. max.

Florum Fasciculi III ad vivum depicti. Nuremb. 1680 in fol. met 20 pl.

Zie Descamps, *Vie des Peintres, flam. etc.* T. III. p. 200—202 *avec le portr. de l'auteur;* Moreri (1760) Litt. II. p. 481—485; Paquot, *Mém.* T. I. p 635, 636; Jöcher, Adelung; Nagler, *Neues Allgem. Dict. Univ.* i. v.; *Künslerlexikon IX Biogr. Univ.*; Brunet, *Man. du libraire; Nouv. Biogr. Univ.* T. XXXV. p. 57; Hoogstraten; Kok, Nieuwenhuis Kobus en de Rivecourt Abcoude, *Naamr. v. boek.* bl. ; Arrenberg, *Naamr. v. Ned. boek.*; Heringa, *Naaml. v. Dicht.* bl. 64; *Cat. Bibl. J. Gevers*, p. 65.

MERIAN (Caspar), gaf in het licht:

C. M. of liever Marten Zeiller, Topographia Gallica, dat is: Landt en Plaets-beschryving van het koningkrijck Frankreich, af-gedeelt in vier deelen, uyt het Latyn vertaelt en doorgaens met konstige platen, soo der landen steden als andersins-verçiert. Amst. 1661. fol.

Zie Jöcher en Adelung.

MERICA (Henricus de), of van der Heyden, werd in 1414 of 1420 te Oirschot geboren. Nog jong aanvaardde hij in 1436 den kloosterlijken staat als kanunnik regulier van St. Augustinus orde in het klooster van Bethlehem bij Leuven, hetwelk hij als prior, van 1450 tot het jaar van zijn dood bestuurde.

Hij overleed in 1473 of 79, in den ouderdom van 59 jaren. Hij schreef:

Tract. de desolatione civitatis et cladibus Terrae Leodiensis, facta a Carolo Audace, Burg. duce. an. 1469.

Epistolae ad diversos.

En twee Lat. redevoeringen door hem in het algemeen kapittel te Windesheim gehouden.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 364; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 457; van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.* bl. 457; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. d. Bosch*, D. IV. bl. 162; Jöcher.

MERICOURT (L. de Montigny Sgr. de). Zie MONTIGNY.

MERIUS (Abraham), geb. te Bergen op Zoom, beoefende de Latijnsche poezij, blijkens zijn gedicht vóór *Bergen op Zoom in 1622 belegert en ontzet* door L. de Rycke, N. Vay en Job du Rieu.

MERIUS (Joh.) (DE MEER), R. C. pastoor te Spanbroek, overleed in 1652, in den ouderdom van 63 jaren. Zijn portret bestaat naar en door Corn. Visscher, in fol.

Zie Muller, *Cat. v. portr.*

MERKEN of MERCK (J.), was een stadsgezigt-schilder, die waarschijnlijk te 's Hage woonde, zijne

Twee gezigten in den Haag, het eene de Gevangenpoort, en het andere het Binnenhof, bragten op de verkooping van A. Borwater te 's Hage 1756 *f* 51. Op die van Gerard Hoet, *de Jonge*, in 1766 aldaar gehouden, komen voor *Negen stuks*, alle *gezigten om en in den Haag, Rotterdam en Delft*, door hem geschilderd.

Eene herberg, waarvoor verscheidene heeren met hunne paarden pleisteren, werd ook te 's Hage in 1768, op de verkooping van den raadsheer J. van Nispen voor *f* 16 verkocht.

Zie Kramm, t. a. p.

MERKEN (Lucretia Wilhelmina van), volgens sommige een achterkleindochter, volgens anderen een kleindochter van den beroemden Geeraert Brandt, dochter van Jacob van Merken en Susanna Wilhelmina Brandt, werd den 21 van Oogstmaand in 1721 te Amsterdam geboren. Zij ontving eene uitmuntende opvoeding, gaf reeds vroeg blijken van dichterlijk genie, en geraakte bekend met de voornaamste dichters en geleerden van dezen tijd, zoo als A. Blok, Feitema, Fontein, F. de Haas, Hoogvliet, N. S. van Winter en anderen, door wier gestadigen omgang haar dichtvuur niet weinig aangewakkerd en levendig gehouden werd. Nog was zij geen negentien jaren toen zij haar *Feestzang op het eerste eeuwgetij der Nederlandsche vrijheid* (Amst. 1740. 4°.) in het licht zond. In 1745 verscheen haar treurspel *Artemines*, onder de zinspreuk: *La vertu pour guide*, dat te Amsterdam werd opgevoerd en veel genoegen gaf. Dat werd eerlang door verscheidsne gelegenheidsverzen gevolgd, o. a. door een op de *Verheffing van Willem Karel Hendrik Friso, prins van Oranje*, tot stadhouder, dat zij, in gezelschap harer vrienden, op het huis te Voorn zelve aan den prins overhandigde. Behalve deze schreef zij nog in dichtmaat eenige brieven, als van *Charlotte van Bourbon aan Willem I; Marie de Medicis, aan haren zoon Lodewijk XIII; Louise de Coligny aan haren zoon Frederik Hendrik; Johanna Gray aan Maria van Richmond; Leife aan haren vader Erik, eerste bevolker van Groenland; Claudius Civilis aan Julius Brigantinus* en van *Elisabeth van Engeland aan Hendrik den Grooten*, welke alle, benevens nog eenige van anderen aard, zoo als *Beurtzang der herders, van de kribbe des Heilands wederkeerende; de Vergankelijkheid des levens; Nachtgepeinzen* enz. achter het *Nut der tegenspoeden, Brieven en andere gedichten* geplaatst, en in 1762 te Amsterdam bij P. Meijer in 4° zijn uitgegeven. Het laatstgemeld dichtstuk was een lierdicht, en wel het beste dat wij tot nog toe bezitten. Witsen Geysbeek noemt het onschatbaar. In de overige gedichten, ofschoon hare uitgave een offer aan den smaak van haren leeftijd was, heerscht bevalligheid, fijn gevoel en juiste redekaveling. In 1767 verscheen het uitgebreid dichtstuk: *David in twaalf boeken*, »een van die weinige nuttige en behoorlijke werken, welke in een aantal brave, godsdienstige en kunstlievende huisgezinnen, te regt de genoegelijkste uren van voorlezing en aangename stichting verschaffen."

Dit dichtstuk, 't geen men den naam van heldendicht ontzegt, maakte zoo veel opgang, dat er binnen acht maanden een tweede druk (Amst. 1768 4°) werd opgelegd, die onmiddelijk door dien van het *Nut der tegenspoeden* werd gevolgd. Bijna gelijktijdig vervaardigde zij *De ware geluksbedeeling; het onderscheid tusschen Leven en Zijn*, en *Amsterdam.* Doch keeren wij tot den *David* terug. Een beoordeelaar van dit werk meende »dat, zoo de uitheemschen dit werk konden lezen, zij zouden moeten erkennen dat ons Holland, dat ons Amsterdam, een dichtstuk geleverd had, waarbij Engeland, Frankrijk en Germanië den hoed moeten nederleggen, en dat eene Hollandsche dichteres de buitenlandsche zangers naar de kroon stak."

Levendige plaats en karakterschilderingen met krachtige kleuren, gemengd met gepaste wijsgeerige en menschkundige opmerkingen treft men er in aan. Den 26 Sept. 1762 huwde zij met haren kunstvriend Nicolaas Simon van Winter. Sedert verschenen van haar in dichtmaat een brief van *Salomé aan Daniel de Bofiet* en achtereenvolgens de treurspelen *Het Beleg der stad Leyden* (dat haar het burgerregt van de stad bezorgde); *De Camisards, Jacob Simonsz. de Rijk, Maria van Bourgondië*, waarbij nog eenige kwamen van haren echtgenoot, welke beiden in 1772 besloten om ze gezamentlijk uit

te geven. Zij voegden die bijeen, dewijl zij oordeelden dat, nu de hoogste wijsheid hunne harten en handen vereenigd had, hunne poëzij niet moest gescheiden worden. Naauwelijks was dit hun besluit bekend of bestuurders van den Amsterdamschen schouwburg deden bij beiden een dringend aanzoek om al hunne treurspelen aan hun af te staan, doch ontvingen een beleefd weigerend antwoord, waarop zij hun door eene commissie lieten berigten, dat men, wanneer hunne treurspelen alsdan het licht zouden zien, den schouwburg met dat van *Jacob Simonszoon de Rijk* zoude openen. Dit geschiedde dan ook in 1774 onder groote toejuiching. Later is het meermalen, zoo te Amsterdam als elders met groot genoegen opgevoerd. Ook te Rotterdam verkoos men bij het openen van den nieuwen schouwburg een harer stukken, en wel *Maria van Bourgondië*, dat mede de hoogste goedkeuring verwierf, vervolgens in het Hoogduitsch vertaald en door een gezelschap van Hoogduitsche tooneelspelers in de Diemermeer bij Amsterdam, uitmuntend werd uitgevoerd. In 1786 verscheen een tweede deel, behelzende *Menzikoff; Louize d'Arlac; Sibille van Anjou, gemalinne van Gui van Lusignan, koninginne van Jerusalem en Geolonide.* Slechts twee dezer treurspelen, *Monzongo* en *Menzikoff* zijn door van Winter, de overige door haar vervaardigd.

Alle deze stukken hebben uitstekende verdiensten, en zijn mogelijk de eenige, in welke, als wij het zoo noemen mogen, een oorspronkelijke kunstgeest heerscht, daar de meeste eigen vindingen onzer tooneeldichten naar Fransche of Duitsche modellen gevormd zijn.

In 1779 gaf van Winter's echtgenoot haren *Germanicus* in 16 boeken in het licht. Dit gedicht verwierf de volle goedkeuring van deskundigen, o. a. ontving zij van twee Roomsch-Kathol. Fransche geestelijken deswege een zeer vleijenden brief met eenen lauwertak, waarvan hij berigten dat hij op het graf van Virgilius geplukt was, en het was op aanmoediging van deze, dat zij naderhand de vertaling van dit keurig dichtstuk, in Fransch proza ondernam en in 1787 in 12°. uitgaf.

Ofschoon Witsen Geysbeek dit dichtstuk over het algemeen prijst en een heldendicht noemt, dat haren *David* verre overtreft, oordeelde hij echter dat noch de stof, noch de held van den kant des gevoels eenige belangstelling wekt.

Intusschen bragt onze dichteres, op raad van geneesheeren, sedert 1775 den zomer buiten Leyden, met haren echtgenoot, op een aangenaam buitenverblijf (Bijdorp) door, waar beiden met hunne vrienden dichtmatige briefwisseling hielden en al de genoegens smaakten, die deze aarde voor deugdzame harten uit de reinste en edelste bronnen oplevert, en welke genoegens de uitmuntende dichteres bezong in haar *Bijdorp*, achter de *Ware Geluksbedeeling* (bl. 169.)

Hier sloeg zij ook de hand aan eene nieuwe berijming der Psalmen en kerkliederen der Luthersche gemeente, waartoe beiden dringend verzocht werden en waaraan Lucas Pater, Pieter Meijer, Pieter van den Bosch en Johannes Lublink *de Jonge*, insgelijks arbeidden. Van Merken werkte in weinige maanden 40 Psalmen af, doch haar echtgenoot, meestal bedlegerig en pijnlijk, konde toen daaraan geen deel nemen, maar verbeterde naderhand een vijftigtal der oude liederen. Ook bragten beiden veel toe tot de berijming der Psalmen, onder de zinspreuk van *Laus Deo, Salus Populo*, waaraan de dichters Lucas Pater, Bernandus Bosch, Anthony Hartzen, Pieter Meijer, Henri Jean Ribouilleau en Hermanus Asschenburg mede gearbeid en dat geheele werk voltooid hebben.

In 1783 gingen de beide echtgenooten tot bevordering harer martelende gezondheid geheel te Leyden wonen. De ongesteldheid van van Merken nam in den strengen en langdurigen winter van 1788—1789 aanmerkelijk toe. Zij leed veel door benaauwdheden en bezetting van slijm op de borst, gepaard met toenemende waterzucht, waaraan zij eindelijk in den ouderdom van 68 jaren overleed. Haar overschot werd te Amsterdam in de oude kerk, in eene grafstede nabij het orgel bijgezet.

„Van Merken bezat een schoon vernuft, eene rijke dichterlijke verbeeldingskracht en eene verbazende bekwaamheid; terwijl nederige en standvastige godsvrucht en minzaamheid, zachtmoedigheid en verdraagzaamheid in den huisselijken en gezelligen omgang haar karakter kenschetsten, en zij den roem harer kunne en van hare geboortestad uitwerkte."

Dr. Bowring alleen oordeelde minder gunstig over hare poëzij. Volgens hem was zij een schoolvossige geleerde, eene schrijfster die soms de proef van eene hooge vlugt op looden vleugelen nam. Lulofs heeft haar echter verdedigd en Tollens eene nieuwe uitgave der dichtwerken van beide echtgenooten beproefd, waarvan in 1852 het eerste deel der *Tooneelpoezij* in pl. te 's Hage bij Fuhri verscheen, doch die uitgave is gestaakt. Haar portret is meermalen ook voor deze uitgaaf en in het *Verv. op Wagenaar* in het licht verschenen.

In 1792 gaf van Winter het schoone dichtstuk *De Ware Geluksbedeeling, Brieven en Nagelatene gedichten* van zijne echtgenoote, benevens zijne *Gedichten* en *Fabelen* versierd met beide afbeeldingen in het licht.

Na haar dood verscheen een bundel lijkdichten ter harer gedachtenis. Men kwam ook op het denkbeeld om haar op kosten van het Leydsche dichtgenootschaps een gedenkteeken op boven hare begraafplaats op te rigten; de toestemming der Amsterdamsche regering werd verzocht en verkregen, en eene teekening, naar welke het monument door den beeldhouwer A. Ziesenis zou uitgevoerd worden, was gereed maar de oprigting is door de ongunstigheid der tijden achterwege gebleven.

Hare dichtwerken en treurspelen beleefden verschillende drukken, o. a. verscheen het *Nut der Tegenspoeden* in 1818 in kl. form.

In 1769 verscheen te Amsterdam in 4°. *De Waare held, Lierdicht aan Juffr. L. W. v. M. bij de tweede uitgave van haren David toegezonden.* Het komt voor op *Cat. M. v. Goens* (1776) T. I. p. 582, met deze aant. *Cette brochure a été supprimée comme impie*, en het heeft tot meerdere pennestrijd aanleiding gegeven.

Zie ms. verhand. van Helmers, *Over de verdiensten van L. W. v. Merken;* Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 267, 268; van Kampen, *Verh. v. Teylers Tweede Genoots.* XV. St. bl. 404; Dez. *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.* D. II. bl. 122, 127, 131; de Vries, *Gesch. d. Ned. dichtk.* bl. 262; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 401 volgg. D. V. bl. 523 volgg.; Collot d'Escury, *Holl. roem* A. IV (2) bl. 542—550, 587—597, 705, 717, IV (2) bl. 313; Bowring, *Iets over de Holl. taal en letterk.* bl. 64; Mr. Lulofs, *Toelicht. en Bedenk.* bl. 62; Snellaert, *Schets eener Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 179—181; *Vad. Letteroeffen.* D. VII. St. I. bl. 194, *Alg. Vaderl. Letteroef.* D. II. bl. 85; *Verv. op Wagenaar Vad. Hist.* D. XIII. bl. 43; D. XXIII. bl. ; *Verv. op Wagenaars Beschrijv. v. Amsterd.* bl. 555 fol.; P. Huizinga Bakker, *Gedichten*, D. III. bl. 100, Bijv. op J. Kok, *Vad. Woordenb.* D. III. bl. 206; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Abcoude, *Naaml., Aanh.* bl. 103; Arrenberg, *Naaml. Woordenb. d. Zamenl. Konst- en Letterb.* 1828, D. II. bl. 306; Muller, *Cat. v. portrett.*; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 260^b, 145; D. III. bl. 89, 120; *Cat. Schouten* (mss.)

MEKERN (Everhardus), een niet onverdienstelijk hoofdofficier van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, werd den 18 Augustus 1798 te Gorinchem geboren. Na de oprigting van de artillerie en genie-school te Delft in 1814, verkreeg hij aldaar den 12 December van hetzelfde jaar eene plaats als elève voor het wapen der genie, en zulks met het gunstig gevolg dat hij den 2 Julij 1818 tot 2e luit.-ingenieur werd aangesteld. Hij doorliep achtervolgens de verschillende graden als volgt: den 11 Maart 1825 1e luit.; den 20 Maart 1831, 2e kap., en den 19 Februarij 1835 1e kap. ing^r. Tijdens de Belgische onlusten deed hij dienst in het 4^e en 5^e district van de provincie Zeeland, waar hij zich zoo verdienstelijk maakte dat hij bij Z^r. M^s. besluit van den 2 November 1831 tot ridder van de Militaire Willemsorde 4^e klas benoemd werd. Na dit tijdsverloop betrok hij onderscheidene garnizoenen, zoo als o. a. te 's Gravenhage (1840—1843); te Grave (1844—1849); te Naarden (1850—1853). Tijdens zijn verblijf in laatstgenoemde vesting werd hij bij besluit van den 4 Maart 1851 benoemd tot majoor ingenieur. Drie jaren daarna (1854) naar Groningen verplaatst zijnde, ontving hij in dat zelfde jaar, bij Z^r. M^s. besluit van den 4 December, zijne benoeming tot luit.-kolonel. In deze stad vertoefde hij zes achtereenvolgende jaren, en wel tot op het tijdstip, toen hij bij besluit van den 14 November 1859 benoemd werd tot kolonel en inspecteur van de tweede inspectie van fortificatien. Deze betrekking bragt hem te Dordrecht in garnizoen, alwaar hij is verbleven tot aan zijn plotselijk overlijden in 1864, hetwelk plaats had tijdens hij zich op reis bevond, en wel ten huize van een zijner vrienden.

De kolonel Mekern was, behalve ridder van de Militaire Willemsorde, versierd met het Metalen Kruis (1830—1831), en de Luxemburgsche orde van de Eikenkroon.

Part. berigt.

MERKERCK (Hendrik van), zoon van Nicolaas van Merkerck en Mechteld Geubel, geraakte in 1648 in de regering te Utrecht, en behoorde tot die regenten, die de aanstelling van burgemeesteren enz. als een onvervreembaar regt van de vroedschap erkenden en bezworen. Zijn moed en standvastigheid bleek in 1674, toen hij, wanneer de regering op last der Staten Generaal geschorst was in het bewind, bijna de eenigste was die in mannelijke taal zich tegen deze aanmatiging van magt verklaarde. Hij werd toen van zijn ambten ontzet en niet wederom aangesteld. Bij Cerisier vindt men een gedeelte van den deftigen brief door hem destijds aan de gemagtigde van Hunne Hoog Mog. gezonden.

Hij huwde Anne van Bottyken. Het jaar van zijn overlijden is onbekend.

Zie *Historisch verhaal van de onwettige behandeling, de provintie en stad van Utrecht aangaande van de jaren* 1672—1674, *Bijlage* C.; Cerisier, *Geschied. der Nederl* D. VII. bl. 477 volgg.; Martinet, *Vereenigd Nederl.* bl. 70; v. d. Water, *Plakaatb.* D. III. bl. 185; Scheltema, *Staatk. Nederl.* o. h. w.

MERKERE (Gerard van), of MEECKERE, admiraal van Vlaanderen, werd in 1533 door de landvoogdes tot admiraal over de Hollandsche vloot aangesteld tegen de Oosterlingen. De vloot geraakte in Herfstmaand van dat jaar in zee, zette koers naar de Sond, die zij eenigen tijd gesloten hield, vergunnende geen andere dan Nederlandsche schepen door dezelve uit en in de Oostzee te komen.

De Lubeksche vloot, onder Markus Meijer, hield zich, omtreat de Elve, ver genoeg buiten schoots. De Hollanders keerden eerlang naar huis, en in de lente des volgenden jaars, werd er een bestand met de Lubekkers en een verbond van koophandel voor den tijd van dertig jaren gesloten.

Zie Aert van der Goes, *Register*, bl. 194, 195, 197, 198, 199—215; Reigersberg, *Chron. v. Zeel.* D. II. bl. 443; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. V. bl. 60—61, 129; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Zeew.* D. I. bl. 161, 164, 575.

MERKES (Leonard Arend) en MERKES (Frans Christiaan), zonen van een oud rentmeester te Nijmegen, hadden zich, na zich door een catechiseermeester in de gronden van de Hervormde godsdienst te hebben laten onderwijzen, in 1752 bij hunnen wijkpredikant M. J. Broen aangegeven om tot leden der Hervormde kerk te worden aangenomen. Dit werd den eerstgemelden geweigerd, alleen omdat hij tot het genootschap der vrije metselaars behoorde, en den laatstgenoemden omdat hij niet wilde beloven zich nooit in dat genootschap te zullen begeven. Beide leverden een beklag over die weigering bij den kerkeraad van Nijmegen en de staten van Gelderland in. Deze laatste begrijpende dat de predikant en de kerkeraad te ver gegaan waren, en geen voldoende reden van hun gedrag gegeven hadden, geboden dat deze twee personen om die reden niet langer van het lidmaatschap der kerk zouden geweerd worden. De broeders Merkes verzochten nu den leeraar om vervordering van hunne zaak, overeenkomstig dit staatsbesluit, doch deze vond goed den minnelijken weg niet te bewandelen, hun ten minste geen bescheid te geven, maar kerkeraad te beleggen, in welken men besloot zich tot den magistraat der stad te vervoegen, met verzoek om handhaving en bescherming. Dit bewoog de gebroeders Merkes den predikant en den voorzitter van den kerkeraad geregtelijk te dagvaarden. Deze dagvaardigingen kwamen te gelijk met een verzoekschrift des kerkeraads tot den magistraat van Nijmegen. Tot bescheid gekregen hebbende »om in deze zaak naar rade te doen," deden zij er verslag van aan de broeders, met bijvoeging van zich te vervoegen waar het behoorde. Na eenigen tijd toevens vonden de broeders zich gedrongen den weg van regten in te slaan, en ten Hove een verzoekschrift aan te bieden, om, ingevolge van het vroeger gegeven gunstig staatsbesluit, waaraan men zich onttrok, behandeld te worden. De Staten gaven andermaal bevel om de broeders Merkes niet langer te weeren, en dat, indien zij mogten goedvinden zich elders te laten aannemen, de predikant, wien dit staatsbesluit werd vertoond, zulks zou hebben te doen, en daarvan een behoorlijk getuigschrift te geven, welk getuigschrift de kerkeraad van Nijmegen gehouden zou wezen te aanvaarden. Hiervan gaven zij verslag aan den predikant Broen, met betuiging dat zij den zachtsten weg hun aangewezen, om zich buiten de stad te doen aannemen, zouden inslaan, hem verzoekende geen nieuwe zwarigheden te maken, of te helpen maken, wanneer zij zich met dit getuigschrift bij den Nijmeegschen kerkeraad vervoegden. Geen zeer minzaam antwoord van Broen ontvangen hebbende, zetten zij hunne zaak voort bij den predikant te Beuningen en Ewijk, die een getuigschrift gaf, overeenkomstig met het vertoonde staatsbesluit. Zij leverden het bij den kerkeraad in, doch het leed een geruimen tijd dat zij er niets van vernamen. Dit verwijl moede, verzochten zij een besluit van den kerkeraad, 't geen eindelijk in herfstmaand kwam, behelzende: »dat de namen der heeren L. A. en F. C. Merkes in 't ledenmaten-boek der kerke aangeteekend, en voor de gemeente, naar gewoon gebruik, afgelezen waren." Deze zaak maakte toen veel gerucht.

Zie *Ned. Jaarb.* 1752, D. II. bl. 411—413, 1198, 1268, 1270, 1276; Kok, *Vad. Woordenb.* (*Bijv.*) o. h. w.

MERKES (Johannes Gerrit Willem), zeer waarschijnlijk van hetzelfde geslacht, woonde de veldtogten van 1787, 1793 en 1794 bij, wordt met lof onder de verdedigers van de Willemstad in 1793 vermeld en ontving van den prins van Oranje voor zijn dapper gedrag een fraaijen stok met massief gouden knop met inscriptiën. Hij diende bij het regement grenadiers van de la Calmette, en heeft nabij prins Frederik te Werwick, te Marché-au-pont en elders gestreden. In later tijd werd hij burgemeester te Gendt in de Over Betuwe, en is als zoodanig in 1838 gestorven. Hij huwde Margaretha Sybilla Cook.

Zie *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1860 bl. 197; Bosscha, *Ned. Heldend.* D. III. bl. 659.

MERKES VAN GENDT (Jhr. Johannes Gerrit Willem), zoon van den vorige, werd den 21 Februarij 1798 te Gendt in Over-Betuwe geboren, en ontving het eerste onderwijs te Gendt, vervolgens te Elst, eindelijk aan de Latijnsche school te Nijmegen, terwijl hij in de wiskunde het onderwijs van zijn vader en op het wiskundig collegie genoot. Reeds op vijftienjarigen leeftijd trad hij het werkzame leven in, en wij vinden hem van 1813—1815 als adspirant ingenieur werkzaam bij den verificateur van het kadaster en de Triangulatien, en tegenwoordig bij de inneming van Arnhem in Nov. 1813. In het laatstgemelde jaar werd de artillerie- en genie-school te Delft opgerigt, en Merkes, wiens neiging en aanleg hem zoo wel tot den krijgsmansstand als tot de beoefening der wiskundige wetenschappen riepen, zette aan die inrigting zijne eerste schreden op de loopbaan, die hij later met zooveel eer zou vervolgen. Hij werd in 1815 tot kadet, en reeds in het volgende jaar, in den ouderdom van 18 jaar, tot 2e luitenant-ingenieur en adjudant bij den generaal-majoor der genie J. G. Siderius aangesteld. Den 15 April 1821 werd hij tot 1e luitenant bevorderd. Hij was toen sedert drie jaren in de Zuidelijke Nederlanden, waar hij een werkzaam deel nam aan den opbouw der vestingen, die bestemd waren om de grenzen des rijks tegen Frankrijk te beschermen. In dit tijdperk trad hij het eerst als schrijver op, en wel met de beantwoording eener prijsvraag door het gouvernement uitgeschreven *Over de beste wijze om in verschillenden aard van gronden revêtementsmuren te fondeeren.* Deze werd door den toenmaligen commissaris-generaal van oorlog bekroond, onder toekenning van een eereprijs van *f* 200. In 1825 werd hij naar Gorinchem verplaatst, en meer en meer ontwikkelde hij eene buitengewone werkzaamheid, en een groot aantal geschriften, die hij in de volgende jaren, in weerwil van de drukke bezigheid aan zijne dienstbetrekking verbonden, in het licht gaf, getuigden van zijnen rusteloozen ijver en van zijne zucht om kennis te verspreiden in het leger, om de krijgswetenschap te dienen, waaraan hij zich met hart en ziel wijdde. Merkes behoorde tot die jonge officieren, die niet alleen velen hunner tijdgenooten vooruit waren in wetenschappelijke ontwikkeling, maar die ook hunne kennis trachten mede te deelen, zoo werd hij in 1831, toen door van Rijneveld het eerste tijdschrift voor het Nederlandsche leger (*de Militaire Spectator*) werd opgerigt, terstond een der arbeidzaamste medewerkers, en leverde zoowel daarin als in de later opgerigte *Nieuwe Spectator* tot aan zijn dood een menigte artikels, die hoofdzakelijk op de vestingbouwkunde en op de landsverdediging betrekking hebben. Is het niet te loochenen dat verscheidene zijner werken uit een letterkundig oogpunt beschouwd, niet tot den eersten rang kunnen gebragt worden, dat zijn stijl soms dat heldere en vloeijende mist, dat, afgescheiden van het onderwerp, den lezer aantrekt en

boeit, zoo is toch in allen eene krachtigen kern te vinden die de oneffenheden van den bolster doet vergeten, wanneer hij tot die kern doordringt. Vrijer, levendiger en helderder evenwel was zijn stijl als hij zich op historisch terrein bewoog. Tot zijn beste werken, die hem een blijvende naam bezorgen, behoort, *Ontwerp van eene bevestigingsmanier, waarbij de voornaamste der algemeen erkende gebreken van het gebastioneerde stelsel worden ontweken.* In dit geschrift ontwikkeld hij vele nieuwe denkbeelden, en met het volste regt kan men zeggen dat hij daardoor de vestingbouwkunst een gewigtige schrede voorwaarts heeft doen gaan. Even als zoo vele andere zijner geschriften werd ook dit in den vreemde met belangstelling ontvangen, en werd er eene fransche vertaling van uitgegeven. Ditzelfde was ook het geval met zijn *Algemeen overzigt van verscheidene, zoo oude als nieuwe praktijken, betrekkelijk het bouwen van bekleedingsmuren* enz. dat door den kapitein der genie Gaubert vertaald en met goedkeuring van het ministerie van oorlog, in Frankrijk uitgegeven werd. Verscheidene daarin ontwikkelde denkbeelden zijn later bij den aanbouw van nieuwe fortificatien, zoowel in Frankrijk en Duitschland als in ons land, gevolgd geworden. Het was echter niet alleen op theoretisch gebied dat Merkes zich onderscheidde, de omstandigheden hebben er hem ook toe geleid zich in het praktische krijgsmansleven als een bij uitstek bruikbaar officier te doen kennen. Nadat hij van 1823—1830 te Gorinchem als kapitein ingenieur was werkzaam geweest, werd hij in het laatstgemelde jaar naar Meenen verplaatst, en bevond zich binnen die vesting, toen de Belgische opstand uitbrak. Kort daarna werd hij in de vesting Grave geplaatst, waar hij zich bij de restauratie en bewapening der vestingwerken verdienstelijk maakte en zich tweemaal onderscheidde bij het leiden van uitvallen naar Boxmeer en Gennep, waarbij de uit Venlo aangerukte Belgen verdreven, en eenige vaartuigen naar Grave medegevoerd werden. In het volgende jaar met onderscheidene commissien belast, woonde hij den Tiendaagschen Veldtogt bij. Nadat hij in 1832 tot 1e kapitein-ingenieur was bevorderd, werd hem in 1834 het afwerken van een gedeelte der topographische kaart opgedragen, en wel van het terrein tusschen de Maas en den straatweg van Grave naar Breda. Tot het jaar 1838 was bij daarmede bezig, en werd in het volgende jaar tot adjudant van den prins-veldmaarschalk benoemd, die, nadat hij in 1840 als Willem II den troon had beklommen, hem in die betrekking handhaafde. Tot aan den dood van dien vorst, aan wien hij innig verknocht was, bleef hij steeds diens volle vertrouwen genieten, en was hij zijn raadsman en vraagbaak bij de vele plannen, welke hij in het belang der landsverdediging ontwierp en ten uitvoer deed brengen, zoodat het welligt niet gewaagd zou zijn, te beweren dat de Utrechtsche waterlinie en de verschanste legerplaats bij Vught, voor een groot gedeelte door hem voorgesteld of althans naar zijne denkbeelden ontworpen zijn. Na den dood van Willem II werd Merkes, even als de overige adjudanten in dezelfde betrekking gehandhaafd bij onzen tegenwoordigen koning, doch eenige maanden later tot adjudant in buitengewone dienst benoemd, en in verband daarmede weder in werkelijke dienst bij het wapen der genie hersteld. Den 8 Februarij werd hij bevorderd tot luitenant kolonel-ingenieur, en voorloopig belast met de functien van inspecteur in de 2e inspectie van fortificatien, tot welke betrekking hij in 1852 definitief geroepen werd. In dit jaar werd hij ook eervol ontslagen als lid der commissie van beheer en toezigt over de droogmaking van het Haarlemmermeer, waartoe hij in 1840 benoemd was. Den 22 Mei 1858 werd hij tot kolonel bevorderd, welken rang hij tot aan zijnen dood bekleedde. Tot het laatst van zijn leven was hij ijverig werkzaam in de gewigtige betrekking die hem was toevertrouwd, en besteedde hij den tijd, welke hem beschikbaar bleef, ten nutte der wetenschap, die hem lief was. Daarvan getuigen onder anderen verscheiden artikelen van zijne hand, die, in de laatste jaren in de beide militaire tijdschriften werden opgenomen, en waarvan wij hoofdzakelijk willen vermelden zijne *Beschouwingen en Bijdragen tot de kennis van ons land, in verband met de verdedigings aangelegenheden*, met bijlagen, bevattende gemengde aanteekeningen en ophelderingen, in de *Militaire Spectator* van 1856 en 1857 opgenomen. Dit uitvoerig bewerkt stuk, dat tot den omvang van een lijvig boekdeel was uitgebreid, kan als het resultaat van zijne langdurige over 's lands desertie beschouwd worden. Hij overleed den 10 Oct. 1859 te Dordrecht, in den ouderdom van bijna 62 jaren. In 1824 was hij te Yperen in het huwelijk getreden met Denise Amelia Isabella Castricque, dochter van den ontvanger van Langemarck P. C. F. M. Castricque Weykyn, die hem 4 kinderen schonk.

Merkes was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, kommandeur van die der Eikenkroon, van de Russische orde van St. Anna met de keizerlijke kroon en van de orde van de Witten Valk, ridder en later officier van het legioen van Eer, ridder der Zweedsche orde van het Zwaard en der orde van de Wurtembergsche kroon.

Herhaalde malen werden zijne verhandelingen bekroond, o. a. in 1824, zoo als wij hierboven vermeldden, door het departement van oorlog, in 1837 door de koninklijke academie van krijgswetenschappen te Stokholm met de gouden medaille der 1e klasse met koninklijk borstbeeld. In datzelfde jaar ontving hij van den koning van Pruissen een kostbaren ring met diamanten, dragende het koninklijk naamcijfer met eene kroon; in 1838 ontving hij de gouden medaille van het provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen voor eene bekroonde verhandeling over de *Opbewaring en conservatie van het buskruid.* Hij was lid van het Bataafsch genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam, van het wiskunstig genootschap *Een onvermoeiden arbeid komt alles te boven* te Amsterdam; eerelid van de koninglijke Zweedsche akademie van krijgswetenschappen te Stokholm, lid van het instituut van ingenieurs en van het wiskunstig genootschap van kunsten en wetenschappen, sedert 27 Nov. 1837 lid der Maats. van Nederl. Letterk. te Leyden. Den 25 Aug. 1846 werd hij, alsmede zijne wettige nakomelingen door koning Willem II in den adelstand der Nederlanden verheven, en in 1854 schonken hem de erfgenamen van dien koning den degen, die deze in den Spaanschen oorlog zelf had gedragen. Zijn portret bestaat. Hij schreef:

Inleiding tot de beoefening der vestingbouwkunde. Brussel 1825. 2 d.

Verhandeling over de beste wijzen om in verschillenden aard van gronden revêtementsmuren te fondeeren. 's Hage 1826. met platen.

Memorie behelzende eenige der belangrijkste gebeurtenissen gedurende het leven van Menno, baron van Coehoorn. 's Hage 1836, door den S. vermeerderd en verbeterd herdrukt in de *Militaire Spectator*, jaarg. 1835.

Verhandeling over het belang der vestingen van den staat. Brussel 1826. 2 d.

Verhandeling over het uitslaan en inwateren van binnenmuren en holle bogen. Nijmegen 1827.

Over funderingen van revetementsmuren. 's Gravenhage 1826.

Het beleg van Maastricht in 1579. Arnhem 1827, in 1843 vermeerderd en verbeterd in de *Militaire Spectator.* Dit verhaal heeft aan J. C. Hauch het onderwerp geleverd voor zijne tragedie *Die Belagerung Maastrichts*, in 1834 te Leipzig bij Brockhaus uitgegeven.

Stelsel der oorlogsvuurpijlen naar Congreve, Montgerie enz. 's Gravenh. 1829.

Memorie over twee ontwerpen, den vestingbouw betreffende, 1e *eene nieuwe bevestigings manier*, en 2e *een model comery buskruid-magazijn*, m. pl. 's Gravenh. 1830.

Algemeen overzigt der permanente versterkingskunst. Breda 1836.

Beleg van Grave in 1674, *in Militaire Spectator* 1836.

Vorderingen der versterkingskunst. Breda 1836.

Algemeen overzigt betrekkelijk het bouwen van bekleedingsmuren. 's Gravenhage 1837.

Levensschets van den luitenant-generaal der genie M. J. de Man. Breda 1838. S. G. van Hoijer.

Verhaal van de bestorming van Bergen op Zoom in 1747, in *Milit. Spectator* 1839.

Beknopt relaas van de belegering en bestorming van Constantene in Oct. 1837, *uit de nieuwste bronnen, vergezeld van eenige schetsteek. op de plaats genomen. Naar het Hoogd. en met aanteek. verrijkt.* 's Hage 1838.

Verhandeling ter beantwoording der vraag, welke doelmatige veranderingen zouden kunnen gemaakt en in werking gebragt worden, zoowel ten opzigte der bomvrije en niet bomvrije magazijnen, als ten opzigte van het rietwerk enz. waarin het buskruid tot nu toe vervoerd wordt. Uitgegeven door het Prov. Utr. Gen. Utrecht 1838.

Geschiedkundige aanteekeningen betrekkelijk het slot Loevestein. Gorinch. 1840. (met Boonzajer).

W. A. Froyer. Verslag van den minister van oorlog, betreffende eenige verbetering aan de ophaalbruggen enz. voorgest. en tot nader onderzoek aangeboden door J. W. G. M. v. G. 's Hage m. pl. 8°.

Beschouwingen en Bijdragen tot de kennis der verdediging van Nederland. Breda 1857.

Zie *Hand. d. Jaarl. vergad. der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden* 1860; *Milit. Spectator;* G. D. J. Schotel, *De dood des Konings*, 's Hert. 1849; *De dood en begrafenis van Z. M. Koning Willem II*, Haarl. 1849; *De nieuwe Spectator*, 14 jaarg. bl. 155; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land, Bijv.* en *Verb.* bl. 35; *Cat. d. Milit. Acad.*; van Cleef, *Naaml. v. boek.*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VI. bl. 538, 539; *Athenaeum*, 2e jaarg.

MERKMAN *de Jonge* (PIETER), werd den 22 Jan. 1699 te Haarlem geboren. Zijne ouders waren Pieter Merkman een Amsterdammer, die te Haarlem woonde, en Anna Lepel. Zij behoorden tot den aanzienlijken burgerstand en gaven hunnen zoon eene beschaafde opvoeding. Vervolgens werd hij voor den koophandel en het fabriekwezen opgeleid, en beoefende nog zeer jong zijnde de dichtkunst; op de viool spelende, scheen hij daarin zelfs uit te munten, door hem werden dan ook gezangen vervaardigd, die met muzijk en partijen door J. Nozeman aan Mattheus Merkman, des schrijvers oom, opgedragen, en in of omstreeks 1739 te Amsterdam gedrukt werden. Dit werk bezat een dertiental gezangen. In 1725 verloor de dichter zijne moeder, en vervaardigde bij die gelegenheid een lijkzang. Den 3 Oct. 1728 begaf hij zich voor de tweede maal in het huwelijk met Anna Katharina Kimmel. Ook deze band werd spoedig door den dood verbroken, en Merkman hertrouwde in het laatst van 1731 met Anna Maria Commersbach te Wezel, met welke hij omtrent twintig jaren mogt vereenigd blijven (zij overleed den 21 April 1751). In Nov. 1752 huwde hij voor de vierde maal met Isabella van Leeuwaarden, zuster van zijn overleden boezemvriend Mattheus van Leeuwaarden, en van Justus van Leeuwaarden, welke met gemelde zijne zuster het Remonstrantsch gereformeerde hofje in Haarlem heeft gesticht. Hij was regent van het Aalmoezeniersen werkhuis te dier stede (1731 en 1757) en bekleedde ook den post van commissaris bij de kleine bank van justitie. Hij hield briefwisseling met verscheiden geleerde letterkundigen, dichters, zoo als met den Leidschen hoogleeraar Alberti, Cornelis Nozeman, Justus van Effen, Mattheus en Justus van Leeuwaarden, Pieter Langendijk, Joan de Haas, Jan Baptist Willekes, Dirk Smits en anderen.

Onderscheidene zijner stukken werden geplaatst in den *Hollandschen Spectator* van Justus van Effen, gelijk blijkt uit de brieven van P. A. Verwer aan onzen Merkman, ook vindt men van hem verscheidene gedichten in *Verzameling van ernstige en boertige Mengelstoffen in Dicht en Ondicht.* Amst. 1726—1734, in 6 deeltjes. Door hem werd de latijnsche Lentezang, door Frans Oudendorp te Haarlem in 1734 uitgesproken, in het Nederduitsch gevolgd, en met den latijnschen tekst aldaar in 4°. gedrukt. Den hoogleeraar in de godgeleerdheid te Franeker wijdde hij een gedicht, getiteld: *Venema het ademt verdraagzaamheid.* Leiden 1742. 4°. De latijnsche redevoering van professor Alberti *Over de nuttigheid van de Dichtkunst voor de Godgeleerden*, werd door Merkman in het Nederduitsch berijmd, en, benevens de prozavertaling, almede te Leiden in 4° gedrukt. Ook vervaardigde hij gelegenheidsverzen met en zonder zijn naam, en een treurspel: *Brutus en zijne zonen.* Amst. 1725. Abcoude vermeldt van hem: *Gedigt aan J. Alberti.* Leyden 1740. 4°.

Merkman was een middelmatig dichter. Sommige zijner puntdichten zijn echter niet zonder geest, zijn treurspel is koud en gedwongen, in stroef prozaïsch rijm. Hij overleed te Haarlem in Julij 1760, in den ouderdom van 62 jaren. Zijn portret bestaat.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Vruchten verzameld door de aloude Rederijkkamer de Wijngaardranken*, D. III. bl. 27, volgg.; Langendijk, *Gedicht.* D. III. bl. 251; Abcoude, *Naaml. v. Ned. boek.* bl. 151; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 144.

MERKUS (CHARLES GUILLAUME), zoon van Jean Gaspard Merkus, werd in 1788 geboren, en in 1809 predikant te Kampen, in 1810 te Dordrecht, en vertrok in 1823 naar Amsterdam, waar hij in 1850 emeritus werd. Hij eindigde zijn leven te Arnhem 25 Jan. 1865, in den ouderdom van 76 jaren.

Aan eene uitgebreide kennis paarde hij een buitengewoon helder oordeel, eene verwonderlijke scherpzinnigheid, vurige ijver voor al wat goed en edel is: eenvoudigheid en nederigheid, minzaamheid en liefde waren zijne meest kenmerkende deugden. De geheele Waalsche kerk had groote verpligting aan den man die in de jaren 1843—1848 hare regten heeft verdedigd met zoo vurigen ijver, met zulke onvermoeide standvastigheid en met zoo groote wijsheid dat zij zonder overdrijving kan gezegd worden door hem voornamelijk gered te zijn van den ondergang die hen bedreigde.

De laatste jaren van zijn leven was hij nagenoeg blind.

Hij was ridder van de orde van de Ned. Leeuw, president van de commissie voor de zaken der Waalsche kerken. Bij zijne eerste vrouw, P. Hacket, uit Elburg, had hij één zoon, ongeh. overleden. Zijne tweede vrouw, C. van Kessel, schonk hem vijf kinderen.

MERKUS (H.), zwager van H. K. Arkstee, en dichter, blijkens zijn lofgedicht voor diens dichtstuk *Nijmegen* enz. Amst. 1733.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht*, bl. 64.

MERKUS (PIERRE), zoon van Jean Gaspard Merkus, predikant der Waalsche gemeente te Naarden, later te Voorburg, en van Mouchin, dochter van den Protestantschen predikant van dien naam te Genève, broeder van den vorige, werd in de eerstgemelde plaats 18 Maart 1787 geboren. Hij ontving eerst onderrigt in de ouderlijke woning en bezocht vervolgens de hoogeschool en trad als beambte in dienst van den staat, en vertrok den 9 Februarij 1815 als ambtenaar 3e klasse naar de O. Indien. Terstond werd hij door den commissaris-generaal Elout tot zijn particulier secretaris benoemd en verkreeg diens volkomen vertrouwen. In 1817 benoemde hij hem tot adjunct van den secretaris-generaal, en, onder den president van het hooge geregtshof, Maurisse bragt Merkus het meest toe tot het organiseren der regterlijke instellingen op Java. Later werd de regterlijke organisatie, geregeld naar zijn plan, dat ook tot grondslag strekte van de meeste reglementen in de overige bezittingen buiten Java. In 1819 werd hij voorgedragen tot procureur-generaal bij het hooge geregtshof en tot advocaat-fiscaal van de land- en zeemagt in Neerlandsch-Indie en in 1821 bevorderd tot secretaris-generaal van de Hooge Regering. Het jaar daaraanvolgenden zag hij zich tot gouverneur der Moluksche eilanden benoemd, welke betrekking hij tot 1828 bekleedde. De staat dezer eilanden, ten gevolge van een vroegere staatkunde, liet veel te wenschen over. Merkus ontdekte spoedig, niet slechts de oorzaken van dien toestand, maar aarzelde geen oogenblik middelen tot verbetering aan te wijzen. Hij haastte zich den gouverneur van de Capellen er kennis van te geven, en deze besloot zelf den stand van zaken in oogenschouw te nemen. Hij vertrok 27 Februarij 1824, vergezeld van zijne echtgenoot en een talrijk gevolg derwaarts en den 21 Maart werd hij door Merkus te Amboina ontvangen. Het verblijf van van de Capellen te Amboina had het gevolg dat hij overtuigd werd van de waarheid der voorstelling van Merkus, en hij besloot maatregelen te nemen die èn de treurige toestand der bevolking, èn het belang van het gouvernement vorderden. Nadat de gouverneur-generaal, onder geleide van den gouverneur der Molukken zelf de meest afgelegene bezittingen, zoo als Celebes en Menado had hezocht, en naar Batavia was teruggekeerd, werd de laatste derwaarts opontboden om bij de deliberatien, betrekkelijk de Molukken, tegenwoordig te zijn, doch de oorlog die hierop, zoo op Java, Celebes en Sumatra volgden, maatregelen die ten aanzien der cultuur, op het eiland Java genomen werden en andere oorzaken, liepen zamen om de volvoering der nuttige plannen van van de Capellen en Merkus te beletten. Het was gedurende den tijd dat hij gouverneur der Molukken was, dat hij het noodig achtte voor de rust en de veiligheid der Nederlandsche bezittingen om zich meester te maken van eenige streken op Nieuw-Guinéa. Zulks geschiedde door Z. M. corvet de Triton onder de kapitein-luitenant Steenboom en den schooner Iris. Men bouwde in een baai, die men toen het eerst ontdekte, en die men den naam van baai van Triton gaf, eene kleine sterkte. Het nieuw ontdekte land verkreeg den naam van *Merkus-oord.* In 1829 werd Merkus, toen pre-

sident van het hooge hof van justitie, door den commissaris-generaal du Bus de Ghisignies met een nieuwe zending naar de Molukken belast, om er namelijk de wanorde te herstellen, die sedert zijn vertrek ontstaan was, hetgeen in weinige weken gelukkig door hem volbragt werd. In hetzelfde jaar werd hij raad van Indië, en het volgende jaar, na het einde van de bloedige worsteling in de Indien, commissaris om de zaken der Javaansche vorsten te regelen, waarvan het belangrijke tractaat van 14 Junij 1830 het gevolg was. In 1836 keerde hij naar Nederland terug.

Naauwelijks te Hellevoetsluis, den 10 Junij 1836 aangekomen, vernam hij, dat hij als raad van Indië ontslagen was, onder voorwendsel dat hij bij een nieuwe organisatie van den raad niet was herkozen, doch inderdaad om de uitgave van zijne brochure *Blik op Neerlandsch-Indie*. In 1838 keerde Merkus in betrekking van commissaris en raad van Indie te Batavia, aan boord der Sara Lydia, terug.

Volgens zijn instructien mogt hij Sumatra niet verlaten voor het einde zijner zending. Den 30 Oct. 1840 werd hij tot vice-president van het gouvernement in Neerlandsch-Indie benoemd, en den 14 Febr. 1843 tot gouverneur-generaal. Gedurende vier jaren hield Merkus de teugels van het bestuur in handen. Hij overleed op eene reis rondom Java met de stoomboot Bruno den 4 Aug. 1844 ten huize van den resident Pietermaat te Soerabaya. Hij had nog een broeder, Henri Merkes, die in zeedienst was, en zich in 1813 te Dordrecht zeer verdienstelijk maakte, door met veel beleid de Franschen, die bij Papendrecht stonden, te keeren.

Zie P. Melvill de Carnbée, *Le Moniteur des Indes Orientales et Occidentales*, 1848—1849, p. 190 suiv.; *Lijkrede van Westenbrinck Meyer te Soerabaya.*

MERLEN (ABRAHAM VAN), zoon van Dieric van Merlen, Ottens zone, en van Margaretha le Grand: zijn vader, te Grave geboren, was procureur en werd burger van Antwerpen [1]) 7 April 1567. Hij werd geboren in 1570, beoefende de graveerkunst, kwam in 1600 in het St. Lucas gild te Antwerpen, huwde Constantia Alewijns, en had 5 kinderen. Hij vervaardigde verscheidene kleine prenten, o. a.:

De heilige maagd met het kind, waarbij een heilige, 8°. *De heilige Veronica*, 8°. *De geeseling van* CHRISTUS, 8°. *B. Aloysius van Gonzaga*, 8°.

Zie Kramm, t. a. p. D. IV. bl. 1100.

MERLEN (CORNELIS VAN), kleinzoon van Theodorus van Merlen en Cornelia van Tombeloo, kunstgraveur in de 2e helft der 17e eeuw. Hij huwde Sara Maria Huybrecht, en overleed 11 Aug. 1654. Hij liet 9 kinderen na. Van hem vermeldt Nagler de volgende prenten:

St. Jan de Evangelist, 8°.

Pater Wilhelmus Ireland en *P. Anton Turner*, Jesuiten, en voorkomende in *Brevis relatio felicis agonis, quem pro religione catholica gloriose subierunt aliquot e societate Jesu, sacerdotes in ultima Angliae persecutione sub anno* 1678 *etc.* Pragae 1683. 4°.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1101. *ms. Geneal.*

MERLEN (JACOBUS VAN), graveur. Er bestaat tusschen hem en Abraham verwarring, die Kramm niet geheel kon oplossen.

Bryan wil, op gezag van Florentin le Comte, dat hij met Theodorus (Johannes) van Merlin (Merlen), prenten heeft gesneden naar Maarten de Vos, doch Kramm meent dat hier Abraham van Merlen wordt bedoeld. Ook zou volgens dezen zijn bloeitijd verkeerd door Bryan omstreeks 1600 gesteld zijn. Volgens de *ms. Geneal.* was hij de zoon van Abraham, en overleed 15 Dec. 1615.

Zie Kramm, t. a. p.; *ms. Geneal.*

MERLEN (JOHANNES VAN), zoon van Cornelis van Merlen, graveur, werd 23 Julij 1699 geboren. Mogelijk was hij dezelfde met Theodorus Johannes, die volgt. De door le Blanc aan hem toegeschreven prent *Henri de la Tour d'Auvergne, vicomte de Turenne, te paard, met een veldslag op den achtergrond*, in gr. fol. is volgens Kramm alleen door hem uitgevoerd.

Zie Kramm, t. a. p.

[1]) Hij stierf 1605 en had 5 kinderen.

MERLEN (THEODORUS JOHANNES VAN), volgens Florentin le Comte, een broeder van Jacobus van Merlen, doch volgens Kramm leefde hij in het midden der 17e eeuw. Waarschijnlijk was hij de voorgemelde Theodorus, zoon van Abraham. Hij huwde eerst met Cornelia van Tombeloo, en 23 Oct. 1643 met Maria Wiggers.

Hij sneed den fraaijen titel naar de teekening van Abraham van Diepenbeek, voor een der deelen van de *Acta Sanctorum* etc. door Joannes Bollandus. Antv. 1645. Voorts komen van hem voor:

De marteling van St. Lambert, en vindt men van zijn graveerwerk in *Mundi lapis lydius, sive vanitas per veritatem falsi accusata et convicta, opera D. Antonii a Burgundia archidiacon Brugensis;* Antv. 1659. 4°. met 58 schoone gravuren door van Merlen.

Zie *Catal. d'Ouvrages de travail et de livres rares et curieux etc. chez M. Edwin. Tross.* Paris 1855. N°. 611; Kramm, t. a. p. *ms. geneal.*

MERLEN (JEAN BAPTISTE, baron VAN). Onzeker is het of deze aan den beroemden Angelus Merula verwant is, doch blijkens genealogische aanteekeningen behoort hij tot de afstammelingen van Dieric van Merlen Ottenszoon, van wien wij vroeger gewaagden. Zijn vader was Bernardus Josephus Antonius van Merlen, geb. 24 April 1746 en overl. te Antwerpen 28 Februarij 1819, zoon van Edmundus Bernardus van Merlen, geb. 2 Jan. 1709, en van Isabella Clara de Coninck. Zijne moeder heette Anna Carolina Liegois. Hij was de 5e van 14 kinderen werd den 11 Mei 1772 te Antwerpen geboren, en trad op zestienjarigen leeftijd als vrijwilliger in dienst bij de troepen welke door de staten van Brabant, toenmaals in opstand tegen het Oostenrijksche gouvernement waren op de been gebragt. In 1792 ging hij in den rang van 2e luitenant over in het eerste regiment Belgen, dat in dienst van Frankrijk stond, en nam deel aan de veldtogten in 1793, 1794 in de Nederlanden. Hij kweet zich dapper van zijn pligt in het gevecht bij Berchem, niet ver van Antwerpen, waar hij met zijne ruiterij twee stukken geschut veroverde, als ook in het gevecht bij Lancelles, een dorpje in Vlaanderen, op den 18 Aug. 1793, waar hem twee ribben door een geweerkogel werden verbrijzeld. In 1795 ging van Merlen, schoon hij reeds sedert 11 Augustus 1793 den rang van kapitein in het Fransche leger had verkregen, als eerste luitenant over in dienst der Bataafsche republiek. Hij werd geplaatst bij de huzaren en in hetzelfde jaar nog tot ritmeester bevorderd. Met de huzaren maakte hij de verschillende veldtogten mede, waaraan de legermagt der Bataafsche republiek in die dagen deel nam. Tijdens de veldtogt in Noordholland 1799 was het regement, waarbij hij diende, ingedeeld bij de divisie du Monceau, welke divisie, gelijk bekend is, zulk een belangrijk aandeel heeft gehad aan den strijd tegen de Engelschen en Russen. In den slag bij Bergen werd hij, bij gelegenheid van een aanval der huzaren op de vijandelijke ruiterij, die langs het strand over Egmond aan zee trachtte voort te rukken, van zijn paard geworpen, doch het gelukte hem, na eenige uren bewusteloos op het slagveld te hebben gelegen, zich des nachts weder bij zijn regement te voegen. Gedurende den veldtogt van het volgende jaar waren de huzaren ingedeeld bij het leger in Duitschland, en van Merlen verkreeg toenmaals eene eervolle melding wegens zijn gedrag in het gevecht bij Oberschwach 2 Dec. 1800. Bij de afdeeling van het Bataafsche leger, waarover het bevel aan den generaal du Monceau was opgedragen, en welke in 1805, eerst een kamp bij Zeist betrok, daarna zich aan den Helder inscheepte met het doel om deel te nemen aan de ontworpen landing in Engeland, en eindelijk den veldtogt van het jaar in Oostenrijk medemaakte, was ook het regement huzaren ingedeeld, en daardoor was van Merlen ook tegenwoordig bij den bekenden slag van Ulm, waar de keizer den Oostenrijkers zulk een gevoeligen slag toebragt.

Met roem overladen, keerde het regement huzaren, in het begin van 1806 naar Nederland terug, waar weinige maanden later de verandering van regeringsvorm plaats greep, ten gevolge waarvan Lodewijk Napoleon, koning van Holland werd. De ritmeester van Merlen trok de aandacht des konings, en ontving weldra vele bewijzen van diens genegenheid. Spoedig werd hij luitenant-kolonel bij het regiment huzaren der garde, kort daarop majoor bij dat korps, ridder van de Unie, en eindelijk (5 Maart 1808) kolonel en kom-

mandant van de geheele kavallerie der garde. Na de laatste benoeming bleef echter de hooge gunst, waarin van Merlen bij koning Lodewijk stond, niet lang zijn deel, althans de koning begeerde hem niet langer meer in zijne onmiddelijke nabijheid te hebben, en benoemde hem tot kommandant van het 3e regement huzaren, dat zich in Spanje bevond, met een stelligen last zich dadelijk derwaarts te begeven. Van Merlen nam nu het bevel der Hollandsche huzaren in Spanje op zich en woonde onder anderen den slag bij Almonaced bij, 10 Aug. 1809, waar hij eene charge deed op de Spaansche ruiterij die met het beste gevolg werd bekroond, en bij eene tweede charge, in verband met de Fransche dragonders, een park vermeesterde, uit verscheidene kanonnen en kaissons bestaande.

Intusschen was het regement huzaren, reeds ten gevolge van de vermoeijenisse des oorlogs, zoo zeer versmolten, dat daaruit naauwelijks een eskadron gevormd kon worden. Van Merlen onderrigtte zulks den minister van oorlog, Krayenhoff, en ontving dien ten gevolge in den aanvang van 1810 bevel naar Holland terug te keeren, ten einde daar op nieuw drie eskadrons zamen te stellen. Volgens Krayenhoff, zou, wanneer koning Lodewijk, die destijds te Parijs was, de orde zond dat de kolonel van Merlen uit Spanjen terug moest komen, dit het sein zoude zijn om Holland tegen Frankrijk te verdedigen, zoo als destijds het plan bestond.

Koning Lodewijk beschikte echter anders over van Merlen, en toen deze met het detachement dat naar Holland terug zou keeren reeds op marsch naar het vaderland was, ontving hij een koninklijk besluit van den 9e Mei, waarbij hem werd gelast, in plaats van naar Holland terug te keeren, zich dadelijk weder bij zijn regement in Spanje te vervoegen. Dit was een grievende teleurstelling; want hoezeer er niets vernederends in gelegen is, om, wanneer de nood zulks vordert, het bevel te voeren over eene kleinere afdeeling, dan waarop onze rang het regt heeft, hier bestond niet ééne reden om aan van Merlen eene taak op te dragen, die zeer goed door een ritmeester had kunnen volbragt worden. Intusschen er bleef weinig anders over dan te gehoorzamen, en van Merlen keerde derhalve naar Spanje terug, waar hij het bevel over het overblijfsel van het 3e regement bleef voeren tot na de inlijving van Holland in het Fransche keizerrijk. De keizer vergoedde echter van Merlen het leed dat de koning hem had aangedaan. Cambier, de Hollandsche minister van oorlog, overtuigd dat de verdiensten van van Merlen niet genoeg gewaardeerd waren geworden, vestigde in een zijner laatste brieven aan den Franschen minister van oorlog de aandacht op dien hoofdofficier, beval zijne belangen dringend aan en eindigde onder anderen met deze woorden: »Cet officier fort bien noté, mérite d'être tiré de l'oubli. Je vous prie donc monseigneur de vouloir lui donner un commandement plus analogue à son rang et de la mettre à même de prouver à sa majesté imperiale qu'il est pas indigne de ses bontés." Het gevolg hiervan was dat Napoleon, van Merlen benoemde tot kommandant van het 2e regement van de garde, dat zich toen in Spanje bevond. Van Merlen bleef tot in 1813 in Spanje, toen hij benoemd werd tot brigade generaal en kommandant der 2e brigade van de kavallerie-divisie Chastel, behoorende tot het kavallerie-korps Latour-Maubourg dat bestemd was om deel te nemen aan den veldtogt in Duitschland. Roemrijk streed hij aan het hoofd zijner brigade in den veldtogt van dat jaar en in dien van het volgende. Bij Leipzig werden hem twee paarden onder het lijf doodgeschoten, en in het gevecht bij Montereau, Februarij 1814, dekte hij met eenige kavallerie en 800 man infanterie op uitmuntende wijze den terugtogt van Marmont, maar werd door drie lanssteken zwaar gewond en moest zich krijgsgevangen geven. Door de zorg van den prins van Wittgenstein werd hij getransporteerd naar Fontainebleau, waar ook de keizer zich bevond, die daar, gelijk bekend is, afstand deed van den Franschen troon. Weinige dagen voor deze gebeurtenis, liet Napoleon aan onzen van Merlen, die vroeger reeds met de orde der reunie en achtereenvolgende met het ridderkruis en het officierskruis van het legioen van eer was begiftigd, het diploma uitreiken van baron van het keizerrijk.

Toen Lodewijk XVIII den Franschen troon had beklommen, nam van Merlen zijn ontslag uit de Fransche dienst, en keerde naar Nederland terug. Hij trad als generaal-majoor in de gelederen van het Nederlandsche leger, en werd bij de zamenstelling van het leger te velde, belast met het bevel van de 2e brigade ligte kavallerie. Aan het hoofd dier brigade maakte hij dien korten maar bloedigen veldtogt mede, waardoor den keizer onherroepelijk ten val werd gebragt. Zijn eerste optreden tegenover de keizerlijke troepen was niet gelukkig. Vroeg in den morgen van den 16 Julij opgerukt naar Quatres-Bras, kwam hij daar aan juist op het oogenblik dat de Nederlanders, die tot daartoe de stelling verdedigd hadden en die op het punt waren te bezwijken voor de overmagt, door een nieuwen aanval van de geduchte Fransche kavallerie bedreigd werden. Hij had zijne brigade nog niet eenmaal behoorlijk in slagorde kunnen stellen, toen hij bevel kreeg oogenblikkelijk eene charge op de Fransche ruiterij te rigten. Zoo geschiedde; maar de Nederlandsche huzaren (regement huzaren n°. 6, Boreel) werden door hunne tegenpartij overhoop geworpen en totaal geslagen; eene uitkomst die niets bevreemdends heeft, wanneer men het overhaaste van den aanval in aanmerking neemt, en daarbij bedenkt dat de Nederlandsche ruiterij reeds 10 uren had gemarcheerd, en in getalsterkte verre beneden de tegenpartij stond.

Bij Waterloo was de 2e brigade gelukkiger in haren strijd tegen de Fransche ruiterij; maar zij had daarentegen het ongeluk haren beminden aanvoerder door een kanonkogel doodelijk te zien getroffen.

Nopens zijn dood lezen wij in het Engelsche militaire tijdschrift *United Service* (Mei 1852): »Onder allen, wier dood het verbonden leger op het noodlottige slagveld van Waterloo had te betreuren, was geen moediger krijgsman dan de dappere generaal van Merlen, de bevelhebber der 2e brigade ligte ruiterij. Kort voor hij de noodlottige wonde ontving die een einde aan zijn leven maakte, ontmoette hij te midden van den strijd een Fransch generaal, met wien hij onder de vroegere Fransche regering, op den vriendschappelijksten voet had verkeerd, en dien hij op het oogenblik kon dooden of gevangen nemen; maar het denkbeeld versmadende om voordeel te doen met den toestand, waarin het toeval hem had geplaatst, groette hij hem en zeide: »generaal, dit is mijn gedeelte van het slagveld, en dat het uwe, zorg voor uwe veiligheid, vaarwel."

Het schijnt dat de dappere krijgsman vervuld was met een voorgevoel van zijn naderend einde. Terwijl hij eenige verversbingen gebruikte met den generaal Ghigny (de bevelhebber der 1e brigade ligte kavallerie), de slag reeds begonnen zijnde, merkte de laatste aan, dat 's vijands geschutvuur in hevigheid toenam." »Ja," zeide de generaal van Merlen, »het zal een heete dag zijn, en voor mij de laatste." »Spreek zoo niet mijn vriend," riep hem de generaal Ghigny toe, »God geve dat gij nog menig anderen dag moogt beleven." »Neen," antwoordde van Merlen op neerslagtigen toon, »na dezen zal ik er geene meer beleven!" Zijne woorden waren maar al te waar; korten tijd nadat hij ze had gesproken, viel hij, doodelijk gewond, terugkeerende van eene charge, waarbij hij op eene uitstekende wijze zijne brigade tegen den vijand had aangevoerd. Zijn adjudant steeg van het paard, en wilde bij hem blijven, maar hij sloeg dit vriendelijk aanbod af, zeggende: dat diens diensten nuttiger zouden zijn voor de brigade dan voor hem, daar hij voelde dat hij geen half uur levens meer had. Op zijne tafel vond men een brief aan zijne vrouw, waarin hij haar een hartelijk vaarwel zeide, en even zoo zijn voorgevoel uitte van zijnen nabij zijnden dood, als hij dit aan den generaal Ghigny had gedaan.

Het lijk van den generaal werd in de kerk te Waterloo begraven; een gedenkteeken versierd zijn graf, waarop de volgende regels gebeiteld staan:

> »*Dans ce champ belliqueux ou sa valeur succombe,*
> »*Sa gloire et nos regrets accompagnent sa tombe.*"

Een tweede steen, door de officieren van het regement huzaren n°. 6, dat tot de brigade van van Merlen behoorde en zeer vele verliezen bij Quatre Bras en Waterloo had geleden in dezelfde kerk, ter herinnering aan hunne gesneuvelde wapenbroeders, bevat almede een huldebetoon aan den generaal van Merlen.

Rijk aan militaire ondervinding, koelbloedig in het gevecht, vastberaden van karakter, en volkomen bekend met de behoef-

ten en eischen van zijn wapen, was de generaal van Merlen een uitstekend kavallerie-aanvoerder, en zijn vroegtijdige dood was voor het vaderland een onmiskenbaar verlies. De luitenant-generaal, kanselier der Militaire Willems-orde schreef dan ook aan zijne weduwe, dat »èn Z. M. èn de prins van Oranje èn de geheele armée hem betreurden," en deed haar voorts uit naam des konings kennen dat de generaal van Merlen »indien hij zijne dappere gedragingen had mogen overleven, een aanzienlijken graad bij de Militaire Willemsorde zou hebben bekleed, en dat, hoezeer Z. M. daaromtrent geene beschikking had kunnen nemen, de naam des generaals evenwel in de registers dier orde zou worden opgeteekend."

Hij huwde Reina Gesina Ligtenvoort, en liet één zoon na, Jonkheer Bernard van Merlen. Deze was tijdens den slag van Waterloo in dienst, nam deel aan den Belgischen veldtogt, en leeft thans met zijne echtgenoot Gerardina Adriana van Everdingen als gepensioneerd generaal-majoor te Zalt Bommel. Hun eenige zoon, Jonkheer Jean Baptiste van Merlen is ridmeester bij de kavallerie.

Van den generaal van Merlen bestaat slechts een weinig gelijkend portret bij de familie te Zalt-Bommel in steendruk gebragt door E. Spanier.

Zie Krayenhoff, *Geschiedk. beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bataafsche Republiek in* 1799 8°. Nijm. 1832; Sypesteyn, *Over het tweede regement Holl. huzaren;* Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 360, 463, 503; J. B. J. van Doren, *Strategisch verhaal der veldslagen bij Mont Saint Jean* 1815. Amst. 1865; *Galerie des Contemporains*, T. VIII. p. 60. *Biogr. gener. Biogr. univ.*

MERLER (Jacob), MERLON of JAC. MERLO HORSTIUS, zoon van Jacob Merler en Helena Mathen, eenvoudige landlieden, werd 24 Julij 1597 te Horst, bij Roermonde geboren. Nadat zijn vader door het krijgsvolk gedood was, zorgde zijne moeder voor zijne opvoeding, die zij later aan zijn moederlijken oom Jan Horstius, priester en vicaris der hoofdkerk te Keulen, toevertrouwde. Na omstreeks vier jaren het collegie der drie Kroonen onder vader Adam Casen bezocht te hebben, ging hij in dat van Montanus, om onder Johannes Gelenius de philosophie te bestuderen. Den 22 Maart 1616 werd hij meester der vrije kunsten, oefende zich vervolgens in hetzelfde collegie in de Godgeleerdheid en ontving 6 Maart 1621 de priesterlijke wijding. In den aanvang van het volgende jaar benoemde hem Frans van Lorraine, deken der hoofdkerk van Keulen en bisschop van Verdun, tot zijn kapelaan en schonk hem vervolgens de pastorij van O. L. V. in Pasculo (22 Maart 1623). Hij bleef aldaar pastoor tot zijn dood, 24 April 1644. Men leest zijn grafschrift bij Paquot.

Hij schreef:

Enchiridion officii divini, tum Ecclesiasticorum, tum aliorum. Divinis Officiis piè interesse cupientium usui accommodatum. Colon. 1623. 16°.

Monita Sapientiae Christianae ad mores et vitae spiritualis officia, omnemque pietatis cultum utilia. Colon. 1629. 24°.

Fasciculus Myrrhae et Thuris. Colon. 1630. 24°.

Paradisus Animae Christianae, lectissimis omnigenae pietatis deliciis amoenus. Colon. 1630, 1644. 24°. It. *Editio altera longe auctior et elegantior.* Colon. 1675. 16°. It. 1683. gr. 8°. 1692. 18°. 1701. 24°. 1732. 8°. Brux. 1683. 16°.

Manuale pietatis, in quo officium B. Mariae Virginis, septem Psalmi Poenitentiales, Litaniae variae, accessus Altaris, Psalterium, et Orationes tempore Belli et Calamitatis publicae etc. achter de *Edit. altera* van den *Paradisus animae*, in latere uitgaven en meermalen afzonderlijk. Vertaald in het Fransch met den volgenden titel:

Heures Chrétiennes tirées de l'Ecriture Sainte et des Ss. Pères, contenant les Exercises pour tous les jours de la semaine ... par M. Horstius, docteur (Licencié) *de l'Université de Cologne et curé de la même ville. Traduction nouvelle de son livre intitulé: Paradisus Animae Christianae.* Paris. 1685. 12°. Brux. 1689. 12°. Louv. 1696. petit. 12°. It. *Nouvelle édition revue, corrigée et augmentée.* Paris. 1715. 2 vol. De vertaler is Nicolas Fontaine, *Secretaire de MM. de Port Royal.* Ook is dit werk in het Vlaamsch en andere talen overgezet.

Hij bezorgde eene uitgave van den *Commentarius van Estiùs* op de brieven van Paulus. Col. Agrip. 1631. Merler voegde er den tekst der Vulgata bij.

Viaticum quotidianúm hominis Christiani. Colon. 1633. 4°.

Septem Tubae Orbis Christiani ad reformationem Ecclesiasticae disciplinae toto orbi et praesertim in Germania, ad praesentium et graviorum malorum remedium, instituendam excitantes. Colon. 1635. 8°.

Aphorismi Eucharistici, id est, piae et sanctae celebrationis et communionis Monita, ex praecipuis Arceticis collecta et illustrata. Colon. 1638. 8°.

S. Bernardi Abbatis Claraevallensis ... Vita et Opera novis curis ad Mss. Codices recensita, et in sex Tomos, seu Libros digesta, studio et labore Jac. Merlonii Hortii. Colon. 1641. 2 fol. fol.

Christianus Theodidactus, seu doctrinae piè vivendi et beatè moriendi, formâ colloquii inter Christum et hominem, verbis fere sacris expressa. Colon. 1643. 18°.

Viator Christianus rectâ ac regiâ viâ in Coelum tendens, ductu Thomae à Kempis, cujus de Imitatione Christi, aliaque piissima Opuscula nova curâ recensuit, et nots illustravit J. H. Viatoris Christiani Pars alterâ, in qua Thomae de Kempis Soliloquium animae: Vallis Liliorum: de tribus Tabernaculis: Gemitus et suspiria animae poenitentis, seu de vera compunctione cordis; Cohortatio ad spiritualem profectum. Colon. 1643. 2 vol. 12°. Ibid. 1669—1670. 2 vol. 32°. c fig. De abt de Bellegarde gaf er eene Fransche overzetting van. Paris 1698—1700. 2 vol. 8°.

In handschrift:

Commentarius Literalis et Moralis in omnes Psalmos Davidis.

Commentarius in Vitam S. Caroli Borromaei.

Medulla Sapientiae tum sacrae tum profanae, id est, breves, acutae et nervosae Gnomae, seu sententiae et Axiomata moribus formandis idonea.

Theatrum Agonis Christiani, id est, sanctorum et illustrium hominum in morbis et morte, Dicta, Facta, Apopthegmata, ex variâ, veteri et novâ historiâ illustrata.

Een uitgaaf der *Opera Gregorii Magni; Paedagogus Aegrorum et Agonizantium; Zelus Domûs Dei.*

Men vindt zijn portret bij Foppens.

Zie H. Crombach, *Veri et pii sacerdotis Idea, seu vita R. D. Jac. Merlo Horstii.* Colon 1661. 16°.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 600; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 526, Paquot, *Mém.* T. I. p. 72. *Nouv. Biogr. generale* Jichu, Adelung.

MERLIN (Jacob van). Zie MERLEN (Jacobus van).

MERMAN (Hendrik), leefde in de eerste helft der 17e eeuw, waarschijnlijk te Amsterdam. Hij schilderde o. a. het portret van *Antonius Antonides van der Linden, Med. doctor te Amsterdam*, in 1633, in den ouderdom van 63 jaren gestorven, waarvan een fraaije en zeldzame gravure van Willem Jacobsz. Delff bestaat.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1101.

MERMAN (F. A.), geb. te Aalst, behoorde tot de orde der Franciscanen en was hoogleeraar te Keulen, gelijk ook definitor en provinciaal zijner orde.

Hij schreef:

Theatrum conversionis gentium totius orbis. Antv. 1573, 8°.

Davus perduellis sive rerump. perturbator, dedicatus clarr. D. Ant. de Lalain, Comite de Hoochstraten. Lovanii 1564.

Andere schriften vermelden Val. Andreas, Sweertius Jöcher. Hij stierf te Leuven 5 Sept. 1578 aan de pest.

Zie *Bibl. Hulth.*, n°. 15382, 23826.

MERMIER (Stephanus), een Bourgondier, deed in 1566 de eerste preek te Berchem bij Antwerpen.

Zie Brandt, *Hist. de Reform.* D. Ib. bl. 53.

MERLONUS (Jacobus). Zie MERLIN (Jacob van).

MERODE (Bernart van), heer van Sedernich, Rumen of Rummen, (*sire de Rummen*) Kapelle, Raamsdonk enz. derde zoon van Richard van Merode, ridder, burgemeester van Luik enz. en Agnes van Warfusée, vrouwe van Waroux, was in 1566 een der verbondene edelen. Hij nam al vroeg deel aan het bondgenootschap, en teekende in hunnen naam het verdrag met de landvoogdesse. Terwijl zijn bloedverwant Richard van Merode ontrouw werd, bleef hij getrouw. Geen banvonnis van Alva, geen ongunst der koningin van Engeland, kon hem aan het wankelen brengen. Dapperheid en wijs beleid verzelden alle zijne pogingen ten dienste van het vaderland, over welks belang hij in den kommerlijksten tijd met

prins Willem heimelijk raadpleegde. Ten jare 1572 had hij groot deel aan de verovering van Mechelen, welke stad echter kort daarna weder moest verlaten worden. Sedert dien tijd, (de reden is onbekend) begaf hij zich buiten Nederland ter woon. In 1579 woonde hij te Keulen, waar hij een der staatsgemagtigden tot de vredehandeling in die stad was. Toen die handeling, in het volgende jaar werd afgebroken en de Nederlandsche gezanten, volgens last der staten, terugkeerden, bleef Merode met Albada te Keulen, om, op eenen bepaalden voet, en wanneer zich daartoe eene bekwame gelegenheid voordeed, dien vredehandel voort te zetten. Daar deze gelegenheid niet kwam, keerde Merode naar deze landen terug. In 1581 aanvaardde hij, als plaatsbekleeder van den prins van Oranje, het stadhouderschap van Friesland, en bekleedde dien post met allen roem tot 1583, toen hij, wegens hoogen ouderdom, en omdat de last hem te zwaar viel, zijn ontslag verzocht en na lang aanhouden, verwierf, met groote dankzegging voor zijne getrouwe diensten.

Vermoedelijk vergezelde hij het volgende jaar het lijk van zijn vriend, den prins van Oranje, naar het graf. Hij overleed in 1591 te Keulen. Hij huwde niet, gelijk Burman wil, met Anna Literz. maar met Maria van Solenburg de Transsilvanien, dochter van Maximiliaan, heer van Raamsdonk en Grandbois, die hem twaalf kinderen schonk. Nog in deze eeuw hing ter zijner gedachtenis in de groote kerk te Leeuwarden een geschilderd bord met zijn wapen, en de spreuk *Mieulx attend Merode.*

Zie over het geslacht le Carpentier, *Hist. de Cambray* Part. III. p. 787—792; Miraeus, *Diplom. Belg.* Lib. I. C. 9; *Opp.* T. I. p. 229, 230; *Donat. Belg.* L. I. C. 152; *Opp.* T. I. p. 463; Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 52, 53, 126, 127; le Roy, *Weereldlyk tooneel van Brab* B. III. bl. 74, 75; Ferwerda, *Wapenboek*, D. I. St. 2; van Hoogstraten, *Woordenb.* i. v.; Christineus, *Jurisp. Her.* P. I. p. 380—382; l'Espinoy, *Recherches* Liv. I. p. 104; *Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I. p. 11, 162, 171, 206—210, 219, 220, T. II. p. 468, 469; *Suite du Supplém au Nobiliaire*, T. I. p. 234, 235, T. IV. p. 151; Loyens, *Recueil Heraldique des Bourguemestres de la cité de Liège*, p. 240, 241; van Meteren. *Ned. Hist.* B. II. bl. 272, 277; B. XVI. bl. 57; le Petit, *Chron.* T. II. p. 233 (die hem verwart met zijn broeder, Willem van Merode, heer van Waroux) Bor, *Ned. Hist.* B. XIII. bl. 52, 108; B. XV. bl. 210, B. XVII. bl. 19, B. XVIII. bl. 15, 31, B. XIX. bl 57; P. Burmannus, *Sec. Anal. Belg. Praefat.* p. CXXXVII—CXLII; J. B. de Tassis, *Comment. de Tum. Belg.* en Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. II. p. 102, 349; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 279, 365, 495; te Water, *Verb. d. Edel.* D. I. bl. 433, D. III. bl. 127—132, D. IV. bl. 443, 444; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; Voorts Bentivoglio, Strada, Cerisier, Beaufort, *Lev. v. Willem I;* Bilderdijk, van der Vijnckt, Motley, Kobus en de Rivecourt, Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau (Table de Matières); Friesche Volksalm.* 1858, bl. 10; *Beleg van Gron.* bl. 38; *Woordenb. d. Zamenl.; Nav.* D. I. bl. 283, D. II. bl. 71.

MERODE (Filips van), zoon van Philips de Merode, graaf van Middelburg, burggraaf van Iperen, baron van Frentz, gehuwd met Jacqueline de Lalain. Te Water gist dat hij een der verbondene Edelen was, doch hij leefde later en stierf in 1629.

Zie l'Espinoy, *Richerches etc.* Livr. I. p. 123, 129; te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 135; *Nobil.* Vol. 2. p. 1351.

MERODE (Jan baron de), van Petershem, Perwys, Duffel, Leefdaal, heer van Westerlo enz., zoon van Hendrik baron van Merode en Francisca van Brederode. Te Water trekt in twijfel of hij niet tot de verbondene Edelen behoorde. Hij was in dienst der algemeene staten als kolonel over een gedeelte van hun krijgsvolk. Met hetzelve te Maastricht in bezetting liggende, voerde hij het gebied in die stad. Daarna werd hem het bevel over Lier en Herenthals opgedragen. Hij behoorde tot de onderteekenaars der Unie van Brussel 1577, en overleed in 1601. Hij huwde 1 (1558) Menera de Berghes, erfdochter van Anthony, marquis van Bergen op Zoom, die in 1561 stierf, 2 Margaretha van Pallant, 16 Oct. 1613 gestorven. Hij verwekte bij de eerste vrouw 1, en bij de tweede 9 kinderen.

Zie Ferwerda; *Nob. des Pays-Bas*, T. I. p. 206; te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 135; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 49.

MERODE (Jan de) onderteekende in 1577 de Unie van Brussel. Wie echter deze Jan geweest is, blijft onzeker. Twee leden van dit geslacht komen in dien tijd voor, Jan, een zoon van den vermelden, en een zoon van Willem van Merode, heer van Duffel en Waroux, die ook dien naam voerde.

Zie te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 133, 135; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 121.

MERODE (Jan de), heer van Rummen en Oudelands-ambacht, baljuw van Kennemerland, volgens Ferwerda, zoon van Floris van Merode en Margaretha van Gent en dus kleinzoon, volgens van Spaen, zoon van Bernard de Merode (hier voren). Hij werd in 1653 in de ridderschap van Holland beschreven, en bekleedde sedert vele en belangrijke commissien voor den Staat. In 1660 werd hij met van Reede van Amerongen en Humalda naar Spanje gezonden, om, konde het zijn, een naauw verbond van vriendschap en koophandel met den koning te sluiten, hetwelk echter niet geschiedde. Hij overleed in 1666, bij zijne echtgenoot, Emilia van Wassenaar Obdam, zuster van den admiraal, geen kinderen nalatende.

Zie Aitsema, *Zak. v. Staat en oorlog*, D. IV. bl. 699, 707, 709; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 13; Scheltema, *Staatk. Ned.*

MERODE (Levert van), wordt op een der lijsten van de bondgenooten vermeld, doch op de stamlijsten komt niemand met dezen naam voor. Te Water gist dat men in plaats van *Levert* zal moeten lezen *Berent*, en denken aan Bernard van Merode, hier boven vermeld.

Zie te Water, *Verb. d. Ed.* D. IV. bl. 134.

MERODE (Richard van), heer van Frentz, nam, blijkens zijn schrijven aan den hertog van Alva, geen deel aan het bondgenootschap der edelen. Het is onzeker of hij de man was van (1) Francoise van Pinobont, dochter van Daniel, heer van Boulers en van Maria van Luxemburg, en van (2) Anna van Merode, dochter van Richard, heer van Petersheim en Margriet van Hornes, of Richard van Merode, heer van Frentz, gehuwd met Margaretha d'Ongnies, vrouw van Middelburg, Betencourt enz. gestorven 1577, zij 21 Mei 1602, 7 kinderen nalatende. Een brief van Richard van Merode, geschreven aan den hertog van Alva uit Chastelneau, den 6 Jan. 1567 (1568), is door te Water medegedeeld. In de kerk te Oirschot is de grafstede van Richard van Merode, gestorven in 1572, die genoemd wordt *Soone tot Petershem, baenderheere van den lande van Duffle en Leefdale.* Wagenaar vermeldt Richard van Merode, heer van Oirschot. Onzeker is het of deze Richard was, die in de Genealogie bij Ferwerda voorkomt als heer van Oirschot en Hilvarenbeek, gehuwd met Geertruyd Crom, bij welke hij 7 kinderen verwekte, onder welke een, Leon Richard, ongehuwd overleden, die in 1584 wegens Brabant gemagtigd werd tot de opdragt van de heerschappij over Frankrijk.

Zie te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 128, 129, 135, 557; D. IV. bl. 301—303; Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 271; Bondam, *Verz. v. Onuitg. stukk.* D. V. bl. 159; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. III. P. I. p. 65; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 55.

MERODE (Robbrecht van), zoon van Willem van Merode, heer van Duffel en Waroux (die volgt), kweet zich dapper in dienst der algemeene staten. Zijn gelukkige aanslag op Aalst was er getuigen van, over welke plaats de hertog van Anjou hem tot bevelhebber aanstelde. Kort daarna is hij ongelukkig te Antwerpen omgekomen.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVII. bl. 22, 38; le Petit, livr. XII. p. 414; XIII. p. 463; te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 133.

MERODE (Walraven van), ridder van Maltha en kommandeur te Arnhem, ontving in 1638 van de ridders van Maltha volmagt om de goederen dier orde hier te lande, geregtelijk, terug te eischen, „doch," schrijft Wagenaar, „hij vorderde luttel en deed ondertusschen vele kosten, die hem niet werden goedgedaan."

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 28.

MERODE (Willem van), heer van Duffel en Waroux, ridder, broeder van Bernard van Merode, was sedert 1547 in aanzien te Luik, en in 1576 burgemeester van die stad, waarin hij in 1589 overleed. Hij behoorde in 1566 tot

de verbondene edelen, en was een der eersten die dienst nam onder den prins van Oranje. Hij was eerst getrouwd met Johanna van Bocholt en daarna met Johanna van Thiant, wier moeder was Agnes of Anna van Ghistelles, vervolgens met Helena van Liedekerken.

Zie le Petit, T. II. p. 131; Loyens, *Recueil Herald. des Bourg. de Liège*, p. 314, 315; J. B. de Tassis, *Comment. de tum Belg.* I. I. p. 137; Hooft, *Ned. Hist.* B. V. bl. 196; Butkens, *Troph. de Brab.* T. II. p. 127; *Quartiers Général.* T. I. p. 262; te Water, *Verb. d. Ed.* D. III. bl. 132—133; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. II. p. 34, 35, 38; Ferwerda.

MERODE (Willem van), heer van Royenburg, een der afgevaardigden, welke Mechelen in 1576 naar Brussel zond om over de algemeene aangelegenheden te helpen raadplegen. Hij was te dezen tijde burgemeester, of, gelijk men aldaar zeide, communiemeester van Mechelen, en werd in September 1577 met Elb. Leoninus, door de algemeene staten naar Gelderland afgevaardigd. Na deze zending woonde hij, als vertegenwoordiger van Mechelen, nog veelmalen de vergadering der algemeene staten bij, en zat dikwerf in die vergadering voor. Hij was de zoon van Hendrik van Merode, heer van Royenburg en Puttershoek en Anna van de Werta.

Ferwerda noemt hem heer van Roggenbag en Puttershoek, ongehuwd overleden.

Zie Bondam, *Onuitg St.*, D. III. bl. 235; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 155; Ferwerda, *Wapenb.* Gen. *Merode.*

MERODE (IJsbrand van), heer van Soeterwoude, Stompwijk en Wilsveen, zoon van Jan van Merode en van Catharina van de Coulster, en gehuwd met Maria van Cuylenburg, vrouw van Soeterwoude. Komt voor op de lijst van hen die in 1567 voor *Commissarissen van den Hove zijn gedagvaard tot aflegging van den gerequireerden eed van trouw aan den koning, met aanwijzing van hen, welke al of niet zijn gecompareerd.*

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. II. bl. 36, D. VII bl. 20; d'Yvoy van Mydrecht, *Verb en Smeeks. d. Edelen*, bl. 69.

MEROODE (J. de), dichter uit het laatst der XVII eeuw, gaf in het licht:

Vreedezang — over den algemeene vreede — affgekondigd den 21 Oct. en gevierd den 6 Nov. (1697). 's Grav. 8°.

Mogelijk was de burgemeester en med. dr. Joan Hendrik de Meroode, door J. Zeeus bezongen, zijn zoon.

Zie Zeeus, *Ged.* bl. 305, 306.

MERON (Philip van), monnik der orde van St. Franciscus te Gouda, leefde in de XV eeuw. Men heeft van hem:

Historie van den Heiligen Patriarch Joseph, bruydegom der Maegd Maria ende opvoeder Ons Heeren Jhesu Christi. Gheprent tot Gouda, tot die Collatie broeders, 1490, 8°.

Zie J. Walvis, *Beschr. der Goude* D. II. bl. 144; Pr. Marchand, *Diction* T. I. p. 106; Gouthoeven, *Chr.* bl. 713, Paquot, *Mém.* T. I. p. 373.

MEROUS (Maarten). Zie MERENS (Maarten).

MEROVEUS. Volgens de sage had zich Chlodeo koning der Franken eens in het noorden zijns rijks bevindende, naar de zeekant begeven, toen op zekeren dag dat de koningin zich met baden verlustigde, een zeemonster uit de golven opkwam, haar overweldigde, en een zoon bij haar won, die naderhand den naam van Meroveus ontving, en van wien de borstelige Merouingen, dus bijgenaamd, wijl zij een borstel op den rug droegen, afgestamd zouden zijn. Eenige onzer vroegere schrijvers brengen dit verhaal tot ons land en beweren dat van dezen Meroveus het huis te Merwede en waarschijnlijk als dan mede de rivier den naam ontleend zouden hebben.

Zie Oudenhoven, *Beschrijv. van Zuidholland* bl. 153; Smits, *Aloude staat van Dordrecht* bl. 27; v. d. Bergh, *Nederl. Volksoverlev.* bl. 221; *Biogr. univ.*

MERREE (Johannes Jacobus de) van 15 Jan. 1782 tot 5 Nov. 1787 predikant te Sprang, werd met Marcel, predikant te Rijswijk, in 1788, gebannen, om dat zij als leden van genootschappen, gewapend ter hulpe hunner onderdrukte landgenooten uitgetrokken waren.

Zie *Vervolg van* Wagenaar D. XX. bl. 416.

MERREM (D.), een graveur, wiens leeftijd onbekend is en van wien Kramm een *hondenkop* in 8°. bezit.

Zie Kramm t. a. p. bl. 1102.

MERS (Casparus), te 's Hage geboren, werd door Rembout Verhulst onderwezen, en onderscheidde zich als beeldhouwer zoo in steen als in hout. Hij bloeide omtrent 1666 en overleed te 's Hage.

Zie Kramm t. a. p. bl. 1102.

MERSCH, MEERSCH, MEERSCHE (Mr. Jacob van der), te Hoorn geboren, vriend en tijdgenoot van Petrus Hoogerbeets. Hij schreef:

Tgroote Raedsel-Boeck, inhoudende dry hondert nieuwe Raedtsels met d'uytlegginghe van dien enz. in rijme vervaet ende gestelt. Oversien verb. en verm. Crommenie, Wouter Gaviasz., 1652, kl. 8°. Er bestaan 6 uitgaven van dit werk.

Onder de nagelatene mss. van J. Schouten, komt voor: *Geschied, Dicht- en Letterkundig Mengelwerk, zoo geschreven als gedrukt, afkomstig van de familie van der Mersch; waar achter is gevoegd het groot Raetsel baek van Mr. Jacob van der Mersch, tot Hoorn, aldaar gedrukt* 1677, 8°.

Zie Abbing, *Vervolg op Velius* bl. 109, Bijl. 24; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 77; *Cat. J. Schouten* mss. bl. 66.

MERSCH, MEERSCH, MEERSCHE (Israël Jacobsz.) of Pratanus, bloeide in het laatst der XVI en begin der XVII eeuw en was een vriend van den geschiedschrijver Velius. Hij was klerk bij Gecommitteerde Raden, en in 1618 notaris te Hoorn. Er bestaat een ms. *Sententiae ex variis autoribus collectae a Rectore Jacobo Adamaeo*, onderaan leest men: *Israël Pratanus Anno* 1588, en op de keerzijde: *Jacobo Adamaeo, Rector der Latijnsche Schole tot Hoorn*, 1588, *daer mijn Grootvader Israël Pratanus bij latijn geleert heeft.* Dit laatste werd geschreven door zijn kleinzoon Petrus van der Mersch. Hij was het die het exemplaar van den *Spiegel der Behoudenis* aan de Regering van Hoorn vereerde, om het in de stads bibliotheek te bewaren; van hem is een sonnet *tot lof van den Autoor*, voor Velius derde uitgaaf geplaatst.

Zie Abbing, *Verv. op Velius* Inl. bl 11, *verv.* bl. 3 *Oph.* bl. 198; *Navorscher* D. III. bl. 224.

MERSCH, MEERSCH, MEERSCHE (Julius Jacobsz.), broeder van den grootvader van P. van der Mersch (die volgt). Deze beoefende de Nederd. dichtkunst, blijkens een gedicht van hem voor de eerste uitgaaf der *Chronijk* van Velius. Hoorn, 1604, kl. 8°.

Zie Abbing, *verv. op Velius, aanteek.* bl. 94.

MERSCH, MEERSCH, MEERSCHE (Pieter van der) of Pratanus, te Hoorn geboren, kleinzoon van Israël bovengemeld, was eerst knecht bij den kunst- en boekverkooper Isaac Willemz. van der Beeck, vervolgens zelf boekverkooper en drukker te Leyden, later te Antwerpen. Hij was in het bezit van rijke aanteekeningen van zijn grootvader en van geschreven aanteekeningen op Velius.

Hij beoefende ook de Nederd. poëzij, en van hem is ook de *Aanteekening* door Abbing medegedeeld t. a. p., D. I bl. 187, *den afval van Junius betreffende.*

Zie Abbing, *Verv. op Velius, Aant.* bl. 94; *Nav.* D. III. bl. 225. *Aanteek. v. h. verhandelde in de sectie vergaderingen v. h. Prov. Utrechtsche Genootschap* 1856 bl. 54 verv.

MERSMAN (Ernestus), was predikant te Deil en Enspijk, 1615. Hij fungeerde tusschen 1617—1648 meermalen als afgevaardigde naar de Geldersche Synode en gedeputeerde der Classe. In 1649 werd hij predikant te Alem en Maren en de Meijerij waar hij in 1652 overleed: zijn naam wordt met eere onder de hervormers der Meijerij genoemd.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk* D. II. bl. 145; Römer, *Geschiedk. Mededeel. nopens Deil* in *Geld. Volksalm.* 1852; de Jongh, *Naaml. der predd. van Gelderl.* bl. 367.

MERTENS (Jan), deken van het St. Lucas gild te Antwerpen. Hij komt als zoodanig 15 Nov. 1481 voor. Hij was beeldsnijder.

Zie J. B. van der Straeten, *Jaerboek der Gilde van St. Lucas binnen Antwerpen* bl. 25; Kramm, t. a. pl. bl. 1102.

MERTENS (Johannes). Zie op MARTIJN van ANTWERPEN.

MERTENS (Johannes Cornelis), werd in 1745 uit eerdentlijke burgerouders geboren. Zijn vader bestemde hem voor den handel, doch zijne neiging voor de kunst merkende, gaf hij hem aan de leiding eerst van A. Elliger en vervolgens aan Quinkhard over. Na bij den laatsten vijf jaren werkzaam te zijn geweest, werd hij naar Antwerpen gezonden, zoo om naar het naakt model te teekenen als om de kunstwerken der groote Vlaamsche meesters der XVII eeuw te bestuderen. Na aldaar twee jaren vertoefd te hebben, keerde hij naar Amsterdam terug, legde zich op het olieverwen toe, doch daarin minder gelukkig slagende, op het teekenen van portretten in pastel en crayon en vervolgens in zwart krijt. Hij bragt deze laatsten met een wonderlijk geduld en juistheid tot een ongemeenen graad van uitvoerigheid en kracht. Ook maakte hij op die wijze teekeningen naar voorname meesters. Hij overleed te Amsterdam in 1821. Hij was tweemaal gehuwd geweest. Zijn eerste vrouw overleed bij de twaalfde bevalling in het kraambed; zijn tweede gade was Helena Janszens.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 215.

MERTENS, ontvanger te Gend in 1584. Den 18 Julij 1584 werd aldaar uitgeroepen dat de Magistraat brieven uit Brugge aan Mertens geschreven, had onderschept, waarin eenige heimelijke aanslagen op de stad ontdekt werden, waarop Mertens gepijnigd werd.

Zie De Kempenare, *Vlaamsche Kronijk* bl. 387.

MERTVORST (Thomas), meester in de kunsten, kanunnik in de kollegiale kerk van St. Maarten, werd afgezonden aan de Provinciale Synode in 1565 door den aartsbisschop Schenk te Utrecht beroepen. Daar zijnde, deed hij in naam van het kapittel een schriftelijke verklaring, die men vindt in

Bat. S. T. IV. p. 25.

MERULA (Angelus), of Engel Willemsz. de Merle, ook Engel de Merle, de Maerlen, van Maarle, Ingel Willemsze, oudste zoon van Willem de Merle, werd, in 1482 in den Briel geboren. Hij werd van zijne jeugd tot de beoefening der godgeleerdheid en des kanonieken regts bestemd, en op twee en twintige leeftijd naar de universiteit te Parijs gezonden.

Hier beoefende hij als student bij het collegie der Sorbonne, de kanonieke regtsgeleerdheid en de scholastike theologie en redeneerkunde, zette zijne studie in de oude talen voort en legde zich ook toe op het Fransch. Na (15 Mei 1507) tot meester der vrije kunsten en (24 Maart 1508) tot licentiaat der theologie verheven te zijn, keerde hij naar zijn vaderland terug. Den 5 April 1511 werd hij in den Dom te Utrecht tot priester gewijd en een maand daarna (5 Mei) bediende hij zijne eerste mis in de hoofdkerk van den Briel. Hier bekleedde hij twee bedieningen, die van „openbaar notaris op Apostolisch gezag" en van „Kanunnik." Intusschen bleef hij zijne studien van vroegeren tijd voortzetten, begon zich op het Grieksch toe te leggen, zoodat hij weldra het N. T. ook in de oorspronkelijke taal las. Omstreeks 1525 werd hij door den Utrechtschen kerkvoogd, Philips van Bourgondië, naar Leuven gezonden om daar op te treden in een belangrijk geschil tusschen het Bisdom en de Universiteit der genoemde stad.

Hij vertoefde verscheidene weken te Leuven, waar men hem eenigzins als een gevangene bejegende, die wel de gansche stad als zijn gevangenis kon beschouwen, maar zich niet buiten de poorten mogt begeven zoolang het regtsgeding niet beslist was. Nog voor dit echter plaats had, schonk men hem zijne vrijheid. Reeds had Merula het grootste deel zijns leeftijds achter den rug, toen hij (1530) door heer Joost van Kruiningen tot pastoor te Heenvliet werd beroepen. Hij aanvaardde deze bediening, leefde sedert geheel voor de heilige pligten aan zijn ambt verbonden en zette zijne taalstudiën en godgeleerde oefeningen met nieuwen lust voort. Met de grootste vlijt en zelfstandigheid van oordeel las hij de schriften van de oude Kerkvaders, die van nieuwere schrijvers van naam, onverschillig tot wat partij zij behoorden, inzonderheid de schriften des O. en N. Testaments, in de grondtaal, daar zijne taalkennis hem van de ontrouw der Vulgata volkomen overtuigd had. Gedurende 22 jaren zette hij dien arbeid onafgebroken voort, en reeds voor 1540 getuigde hij zoo luide tegen enkele misbruiken en dwalingen der kerk, dat hij in verdenking van ketterij kwam. In genoemd jaar toch werd reeds de Commissaris van den Hove van Holland, belast om Adriaan Willemsze, toen Rentmeester van het kapittel van Geervliet, en waarschijnlijk ook anderen, betreffende Merulas leerwijs te verhooren. Maar deze en andere aanvallen welligt gingen voorbij, zonder, naar het schijnt, op het lot van den Hervormer eenigen nadeeligen invloed uit te oefenen. De liefde zijner gemeenteleden en de hoogachting welke de magtige heer der plaats, Joost van Kruiningen en Jacob, zijn oudste zoon, Merula toedroegen, waren zijne bescherming. Toen echter beide gestorven waren en de Heerlijkheid van Heenvliet op den jongeren zoon, Johan van Kruiningen, gekomen was, verkeerde ook Merula's lot. Deze en zijn echtgenoot Jacoba, weduwe van Jan van Vlaanderen heer van Praet, zuster van Maximiliaan van Bourgondië, zonden van hunnentwege brieven aan de toenmalige Landvoogdesse Maria, Koningin van Hongarije, om haar van Merula's ketterij te berigten. Ten gevolge hiervan verscheen Christiaan de Waart, toen Raad en Procureur-Generaal van het Hof van Holland den 30 Aug. 1552 te Heenvliet om aangaande den pastoor informatien in te winnen. Maar al te spoedig moest Merula de gevolgen van het onderzoek van dezen ondervinden. De 15 April 1553 kwam de inquisiteur Franciscus Sonnius te Heenvliet. Deze zond den Fiscaal Dirk Wolf en Karel Wesenhaghe naar de pastorij, die hem plotseling in zijn studeervertrek overvielen, haastig naar de boekwerken grepen, die om hem lagen, ze doorbladerden en een en ander aanteekenden. Hierop deden zij hem eenige strikvragen, die hij met kalmte beantwoordde en verlieten daarop zijne woning. Den daaropvolgenden dag, den tweeden Zondag na Paschen, was Sonnius onder zijn gehoor. Na den middag werd hij op het Hof geroepen en door den Fiscaal Wolf hem een geschreven stuk toegereikt, dat eenige artikelen van beschuldiging bevatte, waarop hij zich na drie dagen te verantwoorden had. Op den bestemden tijd leverde Merula zijne schriftelijke verantwoording in. Sonnius hiermede niet te vreden beval hem zijn geschreven leerredenen uit te leveren. Zij werden door hem aan Sonnius ter hand gesteld, vervolgens zijne overige werken en schriften onderzocht en hij op last van Sonnius door Johan van Kruiningen in bewaring genomen eerst buiten allen toegang, en 4 Junij, op aanvraag van van Kruiningen aan het Hof van Holland, te 's Hage op de Voorpoort gesteld. Op voorspraak van den kettermeester Herman van Lethmate, en later van Sonnius bij Viglius van Zúichem, werd hij in de maand December in de proosdij Bethlehem, in het Westeinde te 's Hage overgeplaatst. Terwijl Merula's lot, zoo veel zijn verblijf betrof, aldaar verbeterd was, ontstond er van eene nieuwe zijde vervolging. De Leuvensche Doctoren, waaronder Tapper wel de eerste plaats zal ingenomen hebben, wenschten dat de gevangene, wiens naam meer en meer door het gansche land klonk en om zijne standvastigheid en volharding in den strijd met den Inquisitie steeds beroemder werd, naar hunne stad zou overgebragt worden. Zij wilden waarschijnlijk hunne vereenigde krachten beproeven op den man, die als een rots onbewegelijk stond, terwijl vele zijner hervormingsgezinden medebroeders maar al te ligt bezweken, en wiens terugkeer tot de leer der Roomsche kerk van dag tot dag noodzakelijker werd, naarmate zijne glansrijke houding tot heden bij allen grooter bewondering verwekte; doch de Staten van Holland beletten zulks, even als zij vroeger belet hadden dat de pastoor van Heenvliet naar Utrecht wierd vervoerd. De landsvoogdes beval nu dat de gansche zaak aan den Inquisiteur Tapper zou opgedragen en door hem geëindigd worden. Hierop kwam deze met den Leuvenschen godgeleerde Joost van Ravensteyn, zijn fiscaal Cloeting en zijne notaris Quintyn Macquet te 's Hage en terstond werd Merula strenger bewaakt en buiten toegang gesteld. Even gelijk vroeger op de Voorpoort werd thans bij den gevangene alle pogingen in het werk gestelt om zijne dwalingen te herroepen en hij toen zulks mislukte wederom uit de proosdij naar de Voorpoorte vervoerd, en den 26 September als de dag aangewezen, waarop het proces zou beslist worden. Het gerucht hiervan verwekte alomme deelneming, de straten van 's Hage waren gevuld met ontelbare vreemdelingen, vooral uit Gelderland. De meewaardigheid stond op aller gelaat. Men klaagde

zivèr het lot des eerbiedwaardigen ouden mans en zuchtte over de zaak der Hervorming, die duizenden dierbaar was. Hier en daar mompelde men over de valschheid der van Kruiningens, over de lafheid des Provincialen Hofs, over de grenzelooze boosheid der kettermeesters. De volksmenigten scheen gereed, om in daden van geweld het overkropte gemoed en het lang bedwongen ongeduld lucht te geven. De Inquisiteurs zagen het met klimmende bekommering en begonnen te beeven voor hun leven. Toen wenschten zij dat zij hun slachtoffer konden los laten. Nog twee dagen stelden zij de uitspraak der sententie uit. Te vergeefs wendde Nicolaas van Nieuwland, de naambisschop van Hebron, nog een poging aan om hem tot afzwering te bewegen.

. De 28 September 1554 ontving de scherpregter van het Hof met de zijnen bevel om alles in gereedheid te brengen, wat tot het verbranden van een ketter noodig was, en werd hij naar de raadskamer van het Hof van Holland geleid. Hier waren de leden der Inquisitie en de president Gerard van Assendelft met al zijne raden, de stadhouder der provincie en Johan van Kruiningen met sommige zijner leenmannen uit Heenvliet, en ook Nicolaas van Nieuwland. Met ongedekten hoofde en gevouwen handen, als tot tranen bewogen, knielde hij voor Merula's voeten neder, en bad hem met luide stemme: »dat hij zich in deze uiterste ure tot eenige toegefelijkheid zou laten bewegen; dat hij slechts bekennen zou, in enkele, onbelangrijke stukken des geloofs onvoorzigtelijk gedwaald te hebben". Ook de overige Inquisiteuren vereenigden sich met hem, »en stelden hunne zielen te pand voor den hoogsten regter, opdat zij de straffen mogten dragen, zoo zij hier zondigden." Wat moet ik doen? zeide Merula tot den president van Assendelft. Deze gaf ten antwoord: »ga niet met anderen te rade, maar met uw geweeten." Had Merula dit woord verstaan, dan ware gewis zijn eerste heldenmoed weêrgekeerd. Maar des grijsaards doofheid werkte het verraad zijner vijanden in de hand. »Wat toeft gij nog," riep de Bisschop van Hebron. Toen gaf Merula toe: hij wilde in het algemeen erkennen van enkele ligte punten zijner belijdenis gedwaald te hebben. Haastig bragt men nu den grijsaard op de rol, en naauwelijks is er eenige stilte gekomen onder het aanwezige volk, las men uit het Inquisitie-boek, niet de verklaring in de raadzaal gedaan, maar 67 artikelen van het hoogste gewigt voor, die de oude man tot het laatst met heldenmoed had verdedigd. Deze, heette het, had hij afgezworen en 67 andere door de Inquisitie naar willekeur tegenovergestelde aangenomen. De menigte in de zaal, die voor een oogenblik met gespannen aandacht had toegeluisterd, blikte nu met verontwaardiging op Merula neder. Merula zelf had nog geen vermoeden van het bedrog, en ontdekte het eerst toen hij in den kerker wedergekeerd en van zijn neef Willem Merula vernam wat hij uit onwetendheid had gedaan. Van zijn ambt ontzet en tot eeuwige kerkerstraf gedoemd, werd hij naar het Cellebroeders klooster te Leuven vervoerd (Maart 1555). Hier begon Tapper eene nieuwe inquisitie tegen hem in te stellen, en beschuldigde hem toen van meineed. Te vergeefs poogde hij Merula op nieuw tot herroeping te bewegen, en toen, in weerwil van de inspanning zijner uiterste krachten, alle zijne pogingen schipbreuk leden, werd Merula den 30 Junij 1556 België dieper ingevoerd, tot dat men hem ten laatste in de Abtdij van Liessies, een der zes en twintig abtdijen van het toenmalige Henegouwen, in verzekerde bewaring stelde. Hier had hij vele en langdurige mondgesprekken met Louis du Blois, abt des kloosters, een beschaafd man, van hooge geboorte, die door zijne partij onder de beste ascetische schrijvers van zijn tijd gesteld wordt, en van zijne monniken. Toen ook deze niets op den grijsaard verrigten, werd hij den 4 Junij 1557 naar Bergen en Henegouwen vervoerd. Nog eenmaal werden nu de heetste maar ook de laatste twistredenen gevoerd. Doch spoedig gaven de inquisiteurs den moed op voor Merula's onverzettelijke volharding, verklaarden hem nu voor een redenafvallige en erger dan een ketter. Zij deden hem ontwijden en door de Brusselsche regtbank veroordeelen om den 24sten Junij verbrand te worden. Doch, ons onbekende omstandigheden, deden de uitvoering van dit vonnis nog een maand uitstellen. Eerst den 27 Julij werd hij naar den brandstapel gevoerd. Eer Merula hem beklom, vroeg hij vrijheid om nog te bidden. Deze laatste gunst werd hem ligtelijk toegestaan. De oude man knielde, hief de handen op, en was eenige oogenblikken blijkbaar in een innig gebed. Maar onverwachts zonk zijn ligchaam een weinig naar de regterzijde over. De scherpregter en zijne dienaars schoten toe en vingen hem op, meenende dat zwakte of vrees hem bezwijmen deed. Het was niet alzoo! Hij was gestorven. Eenige uren later werd zijn overschot verbrand. Zijne geschilderde afbeelding berust in het door hem gestichte weeshuis te Briele en is in steendruk gebragt voor het werk van Prof. Moll. Bertius, Baudius, Grotius, Heinsius, Luntius, Meursius, Scriverius, van der Schelling, hebben zijn uiteinde in gedichten vermeld; de hoogleeraren Merula en Moll zijn leven geschetst.

Behalve de disputatiën met de Inquisitie, welke de martelaar in zijne gevangenis aan Willem Merula getrouwelijk plagt te dicteren en de journalen, die hij hield, waren in 1604, toen de hoogleeraar Paulus Merula de *Histora Tragica* uitgaf, o. a. nog de volgende opstellen van Angelus in schrift voorhanden:

Dissertationes.
Omnes posse tractari et loqui de Verbo Dei.
De justificatione fidei.
De gratia Dei.
De vero fidei et sacramentorum intellectu.
Quomodo quis dignè accedat ad Coenam Domini.
De transsubstantiatione in altaris sacramento, an sit vel non sit.
De matrimonio.
De poenitentia.
De Cruce et de Tribulatione.
Consolatio conscientiarum, quae laesae.
Quomodo consolaturus se sit Christianus, quum a Deo probatur et in desperationem praecipitatur.
De solo Deo invocando in omni cruce et tribulatione.
Propositiones aliquot Christum Jesum ab multiplicibus intercessoribus vindicantes, ipsumque solum et unicum coram Patre coelesti pro suis fidelibus intercessorem probantes.
De cultu et invocatione Sanctorum.
De non invocandis Sanctis.
Quomodo orandum.
Voluntarie moriendum.
Explicationes.
Decalogi.
Orationis dominicae.
Symboli Apostolorum.
Ecclesiastis Salomonis.
Tentationis Ezechiae.
Alia.
Sermones infiniti.
Catechismus.
Confessio quotidiana.
Consolatio aegrotantium.
Epistolae innumerae.
Commentationes quaedam in jus canonicum.

Zie *Clar. Theologi D. Ruardi Tappari Enchusiani, haereticae pravitatis primarii et generalis Inquisitioris, Cancellarii Lovaniensis, Apotheosis, Gratiano Vero, Theologiae Baccalaureo, auctore* door H. Geldorpius in het Ned. vertaald; (*Apotheosis of Hemelvaart van R. Tapper van Enckhuizen.* Amst. 1622); A. van Haemstede, *Historien oft Gheschiedenis der vrom. Martelaren*, (1566) bl. 506, 606; uitg. te Dordrecht 1608. D. II. bl. 151; Gysius, *Hist. d. Martelaren*, fol. 242—247, *Fidelis et succincta rerum adversus Angelum Merulam tragice ante XLVII annos, quadriennium et quod excurrit, ab Inquisitoribus gestarum, Commemoratio, auctore Paulo Merula, ordinum foederatarum provinciarum historiographo. Lugd. Bat, apud L. Elsevierium* 1604, 4°., in het Ned. door des schrijvers zoon bewerkt, Leyden 1604, 8°. Gerdes, *Floril.* p. 249 en *Hist. Reform.* T. III. p. 257, 1655; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 198—218; van Alkemade en van den Schelling, *Beschrijv. v. d. Briel*, D. I. bl. 104—116; Adr. van der Goes, *Register* op het jaar 1553, bl. 23, 26; op 't jaar 1554, bl. 7, 36, 37; op 't jaar 1555, bl. 1; De Riemer, *Beschrijv. van 's Gravenh.*, D. I. H. XIV. bl. 456, 457, 458; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. V. bl. 609; *Lev. v. Ned. Mannen en Vrouwen*, D. IV. bl. 335; P. Scriverii, *Opera anecd. Phil. et Poet.* p. 459; Matthaeus, *Anal.* (ed. II.) T. I. p. 171, (verg. *Bat. S.* T. II. p. 548—548, ed. 8°.); *Kerk. Oudh.* D. III. bl. 593; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. I. bl. 196, 197; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk;* De Aantt, bl. 90; v. d. Monde, *Tijds.* D. VII. bl. 244; Glasius, *Tafereelen uit het leven van Christen-Martelaren*, bl. 339 verv.; Dez, *Godgel. Nederl. o. h. W.;* W. Moll, *Angelus Merula, de Hervormer en Mar-*

telaar des geloofs, Amst. 1851; Paquot, *Mém.* T. I. p. 523, *Mém. Litter. de la Grande Bretagne*, T. I. p. 82—83; Luiscius, Hoogstraten, Nieuwenhuis, *Woordenb. der Zam.*; Kok, Kobus en de Rivecourt, Jöcher, *Bibl. Univ.*; Muller, *Cat. v. Portr.* Baudii, *Poëm.* (Amst. 1660) p. 204 seqq.; *Aurora*, *Jaarb. v.* 1849, bl. 101—110; *Nav.* D. I. bl. 354, D. IV. bl. 352, D. bl. 189; *Bijbl.* LXXXVI—VII, bl. 254; Dodt, *Utr. Tijds.* 1841, n°. 9. bl. 300.

MERULA (Paulus), broeder van den vorige, een geleerd man, in verschillende talen bedreven. Hij bezocht in zijn jeugd verschillende landen, en stierf 9 Januarij 1540 oud 30 jaren. Hij huwde Agatha Martini, die hem twee kinderen schonk. Willem (die volgt) en Margaretha.

Zie den Stamboom achter de *Fidelis et succincta-commemoratio.*

MERULA (Willem) zoon van den vorige, werd den 9 November 1529 in den Briel geboren. Als een jongeling van 24 jaren van de Parijsche Universiteit wedergekeerd, werd hij door de teederste verknochtheid aan zijn oudoom, Angelus Merula, verbonden. Sints 12 jaren door den dood van zijn vader beroofd, had hij in den pastoor van Heenvliet als een tweeden vader gevonden, die hem dierbaar was om zijne liefde en deugden, en in wien hij met dankbaarheid een leidsman tot de betere kennis des Euangeliums erkende. Sedert zijn oom, op bevel van Sonnius, was gevangen genomen, wijdde hij zich geheel aan hem, volgde hem in zijne ballingschap en stond hem met raad en daad bij. Zoo lang hij mogt deelde hij zijne smarten onder volslagen zelfsverloochening en met opoffering van den schoonsten bloeitijd zijner jeugd. Zijn naam komt in de laatste jaren van zijns ooms levensgeschiedenis herhaaldelijk voor; trouw stond hij den bekenner des geloofs op zijde, den ouden, dooven man in zijne redetwisten en voor zijne regters helpende met zijn gehoor, hem steunende, en, voor zoo ver in hem was, beschermde onder het verraad, dat men aan hem pleegde, en ook ten slotte ooggetuige van des Martelaars heerlijken uitgang. Hij was het, die in later leven door mondelinge en schriftelijke mededeelingen zijnen zoon Paulus in staat stelde tot het naauwkeurig verslag der gebeurtenis. In het najaar van 1557 trad hij in het huwelijk met Jacoba, dochter van Gijsbert Heermans, uit een aanzienlijk Dordsch geslacht, vriend van Hadrianus Junius, die na hem een zoon (Paulus die volgt) en vier dochters (Agatha, Geertrui, Maria, Elisabeth) geschonken te hebben, 1589, overleed. Volgens de genealogie achter de *Fidelis et succincta Commemoratio*, was hij eerst ontvanger te Putten, vervolgens bevelhebber van het kasteel van Heenvliet. Na de verovering van den Briel door de Water-Geuzen, schijnt hij naar Dordrecht vertrokken te zijn. Hij komt aldaar echter reeds in 1570 en 1571 als Secretaris der stad voor en overleed 5 Mei 1589, in de ouderdom van 70 jaren.

Zie de aangeh. *Genealogie*; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 358; H. Junii, *Epp.* p. 209, 290; Moll, *Ang. Merula enz* passim.

MERULA (Paulus), zoon van den vorige, werd den 19 Augustus 1558 te Dordrecht geboren, en na het onderwijs van Mr. Joos Schraedt, opperrector aldaar en van Ysbrand Bevius te Delft genoten te hebben, naar de Hoogeschool te Leyden gezonden om zich onder Corn. Neostadius en Corn. Grotius op de regten toe te leggen. Naar gewoonte dier dagen, bezocht hij verschillende buitenlandsche hoogescholen, onder anderen die van Orleans en Genève, aan welke laatstgenoemde hij vooral Denis Godefroy en François Hottoman, toen de beroemdste regtsgeleerden van Europa, hoorde. Zijne reizen door Frankrijk, Italië, Duitschland en Engeland geëindigd hebbende, zette hij zich als advocaat te Dordrecht neder en verkreeg als zoodanig grooten roem [1]). In 1593 werd hij, in plaats van Justus Lipsius, tot Hoogleeraar in de geschiedenis, en in 1598 in plaats van Janus Dousa fil., tot opzigter der Akademische Bibliotheek te Leyden, en door de Algemeene Staten tot Historieschrijver benoemd. Den 19 of 20 Julij 1607 overleed hij te Rostock, waarheen hij met zijn gezin tot herstel van zijnen verzwakten ligchaamstoestand, een gevolg van onafgebroken studie, en om tevens zijne bloedverwanten te bezoeken, gereisd was. „Hij was," schreef Balen, „een man, in welke om prijs streden godsvruchtigheid, beleefdheid, zedigheid en geleerdheid." Van de Wall noemt hem: „een man van een zonderlingen geleerdheid, die de oude gedenkschriften dezer landen naarstig ondersocht heeft," en Alkemade getuigt bijna geen geschreven boek of zeldzaam handschrift onder het oog gehad te hebben, waarin de hand van dezen Merula niet gevonden werd. Grotius, Heinsius, Opitz, V. Fabricius, Dousa, Baudius, Barlaeus, Eufrenus, B. Vulcanius hebben hem met hunne lofdichten vereerd. Scioppius noemde hem „vir probitatis et eruditionis insignis."

Behalve een uitgebreide wetenschappelijke en talen kennis, had de Merula ook smaak voor de schilderkunst, blijkens een door hem geschilderd portr. van Scaliger op de Acad. Bibl. te Leyden.

De Staten van Gelderland droegen hem den last op om hunne geschiedenis te beschrijven. Hiervan kweet hij zich, volgens Mr. Vonck, zeer wel, „beginnende de geschiedenis dezer landen van de alleroudste tijden, de Sicambers, Menapiers en Batavieren tot aan de Voogden, met oogmerk om zoo verder voort te gaan, doch de dood verhinderde hem hierin." Deze arbeid van Merula heeft nimmer het licht gezien, doch is aan Pontanus, bij het beschrijven zijner *Geldersche Geschiedenissen*, van zeer veel nut geweest. Ook liet hij een menigte handvesten en andere stukken de geschiedenis van Gelderland betreffende na, van welke Pontanus gebruik maakte.

Hij huwde in 1589 Judith Buys, dochter van Bartholomeus Buys Gryphius, Raad van de Staten van Holland, die hem 9 kinderen (Jacoba, Willem, Bartholomeus, Angelus, Justina, Jacob, Jacob, Joannes, Jacoba) naliet, die alle in hunne jeugd stierven en van welke alleen Willem eenigen naam heeft verworven. Bartholomeus Clingius, Rector der Universiteit te Rostock en Johannes Kirchman, toen Hoogleeraar aldaar in de dichtkunst, hielden beide een lijkreden op hem: die van den laatstgemelde is gedrukt.

Zijn grafschrift vindt men bij Foppens, Paquot en and. Zijn portret is in de Alm. Acad. Leid., bij Meursius en vóór de *Tydt-thresoor*, door J. Matham, met zijn devies *Vincenti Laurus*, en een vierregelig Latijnsch gedicht van D. Heinsius. Zijne Bibliotheek werd in 1608 te Rostock, niet, gelijk Paquot wil, te Leyden verkocht. Hij schreef:

Manier van procederen in de Provintien van Holland, Zeeland ende West-Friesland, belangende Civile Zaaken, getrouwlijk ende met neerstigheid byeen vergaderd uit alle Ordonnantien, Privilegien, Instructien, Missiven, Acten, Apostillen etc. tot dien einde inde honderd jaaren herwaards, bij de Hooge Overigheid of van wegen dezelve uitgegeven: alles met Civile en Canonyke regten, nevens de Regtsgeleerden, zo nieuwe, als oude meeningen bevestigd, Leid. 1592, 4°. 's Hage 1619, 4°., 1631, 4°., 1681, 4°., Delft, 1705, 4°. (*Nu van nieuws vermeerderd met verscheide Placcaten, Resolutien, Ordonnantien, die naderhand uitgegeeven zijn; bevestigd met Regten, Advisen van Regtsgeleerden, Sententien van de Hoven van Justitie van Holland, Zeeland en elders; mitsgaders veele Aanmerkingen van voorname geoeffende Practisijns; met een groot nieuw verbeterd Register voorzien*). *Verm. door G. de Haas.* Leyd. 1741. 4°., *Verm.* Leyd. 1784. 2 d. 4°.

Urbis Romae Delineatio, et methodica ex variis Authoribus Descriptio L. B. 1599; vert. door J. L. Fenacolius (*Beschrijv. van het oude Rome*, Amst. 1650), en ook gevoegd achter zijne vertaling van Livius, Amst. 1650 fol.

Eutropii Historiae Romanae Libri X et Pauli Diaconi Libri XVIII ex editione P. M. L. B, 1592, 8°., 1594, 8°.

Ennii Annalium Libri XVIII, quae apud varios autores, supererant Fragmenta, collecta, composita, illustrata ab Paulo G. F. P. N. Merula, Lugd. Bat. 1595, 4°.

Vita Francisci Junii, Betuticensis, ab ipsomet Junio scripta, et edita a P. M., L. B. 1595, 4°., Genev. 1602, 4°.

Willerami Abbatis in Canticum Canticorum paraphrasis genuina, prior Rythmis Latinis, altera veteri linguâ Francicâ, addita Explicatio Linguâ Belgicâ et notae quibus veterum vocum Francicarum ratio redditur. Edente P. M., Lugd. Bat. 1596, 8°. De Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden bezit een exemplaar; L. B. 1598, 8°., met wit papier doorschoten en met aanteek. van W. F. van der Wilp. Zie *Bibl. Hulthem*, T. I. p. 7, 8.

Fidelis et succincta commemoratio rerum adversus Angelum Merulam tragice gestarum ab Inquisitoribus, L. B. 1604, 4°.

Placaten ende Ordonnantien van de Wildernissen ende Jachtbedrijf, 1605 in fol. Gron. 1672. fol. eu 4°.

Vita Desiderii Erasmi, ex ipsius manu fideliter repraesentata.

[1]) In *Thes.-rek.* te Dordrecht komt hij tusschen 1589—1590 voor als advocaat extraord., op een wedde van 6 £.

Additi sunt Epistolarum ipsius Libri duo, collecti et editi a P. M., L. B. 1607, 4°.

Cosmographia generalis Libri tres, item Geographiae particularis Libri quatuor: quibus Europa in genere; speciatim Hispania et Gallia, Italia, describuntur. Cum Tabulis Geographicis, Amst. 1605, 4°. Amst. 1621 fol. *It. cum Tabulis Geogr. aeneis, multo quam antehac accuratioribus*, Amst. Guil. Blaeu 1636, 16°. 6 vol. (op *Cat.* P. Gevers p. 78, 4 vol. 12°. c. fig.).

Tydt-Threzoor, ofte kort ende bondich verhael van den standt der Kercken ende de Wereltlicke regieringen; vervattende beneffens de Successie der Pausen, Patriarchen, Eerst-Bisschoppen, Bisschoppen, etc. Keysers, Koningen, Vorsten, Princen, etc. Geestelycke Ordens, vermaerde Schrijvers, Ketters etc. de gedenckwaerdickste geschiedenissen over den ganschen Aertbodem, van Christi geboorte af tot den tegenwoordigen jare 1614 *met groote vlydt ende naersticheydt opgezocht ende by een gestelt, den tijdt omtrent van twaelf hondert jaren; door P. M. J. C. Historie Schrijver der Vereenichde Nederlanden. Voltrocken ende vervolght van den jare M CC tot den tegenwoordige jare M D CXIIII by synen soon Gulielmum Merulam*, Leyde 1614, fol. It. *met een woordvervolg tot* 1627 (door een vriend van P. M.) bevattende de kerkelijke twisten in de Nederlanden enz. en uitv. Register, dat in de eerste uitg. ontbreekt. Leyd. 1627, 1639. fol.

Diatriba de statu Reipublicae Batavicae, cum Libello de Republica atque urbibus Hollandiae, edente Joachimo Mörsio, L. B. 1618, 4°. Volgens Paquot zijn er verschillende uitgaven van dit werk, van welke eene dezen titel voert.

Opera posthuma de Natura Reipublicae Batavicae: accessere Dominici Baudii Orationes omnes, L. B. 1625, 8°.

(Z. M. Boxhorn) *Commentariolus de statu confoederatarum Provinciar. Batava. Accessit de eadem materia P. Merulae diatriba, Hagae comit*, 1650, 12°. (P. Scriverius was de uitgever).

Oratie over den Aert en Eigenschap der Batavischen Republiek, Enkh. 1642, 8°.

Vita Joannis Capnionis, cum ejusdem Epistolarum Libris, a P. M. editis, L. B, 1642, 16°. Argentor. 4°.

Dissertatio de Maribus, achter de verhandeling van Grotius *de Mari libero*, L. B. 1623, 24°, p. 109—216. Afzonderlijk, L B. 1635, 8°.

Italia, Gallia et Hispania, Amst. 1636, in 12°.

De Romanorum Comitiis et Praemiis, quae militiam sequebantur. Opuscula posthuma. Joh. Boschio edente, Lugd. Bat. 1675, in 12°.

Opera varia posthuma juxta Autographum cum amplissimo indice edita et recensita, L. B. 1684, 4°.

Bijdrage tot de Geschiedenis der Kronijk van Gelderland, door Mr. P. M. Medegedeeld door P. Nyhoff, in *Chron. v. h. Hist. Genoots.*, D. VIII. bl. 304 volgg.

In Handschrift:

Beschrijving van de stad Nijwegen.

Het leven van de Heeren van Brederode, door P. M., nevens eenige authentyke en gewigtige stukken dit hoog adelijk huis betreffende, verzameld door K. v. A. en P. v. d. S. 4°. *Cat. K. v. A. en P. v. d. S.* p. 39, voor *f* 19 verkocht.

Fasti Dordraceni en *Descriptio Dordraci*. Foppens vermeldt ze onder de mss. van Merula niet; maar alle de overige beschrijvers van zijn leven rangschikten ze er onder. Petrus Scriverius had in zeker tot roem van de stad Dordrecht geschreven, gedicht, het oog op deze Gedenkboeken. Zie: *Anecd. Poet.* p. 121.

Beschrijving van Holland.

Historia Belgica.

Synchronismus earum rerum, quae proxime elapso saeculo in orbe christiano contigerunt.

Les Provinces Unies des Pays-Bas.

Discursus Politicus in Donationem, sive cessionem, quâ Philippus II Rex Hisp. Infantem Isabellam jus transcribit Provinciarum Belgicaran, Comitatuumque Burgundiae et Carolesii Anno CIƆIƆXCVIII.

Tabulae Antiquitatum Romanorum.

Historia Magistratuum Romanorum.

De diebus festis apud Romanos.

Historia sive Fasti rerum a Romanis gestarum.

Chronologia in Lucanum, Caesarem de Bello civili et Dionysium Hallicarnassaeum.

Lectiones in I, II libros Flori.

Lectiones in Julium et Augustum Suetonii.

Lectiones in Taciti Germaniam.

Fragmenta veterum Poëtarum. Cum Annotationibus.

Nomenclator Cynegeticus.

Historia de Diis Veterum.

De linguis variis.

Diatriba de Linguae Gallicae antiquitate et dialectis.

Orationes quaedam ac Poëmata.

Praxis Latina.

Praxis criminalis Provincialis.

Curiae apud Batavos.

Commentarii in IV Institutionum Justiani libros.

Tracatus de dotibus.

Antimonia Juris.

Excerpten uit .... de werken van Matthaeus, Merula; Manier van Procederen enz. op *Cat. v. Voorst* (*mss.*), p. 69.

Brieven van hem vindt men in *Syll. Epistol*, ed. *A. Matttaeo* en *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. IV. bl. 77. Hij beoefende ook de Lat. poëzij.

Zie Joh. Kirchmanni, *Oratio in funere V. cl. P. G. F. P. N. Merulae*, Lugd. Bat. 1672 16°, en in de *Mem. Philos. Henning Witten Decad. V.* p. 6—31; *Vita P. M.* vóór zijne *Opera Varia posthuma* L. B. 1682, 4°., *Arbor Gentilitia Merularum*, achter de *Fidelis et succincta Commentario*, en vóór de *Orat. funeb.* van *J. Kirchman*, L. B. 1672, 12°.; Orlers, *Acad. Leidens.* p. 191—193, *Ill. Acad. L. B. i. e. Vir. Clariss. Icones, Elogia ac Vitae* (L. B. 1613) *c. icone;* Meursii, *Athen. Bat.*; Sweertii, *Athen. Belg.* p. 593—595; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 115, 116; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 715, 716; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 944; Almeloveen, *Bibl. prom. et latens*, p. 34; Harles, *Introd. in Hist. Lat. sin.* p. 30; Scioppius, *Praef. de Arte Crit. etc.* p. 15; Magiri, *Eponymol.* p. 590; Scaliger, in *Scaligeranis secundis, voce Merula;* Vossius, *de Scientiis Mathem.* C. XLIV. § 36, p. 261, 262; Crenii, *Animadvers. Philol.* V. II. C. IV. § II, III. p. 110—114; P. Pars, *Index Bat.* p. 348—350; Jo. Alb. Fabriecius, *Bibl. Lat. Med. Lat.* T. V. p. 216—218; Gottl. Krausziuss, *ad Conringium, I, I saec XVII.* C. V. p. 216 (18); Freytag, *Anal. lib.* p. 594, 595; Vogtii, *Catal. libr. rar.* p. 461, 462; Gerdes, *Floril. libr. rar.* p. 249; *Cat. Bibl Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1439; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 55 56, *Anal.* p 570; Freheri, *Theatrum* p IV. p. 1504; Burmanni, *Syll. Epist.* T. I. p. 190, 192, 194, 258, T. II. p. 374, 401, T. III. p. 250, 274, 659; Vincentii Fabricii, *Epp.* p. 273; Cunaei, *Epp.* p. 111; P. Scriverii, *Ep* XV. in Matthaeus, *Anal.* T. I. p 365; B. Vulcanius, *Ad. inclytam Metropolim Dordrac, Cl. viri P. Merulae patriam; Gedicht. van S. v. Beaumont* (uitg v. J. Tideman) bl. XXV, 37, 247 (brief van Beaumont aan hem); Heinsii, *Poëm.* p. 70; Grotii, *Poëm.* p. 90; Baudii, *Poëm.*, p. 80; Eufrenii, *Poëm.;* Dousae, *Poëm.* p. 77; Saxe, Morhoff, Moreri, *Biogr. Un. Biogr. gen.* Baur, *Biogr. Hwb.;* Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Woordenb. der Zamenlev.;* Kobus en de Rivecourt, Paquot, *Mém.* T. I. p. 30 suiv.; Jöcher, Adelung en Rotermund, Niceron, *Memoires*, T. XXVI. p. 1—5; Balen, *Beschr. v. Dordrecht*, bl. 209, 1177; Beverwijck, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 38; De Wall, *Voorlooper*, bl. 24; Smids en Schotel, *Beschrijv. van Dordrecht*, Inl. bl. XLV en volgg.; Goudhoeven, *Chron.*; v. d. Schelling, *Hollands Al. Vrijheid*, bl. 96; Bondam, *Verzam. van uitgeg. stukken*, D. II. *Voorb.* bl. XIX; Vonck, *voorrede* voor *Huygens, Beschrijv. v. Doesburg*, bl. LVIII, LX; Nyhoff, *Bijdr. tot de Vad Geschied. en Oudheidk.*, D. VIII. bl. 127 (Kron. v. Gelderland); *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. II. bl. 186, D. IV. bl. 77, 102, D. VIII. bl 305. 324 (Hist. v. Geld.), Schotel, *Lev. en werk van P. van Alkemade en P. v. d. Schelling*, bl. 320. Dez. *Comment. de merit. Blyenb.* p. 119, 123; Dez. *Kerkl. Dordr.* D. I. bl. 118. Dez. *Floris I en II van Pallant*, bl. 144, 145. Dez. *Letter en Oudheidh. Avondst.*, bl 99. Dez. *De Bibl. d. Hoogeschool te Leyden*, bl. 10, 11; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 26; Siegenbeck, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 68, D. II. bl. 9, 10, 16, 77, 279; Moll, *Angel. Merula de Hervormer en Martelaar des Geloofs*, bl. 175, 176, 182; Van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Letterk.*, D. I. bl. 328; *Nomenclator autor. omnium quorum libri vel manuscripti vel typis exstant in Bibl. L. B.* L. B. 1595, p. 103, 104; A. Teisserius, *Catal. Author. et Bibliothecar.*, p. 256; Jo. Jac. Moser, *Biblioth. Scriptor. de rebus Suevicis*, p. 40; *Cat. Bibl. publ. L. B.*, p. 119, 199, 217, 244, 253, 287, 295; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 95, 200, D. II. bl 5, 316, D. III. bl. 214, 306; *Bibl. Thys.* p. 41; *Navorscher*, D. VIII. bl. 3; Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, No. 39, 40, 44; *Bibl. Hulthem* (Index); Muller, *Cat. v. Portr.;* van der Monde, *Tijds. voor Geschied. enz.* 1841. bl. 244.

MERULA (Willem), zoon van den vorige, werd omstreeks 1591 te 's Hage geboren. Val. Andreas en Foppens noemen hem ten onregte Georgius. Hij studeerde te Leyden [1]), waar hij zich door zijne ligtzinnige woorden in tegenwoordig-

[1]) Hij werd in 1612 te Leyden als student in de Medic. ingeschreven, en was toen 21 jaren. Zijn vader ontmoet men in het *Alb. Studios.* op 28 Aug. 1578.

heid van anderen uitgesproken, het ongenoegen van Curatoren op den hals haalde. Hij was een geleerd jongeling, blijkens het door hem uitgegeven werk, getiteld: *Vita Trajani Imp. e Diogene Graeco traducta.*

Hij gaf verschillende werken van zijn vader in het licht, en vervolgde diens *Tydt-Thresoor.*

Zie het vorig Art.; Jöcher; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 265.

MERULA (J.), schreef:

Politiek en Militair handboekje van den staat der geünieërde provintien. 12°.

MERWEDE (Daniel III van de). Sommige oudheidkundigen der 17 en 18 eeuw hebben den oorsprong van het geslacht de Merwede trachten op te sporen, en eenige hunner gegist, dat het door jongere zonen, of wel door bastaardij uit het grafelijk huis van Holland is voortgekomen. Zekerder is het, dat het reeds vroeg, onder de aanzienlijkste van het oude graafschap gerekend, en, in 1150, door huwelijk aan het huis Teylingen vermaagschapt werd. Balen, die zich de moeite heeft gegeven, om de genealogien van vele oude Dordsche geslachten uit familiepapieren en andere bescheiden op te maken, heeft zich ten aanzien der Merwedens, bij gemis van de noodige bronnen, daar er in zijn tijd geen afstammelingen van dit geslacht te Dordrecht leefden, bij de opgaven van Goudhoeven en Beverwyck bepaald. Waarschijnlijk klimt de ouderdom van dit geslacht niet hooger op dan tot de regering van Dirk V of Floris II en was Adelhelmus van Riede, die in 1105 leefde, een broeder van den eersten heer van de Merwede, en de grootvader van Daniel I of van Daniel II, die in het jaar 1150 voorkomt, volgens sommige omtrent 1180—1200 leefde; huwde met Lutgart van Linden of Lynden (die met Jan van Persyn, heer van Waterland hertrouwde, en den 26 Oct. 1201 stierf en te Rijnsburg begraven werd), en wiens zuster Maria met Hugo van Teylingen in den echt trad, en in 1172 stierf, nalatende twee kinderen, van welke de jongste de stamvader was van de heeren van Toll.

Of Nicolaas van de Merwede, dien wij op het tournooi in 1179 te Keulen gehouden, ontmoeten, zijn zoon of broeder was, is duister. Van Daniel II komen ons geen bijzonderheden meer voor. Hij liet drie kinderen na (1) Daniel III, leefde in 1204 en was gehuwd met de dochter van den heer van Heeswijk bij Heusden, nam deel aan den kruistogt van Boudewijn, graaf van Vlaanderen, en was tegenwoordig bij de inneming van Constantinopel. Tot loon zijner dapperheid werd zijn wapen met XV bisans vermeerderd. Zijne kinderen waren Daniel IV (die volgt); Herbaren, na doode van zijn oom Diderik heer van Riede, zegelt in 1277 met graaf Floris V zeker privilegie van die van Zijdwinde in Zuidholland; Agnes, gehuwd (1) met Hendrik van Alblas, knape, 1255 (2) met Jan van Wenna; Gerarda, huwt 1272 Johan van Aldenburg, knape, voogd over het kind van zijn zuster Agnes, Johan van Alblas; Hendrik, ridder, getuige over een brief van Jan van Heusden 27 Mei 1246.

(1) N. van de Merwede, gehuwd met Philips van Uyternesse, heer van Mathenesse 1212. Hij leefde nog in 1236; Diderik van de Merwede, heer van een smaldeeling der Merwede, Dijkgraaf van den grooten Woerd 1263.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordrecht*, bl. 1105 volgg.; Goudhoeven, Hoogstraten, van Leeuwen, Kok (over het geslacht); te Water, *Verb. der Edelen*, D. IV. bl. 135 volgg.; Goudhoeven, *Chr. van Holl.*, bl. 92, 188; Meerman, *Cod. dipl.* op 27 Mei 1246; van Wijn, *Huisz. leven*, D. II. bl. 81; Schotel, *Slot Teilingen*, bl. 10; Balen, bl. 37; van Mieris, *Charterb.*, D. I. bl. 310; Smids en Schotel, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 110, 111, 112.

MERWEDE (Daniel IV heer van de), ridder, staat als getuige over een brief van de heeren van der Lecke in 1246 met Hendrik van de Merwede over een brief van Jan van Heusden, en bezegelde in 1253 eene uitspraak betreffende den Heusdenschen tol van graaf Willem II, R. K. Hij huwde Ida van der Does en liet, volgens sommigen, vier zonen na, onder welken hij eenige zijner leengoederen schijnt verdeeld te hebben, en waaruit de geslachten van Tolloysen, Clootwyck en Muylwyck zijn voortgesproten. Een dezer zonen zou geweest zijn Herbaren van de Merwede, die anderen zijn broeder noemen (zie het vorig artikel). Anderen willen dat deze verdeeling onder Daniel III plaats had en houden Daniel V en Jan van de Merwede voor zijne zonen. Daniel V, knape, was in 1293 borg van den Graaf van Holland bij Bisschop Johan van Utrecht, en liet kinderen na. Jan van de Merwede, knape, was heer van Tolloyse, waarmede hij in 1271 bedeeld werd, borg van heer Giselbert van Aemstel op St. Juda en Simon avond 1285, ook komt hij voor in de Dordsche Thesoriers rekeningen van 1284, 1285. Zijn descendenten waren heeren van Tolloysen.

Zie Meerman, *Cod. dipl.* op 29 Nov. 1243 en op 27 Mei 1246; Mieris, *Charterb.* D. I. bl. 280; Balen, bl. 1152; Smids en Schotel, t. a. p. bl. 112.

MERWEDE (Adriaan van de), heer van Clootwyck, waarmede hij in 1271 bedeeld werd, komt voor van 1270—1290. Hij was, volgens sommigen, broeder van Jan, en huwde N. van Daelem. Zijne descendenten waren heeren van Clootwyck en Muylwyck. Zijn zoon Jan bezat, bij zijns vaders leven, de goederen en gerechten van Almkerk, Zandwyck, enz.

Zie Balen, bl. 1106, 1113 volgg.

MERWEDE (Claes en Dirk van de), volgens sommigen broeders van Adriaan. Zij werden in 1299 door die van Dordrecht, bij de bemagtiging van het slot de Merwede doodgeschoten.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1110; Smids en Schotel, t. a. p. bl. 112.

MERWEDE (Daniel VI heer van de), ridder, maakte 10 Julij 1307 met de stad Dordrecht eene vereffening over het regtsgebied van zijn ambacht en was getuige onder een brief van Willem IV 10 Febr. 1338. Hij komt voor in 1326 en overleed in 1341. Hij ook huwde Hadewig van Borsselen en liet na Daniel VII.

Zie v. d. Wall, *Priv. v. Dordr.*, D. I. bl. 133, 134, 278; Smids en Schotel, t. a. p.

MERWEDE (Claes van de), broeder van den vorige, verschijnt in 1305 ter dagvaart te 's Hage en sneuvelt in 1345 bij Stavoren. Zijn zuster Geertruid huwde Cornelis Booth, Knape, Schepen te Dordrecht 1310.

Zie Balen, t. a. p.; Ms. *Geneal. v. d. Merwede.*

MERWEDE (Daniel VII heer van de) en Wieldrecht, ridder, werd in 1341 door Graaf Willem IV gemaakt baron van de Merwede, welke heerlijkheid hij van hem tot een onversterfelijk erfleen ontving (wordende zij te voren van de heeren van Voorn en 't Huis van Gaasbeek te leen gehouden) blijkens extract uit de sententie vanden hoogen raad te Mechelen 18 Mei 1560 gewezen. Hij was een der VII baanrotsen, die met den voors. Graaf, nevens zijn broeder Floris en zijn oom Claes van de Merwede op Cosme en Damiane-dag 1345 tegen de Friesen bij Stavoren, dood bleef. Volgens Troisant gebood hij over 33 gewapende mannen, die alle gevangen werden gehouden, zonder dat de Friesen er één op losgeld wilde stellen. Van hem gewaagt een oud hands. van 1409 dus:

„Den vijften zulde dus verstaen,
„Hij droech van keel duergaen
„Een faes van zilver gebisanteert
„Van goude soe wast geblaseneert."

Hij huwde Juffer Johanna van der Eem, en liet na: Daniel VIII, Nicolaas, Diderik en Floris die volgen.

Zie van Loon, *Aloude Reg. van Holl.*, D. V. bl. 535; Mattheus, *Anal.* T. II., p. 233, 300; *Chron. de Traj. et ejus comitatu*, p. 560; Balen, bl. 1107; Froissard, Vol. IV. Dh. LXXXVII p. 223; Wagenaar, *V. H.* D. III. bl. 260; Smids en Schotel t. a. p., bl. 112.

MERWEDE (Floris van de), ridder, broeder van den vorige, vermeld onder de voornaamste Edelen van Willem III, sneuvelde 1345 met zijn broeder Daniel bij Stavoren en liet na Floris van de Merwede, Ridder, Ambachtsheer van Sliedrecht, vermeld anno 1399.

Zijn broeder Dirk van de Merwede, Ridder, binnen Dordrecht 1344, wordt in 1369 met zijn anderen broeder Jan vermeld in een Keur van Hertog Albrecht van Beijeren op het uitwateren van Alblasserdam. Een derde broeder Willem van de Merwede leefde in 1341. Ook had hij twee

zusters; Ludgarda van de Merwede, gehuwd met Amelis van Aemstel van Mynden Woutersz, vermeld 1348, in 1352 gestorven, en Alid van de Merwede, boele of bijzit van Willem IV, die bij haar verwekte Daniel van Poel in 1408 door de Luikenaars verslagen.

Te dier tijde bloeide ook „Herbaren van de Merwede, ridder, broeder van de Merwede," heer van Riede 1323, volgens anderen van Pendrecht en bailliu van Zuidholland, ook vermeld 1338 onder een handvest van Willem IV, 11 Sept. 1325 genoemd Herbaren van Riede, gehuwd met Mechteld van Heusden.

Zie Balen, bl. 1106, 1107; *Devisce, Chr.* 183, 375; Oudenhoven, *Beschrijv van Zuidholl.*, bl. 447; Smids en Schotel, t. a. p. bl. 112; Ms. *Geneal. v. d. Merwede; Mss. Aant. over het gesl. v. d. Merwede.*

MERWEDE (Daniel VIII Baron van de), zoon van Daniel VII. Hij was waarschijnlijk nog jong, toen zijn vader sneuvelde. In zijne jongelingjaren nam hij deel aan de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, en schaarde hij zich onder de banier van graaf Willem V. Later diende hij den koning van Frankrijk tegen de Engelschen, zelfs streed hij onder een der Saraceensche vorsten, die destijds in Spanje regeerde, tegen een ander Moorsch koning. Intusschen had hij een en andermaal het H. land bezocht en beurtelings den koningen van Cyprus en Rhodus en den Griekschen keizers gediend. Nu ontmoeten wij hem bij de bestorming van een Turksche vesting in Klein Azië, dan op de kruistogten tegen de Heidenen, in Rusland en Polen, soms toog hij ter bedevaart, soms doolde hij tot het opsporen van avonturen door vreemde gewesten, als Spanje, Portugal, Italië, Croatië, Sclavonië en Bulgarië, in Europa, Syrië, Cyprus en andere Grieksche eilanden in de Middelandsche zee. Hij zou zelfs tot Indië zijn doorgedrongen, indien hem zulks niet ware belet geworden. Er bestaat op hem een lofdicht, onder den naam van *Claghen*, in een Wapenboek, dat vroeger tot de Bibliotheek van van Hulthem behoorde, en door Smids en Schotel in hunne *Beschrijving van Dordrecht* is medegedeeld [1]). Hij komt overigens voor, 1348, als knape en ridder; verscheen meermalen ter dagvaart, ook als getuige van Willem V 1355, en van hertog Albert 13 Dec. 1367. In een Register in de voormalige Charterkamer van Holland van 1355 leest men: „Danyel van de Merwede, Heer Danyels soen komt van mire vrouwe 't Ambacht van Nyewerkercke." In 1359 was hij lid der ridderschap, voorts een boezemvriend van Jan van Blois, Heer van ter Goude, Châtillon, pair van Frankrijk. Tusschen 1369 en 1390 ontmoeten wij hem als Dijkgraaf van den grooten Waard. Hij huwde een erfdochter van den heer van Steyn op de Maze, bij Maeseyck en Hoorne en liet kinderen na. Hij stierf, volgens sommigen in 1393, volgens anderen komt hij in 1394 nog als getuige voor.

Zie Balen, t. a. p.; van de Wall, *Privil. van Dordrecht*, D. I. bl. 241 volgg., bl. 299; Smids en Schotel t. a. p., D. I. bl. 114; Ms. *Genealogie.*

MERWEDE (Nicolaes of Claes van de), broeder van Daniel VIII, behoorde in 1359 tot de Ridderschap van graaf Jan van Blois en begaf zich voor hem in gijzeling, toen hij tot prestatie van borgtogt voor Hertog Aelbregt van Beijeren werd opgeroepen; vergezelde hem in 1369 op een heirvaart tegen de Lithauwers, en is bij het sluiten van het huwelijk tusschen Willem van Gelre en Catharina van Beijeren. Volgens sommige was hij een broeder van Daniel VI. Hij had nog een broeder Diderik, die in 1393 voorkomt en Floris, Ambachsheer van Sliedrecht 1399, wiens dochter M. van de Merwede huwde Adam van Lockhorst, wien zij de heerlijkheid Sliedrecht ten huwelijk bragt.

Zie de Lange van Wyngaarden, *Heeren van den Goude*, D. I. bl. 525, 558; Smids en Schotel, t. a. p., bl. 112, 113; Ms. *Geneal.*

MERWEDE (Daniel IX baron van de), Ridder, Heer van Steyn, Poelwyck en Leer-ambacht. Hij verscheen meermalen ter dagvaart onder Willem VI, en was in 1396 op het tornood te Cuinre in Friesland, door hertog Aelbrecht aangerigt. Hij huwde Margaretha van Heynen uit Vlaanderen, weduwe van Lodewijk van Praet, heer van Moerkerken bij Brugge, bij wie hij drie dochters verwekte.

[1]) Sommigen brengen die *Claghen* tot Daniel VII.

1 Margaretha, baronesse van de Merwede, erfdochter van Steyn, Poelwyck. Zij huwde omtrent 1410 met Willem, zoon van Reinoud van Brederode en van Jolente, erfdochter van Gennep op de Maze. De heerlijkheid van de Merwede werd door Willem en Margaretha den 8 Julij 1417 in pantschap gegeven aan Gijsbrecht, heer Woutersz. van Genderen, knape, en juffrouw Soete van Beveren Willemsdr. echtelieden. In 1427 verkochten zij de heerlijkheid van de Merwede aan Lodewijk van Praet, heer van Moerkerken en Moerkerkenland. Beide echtelingen deden een bedevaart naar Rome en stierven, kort na hunne terugkomst, 1451, hoog bejaard, zonder kinderen.

2 Jenne van de Merwede, huwde Philips van Spangen, ridder, raad in den Hove van Holland, zoon van Engelbert van Spangen en Elisabeth van Alkemade en stierf kinderloos.

3 Walburg van de Merwede in 1450 non in het St. Agniete klooster te Dordrecht.

Daniel stierf in 1403 in den bloei van zijn leven.

Van Beverwyck spreekt van een verdrag tusschen Dordrecht en heer Daniel van Merwede, in of kort voor 1440 aangegaan, en wordt daarin gevolgd door Balen en Oudenhoven; doch van de Wall ontkent dat er toen een Daniel van de Merwede bestond, op gezag van alle genealogien. Wij vinden echter vermeld dat er een Daniel van de Merwede in 1419 op de pais tusschen vrouwe Jacoba en Hertog Jan van Beijeren te Woudrichem was, en in 1451 een Daniel van de Merwede, die met de stad Dordrecht in onmin geraakt, aannam zich voortaan niet binnen eenige mijlen van de stad te zullen ophouden. Volgens Actenboek der stad Dordrecht 1405—1425 verkocht Daniel van de Merwede „XVII marghe lants gheleghen in Zwindrecht in heer en Danyeles ambacht." Wij mogen hier niet denken aan Daniel van Praet, die in 1473 met de Heerlijkheid van de Merwede werd beleend.

Zie Beverwyck, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 120; Oudenhoven, *Beschrijv. v. Zuidholl.*, bl. 47; van der Eyck, *Handv. van Zuidholl.*, bl. 27; van de Wall, *Priv. v. Dordr.*, bl. 135; Smids en Schotel t. a. p.; Ms. *Geneal. Familie aanteekk.; Z. H. Volksalm.* 1839, bl. 65.

MERWEDE (Willem van de), broeder van Daniel IX, ridder, Ambachtsheer van Muilkerk, stierf in 1413 en liet na Jenne van de Merwede, vrouwe tot Muilkerke, die huwde Jan van Herlaer, ridder, heer van Meerwyck. Zij hadden kinderen, o. a. Jan, in 1492 landcommandeur der Duitsche orde Balye van Utrecht.

Zie Balen t. a. p., bl. 1107; Ms. *Geneal.*

MERWEDE (Otto van de), broeder van Willem van de Merwede, ondersteunde Willem VI tegen den heer van Arkel, en was in 1405 bij het beleg van Hagenstein en Everstein. Hunne zuster Machteld van de Merwede huwde Gerrit van Vliet zoon van Jan van Vliet en van N. van der Lecke of Polanen. Hij was ridder; in 1396 met Hertog Aelbrecht in den oorlog tegen de Friezen, stierf in 1404 in den bloei zijns levens, zij in 1421.

Zie Ms. *Geneal.*

MERWEDE (Diderik van de). Er was in de XV eeuw, behalve de regerende tak nog een andere, gesproten uit Dirk, een der zonen van Daniel VII, vermeld 1344. Deze liet een zoon na, mede Dirk, die in 1393 leefde, en vader was van Dirk, ridder, heer van Eethen, Meeuwen en Baardwijk. Hij gaf voor schepenen aan Pieter Aerndtz. „een banck in de kercke te Slydrecht 1406," (blijkens den lastbrief, te vinden in een Register der Leenkamer, genaamd: *Bevelboek IIII* 1408—1410). Den 14 Mei 1413 werd hij tot bailliu van Zuidholland aangesteld, welk ambt hij tot 1418 bekleed heeft, toen hij door Willem Lodyk werd opgevolgd. Hij hield 's graven herberg *Henegouwen* te Dordrecht van hertog Albrecht in leen, en was van 1414—1421 slotvoogd van Geertruidenberg. Die van Dordrecht belegerden hem in deze stad, nadat zij, in 1418, het leger van hertog Jan van Brabant van voor hunne muren verdreven hadden. Van 1425—1447 was hij Drost van Heusden, Raad, en een der getrouwste vrienden van Jacoba van Beijeren, die hij met Arend Spieringk uit Gend hielp ontvlugten. Hij stierf in

1459 zeer oud, en ligt te Meeuwen onder een verhevene tombe begraven met zijn vier kwartieren.

Hij huwde Catharina van Ranst, dochter van Costeyn van Ranst, uit Brabant, en liet na 1 Odilia van de Merwede, vrouwe van Eethen, Meeuwen en Waalwijk, gehuwd met Robbert van Drongelen, ridder, die kinderen naliet; 2 Claes van de Merwede, oudste bastaard bij joffrouw van Uitwyck, heer van Baardwijk, leenburge van Holland 1459, gehuwd met juffrouw Margrieta Bogaert te Dordrecht. Zij stierf in 1473, hij in 1505, nalatende 1 Jan, heer van Baardwijk, kinderloos gestorven. 2 Willem in 1477 voor Avesnes in den oorlog tegen de Franschen ongehuwd gestorven. 3 Mechteld, vrouwe tot Baardwijk, na den dood van haar broeder Jan, gehuwd met Mr. Cornelis, zoon van Reyner de Jonge en juffrouw Jenne Quekel, pensionaris van Dordrecht 1474; raadsheer in den Hove van Holland 1377; rentmeester van Holland 1504. Hij stierf 1505, zij 1507. 4 Lysbeth, gehuwd met Willem van Bockhoven in Braband. 5 Maria gehuwd met Pieter Scheyffaert te Antwerpen. Zij leefde in 1520 als weduwe met kinderen.

2 Jan van de Merwede, bastaard bij dezelfde, in 1477 onder de edelen en ridderschap van Holland.

3 Daniel van de Merwede, bastaard bij dezelfde, in 1477 onder de edelen en ridderschap van Holland, huwde juffrouw Agnes van Bruhesen en stierf in 1512 kinderen nalatende.

Zie Balen t. a. p., bl. 1109; Smids en Schotel t. a. p.; Matthaeus, *de jure gladii*, p. 215; Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 343, 470; Veldenaar, *Chr.* bl. 119; *Verm. Beka*, bl. 389; Wagenaar, *V. H.* D. III. bl. 447; Ms. *Geneal.*

MERWEDE (Jonkheer JAN VAN DE) DANIELSZ. [1]), ridder, geb. 1488, vergezelde keizer Karel V op zijne reis door deze landen in 1540, was 1549 onder de edelen bij de inhuldiging van koning Philips te Dordrecht [2]). Hij of een ander der Merwedens behoorde tot de verbondene edelen. Hij stierf 1580, volgens sommige 88, volgens anderen 92 jaren oud. Hij huwde eerst N. van der Werve, zuster van Willem van der Werve, ridder, te Antwerpen, in tweede huwelijk met Elysabeth van Sandwyck, en liet na:

1 Adriaan van de Merwede, vermeld onder de edelen 1549, kanunnik ter Groote kerk te Dordrecht, in 1557 deken der 12 kanunniken.

2 Dirk van de Merwede, vermeld onder de edelen 1549, schepen te Heusden, welligt een der verbondene edelen, gehuwd met Maria van Sandwyck.

3 Daniel van de Merwede, ridder, vermeld 1615, nalatende Hendrik van de Merwede, drossaard van Vianen.

Zie Balen t. a. p.; Smids en Schotel t. a. p.; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 145, 138, D. IV. bl. 444, 445.

MERWEDE (Jonker [3]) ADRIAAN VAN DE), zoon van Dirk van de Merwede en Maria van Sandwyck, schepen (1599, 1600, 1601, 1602, 1604, 1605, 1909, 1610, 1611, 1615, 1617, 1618), burgemeester (1603, 1607, 1608, 1611, 1714) kastelein en drost (1618—1625) van Heusden. Hij sterft 1625, te gelijk met zijn vrouw juffer Elisabeth Doys, dochter van Johan Doys thoe Bruynulen, schout van Dalfsen en van Sophia van Holthe, aan de pest, en ligt te Heusden in een kelder met zijn acht kwartieren begraven.

Hij liet na:

1 Jan van de Merwede, de eerste die de baar in het wapen gegolfd gevoerd heeft, gedoopt 1 Junij 1622, te Kampen 27 Febr. 1663 gestorven en in de Boven-kerk met zijn acht kwartieren begraven. Hij huwde te Zwolle Wilhelmina, dochter van jonkh. Robert van den Beecke, cameraar en burgemeester van Zwolle en van E. van Voorne, geb. 29 Julij 1629, gestorven 1683.

2 Dirk van de Merwede, geb. 1621, luitenant van een Zeeuwsche compagnie, huwt 7 Nov. 1649, Agneta Piccard, dochter van Johan Piccard en Roca van Brederode te Coeverden, toen hij aldaar in garnizoen lag. Hij overleed 20 Junij 1653.

3 Everwyn van de Merwede, gest. 1653.

Zie ms. *Geneal.*

MERWEDE (Jonker ADIAAN WILLEM VAN DE), zoon van Jonker Jan van de Merwede, geb. te Zwolle Sept. 1656; 28 April 1685 op sommatie van prins Willem III, door de Staten van Friesland aangesteld tot ridmeester, met bevel van een garde du corps op te rigten voor gemelden prins en te commanderen, blijkens voorhanden commissie. Hij stak in 1688 met den prins naar Engeland over en was bij diens krooning tot koning van Engeland tegenwoordig. In Holland teruggekeerd verliet hij de krijgsdienst en werd door koning Willem tot burgemeester van Kampen en gedeputeerde der Staten van Overijssel benoemd. Hij huwde 9 Nov. 1678 te Zwolle Elisabeth Blanckevoirt, dochter van Gerhard en van Maria van Santen en liet na:

1 Jonker Jan Willem van de Merwede, geb. 29 Mei 1680, kapitein der infanterie, 26 Nov. 1706 te Kampen gehuwd met Geertruida Anna, baronesse van Rheede, dochter van Ernst, baron van Rheede, heer van den Pankeler en van Ida Lucretia van der Beecke. Hij overleed in den bloei zijner jaren; zij 14 April 1750.

2 Jonkr. Gerrit Adriaan van de Merwede, geb. 1684, kapitein der infanterie ter dienste der vereenigde Nederlanden, in 1718 ongehuwd te Huy overleden.

3 Jonkr. Willem Daniel van de Merwede, geb. 1685, kapitein der infanterie, ten dienste der vereenigde Nederlanden, huwde A. van Benega.

4 Jonkr. Robert Hendrik van de Merwede, geb. 168., ongehuwd overleden.

5 Maria Judith van de Merwede, gehuwd met Gerrit Jacob Blanckevoirt tot den Pothof.

Zie ms. *Geneal.*

MERWEDE (Jonkr. JAN FREDERIK VAN DE), zoon van jonkr. Jan Willem van de Merwede en van Geertruid Anna, baronesse van Rheede, geb. 22 Jan. 1714. Hij was kapitein der infanterie, majoor van het regement van den generaal Burmania, later kolonel van het regement van den prins van Baden-Durlach; woonde de batailles van Fontenoi (1745) Rocoux (1746) bij, en was bij de overrompeling van Bergen op Zoom als bevelhebber van het fort Rovere. Zijne zuster Lucretia van de Merwede, geb. 4 Nov. 1709 op den huize Parkeler, huwde 12 Oct. 1744 Cornelis Pieter de Voocht van Ryneveldt, luitenant-kolonel der infanterie. Zijn broeder Adriaan Willem, geb. 23 Nov. 1710, stierf 1774 ongehuwd; Ernst Jan, geb. 26 Dec. 1711, werd kap. der grenadiers, en stierf 1780 ongehuwd; Godert Maurits, geb. 29 Dec. 1714, stierf 12 Nov. 1756; Gerrit Robbert, (gelijk zijne vier andere broeders) te Deventer 12 Nov. 1716 geb, stierf ongehuwd 13 Oct. 1744 als vaandrig bij 't corps Burmania.

Jan Frederik van de Merwede huwde 5 Mei 1749 Sippina Johanna, baronesse van Heerdt tot Eversberg, dochter van Robbert Frederik en Johanna Sippina Molenschot. Hij overleed 13 Oct. 1779; zij, 26 April 1802 te Kampen in 76-jarigen ouderdom.

Hij liet na:

1) Jonkhr. Jan Willem Cornelis van de Merwede, geb. 22 Maart 1751, burgemeester van Kampen, gehuwd met Rudolphina Anna Lemker van Breda, geb. 7 Sept. 1759, dochter van Pieter Anthony en Helena Wijnanda Opten Noort. Hij overleed 11 April 1780, oud ruim 29 jaren; zij op den huize Oldhorst, 31 Aug. 1778 oud 19 jaren;

Jonkhr. Philippus Everardus van de Merwede, die volgt;

Elisabeth Maria Jacoba van de Merwede, geb.

---

[1]) Zijn broeder Dirk, ridder, huwde .. van Berkensteyn, uit het geslacht Heemskerk te Haarlem, stierf in 1526 en liet drie dochters na, van welke Agnes non werd te Loosduinen 1572.

[2]) Zijne tegenwoordigheid bij de inhuldiging van Philips te Dordrecht is een blijk dat deze bastaarden ook van moeders zijde van edelen huize waren, daar de bastaardij den stand der moeder volgde. Nog in 1641 komen de bastaarden van de Merwede voor onder de Hollandsche edelen, (zie de Lijst bij Halma, *Woordenb.* D. I. bl. 12).

[3]) In de aanstelling van Adriaan als drossaard, kastelein en dijkgraaf van Heusden, d. d. 22 Oct. 1618 wordt hem het praedicaat van jonkheer gegeven.

te Kampen 31 Mei 1754, gehuwd te Kampen in 1775 met Jan Frederik Engelbert van Brandt, kapitein der dragonders van Z. K. H. den prins van Hessen-Kassel, in dienst van den staat.

Jonkhr. Robbert Adriaan Willem van de Merwede (die volgt).

Geertruida Anna Lucretia van de Merwede, geb. te Kampen 23 Mei 1759, ongehuwd aldaar overleden 20 Mei 1832.

Jonkhr. Jacob Karel Frederik van de Merwede geb. te Kampen 24 Maart 1762; 6 Nov. 1786 Scholtus van Oldenmarkt, 16 Julij 1787 in den IJssel verdronken.

Geertruid Judith Elisabeth Maria van de Merwede, geb. te Kampen 29 Junij 1764; huwt te Kampen 1794 P. A. van Rappard, kolonel der cavallerie in O. I. Hij overleed 13 Nov. 1819, zij 28 Junij 1828 kinderloos.

Aldegonde Johanna Coenders van de Merwede, geb. te Kampen 5 Julij 1766, huwde 1793 te Kampen Frederik Constantijn Gerrit Willem van Motman kapitein der infanterie.

Zie ms. *Geneal.*

MERWEDE (Jonkhr. PHILIPPUS EVERARDUS), zoon van den vorige, geb. te Leeuwarden 12 Maart 1752, kapitein eener compagnie infanterie, neemt zijn demissie uit de dienst 11 April 1787; *werd door den prins-erfstadhouder den 27 Oct. v. d. j.* aangesteld tot scholtus van Steenwijk c. a. in plaats van Jonkhr. Rammelman; 12 Dec. 1794 ontvanger gener. van het kwartier Vollenhoven. Hij huwde 26 Julij 1784 Froek Juliane Geertruida, baronesse Sloet; jongste dochter van Lodewijk Arend Sloet tot Pluttenburg en van Johanna Geertruid Juliane van Sytsama. Hij overleed 15 Junij 1808; zij 1 Maart 1806, nalatende:

Jonkhr. Jan Frederik van de Merwede (die volgt).

Johanna Geertruida Juliana van de Merwede, geb. 23 Maart 1787 te Kampen; huwt 20 Oct. 1807 Mr. Cornelis Adrianus Mollerus, fiskaal bij het hoog militair geregtshof. Zij stierf 22 Junij 1820.

Jonkhr. Boudewijn Assuerus Johan van de Merwede, geb. 20 Nov. 1788 te Steenwijk, was kapitein bij de genie, en sneuvelde in de campagne van Rusland 1812, ongehuwd.

Jonkhr. Lodewijk Arend van de Merwede, geb. te Steenwijk 16 Nov. 1790, stierf Aug. 1806 ongehuwd door een ongelukkig toeval op den huize Warmelo.

Geertruid Anna Lucretia van de Merwede, geb. 4 Nov. 1792; huwde te Kollum 19 Maart 1823 Theodorus van Swinderen, geb. 13 Sept. 1784, zoon van Pieter en van Johanna Margaretha de Beveren, hoogleeraar te Groningen. Hij stierf kinderloos 11 April 1851.

Anna Catharina Johanna van de Merwede, geb. 18 April 1794 te Vollenhoven.

Jacoba Carolina Frederica van de Merwede, geb. 10 Nov. 1799; huwde 15 Dec. 1820 te Kampen Hendrik Holle, luitenant bij de infanterie, regiments adjudant, later burgemeester te Oost-Capelle.

Sippina Johanna van de Merwede, geb. te Kampen 13 Mei 1801; huwt 21 Dec. 1826 Jonkhr. Mr. Pieter Nicolaas Quarles van Ufford, geb. te Keulen 12 Julij 1797, zoon van Pieter Nicolaas en van Margaretha Geertruid Horsman, lid der arrondissements-regtbank te Zutphen.

Zie ms. *Geneal.*

MERWEDE (Jonkhr. ROBBERT ADRIAAN WILLEM VAN DE), broeder van den vorige, geb. te Kampen 9 Jan. 1756; kapitein der infanterie ten dienste dezer lande, nam in 1787 zijn demissie, werd 1788 door den prins-erfstadhouder aangesteld tot gemeenman der stad Kampen, in plaats van den gemeenman, die verkozen, doch door Z. H. gedesapprobeerd was; in 1789 door den prins erfstadhouder tot burgemeester van Kampen aangesteld, werd hij in 1795 als zoodanig afgezet en 4 April 1808 door koning Lodewijk benoemd tot wethouder van Kampen. Hij stierf 13 Dec. 1812 ongehuwd.

Zie ms. *Geneal.*

MERWEDE (Jonkhr. JAN FREDERIK VAN DE), zoon van Jonkhr. Philippus Everardus van de Merwede, werd 5 Mei 1785 te Kampen geboren, begaf zich in 1805 naar Engeland, trad aldaar in dienst als luitenant bij het regement hanoversche jagers van den kolonel Halkett, deed met dit corps de veldtogten in Portugal, Spanje en Frankrijk tot 1814, was bij de inneming van Parijs en den slag bij Waterloo, woonde eenigen tijd in het koningrijk Hanover en keerde toen naar het vaderland terug, waar hij 3 Junij 1847 ongehuwd, doch bij zekere Geertruid Wouters 11 bastaarden nalatende, stierf. Hij was de laatste mannelijke afstammeling van het geslacht de Merwede's.

Zie ms. *Geneal.*

MERWEDE (MATTHIJS VAN DE), heer van Clootwijck, verkeerdelijk door J. Scheltema, Michiel van Muylwyck, gezegd van de Merwede en Matthijs van Muylwyck, heer van Clootwyck genoemd, was de eenige zoon van Johan van de Merwede van Clootwyck, rentmeester van de ridderhofstad Clootwyck en van Cornelia, dochter van Willem van Beveren en Emerentia van den Eynde[1]). Hij werd te Dordrecht omstreeks d j. 1625 geb., en reeds in zijn vroege jeugd aan de leiding van Dr. Isaack Beeckman, en later aan die van Casparus Parduyn, beide rectoren der Latijnsche school aldaar, toevertrouwd. Na te Leyden gestudeerd te hebben, vertrok hij, volgens gebruik dier dagen, in 1646 naar Engeland, van waar hij in 1647 naar Frankrijk overstak, en vervolgens met Adriaan van Blyenburg en Nicolaas Heinsius naar Italie. Lang hield hij zich te Rome, Venetie en Napels, in welke plaats hij, gelijk later te Nettuno, in levensgevaar verkeerde, en *den vloek van Napels en de Napolitanen* vervaardigde, op. Na zijne terugkomst te Dordrecht, in het laatst van 1650, trad hij in den echt met Debora Sponsen, bij welke hij drie kinderen (Adriaan Victor, Johan Jacob en Daniel) verwekte. Zijn sterfjaar is niet bekend: dat hij in 1677 nog in leven was, maakt men op uit de *Beschrijv. v. Dordr.* van M. Balen, die in dat jaar het licht zag en die van zijn afsterven geen gewag maakt. Op de verkooping der handss. van J. Koning, was een eigenh. brief, door hem in 1675 geschreven.

Volgens een overlevering bezweek hij aan de schrikkelijke gevolgen zijner in Italie gehouden levenswijs. Zijn hoogst zeldzaam en uitmuntend gegraveerd portret staat voor de 4e uitgaaf zijner *Mintriomfen*, en soms ook voor zijne veel minder bekende *Geestelijke Minnevlammen* met een onderschrift van E. Vos. Driemaal liet hij zich in Holland, en eens te Rome afbeelden. Zijn portret, in het laatst van October 1648, door Hans Henrik Schoonveld, "hoogduyts edelman en schilder, die sijn linkerhand en sijn rechter oog alleen tot sijn wil had" oordeelde hij het beste. Johan Gambas van Volterra vervaardigde in Julij 1649 zijn afbeeldsel van aarde. Daar het volstrekt geen gelijkenis met het origineel had, zond van de Merwede het den kunstenaar terug, die vier dagen daarna van spijt stierf.

Volgens Balen verwisselde hij de koleuren van het wapen van Clootwijk (een veld van goud, doorsneden met een fasce van keel) dat een zijner voorouders, Adriaan van de Merwede, in de XIIIe eeuw had beginnen te voeren, met die van dat van de Merwede (een veld van keel, doorsneden met een fasce van zilver, beladen met vyftien torens van goud).

Van de Merwede was zeer bedreven in de meeste moderne en de oude classieke talen. Te Rome werd hij lid der schildersbent, waar hij in kennis raakte met de Nederlandsche schilders, die zich toen te Rome bevonden. Op Adriaan van Essesteyn, die hem een tijd lang als schilder vergezelde, vervaardigde hij gedichten. Zijn smaak voor de dichtkunst deed hem te Rome ook den omgang zoeken van Reinier Anslo. Dezen las hij zijne te Rome vervaardigde gedichten voor, die met genoegen gehoord, en met een lofvers, later voor zijn *Roomse Mintriomfen* gedrukt, vereerd werden. Ook Nicolaas Heinsius, Adriaan van Blyenburg, Cornelis Boy, J. Burghorn, Henrick Bruno, Th. Graswinckel, J. de Vries en andere zijner dichtlievende tijdgenooten, behoorden tot zijn kunstvrienden.

Hij zelf was geen ongelukkig beoefenaar der poezij. Reeds

[1]) Zijn oudste zuster, Emerentia, huwde met Maximiliaan van der Meer van Barendrecht, zijne jongste, Margaretha, was in 1676 ongehuwd. Een derde zuster, bij Balen niet opgegeven, stierf in 1649 of 1650.

in zijn jeugd vervaardigde hij versjes voor de *Dordsche kraam* en in 1643 een dichterlijke overzetting van het *vierde boeck van d'Eneis van Virgilius*, later bij zijn overige gedichten uitgegeven. Die overzetting werd gevolgd door een te Rome vervaardigd dichtstuk *de Italiaan*, ons alleen bij naam bekend, en dat door de *Uitheemschen oorlog ofte Roomse Min-triomfen, voorgevallen en beschreven in 't jaar* 1647, 1648, 1649, 1650 en 1651 te 's Hage bij Isaac Burghoorn in 4°. en 8°. het licht zag. In weerwil dat het verboden, ja zelfs door beulshanden verbrand werd, verscheen er in 1654 te Amsterdam bij Lodewijck Spellebout, een tweede in 8°, in 1657 te 's Hage een derde, in 1674 een vierde druk van. Het bevat een wulpsch verhaal van liefde's-gevallen, waarin hij te Rome gewikkeld werd, en hetwelk ten volle bewijst, dat hij, als een slaaf van den wellust en deszelfs dienst, niets anders verwierf dan de wrangste vruchten, of op zijn best bloemen, maar daar, zoo als Poot zegt „nog horzels in."

De uitgaaf van dezen bundel berokkende den dichter zoo vele onaangenaamheden dat hij te rade werd voor eenigen tijd zijn geboortestad te verlaten. Hierop verschenen in 1653 in 4°. bij Isaäc Burghoorn zijn *Geestelijke Minnevlammen, poëtischerwijze voorgestelt.* Uit de opdragt aan jonkheer Pieter van Peene, en het antwoord aan C. Boy en F. Graswinckel, op hunne hem toegezondene verzen, blijkt dat de rampen, hem van God toegeschikt, hem wijzer en beter gemaakt hadden. Verscheidene dichters als C. Boy, F. Graswinckel, H. Bruno, J. de Vries, M. v. Baarlant en E. Vos, hebben voor dezen bundel gedichten geplaatst, waarin zij hem met zijne zedelijke verbetering hartelijk gelukwenschen. Hij bevat eene dichterlijke overzetting van *Salomons Hooglied* reeds in 1643, op verzoek zijner zuster Margaretha, vervaardigd en uitgegeven met zijn berijming der *zeven Psalmen van Boetvaardigheid*, voorts *Heilige dagen; Boetvaardige Magdalena, Pauls bekeeringe* enz., ook het 13e *Satyrdicht van Junius Juvenalis*, in Hollandsche verzen overgebragt. Onder den pseudoniem van Emilius Elmeguidi, gaf hij in het licht: *Alle de schimpdichten van Decius Julius Juvenales* en *A. Persius Flaccus*, gelijk ook de Boetpsalmen reeds vroeger in het licht gegeven en door Huydecoper aangehaald.

Zie Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 33, 37, 961, 1105, 1106, 1113, 1114, 1115, *Uith. Mintr.* (1654 4°), bl. 151, 184, 190; J. Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.* D. III. St. III. bl. 123, 159; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.* D. I. bl. 221, *Aant.*; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 415; G. D. J. Schotel, *Iets over M. v. M.* in *Z.-H. Volksalm.* voor 1839, bl. 73 vlg.; Ansloo's *Poezy*, bl. 275; Abcoude, *Naamr.* bl. 244, *Aanh.* bl. 138; Muller, *Cat. v. portr.*; *Nav.* 1866, bl. 139, 140.

MERWEILLEUX of MERVEILLEUX (DAVID FRANCOIS DE of LE). Het eerst komt ons deze ingenieur voor in de belegering van Namen, 1695, waarin hij gekwetst werd, en tot belooning van zijne diensten door koning Willem III werd benoemd tot ordinaris ingenieur. Hij is later bij de uitvoering der werken onder Coehoorn te Bergen op Zoom geweest.

Hij is de schrijver van het werk:

La Campagne de Namur contenant une relation fidèle etc. des mouvements des armées confederées et ceux de l'armée de France dans les Pays-Bas. La Haye 1695 *par D(avid) F(rancois) d(e) M(erveilleux) avec plan des attaques exactement tiré sur leterrain*," dat hij opdroeg aan koning Willem III, het beste werkje, dat over die belegering bestaat.

Part. berigt.

MERWEN (Mr. FRANCISCUS SIMONSZ. [1]) VAN), schepen der stad Leyden, werd te gelijk met Ludolf van Keulen in 1600, volgens eene instelling door prins Maurits verordend, aangesteld tot hoogleeraar te Leyden, om in de Nederlandsche taal die deelen der wiskunde te onderwijzen, welke meer bijzonder tot vorming van ingenieurs geschikt zijn.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. II. bl. 83, 84.

MERWEN (HENDRIK VAN), leefde voor de reductie van Deventer in 1587 aldaar ambteloos, had toen reeds communicatie met den vijand gehouden, gelijk uit de resolutien van schepenen en raad blijkt, en was burgemeester van die stad toen hij in 1588 met zijn ambtgenoot Bernh. van Winssum met eene zending naar Verdugo werd belast om hem het bezwaar der stad voor te stellen, doch werd in het terugkeeren, bij den overval van het convooi, tusschen Schulenburg en Deventer gevangen en zwaar gekwetst. Men bragt hem en van Winssum het eerst naar het huis Dorth, alwaar zij vijf weken bleven, vervolgens naar Lochem, waar zij in den blaauwen toren gezet en dag en nacht aan handen en voeten geboeid werden. Om het rantsoen te bevorderen, werd van Merwen eenigen tijd ontslagen, maar moest zijnen neef, Alart Hacfort, als gijzelaar in zijne plaats stellen, die nu ook zoo lang aan handen en voeten gesloten lag. Van Merwen was genoodzaakt de rantsoenpenningen uit eigen middelen bijeen te rapen en bleef een jaar en 22 dagen in de gevangenis te Lochem, zoodat hij eerst in het begin van 1590 moet ontslagen zijn.

Zie *Overijsselsche Volksalm. voor oudheid en letteren*, 1848, bl. 146 volgg.

MERXEM (JOAN VAN STRAALEN, heer VAN). Zie STRAALEN (JOAN VAN).

MERZ (A.), schrijver van

Wat is kerk? en welke onder zoo vele is de ware en zaligmakende kerk? 's Hage 1824. 2 d.

MESANDER (HERMAN), noemt zich zelven op het titelblad zijner gedichten Frisius, gelijk ook de rector Oldewelt te Norden in een gedicht aan hem gewijd. De schrijver van *Das gelehrten Ost-Friesland* houdt hem voor een Oost-Fries. De namen zijner ouders zijn onbekend. Hij ontving het onderwijs van den rector Jacob Martini te Norden, studeerde te Wittenberg, werd predikant bij de Luthersche gemeente te Wirdum, in 1603 rector te Norden, en in hetzelfde jaar predikant te Hage. Hier stond hij 9 jaren tot dat hij in 1612 tot predikant te Norden werd beroepen. Hij bleef aldaar tot zijn dood 11 Dec. 1640. Mesander was een voortreffelijk kanselredenaar en goed Latijnsch dichter.

Hij gaf in het licht:

Predigten über die Durchl. Fürstin (die Gemahlin Grafen Enno des 3ten von Ost-Friesland) Catharina von Schwedin. 1611.

Centuria horarum melicarum Centuria I, Cent. II et Cent. III. Emden 1613. 4°.

Erato Ethica, sive methodus doctrinae virtutum nova ac compendiosa. Emden 1632. 4°.

Zie Reersheemius, *Ostfriesl. Luth. Prediger Denkmahl.* S. 259; *Das gelehr. Ostfriesl.* T. II. S. 294.

MESCH (C.), onder de *Orationes Scholasticae Delphenses*, op de *Bibl. van Ned. Letterk. te Leyden*, vindt men er eene van C. Mesch, *Qua ostenditur Rempubl. esse beatam, cui praesit Princeps clemens ac justus.* Delph. 1748. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 191.

MESDACH (ADRIAAN), monnik van de Cisterciënser orde, geboren te Veurne, onderwees langen tijd de zedekunde in de abdij van Chateaudan te Brugge, en bekleedde er ook de post van onder-prior. Volgens zijn leerling de Visch was hij zeer welsprekend en ervaren in de godgeleerdheid en geschiedenis. Men bewaarde te Chateaudan van hem:

De sacramentis in genere et in specie.

De internis actibus Religionis, Devotione et Oratione, praesertim horis canonicis.

Hij vervaardigde ook een chronijk van zijn klooster, die Jan Chrysostomus Henriquez bijna geheel heeft opgenomen in zijn *Desertum Dunense*, en in zijn *Fasciculus Sanctorum Ord. Cisterciensis.*

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 535; Jöcher.

MESDACH (S.), een portretschilder, volgens Kramm, waarschijnlijk een Zeeuw, wijl hij te Middelburg personen heeft afgebeeld, waarvan er eenige in prent uitgaan, zoo als dat van den predikant Hermanus Faukelius, lid der synode te Dordrecht, 1618, 1619, en van A. Borstius, predikant te Middelburg 1634, aet. 70. Het geslacht duurt nog voort te Vlissingen.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1102.

[1]) Den 7 Mei 1594 werd Franciscus Simonis van Merwen als litt. stud. te Leyden ingeschreven.

MESDAG (B.), med. dr. en vroedmeester te Groningen, honorair lid en directeur van het natuur- en scheikundig genootschap aldaar, overleed er 9 Julij 1814 in den ouderdom van 27 jaren. Den 13. Dec. van dat jaar, sprak dr. J. D. Vissering, vriend en bloedverwant aan den overledene, in voornoemd genootschap een plegtige redevoering ter zijner nagedachtenis uit. Hij maakte zich voordeelig bekend door zijne *Diss. Obstr. de partu difficili instrumentis secantibus absolvendo.* Gron. 1810. 8°.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1816, D. I. bl. 4; Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 220.

MESDAG (W. C. VAN), sedert 1814 apotheker, in ruim 25 jaren lid en secretaris van de plaatselijke commissie van geneesk. toevoorzigt te Groningen, was een in zijn tijd zeer goed gevormd pharmaceut, uit de school van P. Driessen. Hij overleed 6 Dec. 1854, in den ouderdom van 62 jaren.

Zie *Ned. Weekbl. v. Geneesk.* D. IV. bl. 518.

MES HAMMER, bijgenaamd Toison d'or, heraut van wapenen van het gulden vlies. Toen de president Viglius, kanselier dier orde, in 1565 in hare vergadering een redevoering had gehouden, zeide Mes Hammer, die de hervorming was toegedaan, »dat de president een fabeltje uit de legende van St. Andries verteld had." De marktgraaf van Bergen op Zoom vroeg ook waar de president zulks gelezen had, en die zond hem daarop het boekje der discipelen van Achayen, na den dood van St. Andries uitgekomen, »wederleggende aldus", gelijk hij zeide, de lasteringen van Mes Hammer."

Zie Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. I. bl. 417.

MESGERS (G.), schreef:

Natuurlijke historie van den mensch. Amst. 1763. 8°.

MESIUS (A.) Zie METIUS (A.)

MESMAKER (JAN DE), volgde in 1484 Mattheus de Layens als bouwmeester (meester der stads messelriewerken) te Leuven op. Zijn voorganger was de bouwmeester van het stadhuis aldaar.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1102.

MESRITZ (VAN), 17 Julij 1793 te Rotterdam geboren, was in 1831 ambtenaar bij de bank te Brussel en gaf in die betrekking uitstekende blijken van trouw, moed en beleid, die door koning Willem I zeer werden gewaardeerd. Later werd hij administrateur van het kroondomein en hoofdambtenaar bij het departement van finantien. Hij was kommandeur van de orde van den Nederl. Leeuw, en overleed in Mei 1864.

Zie *Handelsblad* 5 en 6 Mei 1864.

MESS (PIETER GERARD), geb. omstr. 1765, overl. 1847, secret. van Rijnland, vermoedelijk auteur der *Vrije gedachten van een ingeland van Rijnland, over de verhandeling van droogmaking des Haarl. Meers, uitgeg. door den heer F. G. van Lynden van Hemmen in den jare* 1821. Leyden 1821. 8°.

Zie het artikel *Lynden van Hemmen (F. G.* baron *van)*; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 131; D. III. bl. 332.

MESSCHAERT (NICOLAAS), werd 19 Julij 1774 te Hoorn geboren. Zijn vader, Nicolaas Messchaert dreef koophandel, al zijne aanverwanten waren kooplieden, zijne moeder heette Johanna Bel. Eigene aandrift drong hem reeds in zijne jeugd tot een vurige beoefening der letteren. Een korten tijd echter had de lezing van het leven van de Ruyter door Brandt hem zoo aangegrepen dat hij besloot den zeemansstand te omhelzen. Hij kwam hiervan terug, oefende zich onder Ds. P. van Dokkenburg te Zaandijk in de oude talen en godgeleerdheid, werd leeraar bij de doopsgezinde gemeente te Oude-Sluis in de Noordzijpe, vervolgens te Grouw en Blokzijl, eindelijk te Rotterdam, waar hij gedurende meer dan een dertig jaren werkzaam was.

Messchaert had een even diepe als uitgestrekte kennis vooral van de Engelsche, Fransche en Nederduitsche talen, geschiedenis, oude en nieuwe letterkunde. Bij de invoering van het lager onderwijs van 1805 tot schoolopziener van zijn district aangesteld, slaagde hij er in alomme bekwame schoolonderwijzers te vormen of derzelver aankweeking bij anderen, ook in de kweekscholen van het departement tot Nut van 't Algemeen en het stads armbestuur te ondersteunen.

»Achtentwintig jaren schreef van Reesema", was hij werkzaam als schoolopziener van ons district, en wat hij als zoodanig heeft uitgewerkt, is te veel omvattend dan dat ik zou aanvangen het te vermelden. Maar de uitvoerigste optelling van alles wat hij deed zoude zich ook moeten oplossen in deze eenige gedachte: »Hij was een waarachtig vriend der menschheid."

Was hij een ijverig lid der maatschappij in 't Nut van 't Algemeen, van het Bijbelgenootschap, welks vergaderingen hij dikwerf bestuurde en met redevoeringen opende, ook was hij sedert 1817 lid der maatschappij van letterkunde te Leyden en van de hollandsche maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, wier vergadering hij in 1821 opende met eene rede over den *volmaakten redenaar.* Op den 1 Junij 1796 huwde hij Geertje Bakker, uit welk huwelijk drie kinderen in leven bleven. Het was op een uitstap naar zijne in Gelderland wonende dochter, dat hij met zijn echtgenoote vertoefde ten huize van den predikant der doopsgezinden te Utrecht, J. Visscher, vroeger zijn kweekeling, toen hij door de cholera overvallen werd, en den 13 Julij 1833 overleed. Zijn lijk werd op de nieuwe begraafplaats ter aarde gebragt in het graf van den heer G. J. van Mensveld, die dat uit achting had aangeboden.

Hij schreef:

Aanmoediging en loon van den getrouwen Evangeliedienaar.

Feestrede bij de vyf en twintig jaren lang vervulde predikdienst.

Leerredenen ter verklaring van het Evangelie van Johannes. Rott. 1831. 3 d.

De zegen van den openbaren godsdienst; leerrede ter gedachtenis van de stichting en inwijding der nieuwe kerk van de Doopsgezinde gemeente voor 50 *jaren, gehouden den* 29 *Mei* 1825.

Leerrede over God, den regter der volken, uitgesproken te Rotterdam, op den buitengewonen biddag, den 14 *Aug.* 1831. *Uitgegeven ten voordeele van de gewonden in den heiligen strijd.* Rotterd. 1831. 8°.

Aan alle bedienaren van het heilig evangelie bij de hervormde kerk in Nederland. Rotterd. 1831. 8°.

Redevoering over den geest des tijds, als gunstig voor de bedoeling der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, gehouden in de Groote kerk der Hervormden te Rotterdam, den 23 *September* 1813, en gedrukt voor de leden bij E. van den Dries, op last van het bestuur der *Feestviering van het vijf en twintigjarig bestaan der Rotterdamsche afdeeling.*

Over het heilspellende der Bijbelgenootschappen. Rott. 1816.

Redev. ten betooge dat de vlijtige en getrouwe lezing van den Bijbel het krachtigste middel is tot eene goede volksverlichting. Rott. 1821.

Over de instelling der Bijbelgenootschappen als dienstbaar aan de verhevene doeleinden der Goddelijke openbaring. Rott. 1821.

Raadgevingen aan jongelingen van eene beschaafde opvoeding, in 1825 geplaatst in de *Vad. Letteroef.*, bijeenverzameld door N. Swart, en in 1833 afzonderlijk herdrukt door Messchaerts vriend S. de Visser te 's Hage.

Onderzoek of er aan de volksverlichting eenige grenzen moeten gegeven worden en welke? In den *Fakkel* van J. P. Springer van Eyk, Jaarg. 1825.

Redevoering over het zedelijke en de eerzucht als beginsel, in *Fakkel* 1827.

Redev. over het belang eener echt vaderlandsche opleiding in *Fakkel* 1828.

Inhoud en wezen des Christendoms, met eene voorrede van Huët. Rott. 1835.

Zie Görlitz, *Levensbes. van N. M.* in *Alg. Konst- en Letterbode* 1833, No. 34; Mr. A. Siewertsz. van Reesema, *Redev. over den waren vriend der menschheid, ter gedachtenis van N. M.* Rotterd. 1833; M. Siegenbeek in *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1833 bl. 4 volgg.; N. G. van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Lett. en Wetens.* D. III. bl. 221; Steven, *Hist. of the Scottish Church*, p. 247; Sepp, *Proeve eener Pragm. Gesch. der Theol. in Nederl.* bl. 131, 133, 188; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

MESSCHERT (WILLEM), in 1790 uit een deftig geslacht te Rotterdam geboren, werd hij wel niet tot den geleerden stand opgeleid; maar genoot nogtans de voordeelen eener beschaafde opvoeding, en wist zich deze uitnemend ten nutte te maken. De fraaije letteren en inzonderheid de vaderlandsche letterkunde, maakten het meest geliefdkoosd voorwerp zijner oefeningen uit. Vele schoone vruchten hiervan tot verrijking

dier letterkunde zien het licht, welke hem onder onze dichters en prozaschrijvers een aanzienlijke plaats toewijzen. Mogt hem meermalen de eervolle bekrooning, bij meer dan ééne loffelijke Maatschappij, te beurt vallen, niet minder zegt het dat hij, door het gelukkig treffen van den waren volkstoon, zich door zijne geestvruchten algemeen geliefd en nuttig wist te maken. Om niet te gewagen van een aantal losse, hier en daar verspreide gedichten, die, wegens edelheid van gevoelens, zachtvloeijendheid van versmaat, keur van uitdrukking en gepasthed van dichterlijke beelden, grooten lof verdienen, vermelden wij alleen *de Gouden Bruiloft*, in drie zangen, door Siegenbeek een echt kunstjuweel genoemd, dat voor de *Louise* van Voss en de *Herman und Dorothea* van Göthe, niet behoeft onder te doen. Onder zijne proza schriften, die zich door zuiverheid en kieschheid van taal, duidelijkheid en bevalligheid van voordragt onderscheiden, verdient zijne in 1827 door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen bekroonde prijsverhandeling *de gebroeders Belenstein*, de meeste opmerking.

Behalve vele andere oorspronkelijke mededeelingen, in proza en poëzij, is men zijner zorg ook de oordeelkundige rangschikking en uitgave der *Brieven van* Mr. W. Bilderdijk, in vijf deelen, verpligt, terwijl zijne veelomvattende kennis den nederlandschen boekhandel, aan welken hij zich in het laatste tijdperk zijns levens wijdde, meerdere gewigtige diensten bewees. Kenmerken zich de vruchten zijner eigene pen door fijne menschenkennis, schuldelooze scherts, waar dit pas gaf, belangstellende welwillendheid voor anderer heil, edelen eenvoud, ook als zijne toonen zich hooger dan doorgaans verhieven, en vromen zin; deze waren ook de grondtrekken van het karakter des mans, steeds bereid om in nederigheid goede bedoelingen te helpen bevorderen, en die daarom, vroeger en later, verscheiden letterkundige en andere Maatschappijen en Genootschappen, als werkzaam medebestuurder, met raad en daad hielp schragen, of gaarne daar hoofd en hand leende, waar werkdadige menschenliefde zijne medewerking eischte.

Hij had talrijke vrienden, onder welke de achtingwaardigste letterkundigen van Nederland en België geteld werden, en overleed 14 Febr. 1844. Zijn afbeelding bestaat.

Afzonderlijk verschenen:

Bij de Geboorte van den jongen prins (koning Willem III). Rott. 1817, 8°.

De veldslag van Waterloo, bekroond door de Holl. Maats. van Fraaije Kunsten en Wetenschappen. Leyd. 1819, 8°.

De Maatschappij van Weldadigheid. (Amst. z. j. 8°.)

De Watersnood, dichtstuk. Amst. 1820. 8°.

De Gouden Bruiloft. Leyd. 1825, kl. 8°. — *Met een voorberigt van H. Tollens Cz.* Haarl. 1848, *met vignetten van C. Rochussen*, 8°. — *Met voorberigt van H. Tollens Cz.*, 3^{e} dr., Haarl. 12°.

Bij de viering van het 25-jarig bestaan der Inrigting tot spijsuitdeeling, te Rotterdam, den 21 *Febr.* 1826. (Rott.?) 8°.

Nagelaten gedichten, verzameld en uitgegeven door H. Tollens Cz. Haarl. 1849, 8°.

Zie *Rott. Cour.* van 17 Febr. 1844; M. Siegenbeek, *Aanspraak tot opening der jaarl. vergad. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1844 bl. 28; *Konst- en Letterb.* 1844, D. I. bl. 145; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. lett. en wetens.* D. II. bl. 465; D. III. bl. 206; Snellaert, *Schets eener Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 201; J. Bowring, *Iets over de Holl. taal en letterk.* bl. 91; Lulofs, *Toelicht.* en *Bedenk.* bl. 108; Schotel, *Tollens en zijn tijd*, bl. 77; *Cat. d. Bibl. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 289; *Cat. d. Bibl. v. Tollens*, bl. 48; Kobus en de Rivecourt.

MESSCHAERT VAN VOLLENHOVEN. Zie VOLLENHOVEN.

MESSEMAKERS (Engelbert). Zie CULTRIFICIS (Engelbert).

MESSEMAECKERS (Hendrik). G. J. Gregoir vermeldt dezen musicus gelijk ook de Merlens [1]). Hij werd 5 Nov. 1778 te Venlo geboren.

[1]) Jean Romain Merlen, beroemd violonist, 5 Junij 1690 te Parijs geboren, die zich reeds vroeg te 's Hage vestigde, waar hij Graf en Maltelbe tot leermeesters had. In 1795 werd hij eerste viool aan het Nederl. tooneel te Amsterdam, welke plaats hij 44 jaren bekleedde, totdat hij in 1839 overleed. In 1835 schonken de leden van het orchest hem een fraaije tabaksdoos met het volgend opschrift:

Men heeft van hem:

Quatuors, *Concertos de piano*, *Sonaten*, *Fantaisien* en *Airs variés* in het licht.

Ook vervaardigde hij de muziek der opera's *La Toison d'or* en *Les deux pièces nouvelles.*

Zie G. J. Gregoir, *Les artistes musiciens Neerlandais*, p. 12.

MESSU (Joannes), predikant te Hellevoetsluis en sedert 1647 te Gorcum, waar hij in November 1661 overleed. Hij beoefende de dichtkunst, blijkens zijn *Nieujaarsgift aan de bloeiend- en liefdadige Gemeinte van Gorinchem* in *Bloemkrans van verscheide gedichten*, bl. 232. In 1645 schreef hij te Leyden in het album van Heiblocq een vers, met de spreuk: *Praebet somnos casa securos.* Heiblocq wijdde hem een Latijnsch en Hollandsch gedicht. Hij gaf ook in het licht eene

Lykpredicatie over Ds. J. Spiljardus 12°.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Abcoude, *Naamr.*; v. Maurik, *Naamr. v. Godgel. schrijv.*; Heyblocq, *Farrago*; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 62.

METAEL (Frank A.), dichter uit de 2^{e} helft der XVIIe eeuw.

Hij gaf in het licht:

Maes-sluysse Meeuwe-klagt, behelz. verscheid. geestelycke gezangen en gedichten. Met noch korte aenmerk. over de tegenwoordige liefdeloosen tyd... Den tweede druck en van druckfouten verbetert Delft Jac. Kloeting. 1701. 8°. *Den derden druck van fouten verbetert, Dordr. Hendr. Walpot* 1735. 8°. De eerste druk verscheen te Delft 1661. kl. 8°.

Hij is ook de vervaardiger van het *Maessluysse Compas, voorzien met veele aangename Liedekens*, waarvan A. Walpot te Dordrecht een 14^{e} verm. en verb. druk in het licht gaf. Het komt ook voor onder den titel van *'t Sluys compasje.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Schotel, *Oudheidk. Avondst.* bl. 112, Muller, *Cat. v. Godgel. boek.* bl. 94; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 308.

METAYER (Phil.), bekwaam kunstdrijver in metaal, bloeide te Amsterdam in het midden der XVIIIe eeuw.

Er bestaat o. a. *Eene afbeelding van een overheerlyke goude present-beeker op twee bladen* in gr. f°. beteekent. *Inventé et ciselé par Ph. Metayer à Amsterdam. J. v. Schley fecit et sculp.* 1753 *Hagae, sumpt. Anth. de Groot en zoon.* De Groot heeft hierbij uitgegeven de geschiedenis van dit voorstelijk geschenk, en het geheel opgedragen aan de *Schutterij van 's Gravenhage*, waaruit blijkt dat Willem IV haar deze beker had toegezegd, en dat H. K. H. de douairière gouvernante op Dingsdag 1753 haar er mede vereerd heeft.

Zie Kramm, t. a. p.

METAYER (Louis), zoon van den vorige, bezat een kostbare kunstverzameling, in 1799 te Amsterdam in het Trippenhuis verkocht.

De catalogus bestaat uit 252 bladzijden.

Zie Kramm, t. a. p.

METARIS. Zie METSYS.

MET (Corn.) Zie MATSYS (Corn.)

METELEN (L. ten), schreef:

Twaalfjarige slavernij. Hoorn 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 18.

METENSIS (Cornelis). Zie MATSYS (Cornelis).

„Verdienstelijke Merlen! gij die sinds veertig jaren,
„Aan Amstels schouwtooneel uw gaven blijken deed,
„En nog het kiesch gehoor kunt boeijen aan uw snaren,
„Waarbij de kunstgenoot uw jaren steeds vergeet."

Zijn zoon Charles Merlen, 31 Maart 1785 te 's Hage geboren, werd in de beginselen der muziek door zijn vader onderwezen en als violonist aan het tooneel te Amsterdam verbonden. Hij huwde de dochter van den violoncellist Henke, die hem twee kinderen schonk, Pierre en Jean Merlen. Pierre Charles de oudste zoon werd 17 April 1810 te Amsterdam geboren, ontving het onderwijs van zijn vader en van Jean Romain. Hij werd als violonist aan het Ned. tooneel, „Felix Merites enz." verbonden. Zijn zoon Jean Godefroid, een zeer verdienstelijk violoncellist, overleed te Amsterdam 30 April 1857.

METELERKAMP (HIERONYMUS), zoon van Joh. Henr. Metelerkamp, predikant te Emlenkamp, in 't Graafschap Benthem, kleinzoon van Johannes Metelerkamp, predikant te Gilhuis, en van Anna Jonkers, dochter van Jacob Jonkers, koopman te Amsterdam, werd 4 Julij 1703 te Emlenkamp geboren, studeerde te Lingen en Groningen, werd predikant te Groenouwe, en vier jaren later (1730) te Almelo. In 1736 bedankte hij voor een beroep naar Hasselt. Hij huwde 27 Februarij te Groenouw Sophia Termijn, die hem een zoon schonk. Hij overleed 8 Februarij 1742.

Hij gaf in het licht:

Salomo's tempelbouw toegepast op de nieuw gebouwde kerk tot Almelo — ingewijt 16 *Nov.* 1738, *en H. Revius leerr. terzelfde gelegenh.* Dev. 1739, 4°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1730 b. bl. 210, 229; 1736 a. bl. 720; b. bl. 122; 1739 a. bl. 148; 1742 a. bl. 360; Mr. Bodel Nijenhuys, *Topogr. lijst*, No. 3034.

METELERKAMP (EGBERTUS), zoon van Nicolaas Metelerkamp, werd 6 Aug. 1736 te Wanneperveen en 4 Nov. 1740 te Steenwijk als predikant beroepen, en overleed aldaar 23 Sept. 1750, in den ouderdom van 43 jaren. Zijn ambtgenoot W. J. Roldanus hield een lijkrede op hem en betreurde met Petrus Hofstede, Joannes Camerling en Gerardus ab Utregt zijn dood in lijkdichten.

Hij gaf in het licht:

Kerkreeden over Psalm CXVIII: 22—26, *op de verheffing van Zyne Hoogh. Willem Carel Hendrik Friso, Prince van Oranje en Nassauw enz. tot stadhouder enz. over de VII provintien enz.* Amst. 4°.

Heilzame raad aan Nederlands volk ter afwending van de beklaaglyke pestziekte onder haare runderen, voorgestelt in eene kerkreden over Klaagl. III vs. 38, 39, 40, *uytgesprooken den* 3 *Maart* 1746, *en nu by dese droevige tydsomstandigheden, waer zig die naare en vreeslyke landplagen wederom op nieuws vertoont, nevens een gepast gebed tot gemeene stigting, in 't licht gebragt.* Amst. 1748. 4°.

Een heilige en veilige weg aan een zondig en afkeerig volk, dat op den oever van haar verderf en ondergang is, aangeweesen en aangepreesen, midsgaders het verderf van haare arme zielen te ontvluchten in drie leerredenen over Jeremia XVIII vs. 7 *en* 8 *en Joel II vs.* 17 *en* 18, *en Jezaja XLVIII vs.* 9, 10 *en* 11, *waarin de redenen, die de Heiligen Israels mogten bewogen hebben om het zondig Nederland te bekroonen met een zoo heuchelyke als onverwagte wapenstilstant eerbiedig worden nagespoord.* Amst. 1748. 4°.

Boet-Bazuyn over Jeremia IV vs. 7, 8 *en* 13. Amst. 1746. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.; Boekz. d. Gel. Wereld*, 1736 b. bl. 249, 379, 501; 1740 b. bl. 681, 790; 1743 a. bl. 104; 1750 a. bl. 506 tot 508.

METELERKAMP (Mr. RUTGER), *A. L. M. Phil. et J. U. Doctor*, lid van de tweede kamer der Staten Generaal, daarna van den Raad van State. Hij was vroeger advocaat te Gouda, vervolgens Commissaris van het Fabriekwezen en verdere takken van Nijverheid, en Secretaris der Commissie tot zamenstelling der constitutionele wetten. De koning benoemde hem tot ridder der orde van den Ned. Leeuw.

Hij maakte zich als geleerd beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis en der algemeene en bijzondere huishoudkunde van Staat, door de uitgave van verscheidene daartoe betrekkelijke werken, bekend.

Zijne verhandeling *over den invloed der verbodswetten, ook bij represaille genomen, op de welvaart der Volken* werd door het Utrechtschgenootschap met een' gouden eerepenning bekroond. Hij was sedert 1803 lid van het Prov. Utrechtsch genoots. en sedert 1815 lid der Maatschappij van Ned. Letterkunde en overleed 9 Januarij 1836, in den ouderdom van 64 jaren.

Men heeft nog van hem:

De toestand van Nederland in vergelijking met dien van andere Volken van Europa. Rotterd. 1805, 3 d. gr. 8°.

Regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden, na de verheffing van Prins Willem Frederik van Oranje-Nassau tot Souvereinen Vorst; met platen en fac-similen. Amst. 1815, (eerste en eenigste deel).

Zie *Konst- en Letterbode* 1836, D. I. bl. 36; *Verslag der Alg. Vergad. van de Maats. van Ned. Letterk.* 1836; *Progr. v. h. Prov. Utr. Genoots.* 1836.

METER (ANDRIES DE). Zie DEMETRIUS (ANDREAS).

METEREN (ADRIAAN CUYK VAN), Heer van Meteren en Kerkwijk, was als Kolonel tegenwoordig in den slag op Funen, was in 1659 op de vloot onder van Wassenaer tegen de Zweden. Willem II benoemde hem tot Luitenant Kolonel kommandeur van Woudrichem en in 1650 tot bevelhebber van Louvenstein om de staatsgevangenen te bewaken. Hij huwde in 1630 Emerentia van Aerssen, en liet daarbij twee zoons na.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 17. *Part. ber.*

METEREN (JACOB CUYK VAN), zoon van bovengemelde, was Kolonel kommandeur van Bergen op Zoom. Hij huwde Arroldina van Beaumont. Hij overleed in 1694 zonder kinderen na te laten.

Part. berigt.

METEREN (ADRIAAN CUYK VAN), broeder van den vorige, was Kapitein der Infanterie en sneuvelde ongehuwd in 1676 voor Maastricht.

Part. berigt.

METEREN (JACOB VAN), ook de Meter en Demetrius genoemd, geboren te Breda, was de zoon van Cornelis van Meteren. In zijne jeugd leerde hij letterzetten, en was begaafd met de kennis van verschillende talen en andere fraaije wetenschappen. Hij bekostigde de overzetting van den Engelschen Bijbel, te Antwerpen gedrukt, waartoe hij de dienst van een geleerd student Miles Couerdal inriep.

Hij huwde Ortelia Ortels, dochter van Willem Ortels van Augsburg, grootvader van den beroemden wereld beschrijver Abraham Ortelius.

Zie *Lev. v. J. v. Meteren* vóór de uitg. van Eman. van Meteren's *Historien* van 1748, bl. 1, 2.

METEREN (EMANUEL VAN), ook de Maître, de Meter, Demetrius, zoon van den vorige, werd 9 Junij 1535 te Antwerpen geboren. Zijne ouders van de protestantsche godsdienst, bestelde hem van jongs af te Antwerpen en vervolgens te Doornik ter schole, in welke laatste plaatst hij in 1547 was. Hij voleindigde zijn letteroefeningen te Duffel, van waar hij in 1549 naar Antwerpen terugkeerde om tegenwoordig te zijn bij de blijde inkomst van Philips II. Zijn vader, die hem voor den koophandel bestemde, bragt hem in het volgende jaar naar Londen, en bestelde hem bij den Hollandschen koopman Sebastiaan Danckaerts.

Na den dood zijner ouders zich te Londen gevestigd hebbende, begaf hij zich van tijd tot tijd om zijne zaken naar Antwerpen, waar hij 2 Mei 1575, als verdacht van verstandhouding met den vijand, werd gevangen genomen. Na achtien dagen in een akeligen kerker, elk oogenblik de pijnbank of den dood te gemoet ziende, gezucht te hebben, wisten zijne vrienden zijn ontslag als Engelsch onderdaan te bewerken. Hij vertrok nu spoedig in gezelschap van zijn neef Abraham Ortelius naar Londen, doorreisde geheel Engeland en Ierland en werd in 1583 hoofdman of consul der Nederlandsche kooplieden te Londen, welken post hij 30 jaren met den grootsten lof en ijver bekleedde, en stierf den 8 April 1612 (o. st.). Hij werd in de kerk van St. Dionysius begraven. Zijne weduwe en negen kinderen lieten een latijnsch grafschrift op zijn zerk plaatsen, dat men in zijn leven, door Simon Ruitink, leest. Paquot vermeldt nog twee andere grafschriften, waarvan er een door Jacobus Colius, neef van Ortelius, vervaardigd werd. Jacobus Viverius maakte een gedicht op zijn overlijden. Hij huwde twee maal, te Antwerpen in 1562 Maria van Loobroek, die 13 December 1563 overleed. Zij was een protestantsche, vroeger op 't Steen geplaatst, wijl zij bij een preek te Hoboken geweest was, doch zij was door een gat in den muur ontsnapt; in 1564 Esther van den Corput, dochter van Nicolaas van den Corput, secretaris van Breda, die hem 13 kinderen schonk, van welke 9, 3 zonen en 6 dochters hem overleefden. Zijn slecht gegraveerd portret vindt men vóór de uitgaven van eenige drukken zijner *Nederlantsche Historie* met de woorden: *Aet.* 76 *mens.* 3 *Obiit* 1612, *aprilis* 8. Zijn zinspreuk was: *Quis contra nos.* Rom. 8.

Van Meteren was van nature een snuffelaar, een navorscher, liefhebber en verzamelaar van curiosa van allerlei soort, van schelpen, munten, medaljes, boeken en blaauwboekjes, vooral verzamelde hij wat betrekking had op de geschiedenis van zijn vaderland en zijn tijd, zoo kreeg hij allengskens een schat van bouwstof, waaruit hij een soort van jaarboeken wilde zamenstellen. De beroemde Ortelius, wekte hem op zijne krachten aan zulk een werk te beproeven. Hij liet zich gezeggen, en zond een copie van zijn handschrift aan een graveur in Duitschland, om tegen den tijd der uitgaaf een stel koperen platen gereed te maken, doch de graveur stierf en zijne erfgenamen lieten een Duitsche overzetting vervaardigen, die in 1596 te Neurenberg, en met de naam van den auteur te Keulen in het Hoogduitsch en in het Latijn verscheen. De drukker Vennecool te Delft kreeg een exemplaar dezer vertaling in handen, besloot ze weder in het Hollandsch over te zetten, waartoe hij 28 Aug. 1597, privilegie van de Staten verkreeg.

Van Meteren, intusschen uit Engeland in Holland gekomen, vernam met tegenzin het plan van Vennecool, stelde zich met hem in rapport en kwam met hem overeen niet de vertaling van het werk maar het oorspronkelijke zelve te drukken. Omstreeks nieuwjaar 1599 zag het werk te Delft in 4°. het licht met den titel: *Historie der Nederlandsche ende haerder Naburen oorlogen en Geschiedenissen*, waarin de gebeurtenissen van den laatsten tijd, bepaaldelijk die van 1598, het best en uitvoerigst beschreven waren. Veel opzien maakte dit werk en het mishaagde den Staten Generaal, wijl hij van de laatste ambassade naar Engeland een breed en juist verslag had gegeven, dat hij ontegenzeggelijk van dezen of genen moest hebben bekomen. De Staten ontboden den roekeloozen schrijver en vroegen hem door wien hij de instrumenten, »emmers van de saecken een jaer herwaerts gepasseerd, had becomen?" Na eenige aarzeling noemde van Meteren zijne begunstigers, en beleed »dat een van de heeren (Christiaan Huygens?) met hem considererende over sekere munimenten, hem die naerder onderrichtinge had gegeven." De Staten verboden het verder verbreiden en verkoopen van het werk en legden beslag op de exemplaren die bij den drukker voorhanden waren. Een half jaar later werd de verkoop toegestaan, doch zonder het octrooi, dat als verbeurd, van den titel was weggelaten. Op aanzoek der predikanten, wie het aanstoot had gegeven omdat er »verscheyde onware vertellingen tot nadeel van sommige kercken en kerckendienaars in voorkwamen," verboden de Staten, bij resolutie van 26 Nov. 1603, den drukker Vennecool het boek, gelijk het lag, zonder hun voorkennis uit te geven. Zonder op verlof en op een octrooi der Staten te wachten legde van Meteren zijn veel vermeerderd en verbeterd werk ter perse. Het verscheen in de eerste helft van 1609 (om de censuur der Staten te ontgaan werd de ware drukplaats (Amsterdam?) verzwegen. »Op Schotlandt buyten Damswyck by Heines van Leven" [1]) 2 d. fol.

Ook verscheen er een afzonderlijke 4°. uitgaaf der laatste boeken, beginnende met het achttiende, in 1611 gedrukt op Schotlandt buyten Danswyck by Hermes van Loven (Dordrecht?).

Na de uitgaaf in 1609 is er aan de eerste boeken weinig of niets meer veranderd; de latere drukken bevatten gedurig nieuwe vervolgen, maar geven het ligchaam van het werk nagenoeg onveranderd weer.

Verder verscheen het werk: Arnhem 1614 fol., (waarin de zaken voorkomen zoo als de Staten ze wilden beschouwd hebben,) 's Gravenhage 1623 fol., Amst, 1608 fol., ibid. 1647 fol., ibid. 1652 fol., ibid. 1663 fol., Gorinchem 1748—63, 10 vol. 8°., zoo wel in te taal als stijl verbeterd.

In het Fransch Haye 1618 fol., Amst. 1670 fol.; in het Hoogduitsch Arnhem 1604 fol. 2 vol., Amsl. 1640 fol., Amst. (Frankf.) 1669 2 vol. fol.

Overal ziet men dat van Meteren goede bouwstoffen heeft verzameld, hulp van vele personen, liefhebbers van historiën, en historieschrijvers in beide partijen had. Bepaaldelijk beroept hij zich op Pontus Heuterus, Bor, de memorien van Jacques de Grijze, gewezen generaal van de vivres en van Mr. Andries Duyck, gewezen fiscaal van de Generaliteit. Voor geheel onpartijdig wordt hij niet gehouden, ten minste de Belgische letterkundigen verwijten hem dat hij moedwillig de verdienstelijke Roomschgezinden zwart maakt en hun schandalijke daden te last legt, waaraan zij onschuldig zijn. Doch dit oordeel is voorzeker zelve niet vrij van partijdigheid. Van Reydt toch oordeelde, »dat hij om eenige te behagen en anderen niet te verbitteren, overal milder is met prijzen als met laken." Zijn stijl is droog en stroef, doch minder langdradig dan die van Bor.

Op den *Catal. d. Hands.* van D[s]. v. Voorst, bl. 73 komt voor: *Belgica oft Nederlantsche Historie van onsen tijde met de Nederlantsche geschiedenisse, oorloghe ende veranderinge in de religie ende des lantsregeeringhe etc.* (*voornam. van* 1583—96) 4°. 196 pp. »Ms. de la fin du XVIIe siècle. Comme le titre et la preface (dont la feuille manque) ont beaucoup de ressemblance avec ceux de la 1e edition de van Meteren (Delft 1599) et comme deux panegyriques de ce ms. sont les mêmes que dans cette edition, ce ms. est probablement une copie des notes que van Meteren avait rassemblées etc." op *Cat. van* P. Mussshenbroek bl. 9 E. v. M. *Historiën der Nederlanden*, Amst. 1663 *met* mss. aantt. van *P. van Musschenbroek.*

Zie Simeon Ruytinck, *Lev. v. E. van Meteren* voor en achter de uitgaven van het werk; Sweertii, *Ath Belg.* p. 60; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 202; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 260; Paquot, *Mém.* T. II. p. 645 suiv.; Dewez, *Hist. Gén. de la Belg.* T. VII. p. XXVIII; Reydt, Voorred. zijner *Ned Hist.*; *Hist. Boekzaal* IIIe st. bl. 3 volgg.; Pars, *Bat. schrijv.* bl. 262, 263; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. I. Voorr. bl. 55; D. II. bl. 75; van Wijn, *Byv. op de Vad. Hist.* IX d bl. 3 n. (e) verg. bl. 24 n. (e) van Kampen, *Bekn. Gesch d. Lett.* D. I. bl. 232—234; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Lett.* bl. 90—92; de Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.* D. I. bl. 257, 561; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 1018; P. G. Witsen Geysbeek, *Redev. over E. van Meteren* in *Rec. v. d. Rec.* XXII. 1829. D. II. bl. 1; J. J. Dodt van Flensburg, *Iets over het Geschiedk. werk van E. v. M., ook met betrekking tot de Utrechts. zaken.* in *v. d. Monde Tyds.* D. VII. bl. 417; D. VIII. bl. 262; Dr. R. Fruin, *Over de verschillende uitgaven van E. v. M. Historien*, in Nijhoff, *Bydr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk.* N. R. D. IV. St. II.; Groen, *Arch.* T. I. p. 37 sv., Fr. Muller, *Historieprenten*, I, bl. 40; *Tijdschr. voor Gesch. van Utrecht;* Jansen en van Dalen, *Bijdragen*, D. IV. bl. 292; Schotel, *Kerkel. Dordr.* D. I. bl. 497; Dez. *Gesch. Lett. en Oudheidk. Avondst.* D. I. bl. 407; Blommaert, *Ned. schryv. van Gend*, bl. 176; *Nav.* D. IV. bl. 167; D. V. bl. 43; *Bybl.* 1855, bl. LXV; Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Woordenb. d. Zamenl.;* Kobus en de Rivecourt, *Dict. Biogr. Biogr. Univ.*

METTING (Mr. Dirk) of METSING, te Winschoten geboren, leerling van J. D. van Lennep en N. W. Schroeder, verdedigde in 1757 te Groningen een *Diatribe de authentia quorumdam Octhibim.* (Gron. 1757. 4°.) Ook gaf hij in het licht:

Verhandeling over den oorsprong en de Natuure der taalen in 't gemeen beschouwd. Groningen 1771. 8°.

Zie E. Scheidii, *Animadv. ad Jo. Dan. à Lennep, Lubrum de Anal. Linguae Graecae*, p. 257; Saxe, *Onom.* T. VII. p. 192; *Bibl. Hag.* Cl. V. p. 679; *Cat. d. Maats., v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 104.

METHORST (A. S.). Deze kunstenares bloeide van 1791—1820. Zij schilderde vogelen. Een *vogelnestje met jongen*, in kleuren, als studiebladen geteekend, met het jaartal 1787—1811, op de Tentoonstelling te Amsterdam 1820, zag men van haar een *stil leven*, zij woonde toen te Vreeland.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1103.

METHORST (C.). Deze kunstenares zond naar de Tentoonstelling te Amsterdam 1840, *een binnenhuis* en *een landschap*, die algemeene goedkeuring wegdroegen, zij woonde te Maarsen, en overleed aldaar omstreeks 1850.

Zie Kramm, t. a. p.

METHORST (S. E.). Van deze kunstenares was op de Tentoonstelling te Amsterdam 1820, *een bloemstuk met sapverw.* Zij woonde toen te Vreeland.

Zie Kramm, t. a. p.

METHURST of MEDHURST (Johan), 20 Jan. 1712 te Bremen geboren, studeerde daar aan de school en het gymnasium, werd in 1735 candidaat in de Godgeleerdheid, bezocht de Universiteit te Utrecht, werd hulpprediker van den kranken predikant Willemsen te Middelburg, in 1738 predikant te IJsendijke in Vlaanderen, in 1743 aan de Rem-

[1]) Paquot vermeldt nog te Delft 1604. 4°. Amst. 1608. 4°. Dordrecht 1610. 4°. (bij Muller, *Cat. v. boeken over Nederlandsche Geschiedenis en plaatsbeschrijving* 1610.)

hertus kerk in de voorstad te Bremen, verkreeg in 1769 eershalve de waardigheid van theol. doctor te Harderwijk, en overleed 14 Julij 1779. Hij schreef:

Diss. de Cinere sacro altaris exterioris, sub Praesid. Dav. Millii habita. Traj. ad Rhen. 1736.

Observatt. in histor. passionis Christi ut a Johanne est tradita in *Bibl. Brem. Nova Cl. I Fasc. I Class. III Fasc.* 8.

Observatt. in Psalm. XXX: 16. *Fasc.* 2.

Observatt. in Epist. ad Titum Cap. II: 11—12. *Class. II Fasc.* 2.

Observatt. miscellan., Ib. p. 493. Ib. *Class. VI. Fasc.* 5.

Observatt. in Psalm. LXII: 16. *Class. V. Fasc. I.*

Conjectura de verbis vaticinii Jacobi. Gen. 49: 10 in *Bibl. Hag. Cl. II. Fasc. II.*

Diss. de vera διαθηκης in Scriptura significatione et testamentificatione ap. Hebraeos. Ib. *Fasc. III.*

Observatt. miscellan. ad varia Script. loca. etc. *Class. IV. Fasc. I.*

Observatio in Jes. XXIV: 21—23. Ib. *Fasc.* 2.

De aedibus in Oriente, observatio ad illustranda quaedam Script. loca. Ib. *Class. V. Fasc.* 2.

Observatt. miscellan. In *Symbolis liter. Haganis Class. I.*

Diss. qua Psalmos XXXVI explicatur, et simul notatu quaedam digna virtutum divinarum documentae lucidantur. Ib. *Class. II. Fasc. I.*

Prüfung der Gedanken, welche Nathan Lardner über die Besessenen, derer in N. T. gedicht wird, geäussert hat. Hinter Lardners Buch von den Besessenen. übers von Cassel. Bremen 1760.

Opstellen van hem in *Bremischen Magazin.* Thl. I p. 680, Th. II. p. 38, 241, Th. III. p. 87 en 181, 189, 323, Th. IV. p. 305, Th. VII. p. 27.

Zie Corn. Buhl, *Leichenpred.* Bremen 1779 fol.; Adelung u. Rotermund, o. h. w.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 418, 419; *Boekz.* 1772 b. bl. 269.

METHURST OF MEDHURST (WALTER HENRY), werd in 1796 te Londen geboren en genoot zijne eerste opleiding op de kathedrale school van St. Paul aldaar. Van zijne jeugd is weinig bekend; met zijne verwanten naar Gloucester verhuisd, kwam hij daar onder de godsdienstige leiding van den predikant W. Bishop. In de lente van 1816 bood hij zich voor den zendingsarbeid den bestuurders van het Londensche zendelinggenootschap aan en werd hij, als zendings-boekdrukker, in September van dat jaar, tot hulp van den godvruchtigen en geleerden Dr. Milne naar Malaka gezonden, waar toen de Engelschen het middenpunt wilden vormen hunner grootsche en edele, geheel oostelijk Azië omvattende, zendingswerkzaamheden en waar Medhurst, over Madras reizende, in Junij 1817 aankwam. Terstond bereidde hij zich daar voor tot den gewigtigen werkkring, die de taak van zijn geheel zoo werkzaam leven is geweest, de Evangelieverbreiding onder de Chinezen en Maleijers. In de lente van 1819 bezocht hij eerst Poelo Pinang, waar hij zich met de uitdeeling van godsdienstige schriften en de oprigting van scholen bezig hield en vestigde hij zich later, op het eind van 1820, aldaar te Jamestown. Weldra echter gevoelde zijn groote geest behoefte aan een meer centraal punt en aan uitgebreider arbeidsveld, waar zijn onvermoeide ijver in onderscheidene rigtingen kon werkzaam zijn, en in het begin van 1822 kwam hij naar Java, waar hij zich te Batavia vestigde en terstond op vier plaatsen zijne evangelieprediking in de Chinesche taal begon. Gedurende het grootste deel zijns levens was hier de hoofdzetel zijner werkzaamheid, die het eerst en bovenal de Chinezen, te Batavia en elders in Nederlandsch Oost-Indie gevestigd, omvatte, maar waarbij hij ook door Engelsche en Maleische godsdienstoefeningen voor anderen nuttig trachtte te zijn [1]). Zoolang hij op Java was, stond hij op alle wijzen andere zendelingen ten dienste, spoorde hij door zijne togten geschikte werkkringen voor den zendingsarbeid op, wist hij daarvoor de belangstelling en den ijver op te wekken, en was hij daarbij zelf steeds onvermoeid met raad en daad werkzaam. Terwijl de zoo zeer door hem gewenschte zending op Bali mislukte, had die der Rijnsche zendelingen in Zuid-Borneo haar ontstaan vooral aan hem te danken. Met den predikant te Batavia, Dr. Lenting, nam hij een werkzaam aandeel in de revisie der zoogenoemde laag-Maleische vertaling des Nieuwen Testaments. Sedert 1833 rigtte hij te Parapattan, bij Batavia, een opvoedingsgesticht op voor wezen en verlaten kinderen van christenouders (*Parapattan Orphan Asylum*), waarmede hij in 1839 zijne Chinesche kweekschool verbond. Maar meer misschien nog dan door iets anders, was hij van zijne komst op Java af zegenrijk werkzaam door de drukpers, die hij medebragt, waaraan hij zelf arbeidde, waarvoor hij inlanders opleidde, en waardoor de eerste christelijke drukkerij op Java ontstond, die gedurende eene reeks van jaren zoo rijke en gezegende vruchten gedragen heeft. Daar zagen eenige zijner eigene Chinesche godsdienstige schriften, eenige hoogstgewigtige werken over Chineesch, Japansch en Coréasch, voor Europeanen bestemd, het licht; daar werden een aantal geschriften in de Javaansche taal, door den waardigen zendeling Bruckner vervaardigd, met Javaansch karakter, zeer vele Maleische geschriften met Arabische en Hollandsche letters, Lettinesche, Hollandsche, Engelsche en Fransche geschriften gedrukt, die, in talrijke exemplaren over Java en de andere eilanden verspreid, aan talloos velen ten zegen zijn geworden. Behalve zijn eigen zendingsarbeid, zijne letterkundige werkzaamheden en het bestuur zijner altoos voor het Godsrijk werkzame pers, ondernam hij ook van daar herhaalde christelijke onderzoekingstogten, in 1825 met de Engelsche afgevaardigden Tyerman en Bennet naar Oost-Java, weder in 1826 derwaarts, in 1827—28 naar het Maleische schiereiland en Borneo, in 1829 met den zendeling Tomlin naar Oost-Java en Bali, terwijl hij in Junij 1835 zijn onderzoekingstogt langs de kusten van China begon en in April 1836 van Batavia naar Europa kwam. In November 1838 keerde hij naar Batavia terug, maar de man, die zooveel had gedaan voor het geestelijk heil der inlandsche bevolkingen, die om zijne godsvrucht en uitstekende talenten door een verlicht bestuur hoog had moeten gewaardeerd worden, vond aldaar eene min gunstige stemming, dan onder het welwillend bestuur van den gouverneur-generaal van der Capellen. Hij kreeg weldra de al dan niet gegronde overtuiging, dat het Nederlandsch-Indisch bestuur de verspreiding des Christendoms vijandig was en hij besloot zich liever in het heidensche China te vestigen. Door het tractaat van 1842 waren vijf Chinesche havens voor vreemdelingen geopend en in 1843 vertrok Medhurst naar Shanghai, waar hij al de laatste jaren zijns levens werkzaam bleef. Ook daar was zijn arbeid even ijverig en onvermoeid en openbaarde zich die even als vroeger zoowel in prediking, onderwijs, vervaardiging, druk en verspreiding van geschriften tot bekeering der Chinezen, als in het toegankelijk maken der kennis van China, zijne taal en letterkunde voor de Europeanen en ook hier vestigde hij de eerste christelijke drukkerij in die plaats en het noordelijk China. In Maart 1845 begon hij zijnen merkwaardigen togt naar de zijde- en theedistricten van China, waarvan hij een belangrijk verhaal heeft uitgegeven.

[1]) Dr. P. P. Roorda van Eysinga zegt daaromtrent in zijne *Verschillende reizen en lotgevallen*, 3e d. 1832: »Achter Wel te Vreden, bij den viersprong (parapatan), staat eene Engelsche kerk, waarin door den achtingwaardigen zendeling Medhurst gepredikt wordt. Deze man verdient, dat hij meer en meer gekend en gewaardeerd worde. Doordrongen van den echten geest van het Christendom, werkt hij op het voetspoor van het Evangelie. Bij algemeene wereld- en menschenkennis kent hij verscheidene talen, die hij immer ten voordeele van verspreiding van waarheid en deugd aanwendt. Des morgens predikt hij in het Engelsch, daarna in het Maleisch en des namiddags begeeft hij zich naar het Chinesche kamp, alwaar hij in het Chineesch de grondbeginselen van het Evangelie aan de huisgezinnen mededeelt. In zijnen huisselijken kring is hij immer nuttig werkzaam. Zijne echtgenoot, die het Maleisch, met Arabisch karakter, zeer goed leest, ondersteunt hem in zijnen arbeid, en zijne zuster had, bij mijn vertrek van Batavia, reeds zulke groote vorderingen in de Chineesche taal gemaakt, dat zij er reeds met gemak in kon lezen, en het voornemen had om aan de dochters der Chinezen onderwijs te geven. De heer Medhurst verzamelt des avonds, zonder eenig opzien te baren, verscheidene Javanen, Bengalezen en anderen in zijne woning, doet een kort gebed, laat zingen, en verklaart een gedeelte van het Nieuwe Testament op den eenvoudigste en voor de toehoorders allergeschikte wijze, waarna weder gezongen en gedankt wordt. Nimmer woonde ik eene godsdienstoefening met zooveel aandoening bij, als in zijne woning, die inderdaad een verblijf des vredes was. Hij bezat veel kennis van ziekten en kwalen, en niet zelden genas hij kranken geheel kosteloos. Na vele inspanningen en proefnemingen was het hem gelukt, met eene steendrukkerij te kunnen werken, zoodat hij zich in de gelegenheid gesteld vond, nuttige geschriften, op eene onkostbare wijze, onder de bevolking verspreiden."

Op een' zijner reizen in het binnenland werd hij, den 8 Maart 1848, met twee andere zendelingen in de nabijheid der stad Tsing-pú door een woesten hoop zwaar gewond en ontkwam hij op wonderbare wijze het doodsgevaar. In de langdurige onderhandelingen tusschen de verschillende protestantsche zendelingen, aangaande de beste wijze van overzetting van een aantal bijbelsche uitdrukkingen en vooral van den naam van het hoogste wezen in het Chineesch, nam hij een zeer werkzaam aandeel en lokte dit gewigtig onderwerp verschillende afzonlijke geschriften en artikelen van zijne hand in het tijdschrift *„The Chinese Repository”* uit. In December 1855 kwam het verontrustend berigt te Londen, dat zijne gezondheid zeer wankelend was geworden, en al mogten de bestuurders van het zendelinggenootschap, de waarde van dien getrouwen en hooggegaafden arbeider diep gevoelende, hem uitnoodigen terstond tot zijne herstelling naar zijn vaderland te komen: het was reeds te laat. Met zijn gezin vertrok hij den 10den September 1856, met het schip *Anglo Saxon* van Shanghai, maar hij kwam in geheel hopeloozen toestand den 22sten Januarij 1857 te Londen aan en weldra, den 24sten Januarij ll., ontsliep de ijverige dienaar des Heeren. Den 30sten Januarij werd hij te Abney Park begraven,

Wanneer wij kortelijk het oog slaan op een wel gering, maar voor allen meest zigtbaar deel zijner werkzaamheid, zijn' letterkundigen arbeid, dan moeten wij ons evenzeer verwonderen over het aantal, als over het gewigt zijner geschriften. In de eerste plaats moet wel de herziening der Chinesche vertaling des Bijbels genoemd worden, die hij met de afgevaardigden van de andere protestantsche zendingen in China tot stand bragt, maar waarvan het voornaamste aandeel aan hem wordt toegeschreven. Van de groote menigte godsdienstige tractaten, in verschillende oostersche talen door hem vervaardigd of gedrukt, heeft hij zelf eene lijst gegeven, die echter slechts tot het jaar 1835 is voortgezet (verg. *China. Toestand en vooruitzigten van dat rijk.* Rott. 1839, 2e dl. bl. 298 en volg. *Chinese Repository*, XVI. 378.). Van zijne hand kwamen, vooral in 1819, verschillende stukken in het Chinesche tijdschrift: *Chinese Monthly Magazine*, en later in het Engelsche tijdschrift: *The Chinese Repository*, dat van 1833 tot 1851, in 20 deelen, te Canton uitgegeven, eene zoo rijke bron is voor de kennis van Oost Azie. Ook de vroegere jaargangen van het *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indie* tellen eenige opstellen van zijne hand, als: „Over den naam van Jezus”, 2e jaarg. bl. 474. Bat. 1839; „Over een Favorlangsch woordenboek”, 2e jaarg. bl. 432 [1]); „Chronologische geschiedenis van Batavia door een Chinees. Uit het Chineesch vertaald”, 3e jaarg. bl. 1. Bat. 1840. „Over het Parapattan orphan Asylum”, 3e jaarg. bl. 456.

Afzonderlijk zagen verder van hem het licht:

Journal of a tour through the settlemens on the eastern side of the peninsula of Malacca in 1828. *Printed at Singapore.*

An English and Japanese, and Japanese and English Vocabulary, compiled from native works. Batav. 1830. 8°.

Dictionary of the Hok-këen dialect of the Chinese language, according to the reading and colloquial idioms etc. Macao. 1832—1839. 4°.

Translation of a comparative vocabulary of the Chinese, Corean and Japanese languages. Batav. 1835. 8°.

China: its state and prospects, with special reference to the spread of the Gospel, London 1838. 8°., van welk werk de bovengenoemde, zeer onnaauwkeurige vertaling in het Hollandsch, te Rotterdam, in 1839 in 2 deelen verscheen.

Gilbertus Happart, *Dictionary of the Favorlang dialect of the Formosan language, written in* 1650, *translated by* W. H. Medhurst, Batavia 1840.

Chinese and English Dictionary, containing all the words in the imperial dictionary, arranged according to the radicals. Batavia 1842—43. 2 deelen in 8°. en waarvan het vervolg: *English and Chinese Dictionary*, mede in 2 deelen door hem te Shangai in 1847—48 werd uitgegeven: — zijn hoofdwerk en misschien een der nuttigsten voor de kennis van China.

Chinese Dialogues, questions and familiar sentences, rendered into English to assist beginners in the language. Shanghae. 1844, het eerste voortbrengsel zijner drukkerij aldaar.

[1]) Zie ook zijne: „Aanteekeningen op eene reis naar Bali in 1829, *Tijds. voor Ned. Indie* 1858, 1e d. bl. 193—221.

Ancient China. The Shoo king, or the historical classic: being the most ancient authentic record of the Annals of the Chinese empire: illustrated by later commentators. Shanghae. 1846. 8°.

A Dissertation on the Theology of the Chinese, with a view to the elucidation of the most appropriate term for expressing the Deity, in the Chinese language. Shanghae. 1847. 8°.

An Inquiry into the proper mode of rendering the word God in translating the Sacred Scriptures into the Chinese language. Shanghae, 1848. 8°.

On the true meaning of the word Shin, as exhibited in the Quotations under that word, in the Chinese Imperial thesaurus, called The Pei-wan-yun-foo. Shanghae. 1849. 8°., waarop hij mede aldaar in 1850 liet volgen: *An Inquiry into the proper mode of translating Ruach and Pneuma, in the Chinese Version of the Scriptures.*

In 1849 begon hij een werk uit te geven, onder den gemeenschappelijken titel:

The. Chinese Miscellany, designed to illustrate the Government, Philosophy, Religion, Arts, Manufactures, Trade, Manners, Customs, History and Statistics of China, waarvan ons 3 stukken bekend zijn: N°. 1. *A Glance at the Interior of China, obtained during a Journey through the Silk and Green Tea Districts.* N°. 2. *The Chinaman abroad: or, a desultory account of the Malayan Archipelago. By Ong-tae hae.* N°. 3. *On the Silk manufacture, and the cultivation of the mulberry.*

Deze stukken zijn niet slechts belangrijk om den inhoud, maar ook merkwaardig door de verbinding der Europesche en Chinesche drukkunst. Van N°. 1 en 2 zagen nieuwe titel-uitgaven, te Londen, in 1850 het licht en van N°. 2 verscheen eene Hollandsche vertaling, maar zonder vermelding der bron, waaruit zij geput was, in het *Tijdschrift voor Neerl. Indie*, 14e jaarg. 2e deel, Zalt-Bommel. 1852.

In Dr. Medhurst heeft de Protestantsche zending in China, waarin hij naast Dr. R. Morrison, Dr. W. Milne en Dr. C. Gutzlaff eene zoo waardige plaats vervulde, den laatsten harer vier groote grondleggers verloren en van allen was het hem vergund het langst, 40 jaren! op dien moeijelijken akker te arbeiden. Van de genoemden was Dr. Gutzlaff het langst zijn tijdgenoot, deels zijn medearbeider, en in beide uitstekende mannen was groote overeenkomst en toch weder niet minder groot verschil van aanleg, gaven en vorming. Bezat Gutzlaff meer het buitengewone, geniale, wegslepende: in Medhurst vertoonde zich bovenal de natuurlijke, langs den gewonen weg voortgezette, maar tot uitstekende hoogte gestegen ontwikkeling; trof in Gutzlaff het krachtige, vurige en toch onbekrompen geloof: in Medhurst openbaarde zich meer de vaste, gegronde, bepaalde overtuiging; in den eersten het geloof meer in het gemoed, bij den laatsten meer op het verstand werkzaam. Bezat hij boven Gutzlaff de gave van het kalme, nuchtere, doordringende oordeel, hij miste misschien te zeer diens tact van menschen te winnen en welligt heeft zekere stroefheid en ernst schade toegebragt aan de vruchten zijner zoo trouwe en rustelooze evangelieprediking. Onder de zendelingen werd hij voor den grootsten Sinoloog gehouden en zijne geleerdheid, zoowel als zijn opregte godsvrucht en strenge zedelijkheid deden hem aller hoogachting verwerven. Groot waren zijne gaven, maar wat nog beter is, hij heeft ze trouw gebruikt in de dienst des Heeren, en al zijn ook in den laatsten tijd de stormen der verwoesting, krijg van binnen en krijg van buiten, over China losgebroken, al valt het ons kortzigtigen vaak zwaar den weg des Heeren in de donkerheid des onweders te erkennen: wij hebben het goede vertrouwen; dat de ijverige geloofsarbeid van Medhurst en zoovele anderen van boven bekrachtigd zal worden en eenmaal vruchten van vrede en zegen zal dragen voor het Rijk van het Midden.

Zie *Alg. Konst- en Letterb.* 28 Maart 1857 en *Part. berigt.*

METIUS. De eerste die wij van dit geslacht aantreffen, is Mr. Adriaan Anthonieszoon, soms Mr. Arriaan Thonisz., en ook wel Mr. Adriaan Doedensz. [1]) genoemd. Hij werd in of omtrent het jaar 1527 te Alkmaar geboren en was ten tijde van Alva lid der regering van zijne geboorte-stad. Op last van deze werd hij den 31 Augustus

[1]) De *van* of familie-naam Metius heeft hij nimmer aangenomen noch geschreven.

1568 met andere regenten gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard. In 1573 vindt men hem weder als presidentschepen vermeld en deed hij als Ingenieur, gedurende het beleg der stad, voortreffelijke diensten. Na dit beleg stond hij veertig jaren lang als Burgemeester aan het hoofd der zaken. Om hem, door zijne wiskundige bekwaamheden, meer dienstbaar te maken tot 's lands welzijn, stelde Willem I hem aan, als Ingenieur en Raad der Fortificatiën, met den titel van *Sterktebouwmeester der Vereenigde Nederlanden*, ook werd hij in 1618 door prins Maurits als oud Burgemeester, bij vernieuwing aan het hoofd van de acht oude regenten aangesteld. Hij vormde van tijd tot tijd de ontwerpen tot het aanleggen van sterkten, met name: de Bourtange, de Bellingwolder schans, de Schenkenschans, alsmede van Enkhuizen, van Lingen, van Harlingen en andere plaatsen, gelijk ook aan hem de zorg voor de beveiliging der zeestranden en der forten te Huisduinen werd opgedragen. Van de door hem vervaardigde kaarten, geteekend met het jaartal 1597, zijn nog aanwezig. [1]) Als wiskunstenaar komt aan Adriaan Anthoniuszoon de eer toe van de ontdekking der verhouding van de middellijn tot den omtrek van den cirkel, als 113 : 355, welke vinding naderhand de beoefenaars der wiskunde om strijd met lof vermeld hebben. Hij heeft bij zijne echtgenoote (Saida van Brederode) vier zonen verwekt met name: Dirk, Adriaan, Anthonij en Jacob, en is in 1607 in zijne geboorte stad overleden. Adriaan Antonieszoon schijnt slechts een werkje geschreven te hebben, dat niet gedrukt is, namelijk een boekje tegen de quadratuur van Simon van Eik of Duchêsne, ook wel Simon a Quereu genoemd, in het welk hij heeft aangetoond dat de rede van den omtrek tot de middellijn kleiner is dan $3\frac{17}{120}$ en grooter dan $3\frac{15}{106}$, tusschen welke de middelrede is $3\frac{16}{113}$ of $\frac{355}{113}$.

Zie *Verslag van* 1847—1848 *op de algemeene vergadering van het Wiskundig genootschap te Amsterdam*, bl. 181 en volgende; van Swinden, *Meetk.* 2de druk, bl. 305 en 306.

METIUS (Dirk) Adriaansz. De oudste zoon van den voorgaande, was even als zijn vader een zeer bekwaam wiskundige. Als zoodanig nam hij in 1599 deel aan een zeetogt onder de bevelen van den admiraal P. van der Does, om al de Spaansche havens te blokkeren. Voor de Corunha en voor Lissabon, vond men de Spaansche zeemagt te wel bewaard, om haar aan te vallen; men zeilde naar de Kanarische eilanden, nam het kasteel op groot Kanarië en verspreidde hier, te Gomera en het eiland St. Thomas brand en verwoesting. Hij is op dit eiland, met vele andere, aan eene besmettelijke ziekte gestorven.

Zie verslag 1847—1848 als voren.

METIUS (Adriaan Adriaansz.), meer bekend onder den naam van Adriaan Metius, tweede zoon van den vorige, de eerste, die den naam van Metius voerde, werd den 9 December 1570 te Alkmaar geboren, bezocht eerst de latijnsche school zijner geboortestad en ontving er het onderwijs van den rector Ludolphus Potterus, van Groningen, uitgever van het *Etymologicum Belgicum* en van den conrector Conradus Alutarius, later predikant te Tzum. Op achttienjarigen ouderdom werd hij naar de in 1585 opgerigte hoogeschool te Franeker gezonden, om zijne groote belangstelling en grooten ijver voor de wiskunde gaven zijne medestudenten spottenderwijze hem den bijnaam van Metius, welken bijnaam hij naderhand bleef voeren en sedert heeft beroemd gemaakt. Na zich drie jaren op de wis- en sterrekunde te hebben toegelegd, ging hij naar Leyden om de lessen van Rudolph Snellius en Ludolf van Ceulen over de wiskunde en van Pauw over de ontleedkunde te hooren. Ook werd hij door zijnen vader naar Tycho Brahé gezonden om zich te Oranienburg, op het eiland Hween in de Sont gelegen, in de praktische sterrekunde te bekwamen; vervolgens (na 1597) bezocht hij nog de hoogescholen te Rostock en te Jena, waar hij met goed gevolg openbare lessen gaf. Bij zijne terugkomst in het moederland werd hij door prins Maurits tot het opmeten en in kaart brengen van vestingen en andere belangrijke diensten gebruikt. Door invloed van graaf Willem Lodewijk, stadhouder van Friesland, werd hij eerst (1598) buitengewoon en in 1600 gewoon hoogleeraar in de wiskunde te Franeker. Hij kreeg bij het aanvaarden van die betrekking uitdrukkelijk in last om de wiskunde in de landtaal te onderwijzen en werd hem somtijds, voor het onderwijs in de sterrekunde eene — voor dien tijd — vrij aanzienlijke som toegestaan om sterrekundige instrumenten, onder zijn toezigt, te laten vervaardigen. Gedurende het bestand (1608—1620) kreeg hij aanzoek om te Leuven te komen, hetwelk hij van de hand wees. Zijne ervarenheid in de geneeskunde verschafte hem 8 Nov. 1625 de titel van Med. Doctor. Hij overleed 16 Sept. 1635. Zijn grafschrift leest men bij Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 109, M. Winsemius hield den 28 Sept. op hem een lijkrede. Hij huwde 1. Jetske Andreae, 2. Cecilia Vertest. Van 1598 tot 1615 heeft hij een reeks van werken, zoo over de reken-, meet-, sterre- als zeevaartkunde, gedeeltelijk in het Latijn, gedeeltelijk in het Nederduitsch geschreven. Wij vinden de volgende vermeld:

Doctrinae Sphaericae libb. V. Franeq. 1598. 8°. niet Francof. 1591. 8°. zoo als Foppens wil.

Astronomiae universae Institutio libris III, quorum I Sphaerae disciplinam tradet: II Fabricam Planisphaerii et Trigonometriam Astronomicam III. Historiam Astronomicam, astrorum situm ac motum. Franeq. 1605. 8°. Mogelijk dezelfde uitgaaf.

Institutionum Astronomicarum Libri III. Quibus accessit Tractatus de Novis Authoris Instrumentis, et modo, quo stellarum fixarum situs motusque solis per eadem observantur. Franeq. 1606, 1608. 8°.

Institutiones Astronomicae et Geographicae, Fondamentale ende grondelycke onderwysinge van de sterrekonst, beschreven door D. Adrianum Metium, Alcmarianum Matheseos Professorem in de universiteyt van Frieslandt. Franek. 1614, met zijn fraai portret, vermoedelijk door Chrispijn van de Passe.

Arithmetica et Geometria Practica. Franeq. 1611 4°. (multo auct.)

Arithmeticae libri II et Geometriae libri VI. Lugd. Bat. 1626, 1640. 4°.

Geometriae Practicae P. V. Franeq. 1620, 1626. — *Geometricae practicae Pars I et II, quae rei cujusvis mensurabilis vim, proprietates et habitudines interpretatur et exercet.* Franeq. 1625. 4°. — *Geometriae practicae pars quinta, continens problemata astronomica geometricè delineata et arithmeticè resoluta.* Franeq. 1625. 4°.

De Gemino usu utriusque Globi 1615. 4°. Dit boek is in het lat. vertaald door Bernard Schotanus J. U. D. vervolgens hoogleeraar. Metius gaf eene tweede editie van den holl. tekst, getiteld: *Fundamenteele onderwyzing van de sterrekonst en beschrijving der Aarde, door het gebruik der Hemelsche en Aardsche globen. Mitsgaders onderregting van de konst der zee-vaart; met nieuw gepractiseerde instrumenten en regelen.* Franek. 1614. 4°. vermeerderd door Metius, in *Doctrina sciatericorum*, vervolgens op nieuw in het latijn. Franeq. 1624. 4°.

Praxis nova Geometrica per usum circini et Regulae proportionalis. Uit het latijn door P. Baerdt, met den titel: *Maetconstigh Liniael ofte proportionalen rij in de platten passer, alsmede sterckten-bouwinghe.* Franeker 1626. 4°.

„*Cujus libri* (schreef Vriemoet) *in Dedicatione, inventum in Gallilaeo de Gallilaeis usum circini proportionalis, defectu quodam laborantem, transferendo ad Regulam, quod tot saeculis abstrusum et latens fuerat, bono saeculi, quasi nova fati largitione, sua industria patefactum, dicit Queritur vero in Dedic. Arithmet. et Geometriae*, an. 1626, *hoc novum inventum invidia temporum quosdam per imperitiam non iusto pretio aestimasse, ac magni secreti arcanum magnitudine libelli metiri voluisse. Additum quoque Tractatum de Arte Navigandi multa iniquitate fati exceptum fuise ab invidis et ignorantiae magistris.*"

Astronomiae brevis, civilis delucida constitutio etc. 1606.

Calendarium perpetuum articulis digitorum computandum. Roter. 1627. 8°.

Eeuwighe hant-calender. Amst. 1627. 8°.

Liber de trigonometria planorum. Primum mobile, astronomicè sciographicè, et hydrographicè explicatum. Amst. Franeq. 1631. 4°.

Nieuwe Geographische onderwyzinghe. Franek. 1614. 4°. m. pl.

Gebruik van het Astrolabium, Globen. 1627. 4°.

Stok-rekening en Sterkten-bouwing (uit de *Geometria practica*).

Mensura geogr. et usus globi terr. Fran. 4°.

Het tweede tractaat van de proprieteyt, eygenschappen, solutie ende ontsluytinghe der Sphaerische triangulen, midtsgaders een figuurlycke aenwysinghe, hoe door deselve alle astronomische ende geographische quaestien ofte vraeghstukken solveert worden. Franek. 1627.

[1]) O. a. een van de Zijpe-polder.

Het derde tractaat van 't opmaken ende het ghebruyck des particulieren astrolabiums. Franek. 1627.

Opera omnia Astronomica, addito libro de theoria et motu solis. Amst. 1633. 4°.

Hij en Gerh. Freitag zouden ook de schrijvers zijn der *Tabulae Geographicae Frisiae*, voor het *Chronicum Pierii Winsemii.*

Manuale arithmeticae et geometricae practicae. Amst. 1634.

De Munitionibus. L. B.

Zie Sweertli, *Ath. Belg.* p. 100; Val. Andr. *Bibl. Belg.* p. 14; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 354; Vossius, *de Scient. Mathem.* C. XVI. § 44, p. 70; B. XXVIII. § 12, p. 116; C. XXXVI. § 51, p. 201; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 98—112; G. Krantsius *ad Conringium, Saec.* XVII. C. II. p. 202—16; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 91; M. Winsemii, *Orat. Funebr. in obitum celeb. et praest. corr, D. A. Matii, Doct. Med. et Math. prof. claris.*, Nic. Blancardi, *Paneg. pro festo Saecujari Acad. Franeq,* p. 23, 24; *Kronyck van Alckmaer*, bl. 115, 116; S. van Eikelenberg, *Alkmaar en zijne Geschiedenissen*, D. III. bl. 160; van Swinden, *Meetkunde* 2e druk, *Aanwijzing der wiskundigen*, bl. XXVII; *Verslag* 1847—1848 als voren; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 325, 326; *Verslag v. h. Friesch Genoots.* 1862—1864, bl. 58; Rotermund en Adelung, i. v.; Meijers *Conv. Lexic.*; Poggendorff, *Handw.* T. II. S. 139; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. vol. II. p. 1440; *Cat. Bibl. publ. Leyd.* p. 177, 192; *Cath. Thys.* p. 41; *Cat. de Crane*, p. 48; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

METIUS (Anthony Adriaansz.), was de derde zoon. Van deze weet men alleen dat hij den naam van Metius als familie-naam heeft aangenomen, het ambt van mathematicus der staten bekleedde en in 1580 den eersten steen van de waag te Alkmaar heeft gelegd. Het tijdstip van zijne geboorte en zijn overlijden schijnt niet bekend te zijn.

Zie *Verslag* 2847—1840.

METIUS (Jacob Adriaansz), de vierde zoon, heeft den naam van Metius ook aangenomen; men zegt van hem dat hij een zeer zonderling man moet geweest zijn, die afkeerig was van den omgang met menschen, en van alle gezelschap, onwillig om zelfs het gewoon schoolonderwijs te ontvangen, die altijd scheen als verzonken te zijn in overdenkingen en nasporingen. Men leest van hem dat hij bij eenen buurman, een brillenslijper, de kunst van glasslijpen leerde, allerlei soort van brand- en vergrootglazen, zelfs brandspiegels van ijs vervaardigde, waarmede hij allerlei voorwerpen op een ongelooflijk snelle wijze kon in brand steken. Hij moet een brandglas of glazen brandspiegel vervaardigd hebben, welke hij tegen den buitenkant der stadsvest te Alkmaar plaatste, zoodat hierdoor op den volgenden dag een boom, aan de overzijde van het water, in brand raakte. Elk was begeerig van hem te weten hoe hij zulke glazen vervaardigde; prins Maurits verzocht dringend om opening van de zaak; zijn vader, zijne broeders en zijne zuster zelfs, smeekten hem er om, en in eene ziekte welke hem trof, gebruikte zeker predikant allen mogelijken aandrang om het geheim bekend te maken, doch hij bleef standvastig weigeren, zeggende: »als deze kunst bekend werd, niemand zijn leven meer zeker kon zijn." Het tijdstip van zijn overlijden vinden wij niet opgeteekend; doch hij moet vóór het jaar 1631 gestorven zijn.

Zie Vriemoet, t. a. p.; Jöcher, Adelung, Rotermund; Fischer, *Gesch. d. Physiek*, T. II. p. 151; van Kampen, t. a. p.; *Beleg van Groningen*, bl. 48, *Kronyck van Alckmaer*, bl. 116; S. van Eikelenberg, *Alkmaar en zijn Geschiedenissen*, bl. 160; *Verslag*, 1847—1848, als voren.

METIUS (Dirk), onder de schilders, die het Amsterdamsche poorterregt hadden gekocht, wordt door P. Scheltema op bl. 68 van diens werk over Rembrand van Rijn, met bijvoeging van den datum, 15 Februarij 1641, ook opgegeven *Dirck Metius van Alckmaer.* In het burger weeshuis te Alkmaar hangen 2 regentenstukken, het eene gemerkt D. M. en het andere met den vollen naam D. Metius.

Zie *Nav.* D. IV. bl. 68; D. V. bl. 238.

METMAN (Mr. Leonard), werd te Waalwijk, in de provincie Noordbrabant, geboren, op den 2 Mei 1808, voltooide hij, na den veldtogt van 1831 te hebben bijgewoond en dien ten gevolge met het Metalen Kruis te zijn begiftigd, in het jaar 1833 te Utrecht, als doctor in de regten, zijne academische loopbaan en betrad in de residentie de pleitzaal, waarvan hij gedurende ongeveer 27 jaren een sieraad was.

Door Z. M. den koning naar verdienste geschat, werd hij opvolgelijk tot lid van onderscheidene staats commissiën benoemd, inzonderheid van die van 27 September 1852, tot het ontwerpen von wetboeken voor de Ned. W. I. bezittingen. Ook was hij gedurende drie jaren, van 1850—53, lid van de tweede kamer der Staten-generaal. Behalve deze blijken van onderscheiding werd hem eerst het ridderkruis van de Eikenkroon en later dat van den Nederlandschen Leeuw als onmiskenbaar bewijs van Zr. Ms. bijzondere hulde geschonken.

Bij koninklijk besluit van den 28 Dec. 1859 tot Z. M. commissaris voor de W. I. wetgeving benoemd, verliet hij den 20sten Maart dezes jaars het vaderland en vertrok uit Southampton den 2den April daaraanvolgende naar Suriname, ten einde de vereerende taak te volbrengen, die 's konings vertrouwen hem had opgedrrgen.

Op den 26sten dierzelfde maand deed hij er zijn plegtigen intogt, en van dat tijdstip af besteedde hij zijne krachten en vermogens aan de taak, waarmede hij was belast, met zooveel belangstelling en ijver; met zulk een talent, zelfstandigheid en volharding, dat hij zich ieders bewondering en hoogachting verwierf, terwijl zijn minzaam karakter, zijne ongekunstelde welwillendheid, zijn populaire omgang, elks hart voor hem opende en met liefde voor hem innam.

Zoo mogt hij ruim vier maanden in welstand arbeiden en de gelegenheid aangrijpen, om met schrander doorzigt de koloniale zaken en belangen van nabij waar te nemen en in het ware licht te aanschouwen, tot dat hij, bijna aan het einde van zijn moeijelijk werk genaderd, ja, de voltooijing er van schier voor oogen ziende, van eene reis naar de Marowijne teruggekeerd, door eene ziekte werd aangetast, die aanvankelijk volstrekt geen gevaar deed vreezen, ja zelfs geweken scheen en eene volkomen herstelling beloofde, doch in den avond van den 4den dezer, plotseling, zulk eene verwoestende wending nam, dat de lijder, op den avond van den volgenden dag, 5 October 1860, te Paramaribo in de ouderdom van 52 jaren en 5 maanden den laatsten adem uitblies. Hij werd plegtig ter aarde besteld, bij welke gelegenheid C. van Schaick hulde bragt aan zijne verdiensten.

Part. berigt.

METROPOLUS. Bisschop van Tongeren omtrent het jaar 197 of 217. Zijn sterfdag wordt 8 October te Trier gevierd.

Zie van Gils, *Cath. Meijer.*, *Memorieb.* bl. 7; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. h. Bisd. van 's Bosch*, D. I. bl. 6; Lobetius, *Gloria Leod. Eccl.* p. 37.

METS (Jan de), schepen der stad Oudenaarde. In de *Messager des sciences et des arts de la Belgique* T. IV p. 422 vindt men een door hem 29 Oct. 1561 geteekende zeer merkwaardige acte nopens de geboorte van Margaretha van Parma.

METSER (G.), pastoor te Leefdael, gaf een rijmwerkje in het licht, getiteld:

Verheffinge ende uytstortingh des Herte tot Godt op verscheyde Psalmen van David, met de Lat. psalmen op de kant, 1682.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

METSIUS of van METS (Laurentius), werd omtrent het jaar 1520 te Geertsbergen in Vlaanderen geboren. Hij was licentiaat in de regten en zeer welsprekend. Nadat hij te Deinze in Vlaanderen pastoor geweest was, werd hij in 1557 plebaan der kerk van de H. Gedule te Brussel. Hij ontving vervolgens in 1563 de waardigheid van kapittel-deken in dezelfde kerk, en woonde in die hoedanigheid de provinciale kerkvergadering bij, welke, in 1565, te Kamerijk werd gehouden. Hij was ook bisschoppelijke officiaal van het distrikt van Brussel, dat, tot het jaar 1568, aan het aartsbisdom van Kamerijk is onderhoorig gebleven, wanneer, op pauselijk gezag, aan den aartsbisschop van Kamerijk de inlijving van dit distrikt in het aartsbisdom van Mechelen werd te kennen gegeven. Metsius bleef nogtans hetzelfde ambt van officiaal uitoefenen toen het voorgenoemde distrikt onder de kerk van Mechelen was gesteld, en werd den 24 September van het gemelde jaar daarin bevestigd. Den 13 Junij 1569 verkreeg hij de waardigheid van voorstander der voorregten, die aan de Universiteit van Leuven waren verleend. Ook heeft hij

personaatschap van Rebecque of Roosbeecke in het aartsbisdom van Mechelen bezeten. Om zijne uitstekende deugd en bekwaamheid werd hij, den 16 November 1569, door den koning van Spanje tot bisschop van 's Bosch benoemd. Hij werd, den 13 Maart 1570 door paus Pius V tot dien zetel verheven; en den 23 April daaraanvolgenden te Brussel in het koor der collegiale kerk van de H. Gedule, door den aartsbisschop van Kamerijk, Maximilianus de Berges, gewijd, in het bijwezen van Franciscus Richardot, bisschop van Atrecht, en van Franciscus Sonnius, bisschop van Antwerpen. Hij magtigde den deken der kathedrale kerk van 's Bosch om in zijne plaats van het bisdom bezit te nemen, welk bevel door dezen den 28 April werd ten uitvoer gebragt. Nadat Metsius zelf den 4 Mei bezit der abdij van Tongerloo had genomen, deed hij den 7 daaraanvolgenden zijne plegtige intrede in zijne bisschoppelijke stad. Toen hij aan den geregelden gang van het bestaan zijns bisdoms orde gesteld had, vertrok hij weldra naar 's Hage, om daar, op verzoek van den aartsbisschop van Utrecht, Fredericus Schenck; over vier priesters, die de ketterij onverzettelijk aankleefden, uitspraak te doen, en hen van den geestelijken stand vervallen te verklaren (27 Mei 1570). Hij woonden vervolgens de provinciale kerkvergaderingen in Junij en Julij te Mechelen bij; en in zijn bisdom wedergekeerd deed hij, den 9 Jan. 1571, aan de geestelijkheid der stad 's Bosch in zijne kathedrale kerk de daarin genomene besluiten afkondigen. Metsius was intusschen van wegen de Staten des lands verzocht geworden om de nieuwe koningin van Spanje, die den 14 Augustus 1570 te Nijmegen was aangekomen, te verwelkomen. Vervolgens legde hij zich met grooten ijver toe op het welzijn van het aan hem toevertrouwde bisdom. Te dien einde gaf hij den 29 Maart 1570 een bevelschrift uit, waarbij hij zijne onderhoorigen geestelijken gelastte tegen de maand Mei in zijne bisschoppelijke stad te komen, om aldaar eene kerkvergadering te houden. Deze nam een aanvang den 8 Mei en duurde drie dagen. Zij werd deels in het koor der kathedrale kerk, deels in de eetzaal der paters predikheeren gehouden. De bepalingen en de besluiten in deze kerkvergadering vastgesteld, zijn daarna uitgegeven. Zij werden ten hoogste geroemd, en onder de heilzaamste geacht, welke in de kerken van Nederland zijn genomen. Hij gaf ook in 1572 het *Manuale Pastorum* uit, behelzende eenige voorschriften betreffende de plegtigheden, die bij het bedienen der H. Sacramenten moeten worden in acht genomen, Metsius behartigde wijders, door het ijverig bezoeken van zijn bisdom, de zuiverheid van zeden, regel, tucht en geloofsleer. Ten dien einde bragt hij in de kloosters en geestelijke genootschappen, die in het bisdom bestonden, vele heilzame verordeningen tot stand; zeer bekend is het bezoek zijns bisdoms, dat hij, met dit doel, in Augustus en September 1572 ondernam. Hij bezocht toen Heusden met de Langstraat en het land van Altena, Woudrichem met de bijliggende plaatsen, alsmede de steden Geertruidenberg, Bommel, Eindhoven en de dorpen in den omtrek. Tot zijne bittere smart vernam hij kort daarna dat een gedeelte van zijn bisdom door de protestantsche krijsmagt was overmeesterd, waar door zijne goede pogingen werden verijdeld en een groote afval van het ketterlijk geloof werd veroorzaakt. Hij woonde in Mei 1574 de provinciale kerkvergadering van Mechelen bij; doch de onlusten des lands veroorloofden hem niet in zijn bisdom een nieuwe kerkvergadering te beleggen, zelfs vond hij zich eenigen tijd daarna genoodzaakt zijne bisschoppelijke stad te verlaten, om, als lid der staten van Brabant, niet in den wederstand der landstaten aan den koning gewikkeld te worden, die den landvoogd, welken deze had aangesteld, om in zijnen naam de Nederlanden te besturen, niet wilden erkenren. Den 24 November 1577 verliet hij 's Bosch en verwijderde hij zich uit zijn bisdom, dat hij door gevolmagtigde priesters liet besturen. Nadat hij zich te Kalkar in het land van Kleef, te Keulen en te Trier eenigen tijd had opgehouden, begaf hij zich naar Diest, en vestigde hij zich eindelijk te Namen, over welk bisdom hem paus Gregorius XIII, bij eene breve van den 6 Maart 1579 de zorg opdroeg. Bij dezelfde breve werd Metsius gemagtigd om ook in de plaatsen van andere bisdommen, die van hunne bisschoppen zouden beroofd zijn, tot nadere voorziening, het bisschoppelijk gezag uit te oefenen. Nadat hij den nieuwen herder des bisdoms van Namen, Franciscus van Wallen-Capelle, had gewijd, verviel hij in eene ziekte, waaraan hij den 18 September 1580 overleed. Men begroef hem in het koor der Cathedrale kerk te Namen onder een grooten zerk, die daar tot het jaar 1751, toen deze kerk vernieuwd werd, is gebleven. Zijn grafschrift luidde:

REVERENDISSIMUS D.
LAURENTIUS METSIUS
EPISCOPUS BUSCODUCENSIS
E PROPRIA SEDE EXULANS
HIC PIE OBIIT,
MENSIS SEPTEMBRIS DIE XVIII
ANNO MDLXXX.

Behalve de reeds genoemde werken, door Metsius in druk gegeven, heeft hij nog eene geschrevene verhandeling over den waren oorsprong der onlusten in de Nederlanden tijdens de XVIe eeuw nagelaten. Zij voert tot titel: *De vera origine et causa tumultuum Belgicorum*, en kwam in bezit van van Hulthem. Zijn portret is bij v. Gestel, *Hist. Episc.*

Zie Foppens, *Hist. Episc. Sylv.* C. VI. p. 91—94; Dez. *Bibl. Belg.* T. II. p. 810; Havensius, *de Erect. Nov. Ep.* L. I. C. XV. p. 72—83; van de Velde, *Syn* T. III. p. 836—838; L'abbe Migné, *Conciles. Art. Pays-Bas; Litterae indict.* enz. *primae Syn. Busc.*, te vinden voor de *Statuta primae Syn.* in de *Opusc. Steyaert*, T. VI; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 622, *Fast.* p. 70; *Chronol. Episc. Belg.* p. 110, 111; van Gils, *Cath. Meijer. Memorieb.* bl. 84 volgg.; van Gils en Coppens, *N. Beschr. r. 's Bosch*, D. I. bl. 221, volgg.; Oudenhoven, *Beschr. v. 's Hertogenb.* bl. ; van Heurn, *Beschr. v. 's Hertogenb.* D. II. bl. 56; Hermans, *Conspect.* p. 7; Paquot, *Mém.* T. XII. p. 322—327; Gazet, *Hist. Eccl. d. Pays-Bas*, p. 121; Muller, *Cat. v. portr.*

METSU (Gabriel). Zie METZU (Gabriel).

METSYS (Jodocus), een bouwmeester, die van 1468—1530 te Leuven bloeide. Zijn standbeeld is onder de 18 nieuwe standbeelden opgenomen, die den gevel van het stadhuis aldaar zullen versieren en waarvan de modellen in 1847 geplaatst zijn.

METSYS (Quintin). Zie MATSYS (Quintin).

METZ (Daniel), een Fries, vervaardigde de volgende tooneelspelen in dicht:

Theodora Martelaeresse, trsp. op de Regel: Al wien standtvastig blijft in Christo tot haer endt; Verwint Tyrannen, Doodt en ook de Helsche bendt. Leeuw. 1694.

Rampsalige staet des Mensch. schouwsp. op de Regel: Hoe dat te vlieden tracht de Doot, Elk jen Sy komt (in weeld) een Mensch, meest onversien. Gedr. voor den Auth. 1697.

Cecilia, bly eyndichsp. op de Regel, Een soet gedicht en g'sang verquiken meenich geest, Te meer sy schoeven bygd, op Godes suyv're leest. Ald. 1697.

Dimpna, trsp. gedr. voor den Auth. 1699.

Maria Magdalena en Marinina, kamersp. Gedr. voor den Auth. 1703 m. pl. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 145.

METHEREITHER (Joh.), was een bekwaam orgelmaker te Leyden. Hij vervaardigde o. a. in 1781 het fraaije orgel in de kerk te Leyderdorp, door Mr. Cornelis van Tol, raad en schepen te Leyden en zijne echtgenoote ten geschenke gegeven.

Zie *Boekz. d. Gel. wereld*, 1781 b bl. 113.

METTGER (C. H.) In 1816 bekroonde het Haagsch Genootschap zijne

Verh. over het denkbeeld, hetwelk men zich van de uitstorting des H. Geestes op den eersten Pinksterdag te vormen heeft en het daarop gegrondde bewijs voor de waarheid en goddelijkheid der Evangelieleer, met den gouden eerepenning.

Zie Kist en Royaards, *Archief* (eerste serie), D. V. bl. 246.

METTECOREN (Henricus), werd te St. Truyen geboren, Licentiaat in de beide regten te Leuven, en kanunnik bij de kerk van St. Dionysius aldaar.

Hij schreef:

De tribus connubiis S. Annae, Matris Dei-parae Virginis.

Vita, miracula et encomium S. Annae.

Tesserae XII verae Ecclesiae.

Catholicae velatio contra haereticos.

Scopae haereticorum ad Gerardum à Groesbeeck, Episc. Leodiensem.

Deze allen werden weleer in hands. te Tongerloo bewaard.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 364; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60.

METTELI (V.), teekenaar en middelmatig graveur uit de 2e helft der 18e eeuw. Kramm vermeldt van hem het *portret van Jacobus Hinlopen, predikant te Utrecht del. et sculp.* 1778 in fol. en van *Frans van Mieris*, de jonge en zijne huisvrouw.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1103.

METSER (Gulielmus), leefde in de 2e helft der 17e eeuw. Hij werd te Oirschot geboren en R. C. pastoor te Leefdaal. Volgens van de Velde beoefende hij de vaderlandsche kerkgeschiedenis, en liet handschriften er over na.

Zie van de Velde, *Synopsis Monum.*, p. 614, 615; Hermans, *Conspectus Onom. liter.* p. 19.

METVORST (Mr. Thomas), kanunnik der collegiale kerk van St. Martinus te Middelburg, verscheen als gemagtigde en commissaris van die kerk op de synode van Utrecht, gehouden in 1565, op last van den aartsbisschop Fredericus Schenck. Hij nam in die synode »de decreten der Trentsche synode, en ieder derzelve in 't bijzonder aan."

Zie *Bat. Sacra*, T. I. p. 364, 371.

METZLAR (Jacob Casper), werd 10 Junij 1751 te Hulst geboren, studeerde te Utrecht, vertrok in 1774 als predikant naar Batavia. Na zijne terugkomst in Nederland werd hij predikant te Beuzichem (1785), voorts te Klundert (1790), te Harlingen (1793), te Schiermonnikoog (1810) en te Aduard (1813—1820), vertrok als emeritus naar Groningen, waar hij 14 Sept. 1824 stierf.

Men heeft van hem:

Bedestonden gehouden te Batavia, met aanteekeningen en bijlagen. Utrecht 1787. 2 stukken 8°.

Bericht wegens een min bekend Indisch middel tegen de koorts en de koek, in *Verh. van het Zeeuwsch Genoots.* 1790. D. XIV. bl. 576.

Bericht aangaande een Singalees, die iets van hetgeene aan zijn hooft hadt, hetwelk de Poolsche vlecht geleek, in *Verh. der Holl. Maats.* 1787. bl. 459.

Twee leerredenen, eene ter gedachtenisse van eenen vijf en twintig jaarigen predikdienst, over Micha VI: 5, *en eene ter bestraffinge van Johannes Wilhelmus Meyer, predikant te Winsum en Baard, over Timoth. V:* 20, *waar agter gevoegd is eene Naamlijst der predikanten welke de gereformeerde gemeente te Harlingen sedert het begin der reformatie gediend hebben* 1803.

Zie Brans, *Kerkel. Reg.* bl. 7, 162; *Naaml. der gebr. v. Cleeff;* 35ste *Verslag der Handel. v. h. Friesch Genoots* bl. 40; *Levensschets van J. C. M. tot en met zijne vijftigjarige herinnerings-leerrede.* Gron. 1824.

METZLERUS (Johannes Georgius), werd in 1680 als praeceptor der 5e klasse aan de Illustre school te Dordrecht geplaatst, in 1685 conrector, en in 1694 rector aan dezelve. Men hield hem voor een uitstekend letterkundige en goed lat. dichter. Zijne ervarenheid in de moderne talen was oorzaak dat de regering hem niet zelden belangrijke stukken liet overzetten. Hij werd in 1697, ten gevolge van een geschil met curatoren, van zijn dienst ontslagen. Hij huwde de dochter van Adriaan 't Hooft.

Zie Schotel, *Ill. school*, bl. 95, 105.

METZU of METSU (Jacques), vader van den beroemden Gabriel, een Vlaming, werd te Belle geboren, vestigde zich in het begin der 17e eeuw in Holland, waar hij de schilderkunst beoefende. Hij woonde in 1620 te Leyden toen hij aldaar, als weduwenaar van Marijtje Jansdr., huwde met Machtelt Dircxdr. van Schiedam. Vijf jaren later, 10 Nov. 1625, teekende hij op het raadhuis aldaar aan met Jacquemijntje Garnyers, weduwe van Guillaume Fremont of Fremault.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1106.

METZU of METSU (Jacquemijntje), geboren Garnyers, derde vrouw van den vorige, weduwe van Guillaume Fremont of Fremault, die voor 1623 te Dordrecht overleed. Zij was stads vroedvrouw te Leyden en beoefende de schilderkunst, blijkens haar portret, door Quinchardt, naar G. Metzu.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1106; *Nav.* D. VII. bl. 259; Muller, *Cat. v. portr.*

METZU of METSU (Gabriel), zoon van de beide voorgaande, werd in 1630, niet in 1615, te Leyden geboren. Waarschijnlijk heeft hij zijn vader tot leermeester gehad, en uit de registers van de schildersgilden blijkt, dat hij in 1648 lid van het gild is geworden. Na 1650 schijnt hij zich te Amsterdam gevestigd te hebben, waar den 22 April 1658 zijn huwelijk met Isabella Wolff van Enkhuizen in de Puiboeken werd ingeschreven. Hij was toen 28 jaren oud, zijne ouders waren overleden, en hij werd geadsisteerd door zijn oom, Jan Adriaense Kayser, wonende op de Prinsen-gracht. Hij werd ook in dat jaar te Amsterdam van den steen geopereerd.

Als schilder verwierf hij grooten roem. Zijn stijl is geheel oorspronkelijk. Doorgaans bepalen zich zijne ordonnanties tot weinige figuren, naar eisch van voorstelling, uit den hoogeren of burgerlijken stand genomen. In zijne teekening wist hij waarheid en edelheid te verbinden; zijn koloriet is zedig en zilverachtig helder. Niemand was naauwkeuriger dan hij in het kenbaar maken van de lichtstanden, die de afstanden in de natuur eigen zijn. Met de schroomvalligste juistheid behandelde hij de verschillende stoffen van kleeding, huisraad en andere aanverwante voorwerpen, en stond in dit deel der kunst gelijk met Gerard Terburg, dien hij in vele andere opzigten overtrof. Al wat zijn rijk talent voortbragt, was met zorg en stipt naar het dadelijk leven uitvoerig geschilderd; maar zijne figuurvormen hadden niet het gladde, het gegotene, waarin het wondervermogen van Gerard Dou en Frans van Mieris zich ten toon spreidt; hem kwam het verkieslijker voor om wel zijne voorwerpen te doorschilderen, maar tevens het werktuig te doen zien, dat in zijne kunstrijke hand hem ten dienste had gestaan. Zijn penseel is vast, breed, mollig, ja onnavolgelijk. In zijn naakt, bijzonder in zijne handen, naderde hij de bevalligheid van teekening en teederheid van kleur van Anthonie van Dyck. Immerzeel, aan wien wij deze lofspraak ontleenen, voegt er bij, dat Metzu het model is voor alle schilders, die in zijn vak naar de volkomenheid streven.

Twee zijner schoonste stukken berusten in de galerij te Dresden. Zij stellen voor: *Eene oude vrouw op een mager kuiken biedende, hetwelk een jonge koopman in vogelen haar vertoont, ter zijde een bejaard man, zijn pijp rookende;* en *Een oude vogelkooper een jonge vrouw een haan te koop aanbiedende.*

Volgens Kramm is dit penseelwerk van het eerste water, zuiver en zilverachtig van kleur, fiksch en tevens uitvoerig behandeld. Het laatstgemelde stuk (de haanverkooper) werd in 1776 uit de collectie van Blondel de Gagny voor 28,800 fr. aangekocht en zou thans het dubbele van dien prijs opbrengen.

Behalve deze bezit die galerij nog vijf goede stukken van hem, o. a. *Een man met een pijp in den mond, bij een schoorsteen gezeten en achter hem eene vrouw*, volgens Nagler, de portretten van hem en van zijne vrouw.

Te Berlijn vindt men, behalve *het zieke vrouwtje met een doctor bij zich*, nog het volgende (volgens den catalogus), *de Hollandsche familie Gelfang (Geelvinck) in een deftig vertrek, met schilderijen enz. gemeubeleerd, zit aan de eene zijde van eene tafel, de geheel in het zwart gekleede man, die zich wendt naar een zeer rijk gekleed knaapje, dat hem naar een op zijne linkerhand zittenden papegaai wijst. Tusschen beiden een hond en een kat, die aan het vechten zijn. Aan de andere zijde der tafel, zit de rijk, in zijden stof gekleede moeder, en reikt haar op de tafel gezeten dochtertje een gouden kinderbel aan, achter den stoel de kindermeid met het jongste kind op den arm; voor de tafel zit de oudste dochter, en heeft iets in de hand, waarnaar de opspringende hond verlangt.*

Te Parijs in de Louvre zijn van hem niet minder dan 8 stukken, onder welke de *Groenmarkt te Amsterdam*, door Chataigner gegraveerd en in de *Gallerie du Musée Napolienne*, uitgegeven door Filhol in 1812, Vol. VIII. pl. n°. 576. Deze schilderij werd in den aanvang dezer eeuw, op verlangen van madame Geoffrin, voor 28000 fr. verkocht. Ook bevindt zich te

[illegible]s van hem: *Een portret van den admiraal Tromp, met den hoed op het hoofd, en een rotting in de hand.*

In Engeland berusten vele zijner werken o. a. in de kabinetten van H. T. Hope en sir Robert Peel; in de particuliere verzameling van koning George IV *het portret van G. Metzu door hem zelven geschilderd*, en *een portret zijner vrouw* met veel bijwerk, dienende tot weerga. Kramm vermeldt nog andere portretten, ook dat zijner vrouw en moeder, door hem vervaardigd.

Lord Mountstuart bezat van hem eene allegorische voorstelling, *Vertumona en Pomona* (de portretten van de hertogin Mazarin en den graaf Colbert), waarnaar J. Watson een plaat heeft vervaardigd, en F. X. de Burtin een *vrouwenportret* in 1648 in *klein leven* geschilderd, »zoo overschoon en natuurlijk dat het buiten het paneel schijnt te steken. Burtin beschrijft deze schilderij in zijn *Traité etc.* Brux. 1808. T. II. p. 247.

Het Haagsch museum bezit van hem drie schilderijen, als: een *Musicerend gezelschap*, eene *zinnebeeldige voorstelling van de geregtigheid* en *een Jager met een glas wijn in de hand.* Zij zijn door Immerzeel beschreven in het *Musée royal à Amsterdam, chez Desguerrois et comp.* 1833. Het rijks museum te Amsterdam bezit van hem *een binnenhuis, waar man en vrouw aan eene gedekte tafel zitten* en een *oud man met een bonten mutsje op zijn hoofd, zittende in eene vergenoegde stemming, rustende met de regterhand, waarin hij een tabakspijp houdt op een vat en in de andere hand een tinnen bierkan houdende;* een klein maar keurig stukje, op de verkooping van Gerrit Muller voor *f* 2.860 aangekocht.

Een deftig woonvertrek gold op de verkooping van jonkheer Johan Goll van Franckenstein in 1833 ongeveer 12.000 fr.

Ook heeft van hem een *Kraamkamer* bestaan, later (1771) in de verzameling van G. Braamcamp verkocht. Waarschijnlijk schilderde hij dit stuk voor Jan Jacobsen Hinlopen, schepen van Amsterdam. Jan Vos vervaardigde er een lofdicht op (*Gedicht.* D. I. bl. 386). Kramm gist, dat deze kraamkamer en niet die van Dou op zee verongelukt is.

Teekeningen van Metzu komen zeldzaam voor. Op de verkooping van Eyl Sluyter gold eene met zwart krijt geteekende *Koekebakster f* 280 00.

Het jaar van zijn overlijden is onbekend. Zeker is het jaar 1658, toen hij de gemelde operatie onderging, niet zijn sterfjaar. Volgens opgave van Balkema heeft hij tot 1669 geleefd. Een zijner schilderijen, in de galerij te Dresden voert het jaartal 1667.

Zie behalve Houbraken; J. C. Weyerman; Immerzeel; t. a. p. bl. 217—219; Kramm, t. a. p. bl. 1103—1107; *Biogr. Univ.;* Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. d. Zamenl.;* Muller, *Cat. v. portr.*

MEULEMANS (Adriaan) werd 24 Aug. 1766 te Dordrecht geboren en in het burger weeshuis aldaar opgevoed. Regenten, in den jongeling een gunstigen aanleg voor de schilderkunst bespeurende, bestelden hem als leerling bij den kaarslichtdichter M. Versteeg, wiens stijl hij poogde na te volgen, zonder zich evenwel tot de kunsthoogte van zijnen beroemden meester te kunnen verheffen. Lange jaren schilderde hij te Dordrecht, en gaf hij onderwijs in de teekenkunst, tot dat hij zich te Leyden, waar een zijner zonen zich in de godgeleerdheid oefende, nederzette. Van daar vertrok hij naar Scheveningen, toen deze zoon aldaar het leeraarambt bekleedde. Zijne portretten in waterverw, zijne huisselijke tafereeltjes bij kaarslicht, en zijn teekeningen naar oude meesters berusten in verschillende kabinetten. In het museum Boymans zag men van hem *Een boeren binnenhuis, waarin drie beelden bij kaarslicht.* Hij heeft ook geëtst, o. a. *een Astronoom*, in den trant van Rembrandt, bij kaarslicht lezende, en in Claessens trant geëtst in fol. Hij huwde de zuster van zijn leermeester en overleed in 1834 ten huize van zijn zoon te Scheveningen.

Hij was lid der koninkl. schilder-akademie te Brussel. Zijn portret is door H. W. Caspari geteekend.

Zie van Eynden en v. d. Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D.   bl.   ; Kist en Tydeman, *Feestviering van het vijftigjarig bestaan van het gen. Pictura*, bl. 79; Immerzeel, t. a. p. bl. 219; Kramm, t. a. p. bl. 1107; *Cat. d. Schild. in het Museum Boymans*, Muller, *Cat. v. portr.*

MEULEMEESTER (Philippe Francoys de), gaf omstreeks 1698 in het licht:

Le petit larron de Flandres, dedié aux siècles d'àprésent et à venir, par un veritable serviteur du Roy.

Zie *Bibl. Hulth.* N°. 27507.

MEULEMEESTER (Joseph Karel de), den 23 April 1777 te Brugge geboren. Hij werd, daar zijne ouders tot den mingegoeden stand behoorden; nog jong in de Bogaarde-school geplaatst, en verwierf zich door zijn bijzondere vatbaarheid en vlijt, den vrijen toegang tot het collegie der vaders Augustijnen tot het voortzetten zijner studien. Zijn vader bestelde hem bij een goudsmid, bij wien hij 6 jaren en vervolgens bij een ander, bij wien hij 2 jaren bleef. Na den dood van zijn vader won hij den kost met het graveren van cachetten, landkaarten, vignetten en dergelijken. Dit kunstwerk gaf reeds blijk van zijn keurige smaak en vaste hand. Ondersteund door Joseph de Busscher, de vader, boekdrukker te Brugge, begaf hij zich in October 1797 naar Parijs, waar hij vriendelijk door Suvée, kunstschilder uit Brugge en andere kunstschilders ontvangen en door hun invloed, geplaatst werd bij den beroemden Bervic. Onder hem oefende hij zich drie jaren in de graveerkunst. In 1806 vertrok hij die reeds, o. a. door zijn *Le prophète Simeon* en meer andere gravuren, loffelijk was bekend geworden, naar Italie, om zich, op kosten van het keizerlijk gouvernement, verder in de Fransche graveerschool te Rome te bekwamen. Na eenig verblijf in deze stad, vormde hij het reusachtig ontwerp om de fresco-schilderijen in de 52 loges van Raphael in het vaticaan af te teekenen, ten einde die vervolgens in het koper gebragt, in het licht te geven. Om dit oogmerk te bereiken, werden er niet alleen vereischt twaalf jaren arbeids, die op eene ladder of trapleer moest verrigt worden, maar had hij bovendien te kampen met zwarigheden, die ten deele niet te overwinnen waren dan door zich te onthouden van het bijna onontbeerlijke levensonderhoud. Om echter daaraan te voldoen, wisselde hij zijn geliefkoosde dagtaak af met graveren, zoo als het *portret van Rubens* voor de *Galerie de Florence* (1808) *l'Amour triomphant*, naar le Dominiquin (1809), *l'Heureuse mère*, het portret van *Michiel Angelo Buonarotti* enz. Na een afwezigheid van twee en twintig jaren, keerde hij naar zijne geboorteplaats terug, als buit medevoerende zijne onschatbare verzameling van teekeningen der loges van Raphael. Koning Willem benoemde hem tot professor in de graveerkunst aan de koninklijke academie te Antwerpen, waar hij vele voortreffelijke kweekelingen, onder welken Corr, vormde. Toen begon hij zijne teekeningen te graveren, waarop bijna alle souvereinen en personen van aanzien in Europa inteekenden. In Engeland, werwaarts hij zich had begeven om zijne teekeningen ten toon te stellen, werden zij op *f* 72000 getaxeerd. Later bood Firmin Didot te Parijs hem *f* 140.000 voor zijne portefeuille aan, doch hij kon niet besluiten ze af te staan. In weerwil van zijn ijver, waren er in 1836 slechts 36 platen in kleuren en 2 afleveringen, elk van 4 stuks der gegraveerde platen, in den handel. Den 8 Aug. van het gemelde jaar verliet hij Parijs voor de laatste maal, na zijn portefeuille met de oorspronkelijke teekeningen in bewaring gegeven te hebben aan den heer van Praet, conservateur der koninklijke bibliotheek. Hij kwam in Belgie aan met de 9de aflevering der loges in kleuren, en begaf zich vervolgens naar Holland en de Rijnprovincien om ze te leveren. Op deze reis werd hij krank en den 5 November 1836 overleed hij te Antwerpen. Den 9 dier maand werd zijn stoffelijk overschot met veel staatsie ter aarde besteld. Felix Boogaerts, professor in de letterkunde aan het Athenaeum en secretaris van de maatschappij der wetenschappen en kunsten, hield bij deze gelegenheid een lijkrede. J. B. Cuyper, beeldhouwer te Antwerpen, vervaardigde zijn borstbeeld.

Zie *Biographie historique et artistique de J. C. de Meulemeester de Bruges, graveur en tailledouce, éditeur des Loges de Raphael d'Urbin, par Edmond de Busscher. Gand, de l'impremerie de de Busscher frères* 8°. *avec portrait, fac-similé et planches; Biogr. Univ.;* Immerzeel, t. a. p. bl. 221.

MEULEN (Gilles van der), een Belgisch kunstschilder, lid van het St. Lucasgild te Brugge sedert 30 Oct. 1468.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 221; Kramm, t. a. p. bl. 1107.

MEULEN (Antoine Francois van der), werd in 1634 te Brussel geboren, ontving het onderwijs van de bataille-schilder

Pieter Snayers, en werd spoedig een bedreven schilder in het vak van zijn meester. Eenig kunstwerk, bij Colbert bekend geworden zijnde, werd hij naar Parijs ontboden, voor rekening van de kroon gehuisvest in de Gobelins, en met een jaarwedde van 2000 livres aan den persoon des konings verbonden, terwijl zijne kunstwerken bovendien zouden betaald worden. Sedert volgde hij Lodewijk XIV op zijne legertogten in de Nederlanden, teekende met de meeste naauwkeurigheid de kampementen, aanvallen, veldslagen, krijgsmarschen, en de straten waar zich de koninklijke troepen onderscheiden hadden enz. Na deze teekeningen vervaardigde hij de schilderijen der krijgstogten van Lodewijk XIV, die in de vorstelijke paleizen geplaatst werden. Hij overleed in 1690 en werd in de St. Hippolytenkerk te Parijs begraven. Van der Meulen was een man van talent en bekleedt, door de juistheid zijner teekening, een eersten rang onder de bataille-schilders. Hugtenburg heeft verscheidene zijner stukken in het koper gebragt. Het Brusselsch museum bezit van hem een meesterstuk, voorstellende *Lodewijk XIV voor Doornik.* Het 16de, 17de en 18de deel der prentverzameling, bekend onder den naam van het *Cabinet du Roi*, bevatten een stel van 152 platen, gegraveerd naar van der Meulen. Het museum Boymans bezit een *Bergachtig landschap met eenige ruiters, die een transportwagen begeleiden* (Cat. bl. 25 N°. 158). Zijn portret is door P. van Schuppen gegraveerd naar N. de Largillière in gr. plano.

Zie *Biogr. univ.* i. v.; *Nouv. Biogr. Nation.*; Descamps, *Vies des Peintres Flamands;* Mariette, *Abecedario;* Taillasson, *Obs. sur quelques grands peintres;* Ch. Blanc, *Hist. des Peintres*, liv. 157; Villot, *Notice des Tableaux du Louvre (école Française);* Houbraken, Immerzeel, Kramm.

MEULEN (Cornelis van der), bekwaam portretschilder, leerling van Samuel van Hoogstraaten. Hij bloeide omstreeks 1680.

Zie Houbraken, Kramm, t. a. p. bl. 1107.

MEULEN (Klaas van der), bekwaam glasschilder, in 1642 te Alkmaar geboren en in 1694 overleden. Ook zijne huisvrouw Catharina Oostfries beoefende tot in hoogen ouderdom het glasschilderen.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 222.

MEULEN (Laurent van der), werd in 1645 te Mechelen geboren, aldaar den 10 Nov. 1665 in het schilders en beeldhouwersgild ingeschreven, en ontving het onderwijs van den beeldhouwer Pieter van der Stock. Weldra verwierf hij zich veel naam door zijn talent om de doode natuur te beeldhouwen. Zijne kunstwerken worden zeer gezocht door de vreemdelingen, weshalve zij steeds zeldzamer werden in Belgie. Vroeger bevond zich in de H. Sacramentskapel van de St. Rombouts kerk te Mechelen een gedicht op het H. Sacrament, dat met een fraaije door dezen kunstenaar gebeeldhouwde lijst omgeven was. Hij was ook belast om het hoofdaltaar der L. V. kerk in dezelfde stad, met beeldhouwwerk te versieren. De heer Pierits te Mechelen bezat (1843) een der schoonste voortbrengsels van dezen meester, namelijk een gebeeldhouwde lijst, waarvan de snede zoo fijn is dat de bladeren en takken bij de minste togt zich bewegen en trillen. Deze lijst is afgebeeld en beschreven in *Messager des Sciences et des arts en Belgique.* 1836. p. 54.

Hij overleed in zijn geboortestad 26 Oct. 1719 en werd in de St. Romboutskerk aldaar begraven.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 222; Kramm, t. a. p. bl. 1107.

MEULEN (Pieter van der), broeder en waarschijnlijk ook leerling van Antoine François van der Meulen. Hij werd tot beeldhouwer opgeleid, doch liet dit vak varen en legde zich op de schilderkunst toe. Hij schilderden batailles en jagten, stak in 1678 naar Engeland over, maakte daar veel opgang en bragt o. a. de krijgsbedrijven van koning Willem op doek.

Zijn portret is door N. de Largillière geschilderd en door Isaac Beckett in mezzo-tinto gegraveerd. Ook bestaat er een door A. Bannerman gegraveerd in 4°.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 222; Kramm, t. a. p. bl. 1107.

MEULEN (P. J. van der), »de laatste van het in de kunstwereld zeer bekende broederpaar Antoine François en Pierre van der Meulen." Het blijkt echter niet dat hij zelf de kunst beoefend heeft. Hij overleed 5 Maart 1850 te Coblentz in den ouderdom van 74 jaren. Het door hem nagelaten schilderijen-kabinet bevat vele zeldzame stukken van oude meesters.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1107.

MEULEN (Sieuwert van der), heeft zich als teekenaar van zee en havengezigten doen kennen. Zij zijn ten deele door A. van der Laan in koper gebragt en uitgegeven (*Groote Visserij. By Petrus Schenk, in de Warmoesstraat, op 't hoekje van de Vissteeg in Visseers Atlas tot Amsterdam* 12 pl. in f°.)

Hij handteerde echter, volgens Kramm, veel beter de graveur- en etsnaald dan de genoemde gravuren bewijzen. Deze bezit eenige dezer gravuren, en ook een boekje, getiteld:

Verscheyden gezigten en perspectiven, soo naar 't leven als anders, in 't coper gebragt door S. v. d. M. Amst. 1707.

Ook vermeldt hij:

Een prent in fol. oblong, voorstellende *Een gevecht bij een moeras, in een bergachtig landschap*, behoorende tot de geschiedenis der overwinningen door Vendôme en prins Eugenius op het slagveld bij Adda behaald, 1705.

Een reeks van 16 bladen, met verscheiden soorten van vogels in klein fol.

Groote figuren in historischen geest; waren minder zijn vak blijkens de titel voor *A. Prudentius Lofzangen, tot Leyden by Jacobus Meul.* 1712.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

MEULEN (Andries van der), waarschijnlijk een Gentenaar, of volgens Snellaert van Oudenaarde, volgens Casteleyn, voor 1548 gestorven. Hij schreef een *Keur van Historien* en vertaalde een latijnsch werk van paus Innocentius III in dichtmaat, getiteld:

Een zuverlic boucxkin van der ketyrigheit der menschilikker naturen, overghezett uten latyne, in Vlaemsche dichte, deur Andries van der Meulen. Gheprent te Ghend, tegen over Tstadhuus by Joos Lambrecht, lettersteker 1543.

Een ander uitgaaf voert tot titel:

De ketivigheyt der menschelicker natueren ende versmadenisse des weerelts: Eerst ghestelt in latyne, by Lotharium Diaconum, ende nu overgheset in Vlaemschen dichte, by Andries van der Meulen. Te Ghendt, by de Weduwe van Salenson, op de Hoochpoorte, in den Bybel, 1576. *Typis Gualterii Manilii* kl. 16°.

Men weet dat Innocentius III, voor hij paus werd, den naam droeg van Lotharius. Hij was zoon van Trasimond van de graven van Segni.

Zie *Biogr. Univ. art. Innocent. III;* Willems, *Verh.* D. I. bl. 245; Snellaert, *Verh. over de Ned. dichtk. in Belgie*, bl. 203, 213; *Messager des Sciences hist.* 1842, p. 53, 54; *Cat. van Damme*, p. 216, No. 3307.

MEULEN (Catharina van der), een geestelijke dochter te Antwerpen, wordt als dichteres vermeld van

Het eensaem Torfelduyfken, 1703.

Het Hemels Lusthofken, 1705, en van

Den aengenaemen Roselier, 1707.

De stijl is volstrekt prozaïsch.

Zie Willems, *Verh. over de Nederd. taal- en Letterk.* D. II. bl. 161; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEULEN (Gerardus van der), theol. doct., werd in 1667 te Leyden door curatoren gemagtigd tot het geven van onderwijs in de godgeleerdheid en het presideren bij disputatien over onderwerpen, die wetenschap betreffende, van welke magtiging hij echter niet lang gebruik maakte.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D, II. bl. 271; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 95.

MEULEN (Joost van der), tooneeldichter uit het laatst der 17e eeuw. Men heeft van hem:

De Veroveringh der koningklycke stadt Buda, Thooneel-wys, af-ghemaelt door eenen liefhebber der Rym-konst. Amst. J. Tenhoorn 1687. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 1466.

MEULEN (Daniel van der), koopman te Leyden, onder voorgeven van ziekte zijns broeders naar Antwerpen ontboden, verstond van verscheidene grooten en van den aartshertog zelven, hoezeer men daar haakte naar den vrede. Hij werd daarop (1598) ter algemeene staatsvergadering gehoord, die hij zelfs verzekerde dat men gezind was de vereenigde staten hunnen godsdienst vrij te laten, zoo zij slechts den aartshertog en de infante wilden erkennen.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXV. bl. 37; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 11; Groen van Prinsterer, *Arch.* serie II. T. I. p. 424.

MEULEN (Jan van der), doctor in de regten, aalmoezenier van de hertogin van Parma in 1567.

Zie de Kempenare, *Vlaamsche Kronyk*, bl. 37.

MEULEN (van der), of DU MOULIN, broeder van den vorige, werd in 1567, in plaats van de Cock, die tot procureur-generaal werd benoemd, raadsheer commissaris te Gend. Hij overleed 24 Junij 1578, en werd 4 Julij in de St. Bavo kerk begraven. Zijne dochter huwde met een Spanjaard.

Zie de Kempenare, t. a. p. bl. 37, 100, 101, 167.

MEULEN (Johannes Andreas van der), heer van Nierop en Portengen, zoon van den raadsheer Willem van der Meulen en van Constantia Duitz, werd 6 Dec. 1635 te Utrecht geboren. Hij studeerde aldaar onder Johannes Voet in de regten, en werd, na tot doctor in de beide regten te zijn gepromoveerd, dijkgraaf van Vianen, en raadsheer in de gerechtskamer van dit district, vervolgens raadsheer in het hof van Brabant te 's Hage. Hij overleed aldaar in 1702 en werd te Voorburg begraven. Hij huwde Catharina Wiertz, dochter van den raadsheer en voorzitter van het hof van Brabant.

Hij gaf in het licht:

Statuta et consuetudines dioeceseos Vianensis et Ameydensis, tam in civilibus quam criminalibus causis, legibus, rationibus, decisionibus munita ac illustrata, ut et eorum a jure communi divortia passim ostensa. Traj. 1684. 4°.

Dissertatio juridica circa Fideicommissum in testamenti illustrissimi D. Comitis Johannis Wolphardi de Brederode contentum, in qua, insertis juris responsis a juridica facultate Leydensi, aliisque magni nominis jurisconsultis in ea quaestione datis, summarie inquiritur in illius fideicommissi qualitatem; illudque esse purum et perpetuum, non conditionale, et aeque filias ac filios Testatoris concernere, in usum illustrissimi ac regnantis comitis Lippiae defendere et ad contraria placide respondere conatus est.

Forum conscientiae seu jus Poli, hoc est, Tractatus theologico-juridicus, in quo Jus fori ad normam juris poli revocatur, et examinatur per silectas quaestiones, secundum tria juris praecepta digestas, et intres partes divisas. Traj. 1693. 4°. Petrus Rabus geeft in zijn *Boekzaal van Europa* 1693, bl. 44 volgg. een verslag van dat werk.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 235—237.

MEULEN (Mr. Willem van der) of MUELEN, broeder van den vorige, werd in 1658 te Utrecht geboren. Hij was heer van Oud-Broekhuizen, Portengen, Nierop en decanus van den kapittele van St. Marie te Utrecht, ordinair raad in den Hove prov. van Utrecht, dijkgraaf van den Lekkendijk beneden den Dam. Als regtsgeleerde verwierf hij grooten roem. Burman noemt hem »vir praeconio nostro major." Adelung, »Holl. regtsgel. der allerhand sonderbare Meinungen vertheidigte und sich unter andern mit menig philologischen Tractat bekant gemacht hat."

Zijn wapen (gebogen molenwieken) vindt men onder zijn portret, voor de *Costumen*. Hij overleed in 1719. Hij schreef:

Dissertatio de ortu et interitu Imperii Romani, qua examinatur, an ea, qua olim fuerunt Romani Imperii, jam sint Germanici Regni, propter translationem Imperii Romani in Carolum M. factum. Accedit Dissertatio de Sanctitate Summi Imperii Civilis. Ultraj. 1698. 12°.

Editio Secunda a plurimis mendis purgata, et Indice aucta. Ultraj. 1738. 12°.

Ook verscheen er een afzonderlijke uitgaaf der *Dissertatio de Sanctitate etc.* Ultraj. 1738.

In tit. D. de justitia et jure. Traj. 1723. 4°.

Dissertationes de die mundi et rerum omnium natali, complectens historiam creationis juxta seriem et ordinem a Moyse descriptam C. I. II. Genes. cum Defensione Dissertationis de origine juris naturalis opposita Simonis Henr. Musaei. Ultr. 1718, 1738. 4°.

Exercitationes in titulum D. de Justitia et jure, et historiam Pomponii de Origine juris. Ultraj. 1724. 4°.

Hugonis Grotii de jure Belli ac Pacis Libri tres. Cum commentariis Guelielmi van der Muelen et Notis Jo. Fred. Gronovii. Ultraj. 1696, 1700, 1703, 3 vol. fol.

Costumen, Usitantien, Politien ende stijl van procederen der stad, Jurisdictie en vrijheid van Utrecht. Met aanteek. en aanm. Utr. 1709, 1716, fol.

Over ordonnantien en Instructien op de stijl en manier van procederen voor den Hoven van Uytrecht. Uytrecht 1706 kl. 4°.

Onderzoek over het hoogste gebied. Utr. 1723.

Aangename Boselaar. 2 d. 8°.

Zie Burmann, *Traj. erud.* p. 235, 305, 386, 448, 453; Saxe, *Onom.* T. V. p. 410; Sandbrink, *de advocat Juribus*, p. 131; *Meuse Grot*, p. 768; *Acta Lipsiana erud.* 1739, p. 134; *Bibl. Raisonnée*, T. XXII. p. 203, sev.; Adelung en Rotermund; *Boekz. d. Gel. Wer.*, 1724 b. bl. 539; *Cat. des Livres de Crevenna*, No. 1299; Abcoude; *Naamr.* bl. 244; *Aanh.* bl. 138; Arrenberg, *Naamr.* bl. 351, Kobus en de Riveeourt; Muller, *Cat. v. portr.*

MEULEN (P. van der), schreef:

De cruciatibus, quibus capitalium criminum rei olim tam ante, quam post mortem afficiebantur. 2 part. Ultr. 1752.

Zie *Cat. Musschenbr.* p. 26.

MEULEN (Rijnhard Jan van der), oudste zoon van Mr. Petrus van der Meulen en Clara Henrica Trakanen, werd 9 Dec. 1768 te Ysselstein geboren, studeerde te Utrecht, werd predikant te Ysselstein (1792), Hoorn (1804), Haarlem (1805), Amsterdam (1813), waar hij overleed. Hij huwde Jonkvr. Wilhelmina van Boetselaar, en gaf drie Leerredenen over *Klaagl.* III bij Leydens ramp 4°., over *Jes.* V : 7 in het Zendelingsgenootschap en over *Hebr.* III : 4 op het derde eeuwfeest der Hervorming uitgesproken, in het licht.

Zie vervolg v. Croese's *Kerk Reg. der pred. te Amsterdam*, bl. 98, 99.

MEULEN (P. H. van der) schreef:

Berekening van den teerling-inhoud eeniger aardwerken, meest bij de artillerie voorkomende. Delft 1828. gr. 8°.

Bijdrage tot de kennis der artillerie voor de verschillende wapenen. Breda 1831. gr. 8°. 1e stuk.

Zie v. Cleef, *Naaml.*

MEULEN (Pieter Luitjes van der), in 1720 te Donkerbroek geboren, en sedert 1752 koopman te Leeuwarden, werd dáár door uitstekende bekwaamheden en ondernemingsgeest een groot handelaar en industrieel. Op het Zuidvliet te Leeuwarden liet hij met zijn broeder een grooten oliemolen, geheel van steen, opbouwen, welke tevens tot een run- en trasmolen en plaatslijperij werd ingerigt. Daar bij stichtte hij eene buurt voor knechtswoningen, Pietersburen genoemd, waarbij hij kort daarna een leerlooijerij, zout- en zeepziederij voegde, waardoor hij, die bovendien een meekrapstoof dreef en verscheidene schepen op zee had, velen werk en brood verschafte. Hij is omstreeks 1800, wegens zijn ijver en edelmoedigheid zeer geëerd, overleden.

Zie W. Eekhoff, *Geschiedk. Beschr. van Leeuwarden*, D. II. bl. 437.

MEULEN (Pieter Hermanus Luitjes van der), een zoon des broeders van bovengenoemden, werd te Leeuwarden den 10 April 1780 geboren en was voor den handel bestemd. Uit liefde voor de kunst begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij zich op de teeken- en graveerkunst toelegde, en vooral in de gepointilleerde manier van Portman, eerlang voortreffelijke proeven leverde. Daarvan zijn als de voornaamste, ook in Muller's *Catalogus van Portretten*, bekend: Ds. A. Rutgers, 1794; Prof. H. Cannegieter, 1804 en vier jaren later M. Couwenhoven, Prof. A. Reland en Roemer Visscher met zijne dochters Anna en Maria. Mr. Jac. Scheltema, in wiens werk ze geplaatst waren, voegde er bij, dat het hem geen gering genoegen verschafte, den naam van dezen jongen Frieschen kunstenaar, die tot nog toe meest

voor andere meesters werkte, hierdoor meer bekend te maken. Van zijn lateren arbeid kennen wij alleen het portret van Witsen Geysbeek, die in het kunstwerk van van Eynden en van der Willigen, een zinneprent op Prof. Kempers dood (1824) en een gezigt op de Amsterdamsche beurs in aquatint. Ook was hij een bekwaam teekenaar van bloemen. Vooral het portret van Roemer Visscher heeft hem tot den rang onzer beste graveurs verheven, die Velijn naar de kroon stak. Omstreeks 1850 is hij, welligt te Amsterdam, overleden.

Zie Immerzeel en Kramm, aangevuld door onzen medewerker W. Eekhoff.

MEULENAER (Antoni) volgde in 1548 Viglius van Aytta op als raadsheer in den grooten raad te Mechelen. Hij werd met anderen tegen 25 Mei 1565 ten hove beschreven om hunne gedachten te zeggen over het leeren van het volk, de verbetering der zeden van de geestelijkheid en over het ketter straffen. In Oct. 1567 werd hij met Mr Jan Ducxtrius, of' liever d'Auxtruyes, en de opperprovoost van den hertog van Alva als commissaris naar Middelburg gezonden om aan de regering tien vraagpunten over te geven betreffende het gedrag der regering gedurende de beroerten in 1566.

MEULENAER (Pieter), volgens F. Bogaerts in 1670 geboren, was bataille-schilder, doch onbekend bij Kramm.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1108.

MEULENAERE (Floris van), dichter van de *Nieuwe voldichte Reuzesspraecke der stede van Brugge* 1687.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEULENARE (Pieter Paulus Zacharias de), schepen van Thielt, ging in 1590 met zijnen ambtgenooten Willem de Smet en jonkheer Willem de Rycamez, burgemeester van Thielt, op last der commissarissen der rekening naar Brugge, en werden bij hunne terugkomst door de vreemde huurlingen, die op buitjacht liepen, gevangen genomen, meer dan twee maanden vastgehouden, en eindelijk tegen een aanzienlijk rantsoen losgelaten.

Zie Serrure, *Vad. Mus.* D. V. St. I. bl. 129.

MEULENAERE (Graaf F. A. de), in 1794 geboren, vertegenwoordiger van Thielt. Hij was gedeputeerde als procureur des konings in 1819 onder de Hollandsche regering. In 1824 werd hij voor Westvlaanderen gekozen tot lid van de tweede kamer der staten-generaal, waar hij een der vurigste redenaars was van de Belgische oppositie. Na 1830 werd hij lid van het congres en stemde daar voor de constitutioneele monarchie, voor de vervallenverklaring van het huis van Nassau, voor den hertog de Nemours, en daarna voor koning Leopold. Hij was minister van binnenlandsche zaken in 1831. Vervolgens was hij driemaal minister van buitenlandsche zaken in 1831, 34 en 41. Van 1830 tot 1848 was hij lid van de kamer. Toen in dat jaar de vereeniging van eenig staatsambt met het lidmaatschap van het parlement onvereenigbaar werd verklaard, werd hij gouverneur van Vlaanderen, en bekleedde die betrekking tot in 1849. In 1850 nam hij op nieuw zitting in het parlement, waarvan hij tot aan zijn dood lid is gebleven. Hij was een man van groote kunde, die zeer veel geleerdheid aan welwillendheid paarde. Zijn ter aarde bestelling had met groote plegtigheid te Brugge plaats. Na het overlijden van den graaf Felix de Merode was hij de eerste merkwaardige man van de clericale partij die door den dood werd weggerukt. Hij overleed in 186., van hem is een lithographisch portret, in fol., naar J. Diems, door Bauduin.

Part. berigt.

MEULENAERS (Abraham), een Vlaamsch dichter uit het begin der 17e eeuw. Men heeft van hem o. a. een lofvers op de *Geestelijke Gedichten* van W. van der Elst. Antw. 1622.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEULENBERGH (D.), portretschilder te Brussel, die op verschillende tentoonstellingen aldaar zijne schilderijen zond, en op die van 1836 een bronzen medaille behaalde.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 222.

MEULENDIJK (Godefridus), te Eindhoven geboren, bachelier formeel in de godgeleerdheid, volgde den 13 Sept. 1704 Augustinus Hendriks als president van het Bossche collegie op. In 1725 legde hij deze bediening neêr en werd, door vergunning der Universiteit, pastoor te Hamme bij Dendermonde in het bisdom van Gend.

Zie van Gils, *Cath. Meijer. Memorieb.* bl. 153; van Gils en Coppens, *N. Beschr. van het Bisdom van 's Bosch*, D. I. bl. 358.

MEULEWELS (Pieter) vervaardigde een blijspel *Timon Misantropos*, in 1690 uitgegeven.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEULHOFF (Frederik) stichtte te Dordrecht met een lid van den oudraad, genaamd Vingerhoed, in 1689 de eerste suikerraffinaderij, onder den naam van *Ossekop*. Deze bloeide onder het bestuur van Meulhoff zóó, dat beide er zich veel goeds van beloofden. Doch deze, de Augsburgsche confessie toegedaan en te Dordrecht geen gelegenheid vindende zijn godsdienst uit te oefenen, besloot elders te gaan wonen, waar hij vrijheid van godsdienst had. Dit besluit, geenszins aan zijn collega behagende, zoo stelde deze hem de mogelijkheid voor om die vrijheid te verkrijgen, zoo hij zich, vergezeld van zijne geloofsgenooten, hier wonende, per request aan den Raad wendde, en er om verzocht. De Raad stond hun verzoek toe en wees hun twee gebouwen aan, waaruit zij eene keuze konden doen om die in een kerk te herscheppen. Zij kozen er een, dat niet zonder groote kosten, tot een kerk werd ingerigt en den 5 Maart 1690 door P. Wesseling, predikant te Amsterdam, ingewijd.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 355, 356.

MEULMAN Junior (Barent) werd in 1759 geboren, in 1787 predikant te Obdam, in 1788 te Abbekerk, in 1789 te Venhuizen, in dat jaar nog te Katwijk aan Zee, in 1792 te Bunschoten, in 1794 te Brouwershaven, in 1797 te Hardenberg, waar hij den 1 Mei 1798, oud 39 jaren, overleed.

Als dichter maakte hij zich bekend door een bundel *Bijbel- Zede- en Mengeldichten*. Amst. 1780, als godgeleerde, behalve door andere geschriften, door *eene redevoering over eene handleiding, ter bevordering eener best mogelijke Bijbelverdediging*, in 1797 te Deventer uitgekomen.

In dit werkjen zijn, volgens Ypey, „vervat eenige redevoeringen, dat is, in des schrijvers taal, redewisselingen, door hem gehouden met zijn neef, die een Deïst was, ter volkomen overtuiging van dezen. Indien het waar is, dat deze man, zoo als de schrijver verklaart, in de daad overtuigd is geworden van zijne dwalingen, mag men het met regt daarvoor houden dat hij een zeer onnozele Deist is geweest, wijl hij zich anders, door den schrijver, die zich, in het verdedigen van het Christendom een ware breekebeen betoont te zijn, zoo gemakkelijk niet zou hebben laten overtuigen." Zijn overige schriften zijn:

De godsdienstbeschouwer, in stichtelijke vertoogen. Leyden 1792. gr. 8°.

Verhandeling over de goddelijkheid der gewyde geschiedenissen en derzelve verbindend gezag. Rott. 1796.

Oratio de theologo exegetico-philosophico ad conditionem Christianorum hodiernam constituendo. Zwolle 1797. 8°.

Leerrede voor den landman. Zwolle 1797. 8°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Ypey, *Gesch. d. Christ. Kerk in de XVIIIe eeuw*, D. III. bl. 283; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 57; Arrenberg, *Naamr.* bl. 351; van Cleef, *Alph. Naamr. v. boek.* bl. 400.

MEULMAN (Mr. Jan), zoon van Hendrik Meulman en Elisabeth Domburg, werd den 14 Maart 1767 te Dalfsen bij Zwolle, waar zijn vader ontvanger was, geboren. Na het vroegtijdig overlijden zijner ouders, werd hij door zijn grootvader Fabius opgevoed. Te Zwolle ontving hij op de stads latijnsche school zijne voorbereiding voor de Utrechtsche akademie, waar hij op twintigjarigen leeftijd tot doctor der beide regten bevorderd werd. Nog in het jaar zijner promotie 1787, werd hij secretaris van het geregtshof en de hooge criminele vierschaar der stad en lande van Woerden, en begon alzoo die loopbaan, welke hem, bijna 60 jaren lang, in verschillende, vooral regterlijke betrekkingen, aan Woerden verbond. Den 20 April 1803 werd hij er baljuw, in welke betrekking hij de rij der kasteleinen of slotvoogden van Woerden

gesloten heeft; gelijk hij dan ook de voorgenomene slooping van Woerdens aloud kasteel heeft weten te verhoeden en integendeel uitgewerkt, dat er een militaire strafgevangenis gevestigd is.

Gedurende de Fransche overheersching was hij juge de paix (1811), en in 1813, na voor eene eervolle betrekking in het Utrechtsche geregtshof bedankt te hebben, kantonregter, waarbij hij echter, vroeger en later, benevens vele andere eervolle betrekkingen, ook die van advokaat en notaris, van dijkgraaf, adjunct houtvester, lid der provinciale staten, en vooral van schoolopziener voegde, in welke laatstgenoemde betrekking, bijna 30 jaren lang door hem bekleed, voor vele onderwijzers zoowel als voor het onderwijs, veel goeds door hem is gesticht of bevorderd. Met ambtsbezigheden overladen, onttrok hij zich toch aan de beoefening der letteren niet. Behalve eenige stukken van zijne hand, maar zonder zijn naam, in het mengelwerk van het een of ander tijdschrift geplaatst, getuigt daarvan zijn werk, getiteld: *Woerden in Slagtmaand* 1813, welke belangrijke bijdragen tot de geschiedenis van ons vaderland (Amst. 1814. 8°). Voorts is nog een krachtigen toespraak door hem, als baljuw, tot den aanvoerder der beruchte *Zwartjes bende*, welke door zijn beleid vernietigd werd, gehouden, in Christenmeijer's *Oorkonden uit het lijfstraffelijk regt*, bewaard.

Hij was in 1836 ridder geworden der orde van den Nederl. Leeuw. Den 31 Mei 1797 koos het provinciaal Utrechtsch genootschap, en den 5 Mei 1831 de Maatschappij van Nederl. letterk. te Leyden hem tot lid. In 1787 huwde hij C. E. van Sorgen, van Utrecht, die hem in 1808 door den dood werd ontnomen, sedert bleef hij weduwenaar en kinderloos. Hij overleed den 22 Aug. 1857, in tachtigjarigen ouderdom, op zijne hofstede Batestein onder Harmelen bij Woerden.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1847, D. II. bl. 304; *Verslag van het Prov. Utr. Genoots.* 1848; *Verslag der Alg. Verg. d. Maats. v. Neêrl. Letterk.* 1848, bl. 27, 28; de Wind, *Bibl. van Neêrl. Geschieds.* bl. 31; *(Naaml.) Astrea*, 1856, bl. 440.

MEULUWE (Hendrik van), schilder te Antwerpen. Hij werd in 1513 als lid van de broederschap van St. Lucas aldaar ingeschreven.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1109.

MEUNINXHOVEN ( ), volgens Nagler een Nederlandsch schilder, van wien men historiestukken en landschappen in de abdij van St. Donaas, en in de jezuiten kerk te Brugge vindt. Kramm vermeldt van hem:

Een gezicht op de gewezen kerk van St. Donaas, den ouden burg en het stadhuis te Brugge, voorkomende op *Cat. der schilder. van J. Rottiers.* Gent 1834, n°. 81.

Zie Kramm, t. a. p.

MEURANT (Emanuel) werd 22 Dec. 1622 te Amsterdam geboren, ontving onderwijs van Philip Wouwerman, en overleed te Leeuwarden in 1700. Volgens Houbraken was hij een schilder van uitvoerige Hollandsche dorp- en landgezigten, met name van bouwvallige boerenwoningen.

Zie Houbraken, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 102; Wagenaar, *Amsterd.* D. XI. bl. 419.

MEURANT (Esaias), beoefende de latijnsche poëzij en was een vriend van Heiblocq. Onder de *Versus Familiarium*, p. 242 van diens *Farrago Latino-Belgica* komt een gedicht van hem voor.

MEURER (Joseph), volgens Nagler schilder en etser, volgens Brulliot bloeide hij in de XVII° eeuw. Er is alleen een prent van hem bekend, voorstellende: *een bij een grooten boom staanden jongen, die een links heen vliegenden vogel nastaart, beneden hem een hut en een vogelnest.*

Zie Kramm, t. a. p.

MEURER (Frederik Alexander), kapitein ter zee, nam deel aan de krijgsverrigtingen onder de kapiteinen-commandeurs J. P. van Braam, Willem Silvester en A. H. Staringh in Neêrlands Indie. Hij kwam op de *Lynx* met nog drie andere schepen in het laatst van 1786 of begin van 1787 te Batavia aan. In Sept. 1794 gelastte hem, die toen over de voor Bath liggende vereenigde scheepsmagt het bevel had, een op de Kruisschans op de Schelde ten anker liggend vijandelijk gaffelschip door eenige gewapende sloepen, ondersteund door de brik la Levrette, te doen wegnemen. De uitvoering van dezen last werd door Meurer opgedragen aan den kapitein-luitenant Gerrit Verdooren en aan den kapitein-luitenant van Dirckinck, die hem gelukkig volbragten.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. VI a. bl. 243, 495.

MEURIER (Gabriel), omstreeks 1520 geboren te Avesnes, een stadje in dat gedeelte van Henegouwen, hetwelk thans aan Frankrijk behoort, kwam omstreeks 1550 te Antwerpen en opende eene Fransche school, die in haren tijd zeer vermaard was, en hij zelf heeft zich bekend gemaakt door het uitgeven van een aantal boekjes voor de jeugd bestemd, die tot heden zeer gezocht zijn, deels om de aardige titels, zoo als *le Perroquet mignon des petits enfants*, *la Guirlande des jeunes filles*, *la Foire des enfants d'Israël*, *le Bouquet de la philosophie morale*, enz., doch ook om den inhoud, waarin meestal, zoo voor de geschiedenis van opvoeding en onderwijs als voor de taalstudie, nog al wat te leeren is. Al die werkjes zijn in het Fransch, maar bij velen komt een Nederlandsche tekst bij.

Meurier was een moeijelijk, oploopend en afgunstig mensch. Zijne uitvallen tegen schrijvers van hetzelfde vak dat hij beoefende, zoo als de beroemde Kilianus, de Fries Mellema enz. strekken daarvan ten bewijze. Maar in de klagt tegen hem door het Antwerpsche schoolmeestersgild werden er zoo vele grieven, tegen zijn gedrag even als tegen zijne eerlijkheid opgesomd, en werd hij met zulke zwarte kleuren afgeschilderd, dat men wel moet aannemen dat hij niet altijd treffelijk handelde en dat het dikwijls lastig was om met den man om te gaan. Op de klagten, die de dekens van het gild tegen hem indiende, veroordeelde de superintendenten der school Meurier tot het betalen van een geldboete en lieten hem later van de lijst van het gild schrappen, doch hieruit volgde niet dat hem het schoolhouden verboden werd; ook werd het verzoek zijner medebroeders in het gild, dat hij, naar een oud middeleeuwsch gebruik, barvoets en blootshoofds met een brandende kaars in de hand, vergiffenis zou vragen, niet ingewilligd.

Pieter Heyns, die als deken als een der voornaamste beschuldigers tegen Meurier optrad; was vroeger zijn vriend, blijkens zijn gedicht vóór zijne *Guirlande des Jeunes filles* (*reveue et de plusieurs belles sentences illustrée.* Anvers 1580.)

Dit gedicht van Heyns beantwoordde Meurier op de voorlaatste bladzijden van gemeld boekjen met twee Fransche stukjes „*A Pierre Heyns, amateur et digne professeur de François.*"

In de klagt der dekens, wordt hem o. a. ten laste gelegd:

„Oock sonder wete van de ouders, nyetteghenstaende datter veel rys-teeckenen waren, noch meerder ghethal te hebben doen munten ende slaen, ende die altesamen met synen naem ende bynaem doen mercken om rys te halen." Deze rys-teeckenen waren niet anders dan presentie penningen van het gild, die in sommige omstandigheden aan de leden uitgedeeld werden en waarvoor zij dan een schotel rijstenbrij bekwamen.

De hier aangehaalde woorden beteekenen niet dat Meurier in 1575 een nieuwen penning voor het schoolmeestersgild deed snijden, want deze bestond reeds sedert 1562, maar wel dat hij met den bestaanden stempel op nieuw een aantal van die stukken had laten munten, iets waardoor hij onnoodige kosten veroorzaakte, en verder dat hij op alles zijnen naam en voornaam had doen plaatsen. Hij overleed te Antwerpen in de laatste jaren der 17e eeuw. Zijn portret komt *en médaillon* voor, op den titel van: *le grand dictionaire françois flamen*, Rott., Isaac van Waesberghe, 1624, 4°. waaraan hij ook medegewerkt had.

Hij gaf in het licht:

La Grammaire Françoise. Anvers 1557. 12°.

Dictionaire Flamand-François. Anvers 1562. 8°.

Traité pour apprendre à parler François et Anglois; ensemble de faire Lettres etc. Rouen 1563. 16°.

La Grammaire Françoise Flamande. 12°.

Le Bouquet de Philosophie Morale. Anvers 1568. 12°.

Coloquios familiares muy convenientes de quantos julieron fasta agora, para qual quiera qualidad de personas desseosas de Laber hablar y escribir Español y Frances. Amber. 1568. 12°.

Conjugationes, arte, y regulas muy proprias y necessarias paralos que quieren depender Español y Frances. Amberes 1658. 12°.

Formulaire de lettres morales, fort propres pour l'usage des jeunes filles ès escolles. Anvers 1573. 12°.

Thrésor de sentences dorées, proverbes et dits communs, selin l'ordre alphabètique. Avec le Bouquet de philosophie morale, par demandes et responses. Lyon 1577. 16°. Rouen 1578 kl.

12°. Paris 1582. 16°. It. *Facéties et mots subtils d'aucuns excellens esprits, et nobles seigneurs François et Italiens; avec le Trésor de sentences et proverbes dorez de Gab. Meurier.* Lyon 1597. 8°. Cologne 1617. 8°.

Livre d'or, contenant la charge des Parents, les Préceptes du bon Maistre, le devoir des Enfans, et l'office d'une bonne Matrone; à chascun non moins nécessaire que' très utile et salutaire. Anvers 1578. 12°.

Het laatste stukje is getiteld:

L'office d'une bonne Matrone, c'est à dire, Mère de famille régente ou préceptrice, spezialement des jeunes filles. Avec plusieurs lettres missives.

Meurier maakte gebruik bij het zamenstellen van dit werkje o. a. van de *Educatio puerorum.* Basileae 1544. 4°. van Franc Philelphe. Ook in het Fransch met den titel van:

Le Guidon des Parens en l'instruction de leurs enfans, par Philelphe, traduit par Jean Lode. Paris 1513. 12°.

La Guirlande des jeunes filles, bastie et composée par G. Meurier et translatée en haut Allemand par Abram de Main. Cologne 1617. 12°. (Fr. en Hgd.)

Zie *La Croix de Maine*, p. 118; *Préface du Grand Dictionaire et Trésor de Francois, Flameng, et Espagnol.* Anvers 1639 4°.; Dinaux, in *Archives du Nord de la France et du Midi de la Belgique Nouv. Serie* 1844, T. II. p. 376; *Bibl. Belg.* T. II. p. 376; Paquot, *Mém.* T. II. p. 8, 9; Serrure, *Vad. Mus.* D. III. bl. 392; van Orden, *Bijdr. tot de Penningk.* bl. 50 en pl. VIII. No. 7.

MEURIER (Gabriel), zoon van den vorige, gaf in het licht:

Conivgaison flamen-francoises de Gabriel de Meurier, conjugatien in Nederduytsch ende Fransoys. Antw. 1618.

Récentement par le mesme corrigées et meliorées. Delft 1641. 12°.

Paquot schrijft dit werkje aan den vader toe.

Zie *Bibl. Belg.* T. II. p. 389; Serrure, *Vad. Mus.* D. III. bl. 390; Paquot, *Mém.* T. II. p. 9.

MEURLING (Jan), een der eerste, die de leer der Hervormden te Amsterdam was toegedaan. Als schutter haalde hij, benevens eenige anderen, den predikant Jan Arendsz. met een schuit uit Waterland (1566). Ook was hij een der onderteekenaars van het verdrag, waarbij den Hervormden veel vrijheid werd toegestaan. In 1578 werd hij tot weesmeester aangesteld.

Zie Brandt, *Ref.* D. I. bl. 385; Commelin, *Beschrijv. v. Amsterd.* bl. 986; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. III. bl. 168, 199, 479.

MEURS. Eene heerlijkheid van het huis van Oranje-Nassau. Van daar dat bij het afstaan van dat land in de 17e eeuw zich vele inwoners met der woon naar Nederland begaven, daarvan hun naam ontleenden en stoffe gaven tot al de volgende talrijke artikelen.

MEURS (Walraven van), uit het geslacht der graven van Meurs, en broeder van Theodorus, aartsbisschop van Keulen, Hendrik, bisschop van Munster, en Frederik, graaf van Meurs (de beide eerste waren ook kardinalen), was domproost te Utrecht, toen hij, na den dood van bisschop Frederik III van Blankenheim (9 Oct. 1423) benevens Rudolph van Diephorst en Johan van Buren, proost te Aken en van de Maria-kerk te Utrecht, naar den myter dong. Hij verkreeg hem echter toen niet. Na den dood van Suederus van Cuylenburg, in 1439 te Bazel gestorven, verkozen hem eenige kanunniken van Utrecht, volgens sommigen te Arnhem, volgens anderen te Dordrecht, tot bisschop, welke keus door paus Felix V en het Concilie van Bazel bevestigd werd.

Daar hij echter op geen wettige wijze en slechts door een deel ballingen, op geen behoorlijke plaats, en door een paus, die niet door allen voor wettig werd gehouden, verkozen was, wordt hij niet tot de bisschoppen gerekend, en terwijl zijn tegenstander Rudolph van Diephorst, door paus Eugenius IV als bisschop van Utrecht bevestigd te Utrecht zetelde, hield hij zijn verblijf te Arnhem en te Dordrecht, en oefende zijn geestelijk gebied over Gelderland, Holland en Zeeland uit. In de laatstgemelde stad woonde hij in 't huis Kruissenburg aan de noordzijde van de Groote-kerk (waarin ook zijn voorganger Suederus gewoond had) en hield daar van 1432 tot 1441 zijn hof. Van hier deed hij Rudolph en diens aanhang in den ban en wendde alle middelen aan om in het bezit van het bisdom te geraken. Eindelijk werd de zaak door den kardinaal de Cusa bemiddeld; van Meurs schoon tegen den wil van 't volk, bisschop van Munster, en ten zijnen behoeve van het Stift van Utrecht eene zware schatting gevorderd, met bedreiging van den ban aan 'hen die ze weigerden op te brengen. De geestelijkheid kantte zich tegen deze schatting aan, die, echter niet aan Walraven, die kort daarna overleed, maar aan zijn erfgename is betaald.

Hij overleed te Arnhem, „des Sondages vor sinte Michiel 1456," of zoo als een ander wil „daeghs na S. Franciscus." Arnoldus de Bevergerne schrijft in zijn *Chron. Monasteriense* „do sturf bisschop Walrave van Moirse ein biscop van Munster, dair al dese unwille, und ongelucke, und veide van opstont, und na des tyden als hi gecores was to einen biscoppe, do quam dessen Lande alle ongeluck, und hi hadde nye willigen dach in dessen Lande."

Zie A. Matthaei, *Anal.* T. V. p. 89, 111, 112, 123, 125, 495, 499, 507, 513; *Appendix* S. Petri, *ad Chronic. de J. Beka*, p. 140; *Bat. Sacra*, T. I. p. 500 seqq.; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 774; Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 453, 455, 456, 472, D. II. bl. 53, 121, 127, 183, 220, 221, 222, 378; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 498; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (eerste serie), D. IX. bl. 43, 71; *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 151, 154; D. VII. bl. 225; D. VIII. bl. 109.

MEURS (A. van). Men heeft: Suderman (J.) en van Meurs (A. J.). *Protest tegen de maniere van beroeping van D. van Heist, geruspendeert leeraar bij de Doopsgezinden van de Zon te Amsterdam, tot leeraar in de vereenigde Doopsgezinde gemeente te Rotterdam.* Amst. 1718.

M. van Oudenaarden, *Aanmerkingen over het Protest van Suderman en van Meurs.* Ald. 1718.

A. van Alkmaar, *Onderzoek en wederlegging van het Protest.* Ald. 1718.

H. Schyn en H. van Dam, *De Kerkenraedt en gemeente der Doopsgezinden te Amsterdam van de Zon verdedigt tegen A. van Alkmaar.* Amsteld. 1719.

Pro veritate et sine proprietate enz. ter beantwoording van het boekje, genoemt De Kerkenraeds en Gemeente der Doopsgezinden te Amsterdam enz. Ald. 1719.

MEURS (Christoffel, graaf van), en Sarwerden, stadhouder van Groningen namens den hertog van Gelder, natuurlijke zoon van Frederik, erfgraaf van Meurs, naar men zegt uit een ongeoorloofden omgang met eene abdis van het klooster van S. Cecilia te Keulen. Grootgebragt in den oorlog, had hij zich in zijne jeugd, onder Karel van Egmond, tegen het huis van Oostenrijk strijdende, geen geringe krijgsroem verworven. Hij komt het eerst in 1519 voor, toen hij in dienst was van den hertog van Gelder; Maarten van Rossem, die met Hendrik de Groeff, heer van Erkelen, de Geldersche krijgsknechten in Friesland en Gelderland gebood, verving, en hem tevens als stadhouder opvolgde. Hij bleef zulks tot 1522, toen Jaspar van Merwick, volgens Slichtenhorst, meer om diensten aan den hertog, dan om zijne deugden hiertoe gekozen, met breeden last en magt naar Groningen werd gezonden, ten einde de overheid der Ommelanden en de justitie te bedienen. Van Meurs bleef in Friesland en Overijssel, haalde zich de opspraak van het bestand niet te houden, op den hals en maakte zich berucht door wreedheid jegens zijn kapellaan en Otto van Langen, dien hij als verdacht van handel met de Bourgondiers liet ter dood brengen. In 1524 vertrok hij naar Gelderland; werd in 1525 stadhouder van het overkwartier; vereffende de geschillen tusschen Venlo en Nijmegen. In 1528 den Gelderschen vorst te Utrecht vertegenwoordigende, liet hij het Domkapittel bijeenroepen, stelde de vergadering het gevaar voor, waarin de stad en inzonderheid de geestelijkheid verkeerde, zoo de muitzieke soldaten langer onbetaald bleven, en drong hen, toen zij, onder voorwendsel van onvermogen, weigerde de plundering af te koopen, de „vele en noodelooze" kerkbeelden en gouden en zilveren vaten naar het munthuis te brengen. In hetzelfde jaar werd hij door die van Utrecht gevangen: ontslagen, sloot hij, nevens Joost van Swieten en Jan van Vierssen, in 1536 binnen Grave den vrede tusschen den keizer en den hertog, en werd door den laatste, wien hij steeds getrouw bleef, in 1535 tot een der uitvoerders van zijn testa-

ment gesteld. Nadat Gelderland in de magt van keizer Karel V was gekomen, bleef hij in diens gunst en werd zijn Raad. Den 6 Junij 1517 had hertog Karel hem voor zijn leven het graafschap en de domeinen van Dalem, benevens de dijkschouw gegeven. Na zijn dood (hij stierf den 9 Oct., volgens anderen in Dec. 1586 in hoogen ouderdom) nam het hof, namens den koning, bezit van de heerlijkheid en hield de ambtlieden in bediening. Kort daarop ontving Joachim Hopperus Dalem van den koning, en hij werd den 13 September 1567 met de heerlijkheid »Thensen en Tienders" tot een erfelijk Geldersch leen verleid. Met zijn broeder, Bernard, graaf van Meurs, was hij in 1501 de laatste mannelijke nakomeling van het oude huis van Meurs uit echten bedde gesproten.

Zie Pontanus, *Geld. Gesch.* passim; Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 354; van Spaen, *Inl. tot de Gesch. van Geld.* D. III. bl. 322; J. A. Nijhoff, *Bijdr. v. Vad. Gesch. en Oudheidk.* D. VI. St. IV. bl. 269; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w.; *Chron. v. h. Hist. Gen.* D. II. bl. 378.

MEURS (Vincent graaf van), en Sarwerden, stadhouder van Gelderland, zoon van Frederik, graaf van Meurs. Reeds vroeg was hij een der hevigste tegenstanders van hertog Arnold, die hem van zeer vele baldadige aanmatingen van regt en misbruik van magt beschuldigde. Gedurende de gevangenis van dezen hertog, had hij veel invloed op diens zoon, en toen deze door hertog Karel van Bourgondië was gevangen genomen, werd hij door die van Nijmegen, namens hertog Adolf, tot stadhouder, hoofdman of ruwaard van Gelderland, gekozen. Toen Arnold zijn gebied in handen van Karel van Bourgondië had gesteld, koos hij de zijde van Catharina, die zich voor des hertogen zoon, Karel, in het gebied vestigde. Hij toonde zich een bijzonder vriend van den laatsten, wist de trouw der Gelderschen levendig te houden en liet zijn eigen zoon voor den jongen vorst in Frankrijk te pand. Hij stierf in 1499.

Zie Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 235, 236, 239, 247, 263 enz.; Scheltema, *Staatk. Ned.*

MEURS ( ), een landschapschilder, die in den aanvang der XVIIe eeuw te Amsterdam bloeide en tijdens Michiel Carré daar gevestigd was. Mogt echter de M, Maerte Carré beduiden, dan gist Kramm, zou hij dezelfde met den graveur C. H. van Meurs kunnen zijn.

Op een *Cat. v. schilderijen* 26 Sept. 1742 te Amsterdam verkocht komen voor n°. 67:

Twee landschappen door van Meurs, met beelden en beesten, M. Carré f 20.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1109.

MEURS (Cornelis Hubert van), kunstgraveur, die omstreeks 1760 te Amsterdam bloeide. Hij behoorde tot de graveurs van den tweeden rang, en bragt meestal de schilderijen van van Mieris, Netscher, Dou, Slingeland en van der Werf in plaatdruk. Nagler beschrijft 19 stuks.

Zie Kramm, t. a. p.

MEURS (H. van), vertaler van een tooneelspel, getiteld:

Henry Quatre of Henrick de Vierde op de jagt, n. h. Fr. van Colle Rott. 1784, met portret van Hendrik IV, naar Maillier, door Duhamel. Hetzelfde stuk met titelplaat van H. Meurs.

Hij schreef onder de zinspreuk: *gustibus non est disputandum.*

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 146.

MEURS (Hendrik), schoolmeester en kunstig schoonschrijver te Amsterdam, geb. in 1603, en aldaar in 1639 overleden. Hij is tweemaal in folio afgebeeld, telkens met een vers van Vondel, eens naar P. Codden, door P. Pontius; eens naar D. D. Santvoort, door Th. Matham.

Zie Meerman, *Verg. d. Gemeenb.* D. III. bl. 272; Schotel, *Avondst.* bl. 79; over andere schoonschrijvers: Collot d'Escoury, *Holl. roem*, D. I. bl. 123, 254, 255; Le Francq van Berkhey *Nat. Hist. van Holl.* bl. 1296; *Cat.* (J. Koning) *bij P. van Hengst*, Amst. 1828, bl. 119, volgg.

MEURS (Jacob van), te Amsterdam in den aanvang der 17e eeuw, volgens Nagler ten onregte in 1640 geboren. In 1648 was hij »Boekhandelaar en Plaatsnijder op de Cingel tegenover de Appelmarkt in de stad Meurs." Hij was een goed graveur van portretten. Met heeft o. a. van hem het portret van Tycho Brahé en van R. Hogerbeets, 1648, naar Joh. van Ravesteyn, een uitstekende proeve zijner bekwaamheid; veel minder is dat van Andreas Rivet, *Aet.* LXXVIII, 1650, fol. Nagler noemt 7 portretten van zijn graveerwerk. Ook in de *Land en Reisbeschrijvingen van* Dapper, Nieuhof en anderen komen door hem in het koper gesneden portretten voor, alsmede vele kaarten, portretten en titels van Schotanus *Kronijk en Beschrijving van Friesland*, 1658 en 1664.

Van Meurs hield zich ook bezig met vertalen, b. v.:

Afbeelding van 't oude Romen enz., met 128 *kopere platen enz., nu nieuw uit het Italiaansch vertaalt t' Amst. bij* (en door) *Jac. van Meurs*, 1661, 24to.

Godfried, *Hist. Chronyck.* Amst. 1660, 2 dn. fol., later vervolgd door de Vries 1702 2 dn. fol. m. pl.

Ook heeft men van hem:

Beschryvinge der Nederlanden; zoo uyt Louis Guicciardyn en andere vermaerde schrijvers kortelyk voorgestelt, en met nieuwe Bysonderheden, tzedert haren tydt voorgevallen, doorgaens verrychtt. Hier benevens zijn d'aenmercktelijckste steden met hare Aftekeningen verciert 2 d. Amst. 1662, 24to,

Zak atlas der vereenigde provinciën,

Schau-Platz des Krieges i. d. Niederl.

Hist. of the Dutch wars with France, England, embellished with plans etc. 4 vol. 4°.

Verzameling van Reyzen (Montanus, Barlaeus, Nieuhoff, Dapper) 12 vol. fol. 1669—1680.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. III. bl. 565; Jöcher; *Bibl. Fagel.* T. II. p. 351.

MEURS (Jacob). In de XVII eeuw lid der Rederijkkamer de *Palmboom*, onder de zinspreuk: *in Liefd' Werckende* te Leyden. Hij leverde verzen in *Vlissings Redens-Lust-Hof.* Zijn spreuk was *Liefd baert deugt.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEURS (Jacobus van), zoon van Martinus van Meurs en Anna Catharina Geerlach, werd 10 Oct. 1689 te 's Bosch geboren en aan de Illustre school dier plaats onderwezen, vertrok van daar naar Amsterdam, en bleef aldaar, onder opzigt en in de woning van zijn neef, den predikant Joh. Kramer, twee jaren de Illustre school bezoeken. Van daar ging hij naar Leyden, bezocht twee jaren de gehoorzalen der Leydsche professoren, en werd in 1702 door de classis van 's Hertogenbosch tot proponent aangenomen. In hetzelfde jaar aanvaardde hij de dienst te Rosmalen en Empel, en vier jaren later te Drunen en Nieuwkerk. Den 23 Febr. 1724 werd hij te Dordrecht bevestigd en overleed den 13 Febr. 1767, na sedert 1751 zijn emeritaat te hebben verkregen. Hij was bekend als een man in kerkelijke zaken zeer bedreven; bekleedde aanzienlijke bedieningen in de synodale vergaderingen van alle provinciën, uitgenomen Friesland, en was Curator der Lat. school te Dordrecht.

Hij huwde Walburg van Walraven, weduwe van Abraham van Daverveldt, predikant te Drunen, en liet een zoon na Abraham Leonardus, in 1746 voor de Cl. van 's Bosch tot proponent aangenomen en predikant te Oud- en Nieuw-Gastel.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 312 volgg.

MEURS (Jacobus van), een Amsterdamsch kunstenaar. Hij vervaardigde in 1788 en 1789 teekeningen voor de platen in Trencks *Levensgeschiedenis* en voor andere boek- en gelegenheids-prenten, later leverde hij schilderwerk van verschillenden aard op tentoonstellingen, zoo als een *Historieele ordonnantie*, een *Fruitstuk*, een *Jagthond* enz. Hij overleed te Amsterdam den 1 Mei 1824 in den ouderdom van ruim 65 jaren.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 222.

MEURS (Kapitein van) ontmoeten wij in den oorlog tegen de Engelschen, 1780—1781. Hij kommandeerde toen het advysjagt de *Zeebaars* van 20 stukken en behoorde tot hen die 14 Mei 1780, op bevel van den prins-stadhouder, onder den vice-admiraal Hartsinck, uitliepen om zich bij het smaldeel onder den kapitein van Kinsbergen te vervoegen.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. V. bl. 556.

MEURS (Mr. N. S. van), uit een bekend Harderwijksch geslacht, schreef:

Diss. jur. de Alea. Harderov. 1801. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 459; *Register der Acad. Dissert. en Orat. betreffende de Gesch. d. Vaderl.* No. 140.

MEURS (JOHANNES VAN), of MEURSIUS, zoon van Jacob Cornelisz. van Meurs, predikant te Loosduinen, werd aldaar in 1579 geboren. Toen hij zes jaren oud was, ving zijn vader aan hem de latijnsche taal te leeren. Het volgende jaar zond hij hem naar 's Hage, waar hij vier jaren bleef en daarna naar Leyden, waar hij onder den rector Nicolaas Stochius, zulke vorderingen maakte dat hij reeds op zijn twaalfde jaar latijnsche redevoeringen opstelde. Bijzondere lust en aanleg had hij voor de grieksche taal. Dertien jaren oud maakte hij reeds Grieksche verzen, en in zijn zestiende jaar schreef hij een commentarius op een duisteren Griekschen schrijver, Lycophron namelijk. Bij de kennis der taal voegde hij een grondige bedrevenheid in de geschiedenis en oudheden der Grieken en Latijnen. Na het eindigen zijner studie-jaren, vertrouwde Johannes van Oldenbarneveld hem de opvoeding zijner kinderen toe. Gedurende tien jaren bleef hij hun onderwijzer en vergezelde hen op hunne reizen, hetgeen hen in de gelegenheid stelde de voornaamste europesche hoven, geleerden en bibliotheken te bezoeken. Toen hij zich in 1608 te Orleans bevond, verkreeg hij er den rang van doctor in de regten. Na zijne terugkomst benoemden hem curatoren in 1610 tot hoogleeraar in de geschiedenis en de Grieksche taal en het volgende jaar de staten van Holland tot hunnen geschiedschrijver. Na den dood van Barneveld, werden de Remonstrantsche leeraren afgezet, en schoon Meursius zich nimmer met de godgeleerdheid bemoeid had, was het voldoende dat hij de kinderen van Oldenbarneveld had onderwezen om te trachten hem van de academie te verwijderen. Daar zulks echter geen reden was om hem zulks te doen, poogde men hem door onheusche bejegeningen tot het verlaten van zijn post te dwingen, en men verweet hem meer dan eenmaal dat hij te veel boeken schreef en de hoogeschool geen vrucht van zijne studien trok. Meursius hield zich echter staande, totdat zich eene geschikte gelegenheid aanbood Leyden te verlaten. In 1625 noodigde Christiaan IV, koning van Denemarken, hem uit aan de door hem herstelde hoogeschool te Soroë het hoogleeraarsambt in de geschiedenis en staatkunde te bekleeden en benoemde hem tevens tot zijn geschiedschrijver. Hij voldeed gereedelijk aan deze uitnoodiging, vertrok naar Denemarken en verwierf de achting van den koning en der voornaamste grooten aan het hof. Vroegere en latere geleerden zijn eenstemmig in zijn lof, en prijzen om strijd zijne groote geleerdheid, alleen Scaliger [1]), die geen mededinger kon verdragen, hield hem voor een pedanten en verwaanden weetniet.

De ongegrondheid dezer beschuldiging wordt bewezen door een reeks van geschriften over de grieksche regtsgeleerdheid en oudheidkunde, nog heden een onschatbare verzameling van bouwstoffen, hoezeer men daarin niet die wijsgeerige gezigtspunten moet zoeken, waardoor de latere school zich zoo roemrijk onderscheidt; eene reeks zóó groot, dat Johannes Imperialis [2]) beweerde dat hij alleen meer Grieksche schrijvers had gecommentarieerd en overgezet, dan al de overigen te zamen in honderd jaren. Magirus, Pope Blount en vele anderen hebben de getuigenissen van een reeks van schrijvers uit verschillende landen en tijden nopens de uitgebreide kennis zoo der classische oudheid als der oude talen van Meursius aangehaald; alle roemden vooral zijne buitengewone vlijt, naarstigheid en geleerdheid; zelfs Wyttenbach geeft hiervan getuigenis. Als oordeelkundige moet hij echter voor Vossius en vooral voor Jonsius onderdoen [3]). In zijne jeugd schreef hij Latijnsche gedichten, die in 1602 afzonderlijk verschenen en van welke ook Gruterus (T. III. p. 561—599) eenige heeft overgenomen. Wanneer wij op het oordeel van tijdgenooten afgaan dan zijn ze voortreffelijk, doch niet zoo gunstig is dat van lateren, zoo als van Peerlkamp. Zijn *Rerum Belgicarum Liber unus.* L. B. 1612. 4°; *Rerum Belgicarum Lib. IV.* L. B. 1614. 4°, en zijn *Induciarum historia et ejusdem belli finis*, dat hij er als een vijfde boek bijvoegde, gaven hem een plaats onder de vaderlandsche geschiedschrijvers. Het eerste dezer geschriften baarde hem vele moeijelijkheden en berokkende hem magtige vijanden. Men beschuldigde hem van verregaande partijzucht. Hij zag zich gedrongen om dezen druk zooveel mogelijk te vernietigen, althans de afdrukken daarvan behooren sedert lang onder de zeldzame boeken. Doch hij begreep tevens den verkeerden indruk, dien hij gegeven had, te moeten matigen. Het was hierom, dat hij het boek geheel omwerkte, het een en ander uitliet, en er weder wat bijvoegde. Hieruit ontstond het werk, dat hij als een 5e boek, bij zijne geschiedenis der 6 jaren van Alva's bestuur voegde. Hij schijnt echter hiermede zijn doel niet bereikt te hebben, althans de haat verminderde niet, en toen hij deze uitgave van 1614 aan de algemeene staten wenschte op te dragen, wezen deze die eer beleefdelijk van de hand. Het verschil tusschen de 1e en 2e uitgave, is zoowel aanmerkelijk als belangrijk, waarom de uitgever van alle de werken van Meursius beiden heeft doen herdrukken. Zijn *Guilielmus Auriacus sive de rebus ab eo gestis usque ad excessum Requesenii.* L. B. 1621, ook Amst. 1638, 4°, is een belangrijk en goed geschreven werk. In het laatst van zijn leven leed hij veel aan de kwaal der geleerden, den steen, waaraan hij den 20 Sept. 1639, in den ouderdom van 60 jaren, overleed. Zijne weduwe en zoon lieten op zijn grafsteen te Soroë dit grafschrift beitelen:

SISTE VIATOR,
ASPICE HIC
JOHANNEM MEURSIUM
NEC MAJORA QUAERE ELOGIA
TESTANTUR VIRI SCRIPTA
QUOD MAJUS HOC NOMINE
NIHIL HABUERIT
SORAE.

Natus 1579. — *Denatus.* 1639.

Uit dit grafschrift blijkt dat Valerius Andreas en Hankius zich bedrogen hebben door 1641 zijn sterfjaar te noemen.

Hij huwde in 1612 Anna Catharina Bilderbeccia, die hem een zoon schonk (Johannes), die volgt.

Hij is in de *Alma Acad. L. B.*, in zijne *Ath. Batav.* en later door S. de Pas afgebeeld. Men vindt ook zijn afbeeldsel bij Pars en Boissard (T. IV. Tab. XXIII).

Hij schreef:

Lycophronis Cassandra cum versione Josephi Scaligeri et commentariis Meursii. L. B. 1596, 1699. 8°. Joh. Potter heeft deze comment. opgenomen in zijn uitg. van Lycophron, Oxford 1697 fol. in *Comment. Jo. Tzetzae, c. n. Canteri Meursii et suis.* Oxon. 1702. f.

Spicilegium ad Theocriti Idylia. L. B. 1597. 8°.

Notae breviores in Macrobium, in de uitg. van dezen schrijver *ex castig. J. I. Poutani cum notis eiusdem.* L. B. 1597, en in eenige volgg.

Exercitationes criticae, sive curae Plautinae et Animadversionum Miscellanearum Libri IV. L. B. 1599. 8°.

Criticus Arnobianus et Hypocriticus Minutianus. L. B. 1598, 1599. 8°.

M. Porci Catonis de re rustica Liber. C. notis. L. B. 1598. 8°. Franek. 1620. 8°.

De Gloria Liber. Cum Auctuario Philologico. L. B. 1602. 8°.

Poëmata. L. B. 1602. 8°.

Panegyricus dictus Jacobo I, in Auspiciis Regni. L. B. 1603. 8°.

De Funere Liber singularis in quo Graeci et Romani ritus explicantur. Item de puerperio syntagma. * Hagae comit. 1602. 8°. Deels in T. XI, deels in T. VIII van den *Thes. Antiq. Graec.* v. Gronovius.

Meditationes Christianae in Psalmum CXVI et tres priores

1) *Scalig. sec.*

2) *Mus.* p. 204.

3) ..... Ut Jo. Meursius priores omnes diligentiae laude superavit, ita mox plus aliquanto judicii attulit G. Jo. Vossius, plus etiam Jo. Jonsius, omnes et majores et minores superaturus, si vita ei longior obtigisset." Wyttenbachii *Opusc.* T. I. p. 661.

„Nihil hoc viro in evolvendis omnibus omnium aetatum Scriptoribus ..... fieri potuit diligentius, et in observando et conquirendo quicquid ad veterem Graeciam illustrandam pertinet, studiosius. Graevius."

partes Ps. CXIX. Heidelb. 1604. 12°. Opgedragen aan J. v. Oldenbarneveld.

Roma luxurians, sive de Luxu Romanorum Liber singularis, cum Mantissa sive observationibus criticis et notis in Astrampsichi Oneirocriticon, sive de somniorum Judiciis. L. B. 1605. 4°. It. *auctior* 1631. 4°. *De Luxu Rom.* in den *Thes. Ant. Rom.* v. Graevius.

Georgius Codinus de originibus Constantinopolitanis Graecè cum versione Latina Georgii Dousa et Meursii notis. Aureliae Allobrog. 1607, 8°. It. ex *edit. P. Lambecii.* Paris., 1655, fol.

Apuleii Apologia cum castigationibus Meursii L. B. 1607, 8°. It. *Cum commentario Scipionis Gentilis*, Hanonae, 1607, 8°.

Animadversiones ad Phaedri Augusti Liberti Fabulas, L. B. 1610, 8°., 1617, 8°.

Glossarium Graeco-Barbarum. L. B. 1610, 4°. *auctius.* L. B. 1614, 4°. (verm. met 1800 woorden).

Constantinus Porphyrogeneta de administrando Imperio Graecè et Latinè cum notis. L. B. 1610, 1617, 8°.

Leonis Imperatoris Tactica, sive de Re militari Graecè et Latinè, cum notis. L. B. 1612, 4°.

Rerum Belgicarum Liber Unus, in quo Induciarum Historia et anni noni reliquae 1602, 4°. Volgens Vogt behoort deze uitg. tot de allerzeldzaamste boeken.

Hesychii Milesii Opuscula de Originibus Constantinopolitanis et de Viris Doctrina claris, Graecè et Latinè, cum notis. L. B. 1613, in 8°.

Ferdinandus, sive Libri IV de rebus per sexennium sub Ferdinando, Duce Albano, in Belgio gestis. Additur quintus, seorsim ante excusus, in quo Induciarum Historca et ejusdem belli finis explicatur. L. B. 1614, 4°. Ook m. d. titel: *J. M. Rerum Belgic. Libri Quatuor, in quibus Ferd. Albani sexennium belli Belgici principium etc.* L. B. 1614, 4°. Ook bij zijne *Hist. Danic. etc.* gevoegd.

Bessarionis Cardinalis Epistola Graeco-Latina, cum notis. L. B. 1613, 4°.

Herodis Inscriptio Graeca totidem versibus Latinis expressa, in 4°.

Aristoxeni Elementa Harmonica, Nicomachi Enchiridion Harmonices et Alypii Isagoge Musicae, Graecè. L. B. 1616 in 4°.

Philostrati Epistolae aliquot Graecè, cum Dissertatione de Philostratis. L. B. 1616, 4°.

Palladii Historia Lausiaca, Graecè cum notis. L. B. 1616, 4°.

Constantini Manassis Annales Graecè et Latinè cum notis. L. B. 1616 in 4°.

De populis Atticae liber singularis. L. B. 1616, 4°., ook in het IV D. v. d. *Thes.* v. Gronovius.

Atticarum Lectionum Libri VI. L. B. 1617, 4°. Ook in D. V. v. d. *Thes.* v. Gronovius.

Theophylacti Bulgariae Archiepiscopi Epistolae, Graecè cum notis. L. B. 1616, 4°.

Chalcidius in Timaeum Platonis, Graecè cum notis. L. B. 1617.

Eusebii Polychronii et Pselli expositiones in Canticum Canticorum, Graecè cum notis. L. B. 1617, 4°.

Theodori Metochitae Historia Romana a Julio Caesare ad Constantinum M. Graecè et Latinè cum notis. L. B. 1618, 4°.

Constantini Porphyrogenetae Tactiva, Graecè et Latinè. L. B. 1618, 8°.

Variorum Divinum Liber, sive Orationes Patrum numquam editae; videlicet Anastasii Antiochiae Episcopi in laetum nuntium immaculatae Deiparae allatum; Andreae Hierosolymitani Cretae Archiepiscopi in vitam humanam et defunctos; Methodii de libero arbitrio; Timothei Presbyteri Constantinopolitani de accedentibus ad S. Ecclesiam, et de duabus Christi naturis; Hilarionis Monachi de pane Mystice Graecorum et Latinorum. Graecè cum notis. L. B. 1619, 4°.

Orchestra, sive de saltationibus veterum L. B. 1618 in 4°. ook in Graevii *Thes.* T. VIII.

Graecia feriata, sive de festis. Graecorum Libri VI. L. B. 1619, 4°. in Graevii *Thes.* T. VII.

Antigoni Carystii paradoxa, seu Historiarum mirabilium collectanea Graecè et Latinè, cum notis. L. B. 1618, 4°.

Panathenea, sive de Minervae festo gemino. L. B. 1619, 4°. en in T. VII. v. d. *Thes.* v. Gronovius.

Eleusinia, sive de Cereris Eleusinae sacro et festo. L. B. 1619, 4°. Als boven.

Aeschylus, Sophocles, Euripides, sive de eorum Tragoediis Libri III. L. B. 1619 in 4°. Ook in Gronovii *Thes.* T. X.

Phlegontis Tralliani opuscula Graecè et Latinè cum notis. L. B. in 4. Ook in Gronovii *Thes.* T. VIII.

Apollonii Dyscoli, Alexandrini, Historiae Commentitiae Liber, Graecè et Latinè, cum commentario et syntagmate de ejus nominis scriptoribus. L. B. 1620, 4°.

Porphyrii Philosophi opera, Graecè cum notis. L. B. 1620, door Jonsius geprezen.

Procopius Gazaeus in Libros Regum et Paralipomenon. Graecè et Latinè, cum notis. L. B. 1620 in 4°.

Guilielmus Auriacus, sive de rebus toto Belgio tam ab eo, quam ejus tempore gestis, ad excessum Ludovicii Requesensii, Libr. X. L. B. 1620, 4°. Amst. 1638 met de overige histor. werken van Meursius.

Archontes Athenienses, sive de iis qui Athenis summum illum Magistratum obierunt. L. B. 1622, ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Fortuna Attica, sive de Athenarum origine, incremento, magnitudine, potentia, gloria, vario statu, decremento et occasu liber singularis. L. B. 1622, 4°., ook in Gronovii *Thes.* T. V.

Cecropia sive de Athenarum arce et ejusdem antiquitatibus. L. B. 1622, 4°., ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Graecia ludibunda, sive de Ludis Graecorum, ec D. Souteri Palamedes. L. B. 1622, 1626, 8°., ook in Gronovii *Thes.* T. VII.

Pisistratus, sive de ejus liberorumque vita et tyrannide. L. B. 1623, 4°., ook in Gronovii *Thes.* T. V.

Areopagus, sive de senatu Areopagitico liber singularis, L. B. 1624, 4°.

Als boven. Er is een Ital. overzetting van, getiteld: *Ristretto dell' Areopago di Giov. Meursio tradotto ed abbreviato da Francesco Comiani. In Venetia* 1628, 8°.

Athenae Atticae, sive de praecipuis Atheniensium antiquitatibus Libri III. L. B. 1624, 4°.. ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Athenae Batavae, sive de urbe Leidensi et Academia, virisque claris qui utramque ingenio suo atque scriptis illustrarunt. L. B. 1625, 4°. m. portr.

In 1613 verscheen naamloos *Illustris Academia Lugduno-Batava*, en in 1614 *Alma Academia Leidensis*, die beide door Niceron aan Meursius worden toegeschreven, doch anderen schrijven het laatste aan Joh. Orlers toe.

Historiae Danicae Libri III, in quibus res commemorantur gestae a Christiano I ac Joanne ejus filio et nepote Christiano II. Hafniae 1630 in 4°. Amst. 1638 met de overige histor. werken van M.

Historiae Daneae, sive de Regibus Danis, qui familiam Oldenburgicam praecessere, eorumque rebus gestis Libri X. Hafniae 1630, 4°. Amst. 1658 fol, ook met dezen titel: *Historia Danica pariter et Belgica, Operum Omnium tomus primus.* De overige deelen zijn niet verschenen.

Denarius Pythagoricus, sive de Numerorum usque ad denarium qualitate ac nominibus secundum Pythagoricos. L. B. 1631 in 4°., ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Aelnothus de vita S. Canuti Regis Daniae et Anonymus de Passione S. Caroli, Comitis Flandriae, cum notis. Hafniae 1630, 1657, 4°.

Solon, sive de ejus vita, legibus, dictis atque scriptis liber singularis. Hafniae 1632, 4°. ook in Gronovii *Thes.* T. V.

Regnum Atticum, sive de Regibus Atheniensium eorumque rebus gestis. Amst. 1633, 4°. ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Theophrastus, sive de illis libris qui injuria temporis interciderunt liber singularis. Accedit Theophrastearum lectionum libellus. L. B. 1640, 12°., met een brief van Adolph Vorstius over den dood van Meursius. Ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Miscellanea Laconica, sive variarum antiquitatum Loconicarum libri IV primum editi curâ Samuelis Puffendorfii. Amst. 1660, 4°. Ook in Gronovii *Thes.* T. V.

Ceramicus Geminus, sive de Ceramici Atheniensium utriusque antiquitatibus liber singularis. Ultraj. 1662, uitg. door J. G. Graevius, ook in Gronovii *Thes.* T. IV.

Creta, Cyprus, Rhodus, sive de Insularum harum nobilissimarum rebus et antiquitatibus commentarii posthumi, nunc primum editi. Amst. 1675 in 4°. uitg. door Graevius.

Theseus, sive de ejus vita rebusque gestis liber posthumus. Accedunt ejusdem Meursii Paralepomena de Pagis Atticis, et excerpta ex Jacobi Sponii Itenerario de iisdem pagis. Ultraj. 1682 4°. uitg. door Graevius. Het 2e St, van dit deel is een supplement op het boek *de populis Atticis*, ook in T. X van den *Thes.* Gronov.

Themis Attica, sive de Legibus Atticis libri duo. Ultraj. 1685, ook in T. V van de *Thes.* Gronov.

De Regno Laconico libri II, de Piraeo liber singularis, et in Helladii Chrestomathiam animadversiones. Ultraj. 1687 in 4°., ook in T. V *Thes.* Gronovii.

Een klein, zeer luxurieus werkje verscheen met den titel: *Aloisiae Sigeae Toletanae Satyra sotadica de arcanis Amoris et Veneris. Aloysia hispanice scripsit: latinitate donavit J. Meursius*, z. j. of pl., doch waarschijnlijk te Grenoble omstreeks 1680 gedrukt. Dit werk is noch van een Spaansche dame, noch door Meursius vertaald, het is het werk van Chorier, advokaat te Grenoble. Evenwel bleef men Meursius voor den schrijver houden en werd het met den titel J. Meursii *elegantiae latixi sermonis* meermalen herdrukt. Sommige schreven het aan Joh. Meursius den zoon toe, anderen hielden Jan Westrene, advokaat te 's Hage voor den schrijver.

Behalve in de *Delic* van Gruterus zijn er nog gedichten van Meursius verspreid, b. v. vóór *P. Bertii Tabularum Geographic., contract. libri V.* Amst. 1602.

Opera omnia quorum quaedam in hac editione primum apparent, Jo. Lamius recensuit et scholiis illustravit. Florentiae, Regis Magn. Etruriae Ducis Typis 1741—1763 fol. *XII* vol.

Brieven van en aan M. vindt men in *A. Alciati Tract. contra vitam Monast. cui accedit sylloge Epistol, ed. A. Matthaeo.* Hagae Comit, 1740, 4°. *in Syll. Epist*, P. Burmanni, T. II. p. 35; Petri Cunaei *Epp.* CLXXV ad CLXXXII; Baudii *Epp.* T. I. p. 82, 84; J. Wouweri, *Epp. Cent. II. Cent. I.*, I, XV, XVI, XIIX, XIX, XXVIII, XXXVI, III, M. Gudii *Epp.* p. 281, 282; J. G. Graevii *Epp.* 124, 151, 547; Vossii *Oper.* T. III; Barlaei *Epp. enz.*

Op de *Acad. Bibl.* te Leyden zijn de volgende mssc. van Meursius:

Leo Imperatoris Tactica Graec. et Lat. Lugd. Bat. 1672. *Cum charta pura, cui, interdum varia sunt inscripta.*

Matth. Berneggeri notae ad J. Meursii Glossarium Graeceo-Barbarum, excerpta ex codice Bibl. Guelpherbytanae.

Supplementu Glossarii, Graeco-Barbari. J. M.

Zie *Cat. Bibl. publ.* L. B. p. 182; J. Geel, *Cat. libr. mss.* n°. 246, 279; Brieven in hss. *Cat. mss. J. v. Voorst*, p. 188; *Cat. mss. J. Koning*, p. 85; J. Valer. Schrammii, *Disput. de Vita et scriptis J. M. patris.* Lips. 1715. 4°.; D. G. Molleri, *Diss. de J. M.* Altdorf, 1693. 4°.; Noremb. 1782. 4°.; J. Vorstius, *Epist. de Obitu J. M.* in Gronovii *Thes. antiq. Graec.* T. X. en vóór den *Theophrastus* van M.; F. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 448, s.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 450; Morhoff, *Polyh. Liter.* C. IV. § 13, p. 928; C. II. § 2, p. 938; L. VII. C. I. § 18, p. 1013; T. I. L. I. *Polyh. Philos.* C. II. § 4 p. 15; L. II. P. II. C. XL. § 4, p. 426; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 689—623; Pope Blount, *Cens.* p. 953—955; T. Magiri, *Eponym.*; Jonsius, *de Script. Hist. phil.* III. 35, 1. I. 2, 6, 2 I. 17, 4. II. 2, 7. II. 10, 3. II. 2, 3. II. 16, I. III. 9, 5. III. 12, 5; Witten, *Mem. Philos. et Philol.* T. I. p. 478; Meursii, *Ath. Bat.* p. 192; *Alma Acad. Leid.* p. 227; Molleri, *Itypomnem.*; *Homonymoscopia*, p. 701, 702, 908—910; M. Id. Hanckius, *de Script. Rer. Rom.* C. 88, p. 286, 226; L. II. P. I. C. 88, p. 406—412; J. G. Graevius, *Praef. ad Meursii Cretam, Cyprum et Rhodum*, Amst. 1675. 4°.; Id. *Praef. et Epistolae*, p. 124; Id. *Cohors. Musar.* p. 211, 236, 318, 320; *Imp. Mus. Hist.* p. 204; Crenii *Animadv. Philol.* P. III. p. 169; P. V. p. 25, 26; P. IX. p. 166; J. Rutgersii *Var. Lect.* p. 25, 45, 58, 129, 131, 289, 291, 452, 496, 560; N. Heinsii *Advers.* p. 60, 72, 333, 375, 493; Eust. Swart, I. 2; *Anal.* C. 2; Vossius, *de Scient. Math.* C. 9, 20; *Sect.* 4; Id. *de Idolol.* L. I. C. 2; Id. *de Vit. Serm.* L. II. C. 2; Nic. Pinell, *Addit. ad Onulph. Panvin. de ludis circens.* L. II. C. I.; J. A. Fabricii, *Bibl. Graec.* Vol. XIII. p. 626—633; Id. *Bibl. Antiq.* (Index); Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. III. p. 252, 243; P. V. p. 258—261, 491; Conring, *de Antiq. Acad. Supplem.* 7; Id. *de Civit. prud.* C. 14, p. 300, seq. 332; G. Krantzius ad Conring, Saec. XVI. C. V. p. 218; Heumanni, *Resp. litt.* p. 34; Harlesii *Introd. in Hist. Ling. Lat.* p. 32, 143, 163, 242; Gesnerus, *ad Isagogen*, T. I. p. 457; Weytingh, *Hist. Liter.* p. 211; Beughem, *Bibliogr. Hist.* p. 175; Alb. Barthol., *de Script. Danor.* Pars, *Index Batav.* p. 166, 274, 275, 384; J. A. Bos, *de comp. prud. civ.* N°. 53; Groschusius, *Praef. ad novam Libr. rar. collect.* p. 33; Freytag, *Anal. Litt.* p. 598; Vogtii, *Cat. libr. rar.* p. 463; P. Cunaei, *Epp.* p. 45, 109, 110, 134; Boxhornii *Epp.* p. 5; It. Casauboni *Epp.* p. 390; Eryc. Puteani *Epp. Cent. I, Epp.* 83; *Syll. Epist. Burmanni*, T. II. p. 394, 428, 792; T. III. p. 258, T. IV. p. 38; Burmanni, *Traj. erud.* p. 119, 120; Freheri *Theatr.* p. 1535, 1536; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 84—86; *Anal.* p. 574; Borrichii, *Dissert. Acad. de Poëtis*, p. 170; Hoeufft, *Parn. Lat.* p. 119; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.* p. 306—308; H. Grotii, *Poëm.* p. 70; Heinsii, *Poëm.* p. 47; Alb. Eufrenii, *Poëm.* p. 102—104; J. Bodecheri Banninghii, *Poëm.* p. 174; P. Scriverii, *Poëm.* p. 79; Barlaeu., *Poëm.* p. ; P. Burmannus, *Praef. ad Phaedrum*, p. 16; *Elog. Tib. Hemsterhusii* ed.; 59, 59; Bergman, p. 5, 217, 240; *Scalig.* p. 70; Nic. Rigalti, *Notae in lib. I, Phaedri Fab. IV*; Wyttenbachii *Opusc.* T. I.; *Acta erud.* 1684 p. 551, 552; *Bibl. Thys.* p. 41; Brandt, *Hist. de Ref.* D. III. bl. 922; *Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1441; *Cat. bibl. publ. Lugd. Bat.* (Index); *Dict. Univ.*; *Biogr. Univ.*; *Dict. Hist.*; *Nouv. Dict. Hist.*; *Nouv. Biogr. general*; Niceron, *Mém.* P. XII. p. 181 suiv.; Coupé, *Soirées Litt.* T. III. p. 215; Michault, *Mélang. Hist.*; Baillet, *Jugem.* T. II. p. 55, 224; *Enfants célèbres*, T. V. p. 68, 69; Paquot, *Mém.* T. II. p. 592; *Journal des Savans.*, 1748 p. 263; Brunet, *Manuel du libraire*, T. III. p. 481; Jöcher, Bauer, *Conv. Lex.*; *Jacob Cornelisz. van Meurs, Utrechtsch monnik, predikant te Loosduinen, vader van J. Meursius*, in v. d. Monde, *Tijds.* 2 S. D. III. bl. 81; *Astrea*, 1855, bl. 389; Vonck, *Inl. voor de Beschr. v. Doesburg*, door A. Huygen, bl. LXIII; Bleiswijck, *Beschr. v. Delft*, bl. 811; *Lev. v. beroemde mannen en vrouwen*, D. II; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV. bl. 382; de Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.* bl. 316, 317, 568, 569; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. I. *Voorr.* bl. 7; J. C. de Jonge, *Nederl. en Venetie*, bl. 381; van Kampen, *Bekn. Geschied. d. Lett. en Wetens.* D. I. bl. 273, 274, 275; D. III. bl. 71; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. I. bl. 103, 118, 119, 133; D. II. bl. 92, 93; van Voorst, *Verh. over de Letterk. verdienst. van H. de Groot*, bl. 43—45; J. Bareuth, *Over den Catechism.* D. I. bl. 20; S. van Beaumont, *Gedichten* (uitg. Tideman, p. XXVI en p. 247; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV (1) 23, 24, A. III. bl. 364; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (2 serie) D. V. bl. 306; Moreri Luiscius; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuizen, *Woordenb. d. Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portrett.*; *Cat. J. Koning*, D. I. bl. 211.

MEURS (Johannes van) of MEURSIUS, zoon van den vorige, werd te Leyden geboren, volgde zijn vader naar Soroë, waar hij in den bloei van zijn leven stierf.

Hij schreef:

Majestas Veneta. L. B. 1640; 12°.

Collectanea de Tibiis veterum. Soroë 1641, 8°. Ook in den *Thes.* van Gronovius T. VIII.

Observationes Politico-Miscellaneae. Hafniae 1641, 8°.

Arboretum sacrum, sive de Arborum, Fruticum et Herbarum conservatione, proprietate, usu ac qualitate libri III. L. B. 1642. Ook met de *herbarum libri IV* van Rapin. Sommigen schrijven dit werk ten onregte aan den ouden Meursius. Zie *Mantissa Antiquariae siepellectilis* p. 524.

De Coronis liber singularis, 1653 in 4°.

It. Accessit, C. Riccii, Diascosis de coronatione regia ejusque rituum rationibus. Hafniae 1671, 8°.

Dissertatio Apologetica, adversus Samuelem Maresium, pro Dissertatione Marci Zuerii Boxhornii de Trapezitis. Valerius Andreas haalt dit werk aan, zonder het jaar der uitgaaf op te geven.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 693; Königii, *Bibl. Vet. et Nov.* voce; Freytag, *Anal. Litterar.* p. 596; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 538; Niceron, *Mém.* T. XII. p. 198, 199; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 466.

MEURSINGE (Albert) werd 22 Febr. 1812 te Meppel geboren, studeerde te Leyden in de godgeleerdheid, en legde zich, onder de hoogleeraren Hamaker en Weijers, inzonderheid op de Oostersche taal- en letterkunde toe.

In 1839 verdedigde hij onder den laatste een *Specimen e Litt. Orient. exh. Sojutii librum de Interpretibus Korani ex Ms. Cod. Biblioth. Leid.*, werd hierop *honoris causa*, doctor in de letteren en *adjutor interpretis legati Warneriani* en hield zich als zoodanig met het exploiteren van arabische codices bezig. In 1846 vertrok hij als leeraar in de maleische taal naar Delft, waar hij 10 Maart 1850 stierf.

Men heeft van hem:

Maleisch Leesboek voor eerstbeginnenden en meergevorderden. Leyd. 1842, 8°.

Handboek voor het Mohammedaansche Regt, in de Maleische taal: naar oorspronkelijke Mal. en Arab. werken van Mohammedaansche Regtsgeleerden bewerkt. Amst. 1844; 8°.

Zie Schotel, *de Bibliotheek der Hoogeschool te Leyden*, bl. 48; *Cat. libr. Bibl. publ. Univ. Lugd. Batav. annis* 1814—1847 *illatorum*, p. 229, 324.

MEUS (HAVIKEN), te Leyden geboren, diende als kapitein gedurende het beleg dier stad. Hij sneuvelde in een uitval der burgers, waarbij zij de Boshuissche schans afliepen, overwonnen en al wat er in was doodsmeten, 26 Julij 1574.

Zie Bor, *Oorspronck der Nederl. beroerte*, B. VII. fol. 42.

MEUS (LIEVEN). Zie MEHUS (LIEVEN).

MEUSE (JEAN DE) bloeide na van Eyck. Niets dan de naam van dezen kunstenaar is tot ons gekomen.

Zie *Splendeur de l'art en Belgique*, etc. p. 404; Kramm, t. a. p. bl. 1109.

MEUSERS (M.), leefde in het midden der XVIIe eeuw, en maakte zich als dichter bekend door een liedje getiteld: *Avonts-Veer-Kyckertje*, te vinden in *Amsterdamsche Vreughdestroom*.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

MEUSEVOET (VINCENT REGNERI) of MUESEVOET, als predikant beroepen te Sevenhoven 1590, te Schagen 1598, waar hij in 1624 overleed. Zijn zoon Daniel kwam in 1618 als predikant te Marken, in 1620 te Oude Zijpe, en stierf aldaar 1654.

Hij vertaalde verschillende, meest stichtelijke werken uit het Engelsch en Fransch, zoo als:

W. Perkins, een exellent Tractaet van de conscientie. Haarl. 1598.

W. Perkins, Vertroostinghe voor beroerde conscientien van bostveerdighe Sondaren. Haarl. 1599.

Theod. Beza, Predicatien over de drie eerste capittelen des hoogen Liedts Salomonis.... Wt de Fransch. in Nederl. tale ghetr. overgheset door V. M. Dien. der G. W. tot Schaghen. Amst. 1600.

Een sermoon gepredickt tot Westminster, voor des Konings ende der Koninginne Majest., op hare crooninghe, den 25 *Julyus* 1603. *Door den Eerw. Bisschop van Winchester. Ende uit de Engh. Tale overgheset door Vincentius Meusevoet.* Amst. 1604.

Een waerachtigh ende volcomen verhael van de proceduren teghen Garnet en anderen. Alcm. 1607.

W. Perkins, De Sophisterie des Sathans, beantwoort door onsen Heeren Jesum Christum enz. Amst. 1610.

W. Perkins, Een Tractaet van de beroepinghe der menschen, mitsg. de soorten ende t'rechte ghebruyck der selver. Ald. 1610.

W. Perkins, De standt eens Christen mensches in desen leven. Met aenwysinghe hoe verre de uytvercorenen den verworpenen in de Christenheyt te boven gaet. Ald. 1612.

Een geval der Consientie, verclarende de swaerste questie die daer is, namelijck, hoe yemandt weeten of kennen sal, of hy een kindt Gods is. Verhandelt in meniere van een T samen sprekinge.... Beschr. door Wilhelmus Perkinsius. Hier noch door denselven by-ghev. een Verhand. D. Hieronymi Zanchci, van de seekerheydt der zalicheydt. Alles uyt het Eng. vertaelt. Amst. 1613.

Uytlegging van de tien geboden, 4°. Ook zette hij de geschriften van koning Jacobus in het Nederd. over.

Zie Soermans, *Kerkreg.* bl. 142; Paauw, *Verv. op Veeris. Naam. d. Predik.* bl. 127 (J. Koning) *Naaml. v. eenige zeldz. boek. en mss.* bl. 10; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II; Muller, *Cat. v. Godgel. Werk.* bl. 99, 100; Abcoude, *Naamr.* bl. 39; *Publ. d. Ned. Banfi.* D. I. bl. 141.

MEUSIENBROECK, MAEUSIENBROUCK of MOESIENBROUCK (ADRIAAN VAN), zoon van Cornelis van Meusienbroeck, schepen te Dordrecht, was, volgens Balen, een treffelijk regtsgeleerde, liet vele advijsen, oudheidkundige aanteekeningen over Zuidholland, genealogiën der Patrisische familien te Dordrecht in hands. na. Ook vervaardigde hij gedichten, van welken er een gevonde wordt vóór J. van den Eyck, *Corte Beschrijvinge, mitsgaders Hantvesten, Privilegien, Costumen ende Ordonantien van den Lande van Z. H.* Dordr. 1628. Hij overleed in 1630.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 203; Val. Andreas, *Hist. Belg.*

MEUDORP (T. N.), teekenaar, die in de eerste helft der XVIIe eeuw bloeide, blijkens eene teekening, voorstellende *Hollandsche boeren bij eene Fruitverkoopster*.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1109.

MEWARD (Mr. ROBBERT). Zie MAC-WARD (ROBBERT).

MEWEN (ARNOUD JOHAN VAN) of MEEUWEN, te Dort geboren, afstammeling van een oud en aanzienlijk geslacht, oorspronkelijk Hynsborgh, sedert echter Catharine Opgenoy haren man Hendrik van Hynsborgh, in de 2^e helft der XIVe eeuw, de heerlijkheid Mewen aanbragt, voerde zijne nakomelingen den naam en het wapen dezer heerlijkheid.

Johan was de zoon van Jakob van Mewen en van Margaretha Gelijs, commissaris van de munt van Holland en ontvanger generaal van de Grafelijkheids tol te Geervliet en Dordrecht. Hij huwde 11 Junij 1577 Alida van Beveren, dochter van Cornelis van Beveren en Maria van der Valk. Hij overleed 24 Junij 1608.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 1128.

MEWEN (Mr. PIETER VAN), zoon van den vorige, verdedigde in 1601 te Leyden *Theses logicae de potestatibus et inbecellitatibus syllogismorum* (L. B. 1601 4°); werd licentiaat in de regten, ontvanger generaal van den tol te Geervliet en overleed 10 Aug. 1603 ongehuwd.

Zie Balen t. a. p. bl. 1128.

MEWEN (JOHAN VAN), zoon van Jacob van Mewen en Machteld van Scharlaken, was raad (1637, 1638), schepen (1649, 1650, 1654, 1655), schatmeester van de kloveniers schutterij (1659) en Burgemeester van Dordrecht, (1657, 1658) als ook ordinair gedeputeerde ter vergadering van Holland en West Friesland. Hij huwde Catharina van Beverwyk, dochter van Philips van Beverwyk en Engeltje van den Burch en overleed den 2 Febr. 1666.

Zie Balen t. a. p. bl. 1119.

MEWEN (JACOB VAN), broeder van den vorige. Zie MEEUWEN (JACOB VAN).

MEWEN (JACOB VAN), zoon van Johan bovengemeld, schatmeester van de kloveniers schutterij (1673), schepen (1670, 1672, 1675, 1676) en burgemeester van het gerechte (1676) te Dordrecht, was meermalen ter vergadering van den Staten van Holland en West Friesland gedeputeerd.

Zie Balen t. a. p. bl. 1129.

MEUWEN (J.). Zie MEEUWEN (J. VAN).

MEY (ADRIANUS DE) schreef:

De Handelingen der Apostelen, in de Malabaarse taale overgeset in tjaar 1692, *welcke oversettinge door d' Eerw. Adrianus de Mey zal., in syn leven Predikant en Rector van 't Malabaarse Seminarium tot Jaffanapatnam, is naegesien, al dat gedaene werck in den jaere* 1697, *op nieuws naeukeuriger alhier is gerevideert, alles door hulpe van twee inlantse geletterde tolcken, onder de voorsorge en onder 't opsicht en hulpe van Simon Cat, bedienaer des H. Euangeliums tot Colombo op het eyland Ceylon.*

Zie Dr. P. de Jong, *Cat. Cod. Orient. Bibl. Acad. Reg. Scient.* p. 283.

MEY (GEORGE DE), zoon van Jan de Mey en Eva Ron, werd te Rotterdam geboren, reisde, na volbragte studien, in 1651, in gezelschap van Cats, Schaap en van de Perre, naar Engeland, vervolgens door dit rijk en Frankrijk, en werd in 1657 predikant te Leydschendam, waar hem den 16 October Nicolaas Martini, oud dienaar van die plaats, bevestigde. Den 17 Sept. werd hij te Steenwijk beroepen en den 29 Oct. door Ds. de David bevestigd. Den 8 Junij 1666 vertrok hij naar Gorcum, waar Ds. van Es hem den 9 bevestigde. In Julij 1670 was hij praeses van de synode te Gorcum en in Julij 1677 van die te Delft. Den 19 Sept. 1680 werd hij door Ds. van Houten te Gouda bevestigd. In Julij 1680 deputeerde hem de classis van Gouda tot de synode tot Gorinchem, in 1695 tot die te Woerden en in 1701 tot die te Gouda. Hij stierf in 1712. Den 16 Oct. 1657 huwde hij Aletha, dochter van den Rotterdamschen predikant Soesius, die

den 15 December 1680 te Gouda overleed. Den 23 Febr. 1683 hertrouwde hij met Maria Baalte van Amsterdam. De eerste schonk hem 7 kinderen.

Hij schreef:

Kort begrip der voornaamste geschillen tussen de ware Gereformeerde, en de huidendaagse Roomsche kerke, vervat in verscheide vraagstukken, na de ordre der leere van onzen Christelijken katechismus. Voor dezen tot oeffeninge van de gene, die in dezelve alreede eenen goeden voortgang gedaan hadden, bloo-telijk ter neder gesteld, en nu op 't verzoek en opscherpinge van eenige leergierige in de Gemeente van Gouda nader verkloard, en schriftmatiglijk opgelost. Gouda 1693, 8°.

P. Rabus geeft in zijn *Boekzaal van Europa* 1693 b bl. 277—279, een uittreksel van dit boek.

Bedenkingen over de hedendaagsche comediën. Gouda 1704.

Abrahams dood en begrafenis. Gouda 1712.

In handschrift liet hij na: *Cort Reisjournaal door Engeland en Frankrijk van 4 Dec.* 1651 *tot* 25 *Maart* 1654, waarvan een uittreksel, betreffende het bovengenoemde gezantschap; is medegedeeld door Dr. Schotel, in *Geschied-, Letter- en Oudheidk. Uitspanningen.* Utrecht 1840.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl 67; Abcoude, *Naaml.* bl. 244.

MEY (Willem de) zoon van den vorige, werd den 4 Sept. 1658 geboren, den 8 Jan. 1685 gehuwd met Sibilla Weymans en den 25 Julij 1709 overleden.

Van hem bestaat een Ms. *Journaal van syne voyage door Frankrijk en Engeland.*

Zie Schotel t. a. p. bl. 114.

MEY (Johannes de), zoon van Francoys de Mey, koopman in granen en Pirona de Cherf, werd den 2 September 1617 te Middelburg geboren. Na de hoogeschool bezocht te hebben, deed hij een reis door Engeland en de zeven Provincien, en werd den 20 September 1639 voor de classis van Walcheren geëxamineerd, tot proponent aangenomen en ruim een jaar later predikant te Ovesande en Driebergen op Zuid-Beveland, waar hij voor Samuel Regius, naar Brasilie vertrokken, de dienst waarnam. Den 20 Maart 1641 verwisselde hij deze standplaats met Baarland, doch in den aanvang van 1642 verdroeg hij zich met bewindhebbers der O. I. Compagnie, om in Neerlands-Indie, gedurende vijf jaren het predikambt te bedienen. Hij vertrok werkelijk met het schip Middelburg, doch toen het door storm in Plymouth was binnengeloopen, vernam hij aldaar dat een zijner ambtsbroeders hem bij de classis van Walcheren van onregtzinnigheid had beschuldigd. Hij besloot te Londen te blijven, ten einde zich hier tegen te verdedigen. De togt naar Indië had hierdoor geen voortgang, maar de Mey begaf zich naar Frankrijk, liet zich te Valence tot doctor in de geneeskunde promoveren en keerde over Zwitserland en Duitschland naar het vaderland terug. Gedurende zijn verblijf te Saumur zond hij een verklaring van zijne regtzinnigheid aan den predikant Lievenszen, toen voorzitter der Deputati ad res Indicas, waarin de classis genoegen nam, mits hij echter, om alle achterdenken te voorkomen, nog 18 in 't Latijn opgestelde artykelen van geloof onderteekende, 't geen hij den 8 Januarij 1643 deed. In Maart daaraanvolgende vertrok hij als predikant naar St. Eustatius in Amerika [1]), waar hij 17 maanden de dienst in 't Fransch, Engelsch en Duitsch waarnam. In het vaderland wedergekeerd werd hij eerst (1645) te Soutelande, vervolgens te St. Laurens (1648) en eindelijk den 1 Augustus 1649 te Middelburg beroepen. De classis van Goes verlangde dat hij ook haar ten opzigte de verdenking van onregtzinnigheid genoegen zou geven. De classis van Walcheren toonde zijn ongehoudenheid hiertoe aan, maar hij zelf vond goed de eerstgemelde classis op 48 punten mondeling te antwoorden. Nu verklaarde ook deze hem regtzinnig, maar toch moest de Mey het dulden, dat sommige zijner ambtgenooten hem van tijd tot tijd van heterodoxie beschuldigden, vooral tijdens het beroep en de bevestiging van Wilhelmus Momma te Middelburg. Veel had hij te lijden van den proponent Petrus Appeldoorn, Rotterdammer, die hem in gedrukte schriften (*cras credo, hodie nihil; Aderlatinghe van het philosophisch bloedt*) lastig viel; doch de Mey mogt het genoegen hebben dezen heethoofdigen lasteraar door den arm des wereldlijken regters te regt gewezen te zien. Wij weten niet, waarin de Mey van onregtzinnigheid werd verdacht. Uit zijn leven en geschriften leeren wij hem als een verdraagzaam en liberaal theologant kennen, die niet het gezag van anderen, maar eigene overtuiging volgde, en zonder eene bepaalde rigting aan te kleven, een zelfstandig eclecticus was. Het schijnt dat zijne liberale denkwijze in het oog van sommigen te veel naar onregtzinnigheid smaakte. Te hooger stond hij in de schatting der milder denkenden en ook der Remonstranten. Gerard Brandt vereerde zijne nagedachtenis met een lijkdicht, die met het volgende grafschrift eindigt:

»Hier legt de Mey, de leitsman van de vromen,
»Wiens gulde tong het onbescheit kon tomen,
»De leeraar die meest op de liefde drong,
»En booze haat met taai geduld bedwong.
»De nazaat moet nu naar zijn lessen hooren,
»Of kerk en staat gaat door de twist verloren.”

Geen wonder dat, waar de remonstrantsche geschiedschrijver hem zoodanigen lof waardig keurde, de ultra orthodoxen hem van heterodoxie verdachten.

Ondertusschen was de verdenking, waaronder hij lag, oorzaak dat zijn beroep te Amsterdam (1654) en te Rotterdam (1655) geen voortgang had. Den 9 December 1652 vertrok hij naar Mechelen om de predikdienst bij de Gedeputeerden der Chambre mi-partie aldaar waar te nemen. Hij keerde in 't begin van 1653 terug, doch werd in November van hetzelfde jaar door Th. Graswinckel, uit naam der Gedeputeerden, verzocht andermaal derwaarts te komen, 't geen hij, wegens het overlijden van twee Middelburgsche predikanten, toen moest afslaan. In 1654 werd hem door de Regering het ambt van Curator der Latijnsche school aangeboden; ofschoon hij het reeds vroeger had afgeslagen »omdat (schreef hij) ick van jaren en dienst den jongsten was onder de predicanten, en dus gheen verbelginghe te veroorzaecken.” In het laatst van dit jaar werd hij door de synoden en classen medegedeputeerd naar Leyden, om over het verbeteren der drukfeilen in de eerste uitgaaf van den Bijbel, volgens de nieuwe overzetting te raadplegen, van waar hij wedergekeerd zijnde zoo mondeling als schriftelijk verslag deed aan de gecommitteerden en die der classen van Zeeland en van Walcheren.

In het begin van 1657 werd hij door de classen van Walcheren nevens andere godgeleerden verzocht om de schriften van Joannes Duraeus te overzien, in October hem de commissie opgedragen van 't opzigt over de Oost-Indische kerkzaken, en in 't laatst van November schonk hem de Magistraat de betrekking van catechista der Latijnsche school. In Maart 1662, werd hij door de classis van Walcheren afgezonden naar Sas van Gent, om te spreken met Gedeputeerden uit den Raad van State tër verdediging van het regt der classis en synodus van Zeeland als ook van den kerkeraad van Sas, omtrent de censure van zekeren predikant aldaar staande, tegen de handeling van bovengemelden Raad, en in Julij van ditzelfde jaar stond hij op de nominatie tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht. Toen Willem III in 1668 tot eerste edele van Zeeland werd benoemd, hield hij, ter begroeting van den Prins een *oratio votiva*, onder zijn werken opgenomen, ook noodigde hem omtrent dien tijd Johan Boreel, gezant van de staat in Engeland, om bij hem de betrekking van hofprediker waar te nemen, aan welke uitnoodiging hij echter niet voldeed. In Februarij 1670 stelde hem de Magistaat tot schoolarch, of opperdeken der schoolmeesters aan, in plaats van zijn overleden ambtgenoot Jacobus Anslaer. In Junij 1671 was hij een der gedeputeerden uit naam der 4 classes van Zeeland om de synodale schriften van 't synode te Dordrecht, die in den Haag op het Hof en de schriften van de overzetting des Bijbels, die te Leyden op het Stadhuis bewaard werden, te overzien. Op verzoek van eenige gaf de regering van Middelburg hem vrijheid onderwijs in de philosophie te mogen geven, waarmede hij den 19 Sept. 1672 in het Auditorium der Doorluchtige school een aanvang maakte. Ook begon hij in dat jaar, met toestemming der regering, in de Nieuwe kerk (avondpredikatiën waren er toen nog niet,) Zondagavond oefeningen te houden.

In 1673 vertrok hij naar Vrouwenpolder om aan de uitgetrokkene krijgslieden het Evangelie te verkondigen. In Maart

[1]) Hij had een deel der kolonie gekocht.

1676 werd, op verzoek van eenige leden der regering, door hem een collegie over de *Physica Regii* aangevangen, in hetzelfde jaar stelde de regering hem tot *professor primarius Theologiae et Philosophiae* aan, en den 8 Junij 1676 hield hij zijne oratio inauguralis. Twee jaren later, den 8 April 1678, overleed hij. Den 7 October 1648 was hij in het huwelijk getreden met Wilhelmina van Dryen, dochter van Denys Antoniusz. van Dryen, equipagiemeester der geoctrooijeerde O. I. Maatschappij te Middelburg, die hem 7 kinderen schonk, van welke 5 hem overleefden.

Zijne afbeelding is door Suyderhoef naar de schilderijen van Kouwenburg en Eversdyk in plaat gebragt. Een menigte Latijnsche en Nederduitsche lofdigten zijn ter zijner eere vervaardigd, die men vóór zijne werken en bij la Rue, kan lezen. Sedert zijn twee en dertigste jaar begon hij zijne schriften, zoo in het Duitsch als in het Latijn uit te geven.

Hiertoe behooren:

Handboek der spreuken Salomons. Middelb. 1657. 12°. 1681. fol.

Over de Hebreën. Ald. 1664. 4°.

Lof des Heeren. Ald. 1665. 4°.

Gelukzaligheid des Menschen levens. 4°.

Over de Catechismus. Utrecht. 1693. 4°.

Korte aanmerkingen over de ligtende fakkel voor een dwaalende conscientie. Middelb. 1678. 4°.

Nodige en nadere verklaringe van de dwaalende conscientie. Middelb. 4°.

Over bysondere plaatsen des N. Testaments. Middelb. 1654. 4°.

Reede en Zeedelyke bedenkingen. Gouda. 1705. 4°.

Euzoia van de Gelukzaligheid des Menschenlevens. Middelb. 1674. 4°.

Hooftvragen der Gelukzaligheit. 4°.

Lof des Heeren of Hallelujah, verbreyd op het Natuur-tooneel met het vervolg op het Genade-toneel. Middelb. 1666. 2 d. 4°.

Eenparig en bondig oordeel der voornaamste Godgeleerden over de vereeniging met de Lutheranen. Middelb. 1689. 4°.

Over eenige stellingen van de Hebreen, Luthersen en Calvinisten. 4°.

Beschryving van de aart. en werken der conscientie. Middelb. 1652. 12°.

Over de eigenschappen en werken Gods. Middelb. 1652. 4°.

Oeffening der Godzaligheid. 12°.

Zij zijn alle bijeenverzameld en uitgegeven met den volgenden titel:

Alle de Nederduitsche wercken, beschreven door den Godzaligen en hooggeleerden heer, de heer Mr. Joannes de Mey, in syn leven opperleermeester der H. Godgeleerdheid en wijsbegeerte in de hoogeschool, ook geneesmeester, mitsgaders bedienaar des Goddelijken woords in de gemeynte van Jesus Christus tot Middelburg in Zeeland. Middelb. bij J. Meesters. 1681. fol. Delft 1704 fol., 1741. fol.

Bovendien heeft hij in het Latijn geschreven:

Physiologia Sacra, sive expositio locorum S. Scripturae, in quibus agitur de rebus naturalibus, waarvan de derde uitgave verscheen Mediob. 1661. 4°.; door Joh. Jac. Scheulzer in zijn *Jobs heilige Natuurkennis* met lof vermeld,

Vindiciae Textus Hebraici contra Vossium de LXX interpretibus. Rot. 1662. 4°.

Nog vertaalde hij gedeeltelijk in het Latijn de *Metamorphosis naturalis* van J. Goedaert en gaf die, zoo in het Nederd. als Latijn, verrijkt met aanmerkingen en eenige bijvoegselen in het licht. Ook schreef hij in 1666 een korte voorreden voor de *Practyke der Godtsaligheit van Lewes Bayly.*

Hij liet vele theologische, philosophisch en historische handschriften na.

Zie Bayle, *Dict. hist. et crit.* T. III. p. 1959; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 694; Jöcher; Henn. Witte, *Diar. Biogr.* T. II. p. 116; *Lindenias renovat.* p. 641; Godefr. Vockerodt, *Disput. de Foetura artificiosa Jacobi, Praef.*; Rochefort, *Hist. des Antilles de l'Amérique*, p. 57; *Lijst der Middelb. pred.* la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 57 volgg.; Scheulzer, *Jobs H. Natuurk.*; W. Sewel, *Tweem. uittroksel v. Lentem. Grasm. Bloeim. en Zomerm.*; J. Oudaan, *Mengelp.* D. II. bl. 65; J. Antonides, *Gedicht.* bl. 206; G. Brandts, *Poezy*, bl. 404; *Zion in rouwe en de tranen van het weenende Middelb.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Abcoude; Arrenberg; F. Muller, *Cat. v. Godg. Boeken*, bl. 94.

MEY (Jan de), heer van Lekkerland, te Rotterdam geboren, werd in 1694 raad, in 1695 (de eerste reize) schepen, in 1718, 1823, 1728, 1731 burgemeester en ontvanger der convoyen en licenten te Gouda. Hij huwde Johanna van der Dussen, jongste dochter van burgemeester Jacob van den Dussen, en stierf den 11 Junij 1731 in den ouderdom van 66 jaren en 6 maanden. Hij liet een zoon en vier dochters na, van welke de oudste huwde met Mr. Jacob Sluter, raad, schepen en ontvanger der grafelijkheids-tollen te Gouda.

Zie *Levensbes. van ber. mannen*, D. III. bl. 681, 682.

MEY (Pieter de), burgemeester van Rotterdam, tijdens het Kostermans-oproer (1690) met vijf andere regenten door den stadhouder buiten tijds ontslagen. Toen echter de prins gestorven was (1702), wendde de Mey zich tot de vroedschap om herstel, en kreeg het gedaan dat hij bij de eerste vacature jure suo in de vroedschap terugkeerde. Maar hij moest zich met een plaats onder de minderheid vergenoegen totdat de dood ook in de correspondentie voor hem ruimbaan gemaakt had, en toen moest hij nog van onderop beginnen en wachten tot de andere leden, die meest alle jonger in jaren waren dan hij, en hem in het bekleeden der burgemeestersposten waren voorgegaan.

Zie Wagenaar, D. XVI. bl. 128; D. XVII. bl. 135; Fruin, *Nog iets over de correspondentie van regenten onder de republiek.*

MEY VAN STREEFKERK (Mr. Jean Gijsberto de), zoon van jonkr. Jan Gijsberto de Mey van Streefkerk en Nieuw Lekkerland, burgemeester van Leyden, kommandeur van de orde van den Ned. Leeuw (geb. te Leyden 1753, overleden 1844) en van Margaretha Maasdam, werd den 6 April 1782 te Leyden geboren, legde zich aan de hoogeschool zijner geboortestad op de regten toe, waarin hij den 24 Junij 1802 promoveerde. Kort daarna trad hij de staatkundige loopbaan in met de aanvaarding van den post van gezantschapssecretaris te Parijs. Na dezen post ruim twee jaren vervuld te hebben, werd hij in Mei 1805 door den Raadpensionaris Schimmelpenninck met de betrekking van kabinet-secretaris vereerd. Onder koning Lodewijk en gedurende de inlijving in het Fransche keizerrijk bleef hij, in onderscheidene betrekkingen in dienst. Koning Willem I benoemde hem 1822 tot secretaris van staat, ook werd hij door dien vorst, bij de instelling der ridderorden eerst tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, later (1819) tot commandeur dier orde benoemd, en in 1826 tot den adelstand met den titel van Baron verheven. De aanhoudende inspanning en arbeid, die getrouwe vervulling zijner moeijelijke ambtspligten van hem vorderden, ondermijnde zijne niet sterke gezondheid zoo zeer, dat hij zich in den jare 1835 genoodzaakt vond, zijn ontslag te vragen. Hij verkreeg het, en werd tot Grootkruis van den Nederlandschen Leeuw, minister van staat en lid van de eerste kamer der Staten-Generaal benoemd, welke laatste waardigheid echter niet door hem werd aangenomen, wijl hij zich door zijne zwakke gezondheid buiten staat achtte deze betrekking te vervullen. Hij overleed den 5 Jan. 1841 in den ouderdom van 58 jaren.

Hij huwde 1. Françoise Catharina Beeldemaker; 2. Elisabeth Wilhelmina Swellengrèbel; 3. Clara Elisabeth Witsen Elias, doch liet geen zoons na. Hij was lid der Maats. van Ned. Letterk. te Leyden.

Zie *Galerie des Contemporains*, T. VII. p. 74; *Handel. der jaarl. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* bl. 25 volg.; *Part. berigt.*

MEY (Maerten Pieter van der), stadstimmerman te Alkmaar, werd in 1573, gedurende het beleg dezer stad door de Spanjaarden, met brieven naar Sonoy te Schagen gezonden, om hem den nood der stad bekend te maken. Sonoy zond hem vervolgens naar den prins te Delft. De prins gaf hem een brief aan de overigheid der stad om haar tot volharding aan te manen.

Hierop begaf hij zich weder naar Sonoy, die hem naar Alkmaar met 's prinsen en zijne brieven terugzond. Niet ver van deze stad werd hij ontdekt, waarop hij de brieven van zich wierp en ontkwam. Dit geval, in plaats van nadeel te doen, was oorzaak tot verlossing van de stad, want Don Frederik zag uit de brieven dat men inderdaad het plan had de dijken te doorsteken, hetgeen hem zeer ontzette en tot den aftogt bewoog.

Zie Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. II. bl. 394, 396, 407.

MEY (Arnoldus te), eerst kapellaan aan de kerk van O. L. V. Hemelvaart te Leyden, die toen nog niet tot parochie verheven onder den algemeenen naam van de Fransche kerk bekend stond. Onder den Franschen priester van de Franciscaner orde, den pastoor Carolus Bertinus de Ram, werd Te Mey, na diens overlijden in 1832, tot pastoor aan genoemde kerk aangesteld. Zoowel hier als elders werden in der tijd de r. k. huiskerken in welgeordende bedehuizen herschapen. Ook pastoor Te Mey was vervuld van dat plan ten opzigte van zijne kerk; door zijn onvermoeid streven mogt hij het genoegen smaken eene fraaije kerk in den renaissance-gothischen stijl te stichten, die in 1889 werd ingewijd. Hij leefde voor het heil zijner gemeente, die aan hem innig verknocht was, en voor den luister zijner kerk, waarvoor hij alles veil had. Van hem kon gezegd worden wat van zijnen voorganger is gezegd: hij was een goed en zachtzinnig man, van zijne jeugd af in deugden geoefend. En dat hij niet alleen door zijne gemeente werd hooggeschat bleek nog op den 1 Februarij 1864, toen den waardigen geestelijke zoo vele bewijzen van hartelijke deelneming werden geschonken bij de herinnering aan het tijdvak, dat hij 25 jaren in de geestelijke behoefte der r. k. gevangenen in het militaire detentie-huis enz. voorzien had. Hij overleed te Leyden als pastoor van de parochie van O. L. V. Hemelvaart, 30 Julij 1865, in den ouderdom van 64 jaren.

Zie *Leydsche Courant van 3 Augustus* 1865.

MEY (...). Kramm zag een portret, levensgroot als buste, in de manier van Ferdinand Bol, vrij goed van kleur en behandeling, beteekend Mey 1662.

Zie Kramm, t. a. p.

MEY (Jan Ary de) leefde in den aanvang der 18e eeuw. Kramm zag van dezen meester een kloek zeestuk, schilderachtig van toon.

Zie Kramm, t. a. p.

MEY (van der). Op den Cat. van etsen en prenten van Mr. J. van Buuren, baillиuw van Noordwijkerhout, komt (bl. 218) een ets van dezen meester voor, verbeeldende *een staande rustende Neptunus met drietand en zeeschulp* 1766.

Zie Kramm, t. a. p.

MEY of MAY (Job Seaborne) denkelijk een zoon van Willem of William. In zeedienst opgeklommen tot den rang van Schout bij nacht; werd hij Directeur der Marine aan 's Lands werf te Rotterdam. Hij was een verdienstelijk officier en een wetenschappelijk man, aan wiens bewerking Rotterdam het Kanaal van Voorne te danken heeft, zonder hetwelk de handel dier stad niet alleen nimmer zijne tegenwoordige uitgebreidheid zoude verkregen hebben, maar thans niet zoude kunnen bestaan; te meer verdienstelijk was zijne rustelooze bemoeijing, om reden te dier tijd de daarstelling van dat kanaal door invloedrijke personen binnen deze gemeente, niet zonder eigenbelang, werd tegengewerkt. Hij moet in of om 1827 te Rotterdam, naar men wil in meer dan 60-jarigen ouderdom overleden zijn.

Part. berigt.

MEYE of MYE (Frederik van der) te Delft geboren, geneesheer der koninklijke bezetting te Breda, gaf in 1627 in het licht:

Frederici van der Mye Delphensis, Praesidii Bredani, Medici regii, de morbis et symptomatibus popularibus Bredanis tempore obsidionis et eorum immutationibus pro anni victusque diversitate, deque medicamentis, in summa rerum inopia adhibitis, tractatus duo. Ejusdem dissertationes duae medico-physicae, de contagio et cornu monoceretis quondam in aquis circa Bredam reperto, (labore et constantia). Antwerpiae ex officina Plantiniana MDCXXVII 4°. 160 *pag.* 2da *Editio ibidem* 1629, 4°., 3tia *Editio Jenae* 1792, 8°.

Twee verhandelingen van Frederik van der Meye geneesheer der Koninklijke bezetting te Breda, over de heerschende volksziektens te Breda, ten tijde van het beleg, derzelver toevallen en verschijnselen en de veranderingen, die dezelve ondergaan hebben na gelange van de verscheidenheid van het jaargetijde en het voedsel, almede over de geneesmiddelen, die bij het grootste gebrek aan alles, daar tegen gebruikt zijn. Na de nieuwste uitgave van D. Christianus Gothfridus Gruner, benevens de Voorreden en Aanteekeningen van denzelve. Uit het Latijn vertaald. Breda, Willem van Bergen, 1793, 165 bl., voorwerk 20 bl.

MEYBURG (Bartholomeus) werd omtrent 1623 te Maassluis geboren, oefende zich in het portret- en historieschilderen, waarin hij zeer bekwaam werd. Hij reisde met zijn leerling Christoffel Pierson eenige jaren in Duitschland en schilderde onder weg verschieden portretten van aanzienlijke personen, later hield hij zich aan Duitsche hoven op, en vestigde zich eindelijk te 's Hage, waar hij in 1708 of 1709 in hoogen ouderdom overleed.

Hij was in 1665 lid van de converie-kamer aldaar, waar in 1663 een *St. Paulus* van zijn penseel bekend was.

Zie Immerzeel en Kramm, t. a. p.

MEYEN (Johannes a) van Bergen op Zoom, begaf zich naar Italie, waar hij roem verworf.

Hij gaf in het licht:

Virgilii Maronis Opera ex doctissimorum virorum notationibus illustrata. Venetiis, Manutii typis 1576, *Francof* 1576, 1617, 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 526; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70.

MEIJER (Albertus) of MEIERUS, gaf in het licht:

Methodus Apodemica, qua docetur quid singulis in locis, praecipue in peregrinando, observare debeant studiosi. Rostochii 1591, 8°.

Zie Sweertii; *Ath. Belg.* p. 114; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 38; Foppens, *Bibl. Belg* T. I. p. 72.

MEIJER (Antonius de), zoon van Hendrik de Meijer en neef van Jacob de Meijer (die volgen) werd omstreeks 1527 te Vletteren geboren. Zoodra hij in staat was het Latijn te leeren, zond men hem naar zijn oom te Brugge. Hij zette zijne studien voort te Parijs, en in zijn vaderland weergekeerd werd hij huisonderwijzer in het Grieksch te Leuven. Van daar begaf hij zich naar Tirlemont, waar hij omtrent 1550 eene Latijnsche school opende. Drie jaren later vestigde hij zich, op aanzoek van den bisschop Maximiliaan de Berges, te Kamerijk, waar hij gedurende 7 jaren hetzelfde onderwijs gaf. Na verloop van dezen tijd werd hij door die van Atrecht tot rector der Latijnsche school beroepen. Hij bestuurde haar 37 jaren, en stierf den 27 October 1597 aan de pest, die toen in die stad woedde. Zijn ligchaam werd op het kerkhof van St. Nicolaas begraven, waar Philip, een zijner zonen, op zijn grafzerk een grafschrift liet graveren, dat men o. a. bij Foppens en Paquot leest. Omstreeks 1549 huwde Meijer met Isabelle Roos, van Kortrijk, die hem twee zonen en twee dochters schonk. Na haar dood, huwde hij een andere vrouw die hem overleefde. Charles Caudron hield een lijkrede op hem.

Meijer beoefende de Latijnsche poëzij. Perelkamp paste op hem de woorden van Cratinus bij Horatius (I Ep. 19.) toe:

> Nulla placere diu, nec carmina vivere possunt,
> Quae scribuntur aquae potoribus.

Men heeft van hem:

Cameracum, seu urbis et populi Cameracensis Encomium. Antv. 1550, 12°.

Isocratis Paraenesis ad Demonicum, Latinè versa; cum quinto Libro Epigrammatum Graecorum. Cameraci 1561, 4°.

Ursus, seu vita D. Vedasti, Episcopi Atrebatensis, in libros tres divisa. Paris. 1580, 12°.

Threnodia, seu illustrium aiquot virorum Epicedia et tumuli. Atreb. 1594, 4°.

Cato Christianus, sive Institutio paranetica ad pietatem, in libros decem digesta.

Comites Flandriae, ex Annalibus Jacobi Meyeri; versu heroico.

Sententiae B. Nili, Episcopi et Martyris, e Graecis Latinae factae in versus. Reeds had Bilibald Pirckheymer van Neurenberg er een Lat. overzetting van gegeven.

Quatuor hominis novissima.

Serenae ad amicos.

Joannis Austriaci Victoria de Turcis ad Naupactum relata.

Epithalamia sacra et profana.

Excerpten uit *Cato Christianus* en de *Anagrammata quae nobilioribus discipulis dicavit* bij Gruterus, *Del.* T. III. p. 559—561.

Hij liet in hands. na:

Epigrammatum Liber.

Annotationes in libros Hesiodi ἔργα καὶ ἡμέραι.

Anagrammata, celebrioribus discipulis dicata.

De cruce ejusque religiosa adoratione.

Miscellanea, Volumen.

In 1561 gaf hij de *Annales Flandriae* van zijnen oom Jacobus Meijer in het licht. Tot zijne vrienden behoorden o. a. Andreas Hoius, die zijn leven in Lat. verzen (door Paquot medegedeeld) heeft beschreven en Janus Dousa, aan wien een gedicht van hem voorkomt voor diens *Sylv. Lib. II Adopt.* in *Poëm.* L. B. 1578, get. Atrebati XIX Junii 1570.

Zie Loerii, *Chron. Belg.* p. 677—678, 679, 680; Miraei *Script. Saec.* XVII ed. Fabricii, p. [illegible] Sanderi, *Bibl. Belg.* ms. T. I. p. 292; Id. *de Claris Antonisiis*, p. 200, 201; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 135, 136; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 69—71; Paquot, *Mém.* T. III. p. 36, 37; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 95; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 177; Jöcher.

MEIJER (Adrianus Frans Baron), zoon van Jacobus Gijsbertus en van Adriana Korthout, werd 4 September 1768 te Axel geboren, en overleed te Amsterdam in 1846.

Hoewel als kadet bij de artillerie in dienst getreden ging hij spoedig bij de infanterie over, werd in 1793 vaandrig, 2 jaren daarna luitenant en nog in dat zelfde jaar (1795) kapitein en adjudant majoor. In 1806 tot luitenant kolonel en in 1808 tot kolonel bevorderd zijnde, ging hij, na de inlijving in Fransche dienst over, waarin hij in 1811 als kolonel aan het hoofd van het tweede regement étrangers geplaatst werd. Na Neerlands herstelling werd hij in Nederlandsche dienst geplaatst als kolonel eerste adjudant van den luitenant-generaal Tindal, in 1815 tot generaal-majoor bevorderd, werd hij Provinciaal kommandant van Namen, later van Overijssel; den 20 December 1826 bevorderd tot luitenant-generaal in het 6e groot militair kommando, en in het begin van 1831 chef van de derde divisie van het leger te velde.

Den 13 Februarij 1838 werd hij gepensioneerd.

Hij heeft deelgenomen aan meest alle verrigtingen van het Nederlands leger van 1793—1810. In Fransche dienst was hij geplaatst in Italie en in de jaren 1830 en volgende was hij bij het leger te velde.

Hij heeft zich onderscheiden in den veldtogt in Noordholland in 1799, bij de afdeelingen van het Bataafsche leger in Duitschland in 1801—1803, en in de jaren 1813 en 1814 in Italie bij de affaires van Brixen, St. Gedro en de Mincio, en bij gelegenheid der belegering van het kasteel St. Ange te Rome waarin hij het bevel voerde.

Hij was ridder der Hollandsche orde van de Unie, later van die der Reunie, der orde van het Legioen van Eer, der Militaire Willemsorde 3e klasse, van den Nederlandschen Leeuw en eindelijk den 31 December 1840 door koning Willem I bevorderd tot Kommandeur der orde van den Ned. Leeuw.

Meijer gaat op drieërlei wijzen in steendruk uit, eens met latijnsch onderschrift, toen hij de Leydsche jagers onder zijne bevelen had, 1831.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 119, 227, 691; Muller, *Cat. v. portr.* i. v.; *Part. berigt.*

MEIJER (A).

Men heeft van hem:

J. F. X. Würth *ainé et* A. Meijer. *Plan de plusieurs cours de langues Grecque, Latine, Hollandaise, Française.* Namur 182 , 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 102.

MEIJER (A.) Luthersch predikant te 's Bosch, schreef:

Historisch berigt der belegering en bevrijding van 's Hertogenbosch. 's Bosch 1813. 8°.

Zie Hermans, *Conspect.* p. 7; van Cleef, *Naaml.* bl. 392; Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst van plaatsbeschr.* bl. 45.

MEIJER (A.), tooneeldichter, bloeide in de tweede helft der 17e eeuw.

Men heeft van hem:

De Loogchenaar, 1658. 8°.

Het Gulde Vlies. Amst. 1668. 8°.

De verliefde Koningsbruyt. 1668. 4°.

MEIJER (A. D.) schreef:

Onderzoek over het gebruik van een openbaar spel; speciaal toegepast op het rijk der Nederlanden, gr. 8°. 1823. Amsterd.

MEIJER (A. H.).

Op *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 129 komt voor:

Eene verzameling van godsdienstige dicht- en zangstukken, uit het eerste gedeelte dezer eeuw, waaronder van P. Dekth, A. H. Meijer, A. Pierson en G. de Wal.

MEIJER (Bernardus) in het midde der vorige eeuw te Amsterdam geboren, was scheepsbevrachter en lid van het genootschap: *Hierna volmaakter*, in welke werken men gedichten van hem vindt, die weinig waarde hebben.

Hij overleed in 1826 in zijne geboortestad.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MEIJER (Bernard), broeder van het gemeene leven, die zich voornamelijk met de schoolarbeid bezig hield. Hij overleed in 1467.

Zie Delprat, *Broeders. van Geert Groote*, bl. 69.

MEIJER (B. J.) schreef:

Behoed- en geneesmiddelen tegen de cholera-morbus, de kinkhoest en kankerklieren. Rott. 1831.

Magnetisch-somambulistische geneeswijze der hier en elders heerschende ziekte, de zoogenaamde griep, met een verslag van twee merkwaardige genezingen van graauwe staar, mitsgaders eenige bespiegelingen over het wezen en de werkingen van het dierlijk magnetismus. Amst. 1837. 8°.

Nieuwe bijdragen tot de merkwaardige waarnemingen van het dierlijk magnetismus. Amst. 1837. 8°. 1 pl. St. I.

Een woord tot verdediging van het dierlijk magnetismus en somambulismus tegen F. van der Breggen Cz. Rott. 1825. 8°.

Merkwaardige waarnemingen van behandeling en genezing door het dierlijk magnetismus en somambulismus, verrijkt met een toegift, zijnde eene aanwijzing en onderrigting, om door zekere magnetische bewerking pijnlijke ongesteldheden, vooral jicht of het rhumatismus te genezen.

Zie Holtrop, t. a. p. bl. 220, 221.

MEIJER (Christiaan), een bekeerde Jood van Hamburg, te Bremen gedoopt, hield zich een groot deel van zijn leven in de Nederlanden op. Hij schreef onder den titel van

Liber praeceptorum oculos illustrantium ex Ps. XIX: 16, eene vergelijking tusschen Mozes en Christus.

De Vera Immanuelis generatione ex virgine etc. Hebr. et Lat. Amsterd. 1729. 4°. Vert. in 't Nederd. (*Waare geboorte van den Immanuel uit eene ondertrouwde Maagd, uit het Hebr. door J. Paetz.* Amst. 1724. 8°.

Korte inhoud van twee tractaten des Joodschen Talmuds, nam. in die van Brachut en Avoda Zara. Amst. 1731.

Een zeer merkwaardig en extraord. berigt uyt de oude Joodsche Rabbynische schriften, aangaande, wanneer en op wat tijd de Christus *of — de Koning Messias moest geboren worden, 't welk de Joden — door den gouden kandelaar — Exod. XXV:* 31 *bewijzen willen enz.* Ald. 1730. 4°.

Uytroeijing van den Messias. Utr. 1720. 8°.

Van den Drieëenigen Godsdienst. Amst. 1726. 8°.

Zie Jöcher, *Cat. d. Nat. Bibl.* bl. 31; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 427; Abcoude, *Naaml.* bl. 245.

MEIJER (Cornelis), een Hollandsch waterbouwkundige, werd omstreeks 1640 geboren. Hij werd door de pauselijke kamer naar Italie geroepen om den Tiber te zuiveren en bevaarbaar te maken. Eenige zijner voorslagen werden aangenomen, doch de meeste en gewigtigste door de ijverzucht der Italianen niet ten uitvoer gebragt. Om zich te regtvaardigen en te verhoeden dat anderen zich zijne uitvindingen niet toeëigenden, beschreef hij ze in een thans zeldzaam, met vele schoone platen versierd werk getiteld:

L'arte di restituire a Roma la tralasciata navigatione del suo Tevere. — Dell Ingegniero, Corn. Meijer, Olandese. In Roma 1685. fol.

In het jaar 1659 had hij reeds te Rome hiervan een voorlooper gegeven en een Ital. geschrift aan paus Innocentius XI opgedragen, met topogr. schetsen.

Hij beproefde, even als meer andere Hollandsche waterbouwkundigen, het droogleggen der ongezonde Pontijnsche moerassen.

Volgens Beckmann, *Gesch. d. Erfind.*, I, 551, was hij medelid van *d'Accademia fisico-matematica romana*, en schreef nog de navolgende werken, als:

L'arte di rendere i fiumi navigabili in vari modi etc. Ib. 1696.

Diversi segreti per conoscere la bontà di metalli, e la virtù della calamita etc. 4°.

Varie osservazioni de pianete i loro satelliti comete che hanno de figure etc.

Nuovi ritrovamenti divisi in due parti, Ib. 1696.

Sommigen houden hem voor den uitvinder der Scheepskameelen, doch dit is niet waarschijnlijk, omdat men voor deze uitvinding eerder den Amsterdamschen Meeuwen Meindertszoon Bakker, kan houden. Wanneer Meijer overleden is, vinden wij niet opgeteekend, doch het moet in of na het jaar 1700 zijn voorgevallen.

Toen was hij nog onder paus Innocentius XII werkzaam gelijk zijn zoon Otto Meijer onder Clemens XI, die van 1700 tot 1721 regeerde.

Zie Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VI, 1. p. 419; D. VI. 2. p. 676 en v.; *Navorscher*, 1856, bl. 64 en 214, ook 1854, bl. 164; *Catal.* J. Meerman, 1824, T. I. p. 246, n°. 552, 553; Poggendorff, *Handwörterb. zur Geschichte der exacten Wissenschaften*; Volckmann, *Nachr. von Italien*, B. II. S. 152; Beckmann, *Gesch. d. Erfind.* B. I. p. 551; Adelung u Rotermund.

MEIJER (Cornelis) boekdrukker te Gent, omtrent 1734 gestorven, was even als Jakob Hye een der voornaamste herstellers en werkzaamste leden der Rethorijk kamer de Fonteine te Gent. Hij had tot spreuk aangenomen *Altijd bezig.*

Tijdens dat M. Lucas van Branteghem, heer van Reybroue enz., deken der Fontenisten was, deed deze kamer een nieuwen schouwburg en vergaderzaal bouwen. Deze zaal werd in 1717 ingewijd en het eerste tooneelstuk aldaar vertoond was van Meijer. Het voert tot titel:

Zegepraal van Carel den VI, keyser van 't Christenrijk, ofte nederlaeg van Achmet den III, turkschen sultan, door den onverwinnelijken held, prins Eugenius van Savoyen, opperveldoversten der Christenen. Tooneelswys opgesteld door die voor zinspreuk voert: Altyd Bezigh. Ghendt 1717. 8°. 3e dr. *vers. en verb.* Ald. 1738. 8°.

Men heeft nog van hem:

Edelmoedige liefde van Dom Pedro, infant van Portugaal, ende Agneta van Castro, heldadig Trsp. in het Fr. uitgegev. door Houdart de la Motte ende nu in t Nederd. overghesteldt op den zin: De dwang in Trouw, Baert naer berouw. Ghendt z. j.

Den Ghereynsden Blindeman. Klsp. Ald. z. j.

Den ghewillighen Hoorendraegher, ofte schole der jalousy. Klsp. n. h. Fr. vertaald. Ald. z. j. welligt een navolging van een stuk van Jonas Pluimer.

De heylige Genoveva ofte herstelde onnooselheyt, bly-eyndig trsp. in desen laetsten druek vermeerdert. Ald. 1716.

(Joan van der Zype en C. M.) *Den rampsaligen ondergank van Tersides, koning van Persien, verwekt door vraek en weder-vraek van Theverin en Amurath; droefeyndig trsp. vertoond voor de eerste mael op het Gendsche schouw-tooneel ten jaere* 1716 *door de leerlingen van Rhetorica, onder de bestieringe van eenige liefhebbers uyt het hooft gilde der voorseyde stadt.* Ald. z. j.

't Zegenpraelende geloof, afgebeelt in Thomas Morus, cancelier van Engelant, onder de dwingelandij van Henricus de VIII en Anna Bolena; trsp. der 2 dr. versiert en verbeterd n. h. Fr. v. Bellay. Ald. z. j.

De gestrafte Boosheydt door Carel de Stoute, hertog van Bourgognien, grave van Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt etc., rechtveerdig gepleegt aen synen gouverneur van Zeelandt; trsp. Ald. z. j. gr. 8° en kl. 8°.

De verheerlyckte schoenlappers, ofte de gecroonde leerse; klsp. Ald. 1718. kl. 1°.

Zie Blommaert, *de Nederd. schrijv. v. Gend*, bl. 313, 314, 315; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 142, 229, 259; D. II. bl. 427.

MEIJERE (C. S. D.).

Men vindt van hem een gedicht *Op den groote Williem III en op deszelfs wonderlijke Landing den* 31 *Jan.* 1691. 's Grav. in plano.

Zie *Bibl. v. Ned. Pamfletten.*

MEIJER (Daniel) V. D. M. beoefende de Latijnsche poëzij. Men vindt van hem achter de *Continuatio* Ευκληριας *s. Pars secunda* van A. M. Schurman, 5 Carmina, een μνημόσυνον *beatae Virginis* A. M. Schurman en *Carmina sacra.*

Zie Heringa, *de Auditorio*, p. 125.

MEIJER (David), te Bremen geboren, als proponent in 1748 te Ham en Fransum, waar hij 14 Jan. 1776, in den ouderdom van 59 jaren en 8 maanden, overleed, schreef:

Observatio ad Ephes. VI: 10 *seqq. quo probatur Paulum in hoc Epilogo non universum coetum Ephesinum, sed ministros et antistites ejusdem coetus Ep[illegible] alloqui.* In *Bibl. Brem. Nova.* T. VI. I. p. 98.

Zie *Boekz. d. Gel. wereld*, 1748 a. bl. 503, b. 347; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 181.

MEIJER (F.), Catechiseermeester te Amsterdam, schreef:

Kort begrip der Christelijke Religie. 5e dr. Amst. 1763. 8°.

Geloof en gehoorzaamheid van Abraham beproeft in de offerhande van sijn eenigen en geliefden zoon Isaac, op een van de bergen in het land Moria, zijnde een verklaeing van de 19 *eerste versen van Genesis XXII in vijftien verhandelingen.*

Gestalte van een geloovige jood, voor en na zijne bekeering. Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 351.

MEIJER (Franciscus) of MEIJERUS, rector te Yselstein, in 1593 te Goes, waar hij slechts weinige weken dit ambt kan vervuld hebben, wijl Hubrecht van der Venne ook in dit jaar het rectoraat bekleedde. In 1594 werd hij naar Utrecht beroepen, niet als rector der Latijnsche school, maar als regent van zekere kweekschool aldaar opgerigt voor studenten in de Godgeleerdheid.

Zie Reitz, *de Schola Hieron.* p. 86; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 355; *Nehalennia*, 1849, bl. 85.

MEIJER (Gerhard), broeder van den predikant Hermannus Meijer, was van 1681 predikant te Termunten, 1683 te Beerta, stierf 31 Maart 1718, oud 63 jaren.

Hij schreef:

De onderwerpen van den H. doop nader bepaald ofte een ernstig antwoord op de groote vraag of alle de jonge kinderen, die tot 't ontvangen van den H. doop in de gereformeerde kerk aangeboden en aangenomen werden, daartoe geregtigd zijn? en ofse van de leeraars met een goed geweten kunnen worden gedoopt. Voortgebracht door den seer eerwaarden, welgeleerden en Godvruchtigen heere Gerhard Meier, in syn eerw. leven yverig leeraar van Jezus Christus *in de Beerta. En na eenige beschaving met een voorreden en sommige aanteekeningen volgens kerkenordeninge uytgegeven door Joh. Rem. Kelderman, predikant te Utregt.* Utr. 1719.

Portaal des Heeren of een verhandeling van de pligten der ouderen, waar te nemen in de opvoeding van hunne kinderen om se daardoor, onder Gods goedheid uit den staat der nature tot den staat der waare genade over te brengen. Gron. 1701.

Weegschale van het heiligdom, geschikt om het licht en werk van de genade Godts, van het dwaallicht der natuur en van den satan of derselver werkingen in den mensche te onderscheiden, uitgegeven met een voorrede door H. Carel van Byler, pred. te Nieuwkerk, Oudkerk en Fraen. Gron. 1731.

Zie *Bibl. Hag.* Cl. I. p. 899, Cl. IV. p. 143.

MEIJER (G. A.), zoon van Albertus Loesinck Meijer, in 1761 als predikant te Hinta en Oosterhuisen overleden, beoefende de poëzij, blijkens zijne *Kinderlijke traanen uitgestort over den dood van zijn vader.*

Zie *Boekz. d. Gel. wereld*, 1761 a. bl. 346, 347.

MEIJER (Gerrit Johan) zoon van Jan Jacob Meijer, predikant te Batavia [1]), en van Christina Bastiana

[1]) Geboren te Colombo op Ceylon, vestigde zich, na volbragte studiën aan de Hoogeschool te Leyden, te Batavia, waar hij eenigen tijd de predikdienst vervulde, totdat hij in het huwelijk trad met C. B. Schreuder, wed. van J. G. D. Hasselaer, haren neef, doch-

Schreuder, werd den 15 Aug. 1781 te Kleef geboren en ontving het eerste onderwijs van den heer Buchel, een bij zijn ouders inwonend leeraar, in de Hoogduitsche, Fransche en Engelsche talen, alsmede in de geschiedenis en aardrijkskunde, en van een prediker in het Augustijner klooster, Asmus, in de wiskunde, terwijl hij in de privaat school van den oud-rector Schneider grieksch en latijn leerde. Later bezocht hij het Gymnasium, destijds bestuurd door den rector Maas en den conrector Wachter. Te midden dezer voorbereidende oefeningen kwam er eene droevige omkeering in zijn lot. Het zeer aanzienlijk vermogen zijner moeder ging te loor; zijn vader zag zich eindelijk genoodzaakt naar Batavia, zijne vroegere woonplaats, terug te keeren en overleed er ook eenige jaren later. Zoo bleef dan zijne moeder met hare jongste kinderen te Kleef wonen, flaauwelijk ondersteund door eenige nabestaanden en vrienden.

Meijers verdere opvoeding werd nu toevertrouwd aan A. H. Romp, genees- en heelmeester te Kleef, in wiens huis hij zes jaren verkeerde, en die hem smaak voor de geneeskunde inboezemde. Nog bleef hij op het gymnasium, maar oefende zich tevens, onder de leiding van Romp, Rademacher en Arntz in de natuur-, kruid- en ontleedkunde, en ontving ook lessen in het praktische gedeelte. Gebrek aan ondersteuning, belette hem die studie aan eene hoogeschool voort te zetten, en hij zag zich verpligt eene plaats als afzonderlijk huisonderwijzer te zoeken. Dit werd hij in 1801 bij Mr. C. van der Voordt Pieck te Nijmegen, en in 1804 bij den heer M. C. van der Ondermeulen te Amsterdam. Hier geraakte hij in kennis met Hieron. de Bosch en H. C. Cras, en kwam als beminnaar der wijsbegeerte van Kant in aanraking met P. van Hemert, Dr. J. R. Deiman en Mr. J. Kinker. Een redevoering in *Felix Meritis* door hem uitgesproken, bragt hem in kennis met Helmers, Klyn en andere letterkundigen. Bij de oprigting der hoogescholen en athenaea in België werd hem, op aanbeveling van Cras, Bilderdyk en Kinker, en door bemiddeling van A. R. Falck, de leerstoel der Nederlandsche taal- en letterkunde aan het athaenaeum te Brussel opgedragen, welke post hij den 1 Mei 1818 aanvaardde, en in 1822 volgde hij A. ten Broeke Hoekstra als gewoon hoogleeraar in het vak van Nederd. letterkunde, welsprekendheid en vaderlandsche geschiedenis op, welken post hij met eene nederduitsche redevoering aanvaardde. Eenigen tijd te voren was hij door de hoogeschool te Luik honoris causâ tot Phil. Theor. Mag. et Litt. Hum. Doctor benoemd. Hij stichtte te Leuven in 1824 een Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, hetwelk hij, tot aan de omwenteling van 1830, altijd als voorzitter heeft bestuurd, en dat, in het laatste jaar 132 leden telde, waaronder, Meijer medegerekend, slechts vier protestanten waren. In datzelfde jaar bragt hij een *spaar- en hulpbank* tot stand, en in 1825, bij de oprigting van het *Collegium philosophicum*, werd hij ook in dat gesticht belast met de voordragt der Nederlandsche Letterkunde en Vaderlandsche Geschiedenis, tot dat in het begin van 1828 L. G. Visscher als buitengewoon leeraar, ter zijner hulpe, voor die taal benoemd werd.

Na de Belgische omwenteling, werd hij hoogleeraar in de Vaderlandsche Geschiedenis te Groningen, en overleed den 22 November 1848 in den ouderdom van 67 jaren. Hij huwde in 1818 Catharina Smit van Amsterdam, die hem drie dochters schonk. Meijer was lid der Kon. Maats. van Rhetorica te Gend (1820); lid der Maats. van Nederl. taal- en letterk. te Gend (1822); der Maats. van Nederl. letterk. te Leyden (1822), van het Provinc. Utr. Genoots. (1824), corresp. lid der 2de kl. van het Kon. Ned. Inst. (1828), lid van het Genoots. Pro excolendo jure patrio te Groningen; honorair lid der Maats. Felix Meritis en van het Kon. Genoots. Concordia te Brussel. Hij gaf in het licht:

ter van jonkhr. Jan Schreuder, raad ordinaris van Neêrlands Indië en resident van de Oostkust, en van jonkvrouw E. A. Hasselaer. Met haar behuwde hij een aanzienlijk vermogen, bedankte voor de predikdienst te Batavia, keerde naar Holland, woonde eenigen tijd te Leyden, en vestigde zich daarna te Kleef. Zijn oudste zoon L. W. Meijer, volgde zijn vader naar Batavia, klom van het eene ambt tot het andere op; werd later onder den gouverneur-generaal Daendels tot secretaris bij dezen benoemd en overleed aldaar in 1823.

Verhandeling over William Shakespeare, in het 10 stuk van van Hemert's *Lektuur voor de ontbijt en theetafel.*

Redevoering over Friedrich von Schiller (1808.)

Verhandeling over den Portug. dichter Luis de Camoens en deszelfs heldendicht: Os Lusiadas (1810.)

Redevoering over de vorderingen der aardrijkskunde, met een slotvers van F. J. Helmers 1812. Dit slotvers komt ook voor in diens *Nagel. Ged.* bl. 105.

Redev. over Francesco Petrarca, als Ital. dichter (1813.)

Lofrede op Jan Frederik Helmers (1814.)

Romeinsche nachten, bij het graf der Scipios. Uit het Ital. vert. met aanteekk. Amst. 1815. 2 d.

Redev. over den Spaanschen geschiedschrijver D. Juan Bautista Muñoz (1816.)

Verh. over Miguel de Cervantes Saavedra (1817.)

Redev. op den invloed der zeevaart op de Nederl. taal. (1818.)

Eerste Nederd. leesboek, ten gebruike van het openbaar onderwijs in de Zuidel. provinciën. Brussel 1819. Voor de vijfde maal herdrukt in 1828.

Redev. over de verpligting der Noord-Nederlanders, die in Belgie gevestigd zijn, om, door duidelijkheid en zuiverheid van taal een goed voorbeeld te geven.

Les verbes irreguliers hollandais, tant simples que composés; avec une explication française. Brux. 1819. Voor de derde maal gedr. in Junij 1830.

Grammaire hollandaise à l'instruction publique. Brux. 1820. Voor de vijfde maal op de pers in 1830.

Vervolg op het eerste Nederd. leesboek van G. J. M. overzien en met een voorr. van G. Lauts. Brussel 1826. 8°.

Tweede Nederduitsch leesboek, ten gebruike van het openbaar onderwijs in de Zuidelijke provinciën. Brussel 1821, voor de vierde maal herdrukt in 1829.

Redev. over de beoefening der Nederl. taal, het beste middel tot bevordering der ware vaderlandsliefde (1822.) In de Annalen der hoogeschool van Leuven.

Het leven van Jezus. *Een Nederlandsch handschrift uit de XIII eeuw. Met taalk. aanteekk. voor het eerst uitgegeven.* Gron. 1835.

Nalezing op het leven van Jezus; *Verslag van den roman van Walewein, en Fragmenten.* Gron. 1838.

Beide door M. Siegenbeek beoordeeld in *Kunst- en Letterbode* 1836.

Oude Nederl. spreuken en spreekwoorden (nameleyk ghemeene Duytsche spreekwoorden. Adagia oft Proverbia ghenoemt, P. W. 1550 *Campe*, en *Les Proverbes anciens, flamings et françois, par M. Fr. Goedthals.* Anvers 1568) *met taalk. aantt. uitgegeven.* Gron. 1836.

Novellen van L. L. Blicher, uit het Deensch vert. Gron. 1840.

Verslag van twee oude werken in D. VI der *Werken 2 kl. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1839.

Collatie van twee fragmenten van twee verlorene handschriften van J. van Maerlant, het eene van den Natuure Bloemen, het andere van den Rijmbijbel. 1837. In de *N. Werk. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. V.

De zeven Boetpsalmen en andere stukken, berijmd in de eerste helft der XIV eeuw. Met aanteekk. uitgegeven (1837) in *N. werk. v. d. Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden.* D. V.

Duveke, trsp. door A. F. Samsoës, uit het Deensch vert. en met eene historische inleiding voorzien. Gron. 1840. 8°.

Zie de Levensb. van G. J. M. door F. C. de Greuve, achter de *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1849; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 144, 155, 176 b. 143, D. II. bl. 204; D. III. bl. 66; *Gedenkb. d. Gron. Hooges.*; Bilderdijk, *Rotsgalmen*, D. I. bl. 126 Muller, *Cat. v. portr.*

MEIJER (G. de), schreef:

Het edel karakter en de kunstverdiensten van G. J. van den Berg. Rott. 1818. gr. 8°.

Zie *Naaml. v. v. Cleef*, bl. 392.

MEIJER Jr. (Hendrik), tijdgenoot en vriend van Helmers en Loots, naar wien hij zich vormde. In 1802 verscheen te Amsterdam zijn eersteling onder den titel:

Poetische eerstelingen, bestaande in Godsdienstige gedichten, leerzangen, Minnezangen en Mengeldichten. 8°.

Lauwertak in de eiken krans van Z. K. H. Willem Prins van Oranje. Amst. 1835. 8°.

Vaderlandsch gevoel bij de beschouwing der tentoonstelling van schilderijen van nog in leven zijnde meesters, Haarl. 1815. 8°.

Gedichten. Ald. 8°.

Hulde aan de nagedachtenis van A. Loosjes Pz. toegebragt enz. door het genootschap Oefening in Wetenschappen te Haarlem, 14 *Maart* 1818 (door P. Hofman Peerlkamp, C. de Koning, L. D. Z. A. van der Willigen en H. Meijer Jr. Haarl. 1818. 8°.

Nederlandsche geschiedenissen, 3 d. 3° dr. Gron.

H. Meijer was lid der Maats. v. Ned. Letterk., en overleed te Kampen. Velijn gaf zijn portret in den *Studenten almanak*.

Zie *Naaml. v. v. Cleef*, bl. 393; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 284; D. II. bl. 228; Levensberigt van H. A. Meijer achter de *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1854; Muller, *Cat. v. portr.*

MEIJER (Hendrik Arnold) zoon van de vorige en van Johanna Molenaar, werd 4 April 1810 te Amsterdam geboren, maar ontving zijne opvoeding te Haarlem, waar zijne ouders zich hadden gevestigd. Hij had een levendige, vlugge geest, vol vuur en kracht, een juistheid, die wel eens dreigde tot ruwheid over te slaan, en die zich om het oordeel van anderen weinig bekommerde, eene snelheid van opvatting en uitvoering, die op het eenmaal volbragte niet ligt terug kwam en bij welke het meestal gold: wat geschreven staat, dat staat geschreven! Dit waren eigenschappen, die hem toen reeds kenmerkten, en die in zijne latere werken zich evenzoo openbaarden. Hij dweepte met Ossian, en benevens Ossian was Byron zijn lievelingsdichter. Het sarcastische en bijtende, het verachten van de menschen en de wereld en van beider oordeel — en waren in zijnen geest elementen, waarmede het een en het ander verwant was; en wie zijn dichtstukken, en vooral zijnen *Boekanier*, leest, die zal den invloed van deze vroege voorkeur niet miskennen. Met dezen dichterlijken smaak vereenigde zich bij Meijer, een groote lust voor mathematische studiën, die hem bij zijne vroeger gekozene bestemming voor de Marine uitstekend te stade kwam. Reeds bij zijne komst te Delft had hij in die vakken groote vorderingen gemaakt. In 1825 kwam hij als adelborst op de destijds gevestigde Akademie te Delft, en trad, na afgeloopen studie, in 1828, in werkelijke dienst. Hij bevond zich als luitenant ter zee eerste klasse, sedert eenige tijd in Indie [1]); hij kommandeerde daar de brik *de Padang*, en terwijl deze in timmering te Sourabaya lag, bezweek hij den 2 April 1854 in het hospitaal aan de dyssenterie. Hij werd voor een der beste en kundigste officieren der Nederlandsche Marine gehouden. In het begin van 1840 verscheen zijn *Boekanier*, waarin de invloed der nieuwere Engelsche poëzij niet te miskennen is. Sedert gaf hij enkele karakteristieke verzen in jaarboekjes, onder *Vaarwel aan Java* en *Engeland en de slavenhandel*. In 1848 verscheen *van Heemskerk*, waarin niet minder dan in den *Boekenier* de echte dichter terug wordt gevonden. Hij huwde Sara Hermina Cambier en was lid der Maats. van Ned. Letterk.

Zie zijn levensberigt door K. Sybrandi, achter de *Handel. d. Maats v. Ned. Letterk.* 1854; Huberts, *Chronol. Handl.* bl. 140.

MEIJER (Henric) kapitein der burgerwacht te Amsterdam, schreef:

Korte Beschrijving van Monnickendam, 1° dr. in den loop der 17° eeuw, 2° dr. Monnikend. 1767, 8°. 3° dr. Hoorn 1768. In 1776 verscheen nog een uitgaaf met de titel:

Korte beschrijving door den Wel-Edel Gestrenge heer capiteyn H. Meijer, in de voorige eeuw uitgegeven, waarinne, buyten verscheiden merkwaardige gevallen, eene naauwkeurige beschrijving van de form der regeeringe, ende insonderheydt van de wijze van verkiesinge van burgemeesteren. Tweede druk, zijnde agter hetzelve nu ook gevoeyt, de privilegien rakende de magistraats bestellingen van hertog Aelbrecht, in dato 22 *Junij* 1404, *en koning Philips, in dato* 26 *Julij* 1564. Monnikendam. 1776. 8°.

De eerste zeldz. druk komt in ms. voor op *Cat. van Alkemade en van der Schelling* (1849) bl. 17.

[1]) Hij kwam in Indië met het fregat *Prins Hendrik der Nederlanden* in Jan. 1851. Men verhaalt dat hij zich toen onledig hield met een ondergang van het *Boedhanisme* en de *Opkomst* van den Islam op Java te bezingen.

Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst v. plaatsbeschr.* bl. 155; *Cat. J. Koning*, D, II. bl. 204.

MEIJER (Hermannus), schreef:

Explicatio loci Joannis Cap. XIX: 11, in *Bibl. Hag. Cl. IV.* fasc. 2, p. 269.

MEIJER (Hermannus) dichter uit de eerste helft der 18° eeuw. Hij schreef o. a. een *Lofdicht* voor de *Gedichten* van R. van Leuven, Amst. 1785 en voor *Alle de werken* van A. de Kramer, Amst. 1736.

Zie Heringa, *Lijst van dicht.* bl. 65.

MEIJER (Hermanus), te Schermda geboren, predikant, eerst in 1735 te Lieroort in Oost-Friesland en daarna (1746) te Kessel aan de Maas in de Meijerij van 's Bosch, waar hij den 15 Jan. 1757 in den ouderdom van 60 jaren, is overleden.

Hij schreef:

Kort verhaal der Nederlandsche geschiedenis en in het bijzonder van de zeven vereenigde landschappen, 't zedert de eerste bevolkinge dezer landen tot aan het jaar 1741. *De tweede druk, verbetert en vermeerdert, door Herm. Meijer, oud predikant der staatsche bezettinge te Lieroort, en thans beroepen te Kessel. Te Groningen bij L. Groenewolt*, 1747 (gr. 8°.) I en II dl. met een doorloopend bladgetal, te zamen 1044 bladz. behalve voorwerk en de bladwijzer. III dl. na des schrijvers dood uitgegeven. Met eene *Voorrede waarin de inhoudt van hetzelve int kort vermeld wordt en gedagtekend den* 27sten *van Soomermaand* 1761, door Wilh. Themmen, predikant te Arnhem, 2° druk te Groningen 1769, behalve de breede voorreden en bladwijzer 525 bladzijden, enkel over de jaren 1741—1748. Dit deel behelst zeer belangrijke staatstukken uit dat tijdvak, te meer belangrijk daar de Nederlandsche jaarboeken eerst met 1747 beginnen en verdient met Wagenaar's geschiedverhaal van die jaren vergeleken te worden. Het is eene echte maar weinig gekende bron voor de geschiedenis van dat belangrijk tijdsgewricht, waarvan ook v. Kampen in het 2de deel zijner *Verkorte geschiedenis der Ned.* een goed gebruik heeft gemaakt. Ofschoon deze Ned. Gesch., volgens den titel, met de eerste bevolking aanvangt, wordt echter alles tot aan de regering van keizer Karel in 25 bladzijden afgehandeld.

De eerste druk kwam in 1744 in 't licht, en Meijer had redenen om er zijnen naam niet voor te zetten. Hij begint met de regering van keizer Karel V en eindigt met den vrede van Utrecht 1713.

De Titel van het derde deel luidt:

Kort verhaal der Nederlandsche geschiedenis en in 't bijzonder van de zeven vereenigde landschappen, sedert de eerste bevolking dezer landen tot den jare 1749 *door Hermannus Meijer in leven predikant te Kessel, derde deel, met eene voorrede van Wilhelmus Themmen, predikant te Arnhem.* 2° dr. Gron. 1769.

Themmen zegt in de voorr., „dat zijn Eerw. dit derde deel nog even voor het sloopen van zijn aardschen tabernakel had afgewerkt en tot de drukpers bestemd."

Meijer is heftig tegen de Franschen: ja volgens zijn uitgever Themmen, *al te sterk en te driftig, de heer Meijer was om vele redenen afkeerig van de Franschen.*

Nog heeft men van dezen Meijer:

Korte inleidingen der kerkelijke geschiedenissen van de 1° *tot aan de* 18° *eeuw, door* H. M. V. D. M. Gron. 1755. 8°. (2 uitg. 1760, met eene voorr. van W. Themmen.)

Voorts schreef hij nog:

De twist in Vrankrijk over de constitutie Unigenitus, voorheen en in deze dagen. De Bulle zelfs. Opkomst der Jesuiten en Jansenisten, en andere zaaken daartoe betrekkelijk, en tot opheldering van dit krakkeel dienstig. Voorgesteld en beantwoord door vier ingevoerde sprekende persoonen. Gron. 1761. 8°.

Ook bezorgde hij eene nieuwe uitgave van de *Byenkorf der Roomsche kerk door Philips van Marnix van St. Aldegonde.* Gron. 1761. 8°.

Zie de Wind, *Bibl. v. Geschieds.* St. V. (*Naaml.*) bl. 16; *Mnemosyne*, D. XIII. (*N. verzamel.* D. III) bl. 177; H. de Jongh, *Naaml. v. pred. in Gelderl.* bl. 369.

MEIJER (Hermannus) of MEIJERUS, een Oost-Fries, burgemeester van Emden gaf in het licht:

Tractatus de pignoribus et Hypothecis et creditorum privilegiis. Francof. 1601. 4°.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 477.

MEIJER (HERMAN) behoorde tot de vier voorname Holl. kooplieden in Rusland, die keizer Peter, na het verlies van den slag van Nerva in 1701 uit den nood hielpen.

De Russische keizerin Catharina I was doopgetuige van een kind van Meijer op den 4 Mei 1726 in de Hollandsche kerk.

Zie Scheltema, *Rusl. en de Nederl.* D. III. bl. 74; D. IV. bl. 218.

MEIJER (JUSTUS) J. U. dr. te Nymegen geboren, leerling van Dion. Gothofridus te Heidelberg en van Georg. Obrecht te Straatsburg, werd aldaar hoogleeraar. Hij overleed den 7 Augustus 1622, in den ouderdom van 56 jaren.

Hij gaf in het licht:

Endoxa Justinianaea, sive disputationes apologeticae pro juris civilis dignitate et veritate tuenda. Argent. 1616. 4°.

Collegium Argentoratense, a diversis auctoribus compilatum. Argent. 1617. 4°. *Cum additionibus Jo. Otth. Thaboris.* Ibid. 1657.

De Quaest. sunt ne Protestantes jure Caesareo haeretici et ultimo supplicio afficiendi contra Scioppii sanguinariam classicam. Ibid. 1624. 4°.

De transactione.

Diss. ad L. deprecatio ff. de lege Rhodia de jactu depromta; quomodo Imperator sit mundi dominus;

Discursus de rei feudalis vindicatione, die Joh. Schelter gevoegd heeft bij zijne *Tr. de panagio et apanagio.* Ibid. 1619. 4°.

De culpa in contractibus praestanda, die Frederik Schagius in 1696 met aanteekeningen heeft in het licht gegeven.

Commentarius in Pandectas. 3 T. 4°.

Quaestiones Juris Miscellaneae.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 788; Jocher, Adelung en Rotermund.

MEIJER (...), een Belgisch beeldhouwer in de XVIIe eeuw. Op den *Cat. der Kunstaerken*, nagelaten door Jaques Clemens, kanunnik van St. Bavo te Gend, komt van hem voor:

JESUS CHRIST *exposé, fait en bois de buis par le sculpteur Meijer, d'une belle exécution.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1111.

MEIJER (...). Bij gelegenheid van den opstand onder de inboorlingen van het eiland Honimoa, werd deze majoor gevaarlijk gewond, en stierf kort daarna op de buitenplaats Batoe Gadjah, waarheen hij van het schip de Admiraal Evertsen gebragt was.

Zie Q. M. R. Ver Huell, *Reis door de Oost Indie*, D. I. bl. 18.

MEIJER (H. C.) schreef:

De dankbare Hendrik Berk, een verhaal voor jonge lieden, met platen. kl. 8°. 1827. Amsterdam.

MEIJER (JACOBUS) een zeer verdienstelijk Godgeleerde en niet minder bekwaam geschied- en taalkundige, werd den 11 November 1807 te Groningen geboren. Vroeg was het in hem zigtbaar, dat hem een heerlijke aanleg en uitmuntende geestvermogens waren geschonken. Met het volste regt werd aan ook gevolg gegeven aan zijne begeerte om eene geleerde opvoeding te ontvangen. De latijnsche scholen in zijne vaderstad bezocht hij met zoo veel vrucht, dat hij met den hoogsten lof bevorderd werd tot het academisch onderwijs. Ofschoon hij het hooger onderwijs bijwoonde, bepaaldelijk met het doel om zich te bekwamen voor het predikambt, verwaarloosde hij daarom niet de voortgezette beoefening der letteren en schoone kunsten.

Een korten tijd verwisselde hij het academie- met het krijgsmans-leven; want vurig en moedig van inborst, met hartelijke liefde voor zijn vaderland vervuld, moest hij wel gelijk menig ander academieburger in 1830 gehoor geven aan 's konings roepstem »te wapen"! ten einde deel te nemen aan den strijd tegen Belgie. — Dien tijd onder de Groninger flankeurs gesleten, rekende hij later geenszins verloren. Niet slechts schonk hij hem vele en aangename herinneringen, welke hij gaarne mededeelde bij gepaste gelegenheden; maar hij was er tevens rijker door geworden in menschenkennis en levenservaring.

Van den veldtogt teruggekeerd, hervatte hij met lust en ijver zijne geliefkoosde letteroefeningen, zoodat hij weldra de academie kon verlaten als doctorandus in de theologie.

In den zomer van 1838 aanvaardde hij de bediening te Beetgum (in Friesland). Met hoeveel ijver hij ook zijne gemeente diende, liet hij toch niet zijn voornemen varen, om door het verdedigen van eene dissertatie zich den titel te verwerven van doctor in de Godgeleerdheid. Met het schrijven daarvan haastte hij zich te meer om dit afgedaan te hebben vóór hij het echtelijke leven begon, dewijl het voorbeeld van menig ander hem geleerd had, dat door de genoegens en zorgen daaraan verbonden, de voorgenomene of begonnen dissertatie voor immer werd ter zijde gelegd. — Hij leverde dan ook spoedig eene doorwrochte verhandeling, getiteld:

Disp. Theol., qua inquiritur in vim, quam habuit institutum Mosaicum in Hebraeorum de rebus post mortem futuris opiniones, d. i. *over den invloed, dien de Mozaïsche instellingen op de denkbeelden der Hebreën over de onsterfelijkheid hebben uitgeoefend.* Gron. 1835.

Gelukkig gehuwd met mejufvrouw Lammigje Holthuis, sleet hij te Beetgum aangename en genoegelijke dagen gedurende een twaalftal jaren, ofschoon hij eenigen tijd met eene keelziekte bezocht werd, die eene hinderpaal opleverde dat hij niet in eene der groote steden tot het leeraarsambt geroepen werd. In het voorjaar van 1845 verwisselde hij Beetgum met Wolvega, waar hij nog vijftien jaren met lust en ijver werkzaam was; tot dat eene slepende ziekte zijne gezondheid ondermijnde, die hem den 21 Mei 1860 den doodslaap deed insluimeren.

Hij was een man van een voortreffelijk geheugen, scherpzinnig oordeel, geoefend verstand en vasten wil. Werkzaam van aard, nam hij zijn openbaar en bijzonder dienstwerk waar met gemoedelijke trouw, en wist daarenboven tijd te vinden niet alleen om zich veel bezig te houden met zijne kinderen, ten einde hunne opvoeding en ontwikkeling te bevorderen; maar tevens ook bij herhaling te werken voor de drukpers. Tijdens zijn verblijf te Beetgum leverde hij onderscheidene opstellen, waaronder belangrijke recensien in het tijdschrift »de Gids" alsmede in het »Zondagsboek," uitgegeven bij Ypma te Franeker. Hij vertaalde uit het Hoogduitsch van Dr. A. Neander, »*Het leven van Jezus in deszelfs geschiedkundigen zamenhang en geschiedkundige ontwikkeling*," II deelen, te Groningen, bij W. Zuidema, 1840 en 1841, alsmede van dienzelfden schrijver »*Geschiedenis der Christelijke kerk onder de leiding der Apostelen*," II deelen, bij denzelfden uitgever, 1844 en 1845. Bij beide werken voegde de Vertaler enkele maar belangrijke aanmerkingen [1]). Te Wolvega leverde hij onderscheidene stukken in het »Christelijk Zondagsblad onder de redactie van J. J. Swiers"; en schreef o. a. twee vraagboekjes die blijkens de herhaalde nieuwe oplagen, veel opgang maakten. Het eerste was: »*Kort begrip van het geen de Christen tot zaligheid te weten noodig heeft.*" het tweede: »*Leiddraad bij het Godsdienstig onderwijs van kinderen;*" beide bij H. ten Brink te Meppel. Bij dienzelfden boekverkooper gaf hij in 1857, zonder vermelding van zijn naam, nog in het licht: »*Het leven van drie beroemde engelsche Staatslieden*, naar het engelsch van Thomas Babington Macaulay.

Zijn stoffelijk overschot werd vijf dagen na zijn overlijden zeer plegtig ter aarde besteld; het ligt op de algemeene begraafplaats bij Wolvega begraven onder een gedenksteen waarop met weinige regels 's mans nagedachtenis is vermeld. Den daaropvolgenden eersten Pinkster Zondag (27 Mei) sprak D°. Kiers, predikant te Oldeholtpade, eene treffende lijkrede op hem in de kerk te Wolvega, in welke hij den overledene in al zijne waarde en voortreffelijkheid schetste.

Part. berigt.

MEIJER (JACOB DE) of MEIJERUS werd den 27 Januarij 1491 te Vletteren, een dorp twee mijlen van Belle (Bailleul) geboren. Hij zelf noemt zich wel eens *Baliolanus*, volgens gewoonte van die dagen om liever genoemd te worden naar het dorp, waar men geboren was [2]). Na in zijn vaderland de eerste gronden der letteren gelegd te hebben, begaf hij zich naar Parijs om zich aldaar in de godgeleerdheid en wijsbegeerte te oefenen. In Vlaanderen terug gekeerd trad hij in

[1]) Zie *Vaderlandsche Letteroefeningen*, 1842, 1845 en 1846.

[2]) Paquot, *Mém.* T. VII. p. 135; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 528.

den geestelijken stand; woonde eerst te Yperen, daarna te Brugge, waar hij eene school opende en jaren lang eene talrijke jongelingschap onderwees. Hij overleed den 5 Febr. 1552, in den ouderdom van 61 jaren. Zijn grafschrift in de St. Donaas kerk te Brugge, waar hij overleed en begraven ligt, leest men bij Foppens en Paquot.

Van zijne vroegste jeugd legde hij zich met buitengewonen ijver toe op de geschiedenis van Vlaanderen. Behalve de toen bekende gedrukte werken, wist hij zich, in weerwil der beperktheid zijner middelen, een aantal handschriften aan te schaffen; ook deed hij onderscheidene reizen om de rijkste bibliotheken te bezoeken en berigten in te winnen nopens de belangrijksta gebeurtenissen. Minder gelukkig beoefende hij de latijnsche poëzij. Men heeft van hem:

Flandricarum Rerum libri X. De origine Flandrorum, tomus I. De Menapiis tomus I. De Tornacensibus, tomus I. De Gandavensibus, tomus I. De Duacensibus, tomus I. De Catalogo Regum Franciae ac Comitatus Flandriae, tomus I. De Genealogia comitum Flandriae, tomus I. De situ ac moribus Flandriae, tomus I. De nobilitate rebusque aliis, tomus I. Cum Hymno de sanctissimo nomine Jesu. Chronica Flandriae. (Deze twee woorden zijn als het ware een titel voor het geheele werk) Brugis 1531 4°. Antwerp. 1531 12°. Brugis 1845 4°. (Exemplair unique inprimé sur peau de velin). Aan het einde van dit werk leest men: *Finis primae Decados*, waar uit blijkt dat de schrijver het wilde vervolgen. Dit werk wordt meer geacht dan zijne *Annales*. Deze verschenen in 1538 te Neurenberg bij Joh. Petreus in 4°. met den titel: *Chronicorum Flandriae per Jac. Meijerum Balliolanum, opus nunc recens editum.* Deze uitgave bevat de negen eerste boeken en loopt van het jaar 445 tot 1278, later vervolgde hij het werk tot den dood van Karel den Stouten (1477). Hij beleefde echter die uitgave niet. Zijn neef Anthoni Meijerus deed haar in 1561 in het licht verschijnen onder den titel van *Commentarii sive annales Rerum Flandricarum Libri XVII auctore Jac. Meijero Balliolano*, evenwel met uitlating van hetgeen hij achtte minder tot de geschiedenis te behooren. Met regt wordt dit werk voor een der belangrijkste, die immer over de Vlaamsche en Belgische geschiedenis geschreven zijn, gehouden. Het is met de grootste naauwkeurigheid en zorg bewerkt, misslagen komen er zelden in voor, nog zeldzamer die van groot belang. Zijne goede trouw is buiten verdenking, zijn geloofwaardigheid wordt algemeen erkend; alleen verwijt men hem eenige partijdigheid tegen de Franschen en in 't bijzonder tegen Lodewijk XI.

Kluit noemt hem: scriptorem accuratissimum qui plurima ex chartis monumentisque fide dignis hausit. „Meijerus" schreef De Bast., „sans doute le plus exact de nos Chroniquers" de Wind, „zij houden deze Annales voor een der schoonste gedenkstukken, welke aan de Belgische geschiedenis zijn ontleend."

Petrus Scriverius heeft er uittreksels van gegeven in zijn *Hollandiae Zelandiaeque comitum ac dominorum Frisiae Icon. et Historia.* Ook vindt men vermeld: *Compendium Chron. Flandriae per Jac. Meijerum.* Norimb. 1538. 4°. en

Ant. Meijerus Comites Flandriae seu epitome rerum Flandric. ex annalibus Jac. Meijeri. Antv. 1635. kl. 8°.

Annales rer. Flandric. Antv. 1561. fol. *avec notes mss. de Paquot* en *Notandae ad annales Flandriae Meijeri*, in fol. beide mss. voorkomende op *Cat. mss. Hultmann.*

Behalve deze werken verscheen van hem eene uitgave van het gedicht van Guilielmus Brito, over den oorlog dien Philips, koning van Frankrijk, tegen keizer Otto en de Engelschen en Vlamingen in 1214 gevoerd heeft, getiteld:

Bellum, quod Philippus Francorum Rex cum Ottone Augusto, Anglis, Flandrisque gessit, annis ab hinc CCC, ab authore anonymo coaetaneo versibus conscriptum; et a mendis repurgatum a Jacobo Meijero; qui sua aliquot Carmina adjunxit. Antv. 1534. 8°.

Voorts:

Hymni aliquot Ecclesiastici; meliores redditi; item Carmina pia Jac. Meijeri. Una cum annotationibus in duos hymnos trochaicos Aurelii Prudentii, de Miraculis, et duorum Martyrum; Lovan. 1637. 12°.

De Hymnen zijn opgenomen onder de „*Preces Ecclesiasticae* van George Cassander.

Elegiae Jacobi Papae Hyprensis, edid J. M. Bruges 1847. 4°. (Nouvelle publication).

Meijer liet een dik deel met handss. over de geschiedenis na. Het bevatte o. a.

Discriptio Miraculorum ad Reliquias S. S. Marcellani et Petri Româ Gandavum ad Monasterium St. Bavonis translatos editorum. Vita S. Ansgarii Episcopi Hamburgensis.

Men schrijft hem, schoon volgens Paquot, ten onregte toe: *Epistolarum liber. de viris illustribus.*

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 367, 368; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 421, 422; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 528; Locrii, *Chron. Belg.* p. 557; Sanderi, *Flandria ill. ult. edit.* T. II. p. 412, III. p. 289; Saxe, *Onom.* T. III. p. 155; *Anal.* p. 606; Thomas Magiri, *Eponymol.*; Kluit, *Hist. Crit.* T. I. P. II. p. 82; Hoeufft *Parn. Lat. Belg.* p. 95; du Fresnoy, *Méthode pour étudier l'Histoire*, T. III; *Cat. de Historiens*, (Paris 1735. 4°.) p. 324; Paquot, *Mém.* T. VII. p. 136; de Bast, *Recueil des Ant. Fl. et Gaul.* p. 468; Lesbroussart, *Projet d'une nouvelle Histoire du comté de Flandre* in de *Nouv. Mém. de l'Acad. de Bruxelles*, T. I. p. 316; Dodt van Flensburg, in *Meng. v. d. Rec. du Rec.* 1832, bl. 507 volg.; de Wind, *Bibl. d. Nederl. Geschieds.* bl. 137, 537; van Kampen, *Bekn. Gesch d. Ned. Lett.* D. I. bl. 88, 89; Luiscius, Morerie, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr. Génér.*; Jöcher; *Messager des sciences et des arts de la Belgique*, 1833, p. 431; *Bibl. Hulth.* ms. n°. 589. 591; *Cat. Bibl. Daventr.* p. 192.

MEIJER (Jan) bloeide in het midden der 18e eeuw en arbeidde voor het Amsterdamsche tooneel. Hij gaf onder de spreuk: *omnia conando docilis solentia venit* in het licht:

Ibrahim en Isabella, trsp. Amst. 1746.

De gelukkige schaaking of driedubbele wedervinding, blsp. Ald. 1746.

De bedrogen schoolvos, of gelukkige Drie-koningsdag, klsp. Ald. 1746.

De Nieuwmodische kermis of vrijheids marktdag. Kluchtig trsp. Ald. 1748.

De Amsterdamsche speelpop, blsp. Ald. 1748.

De herstelde trouw, en het eiland Vrijendaal, land- en zinnespel. Ald. 1748. 8°.

De triompheerende vrijheid en godsdienst, of de zegepraal der Batavieren, over de heuchelijke geboorte van zijne doorl. hoogh. den grave van Buren, prinse van Or. en Nas. etc. in 's Gravenh. 8 *Maart* 1748; *tooneeldicht.* gr. 8°.

Arlequin Ambassadeur naar het onderaardsche rijk, (en, bij den koning van het onder-aardsche rijk) u. h. Maleyts vertaalt (in drie stukken) *o. d. zinspr. Nosce te ipsum* 1743.

Onverwagte welkomst-begroetinge aan W. C. H. Friso uit naam der burgeren van Amsterdam. Amst.

Ongewoone en onvergeetelijke hoogtijds-vieringhe van Amstels burgers en inwoonderen enz. den 7 September 1748, *lierzang.* Amst. 1748.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 143, 144; D. III. bl. 119, 120.

MEIJER (J. C.) schrijver van

De verlooving, of hoe deedt oom in de comedie, blsp. n. h. Hgd. van Frikke. Amst. 1799.

De tooverfluit, zangspel, n. h. Hgd. van E. Schikaneder. Ald. 1799. 8°.

't Zal laat worden, blsp. met zang. Amst. 1801. kl. 8°.

Het kunstenaars geluk, blsp. Amst. 1805. gr. 8°. en kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 144.

MEIJER (J. C.), schreef:

Inleiding ter kennisse der Hollandsche zelfstandige naamwoorden enz. 8°. Amst.

Alphabetische naamlijst van bijna 1200 *Hollandsche werkwoorden.* 8°. Amst.

MEIJER (J. P.) schreef voor het tooneel:

De onechte dochter. tnsp.

Het woud van Hermanstad of de gewaande echtgenoote, tnsp. n. h. Fr. van M. Oraigniez.

Het kind der liefdadigheid of de Nieuwe Antigone, tnsp. n. h. Fr. van Cammaille Saint Aubin, in D. XIV van *het Zedelijk schouwtooneel der menschelijke hartstochten en daaden, of tooneelstukken van vernuft en smaak* (in proza) *met nieuw geïnventeerde kunstplaten.* Amst. 1796—1808.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 406.

MEIJER (J.) schreef:

Twee pylaaren der waarheid in de Christelijke godsdienst. Amst. 1695. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 245.

MEIJER (Johan Everard), geboren te Osnabrug in 1672, werd in 1697 lutersch predikant te Deventer, in 1701 te Leyden, in 1713 te Amsterdam, in 1743 emeritus en overleed in September 1749 in den ouderdom van 77 jaren. Hij schreef:

Lijkredenen over 't afsterven van Dr. B. H. Empzychof, A. Waaken, J. Velten *en* T. H. Haver.

Zie Schultz Jacobi en D. Nieuwenhuis, *Bijdr.* D. V. bl. 39; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Amst. Luth. gemeente*, bl. 147, 148; Abcoude, *Naaml.* bl. 244, *Aanh.* bl. 140.

MEIJER (J.) schreef:

Van der Werfsche redevoering, of redevoering tegen van der Werf. gr. 8°. 1816. Utrecht.

MEIJER (J. J.) schreef:

Waarneming van eene verzweering in de linea alba, door welke galsteenen ontlast werden, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1802, D. XII, St. 2, bl. 560.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 221.

MEIJER (Itelius Justus). Zijne *Leerrede over Ps.* 89 *vs.* 4, 5 *de Koninklijke stoel van vorst Messias heerlijk gebouwt en eeuwig van duur, bij de inwijding van den predikstoel te Schiedam* (1759) wordt vermeld bij Schultz Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr.* D. VII. bl. 72.

MEIJER (Francoys de), een kunstschilder, die te Rome den 3 Januarij 1674, tijdens Abraham Genoels en anderen in de Bent waren, er in aangenomen werd, en den bentnaam van *Uitstel* verkreeg. Mogelijk was hij dezelfde met de batailleschilder de Meijer die te Rotterdam overleed.

Zie Houbraken, *Lev. d. Kunstsch.* D. II. bl. 102; van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schild.* D. II. bl. 102; Immerzeel, t. a. p. bl. 223. Kramm, t. a. p. bl. 1112.

MEIJER (Hendrik) werd in 1737 te Amsterdam geboren, rigtte te Haarlem een behangsel fabriek op en verkreeg aldaar de betrekking van medebestuurder van de Stads Teeken akademie. Na eenige jaren die betrekking vervuld te hebben, deed hij met zijn kunstbroeder W. Hendriks een reis naar Engeland. Bij zijne terugkomst in het vaderland, hield hij geen vaste woonplaats. Hij teekende en schilderde somtijds landschappen. Zijne teekeningen met sap- en dekverwen en met O. I. inkt zijn, ofschoon te kort schietende in effect en meesterlijke behandeling, echter rijk en geestig, zijne stoffaadje allerliefst van teekening en in overvloed aangebragt. Ook beoefende hij de etskunst. Heller noemt twee stuks van hem als:

Een landschap met eigenaardige gebouwen bij een onweêrsbui, 1769 4°. en *het kasteel te Wijk bij Duurstede*, 1765 4°. Hij begaf zich in gevorderden leeftijd naar Londen, waar hij 1793 overleed.

Zie Immerzeel, t. a. p; Kramm, t. a. p.

MEIJER (H. de). De heer Kramm zag van dezen meester *een landschap*, goed van kleur en behandeling, in 1657 geschilderd. Op een *catal.* komt van hem voor *een stil water met verscheidene schepen en figuren voor de stad Dordrecht.*

Zie Kramm, t. a. p.

MEIJER (H. de), te Utrecht geboren, bloeide in de tweede helft der XVIIIe eeuw, en beoefende het wapen- en stempel snijden en had grondige kennis in het afbeelden van medailjes, die uitmuntend zijn geteekend.

Zie Kramm, t. a. p.

MEIJER (Johannes de), zoon van de vorige, beoefende hetzelfde vak als zijn vader, doch was minder bekwaam. Hij was, volgens Kramm, vlug en ijverig, doch moest ook aan het stempelsnijden ondergeschikte zaken om den broode verrigten. Hij overleed omstreeks 1820 te Utrecht, in den ouderdom van ongeveer 60 jaren.

Zie Kramm, t. a. p.

MEIJER (Jan de). Op de kunstverkooping van Jacques Meijers te Rotterdam 1722 komen van dezen kunstliefhebber voor de volgende studien, die hij voor oefening vervaardigde.

Elias onder den boom met een engel, naar Guido Reni.
De maagd Maria met het kind Jezus, naar denzelfden.
Een dito naar Correggio.
En een modern stukje, voorstellende:
Een meisje dat worst stopt.

Zie Kramm, t. a. p.

MEIJER (Laurentius), geb. 2 Oct. 1717 te Wezel in het toenmalige Hertogdom Kleef, studeerde te Groningen (1747—1752), werd in 1753 pred. te Jemgum, in 1759 te Uttum, in 1763 te Twijzel en Kooten, in 1788 th. dr., hoogl in de godgel. en latijnsch academieprediker aan de academie te Franeker, waar hij 25 Aug. 1788 overleed.

Hij schreef:

Diss. exeg. in Cap. XV, Ep. ad Corinth. Praes. Gerdes. Gron. 1732.

Oratio de avertendo, quod religionum diversitas effluere possit damno. Franeq. 1788. 4°.

Dissertatio Philologico-Theologica de facie Stephani Angelica ad illustrandum locum Act. VI: 15, in *Bibl. Hag.* Cl. V. p. 538 seqq.

Verhandeling over de Goddelijke eigenschappen en de wegen op welke dezelve aan en van den mensch verheerlijkt worden. Gron. 4 d. 8°.

Tractaat over Psalm CXXIV.

Onderzoek of God zijne welgevende magt enkel naar zijne wijze willekeur uitoefent dan wel op zulk eene wijze dat de menschelijke rede zelve de volmaaktheid der Goddel. wetten beseffen kan, bekroond door 't Stolpiaansch legaat 1769.

Voorts nog eene bekroonde verhandeling door het Stolpiaansch legaat 1772, *Om uit de eigenschappen, die aan alle de dingen welke het geheel-all uitmaken, gemeen zijn, te betoogen, dat dezelve dingen niet noodzakelijk bestaan enz.* Ook vertaalde hij den *Bijbel der Natuur* van Scheuchzer en Donat.

Zie Walch, *Neueste Relig. Gesch.* T. III. S. 301; Reershelm, *Ostfr. reform. Pred.* S. 100, 203; Rotermund; Columba en Dreas, *Naaml. v. pred. onder de cl. v. Dokkum*, bl. 200; Arrenberg, *Naamr.* bl. 35.

MEIJERE (Leon de) van Antwerpen, Men heeft:

Response au poëme d'advis pour la paix Belgique, composé par Leon de Meijere d'Anvers, dedié au cardinal Albert d'Austrice, de l'imprim. d'Armant Coninckx 1598 ... *à la S. des Provinces-Belgiques Unies par Theophile. Hors de Rome. Sans privilège du pape pour IX aus, sauf demy quart.*

Zie *Bibl. v. Pamflet.* n°. 409.

MEIJER (Lieve Willem), zoon van David Meijer, welke laatste in het jaar 1787 predikant te Colombo, op het eiland Ceylon, was, trad nog zeer jong zijnde in dienst van de voormalige O. I. Compagnie.

Wij vinden hem in het jaar 1805 reeds met den aanzienlijken post van Visitateur Generaal der Indische negotie-boeken bekleed, en na de komst van den Gouverneur Generaal Daendels door dezen met nog hooger betrekking begiftigd, en met eene missive van het hoogste vertrouwen en van finantielen aard naar Nederland vereerd.

Hoe weinig Meijer echter dat vertrouwen verdiende, heeft hij wel bewezen door zijn eerloos gedrag na de landing der Engelschen op Java in de maand Augustus van het jaar 1811, toen hem bij uitzondering op den algemeenen regel, uithoofde van voorgewende ziekte en zwakheid, door den Gouverneur Generaal Janssens, even zoo als aan den eerbiedwaardigen oud Gouverneur Generaal Siberg verlof was gegeven om in zijne woning, digt bij Batavia gelegen, te verblijven; en hij al dadelijk, schoon nog als Secretaris Generaal aan den opperlandvoogd en zijne regering door eed en pligt gebonden, den rol van verrader speelde en door zijne kennis van zaken alle mogelijke hulp aan den gelanden vijand bewees, die hem dan ook ter belooning van zijn verraad, terstond in zijn dienst stelde.

Een zoo goed voorbeeld was voor zijn lafhartigen broeder, kapitein bij een in het versterkt kamp te Meester Cornelis, gelegen infanterie bataillon, niet verloren, want ook deze maakte zich schuldig aan desertie nog voor de bestorming van dat kamp.

Reeds in 1816 had beide, het lot voor verraders weggelegd getroffen, en waren zij bij de Engelschen in groote verachting. Bij het vertrek van Java van den Engelschen Gouverneur Raffles in de maand Maart 1816, had Lieve Willem Meijer reeds post en aanzien verloren.

Part. berigt.

MEIJER (Gilles de), werd den 6 Jan. 1790 te Rotterdam geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding in de teekenkunst onder Cornelis Bakker en bij het teekengenootschap *Hierdoor tot hooger*, ook in de bouw-, doorzigt- en ontleedkunde.

Voorts vormde hij zich zoo in zijne geboorteplaats als later te Parijs en elders door eigen oefening. Hij legde zich in het algemeen op het historieële vak toe, doch hield zich ook met miniatuur-schilderen op ivoor bezig. In 1817, 1821 en 1823 bezocht hij een groot deel van Frankrijk en Duitschland, en hield zich vooral te Parijs onledig met het schilderen in miniatuur en in olieverw. Van 1817 tot 1830 was hij corrector bij het levend model- en pleisterteekenen in het bovengemeld genootschap; in 1831 een der eerste oprigters en voorzitter van *Arti Sacrum*, dat naderhand met *Hierdoor tot hooger*, is vereenigd.

De Meijer deed zich ook gunstig kennen in het vak der letterkunde door verschillende redevoeringen, zoo als *over de kunstverdiensten van wijlen den miniatuur-schilder G. J. van den Berg;* over de *Waarde van den beeldenden kunstenaar* en *over het Belangrijke der oprigting van Schilder en Teeken-akademien.*

Men heeft nog van zijne pen *Lijkrede en Lijkzangen uitgespr. in de Maatsch. Verscheidenheid en overeenstemming, te Rotterdam ter nagedachtenis van Pieter Wittigs, gevolgd door eenige zijner nagelatenen gedichten.* Rott. 1823. 8°.

Redevoering der Maatschappij Verscheidenheid en Overeenstemming, ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan, 1835 (*Algemeen verslag door G. de Meijer, redevoering door R. H. van Someren*, en *Feestzang door A. van der Hoop Jr.* (Rott.) 8°.

Hij was lid van verdienste der beide gemelde vereenigde genootschappen, der maatschappijen *Diligentia* te 's Hage, en *Verscheidenheid en Overeenstemming* te Rotterdam. Hij huwde Maria van der Helm, die hem drie zonen schonk, van welke de beide jongsten, Gilles van Overbeek en Arend de kunst beoefenden. Tot zijne leerlingen behooren de kunstschilders W. H. Schmidt, E. van Eysden, W. Rikkers en H. van der Helm. Ook zijn broeder Jacob, leerling van den Dortschen beestenschilder van Strij, beoefende te Rotterdam de schilderkunst.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 223, 224.

MEIJER (Johan Hendrik Louis) werd in 1809 te Amsterdam geboren. Hij genoot het eerste onderrigt in de schilderkunst van Westenberg en zette zijne studie vervolgens onder J. W. Pieneman voort. Hij doorliep al de klassen aan de koninklijke akademie van Beeldende kunsten te Amsterdam, behaalde in twee klassen eene medalle als ook de zilveren bij *Felix Meritis* voor het schilderen naar het gekleed model. In 1827 vertrok hij naar Frankrijk en hield zich daar tot oefening in het landschapschilderen op. In 1831 keerde hij naar Holland terug, en vestigde zich in 1835 te Deventer, waar hij tot 1839 bleef. Het was aldaar dat hij zich het eerst met het vak van zeeschilderen bezig hield naar aanleiding der schipbreuk van Z. M. stoomschip op *de Lucipara*, met het gelukkig gevolg dat hij er zich geheel aan wijdde. Het lag in den aard der zaak dat de Hollandsche stranden en de havens langs de Noord- en Middelandsche zeeën, het terrein waren, waar hij stoffe vergaderde voor de uitstekende kunstgewrochten, die tentoonstellingen en kabinetten versierden.

Na zijn huwelijk met Josette Maria van der Stok, dochter uit het eerste huwelijk van Mevr. Burgkley Glimmer, te Maastricht (1841) zette hij zich te Parijs neder. Reeds in het volgende jaar zag men van hem op de tentoonstelling aldaar *Visschers op de kust van Normandie*, en de *Brand van het schip de India.* Voor de eerste schilderij ontving hij een gouden medaille, de laatste kocht het Museum te Puy de Dôme aan. Ook behaalde hij in hetzelfde jaar de grooten zilveren medaille op de tentoonstelling te Angers, en in 1844 de gouden medaille 2e klasse voor zijne schilderij *Napoleon ontscheept te Frejus*, voor het museum te Versailles aangekocht, en de zilveren medaille te Boulogne sur Mer. In 1845 behaalde hij op de tentoonstelling te Toulouse het Diplôme d'Eloge en te Brussel voor zijne *zee aan de Engelsche kust*, en *Visscherspinken in volle zee*, de gouden medaille. In 1855 wees hem de jury der wereldtentoonstelling te Parijs de groote gouden medaille toe, in 1861 ontving hij van de Société des Arts te Lyon hare medaille als bewijs van erkentelijkheid voor den luister, die zijne schilderstukken de jongste tentoonstelling door het genootschap gehouden, had ontvangen.

In 1858 was op de tentoonstelling in Arti et Amicitiae te Amsterdam van zijn penseel *eenige visschers bij opkomende zon aan de Vlaamsche kust.*

Kramm geeft van zijne voornaamste schilderijen, die een vaste bestemming bekwamen, de volgende op:

Le Chien de terre neuve, door koning Lodewijk Philips aangekocht.

Combat d'Alacrity, onder den admiraal Mackau, als boven.

Schipbreukelingen door walvischvangers gered, aangekocht door koning Willem II.

Escader in de Middel. zee, onder het kommando van Z. K. H. prins Hendrik. Als boven.

Een storm op de Fransche kust, aangekocht door den Russischen keizer Nicolaas.

Een storm in het kanaal op de laatste reis van prins Hendrik, geplaatst te Stokholm.

Scheveningen, bij stormachtig weder, in bezit van prinses Marianne.

Het uitzenden van een reddingsboot en *Een storm op het eiland Jersey*, in bezit van kolonel Bohlen.

De storm op zee door Jezus *tot bedaren gebragt*, in bezit van den heer A. Belmont, te New-York.

Gezigt op de kust te Biarritz, in bezit van den koning van Wurtenberg.

Op het paviljoen te Haarlem berust van hem de *schipbreuk van Zijner Majesteits stoomschip Willem I*, op de Lucipara.

Was de roem groot die Meijer door zijn uitmuntende voortbrengsels verwierf, niet minder was de eer die hem te beurt mogt vallen. In 1847 werd hij ridder van het Legioen van Eer en van den Nederlandsche Leeuw, in 1851 ridder der Zweedsche orde van de Poolster, in 1855 van de Leopoldsorde, in 1856 kommandeur van de orde van de Eikekroon. Hij was ook lid der keizerlijke akademie te Petersburg, corresponderend lid van het kon. Ned. Instituut en lid der kon. akademie van Beeldende kunsten te Amsterdam.

Sedert 1848 vestigde hij zich te 's Hage, welke stad hij niet verliet dan in 't eind zijns levens en tijdelijk tot het doen van vele reizen in Frankrijk, Engeland en Parijs, de Spaansche kust en een verblijf van eenige maanden in Rusland. In Mei 1865 begaf hij zich met der woon naar Utrecht, ontdeed zich van zijne studien, schetsen, en al wat hij van kunst bezat, en overleed er den 3 April 1866.

Zie *Ned Spect.* 1866 No. 16; Immerzeel, t. a. p. bl. ; Kramm, t. a. p.; *Aanh.*

MEIJER (Jonas Daniel) werd den 15 September 1780 uit ouders, tot het Israëlitische kerkgenootschap behoorende te Arnhem geboren. Reeds op zijn 16e jaar, en wel den 7 November 1796, verdedigde hij, zonder daartoe door eenige wet te zijn gehouden, onder het voorzitterschap van zijn voortreffelijken leermeester H. C. Cras aan het athenaeum te Amsterdam een *specimen sistens dubia de Thomae Payne doctrina in jure publico civitatum, posteros ex majorum pactis conventis non obligari.*

Kort daarop promoveerde hij tot meester in de regten, en werd hij (1797) voor het voormalig hof van Holland geadmitteerd: sedert legde hij zich met het gelukkigst gevolg op de uitoefening der regtspraktijk te Amsterdam toe. Van de 54 jaren die hij bereikte, wijdde hij er 38 aan de practikale werkzaamheden, ofschoon daarvan het kort tijdsverloop, gedurende hetwelk hij den post van regter ter instructie bij de Amsterdamsche regtbank heeft waargenomen, moet worden afgerekend.

De werkkring van Meijer bepaalde zich niet bij de praktijk; hij beoefende ijverig de regtswetenschap. Zijne schriften en vooral zijne *Institutions Judiciaires* bezorgde hem een Europeschen roem.

Waarschijnlijk is hij ook de autheur van menig welgeschreven vertoog in de *Koninglijke Courant*, en vooral in n°. 34, van den 8 Februarij, dat ten voordeele der Hollandsche kooplieden geschreven, koning Lodewijk vrijspreekt van de door zijn broeder hem aangetijgde misdaad, alsof hij de sluikerij in Nederland begunstigde, en ten doel heeft, om den toen reeds geweerden slag der inlijving bij Frankrijk, ware het mogelijk, af te wenren.

Door deze en gene geschriften bekend, wist Meijer zich de gunst van eenige voorname mannen te verwerven, door wier invloed hij in 1811, bij de invoering van het Fransche wetboek en de organisatie der toenmalige tribunaux, tot den post van regter van instructie (een ambt tot dien tijd bij ons on-

bekend) werd benoemd. Deze keuze was, vooral in dien tijd, niet ongepast, om reden, dat, hoe kundig en geroutineerd onze Nederlandsche regters en advokaten in het oude regt ook waren, de invoering van het Fransche regt, en inzonderheid de *Code de procedure*, een veld voor hem deed openen, dat, zoo niet voor allen, de minste voor de meesten, nieuw en onbetreden was. Van hier die toevloed van Fransche en Brabantsche advokaten naar deze en gene steden van ons vaderland; van daar die benoemingen van sommige vreemdelingen tot keizerlijke procureurs en substituten bij de regtbank.

Hoe Meijer, vooral in den beginne, zich van dezen post gekweten heeft, en hoe hij in vele gevallen de regterhand van den toenmaligen president Scholten was, en daardoor de regtbank wel eens voor struikelingen bewaarde, was toen niet onbekend, en werd bevestigd door het vertrouwen, dat men vooral op zijn beleid en kunde stelde, toen hij, in die hagchelijke oogenblikken, wanneer de legers van Napoleon den vaderlandschen grond, en inzonderheid Amsterdam op den 18 Nov. 1813 ontruimden, met nog eenige andere voorname regtsgeleerden, tot lid van het provisioneel of intermediair bestuur van Amsterdam gekozen werd. Het bleek toen vooral in die benarde en hagchelijke oogenblikken, toen Naarden nog een' geruimen tijd onder de bezetting der Franschen bleef, dat Meijer zich ook hierin, als een regtschapen Nederlander betaamt, van zijn pligt gekweten heeft, dewijl hij kort daarop als lid der Commissie tot het vervaardigen onzer grondwet is benoemd. Hier eindigen zijne staatkundige bedrijven, en wat de reden is geweest, waarom hij voor zijn post als regter van instructie heeft bedankt; waarom hij nimmer aan het ontwerpen van een nieuw wetboek deel heeft mogen hebben; of waarom eindelijk hem de post van griffier der Tweede Kamer der Staten-Generaal, waartoe hij aanzoek heeft gedaan, ontgaan zij, kan hier niet onderzocht worden. Meijer had zijne vrienden, maar ook zijne vijanden; »hij was te groot in het oog van sommigen, en schitterde als eene ster, terwijl hun licht door hem werd verduisterd." Intusschen bleef hij, tot zijn vorige werkzaamheden teruggekeerd, de achting van alle verstandigen wegdragen. Hij muntte uit in vlugheid, werkzaamheid en behartiging der hem toevertrouwde zaken. Hij maakte van de belangrijke regtsvragen soms een punt van opzettelijke beschouwing, die hij het publiek mededeelde. Zijn gezag was in de regtskundige wereld zóó groot, dat hij reeds, bij zijn leven, als een voornaam autoriteit werd aangehaald. Zijne werken werden als vraagbaken beschouwd. Hij beoefende vlijtig dat anderen als verouderd beschouwde en lichtte door zijne uitgebreide kennis van het regt en de regtsgeschiedenis van alle volkeren, anderen voor. Hulpvaardig voor ingezeten en vreemdeling; voorstander van al wat goed en edel is; de raadgever van allen, die zulks behoefden, was elk welkom bij hem, zoodra hij in zijne studiën of andere belangen moest worden geholpen. Hij was, om zijne deelnemende geaardheid, en door zijn doorzigt in alle wenschelijke zaken voor weduwen of weezen meer dan eenig echtgenoot of vader zijn konde. Hij rekende zich zelven mensch, en hield zich verpligt tot het vervullen van diensten omtrent elk, wie mensch heet. Hij onderscheidde de menschen, noch naar het land hunner geboorte, noch naar hunnen rang, noch naar hunne afkomst, noch naar hunne geloofsbelijdenis. Zijne betrekking maakte hem onafhankelijk; hij beoordeelde even vrijmoedig als hij durfde afkeuren. In het gezellig verkeer was hij de aangenaamste van allen, bij de behandeling der regtszaken, het besogneren daarvan met anderen, wist hij door het mededeelen van zooveel, dat onbekend of weinig behandeld was, de aandacht tot zich te trekken, en door gepaste scherts, het gesprek te veraangenamen. Hij was in allen opzigte de eerste waar hij zich bevond.

Hij was ridder van de orde van de Ned. Leeuw, lid van het Kon. Ned. Inst., der Fransche Akademie, bij de sectie der wetgeving, lid der Kon. Akademie van oudheid- en letterkunde te Londen, Turyn, Berlijn, Goethingen, Nimes, der Maatsch. v. Ned. Letterk. te Leyden, secretaris der commissie tot het daarstellen der grondwet, directeur der *Gazette Officielle* (waartoe koning Lodewijk hem benoemde). Den 15 November 1834 kreeg hij de mededeeling zijner benoeming tot ridder van het Legioen van Eer, en daags daaraan overviel hem een zenuw-beroerte, die, na een hevig lijden, den 6 December een einde maakte aan zijn leven. Zijne werken kenmerken zich door bondigheid van onderzoek, scherpzinnigheid van geest, keurigheid en bevalligheid van stijl. Reeds in 1808 werd door de Berlijnsche akademie loffelijke melding gemaakt van zijne beantwoording op de door haar uitgeschreven prijsvraag, die welligt bekroond zoude zijn geworden, zoo zij niet te laat ware ingekomen.

Zijn antwoord op die vraag (*L'apprécation morale d'une action peut elle entrer en considération, quand il s'agit d'établir une loi pénale? et en cas d'affirmative, jusqu'a quel point peut elle y entrer?*) is in 1804 in het licht verschenen. Gelukkiger was hij te Nîmes; waar zijn antwoord op de vraag: *Déterminer le principe fondamentale de l'intérêt, les causes accidentelles de ses variations, et ses rapports avec la morale*, bekroond werd. Dit antwoord »*remarquable par le style ainsi que par une logique serrée*" is in 1809 te Amsterdam gedrukt.

Principes sur les quéstions transitoires. Amst. et Paris. 1813.

Hij was een der voornaamste schrijvers der *Brieven van eenige regtsgeleerden over de aanstaande wetgeving.* Leyden.

Over de noodzakelijkheid van een provisionelen hoogen raad in het rijk der Nederlanden. 's Hage 1817. gr. 8°.

Esprit, origine et progrès des Institutions judiciaires des principaux pays de l'Europe. La Haye 1818—23. 6 v. 8°.

Pleidooi in de zaak van Lodewijk Buonaparte, wegens het paviljoen te Haarlem. Amst. 1820. 8°.

De la codification en géneral et de celle de l'Angleterre en particulier, en une série de lettres adressées à Mr. C. P. Cooper. 1830. 8°.

De leerstellingen omtrent de regterlijke magt, in 1817 *geuit, en uit zijne schriften in d. j.* 1842 *herinnerd.* Amst. 1842. 8°.

Consultatien. Amst. 1842. 8°.

Verhandelingen in geleerde Genootschappen enz. Amst. 1844 tot 1846. 2 d. 8°. De drie laatste door des schrijvers broeder, Mr. A. D. Meijer, in het licht gegeven.

Verhandeling over de benamingen der maanden in het Nederduitsch, in *Verh. d. tweede klasse van het Kon. Nederl. Instituut.* D. I.

Eenige bedenkingen over poorterijen en de vergunning dier regten aan Amsterdam, bij gelegenheid van den tolbrief, door graaf Floris aan die stad bij vernieuwing gegeven, in d. j. 1291 (Amst. 1821) 4°. In de *Verh. van de II kl. v. h. Kon. Ned. Inst.* D. II.

Vertoog over het onderzoek en de herziening der stedelijke en plaatselijke voorregten en keuren door de regterlijke magt in de Nederlanden, en bijzonder door den hoogen Raad. T. a. p. D. V.

Verh. over de vraag: of de graven van Holland aan de Staten verantwoording deden of lieten doen wegens het gebruik der Reden of onderstandsgelden door die staten toegestaan. T. a. p. D. VI.

Aanmerkingen op den regel, volgens welke ieder mensch onschuldig of deugdzaam wordt verklaard totdat daarvoor een tegenstrijdig bewijs voor handen zij, in de *Mnemosyne* van H. W. Tydeman en N. G. van Kampen.

In de koninklijke akademie van kunsten en wetenschappen heeft de baron van Reiffenberg, eene lijkrede op hem voorgedragen.

Zie *Een woord over wijlen Mr. J. D. Meyer*, in *Alg. Kunst- en Letterb.* 1834, D. II. bl. 387—389; P. Simons, *Iets aangaande den persoon en het openbaar leven van Mr. J. D. Meijer, dezelve in vergelijking gebragt met eenige zijner beroemdste voorgangers, die Amstels pleitzaal in vroeger tijden hebben betreden*, Ald. 1835, D. I. bl. 19—24, 35—41; P. Simons, *Notice sur la vie et les écrits de Mr. J. D. Meijer*, La Haye 1835, 8.; *Alg. Kunst- en Letterb.* 1835. D. I. bl. 258—264, 282—286; Brief over deze *Notice* Ald. bl. 338 volg.; *Proces-verbaal van de 28 algem. verg. van het Kon. Ned. Inst.* (1835); *Handel. der Jaarl. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1835; *Galerie des Comtemporains;* Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; *Levensschets van den regtsgeleerde Mr. J. D. Meijer*, in *Jaarb. v. Isr.* D. I. bl. 19, 2e afd.; F. de Greve, *Oratio de Jona Daniele Meijero*, Icto, *de patria deque jurisprudentia et nomothetica praeclare merito* in *Annal. Acad.* p. 199; Muller, *Cat. v. portr.*

MEIJER (LIVINUS of LIEVEN DE) proost en hoogleeraar der theologie te Leuven, werd den 24 Feb. 1655 te Gend geboren. Hij was een goed Latijnsch en Nederduitsch dichter, behoorde tot de beste godgeleerden van zijn tijd en gaf verschillende theologische geschriften uit, die voornamelijk tegen de leer der Jansenisten gerigt zijn. Als latijnsch dichter bekleedt hij eene plaats nevens Hosschius en Wallius. Meermalen zijn zijne Latijnsche gedichten (*Poëmatum libri*

duodecim, *unus Lyricorum*, *tres de ira*, *quatuor Elegiarum*, *tres de institutione principis*, *unus in laudem cardinalis Alzatii*, Brux. 1703, 1727) en zijn gedicht *de Ira* afzonderlijk uitgegeven. Hij zelf bragt dit laatste in het Vlaamsch over, onder den titel:

De Gramschap, *in dry boeken verdeelt*, *over ettelyke jaeren in Latynsche dichten in 't licht uitgegeven door P. Livinus de Meyer*, *priester der Societeyt* Jesu. *Nu door den selven in Nederduytsche rymen overgesett.* Leuven 1725. 8°. Amsterd. 1728. 8°. Ghendt 1760. 8°. 1778. 8°. *De Gramschap*, *in drie boeken. Een Latijnsch en Vlaamsch lierdicht*, *door L. d. M. op nieuw uitgegeven met aanteekeningen*, *door J. M. Schrant.* Gend 1827. 8°.

„De taal is krachtig, de verstrant vloeijend, en niet beroofd van beelden en treffende vergelijkingen."

Na Meijers dood verscheen het gedicht in 't Latijn en in 't Vlaamsch met opdragt aan C. v. Hulle (zie dit art.)

De Torenbrand in Mechelen, luimig gedicht, niet opgenomen in de verzameling, werd door Willems met een Nederd. vertaling op nieuw uitgegeven in zijne *Mengelingen.* Antw. 1827—1830.

De Meijer overleed te Leuven 19 Maart 1730. Schrant geeft in het voorber. zijner uitgave van het leerdicht over de gramschap, de lijst van Meijers theologische geschriften.

Onder den naam van Theodorus Elerthorius gaf hij uit:

Historia controversiarum de divinae gratiae auxiliis, *sub summis Pontificibus Sexto V*, *Clemente VIII*, *Paulo V ab objectionibus R. P. Hyacinthi Serrii vindicatae*, *libri tres. Accedunt dissertatt. quaedam*, *item responsio ad Fr. Henr. a St. Ignatio et alia quaedam opuscula*, *Bruxellis*, *typis Anton. Claudinat.* 1715. fol.

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 197; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 482; Heerkens, *de Valet. Literatorum*, p. 130; Burmannus, *ad Propert. III El. VI:* 3 et 4, *El. VIII:* 35; Huydecoper, *Proeve van Taal en Dichtk.* D. I. bl. 390, 393; Blommaert, *Ned. schrijv. v. Gend*, bl. 336; Serrure, *Belg. Mus.* D. III. bl. 420; Adelung en Rotermund.

MEYER (Ludovicus of Lodewijk), in de tweede helft der XVIIe eeuw, geneesheer te Amsterdam, maakte zich als taalkundige en als cartesiaansch wijsgeer bekend. Zijn bekendste werk is zijn *Woordenschat*, waarvan in 1777 te Amsterdam de *elfde druk*, *ten nutte der Nederlanderen*, *in woorden en spelling*, *doorgaans verbeterd en zeer merkelyk vermeerderd door Ernst Willem Cramerus*, in 3 d. kl. 8°. en in 1805 te Dordrecht de twaalfde druk verscheen [1]).

Hij beoefende ook de dichtkunst blijkens zijn gedicht *De Gramschap in III boeken*, *in Nederd. rymen*, *Mengelpoëzy*, *zijnde een verzameling van Minnedichten*, *van Lof- en Eerdichten*, *en van Lyk- en Ghrafdichten*, *deels gedrukt*, *deels in folio*, *deels in quarto zijnde*, *zyn in 't laatstgemelde formaat opgeplakt*, *soms nog met des schryvers verbeteringen op den rand: meest alle te Amsterdam gedicht van de jaren* 1651—1671, in bezit der *Maats. v. Ned. Letterk.* [2])

Hij vervaardigde ook nog de volgende tooneelspelen:

Ghulde Vlies, *trsp. met konst en vliegw.* Amsterd. 1667, 1684.

Verloofde Koninksbruydt, *trsp.* Ald. 1668 (beide op den Amsterdamschen schouwburg vertoond).

De Looghenaer, blsp. Ald. 1658, 4°. 1667. kl. 8°. 2e dr. overz. en verb. [3]).

In 1666 verscheen er een werk onder den titel:

Philosophia sacrae scripturae interpres. Exercitatio paradoxa, *in qua veram philosophiam infallibilem s. literas interpretandi normam esse demonstratur. Eleutheropoli* (Amst.) hetwelk ten volgende jare vertaald uitkwam met den titel: *De Wijsbegeerte de uitlegster der H. schrift.* 1712. 8°.

Sommigen hielden dit nameloos uitgegeven boek over het werk van Spinoza, anderen oordeelen dat de Utrechtsche geneesheer, Lambertus Velthuizen er de maker van was. Doch deze pleitte zich op krachtigen toon vrij van deze beschuldiging, in de voorrede van zijn boek, *de usurpatione in rebus theologicis*, in 1668 uitgekomen In dit geschrift durft Meijer ronduit beweeren, dat de goddelijkheid en het gezag der H. Schrift alleen uit kracht der Cartesiaansche wijsbegeerte hare zekerheid kreeg, en dat dierhalve alle, geene uitgezonderd, waarheden van het Evangelie, en dus ook de verborgenheden, aan het gezond verstand en aan de menschelijke reden niet alleen getoetst, maar daarvan zelfs afhankelijk gemaakt moesten worden. Over dit geschrift is magtig veel te doen geweest.

Heydanus en Coccejus beoordeelden het op hoog gezag, en zochten, gerugsteund door 's lands overheid den voortvretenden kanker van des schrijvers dwaalleer tegen te gaan. Zij slaagden hierin ook ten deele: dan zekere Louis Wolzogen, predikant in de Fransche gemeente te Utrecht, die, zoo het heeten zoude, tegen het genoemde werk geschreven had, maar het intusschen met den schrijver in vele opzigten eens was, brouwde nieuwe bekommernissen, en verwekte weder veel beroering in de kerk, 't geen de staten van Holland op nieuw aanspoorde om tegen de Cartesiaansche wijsbegeerte besluiten te nemen. Daar het genoemde boek van Meijer reeds zeldzaam meer voorkwam, gaf Semler het op nieuw uit met aanteekeningen van zijn leerling Leichtner, waarin men, naar sommiger oordeel, de grootste onkunde in de wijsbegeerte, vele ondeugende godsdienstbegrippen en een opgewarmd Spinozisme aantreft.

Van Meijers hand was in 1663 insgelijks, zonder zijn naam op den titel te vermelden, in het licht verschenen *de Jure ecclesiasticorum liber singularis*, dat men aanvankelijk mede aan Spinoza toeschreef.

Zie Ypey, *Geschied. der system. Godgel.* D. II. bl. 87, 88; *Geschied. der Christel. kerk in de* 18 *eeuw*, D. II. bl. 9; Ypey en Dermout, *Geschied. der Herv. kerk*, D. II. bl. 572 en de aant.; Heringa, *Over het gebr. en misbr. der kritiek*, bl. 4, 5; Burman, *Traj. erud.* p. 389; Heumann, *de Script. Anonym. et Pseudon*, P. II. C. II. § III; Crenii, *Animadv. Philol. et Histor.* P. VIII. p. 153, seqq.; Glasius, *Godgel. Nederl*; Serrure, *Vad. Mus.* D. II. bl. 105; *Cat. d. Maats. v. Ned Letterk.* D. II. bl. ; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 352; Kobus en de Rivecourt.

MEYER (Marcus de), beeldhouwer te Antwerpen, in 1482 lid van het St. Lucas gild aldaar.

Zie *Bulletin du comité Flamand en France*, 1864, n°. 6 p. 230, 231.

MEIJER (Philip de), zoon van Antonius de Meijer en Isabelle Roos, werd in 1565 te Atrecht geboren, legde zich op de letteren toe, en werd in 1597 de opvolger van zijn vader als rector der Latijnsche school zijner geboortestad. Hij bleef in deze betrekking tot zijn dood, in 1637, toen hij den ouderdom van 71 jaren bereikt had. Hij huwde en liet een zoon na (die volgt). De Meijer beoefende de Latijnsche dichtkunst, waarvan hij de volgende proeven heeft nagelaten:

Epicedium Alexandri Farnesii, *Parmae et Placentiae ducis.* Atreb. 1594. 4°.

Mahometi Arabis, *Pseudoprophetae*, *vita versibus expressa*, *una cum omnibus Turcarum Imperatoribus*, *compendioso carmine descripta. Accedit Alexandri Farnesii Epicedium*, *auctore Philippo Meyero*, *Atrebatis Regiaci.* Atreb. 1594.

Othomanni Turcarum Imperatores. Encomia virorum aliquot, *bellica laude illustrium.*

Uit dit laatste werk haalt Ferreus Locrius, *Chron. Belg.* p. 694—695 en uit Ferreus, Paquot, *Mém.* T. VI. p. 149—150 eenige regels aan, die geen grooten dunk van zijn dichterlijk talent geven.

Hij liet de volgende handss. na:

Poëmatum libri sex.

Epigrammatum liber.

Eucomium Calixtii.

Panegyricus ad Albertum Austriae Archiducem, *de expugnato per eum Caleto anno* 1596.

Memorabilis Atrebatium victoria, *Gallis ex portâ Baldimontiâ et Meautanâ noctu magnâ cum strage profligatis*, *XXVIII Martii* 1597, *carmine ab A. M. aliaque opera poëtica.*

Alle in één deel in folio.

Miscellaneorum liber.

[1]) In de Bibl. der Maats. van Ned. Letterk. is een derde deel met mss. aanteekeningen van J. J. Schultens. Zie *Cat.* D. I. bl. 92. De tweede druk heeft tot titel: *Nederlandsche Woordenschat*, *waarin meest alle de basterdt-woorden uyt P. C. Hoofdt*, *H. de Ghroot*, *C. Huyghens*, *I. v. Vondel*, *en and.: en Konst-woorden uyt A. C. Kok*, *S. Stevin*, *de kamer in liefd' bloeiende enz.*, 2 *druk*, *verbetert en veel verm.* Amst. 1654. kl. 8°. Ook deze is in de gemelde Bibliotheek (*Cat.* D. I. bl. 141) en de 8e van *L. Meijers Woordenschat*, *verdeelt in I. Bastaerdt-woorden*, *II. Kunstwoorden*, *III. Verouderde woorden*, *Achtste dr. Alsm. veel vermeerdert en verbetert.* Amst. 1720. kl. 8°. en de 12e druk met de beoordeeling uit de *Vad. Letteroef.* 1805, bl. 723—726.

[2]) *Cat.* D. I. bl. 242.

[3]) In navolging van sommigen hebben wij deze drama's verkeerdelijk aan een ander toegeschreven. Zie bladz. 774.

Epinicium de Atrebato ab Henrico IV, Gallorum rege petartiis (pylo elasticis machinis) frustra tentato.

Elegiarum libri octo, de casibus illustrium virorum.

Valesias Tragoedia (waarschijnlijk over den dood van Hendrik III, koning van Frankrijk).

Phaëton, Tragoedia.

Philip de Meijer vervolgde de *Annales Flandriae* van zijn oudoom van den dood van Karel den Stouten in 1477 tot 1617, in tien boeken, weleer berustende in de abdij van St. Vaast te Atrecht, Locrius heeft er voor zijn *Chronique Belgique* en Jan Buzelin voor zijne *Déscription* en zijne *Annales de la Flandre Françoise* gebruik van gemaakt.

Zie Locrii, *Chron. Belg.* p. 694, 695; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 644; Sanderi, *Bibl. Belg. ms.* T. I. p. 292; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 775—776; Gazet, *Bibl. Sacrée du P. B.* p. 161; Paquot, l. c.; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 94—95; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 299.

MEIJER (ANTONI DE), zoon van den vorige, beoefende de letterkunde, blijkens zijn

Responsio pro Musicâ, coram Naturâ judice, ms. in 4°.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 37.

MEIJER (PIETER), in 1718 te Amsterdam geboren, waar hij zich later als boekverkooper vestigde. Hij was een verstandig en braaf man, die de kunst verstond om jongelieden, die lust en smaak voor de letteren hadden, aan te sporen en op de baan des roems te geleiden. Zijn huis was de Amsterdamsche beurs der Nederlandsche letterkunde. Elken voormiddag kon men aldaar hare voornaamste beoefenaars en voorstanders, op een bepaalden tijd bijeen zien. Schier alle fraaije dichtstukken werden bij hem in het licht gegeven. Hij zelf beoefende de poezij; ofschoon zijne dichtstukken in geen dichtbundel verzameld zijn, vindt men echter hier en daar menig dichtstuk van hem. Hij had een werkzaam deel aan de fraaije vertaling der werken van Gellert en aan de Psalmberijming der Remonstranten onder de zinspreuk: *Laus Deo, salus populo.* Ook was hij medeoprigter der maatschappij tot redding van drenkelingen. Hij overleed te Amsterdam den 18 Mei 1781. Na zijn dood gaf zijn vriend Lublink 'smans schoone navolging van Young's *Poetische uitbreiding van Job* 38—41 vs. 6 in het licht.

Zie Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

MEIJER (RUDOLPHUS) werd in 1639 als proponent te Herbaijum beroepen en door Vessilus Acronius, predikant te Harlingen bevestigd. Hij was in 1646 en 1653 lid der synode te Dokkum, in 1649 correspondent naar Zuid-Holland, in 1661 lid der synode te Leeuwarden, in 1663 correspondent naar Noord Holland. Hij overleed in 1673. Hij gaf *de Heidelbergschen Catechismus in rijm gestelt*, voorafgegaan door een groot gedicht: Tot de Christelijke lezers. A. Buma gaf daarvan een verbeterden druk te Leeuwarden in 1716, klein 8°.

Zie Greydanus, *Naaml. der predikanten in de classis van Franeker*, bl. 57.

MEIJER (REMETIUS), zoon van Remetius Meijer, ambtman te Oldersum, en Judith Commelyn, ontving zijne eerste letterkundige opleiding te Emden onder den rector Tabing, studeerde later te Groningen en Utrecht, werd in 1693 predikant te klein Borssum, onder Emden, en twee jaren later te Oldersum. Hij overleed den 28 Nov. 1745, in den ouderdom van 51 jaren. Hij beoefende, gelijk zijn voorganger, de poezij, en gaf in het licht:

De Heidelbergsche Catechismus in rijm gesteld. Leeuw. 1716. 8°.

Zie *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1745 b. bl. 753; 1746 a. bl. 356; Abcoude, *Naamreg.* bl. 245.

MEIJER (UBBO H.), werd dr. te Groningen, ijverig beoefenaar van de wis-, natuur- en geneeskundige wetenschappen, overleden te Groningen den 15 Dec. 1855, in den ouderdom van 38 jaren.

Hij schreef:

De Grondslagen der geneeskunst, critisch beschouwd.

Het beginsel der geneeskunst in wezen en toepassing.

Zie *Nederl. Weekblad voor Geneesk.* D. V. bl. 522.

MEIJERE (JOHAN DE). Als ingenieur is hij werkzaam geweest bij de belegering van Namen (1695), waarschijnlijk als extra-ordinair ingenieur, in welke betrekking hij dan ook onder Coehoorn vóór 1695 diende. Den 17 Jan. 1696 werd hij ingenieur (ordinair) of fortificatie-meester, en beëedigd den 10 Febr. 1696.

In 1701 was hij te Nijmegen geplaatst bij den aanleg der werken door Coehoorn, en in 1711 vindt men hem nog vermeld op de staten van oorlog. Hij komt in die betrekkingen ook voor in van Sypesteyn, het leven van Coehoorn, 1860, bl. 121, 138.

Part. berigt.

MEIJERINGH (ALBERT), in 1642 te Amsterdam geboren, werd door zijn vader, een man van middelmatige talenten, die kamerschutten, waarin hij handel dreef, schilderde, onderwezen. Naauwelijks had hij eenige vorderingen gemaakt, of hij vertrok naar Parijs, waar hij eenigen tijd voor de kost werkte. Van daar vertrok hij naar Rome, waar hij zich vele ontberingen getroostte, om de werken der groote mannen te kunnen bestuderen; verder bezocht hij met zijn vriend Glauber de verschillende steden van Italië, zich altijd oefenende naar de verschillende manieren in de natuur. Na eene tienjarige uitlandigheid keerde hij naar zijne geboortestad terug, vervaardigde plafond-, zaal-, deur- en schoorsteenstukken. Ook beschilderde hij met Glauber de eetzaal van Maria, koningin van Engeland te Soestdijk.

Hij legde zich ook toe op het etsen. De 26 landschapjes, geestig en schilderachtig geëtst, die van hem bestaan, golden op de verkooping van den Grave von Fries *f* 26.00. Hij overleed 17 Julij 1714.

Zie Houbraken, *Lev. d. Schild.* D. III. bl. 210; Immerzeel, t. a. p. bl. 224; Wagenaar, *Amsterd.* D. XI. bl. 425.

MEIJERS (MATTHIAS), omstreeks het midden der 16e eeuw in de Luiksche Kempen geboren, trad te Maastricht in de orde der Dominikanen en bekleedde er omstreeks 1599 en 1605 de betrekking van prior. Eenige jaren te voren, reisde hij naar Hasselt, waar hij vernomen had dat de hervorming was ingeslopen, en veld won, vermomd in de kleeding van een boer, wijl de wegen onveilig waren, en men het vooral op R. C. priesters had gemunt. Zijne vermomming baatte niet, hij werd beroofd en naar Breda gevoerd, waar men hem mishandelde, in den kerker wierp en op rantsoen stelde. Zijn klooster te Maastricht, in 1567 en 1578 door de Calvinisten geplunderd en verwoest, was buiten staat het te betalen. Toen verkocht zijne moeder haren inboedel om die som te voldoen en haar zoon te verlossen. Na zijne bevrijding werd hij, op zijn verzoek, om zijne moeder, die zich om zijnentwil van alles beroofd had, te kunnen ondersteunen pastoor te Meeuwen in de Kempen. Na haar dood keerde hij naar zijn klooster terug, waar hij omstreeks 1641 in hoogen ouderdom overleed.

Hij schreef:

De Nominibus Dei. 8°.

Zie de Jonghe, *Belg. Domin.* p. 276, 277; Quetif en Eccard, T. VI. p. 524; Paquot, *Mém.* T. II. p. 239.

MEIJERS (NICOLAAS), te Maaseyk geboren, eerst kapellaan te Westerlo, Poppel en Haren in het bisdom van 's Hertogenbosch, vervolgens pastoor te Zoerle, in het bisdom van Antwerpen, en eindelijk president van het Norbertijner collegie, in 1628 door Adrianus Stalpaerts, abt van Tongerlo, te Rome gesticht, en procurator generaal der orde. Hij overleed 15 Sept. 1778 in hoogen ouderdom.

Zie van Gils, *Kath. Meijer. Memorieb.* bl. 144.

MEIJEN (H.). Kramm vermeldt alleen van dezen meester eene schilderij, voorstellende: *In eene weide ziet men eene vrouw met eenig vee*, op den *Catal.* van F. J. Mensert te Amsterdam in 1824 voorkomende.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1113.

MEYL (FRANCISCUS ANTONIE ERNST) werd den 31 Augustus 1793 te Amsterdam geboren. Den 9 April 1802 en derhalve op zeer jeugdigen leeftijd trad hij als kadet bij de marine in dienst. In dat zelfde jaar vertrok hij aan boord van 's lands

fregat van oorlog Phoenix naar Oost-Indië, maakte in 1803 op 's lands schip Kortenaer een kruistogt naar Isle de France en de Kaap de Goede Hoop, en terug naar Java; in 1804 een kruistogt op 's lands brik Beschermer, en in 1805 op 's lands oorlogschip Schrikverwekker, waarmede hij den 18 Mei 1806 het ongeluk had schipbreuk te lijden. Te Batavia teruggekeerd en den 27 Junij 1806 overgegaan als kadet bij het korps rijdende artillerie op het eiland Java, werd hij op het daartoe door hem gedaan verzoek, eervol uit het korps zeeofficieren ontslagen, waarbij hem tevens de rang van luitenant ter zee 2e klasse werd toegekend. Den 7 September 1808 werd hij benoemd tot tweeden luitenant bij het korps rijdende artillerie, en bij de vereeniging van Holland met Frankrijk, in September van dat jaar, in Fransche dienst ingelijfd. Bij gelegenheid van de landing der Engelschen en het daarop gevolgd in bezit nemen van het eiland Java op den 26 Aug. 1811 krijgsgevangen gemaakt, werd hem daarna de aanbieding gedaan om in Engelsche dienst over te gaan, doch hij sloeg dit van de hand, zoodat hij als krijgsgevangene naar Bengalen en vervolgens naar Madras en Engeland gevoerd werd. Bij de gelukkige omwenteling van zaken in December 1813, die ook hem een vaderland terugschonk, werd hij uit de krijgsgevangenschap ontslagen, en haastte hij zich naar Nederland terug te keeren, alwaar hij den 22 Januarij 1814, in zijnen toenmaligen rang van 1e luitenant bij het korps rijdende artillerie geplaatst werd. Den 8 December 1815 benoemd tot 2e kapitein bij dat korps, werd hij den 17 Febr. 1818 bevorderd tot 1e kapitein bij het 1e bataillon veld-artillerie. In dien rang is door hem, bij gelegenheid van den opstand in Belgie, en de daarop gevolgde krijgsverrigtingen, het bevel gevoerd over de batterij veld-artillerie nº. 6, welke batterij in 1830 een werkzaam aandeel in de gevechten van Antwerpen bij Waelkern, Duffel, Lier enz. heeft genomen, ten gevolge waarvan hij bij besluit van 16 Nov. 1830, nº. 59, benoemd werd tot Ridder der Militaire Willems orde 4e kl. In het volgende jaar maakte hij, als commandant van genoemde batterij, die bij de toenmalige 1e divisie van het leger te velde was ingedeeld, den tiendaagschen veldtogt mede. Den 21 Februarij 1833 benoemd tot majoor bij het corps rijdende artillerie, werd hij den 3 Januarij 1839 luitenant-kol., en in 1840 kommandant over dat korps. Den 22 Maart 1841 werd hem het kommando opgedragen over het 3e regiment artillerie, en den 8 Oct. 1842 werd hij tot kolonel verheven. In 1843 en van 1845 af tot 1850 zag hij zich met de functien van provinciaal kommandant van Zeeland belast; en den 17 Maart 1853 werd hij benoemd tot generaal-majoor en directeur van 's rijks gieterij van bronzen geschut. In 1846 en 1849 werd hij begiftigd met de ridderorde van den Nederl. Leeuw, en met de versierselen van commandeur der orde van de Eikenkroon. Den 21 Oct. 1856 werd hij op zijne aanvraag gepensioneerd, hebbende hij alstoen 12 veldtogten en 54½ effective dienstjaren gehad. Hij overleed den 19 December 1859 te 's Hage.

Zie *Handelsblad van* 29 *Dec.* 1859.

MEYLAN (GERMAIN FELIX). Geb. in 1785 in Nederland. Deze uitstekend bekwame Indische ambtenaar, reeds in 1806 adjunct gewoon klerk bij den hoogen raad van justitie te Batavia, was in 1819 inspecteur van finansien en bragt in 1822, te zamen met Mr. H. J. van de Graaff naar de Molukken gezonden, een merkwaardig verslag uit over den toestand aldaar, grondslag der hervormingen in 1824 door den gouverneur-generaal van der Capellen tot stand gebragt. Daarna was hij directeur der landelijke inkomsten op Java, en van 1826—1830 opperhoofd van den Nederlandschen handel in Japan. Hij schreef een *Geschiedkundig overzigt van dien handel*, dat in 1833 geplaatst werd in het veertiende deel der *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.* Hij overleed te Batavia 12 Junij 1831, oud 46 jaren. Hij huwde eerst Christina Wilhelmina van Teylingen en in 1823 Jacoba Minor Coomans.

Zie Kobus en de Rivecourt; *Part. berigt.*

MEYLENER (P.) bloeide in het midden der 17e eeuw. Kramm kent alleen van dezen meester *Een landschap met beelden*, geschilderd op de binnenzijde van een groot blad of deksel van een klavecimbel, geheel in den trant van Breughel en den ouden Teniers (1646). Het berust bij Mr. W. M. J. van Dielen te Utrecht.

Zie Kramm, t. a. p.

MEYLINK (BERNARDUS) werd den 2 Maart 1796, en alzoo in een tijd dat de Pharmacie nog sluimerde, nog geene plaats in den rij der wetenschappen had verkregen, te Haarlem geboren. Hij genoot zijne eerste opleiding bij den heer Drost, apotheker in zijne geboorteplaats. Deventer tot zijn woonplaats kiezende, voldeed hij aan de bestaande geneeskundige wetten en besluiten, en onderwierp zich met goed gevolg aan het provinciaal examen, zoodat hij in April 1819 te Zwolle tot apotheker werd benoemd. Kort daarop vestigde hij zich te Deventer, om van daar uit de vruchten van zijn rusteloos werkzaam leven over het geheele land te verspreiden. Hij zocht door vermeerdering van kennis onder de Pharmaceuten de liefde voor het vak op te wekken en de Pharmacie tot eene zelfstandige wetenschap te verheffen. Zijne verdiensten werden op prijs gesteld door de academie van Leuven, die hem den 15 Julij 1830 honoris causa tot Philosophiae Naturalis doctor benoemde. Het Apotheken Verein in Noordelijk Duitschland, het natuur- en scheikundig genootschap te Groningen, dat ter bevordering van genees-, heel-, verlos- en scheikunde, onder de zinspreuk: „Vis unita fortior" te Hoorn, benoemde hem tot honorair, het geneeskundig genootschap te Leuven „Experientia et ratione," het genootschap ter bevordering der natuurkundige wetenschappen te Luik, en dat ter bevordering van genees- en natuurkundige wetenschappen te Brussel tot correspondent, het Bataafsch genootschap der proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam tot gewoon lid. Ook was hij lid der Nederlandsche maatschappij tot bevordering der Pharmacie. Hij overleed 1 April 1862.

Hij gaf in het licht:

Schei-, Artsenymeng- en Natuurkundige bibliotheek, bijeenverzameld door G. M. Dec. 1824—1834. 18 d.

Nieuwe Schei-, Artsenymeng- en Natuurkundige bibliotheek, bijeenverzameld door G. M. Dev. 1835—1840. 8 d.

Woordenboek der droogerijen, 1842—1856. Zijnde het vervolg van het door Beets aangevangen werk.

Dadelijk aan te wendene hulpmiddelen bij vergiftiging van verschillenden aard. Uittreksel uit twee verhandelingen, uitgesproken in het Natuur- en Scheikundig genootschap, gedrukt op verzoek van de leden. Dev. 1829.

Lessen over de scheikunde van Orfila. Dev. 1829.

Magazijn van voorschriften, behelzende de nieuwste ontdekkingen van verschillende kunsten en wetenschappen. Dev. 1830. 8º.

De beschouwing der natuur, eene troostbron bij alle, ook bij onze tegenwoordige staatkundige rampen. Eene voorlezing, den 20sten December 1830, in eene vrouwenvergadering der maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen uitgesproken. Dev. 1832. gr. 8º.

Handleiding voor Apothekers leerlingen. Haarl. 1832.

Handboek ter herkenning van de echtheid en zuiverheid der in de Pharmacopoea Belgica voorkomende geneesmiddelen. Haarl. 1832.

Allereerste beginselen der scheikunde, eene handleiding voor allen, die eene oppervlakkige kennis dezer wetenschap wenschen te verkrijgen. 2 st. Dev. 1836—1838. gr. 12º.

Iets over het dierlijk magnetismus, ook in verband met het zieleleven. Dev. 1837.

Proeve eener verbetering van het Apothekers-wezen. Dev. 1839.

Handleiding tot het vergulden en verzilveren. Dev. 1843.

De analytische scheikunde. Dev. 1844.

Vermindering der bestaande apotheken. Dev. 1852.

Grondbeginselen van natuur- en scheikunde voor de jeugd. Dev. 1860.

Korte bereidings-opgave van eenige nieuwe scheikundige praeparaten (acidum caincicum, camphoricum, roccellicum, valerianicum enz.) in Nieuwe Schei- Artsenij- en Natuurk. Bibl. 1835. Dev. D. I. bl. 225.

Amygdaline, zeer geschikt ter oogenblikkelijke daarstelling van het acidum Prussicum. T. a. p. 1838. D. III. Junij. bl. 119.

Over het balsemen van lijken. T. a. p. 1836. D. II. Dec. bl. 118.

Voordeelige bereiding van het benzoë zuur. T. a. p. 1835. D. I. Oct. bl. 263.

Bereiding van het Weener bijtmiddel. T. a. p. 1836. D. I. Dec. bl. 115.

Over de bereiding van de copaïva balsempillen. T. a. p. 1838. D. III. Junij. bl. 112.

Iets over het oplosbaar vermogen van de vlugge olie der elastike gom. T. a. p. 1835. D. I. Dec. bl. 218.

Indigo, als geneesmiddel aangewezen. T. a. p. 1836. D. II. bl. 117.

Gelijktijdige bereiding van koolstofzure potasch en wijnsteenzuur. T. a. p. 1835. D. I. Oct. bl. 266.

Nog iets over de in den handel voorkomende opium-soorten. T. a. p. 1838. D. III. Junij. bl. 102.

Scheikundige werking van verschillende reagentien op de thans algemeen bekende echte kina-soorten. T. a. p. 1836. D. II. Sept. bl. 40.

Nog iets betrekkelijk de bereiding van den Rob Juniperi. T. a. p. 1835. D. I. Julij. bl. 115.

Iets over de bereiding van den Syrupus altheae. T. a. p. 1835. D. I. Oct. bl. 176.

Iets over de Veratrine. T. a. p. 1835. D. I. Oct. bl. 152.

Iets over het ijzer-oxyde-hydraat, als beproefd redmiddel bij vergiftiging met rottekruid. T. a. p. 1839. D. III. Maart. bl. 186.

Een merkwaardig verschijnsel, waargenomen bij Engelsch zwavelzuur. T. a. p. 1836. D. I. April. bl. 49.

Iets betrekkelijk het merkwaardig verschijnsel, waargenomen bij Engelsch zwavelzuur, door J. B. van Mons. T. a. p. 1835. D. I. Julij. bl. 103.

Naauwkeurige opgave eener bereiding van het acidum pecticum in *Schei-, Artsenijmeng- en Natuurk. Bibl.* 1826. D. II. n°. 5 bl. 257.

Iets aangaande de bereiding van eenige nog weinig bekende plantaardige ligchamen, zoo als atropine, brucine, parigline, emetine, jalappine. T. a. p. 1827. D. III. n°. 3. bl. 135.

Bereiding van het Bromium. T. a. p. 1828. D. V. n°. 5. bl. 244.

Iets over de broodvergiftiging. T. a. p. 1829. D. VII. n°. 5. bl. 260.

Iets aangaande de bereiding der Caffeïne. T. a. p. 1826. D. III. n°. 2. bl. 69.

Bereiding van het extractum taraxici. T. a. p. 1826. D. II. n°. 5. bl. 268.

Nalezing van de in de Pharmacopoea Belgica opgegevene bereidingswijze der geneesmiddelen. T. a. p. 1831. D. XII. D. XVIII. passim.

Iets over het poeder van Arabische gom. T. a. p. 1830. D. X. n°. 11. bl. 245.

Iets betrekkelijk de opgave van den heer Graham over den invloed der lucht op de kristallisatie der zouten. T. a. p. 1824. D. VIII. n°. 3. bl. 231.

Iets over de kristallisatie der zwavelzure soda, bij eene verminderde drukking van den dampkring. T. a. p. 1830. D. IX. n°. 4. bl. 181.

Mannite, derzelver bereiding, en beschouwing van dezelve als middel ter vervalsching van de sulphas chinici. T. a. p. 1821. D. III. n°. 6. bl. 302.

Onderzoek over de aanwezigheid van morphine in tel. extract van inlandsche slaapbollen. T. a. p. 1827. D. III. n°. 6. bl. 306.

Over een nieuw soort van olie. T. a. p. 1832. D. XIII. n°. 2. bl. 85.

Iets over het oleum silicis maris. T. a. p. 1827. D. IV. n°. 5. Junij. bl. 102.

Nog iets betrekkelijk de parigline. T. a. p. 1827. D. IV. n°. 3, bl. 144.

Nog iets over de verbranding van den Phosphor. T. a. p. 1830. D. X. n°. 7. bl. 15.

Een bij vleesch en groenten waargenomen vreemd verschijnsel (roodwording). T. a. p. 1831. D. XII. n°. 9. bl. 144.

Iets over de salicine. T. a. p. 1831. D. XI. n°. 2. bl. 77. n°. 3. bl. 127. n°. 4. bl. 179.

Iets over de stikstof-eerste-oxyde. T. a. p. 1833. D. XVI. n°. 7. bl. 17.

Bereiding van de Sulphas Chinici. T. a. p. 1827. D. IV. n°. 2. bl. 74.

Iets over de werking van het Sulphuretum stibii hydrogenatum, op de murias prot-oxydi hydrargyri. T. a. p. 1830. D. X. n°. 11. bl. 243.

Gemakkelijke bereiding der syrupus papaveris albi. T. a. p. 1827. D. III. n°. 6. bl. 311.

Iets over de tinctura benzoatis ammoniae composita. T. a. p. 1828. D. V. n°. 3. bl. 153.

Iets over de uitdamping door middel van een dierlijke blaas. T. a. p. 1829. D. VII. n°. 6. bl. 303.

Eene zeer voordeelige bereiding van volkomen zuivere wijnsteenzure potasch en spiesglas. T. a. p. 1827. D. III. n°. 3. bl. 132.

Over de zoete stof uit den zoethoutwortel. T. a. p. 1828. D. V. n°. 1. bl. 25.

Nog iets betreffende de zoutzure berookingen, in *Alg. Konst- en Letterb.* 1827. D. I. bl. 132.

Iets over de behandeling van door de cholera aangetaste lijders. T. a. p. 1831. D. II. bl. 172.

Iets betrekkelijk de cholera. T. a. p. 1842. D. I. bl. 346.

Bekendmaking van een middel tegen het misbruik van sterken drank. T. a. p. 1831. D. II. bl. 397.

Iets met betrekking tot de beplanting der kerkhoven. T. a. p. 1830. D. I. bl. 308.

Over het nadeel van Stearine-kaarsen. T. a. p. 1839. D. II. bl. 445.

Iets over de voortbrenging van kunstkoude ter bevriezing, in *Tijdschrift voor genees-, heel-, verlos- en scheik. wetens.* 1828. D. II. St. 3. bl. 53.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* bl. 221, 224; *Berigten v. d. Nederl. Maats. ter bevordering der Pharmacie, Mei* 1862. *Nieuwe Volgreeks* n°. 12.

MEYLINK (ANTONIUS ALEXIUS JOSEPHUS), zoon van Christoffel Joannes Josephus Meylink en Jacoba Maria Carolina Cavallini, werd den 4 Oct. 1796 te Amsterdam geboren. Hij ontving zijn aanvankelijke opleiding in het latijn van pastoor van Stockum te Zoetermeer, en werd verder te Borch, nabij Munster, waar eenige Fransche geestelijken een instituut hadden opgerigt, in de levende talen, letterkunde, geschiedenis enz. onderwezen. In 1816 verliet hij deze inrigting, legde zich drie jaren, waar blijkt niet, op de philosophie toe, en keerde 17 Mei 1820 in het ouderlijk huis terug met het voornemen, om te Parijs zijn studien in de hoogere taalkunde te gaan bekroonen, door het bestuderen van het Sanskriet, waarvoor in die hoofdstad een leerstoel was opgerigt. Maar de politieke gebeurtenissen bragten daarin die wijziging, dat hij voorloopig in Nederland bleef, en zich den 7 October te Luik onder de kweekelingen van het theologische seminarie deed inschrijven. Van daar begaf hij zich naar Parijs, waar hij in 1825 en later collegie hield bij de professoren Andrieux in de letterkunde, Villemain in de welsprekendheid, Daunois in de geschiedenis, Gail, Thuriot, Boissonade in het grieksch, Naudet in de latijnsche literatuur, en Chezy in de Sanskritische taal- en letterkunde. Tegelijk bestudeerde hij de chemie onder Thenard en Laugier, de sterrekunde onder Arago, de physica onder Gay Lussac, de botanie onder Desfontaines. Den 15 Julij 1826 werd hij Bachelier, 17 April 1827 Licencié, en den 6 November daaraanvolgenden docteur ès lettres de l'Université de France, op den 2 en 3 November zijn thèse de litérature sur *la poësie Grecque* in zijne *Diss. Philos. de connexione Philosophiam inter et litteras* verdedigd te hebben. Den 29 Mei 1828 liet hij, die zich op de regtsgeleerdheid wenschte toe te leggen, zich te Leyden als student inschrijven, en den 27 Mei 1829 zijne Leydsche inschrijving te Gend overschrijven, en volgde aldaar geregeld de pandecten, het civiel-, crimineel- en publiek regt, zoomede het code de procedure, de historia politica, de medicina forensis en statistiek, terwijl hij zich tevens onder Schrant op de Hollandsche literatuur toelegde. Na de omwenteling begaf hij zich naar Leyden, en verdedigde den 13 April 1832 eene historisch juridische dissertatie *de Codicis Francici confectione et cum patriâ nostra communicatione* »een werk van grondige studie, waarin over de Fransche wetten, die te gelijk met den code Napoleon hier te lande zijn ingevoerd, veel wordt opgemerkt dat thans nog behartiging verdient.”

Den 7 Mei deed Meylink zijn eed als advokaat bij het hoog geregtshof, had zich al spoedig over een goede praktijk te verheugen en bewees als lid van den Raad en van de Commissie van toevoorzigt op het lager onderwijs gewigtige diensten. Niet minder maakte hij zich als lid der Provinciale Staten en van de Tweede kamer der Staten-Generaal, waartoe hem het kiesdistrict Eindhoven in 1854 riep, verdienstelijk. Hij overleed te

's Hage 11 Dec. 1863 en werd in het familiegraf te Voorburg bijgezet. In het laatst van Oct. van dit jaar overleed zijne echtgenoot, Anna Maria Theresia de Kuyper, hem 4 kinderen nalatende.

Meylink was ridder-commandeur der orde van St. Gregorius, en lid der Maats. v. Nederl. letterk. te Leyden van het Hist. Genootschap te Utrecht. Zijne bibliotheek werd 25 April tot 4 Mei 1864 te 's Hage bij Martinus Nyhoff verkocht.

Hij gaf in het licht:

Over den invloed der geschiedkunde op de taalkunde in het algemeen, en de noodzakelijkheid van de kennis van de vaderlandsche geschiedenis ter beoefening van de vaderlandsche taal in het bijzonder, in 1829 met goud bekroond door de Kon. Maats. van Vaderl. tael- en letterk. te Brugge.

Geschiedenis van het hoogheemraadschap van Delfland. 's Hage 1847. 4 aflev. niet vervolgd.

Pleitmemoriën, uitgesproken voor het provinciaal geregtshof van Zuidholland, en voor den hoogen raad der Nederlanden over het Tiendregt; waarin de geheele bestaande jurisprudentie over dat onderwerp wordt aangewezen. Vermeerderd met historische aanteekeningen en bedenkingen tegen de verhandeling van Mr. P. van der Schelling en met opgaaf der wettelijke bepalingen: terwijl, behalve de ter dezer zake ingediende stukken en gewezen arresten, meest alle vonnissen en arresten voor het tiendregt als bijlagen zijn opgenomen; en tevens het belangrijk rapport der commissie ten jare 1795 *benoemd tot onderzoek der wettigheid of onwettigheid der tienden.* 's Hage 1850.

Verhaal eener onteigening ten algemeenen nutte, welke den 28 *Febr.* 1851 *is voltrokken, waaruit gewigtige wenken, vooral bij gelegenheid der vaststelling eener nieuwe wet ontstaan enz.* 's Hage 1851.

Officiele geschiedenis der wet van 1806 *over het schoolwezen en het lager onderwijs en van de reglementaire bepalingen over dit onderwerp, opgemaakt door de authentieke bescheiden.* 's Hage 1857. 2 dn.

Over een charter van graaf Floris V, van 14 *Mei* 1273; *mededeeling van G. H. M. Delprat nader toegelicht, en over charters van graaf Floris V van den jare* 1281; *met facsimilés van zegels en watermerk.* 's Hage 1861.

Hij hield zich ook bezig met de nasporingen over het *jus patronatus*, zoo als dit in een gedeelte van het aartsbisdom van Utrecht, en wel bepaaldelijk in Holland plaats had, vooral ook wat dit regt betreft, door het kapittel van St. Marie, ten Hove in den Haag, op Amsterdam geoefend.

Zie zijn levensschets door Mr. H. A. A. van Berckel, in *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden*, van 1866; *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. II. bl. 293, D. III. bl. 17, 18.

MEYN (Mej. S. A. C.), bloemschilderes. In 1820 was van haar penseel op de Amsterdamsche expositie een *bloemstuk*.

Zie Kramm, t. a. p. bl. bl. 1113.

MEYNAERTSZ. (Symon), Raad van State en Burgemeester van Hoorn, werd in 1594 met anderen naar Denemarken gezonden om de oude verbintenissen met Christiaan IV te hernieuwen, en, blijkens een brief van G. Buytenwech aan J. Lipsius, om een huwelijksverbintenis tusschen Maurits en 's konings zuster tot stand te brengen.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXI. bl. 38 (826); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 401; Burman, *Syll. Epist.* T. I. p. 681; Schotel, *Avondst.* bl. 13.

MEYNARD, ook MEYNARD MAN, uit een deftig maar geen adelijk geslacht te Wormer geboren, werd eerst kapellaan te Graft, vervolgens pastoor te Egmond, later zond hem de abt, Hendrik Wittenhorst, naar Breda, als biechtvader van Oedzer van Cralingen, die kindsch was geworden. In 1509 werd hij tot 36e abt van Egmond benoemd. Volgens de Chroniek dier abdij, heeft hij hare gebouwen verbeterd en vermeerderd, de kerk versierd, een toren op de abdij laten plaatsen, vooral zich een bevorderaar der kunsten en wetenschappen betoond door het laten schilderen en aankoopen van verschillende kunststukken en boeken voor de bibliotheek. In 1515 verschenen te Leuven de *Quaestiones quodlibeticae* van Adriaan Florisz. van Utrecht, later Paus Adriaan, met een opdragt van Martinus Dorpius, aan zijn patroon, Meynardus, abt van Egmond, waarin diens treffelijke hoedanigheden breed worden uitgemeten. »Dat er maar meer geestlyke heeren waren (zoo besluit van Dorp dit elogium), die eveneens, in plaats van honden en reigers te houden, de verkondigers des Heiligen Evangeliums ondersteunden! Maar wee over die ongelukkigen, die, in plaats van zich als geestelijken te gedragen, te paard gezeten, keizerlijke optogten vertoonen, wien het beter zou staan langs de aarde te kruipen, dan paarden te zadelen, om naar de hel te rijden tenzij zij vreezen er te voet of te laat in te komen."

Van Dorp noodigde Erasmus uit één zijner werken aan den prelaat op te dragen.

Bockenberg schrijft nopens hem: »dese was mede een liefhebber van consten ende van geleertheyt, als mede der geleerden, deselve na syn vermogen vorderende, houdende groote kennis met Erasmus van Rotterdam, heer Maerten van Dorp, van Naeltwyck theologant te Leuven ende andere."

Er bestaan lofdichten op dezen abt, die in 1526 overleed.

Zie *Chron. Egmund.*, p. 140, 141; *Egmondsche Jaarboeken*, p. 216; van Wijn, *Huiszitt. leven*, D. I. bl. 3, volgg.; Dodt van Flensburg, *Collect.* in *Letterl. Maandsch.* 1847, *Mengelw.* bl. 116, 117; Römer, *Geschiedk. overzigt der kloosters en abdijen*, D. I. bl. 271.

MEYNARD of MEINARDUS (Frans), een Fries, werd in 1570, waarschijnlijk te Teridserd in West-Stellingwerf geboren, Nog jong zijnde, vertrok hij naar Frankrijk en zette zich te Poitiers neder, alwaar hij tot hoogleeraar in de regten benoemd werd. Hij bekleedde deze betrekking tot aan zijn dood, welke den 1 Maart 1623 plaats had. Lodewijk de XIII bezorgde hem een jaarlijksch pensioen van 1001 livres.

Hij gaf in het licht:

Regicidium detestatum, quaesitum, praecautum. Poitiers. 1610. 8°.

De Juribus Episcoporum. Ibid. 1614. 8°.

Orationes legitimae. Poitiers 1612. 8°.

Overigens is men hem nog verschuldigd een groot aantal aanteekeningen die gevoegd zijn achter het leven van den heiligen Radegonde, welk werk in 1621 door Ch. Pidoux is in het licht gegeven.

Zie Dreux du Radier, *Hist. Litt. de Poitou*; du Ruau, *Tabl. d. Reg.* p. 222; *Biogr. Génér. par Dr. Hoefer*, T. XXXIV. p. 911; en *Dictionnaire Biographique, Universel et pittoresque*, T. III. p. 359.

MEYNERT HERMANS, geboortig van Balk, houtzager van zijn ambacht, had zich omstreeks 1542 met anderen tot de secte der Doopsgezinden begeven, en door Gilles van Aken laten doopen. Dien ten gevolge werd hij te Amsterdam gevat en den 6 Aug. 1552 veroordeeld om levendig verbrand te worden, met verbeurdverklaring zijner goederen.

Zie van Bracht, *Martelaars Spiegel*, D. II. bl. 143.

MEYNERT toe Fraenker, Vicaris der St. Martens kerk te Franeker, omstreeks het jaar 1500. Van hem is een vinnig gedicht, voerende tot titel: *Ghehieten Groningher passie*, medegedeeld in het *Archief voor Vaderl. en inzonderheid Friesche Geschiedenis* van Visser en Amersfoordt. Leeuw. 1824. 1e st. bl. 111, aant. 85.

Zie Suffr. Petrus, *de Script. Fris.* p. 128; v. d. Aa, *B. A. C. Woordenb.*

MEYNERTS (Pieter), waarschijnlijk een Friesch schilder, gehuwd met Aeltje Heymans, dochter van Matthys Heymans en Geertruyd van Cuyck, overleden in Oct. 1652.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel door de Haan Hettema* en *van Halmaal.* Leeuw. 1846, D. II. bl. 27; Kramm, t. a. p. bl. 1113.

MEYNIER SAINT-FAL (Louis August), teekenaar en schilder, in 1762 te Brussel geboren, werd te Parijs voor de kunst opgeleid en was er in 1840 nog werkzaam. Een aantal teekeningen van vignetten voor boekwerken, spotprenten enz. zijn van hem bekend.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1118.

MEYNICHUS (J. W.), stads geneesheer te Gouda, gaf in de *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1767 b. bl. 187—193 een *Kort berigt van eene doodelijke watervrees.*

MEYSENHEIM (W. C.), huisvrouw van Lochman van Königsfeld te Amsterdam, dichteres in het begin dezer

eeuw. Men heeft van haar een krachtig dichtstuk *bij de intrede van Z. K. H. Willem Frederik, Souver. Vorst der Vereenigde Nederlanden* in de *Dichterlijke gedenkrol van Nederlandsch verlossing en herstelling in November* 1813.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MEYSSENS (Cornelis), zoon van Joannes Meyssens, waarschijnlijk, volgens Kramm, in 1640, doch, blijkens het volgend werk, veel vroeger te Antwerpen geboren.

Hij was plaatsnijder. Onder de 178 portretten, die in het *Theatrum Pontificum, Imperatorum, Regum, Ducum, etc.* komen eenige door hem gegraveerde portretten voor. Zij zijn, naar de teekeningen van zijn vader, goed gesneden.

Ook vervaardigde hij *Effigies des Forestiers et Comtes de Flandres sur les dessins de Jean Meyssens, peintre, gravées par Corn. Meyssens, son fils, l'an* 1663. *Anvers, Marten van den Enden*, pet. in f°. Nog gaat er van hem uit een stel portretten der keizers uit het huis van Oostenrijk, getiteld: *Effigies Imperatorum domus Austriacae, delineatae per Joannem Meyssens, et aeri insculptae, per filium suum, Cornelium Meyssens; Les Effigies des Souverains, Princes et Contes de Hollande, 4° bladen; Les Effigies des Souverains, Princes et Ducs de Brabant.* Kramm vermeldt nog de *portretten van Karel II, koning van Engeland* (1660) vóór de *Historie van Leupold*, van *Octavius, hertog van Arenberg, Cardinaal Antonio Barberini, Cardinaal Rinaldo principe Estense, Johan de Witt, David graaf van Weissenwolf, Czaar Alexander Michaëlowitz* en anderen.

Zie de Bie, *Gulden Cabinet*; Houbraken; Kramm, t. a. p.

MEYSSIENS (Joannes), vader van den vorige, den 16 Mei 1612 te Brussel geboren, werd in de kunst onderwezen door Anthonie van Opstal, en later door Nicolaas van der Horst. In 1661 hield hij zich bezig met den handel in gravuren, zoowel van oude als nieuwe meesters, waarin hij om zijne grondige kennis zeer vermaard was. In het vorige artikel hebben wij eenige werken vermeld, die hij in het licht gaf, waarbij men voegen kan:

Images de divers Hommes d'esprit sublime, qui par leur art et science devront vivre éternellement et desquels la louange et renommé faict étonner le Monde, à Anvers, mis en lumiere, par Jean Meyssens, peintre et vendeur de l'art, au Camerstraet, l'an MDCXLIX in kl. f°., portretten in 4°. Er gaat van hem een fraai portret uit in f°. Het stelt hem als een jong man voor, maar zoo als hij in de Bie, *Gulden Cabinet* voorkomt, is hij veel ouder.

Hij zou in 1666 te Antwerpen overleden zijn.

Zie Kramm, t. a. p.

MEYSTER (Everard), een Roomschgezind edelman, heer van Zeevenbergh [1]), om en na de helft der XVII eeuw te Utrecht woonachtig. Hij was zeer rijk en had op zijne buitenlandsche reizen veel kennis opgedaan. Hij moet van eenen bijzonderen levendigen en wilden aard zijn geweest, en lust in allerlei liefhebberijen en ondernemingen hebben gehad. Hij had niet alleen door letterwerk maar ook door andere zaken, met name door het aanleggen van eene buitenplaats bij Amersfoort, *Nimmerdor* geheeten, met eenen doolhof, fonteinen, beeldwerk en wat dies meer zij, veel naam verworven. Het kan niet missen of op de beurs van dezen rijken en welwillenden begunstiger vloeiden allerlei soort van gasten toe; kunstenaars, verzenmakers enz. die hem het hoofd nog warmer maakten en tot allerlei stappen aanzetteden. Een der meest geruchtmakende was voorzeker die van het inhalen van den grooten kei te Amersfoort, waarvan van Loon en Scheltema een uitvoerig verhaal geven. Deze kei, die buiten Amersfoort lag, werd op zijn kosten, met veel plegtigheid, in de stad gehaald en op de Varkenmarkt ten toon gesteld. De kei heeft men later op het midden van de markt laten zakken zoodat de punt alleen nog zigtbaar is [2]). Deze inhaling (1661) werd spoedig het voorwerp van eene groote menigte spot-, schimp- en hekeldichten, schandschriften en blaauwboekjes. Jonker Meyster liet zich niet afschrikken door de spotternij, maar bleef den schimp trotseren. Toen hij in 1663 een huis te Utrecht liet bouwen, hing hij een krakeling aan de scheltrekker (men had bij den optogt krakelingen uitgestrooid) en hij zette een stuk van eenen kei boven de achterdeur. De burgerij van Utrecht beantwoordde zulks door zijn huis „de Krakeling” te noemen, alsmede door aan de straat aan de westzijde, die anders de Buurtstraat heette, den naam van de Keistraat te geven, onder welken deze nog bekend is. Hij maakte ook het project om van Utrecht eene koopstad te maken, dat ten tijde van den actie handel (1720) weder is opgewarmd, waarbij eene vaart van Utrecht naar de Eem zou gegraven worden van zulk eene grootte, dat de driemastschepen uit Texel dadelijk naar Utrecht zouden kunnen stevenen. Na het binnenrukken der Franschen in Utrecht (1672) werd hij met andere Roomschgezinden in de regering geroepen en stelde alle moeite in het werk om zoo mogelijk kwaad voor te komen.

Zijne moeder heette A. M. de Bruyn van Buitenweg, zuster van den rijken stichter van het hofje van *Nieuwkoop* te 's Hage (*Nav.* D. VI bl. 230). Hij was gehuwd met Schaap van den Dam, een zeer rijke en aanzienlijke vrouw. Zijn portret, dat vrij zeldzaam is, werd door J. Venecool geschilderd en gegraveerd door C. van Dalen, in f°. Het is beschreven in *Nav.* D. VIII, bl. 236. Dat hij tot den adelstand behoorde, blijkt o. a. uit een vers van E. van Hoorn, med. dr. voor de uitgave van de *Staetkundige Aelouwheyt van Jonker E. M.* 2e dr. 1656. Zijn wapen komt voor in de *Vermeerdering der wapenkaart van de steden en oud-adelijke geslachten van Holland en West Friesland*, doch zonder het hartschild, terwijl in de kaarten der Edelen en andere kaarten van het *Sticht van Utrecht*, alle het hartschild vertoonen. Hij schreef:

De Kruisleer ter zaligheydt, met de spreuk: *Nil virtute prius*, 1651 kl. 8°. Met zijn afbeelding en spreuk.

Hemelsch Landspel of Goden-kout der Amersfoordsche Landdouwen, bevatt. den buytensten opstal van 't Nieuwe Stadhuys. Eerste deel. Zorg E. M. en Nimmerdor. Der Amsterdamsche Burger-Heeren, En, die van Amersfoort ter eeren. Amst. Gedr. voor de liefh. 1655. kl. 8°.

Drooge Buckens, in de schuur van Amore fortis gedroogd enz. door Virtute proba Magistrum, Justi fructus non perit. Tot Utrecht, recht uit in in 't brand oly-steegjen, schuyns over Ruymmond gietloogen, bij de Wind-buyl van Tongerloo enz. 1676.

Het eerste deel der Goden Landspel om Amersfoort; van 't Nieuw Stad-huys binnen Amsterdam; gespeelt en vert. aldaer, a. 1655; *weleer door Jonker E. M. gerymt; met uytleggingh verlicht en venciert door D. v. W.* 2 *dr. Amst. Gedr. voor de Liefh. van de Bouwkunst.* Z. j. m. pl. 4°.

Nimmerdor. Utr. 1661—1667. 4°.

Met groenen inkt op groen papier gedrukt, bevat niets anders dan een paar honderd vierregelige kopletten, die elk met dezen regel beginnen:

't Is Nimmerdor rondom, van boven of ter zyden.

Key-klucht van Jock en Ernst. Utr. 1661.

Dool-om-berg ontdoold of Dool in bergh. Utr. 1669.

Kort-bondige gebeeden, bestaande in onverdoolde hartstoghten voor den verdoolden zondaars uytgestort, om uyt den wegh van doolingen te raecken: Dat God aan haar, aan mij, en wie het zy, vergun. Beschreven en berymt door. . . . Utr. 1669. Met portr. en Lat. vers van R. Keuchenius. 12°.

Gekroonde Meysterlyke wercken, bestaende in Aerdsche en Hemelsche gedachten, bescreven en berijmt: 1 *dl. De gekroonde berijmde policij.* Utr. 1668, 1669, met doorloopende versregels en boven elke blz. een parelkroon en daaronder een spreuk, o. a. op bl. 19: *Peeper, kap en kalck, deckt menigh schalck.* Achter dit werk is gedrukt: *Cruysleer of d'herboorene Thomas à Kempis, leerende d'eenvoudige herten den waeren weg ter zaligheyt.* Utr. 1661. m. pl.

Stichtelycke Meyster, dat is, korte politijcke schilderij met uitgeleezen leerelyke lessen.

Magister Moralis etc.

De nieuwe platte grondkaart van Utrecht op zijn schoonst en sterkst. Ev. Meyster inv. B. de Ray delin. Ant. Winter fec. Anno 1670. fol.

---

[1]) Het geslacht van Meyster was in de XVI eeuw in den Haag, Utrecht en Alkmaar gevestigd, en verwant aan de familiën van Teylingen, van Schagen, Oem, Suys, van Donselaer, van Dashorst, en anderen.

[2]) Bij van Loon vindt men vier penningen op deze gebeurtenis. Ook bestaat er een afbeelding van den geheelen optogt met het onderschrift: *Ha! marsch! voort!*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 418; J. Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. V, St. II en St. III; van Loon, *Ned. Historiep.* D. II. bl. 491; H. Pol, *Nimmerdor* in den *Nederl. Volksalm.* 1844, bl. 64; *Astrea*, 1854, bl. 399; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 144; D. III. bl. 77, 352; *Cat. J. Koning*, D. II. bl. 322; *Bibl. v. Pamfl.* D. II. bl. 221; Muller, *Cat. v. portr.*; Kobus en de Rivecourt; *Catal. der Tooneelsp. v. W. Hemkes*, n°. 104; *Navorscher*, D. VIII. bl. 103, 236, 299.

MEYSTERUS (Jacobus), leefde in het midden der XVIe eeuw, was rector der toen bloeijende latijnsche school te Haarlem, en leermeester van den beroemden Hadrianus Junius.

Zie *Vita H. Junii* voor zijne *Epistolae*, Dordr. 1652; Abbing, *Gesch. d. Groote kerk van Hoorn*, bl. 24.

MEYVOGEL (Jacob Coenraadsz.). Zie MAYVOGEL (Jacob Coenraadsz.)

MEYVOGEL of MEYWYCK (Mattheus). Bij Sandrart komt voor een zekere Mattheus Mayvogel van Zeeland, als een bekwaam schilder, die zijn loopbaan voortreffelijk opende, doch zich te Rome in liefdesgevallen zóó verslingerde, dat hij aldaar in jeugdigen leeftijd overleed. Dewijl hij den 1 Mei 1628, in de Roomsche bent kwam, verkreeg hij den naam van Mayvogel, doch Kramm merkt teregt op dat dit zijn eigen naam moet geweest zijn. Deze vermeldt van hem *Een vrouw met eene kaers* voor *f* 23; een stuk, *verbeeldende Seneca* voor *f* 15; een dito, *verbeeldende Maria Magdalena*, in den aanvang der 18^e^ eeuw verkocht.

Zie Sandrart, *Teutsche Academie*, u. s. w. Th. I. S. 313; Kramm, t. a. p.

MEZ of MES (Gherardus), muzijkmeester en componist te Antwerpen. Hij gaf in het licht:

Het 8ste, 9de, 10de en 11de Musyckboeck of Souterliedekens, N°. V, VI, VII en VIII. Tenor. Ghecomponeert by Gherardus Mes; gedrukt by Thielman Susato, te Antwerpen. Men vindse oyck te coop by Claes Dierix soen Pet, apothekker, woenende in de Kerckstraet tot Alcmaer. 4°.

Zie (J. Koning) *Naaml. v. eenige zeldz. boeken en mss.* bl. 78; *Cat.* J. le Long, n°. 146.

MEZ (Zacharias de), bisschop van Tralles (*in part.*) in 1661 in den ouderdom van 62 jaren gestorven. Er bestaan verschillende portretten van hem, die vermeld worden bij Muller, *Cat. van portr.* bl. 172.

MIBAISE, agent wegens den staat te Duinkerken, werd meermalen tot 's lands geheime diensten met nut gebruikt. Toen hij in 1631, wegens den staat te Calais woonde, schreef hij een gewigtigen brief, die vermeld wordt bij van Wijn, *Nal. de Wagenaar*, D. XI. bl. 68.

MICAULT (Gerhardus Emaus de), werd den 27 Febr. 1798 te Dordrecht geboren, en was de laatste mannelijke afstammeling eener oude Nederlandsche familie, wiens voorouders, anno 1099, onder den hertog van Bouillon als kruisridders den naam van Emaus aannamen, en wier wapen, bestaande in eenen rooden toorn met op den helm een rooden steenbok in 1361 door Philips van Bourgondië, en door keizer Karel V in 1536 te Gent gecomfirmeerd en onder Maria Theresia in het archief te Weenen opgenomen werd, terwijl de naam van Micault slechts eerst door zijn vader is aangenomen, zijnde die zijner moeder een mede van een uitgestorven geslacht.

Zijn vader, Pieter Emaus de Micault, woonde te Dordrecht, was gehuwd met Maria Charlotta van der Leth, en aldaar regter in het tribunaal. Reeds in zijne vroegste jeugd was blijkbaar onze Gerhardus een geboren schilder. Wat hij dacht en handelde, was immer daarop betrekkelijk, doch eene verkeerde opleiding en lotsbestemming was oorzaak, dat de bij hem aangeboren kunst gestadig werd onderdrukt en nimmer (door vele omstandigheden in zijn leven tegengewerkt) behoorlijk is kunnen ontwikkeld worden. Slechts weinige jaren heeft hij onderwijs genoten van Jan van Lexmond, een der minste discipelen van Jacob van Strij. Toen hij in 1816 geplaatst werd bij de administratie der belastingen te 's Gravenhage, werd hij, door het zien van zoo vele voortbrengselen der oude school, moedeloos, doch gelukkig eene aanbeveling bekomen hebbende aan den gepensioneerden majoor Bagelaar en den ritmeester P. Janson, namen deze den jongen mensch, bij wien zij zooveel aanleg bespeurden, onder hunne bescherming en leiding. Het is dan ook aan deze twee kunstbroeders te wijten, dat hij als het ware voor het vak is bewaard gebleven, en, niettegenstaande eene niet gelukkige levensloop, in zijne ledige uren vele teekeningen en etsen heeft vervaardigd, die gewoonlijk bestonden in kleine militaire bewegingen en gevechten, en ook landschappen, rijk in denkbeelden, en als het ware onuitputtelijk in ordonnantiën. Deze vervaardigde hij voor zijne vrienden met dezelfde gemaklijkheid als Jan Luiken, wiens manier hem eigen was geworden, daar hij in zijne jeugd bij gemis van voorbeelden zich steeds van de platen van dezen meester als modellen bedienden.

Als ontvanger der belastingen te Culenborg was hij bezitter van eene niet onaanzienlijke verzameling uitgezochte schilderijen, waarin uitmuntten schilderijen van Hobbema, van der Helst, Weeninks, Beeldemaker, enz. enz., en een beroemd kabinet van Molusken. Onder zijne voorwerpen van kunst was het onnavolgbaar crucifix, gestoken door Albert Durer, dat als het meest beroemde kunststuk van dezen meester kan beschouwd worden, en waarvan men eene beschrijving bij Karel van Mander vinden kan.

Part. berigt.

MICAULT (Nikolaas) of MICHAULT, raadsheer in den geheimen raad, is den 16 Aug. 1589 te Brussel, zijne geboorteplaats, gestorven, en was bevriend met Petrus Nannius. Deze droeg hem zijne *Declamatio Quodlibetica de Aeternitate mundi.* Lovanii 1549 (1550) en noemde hem *vir insigniter eruditus ac vere humanus.*

Zie Paquot, *Mém.* T. III. p. 123.

MICCERUS (Henric Johan), bloeide in den aanvang der XVIIe eeuw. Kramm bezit van dezen kunstenaar een groote lange prent, voorstellende *een gezigt op de stad Emden*, van de rivier de Eems te zien, met veel schepen, bij en in de haven, op den voorgrond met beeldjes gestoffeerd, waarvan er eenige te zamen een groot papier vasthouden, waarop de platte grond der stad Emden is afgebeeld. Zij is goed en met veel zorg bewerkt en uitgegeven door Johannes Petreius, bibliopola Embdensis.

Zie Kramm, t. a. p. *Bibl. J. Schouten*, *mss.* p. 50; *Bibl. v. Voorst*, *mss.* p. 86, 91; *Bibl. H. W. Tydeman mss.* p. 35.

MICHAEL (Jacobus), door Bloccius Michiel of Michaelis, ook Jacobus de predikant genoemd, verkondigde reeds in 1564 het Evangelie te Obermorpter in Kleefsland, en was in 1568 lid der kerkvergadering te Wezel, nam vervolgens de dienst waar te 's Hertogenbosch, en werd, toen hij in 1573 zich te Dordrecht had neêrgezet, aldaar tot derden predikant beroepen. In het midden van 1574 werd hij aan Gorcum ter leen gegeven. Ten gevolge van oneenigheid met den kerkeraad keerde hij, toen 's Hertogenbosch in 1577 tot de Staatsche zijde was overgegaan, derwaarts terug, doch moest die stad, toen zij in 1579 aan Parma overging weder verlaten.

Zie van de Wall, *Privil. v. Dordr.* bl. 1497; 's Gravesande, *Tweehonderdj. gedachtenis van het eerste synod.* bl. 222; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. I. bl. 457; 2 Serie. D. I. bl. 41; van Someren, *Beschr. v. Gorkom*, bl. 17; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 99, volgg.; Groen van Prinsterer, *Archives.* T. V. p. 223—226.

MICHAEL (Franciscus), van Rijssel, een Dominikaan, biechtvader en hofprediker van Philips I, aartshertog van Oostenrijk, overleed in 1502, na kort te voren tot bisschop van Galicië benoemd te zijn. Hij gaf eenige redevoering over de zeven weëen der H. Maagd, en eene broederschap die haar ter eere gesticht was, alsook over de broederschap van den H. Rozenhof in het licht.

Zie du Pin, *Bibl. Eccles.* T. XII.; Adelung u. Rotermund.

MICHAEL (Johan George), werd 27 Febr. 1800 te Velzen geboren, nam deel aan de veldtogten tegen de Engelschen en Russen in N. Holland, was bij het beleg van Naarden, en diende onder koning Willem I als majoor bij de artillerie. Hij huwde Regina Elisabeth Muller, en overleed te Amsterdam 6 Junij 1858.

Part. berigt.

MICHAELI VAN LUCCA (Doctor), en Leonard Botalli, heelmeesters van den hertog van Alençon, behandelde prins Willem I na den aanslag van Jean Jauregui op zijn leven. Naast God was hij aan hunne zorg het leven verpligt.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* D. bl. ; Hooft, *Ned. Hist.* Busbequii, *Epp.* 2; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. III. bl. 525.

MICHAELIS (Heinrich), te Soest in Westphalen geboren, was eerst te Aken, vervolgens te Utrecht en Amsterdam predikant bij de Hoogd. gemeente, waar hij den 27 Aug. 1727 in den ouderdom van 59 jaren overleed.

Zie *Auserlesene Theol. Bibl.* T. 38, p. 138; Adelung u. Rotermund.

MICHAELIS (Gerrit Jan), in 1775 te Amsterdam, waar zijn vader beeldhouwer was, geboren, ontving zijne opleiding van G. A. Ritter en Jurriaan Andriessen. De laatste gaf hem drie jaren onderrigt in het theoretische en praktische der kunst, waarna hij de natuur, vooral bij het schilderen van landschappen, tot leidsvrouw nam. Men vindt zoo in binnen- als buitenlandsche kabinetten vele voortreffelijke proeven van zijnen arbeid en alleen in het museum op het Paviljoen te Haarlem 5 schilderijen, als 3 *landschappen*, 1 *herfstgezigt met een waterplas*, en 1 *Geldersch landschap*, voorstellende het doorbreken der zon, na een hevige regenbui. Ook Teyler's stichting, waarvan hij conservator was, bezit proeven van zijn talent. Zijn teekeningen zijn zeer gezocht, en hij etste eenige landschappen. Hij was correspondent der 4de kl. van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van de Koninklijke Akademie van Beeldende kunsten te Amsterdam en overleed te Haarlem den 31 October 1857, in den ouderdom van 82 jaren. Zijn portret is naar de teekening van W. Caspari, door E. J. Marcus gegraveerd.

Zie Immerzeel, Kramm, en Muller, *Cat. v. portr.*

MICHAËLIUS (Johannes) of MICHIELSZ. (Jan), ook Johannes Michaëlius Keratinus, naar zijn geboorteplaats Hoorn, leerling van Beeckman, en praeceptor van de derde klasse aan de Illustre school te Dordrecht, leefde in de eerste helft der XVIIe eeuw, en was een toen niet onverwaard wijsgeer, Grieksch, Latijnsch en Nederduitsch dichter. Zijn boezemvriend en kunstbroeder Johan van Someren, griffier der Chambre mie-partie, en pensionaris te Nijmegen, noemt hem ergens *„magnus philosophus.”* Op dien titel zou hem zijn *Libellus de Oculo, seu de natura visus*, zijn *Dialogus de aeternitate* (Dordrechti H. Essaeus 1645. 12°.) en eenige wijsgeerige en mathematische verhandelingen, die nimmer het licht zagen, regt hebben gegeven. Van zijne Grieksche Muse bezitten wij slechts een *Tètrastichon* tot proeve onder de *Poëmata*, achter het genoemd *Libellus;* van zijne Latijnsche zijn er meerdere voorhanden, als *Carmina Sacra*, *Elogia*, een getiteld: *Virgo Dordracena*, een ander *de Continibus* 70 *pagis Dordrechtum circumjacentibus inundatione horribili submersis.* Van zijne Nederduitsche gedichten bezitten wij alleen een treurspel, getiteld: *Julius Caesar ofte Kaisermoorders*, Dordrecht H. van Esch 1645. 12°.) 't welk den dichter van Someren zóó geviel dat hij er een *Epitymbion* op vervaardigde. Hij dichtte ook in den trant van Huygens en Hooft, blijkens zijn gedicht *„in den trant alwaer deze, benevens Tesselschade en Anna Roemer Visschers, J. van Brosterhuysen, G. R. Doublet en anderen* geschreven hebben.

Hij vervaardigde eenige latijnsche dichtregelen onder de beeldtenis van Johannes van Beverwijck.

Onder zijne eigene beeldtenis, door Josua Offermans, staan twee regels van Brey, onder eene andere deze van van Someren:

„Wat oyt het prachtigh Grieckenlandt
„En Rome vol van wijsheyt vant,
„Dat schuylt hier in dit deftigh hooft,
„Wiens naem geen sterflickheyt en dooft.”

Dezelfde dichter vervaardigde een *Epitymbion in obitum lectissimae foeminae Jacobae Michaëlis V.* Kal. 1644.

Michaëlius stierf 3 Aug. 1646.

Zie Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 174; van Someren, *Uysp. der Vern. passim.;* Schotel, *Gesch. Lett. en Oudheidk. Avondst.* bl. 99; *Bijdr. tot de Gesch. v. d. Geest. en Wereldl. kleed.* D. I. bl. 57; *Ill. school*, bl. 82—84, 225.

MICHAËLIUS (Jonas), neef van den vorige, in 1577, waarschijnlijk te Hoorn, geboren, liet zich den 9 Sept. 1600 tot academie burger te Leyden inschrijven, werd in 1612 predikant te Nieuwbokswoude, in 1614 te Hem. Tien jaren later (1624) vertrok hij op de vloot van Piet Heyn naar St. Salvator in Brazilië, waar hij tot vast predikant werd aangesteld. Toen wij dit versterkte punt in het volgend jaar weder ontruimen moesten, vertrok met de Nederlanders ook de Hervormde leeraar, en wij vinden hem in 1625, of den aanvang van 1626, werkzaam in Guinea op het fort (St. George del Mina). In 1627 keerde hij naar het vaderland terug, en vertrok in Jan. 1628 met zijne vrouw en drie kinderen naar Noord-Amerika, en werd de eerste predikant der Ned. Herv. gemeente op Manhattans of Nieuw-Amsterdam, het latere New-York. Van daar schreef hij den 11 Aug. 1628 een belangrijken brief aan A. Smoutius, predikant te Amsterdam, door Mr. Bodel Nijenhuis medegedeeld in het *Archief* van de hoogl. Kist en Moll, D. I. bl. 365 volgg. Het schijnt dat hij omtrent 1633 naar het vaderland is weêrgekeerd, of als predikant naar Virginie is verhuisd. In 1637 en 1638 komt hij weder in Nederland voor, en werd door de classis van Amsterdam weder aanbevolen aan HH. Bewindhebbers der West-Indische compagnie.

Zie J. Hoornbeek, *Sorg en Raad aang. de Evangelie-prediking in Oost- en West-Indië*, 's Gravenh. 1732 (achter W. Hogerwaarts *Afscheidsreden tot de gemeynte op Batavia*, bl. 53, 55; M. Veeris, *Reg. v. N. Holl.* bl. 318; v. d. Aa, *Aardrijksk. Woordenb.* D. VIII.) bl. 92; vooral Bodel Nijenhuis, t. a. p.

MICHAU (Theobald), in 1676 te Doornik geboren, schilderde landschappen en groteske voorstellingen in den trant van Teniers de Jonge. Hij hield zich lang te Brussel op, vestigde zich vervolgens te Antwerpen, waar hij in 1755 overleed.

Zie Immerzeel.

MICHAEUS (Jan), van wien wij anders niets weten dan dat hij „geleert in verscheide taelen” was en „den 25 Maert 1567 het laatste sermoen gepreekt heeft in den Geuzentempel te Gend.”

Zie *Gendsche Geschied.* D. I. bl. 74; te Water, *Ref. v. Gend*, bl. 15.

MICHELL (Louis), te 's Hage geboren, ontving onderwijs van Nicolaas Wieling en Hermanus Virelst, in wiens manier hij fraai bloemen en vruchten schilderde, doch vertrok van daar naar elders. Zijn bloeitijd was omtrent 1675.

Zie Kramm, t. a. p.

MICHELL (Jan Petersen), werd in 1760 te Amsterdam geboren, verloor op achtjarigen leeftijd zijn vader, die aldaar de geneeskunst uitoefende, bezocht de Latijnsche school en het Athenaeum, werd student in de medicijnen te Leyden, en verdedigde er eene dissertatie *De Synchondrotomia pubis commentarius*, later door Ludwig, hoogleeraar te Leipzig in 't Hoogd. overgezet (1784) daarna ook gevoegd bij eene lofrede op van Doeveren in de *Gedenkschriften* van de Kon. Maatsch. der geneeskunde te Parijs. In 1781 verkreeg hij de doctorale waardigheid, na het verdedigen eener verhandeling *De mirabili quae caput inter et partes generationi dicatas, intercedit sympathia*, in 1787 met anderen opgenomen in het *Sylloge selectorum opusculorum de mirabili sympathia* van J. C. Traug. Schlegel te Leipzig. Na zijne promotie vestigde hij zich te Amsterdam, en behaalde in 1782 den eereprijs bij het geneeskundig genootschap *de servandis civibus* op eene verhandeling *over den koortsbast en deszelfs vermenging met andere geneesmiddelen*, en gaf nog in hetzelfde jaar in *'t Mengelwerk der Algem. Vaderl. Letteroef.* een stuk over de Epidemishce koorts, die voornamelijk in Junij te Amsterdam had geheerscht. Met scherpzinnigheid voerde hij geschil met den hoogleeraar Ypey over den aard der uitwasemingen van bedorven water. In 1783 schonk hem het Prov. Utr. Genootsch. den gouden eerepenning voor eene verhandeling *over de oorzaken der vermeerdering der zenuwziekte in ons land*, in 't Lat. en Ned.

uitgegeven en in de werken van gemeld Genoots. opgenomen; een jaar later het Zeeuwsch Genoots. van Kunsten en Wetenschappen eenen voor eene verhandeling *over de oorzaken, den aard en de genezing der zinkingaartige koortsen.* In 1785 behaalde hij en J. R. Deiman een prijs bij de Kon. Maats. van Geneesk. te Parijs *over het gebruik der koortsbast in de aflatende koortsen.* In het volgende jaar verwierf hij den gouden eereprijs voor de beantwoording der vraag: *over de kenteekenen der eigenlijk gezegde zenuwziekten, derzelver oorzaken en geneeswijze*, die echter niet is uitgegeven.

Nog schreef hij een verhandeling *over de borstwaterzucht* en *over den invloed der ademhaling op het dierlijk leven*, en vele anderen, die door hem zijn uitgesproken in *Doctrina et Amicitia* en in *Concordia et Amicitia.* De door hem voorgedragene stukjes, zoo in *Felix Meritis* als elders, b. v. *Mijne luchtreis, Kruidje roer mij niet, De mode in de geneeskunde; Onze vragen van den dag*, Amst. 1794, getuigen inzonderheid van zijn luim. Hij was lid van verschillende Genootschappen, en genoot algemeene achting. Hij overleed 4 Nov. 1795. Zijn vriend G. Schutte sprak den 17 December daaraanvolgende in *Felix Meritis* eene sierlijke lijkrede op hem uit. Hij was in 1783 gehuwd met Johanna Jacoba Kips, die hem één zoon schonk (die volgt).

Hij schreef:

Natuurkundige verhandeling over den invloed der ademhaling op het dierlijk leven, in *N. Algem. Magaz.* 1794. D. II. St. I. bl. 385.

Geneesk. verhandeling over de oorzaken, onderscheiding en geneezing der febres catharrales of zinkingkoortsen enz. 2e dr. Amst. 1806, in *Verh. v. h. Zeeuwsch Genoots.* 1786. D. XI. bl. 89.

Diss. Phys. med. de causis, indole et therapia morborum nervosorum, qui in Belgica observantur in *Verhand. v. Teylers Genoots.* 1785. D. III. St. St. I. bl. 191. De Holl. vertaling Ibid. bl. 427.

Verhandeling over de ondersteuningsmiddelen van den koortsbast, in *Verhand. v. h. Genoots. Servandis Civibus.* 1783. bl. 167.

Natuur- en Geneeskundige verhandeliug over de oorzaken, den aart en de genezing der zenuw-ziekte, welke men in de vereen. Nederlanden waarneemt. Utr. 1793. 8°.

Aanmerkingen over de zinkingkoorts welke voornamelijk in de maand Junij des jaars 1782 te Amsterdam geheerscht heeft, in *Algem. Vad. Letteroef.* 1782. D. IV. St. II. bl. 389.

Drie brieven aan A. Ypey, bevattende een onderzoek over de vermeende schadelijkheid der dampen van rottend water. Ald. 1782. D. IV. St. II. bl. 524; 1783. D. V. St. II. bl. 232, 334.

Iets ter nagedachtenis van P. Nieuwland. Amst. 1795. gr. 8°.

Zie *Navors.* 1865, bl. 166; Holtrop, *Bibl. med. chir.*; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naaml.* bl. 353; van Cleef, *Alph. Naaml.* bl. 402.

MICHELL (Johannes), zoon van den vorige, werd in 1785 te Amsterdam geboren, ontving onderwijs aan de Latijnsche school en het Athenaeum aldaar, doch was naauwelijks aan de Leydsche hoogeschool tot geneesheer bevorderd, of hij overleed in 1811. Hij had veel aanleg voor de Nederlandsche poezij, inzonderheid voor de behandeling van romances. Vooral wordt zijn romance *de Vloek*, opgenomen in de dichtvruchten van den vriendenkring *Kunst door vriendschap volmaakter*, D. V. bl. 101, en in Witsen Geysbeek's onder aangehaald werk, zeer geprezen.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 419—431; Kobus en de Rivecourt, *Navorscher*, 1865, bl. 166.

MICHELL (Matthew), en niet Robert Mitchell, zoo als Wagenaar schrijft, Britsch bevelhebber te Duins, verscheen met 5 Engelsche schepen van oorlog, die door koning George terstond nadat de tijding van den inval der Franschen in Staats-Vlaanderen te Londen gekomen was, met ettelijke transportvaartuigen, inhebbende 3 bataillons troepen, naar Vlissingen gezonden was, met last, om mede te werken op de bescherming der zoo zeer bedreigde provincie van Zeeland, en onder belofte dat deze nog door meerdere schepen en hulpbenden zouden gevolgd worden (April 1747.)

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX. bl. 69; J. C. de Jonge, *Neerl. Zeew.* D. V. bl. 156, 157.

MICHELLE DE FRANCE, dochter van koning Karel VI en eerste gemalin van Philips van Bourgondie. Zij huwde in 1409, en overleed kinderloos den 8 van Hooimaand 1422 op haar 28e jaar. Men vindt haar afgebeeld en hare kleeding beschreven bij van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, D. IV. bl. 97.

Zie La Marche, *Mémoir.* p. 54.

MICHELIUS (Johannes), uit Antwerpen, in de tweede helft der 16e eeuw, groot voorstander en lofredenaar van Paracelsus. Hij verhief dezen in een door hem uitgegeven Apologie, boven alle artsen der oudheid.

Zie Smett, *Miscell.* Lib. XII. p. 721, seqq.; Adelung u. Rotermund.

MICHELIUS (Joseph), gaf een *Scrinium cinnabarinum* en *Apologia Chemica*, Middelb. 1597, in het licht. Ook schreef hij een werk *de Pseudotemporistis* tegen Bernh. Georg Renotus.

Zie Jöcher, Adelung.

MICHGORIUS (Johannes), te Deventer geboren, werd 1 September 1670 predikant te Koeverden, in plaats van F. T. van Staveren. Hij was op de classis te Sleen den 1 Sept. 1672 niet tegenwoordig, omdat hem, ofschoon ziek, bij het overgaan van Koeverden van den bisschop gelast was binnen 24 uren te vertrekken, omdat hij »de militie al te seer uyt de Bybel gesterkt had.”

Hij overleed 1 Nov. 1693. Hij hield eene lijkrede op Car. Rabenhaupt, die hij in 't licht gaf met eene beschrijving van diens leven en bedrijven, met den titel:

De ware troostgrond der geloovige zielen. Amst. 1675.

Zie Romein, *de Herv. pred. v. Drenthe*, bl. 255; *Gron. Volksalm.* 1837. bl. 148 vlg.

MICHIELS (Andreas Victor), zoon van Josephus Michiels en Anna Elisabeth Gilis, werd 30 April 1797 te Maastricht, waar zijn vader procureur-generaal bij het hooge geregtshof van Limburg was, geboren.

Na in 1814 als tweede luitenant den veldslag bij Waterloo bijgewoond, en aan den veldtogt in Frankrijk te hebben deelgenomen, kwam hij in Julij 1817 te Batavia aan. Onmiddelijk wachtte hem de strijd in de residentie Cheribon. Den 29 Augustus 1818 werd hij bevorderd tot kapitein. Den geheelen vijfjarigen oorlog op Java van 1825—1830 woonde hij bij als kolonne-kommandant. Twee wonden werden hem in 1827 door den vijand toegebragt, maar ook twee onderscheidingsteekenen vielen hem in 1828 te beurt, want hij werd benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde van de 4e en 3e klasse. Bovendien was hij een jaar vroeger reeds bevorderd tot majoor. Ook Sumatra was het tooneel van zijnen moed. In 1831 en 1832 nam hij, als civiel en militair gouverneur, westkust van Sumatra, deel aan de bemagtiging van Naras en Katiagan, in 1832 voerde hij eene expeditie aan tegen Djambi, bij Palembang, welke echter, ten gevolge van zijn beleid, tot geene dadelijke vijandelijkheden leidde. In dat zelfde jaar werd hij in Mei bevorderd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Buitengewone diensten bewees hij bij den aanval op Bondjol en de daarop gevolgde overwinning. Tot belooning werd hij den 3 October 1837 bevorderd tot kolonel. Onder zijne bevelen werden in 1838 de XIII Kotta's veroverd, en in 1840 Baros, Tapoes en Singkel vermeesterd, werd in 1841 de opstand van Batipoe gedempt, en werd in 1844 en 1845 een algemeene aanval op onze Oostelijke grenzen afgeweerd en Soengei Pago bezet. Eervolle onderscheidingen vielen hem voor al deze militaire feiten te beurt. In 1841 werd hij benoemd tot adjudant in buitengewone dienst van den koning en tot kommandeur der Militaire Willemsorde, In 1843 werd hem de rang van generaal-majoor toegekend; in Februarij 1849 werd hem voorloopig het kommandement van het Indische leger opgedragen, in afwachting van den door den door den koning benoemden kommandant. In die hoedanigheid vertrok hij naar Bali, en sneuvelde daar als opperbevelhebber der derde Balische expeditie en kommissaris van het gouvernement voor de Balische aangelegenheden bij de verovering van Kasoemba (25 Mei). Zijn lijk werd naar

Batavia gevoerd en aldaar begraven. Er zijn twee monumenten voor hem gesticht, een op zijn graf te Batavia, en één te Padang. Zijn portret in olieverw is aan de Kon. Acad. te Breda.

Men heeft van hem:

Neêrlands souvereiniteit over de schoonste en rijkste gewesten van Sumatra. Amst. 1846.

Zie *Biogr. Album van van Sypesteyn, Cornets de Groot, enz.* (waar zijn portret, in fol. naar Hoffmeister, gelithogr. door E. Spanier, voorkomt;) *Milit. Spect.* 1850 2. S. II. bl. 185. 425, 1852, N°. 11; Kobus en de Rivecourt. *Part. ber.*

MICHIELS (Wibrant), woonde in 1610 en 1616 te Beetgum, een Friesch dorp.

De Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden heeft van hem in hands.:

Stichtelyke Rymen, hoe haer de jonge maegden met aengename zedicheyt enz. zullen houden enz.

Schriftvirlicke rymen, leerende hoe een Christen mensche hem teegen des bedrieghlyken weerelts vervoeringen in waren gelove, hope, ende liefde met becommernisse zyner zalicheyt zall wapenen ende dragen, getogen uytte 4 uyterste met grooten arbeyt rhetoryckelyck gecomponeert door den vermaerden ende constigen Nederlantschen poëet Jean Baptiste Houwaert, in 't cort vervatet ende in deezen ordre gestelt deur Wibrandt Michiels van Beetgum. A°. 1616.

Mengelmoes ofte Alderhande rymckens enz.

Zie *Cat. d. Bibl. v. Letterk.* 1846, bl. 108; Mr. J. Dirks, *Friesche Volksalm.* 1842, bl. 11; *Ber. van het Hist. Genoots.* D. I. bl. 47.

MICHIELSZON of MICHIELZEN (Michiel), werd omstreeks in het midden der 17e eeuw te Middelburg, zoo Vrolijkhert wil, te Vlissingen, geboren, legde zich in zijn jeugd op de godgeleerdheid en Oostersche talen toe, en werd den 15 Jan. 1661 tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, na het verdedigen eener dissertatie *de purgatorio.* Hierna legde hij zich (mogelijk te Utrecht) toe op de regtsgeleerdheid en werd raad in de vroedschap en pensionaris van Vlissingen. In 1674 werd hij met vijf andere staatsleden in buitengewoon gezantschap naar Engeland gezonden om na den gesloten vrede met Karel II over een verdrag van zeevaart te handelen. Vervolgens had hij als pensionaris van Vlissingen zitting in de Staatsvergadering van Zeeland. Hier hield hij in aardig rijm, gedurende 9 jaren (1676—1684), aanteekeningen van hetgeen er in die vergadering voorviel, waaruit blijkt dat de heeren Staten van Zeeland in dien tijd, in lang geen Staten waren zoo als zij behoorden te zijn, en Michielszon daarentegen blijken gaf van een waar vriend des vaderlands, een vijand van laagheden, kuiperijen en ontvreemdingen te zijn geweest; en tevens dat hij met de rondheid van een Zeeuw, voor waarheid en regt durfde spreken. Zoo ook wordt het laf gedrag der Staten in deze zelfde *Burlesque Notulen*, bij gelegenheid der geschillen in de klassis van Zeeland, wegens het beroepen van eenen leeraar te Middelburg in 1676 voorgevallen, vinnig door hem ten toon gesteld. Er bestaan vele exemplaren dezer notulen inafschrift: sommige keurig geschreven en door de teekeningen van voorname meesters geillustreerd. Scheltema heeft er slechts eenige fragmenten van gegeven, en na hem Witsen Geysbeek. Een jaar voor zijn dood droeg de Utrechtschen hoogleeraar Johannes Leusden hem zijn *Manuale Hebraicum et Chaldaicum* op. Leusden prijst hem „als een man die over zijn taalkundig werk kon oordeelen en die zelve een Academisch dispuut over de bewaring en voortzetting der Hebreeuwsche taal verdedigd had.”

Deze echte republikein, „die den Sylla van zijnen tijd niet ontzag,” overleed in 1684.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 115, *Geschied en Letterk. Mengelw.* D. II. bl. 110, volgg.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 358; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D A. IV (2) bl. bl. 616, 617; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 431 volg.; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkherv. Voorr.* bl. xiv; Nieuwenhuis, *Woordenb. Aanh.*; Kobus en de Rivecourt.

MICHIELSZOON (Adriaan), komt voor als substituutgrietman van Barradeel op den landdag van 17 Jan. 1550. Hij was in 1556 en 1558 burgemeester van Harlingen.

Zie van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 203, 204.

MICHIELSZOON (Marten), van de Rijp, de allereerste harponier, varende op Groenland, welke in de openbare zee een walvisch schoot en doodde (1639 of 1640).

Zie Dorregeest in *Korte Historie* achter de *Rijper zeepostil;* J. Honing, *Hist. Oudh. en Letterk. studien*, D. II. bl. 14, 15.

MICHIELSZOON (Jan) of DE MICHAEL, in 1582 predikant te Grootebroek, en aldaar in 1595 gestorven. Men ontmoet hem het eerst in 1572 als predikant van hopman Cabbeljau, toen hij met Colterman en Jan Robert, luitenant van dien hopman, door die van Haarlem naar Sonoy om hulp werd gezonden. Sedert gebruikte hem Sonoy meermalen tot 's lands dienst en zond hem naar de prins van Oranje, de koningin van Engeland en Leycester. Hij stond bij Sonoy in hooge gunst en hield geheime briefwisseling met hem, toen Maurits Medemblik belegerde.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 288; VII. bl. 17; IX. bl. 144; XXIV. bl. 26, 44; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 274; Amst. D. III. bl. 369.

MICHU (Benoit), geboortig uit Vlaanderen, vestigde zich te Parijs, waar hij de kunst van glasschilderen beoefende. Zijn zoon, aldaar geboren, heeft vele voorname werken, o. a. om de kapel te Versailles te versieren, met roem ten uitvoer gebragt.

Zie Kramm, t. a. p.

MICKER of MICKEN (Jan) leefde in de laatste helft der XVIIe eeuw, en was, volgens Immerzeel, een naauwelijks middelmatig schilder. Kramm daarentegen beoordeelt hem niet zoo ongunstig, en beroept zich op zijn schilderij, voorstellende *de Torenbouw van Babel*, met legio van beeldjes, vol effekt, met een kunstige lichtspeling, alsof zij uit de school van Rembrandt afkomstig ware, en fiks geschilderd, en vooral op een *Gezigt à vol d'oiseau op Amsterdam*, na de bemuring, omstreeks 1480, een meesterstuk van kunst. Hij schijnt vader van H. J. Miccerus (zie boven) te zijn geweest.

Zie Immerzeel en Kramm, t. a. p.; *Cat. d. Maats. v. Neerl. Letterk.* D. I. bl. 12 (mss.).

MICLOT (Jan), kanunnik van St. Pieter te Rijssel, leefde in het midden der XV eeuw. Hij vervaardigde, op bevel van Philips de Goede, eene

Traduction Française des Actes de St. Adrien, in ms. in fol. Volgens Paquot berustte het ms. in de Bibliotheek van den prins van Condé.

Achter hetzelve had men ook:

L'Histoire de la translation des Reliques de ce Saint à Grammont en Flandre, écrit en 1458, onbekend gebleven aan de Bollandisten.

Zie *Journal de Verdun*, Sept. 1751, p. 194; Paquot, *Mém.* T. I. p. 370.

MICRONIUS (Martinus), de Cleyne, beroemd geneesheer, te Gend geboren, bloeide in het midden der 16e eeuw.

Hij schreef:

In plerosque Anatomicos Galeni libros. In libros de Placitis Hippocratis, Platonis argumenta cum Latinis Galeni Operibus. Basil 1549.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 653; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 817.

MICRONIUS (Marten) of de Kleine, in het begin der 16e eeuw te Gend geboren, werd reeds vroeg met de gezuiverde leer bekend, en zocht een schuilplaats in Engeland, waar de jeugdige koning Eduard VI hem onder zijne bescherming nam, en benevens den superintendent à Lasco, en de predikanten Delenus, Riverius en Gallus tot leeraar der eerste gemeente, die bij de Augustijnen kerk te Londen had afgestaan, werd aangesteld. Hij arbeidde met ijver aan hare stichting en de bevordering harer belangen totdat Maria op den troon kwam, en de vervolging der Protestanten een aanvang nam. Hij behoorde tot hen, die den 17 September 1553 met 2 schepen uit Gravesend zeilden. Dat, waarop hij zich met à Lasco en Uitenhoven bevond, landde na zware stormen in Denemarken, maar ook hier, noch in eenig oord, waar de Lutheranen den boventoon hadden, vonden de vluchtelingen een schuilplaats. Eindelijk werd hun

er een in Oost-Friesland geopend, en Micronius in 1554 tot predikant te Norden beroepen. Hier bragt hij veel toe tot uitbreiding van het Evangelie, hield de eerste leerrede bij de hervormde gemeente te Frankfort aan de Main, en maakte zich inzonderheid verdienstelijk bij zijne gemeente, toen deze door een zware pestziekte bezocht werd. Hij overleed den 12 September 1559.

Welk een man hij was, blijkt uit de volgende getuigenis van zijn landgenoot Utenhoven, die hem van nabij gekend heeft:

»Wat vader Micronius aangaat," dus schrijft hij in de voorr. van zijn *Waarachtig Hist. Verh.* bl 17, »in dien man is zulk een opregtheid, zulk een ijver tot vrede en eenigheid, zulk eene heilzame gezonde leer, zulk een godzalig rein verstand om op alles te antwoorden en een uitstekend oordeel om de schriften te onderzoeken en te verklaren, wat ook onze tegenpartijders hier verdichten en zeggen, dat ik voor mij wensche, dat Christus kerk vele zulke mannen mogt hebben. Dat nu dit mijn oordeel en getuigenis over hem op geenerlei wijs valsch is, kan ieder een, gelijk de leeuw uit zijn klaauwen gekend wordt, verstaan en ligt vernemen uit de zamenspraken, die hij over eenige strijdende punten gehouden heeft en hier van ons geboekt zijn, al waren er geen onnoemelijke getuigenissen dergenen voorhanden, die hem zeer wel gekend en gehoord hebben."

Hij schreef:

Een waerachtighe historie van Hoste, (ghenaemt Jooris) van der Kateleyne te Ghendt, om het vry opentlich straffen der afgodischer leere ghebrandt. z. pl. of j.

Een claer bewys van het recht ghebruyck des Nagtmaals Christi, *ende wat men van de Misse houden zal. Ghedrukt binnen Londen by Collinus Volkwinner. Anno* 1554.

Uit de voorrede blijkt dat hij dit werkje in Londen den 8 April 1552 geschreven heeft en door den druk heeft gemeen gemaakt. Het is herdrukt in 1561.

De cleyne Catechismus, kinder- of berichtleere der Duitscher ghemeente te Londen. Ghemaeckt door Marten Micron. Londen 1551. Embden 1559.

Christlicke ordonantien der Nederlantschen ghemeynte Christi, *die van den Christelicken prince Co Edewart den VI in het jaar* 1550 *te Londen inghestelt was..... waertoe ghedaen is 't Priuilegium des voornoemden Co. Ed. den VI ter opbauwinghe der voernoemde Nederlandtscher ende andere antlandiscker ghemeynten. Gedr. buiten Londen by C. Volkwinner* 1554, 8°. 1560—1564—1565.

Antichristische leere, ende onwarachtige valsche verhael van de handel ofte gesprek anno 53 *minder getal, tussche hem ende mij van die Alderheyl. Menschwerdinghe ons Heeren* Jesu Christe *voor vele getuygen gheschiet. Met noch een hertgrondelycheescherpe Sendtbrief oft Vermaninge aan hemseluen enz.* z. pl. of j. (C. 1570) In 1 dl. kl. 8°. Beide geschriften zijn anoniem uitgegeven en bij denzelfden gedrukt.

Ein kort Underricht, voor den eentfoldigen Christen' de desz. Heren hillich Aventmahl werdiglijcken willen geneten. David Mart. Mycronius ende Vincent Phrisium, Deners der Gem. Chr. Tho Norden. Gedrukt na het Originäl van 1554 *den* 8 *Decemb.* (in 't laatst der 17e eeuw of later) kl. 8°.

Een waerachtig verhaal der t'zamensprekinge tusschen Menno Simons en Martinus Mikron van der Menschwerdinge Jesu Christi. *Met eener kleyner verklaringe op derzelven end anderen twistigen artikelen in den naesten bladt angheteekent. Gedruckt te Emden by Gellium Ctenatium. Anno* 1556 *den* 18 *Junij.* (Dit gesprek is te Wismar gehouden in 1553), Anno 1564. kl. 8°.

Apologie of verantwoordinge. Marten Microns op 20 *verscheyden artikelen, die Menno Simons tegen het disputatie boeksken in druk heeft uitgegeven.* Anno 1558.

Apologeticum scriptum Martini Micronii, qui Ecclesias Orientalis Frisiae, a Joachimo Westphalo, aliisque ei similibus, falso traductas, modeste tuetur ac purgat. Responsum item ad quandam ejusdem Westphali epistolam, de iis rebus scriptam, quae post Anglicarum Ecclesiarum dissipationem Hamburgi, aliisque vicinis locis anno 1554 *acciderunt. Inseruntur hic non nulla de Coenae Dominicae negotio, quae legisse pium lectorem haud quaquam poenitebit.* Anno 1557.

Van de weerdigheydt, nutheydt ende noodigheydt der Christelyker vergaderingen. Eerst in den Latyne gescreven door Marten Micron ende nu tot stichtinge der eenvuldiger in nederduytsche trouwelyck overgezet. Gedrukt anno 1561.

Dit werkje, na Microns dood uitgekomen, heeft hij niet mogen voltooijen, 't geen door zijn goede vriend Nicolaas Carineus, is geschied.

Kirchen-ordnung, wie die unter dem Christlichen Konig aus Engelandt Edward dem VI in der stadt Londen, in der Niederlendschen Gemeine Christi, *durch Kon. Majest. mandat geordnet und gehalten worden, mit der Kirchendiener und Eltesten bewilligung, durch Herrn Johan van Lasco, Freiherren in Polen, Superintendenten derselbigen Kirchen in Engelland en lateinischer Sprach weitleufftiger beschrieben, aber durch Marten Micronium in eine Kurtze Summe verfasset, und jetzund verdeutchet. Gedrukt in der Churfurstlichen Statt Heidelberg durch Johannem Mayer* 1565. De voorrede is van Micronius geschreven in 1554.

Alle zijne schriften zijn hoogst zeldzaam.

Zie J. Utenhovii, *Simplex et fidelis narratio de instituta ac demum dessidata Belgarum aliorumque peregrinorum in Anglia ecclesia, et potissimum de susceptis postea illius nomine itineribus, quaeque eis in illis evenerunt.* Bas. 1560; Bertram, *Hist. Joh. à Lasco*, P. II. p. 282, 308; *Miscell. Gron.* T. III. p. 88; Hoyer, *Apol. Nord.* p. 72, 73; M. Schoock, *de bon. Eccles. et Canon Ultraj.* p. 462; Voetii *Polit. Eccles.* T. I. P. I. L. II. *Tract.* I. C. I. p. 340; Venemae, *Hist. Eccles.* T. VII. p. 263; Gerdesii, *Floril.* p. 250, 251; H. R. T. v. Alphen, III p. 128, 144, 231; *Prol. Oec. Cat. Pal. sign.* C. Col. 6; U. Emmius, *Rer. Fris. Hist.* p. 948, 950; Harckenroth, *Naaml.* bl. 230, 287, Meiners, *Oostfriesl. Kerkel. Geschied.* D. I. bl. 321 verv.; D. II. bl. 381 verv.; Enis, *Kort ber.* bl 167, 168; Le Long, *Hist. Verh.* bl. 41—47, 55; Freyland, *Kerk. Gesch.* III. bl. 159; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 155, 434, 525 en *aant.*; Reershemius, *Ostfriesl. Prediger denkmahl*, S. 223 ff., 804 ff; Koecher, *Cat. Hist. d Ger. kerk*, bl. 184, 185, 186, 228; Mensinga, *Over de Liturg. schriften*, bl. 25; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, 2de serie, D. II. bl. 43, 156; D. IV. bl. 282, 294; Glasius, *Godgel. Nederl*; van Mieris, *Ned. Vorst.* D. III; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 186; *Cat. v. Fred. Muller*, bl. 94; *Cat. J. v. Voorst*, T. I. p. 133, 134, 138, 144, 150, 251; *Cat. Heringa*, p. 49.

MIDDAGHTEN (Christoffel), een Friesch zeeman, geboren in het midden der 17e eeuwte Sexbierum, begon als gemeen matroos op Groenland te varen, en klom op tot den rang van schout-bij nacht. Het is onbekend wanneer hij in 's lands dienst overging, doch in 1696 komt hij voor als kapitein van een der Friesche schepen, in 1705 werd hij schout bij-nacht, welke betrekking hij in 1721 nog bekleedde. Hij is meermalen afgebeeld. Hij gaf in het licht:

Atlas van 18 *Zeekaarten.* Harlingen 1717. F. Schotsman.

Zee-Atlas, bevattende 20 zee- en kustkaarten van Europa, groot atlas formaat, fraai gekleurd, met portret van den maker, bevindt zich in de boekerij van het Friesch genootschap van *Geschied*, *Oudheid- en Taalkunde.* Daarbij behoort een *Berigtschrift.* Amst. 1708. 4°.

Nieuw bericht der scheepsbouw. Harl. 1712, 1714, 1717 (3e dr. verand. en verbeterd) 1721 (4e dr. door M. geheel omgewerkt). Een exemplaar er van met eigenhandige verbeteringen van den schrijver, werd te Harlingen op de auctie Fontein n°. 186 verkocht.

Noodige verbeteeringe voor de zeevaart. Harl. 1721. 4°.

Groot verbeterd Straatszeeboek, met de kaarten van Klaas de Vries. Amst. 1719. fol.

De nieuwe Lootsmans wegwijzer. Amst. bij de Wed. Loots en J. Smyters.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Ned. Zeew.* D. IV a. bl. 489, b. bl. 297; *Cat. van een hist. Atlas, verzameld door J. J. v. Voorst*, bl. 35, n°. 765; Abcoude, *Naamr.* bl. 240; Arrenberg, *Naamr.* bl. 291; *Nav.* D. IX. bl. 335; D. X. bl. 83, 311; Muller, *Cat. v. portr.*; Kobus en de Rivecourt; *Versl. v. h. Friesch Gen.* 1862—1863, bl 59.

MIDDACHTEN (Jan van), een Geldersch edelman en een der bevelhebbers der Hoornsche ballingen, onder welken deze in 1482 Hoorn overrompelden.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 381; Wagenaar, *Vad. Hist.* bl. 211.

MIDDELBURG (Bartholomaeus a), in 1485 te ter Veere geboren, oefende eerst gedurende dertig jaren den koophandel

uit, begaf zich vervolgens naar Leuven, studeerde in de wijsbegeerte, waarin hij alle zijne medeleerlingen overtrof. Hij trad in de orde der Minnebroeders van St. Franciscus, en was dikwijls van dezelve op verschillende plaatsen, ook te Middelburg, Gardiaan en Vicaris. Gedurende meer dan veertig jaren was hij een ijverig prediker, schoon aan beide zijde zijns ligchaams gebroken. Georgius van Egmond stelde hem tot wijbisschop aan en hij overleed te Utrecht den 11 April 1564 in den ouderdom van 80 of 86 jaren, en werd in het pand van het Minnebroersklooster aldaar begraven. Adriaan van den Burg, vervaardigde hem ter eere een Latijnsch grafschrift, door H. van Rijn in Nederduitsch rim overgebragt. Een ander liet, Petrus Trudenius op zijn grafzerk snijden. Hij liet na:

Conciones de Tempore et Sanctis in 3 deelen. Florens van der Haer, kanunnik te Rijssel, bezat in 1634 zijne handschriften, hem door Victor Schorel, pastoor te Utrecht, vermaakt.

Zie Arnold. Raissius, *Auctar. ad Molani Natales SS. Belgii XI Apr.* p. 57, 58; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 156; Boxhorn, *Chr. v. Zeel.* D. I. bl 462; Ermerins, *Veere*, III. bl. 182; Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 108; *Hist. v. 't Utr. bisdom*, bl. 184; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 142, 143; Foppens, *Bibl. Belg.* T II. p. 128; Paquot, *Mém.* T. I. p. 65, 66; Glasius, *Godgel. Ned.* Kobus en de Rivecourt.

MIDDELBURG (Jacob Antonisz.), werd omstreeks de helft der XVe eeuw te Middelburg geboren, omhelsde den kerkelijken stand, werd er doctor, hoogleeraar in 't kanoniek regt, kanunnik, zanger van St. Gedula te Brussel, en generaal-vicaris van den bisschop van Kamerijk, Henrik de Berges.

Hij gaf in het licht:

Elegans libellus, ac nunc primum impressus, de praecellentiâ potestatis Imperatoriae; in quo plurima lectu vehementer tum utilia, tum amoena, ex variis Authoribus, de ortu, gradibus et discrimine dignitatum civilium et ecclesiasticarum: conscriptus a viro undecumque doctissimo Jacobo Middelburgensi, Juris Pontificii Professore, Henrici de Bergis Episcopi Cameracensis vicario generali. Hantwerpiae, ex officinâ optimi Chalcographi Theodorici, cognomine Mertens, Anno Domini M.D.II. Calendis aprilibus. 8°. Romae. 1503. 4°.

Erasmus prees dit boek zeer in een brief aan den schrijver en roemt zijn vernuft in dien hoogen ouderdom, zijn onvermoeide vlijt bij 't genot van overvloed van tijdelijke goederen enz.

Zie D. Erasmi, *Epist* lib. XI. Ep. 26; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 354; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 400; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 70; *Oudh. en Gestigt. v. Zeel.* bl. 44; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 3; Paquot, *Mém.* T. III. p. 116; Glasius, *Godgel. Nederl.*

MIDDELBURG (Levinus van), opvolger van Diderik van Herxen, prior van het Fraterhuis te Zwolle (1417). Ten gevolge van kerkelijke twisten, zoo noodlottig voor de broederstichting, werd hij met den overste, Diderik van Herxen, uit Zwolle gedreven. Talrijke leerlingen volgden den meester. Dan met het herstel van den kerkvrede (1432) herrees spoedig het letterkundig leven. Hij beoefende de Nederduitsche poezij, waarvan nog een proeve voorhanden is, medegedeeld door Hoffman van Fallersleben, in *Niederl. geistl. Lieder des XV Jahrh.* (Hannover 1854) bl. 159.

Zie Delprat in *Alg. Konst- en Letterb.* 1854, n°. 59, en *Broeders. v. G. Groete*, bl. 90.

MIDDELBURG (Nicolaas van), of MIDDELBURGUS (Nicolaus), geneesheer te Middelburg, van wien G. Norcmagus deze getuigenis aflegt:

»M. Nicolaum Middelburgum medicorum sua aetate Phoenicem, silentio non praeteribo, cujus raram et doctrinam et fidem cum praedicat non una regio, tum sumptuosissima magnificaque Domus Hantwerpiae quasi monumentum exstructa testatur."

Zie Ger. Noviomagi, *Epist.* in *Opusc. H. Barlandi*, p. 262; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 305.

MIDDELGEEST (Mr. Simon van), bekend door de welsprekende redevoering voor den hove van Holland gehouden ter verdediging van Mr. Pieter de Groot, welke 's mans vrijspraak ten gevolge had. Deze pleitrede is door Scheltema in het licht gegeven. Witsen Geysbeek gewaagt ook van zijne verdienste als dichter, die blijkt uit eenige verstrooide gedichten, o. a. uit twee die in den *Bloemkrans van versch. Gedichten.* Amst. 1659, voorkomen.

Op *Cat.* van Mr. J. Fabius (Utr. 1867) p. 16 komt voor: *S. M. Duplicq uitgesproken voor den Hove van Holland, in de zaak van den heer P. de Groot tegen Mr. Joh. Ruisch. Mitsgaders eenige Bijlagen in het vonnis. Ms.* 254 *pp. fol.*

Zie Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. II. St. III. bl. 1; *Bloemkrans van Gedichten*, bl. 223, 228; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. II. bl 480; D. IV. bl. 436; Westenbaan, *Redev. over P. de Groot*, in *Mag. van Prof. v Kampen*, D. III. bl. 69 volgg; Cornets de Groot, *Levensschets van Pieter de Groot*, bl. 40; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III A. bl. 199; D. IV (2) bl. 418, 419; Sandbrink, *de advocat. juribus ac doctrina*, p. 90, 99; Kobus en de Rivecourt.

MIDDELHOVEN (Michael van), in 1562 te Dordrecht geboren, van 1592 tot 1634 predikant te Voorschoten, in 1638 te Leiden overleden, »maakte zich een gezegende nagedachtenisse in Godts kerke door zijn getrouwen voorstand der zuivere leer tegen de Remonstranten (die daarom met verachting van hem spreken), en bediende voor een tijd de kruiskerk der Gereformeerden te Rotterdam, uit welke stad men de rechtzinnige leeraars had weggejaagd. Hij liet zeven zonen na, die alle predikant werden. Zijn portret is vervaardig door J. v. d. Velde.

Zie te Water, *Levensb.* bl. 5; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1762, bl. 746, 747; *Nav.* D. II. bl. 154; Soermans, *Kerk Reg.*; Muller, *Cat v. portr.*

MIDDELHOVEN (Daniel van), zoon van den vorige, voor-over-oud grootvader van den hoogleeraar te Water, in 1612 te Voorschoten geboren, sedert 1636 predikant bij de Nederl. ambassade, eerst te Venetie, daarna te Parijs, vervolgens in 1638 predikant te Tholen en eindelijk te Bergen op-Zoom, waar hij 23 Mei 1670 overleed. Hij huwde Johanna Liens, die hem drie zonen en drie dochters naliet. Volgens le Rue schreef hij:

Neegen predicatien over de bekeering uit Job en de Psalmen. Bolsward 1651. 12°.

XVI redenen over Job I. 1660. 12°.

Over Job II, III, IV, V, VI en VII. 3 d. Rott. 1661. 12°.

Meditatien over eenige texten der Heilige Schrift. Bolsw. 1651. 12°.

Goede gedagten.

Tooneel van Gods voorzorgen. 12°.

Over de zes eerste capittelen van 't boek Jobs; Goede gedachten en Meditatien.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 271; Paquot, *Mém.* T. I. p. 745, de Jong, *Venetie*; *Nav.* D. II. bl. 154; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1762 b. bl. 746; Mourik, *Naaml. v. Godgel. schrijv.*; *Levensber. v. J. W. te Water*, bl. 5.

MIDDELHOVEN (Michael), zoon van den vorige, werd in April 1645 te Tholen geboren, was eerst predikant te Wouw, vervolgens van 1677 tot 1704 te Zaamslag. Hij overleed te Axel den 1 Julij 1706. Hij was tweemaal gehuwd, 1 met Adriana Jacoba van Wielandt, 2 met Sara d'Harp Uit dit laatste huwelijk werd Jona geboren, van 1705—1757 predikant te Axel.

Hij schreef:

Korte redenen over 't Sevende Capittel Jobs, met eene Meditatie op de tribulatie dezes tijdts. 1678. 12°.

Meditatien over Jacob. V: 11. Rott. 1670. 8°.

Tooneel van Gods voorzienigheid.

Bronader den woorden, oorspronkelijkheden, ter bevattinge der Heilige Schrift. Rott. 1607. 8°.

Van zijn zoon Jona heeft men eene *Dissert. Theol. de fundamento Apostol. et Prophet. ad Ephes.* XI : 10. L. B. 1701.

Zie la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 271; Paquot, *Mém.* T. I. p. 145; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1762 b. bl. 147, 148; Mourik, *Naaml. v. Godgel. schrijv.*

MIDDELKOOP (Dionysius), zoon van Roeland en van Cornelia de Jong, wonende te 's Greveldnin Capelle; studeerde te Utrecht, werd 6 Aug. 1837 predikant te Oude- en Nieuwe Wetering, in 1840 te Monster en in 1844 te Almelo Hij was geb. 10 Nov. 1812, en stierf 8 Sept. 1845 te Zevenbergen.

Van hem bestaat een verdienstelijk gedicht, getiteld:

Simson, in 4 tafereelen, te Utrecht uitgegeven; in de *Boek-*

zaal van Maart 1841 een schrijven aan J. Ronge, en voorts eenige *Bijdragen* in andere Tijdschriften en Almanakken.

Part. berigt.

MIDDELKOOP (Jacobus Albertus van), opperkoopman in dienst der O. I. compagnie in 1798, en secretaris van politie te Samarang in 1806 en terstond daarop tot 1807 resident te Pekalongan. In 1809 werd hij benoemd tot prefect van Java's oosthoek en in dat zelfde jaar door den gouverneur generaal Daendels belast met het invoeren eener nieuwe orde van zaken te Cheribon, werd hij tevens benoemd tot ridder der orde van de Unie. In 1811 was hij landdrost te Samarang, en in 1816 lid en secretaris der adviserende commissie van kommissarissen generaal. Vervolgens werd hij met N. Engelhard benoemd tot commissaris voor de overname der Molukken en tevens tot gouverneur aldaar. Intusschen huwde hij 19 Nov. 1816 te Batavia met C. G. Beilon, weduwe Wieze, die te Soerabaja den 6 Dec. 1821 overleed. Hij stierf ook in Indië, 15 Sept. 1822, in den ouderdom van 58 jaren, op het eiland Timor te Koepang.

Part. berigt.

MIDDELLANT (Pieter), van Gouda, kweekeling van de Ruyter, nam deel aan de meeste zeeslagen van den tweeden en al de gevechten van den derden Britschen en eersten Franschen oorlog. In 1665 werd hij tot kapitein bevorderd. Hij voerde in 1673 de *Komeetstar*, een schip van 68 stukken, waarop Tromp, na het verlaten van den *Gouden Leeuw*, overging. Met dit schip streed Tromp hardnekkig tegen den Britschen admiraal Spragg ter verovering van den Royal Prince. Nadat hij in 1675 met een smaldeel achterom Engeland was gezonden ten einde Fransche oorlogschepen of kapers, die gezegd worden zich in die streken op te houden, te vermeesteren of vernielen, vereenigde hij zich met de vloot van de Ruyter. Eenige dagen voor den noodlottigen slag in de baai van Palermo, 1676, was hij, toen schout-bij nacht, onpasselijk, in het begin er van sprong hij, bij het in brand raken van zijn schip, in zee, en verdronk. Zijn dood was een wezenlijk verlies voor het vaderland. Hij onderscheidde zich steeds als een kloek zeeman en dapper soldaat, gelijk hij getoond had in de twee jongste gevechten, door 's lands vloot in de Middelandsche zee geleverd. Het overhaast verlaten van zijn schip bij deze gelegenheid, waardoor zijn dood veroorzaakt werd, schijnt uit dien hoofde aan den uitersten nood, of liever, aan zijne ziekte toegeschreven te moeten worden.

Zie *Holl. Merc.* 1676; Brandt, *Lev. v. d. Ruyter*, bl. 704; Wavis, *Beschrijv. d. stad Gouda*, D. II. bl. 43; de Lange van Wijngaerde, *Geschied. Beschrijv. der stad van den Gouda*, D. II. bl. 108; J. C. de Jonge, *Nederl. heldend. ter zee*, D. III a. bl. 300 b. bl. 124, 209, 210.

MIDDELLANT (Mr. H. van), gaf in het licht:

P. Vromans, Tractaat de Foro competenti of daagelijksche onderhoorige vierschaar, verklaerende van welke zaaken het Hof ende de Hooge Raad ter eerster Instantie kennisse nemen, ende wat de pligt is van den rechter, advocaat ende procureur. 5e dr. Leyden 1736. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. II. bl. 103; Abcoude, *Naamr.* bl. 246.

MIDDENDORP (Jacob van) of MIDDENDORPIUS, werd omstreeks 1537 niet te Oldenzeel, maar te Ootmarssum geboren, en ontving zijne opleiding te Zwolle bij de broeders van het gemeene leven, onder Jan Telgius, Jan Lingius of van Lingen en Boethius Epo of Bote Ytes. Van daar begaf hij zich naar Keulen, waar hij de academische graden van doctor in de regten (1582) in de philosophie en van licentiaat in de theologie verwierf. In 1580 volgde hij Godfried Gropper als deken van O. L. Vrouw ad graduo op. De beroeringen die er ten gevolge van den afval van Gebhard Truchses te Keulen plaats hadden, deden hem besluiten deze stad te verlaten; eerst begaf hij zich naar Westphalen en vervolgens bezocht hij verschillende hoogescholen, aan welke hij opentlijk leeraarde. Te Keulen weergekeerd, verkreeg hij eene prebende bij de hoofdkerk en Ferdinand van Beijeren benoemde hem tot vice-kanselier der hoogeschool, waaraan hij tweemaal de waardigheid van rector bekleedde. Hij genoot algemeene hoogachting, stond in naauwe betrekking tot vele geleerden van zijn tijd en overleed den 13 Jan. 1611 in den ouderdom van 73 jaren.

Hij schreef:

De celebrioribus universi ordinis academiis libri duo. Colon. 1567—1572. 12°.

Academiarum celebrium universi terrarum orbis libri trez, nunc recens per ipsum authorem quarti libri accessione locupletati. Ibid. 1524. 12°.

Academiarum celebrium Universi Terrarum orbis libri octo locupletati. Colon. 1602. 12°.

De officiis scholasticis, libri duo: prior de magistrorum, alter de auditorum officiis. Colon. 1570. 12°.

Aristeae Historia versae per LXX Interpretes Scripturae Sacrae, ex mss. codicibus Graecis et Latinis restituta, et commentario illustrata. Colon. 1578. 12°.

Imperatorum, Regum et Principum, clarissimorumque virorum Quaestiones Theologicae, Juridicae et Politicae, cum pulcherrimis Responsionibus: selectae, et ex mss. Codicibus emendatae, atque commentariis sic illustratae, ut non modo ad beme jucunde, prudenter, beateque nondum, sed ad capissendam et feliciter administrandam Rempublicam, omnibus haud medioriter sint profuturae. Colon. 1603. 12°.

Historia Monastica, quae religiosae et solitariae vitae originem, progressiones, incrementa et naturam ex scripturâ sacrâ, ex Pontificio et Caesareo jure, ex antiquissimis historiis, ex veterum Patrum, atque Jurisconsultorum scriptis demonstrat. Colon. 1603. 12°.

Zie Sweertii *Ath. Belg.* p. 368, 369; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 422, 423; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 529, 530; Paquot, *Mém.* T. T. III. p. 27—29; Saxe, *Onom.* T. III. p. 430; Hartzheim, *Bibl. Colin.* voc. p. 150; Lindeborn, *Hist. Epict. Daventr.* p. 382; *Kerk. oudh. v. h. bisdom van Deventer*, D. II. bl. 364 verv.; Delprat, *de Broederschap van G. Groote*, bl. 81 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt, *Nouv. Biogr. Génér.*

MIDDENDORP (Jeremias), kunstschilder, van wiens penseel in de kerspel-kerk van Kemmelle in Vlaanderen, twee uitmuntende schilderijen voerkomen. Zij stellen voor Christus *geboorte* en Christus *aan het kruis*.

Zie Sanderus, *Verheert. Vlaand.* D. III. bl. 35; Kramm, t. a. p.

MIDDERIGH (H.), afgevaardigde ter Nationale vergadering in 1795. Zijn portret, door R. Vinkeles naar N. Dries, bestaat.

Zie Rogge, *Gesch. d. Staatsreg.* bl. 91; Koenen, *Gesch. d. Jod.* bl. 306; Muller, *Cat. v. portr.*

MIDLUM (Harmen Sybes van), zoon van Sybe Pieters van Midlum en Antje Harmens, den 4 October 1739 te Koudum geboren, was aldaar schoolmeester, werd in 1788 grietman van Hemelumer Oldephaert, in 1795 afgezet, in 1804 lid van het gemeentebestuur zijner voormalige grietenij en overleed omstreeks 1810. Hij huwde Sijke Tjerks, die hem 3 kinderen schonk. Zijn oudste zoon Sybe, een tijdlang de functien van secretaris bij het grietenij-bestuur van Hemelumer Oldephaert waargenomen hebbende, liet zich, uithoofde zijner buitengewone lengte, later te Amsterdam voor geld zien en is aldaar overleden.

Zie van Sminia, *N. Naamlijst v. Grietm.* bl. 312, 313.

MIEDEN (Mr. Adriaan van der), vrijheer van Opmeer, van 1728—1758 raadsheer en van dien tijd af tot zijn dood, president van den hove van Holland, Zeeland en Vriesland. Hij was een uitstekend regtsgeleerde. Vreede maakt in zijn *Hooge Raad* melding van het vermaard geding van den raadsheer Mr. A. van der Mieden. »Dat de Hooge Raad niet zijne regten alleen, neen, die der menschheid met vuur wist te verdedigen daarvan getuige dit geding. Met klem van redenen, met de taal, zoowel van het gezond verstand, als met het gezag eener grondige geleerdheid, schreef de Raad die onvergankelijke *Memoriën* en *Contra-Memoriën*, door Voorda »onwederlegbaar" en »een meesterstuk van rechts en redeneerkunde" genoemd.

Hij was ook een groot voorstander van kunsten en wetenschappen, en een vriend van den dichter Johan Mauricius, die hem o. a. bij zijne benoeming tot president en van zijn zoon, Mr. Arie van der Mieden, bij diens benoeming tot lid van den Raad van Staten (1 Jan. 1754) en tot burgemeester van Alkmaar (24 Dec. 1756) geluk wenschte. Ook Adriaan van der

Mieden beoefende de poëzij en schreef o. a. een *Dankzegging aen haere Koninklyke hoogheid Mevrouwe de princes van Oranje-Nassau*, bij de verkiezing van zijn zoon tot burgemeester, een *Nieuwjaars en Danckwensch aan den Here Pieter Anthony de Huybert*, en andere dichtstukken in een der dichtbundels van zijn vriend Mauricius bewaard. Hij overleed te 's Hage 13 Nov. 1764.

De overledene minister van Maanen bezat van hem de volgende handss.:

Retroacta rakende den Haag, uit de Resolutien van Holland 1553—1724 *en andere stukken, betreffende den Haag.* 16 pp. fol.

Collectanea, meerendeels het Hof van Holland betreffende. 2 zware portef. fol.

Delft in 1755. *Verzameling van alle stukken, betreffende het voorgevallene tusschen de schevenen van Delft en het Hof van Holland, de schorsing van Mr. W. van Assendelft, hoofdofficier, enz.* 1 vel fol.

Codex curialis Zelando-Hollandus of Hollands Hofwoordenboek, vervatt. al hetgeen aanmerkelijk voorkomt in de Memorialen van den Hove van Holland 1482—1740. fol. 80 pp.

Al de proceduren in zake van J. C. van der Mieden, den Proc.-Gen. A. van Wesele en den Raadsheer A. v. d. M. 1743—45. 1 vol. (gedr.)

Processtukken, in zake de wed. Win, contra J. Pesters, 1735. *Volledige verzameling der gedrukte stukken over dit proces, voorts al de aanteek. van den Raadsheer A. v. d. M. betrekkelijk deze zaak, waarbij belangrijke Memorien enz.* 2 portef. fol.

Legaat van de Hinojosa, President van het Hof, aan den Proc. J. J. van Beenen, best. in desz. collectie van Manuscripten. Al de stukken over deze zaak uitgegeven. Memorie van den Hove om te preevenieren, dat de secreten van de justitie niet komen te egareren. Alles gedeelt. opgesteld en verzameld door A. v. d. M. 1 vol. fol.

Geschillen van Zeeland met het Hof van Holland over de jurisdictie. Verz. geschr. en gedr. stukken byeengebr. door A. v. d. M. 2 portef. fol.

Criminalia notabiliora, collegit A. v. d. M. Uitgebreide verzameling processtukken van de jaren 1728—30, *met getuigenverhooren. Hierbij al de stukken betreff. het proces over het divulgeren van de secreten van staat* 1728—1730. portef. fol.

Zie *Berigt van den Hogen Raad over 't verlenen van Mandem. van Appel in de zaak van Mr. A. v. d. M.; Memorie van 't Hof; Contrat Memorie van den Hogen Raad* (1744); Voorda, *Verhandel. over het verstand van de ordonnantie van koning Philips* 1 St. bl. 56, 58, 139, enz.; Vreede, *Hoogen Raad*, II. bl. 23; *Ned. Jaarb.* D. I. bl. 430; III. bl. 148, VI. bl. 61, 62; D. VIII. bl. 59, D. X. bl. 120; D. XI bl. 360; D. XIII. bl. 795; D. XVIII. bl. ; J. Mauricius, *Verv. d. Dicht uitsp.* bl. 314; *Besluit d. Dichtl. uitsp.* bl. 658 159 volgg.; *Cat. d'une coll. remarq. de mss., d'autographes* etc. Dec. 1862 *à la Haye*, passim.

MIEL of MIELE ook MEEL (Jan), alias *Bieke* of *Bike*, dat is het Bijtje, een bentnaam, waartoe zijn naam *Mel* of *Miel* aanleiding gaf, werd, volgens Immerzeel, in 1599 te Brussel geboren, doch Kramm meent echter, in navolging van al zijne biografisten, dat zulks te Antwerpen geschiedde. Weijerman noemt zijn geboortejaar geheel ten onregte 1648. Zijn eerste leermeester was Gerard Segers, dien hij echter verliet om zich naar Rome te begeven, waar hij in 1648 tot lid der akademie werd aangenomen. Hij bestudeerde en copieerde te Rome inzonderheid de werken van Coreggio en Caracci, werd in de school van Andreas Sacchi toegelaten, en legde zoo veel genie aan den dag dat zijn meester zijn hulp inriep bij het vervaardigen van een groot stuk, waaraan hij bezig was. Hij sloeg het aanbod van Jacobi van de hand, en gaf de voorkeur aan den stijl van Bamboccio. Hij schilderde meest jagtpartijen, carnavals, landloopers, bedelaars, landelijke tafereelen en gezelschappen, ook historiele voorstellingen in fresco en in olie, die, schoon niet door verhevenheid van teekening en bevalligheid van hoofden uitmuntende, echter beter zijn dan men van een schilder van zulke lage onderwerpen, als hij gewoonlijk voorstelde, kon verwachten. Zijn uitnemendste voortbrengsels vindt men in het keizerlijk kabinet te Weenen en te Turin, in een groote zaal, de jagtzaal genoemd.

Kramm vermeldt de volgende door hem geëtste platen:

De belegering van Maastricht door Alexander van Parma, 1579, *het innemen van Bonn, door den prins van Chimay*, 1588, voorkomende in het lat. werk de *Bello Belgico* van Strada, Romae 1640, doch niet in de Ned. overzetting van Willem van Aelst, 1645. fol.

Verder vindt men nog, volgens Kramm, de volgende etsen van hem:

Een herder met een doedelzak.
Een oude, die op het hoofd van een meisje ongedierte zoekt.
Een Italiaansche boer, die een doorn uit zijn voet haalt.
De hemelvaart van Maria.
De titel van La Poverta Contenta.
Ganimedes door Jupiters adelaar ontvoerd.
De schapenmelker.
Eene Heilige familie.
Een Romeinsch krijgsman, die het woord tot den koning rigt.

Karel Emmanuel, hertog van Savoye, riep hem aan zijn hof, stelde hem tot zijn eerste schilder aan, schonk hem de St. Mauritius orde en een diamanten kruis van groote waarde.

Zijn, door hem zelven in 1646 geschilderd portret, wordt in de Galerij te Florence, bij de 321 portretten der beroemdste kunstenaars van Europa gevonden. Het is door C. Gregory en F. Koetz gegraveerd, en door F. van Bartsch gelithographeerd. Hij overleed in 1664 te Turin.

Zie Kramm en Immerzeel.

MEERBECANUS (Franciscus), gardiaan der Minnebroeders te Dordrecht, maakte zich berucht door zijne predikatien tegen de onroomschen. Hij werd door Entes, nadat die stad in 1572 tot de prins was overgegaan, in hechtenis genomen, doch vijftien maanden later wederom ontslagen. In zijn gevangenis disputeerde hij met Johannes Lippius over de mis en andere godgeleerde onderwerpen.

Zie Beverwyck, *Beschr. v. Dordr.* bl. 552; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 314; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 58, 72.

MIERDMAN (Steven), boekdrukker in de eerst helft der 16e eeuw, moest van 1543—1545 vele vervolgingen in Brabant doorstaan wegens het uitgeven van Bijbels. Hij nam de wijk naar Engeland, doch toen de koningin Maria de Roomsche godsdienst begon te herstellen, verloor hij de bescherming onder Eduard VI genoten, en vlugtte met eenige anderen naar Embden, waar hem in 1554 het burgerregt werd geschonken. Bij hem en Jan Gheillyart werd in 1558 te Embden gedrukt eene nieuwe uitgave van Luthers Hoogd. Bijbel, vervaardigd volgens de Maagdenburgsche of Meyburgsche uitgave door Joh. Bugenhagen, in 1554 bezorgd, grootendeels een herdruk van de laatste door den hervormer zelven herziene uitgaaf te Wittenberg, 1545. Opmerkelijk is het, dat Mierdman het 3e en 4e boek van Exodus en het 3e boek der Makkabeen, niet in de Maagdenburgsche opgenomen, uit de Zurichsche uitgave overgezet en hier heeft ingevoegd. Deze bijbel kan beschouwd worden als de standaard van den vermaarden *Biestkensbijbel*, in 1560 gedrukt door Nicolaas Biestkens van Diest, te Embden.

Zie S. Muller, *Jaarb. voor de Doopsgez.* 1837 bl. 57; Schultz Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de gesch. d. Evang. Luth. kerk in Nederl.* St. II. bl. 57.

MIEREVELD, MIEREVELT of MIEREVELDT (Jan Michielszen), konstig zilversmit en plaatsnijder te Delft, waar hij den 2 Februarij 1528 werd geboren, en 8 Nov. 1592 is gestorven. Hij was, volgens sommigen Mennoniet, en vader van Michiel en Jan.

Zie van Mander, *Schilderb.* bl. ; Kramm, bl. 1129; Immerzeel, t. a. p. bl. 224.

MIEREVELD, MIEREVELT of MIEREVELDT (Jan), tweede zoon van Michiel Janssen, had veel aanleg om een goed schilder te worden, vervaardigde fraaije portretten, doch werd krankzinnig. Hij overleed in 1639.

Zie Kramm, t. a. p.

MIEREVELD, MIEREVELT of MIEREVELDT (Michiel), broeder van den vorige. Van Mander noemt hem Michiel Janssen. Hij werd 1 Mei 1567 aan het Marktveld te Delft geboren, en had Willem Willemsz. en zekeren Augustijn tot leermeesters. Na diens dood genoot hij het onderwijs van den verdienstelijken A. van Montfoort te Utrecht, die

hem na twee jaar ook door den dood ontviel. Hij had echter uitmuntend van diens onderwijs partij getrokken, en in zijne wijze van werken was koloriet en andersins in den smaak van zijnen leermeester kenbaar. Eerst legde hij zich op historiële ordonnantiën toe, doch, daar hij zoo bijzonder in het schilderen van portretten slaagde, kreeg hij met deze werkzaamheid de handen zóó vol, dat hij zich genoodzaakt zag zich alleen tot dit vak te bepalen, terwijl hij slechts nu en dan een keuken met hare gereedschappen als tot uitspanning naar het leven, schilderde. Zijn roem als portretschilder bleef niet binnen de grenzen van zijn vaderland maar verspreidde zich door geheel Europa.

Groot is de menigte door hem vervaardigde portretten. Houbraken berekent het getal op 5000, Descamps op 10000(?). Prins Hendrik, broeder van Karel I, koning van Engeland, gaf zich zeer veel moeite om Miereveld naar Engeland te lokken, doch te vergeefs. Vele Engelschen, die zich in Holland ophielden, lieten zich door hem afbeelden, zoo als Hendrik, graaf van Southampton, de ridder Ralph Winwood, Robert Rich, graaf van Warwick, levensgroot, graaf Robert Lindsey, door R. van Voerst, in 1631 in koper gebragt.

Bijna alle beroemde mannen die in zijn tijd in Nederland bloeiden, heeft hij afgebeeld, zoo als prins Maurits, Frederik Hendrik, Willem I, Lodewijk van Nassau, P. C. Hooft. Ook de Groot en Oldenbarneveld van welke laatsten de meesten door zijn schoonzoon, Willem Jacobsz. Delff en anderen zijn in 't koper gebragt. Kramm vermeldt 4 van zijne historieele onderwerpen, *het oordeel van Paris*, *Venus en Cupido*, *Juno*, *Pallas*, door W. Swanenburg in 1609 kl. f. gegraveerd en verzen er onder van P. Scriverius. Nagler vermeldt twee etsen van hem: *Judith met het hoofd van Holofernus* en *de Samaritaansche vrouw met Jezus in gesprek bij de waterput*. Tot zijne leerlingen behoorden Pieter Gueerits Montfort, Nicolaas Cornelius, Pieter Dirck en Kluyt. Zijn wapen was: schild coupé, 1) zilver met drie pals van keel; op het laatste zilveren veld drie zwarte sterren, 2) goud veld met een molenijzer van azuur, rondom drie narrenbeelden van azuur, twee en één geplaatst. Hij is meermalen afgebeeld, en overleed te Delft in 1641. Joachim Oudaan vervaardigde een grafschrift op hem.

Zie Houbraken, Jacob Campo Weijerman, Immerzeel Kramm, Descamps, Pelkington, Fiorillo, *Geschichte der Malerey in Grosbrittannie*. S. 335; *Ned. kunstbl.* 10 Febr. 1844; Collot d'Escury, *Holl. roem*; P. C Hooft, *Brieven*; Bleiswyck, *Beschr. v. Delft*, bl. 850; Dodt, *Archief*, D. V; *Woordenb. d. Zamenl.*; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat v. portr. Kunst- en Letterb.* 1847 No 5, (verg. met Kramm, bl 1121); Oudaan, *Gel. bloemkrans van ged.* bl. 68.

MIEREVELD, MIEREVELT of MIEREVELDT (Pieter), zoon van den vorige, werd 5 Oct. 1596 te Delft geboren. Ook beoefende hij de schilderkunst. Bleiswyck, en na hem Kramm, beschrijven een zijner schilderijen, op de Anatomie-kamer te Delft aanwezig. Hij bereikte slechts den ouderdom van 27 jaren, en overleed, niet gelijk Houbraken, en na hem Bryan willen in 1632, noch, volgens Nagler, in 1641, doch 11 Jan. 1623 te Delft. Kramm bezit en beschrijft zijn geteekend portret in 4°.

Zie Bleiswyck, *Beschr. v. Delft*, bl. 857; Houbraken, Kramm.

MIERINCK (Hendrik), op den *Cat.* van mss. van J. van Voorst, bl. 77, komt voor:

Politieke correspondentie over de jaren 1711—15. *Verzameling van omstr.* 700 *Brieven*, *ieder van* 3 *of* 4 *blz. geschreven door Hendrik Mierinck te Amsterdam aan den heer van Hoek(?) op eene lustplaats te Loenen*. In 3 vol. velin 4°.

MIEG (Johannes Frederik), afstammeling van een aanzienlijk geslacht in de Paltz. Zijn vader, Johan Lodewijk, die verschillende staatsambten had bekleed, was als uitgewekene te Straatsburg gevestigd, toen zijn zoon aldaar den 12 Aug. 1643 geboren werd. Hij ontving zijn eerste opleiding te Heidelberg, studeerde ook aldaar in de godgeleerdheid, en legde zich onder Hottinger op de Oostersche taal en letterkunde toe, bezocht de hoogescholen te Marburg en Bazel (1659) waar hij Buxtorf hoorde. In 1662 te Heidelberg teruggekeerd, deed hij een reis naar Frankrijk en Engeland. In Engeland hoorde hij Castellio, Pococke, Pearson, Cudworth, Santeroff, Lightfoot en anderen, en toen hij in 1663 op het punt stond te Oxford in de wijsbegeerte te promoveren zonden hem de Heidelbergsche hoogleeraren het doctoraal diploma in dat vak over. Uit Engeland ging hij naar Holland, bezocht de Leydsche hoogeschool, en in 1664 die van Groningen, waar Alting en Maresius hem hunne vriendschap schonken. In 1667 was hij te Bazel, waar hij tot theol. doctor werd bevorderd, en den 8 Julij van dit jaar aanvaardde hij het hoogleeraarsambt in de Oostersche talen met eene *Oratio de doctâ ignorantiâ*. Tijdens de strooptogten der Franschen in den Paltz, geraakte Mieg in 1689 in 's vijands handen, bragt negen maanden in een harde gevangenis door, en werd, na het betalen van een aanzienlijk losgeld, door een onbekende geschonken, vrijgelaten. Te Heidelberg teruggekeerd, werd hem door de staten van Groningen en Ommelanden een leerstoel in de godgeleerdheid aangeboden. Hij aanvaardde dien den 15 Junij 1691 met een *Oratio inaug. de spiritu ecclesiae christianae harmonico* (1691), doch naauwelijks had hij zijne lessen geopend, toen zijn gezin en eindelijk ook hij, door een epidemische koorts werd aangetast. Hij overleed 30 Augustus, en zijn stoffelijk overschot werd in het familiegraf der Camerariussen bijgezet. Hij liet bij zijne vrouw Catharina Modesta Strasburger, 4 zoons en 2 dochters na.

Hij schreef:

De diebus festis et calendario Romano, en over Maimonides verhandeling *et Juramento*.

Zie J. Braunius, *Orat. funebris in doctiss.* S. F. Miegii, Gron. 1611; Muntinghe, *Acta secul.*; *Gedenkb. d. Gron. hoogesch.* bl. 51, 52.

MIERIS (Dirk Bastiaansz. van), zoon van Bastiaan Janszoon van Mieris en Cecilia ......, kleinzoon van Jan Bastiaansz., bij Orlers wederdooper genaamd, die nog in 1568 leefde. Dirk behoorde tot de Remonstranten en komt als zoodanig voor bij Brandt. Hij werd in 1619 met nog vier andere Leydsche burgers, wegens het stuk der collecte ten behoeve der Remonstranten in hechtenis genomen. Hij huwde Dievertje Jansdr. van Meerderberch. Schinkel geeft in zijn *Geschied- en Letterk. Bijdragen* zijn geslachtlijst op.

Zie Brandt, *Hist. d. Reform.* D. IV. bl. 176—181.

MIERIS (Jan Bastiaansz. van), geboren te 's Hage, zilversmid en diamantslijper te Amsterdam. Hij behoorde tot de aanzienlijkste mannen van zijn tijd, en was bevriend met Willem van Heemskerck, vader van den schranderen Leydschen burgemeester Joost van Heemskerck. Hij had bij zijn huisvrouw Christina Andriesdr. met welke hij den 6 Junij 1608 te Leyden huwde, 23 in wettigen echt geteelde kinderen, onder welken Frans. De genoemde Willem van Heemskerck bezocht dikwerf den ouden van Mieris, dien hij steeds aanspoorde »zijnen zoon Frans in het voortreffelijkste der schilderkunst te laten onderwijzen."

Zie Schinkel, *Gesch. en Letterk. Bijdr.*; Brandt, *Ref.* D. III. bl. 803; *Nav.* D. IV. bl. 63, 342; van Mieris, *Beschr. d. stad Leyden*, D. II. *Voorb.*; Kramm, t. a. p.

MIERIS (Frans van), de oude, broeder van den vorige, werd niet, gelijk Nagler opgeeft, te Delft, maar 16 April 1635 te Leyden geboren. Hij ontving het onderwijs van den glasschilder en teekenaar Abraham Torenvliet en vervolgens van Gerard Dou, die hem den »prins zijner leerlingen" noemde. Men telt Frans van Mieris onder de bekwaamste en behagelijkste schilders der Hollandsche school. »Niemand," schrijft Immerzeel, »bereikte in de kunst meer dan hij den hoogen graad van uitvoerigheid, eigen aan het penseel van Dou. Zijn talent wedijverde met dat van Gaspar Netscher, in het natuurlijk schilderen van fluweel, satijn en bont. Hij was een goed teekenaar; zijne ordonnanties waren geestig, en hadden in luimige beteekenis dikwijls overeenkomst met die van zijnen vriend Jan Steen."

Zijne schilderwijze was mollig; zijn koloriet levendig en krachtig, zonder bont te zijn. Te vergeefs zocht de aartshertog van Oostenrijk hem naar Weenen te lokken met belofte van een rijke belooning voor al wat hij vervaardigde, en een vaste jaarwedde van 1000 rijksdaalders. Vele aanzienlijken bezochten hem in zijn atelier. De groothertog van Toscanen

kocht van hem een schilderstuk voor *f* 2500 en voor een klein stukje, waarin slechts 2 figuren voorkwamen, betaalde de aartshertog van Oostenrijk *f* 1000. Het portret van den admiraal Cornelis Tromp, gold in 1852 op de verkooping van den baron de Varenges 1176 fr., een jaar te voren een zijner stukken op de verkooping van van Saceghem, te Brussel 27,000 fr. Etienne Leroy betaalde 19,500 fr. voor *eene jonge dame aan haar toilet*, op de verkooping van Th. Patureau te Parijs. Het Amsterdamsche Museum bezit van hem eene *in het satijn gekleede dame, die voor eene met rood fluweel bedekte tafel een brief zit te schrijven, waarnaar een bediende schijnt te wachten.* In 1771 gold het op Braamcamps verkooping *f* 3,610,000.

Hij heeft ook geëtst, doch alleen is van hem bekend een *Bologneesch hondje, liggende te slapen bij een houten schot*, kort en geestig in de manier van Rembrandt. Zijne schilderijen zijn in de voornaamste kabinetten van Europa, en de eerste meesters vervaardigden er gravuren naar. Kramm vermeldt van hem een *Nachtstuk, in hetzelve ziet men het Groene Zootje, en op hetzelve hangen aan de wip de gemartelde gebroeders Jan en Cornelis de Witt, en een man staande voor het Groene Zootje, die de twee martelaars met groote verwondering beschouwt, met een toorts in de hand, die de twee beelden zeer sterk verligt*, uitvoerig behandeld op doek, in het laatst der 18e eeuw voor *f* 10 verkocht. Van dit treurig tafereel gaat een prentje uit, zeer fiks en luchtig geëtst dat hoogst zeldzaam voorkomt en door prentkenners voor het werk van Roeland Rogman, doch door Kramm voor dat van van Mieris zelven gehouden.

Men vindt dit plaatje ook in de *Gedenkwaardige stukken wegens den moordt des heeren Cornelis en Johan de Witt, dienende tot opheldering van 't treurig spel, genaamt de Haegsche broedermoordt of dolle blijdschap.*

Kramm handelt uitvoerig over zijn portret. Een door hem zelven geschilderd, werd in Dec. 1854 te Parijs voor 2500 fr. verkocht. Ook in het koninklijk kabinet te 's Hage berust zijne afbeelding en dat zijner vrouw op een stuk, fraai geschilderd, door Pigeot gegraveerd, en voorkomende in *La Musée Français.* Hij behoorde tot de Remonstrantsche belijdenis, en liet bij zijne huisvrouw Kniertje van der Kok (geb. 1630, overl. Nov. 1700) 5 kinderen, onder welke twee zoons, Jan en Willem, (die volgen). Zijn sterfdag was 12 Maart 1681.

Zie Descamps, *Vie des peintres Holland*, T. II. p. 301—306; de Piles. *Abrégé de la vie des peintres*, p. 441—449; Charles Blanc, *Hist des peintres*, liv. 93—100; *Ecole Holland*, N°. 16; Laivesse, *Grand Livre des peintres*; Smith, *Cat. rais. of the most emin. dutch, flemish, and french painters*; Dezallier d'Argonville, *Abrégé de la vie des plus fameux peintres*, Paris 1762, 4 vol. 4°; Pelkington, *Dict. of painters*; Schinkel, *Geschied en letterk bijdr.* bl. 88 en *Geslachtb*; Houbraken; J. C. Weijerman; Immerzeel, Kramm; *Nav.* D. IV. bl. 362; Kobus en de Riveconrt; Muller, *Cat. v. portr.*

MIERIS (Jan van), zoon van den vorige, werd den 17 Junij 1660 te Leyden geboren en oefende zich onder de vaderlijke leiding in de schilderkunst, doch minder neiging aan den dag leggende om de schilderwijs van dezen na te volgen, dan wel zijn vermogen te beproeven in een breederen trant en in kloeke beelden, werd hij ter leerschole gezonden van Gerard de Lairesse. Slechts kort genoot hij diens onderwijs en keerde weder tot dat zijns vaders. Na diens dood begaf hij zich op reis, doch om te studeren, deels tot herstel zijner wankelende gezondheid. Eerst vertrok hij naar Duitschland, vervolgens, op uitnoodiging van de groothertog, naar Florence, en van daar naar Rome, waar hij den 27 Maart 1690 overleed. Op de verkooping van de la Court van der Voort komen acht stuks schilderijen van hem voor, als:

Eene dame, die een vogeltje te eten geeft. *f* 175.

Een man aan eene tafel zittende, waarop een glas wijn, dobbelsteenen, kaarten enz. *f* 155.

Een schilder, in zijne kamer een pijp rookende enz. *f* 100.

Een officier, staande in een tuin met een glas wijn in de hand. *f* 121.

Eene courtisane, rijk gekleed bij eene tafel, waarop een gedekte bokaal enz. *f* 140.

Christus *met de Samaritaansche vrouw aan de fontein enz.* Met het jaarmerk 1690. *f* 60.

Een bakker, die warm brood aan het venster gebragt heeft, staande te praten met eene dienstmaagd. *f* 60.

Het eenige portret van en door hem zelven, hebbende op zijn hoofd een fluweelen muts en in zijne hand een half opgerold blaauw papier. *f* 50.

Op *Cat.* van Mr. J. v. d. Marck komt voor (Amsterd. 1773. N°. 428.

Jan van Mieris. *Dit zijn portret is door dezen kunstenaar zelven in den jare* 1689 *te Venetie geschilderd op koper, wijnde zeer fraai en uitvoerig behandeld.*

Hij beoefende ook de dichtkunst blijkens zijn ms. *Herderspel Amintas, en eenige andere.*

Zie Nagler; Houbraken; Weijerman; Immerzeel; Kramm; Schinkel, t. a. p., bl. 89, waar den brief van hem voorkomt, gedagt. uit Venetië, 14 Jan. 1689; *Cat. J. Schouten mss.* bl. 149.

MIERIS (Willem van), broeder van den vorige, werd den 3 Junij 1662 geboren, had zijn vader tot leermeester en volgde hem na in het kunstvak dat hij met zoo veel glans beoefende. Hij schilderde echter meer tafereelen uit het burgerlijk leven, zoo als winkels, kraampjes, kruiwagens met vruchten, wild, kruideniers waren, alle echter met de uiterste naauwkeurigheid naar het leven. Ofschoon hij al deze voorstellingen tot een hoogen graad van uitvoerigheid wist te brengen, zoo stond hij echter, volgens Immerzeel, in edelheid van teekening, kunst van schildering en zamenstelling, in schoonheid van koloriet en licht en bruin, en in effekt verre achter zijn vader, en gaf de natuur, zoo als hij die aanschouwde, op het doek terug, zonder toevoeging van het ideale schoon dat de man van genie, met al wat hij schept, weet te verbinden. Kramm echter deelt dit gevoelen niet, acht het oordeel van Immerzeel te gestreng, en beroept zich o. a. op een kapitaal stuk dat door Willem voor den heer Meinershagen is geschilderd, waarop die afgezant, nevens zijn gemalin, in de gedaante van *Reinout* en *Armida* is geportretteerd. Er werden echter aanzienlijke prijzen voor zijn werk besteed. Men betaalde voor zijne kabinetstukjes tot *f* 1000 en meer.

Een rijk gemeubelde kamer, waarin eene dame, in wit satijn gekleed, haar toilet maakt, gold op de verkooping van Jonkh. Johan Goll *f* 2100.

Het Haagsch museum bezit van hem een *Kruidenierswinkel*, het Amsterdamsche een *Hoenderkooper* en een *Biddende Hermiet.*

Kramm vermeldt nog van hem:

Diana in het bad, weleer in bezit van Schamp d'Averschoot te Gend, en in 1840 verkocht, eene schilderij, waaraan in *Messager de Gand* 1842 p. 167 groote lof wordt gegeven.

Zijn maecenas, de la Court bezat van hem 6 zijner kapitaalste en beste werken die voor aanzienlijke sommen werden verkocht.

Eene familie enz. *f* 850.

Boeren binnenhuis, waarin een Savoyaar zijne rarekiek vertoont enz. *f* 1200.

Anromeda door Perseus verlost. *f* 220.

Een Binnenhuis, waarin een man aan eene tafel zit, met een flesch in de hand. *f* 215.

Een winkel, waarin eene vrouw aan een jongetje noten verkoopt. *f* 250.

Een onderwerp uit de Tartuffe van Molière.

Hij schilderde ook nu en dan geschiedkundige onderwerpen en was een verdienstelijk beeldhouwer. Zijne geboetseerde beeldjes en vazen met verheven beeldwerk werden gezocht en bewonderd.

Mr. J. Meerman bezat er verscheidene van zijne hand, die op den *Cat. zijner Bibl.* voorkomen en voor goede prijzen verkocht werden. Andere voorwerpen vermeldt Kramm.

Hij huwde op 22-jarige leeftijd (24 April 1684) jonkvrouw Agneta Chapman. Hij vierde 24 April 1709 op zijn buitengoed Bakkershagen, nabij Wassenaar, zijn zilveren- en later zijn gouden bruiloft. In zijn ouderdom werd hij blind en overleed 26 Januarij 1747 in den ouderdom van 85 jaren. Smith beschrijft 160 stuks zijner schilderijen. Zijne vrouw had hem 3 dochters en 1 zoon geschonken.

Zie Descamps, *Vie des peintres*, T. III. p. 79; Schmidt, *Bibl. rais.* T. I en IX; *Nouv. Biogr. gen.*; *Messager de Gand*, 1842, p. 147; Frans van Mieris, *Beschr. v. Leyden*, Voorr. bl. VI; Schinkel, t. a. p. bl. 90, 91; van Gils, *Leev. d. kunstsch. enz.* D. I. bl. 199; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I. bl. 116, A. (1). bl. 242,

248; Houbraken; Weijerman; Immerzeel; Nagler; Pilkington; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; *Bibl. Meerm.*, T. IV.; *Cat. Mr. J. van Buuren* (1808), bl. 218; *Cat J. v. d. Marck* (1773) N°. 429.

MIERIS (FRANS VAN), de Jonge, zoon van den vorige, werd den 24 December 1689 te Leyden geboren, en van zijn prille jeugd af door zijn vader voor de kunst opgeleid. Ook hij bragt het in dat vak tot een aanzienlijke hoogte en schilderde uitvoerig binnenhuizen met moderne beeldjes, winkels, groentekramen en dergelijke. Zijn penseel was delicaat, zijne teekening zuiver en zijn koloriet goed. Gelijk zijn vader, schilderde hij ook nu en dan geschiedkundige voorstellingen, gelijk ook portretten. Op de verkooping van Gildemeester, gold een door hem geschilderd *binnenvertrek, waarin een schurend vrouwtje met overvloed van huisraad* *f* 400.

Van Mieris beoefende tevens de vaderlandsche geschiedenis en penningkunde, en heeft beide door zijn *Charterboek* en *Nederlandsche vorsten* groote dienst bewezen. Hij stond met de voornaamste geleerden van zijn tijd in vriendschappelijke betrekkingen, hield een letterkundige briefwisseling met Reeland, C. Verweys, G. van Loon, van Alphen, Cannegieter, Alkemade, van der Schelling. Hij nam in den twist tusschen dezen en van Loon, over de uitgave der *Rijmkronijk van Klaas Kolyn*, de handschoen voor den laatsten op. »Gij scheld", schreef hij o. a. aan van der Schelling, »van Loon voor een valschaard, maar wat heeft hij u gedaan? Is dit voor zijne beleefdheid en vriendschap, die hij u altijd heeft bewezen?"

Hij overleed ongehuwd te Leyden [1]) 19 Mei 1763, en legateerde aan de teekenacademie zijner geboortestad *f* 3000 [2]).

Hij gaf in het licht:

Beschrijving der Bisschopl. munten en zegelen van Utrecht, in 't bijzonder. Leiden 1726 m. pl., fol. en 8°.

Aanteekeningen van Fr. v. M. op zijne Beschrijving der Bisschoppel. munten en zegelen in 't bijzonder, met 2 muntafbeeldd. 's Gravenh. ter drukk. van A. D. Schinkel, 1838, 8°.

Kerkelijke Historie en Oudheden der Zeven vereenigde Provincien in zes deelen. Uit het Latijn van H. v. H. door H. v R. (uitgeg.) *door* Frans van Mieris. Leyd. 1726, 3 Band. fol.

Histori der Nederlandsche Vorsten, uit de Huize van Beijeren, Bourgonje en Oostenrijk, sedert de regeering van Albert, Graaf van Holland; tot den dood van Keiz. Karel de V, niet alleen uit de geloofw. schrijveren en bewijsst. samengesteld maar ook met historiepenningen gesterkt en opgehelderd. 's Gravenh. 1732—1735, 3 dn. m. pl fol. Het origineel is in bezit van Dr. G. Munnicks van Cleeff te Utrecht.

Chronyk van Holland van den Klerk uit de laage Landen by der Zee enz. met eenige aanteekeningen zoo van P. Scriverius als van den uitgever (F. v. M.) Leyd. 1740, 4°.

Werk over de leenroerigheid van het Graafschap van Holland, mitsg. eenige aanmerk. op 't werk van Mr. G. v. Loon. Leyd. 1768, 8°.

Antwerpsch Chronijkje. Leyd. 1748, 4°.

Groot Charterboek der Graven van Holland, van Zeeland, en Heeren van Vriesland, beginn. met de eerste en oudste en eindig. met Jacoba van Beijeren. Leyd. 1753, 4 dn. fol.

Hiertoe behoort:

Chronologisch Register op het vervolg van het Groot Charterboek van van Mieris aanwezig op het Rijks-Archief te 's Hage, uitgeg. door het Prov. Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetens. Utrecht 1859, 8°. (De bewerker is A. Elink Sterk Jr.).

Handvesten en Privilegien van Leyden. 1759, fol.

Verhandeling over het saamenstellen en beoefenen der Historien, inzonderheid der geschiedenissen van Holland, door Zographos. Leyd. 1757 in 8°. Amst. 1790, 8°.

(*Zographos* is een verdichte naam voor Fr. v. Mieris. Deze verhandeling is met eenige verandering, in stijl, taal en spelling, en met eenige aanteekeningen op nieuw uitgegeven door P. G. Witsen Geysbeek. Amst. 1826, verg. *Bibl. Willems.*, I. 88).

F. v. M. en D. v. Alphen, *Beschrijving van Leyden m. pl.* Leyd. 1762, 63, 84, 3 dn. fol.

Laatstgenoemde vatte na den dood van v. M. (22 Oct. 1763) in het midden des 2° deels de afgebroken taak op.

Er bestaan vele brieven van hem en hands. De Maats. v. Ned. Letterk. bezit er van van Loon aan hem, ook zijn er door Schinkel in het licht gegeven. Deze bezat ook een belangrijke collectie mss. van F. v. Mieris, die openbaar zijn verkocht ('s Hage 1864).

Zie Saxe, *Onom.* T. VI. p. 403, 404, 726; Descamps, *Vie des peintre Holl.* T. III. p. 79; Deaddé, *Encycl. des gens. du monde*, liv. 100; Ch. Blanc, *Hist. des peintres*, *Ecol Holl.* Pt. 36 p. 23—24, *Nouv. biogr. Univ.*; *Nov. Act. erud.* 1756 Martii P. II. p 149—152, Schinkel, *Gesch. en Lett. Bijdr.* bl. 47 v.; v. d. Willigen en v. den Enden; Immerzeel; Kramm; Siegenbeek, *Gesch d. Ned. letterk.* bl. 284, 308; van Kampen, *Gesch. d. kunst. en wetens.* D. II. bl. 211, 859, D. III. bl. 140; de Wind, *Bibl. v. Ned. Geschieds.*; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 33, 49, 44, 120, 145; D. III. bl. 28, 179, 235, 236, 323, Bodel Nyenhuis, *Topogr. Beschr.* N°. 1004, 2453; Abcoude, *Naaml.*; Arrenberg, *Naamr.*; *Bibl. Schouten ms.* p. 49; *Bibl. Willems*, T. I. p. 88; *Bibl. Schinkel*, 16, 17, 18, 21, 26, 28, 48; *Cat. J. Koning*, T II. p. 246; Kobus en de Rivecourt, *Woordenb d. Zamenl.*; Muller, *Cat. v. portr*; v. d. Chys, *Tyds. voor Munt- en Penningk.*, D. V. bl. 430 volgg.

MIERLO (GODEFRIDUS VAN) werd te Mierlo geboren, en naar zijne geboorteplaats genoemd. Hij nam de orde der predikheeren, welker overste of prior hij later werd, te 's Bosch aan. Later bekleedde hij hetzelfde ambt te Utrecht. In de godgeleerdheid zeer ervaren zijnde, bekwam hij den graad van doctor of hoogleeraar in deze wetenschap, en in 1559 werd hij om zijne uitstekende hoedanigheden tot provinciaal der predikheeren orde verkozen. Nadat de eerste bisschop van Haarlem, Nicolaus Nieulant, in 1569 zijne bisschoppelijke bediening had nedergelegd, werd Godefridus tot algemeen vikaris des bisdoms benoemd, en door den koning van Spanje voor den openstaanden zetel aan den paus voorgedragen. Pius V verhief hem tot bisschop van Haarlem den 11 December 1570, en hij werd den 11 Februarij 1571 te Antwerpen gewijd. Gelijk te voren, gaf hij in zijn bisschoppelijk ambt blijken eener zeldzame geleerdheid en wijsheid, en legde hij eene groote zachtmoedigheid en onvermoeiden ijver aan den dag. Den 1 October 1571 hield hij de tweede kerkvergadering van zijn bisdom, en kondigde hij het algemeene concilie van Trente af. Hij zorgde voor de regeltucht zijner kerk en bijzonder voor het onderrigt en de opvoeding der jeugd. Onder de bepalingen zijner kerkvergadering, die eerst in 1575 het licht zagen, had hij vastgesteld dat er in de maand Augustus van het volgend jaar 1572 een nieuwe kerkvergadering zou gehouden worden, waaraan echter wegens de landsberoerten en woelingen der nieuwgezinden niet kon worden voldaan. Na de bevrediging of pacificatie van Gend, werd de bisschop in 1577 genoodzaakt, ten gevolge van een verdrag met de ingezetenen van Haarlem aangegaan, de kerk der H. Maagd Maria aan de Hervormden over te geven. Hij hield sedert, tot den 29 Mei 1579, zijne bisschoppelijke stad in vrede, doch toen op dien dag (H. Sacramentsdag) Haarlem door de protestantsche krijgsmagt was ingenomen, ontstond er een zware vervolging tegen de Catholijken. Naauwelijks was de stad ingenomen of men viel de Cathedrale kerk, op het oogenblik dat daar de kerkelijke getijden werden gezongen, aan. Van Mierlo, die even te voren zijn leerrede tot het volk had voleindigd, werd bij de bloedige tooneelen welke er plaats hadden, gered, in een onderaardsch vertrek gesloten, doch behield voor een gering losgeld het leven. Daar hij genoodzaakt was te vluchten, nam hij eerst de wijk naar Bonn, en daarna naar den bisschop van Munster, welken hij tot 1587 in hoedanigheid van wijbisschop heeft bijgestaan; wanneer hij met het geestelijk bestuur van het bisdom van Deventer werd belast, welke stad in genoemd jaar tot de gehoorzaamheid van den koning van Spanje was wedergekeerd. Kort daarna, den 28 Julij 1587, overleed hij aldaar en werd in de Cathedrale kerk

[1]) Hij woonde op de Breedestraat tegenover 't Gasthuis.

[2]) Reeds voor de 18e eeuw bestond er te Leyden een teeken-akademie. In 1702 verkregen de toenmalige directeuren Carel de Moor en Willem van Mieris eene toelage van *f* 75-4-2 ter betaling van 't naakt model, welke som sedert jaarlijks. tot in 1795 is betaald. Frans van Mieris en Hieronymus van der Mey volgden in 1736 de vorige directeuren op. In 1761 werd de laatstgemelde door Abraham Delfos vervangen. In 1799 werd deze oude teeken-akademie door een nieuwe (*Ars aemula naturae*) vervangen, welke den 26 Junij 1792 door den hoogl. S. F. J. Rau werd geopend. Zie *Konst- en letterb.* 1799. N°. 192.

van den H. Lebuinus op een eenvoudige wijze begraven. Bij zijn testament den 23 Sept. 1581, tijdens zijn verblijf te Bonn gemaakt, liet hij zijne geheele nalatenschap aan onderscheidene gestichten en aan de armen. Onder andere beschikkingen werden zijne twee kelken en zijne verzameling van boeken aan het klooster der predikheeren te 'sBosch toegewezen. Behalve de uitgave der besluiten, welke hij in de door hem gehouden kerkvergadering had vastgesteld, bezorgde hij in 1566 een verbeterden druk van het *Kalendarium perpetuum secundum institutum ordinis Praedicatorum* van Didacus Ximenes.

Ook heeft hij eenige leerredenen en verdedigingen van het Katholijke geloof tegen de lagen der Hervormden nagelaten, die echter niet gedrukt zijn. Men vindt zijne afbeelding in de Lat. beschrijving van het bisdom van Haarlem.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 373; *Hist. Episc. Ultraj, et Suffr.* T. II. p. 25; van Gils, *Kath. Meijer. Memorieb.* bl. 420 v.; van Gils en Coppens, *N. Beschr v. h. Bisd. v. 's Hertogenb.* D. III. bl. 385 v.; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 146; Scriverius, *Harlem.* p. 70; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 485; *Bat. Sacr.* D. IV. bl. 38, v.; Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. III. bl. 9; Hermans, *Consp.* p. ; *Over. Alm.* 1843, bl. 139; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

MIERLOO (Ant. van). Van dezen heeft men:

Gentilitia nobilis. potentissimaque. Ex vetuss. monumentis eruta. Swollae. G. Tydeman s. a. Vier groote bladen met 144 wapens der provintie Overijssel, houtsnede met tekst, 4°.

MIEROP of MYEROP (Cornelis van Cuyck van), zoon van Joachim van Myerop en van Maria Schouten, heer van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuweveen, Calslagen, Culstaart, Uyterbuurt, Sgrevelsrecht en Alblasserdam, was ontvanger-generaal van Holland, en hoogheemraad van Delfland. Men verhaald dat toen de prins van Oranje in 1574 te Rotterdam in hevige krankheid was gestort, ja volgens het gerucht door de pest was aangetast, Van Mierop eenige brieven uit het toen belegerden Leyden ontvangen hebbende, naar Rotterdam vertrok om hem die mede te deelen. Aan zijne woning gekomen, vond hij niemand, die hem eenig bescheid kon geven, zoodat hij zelf binnen trad en tot in de slaapkamer ging, waar hij den prins te bedde vond leggen, zonder eenig mensch bij zich te hebben. Hij sprak den prins aan en vroeg hoe het met hem ging, waarop deze met een zwakke stem zeide dat hij zeer krank was en zijn volk van zich had laten gaan. Niet te min sprak de prins met hem, en hoorende dat Leyden nog niet in 's vijands handen was, dankte hij God en werd door die tijding zoo gesterkt en verblijd dat hij van dien tijd af in krachten begon toe te nemen en welhaast herstelde.

Mierop huwde 18 October 1561 Elisabeth van Alkemade, dochter van Dirk van Alkemade, heer van Leeuwesteyn. Zij overleed in 1604, hij in 1608. Aan de kerk van Worcum vereerde hij een glas met zijn wapen en vier kwartieren. Hij liet verscheidene kinderen na, zijn zoon Joachim volgde hem als ontvanger-generaal van Holland op. Het was op diens bruiloft met Anna Bannings dat het spel van Hooft gespeeld werd, uitgegeven door Prof. J. van Vloten, Hoofts, *Brieven*, D. I. bl. 389.

Zie van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1017; Languet, Part. II. Ep. 19; Hooft, *Ned. Hist.* B. IX bl 332; Beaufort, *Lev. v. Willem I.* D. II. bl. 503—505; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 486. (Over het geslacht). *Chr. v. h. Hist. Gen.* D. IV. bl. 167; Butkens; Luiscius; Hoogstraten; Kok, *Nav.* D. VI. bl. 179, 180, 240, 279, 315; D. VII, bl. 104, 178.

MIEROP (Cornelis Kuik van). Zie KUIK van MIERLO (Cornelis).

MIEROP (Frans van Cuyck van) werd omtrent 1640 te Brugge geboren, beoefende eerst de schilderkunst tot zijn uitspanning, doch wijdde er zich later geheel aan. Hij vestigde zich te Gent en maakte door zijn kunst veel opgang. Het vleeschhouwers-gild koos hem tot beschermheer, bij welke gelegenheid hij een groot stuk schilderde met de afbeeldsels der hoofdlieden van het gild. Hij schilderde visschen en andere gedierten, doch werd daarin door Snijders van Antwerpen overtroffen. Hij beoefende ook de etskunst, doch zijne prenten komen zeldzaam voor. Hij overleed in 1678.

Zie Immerzeel; Kramm.

MIEROP (Gerard van) was bevelhebber van het blokhuis te Ypesloot, in 1507 door de Amsterdammers opgeworpen om de Gelderschen den doortogt te beletten. Tegen het einde van Zomermaand van dat jaar wisten deze echter, zonder door de oorlogschepen, die het dekten, ontdekt te worden er zich in te dringen. Mierop ontdekkende dat er een 30-tal Gelderschen in 't blokhuis waren, stak het hoofd naar buiten en riep Bourgondie! Bourgondie! waarop het geschut van de schepen gelost werd en de Gelderschen naar Amsterdam weken, waar zij door Reinier Mostert gevangen genomen en een jaar lang op St. Olofspoot gevangen gezet werden.

Zie Guill. Hermanni, *Bibl. Gelr.* p. 341, 242; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 356, 367.

MIEROP (Mr. Vincent van), bijgenaamd »den grooten Vincent," zoon van Cornelis van Mierop en N. van Boschuysen, Ridder, heer van de Ketel, Spalant, Cabau, Spirinxhoek, Dortsmonde en Ruyven, ambachtsheer van Ketel, in 1469 geboren en door Karel V tot de hoogste eereposten geroepen. In 1515 werd hij rekenmeester, in 1518 eerste rekenmeester van Holland, daarna thesaurier-generaal over al de Nederlanden, ook werd hem het ambt van meester der requesten van Holland toevertrouwd. Groot was zijn invloed aan 't hof van Karel V en 's landszaken, ook was hij een der rijkste ingezetenen der Nederlanden. Wij vinden hem ook vermeld als afgevaardigde tot de overneming van het wereldlijk gebied van Utrecht en als bewaarder der charters. In eene Notariele akte van 4 Febr. 1647 wordt omschreven een *Oudt Register van Landen en Renten*, in 1539 door hem geschreven. Zijn naamteekening was zonderling, namelijk XXCt, waaruit men Vingt Cent moet lezen en daar achter Cornelis met vele krullen. Hij huwde Maria Ruysch, Vrouw van Cabau, overleed 23 Junij 1550, in den ouderdom van 81 jaren, en werd in de kerk der Augustijnen te Brussel begraven. Zijne kinderen werden opgenoemd door van Leeuwen. *Bat. M.* bl. 1017, 1018.

Zie *Nav.* D. III. bl. 98; Kobus en de Rivecourt; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. I. p. 29, 167; Scheltema, *Staatk. Ned.*

MIERLO (Cornelis van), heer van Ketel en Spaland, zoon van de vorige, was doctor in de beide regten, komt in 1534 voor als Deken van de Collegiale kerk van Oude Munster te Utrecht en de Hofkapel te 's Hage, en werd in dat jaar door keizer Karel V om zijne geleerdheid en bekwaamheid tot zijn extraordinair raad in den Hove van Holland benoemd, in 1556 prior, aardsdiaken en kanunnik van St. Salvator te Utrecht, blijkens een geschilderd glas, in hetzelfde jaar aan de Goudsche kerk gegeven, waarop zijn beeldtenis levensgroot in geestelijk gewaad afgeschilderd staat. Hij overleed in 1572 en werd begraven in de Domkerk onder een zark, overdekt met koper, waarin zijn afbeeldsel en wapen zijn uitgesneden.

Zie Drakenborch, *Aank. op de kerk. oudh. v. Nederl.* bl. 40, 126; de Riemer, *Beschr. v. 's Gravenh.* D. I. bl. 237, 238; D. II. bl. 741; *Oudh. en Gesticht. v. Zeel.* D. I. bl. 139; *Nav.* D. VI. bl. 245.

MIETTE (Johan) bewaarder der gevangenissen te Rijssel in 1479. Zijn borstbeeld vindt men op de tegenzijde van een penning, op welks voorzijde afgebeeld is Jan van Groothuse slotvoogd van Rijssel.

Zie van Mieris, *Ned. Vorsten*, D. I. bl. 167.

MIGAULT (Jean) werd in 1645 geboren. Reeds in 1663 toen hij 18 jaren oud was, trad hij in het huwelijk met Elisabeth Fourestier, volgde later zijn vader Jean Migault als schoolmeester en voorlezer der Protestantsche kerk te Mougon op, en bekleedde ook het ambt van Notaris tot na 1680, toen de storm der vervolging opstak en de protestanten van alle bedieningen werden uitgesloten. Van den 22 Augustus 1681 tot het begin van 1682, was hij en zijn talrijk gezin blootgesteld aan pijnlijke vervolgingen die hem soms van alles beroofd en behoeftig deden omzwerven. Van den 31 Januarij 1682 vestigde hij zich te Mauzé, waar hij als schoolmeester werkzaam was en den 28 Febr. 1683 zijn vrouw verloor. Na de herroeping van het edict van Nantes, moest hij wederom de vlucht nemen, overal vervolgd, naauwelijks wetende, waar zijne kinderen te bergen. Eindelijk

deed hij zulks in een onderaardsch hol (1 Febr. 1686), waarna hij naar Rochelle zocht te vertrekken, ten einde daar aan twee zijner zonen den overtogt naar Engeland te bezorgen. Aldaar werd hij erkend, ondervraagd en in den kerker geworpen. In een oogenblik van verbijstering teekende hij, zonder verder onderzoek, eene acte van afzweering van het protestantisme. Treffend was zijn diep berouw over den gedanen stap. Uit Rochelle week hij uit naar den Briel, van daar naar Rotterdam, Amsterdam, Leeuwarden. Eindelijk begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij zich in 1688 met zijne kinderen neerzette. Hij bleef daar tot den 22 Mei 1696, toen hij naar Emden vertrok, waar de Fransche kerk hem tot voorlezer en onderwijzer had beroepen. Hij overleed in 1707.

Den 2 Mei 1691 ging hij met Elisabeth Cocuaud, wed. van Pierre Chaigneau, dochter van François Cocuaud van Nantille bij Rochelle en Ester Mozé, een tweede huwelijk aan. In dit huwelijk werden hem, behalve de 14 kinderen uit het vorige geboren, nog twee kinderen geschonken.

Hij stelde zijne voornaamste lotgevallen op schrift en gaf er elk zijner kinderen een afschrift van. Twee van die afschriften zijn bekend, een bij een zijner descendenten te Metal-Fields in Londen gevonden en uitgegeven met de titel:

Journal de Jean Migault ou malheurs d'une famille Protestante du Poitou à l'époque de la revocation de l'édit de Nantes. Paris 1825. Uit het Fr. in het Ned. vertaald door P. H. Bähler, Amst. bij W. Messchert, 1835, het andere, in bezit van den heer W. H. Houel, is door Prof. Bogaerds gebruikt voor zijne verhandeling *Jean Migauld. Eene Bijdrage tot de Geschiedenis der Geloofsvervolgingen in Frankrijk*, te vinden in *Archief van Kerkel. Geschied., inzonderheid in Nederland*, D. VI en D. VIII. Verg. P. J. Wenz, *Der Glaubenskraft, oder Denkwürdigkeiten aus den Leben der ersten Glaubens-Helden der Protest. Kirche* S. 189 ff. est. Haag, la *France Protest.*

MIGGRODE of MIGGRODIUS (Johannes) werd den 6 Mei 1531 uit een aanzienlijk geslacht te Aalst in Vlaanderen geboren, en was in 1564 (welligt reeds een paar jaar vroeger) kanunnik en pastoor der parochiale kerk te Veere. Hier waren reeds toen velen met de hervorming ingenomen. Dit of welligt eigen aandrift bewoog den pastoor over het punt van godsdienst na te denken, met dit gevolg dat hij allengskens tot de leer der hervormden begon over te hellen. Ofschoon hij de priesterlijke waardigheid bleef bekleeden, waren zijne leerredenen in den protestansche geest, hij haalde velen tot zijne gevoelens over, doch wist door zijnen invloed den overdreven ijver van sommige hervormden te matigen, zoodat te Veere het werk der hervorming een zachteren gang dan elders nam.

Toen in 1566 de zaak der hervorming een ongunstigen keer nam, week hij naar Engeland, waar het vonnis van Alva (1568) hem welhaast volgde. Bragt hij zoo wereldsche goederen (Miggrode was zeer bemiddeld) aan de gewetensvrijheid ten offer, hij bleef ook in den vreemde een trouwe zielszorger voor de met hem om het geloof uit het vaderland gewekenen. Weldra stond hij bij de vlugtelingen in hoog aanzien en werd de stichter en eerste predikant der Nederl. Hervormde gemeente te Colchester. Onzeker is het of hij ook te Norwich in die betrekking werkzaam is geweest, doch zeker is het dat zijne prediking algemeen bijval verwierf en dat hij de verwarde begrippen en woeste denkbeelden der Watergeuzen, die zich onder zijn gehoor begaven, ophelderde en een voorzichtigen en christelijken heldenmoed inblies. Na het innemen van den Briel keerde Miggrode naar Veere terug, trad daar als hervormd leeraar op, bevorderde er rust en orde, en bezielde zoo krachtig de gemoederen voor de goede zaak, dat men zich tot elk offer bereid toonde. Zijne werkzaamheden bepaalden zich niet tot Veere; maar strekten zich tot geheel Zeeland uit, zoodat hij te regt den naam van den Zeeuwschen hervormer droeg. Het regelen der kerkelijke belangen op Walcheren, in het leger en de vloot werden hem opgedragen, waartoe hij een opstel vervaardigde *over de verbindende onderschrijvinge voor de dinaren in Walcheren, onder de 91 artikelen en onder de 23 vraagstukken in de kerkverg. (van Dordr.* Junij 1574) *beraand en beantwoord*, 't welk de eerste grondslag legde tot de Zeeuwsche kerkordening. In 1574 rigtte hij de classis van Walcheren op, en nam steeds ijverig deel aan hare werkzaamheden. Niet slechts was hij, zoo lang zijne krachten zulks gedoogde lid van allen synode, maar van sommige ook voorzitter, meestal scriba.

Op de synode van 1581 werd hem, nevens Michiel Panneel, het ontwerpen van een forma van examen voor kandidaten tot den H. dienst opgedragen, en op die van 1591, op welke de Zeeuwsche kerkordening werd ontworpen en daargesteld, nam hij het scribaat waar. Zoo hoog schatte men zijne bekwaamheden dat men hem aan het hoofd plaatste der predikanten, aan welke werd opgedragen mede te werken tot het zamenstellen eener geschiedenis der reformatie van ons vaderland. In 1578 arbeidde hij met Gerobulus bij de regering van Goes om de Groote kerk aldaar aan de hervormden te doen inruimen, en in 1579 om Zuid-Beveland van leeraren te voorzien. Waarschijnlijk is hij de opsteller van het *Ontwerp omtrent de huwelijken en het ondertrouwen, om aan de Ed. Mog. H. H. Staten vertoond te worden* (1597), en van de *Ware Troostgronden der gelovige zielen*, 8°.

Hij was de vraagbaak der gemeente, van den kerkeraad en der regering, bezat de gaven van zich kort, krachtig en sierlijk uit te drukken en paarde veel bijbelkennis aan geleerdheid. Hij bereikte den ouderdom van 96 jaren en overleed 6 Mei 1627.

Bij gelegenheid van het tweede eeuwgetijde der hervorming, werd hem als eerste en voornaamste kerkhervormer in Zeeland, in de kerk te Veere een gedenkteeken opgerigt (1772), bij welke gelegenheid Josua van Iperen eene redevoering uitsprak. Den 1 Julij 1827 sprak J. Reinier eene redevoering uit over de *Verdiensten van Johannes Miggrode omtrent de hervorming in Zeeland en bijzonder in de stad Veere — of twee honderdjarige gedachtenis-rede ter eere van dezen man.*

Zie Smallegange, *Chr. v. Zeel.* bl. 489; Maseus, *Sentent. van Alva*, bl. 104, 105; E. v. Rheid. *Nederl. Gesch.* bl. 18; Uytenbogaert, *Kerk. Hist.*, D. III. bl. 129; Ermerins, *Beschrijv. v. Vere*, 2 St. bl. 128, 143; *Beschrijv. der Heeren van Vere uit den Huize van Bourgondie* bl. 104, Bijl. V. bl. 156, 157; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 21, 22; Te Water, *Kort verh. d. Ref. v. Zeeland*, bl. 10—93, 168; 's Gravesande, *Twee h. j. gedagtenis der Middelb. vrijh.* bl. 431; J. v. Iperen, *Redev. ter eere van J. v. Miggrode;* Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk*, D. I. bl. 281, D. II. bl. 32 en de aant., J. Roemer, t. a. p.; Ab Utrecht Dresselhuis, *Herv. Gem. te Goes*, bl. VI, VII; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Groen v. Prinsteren, *Archives*, T. V. p. 223 suiv.; *Bibl. Brem. Ol* VI, *Fasc.* III. p. 518; *Boekzaal*, Mey 1731 bl. 604, (de daar voorkomende Lijst der Pred. te Veere is in 1753 afzonderlijk gedrukt te Vlissingen); Muller, *Cat. v. portr.*

MEGGRODE (Jacobus van), zoon van den vorige, werd in 1573 te Veere geboren, en achtereenvolgens predikant te Scherpenisse (1596), Gapinge, Arnemuiden en sedert 1625 te Middelburg. Hier was hij ook Curator der Latijnsche school en overleed in 1645. Hij was niet onervaren in de dichtkunst, blijkens den *Nederduitschen Helicon* van 1610, waar bij »den konstrycken Migrodius" wordt genoemd. Na zijn dood verscheen van hem:

Bloemhof der geestelijcke gelijckenisse met groote neerstigheijdt vergadert en bijeengebragt. Dordr. 1646.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 250, 251; J. W. te Water, *Ref. v. Zeel.* bl. 207, 319; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; van der Aa, *N. A. B. C. Woordenb.;* Kist en Royaerds, *Archief* (eerste serie) D. V. bl. 118, D. IX. bl. 499; *Boekzaal*, Mei 1731 bl. 904.

MIGOEN (Abraham), boekdrukker en schoolmeester in de Fransche taal te Rotterdam, gaf in het licht:

R. Bouchard, Den vrede der Siele, oft den middel, om sekerlijc te weten off wy God toebehooren enz.; overgheset door Abr. Migoen. Roterd. Jan van Waesberghe, 1602.

Gereduceerde tafelen van Intrest. Rott. 1624. 4°.

Een wonderbare schriftuerlijcke openbaringhe, ende verclaringe, van 't eynde der Wereldt. Ende duydelycke aenwysinghe van 't laatste jaer derzelven.... door P. V. Overgheset uyt het Fransois, door M. Rotterd. *voor A. M. Schoolmeester*, 1613.

Zie *Nav.* D. IX. bl. 300, D. X. bl. 114, 1864, bl. 328; Muller, *Naaml. v. Godgel. Boek.;* Muller, *Cath. v. Pamfl.* D. I. bl. 109.

MIGNON of MINGON (Abraham), in 1639 te Frankfort geboren, ontving van zijn zevende jaar af onderwijs van den

bloemschilder en kunstkooper Jacob Murel. Toen hij 20 jaren bereikt had nam Murel hem met zich naar Holland, en haalde Jan David de Heem over om zich verder met het onderwijs van den jongeling te belasten. Met het gelukkigst gevolg legde hij zich onder leiding van dezen, op het schilderen van bloemen, vruchten, dieren, insecten, schaalvisschen en meer andere voorwerpen van stillevens toe. In dit vak verwierf hij groote verdiensten, zijn penseel was natuurlijk, aangenaam en malsch. Zijne onderwerpen waren rijk en geestig. Hij werd echter door Jan van Huysum overtroffen. Kramm zag van hem *eene nis waarin een zilveren schotel met water is geplaatst, waar boven trossen druiven hangen waaraan vogels twisten.*

Een zijner beste schilderijen werd op de verkooping van De la Court van der Voort te Leyden (1766) voor *f* 1500 verkocht. Zij stelde voor *een pot vol bloemen, op het punt van te vallen, veroorzaakt door eene kat, die een muizenval, waarin een muis is, onder zijn poot heeft, en verschrikt naar de bloemvaas omziet.* Weyerman (*Lev. d. Schild.* D. II. bl. 393) noemt deze schilderij, een kunstjuweel, dat ten trots der lente, en als in een tweëstrijd met de natuur, schijnt geschilderd."

Op de verkooping van Muller gold een *fruitstuk* van hem *f* 730, en op die van G. van der Pot, een stuk met *vruchten, een kreeft*, enz. *f* 790. Het rijks museum te Amsterdam bezit van hem een *bloem-* en een *fruitstuk*, het Haagsche een *bloemstuk*. Hij overleed in 1679 en liet twee dochters na.

Zie Immerzeel, Kramm.

MIKCKER (JAN), bloeide in de eerste helft der 17e eeuw, en beoefende, doch niet gelukkig, de schilderkunst. Hij schilderde landschappen met gebouwen, ook zinnebeeldige met vele kleine figuurtjes, schoon alle ijzerachtig en zwaarmoedig van klem. Hij zou de leermeester zijn geweest van J. B. Weeninx. Gunstiger oordeelt Kramm over hem.

Zie Kramm en Immerzeel.

MIKRONIUS. Zie MICRONIUS.

MIL, MILL of MILLIUS (DAVID), werd den 13 April 1692 te Koningsbergen geboren, was 1717 hulpprediker bij de Hoogduitsche kerk te Leyden, en werd reeds voor zijn 26ste jaar benoemd tot hoogleeraar in de Oostersche talen te Utrecht, welke post hij den 21 Maart 1718 aanvaardde met het houden eener oratie *de Mohamedanismo, e vetenbus Ebraeorum scriptis magna ex parte composito;* welke hij uitgaf te Utrecht in hetzelfde jaar, en later aanvulde met eene verhandeling de *Mohamedanismo ante Mahomedem*, opgenomen in zijne *Selectae Dissertationes* (Utrecht 1724, 1734) die overigens meestal onderwerpen behandelen van Bijbelsche oudheidkunde, en later met andere verhandelingen en redevoeringen vermeerderd te Leyden in 1743 herdrukt zijn [1]). Den 8 Nov. 1727 hield hij, daar zijn professoraat met dat in de gewijde oudheden vermeerderd was eene oratio *de variis virorum doctorum in antiquitatibus sacris et orientalibus erroribus*, waarschijnlijk ook afzonderlijk in het licht gegeven, maar ook nog opgenomen in Schläger, *Dissert. rariores de antiq. ss.* (Helmstad 1742). Met de waardigheid van hoogleeraar der Godgeleerdheid bekleed, sprak hij den 10 Oct. 1729 *de fatis theologiae exegeticae*, welke oratie nog in hetzelfde jaar te Utrecht is uitgegeven. Hij schijnt echter met het onderwijs in de oostersche talen belast te zijn gebleven. Na hem ten minste wordt van geen hoogleeraar melding gemaakt voor Rau, die in 1749 zich als medehelper van Mil tot lector werd aangesteld, doch reeds in het volgend jaar buitengewoon en in 1752 gewoon professor werd. Mil wees een beroep naar de hoogeschool te Leyden af, en overleed te Utrecht den 22 Mei 1756.

Op een der bovenvertrekken van de anatomie te Utrecht was vroeger geplaatst een tempel Salomons, door hem ten dienste der studenten in de gewijde oudheden, van hout gemaakt en door zijn weduwe aan de stad geschonken, die haar daarvoor 200 dukaten vereerde. Het gevaarte was omtrent 12.59 ellen en ongeveer 8 ellen breed. Het binnenste voorhof was ruim 1.56 el, en het tempelgebouw zelf ruim 2.15 el hoog. In alle was de ware evenredigheid in acht genomen. Men kon binnen den voorhof tot voor het tempelgebouw gaan, en de sieraden en gereedschappen van nabij bezigtigen. Later zijn de vele overblijselen van dit werkstuk overgebragt naar het locaal der bibliotheek. Zij zijn voor geen herstelling meer vatbaar en hebben voor de bijbelsche antieolijke geen waarde. Hij is gelijk ook de tabernakel van Moses met hetzelfde doel, door Prof. Relandus vervaardigd, beschreven.

Van Mil bestaan verschillende afbeeldingen.

Hij gaf in het licht:

Dissert. Selectae variae sacr. literarum et antiquitatis orientalis capita illustrantes. Ultraj. 1726. L. B. 1746. 4°.

Vetus Testamentum ex versione LXX interpretum, secundum exemplar Vaticanum Romae editum, denuo recognitum. Praefatione una cum variis Lectionibus e praestantissimus Mss. Codicibus Bibliothecae Leidensis descriptis, praemisit Dav. Millius. Amst. 1722, 2 T. 8°.

Catalecta rabbinica in usum scholarum privatarum edita. Traj. ad Rhen. 1721 8°.

Th. Bostoni, ecclesiae Atticensis apud Scotos pastoris, tractatus stigmoiogicus hebraeo-, biblicus, quo accentuum hebraeorum doctrina traditur, variusque eorum in explananda Sacra Scriptura usus ortenditur, cum praef. D. M. Amst. 1738.

Dissertt. selectae variae litterarum et antiquitatum orient. Capita exponentes et illustrantes cum secundis novisque disertationibus, orationibus et miscellaeneis orientalibus auctae L. B. 1734.

Miscellanea sacra, Jesaiae cap. IV, Ps. CXXI et CXXII, aliaque argumenta, tam theologica quam exegetica, enucleatia et exponentia. Inter illa eminent duae dissertationes, quarum altera demonstratur obligatio hominis Christiani ad sacram coenam, altera complectitur errores virorum doctorum in delineando tabernacalo Mosis fig. aen. illustrata et ornata. Amst. 1753, 1754, 4°.

Disp. exeg. dissertationem de Nilo et Euphrate, terminis terrae sanctae vindicans et illustrans. Ultraj. 1746 (tegen Iken te Bremen).

Disp. exeg. de Nilo, terrae sanctae termino, priorem defendens, cum refutatione nuperrimarum objectionum. Antwoord op hetgeen Iken in *Symbol. liter. Brem.* T. III. p. 11, p. 388 had geantwoord.

Praef. voor *S. Rau, Diatr. de Epulo funebri gentibus dando ad Jes. XXV:* 6—8. Traj. ad Rhen. 1747, 8°.

Disp. Philol. I et II de sacerdote castrensi veterum Hebraeorum. Auct. Hier. van Alphen, 1719.

In Talmud Babylonicum. Praef. Traj. ad Rhen. 1626, 4°.

Redevoering over de geleerde Godvrugt. Leyd. 1743, 4°.

Verklaring over den XXVII Psalm. Utr. 1739. 4°.

De ware wysheit op haaren tydt sprekende, of Leerredenen tot opbouwing en bevestiging in het allerheiligste Geloof, eenmaal den Heiligen overgeleverd. Utr. 1747, 4°.

De groote werken en aanbiddelijken wegen des Heeren, volgens den CIV en CV Psalm, ontleend en verklaard, verrijkt met praktikale, natuurkundige en andere aanmerkingen. Amst. 1752, 4°.

Heilige Mengelstoffen of verklaringen over het LIV Hoofdstuk van Jesaia, den CXXI en CXXII Psalm, benevens andere Godgeleerde en schriftmatige stoffen. Amst. 1755, (verh. door Bernard Keppel). 4°.

De CVI Psalm ontleed en verklaard, met doorwrogte aanteekeningen en aanmerkingen verrijkt, met eene voorrede van Alb. Voget over Psalm LXII: 2—3. Amst. 1758.

Zie Saxe, *Onom.* T. VI. p. 301, *Anal.* p. 696; G. Stolle, *ad Heumannum*, p. 518, 553, *Series Profess.*; Gerdes, *Scrin antiq.* T. I. p. II. p. 341, *Drakenborghiana* LXII; J. O. Strodtman,

---

1) *De terra Canaan.*
De Nilo et Euphrate, terrae sanctae terminis.
De Commutatione vestium utriusque sexus prohibita.
De Gad et Meni. Jes. LXV: 11.
De Jdolo אחד *Jes.* LXVI: 17.
De Baalzebub et Miphlezet.
De vitulo aureo, Exod. XXXII.
De statuis et lapidibus adololatricis in Levit. XXVI.
De altari mediatore.
De cornibus altaris exterioris.
De divinandi generibus.
De Orientalium Magis.
De Caussis odii Judabeos inter et Samaritanos.
Miscellanea Orientalia.
Oratio de Muhamedismo, e veterum Hebraeorum scriptis magna ex parte composito.
Oratio de variis virorum doctorum in Anitquitatibus sacris et Orientalibus, erroribus.
Oratio de fabuta Orientalium.

Nova erud. Europa, T. VI. p. p. 555—568, T. IX. p. 246, 247; van Lennep, *Ill. Amst. Athen. Mem.* p. 256, *Nov. Act. Erud.* 1743, *Aug.* p. 440—450, 1759, *Junii* T. I. o. 293—306; Heringa, *de Auditorio*, p. 145—163, *Miscell. Duib.* T. II. p. 395; *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 68, Cl. II. p. 776, Cl. III. p. 160, Cl. IV. p. 1068; Rotermund; Gollen, *Neues Gelehrt. Europa*, T. VII; *Nouv. Bibl. génér.*; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. IX. bl. 499; Bouman, *Geld. Hooges.* D. II. bl. 119; Sepp, *J. Steenstra en zijn tijd*, D. I. bl. 17, 41, D. II. bl. 113 vlgg. 132, 155, 157; *Nav.* D. VII. 127, 281, 282, 368; van Kampen, *Bekn. Gesch.*; Björenståhl, *Reiz.* D. V. bl. 465; Le Long, *Jubelf. Boekz.* 1756; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1756, D. I. bl. 559, 646; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; *Cat. de Groe*, p. 42, 52, 54; Arrenberg, *Naamr. v. boek.*, bl. 354.

MILAN VISCONTI (Daniel de), zoon van Jan de Milan Visconti, kanunnik van O. L. V. (protestant) te Utrecht en baron van het H. R. rijk, bij patent van keizer Leopold van 11 Oct, 1696, en van Alexandrina Kriex, werd 8 Julij 1652 te Utrecht geboren, den 28 April 1671 kanunnik, en huwde 26 Sept. 1682 Mathilda Jacoba Servais, bij wie hij ten minste één zoon verwekte. Men benoemde hem den 1 Oct. 1686 tot lid van den provincialen raad van Utrecht, welke betrekking hij nog in 1708 bekleedde, blijkens de volgende brieven door hem aan Jacob Willem Imhoff geschreven:

Danielis de Mediolano vice-comitis .... de gentis suae ortu et scuto, Epistolae duae .... tabulis genealogicis, nec non descriptione insignium familiarum, quae cognatione cum suâ conjunctae sunt, stipatae p. p. 14. Achter de *viginti Genealogiae illustrium in Italiä familiarum* van Imhoff. Amst. 1710 fol.

In den eersten brief toont hij aan dat hij van Jan Visconti afstamt en dat Imhoff zich bedrogen heeft, zeggende dat die heer kinderloos was gestorven. In den tweeden zendt hij hem zijn Genealogie.

Antonius Matthaeus noemt hem, »vir judicii, ingenii et doctrinae pracellentis, senator, camerarius et judex Trajectinus.”

Zie *de Epp.*; A. Matthaeus, *de Rebus Ultraj.*, pp. 302; Paquot, *Mem.* T. III. p. 10.

MILAENEN (Matthias Horatius van), of, zoo als hij in de Genealogie voorkomt Mattheus de Mediolano Vicecomes, afstammeling van dezelfde familie, zoon van Horatius de Milan Visconti (de Mediolano Vicecomes) en van Maria Portenghen, werd 22 April 1632 te Utrecht geboren. Na zich op de regtsgeleerdheid te hebben toegelegd werd hij advocaat bij het Parlement van Mechelen, en in 1697 advocaat fiskaal bij het geestelijk hof aldaar, waar hij den 26 Junij 1702 overleed, bij zijne huisvrouw Adriana Maria Longueval, dochter van Jacob Longueval, en Catharina van Wyck (geb. 18 Julij 1646) een zoon nalatende (die volgt).

Hij schreef:

In tractatum de re fundiariâ a renato Scaevolâ Petri Cuypers, Eloquentium jurisperitissimo, antequam e vivis descederet, Magni Regii Senatûs consiliario denominato, et pridie mortis declarato, inceptum, à Guilielmo Cuypers, causarum patrono, fratre non minus experientiâ quam sanguine germano, auctum et consummatum. Ode voor Cuypers bovengemeld tractaat.

Motif de Droit pour les Pères, Provincial, Gardien, et Convent des F. F. Mineurs à Malines suppliants, contre l'illustrissime Archévêque, Prévost, Doyen. et ceux du Chapitre de l'Eglise metropolitaine de s. Rombaut. Rescribents. in fol,

Le different envoyé à la Judicature de cette cour (du Parlement de Malines) *et y indécis entre les chanoines.*

Chanoines-Réguliers de l'ordre du Val des Escoliers, et du Cloistre de N. D. de Hanswyck en cette ville, d'une part, et le seigneur Illustrissime Archevèque de Malines (Alphonse de Berges) *d'autre.* 24°.

Zie *Epp.* cet.; Paquot, *Mém.* T. III. p. 10.

MILAENEN (Horatius Nicolaas van) of MILAN VISCONTI (de) in de Genealogie de Mediolano Vicecomes, zoon van den vorige, werd 15 Junij 1663 te Mechelen geboren, studeerde in de philosophie te Leuven, behaalde er de eerste plaatsen, legde zich vervolgens op de regtsgeleerdheid toe, werd advocaat bij den Grooten Raad der Nederlanden, in 1702 syndicus of raadpensionaris zijner geboorteplaats, na twee jaren adjunct van zijn voorganger Willem Cuypers geweest te zijn. Den 29 Nov. 1706 ontving hij zijn ontslag en overleed den 12 Jan. 1709. Zijn afbeelding is door Jan van Orley vervaardigd. Hij was als regtsgeleerde bekend en gaf in het licht.

Discussion historique, juridique et politique sur l'Immunité réele des Eglises, et autres lieux pieux; sur l'usage des Excommunications, leur origine, et leurs forces, et sur le prétexte, que M. l'Archévêque de Malines s'est donné pour excommunier le Procureur général du Roy avec des Réflexions sur l'ordonnance du Grand-conseil du 8 Août 1700. 8°.

Instruction pour le Pensionaire Horace de Milan, contre l'Ecoutète et Magistrat de la ville de Malines, in 4°.

Memoire sur plusieurs points, qui concernent les droits de la ville de Milenes.

Hem wordt toegeschreven *Lettre à Monsieur de ** sur l'Excommunication du Procureur général du Roy. Malines* in 12°, tegen een geschrift van Govaerts.

Zie *Epp.* cet.; Paquot, l. c.

MILANDER (Johannes), heer van Pouderoijen, secretaris van prins Maurits, den Eumenes van Alexander, gelijk Grotius hem noemt, bevriend met de meeste geleerden van zijn tijd en zelf een geleerde »eruditionis amans, ipse eruditissimus” schreef Heinsius, die een fraai gedicht vervaardigde bij gelegenheid dat hij, ofschoon oud, nog eene zeer schoone en jeugdige vrouw trouwde, welk gedicht hij Scaliger in zijn laatste ziekte voorlas. Baudius beschuldigt hem van zuinigheid of gierigheid. Hij schijnt Lipsius ook ten dien aanzien reden tot klagen gegeven te hebben. Hij prijst hem echter in zijne brieven.

Zie Delprat, *Lettres inédites de J. Lipse*, p. 12; D. Heinsii, *Poem.* p. 8; audii, *Epp.* p. 896.

MILATZ. (F. A.) werd in 1763 te Haarlem geboren, ontving van Paul van Liender eenige onderwijs in de teekenkunst, waarin hij een zekeren graad van bekwaamheid verkreeg, blijkens eenige landschappen met O. I. inkt en waterverw. Twee zijner fraaije teekeningen, door L. Portman gegraveerd, te vinden in het werk, getiteld: *Geschiedkundig Gedenkstuk van het voorgevallene binnen Haarlem in* 1799, door *A. Loosjes*, Haarlem 1803, en in A. Loosjes, *Hollandsche Arcadia* 2 D. en *Bijvoegsel* Haarl. 1804, 1805, komen vijf bevallige gezigten van Haarlem voor en nog vier platen en een titelvignet door Milatz geteekend.

Zijn etswerken zijn in den smaak van Antonie Waterloo en zeer geacht. Kramm vermeldt een dertigtal. Hij overleed plotseling den 17 Nov. 1808. Zijn kunstvriend en stadgenoot, Hermanus van Brussel, vervaardigde zijn afbeeldsel naar het lijk, liggende in de geopende kist en bragt hem in prentteekening in koper.

Zie van Eynden en van der Willigen, Immerzeel en Kramm.

MILBOURNE (Luke), Theol. Dr. en van April 1700 tot Junij 1701 predikant bij de Engelsche gemeente te Rotterdam. In het laatst gemelde jaar werd hij, volgens Steven, »rector of St. Etelburgh and lecturer of St. Leonard's Shoreditch, London.”

Hij gaf in het licht:

The Catechisme of the Church of England, explained by short questions and answers, for the use of the English Church in Rotterdam. Rott. 1700. 8°.

Zie Steven, *Hist. of the Scottish Church in the Netherlands*, p. 326, 332.

MILDER (Justus), den 14 April 1681 aangesteld tot ordinair ingenieur.

Part. berigt.

MILDER (Johannes van), door Immerzeel en Kramm vermeld. Het is onzeker of hij in Vlaanderen of in Duitschland het levenslicht zag. Zeker is het dat hij in 1619 te Antwerpen in het beeldhouwersgild werd opgenomen, en van 1663 tot zijn dood de waardigheid van deken bij dit gild bekleedde. Hij was beeldhouwer van den Aartshertog Albert, van hem zijn

Twee *standbeelden* in den grooten buik der St. Gedule te Brussel.

Het marmeren groote kerkportaal, versierd met drie *standbeelden*, voorstellende: den Zaligmaker, twee Engelen, en het grafteeken der familie de Moys met drie standbeelden,

de *H. Maagd*, *St. Jan* en *St. Catharina*, in de hoofdkerk te Antwerpen.

Een marmeren *standbeeld der H. Maagd* aan het altaar van St. Roch, in de St. George kerk aldaar.

Het marmeren hoofdaltaar in de kerk der addij van St. Michiel, (1622) vijf standbeelden (J. C. onder het zinnebeeld van den goeden herden, Petrus, Paulus en twee engelen) in het koor aldaar. Zijne beeldtenis is door A. van Dyck geschilderd en door L. Vorsterman gegraveerd. Hij overleed te Antwerpen 21 September 1638.

Zie Immerzeel en Kramm.

MILDERT (Abraham van), tooneeldichter uit de eerste helft der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Virginia trsp. Amst. 1618, 4°.
Harcilia trsp. Ald. 1632, 4°.
Boertighe Clucht: van Sr. Groen-Geel. Ald. 1643.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 436; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 168.

MILDERT (Johannes van). Zie MILDER (Johannes van).

MILEMAN (Franciscus), in 1609 van Brugge geboren, R. C. priester, trad in 1636, 27 jaren oud, in de orde der Jesuiten, leefde gedurende 27 jaren als missionaris van Nederland te Groningen en overleed 17 Jan. 1667. Hij schreef onder den naam van Franciscus van der Brugghe tegen de Mennonieten. Foppens geeft in zijn *Bibl. Belg.* T. I. p. 300 de titels der door hem geschrevene werken op.

Zie Jöcher.

MILHEUSER of MILHEUSSER (Julius) bloeide in het midden der 17e eeuw als kunstgraveur te Luik. Men heeft van hem o. a. een zeer groote *Topographische voorstelling der stad Luyk*, een *Platten grond der stad Schoonhoven* en relief, beide in het *Tooneel der steden van 's konings Nederlanden* enz. bij Joan Blauw. Amst. 1650, Atlas form.

Zie Kramm.

MILIUS ( ). Op *Cat. Goll van Frankenstein.* Amst. 1833, komt eene teekening van dezen overigens onbekenden meester voor, voorstellende een *oud man, teekende naar een pleisterhoofd.*

Zie Kramm.

MILIUS (Johannes). Zie MYL (J. van der).

MILIUS (Abrahanus). Zie MYL (Abraham van der).

MILIUS (P. J. Meesters) schreef:

Waarneming eener zenuwachtige ontsteking-koorts, benevens eenige algemeene aanmerkingen over de genezingen der zenuwkoortsen. Middelb. 1818. 8°.

Waarneming eener algemeene verstijving (tetanos) in *Moll en Eldik, Prakt. Tijds. v. d. Geneesk.* 1823, *supplem.* Band I, St. 3, bl. 193.

Zie Holtrop, *Bibl. Ned. Chir.* p. 226.

MILLENIUS (Hermannus) behoorde tot de onderteekenaars der acta van het synode te Wezel, 1668, dat hij zelf echter niet bijwoonde.

Zie 'sGravesande, *200-jarige gedacht.*, bl. 220; Kist en Royaards, *Archief* (2e serie) D. V. bl. 257.

MILLESIUS (Wicher), in Friesland geboren, was tot 1565 te Norden in Oost-Friesland, als predikant in dienst. In 1560, 1566 en 1579 heeft hij te Helpen en Groningen het dienstwerk waargenomen. De Embders hebben hem een en andermaal te vergeefsch als predikant begeerd. In 1584 overleed hij als predikant te Hinte. Hij was een wakker en geleerd man.

Zie Meiners, *O.-Friesl. kerkgesch.*, D. I. bl. 460, D. II. bl. 390; Brucherus, *Gesch. d. kerkherv. in de provincie Groningen*, bl. 220, 226.

MILLIES (Henricus Christianus), Art. lib. Mag. Ph. Dr., werd in 1803 predikant bij de Luthersche gemeente te Kuilenburg, in 1808 te Purmerend. Hij kwam als hoogleeraar te Harderwijk in aanmerking en had als geleerde en onderwijzer grooten roem.

Hij schreef:

Diss. Philos. de superstitione. Hal. Sax. 1801, 8°.

Diss. de usu librorum V. T. Apocryph. et N. T. interpretatione, justis finibus regendo. Hal. Sax. 1802, 8°.

Zie Schultz Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr.* St. II. bl. 174; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 543, 544.

MILLIES (Jacobus) werd den 9 Julij 1767 te Deventer, waar zijn vader predikant bij de Luthersche gemeente was, geboren, ontving na diens dood onderwijs op de teekenschool te Amsterdam en behaalde er in 1785 den eersten prijs. Ook wijdde hij zich onder R. Vinkeles en C. Brouwer aan de graveerkunst en was zoo voor hem als voor Ploos van Amstel, Pierre Lyonet en anderen te Amsterdam en 's Hage werkzaam. In 1797 graveerde hij te Parijs, waarheen familieomstandigheden hem drongen te gaan, met A. Hulk Jacobsz. en P. Groenia de platen voor een aantal werken. Twee jaar later (het midden van 1799) reisde hij tot herstel zijner gezondheid naar Spanje, en was daar werkzaam voor den Hollandschen gezant. Een jaar later keerde hij naar Parijs terug, waar hij zijn graveerwerk, het miniatuur schilderen en boetseren in was voortzette, en gelijk hij reeds vroeger gedaan had, onderwijs in het Hoogduitsch, Engelsch, Italiaansch en Spaansch gaf. In 1804 keerde hij naar zijn vaderland terug, en was achtereenvolgens te 's Hage in verschillende betrekkingen werkzaam, zoo als aan het Groot-Zegel, het Departement van Finantiën, conservator van het kunstkabinet aan 's rijks bibliotheek (1808), in welke betrekking hij zelfs wel persoonlijk graveerde en de kunstschatten dier verzameling, zooveel mogelijk, aan de plunderzucht der Franschen Commissarissen trachtte te ontrekken. Hij overleed te 's Hage 19 Nov. 1813.

Een zijner eerste werken was een klein protret van Dr. M. Luther op den titel van het Luthersch gezangboek (Amsterd. en Arnhem 1789), sedert werkte hij veel, doch wilde onder geen zijner werken zijn naam plaatsen, en week slechts door toeval daarvan een paar malen af. Kramm schrijft pl. 31—40 en 51—63 van het door W. de Haan uitgegeven werk van E. Lyonet *Recherches sur l'Anatomie et les Métamorphoses de differentes espèces d'Insectes*, *Paris* 1832 4°. aan hem toe, gelijk ook de platen voorkomende in T. Speeleveld, *Brieven over het eiland Walcheren*, 's Hage 1808, 8°; de *Vignetten vóór Tafereelen en Mengelingen voor het verstand en hart, uit het Dagboek van een rampspoedigen*, Leyd. 1810 en vóór de *Geschiedenis eener allerzeldzaamste vrouwenwraak*, Leyd. 1810; de platen met zegels voorkomende in D. I. der *Geschiedenis der Heeren en Beschrijving der stad van der Goude*, Amst. 1813. Behalve eenige portretten zijn van hem verschillende proeven van gravure au burin bekend, door Kramm vermeld. Hij huwde Anne Bornet: die hem o. a. twee zonen schonk J. A. L. Millies, geneesheer te Hengelo en H. C. Millies, hoogleeraar te Utrecht.

Zie Kramm.

MILL (David). Zie MIL (David).

MILL (S. M.), weduwe van Harscamp, leefde in de 2e helft der 17e eeuw, en maakte zich als dichteres, o. a. door een *Lijkdicht* op om P. Boddaert, bekend.

Zie van der Aa, *N. A. B. C. Woordenb.*

MILLIUS (David). Zie MIL (David).

MILO, een monnik van St. Amand, in het kerspel van Doornik, bloeide van 840—871, zijn sterfjaar. In zijn jeugd schreef hij het *vita St. Amandi, Traj. Episcopi, defuncti A. C.* 684 *versibus hexametris ad Haimonum Monachum Vedastinum. libris IV*, uitgegeven door Henschenius in *Acta Sanct.* T. I. Febr. p. 873—888, *cum notis* in Mabillon *Sec.* 2 *Acta Sanct. Bened.* p. 719 seq.

Ook schreef hij:

Sermo de Translatione corporis S. Amandi, ejusque ordinatione et dedicatione templi in *Actis Sanctor.* T. I. Febr. p. 889—891 *de elevatione corporis S. Amandi* p. 891—893 en in *Opera Philippi Havaengi.* Paris. et Duaci 1621. fol.

Sermo de S. Principio, fratre B. Remigii Remensis, Episcopo A°. 506 *defuncto Suessimensi. editum a Surio* 27 *Septembris. Libri II de laude pudicitiae et sobrietatis*, in hands. op de bibliotheken van Cambridge en Leyden. De *Prologus* is uitgegeven door Magnus Crucius in *Diss. Epistol.* p. 42 seq.

Conflictus veris et hyemis, uitg. door Oudinus, T. II. p. 326—328.

De St. Cruce, Carmen Hexametrum duplex, in modum sphaerae ingeniosissime compositum. Ms.

Carmina de laude parcitatis. Ms.

De arte metrica liber. Ms.

Epistolae ad diversos.

Zijn bloedverwant en leerling Hucbaldus, die ook zijn *carmen de laude parcitatis* uitgaf en aan Karel den Kalen opdroeg, heeft zijn epitaphium vervaardigd, dat men vindt in *Acta Sanct.* T. III. *Junii* 16, p. 16.

Zie Fabricius, *Bibl. Med. et Inf. Lat.* T. V. p. 241, 242; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 676; Edmund Martene, *Anecd*, T. I. p. 46; Miraeus, *ad Sigebertum*, p. 105; Jöcher.

MILST (Nicolaas van), pastoor van het Bagijnhof te Breda, een vrij vloeijend volksdichter in den smaak van Cats en Poirters. De drie volgende werkjes zijn door hem in proza geschreven, maar met versjes doorweven:

Jezus ghekruyst, en ghestorven voor het Welvaren van den Mensch, ofte het vermaeck der Ziele, bestaende in vijf Meditatien op de vyff glorieuse wonderen van den Gecruysten Jesus. Antw. 1693, 12.

Christelycke Beweegh-Redenen tot eene salige vreese, om af te weiren alle sorgeloosheidt der Siele. Den derden druck vermeerdert tot een volkomen werxken.

Hij wordt een saligh man geseydt, die steeds in vrees syn leven leydt. Breda 1703, 12°.

Het houte sleutelken tot openinge van het Menschen-Hart, gepast op eenige woorden van d'Evangelien die Sondaghs, na 's Heyligh dags door het geheel jaar en op eenige bijzondere feesten, oock al de dagen van den vasten in de kercken worden voorgelesen. Daer komen noch by eenige leskens voor den Advent. Antw. 1706, 12°. Van Milst overleed omtrent 1705.

Zie Hermans, *Mengelw.* D. I.; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h.; *Cat. van het N. Brab. Genoots.*, bl. 69.

MINCKELERS (Johan Peter), in 1748 te Maastricht geboren, hoogleeraar in de Natuur- en Scheikunde te Maastricht, lid van de eerste klasse van het Kon. Ned. Inst., van de Akademie van Wetenschappen en Fraaije letteren te Brussel en van de Provinciale Commissie van Geneeskundig toeverzigt in de Provincie Limburg.

Hij was een man van uitgebreide kundigheden, die tot de oprigting van een physisch kabinet en scheikundig laboratorium te Maastricht medewerkte. Hij gaf slechts één werk uit, dat in 1784 volgens Poggendorff te Leuven verscheen, bestaande uit eene verhandeling, waarin hij, naar men beweert, de eerste was, die de ontvlambare eigenschap van het gas uit steenkolen te trekken aantoonde. Het was getiteld: *Mem. sur l'air inflammable tiré des differantes substances*, Louvain 1784. Hij overleed te Maastricht 4 Julij 1824 in den ouderdom van 76 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1824, D. II. bl. 36.

MINDEREN (Raam) gaf:

Raadgeving voor sekere lever siekte, mitsgaders consilium medicum in pest en andere heete siektens. Amst. 1699.

Zie Abcoude, *Naamr.*, *Aanh.* bl. 141.

MINDERHOUT (Hendrik van), niet te Amsterdam, maar in 1633 te Rotterdam geboren, liet zich in 1664 te Brugge in het St. Lucas gild inschrijven en vertoefde er tot 28 Febr. 1672, en overleed aldaar den 22 Julij 1696 en werd in de Dominicaner kerk, voor het altaar begraven. Hij heeft zich naam gemaakt in het schilderen van stille en woelende waters, rijk gestoffeerd, doch waarin de figuren niet aan het overige beantwoorden. Hij was ook een liefhebber der rhetorica en werd te Antwerpen als zoodanig in 1670 in het gild ontvangen.

Hij huwde 3 Febr. 1664 te Brugge Marguerite van den Broecke, en ten tweede malen te Antwerpen Anna Victoire Claus, die hem 5 kinderen schonk.

Zie Immerzeel, Kramm.

MINELLIUS (Johannes) werd omstreeks 1625 te Rotterdam geboren, bezocht aldaar de Erasmiaansche school, waar hij in 1650 aan geplaatst werd. Hij hield zich ook onledig met de uitgave van verschillende classieke schrijvers, die hij met uitvoerige aanteekeningen tot schoolgebruik verrijkte. Petrus Burman had teregt weinig met deze aanteekeningen op, en stelde ze op een lijn met die van Farnabius, doch anderen gaven er grooten lof aan. In het laatst der 17e en begin der 18e eeuw waren de editien van Minellius algemeen op de vaderlandsche scholen in gebruik, doch in de laatste vijftig jaren zijn zij er als *pontes asinorum* van geweerd.

De jesuit Jouvarci, Carpzovius, Cellarius, Junckerus namen hem bij het schrijven hunner aanteekeningen op Terentius, Horatius, Ovidius, Martealis en andere classici tot model. Hij overleed omtrent 1683.

Uitgaven van Minellius:

C. Sallustius Crispus, primus in Historiâ, seu Bellum Catilinarium et Jugurthinum, cum commentariis J. M. Roterod. 1653, in 16°, Hagae, Amst. 1665 in 16°, Roterod. 1695 in 16°, Francofurti 1706 in 12°, Lipsiae 1706 in 10°, Amstelod. 1720 in 12°. (*Ad ultimam Wassii editionem diligenter castigata*).

Valerius Maximus, Annotationibus illustratus a J. M. Roterod. 1621 in 16°, in 1671 16°, 1681 in 16°, Hafniae 1703 in 12°.

Valerii Maximi Dictorum Factorumque memorabilium libri novem, Annotationibus illustrati, operâ J. M. Parisiis 1726 kl. 12°.

L. Annaeus Florus; cum Notis selectissimis J. M. Addidit Lucium Ampelium etc. Roterod. 1664 in 16°, 1670 in 16°. Met den titel *L. Annaei Flori rerum Romanarum libri quatuor, Annotationibus in usum studiosae juventutis, instar commentarii, illustrati, auctore J. M. Quibus accedunt Excerptiones Chronologicae, ad Flori historias accommodatae. Additus denique L. Ampelius ex bibliothecâ Salmasii*, ibid. 1680 in 16°, Amst. 1683 in 16°, Roterod. 1896 in 16°, Hafniae 1700 in 12°, Lipsiae 1764 in 12°.

Publii Terentii Ceomoediae sex; quibus accedunt Notae marginales J. M. Roterod. 1665 in 16°, 1670 in 16°, 1702 in 16°, Lipsiae 1713 in 16°. Ook gaf hij een Ned. overzetting van Terentius (Rotterd. 1663, 12°).

Audomari Talaei Rhetorica; cum Annotationibus J. M. Roterod. 1666 in 12°.

Publii Virgilii Maronis Opera; cum Annotationibus J. M. Roterod. 1666 in 16°; Rotomagi 1703 kl. 12°, Lipsiae 1708, 1712 in 12°. *Ad editionem P. Maasvicii castigata, cum Annotationibus J. M.* Amst. 1750, 12°.

Quinti Horatii Flacci Poëmata, cum commentariis J. M. Praemisso Aldi Manutii de Metris Horatianis Tractatu et adjuncto indice rerum et verborum copiosissimo (4e uitg. *locupletissimo*). Roterod. 1668 in 12°, Londini 1676 kl. 12°.

Cum Notis marginalibus J. M., commentario D. Frederici Rappolti, et supplemento L. Joachimi Felleri. Lipsiae 1678, 2 vol. in 8°, Roterod. 1700 in 16°, Lipsiae 1704 in 12°, Lugd. Bat. 1744 in 12°.

Publii Ovidii Nasonis Tristium libri quinque; cum Notis perpetuis J. M. Adjuncto Indice copiosissimo rerum et verborum, cum in textu, tum in notis, memorabilium. Roterod. 1684 in 16°, Francof. 1701, 12°, Lipsiae 1724, 12°. Leidei 1736 in 8°.

Publii Ovidii Metamorphoseön libri XV, cum Annotationibus posthumis J. M. Roterod. 1686. 16°, Francof. 1701 in 12°.

Cum Annotationibus posthumis J. M. Quas magna ex parte supplevit atque emendavit Petrus Rabus. Amst. 1729, met de gedichten van Margareta Ripen *Bremensis* en David van Hoogstraten.

Publii Ovidii Nasonis Opera: cum notis perpetuis J. M. in Tristium libros, et ejusdem Annotationibus posthumis in Metamorphoseön libros, quas magna ex parte supplevit atque emandavit Petrus Rabus. Roterod. 1697 kl. 12°, 2 vol. 1710 in 12°, Londini 1731 in 12°.

M. T. Ciceronis Epistolarum libri XVI ad familiares, ut vulgo vocantur; cum Annotationibus J. M. Roterod. 1702, 12°, Lipsiae 1732 in 12°.

Paquot vond de volgende edities *cum notis J. M.*, doch waarschijnlijk zijn ze slechts *ad modum J. M.*

Pub. Ovidii Nasonis Heroïdum Epistolae. Francof. 1702. 12°, Lipsiae 1719. 12°.

C. Suetonius Tranquillus. Lipsiae 1706. 12°.

C. Plinii secundi Epistolae. Lipsiae 1712. 12°.

Q. Curtius Rufus de rebus gestis Alexandri M. Lipsiae 1714. 12°.

Claudianus. Lipsiae 1715. 12°.

P. Ovidii Nasonis Elegiarum de Ponto libri quatuor. Lipsiae 1719. 12°.

Phaedri Fabularum libri quinque. Lipsiae 1724. 12°.

Ad modum Minellii: *Cornelius Nepos de excellentibus viris: Notis perpetuis ex Longolio, Lambino, Schotto, Boeclero, Buchnero, Bosio, Cellario, aliisque, ad modum J. M. illustratus. Adjecta sunt Fragmenta Schottiana et Index selectissimus.* Amst. 1705 in 16°.

M. T. Ciceronis libri tres de officiis: addito Catone Laelio, Paradoxis et Somnio Scipionis; juxta recensionem Graevianam emendati, et cum Notis perpetuis instar commentarii ad modum J. M. illustrata. Amst. 1701 in 16°.

Sulpitii Severi Historia sacra; ubi textus, collatione instituta cum antiquissimis editionibus Philologicè, ad Linguae Latinae accuratiorem cognitionem, et Antiquitatem Historiam que sacram spectantibus, atqui ad modum J. M. substratis, illustratur. Adjecta est Vita Sulpitii, cum judicio de Scriptis et styco illius, nec non Index rerum et verborum. Lipsiae 1711. 8°.

Minellius liet aanteekeningen na op Justinus en Juvenalis, die Arnold Leers in 1685 in het licht beloofde te geven.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. 7; J. Fabricii, *Hist. Bibl.*, P. V. p. 323; C. H. Heumanni, *Via ad Hist.*, *Liber* CVI, § XXIV, XXV, p. 355—366; P. Burman, *Praef. ad Justin.* 1721; Paquot, *Mem.* T. XVII, p. 244—263; Moreri, *Woordenb. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Rotermund, *Biogr. Univ.*, *Nouv. Biogr. génér.*

MINNE (Jan), kapitein van het schip *den Prins te paard*, behoorende tot de vloot, die op de terugreis van Gottenburg, den 11 Nov. 1683, door een hevigen storm overvallen werd. Hij kwam in dien storm met zijn schip om.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. Zeew.*, D. I. bl. 402, 403.

MINNE (Jean Baptista), werd in 1734 te Wacken geboren, en leerde het historie schilderen te Parijs, waarvan in de kerk te Wacken nog proeven voorhanden zijn, zoo als *eene heilige familie*, het kind Jezus liefkoost eene duif, *Petrus door den Engel uit de gevangenis verlost.* Hij overleed in 1817 te Wacken. De vader van Jonkhr. Eugène van Maldeghem sprak bij zijne ter aardebestelling een rouwklagt in verzen uit. Bij dezen laatsten berusten nog eenige portretten en schetsen van zijn hand.

Zie Kramm.

MINNE (Arnoldus) verdedigde als student in de Godgeleerdheid te Leyden met Abraham du Pon, den 16 en 20 Nov. 1715, te Leyden, onder Taco Hajo van den Honert, een dissert. *de argumento, scopo, occasione et methodo Epistolae Pauli ad Romanos.* Hij werd in 1719 als proponent te Zoeterwoude beroepen, vertrok in 1726 naar Deventer en overleed aldaar in 1729.

Zie Vrolykhert, *Vliss. Kerkherh.*, bl. 238; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 63.

MINNEBODE (Reonald) uit Dordrecht, toonde zich genegen om Gerard Bronkhorst, kanunnik van St. Salvator te Utrecht, door het voorschieten van reiskosten in staat te stellen tot het ondernemen van den verren togt naar Rome, ten einde op de nieuwe inrigting te Windesheim des pausen goedkeuring erlangen. Hij leefde in het begin der 14e eeuw.

Zie *Chron. Windesh.* p. 163; Delprat, *Broederl.* en G. Groete, bl. 218.

MINNEBROER (Frans), bloeide omtrent 1540 te Mechelen. Hij was een bekwaam schilder in olieverw. In de L. V. kerk aldaar zag men van hem een *vlugt naar Egypte*, met uitmuntend geschilderde beelden en boomen, in de kerk van O. L. V. te Hanswyk, buiten Mechelen, een tafereel met voorstellingen uit het leven van Maria, o. a. *het bezoek bij Elisabeth* enz.

MINNECOVIUS (Matthias), te Maastricht geboren, bloeide onder de regering van Maximiliaan. Hij behoorde tot de orde der Kruisdragers (crusiferi) en vervaardigde een uittreksel der:

Musica Boëthii et Theologia Naturalis Sebeidi Hispani.

Zie Sweertii, *Ath. Belg. p.* 560.

MINNEN (Levinas van der) gaf in het licht:

Den eerlycken Pluckvogel, verciert met veelderleye Pluymkens van Minneliedekens, Herders-sangen, Drinck-liedekens en veel ander vermakelycke en boertige cluchten, uyt gebroeyt door Jonkheer van der Minnen. Antw. 1669. *Den 8 druck op een nieuw oversien en veel plaatsen verbetert. t Antwerpen, By de weduwe Andries Paulus Colpyn*, 24°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 436.

MINNEMA. Een Friesch adellijk geslacht te Harich in Gaasterland en te Leeuwarden gevestigd, op welke beide plaatsen het kasteelen had. Veel lof verwierf de raadsheer Frans Minnema, die tevens Olderman van Leeuwarden en Grietman van twee distrikten was.

Zie de Genealogie van dit geslacht in het *Stamboek van den Frieschen adel.*

MINNES (Luitghe), Grietman van Stellingwerf Oosteinde, 1540.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 390.

MINNEGHEM (Gebare van), raad in den Hove Provinciaal van Holland, Zeeland en Friesland, werd met zijne ambtgenooten Coenraad de Leu van Wilhem en Pieter Alexander baron van Bachelaar in 1787 door Willem V naar Zeeland gecommitteerd om beschikkingen omtrent de regering te maken. Hij was bekend als een onmatige ijveraar voor de stadhouderlijke partij. De beide andere heeren waren gematigder.

Zie verv. op Wagenaar, D. XVII. bl. 138, 139.

MINTARNUS (Antonius Sebastianus). Valerius Andreas, Foppens en van Heussen noemen hem een Utrechtenaar, wijl hij den bijnaam Trajectinus aan nam, doch dezen ontleende hij niet aan Utrecht maar aan Trajetto een kleine stad in het koningrijk Napels, op de puinhoopen van het oude Minturnes, waaraan hij ook den naam ontleende. Hij was bisschop van Ugento in het land van Otrante, vervolgens van Crotona en lid van het Concilie van Trente. Men hield hem voor een der geleerdste mannen van zijn tijd en hij gaf belangrijke werken in het licht. Hij overleed 15 Julij 1565.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 76; van Heussen, *Bat. Scori*, T. II. p. 138; Burman, *Traj. erud.* p. 229; Nicodem. *Addit. ad Toppii Bibl. Neopol.* p. 23; Crescimbeni, *Istoria della volgar Poëpa lib.* II. p. 156; Ughelli, *Ital. sacra*, T. IX. 111 en 387; Rapin, *Avertiss. sur les Reflex. touchant la Poëtique;* Paquot, *Mem.* T. II. p. 156, 157.

MIRAEUS (Aubertus) of MIRE (Aubert le), zoon van Willem le Mire en Jeanne Speeckaert, werd den 10 November 1573 te Brussel geboren, studeerde te Douai, onder Georgius Colvenerius, en te Leuven, waar hij een der uitstekendste leerlingen van Justus Lipsius was. Naderhand omhelsde hij den kerkelijken staat, en werd in 1508 kanunnik van de Cathedrale kerk te Antwerpen, daarna secretaris van zijn oom, den bisschop, bibliothecaris van het kapittel, Protonotarius Apostolicus enz. In 1610 zond zijn oom hem naar Holland om zich aldaar te verzetten tegen eenige belemmeringen, welke de Roomschgezinden in sommige plaatsen van het bisdom van de zijde der Staten in hunne godsdienst ondervonden, en die men strijdig achtte met de bepalingen van het bestand. In het volgenden jaar ging hij naar Douai om voor eenige beurzen, die zijn oom er gesticht had, te zorgen. Bij deze gelegenheid werd hij Licentiaat in de Godgeleerdheid.

Kort daarop benoemde hem de aartshertog Albertus tot zijn eersten aalmoezenier en bibliothecaris, en in 1624 werd hij deken der O. L. V. kerk te Antwerpen en viscaris-generaal van den bisschop. Hij overleed te Antwerpen den 29 October 1640, in het 67ste jaar zijns ouderdoms, en werd in de Cathedrale kerk, waar zijn grafschrift gelezen wordt, begraven.

Miraeus stond in betrekking met de uitstekendste geleerden der Catholijke Nederlanden, zoo als Andreas Schottus, Rosweydus, Bucherius (Boucher), Cornelis en Hendrik Lancelotus (Lancelotz), Christophorus Butkens, Benedictus Haeftenus, de Rubbensen, Franc. Sweertius, Nicolaas Rochox, Gasp. Gevartius en anderen, die hem hielpen bij het zamenstellen zijner werken.

Deze werken zijn zeer talrijk en hebben meest alle betrekking tot kerkelijke oudheden, voornamelijk van ons vaderland. Vele, bijzonder die, welke over de geestelijke of monniken

orden handelen, zijn zeer oppervlakkig. Welverdienden roem verwierf hij echter door het verzamelen en uitgeven van een groote menigte openbare stukken uit vroegere eeuwen.

Hij gaf in het licht:

Elogia illustrium Belgii scriptorum qui vel Ecclesiam Dei propugnarunt, vel Disciplinas illustrarunt. Centuria Decadibus distincta. Antv. 1602. 12°. It. auctius edita, ibid. 1609. 4°.

Hij volgde Paulus Jovius, na.

Tractatus de Beguinarum origine. Antv. 1602, ook gedeeltelijk te vinden in zijn *Chronicon Cisterciense* p. 167—208. Hij gaf dit stukje in het licht, toen zijne zuster Catharina le Mire, te Brussel bagijn werd.

Elenchus Historicorum Belgii nondum typis editorum. Antv. 1606, 12°. Brux. 1622. 12°. Ook in de *Bibliotheca Ms. Belgii* van Antonius Sanderus, T. I. p. 20.

Vita Justi Lipsii, Sapientiae et Literarum Antistitis. Aub. Miraeus ..... ex scriptis illius potissimum concinnabat. Antv. 1609. 12°. Ook in de 2e uitg. der *Elogia*, en in de *Fama posthuma J. Lipsii.*

Origines Coenobiorum Benedictinorum in Belgio: quibus antiquae Religionis ortus progressusque deducitur. Antv. 1606. 12°.

Elogia Illustrium Gentis Spinulae. Antv. 1607. 4°. Colon. 1611. 4°.

Rerum toto orbe gestarum Chronica a Christo nato ad nostra usque tempora, Auctoribus Eusebio Caesariensi Episcopo, B. Hieronymo Presbytero, Sigeberto Gemblacensi Monocho, Anselmo Gemblacensi Abbate, Auberto Miraeo Bruxell. aliisque omnia ad antiquos codices mss. partim comparata, partim nunc primum in lucem edita operâ ac studio ejusdem A. M. Antv. 1608, gr. 4°. Vooraf: *Pauli Petavii de Epocha annorum Incarnationis Christi, de Indictionibus, et variis ab annis Christi supputandi modis*, vroeger gedrukt Paris. 1604, 4°.

De SS. Virginibus Coloniensibus Disquisitio. Antv. 1608. gr. 4°.

Origines Cartusianorum Monasteriorum per orbem universum. Id. 1609. 12°.

Origines Ordinum Equestrium, sive Militarium, Libri duo. Antv. 1609. 4°. Colon. 1608, 12°. In het Fr. *Origine des chevaliers, et ordres Militaires.* Anvers 1609. 12°.

Notitia Episcopatuum orbis universi; item Codex Provincialis vetus e Cancellariâ Romanâ excerptus. Paris. 1610. fol. Ook met den titel: *Notitia Patriarchatuum et Archi-Episcopatuum Orbis Christiani; item Codex Provincialis Episcopatuum vetus et novus.* Antv. 1611. 12°. Verm. met 2 boeken met den titel: *Notitia Episcopatuum orbis Christiani; in qua Christianae Religionis amplitudo eluceet, Libri V.* Antv. 1613. 8°.

Rerum Brabanticarum libri XIX, auctore Petro Divaeo Lovaniensi; studio Aub. Miraei, Canonici Antverpiensis, primum nunc editi et illustrati. Antv. 1610. 4°.

Histoire de l'Origine et Institution de divers ordres et congregations Religieuses, qui gardent la Règle et Profession de S. Augustin. Avec l'origine des ordres de S. Benoist et de S. François, en bref. Anvers 1611. 12°.

Vita et Martyrium S. Alberti, Cardinalis, et Episcopi Leodiensis, authore Aegidio Leodiensi, Aureae Vallis Monacho, ordinis Cisterciensis, e Ducatu Luceburgensi. Antv. 1612. fol.

Oratio in Exequiis Rudolphi II Imperatoris, habita Antverpiae. Antv. 1612. 4°.

Ordinis Praemonstratensis Chronicon. In quo Caenobiorum istius instituti per orbem Christianum origines, Viri item sanctitate scriptisque illustres fideliter recensentur. Colon. Agripp. 1613, 12°. — Hier achter *Vita venerabilis Haytonis, Regis Armeniae, postea ordinis Praemonstratensis canonici, ex diversis Auctoribus collecta. — Vita venerabilis Hroznatae Teplensis et Chotiessoviensis Monasteriorum in Bohemia fundatoris, a Religioso Teplensi, illius aequali, conscripta. Ex vita Martyrum Gorcomiensium .... Auctore G. Estio .... de duobus fratribus Praemonstr. Ordinis, Adriano Hilvaribecano et Jacobo Lacopio — Dissertatio de Antverpiensis Ecclesiae origine et progressu. — Auctarium (Chronici Praem.) ex Roberto Altissiodorensi. — Ex Promptuario Antiquitatum sacrarum Tricassinae Dioecesis a Nicolao Camuzaeo, Trecis an.* 1610, *edito. — Elenchus Coenobiorum ordinis Praemonstratensis in Belgio, seu Germania Inferiore.*

Chronicon Cisterciensis Ordinis a S. Roberto Abbate Molismensi primum inchoati, postea a S. Bernardo Abbate Clarevallensi mirifice aucti, ac propagati. Colon. 1614. 12°.

Origines Benedictinae, sive illustrium Coenobiorum Ord. S. Benedicti, nigrorum Monachorum, per Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Belgium, Britanniam, aliasque Provincias, Exordia ac Progressus. Colon. 1614. 12°.

Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini origines ac progressus per Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Belgium, aliasque orbis Christiani Provincias. Colon. Agrip. 1614. 12°.

Epigrammata de Viris sanctimoniâ illustribus ex Ordine Praemonstratensi, juxta ea, quae e variis Auctoribus collecta sunt per R. D. Aub. Miraeum. — Edidit Joannes Baptista Wils Antverpiensis. Lovan. 1615. 4°.

De Collegiis Canonicorum (volgens Niceron verkeerdelijk *Regularium S. Augustini*) *per Germaniam, Belgium, Galliam, Hispaniam, Italiam, aliasque ordinis Christiani Provintias, Liber Singularis.* Colon. Agrip. 1615. 12°.

Ordinis Carmelitani ab Eliâ Prophetâ primum inchoati, ab Alberto Patriarchâ Hierosolymitano Vitae regulâ temperati, a M. Theresia virgine Hispanâ ad primaevam disciplinam revocati, origo atque incrementa. Antv. 1610. 12°. Ook in *De ortu et progressu, ac viris illustribus ordinis .... de Monte Carmelo Tractatus Joannis Trithemii .... Auberti Miraei .... et Joannis de Corthagenâ .... Accedit catalogus illustrium scriptorum ejusdem ordinis.* Colon. 1643. 12°.

Origines Virginum Ordinis B. Mariae Virginis Annuntiatae. Antv. 1618. 4°.

De statu religionis Christianae per Europam, Asiam, Africam et orbem novum Libri quatuor. Colon. Agrip. 1636. 12°. Lugd. 1620. 12°. Helmstadii 1671. 12°.

Originum Monasticarum Libri IV, in quibus Ordinum omnium Religiosorum initia ac progressus breviter describuntur — Quibus, eodem Autore, dictarum Originum Auctarium, seu Liber quintus et Oratio in laudem S. Thomae Aquinatis accesserunt. Colon. Agrip. 1620. 12°.

Laudatio S. Thomae Aquinatis, ejusque doctrinae, dicta Bruxellis in Aede sacrâ P. P. Dominicanorum, Idibus Martii, Anno 1619. ook achter het vorige.

Geographia Ecclesiastica, ordine Alphabetico digesta. Lugd. 1620. 4°.

Commentarius de Bello Bohemico, Ferdinandi II. Imp. auspiciis feliciter gesto. Brux. 1621. 4°. Colon. 1622. 12°.

Serenissimi Alberti Belgarum, Principis Elogium et Funus. Brux. 1622. 8°.

De Windesimensi, Lateranensi, Aroasiensi et Congregationibus aliis Canonicorum Regularium, ord. S. Augustini. Accessit vita et translatio corporis V. Joannis Rusbroquii, ord. ejusdem, in Viridi Valle, prope Bruxellam, An 1622, *die* 8 *Nov. facta.* Brux. 1622. 12°.

Fasti Belgici et Burgundici, sive Historiae Rerum Belgicarum juxta dies in quibus evenerunt. Brux. 1622. 12°.

Isabella sancta, Elisabetha Joannis Bapt. mater, Elisabetha Andr. Regis Hung. filia, Isabella regina Portugalliae, Isabella S. Lud. Galliae Regis soror. Brux. 1622. 8°.

De vita Alberti Pii, sapientis, prudentis Belgarum Principis Commentarius .... Accedunt seorsim Laurentii Beyerlinck et aliorum de eodem principe Elogia. Antv. 1622. 4°. 1634. fol.

Elogia et Testimonia Variorum de V. Joanne Rusbroquio, Priore monasterii Viridi Vallis. (*Quod est Canonicorum Regularium, ord. P. Augustini, in Silvâ Soniâ, prope Bruxellam*) *die* 2 *Decembris, anno Christi* 1381 *aetat.* 88 *sanctissime defuncto.* Brux. 1622. kl. 8°.

Rerum Belgicarum Annales, in quibus Christianae Religionis, et variorum apud Belgas Principatuum origines ex vetustis tabulis Principatuumque Diplomatibus haustae explicantur. Item Anacephalaeosis de Austrasiae Regno. Brux. 1624. 8°. Naderhand door den schrijver zeer vermeerderd en op nieuw uitgegeven met den titel: *Rerum Belgicarum Chronicon ab Julii Caesaris in Galliam adventu usque ad vulgarem Christi annum M.DC.XXXVI in quo Belgarum res Ecclesiasticae et Politicae, per mille septingentos fere annos cum exterorum Historia compositae, ad exaxtam temporis rationem revocantur, rejectisque fabulis, ex fide classicorum cujusque saeculi scriptoram ac veterum Diplomatum, solidè adstruuntur et varie illustrantoir.* Antv. 1636. fol. Dit laatste staat bij velen in

achting. Het is echter niet meer dan een dorre kronijk, die op goede bouwstoffen berust, doch overigens weinig boven de middeleeuwsche kronijken vooruit heeft. Het ergste is dat er noch zamenhang noch evenredigheid in te ontdekken is. Hij stapt van het eene onderwerp op een geheel ander, en is nu eens verwonderlijk kort omtrent belangrijke punten onzer geschiedenis, dan weder uitvoerig, zelfs omtrent buitenlandsche voorvallen.

Codex Donationum piarum. In quo Testamenta, Codicilli, Litterae Fundationum, Donationum, Immunitatum, Privilegiorum, et alia piae Liberalitatis monumenta a Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, Ducibus ac Comitibus, in favorem Ecclesiarum, praesertim Belgicarum, edita continentur. Brux. 1624. 4°.

Stemmata Principum Belgii ex Diplomatibus ac Tabulis publicis, potissimum concinnata. Brux. 1626. 12°.

Diplomatum Belgicorum libri duo, in quibus Literae Fundationum piarum, Testamenta, Codicilli, Contractus antenuptiales, Foedera Principum, et alia cum sacrae, tum politicae antiquitatis monumenta, ad Germaniam inferiorem, vicinasque Provincias spectantia, continentur. Brux. 1627, 4°.

Donationum Belgicorum Libri II in quibus Ecclesiarum et Principatuum Belgii origines, incrementa, mutationes, et alia cum Sacrae tum Politicae antiquitatis monumenta, ex ipsis Tabularum publicarum fontibus hausta, proponuntur, Notisque illustrantur. Antv. 1629. 4°.

Notitia Ecclesiarum Belgii in qua, Tabulis Dinationum piarum longâ annorum serie digestis, sacra et politica Germaniae inferioris, vicinarumque Provinciarum Historia, explosis fabulis, recensetur et illustratur. Antv. 1630. 4°.

Deze vier hoogst belangrijke verzamelingen zijn naderhand door Foppens op nieuw uitgegeven, in 2 folio deelen, en vermeerderd met nog 2 anderen, welke eene gelijksoortige verzameling behelzen. (*A. Miraei, Opera diplomatica et Historica, Ed. J. F. Foppens, 2 vol. fol. Lovanii* 1723 *et Diplonatum Belg. nova collectio seu supplementum ad Opera Diplonitica Miraei: Cura et studio J. F. Foppens*, T. III. et IV. Brux. 1734. fol.)

Galliae Belgicae sub Imperatoribus Romanis et Viarum in ea Militarium Typus. Antv. 1630. fol.

De congregationibus clericorum in communi viventium. Ut Theatinorum, Societatis Jesu, Barnabitarum, Somaschae, Oratorii, Doctrinae Christianae, et aliorum Liber Singularis. Colon. 1632. 12°.

Ser. Isabellae Clarae Eugeniae Hispaniarum Iufantis, Laudatio funebris. Antv. 1634. 4°.

Codex Regularum et Constitionum Clericalium, in quo forma Institutionis Canonicorum et Santimonialium canonice viventium; Leges item scriptae Fratrum Vitae Communis, Theatinorum, Paulinorum, seu Barnabitarum, Societatis Jesu, Clericorum Somasoae seu S. Majoli Papiensis, Boni Jesu, Oratorii, Oblatorum S. Ambrosii, Ministrantium Infirmis, Clericorum Minorum, B. Mariae, Scholarum piarum, Doctrinae Christianae, et aluiarvm Religiosarum familiarum in congregatione viventium recitantur, Notisque illustrantur. Antv. 1630. fol.

Bibliotheca Ecclesiastica, sive Nomenclatores septem veteres, S. Hieronymus, Presbyter et Doctor Ecclesiae, Gennadius Massiliensis, S. Ildefonsus Toletanus, Sigibertus Gemblacensis, S. Isidorus Hispalensis, Honorius Augustodunensis, Henricus Gandavensis, Aub. Miraci.... Auctariis ac Scholiis illustravit. Antv. 1639. fol.

Bibliotheca Ecclesiastica, sive de scriptoribus Ecclesiasticis, qui ab anno Christi 1494, *quo Joannes Ttrithemius desinit, ad usque tempora nostra floruerunt. Pars altera Aub. Miraei. Decani Antv. Opus posthumum. Aubertus van den Eede, Canonicus, sigillifer et scholasticus Antverpiensis publicabat.* Id. 1640. fol.

Deze beide deelen zijn opgenomen in de *Bibliotheca Ecclesiastica — curante J. Alb. Fabricio.* Hamburgi 1718. fol. Hij was ook van plan het leven van Godfried van Bouillon in het licht te geven.

Foppens heeft de verschillende werken van Miraeus over de Staats- en Kerkgeschiedenis vereenigd en uitgegeven, met den titel: Miraei *Opera diplomatica et historica.* Brux. 1723—1748, 4 vol. in fol. De Koninklijke Academie van Belgie heeft in hare *Bulletins* opgenomen, doch ook als *Appendix* afzonderlijk het licht doen zien *Revue critique des Opera diplomatica de Miraeus sur les livres reposant aux archives departementales à Lille, par M. A. le Glay.* Brux. 1856. 8°.

Miraeus heeft verschillende werken in mss. nagelaten, die het eigendom werden van den boekdrukker E. Friex te Brussel, en ter perse zouden gegaan zijn, indien zij niet met zijn huis verbrand waren bij het bombardement dezer stad door de Franschen in 1695. Léon de Burbure heeft *Lettres inédites d'Aubert Le Mire* uitgegeven in *Messager des sciences historiques de Belgique*, année 1859 p. 318 et 433. Men vindt een *Lettre d'Aubert Le Mire aux Bollandistes* in *Bibliopihle Belge*, T. II. p. 153. Ook heeft de Baron de Reiffenberg in hetzelfde werk T. II. p. 153 en T. III. p. 238 gegeven den *Catalogue des Oeuvres d'Aubert Lemire*, 57 in getal.

Zijn portret is door A. van Dyck geschilderd en door P. Pontius gegraveerd. In *Bulletin de l'Acad. royale des sciences, lettres et des beaux arts de Belgique* 1863, p. 40 leest men: dat „M. C. B., „vicaire au Minimes à Bruxelles," een prijs betaalde voor zijn „*Mémoire sur la vie et les ouvrages* d'Aubert le Mire."

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 146, 147; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 89—92; Miraei, *Bibl. Eccles.* (Elogium); Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 107, 111; T. Magiri, *Eponym.* p. 595, 396; J. Del-Rio, *Orat. in funere* J. Miraei, Antv. 1611, 8°.; L. Beyerlinck, *Parentalia in funere J. Miraei*, Antv. 1612, 8°.; Joannes a Sancto Laurentio, *Orat. Funeb. in Obitum J. Miraeci, Quarti Episc.* Antv. Duaci 1611, 4°.; Pope Blount, *Cens.*, p. 977 seqq.; Erycii Puteani, *Cent. II. Epist.* 63; Graevii *Cohors. Mus.*, p. 206, 214; Gottl. Krantzius, *ad Conringium Saec. XVII*, c. V. p. 218 (27); *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. vol. II. p. 137—156; *Saxe, Onow.*, T. IV. p. 238; *Anal.* p. 576; Freheri, *Theatr.*, Part. IV. p. 1533, 1534, c. icone; Conring, *Censur. diplom.*, c. VII. p. 117; *Id. de antiquit. Acad. supplem.*, 32; J. G. Vossius, *de Scient Mathem.*, C. LXVIII. § 29, p. 407; Morhovius, *Polyhistor.* T. I. C. XVIII. § 39, p. 205; Tom. I. et *Polyh. Pract.*, L. IV. § 13, p. 518, Tem. II; Crenii *Animad. Phil.* T. X. p. 252, 253; Pars, *Index Bat.*, p. 401, 402; Joh. Fabricii, *Hist. Bibl.*, Part. III. p. 449, 450; J. A. Fabricius, *Bibl. Antiq.* p. 57, 113, 144, 167; Paquot, *Mém.* T. I. p. 137 suiv.; Niceron, *Mém.* T. VII. p. 277, 287; *Messager des secences historiq. de Belgique*, 1849, p. 318; Goetard, *Rapport*, p. 324; Baillet, *Jugem*, T. II. p. 28, 29; *Nouv. Dict. hist.*; *Biagr. Univ.*, *Nouv. Biogr. génér.*; *Compte rendu des Séances de la Comm. royale d'Hist.* T. X. n. 2. p. 277; De Wind, *Bibl. v. Geschieds.* bl. 367, volgg.; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. I. bl. 222; Moreri, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Jöcher, Rotermund.

MIRAEUS (Johannes) of MIRE (Jean le), neef van den vorige, werd den 6 Jan. 1560 te Brussel geboren, studeerde te Leuven in de wijsbegeerte, vervolgens te Douay, waar hij ook de rhetorica en de Grieksche taal onderwees, en na in 1588 licentiaat in de godgeleerdheid te zijn geworden, naar Brussel terugkeerde, waar hij pastoor der parochie van St. Jacob, gezegd van Coudenbergh, werd. Kort daarop werd hij kanunnik van St. Gudule en den 30 Mei 1604 tot bisschop van Antwerpen gewijd. Hij overleed 12 Jan. 1611, in den ouderdom van 51 jaren. Johannes Del-rio, deken te Antwerpen, Jan de St. Laurent, hoogleeraar te Douai, en Laurens Beyerlinck hielden lijkredenen op hem, die uitgegeven zijn. Zijn marmeren grafsteen vindt men in de O. L. V. kerk te Antwerpen. Zijn zinspreuk was: *Futura prospice.*

Men heeft van hem:

Decreta Synodi Diocoesanae Antverpiensis, mense Maïo anni 1610 *celebratae, praesidente in ea Rmo in Christo Patre et Domino Joanne Miraeo Episcopo Antverpiensi*, Antv. 1610, 8°. ook in de Concilien van P. Labbé, en in *Decreta et statuta tam in Synodis Provincialibus Archiepiscopatus Mechliniensis, quam in Synodis Episcopatus Antverpiensis per Ill^mos ac R^mos DD. Archiepiscopos nec non Episcopos eorumdem impressa.* Antv. 1680, 8°.

Zij worden ook gevonden achter de Concilien in Duitschland, uitgegeven door P. Hartzheim, Jesuit, doctor van Keulen, gestorven in 't begin van 1763. Vooraan vindt men de toespraak van Miraeus aan zijne geestelijkheid.

B. Mariae Virginis in colle Acuto apud Sichem Brabantiae oppidam Beneficia ac Miracula fideliter descripta, ms. in 4°.

Dit werk heeft den grondslag gelegd tot het werk van O. L. V. van Scherpenheuvel door Justus Lipsius.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 505; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 538; Castillion, *Sacra Chron. Belgii*, p. 505; Sweertii

Ath. Belg., p. 449—451; Raiffius, *Belg. Christ.*, p. 19—23; Paquot, *Mém.* p. 33, 34.

MIRANDOLLE van GHERT (H.), Med. Dr. te Breda en 's Hage, schreef:

Diatribe medica de Dysenteria, quae sparsim grassata fuit. Bredae 1780. Rott. 1780.

Zie Le Roy, *Bibl. Med.*, T. III. p. 1325.

MIRICA (Andreas), te Lemmer geboren, zette zich, na zijne studien op een reis door Italie en Frankrijk volbragt te hebben, als med. dr. te Leeuwarden neer, waar hij ook de latijnsche, grieksche en hebreeuwsche taal beoefende. Hij was even ervaren in de godgeleerdheid als in de geneeskunde. Hij stierf 6 Dec. 1585, na voor zijn dood zijn handschriften verbrand te hebben.

Zie Adam., *Vitae Medic.* p. 277; Suffrid. Petrus *de Scriptor Frisiae*, p. 296; Jöcher; Rotermund.

MIRICENYS (Peter). Zie MARTINI (Peter).

MIRICINUS (Peter). Zie MARTINI (Peter).

MIRKINIUS of MARKINIUS (Conradus), sedert 1600 predikant te Cappelle aan den IJssel, vervolgens te Emmerik, was in 1629 predikant in het leger van Frederik Hendrik, en hield de eerste predikatie te 's Hertogenbosch na het beleg in de St. Jans kerk, waarna hij tot zijn dood het leeraarsambt in die vesting bekleedde.

Hij vertaalde:

Vergaderinghe ghehouden in de kercke van Geneve door ... DD. Joannem Calvinum. In welcke de materie van de eeuwige verkiesinghe Gods kerkelijc ende klaerlijc van hem is voorgestelt. In 't Frans Ao. 1582 *wtghegh. ende door Conradum Mirkinium, kerckend. te Cappelle op 't IJssel overgheset.* Rott. Fel. van Sambix.

Valerii Maximi, des aller vermaersten ende welsprekenden Histori-schrijvers, negen boecken van ghedenkweerdighe, loflicke woorden, daden ende geschiedenissen der Romeynen ende uytlantsche volcken, overgeset uit de Latijnsche inde Nederduytsche Tale. Rotterd. 1614, kl. 8°.

Zie Bor, *Ned. oorl.* D. V. bl. 359; *Geschiedk. Aant. omtrend Fr. Hend.*, bl. 134; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 85; *Navorscher*, D. VIII. bl. 257, D. IX. bl. 63; Muller, *Bibl. v. Pamfl. et Traktaten n°.* 1038.

MIROU (Antoine) bloeide, volgens Immerzeel, omtrent 1640 als landschapschilder in Vlaanderen. De weinige stukken, die van hem bekend zijn, zijn met figuren uit den bijbel en de geschiedenis gestoffeerd, goed geteekend en los behandeld.

Zie Immerzeel.

MIRLAER (Fr. Herm.), schoonschrijver uit de tweede helft der 17e eeuw.

Men heeft van hem:

Exemplaer boek, inhoudende allerhande Geschriften. Antw. 1686, 4°.

MIS ( ), Abcoude vermeldt van hem:

De Antichrist vermorselt door den hamer van Godts woord, 8°.

Zie Abcoude, *Aant. en vervolg*, bl. 140.

MISKENNINCK (Dorotheus) gaf vermoedelijk in 1682 in het licht:

Het Roomsch-Catholyck Mondt-stopperken, vervattende de verschillen des Geloofs en kenteeckens der H. Kerck, enz. met een Rymvers der H. Misse.

Als dichter verdient hij geen melding.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MISSY (Jean Rousset de). Zie ROUSSET de MISSY (Jean).

MISTEUS (Roland), volgens Rotermund een Nederlandsch geschiedschrijver.

Men heeft van hem:

Historia Belgica, s. Commentarius rerum sub tribus gubernaeribus, comite Mansfeldio, etc. Accedunt Ambr. Spinulae historiae, describente Josepho Gamarino. Colon. 1611, 4°. 1640, 4°.

Zie Rotermund.

MIST (Mr. Jan Uytenhage de) wordt door sommigen gehouden voor den schrijver van:

De Stadhouderlycke Regeeringe in Hollandt ende West-Vrieslant. Dat is Een kort ende bondigh verhael van de Gedenckwaerdigste daden ende wercken der Hollansche Stadhouders; aenvangh nemende met het Stadthouderschap van Prins Willem den I, ende eyndigende met de doodt van Prins Willem de II. Midsgaders Een korte verhandelinge van de nootsaeckelickeyt ofte den ondienst van des Stadthouders hooge ampten ende bedieningen in denselven Lande, ende dat in dese tijden. t'Amsterd. By Joan Cyprianus van der Gracht, 1662.

Volgens A. D. Schenkel, op wiens Catalogus het ms. van dit werk voorkomt, (*Cat.* te Hage 1864, p. 22), is de Mist er de schrijver van, doch Pieter Paulus (*Verh. der Unie van Utrecht*, D. I. bl. 73) en D. Groebe (*Iets over P. de la Court en zijne schriften* in *Kunst- en Letterb.* 1844, n°. 39, bl. 178) schrijven het aan P. de la Court toe.

Vertoog van de Algemeene vryheid der Staten van Holland ende West-Vriesland, onder ende gedurende de bedieninge onser Graeven, opgesteld door N. N. beminner der gemeene vrijheit. Anno 1684 in 4°. p. 32.

De vaste gronde Vrij- en Geregtigheden van de Regeering van Hollant en West-Vrieslant, mitsgaders van alle de leden van de zelve, door een liefhebber der Vryheit, bevestigt met anttyntycque Documenten daar toe behorende. Anno 1684 in 4°. p. 48.

Dat eene populare ofte volks regeering voor de gemeenen Ingeseeten van Hollandt seer schadelick, Ene Monarchale ofte Eenhooftige doodelick ende daar en tegen Eene Aristokratische Regering, Bestaande uyt vele aansienlijke Hollandse Edelen, ende Burgeren daartoe gekoren, seer heylzaem is, ofte yder van dien respective soude wesen schadelick, doodelick ende Heylsaem. Prov. cap. 14. *Mijn Leven enz.* Amst. 1684.

MIST (Mr. Jacob Abraham Uytenhage de), werd den 20 April 1749 te Zalt-Bommel geboren. Zijn oom van moederszijde A. Vestrinck, burgemeester van Kampen, nam hem tot zoon aan en vertrouwde hem toe aan het geleide en onderwijs van den geleerden rector J. D. van Hoven.

Vervolgens studeerde hij te Leyden, en verkreeg in 1766, na de verdediging eener Dissertatie *de imperii alienatione* het meesterschap in de regten. In Kampen teruggekeerd, werd hij een der drie secretarissen van die stad, mengde zich later in de politieke twisten, waarin hij de anti-stadhouderlijke partij was toegedaan, werd in 1796 lid der nationale vergadering, en behoorde in 1798 tot het getal van hen, die van hunne posten verdreven en in gevankelijke bewaring gesteld werden. Na zijn ontslag leefde hij een geruimen tijd als ambteloos burger, eerst in de Beverwijk, daarna te Amsterdam, waar hij in 1800 zijne woonplaats vestigde. In tijden van meerdere kalmte en gematigdheid weigerde hij echter niet het vaderland op nieuw met zijne bekwaamheden ten dienste te staan. Hij aanvaardde dan den hem opgedragen post van Lid van het Committé tot de Aziatische Zaken, en verwierf zich in die betrekking zoo veel eer en vertrouwen, dat hij in 1802 door het toenmalig staatsbewind met den belangrijken en moeijelijken post vereerd werd om als Commissaris-Generaal naar de Kaap de goede Hoop te vertrekken, ten einde die volkplanting van de Engelschen over te nemen, en alles aldaar ten nutte zoo der Kolonie als van het Moederland te regelen. In 1805 keerde hij naar het vaderland terug en toen een jaar later het koninkrijk van Holland ingesteld en Lodewijk op zijn troon geplaatst werd, was hij mede onder de mannen, die de nieuwe koning van alle kanten om zich verzamelde; ten einde omtrent 's lands belangen te worden voorgelicht. Van onderscheiden aard, maar alle van het hoogste gewigt en het eerste aanzien, waren de waardigheden met welke hij achtereenvolgens door dien vorst bekleed werd. De laatste was die van President van het Hof van Rekeningen, welken post hij, doch op eene verminderde schaal, gedurende den treurigen tijd onzer inlijving in het Fransche keizerrijk behouden heeft. Na de herstelling onzer onafhankelijkheid werd hij door Willem I tot lid van den Raad van Koophandel en Kolonien, daarna tot Staatsraad in buitengewonen dienst benoemd, en als zoodanig in vele gewigtige commissien gebruikt, tot hij eindelijk tot lid van de Eerste Kamer werd aangesteld, welke waardigheid hij tot den dag van zijn overlijden bekleedde.

Gedurende zijn gantsche leven betoonde hij zich een vurig voorstander van kunsten en wetenschappen, had een meer dan

gewone kunde in onderscheidene vakken tot het staatsbestuur en de staatshuishouding, bijzonder met betrekking tot ons vaderland behoorende, en eene grondige kennis van het Romeinsche en hedendaagsche regt, welks beoefening hij, ook te midden zijner staatkundige werkzaamheden, bleef voortzetten. Driemaal was hij gehuwd, en had het ongeluk ook zijne derde echtgenoote, die een halfjaar voor hem uit het leven scheide, ten grave te brengen. Dezelfde ramp trof hem ten aanzien van 6 der 10 kinderen uit zijn eerste huwelijk gesproten.

De Mist was ridder van den Nederlandschen leeuw, vele jaren Directeur der Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen en lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde.

Zie *Galerie der Contemp.*, T. VII. p. 102; Rogge, *Gesch. d. Staatsreg.*, bl. 91, 102; van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. III. bl. 416—437; Kist en Royaards, *Hist. Archief*, D. VIII. bl. 279 (2e serie); *Kunst- en Letterbode*, 1825; Siegenbeek, *Hand. d. Jaarl. Vergadering der Maats. van Ned. Letterk.*, 1824, bl. 3 volgg.; *Gedenkboek van de Maats. van Nederl. Letterk.*, bl. 39; *Register der Acad. Dissertatiën en Oratiën*, 322; *Kronijk van het Hist. Genoots.*, D. VII. bl. 457, 459; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.*, D. III. bl. 308; Kobus en Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

MIST (Jan Hendrik de), geboren te Nijmegen, werd in 1737 als proponent te Gameren beroepen, in 1742 te Driel, hij overleed 1 Januarij 1795, in den ouderdom van bijna 84 jaren.

Hij schreef:

Korte schets der Goddelijke waarheden voor Eenvoudigen, achtste dr. Zalt-Bommel.

Uitgebreide schets, ter nadere verklaring der korte schets enz. Als boven.

Zie H. de Jongh, *Naamreg. der Predikanten van Gelderland*, bl. 369; *Naaml. van Nederd. boeken*, D. IV. bl. 129.

MITTENREYTTER (Johannes), beroemd orgelmaker vervaardigde (1774—1777) het orgel in de groote kerk te Hoorn, en in 1780 dat in de kerk te Berlikum.

Zie Abbing, *Geschied. der Groote kerk te Hoorn*, bl. 112 volgg.; *Boekz.* 1780, bl. 276, 277.

MITSEN (Carel Otto), zoon van George Freedrik Mitsen, predikant bij de Luthersche gemeente te Kuilenburg, werd aldaar geboren, volbragt zijne studien te Jena, werd als proponent te Amsterdam aangenomen, en na een beroep naar 's Hertogenbosch te hebben afgewezen, door de Staten des Kwartiers van Nymegen in 1724 tot adjunct van zijn vader benoemd. In 1731 ging hij naar de gemeente te Rotterdam over, werd in 1745 emeritus, en overleed den 20 April 1747, op een leeftijd van 47 jaren en nagenoeg 4 maanden.

Hij gaf in het licht:

Eene Hoogd. overzetting van *P. J. Spener*, *Eenvoudige verklaring der Christelijke leere na de order van de kleine Catechismus van Lutherus, in vragen en antwoorden en met schriftuurptaatsen bevestigt.* 1754, 8°.

Laatste Leerrede (over Ps. 121 *vs.* 8) *in de Oude Kerk van de Ev. Luth. Gem., d'ontv. Augsb. Gel. toegedaan.* Rotterd. 1736, 4°.

Het laatste Huys des Heeren boven 't eerste verheerlijkt en met vrede begaaft, naar de bootschap van Haggai 2 *vs.* 10 *ter inwijding enz.* Rotterd, 4°.

Zie Scholtz, Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. d. Evang. Luth. Kerk in Nederland*, St. I. bl. 61, II. bl. 159 volgg., VII. bl. 78; Kobus en Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.*

MIVENIUS (Daniel) te Goes geboren, studeerde te Heidelberg onder Herman Witkind, en maakte zich als wiskunstenaar bekend.

Hij schreef:

Apologia pro Philippo Lansbergio adversus Christmannum, Prof. Logices Heidelbergens. Middelb. 1605, 8°.

Epistolae quaedam Medicae cum Miscellaneis Henr. Smetii. Francof. ap. J. Rhodium, 1611, 8°.

Volgens Jöcher was hij een Engelsch geneesheer die zich meerendeels in de Nederlanden ophield en eerst te Vlissingen, later te Goes practiseerde. Ook meldt hij dat zijn *Epistola de Jos. Michaelio*, in Smetii *Miscell.* te vinden is.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 172; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 70; J. A. van Linden, *de Scrip. Med.*, p. 189; La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 250, 251; Jöcher, Rotermund.

MOBACHIUS (Vesalius). Het geslacht Mobach is uit Kleef afkomstig, waar de grootvader van Vesalius Raadsheer is geweest, diens zoon Petrus Mobach werd in 1636 predikant te Opijnen en Heesselt, in 1638 te Dieren en Spankeren, waar hij in 1650 overleed; hij was gehuwd met Margareta Ringelbach, dochter van Jan Ringelbach, koopman te Zutphen, uit welk huwelijk geboren zijn 2 dochters en 4 zonen: Wilhelmus, later predikant te Doesburg; Johannes Fredericus, waalsch predikant te Arnhem, later daar conrector; Petrus die in militaire dienst is gegaan en Vesalius (die zijne broeders en zusters overleefde) te Dieren geboren 1 September 1640. Hij bezocht de latijnsche school te Doesburg, daarna de hoogeschool te Deventer, later die te Utrecht, waar hij in de letteren en godgeleerdheid studeerde, in 1660 werd hij rector te Wageningen, in 1664 conrector te Arnhem, twee jaren later daar rector, spoedig daarna werd hij benoemd in plaats van Jan Erasmus tot conrector te Alkmaar, met de toezegging, dat hij den rector Reinerus Neuhusius later zoude opvolgen, wiens plaats hij bijna 14 jaren vervuld heeft, tot dat hij 19 November 1692 door Burgemeesters en Raad van Groningen tot rector daar benoemd werd; hij vertrok derwaarts in het begin van 1693, overleed er 13 October 1694 en werd er met veel plegtigheid begraven. — Hij was in 1663 gehuwd met Wilhelmina Frederica Hachijn, dochter van Wilhelm Hachijn, achtervolgens predikant te Calcar, Kleef en laatst hofprediker van den Keurvorst te Brandenburg, uit welk huwelijk 5 zonen en 1 dochter verwekt zijn, waarvan bij zijn overlijden nog de volgende 4 zonen in leven waren: Wilhelmus als predikant te Wormerveer, overleden 13 November 1707; Petrus Florentinus, eerst rector te Wageningen, doch bij het overlijden van zijnen vader reeds praeceptor te Groningen; Johannes Adrianus die volgt en Jacobus toen op de latijnsche school en in 1698 als student te Groningen ingeschreven. Hij schreef:

Dissertationes de triumpho Romano, Alemariae 1681, 8°.

Leges et jura triumphi Romani, in 8°.

In verzen: *Lucretia*, *Arion* en *Buda en Jacobus Koning, maar verrader van Engeland*, (volgens den Navorscher).

Een latijnsch vers van meer dan 200 regels, op het huwelijk van Mr. Jacobus Zeeman I. U. Dr. en substit. secretaris van de admiraliteit van W.-Friesland en Jonkvr. Cornelia Sonck, den 12 Februarij 1679 voltrokken, gedrukt te Alkmaar bij P. de Wees, in folio.

Een roman getiteld: *„Van gelijke bewegingen als gij,"* herdr. te Zwolle bij Tijl, 186., kl. 8°.

Zie het akadem. programma bij zijn overlijden uitgegeven; *de Navorscher*, D. XIV. bl. 144, 174, 204; Paauw en Veris; *Kerkel. alphab.*, bl. 138; de handelingen van Burgemeesters en Raad te Groningen; *Boekz. der Gel. Wer.*, 1749, *b.* bl. 115; H. de Jongh, *pred. van Gelderl.*, bl. 369; Rotermund.

MOBACH (Johannes Adrianus) te Alkmaar geboren, was een zoon van Vesalius bovengenoemd; hij genoot het voorbereidend onderwijs onder de leiding van zijnen vader te Alkmaar, en werd als student te Groningen ingeschreven 16 Junij 1693; hij verdedigde onder den hoogleeraar Braunius meermalen eenige theses, onder anderen „de vestitu Sacerdotum," werd 10 Julij 1703 predikant te Delfzijl, waar hij overleed 5 Junij 1742, in den ouderdom van 68 jaren. Hij huwde als proponent te Groningen in April 1697 met Geertruida Borgesius, dochter van Joächim Borgesius in leven hoogleeraar in de wiskunde en welsprekendheid aldaar; verwekte bij haar 3 zonen, Vesalius reeds geboren 21 Mei 1697, als jongeling overleden; Joächim die volgt, en Willem Frederik, die laatst predikant te Stevenswaard is geweest.

Hij gaf in het licht:

Gods slaande hand of predicatie over de Zeewormen, 8°.

Groningerlands hooge watervloed, 4°. Gron. 1717, 8°.

Neerlandsch lang gewenschte vrede, 4°.

Oorzaak en plaagen van Nederland wegens de sterfte van het rundvee. Gron. 1716, 4°.

Zie Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 59; *Boekz. der Gel. Wer.*, 1742, *b*, bl. 115; de kerkelijke trouwb. te Groningen; het kinderboek van de classis Appingadam; Mourik, *Naamrol*

der Godgel. schrijvers; Abconde, *Naamreg.* bl. 247, *Derde Aanh.* bl. 104.

MOBACH (JOACHIM), zoon van Johannes Adrianus bovengenoemd, geboren in de Ommelanden 19 Julij 1699, werd in 1717 als student te Groningen ingeschreven en proponent bij de classis van Appingadam 2 October 1724. Hij werd predikant te Diever in Drenthe 2 December 1725, te Nijkerk in Friesland 1737, te 's Hertogenbosch in 1742, emeritus in 1777, en overleed te 's Hertogenbosch 7 December 1790. Hij huwde in April 1727 Josina Vegilin van Claerbergen, dochter van Frederik Vegilin van Claerbergen en Jayke Cornelisdochter van Bosman; zij overleed kinderloos 7 April 1744.

Hij schreef:

Zedige Aanmerkingen, en tegen bedenkingen over het zedig onderzoek wie moogen en moeten ten Avondmaal gaan door M. Swarte, briefsgewijs opgesteld, met het vervolg of tweede brief. Leeuw. 1740, 4°.

De zuyvre leer der Hervormde Kerke nopens de personen die zouden en moeten ten Avondmaal gaan verdedigt, opgehelderd tegen M. Swarte, 8°.

De staat van een uitverkorenen, zoo voor als bijzonder onder en na zijne bekeering. Leyd. 1740, 2 dl. 4°.

Afscheid- en intreerede. 's Hertogenb. 1741, 4°.

Bijzondere deugden en pligten van een Christen of Christelijke Zedekunde. Leeuw. 1741, 4°.

Over Jesaia LVI. 's Hage 1741, 4°.

Afscheids- en intree-redens, uitgesproken tot de gemeentens van Nykerk en 's Hertogenbosch, verrijkt met eenige noten en aanmerkingen. 's Hertogenb. 1742, 4°.

Lijkpredikatie over den Professor G. van Midlum. 's Hertogenb. 1743, 4°.

De lang gewenschte en vast aanstaande Bekeering van het volk der Jooden, nevens de wijzen van dien, verklaart uyt Jeremia XXXI, verrijkt met Aanmerkingen en Nooten. Uytr. 1746, 4°.

Gelukwensching aan alle inwoonders in 't gemeen en allerley staats en 's lands persoonen in 't byzonder, wegens de blijde Aanstelling van Zijne Doorl. Hoogheid, den Heere W. K. H. F. tot stadhouder van de Unie, nevens opwekking tot eed en pligt, uytgesprooken in eene leerrede over Rechter. VI, vs. 12 en 13 en 14. 's Hertogenb. 1747.

Salomons Zalving ten Koning over Israël, op de aanstelling van Zijne Doorl. Hoogheit W. K. H. F., tot Stadhouder, Kapitein en Admiraal Generaal van de VII Provintien der Vereenigde Nederlanden, toegepast. 's Hertogenb. 1747.

De bazuine aan den mond ofte Geestelijk alarmgeblaas, in tyden van drukkende en dreigende noden, om een ieder bij tijds voor 't nakend verderf, trouwhartig te waarschouwen, tot Boete en Bekeering op te wekken enz. in verschede Boet-Predicatiën, tevens eenige schetsen om Bedestonden te houden, met een bijgevoegd Gebed, om bij die gelegentheid te doen, tot aanleiding voor de jonge Nazireers. Amst. 1747, 4°.

Post Nubila Phoebus. Het licht uit de duisternis voortgebragt, vertoond in verscheiden Leerredenen, slaande op den toestand van ons land, als bijzonder op den lang gewenschten vrede, daarop gevolgd en gevierd den 27 October, uit Kon. VIII : 56—58. Dord. 1747, 4°.

Nederlandsch lang uitgestelde hoop, eindlijk vervuld door de blijde geboorte van den Erfprins, Willem den V, in III Leerredenen, uit Psalm XLV : 17 en 2 Cor. 1 : 10 en Psalm LXXX : 5. Dordr. 1748, 4°.

De Stadhouderlijke Regering noodig voor Land en Kerk, even daarom bevestigd en erflijk vereenigd door de Heeren Staten van de Provintien der Vereenigde Nederlanden, in het Hoogvorstelijk Huis van Zijn Doorl. Hoogheit W. K. H. F. Prinse van Oranje en Nassau, vertoond in twee Leerredenen. Dordr. 1748, 4°.

Boet-predicatie. Amst. 1750, 4°.

Boet-predicatie uit Nehemia IX vs. 1, 2 en 3 op den Bededag den 24 Maart 1751 uitgesprooken, ter oorzaake van de zwaare overstrooming der waaters, waarin voorkomt een beknopt verhaal van de laatste Inundatie, ter zelver tijd voorgevallen, nevens het Gebedt, bij die gelegentheid uitgestort. Amst. 1751, 4°.

Lijkreden op Prins Willem IV. Amst. 1751, 4°.

Zedige Bedenkingen nopens 't werkje van den Eerw. Heer Ant. van Os, over 1 Cor. 1 vs. 30, vervat in een Brief aan een trouw leeraar in Gods kerk. Amst. 1753, 4°.

Der. Staaten Verbodsdag plegtig gevierd den 18 Febr. 1756 uyt Nahum 1 vs. 5, 6 en 7, waarin gehandelt wordt van de ontzachlijke water beroering en de zoo geduchte Aardbeeving van den Eerste November 1755 te Lisbon en elders, nevens de gene die juyst op die selve Biddag, ook in ons land voorviel: met een onderzoek waar uyt deselve ontstaan, als mede hoe verre zij voorboden van den ondergang der waereld zijn, gelijk ook in Openbaringe XVIII wel een voorzegging is van de verwoesting van Lisbon, dan liever een andere stad, als ook bedenking over de groote Comeet. Amst. 1756, 4°.

Historisch verhaal en Register der voornaamste Aardbevingen sedert de schepping der waereld enz.

Keur der verhevenste Gezigten vertoond aan Jesajas, Ezechiel, Daniel en Johannes, welke breedvoerig ontvouwd en met elkander vergeleeken worden. Amst. 1758, 4°.

Zie *Boekz.* 1761 *b.*, bl. 380—396.

Plegtige Redevoering ter gedagtenis vernieuwing van de verovering der vermaarde Hoofstad 's Hertogenbosch, den 17 September 1629, onder het wijs en dapper beleid van Frederik Hendrik, Prinse van Oranje, gedaan den 17 Sept. 1758 uit Psalm XXXI : 22. 's Hertogeb. 1758, 4°.

Lijkrede op haar Koninglijke Hoogheit Anna enz., uit Prediker VI : 10. 's Hertogeb. 1759.

Plechtige Redenvoering gedaan op den Algemeenen Dank-, Vast- en Bededag, gehouden den 2 Maart 1767, toegepast op de Algemeene vreede, en de eerste zitting van Zijne Hoogheid Willem V als Erfstadhouder enz. in de Staats- en Raadsvergaderinge enz., uit Psalm LXXII : 1, 2, 3. 's Hertogeb. 1763, 4°.

Plegtige dankpredikatie op den zo blyde en allerheuchelijkste Geboorte van Zijne Doorl. Hoogheid Willem Frederik, Prinse van Oranje, geboren 24 Aug. 1772, uit Ps. LXXII : 15. Amst. 1773.

Zie *Boekz.* 1773 *a.*, bl. 90.

Gedenktekenen opgericht ter herdenking van het tweemaal honderdjaarig Tijdgewricht en Jubelfeest, zoo van de Reformatie in 't gemeen, als het dies aangaande voorgevallene in den jare 1578 enz., in eene Leerrede uit Exod. XIX : 4—5 vertoond. Amst. 1778.

Zie *Boekz.* 1778 *a.*, bl. 635.

Kort verhaal van eenige zeldsame en wetenswaardige bijzonderheden voorgevallen bij de inneming van 's Hertogenbosch. 's Bosch 1779, 4°.

Zie *Boekz.* 1778 *b.*, bl. 587.

Beschrijving der St. Jans Kerk te 's Bosch. 's Bosch 1789, 12°.

Mobach beoefende ook, doch niet zeer gelukkig, de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn heilwensch op de vrede, in 1784 tusschen Engeland en de Hollandsche republiek gesloten, beoordeeld in de *Polit. Kruijer*, D. IV. bl. 60, en een *grafschrift op E. C. Visch*, echtgenoot van zijn ambtgenoot Prof. Abdias Velingius.

Zie over zijne Avondmaals twist met M. Swartte: Ypeij en Dermout, *Geschied. der Nederl. Herv kerk*, D. III. bl. 613; Lorgion, *de Herv. kerk van Friesl.*, bl. 252; Ypeij, *Gesch. van de Krist. kerk in de 18e eeuw*, D. VII. bl. 402, ook komt hij voor in de *Kanselontluistering in Nederl. Herv. kerk*, bl. 114—125; T. A. Romein, *de Herv. pred. van Drenthe*, bl. 162; *Stamboek van Fr. Adel*, D. I. bl. 393; Abconde, *Naamreg.*, bl. ; Abconde en Arrenberg, bl. ; *Cat. der Bibl. van het N. Brab. Genootс. en Supplem. Cat.*, n°. 1136, 1735, 1768, 2263, 2375, 4969; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Heringa, *Naaml.*, bl. 65; Kobus en de Rivicourt.

MOBACHIUS QUAET (DANIEL) begon in 1724 de geneeskundige praktijk te 's Hertogenbosch uit te oefenen, en werd den 17 Julij 1730 hoogleeraar in de geneeskunde. Zijne openingerede *de medicina a mundo condito ad nostra usque tempora* is in druk verschenen. In 1741 vertaalde hij in eene plegtige redevoering de *Historia morbi elapso anno inter Helmondanos Plebejos epidemice grassati, benevolo Nobilissimorum et Potentissimorum foederati Belgii Ordinum decreto sub ejus praesidio, per egregium Medicum Grotemaker feliciter curati.* Mobachius bekleedde de aanzienlijkste betrekkingen, bezat

eene uitgebreide praktijk en de algemeene achting zijner medeburgers. Hij overleed omtrent het jaar 1754.

Zie Dr. C. R. Hermans, *Geschiedenis der Ill. en Latijnsche school te 's Hertogenbosch*, bl. 27; *Commercium Literarium*, Neurenb. 1732, p. 68; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1741 *b.*, bl. 90.

MOBACHIUS QUAET, (Wilhelmus) zoon van den vorige, sedert 1759 predikant Waverenveen, in 1762 te 's Hertogenbosch, werd den 4 Sept. 1765 hoogleeraar in de wijsbegeerte, in 1769 predikant te Haarlem, waar hij 27 Januarij 1792 overleed.

Zie Hermans, t. a. p., bl. 32.

MOCK (Laurens), secretaris van Middelburg. Deze werd door den Magistraat gevoegd bij den, den 22 Aug. 1570 door den bisschop de Castro, benoemden kanunnik Thomas Menevorstius "om van alle personen, poorters en ingezetenen van Middelburg en Arnemuiden te ontvangen en te visiteren alle boeken, en die zij bevinden zouden dat gecorrigeerd zouden moeten wezen onder zich te behouden."

Een dergelijk onderzoek werd in Jan. daaraanvolgenden ook in de scholen gedaan.

Toen het Spaansche krijgsvolk in 1572, wegens wanbetaling, oproerig dreigde te worden, opende men te Middelburg eene leening voor den koning van Spanje ter hunner betaling. Mock was een der eerste, die zich tot deelname aan die leening bereid betoonde.

Zie 's Gravezande, *Hist. aaneenschakeling*, bl. 135, 284.

MOCKEMA (Popke van) ook POPKA TOT MORRA genoemd, zoon van Botte van Mockema, die ook reeds op het huis Mockema te Morra woonde. Popke is kinderloos overleden. Hij was in 141. Grietman van Oostdongeradeel.

Zie van Sminia, *N. Naaml. van Grietmannen*, bl. 76, 77.

MOCKEMA (Gerbrand) leefde in het laatst der XVe en in den aanvang der XVIe eeuw, en was een der voornaamste edelen onder de Vetkoopers. Ook hij onderwierp zich na de vestiging van de Saksische heerschappij, doch werd, op beschuldiging dat hij met den Stadhouder van den Graaf van Oost-Friesland tot omkeering van den toenmaligen stand van zaken zou zaamgespannen hebben, gevangen genomen, wredelijk gepijnigd, en bekende schuld, doch betuigde later zijn onschuld, waar zich dan ook Janke Douwema en anderen van overtuigd hielden.

De Stadhouder durfde, zonder zich met het gezag van den Keizer tegen opspraak te wapenen, het vonnis des doods niet ten uitvoer te brengen. Toen hij dit bekomen had, werd Mockema den 16 November 1512 onthalsd.

Zie Gabbema, bl. 271; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Gron. Volksalmanak*, 1844; Eekhoff, *Geschied. v. Friesland*, bl. 135; van Sminia, levensschets van hem en zijn broeder Tjaard Mockema, die insgelijks een grooten rol in de staatkundige beweging van dien tijd speelde; in *Leeuwaarder Courant*, 1834, n°. 14.

MODA (Johan). Toen Winschoten in 1593 door Verdugo werd beschoten, lag Moda, sergeant van kapitein Johan van den Corput, in de kerk, en verdedigde zich anderhalven dag met 30 man zoo dapper, dat Verdugo hem prees en op vrije voeten stelde.

Zie Bor, *Verv. d. Nederl. oorlogen*. B. XXX. fol. 34. *De verovering van Winschoten, door de Spanjaarden, in 1593. een berijmd verhaal* in *Gron. Volksalm.* 1840, bl. 89 volgg.

MODA (Gerhardus) was bevriend met Frans Hemsterhuis, en toen deze in 1661 zich te Groningen bevond, schreef Moda, die er toen S. S. Theol. et ling. Orient. student was, een Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche spreuk in diens album. In 1666 werd hij predikant te Burgwerd en Hichtum, in 1675 te Bolsward, waar hij in 1673 overleed.

Zie *Naaml. der Predd. van Bolsward*, bl. 32, de Crane, *de familie Hemsterhuis*, bl. 15, 108.

MODDERMAN (Mr. Tonco) den 11 Januarij 1745 te Groningen geboren, was een man van schranderen geest en scherp vernuft, die zijne meeste gedichten niet schreef maar in zijn geheugen, dat bijzonder sterk was, bewaarde, zoodat het zijn stadgenoot Spandaw niet dan met groote moeite gelukte om met hulp van zijnen zoon, A. Modderman, eenige daarvan, voor de vergetelheid te bewaren en onder den titel van *Nagelaten gedichten* in 1817 uit te geven. Hij overleed te Groningen 28 April 1802.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MODDERMAN (J. J.) zoon van den vorige, werd den 4 van Herfstmaand 1786 te Groningen geboren. Al vroeg openbaarde zich in hem een groote zucht tot wijsgeerige wetenschappen, vooral tot de wiskunde. Op de hoogeschool in zijne geboortestad genoot hij het onderwijs van den hoogl. de la Faille, en gaf een blijk zijner vorderingen in het *Specimen Mathematicum de Sectionibus Conicis in ipso Cono consideratis*, den 8 Junij 1808, onder voorzitting van dezen hoogleeraar verdedigd. Sedert September 1808 wijdde hij zich onder leiding van den hoogleeraar van Beeck Calkoen aan de Utrechtsche hoogeschool der verhevene Wis- en Sterrekunde. Hij overleed in Herfstmaand 1809 aan eene rheumatike ziekte van weinige dagen.

Nog heeft men:

Th. van Swinderen, B. H. Lulofs, B. H. Steringa Kuyper en J. J. Modderman, Brieven geschreven op eene wandeling door een gedeelte van Duitschland en Holland in den zomer van 1809. Gron. 1809, 2 dn. met pl. 8°.

Zie brief van van Beeck Calkoen, *in Konst- en Letterb.* 1809, D. II. bl. 292, 293; van Swinderen en B. H. Lulofs, *ter Gedachtenis van J. J. Modderman*, 1809.

MODDERMAN (Mr. Jan Remees) geboren te Groningen, studeerde aldaar in 1794, werd Sous-Prefect van het Oldampt en Westerwolde. Toen deze betrekking verviel, wijdde hij zich aan de advocature en vertrok later naar de Oost, waar hij overleed. Hij was een bekwaam regtsgeleerde en schreef:

Iets over de door de stad Groningen op nieuw over het Oldampt, Westerwoldingerland enz. gepretendeerde Superioriteit. Gron. 1816, gr. 8°.

Rekest en inlichtende memorie van landbouwers, ter erlanging van tijdelijk verbod van, en voortdurend bezwaar op den invoer van granen en peulvruchten. Gron. 1824, 8°.

Zie van Cleef, *Alphab. Naaml.*

MODERATUS (Petrus Massenus) te Gent geboren, direkteur van het muzijkkoor van keizer Ferdinand I.

Schreef:

Declarationes purae et breves, IX Expositionibus et totidem Precationibus comprehensae: item Anglicae salutationis Meditationes. Antv. 1559, 12°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 991.

MODERSOHN (volgens van Heussen en van Rhyn MOEDERSOHN) (Justus), in 1637 te Munster in Westphalen geboren, studeerde te Leuven in de philosophie en theologie, werd in 1665 pastoor te Amsterdam, waar hij eene kerk of kapel stichtte, boven welke hij eene rijke bibliotheek plaatste. Behalve op de godgeleerdheid, legde hij zich op bijna alle wetenschappen, vooral op de wiskunde en muzijk toe, ook zou hij bijna alle talen verstaan hebben. Hij voerde den titel van protonotarius apostolicus, was lid van het kapittel van Haarlem, bachelier en meester in de kunsten, en overleed te Amsterdam den 8 Jan. 1693, in den ouderdom van 55 jaren. Men vond onder zijne papieren schetsen van verschillende werken; alleen zijn uitgegeven:

Conciones quadragesimales, seu commentarius litteralis et moralis in septem Psalmos Poenitentiales. Amst. et Antv. 1697, 8°.

Hij is naar J. de Bray door J. Klopper in fol. afgebeeld, zittende bij een' groote boekenkast, met muts op, in toga, een boek in de linkerhand, met 12 regelig Lat. vers, in fol.

Zie *Bat. Sacra*, D. IV. bl. 192; Paquot, *Mém.* T. II. p. 820; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

MODED, MODET, MODETUS (Hermannes), of Herman Strijker, die zich later ook Hendrik van Benthem noemde, werd, het juiste jaar schijnt niet bekend, te Zwolle, uit zeer geringe ouders geboren, omhelsde den geestelijken stand, nam het monnikskleed aan (men noemde hem later een "uitgeloopen religieus,") doch geraakte vroeg met de leer der hervormden bekend, en predikte die reeds, nadat hij door de keizerlijke plakaten uit Zwolle was verjaagd in 1545, zonder levensgevaar, waaraan hij telkens was blootgesteld, te vreezen, alom in de Nederlanden, bediende eenigen tijd de heimelijke gemeente te Breda (1560) en Oudenaarde, en was de eerste,

die in Nederland, op den 14 Junij 1566, het waagde in de nabijheid dier stad in het openbaar te prediken. In de volgende maand deed hij zulks voor een onafzienbare schaar nabij Gend. Van daar begaf hij zich naar Antwerpen, waar hij de gemoederen opruide en »den oppersten duitschen predikant van t' Laer," »docter Botter" en »de valsche predikant Hermannus" genoemd werd. Hij beloofden den 15 Augustus (1566) te Amsterdam in de Nieuwstad te prediken, doch liet zulks, op verzoek van den prins van Oranje na, en ging op dien dag zulks buiten doen. Hij zou aldaar den 20 Augustus van dat jaar, de oorzaak der beeldstormerij zijn geweest, doch hij verdedigde zich tegen deze beschuldiging in zijne *Apologie ofte beantwoordinghe teghens de Calumnien ende valsche beschuldinghen gestroeyet tot lasteringhe des H. Evangelies ende Zijnen persoon, door de vianden der Christelycker religie*, z. p. 1567, kl. 8°.

Uit deze *Apologie* blijkt daarentegen dat hij inderdaad heeft getoond zijnen invloed tegen de beeldstormerij te doen gelden.

Uit Antwerpen vertrok hij naar Gend, waar hij het predikambt tot in October waarnam, toen hij in een vergadering der Gereformeerden te Antwerpen verscheen, waarin een smeekschrift aan koning Philips II werd opgesteld, om vrijheid van godsdienst met aanbod van 30 tonnen schats daarvoor te zullen betalen. Dit alles gaf aanleiding dat de aandacht van het Spaansche bewind zich op hem, even als op Dathenus, vestigde, en dat de landvoogdes eene belangrijke som uitloofde om hem in hechtenis te doen nemen. Tot de beschuldigingen tegen hem ingebragt behoorden dat hij in het einde van 1566 of den aanvang van 1567 de burgers van Maastricht tot den beeldenstorm en het plunderen van kerken en kloosters zou hebben aangestookt, en dat ook op zijn aanraden, die van Maeseyk en Hasselt, het voorbeeld van de Maastrichtenaars zouden gevolgd hebben, indien de bisschop van Luik, zulks niet had weten te verhinderen, ten gevolgen waarvan Moded in het gewaad van een Franciskaner monnik ontvlood. Toen de regering van Antwerpen het prediken aldaar wilde beletten, was hij niet zoo gemakkelijk tot onderwerping aan dat besluit te bewegen als zijn ambtgenoot Taffin. Wij kunnen Moded niet van stap tot stap in dezen fel bewogen tijd volgen, noch de beschuldigingen vermelden, die tegen hem door de spaanschgezinden zijn ingebragt. Hij zelf gaf er aanleiding toe door zijn onstuimig en bemoeiziek karakter, waarvan op elke bladzijde der geschiedenis van dien tijd sporen wordt gevonden. Het heeft echter aan geen kundige mannen ontbroken die den handschoen voor hem opnamen, onder welke Willem te Water, predikant te Axel de eerste plaats verdient. Zijn invloed moet zeer groot geweest zijn, zijnen welsprekendheid niet minder; ook wordt van zijne geleerdheid goede getuigenissen gegeven, en hij behoorde tot hen aan wien Guido de Bres in 1562 de beoordeeling zijner Geloofsbelijdenis toevertrouwde.

Nadat de landvoogdes het banvonnis tegen hem geveld had, heeft hij het land verlaten, en is hij naar Engeland geweken en bekleedde mogelijk het predikambt te Norwich, waar zich toen een aanzienlijk getal Nederlandsche vluchtelingen bevonden. Zeker was hij den 3 November 1568 op de synode te Wezel, en onderteekende hare acta. Waar hij tusschen 1568 en 1572 omzwierf, is onzeker, doch in dit jaar werd hij tot eersten predikant te Zierikzee beroepen. Lofwaardig was hier zijn arbeid ter vestiging van de hervormde kerk. Niet alleen Zierikzee, maar geheel Schouwen had ten deze veel aan hem te danken, en in 1573 werd in die stad, onder zijne leiding, een coetus gehouden ter bevordering en regeling der kerkelijke belangen. Te bejammeren dat hij in twist kwam met den admiraal de Rijk over de goederen der abdij te Middelburg[1]). Volgens sommigen zou hij den kansel te baat hebben genomen om tegen den moedigen watergeus te spreken, maar zeker dat Oranje uit het geschil dezer beide mannen grooter onheil duchtende, Moded een anderen werkkring aanwees en hem tot zijn hofprediker benoemde. Ook in deze betrekking verloochende Moded zijn hoog en bitter karakter niet; ja »in deezen dienst en zelfs onder de oogen Zijner Doorluchtigheit, wist hij zich zoo qualijk te matigen dat de princes, vrouw Charlotte van Bourbon, hem in plaats van Modet, immodet noemde." Hoe lang hij de betrekking van hofprediker vervulde is onzeker; doch in 1578 kwam hij wederom te Gend, predikte daar den 5 October in de Predikheeren kerk, en liet zich zoo verre vervoeren, dat hij, op het voorbeeld Dathenus het volk ophitste, om allen »religions vrede te verwerpen," en tegen den prins van Oranje, die dezen vrede tot behoud van staat en kerk, zeer aanbeval, op den predikstoel hevig uitvoer. Hij durfde echter de komst van den prins te Gend niet afwachten, maar verliet met Dathenus in stilte de stad.

In 1580 werd Moded te Utrecht aangesteld. Reeds had hij daar sedert Paschen gepredikt, maar was eerst den 17 October als leeraar aangenomen. Wat de regering, bij wien Duifhuis nog in hooge achting stond en de consistorialen zich lieten gelden, bewoog om den onrustigen en onverdraagzamen man te benoemen, en van waar hij tot haar overkwam, heeft de geschiedenis nog niet opgelost; doch hij, die zooveel gezien en gedaan, de vlammen der brandstapels aanschouwd, aan de overwinnende watergeuzen de hand gereikt had, die zich zelf als een' der grondzuilen van den jeugdigen staat en als geroepen ter handhaving van de zuiverheid eener leer, waarvoor hij zooveel had opgeofferd, aanmerkte, meende zich te Utrecht juist op zijn plaats te bevinden, dáár was strijd en botsing, dáár vond zijn woelige geest voldoening. Dadelijk mengde hij zich dan ook in de zaak met de gemeente van St. Jacob, en de dood van Duifhuis scheen hem het geschikte tijdstip om zich aan de Utrechtsche consistorialen en dus aan de Nederduitsche kerk aan te sluiten. Den 4 Aug. 1581 met zijn ambtgenoot Wernerus Helmichius ten stadhuize ontboden, trad hij met twee predikanten van St. Jacobs kerke over de tusschen hen heerschende verschillen, in gesprek. Dit liep vruchteloos af, en nu verzocht hij in 1583 aan de Synode van Noordholland »dat dezelve wilde supplieeren voor de gemeente van Utrecht aan de geunieerde provincien, dat haer E. wilde verklaeringe doen op het dertiende artykel van de Unie van Utrecht." Dit verzoek kon de Synode in dien vorm wel niet inwilligen, maar zij besloot daartoe onder de hand te werken, met dit gevolg, dat nog ter zelfden jare van wegen de Algemeene Staten werd voorgedragen en naderhand met eenparige stemmen vastgesteld geen andere dan de Evangelische Gereformeerde religie binnen de geunieerde provincien, de openbare leering of exercitie toe te laten.

Toen Leycester aan 't bewind kwam, werd Moded een zijner ijverigste aanhangers, en zijn invloed zoo groot, dat hij zich in de keuze der wethouderschap en in de gewigtigste aangelegenheden liet gelden. Men bezigde hem tot belangrijke zendingen, en toen Leycester naar Engeland was gekeerd, vertrok hij derwaarts met geloofs- en lastbrieven, die ook door zijne ambtgenooten Sopingius, Helmichius en Uitenbogaerd, doch daartoe door hem gedwongen, geteekend waren, naar Engeland, om bescherming van de bedreigde hervormde kerk enz. en het terugzenden van den landvoogd te verzoeken. Kort hierop (Junij 1587) ondervond hij de noodlottige gevolgen zijner staatkundige bemoeijingen. De graaf van Nieuwenaar, stadhouder van Utrecht, op hem wegens zijn verzet tegen de Algemeene Staten verstoord, welligt vermoedende dat hij er op uit was hem het stadhouderschap te doen verliezen, besloot hem gevangen te nemen. Doch nu ontstond te Utrecht een oproer dat voor het ergste deed vreezen, maar door den Keulschen oud-Keurvorst Truchses en den Engelschen bevelhebber Norrits werd gestild. De Utrechsche regering oordeelde echter aan den stadhouder eenige voldoening te moeten geven en Modet, schoon de consistorie er zich tegen verzette, eenige weken in zijn openbaar dienstwerk te moeten schorssen. Intusschen verzoende Modet zich met Nieuwenaar en steeg zoo hoog in diens gunst als diens haat bitter geweest was, en toen de Leycestersche partij het onderspit moest delven, schaarde hij zich aan de zijde, tegen over welke hij tot nu toe had gestaan, doch dit belette niet dat hij in November 1588 uit de dienst der Utrechtsche gemeente werd ontslagen. Te Emden, werwaarts hij zich naar zijn ontslag had begeven, wendde hij, door tusschenkomst van den kerkeraad aldaar, pogingen aan om zich met den Utrechtschen kerkeraad te verzoenen. Deze bewerkte dan ook dat men, na een breede onderhandeling, van Utrecht een formulier van verzoening overzond, dat den 16 Aug. 1591 door

[1]) »Daar (te Zierikzee) hij der Geestlijken grootheit, en zijne wydtgapende heerschzugt openbaarde, door 't verzoek aen den Ammiraal of Scheeps-Hopman de Ryk van toezeg te hebben, van 't bewindt over de abdy tot Middelburg tegens dat het omgezet wierde." Hooft.

Modet en den kerkeraad van Emden werd aangenomen en bij Meiners en Glasius bewaard is.

Later genoot hij een jaargeld van de Staten van Holland en werd hij tot geheime diensten in Duitschland, te Keulen, Munster en elders gebruikt. Uit de opdragt van zijn geschrift tegen de Wederdoopers blijkt dat hij zich in 1603 te Middelburg ophield en uit een uitdrukking van Saravia ten jare 1612 dat hij toen nog leefde. Zijn karakter is breedvoerig door Te Water, in zijne Geschiedenis der Reformatie van Gend, Glasius in zijn Godgeleerd Nederland, en vooral door Mevrouw Bosboom — Toussaint, in haren Leycesterschen roman, meesterlijk geschetst.

Hij gaf in het licht:

Een corte tafel ende gantsch grondich Bericht van het Heylighe Nachtmael. Ghedrucht (te Antwerpen?) 1579, kl. 8°.

Grondich bericht van de yerste beginselen der Wederdoopers secten, ende wat veelderley verscheyden tacken een yder met syne aert ende dryver daeruyt gesproten syn, item van haer visioenen enz. Middelb. 1603, kl. 8°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 962, 963; *Epist. praest. vir.*, p. 362; J. v. d. Sande, *Belgic. Hist. Epitome* p. 6; Nic. Burgundius, *Hist. Belg.*, Lib. III. p. 157, seq., 159, 160, 216, 315, 316, 317, 318, 322, 324; Fl. van den Haer, *de Init. Tumult. Belg.*, L. II. p. 237, 304; Ern. Eremundi *Origo et Hist. Tumult. Belg.*, p. 162; J. F. le Petit, *Chron.*, T. II. p. 124; Hopperus, *Recueil des troubles des Pays-Bas*, p. 97, B. III. bl. 95, 96; Hooft, *Nederl. Hist.*, B. VI. bl. 235, 236, B. XXIV. bl. 1100—1107: B. XXV. bl. 212, 241; Bor, *Ned. Oorl.*, B. VI. bl. 236, B. XXI. bl. 81, B. XXII. bl. 92; Wagenaar, *Vad. Gesch.*, D. VIII. bl. 176, 190, 216, 220; *Antwerpsche Chron.*, bl. 80, 81, 87, 88, 135, 91, 92, 96, 97, 117, 120, 121, 122, 135; *Gendsche Geschied.*, D. I. bl. 6, 7. 8, 9, 10, 16, 39, 44, 47, 49, 74, 82, 83, D. II. bl. 63, 72, 88; Strada, *de Bello Belgico*, Lib. V. p. 208, 253—257, Lib. VI. p. 302; *Tegenw.*, *Staat van Zeeland*, D. IV. bl. 304, 305; Schotanus, *Gesch. v. Friesl.*, bl. 732; van Goor, *Beschrijv. v. Breda*, bl. 76; Dodt van Flensburg, *Archief*, D. III. bl. 255, 266; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.*, D. VII. bl. 142; Ens, *van de Formul.* bl. 90, 91; Wezembeek, *van den Staet d. Religie*, bl. 145—148, 150, 154, 155, 156, 157; Le Long, *Hist. Verhaal*, bl. 126; Brandt, *Kort. verh. d. Ref.*, bl. 149, 304, 587, 718, 755, 756; *Hist. d. Ref.*, D. I. bl. 347 verv., 691, 692; Uyttenbogaert, *Kerkel. Hist.*, D. III. bl. 221, 239, 252, 265—268; *Kerkel. Plakaatb.*, D. I. bl. 314; Hunnius, *Statisch Vlaanderen*, bl. 186 enz. 211, 214; Meiners, *Oost-Vrieschte Kerk. Gesch.*, D. II. bl. 291; 's Gravesande, *Syn. v. Wesel;* Te Water, *Ref. v. Zeel.*, bl. 216; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste Serie) D. V. bl. 457, D. IX. bl. 363, (tweede Serie) D. II. bl. 50, VI. bl. 273, VII. bl. 226, 278; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 3; Muller, *Cat. eener Zeldz. Verzam. v. Godgel. boeken*, bl. 94.

MODIUS (Franciscus) werd niet, gelijk Melchior Adami schrijft, te St. Omer, maar te Oudenburg onder Brugge in 1546 geboren, legde zich te Douay onder Andreas Hoius op het Grieksch en Latijn, onder Joannes Venduillius en Boetius Epo op de regtsgeleerdheid toe, vervolgde deze studie te Leuven, en werd in 1573 doctor in de regten. De onlusten bewogen hem zijn vaderland te verlaten en naar Duitschland te gaan, waar hij het grootste gedeelte van zijn leven doorbragt. In 1587 bevond hij zich te Bonn, toen deze stad bij verrassing werd ingenomen. Hij werd gevaarlijk gekwetst en van al zijn bezittingen beroofd. In zijn vaderland weergekeerd, werd hij kanunnik te Aire en Artois, in stierf in 1597 of 1599. Zijn schriften zijn:

Poëmata Varia. Wurtzburg 1583, 8°.

Novantiquae lectiones tributae in epistolas centum, etc. Francfort. 1584, in 8°., herdrukt in Tom. V van den *Thesaurus criticus* van J. Gruter. Men vindt er excerpten van in Draekenborch's uitgave van Silius Italicus.

Octosticha ad singulas cleri Romani figuras; addito libello singulari de ordinis ecclesiastici origine, progressu, vestitu. Francfort. 1685, in 4°.

Pandectae Triumphales, sive Pomparum et festorum ac solemnium apparatuum, Conviviorum, Spectaculorum, quae in inaugurationibus, naptiis et funeribus imperatorum, regum, principuumque celebrata sunt, tomi duo. Francfort. 1586 in fol. Deze beschrijving met houtsneden van Jos. Amman is zeldzaam en slechts gedeeltelijk opgenomen in Tom. XI. van den *Thes. Antiq. Graec.* van Gronovius.

Notae sive Collectanea in corpus, ut vocant, juris, hoc est in Pandectas ac Codicem Justineaneum. Francfort. 1586 in fol., laatste uitg. met noten van Denis Godefroy, van Simon van Leeuwen en anderen. Geneve 1756, 2 vol. in fol.

Rerum criminalium Praxis, et tractatus eu de re nobiliorum Jure consultorum simul collegati Fancf. 1587 in fol.

Modius heeft met aanteekeningen uitgegeven op *Aelianus* en *Modestus* (Col. 1580, 8°.), *Quintus Curtius* (ibid. 1581, 8°.), *Justinus* (Francf. 1587, 8°.), *Titus Livius* (ibid. 1607, fol.), *Vegetius*, *Frontinus* (Lugd. 1585 in 4°., Lugd. Bat. 1607, 4°.), *Cassiodorus*, *Jordanus Ravennatius*, *Ennodius Ticinensis*, voorts: *Auctarium Zonarae*, *Nicetaé Acominati*, *Nicephori Gregoras* enz. Ook gaf hij in het licht *Barn. Brissonii Lexicon Juris*, *Notae perpetuae in Pandectas et Codicem* enz.

Foppens schrijft hem nog een onuitgegeven werk toe, dat men in de Bibliotheek van St. Omer bewaarde, maar er niet meer in te vinden is. Petrus Faber beschuldigt hem van plagiaat.

Zijn beeldtenis vindt men bij Boissard en Foppens.

Zie Meleh. Adami, *Vitae Phil.* p. 425; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 247; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 234; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 300, 301; Fabricii, *Hist. Bibl.*, P. III. p. 317; Crenii, *Animadv. Philol.*, P. V. p. 149; Draeckenborchius, *Praef. ad Livium*, T. VII. p. XLV, XLVI; Saxe, *Onom.* T. III. p. 531; Boissard, *Icones Var. illustr.*, Tom IV. Num. 2; *Catal. Bibl. Bunav*, T. I. Vol. II. p. 1445, Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 70; Peerlkamp. *de Poët. Neerl.* p. 175, 176; Ryckii, *Poëm.* p. 92; Baillet, *Jugem.* T. II. p. 186, n°. 419; J. Britz, *Code de l'ancien Droiot belgique; Nouv. biogr. génér;* Jöcher.

MOELAERT (Jacob) werd in 1649 te Dordrecht geboren, begaf zich in eenigzins gevorderden leeftijd tot de schilderkunst en werd daarin onderwezen door Nicolaas Maas. Familiebelangen verpligtten hem naar Amsterdam te vertrekken en zich aldaar te belasten met het beheer van beroepsbezigheden. In zijn tusschenuren bleef hij echter de kunst beoefenen en keerde later naar Dordrecht terug, waar hij zich zoo met het schilderen van portretten en geschiedkundige onderwerpen als met verzamelen van uitgelezen papierenkunst bezig hield tot dat hij, volgens Nagler in 1727 overleed.

Zie, behalven Houbraken, van Eynden en van der Willigen, Immerzeel, Kramm; Muller, *Cat. v. Portr.*; Kobus en de Rivecourt.

MOELDER (Hieronymus), Antwerpsch dichter van

Den lijdenden Christus, ofte Passie van ons Heere Jesu Christi. Antw. 1666.

Zie Willems, *Verh. over de Nederd. Tael- en Letterk.*, D. II. bl. 184, Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 437.

MOELEN (van der) door Nagler en Kramm vermeldt als onbekend Hollandsch schilder, die te Rome werkzaam was.

MOELEN (Jacob Pietersz. van der) of VERMEULEN, door Schijn, D. II. bl. 672 zijner *Geschiedenis der Mennonisten* als schrijver vermeld.

Men heeft van hem:

Christelycke onderrichtinghe oft een clare onderwijsinghe, met grondighe Belijdenisse der voorneemste Poincten der heylsamer Leere enz. Gedr. tot Alcmaer, by Jacob de Meester wonende in de Lange Straet, in de Druckerye, 1609.

Collatio S. Scripture. Dat is, Verghelijckinge der H. Schrifturen in verscheyden geloofs-saken, daer Schrift met Schrifture verclaert ende vergheleken wort. Tot Dordrecht. Ghedr. by Jan Canin, 1602. *Met Appendix.*

Defensio, wt de heylighe godlycke Schriftuere, die dat strijdende, menschelijcke vernuft, opinie, ende schadelijcke dwalinghe wech neemt. Tot Alcmaer, by Jacob de Meester, 1599.

Vertoogh aen de Successoors des Jesuyts. D. Francisci Costeri die met zijne (maar niet de rechte) Toetsteen heeft willen toetsen ende wederlegghen de Successio Apostolica, Anno 1600 *ghedruckt te Alcmaer bij Jacob de Meester enz.* 1604.

Zie Muller, *Naaml. v. Godgel. boeken*, bl. 94, 95.

MOELINGEN (Gysbertus van) leefde in het midden der 18e eeuw en beoefende de graveerkunst, blijkens een wa-

pen met tenanten van Bruno van der Does, voorkomende op de groote kaart van het *Hoogheemraadschap van Zuid Holland*. Zijn hoofdbedrijf was echter stempelsnijder, en als stempelsnijder der Gelderache munt werd hij 15 Augustus 1769 beëedigd.

Door hem zijn de volgende Medaljes vervaardigd:

Op het bezoek van Princes Anna met de beide vorstelijke Spruiten bij hunne Grootmoeder Princes Maria Louisa in Friesland, op het Oranjewoud, 1754.

Op het eeuwfeest der Stichting van het Gereformeerd Diaconie-Weeshuis te Amsterdam.

Op de Inhuldiging van Prins Willem V als algemeen Erfstadhouder.

Op het overlijden van den Haagschen predikant Willem Muilman 7 *Febr.* 1759.

Zijn arbeid onderscheidde zich door eenig kunsttalent.

Zie *Astreca* 1854, bl. 215; *Vervolg op van Loon*, n°. 334, 343, 391; Kramm; *Navorscher* 1863, bl. 146.

MOEMOER (DE) ingenieur, werd gekwetst in het beleg van Menen 1706.

Zie Bosscha, *Nedrl. Held. te land*, D. II. bl. 395.

MOENS (ANNA MARIA), geboren 31 Augustus 1777 te Hoorn, gestorven 10 Maart 1832 te Ede. Zij had in de ouderlijke woning als kind welvaart en vreugde gekend, maar ondervond dat het aardsch geluk, vol wisselvalligheen geen heil kan geven. De storm der omwentelingen verwoestte de welvaart des huizes, maar deed in de dochter de schoonste vruchten van zelfverloochening en geloof tot rijpheid komen. De Voorzienigheid bragt haar langs dien weg tot de vervulling van den zoetsten droom harer vroege kindsheid, zich te mogen wijden aan de opvoeding van de jeugd. Op twintigjarige leeftijd zag zij zich reeds met zilver bekroond, door de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen, voor eene verhandeling over het godsdienstig en zedelijk bestaan van Jezus, gelijk zij later voor haar zedekundig schoolboek het goud ontving. Nadat zij 14 jaren lang aan een klein getal van kweekelingen hare krachten had gewijd, zag zij zich in 1817 een grooter werkkring ontsloten. Het buitengoed Kernheim te Ede was van toen aan de plaats waar zij als eene moeder woonde en werkte aan de vorming van kinderen, die haar met buitengewone liefde aankleefden en hare gedachtenis wilden in eere houden, ook door het plaatsen van een gedenkteeken op haar graf. Zij was bloedverwant en vriendin van hare naamgenoot Petronella Moens.

Behalve eenige stukjes in de *Kleine Dichterlijke Handschriften*, gaf zij in het licht:

Dichterlijke bespiegelingen over Gods voorzienigheid, den dood, het graf, de opstanding en andere Zedelijke onderwerpen. Amst. 1795, gr. 8°.

Iets ter Gedachtenis van J. C. Lavater. Gron. 1804, gr. 8°.

Tafereelen van eene Christelijke opvoeding. Amst. 1822, kl. 8°. m. pl.

Dichterlijke proeve over de Vriendschap en het wederzien onzer vrienden in de eeuwigheid, beide rijmeloos, waarbij ten slotte gevoegd is eene Cantate: *Het uitzigt der Vriendschap.* Amst. 1802.

Zie *Petr. Moens door Warnsinck en Zimmerman*, bl. 107; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; *Kunst- en Letterb.* 1832, D. I. bl. 179, 1834, D. I. bl. 34; Bennink Janssonius, *Geschied. van het Kerkgez. der Herv. Gem. in Nederl.*, D. I. bl. 286, 287.

MOENS (FR.), een kunstschilder van Middelburg, trok met Abraham Genoels naar Rome, werd aldaar den 3 Jan. 1674 in de Bend aangenomen, en verkreeg den bijnaam van *De Vlucht.*

Zie Kramm.

MOENS (HENDRIK BERNDOT), overleed te Groningen 18 Dec. 1858, als gepens. Luit. Kolonel, Militair Kommandant der Prov. Groningen, en werd op het kerkhof Zuilen bij Breda in het familiegraf bijgezet.

Zie *N. Rott. Cour.* 27 Dec. 1858.

MOENS (J.), Med. dr., schrijver eener *Dissert. de Ascite, seu de Hydrope abdominali.* Leyd. 1813, 4°.

Zie *Cat. C. H. a Roy*, T. III. p. 1173.

MOENS (JOSIAS), middelmatig dichter uit het midden der 18e eeuw. Hij plaatste zijne poëzij voor de werken zijner tijdgenooten, b. v. voor A. Andriessen, *Dichtl. Uitspanningen.* Midd. 1756.

MOENS (PETRONELLA), dochter van Petrus Moens en van Maria Lycklama à Nyholt, zag den 16 Nov. 1762 te Cubaart in Friesland, waar haar vader toen predikant was, het levenslicht. Op haar vierde jaar (haar vader was toen predikant te Aardenburg), werd zij door een kwaadaardige soort van kinderpokken en tegelijk niet minder gevaarlijke scharlakenkoorts aangetast, waar uit zij haar geheele leven blind bleef.

In weerwil hare blindheid legde zij zich op de beoefening van verscheidene kunsten en wetenschappen toe, in welke alle ze uitmunte, doch vooral op de Vaderlandsche poëzij. In 1785 behaalde zij een gouden medaille bij het Amsterdamsche genootschap van taal- en letterkunde voor het gedicht *de ware Christen*, in 1786 een groote gouden medaille van de Portugesche synagoge te Amsterdam ter dankbetuiging van een dichtstuk, getiteld: *Esther*, in *vier zangen*, in 1788 een zilveren schenkblad tot een geschenk van den Magistraat van Aardenburg, wegens een dichtstuk, getitelt: *Eerekroon voor Aardenburg*, en sedert werd zij nog negenmaal, het laatst te Antwerpen in 1840, wegens het dichtstuk *Antwerpen verheerlijkt door de groote mannen*, bekroond, en tot eerelid van verschillende dichtkundige genootschappen benoemd. In weerwil harer blindheid wist de begaafde vrouw de bekoorlijkheden der natuur op een uitmuntende wijze te schetsen. Talloos zijn de gedichten door haar deels afzonderlijk, deels in tijdschriften vooral in de *Euphonia*, jaarboekjes en elders geplaatst. Niet minder verdienstelijk maakte zij zich door het schrijven van een menigte nuttige werkjes voor de jeugd, alle bestemd om haar tot deugd en godsvrucht op te leiden en liefde voor het vaderland in te boezemen. Die liefde koesterde zij zelve in hooge mate, waarvan vooral hare *Tafereelen uit de Nederlandsche Geschiedenis* ten bewijze strekten. Zij hield briefwisseling met vele uitstekende mannen en vrouwen van haar tijd, stond in hooge achting bij het publiek als dichteres, schrijfster, bevorderaarster van al wat goed en edel was en christin. Zij overleed te Utrecht tusschen den 3 en 4 Jan. 1843, waar hare nagedachtenis plegtig gevierd werd door de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen.

J. Decker Zimmerman sprak bij die gelegenheid eene Gedachtenis rede uit, die met de *Herinneringen aangaande Petr. Moens, door W. H. Warnsinck* in 1843 met haar portret is in het licht gegeven.

Zij schreef:

(en A. van Overstraten). *Esther, in vier Boeken.* Haarl. 1786, gr. 8°.

Eerekrans voor Aardenburg en Bergen op Zoom. Amst. 1788, 4°.

Ruth, in vier boeken berijmd. 's Hage en Amst. 1790, 4°.

Dichtk. en Prosaïsche Mengelwerken. Haarl. 1790, gr. 8°.

De Gebroeders de Witten, in vijf zangen. Utr. 1791, gr. 8°.

Johan van Oldenbarneveld. Zaltbommel 1792, gr. 8°.

H. de Groot, in zeven zangen met portr. Zutphen 1790, gr. 8°.

(en B. Bosch), *de nieuwe Constitutie van Frankrijk, twee dichtstukken.* Amst. 1792, gr. 8°.

Liederen voor het Vaderland. Dordr. 1792, gr. 8°.

De geschiedenis der menschheid, in vijf zangen. Amst. 1793, gr. 8°.

Belanglooze liefde en ware vriendschap geschetst, in brieven. Amst. 1793, gr. 8°.

Mengelingen. Amst. 1794, gr. 8°.

Nuttige Uitspanningen. Haarl. 1795, gr. 8°.

Onderwijs in de godsdienst voor de jeugd. Amst. 1795, 8°.

Vruchten der eenzaamheid. Amst. 1798, gr. 8°.

Mijne vrije denkwijze over belangrijke onderwerpen, met plat 's Hage 1798, gr. 8°.

Bespiegelingen over Europa in de XVIIIe eeuw, in vier zangen. Haarl. 1802, gr. 8°.

Letterkransje voor lieve en brave kinderen, met pl. Haarl. kl. 8°. Haarl. 1806. 4e. dr. Haarl. 1828.

De kleine Suse Bronkhorst, met een pl. Haarl. 1809, 1825 gr. en kl. 8°.

Historie van den Heer Willem Erfstee, in brieven m. pl., 3 D. Zaltbommel 1809, gr. 8°.
De twaalf maanden des jaars in bespiegelingen, vier stukken, m. pl. Haarl. 1810, gr. 8°.
Carolina van Eldenberg, of de beproefde huwelijks-trouw, 3 *D. m. pl.* Amst. 1812, gr. 8°.
Karel van Rozenburg, of de zegepraal der deugdzame liefde. Dordr. 1814, 2 D. gr. 8°.
De Kleine Willem, of het huisgezin van den Heer Lausbach, 2e dr. met pl. Amst. 1815, gr. 8°.
Mengelwerk bestaande in bespiegelingen, dichtstukken, verhalen en brieven. Dordr. 1815, gr. 8°.
Aan de vrolijke bloesemknopjes der Menschelijke Maatschappij met gekl. plaatjes. Amst. 1816, 16°.
Aardenburg, of de onbekende Volkplanting in Zuid-Amerika.
Onverwelkelijk bloemkransje voor de lieve jeugd, m. pl. Amst. 1817, 16°.
Bloempjes der vreugde voor de lieve kindschheid m. pl. Haarl. 1817, 16°.
Mengelpoëzij. Amst. 1819, gr. 8°.
Herfstbloempjes voor de lieve jeugd, m. pl. Amst. 1819, 16°.
De jonge Sophia, m. pl. Amst. 1819, 8°.
Winterloveren, m. pl. Amst. 1820, 16°.
Frederik Bernstein. Amst. 1822, 2 D. m. pl., gr. 8°.
Tafereelen uit de Nederl. geschiedenis, dichterlijk geschetst voor de jeugd. Haarl. 1823, kl. 8°., m. pl. ibid. 1829.
Dichtkundige Proeve. Amst. gr. 8°.
(en W. H. Warnsinck Bsz.) *'smenschen begin, midden en einde, m. pl.* Amst. 1824, kl. 8°.
Mevrouw Veltman en hare Voedsterlingen; een geschenk voor kinderen, m. pl. Devent. 1825, kl. 12°.
Nieuw Nederlandsch A-B boek m. pl. Amst. 1825, kl. 8°.
Herman en Susanna, of Tafereel van een gelukkig burgerhuisgezin. Amst. gr. 8°.
Klein geschenk aan de Nederl. jeugd. Amst. 1825 m. pl., kl. 8°.
Dagboek voor mijne mannelijke landgenooten. Amst. 1831, 8°., 2 dn.
Gedichtjes en gesprekken voor kinderen. Amst. 1826, m. pl., gr. 8°.
(en W. H. Warnsinck Bsz.), *Waarheid en verdichting.* Amst. 1828, gr. 8°.
De dankbare Vriezen aan geheel Nederland; dichtstuk. Haarl. 1828, 8°.
Letter-Looveren, gestrooid voor mijne jonge Landgenooten. Zwolle 1829 m. pl., kl. 8°.
Legaat aan mijne Vrouwelijke Landgenooten. Amst. 1830, 8°.
Uitboezeming aan mijn geliefd Vaderland en de Noord-Nederlanders. Haarl. 1835, gr. 8°.
Mevrouw Liliënstal en hare kinderen, of geschenk aan mijne jeugdige vriendinnen, m. p. Amst. 1831, kl. 8°.
Vijf verhalen, ten geschenke aan mijne leergrage Landgenooten, in uren van Uitspanning. Haarl. 1831, gr. 8°.
Eene week in de lente op het land. Haarl. 1833, gr. 8°.
Gelegenheids gedichtjes voor de lieve Vaderl. jeugd. Leyd. 1833, kl. 8°.
Willem en Ada of het ongenoegzame van den natuurlijke godsdienst. Een geschenk voor mijne jonge landgenooten. Leyd. 1833.
Gebeden voor kinderen. Amst. 1834, kl. 8°.
Gedichten, op vriendelijke uitnoodiging vervaardigd door.... en gezongen bij gelegenheid der plegtige viering van het 20-jarig bestaan des departement Koevorden, behoorende tot de Maats. Tot Nut van 't Algemeen, op den 9 *April* 1833. Koevorden 1833, gr. 8°.
Bij de terugkomst van de vaderl. helden Chassé en Koopman met alle de dappere verdedigers van het burgslot bij Antwerpen, uit Frankrijk, op den Vaderl. bodem. Utr. 1833, gr. 8°.
Gedichtjes voor de vrolijke ontluikende jeugd. Haarl. 1834, m. pl.
Zestal brieven over, vooral in dezen tijd, belangrijke godsdienstige onderwerpen. Amst. 1834, gr. 8°.
Een zestal godsdienstige overdenkingen, ter bemoediging mijner lijdende natuurgenooten. Koevorden 1839, gr. 8°.
Tweede zestal godsd. overdenkingen ter bemoediging mijner lijdende natuurgenooten. Ald. 1839, gr. 8°.
Kleine Vertellingen voor kinderen. Deventer 1835, 16°. m. pl.
De jonge Sophia, 2e dr. Amst. 1837, kl. 8°. m. pl.
Vreugdezang bij het tweede eeuwfeest van Utrechts Hoogeschool. Utr. 1837, gr. 8°.
Zestal verhalen voor het ontluikend geslacht, door dezelfs vriendin. Amst. 1837, kl 8°., 2e dr. Amst. 1841.
Geschenk voor lieve kleinen, in den morgenstond des levens. Koevorden 1838, kl. 8°.
Klein geschenk voor zoete en gehoorzame kinderen, door hunne liefh. vriendin. Koevorden 1838, kl. 8°. m. pl.
Kleine verhalen voor lieve vaderl. kinderen. Devent. 1838, 16°. m. pl.
Gelegenheids Gedichtjes voor de Nederl. jeugd. Nieuwe uitg. Amst. 1839, kl. 8°.
Antwerp. verheerlijkt door de groote mannen die het heeft voortgebragt. Utr. 1840, gr. 8°.
Nieuw geschenk aan de lieve jeugd, van hare heilbegerende vriendin. Dev. 1840, 16°. m. pl.
Iets voor de lieve kleinen, die eerst beginnen te lezen. Koevorden 1840, kl. 8°.
De goede grootmoeder met hare kleinkinderen. Koevordem, kl. 8°. m. pl.
Toonen der Christel. weemoeds bij het onvoorzien overlijden van Utrechts hoogleeraar Jodicus Heringa Ez., den 18 *Jan.* 1840. Utr. 1840.
Eenige gedichtjes voor kinderen, als een klein geschenk. Amst. 1841, kl. 8°.
Verhalen en Gedichtjes voor de lieve jeugd. Koevorden, kl. 8°. m. pl.
Holl. Fr. Duits. en Eng. verhalen door Henry Brocke, T. H. Greb, Harison, Langbein, Petr. Moens en anderen. Amst. 1842, gr. 3°.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1835, D. I. bl. 617, 1843, D. I. bl. 17; van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. bl. ; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Nederl. Lett.*, D. III. bl. 293; *Naaml. van boeken; Navorscher*, D. VI. bl. 258, D. IX. bl. 94; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. Portr.*

MOENS of MOYUS (Simon), beroemd als vervaardiger van Clavecimbels, werd in 1532 lid der corporatie van St. Lucas te Antwerpen.

Zie *Recherches sur les facteurs de clavins et des luthiers d'Anvers* in *Bulletins de la Comm. de l'Acad. royale en Belge*, 1863.

MOENS (Reinoud), buitengewoon Kon. Raad, toen Delft en Rotterdam in 1572 aan de zijde der Staten waren overgegaan, verliet het Hof van Holland, meest uit Spaansche leden bestaande, 's Hage en week naar Utrecht, behalve Moens en de Griffier Barthold Ernst.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 381.

MOENS (Hendrik, Grave van), heer van Kronenburg, vrij-grondheer van Vrijenes, Ambachtsheer van Ravensberg en Sluipwijk, Loenen enz. Hij was de zoon van Bernardyn Moens, vrijheer van Klinckerlant, Grijfoort en van Maria Magdalena van Ornia, vrijvrouw van Vrijenesse, Sluipwijk, Ravensberg, oud- en nieuw Gravecoop, Nieuwenhoeck enz. Bij opene brieven van den 1 October 1724 verleende keizer Karel VI den titel van baron aan hem en zijn broeder Gerbrand, en den 16 Dec. 1724 dien van graaf. Hij woonde toen te Amsterdam, en zijn geslacht had sedert meer dan twee eeuwen de R. C. godsdienst beleden en was ten alle tijden dat van Karel ijverig toegedaan. Hij huwde Lucie Emerentia van Burmania, weduwe van H. J. baron van Schwatzrenberg, die in 1740 in den ouderdom van 40 jaren overleed. Van beide bestaan uitstekende portretten door en naar Endlich vervaardigd.

Zie Butkens, *Trophées de Brabant, suppl.* T. I. p. 446—454, p. 456—463; *Listes den titres de Nobl. Cheval. etc.*; *Nobl. de Pays-Bas;* Ferwerda, 14e *Generatie; Tegenw. Staat der Ver. Nederl.*, D. VI. bl. 318, 319, D. VIII. bl. 55; Bachiene, *Kerk. Geogr.*, D. II. bl. 142; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amst.*, D. VIII. bl. 619; *Navors.*, D. VIII. bl. 325, D. IX. bl. 58, 120, 311, 378.

MOER (J. H. W. Muys van der) schreef:
Waarneming eener genezene venerische beenverweeking (osteosarcosis venerea) in *Algem. Vad. Letteroef.* 1819, D. XXIX. St. 2 bl. 263; 308.
Waarnemingen betreffende de hydrops votivus, of calidus in hare onderscheidene soorten. T. a. p. 1822, D. XXXII. St. 2 bl. 212, 266, 267.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 229.

MOER (J. J. VAN DE) schreef:
Eene verbeterde geneeswijze van entropium beproefd, in *Alg. gem. Vad. Letterof.* 1817, D. XXVII, St. 2 bl. 746.
Iets over een exanthema pseudo-variolosum, bij een' en ander gevaccineerden waargenomen. T. a. p. 1818, D. XXVIII. St. 2 bl. 359.

Zie Holtrop l. c., p. 229.

MOERBEEK ( ). Abcoude vermeldt van hem:
Zielstogten en andere gedigten.

Zie Abcoude, *Naamreg.*, bl. 247.

MOERBEEK (ADRIAAN ABRAHAMZ. VAN), godgeleerde, taal- en letterkundige, was in de tweede helft der 18e eeuw predikant bij de doopsgezinde gemeente te Dordrecht.
Hij gaf in het licht: de
Hoogd. Spraakmeester van Prof. J. C. Gottsched, uit het Nederduitsch van E. Zeydelaar, en voorts met zeer veel bijvoegsels vermeerderd. Dordrecht 1787, 2e. dr.
M. Kramer, Nieuw Woordenboek der Nederlandsche en Hoogd. Taal, overgezien, gezuiverd en vermeerderd door A. A. M. Leipzig 1768, 2 dn. 3e dr., 4e dr. Ibid. 1787, 4°.
M. Kramer, Niederdeutsche oder Holländische Grammatik, nebst einer alphabetischen Vorstellung, meist allen Holländischen Grund- und Stamwörter, von A. A. von Moerbeek, vermehret und verbessert. Leipzig 1774, 8°.
Neue Vollkommene Holländische Sprachlehre. Leipz. 1791, kl. 8°. *Neue Aufl.* 1804.
Ook zette hij uit het Hoogduitsch over:
Uitvoerige verhandeling over voornaame stukken uit de vroegere en laatere Historie der Ketteren, door Joh. Laur. van Mosheim, volgens den tweeden druk. Utr. 1776, 2 dn.
De wederleggende Godgeleerdheid naar de voorleezingen van J. L. Mosheim. Utr. 1771, 2 dn.
Woordenboek des N. T. ter opheldering der Christel. leer, door W. A. Feller.

Zie Rotermund; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 375, 376; Arrenberg, *Naamr.* bl. 357; *Cat. d. Bibl. van Nederl. Letterk.*; D. I. bl. 115, 128, D. III. bl. 65; *Vad. Letteroef.*, 1787, D. I. bl. 180.

MOERBEECK (JAN ANDRIES), op *Cat. mss.* van J. Meerman, (1824) komt p. 171 het volgende handschrift (n°. 1025) van hem voor:
Aenwijsinge door wat middel den ganschen ondergang van den Koning van Spaengien ofte syne aldergrootste schaede can ofte sal te wege connen werden gebracht; opgedragen, Emmerick, 1 Mei 1625, *aan de Staten Generael en Prins Frederik Hendrik der Nederlanden; met VII tusschengevoegde gegraveerde en gekoleurde kaarten*, fr. b. verguld op snêe. Verkocht, Cat. H. W. Tydeman, 1865, p. 25, n°. 300 à *f* 4.—
Uitgegeven heeft hij:
Redenen, waerom de West-Indische Compagnie dient te trachten het Landt van Brasilien den Coninck van Spangien te ontmachtigen, en dat ten eersten. Weesende een ghedeelte der propositie gedaen door Jan Andries Moerbeeck aen ... Mauritio Prince van Oranje, etc.... in 's Gravenh. den 4, 5 *ende* 6 *April Anno* 1623. Amst. 1624. Met voorrede van Moerbeeck, gedagt. 6 Sept. 1624. De 14e—21e reden zijn overgenomen door Baudaert, B. XVI. bl. 78—80.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. I. bl. 261.

MOERBEECK (JAN VAN) of JEHAN DE MORBECQUE, eigenlijk genaamd: Jehan de Saint Omer, heer van Moerbeeck, eene heerlijkheid in Vlaanderen nabij Cassel. Hij sproot uit een der aanzienlijkste geslachten van Fransch Vlaanderen voort, dat vele dappere edellieden had opgeleverd. Moerbeeck was niet ontaard van zijne voorouderen: zoodra de gewesten besloten hadden, na den dood van Requesens, zich tegen het Spaansch geweld te verzetten, bood Moerbeeck zijn dienst aan, en nam het bevel over een bende ruiters, van wegen de Algemeene Staten op zich. Burggraaf van de Fransche Vlaamsche stad Aire zijnde, werd hem het bevel van die vesting opgedragen, van welken post hij zich tot genoegen der Algemeene Staten kweet. In 1579 teekende hij de Unie van Brussel. Met de overige edelen van Artois keerde hij tot de gehoorzaamheid des konings terug.

Zie J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 87.

MOERBEKA (PETRUS A), Med. dr. en Lat. dichter te Antwerpen, bloeide onder de regering van Karel V.
Men heeft van hem:
Prognostica futuri saeculi, aliquando igne perituri.
Exhortatio contra Turcas et Epigrammata varia. Antv. 1546; 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 749; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 904.

MOERINGH (P. H. G.), Med. dr., zoon van Mr. Adriaan Moeringh in 1713 vroedschap te Gouda, in 1720 wegens die stad tot bewindhebber der O. I. Compagnie, 1 Jan. 1729 tot burgemeester aangesteld, 14 October 1729 te Leyden overleden, door den Goudschen rector A. H. Westerhof met een Lat. grafschrift vereerd, studeerde in de medicijnen en vestigde zich te Gouda.
Men heeft van hem:
Historiae medicinales. Cum Tabb. Amst. 1739, 8°.
J. A. Kulmi Pr. Diss. de Exostosi steatomatode claviculae, ejusque felici sectione. Resp. P. H. G. Moeringh. Gedani 1732, 4°.

Zie *Levensb. van ber. en gel. Mannen*, D. I. bl. 246; *Republ. der Geleerden, Nov. en Dec.* 1729. C. H. à Roy, *Cat. Bibl. Medic.* T. IV. p. 1769, 1823.

MOERINGH (Dr. CORNELIS GERARD), zoon van Mr. Adriaan Moeringh, werd in 1730 in zijns vaders plaats, raad in de vroedschap te Gouda, bekleedde er verscheidene jaren het bailliu- en schoutsambt, was er in 1751, 1752, 1755, 1756 burgemeester en overleed 7 April 1758. Hij was de eerste die in 1747 het verzoekschrift, waarbij 't verkoopen van ambten ten behoeve van 't gemeene land begeerd werd, onderteekende, en kwam door zijn menschelijkheid, bescheidenheid en bondigheid in 1748 in deze stad oproer voor.
Deze Moeringh heeft zich ook als dichter van de volgende tooneelspelen bekend gemaakt:
Alexander en Artemisia, Treurblijeindspel. Utr. 1734, 8°.
Artaxerxes, Treurspel. Utr. 1738, 8°.
Bedrooge geldgierge koppelaers, Blijspel. Utr. 1738, 8°.
Belachelijke Redeneerder, Kluchtspel. Utr. 1740, 8°.
Dood van Seneka, Treurspel. Amst. 1743, 8°.
Gehoornde Filosooph, door slagen bevredigt. Utr. 1738.
Geschaakte Bruid, Blijspel.
Derde Meydag, of verhuistijd, Kluchtspel.
Zij zijn ook in een bundel verzameld, getiteld:
Tooneelstukken door een kunstbeminnaar, o. d. Zinsp.: Non semper arcum tendit Apollo. Utr. 1738, kl. 8°.

Zie *Nederl. Jaarb.*, D. II. bl. 1135, D. VI. bl. 60, D. IX. bl. 66, D. X. bl. 131, D. XII. bl. 406; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XX. bl. 133, 304; Bor, *Nederl. D.* II. bl. 218, 219; de Crane, *fam. Hemsterhuis*, bl. 21; Paquot, *Mém.* T. III. p. 573; Witsen Geysbeek; *B. A. C. Woordenb.*; *Reg. der Nederl. Comediespel dichteren*, bl. 81; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. 6. bl. 146.

MOERKERK (BASTIAAN), in 1750 te Gorcum geboren, was lid van het Departementaal bestuur van Holland, later burgemeester van zijn geboorteplaats.
Hij beoefende de Nederd. poëzij, en gaf in het licht:
Aan de gewapende burgerij van den Haag. Lierzang bij gelegenheid der gesloten Alliantie tusschen de Republiek der Nederlanden en die van Frankrijk. 's Hage 1795, 8°.
Hij behaalde in 1787 een gouden eereprijs bij het patriottisch genootschap te Alkmaar voor het beantwoorden eener prijsvraag.

Zie van der Aa, *N. B. A. O. Woordenb.*; *Astrea*, 1854, bl. 165.

MOERKERKEN (WILLEM VAN), herkomstig uit een oud adelijk Vlaamsch geslacht, doorgaans geheeten Graaf van Moerkerken, was de zoon van Lodewijk en van Catharina van Egmond, natuurlijke dochter van den Graaf van Buren. Zijne eene zuster huwde met Wessel van den Boetselaer, de andere met Herman van Bronkhorst, wiens drie zonen onder de verbonden Edelen waren. Hij zelve behoorde tot dit getal. Door zijn huwelijk werd hij zijn geslacht tot oneer, om die reden verbood zijn vader, bij uitersten wille dat hem de heerlijkheid Barendrecht zou toekomen.

Zie te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 138, 139, D. IV. bl. 329, 330 (over het geslacht); le Carpentier, P. III. p. 908—911; van Leeuwen, *Bat. ill.*, bl. 1008, 1009; Hoogstraten, o. h. w. *Moerkerken*; l'Espinoy, p. 93, 105, 118, 121, 122,

740; *Nobil. des P.-B.*, T. II. p. 386; *Supplém. au Nobil.*, p. 4; *Recueil Général des Familles origin. des P.-B.*, p. 223; *Quartiers Généal.*, T. I. p. 25.

MOERMANNUS (Johannes), wiskunstenaar, sterrekundige en rector der school aan de O. L. V. kerk te Antwerpen, overleed 21 Oct. 1621, in den ouderdom van 65 jaren.

Hij schreef in Lat. verzen:

Rudimenta linguae latinae in fol.

Apologia creaturarum seu fabulae versibus expressae. Antv. ap. Chr. Plantin., fol.

Zie Sweertii *Ath. Belg.* p. 301; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 539; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 70; Jöcher; Rotermund.

MOERMAN (Mr. Jan) (van der Kiele), leefde omstreeks 1560—1621 en gaf in het licht:

De cleyn Werelt, Rethorijckelyck uytgestelt, t Amstelredam. Dirck Pietersz. 1668, met door C. J. Visscher gegrav. titel, en vol koperen pl., 4°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.; Cat. der Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. I. bl. 221, 232; *Cat.* J. Koning, D. II. bl. 328.

MOERSBERGEN (Adolph van der Wael, Heer van). Zie WAAL (Adolph van der).

MOERSBERGEN (Bartholomeus van der Wael, Heer van). Zie WAAL (Bartholomeus van der).

MOERTELE (Gerolf van der) bloeide in 1460 te Gent. Hij was leerling van Daniel de Ricke, en schilderde vele tafereelen en altaarstukken voor kerken, dikwerf gezamentlijk met Lieven van den Bossche, leerling van Jan van Coudenberghe. Immerzeel vermeldt van hem:

Het laatste oordeel.
De Hemelvaart der H. Maagd.
De Marteldood der H. Barbara.
De Dood van den H. Macharius.

Zie Immerzeel.

MOESBERGH, dichter uit het midden der 18e eeuw, van wien van der Aa vermeldt een gedicht, getiteld: *de Vrijheid in Godsdienst.* Ook leverde hij in 1751 eene bijdrage tot de *Dichtkundige Cypressen bladen.*

MOERMAN (F. C.) gaf in 1825 te Utrecht in het licht: *Eerstelingen* in gr. 8°.

Zie *Naamlijst v. v. Cleef.*

MOESEL (van der), grenadier, onderscheidde zich in den slag te Straalsund (1808), toen het corps van Schill volkomen werd ten onder gebragt. Ofschoon hij vijf wonden had bekomen, wilde hij niet teruggaan voor dat dit gevecht geheel een einde had genomen.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te Land*, D. III. bl. 272.

MOESIENBROECK. Zie MEUSIENBROECK.

MOET (J. H.), organist aan de kerk der H. Theresia te 's Hage, conponist »auteur d'un grand nombre de morceaux de musique sacrée et d'une messe de Requiem avec fanfares." Hij stierf 18 April 1858 in den ouderdom van 35 jaren.

Zie Gregoir, *Biogr. des artistes Musiciens*, p. 132.

MOGGE (Jacob), een Zeeuw uit de tweede helft der 17e eeuw, wiskunstenaar en landmeter 's lands van den vrye, schreef:

Inleydinghe der Sonnewijsers en het Beschrijven van dien, hoe men op allerley voorgegeven vlack, dat van de son kan beschenen worden, een Sonnewyser beschrijven sal. Middelb. bij Z. Roman, 1686, en bij W. Goeree, 1675, fol.

Nog heeft hij uitgegeven:

Philippi Landsbergii, Beschrijvingh der vlacke Sonnewysers enz. nieuwelyx oversien ende met noodige bijvoeging verryckt. Middelb. 1666 en 1675, fol.

Zie La Rue, *Gelett. Zeel.*, bl. 334; Blommaert, *Nederd. schrijvers v. Gend*, bl. 228.

MOGGE (Rogge), uit aanzienlijken geslachte te Zierikzee, was aldaar in 1646, 1649, 1652 en 1656 burgemeester. Hij schreef, behalve Latijnsche en Fransche gedichten op uitgegeven boekwerken, een stichtelijk dichtwerkje, getiteld:

Praesepe Domini nostri Jesu Christi decantatum. Hagae Comit. 1665, 4°., na zijn dood in het licht gegeven. Hij hield briefwisseling met den Hoogl. Boxhorn, en overleed in 1656.

Zie Smallegange, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 507, 526; La Rue, *GeletT. Zeel.*, bl. 189; Boxhornii *Epist.* p. 78, 93, 118, 128; Paquot, *Mém.* T. II. p. 77; Kobus en de Rivecourt.

MOGGE (Mr. Pieter), zoon van Hubertus Mogge, heer van Renesse, burgemeester en raad van Zierikzee, werd aldaar in 1694 geboren, studeerde, zoo in zijne geboorteplaats als te Leyden, werd meester in de regten, in 1720 schepen en raad in de vroedschap verkozen, in 1727 raad zijner geboortestad, vervolgens door de Staten van Zeeland tot opperdijkgraaf van den lande van Schouwen, in plaats van burgemeester Nicolaas Anthoni Cau, aangesteld. In 1728 werd hij voor de eerste maal tot burgemeester verkoren, later bekleedde hij dit ambt nog tweemaal, tot dat hij den 20 November 1737 door de Staten van Zeeland in de generaliteit werd gedeputeerd, welke waardigheid hij tot in November 1741 bekleedde, toen hij door dezelfde Staten aangesteld werd tot ordinaris gedeputeerde in de vergadering der Staten Generaal. Hij werd tot verscheidene gewigtige handelingen gebruikt, onder anderen ook in 1753 tot het sluiten van het commercie tractaat met den koning der beide Siciliën.

Toen hij in April 1747 met den Rotterdammer beurtman te Zierikzee kwam, wilde hem het graauw ten lijve, rukte hem den hoed van 't hoofd en stak er een oranje-lint op. Men ontnam hem den degen, en voerde hem met een wagen naar het Heeren-logement, waar hij langer dan een maand werd bewaard. Toen de prins 2 Junij te Zierikzee kwam, stelde men hem terstond op vrije voeten, zonder dat iemand eenige beschuldigingen tegen hem dorst in te brengen. Hij was gehuwd, en liet bij zijn overlijden geen kinderen doch groote schatten na. Hij legateerde aan den staat tot het stichten eener akademie in zijn geboortestad, een som van ƒ420.000 en zoo de staten daartoe geen octrooi mogten verleenen tot het stichten van een arm-kinderhuis. Hij overleed 6 Nov. 1756. Zijn portret verscheen in den *Zeeuwsche Volksalm.*, 1844.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XX. bl. 75, 100; *Ned. Jaarb.*, 1756, bl. 1136, 1198; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *N. Gel. Europa*, D. XIII. bl. 188; te Water, *Levensb.*, bl. 374; *Zeeuwsche Volksalm.*, 1846, bl. 70; Muller, *Cat. v. Portr.*

MOHR (Johannes Christiaan), tijdgenoot en vriend van Schutte, Voet, Lussing en anderen, was lid der meeste dichtgenootschappen van zijn tijd, en behaalde de gouden medaille bij het Haagsche voor zijn gedicht *de voordeelen van den Christelijke godsdienst voor de burgerlijke maatschappij.* Zijne gedichten zijn meestal in de bundels der dichtgenootschappen en voor de werken zijner kunstvrienden geplaatst. Veel gerucht maakte zijn *ontzaggelijke doch nuttige beschouwing enz.*, bij den brand van den Amsterdamschen schouwburg, den 12 Mei 1772, waarin hij dien brand als een godsstraf voordroeg. Hij betreurde den dood van zijn leermeester en vriend R. Schutte in een lijkdicht, gelijk ook dien van Voet. Het laatste dichtstuk voert tot titel:

Dichtgedagten bij het graf van den Prins der Godgewijde Nederlandsche Dichteren, Joannes Eusebius Voet, in de ouderdom van 73 jaaren in 's Gravenhage overleeden op den 28 van Herfstmaand 1778. Amst. 8°.

Ook gaf hij afzonderlijk in het licht:

Overdenkingen by gelegenheit van het sterven van den Hoogl. G. J. Nahuys en deszelfs Egtgenoot. Amst. 1782, 8°.

Hij zelf overleed in 1787. Zijn dood werd betreurd door verschillende dichteren, wier rouwverzen gezamentlijk zijn in het licht gegeven.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D, IV. bl. 438; *Ter gedachtenis van J. C. Mohr;* Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 491; Schutte, *Lykd.*, bl. 126; Arrenberg, *Naamw.*, bl. 358; Kobus en de Rivecourt.

MOHR (Johan Maurits), geen Nederlander van geboorte, was sedert 1739 predikant bij de Portugeesche gemeente te Batavia. Van 1745 tot 1753 bekleedde hij aldaar de betrekking van rector bij het Godgeleerd Seminarium. Hij was ook een vlijtig beoefenaar van de sterrekunde, zoo als kan blijken uit zijne waarnemingen, die opgenomen zijn in de werken der Hollandsche Maatschappij en in de Philosophical Transactions. Zijne geschriften zijn getiteld:

Waarneminge over den schynbaren loop van Venus over de Zonneschijf den 6 Junij 1761 te Batavia. Verh. Holl. Maatschappij 1763, D. VII. bl. 380 en volg.

Waarneming van Venus by haaren uitgang van de Zonneschijf, den 4 Junij 1769 te Batavia. Ibid. D. XII. bl. 152.

Waarneming van Mercurius by zynen uitgang van de Zonneschijf, den 10 November 1769 te Batavia. Ibid. bl. 131 en volg. Deze twee laatste waarnemingen heeft men ook onder den titel:

Transitus Veneris et Mercurii in eorum exitu e disco Solis 4 Junii et 10 Nov. 1769 observatus (Phil. Tr. 1771).

Breviario da doutrina da verdade Batavia. H. Mulder, 1750.

De Bijbel. O. en N. in het Maleisch door J. M. Mohr en H. P. van de Werth. Batavia 1758, 6 dn. 8°.

Mohr is in October 1775 te Batavia overleden, en aldaar den 28 van die maand ter aarde besteld.

Zie Leupe, in *Bijdr. voor Land- en Volkenk. N. I.* D. VII. bl. 161; *Tijdschrift voor Neêrlands Indie*, D. IV, 1844; Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften;* Tydeman, *Cat.* D. I. bl. 176; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 436, 437.

MOHR (Frans Daniel), werd den 13 Julij 1774 te Keulen, waar zijn vader geneesheer was, geboren, bezocht te Duisburg o. a. de gehoorzalen der beroemde geneesheeren Günther en Carstanjer, begaf zich in den ouderdom van 19 jaren naar Holland, en werd kort na zijn aankomst bij het leger der Staten in de militaire geneeskundige dienst opgenomen met den rang van Chirurgijn-Majoor. Hij trad zijn nieuwen werkkring het eerst in bij het korps ligte troepen, onder bevel van den Luit.-Kolonel Mathieu (1794). In 1795 werd hij overgeplaatst bij het bataillon Jagers, en verbleef daarbij tot den 25 October 1800.

Gedurende deze jaren nam hij achtervolgens deel aan den veldtogt in België (1794), in Duitschland (1795), en aan de expeditie bij Texel (in 1797). Niettegenstaande de daarbij doorgestane vermoeijenissen en hoogst menigvuldige diensten, vond Mohr echter nog vrije uren, om zijne medische studiën verder voort te zetten, en begaf zich naar Leyden, waar hij, den 5 Mei 1798, den graad van med. doctor verwierf.

Na het bijwonen van den veldtogt in Noord-Holland (1799) werd Mohr, den 25 October 1800, bij het regement Saksen-Gotha geplaatst, en wij vinden hem daarmêe in 1805 in Oostenrijk, waar hij aan alle bewegingen en affaires van dat korps een werkzaam deel nam. In 1806 bij het 13 Bat. Linie-infanterie geplaatst, woonde hij daarmede de bestorming bij van Straalsund. Te dier gelegenheid vond Mohr, in eene der straten, het lijk liggen van den bij de hardnekkige verdediging dezer stad gesneuvelden Pruissischen Majoor Schill, wiens naam in de krijgsgeschiedenis van dien tijd een zeer belangrijke plaats bekleedt. Getroffen door het heldhaftig uiteinde van dezen dapperen soldaat, en door de hoogst karakteritieke uitdrukking van 's mans gelaat, amputeerde Mohr het hoofd van den romp, en zond dit aan Prof. Brugmans.

Geruimen tijd vertoefde Mohr te Straalsund, was daar belast met de zorg voor de gekwetste Denen, en verwierf zich hierdoor de warmste goedkeuring der Gouvernements-Commissie, die hem dan ook, bij vertrek uit de stad, plegtig werd betuigd.

In 1809 en 1810 ontmoeten wij Mohr in Zeeland en in 1811 als Chirurgijn-Majoor bij het hospitaal te Leeuwarden. Hier was hij weder in een zeer uitgebreiden werkkring geplaatst, toen hij onverwachts bevel kreeg om, met een regement Poolschen lanciers naar Spanje te vertrekken. Mohr gevoelde zich echter te Leeuwarden zoo gelukkig, dat hij, die reeds zoo vele gevaarlijke en vermoeijende togten had mede gemaakt, niet kon besluiten aan dien roep gevolg te geven. Hij vroeg derhalve, doch zonder gevolg, zijn eervol ontslag uit de dienst, het Gouvernement toch begreep zulk een verdienstelijk lid van het leger niet te mogen verliezen. Het ontslag werd Mohr geweigerd en hem tevens vergunning verleend zijn standplaats te Leeuwarden te behouden. In 1814 voorloopig aan het hospitaal te Breda geplaatst, verwisselde hij dit spoedig met dat van Maastricht. Tijdelijk schijnt hij echter ook dit garnizoen verlaten te hebben, en bij den veldslag van Waterloo tegenwoordig te zijn geweest. Daar toch verleende hij zijne medische zorg aan honderden gekwetste Pruissen. De toekenning van het algemeene eereteeken, vergezeld van een vleijende aanschrijving uit Berlijn, beloonde Mohr voor zijne belangrijke diensten. Dit eereteeken in de beroemde dagen van 1813, 1814 en 1815 voor uitstekende daden geschonken, werd 20 jaren later door den koning van Pruissen verwisseld met de ridderorde van den rooden adelaar 4e klasse.

Bij de reorganisatie van de militaire geneeskundige dienst in 1817, werd Mohr eerste officier van gezondheid 2e klasse, of liever, als reeds vroeger dien rang bekleed hebbende, daarin bevestigd. Hij keerde weder naar Maastricht terug, waar hij sedert, tot aan zijne pensionnering in 1845, en voorts tot zijn dood den 17 Januarij 1856 gebleven is. In 1831 werd hem het ridderkruis van de Nederlandsche Leeuw geschonken, van 1841 dagteekent zijn benoeming tot eerste officier van gezondheid der eerste klasse, en toen het 50e dienstjaar den grijzen veteraan op ruim 70-jarigen leeftijd een welverdiende rust aanbragt, was het Kommandeur kruis der orde van de Eikenkroon, nog de laatste onderscheiding, welke hij ontvangen mogt.

Zie *Astrea*, 1856, bl. 470, 471.

MOHR (Mr. J. C. van der Meer), lid der Tweede Kamer van de Staten Generaal,

gaf in 't licht:

Bedenkingen over het grondwettige, nuttige en noodzakelijke der jurij in Nederland. 's Hage 1823, gr. 8°.

Zie *Naaml. v. v. Cleef.*

MOHYUS (Ericius) of MOHY (Hendrik), werd in het laatst der XVIe eeuw geboren, legde zich op de geneeskunde toe, die hij van omtrent 1620 tot in het midden dier eeuw met grooten lof uitoefende.

Hij schreef:

Pulvis sympatheticus, quo vulnera sanantur absque Medicamenti ad partem affectam applicatione et superstitione, Galenicorum, Aristotelicorumque cribro ventilatus 1634, 4°. z. n. v. pl. Ook in het *Theatrum Sympatheticum.* Norimb. 1660, 12°, 1663, 4°.

Tertianae crisis, quâ Dominorum Petri Barbae, Proto-Medici, Praxis curandae Tertianae et Vopisci Fortunati Plempii, Professoris Lovaniensis primarii, Animadversio discutitur ac legitima demum Tertianae curatio exponitur. Lovan. 1642, 4°.

Zie Merkini, *Lindenius renov.* p. 262, 273; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 510.

MOHYUS (Remaclius) of MOHY (Remacle), werd omtrent 1555 te Rondechamps in het land van Luik, aan de grenzen van Luxemburg geboren. Na zich op de fraaije letteren te hebben toegelegd, omhelsde hij den kerkelijken staat, en werd omstreeks 1604 pastoor te Judoigne, waar hij waarschijnlijk ook het Latijn onderwees, en den 21 Julij 1621, in den ouderdom van 76 jaren overleed.

Hij gaf in het licht:

Epistolarum suasoriarum libellus, in 12°.

L'encensoir d'or, contenant les prières et pleurs de Messire Remacle Mohy, etc. Liège 1608, 12°.

Usus scholaris, in quo nomenclatura vocabulorum quorundam, Dialogi et Epistolae aliquot pueriles. Leodii 1609, 4°.

Le Cabinet Historial, contenant plusieurs exemples de vertu et de vice, de prodiges etc. Liège 1610, 4°.

Les grands Jamais du Paradis et de l'Enfer, de Messire Rem. Mohy; avec autres Admonitions pieuses. Liège 1680, 16°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 792; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 656; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60; Paquot, *Mém.* T. I. p. 510.

MOINE (Steph. le). Zie MOYNE (Steph. le)

MOIRON (... van der). Kramm meldt dat van hem *een bergachtig landschap*, waarin een legerkamp in vredestijd is voorgesteld, en *eene kermis* met een hansworst op zijn theater, beide, onder de voortbrengselen der Vlaamsche school, in de Kunstgalerij te Dresden.

Zie Kramm.

MOL (Christiaan), gezant van den Keurvorst van Brandeburg te 's Hage in 1648,

gaf in het licht:

Propositie gedaen door C. M. Gezant .... van Brandenburg etc. Ter vergad. van de H. H. Staten Generaal op den 15 Dec. 1649. Amst. 1649.

Zie Aitsema, *Saken van staat en oorlog*, D. III. bl. 269, 280; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. II. bl. 14.

MOL (Mr. Godefridus), koster der St. Jacobskerk te 's Hage, in de tweede helft der 18e eeuw. Op *Cat. de la Bibliothèq. de M.*, A. D. Schinkel (La Haye 1864) komt bl. 25 en 26 voor de beide handss.:

Register der wapens gehangen in de Groote of St. Jacobskerk, in 's Hage, sedert 1759 *tot* 1788, *gedurende het Kosterschap van Mr. Godefridus Mol*, in 4°. met korte aanteek. van G. M.

Copij van het Geslagtregister van Pieter de Vlaming van Oudshoorn en Aafje de Waal; geëxtraheerd uyt de aanteekeningen van Wigbold Muilman, pred. te 's Hage, A°. 1737, (gecop. 1773 in 4°.).

MOL (Anthonij de), gesproten uit een oud aanzienlijk geslacht dat reeds in 't beging der XIVe eeuw in Brabant in groot aanzien was, waar het, gelijk ook in Vlaanderen en elders vele heerlijkheden had. Hij was edelman van den prins van Oranje, stadhouder van leenen van Brabant, en een der verbondene edelen (1566). Het kan niet worden bewezen dat hij, gelijk men de Landvoogdesse aandiende, zijn pogingen zou aangewend hebben om 't volk tot den beeldenstorm te Brussel aan te zetten. In het een en ander vond Alva echter grond genoeg om hem te bannen als medeschuldig aan de misdaad van gekwetste majesteit. Te Water is niet zeker of hij de zoon was van Francois de Mol, Major van Leuven, gehuwd met Anna van Buenst, die verscheidene kinderen naliet, of dat hij getrouwd is geweest met Joanna de Ligny, dochter van Jan, Heer van Hamme en Philippote van der Noot, welke laatste, zuster van Philippote van Ligne, gehuwd met Gerard, Heer van Oyenbrugge, in 1578 is overleden.

Zie Te Water, *Verb. der Edel.*, D. III. bl. 139 volgg.; Hoppenis, *Recueil des troubles*, p. 98; van Meteren, *Ned. Geb.*, B. III. bl. 49; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 181; over het geslacht: *Genealogies de quelques familles des P.-Bas*, p. 122—127 en de bij te Water aangeh. schrijvers.

MOL (Jeronimus de), heer van Watermale, uit hetzelfde geslacht. Toen zich in 1579 de Roomsche geestelijkheid te Brugge tegen het afkondigen van de Unie van Utrecht verzette, en vereenigd met de oude wethouders, notabelen of aanzienlijken genoemd, het volk opstookte zich met Artois en Henegouwen te vereenigen en 's konings gunst te herwinnen, dwong zij de wethouderschap tot het aanstellen van eenen kolonel naar den zin der gemeente. Jeronimus de Mol, met deze waardigheid bekleed, bediende zich terstond van zijn magt, ontsloeg de toenmalige regenten en stelde Roomschen in hun plaats. Des anderen daags (den 3 van Hooimaand), gingen zijne aanhangers, naar 't Karmeliten klooster, waar de onroomsche Walen toen predikten, en stelden alles in roer. De bezetting, schoon door de Mol reeds afgedankt kwam in het geweer. De roomschgezinde burgerij volgde dit voorbeeld, nam den burgt in en hield de Wethouders op het stadhuis gevangen, terwijl de bezetting zich op verscheidene plaatsen verschanste. Ondertusschen riep men van beide zijde hulp van buiten in, en op verzoek der Staatschen, die den meesten spoed hadden gemaakt, kwamen acht vendels schutters van Balfours regement, te Turnhout leggende, en honderd vijftig paarden des anderen daags vroeg voor de stad. De ezelpoort, door een vendel knechten bezet, werd hun terstond geopend, waarop zij binnenrukten en de burgerwacht van de markt joegen. Mol vlood door een gat van den wal, en tot aan den hals door 't water, doch werd achterhaald en vastgezet. De Waalsche predikant, Jan Haring, voerde, uit weerwraak over den moedwil aan zijn huis gepleegd, daar men onder anderen, zijne vrouw met stooten en slaan zeer mishandeld had, met een rondas om den hals, een deel Franschen naar Mol's huis, dat leeg geplunderd werd. Vele geestelijken vloden ter stad uit, welker kerken gesloten bleven, hoewel men de Roomschgezinden niet verbood hun godsdienst in stilte uit te oefenen.

Zie Bor, *Ned. oorl.*, D. XIII. bl. 120; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 293 volgg.

MOL (Jan de), heer van Oetingen, uit hetzelfde geslacht, was ten tijde van Karel V kamerheer van het hof van Brussel. In 1561—1569 bekleedde hij de aanzienlijke waardigheid van Luitenant der Leenen in Brabant, bij welke hij den koning zelven vertegenwoordigde. In 1576 was hij een der afgevaardigden die, door de algemeene Staten naar Gend gezonden werden, en aldaar uit hunne naam den Gentschen vrede onderteekende. In 1577 onderteekende hij de Unie van Brussel en in 1579 was hij Amman van die stad.

Zie Butkens, *Troph. de Brab.*, T. II. p. 428, *Supplém.* I. p. 238; de Tassis bij Honyck van Papendrecht in de *Anal.* T. IV. p. 233; van Meteren, fol. 111; J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 45.

MOL (P. F.), waarschijnlijk uit dit zelfde geslacht, welligt de vader van Anthonij de Mol, of dezelfde met Pieter de Mol. Hij teekende de Unie van Brussel in 1577.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p. bl. 49.

MOL (Pieter de), waarschijnlijk uit hetzelfde geslacht, hield ten tijde der Nederlandsche beroerte de zijde der Hervormden en der vrijheid in Friesland, en was aldaar zeer werkzaam voor de belangen der algemeene Staten.

Zie J. Carolus, *de rebus Ch. a. Robles in Frisia gestis*, Lib. II. p. 107; Te Water, t. a. p. bl. 140; J. C. de Jonge, t. a. p. bl. 49.

MOL (Jacob de), Antwerpsch rederijker, bloeide in het midden der XVIe eeuw. In J. B. Houwaerts', *Den handel der amouruesheyt*, vindt men, volgens Snellaert, stukken van hem getiteld: *Aeneas ende Dido.* Ook worden nog van hem vermeld: *Venus en Jupiter*, *Jonstich herte* en *Fama van eere.* Koning bezat van hem een hands. getiteld: *Van Eneas en Dido, twee amoreuse spelen ghemaect ende gespeeldt t' Antwerpen, anno* 1551 (in de kamer der Voolieren). Achteraan leest men: *laat wrueten de mol. Composuit A. D.* 1552, *ende is t' Antwerpen ghespeeldt in Mayo 't zelfde jaar.*

Zie Snellaert, *Ned. Dichtk. in Belgie*, bl. 169; *Berichten van het Hist. Gezels. te Utrecht*, D. I. bl. 48; *Catal. van Hemkes*, N°. 5. bl. 1; Koning, *Cat.* (hss.) bl. 28.

MOL (Jacob de), dichter uit het midden der 17e eeuw. Behalve een tooneelstuk getiteld:

Bedrogen lichtmis, op de regel: Een snoepende kat, Wort eens gevat. Amst. 1671, heeft men van hem:

Huuwlijks Doolhof, of Diolende trouw-zucht. In 't jaar 1678 in 8°., en eenige verspreide gedichten, b. v. een *grafschrift op Dr. van Beverwyck* in *Bloemkrans van verscheide gedichten.* Amst. 1659, bl. 236.

Aen de opmerker van den tegenwoordigen tijdt, vóór den *Holl. Mercarius* 1651.

De Maats. v. Nederl. Letterkunde bezit van hem in handschrift: *Geboortedicht op de verjaringe van de eerb. en duechdr. jonge dochter Juff. Anna Franck, anno* 1661, *d.* 9 *Febr.*, *out* 21 *jaren*, fol.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 433; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.; Bibl. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I*b.* bl. 146, D. III. bl. 2.

MOL (Johannes de), zoon van Petrus de Mol (predikant te Midlum, Jisp en Middelburg), als proponent beroepen te 's Gravenpolder (1749), vervolgens predikant te Nieuw-Loosdrecht (1752), waar hij overleed, vervaardigde reeds als student een gedicht voor J. van den Honerts, *Oratio de sapientia et arte oratoria Eccles.* 1746. Voorts heeft men van hem een *Feestzang op de geboorte van den erfprins van Oranje, graaf van Buren*, 8°., en in *Boekzaal der Gel. wereld*, 1766 *a* bl. 304—308 een zeer uitvoerig gedicht, getiteld: *Loosdrechts Lijk-klacht over 't afsterven van Margaretha Helena Graefland, vrouwe van Mynden en de beide Loosdrechten, weduwe van Mr. Jacob Halewyn.*

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1749*b*, bl. 120, 736, 1752*b*, bl. 531, 1753*a*, bl. 464; 34ste *Verslag der Hand. v. h. Friesch Genoots.* 1862, 1863, bl. 11; *Cat. J. Koning*, D. II. bl. 825.

MOL (Jan de), pastoor en deken der kamer van Rhetorica te Thielt in 1632, werd in dit jaar, op stads kosten, naar Brussel gezonden om de verwijdering van tien kompagniën Spanjaarden, die hier in bewaring lagen, te verzoeken.

Zie Serrure, *Vad. Mus.* D. V. bl. 343.

MOL (Johannes van), dichter uit het midden der XVIIe eeuw. Men vindt een vers van hem vóór Slachtenhorsts *Geld. Geschied.* Zijn zinspreuk was: *Dur en Mol.*

Zie van der Aa, t. a. p.

MOL (J. van). Mogelijk dezelfde als de voorgaande. Men heeft van hem een Fransch en Hollandsch gedicht, getiteld:

Aux Nymphes d'Hollande sur le Trespas et Naissance de leurs Altesses d'Orange. Utrecht. 1650.

Zie Muller, *Bibl. v. Pamfl.*, D. II. bl. 37.

MOL (Jeroen van der), dichter uit de eerste helft der 18e eeuw. Zijn *Lijkzang en grafschrift* op Lucas Schermer (1711) wordt vermeld door van der Aa in *N. B. A. C. Woordenb.*

MOL (Jacob Buyens van), te Mol in de Kempen geboren, was Dominikaan te Antwerpen, en R. C. priester. Meermalen vervulde hij de betrekking van lector in de godgeleerdheid, prefekt van de broederschap van de rozenkrans en die van prediker in zijn klooster. Hij stierf er den 12 Junij 1604.

Hij schreef:

Gheestelyke oeffeninghe om eenigheydt met Godt te cryghen. Antw. en 's Bosch.

Den costelycken schadt der Broederschap van H. Roosen-Kransken van de aldereerweerdichste Moeder Godts in de Predic-keeren oorden ingestelt. Antw. 1600, 12°., 1605, 8°., 1614, 8°.

Hij liet in handss. na:

De levens der uitstekende mannen die tot de orde der Dominikanen hebben behoord in Engeland, Schotland, Saxe en de Nederlanden.

Vita B. Zegheri.

De Reformatione Religiosorum, Tractatus a Joanne Nyder, ord. Praed., compositus, a mendis vero a Jac. Buyens purgatus; additis locorum Scripturae ac S. S. Patrum indicationibus illustratus.

Zie De Jonghe, *Belg. Dominic*, p. 224, 225; Echard. T. II. p. 336; Paquot, *Mém.* T. III. p. 408.

MOL (Jan Baptist). Deze kunstenaar bloeide ten tijde van Rembrandt, werkte in diens manier en zou ook geetst hebben.

Zie Immerzeel.

MOL (Wouterus), werd den 21 Maart 1786 te Haarlem geboren, door zijn stadgenoot H. van Brussel in de teeken- en beginselen der schilderkunst onderwezen en genoot te gelijk onderrigt aan het Haarlemsche teekengenootschap. In 1806 verliet hij zijn vaderland en vertrok met brieven van aanbeveling aan den beroemden bloemschilder G. van Spaendonck, naar Parijs, waar hij, daar hij zijne keus op het historiele vak gevestigd had, onder de leerlingen van David werd opgenomen. Later behoorde hij tot de jonge kunstoefenaren, die door koning Lodewijk als kweekelingen naar Parijs en Rome werden gezonden. Mol bleef echter te Parijs, en vond, na het eindigen van zijn pensioen, een toereikend middel van bestaan in zijn penseel. Na de herstelling keerde hij naar zijn geboorte plaats terug, en bestudeerde vooral in het Museum van het naburige Amsterdam het uitmuntend koloriet der oude Nederlandsche meesters. Zijne *Heilige familie naar Rafael*, en het *Sterven van den Thebaanschen veldheer Epaminondas*, door hem op de tentoonstellingen van 1812 en 1813 gezonden, toonde dat hij talent bezat in het keurig copiëren van oude meesterstukken. Op die van 1818 zond hij een oorspronkelijk en zeer indrukwekkend tafereel, voorstellende het *Sterfbed van Prins Willem I.* Het werd door de prinses douairière van Oranje voor *f* 1300 gekocht, en door deze aan de koningin op haar jaarfeest geschonken. In 1820 exposeerde hij *Jacoba van Beijeren, die Frank van Borselen* bezoekt, welk schilderij echter in geene deele zijn eerste werk evenaarde. Tot zijne beste voortbrengsels behoort ook een *slapende jongeling* op Teylers Museum. Op latere tentoonstellingen trof men nog verscheidene andere historische en moderne schilderijen van dezen meester aan, ook vervaardigde hij portretten.

Doch keeren wij tot zijn meesterstuk, het *Sterfbed van Prins Willem I* terug. Van der Willigen schreef in zijn *Aanhangsel*: »Met deze schilderij opende Mol zijne loopbaan. Hij had dit stuk, of welligt de uitvoerige schets uit Parijs, waar hij voor zijne studie lang vertoefd had, medegebragt. Elk was verbaasd over dit zoo gelukkig tafereel, en ik zelf toog van daar naar Haarlem, om den man zelven te zien en te begroeten. Doch spoedig verspreidde zich het gerucht dat hij dit stuk niet alleen vervaardigd had. De proef op de som was dus, het vervolg van zijn penseelwerk te zien, en in 1820 zag men zijn *Jacoba van Beijeren*, dat in geenen deele zijn eerste werk kon evenaren. Reeds van dien tijd af had hij met de publieke opinie te kampen, en vele Haarlemsche vrienden spanden alles in, om hem op te beuren door hem werk te bestellen enz., doch hij heeft zich nimmermeer op de gewenschte hoogte kunnen verheffen. Van lieverlede nam zijn kwijnende staat toe; werd hij tot last zijner familie, ja raakte zelf in hulpbehoevenden toestand, zoodat hij, door vereenigde bijdragen van kunstliefhebbers en beoefenaars, omstreeks 1846 te Haarlem in het R. C. Weeshuis besteed en op het einde van 1850 overleden is.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm. Zijn portret bij van den Eynden.

MOL (Henri de), een der bekwaamste bouwkundigen van zijn tijd, die mede den bouw der St. Gedule te Brussel heeft daargesteld. Hij voerde den naam van Cooman, was van 1448—1461 raad der gemeente, en in 1468 burgemeester te Brussel.

Zie Le Comte de la Borde, *les Ducs de Bourgogne*, T. II. B. II. *Introd.* p. XLII; Kramm.

MOL (Robertus de), kunstgraveur, waarschijnlijk verwant aan Pieter van Mol, in 1650 te Parijs overleden. Kramm vermeldt twaalf bladen van verschillende groote naar P. de Cortone, waarbij *de triomph van Alexander den Groote op Darius*, met de latijnsche opdragt aan Urbano Sachetto, etc. plaat in de breedte, geëtst door Rob. de Mol. Deze plaat wordt ook vermeld, in den *Catalogue d'Estampes et de Dessins de feu M. Pierre Wouters, chanoine de St. Gomer à Lierre etc. Bruxelles* 1797 p. 32, en is in de verzameling J. Ph. van der Kellen te Utrecht.

Zie Kramm.

MOL (Gelle le), mogelijk de vader van Henri de Mol (hier boven), komt tusschen 1387—97 als bouwmeester voor in de oude grafelijke rekenkamer der Hertogen van Bourgondie.

Zie Le Comte de la Borde l. c., T. I. p. II. p. 10; Kramm.

MOL (Pieter van), den 17 November 1599 in de O. L. V. kerk te Antwerpen gedoopt, was van 1622—1623 meester van het St. Lucas gild een verdienstelijk kunstschilder, van wien verschillende kerken in Belgie vele voortreffelijke stukken voorkomen. Het museum te Antwerpen heeft van zijne hand eene *Aanbidding der Wijzen*, de galerij der Louvre een *Doode Christus met de heilige Vrouwen, Johannes en Joseph van Arithmathea.*

Hij schilderde ook portretten, o. a. dat van *David Teniers, den Oude*, voorkomende in De Bie's *Gulden Cabinet*, gegraveerd door P. v. Leysebetten, en dat van *Anna van Oostenrijk*, gesneden door P. de Iode, in het *Theatrum Pontificum Inperatorum etc.* Antv. 1652, 4°.

Zie Immerzeel; Kramm.

MOLANUS (Johannes) of VERMEULEN, zoon van Hendrik Vermeulen van Schoonhoven, werd te Rijssel, waarheen zich zijne ouders op dat pas bevonden, in 1553 geboren. Daar deze echter te Leuven woonden, zoo schreef hij achter zijn naam *Lovaniensis*. Hij legde zich aldaar op de philosophie en theologie toe, verwierf in 1571 den rang van magister in het laatste vak, vervolgens werd hij pauselijk en koninklijk censor, hoogleeraar in de godgeleerdheid en kanunnik van St. Pieter. Hij bragt den tijd, die hem van zijne ambtsbezigheden restte, door met het beoefenen der kerkelijke oudheden. Heerlijk is het getuigenis dat Baronius, *Praefat. ad Martyrol. Rom.* Cap. IX. van zijne verdiensten ten dien aanzien heeft afgelegd. Vooral maakte hij groote naam door zijne uitgaaf van het *Martyrologium* van Usuard. Hij overleed den 18 September 1585, werd in de St. Pieters kerk begraven. Op zijn tombe leest men zijn grafschrift dat in verschillende werken is opgenomen.

Hij schreef:

Annales Urbis Lovanii, et obsidionis illius historia. Lov. 1572, 4°.

Usuardi Martyrologium, Annotationibus auctum. Lovanii 1573 *et* 1577, 8°., *typis Hier. Wellaei, cui adhaeret Tract. de Martyrologiis.*

Indiculus et Chronicon Sanctorum Belgic., cum Calendario Belgico.

Calendarium Ecclesiasticum Antv. Plant. 1574, 12⁰.

De Canonicis libri tres. Lovan. 1587, 4⁰.

Natales Sanctorum Belgii; a morte editi Petri Louwii curâ, e Molani scedis cum Chronici Sanctorum Belgii recapitulatione. Ibid. 1595. *Duaci.* 1616, 8⁰., met een Supplement van Arnold de Raisse. Ibid. 1626.

Diarium de medicis sanctis. Ibid. 1595, 8⁰.

Cum Praef. Henr. Cuyckii de Molani vita.

Militia sacra Ducum ac Principum Brabantiae cum Notis Petri Louwii, typis Plant. 1592, 8⁰.

De historia Sacrarum imaginum et picturarum, pro vero earum usu contra abusus. Lib. IV. Lov. 1570, 1594, 8⁰.

Driemaal werd dit belangrijk werk in den loop der XVIᵉ eeuw te Antwerpen herdrukt, en in 1771 gaf Paquot er te Luik een nieuwe uitgaaf van in 4⁰. met vele aanteekeningen en supplementen. Vooral verdient het gedeelte de aandacht, dat handelt over de dwalingen van kunstenaars in het voorstellen van heilige zaken. Het gaf den abt Mery aanleiding tot het schrijven der *Theologie de peintres, Sculpteurs et Dessinateurs.* Emile Nève schreef: *Des travaux de J. Molanus sur l'iconographie Chrètienne.* Louv. 1850.

De Canonicis libri III. — De fide haereticis servandâ, libri IIII. — De fide rebellitus servandâ, lib. I. — De fide et iuramento, quae a tyranno exiguntur. Colon. 1585, 8⁰.

De piis Testamentis et quacumque piae voluntatis dispositione. Colon. 1584, 8⁰.

Orationes de Agnis Dei.

De decimis dandis et de decimis recipiendis. Colon. 1587, 8⁰.

Theologiae practieae compendium. Ibid. 1585, 1590, 8⁰.

Bibliotheca Theologica. Colon. 1618, 4⁰. P. I.

Deel II is niet gedrukt.

Hij arbeidde ook aan een uitgaaf der werken van Prosperus (Antv. 1574), en van Augustinus (Antv. 1577). Men schrijft hem ook, doch ten onregte, een historisch gedicht *Antverpua* L. B. 1615, door Joh. Molanus te Bremen (niet te Breda, zoo als de steller van het artikel *Molanus* in *Nouv. Biogr. génér.* wil) vervaardigd toe.

Zie Val. Andreas, *Farti Acad. Lovan.* en *Bibl. Belg.* p. 539 seqq.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 70; H. Cuyckii, *Elogium* voor het *Diar. Med.*; C. Loos, *Illustr. Germ. Script. Catal.*; Miraei, *Elog. Belg.*; Sweertii, *Ath. Belg.*; Sanderus, *Script. Flandriae*; A. Teissier, *Eloges des hommes ill.* T. II. p. 49 suiv.; Niceron, *Mém.* P. XXVII; *Biogr. Univ.*; *Dict. Univ.*; *Nouv. Biogr. génér.*; Jöcher; Rotermund; Kobus en de Rivecourt.

MOLANUS (Johannes) werd in Vlaanderen geboren, studeerde te Leuven, was tien jaren rector te Diesthem, maakte zich door een Epigram verdacht en werd te Gend als ketter aangeklaagd. Hij ontvlood in 1553 naar Bremen, werd door eenige jonge Vlaamsche edellieden en door den Magistraat met geld ondersteund, en in hetzelfde jaar leeraar bij het Paedagogium. In 1559 verliet hij ten gevolge der Ubiquistische twisten zijn standplaats, trok naar Duisburg, doch in 1560 wederom te Bremen tot rector van het paedagogium beroepen, keerde hij derwaarts terug en overleed er in 1585.

Hij was een aanhanger van Alb. Hardenberg. Zijn Contessio en brieven aan Hardenberg, Albert Lang, Daniel van Buren, Joh. Wier en anderen vindt men in Phil. Cassels *Bremensia* p. 556—563, 564, 616. Een latijnsch gedicht van hem op het wapen van Bremen, komt voor in Chr. Nic. Rollers, *Gesch. der Stadt Bremen*, Th. II. p. 74.

Zie Gerh. Meier, *Orat. I de scholâ Brem., natalibus, progressiu et incremento*, p. 43 seqq.; Dan. Gerdesii, *Hist. Motuum*, p. 54, Phil. Cassels, *Brem.* T. II. P. III. p. 554 seqq.; Jöcher en Rotermund.

MOLART of MOULART (Mattheus), abt der abdij van St. Gislain, gelegen tusschen Bergen in Henegouwen en Valenciennes, eene der oudste en aanzienlijkste abdijen van geheel Nederland, reeds in het midden der Xᵉ eeuw gesticht. Hij was een man in staatszaken ervaren, en van wiens bekwaamheden de algemeene Staten een nuttig gebruik maakte. Als hun afgevaardigde naar Gend gezonden, onderteekende hij, in hun naam, den Gendschen vrede; hij onderhandelde van hunnentwege met Don Jan; als een der voornaamste Geestelijke, teekende hij in 1577 de Unie van Brussel, en hij was een dergenen, die Don Jan tot het verleenen van het Eeuwig Edict overhaalden.

Met de overige geestelijken keerde deze Abt, in dien tusschentijd tot Bisschop van Atrecht verheven, tot de gehoorzaamheid des konings terug. Bij Bor komt hij voor als een der onderteekenaren van het verdrag tusschen Parma en Artois in het jaar 1579.

Zie *Not. der Algemeene Staten* 1576—1578; Bor, *Ned. oorl.*, D. II. bl. 101; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 98.

MOLANUS (Lucas), predikant te Woubrugge, doch door de Deputaten Synodi niet werkelijk beroepen, zonder consent der kerk in den dienst ingedrongen, en meermalen voor de synode te Leyden (1619) gedaagd en niet verschenen, werd door deze van zijn dienst ontzet. Hij was de gevoelens der Remonstranten toegedaan.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 37; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie) D. VII. bl. 65; Tideman, *de Rem. Broederschap*, bl. 337.

MOLD (Johannes van), in Vlaanderen geboren, ging vroeg naar Spanje, en werd te Sevilla, leerling van Ignacio Iriarte. Hij schilderde landschappen in den trant van zijn meester en overleed er in 1706.

Zie Kramm.

MOLDE (Ferdinand de), dichter uit de tweede helft der 17ᵉ eeuw.

Men heeft van hem:

D'Edelmoedige Harder, of geluckige ongevallen, blijsp. gesp. op d'Amsterd. Schouwb. Amst. 1663, kl. 8⁰.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 445; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. 1 *b.* bl. 147.

MOLE (Willem van) van Brugge, deelde in het vertrouwen van keizer Karel V, die hem dikwerf als secretaris gebruikte. Hij volgde hem naar St. Just, en Karel luisterde vaak met genoegen naar de gesprekken tusschen hem en zijn geneesheer Dr. Matthys over historische en krijgskundige onderwerpen.

Zie Vehse, *Gesch. des Ostr. Hofs und Adels.*, Th. II. S. 11, 14.

MOLEMANS (W.). Op Cat. der handss. van J. van Voorst, bl. 88, komen voor:

Dyckboeck des Landes Vollenhove, 1731 in 4⁰. 58 pag.

Dyckregister van de groote Schouwe van Vollenhove, 1724 in 4⁰. 78 pag.

Resolutien v. 1661, 1730—34, *daarbij behooren* 4 st. fol., gekopieerd door W. Molemans, voor Is. de la Planque, burgemeester van Vollenhove.

MOLEN (Regnerus van der) was eerst rector der latijnsche school op de Jouwer, werd in 1692 predikant te Hoornsterzwaag, Jubbega, Schurega, Oude- en Nyehorne, in 1703, 1705, 1711 was hij veldprediker en is in 1727 gestorven. Hij had een eenigen zoon Bernhardus Lemstra van der Molen, candidaat tot de H. dienst in 1720, rector der latijnsche school te Workum en aldaar overleden. De vader heeft een werk *over de Openbaringen* uitgegeven.

Zie Jac. Engelsma, *Volgl. d. predik. onder de Cl. v. Zevenw.* bl. 145, 146; Abcoude, *Naaml. v. boeken. Aanh.* bl. 142.

MOLEN (S. van der) schreef:

Verkl. v. h. gebr. d. Schuyfschael. Amst. 1704.

Zie *Cat. Bibl. J. G. de Crane*, bl. 49.

MOLENAAR (Cornelis), in de wandeling *Scheele Neel* genoemd, leefde in de laatste helft der XVIᵉ eeuw, ging, even als de kleermakers op het platte land van Holland, op daghuur uit schilderen en werkte naar zeker tarief, voor een groot fraai landschap dat hij in een dag afpenseelde ontving hij een daalder en voor een grondje of verschiet zeven stuivers. Voor Aegidius Coignet en andere meesters bedienden zich dikwerf van zijn hulp. Volgens Immerzeel was hij een uitstekend landschapschilder, warm koloriet, toon en penseelsbehandeling, bijzonder de boomslag waren prijselijk en hij slaagde bijzonder in de stoffaadje. Hij arbeide zonder meetstok en met vrije hand, en is te Antwerpen overleden.

Zie van Mander; Houbraken; Jacob Campo Weyerman; Immerzeel; Kramm.

MOLENAAR (NICOLAAS) schilderde landschappen, gehuchten en stadswallen, meestal bij wintertijd en besneeuwd voorgesteld, en van beeldjes en paarden wemelende ijsbanen. Vele dezer voorstellingen zijn fraai van schildering en schier koudmakend van natuurlijke voorstelling.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel.

MOLENAAR (JAN) was zeer bedreven in het voorstellen van boerengezelschappen bij trouwpartijen, gezelschaps spelen, drinkgelagen en daarvan voorkomende gevechten. Er is veel waarheid in zijne karakterschildering; zijn ordonnantien zijn rijk en gevarieerd een meestal zeer uitvoerig.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel.

MOLENAAR (JAN MIENSE) schilderde nog veel voortreffelijker dan zijn voorganger: zijne voortbrengselen zijn nog fijner, kunstiger van behandeling, beter van koloriet en harmonieuser van toon. Sommige zijner boerengezelschappen hebben een zweem van A. van Ostade. In 1827 werd te Amsterdam op de verkooping van Muller een *Boerenbruiloft* van hem voor *ƒ* 670 verkocht. Niet altijd hielden de beide laatste Molenaars de kieschheid in het oog. Kramm meldt dat een der drie Molenaars te Haarlem werd geboren en huwde met de schilderes Judith Leister, en in 1647 te Amsterdam woonde. Bartsch beschrijft van Molenaar slechts een geëtste prent, namelijk *de kroeg*, die door de Hollandsche liefhebbers aan Jan Steen wordt toegeschreven. Nagler maakt melding van *de koekebakster en hare kinderen*. Ook gaat er een boekje uit met den volgenden titel: *Eenige boeren, uitgegeven door Justus Danckaerts, J. Molenaer inv. C. Danckerts fec.* smalle prenten in 4°.

Zie de vorige aangeh. schrijvers.

MOLENAAR (JAN JANSZ. DE) of MULLENAER, schipper op het schip Mauritius op den togt van Cornelis Houtman van Alkmaar in 1595 naar Oost-Indien. Hij overleed zeer schielijk den 25 Dec. 1596 voor 't eiland Luboo. Men hield Houtman verdagt hem vergiftigd te hebben, en zette hem in de boeijen, doch hij werd den 30 vrijgesproken, schoon velen hem nogtans voor schuldig hebben gehouden.

Zie Valentijn, *O. en N. O. I.*, D. I. bl. 172, 174; *Eerste schipvaert der Holl. natie naer O. I. waerinne verhaelt wordt al wat haer sonderlings onder wegen bejegend is, als ook de conditien, religien, zeden ende huyshoudingse der volckeren enz. in Begin en Voortg. der O. J. C.* D. I.; 2°. *Voyage* fol. I.; *Oost- en West-Ind. voyagien*, bl 369, 370, 371; *Rer. et urbis Amstel. Hist. auct. Joh. Isaac. Pontano*, p. 187; Moll. *Verhand. over eenige Zeetogt. der Nederl.* 1849; *Ned. Reizen* (Amst. en Haarl. 1784) D. I. bl. 117—344. Bennet en van Wijk, *Ontdekkings Reizen*, D. III.; *Levens. der Nederl. Mannen en Vr.*, D. VIII. bl. 389—320; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 189—320.

MOLENAAR (SIMON), zoon van Gerrit Semonze Molenaar en van Femmetje Bosch, werd 15 Oct. 1682 geb. te Amsterdam, studeerde te Leyden, werd predikant te Tienhoven 1712, Lantsmeer 1715, bedankte in 1724 voor Dirksland, nam in 1727 het beroep te Vlaardingen aan en overleed aldaar 29 Sept. 1738. Hij huwde in 1712 Margaretha van Zuylen, die hem 8 kinderen schonk.

Hij schreef:

Redelijke en onvervalste melk, getrokken uit den Catechismus, Amst. 1735, 1764, 8°.

Kortbegrip, Amst. 1725, 1732, 8°.

Leerredenen.

Bijbel-Merg. ofte Kort Begrip der waare Godgeleertheid over den Heydelbergschen Catechismus, bij wogen van vragen en antwoorden, 2 D. 8°., Amst. 1723, 1725, 1742, 1743, 1751, 5e d. 1752, 1764.

Nuttige Mengelstoffen, uyt de schriften zoo des Ouden als des Nieuwen Testaments enz. Amst. 1716, 8°, 1729, 8°., Leeuw. 1750, 3de dr. 8°.

Zie van Alphen, *Prol. dec. Cathech. Palat.* § XLI plag. f. 3; Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 320, 343; van Alpen, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.*; Schotel, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.*; Sprenger van Eyk, *Gesch. en Merkw. der stad Vlaardingen*, bl. 222; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 37; Abcoude, *Naamr.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 358; Maurik, *Naaml. der Godgel. Schrijv.*; *Boekz. d. Gel. Wer.*, 1716 *b*, bl. 107, 1724 *a*, bl. 723, 1727 *a*, bl. 364, 498, 617, 1738 *b*, bl. 684, 1764, 1 bl. 217.

MOLENAAR ( ), luitenant ter zee. Toen in 1787 door de te Woerden en te Amsterdam gevestigde Commissie twee gewapende vaartuigen werden uitgerust, die post vatten op de Zuiderzee werd aan Molenaar het bevel over het eene, en den kapitein ter zee Laurens Hendrik van Pelt, dat over het andere, en tevens het gebied over al de op de Zuiderzee kruisende Amsterdamsche gewapende vaartuigen opgedragen. Toen hij uit de dienst der Admiraliteit tot dien van de Commissie van het Defensie-wezen was overgegaan, werd hij ter verantwoording opontboden, doch zonder gevolg.

MOLENAAR (ISAAK) werd den 3 van Herfstmaand 1776, te Crefeld in Kleefsland, waar zijn vader het leeraarsambt bij de Doopsgezinde gemeente bekleedde, geboren; bezocht de latijnsche scholen zijner vaderstad, en werd student bij de kweekschool der Doopsgezinden te Amsterdam, waar hij den lateren hoogleeraar Matthijs Siegenbeek nog als student vond, met hem kennis maakte en met hem Pope's *Essay on man* las. Na een vijftal jaren te Amsterdam te hebben doorgebragt, keerde hij naar de moederlijke woning (zijn vader was vroeg gestorven) terug en zette vervolgens zijne studien te Jena voort. Hier genoot hij het minzaam huisselijk verkeer van den hoogleeraar Griesbach, en den omgang van Schiller. Van Jena keerde hij naar Amsterdam terug, voltooide er zijne stuidien, en was naauwelijks in 1804 tot proponent bevorderd, of werd predikant te Zutphen, twee jaren later te Groningen, in 1808 te Zaandam, en in 1814 te Leyden, waar zijn voormalige vriend Siegenbeek hem als ambtgenoot begroette. Hier bleef hij tot 1818, toen hij te Crefeld werd beroepen, waar hij 19 April 1835 overleed. De hoogleeraren Sack, Siegenbeek en Swart hebben zijne verdiensten uitvoerig vermeld. De laatste in een afzonderlijke redevoering, den 2 Maart 1837 te Amsterdam in *Felix Meritis* uitgesproken, de beide eerste voor de door hen, na zijn dood uitgegeven bundels zijner leerredenen. Hij huwde Judith Allier.

Men heeft van hem:

Leerredenen van Isaac Molenaar: laatst predikant bij de Doopsgezinde gemeente te Crefeld, uitgegeven door de Hoogleeraren van der Palm, Siegenbeek en Muller. Amst. 1836.

Predigten von Izaäc Molenaar etc. Meurs 1836.

Zie Siegenbeek, *Brief aan S. Muller* vóór de *Leerred.*; N. Swart, *over I. M.* in *Vad. Letteroef.* (Mengelw.) 1837 bl. 381 volgg.

MOLENAAR (DIRK), zoon van Anne Molenaar en Johanna van Wageningen, werd 28 Januarij 1786 te Amersfoort geboren, en ontving zijne eerste opleiding te Utrecht, waar zich zijne ouders sedert 1 Junij gevestigd hadden. Na er twee jaren onderwijs in de oude talen genoten te hebben, werd zijne verdere opleiding aan H. J. van Laar, rector te Gouda, toevertrouwd, en keerde hij in 1804 naar Utrecht terug, waar hij als student werd ingeschreven, en de gehoorzalen zoo van anderen als inzonderheid van den hoogleeraren Royaerds, van Oordt en Huisman bezocht. Den 9 Aug. 1809 legde hij voor de classis van Utrecht zijn eerste, en naar gebruik dier dagen, dus 13 Sept. van dat zelfde jaar voor die van Amersfoort zijn tweede proponents examen af. Den 1 October daaraanvolgenden werd hij aan De Vuursche, door A. Kok, predikant te Utrecht tot de bediening des Evangelium ingeleid. Hier bragt hij 5 jaren door, en vertrok, na ook aanzoeken en beroepen om elders werkzaam te zijn ontvangen te hebben in Nov. 1814 naar Nieuw-Loosdrecht. Van daar in 1817 naar Doetinchem, in 1821 naar Middelburg en in 1822 naar 's Hage, waar hij, die zich reeds in 1819 door zijne door het Haagsche Genootschap tot verdediging van de Christ. godsdienst bekroonde verhandeling over *de ingeving der Heilige Schrift* had bekend gemaakt, als schrijver optrad door een drietal Catechisatienboekjes, die later door eene *Handleiding voor mijne leerlingen en voor Christelijke huisgezinnen* werd gevolgd. In 1827 verscheen zijn bekend *Adres aan alle mijne Hervormde geloofsgenooten*, waarin hij, en niet gelijk sommigen meenen de separatisten eerst in 1835, het eerst de dubbelzinnigheid in het formulier van onderteekening der belijdenis schriften onzer hervormde kerk, in 1816 door de Synode gemaakt, aan het licht bragt [1]). Hij zelf schetst in zijn *Aandenken* de onaangename gevolgen van dit schrijven, en de pogingen der vrijzinnige partij om hem in een ongunstig daglicht te stellen. Hij wist echter den laster zijner vijanden niet beter te logenstraffen dan door de uitgaaf van een bundel zijner leerredenen,

[1]) Zie 's mans *Aandenken*, bl. 81, 82.

die welhaast door meer anderen gevolgd werd. Hierop verscheen zijn *Praktikale Bijbelbeschouwing* voor Christen-huisgezinnen tot eene dagelijksche handleiding geschikt. Hij ving den 1 Jan. 1833 met dezen arbeid aan, gaf om de veertien dagen een blad, en voleindigde het in 13 jaren.

Veel nuts stichtte hij zoo door dit als door zijne overige werken, zoo als het *Zaligmakend geloof; De kern der geloofsleer; Over de Gemeenschap met Christus* en zoo ging hij voort door woord en pen nut te stichten tot zijn laten levensavond. In 1834 vierde hij zijn 25-jarige evangelie-dienst in de Nieuwe kerk te 's Hage, sprekende over 2 Cor. IV : 13, en in 1847 zijn 25-jarige dienst als predikant te 's Hage in de Groote kerk aldaar met eene leerrede over 2 Cor. II. : 14—17. In Oct. 1847 werd hij voor de eerste maal door eene beroerte aangetast, doch hij herstelde en mogt den 22 Maart 1857 wederom voor de gemeente optreden en den 3 October 1859 zijn 50-jarige Evangeliedienst vieren met eene leerrede over 1 Cor. XV : 10. Een jaar hierna werd hij voor de tweede maal door een beroerte getroffen, waarop hij zijn emeritaat nam en den 9 Oct. 1865 overleed. Molenaar is tweemaal gehuwd 1. 14 Mei 1812 met Johanna Verschuur, den 31 Aug. 1819 overleden; 2. 21 Sept. 1826 met Elisabeth Jacoba Erissmann, wed. L. de Vijver. De koning benoemde hem tot Commandeur van den Nederl. Leeuw. Zijn portret vindt men vóór zijn *Aandenken*. 's Gravenhage 1863.

Werken van D. Molenaar:

Verhandeling over de Ingeving der H. Schriften, (met zilver bekroond bij het Haagsch Genootschap), 's Hage 1819.

Adres aan alle mijne Hervormde Geloofsgenooten, Ald. 1827.

Leerredenen over verschillende onderwerpen, 6 dn., Ald. 1829—45.

Handleiding voor mijne leerlingen en Christenhuisgezinnen, Alb. 2 dn., 1829, 1830.

Noodige Aanwijzing van Bijbelplaatsen voor de kennis der gewijde geschiedenis, vraagboekje.

Godsdienstleer, hoofdzakelijk uit de Bijbelgeschiedenis ontleend, ibid.

Schets der Christelijke Godsdienstleer voor de Catechisatien, ibid.

De roede Gods over Nederland in de thans heerschende en verwoestende ziekte, 4 leerred., 1832.

Praktikale Bijbelbeschouwing, 13 dn., Ald. 1833—45.

De Formulieren van Eenheid bij de Hervormde Kerk in Nederland gebruikelijk, zuiver Bijbelleer, Ald. 1837.

De Formulieren van Doop en Avondmaal in derzelver Evangelische waarde en kracht beschouwd, Ald. 1838.

Noodzakelijke zelfsverdediging, 1841.

De genadeleiding Gods in de bekeering van zondaren, 2 dn., Ald. 1843, 1844.

Nieuwe Leerredenen over verschillende onderwerpen, 3 dn., Ald. 1845—52.

Het zaligmakend geloof in eenige overdenkingen voorgesteld, 1846.

De Evangelische gezangen in de Gereformeerde Kerk gebruikelijk; vóór en tegen onpartijdig en gemoedelijk beoordeeld, 1847.

Gedachtenis tot een dankbaar aandenken aan en voor de gemeente de Vuursche, Nieuw Loosdrecht, Doetinchem, Middelburg en 's Gravenhage, 6 leerred., Ald. 1847.

De Rijkdom des Bijbels beknoptelijk voorgesteld en aangewezen, (uitgegeven, door de Vereeniging ter bevordering van Christelijke Lectuur).

De Kerk des Heeren overeenkomstig het woord van God, 3 dn., 1650—54.

De kern der Christelijke leer, 1850.

Noodig onderrigt voor de Hervormde Gemeente van 's Gravenhage en geheel de Ned. Herv. Kerk naar aanleiding van het Woord van Prof. Hofstede de Groot over de Groninger Godgeleerden, 1851.

De Heidelbergsche Catechismus in Leerredenen, 2 dn., 1852, 1853.

Huis- en Handboek voor Christenen. Stichtelijke morgenoverdenkingen voor iederen dag des jaars. Met een voorwoord van D. Molenaar, 1853. In dit werk, door onderscheidene predikanten zamengesteld, komt de maand Februarij voor van de hand van D. Molenaar. Zoo ook in

Dito dito *Avondoverdenkingen*, Ald. 1854.

Feest- en Lijdensstoffen in Leerredenen, 3 dn., 1853, 1854.

Leerredenen naar aanleiding der behoefte van onzen veelbewogenen tijd op Kerkelijk gebied, Ald. 1854.

In den jaargang van de Vereeniging, Christelijke Stemmen, 1854, komt voor: *Openbrief van Ds. D. Molenaar aan.....*

Leerredenen over den strijd des geloofs bij al de bedreigingen onzer Belijdenis, Ald. 1856.

Beknopte opgaaf van de verschillende gevoelens der onderscheidene Kerkgenootschappen onder de Christenbelijders in ons Vaderland, Ald. 1856.

De waarheid. Bijbelsch Geschrift ter bevordering van kennis en Godzaligheid, 2 dn., Ald. 1858, 1860.

Laatste Leerredenen, 2 dn., Ald. 1858, 1860.

Dankbare hulde aan Gods genade gebragt bij gelegenheid der 50-jarige Evangeliebediening, 2 October 1859.

De eenige weg des heils, overdenkingen over Joh. XIV, Marc. VIII en Matth. XVIII. Ald. 1860.

De Zaligsprekingen van onzen Heer, overdenkingen over Matth. V. Ald. 1860.

Leerredenen, vroeger uitgesproken, Ald. 1861.

Het woord Gods is niet gebonden. 12 Toespraken (Leerredenen), Ald. 1862.

Aandenken. De allereerste en allerlaatste leerrede van den Weleerw. Zeer Gel. Heer D. Molenaar, benevens een afscheidswoord aan de gemeente van 's Gravenhage. 's Grav. 1863, met portret.

Na 's mans dood is een gedeelte van zijn werk, tijdens zijne verlamming met de linkerhand geschreven, uitgegeven in:

Gedachten van een bijna tachtigjarigen grijsaard over sterven en sterfbedden naar den Bijbel, Ald. 1866.

Behalve deze bundels komen er nog verschillende min of meer beknopte verhandelingen van Molenaar voor in *de Zaadzaaijer* (over *de Samaritaansche vrouw*), *de Vereeniging, Christelijke Stemmen* en andere godsdienstige periodieke werken.

Zie Molenaar, *Aandenken; Part. berigt.*

MOLENHOFF ( ) bloeide in 't midden der 17e eeuw. Men kent van hem alleen een kluchtspel, getiteld:

De Krollende Ritzaart, met de Gulden Legenden van Jan van Tongeren, (m. d. Spr.): Suegt over al den besten zin, Gelyck de By, niet als de Spin. Amst. 1659, kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 444; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I *b*. bl. 146.

MOLENTIEL (JOHANNES) kwam in 1750 als proponent te Goedereede en Stellendam, vertrok in 1753 naar Sommelsdijk, waar hij in 1755 in verschil kwam met Wilhelmus à Brakel van der Kluit, die aldaar voorheen predikant was geweest, maar toen oud van dagen aldaar een eervolle rust genoot. Molentiel, een man van zeer oppervlakkige Theologische kundigheden was gewoon in zijn leerredenen te drijven: "dat de geloovigen ten aanzien van de regtvaardiging niet alleen, maar ook ten aanzien der heiliging in Christus volmaakt waren; dat zij volmaakte onderhouders der wet van God waren, dewijl Christus voor hun de wet volmaaktelijk had onderhouden." Deze leer, die een lijdelijk christendom bevorderde, ergerde Kluit zóó, dat hij zich verpligt gevoelde er kennis van te geven aan de deputaten der klassis van Schouwen en Duiveland, doch de klassis verklaarde hem, na zijn kerkeraad gehoord te hebben, regtzinnig, en ontzegde van der Kluit en de klagende ledematen allen verdere eisch.

Zie *Neerl. Jaarb.* 1757, bl. 128, 162; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 605, 605 en *Aanteek.* (830 en volgg.); Brans, *Kerk. Reg.* bl. 137; *Kralingiana* I, bl. 35.

MOLEWATER (BASTIAAN), zoon van Adriaan Molewater en Johanna Cornelia van Alphen, werd den 16 Augustus 1813 te Rotterdam geboren, genoot eerst het onderwijs van den heer van Beer, vervolgens dat van den ouden heer de Raadt, op wiens advies hij op 13-jarigen leeftijd naar het instituut van den heer P. de Raadt te Noordhey werd overgeplaatst. Voor zijn leeftijd buitengewoon ontwikkeld en zich door wetenschappelijken zin en fijnen kunstsmaak onderscheidende, kwam hij in 1830 te Leyden, en beoefende aldaar, behalve zijn hoofdvak, met groote voorliefde de Natuurwetenschappen, Philosophie, Oude- en Nieuwe litteratuur en vakken van kunst, werd op den 1 Julij 1840 bevorderd tot doctor in de geneeskunde, en zijn proefschrift *de Typho abdominali sive febre typhoidea*, gaf de doorslaanste bewijzen zijner grondige studie en veelomvattenden blik. Na

zijne promotie vestigde zich Molewater in zijn geboortestad. Al spoedig opende zich aldaar voor hem eene ruime baan van praktische werkzaamheid, terwijl van zijne talenten in menigen kring partij getrokken werd, zoo o. a. in de Maatschappij tot bevordering der Nijverheid, waarvan hij een tijd lang secretaris was, en in de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, waarvan hij een geruimen tijd mede-bestuurder was, en in de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, waar hij verscheidene voordragten hield, uitmuntende door zaakrijkheid en geestige bewerking. Verder behoorde hij onder de eerste hoofdbestuurders der Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst en onder de oprigters van het Wetenschappelijk Instituut, te Rotterdam in 1850 tot stand gebragt, doch dat door gebrek aan belangstelling, in 1856 ten gronde ging. In dit jaar werd hij benoemd tot lid der Provinciale Geneeskundige Commissie, residerende te Dordrecht. Toen was hij reeds sedert eenigen jaren geneesheer en inwonend Directeur van het door hem opgerigte Rotterdamsche Ziekenhuis. In 1856 werd hij er dirigerend geneesheer van, en sedert 1851 was hij Lector van de Klinische school. Ook stond hij sedert 1353 aan het hoofd der inrigting voor doofstommen onderwijs te Rotterdam. Hij was ridder van de Nederl. Leeuw, lid van het Provinciaal Utrechtsch genootschap, van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam, en Eerelid van het Geneeskundig Genootschap: *Disce Docendus Adhuc* te Rotterdam. Hij overleed den 9 December 1864, bij zijn echtgenoot J. G. L. Rose vier kinderen nalatende (een vijfde was in jeugdige leeftijd overleden), zijn verdienste zijn door Dr. F. J. J. Schmidt, in *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde, tweede reeks, eerste jaarg.*, Amst. 1865, bl. 65 volgg. in het licht gestelt.

MOLHEM (GILLIS VAN), waarschijnlijk een monnik uit de abdij van Afflighem, niet verre van Molhem, mogelijk zijne geboorteplaats.

Hij zette de 96 eerste strophen van een gedicht van den Rinclus (Reclus, kluizenaar) de Moliens uit het fransch over. Zekere Heinric vertaalde het vervolg er van, en van zijnen arbeid kwamen 25 strophen tot ons. De overzetting dagteekent waarschijnlijk uit de XIIe of de eerste jaren der XIIIe eeuw, en is diensvolgens van veel vroeger tijdvak dan waarin Maerlant bloeide. Mone deelden in den *Anzeiger* de 6 eerste strophen van Gillis van Molhem, en de eerste van Heinvlo mede. Willem nam in zijn *Museum* nog eene der drie eerste strophen op en wederlegde te regt Mone, die voor Molhem, in het hands. bij verkorting Molhē geschreven, aan het dorp Mol in de Brabantsche Kempen, wilde doen denken. Dr. Snellaert heeft ook de eerste strophen in zijne bekroonde verhandeling als proeve gegeven. Serrure liet den geheelen *Rinclus* naar den Hulthemschen codex in zijn *Vaderl. Museum* afdrukken, voorafgegaan door een uitvoerige verhandeling over dit dichtstuk.

Zie Willems, *Belg. Museum*, D. I. bl. 344; de *Middelaer*, D. I. bl. 77—81; Mone, *Anzeiger für Kunde des teutschen Vorzeit fünfter Jahrgang*, 1836, bl. 209—211; *Alt-Niederl. volks. lit.* S 252 Sanderus, *Bibl. Belg. ms.* T. II. p. 143; Snellaert, *Korte schets*, bl. 129; Serrure, *Vad. Mus.* D. III. bl. 225 volgg., D. V. bl. 267, 268.

MOLHUYSEN (P. C.). Zie hier achter.

MOLIN (PETRUS DU). Zie MOULIN (PETRUS DU).

MOLINAEUS (PETRUS). Zie MOULIN (PETRUS DU).

MOLINAEUS of VAN DER MEULEN (JOHANNES) werd omstreeks 1525 te Gend geboren, oefende zich te Leuven in de wijsbegeerte en fraaije letteren, legde zich vervolgens op de regtsgeleerdheid toe, werd licentiaat in de regten en was waarschijnlijk reeds priester toen hij Petrus Ximenes als hoogleeraar in het kanonnieke regt opvolgde (1557). Ook werd hij vroeger of later, in plaats van Cornelius Jansenius, deken van St. Jacob tezelfde stede. In 1558 werd hij rector der hoogeschool, en in 1559, te gelijk met Johannes Ramus en Petrus van der Aa, doctor in de regten. Margaretha van Parma benoemde hem tot haren aalmoezenier en Philips II, in plaats van Martinus Rithovius, tot deken van St. Pieter te Leuven. Ook werd hij kanunnik van St. Pieter te Cassel in Vlaanderen, en eindelijk pastoor te Eyne in het kerspel van Gent. Niet te vreden met al deze titels, zocht hij ook het dekenschap der hoofdkerk te Gent te erlangen.

Hij verzette zich tegen de instelling van nieuwe bisdommen en de vereeniging van zekere abdijen met deze, en begaf zich met Johannes Latomus in 1573 voor deze zaak naar Rome, doch zonder gevolg. Naauwelijks te Leuven wedergekeerd, werd hij (1574) voor het concilie der bisschoppen te Mechelen geroepen om rekenschap te geven van zijn hun beleedigend schrijven uit Rome aan de monniken van Afflighemm. Hij trok zich dit zoo aan dat hij krankzinnig werd en in het Cellebroedersklooster te Leuven werd opgesloten, waar hij stierf 29 September 1575, in den ouderdom van omstreeks 50 jaren. Volgens Val. Andreas was hij ervaren in het latijn en grieksch en legde hij op twintigjarige leeftijd de zedekunde van Aristoteles uit.

Men heeft van hem.

Decretum B. Ivonis, e Praeposito Fani Quintini (Bellovacorum Ecclesiae) Carnotensis Episcopi; septem ac decem Tomis, sive partibus constans, omnium, quotquot extant hujus argumenti, voluminum amplissimum, ut non immerito, Thesaurus totius Ecclesiasticae disciplinae appellari possit. Opus, cum laboranti et afflictae Ecclesiae plurimum serviens, tum omnibus sacrarum ac Pontificarum rerum studiosis comprimis necessarium, scriptum quidem concinnatumve ante annos amplius quadringentos, sed antehac nunquam editum; nunc vero demum divulgatum curâ ac studio J. M. Gandensis. Lovanii 1561, fol.

Volgens Sweertius hield Molinaeus een redevoering voor Gregorius XIII en de kardinalen, doch meldt niet of ze gedrukt is.

Franciscus Molinaeus, raadsheer in de provincialen raad van Vlaanderen, was zijn broeder.

Zie Sweertii *Ath. Belg.*, p. 455; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 542; *Fasti* pp. 43, 61, 156, 195; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 696; Paquot, *Mém.* T. III. p. 546, 547.

MOLINAEUS (JOHANNES) de jonge, dichter van *Hollands dank- en bedeoffer aan den Alm. op den dank- vast- en bededag gehouden 5 van Julij* 1673. Alkmaar 1673 in plano en *Ter uitvaart van Maria Koningin van Engeland.*

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. III. bl. 61 en 83.

MOLINAEUS (JOHANNES), werd in 1667 proponent bij de Remonstrantsche broederschap, en, na eerst de dienst te Buren waargenomen te hebben, nog in hetzelfde jaar predikant te Zegwaart en Zoetermeer, van daar vertrok hij naar Alkmaar, welke plaats hij in 1683 met Rotterdam verwisselde, waar hij 15 November 1702 overleed.

Hij gaf in het licht:

Merg des N. Verbonds voorgestelt in verscheide predikatien over bijzondere schriftuurplaatsen des Nieuwen Testaments, waar bijgevoegt is een Predikatie over de doodt van D. Gerard Brandt de Jonge, uitgesproken voor de Remonstrantsche Gemeente tot Rotterdam. Amst. 1703, 4°.

Heilige Keurstoffen, op nieuw uitgegeven, met den titel: *Aanteekeningen over het Heilig Evangelium van Lucas door Christiaan Hartzoeker, over de 16 eerste capittelen en over de 8 laatste door J. M.* Amst. 1687, 4°.

Het geestelijk Wapenhuis of onderwijzing in de Christelijke Godsdienst, Rotterd. 8°. 2°. dr. *de helft vermeerdert in 2 stukken.* Rott. 1694, 8°.

Leere der Waarheidt, naar de Godzaligheid, of onderwijs in den Christelijken Godsdienst bij Vragen en Antwoorden gestelt. Rott. 1696, 8°.

De recht gereformeerde Christen, bestraffende alle en allerlei pauselijke eer en heerschzucht, tyrannie en consicientie dwang, als mede de Liefdeloose en beklaachelijke tweedragt die in 't Christendom in swang gaen; En aanwijzende het rechte middel om de gesplitste deelen van het Gereformeerd Christendom weder bij een te brengen. Nevens een Aanhangsel, vervattende eenige gewigtige redenen, die een opregt Christen moeten bewegen om de Roomsche Kerk te verlaten, nevens eenige vragen de Roomsche priesteren in deze landen voorgestelt. 's Gravenh. 1669, 8°.

De betoverde werelt van Balthasar Bekker, handelende van den aart en 't vermogen, van 't bewind en bedrijf der goede en quade Engelen, onderrigt en wederlegt in twee Predicatien over Coll. II : 8 en Hebr. I : 14, de eerste van 't gebruik der philosophie, de tweede van den aart en bedrijf der goede Engelen, en laastelijk in een verhandeling van de booze Geesten, of van den Duivel en zijne Engelen. Rott. 1692, 4°.

Paraenesis aan P. Rabus. Rott. 1693, 4°.

Predikatie over Ps. CXXIV toegepast op het streng en benaauwt beleg en wonderbaar ontzet der stadt Leyden. Rott. 1694, 4°.

Biddagspredikatien over 2. Tim. II : 1, 2, 3. Rott. 4°.

Lijkpredikatie over den heer O. Pesser, predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Rotterdam, over Genes. V : 24. Rott. 1694, 4°.

Sleutel des Hemels ofte Christelijk gebedeboek behelzende gebeden voor allerlei soorten van Christenen in allerlei voorvallen en gelegentheden, vermeerdert met een ziekentroost. Met koperen platen gedrukt te Rotterdam (meermalen) in 12°, 8°. Amst. 1727.

De ware wijsheid, die van boven is, vertoont in drie Predikatien over Jac. III : 13, 14, *met een voorreden, waar in de groote onbescheidenheit van de Heer Jutries, en het groot ongelijk den Heer Episcopius en alle voorstanders der vreedsame waarheit en ware wijsheit bij hem aangedaan geleet wert.* Rott. 1691, 12°.

Voorbruiloft des Lams, of de pligt des H. Avondmaals nevens de noodzakelijke voorbereiding etc. Rott. 1689, 12°.

Zie Cattenburch, *Bibl. Rem.*, p. 108 seqq.; J. Tideman, *Rem. broeders.* bl. 58, 177, 142, 368; Ypey, *Geschied. d. Chr. Kerk in de 18e eeuw*, D. IX. bl. 226; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naaml.* bl. 358.

MOLINARIS, MOULIN of VAN DER MEULEN (JOANNES), in het midden der XVe eeuw te Doornik geboren, studeerde waarschijnlijk in Frankrijk in de letteren, en kwam in kennis met Germain de Genay, kanunnik aan de Cathedrale te Bourges, later bisschop van Cahors en Orleans, en diens neef Jean de Genay, president bij het parlement te Parijs, en kanselier van Frankrijk, die Karel VIII in 1494 en 1495 naar Italie volgde. Mogelijk was Molinaris in zijn gevolg. Men vindt ten minste van dezen:

Compendiana Italiae descriptio, ad Joannem Ganayensem, Franciae cancellarium, in ms.

Ook liet hij na:

Trium Marci Tullii Ciceronis librorum de legibus Synopsis . . . Praemittitur ejusdem ad Germanum de Ganaio Epistola, in ms.

Zie *Catal. des Mss. de la Bibliotheq. du Roi de France*, T. IV. p. 7 et 261; *Moreri, verbo Ganay;* Paquot, *Mém.* T. II. p. 403.

MOLINET (JEAN), omtrent in het midden der XVe eeuw nabij Boulogne sur mer in Frankrijk geboren, begaf zich in dienst van Margaretha van Oostenrijk, dochter van Maximiliaan I en van Maria van Bourgogne, die hem tot boekbewaarder en historieschrijver of indicarius benoemde. Later werd hij kanunnik der L. V. Kerk te Valenciennes. Hij verwierf onder zijn tijdgenooten grooten roem als Fransch dichter, ofschoon sommigen hem een zonderlingen stijl en het najagen van gezochte spreekwijzen verwijten. Hij bragt ook het bekende oude Fransche rijmwerk den *Roman de la Rose* in Fransch proza over. Hij overleed te Valenciennes in 1507, en werd begraven in de hofkapel aldaar, naast zijn leermeester Georges Ghastelles. Hij schreef ook eene geschiedenis van zijn tijd, eerst sedert 1828 uitgegeven door Buchon te Parijs in zijne *Collection des Chroniques nationales Françaises.* Zij voert den titel van *Chronique de Jean Molinet depuis* 1476 *jusqu'en* 1566 en beslaat ten minste 5 boekdeelen der gemelde *Collection.* De abt de Nelis, die het plan had deze Chronijk uit te geven, merkte op dat zij reeds daarom belangrijk is, wijl zij over hetzelfde tijdvak handelt als de *Mémoires de Philippe de Comines* die eenigzins partijdig over Lodewijk XI en dus welligt niet altijd even billijk ten aanzien onzer vorsten is.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 541; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 667; de Nelis, *Prodrom.* p. 77 seqq; Reiffenberg op *Van der Vynckt, Ned. Ber.* D. IV. bl. 530 volgg.; de Wind. *Bibl. v. Geschiede.*, bl. 110, 111; *Chronique Metrique de Chastelleau et de Molinet*, Brux. 1836, p. 9—41, zijnde een complete notitie van Reiffenberg over Molinet.

MOLKENBOER (JOHANNES HERMANNUS), te Amsterdam 5 Mei 1773 uit deftige burgerouders geboren, verloor reeds vroeg zijne ouders, doch vond in zijn tweeden vader Gerard van der Loo een trouwen helper en verstandigen raadgever. Van de natuur begaafd met een helder verstand, welwikkend oordeel en vooral met een fijn gevoel voor het schoone en edele, deed de meerdere ontwikkeling van het laatste in hem dien zuiverre smaak geboren worden, waardoor hij vooral in het gebied der beeldende kunsten onder de meest bevoegde beoordeelaars mogt gerangschikt worden. Op een der voortreffelijke leerscholen van ons vaderland geplaatst, ontving zijne verstandelijke beschaving aldaar eene leiding, waar door zucht naar kennis, ten aanzien der meeste wetenschappelijke onderwerpen, zoo bij hem gevestigd werd, dat hij naderhand, zoo ver zijn staat en beroep zulks gedoogde, tot de verdere beoefening daarvan menig uur van zijn bezetten tijd afzonderde, en inderdaad op eene welgevestigde algemeene kennis roem mogt dragen.

Spoedig echter ontvlamde zijne geestdrift voor de kunsten en wel voornamelijk voor de teeken- en schilderkunst. Die geestdrift vond ook niet weinig aanmoediging in het voorbeeld en in de opleiding van zijnen aangehuwden vader, die hem niet alleen aanmoedigden, zijn oordeel en gevoel een juiste rigting gaf, maar vooral in zijn belangrijk kabinet van schilderijen hem de beste vaderlandsche, en uitheemsche talenten deed kennen en hunne verdiensten opmerken en bewonderen.

Hij zelf bragt een belangrijke collectie schilderijen en teekeningen bijeen, werd in plaats van Versteegh medebestuurder van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Ook was hij lid der vierde klasse van het Kon. Ned. Instituut. Hij overleed den den 2 April 1824. Zijne uitmuntende en allezins belangrijke verzameling van gekleurde en ongekleurde teekeningen der meest beroemde meesters van de oud-Hollandsche school, alsmede van eenige fraaije prenten, werden 2 April 1825 in het Huis met de Hoofden te Amsterdam verkocht.

Zie van Eynden en van der Willigen; Kramm, t. a. p. bl. 1138, 1139; *Verslag van de vijfde openb. vergad. in de vierde Klasse van het Kon. Ned. Instit.*, bl. 50—52; *Kunst- en Letterbode*, 1824, d. I. bl. 216, 1825, d. II. bl. 315, 317, 320.

MOLKENBOER (JOHANNES HENDRIKUS) werd in 1816 te Leyden geboren, genoot grondig elementair onderwijs en studeerde vervolgens aan de hoogeschool zijner geboortestad in de medicijnen. Als student vatte hij een bijzondere liefde op voor de botanie, en hield zich, ook nadat hij zich te Leyden als med. doctor gevestigd had, hier mede bezig. Hij vormde met dr. F. Dozy het plan eene beschrijving uit te geven der minst bekende mossen, die op Java, Borneo, Sumatra, Amboina en Japan aangetroffen worden. Het eerste stuk van dezen arbeid zag in 1840 het licht onder den titel van: *Musci frondosi inediti Archepelagi Indici.* Door dit werk verwierf hij een Europeesche vermaardheid als musciloog. Toen hij later met zijn medearbeider van plan veranderde, en hun arbeid zich over alle mossen, welke in den Indischen Archipel voorkomen, zou uitstrekken, werd de voortzetting van eerstgenoemd werk overbodig. In 1851 zag een gedeelte van hunnen veelomvattenden arbeid het licht onder den titel van: *Bryologia Javanica s. descriptio muscorum frondosorum Archepelagi Indici, iconibus illustrata.* De verdere voortzetting van dezen arbeid was voor anderen weggelegd. Hij overleed 17 September 1854, in den ouderdom van 38 jaren.

Zie Nieuwenhuis (uitg. Sythoff, o. h. w.).

MOLL (J.). Door de Bast en Nagler een hollandsch historie- en portret-schilder genoemd, doch volgens Kramm dezelfde met J. Woutherus Mol.

Zie Kramm.

MOLL (ANNA), echtgenoote van Gerrit Moll, moeder van den beroemden hoogleeraar van dien naam, beoefende de Nederduitsche poëzij. Men vindt een gedicht van haar bij de *herstelling der Utrechtsche Academie in* 1815 in *Ann. Acad. Rhen. Traject.* T. I. p. 79—81.

Zie van der Aa, *N. B. A. Woordenb.;* Visscher, *Orat. de Gen. Moll*, p. 9.

MOLL (ANTHONIJ), zoon van Everardus Moll, werd 8 Maart 1786 te Maassluis, waar zijn vader toen predikant was, geboren. Later verhuisde hij naar Nijmegen, en werd (1797) daar op de latijnsche school voor het academisch onderwijs voorbereid. In 1806 werd hij te Leyden tot med. dr. gepromoveerd en vestigde hij zich als zoodanig te Nijmegen. In weerwil zijner groote kunde en de ervaring, door hem al

spoedig in de betrekking van tijdelijk geneesheer bij het groot militair hospitaal en van stads doctor opgezameld, vond hij daar slechts weinig praktijk, »ten deele misschien wel, omdat hij geheel vreemd was aan alles wat in de verte slechts naar kunstenarijen of kwakzalverij sweemt." In 1827 besloot hij naar Arnhem te verhuizen, waar op dit oogenblik behoefte was aan geneeskundige hulp. Ook daar werd hij stadsgeneesheer en zag zich al spoedig met het vertrouwen van velen vereerd, zoodat hij eene uitgebreide praktijk verkreeg. In de laatste jaren van zijn leven nam zijne gezondheid zeer af en hij bezweek den 16 Junij 1848.

Jaren lang stond hij aan het hoofd der geneeskundige Commissie van Gelderland en was ook in die betrekking met ijver en trouw werkzaam. Van zijnen wetenschappelijken arbeid bood hij het publiek menige vrucht aan. Zijne Dissertatie handelde over de *Theoria sic dicta incitationis* (1806). In 1815 gaf hij te Amsterdam in het licht: *Proeve eener theorie van de werking der Contagio acuta op het menschelijk ligchaam, en de behandeling der daaruit voortvloeijende ziekten*, 8°., in 1819 *Het Zeebad of overzigt over den oorsprong en de nuttigheid der baden*, gr. 8°., door zijnen vriend G. Swartendijk Stierling met een aanhangsel over de Zeebad-inrigting te Scheveningen. Van 1821—1823 verscheen te Amsterdam in 3 deelen zijn *Handboek tot de leer der teekenen van gezondheid en ziekte*, waarvan in 1826 een 2de druk met *Aanhangsel* verscheen.

Voorts verschenen:

Brieven over het Scheveninger Zeebad, ten nutte van lijders, half lijders en niet-lijders. Met afbeeldingen. Amst. 1824, 8°.

Leerboek der geregtelijke geneeskunde. Amst. 1826, 3 dn. gr. 8°.

Beknopte beschrijving van den Asiatischen braakloop. Amst. 1832, gr. 8°.

Een aantal stukken van zijne hand vindt men in het *Practisch tijdschrift voor de geneeskunde in al haren omvang* van 1821—1843, terwijl hij nog in dit laatstgemelde jaar een *Tijdschrift voor de Staatsgeneeskunde* uitgaf, waarvan twee stukken in het licht verschenen, zijne verdienste werden door verschillende binnen en buitenlandsche geleerde genootschappen erkend.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1843, D. II. bl. 1; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 231, 232; van Cleef, *Alph. naaml.*; Brans, *Naamreg.*

MOLL (Gerard), zoon van Gerard Moll en van Anna v. Diersen, werd den 18 Januarij 1785 te Amsterdam geboren. Zijn vader was een deftig koopman, zijne moeder eene zeer begaafde vrouw, beoefenares der poëzij. Voor den koophandel bestemd, werd hij, zoodra hij genoegzaam ervaren was in de Fransche, Duitsche en Engelsche talen, in een voornaam handelshuis zijner geboortestad geplaatst om zich aldaar voor zijn toekomende betrekking in de Maatschappij voor te breiden; doch hij had geen neiging, voor den koopmanstand, en begon zich op de oude talen en wiskunde toe te leggen.

Intusschen had de zorgvuldige vader de zucht tot wiskunde bij zijn zoon opgemerkt, en gaf hem den heer Keyser tot leermeester. Spoedig waren de beginselen der Meet- en Stelkunde doorloopen en werden nu op de Sterrekunde toegepast. Reeds in 1801 hield de zestienjarige knaap zich, onder de leiding van zijne leermeester, met sterrekundige waarnemingen onledig, hij besteedde aan deze oefeningen al den tijd, die hem van zijne gewone bezigheden overbleef. Nog meer werd zijne lust tot de sterrekunde aangewakkerd, toen hij zich in het voorjaar van 1804, wegens handelszaken in Londen bevindende, aldaar in kennis kwam met den beroemden kunstenaar Troughton, en in diens werkplaats de volkomenheid leerde bewonderen tot welke de vervaardiging der sterrekundige werktuigen gebragt was. Hij voorzag zich hier van een tienduims sextant, waarschijnlijk het eerste werktuig dat hem in eigendom heeft toebehoord.

Intusschen was, met den klimmenden nood der tijden, de vrees voor de Fransche conscriptie op den Franschen voet meer en meer toegenomen. Men hoopte echter dat deze maatregel niet tot de studerende jeugd zoude uitgestrekt worden. Het was deze omstandigheid die de vader van Moll bewoog zijn zoon als student aan het Athenaeum te Amsterdam te doen inschrijven, doch geenzins met bedoeling dat Moll den geleerden stand zou kiezen; het bezoeken der collegiën was in den beginne bijwerk, handel en kantoor bleven de hoofdbestemming. Spoedig echter bleek het dat Moll zich niet ten halven op de studie kon toeleggen. Zijn verlangen om zich geheel aan de wetenschappen over te geven, werd steeds levendiger, hij waagde het eindelijk dat aan zijn leermeester van Swinden te openbaren, door wiens bemiddeling hij eindelijk van zijn vader verlof ontving om den handelsstand vaarwel te zeggen.

Sedert bezocht hij niet alleen de collegiën van van Swinden, maar ook die van Cras en van Lennep. De wis- en natuurkunde bleef zijn hoofddoel, maar was geenszins zijne eenige studie, en terwijl hij onder van Swinden, snelle vorderingen maakte in den geheelen omvang der natuur-wetenschappen, verrijkte hij tevens zijnen geest met een schat van letterkundige kennis.

Onder de belangrijke personen, die Moll toen ten tijde leerde kennen, behoorde de Utrechtsche hoogleeraar van Beeck Calkoen, van wien hij de vereerende uitnoodiging ontving om benevens Keyser mede te werken aan eene naauwkeurige bepaling van het Meridiaan-verschil tusschen Amsterdam en Utrecht, door middel van vuurseinen op den toren te Loenen afgestoken. Deze gemeenschappelijke arbeid werd in November 1806 met gunstig gevolg volbragt.

Na eenige jaren op het Athenaeum doorgebragt te hebben, gedurende welken tijd hij in Junij 1809 te Leyden tot kandidaat in de faculteit der wijsbegeerte bevorderd werd, besloot Moll zijne studiën te Parijs te voltooijen, waar hij, vooral voor de beoefening der praktische sterrekunde, ruimere hulpmiddelen vinden zou. Hij vertrok in Junij 1810 derwaarts en bezocht er de lessen der beroemde wis-, natuur- en sterrekundigen, die toen te Parijs waren, vooral die van den grooten sterrekundige Delambre, wiens genegenheid hij spoedig gewonnen had. Hij zette te Parijs zijne oefeningen onafgebroken voort, tot dat in Februarij 1812, de gevaarvolle toestand zijns vaders, die kort daarop stierf, hem naar Holland terug riep.

Intusschen was, door het overlijden van van Beeck Calkoen »de leerstoel in wis- en natuurkunde te Utrecht opengevallen, welke hoogeschool echter door de Franschen willekeur van haren ouden luister beroofd en tot eene *école secondaire* verlaagd was, zoodat er vrees bestond, dat die leerstoel niet weder zou vervuld worden. Moll bezat echter in van Swinden en Delambre werkzame vrienden, wier aanbeveling voldoende was om hem nog in 1812 eerst tot Directeur van het observatorium, en weinige maanden later tot hoogleeraar in de wis- en sterrekunde te doen benoemen. Bij de herstelling der Hoogeschool, in 1815, nam hij, in plaats van den emeritus hoogleeraar Rossyn, de lessen in de natuurkunde op zich. Van nu af aan begon voor Moll een nieuwe loopbaan. Een zijner eerste zorgen wijdde hij aan de verbetering van het observatorium, zoodat het weldra een ander aanzien verkreeg en geschikt werd tot het doen van waarnemingen, die aan den tegenwoordigen toestand der wetenschap beantwoordden. Vooral in de eerste jaren van zijn hoogleeraarsambt, hield Moll zich bij voortduring met praktische sterrekunde onledig; later werd hij, door zijne veelvuldige bezigheden, verhinderd daarmede geregeld voort te gaan. Van zijne waarnemingen zijn slechts die van de Komeet in 1818 en van den overgang van Mercurius over de Zon, den 5 Mei 1832, in het licht verschenen. Buitendien deelde hij aan de astronomische Societeit te Londen een uitvoerig verslag mede van de in Holland gedane waarnemingen der Zon-eklips van 7 September 1820, op welken tijd Moll zelf zich in Engeland bevonden had.

Bij het nederleggen van het rectoraat der hoogeschool in 1819, schetste Moll, in eene latijnsche redevoering, den weg, welken de Sterrekundige, ter volmaking zijner wetenschap te volgen heeft, en drong met kracht op eene naauwkeurige en onvermoeide waarneming des hemels aan. Van zijne bekendheid met het werktuigelijke gedeelte dier wetenschap kan ten bewijze strekken zijne *Verhandeling over de Spiegel-Telescopen*, in de werken des Instituuts geplaatst. Niet minder ijverig legde Moll zich toe op het ander vak zijner studie, de Natuurkunde; zijne lessen over deze wetenschap waren van den beginne af aan, hoogst belangrijk.

Na den dood van den hoogleeraar Ekama in 1826, ontving Moll, wiens roem toen algemeen gevestigd was, van Curatoren der Hoogeschool te Leyden het vereerend aanzoek om den opengevallenen leerstoel te vervullen, doch hij besloot

Utrecht niet te verlaten. De stedelijke regering, beseffende hoe naauw de welvaart der stad met den bloei der Hoogeschool te zamen hing, besloot aan Moll een blijk harer erkentelijkheid te geven. Moll verlangde niets voor zich zelven, maar verklaarde, dat al wat men voor de wetenschap doen wilde, hem aangenaam zou zijn; weshalve door den Stedelijken raad met eenparigheid van stemmen een som van ƒ 10.000 tot aankoop van instrumenten ter zijner beschikking gesteld werd.

Ons bestek gedoogt niet al de Verhandelingen door Moll over natuurkundige onderwerpen in het licht gegeven te doorloopen. Eene korte opgave zal voldoende zijn om de verdiensten te doen kennen, welke hij zich omtrent de wetenschap heeft verworven.

De ontdekking van Oerstedt, in 1815 gedaan, wegens de werking des Galvanischen geleiddraads op de magneetnaald, had een nieuw veld van onderzoekingen voor de natuurkundigen geopend, hetwelk zij allen als om strijd betraden. Ook Moll bleef niet achter. Weldra deelde hij, in het *Journal de Physique* de uitkomsten mede, door hem verkregen, bij herhaling en uitbreiding dier proeven, zoo wel met eenen enkelvoudigen toestel als met den zamengestelden trogapparaat volgens Wollaston, en wees hij het verschil in werking aan, dat tusschen die twee soorten van toestellen, zoo in scheikundige als in magnetische werking bestaat. Het was bij deze gelegenheid dat het potassium het eerst in ons land, door middel van het Galvanismus uit deszelfs oxyde werd afgescheiden. Een nog grooter trogapparaat, door van den Bos te Utrecht vervaardigd, en uit vier honderd paren platen bestaande, diende Moll, om de verschillende werkingen van het Galvanismus nader toe te lichten.

Gedurende een reeks van jaren, hield hij zich met de voortzetting dezer proeven bezig en gaf hij bij herhaling de uitkomsten zijner bevindingen in het licht; waarbij de wetenschap steeds met nieuwe en belangrijke daadzaken verrijkt werd. Geene echter wekte de belangstelling der Natuurkundigen in hoogere mate op dan zijne proeven over de intensiteit der magnetische kracht, welke men, door den galvanischen stroom, aan het ijzer kan mededeelen. De Engelsche geleerde Sturgeon had in 1826 eenige proeven bekend gemaakt, bij welke een hoef van week ijzer, met eenen draad van rood koper spiraalsgewijze omwonden, sterk magnetisch werd, zoodra de uiteinden van den draad in aanraking gebragt werden met de polen van eenen enkelvoudigen Galvanischen toestel. In eene proef welke Moll in Engeland bijwoonde, droeg die voorbijgaande magneet 9 ponden. Moll besloot deze proeven op een grootere schaal te herhalen. Hij gebruikte een zinkplaat van 11 vierkante voeten werkende oppervlakte, geplaatst in een smallen roodkoperen bak. Het hoefijzer was omringd met een koperen spiraal van 83 windingen en woog 5 ponden. Zoodra de Galvanische verbinding daargesteld was, droeg het hoefijzer 50 ponden, welk gewigt tot 70 ponden vermeerderd kon worden. Hiermede nog niet tevreden, deed Moll nu uit week ijzer een tweeden hoef vervaardigen, welks gewigt 29 ponden bedroeg. Met denzelfden electromotorischen toestel verbonden, droeg hij nu niet minder dan 295 ponden. Maar, even snel als de magneet kracht in het weeke ijzer werd opgewekt, werd deze ook vernietigd, en werden de polen des magneets omgekeerd, zoodra de pooldraden, in omgekeerde orde, met de uiteinden des spiraals verbonden werden.

Deze proeven deden aan de Natuurkundigen het verbazende vermogen kennen, tot welke de electromagnetische kracht kan worden opgevoerd, en toonden de ongeschiktheid aan, om die kracht in het groot tot beweging te doen dienen. Zij zijn voor de toepassing niet onvruchtbaar gebleven. Reeds aanvankelijk zijn door Stratingh, Jacobi en anderen, toestellen uitgedacht geworden, bij welke het Magnetismus van eene voorbijgaanden Magneet als beweegkracht dient.

Onder de belangrijke bijdragen, met welke Moll de Natuurkunde verrijkte, behoorden ook vooral de proeven door hem gemeenschappelijk in 1823 met van Beek over de snelheid van het Geluid genomen. In het vorige jaar had eene Commissie, door het *Bureau des Longitudes* te Parijs benoemd, en uit Arago, Gay Lussac, Humboldt enz. bestaande, eene reeks van proeven omtrent dit onderwerp in het werk gesteld. Het verslag er van in het licht verschenen, had echter niet beantwoord aan de verwachting, welke de vereenigde werkzaamheid dier geleerden had opgewekt. Overtuigd, dat eene grootere naauwkeurigheid te bereiken was, vereenigde zich Moll met van Beek om die proeven in ons land te herhalen. Door de hooge regering met de noodige hulpmiddelen voorzien, kozen zij, als uiteinden der standlijn, die het geluid moest doorloopen, den Kooltjesberg bij Naarden en de hoogte, genaamd de Zeven Boomen, bij Amersfoort. De afstand dier twee punten is meer dan 17.000 Ned. ellen. Na afloop van al de voorbereidende werkzaamheden; werden zes nachten aan de eigenlijke waarnemingen gewijd, die niet alleen door haar getal, maar vooral door grootere naauwkeurigheid, die der Fransche geleerden verre overtreffen, en door onpartijdige buitenlanders als zoodanig erkend werden, zoodat de daaruit afgeleide bepaling der snelheid van het geluid thans nog algemeen aangenomen wordt.

Indien deze waarnemingen het bewijs opleveren dat het aan Moll, ter bereiking van een wetenschappelijk doel, niet aan geduld en ijver ontbrak, zoo vinden wij hiervan de bevestiging in zijne proeven omtrent den warmtegraad, bij welken het water zijne grootste digtheid heeft, en vooral in zijne vergelijking van de kilogramme met het Hollandsche en Engelsche, Trooisch en andere gewigten. Slechts zij, die zich met naauwkeurige wegingen hebben bezig gehouden, kunnen de moeite en tijdsopoffering waarderen aan dezen laatsten arbeid besteed.

Intusschen bepaalde zich Moll niet tot de zuivere wetenschap, maar strekte de kring zijner studiën en nasporingen verder uit tot al wat betrekking had tot fabrijken en trafijken, tot werktuig- en bouwkunde, tot zeevaartkunde en waterstaat. Hij bezat in al deze vakken uitgestrekte kundigheden en sloeg met belangstelling hare vorderingen gade. Het is aan deze strekking van zijn geest, dat men vooral zijne bijzondere liefde voor Engeland moet toeschrijven. De gestadige ontwikkeling en voortgang van nijverheid en kunstvlijt, de uitvindingsgeest der Engelschen, hunne geschiktheid voor mechanische kunsten, de praktische deugdelijkheid hunner maatschappelijke inrigtingen, leverden een schouwspel op dat hij met welgevallen gadesloeg. De Engelsche geleerden schatte hij hoog; hunne algemeene kennis en hunne harmonische verbinding van theorie met practische toepassing, kwamen met zijnen aanleg meer overeen dan de dikwijls bloot theoretische en meer onzijdige ontwikkeling der Franschen. Toen in 1831 de Engelschman Babbage, in een openbaar gemaakt geschrift, trachtte aan te toonen dat de wetenschappen in Engeland in verval en minachting waren, nam Moll de pen op om dezen in zijn eigen taal te bestrijden. In zijn eigenaardigen en luimigen stijl, maar tevens met kracht van redenen toonde hij aan, dat de Engelschen voor geen andere natie behoorden onder te doen, en dat bepaaldelijk de zoo hoog geroemde bescherming door Napoleon aan de Fransche geleerden verleend, meestal gekocht was geworden door de slaafsche onderwerping aan den wil van dezen. Wederkeerig werd Moll door de Engelsche geleerden hooggeschat. Hij genoot de vriendschap van eenen Young, Herschel, Wollaston, Kaler, Brewster, en onderhield met hen eene gestadige briefwisseling. Bij de algemeene jaarlijksche vergaderingen dier geleerden, was hij steeds welkom, en de bijzondere eer hem te Edinburgh en te Dublin ten deel gevallen, strekt ten bewijzen van de hooge achting welke men hem in Engeland toedroeg. Ondertusschen bleef Moll met hart en ziel Nederlander: de roem van zijn vaderland ging hem boven alles ter harte.

Zijn verhandeling over de *Vroegere Zeetogten der Nederlanders*, schijnt voornamelijk geschreven te zijn met het doel om de groote daden der voorouders meer algemeen te doen kennen, en hunne verdiensten omtrent aardrijkskunde en zeevaart in het ware daglicht te plaatsen. Hij ontveinst niet dat Holland niet meer op denzelfden trap van grootheid staat als weleer, en dat traagheid en stilstand bij velen was doorgedrongen. Deze te bestrijden achtte hij pligt. Overtuigd dat gebrek aan natuurkundige kennis en onbekendheid met de vorderingen in andere landen, de voornamen oorzaken des kwaads waren, stelde hij bij voortduring zijne pogingen in het werk om bij zijne landgenooten meerdere kennis te verspreiden en hun de vorderingen elders gemaakt, voor oogen te stellen. Zoo gaf hij eene beschrijving van zijnen overzeeschen togt en de duikerklok te Plymouth, berigten omtrent stoombooten, het gebruik van brandvrije gebouwen, de verwarming van stookkasten door stoom of warm water, de invoe-

ring van Artesiaansche bronnen. Ook bepleitte hij de nuttigheid der bliksemafleiders tot afwending der noodlottige gevolgen, welke het inslaan des bliksems in openbare gebouwen en kerktorens kan met zich voeren.

Onder alle vakken van toegepaste natuurkunde waren er echter geene, die voor Moll eene grootere aantrekkelijkheid had, dan het zeewezen en de waterstaat. Reeds vroeg had het hooge belang dezer vakken voor ons land zijne studiën derwaarts gerigt, en hij vond in zijne betrekking als lid des Koninklijken Nederlandschen Instituuts meermalen gelegenheid, om, door grondige rapporten over onderwerpen daartoe betrekkelijk van zijne bedrevenheid er in te doen blijken. Geen wonder derhalve dat, toen in 1821 door Willem I eene Commissie werd bijéén geroepen tot onderzoek der beste rivierafleidingen, ook Moll hiertoe benoemd werd. Gedurende de vier jaren, welke de Commissie met den haar opgedragen arbeid doorbragt, wijdde hij zijnen vrijen tijd bijna uitsluitend aan de daartoe vereischte nasporingen, en het was ook aan hem dat de Commissie bij het eindigen der beraadslagingen, het stellen van het rapport aan Z. M. opdroeg. Dit rapport dat in 1827 in druk verscheen, is een model van helderheid en oordeel. In 1826 als lid der Commissie tot het verbeteren der zeekaarten en het examineren der zeeofficieren benoemd, was Moll in deze steeds ijverig werkzaam om de belangen van het zeewezen te bevorderen. Hij drong vooral aan op grondig onderwijs bij onze aankomende zeelieden, ten einde zij met vreemden zouden kunnen wedijveren. Toen in 1835 onze regering besloten had om deel te nemen aan eene reeks van waarnemingen, strekkende om de voortgang der getijen langs de kusten der Noordzee met naauwkeurigheid te bepalen, wist zij het bestuur dezer werkzaamheid aan niemand beter toe te vertrouwen dan aan Moll. Hare verwachting werd niet te leur gesteld. In korten tijd had Moll de kusten bezocht, en een algemeen plan van waarnemingen ontworpen, welke, onder zijne leiding door de daartoe benoemde zeeofficieren in het werk gesteld werden, en in Engeland den wel verdienden lof van naauwkeurigheid en doelmatige inrigting verwierven.

Bij zoo veel verdiensten omtrent de wetenschap en het vaderland, kon de eer niet achterblijven. Reeds in 1821 zag hij zich met de ridderorde van den Nederlandschen leeuw versierd. Bijna alle inlandsche en vele vreemde geleerde genootschappen beijverden zich om hem onder het getal hunner leden op te nemen. De universiteiten van Edinburgh en Dublin reikten hem honoris causa het diploma in de beide regten uit, terwijl de stedelijke raad der eerstgemelde stad, bij zijn verblijf aldaar in 1835 hem plegtig met het burgerregt vereerde. Den 11 December 1837 vierde Moll het 25 jarige feest der aanvaarding zijner betrekking als hoogleeraar, en den 17 Jan. 1838 bezweek hij ten huize van zijn vriend Mr. F. A. van Hall te Amsterdam aan een hevige zinkingkoorts; zijn stoffelijk overschot werd te Amerongen nevens het lijk van zijn moeder bijgezet. Zijne afbeelding gaat op onderscheidene wijzen uit.

Hij gaf in het licht:

Waarnemingen van de Komeet van 1819, in *Kunst- en Letterb.* 1819, D. II. bl. 59.

Rapport op de beschouwing van de instrooming der Opper-Rijn- en Maaswateren door de Nederlandsche rivieren tot in zee, door den Inspecteur Generaal Blanken, opgenomen in zijne Verhandeling over dit onderwerp. Uitgegeven door de eerste klasse van het Koninkl. Ned. Instit., 1819.

Sur l'imitation de la proposition d'une mesure invariable prise dans la nature, in *Journal de physique*, T. 89. p. 388.

Oratio de vitandi in astronomiae studio fingendi temeritate, et coeli observatione quam diligentissime instituenda, dicta publice die XXVIII m. Martii a 1819, *quum Academiae regundae munus solemniter deponeret*, in *Annal. Acad. Rh. Traj.* 1818—1819.

On the solar Eclipse which took place in September 7. 1820. *Communicated in a Letter to J. F. W. Herschel Esq., from Prof. Moll of Utrecht.*

Sur une expérience d'électricité, in *Journal de physique*, T. XC. p. 396.

Beschrijving van eenen nieuwen Scaphander, verbeterd door A. Schierboom te Amsterdam, in *Natuurk. Verh. v. d. Holl. Maats. der Wetens. te Haarlem*, D. X. bl. 163.

Buitengewone hoogte der barometers in Jan. 1820, in *Kunst- en Letterb.* 1826, D. I. bl. 47.

Lage barometerstand den 2 *Maart* 1820. Ald. 1820, D. I. bl. 190.

Beobachtung des ausserordentlich hohen und tiefen Barometerstandes im J. 1821. *Nachrichten aus den Niederlanden*, in *Gilberts Annalen der Physik*, B. XIII. S. 405.

Berigt aangaande de duikelaarsklok en eenen togt met denzelven gedaan, in *Kunst- en Letterb.* 1821, D. II. bl. 259.

Sur des expériences électromagnétiques, in *Journ. de Phys.*, T. XCII. p. 295.

Sur les nouvelles expériences électromagnétiques. Ald. p. 309, 311.

Au redacteur du Journal de Ph. sur l'invention des lunettes d'approche. Ald. T. XCIII. p. 150.

Over den lagen barometerstand van 25 *Dec.* 1821, in *Kunst- en Letterb.* 1822, D. I. bl. 20.

Over een zeer gevoeligen Galvanischen toestel; vervaardigd door den heer J. van den Bos, en eenige Galvanische proeven met denzelven. bl. 292.

Iets over stoombooten, en een berigt aangaande die, welke aan den Moerdijk zal worden aangelegd. Ald. 1822, D. II. bl. 53.

Verdere berigten aangaande de stoombooten en derzelver gebruik. Ald. bl. 211.

Brandvrije gebouwen. Ald. bl. 311.

Bedenkingen over het werktuig ter verbeteringen der vaart in kanalen enz. Ald. bl. 372.

On some electromagnetical experiments made by Mr. van Beek, van Rees, and Moll, in *Edimb. Philos. Journ.* T. IX. p. 167. Een uittreksel staat in de *Biblioth. Universelle*, T. XX. p. 123.

Redevoering over Jan Hendrik van Swinden, uitgesproken in de vierde openbare Vergadering der eerste klasse van het Kon. Instituut, 26 *Aug.* 1823, in *Verslag der vierde Openb. Vergadering der eerste klasse.* Ook afzonderlijk uitgegeven, Amst. 1824, 8°.

Iets over den onlangs overledenen Sterrekundige Delambre, in *Magazijn van Wetenschappen, Kunsten en Letteren, verzameld door* N. G. van Kampen, D. II. bl. 29.

Eenige berigten (omtrent Stoombooten enz.), in *Kunst- en Letterb.* 1823, D. I. bl. 334.

De Treeradmolen in de gevangenis van Coldbathfield te Londen, met eene afbeeld. Ald. D. I. bl. 291.

Het hellend scheeprad door een stoommachine gedreven. Ald. D. II. bl. 98.

Proefneming aangaande de snelheid van het geluid door G. Moll en A. van Beek, in *Verh. d. eerste klasse van het Kon. Nederl. Instit.* D. VII. bl. 281; *Phil. Transact.* 1823; *Bibl. Univers.* T. XXX. p. 470, Poggendorff, *Ann. de Phys.* T. V. p. 351, 469.

Berigt omtrent de werken te Plymouth met de duikelaarsklok uitgevoerd, in *Kunst- en Letterb.* 1823, D. II. bl. 329.

Berigt aangaande J. F. Keyzer, in *Kunst- en Letterb.* 1824, D. I. bl. 354.

Berigt aangaande den onderaardschen weg, welke in het bed van den Theems zal gegraven worden, met afbeelding. Ald. D. II. bl. 276.

Over de electrische proef van den ridder de Nobili. Ald. 1824, bl. 364.

Verhandeling over de verwarming der stookkassen door stoom, door W. Burley, uit het Engelsch vertaald, met bijvoegselen, in *Natuurk. Verh. van de Holl. Maats. der Wetensch. te Haarlem*, D. XIII. bl. 201.

Verhandeling over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders. Amst. 1825, 8°.

Bleibtreu, Beschrijving des sterrenhemels, vertaald door A. de Wit, met eene voorrede en aanteeken. van G. Moll. Amst. 1825.

Over de uitgaven van de handschriften van Huyghens, in *Kunst- en Letterb.* 1825, D. I. bl. 358.

Voorrede voor de *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen* (1826).

Over eene verbeterde bereiding der olie voor horologiemakers. Ald. D. I. bl. 1.

Verschuur, Beschrijving der gewigten, met aanmerkingen van G. Moll. Ald. D. I. bl. 7.

Over eene vermoedelijke nieuwe ontdekking in den Oceaan. Ald. D. I. bl. 84.

Account of the discovery of an inhabited island in the Pacific by cap. Elq., in *Edimb. Journ. of Science*, T. IV. p. 278.

Over het stoomschip the Entreprise, uit Engeland naar Indie gestevend, in *Bijdr.* D. I. bl. 176.

Nog iets over het Nederlandsch eiland. Ald.

Proeven over de snelheid des geluids. Ald. bl. 191.

Over twee nieuw uitgevondene Kompassen. Ald. bl. 197.

Over het Amsterdamsche peil en de geschiedenis van hetzelve. Ald. bl. 370.

Recensie van Lobatto's, Jaarboekje over 1826. Ald. bl. 109.

Recensie over *de Jongs werken, getiteld de Amstel enz. voor groote schepen bevaarbaar gemaakt.* Ald. bl. 133, 203.

Bijdragen tot de Geschiedenis der wiskundige wetenschappen in Nederland, in van Kampen, *Geschied. d. Nederl. Letteren*, D. III. bl. 112, 116, 196, 261—263, 289—312.

Pierre Simon de la Place, in *Bijdr.* D. II. bl. 281.

Recensie van Maijer's Handleiding tot het teekenen van landkaarten. Ald. bl. 22.

Rapport aan Zijne Maj. uitgebragt door de Commissie tot onderzoek der beste rivierafleidingen (1827).

Verhandeling over de Spiegeltelescopen, in *N. Verh. van het Kon. Inst. eerste klasse*, D. I. bl. 29.

Over de warmtegraad, waarbij het water zijne grootste digtheid heeft. Ald. bl. 241.

Eenige electro-magnetische proeven, in *Bijdr.* D. II. bl. 372.

Nieuwe berekening van de proeven over de snelheid van het geluid. Ald. bl. 375.

On captain Parry's and Lieutenant Foster's experiments on the velocity of sound by Dr. G. Moll Prof. Communicated by Captain Henry Katers V. P. R. S. In de *Philos. Transact.*, 1828, p. 97.

Naschrift over de beschrijving van den toestel van Hageman om met stoom te kuipen, in *Bijdr.* D. III. bl. 4.

Recensie van Conrad, Leven van Bruinings. Ald. bl. 1.

Waarneming van een lichtend luchtverschijnsel, in *Kunst- en Letterb.* 1828, D. II. bl. 338. *Astr. Nachr.* Th. VII. S. 49.

Berechnung der Schallversuche von Forster und Parry, in Poggendorff, *Ann.* Th. XIV. S. 371.

Waarneming der Komeet van Encke in 1825 *door South te Kensington*, in *Kunst- en Letterb.* 1828, D. II. bl. 884.

Over de snelheid van paarden, en in 't bijzonder over die onzer harddravers, in *Bijdr.* D. III. bl. 8.

Antwoord van G. Moll, Lid der gewezene Commissie tot onderzoek der beste rivierafleidingen aan Mr. J. G. van Nes, Hoogheemraad van den Lek-dijk bovendams, wegens eene Memorie van het Collegie van den Lek-dijk bovendams, over het rapport door de Commissie tot onderzoek enz. uitgebragt. Amst. 1829, 4°.

De dood van Dr. William Hyde Wollaston, in *Bijdr.* D. IV. bl. 174.

Over het verwarmen van stookkassen met heet water. Uitgeg. door de eerste klasse van het Instituut. Amst. 1829, 8°. m. pl.

Electro Magnetische proeven. Uitgeg. door de eerste klasse van het Instituut. Amst. 1830, 8°. Ook in de *Bibl. Univers.* T. XXXXV. p. 19. *Edimb. Journ. of Science* N°. 6. T. III. p. 289. *Journal of the Royal Institution* 1831, p. 379. Een uittreksel is gegeven in Quetelet, *Correspond. Mathématiq. et Physique* T. VI. p. 327, en overgenomen in de *Ann. de Chimie et de Physique*, T. I. p. 321.

Over diepe putten of kunstbronnen, door de Franschen Artesiaansche genaamd, in *Bijdr.* D. V. bl. 269.

Iets over de zoogenaamde Romeinsche cement, in *Bijdr.* D. V. bl. 400.

Eenig berigt aangaande de Vergadering der Duitsche Natuurkundigen en Artsen, gehouden te Hamburg, in *Kunst- en Letterb.* 1830, D. II. bl. 378.

Brief over de verkiezing van eenen nieuwen Voorzitter van the Royal Society te Londen. Ald. 1830, D. II. bl. 371.

Over de verwarming van stookkassen met warm water, in *Bijdr.* D. V. bl. 121.

Eenige berigten over lange winters in deze landen, in *Bijdr.* D. V. bl. 128.

Geschiedkundig onderzoek naar de eerste uitvinders der Verrekijkers, uit de aantt. van den Hoogl. van Swinden zamengesteld, in *N. Verh. der eerste klasse*, D. III. bl. 103. *Journ. of the Royal Institution*, Febr. 1831, p. 319.

On the alledged decline of science in England by a Foreigner. Lond. 1831, 8°.

Over de kilogramme, en vergelijking van dezelve met het Hollandsch en Engelsch, Trooisch en andere gewigten, in *Bijdr.* D. VI. bl. 119.

Nog iets over de Artesiaansche bronnen. Ald. bl. 334.

Electro-magnetische proeven, in *Bijdr.* D. VI. bl. 349. Poggendorff, Th. XXIV. S. 639.

Over verwarming met heet water, in *Bijdr.* D. II. bl. 554.

Brief aan de redacteur van den Letterbode, behelzende waarnemingen van het Noorderlicht van 7 Jan. 1831, in *Kunst- en Letterb.* 1831, D. I. bl. 44.

Beobachtungen des Nordlichts von 7 Jan. 1831, in Poggendorff, *Ann.* Th. XXII. S. 462.

Brief aan de Redactie van den Letterbode, over de twee Schurnackers te Hamburg, en over de onbrandbaarheid der ligchamen met eene oplossing van aluin bestreken, in *Kunst- en Letterb.* 1831, D. I. 341.

Electro-magnetische proeven, in *Bijdr.* D. VII. bl. 241; Poggendorff, *Ann.* Th. XXIV. S. 488.

Mercurius in sole visus, of overgang van Mercurius over de Zon, den 5 Mei 1832 te Utrecht waargenomen, in *N. Verh. d. eerste klasse*, D. IV. bl. 71. Ook afzonderlijk. Amst. 1833, 4°. *Astron. Nachr. v. Schurnacker*, Th. X. S. 205. *Letterb.* 1833, D. I. bl. 432.

Iets over eene uitdrukking voorkomende in de Voorrede van Prof. H. W. Tydeman, geplaatst voor het eerste deel der Geschiedenis des Vaderlands, door Mr. W. Bilderdyk, in *Kunst- en Letterb.* 1833, D. I. bl. 195. Het antwoord van Tydeman. Ald. bl. 244.

Brief, behelzende proeven met zeer kleine galvanische toestellen. Ald. 1833, D. I. bl. 275.

Iets betreffende wijlen den Hoogleeraar Jean Henri Pareau. Ald. D. II. bl. 61.

Brief over de verkeerde overzetting van het woord chevretten in de Duitsche Journalen. Ald. 1834, D. I. bl. 297.

Quadratuur van den Cirkel. Ald. 1835, D. I. bl. 104.

Winterkoude. Ald. bl. 176.

Brief over de hoogte van den Dom te Utrecht. Ald. 1835, D. I. bl. 354.

Recensie van Rodens Reize (onder de letter M.). Ald. bl. 137.

Dicta a Ger. Moll, quum A. C. G. Suerman et A. Vrolik, Academiae Rheno-Trajectinae alteris secularibus concelebrandis more majorum Math. Mag. Phil. Nat. Doctores renunciaret, in *Ann. Acad. Rheno-Traj.* 1836.

Over de putboring op de heide tusschen Woudenberg en Zeist, in *Kunst- en Letterb.* 1836, D. I. bl. 82. (Het antwoord van Breda. Ald. bl. 274).

Iets over den Catalogus der Zuidelijke Sterren, opgemaakt door Frederick de Houtman. Ald. D. I. bl. 2.

Over waarnemingen der getijen langs de kusten van Nederland, in *N. Verh. der eerste klasse*, D. VII. bl. 1.

Over de voorgewende ontdekkingen van Sir John Herschel in de maan, in *Kunst- en Letterb.* 1836, D. I. bl. 211.

Brief over den Florentijnschen sprong. Ald. D. I. bl. 224.

Bijdragen over afleiders en het onweder. Ald. N°. 21, 22, 36, 50.

Brief over den toestand der Astronomie in Frankrijk. Ald. D. II. bl. 130.

Over het Palladium. Ald. bl. 116.

Over de luchtreis van Green van Londen naar Weilburg. Ald. D. II. bl. 371.

Over het bestaan van een werk van Sebastiaan Cabot in *Archief van Mulder*, D. V. bl. 214.

Barometerstand gedurende den storm van 29 Nov. 1836, in *Kunst- en Letterb.* 1837, D. I. bl. 13.

Over afleiders en onweder. Ald. bl. 82.

Zie *Bericht aangaande het leven en de wetenschappelijke verdiensten van wijlen den hoogleeraar Gerrit Moll, door R. van Rees*, in *Kunst- en Letterb.* 1837, D. bl. 21, 1819, D. II. bl. 59, 1838, D. II. bl. 83—91, 98—107; Dez., *Levensberigt van G. Moll*, in *Utr. Stud. Alm.* 1839, bl. 104; L. G. Visscher, *Oratio de Gerardo Moll, dicta publico die XXVI m. Martii a* 1838, *cum Academiae regundae munus solenni ritu poneret. Traj. ad Rhen.* 1838, en in *Ann. Acad.* 1837—1838, p. 97; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*; *de Verslagen van het Kon. Ned. Instit.*; *van 't Prov. Utr. Genoots.*; *der Maatsch. v. Ned. Letterk.* 1838; Heringa, *de Auditorio*, p. 18, 158, 163, 209; Muller, *Catal. v. portr.*

MOLL (Petrus) of TALPA (Petrus) een Friesch geneesheer te Sneek, Leeuwarden en elders, tijdgenoot van Suffridus Petrus, een geleerd man en Latijnsch dichter, schrijver van:

Empiricus s. indoctus Medicus et Exilium Empiricorum brevi Elegia Satyrica.

Zie Suffrid. Petrus, *de Script. Frisiae Dec. XV.* 1; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 399.

MOLL (PETRUS), zoon van Johannes Moll, schepen te Sneek en van Bottje Pieters, werd 26 Nov. 1596 aldaar geboren, bezocht in 1617 de Hoogeschool te Franeker en legde zich vooral onder Timaeus Faber op de regtsgeleerdheid toe. Terwijl hij te Franeker studeerde, overleed Frederik Stellingwerff J. U. D., rector der Latijnsche school te Sneek. Moll werd waardig gekeurd zijn opvolger te zijn en bekleedde dien post, terwijl hij zich op de regten bleef toeleggen, en ontving den 8 Oct. 1625 het meesterschap in deze. Reeds had hij den ouderdom van 51 jaren bereikt, toen hij, in plaats van Christianus Schotanus, die den leerstoel in de godgeleerdheid had verkregen, tot hoogleeraar in de Grieksche taal werd benoemd.

Tweemaal (1648, 1665) bekleedde hij de rectorale waardigheid en overleed den 29 Oct. 1669. Zijn lijkrede werd door Michiel Busschius, hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid, gehouden. Hij huwde Ulrica Hannema, die hem eene dochter schonk, Gellia Moll, gehuwd 1. met Joachim Frencelius, hoogleeraar in de medicijnen, en 2. met Joannes Verhel, advocaat, bibliothecaris, later in 1657 voorzitter van het Friesch krijgsgeregt.

Hij schreef:

Longi Pastoralium de Daphnide et Chloë Libri IV cum eius Versione et Notis. Franeq. 1660. 4°.

Hem was de overzetting van Jungermann, schoon door Vossius (*Histor. Gr.* L. IV. p. 111) vermeld, onbekend. Jo. Georg. Graevius schreef aan Nic. Heinsius »in notis nihil novi deprehendi, versio Jungermannianae (Hanoviae 1605) multum cedit."

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 398 seqq.; de Wal, *de Clar. Frisiae Jurecons.*, p. 44, 108; *Syll. Burm.* T. IV. p. 23; Bader, *Carm. Juven.*, Jöcher; Jac. Engelsma, *Volglijst der Predikanten onder de cl. van Zevenwouden*, bl. 111.

MOLL (PETRUS), zoon van Henricus Moll, predikant te Wommels en (1626) te Langweer en Ter Oele, broeder van den vorige, in 1631 overleden; studeerde te Franeker in de regten en werd in 1635, na het verdedigen zijner *Diss. de Sponsalibus et Nuptiis* docter in de beide regten.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 398; Engelsma, *Volglijst enz.* bl. 111.

MÖLLER of MÜLLER (JOHANNES). Hij was wel geen Nederlander, als zijnde in het buitenland, te Frankfort aan den Main, in den jare 1641 geboren; doch door langdurigheid van verblijf in ons vaderland als 't ware inlander geworden. Hij schijnt geruimen tijd elders (misschien te Heidelberg) in de godgeleerdheid zich geoefend te hebben, toen hij ter voltooijing zijner studiën onder J. Coccejus en diens ambtgenooten, op zijn 24e jaar te Leyden zich liet inschrijven in Sept. 1665. Na geheel volbragten studiën en nadat hij daar ter plaatse eenigen tijd de dienst als proponent in de aldaar gevestigde Hoogduitsche kerk (vooral voor de Hoogd. studenten die tijdelijk met hunne Duitsche gouverneurs of ephori hier vertoefden) waargenomen had, werd hij er in 1672 als werkelijk hoogd. predikant beroepen. IJverig als hij was voor het kleine hem toevertrouwde kuddeken, wilde hij niet alleen hen, maar ook zijn eigen vaderland in de kennis der H. Schriften beter doen indringen. Daartoe diende hem de destijds in gebruik zijnde *ars mnemonica*, die hij van eenen zijner leermeesters, Prof. J. L. Fabricius van Heidelberg uit diens *Systema historico-chronologicum* had overgenomen en op bijbelsch terrein wilde overbrengen. De Leydsche hoogleeraar in de regten, Böckelman, was aan Möller op juridisch terrein in zijne *ars magna Pandectarum* voorgegaan, die omstreeks dien tijd met 6 bladen vol figuren door Romein de Hooghe verrijkt en fraai gegraveerd te Leyden uitgegeven was. Ds. Möller hieraan kennis gekregen hebbende, gaf in 1681 bij Felix Lopes ter zelfder plaatsen uit, zijn *Erklärungs Schlüssel der Biblischen Figuren, über die 4 Evv., Gesch. der App., und Offenbahrung Joannis*, waardoor hij vooral de hoofdstukken, waarin elke geschiedkundige zaak te vinden was, in 't geheugen wilde inprenten. Daartoe moesten dienen 3 platen met 28 afdeelingen vol figuren over elk der hoofdstukken van Mattheus, 2 dergelijke over Marcus, 3 over Lucas, 3 over Johannes, 3 over de Handelingen, 3 over het Openbaringsboek. Hij voegde hieraan nog eenige hoogd. »rijmen" toe, op ieder der door hem afgebeelde hoofdstukken, aldaar in 't zelfde jaar gedrukt. De platen eenmaal gegraveerd zijnde, en het nut openbaar wordende, was niets gemakkelijker dan dit ook op nederduitschen grond over te plaatsen. In den jare 1682 [1]) verscheen dus, zeker bij denzelfden uitgever, zijn *Sleutel der Bijb. figuren* met dezelfde platen in 't nederduitsch. Maar, o ramp, het nauwlettend oog der nederduitsche theologen vond onder de kleine figuren sommige die bij de gelijksoortigheid der joodsche en roomsche kerkgebruiken, naar de laatstgenoemde schenen heen te wijzen. 't Zij zulks door den graveur R. de Hooghe, die zoo nauw, 't zij in het zedelijke, 't zij in 't roomsch geloof niet zag, buiten des schrijvers weten was ingeslopen, of dat ook Möller de kritische bezorgdheid der heerschende kerk niet deelde, hij en zijn boek werden althans gansch onverwacht het voorwerp eener aanklagt, die zich in den nederd. herv. kerkeraad, waarvan hij blijkt lid te zijn geweest, in het najaar van 1683, lucht gaf. De acten aldaar geven van toen af tot in Julij 1686 een zeer uitvoerig en vrij merkwaardig verslag van deze zaak, die ter dezer plaatse niet behoort, doch waarvan 't genoeg zij te melden, dat de betrokkene erkende, gaarne ter vermijding van ergernissen, een ontwerp van verdeediging te zullen inleveren. Dit geschiedde. Doch niet naar genoegen, 't was geene volledige terugneming, en zoo kwam dan de zaak in 1684 tot de provinc. Synode te Woerden, in 1675 tot die te Buren, en in 1686 tot die te Breda. Te dezer plaatse valt eindelijk het besluit dat Ds. Möller den geheelen druk tot zijn kosten en schade zal intrekken en ophalen: gelijk hij in 1684 reeds verklaard had »de platen" te hebben vernietigd. Hier door zijn denkelijk de afgedrukte platen bedoeld; niet de koperen platen. Althans dit is zeker, dat, na 30 jaren een tijd van verkoeling aanbrak (zie 1713). Ja zelfs in 1685 kwamen de plaatjes over het boek der Openbaringen met den daarbij behoorenden tekst te Leyden afzonderlijk met 's mans naam, nemine contradicente, uit. En, toen de graveur R. de Hooghe in 1708 en Ds. Möller in Augustus 1710 gestorven waren; vond een later geslacht geene zwarigheid in de verspreiding, gelijk de aanvrage om 't werk, ook door de gedwongen stuiting daarvan aangewakkerd, te meer zich openbaarde. De titel dier vernieuwde uitgave, Leyden, J. A. Langerak, 1713, 8°. gewaagt trouwens uitdrukkelijk van een ernstig verzoek van velen, waarop het eindelijk in 't licht gegeven werd met koperen platen van R. de Hoog (sic). Deze naam stond op de vroegere uitgave niet en wordt ook in de kerkenraadsacten door Möller, ofschoon hij zelf zich vrijmoedig noemt, zorgvuldig verzwegen; wat des te gemakkelijker was, wijl R. de Hooghe zeer veel zonder zijn waarmerk graveerde en dit ook op deze blaadjes gemist werd; 't zelfde is 't geval met die van bovengemelde *ars magna Pandectarum.* — Doch deze vernieuwde uitgaaf strekt ten overtuigenden bewijze dat Möller in 1683 *niet* de *koperen* platen vernietigd had.

Zoo verre een deel zijner werkzaamheden. Wij keeren terug tot omstreeks den jare 1700. Möller was toen nog geene 60 jaren. En het schijnt dat zijne kleine duitsche gemeente, uit enkele duitsche gezinnen en de hoogd. studenten bestaande, hem geene genoegzame bezigheid gaf. Althans hij wierp zich, dáár zijn vroeger plan van werkzaamheid den bodem was ingeslagen, op het stereotyperen. En gelijk men in den vroegsten tijd der drukkunst schoolboeken met vaststaanden tekst, in houten vormen, gedrukt had, zoo begreep hij dat de looden letters even zoo op vaste platen te solderen waren. Zie daar de stereotypie. Zijne belangstelling in de H. Schrift deed hem zulks op het boek der boeken toepassen. — Hij nu had een zoon, mede Johannes genoemd, hier te Leyden in 1687 geboren, in Febr. 1703 als student in de letteren ingeschreven, en bij hem op het Rapenburg inwonende; en toen deze in den jare 1707 zijne drukkersleerjaren bij eenen Leydschen drukker volbragt had, werd de 20-jarige jongeling nu ook als vrijmeesterdrukker in het boekverkoopers en boekdrukkers gild opgeno-

1) Hieruit blijkt ten duidelijkste de dwaling in de *Naamlijst van* Abcoude (1741, I. 248), overgenomen in die van Arrenberg (bl. 296), die van eene uitgave van 1662 gewaagt.

men. In vereeniging met dezen zoon en gesteund door geldelijke hulp van eenen der werkzaamste boekhandelaars (Sr. Jordaen Luchtmans, n. 1651 † 1708) goot hij of liet hij onder zijn toezigt gieten alle de platen voor eenen folio- en eenen quarto Bijbel, deels voor kerkelijk deels voor huisselijk gebruik [1]). De zoon zette, zeker na dat zijn vader tusschen 16 en 23 Augustus 1710 overleden was, dit winstgevend bedrijf voort tot dat ook dezen na weinige jaren stierf, tusschen 1718 en 1720 ook de weduwe Möller overleed, en de zoon van Jordaen Luchtmans, Samuel Luchtmans geheten, den geheelen toestel overnam. Deze en zijne zonen S. en J. Luchtmans, drukten hiermede gedurende geheel die eeuw door, tot dat door langdurig gebruik de looden platen vooral in de nootletter, haar dienst weigerden. De laatste druk van den quarto bijbel was van 1765. Zeer enkele dier looden platen zijn nog berustende bij Mr. Bodel Nyenhuis, erfgenaam en laatste lid der boekhandelsfamilie Luchtmans.

Zijne geschriften zijn in den loop van dit artikel alle genoemd.

Uit de mss. acten van den nederd. kerkeraad te Leyden, gekopieerd door de zorg van Ds. van Iterson. — Uit de inscriptieboeken der Leydsche Akademie burgers. — Uit de Gildeboeken van het boekverkoopers en boekdrukkersgilde aldaar; — en uit particuliere berigten.

MÖLLER (A. W. P.) predikant te Duisburg, behaalde viermaal het eermetaal bij het *Genootschap ter verdediging van den Christelijken godsdienst.*

Over de oorzaken, kenmerken en gevolgen van het ongeloof der Joden, omtrent den Zaligmaker, de handelwijzen van Hem en Zijne Apostelen omtrent de ongelovigen, en het voorbeeld daarvan door ons te ontleenen (1795).

Anachrisis of beoordeeling van het werk: Versuch die Wundergeschichte, des N. Test. aus naturliche Ursachen zu erklären von J. C. F. Eck, uit het Latijn vertaald (1797).

Betoog der kracht van het bewijs voor de Waarheid en Goddelijkheid der Evangelieleer, uit de wonderwerken van Jezus en de Apostelen; uit het Hgd. vert. (1801).

Betoog en verdediging van de kracht en het bewijs voor den Goddelijken oorsprong en het verbindend gezag van het Evangelie; ontleend uit den voortreffelijken aard van deszelfs Zedeleer en haren gezegenden invloed op de verbetering van het getal van menschen en volken (1803).

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. V. bl. 262, 263, 294; *Naaml. van van Cleef*, bl. 629, 630.

MOLLER (Willem) maakte zich als 12-jarige knaap reeds als dichter bekend door zijn *Lijkdicht op den dood van Willem IV* in de *Dichtk. Cypressenblad.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MOLLERUS, MOLLER (Hendricus). Zie ZUTPHEN (Hendrik van).

MOLLERUS (Christophorus), rector te Leerdam, beoefende de Latijnsche poëzij, blijkens zijn gedicht:

In Illustr. ac Seren. Principis ac Dom. Uraniae utriusque denati obitum ... Filii nati ex utero matris felicem ingressum. In plano (1650).

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. II. bl. 37.

MOLLERUS (Christophorus), zoon van Johannes Mollerus, predikant te Hien, Waardenburg en Zalt-Bommel, waar hij overleed, werd in de eerstgemelde plaats in 1661 geboren. Zijne voorouders waren uit de Paltz gevlugt, en hadden zich hier te lande gevestigd. Hij was de oudste van verscheidene kinderen. Zijn broeder Johannes was predikant te Batenburg (1678) en 's Hertogenbosch (1679) waar hij in 169. overleed. Hij bezocht waarschijnlijk de triviale scholen te Zalt-Bommel, studeerde te Leyden onder Spanheim en Trigland, werd predikant bij de Gereformeerde Nederduitsche gemeente (1685) te Norwich in Engeland, in 1691 predikant te Maastricht, werd al vroeg door jigtkwalen aangetast, verkreeg in 1729 zijn emeritaat en overleed, na een 18-jarige stoel- en bedlegering den 26 Jan. 1747, in 't 86ste jaar zijns ouderdoms en 62ste zijner bediening. Volgens zijn levenbeschrijver was hij een man van groote geleerdheid, doch heeft niets in het licht gegeven. Curatoren van het Gymnasium te Maastricht benoemden hem in plaats van Barthelemy, tot Professor in de philosophie, in welke bediening hij in 1736 door Paul Barbin, oudste predikant bij de Waalsche gemeente werd opgevolgd. Zijne echtgenoot schonk hem een zoon, die als officier en ingenieur het land met ijver diende, en in 1708 bij het beleg van Rijssel sneuvelde.

Zie Keppel, *Naaml. van Predik.*, bl. 107; de Jongh, *Naaml. van Predik. in Gelderland*, bl. 370; *Boekzaal der Gel. Wed.* 1728 *b*, bl. 1729, 1747 *a*, bl. 101, 323, *Navorscher* 1866, bl. 320.

MOLLERUS (Mr. Hendrik) zoon van Adriaan, agent en solliciteur te 's Hage, was in 1754 oudste raadsheer en werd den 23 Oct. 1763 als president van den Hoogen Raad geïnstalleerd.

Zie *Groot placcaatb.*, D. VIII. fol. 45, D. IX. fol. 5; Vreede, *Hoogen Raad*, bl. 56; *Boekzaal der Gel. Wer.* 1747 *a*, bl. 324.

MOLLERUS (Jan Hendrik Baron), zoon van den vorige, in 1750 te 's Hage geboren, werd in 1784 tot Secretaris van den Raad van State benoemd, en bleef tot aan de omwenteling van 1795 werkzaam in dien post. Zoo groot was de lof, dien hij zich in de waarneming daarvan had verworven, dat de toenmalige bestuurders van den Staat hem dezelfde waardigheid bij het committé aanboden, 't welk den vroegeren Raad van State vervangen had; doch zijne gehechtheid aan het Stadhouderlijk huis was te sterk dan dat hij dit aanbod zou aanvaard hebben. Hij bleef derhalve buiten openbare bediening tot het jaar 1802, toen de schikkingen, bij den vrede van Amiens getroffen en de gematigde beginselen, door de toenmalige regering gevolgd, hem veroorloofden op nieuw zijne dienst aan het vaderland te wijden. Nu bekleedde hij, achtereenvolgens den post van Secretaris van het Provinciaal bestuur van Holland en van Lid van den Aziatischen Raad. Koning Lodewijk benoemde hem tot Staatsraad, daarna tot minister van Binnenlandsche Zaken en laatstelijk van Eeredienst. Ook onder de Fransche overheersching bleef hij werkzaam, eerst als Lid van het Wetgevend Ligchaam voor het Departement der Monden van de Maas, later als Directeur-Generaal van Bruggen en Wegen, in welken post, hem geheel vreemd, hij zich weldra de noodige kundigheden verwierf en aan zijn vaderland gewigtige diensten bewees. Willem I toonde Mollerus verdiensten op prijs te stellen door hem, onder den titel van Commissaris-Generaal, het departement van oorlog op te dragen. Hij verkreeg echter nog binnen het jaar, op zijn herhaald verzoek, van deze waardigheid een eervol ontslag, werd tegelijk tot Staatsraad benoemd, en was, in die hoedanigheid, ook lid der commissie, belast met het vervaardigen van een ontwerp van Staatsregeling voor het Koningrijk der Nederlanden. Na de aftreding van G. K. van Hogendorp, als vice president van den Staatsraad, in 1816, werd hij met die belangrijke waardigheid bekleed en bleef haar tot zijn overlijden met grooten lof en zeldzame kracht van geheugen in zoo hoog geklommen ouderdom, waarnemen. Hij overleed 22 Junij 1834. Hij was o. a. kommandeur en later grootkruis der orde van den Nederl. Leeuw en Lid van de Maats. der Ned. Letterk. Zijn gelaat zag, in steendruk, bij Houtman te Utrecht, het licht.

Zie *Galérie Hist. der Contemporains*, T. VII. p. 113 suiv.; *Nouv. Biogr. génér*; Siegenbeek in *Handel. d. Jaarl. Vergad. der Maatsch. v. Ned. Letterk.* 1835; *Cour de L. Napoléon* p. 394; *'s Gravenhaagsche Staatsalmanak* 1834; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. IV. *Aant.* 59, (324), 372, 376; C. W. Pape, *Leven en Werken van J. D. Janssen*, 's Bosch 1855; Kobus en de Rivecourt.

MOLLERUS (Martinus) in 1691 als proponent te Zallik in dienst gekomen, in 1693 te Wageningen, waar hij den 18 Julij 1735 overleed oud 60 jaren.

Hij schreef:

Vreede en Trooster der Ziele. Amst. 1727.

Handboekje. Amst. 12°.

Zie de Jongh, *Naaml. van Predik. in Gelderland*, bl. 370; *Boekzaal der Gel. Wer.* 1735 *b*, bl. 90, 236.

MOLLERUS (Johannes) schreef:

Bybelsche figuren van de vier Evangelisten, Handelingen der Apostelen en de Openbaringen van Johannes. Leyd. 1662, 1738.

Zie Abcoude. *Naamr.* bl. 248, *Aant.* bl. 142. De Jongh, *Naaml. van predik. in Gelderl.*, bl. 370

---

[1]) In October 1702 was die gieterij reeds aan den gang, waarin men ook de karakters voor C. Schaaf's *Lex. Syriacum in N. T.* goot, wier proeven Ds. Möller corrigeerde.

MOLLERUS (Martinus), in 1648 als proponent te Waerdenburg c. a. beroepen, in 1673 te Zalt-Bommel waar hij in 1689 overleed, schreef:

Heylsame betragtingh, 1672.

Aandagtige meditatiën, 12°.

Zielen balsem over Ps. 91.

Over 't lyden van J. C. Dordr. 1667.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 248, *Aant.* bl. 142; *Cat. v. der Groe*, bl. 256.

MOLLERUS (H.) schreef:

Over de Psalmen, fol.

Zie Abcoude, *Aant.* bl. 242.

MOLLERUS (Fredericus Henricus), doctor in de regten en corrector bij den boekhandelaar Janssonius te Amsterdam, was in zijn tijd als geleerde beroemd en hield briefwisseling met den geleerden Reinerus Neuhusius, rector te Alkmaar (1662).

Zie R. Neuhusii, *Epp.* p. 169.

MOLLERUS (Anna Cornelia), vrijvrouw van Dalem en Vuren, zuster van baron Johannes Henricus bovengemeld, huwde Mr. Abraham Perrenot, later Mr. Johan Baron Meerman, heer van Dalem en Vuren. Zij verdient onder onze vaderlandsche dichteressen, die eenigen aanleg hadden, genoemd te worden. Zij gaf van 1810—1816 vier bundels vrijvloeijende *Gedichten*, en in 1819 een dichtstuk in vier zangen *Catharin en Othara* in het licht: ook maakte zij Fransche verzen en leverde vertalingen uit de Noordsche talen. Zij overleed te 's Hage den 10 Aug. 1821 in den ouderdom van 72 jaren.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1821, D. II. bl. 90; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MOLLINGER (Franciscus Rudolphus), zoon van Frans Rudolph en van Maria Emerence Clasens, werd den 11 Oct. 1791 te Bergen op Zoom geboren. Hij trad den 19 Oct. 1804 als kadet bij het 13e bataillon infanterie van linie, daarna 6e en naderhand 7e regiment infanterie in dienst, werd 4 April 1807 overgeplaatst als sergeant bij het 8e regiment infanterie, 12 Sept. 1809 benoemd tot tweeden luitenant bij het 9e regiment infanterie, ging bij de vereeniging van Holland met Frankrijk over in Franschen dienst en werd 22 Sept. 1810 geincorporeerd bij het 125 regiment infanterie, den 12 Julij 1812 benoemd tot eerste luitenant, 2 Sept. 1813 tot kapitein. Uit Franschen dienst ontslagen keerde hij onder de orders gesteld van den majoor Ter Horst der artillerie keerde met een bataillon, zamengesteld uit Hollanders, die zich in de vesting Maagdenburg bevonden, naar het vaderland terug (Mei 1814), werd kort daarna (26 Junij) kapitein bij het 5e bataillon infanterie Nationale militie, en klom vervolgens op tot majoor (1819), werd gedetacheerd bij den krijgsraad te velde (1830—1839), luitenant kolonel (1840), kommandant van de eerste afdeeling infanterie (1841), kolonel en plaatselijk kommandant te Maastricht (1843), gepensioneerd in 1848, waarna hij zich te Kampen vestigde en er den 25 Junij 1866 overleed. Mollinger onderscheidde zich in 1807, 1808 en 1809 bij de belegering van Colberg en overigens in Noord-Duitschland en Pruissen, nam in 1812, 1813, 1814 en 1815 aan de veldtogten in Rusland, Pruissen en Frankrijk deel, en werd den 16 Junij 1815 te Quatre-Bras door een geweerkogel door de regterhand gewond. In 1830 was hij in de vesting Antwerpen en van 1831—1834 lid van den krijgsraad te velde. De Koning benoemde hem tot ridder der Militaire Willemsorde, van de Orde van de Nederl. Leeuw en Kommandeur van den Eikenkroon. Ook ontving hij het eereteeken voor 1813—1815, de St. Helena medaille en het onderscheidingsteeken voor langdurigen Nederlandschen dienst. Hij huwde G. A. Revius. Belangrijk genoeg achtte wij den volgenden brief van 20 Aug. 1854 door den generaal-majoor Menning aan Mollinger geschreven om hier in te vlechten.

„Waarde vriend Mollinger!

Beantwoordende uwen brief van den 12e dezer, heb ik het genoegen u de verzekering te geven, dat ik het mij nog perfect herrinner gij in de jaren 1807, 1808 en 1809 gediend hebt (alhoewel nog zeer jong zijnde) als sergeant bij de grenadiers van het 2e Bon van het 8e regimt Hollandsche infanterie, terwijl ik in dienzelfden tijd de eer had bij dat zelfde korps te dienen als 2e luitenant.

Dat dit regimt in opgenoemde jaren de veldtogt in Duitschland mede makende, een gedeelte uitmaakte der Hollandsche divisie, onder de orders van de luit.-generaal Gratien.

Dat het 8e regiment in de maand May 1809 van de divisie gedetacheerd was, en vereenigd met een Westphaalsch kurassierregiment, te zamen aangevoerd door den Westphaalschen generaal-majoor Dalmignac, een gedeelte van het korps van den beruchten van Schill vervolgende, voor de kleine vesting Dömitz aan de Elbe gelegen, aankwam, waar genoemd onderdeel van het Schillsche korps, zich genesteld had, hebbende de rivier tusschen den vijand en ons.

Dat al de schepen welke zich op de rivier bevonden door den vijand voor de plaats waren vast gelegd, en wij geen ander middel hadden van over te komen dan eene kleine door ons mede gevoerde roeiboot, welke nauwelijks zeven man konde voeren.

Dat de kolonel van het Regiment Morio de l'Isle vrijwilligers vroeg om met dit brooze vaartuig over de rivier te roeijen, en te trachten een schip dat onder het geschut van de vesting was vast gelegd over te halen. Dat ik U met zes officieren en grenadiers, waar onder begrepen de kapitein Scharp, welke deze expeditie kommandeerde, die schuit zag beklimmen, en deze gewaagde ja roekelooze expeditie met ongehoord geluk, het was helderdag, zag ten uitvoer brengen, en een groot schip overhalen, waarin uwe grenadierkompagnie en de voltigeurs van het eerste bataillon geembarkeert zijn.

Op dit gezigt verliet de vijand de plaats, in allerijl vlugtende, zoodat ons slechts eenige traineurs in handen vielen en de stad en vestingwerken door ons bezet werden.

In die zelfde tijd werd het hoofdkorps in Straalzund aangevallen, waarbij Schill sneuvelde, waarmede deeze expeditie geeindigd is.

Ziedaar, vriend, eenige ophelderingen die gij van mij gevraagd hebt, betrekkelijk het voorgevallene voor de vesting Dömitz, en ik geloof, zoo gij uw geheugen raad pleegt, het met de waarheid zal overeen koomen."

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. III. bl. 462; *Dagblad van 's Hage* 28 Juny 1866; *Part. berigt.*

MOLLERUS ( ), een priester te 's Hertogenbosch, bloeide omtrent 1534, schreef: *Annales Civitatis Buscoducensis*, door van Heurn gebruikt.

Zie van Heurn, *Hist. der Meyery van 's H. Bosch*, D. I. bl. v, vi; Hermans, *Conspect.*

MOLLO (François), koopman te Amsterdam en resident van Polen, schrander en bekwaam tot bedekte handeling, werd in 1696 door Lodewijk XIV gebruikt tot het banen van den weg tot vrede.

Zie Lamberti, *Memoir.* T. I. p. 11; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 531, XVII. bl. 340.

MOLLYNS (Jan) boekdrukker te Antwerpen in de 2e helft der XVIe eeuw, gaf onder den naam S. Franck in het licht een werk getiteld:

Dat is die afcoemste en de genealogie der Hertogen van Brabant, van Salvius Brabon tot Key (ser) Carolus V. Thantw. Jan Mollyns 1565.

Zie *Cat. J. Schouten*, bl. 4.

MOLYN (C.) zou volgens Nagler een teekenaar zijn geweest, die in de eerste helft der 17e eeuw bloeide. Volpe graveerde naar hem *een openbare optogt*, zoo als de Amsterdamsche burgers die in 1638 hielden.

Zie Kramm.

MOLYN (Pieter) de Oude, te Haarlem geboren, leefde in de eerste helft der 17e eeuw. Hij schilderde landschappen in de manier van Jan van Goyen, doch minder verdienstelijk. Zeer gezocht zijn zijne etsen die, door de goede verdeeling van licht en bruin, fraai van effect zijn. Zij staan even goed aangeteekend als die van Jan van de Velde, die veel naar Molyn gegraveerd, heeft onder anderen den uittogt der Haarlemmer schutters, in 1622 om de stad Hasselt te bezetten uitgetroeken; 2 bladen, folio. Kramm beschrijft zijne etsen, *landschappen met figuren* voorstellende.

Zie Immerzeel; Kramm.

MOLYN (Pieter) de Jonge, ook Cavaliere Tempesta en Pietro Mullers, zoon van den voorgaande, werd omtrent 1637 te Haarlem geboren. Hij volgde eerst de manier

van Frans Snyders en schilderde jagten van onderscheidene dieren, levensgroot, breed en krachtig. Later veranderde hij van stijl en begaf hij zich tot de voorstellingen van Zeestormen, die hij in al hare verschrikkelijkheid wist na te bootsen. Van hier de naam "Peter Tempesta" hem gegeven. Na Rome, werwaarts hij zich, na Holland en Vlaanderen doorreisd te hebben, begaf, ging hij van de Protestantsche tot de Roomsche godsdienst over. Hij geraakte in kennis en gunst bij den adel en inzonderheid bij den graaf Bracciano, werd rijk, ontving den riddertitel en een gouden halskeeten. Na een tweejarig verblijf te Rome, trok hij af naar Genua, werd er op vereerende wijze ontvangen en kreeg zoo veel werk als hij verlangde. In de hoop van eene Genueesche juffer, op welke hij verliefd was, te huwen, liet hij zijne huisvrouw door een gehuurden booswigt ombrengen. Hij werd gevangen en ter galge verwezen, doch op voorspraak van de adel, het vonnis verzacht en hij tot levenslange gevangenschap verwezen. Het bombardement van Genua door Lodewijk XIV gaf aanleiding dat alle gevangenen geslaakt werden. Na een dertienjarige gevangenis ontsnapte hij naar Placentia, nam den naam van Pietro Mullers of de Mulieribus aan en overleed in 1661.

Men wil dat de door hem in den kerker vervaardigde schilderijen schooner van stijl, ordonnantie en koloriet zijn dan zijne vroegere kunst. Zijne schilderijen waren in Italie zeer gewaardeerd. Graaf Algarotti bezat een kapitaal stuk, voorstellende *Noachs ark* met eene ontelbare menigte van dieren, alle, zoo wel als de figuren, vol uitdrukking en overschoon van teekening.

Zie Immerzeel.

MOLYN (Petrus Marius), werd 9 Julij 1819 te Rotterdam geboren, ontving aldaar van J. H. van Grootvelt zijne eerste opleiding in de kunst, werd vervolgens leerling van den Antwerpschen genreschilder F. de Braekeleer, wiens kunstvak hij met goed gevolg beoefende. In 1842 bekroonde de Maatschappij *Felix Meritis* zijn *Goochelaar in een boeren herberg* met goud. Hij vervaardigde fraaije etsen, van welke Kramm er eene, *eene oude vrouw, bij de tafel zittende* beschrijft. Hij overleed 28 April 1849.

In 1850 werd te Antwerpen, in tegenwoordigheid van een aantal zijner kunstvrienden een gedenkteeken ter eere van den vroeg gestorven verdienstelijken schilder onthuldigd.

Zie Immerzeel; Kramm; *Le Précurseur* 29 *Avril* 1849; *Handelsblad* 4 *Mei* 1850.

MOLQUEREN (Douwe Feddriks van). Zie FEDDRIKS (Douwe).

MOM (Jacob), amptman van Maas en Waal, die aangenomen had, om Tiel aan de Aartshertogen over te leveren en zijne medepligtigen, Adriaan van Eynthouts, schout des Over-ampts van den lande Kuik, Elbert van Botbergen, Jan van Mekeren en Gerrit van de Pol, werd, op last van prins Maurits, met advijs en voorweten van eenige leden van de Staten Gen., en wat betreft J. Mom, met medewerking van de Regering van Utrecht (waarvoor men haar akte van non praejudicie verleende, *Res. St. Gen. Jan.* 1621) gevangen genomen en naar den Haag gevoerd. Hier van werd door van Lycklama, als president, op den 25 Jan. aan de Staten Gen. mededeeling gedaan. Tot de voorloopige examinatie der gevangenen werden benoemd van Goch, de Voocht, Muys en Schäffer. Op den 5 Febr. daaraanvolgende ontvingen de Staten Gen. eene missive van den kanselier en raden van het Hof van Gelderland, dd°. 23 Jan. met verzoek dat men de gevangenen alsnog zoude overzenden. Aan dit verzoek werd echter niet voldaan en het antwoord luidde, "dat men hen verzocht, het gepasseerde ten beste te wille verstaan ende affnemen als geschiet ten dienste van tlandt." Men besloot vervolgens bij de reeds benoemde regters bij te voegen 2 uit het kwartier van Nijmegen, 1 uit Zeeland, 2 uit Utrecht, 1 uit Vriesland, 1 uit Overijssel en 1 uit Brabant. Gelderland verzette zich nog lang, en weigerden de regters te laten overkomen, zoodat de Staten Gen. eindelijk besloten dat men zonder hen zoude voort gaan. Na een spoedige instructie der zaak werden Mom, v. Eynthouts en v. Botbergen, den 16 April 1621 schuldig verklaard aan het *crimen laesae Majestatis*, en dien ten gevolge ter dood veroordeeld, welk vonnis op den volgenden dag voltrokken werd. Van Mekeren en van de Pol kregen van prins Maurits pardon, met toezegging dat hunne namen in de sententien der veroordeelden niet genoemd zouden worden.

Zie *Sententie over Jacob Mom, gewesene Amptman in Maas en Waal, Amst.* 1621; Baudartius, *Mem.*, B. XIIII. bl. 55 v.; Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. X. bl. 109; van Wijn, *Aanmerk. op Wagenaar*, D. X. bl. 109 en volg.; Vollenhoven, *Broeders Gevangen is*, bl. 145, 149; Muller, *Bibl. v. Pamfl.*, D. I. bl. 233. De drie ter dood veroordeelde gaan alle in plaat uit (door de Passe).

MOM (Jonk[r]) vrijwilliger bij het roemrijk bestormen van het bastion Overijssel, een der zeven bastions van Koevorden in 1672 door Rabenhaupt, waarbij hij met anderen gekwetst werd.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II. bl. 129.

MOMALIA (Wezelinus de) uit Henegouwen, monnik, later gedurende 21 jaren abt in de Benedictijner abdij van St. Laurentius te Luik, overleed in 1149.

Hij schreef:

De consensu Euangelistarum, Liber ms.

Mabillon schrijft hem toe:

Epistola W. Abbatis ad Florensem Abbatem, de Continentia Conjugatorum ante communionem.

Zie Mabillon, *Analect.* T. I. p. 339; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1161.

MOMMA (Willem) werd 29 September o. s. 1642 te Hamburg geboren. Zijn vader die denzelfden naam voerde had zich om den oorlog, uit het hertogdom Gulik als handelaar derwaarts begeven. Zijne moeder Anna Boisot was aan de beroemde Karel en Lodewijk Boisot vermaagschapt. Het eerste onderrigt ontving hij te Bremen, en dertien jaren oud ontving hij van den beroemden Edzasd te Hamburg onderwijs in het Hebreeuwsch. Drie jaren later zonden hem zijne ouders naar Leyden, waar hij zich onder Hiedanus, Coccejus en Hoornbeeck op de godgeleerdheid toelegde, vooral hechtte hij zich aan Coccejus, dien hij als een vader lief had, en onder wien hij 1662 opentlijk een dissertatie *de oeconomia temporum* verdedigde. Den 8 Junij 1666 werd hij peremptorisch geëxamineerd en tot leeraar der hervormde gemeente te Lubeck, beroepen, deed hij aldaar den 26 Augustus zijn intrede, zeven jaar arbeidde hij daar met vrucht, tot dat de Calvinisten en ook hij, door de Lutherschen gedwongen werden de stad te verlaten. In 1674 werd hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en kort daarop tevens tot predikant te Hamm beroepen, waar hij den 13 December zijn intreerede hield, *de Jesu Christo domino et servatore.* Twee jaren later ontving hij een beroep naar Middelburg. In Zeeland hadden toen de Voetianen den boventoon en prins Willem III scheen deze meer gunst dan de Coccejanen toe te dragen. Bij de bestaande vacaturen, in Maart 1676, had deze de classe van Walcheren schriftelijk vermaand om bij het beroep zorg te dragen tegen de nieuwigheden, eene uitdrukking, die ongetwijfeld op de Coccejanen zag. Het collegium qualificatum bragt intusschen het beroep uit op Momma, een bekenden Coccejaan. De klasse weigerde wel hare goedkeuring en beklaagde zich dat men zoo weinig acht op de aanbeveling van den Stadhouder had geslagen, doch de regering van Middelburg, was het met het collegium qualificatum eens. Vergeefs schreef de prins aan de Wethouderschap, vergeefs aan Momma die zaak voor het oogenblik te laten rusten. De klasse van Walcheren hield, ten gevolge der deelneming van den burgerkrijgsraad in het beroep, hare vergaderingen binnen Middelburg niet veilig, en Momma kwam aldaar over om zoowel het professoraat in de godgeleerdheid als het predikambt te bekleeden.

In dezen stand van zaken verbood de Stadhouder den overgekomen leeraar te bevestigen. Men wilde zich echter niet onderwerpen, en in weerwil der dreigende gevolgen had de bevestiging van Momma den 19 Julij 1676 plaats.

De prins hierover misnoegd, beval de handhaving der kerkorde aan de klassis: deze echter kon wel besluiten nemen, doch hare besluiten, daar de magistraat Momma voor de gevolgen had gewaarborgd, niet ten uitvoer leggen en moest zich vergenoegen met den buiten kerken-orde bevestigden leeraar niet als predikant te erkennen. Deze verwarring duurde voort tot dat Willem III zich in November na het einde van den veldtogt persoonlijk naar Middelburg begaf. Onmiddelijk besloten nu de Staten van Zeeland Momma af te zetten en den prins te magtigen hen, die de voorname oorzaken

van het beroep en van de onbehoorlijken inbreuk op het regt der hooge overigheid, en van den persoon en waardigheid des Stadhouders geweest waren, met afzetting of schorsing in hunnen dienst te straffen.

Momma verliet nu Zeeland en begaf zich naar Delft bij zijn vriend Willem Anslaar, den schoonzoon van Coccejes, waar hij zich geheel aan zijn geleerde studiën wijdde, zoo men wil van een jaarwedde van den Stadhouder leefde en den 9 September 1677 overleed.

Reeds vroeg had Momma de gevolgen zijner gehechtheid aan het Coccejanisme ondervonden. Maresius toch nam reeds de pen tegen zijn *Diss. de Oeconomia temporum* opwierp een hevigen pennestrijd tusschen de Groninger en Leydschen hoogleeraar volgde. Momma werd er echter niet door afgeschrikt, tien jaren later te Hamm een grooter dogmatisch werk *De varia conditione etc.*, zamen te stellen, door Abraham van Poot in het Nederd. overgebragt. Van zijn uitlegkunde en predikwijze heeft hij ook proeven nagelaten.

Hij schreef:

Oeconomia temporum divina demonstrata, praeside Coccejo, proposita. L. B. 1662, 4°.

De varia conditione et statu ecclesiae Dei sub triplici oeconomia patriarcharum, ac, Testamenti veteris et denique novi libri tres. Amst. 1673, 8°., 1674, 8°., 1683, 4°., Basi 1718, 4°., door Abraham van Poot in het Hollandsch vertaald met den titel: *Drie boeken van de verscheiden gelegenheid en staat der kerke Gods, onder de drieerlei huishouding der patriarchen en des Ouden en des Nieuwen Testaments.* Amst. 1675, 1681, 1896, 2 dn.

Orat. ausp. de Jesu Christo, 1674, 4°.

Orat. ausp. de apparitionibus Jesu Christi. Mediob. 1676, 4°.

De kennis der waerheid naar de Gotsaligheit. Middelb. 1979, 4°., Amst 1697, 4°.

Meditationes posthumae in Epistolas ad Romanos, ad Galatas. Hagae-Comit. 1683.

Meditationes in Catechesin Heidelbergensem. L. B. 1684, 8°.

Bedenkingen over den Heidelb. Catechismus. Amst. 8°., Leid. 1685.

Bedeeling der tijden, 1682, 8°.

Praelectiones theologicae de adventu Schiloh ad Genes. 49: 10, *et de variis theologiae capitibus.* Amst. 1683, 8°.

Schriftmatige bedenkingen. Middelb. 1678, 4°.

Gods uytcomende Liefde, 1698, 8°.

Predicatien. Middelb. 1679, 4°.

Brieven aan Joh. Coccejus in diens werken.

Zie *Vitae Theol. collecti. a Jo. Geo. Jochio*, Jenae 1707, p. 279 seqq.; Molleri, *Cimbr.* T. I. p. 437; *Acta erud., Lips. m. Jub.* 1706, p. 288; Caroli, *memorab. Eccles. secul. XVII*, T. IV. p. 180 sq.; Saxe, *Onom. lit.* T. V. p. 184; Königii, *Bibl. Vet. et Nov.*; Voc. Crenii, *Animadv. Philoe.* P. IX. p. 128; *Catal. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1449; van Alphen, *Prolog. Oecon. Cateches. Palat.* XLI. plag. f. 3; Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Catech* bl. 320; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 446 volgg.; *Kort begrip van eenige voorvallen in 't beroep van D. G. Momma.* Middelb. 1676, 4°.; *Historisch Relaas van het Classis van Walcheren over het beroep van Momma.* Vliss. 1677, 4°.; *Regtsinnige leer, leven en oprecht bedrijf van J. van der Waeijen aan de gemeente van Middelburg voorgestelt en gepleegt bijzonder nopens de beroepinge van Wilh. Momma.* Amst. 1678; Ypey, *Systh. Godgel.*, D. II. bl. 78, 134 verv.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk*, D. II. bl. 501 verv. en de aanteek.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kist en Royaards, *Archief* (2e serie) D. I. bl. 272, D. VIII. bl. 51; *Vrije Fries*; Abcoude, *Naamreg.* bl. 148, *Aanh.* 142, *derde Aanh.* bl. 104; Arrenberg, *Naaml.* bl. 358; Kok; Niewenhuis; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Rotermund; Maurik, *Naamr.*; F. Müller, *Cat. van Godgel. Boek.*, bl. 95.

MOMMAART (Jan) gaf in het licht:

Het Brabantsch Nagtegaaltje. Bruss. 1654, 1698, 8°.

Zijn zinspreuk was: *Naer 't duyster hoop ick 't licht.*

Zie van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*; Abcoude, *Naaml.*, *Aanh.* bl. 142.

MOMMER (Aegyd.) uit Limburg, werd 4 Dec. 1550 Jur. Utr. Dr. te Marburg, in 1557 aldaar raad en hoogleeraar in de regten, in 1558 kamergerigtsassessor, keerde naar zijn vaderland terug en overleed er in 1570.

Men vindt van hem een *Epistola de ratione legendi discendique jura*, in A. Matthaei *Notae et Annotationes in Libr. IV Just. Imp. Justin.* Herborn 1600, 8°.

Zie Rotermund.

MOMMERS (Johannes Mauritius) den 8 April 1654 te Meurs geboren, werd 1680 predikant te Gulpen, 1682 te Hemmen, waar hij 26 Aug. 1737 in het 83ste jaar zijns ouderdoms overleed. Hij is bekend door zijne aangewende pogingen om de rust en eendragt in de kerk te bevorderen. In 1729 verscheen zijn *Luther gereformeert; met een aanprijs. brief van T. H. van den Honert.* Leyd. 1729, 4°.

Hier tegen schreef Joh. Ludw. Schlosser, *Lutherus Lutheranus Luthero reformato Jo. Maur. Mommers oppositus, qua argumentum de domini nostri J. C. coena.* Hamb. 1737, 8°., (verm.) 1739, gr. 8°.

In 1738 verscheen zijn *Eubulus of goede raad om de verschillende broederen, de zogenaamde Voetianen en Coccejanen met malkanderen te bevredigen, en de noch durende geschillen tusschen dezelve, op eene bekwame wyze uit de schole en kerk van Christus wech te nemen, aan alle opregte liefhebbers van waarheid en vrede ter ondersoekinge en beproevinge voorgesteld.* Rott. 1738, 4°.

Hij overleed een jaar voor deze uitgaaf plaats vond, maar zijn Johannes-woord was niet te vergeefs gesproken.

Zie Sepp, *Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 179 volgg.; Rotermund; Ypey, *Geschied. der Chr. kerk in de 18 eeuw*, D. IV. bl. 107 verv. bl. 266 verv.; Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk*, D. III. bl. 195 verv. 270 verv. en de aant.; Glasius, *Gesch. der Christ. Kerk in de Nederl. na de Herv.*, D.II. bl. 172 verv.; Dez. *Godgel. Nederl.*, de Jongh, *Alphab. Naaml.* bl. 371.

MOMPER (Jodocus of Jodocus de), waarschijnlijk een Bruggenaar, ontving zijn opleiding in de kunst van Adriaen Braem, en werd in 1512 als zoodanig in het Register der Schildersbroederschap aldaar ingeschreven. Hij vertrok van daar naar Antwerpen, waar hij in 1530 als meester in het Gildeboek van St. Lucas staat opgeteekend.

Zie Kramm.

MOMPER (Jodocus de), zoon van Bartholomeus, kleinzoon van den vorige, werd volgens de een te Antwerpen, volgens anderen te Brugge of Amsterdam geboren. Ook verschilt men ten aanzien van zijn geboorten- en sterfjaar. Volgens Kramm was Brugge zijn geboorteplaats en kan zijn geboortejaar op 1559 worden gesteld. Hij vestigde zich te Antwerpen en werd een der beste landschapschilders van zijn tijd. Hij had een goed penseel en bragt door een gelukkige navolging der natuur, veel ruimte in zijne voorstellingen. De meeste zijner zomer en winterstukken werden met rijkheid van beeldjes gestoffeerd door den fluweelen Breughel, somtijds ook door Francs en geretoucheerd door D. Teniers. Zijne vlugheid van werken gaf aan eenige zijner schilderijen den schijn van met te weinig zorg en overleg behandeld te zijn, doch zij voldeden op een weinig afstands nogthans den kenners. Vele andere zijner landschappen zijn bijzonder uitvoerig en werden daarom algemeen gezocht.

Hij huwde 4 December 1590 met Elisabeth Gobyn. Zij overleed in 1622 of 1623, hij in 1634 of 1635. Zijn portret is door Anthonij van Dyck geëtst. Galle, van Panderen en J. Visscher graveerden naar zijne landschappen. Hij zelf behandelde de etsnaald.

Zie Immerzeel; Kramm; Oct. De le Pierre, *Galerie d'artistes Brugeois*; *Catal. du Musée d'Anvers*, 1857.

MOMPER (Bartholomeus de), zoon van den vorige, bezocht Italie, en verkreeg te Rome den bentnaam Eervrucht. Hij vestigde zich te Antwerpen, waar hij in 1682 meester werd. Hij verliet die stad om den oorlog. In het Museum te Antwerpen berust een zijner schilderijen, een *rotsachtig landschap*, met figuren door François Francken, waarin een hagchelijk voorval uit het leven van den Aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk is afgebeeld. Zijn portret is door van Dyck gegraveerd (*aqua forti* in fol.). Ook heeft men portretten van hem door S. Frisius en Lucas Vorsterman de Oude gegraveerd.

Zie Kramm.

MONACHUS (Franciscus), Minnebroeder te Mechelen, schrijver van

Epistola de orbis situ ac descriptione; quâ de ditione Presbyteri Joannis vulgo dicti, deque Paradisi situ disserit. Antverp. 1565.

Ook gaf hij een *Tabula Regionum Septentrionalium, Antv. apud Sylvestrum à Parisiis* in het licht.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 234; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 302.

MONAEUS (Johannes Conradus), werd te Creuznach, waar zijn vader rector aan het gymnasium was, geboren. Hier ontving hij zijn eerste opvoeding, en bekwaamde zich verder te Neuhaus. Met de verwoesting van den Paltz verliep ook de school dezer plaats. Hij begaf zich naar Marburg, waar hij de lessen van Rudolph Coclenius, Ceorge Cruciger, Herman Vulteus, Ant. Matthaeus en anderen bijwoonde. Voor het voleindigen zijner studien was hij gedwongen naar Bremen te wijken. Hij vond in Matthaeus Martinius een maecenas en vriend, door wiens bemiddeling hij in staat werd gesteld een groote reis door verschillende landen te ondernemen. Hij deed die als Mentor van den jeugdige Rudolf Willem von Innhausen und Kniphausen van Lutzborg, later curator der Groningsche akademie en afgevaardigde ter Staten-Generaal. Zij doorreisden Frankrijk, Zwitserland, Italie, Engeland; inmiddels had Landgraaf Frederik van Hessen zich ook bij hen aangesloten. Kort na zijn terugkeer in 1642 werd hij hoogleeraar in de regten te Rinteln en den 7 Februarij van het volgend jaar doctor in de regten. Den 11 April 1645 zag hij zich in de plaats van Lange tot hoogleeraar in de regten te Groningen benoemd. Men mogt hem niet lang behouden. Hij overleed reeds 12 Junij 1648. Met zijne weduwe Anna Catharina Wipperman liet hij twee dochters na, een derde zag eerst het levenslicht na zijn dood. De op hem door prof. Steinbergen gehouden lijkrede is niet gedrukt.

Zie *Effigies et Vitae* p. 198—203; *Progr. Inaug.* van 1645; *Progr. funeb.*; Muntinghe, *Acta Sec.* p. ; *Gedenkb. v. Gron.* bl. 32, 33; Muller, *Cat. v. portr.*

MONASTERIO (Theodorus a), te Munster in Westphalen geboren, trad uit de orde der Augustijnen in die der Franciscanen, doorreisde geheel Belgie als concionator apostolicus en maakte zich als prediker beroemd. Toen in 1489 de pest te Brussel woedde, bleef hij, schoon zich aan het verplegen der besmetten wijdende, verschoond. Hij overleed 11 Dec. 1515 als gardiaan van zijn klooster te Leuven. Zijn leven is door Arn. Raissius (Duaci, 1620, 4°.) beschreven.

Hij gaf in het licht:

Kersten-Spieghel.

Zie *Martyrol. Francisc. IV non. Febr.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1118.

MONAXYLUS (Arnoldus) van 's Hertogenbosch. Zie PERAXYLUS (Antonius Arlenius).

MOMBAS (Jean Barton de). Zie MONTBAS (Jean Barton de).

MONCEAU (Jean Baptiste du), Graaf van Bergerdal, was de zoon van Pierre Dumonceau en van Catherine van der Meiren. Hij werd te Brussel den 7 November 1760 geboren. Na eerst tot bouwkundige te zijn opgeleid, betoonde hij echter later meer neiging voor den militairen stand, en trad in 1787 als vrijwilliger in dienst bij eene der kompagnien dragonders, welke door de Staten van Brabant waren opgerigt. Kort daarna bij de ontwapening dezer troepen door de Oostenrijksche regering, nam hij de wijk naar de Vereenigde Nederlanden. Hij keerde echter in het volgende jaar weder naar België terug, alwaar toen onderscheidene korpsen werden opgerigt om de wapenen tegen Oostenrijk te voeren, en zoo werd Dumonceau dan ook reeds in 1790 als kapitein geplaatst aan het hoofd der kompagnie vrijwilligers, die, door hunne gele uniform, kanarievogels genaamd en later wel bekend zijn geworden. Door zijne dapperheid verwierf hij nog datzelfde jaar den rang van majoor, doch de voordeelen welke de Oostenrijkers daarop behaalden noodzaakten vele Belgen, en daaronder ook Dumonceau, de wijk te nemen naar Frankrijk; en toen in 1792 den oorlog tusschen Frankrijk en Oostenrijk uitbrak, kreeg hij als luitenant kolonel het bevel over het eerste bataillon ligte Belgische troepen, welke in Frankrijk waren bijeen gebragt. Dumonceau streed in de daarop volgende jaren onder de bevelen van de generaals Beurnonville en Dumouriez. Wegens zijne dapperheid te Jemmapes betoond werd hij tot kolonel en den 16 October 1793 tot generaal majoor bevorderd.

In 1794 onder Pichegru nam hij deel aan alle bewegingen van het Fransche leger in België, zette in 1795 den voet op Nederlandsch grondgebied, en werd spoedig daarop belast met het bevel over de troepen te 's Gravenhage. Het is in die betrekking dat hij de gelegenheid had zich bij de Bataven geacht en bemind te maken. Het blijk daarvan ontving hij door het aanbod hetwelk hem werd gedaan, om als generaal in dienst der Bataafsche Republiek over te gaan. Hij nam dit aanbod aan, en, met toestemming van het Fransche bewind, werd hij den 11 Junij 1795 als luitenant generaal bij het Bataafsche leger geplaatst.

Het is hier de plaats niet om in alle bijzonderheden na te gaan, welke groote diensten door Dumonceau aan ons vaderland in die dagen zijn bewezen, zoowel bij de zamenstelling als de vorming van het leger, dat gedurende zoovele jaren daarna meestal onder zijne bevelen heeft deelgenomen aan de krijgsverrigtingen van het Fransche leger. In de eerste jaren na 1795 voerde Dumonceau het bevel over de tweede divisie van het Bataafsche leger, waarvan in Groningen het hoofdkwartier was. Uit die plaats rukte hij naar Noordholland, toen de landing der Engelschen en Russen in 1799 aldaar plaats had, en bij de indeeling van het leger werd zijne divisie in het centrum geplaatst. Bij den aanval op den 10 September liet hij een attaque doen op den ringdijk tusschen Eenigenburg en Krabbendam, en veroverde den post in laatstgenoemde plaats. In den slag bij Bergen den 18 September was Dumonceau niet tegenwoordig, maar hij heeft niet te min veel bijgedragen tot de gelukkige uitkomst van dien dag. Hij werd daarbij zwaar in de borst gewond, en was genoodzaakt het slagveld te verlaten. Hij werd naar Amsterdam overgebragt, en reeds den 7 October nam hij weder het bevel zijner divisie op zich. Den 10 van dien maand viel hij de Engelschen te Dijkshorn aan, welk dorp vermeesterd werd. Den 18 October echter eene overeenkomst gesloten zijnde met den Hertog van York, ten gevolge waarvan Noordholland door den vijand ontruimd werd, vertrok de tweede divisie kort daarna weder naar Groningen terug.

In het jaar 1800 nam Dumonceau als bevelhebber der Bataven onder den generaal Augereau deel aan den veldtogt aan den Mein, welke met den vrede, te Luneville in Februarij 1800 geteekend, eindigde, en waarin hij den meesten lof inoogste over het gedrag en de verrigtingen van zijne troepen.

In 1803, nadat de generaal Daendels de dienst verliet, werd Dumonceau aangesteld tot opperbevelhebber van het Bataafsche leger, en in die betrekking vooral heeft hij zeer groote diensten bewezen. Het leger werd naar zijne voorstellen geheel nieuw zamengesteld. In 1805 was hij aan het hoofd van de leger afdeeling, welke eerst aan den Helder ingescheept zijnde, met den meesten spoed weder ontscheept en naar Duitschland oprukte, waarna zij vele belangrijke diensten tot dekking der Fransche troepen en tot bewaken van belangrijke punten bewees. In Maart 1806 kwam Dumonceau met zijne afdeeling in het vaderland terug. De verandering die daarop in de regering plaats had, was voor Dumonceau ook van groote beteekenis. Koning Lodewijk schatte hem hoog en heeft hem tot de hoogste rangen verheven en de meeste blijken zijner genegenheid gegeven.

In hetzelfde jaar dat Lodewijk tot koning was uitgeroepen, moest een Hollandsch leger op nieuw naar Duitschland oprukken. Koning Lodewijk aanvaardde het bevel, doch heeft dat niet lang gevoerd, en na zijn vertrek werd Dumonceau aan het hoofd daarvan geplaatst. Aan hem werd het bewaken der kusten aan de Elbe en Wezer opgedragen, en hij was later toegevoegd aan Bernadotte en in Oldenburg en Oost-Friesland geplaatst. In 1808 kwam hij in Holland terug.

Den 21 December 1806 reeds tot Maarschalk van Holland benoemd, werd hem het voeren van dien titel toen eerst vergund. Wegens zijne betrekking bij het groote leger onder de bevelen van eenen Franschen Maarschalk, had koning Lodewijk het voeren van den door hem ingestelden titel niet eerder voegzaam geacht. Dumonceau was reeds vroeger door keizer Napoleon benoemd tot ridder van het Legioen van Eer, en koning Lodewijk verhief hem tot Staatsraad in buitengewone dienst en tot Grootkruis der orde van de Unie. Bij brieven van den 30 Maart 1808 werd hij als Hollander genaturaliseerd, voerde verder het opperbevel in de militaire arrondissementen van Amstelland en Maasland, en werd daarenboven tot kommandant en chef van het gouvernement van Amsterdam benoemd. In het door koning Lodewijk inge-

stelde Groot Comité der artillerie en genie bekleedde ook Dumonceau de betrekking van voorzitter.

Bij de landing der Engelschen in Zeeland, in het jaar 1809, werd wederom het opperbevel over de Hollandsche troepen aan Dumonceau opgedragen, en hij heeft als zoodanig zeer groote diensten bewezen, zoowel aan het leger als aan den koning persoonlijk, wiens stelling tegen over zijnen broeder en de Fransche maarschalken toen reeds zoo moeijelijk, ja zelfs vernederend voor hem was. Het laatste bewijs van Lodewijks genegenheid ontving Dumonceau den 3 April 1810, toen hij in den adelstand van het koningrijk Holland werd opgenomen, met den titel van graaf van Bergerdal.

Bij de inlijving van ons land in het Fransche keizerrijk werd aan generaal Dumonceau eene belangrijke taak opgedragen, betrekkelijk het inlijven van het Hollandsche leger in dat van het Keizerrijk, en den 15 Augustus 1811 werd hij benoemd tot bevelhebber in de 25e en kort daarna in de 2e militaire divisie; de laatstvermelde eene der belangrijkste kommandementen in Frankrijk. In het jaar 1812 werd hij geroepen deel te nemen aan de verrigtingen van het groote leger, en geplaatst aan het hoofd eener divisie, waarmede hij met voordeel tegen de Russen aan de Boheemsche grenzen streed, doch na den slag bij Leipzig krijgsgevangen gemaakt werd. Na den omkeer van zaken, welke spoedig daarop volgde, werd hij ontslagen en bleef hij in Fransche dienst. Koning Lodewijk XVIII vereerde hem wederom met het kommando in de 2e militaire divisie, en benoemde hem tot groot-officier van het Legioen van Eer en tot ridder der orde van den Heiligen Lodewijk. Gedurende de regering van koning Lodewijk over ons land, was hij nog versierd geworden met het grootkruis der Badensche Orde van Getrouwheid. Eerst den 30 September 1815 bekwam hij een eervol ontslag en keerde naar zijn vaderland terug.

De Generaal Dumonceau is echter bij het Nederlandsche leger niet weder geplaatst geworden, en koning Willem I legde hem het pensioen van luitenant-generaal toe. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal nam hij echter nog zitting in het jaar 1820, toen de Staten van Zuid-Brabant hem tot lid dier Kamer verkozen; doch in die betrekking bleef hij slechts kort werkzaam, want op den 29 December 1821 overleed hij op zijn buitengoed te Forêt bij Brussel, alwaar zijn stoffelijk overschot plegtig ter aarde is besteld. Zijn portret in steendruk, is geplaatst vóór zijn leven, hier onder aangehaald.

Dumonceau was twee malen gehuwd; eerst met Maria Apolonia Colinet, waarbij hij verwekte één zoon Jean François, thans gepensioneerd luitenant-generaal der kavallerie in Nederlandsche dienst en chef van het militair huis des konings; en daarna met Agnes Wilhelmina Cremers, die hem vier zonen en drie dochters schonk.

Dumonceau, en dit leert ons de geschiedenis van zijn leven, is geweest een bevelhebber, wiens militaire en burgerdeugden steeds naar waarde zijn geschat door allen die hem gekend hebben, die door de groote en voortreffelijke diensten welke hij aan het Bataafsche, daarna Hollandsche leger, bewezen heeft eene eervolle plaats toekomt onder die mannen, waaraan de herinnering bij ons leger niet mag verloren gaan.

De eernaam, welken hij heeft verworven bij het Fransche leger »Général sans tache" strekt tot bewijs hoezeer hij ook in dat leger in hooge mate is geëerd en geacht geweest.

Zie de Bavay, *Le Général Dumonceau;* Lodewijk Bonaparte, *Geschiedk. Gedenksch.*, D. I. bl. 203, 213, D. II. bl. 321, 312; Vonk, *de Landing der Engelschen en Russen enz.*, D. I. bl. 15, 155; 178, 182; J. W. van Sypesteyn, *het leven en karakter van J. B. Dumonceau, oud Maarschalk van Holl.;* Bosscha, *Neerl. held. te land*, D. III. bl. 163, 182—195, 198—206, 227, 237—249, 254, 292, 309, 419; *Biog. Univ.* T. VI. p. 315—317.

MONCEAUX (Jean du) in 1569 te Hannut geboren, studeerde te Leuven, behaalde in 1586 den eersten prijs, trad drie jaren later in de orde der Jesuiten en overleed 28 Oct. 1651 te Namen in den ouderdom van 82 jaren.

Hij schreef:

La vie de St. Adèle, vierge, extraicte d'un ancien ms. Latin d'Orp-le-Grand. Liege 1614, 12°.

Antidote du Péché, ou Traité de la Pénitence, Linge, 1624, 16°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 454; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 542; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 697; *Acta S. S.* 30 *Junii* T. VI. p. 588; Paquot, *Mém.* T. II. p. 135.

MONCHY (de) wordt als kunstschilder door Kramm vermeld. Op een kunstverkooping in April 1846 te Leeuwarden gehouden komt van hem voor:

Een jongeling die bezig is met jonge musschen uit een pot te halen.

Zie Kramm.

MONCHY (Salomon de), doctor en professor der geneeskunde te Rotterdam, een der werkzaamste bestuurders van het Bat. Genootschap der proefondervindelijke Wijsbegeerte, in 1760 door de Holl. Maatschappij der Wetenschappen met goud bekroond en mede in het Engelsch vertaald, over *de oorzaken der gewone ziekten van ons scheepsvolk, hetwelk naar de W.-I. vaart enz.* Waaromtrent men iets opmerkelijks leest in Boekz. 1764*a*, bl. 447. Hij kwam als hoogleeraar in de geneeskunde te Harderwijk in aanmerking. Zijn oudste dochter Rachel Alida Wilhelmina huwde Mr. Simeon Pieter van Swinden.

Zie Siegenbeek, *Aanspraak bij de Leidsche Maats.* 1855, bl. 24; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 260; Kobus en de Rivecourt.

MONCY (Jan), schoolmeester te Tiel, gaf in 1664 te Gouda bij Fr. Hoola in kl. 8°. en herdrukt in 1735 te Amsterdam bij de Erve van de Wed. G. de Groot, in het licht:

Boersche Theologia, in forma van een Dialoge, van een Paap en Schaap-herder, en zijn meester den Pachter met zijn huysvrouwe, zijnde met hun vieren in 't Disputeren geraakt. Seer schoon en lieflijk om te lesen voor alle Liefhebbers der Waarheyd. — Hier is nog bijgevoegt een Schaapherders liedeken. De voorreden ingerigt Aan al de Schaapherders van Artoys, Mijn lieve Broeders en Mede-Gesellen. Zijn zinspreuk was: *Laet ons God loven.*

Zie *Cat. der Maats. Ned. Letterk.* D. I. bl. 330, D. II. bl. 557.

MONDE (Nicolaas van der) boekhandelaar te Utrecht, werd 27 Januarij 1799 te Utrecht geboren, en overleed aldaar den 3 December 1847.

Hij was een ijverig beoefenaar der geschiedenis van zijn geboortestad en uitgever en redacteur van het *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden, (merkwaardige bijzonderheden) en Statistiek van (de Provincie en Stad) Utrecht. Met afbeeldingen.* Utrecht 1835—1843, 9 dn., vervolgd onder den titel van *Utrecht voorheen en thans; met afb.* Utr. 1844—1846. 3 8°. dn.

Voorts gaf hij in het licht:

Utrecht en derz. fraaije omstreken; bekn. overzigt dier stad en provincie, met kaart. en pll., Fransch en Nederd. Utrecht z. j. (1841) kl. 8°.

Geschied- en oudheidk. beschrijving van de pleinen, straten, stegen, waterleidingen, wedden, putten en pompen der stad Utrecht, met plans en afb. Utr. 1844—1846, 3 dn.

J. Scheltema, Iets over het huis Brandaa (op de Oude gracht) waarin paus Adriaan VI in d. j. 1459 *geboren is. Met een woord van den uitgever N. van der Monde.* Utr. Maart 1835, 8°.

Van der Monde was lid der Maats. van Nederlandsche Letterkunde.

Zie Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, N°. 2298, 2299, 2301, 2385, 2447; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 144, 146, D. III. bl. 352.

MONDE (W. van der), med. dr. te Leiden, in den aanvang dezer eeuw, schreef:

Berigt van een zeldzaam geval, waarbij de beenderen van eene vrucht welke drie jaren verborgen zijn geweest, door den aars ontlast zijn. In Rec. ook der Rec. 1816, D. IX. n°. 9, bl. 408.

Zie Holtrop l. c. p. 232.

MONDELAERS (Valerius), te Herenthals geboren, bestuurde eerst, ongeordend of wereldlijk priester zijnde, de parochie van Olem bij Brugge in Vlaanderen, als pastoor. Na zijne professie in de abdij van Tongerlo, deed hij driemaal, gelijk zijn voorzaat, de reis naar Rome, eerst in 1660 om in het Collegie als lector onderwijs in de godgeleerdheid te geven, 't geen hij in 1663 in de abdij kwam doen. In 1665 werd hij wederom president te Rome, en nam tegelijk de bediening waar van professor. In 1671 was hij op nieuw leeraar te Tongerlo en in 1673 president en professor in het Collegie te Rome.

In 1683 in Nederland weergekeerd, stierf hij 6 Aug. 1699 in de abdij. Mondelaers was om zijne geleerdheid en godsvrucht, ook bij de kardinalen te Rome zeer bemind.

Zie van Gils, *Katholijk Meijer Memorieboek*, bl. 148.

MONDRAGON (Christoffel van), een Spanjaard, geboren 1504, was zoo om zijne dapperheid als edelaardigen inborst in de geschiedenis onzes vaderlands bekend. Van zijn beleid gaf hij een proeve in 't ontzet van de stad Goes in Zeeland, in 1572 door de Nassauschen belegerd. Hij, die toen den rang van kolonel bekleedde, ontving van Alva last de stad te ontzetten, ging den 20 Oct. te Bergen op Zoom met zijn regement Walen, waarbij zich nog eenige Spanjaards en Duitschers voegden, zoodat hij in alles 3000 man onder zich had, scheep. Zich gelatende als of hij 't op de Nassausche vloot had gemunt, wendde hij de stevens zeewaarts, doch deed welhaast het meerendeel van zijn volk te water gaan, om, hoewel er twee mijlen verdronken land en drie killen moesten doorwaad worden, te voet naar het eiland Zuid-Beveland te trekken. Zeker Brabander, Dirk Bloemaert, had hem dezen weg gewezen; elk zijner soldaten had hij een zakje met buskruid en tweebak aan den hals gehangen. Mondragon volgde zijn gids en stapte aan het hoofd der zijnen tot de knieën, soms tot de lendenen in 't water, en bragt het, in ruim vier uren, aan de overzijde met verlies van slechts negen man, die in den stroom verdronken. De belegeraars hiervan verwittigd, dreven er den spot mede en gunden daarenboven de Spanjaarden den ganschen nacht om zich te droogen en te ververschen. Met het aanbreken van den dag trok Mondragon op de stad aan. De belegerden deden hierop een scherpen uitval aan de andere zijde, en gaven hem dus gelegenheid, om door de stad te trekken, waarna hij de belegeraars op 't lijf viel en van voor Goes verdreef. Omtrent zeven honderd Nassauschen sneuvelden. De overigen bergden zich in de vloot, die hier omtrent op stroom ten anker lag. Tot loon van dit en menig ander kloek bedrijf, bekwam Mondragon in het volgend jaar 1573 de waardigheid van stadhouder van Zeeland. In deze hoedanigheid voerde hij het bevel binnen Middelburg, 't welk door prins Willem I zeer naauw werd ingesloten. Na drie weken besloot Mondragon met dezen in onderhandeling te treden, en de stad over te geven mids men hem en zijne soldaten met pakkaadje, wapens en vliegende vaandels liet uittrekken, en de burgers die zulks mogten begeren, onbeschadigd op vreemden bodem aan land zetten. De prins weigerde zulks en daar hij de belegerden op geen andere voorwaarden dan van genade of ongenade wilde ontvangen, zond Mondragon tot antwoord, eerder, dan in deze voorwaarden te berusten, de stad aan twintig plaatsen te zullen in brand steken en vervolgens zich in een uitval al vechtende in stukken te laten hakken. Toen leende de prins het oor aan eene nadere onderhandeling, bij welke werd bedongen, dat Mondragon en de zijnen met geweer en pakkaadje het eiland Walcheren zouden ruimen, mits de vestingwerken en oorlogschepen onbeschadigd latende; op zijn woord van eer zou hij binnen twee maanden tot den prins weerkeeren of Marnix van St. Aldegonde, Jacob Simonsz. de Rijk en eenige anderen op vrije voeten stellen. Op den 21 Febr. verliet Mondragon de stad en werd te Ter Neuse aan land gezet. Ten aanzien der even gemelde gevangenen, hield hij zijn woord, en sprak, daar 't pas gaf, mannentaal, om hun ontslag te bevorderen.

In de maand Junij 1575 ontmoeten wij Mondragon in een aanslag op de Klundert, de Fynaard en den Ruigenhil, drie polders aan het Hollandsche diep bij Dordrecht. Van eenige Spaanschgezinde ingezetenen de gelegenheid van dit oord vernomen hebbende, bragt hij duizend schutters van zijn Waalsch regiment met twee vaandelen Spanjaarden, deels te scheep, deels te voet en half naakt bij laag water op het eiland, waarvan hij zich meester maakte, daar de Staatsche schepen de wijk namen. In het volgend jaar (1576) werd hij meester van Zierikzee. De stad had zich bij verdrag overgegeven. Zij moest tot afkooping der plundering en voor het behoud harer voorregten tweemaal honderd duizend gulden belooven. De bezetting zou wel met geweer en pakkaadje, doch stille trom, doove lonten en opgewonden vaandels uittrekken. De hoogbaljuw Gaspar van Vosbergen, die uitdrukkelijk van 't verdrag was uitgesloten, werd nagespoord, gevat en voor Mondragon gebragt. Deze Vosbergen had zich, gedurende dit beleg, met eenige andere stedelingen, in 't Spaansche leger, dat er voorlag, vervoegd, met last, zoo als zij voorgaven, de stad bij verdrag over te geven, niet evenwel zonder er eenige oorlogschepen in te begrijpen, met welker bevelhebbers zij vooraf moesten spreken, weshalven zij vrijgeleide derwaarts verzochten, doch zij hadden het tegendeel bewerkt, de scheepsoversten aanwijzing gedaan welke dijken, ter beveiliging der stad moesten doorgestoken worden en seinen tot wederzijdsche correspondentie beraamd. Geen wonder dat Vosbergen na 't overgaan van Zierikzee het ergste vreesde, doch Mondragon schonk hem edelmoedig vergiffenis. Kort daarna had Mondragon veel moeite met het Spaansche krijgsvolk dat wel twee en twintig maanden soldij ten achteren was en met dreigende woorden betaling eischte. Meer dan eens bragt hij hen met klem van woorden en een achtbaar gelaat tot bedaren, doch op den duur kon hij hen daardoor niet in bedwang houden. Men omsingelde zijn herberg en dreigde hem met den dood. Moedig begaf hij zich in het midden der muitelingen, ontblootte zijne borst en bood aan kogels en spietsen er op te ontvangen om alzoo met zijn bloed eene soldij te betalen, die hij noch betalen kon, noch hij — maar wel de koning — schuldig was. Dit was genoeg om hen met schaamte te doen vertrekken.

In 1579 bevond zich Mondragon voor Maastricht en bevorderde de bemagtiging dier stad. Minder gelukkig slaagde hij vijf jaren later in zijn aanslag op Lillo. Na een beleg van ruim drie weken geen kans ziende om iets van belang te verrigten, brak hij met zijne knechten op, alleen eenige huizen bezet latende. Deze teleurstelling belette hem niet van tijd tot tijd een kans te wagen. In 1591 heroverde hij de sterkten rondom Hulst; vier jaren later noodzaakte hij Maurits het beleg van Grol op te breken, ging vervolgens Philips van Nassau met zijn gansche ruiterij te keer, bragt ze in wanorde en joeg ze op de vlugt. Deze was zijn laatste veldtogt. Hij had nu de ouderdom van 92 jaren bereikt en overleed 3 Jan. 1596 op het kasteel van Antwerpen, van welke stad hij burgvoogd was. Op zijn lijksteen las men in gulden letters zijn grafschrift. Hij huwde Guilielme de Chastelet.

Zie Reyd, *Ned. Gesch.* B. I. bl. 9; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. P. II. p. 454, 833, T. II. P. II. p. 161, 162, 182, 185, 116, 203, 204, 217, 219, 272, 283, 290, 263, 300, 306, 321, 334, 335, 441, 475, 558, *Epp. Viglii ab Aytta* XLVIII. p. 16; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. II. bl. 292, 391, 440, 608; Bor, *Ned. Hist*, B. VIII. bl. 88 (597), B. IX. bl. 73, 137, 145 (667, 673) 147 (681), 303 (897), B. XIX. bl. 12 (466), B. XXVIII. bl. 34, 35, 36 (572, 573, 574), B. XXXII. bl. 23 (43) enz., 104 (129), 103 (131), 112 (140), B. XXXIII. bl. 5 (107); Hooft, *Ned. Hist.* B. VIII. bl. 315, B. IX. bl. 330, 397, 451; Walsingham, *Lettr.* CLIV. p. 236, CLXXXVIII. p. 280; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 392, 449, 461, 462, 464, D. VII. bl. 62, 99, 102, 185, D. VIII. bl. 16, 358, 424, 425; van Wijn op Wagenaar, *Nav.* D. VI. bl. 328; Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. I. bl. 144, 184, 187. 231, 320, 324; 's Gravezande, *Tweede eeuwged. d. Middelb. Vrijh.* bl. 101, 134, 203, 255, 310, 333, 345, 351, 372, 376, 399, 405, 407, 408, 409, 418, 419, 518, 529; J. van de Velde, *Tweehonderj. Jubelfeest*, bl. 73; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. II. 121, 122. A. IV. (2), 592, 593; J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.*, D. I. bl. 176; Kist en Royaards, *Archief*, D. V. bl. 288 (2de serie); Groen van Prinsterer, *Archives* (Ind.); Bentivoglio; Strada; Ab. Isselt; Cerisier; Bilderdyk; Luiscius; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt.

MONDTROMMEL (Di) gaf:

Een middel tegen de Wurmen, in *N. Vad. Bibl. van Wetens.* in 1803, D. VII. St. 2, bl. 359.

Zie Holtrop l. c. p. 282.

MONE (Johan). In de kerk te Halle is het fraaije altaar, een pronkstuk van beeldhouw- en snijwerk uit de XVIe eeuw, in 1533 door hem vervaardigd.

Zie van Hasselt, *Splendeur de l'art en Belgique*, p. 261; Kramm.

MONENIUS (Arnold). Zie MOONEN (Arnold).

MONETA (C. J. de) gaf:

Een beproefd middel tegen de dollen hondsbeet, in *N. Vad. Bibl. van Wetens.*, 1801, D. V. St. 2, bl. 359.

MONFORT (Pieter Gerritz.) te Delft geboren, was een leerling van Miereveld en beoefende de schilderkunst tot uitspanning.

Zie Immerzeel.

MONTFOORT (Jan van) woonde in de 17e eeuw te Brussel, was een bekwaam stempelsnijder, en heeft ook proeven zijner bekwaamheid nagelaten, zoo als een penning met de beeldtenis van Karel Alexander van Croy, een op het St. Pieters klooster te Gend, andere met de borstbeelden van koning Philips III van Spanje, en van koning Philips IV en zijn gemalin Elisabeth van Bourbon en van de Aartshertogin de Infante Izabelle. De uitvoering zijner penningen is zeer keurig en heeft veel overeenkomst met den trant van Koenraad Blok, zoo dat men vooronderstelt dat deze zijn leermeester zou geweest zijn.

Zie Immerzeel.

MONI (Louis de) in 1698 te Breda geboren, ontving het eerste onderwijs in de kunst van van Kessel en Biset, vervolgens van Philip van Dijk te 's Hage. Dezen volgde hij op zijn eerste reis naar Hasselt, vervolgens oefende hij zich in het teekenen en schilderen naar het leven en het copieren van Gerard Dou. Door het bestuderen van dezen meester verkreeg hij bekwaamheid in het schilderen van huiselijke of zoogenaamde moderne stukjes. Ook schilderde hij eenige portretten. Een zijner verdienstelijkste schilderijen een *Komenijswinkel*, werd bij Braamcamp voor *f* 600, en bij Mr. Johan van der Marck twee *keukens* voor *f* 825 verkocht. In het museum te Weenen vindt men een kabinetstukje van zijn penseel, voorstellende *eene jonge keukenmeid die aan een open venster bezig is met oesters open te maken.* Hij woonde vele jaren te Leyden en overleed aldaar in 1771. Zijn portret vindt men bij van Gool. Kramm bezit drie geteekende portretten van dezen meester.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

MONIKS of MONIX (J.) werd in 1606 te 's Hage geboren, schilderde in den trant van Gerarts, doch zijne schilderijen komen zeldzaam voor, daar hij veel buitenslands arbeidde, en 13 jaren in dienst van den paus met teekenen en schilderen doorbragt. Kramm vermeldt van hem:

Een krans met verschillende soorten van bloemen.

Een vogel.

Volgens Kramm is de teekening, voorstellende *de overblijfsels van een tempel, waarbij andere gebouwen op een besloten plein met geboomte*, die op zijn naam, doorgaat van Pieter Mooninx. Hij overleed te Leyden omstreeks 1686.

Zie Immerzeel; Kramm.

MONIN (Gillis du), werd in 1565 te Beauraing in het Luxemburgsche geboren. Omstreeks 1592 werd hij kanunnik in de Cathedraal te Namen, en in 1603 liet hij voor zich zelven een gedenkteeken er in oprigten. In hetzelfde jaar verliet hij zijn kanunnikaat, trad in de orde der Jesuiten, en werd rector der collegies te Namen en Luik. Hij overleed te Rijssel, waar hij prefêt spirituel was, den 27 Sept. 1624, in den ouderdom van 59 jaren.

Hij schreef:

Sacrarium Leodiense, 1618 in plano.

Sacrarium perantiqui Comitatus Namurcensis; in quo Antistites, Sancti, Sanctaeque istius provinciae, Canonicorum et Canonicarum collegia, uti et sexus utriusque Coenobia, aliaque avitae in sanctos et verae priscaeque in Deum religionis nostrorum monumenta compendiose recensentur. Leod. 1619, 12°.

Hij hielp Arnold. de Raisse voor zijn *Auctarium ad Natales S. S.*

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 31; De Raisse, *Praef. ad Auctar. Molani;* Paquot, *Mém.* T. I. p. 622.

MONIER (Remeus de) werd in 1590 de eerste predikant 's Heerejansland. Volgens te Water was hij een man van zeldzamen geest. Hij week af van de drie hoofdpunten van 't formulier des doops, predikte zonder tekst voor te lezen, hield een duistere predikatie over Amos V: 2, 3, 4, gaf den zegen vóór 't Psalmgezang enz., 't geen ten gevolge had dat hij in onaangenaamheden met zijn kerkeraad kwam. Hij overleed in 1605 en werd opgevolgd door zijn zoon Jonas de Monier.

Zie te Water, *Ref. van Zeel.*, bl. 254, 256.

MONNAVILLE of MONAVILLE (Frans), portret- en historieschilder, werd te Brussel, volgens anderen te Antwerpen, geboren, begaf zich naar Rome, werd aldaar lid van het St. Lucas gild, en was o. a. voor prins Livio Odescalchi werkzaam. Zijn Bentnaam was „de Jeught.” Hij bloeide in de tweede helft der 17e eeuw. Men heeft van hem teekeningen met de pen met wit gehoogd.

Zie Kramm.

MONNEL (Anthonius) schreef:

Solemnelen Requiem over de vercierde Wtvaert der onsterfelijcke Transsubstantiatie die M. Lamb. de Riicke, Pred. der Stadt Bergen op Zoom heeft willen houden, ghesonghen door Antonium Monnel, coster aan St. Michiels tot Antwerpen in sijnen tijdt. Antw..... in de Plantynsche druckerie, 1631.

Tegenschrift van:

Wtvaert ende begravinghe van de Paepsche Transsubstantiatie, mitsg. oock van hare Misse, in 't aensien van Heer Matheus de Beye, Pastoer tot Halteren. Vertoont ende beschreven door Lambertus de Riicke Bed. des H. Ev. te Bergen op Zoom. Rott. 1630.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. V. bl. 309, 313.

MONNIER (Pierre le), omstreeks 1552 te Pévéle, tusschen Doornik, Orchies, Douai en Rijssel geboren, werd burger in de laatstgemelde plaats, en oefende er lang de betrekking van Notaris uit. Toen hij 56 jaren oud was, deed hij een reis naar Italie. Hij vertrok 10 Maart 1609 van Rijssel, reisde door Champagne, Bourgogne, Savoye, Piedmont en het Milanesche, bleef zes maanden te Rome en Napels. Te Rome hoopte hij een bankier uit Rijssel te vinden, die hem het noodige geld zou geven om naar Jerusalem te gaan, doch de dood van den bankier deed hem van dit plan afzien. Hij verliet Rome den 10 Maart 1610, bezocht Loretto, vervolgens Padua, Verona en Trente en kwam den 13 Junij te Rijssel terug, waar hij zijn notaris-ambt niet meer bekleedde, maar schoolmeester werd. Hij leefde nog in 1614 toen hij het volgende werk uitgaf:

Mémoires et observations remarquables d'épitaphes, tombeaux, colosses, obélisques, histoires, arcs triomphaux, oraisons, dictiers, et inscriptions, tant antiques, que modernes, veues et annotées en plusieurs villes et endroits, tant du Royaume de France, Duché et Comté de Bourgogne, Savoye, Piedmont, que d'Italie et d'Allemagne.... Avec une briefve description des lieux d'aspect et inspection oculaire, sans y avoir esté aydé de quelque lecture cosmographique, ny d'autre: qui peut servir de guide et grande addresse à tous voyageurs èsdits quartiers. Lille 1612, 12°. Uit eene elegie door Martin Trezel, med. dr, ter zijner eere gemaakt, en achter dit werkje gevoegd, blijkt dat Monnier nog verscheiden andere werken in poezij heeft geschreven, en een *poeta non vulgaris* moet zijn geweest.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p 296; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 993.

MONNIKHOFF (J.) was heelmeester te Amsterdam en behaalde in 1760 de eereprijs bij het legaat van J. Stolp voor zijn verhandeling:

Het noodzakelijk bestaan van een Opperwezen betoogt uit het werkelijk bestaan van iet.

Hij gaf in het licht:

Werktuigkundige Samenstelling ter ontdekking van de bijzondere plaatsen, oorzaaken, kenteekenen, toevallen en genezingen der scheurseels of breuken. Amst. 1750, 8°. m. pl. ibid. 1792, 8°.

Hij was een vriend en navolger van W. Deurhoff, wiens leven hij onder anderen beschreef. Op *Cat. der handsc. van J. van Voorst* bl. 39 komen voor:

Willem Deurhoff. Het voorbeeld van verdraagzaamheid onder de Godlijke beoeffeninge, vertoond in de Uytlegging en Verklaring van het boek Jobs, bewerkt in 1709—1715. Met voorreden betreffende Deurhoff's Leven en Schriften. Narede betreffende het beletten der uitgave van het werk en Registers door J. M. (Amst. 1749). In fol. c. 6000 pag.

Verklaaringe over 't XVII. Hoofddeel des Evang. van Joannes: of 't Hoogepriesterlijk Gebed. Met voorreden van J. M. (Amst. 1745) in fol. 536 p.

Op *Cat. der handss. van Mr. H. W. Tydeman*, bl. 57 komt voor:

Monnikhoff, Beschrijving v. h. Leeven van Willem Deurhoff. Gedenkschr. van zaaken na desz. overlijden tot aan het einde van 1744 weegens zijne schriften voorgev., inzond. de Uitlegging en Verklaaring v. h. Boek Jobs. Uit egte beschijden opmaakt (1777) (33) en 501 pp., 4°.

Monnikhoff. Beschrijving v. h. leeven van Willem Deurhoff, mitsg. Gedenkschr. v. zaaken weegens zijne Schriften voorgev. (1777) 512 pp. met portr., 4°.

Zie Kist en Royaards, *Archief*, (eerste serie) D. V. bl. 151; *Cat. Bibl. C. H. à Roy*, T. IV. p. 1483, 1585; *Cat. Bibl. de Groe*, p. 196; Arrenberg, *Naamr.* bl. 359; *Boekz.* 1761*a*, bl. 24; *Kunst- en Letterb.* 1852, D. II. bl. 369; Kobus en de Rivecourt.

MONS (JAN BAPTISTE VAN) werd den 11 November 1765 te Brussel geboren. Te Campine leerde hij het weinige latijn dat men toen in Belgie onderwees, en zich daarna bij eenen apotheker op de beoefening der Pharmacie toeleggende, heeft hij zichzelven geheel gevormd. Zijne later uitgegevene werken toonen met welk een gunstig gevolg hij de natuur- en scheikundige wetenschappen beoefend heeft, en uit zijne briefwisseling met zoo veel geleerden in onderscheidene landen blijkt het duidelijk dat hij met schier alle Europesche talen genoegzaam bekend was, om ze niet alleen te lezen, maar er zich ook verstaanbaar in uit te drukken. Het eerste werk door van Mons uitgegeven: *Essai sur les principes de la Chimie antiphlogistique*, zag in 1785 het licht. Hij schreef het nog als apothekers bediende, want het was in 1787 dat hij, na een met roem afgelegd examen den rang van apotheker verwierf.

Het is bekend, hoe in dien tijd de omwentelingsgeest in België heerschte. Hij bleef met zijn levendige geaardheid niet vreemd aan de revolutionaire bewegingen, maar wijdde er zich met zulk een geestdrift aantoe dat hij weldra, van majesteitschennis beschuldigd, in hechtenis werd genomen, en het was alleen aan zijnen jeugdigen leeftijd te danken dat hij het gevaar eener veroordeeling ontkwam. Maar ook bragten hem deze zelfde bewegingen met de Fransche geleerden in aanraking en werden zijne wetenschappelijke verdiensten door deze zóó gewaardeerd, dat toen Roberstot in Januarij 1795 als Fransch afgezant te Brussel aankwam, deze zich dadelijk tot hem vervoegde om zijnen raad aangaande eenige onderwerpen van algemeen nut in te winnen en hem eenige dagen later belastte met een wetenschappelijk onderzoek der Belgische mijnen, ten einde er den aard en den rijkdom van op te sporen.

Toen Roberstot later het onderwijs in België hooger wilde opvoeren, noodigde hij van Mons uit, hem een lijst toe te zenden van zoodanige personen, die zich, volgens zijn oordeel, met een gelukkig gevolg op de beoefening der wetenschap toelegden, en hij, hieraan volgaarne beantwoordende, heeft door de uitkomst doen zien dat deze zaak hem zeer goed was toevertrouwd.

In hetzelfde jaar werd te Brussel de *Société de médecine et pharmacie* opgerigt, onder de zinspreuk: *Aegrotantibus*, en van Mons behoorde tot de vier leden der Commissie met de zamenstelling der wetten belast, terwijl hij tevens tot Secretaris van het Genootschap werd benoemd en de vele Verhandelingen, door hem in zijne vergaderingen voorgedragen, waarvan er sommige in het *Recueil des Mémoires* gedrukt werden, kunnen doen zien, welk een werkzaam en nuttig lid hij bij hetzelve geweest is. Verder werd hij in 1796 benoemd tot lid van het Institut te Parijs, en in 1797 tot hoogleeraar in de Schei- en Proefondervindelijke Natuurkunde aan de Centrale school van het Departement *de la Dyle*, terwijl hij terzelfder tijd de niet minder vleijende uitnoodiging ontving van de voornaamste Fransche scheikundigen om deel te nemen aan de Redactie van de *Annales de Chémie*, dèstijds geredigeerd wordende door Fourcroy, Pelletier, Guyton, Vauquelin en Prieur. In dezen voor de gemeenschap tusschen Duitschland, Frankrijk en Engeland zoo moeijelijken tijd bragt hij de werken der Fransche scheikundigen naar Duitschland en Engeland, terwijl hij tevens de Franschen met de proeven en ontdekkingen der vreemden bekend maakte. Een geruimen tijd leverde hij in de *Annales de Chémie* vertalingen uit onderscheidene buitenlandsche Tijdschriften, zoo als die van Crel, Brugnatelli, onzen landgenoot Kastelein en anderen. Zijn ijver, wel verre van te verflaauwen, groeide dagelijks aan, en toen zijn voorstel om de *Annales de Chémie* maandelijks met een bijvoegsel te vergrooten niet kon aangenomen worden, besloot hij om zelf een wetenschappelijk Tijdschrift te Brussel uit te geven, waarvan dan ook het eerste nommer onder der titel van *Journal de Chémie et de Physique* in Oct. van 1801 in het licht verschenen is, een tijdschrift, dat al het belangrijke bevatte, wat destijds door de beroemdste geleerden uit onderscheidene landen werd medegedeeld, en dat, schoon zijn uitgave door omstandigheden geheel onafhankelijk van den redacteur, reeds na twee jaren gestaakt werd, een schat van geleerdheid bevat, die het doet bejammeren dat het schier geheel aan de vergetelheid is prijs gegeven, daar sommige opmerkingen in hetzelve den schok tot verdere proefnemingen konden hebben opgeleverd.

Reeds sedert lang had van Mons zich ook op de beoefening der geneeskunde toegelegd, en om zich meer uitsluitend aan zijne geliefkoosde studien te kunnen wijden, zag hij van de uitoefening der artsenijmengkunde af, en gaf hij zich in 1807 bij de Parijsche faculteit als geneesheer aan; bijna tegelijkertijd werd hem door de Universiteit van Helmstad het diploma van doctor in de geneeskunde aangeboden.

Reeds van zijn jeugd af had van Mons zich met een bijzonderen ijver op de cultuur der vruchten toegelegd, en wel met een zoo gunstig gevolg, dat wij hoogstbelangrijke ontdekkingen in dezen aan hem verschuldigd zijn, zoo zelfs dat hij reeds in 1795 voor zijne gewigtige mededeelingen eene opentlijke dankbetuiging ontving, en hem, van wege de *Société d'agriculture* van het Departement *de la Seine* de gouden medaille werd toegekend voor den ijver en goede gevolg waarmede hij zich op de vermenigvuldiging der variëteiten van vruchtboomen had toegelegd. Dergelijke eervolle onderscheiding mogt hij ook van andere landen meermalen wegdragen; terwijl bovendien sommige zijner werken de eer der overzetting in onderscheiden talen mogten ten deel vallen en hij zelf, in het belang der wetenschap, ook vele werken van anderen vertaald en meestal met zijne op- en aanmerkingen voorzien heeft. Toen, na de omwenteling van 1815, koning Willem I de Koninklijke Academie van Wetenschappen en Fraaije Letteren te Brussel, door den inval der Franschen vernietigd, weder herstelde, was van Mons een der eerstbenoemden, en geen wonder, want zijne wetenschappelijke betrekking tot de voornaamste geleerden van Europa, het groote deel, dat hij genomen had in het geheel nieuw scheikundig gezigtspunt en de ijver, met welken hij de Voltaische theorie verspreidde en verdedigde, hadden hem eenen zoo grooten naam doen verwerven, dat toen Pfaff zijne nieuwe electrische proeven aan de geleerde wereld vertoonde, van Mons hem verzocht om over Brussel te reizen, ten einde ze ook voor hem te herhalen; ook vooral aan hem deelde van Marum en Paets van Troostwijk hunne ontdekkingen mede.

Na de wederoprigting der Koninklijke Academie, volgde weldra de organisatie der Universiteiten en nu ook was weder van Mons een der eerst benoemde professoren, daar hem het hoogleeraarambt in de schei- en landhuishoukunde te Leuven werd opgedragen. Deze benoeming had echter voor hem zijne moeijelijke zijde, daar zij hem verpligtte, om zijne boomkweekerijen, waaraan hij zoo vele jaren onvermoeid gearbeid had, en die thans uit 80000 boomen, meestal door hem uit zaad gekweekte pereboomen bestond, aan de zorg van anderen over te laten; en ook had hij waarschijnlijk hiertoe nimmer besloten, zoo niet bijna terzelfder tijd twee hem zeer dieptreffende sterfgevallen hem zijn verblijf te Brussel allertreurigst gemaakt hadden, de dood zijner echtgenoote en van zijn jongsten zoon. Eerst was hij gehuwd geweest met jufvr. Coekelberg, die hij echter spoedig met eene eenige dochter uit dit huwelijk gesproten, door den dood moest verliezen, en zich in 1795 met jufvr. Diellen op nieuw in het huwelijk begeven hebbende, stierf ook deze in 1815, even nadat hij de jongste zijner vier zonen uit dit laatste huwelijk verwekt, had zien ten grave dalen.

Mogten nu deze verliezen hem zijn vertrek naar Leuven dragelijk gemaakt hebben, zijne nieuwe betrekking aldaar gaf hem ook een voldoende afleiding om zich niet geheel, zoo als anders welligt het geval zou zijn geweest, aan zijn verdriet

over te geven, terwijl ook de nabijheid van Leuven en Brussel hem veroorloofde, om zijne bezigheden met de zorg voor zijne geliefkoosde boomen, ten minste gedeeltelijk, te vereenigen. Maar in 1817 ondervond hij andermaal een geweldigen schok, daar hij genoodzaakt werd den grond zijner boomkweekerij ter verfraaijing der stad, het bouwen van huizen en het aanleggen van straten af te staan. Wel nam hij zich nu voor, haar geheel naar Leuven over te brengen, doch, toen men hem gelastte, dat alles binnen twee maanden moest zijn opgeruimd of dat het anders verbrand zou worden, was de tijd, die bovendien in de winter inviel, hiertoe veel te kort, te meer, daar onze geleerde slechts een gedeelte van den Zaturdag met den Zondag ter zijner beschikking had om zich naar Brussel te begeven. Deze tijd liet hem dus niets anders toe dan om de kostbaarste boomen aan te teekenen en beschikking te maken aangaande de overige; naauwelijks kon hij $\frac{1}{10}$ gedeelte redden van hetgeen hij bezat, en nog bestond dit $\frac{1}{10}$ hoofdzakelijk uit entloten; het overige werd verkocht of weggegeven.

Van Mons huurde nu te Leuven een stuk grond van de stedelijke regering, bragt hierin de overblijfselen zijner kweekerij over en zettede op nieuw zijne zaaijingen en kweekingen met allen ijver voort; maar juist toen hij bij den toenemende bloei dezer nieuwe inrigting het vroeger geledene verlies begon te vergeten, werden op eenmaal al zijne vooruitzigten voor de toekomst vernietigd, en aan het weinige levensgeluk dat hem nog overig was, een doodelijke slag toegebragt. Het was namelijk bij de oproerige beweging van 1831 dat zijne toenmalige kweekerij door de ingenieurs als de geschikste plaats werd uitgekozen tot het aanleggen eener militaire broodbakkerij, en onverwijld werd een groot gedeelte der boomen weggehakt en de vruchten der overige aan den moedwil der voorbijgangers prijs gegeven. Intusschen verloor van Mons ook hierbij nog niet allen moed: hij huurde twee andere stukken gronds, om zijn jeugdig plantsoen van de 7de, 8ste en 9de achtereenvolgende voortteelingen te herenten. Maar nog had de vervolging geen einde: in 1833 werd op nieuw de boomkweekerij van van Mons als de eenige geschikte plaats tot aanlegging van eene gasfabrijk opgegeven, en.... thans was haar einde daar.

Ondertusschen zette van Mons zijne wetenschappelijke studiën onafgebroken voort. Reeds in hetzelfde jaar, toen zijne eerste boomkweekerij gesloopt werd, ondernam hij met de heeren Bory de St. Vincent en Drapiez de redactie der *Annales générales des sciences physiques*, in welke door hem een menigte stukken geplaatst zijn vooral ook over de cultuur der vruchten, met bijvoeging van de afbeelding der nieuwe variëteiten, welke hij had verkregen. Toen hij in 1823, door eene ernstige wonde aan het been het bed moest houden, maakte hij van deze rust gebruik tot de zamenstelling en uitgave van eenen catalogus van vruchten, in welken ongeveer 2000 variëteiten voorkomen, en gaf hij tevens het hoofdbeginsel zijner theorie, met vele zijner handelwijzen van cultuur en zijne wijze van verzending in het licht.

Na de opheffing der hoogeschool te Leuven ontving van Mons zijne aanstelling als hoogleeraar te Gend, waarvoor hij echter bedankte. Hij verkreeg zijn emeritaat en pensioen en werd kort daarna tot ridder van den Ned. Leeuw benoemd. In 1837 verloor van Mons den tweeden zijner zonen, en de smart hem hierdoor veroorzaakt, deed hem zijne overige dagen in afzondering doorbrengen, doch hij verwaarloosde zijne studien niet en tot het laatst van zijn leven hield hij er zich onafgebroken mede bezig. Een maand voor zijn dood keerde hij naar Brussel terug, doch een onweerstaanbare zucht dreef hem weder naar Leuven, waar hij 8 Sept. 1842, in zijn studeervertrek door den dood werd overvallen.

Hij had een werkzaam deel aan de zamenstelling der *Pharmacopoea Belgica* en werd later lid der Belgische Commissie ter zamenstelling eener *Pharmacopée nationale*. In 1821 verscheen zijn *Materiei medicopharmaceuticae compendium*, in 1821—1822 de tweede uitgaaf van zijne *Pharmacopée manuelle*, in 1800 in het licht verschenen met den titel van *Pharmacopée usuelle, théorique et practique*. Deze *Pharmacopée manuelle*, vond dadelijk een zoo grooten bijval dat de eerste oplage van 10000 exemplaren na weinige maanden werd uitverkocht, en zij in de Hoogduitsche taal tot driemaal werd herdrukt. Ook van de laatste uitgave van dit werk, de *Pharmacopée universelle* waren in 1842 geen exemplaren meer in den handel te verkrijgen. In 1817 leverde van Mons eene Fransche vertaling der *Pharmacopoea medici practici universalis etc.* van Swediaur, en verrijkte haar met eene menigte aanteekeningen en bijvoegsels.

Wat zijne beoefening der Natuurkunde betreft, zoo hield hij zich in het bijzonder met de leer der electriciteit bezig.

Als voorstander van het gevoelen van Franklin zoo verdedigde hij het in zijne *Principes d'électricité ou confirmation de la théorie électrique de Franklin* 1802, ten aanzien van welk geschrift Liebig getuigde, dat hij er niet alleen de theorie van Franklin in verdedigde, maar ook het gevoelen van hen, die de aanwezigheid van twee elektrieke vloeistoffen aannamen, met krachtige wapenen bestreed. Ook over het onweder en de uitwerkselen, die het bij menschen en dieren kan voortbrengen, vinden wij van hem eene verhandeling in de *Actes de la Société de médicine de Bruxelles*, terwijl zijne *Mémoire sur les brouillards de différentes natures* vele opmerkingwaardige zaken bevat. Vroeger maakten wij reeds melding van de *Annales générales des sciences physiques* door van Mons met Bory de St. Vincent en Drapiez in het licht gegeven.

Vooral als scheikundige had van Mons grooten roem. Weldra was hij in den geest van Lavoisier doorgedrongen en nam niet slechts een werkzaam deel aan de verspreiding van het stelsel van dezen grooten man, maar trad ook opentlijk als zijn verdediger en wederlegger van de gevoelens der tegenstanders op, zoo als, onder anderen blijken kan uit zijne: *Observations nouvelles sur la prétendue propriété du gaz azote d'entretenir la combustion.* Hij was de eerste die in zijne aanteekeningen op de *Philosophie Chimique* van Fourcroy, in 1784, de identiteit van het licht en de warmtestof heeft opgegeven, een gevoelen, later ook op de electrieke en magnetische stof door hem toegepast. Hierbij droeg hij eene nieuwe zienswijze voor aangaande den invloed, welken het licht op de planten uitoefent. Veel heeft hij ook geschreven over de voortbrenging van warmte, over den eigenlijken aard der warmtestof en over haren invloed op de eigenschap der ligchamen; voor dien tijd geheel nieuwe, en belangrijke gezigtspunten treffen wij aan in zijne *Théorie de la Combustion* 1802, vooral in zijn *Lettre à Bucholz sur la formation des métaux en général et en particulier de ceux de Davy, ou essai de réformation générale de la théorie chimique* 1810, ten aanzien van welke hij een brief van Berzelius ontving die door Meylink in zijne verhandeling over van Mons is opgenomen.

Van zijn jeugd af legde van Mons zich op de boomkweekerij toe, en reeds op zijn 22ste jaar ontwierp hij de gronden eener hoogst merkwaardige theorie, medegedeeld in *l'Horticulteur Belge*, T. II. p. 203, en waarvan Poiteau getuigt dat zij een der geleerdste en meest nuttige ontdekkingen is, welke het genie in de laatste helft der 18e eeuw heeft aan het licht gebragt. Later leverde van Mons nog menige belangrijke verhandeling in de *Société de Médicine* te Brussel. In de *Annales de physique générale* heeft hij eene beschrijving van de voornaamste varieteiten zijner vruchten medegedeeld, in 1823 vervaardigde hij zijnen Catalogus, en in 1835 schreef hij het zoo belangrijk werk: *Arbres fruitiers et leur culture.*

Behalve de genoemde werken heeft men van hem:

Sur les trois nouveaux corps chimiques, les metallofluores, l'iodine et l'huile détonnante de Dulong.

Principes élémentaires de chimie philosophiques, avec des applications générales de la doctrine des proportions déterminées 1818.

Abrégé de Chimie, à l'usage des leçons 1831—1835.

Essai sur les principes de la théorie antiphlogistique 1785.

Conspectus mixtionum Chemicarum, 1827.

Préface et additions aux éléments de philosophie chimique de Davy 1813—1816.

Faits et vues détachés en rapport avec le différend sur certains points de théorie chimique, dont la discussion vient d'être entamée dans l'Academie des sciences de France.

Vele stukken in het *Journal de Chimie et de Physique* en in de *Mémoires de l'Academie de Bruxelles*, o. a.:

Mémoires sur la reduction des alcalis en metal, T. III. 1823.

Mémoire sur quelques erreurs concernant la nature du chlore; et sur plusieurs nouvelles propriétés de l'acide muriatique, T. III. 1823.

Mémoire sur une particularité dans la manière dont se font les combinaisons par le pyrophore, T. VI. 1835.

Memoire sur l'effacité des métaux compactes et polis dans la construction des pyrosphores, T. X. 1835.

Acidum Azoto-Carbonicum, in *Schei-*, *Artsenymeng*, *en Natuurk. Bibliotheek*, door B. Meylink, 1830, D. IX. N°. 6 bl. 291.

Nieuwe bereiding van het Acidum Chromicum. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 139.

Over het Acidum Crotonicum. Ald. 1861, D. III. N°. 3 bl. 128.

Bereiding van het Acidum hydriödicum. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 135.

Bereiding van het vloeibare Acidum hydrocyanicum. Ald. 1828, D. V. N°. 2 bl. 138.

Iets betrekkelijk het Acidum lacticum. Ald. 1835, D. XVI. N°. 7 bl. 13.

Acidum melliticum. Ald. 1834, D. XVII. N°. 4, bl. 200.

Over de theorie van den Aether. Ald. 1829, D. VIII. N°. 3 bl. 121.

Iets over de Aether's. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1830, D. VII. N°. 5 bl. 256.

Iets over de Aether's. Nieuwe enz. 1838, D. III. Junij bl. 82.

Nog iets over de Aethervorming. Ald. 1835, D. I. October bl. 126.

Reägens voor Alcaliën en zuren in *Schei- en Artsenijmeng.* Ald. 1831, D. XI. N°. 1 bl. 21.

Iets over de verbinding, welke de beide blaauwstofzuren: acidum cyanicum en acidum fulminicum met water aangaan, in *Nieuwe Schei-Artsenijwerk en Natuurk. Bibliotheek* 1839, D. III. Maart bl. 181.

Over den staat der organische alcaliën in de Kina soorten. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 71.

Nieuwe alcaloïde in de overblijvende loog na de crijstallisatie der Quinine. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VIII. N°. 2 bl. 67.

Over het gebruik van den Alcohol, als een preservatief bij overgehaalde wateren. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 67.

Werking van den Alcohol op azijnzuur lood. Ald. 1833, D. XIII. N°. 10 bl. 204.

Ontdekking van eenen nieuwen Alcohol en eenen nieuwen aether, in *N. Schei- enz.* 1836, D. I. Junij bl. 304.

Alcohol bij de gesting van brood-deeg verkregen, in *Schei- enz.* 1827, D. III. N°. 5 bl. 260.

Over de onderlinge werking van Alcoholdamp en Zwaveldamp op elkander. Ald. 1830, D. X. N°. 10 bl. 190.

Over de bereiding der altheïne. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 241.

Ontdekking van valschen aluin, *N. Schei- enz.* 1836, D. I. Junij bl. 308.

Aluinaarde-metaal in *Scheik. enz.* 1827, D. IV. N°. 3 bl. 130.

Bereiding en eigenschappen van het Aluminium. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 5.

Iets over de zoogenaamde amiden. Ald. 1833, D. XVI. N°. 7 bl. 51.

Bijzondere werking van de zoutzure ammonia op de azijnzure soda. Ald. 1838, D. IX. N°. 1 bl. 5.

Iets betrekkelijk het appelzuur. Ald. 1834, D. VII. N°. 6 bl. 304.

Over het aqua phagadenica. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 231.

Eenige scheikundige bijdragen nopens argylla, hydrargyrum, lapis infernalis, manas ammoniae et murias hydrargyri. Ald. 1831, D. XII. N°. 8 bl. 69.

Een merkwaardig verschijnsel betrekkelijk het arsenik-zuur. Ald. 1833, D. XV. N°. 3 bl. 148.

Bereiding van een zeer sterke azijn. Ald. 1826, D. II. N°. 4 bl. 233.

Iets over den in 48 *uren bereiden azijn.* Ald. 1832, D. XIII. N°. 4 bl. 1.

Over de werking van de zoutstof bij eene door zwaveligzuur belette azijngesting. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VIII. N°. 2 bl. 64.

Over Dobbereiner's azijnlamp. Ald. 1827, N°. 3 bl. 262.

Bereiding van het azijnzuur-ammoniak. Ald. 1827, D. III. N°. 5. bl. 262.

Zeer geschikt middel om het onzijdig azijnzuur lood van het onder-azijn-zuur lood te herkennen. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 238.

Azijnzuur lood voor een zesde met zuur verzadigd. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 11.

Over het azijnzuur lood en lood-oxyde. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VIII. N°. 2 bl. 75.

Bereiding van den balsamum opodeldoch. Ald. 1827, D. III. N°. 3 bl. 244.

Bereiding van eenen doorschijnenden balsamum opodeldoch, welke bijna ongekleurd is, en door ouderdom niet troebel wordt. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 1.

Iets betrekkelijk het benzoëzuur. Ald. 1834, D. XVII. N°. 6 bl. 305. *N. Scheik. enz.* 1835, D. I. October bl. 122.

Bereiding van een salpeter-zuur bismuth, hetwelk een aanzienlijk praecipitaat levert. Ald. 1832, D. XIII. N°. 5 bl. 243.

Bi-sulphuretum ferri en bi-sulphuretum stanni, Ald. 1834, D. XVII. N°. 5 bl. 255.

Bi-sur-sulphas sodae. Ald. 1832, D. XIII. N°. 5 bl. 246.

Over de bleeking van het was door de zoutstof. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 255.

Over de voortteeling der bloedzuigers. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 70.

Middel om gezogen hebbende bloedzuigers van derzelver bloed te ontlasten en ten gebruik weder geschikt te maken. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 21.

Over den borax als een huid blank makend middel. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 252.

Variëteit van den borax. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 19.

Iets over het borax-zuur. Ald. 1834, D. XVII. N°. 3 bl. 142.

Over de werking van den brandewijn op den azijn. Medegedeeld door B. Meylink, 1829, D. VIII. N°. 2 bl. 61.

Over het bromium, zonder aether. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 64.

Middel om al het bromium uit de zout-loog te verkrijgen. Ald. 1826, D. III. N°. 2 bl. 59.

Over de vooronderstelde gelijktijdige verbinding van het bromium met het indo-chlorium. Ald. 1826, D. III. N°. 2 bl. 64.

Iets over de ontleding van met bromium bezwangerden aether door kalk of bitteraarde. Ald. 1828, D. V. N°. 5 bl. 242.

Over de bijtendmaking der potasch. Ald. 1826, D. III. N°. 1 bl. 466.

Over de aanwezigheid van olie in den bast en den wortel van den calamus aromaticus. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 259.

Over, door deszelfs vlugheid zeer merkwaardig chloruretum manganesium. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 241.

Bereiding van cinnaber langs den natten weg. Ald. 1833, D. XVI. N°. 7 bl. 16.

Beschrijving van eenen colorimeter en hoe men denzelven gebruiken moet. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 149.

Bereiding en uitwerkselen van de conine. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 144.

Ontdekking van een nieuw alcaloïde (cynapin). Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 135.

Over de Cyodine. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 16.

Nieuw voorschrift ter bereiding van het deutoxydumbarii. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 246.

Voordeelige bereiding van het donderzilver. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 62.

Over de dracine. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 16.

Een blaauw gekleurd vocht, zich ontlastende uit de wonden, veroorzaakt door empl. canthatrid. Ald. 1832, D. XIII. N°. 1 bl. 4.

Over de gallas chinici. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 14.

Nieuw voorschrift ter bereiding van het galnotenzuur. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 251.

Gas carbonico-sulphuratum. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 129.

Aanmerkingen over de verschijnselen van het galvanismus of de dierlijke electriciteit, in *Nieuwe Scheik. Bibl.*, 1800, D. III. bl. 31.

Over de werking van goud op zilver, in *Verh. d. Maats. v. 't Nut van 't Alg.*, 1833, D. XVI. N°. 10 bl. 205.

Goud-zouten, in *Scheik. enz.*, 1830, D. IX. N°. 6 bl. 393.

Zuivering van den honing. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 129.

Iets over de vorming van den hout-azijn. Ald. 1830, D. X. N°. 11 bl. 241.

Over het hydraat van carbonato-sub-carbonas ammoniae. Ald. 1834, D. XVII. N°. 1 bl. 2.
Bereiding van de hydriödas potassae. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 2.
Bereiding van hydrogenium sulpharatum, hetwelk niet tot het minste vrij-waterstof bevat. Ald. 1827, D. III. N°. 6 bl. 299.
Over het hypo-sulphis zinci. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. V. N°. 1 bl. 3.
Middel om de blaauwe kleurstof te bepalen, welke de in den handel voorkomende indigo bezit. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 243.
Over de werking van het iödium op het acidum fluo-solicicum. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 133.
Iöduretum arsenici. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 137.
Iöduretum hydrargyri nativum, in Amerika gevonden. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 11.
Over het geel iöduretum potassii te ontkleuren. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 130.
Iets over de bereiding van het poeder van James. Ald. 1832, D. XIII. N°. 1 bl. 5.
Scheikundige waarnemingen bevattende: een scheikundig onderzoek van jenever; over de werking van zuurstof op indigo; bereiding van oliemakend gas; de werking van kool op eene oplossing van potasch en azijnzuur; over kermes minerale en kwikzalf. Ald. 1832, D. XIII. N°. 4 bl. 181.
Over de werking van den over-phosphorzuren kalk op rood koper. Ald. 1835, D. XV. N°. 3 bl. 147.
Waarneming omtrent de verbinding van overzuurden zoutzuren kalk, met phosphorzure ammoniak. Ald. 1836, D. II. N°. 4 bl. 231.
Over de bereiding van den zoutstofhoudenden kalk en zoutstofhoudende soda. Ald. 1827, D. III. N°. 5. bl. 271.
Iets over het zwavelzuur-kalk-hydraat, in *N. Scheik. enz.*, 1837, D. II. Maart bl. 123.
Over de kamfer-olie, in *Scheik. enz.*, 1831, D. XI. N°. 5.
Eenige scheikundige bijdragen over kamfer-olie, over de verandering van zuringzure aether en mieren-aether, over twee nieuwe pyrophori enz. Ald. 1833, D. XV. N°. 5 bl. 249.
Over de aanwezigheid der kelpstof in levende dieren. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 254.
Over eene nieuwe verbinding der kelpstof. Ald. 1826, D. II. N°. 6 bl. 319.
Over eenen nieuwen verzuringsgraad van de kelpstof. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 130.
Iets met betrekking der ontleding van het kelpstofhoudend potasch-metaal, door zwavelzuur-koper oxyde. Ald. 1828, D. V. N°. 5 bl. 243.
Over een ontkleurd kelpstof-tinctuur. Ald. 1831, D. XI. N°. 1 bl. 20.
Iets over de bereiding der kermes minerale. Ald. 1834, D. XVII. N°. 3.
Over de kermes-minerale. Ald. 1830, D. IV. N°. 4 bl. 167; 1831, D. XI. N°. 3 bl. 119, N°. 5 bl. 245; 1832, D. XIII. N°. 5. bl. 241; 1834, D. XVII. N°. 4 bl. 197; *N. Scheik. enz.*, 1838, D. III. Junij bl. 80.
Nog iets over de bereiding van het koolstofoxyde. Ald. 1833, D. XV. N°. 4 bl. 198.
Over de vloeibaarmaking van het koolstofzuurgas. Ald. 1834, D. XVIII. N°. 7 bl. 3.
Iets over het zwavelzuur koper. Ald. 1834, D. XVII. N°. 8 bl. 145.
Eenige belangrijke waarnemingen betrekkelijk den invloed der koude op verschillende bereidingen. Ald. 1830, D. IX. N°. 2 bl. 93.
Iets over den aard der in zeer ouden wijn gevondene kristallen. Ald. 1830, D. X. N°. 7 bl. 4.
Middel om de in water moeijelijk oplosbaar zijnde ligchamen te kristalliseren. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 261.
Iets over de kunst-kamfer. Ald. 1830, D. IX. N°. 2 bl. 100.
Over de werking van het kwik op het arsenik-metaal. Ald. 1831, D. XII. N°. 9 bl. 123.
Over de bevriezing van het kwik. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 128.
Iets over het zoutzuurkwik, in *Scheik. enz.*, 1835, D. I. October bl. 124.
Bereiding van het zwavelzuur kwikoxyde, in *Scheik. enz.*, 1832, D. XIII. N°. 5 bl. 244.
Vorming van de kwik-salpeter en kamfer-aether, in *N. Scheik. enz.*, 1837, D. II. Maart bl. 122.
Bereiding van het lactucarium, in *Scheik. enz.*, 1828, D. V. N°. 3 bl. 145.
Bereiding van een laudanum liquidum zonder noacotine. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 250.
Een nieuw scheikundig zamengesteld ligchaam. Ald. 1826, D. II. N°. 6 bl. 322.
Iets over den aard der georganiseerde ligchamen. Ald. 1830, D. X. N°. 10 bl. 183.
Iets aangaande de hygrometische werking van eenige plantaardige ligchamen en van de dierlijke blaas. Ald. 1831, D. XI. N°. 5 bl. 239.
Over de nederploffing van het lood door zwavelzuur en zwavelzure zouten, en de oplosbaarheid van het zwavelzure lood bij eenige ligchamen. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 15.
Over de werking, welke het water bij de bereiding der loodpleister uitoefent. Ald. 1823, D. II. N°. 4 bl. 231.
Over de luchtsteen, in *N. Scheik. enz.*, 1835, D. I. October bl. 123.
Bereiding van het manganesas potassae, in *Scheik. enz.*, 1835, D. XVI. N°. 7 bl. 15.
Bereiding van het meconas argenti, in *N. Scheik. enz.*, 1836, D. I. Junij bl. 309.
Iets over het mecomium-zuur, in *Scheik. enz.* 1834, D. XVII. N°. 3 bl. 146.
Gemakkelijke bereiding van het meconiumzuur, en middel om een zeer kleine hoeveelheid heulsap te ontdekken. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 269.
Iets betrekkelijk het mercurius praecipitatus albus. Ald. 1830, D. IX. N°. 6 bl. 287.
Ontdekking van drie nieuwe metalen in de platina van het Ural-gebergte. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 135.
Iets over eenige mierenzure zouten. Ald. 1830, D. IX. N°. 7 bl. 9.
Iets aangaande de bereiding van den murias hydrargyro-ammoniacale. Ald. 1844, D. XVII. N°. 3 bl. 144.
Over eene nieuwe verbinding der naphtaline. Ald. 1828, D. II. N°. 6 bl. 321.
Zeer geschikt kenteeken om de narcotine van de morphine te onderscheiden. Ald. 1828, D. V. N°. bl. 20.
Eenige eigenaardige bijzonderheden, betrekkelijk verschillende soorten van nevel, uit het Fr. door B. Meylink. Zutphen 1830, 8°.
Over de gelijktijdige bereiding van de nitras strychnine en de nitras brucine, in *Scheik. enz.*, 1828, D. V. N°. 1 bl. 12.
Over het oleum sinapi. Ald. 1833, D. VI. N°. 10 bl. 201.
Iets betrekkelijk de verbranding van het oliemakend gas. Ald. 1130, D. X. N°. 8. bl. 63.
Over de opperhuid (epiderme) van den berkenboom, en over het gebruik dat van dezelve kan gemaakt worden. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 21.
Bereiding van een volkomen zuiver oxydum zinci. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 246.
Bijzondere kristallisatie van de platina. Ald. 1834, D. IX. N°. 6 bl. 296.
Iets betreffende de phosphor. Ald. 1831, D. IX. N°. 1 bl. 6.
Iets over de herstelling van den phosphor uit den dubbel over-phosphorzuren kalk (bi-sur-phosphate de chaux). Ald. 1830, D. X. N°. 7 bl 1.
Iets over het brandig phosphorzuur. Ald. 1830, D. X. N°. 10 bl. 185.
Middel om planten, welke, doordien zij te lang uit den grond zijn geweest verflensd zijn, weder frisch te maken. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 25.
Ontploffende platina. Ald. 1830, D. IV. N°. 6 bl. 295.
Nog iets over het gebruik dat Dobbereiner van het platina maakt. Ald. 1827, D. III. N°. 3 bl. 126.
Over het smeedbaar maken van platina. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII. N°. 5 bl. 253.
Platina-spons. Ald. 1827, D. III. N°. 3 bl. 127.
Over een bijzondere soort van zwavelzure potasch. Ald. 1828, D. V. N°. 1 bl. 9.
Verbeterd voorschrift ter bereiding van het potasch-metaal. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 259.

Purper van Cassius. Ald. 1833, D. XVI. N°. 7.

Iets over den pyrophorus. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII. N°. 6 bl. 199.

Een nieuw pyrophoor, zonder vuur bereid. Ald. 1830, D. IX. N°. 6 bl. 292.

Middel om te bepalen hoeveel quinine verschillende kina-soorten bevatten en gemakkelijke wijze om kinazure quinine en cinchinine zouten te verkrijgen Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 78.

Iets over de kleursverandering van den rabarber, door vermenging met kreeftsoogen. Ald. 1830, D. X N°. 7 bl. 13.

Verhandeling over het rhus radicans. Naar het Fransch, in *Nieuwe Vaderl. Bibliotheek van Wetenschap, Kunst en Smaak.* 1802, D. VI. St. 2 bl. 70, 106.

Rottekruiddamp werkt niet doodelijk, in *N. Scheik. enz.*, 1835, D. I. October bl. 125.

Over den waren aard der rottekruid kristallen, in *Scheik. enz.*, 1826, D. II. N°. 6 bl. 317.

Verandering van de salicine in een nieuwe soort van benzoë-radikaal, in *N. Scheik. enz.*, 1838, D. III. Junij bl. 78.

Bereiding der salicine uit salix alba, in *Scheik. enz.*, 1834, D. XVII. N°. 3 bl. 147.

Nieuwe voorschrift ter bereiding van den salpeterig-aether. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 266.

Wederkeerige werking van het salpeterig zuur en het ammoniak. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 126.

Een zeer gevoelig herkenmiddel voor het salpeterzuur. Ald. 1827, D. V. N°. 2 bl. 68.

Iets over het salpeterzuur, in *N. Scheik. enz.*, 1835, D. I. April bl. 33, Julij bl. 105.

Opmerkelijk verschijnsel bij de overhaling eens mengsels van salpeterzure potasch, over bruinsteen-oxyde en zwavelzuur, in *Scheik. enz.*, 1834, D. XVIII. N°. 9 bl. 122.

Wederkeerige werking van de salpeterzure potasch en het zoutzuur ammoniak. Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 123.

Bewaring van zure sappen. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 65.

Herstelling van het selenigzuur in selenium, door metalen. Ald. 1827, D. IV. N°. 5 bl. 248.

Nieuwe graad van verzuring van het selenium. Ald. 1827, Ald. 1827, D. IV. N°. 3 bl. 138.

Iets aangaande de bereiding van selenium-stikstof. Ald. 1834, D. XVII. N°. 6 bl. 308.

Bereiding van siroop uit aardappelenmeel. Ald. 1834, D. XVII. N°. 3 bl. 148.

Eene nieuwe stof in de inlandsche slaapbollen. Ald. 1827, D. IV. N°. 2. bl 69.

Over de kristalvormige stof uit den smeerwortel (symphytum officinale). Ald. 1828, D. V, N°. 1 bl. 18.

Over de bereiding van de onzijdige koolstofzuur soda. Ald. 1830, D. X. N°. 10 bl. 187.

Voordeelige bereiding van den spiesglans koning, in *N. Scheik. enz.*, 1835, D. I. October bl. 125.

Bijzonder verschijnsel bij de bereiding van den spiritus nitri dulcis. Ald. 1833, D. XVI. N°. 7 bl. 14.

Bereiding van zuivere stikstof. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 243.

Over eenige stikstof-verbindingen. Ald. 1834, D. XVII. N°. 1 bl. 4.

Eene nieuw ontdekte organische stof in den bast des wortels van den appel- en peerboom, in *N. Scheik. enz.*, 1835, D. I. Julij bl. 106, October bl. 121.

Middel ter heldermaking der stropen. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 71.

Ietz over het sub-carbonas ammoniae. Ald. 1833, D. XV. N°. 4. bl. 197.

Iets over het zuiverbijtend sublimaat. Ald. 1831, D. IX. N°. 1 bl. 19.

Verandering van suikerzuur in wijnsteenzuur, in *N. Scheik.* 1837, D. II. Maart bl. 121.

Middel om zich van de zuiverheid der sulphas chinini te verzekeren. Ald. 1828, D. V. N°. 3. bl. 144.

Iets over het sulphuretum ammoniae hydrogenatum. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VIII. N°. 2. bl. 66.

Iets over het gekristalliseerd super-tartras aethereum, in *N. Scheik. enz.*, 1836, D. II. Sept. bl. 38.

Syrupus florum persicorum, in *Scheik. enz.*, 1827, D. IV. N°. 2 bl. 67.

Bereiding van syrupus papaveris albi e succo diluto. Ald. 1827, D. IV. N°. 2 bl. 61, N°. 3. bl. 121.

Over de bereiding van de chridate. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 231.

Iets over het turbithum minerale. Ald. 1831, D. XI. N°. 2 bl. 74.

Valeriaan aether, in *N. Scheik. enz.* 1838, D. III. Junij bl. 84.

Over het gasvormig vloeispath-chromiumzuur, in *N. Scheik.* 1826, D. II. N°. 4 bl. 127.

Over de werking van de warmte op het zink-oxyde, in *N. Scheik.* 1835, D. I. April bl. 35.

Iets over het in verdunde lucht bevrozen water, in *Scheik.* 1832, D. XIII. N°. 5. bl. 245.

Over Dobbereiners zuiver water-stof. Ald. 1827, D. III. N°. 3 bl. 125.

Onderzoek der zoete wijn-olie. Ald. 1826, D. II. N°. 6 bl. 320.

Raffinering van den wijnsteen-room in Italie. Ald. 1827, D. III. N°. 5 bl. 253.

Iets over het wijnsteenzuur. Ald. 1834, D. XVIII. N°. 8 bl. 61.

Daarstelling van het wijnsteenzure spiesglans. Ald. 1830, D. X. N°. 10 bl. 181.

Nog iets over den vasten staat van het ijs in het luchtledige. Ald. 1833, D. XV. N°. 3 bl. 140.

Eene nieuwe verbinding van het ijzer met goud. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII. N°. 5 bl. 255.

Scheikundige waarnemingen wegens de verbranding van ijzer. Ald. 1832, D. XIII. N°. 2 bl. 71.

Over de vorming van een bijzonder ijzerzout. Ald. 1826, D. II. N°. 6 bl. 318.

Eenvoudige wijze om zetsels te droogen. Ald. 1834, D. XVII. N°. 4 bl. 199.

Over de werking der zink op het acidum sulphuricum absolutum. Ald. 1830, D. X. N°. 8 bl. 61.

Over de werking van het zout, bij de zoogenaamde inzouting van verschillende ligchamen. Ald. 1831, D. XI. N°. 1 bl. 17.

Over een bijzondere soort van zout-aether, in *N. Scheik.* 1836, D. II. September bl. 86.

Nieuwe bereidingswijze der zout aether, in *Scheik. enz.*, 1833, D. XV. N°. 4 bl. 198.

Over eenige verbindingen van de zoutstof. Ald. 1827, D. III. N°. 3 bl. 119.

Over de ontleding der onzijdige koolstofzure zouten door gezwaveld waterstofgas. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII. N°. 5 bl. 258.

Over de werking der zoutstof op den vloeispaatzuren kalk. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII N°. 2 bl. 76.

Over den invloed van de zoutstof op den alcohol. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. III. N°. 2 bl. 76.

Bereiding van den zoutstof aether, en eenige opmerkingen over de aethers in het algemeen. Ald. 1827, D. IV. N°. 1 bl. 25.

Over het zoutstof-hydraat. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII. N°. 1 bl. 2, N°. 2 bl. 74.

Iets betrekkelijk het zoutzuur. Ald. 1830, D. IX. N°. 1 bl. 7.

Bijzondere uitwerkselen, welke de minerale zuren, onder zekere omstandigheden, bij het koper veroorzaken. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 143.

Iets over de vette zuren. Ald. 1834, D. XVII. N°. 4 bl. 201.

Iets betrekkelijk de zurig-aether. Ald. 1834, D. XVII. N°. 6 bl. 301.

Over de oplossing der onder-zoutstofhoudende zwavel in onzijdig zoutstofhoudend en over-zoutstofhoudend arsenik. Ald. 1831, D. XI, N°. 1 bl. 15.

Over het gestold zwaveligzuur. Medegedeeld door B. Meylink. Ald. 1829, D. VII. N°. 1 bl. 1.

Werking van het zwaveligzuur-gas op het halfwatervrij zwavelzuur, in *N. Scheik. enz.* 1837, D. II. Maart bl. 122.

Over de werking van het zwavelzuur op den alcohol, in *Scheik. enz.*, 1827, D. III. N°. 4 bl. 197.

Over de verandering die plaats hebben door de werking van het zwavelzuur op den alcohol. Ald. 1828, D. V. N°. 3 bl. 141.

Over de werking van het zwavelzuur, op een mengsel van arsenikoxyde en zoutzure soda. Ald. 1831, D. XII N°. 9 bl. 121.

Watervrij onzijdig zwavelzuur ammoniak. Ald. 1827, D. III. N°. 3. bl. 127.

Zijn zoon Louis Augustus Ferdinand was generaal in Belgische dienst, zijn broeder Theodore een beroemd regtsgeleerde.

Zie B. Meylink, *Levensb. van wijlen den Hoogl. J. B. Mons, door B. Meyling* in *Kunst- en Letterb.* 1846, D. II. bl. 196, 202, D. II. 218; Holtrop, *Bibl. Med. ac Chir.* 232, seqq.; Liebig, *Hist. philosophique der progrès de la physique*, T. IV. p. 173; L. A. J. Quetelet, *Notice historique sur* S. B. v. M. Brux. 1843 12°; J. S. Stas, *Notice historique sur* S. B. v. M. Brux. 1843 8°. *Annaire de* l'*Acad. Royal de* Brux. 1843 p. 177 A. Porteau, *Notice nécrol. et huistorisq. sur* Mr. v. M. *Annales de la Société d' Horticult. de Paris* T. XXI, p. 282; *Le Livre d'or de l'ordre de Leopold*, T. II. p. 356, *l'Horiticulteur Belge* T. II. p. 201; *Nouv. Diss. Génér.*

MONS (Thomas) schreef:

Quodlibet magistri Thomae Montis medici et astrologi de significationibus coniunctionum superiorum planetarum que erunt anno MCCCCC et XXIIII in Februario. Per eundem ex diversis auctoritatibus collectum ac responsum in alma Universitate Louaniensi in scolis artium.

Achteraan:

Impressum est hoc opusculum Antverpie in aureo missali per Adrianum Bergum Anno Domini 1522 *die decima Octobris*, 4°.

MONSENUS of MENSENUS (Johannes) werd omtrent den aanvang der 16e eeuw te Amsterdam geboren, legde zich op de letteren, vervolgens waarschijnlijk te Keulen op de godgeleerdheid toe. Hier werd hij licentiaat in de theologie en bragt er het grootste gedeelte van zijn leven door. Zijne schriften doen hem als een ijverig voorstander der Roomsche kerkleer kennen. Volgens Jöcher was hij hoogleeraar te Douai.

Hij schreef:

De loco ab hac vitâ purgatorio, oratio Coloniae habita. Colon. 1540, 12°.

Obscurorum aliquot sacrae scripturae locorum, per alias ejusdem Divinae scripturae sententias clariores luculenta interpretatio. Colon. 1540, 12°.

Finitiva scriptis e Canonicis Decisio, ab Apostolorum venire consuetudine, populo sub panis tantum specimine sacram syntaxim esse tribuendam. Colon. 1546, 4°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, bl. 453; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 542; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 907; Pontanus *Libr.* II. C. 28 p. 261; Paquot, *Mém.* T. I. p. 659; Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 202; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Jöcher.

MONSESZ. (Dirk), dapper matroos. Toen schipper Koene in 1691, op de kust van Portugal door drie Algerijnsche roovers werd overvallen, verdedigde hij zich tot dat hij er 't leven bij inschoot. Nu nam Dirk Monsesz., na ook de oppertimmerman gedood en de opperstuurman zwaar gekwetst waren, 't bevel op zich. Immer gereed om eer in de lucht te springen dan zich over te geven, had hij 't geluk den vijand te doen wijken, na een gevecht van een geheelen dag, in 't welk de Algerijnen 100 man verloren.

Zie *Nederl. Heldend. ter zee*, D. II. bl. 737—739; van Wijn op Wagenaar, D. XVI. bl. 62; J. C. de Jonge, *Neerl. Zeewez.*, D. IV *a.* bl. 292.

MONSTER (Frederik Unico, Baron van), Luitenant-generaal in Nederlandschen dienst, onderscheidde zich in de Posten oorlog in Vlaanderen. Hij maakte zich onder anderen van Orchies meester.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. III. bl. 55, 62.

MONSTER (Gerard van), een Hollandsch Edelman, trok in 1168 met graaf Floris III tegen de West-Friezen te velde, doch, met eenige anderen, tegen 's graven zin, vooruit gereisd zijnde, vielen zij in Schagen en brandden het plat. De Friezen middellerwijl op hunne loer liggende, sneden hun den pas naar het gros des legers af, waardoor een fel gevecht ontstond, in hetwelk onder anderen Gerard van Monster sneuvelde. Dit had plaats den 22 Januarij des gezegden jaars.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. III. bl. 261 en 262.

MONSTRELET (Enguerrand de), in de XVe eeuw te Kamerijk, dat toen tot Nederland behoorde, uit een adelijk geslacht geboren, vervolgde de chronijk van Froisart. De titel van zijn werk is:

Chronique d'Enguerrand de Monstrelet. Gentilhomme, jadis demeurant a Cambray en Cambresis. Contenant les cruelles guerres civiles entre les maisons d'Orleans et de Bourgogne, l'occupation de Paris et Normandie par les Anglois, l'expulsion d'iceux et autres choses memorables advenues de son temps en ce royaume et pays étrangers. Histoire de bel exemple et de grand fruit aux François. Commencant l'an 1400 *ou finit celle de Froissart et finissant en l'an* 1407 *peu outre le Commencement de celle de Messire Philippe de Comine* (titel der uitgaven 1603). Dit werk is eerst uitgegeven te Parijs bij Visard zonder jaartal; daarna in 1512, 1518, 1572 door Denis Sauvage, 1595 en 1603, altijd te Parijs in drie deelen in folio, laatstelijk in de *Collection des Chroniques par* J. A. Buchon, Paris 1824 et suiv., in welke verzameling Monstrelet even als Froissart 14 deelen beslaat. Ook maakt hij een deel uit van het *Pantheon Litter.* Paris 1842. Ofschoon blijkens den titel dit vervolg tot 1467 loopt, is echter thans het gevoelen aangenomen dat Monstrelet zelf het slechts tot 1444 gebragt heeft, en dat het overige er door eenen andere misschien Jacques de Clercq is bijgevoegd. Volgens de Wind heeft Monstrelet zich vele moeiten gegeven om de gebeurtenissen naauwkeurig te onderzoeken en was daarover in gestadige briefwisseling met de aanzienlijken van zijnen tijd. Hij heeft zijne geschiedenis met vele echte staatsstukken en brieven van vorsten verrijkt. De meeste schrijvers prijzen zijne waarheidsliefde en goede trouw, doch allen komen over een dat hij eenigzins partijdig is over het huis van Bourgondie. Zijn stijl is eenvoudig, maar niet vrij van langdradigheid. Volgens Carpentier overleed hij in 1453 te Kamerijk.

Zie *Bibl. Univ.*; *Bibl. Biogr.*; *Bibl. génér.*; Bayle, *Dict. Hist. et Crit.*; Brunet, *Manuel du libraire*, T. II. p. 507; Dacier, *Mém. de l'Acad. des Inscript*, T. XLIII. p. 560; Carpentier, *Hist. de Cambray*, T. II. p. 805; Dewez, *Nouv. Mém. de l'Acad. de Brux.*, T. II. p. 5; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 405; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 264; Jöcher; Adelung, de Wind, *Bibl. der Geschied.*, bl. 70, 518. M. Dumossan. *Précis Hist. sur M. et sur ses Chroniq.* Paris 1808; Quiterat, *Précis de la Pucelle*, T. IV. p. 360; *Nouv. Biogr. Génér.*; Fabricii *Bibl. Lat. Med.*, T. II. p. 304; Offerhusii, *Compend.* IX, VIII 7 (0); Saxe, *Onom.* T. II. p. 465.

MONT (Paulus de) of Paulus MONTIUS, werd in 1538 te Douai geboren, ontving het eerste onderwijs in de letteren te Kamerijk, onder het opzigt van Christianus Masaeus, vervolgens studeerde hij te Leuven en te Parijs, waar Franciscus Maugré zijn medeleerling was. Hij werd kanunnik en penitentiarius in de cathedrale te Atrecht. Te Douai weergekeerd, verkreeg hij de post van secretaris dezer stad en vervulde haar meer dan 40 jaren. Hij overleed den 29 October 1602 in den ouderdom van 72 jaren.

Hij gaf in het licht:

Commentaires sur l'oraison Dominicale, tirez de divers auteurs. Douai.

La Guerre Chrétienne. Douai.

L'Oratoire des Religieux et l'Exercice des Vertueux; composé par Don Antonio de Guévare, Religieux de l'ordre de S. François, Evesque de Mindoquido, Prédicateur, Chroniqueur, et conseiller de l'Empereur Charles cinquiesme: traduict d'Espaignol en François par Paul du Mont Douaysien. Douay, 1576 8°., 1599 12°.

La grand guide des pécheurs pour les acheminer à vertu, composée en langue Castillane par le R. S. F. Loys de Granade, de l'ordre de S. Dominique; en laquelle est traité fort anplement des beautez et grandes richesses de la vertu, et ensemble du chemin qu'il faut suivre pour l'obtenir. Traduicte d'Espagnol etc. Douay 1577, 8°. Paris 157. 12°. Revue et corrigée de nouveau. Ibid. 1585, 8°., Lyon 1585, 12°., Douay 1594, 12°.

L'anatomie du Corps Politique comparé au corps humain pour cognoistre la source et origine des maladies d'iceluy, que nous causent pour le jour d'huy taut de trouble parmy la Christienté. Avec le vrai et unicque remède pour le remettre en santé. Livret vrayment politique, et savant d'instruction pour tous Estatz. Le tout traduits du Latin par etc. Douay 1581, 12°.

De la simplicité de la vie Chrestienne, composé en Latin par R. P. F. Hieronme Savunarola, de l'ordre des F. F. Prescheurs, et traduict en François par etc. Douay 1586 (ou environ) in 12°.

Lunettes Spirituelles pour conduire les femmes religieuses au chemin de Perfection; traduites du Latin par Denys le Chartreux par etc. Douai 1587, 12°.

La verité de la Foy soubz. le Triomphe de la Croix de Jesus-Christ; livre très-excellent pour servir de bouclier et d'espée à chascun à l'encontre des hérétiques, infidèles, et athéistes de nostre temps; composé en Latin par révérend père F. Hieromme Savanarola de l'ordre des frères prêcheurs, philosophe chrestien de rare érudition: depuis traduict en François par etc. Douay 1588, 8°.

La science de salut. Traduite de Denis le Chartreux. Douai 1591 in 12°.

Le bref Chemin à la vertu, traduit du même. Ibid. 1591, 12°.

La Semaine Chrestienne, traduite du Latin de Thierri de Herxen. Douai 1582, 12°.

De l'Imitation de Jesus-Christ; composé en Latin par F. Thomas de Kempis — nouvellement traduit sur l'autographe Latin, escrit de la propre main de l'Auteur, trouvé au monastère de S. Martin à Louvain par etc. Douay 1601, 1607 petit in 12°.

Le Thrésor sacré... de ... Marc Marville. Douai 1604, 8°.

Opuscules de S. Dorothée traduit en Franc. par etc.

Opuscules de Louis de Grénade, trad. en Franç....

Les confessions de St. Augustin, traduites en Franc. Douay 1686, 8°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 593; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 717, 823; Buselini, *Gallo-Flandria*, p. 183; Gazei, *Bibl. sacrée*, p. 160; Paquot, *Mém.* T. III. p. 568 suiv.

MONT (Hans of Jan), vermaard beeldhouwer, te Gent geboren, leerling van Jan de Bologne. Op aanschrijving van keizer Maximiliaan zond deze Mont en Bartholomeus Spranger, die te Rome de schilderkunst beoefenden, naar Weenen. Beide verlieten Rome in 1575. Hier werd hem den last opgedragen modellen van was en potaarde te maken. Ook vervaardigde hij voor een groot nieuw gebouw eenige beelden in pleister, ter hoogte van omtrent 8 voet. Na den dood van Maximiliaan in 1576, werd den betaalmeester te Rome aangeschreven, vooral zorg te dragen dat de schilder en beeldhouwer, die men van Rome had doen komen, niet vertrokken, voor de komst van den nieuwen keizer te Weenen, dat men hen wel onthaalde en maandelijks stipt op de betaling pastte. Zes maanden later had de blijde inkomst te Weenen plaats, en Spranger en Mont maakten, op last der stedelijke regering, een groote praalboog, met veel levensgroote beelden. Toen Rudolf, die de kunst niet zeer was toegedaan, met zijn hof naar Praag ging, vergezelde hem Mont, die echter kort daarna zonder verlof van daar vertrok. De laatste berigten die men van hem heeft waren dat hij bij den Turk en Turksch geworden was. Hij was een vriend van van Mander, die hem zeer prees.

Zie van Mander, Immerzeel, Kramm.

MONT (Gillis de of du), te Antwerpen geboren, zette in het midden der XVIIe eeuw zijne studiën te Rome voort. Hij was daar in 1674 en had den bentnaam van „Brybergh."

Zie Houbraken, *Lev. d. Schilders*, D. II. bl. 101, D. III. bl. 350.

MONTAGNA (Rinaldo de), door den abt Lanzi een Hollander genoemd, leefde in Italie. Vele zijner kunststukken zijn voor het werk van Tempesta aangezien en er voor verkocht. Montagna had echter meer ruimte in de luchten en was somberder in de wijze der werking van het water. De *algemeene Zondvloed*, in 1668 te Bergamo in de St. Maria Maggiore kerk geplaatst, wordt voor zijn werk gehouden. Kramm oordeelt dat hij dezelfde is met Rinaldo della Montagno, van wien Malvasie getuigde, dat hij bij Guido om zijne zeestukken, zeer in achting was.

Zie Kramm.

MONTAGNE (C.). Van dezen vind ik vermeld: *Sermoen op den H. Bonifacius*, 1691.

MONTAGNE (M). Zie PLATTENBERG (Mattheus van).

MONTANUS (Paulus), van den BERCHE, van den BERGHE, werd den 14 Aug. 1530 uit een deftig geslacht te Utrecht geboren, studeerde te Leuven en Angers in de regtsgeleerdheid, en verkreeg in de laatstgemelde plaats, 9 Julij 1550, het meesterschap in de regten.

Te Utrecht wedergekeerd bekleedde hij aldaar de post van advocaat bij den provincialen raad, en het bisschoppelijk hof. Kort daarop werd hij assessor van den officiaal van het bisdom. Philips II benoemde hem in 1561 tot lid van den raad, welk ambt hij bekleedde tot in 1580, toen de staten het juk afschudden. Montanus verzette er zich tegen, werd den 1 Sept. van dit jaar van zijn post verlaten en leefde sedert in afzondering en gaf adviesen aan hen, die ze van hem begeerden. Hij overleed den laatsten September 1587 in den ouderdom van 57 jaren. Een zijner zonen Daniel, werd heer van Lunenburg, dat hem aankwam door zijne vrouw Henriette Boll.

Hij gaf in het licht:

Tractatus de Jure Tutelarum et Curationum; in quo universa Tutelarum materia, et statuta civitatis Ultrajectinae, cum ampliationibus, limitationibus, quaestionibusque huic cognatis, novè, et planè, tam theoreticè, quam practicè, declarantur et enucleantur. Lugd. Bat. 1595, fol. Francof. 1607, 8°. Hagae Comit. 1656, 8°., 1657, 4°. (Uitgegeven door zijn zoon Balthasar Montanus).

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 596; Val. Adreas, *Bibl. Belg.*, p. 717; Freheri *Theatr.*, *Vir. ill.* P. II. Sect. IV. p. 805; Graevii, *Orat. in L. Acad. Traj. Natal.*; *Bat. S.* T. II. p. 142; Rodenburg; *Dedic. Jur. Conjug.*; Struvii, *Bibl. Jur.* D. VI., D. LXIX; Paquot, *Mém.* T. II. p. 602; Burman, *Traj. erud.*, p. 229, 230.

MONTANUS (Arnoldus) van BERGEN of van den BERG, omstreeks 1625 te Amsterdam geboren, werd aan de Leydsche hoogeschool op het Staten Collegie eerst tot theologant gevormd, later was hij daar beoefenaar der wijsbegeerte, en genoot er het onderwijs van J. Trigland, C. L'Empereur, Joh. Coccejus, J. Golius, M. Z. Boxhorn, A. Heereboort en A. Stuartus. Hij werd in 1653 predikant te Schellingwouw, in December 1667 predikant en rector der latijnsche school te Schoonhoven, waar hij in 1683 overleed. Hij was een aanhanger van het Nederlandsche vorstenhuis, getuige eenige zijner schriften. Zijne rectorale werkzaamheden bragten hem tot het herzien van Martinez *Dictionarium* en het uitgeven van Caesar en Erasmi *Colloquia* met aanteekeningen. In zijne geschiedkundige schriften in de moedertaal uitgegeven bezigde hij een korten ja stroeven stijl, waarin hij, gelijk meer nederduitsche schrijvers van dien tijd, den ridder Hooft trachte na te volgen. Hij bragt bij een betrekkelijk kort en bedrijvig leven zeer vele geschriften aan het licht.

Het blijkt uit zijn gedicht ter eere van Hermes Celosse, toen deze zijn *Daemonium meridianum* dat is *de Antichrist* uitgaf, dat hij ook een liefhebber der poëzij was.

Hij gaf in het licht:

Julius Caesar, cum sel. varior. commentariis. L. B. 1651, 8°., meermalen herdrukt.

't Leven en Bedrijf van Frederik Hendrik. Amst. 1652 m. pl.

't Vermeerderde leven en bedrijf van Frederik Hendrik, Prince van Oranjen, 3de dr. Amst. 1659.

Eigentlijk de 2de dr. van 1652 met een nieuwen gedrukten titel.

De wonderen van 't Oosten, ofte beschrijv. van Oud- en Nieuw Oost-Indiën, 3de dr. Rott. 1650, 4°., 1654, 12°.

Leven en bedrijf van den doorl. zeeheldt Johannes van Galen, Admirael der Hollandsche vloot in de Middel. zee, 2de dr. Amst. 1654, 4°.

De beroerde Oceaan, of twee jarige Zeedaden tusschen de vereenigde Nederlanders en Engelsche (1652, 1653) met 14 uitslaande koperen platen van Jodocus Hondius. Amst. 1655, kl. 8°., 2e. dr. Amst. 12°. z. j., 3e. dr. Amst. 1656, 8°., Schoonh. 1662.

Auriaco-Nassovia domus; sive vitae illustrium virorum in illis familiis ac speccatim Guilielmi I, Mauricii, Frederici Henrici, Guilielmi II, Guilielmi III, Principum Auriacorum. Schoonh. 1622, Amst. 1663, 16°. 2t. Midden onder 't be-

wind van Jan de Witt verschenen. Montanus is slechts de uitgever der verschillende hierin voorkomende Orationes ter eere van Willem I, II, III, Maurits en Frederik Hendrik.

't Leven en bedrijf der Prinsen van Oranje Wilhem de eerste, Maurits, Frederik Hendrik, Willem de tweede, Willem de derde. Aengehecht met de daden der Nassouwsche stam, van 1682 tot dese tijd. Amst. 1664 m. pl.

Beschrijvinge der eerste inwoonders van Amstellandt. — Met een Historisch verhaal van 't leven en dappere krijgsdaden der oude en doorluchte Heeren van Aemstel, behelzende de Doodt van Graaf Floris van Hollandt, door Gerrit van Velzen, met de oorzaken deszelfs, en het gevolge van dien. Beneffens de Beschrijvingen van de tegenwoordige gelegentheydt van Amstellandt door T. van Domselaer. Amst. 1664, 24°.

Jos. Scaligeri notitia Galliae. ed. A. Montano. Amst. 1670, 8°.

De nieuwe en onbekende wereld of beschrijving van America en 't Zuidland. Amst. 1671 m. pl. fol.

Dit meesterstuk van boekdrukkunst aan Joan Maurits van Nassau opgedragen, bevat eene naauwkeurige beschrijving der inwoners van het land en de geschiedenis van dat gedeelte der wereld. Breedvoerig zijn er de oorlogen der Hollanders in Brasilie tot 1686 in behandeld. Hij volgt vooral het werk van De Laet. Na het vertrek van Maurits is hij zeer verward en gebrekkig in chronologische orde. Het werk is prachtig geillustreerd en bevat een der beste portretten van Joan Maurits.

Dapper heeft met zijn eigen naam in 1673 te Amsterdam dit werk in het Hoogduitsch uitgegeven onder de titel van:

Unbekannte Neue Welt etc. Het is letterlijk vertaald, zelfs de platen en de kaart. zijn kopiën.

Het wonderlick Evangelie van Nicodemus. Rott. 1671.

Kerkelijke Historie van Nederland. Amst. 1675. Het handelt over de Vorstianen, Arminianen, Wederdoopers enz.; maar bevat niets, waardoor het op dien algemeenen titel aanspraak mag maken.

Leven en bedrijf van Willem Henrik, Prince van Oragnien etc. etc. Met pl. Amst. 1677, 24°. Abcoude en Jöcher vermelden *Leven, bedrijf en oorlogsd. van* Willem III. Amst. 1703, 2 dn. m. pl.

Aanvang en voortgang der Arminianen door A. Montanus, Ryssenius en Hoornbeek. Schoonh. 1662, 12°.

Ook met dezen titel:

Montanus, Sociniaansche Arminianen, Ryssenius, vuile leere der Nieuwe Remonstranten, en Hoornbeek, oorsprong der Arminiaansche Nieuwigheden.

Belijdenis-predicatien over Timotheus III: 15. Amsterdam 1652, 12°.

Geestelijke verlaatingen, 12°.

Berigt van den Sabbath. Utr. 1663, 12°.

Verraedersche moorden des pausdoms tot voortzetting van een afgodische godsdienst, gegrondvest op 't Heidendom. Schoonh. 1666, m. pl. Amst. 1697, 2e dr.

Een heftig geschrift tegen de R. C. Zeer onstichtelijke plaatjes geven het tot stichting geschreven opstel een dubbelzinnig sieraad.

Religionis Christianae catechesis in ecclesiis et scholis Germaniae superioris et inferioris usitata, cum analysi ad marginem subjectisque scripturae locis adornata: ex illustrium ordinum Hollandiae et West-Frisiae decreto in usum scholarum ejusdem provintiae. Editio novissima. Unuiscujusque Dominicae analytico compendio ad calcem locupletata ex Festii Hommii Tabulis. Amst. 1664, 8°.

Korte Catechisatie over den Heidelbergschen Catechismus. Amst. 1659, in 12°. Men heeft een Hoogd. overzetting onder den tytel: *Kinder-lehre über den Heidelb. Catechismus.* Zerbst 1707, 8°.

Vlucht uit Babel.

Over de mirakelen in het Pausdom.

Forbesius contractus. Amst. 1683, 8°.

Diatriba de esu carnium et quadragesima Pontificorum.

Notae in D. Erasmi Colloquia familiaria.

Na zijn dood verscheen:

Dictionarium tetraglotten novum studio et labore M. Martenez. Ed. noviss. aucta, authore A. Montano. Amst. 1698, 8°.

Gedenkwaardige Gezantschappen der Oost-Indische Compagnie aan den keizer van Japan. Amst. 1669 m. pl. fol.

Zeldzaam zijn de volgende geschriften van den Jesuit Cornelius Hazert tegen eenige zijner werken.

Redelicke Handelinghe van P. C. H. met den autheur van den Roomschen Uylspiegel (Jacobus Lydius), ende met Arnoldus Montanus, voorstander ende patroon van Willem Steerlingh, over het ootmoedich versoeck, dat sy onlancx hebben ghedaen, om pays ende vrede te houden.

Sots-Caproen, met verscheyden bellen behanghen ende ghescboncken voor een Nieuv-jaer aen Arent Montanus, Gheuschen woorden-dienaar tot Schoonhoven, 't Antwerpen 1669.

Sot uyt de Mauw, dat is Arent Montanus, Geushen predicant binnen Schoonhoven, wederom op de been met zijn Japansche Ghezantschappen, onlanckx ghedruckt t Amsterdam by Jacob Meurs, t Antwerpen 1670.

Borger-Koutje geh. tusschen twee geref. persoone van Schoonhoven, waervan den een 't Utr. woonachtich is, reysende van Utr. na de Vaert, waer in verhaeld wert het grouwelyck ghevoelen van eenighe dwaelgeesten onder de Remonstranten tot Schoonhoven, ende hoe gheleerdelyck de selve bejegent syn van Arn. Montanus. tSamengesteld door den hooch. gel. L. D. J. P. Gedr. in de wijse werelt 1662. (*Schotschrift op Mont. pred. te Schoonh.*)

Zie Fabricii, *Bibl. Lat. edit. Lips.*, T. I. p. 266; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 110, 111; van Alphen, in *Prol. Oecon. Catech. Palat.* 941 *plag.* f. 3; J. F. Reinmanni, *Cat. Bibl. Theol.* p. 421; Jöcher, *Gelehr. Lexic.*; Commelin, *Beschrijv. van Amsterd.*, bl. 866; Pars, *Naamrol*, bl. 106, 147, 148, 302, 424, 645; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, D. II. bl. 142; Bentheim, *Holland Kirch- und Schulenstaat;* Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 69; Veeris, *Kerk. Reg.* bl. 140; van Berkel, *Beschrijv. v. Schoonh.* bl. 170; Koecher, *Hist. d. Heidelb. Catech.*, bl. 320, 343; van Kampen, *Gesch. der Lett. en Wetens.*, D. I. bl. 395; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; de Wind, *Bibl. v. Geschiedschrijv.*; Maurik, *Naamr. v. Godgel. Schrijvers;* Glatius, *Godg. Nederl.*; Netscher, *de Hollanders in Brasil.* bl. XVII; Arrenberg, *Naam. reg.*; Abcoude, *Naamr.; Bibl. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 111, D. II. bl. 15, 31, 78, D. III. bl. 282, 233, 248, 249, 378, 609; *Bibl. d. Rem. te Amsterd.*, bl. 92, 93; *Bibl. de Groe*, bl. 256, 260; *Cat. J. Koning*, D. II. bl. 194, 203, 233, 239, 240, 255, 363; Baur, *Bibl. L. R. Supplem.* 3, p. 177; Le Long, *Boekz.*, D. I. p. 347, 486; van Someren, *Uitsp. der vernuft.*, bl. 227; zie ook *Neyn;* van Kampen, *Gesch. d. Lett. enz.* D. I. bl. 395.

MONTANUS (Arnoldus), zoon van den vorige, kwam in 1702 als proponent te Lekkerkerk, waar hij in 1743 overleed. Niet zijn vader, gelijk Glasius wil, maar hij is de schrijver van:

Asafs geestelijke overwinninghe na langen zelfstrijd, aengetoont in eenige Redevoeringen over den LXXIII Psalm. Rott. 1717.

Gulden keeten van de voornaemste deugden der Christenen.

Euthanasia, ofte wel sterven, waer in van den dood in 't gemeen en van alles wat tot het wel en salig sterven behoort. Amst. 1744, 2 dn. 8°. (met W. Eenhoorn).

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 77; Glasius, *Godgel. Nederl.; Boekz. d. Gel. wereld*, 1718b, bl. 39.

MONTANUS (Arnold) was omstreeks 1532 Oeconomus in de abdij van Egmond, vriend van de geleerden Allard van Amsterdam, uitgever der werken van den grooten Agricola. Deze zond hem o. a. 1 Jan. 1532 een brief uit Keulen ten geleide van een *encomium hospilalitatis Abrahe.*

Zie *Alg. Letterl. Maand. Mengelw.*, 1847, bl. 116.

MONTANUS (David) of van BERGEN, predikant te Sluis, schreef:

Een Bondelke Myrrhe van den lijdende en strijdende Christus. Rott. 1664, 8°.

Gezangen over 't groot Intrest van een Christen. Amst. 1682, 8°.

Geestelijke overwinning, 8°.

Goude appelen in zilveren schalen, 8°.

Het dagelijksch leven van een welgesteld Christen. Amst. 1682, 8°.

Gezangen der H. Schrift, 8°.

Gulde keten der Christelijke deugden. Rott. 1714, 8°.

Thomas à Kempis, Na-volginge van J. C. op duytsche rijmmaet uytgebreydt, 1e *Boeck.* Middelb. 1665.

Bethlehems Stal-licht, voor, in, en na Kersnacht verschenen enz. Middelb. z. j.

And. Rivet, Goede Ouderdom, uitgebeeld in een Latijnschen brief aen de Heer Wilhelm Rivet syn broeder. Met syn laetste uren, den 2en druck. Oversien en verbetert, beide uit het Frans. Overgezet door D. M. Pred. tot Sluys. Utrecht J. van Waesberge, 1657, kl. 8°.

Th. Brooks, Gouden Appelen voor jonghmans ende jonghe dochters en oock eene kroone der heerlykheyt voor oude mannen ende vrouwen. Uyt het Eng. door D. Montanus. Uytrecht Joh. Ribbius, 1663, kl. 8°.

Zie Abcoude, *Naam.* bl. 249, *Aanh.* bl. 143; Muller, *Godgel. Werk.* bl. 52, 103; *Cat. J. Nieuwenhuis*, bl. 129; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. I, bl. 143.

MONTANUS (BALTHAZAR) gaf uit *Tract. nov. de iure Tutel. et Curat.* L. B. 1599, fol. van Paulus Montanus.

Zie Struvii, *Bibl. Jur. select.*, p. 213.

MONTANUS (DAVID), (mogelijk dezelfde als den bovengemelde D. M.) schreef:

Het dagelijksch leeven van een welgestelt christen. Amst. 1745, waar achter *Theol. Keeten van Lofzangen.* Hage 1756.

Zie *Cat. J. de Kruyff*, bl. 14.

MONTANUS (EUSEBIUS) schreef:

Een claer bewijs dat een Christen het Ampt der Overheydt mach bedienen ende dat de wrake ende straffe des quaedts nu niet anders noch scherper verboden en is dan int Oude Testament: oock wat het Ampt ende Officie eender overheyt sy, ende medebrengt. Midtsgaders, Antwoort op dese Vraghe: of de Christelycke onder-Overheden hare hoogher-Overheydt eenichsins moghen teghenstaen, wanneer sy met ghewelt den rechten Godsdienst wil verhinderen en de Menschen tot nieuwe Artijckelen dwinghen. Amsterd. 1616, 4°.

MONTANUS (FRANS). Hij noemt zich onder een brief aan Petrus Rabus uit Middelburg, 1694, Fransoys van Bergen, gezegd Montanus. Hij geraakte met dezen Rabus in hevigen pennestrijd, ten gevolge van zijn „geprojecteerde psalmberijming" Rabus noemt hem „den Sluischen verzopen ligtmis," „den slegtberuchten schrijver van zijne eigene ligtmisserijen."

Men heeft van hem:

Gemengelde Parnas-loof. Amst. 1693.

Oorlogh der Philosophen.

Vredezang over Naamen en de Breedasche Klio, 1697, 4°.

Lofrede op Rabus. Middelb. 1699.

Zie Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1698*b*, bl. 378, 553, 554, 556; Abcoude, *Naaml.* bl. 269, *Aanh.* bl. 143.

MONTANUS (GERARDUS). Jesuit, te Meenen, in Vlaanderen geboren, onderwees de wijsbegeerte te Madrid en in Vlaanderen en overleed te Villagaraia 19 Sept. 1632 in den ouderdom van 44 jaren. Hij schreef:

Compendium Rhetorices sine dispendio, ex Aristotele, Cicerone, Quinctiliano.

Metaphrasis Poëtica in Cantica Canticorum Salamonis.

Epigrammatum in Martyres S. I. Centuria.

Elegiae II. De victoria, quam Uladislaus Poloniae Princeps anno 1620 *retulit*, in Abrah. Bzovius, *Annal. Eccl. ad an.* 1472.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 381; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 358.

MONTANUS (GUILIELMUS), van Ath in Henegouwen, een Jesuit die verschillende ascetische werkjes in de Fransche taal heeft geschreven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 330, 331; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 417.

MONTANUS (J. S.) schreef:

Diss. de lethalitate vulnerum. Hardonov. 1750, 4°.

Zie *Bibl. O. H. à Roy*, T. IV. p. 1942.

MONTANUS (HERMANUS) werd als proponent in 1609 te Loenen beroepen, wegens zijne remonstrantsche gevoelens van zijnen dienst in 1619 ontzet, teekende de belofte van stilstand, die hij echter in 1620 weder herriep. In Julij 1622 te Haarlem predikende was hij in groot gevaar gevangen genomen te worden.

Men heeft van hem een werkje *Over de Nuttigheyd van den Kinderdoop, noyt voor desen zoo overvloedelyck ende klaerlyck beweesen.* Amst. 1647, 1648 (2e dr.) 8°.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. IV. bl. 333, 763; Tideman, *de Rem. Broeders.*, bl. 224, 231; Veeris en Paauw, *Alphab. Reg.* bl. 139; Schijn, *Gesch. d. Menn.*, D. I. bl. 101; Muller, *Godgel. Werk.* bl. 95.

MONTANUS (JACOBUS) gaf in het licht:

Odae Spirituales s. l. et a. 1540.

MONTANUS (JOHANNES). Jacobus Mehrning uit Holstein, „beoefenaar der Heilige Godgeleerdheid" zette de *Doopshistorie* van Johannes Montanus uit het Nederduitsch in de Hoogduitsche taal over en liet dit werk te Dortmond in 1647 en 1648 drukken.

Zie Schyn, *Gesch. d. Menn.* D. III. bl. 375.

MONTANUS (MATTHEUS) kunstschilder, bloeide in het midden der 17e eeuw. Immerzeel noch Kramm vermelden hem; maar Hendrik Bruno vervaardigde een gedicht. *Ad pictorem celeberrimum D. Matth. Montanum*, voorkomende in R. Neuhusii, *Thalia Alcmariana*, p. 305.

MONTANUS (PETRUS) of VAN DEN BERGH, in het midden der 15e eeuw te 's Heerenberg geboren, een der geleerdste discipelen van Hegius, was eerst onderwijzer te Nijmegen, Alkmaar, Zwolle, eindelijk in het Fraterhuis te Amersfoort, werd 1500 rector. Zijne denkwijze was zeer verlicht, en dat zijn onderwijs in dien geest geweest zij, wordt vermoedelijk uit de daadzaak dat de broeders van het paedagogicum te Amersfoort in 1529 bij den bisschop van Utrecht onder zware verdenking van ketterij lagen. In de maand Mei werden zij zelfs uit het convent verdreven. Montanus gaf eenige werkjes over de presodie in het licht en beoefende zelf de latijnsche poëzij, blijkens zijn *Satyrae de Poëtis, de discrimine inter divinum Poëtam et versificatorem etc.* Swoleis 1506, Argentorati 1529, 8°. Verhoeven noemt ze *de elegautissimae.* Hij was door naauwe vriendschap aan Erasmus verbonden en overleed in 1507.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 623; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 738; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 993; Paquot, *Mém.* T. III. p. 281; Verhoeven, *Rer. Amersf. Scrip.* p. 46, 59; Saxe, *Onom.* T. VII. p. 388; Gerardi Noviomagi, *Liber de viris illustr. inf.-Germaniae;* van Bemmel, *Beschrijv. v. Amersf.;* Delprat, *Geert Groote*, bl. 86, 87; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

MONTANUS (PETRUS) van Delft, predikant in den Nieuwen Hoorn, als taalkundige bekend door zijn *Bericht van een niewe konst, genaemt de Spraeckkonst, ontdekt en beschreven door* P. M., 1635, 4°.; een algemeene spraakleer, ter toepassing op 't Nederduitsch.

Zie Morhof, *Polyh.* T. I. p. 781; Pars, *Naamr.* bl. 353; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. N. Tale*, bl. 226; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett.*, D. I. bl. 218.

MONTANUS (PETRUS), Latijnsch schoolmeester te Amsterdam. Hij was zijn zwager Jodocus Hondius behulpzaam in 't uitgeven van verschillende boeken en in 't overzetten, zoo als van het *Sledeboeck* van Boxhorn. Ook vertaalde hij:

Beschrijvinghe van alle de Nederlanden, anderssins ghenoemt Nieuw-Duytslandt door M. Löwys Guicciardyn, Eedelman van Florencen — overgheset in de Nederd. Spraecke door Cornelium Kilianum — na wederom met verscheyden Historien ende aenmerckingen vermeerdert en versiert door P. M. Amst. 1612, 1617, fol.

J. J. Pontanus, beschryvinghe der seer wyt beroemden coepstadt Amsterdam, uit het Latijn vertaalt door P. M. Amst. 1614, 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 126, D. III. bl. 334; Pars, *Naamr.* bl. 50.

MONTANUS (Mr. S. D.). Muller vermeldt:

Schriftuurlijcke Disputatie aengaende het wesen en de Godtheyt Jesu Christi. Tuss. Mr. S. D. M. en P. J. Friesch, 1650. In hs. naar de Dantzigsche uitgaaf. Dantzig 1650, 12°.

Dit werkje bestaat eigentlijk in briefwisselingen over dit gewigtigtig stuk tusschen 1625—1627.

Zie Schijn, *Gesch. d. Mennon.* bl. 529, 530; Muller, *Cat. v. Godgel. Werk.* bl. 115.

MONTANUS (PETRUS) werd als proponent in de heimelijke gemeente te Keulen beroepen, in 1658 predikant te Schellingwoude, in 1654 te Utrecht, aldaar emeritus in November 1679 en stierf er 26 December 1679 in den ouderdom van ruim 48 jaren. Hij gaf in het licht:

Opwekkinge om te yveren voor het huys des Heeren. Utrecht 1670, 4°.

Zie Paauw en Veeris, *Kerk. Alphab.* bl. 140; Abcoude, *Naaml.* bl. 249; 'sGravesande, *Syn. v. Wesel*, bl. 199.

MONTANUS (Robert) of van den BERGHE in het eind der 16e eeuw te Dixmuiden geboren, werd aan een buitenlandsche hoogeschool doctor in de geneeskunde, zette zich in zijne geboorteplaats neer, en gaf in 't licht:

Diaetema, sive salubris victûs ratio. Lovan. 1637, 12°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 796; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1071; Paquot, *Mém.* T. II. p. 30.

MONTANUS (Thomas) of van den BERGHE, zoon van den vorigen, werd waarschijnlijk omstreeks 1615 te Dixmuiden geboren, legde zich op het voetspoor van zijn vader, op de geneeskunde toe, zette zich als geneesheer te St. Winoksberge neer, en had aldaar in 1645 de directie over het Koninglijk hospitaal, in 1666 werd hij gewoon geneesheer dezer stad en van het vrije van Brugge.

Hij gaf in het licht:

Qualitus Loimodea, sive Pestis Brugana anni 1666, *Hippocratico-Hermetice discussa per Thomam Montanum etc. Opus pro hac praesenti peste anni* 1669 *cavendâ et curandâ utilissimum.* Brugis Flardror. Hij overleed in 1685.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 30; J. J. de Meyer, *Notice sur T. M. fondateur et primier president de la société de medicine, dite de Saint-Luc de Bruges.* Bruges 1841, 18 parts. *Discours prononcée à l'inauguration du monument de T. Montanum à Dixmude, le 24 Juillet* 1845. *Brug. s. c.* (1845) 8°.

MONTBAS (Jean of Johan Barton de) of (naar de uitspraak) MOMBAS, Fransman van geboorte, leefde, omstreeks het midden der 17e eeuw te 's Hage op een grooten voet, en werd dikwerf door den jonge Willem III bezocht. Hij werd kort voor het uitbreken van den oorlog in bezending naar het Fransche hof, en toen deze uitgebroken was (1672) als commissaris-generaal der ruiterij met drie regimenten ruiterij en twee regementen voetvolk, ter bescherming der Betuwe (door een schipbrug met het leger van den Prins van Oranje dat langs den IJssel gelegerd was, vereenigd) gezonden. Het is bekend dat hij bij gelegenheid van den vermaarden doortogt der Franschen door den Rijn aan het Tolhuis bij Lobith zijne stelling aan den Rijn verliet en op Nijmegen terug trok. Hij werd daarop gevangen genomen, en eenigen tijd in 't leger te Bodegraven bewaard, doch ontvlugtte en nam de wijk naar Utrecht. Ondertusschen werd hij door den krijgsraad ter dood veroordeeld en in beeldtenis opgehangen. Oorspronkelijk werd hij, over gepleegd verzuim in 't niet genoegzaam verdedigen der Betuwe en 't verlaten van zijn post "inhabiel" verklaard den lande meer te kunnen dienen en veroordeeld tot een gevangenis van 15 jaren, op zoodanige plaats als het den prins zou goedvinden, doch zijn vonnis werd door zijn vlugt naar 's lands vijande verzwaard. Hij verdedigde zich in zijne *Mémoires* met den uitdrukkelijken last, dien hij van een der Gedeputeerden te velde ontvangen had. Deze Gedeputeerde was Hieronymus van Beverninck, 't geen dien staatsman in een schotschrift van die dagen door den Geest van Jan de Witt wordt verweten. Montbas zou ook de schuld gelegd hebben op den Prins van Oranje, die, met voordagt om hem te bederven, hem slechts een klein getal manschappen had gegeven, als behoorende tot de zoogenaamde Louvensteinsche factie, doch zulks is moeijelijk te rijmen met de gunst, waarin hij bij de prins zou hebben gestaan. Behalve zijne verdediging bood hij aan, zich, indien men hem lijfszekerheid verzekerde, voor onpartijdige regters te willen verantwoorden. Ook daagde hij de leden van den krijgsraad, van Zuilenstein, en de graven van Styrum en Flodorp, die in zijne teregtstelling vooral de handen hadden gehad, tot een tweegevecht uit, doch men liet zijn uitdaging beantwoorden door den scherpregter van het leger, en zond dit antwoord aan den Fransche generaal, hertog van Luxemburg. Zijn gedrag is verschillend beoordeeld. Wij geloven met Knoop dat hij geen opzettelijk verraad heeft gepleegd, maar dat hij, in zijn bloode vrees van het slachtoffer eener intrigue zijner vijanden te worden, zich aan een daad heeft schuldig gemaakt, die altijd als een lafhartigheid veroordeeld moet worden. Hij trad na zijn veroordeeling in Franschen dienst, nam deel aan den togt der Franschen naar Woerden en smeedde (1678) een aanslag op Sas van Gent.

Hij was gehuwd met Cornelia de dochter van Hugo de Groot.

Zie Valckenier, *Verward. Europa*, D. I. bl. 455, 459; *Bijl.* D. I. N°. 42, bl. 101; Sylvius, *Vervolg op Aitsema; Ontroerd' Nederl.; Fransse, Engelse, Keulse en Munsterse enz. oorlogen;* Montanus, *Leven van Willem Hendrik.* bl. 251; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 478, D. XIV. bl. 31, 63; 64, 126, 261; van Wyn, *op Wagenaar*, D. XIV. bl. 52; *Leven van Wagenaar*, bl. 47; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 57 vlgg.; *Leven van Mr. P. de Groot*, bl. 66; Depping, *Munst. krijg.* Kblwt. 44; Jonkhr. van Sypesteyn en de Bordes, *De verdediging van Nederland in* 1672, 1673, *eerste gedeelte*, *Bijl.* V. bl. 116 vlgg.; Knoop, *Nederland in* 1672 *en* 1673, bl. 193; v. Sypesteyn, *Ned. Helden, Vorsten en Staatsmannen*, D. II. bl. 382; *Iets over Johan Barton de Montbas;* Schotel, *Iets over Beverninck en B. van der Dussen*, bl. 29; Dez., *Brieven van M. v. Reigersbergh;* Samson, *Hist. de Guil. III*, T. II. p. 186, 187, 188, 190, 447; Gourville, *Mém.* T. II. p. 1, 11; de Guiche, *Mémoires;* Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.* D. X. bl. 221, 319; *Verscheyde Consideratien over den tegenw. toestand des Lieve Vaderlant, en een Kort Verhaal van sommige Ghedenckwaerdige saecken. Gedruckt voor de liefhebber van Zijn Hoogheydt* 1672; Muller, *Bibl. van Pamfl.*, III. 17, 37, 51; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt. *Mémoires de Montbas.*

MONTE (Aegidius de) te Perweis geboren, trad in de orde der Minnebroeders, werd gardiaan of overste van hun klooster te Leuven, vervolgens provinciaal over Nederland. In 1570 werd hij door Philips II in plaats van Johannes Mahusius tot bisschop van Deventer benoemd. Driemaal bezocht hij zijn bisdom en den 26 Mei 1576 overleed hij te Zwolle. Zijn lijk werd naar Deventer gevoerd en in de Cathedrale kerk begraven. Hij was een welsprekend prediker en een man van een regtzinnig karakter, en werd zeer geroemd om zijn milddadigheid.

Zie H. v. Heussen en H. van Rijn, *Bat. sacra*, T. VI. p. 440 volgg.; J. Revius, *Daventria ill.* p. 465, 486, Dumbar, *Kerk. en Wereldl. Deventer*, bl. 331; *Overijsselsche Almanak*, 1843, bl. 139.

MONTE (Franciscus de), broeder van de vorige, kanunnik en licentiaat, door zijn broeder in 1572 tot aartsdiaken benoemd. Hij was ook zijn gemagtigde om het bisdom in bezit te nemen, en domheer van Deventer.

Zie *Bath. sacra* D. VI. bl. 444.

MONTE de BURET (Pieter de) of MONTANUS BURETIUS (Petrus), derde zoon van Pieter de Monte de Buret en Catharina Nein, werd voor het eind der 15e eeuw te Perweis geboren, studeerde te Leuven, werd er licentiaat in de Godgeleerdheid, volgde in 1539 Christophel van Harebeeck als regent van het collegie de Valk op, werd in 1542 rector der hoogeschool, doch trad kort daarop in de orde van St. Franciscus, en onderwees ten minste tot 1555 de theologie in hetzelfde klooster, waar in hij zijn gelofte had afgelegd: vervolgens werd hij gardiaan te Leuven en op andere plaatsen, en was tot in 1578 te Antwerpen. Hij weigerde den voorgeschreven eed te doen, den aartshertog Matthias te gehoorzamen, hem met goederen en leven te verdedigen en don Jan van Oostenrijk als vijand te beschouwen. Hij werd hierop met 14 monniken die evenmin als hij tot het afleggen van dien eed konden besluiten, naar Mechelen en van daar naar Leuven vervoerd en onder weg door de Calvinisten van alles beroofd. Hij overleed kort daarna 20 April 1579 te Leuven aan de pest.

Hij was de jongere broeder van Aegidius de Monte, bisschop van Deventer.

Hij schreef:

Dominicae Passionis secundum quatuor Euangelistas delucida eruditaque narratio, ex veterum orthodoxorum commentariis studiose desumpta atque concinnata. Antv. 1555, 1565, 12°. *Multo exactius quam antea ab ipso authore recognita.* Antv. 1571, 12°.

Elucidationes in Septem Psalmos Poenitentiales. Antv. 1569, 16°.

Hij stelde ook een verhaal op van het geweld hem en zijne broeders in 1578 te Antwerpen aangedaan, waarvan de hoofdzakelijke inhoud is te vinden in: *Commentarius rerum in Belgio gestarum a Petro Henriquez Comite Fontano.* Colon. 1611, 4°., van den Jesuit Del-Rio.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 748, 749; *Fasti*, p. 42, 204; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1180; Vernulaei, *Acad.*

Lovan, 2e det. p. 132; Sanderi, *Chron. sacra. Brab. alt. ed.* T. III. p. 147; Wadding, p. 286; Paquot, *Mém.* T. I. p. 526.

MONTE (JAN BAPTISTE DEL) ritmeester in Spaansche dienst, vermaard door zijne dapperheid. Wij ontmoeten hem het eerst bij het beleg van Haarlem 1573, toen hij Batenburg, door den Prins afgezonden om Haarlem te ontzetten mede versloeg. Door een kunstgreep, waarvan hem de eer toekomt, beslistte hij, op de Mookerheide de overwinning ten voordeele der Spanjaarden (1574), Toen Parma zich 2 April 1579 voor Antwerpen vertoonde en de stad met een beleg dreigde, overal de doortogt zijner benden, onder Octavio Gorsagon en del Monte, 3000 Staatschen, die te Burgerhout geschanst lagen, en dreef ze van daar tot onder de vesten der stad, daar een vinnig gevecht voorviel, in 't gezigt van den aartshertog en de prins die op de wallen stonden om de vereischte bevelen te geven.

Zie Strade, *de bello Belg. Dec II Libr. 1*, p. 30; Bor, *Nederl. Hist.* B. XIII. bl. 92 (36); van Meteren, *Ned. Geb.* D. IV. bl. 78; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 428, VII. bl. 272; Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. I. bl. 187, 188.

MONTÉ (R.), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw. Men vindt o. a. een gedicht van hem vóór de overzetting van J. D. Michaëlis, *Inleiding in de Goddelijke Schriften.* 's Hage 1778.

MONTECUCCOLI (ERNST), uit een aanzienlijk Italiaansch geslacht te Modena geboren, trad in Oostenrijkschen dienst en klom tot den rang van generaal veldtuigmeester op. In 1629, toen de twijfelachtige betrekking van onzijdigheid tusschen de Staten en den Duitschen keizer tot openbare vijandelijkheid van dien laatste was overgegaan, sloot Montecuccoli met een legermagt van 14000 voetknechten en 3000 ruiters, zich aan het leger onder van den Berg bij de IJssel, om met deze vereenigde magt in het hart der Republiek door te dringen, en haar, zoo mogelijk, den doodsteek te geven. Hij viel in de Veluwe en bemagtigde Amersfoort. Naar Duitschland weergekeerd nam hij deel aan den oorlog tegen Zweden, werd voor Brisch gewond, viel in handen der vijanden en stierf eenige dagen daarna. Onze geschiedschrijvers verwarren hem met zijn neef Raimond Montecucoli.

Zie Ludolph, *Schaubuhne; Nouv. Biogr. Gén.;* Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 97; v. Bemmel, *Beschrijv. v. Amersf.* D. II. bl. 944; Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. I. bl. 454, 457, D. II. bl. 151, 153; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 64.

MONTENS (GODEFROY), burgemeester van Breda, bekend door zijn dappere verdediging van die veste tegen Parma in 1581. Hij werd van het pardon van den koning van Spanje uitgesloten. Hij was tresorier van prins Maurits, zijn dochter Geertruit huwde in Oct. 1606 Mr. Johannes Panhuysen, advocaat te Antwerpen. Hij gaat in steendruk uit. In 1581 werd zijn zoon Henricus student te Leyden.

Zie Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 452; van Goor, *Beschrijv. v. Breda*, bl. 140; *Navorscher*, D. II. bl. 56, D. III. bl. 48, 1864, *Bijblad*, bl. 76, 98.

MONTER (JOHAN JACOB) te Assen, vriend en tijdgenoot van Ludolf Smids en dichter gelijk hij. Hij bezong o, a. zijn *Gallerye.* Gron. 1686, 4°.

MONDRICOURT ( ). Een uit het geslacht van dien naam vindt men onder de verbondene Edelen, bij te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 241.

Zie *Recueil Génér. de familles org. des P.-B.* p. 256 *et suiv.*

MONTFALCON (Baron DE) was een der eersten, die bestellingen ter zee had van den prins van Oranje. Wie van beide, Karel of George de Watergeus was, is niet zeker. Zij waren Bourgondiers, en van Groningen houdt ze voor dezelfde met: »*les deux Barons de Flessy*, *Bourgoigniers*," die op een lijst van hen, die de sectarissen in 1566 te Antwerpen begunstigden, voorkome. Op een lijst van verbondene edelen, ontmoet men ook de namen van »*George de Montfalcon* en *Charles de Montfalcon*, *Baron de Flassieu*" (dat met *Flessy*, bij het slechte schrijven der namen, genoeg overeenkomt, om ze voor dezelfde te houden met die van de lijst te Antwerpen).

Zie te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 141, 142, D. IV. 138; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. II. p. 352 et suiv.; van Groningen, *Watergeuzen*, bl. 280, 468.

MONTFOIRDE (Heer WILLEM VAN) een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemde en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uit gebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechts. Jaarb.* D. II. bl. 314.

MONTFOORT (SWEER, Burggraaf VAN), dapper krijgsman, die in 1301 met Hendrik, Burggraaf van Leyden, Dirk van Wassenaar, Simon van Benthem, Floris van Drunen, Jacob van der Woude en andere edelen, Willem bisschop van Utrecht versloegen.

Zie Goudhoeven, *Chronijk* bl. 356; *Kabinet van Ned. en Kleefsche oudh.* D. V. bl. 219. Over het geslacht: Goudhoeven, van Leeuwen, Kok, *Navorscher*, D. II. en D. III.

MONTFOORT (JOHAN Burggraaf VAN), Domproost van Utrecht.

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. II. bl. 71, 72, 73, 76, 77, 83, 85, 90, 91, 97, 111, 113, 114, 139, 141, 146, 209, 220, 223, 268, 287, 289, 292, 334, 336, 374, D. III. bl. 105, 198, D. IV. bl. 143, 152, 261, D. V. bl. 102, 213, 214, 370, 271, D. VII. bl. 14, 76, 356, 358, 392, D. VIII. bl. 210, 213, 215, 225, 229, 232, 389, 399, 419, 423, D. IX. bl. 383, 392, 394, 397, 398.

MONTFOORT (JAN Burggraaf VAN) een Hoeksch edelman, sloeg met Walraven heer van Brederode in 1417 het beleg voor IJsselstein, in handen der Kabeljauwen, en maakte zich meester van die stad.

Zie *Chron. v. Holl. de XXVIII divisie Cap.* 3; Snoi, *Rer. Bat.* p. 135; van Mieris, *Nederl. Vorst.*, D. I. bl. 18.

MONTFOORT (JAN Burggraaf VAN) en zijn oom Zweder van Montfoort, beide Hoeksche edellieden, beklommen en overweldigden, tusschen den 26 en 27 December 1488, het sterke slot van Woerden, de sleutel des lands, dat door den slootvoogd Arent bastaard van Willem van Egmond, heer van IJsselstein, achteloos werd bewaard. Zulks baarde groote ontsteltenis in Holland, wijl zij de bijgelegen landen, tuinen, dorpen plunderden en brandschatten.

Zie Goudhoeven, *Chronijk* bl. 541; van Mieris, *Nederl. Vorst.* D. I. bl. 213.

MONTFOORT (WILLEM VAN), Drost van Hattum, kwam in 1580, met voorschrijven van Parma in het leger van Rennenberg, en maakte hem bekend dat hij zich, nevens zijn vader Lodewijk had verbonden om het slot te Hattum den koning te leveren. Renneberg zond hierop 40 man van 't slot te Blyenbeek naar Hattum, daar zij, door Lodewijk bij nacht op 't slot gelaten werden, en vijftien staatsche krijgsknechten, die, dronken gemaakt, lagen te ronken, ombragten. Toen vielen zij in de stad en verzekerden zich van de hoplieden, maar de burgers, bespeurende door welk een handvol volks zij overvallen waren en uit Zwol eenige hulp ontvangen hadden dreven ze wederom naar 't slot, 't welk met hulp van vijf vendels, uit vijf der naaste steden, belegerd en beschoten werd. Na de overgave van 't slot werden de drost en zijn vader naar Arnhem gebragt en aldaar als verraders onthoofd en gevierendeeld.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. XV. bl. 229; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VII. bl. 361.

MONTFOORT (JACOBUS), waarschijnlijk een kleinzoon van Jacob van Montfoort, den 17 Maart 1554 te Leyden overleden. Uit een door Bodecherus Banningins aan hem gewijde Elegie blijkt dat hij een regtsgeleerde was.

Zie Bodecherii Banningii, *Poëmatie.* p. 32, 33.

MONTFOORT VAN BLOCKLANT (ANTHONIE VAN) uit een aanzienlijk geslacht, doch niet verwant aan dat der burggraven van Montfoort, gesproten, werd in 1532 te Delft geboren, oefende zich aldaar bij zijn oom Hendrik Assuerusz in de schilderkunst, vervolgens werd hij leerling van den beroemden Frans Floris, en een der grootste historie schilders van zijne eeuw. Hij onderscheidde zich door keurigheid van teekening, mannelijke uitvoering en een malsch

penseel, meer bijzonder kennelijk in de behandeling der Maria hoofden en andere vrouwebeelden op zijne altaarstukken. Ook muntte hij uit zoo in natuurlijke voorstellingen van gemoedsbewegingen en in gelaatstrekken als in houding, ook in het wel treffen van portretten; maar zijn smaak voor groote en verheven composities en de overvloed der hem bestelde werken waren oorzaak dat hij slechts weinige afbeeldsels vervaardigde.

Toen hij 19 jaren oud was sloot hij eene echtverbintenis met eene dochter van goeden huize en zette zich te Delft neder, waar hij zich bestendig bezig hield met het schilderen van groote werken voor kerken en altaren. In 1572 voldeed hij aan een lang gekoesterden wensch en bezocht hij Italie, waar hij de schoonheden der herlevende kunst beschouwde. De invloed dezer beschouwing bleek in zijn altaarstukken, die hij te Utrecht, waar hij zich, na zijn aankomst vestigde, schilderde. Onder deze munt vooral zijn *Hemelvaart van Maria*, een kapitaal altaarstuk, met twee voorstellingen uit haar leven beschilderde deuren (triptichon), en door van Mander en Kramm beschreven. Deze schilderij werd in 1820 voor *f* 6100, en in 1846 aan den hertog van Nassau verkocht en naar dat hertogdom vervoerd. P. C. La Fargue vervaardigde in 1739 naar dit meesterstuk eene fiksche gravure, in drie groote folio-plano-platen, waaronder op de middenprent staat: *P. C. La Fargue delineavit et aëre incidit, jussu et impensis J. J. van Rheenen Hagiensis, tabulae plus seculi dimidio possessoris.* An°. 1739.

Te Berlijn vindt men van zijn penseel *Maria en Joseph*, nevens hen acht jonge en oude herders, die het pas geboren kind aanbidden, onder een gewelf met een uitzigt op een landschap. Zijne *Twaalf Sibyllen*, kunstig in hare karakters geordonnareerd en onder edele vormen voorgesteld, zijn door Philippus Gallé in koper gebragt.

Tot zijn afbeeldingen behoort dat van *Jacob Muys van Holy*, door Samuel van Hoogstraten gegraveerd, en te vinden bij Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* D. I. bl. 124.

Hij overleed in 1583, drie kinderen uit een tweede huwelijk nalatende. Michel Miereveld was een zijner leerlingen. Zijn portret vindt men in de reeks van schildersportretten, 3e uitg. van Hendrik Hondius met verzen van Lampsonius, waar naar dat, 't welk bij van Mander voorkomt is vervaardigd.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

MONTFOORT (Pieter Gerritsz.) te Delft geboren, was 17 jaren oud toen hij leerling werd van Michiel Janszen Miereveld. Hij bleef zulks slechts een half jaar. Van Mander meldt van dezen schilder, dat hij „in 1604 omtrent 25 jaren oud, een geest bezat die tot verwondering strekte, dat hij zeer naauwlettend in de kunst was en uitnemend wel schilderde, schoon hij die kunst enkel uit liefhebberij en niet om gewin uitoefende.”

Zie van Mander; Kramm.

MONTFORT (Jean de). voornaam stempelsnijder en metaalgieter uit de XVIe en XVIIe eeuw. In de St. Gedule te Brussel ziet men een door hem in 1610 gegoten *Koper vergulden leeuw*, op het praalgraf der Hertogen van Brabant, Jan II en Anthonie van Bourgondie.

Bij van Loon vindt men een door hem in 1623 vervaardigden huwelijkspenning met de afbeelding van *Karel Alexander van Croy*, en een ander van 1629 met de beeldtenis van *Joachim Aarssens*, abt van St. Pieter te Gent, eerste stichter der kerk dier abdij, ten tijde van Karel de Kale, die op de keerzijde wordt gezien.

Zie *Messager des Sciences etc.*, 1858. p. 411; van Loon, *Ned. Hist. Penn.*, D. II. bl. 154; Kramm.

MONTFORT (Petrus a), licentiaat in de regten, te Haarlem geboren, beoefende de latijnsche poëzij. Zijn *Carmen gratulatorium quo gratulatus fuit novum praesulatum Leodicensem, Cornelium a Bergis* verscheen in 1539 te Leyden.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 749; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 994.

MONTI, later jufvr. NIERI, eerste danseres aan het Amsterdamsch tooneel, in de tweede helft der 18e eeuw. Zij werd in 1764 ten halve lijve met een grooten bloemruiker in de hand, onder een boog, en met een Holl. vers van G. D. afgebeeld.

Zie Muller, *Cat. v. Portr.* bl 127.

MONTIGNY (Emanuel de). Zie LALAING (Emanuel de).

MONTIGNY (Floris de). Zie MONTMORENCY (Floris de).

MONTIGNY (George de), heer van Noyelles, uit de aanzienlijke geslachten die den naam van Montigny droegen, wiens liefde tot het vaderland, in weerwil van alle smaadheid, hem van meer dan eene zijde aangedaan, niet werd uitgebluscht. Na dat hij zich aan de zijde der verbondene edelen geschaard, en hun smeekschrift onderteekend had, onderhield hij briefwisseling met den prins van Oranje, poogde, schoon het hem niet mogt gelukken, Bergen in Henegouwen te helpen ontzetten, en bevond zich bij het ontzet van Leyden. Noch het vonnis van Alva tegen hem geveld, noch het verbod om in Engeland te komen, maakte verandering in zijne denkwijze. Het is zoo, men vindt onder de krijgsbevelhebbers, die onder don Jan van Oostenrijk dienden, een Noyelles vermeld, 't geen zou doen vermoeden dat deze bondgenoot, zich, gelijk zoo vele anderen, in 1576 bij de Spanjaarden gevoegd heeft; doch het blijkt dat die heer van Noyelles niet de bondgenoot geweest is, maar Jan van Noyelles, heer van Rossignol, die zich in dienst van don Jan begaf, door Parma tot bevelhebber van Mechelen werd aangesteld en een der afgevaardigde was van den koning om met die van Artois en Henegouwen het verdrag te sluiten en ze op nieuw aan 't Spaansche gebied te onderwerpen.

Zie *Recueil de Généal. de Familles orig. des P.-B.*, p. 256 suiv.; Butkens, *Troph. de Brabant*, T. I. p. 183; Carpentier, *Hist. de Cambray*, P. III. p. 84, 805—807, 838; *Nobil. des Pays-Bas*, T. I. p. 165; *Suite du Supplém. au Nobil. des P.-B.*, T. V. p. 237, 261; Christinaeus, *Jur. Her.* P. I. p. 190—192; van Meteren, *Ned. Hist.* B. III. bl. 59; Hooft, *Ned. Hist.* B. IV. bl. 263, B. IX. bl. 391, B. X. bl. 443, B. XI. bl. 454, 458; De Tassis, *Comment. de tum.*, Lib. IV. p. 283, L. V. p. 395, 409; le Petit, *Chroniq.*, Livr. XII. p. 383, *Gendsche Geschied.* D. I. bl. 248, 249; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III bl. 143—144, D. IV. bl. 423; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. II. p. 61, p. 129 suiv., 162.

MONTIGNY (Jan de), heer van Villers, een der eerste teekenaars van het Verbond der Edelen, woonde hunne voornaamste vergaderingen, zoo als te Breda en Dendermonde bij, sloot, in hunnen naam, het verdrag met de hertogin van Parma, en werd sedert tot de uitvoering van gewigtige zaken gebruikt. De graaf van Hoorne werd het tot een groote misdaad aangetijgd, dat hij, schoon bewust dat Villers van de nieuwe religie was, hem nochtans naar Doornik had gezonden tot demping der onlusten in die stad gerezen, de onroomschen te helpen en de bevelen der Hertogin tegen te gaan. De procureur generaal gaf daaromtrent vele bijzonderheden op, die door Hoorne niet alle werden toegestemd. Het blijkt echter uit 's Graven antwoord op dit punt der beschuldigingen, dat hij zich van Villers in zaken van belang te Doornik bediend had, zoo wel als de Verbondene Edelen, die hem, kort te voren, naar de graven van Egmond en Mansfeld afzonden om voor de veiligheid en godsdienstoefeningen der hervormde te Valenchiennes te waken.

Een vroegtijdige dood verhinderde hem meer diensten aan vaderland en godsdienst te bewijzen. In de slag bij Daalhem, 25 April 1568, viel hij in 's vijands handen, werd naar Brussel gevoerd, en in die stad, op een vonnis van den raad van beroerten, 2 Junij opentlijk onthalst. Van Meteren en Hooft geven een breedvoerig verslag van de omstandigheden, die zijn dood vergezelden.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 478; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. IV. bl. 154; van der Haer, *De inst. tum. Belg.*, p. 204, 313; Harraeus, *Ann. Brab.*, p. 27; Bor, *Ned. Ges.*, B. IV. bl. 137, B. III. bl. 99, B. IV. bl. 147; Viglius ab Aytta, *Epist. ad Hopperum*, p. 474, 475; van Meteren, *Ned. Gesch.*, B. III. bl. 52; Hooft, *Ned. Hist.* B. V. bl. 180; P. Heuterus, *Rer. Belg.* Lib. XVI. p. 438; van Isselt, *Histor. sui temp.*, p. 143; le Petit, *Chr.* Livr. p. 200; *Antiv. Chr.* bl. 164; Strada, *de bello Belgico;* Bentivoglio, *Ned. Geb.;* Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 270; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Bilderdijk; Arend; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 145—148, D. IV. bl. 423; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. II. p. 38, 58, 62, 327, 240; Kobus en de Rivecourt.

MONTIGNY *dict. de Siry* (LOUYS DE) heer van Méricourt. spruit uit een der jongere takken van het huis Montigny. Hij was Prevôt van Maubeuge, en werd door de algemeene Staten benoemd tot bevelhebber van Charlemont, eene kleine doch sterke vesting in Namen, door keizer Karel gesticht. Op welk een wijze Méricourt door don Jan overgehaald werd om de aan hem vertrouwde stad over te geven, blijkt niet, doch het is zeker dat hij ze in de maand Aug. 1577 ontruimde. Deze daad werd hem evenwel niet ten kwade geduid, daar de algemeene Staten verklaarden, dat dit gedaan was *sans mauvaiise intention*, en dat zij hem dus tot het bijwonen hunner vergadering opriepen. Hij onderteekende in 1577 de Unie van Brussel.

Zie Christinaeus, *Jurisp. Her.* T. I. p. 191; J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 109, 110; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. VI. p. 113. 469.

MONTJOYE (ADRIAAN DE), zoon van Adriaan de Montjoye, ridder, heer van Dorent, kastelein van Gent, ontsloeg zich, na zijns vaders dood (1570), zoodra zulks eenigzins mogelijk was, van de voogdij over hem, ging tot het hoofsche leven over, voegde zich in 1566 bij de bondgenooten en onderteekende het smeekschrift. Om die reden werd hij gedagvaard om zich te zuiveren, verscheen, ontving vergiffenis en deed vervolgens een rijk huwelijk te Gend. Meerdere levensbijzonderheden van dezen onstandvastigen bondgenoot zijn niet bekend.

Zie de Carpentier, *Hist. de Cambray*, P. III. p. 104, 239, 807, 808; Viglius ab Aytta, *Epist.* CCXIII *ad Hopperum*, p. 775, 776; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 149—151.

MONTMORENCY (PHILIPS VAN). Zie HOORN (Graaf VAN).

MONTMORENCY (FLORIS VAN), baron van Montigny, zoon van Joseph van Montigny, heer van Nivelles en van Anna van Egmond, broeder van Philips van Montmorency, graaf van Hoorne, werd in 1528 geboren. Kort nadat Philips II het bewind had aanvaard, werd hij tot stadhouder over Doornik en het Doorniksche gesteld, en in 1561 door de landvoogdes naar Spanje gezonden om den koning van den toestand des lands te onderrigten en geld te vragen, en kwam in het volgende jaar in 't vaderland terug, met moed van hoop en ijdele geloften. Ofschoon geen stellig deel nemende aan 't verbond der Edelen, werkte hij toch in den geest der bondgenooten door de inquisitie en de plakaten tegen te staan. Ook was hij vijand van Granvelle en men wil dat hij hem zwart zou gemaakt en verspreid hebben dat de koning zich de Nederlandsche zaken weinig aantrok. In 1566 hield men hem voor den geschiksten man om met J. van Glimes, markgraaf van Bergen, den koning tot gematigder denkwijze te bewegen. Hij nam tegen zijn zin de reis aan, kwam na lang dralen in Spanje, werd minzaam ontvangen, doch met allerlei schoone beloften gepaaid en om den tuin geleid. Merkende dat zijn taal geen ingang vond, verzocht hij meermalen, schoon vruchteloos, naar Nederland te mogen wederkeeren. Naauwelijks was het berigt dat de graven van Egmond en Hoorn gevangen waren te Madrid gekomen, of ook Montigny werd gevangen genomen en op het kasteel Segovia gezet. Onder voorwendsel dat hij wilde ontsnappen vervoerde men hem naar 't kasteel van Salamanca. Hier werden zijne gewone dienaren verwijderd en hem aangekondigd dat hij zich ter dood had te bereiden, doch hem niet medegedeeld welken dood hij te wachten had, ook werd het hem niet toegestaan zijn laatste wil te beschrijven, wijl zijne goederen waren verbeurd verklaard: alleen mogt hij den staat zijner schulden opgeven. In den nacht van 15 Oct. 1570 trad een beul, monnik en notaris zijnen kerker binnen, en na gebiecht te hebben sloeg de beul een touw om zijn hals en verworgde hem. Hierop stak men het lijk, om de sporen der verworging te bedekken, in een monnikspij en liet men de volgenden dag getuigen komen, die den Vlaamschen edelman erkenden en zijne identiteit bevestigden. Hem, die het vonnis had voltrokken en den notaris, die er bij tegenwoordig was geweest, werden op dood straf verboden het geheim te openbaren, terwijl de koning het gerucht liet verspreiden dat hij uit verdriet, wijl zijne plannen tot ontvlugten niet gelukten, was gestorven. Men hield Montigny voor een wijs en bekwaam man, doch weifelende in zijne godsdienstige beginselen. Zijn lot en dood heeft den dichter Klyn aanleiding gegeven tot het schrijven van zijn treurspel *Montigni*.

Montigny was ridder van het gulden vlies, zijn afbeelding bestaat.

Zie Gysius, *Ned. Ber.*; E. Eremundus, *Orig. et Histor. Belgic. Tumlt.*; Hopperus, *Rec. des troubles*, Livr. I. Ch. I. p. 19, Livr. II. Ch. VII. p. 58, 62, 63, Livr. III. Ch. II. p. 76, Ch. III. p. 77, 78; Viglii *Vita*, N. LXXVIII p. 37; Burgundii, *Hist.* L. I. p. 53; Bor, *Ned. Hist*, B. II. bl. 44 (62), 45 (62), 77 (109), B. IV. bl. 120 (170); Hooft, *Ned. Hist.*, B. III. bl. 80; van Meteren, *Ned. Hist.*, B. II. bl. 38, B. III. bl. 53; Strada, *de bello Belg.*, Dec. I. Lib. V. p. 262; *Proces van Egmond*, bl. 648; Cerisier, *Tafereel der Algem. Geschied.*, D. III. bl. 168; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 42, 72, 121, 131, 155, 157, 161, 195, 196, 246; van Wijn, *Bijv. en Nal. op D. VI. van Wagenaar*, bl. 35, 266, 266, 267; van Mieris, *Nederlandsche Vorsten*; te Water, *Verbond der Edelen*, D. I. bl. 14, 117; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. I., D. II.; Bilderdijk, *Geschiedenis des Vaderlands*, D. VI. bl. 28 v., 56, 81, 235, 240; van der Vijnckt, *Nederl. ber.*; Scheltema, *Staatkundig Nederland*; Schotel, *Floris I en II van Pallant*; van Vloten, *De dood van Montigny, volgens de oorspronkelijke in Spanje gevonden papieren*, in *Vad. Lett.*, 1852, D. II. bl. 357; Dez., *Montigny's leven en dood in Spanje*, Amsterd. 1853; L. B. Gachard, *La mort de Floris de Montmorency exécuté dans le Chateau de Simancas* in *Bull. Ac. R. Br.* XIX. 3. p. 105; *Over den dood van Montigny* in *Hist. Gen. Kron.*, 3 Jg., bl. 59; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. I. p. 17, 35, 116, 139, 137, 173, 179, 279, 416, 426, 443, T. II. p. 359; *Kunst- en Letterb.* 1861, N°. 13; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

MONTMORENCY (NICOLAAS DE), heer van Verdegies, zoon van François de Montmorency, heer van Wastines en Beuvry en van Helena Villain. Hij was in zijn jeugd in bediening aan het hof van Philippus II en in 1583 benoemde deze hem, in plaats van zijn oom Maximiliaan Villain, tot hoofd der finantiën bij Albertus en Isabella, die hem ook lid van den staatsraad maakten. Na het overlijden van zijn neef Philip van Stavele, heer van Glayon, en van zijn broeder Floris van Stavele, graaf van Herlees en gouverneur van Cassel, werd hij heer van Haverkerke, Estaires en Suyd-Berquin, die 8 Aug. 1611 tot graafschappen werden verheven. Meermalen werd hij wegens zijne uitstekende kennis der regtsgeleerdheid in verschillende commissien gebruikt en overleed den 16 Mei 1617 te Gend. Hij huwde 1. Anne de Croy, van Bermeraing en Pamele, dochter van Jacob de Croy, heer van Saimpy, van Tou-sur-Marne en Sluis, 2. de zuster van Philip de Croy, graaf van Solre.

Hij schreef:

Manuale Principis. Duaci 1597, 12°.

Flos Campi, in quo exercitia et meditationes quotidianae. Lovanii 1604, 12°.

Exercises quotidiens et meditations en l'honneur de glorieux S. Joseph, Espoux de la Mère de Dieu. 1609.

L'Amour de Marie, divisé en trois parties, faict et composé à l'honneur de Dieu et de la vierge Marie etc. Brux. 1614, 12°.

Manna absconditum, seu spiritualis dulcedinis pars prima (en vervolgens *pars secunda*) *piarum meditationum, selectissimarum precationum, aliaque ad res divinas contemplandas accommodata complectens.* Lov. 2 vol. 12°. Colon. 1616, 12°.

Diurnale pietatis in quatuor partes repartitum. Antv. 1616, 12°. 2 vol.

Solemne convivium bipartitum: de praecipuis solemnitatibus D. N. Jesu Christi, B. Mariae et sanctorum. Antv. 1617, 12°.

Le Chapelet Spirituel. Brux.

La Fontaine d'Amour.

Zie Du Chesne, *Hist. Général de la Maison de Montmorency.* Paris 1624, p. 340, 341; *Généal. des Maisons de Guines, d'Ardres.* Ibid. 1631, fol. p. 432, 435; Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 579; G. Colvenerii, *Kalendarium S. V. Mariae*, T. I. p. 207; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 693; Sanderi, *Flandr. ill.*, T. III. p. 99; Paquot, *Mém.* T. I. p. 262.

MONTMORENCY (FRANS DE), neef van den vorige, oudste zoon van Louis de Montmorency, heer van Beuvry en van Jeanne de S. Omer, werd omstreeks 1578 te Aire in Artois geboren. Hij trad in den geestelijken staat, werd terstond protonotarius apostolicus, voorts prevoost der collegiale kerk van S. Pieter van Cassel, vervolgens kanunnik en groot deken der kathedrale van Luik. Toen hij veertig jaren oud

was, trad hij in de orde der Jesuiten, en overleed 5 Februarij 1640.

Hij schreef:

Poëtica Sacrorum Canticorum expositio. Duaci 1629, 4°. Antv. 1629, 4°. Viennae 1630 4°. en 12°. It. *Cum accessione XV Psalmorum lyricis modis expressorum.* Antv. 1638, 12°.

Paraphrasis poëtica Psalmi XLI in immaturo funere Pomespis Robiëani. Duaci 1637, 4°.

Parta de Batavis ad Antuerpiam victoria Epicedion. Antv. 1636, 4°.

Pietas Victrix, Psalmis VII Qricis expressa, additâ lucubratiuncula de artificio Poëtico Davidicorum hymnorum. Antv. 1639, 12°.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 263.

MONTMORENCY (B.), portretschilder in het midden der 18e eeuw. Hij schilderde o. a. het portret van *Mr. Johan Pieter Recxstoot, Raadpensionaris van Zeeland* (1742). J. Pothoven vervaardigde er een teekening naar, waar naar J. Houbraken de gravure heeft gemaakt voor de bijprenten van Wagenaar's *Vad. Hist.*

Zie Kramm.

MONULPHUS, uit een der adelijkste huizen van Neder-Austrasie gesproten, werd omstreeks 570 bisschop van Tongeren. Bijna dertig jaren bestuurde hij de kerk. Hij stelde zijnen bisschoppelijken stoel in de door hem gestichte kerk van St. Servatius te Maastricht, en rigtte er eene nieuw kapittel op. Hij besteedde zijne erfelijke goederen tot godvruchtige werken, zoo liet hij aan zijne kerk zijn landgoed of sterkte Dinant, later een stad aan de Maas boven Namen, welke tot het einde der verledene eeuw aan het bisdom van Luik is gebleven. Hij wilde ook de verwoeste stad Tongeren weder opbouwen, doch het einde zijner levensdagen voelende naderen, zag hij van die onderneming af. De meeste schrijvers zijn van meening dat hij omtrent het jaar 609 is overleden. Hij werd in zijn hoofdkerk aan de voeten van den H. Servatius begraven. Zijne overblijfsels werden in 1137 in de St. Servaas-kerk in een marmeren graftombe diep onder de aarde geplaatst en zijn in 1623 weder ontdekt geworden. Zijne gedachtenis wordt den 16 Julij gevierd.

Zie van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.*, bl. 10; van Gils en Foppens, *N. Beschrijv. van het Bisdom v. 's Bosch.* D. I. bl. 14; *Levens der Voorn. Heyl.*, D. III. bl. 87 volgg.; *Acta S. S. Belg.*, T. II. p. 187—203.

MONTPENSIER. Zie BOURBON (CHARLOTTE DE).

MOOCK (S. J. M. VAN), kostschoolhouder te Delft, schreef:

Verzameling van opstellen ter verbeteriug van de daarin voorkomende Spel- en Taalfouten voor Kinderen. Zutphen 1811, kl. 8°.

Thèmes pour ceux qui commencent à traduire du Français et Hollandais. Zutphen 1812.

Aanleiding tot het zamenstellen en ontbinden van volzinnen, gemeenlijk bekend onder den naam van construeren en analyseren. Zutphen 1811.

Chronologische tafel van de merkwaardigste gebeurtenissen uit de Nederlandsche geschiedenis. Delft 1817, plano.

Nouveau Dictionnaire Français-Hollandais et Hollandais-Français. Zutphen 1825, 2 vol.

Zie *Naaml. van van Cleef; Cat. d. Bibl. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl.

MOOK (Mr. JOAN), Schout van Enkhuizen. In 1650 ontstond tusschen hem en de Wethouders der stad geschil, wijl hij eenige lieden, die verklaard hadden dat hij, schoon gehuwd, met een andere ongehuwde vrouw onbetamelijke gemeenschap hield, had doen vatten, en te weeg had gebragt dat zij, bij schepenen-vonnis werden gebannen. Zij beriepen zich op 't Hof, en de regering oordeelde, dat hij zich zelve voor 't Hof had te zuiveren en zich middelerwijl te onthouden van 't waarnemen van zijn ambt, zelfs besloot de meerderheid hem van zijn ambt te ontzetten, en aan de Grafelijkheids rekenkamer Frederik Siewertszoon Lakeman in zijn plaats voor te stellen. De staten zochten beide partijen te bevredigen, zonden gemagtigden naar Enkhuizen, doch vruchteloos. Ondertusschen brak er te Enkhuizen een hevig oproer los, de schout Mook nam er deel aan, werd te 's Hage, waar hij zich bevond, geligt en op de gevangenpoort geleid, doch wederom ontslagen. Sedert deed de Wethouderschap van Enkhuizen veel moeite om hem te bewegen van 't schoutambt afstand te doen en zich buiten de stad te onthouden. Eindelijk besloot hij daartoe, nadat door bemiddeling van Govert van Slingelandt was vastgesteld dat de stad hem *f* 8000 zou betalen. Hij eischte daarna nog iets van de stad 't geen zij echter oordeelde buiten de overeenkomst te zijn. Ondertusschen had hij zich, zoo 't schijnt, naar Overijssel begeven, waar ook oneenigheden uitbarstten. Die van Kampen en Hassel zochten hem in 1357 in Holland te doen bevorderen tot rentmeester der Beijerlanden, doch de Graaflijkheids rekenkamer maakte zwarigheid hem met dit ambt te voorzien.

Zie *Holl. Merc.* 1653, bl. 53; Thurloe's *Papers* Vol. I. p. 294, 295, 300, 301, 307, 315, 316; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XII. bl. 286 volgg.; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. I. bl. 361.

MOOLEN (S. VAN DER), schreef:

De nieuwe eclipswijzer. Amsterd. in plano.

Planetarium of Planeetwijzer. Als boven.

Over het maken en gebruik der pleinschaal. Amst. 1699, 4°.

Astronomia of Hemelloopkunde. Amst. 1702.

Meetkunstig afbeeldsel van eene verduistering der zonne. Amst. 1765, 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 360.

MOONEN (ARNOLD) werd den 12 Augustus 1664 te Zwolle geboren, in 1688 op vier en twintigjarigen leeftijd predikant te Hardenberg, vertrok van daar in 1689 naar Deventer waar hij den 17 December 1711 overleed.

Hij maakte zich als Bijbeluitlegger en Kerkelijk redenaar in de Cocceaansche rigting beroemd, en deed door leer en voorbeeld veel tot verbetering van de kanselwelsprekendheid. Niet minder was hij als dichter en taalkundige bekend. Hij behoorde in zijn tijd onder de dichters van den eersten rang, en was de vriend van Brandt, Vollenhove, Francius, Broekhuizen, Hoogstraten, Poot, Botgans en andere, die alle zijn dichtvermogen hemelhoog verhieven; zelfs Vondel, die voor zijne dood nog eenige verzen van hem onder het oog kreeg, prees die zeer, en getuigde van zekeren Herderszang »dat die rustig was en staen mogt tegens d'ouden." Ook Bidloo prees zijne Herderszangen, die hij bij hem zag, hoog, ja verhief hem boven de eerste Italiaansche dichters in dit genre, en oordeelde:

» . . . . dat Dante noch Guarien
Petrarche of Casa ons zulk Pastorel doen zien."

Latere beoordeelaars stemmen hier mede niet in, doch erkennen dat zij onderscheiding verdienen. Van Kampen heeft Moonen's Herderszangen zeer oordeelkundig gekarakteriseerd. »In al zijne schilderingen," schrijft hij, »ziet men Nederlandsche landschappen, die echter, ongelukkiglijk, voor het Herdersdicht veel minder geschikt zijn dan de bekoorlijke, afgewisselde bergen van Griekenland, Sicilie, Italie of Zwitserland, terwijl de zeden onzer boeren of veehoeders ook volstreks niets idiaals hebben. Vele der Herderszangen van Moonen zijn zinnebeeldig, en verheerlijken Bijbelstoffen of vrienden des dichters. De herhaalde toespelingen op oorlogs en andere staatkundige voorvallen hinderen het zuiver dichterlijk genot dezer veldzangen."

Wellekens, Schermer, de Haes en andere latere dichters hebben Moonen in dit dichtvak overtroffen. Zijn overige gedichten zijn van onderscheiden waarde en gehalte, naarmate van de onderwerpen die hij behandelt; somwijlen weet hij zelfs den toon van Antonides te treffen. Met Moonen begint, volgens Witsen Geysbeek, het verval onzer vaderlandsche poëzij. Blijkbaar heeft hij zijn beide tijdgenooten, Brandt en Antonides, willen navolgen, doch zijn dichtvermogen schoot daartoe werkelijk te kort. Na zijn dood gaf Poot de poëtische nalatenschap van Moonen met een voorrede, waarin hij hoog van 's mans talenten opgeeft, in het licht.

Peerlkamp heeft een ongunstig oordeel over zijn Latijnsche poëzij geveld, en beschuldigt hem van geen genoegzame kennis der taal en prosodie te hebben gehad.

Ypey roemt hem daarentegen zeer als beoefenaar der Nederduitsche taal. Nu eens noemt hij hem een zeer voortreffe-

lijk kenner en beoefenaar er van, dan eens zegt hij van zijn in 1706 in het licht gegeven *Nederduitsche Spraakkunst.* »Menigvuldige malen is dit voortreffelijk werk herdrukt, als zijnde, meer dan drie vierde deelen der 18e eeuw tot handboek gebleven voor alle taalminnaren, die regelmatiglijk wenschte te schrijven. Zeker altoos werd die arbeid niet verbeterd door Willem Sewel, die ten jare 1708 eene *Nederduitsche Spraakkunst* uitgaf, maar daarin toonde op verre na niet dat wijsgeerig hoofd te hebben als zijn naaste voorganger Moonen." Verschillende dichters, o. a. K. v. Arkel maakte lijkdichten op hem. Hij huwde Katharyna Aleida Osieius. Hij gaat ook in zwarte kunst uit, naar C. Kelder, door J. Boonen gegraveerd, en daarna in de Overijss. Alman. voor 1854.

Moonen gaf in het licht:

Paulus te Athenen, of XV Predikatien over Hand. XVII. 1834, Deventer 1692, 8°., Delft 1720, 8°.

Zie Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1693, D. I. bl, 176 volgg.

Stephanus de Diaken, of zijn leven, bedrijf, dood en begrafenis, beschreven van Lukas in het zesde, zevende en begin van het achtste hoofdstuk van de Werken der Apostelen, en in openbare kerkredenen verklaard, door enz. Deventer 1696, 8°., 1699, 2 dn. 8°.

Zie Rabus t. a. p., 1696, D. I. bl. 235, 414.

De lijdende Christus, of Historie van het lijden en sterven des Verlossers, uit de overeenstemming der vier Evangelisten ontvouwd en toegepast in een een en dertig doorwrogte predikatien. Delft 1718, 2e dr., 4°., ook in het Hgd. overgezet.

Zie *Boekz.* 1764 *a*. bl. 216.

Abrahams roeping uit Ur der Chaldeen enz. (*in Predikaatsien*). 's Hage 1715, 8°., Delft 1717, 8°.

Paulus onder de Heidenen. 's Hage 1715, 4°.

Paulus onder de Heydenen. Delft 1715, 8°., door Emanuel Meyer, predikant te Winterfingen in het Hgd. overgebragt.

Lijkpredikatie over koning Willem III.

Davids Trapzangen of de liederen Hamaaloth. Delft 1700, 8°.

Naamketen der predikanten enz. Dev. 1709, 1789.

A. Moonen, B. G. Noordbeek en J. Hoogewal, Naemketen der Predikanten, die, van de Herv. aen tot 1709 *toe, in de gemeenten en onder de vier classen van het Overijss. Synode behooren het Euang. bedient hebben.* Dev. 1807, 8°.

Evangelie-Dienst. Delft 4°.

Nederduytsche Spraekkunst ten dienste van in- en uitheemschen uit verscheidene schrijveren en aentekeningen opgemaakt en uitgegeven. Amst. 1706, 12°, 1719 2e. dr. Op de *Bibl. der Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden* is een exemplaar van dezen druk met papier doorschoten en geschrevene aanteekeningen van W. O. Reitz in 1725. Amst. 1740, (6e. dr.) 12°. [1]). Hier toe behooren:

De Spelling van A. Moonen in eenen Brief verdedigt, benevens een Naschrift van eenige behulpselen der Nederd. taele door eenen Minnaer dier Spraeke, 's Graevenh., J. van Ellinkhuizen, 1708.

W. Séwels, *Aanmerkingen op het boekje* genaamd: *De Spelling van A. M. in eenen Brief verd. enz.* Amst. 1708, de schrijver van dit tweede stukje onderteekent zich onder aan zijnen brief P. H. P.

Korte Chronijke der stad Deventer tot den j. 1648, 2e verb. en verm. druk. Deventer 1714, kl. 8°.

Poëzij. Leyden 1700, 4°.

Vervolg der Poëzij. Leyden 1720, 4°.

Orat. Panegyrica de Pace Brittannica, habita Hagae Comit. in celeberrimorum eruditorum hominum consessu XII kalend. April 1674. *Hagae Comit.* 1674.

A. M. Zwollani, Verbi divini ministri dum viveret Daventriensis Poëmata Latina. Gron. 1716, 12°.

In bezit der Maats. van Ned. Letterk. te Leyden:

Jo. Lindeborn, Historia, sive notitia Episcopatus Daventriensis. Colon. Agripp. 1673. Met wit papier doorschoten en met vele aanteekeningen of van Lindeborn zelven of van Moonen.

Hollandsche Rymkronyk van M. Stoke 's Gravenh. 1620, *verrijkt door het bijschrijven van zeer vele verbeterde lezingen en enkele toelichtingen van de hand van A. M., en sommige dergelijke van die van Ann. Ypey, volgens het exempl. van den laatstgen.* Huydecoper heeft deze Aanteekeen. van Moonen bij zijne uitgave niet gebruikt.

Zie Ypey, *Gesch. der Chr. Kerk in de 18e eeuw*, D. VIII. bl. 402, 572, 681; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 204; Peerlkamp, *de poët. Lat. Neerl.*; J. Bronckhusii, *Poëm.* p. 35; P. Francii, *Poëm.* p. 70; Hoogstratini, *Poëm.* p. 201; Bidloo, *Panpoctic. Bat.* p. 117 volgg.; Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Letterk.*, bl. 183, 184, 220, 320; Ypey, *Gesch. d. Ned. Tale*, bl. 507, 536, 537; van Kampen, *Gesch. d. Nederl. Lett. en Wetens.*, D. I. bl. 363, 387, II. 191, 205; G. Brandt, *Leven van Vondel*, bl 82; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. I. bl. 262; *Voorr.* van Poot voor het *Vervolgh der Poëzy van M.*; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 444 volgg.; Snellaert, *Schets eener Gesch. der Ned. Letterk.*, bl. 167, 172; Huberts, *Chron. Hand. tot de beoefening der Geschied. van Nederl. Letterk.*, bl. 172; *Overijss. Alm.*, 1854, bl. 102, 1855, bl. 224; Hinlopen, *Gesch. der Bijbeloverzetting*, bl. 1; Pars, *Naamrol*, bl. 136, 137, 414, 418, 419; Collot d'Escury, *Hollands roem in Kunsten en Wetenschappen*; Kist en Royaerds, *Kerk. Arch.*, 2e Ser., D. VIII. bl. 186; P. C. Molhuysen, *Iets over A. Moonen in Overijss. Alm.* 1854, bl. 102; *Vier Brieven van A. M.*, ibid. 1855, bl. 344; J. van Harderwijk, *Iets over A. M., bijzonder als Latijnsch dichter*, in *Vad. Lett.*, 1829, D. II. bl. 546; Rabus, *Boekz. van Europa*, 1693 *a*, bl. 179; 1694, 1696 *a*, bl. 235, 415, 1700 *b*, bl. 372; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1720 *a*, 393, 395; Abcoude, *Naamr.*; Arrenberg, *Naamr.*; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk. te Leyden*, D. I. bl. 93 (hs.), 92, 127, D. II. bl. 500, 553, D. III. bl. 226, 363, 365; *Cat. Musschenbroek*, bl. 110; *Cat. Schouten ms.*, bl. 47; Hoogstraten; Kist; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Navorscher*, D. VIII. bl. 358, IX. bl. 90, 182, D. X. bl. 285.

MOONEN (N.), pastoor bij de R. C gemeente te Soerabaija. De Javasche *Oostpost* wijdde eenige regelen aan de nagedachtenis van dezen waardigen herder, die te Samarang in 1856 overleed. Hij was een der geestelijken, die, na het bekend geval met den bisschop in partibus Grooff, in 1846, over den landweg naar Java gezonden werd, voor het geestelijk opzigt te Soerabaija. Ongeveer negen jaren achtereen was hij in zijn ambt ijverig werkzaam, niet alleen te Soerabaija, maar in den geheelen Oosthoek van Java en op Madura. Zijne assche heeft geene rustplaats mogen erlangen binnen den kring zijner gemeente, voor wier zielenheil hij getrouw arbeidde.

In een volgend nummer wijdde een *protestant* de volgende dichtregelen aan zijne nagedachtenis.

Ik was hongerig, gij hebt mij gevoed; naakt en gij hebt mij gekleed. Beërft het Koningrijk.

Het was genoeg een mensch te wezen,
En weigring had men niet te vreezen
Van hem, die, waar de armoê schreide,
Door ruime gift het hart verblijdde.
Geen armen liet hij ledig gaan,
Maar bood hem spijs en kleeding aan.
Die vrome helper, mild in 't geven,
Ging over tot een beter leven.
De Hemel telt een Engel meer.
God geve een anderen Moonen weêr!

Pasoeroean, 22 Mei 1856.

Zie *Indiër* 9 *Augustus* 1856.

MOONINX (Cornelis), kunstschilder in 1606 te 's Hage geboren. Zijn naam komt voor in het *Gildeboek der Haagsche confrèrie van Pietura*, in 1656 aldaar opgerigt. Hij was daarbij tegenwoordig. Hij overleed in 1686 of 1687 na zijne terugkomst van Rome.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm.

MOONINX (Pieter), broeder van den vorige, was met dezen in 1656 medeoprigter der Haagsche *Cenfrèrie van Pieture.* Hij wordt als landschap- en gebouwenschilder van den Paus opgegeven, en heeft waarschijnlijk met zijne broeder te Rome gewoond, waar hij, na het vertrek van dezen naar 's Hage welligt in dienst van den Paus bleef en aldaar stierf. Zijn schilderwerk komt zeldzaam voor. Kramm vermeldt eene teekening van hem, voorkomende op de *Catalogus van C. Buys*, Amst. 1828 bl. 16: *een boer met een dansenden hond*, en gist dat de *overblijfselen van een tempel* enz. in dien Catalogus op S. Moncks vermeld, ook van zijne hand is.

Zie Kramm.

[1]) Volgens Abcoude verscheen de vijfde druk te Amst. 1750.

MOONS (J. JACOBUS), kanunnik der Premonstratenser orde uit de abdij van St. Michiel te Antwerpen en pastoor te Bonsbeek, bloeide in de eerste helft der 17e eeuw en schreef onderscheidene zedelijke rijmwerken, behelzende fabelen en zinnebeelden met Latijnsche en Nederduitsche zedespreuken. 's Mans rijmtrant is eenvoudig en niet ongeestig. Hij leefde nog in 1689. Willems vermeldt van hem:

Het sedelijk vermaek tooneel.
De sedelijke Lustwarande.
Den sedelijken vreugden berg.
Vreugde perk.
Vermaek-spiegel.
Vermaek veld en *Vermaek troost*, 7 dn. in 8°. m. plat. Antw. bij P. J. Parijs, z. ja.

Zie Willems, *Verhand. over de Ned. Tael en Letterk.* D. II. bl. 178; *Antw. Alm.*, 1820, bl. 75; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 451; Snellaert, *Schets eener Geschied. d. Nederl. Letterk.*, bl. 160.

MOONS (WOUTER) of MONSIUS, pastoor te St. Nikolaas en Kanunnik der Cathedrale te IJperen, was Latijnsch dichter. Men vindt van hem in Joan. Sluperii, *Herzelensis Flandri Poëmata.* Antw. 1575, p. 56—59, een *Hymnus de coelorum gaudiis*, *Ave Maria* en *Ave Maris Stella.*

Zie Paquot, *Mém.* T. V. p. 320.

MOONS (JOHAN), Advocaat en Fiscaal, deed 14 Sept. 1653 den eed als lid van den Hoogen Raad. Groenewegen legt deze getuigenis van hem af: „Joannem Moons, Hollandiae, Zelandiae et West-Frisiae fisci Advocatum et Procuratorem Generalem, cujus exactum judicium solidamque theoriae et praeneos scientiam magni facio, aliosque fori nostri coryphaeos in dubiis saepe in consilium adhibui."

De Hollandsche consultatien zijn met zijne adviezen vervuld. Men heeft er reeds van den jare 1614. Over den fiscaal Moons en zijne beweringen aangaande Margaretha Moons is lezenswaardig: Mr. H. W. Tydeman, Opheldr. en Bijvoegs. op Bilderdijk's Gesch. d. Vaderl. D. VI. bl. 277 volgg. Hij overleed 6 Maart 1669.

Zie Groenewegen, Voorr. v. zijn *Tractaat de legibus ab rogatis;* Vreede, *Hoogen Raad*, bl. 45.

MOONS (MAGDALENA, volgens anderen MARGARETHA) van vaders zijde uit eene deftige Hollandsche familie, en van moeders zijde uit een adelijk Brabantsch geslacht. Haar vader was Pieter Moons, ten tijde van Karel V ontvanger-generaal van 's keizers beden over Holland en tevens keizerlijk raadsheer. Haar oudste broeder bekleedde onder Philippus II het ambt van Raadsheer in den Hove van Holland nevens meer andere waardigheden, en was een man van groot gezag en achting. Zij woonde nevens haar moeder en nog een broeder en zuster te 's Hage, gedurende het beleg van Leyden 1574, alwaar de Spaansche bevelhebber don Francisco de Valdez haar ten huwelijk verzocht. Hare familie maakte veel zwarigheden om dit verzoek toe te staan, wegens de omstandigheden des tijds, doch de jonkvrouw, omtrent dertig jaren oud, liet zich eindelijk door het aanhouden van Valdez bewegen in zijn huwelijks aanzoek te stemmen, doch de voltrekking van het huwelijk werd uitgesteld om de belemmeringen door het beleg van Leyden veroorzaakt, dat Valdez bezig hield. Toen deze bevelhebber zich langer dan hij gedacht had, door de dapperheid der Leydenaars opgehouden zag, nam hij voor de stad door een algemeenen storm te dwingen. Daags te voren verzocht hij zijne bruid, hare familie en andere aanzienlijke lieden ter maaltijd. Getroffen door hare ongewone treurigheid, vroeg hij haar er de reden van. Zij hernam dat zijn voornemen om Leyden, waarin ze vele vrienden had, te bestormen daarvan de oorzaak was, dat zij een afschuw had van bloedstorting en geweld, en dat hij, indien hij haar waarlijk beminde, moest afzien van 't bestormen eener stad, die hem toch weinige dagen later van zelve moest in handen vallen, en eindelijk dat hij nimmer hare hand zou verwerven, indien hij de stad niet verschoonde. Hij liet zich door haren aandrang en tranen bewegen en zag van zijn voornemen af. Dit verhaal, dat zij namelijk Leyden zou gered hebben, door de meeste geschiedschrijvers bevestigd, werd door den hoogleeraar Tydeman voor een legende gehouden, en strijdende tegen alle gronden van uit- en inwendige kritiek.

Valdez begaf zich na het opbreken van het beleg, eerst naar Utrecht en vervolgens naar Brabant, en hield van daar met brieven aan, dat zijne bruid, daar hij niet naar Holland kon wederkeeren, mogt gebragt worden ten huize van hare gehuwde zuster te Antwerpen, waar haar huwelijk plegtig voltrokken werd.

Na het overlijden van de Valdez, in 1580 of 1581, heeft zij zich wederom naar Holland begeven, en is, na eenigen tijd weduwe geweest te zijn, weder gehuwd met Jonkheer Willem de Bye, eertijds edelman van Willem I. Ten tweeden male weduwe geworden, is zij weder in het huwelijk getreden met Jonkheer Juriaan van Lennip, een aanzienlijk Kleefsch edelman met wien zij op het huis te Werve, hem aanbestorven, en gelegen te Voorburg bij 's Hage, eenige jaren heeft gewoond, en daarna met haar gemaal te Utrecht haar verblijf genomen hebbende is zij aldaar in hoogen ouderdom overleden zonder kinderen na te laten.

Men vindt hare en Valdez afbeeldingen in het Treurspel: *Het Beleg der stad Leyden*, 1774, 4°, van L. W. van Merken, gegraveerd naar de platen, die voorheen door Cornelis Visscher naar oorspronkelijke schilderijen gesneden en in het jaar 1649 door Petrus Scriverius met zijne Bijschriften uitgegeven zijn.

Bontius, gewaagt in zijn *Treur- blij-end spel, zeer levendig afbeeldende de belegering en ontzetting der stad Leyde*, van „*Amelia, een edele Juffrouw, boel van Valdez* (*Baldeus*)." Bilderdijk noemt haar Margaretha.

Zie Strada, *de bello Belgico*; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. III. p. 456; *Bijvoegsel* achter de *Korte Beschrijving van de Belegering van Leyden, door Frytiers*, Haarlem 1739; Johannes Alderkerk, *de Wonderdaden des Allerhoogsten, gebleken in het Beleg en Ontzet van Leyden*, 3e dr. 1734, bl. 183—191; L. W. van Merken, Voorb. voor *Het beleg van Leyden;* W. Greeven, *Redev. over Magdalena Moens* in *Mnemos.*, D. XVI. (VI). bl. 339; *Derde Mnemosyne*, D. I. bl. 258; Orlers, *Beschrijv. van Leyden*, bl. 504; Roemer, *Het vijfde halve eeuwfeest enz.*, bl. 27; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. VI. bl. 175, 178, 271—280; D. X. bl. 296 v; Arend; *Quatuor personae, quibus Leyda debent et Hollandia inintium reductorum feliciorum temporum* (F. de Valdez (!), M. Moons, J. Dousa, L. Boisot). *Quibus adjunctae sunt effigies celeberrimi historiographi P. Scriverii, ac ingeniosi admodum sculptoris et pictoris H. Goltzii, nec non et expertissimi quondam medici Paracelsi, omnes aëri incisae. Auctore et directore P. Soutmanno, Harlemensi, pictore quondam regio.* Op *Cat. C. van Alkemade en P. van de Schelling*, bl. 10 komt voor ms. *Huwelijk van F. Baldus* en Juffr. *Catharina Moons, verhaal van het ontzet van Leyden.*

MOONS (LOUIS ADRIEN FRANÇOIS) werd 11 Mei 1769 te Antwerpen geboren, legde onder A. B. de Quertenmont de gronden der teeken- en schilderkunst, behaalde in 1792 de gouden medaille naar het levend model aan de Academie van Antwerpen, en werd later daaraan als hoogleeraar verbonden. Tusschen 1798 en 1817 hield hij zich te Dresden, Parijs en Petersburg op. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij achtereenvolgenden lid der Academien van beeldende Knnsten te Amsterdam, Antwerpen en van de Commissie tot aanmoediging der Schoone Kunsten. Eenige tijd daarna vertrok hij naar Italie, keerde over Zwitserland en Duitschland naar zijn vaderstad terug en vestigde zich daar voor goed. Sedert 1819 zond hij kapitale schilderijen naar de Amsterdamsche, Brusselsche, Gentsche en andere expositiën.

Tot deze behooren:

De aanbidding der herders.
De Emmausgangers (Antw. 1822).
De H. Maagd met het kind Jezus op den schoot.
De dichter Eschylus bezig zijnde verzen te maken (Mechelen 1822).
Alexander en zijn geneesheer Philippus.
Izaäk Jacob zegenende (Gent 1823).
Job en zijne vrienden.
Hagar en Ismaël in de woestijn (Brussel 1824).
Een Engel den herders de geboorte Zaligmakers verkondigende.
De ongeloovigheid van Thomas (Antw. 1825).
Jacob met het bebloede kleed van Joseph (Amst. 1826).
Rust der H. Familie in Egypten (Antw. 1828).
Saulus op den weg naar Damascus (Gent. 1829).
Noach en zijn familie in de ark, op het oogenblik dat de duif den olijftak brengt.
De Engel die den Zaligmaker gedurende zijn zielenlijden in den tuin der olijven versterkte.

Moons overleed 2 Oct. 1845 te Antwerpen. Zijn portret

vindt men in de *Collection de Portraits des Artistes etc.* van J. J. Eeckhout, in fol.

Zie *Antwerpsche Précurseur van* 2 *Oct.* 1845; Immerzeel en Kramm.

MOOR (Bartholomeus de) werd den 11 Febr. 1649 te Kapelle in Zuid-Holland uit een zeer geachte familie geboren. Daar was zijn vader Bernardinus de Moor, Doctor der Wijsbegeerte, destijds predikant, later te Benschop en Kuilenburg, laatst te Gouda, waar hij in 1680 stierf. Zijne moeder Adriana van Vollenhoven was van Utrechtsche afkomst. Na de latijnsche scholen te Kuilenburg en Gouda, later de akademiën van Utrecht, Harderwijk en Leyden bezocht te hebben, waar hij zich niet uitsluitend op de geneeskunde maar op allerlei vakken van geleerdheid toelegde, verdedigde hij, pas 17 jaren oud, onder de Utrechtsche hoogleeraren Leusden en van Mansveld eenige theologische stellingen *over de schepping der wereld* en het *Nieuwe Verbond*, en na voor zijn twintigste jaar tot doctor der geneeskunst bevorderd te zijn, zette hij zich als arts te Gouda, later te Amsterdam neer. In dien tijd gaf hij twee geleerde boeken in het licht, die, bij alle wisselingen der studie voor de geschiedenis der geneeskunst belangrijk zullen blijven, het een over het herstel der geneeskunst het ander over de ziekte der hersenen. Amst. 1704, 4°.). Hierdoor verkreeg hij zulk een grooten naam van geleerdheid dat hij 1 Mei 1706 tot hoogleeraar in de geneeskunde te Groningen werd aangesteld „nadat hij vooraf over deze en gene onderstelling in de wetenschap eene redekaveling gehouden had.” Hij aanvaardde den 31 Mei 1713 zijn post met eene redevoering *de amoenitatibus medicis*, en legde in April 1716 het rectoraat neder met eene rede *de piscium et avum creatione*. Reeds in de eerste dagen van zijn professoraat was hem eershalve de graad van doctor der wijsbegeerte verleend. In 1721 raakte hij in onmin met de verzorgers der hoogeschool, die hij zelfs bij de Staten aanklaagde, meenende dat zij hem grootelijks verongelijkt hadden door trage betaling der voor den Hortus besteden gelden, door onthoudene verhooging van inkomen en door onderscheidene, niet vervulde beloften. Hij werd door de Staten in het ongelijke gesteld. Tegen het einde van zijn leven verliep zijne school. Hij overleed den 23 Junij 1724, ruim 75 jaren oud.

Hij gaf in het licht, behalve de genoemde verhandelingen:

Cogitationum de instauratione Medicinae, ad sanitatis tutelam, morbos proflangandos nec non vitam prorogandam Libri III. Amst. 1695, 8°.

Veris oeconomiae animalis, seu potius humanae, principiis innixae Pathologiae cerebri delineatio practica, in quâ morborum soperosorum per notas characteristicas distinctorum, nec non spasmorum accuratior distributio traditur. Amst. 1704, 4°.

Praeloquiam, quum in theatro anatom. novo Acad. quae est Harderovici corpus virile cultello anat. subjiceret. Ibid. 1715, 4°.

Diss. priv. de partu numeroso Lansdunensi resp. D. de Paitz. Ibid. 1716.

Instituti Med. compendium. Amst. 1720.

De genuino sensu quarti praecepti Decalogi in *Bibl. Brem. Cl. VII.* p. 381—422.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 63 volgg.; *Gedenkboek van Gron.; Bibl. à Roy*, T. I. p. 173, 261, 468, T. III. p. 1130; *Bibl. Emtinck*, T. II. p. 180; Rabus. *Boekz. v. Europa*, 1695, II. bl. 420; Sewel, *Tweemaand. Uittreksel*, 1704, D. I. bl. 422; *Boekzaal*, 1706 *a*, 551; Kobus en de Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.*

MOOR (Bartholomeus de), zoon van den vorige, werd te Harderwijk geboren, was predikant te Maaslandssluis, vertrok in 1712 naar Gouda, en is aldaar in 1743 gestorven. Hij was een geleerd man, wien het hoogleeraarsambt in de Godgeleerdheid werd aangeboden, 't geen hij echter afsloeg.

Zie Vriemoet, *Athen. Frisiaec*, p. 580; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 42, 67.

MOOR (Berhardinus de), zoon van den vorige, werd den 28 Januarij 1709 te Maaslandssluis geboren. Hij ontving zijne academische opleiding te Leyden en te Utrecht. Aan de eerstgenoemde leverde hij een proeve zijner studien in eene *Disputatio de justitia vendicativa Deo essentiali*, L. B. 1730, en verkreeg aldaar later in 1736 het doctoraat in de Godgeleerdheid na het verdedigen eener *Disputatio ad Act. III* : 9.

In 1732 werd hij predikant te Ingen, twee jaren later te Broek in Waterland, van hier vertrok hij in 1738 naar Oost-Zaandam. De intrêe- en afscheidsredenen, door hem op deze verschillende plaatsen uitgesproken en later met anderen tot éénen bundel vereenigd, zagen alle het licht. Groot was toenmaals de verwachting die men van hem koesterde, te Harderwijk kwam hij als hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in plaats van Ens in aanmerking. In 1743 ontving hij een beroep naar Enkhuizen, in het volgende jaar als hoogleeraar naar Franeker; doch voor hij er zijn inwijdingsrede uitsprak, werd hij (8 April 1745) in die betrekking te Leyden beroepen. Hij aanvaarde den 21 Junij 1745 zijn ambt aldaar met eene *Oratio de imperfecta ecclesiae militantis felicitate.* In het volgende jaar nam hij ook een halve predikdienst op zich, in welke laatste betrekking hij in 1752 den voorzittersstoel op de Zuid-Hollandsche Synode bekleedde. In 1757 hield hij bij het aftreden als rector magneficus een *Oratio de eo, quod nimium est in scientia theologica*, op zeventigjarigen ouderdom verkreeg hij een eervol emaritaat, en bragt de laatste maanden van zijn leven te Gouda door, waar hij den 18 Julij 1780 ontsliep. Hij vermaakte aan de Leydsche hoogeschool *f* 4000 ten einde uit de inkomsten daarvan eenige Lithausche studenten in de Godgeleerdheid te ondersteunen. Hij is in mannelijken leeftijd door P. Tanjé en in zijn ouderdom door P. de Mare in plaat gebragt.

Hij gaf in het licht:

Inwijdings redevoering over den onvolmaakten Gelukstaat der strijdende kerk op aarde. Leyden 1745.

Afscheids-rede in de Gorcumsche Synode. Gorcum 1737, 4°.

Disputationes de justitia vindicativa Deo essentiali. Leidae 1730.

Orationes duae. Leidae 1745—1757, 4°.

Commentarius perpetuus in Johannis Marckii Compendium theologiae Christianae Didactico-Elencticum Pars Prima. Complecteus Cap. 1—17. L. B. 1761, 4°. (Zie *Boekz.* 1701 *b*, bl. 585). *Pars II.* L. B. 1763, 4°. (Zie *Boekz.* 1765 *a*, bl. 589—554). *Pars III.* L. B. 1765. Zie (*Boekz.* 1765 *b*, bl. 12—30).

Epimetrum Suppl. Comment. perpet. in J. Marckii Compend. theol. Christ. L. B. 1778, 4°.

Intree- en Afscheids-redenen (van welke eenige Amst. 1744, 4°. Franek. 1744, 4°., afzonderlijk in het licht waren gegeven) *en van des Heeren oordeelen en zegeningen over het land of bijzondere steden.* Leyd, 1752, 4°.

Gedagtenis van zijnen dienst in verscheyde gemeentens bewaard enz. Leyd. 1752, 4°.

Twee Leerr. over 2 *Cor. XII* : 2 9; *van Paulus opgetrokken in den derden Hemel, en van den Satan met vuysten geslagen enz. met een Voorberigt van Jacob Groenewegen.* Leyd. 1753, 4°.

Kort begrip en de zekere vastigheid der Apostolische Leere van Petrus, voorgesteld in het I Hoofdstuk van zijn II Zendbrief. Leyd. 1756, 4°.

Leerredenen. Leyden, 4°.

Leydens ontzet gevierd op den jaarlijksche Dankdag in 't jaar 1746 *en herdrukt ter gelegenheid van den twee hondersten verjaardag dier gebeurtenis.* Leyd. 1774, 4°.

Aanmerkingen op de orde des Heils door D. Kleman. Leyd. 1773.

Oude en nieuwe dingen of Leerredenen uit het O. en N. Testament. Leyd. 1779.

B. Hulsius, Een Christelijk gebed tot God Almachtig voor het vaderland in de kerke in deze oorlogstijden, ter gelegenheyd van weekelijksche Bede-uuren met een aanprijzing van den heer B. d. M. Leyd. 1747, 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 850; Bouman, *Geld. Hooges.*, bl. 68, 149; te Water, *Narratio*, p. 221, 222; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hoogeschool*, D. I. bl. 317, D. II. bl. 156, 200, 201; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Schotel, *Gesch. der Leids. Bibl.*; Muller, *Cat. van Portr.*; Kobus en de Rivecourt.

MOOR (Jan de), een Vlissinger, werd met Jacob de Swyger, Gilein Gielesz. Leert en Jacob Langestraate, door de burgerij dier stad tot kapitein verkozen, toen deze zich verklaarde tegen den koning van Spanje. In dit zelfde jaar (1572) werd hij aangesteld tot vice-admiraal der Vlissingers, onder admiraal Ewout Pietersz. Worst, met wien hij in 1573 de vloot, die onder Sancio d'Avila

Middelburg trachtte te ontzetten, groot nadeel toebragt, bij welke gelegenheid hij ook met den vice-admiraal der vijanden omtrent Borselen in een scheepsgevecht raakte. Eindelijk stierf hij op het bed van eer, want toen hij ten tweedenmale met Boudewijn Ewoutsz., na den dood van Worst, admiraal geworden, tegen Sancio d'Avila ten strijden zou gaan, werd hem, zoo als hij met andere kapiteinen in de kajuit des admiraals den krijgsraad bijwoonde, door een kogel uit het schip van Sancio d'Avila gekomen, de hersenpan of de helft van het hoofd weggeschoten, zoodat hij nog sprekende dood neer viel.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* fol. 71, 589; *Leeven en Daaden der Doorl. Zeehelden*, bl. 219, 220, 223; G. Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl. 5; de la Rue, *Heldhaftig Zeeland*, bl. 194; J. C. de Jonge, *Neerl. Zeewez.*, D. V. bl. 138, 177, 378; *Kronijk v. h. Hist. Gen. te Utrecht*, D. IX. bl. 479 en volgg. met 3 *Geneal-Tabellen* daar achter.

MOOR (Joos de), zoon van de vorige, werd te Vlissingen geboren, was eerst kapitein ter zee en klom tot den rang van vice-admiraal op. Toen de Lissabonsche vloot, in 1572, naar de Nederlanden kwam, was ze even als die van den hertog Medina Coeli, onbewust van de omwenteling te Vlissingen. Toen ze voor die stad was, werd haar van daar met een schot, naar oude gewoonte, een sein gedaan, waarop haar admiraal Willem Antonisz. van Antwerpen, met drie schepen de Honte opliep. Joos de Moor, toen nog kapitein, zond zijn boot met een deel volks naar een dezer schepen, een Hollandsch schip met specerijen geladen, om de manschappen naar Vlissingen te brengen, doch die het meenende te ontzeilen naar Rammekens, was de Moor genoodzaakt met zijn klein oorlogscheepje het aan boord te klampen met dit gevolg dat bij het nam. De Lissabonsche vloot, dus geankerd, viel geheel door die welgelukte list in handen der Vlissingers. Men begrootte hare waarde op omtrent 6 tonnen gouds en ruim tweemaal zoo veel aan suiker, specerijen, paarlen en gesteenten. Die van Vlissingen kozen de beste schepen om hen in den oorlog te dienen.

De Moor joeg in den strijd tusschen den Zeeuwschen admiraal Worst met Sancio d'Avila, admiraal van Philips II, een Spaansch schip, *'t land van beloften* geheeten, tegen een aarden bolwerk, daaromtrent opgerigt, aan, en klampte het aan boord. Ondertusschen vielen die van Vlissingen dit bolwerk te lande aan, waardoor 's konings volk genoodzaakt zijnde het te verlaten, en het door de Moor werd prijs gemaakt. Als kapitein woonde hij ook den slag van Louis Boisot tegen Glimes bij Roemerswaal bij, en den togt door hem tot het ontzet van Leyden ondernomen.

Als vice admiraal werd hij in 1588, toen de onoverwinnelijke vloot op Engeland en Nederland afkwam, onder Justinus van Nassau, toen admiraal van Zeeland, met 35 welbemande schepen in zee gezonden, met bevel om te beletten dat de hertog van Parma uit de Vlaamsche havens kwam, 't geen hij ook deed.

Frederik Spinola, overste der galeijen te Sluis, nam in 1603 voor, de Zeeuwsche schepen voor Sluis liggende te veroveren, dies roeide hij, den 26 Mei, 's morgens voor het aanbreken van den dag, met acht galeijen uit het Sluische gat, naar de plaats, waar de Nederlandsche schepen, onder bevel van den vice-admiraal de Moor, op hun gewone wacht lagen. Toen de Zeeuwsche schepen met hunne twee galeijen Spinola met zijne galeijen en fregatten zagen uitkomen, gingen zij onder zeil en laveerden tegen wind oostwaards aan. De Spaanschen hadden, behalven het bootsvolk, een groot getal, volgens sommigen 1500 musketiers op, die op het aankomen zich dapper lieten hooren en een hagel van kogelen op de Zeeuwen schoten, en daar zij den oostenwind en de rijzende zon tot hun voordeel hadden, voeren zij dwars door de Zeelanders noordwaarts heen, en kwamen alzoo over den Franschen polder in de Uzelingen. Hier schikten zij zich, 's morgens ten vijf uren, in smaldeelen, ieder van vier, en vielen in goede orde onder luid geschreeuw op de Zeeuwsche schepen aan. Twee galeijen klampten de Moor aan boord, vier andere kapiteins, Legier Pietersz. en de zoogenaamde Hollandsche zwarte galei werden van de overige Spaansche galeijen besprongen. Na eenigen tijd elkander beschoten te hebben, vielen twee dezer galeijen, die aan Legiers boord lagen, ook de Zeeuwsche galei aan. Een der laatste twee de Hollandsche galei verlatende, kwam die, welke aan boord van den Zeeuwschen vice-admiraal lagen, te hulp. Toen dit gevecht tusschen acht vijandelijke galeijen en vier fregatten tegen twee Hollandsche schepen en twee galeijen een geruimen tijd had geduurd, roeiden Spinola's galeijen, beducht dat de Zeeuwen ontzet zouden krijgen, ziende dat ze groote schade hadden geleden en dat ze geen zege konden bevechten, geheel in verwarring naar 't Sluische gat terug. Onder hunne dooden was don Frederik Spinola. Thysius schreef: „dat hij, ijverende naar de overwinning, in 't midden van den strijd, op een Nederlandsch schip overspringende, na verscheiden wonden ontvangen en ook eenen arm verloren te hebben, zijne lafhartige ziel tevens met zijn bloed uitblies." Acht honderd (anderen zeggen duizend, weer anderen drie honderd) muskettiers, krijgsvolk, schippers en slaven bleven van de vijanden dood en zeer velen werden gekwetst.

Aan de zijde der Zeeuwen sneuvelden er 36 en werden er omtrent 60 gekwetst, dewijl hunne vaartuigen beter voor musketschoten beveiligd waren. Onder de dooden van naam vond men kapitein Jacob Michielsz. met zijn luitenant van de zwarte galei, en onder de gekwetsten den vice-admiraal de Moor „met drie wonden" en Fleming voegt er bij: „gevaarlijk gekwetst," en kapitein Legier Pietersz. doch beide herstelden van hunne wonden.

Men dankte God voor deze overwinning, zingende den 34ste Psalm, en in Zeeland werden ter gedachtenis zilveren en koperen legpenningen geslagen, op wier voorzijde men onder het Zeeuwsch wapenschild, de schepen der vereenigde gewesten, die tegen de galeijen gevochten en de overwinning behaald hadden ziet, met dit randschrift:

Cedunt triremes navibus 1603.

Op de regterzijde vindt men de galeijen van Spinola in slagorde, onder 't wapen van Middelburg, en binnen den zoom deze woorden:

Victa peremto Spinola 26 *Maji.*

In 1573 was de Moor ook korten tijd baljuw van Middelburg, doch hij legde dit ambt vrijwillig neder onder beding dat hij *f* 200 's jaars zijn leven lang van den lande zou hebben.

Zie *Leeven en daaden der doorl. Zeehelden*, bl. 144, 220; E. van Meteren, *Nederl. Hist.*, bl. 104, 105, 289, 500; G. Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 5; Hooft, *Nederl. Hist.*, bl. 251, 347; A. Thysius, *Histr. Navalis*, p. 67, 151; *Leven en Bedrijf van Prins Maurits*, bl. 281; P. Fleming, *Beschrijving en beleg van Oostende*, bl. 382—384; van Loon, *Nederl. Historiep.*, D. II. bl. 5; de la Rue, *Heldh. Zeel.*, bl. 194—198; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, D. II. bl. 867; H. Grotii, *Hist.* Lib. IX. p. 575; *Nassausche Lauwerk.*, fol. 160; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IX. bl. 91, 92; Cerisier, *Gesch. der Ned.*, D. IV. 2 St. bl. 500, 501; Scheltema, *Onoverwinlijke vloot;* Schotel, *de zwarte galeije van Dordrecht* in Schull en van der Hoop, *Bijdr. tot Boeten en Mensche kennis*, D. IV. St. IV. bl. 382 volgg.; Bilderdijk; Cerisier; J. C. de Jonge, *Geschied. v. het Nederl. Zeew.*, D. I. bl. 177, 198, 299, 333, 378; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.; Kronijk van het Hist. Genoots.*, D. IX. bl. 183.

MOOR (Antonie) werd te Utrecht geboren, ontving onderwijs in de schilderkunst van Schorel, bezocht Italie, bootste de natuur op uitstekende wijze na, en schilderde in een kloeke en krachtige manier. Hij vervaardigde een menigte portretten aan de hoven van Spanje en Portugal, die duur betaald werden, zoodat hij zeer rijk werd. Ofschoon hij zich vooral op het portret toelegde, schilderde hij ook van tijd tot tijd historiestukken. Er was er een in het kabinet van de prins van Condé, voorstellende de *opstanding des Heeren*, tusschen de beide Apostelen Petrus en Paulus; een stuk van groote kracht en waarheid was. Hij overleed te Antwerpen in de ouderdom van 56 jaren. Zijn portret bestaat op een penningplaat.

Zie van Mander, *Levens der Schilders;* Descamps, *Vie des peintres Hollandois*, T. I. p. 58, 59; de Piles, *Abrège de la vie des peintres*, p. 372, 373; *Leven der schilders*, bl. 341; W. Burges, *Exhibition des trésors de l'art à Manchester en ce siècle, Mai* 1857; *Catalogue du Musée du Louvre; Biogr. Univ. Nouv. Biogr. génér.*

MOOR (Josias de), zoon van den vice-admiraal Joos, uit zijn tweede huwelijk, kapitein ter zee, die in 1624 een Duinkerker veroverde. Nog worden vermeld de scheepsbevelhebbers Govert Pieterse, Symon Cornelisz. en Evert de Moor.

Zie de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. I. bl. 378.

MOOR (Karel de) werd den 23 Februarij 1656 te Leyden geboren. Zijn vader, volgens Immerzeel een koopman, volgens Kramm een schrijnwerker [1]), had aanvankelijk het plan hem een geleerde opvoeding te doen geven, doch de besliste neiging van zijn zoon voor de schilderkunst ontdekkende, bestelde hij hem bij Gerard Dou. Later nam hij Abraham van den Tempel tot leermeester, en toen deze hem door den dood ontvallen was genoot hij nog eenig onderwijs van Frans van Mieris en Godfried Schalken. Onder de leiding dezer mannen muntte hij welhaast uit als schilder van protretten, geschiedkundige onderwerpen en moderne binnenhuizen. Het werk vloeide hem toe en zijn roem verspreidde zich welhaast buiten 's lands. De keizer van Duitschland verhief hem tot ridder van het Roomsche rijk, tot belooning voor de beeldtenissen van prins *Eugenius en den hertog van Marlborough* te paard, met veel bijwerk, volgens het verlangen van den keizerlijken ambassadeur met diens, door hem vervaardigd portret, naar het keizerlijk hof opgezonden.

De Groothertog van Toscanen schonk hem een gouden medaille met zijn portret er op, voor zijn eigen afbeeldsel, dat hij in 1702 hem had toegezonden om in zijn galerij van portretten bewaard te worden. Vroeger vervaardigde hij voor den Magistraat der stad Leyden een kapitaal stuk, voorstellende de *regtsoefening van Brutus over zijne beide misdadige zonen*, een tafereel, aldaar voor den schoorsteen in de Schepens kamer geplaatst, dat zich door rijkdom van ordonnantie en juistheid van teekening onderscheidt en, volgens Immerzeel, met de beste kunstwerken van G. de Lairesse wedijvert. Groot is het aantal portrette dat hij vervaardigde, onder welke de *Portretten ten voete uit en half levensgrootte van den Magistraat van 's Gravenhage*, in 1719 voltooid en geplaatst in Burgemeesters kamer. Het Museum te Amsterdam bezit van hem het *Portret van den schilder en dichter Joost van Geel*, van *Salomon van Til* en anderen. Kramm noemt ook eenige zijner etsen op, zoo als de portretten van *A. van Goyen*, *G. Dou*, *Buste van een jongman en van eene vrouw*. Nagler vermeldt er eenige. Op de verkooping van den graaf von Fries waren 14 stuks, doch Kramm betwijfelt of ze allen van hem zijn. Zijn portret door hem zelve geschilderd was op de verkooping van J. van der Marck te Leyden. Naar dit portret is dat van Houbraken gegraveerd, dat in het werk van van Gool voorkomt.

Hij overleed in 1738 te Warmond op zijn buitenplaats. Tweemaal was hij gehuwd: 1 met Hildegonde de Wael, 2 met Johanna Louisa Molenschot. Uit het eerste huwelijk had hij zes kinderen: Anna Magdalena, Karel Joseph, Maria Magdalena, Magdalena Hillegonda, Sara, Magdalena, en uit zijn tweede huwelijk Anna de Moor, gehuwd met Jan van Soest.

Zie J. C. Weyerman; Houbraken; Immerzeel; Kramm; Charles Blanc, *Hist. des peintres de l'école Holl.*; Pilkington, *History of Picture*; Descamps, *La vie des peintres Holland.*, T. III. p. 7—10; *Nouv. Biogr. génér.*; *Dict. Univ.*; *Navorscher.*

MOOR (Karel Izaak de), zoon van den vorige, was een goed portret schilder, blijkens het portret van den hoogleeraar *Albinus*, door de gravure van Houbraken bekend. Ook heeft hij geëtst. Zijn etsen onderscheiden zich zeer van die van zijn vader. In het prentkabinet des graven von Sternberg-Manderscheid komen twee bladen voor, waarschijnlijk door hem vervaardigd, als een *Buste*, half figuur, *van een meisje met ontbloote borst*, houdende in de linkerhand een geldstuk, en een *kwakzalver*. Volgens Nagler hield hij zich langen tijd te Parijs op, en met de kunst bezig. De ets die hij vermeldt is echter niet bewezen van hem te zijn. Zijn portret komt voor in de kunstverzameling van J. van der Marck te Leyden, onder N°. 431 van de *Catalogus.*

Zie Nagler, *Monogram. u. s. w.*, Munchen 1858; van Gool, *Lev. d. Schilders*, D. II. bl. 434; Kramm.

MOOR (J.)
gaf in het licht:
Koning Williams zielzuchtingen omtrent het H. Avondmaal. 's Hage 1704, 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, *Aanh.* bl. 250.

MOOR ( ), kolonel in Staten-dienst, sneuvelde in het gevecht bij Steenkerke in 1692.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 248.

MOOR (de), luitenant in Staten-dienst, onderscheidde zich in het beleg van Rijssel in 1793. Toen de prins van Oranje, daags na het openen der loopgraven, de Franschen uit een post, dien hij in het dorp Hiouw had laten drijven, en een versterkte kapel buiten de Magdelena-poort had veroverd, liet hij deze door den luitenant de Moor met 100 man van de Hollandsche garde bezetten, doch Bouflers, voor wien deze kapel van groot gewigt was, viel ze met zoo groote hevigheid aan, dat de helft der manschappen en Moor zelve het leven verloor.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 429, 430.

MOOR (Hendrik), van hem zijn alleen de volgende tooneelspelen bekend:
Hel- en Hemelvaart van Theodore en Constancy, 1630.
Ghemaeckte Geck, 1630.
Olympia, 1635.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 453.

MOOR (Thomas Daniel). Van deze bezitten wij een berijmde topographie, in 1777 te Gouda in het licht verschenen onder den titel van *Schoonhovensche Arkadia*, in 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl 453.

MOORBEECKEN ( ). Volgens Bosscha, een Chirurgijn uit 's Hage, die met zijn ambtgenoot Alexander Courtmans, gedurende het beleg van Oostende door Albertus (1601), zeer vermaard is geworden. »Medicijnen en Chirurgijnen leerden daar meer in eene week dan elders in een jaar."

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. I. bl. 380.

MOOREELSEN (Philip). Zie MOREELSEN (Philip).

MOORJAANSHOOFD (G.). dichter uit de tweede helft der 18e eeuw. Van hem bestaat:
Historische Aandacht op Jezus getrouwe Bloedgetuigen van Abel af, tot 's Waerelds einde, kortelijk nagevolgt. Leyden 1771.

Zie van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*

MOORE (T.) schreef:
Onderzoek over des Zaligmakers zielangst in den Hof. Rott. 1759.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 361.

MOORE (J.) schreef:
Beschouwing der Maatschappij en Zeden in Frankrijk. Zwitserland en Duitschland. Amsterdam 1780, 7 dr. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 361.

MOORMAN (Mr. Johan) werd in 1691 te Hulst geboren, studeerde te Leyden onder Noodt, werd in 1717 Jur. utr. dr., in 1719 schepen, in 1726 burgemeester te Hulst, waar hij in 1746 stierf.

Na zijn dood gaf de Zeeuwsche dichter Boddaert zijne *Gedichten* (Middelb. 1745) in 8°. in het licht. Vrolijkhert noemt hem een beroemd regtsgeleerde en dichter. Als regtsgeleerden schreef hij eene *Verhandeling over de Misdaden en derzelver straffen; vervolgd door Mr. J. J. van Hasselt.* Dordr. 1770, 2e. dr.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 242, 243; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 454; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. V. bl. 288; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1746, bl. 272 volgg.; *Cat. d. Bibl. v. Nederl. Letterk. te Leyden*, D. III. bl. 85; Arrenberg, *Naamr.* bl. 361.

MOORS (Johannes), was van 1608—1615 pastoor te Bokhoven, in 1615 te Berlicum, in 1621 abt van Berne. Hij was een man vol ijver, bezorgde voor zijne religieusen, die uit de verbrande abdij verdreven waren, een bekwame woning in

[1]) Zijn grootvader was Karel de Moor, gehuwd met Anna Vineron. Deze liet twee kinderen na: 1 Gerard de Moor, gehuwd doch zonder kinderen overleden. 2 Maria de Moor, gehuwd met Anneke Robbaerts, die drie kinderen naliet: 1 Maria de Moor, gehuwd met Jeremias le Fèbre; 2 Jan Baptist de Moor, gehuwd, laat na een kind; 3 Karel de Moor, geboren te Leyden in 1624, huwde Margaretha de Ridder, dochter van Jacques de Ridder, schipper op Zeeland, en van Anna Sasier of Casier, van zijne 10 kinderen overleden er 7 jong. Uit dit huwelijk sproot Karel de Moor.

het Fraterhuis (nu Ganzenpoort genoemd) op het Hinthamereinde te 's Bosch, welke woning Moors tot een volkomen klooster opbouwde, maar bij de herovering der stad in 1629 werd hij ook met de zijnen daaruit verjaagd. Hij teekende met den bisschop, den koordeken J. Hermans, en met den magistraat de capitulaire-artikelen der stad voor de burgerij. In die onrustige tijden had Moors bij den bisschop Ophovius het innigst vertrouwen, en bewees hem gewigtige diensten, hulp en raad, in voorvallende moeijelijkheden. Alvorens Ophovius de stad verliet, stelde hij Moors, den 5 October 1629, tot algemeen vikaris in al de zaken, die de priesters zijner abdij in dit bisdom aangingen. Hij vertoefde doorgaans onder Heeswijk, zijne geboorteplaats en overleed in 1641.

Zie van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.*, bl. 242; van Gils en Coppens, *N. Bisdom van 's Hertogenbosch*, D. IV. bl. 212.

MOORTAL of MOORTEL (Jan). Zie MORTEL (Jan).

MOORTELE (Gheerolf van den), een kunstschilder, die in de XVe eeuw in Vlaanderen bloeide. Hij vervaardigde o. a. in 1461, met Lieven van den Bossche, een altaarstuk voor kerkmeesters van St. Christoffel in de parochie kerk van Everghem.

Zie *Messager der Sciences etc.* 1859, p. 195; Kramm.

MOOY (Cornelis de). Kramm vermeldt van dezen kunstenaar een *Kabbelend water aan een hoofd, gestoffeerd met zeilende oorlog- en andere schepen.*

Zie Kramm.

MOOYER (Pieter Jansz.) of MOYER, doopsgezind leeraar was bij de vredehandeling tusschen de Vlamingers te Dordrecht 21 April 1632, en met Abraham Dirksz., Tobias Govertsz. van den Wyngaard en Dirk Dirkszoon in 1626 en 1627 opsteller van *Olijf-takje, of Schriftuurelijke Aanwijzing over wat Lieden de Vreede Gods staat, ook hoe dezelven tot Vreede en Eenigheid verpligt en verbonden zijn enz.* Hierin komt voor de ook door hem geteekende *Geloofsbelijdenisse der Vlaamsche Mennonieten. Voor de eerste reis gedrukt* Amst. 1629 *by Jacob Aertsz. Colom.*

Zie Schyn, *Gesch. d. Menn.*, III. 169, 170.

MOOYMAN (C.), Rotterdamsch dichter uit de 2e helft der 18e eeuw, vereerde o. a. de nagedachtenis van P. Hofstede met een lijkvers.

Zie van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*

MOQUET (J.). Volgens Arrenberg gaf hij eene *Beschrijving van Barbarijen*, 's Hage 1733 in het licht.

Zie *Naamr.* bl. 362.

MOR (Johan), tresorier van Willem I, prins van Oranje te Keulen.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives*, T. III. p. 280, 381, T. V. p. 61.

MORAAZ (J. A. de), med. doct., studeerde te Harderwijk, en schreef:

Diss. de Herniis et praesertim de femorali incarcerata citra Kelotomiam reposita. Harderov. 1770, 4°.

Verhandeling over eene zonderlinge geneeskundige waarneming, betreffende eenen gesloten aars bij een kind. Middelb. 1817.

Raad aan den landman over de inenting der kinderpokjes. Amst. 1791 (8ste dr.).

Geneeskundig onderzoek, of de inënting der koepokken boven de gewone inënting der kinderpokjes te verkiezen zij, en J. S. Vaume, nieuwe bewijzen van de gevaren der koepok-inënting. Uit het Fransch vertaald door C. Broer. Amst. 1801, 8°, en in *N. Verh. d. Holl. Maats.*, 1817, D. II.

Over de cicuta ter genezing van den kanker in *N. Verhand. v. d. Holl. Maats.*, 1779, bl. 287.

Antwoord op de vraag: wat is de reden, dat de kinderpokjes (variolae) op bijzondere tijden en plaatsen, somtijds onverwacht zich openbaren en zeer geweldig woeden; terwijl anderen, zelfs in de nabuurschap, daarvan op denzelfden tijd geheel bevrijd zijn.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 243; *Bibl. a Roy*, T. IV. p. 1821, 1998.

MORAEUS (Petrus), Waalsch predikant te Delft, in 1600 in den ouderdom van 45 jaren overleden, had tot zinspreuk: *Petra mea Christus.* Hij is door W. J. Delff in 't koper gebragt.

Zie Muller, *Cat. v. Portr.*

MORASIÈRE (Johannes Costard de la), werd omstreeks 1668 in Frankrijk geboren, en nam, toen Lodewijk XIV het edict van Nantes had herroepen (1685), de wijk naar Holland. Hij bezocht als student de hoogescholen te Franeker en te Leyden, maar oefende zich vooral te Dordrecht onder Salomon van Til. In 1698 werd hij, als proponent, te Wassenaar, vier jaren later (1702) te Dordrecht beroepen, in 1709 sloeg hij een beroep naar Utrecht af, doch nam dat van Amsterdam in 1715 aan. Hij was een zeer godvruchtig en geleerd man, aan wien de Nederlandsche kerk groote verpligting heeft, en overleed den 13 October 1758, in den ouderdom van 90 jaren. Zijn adjunct Gherardus Schierhout, Theodorus van Schelluyue en Winoldus Budde hielden lijkredenen op hem.

Zie *Negenentwintig Eerekransen, door de Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam, voor hunne leeraars gevlochten; Eerekransen, ten spijt der Lasteraren en hunne verfoeijelijke schen-tytels*; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 238; Brans, *Kerkelijk Naamr.*; M. Veeris, *Verm. Kerkelijk Alphabeth van Zuid-Holland*; Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 423; *Abrahams dood, volgens Gen. XXIV: 8, in eene lijkreden toegepast op het zalig afsterven van den Wel-edelen Welgeboren, zeer geleerde en Godvruchtige Heer J. C. de la M. enz.*; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 8; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 277—274.

MORASIÈRE (Theodorus Martinus de la), zoon van den vorige, was predikant te Molenaarsgraaf (1738), Nieuwpoort (1734) en Oudewater (1741) waar hij in 1768 ontsliep. In de geschiedenis van Nederland staat een trek zijner verdraagzaamheid opgeteekend.

Zie *De beroerten van de Vereen. Nederl.*, D. III. bl. 195 (waar hij met zijn vader wordt verward); Brans, *Kerk. Naamr.*, bl. 23, 69, 70; Kinschot, *Beschrijv. van Oudewater*, bl. 49, Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 274.

MORAND (Philibertus), med. dr. te Amsterdam, gaf in het licht:

Lexicon Anatomicum ofte ontleedkundig wonderboekje, vervattende in een Alphabetische order een kortbondige beschrijving van de onderscheidene naamen van alle de daelen van 't Menschelijk lighaam, nevens verscheide voornaame en korte in de ontleedkunde gebruikelijke spreekwijze, in 't licht gegeven. Amst. 1762, 1770, van welk werk men een verslag vindt in *Boekzaal* 1662 *b*, bl. 755.

Verhandeling over het kolijk van Piston. Amst. 1762, beoordeeld in *Boekzaal* 1762 *b*, bl. 759.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 862.

MORAQUIN (P. H. J.), kapitein in dienst van den lande, onderscheidde zich in het beleg van Breda door de Franschen 21 Febr. 1793, overviel buiten de Boschpoort eene voorpost van een officier met tien man, nam de helft daarvan krijgsgevangen, doch trok, op het naderen van meerdere vijanden met overhaasting terug.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. ter land*, D. III. bl. 19.

MORBEKA (Petrus), geneesheer en dichter te Antwerpen, gaf in het licht:

Prognostica futuri saeculi, aliquando igne perituri.

Exercitatio contra Turcas et Epigrammata varia. Antv. 1546, 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 749; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 401.

MORCK ( ). Van dezen schilder, wiens leeftijd onbekend is, komt alleen voor, *eenige vruchten met een sperwer en duif.*

Zie Kramm.

MORDACH (George), den 8 Maart 1801 te Hackenstadt bij Maagdenburg geboren, werd door Vogler en Schrader in de toonkunst onderwezen, legde zich op het bespelen der fluit, klarinet, violon, violoncel, bas en piano toe, en ontving te Wolfenbuttel lessen van den uitstekenden Eerfeldt.

In 1821 nam hij dienst in een hollandsch regiment en werd in 1827 directeur van het muziekcorps van het 10 regiment. Hij was bij het beleg van het kasteel van Antwerpen, en werd na de inneming er van naar St. Omer vervoerd, waar hij 27 maanden bleef. In 1833 werd hij op nieuw bij zijn regiment dat te Utrecht lag, aangesteld, en bestuurder van het muziek der St. Maartens kerk. In 1848 vestigde hij zich te Eindhoven als directeur der Harmonie, doch bleef er slechts kort, wijl hij benoemd werd tot leeraar aan de muziekschool te Deventer. In 1853 vestigde hij zich, na het vertrek van J. Boers te Nijmegen en werd er directeur der Maatschappij Caecilia.

In 1824 huwde hij te Altona... Raud. Zijn zoon George Hendrik Mordach, den 18 Mei 1836 te Deventer geboren, is te Nijmegen organist en zijne dochter Wilhelmina geeft er onderwijs in de muziek.

Zie Gregoir, *Biogr. des aut. mus. Neerl*, p. 132.

MORE (P. DE) graveur, die met Robert Muys verscheiden prenten sneed voor het *Museum anatomicum* van Prof. Sandifort. L. B. 1793, 2 vol. fol.

MOREAU (BOUDEWIJN), omstreeks 1570 in Henegouwen geboren, nam het kleed der Cisterciënser orde aan, studeerde te Douai en werd er achelier, later doctor in de godgeleerdheid, secretaris van den abt van Citeaux, en in 1618 abt van Rosieres in Franche-çomté. Nicolaas Boucherai, abt van Citeaux, zond hem als procureur-generaal der orde naar Rome. Hij kwam er in het eind van December 1621 en overleed er tegen paschen van 't volgende jaar.

Men heeft van hem:

Regula S. Benedicti, ad XXX plus minus tum Veterum, tum mss. codicum censuram fidemque revocata; cum aliis ejusdem Sancti Opusculis, vitâ et historiâ. Duaci 1318, 12°. Colon. 1620, 12°.

Historia Cisterciensis.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 101, Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 152; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 119; Le Waitte, *Hist. Camberinae*, T. II. p. 550, 553; Brasseur, *Ill. Hannoniae sidera*, p. 44; Paquot, *Mém.* T. II. p. 593.

MOREAU (PIERRE), geboren te Paray-le-Monial, ging uit zucht naar avonturen naar Holland, leerde er de taal des lands en trad in 1644 als secretaris in dienst van den nieuw benoemden gouverneur van Brasilie. Na een verblijf van vier jaren in Amerika, kwam hij in Europa terug, reisde vervolgens door Turkijen, waar hij in groote gevaren kwam. Hij overleed omstreeks 1660 te Paray.

Hij schreef:

Histoire des derniers troubles du Brésil entre les Hollandais et les Portugais, depuis 1644 *jusqu'en* 1648, uitgegeven in de *Relations veritables et curieuses de l'isle de Madagascar et de Brésil.* Paris 1651, 4°. Ook in het Holl. overgezet. Amst. 1652, 4°. Ook vervaardigde hij een Fransche overzetting van de

Relation du voyage de Roulox Barò, interprète, et ambassadeur ordinaire de la Compagnie des Indes d'occident, au pays des Tapuies dans la terre-ferme du Bresil.

Zie Haag, *La France protest.*

MORDOSINIUS of MURDISINIUS (JOHANNES), een Schot, werd in 1600 te Leyden lector in de natuurkunde, in 1609 hoogleeraar in de redeneerkunde en is als zoodanig in 1615 door Jachaeus opgevolgd.

Zie Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 61; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyd. Hooges.*, D. I. bl. 70, D. II. bl. 83, 266; *Navorscher*, D. IV. bl. 319.

MOREELS (JACOB). Zie MOREL (JACOB).

MOREELS (MAURUS), te Mechelen geboren, trad aldaar in 1570 in het schildersgild. Hij muntte uit in het schilderen van groote ordonnanties. Rubens had veel achting voor het talent van dezen meester, van wien o. a. bekend is een altaarstuk voor de St. Katharina-kerk, in zijne geboorteplaats, voorstellende de *aanbidding der koningen*, uitvoering van schildering en gloeijend van koloriet. Men heeft dit stuk schoongemaakt en bedorven.

Zie Immerzeel.

MOREELSE (PAULUS), zoon van Marten Moreelse, in 1571 te Utrecht geboren, werd in de schilderkunst door M. Miereveldt onderwezen, vervolgens bezocht hij Italie en oefende zich te Rome in het schilderen van historiestukken, doch legde zich later alleen op het portretschilderen, waarin hij uitmuntte, toe. Te Utrecht weergekeerd had hij volop werk als schilder en ook als bouwkunstenaar. Hij had o. a. het bestuur over de bouwing van de Catharyne poort en men schrijft hem ook het eerste denkbeeld eener uitbreiding van Utrecht, later door zijn zoon opgevat en uitgewerkt, toe. Als raad en kameraar of bestuurder van openbare werken, bewees hij aan Utrecht gewigtige diensten, en bevond zich in 1634 onder de afgevaardigden om de middelen voor te bereiden tot vestiging der illustre school.

Te Amsterdam zijn nog verscheidene stukken van dezen meester aanwezig, o. a. in het rijks museum de portretten van *Maria van Utrecht*, weduwe van Jan van Oldenbarneveld en de beeldtenis eener bevallige schoone, voorgesteld als eene herderin met een bloemkrans om het hoofd, in 1817 op de verkooping van pastoor Ocke te Leyden gekocht voor *f* 2150. Het Haagsche museum bezit van zijn penseel de portretten van Catharina Christina van Nassau en dat eener prinses van Hanau. In het museum Boymans berustten zes stuks portretten, waaronder *Johan van Oldenbarneveld*, twee *herderinnen*, de *H. Maagd met het kind Jezus* en *Jozef en Maria met het kind Jezus.* De kunstgalerij te Dresden heeft van hem een levensgroot portret, borststuk van *eene jeugdige Vrouw, in het zwart gekleed met witte muts en halskraag, in de regterhand eene zwarte vederbos houdende.* Noch Bartsch noch Basan vermeldde Moreelse als graveur. Hubert noteert vijf prenten naar hem gegraveerd, doch in den *Catalogue raisonné d'estampes de feu* Mr. Winckler, *par* Michel Huber *et* J. G. Stimmel vindt men nog andere naar zijn kunstwerk gesneden prenten aangehaald. Van het meesterstuk afkomstig van den pastoor Ocke te Leyden vervaardigde J. A. Dawaille een fraaije lithographie. Immerzeel vermeldt twee door Moreelse zelve gegraveerde platen, *Lucretia*, *een dolk in haar hart wringende* en een *Amor tusschen twee dansende jonge meisjes.*

De baron van Heeckeren van Brandsenburg te Utrecht bezit zijn levensgroot door hem zelven geschilderd portret, waarnaar de gravure der 8e uitgave van van Mander is genomen. Muller en Kramm vermelden nog anderen portretten van dezen meester.

Hij huwde Antonia van Wyntershoven, die hem kinderen schonk, en overleed 8 Dec. 1638 te Utrecht, waar hij toen raad en schepen was.

Zie van Mander (8e uitg.; Jacob Campo Weyerman; Houbraken; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. Portr.*; Kok; Hoogstraten; Kobus en de Rivecourt; J. van Dijk, *Beschrijv. v. het Stadhuis van Amsterd.*, bl. 139, 143; Fokke, *Beschrijving van het Stadhuis te Amsterdam*; Wagenaar, *Amsterdam*; Descamps, *Voyage pittor.*, p. 117; *Vie des peintres Holl.*, T. I. p. 163; *Cat. raisonné etc.*, T. III. p. 600; *Nouv. Biogr. génér.*; *Dict. Univ.*

MOREELSE (HENRICUS), zoon van den vorige, werd den 17 December 1615 te Utrecht geboren, bezocht daar de Latijnsche school, en studeerde vervolgens onder Joannes Isaacus Pontanus en Antonius Matthacus te Harderwijk. Toen de laatste te Utrecht was beroepen om aan de nieuw gestichte hoogeschool het burgerlijk regt te onderwijzen, volgde Moreelse zijnen leermeester derwaarts. Later hoorde hij te Leyden Salmasius, Heinsius en Vinnius, vervolgens reisde hij door Frankrijk, bezocht de hoogescholen te Parijs, Genève en Bourges, en werd aan de laatste door den beroemden Edmund Merillius tot doctor in de regten gepromoveerd. In zijn vaderstad teruggekeerd, hield hij eene lofrede op den magistraat voor de stichting der hoogeschool, waarvoor hij met een prachtig boekwerk met de wapens der stad werd vereerd. Hij werd vervolgens (1643) tot buitengewoon lid der schepensbank benoemd, en in het volgende jaar tot hoogleeraar in de regten, welk ambt hij aanvaardde met eene *Oratio de jurisprudentiae Romanae usu hodierno.* Tien jaren bekleedde hij dit ambt met lof en werd inmiddels door de stadsregering voor hare belangen gebruikt. Bij den fellen twist tusschen de eerste leden der Staatsvergadering en de stad in 1645 en 1646 werd hij naar den Haag gezonden en in 1652 tot lid van het hof benoemd, doch bleef hoogleeraar

tot dat zijn opvolger gereed was zijne collegien te openen, hetgeen in 1654 geschiedde. Vervolgens werd hij lid van de Chambre-mi-partie en geraakte eenlang meer in de staatkundige werkking, waarin hij door het wel waarnemen van zijne ambten, als lid der *Generaliteits kamer*, Burgemeester en Raadsheer, veel lof verwierf.

Burgemeester zijnde, legde hij zich bijzonder toe om de stad te verfraaijen. Zijn smaak voor het schoone, een erfenis van zijn vader, bleek uit een boek, dat hij over de verfraaijing van Utrecht schreef. Men had reeds handen aan het werk geslagen, doch het ongeluk der tijden en de Engelsche oorlog in 1665 deed het voornemen verijdelen. Hij overleed als raadsheer den 26 Mei 1666. Burman deelt zijn grafschrift mede, de hoogleeraar Graevius hield eene lijkrede op hem.

Behalve het bovengemelde in het Hollandsch geschreven werken zijne *Oratio inauguralis* gaf hij nog eene *Dissertatio de Legatis* en eene andere *de Manuductione studiosi juris*, voorkomende in Vossii *Dissertationes*, Traj. 1658, in het licht. Zijn portret is in steendruk door N. van der Monde uitgegeven, 8°.

Zie Burmanni. *Traj. erudd.*, p. 281 seqq.; van de Water, *Utrechts Placaetb.*, D. II. bl. 1064, D. III. bl. 186; *Syll. Epist. Burmianus*, T. IV. p. 44; Rodenburg, *Praef. de Jur. Conjug.*; Matthaeus, *de Auctionibus*, *Praef.*; Lipenii, *Bibl. Phil.*, p. 1431; Graevii, *Orat.*, p. 171; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; v. Hoogstraten, *Pr. eener geschiedenis der Chambre-mi-partie*, p. 111; Kobus en de Rivecourt; Kramm.

MOREELSE (Pieter). Op *Catal. Verstolk van Soelen*, Amst. 1847 komt onder N°. 188 en 393 van hem voor *Een oud deftig heer en eene dame in rijke kleeding*, en twee deftige personen, met potlood geteekend. Kramm gist dat men in plaats van Pieter, Paulus moet lezen.

Zie Kramm.

MOREELSE (Willem), uit hetzelfde geslacht, was ook kunstenaar te Utrecht en den 12 Augustus 1667 reeds overleden. Hij huwde Geertruida van Melanen.

Zie Kramm.

MOREL (J. Vaerson), in 1803 te Amsterdam geboren, werd eerst door J. Andriessen, en na diens overlijden door J. U. Pieneman in de kunst onderwezen. Vijf jaren was hij zijn leerling en nam tevens de lessen aan de Academie waar. Aanvankelijk legde hij zich op het figuur- en portretschilderen toe, later hield hij zich meer bezig met het schilderen van vruchten en wild. In 1830 werd hij tot onderwijzer aan de Stads teekenschool benoemd en overleed in 1854. Op het paviljoen te Haarlem vindt men van zijn penseel eene schilderij voorstellende *eene doode faisant*.

Zie Immerzeel; Kramm.

MOREL (Jacob) of MAEREL. Volgens Nagler was hij een Utrechtsch schilder, leerling van G. Flegel te Frankfort, waar hij met de weduwe van Merian den Oude, huwde, en volgens Sandrart, in 1683, in den ouderdom van 59 jaren overleed. Huigen daarentegen stelt zijn geboortejaar in 1611, zijn sterfjaar in 1685.

Kramm toonde uit authentieke stukken aan dat hij niet Moreels of Marrel, gelijk sommigen beweerden, heette, maar Morel; dat hij te Frankfort geboren was, te Utrecht zijne studien verder voltrok en huwde met Catharina Elect.

Morel etste in medaljons *een grooten vliegenden adelaar; het afbeeldsel van keizer Leopold met de zeven Keurvorsten; een gezigt op den Römerberg*, er onder geplaatst, is door A. Grau gegraveerd. Hij schreef:

Reisebüchlein für die ankommende Jugend zu lehren, insonderheit für Mahler u. s. w. A°. 1661.

Zie Kramm.

MOREL (Miquiel), kunstschilder te Rijssel, komt voor op de rekeningen van de hertogen van Bourgondie 1424—1526.

Zie Kramm.

MOREL (Nicolaal), in 1664 te Antwerpen geboren, was leerling van Verendael, schilderde, gelijk zijn meester, bloem- en fruitstukken en muntte uit in het afmalen van vazen met basrelieven en andere onbezielden voorwerpen, waarmede hij zulk een naam maakte dat hij naar het Hof van Brussel werd geroepen, waar hij gebruikt werd om de paleizen te versieren en van de voornaamste bestellingen ontving. Hij zou in 1732 te Brussel overleden zijn.

Zie Immerzeel; Kramm.

MOREL (Jan Evert), in 1777 te Amsterdam geboren, leerde het bloem- en fruitschilderen bij Jacob Linthorst, oefende zich verder onder D. van der Aa te 's Hage en studeerde te Amsterdam nog naar de schilderijen, in de verzameling van den rijtuigschilder D. van Dijl, bij wien hij werkzaam was.

Onder zijne werken vindt men keurige teekeningen naar J. van Huysum. Hij overleed te Amsterdam in 1806. R. Vinkel Jz., hield bij zijn graf een lijkrede.

Zie Immerzeel; Kobus en de Rivecourt.

MORELLE (Paul). Zie MOREELS (Paul).

MORETUS (Balthasar) of MOERENTORF, zoon van Johannes Moretus en van Maria Plantinus, dus van den schoonzoon van Christoffel Plantyn, werd 23 Julij 1574 te Antwerpen geboren. Hij was een man van veel vernuft, oordeel en geleerdheid en geen ongelukkig dichter, wiens gedichten echter hier en daar verspreid zijn. Hij was leerling en vriend van Lipsius en wijdde hem zijn *Fama postuma memoriae J. Lipsii, Belgarum ocelli*. Hij voegde bij het *Theatrum orbis* van Abraham Ortelius, kaarten en geographische en historische aanteekeningen (*Abrahami Ortelii Parergon Theatri orbis, sive vet. Geographi ac Tabb. commentariis Geographicis et Historicis*) 1624, fol. Hij overleed 8 Julij 1641.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 102; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 307; Moreri; Hoeufft, *Parn.*, p. 103.

MORETUS (Johannes), Latijnsch dichter, wiens poëzij men o. a. aantreft in *Typo mundi, emblemate exposito a R. K. C. S. J. A.* (*Rhetoribus Collegii Societatis Jesu Antverpiensis*) op nieuw uitgegeven. Antw. 1627.

Zie Hoeufft, *Parn.*, p. 109.

MORETUS (Theodorus) van Antwerpen, bloedverwant van den vorige, geb. in 1602, een Jesuit, hoogleeraar in de mathesis aan de hoogeschool te Praag, gaf onder anderen in het licht:

Propositiones Mathematicae de celeri et tarde naturae et armorum. Pragae 1635, 4°.

Hij overleed te Breslau in 1667.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 829; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 1125 seq.

MOREYS (Sampson), timmerman te Middelburg, substituut en plaatsbekleeder van den predikant Ghelein in zijne predikatien (1566), door Alva gebannen.

Zie *Sententien van Alva*, bl. 62, 69; te Water, *Ref. v. Zeel.*, bl. 89; 'sGravesande, *Tweehonderdj. bestaan der Middelb. vrijheid*, bl. 47, 55.

MORGAN (Carel) ridder, treffen wij het allereerst in 1600 als kapitein eener compagnie aan in den slag bij Nieuwpoort. In Augustus 1602 werd hij voor Grave gewond, en lange jaren diende hij aan het hoofd van een Engelsch regiment, eerst weder onzen Staat, daarna in den dertig jarigen oorlog den koning van Denemarken en wel met den rang van Luitenant-generaal der infanterie en artillerie. Hij kwam in 1629 met een regiment in Nederlandschen dienst terug en werd in 1632 te Maastricht zwaar gewond, later werd hij gouverneur van Bergen op Zoom. Het is onzeker of hij dezelfde is met den kolonel Morgan, wiens plaats (hij was kolonel van een regiment) na zijn overlijden in 1642 door John Cromwell vervuld is.

Hij huwde Elisabeth van Marnix, dochter van Marnix van St. Aldegonde (in 1608 overleden), tot wier nagedachtenis hij een graftombe oprigtte in de St. Hippolytus of Groote kerk te Delft. Hij voerde tot wapen *d'or au griffon de sable*.

Zie Bor; v. Meeteren; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XI. bl. 154; *Verzamelde berigten omtrent de krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort*, Utr. 1836, bl. 34; *Verzameling van Gedenkstukken door P. Timareten*, D. I. bl. 14; J. Faure, *Hist. abregée de la ville de Bergen op Zoom*; Aitsema, *Zaken van Staat en Oorlog*, D. I. bl. 648; *Navorscher*, D. IV. bl. 8—10; W. Steven, *History of the Scottish church in Rotterdam*, p. 372.

MORGAN (Thomas), bevelhebber der Engelsche vrijwilligers in 1572. Hij verdedigde in 1586 Rijnberk, en in 1588

Bergen op Zoom tegen Parma. Hij was van 1586 tot 1596 gouverneur van Bergen op Zoom, wanneer hij door Paulus Bax werd vervangen. Volgens de lijst der gouverneurs van Bergen op Zoom bij Faure, zou hij in 1587 Ph. Sidney zijn opgevolgd. In 1589 huwde hij Anna, de dochter van den baron van Merode, na haar te Dordrecht geschaakt te hebben. Zij huwde later met Justinus van Nassau.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.*, B. XXV, bl. 340, 380; 'sGravesande, *Tweede eeuwgedachtenis der Middelb. vrijheid*, bl. 197; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VIII. bl. 134, 290; *Berigten over de Krijgsbevelhebb. bij Nieuwpoort*, bl. 12; Wierszbitzky, *De tachtigjarige Oorlog*, D. I. bl. 609; *Navorscher*, D. IV. bl. 9—11.

MORGAN (Walter) sneuvelde in 1572 in een gevecht onder Hieronymus Tseeraerts tegen de Spanjaarden bij Zoutelande.

Zie 'sGravesande, *Tweede eeuwgedachtenis*, bl. 250: *Navorscher*, D. IV. bl. 9.

MORGAN (Robbert), kapitein ten dienste dezer lande, huwde Elisabeth van Valkenborg, weduwe de Veer.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 107; *Navorscher*, D. IV. bl. 9.

MORGENSTER (J.) schreef:

Werkdadige Meetkonst, m. pl., 'sHage 1757, *tweede en vermeerderde druk.*

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 362.

MORIACQ (de), kolonel bij het voetvolk dat den 23 Mei 1662 in den Munsterschen oorlog zich van de Dijlerschans, aan de Eems meester maakte.

Zie *De Engelschen en Munsterschen oorlogh tegen de vrije en Vereenigtde Nederlanden*, Amst. 1670; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 19.

MORIAN (Anna), dichteres, omstreeks 1650 te Zwol geboren, vriendin van den predikant A. Moonen, die haar dichtvermogen zeer roemde en een klinkdicht op de eerstelingen harer Muse, en haar dood in een leidenzang betreurde.

Men heeft van haar:

De Dichtkunst van Joffrou Anna Morian, op het verzoek van goede vrienden bijeen gezamelt en ten geneeren der eerste uitgegeven. Amst. 1698, 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 454; Moonen, *Poëzij*, bl. 146, 629; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 80, 84.

MORINGUS, MORNICK of MORINCK (Gerardus), werd in het laatst der 15e eeuw te Bommel geboren. Hij bekwam in 1513, onder 154 mededingers de eerste plaats aan de hoogeschool te Leuven, zich op de godgeleerdheid toeleggende, verkreeg hij den graad van licentiaat en daarna leeraarde hij deze wetenschap eerst in de abdij van St. Geertruid te Leuven, en later in die van St. Truien, in het land van Luik. Hij is ook kanunnik en pastoor in laatstgenoemde stad geweest, in welke hij in 1556 overleed. Moringus heeft verscheidene werken, zoo over de godgeleerdheid als geschiedenis nagelaten.

Foppens geeft de volgende op:

Oratio panegyrica de paupertate ecclesiastica. Lovan. 1528.

Oratio in laudem temperantiae et vituperium intemperantiae. Antv. 1530.

Commentarius in Ecclesiastem. Antv. 1538.

Vita S. Augustini. Antv. 1533.

Vita S. Trudonis, Liberii etc. Lovan. 1540.

Vita Hadriani VI. Lovan. 1536.

Men schrijft hem nog drie handschriften toe:

Vitae S. Antonii et Gubertii.

Praecepta vitae honestae.

Chronicon Trudonense.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 215; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 872; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 168; *Catal. primor. Lovan.* 22. Mech. 1824; *Beschrijv. v. Bommel*, bl. 87; van Gils, *Cath. Meyer, Memorib*, bl. 252; van Gils en Coppens, *Bisdom van 's Bosch*, D. III. bl. 16.

MORILLON (Maximiliaan), prevoost van Aire, vertrouwde van Granvelle, die briefwisseling met hem hield.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives* 1e *serie* (Index).

MORIN (Etienne) of MORINUS (Stephanus), behoorde tot die leeraars, welke onder Lodewijk XIV hun vaderland moesten verlaten. Hij werd in 1624 te Caen geboren en aldaar predikant en hoogleeraar in de Oostersche talen. In 1685 week hij naar Holland, vertoefde eenigen tijd te Leyden tot hem in 1686, op aanbeveling van den Waalschen predikant Louis Wolzogen, het hoogleeraar ambt in de Oostersche talen te Amsterdam wierd aangeboden; welke betrekking hij aanvaarde met eene *Oratio de utilitate linguarum orientalium*, die later het licht zag. In 1688 beriep hem de Waalsche gemeente aldaar tot haren leeraar, en den 17 Augustus van dat jaar werd hij als zoodanig bevestigd. In Julij 1699 ontving hij zijn eervol emeritaat. Hij overleed den 7 Mei 1700. Morin was een uitstekend oosterling, waarvan de volgende werken blijken dragen.

Explanationes sacrae et philologicae in aliquot Veteris et Novi Testamenti loca, L. B. 1698, 2°., waaraan zijn zoo even gemelde oratie is toegevoegd.

Exercitationes de linguâ primaevâ, ejusque appendicibus, in quibus multa S. Scripturae loca, diversae in linguis mutationes, multiplices nummorum Israelitarum et Samaritanorum species, atque varia veterum consuetudines exponuntur. Ultraj. 1694, 4°.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. 278; Francii, *Orat. in obitum Morini in Orat. Francii*, n°. 33; Lennepii, *Memor. Ath. Amstel.*, p. 154 sq.; Koenen, *Geschied. der fransche vluchtel.*, bl. 400; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Commelin, *Beschrijv. van Amsterd.*, bl. 648; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.*, D. VII. bl. 278; Rabus, *Boekz. van Europa*, 1694*a*, bl. 465 volgg., 1699*b*, bl. 529 volgg.

MORIN (Pierre Auguste), in 1746 in Normandie geboren, was de zoon van een talentvol muzikant, die zich in dienst van den hertog van Orleans bevond, en die zijnen zoon van zijne prilste jeugd af in de grondbeginselen zijner kunst, waarvoor hij ook hem bestemde, onderwees. De jonge Morin leerde eerst de piano en daarna het fluitspel, aan welk laatste hij de voorkeur bleef geven. Hij begaf zich op zeer jeugdigen leeftijd met een rondreizenden Franschen tooneeltroep naar de Nederlanden; spoedig werd hij als 1e fluitist bij het fransche tooneel aangenomen, eene betrekking die hij gedurende meer dan 25 jaren onafgebroken heeft waargenomen. Morin was eigenlijk gezegd geen solo speler maar hij was een goed muzikant en een zedig en beschaafd man. Hij stierf den 5 Junij 1819.

Zie Gregoir, *Biographie des Artistes Music. Neerlandais.*

MORIN (Pierre Auguste), zoon van den voorgaanden, werd te Amsterdam in 1795 geboren. Van den ouderdom van 6 jaren ontving hij van zijnen vader lessen op de viool, en M. R. Merlen was verzocht de musicale opvoeding van den jongen Morin op zich te nemen. Deze gaf zich met nieuwen ijver aan de beoefening van zijn instrument over, speelde twee jaar later op een openbaar concert en oogste een daverend applaudissement in. Hij verkreeg weldra eene plaatsing als violist aan het orkest van het Fransche tooneel, daarna aan het Hollandsche en eindelijk aan het Duitsche. Zijn telkens hooger gewaardeerd talent, verschafte hem spoedig de medewerking in het orkest van Felix Meritis, van de Zondags concerten en van de Eruditio Musica, waarin hij gedurende eene reeks van jaren werkzaam was. Morin had zijne theoretische kennis van Navoigille ontvangen, wiens lessen in de welluidendheid hij zich zoowel wist ten nutte te maken, dat hij reeds vroeg aanspraak maken kon, om onder de goede componisten geplaatst te worden. Hij was begaafd met een gemakkelijke scheppingskracht en met eenen kunstkeurigen smaak. Onder zijne werken halen wij bij voorkeur aan: *Quelques études de violon; deux ballets pour le théatre subsidié par la ville; un pot-pourri pour la Zauberflöte*, en eindelijk *la partition du mélodrame Pygmalion.* Deze werken munten vooral uit door een overvloed van schitterende figuren en krachtige grepen, eene gelukkige en afwisselende verdeeling der instrumenten, alles het kenmerk dragende van eene diepe kennis der kracht van ieder instrument. Hij bezat eene uitgestrekte, algemeene muziek-kennis. Zijn vioolspel onderscheidde zich door eene opmerkenswaarde vlugge behandeling, krachtige streken, eenen zuiveren zilverachtigen en diepen toon, door netheid en vastheid in de dubbele nooten, alle hoedanigheden die door eene onberispelijke manier (méthode) nog verhoogd werden. Morin stierf te Amsterdam in 1826. Hij had een goeden inborst, was gedienstig, vrolijk en zedig.

Zie Gregoir, als voren.

MORIS (R.), volgens Immerzeel een niet onverdienstelijk figuurschilder uit de school van Godfried Schalcken. Door zijnen vroegen dood zijn zijne werken hoogst zeldzaam, en heeft zijn talent zich niet volkomen kunnen ontwikkelen. Kramm deelt ons mede slechts één zijner schilderijen te kennen, voorstellende: »een oud mannetje met een uil in de hand," hetwelk behoorde tot de verzameling van Seger Tierens, advocaat voor 't hof van Justitie, en te 's Hage in Julij 1748 (n°. 166 van den Catologus) verkocht is.

Zie Kramm.

MORITZ (Anna), geb. Reyermann, echtgenoote van Louis Moritz, was, blijkens den catalogus der Amsterdamsche tentoonstelling van 1813, 1814, 1815 en 1818, eene verdienstelijke bloem- en vruchten schilderes.

De maatschappij Felix Meritis vereerde haar, in 1817, plegtig eene eereprijs voor harer fruit en bloemstukken.

Zie Kramm.

MORITZ (Louis), geboren te 's Hage den 29 October 1773, was een verdienstelijk portret- en historie-schilder. Ofschoon hij eerst eene literarische opvoeding genoot en later voor den krijgsdienst werd opgeleid, toch was in de loopbaan der kunst zijn uitslag uitnemend. Zijn uitgebreid en ongemeen talent ontwikkelde zich verbazend snel, onder de leiding van Dirk van der Aa (Haagsch kunstschilder) en door zijne vlijtige studie der natuur en gezette navolging van goede modellen. Niet alleen echter in de schilderkunst muntte hij uit; zijn talent en zijne kennis waren veelzijdig, hij was een goed werktuigkundige en heeft als zoodanig in het toezigt over de tooneelwerktuigen en sieraden, den Amsterdamschen schouwburg belangrijke diensten bewezen; boetseerde en vervaardigde beeld- en snijwerk uit hout, steen en ivoor. Hij muntte vooral uit in het schilderen van paarden, en bragt ze soms in natuurlijke grootte op het doek. Men vindt van hem vele portretten en portretstukken te Amsterdam en te Leyden, stallen met paarden, in verschillende kabinetten. Zijne *Gevangenneming van Cleopatra door Proculus*, werd door Felix Meritis met een prijs bekroond, en het pendant van die schilderij, *de dood van Marcus Antonius* behoort even als *De overwinning bij Nieuwpoort in* 1600 tot zijne verdienstelijkste kapitale historie stukken. Een zijner stukken: *De berouwhebbende Petrus*, werd in 1820 door Forsell in koper gegraveerd. Een *portret van hem*, door hemzelve geteekend, vindt men in den *Catalogus der Portretten van* F. Muller vermeld. Volgens Nagler bevind een zijner marmeren beelden zich te Munchen. Zijn *dood van Marcus Antonius* en *een Kozakken nachtleger* in het Paviljoen te Haarlem zijn uitstekende stukken, die door krachtige behandeling van 't penseel en goede ordonnantie uitmunten.

Hij was lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, honorair lid van de Koninklijke Academie der Schoone Kunsten te Brussel en lid van de Koninklijke Societeit van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent. Hij overleed den 22 November 1850 te Amsterdam, in den ouderdom van 77 jaren.

Een zijner vrienden J. L. Kesteloot, professor bij de medische faculteit te Gent, schreef zijne biographie: eene korte levensbeschrijving vind men ook in de *Konst- en Letterbode* van 1851, n°. 1. bl. 2.

Zie verder Immerzeel en Kramm.

MORKS (Barthol. Joh.), luitenant in dienst van den lande, werd bij Bergen krijgsgevangen genomen.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. Bijl. 5.

MORLOT, ritmeester in Staten dienst, was bij de verrassing van Wezel in 1629.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land.*

MORO (Antonis) werd omstreeks 1512 te Utrecht geboren, en spoedig een der beste leerlingen van Johan Schoorl, een der grootste portretschilders zijner eeuw. In vroegen leeftijd begaf hij zich tot de voortzetting zijner studie naar Rome, om de werken der groote mannen aldaar, tot volmaking zijner kunst, zich eigen te maken. In zijn vaderland weêrgekeerd werd hij hofschilder van den kardinaal Granvelle en daarna van Karel V, door wien hij in 1543 naar Portugal werd gezonden, om het portret van prinses Catharina, dochter van den koning van Portugal, de bruid van Philips II, en andere afbeeldingen van het vorstelijk geslacht te vervaardigen, (voor vier portretten, van koning Johannes, zijne gemalin Catharina, zijne jongste zuster en dochter, donna Maria, ontving hij 2400 dukaten en daarenboven heerlijke geschenken). Hier werd hij deftig onthaald, met een gouden keten van duizend gulden, ringen, medailles enz. beschonken, terwijl hij tevens tot den ridderstand verheven werd.

Vele edelen maakte van zijne aanwezigheid gebruik zich te doen afbeelden. Sommigen betaalden hem 100 dukaten voor één portret en gaven hem gouden ketenen. Na een reeks van jaren onafgebroken aan het hof werkzaam te zijn geweest, werd hij in 1554 naar Engeland gezonden om het portret van koningin Maria te vervaardigen, waarvoor hem een gouden keten van honderd pond sterling en nog honderd pond als jaarwedde geschonken werd. Na het sluiten van den vrede tusschen Spanje en Frankrijk, vertrok Moro met den koning van Spanje, en ging in dienst van Philips zelven over, die hem zoo veel bewijzen zijner gunst schonk, dat de jalouzij der hovelingen er door werd opgewekt; zelfs lichtte men de inquisitie in, dat door de meer dan gewone gemeenzaamheid van den koning met Moro, »deze laatste, te goed bekend met de Nederlandsche zaken, er hem kundig van zou maken." Eens zelfs ging het zóó ver, dat toen Moro aan het schilderen was, de koning hem op den schouder klopte. Deze lei hem uit boert den maatstok op de schouders en wel in het bijzijn van drie grandes. Dit stout bestaan zou voor hem de jammerlijkste gevolgen hebben gehad, indien een der edelen hem niet gewaarschuwd had. Onder een versierd voorwendsel en belofte van weder te komen, keerde hij naar Utrecht terug. Moro vertrok niet weêr naar Spanje terug, ofschoon Philip hem verscheidene malen door brieven liet ontbieden en hij zich zoo veel mogelijk een tijd lang wist te verschoonen, »tot dat de hertog van Alba, in de Nederlanden zijnde, die brieven ophield en Moro te Brussel in zijne dienst gebruikte ook tot naar het leven afmalen zijner bijzitten of speelmeisjes."

Behalve een menigte portretten vervaardigde hij ook vele historische stukken, die van hooge waarde en zeer zeldzaam zijn en alleen de vorstelijke gallerijen versieren. Kramm beschrijft eene schilderij van hem, in 1817 in bezit van den graaf van Brabeck op Soder bij Hildesheim. Dodt vermeldt zijne *Afneminge des Heere van den cruyce by Maria Magdalena* en *De begroetenisse van den Engel aan Maria*, door Johan van Renesse, deken van St. Jan te Utrecht in 1618 aan het kapittel van St. Jan vermaakt. Moro schilderde het portret van zijn leermeester Jan Schoorl (1558) en wederkeerig deze dat van zijn leerling. Dit laatste was in het kabinet van van der Marck te Leyden. Het koninklijke kabinet te Berlijn bezit van hem drie schilderijen, o. a. een, voorstelende niet, gelijk op den Catalogus vermeldt wordt, dat van Schorl, naar dat van Mr. *Cornelis Arendsz. van den Dussen*, *Secretaris van den Dussen.* In het koninklijk museum te Madrid zijn 13 portretten van zijn penseel, niet vermeld bij Rathgeber, die 21 stukken van hem opsomt. In het paleis te Hamptoncourt in Engeland bevinden zich de door hem vervaardigde afbeeldingen van *Maria de Katholijke*, *Karel V* en *van den hertog van Ala.* In de verzameling van Karel I was het portret van *Philips II*, *Maria*, en van *de grootouders van den hertog van Savoye.* Het laatste zijner werken was eene besnijdenis van Christus voor de L. V. kerk te Antwerpen, doch hij heeft dit sierlijk stuk niet mogen voltooijen, daar hij in 1581 overleed.

Moro was een statig, eerlijk en welsprekend man. Hij beeldde zich zelve af, en dit stuk versiert de portretten-gallerij van Europesche schilders te Florence. Kramm vermeldt nog andere portretten, van welke een bij zijne verhandeling over dezen schilder, in den *Utrechtschen Volksalmanak* 1848. Er is ook een zilveren medaille te zijner eere geslagen met het omschrift: *Antonio Mor Trai Pictor*, op de keerzijde een staande vrouw, verbeeldende de schilderkunst, rondom haar zijn eenige beelden, vaten en andere werktuigen tot de kunst dienende, geschetst.

Koning Philips overlaadde de kinderen van Moro met heerlijke geschenken en bedieningen. De hertog van Alva maakte den man zijner dochter tot ontvanger van Westvlaanderen.

Zie van Mander, Houbraken, Immerzeel, Kramm, ook in *Utr. Volksalm.* 1848; Fiorillo; *Beschrijving van Delft* (1729) bl. 26; van Mieris, *Historie van de Nederl. Vorsten*, D. III. bl. 348.

MORO (Philips), of MOR, ook MORUS van Dashorst, zoon

van More van Dashorst, door Philips II tot kanunnik van Oudmunster te Utrecht benoemd. In 1559 verzocht hij verlof en ondersteuning om zijne studien voort te zetten. Hem werd zulks toegestaan, mits hij niet naar Italie ging. Hij was echter in 1579 in het gevolg van Sebastiaan, koning van Portugal, bij Tanger in Africa. Hij beoefende, behalve de schilder-, ook de latijnsche dichtkunst.

Onder anderen schreef hij:

Trimphus pecuniae, sive Ode annalis, quam feriis Martinianis modulabantur pueri. Traj. 1577, 4°,

Naboth, Tragi-comoedia sacra. Traj. 1570—1580.

Lipsius vermeldt nog van hem een comoedia, *Vinea* getiteld, waarschijnlijk dezelfde met *Naboth.*

Zijn *Carmen ad Janum Dousam*, vindt men in *Delic. Poëtar. Ital.* T. III. p. 674.

Voorst zijn er verschillende gedichten van en aan hem in verschillende dichtbundels te vinden: o. a. in Janus Dousa *libr. V. Epigramm*, p. 129; *libr. Hendecasyll*, p. 192, 193, 164, 200, 202, en in *Lib. II Epodon Carm. III* en *Epist. IV*, 4 en 8. In de *Epistolae* van Gabbema vindt men een brief van H. Junius aan hem.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 786; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1039; Burman, *Traj. erud*, p. 234, 235; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*; van Mander, *Lev. d. Schild.*, p. 230; Graevii, *Orat. in Acad. Traj. natalem*; H. Junii, *Epist.*, p. 639 seq.; van Heussen en van Rijn, *Beschrijv. v. h. Utr. Bisdom*, D. I. bl. 561; Kramm.

MOROCOURT (Jan de), verkeerdelijk Johannes Marocurtius genoemd, was een Carthuiser, te Doornik geboren, en lang prior van een Carthuiser klooster bij Valenchiennes, en overleed er den 12 October 1546. Hij beoefende de Latijnsche poëzij.

Men heeft van hem:

Fratris Joannis de Morocourt, Nervi, Threnodia adversus Lutheranos, 1534, 4°.

Jo. Morocurtii Brunoniados libri quatuor, in quâ divi Brunonis, Carthusianorum Patriarchae, vitam, juxta narrationem Rev P. Domini Francisci a Pateo (prior van het groot Carthenser klooster, gest. 17 Sept. 1521) *carmine non contempto persequitur: in quâ quoque nihil fabulosum aut vanum reperies, sed Christiano pectore carmen dignissimum.* Antv. Petr. Crinitus 1540, gr. 4°.

Hugoniados libri quatuor. Antv. Petr. Crinitus 1540, 4°. (bevat het leven van St. Hugo, bisschop van Grenoble).

De Nativitale Domini.

De rebus yestis S. Laurentii.

Zie Petreii, *Biblioth. Cartus.*, p. 206; Sweertius, *Ath. Bat.*, p. 454; d'Oultreman, *Hist. de Valenciennes*, p. 310; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 542; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 646; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 55; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 698.

MORRE (Pieter) werd 21 van Herfsmaand 1780 te Zwol geboren, 5 Oct. 1798 soldaat bij het tweede bataillon der vijfde halve brigade Holl. infanterie, woonde de veldtogten in 1800 en 1801 in Duitschland bij, en behoorde in het kamp te Zeist onder het leger van den Franschen Maarschalk Marmont, later onder de garde van koning Lodewijk, onder wien hij in 1806 den veldtogt in Pruisen mede deed, Van de garde verplaatst bij de linie, bevorderd tot adjudant-onderofficier, woonde hij in 1809 den veldtogt in Zeeland bij. In 1810 verliet hij, na het eindigen zijner dienstverbindtenis, den krijgsmansstand, doch in 1813 kwam hij, in zijn vorigen rang, bij de gewapende burgermagt te Leyden, om de burgers met de behandeling der wapenen bekend te maken. Den 29 Aug. 1813 werd hij luitenant-adjudant, vervolgens eerste luitenant, was bij de ontruiming van Breda tegenwoordig, woonde het beleg van Naarden bij, en in 1815 den veldslag bij Waterloo, bij welke gelegenheid hij met de militaire Willemsorde vereerd werd. Inmiddels was hij tot eersten luitenant adjudant bevorderd, en in 1829 werd hij als kapitein bij de 10e afdeeling infanterie ingedeeld. In 1830 nam hij deel aan den veldtogt in Belgie, werd hij bij het kasteel van Antwerpen op het glacis van de lunet St. Laurent door een kogel getroffen en overleed den 12 van Wintermaand 1833.

Zijn portret en biografie vindt men in *Bijdragen tot Boeken en Menschenkennis*, verzameld door Schull en van der Hoop, D. II. St. IV.

MORRHE of MORRHEUS of DESCHAMPS (Gerardus), geboren te Kampen, tijdgenoot van Petrus Ramus aan de universiteit, schijnt, na zijne promotie, tot magister artium, nog een tijd lang gebleven te zijn als docent te Parijs. Als zoo veel andere geleerden, uit het Noorden en Oosten opgedaagd, heeft ook Morrhe zich in zijne oude academiestad gevestigd, en als typographus krachtig medegewerkt om de in Frankrijk achterlijke taalstudie, vooral die van het grieksch, op te beuren. Blijkens het jaartal zijner werken, was hij daar in 't zelfde jaar met den beroemden Sturm, die eerst in compagnie met Resius te Leuven grieksch had gedrukt. Op de lijst der gevierde namen van buitenlanders, als Joh. Badius, Chr. Wechelus, figureert ook die van Morrheus in de Jaarboeken der Fransche typographie, en behoorde hij als degelijk geleerde en uitgever tot de Orelli's en Krüger's zijner eeuw. In zijn lange lijst van drukwerken, chronologisch en naauwkeurig beschreven, geeft Maittaire een reeks van geschriften in 1530 en 1531 door onzen Kamper geleerde bewerkt en gedrukt. Het op den duur met de theologen der Sorbonne niet kunnende vinden, begaf hij zich naar zijn geboortestad, waar hij in 1537 in de gezworene gemeente, en van 1538 tot 1548 in den raad zat. Hij was nog in 1556 in leven.

De bibliotheek van het archief te Kampen bezit een *Lexicon Graeco-Latinum* van *Gerardus Morrheus Campensis. Parisiis apud Collegium Sorbonne a* 1530.

Onder de brieven aan Erasmus (*Ep.* p. 1751) vinden wij er één van Morrhe, gedagteekend, *ex vico Sorbonico* 30 Martii a 1532.

Zie verder Maittaire, *Annales Typhograph.*, Hagae Com. 1722; *Nederl. Spect.* 1863, n°. 39.

MORRIS (Thomas), notaris te Vlissingen, vertaalde uit het Engelsch:

John Andrews, *Hemelsche Spieghel toegesygent allen uytverkoren Kinderen Godts, inhoudende voertreffelycke Leeringen soo van de H. Oudtvaders even als vermaerste Philosophen en de geleerdste mannen der werelt.* Middelb. 1645, 8°.

John Hayward's, *Heyligdom der benaude Ziele.* Middelb. 1738, 8°.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 126; Paquot, *Mém.* T. II. p. 5.

MORSCH (Pieter Cornelisz. van der), bijgenaamd Piero. In het laatst der 16e en begin der 17e eeuw Kameraar bij de Leydsche rederijkers, werd in 1570 stadsbode en ziende dat hij zou worden afgezet, bedankte hij in September 1620. Hij was ook lid der Kamer der *Witte Accoleyen* aldaar. Op het stadhuis te Leyden wordt een boekje met zijne gedichten en zijn portret bewaard.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Schotel, *Gesch. der Rederijkers*, D. II. bl. 267.

MORT (Jakob le), zoon van een apotheker te Haarlem, werd den 13 October 1650, in die stad geboren. Acht jaren oud bezocht hij het gymnasium te Leyden, dat toen 7 klassen had. Tot zijne leermeesters aldaar behoorden Buchius en Rampius, die na eenigen tijd conrector en hoogleeraar in de poëzij geweest te zijn, in 1664 Cornelius Schrevelius als rector opvolgde. In het volgend jaar werd hij student aan de hoogeschool, en genoot vooral het openbaar en afzonderlijk onderrigt in de philosophie van de Raet en Stuart. Zich naar den wensch van zijn vader schikkende, studeerde hij vervolgens onder Coccejus, Heidanus en Hoornbeek in de godgeleerdheid, doch drie jaren later verliet hij de hoogeschool en begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij zich onder een Duitscher, doch bekwaam chemist, op de chemie toelegde, met plan, gelijk zijn vader, apotheker of wel geneesheer te worden. Na den dood van dezen vertrok hij wederom naar Leyden, waar hij zich op de genees- doch vooral op de kruidkunde en chemie toelegde. Van tijd tot tijd bezocht hij ook het laboratorium van Karel Lucas de Maets, en hielp hem bij het verrigten zijner operaties, doch in 1672 raakte hij in onmin met dezen hoogleeraar en stichtte zelf een laboratorium, dat door de studenten druk bezocht werd. Drie jaren later opende hij een winkel van artsenijen, (boutique de pharmacie) en werd door een menigte zieken, die hem wenschten te raadplegen, bezocht. Ook begon hij in hetzelfde jaar (1675) bijzonder onderwijs in de chemie, pharmacie en theoretische

en praktische geneeskunde te geven. Dit verdroot de geneesheeren, die hem, die geen doctorale graad had, het praktiseren en onderwijzen trachtten te beletten, met het gevolg dat hij in een boete verviel, doch zes dagen later (1676), verkreeg hij den graad van med. doctor te Utrecht. In Leyden weergekeerd, wijdde hij zich op nieuw aan de praktijk en aan zijne geliefde studiën, verkreeg den 28 December 1694 magtiging tot het houden van openbare lessen over de scheikunde en werd in 1702 tot gewoon hoogleeraar in dit vak benoemd. Hij aanvaardde deze betrekking met eene redevoering *De concordantia operum naturae, chymiae et medicinae*, en overleed den 1 April 1718.

Hij schreef:

Compendium chemicum (omstreeks 1680 gedrukt).

Christophori Love Morley Collectanea chymica Leydensia, id est, Maetsiana, Marggraviana, Lemortiana: trium chymiae Professorum Leydensium Opus, quingeniis et amplius processibus adornatum, ordine alphabetico. L. B. 1684, 4°.

Chemia Medico-physica, rationibus et experimentis instructa, brevi et facili viâ processus Spagyricos ritè et artificiosè ad finem perducendi normam exhibens. Cui annexa est Metallurgia contracta, succinctam Metallorum cognitionem demonstrans. L. B. 1664, 4°. fig. 1699, 4°. In 't Ned. vert. door Jacob Romain; Amst. 1696, 12°.

Metallurgia contracta, rationibus et experimentis instructa. L, B. 1696, 4°. en achter *chemia Medico-physica.*

Pharmacia Medico-Physica, rationibus et experimentis instructa, accuratiore methodo adornata, nec non observationibus medicis illustrata. L. B. 1684, 12°. Ook met den titel: *Pharmacia rationibus et experimentis auctioribus instructa, methodo Galenico-Chymicâ adornata. Seneca Epistolâ 33. Ego utar viâ veteri, sed si propiorem planioremque invenero, hanc muniam. Qui ante nos noverunt ista, non Domini nostri, sed Duces sunt.* Ibid. 1688, 12°. Opgedragen aan Gaspard van Els, heer van Swanenborg.

Chymia, rationibus et experimentis auscioribus, iisque demonstratisis superstructa, in qua malevolorum calumniae modeste simul diluuntur. L. B. 1688, 12°. Opgedragen aan Mr. Dirk van Hogendorp, heer van Steenbergen, raadsheer van den Prins van Oranje, en aan Willem van Hogendorp, Schepen van Rotterdam, Bailluw van Prinsland.

Idea Actionis corporum, motum intestinum, praesertim fermentationem delineans. L. B. 1693, 12°.

Chymiae verae nobilitas et utilitas in Physicâ Corpusculari, Theoriâ Medicâ, ejusque materia et signis, ad majorem perfectionem deducendis.

Fundamento nova-antiqua Theoriae Medicae ad Naturae operas revocata, superstructa fluido corporum exercitio, Chymiae nobilioris experientiâ suffultâ. L. B. 1700, 12°.

Oratio de concordantiae operam naturae chymiae et medicinae. L. B. 1702, 4°.

Facies et pulchritudo Chymiae ab affictis maculis purificata, ad veras naturae et suae artis leges exornata. L. B. 1712, 12°.

Een Lat. brief aan Hendrik Snellen, aan het hoofd van diens *Theoriae Mechanica Physico-Medica Delineatio.* L. B. 1705, 12°. Zijne afbeelding is onder de affagies bij P. van der Aa.

Zie Mercklini, *Lindenius renovatus*, p. 487; G. Matthiae, *Synopsis Hist. Medic.*, p. 773; Paquot, *Mém.*, T. VX. p. 136—145; Te Water, *Narratio*, p. 199; Siegenbeek, *Gesch. der Leyd. Hooges.*, D. II. bl. 164, 165, 274; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 98; Collot d'Escury, *Holl. roem;* Poggendorff, *Handwörterb. zur Gesch. der exact. Wissenschaft.;* Jöcher; Rotermund; Abcoude, *Naamr.;* Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

MORTAIGNE (Gurard, een der nederlandsche vlugtelingen, ouderling te Emden; onderhield briefwisseling met Jan Utenhoven (1557, 1558).

Zie Gerdesii, *Hist. renov. Evang.*, T. III. p. 269; *Docum*, p. 137—142; Harkenroth, *Oostvr. Oorspr.*, D. I. bl. 466; Brucherus, *Gesch. v. d. Opk. d. Kerkhervorm. in de Prov. Gron.*, bl. 125.

MORTAGNE (Hans Dideric de). Zie ORLEANS (Catharina van).

MORTEL (Jan), in 1656 te Leyden geboren, muntten uit in het schilderen van bloemen en vruchten, doch hij was niet oorspronkelijk, en hield zich nagenoeg alleen bezig met het copiëren der kunstwerken van de Heem en Mignon. Hij overleed in 1719 in zijne geboortestad.

Zie Immerseel.

MORTEL (P.). Ook deze (indien hij niet dezelfde is met Jan bovengemeld) schilderde vruchten en bloemen. Op eene verkooping te Amsterdam 1826, komt van hem voor, *verschillende vruchten*, die op een steenen tafel leggen.

Zie Kramm.

MORTELE (Hendrik Maertsz. van de), schepen van Middelburg werd, na den overgang van Zierikzee aan de Watergeuzen, door 't Spaansche bewind tot verschillende belangrijke commissiën gebruikt.

Zie 's Gravesande, *Tweede eeuwg. d. Middelb. vrijheid*, bl. 259, 261.

MORTELEQUE (Ferdinand Henri) werd in 1775 te Doornik geboren, vormde zich waarschijnlijk zelf tot kunstenaar. Hij vond de kunst uit, om op Lava van Auvergne en Volvic te schilderen en wendde deze uitvinding ook op glas, porcelein enz. aan. Op die wijze schilderde hij voor den Hertog van Berry het *inwendige eener kerk* op glas, en voor Karel X, insgelijks op glas, *een Evangelist* en een *zeestuk.*

Zie Kramm.

MORTERA (Saul), Rabbi te Amsterdam, schrijver eener Verhandeling *Over de waarheid der Mozaïsche Wet en over de Wonderdadige Voorzienigheid Gods jegens zijn Volk.* Deze Verhandeling is gericht tegen Protestanten en tegen Roomschen elk afzonderlijk, daarin wordt staande gehouden, dat gene zoowel als deze bij de volmaakte wet van God voegden, weshalven geen hunner verdiende te worden gehoord, en alleen Mozes en de Profeten moesten in eere worden gehouden.

Zie Da Rozzi. *Dizzionario Storico* Art. *Mortera;* Koenen, *Gesch. d. Jod.*, bl. 336.

MORTIER (Hieronymus du), zoon van Bruno du Mortier en Agnes de la Lacherie, werd omstreeks 1520 te Rijssel geboren, legde zich op de regtsgeleerdheid toe, kreeg een weerzin in deze studie en wijdde zich aan de fraaije letteren. Hij huwde in 1547 N. de la Capelle, geboren te Brugge, in 1562 gestorven; 2 eene jufvrouw uit Rijssel uit het geslacht van Lannoy. Hij overleed omstreeks 1580, in den ouderdom van 60 jaren aan de pest.

Zijn devies was: *Mors omnia solvit, foedera, amicitias et connubialia jura.* Na zijn dood verschenen zijne *Poëmata posthuma* in 8° (Atreb. 1620). Bij zijn leven verscheen:

De victoriâ per comitem Egmundanum, apud Gravelingam obtenta.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 389; Foppens, *Bibl. Belg.*; T. I. p. 483; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 114; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 35, 36.

MORTIER (Rumoldus du) van Douay, gaf te Parijs in het licht:

Oratio de querimoniis professionis literariae ad Aug. Thuanum.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1089.

MORTIER (Petrus) was groot-kaartenhandelaar te Amsterdam in den aanvang der 18e eeuw. Zijn portret wordt bij Muller vermeld.

Zie *Cat. van portr.*, p. 178.

MORTIER (C.) beoefende te Amsterdam de teekenkunst in den aanvang der 18e eeuw. Men heeft o. a. van hem:

De Haven en Straat van Gibraltar (met krijgsverrigtingen van 1704), *geteekent en in 't licht gebragt door J. Covens ex C. Mortier.* Amst. z. j. (na 1704) folio.

Zie *Cat. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 528.

MORTON (G.), gezant van het Prinsdom Oranje aan Willem I, hield briefwisseling met Graaf Jan van Nassau.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives*, T. V. p. 57, vv.

MORUS (Alexander), van Schotschen afkomst, werd 25 Sept. 1616 te Castres in Languedoc geboren. Twintig jaren oud, begaf hij zich naar Genève, om in de theologie te studeren. Hier ontwikkelde hij reeds vroeg ongemeene kennis, zoodat

hem het onderwijs in de grieksche taal werd opgedragen. Drie jaren daarna werd hij er tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant bij die gemeente benoemd. Zijne buitengewone welsprekendheid wekte aan de eene zijde den naijver van sommigen op, doch aan de andere zijde berokkende hem zijn gedrag omtrent de andere sekse en zijne ligtzinnige godsdienstige denkwijze vele verwijtingen. Dit belette niet dat hij veler achting genoot en men te Genève in twee partijen, een voor en een tegen den hoogleeraar, werd verdeeld. Ondertusschen vond hij een beschermer in den beroemden Claudius Salmasius, die, vermoedt men, om den Leydschen hoogleeraar Spanheim, met wien Morus reeds te Genève in onmin was geraakt, te kwellen, al zijne pogingen inspande om den laatsgemelden een leerstoel in de theologie te Harderwijk te doen erlangen. Die voorspraak zou tot het beoogde doel hebben geleid, doch de ongunstige geruchten, die omtrent Morus in omloop gingen, werkten het tegen, Spanheim zelf riep den invloed van Joannes Smetius bij de Geldersche Curatoren ter tegenwerking in, en noemde hem: „ingenium ferox, turbulentum, et nova curans, quod vix Genevensi disciplina arctissima in officio contineri potest." Schoon het beroep te Harderwijk niet slaagde, gelukte het hem zich te Middelburg tot predikant bij de Waalsche gemeente en tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te doen beroepen. Hij kwam met de uitstekendste getuigschriften van regtzinnigheid en aanvaardde in 1648 zijn ambt. Groot was de lof, dien hij als prediker mogt inoogsten, en dat hij, in weerwil der tegenwerking, die hij ondervond, in veler achting mogt deelen, bleek reeds bij zijne komst in Holland, toen hem een professoraat in de geschiedenis aan het Athenaeum te Amsterdam werd aangeboden. Zijn verbintenis met Middelburg moest hem van dien aanbieding doen afslaan, doch drie jaren later aanvaardde hij het hem op nieuw aangeboden professoraat te Amsterdam, ofschoon hij zich vroeger ongunstig over de regering dier stad had uitgelaten. Ook hier was zijn gedrag verre van onberispelijk, en zijne handelwijs zonderling. Meer en meer werd hij als onregtzinnig bekend, zelfs *zóó*, dat, toen het gerucht liep, dat hij in 1653 tot hoorgleeraar in de godgeleerdheid te Leyden in aanmerking kwam, de klassis van Dordrecht een vertoog tegen zoodanige benoeming bij de Staten van Holland inleverde. Ee eerste onaangenaamheid, die hem te Amsterdam trof, was de aanval dien hij van Milton moest verduren. Die vermaarde Engelsche dichter, welke de partij van het Parlement tegen Karel I was toegedaan, meende dat Morus de maker was van een geschrift, in 1652 te 's Hage in het licht verschenen en getiteld: *Clamor regii sanguinis ad coelum adversus parricidas Anglicanos*, waarin Morus zeer werd beledigd, die het echter alleen aan de pers had gegeven, daar Petrus Molinacus, den zoon (du Moulin) er de autheur van was. De beledigde Brit tastte Morus met een in gal gedoopte pen aan, en zóó zwart was de teekening, die hij van hem ontwierp, en de tegen hem ingebragte beschuldigingen waren zoo zwaar, dat Curatoren van het Amsterdamsch Athenaeum het zich tot pligt rekenden hunne aandacht er op te vestigen. Morus verkreeg van hen gunstige getuigschriften, en met deze en die, welke hij in vroeger tijd bekomen had gewapend, gaf hij in 1656 te Amsterdam zijn bekend geschrift *Alexandri Mori fides publica* in het licht.

Tegen het eind van 1654 verkreeg hij voor vier maanden verlof naar Frankrijk te reizen, doch hij bleef een jaar op reis en bezocht Italie. Met moeite was hij in staat deze eigendunkelijke verwaarlozing van zijn ambt te verontschuldigen, en onbegrijpelijk zou het zijn, dat hij, in weerwil daarvan de gunst der Curatoren — die zelfs zijn jaargeld, toen hij voor het beroep naar Charenton bedankte, ondervond, zoo het niet zeker was, dat hij, na zijn terugkomst, zijn professoraat met den meesten ijver had waargenomen. Zulks was echter van geen langen duur. In October 1657 schreef hij uit Middelburg aan de Amsterdamsche regering, dat hij zich, ingevolge een geheimen last, hem door den Franschen gezant du Thou opgedragen, naar zijn vaderland, begaf. Zeker is het, dat hij zich door eene redevoering, bij het vertrek van dezen Ambassadeur uitgesproken, en door andere diensten in diens gunst had gedrongen. Daniel Heinsius, die deze redevoering gehoord had, schreef aan Gronovius: „Morus disecdentem (Thuanum) oratione panegyrica prosecutus est, in qua adulationis multum, nec parum sanc eloquentiae."

De meeste aanleiding tot dit plotseling vertrek lag in het scherper onderzoek naar zijne zeden en godsdienstige denkwijze, door het Waalsche Consistorie en de Synode ingesteld. Bevreesd voor den uitslag, zocht hij eerst een geheime lastgeving van du Thou, en had hij het uitzigt te Parijs als predikant geplaatst te worden. In weerwil van den tegenstand van velen en ook van Synodale vergaderingen, mogt hij die betrekking erlangen. Ook hier verloochende zich zijn onrustig en zonderling karakter niet. Het berokkende hem veel verdriet, zelfs werd hij in zijn bediening geschorst, doch er weder in hersteld. Hij overleed den 28 September 1670 ten huize van de hertogin van Rohan. Zijn krankbed zou dat van eenen vromen, zijn sterfbed christelijk zijn geweest.

Bayle, die 's mans verdiensten op prijs stelde, legde deze getuigenis van hem af:

„Mr. Morus a beaucoup d'érudition et d'ésprit: peu de religion et de jugement. Il est malpropre, anbitieux, inquiet, changeant, hardi, presomptueux et irresolu. Il scait le Latin, le Grec, l'Hebreu, l'Arabe et ne scait par vivre."

„Fuere (schreef d'Orville) in hoc viro multae et elegantes literae, vena poëtae non proletarii, facundia admirabilis."

Hij is nimmer gehuwd geweest. Hij schreef:

De necessariâ Dei gratiâ et libero arbitrio Disp. IV sub praesidio A. Mori. Genev. 1644, 4⁰.

Oratio de pace. Genev. 1647 et 1654, 4⁰. Vert. in 't Fr. Genèv. 1647, 4⁰.

Calvinus, Orat. hist. et apol. Genevae hab. in qua Hugo Grotius refellitur. Gen. 1648, 4⁰.

Oratio de gratia et libero arbitrio contra Dion. Patavium. Mediob. 1652 (nieuwe uitgaaf van N⁰. 1 met vermeerderingen). 4⁰.

Oratio de duobus Genevae miraculis Sole et Scuto. Mediob. 1652, 4⁰.

Causa Dei, seu de Scriptura S. exercitationes Genevenses. Mediob. 1653, 4⁰.

Fides publ. contra calumnias Joh. Miltoni scurae. Hagae Comit. 1654, 12⁰.

Supplementum, ibid. 1655, 12⁰.

Notae ad quaedam loca Novi foederis. Paris. 1658, 8⁰. Londini 1661, 8⁰. Ook in *Crit. sacr. Angl.* T. X. der eerste uitg. en in *Observatt. select. in varia loca N. T.* Hamb. 1712, door Fabricius uitgegeven 8⁰, en met het *Myrothecium evangelicum* van Cameron. Saumuri 1677, 4⁰.

Eusebii Episc. Caesar. Chronicon cum aliis ejus continuatoribus, Graec. Lat. cumque notis Jos. Scaligeri. Amsterd. 1658, fol.

Ad Es. LIII de perpessionibus et gloria Messiae notae ac diatribae. Middelb. 1653, 4⁰. Amst. 1658, 4⁰.

Victoria gratiae et liberi arbitrii etc. Midiob. 1652.

Sermons sur la naissance de Jean Baptiste. Gen. 1658. 1682, 8⁰.

Soteria laus Christi nascentis, gedicht in 't Fr. overgezet door Pérachon. Paris 1665, 1609, 12⁰. Ook gedrukt met *Epicinia super Venetorum de Turcis victoria.* Paris. 1663, 4⁰. 1673, 4⁰.

Poëmata. Paris. 1669, 4⁰.

Axiomata theologica, ook in *Myrothecio evangelico.*

Fragmens des sermons de Morus avec ses dernières heures. La Haye 1685, 12⁰.

Derniers Discours. Amst. 1680, 12⁰.

Sermons et Fragmens de sermons. Gen. 1686, 4⁰.

Sept Sermons sur divers textes. Amst. 1688, 8⁰.

Sermons sur le VIII Chapitre aux Romains. Amst. 1691.

Sermons choisis sur divers textes. Gen. 1694, 8⁰.

Sermons sur le catechisme. Gen. 1695, 2 vol. 8⁰.

Sermon prinoncé à la Haye sur la mort du prince d'Orange an 1650, in het Eng. vert. door Daniel la Fite. Lond. 1694, 4⁰.

Lettre à Mestrezat.

Histoire de Genève. Ms.

Causa Dei, id est de scriptura sacra exercitationes. Mediob. 1653, 4⁰.

Fides publica contra Cl. Salmasium.

Zie van Lennep, *Memor. Amst. Ath.*, p. 51, 122, 147, 150. 166; Cocceji *Anecdota*, T. II. Ep. 176, 305; *Syloge Burm.*, T. III. p. 389; *Vita Clerici*, vóór de *Quaestiones Sacrae D. Clerici*, Amst. 1685; Miereclius, *Syntagma Hist. Eccl.*, p. 771; *Panegy-*

rique d'Alex. Morus, Amst. 1693; *Hist. de l'Edit de Nantes*, T. III, p. 315, 453, 454; Sorbiere, *Lettres LXIV*, p. 442; Tanaquil le Fèvre, *Lettres*, Liv. II. p. 157; Cottiby, *Réplique à mr. Daillé*, p. 17; *Nouv. de la Républ. des Lettres*, Mars. 1685, p. 593 (edit 2e); Daillé, *Replique au P. Adam*, P. II. p. 127; Colomiés, *Biblioth. chois.* p. 19; Milton, *Defensio pro se*, p. 28, 25, 182; Ludov. Molinaeus, *Paraen. ad aedificat.*, p. 433; *Menagiana*, p. 153; *Suite du Menagiana*, p. 82; Senebier, *Hist. litter. de Genève*; Haag, *La France protest.*, T. VIII. p. 543, 549; Symmons, *Life of Milton*; *Oeuvres mêlees de Mr. Chevreau*, p. 40, 50, 48, 49, 409; Bayle, *Dict.*, T. III. p. 20, 22 suiv.; *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr. génér.*; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hooges.*, D. I. bl. 172 verv.; Bouman, *Geld. Hooges*, D. II. bl. 134 verv.; Kist en Royaards, *Archief*, D. IV. bl. 211, D. X. bl. 316; Wagenaar, *Amsterdam*, D. XI. bl. 318; *Comp. Gelehr. Lex.*, S. 1397; Jöcher; Rotermund; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Muller, *Cat. v. portr.*; Francii *Poëm.*; Broeckhusii *Poëm.*; Hoogstratani *Poëm.*

MORUS (Philippus). Zie MORO (Philippus).

MOSA-TRAJECTO (Barth à). Zie MASTRICHT.

MOSANAS (Gerard), of van der MAESEN, in 't midden der 16e eeuw te Roermonde geboren, trad te Keulen of elders in Duitschland, in de orde der Dominikanen, vervolgens ging hij naar Frankrijk leefde sedert 1599 meer dan 15 jaren in zijn klooster te Lyon. Hij gaf uit:

Bibliotheca Homiliarum et Sermonum priscorum Ecclesiae Patrum: in quâ Euangeliorum, quae tam in officio tempori accommodato, quam in omnibus Sanctorum festis toto anno in Missâ leguntur, prout in Missali, decreto sacro-sancti Concilii Tridentini restituto, habentur: plurimaeque eorundem Patrum de iisdem conciones continentur; in quatuor partes digesta. Laurentii Cumdii, Itali, primum operâ collecta, et post ejus obitum a F. Gerardo Mosano, Dominicano Germano, ad finem usque perducta. Lugd. Officina Junctarum 1588, 4 vol. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 602; Paquot; *Mém.* T. II. p. 466.

MOSANDER (Jacobus) of Maesman, Carthuiser monnik te Keulen. Hij voleindigde na den dood van Laur. Surius deel VII der *Vitae Sanctorum.* Ook bezorgde hij een vermeerderde en verbeterde editie van het *Martyrologium Adonis.* Colon. 1581, fol. Volgens Theod. Petreius, overleed hij 1589 in Moravie.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 423; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 536.

MOSCOSO (Jan Lopes), Spanjaard, ontmoet men in het beleg van Middelburg 1573. Toen er velerlei goederen', als zout, brasiliehout, aluin, wol en andere koopmanschappen uit Spaansche schepen aldaar gelost werden, beval de gouverneur dat deze alle zouden worden aangegeven in de herberg de Goude Leeuw in den Langendelft aan Moscoso, om door hem te worden opgeteekend enz.

Zie 's Gravesande, *200-jarige ged. der Middelb. vrijheid*, bl. 351, 352.

MOSCHUS (Francois), MOUSQUET of MOUSKE, in het midden der 16e eeuw te Nivelles geboren, werd in het latijn en grieksch onderwezen, omhelsde den geestelijken stand, en legde zich op de regtsgeleerdheid toe, werd licentiaat, vervolgens doctor in de beide regten. Daarna werd hij kanunnik bij de Cathedrale van Alrecht, en in 1590 was hij officiaal van dit Kerspel. Kort daarna of ten laatste in 1596, werd hij pastoor van Armentières. In 1600 was hij nog in deze bediening en kanunnik van het kapittel Seclin. In 1613 leefde hij niet meer. Moschusi was welsprekend en vervaardigde gemakkelijk latijnsche verzen.

Men heeft van hem:

Jacobi de Vibriaco ...... libri duo, quorum prior orientalis, sive Hierosolymitanae: alter occidentalis Historiae nomine inscribitur. Omnia nunc primum studio et operâ Franc. Moschi ...... e tenebris et situ in lucem edita. Duaci 1597, 12°.

Coenobiarchia Ogniacensis, sive Antistitum Monasterii Ogniacensis catalogus, cum Elogiis. Duaci 1598, 8°. verm. door Arnold de Raisse. Ibid. 1636, 8°.

Beatorum Arnulphi Villariensis, et Simonis Alisensis, Cistertiensis Ordinis Ascetarum, nondum quidem in Apotheosin ab Ecclesiâ relatorum, mirâ tamen sanctitate suo tempore celebrium, Vitae, e situ et tenebris erutae, ac emendatae, et jam primum in gratiam pietatis studiosorum in lucem editae a Franc. Moscho. Abreb. 1600, 8°.

Apologia pro Sanctorum Reliquiis.

Eden, sive Paradisus B. Mariae Virginis.

Het is twijfelachtig of de beide laatste het licht zagen.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 234, 235; Loerii, *Chronicon Belg.*, p. 683, 684; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 248; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 522.

MOSER (Gaspard), te Maastricht geboren, op de zevende plaats te Leuven gepromoveerd, licentiaat in de godgeleerdheid, professor in het seminarie te Antwerpen, werd in 1791 president van het Bossche Collegie, kanunnik in de hoofdkerk en hoogleeraar in de faculteit der theologie. In 1794, werd hij, na alle gewoone proeven en blijken van geleerdheid, door gemelde faculteit bevorderd tot den rang van hoogleeraar. In 1797, bij de vernietiging der Universiteit, uit Leuven verjaagd, werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid in het seminarie van het bisdom te 's Bosch. Hij overleed in 1820.

Zie *Godsdienstvriend*, 1821, D. VI; Van Gils, *Meijer. Memorieboek*, bl. 254, Hermans, *Consp.*, p. 27.

MOSCH (Tobias), van 1643—1671 predikant bij de Luthersche gemeente te Woerden, was een bekwaam en geleerd man. Na zijn overlijden verscheen: *Lyck-tranen gestort over het over-lyden van den wel-hooch-geleerden eerwaerdigen en vroomen Heer Tobias Mosch, in syn leven bedienaer des Goddelycken woorts van de onveranderlycke Augsborgse confessie tot Woerden, na dien hy aldaer de Gemeente Gods woordt heeft trouwelyck voorgedragen den tydt van 28 jaren, godsalich in den Heere gerust op den 20 Januari 1671, door D. Westveen.* Woerden 1671. Uit dit gedicht blijkt, hoezeer men reden had zijn verlies te betreuren. Zijn zoon was Michael Mosch, geb. te Woerden 2 Nov. 1644, in 1667 te Enkhuizen en in 1672 te Woerden beroepen. Hij huwde Maria van Hogerschyn. Zij, en eenige andere familie-leden vereerden de Luth. kerk te Woerden met een nieuwen predikstoel. Hij overl. 1689.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. d. Evang. Luth. Kerk*, St. III. bl. 130 volgg.

MOSSCHER (Jacques de), volgens Carel van Mander een Delfsch kunstschilder, „wel geschikt tot, en ervaren in alle deelen der kunst.”

Zijn portret komt in de uitgave van diens *Levens* der schilders voor.

Zie Kramm; Muller, *Cat. van portr.*

MOSSEL (Jakob), werd te Enkhuizen geboren, kwam in 1720, in nog jeugdigen leeftijd, met het schip de Haringtuyn in O. I., werd in 1724 provisioneel assistent later assistent, in 1730 boekhouder, in 1732 tweede kommies, in 1736 kommies, in 1738 eerste kommies, in 1740 gouverneur van Corimandel, in 1744 buitengewoon-, in 1746 gewoon raad van Indie, vervolgens directeur generaal, den 1 Nov. 1750 gouverneur-generaal ad interim (na den dood van Imhoff). Hij werd den 24 van Zomermaand 1752 als gouverneur-generaal geinstalleerd, den 25 van Grasmaand 1754 door Hun Hoog Mog. tot generaal over de infanterie aangesteld, en overleed den 15 van Bloeimaand 1761 te Batavia.

Onder zijn bestuur stegen de actiën der O. I. C. van 500 tot 600. Hij beteugelde de oostersche pracht en weelde, spaarde zijn eigene schatten niet om landbouw, nijverheid en industrie aan te moedigen, ten gevolge waarvan de suikermolens (zoo noemt men daar de fabrieken wanneer men van suikerplantaadjes spreekt) aanmerkelijk vermeerderden. Hij verlevendigde ook den handel op China, en deed diens bloei en welvaart toenemen. Hij liet de hazen, patrijzen en de musch naar Java overbrengen. Zijn portret bestaat o. a. bij Du Bois, *Hist. des Gouv. gener.*, bij wien men ook een uitvoerige levensschets van dien gouverneur-generaal vindt.

Zie *Lev. v. ber. mannen en vrouwen*, D. VIII; Martinet, *Vtreen. Nederl.*; Vervolg op Wagenaar, D. VII. bl. 185; Onmiddelijk vervolg op Wagenaar, D. XXII. bl. 17, 356; *Post van den Nederrijn*, D. IV. bl. 346; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van portr.*

MOSSEL (W.), schreef:

Tegennatuurlijke vergrooting der levers, bij de runderen in 1828 in *Vee-Artsenijkundig Magazijn door A. Numan* 1830, D. II. St. II. bl. 635.

Mededeeling omtrent de jaarlijks in Friesland heerschende varkens-ziekte, zoo als dezelve, in de zomers van 1827 *en* 1828, *in de Grietenijen Oost- en West-Dongeradeel, heeft plaats gehad*, t. a. p. bl. 419.

Beschrijving van een verloskundig werktuig voor het vee, en deszelfs gebruik, t. a. p. bl. 635.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 244.

MOSSEL (KAAT). Zie MULDERS (CATHARINA).

MOSSELMAN (CORNELIS JANSEN), zeekapitein, behoorde tot het collegie ter Adm. van Zeeland, diende vele jaren op 's lands vloot, onder anderen in 1689 bij de expeditie naar Torbay. Hij bragt Willem III naar Engeland over en verkreeg daarvoor eene gouden medaille; bevond zich in 1690 weder in Staatschen dienst en streed dapperlijk in den zeeslag tegen de Franschen in dat jaar. Zijn schip was geheel reddeloos geschoten, en nogtans hield hij niet op zijn volk aan te moedigen, met den brandenden lont betuigende liever den brand in het schip te steken dan het over te geven aan den vijand. Dit was van zulk eene uitwerking, dat hij eenige vijandelijke schepen, waaronder dat van den admiraal, in den grond schoot. Bij zijne komst op de rivier van Londen genoot hij de eer dat de koning en de koningin zijn wrak kwamen zien en persoonlijk hem dankbetuigden voor zijne betoonde dapperheid, die hij nog in eene reeks van gevechten ten toon gespreid heeft. Zijne eenige dochter Jacobina was gehuwd met Marinus Jasper Warkier te Veere.

Zie *Boekzaal der Gel. Wereld* 1746*a*, bl. 584—592; de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. IV a. bl. 522.

MOSSELMANS (JAN WILLEM NIKOLAAS), studeerde te Leyden en was candidaat in de regten, toen hij den 3 October 1863, in den ouderdom van 27 jaren, overleed.

In 1858 viel hem de eer te beurt zijne verhandeling over den toestand van Frankrijk in het jaar 1678, beschreven in den trant van het derde hoofdstuk van Macaulay's *History of England*, met den gouden eereprijs bekroond te zien. In 1862 gaf hij eene vertaling van de *Gullivers Travells*, door Jonathan Swift (Haarlem bij A. C. Kruseman), een werk dat om de humoristische wendingen, in de Engelsche letterkunde, naast Sterne steeds eene plaats zal blijven bekleeden. De biographie van Swift, vóór gemeld werk van de hand des vertalers geplaatst, getuigt van zijne kennis der geschiedenis van Engeland, in het bijzonder der staatspartijen, Whigs en Torys.

Zie H. E. Moltzer, achter het slot van Mosselman's verslag der *Memoirs of the Reign of George the second*, in *Gids*, Nov. 1863.

MOSTAERT (GUILLIAUME of WILLEM), zoon van Joseph Mostaert, een diamantslijper te Antwerpen en Barbara van Trier. Onbekend schijnt het, wanneer hij Antwerpen verlaten heeft: mogelijk dat hij, die, terstond door Alva uitgebannen, tot de ijverige protestanten behoorde en dus welligt iets vroeger uit Antwerpen naar het noorden is geweken. Althans in de merkwaardige lijst der protestanten, die in Maart 1567 in laatstgemelde stad van ketterij verdacht werden, komt zijn naam niet meer voor. In 1568 werd hij met verscheiden Alkmaarsche burgers, waaronder Guilliaume van Trier, door Alva uit deze landen gebannen. Waarschijnlijk keerde hij in 1572 te Alkmaar terug, waar hij in 1573 huwde met Marijtje Hanna Paling. Reeds in het vorige jaar was hij door Sonoy tot gouverneur van Alkmaar (luitenant der stede Alkmaar) aangesteld, en den 16 Julij 1573 (toen hij bruidegom was) werd Alkmaar door des prinsen troepen bezet, en bij die gelegenheid door hen, die tegen het bezetten waren, in 't been geschoten, zoodat hij altijd daarvan mank ging.

In 1575 werd hij door Sonoy geplaatst in den zoogenoemden raad van beroerte; in Noord-Holland, waarin hij zich echter minder wreed dan de overige raden schijnt gedragen te hebben. Dat Mostaert in 't bijzonder vriendschap met Joost Huegesloot, schout van Hoorn, gehouden heeft, blijkt uit zijn testament, dat hij, in December 1576 ten huize van dien schout passeerde. Volgens Wagenaar, verliet Mostaert die regtbank, vermits hij tot ontvanger der geestelijke goederen in 't Noorderkwartier werd aangesteld; deze gevolgtrekking rust waarschijnlijk op het gezag van Hooft; doch uit de praemissen van de commissie door Leycester aan Mostaert gegeven, schijnt het dat toen eerst de administratie der geestelijke goederen onder één rentmeester is gebragt geworden, en er te voren verscheiden rentmeesters van dezelve geweest zijn. Misschien was Mostaert een van die laatste geweest; doch dan is het opmerkelijk, dat hij in 1586 op hetzelfde tractement, dat hij voorheen genoten had, is aangesteld geworden.

In 1586 werd hij notaris, en twee jaren later zond Sonoy, wiens vriend en vertrouweling hij was, hem naar Engeland, om bijstand te vragen tegen het leger des prinsen Maurits, die hem, die den eed aan Leycester getrouw bleek, in Medemblik belegerd had. Zijn sterfjaar is onbekend, doch bekend dat hij een zoon heeft nagelaten en ééne dochter, door hem Barbara genoemd, naar zijne eigene moeder. Zij huwde Jacob Coren, raadsheer in den hoogen raad van Holland en West-Friesland en schrijver van *Observationes et Consilia*, 1633.

Het portret van Willem Mostaert en zijn huisvrouw, berustten omstreeks 1820 bij den raadsheer J. Schonck te 's Gravenhage.

Zie Marcus, *Sententien van Alva*, bl. 118; Eikelenberg en Boomkamp, *Beschrijv. v. Alkmaar*, bl. 179, 210; Hooft, *Nederl. Historien*, bl. 422; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII. bl. 59, D. VIII. bl, 275, Mr. Bodel Nyenhuis, in *Zuid- en Noord-Holl. Volks-Alm.* voor 1845, bl. 166 volgg.; Schotel, *Kerkel. Dordr.*, D. I. bl. 112.

MOSTAERD, MOSTERD of SINAPIUS (CHRISTIANUS), ook Christianus Sinapius, en »Corstiaen de predikant" genoemd, waarschijnlijk te Venlo geboren, komt voor onder de eerste predikanten te 's Hertogenbosch, waar hij, met Hermanus Moded en George Sylvanus diende. Vervolgens ontmoeten wij hem, na Jacobus Michael en Petrus Bloocius, als leeraar te Obermormpter. Van daar begaf hij zich naar Wesel, waar hij, in Nov. 1568, de kerkvergadering bijwoonde en hare handelingen onderteekende. Van Wesel vertrok hij naar Venlo, waar hij in 1572 den dienst waarnam. In 1573 kwam hij te Dordrecht. Eene maand na zijne aankomst was hij scriba der classis van Zuid-Holland, die toen (20 en 21 April 1573) hare eerste vergadering hield te Bommel, en den 27 October van dat zelfde jaar, der vergadering te Gorcum gehouden. In 1574 diende hij eenige maanden te Geertruidenberg. Den 8 Maart 1575 was hij voorzitter der classicale vergadering te Dordrecht, en in 1576 begaf hij zich naar Wesel om zijne vrouw en kinderen, die hij, vóór hij naar Venlo vertrok, veiligheidshalve had achtergelaten, af te halen. Bij deze gelegenheid verzocht hem de kerkeraad, om naar een vroom en godvruchtig predikant om te zien, wijl de gemeente een derden predikant behoefde. Den 21 April 1577, reisde Christianus naar Gouda om de vergadering der classis bij te wonen, en in Maart 1578 naar Oudewater, waar hij te gelijk met Laurentius Copicanus beroepen was. Volgens Kinschot zou hij slechts weinige maanden te Oudewater in dienst zijn geweest, maar, volgens van Bemmel, tot het jaar 1587, toen hij naar Medemblik werd beroepen. In 1589 vertrok hij van daar naar Amersfoort, en in 1590, bij leening, naar Leeuwarden, waar men hem in 1591 beriep, doch werwaarts hij niet vertrok, wijl de regering te Amersfoort hem weigerde te ontslaan. Hij overleed in den nazomer van 1595. Te Water noemt hem een »welbeproefd en godvruchtig man." Hermannus Moded en Petrus Dathenus waren zijne vrienden. Zijne vrouw heette Geert Jacobs.

Zie Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 24; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. I. bl. 529; Beverwyck; *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 352; Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht*, bl. 667; I. van Nuyssenberg, *Beschrijv. v. Geertruidenberg*, bl. 188; Kinschot, *Beschrijv. v. Oudewater*, bl. 44; van Bemmel, *Beschrijv. v. Amersf.*, D. I. bl. 155; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. V. bl. 459; *Nederl. Archief*, D. II. bl. 17; van Rheenen en Voet, *Naaml.* bl. 59; Laurman, *Naaml. d. Cl. v. Leeuw.*, bl. 6; Soermans, *Kerk. Reg.*; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 111 volgg., D. II. bl. 756; A. Rutgers, *Naaml. der Predik.*, achter zijn *Tweede eeuwgetijde van Amersfoorts hervorming*; Te Water, *Tweede Eeuwg. geloofsb.*; Ens, *over de Formul.*, bl. 289, 290; Veeris, *Verm. Kerkelijk Alphab.*; de Jong, *Naamlijst v. Gelderl.*; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XXII. fol. 35; M. Schookius, *de Canon. Ultraj.*, p. 451; *Repertorium Consistoriale Dordracenum*, Ms.

MOSTAERT, MOSTERD of SINAPIUS (Mr. Daniel), doctor in de wijsbegeerte, werd in 1679 onderregent van het Staten Collegie, en in 1685 tevens buitengewoon hoogleeraar in de zedekunde te Leyden. Hij overleed 22 Oct. 1688. Boxhorn hield op hem een lijkrede, die, onder anderen, bij wijze van uittreksel, te vinden is vóór D. Sinapii, *Dissertt. Ethicae*, *L. B.* 1645, 12°.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leyds. Hooges.*, D. I. bl. 113, 149, D. II. bl. 120, 121, 287; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 121; Kist en Royaards, *Hist. Archief*, Ser. I, D. VII. bl. 125, Sec. II, D. IV. bl. 176.

MOSTAERT of MOSTERT (Reinier), burger te Amsterdam, maakte zich door zijne dapperheid beroemd in den oorlog met de Gelderschen.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterdam*, D. II. bl. 545, 447.

MOSTAERT, MOSTAERT, MOSTERD (Daniel), secretaris van Amsterdam, in de eerste helft der 17e eeuw, vriend van Vondel, die hem zijn fraai dichtstuk *De Roomsche Lier* heeft toegewijd. Niet minder bevriend was hij met Reael, Barlaeus en anderen zijner beroemde tijdgenooten, vooral met Hooft, wiens geschiedkundige werken hij met Baak nazag. Meermalen ontmoeten wij hem in den vriendenkring op het slot te Muiden.

Hij was ook zeer ervaren in het latijn en Vondel behulpzaam bij het overzetten der Classici. Hij was een liefhebber en beoefenaar der Nederduitsche poëzij, en gaf in 1640 een treurspel, *Marianne* getiteld, in het licht.

Ook verscheen er van hem een werkje getiteld: *Nederduytsche Secretaris oft Zendbriefschrijver*, Amst. 1635, 24°. *Met het tytelboecken*, Amst. 1649; *verm.* Amst. 1656 m. portr. 24°. In de door van Vloten uitgegeven brieven van Hooft, komen twee brieven van dezen aan hem voor, en meermalen wordt in de brieven van en aan den drost loffelijke melding van hem gemaakt. Uit een brief van Vondel aan Hooft, d. 26 Julij 1648, blijkt dat hij toen gestorven en in de Nieuwekerk te Amsterdam begraven was. Er bestaat nog van hem in hands.:

Handvesten der stad Amsterdam, waar agter een Alphabeth op de oudste previlegieboeken ter secretarie berustende.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. IV. bl. 454; Vondel's *Werken*, (uitg. van v. Lennep) (Reg.); *Bloemkrans van verscheid. gedichten*, bl. 105; G. Brandt, *Leven van Vondel*, D. I, bl. 821; Hooft, *Brieven*, (uitg. van Vloten), D. II. bl. 337. 378, D. III. bl. 542, 610, D. IV. bl. 205 volgg.; Koning, *Slot van Muiden*, bl. 76; Koning, *Catal.*; Kobus en de Rivecourt.

MOSTART (Frans), te Hulst, in Vlaanderen, geboren, wiens vader uit Holland afkomstig en kladschilder was, woonde te Antwerpen. Hij schilderde landschappen en kwam in 1555 in het schildersgild. Hij overleed echter vroegtijdig.

Men vindt van zijn penseel voortbrengselen in de kunstgalerij te Weenen.

Zie Immerzeel en Kramm.

MOSTART (Gilles), tweelingbroeder van den eersten, op wien hij zóó geleek, dat zij niet te onderscheiden waren. Ook hij werd in 1555 te Antwerpen lid van het gild.

Hij vervaardigde vele kunstige werken van historiëlen aard, ook wel eens poteige voorstellingen, daar hij geestig en van een kortswijligen aard was. Onder anderen schilderde hij eens een hel, waarin hij zich zelven voorgesteld had, met een zijner bekenden op het tiktakbord spelende.

Hij had geen vermogen, en bij het naderen van zijn einde, zeide hij, dat hij zijne kinderen de geheele wereld met al haren overvloed naliet, en zij dus maar handen uit den mouw hadden te steken. Hij overleed den 28 Dec. 1598 in hoogen ouderdom. Kramm stelt de geboorte van beide broeders tusschen 1520 en 1525. Hij schijnt een zoon te hebben gehad, ook Gilles geheeten, in 1612 als meesters zoon in het gild te Antwerpen ingeschreven. In het Museum te Antwerpen is een stuk van hem, voorstellende acht portretten, waarvan er zeven in het zwart, met geplooide halskragen en het achtste in misgewaad. Kramm beschrijft een door hem geschilderd triptikon. H. Hondius, P. de Jode, Jan en Raphael Sadeler en H. Wierix hebben naar hem gegraveerd. Zijn portret, door Hondius naar S. Frisius, is met een Lat. gedicht van Lampsonius versierd. Naar dit is het portret, in de 8e uitgave van van Mander, vervaardigd.

Zie van Mander, Immerzeel en Kramm.

MOSTART (Jan) of SINAPIUS, werd in 1474, en niet, gelijk sommigen beweerden, in 1499 te Haarlem, uit een aanzienlijk geslacht geboren. Daar oefende hij zich onder Jacob van Haarlem, en verder naar de natuur in de teeken- en schilderkunst, werd een bekwaam portretschilder, edelman en hofschilder van de landvoogdes Margaretha. Daar hij zeer gelukkig in het treffen van gelijkenissen was, verkreeg hij overvloedig werk, inzonderheid van den hoogen adel. Doch zijn geest wist een hoogere vlucht te nemen, en hij gaf meermalen proeven van ongemeene verdiensten in het bewerken van onderwerpen uit de H. S., die meest alle voor altaren bestemd waren.

Ten tijde van Carel van Mander berustten bij zijn kleinzoon Nicolaas Suiker, schout van Haarlem, menig belangrijk stuk van zijn penseel, zoo als het *Banket der Goden; een West-Indisch landschap met naakte figuren; de portretten van Jacoba van Beijeren en Frank van Rinsche*, en zijn eigen levensgroot portret (doch zie Kramm). Op het koninklijk Museum te Berlijn berusten twee fraaije stukken van zijn penseel, *Maria voor een tapijten behangsel gezeten, houdende het kind op haren schoot*, en *Eene rust op de vlugt naar Egypte*. In den grooten brand te Haarlem, zijn vele zijner werken verloren gegaan, daar zijn huis met al wat er van hem was overgebleven, door de vlammen werd verteerd.

Hij overleed te Haarlem omstreeks 1555. Maarten Heemskerk getuigde van hem dat hij alle oude meesters, die hij gekend had, verre overtrof.

Zie van Mander, Immerzeel, Kramm en aangeh. schrijvers.

MOSTART (Michel). Alex. Pinchart zag, bij Dr. Stevens te Antwerpen, een lief klein gebeeldhouwd statuetje van ivoor, voorstellende de H. Maagd, afkomstig uit een godsdienstig vrouwengesticht, waarvan het wapen op het voetstuk, mede van ivoor, is afgebeeld. In het binnenste der kroon, die zij op het hoofd draagt, leest men den naam van den kunstenaar Michel Mostart, en het jaartal 1671.

Zie *Messager des Sciences*, 1858, p. 99; Kramm.

MOSYN, MOZYN of MAZYN (Michael), omstreeks 1630 te Amsterdam geboren, werd een bekwaam graveur, wiens werken zeer geacht zijn, doch weinig voorkomen.

Hij gaf in het licht:

Het Driekoningenfeest, naar J. v. d. Velde; in fol.

St. Fiacre, Belijder, in 4°. P. Mariette exc.

St. Thomas de Villeneuve, aalmoesen uitreikende, in 4°. idem, idem.

Eene slapende Venus, naar J. A. (?) Backer, in fol. obl.

Venus op de wateren, door de Liefde vergezeld; naar den zelfden in fol. idem.

Ariadne zit verlaten op een rots, op het eiland Naxos; naar J. de Backer, in fol. idem.

Een groep Saters of Bacchutaen; naar C. Holsteyn, gr. in fol. idem.

Een Sater-familie in een bosch, naar denzelfden, gr. in fol.

Twee Nymphen, aan den kant eener rivier gezeten, waarin zij zich willen baden; naar Guil. Poelenburg, kl. 8°. obl.

Zes stuks kindergroepen, naar G. van Eechout, in 8°.

De vier hoofdstoffen, door groepen kinderen voorgesteld; naar C. Holsteyn; gr. in fol. 4 stuks.

De vergoding van den vice-admiraal Marten Harpertsz. Tromp, daaronder een zeeslag, die aan R. Nooms, gezegd Zeeman, wordt toegekend, gr. in fol.

Portret van J. Cats, naar Moonincx, in fol.

J. Cats, door Geniussen gedragen, naar A. van der Venne, in ovaal. Titelplaat vóór Cats' *Werken*, bij Schipper, 1654, in fol.

Jan van Galen, vice-admiraal, in ovaal, naar H. van Aldewereld, in fol.

Dezelfde; kniestuk, met historisch bijwerk, naar J. Livens, in fol.

M. A. de Ruyter; naar H. van Aldewereld, in fol.

Dezelfde; naar G. van Eeckhout, gr. in fol.

Dezelfde; naar Rembrandt, in fol.

Cornelis Tromp, vice-admiraal, naar C. van Eeckhout, in fol.

Jacob van Wassenaar, vice-admiraal, in fol.

Jan en Cornelis de Witt; naar H. van Aldewereld, in fol.

Zie Immerzeel en Kramm.

MOTE (Jean de la), dominikaan, overste van het klooster te Valenciennes, leefde in den aanvang der vorige eeuw.

Men heeft van hem:

Recueil des indulgences, privilèges, et statuts de la confrèrie de Notre-Dame au Saint Rosaire, Mons 1609. 12°.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 670.

MOTMAN (G. W.), drossaard der vrijheid Rozendaal, en rentmeester van de domeinen van Willem V te Breda, ijverig Oranjeman, die in 1787 te Breda plegtig des Prinsen verjaardag vierde, en de patriotten tegenwerkte. Hij werd beschuldigd van een som van *f* 100,000 genoten te hebben voor het beloven van protectie aan de geëmigreerden uit de Oostenrijksche Nederlanden (1792). Van de Spiegel noemt hem »den befaamden Motman," en voegt er bij: »bekend is het, dat deze door zijne frequente apparitie ten deezen tijde in Brabant, de aandagt van allen, en zelfs van het ministerie tot zich getrokken heeft; zelfs werden, toen ter tijde, de wissels op hem geëndosseerd, onder voorwendsel, dat het penningen waren uit de administratie der domeinen van zijn hoogheid, proflueerende."

Zie *Verzameling van stukken in de zaaken van L. P. van de Spiegel*, bl. 37; R. L. Bouwens, *aan zijne committenten*, bl. 328; *Vervolg op Wagenaar*, D. XIX. bl. 357, 358; D. XXIII. bl. 268, volg.

MOTMAN (Gerrit Willem Casimier van), administrateur van 's compagnies provisie-magazijnen te Batavia 1803—1807, vervolgens onder het bestuur van Daendels, prefect of resident der Jakatrasche bovenlanden, en gedurende de eerste jaren na de wederovername onzer Indische bezittingen, in 1816, resident van de Preanger regentschappen, overleden te Buitenzorg den 25 Mei 1821, oud 49 jaren. Zijne weduwe was R. J. Bangeman.

Part. berigt.

MOTTE (Valentin de Pardieu, genaamd heer de la), graaf van Ekelsbeke, in Vlaanderen, een Franschman van geboorte. In 1553, nog zeer jong zijnde, begaf hij zich reeds met zijn vader in het leger. Van sergeant opgeklommen tot den rang van kapitein, ging hij in Nederlandsche dienst over. Hij stond in Nederland in groot aanzien en werd den 1 Sept. 1577 tot generaal van de artillerie benoemd. In die betrekking was hij bij het leger dat voor Gemblours geslagen werd, week daarop naar Vlaanderen, en ging, om welke redenen dan ook, over naar de Spanjaarden. Hij gaf in 1579 Grevelingen, waarvan hij gouverneur was, aan de Spanjaarden over, en trachtte in 1585 Oostende te verrassen, doch werd met groot verlies en zelf zwaar gewond, terug geslagen. In 1587 werd hij voor Sluis zeer zwaar gekwetst, en in de belegering van Douslens, in het jaar 1595, werd hij door een musketkogel in het hoofd zoodanig gekwetst, dat hij spoedig daarna overleed.

Hoewel hij door zijne dapperheid en schranderheid van geringen stand tot de hoogste waardigheden was opgeklommen, zelfs tot den grafelijken stand verheven werd, wordt hij gezegd in eene groote mate trotsch en wreed te zijn geweest. Als zeer ijverig Roomschgezind, beging hij vreeselijke wreedheden op de Gereformeerden. Hij liet eene dochter na, die ongehuwd overleden is. Hij teekende de Unie van Brussel in 1577.

Zie *Vorst., Held., Staatsm.*, D. II. bl. 85; de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 77—79.

MOTTE FOUQUÉ (Baron Heinrich August de la), zoon van een Franschen refugé uit een oude familie in Normandië, die, ten gevolge van de herroeping van het edict van Nantes, Frankrijk had verlaten, werd in 1698 te 's Hage geboren. Hij was bij Frederik de Groote, toen hij als kroonprins te Rheinsberg resideerde, en lid van den »geheimen Ritterbund," door Frederik gesticht, waarin 12 der vertrouwdste vrienden waren opgenomen. Fouqué droeg den bondsnaam van *le Chaste*. Hij bleef tot zijn dood toe een der geliefdste vrienden van den koning, onderscheidde zich in den 7-jarigen oorlog, vooral te Landshut.

Zie Dr. E. Vehse, *Gesch. d. Preuss. Hofs und Adels u. d. Preuss. Diplomatie.* T. III. S. 202.

MOUBACH (Abraham), vertaalde:

Naauwkeurige beschrijving der Godsdienstplegtigheden van alle volkeren (van B. Picart.) Amst. 1727. 6 d. m. pl.

Jean Labadie, *Zegepraal van den Godsdienst, m. aanm.* Amst. 1726.

C. G. Zorgdrager, Bloeijende opkomst der Aloude en Hedendaagsche Groenlandsche visscherij — Met bijvoeging van de Walvischvangst, in haare hoedanigheid, behandelingen, 't scheepsleven en gedrag, beschouwt. 's Hage. 1727. 4°. m. pl. 2e dr.

Verhandeling over de kanary-vogels. Amst. 1717. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 364; *Navors.* D. VI. bl. 296; Rotermund.

MOUBLET (J.), gaf in het licht:

Verhandeling over de afzetting der Dye in het gewrigt. 1760. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 364.

MOUCHE ( ), een schilder te Amsterdam. Kramm vermeldt van hem een teekening, voorstellende: *Een schilder met palet op een ezel gezeten*, die hem, als de waarheid, naar den tempel der verbeelding voert; achter hem een schrijver, door figuren omgeven, onder aan staat *Le Triomphe du vengeur d'Homère.*

Zie Kramm.

MOUCHERON (Pierre), zoon van Jean de Moucheron, vrijheer van Boulac, Moucheron, Corbu en Limiere, gelegen in het voormalig gouvernement van Isle de France, en van Margaretha de Cononos, werd in 1508 geboren in Normandië, vestigde zich te Middelburg, en huwde aldaar in 1534 met Isabeau de Gerbier, dochter van Antoine de Gerbier, mede geboren te Middelburg in 1518. Zij schijnen zich uit Middelburg naar Antwerpen verplaatst te hebben, en stierven beide aldaar, hij vóór 1567, zij in 1568, achttien kinderen nalatende, waaronder:

MOUCHERON (Balthasar de), ook genaamd Bernard de Moucheron, voornaam koopman in het laatst der 16e eeuw te Middelburg en Veere gevestigd, die zich in 1594 met Jan Jansz. Carel en Dirk van Os vereenigde, om een noordelijken weg naar de O. I. te zoeken. Gezamentlijk droegen zij de kosten der reis van Willem Barentsz.

Zijn wapen vindt men afgebeeld op eene afbeelding van *Annabon* in de *Eerste reyse van Joris Spilbergen*, voorkomende in *Begin en Voortgangh v. d. O. I. Compagnie*, D. I. bl. 12. Van hem stammen o. a. af de hertogen van Dorset, Graven van Middlesex enz.

Zie Kist en Royaards, *Arch. voor kerkel. gesch.* D. IV. bl. 164; *Inleid. tot de O. I. Voyagien; Kort verhaal der reize van Willem Barentsz getogen uit het journaal van Gerrit de Keer;* Valentijn, *O. en N. O. Ind.*; Dodt van Flensburg, in *Verhandel. en berigt. van het zeewezen*; Scheltema, *Peter de Groote in Zaandam*; J. Bouman, *Gesch. v. d. Beemster*, Kramm; *Navorscher*, D. IV. bl. 159, 344, D. VII. bl. 81; 's Gravesande, *Tweeh. jarige ged. der Synode van Wesel.* bl. 71; J. C. de Jonge, *Opkomst v. h. Ned. gezag in O.-I.* D. I. bl. 109—120, 143, 220, vv.

MOUCHERON (Pierre de), broeder van den vorige, behoorde tot het gezantschap naar Engeland, en had vier vrouwen, bij de derde, Catharina Segillom, Balthasar, geb. te Arnemuiden 1587, trouwde 3 April 1619 te Amsterdam Cornelia van Broekhove of van Brockhoven, die hem 6 kinderen schonk, onder welke

MOUCHERON (Frederik de), in 1633 niet te Edam (zoo als Immerzeel wil) maar te Emden, waarheen zijn vader, om de religie gevlucht was, geboren. Te Amsterdam werd hij voor de kunst door Jan Asselyn opgekweekt, en tot een uitmuntend landschapschilder gevormd.

Toen hij den ouderdom van 22 jaren had bereikt, begaf hij zich, tot voorbereiding zijner studien, naar Parijs, waar hij zich vooral bezig hield met het afteekenen van boomen, planten, gebouwen, gedenkteekenen, fonteinen en soms geheele landstreken, waarvan hij partij trok in zijne keurige landschappen, die door Theodorus Helmbreker, Adriaan van de

Velde en Jan Lingelbach zijn gestoffeerd. Immerzeel schrijft: „Zijn kunstwerk is lieflelijk van koloriet, zijn voorgronden zijn helder, zijne verschieten nevelachtig; zijn boomloof is teeder en los behandeld; zijn penseel is vrij en aangenaam, soms echter is zijn kleur wel wat te geel of te groen.”

Het Haagsche Museum bezit twee landschappen van zijn penseel, het een door Lingelbach, het ander met jagers, door A. v. d, Velde gestoffeerd.

Op de verkooping van Goll werd voor een *Landschap* met figuren van den laatsten *f* 1400 op die van Muller, een door den eersten gestoffeerd, *f* 2,620.— betaald. Er is slechts een door hem geëtst prentje bekend, voorstellende een *Boomrijk landschap*, een allereerste druk gold bij den Grave von Fries, *f* 57,— en een nieuw opgewerkte druk *f* 30.—.

Na eene langdurige afwezigheid vertrok Moucheron naar Antwerpen, van waar hij zich naar Amsterdam begaf, en in 1686 overleed. Hij huwde in 1659 Maria Joudreville, die hem elf kinderen schonk.

Zie Immerzeel en Kramm.

MOUCHERON (Izaak de), zoon van den vorige, werd in 1670 te Amsterdam geboren, en door zijn vader voor de kunst opgekweekt. Den ouderdom van 26 jaren bereikt hebbende, vertrok hij naar Italië, en het was bijzonder te Rome, en hare omstreken, dat hij de schilderachtigste voorwerpen voor zijn teekenpen vond. Te Amsterdam teruggekeerd, beschilderde hij de zalen der aanzienlijken in het ronde met Italiaansche landschappen, die door hemzelven, Jacob de Wit of Verkolje werden gestoffeerd. Hij schilderde ook kabinetstukjes met dergelijke onderwerpen. Op de verkooping van de Haas gold er een, *gestoffeerd met een drift beesten*, *f* 270.— en op die van Cremer, *een Italiaansch landschap*, *f* 400.—. Volgens Immerzeel was hij vindingrijk in 't ordonneren, en verkreeg hij dientengevolge te Rome den bentnaam van *Ordonnantie*. Zijn kleur en penseelsbehandeling zijn prijsselijk, en hij was bijzonder ervaren in de regels der bouw- en voortzigtkunde. Zijne teekeningen zijn fraai en worden duur betaald. Zoo gold op de verkooping van Eyl Sluyter 2 *Gezigten te Rome*, met inkt, *f* 181.—. Ook etste hij eenige *Arcadische landschappen*.

Kramm vermeldt:

Verscheyde schoone en vermaakelyke gezigten van Heemstede, gelegen in de provincie van Utrecht, door J. M. Amst. bij de wed. Visscher.

Eenige landschappen naar G. Poussin. 10 st. fol.

Zaalstukken, in het huis van den heer D. B. Mesquita enz. (een stel van vier stukken.)

Tuingezigten met figuren en gebouwen. fol.

Idem in fol. oblong.

Gezigt te Amsterdam met de opgerigte illuminatien bij den ontvangst der Moscovitische gezanten in 1698.

Een landschap met een groote slak in het midden (zeldzaam.)

Zijn portret gaat uit in zwarte kunst, in 4°. Naar dit portret is dat bij van Gool, Descamps en Immerzeel voorkomt. Er kwam een geschilderd portret van hem voor bij J. van der Marck te Leyden, door J. M. Quinchard geschilderd. Hij huwde te Amsterdam in 1718 Anna van Bockum. Hij overleed aldaar 20 Julij 1744.

Zie Immerzeel, Kramm, van Gool, *Lev. d. Schild.* D. I. bl. 362 enz.; Wagenaar, *Amsterd.* D. XI. bl. 436; Kobus en de Rivecourt, Kok, Muller, *Cat. v. portr.*

MOUCHERON (Henricus de), vriend van Bodecherus Banningius, studeerde te Leyden, en verdedigde onder Jacobus Maestertius een *Disputatio de natura feudorum.* Hij leefde in de eerste helft der 17e eeuw. Banningius wijdde hem twee latijnsche zangen.

Zie zijne *Poëm.* L. B. 1637, p. 86, 140.

MOULIN (Pierre du), of Molinaeus, zoon van Joachim du Moulin en Françoise Gabet, weduwe du Plessis, werd den 18 October 1568 op het kasteel van Buhy geboren. In den Bartholomeus-nacht werd hij, die toen slechts 4 jaren bereikt had, en zijne broeders, door een oude dienstmaagd van zijn vader gered. Na te Sedan en Parijs gestudeerd te hebben, begaf hij zich naar Engeland, waar hij vier jaren de lessen der hoogleeraren te Cambridge bijwoonde. Van dáár begaf hij zich naar Leyden om Franciscus Junius te hooren. Op reis leed hij schipbreuk, en verloor hij al zijne boeken, 't geen hem aanleiding gaf tot het vervaardigen van een gedicht, *Votiva tabella* getiteld, waarmede hij den grondslag van zijn toekomenden roem legde. Vier en twintig jaren oud, werd hij hoogleeraar in de wijsbegeerte te Leyden, en opende zijne lessen over het *Organon van Aristoteles*, die door Grotius werden bijgewoond. Zeven jaren later in 1599, werd hij tot predikant te Charenton beroepen, doch volgde kort daarna de prinses Catherine, als hofprediker, naar Lorraine. Na haar overlijden vatte hij zijne betrekking te Charenton weer op en vervulde ze 21 jaren, schoon hij daar menige vervolging moest doorstaan, en zijn huis tweemaal werd geplunderd, en sloeg het beroep als hoogleeraar te Saumur en (tweemaal) Leyden af. Moulin nam, gelijk de meeste predikanten, geen deel aan de staatkundige twisten onder Hendrik IV en Lodewijk XIII. Slechts éénmaal werd hij (1605) naar eene staatkundige bijeenkomst te Châtellerault afgevaardigd, doch speelde er geen belangrijken rol. Hij liet ook niet van zich spreken op de nationale synode van Gap, en het was eerst op die van Privat, in 1613, dat hij invloed op de vereffening van godsdienstige geschillen begon uit te oefenen. Met de predikanten Louis, La Fayette en te Frauchein belast om de redenen vóór en tegen de doopsbediening bij of zonder de predikatie te bedienen, stelde hij een uitvoerig rapport op, door Aymon, met de *Actes du Synode, à l'abrogation de l'article du Synode national de Saint-Maxent*, is uitgegeven.

Niemand verlangde meer naar eene vereeniging der verschillende protestantsche kerken dan koning Jacobus, die in 1615 du Moulin uitnoodigde naar Engeland over te komen. Hij werd er met veel eer ontvangen, men schonk hem eene prebende van 2000 livres, en de universiteit van Cambridge gaf hem den titel van doctor. De vrucht dezer reis van drie maanden was een plan van vereeniging, dat Blondel in zijne *Actes authentiques* heeft opgenomen. „On y remarque (schreef Haag) une modération si eloignée du caractère de Moulin, qu'on doit necessairement y reconnaître l'influence du roi Jacques.

De kerken van Frankrijk wenschten du Moulin in 1618 naar de Synode te Dordrecht te zenden, doch Lodewijk XIII verbood hem er zich heen te begeven. Hij vergenoegde zich een memorie in te zenden, waarin hij verklaarde Arminius en zijne leerlingen te verachten. Geen wonder dat de Gomaristen hem een leerstoel te Leyden aanboden. Du Moulin poogde van zijn tijde de Dordtsche Canons in de kerken van Frankrijk in te voeren, en hij liet ze in de daad door de nationale synode van Alais, van welke hij voorzitter was, doch niet zonder hevigen tegenstand, bevestigen. Kort na zijn terugkomst uit Engeland werd hem te Parijs berigt dat Buckingham een brief, door hem aan den koning van Engeland geschreven, waarin hij hem schreef dat de protestantsche kerken het oog op hem gevestigd hielden, aan Lodewijk XIII had ter hand gesteld. Hij vlood naar Sedan, waar hij door den hertog van Bouillon en de akademie met open armen werd ontvangen en terstond tot hoogleeraar in de godgeleerdheid werd benoemd.

Toen Lodewijk XIII in 1623 zijne toestemming niet wilde geven dat hij naar Parijs mogt wederkeeren, deed hij een tweede reis naar Engeland, op verzoek van koning Jacobus, die hem wilde gebruiken om den kardinaal du Perrin te antwoorden en hem een verblijf en een jaarwedde schonk. Ook werd hij tot leeraar bij de Fransche gemeente te Londen benoemd. Na den dood van Jacobus (1625) keerde hij naar Sedan terug, waar hij op nieuw den koning verzocht naar Parijs te mogen komen. Zijn verzoek, door de synode nationaal van Chartres ondersteund, werd hem toegestaan. Bij het uitbarsten van den oorlog in 1628 verwijderde hij zich, hetzij op bevel van het Gouvernement hetzij uit eigen beweging. Uit een brief, voorkomende in de *Mémoires de la Force*, blijkt, dat hij in de maand November van dat jaar te 's Hage was. Later keerde hij naar Sedan terug, waar hij 11 Maart 1658, in den ouderdom van 90 jaren stierf.

In hetzelfde jaar gaf een anoniem schrijver in het licht:

Les dernières heures de M. du Moulin, ensemble le recueil de plusieurs vers faits à sa mémoire. Charenton 1658. 4°.

Spanheim noemde hem: „*Acutissimus et eruditissimus theologus.*” John Bates prijst hem ook zeer „*mirum* (zegt hij) *ingenii acumen: severum nonnunquam irâ aut impatentiâ oblustatum.* Hij was een onvermoeid kampvechter, niet slechts tegen de Roomsch-Catholijke, zoo als Cayet, Coëffeteau,

Cotton, J. Journé, Gondier, du Perrin, la Milletière en anderen; maar ook tegen zijn geloofsgenooten, zoo als Tilenus, Amyraut, Testard, Grotius en anderen.

Hij gaf in het licht:

Elementa Logicae. L. B. 1596. 8°.

Dit boekske heeft 13 uitgaven gehad en is in het Fransch overgezet. Paris 1624, in 12°. Sedan 1628. in 8°. Gen. 1631. in 8°., en in 't Engelsch. Lond., 1624. in 8°.

De relatis. L. B. 1597. 4°.

De indole et virtute. L. B. 1597. 4°.

Narré de la conférence verbale et par écrit tenue entre M. M. du Moulin et Cayet, par Archibault Aduire, gentilhomme écossais 1602. 8°. Gen. 1633. 8°.

Nouvelles briques pour le bastiment de Babel, c'est à dire erreurs nouvellement forgez pour establir la grandeur de l'évesque de Rome. La Roch. 1664. 8°. Sedan. 1624. Gen. 1637. 8°.

Accroissement des eaux de Siloë pour èteindre le feu du purgatoire et noier les satisfactions humaines et les indulgences papales. La Roch. 1604. 8°. 1608. 8°. Gen. 1614, 1628, 1631. 8°.

Défense de la foy catholique contenue au livre du roy Jacques I contre le réponse de Coëffetau. La Roch. 1604. 8°. Paris. 1612. 8°. *Nouv. édit. revue et augm.* Gen. 1624, 1631 8°. in 't Eng. vert. Lond. 1610 in fol. in 't Lat. Lond. 1614. 8°.

Tractatus de peregrinationibus, altaribus et sacrificiis Christianorum cum Gregorii Nysseni epistolâ de euntibus Ierosolyma, latinè versa et notis illustrata. Paris 1606. 8°. Hanov. 1607. 8°. Jenae. 1719. 4°.

Trente-deux demandes proposées par le P. Cotton avec les solutions; item soixante quatre demandes proposées en contreéchange. La Roch. 1607. 8°. Lond. 1614 en 1615. 4°. Gen. 1625, 1659. 8°.

Apologie pour la sainote Cène du Seigneur contre la présence corporelle et la transubstantiation; item contre les messes, sans communicans et la communion sous une seule espéce. La Roch. 1607, 1609. 8°. Gen. 1608, 1610, 1660, 8°. in het Hgd. vert. Francf. 1644, in 't Eng. Lond. 1612. 4°.

Les eaux de Siloë pour éteindre le feu du purgatoire et noïer les traditions, les limbes, les satisfactions humaines et les indulgences papales, contre les raisons d'un cordelier portugais défendues par trois écrits intitulés, le 1er le Torrent de feu, le 2e la Fournaise ardente, et le 3e le Feu d'Hélie. La Roch. 1608, 1610, 8°.; Vert. in 't Eng. Oxon. 1642. 8°. Antwoord op de aanvallen tegen *l'Accroisement* enz.

Véritable narré de la conférence entre les sieurs Du Moulin et Gontier, secondé par Mme la baronne de Salignac 1609. 8°. Gen. P. Aubert, 1635. 8°. Gen. 1660. 8°.

Response aux lettres du sieur Gontier. 1609. 12°. Gen. 1635. 8°.

Theophile ou traité de l'amour divin. La Roch. 1609. 12°. 1610. 12°., met het volgende. Gen. 1624. 1652, 8°.

Heraclite, ou de la vanité et misère de la vie humaine. Volgens Aymon 3e edit. 1610. 12°. meermalen te Genève herdrukt, in 't Hoogd. vert. door de prinses van Anhalt in 1617, door Jacobi in 1621, en door Besoldus. Straatsb. 1627. 12°. in het Eng. door Darcy, Lond. 1624. 8°. en door l'Estrange, Lond. 1652. 8°.

Anatomie du livre du sieur Coëffetau, intitulé: Refutation des faussetés, contenues en la 2 édition de l'Apologie de la Cène. Sedan. 1610. 8°. Gen. Aubert 1610. 12°. 1625, 1633. 8°.

Lettres à M. M. de l'église romaine 1611. 4°. Vert. in 't Eng. Lond. 1623. 12°.

De l'accomplissement des prophéties où est montré que les prophéties de Saint Paul, de l'Apocalypse et de Daniel touchant les combats de l'Eglise sont accomplies. La Roch. 1642. 4°. Gen. 1612. 8°. Sedan 1624. 8°. Gen. 1634. 8°., in 't Eng. Oxon. 1642. 8°.

Actions de grâces du P. Gontier au R. P. Viseur pour avoir entrepris sa defense contre le sieur Du Moulin et répondu à ses demandes touchant l'antiquité. 1612. 8°.

Copie de la lettre écrite contre Tilenus, aux ministres de France. Paris 1613. 8°.

De monarchia temporali pontificis Romani liber, quo imperatoris, regum et principum jura adv. usurpatores papae defenduntur. Lond. 1614. 8°. (Gen.) 1644. 8°. Francof. 1766. 8°.

Défense de la confession des églises réformées de France par les quatre ministres de Charenton, Montigny, Durand, Du Moulin et Mestrezat, contre les accusations du sieur Arnoux Jésuite. Char. 1617. 8°. Gen. 1625. 8°. Oxon. 1620. 4°. met een

Sermon sur Rom. I : 16, prêché à Greenwich par Du Moulin en présence du roi Jacques.

De la juste providence de Dieu, traité auquel est examiné un escrit du sieur Arnoux par lequel il prétend prouver que Calvin fait Dieu auteur du péché. La Roch. 1617. 8°. herdrukt met *le Sainct réveil spirituel* en *La Copie d'une lettre à un sien ami en Hollande.* Gen. 1624. 8°. Gen. 1632, P. Aubert, 8°. Gen. 1659. 8°.

De la toute puissance de Dieu et de sa volonté, traité auquel est exposé comment la toute-puissance de Dieu et sa volonté doivent régler notre foy au point du saint Sacrement. La Roch. 1617. 9°.

Fuites et evasions du sieur Arnoux Jésuite. Charent. 1618. 8°.

Véritable narré de la conférence tenue entre les sieurs du Moulin et de Raconis. La Roch. 1618. 8°. Gen. P. Aubert. 1637. 8°.

Boualier de la foy, ou défense de la confession de foy des églises réformées du royaume de France contre les objections du sieur Arnoux Jésuite. Char. 1618. 8°. Sedan 1622. 8°. Gen. 1639, 1670, 8°. Paris 1646. 8°. in 't Hgd. Kleef 1620. Basel 1628.

De la vocation des pasteurs. Sedan. 1618. 8°., *Nouv. edit. rev. et corr.* Sedan 1648. 12°. Gen. 1631, 1672. 8°. in 't Hgd. Franckf. 1619.

Anatome arminianismi, seu enucleatio controversiarum, quae in Belgio agitur, super doctrina de providentia, de praedestinatione, de morte Christi, de natura et gratia et de conversione. L. B. 1619. 4°. in 't Eng. Lond. 1620. 4°.

Conseil fidèle et salutaire sur les mariages entre personnes de contraire religion. Charent. 1619. 12°.

Des traditions et de la perfection et suffisance de l'Ecriture Sainte. Sedan 1621. 12°. 1631. 8°. In 't Eng. Lond. 1632. 8°.

Suite du Juge des controverses. Sedan 1630. 8°.

Theses Theologicae de naturâ Ecclesiae. Sedan 1624. 4°.

Lettre escrite à un de son troupeau, sur la calamité présente. 1621. 8°. Gen. 1637. 12°., achter *Nouvelles briques etc.*

Prière et meditation de l'ame fidelle sur l'affliction présente de l'Eglise ensemble les prières de matin et de soir. Sedan 1622. 12°.

Mogelijk hetzelfde werk met

Saintes prières plus divines traités. Gen. 1624. 24°.

Du combat Chrestien ou des afflictions à MM. de l'Eglise reformés de Paris. Sedan 1622. 12°., 4e edit. *revue et augm.* Gen. 1632. 8°., *revue et augm.* Quevilly, 1671. 18°., in 't Eng. Lond. 1636. 2 vol. 8°.

De ecclesiae visibilis dignitate. Sedan 1622. 4°.

De notis verae ecclesiae. Sedan 1622. 4°.

Theses theologicae de peccato mortali et veniali. Sedan 1622. 4°.

De obidientiâ et potestate, nec non de voto obedientiae monasticae. Sedan 1623. 4°.

Ode dedié à la mémoire de feu mll. le duc de Bouillon. Sedan 1623. 4°.

Réponse à quatre demandes faites par un gentilhomme du Poitou. Sedan 1623. 8°. Gen. 1624, 1633. 8°.

Sermon sur Daniel IX : 1—9. Sedan 1623. 16°.

Elementa philosophicae moralis. In 't Fr. door Moulin zelven vert. Sedan 1621. 12°. Rouen 1629, 12°. Gen. 1627. 12°. Gen. 1627. 8°. Paris 1634. 12°.

Sermons sur quelques textes de l'écriture sainte. Gen. 1625, 1636. 8°.

De cognitione Dei tractatus. L. B. 1625. 24°. 1629. 16°. Vert. in 't Fr. Charent. 1625. 16°. Ook door Simon Goulart, 1637. 12°. In 't Hgd. door Jacobi. Leipz. 1694.

Familière instruction pour consoler les malades. Gen. 1628. 8°. 1636. 8°.

Nouveauté la papisme opposée à l'antiquité du vray Christianisme. Sedan 1627. fol. Gen. 1627. 2 vol. 4°., 1633. 4°. Vert. in 't Hgd. door Stutzing, Wesel 1632, en in 't Eng. Lond. 1662. fol. De uitg. van 1633 is de beste.

L'anti-barbare ou du langage étrange et incognue tant ès prières des particuliers qu'au service public. Sedan 1639. 8°. Gen. 1629. 8°. Vert. in 't Eng. Lond. 1630. 8°.

Oratio de laudibus theologiae. Sedan 1622. 12°.

Thesium theologicarum de peccato originali pars tertia, in quâ disseritur quo pacto peccatum originale transeat ad posteros, nec non de poenâ originalis peccati etc. Sedan 1629. 4°.

Enodatio gravissimarum quaestionum de providentiâ Dei, statu innocentiae, peccato originali, libero arbitrio, praedestinatione et perseveratione electorum. L. B. 1632. 8°.

Lettre a M. de Balzac. Gen. 1633. 12°. 1637. 8°. met den brief van Balzac.

Réponse à la lettre de M. de Balzac. 1633. 8°. Gen. 1637. 8°.

Iconomachus, seu de imaginibus et earum cultu. Sedan 1635. 8°.

Lettre à M. de la Milletière. Sedan 1635. 12°. met de brieven van Rivet en de la Milletière.

Jugement sur le livre du sieur de la Milletière. 1636. 12°.

Anatomie de la Messe ou est montré, par l'Escriture-Sainte et par les tesmoignages de l'ancienne Eglise, que la Messe est contraire à la Parole de Dieu. Gen. 1636 2 vol. 8°. Gen. 1638. 8°. Leyde, Elzevir, 1638 12°. Vert. in 't Lat. door Louis du Moulin. L. B. 1637. 8°.

Hyperaspistes seu defensor veritatis adv. calumnias et opprobria ingesta in veram religionem a Sylvestro Petrâsanctâ jesuitâ. Gen. 1636. 8°.

Oppositions de la parole de Dieu, avec la doctrine de l'Eglise romaine. Gen. 1637. 8°.

Collection of some romish tenets contrary to the word of God. Lond. 1640. 4°., door Watt aangehaald.

Seconde lettre à M. de la Milletière. Sedan 1638. 8°.

Lettres au Synode d'Alençon, en 1637, touchant les livres d'Amyraut et Testard, ou examen de leur doctrine. Amst. 1638. 12°.

Deuxième partie de l'Anatomie de la Messe, contenant la messe en franç. et en latin, avec un commentaire, ou sont décrites les diverses espèces de Messes, avec les mystères et cérémonies et origine de chaque pièce de la Messe. Sedan 1639. 12°. Vert. in 't Eng. Lond. 1644. 2°. De beide deelen vereenigd 5e edit. Charent. 1647. 8°. Gen. 1655. 8°.

Vates seu de praecognitione futurorum et de bonis malisque prophetis, lib. IV. L. B. 1640. 8°. 2e edit. *augm. d'un livre.* Gorinch. 1672. 8°.

Justification contre les impostures de Léonard le Maire, dit Limbourg. Charent. 1640. 8°. Gen. 1659. 8°.

Strigel adversus (H. Grotii) *commentationem ad loca quaedam N. T. de antichristo.* Amst. 1640. 8°.

Dit boek, door Barbier verkeerdelijk aan den zoon van du Moulin toegeschreven, verscheen onder den pseudoniem van Hippolytes Frouton Caracotta.

Le Capucin, traité auquel est descrite l'origine des Capucins et leurs voeux, règles et disciplines examinées. Sedan 1641. 8°. Gen. 1641. 8°. In 't Hgd. vert. Bazel 1642. Deze satyre, door beulshanden verbrand, is zeer zeldzaam.

Réponse au livre du Cardinal Du Perron, intitulé: Replique à la réponse de Jacques I, roy de Bretagne. Gen. 1641. 8°.

Trois sermons faits en présence des pères Capucins, sur Rom. XII: 1 et Matth. XVIII: 15—17. Charent. 1641. 8°. Gen. 1641. 8°.

Méditation pour se préparer à la sainte Cène. Charent. 1643. 12°. *Item edit. augm.* Charent. 1655. 8°.

Dix décades de sermons. Gen. 1645—1654. 10 vol. 8°.

Elementa Logicae, Physicorum et Ethicorum. Amst. 1645. 8°. In 't Fr. vert. Gen. 1660. 8°.

Eclaircissement des controverses salmuriennes ou défense de la doctrine des églises reformées. Leyd. 1648. 8°. Gen. 1649. 8°.

Judicium P. Molinaei de Mosis Amiraldi libro adv. Spanheimium, seu pro Dei misericordia et sapientia et justitia apologiae lib. III. Rot. 1649. 8°.

La vie et la réligion de deux bons Papes, Leon I et Grégoire I, où est montré que la doctrine et réligion de ces pontifes tant célèbres est contraire à la réligion romaine de ce temps. Sedan 1650. 8°. Gen. 1659. 8°.

De poenitentiâ et clavibus liber. Sedan 1652. 8°.

Sermon sur Rom. VIII: 15. Sedan 1661. 8°.

Exhortation faite à ses enfans peu de temps avant sa mort. Charent. 1651. 8°. in 't Hgd. Zurich 1663. 12°.

Sermons sur divers textes. Gen. 1661. 8°.

Méditation sur la grande maladie qu'il eut les années 1625, 1626. Sedan 1662. 8°.

Réponse à Samuel Langle (de l'Angle), *ou est contenue la doctrine de M. Amyrault* (zonder jaar of plaats).

Nog worden hem toegeschreven:

Meditationes in Ps. CXXIII adv. J. Perronium, episc. Eburoniensem (volgens Meursius geschreven gedurende zijn verblijf te Leyden).

Dialogues rustiques pour ceux qui sont dans des pays éloignés de la prédication de la parole de Dieu. Charent. 1627. 8°. Rotterd. 1711. 8°.

Lettres de réconciliation à M. Amyraut.

Examen du livre du R. P. L. Joseph de Morlais, capucin.

Testament d'une mère a son fils à naître.

Lettre à M. Drelincourt sur l'imposture découverte du prétendu ministre Villeneuve.

Distiques de Caton en vers latins, grecs et franc., suivis des quatrains de Pibrac, en prose grecque par du Moulin, le tout avec des trad. interlineaires, par Boulard Paris an II. 8°.

Aymon schrijft hem het *Journal du Capucins* toe, doch dit is van Clouet. Ancillon noemt hem den schrijver van *l'Anticotton*, doch men is het vrij eens, dat César de Plaix, sieur de l'Ormoye, advocaat van het parlement te Parijs, er de autheur van is.

Jöcher vergist zich door du Moulin de verhandeling *de fide justificante* toe te schrijven, waarvan zijn zoon de autheur is. Haag twijfelt of hij ook wel de schrijver zou zijn van *l'Appellation d'Angleterre* en der verhandelingen *de ultimis temporibus contra Bellarminum* en *Du vray amour, consistant en aumone et charité.* Haag vermeldt nog andere geschriften van hem op de artikels *Bouju, Bourguignon, Cappel, Dreincourt.*

Brieven van M. berusten in het Britsche Museum (mss. Burney, Vol. 369—371). In *Bulletin de la société du Prot. Franç.* komt voor:

Lettre inédite de P. M. à André Rivet (1621) *et de Balsace etc.*

In het Nederd. werden vertaald:

Nieuwigheid des Pausdoms. Utrecht 1658. 2 d. 4°.

Vreede der ziele. Amst. 1728—1740.

Tien stigtelijke predicatien. Amst. 1657. 8°.

Overdenkingen en Gebeeden. Amst. 1726. 8°.

Schat des geloofs. Delft 1670. 8°.

Toetssteen der bezwaarden conscientie. Amst. 8°.

Bijtend zout op den Slekkenhoorn der Jesuiten. Dordr. 1650. 8°.

Onderwijzinge van 't Sacrament des H. Avondmaals. Arnh. 1609. 8°.

Van de ijdelheid des menschelijken levens. Leyd. 1710. 8°.

Verscheidene aandagtige Godzalige tractaten. Amst. 1622. 12°.

Tegen de onbekende taal. 12°.

Afgrond van Gods Barmhartigheid. Utr. 1607. 12°.

Van de Christelijke strijd en van de kennisse Gods. 's Gravenh. 1667. 12°.

Merg des Nieuwen Verbonds. 4°.

Seekere weg tot saligheid. 4°.

Ontleeding der misse. Amst. 1659. 8°.

Van de vrije wille. 8°.

Balsem Gileads. 8°.

Overdenkingen of gebeeden op elken dag van de week. Amst. 1694. 12°.

Raad voor een ongelijk huwelijk. 12°.

Kort begrip der reeden-konst. 12°.

Waare wijsheid die van boven is, over Jacobus III: 13 *en* 14. 12°.

Troost der zieke zielen, of weg des Hemels. Amst. 1670. 12°.

Drie sermoenen of predicatien gedaan in tegenwoordigheid der vaderen Capucijnen. Hoorn 1650. 12°.

Geestelijke Leydsman. 12°.

De schat der liefde Gods. 1644. 12°.

Noodzakelijkheid des gebedts. 12°.

Den Capucyn, zijnde een tractaet, in 't welcke den oirspronck van de Capucynen, ende haerlieder beloften, regels en disciplines beschreven en geexamineerd worden. Rott. A°. 1654.

Sleutel des Hemels. 12°.

Nieuwejaars geschenk. 12°.

Goddelyke Aanspraak in 't klaaghuis tot troost der zieke zielen op den weg des Hemels. Amst. 1682. 12°. m. kap. pl.

Verhandeling van de vreede der ziele, ende vergenoeging des

geestes; mitsgaders overdenkingen en gebeden op elken dag van de weeken. Neffens eene voorbereiding tot het H. Avondmaal, in 't Nederd. overgezet door H. Dullaert. Amst. 1680. *De laatste druk verbet.* Amst. 1700. 8°. *»een overkostelijk gerigt voor vrome zielen.*"

De *Dict. de la Noblesse*, en Toustain-Fronteboso, schrijver eene genealogie van de familie Toustain, door de vrouwen aan die der Moulins verbonden, meldt, dat P. d. M. in 1599 huwde met Marie de Colignon, en dat hij, als weduwnaar, in 1623 hertrouwde met Sara de Geslay, dochter van Louis de Geslay en Martha de Bussy. Zijn tweede vrouw schonk hem een zoon, Daniel, die zich in Bretagne vestigde, zich de heerlijkheid van Brossay, bij Vannes aanschafte, en gedurende vele jaren gouverneur van het kasteel Josselin was. In 1672 huwde hij Esther Uzille, dochter van Jan, heer van Kervelher, die hem verscheidene kinderen schonk, o. a. Pierre Daniel en Etienne. Hij ging, bij de herroeping van het edict van Nantes, tot de R. K. kerk over.

Uit zijn eerste huwelijk zijn drie kinderen bekend, Pierre, Louis en Cyrus.

Cyrus werd te Parijs geboren, studeerde te Leyden, en werd in 1637 predikant te Châteaudun. Hij gaf een paar werken in het licht. Zijne dochter Susanna huwde Basnage. Pierre werd in 1660 geboren, studeerde te Sedan en te Leyden, vertrok van daar naar Engeland, waar hij zijne studien voortzette, werd gouverneur van Richard Boyle en diens broeder, keerde naar Holland terug, promoveerde er tot doctor in de godgeleerdheid, keerde wederom naar Engeland, en vestigde zich, schoon kort, in het graafschap Cork, in Ierland. Vervolgens werd hij predikant te Oxford, werd door de universiteiten van Oxford en Cambridge tot doctor benoemd. In 1660 benoemde hem Karel II tot hofkapellaan en prebendarius van Canterbury, waar hij 20 Oct. 1684 overleed.

Haag geeft een lijst zijner schriften.

Zie *Vitae select. aliquot virorum, qui doctrinâ, dignitate aut pietate inclaruerunt*, p. 697—716; *Alma Acad. Leid.*; Meursii, *Ath. Bat.* p. 175; *Ill. Acad. Leyd. icones*, p. 44; Pope Blount, *Cens.* p. 958, 959; *Anti-Molinaeus*; Morhofius, *Polyh. Litt.* VI. C. IV. § 17; p. 545, 546; Crenii, *Animadv. Philol.* P. I. p. 70, 71; P. II. p. 55; P. VIII. p. 130 seq. P. XIII. p. 115; J. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. III. p. 394, 395; Freheri, *Theatr.* P. I. Sect. III. p. 401, 402; Gottl. Kranzius, *ad Conringium Saec.* XVII. C. I. p. 191; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. V. II. p. 1448; B. G. Struvii, *Bibl. libr. rar. Theca* II. ap. 239, 288; *Imagines Boissard.* P. VI, T. XVIII; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 179; *Anal.* p. 582; *Bibl. Brem.* Cl. V. p. 337, 338; *Recit des dernieres heures de P. d. M.* Sedan 1658. 8°. Gen. 1666. 12°.; *Legende dorée de P. d. M. contenant l'histoire de sa vie et de ses écrits*, Paris 1641. 8°. (une diatribe très virulenté dont l'auteur est resté inconnu); Haag, *La France Protest.* vv.; Ancillon, *Mélang. Biogr. Univ. Nouv. biogr. génér. Le Protest.* N°. 4, 5, 7, 10; *Bibl. rais.* T. XIII. p. 372; *Cat. de la Bibl. Wal. à Leide*, 1e supplem. p. 36, 2e supplem. p. 49; *P. d. M. oder Molinaei Vaters und Sohnes, auserlesene zur Andacht und Erbauung dienliche geistreiche Schriften, sämtlich aus denen originalen ins Teutsche grösten theils zum ersten mahle, theils aber auffs neue mit möglichster Accuratesse übersetzt, auch mit nöthigen Anmerkungen, ausführlichen Register, und glaubwürdiger Lebensbeschreibung derer beyder Herren du Moulin versehen von M. Joh. Daniel Jacobi.* Leipz. 1721. 4°. Baur, *Handwb.*; Jöcher; Rotermund; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II. (Reg.); Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. I. bl. 91, 114, 115; D. II. bl. 78, 79; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 141; Glasius, *Godgel. Ned.*; Rabus, *Boekz. v. Europa* 1694, bl. 171; 1700, bl. 545; *Cat. v. Godgel. boeken* van F. Muller, bl. 96; Abcoude, *Naaml. v. boek.*; *Aanh.* 3e Aanh. Arrenberg, *Naamr.* bl. 364, 365; *Cat. de Crane*, p. 30, 35; *Cat. J. van Voorst*, T. I. p. 142, 148, 203; Niceron, T. XXXIII; Moreri; Kok; Hoogstraten; *Woordenb. der Zamenl.*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; A. M. à Schurman, *Opuscula*, p. 277; Muller, *Bibl. v. Pamfl.* D. I. bl. 166, 167, 171, 172, 176.

MOULIN (Maria du), dochter van P. du Moulin, de oude, gehuwd met Simon de Bohé, was zeer ervaren in de wijsbegeerte en hebreeuwsche taal, en hield met A. M. van Schurman briefwisseling. Zij werd door de prinses van Oranje tot directrice aangesteld van een pensionaat van »demoiselles refugiées sans fortune."

Zie Jöcher; Rotermund; Haag; A. M. à Schurman, *Opuscula*, p. 309; Schotel, *A. M. à Schurman*; Niceron, *Mém.* T. XXXIII. p. 97.

MOULIN (Wolfgang du), werd in 1728 uit Hessen-Cassel als predikant bij de Waalsche gemeente te Leyden beroepen, en overleed den 4 Maart 1745.

Haag schreef: »W. d. M., de Hessen-Cassel, pasteur des églises Wallonnes de Delft et de Leyde."

Hij schreef:

La Religion revelée, ou Recueil de Passages de l'Ecriture Sainte, sur les vérités et les devoirs du Christianisme, à l'usage des Catéchumènes. Leide 1742. 12°. 2 Part.

Hij was gereed de laatste hand te leggen aan eene *Histoire des projets qui ont été formés, pour reunir les Calvinistes avec les Lutheriens*, toen hij stierf.

Zie Haag, *La France Protest.*; *Bibliothèque Raisonnée*, T. XXXI. p. 150, suiv.; *Lijst van predikanten te Leyden*, achter de *Orde der Feest- en Lijdensteksten* (Leid. 185?) bl. 142; *Cat. de la Bibl. Wall. à Leide*, p. 35: Jöcher.

MOULIN (Pieter du), bediende van den graaf van Arlington, deelde Willem III, uit Londen, in 1674, het hof- en staatsnieuws mede. De Staten van Holland verstonden dat hem *f* 1600 uit de secrete correspondentie-penningen behoorden te worden toegelegd, sommigen noemen hem secretaris van Willem III. In 1676 werd hij gouverneur van Suriname. Hij overleed een jaar daarna.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 342, 343; Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 287, 288.

MOULIN (Andreas du), was notaris en schreef:

De lichtmis of mal mortje mal kindje, klsp. Amst. 1687. kl. 8°.

Polyxena, trsp. in hs. op de Bibl. v. Letterk. te Leyden.

Volgens Witsen Geysbeek, ook een *herderspel op muzyk.*

Zie Witsen Geysbeek, *A. B. C. Woordenb.* D. IV. bl. 456; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden*, D. I. b. bl. 147; D. II. bl. 479.

MOULIN (du), leermeester van Willem I, die veel bij hem vermogt, werd in 1562 door hem naar Rome gezonden om het invoeren van nieuwe bisdommen te beletten. De prins en de markgraaf van Bergen op Zoom, gaven hem brieven mede aan de voornaamste staatsdienaren van het pauselijk hof, voorzagen hem van een goede som geld, en het uitzigt op een goede belooning, zoo zijne zending gelukte. Doch de gouvernante, hiervan kennis gekregen hebbende, deed in allen spoed den Spaanschen gezant te Rome waarschuwen, ten gevolge waarvan zijne zending mislukte.

Volgens anderen, zonden de Staten van Brabant hem naar Rome, en later naar Parijs om met de regtsgeleerden te raadplegen over hetgeen hun te doen stond.

Zie Beaufort, *Lev. v. Willem I*, D. I. bl. 266, 267; van Groningen, *Kort Verh. van de invoering der Bisdommen in Nederl.*, bl. 28.

MOULIN (C. D. du), geboren in den jare 1728, werd, na verschillende opklimmingen, luitenant-generaal der infanterie, in 1744 directeur-generaal der fortificatien en chef van het geniewezen in de Vereenigde Nederlanden. Hij overleed te Dordrecht den 21 Maart 1793.

Zijn gesteendrukt portret, naar M. J. de Man, door J. Z. Mazel, bestaat in folio.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te land*, D. II, bl. 381; van Hall, *Lev. en karakter van den L. Adm. van Kingsbergen; Nederl. Jaarb.* 1793, D. I. bl. 594.

MOULIN (Ferdinand Jacobus du), zoon van den vorige, geboren te 's Hage den 13 October 1776, werd luit.-gen. in Pruissischen dienst, en generaal der infanterie, en overleed te Luxemburg 16 Junij 1845.

Zie *Herinnering aan Ferdinand Jacobus Du Moulin, koninklijk Pruissisch generaal der infanterie*, 's Bosch 1848. Zijne biografie vindt men ook in de *Rec. ook der Recens.* 1850, bl. 423—430, door A. J. P. Storm de Grave.

MOULIN (Evert), lakenhandelaar en ijverig naspoorder der oude geschiedenis te Kampen; hiervan getuige zijne *Historische Kamper kronyk*, eerst achter den *Kamper Almanak*, later afzonderlijk (Kampen 1839 12°.) gedrukt. Hij was vader van een zoon en vier dochters.

Zie *Konst- en Letterb.* 1856, N°. 28.

MOULIN (Jurjaan), zoon van den vorige, werd in 1798 te Kampen geboren, bragt door eigen oefening het, in de ken-

nis van vreemde en eigene taal en letterkunde, tot een merkwaardige hoogte. Zoowel de beide beschaafde talen der oudheid en de hoofdwerken harer schoone letteren waren hem bekend en door ijverige studie eigen geworden, als ook genoegzaam alle, zoo Noord- als Zuid-Europeesche talen en haar schoonste geschriften door hem beoefend en gelezen waren. Onder al de schrijvers van alle die talen was er echter geen, die een ijveriger lezer en grooter bewonderaar in hem vond, dan de groote dichter, van wien hij ook zelf meerdere stukken, in getrouwe en gelukkige vertolking, op Nederlandschen bodem heeft overgebragt. Ook zelf beoefende Moulin de poëzij met gelukkig gevolg, getuige, behalve zijne reeds vermelde vertalingen van Shakespeare, zijne beide geestige hekeldichten, de *Rotsgalmende Rekelzang* en *Opgerakelde Navonkeling*, waarin hij de overdreven staats- en kerkbegrippen van Bilderdijk, te gelijk met de in het oog loopende zwakheden zijner dicht- en schemp-manier treffend deed uitkomen. Ook in verschillende onzer jaarboekjes en maandschriften vindt men verdienstelijke dicht- en prozastukken van hem, zoo als in *de Muzen-*, *Overijsselsche-Volks-almanak* enz. in het *Athenaeum*, *Tijdschrift voor wijsbegeerte*, *Rec. o. d. Rec.* (1831 N°. 2 *en 3 over de voortgang der zedelijke beschaving des menschdoms*) in de *Navorscher*, onder de letteren J. M. Twintig jaren was hij de redacteur van de *Kamper Courant*. Hij overleed te Kampen 24 Junij 1856.

Hij gaf in het licht:

Spiritus Lenis (J. M.) Rotsgalmende Rekelzang of Minneklagt, uitgeboezemd door eenen Ridder van den Domper. Kampen 1827, eerst geplaatst in het *Mengelwerk* van de *Arnhemsche Courant.*

Mijn leeftijd, eene opgerakelde navonkeling. Ald. 1829.

Op de uitgetrokken schutterij. Kampen 1831. 8°.

Macbeth, treurspel van W. Shakespeare uit het Eng. in de versmaat v. h. oorsp. vert. en opgeh. Kampen 1825. 8°. 2e dr. 1845. 8°. 3e dr. Haarlem 1858. 8°.

Othello, de Moor van Venetiën, u. h. Eng. van W. Shakespeare. 3e dr. Haarlem 1857. 8°.

Proeve eener metrische vertaling van W. Shakespeares tooneelspel, de Storm. Kampen 1836. 8°.

De Storm, Romeo en Julia, n. h. Eng. van W. Shakespeare, 2e dr. Haarlem 1858. 8°.

(Met de laatste uitgaven der Macbeth en Othello uitgegeven onder toezigt van Dr. J. van Vloten.)

Remonstranten te Kampen, eene geschiedk. schets. Kampen 1853. 8°. (*Alg. Konst- en Letterb.* 1854. n°. 43.)

Voorts een stukje over *Shakespeare tegen A. van der Hoop*, een eerste deeltje *Bibliografische aanteekeningen*, beide bij van Hulst te Kampen, en een *Inleiding* en *Aanhangsel* op de vertaling van *Hamlet*, door Roorda van Eysinga.

Zie *N. Amsterd. Courant* 28 Junij 1856; *Levensschets*, door Dr. J. van Vloten, in *Konst- en Letterb.* 1856, N°. 28; *Navorscher*, D. VI. bl. 360; D. VII. bl. 92; D. VIII. bl. 270; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. Ib. bl. 183; D. II. bl. 7; D. III. bl. 106, 168, 365.

MOULLART (Matthijs), geboren te St. Martin bij Aire in Artois, trad in de orde der Benedictijnen, studeerde te Leuven in de godgeleerdheid, werd licentiaat, keerde naar zijn klooster terug, van hetwelk hij eerst prior, later abt werd (1565). Toen hij in 1577 met Querin Douillet, abt van Liesses, als gezant der Waalsche provinciën in Spanje was, benoemde hem Philips II tot bisschop van Arras (1575). Hij wilde die betrekking echter niet aanvaarden, tenzij hij ontslagen werd van een aanzienlijke jaarwedde die de laatste bisschop Frans Richardot aan den kardinaal Granvelle moest betalen. Zulks werd hem toegestaan, en hij in 1577 gewijd. Hij overleed 11 Julij 1600, in den ouderdom van 80 jaren, te Brussel, waarheen hij zich begeven had om eene vergadering der Staten bij te wonen. Zijn lijk werd naar Arras overgebragt en onder een prachtige tombe begraven.

Hij gaf in het licht:

Statuta Synodi Dioecesanae celebratae Atrebati, praesidente in eâ Reverendissimo in Christo patre ac D. D. Matthaeo Moullartio, anno 1584. Atrebati 1585. 4°.

Breviarium ad usum Atrebatensis Ecclesiae, jussu reverendissimi in Christo Patris etc. emendatum Regiaci Atrebatum.

Zie Locrii, *Chron.* p. 691; Raessii, *Belg. Christ.* p. 322—324; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 868; *Gallia Christ.* T. III. p. 98, 126, 349, 350; Paquot, *Mem.* T. I. p. 210, 211.

MOULINGHEM (J. B.), in 1754 te Haarlem geboren, was als violonist aan het orchest der *Comedie Italienne* te Parijs verbonden, kreeg in 1809 een pensioen voor zijn lange en goede diensten, en overleed in 1819.

Men heeft van hem:

Nymphes de Diane, représenté à Paris.

Six Quatuors, Par. chez Louis.

Symphonie à gr. orch. Paris, chez Beyer.

Zie Gregoir, *Biogr. des Art. Mus. Neerl.* p. 134.

MOULINGHEM (Lodewijk), broeder van den vorige, in 1753 te Haarlem geboren, was eerst als violonist verbonden aan de muziek van den prins Karel van Lorraine, te Brussel, werd orchestmeester aan verschillende theatres in Frankrijk, en vestigde zich in 1786 te Parijs.

Men heeft van hem, in de provinciën ten tooneele gevoerd:

Les amants rivaux.

Le mari Sylphe.

Les deux contrats.

Le vieillard amoureux.

Les ruses de l'amour.

Le manege malheureux.

Alle in ms. Hij overleed in het eind der 18e eeuw.

Zie Gregoir, l. c. p. 134.

MOUMALE (Wazelin van) stamde af van een aanzienlijke familie te Henegouwen, en werd waarschijnlijk in het dorp Moumale, twee mijlen van Luik, geboren, trad in de orde van Benedictus, werd prior van St. Jacob, voorts in 1128 abt van St. Laurentius, beide in Luik. Hij overleed den 30 October 1149.

Hij schreef o. a.:

Rescriptum ad Reimbaldum, Leodiensem, Praepositum S. Johannis in *Thesaurus Anecdotarum* van Martene en Duras, T. I. p. 340. In dit zelfde werk vindt men (p. 349, 350) twee brieven van Reimbauld aan Wazelen.

Epistola ad Floriensem Abbatem, de continentia conjugatorum ante communionem, in de *Analecta* van Mabillon; T. I. p. 339, der eerste uitg. en p. 471, 472 der tweede uitg.

Een verhandeling *de consensu Euangelistarum*, in ms. te St. Laurentius te Luik, waar men nog eenige andere werken van Wazelin bewaart.

Zie *Voyage littér. de* 2 *Bened.* T. II. p. 188; *Gallia Christ.* T. III. p. 990; Paquot, *Mém.* T. I. p. 81.

MOUNIER (J. J.),

Gaf in het licht:

Bewijs, dat de Philosophen, Vrije-Metselaren en Illuminaten geene oorzaaken waren van de Fransche omwenteling; behelzende niet alleen veele onbekende en wetenswaardige bijzonderheden betrekkelijk de Fransche omwenteling, maar dient inzonderheid ter wederlegging van Barruel, Robyon en anderen, gev. n. h. Fr. Franeker 1802.

MOUNIER (Pierre), afkomstig uit een aanzienlijk Fransch geslacht, waarvan zijn grootvader, bij de herroeping van het edict van Nantes, de stad Rochelle verliet en zich met zijn gezin vestigde te Amsterdam. Zijn vader, Pierre Mounier, was aldaar handelaar, en hij zelf werd aldaar den 9 Aug. 1774 geboren, studeerde aan het Athenaeum te Amsterdam, werd 20 April 1796 proponent bij de Waalsche synode te Utrecht, den 6 Aug. 1797 predikant te Nijmegen, den 23 Dec. 1798 te Utrecht, den 3 Nov. 1799 te Delft, en den 20 Nov. 1803 als predikant te Rotterdam bevestigd. Hij werd den 1 Julij 1842 emeritus, en begaf zich ter woon naar Nijmegen, waar hij overleed.

Hij gaf in het licht:

Kort begrip van de Bijbelsche Geschiedenis en van die der Christelijke kerk. Uit het Fr. Rott. 1823.

Elémens des Doctrines et des Préceptes de la Religion Chrétienne, pour l'instruction de la jeunesse. Rott. 1826. 8°.

Toespraak aan zijne Geloofsgenooten, Leeraren, opzieners en leden der Ned. Herv. Kerk. Rott. 1843. 8°.

Zie Harderwijk, *Naaml. en Levensbijz. der pred. te Rotterd.* bl. 141, 142; Steven, *History of the Scott. Church at Rotterdam*, p. 246, 247.

MOURAND ( ), paruikenmaker te 's Hage, berucht door zijne deelneming in de volksbeweging van 1786. Hij was het die de teugels der paarden voor de koets, waarin Geraerts en de Gijselaer zich bevonden, greep, om de laatste te doen keeren, en alzoo het rijden door de stadhouderspoort te beletten. Hierop werd hij gevat, en door gecommitteerde Raden ter dood verwezen, doch op voorspraak der genoemde heeren werd zijn vonnis verzacht en hij tot een eeuwigdurende gevangenis verwezen, waarop hij naar het tuchthuis te Gouda werd vervoerd. Bij de omwenteling van 1787 werd hij, ten gevolge der amnestie, den 27 September van dat jaar verleend, ontslagen.

Zie *N. Nederl. Jaarb.* 1786 bl. 185—199; *Verv. op Wagenaar*, D. XII. bl. 7—19 (met een plaat); *Gedenks. van Mr. C. L. Vitringa*, D. I. bl. 127; A. Loosjes vervaardigde een *Treursp.* waarin dit oproer werd voorgesteld. Haarl. 1786.

MOURCOURT (Johannes de), te Amsterdam geboren, in 1619 predikant bij de Ned. Herv. kerk onder het Kruis, en ziekentrooster te Keulen. Van daar werd hij in 1623 naar Waverveen, in 1626 naar Weesp, in 1630 in de Gasthuiskerk te Amsterdam beroepen, waar hij 16 Aug. 1667 emeritus werd, en in 1674 overleed. Men vindt een brief van hem bij Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch.* D. X. bl. 389, 390.

Zie 's Gravesande, *Tweeh. jarige gedacht. der syn. te Wesel*, bl. 199; Wagenaar, *Amsterd.* D. bl. ; Veeris, *Verm. Kerk. Alphab.* bl. 142; Rotermund.

MOURIK (Bernardus), boekverkooper te Amsterdam, gaf, met zijn collega, Gerrit Noordbeek, in het licht:

Naamlijst der godgeleerde schrijvers, welke over het Nieuwe Testament, ofte bijzondere boeken, epistelen en versen, uit dezelve in het Nederduitsch geschraven hebben, zo Gereformeerden, Lutherschen als Remonstranten en Mennoniten, zijnde een handleiding voor proponenten, predikanten, studenten en alle liefhebbers der Godgeleerdheid. Amst. 1738. 12°. (twee drukken) 4e dr. z. j. in 4°. vóór den vijfde dr., 2 d. 4°. z. j. staat Noordbeeks naam niet meer. Amst. 1753. 4°.

Naamrol der Rechtsgeleerde en Historische schrijvers, welke over Rechtzaaken en voorvallen in Holland, in 't Nederduitsch geschreven hebben enz. Amst. z. j. (met priv. van 1740) 2 d. 4°. 1751. 4°.

Naamrol der Medicinaale en Chirurgiale, Chemische en Natuurkundige schrijvers, welke over alle Medicinale voorvallen en Doctooren, Apotheekers, Chirurgijns en Natuurkunde, opgesteld door R. M. Amst. 1752. 4°.

Als tooneeldichter is hij bekend door:

De slagt-tijd of de verkeerde huyshousters, blsp. Amsterd. Voor den Aut. z j. (1752).

De wintersche vermaakkelijkheden; en de kunstige schaatserijders, klsp. Amst. bij Bern. Mourik, z. j. (1752).

Het Yvermaak op het ijs, in de Arresleeden, klsp. Ald. z. j.

Het Buiten Amstels vermaak op het ijs, klsp. Ald. z. j. (1752).

Alle zeldzaam en onbeduidend.

De Heidelbergsche Catechismus, door meenigvuldige schriftuurplaatsen bevestigt, waarvan een groot getal woordelijk zijn uitgedrukt, alsmede de overeenstemming der tien geboden uyt Exodus XX en Deuternomium V, en van het Gebed des Heeren uyt Mattheus VI en Lucas XI, geschikt om bij de Gereformeerde Psalmen te kunnen binden. z. j.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 455, 456; *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I b. bl. 147; D. II. bl. 245 tot 255; Abcoude, *Naaml. Aanh.* bl. 144; 3 *de Aanh.* bl. 3.

MOURIK (Reinier van), burgemeester van Zevenbergen, en lid van het dichtgenootschap *Prodesse Canendo.*

Hij gaf in het licht:

Oorsprong van Zuid-Holland, met de veranderingen door stormwinden en hooge watervloeden aan het land en de rivieren veroorzaakt. Rott. 1775. 8°.

Beschrijving der gedaante van peilpalen, en hoe en waar dezelven behooren geplaatst, mitsgaders hoe op dezelven de waarnemingen gedaan moeten worden. Rott. 1776. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 365; Rotermund.

MOURONVAL (Jan de), was pastoor der Cathedrale- en parochiale kerk van O. L. V. te Doornik, toen hij in het licht gaf:

Bastiment de Receptes Spirituelles contre les plus dangereuses maladies des humains, asiavoir contre toutes maladies en général, représentées par la Lèpre: puis contre l'inflation d'esprit, répresentée par l'Hydropisie contre l'Alteration d'iceluy: contre la puante haleine du Charnel, representée de mesme par Hydropisie: contre Lugurgitation, répresentée par Fiebvre contenue: contre Eschauffement de sang, represénté par chande maladie: contre Défection d'esprit, representée par Paralysie, contre Malcontentement de félicité d'autruy, rêpresenté par palle couleur de face. Paris. 1574. 16°.

MOUROT (Jan François Michel), zoon van Joseph Quentin Mourot, drijver en vergulder, die, onder anderen het bronzen werk aan het monument van Guyot, te Groningen gedreven heeft, en van Jeanne Marie Oubert, die zich op het vervaardigen van schilderijen met den naald, toelegde, werd den 11 October 1803 te Metz geboren. Hij genoot het onderwijs van den heer Portman te Amsterdam. Hij was bijzonder ervaren in de regelen der bouw- en doorzigtkunde, waarvan zijne werken het bewijs dragen. Hare Majesteit de koningin, echtgenoote van koning Willem I had twee kapitale stukken van zijn penseel, voorstellende *landschappen.* In het kabinet van Mendez de Leon berustte een *Staande hond* van hem.

Hij vestigde zich te 's Hertogenbosch, waar hij een steendrukkerij oprigtte, doch verliet spoedig die stad, en vestigde zich te 's Hage als teekenaar, later landde hij te Amsterdam, en eindelijk te Utrecht aan. Hier huwde hij den 25 Dec. 1844 met jufvrouw A. van de Weijer, die aldaar een prentwinkel had, en schilder- en teekenbehoeften verkocht. Hij overleed 27 Junij 1847.

Zie Immerzeel; Kramm.

MOUSKES of MUS, MEUSE, MUSSCHE (Philippus), werd in de XIIIe eeuw te Gend geboren, voor den geestelijken stand opgeleid, en ten laatste in 1242 kanunnik en kanselier der Cathedrale van Doornik. Toen Jan van Enghien, bisschop dezer stad, in 1274 tot den bisschoppelijken stoel van Luik was verheven, veroorloofde Philip de Stoute, koning van Frankrijk, aan het kapittel van Doornik een anderen bisschop te kiezen. Hij bestuurde zijn bisdom met veel wijsheid, en overleed den 24 Febr. 1282.

Men heeft van hem een geschiedenis van Frankrijk, die aanvangt met de schaking van Helena door Paris en eindigt met 1242. Volgens Labbe berustte er een hands. van in de bibliotheek van den koning van Frankrijk, en hieruit zou Charles du Fresne getrokken hebben hetgeen hij achter *l'Histoire de l'empire de Constantinople pour les Empereurs François... écrite par Geoffroy de Ville Hardouin*, Paris 1657, fol. heeft uitgegeven.

Zie Buzelini, *Gallo-Flandria*, p. 231, 332; *Annales Gallo-Flandr.* p. 294, 297; Le Long, *Bibl. hist. de la France*, p. 356 n°. 7104; *Gallia Christ.* T. III. p. 221; *Summa Statut. Tornacens, Collectore* J. le Groux, p. CXIII, CXIV; Paquot, *Mém.* T. I. p. 227.

MOUTHAEN (B.), was in 1599 student te Leyden, en maakte zich als lat. dichter bekend achter *de Theses logicae de substantia* van Nicolaas ab Otten van Yperen, en vóór de *Dissert. logica de Praedicamente quantitatis*, van zijn neef, H. N. Mouthaen, van Utrecht 1599.

MOUTON (J.), ervaren apotheker en chemist, overleed den 17 Mei 1850 te Groningen, in den ouderdom van 74 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1850, D. I. bl. 337.

MOUWERIJN ( ), goudsmid te Haarlem, die o. a. in 1428 het zegel voor de stad sneed of graveerde.

Zie Kramm.

MOUWICK (Pieter van), komt onafgebroken op de regeringslijsten te Deventer, in den eersten rang, voor van 1493 tot 1538. Hij werd in vele bezendingen gebruikt, dikwijls tot 's lands klaringen beschreven, en vooral vermeld in de geschillen tusschen Zwol en Kampen, waarbij Deventer de zijde der laatste koos. Bij het oproer in Deventer, in 1521, na de nederlaag der Overijsselschen tegen de Gelderschen werd de woede jegens

hem opgewekt, als zou hij aan die van Zwol buskruid besorgd hebben. Zijn huis werd geplunderd. Toen de zaken zich door het bijeenroepen van alle burgers, die iets te verliezen hadden, eenigzins tot rust schikten, kwam hij opentlijk voor den dag, en daagde een ieder uit, die iets ten zijnen laste zoude kunnen inbrengen. Hij bood zich ten straf aan, indien er schuld was. Deze cordaatheid ontwapende de muitelingen, elk zweeg, en hierop volgde eene verzoening.

Zie Revii, *Davent. illust.* p. 213, 214; Scheltema, *Staatkund. Nederl.*

MOVET (JACOBUS), dichter uit het laatst der 17e eeuw. Men vindt o. a. van hem een Klinkdicht, bij gelegenheid der 25-jarige predikdienst van Lambertus Teeringh, predikant te Ridderkerk, in *Boekz. der Gel. Wer.* 1761 b. bl. 755.

MOVILLERIE ( ) komt voor onder de edelen, die het smeekschrift onderteekende. Wie deze was, bleef aan te Water onbekend. Hij gist Anthonis van Lalaing, heer van Movillerie, die in 1584 naar Frankrijk is gezonden, om met den hertog van Anjou te handelen.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 896; Bor, *Neerl. oorl.* B. XIX. bl. 469; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 151.

MOY (DANIEL). Onder de hands., nagelaten door Prof. H. W. Tydeman, vindt men:

Reis naar 't H. Land, in 1519. *Dit es der weck om te reysen van Antwerpen tot Jherusalem. Dien wij M. Lieven Jans zoen* (Gillissen, burgemeester van Ziericzee) *ende Heer Daniel Moy voeren in 't jaer* 1519. 70 bl. Het hands. is nu in 's Hage op de Koninkl. Bibliotheek.

Zie *Cat. der hands. enz. van Mr. H. W. Tydeman*, 1865 bl. 19.

MOY (JACOBUS), een voormalig roomsch priester van Bunschoten, werd, met goedvinden der Staten van Holland, den 18 van Oogstmaand 1581, onder voorwaarde, dat vooraf zijne bekwaamheden in een kerkelijk onderzoek, moesten blijken, aangesteld tot predikant van eenige dorpen van het Gooiland, in de nabijheid van Bunschoten, waar hij, roomsch katholijk priester zijnde geweest, met zijn gemeente tot de kerk overgegaan was, en mede den dienst bleef waarnemen, ook zijn woonplaats schijnt gehouden te hebben. Van Rhenen meldt dat Moy te gelijker tijd de zorg was aanbevolen voor de gemeente van Barneveld.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. II. bl. 78, en aanteek. bl. 41; van Rhenen, *Lijst, enz.* bl. 131; de Jongh, *Alphab. Naaml. vau alle predik. te Gelderl.* bl. 373.

MOYAERT (NICOLAES), werd omstreeks 1600 geboren, en zette zich in 1624 te Amsterdam neer. Hij schilderde historiestukken, landschappen en dieren.

Zijn schilderwerk komt zeldzaam voor. In de galerij te Dresden vindt men van hem:

Silenus, op een bok gezeten, door oude en jonge Saters en Faunen van beiderlei kunnen omgeven, waarvan er een hem druivensap in den mond drupt.

Het is bekend dat de platen, voorkomende in *De blijde inkomst van Maria de Medicis, te Amsterdam, enz.* door hem geteekend en door Pieter Nolpe zijn gesneden. Zijn geëtste bijbelsche landschappen zijn in den trant van Rembrandt behandeld, als:

Hagar wordt door Abraham weggezonden.
De offerande van Izaäk, de Engel verschijnt links.
Hetzelfde onderwerp, Abraham houdt den ram vast.
Tobias verlaat het ouderlijk huis.
Tobias keert naar zijne ouders terug.

Nagler vermeld 15 stuks zijner etswerken, meest naar zijne eigene teekeningen.

Berchem, van der Does, Salomon Koninck en J. B. Weininx, waren zijne leerlingen.

Zie Immerzeel en Kramm.

MOYAERT (ZEGER) was in het midden der XVIIe eeuw lid van de rederijkerskamer te Sluis in Vlaanderen. Men vindt van zijne poëzij in *Vlissings Redenr. Lusthof.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. W.*

MOYET (C.), te Amsterdam, bezat een uitmuntende verzameling van schilderijen uit de oude en hedendaagsche Hollandsche en Vlaamsche school, keurige teekeningen, onder welke van oude Italiaansche en Fransche meesters en een fraaije collectie onixen en andere zeldzaamheden.

Zie Immerzeel en Kramm.

MOYET (J.), broeder van den vorigen, en erfgenaam van diens verzameling, welke hij zelfs nog vermeerderde. Hem is het vaderland verschuldigd, dat de afteekening van den beroemden schuttersmaaltijd van B. van der Helst, door H. W. Couwenberg ondernomen en voltooid, ten dienste der gravure, door J. W. Kaiser uitgevoerd, belangloos is afgestaan. Kort daarop is hij overleden en de bovengemelde collectie werd in April 1859 in het Huis met de Hoofden te Amsterdam geveild. De gemelde teekening is voor *f* 1630 aan Teylers Genootschap, te Haarlem verkocht.

Zie Kramm.

MOYNE (STEPHANUS LE), in 1624 geboren, studeerde te Sedan in de godgeleerdheid onder du Moulin, bezocht vervolgens de Leydsche Hoogeschool, waar hij zich vooral op het Oostersch en de gewijde oudheden toelegde. In Frankrijk teruggekeerd, werd hij in 1650 predikant te Geflosse. Kort daarop werd hij te Rouaan beroepen. Beschuldigd van, schoon onwetend, de vlucht eener dochter van een raadsheer van het parlement naar Engeland, waar zij tot de Protestantsche kerk overging, bevorderd te hebben, werd hij in den kerker geworpen. In 1675 was hij vice-president der synode van Normandië, te Caën bijeengeroepen. Volgens Niceron verliet hij in 1676 Frankrijk, liet zich te Oxford tot doctor promoveren, en aanvaardde in Julij van dat jaar de betrekking van hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant bij de Waalsche gemeente te Leyden, waar hij den 3 April 1689 overleed.

Hij schreef:

Varia sacra seu sylloge variorum opusculorum graecorum ad rem ecclesiasticam spectantium. L. B. 1685. 2 vol. 4°., 1694. 2 vol. 4°.

(Het derde deel is niet verschenen.)

Epistola de methaphoris, door H. Cuper uitgegeven. Traj. ad Rhen. 1687. 4°. en herdrukt in de *Thesaurus antiq. Graec. et Roman. J. Poleni.* Venet. 1737. 5 vol. pl.

Diss. theologica ad locum Jeremiae XXIII: 6, *de Jehovah Justitia nostra. Dordraci* 1700 (door van Til uitgegeven).

Fragmentum ex libro de universo, sub Josephi nomine quondam a Dav. Hoeschelio edito, cum versione, uitgegeven in den *Josephus*, te Oxford 1700. fol. in het licht gegeven.

Orationes.

De Jesu vero Messia. L. B. 4°.

Le Moyne was van plan *Josephus* uit te geven, toen hij vernam dat Bernard hem in Engeland uitgaf.

T. XIV der *Collect. Conrart.* bevat twee onuitgegeven stukken van hem:

Eclaircissemens sur quelques passages du Pentateuque, en *Histoire de Cyrille, patriarche de Constantinople*, en in T. XVII een brief door hem aan *Bochart* geschreven.

Zie Niceron, *Mém.;* Saxe, *Onom.* T. V. p. 341; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. vol. II. p. 1441; Knibbe, *Manud. ad Orat. S.* L. B. 1691; J. G. te Water, *Orat. de Theol. erud.* L. B. 1790, p. 67, 77; *Clar. Belg. ad Ant. Magliab. Epist.* T. I. p. 14—15; T. II. p. 180, 183; P. Burmanni, *Syll. Epist.* T. IV. p. 171, 429, 438, 439, 570, 589; T. V. p. 165, 236, 239; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 82; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* bl. 196, 229, 230, *Toev. en Bijl.* bl. 151, verv.; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl 46, 47; Glasius, *Godgel. Ned.;* Haag, *La France Protest.; Eloge de sur le Moyne*, in *Hist. des Ouvrages des Savans par Mons.* *** *B. Mois d'Avril* 1689 (*edit. sec. Roterod.* 1696 p. 134—136); Muller, *Cat. v. portr.*

MOYT (JAN JACOBSZ.), gesworen boekprenter en figuursnijder in 1573 te Leyden. Hij prentte toen een in hout gesneden kaartje »*zijnde de afbeeldinge van de forteresse of starcte van die vrome en vermeerde stadt Haerlem in Hollandt.*

Zie *Ned. Spectator* 1867, n°. 19.

MOZYN (MICHIEL). Zie MOSYN (MICHIEL).

MOZZO D'ANVERSA. Zie LECKERBETJEN (VINCENT).

MUCIDUS (AEGIDIUS), MUISIS (GILLES) of LE MUISIS, nam het kleed der Benedictijnen in de abdij van St. Maarten

te Doornik aan, en werd er, omstreeks 1326, prior van. Den 18 April 1331 werd hij tot abt gekozen. Paus Johannes XXII verklaarde de verkiezing van geen waarde, doch bevestigde haar, *motu proprio* in 1332. De nieuwe abt werd den 25 October v. d. j. in de abdij van Eeckhout bij Bruggen. Hij overleed in 1352. De volgende handschriften, die in deze abdij bewaard werden, nalatende:

Liber primus Chronicorum Aegidii li Muisis, Abbatis XVII hujus Coenobii post restaurationem. Dit deel vangt aan met de geboorte van J. C.

Liber secundus Chronicorum Aegidii le Muisis. Dit deel eindigt met 1348 en loopt over de geschiedenis van Frankrijk, den Nederlanden en voornamelijk van het Doornetsche.

De rebus gestis anni 1349, 1350, 1351 *et* 1352. Dit is het vervolg. De schrijver is breedvoerig over de vervolging der Joden en de secte der Geeselaars of Flagellans.

Uittreksels uit de twee eerstgemelde Kronijken zijn uitgegeven in de *Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliothèque du Roi.* T. II. p. 213—230.

Tractatus de his, quae temporibus suis, ante et post promotionem suam, in Coenobio S. Martini acciderunt.

Tractatus de Consuetudinibus approbatis, antiquitus in coenobio S. Martini observari solitis.

Le Livre des Conplaintes de Gilles li Mussis, gelijk de volgende in dichtmaat.

Traité des divers états des Séculiers, des Ecclesiastiques et des Réligieux.

Des Papes qui ont vécu de son temps. Martinus IV, Honovius IV, Nicolaas IV, Petrus Celestinus, Bonifacius VIII, Benedictus XI, Clemens V, Johannes XXII, Clemens VI, Innocentius VI.

Zie *Voyage Litter. de deux Benedictins de S. Maur*, T. II. p. 105; *Gallia Christ.* T. III. p. 278; Paquot, *Mém.* T. VI. p. 320; *Prodromus* van de Nelis, p. 66; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 356; de Wind, *Bibl. v. Neerl. Geschieds.* bl. 512.

MUDA (Walterus de), of MUYDEN (Wouter van), waarschijnlijk te Muiden geboren, monnik in de abdij Doest, van de Cistercienser orde, in Vlaanderen, leefde omtrent het eind der 13e eeuw. Hij schreef in Latijnsche poëzij een verkort leven van Torphimus, bisschop van Noorwegen, die, uit dit koningrijk verbannen, zijn verblijf nam in de abdij van Doest, en er in 1284 overleed. Karel de Visch heeft dit leven opgenomen in zijne bibliotheek van de orde der Cisterciensen, p. 316, 317.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 497, 498.

MUDAEUS (Gabriel), te Brecht bij Antwerpen in 1500 geboren, legde zich van zijne jeugd af op de letteren toe, studeerde te Leuven, waar hij, gelijk ook aan verschillende hooge scholen in Frankrijk, vriendschappelijk met Adriaan Florisz. Nic. Clenardus, Alardus Amstelodamensis, vooral met Erasmus omging. Na te Parijs zich als een welsprekend regtsgeleerde bekend te hebben gemaakt, keerde hij naar Leuven terug, waar hij in 1539, te gelijk met Hieronymus Blioul Laurenszoon, doctor in de regtsgeleerdheid, werd en in 1544 den eersten leerstoel in de regten verkreeg.

Hij was een beroemd regtsgeleerde en leermeester van Mattheus Wesenbecius. Hij overleed te Leuven 21 April 1560.

Na zijn dood gaf zijn schoonzoon, Mr. Jacobus Roelantius, in het licht:

De media quadam via legum interpretandarum.

Commentarii de contractibus quattuor, ad Tit. Digest. I. Pro Socio II. De contrahenda Emptione et Venditione.

De actionibus Empii et Venditi IV.

De Pignoribus et Hypothecis. Lovanii 1563. fol. Francof. 1586, waarbij

Commentarii in Tit. D. de Petitione Haereditatis en

In Tit. de actionibus, ex Institut. lib. IV, vroeger (Paris. 1583. 8°. Francof. 1585. 4°.) afzonderlijk in het licht gegeven.

Comment. in Tit. XXI priores lib. VI. Cod. de Testament. Spirae 1604. 4°.

Cod. in Titulos omnes Cod. De restitutionibus, met andere schrijvers over hetzelfde onderwerp in fol. te Frankfort in het licht gegeven.

De meeste zijner werken verschenen gezamentlijk Francof. 1568.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 253—255; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 325, 326; Petrus Vanderanus, *Encherid. Judic.* l. III. C. VII; Struvii, *Bibl. Juris Select.* p. 164, 168, 192, 263; Suffridus Petri, *Scriptores Frisia*, Dec. XII. § 9 p. 274, seqq.; P. Freheri, *Theatrum*, P. II, S. IV. p. 843, 844, *C. Icone;* Schoock, *de Canonicatu Trajectino*, p. 448; Heineccius, *Praef. ad Tom. I Jurisprud. Romanae et Atticae;* Saxe, *Onom.* T. IV.; *Anal.* p. 609.

MUDEN (Rudolf Dier de), broeder van het gemeene leven te Deventer.

Clarisse maakt melding van een handschrift, welks inhoud dus luidt:

In hoc libro continentur. Primo scripta Domini Rodolphi de Muden, (1459) *quae scripsit de Gerardo Groet et de Domino Florentio et de multis aliis devotis fratribus. Et haec scripta tendunt usque ad vitam Godfridi Toorn, quarti prioris nostri fol.* 65. *Cujus vitam conscripsit Dominus Petrus Hoorn cum sequentibus, usque ad vitam suam ipsius Petri Hoorn. Inter quos continetur vita istius Domini Rodolphi de Muden fol. cum multis aliis devotis fratribus et clericis et laicis.*

Zie Kist en Royaards, *Kerk. arch.* D. I. bl. 395; D. II. bl. 265; *Bibl. mss. Mr. H. W. Tydeman*, p. 45; Delprat, *Verhand. over de Broeders van G. Groete*, p. 345; Dumbar, *Anal.* T. I.

MUELEMAN (Adriaan) werd waarschijnlijk in de omstreken van Brugge geboren, en monnik in het Bernardijner klooster van Dunes. Zijn abt liet hem te Donay in de godgeleerdheid studeren. Nadat hij den titel van licentiaat had verworven, vertrok hij naar de abdij van Altenberg, om er de theologie te onderwijzen. In 1629 begaf hij zich met Karel de Visch naar Duitschland, en was eenigen tijd als lector in de godgeleerdheid in het klooster Eberbach bij Mentz werkzaam. Te Dunes wedergekeerd, hield hij zich bezig met het schrijven der Annalen van deze abdij. In den aanvang van 1649 werd hij naar den Haag gezonden om eenige moeijelijkheden tusschen het huis van Oranje en zijne abdij te vereffenen. Hij overleed er den 7 Maart van dat jaar. Zijn lijk werd naar zijn abdij vervoerd en aldaar begraven.

Men heeft van hem:

Deductio difficultatis, quae est inter Religiosos B. Mariae de Dunis et dominum Principem Orangiae, occupantem bona dicti monasterii sita in territorio Hulstensi. Hagae Com. 4°. z. j.

In handschrift:

Tractatus morales de justitia et jure.

Tractatus de censuris Ecclesiasticis.

Annales Monasterii Dunensis, waarvan Jacob Malbranck voor het 3de deel *de Morinis ecrumque rebus* heeft gebruik gemaakt.

Het oorspronkelijk handschrift is in 1740 met de bibliotheek der jesuiten te Rijssel verbrand.

Zie Visch, *Script. Ord. Cist.* p. 6; Paquot, *Mém.* T. II. p. 481.

MUCHLER (K.), schreef:

Zakboekje tot gezellig tijdverdrijf. Amst. 1810.

Zie *Alph. Naaml. der Gebr. van Cleef*, bl. 412.

MUELEN (L. van der), schreef:

Handleiding in de artillerie, bestemd bij het onderwijs op het Kadetten-Instituut der Marine, van Z. M. den Koning van Holland, m. 2 pl. Rott. 1807. gr. 8°.

Iets over de veldverschansing en het aanleggen van batterijen; bestemd tot het geven van onderwijs op het Kadetten-Instituut der Marine van Z. M. den Koning van Holland, m. 4 pl. Rott. 1807.

Zie *Alph. Naaml. der Gebr. van Cleef*, bl. 413.

MUELEN (Andries van der), Vlaamsch dichter, gaf in het jaar 1545 te Gent in het licht:

Van der Ketyvigheyt der menschelicker naturen. Eerst ghemaeckt in Latyne by Paus Innocentius de III, ende es daerna overgheseit, uten Latyne in Vlaemschen dichte.

Het is merkwaardig om de zuiverheid van taal.

Zie Lelyveld op *Huydecopers Proeve van Taal en dichtk.* D. I. bl. 316; Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Dichtk.* D. I. bl. 242; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 456.

MUELEN (Johannes Andreas van der). Zie MEULEN (Johannes Andreas van der).

MUELEN (Mr. WILLEM VAN DER). Zie MEULEN (Mr. WILLEM VAN DER).

MUEREN (D. VAN), laatste president van het bisschoppelijk seminarie te 's Bosch. Den 10 Oct. 1630 deed hij zijne laatste rekening van het seminarie vertoonen aan den bisschop Ophovius, die toen te Geldorp in ballingschap was. De president behield in stilte zijn verblijf in het nonnenklooster op den Uilenberg te 's Bosch, waar hij denkelijk overleed.

Zie van Gils, *R. C. Meyer. memorib.* bl. 249.

MUEVEN (JACOBUS) of MUEVIN, kapellaan, vervolgens prior, eindelijk abt van de abdij van St. Maarten te Doornik (11 Mei 1355). In dit ambt volgde hij Muisis op. Hij overleed 5 Julij 1367. In de abdij berustte van hem in hands.:

Chronicon de rebus, quae Tornaci potissimum atque in Flandriâ contigerunt ab anno 1297—1339.

Cantulaires divers de l'an 1340, *ou se trouvent quelques mémoires ou chroniques de dom Jacques Muevin, prieur du temps de l'abbé Ly Muisis et son successeur l'abbé Mueven lui-même.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 423; Foppens, *Bibl. Belg.*; *Messager des Seiences hist.* T. IV. p. 495.

MUHL (JACOB). In 1747 werd te Amsterdam een dichtersgezelschap opgerigt, dat nog een 25-jarig feest gevierd heeft, waarvan leden waren L. Paters, B. de Bosch, D. Willink, N. S. van Winter, A. Hartsen, P. van Winter Jr., H. J. Roullaud en J. Muhl.

Elk was verpligt om elke maand een eigen gedicht te leveren van minstens 14 regelen.

Zie Heringa, *Lijst van Dichters*, bl. 66.

MÜHLEN (C. J. P. VON), van Nijmegen gaf in het licht:

Eerste en tweede schoolboek der aardrijkbeschrijving met 17 *gekleurde kaarten.* Amst. 1806. 2 d. 8°.

Eerste schoolboek der wiskunde. Zalt-Bommel 1813. 2 d. m. pl. 4°.

Derde schoolboek der wiskunde. Amst. 1813. 4°.

Vergelijkende tafelen van verschillende maten, gewigten en munten. Zalt-Bommel 1813. 4°.

Nadere berigten en aanmerkingen nopens zijne schoolboeken en leermethode. Amst. 1815. 3 stukjes 8°.

Zie *Alph. Naaml. der Gebr. van Cleef*, bl. 414.

MUHLENFELD (CHARLES), talentrijk pianist en violonist, werd in 1797 te Brunswijk geboren, ontving onderwijs van Koelber en Kelb. Groote vorderingen op de piano gemaakt hebbende, reisde hij door Duitschland en gaf vele concerten. Eindelijk vestigde hij zich in 1819 te Rotterdam, waar hij uitstekende kweekelingen vormde, bij welke hij den smaak voor de klassieke muzijk bevorderde. Ook bestuurde hij er een aantal jaren de concerten. In 1850 liet hij zich te Parijs hooren, doch met minder toejuiching. Hij vertrok in hetzelfde jaar naar Londen, waar hij den 3 Sept. 1852 overleed.

Men heeft van hem:

Concerto de piano, op. I. Bonn. chez. Simwik.

Deux trios pour piano, violon et violoncelle.

Sonate pour piano en ut mineur Polonaise p. piano. Vienne chez Harlinger.

Quinteti pour 2 violons, 2 altos et violoncelle. Bonn chez Simwik.

Variations sur le menuet de Don Juan. Brunswick, chez Spher.

Trois sonates p. piano et violon. chez Simwik.

Rondo à 4 mains, chez Simwik.

Gentil Hussard, chanson variée p. piano. op. 27. Rotterd. Plattner.

Air varié sur le Chaperon rouge, op. 28. Ald.

Weemoed, lied. Amsterd. Theune.

Bij 't Scheidig lied. Ald.

's Konings verjaardag, volksgezang, paroles de H. Tollens à 4 voix. A la Haye *chez Weygand.*

De Koning leev', volksgezang. Ald.

Rondo, op. 49.

Zie Gregoir, *Biogr. des Art. Neerl. Music.* p. 134.

MUYCKENS (BERNARDUS), zoon van Arnoldus Muyckens, en daarom gewoonlijk Bernardus Arnoldi genoemd. Hij was eerst predikant te Brussel met Daniel Stangius, later superintendant van het graafschap Oldenburg. Aldaar verkondigde hij, onder zware vervolgingen van de Spaansche inquisitie, en zelfs met levensgevaar, het evangelie, en vlugtte naar Aken. Hij kwam met zijn huisgezin te Woerden, en bediende hier als Luthersch predikant tevens de gemeente van Bodegraven. Hij vertrok van hier naar Rotterdam en werd vervolgens te Leyden beroepen. Te Leyden staande, nam hij tevens den predikdienst waar te Haarlem, alsmede te Bodegraven, alwaar hij om de veertien dagen predikte, totdat hij, door ouderdom daarin verhinderd, na 16 jaren de gemeente te Bodegraven getrouwelijk gediend te hebben, zijnen dienst aldaar nederleide. Hij overleed te Leyden ten jare 1612, in den ouderdom van 74 jaren. Na zijnen dood werd door zijne weduwe en kinderen een werkje van hem uitgegeven, opgedragen aan de predikanten, ouderlingen en diakenen der gemeente te Amsterdam, die zich de belangen van dit gezin schijnen aangetrokken te hebben, met eene voorrede van M. Arnoldus Glaserus, predikant te Woerden, geteekend: Woerden 2 Maart 1613, en getiteld:

Passie, ofte het lyden ende sterven onses Heeren Jesu Christi, naar de ordening der historien, uyt de vier Euangelisten te samen getrocken, oock der selvigher passi uytlegging, in seven sermonen; oock een Christelycke uytlegging der verrysenis Jesu Christi, in vier sermonen. Ghedaen door den geleerden Bernhardus Arnoldi, minister der Augsborgsche confessie der stadt Leyden. Joan. 6 *Ondersoeckt de schriftuere, want sy gheeft ghetuygenis van my. Tot Leyden. By Diderick Cornelisz. ende J. Abramsz.* A°. 1613.

Zie Manné, *Hist. d. Reform.* bl. 337; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Evang. Luth. kerk in de Nederlanden*, St. II. bl. 45; St. III. bl. 106, 107; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

MUILMAN (WIGBOLD) werd als proponent beroepen te St. Anna parochie op de Bild (1699), voorts als predikant te Muiden (1707), den Briel (1708), Enkhuizen (1709), 's Hage (1712). Hij werd in 1735 emeritus en overleed den 29 Maart 1746. Hij huwde Debora Ursinga, dochter van Sextus Ussinga, en nam met zijn zoon Willem Muilman de revisie en correctie op zich van de Bijbeluitgave, die in 1757 te 's Gravenhage en Middelburg het licht zag.

Zie *Boekzaal* 1780 b. bl. 739; de Paauw, *Verv. van Veeris, Verm. Kerk. Alphab.* bl. 142; Brans, *Kerk. Regl.* bl. ; Glasius, *Godgel. Nederl.*; W. Muilman, *der Christenen sterke troost, enz. met portr.*; Muller, *Catal. v. portr.*

MUILMAN (PETRUS), zoon van den vorige, werd in 1735 als proponent te Uitwijk en Waardenburg beroepen, vertrok in 1744 naar Lexmond en Lakersveld, werd emeritus in 1780 en overleed in 1793. Hij schreef:

Geroep tot Godt om hulpe uyt Oorlogsbenauwtheid, onder verpligtinge van hem, deswegens te eeren of

XXXII Redevoeringen en Gebeden ter gelegenheid der wekelyke bedestonden in het jaar 1747 *gehouden.* 's Hage 1749. 4°.

Leerrede over Openb. XIII, ter opening van de synode te Dordrecht 1764. 's Hage 1764. 4°.

Zie Abcoude, *Naaml. Tweede Aanh.* bl. 108; Arrenberg, *Naamr.* bl. 365, 366; Brans, *Kerk. Reg.* bl.

MUILMAN (WILLEM), broeder van den vorige, werd den 27 December 1697 te Franeker geboren, studeerde aldaar onder de beide Vitringa's, Muijs, Alb. Schultens, Bos, Hemsterhuis en Andala, werd in 1720 theol. d[r]., in 1721 predikant te Heemstede, in 1722 te Voorschoten, in 1730 te Alkmaar, en in 1735 te 's Hage, waar hij den 7 Febr. 1759 overleed. Als latijnsch dichter is hij bekend door zijn *Carmen heroïcum de Christi passione*, Franeq. 1715 en anderen. Ook vervaardigde hij Nederd. gedichten, die echter niet verzameld zijn uitgegeven. Bekender is hij als godgeleerde, door zijne *Exegesis illustris Prophetiae Zach. III*: 9. Franeq. 1719, onder Andala verdedigd; *Dissertatio Theologica de libro Dei Ad. Exod. XXXIII*: 32, 33. Franeq. 1720, onder Vitringa verdedigd, en

Dissertatio Theol. de libro vitae. Franeq. 1720, onder Andela verdedigd.

Der Christenen sterke troost tot matiginge van hunne droefheid over het afsterven van hunne geliefde vrienden, weleer uyt

I Thess. IV: 13, 14 *voorgesteld bij gelegenheid van het zalig overlijden zijns vaders* (23 *Maart* 1746). m. portr.

Leerrede over 1 *Thess. IV*: 13, 14. 's Hage 1726.

Op verzoek van den kerkeraad te 's Hage belastte hij zich met de revisie en correctie van den Bijbel, in 1757 te 's Hage en Middelburg uitgekomen. Hij begon dit werk met zijn vader en voleindigde het met zijn broeder Mr. Hendrik Muilman.

Hij huwde Elisabeth, dochter van Albert Seba, bekend door zijn *Rerum naturalium thesaurus.*

De Maatschappij van Ned. Letterk. bezit van hem *Carmina, Hagae Comit.* 1713. lang 4°.

Zie Glasius, *Godgel. Ned.*; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 114; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 389; *Boekzaal* 1759 a bl. 242; Paauw en Veeris, *Verm. Kerk. Alphab.* bl. 77; Abcoude, *Naamr. Tweede Aanh.* bl. 108; Arrenberg, *Naaml.* bl. 154; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I a. bl. 86; Bruin, *Kerk. Reg.* bl. 65, 144; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Muller, *Cat. v. portr.*

MUILMAN (Mr. Hendrik), broeder van den vorigen, nam met dezen deel aan de revisie en correctie van den bijbel, te 's Hage en Middelburg in het licht gegeven.

Zie Glasius, *Godgel. Ned.*

MUILMAN ( ) was als predikant te Enkhuizen, in 1787 het voorwerp van den haat van 't prinsgezinde graauw van die stad, en werd met ophangen bedreigd. Hij ondervond zooveel dadelijken moedwil er van, dat hij den dienst te dier stede moest nederleggen, en die standplaats voor Wieringen verwisselde, waar hij overleed.

Zie *Vervolg op Wagenaar*, D. XVII. bl. 96, 97.

MUILMAN (Wigbold), zoon van Willem Muilman, werd in 1756 als proponent beroepen te Hippolytus en Westerland op Wieringen, in 1757 te Edam, in 1759 te 's Hage waar hij in 1793 overleed. Hij onderscheidde zich door zijne patriottische denkwijze, en haalde zich den haat der Hagenaren zóó op den hals, dat hij zijn ambtsbediening niet kon volbrengen en zich buiten 's huis niet veilig rekende. Hij en zijn ambtgenoot, Johannes Heringa, leverden een verzoekschrift in aan den hove van Holland en den Magistraat te 's Hage om in bijzondere bescherming te worden genomen. Ofschoon zulks geschiedde, werd hij echter door het graauw, nadat de godsdienstoefening, waarin hij voorganger was, was gestoord, schreeuwende het geliefde woord van den dag in de hofplaats: *Keer de stal uit!* naar zijn woning gevolgd. De onderschout en zijne dienaren konden hem niet beschermen, en men was verpligt hem en zijn huis door een wacht van krijgsvolk te bewaken.

Zie *Verv. op Wagenaar*, D. XX. bl. 349 v.; *N. Nederl. Jaarb.* 1787 bl. 5161, 5211; 1788 bl. 621; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 144; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1756 a, bl. 795; b, bl. 250; 1767 b, bl. 377, 620; 1759 a, bl. 523, 795; Muller, *Cat. v. portr.*

MUILMAN (Petrus), schepen te Amsterdam. Hij was het, die, toen in 1787, ten gevolge van het oproer op de beurs aldaar over het oranje-dragen ontstaan, de heeren Hope, Williams en Pye, voorname kooplieden, haar niet meer bezochten, hen met E. A. van Muiden plegtig afhaalde en ter beurze geleidde. Hij hield bij die gelegenheid, onder toevloed van een groote menigte, eene redevoering tot de ter beurze gebragte kooplieden.

Zulks had het genoegzaam algemeen dragen van Oranje op de beurs ten gevolge.

Zie *Verv. op Wagenaar*, D. XVII. bl. 246, 247.

MUILMAN (Petrus). Zie SCHOUT (Petrus).

MUINCK of MUNCQ (Mr. Alexander de), zoon van Alexander de Muinck en Johanna Stalius, werd in 1655 te Middelburg geboren. Hij was heer van Wertsenburg, op verschillende tijden hoogbaljuw en rentmeester-generaal bewesten Schelde, meermalen burgemeester, schepen en raad zijner geboortestad, en bewindhebber der O. I. compagnie. Onder Willem III was hij een der voornaamste regeringsleden; doch bedreef zoo vele buitensporigheden, dat hij een brief van absolutie noodig had en zijn gedrag door velen werd veroordeeld. Uit deze acte van absolutie, met aanwijzing van de nulliteiten uit de verantwoording van de wettige regering van Middelburg, in 1702 uitgegeven, kan het best zijn handel en bedrijf worden opgemaakt. Na het overlijden van den stadhouder uit de regering gezet, bleef hij buiten alle betrekking. Hij beoefende de Nederduitsche poëzij en overleed op zijn prachtige buitenplaats *het Hof niet altijd zomer*, in Mei 1719. Hij was gehuwd met Henriette Thibaut. Zijn portret, door Philip van Dijk geschilderd, is tweemaal door P. van Gunst in plaat gebragt, met onderschriften van L. Boeck en N. van Brakel.

Men heeft van hem:

Wintervrugt, gewasschen op het hof niet altijd zomer, bestaande in schriftmatige uitbreidingen van verscheidene uitgelezene versen van de Zendbriev Pauli aan de Philippensen, bedagt en in rijm uitgewrogt. Middelb. 1712. 4°.

Het boek Ecclesiastes ofte Prediker, in 't Hebreeuws genaamt Koheleth, in Duytse vaersen overgeset. Amst. 1716. 4°. 2e dr.

Eerzaame bezigheden, waarin des waerelds ydelheid door Maatgeschriften, zinbeeldig word vertoond. Amst. 1716. 4°. 2e dr.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVIII. bl. 151; Smallegange, *Chr. v. Zeel.* bl. 665; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Register der Magistr. v. Middelb.*; La Rue, *Gel. Zeel.* 1e dr. bl. 74, 75; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 457; *Republiek der Gel. van Jan. en Febr.* 1713, bl. 76; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 246; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

MUIR (William), was lord provoost van Glasgow, toen hij om de geloofsvervolging zijn vaderland verliet en zich te Rotterdam verbergde. Hij werd daar in 1643 de eerste ouderling der Schotsche kerk, en overleed in Dec. 1679.

Zie Wodrow's *History*, Vol. I. p. 428; Veitch's *Mémoirs* p. 48; Steven, *History of the Scott. Church. at Rotterdam*, p. 368.

MUIS (Petrus), in 1697 een der oudste wondheelers te Rotterdam, schreef ten dienste zijner leerlingen:

Oeconomia animalis, of huishouding des menschelijken lichaams, uitgegeven door een liefhebber der Genees- en Heelkunde. Amst. 1697. 8°.

Hij komt ook voor in de *Historie van overzeldzame genezingen* bij P. Rabus, *Boekzaal van Europa*, 1697 a bl. 67 vv.

Zie Rabus, t. a. p. bl. 176, 177.

MUIS (J.) Zie MUYS (J.)

MUISIS (Gilles le). Zie MUCIDUS (Aegidius).

MUISSART (Antoine), uit een aanzienlijk geslacht van Rijssel afkomstig, komt in de *Not. der Algem. Staten*, 20 Julij 1577 voor met den titel van *Licentie et droictz, conseiller Pensionaire de la ville de Lille.*

Hij teekende de Unie van Brussel 1577.

Zie J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 121.

MUKRON (A.), een der edelen, die met den hertog van Aarschot, in 1577, door de Gentenaars gevangen genomen werden. Deze omstandigheid schijnt hem tot de zijde des Spaanschen konings gebragt te hebben, want wij vonden hem in 1582, als bevelhebber van Aalst van 's konings wege, toen die stad bij verrassing door de Nederlanders werd ingenomen. Hij teekende in 1577 de Unie van Brussel.

Zie de Tassis, in *Anal. van Hoynck van Papendrecht*, T. IV. p. 282; van Meteren, *Ned. Hist.* bl. 195; Haereus, p. 337; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, p. 91.

MULART (Gerard), MULERT of MULERTUS (Gerardus), tot den Marsch, zoon van Zeino en Lutgard van den Marsch, werd in 14.. te Utrecht geboren. Hij was zeer rijk en door regtsgeleerdheid en kunde van krijgs- en staatszaken vermaard. In 1516 werd hij lid van het hof van Friesland, en in 1522 hoofd of eerste raad, meester van de requesten en 's keizers secreten raad. In 1527 was hij lid van den Hoogen Raad van Mechelen en teekende, namens dezen, de overdragt van Utrecht aan Karel V. In 1528, toen Groningen bij de staten van keizer Karel V gevoegd werd, werd hij aan George Schenck van Tautenburg, die tot stadhouder van dat gewest werd gesteld, toegevoegd, en had sedert 1527 en 1528 de voorzitting bij de regtspleging (*voorzitter in de hoofdmannen kamer te Groningen*). Vroeger nam hij vele bezendingen voor den keizer en de landvoogdes waar, o. a. tot het sluiten van het driejarig bestand met Christiaan III, koning van Denemarken, en met die van Lubek 3 Mei 1557.

Hij was een uitstekend regtsgeleerde. Sweertius noemt hem "*vir exactae doctrinae*"; Viglius, met wien hij briefwis-

seling hield en bij wien hij in hoog aanzien stond; »vir, qui in *Rep. summo loco constitutus est*. Zijn sterfjaar is onbekend, doch men gist in 1540 of 1541. Hij huwde Cornelia Poth. Viglius droeg hem zijne *Commentaria in decem titulos Institutionum juris civilis* op (1533). Hij zelf gaf te Parijs, waar hij in zijn jeugd vertoefde, in het licht:

Additiones in Flores ultimarum voluntatum Bollandini Bononiensis.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 282; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 282; Graevii, *Orat. in* 4°. *Acad. Traj. natalem*; Burman, *Traj. erud.* p. 237; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 113—115; T. II. p. 150; T. III. p. 20; *Supplem. de Butkens*, T. II. p. 317; Hortensii, *Rer. Ultraj.* l. VI; Ponti Heuteri. *Rer. Austriae* l. IX. C. VIII. seqq.; S. van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1481; Suffrid. Petri, *Append. ad Hedam.* p. 2; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 128, 129,

MULDER, MULLER (CATHARINA), ook wel Caat Vermeulen, in de wandeling *Kaat Mossel*, wijl zij keurvrouw der mosselen was, volgens Bilderdijk »een ruw, gemeen wijf, maar bij wie geenerlei erg was," speelde, benevens Ceet of Cornelia Swenk, of *Ruige Keet*, hare zuster, te Rotterdam, een groote rol als hoofd van 't oproerig gepeupel in 1784 tot 1786. Een van de meest gerucht makende processen van Mr. W. Bilderdijk was dat van deze Catharina Mulder, die hij, nevens andere van hare denkwijze tegen de aanklacht van oproerigheid wegens Oranjeleuzen en kreten even gelukkig als manmoedig verdedigde.

Een menigte pasquillen, gedichten, platen, enz. kwamen, haar betreffende, in den handel, zoo als:

Echte en ware Levensgevallen van de befaamde Kaatje Vermeulen, alias Kaat Mossel, en haar medecomplize Keetje Zwenken, alias Zwarte Keet of Ruige Keet; benevens eenige verdere befaamde oproermakers of oproermaaksters, verrijkt met haar welgelijkend portrait, enz.; *Aan Catharina Mulder, anders Kaat Mossel*, m. p. (ged.) *Leve de Prins. Oranje boven* (m. portr.)

Kaat Mossel voor den throon van Beëlzebub (Tooneelspel), Utrecht z. j.

Echt berigt wegens de Receptie van Kaat Mossel op de militaire parade te 's Hage, op Zondag den 13 *Junij* 1784. Rotterd. 1784.

Zie Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. XII. bl. 62; *Verv. op Wagenaar*, D. VIII. bl. 357, 366, 368, 369; D. X. bl. 192, vlg.; *N. Nederl. Jaarb.* 1784, bl. 331, 357; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. I. bl. 144; Muller, *Cat. van portr.*; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.* D. I. b. bl. .

MULDER (JOHANNES) werd den 15 Mei 1769 te Franeker geboren, waar hij ook vooral in de natuur- en geneeskundige wetenschappen studeerde. Hij promoveerde in 1790 tot Art. Lib. Mag. et Phil. doctor, na de verdediging eener *Dissertatio de calore et modo, quo specifice corporibus inest.* Met het voornemen zich in den geheelen omvang der geneeskunde, en meer bepaald in de heel- en verloskunde, verder te bekwamen, zette hij zijne studien te Leyden voort. In 1792 vertrok hij, op raad van Georgius Coopmans en Dupuy, naar Engeland, waar hij in grootere hospitalen de verschillende handelwijzen van voortreffelijke mannen in elk vak wenschte gade te slaan. Te Londen vond hij in Orme, Lowder, Lucas en meer anderen, uitstekende leermeesters. In 1793 te Leyden teruggekeerd, begon hij te werken aan zijne door J. W. Schlegel ook in het Hgd. vertaalde verhandeling, getiteld: *Historia litteraria et critica forcipum et vectium obstetriciorum*, waarop hem, den 6 Febr. 1794, te Franeker de doctorale waardigheid werd verleend. Den 15 Maart reeds ontving hij zijne benoeming tot landsoperateur en lector in de anatomie, chirurgie en vroedkunde te Leeuwarden, en trad in Junij d. v. als zoodanig op met een voorlezing *over de beenbreuken.* In 1797 werd hem het hoogleeraarambt in de ontleed-, heel- en verloskunde te Franeker aangeboden, dat hij den 16 November van dat jaar aanvaardde met eene redevoering *over de redenen, waarom de Nederlanders in het algemeen zeer weinig tot verbetering en uitbreiding van de heel- en verloskunde hebben toegebragt.* (Leeuw. 1797). Mulder was de eerste, die de koepokinënting in Friesland bewerkstelligde, en wel aan zijn vriend, den beroemden schilder van der Kooi. Zijn antwoord op de prijsvraag, *over het afhalen der nageboorte*, door het genootschap ter bevordering van heelkunde uitgeschreven, werd met den zilveren eereprijs bekroond.

Te Groningen, in plaats van van Maanen, beroepen, hield hij den 15 Junij 1808 eene *oratio de meritis Petri Camperi in Anatomiam comparatam* (*Accedunt annotationes biographicae et literariae atque descriptio Musei Camperiani* Gron. 1808, 4°. in 't Ned. vert. door G. H. Pz. Wachter Gron. 1809. 8°.) waarmede hij het hoogleeraarambt in de anatomie, chirurgie, obstetrie en physiologie aanvaardde. Zijn kabinet van natuur- en ontleedkundige voorwerpen (*Museum Mulderianum*) bood hem een rijke stof om zijne lessen over de natuurlijke geschiedenis en ontleedkunde der dieren met voorbeelden op te helderen. Als voorwaarde zijner benoeming had hij gesteld het oprigten van een zelfstandig heel- en verloskundig Nosocomium. Bij zijne lessen over de Zoölogie gebruikte hij zijn *overzigt over de gewervelde dieren* (Frank. 1807).

Hij overleed den 18 Nov. 1810. Den 7 Dec. 1794 was hij gehuwd met Hyka Sophia Saagmans, die voor hem, gelijk ook zes zijner kinderen, overleed. Andere geschriften van zijn hand vermeldt Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 251.

Zie *Prog. inaug.*; Muntinghe, *Orat.* p. 115 seqq.; *Levensberigt van Joh. Mulder*, te vinden in het *Overzigt van de voornaamste gevallen, welke in het heel- en vroedkundig Academisch ziekenhuis te Groningen, van* 1809 *tot het einde van het Academiejaar* 1810 *zijn waargenomen door Joh. Mulder, uitgegeven door deszelfs zoon, prof. Cl. Mulder*, Amst. 1824; Nieuwenhuis, *Woordenb.*; *Gedenkb. der Gron. Hooges.* bl. 117, 118; *Konst- en Letterb.* 1810, D. II. bl. 337; 1811, D. I. bl. 83, 106, 388.

MULDER (CLAAS), zoon van den vorige, werd den 6 Oct. 1796 te Leeuwarden geboren. Te Franeker en te Groningen, waar zijn vader het hoogleeraarsambt bekleedde, door verschillende leermeesters onderwezen, keerde hij, na den dood zijns vaders naar Franeker terug, om door prof. Ekama, in wiens woning hij werd opgenomen, verder te worden opgeleid. Den 7 Jan. 1811 werd hij als student te Franeker ingeschreven, en volgde, na de opheffing der hoogeschool, Ekama naar Leyden. In den aanvang was de geneeskunde zijne hoofdstudie, doch de beroemde Brugmans ontvonkte zijne liefde voor de natuurkunde, van welker gelukkige beoefening hij een bewijs gaf, in de beantwoording van de Leydsche prijsvraag: *Qua desideratur Elenchus, sive catalogus earum Plantarum, quae prope urbem Leiden nascuntur*, welke de gouden medaille werd toegewezen.

Den 13 Julij 1818 promoveerde hij in de geneeskunde, na het verdedigen zijner *Dissert. de functione Hepatis, in disquisitione Zoötomica illius viscera nixa.* Vervolgens vestigde hij zich als practiserend geneesheer te Makkum, vanwaar hij in 1821 naar de Joure vertrok, terwijl hij inmiddels tot doctor in de vroedkunde was bevorderd. Den 2 April 1822 tot hoogleeraar in de botanie, chemie en pharmacie te Franeker benoemd, aanvaardde hij dien leerstoel den 1 Oct. d. v. met eene *oratio de meritis Davidis Meese, cum Botanicis, tum aliis.* Den 18 September bevorens had de senaat der Leydsche hoogeschool hem *honoris causa* tot doctor in de wis- en natuurkunde bevorderd. Tijdens hij te Franeker was geplaatst, gaf Mulder een tal van werken en verhandelingen, zoo afzonderlijk als in tijdschriften uit, in de vakken van wetenschap, welke hij doceerde. Bij de overdragt van het rectoraat, sprak hij den 7 Junij 1826, *de emolumentis, quae ex rerum creatarum copia et varietate scientiae naturali accesserunt et etiam nunc accedunt.* Na den dood van prof Stratingh werd hij hoogleeraar te Groningen, en hield den 30 Junij 1841 eene *oratio de Chemiae usu in illustrandis vitae phaenomenis.* Tot aan het academiejaar 1852—1853 onderwees hij uitsluitend de scheikunde in haren uitgebreiden omvang, doch sedert vervulde hij de plaats van van Swinderen in de natuurlijke geschiedenis tot in 1866 toen hij emeritus werd. In 1846 werd hij ridder van den Nederlandschen Leeuw. Hij huwde, 1 Janke Blomberg, 2 Henderika Wiersma.

Hij overleed 4 Mei 1867 op eene reis naar Amsterdam, en werd te Franeker begraven. Zijne afbeelding komt voor in het photogr. album der Gron. akademie, 1864.

Behalve zijne rectorale *Oratio de nostra naturae cognitione efficacius investigationis diligentia, quam inveniendi studio augenda et perficienda* (Gron. 1847) en vele wetenschappelijke opstellen in den *Konst- en Letterbode*, *Natuurk. Bijdragen*, *Tijdschrift van Natuurl. Geschied.*, *Schei- en Natuurk. Bibliotheek*, *Vaderl. Letteroef. enz.* gaf hij in het licht:

Handleiding tot de scheikunde. Amst. 1824, 1825. 2 d.

Overzicht van de voornaamste gevallen, welke in het Algem. ziekenhuis te Groningen in 1809—1810 *zijn waargenomen door Joh. Mulder, uit de nagel. papieren uitgeg.* Amst. 1824.

De vergiftk. tafelen, door W. Stobe, Frank. 1825. Amst. 1830.

A. Richard's Nieuwe Beginselen der kruidkunde en plantennatuurleer, met aanteek. Frank. 1830.

Ook vervolgde hij sedert 1828 *Vosmaers Woordenboek.*

Zie *Gedenkb. der Hooges. v. Gron.* bl. 154; *Verslag van het verhandelde in de Algem. vergad. v. h. Prov. Utr. Genoots. van Kunst. en Wetens. gehouden den* 25 *Junij* 1867; Holtrop, *Bibl. med chir.* p. 245—247. De Hoogl. J. W. Ermerins gaf een levensberigt van Mulder in de *Jaarboek. v. d. Kon. Academie van Wetenschappen voor* 1867.

MULDER (Johannes of Jan) werd in 1704 te 's Gravenhage geboren, studeerde eerst te Hamburg, onder Richey, Wolf en Fabricius, in de voorbereidende wetenschappen, te Wittenberg onder Wernsdorff, vervolgens te Helmstad onder Mosheim in de godgeleerdheid. Hij aanvaardde in 1732 het predikambt bij de Luthersche gemeente te Kampen, in 1740 te Groningen, in 1741 te Leyden, en in 1748 te Amsterdam. Mulder was een geleerd theologant. Reeds in zijne jeugd toonde hij veel aanleg voor de beoefening der Oostersche talen te bezitten, en indien de dood zijner moeder het niet had verhinderd, zou hij zich er geheel aan hebben toegewijd. Als kunstredenaar werd hij in zijn tijd zeer geroemd. Als zoodanig had hij zich geheel naar zijn leermeester Mosheim gevormd, van wien hij, gedurende twee jaren, huisgenoot en vertrouwde vriend was geweest. Zijn lijkredenaar Vorstius noemde zijne leerredenen „schoone, doordachte en beblokte (een regt goed woord voor de omslagtige en geleerde preken van dien tijd) redevoeringen." Hij was geen onverschillig toeschouwer van hetgeen in zijn tijd op het gebied der godgeleerde wetenschap omging. Met belangstelling sloeg hij den twist over de algemeene en bijzondere genade, gade, en toen Johan van den Honert het geschrift van Johann Friedrich Hochstetten: *Schediasma philosophico-theologicum contra particularismum* bestreden had, nam Mulder de partij op van den Duitschen godgeleerde. In 1731 gaf hij een *Brief uit aan den heer J. van der Honert, waarin bewezen wordt, dat de leerstukken van de vrijmagtige voorbeschikking, noch met de gezonde reden, noch met de ingeschapen deukbeelden van God overeengebragt kunnen worden,* waarop de hoogleeraar antwoordde in *Aanmerkingen op den brief van den heer Mulder,* waarop deze nog een *Zedig antwoord* liet volgen.

Ook buiten ons vaderland was zijn naam met eere bekend. „De grootste vernuften van onze eeuw ('t zijn de woorden van Vorstius) onderhielden met hem eene geleerde briefwisseling over welke gewigtige onderwerpen, kan men beoordeelen, wanneer ik van velen, slechts den alom vermaarden Abt Jeruzalem, en het sieraad der Gottingsche Hoogeschool, den geleerden Walch noeme. Nog maar weinige jaren geleden, werd hem, uit eerbied voor zijne erkende verdiensten, de eer van medelid der beroemde Zweedsche societeit *Pro Fide et Christianismo* opgedrongen."

Men heeft van hem:

De invloed en de handelwijze der goddelijke Voorzienigheid in en bij het sterven van veele en veel belovende jonge menschen; verhandelt, verklaart en verdedigt: over de woorden van David in de CIII Psalm, in het 15, 16 *en* 17 *vers; in eene lijkrede ter gedachtenisse van F. Cappelen Graan, in zijn leven leeraar der Ev. Luth. gem. te Saandam.* 1760.

Aenspraek aen de Ev. gemeenten, die in deze Vereenigde Nederlanden noch op heden bloeien en Godts alleenzaligmakend woort met hart en monde bekennen, geplaatst voor zijne vertaling van *Mosheim's leerrede over de eigenschappen der ware belijders van het Evangelie.* 's Hage 1735.

Voorrede vóór Luthers volkomen kerkpostil. Leid. 1744.

Absolutum decretum of tegen de leer der gereformeerden van 't volstrekte raadsbesluit. Amst. 1741.

Catechetische vragen.

Grondig onderzoek van den oorsprong des Pausdoms enz. 's Hage 1731. 8°.

Zie, behalve de *Lijkrede* van Vorstius; Ypey, *Geschiedenis der Christel. kerk in de* 18e *eeuw*, D. VII. bl. 189; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Luth. gemeente te Amsterd.* bl. 152; Dezelfde met Schultz Jacobi, *Bijdragen,* D. I. bl. 55; D. V. bl. 40 volg.; D. VII. bl. 38 verv.; Glasius, *Godgel. Ned.;* Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naamr.* bl. 366; *Boekz.* 1732 a. bl. 68.

MULDER (Johannes), den 29 Januarij 1775 te Veendam geboren, voltooide zijne academische studien te Groningen, werd in 1797 proponent, en in Januarij van het volgend jaar predikant bij de Hervormde gemeente te Rolde, in Drenthe. Van daar vertrok hij in 1806 naar Vlagtwedde, en van hier in 1809 naar Groningen, waar hij den 28 Maart 1832 overleed. Behalve eene leerrede ter gelegenheid van het eeuwfeest der hervorming in 1817 en een paar verhandelingen, door hem in 't Groninger departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen uitgesproken, heeft men van hem een *twaalftal leerredenen* door J. P. A. Wintgens en P. Hofstede, na zijn overlijden, te Groningen en Delft in het licht gegeven. Hij was lid van het Zeeuwsch Genootschap.

Zie *Boekzaal* voor 1832, D. II. bl. 134 verv.; Glasius, *Godgel. Ned.;* Kobus en de Rivecourt.

MULDER (Johannes), dichter uit den aanvang der 18e eeuw, schreef verzen in de *Dichtkundige Cypressenbladen*, en gaf afzonderlijk in het licht:

Geestelijke gezangen van Christus. Amst. 1707.

Geestelijke verkwikkende uren. Enkh. 1700.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MULDER (Joannes), gaf in het licht:

Leerredenen op alle de Zondagen van het jaar. Leiden 1772. 5 d. 8°.

Meditatien of Leerredenen over het lijden van Jesus Christus. Leiden 1775. 8°.

MULDER (Jan Andreas), werd den 25 Mei 1807 te Utrecht geboren, waar zijn vader de heelkunde uitoefende. Na de Hollandsche en Fransche scholen en het Gymnasium te hebben doorgeloopen, liet hij zich in 1826 als student te Utrecht inschrijven, en bezocht de gehoorzalen der hoogleeraren Suerman en Schroeder van der Kolk. In 1829 verkreeg hij den titel van stads heelkundige en in 1830 dien van stads verloskundige, en gaf privaat-onderwijs, zoowel aan de studenten der hoogeschool als aan jonge lieden, die zich uitsluitend voor de uitoefening voor heel- en verloskunde bestemden. Toen de studenten der Utrechtsche hoogeschool zich als dapperen schaarden onder de banieren van Oranje, stelde zich ook Mulder beschikbaar. Het aanbod werd aangenomen, en hij werd als officier van gezondheid der 3e kl. bij het hospitaal te Utrecht aangesteld, en weldra tot officier van gezondheid der 2e kl. bevorderd. In 1832 verkreeg hij zijn eervol ontslag, en trad in de burgermaatschappij terug, werd in 1834 lid der plaatselijke, en in 1835 der provinciale geneeskundige commissie. Ook werd hem het lidmaatschap van het Prov. Utr. Genootschap, en van het Genootschap voor Genees- en Heelkunde te Amsterdam aangeboden. Na den dood van den jeugdigen hoogleeraar Suerman werd hij tot lector in de heel- en vroedkunde, en in het volgende jaar (1842) *honoris causa* tot doctor in de heel- en vroedkunde, en in 1846 tot buitengewoon hoogleeraar benoemd. Hij aanvaardde den 4 Junij v. d. j. zijn ambt met eene *Oratio de conjungendis variis artis medicae partibus, ratione habita studii praxeos et institutionis.*

Hij overleed den 4 Mei 1847 aan een kwaadaardige typhus.

Onder zijn onmiddelijk toezigt verschenen in het Nederduitsch:

E. C. J. von Siebold, *Handleiding tot de beoefening der werktuigelijke verloskunde.* Utr. 1835.

Dr. W. Kramer, *Raad en waarschuwing omtrent doofheid* enz. 1843 (welke beide hij van eene voorrede voorzag).

Dieffenbach, *Leerboek der operatieve heelkunde* 1846.

De aanteekeningen en waarnemingen van Rècord, door hem zelven in het Nederduitsch overgebragt, verrijkte hij met eenige nadere opmerkingen.

Een zeer nuttig werk volbragt Mulder met het uitgeven van *Tabulae arteriarum.* Traj. ad Rhen. 1838.

Zijn belangrijkste arbeid was zijn

Specimen inaugurale de Strabismo ejusque curandi ratione, inprimis per myotomiam ocularem, observationibus probatam. Traj. ad Rhen. 1840, 't welk kort daarnaar door

Dr. J. P. T. van der Lith, onder den titel van:

Verhandeling over het scheelzien en deszelfs behandeling, vertaald werd uitgegeven.

Voorts leverde Mulder nog twee uitvoerige opstellen over

misvorming in de *Organa Uro-poietica et genitalia*, met afbeeldingen, beide in het *Nederlandsch Lancet* 1845 en 1846.

Zie *Levensberigt van den Hoogl. J. A. Mulder, door F. C. Donders*, in *Utr. Studenten-alm.* 1848; *Verslag van 't Prov. Utrechts Genoots.* 1847.

MULDER (CAECILIA). Zie VINKELES (CAECILIA).

MULDER (DAVID), omtrent 1746 te Utrecht geboren, zou kunstonderwijs genoten hebben van den beroemden Franschen beeldhouwer Falconet, en later van zijn stadgenoot W. H. van der Wall. Men vindt kunstwerken van dezen beeldhouwer, in verschillende Roomsche kerken, aan orgels, aan de vischmarkt te Woerden enz. Hij teekende goede academiebeelden, en was medebestuurder van het Utrechtsch teekengenootschap. Hij overleed in 1826.

Zie Immerzeel.

MULDER (J.), een graveur, die in het laatst der 18e en het begin der 19e eeuw bloeide. Er bestaat van hem o. a. een gravure naar Jan Steen.

Zie Kramm.

MULDER (JOSEPH), een Amsterdamsch teekenaar en graveur. Men heeft van hem boekplaten, o. a. vóór Commelins *Amsterdam*, en de ontleedkundige werken van Ruysch.

Ook heeft men:

Vues de Gunterstein, Dediées à Madame de Gunterstein et de Tienhoven, à Amsterdam, par Nicolas Visscher, J. Mulder ad vivum del. et fecit.

Zie Immerzeel en Kramm.

MULDER (SAMUEL ISRAEL), werd den 2 Junij 1792 te Amsterdam geboren. In zijne jeugd teekende hij zich Samuel Israel Salomon, of Samuel Israel Schrijver, daar de geslachtsnaam Mulder door zijne familie eerst in 1811, tijdens de Fransche overheersching, werd aangenomen. Zijn grootvader Salomon, van beroep diamantsnijder en juwelier, was tevens niet onbedreven in de H. S. en de Hebreeuwsche letterkunde. Zijn vader, Israel Salomon, was in de latere jaren zijns levens boekhouder en correspondentievoerder bij eenige voorname handelshuizen. Zijne moeder heette Maria Boas. Zijn vader gaf hem eene voortreffelijke opvoeding, en onderwees hem zelf in de gewijde taal en letterkunde. In zijne jeugd werd hij tot het beroep van diamantslijper bestemd, en hield hij zich, werkelijk van zijn 8e tot zijn 15e levensjaar, met het aanleeren en uitoefenen van dit vak onledig. Toen het diamantslijpen meer en meer begon te kwijnen, begon hij zich met vrucht op studie en onderwijs toe te leggen. Waren zijne eerste leerlingen die op de banken eener vergetene school, hij kon er later hebben, die de hoogste staatsambten bekleedden; zag hij zijne taalkennis op prijs gesteld, eerst als *beëedigd translateur* (1817), zij steeg, door eigen oefening veelal, tot die van den philoloog, die bij een van der Palm, Wijers, Juynboll, een Cohen, en menig anderen orientalist, binnen en buiten 's lands hoog werd gesteld. Behalve door eigen studie kwamen twee kringen aan Mulder, tot zijn hoogere opleiding in zijne geliefkoosde vakken van Oostersche en nieuwere letterkunde, zeer te stade.

De eene was een gezelschap van geestverwante jongere en oudere lieden, te Amsterdam opgerigt onder den naam van *Togeleth* (tot Nut), met het doel door onderlinge oefening de zucht voor de Hebr. letteren aan te kweeken. Twee bundels met bekroonde en andere gedichten zijn door dit gezelschap uitgegeven, waaronder men uitstekende voortbrengsels van Mullers dichtvermogen in de Hebreeuwsche taal aantreft, o. a. zijne beroemde romance *Beroerja*, in vier zangen, de lichtzinnigheid der vrouwen tot onderwerp hebbende, naar een verhaal, voorkomende bij een der oudste metaphrasten van den Talmud en zijne bekroonde, fraaije, dichterlijke bewerking, van Psalm VIII. Deze twee stukken droegen zeer veel bij tot Mulders vermaardheid in het buitenland. Van de romance *Beroerja* bestaat in ms. eene vertolking der 12 eerste coupletten in Hgd. verzen door Dr. L. Levysohn, opperrabbijn te Stokholm, schrijver van de zoölogie des Talmuds. De andere kring was die van het letteroefenend genootschap *tot Nut en Beschaving*, in 1807 opgerigt, waarin hij vele voortreffelijke verhandelingen uitsprak. In 1822 gaf dit genootschap eene prijsverhandeling uit over de *Kunst van vertalen*. Mulder behaalde den lauwer met zijn antwoord, dat in het 2e deel der werken van dit genootschap is opgenomen. Een andere verhandeling *over de waarde der psalmen* verwierf hem geen minderen lof.

Sedert lang deed zich de behoefte aan een *Hebreeuwsch-Nederduitsch Woordenboek* gevoelen. Hij aanvaardde deze taak met zijn boezemvriend M. Lemans, en het verscheen, van 1825 tot 1831, in drie stukken, groot formaat in twee kolommen, voorafgegaan door een *Spraakkunstige Handleiding* en een lijst van woorden, wier *stamwoorden* den eerstbeginnenden niet wel bekend zijn, en gevolgd door een dubbel register der eigen namen. Omstreeks denzelfde tijd begon hij aan een nieuwe nederduitsche overzetting van den Bijbel, en met name van den *Pentateuch* bepaaldelijk voor de Israëliten. Dit werk verscheen dan ook weldra in vijf deelen, sierlijk gedrukt, Hebr. en Nederd. in twee kolommen op ééne bladz. met eene verbeterde uitgave der verklaring van Rassi. Bij herhaling werden de door Mulder vertaalde Bijbelboeken herdrukt. In 1859 zag daarvan een vierde uitgaaf, eenigzins vermeerderd, het licht.

Afzonderlijk verscheen het *Iets over de vertalingen der H. S. en bijzonder van den Pentateuchus, door Israelieten van den vroegsten tijd tot op dezen dag.*

Bij de eerste uitgave dezer bijbelverklaring, voegde hij een opstel *over de verdiensten van Rassi*, die in de 11e eeuw, in Frankrijk, te midden van de hevigste verdrukking voor de Bijbelkennis, uit Juda's boezem een licht deed opgaan, dat hem nog bij uitnemendheid den naam van den *Commentator* doet dragen. Deze verhandeling werd later in zijne *Verspreide lettervruchten* opgenomen.

Daar Mulder, bij 't klimmen zijner jaren, en de vele hem opgedragene ambtsbezigheden, de hand der voltooijing zijner bijbelvertaling, waaraan de profetische boeken nog ontbraken, moest opgeven, kwam hij voor eenige jaren op de gedachte, een prijsvraag uit te schrijven, om eene nieuwe Nederd. vertaling te vervaardigen van het boek *Jesaia*, ten gebruike van Israëlieten, met eene voorafgaande beknopte inleiding over dien profeet en den inhoud zijner Godspraken.

Behalve de reeds gemelde, gaf Mulder nog een talrijke reeks van grootere en kleinere geschriften in het licht: als eene beschrijving, in 't Hebr. en Ned., van een aantal grafzerken met opschriften, op de Ned. Israel. begraafplaats te Muiderberg. Voorts *Rudimenta*, of *Gronden der Hebreeuwsche taal*, oorspronkelijk van M. Lemans, in 1840 door Mulder omgewerkt en vermeerderd. *Handleiding voor eerstbeginnenden tot het leeren vertalen der Heilige Schrift* met (bij wijze van aanhangsel) een beknopte *Beschrijving van 't Heilige land*, een onderwerp meer bepaald, hoewel ook nog elementair, door den schrijver behandeld in 1840 (*Aardrijkskundige beschrijving van het Heilige land* 1e stuk).

De *Handleiding* verscheen te Amsterdam in 1861. In 1846 gaf Mulder een *Leerboekje voor de Israelitische jeugd*, en elf jaar (1843—1854) besteedde hij aan het bearbeiden een *Bijbel voor de Israel. jeugd*, op het voetspoor van van der Palm. Asscher noemt het zijn meesterstuk. Het werd door I. I. Peres te Philadelphia in het Engelsch vertaald.

In 1855 verscheen zijn *Iets over de Misna, de Gamara* en *de Mythologie des Talmuds*, uit de beste bronnen bijeengebragt. In de *Israelitische jaarboeken* (1835—1838) gaf hij *Iets over den Prediker*, geschiedkundige schetsen over de *Joden in de Barbarysche Staten*, als ook over die in *Denemarken*, *iets over den Prediker*, een verhandeling *over de Dichterlijke schoonheden van het 111e hoofdstuk van Job*, verhandeling over *Izaäc Reggio*, voormalig hoogleeraar in de humaniora aan het K. K. gymnasium te Gortz en anderen. In de *Ned. Israelitische jaarboeken* gaf hij een *Levensschets van Salomon Munk*, een *Bijdrage tot de Levensgeschiedenis van Manaseh ben Israel*, den beroemden Amsterdamschen rabbijn, die zich naar Londen tot Cromwell begaf, om van den protector te verkrijgen, dat zijne geloofsgenooten, sedert meer dan zeven eeuwen uit Engeland verbannen, zich weder aldaar zouden mogen nederzetten, voorts *Johannes Reuchlin*, *de verdediger der Joodsche letterkunde*; over een *zeldzame medaille*, tot inwendige joodsche aangelegenheden betrekking hebbende, een in 1735 te Amsterdam vervaardigde medaille, welke noch bij van Loon, noch bij Jer. de Vries bekend is. In de *Israel. Alm.* voor 1830 gaf hij een populair opstel over *Mendelsohn*, en in dien van 1838 een levensschets van *Josef Salomo del Medico*, be-

roemd Israëlitisch geneesheer, die te Amsterdam met Hugo de Groot en Barlaeus omgang had. In de jaarboekjes van 1859, door L. Borstel, met een weldadig doel in het licht gegeven, gaf hij een belangrijk stuk over den hoogbegaafden *R. Isaac Graanboom*, uit Zweden afkomstig, in 1797 tot hoofd eener afgescheidene of nieuwe gemeente, te Amsterdam geboren, die, na zijn dood (in 1807) met de k. z. Ned. Israël. gemeente weder werd zamengesmolten. In de *Alg. Konst- en Letterbode* van 1847, vindt men van Mulder's hand eene levensschets van den beroemden geneesheer *David Heilbron Cz.* in 1762 te 's Hage geboren, en in bijna 85-jarigen ouderdom te Amsterdam overleden.

Toen eene halve eeuw in de staatkundige gelijkstelling der Israëliten in Nederland verstreken was, herdacht Mulder die, voor zijne geloofsgenooten, gedenkwaardige gebeurtenis in een bondig geschrift: *Het eerste jubilé der Emancipatie van de Ned. Israeliten.*

Op 't gebied van meer algemeen onderwijs kunnen wij vermelden, zijne

Beknopte Handleiding tot de kennis der Hooyduitsche Taalregelen, of verzameling van opstellen, door Scherber, naar de derde uitgave voor Nederlanders omgewerkt, aanmerkelijk vermeerderd en meerendeels naar Heyse's spraakkunst ingerigt (Amst. 1845).

Verspreide lettervruchten (*Verhand. over de kunst van vertalen; Proeve eener algemeene beschouwing over de Psalmen; De Joden in de Barbarijsche Staten, van hunne eerste nederzetting in die landen tot op onzen tijd; Over de verdiensten van R. Salomo Ben Izak, bij verkorting genaamd Rassi, als verklaarder der H. S. en Talmudische werken; Over de dichterlijke schoonheden van het derde hoofdstuk van Job; Vertoog over het verband tusschen de huisselijke opvoeding, en het onderwijs op de scholen; Vertoog over het getal zeven.* Leyd. 1844. gr. 8°.

Kort overzigt van de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, naar aanleiding van het grootere werk over dit onderwerp van den Hoogleeraar Matthijs Siegenbeek. Haarlem 1847. kl. 8°.

Bekr. prijsvraag over de kunst van vertalen. Amst. 1825.

Chronologisch handboek voor de geschiedenis der Israeliten, van de schepping der wereld tot op onzen tijd; uit de geloofwaardigste bronnen bearbeid. 2 st. Amst. 1837.

Over de verdiensten van R. Salomon Ben Izak, als verklaarder der Heilige Schrift en Talmadische werken. Amsterdam 1828. gr. 8°.

Voorts:

Gebeden der Nederlandsche Portugeesche Israeliten. Op nieuw in het Nederd. vertaald. Amst. 1837. Vermelding verdienen ook zijne fraaije *Ode* (in 't Hebr.) aan den heer Loomstein bij gelegenheid van diens huwelijk, en zijne eigenaardige *epigrammata.* Ook getuige nog van zijn echt klassieken Hebreeuwschen stijl de door hem vervaardigde *Cantaten* en *Gebeden voor de inwijding der synagoge te Zaandam* in 1824. Verschillende geleerde redacteurs van Hebr. tijdschriften, beijverden zich Mulders medewerking in te roepen, om door de voortbrengselen zijner pen, hunne bladen op te luisteren. Zoo vindt men van hem onderscheidene uitmuntende gedichten en andere dergelijke stukken in den *Magged*, den *Karmel* en andere bladen.

Zijne innige zucht tot opheldering en nasporing van al wat de Joodsche oudheden, en in het bijzonder die der Israëlitische gemeente te Amsterdam betrof, wekte bij hem den lust op tot het stichten eener herinnering voor alle opperrabijnen dezer gemeente, die, na hunne ambtsbetrekking hier eenigen tijd te hebben vervuld, naar elders vertrokken, en ook elders begraven werden. Ter bereiking van dit doel plaatste hij in n°. 50 van het blad *Hamaggid* eene uitvoerige Hebreeuwsche uitnoodiging tot mededeeling van al hetgeen over dit onderwerp licht kon verspreiden. Dit was het laatste Hebreeuwsche stuk, dat van Mulder het licht zag.

In 1849 werd hij adjunct-secretaris, en na den dood van A. Tall, secretaris der N. I. hoofdsynagoge te Amsterdam, en vroeger was hij tot docent in het Hebreeuwsch aan het stedelijk gymnasium te Amsterdam benoemd. In 1823 werd hij lid van verdienste van *Tognelath*, in 1856 honorair lid van het *Onderwijzersgenootschap*, afd. *Amsterdam*, in 1853 lid der *Godsd. Amsterd. schoolcommissie*, in 1826 secretaris van het *Nederl. Israelitisch seminarium* (collegie *Saüdalh Baoharim*), en toen dit seminarium later tot een rijksinstelling werd verklaard, werd hem levenslang de betrekking van *Regent-secretaris* opgedragen. Een reeks van jaren fungeerde hij als secretaris van de *Alg. commissie van examinatoren voor Israel. Godsdienstonderwijs* en het *Rabbinaal collegie.* Voorts was hij *Inspecteur der Ned. Israel. Godsd. Armenscholen* in dit rijk. In 1843 benoemde hem de hoogeschool te Giessen tot *Phil. mag. et art. lit. doct.*, en in 1860 de koning tot *ridder van de Ned. Leeuw.*

In 1822 huwde hij Carolina Harting, dochter van Jacob Harting. Hij overleed te Amsterdam den 30 Nov. 1862 in den ouderdom van 76 jaren.

Zie Dr. E. B. Asscher, *Levensschets van Samuel Israël Mulder, voorgedragen in het Letterk. Genoots. Tot Nut en Beschaving* 19 *Maart* 1833; (J. J. Belinfante) in *Ned. Spectator* 1863; (N. S. Calisch) in *Amsterd. Courant van* 31 *Dec.* 1862; *Rotterd Courant van* 30 *Dec.* 1862; *Jaarboeken voor Israeliten* (1835—1838) passim.; *Recensent ook der Recensenten* 1826 N°. 5; *Letterk. magazijn van wetenschap, kunst en smaak van* 1828 N°. 5; *Israel. weekblad van* 9 *Junij* 1854; Franz Delitsch, *Zur Geschichte der Jüdischen Poësie*, Leipzig 1836; *Hamaggid* N°. 6, 50.

MULDER (G. C.), bereikte als hoofdonderwijzer der 1e stadsschool te Nijmegen, meest door eigen studie en vlijt, een zoodanige hoogte, dat hij een eervolle plaats onder de taalkundigen bekleedde, zoo als zijne uitgegeven werken getuigen.

Van zijn *Spraakkunst* verscheen de 7e druk. Hij had ook deel aan de bewerking van het *Nieuw Nederl. Woordenb.* en overleed 28 Nov. 1859.

Zie *N. Amst. Handels- en Effectenblad*, N°. 18.

MULDERS (A. T.) werd in 1773 geboren. In 1796 begon hij reeds als armverzorger zijne publieke loopbaan. Op 22 Aug. 1797 werd hij, door de keuze zijner medeburgers, tot kapitein der gewapende burgerwacht benoemd, en door de directie dier burgerwacht in Bataafsch Brabant ingedeeld als kommandant der 4e fuselier-kompagnie van het 1e bataillon. Den 28 Junij 1798 werd hij door het intermediair bestuur van het voormalig gewest, Bataafsch Brabant, benoemd tot lid der municipalen en schepenen der stad 's Hertogenbosch. Bij de reorganisatie van het gemeentebestuur, werd hij, bij decreet van koning Lodewijk van 20 Januarij 1808, op nieuw als lid der regering benoemd; bij keizerlijk decreet van 15 Mei 1810 in zijne betrekking bevestigd; bij de omwenteling in 1813 voorloopig door de commissarissen-generaal als lid van den gemeenteraad gehandhaafd, in 1815 bij kon. besluit van 19 December andermaal als raad der stad benoemd, en, bij besluit van 6 Aug. 1824, nogmaals in die betrekking bevestigd. Na ruim 36 jaren door de moeijelijkste tijdvakken heen, te weten, gedurende de republiek, het koningrijk Holland, het Fransche keizerrijk, het herstel van Neerlands onafhankelijkheid, het koningrijk der Nederlanden, en den Belgischen opstand, als een der werkzaamste leden der stads regering, namelijk als majoor-kommandant der schutterij, bij de eerste organisatie in 1815, als lid en voorzitter der commissie van inkwartiering en cazernering, als lid en voorzitter van opperbrandmeesters, alsmede oprigter en medebestuurder der kon. school van nuttige en beeldende kunsten, enz enz., de belangen der stad en harer ingezetenen belangloos te hebben gediend, werd hij, bij kon. besluit van 27 December 1834, tot wethouder benoemd, welke betrekking hij tot zijn dood bekleedde.

Den 19 December 1840 werd hij door den raad benoemd tot lid der provinciale staten van Noord-Brabant, welke betrekking hij vervulde tot de invoering der nieuwe provinciale wet van 1850. Den 6 December 1847 werd hij door Z. M. koning Willem II benoemd tot ridder der orde van den Nederlandsche leeuw, en sedert 1848 tot in 1862 werd hij telkens tot lid van den gemeenteraad herkozen. Hij overleed te 's Hertogenbosch 11 April 1863.

Part. berigt.

MULERIUS (Nicolaus), zoon van Pierre des Muliers of Mulier en van Claudia le Vettre, werd den 25 December 1564 te Brugge geboren, genoot aldaar het onderwijs van den geleerden Cruquius, vestigde zich vervolgens in 1582 te Leyden, waar hij het onderwijs van Lipsius, Vulcanius, Snellius en Heurnius genoot. Den 24 Maart 1589 werd hij doctor in de geneeskunde, en vestigde hij zich als stads geneesheer te Harlingen, waar hij 13 jaren de praktijk uitoefende. In 1603 vertrok hij naar Amsterdam. Kort daarop

werd hij als medicus provincialis te Groningen beroepen. Vijf jaren later (1608) zag hij zich aan het hoofd van 't gymnasium te Leeuwarden geplaatst. In 1614 werd hij hoogleeraar in de genees- en wiskunde te Groningen en oefende tevens als geneesheer de praktijk uit. Na de oprigting der O. I. Compagnie werd hij lid der kamer te Groningen, die hem meermalen tot de vergadering der negentienen afvaardigde. Tweemaal bekleedde hij het rectoraat (1620—1621 en 1627—1628) en den 20 Julij 1626 werd hem de zorg voor de bibliotheek toevertrouwd. Hij overleed den 5 September 1630 in den ouderdom van 80 jaren; zijne echtgenoote, Christina Six, den 16 November 1645. Zijn oudste dochter huwde professor M. Winsemius te Franeker; zijn oudste zoon, Petrus, werd zijn ambtgenoot. Hij schreef:

Kort onderwijs van 't gebruyck des Astrolabiums. Harlingen 1615.

Ephemerides van 1609—1626.

Tabulae Frisiacae Lunae-solaris, quadruplices. Alcmar 1611.

Korte Tafelen van sinus, tangentes, secantes etc.

Institutionum astronomicarum lib, II, in queis Geographiae principia et pleraque ad artem nauticam facientia. Alcm. 1616. 8°.

Calendarium romanum vetus, forma Juliana, cum Isagoge et examine temporum. Alcmar. 1611. 4°.

Nicolai Copernici astronomia instaurata. 1617.

Hemelsche trompet, Morgenwecker ofte comeet des jaers 1618.

Ubbonis Emmii elogium Groening. 1628. 4°. Ook in Witten, *Memor. philos.* Dec. V. p. 31.

Judaeorum annus Lunae-solaris et Turco-Arabum annus mere lunaris, recens uterque e suis fontibus deductus et cum anno romano facili methodo connexus. Groning. 1680.

Mensonis Altingii, Pastoris Emdani — Vita, descripta per Ubbonem Emmium, nunc pr. ed., et Litterae. Acc. H. Altingii Historia de Ecclesiis Palatinis: nec non A. M. Isinck brevis hist. de Reformatione in urbe Groninga et Omlandia: Item Ubbonis Emmii Vita per N. Mulerium, Cura A. M. Isinck. Sump. editoris. 1728. Gron. 4°.

Zie *Effigies et Vitae* p. 65, 68; de *Programmata funebr.* van hem en zijne weduwe; Muntinghe, *Acta Secul.* 1814, p. 111; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 329; Hofstede de Groot, *Gesch. der Broederen kerk*, bl. 140; *Gedenkb. d. Gron. Hooges.* bl. 11, 12; *Cat. d. Maats. van Nederl. Letterk.* D. II. bl. 161; Kobus en de Rivecourt; Benthem, *Holl Kirchen- und Schulenstaat*, Th. II. S. 203; Jöcher, Rotermund; Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissensch.*; Muller, *Cat. v. portr.*

MULERIUS (Petrus), zoon van den vorigen, werd den 11 Maart 1599 te Harlingen geboren, ontving zijne opleiding voor de latijnsche school te Groningen, vervolgens te Leeuwarden, waar Edo Neuhusius toen rector, en zijn vader gymnasiarcha was. Hij werd vervolgens een der eerste kweekelingen der hoogeschool te Groningen, waar hij zich in de genees- en wiskunde oefende. In 1621 bezocht hij de Leydsche akademie, om zich onder Everhard Vorstius op de botanie toe te leggen. In 1622 vertrok hij naar Engeland, en doorkruiste vervolgens bijna geheel Frankrijk, om er botanische kennis op te doen. Na een tijdlang te Montpellier vertoefd te hebben, verkreeg hij in 1624, onder het rectoraat van Julius Pacius, te Valence, de doctorale waardigheid. Te huis, waar de oude Mulerius zich reeds jaren onledig had gehouden met het schrijven van kalenders, nam hij in 1626 die taak op zich, en ging er mede voort tot 1636. Na bedankt te hebben voor de benoeming tot hofarts van den prins van Oranje en voor het rectoraat te Appingadam, nam hij in 1628 het hem opgedragen professoraat in de physica en botanie te Groningen aan.

Hij overleed den 14 Februarij 1647. Onder de geleerden, met welken hij een gestadige briefwisseling hield, behoorde de kruidkundige Otto Sperling, hofarts van den koning van Denemarken.

Hij huwde in 1626 met Machtilda, dochter van Gellius Johannes Beth, schepen te Amsterdam, en Cornelia van den Bosch, die hem twee dochters schonk en een zoon, bij zijn overlijden kandidaat tot de H. dienst.

Zie *Vita Prof. Gron.* f. 65 sq.: *Programm. funeb. Effigies et vitae* p. 112—114; *Gedenkb. d. Gron. Hoog.* bl. 8, 9, tevens bl. 19—20; Brucherus, *Gesch. d. Kerkh. te Gron.*; Poggendorff, l. c.; Muller, *Cat. v. portr.*

MULERIUS (Carolus), woonde in 1631 te 's Hage en gaf in het licht:

Eene korte — onderwijsinge van de Spaansche Tale, — door een liefhebber der Sp. taal in de Nederd. sprake overgeset — verbetert en geaugmenteert — Vocabulaer in Spaansch ende in Duytsch. Amst. 1648. kl. 8°.

Linguae Italicae compendiosa institutio. L. B. 1631. 8°. opgedr aan Lodewijk van Nassau van der Lek, heer van Beverweerde enz.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 293; D. III. bl. 509.

MULERT was gedeputeerde van Overijssel ter vergadering der Algem. Staten, en lid der groote vergadering van 1651. Hij was president bij gelegenheid dat er over 't punt der religie gedelibereerd werd.

Zie van Wijn, *op Wagenaar*, D. XII. bl. 86 volg.; *Overijsselsche Volksalm.* 1836, bl. 68.

MULERT (Zie MULART).

MULIER (Claudia) of LE VETTRE, echtgenoot van Nicolaas Mulerius, omhelsde met haar man te Brugge de hervormde leer; maar sedert maakte de inquisitie hun verder verblijf aldaar zóó onaangenaam dat zij de wijk naar Meenen moesten nemen. Spoedig wachtte hun hier ook hetzelfde gevaar. Ter nauwernood ontsnapte de vader met drie zijner kinderen in een bosch, de moeder viel met haar zuigeling de vervolgers in handen, ja, zij onderging, een jaar daarna, met groote moed te Yperen den marteldood.

Zie *Gedenkb. d. Gron. Hooges.* bl. 11.

MULIER (Mr. G.), studeerde te Utrecht, waar hij in 1755 in het licht gaf:

Dissertatio de mercibus illicitis, in commissum cadentibus, vulgo contrabande — goederen.

Zie *Register der Acad. Dissert. en Orat.* bl. 16; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 454.

MULIER (Mr. D.), schreef eene *Specimen philos. juris de jure homini in animantia bruta competente.* Traj. ad Rhen. 1776. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 452.

MULIERS. Zie MULERIUS (Peter).

MULKE (Julius), een kunstenaar, die waarschijnlijk in het midden der XVII eeuw te Amsterdam bloeide. Men vindt van hem op de helft een zeer aardig en geestig geëtste en bijgegraveerde voorstelling van een ziekbed, waar een patient gelaten wordt, met veel figuren en een laboratorium op den achtergrond. Op den titel van 't vierde deel van *Des wyse jaer beschrijver, of wonderlycke Genees- en Heelkonst, door d'overleden Heer J. C.* Amst. 1665. 4°.

Zie Kramm.

MULLER (Christiaan). Ofschoon het niet bewezen is, dat hij een Nederlander was, blijkt het toch dat hij hier te lande de schilderkunst heeft beoefend.

Men heeft o. a. van zijn penseel het portret van *Joan Gotl. Heineccius, Janss. Waesbergh excud.*, volgens Kramm, vrij goed geschilderd, en door J. Houbraken gegraveerd.

Zie Kramm.

MULLER (Gerrit), een landschapschilder en kunstliefhebber te Amsterdam, wiens verzameling, na zijn overlijden, den 3 April 1847 aldaar is verkocht.

Zie Kramm.

MULLER (Harman Janszoon), bloeide in het begin der XVI eeuw te Amsterdam, en was een goed houtgraveur. Men vindt o. a. een goede houtsnede van zijn hand in *Die Passie ons Heere Jhesu Christi, alsoo Nycodemus ende die vier Evangelisten ons beschrijven. Ghedruckt tot Amsterdam aen die oude Side, in die Warmoesstraet, bij mij Harman Janszoon Muller. Figuersnyder, in den vergulden Passer.* kl. 8°. z. j.

Zie Kramm.

MULLER (Harman), omstreeks in het midden der 16e eeuw te Amsterdam geboren, zou een leerling van H. Goltzius geweest

zijn, en zijne opleiding in de kunst in Italie genoten hebben. Hij hield zich lang op in Antwerpen, en arbeidde met Cornelis Kort, de Galles, de Sadelers en anderen, veel voor Jeronimus Kock, naar J. Stradanus, M. de Vos en andere meesters.

Nagler vermeldt 30 stuks zijner gravuren, meest alle onderwerpen uit de gewijde en ongewijde geschiedenis, onder welke een *Allegorie op de aankomst der aartshertogin Anna van Oostenrijck te Antwerpen* 1570, naar C. van den Broeck. Zeer fraai is zijn portret van *Cornelius Schonaeus*, rector te Haarlem.

Zie Immerzeel en Kramm.

MULLER (Hendrik Leonard) werd den 27 Mei 1805 te Amsterdam geboren, door A. G. van Schoone en J. W. Pieneman in de schilderkunst onderwezen, en schilderde breede en meesterlijke portretten, die een volkomen gelijkenis hebben. Op de Amsterdamsche tentoonstelling van 1840 zond hij *Een kluizenaar*, die aller goedkeuring wegdroeg. Kort daarna overleed hij.

Zie Immerzeel en Kramm.

MULLER (J.), een schilder, van wien Kramm *Een bergachtig, boomrijk Landschap*, in de manier van van Heus geordonnaneerd, vermeldt.

Zie Kramm.

MULLER (Jac.), zoon van Robert Muller, kunstschilder te Utrecht, in het midden der 17e eeuw. Hij huwde Elisabeth van Doorn.

Zie Kramm.

MULLER (Jan), volgens sommigen omtrent 1570, te Amsterdam geboren. Kramm gist dat zijn geboortejaar vroeger moet gesteld worden, en dat hij, gelijk Immerzeel meent, geen leerling van Hendrik Goltzius was, maar de kunst bij Coornhert heeft geleerd.

Hij was een uitstekend graveur, had een stoute hand van werken, sneed het koper met de meeste gemakkelijkheid en was een uitmuntend teekenaar, doch niet vrij te spreken van gemanierdheid, even als Barth. Spranger, waarnaar hij veel werkte. Bartsch geeft een catalogus zijner prenten, 85 stuks. Van zijn graveerwerk wordt zijn eigen portret het hoogste gesteld. Hij sneed ook het portret van Maurits, naar Michel van Mierevelt, in 't koper, waarvoor de Staten hem *f* 100 toelegden en dat van den Spaanschen gezant, Jan Neijen. Kramm bezit van hem *de Schepping in zes dagen*, met den titel, in rond formaat in f°. naar de teekening van H. Goltsius, 1589.

Zie Immerzeel en Kramm.

MULLER (J. F.), teekenaar uit het laatst der 18e eeuw. Kramm vermeldt van hem:

Gezigt van het op strand jagen der Vlaardinger vischhoeken, door drie Engelsche kapers, bij het dorp Scheveningen, op den 7 Januarij 1781; *J. F. Muller inv. it delin.*; *A. Fokke Wilms. sculps.*

Zie Kramm.

MULLER (O.), zilversmid, bloeide te Amsterdam in de 17e eeuw, en muntte uit door zijn voortreffelijk drijfwerk en goed bewerkte gedenkpenningen, o. a. die op den admiraal de Ruyter, Tromp, Evertsen, van Galen en den keurvorst van Brandenburg.

Zeventien stuks gedenkpenningen van hem, vindt men beschreven in *Revue de la Numismatique Belge*, 2e Ser. T. III. p. 52 tot 62. Zijn eerste werk dagteekent van het jaar 1653, het laatst van 1688. Als eene bijzonderheid wordt aangeteekend, dat de opschriften van al de medailjes door Muller gegraveerd, in platte hollandsche verzen, waarschijnlijk van zijn eigen maaksel, vervat zijn, eene bijzonderheid, die zoo uitsluitend bij geen andere medailjeurs voorkomt. Hij heeft alleen in goud en zilver gewerkt, ten minste men vindt geen exemplaren van zijn werk in koper. Van de gedenkpenningen, door hem aan Tromp en de Ruyter gewijd, komen enkele gouden exemplaren voor.

Zie Wap, *Astrea*, 1854, bl. 65, 66; Immerzeel en Kramm.

MULLER (Salomon), graveur, bloeide omtrent 1610. Waarschijnlijk werd hij in de school van Wierixen opgeleid, wier nette manier van werken hij niet ongelukkig navolgde, schoon zijne teekening niet naauwkeurig is. Hij sneed een stel kleine voorstellingen uit de gewijde geschiedenis, waarschijnlijk eigen compositie.

Zie Immerzeel.

MULLER (Abraham), med. doct., lid van het Zeeuwsch genootschap, schepen en raad te Vlissingen.

Men heeft van hem:

Theses medicae. L. B. 1764.

De Thoracibus hodiernis foeminarum.

Beschrijving van den loop eener ziekte eens achtjarigen lijders, wiens beide voeten door de koude verstorven waren. Rotterdam 1776. 8°.

Meteorologische waarnemingen te Vlissingen in den jare 1769, 1769, 1770, in *Werken v. h. Zeeuwsch Genootschap.*

Bijzondere en schielijke geneezing van een, bij poozen, wederkomende pijnlijke kramptrekking in de maagspier, in *N. Vaderl. letteroef.* 1769, d. 2 St. II. bl. 565.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 252; *Bibl. Hagana*, T. II. p. 613; T. V. p. 636; *Cat. d. Bibl. v. h. Zeeuwsch Genoots. der Wetens.* bl. 357, 375.

MULLER (Christiaan), letterkundige uit de XVIIe eeuw. Rötermund roemt zeer zijn *Satura observationum philologicarum maximam partem sacrarum.* L. B. 1752. 8°.

Zie Rotermund.

MULLER (C.), een Duitscher van oorsprong, orkestmeester en stichter der voormalige Zondags-concerten te Amsterdam. Gregoir zegt van hem: "Il a constamment pris à coeur les progrès de l'art musical, et par son talent il s'était fait un rang honorable parmi les premiers musiciens à Amsterdam."

Zie Gregoir, *Biogr. des art. Music. Neerl.* . 135.

MULLER (Carel Frederik), werd in 1796 te Nijmegen geboren. Hij wijdde zich reeds vroeg aan de muziek, onder de leiding zijner moeder, eene in der tijd beroemde zangeres en voortreffelijke pianiste. Reeds op zijn 16e jaar gaf hij de meest voldoende concerten als pianist, later was hij muziekdirecteur bij het tooneelgezelschap van Leuve, tot het jaar 1813, toen hij als vrijwilliger, in den bevrijdingsoorlog in dienst trad. Na den vrede vestigde hij zich in Berlijn, legde zich met vernieuwde krachten op de muziek toe, en gaf onderwijs op de piano en in den zang, in welke hij voortreffelijke leerlingen vormden. Nu en dan leverde hij der muziekale wereld verscheiden compositien, en gedurende vele jaren de muziekale pers eene menigte van zijne werken, van allen aard. Deze zijn in alle rijken van Europa met den meesten bijval bekroond. De voormalige koning van Frankrijk, Karel X, beschonk hem met eene groote gouden medaille, eene dergelijke als Lodewijk XVIII aan van Beethoven schonk. Eene gelijke onderscheiding bewezen hem de koningen van Denemarken, Beijeren en Griekenland. De keizer van Rusland schonk hem eenen diamanten ring van groote waarde, en de keizer van Brazilië benoemde hem tot ridder der orde van de Roos, en te gelijk tot kapelmeester en hof-componist, welke betrekking hij echter niet aannam, daar hem eene gelijke betrekking te Berlijn werd aangeboden. In het jaar 1830 gaf Muller menigvuldige blijken van zijne vaderlandsliefde, door van zijne muziekale werken over te zenden, ten einde die ten voordeele van het vaderland te verkoopen, hetwelk aanzienlijke sommen opbragt. Aan het collegie Zeemanshoop zond hij den diamanten ring, van den Russischen keizer ontvangen, ten einde de opbrengst te doen strekken ten voordeele van het fonds tot oprigting van een gedenkteeken voor J. C. J. van Speyk, en aan vele steden in ons vaderland, en in het bijzonder aan zijne geboortestad Nijmegen, schonk hij onderscheiden van zijne muziekale werken, als een blijk van gehechtheid aan zijn vaderland en zijne vaderstad.

Zie Gregoir, l. c.

MULLER (Dirk), plaatste als student in de regten een vierregelig vers vóór J. W. Kumpel, *Vaderl. Gedenkst.* Leyd. 1783.

Zie Heringa, *Naaml. v. Dichters*, bl. 66.

MULLER (Gerrit), raad van bestuur der koninklijke akademie van Beeldende kunsten te Amsterdam, onderscheidde zich als voorstander en beoefenaar der schilderkunst. Hij overleed te Amsterdam, 25 October 1826, in den ouderdom van 47 jaar.

Zie *Konst- en letterb.* 1826, D. I. bl. 28.

MÜLLER (George), werd den 8 Junij 1790 te Mentz geboren. Hij bezocht aldaar de Latijnsche scholen en kwam in 1803 op het gymnasium te Aschaffenburg, waarheen zijne ouders zich in dat jaar met der woon vestigden. Van den beginne af, dat hij de school bezocht, wedijverde bij hem rustelooze en onvermoeide vlijt met den gelukkigen aanleg van zijnen levendigen geest, die zijne jaren en ligchaamskrachten te boven ging en hem overal de eerste plaats onder zijne medeleerlingen verzekerde. Met deze schitterende vorderingen in de klassieke studiën hield echter de ontwikkeling van zijn ligchaam geen gelijken tred. Hij bespeurde dit, en, misschien reeds met een zeker voorgevoel van zijne toekomstige loopbaan, wijdde hij ook daaraan met het gunstigst gevolg de oplettendste zorg. Hierbij kwam hem de evenredigheid en leenigheid van zijn ligchaam, dat, ofschoon niet sterk, echter gezond en voor eene krachtige ontwikkeling vatbaar was, bijzonder te stade. Gymnastische oefeningen werden zijne uitspanning: kleine kunstwerken, die hij met eene zeldzame handigheid in de werktuigkunde, waarvoor hij bijzonderen aanleg had, vervaardigde, hielden zijnen rusteloozen en van zijne kindschheid af alle ledigheid schuwenden geest bezig, en de natuurkundige verzamelingen, die hij met onvermoeiden ijver bijeenbragt, gaven voedsel aan zijne levendige verbeelding. Terwijl hij zich het werktuigelijke van alle belangrijke handwerken eigen maakte, was vooral bouwen zijne liefhebberij. Dikwijls wanneer hij, op zoogenaamde vacantiedagen, zijnen geest door de studie der oude schrijvers verrijkte, bragten zijne handen intusschen onwillekeurig en, als het ware, zonder dat hij het zelf wist, door zijn scheppend vernuft bestuurd, zinrijk gevormde en geheel eigenaardige kunstwerken in miniatuur voort.

Terwijl hij met deze werkzaamheid naar ziel en ligchaam tot de jongelingsjaren naderde, werd de school allengs te eng voor zijnen ver vooruitzienden blik. De bespiegelingen der wijsbegeerte kwamen hem, in hare geheimzinnige inkleeding en afgetrokkene stelsels, niet vruchtbaar en nuttig genoeg voor, om hem te doen besluiten daaraan het grootste gedeelte van zijnen tijd te besteden. Aan de zuivere bron van een rusteloos leven vol gevaren en moeijelijkheden, die den sterken nieuwe krachten verleent, terwijl zij den krachteloozen verzwakt, geloofde hij voor verstand en hart meer kracht en tevredenheid te kunnen scheppen. Hij trad daarom, in plaats van naar de hoogeschool te vertrekken, in 1807 als kadet in keizerlijk-Oostenrijksche dienst. Te Weenen aangekomen, werd hij door den toenmaligen intentant-generaal der gezamenlijke keizerlijke legers, den heer von Fassbinder, allervriendelijkst ontvangen, en aan de hartelijke voorspraak van dezen bevelhebber had hij de bijzondere oplettendheid en zorg te danken, waarmede men in die hoofdstad op zijne verdere vorming acht gaf. Hoogere wis- en werktuigkunde, aardrijks-, volken- en teekenkunde waren vooral de vakken, waarop hij zich hier bij voorkeur en met het gunstigst gevolg toelegde, terwijl hij de studie der oude en nieuwe talen ijverig voortzette. Hij genoot daarbij het onmiddelbaar opzigt en de leiding van den verdienstelijken en achtenswaardigen kapitein, vrijheer von Stentz, in wiens huis hij, tot op zijn ontslag uit Oostenrijksche dienst, met liefde ontvangen en als een zoon behandeld werd. De uitstekende bewijzen van bekwaamheid, welke hij bij zijne examens aan den dag legde, en de stiptste naauwgezetheid in de dienst deden hem, nog geruimen tijd voor den aanvang van den voor Oostenrijk zoo noodlottigen veldtogt van 1809, tot officier opklimmen. Na den vrede van Weenen, die tegen het einde van dit jaar gesloten werd, vaardigde Napoleon een bevel uit, dat allen, die op den linker Rijnoever geboren en in dienst van vreemde mogendheden waren, bij het Fransche leger moesten overgaan. Müller meende aan deze magtspreuk te moeten gehoorzamen, misschien des te eerder, dewijl zijne ouders nog eenig grondeigendom aan de overzijde van den Rijn bezaten. Het moest hem intusschen hoogst smartelijk vallen een regiment te verlaten, welks hoofdofficieren hem zoo genegen waren en zich genoopt voelden, om in verscheidene brieven zijn vader dringend aan te sporen om hem tot eene verandering van zijn besluit over te halen. Maar in weerwil van de bij Wagram welverdiende onderscheiding van een eervol schriftelijk getuigenis omtrent zijn gedrag in den pas geëindigden veldtogt, in weerwil van de achting en liefde zijner kameraden, die hij in de ruimste mate bezat, en niettegenstaande hij zich verzekerd kon houden, dat zijne verdiensten ook van hooger hand zouden erkend worden, waren alle pogingen vruchteloos om hem van zijn eenmaal genomen besluit af te brengen. Hij werd op de eervolste wijs uit den Oostenrijkschen dienst ontslagen en ging als eerste luitenant bij het Fransche leger over, met last om zich naar Spanje te begeven. Naauwlijks echter bij zijn korps aangekomen, ontving hij tegenbevel om naar Niemen te vertrekken en deel te nemen aan den Russischen veldtogt. Hij onderscheidde zich hier in vele gevechten, werd door Napoleon zelf opgemerkt en door hem in persoon tot ridder van het Legioen van Eer benoemd. Van alles ontbloot en met eene zware en nog niet genezene wond aan den arm, behalve nog zes andere gevaarlijke kwetsuren, die hij in vorige veldtogten bekomen had, keerde hij uit Rusland terug en wachtte hij in het ouderlijke huis, waar hij liefderijk verpleegd werd, zijne herstelling af. Gedurende zijn kort verblijf te Aschaffenburg werd hij door den edelen en onvergetelijken groot-hertog van Frankfort, Karel van Dalberg, in wiens dienst zijn vader als hof-controleur stond, op de eervolste wijze ontvangen. Door de hartelijkste zegewenschen van de zijnen begeleid, spoedde hij zich vervolgens naar Frankrijk, om het kader van zijn regiment, dat inmiddels derwaarts terug gekeerd was, te bereiken. Kort daarop werd hij tot kapitein bij de genie, en nog vóór de eerste abdicatie van Napoleon tot majoor benoemd. Spoedig tot den rang van luitenant-kolonel bevorderd, zag hij, na de zoogenoemde honderd dagen, zijne vertrouwdste vrienden en wapenbroeders aan alle de noodlottige gevolgen van eene zoo geweldige ontknooping ten prooi. Het waren dagen van beproeving, waarin partijhaat hem al de bitterheid liet smaken, welke zijne gehechtheid en trouw aan de door het ongeluk op het wreedst vervolgden hem berokkenden.

In deze geheel veranderde en droevige stelling, ging hij, na een kort bezoek bij zijne familie, dat het laatste was, op aanbeveling van zijnen voormaligen chef, den generaal Anthing, als kapitein der infanterie in Nederlandsch-Indischen dienst over. Zijn oogmerk daarmede was, om onder dit opperhoofd, aan wien ondertusschen het opperbevel over het Nederlandsche leger in Oost-Indie was opgedragen, zich in de koloniën een' ruimeren werkkring te openen, waarheen hij tegen het einde van het jaar 1816 afzeilde. Hevige stormen wierpen hem bij Eggraag op de kust van Noorwegen. Den tijd, tot het herstellen van het schip vereischt, besteedde hij tot het doen van eene reis door dat land, van waar hij zijne bloedverwanten den 4 Maart 1817 uit Christiaansand zijn spoedig daarop gevolgd vertrek berigtte. Aanhoudende stormen belemmerden op nieuw den voortgang van het schip en noodzaakten het om in de maand April het anker op de reede van Lissabon te laten vallen. Den 11 Mei van daar afgezeild, ging de vaart zonder bijzondere voorvallen om de Kaap de Goede Hoop voorspoedig tot Java, waar men te Batavia aan wal ging. Ook hier gevoelde Müller zich nog te beperkt in zijn' krijgmans werkkring. Verre reizen door den Indischen archipel geloofde hij dat beter zijne zucht naar uitgebreide werkzaamheid zouden bevredigen. Ook bedroog hij zich niet in zijne verwachtingen. De Indische regering benoemde hem tot inspecteur der binnenlanden van Borneo, met den last om verscheidene tot dus verre onbekende landen te onderzoeken en de onderwerping van sommige inlandsche opperhoofden aan het Nederlandsch gezag aan te nemen. Hij volvoerde deze vereerende zending met den gelukkigsten uitslag voor de regering, noodzaakte verscheidene dier inlandsche vorsten om haar gezag, door het sluiten van verdragen, te erkennen, en plantte de Nederlandsche vlag op vele plaatsen, die nooit te voren door een Europeaan betreden waren. Bijna aan het einde van een moeijelijken en gevaarvollen togt naar de onbekende binnenlanden van Borneo verliet hem zijne gelukster. Hij werd in Januarij 1826 onverhoeds door een volkstam der Daijakkers overvallen en verraderlijk door sluipmoord om het leven gebragt.

Zie Dr. E. Muller, *Levensber. van G. Müller*, Leyden 1843;

Frankf. Oberpost amts Zeitung v. d. 4 April 1827; *Courier de la Meuse* 5 *Mei; Tijdschrift voor Indie.*

MULLER (FRANCISCUS XAVERIUS) en WILLEM HOSMAN, verdienen in Nederlands geschiedrollen eene plaats naast de Claassens en van Speyk; want liever dan levend in de handen des vijands te vallen, verkozen zij den heldendood te sterven, en dien dienstbaar te maken aan hunne krijgsbroeders.

Na de landing der Engelschen op Java, den 4 Augustus 1811, en twee dagen vóór de bestorming van het versterkt retranchement te Meester Cornelis, den 26 Augustus daaropvolgenden, hadden majoor Muller en kapitein Hosman daarvan de verzekering en belofte gegeven, en zij hielden woord, want nadat hunne redoute n°. 2 voor de overmagt des vijands had moeten zwichten en de Engelsche kolonel Gibs met een gedeelte van de grenadier-kompagnien van het 15e, 59e en 69e Engelsche regiment zich voor en binnen de redoute n°. 2 bevonden, staken de twee helden den rooden haan in het kruidmagazijn, waardoor drie kapiteins der Engelschen benevens een aantal manschappen den dood vonden en vele officieren en soldaten zware wonden bekwamen.

Majoor Muller en kapitein Hosman waren oude officieren van het Indische leger.

In het jaar 1802 vinden wij den eersten als kapitein van eene kompagnie veldartillerie, en den tweeden, als 2e luitenant bij hetzelfde wapen.

Het lijdt geen twijfel, dat, indien de opperbevelhebber Janssens slechts eene magt had gehad eenigzins in kracht evenredig aan die der Engelschen, in plaats van die zoo slecht zamengestelde, voor negen, tiende gedeelten uit inlanders bestaande armée, in dat geval de heldendood van Muller en Hosman tot eene overwinning der onzen, en eene verdrijving der Engelschen zou geleid hebben, doch het echec bij de redoute n°. 2 geleden, scheen als voor een oogenblik hun aanval geparalyseerd te hebben.

Part. berigt.

MULLER (HUGO), zoon van Joan George en van Cornelia Geertruid In de Betou, werd te Nijmegen 31 Mei 1769 geboren, en overleed te Gorinchem den 10 Januarij 1837. Als kadet bij de artillerie in dienst getreden, werd hij achtervolgens tot 2e en 1e luit. benoemd. Na de omwenteling in 1795 nam hij zijn ontslag, doch werd 9 Nov. 1804 met den rang van majoor bij het depart. van oorlog geplaatst.

Hij had den veldtogt in Vlaanderen in 1793 mede gemaakt, was tegenwoordig bij de belegering van Nijmegen in 1794, en als luit.-kolonel was hij in 1809 bij het leger van Brabant.

Hij ging als grootmajoor, na de inlijving in Franschen dienst, over, en werd 8 Jan. 1814 bevorderd tot kolonel, in welke betrekking hij bij het leger in Spanje werd ingedeeld. Den 26 Junij 1814 werd hij door koning Willem I tot kolonel directeur der oostelijke artillerie directie benoemd. Kort daarna van de 3e directie en den 21 Julij 1822 tot generaal-majoor bevorderd. Hij was directeur in de 1e artillerie-directie en van de rijks gieterij van metalen-geschut, toen koning Willem I hem den 8 Nov. 1830 aanstelde tot opperbevelhebber te Gorinchem, welke betrekking hij bij zijn overlijden bekleedde. Hij was ridder der militaire willemsorde 3e klasse, en ridder der orde van den ned. leeuw.

Part. berigt.

MULLER (JOACHIM FREDERIK), geboren te Amsterdam 19 Dec. 1791, werd in 1804 als kadet op de militaire school te Zutphen geplaatst en in 1808 bevorderd tot 2e luitenant. In 1809 maakte hij den veldtogt in Zeeland tegen de Engelschen mede. Ook dien van Rusland in 1812, in Saksen in 1813, toen hij 2e kapitein was, en benoemd werd tot ridder van het legioen van eer. Na de omwenteling van 1813 werd hij als 1e luitenant ingedeeld bij de rijdende artillerie en in 1830 tot majoor bij de veldartillerie bevorderd. Hij was toen te Bergen in Henegouwen en door de Belgen gevangen genomen, en werd eerst in 1831 uit die krijgsgevangenschap ontslagen. Hij werd daarna kommandant der artillerie in de Willemstad, en overleed te 's Gravenhage 17 Junij 1832. Het vaderland verloor in hem een ijverig dienaar, en het wapen der artillerie een kundig en verdienstvol officier.

Zie *Ned. Spectator*, D. I. bl. 16.

MULLER (G. E.), schreef:

Drie Philologische verhandelingen tot opheldering van eenige merkwaardige plaatsen der Lijdensgeschiedenis van Jezus Christus. Rott. 1746.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 366.

MULLER (G.), schreef:

Waarnemingen van een omgekeerden bodem der baarmoeder, weggenomen en gelukkig genezen, in *Verhand. d. Holl. Maats. v. Wetens. te Haarlem.* D. IV. 1760. bl. 257.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 252.

MULLER (H.), schreef:

Hemelsche Liefdenskus of Goddelijke liefdevlamme. Amst. 1736, 1740.

Geestelijke verkwikkende uuren. Enkh. 1700. 12°.

Absolutum Decretum of tegens de leer der Gereformeerden van 't volstrekte raadsbesluit. Amst. 1741.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 252, 3e *nh.* bl. 106; Arrenberg, *Naamr.* bl. 366.

MULLER (H.), schreef:

Adams eerste ontwaking en eerste zalige naakte of Adam huislijk, natuurlijk en geestlijk beschouwd, door den val van Eva, en na den val met hunne kinderen. Amst. 1784.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 367.

MULLER, dichter uit de 17e eeuw, bekend door zijne *Geestelijke gezangen Christi.* Amst. 1607. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 145.

MULLER VAN HOORNBACH (JOHANNES PIETER), dichter, leefde in de XVIIe eeuw. Men vindt poezij van hem vóór C. Wagtendorps *Rijmkronijk.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MULLER (J.), gaf in het licht:

Verhandeling over de verstoppingen des onderbuiks, en de wijze om dezelve te genezen. (*Getrokken uit het werk van den Hoogleeraar Kämpf*) *ten nutte van lijders. Uit het Hoogd. met eene voorrede, en eenige opehelderende aanmerkingen omtrent de leere van Kämpf door E. J. Thomassen à Thuessink.* 's Hage 1790. 8°.

Over het afhalen der nageboorten in *Prijsverh. v. h. Genoots. ter bevord. der Heelk. te Amsterd.* D. VI. bl. 96.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 252.

MULLER (J. F.), schreef:

Verhandeling over de oorzaaken en behoedmiddelen, ter voorkoming van de tegenwoordig meerdere sterfte van het volk op onze O. I. scheepen, in *Werken van het Bat. Genoots. van Proefonderv, wijsbeg.* 1777. D. III. bl. 87.

Zie Holtrop, l. c.

MULLER (J. F.), burger te Amsterdam, wiens verhandeling op de vraag: *Zoude men zich, ter verbeetering der bouw- en weilanden in onze provinciën, van de hout- en turfasch met nut kunnen bedienen? voor welk soort van gronden, en op welke wijze zoude men dezelve tot het meeste voordeel kunnen gebruiken?* door de *Maatschappij ter bevordering van den landbouw met goud bekroond.* Bij deze gelegenheid ontving A. Vos, predikant te Briels Nieuwland, de zilveren medaille. Zij komen voor in *Verhandel.* dier Maatsch. Amst. 1778. 8°. 1 stuk.

MULLER (JOHAN GEORGE), zoon van Christophorus Antonius Muller [1]), werd in 1754 predikant der Luthersche

[1]) Zoon van Andreas Muller, predikant te Esens in O. Friesland, en van Anna Hedewich Altena, werd 20 Jan. 1698 te Esens geboren. Hij verloor vroeg zijn vader, doch Dr. Brondel, Dr. Callenberg en Rector Muller namen hem als zoon aan en zorgden voor zijne opvoeding. Hij zette zijne studiën te Gotha, op het Illustre gymnasium, onder den rector Voccerodt en professor Reichardt voort. In den ouderdom van 19 jaren vertrok hij naar Halle, waar hij het onderwijs van professor Michael in de oude talen genoot. Niet lang daarna werd hij praeceptor in 't weeshuis te Glaëucha, en zette onder Franke, Lange, Dr. Anton en Freilinghausen, zijne studien voort, keerde in 1722 naar

gemeente te Leeuwarden. Nog geen drie jaren was hij daar werkzaam geweest, toen hij te Curaçao werd beroepen. Twee maal wees hij dit beroep van de hand, maar voor de derde maal beroepen, vertrok hij in Julij 1757 naar de kolonie, waar hij de eerste predikant van de nieuwe Luthersche gemeente was. Zijne *Intreé-rede te Curaçao over Ps. CXXII vs.* 6—9 verscheen te Leeuw. 1759 en zijne rede bij de inwijding der nieuwe kerk. Amst. 1764.

Zie J. Hering, *Beschrijv. van het eiland Curaçao*, bl. 44; *Bijdr. van Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis*, D. V. bl. 220; Glasius, *Godgel. Nederl.*

MULLER (Johan Willem Statius), werd in 1767 te Maastricht geboren, en, na aldaar zijn eerste wetenschappelijke opleiding genoten, en twee jaren aan de hoogeschool te Helmstad gestudeerd te hebben, in 1792, door het Amsterdamsche consistorie tot proponent bij de Evangelisch-Lutherschen aangenomen. In October 1793 werd hij predikant te Gouda, in Maart 1794 te Alkmaar, sloeg aldaar het op hem uitgebragt beroep naar Arnhem af, doch nam in 1795 dat naar Haarlem aan. Veertien jaren bleef hij hier, bedankte in dien tusschentijd voor Utrecht, vertrok in 1809 naar Amsterdam, waar hij tot 1835 arbeidde, toen een gezigtsverzwakking hem het emeritaat deed verkrijgen. Hij vestigde zich toen te Wageningen, waar hij, na een hevige ziekte, den 12 December 1836 overleed. Hij huwde 1 met Anna Dorothea Rueb, 2 met Johanna Elisabeth Poolman. Hij was een man van fijnen smaak, helder oordeel en buitengewone werkzaamheid, die als prediker en door zijne schriften en onderwijs groot nut in zijn kerkgenootschap stichtte.

Als kerkelijk leeraar onderscheidde hij zich door netheid, eenvoudigheid en populariteit blijkens zijn

Leerrede over de onsterfelijkheid der dieren. Haarl. 1796.

De krachtdadige ondersteuning van openbare liefde-gestichten en armen-inrigtingen in het algemeen en van de Maatschappij van weldadigheid, onlangs in ons vaderland opgerigt, in het bijzonder, als van de beste soort van weldadigheid aangetoond in eene Leerrede over Joh. VI vs. 1—15. Amst. 1819.

Een woord aan mijne gemeente, op Zondag den 21 *September* 1834, — *zijnde een dag der Godsviering mijner vijf-en-twintig jarige ambtsbediening bij dezelve.* Amst. 1834.

Leerredenen, twee tientallen. Amst. 1935 en 1836.

Van zijne belangstelling in het godsdienstig onderwijs getuigen:

Eerste onderwijs in de godsdienst. Een leer- en leesboekje voor kinderen. 2 st. Haarl. 1804.

Bijbelsche geschiedenis. Haarl. 1805.

Uitvoerig onderwijs in de Chr. godsd. Haarl. 1807.

Beknopt onderwijs in de Chr. Godsdienst, voorafgegaan door een kort begrip der Bijbelsche Geschiedenis. Haarl. 1808, herdrukt met een *Korte schets der kerkelijke geschiedenis* 1826, op nieuw uitgegeven 1834.

Onderwijs in de Christ. Godsdienst, voor de jeugd. Amst. 1812.

Tot bevordering van Christelijken zin, gaf hij in het licht:

Drie verhandelingen over den zelfmoord. 1794.

Handboek voor alle leeftijden, een nieuwejaarsgeschenk voor alle vrienden van waarheid en deugd, oorspronkelijk uit het Indiaansch. Amst. 1818.

Brieven van een menschenvriend aan lijdenden en ongelukkigen (zonder zijn naam). Amst. 1832. 2 d. 8°.

Het leven en karakter van den beroemden Engelschen Godgeleerden D. G. P. Doddridge, na zijn dood uitgegeven door den hoogleeraar J. Nieuwenhuis, Nijm. 1837, en de twee werken, die insgelijks na zijnen dood door zijnen zoon bearbeid, het licht zagen:

Stemmen uit het graf van een Christen. Dordr. 1839. 2 d.

Stemmen van gene zijde des grafs. Dordr. 1843.

In 1799 bekroonde de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen zijn antwoord op de vraag, *of, en hoedanig men de kinderen behoort te leeren bidden en danken.*

Tien jaren later viel hem, met N. G. van Kampen dezelfde eer ten deele bij Teylers Genootschap voor zijne verhandeling *Over de verbreiding der Evangelieleer.* Haarl. 1809. 8°. (in D. XXIII der *Verhand. van Teylers Genootschap.*)

In 1696 werd hij met Heringa, van der Palm en Kops benoemd tot beoordeelaar van de antwoorden, ingekomen op de door een gezelschap godsdienstvrienden te Leyden uitgeschreven vraag:

Welke de oorzaken waren van den verflaauwden en vervallen ijver voor de openbare Godsdienstoefeningen in ons vaderland, en welke de middelen om dezen weder op te wekken en aan te vuren?

Op verzoek van de Nederlandsche Bijbelcompagnie nam hij de zorg op zich voor de *Verbeterde uitgave van het N. Testament, in klein formaat* (1830). Ook was hij lid der Commissie voor den herdruk van den Nederduitschen Lutherschen Bijbel, 1823, en van die tot de zamenstelling van het *Algemeen gezangboek voor de Ev. Luthersche kerk in de Nederlanden*, 1826. Van 1833 was hij, gedurende drie jaren, lid der Luthersche synode, en werd hem door deze opgedragen het vervaardigen van nieuwe inleidingen tot de Bijbelboeken, van nieuwe inhoudsopgaven der hoofdstukken en verbeterde aanwijzing van gelijkluidende plaatsen. Hij plaatste onderscheidene bijdragen en verschillende maandwerken, en was lid der Holl. Maatschappij te Haarlem en van het Zeeuwsch Genootschap.

Zie *Boekzaal* voor 1837, D. I. bl. 402 verv.; *Bijdragen* van Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, D. I. bl. 135; D. V. bl. 163 verv., D. VII. bl. 159 verv.; Domela Nieuwenhuis, *Geschied. d. Luth. gemeente te Amsterdam*, bl. 131; Glasius, *Godg. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Lett. en Wetens.* D. III. bl. 220; C. Sepp, *Proeve eener Pragm. Gesch. d. Theol. in Nederl.* bl. 49 vlg. bl. 123; Muller, *Cat. v. portr.*

MULLER (L. R.), schreef:

Dissert. Med. de febre intermittente. Gron. 1809.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 252.

MULLER (L. S.) gaf een

Advys over de verhandeling van J. Taylor over het leerstuk der verzoening. Leeuw. 1754.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 366.

MULLER (Martinus). Abcoude vermeldt zijn boekje

Van de voorbereydinge ten doode. 12°.

Zie *Naaml.* 3e *Aanh.* bl. 106.

MULLER (M.). Men heeft van hem:

Proeve van Wijnroeikunde. Gron. 1780.

Zie Arrenberg, t. a. p.

MULLER (M. J. E.). Van hem vindt men een

Kort verslag aangaande de Cholera morbus op Java, met afb. in *Verhand. v. h. Batav. Genoots.* 1832. D. XIII. bl. 1.

Zie Holtrop, l. c. p. 252.

MULLERIUS of MULERIUS (Nicolaus), als proponent in dienst gekomen te Zuidzijpe in 1658, te Harderwijk in Augustus 1674, overleden in Januarij 1692.

Hij schreef:

Vaticinia Pathmi elucidata, sive Revelationum Propheticarum Divinae Apocalypseos S. Johannis Explicatio plana ac facilis. Harderov. 1687. 4°.

Zie H. de Jongh, *Naamr. d. pred. v. Gelderl.* bl. 373.

MULLERIUS of MULERIUS (Nicolaus), geboren te Brugge. Men heeft van hem:

Het Testament enz. Noch is hier bijgevoegd de copye van een Brief, geschr. van syn Hoogheyt, aen Graef Herman van den Berg enz. (*in d. Apr.* 1607). *Noch* .... *een warachtig ende ghenoechlick discours van D. D. Nicolaus Mullerium enz.* A°. 1508.

MULLER (Philippus Ludovicus Statius), zoon van Christoph. Anton, werd in 1745 als proponent bij de Luthersche gemeente te Amersfoord beroepen. Van hier vertrok hij in 1750 naar Leeuwarden, waar hij gedurende zijn vijfjarigen dienst met vele onaangenaamheden had te worstelen. Muller, een man van wijsgeerige denkbeelden, stond in godsdienstige denk-

zijn vaderland terug en ontving van Georg Albrecht, in 1723, de collatie van Dunum, een dorp bij Esens. Den 5 Mei 1726 werd hij bij de Luthersche gemeente te Leeuwarden beroepen, waar hij den 13 Mei 1749 overleed. Zijn zoon P. L. Statius Muller, hield zijne *Lijkrede* over II Timoth. IV: 7, 8, die in 1749 te Leeuwarden in 4° is uitgegeven. Achter deze leest men een Hoogd. *Sterf-gezang* door den overledene vervaardigd, vooraan een gedicht van J. Bunta.

wijze en begrippen verre boven zijn tijd, doch was tevens van een scherp en driftig karakter, dat zich niet naar de vatbaarheid van het grootste gedeelte zijner gemeente wist te schikken. Geen wonder dat hij weldra van onregtzinnigheid verdacht, en door zekeren keurslijfmaker, Frederik Lentz, lid van den kerkeraad, den 5 April 1750, beschuldigd werd, hoofdzakelijk in de leer van B. Bekker, over den duivel, in te stemmen. Muller verdedigde zich echter, en de kerkeraad nam genoegen in zijne verklaring. Lentz begaf zich nu met zijne klagten tot het Amsterdamsche consistorie, dat den verlichten man wel niet volkomen vrij sprak, doch een vergelijk tusschen hem en zijn beschuldiger bewerkte. Deze was echter niet te vreden, en verlevendigde in het volgend jaar met Johannes Karssen, wieldraaijer van beroep, mede lid van den kerkeraad, de zaak met nieuwe hevigheid. Het meerendeel van den kerkeraad, verontwaardigd over deze nieuwe beschuldiging, riep de tusschenkomst van het Amsterdamsche consistorie in. Dit sprak den predikant wel vrij van ketterij, maar toch zóó, dat het bleek, dat het hem inderdaad daarvan verdacht. Die kerkelijke handeling bragt dan ook de gemoederen te Leeuwarden niet tot bedaren. In 1753 werd er een klassikale commissie, uit tien predikanten en ouderlingen bestaande, gezonden om Muller te hooren en te oordeelen. Zij verklaarden hem schuldig aan ketterij, ofschoon zij aannam dat zijne schuld niet uit boosheid, maar uit onkunde ontstond. Zijne heterodoxie betrof voornamelijk de leer van Adams val, de erfzonde, 's menschen oneindig bestaan, de magt en onmagt der menschen, den vrijen wil, de regtvaardiging, het wezen des geloofs, de wedergeboorte en de zaligheid der heidenen.

Hij en de handhavende kerkeraad verdienden wel van hun ambt ontslagen te worden, doch uit toegeeflijkheid werden zij opgeroepen zich binnen zes weken voor het Amsterdamsche consistorie en afgevaardigden van Deventer te komen zuiveren.

Deze echter achtten zich ongehouden aan deze oproeping te voldoen, en noodigden van hunne zijde de klassikale afgevaardigden naar Leeuwarden om hunne beschuldigingen te bewijzen. Deze stelden alles in het werk om aan de zaak een andere gedaante te geven, doch Muller en den kerkeraad ongehoord veroordeeld hebbende, waren zij onbevoegde regters geworden, en geen hooger kerkelijke regter kon beslissen, zonder dat de kerkeraad van Leeuwarden zulks verlangde. Ondertusschen namen de moeijelijkheden in de gemeente te Leeuwarden toe, totdat er eindelijk den 3 Jan. 1754 in de Luthersche kerk aldaar, in het openbaar, een twistgesprek tusschen Muller en zijne aanklagers Lentz en Karssen, door Johannes Datz, een passementwerker, en Hendrik Meijer, een rijtuigverhuurder, ondersteund, werd gehouden, waarin de laatsten een beslissende neêrlaag kregen.

Het twistvuur, niet gedoofd, zou ligtelijk weêr in laaije vlam zijn uitgebarsten, indien Muller niet in 1756 tot hoogleeraar te Erlangen was beroepen. Hij aanvaardde zijn ambt met eene *Dissertatio inauguralis de justa probabilitatis valore* (Erl. 1757), werd lid der keizerlijke akademie van natuuronderzoekers te Weenen, en van het koninklijk genootschap te Berlijn, en overleed in 1776.

Hij gaf, behalve eene kostbare overzetting van G. W. Knorr, *Deliciae naturae of uitgelezen kabinet van natuurlijke zeldzaamheden welke de drie rijken der natuur aanbieden.* Dordr. 1771. 2 d. fol.

De Zedenmeester der kerkelijken. Amst. 1750 (z. n.)

Lijkreden over het smartelijk afsterven van .... C. A. Muller. Leeuw. 1749. 4°.

Tranen eenes volks over het verlies van een eminent opperhoofd. Leeuw. 1751.

Kort ontwerp der zedelijke oogmerken Gods bij de schepping en regeering der weereld. Amst. 1762. 8°.

Veel hoofden veel zinnen, of wijsgerig onderzoek over het verschil der gemoederen. Amst. 1765. 2 d. 8°. 1790 (4e dr.)

Het belang der Souvereinen en des volks in het vieren van den dank-, vast- en bedendag. Leeuw. herdr. Amst. 1768. 4°.

Eenzame nachtgedagten over de wereld. Amst. 1769 (2e dr.) 1770 3 d. 8°.

Bedenkingen betreffende den dierlijken oorsprong der koraalgewassen, waar achter gevoegd is een Akademische redevoering over den oorsprong en aanwas der Natuurlijke historie, uit het Latijn. Dordr. 1775. 8°.

Uitbreiding over de vier eerste Hoofdstukken van Salomons Spreuken. Amst. 1785.

Zie Ypey, *Gesch. d. Chr. kerk in de XVIIIe eeuw*, D. IV. bl. 383; *Missive der Luth. kerkenr. v. Leeuw. aan de kerkenr. der Luth. Gem. in Nederl.; Tweede Missive enz. Grondige en bondige Nederl. der zoog. classik. Decisie; Hist. en onpart. verh. van de verschillen, in de Luth. Gem. te Leeuw.; De Theologie van Ds. P. L. S. Muller en die van A. Meijer; de Wereld tot een onpart. oordeel geroepen over de brieven, enz. gevallen bij het E. Consist. d. Luth. Gem. te Amsterd.; Onmidd. verv. op Wagenaar*, D. XXIII. bl. 525; *Ned. Jaarb.* 1753, 1754; Schultz Jacobi en D. Nieuwenhuis, *Bijdr.* D. I. bl. 105, D. V. bl. 220, D. VII. bl. 108, verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; O. Sepp, *J. Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 239, 240; Arrenberg, *Naamr.* bl. 366; Muller, *Cat. v. portretten.*

MULLER (Stoffel), die zich omstreeks 1828—1830 aan het hoofd eener secte plaatste, die zich naar hem Mullerianen of Stoffelianen noemden. Zij bewoonden een soort van ark te Zwijndrecht, hadden gemeenschap van goederen en in hunne gevoelens veel van de oude herdoopers.

Zie Kist en Royaards, *Arch. v. Kerkel. Gesch.* D. IX. bl. 112.

MULOCK (G.), schreef:

Geestelijke en Wereldlijke Meditatien over saaken onlangs voorgevallen, met overwegingen der fataliteyten, reflecterende op den persoon van Sijn Kon. Hoogh. enz. Leiden 1689.

Opgedragen aan Nic. Witsen.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. III. bl. 238.

MUMME (Gerard), leefde in de XIVe eeuw, was vicaris te Zwolle, en schonk het klooster van Windesheim 200 Rh. guldens, met een handschrift van Thomas over de Evangelien.

Zie Delprat, *Verh. v. d. Broeders. v. G. Groete* (2e uitg. bl. 217.)

MUMMEN (Bernhard), een der voornaamste herdoopers, ten tijde van het oproer te Munster.

Zie *Nav.* 1864, bl. 201.

MUNCHE (G. W.), schreef:

Verhandeling over het sterker bevorderen van den groei der planten door den regen dan door het begieten, in *Natuurk. verhand. van de Holl. Maats. v. Wetens.* 1817. bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 259.

MUNCKERUS (Philippus), beroemd taalkundige, rector te Deventer, Haarlem en Arnhem.

Hij gaf in het licht:

Hermes Grammaticus; s. supplementa in Grammaticam Latho-como-canucianam cet. Acc. Promulsis Grammaticae philosophicae, conscriptae a Pascasio Grosippo (C. Scioppio) *et Introd. in gramm. graec.*) Daventr. 1652. 4°.

Pandaesia Grammatica, cet. Acc. ejusdem Introd. in Gramm. Graec. ut et Doctrina Scioppiana de Ellipsi. Arnhem 1662. 4°.

De intercalatione variarum gentium et praesertim Romanorum. Libr. IV. L. B. 1686. 8°.

Hij hield briefwisseling met Nicolaas Heinsius.

Zie Saxe, *Onom.* T. IV. p. 563; Königii, *Bibl. Vet. et Nov. voc.*; Burmanni, *Syll. Epist.* T. II. p. 657, seqq.; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 142; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 263.

MUNCKERUS (Thomas), zoon van Johannes Jacobus Munckerus, in 1640 predikant te Makkinga, overl. 1 Sept. 1652, broeder van den vorigen, een leerling van Christ. Schotanus, was prorector te Gouda en rector te Delft, en, volgens Saxe „cathedra Academica dignissimus." Hij wisselde, gelijk zijn broeder, geleerde brieven met N. Heinsius en Nic. Blancardus, en overleed in 1680 in den ouderdom van omstreeks 41 jaren.

Hij gaf in het licht:

Antonini Liberalis Metamorphoses cum vers. Guil. Xylandri. Amst. 1677. 8°.

Na zijn dood verscheen:

Mythographi Latini duobus codd. editi. Amst. 1681. 8°., waarvoor zijn zwaar gepruikte afbeelding.

Zie J. Alberti, in *Praef. ad Hesych.* p. 38; P. Burmannus, *Praef. ad Anthol. Lat.* p. XLII; Saxe, *Onom.* T. V. p. 243; Baillet, *Jugem. des Scavans*, T. II. p. 276, N°. 590; P. Burmanni,

Syll. Epp. T. II. p. 657, T. V. p. 348; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 143; Engelsma, *Volgl. d. Pred. onder de cl. v. Zevenwouden*, bl. 307, 243.

MUNCKERUS (Samuel), zoon van Thomas, werd, na aan de scholen te Utrecht en te Gouda onderwezen te hebben in 1691, in plaats van Caspar Rombergius, rector te Leeuwarden, en in 1697 te Dordrecht, welke laatste betrekking hij in November van dat jaar aanvaardde met een *Oratio inauguralis de literarum cum in pace tum in bello necessitate*, eene wel gekozene stof, want men was toen in oorlog met Frankrijk, maar onderhandelde te Rijswijk. Zij is, gelijk het bij die gelegenheid door Michael de Man, toen conrector te Vlissingen, vervaardigd Carmen bij J. van Braam te Dordrecht in het licht gegeven. Munckerus werd in dien tijd voor een uitnemend latijnsch en nederduitsch dichter gehouden, Arntzenius, professor en gymnasiarch te Zutphen noemt hem een uitstekend man, en Janus Broekhusius zong:

„Aonidum Munckere et Phoebi cura Latini.”

Latere letterkundigen gaven een minder gunstig oordeel over zijne poezij, en die de moeite neemt zijn *Artis poëticae periculum, trigesimum ante annum aetatis suae factum in libro Elegiarum, Silvarum et Epigrammatum*, en *Rijmproeve in allerleihande stijl en stoffe*, beide in 1688 te Gouda uitgegeven, te doorbladeren zal hem waarlijk niet nevens de Franciussen, Broeckhusiussen, Antonidessen en Hoogstratens stellen. Het jubeljaar 1700 gaf den latijnschen en nederduitschen zangers, ruime stof tot dichten.

Hunne *Carmina secularia* en *Eeuwgetijden* vormen een bundel. Ook Munckerus kon niet zwijgen. Den 21 Jan. 1700 schonk hij burgemeesteren, wethouders en curatoren eene mythologische allegorische plaat, waarop de Dordsche Maagd met het Pallasbeeldje op de hand, eene vrij duistere verklaring er van, en een *Carmen seculare Coronis* met den titel:

Festivitas XVII a Salute parta etc. Cal. Jan. repraesentata a Samuele Munckero Gymnasiarcha. Hierbij behoorde: *Onderhoud tusschen Philomusus en Philopragmon over Prent en Gedicht van den geleerden en beroemden heer S. M. op 't jubeljaar* 1700, *na de Geboorte onzes Heilands, als ook omtrent de stigtingen van d'Aloude Bataviesche Moederstad Dordrecht, opgestelt door Dirk Heringa.*

Men heeft ook van hem:

Vreedezang aan de Ed. Groot Achtb. Heeren van Dordrecht eerbiedigd toegeëigend door Sam. Munckerus, op den vierdag zijnde den 6 *van Slachtmaand des jaars* 1697; *te Dordrecht anno* 1698.

Hij overleed den 1 Oct. 1700.

Zie J. Arntzenii, *Orat. de natalit. et increm. Gymnas. Leovard.*, p. 40; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 196; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 441; J. C. G. Boot, *Historia Gymnasii Leovard.*, p. 28, 29, 71; Brouckhusii, *Carm.* p. 123; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl, 143; Dez. *Illustre school te Dordr.* bl. 95, 96, 97; Tydeman, op *Bild. Gesch. v. h. Vaderl.* D. XIII. St. I. bl. 207, 208; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 245; D. II. bl. 269; J. Engelsma, *Volglijst der Predik. onder de cl. van Zevenwoude*, bl. 207, 208.

MUNCKERUS (George), zoon van Johannes Jacobus Munckerus, predikant te Makkinga, broeder van Johannes Jacobus Munckerus, predikant van Ureterp c. a. studeerde hij te Franeker, en defendeerde, onder prof. Arnoldi, in 1667 een *Disput. Anti Ermanniana*, werd in 1667 candidaat in de Franeker classis, in 1669 predikant te Beetgum, in 1678 te Schingen, den 7 Sept. 1705 emeritus en overleed in 1715. Hij was ook kanunnik.

Zie Engelsma, *Volglijst der Pred. onder de Cl. v. Leeuwarden*, bl. 207; Greydanus, *Naaml. der Pred. in de Cl. v. Franeker*, bl. 100, 101.

MUNCK (C. H. D.), bij Nagler MUNCK (Johannes), Nederlandsch kunstenaar, bloeide in het midden der XVIIe eeuw. Op *Catal. Ploos van Amstel* bl. 30 n°. 56 wordt van hem vermeld:

Een capitale ordonnantie, verbeeldende een aanval van krijgslieden op eenige legerwagens, over een brug rijdende, in de rivier ziet men zwemmende paarden en lieden, meesterlijk met de pen en sapverw.

Zie Kramm.

MUNCK (Jan de), geboren te Hulst den 12 Sept. 1687, in 1728 aangesteld tot examinator der landmeters, bij de grafelijkheid van Zeeland, in 1730 tot erfscheider, in 1731 tot generalen brandmeester, en stads-architect te Middelburg, in 1747 tot sterrekundige van prins Willem IV, overleed in 1760 in den ouderdom van 73 jaren. In 1739 had hij het opzigt over den bouw der nieuwe Luthersche kerk te Middelburg, na alvorens die te Rotterdam bestudeerd te hebben. Hij schreef het volgende werk over de kometen:

Bericht aangaande de waarnemingen gedaan door ... in zijn observatorium te Middelburg in Zeeland enz. op de lang verwachte verschijning van Venus met de Zon; voorgevallen op den 6 *Junij dezes jaars* 1761. Dit observatorium is ook in plaat.

Zie *Ned. Jaarb.* D. II. bl. 363; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. St. I. bl. 247; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Gesch. d. Ev. Luth. kerk*, St. V. bl. 93; Verwoert, *Handb. d. Vad. Gesch.*; Kobus en de Rivecourt, *Nav.* D. II. bl. 118; D. III. bl. 193, 104; *Bijbl.* bl. XCVII, 1864, bl. 174; 1866, bl. 316; Muller, *Cat. v. portr.; Boekz.* 1761 b. bl. 86.

MUNCK (Laurens Dunewey de), zoon van den vorigen, sedert 1752 examinateur der landmeters bij het hof en den raad van Vlaanderen.

Zie *Middelb. Naamwijzer* voor 1755; *Nav.* 1864. bl. 174.

MUNNEKEMOLEN (Adrianus), zoon van Theodorus Munnekemolen, predikant te Oost-graftdijk en Edam, waar hij 19 Jan. 1734 overleed, te Edam geboren, werd in 1739 te Vreeland, in 1745 te Edam en in 1748 te Leyden beroepen. In 1762 benoemden curatoren hem tot onderregent van het Staten-collegie. Hij overleed in 1787.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.* D. II. bl. 290; Paauw en Veeris, *Verm. kerk. alphab.* bl. 143; Brans, *Kerk. Reg.* bl. ; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1787, D. . bl. ; *Reg. v. pred. achter de orde, volgens welke de Feest- en Lijdensteksten enz.* bl. 136.

MUNNICK (P.). Van dezen dichter is alleen bekend:

Hulde aan Jezus heilig Avondmaal, in twee zangen. Edam 1826. gr. 8°.

Zie *Alph. Naaml. v. boek. bij gebr. van Cleef.*

MUNNICK (Kapitein de), van Rotterdam, dapper zeeheld, diende den lande in den aanvang der 18^e^ eeuw. Hier werd o. a. het bevel opgedragen in Zeeland, met zijn uitleggers, ondersteund door een fregat, 't welk nabij de Willemstad ging liggen, om den vijand, ingeval hij uit Bergen op Zoom of elders mogt doordringen, het hoofd te bieden en terug te drijven, te nemen of te vernielen, en aldus de provintie Holland van dreigende gevaren te bevrijden (1747).

Zie J. C. de Jonge, *Ned. Zeew.* D. V. bl. 170.

MUNNICKHUYSEN (Johan van), werd in 1661 in Friesland geboren, was een goed plaatsnijder van portretten. Hij sneed o. a. het portret van *Hendrik Dirksen Spieghel, burgemeester van Amsterdam* „een meesterstuk van graveerkunst” in 1685 in f°. naar de schilderij van M. Limburg; dat van *Franciscus Burman, Theol. Prof.* naar C. Maes; van den *admiraal Cornelis Tromp*, naar D. van der Plas in f°.; van *Anna Maria Schurman*, naar dez. in 4°.; van *Pieter van Staveren*, van Amsterdam, naar W. van Mieris; van *Hendrik van der Graft*, in f°.; van *Abraham Jan Ouffeler*, van *Daniel Gravius, Pastor te Middelburg*, naar Blyhooft, 1685; van *Petrus Zurendonck*, naar D. van der Plas in f°.; van *Abraham Heyseus*, naar A. Stegh, in f°.; van *Gijsb. Voetius*, naar Maes, gr. f°.; *G. Brandt de Jonge*, naar Musscher, 1685 4°.; *F. Episcopius*, ovaal, kl. 4°.; *J. van Neercassel*, f°. Hij werkte ook in zwarte kunst, waarvan proeven op de kunstverkooping van Moyet te Amsterdam, 1859, voorkomen.

Zie Immerzeel en Kramm.

MUNNICKS (Mr. Gerards), eenig kind van Mr. Isaduck Munnicks en Anna Hillegonda Thiers, burgemeester van Utrecht. Hij was beoefenaar der Vaderl. geschiedenis en bezat o. a. belangrijke handss. die weleer Prof. Ant. Matthaeus toebehoorden, ook den degen, waarmede J. van Oldenbarneveld door den koning van Frankrijk tot ridder was geslagen. Hij overleed in Mei 1804, nalatende Anthonia Elisabeth Munnicks, gehuwd met Mr. Nicolaas Cornelis van Cleeff.

MUNNICKS VAN CLEEFF (Dr. G.), vroeger praktiserend geneesheer te Utrecht, later lid der Provinciale Staten en van den Raad der stad Utrecht, was een groot voorstander der nationale nijverheid, waartoe zijn aanzienlijk vermogen veel heeft bijgedragen. Hij huwde P. J. C. van der Meulen, en overleed den 4 Mei 1860 te Utrecht. Hij was lid van het Prov. Utr. en het Hist. Gen. Hij was ook zeer bekend door het groote muntkabinet dat hij bezat, zeker een van de voornaamste particuliere muntverzamelingen uit ons land, en dat na zijn dood is verkocht geworden. Hij bezat o. a. de gouden penning door Willem V na den slag bij Doggersbank aan Zoutman vereerd, afgebeeld in le Francq van Berkhey *Zeetriumph*, welk stuk 1204 wigtjes aan goud woog, en naar wij meenen, door het koninklijk kabinet is aangekocht geworden. Zie de hoogst belangrijke catalogus van zijne verzameling, door Bom te Amsterdam verkocht.

Zie *Utr. Cour. van 3 Mei* 1860; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 189.

MUNNIKS (Hendrik), werd in 1627 als kunstschilder in het St.-Lucasgild te Utrecht ingeschreven, en was in 1638 nog werkzaam met het schilderen van een *aandachtig manshoofd*.

Zie Kramm.

MUNNIKS (Wynoldus), zoon van Bernhard Munniks secretaris der gemeente Haskerland, werd den 4 December 1744 te Joure geboren, ontving daar onderwijs in de oude talen, en vertoefde twee jaren te Bolbec, in het Normandische, ten einde zich verder in het latijn te oefenen en de Fransche taal te leeren. Na nog eenigen tijd bij een apotheker te Amsterdam werkzaam geweest te zijn, werd hij in 1764 student te Groningen, waar hij zich aan de geneeskundige wetenschappen wijdde. Te dien einde bezocht hij ook de hoogeschool te Leyden en Parijs, waar hij in de gehoorzalen van beroemde leermeesters en in de hospitalen zijne ervaring aanzienlijk vermeerderde. Te Lyon maakte hij kennis met de vermaarde chirurgen Ponteau en Fleurandt en in de provincie Languedoc deed hij waarnemingen betrekkelijk de luchtgesteldheid en de geneeskundige bronnen, waarna hij, in zijn vaderland teruggekeerd, den 28 April 1769 te Leyden den doctoralen graad in de geneeskunde verwierf, na het verdedigen eener *Dissert. de lue venerea eiusque praecipuis auxiliis, inter quae Illustr. Swietenii et Cl. Plenckii remedia examinantur.*

In verbinding met Camper en van Doeveren beijverde hij zich in het zoeken van middelen voor de veepest. Den 5 Julij 1769 begon hij te Dijkscinde, in Doniawerstal de inenting te beproeven, en zette ze op het Blaauwhuis in dezelfde grietenij voort. Onkunde en vooroordeel der meest belanghebbenden noopten hem om zich van hier naar Terband te begeven, waar de hutten, ter berging van het vee, spoedig opgeslagen en de inenting op een getal van 108 beesten werd ondernomen. Doch ook hier had hij met dezelfde kwalen te worstelen. Bij nacht werd hij geweldadig met het zieke vee verjaagd, en was verpligt bij Galama-dammen een schuilplaats te zoeken, waar hij verder ongestoord zijn proeven voortzette.

In hetzelfde jaar werd hij tot hoogleeraar te Groningen beroepen, eene waardigheid, die hij den 19 Junij van dat jaar met eene *Oratio de summis, quos Anatomia habet deliciis*, aanvaardde. Hij onderwees nu anatomie en chirurgie, en toen Camper de hoogeschool verliet, volgde hij hem in 1774 ook in dien overige vakken op. Redenen van gezondheid deden hem in 1778 en 1780 besluiten een buitenlandsche reis te ondernemen, waarop hij telkens te Zurich een geruimen tijd bij Lavatar doorbragt. De akademie van kunsten en wetenschappen te Amiens, schonk hem in 1784 het eermetaal, wegens zijne verhandeling *over de reden, waarom de breuken in het Picardijnsche zoo menigvuldig zijn en de beste middelen om daaraan te gemoet te komen.* Niet alleen genoot hij de eer van tot medelid dezer akademie benoemd te worden, maar de koninkl. maatschappij van geneeskunde te Parijs bekroonde ook zijn antwoord op de vraag *over het verbeteren der gebreken van de ligchamelijke opvoeding der kinderen.*

In 1778 sprak hij bij de overdragt van het rectoraat *de Botanices praestantia eiusque cum ceteris medicinae partibus connubio*; in 1786, *de corporis humani et plantarum fabrica, fatalem concausque debellante necessitatem, intelligentiae autem et sapientis consilii teste*; in 1802, *de insigni utilitate, quae ex natura fabricaque, qua homo ceteris animantibus praestat, contemplanda profluit, optimo ad eam ulterius indagandam incitamento.*

Hij begaf zich in 1780 in den echt met Antonia Haasbaart van Amsterdam in 1806 gestorven. Hij overleed 8 September van hetzelfde jaar. Zijn portret bestaat in profil.

Zie Muntinghe, *Acta Secul.* p. 113; *Gedenkb. d. Hooges. te Gron.* bl. 94, 95; J. Munniks, *Levensschets van W. Munniks*, Gron. 1812 in het Fr. *Notice Biogr. sur W. M.* Gron. 1812; A. G. Camper, *Levensschets van P. Camper*, bl. 20, 21; *Kunst- en Letterb.* 1806, D. II. bl. 242; *Woordenb. d. Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt.

MUNNIK (J. de), catechiseermeester en lid van het genootschap *Vlijt is de voedster der wetenschappen*. In een bundel gedichten door dit Genootschap uitgegeven, komen proeven zijner poezij voor.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.* bl. 66.

MUNNIK (Dirk de), dapper zeeman, die zich als branderscommandeur onderscheidde in de krijgsverrigtingen der Nederlanders tegen de vereenigde vloten van Groot Brittannie en Frankrijk, in den jare 1673. Hij smeet o. a. een groot Engelsch schip aan boord, dat zich echter nog tijdig wist te redden.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. Zeew.* D. III a. bl. 242.

MUNNIKS (Johannes), werd den 16 October 1652, waar zijn vader apotheker was, geboren, studeerde te Utrecht in de geneeskunde, werd er den 29 October 1677 lector in de anatomie, den 11 December 1678 buitengewoon, en den 9 Februarij 1680 gewoon hoogleeraar in de anatomie, medicijnen en botanie. Hij huwde Helena Meulemans, en, na haar overlijden, Maria de Graaf. Na zijn dood, 5 Junij 1701, liet hij de laatste kinderen na. Hij schreef:

Oratio inauguralis de praestantia rei herbariae. Ultraj. 1678. 4°.

Oratio inauguralis de utilitate anatomiae et fine. Ultraj. 1680. 4°.

De urinis, earundemque inspectione. Traj. 1674. 12°. *Edit. sec.* Ibid. 1688. 12°.

Hij zou dit werkje, volgens het er tegen geschreven stukje, *Urimanticus castratus*, uit het Fransch hebben overgezet.

Chirurgia ad praxim hodiernam adornata, in qua veterum et Neotericorum dogmata dilucide exponuntur. Traj. 1686. 4°. Ib. 1689. 4°. Francof. 1691. 8°. Amst. 1715. 4°. Door Cornelius Havart, med. dr. te Utrecht overgezet met den titel: *De praktijk der heelkonst, volgens de stellingen der oude en hedendaagse genees-oeffeningen. In het Latijn beschreven .... en door denzelven op vele plaatsen vermeerderd .... en verbeterd, alsmede met verscheidene aanmerkenswaardige voorvallen verrijkt. Alles uit de Latynse in onze Nederlandsche taal, ten dienste der heelmeesters naauwkeurig overgezet enz.* Utrecht 1693. 4°.

De re anatomica Liber. Traj. 1697 8°.

Ook bezorgde hij in 1683 en 1685 het vierde en vijfde stuk van den *Hortus Malebaricus* van *Henric. van Rheede*, in fol.

Oratio de indiscorde hominum concordia. Ultraj. 1693. 4°.

Oratio de morte. Ultraj. 1700. 4°.

Alle de genees- en heelk. werken van J. M. verschenen te Amst. bij IJntema en Tiboel in 4°. m. pl.

Zie Draekenborch, *Series Profess. Traject.* N°. 4; Burmanni *Traj. erud.* p. 237, 238; *Lips. Act. erud.* Nov. 1689, 1697; Paquot, *Mem.* T. III. p. 371; *Dict. Univ.*; Kobus en de Rivecourt; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1693, bl. 559, 560; 1697, bl. 610, volg.; Arrenberg, *Naamr.* bl. 367.

MUNNIKS (J.), advocaat, gaf in het licht:

Handleiding tot de Rechtsgeleerdheid der Vereenigde Nederlanden. Amst. 1777. 2 d. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 367; *Boekz. d. Gel. Wer.*, 1776 bl. 407.

Mogelijk dezelfde met:

MUNNIKS (J.), die schreef:

Nederlandsch verbeterde Land- en Akkerbouw. Amst. 1780.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 367.

MUNNIKS (J.), schreef:

Dissertatio de atropa belladona. Gron. 1803.

Zie Holtrop, *Bibl. med. ac chir.* p. 253.

MUNNIKHUYSEN (ANTHONY), gaf in 1782 te Amsterdam bij A. E. Munnikhuysen in 8°. in het licht:

Zangwijzen der Psalmen en Liederen ten gebruike der gemeente toegedaan de onveranderde Augsburgsche geloofsbelijdenis.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 367.

MUNNYNCK (HENDRIK), burger van Amsterdam, werd in 1570 ten laste gelegd een brief te hebben aangenomen van Lancelot van Brederode, ten einde die aan den burgemeester van het Westervlie te overhandigen. Hij doorstond de hem aangedane pijniging, bleef volstandig het hem ten laste gelegde feit ontkennen, en werd weldra ontslagen en in vrijheid gesteld.

Zie Koning, *Lijfstr. regtsoef. te Amsterd.* bl. 10.

MUNSTER (DIRK VAN), dichter van *Der Kerstenen spieghel, ghemaect ende wtgegheven bi den eervaerdighen ende seer devoten broeder Dierick van Monster van Sint Augustijns oerden* (op een exemplaar zijn de laatste woorden doorgestreken en leest men: *de minder-broeders orden*) *tot heyl ende salicheit alre kersten menschen* m. houtsn. zonder paginering, waarschijnlijk tusschen 1486—88 bij Gerhart Leeu te Antwerpen in 12° gedrukt.

De bibliotheek der Maats. van Ned. Letterk. bezit een exemplaar, getiteld: *Den Kerstenspiegel van broeder Diederick van Munster enz. Aemstelr. by Jan Ewoutzoon in den Vergulden Passer*, z. j. goth. lett. 16°.

Zie J. F. Mone, *Uebersicht der Niederl. Volks-Literatur*, S. 259, 260; van Wijn, *Hist. Avondst.* D. I. bl. 362; Willems, *Verh. over de Ned. tael- en letterk.* D. I. bl. 203; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 257; Snellaert, *Schets eener Gesch. der Nederl. Letterk.* bl. 83; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 62.

MUNSTER (HENDRIK VAN), een der uitgevers van de *Werken der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, leverde een paar dichtstukjes in de *Volksliedjes*, door die maatschappij in het licht gegeven.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

MUNSTERUS (CHRISTOPHORUS), zoon van Quirinus Snel of Christophori en van Catharina Hermans, werd den 13 Julij 1614 te Leeuwarden geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school onder Edo Neuhusius, en verwisselde den naam Snel met dien van Munsterus, naar de plaats, van waar hij afkomstig was. Den 21 October 1632 liet hij zich als student te Franeker inschrijven, bezocht de scholen van Daniel van Dam, Johannes Coccejus en Arnold Verhel, later die van Johannes Maccovius, en waarschijnlijk die van Meinardus Schotanus en van Johannes Bogerman, in de godgeleerdheid, en werd den 20 Maart 1639 tot proponent aangenomen. Een jaar later werd hij predikant te Hemelum en Mirns. Terwijl hij aldaar in dienst was, hield hij vele twistgesprekken met missionarissen en R. C. priesters, en was in 1649 lid der synode te Sneek. In 1651 werd hij, op voorspraak van Johannes van Aylva, heer van Hemelum, in plaats van Joannes Phocylides, door de Staten van Friesland tot hoogleeraar in de redeneerkunde en wijsbegeerte benoemd, en kort daarna verkreeg hij den titel van doctor en meester in de vrije kunsten. Hij overleed den 15 (24) Maart 1660, en werd den 3 April te Leeuwarden begraven. Petrus Mollius, hoogleeraar in de Grieksche taal, hield een lijkrede op hem, die niet in het licht is gegeven, doch het *Epicedium* en *Vitae delineatio*, door zijn bloedverwant Joannes Terentius vervaardigd, vindt men vóór zijne *Disputationes Metaphysicae*.

Hij liet bij zijne echtgenoote geen kinderen na.

Men heeft van hem:

Commentarius analyticus in Isagogen Porphyrii et Libros Aristotelis de Categoriis et Interpretatione. Praemissis Disput. de Natura Disciplinarum et Logices. Franeq. 1635. 4°.

Disputationes Metaphysicae de Ente ejusque distinctionibus. Franeq. 1661. 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 410 seqq.; Saxe, *Onom. litt.* T. V. p. 26, 27; Paquot, *Mém.* T. III. p. 663, suiv.; Glasius, *Godgel. Ned.*; Kobus en de Rivecourt, Klio's *Kraan* 2e *opening*, bl. 165, volgg.

MUNSTERUS (ASSUERUS), voorheen om het geloof uit het land geweken, was Latijnsch schoolmeester te Groningen, en nam aldaar in de eerste tijden der hervorming eenigen tijd de predikdienst in de Walburgs kerk waar.

Zie Brucherus, *Gesch. v. d. opkomst der kerkherv. te Groningen*, bl. 224.

MUNSTER (JOHANNES VAN), stads operateur, heel- en vroedmeester te Nijmegen, gaf in het licht:

Een zestal verloskundige operatien en waarneemingen, zo omtrent het verlossen van vrouwen door de Sectio ossis pubis, of doorsnijding der schaambeensvereeniging, als wegens het openen eener toegegroeide baarmoeder. Met een aanprijzenden brief van wijlen Prof. P. Camper, benevens een andere onlangs bekomen brief van G. J. van Wij, lector in de ontleed-, heel- en verloskunde te Arnhem. Amst. 1804.

Verslag ter beantwoording der belangrijke vraag, of namentlijk, J. van Roggen, heel- en stads vroedm. en S. Monroy, wed. Vleeschhouwer, vroedvrouw te Nijmegen, in het geval op den 2 *en* 3 *Februarij* 1805, *aan hunne verpligting al of dan niet hebben beantwoord? Geschikt voor vroedkundigen en allen, die belang in het behoud hunner dierbare panden stellen.* Nijm. 1805. 8°.

Berigt van eene Synchondrotomie met goed gevolg verrigt te Nijmegen in *Algemeene Konst- en Letterb.* 1807. D. II. bl. 66; 1808, D. I. bl. 23.

Verlossing door middel van de doorsnijding der schaambeenderen. T. a. p. 1812. D. II. bl. 339.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 253.

MUNSTERUS (OTTO), was in 1706 praeceptor, in 1715 conrector aan de latijnsche school te Dordrecht. Hij aanvaardde de laatste betrekking met eene lat. redevoering *de nimia Romanorum scriptorum assentatione*, die met een Latijnsch gedicht van zijn vriend Janus van den Broucke het licht zag. Hij was een buitengewoon geleerd man, en, naar het oordeel van van den Broucke, een uitnemend dichter. In 1720 vertrok hij als rector naar Deventer, waar hij overleed.

Zie Schotel, *Ill. school*, bl. 121; v. d. Broucke, *Poëm.* p. 48, 49.

MUNTE (AUGUSTIJN VAN DER). Joos van Liesvelt, die de Remonstrantsche gevoelens aankleefde, had gedurigen twist met zijne vrouw, die den contra-remonstrantschen predikant Festus Hommius naliep. Om dit verschil bij te leggen, werd Festus, zoo 't schijnt, door eenige vrienden der vrouw, ten huize van Joos geroepen. Daar had hij, in 't bijzijn van verscheidene getuigen, en een notaris, een gesprek met Joos, waarvan de notaris dispositie gaf. Tegen deze dispositie, die achteraan wordt medegedeeld, is de volgende

Defensie ende waerachtige verantwoordinge tegen de gene die ten onrechte beschuldigt hebben voor valsche getuygen Augustijn van der Munte, Fusteynwercker, ende Joos van Liesvelt, tafellakenwercker (te Leiden), *waerinne betoont wert dat se de waerheyt betuycht hebben* enz. A°. 1613.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. I. bl. 139.

MUNT (JAN), predikant te Brugge, werd door eenige Spanjaarden, inwoonders dier stad uit de predikatie weggerukt en grooten overlast aangedaan; »was in 1566 in de vergadering, toen Godt, door den dienst, raad en arbeid van Junius, de diepe wond der Gentsche kerken, door onvoorzigtigheid gegeven, eenigermate wilde heelen." Hij stelde den jammerlijken toestand der brugsche gemeente voor, en »verzocht dat hem iemand mogt worden toegevoegd, die aldaar de Fransche kerk vertroostte en bijstond." Die van Gent verontschuldigden zich met de schaarschheid hunner kerkdienaren, doch op aanhouden van Munt ging Junius naar Brugge, doch werd niet in de stad gelaten.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 374.

MUNTENDAM (JOHANNES), studeerde te Groningen, werd in 1818 kandidaat in de godgeleerdheid, waar hij wegens een akademische prijsverhandeling met goud werd bekroond, in 1819 predikant te Bandali, in 1821 te Baflo Rasquest, in 1823 te Noorddijk, in 1827 te Uithuizen, in 1829 te Nijmegen en 1833 te Amsterdam, waar hij den 25 Februarij 1859, in den ouderdom van 63 jaren, overleed.

Zijne kennis was uitgebreid, en zijne doorgaande rigting vrijzinnig, hoewel hij tegen de veel ruimer en stouter vrijzinnigheid van deze dagen conservatief was. Hij onderscheidde zich

door lust tot studie, welke hem tot zijne laatste levensdagen is bijgebleven, door eene zich steeds gelijk blijvende minzaamheid en bovenal door een vurigen en werkzamen ijver. Zijne levendige en hartelijke prediking deed hem van het begin tot het einde zijner dienst een meer dan gewonen toeloop erlangen en behouden.

Na zijn dood verscheen:

De Heiland bij den aanvang zijns openbaren levens, herdrukt in het *Christelijk gezin*. Amst. 1860. 8°.

Zie *Algemeen Handelsblad* van 28 *Febr.* 1859. *Part. berigt.*

MUNTENDAM (H.) Zijne:

Verhandeling over de wonderwerken van Elia en Elisa, in vergelijking gebragt met die van Jezus, ter bevestiging van de waarheid der eerste, en betoog van de meerdere voortreffelijkheid der laatste werd door het *Haagsch Genootschap* met goud bekroond, en is te vinden in de *Werken van het Genootschap*, 1819.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (1e serie) D. V. bl. 262.

MUNTENDAM (S.), schreef:

Viertal leerredenen, betrekkelijk de vier saisoenen des jaars; ter opwekking tot eene aandachtige en godsdienstige beschouwing van de werken Gods in de Natuur. Utrecht 1805. 8°.

MUNTING (Abraham), werd den 19 Junij 1626 te Groningen geboren, bezocht er de latijnsche scholen en sedert 15 Januarij 1645 de akademie, waar hij zich op de natuurkundige wetenschappen toelegde. Zijn vader onderwees hem theoretisch en praktisch in de botanie en landhuishoudkunde. Na onder Schoock diens verhandeling, de *turffis, sive de cespitibus bituminosis* verdedigd te hebben, bezocht hij, na met de beroemdste mannen in zijn vak te Franeker, Utrecht en Leyden o. a. met Adolf Vorstius en Joan de Laet, kennis gemaakt te hebben, in 1659 Frankrijk en oefende zich te Parijs in de vorstelijke kruidtuinen, die hem door hunne bestuurders, William Davison en Vespasianus Robinius werden ontsloten. Na een tweejarig verblijf in Frankrijk en te Angers, tot doctor in de geneeskunde bevorderd te zijn, keerde hij naar Groningen terug, werd in 1654 adjunct van zijn vader, en den 29 April 1658, in diens plaats, buitengewoon hoogleeraar. In Januarij 1660, werd hij gewoon hoogleeraar, en later magister philosophiae.

Zijn eerste werk, de *Ware beoefening der planten*, verscheen in 1672, waarop in 1681 zijne *Dissert. de vera antiquorum herba Brittannica*, en zijn *Aloïdarium* volgde. Hij overleed kort daarna, den 31 Januarij 1683, en had tot huisvrouw, Elisabeth Gabbema, zuster van den bekenden geschiedschrijver Simon Abbes Gabbema. Hij mogt zijn omvangrijk prachtwerk, *Naauwkeurige beschrijving der aardgewassen*, met ruim 250 koperplaten versierd, voltooijen. Het zag echter eerst in 1696 in groot folio het licht; doch »wijl des autheurs Groeningsche stijl veele leezers onsmaakelijk viel, ook zomtijds vrij wat duisterheyd had, zoo hebben de bekostigers deezes druks eenen gesteld, die 't geheele werk verschreeven, op een beeter schrijfwijs gebragt, en de vermeerdering des autheurs t'elkens op zijn plaats getrouwelijk ingelijft heeft." De bewerker was Fr. Kiggelaer, dezelfde welke de latijnsche vertaling, in 1713, later in 1727, onder den titel: *Phytographia curiosa* uitgegeven, bezorgde.

Hij schreef:

Naauwkeurige beschrijving der aardgewassen etc. Leyden 1696. 2 d. fol. m. 243 pl.

Phytographia curiosa, exhibens arborum, fruticum, herbarum et florum icones, ducentis et quadragenta quinque tabulis ad vivum delineatis, varias earum denominationes Latinas, Gallicas, Italicas, Germanicas, Belgicas, aliasque ex probatissimis Autoribus priscis ac neotericis desumptus, collegit et adjecit Franciscus Kiggelaer, Botanophilus. Amsterd. Joan van Leeuwen, 1711. fol. *Duabus tabulis amplificata, cui accessit oratio funebris inobitum Muntingii a Jo Mensinga habita.* Amst. 1713. fol. Tab. icon. 245. Ibid. 1727. Met veranderden titel:

De vera Antiquorum Herba Britannica ejusdemque efficacia contra contra Stomacaccen, seu Scelotyrben, Frisiis et Batavis Scheurbuyck, Dissertatio Historico-Medica. Amst. 1681. 4°. 1698.

Hierop schreef Henricus Cannegieter *Notae et observationes* in zijne *Dissert. de Brittenburgo*, p. 149—179.

Aloïdarium, sive Aloës mucronato folio Americanae majoris, aliarumque ejusdem speciei historia. Amst. 1680. 4°. fig.

Waare oeffening der planten, waarin de rechte aart, natuur en verborgene eigenschappen der boomen, heesters, kruiden en bloemen, door een veeljaarige onderzoekingen, zelfs gevonden, als meede op wat maniere zij, in onze Neder- en Hoogduitsche landen gezaait, geplant, bewaart, ende door het geheele jaar geregeert moeten zijn, kenbaar gemaakt worden. Beschreeven door A. M.... Met 40 *koopere plaaten verciert.* Amst. 1672. Leeuw. 1682. 4°.

Er verscheen een uittreksel van onder den titel:

Groninger Hof-Almanach, getrokken uyt de oeffeningen der planten van A. M. Gron. 1687. 12°.

Extrait du journal d'Angleterre, contenant quelques remarques d'un livre de plantes d'A. M. in *Journal des Savans* 1675, p. 168—170.

Arrenberg schrijft hem nog een *Kerkelijke Historie* in 12°. toe.

Zie Joh. Mensinga, *Or. funeb.... in obitum.... Abr. Muntingii.... habita in choro templi Academici* 19 *Febr.* 1683, ook in J. J. Mangeti, *Bibl. Script. Medic.* T. II. P. I. p. 376—382, in het Ned. vert. vóór de *Beschrijv. d. Aardgew.*; Saxe, *Onom.* T. V. p. 201; A. Haller, *Bibl. Botan.* L. VIII. p. 564; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 564; Bunaldi, *Bibl. Botan.* p. 384; Paquot, *Mém.* T. I. p. 488—489; Niceron, *Mémoires pour servir à l'Hist. des hommes illustres*, T. XXXVIII. p. 1; *Gedenkb. d. Gron. Hooges.* bl. 39, 40; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett.* D. II. bl. 65, 66; Moreri; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naamr.* bl. 176; *In phytographiam curiosam A. M. a Francisco Kiggelario auctam et in ordinem redactam Elegia*; D. Liebergii, *Poëm.* p. 85.

MUNTING (Albertus), zoon van den vorige, werd in 1663 te Groningen geboren, en na vier jaren te Groningen gestudeerd te hebben, bezocht hij in 1684 de Leydsche hoogeschool. In 1686 werd hij, toen med. dr., door de Staten van stad en lande tot buitengewoon hoogleeraar in de botanie aangesteld, welke betrekking hij den 3 Nov. v. d. j. aanvaardde met eene *Oratio de pomis Hesperidum.* Het jaar van zijn overlijden is onbekend, doch 22 Junij 1695 werd Rudolf Eyssonius, med. dr., zijn opvolger. Men schrijft hem den *Gron. Hof-Almanack*, Gron. 1687 toe.

Zie *Lijkreden op Abr. Munting*, vert. door P. Rabus, vóór de *Beschrijv. d. aardgew.*; Muntinghe, *Acta Secul.* p. 50; *Gedenkb. d. Hooges. te Gron.* bl. 50.

MUNTING (Henricus), zoon van George Munting, koopman te Groningen, en Margaretha Loelevinck, werd reeds vroeg naar Middelburg gezonden, om zich daar in de pharmacie te bekwamen, waar hij vijf jaren vertoefde en groote ervaring in de schei- en kruidkunde opdeed. In 1604 vertrok hij, ter vermeerdering zijner kennis, naar Engeland, maakte aldaar kennis met Matthias Lobelius, 's konings botanicus, en liet zich ook door andere mannen van het vak voorlichten. Om dezelfde reden in het volgend jaar naar Frankrijk overgestoken, knoopte hij ook daar met ervarenen kruidkundigen kennis aan, vertoefde een tijd aan de hoven der graven de Riberio en de Lausuin, en zette daarna zijn reis door dit land voort. In 1666 te Rome gekomen, ging hij dagelijks om met den uitstekenden botanicus Henricus Corvinus, en woonde bij Joh. Fabri »Med. Prof. ac. Pauli V simpliciarius" in. Ook bezocht hij Napels, en bekleedde de betrekking van lijfarts bij den prins van Gonzaga. Later was hij zulks bij graaf Wilhelm van Furstenberg, te Praag, wiens medgezel hij ook werd, toen deze door keizer Rudolph II met eene diplomatieke zending naar den keurvorst van Saksen was belast. Nog drie jaren bleef Munting bij den graaf, een groot beminnaar der natuurkundige wetenschappen, keerde in 1612 in zijne vaderstad terug en vestigde er zich als apotheker. Den 16 Januarij 1633 liet hij zich nog als student inschrijven, en verwierf in 1637 den doctoralen graad in de geneeskunde. In 1642 verzocht hij om de professie der kruidkunde, en werd den 2 November v. d. j. »op een instructie", als provinciaal botanicus met den titel van buitengewoon hoogleeraar aangesteld. In Januarij 1654 werd hij ordinarius. De aanleg van den akademischen kruidhof, was zijne vinding, en de provinciale regering nam al spoe-

dig het onderhoud dezer inrigting voor zijn rekening. Hij huwde Hester, dochter van Jan Reneman, rentmeester der Ommelanden, die hem 6 zoons en 8 dochters schonk. Hij overleed den 16 Maart 1658, in den ouderdom van 74 jaren en 6 maanden.

Men heeft van hem:

Hortus universae materiae medicae Gazophylacium. Gron. 1646. 12°.

Prof. Joachim Borgesius sprak zijne lijkrede uit.

Zie *Progr. funeb.* Muntinghe, *Acta sec.* p. 30; *Gedenkb. d. Hooges. te Gron.* bl. 37, 38.

MUNTING (Willem Nicolaas), geboren den 24 October 1785 te Charlois, waar zijn vader, Dirk Munting (overl. te Leyden 7 Jan. 1836) destijds predikant was, genoot zijn opvoeding te Breda, werwaarts zijn vader zich ten jare 1789 verplaatst zag. Na zes jaren de latijnsche school aldaar bezocht te hebben, verliet hij haar, na het uitspreken eener *Oratio de brevitate et fragilitate vitae humanae*, en werd student in de godgeleerdheid te Leyden. Den 24 Junij 1807 tot de openbare predikdienst toegelaten door de toenmalige classis van Voorn en Putten, werd hij den 14 Februarij 1808 door zijn vader als predikant te Eemnes-Binnendijks ingezegend. Een jaar later vertrok hij naar Bodegraven, en van daar in 1812 naar Wageningen, welke standplaats hij in 1819 met die van Hoorn verwisselde. Een nog uitgebreider werkkring opende zich voor hem, bij zijne beroeping naar Leyden, waar hij 8 April 1827 als jongste bedienaar optrad, en na den 1 Januarij 1849 zijn emeritaat verkregen te hebben, den 13 daaraanvolgenden overleed. Hij huwde 1 Anna Aleida van der Weide, zuster van den vroeg overleden Dokkumschen predikant Lambert Willem van der Weide; 2 Jacoba Margaretha de Jong, wed. B. J. Weymar. Twee dochters bleven hem uit zijn eerste echt over. De Maatschappij van Nederl. Letterk. te Leyden benoemde hem tot lid.

Men heeft van hem:

Godsdienstige overdenkingen over de kerkhervorming door F. V. Reinhard, gevolgd naar zijne leerredenen. Uit het Hoogd. Leiden 1810.

Wanneer kan het Nederland welgaan? of godsdienstige overdenkingen bij de gebeurtenissen van dezen tijd. Leyden 1814.

Bijzonderheden uit de tijden der Hervorming, betreffende de daden, lotgevallen, gevoelens en het karakter der Hervormers. Utrecht 1815. *Tweede stuk* 1824 (door hem zelven bewerkt).

De Bartholomaeus-nacht van het jaar 1572, beschouwd in deszelfs aanleiding en gevolgen voor de godsdienst der Hervormden in Frankrijk, door K. Kurths. Uit het Hoogd. vertaald en met aanmerkingen voorzien. Dordr. 1827.

Levensgeschiedenis van Jezus, door Joh. Jacob Hess, naar de achtste, door den schrijver op nieuw bearbeide uitgave. Uit het Hoogd. vertaald (met vele aanteekeningen en bijvoegsels) 4 d. Dordr. 1828—1830.

Merkwaardigheden uit de geschiedenis van het Christendom en het Christelijk leven, door Dr. A. Neander. Uit het Hoogd. Leeuw. 1829. Eerste deel (is niet vervolgd).

J. J. Hess, Antistes der kerk te Zurich, voorgesteld in eenige omtrekken van zijn leven en werkzaamheid, door zijnen opvolger G. Gessner. Uit het Hoogd. Leiden 1830.

Geschiedenis van den voortgang en de onderdrukking der Hervorming in Italie, in de 16 eeuw, door Dr. Th. M'Crie. Uit het Engelsch vert. en met aanteekeningen vermeerderd. Dordr. 1832.

Johannes Wessels, een voorganger van Luther, door Dr. C. Ullmann. Uit het Hoogd. vertaald en met aanmerkingen vermeerderd. Leiden 1835.

De waardij van de kerkhervorming der 16 eeuw, in eenige overdenkingen godsdienstig beschouwd, door wijlen Dr. F. V. Reinhard. Met bijgevoegde aanteekeningen. Leiden 1838.

Geschiedenis der uitbreiding en onderdrukking van de hervorming in Spanje in de 16 eeuw, door Dr. Th. M'Crie. 2 d. Amst. 1838, 1839.

Levensberigt van Dr. Th. M'Crie in *Godgel. Bijdr.* 1839. bl. 560—585.

Muntings nagelaten boekverzameling in Oct. 1849 te Leiden verkocht, bevatte o. a. een verzameling van bijna 3000 meest gegraveerde portretten, met bijschriften van zijne hand.

Zie N. Berkhout, *Levensb. van M.* in *Handel. d. jaarl. vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1849; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1849, D. I. bl. 557, 558.

MUNTINGHE (Herman), zoon van Petrus Muntinghe, ambtman van het Klei-Oldambt, later drost van Wedde en Westerwoldingeland, en Gezina Geertruida Kiers, werd den 27 Augustus 1752 te Termunten geboren. Onder het oog van zijn oom, burgemeester ter Borch, volbragt hij zijne studien aan de latijnsche school te Groningen, en werd, toen hij den ouderdom van 14 jaren had bereikt, in 1766, als student in de godgeleerdheid aan de hoogeschool ingeschreven. Hier ontving hij het onderwijs van Abresch, Chevailier, Berting en Kuypers in de godgeleerdheid en van Schroeder in het oostersch. Onder den laatsten verdedigde hij den 22 Febr. 1775 opentlijk eene *Dissert. philol. critica, exhibens observationes ad quaedam V. T. loca* (Gron. 1775) in welke arbeid hij een grondiger kennis van de semitische talen aan den dag legde dan van zijn jeugdigen leeftijd te verwachten was.

In 1775 werd hij tot proponent aangenomen en kort daarna tot predikant te Buitenpost, en twee jaren later te Zeerijp beroepen. Den 27 November 1780 aanvaardde hij het hoogleeraarsambt in de godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis te Harderwijk en trad tevens als akademie-prediker op. Zijne *Orat. inaug.* handelde *de sapientia et bonitate divina in antiquissima religionis patefactione conspicua* (Harderw. 1781). In 1795 sloeg hij de aanbieding van den leerstoel in de Oostersche talen te Leyden af, doch nam die in de godgeleerdheid te Groningen in 1798 aan, en wijdde zijn ambt in met eene *Oratio inaug. exhibens aliquot illustriora, quae ecclesiae historia suppeditat damnorum religioni Christianae ab amicis suis ac fautoribus illatorum specimina.* Na de rectorale waardigheid in 1807—1808 te hebben bekleed, viel aan Muntinghe, toen de Groninger hoogeschool in 1812 bij de keizerlijke fransche universiteit werd ingelijfd, de betrekking van rector perpetuus ten deel, in welke hoedanigheid hij het geheele collegie van curatoren verving, en met het toezigt over alle inrigtingen van onderwijs in het departement belast was. Met eene plegtige redevoering, die men in den *Almanak der Akademie voor* 1813 vindt, installeerde hij den 3 November 1812 de Faculteiten. Na de herstelling en verlossing van het vaderland, werd hij, in 1813, in het rectoraat bevestigd, en tevens benoemd tot lid van de commissie ter organisatie van het hooger onderwijs. Ter gelegenheid van het tweede eeuwfeest der hoogeschool hield hij als rector, in tegenwoordigheid van den souvereinen vorst en H. D. gemalin, den 10 Oct. 1814 de *Oratio in natalem ducentesimam Academiae Groninganae*, welke met de geschiedenis der hoogeschool en hare hoogleeraren, opgenomen is in de door hem uitgegeven *Acta Secularia Acad. Groninganae, die X Octobris* 1814. Bij de organisatie van het hooger onderwijs in 1815 op nieuw als rector der herschapen hoogeschool aangesteld, hield hij den 6 November van dat jaar de inwijdingsrede, welke hoofdzakelijk de voortreffelijkheid der door het kon. besl. van 2 Augustus 1815 voorgeschrevene inrigting van het hooger onderwijs ten onderwerp had. Den 10 October eindelijk als rector aftredende, hield hij eene *Oratio de neglecto ingenii cultu primaria corruptae medio aevo religionis Christianae causa.* Ofschoon reeds bij kon. besl. van 27 Augustus 1822, wegens het bereiken van den zeventigjarigen leeftijd, van de verpligting tot het geven van onderwijs ontheven, ging hij niettemin voort der studerende jongelingschap den weg der wetenschap aan te wijzen, tot dat hij den 24 April 1824 te Leeuwarden, werwaarts hij zich ten zijner uitspanning had begeven, overleed. Een gedenkteeken in den oostelijken muur der Martini-kerk te Groningen herinnert ons de nabijheid zijner rustplaats. Hij liet bij zijne weduwe Francina Drijfhout, met welke hij te Harderwijk in den echt was getreden, kinderen na.

Muntinghe's verdiensten werden erkend door de Leydsche hoogeschool, die hem, na weigering van het oostersche professoraat in 1799, doch te vergeefs, den leerstoel in de godgeleerdheid aanbood. Het koninklijk instituut en vele andere geleerde genootschappen telden hem onder hunne leden. Hij was een der eersten die tot ridder van den Ned. leeuw werd benoemd. »Als mensch genoot hij aller achting, en als Christen was hij velen ten voorbeeld. Men wist niet wat meer in hem te bewonderen, zijne uitgebreide en ongemeene kennis of

zijne ongemaakte nederigheid, zijnen verdraagzamen zin of de vastheid van zijn geest en zijne opregte liefde voor de waarheid."

Als exegeet was hij een geleerde van de eersten rang, en overtrof als zoodanig van der Palm, ofschoon hij in levendigheid en vlugheid van vernuft, in rijkdom voor vinding, in gemakkelijkheid en sierlijkheid van voordragt voor dezen moest onderdoen. Wat hij als zoodanig zoowel voor het Oude als het Nieuwe Testament vermogt, bewees zoowel zijn systematische arbeid als zijn hoofdwerk *de Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel.* Als beoefenaar der kerkelijke geschiedenis was hij ook niet ongelukkig, en als evangelieprediker zeer geliefd." Dat hij ten allen tijde en in alle rigtingen de godgeleerde studien bevorderde, schreef Glasius, behoeft wel niet gezegd te worden. De voortreffelijke kweekelingen zijner school hebben getoond, welk een meester hij hun was. De *Sylloge opusculorum ad doctrinam sacram pertinentium.* L. B. 1794 bewijst het en bekend is het, dat hij in 1780 de hand sloeg aan het oprigten der *Godgeleerde Bibliotheek.*

Hij gaf in het licht:

Psalmen, uit het hebreeuwsch vertaald met taalk. aanmerkingen. Delft 1790, 1822. 3 d.

Twee verhandelingen over den invloed van de Christelijke godsdienst op het volksgeluk. Gron. 1797. 8°.

De spreuken van Salomo; uit het hebreeuwsch vertaald met aanmerkingen. Delft 1797. gr. 8°.

Drietal leerredenen over belangrijke onderwerpen. Gron. 1816. 2e dr. 8°.

Redevoering over de blijdschap van onzen Heer Jezus Christus, bij het vernemen der eerste beginselen der uitbreiding van zijne leer, uitgesproken te Rotterdam in de algemeene vergadering van het Nederlandsche Zendelinggenootschap in 1816. Leeuw. 1816. gr. 8°.

Acta Saecularia academiae Groninganae complectentia Orationes et carmen in natali ejus ducentesimo. Gron. 1817. 4°.

Twee leerredenen. Gron. 1818. gr. 8°.

Historia religionis et ecclesiae Christianae, ad formam compendii Schroeckianii redactae. Gron. 1818. gr. 8°.

Pars theologiae Christianae theoretica. 2 t. 1 vol. Harder. 1800 *edit.* 2a. Gron. 1818. gr. 8°.

Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel. 11 d. gr. 8°. Delft 1819. Amst. 1832.

Twaalftal leerredenen. Gron. 1824. gr. 8°.

Leerrede over 2 Kron. XIII vs. 18. Gron. gr. 8°.

Bij het afsterven van A. J. Duymaer van Twist. Gron. gr. 8°.

Vijf en twintig jarige leerrede als hoogleeraar te Groningen. Gron. gr. 8°.

Brevis expositio criticae veteris Foederis; ediderunt B. Nieuwold et C. H. van Herwerden. Gron. 1827. gr. 8°.

Zijne *Dissert. phil. crit.* is herdrukt in *Sylloge dissert. sub Schultensis, Siis. et Schroedeeo defenserum.* P. II. p. 1153.

Zie *Progr. funebre;* J. R. van Eerde, *Oratio de Europa imperiorum jure temperatorum attrice*, p. 16 seqq.; Th. van Swinderen, in *Almanak der acad. van Groningen voor* 1824, bl. 1 verv.; *Konst- en Letterb.* 1826, D. I. bl. 418; Ypey, *Academische leerrede ter gedachtenis van H. M.;* Dez. *Gesch. d. Christ. kerk in de XVIII eeuw*, D. VIII. bl. 249 verv. 462; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerb*, D. IV. bl. 271 verv.; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. bl. 394; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 380, verv. 610, 612, 630; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. I. bl. 345 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Nieuwenhuis; Bouman, *Memoria Clarissii*, p. 47; Sepp, *Proeve eener Pragm. Gesch. d. Theol. in Nederl.* bl. 5, 9 vlg. 16, 67 vlg., 77, 81, 99, 116, 121, 126, 149, 235, 251 vlg. 255; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (eerste serie) D. IV. bl. 18, (tweede serie) D. II. bl. 167; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letter.* D. II. bl. 544, 545, 576, 580; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 319; Fockens, *Godgel. Gron.* bl. 412 volgg.; *Gedenkb. d. Hooges. te Gron.* bl. 106—108; *Gallerie contempor.;* Muller, *Cat. v. portr.; Boekz.* 1780, bl. 380;

MUNTINGHE ( ), adjudant-majoor, was bij de veldtogt naar Rusland en werd gekwetst in den slag bij Polotzk op den 18 Aug. 1812.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land, Bijv. en verbet.* bl. 39.

MUNTZ (J. H.), bekwaam teekenaar, bloeide in de eerste helft der XVIIIe eeuw.

Op *Cat. Ploos van Amstel,* Amst. 1809 komen de volgende met O. I. inkt geteekende landschappen en boschgezigten voor:

Een omslag met 34 stuks teekeningen met roet en de pen, verbeeldende *Hebreeuwsche en Egyptische Urnen, Vazen, Kruiken, met eene naauwkeurige afbeelding van hunne proportionele lijnen, en beschrijving* (bl. 315).

Een omslag met 65 teekeningen van *Kerken, Lusthoven, Tempelsieraden, prachtige gebouwen, meetkundige grondberekeningen enz. met de pen in sapverwen geteekend en meetkundig uitgevoerd* (bl. 316).

Op *Catalogus J. de Bosch.* Amst. 1783.

Twee Boschgezigten met O. I. inkt.

Op *Catalogus van J. Stinstra.* Amst. 1823.

Twee stuks landschappen met sapverwen.

Een Italiaansch landschap met O. I. inkt.

Op *Catalogus van Barchman Wuytiers.* Utrecht 1792.

Twee stuks fraaije land- en watergezigten (1760).

Zie Kramm.

MURALT (A. R. DE), klom op tot den rang van generaal-majoor en werd als zoodanig gepensioneerd. Hij overleed te Utrecht 27 December 1859.

MURANT (EMANUEL), werd in 1622 te Amsterdam geboren en had Philip Wouwerman tot leermeester. In de school van dezen, verkreeg hij het helder en zilverachtig koloriet, dat zijn schilderwerk, bestaande vooral in dorpsgezigten met gebouwen, bruggen, hutten, bouwvallen enz. onderscheidt. "Deze zijn allen met de meeste zorg en oplettendheid naar het leven afgebeeld en tot een zoo opmerkelijken graad van uitvoerigheid gebragt, dat men met een vergrootglas de pannen en steenen der huizen zou kunnen tellen, en zulks zonder het stijve en pijnlijke, dat anders diergelijk treuzelwerk eigen is. De beeldjes die hij in zijne ordonnanties te pas bragt, beantwoordden aan het overige in schoonheid. Op de verkooping van van der Linden van Slingeland, gold een landschap van Murant *f* 190.—. Het was rijk gestoffeerd met beeldjes, schapen en vogels, en had op den voorgrond boerenhuizen bij een sloot, en in het verschiet een groot gebouw en toren, in de manier van Paulus Potter.

Hij reisde lang in Frankrijk en elders. en zette zich eindelijk te Leeuwarden neder, waar hij in 1700 overleed.

Zie Immerzeel.

MURDISONIUS (JOHANNES), leermeester van Antonius Walaeus, toen deze in het laatst der 16e eeuw de latijnsche school te Middelburg bezocht. Hij was conrector, Johannes Gruterus rector. Mogelijk dezelfde met den volgenden.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. VIII. bl. 14 (tweede serie).

MURDISONIUS (JOHANNES), verkreeg, na G. J. Vorstius, van Curatoren der Leydsche hoogeschool vergunning, om over de wijsbegeerte te lezen.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 99; *Toevoegs.* bl. 83; Siegenbeek, *Gesch. d. Leyds. Hooges.* D. I. bl. 266.

MURNER (THOMAS), schreef:

Gerechtige oorspronck der keyserl. rechten. 's Grav. 1620.

Zie *Cat. de Crane*, bl. 40.

MURMELLIUS (JOHANNES), zoon van Theodoricus Murmellius, werd te Roermond geboren, begaf zich in zijn jeugd in den krijgsdienst, maar verwisselden dien weldra met de studie der letteren, ontving het onderwijs in de Grieksche en Latijnsche taal van Alexander Hegius te Deventer, en begaf zich van daar naar Keulen, waar hij meester in de vrije kunsten werd. In 1500 stond hij den rector Timann te Munster, in het besturen zijner school, bij. Toen hij zich echter in 1511 met dezen wegens de uitgaaf van een *Compendium Grammatices* in onmin was geraakt, scheidde hij zich van hem, en nam als rector het bestuur van de St. Lebuinus school aldaar op zich. Drie jaren later begaf hij zich naar Alkmaar, waar hij een nieuwe school stichtte. Vijftien jaren achtereen was hij hier rector, en bestuurde met zulk een voorspoed de school, dat hij op eenen tijd 950 leerlingen in zijn onderwijs zag deelen. Een geweldige brand hem van al zijne bezittingen

berooid hebbende, verplaatste hij zich (1516) naar Deventer, en mogt hier slechts één jaar zich aan het onderwijs overgeven. Hij stierf aldaar in 1517, en wel door vergif, hem uit nijd, door zijn mede onderwijzer, G. Listrius, toegediend. Hij liet zijne weduwe en zoon in armoedige omstandigheden na. Hermannus Busschius vervaardigde een grafschrift op hem. Murmellius werd door zijne tijdgenooten voor een uitstekend taalkundige gehouden en was als beoefenaar der Latijnsche poëzij zeer beroemd. Later heeft men vooral zijne verdiensten als dichter, betwijfeld; Peerlkamp had te weinig voortbrengsels zijner muse gezien om er over te kunnen oordeelen.

Hij gaf in het licht:

Versificatoriae artis Rudimenta. Monasterii, 4°. z. j.

Ars componendorum versuum. Daventriae Alb. Paffraet, 1517. *mense Augusto.*

In artem componendorum versuum Tabulae. Daventriae (Alb. Pafraet) 1519. 8°. Colon. Gymnicus. 12°. Paris Christ. Wechelus, 1550. 12°.

Tabulae in artis componendorum versuum rudimenta. Paris. (Simon Colinaeus) 1534. 12°. *Argentinae, Jacobus Jucundus*, 1538. 24°. *Cum Eobani Hessi explicatione.* Norimbergae 1552. 8°.

Tabulae J. M. in artis componendorum versuum Rudimenta. Adjecta sunt Nominum et verborum crementa per Petrum Godefredum. Paris 1560. 4°. z. n. van drukker.

Godefridus Remeus gaf een epitome van dit werk, met den titel:

J. M. Tabularum Opuscularia in Epitomen redacta. Lugd. 1542.

Prudentii Carmen de Martyrio Divi Cassiani, Francisci Petrarchae, carmen de Diva Magdalena. Rudolphi Agricolae carmen de Divo Jodoco. In Petrum Ravennatem Sylva Joannis Murmellii. Ejusdem Murmellii Epigrammatum liber. Colon. 1508. 8°.

Prudentii carmen in Romanum Martyrem, cum Jo. Murmellii Commentario. Colon. 1507. 4°. Hanov. 1613. 8°. In *Prudentii Opera*, gegeven door Joh. Weitzius.

Didascali libri duo, in quorum altero agitur de Artibus tum Liberalibus, tum Mechanicis: altero ingenuarum artium studia Paraenesis continetur. Daventriae 4°. z. j.

Elegiarum Moralium Libri quatuor. Monast. 1508. 4°.

Epistolarum et Carminum liber. Cui accedunt familiaritatorum aliquot Germaniae virorum Epistolae non illiteratae, ad Ioannem Murmellium scriptae; tum nonnullis carminibus, nempe Joannes Aedicollii, Rudolphi Langii, Joannis Bugenhagii, Hermanni Buschii, Pasiphili, Fr. Humoldi Carthusiani, Hermanni Torrentini, Jacobi Montani, Joannis Caesarii, Ulrici Hutteni, ac aliorum. z. j. en pl.

Opusculum de Discipulorum officiis. D. Hieronymi, ad Nepotianum, de Clericorum et Sacerdotum officiis, Liber cum J. M. commentario, 4°. z. n. van drukker of pl. Waarschijnlijk hetzelfde met het door Sweertius en Valerius Andreas vermelde werk:

Enchiridion Scholasticorum seu de officio scholasticorum. Swollis. Petrus de Breda, 4°.

In salutationes Angelicas M. Virginis dicendas Carmen hecatostichon, cum Hendecasyllabis. In florea D. Virginis, De Matris serta Paean triplex, cum nonnullis aliis carminibus. Liber Eclogarum decem et sex, carminibus constans variis, et moralibus, minimeque impudicis. 4°. z. j. of pl.

Florea Divae Virginis Dei Matris serta, ab Jo. Murmellio variis versuum generibus composita. Ejusdem ad D. Virginem Hendecasyllabi, Hymnus, Expositionem continens Angelicae salutationis.... Liber nunquam editus. Impressus Amstelod. apud Joannem Besiekem.... 1481. 4°.

Eclogae XVI. Monast. 1502.

Panegyricon in praeconium Ill. Principis Erici Monasteriensis Episcopi. Sapphica de Vita D. Ludgeri. In Praeconium Petri Ravennatis Sylvae. Monast. 4°. z. j.

Antonii Mantinelli Versilogus, optime artem versificandi tradens, cui adjecti sunt breves et utiles commentarii J. M. 4°. z. j.

Volgens de *Bibliotheca inquisitissima.* Hag. Comit. 1732 p. 340, is deze uitgaaf omstreeks 1488 verschenen.

Revius vermeldt, in zijn *Daventria illustrata*, een uitgaaf van Keulen bij Gymnicus in 1537, en de volgende: *Antonii Mantinelli Versilogus, jam multis in locis recognitus et auctus per Josephum Horlennium, adjectis brevibus et utilibus commentariis viri undecunque doctissimi J. M.* Antv. Michael Hillenius. 1536. 4°.

Isagoge in decem Aristotelis Praedicamenta. Coloniae 1532. 8°. achter *Joannis Caesarii, Juliacensis, Dialectica recognita et locupletata.* Paris. 1535. 12°. Lugd. 1539. 8°. Basiliae 1559. 8°. Coloniae 1567. 8°. Dit werk is in 1513 opgesteld.

Sententiae, seu versus sententiosi ex Elegiis Tibulli, Propertii et Ovidii decerptae, singulae cum brevi inscriptione argument. Wittenbergae (Georgius Rhau, 1533 in 8°.) Welligt is de volgende uitgaaf iets ouder: *Versus selecti ab J. M. felicis Academiae Coloniensis in Philosophia magistro, ex Elegiis illustrium trium poëtarum, Tibulli, Propertii et Ovidii; qui certe versus sunt magis memorabiles et ex Aldinis jam demum, quia plusculis antea mendis scatebant, literis correcti, Coloniae, ex officina Quentelianâ*, 4°. *Loci communes sententiosorum versuum, ex Elegiis Tibulli, Propertii, Ovidii, a J. M. deligenter collecti.* Hamburgi, Franc. Rhodus, 1536. 12°. Coloniae typis Gymnasii. 1541.

Pappa puerorum, seu Adagia ac Sententiae Latino-Germanicae sub centis capitibus digestae. Colon. 1548, 1560. 8°. Antv. 1551. 4°. *Pappa Puerorum doct. viri J. M. Ruremund. Libellus plane aureus, post omnes alias editiones jam denuo recognitus et auctus.* Antv. Henr. Loeus, 1571. 12°.

Severini Boethii, de consolatione Philosophiae, Libri quinque; luculentissimis J. M. partim etiam Rodolphi Agrycolae commentariis illustrati. Colon. 1516. 4°. 1535. 8°.

De Commentarii van Murmellius zijn ook te vinden in de *Opera Boethii.* Basil. 1570. fol.

Opuscula duo; unum de verborum compositis: alterum de verbis communibus ac deponentalibus. Col. 1504. 8°. Monast.

Persii Flacci Satyrae, cum Ecphrasi et scholiis J. M. Rurem. Item Herm. Buschii Pasiphili Epistola, qua Persiani Prologi et primae Satyrae argumentum explicatur. Col. 1522. 12°.

A. Persii Satyrae, compluscalis quibus scatebant mendis repurgatae ac cum Ecphrasi et scholiis J. M. Ruraem. Colon., *Officina Citerana Quentel in Septembri* 1527. Ibid. *Euchar. Cervicomus* 1534, Paris. 1546, 1553. 8°. Antv.

Baptistae Mantuani Bucolica, seu Adolescentia; cum commentariis Jodoci Badii et Notis J. M. Antv. 1540. Colon. 1553. 12°., 1565. 8°.

Nuclei J. M. Rurem. de Nominum, Verborumque Declinationibus, studiose juventuti perutiles, summeque necessarii. Apud Sanctam Ubiorum Agrippinam, in edibus Hieronis Alopecii, 1525. 12°. Ibid apud Gymnicum. De inhoud is in deze regels vervat:

Si cupis laudem, docilis juventus,
Ocium, Bacchum, Venerenque pelle
Consequi toto propera decores pectore mores.

Dictionarium trium linguarum J. M. nuper quam deligentissime correctum. Dialionarz trzema Iezyki, opisany pizez Jana Murmeliusa; teraz nowo wydany y pil nie poprawiony. Craccoviae 1616. 12°.

Caroleia, ad Carolum Archiducem. Antv. Theod. (Martinus) Alostensis 1515.

Protrepticon Poetantium. Davent. Alb. Pafraet.

Enchiridion Nominariorum. Neomagi Petrus Elzerius, 1553. 8°.

De generibus Nominum. Colon. ap. Gymnicum.

In Epistolam D. Hieronymi ad Niciam, Aquileiensis Ecclesiae hypodiaconum. Colon. 1505.

Epigrammatum liber unus. Monast. 1510.

Descriptio urbis Monasteriensis. Monast. 1502 (in sapphische verzen.

De hymnis ecclesiasticis Liber unus. Ook *Annotationes in Hymnos Ecclesiasticos.*

Commentarius in Rusticum Angeli Politiani et in ejusdem Sylvam.

Commentarius in Epistolas Horatii.

Scoparium ad profligandam e scholis barbariem. Liber apprime eruditus.

Scholia in (Pseudo) Cypriani carmen de ligno salutiferae crucis.

Alcimi Aviti Viennensis Episcopi, Libri VI a J. M. recogniti. Colon. 1509. 4°.

Ook gaf M. een verzameling van *Epist. selectae S. Hieronymi.*

Paquot deelt van hem mede een

Elegia in laudem S. Brunonis, door Theod. Petreius

vóór zijne *Bibliotheca Cartusiana* geplaatst. Men vindt ook een gedicht van hem in Gruteri *Del.* T. III. p. 665—667.

De divi Martini sanctissimi Turonensis ecclesiae episcopi et Trajectensis patroni tutorisque maximi vita, carmen encomiasticum ab J. M. Ruremundensis Scholastisis in celebri eodemque ornatissimo Alcmaria oppidi Hollandorum sane quam amoeni gymnasio editum.

Cur Alcmariensis schola suculenta sit et editissimo loco constituta J. M. Rurem. Epigramma.

Ode dictos in Divorum tutelarium Matthiae Apostoli et Laurentii Martyris Praecenia, edito Anno solaris MDXV.

Zie Saxe, *Onom.* T. III. p. 19; *Anal.* p. 580; Franc. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 454—456; Pantaleonis, *Prosopograph.* P. III. p. 33; Jac. Revii, *Daventr. illust.* L. II. p. 138—140; Schurtzfleischii, *Elogia*, p. 56, 57; Jo. Franc. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 700; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 542—543; Jo. Burc. et Fred. Otton. Menckenii, *Bibl. vir. militia et scriptis illustr.* p. 312—314; J. Hartzheim, *Bibl. Colon.* p. 189; Gesnerus, *ad Isagogen*, § 129, p. 138, T. I; Burmanni, *Traj. erud.* p. 191; Hamelman, *Oratio de doctis Westphal. Viris. Opp.* T. I. p. 99, 100, 102, 105; M. Adam, *Vitae philos.* p. 15; Aub. Miraei, *Elog. illustr. Belgii script.* p. 192, 192; Cornelis Loos, *Illustr. Germaniae Script. Catal.*; Peerlkamp, *de Poet. Lat.* p. 61; Hoeufft, p. 345, *Parn. Lat. Belg.*, *Bibl. Bunav.* Vol. II. p. 1754, Vol. III. p. 2002; *Cat. Bibl. viri ill. P. A. Crevennae*, V. III. P. I. p. 293; *Bibl. Traject.* p. 131; *Append. Cat. Bibl. Traj.* p. 28; Gerhard, *Noviomagus vir. ill. inf. Germ.* L. II.; van Kampen, *Beknopte geschied. der Ned. Letter. en Wetens.* D. I. bl. 447; Boomkamp, *Alkmaar en zijne geschied.* bl. 366; Delprat, *Over de Broeders. van G. Groete*, bl. 77, 2 dr. bl. 76; *Overijss. Alm.* van 1852, bl. 60; *Navorscher*, D. IX. bl. 162, 281; Schotel, *Tilb. Avondst.* bl. 306; Dez. *Ill. school*, bl. 12, 13; Niesert, *Joan Murmellius literarische Verdienste*, in eenige nummers van het tijdschrift *Westphalia*, 1825, door Dr. Tross uitgegeven; Dr. C. A. Cornelius, *Die Münsterische Humanisten*, Münst. 1851; Jöcher; Rotermund; Bauer, *Leipz. Lit. Zeit.* 1804, p. 572 f.; *Biogr. Univ.*; *Biogr. hist.*; *Nouv. Biogr. générale*; Niceron, *Mém.* T. XXXIV. p. 114—126; Paquot, *Mém.* T. II. p. 659, seqq.

MURMULLIUS (Johannes), zoon van den vorigen, was magister, werd general superintendent te Oehringen, en overleed in 1555.

Zie *Samml. von A. und N. Theol. Sachen*, 1743, p. 183; Rotermund.

MURO (Gerard de), minnebroeder te Doornik. Toen de Flagellanten aldaar in 1349 kwamen, weigerde hij, toen hij op Maria hemelvaart in de kerk van het klooster van St. Martijn predikte, voor hen te bidden, 't geen het volk zeer tegen dezen prediker verbitterde.

Zie *Messager des Sciences et des Arts de la Belgique*, 1835 p. 375.

MURRAY (William), gaf in 1754 eenigen tijd onderwijs in het Engelsch aan de Schotsche school te Rotterdam.

Zie Steven, *Hist. of the Scottish Church*, p. 349.

MURRAY (George), 5e zoon van den hertog van Athole, en zijne eerste vrouw, Catharina, oudste dochter van Willem en Anna, hertog en hertogin van Hamilton. Betrokken in de rebellie van 1745, werd hij schuldig verklaard aan hoog verraad en ging hij buitenslands. Hij overleed 11 Oct. 1766 te Medemblik, in den ouderdom van 66 jaren. Men vindt zijn grafzerk in de kerk der hervormden aldaar. Zijne vrouw was Amalia, dochter en eenige erfgenaam van Murray of Strowan en Glencarse. Zij lieten na: John James, George, Amelia en Charlotte.

Zie *Nav.* 1865, bl. 111, 164.

MURRAY (Andrew), Schotsch kapitein, werd, 2 Julij 1600, in den slag bij Nieuwpoort door de Spanjaarden gevangen genomen en vermoord. Een gelijk lot trof Robert Barclay.

Zie *Verzam. berigten omtrent de krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort*, bl. 72.

MUSAERT (Marten), Griffier van Axel, werd in 1578 door Imbize opgeligt en heimelijk vermoord.

Zie Scharp, *B. v. Axel.* D. I. bl. 114, 116.

MUSCH (Cornelis), heer van Waalsdorp en Carnesse. In 1619 werd hij secretaris van Rotterdam en in 1628 griffier der Staten-Generaal. De regering van Rotterdam (lezen wij in den *Ned. Spectator* 1864 no. 64) verschilde niet wezentlijk van die der meeste Hollandsche steden. Sedert 1615 bestond er de raad of vroedschap uit 24 voor hun leven aangestelde personen, die hun collegie door coöptatie voltallig hielden. In 1621, onder den invloed van den coup d'état van 1618 en van de daaropvolgende revolutionaire verandering der stadsregeringen, droeg de vroedschap aan den stadhouder het regt op, dat hij in bijna alle steden reeds uitoefende, om bij vacature in haar collegie het nieuwe lid te kiezen uit een voordracht van drie door haar te benoemen personen. Wij vermoeden dat de beruchte Musch, die toen secretaris van Rotterdam was, en die de gunst der stadhouderlijke partij behoefde om den voordeeligen post van griffier der Staten-Generaal, dien hij beoogde, te bekomen, deze gewigtige concessie van de vroedschap zal hebben afgevergd. Hij bleef er ook, na het verkrijgen van het begeerde griffiersambt, zijn invloed behouden, en had er voortdurend, door zijne gunstelingen, de regering op zijn duim, zoo als ons een tijdgenoot verzekert. Wel was de anti-prins-gezinde minderheid vrij aanzienlijk, maar hij en Aerssens van Sommelsdijk, die ook te Rotterdam veel had in te brengen, hielden de vroedschap in het goede spoor. Het recht aan Maurits toegekend, werd aan Frederik Hendrik en vervolgens aan Willem II opgedragen, hoewel toen niet zonder heftige tegenspraak van de minderheid."

Toen in 1633 gemagtigden der Spaansche Nederlanden te 's Hage waren gekomen om van 's konings wege over het bestand te handelen, wenschten zij een reis door de voornaamste steden te doen; maar Musch, die het gevaar van zulk een reis doorzag, zorgde, dat hun door de Algemeene Staten verzocht werd dit plan te laten varen en te 's Hage te blijven. Hij zelf werd gelast hun dit verzoek mede te deelen en voegde er bij „dat zulk een verzoek, als komende van hen, die de oppermagt van den staat vertoonden, voor een bevel moest gehouden worden," en toen evenwel een hunner zich naar Friesland op weg begaf, werd hem bevolen terstond terug te keeren, wilde hij in geen zwarigheid vervallen, daar hij alleen vrijgeleide had om in den Haag te komen handelen. Twee jaren later werd hij naar Kranenburg gezonden, om daar, gelijk later te Turnhout, met don Martin Axpe, geheimschrijver van den koning op nieuw over vrede te handelen, doch ook nu zonder vrucht. Van wegen het Fransche hof ondervond hij eenige onaangenaamheden, wijl zijn gezant hem verweet, dat Axpe hem 100,000 kroonen had beloofd, indien hij een bestand met Spanje, met uitsluiting van Frankrijk, wist te bewerken.

Niet lang na het sluiten van den vrede van Munster werden hij en de ontvanger Berckel tot kamerraden van Willem II benoemd. De prins, schreef Aitsema, „had de impressie dat hij zoude zijn staat en finantie, die verloopen, vervallen en bezwaard was, redresseren." Musch deed veel moeite om het overnemen zijner schulden door den staat te bevorderen, en trachtte de gecommitteerden, toen deze naar de gewesten vertrokken, door uitzigten op 's vorsten gunst, daartoe te bewegen, en hield hen door deze, en door de hoop op een gunstigen uitslag den prins van hem afhankelijk. „Door dit middel raeckte hij soo wel bij den prince als bij de gecommitteerden in een groot credyt en gaf hem groot aensien, ja, de principale directie in den staet, edoch verweckte oock te gelyck veel afgunst." In het jaar 1650, het laatste zijns levens, was hij de steller van een gewigtig besluit ten behoeve van Willem II, behelzende, „dat men, overeenkomstig met een voorslag van den Raad van State, aan de bevelhebbers der steden zou schrijven, dat men een plegtige bezending doen zou aan de Hollandsche steden, om ze te doen afstaan van het besluit, omtrent de bijzondere afdanking van krijgstroepen, en dat de prins deze bezending als mede de personen, uit welke zij bestaan zou, zou regelen, wordende zijne hoogheid te gelijk verzogt en geauthoriseerd, om alle noodige orde te stellen, en die voorziening te doen, ten einde dat alles in goede ruste en vrede werde geconserveerd, en inzonderheid gemaintineert en vastgehouden de Unie, met den gevolge en aankleeve van dien, en integendeel geweerd en te gemoet getreden, dat daartoe zou mogen worden voorgenomen."

Verder was hij een ijverig medewerker tot de gewigtige gebeurtenissen in die dagen en de steller van twee gerugtmakende geschriften op naam van Willem II, *Redenen en Motiven*, en *Klagten over die van Amsterdam.* De secretaris van den prins, Heilersich, en de twee klerken, de griffiers Hulst en Kunes, door gemagtigden der staten van Holland over de

opsteller van beide geschriften ondervraagd, noemde Musch als die van beide, zeker van het laatste. Toen dit onderzoek plaats had, was Musch reeds, 15 December 1650, gestorven.

Hij was de regterhand en misschien wel de aanhitser van den prins, en werd ter goeder ure aan de wraak der Loevensteinsche factie onttrokken. Er is zelf, schreef Tydeman, een vermoeden, dat hij zelf hem uit den weg gegaan is.

Zijn naam was niet in den besten reuk. Scheele en anderen lieten zich in de Groote vergadering, over het verkoopen van ambten, knevelarijen enz. ten zijnen laste met stoute taal hooren. Zelfs in openbare plakaten werd hij van excessen oneerlijkheden bij hem gepleegd, na zijn dood beschuldigd. Er bestaan verscheidene scherpe pasquillen en grafschriften op hem, o. a. een van Vondel. Een ander, in plano uitgegeven en geteekend P. L. luidt dus:

GRAF-SCHRIFT

OP DEN HEER

CORNELIS MUSCH.

Hier leijt de Hof-Musch voor en rot,
Sy broeijde slangen in haer pot,
Leycesters en Duc d'Alfs gebroet,
Sij scheet de vrijheijt op den hoet,
De schoonste steden op het hooft;
Sij schond' en at al 't lekkerst' ooft;
En pickte, sonder schrick of schroom,
De schoonste karssen van den boom;
Sij vreesde kluid-boog, klap noch knip,
De Alvloek kendes op een stip;
Sij vloogh den baas van syne hant,
En speelde met de macht van 't Lant.
Sij borst aen eenen spinnekop,
Terwijlse dronck en sprack: dit sop
Bekomt mij seecker niet te wel,
De rest geeft Aertsens en Kapel.
P. L.

Hij huwde Elizabeth, jongste dochter van den raadpensionaris Cats. Zijne dochter Elizabeth Maria huwde met Henry de Fleury de Coulant, heer van Buat. Zij was, even als haar vader en moeder, gehaat bij de partij der de Witten, doch een schrandere vrouw. Een andere dochter huwde den baron van Asperen.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. II. bl. 217, 282, 283; D. III. bl. 280; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 172, 214; D. XII. bl. 68, 194; van Wijn, *op Wagenaar*, D. XII. bl. 39, 90; *Resol. Holl.* 1633, bl. 42, 43, 46; 1635, bl. 221, 222; *Holl. Merc.* 1650, bl. 63; *Resol. Stat. Gen.* 16 Dec. 1650; Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. XI. bl. 44, 270; *Brieven van de Witt*, D. IV. bl. 190; *Groot Plakaatb.* D. II. bl. 2400; Burman, *Anal.* T. II. *Praef.* p. XV.; Amelot, *Mém. Hist. et Polit.* T. I. p. 543, 544; Scheltema, *Staatk. Nederl.; Kron. van het Hist. Gen.* (Reg.); Kok, Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. d. Zamenl.;* Cats, *Ouderdom*, bl. 98; Vondel, *Poezy*, D. II. bl. 82; *Bloemkrans van verscheide gedichten*, bl. 369 volgg.

MUSENHOLIUS (Abrahamus), predikant te Breda, werd door de synode van Dordrecht 1618, tot een nieuwe overzetting des bijbels bekwaam geacht.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 27; Kist en Royaards, *Arch.* (eerste serie) D. V. bl. 117.

MUSGHESELLE (Laurentius), een Carthuiser monnik, uit Vlaanderen, overleed 3 Dec. 1477.

Hij schreef:

De amore silentii et solutidinis lib I.

Tractatus de sertulo D. N. Jesu Christi.

Exercitium spirituale de Parvulo et Agno, horis canonicis ad morem ordinis carthus., accommodatum, ms.

Zie P. Dixlandus, *Chron. Carthus.* lib. VII. c. 25; Petrus Sutor, *Vitae Cartus. lib. II. tract.* 3 *c.* 7; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 622; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 576.

MUSICA (Antonie de), in den aanvang der 16e eeuw te Antwerpen geboren, bekleedde aan verschillende hoven onderscheidene, zoo burger- als krijgsbedieningen; volgde Karel V in 1544 op zijn veldtogt als kommissaris der levensmiddelen van 't keizerlijk leger, onder den commissaris-generaal Francois Duarte. Zijn leven was bij het beleg van St. Dizier meermalen in gevaar.

Hij schreef:

Commentariolus rerum gestarum apud S. Digerium ab Imperatore Carolo V, ad Regem Angliae Henricum VIII, voorkomende bij J. B. Mencken, *Script. rer. Germ.* Lips. 1728 fol. T. I. Col. 1289—1314.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 128.

MUSIUS (Cornelius), werd den 10 Junij 1500 (anderen willen 1503) te Delft geboren [1]). Zijn vader, Johannes Pietersz. Musius was uit het patricische geslacht Muys van Holy te Dordrecht gesproten. Zijne moeder was Elisabeth Woudana (van der Woude?) uit Vlaardingen. Beide zijne ouders waren eerlijke en vrome lieden uit den burgerstand, die hij echter reeds vroeg verloor. Op raad van zijn voogd, Nicolaas Seguerdius Bartholomeuszoon, omhelsde hij den geestelijken staat en vertrok hij met zijn broeder Petrus en zijne zuster Judith, toen reeds Elisabeth genoemd, die ook den geestelijken stand verkoos, naar Leuven, om aldaar in de godgeleerdheid te studeren. Hij oefende zich onder Conradus Coclenius uit Westphalen in het latijn, en onder Rutgerus Roscius in het grieksch. Ook legde hij zich op de wijsbegeerte van Aristoteles toe. Van daar vertrok hij naar Gend [2]), keerde van daar naar Leuven terug, om in de godgeleerdheid te studeren. Hier werd hij bevriend met Johannes Hasselmannus, aan wiens oordeel hij later zijne schriften onderwierp. Van daar ging hij naar Atrecht, vervolgens naar Parijs [3]), waar hij door Coquinius aan Jodocus Badius Ascensius was aanbevolen, en hij met Gulielmus Budaeus, Jacobus Faber Stapulensis, Faustus Andrelinus, en Petrus Rossetus omging. Twee jaren vertoefde hij te Poictiers, waar hij vele geleerde vrienden verkreeg. Hij was ook van plan Italië te bezoeken, toen hij het overlijden vernam van Joh. Colman, prior en biechtvader van het St. Agatha klooster te Delft. Hij keerde daarop naar zijn vaderland terug, liet zich tot priester wijden en bekleedde vijf en dertig jaren lang met trouw en ijver diezelfde betrekking in genoemd klooster. Hij was een vroom en verdraagzaam man, die zich in de uren van uitspanning met het beoefenen van kunsten en wetenschappen, vooral der poezij, en een geleerde briefwisseling bezig hield. Met de eerste geleerden en dichters van zijn tijd was hij bevriend.

Musius beoefende de latijnsche poëzij. Peerlkamp's oordeel is niet ongunstig over zijne gedichten „pectoris ingenui simplicitas in ... Musii carminibus apparet" „Nec (voegt hij er echter bij) lyrica tamen, nec elegiaca sunt exactae latinitatis. Non pessimum est illud in *Ciconium Delphicum*, dat bij Gruterus, *Delic. poët. Belg.* p. III. p. 677 scqq. voorkomt. Hoeufft noemt het „versus millitissimi de materno amore ciconiae." Ook Marron prijst dit gedicht zeer.

De volgende zijn door hem in het licht gegeven:

Institutio Foemineae Christianae ex ultimo Proverbiorum capite diversa carmine reddita ... ad cognatum suum Jodocum Sasboutium Delphum, in Senatu Holl. consiliarium.

Odae et Psalmi aliquot. Pictavii typis Marneffior. 1536. 4°.

De Temporum fugacitate, deque sacrorum Poëmatum immortalitate. Ibid. 1536. 4°.

Imago patientiae ad Cebetis Thebani Tabulae imitationem, Coquino, Maecenati ac patrono inscriptae, versu elegiaco tumulorum Desiderii Erasmi libellus. Lovanii 1536, apud Rescium.

---

1) Volgens sommigen werd hij te Vlaardingen geboren. Plempius schrijft in zijn *Musius:*

„Pater erat Flandringanus;
„Pauper, sollers et humanus
„Nec torpens inertia.

2) *„Mox Gandavum veniebam*
„Paedagogus hic fiebam
„Patribusque placui.

3) *„Dein Lutetiam profectus*
„Et Pictavium provectus
„Mentem libris acui.

Solitudo, sive vita solitaria laudata: Cornelio Musio encomiaste. Psalm 54.

»Ecquis dabit columbinas
»Leves alas, alas binas,
»Vt hinc volem propere;
»Hactenus vi impeditus
»In secessu expeditus
»Valeam quiescere?

Antverpiae. Ex Officina Christ. Plantini 1566. 4°. Vooraan gedichten van Wilhelmus Damasus Dordracenus en van Hadrianus Junius, medicus. Achter aan nog andere latijnsche gedichten van Musius, o. a. het gemelde gedicht, getiteld: *Ciconia Delphica sive pietatis parentum in liberos typus. Ad Jodocum Henricum aedituum*, in *Ciconia peregrina sive pietatis liberorum in parentes typus. Ad Lambertum Guilielmum Pastorem.* Aan het slot vindt men nog eenige dichtregelen van Jacobus Susius aan hem gewijd en de kerkelijke goedkeuring van Wilh. Damasi Lindanus, die deze poëmatia, »praeclara, non minus docta quam pia" noemt.

Hymnus de S. Cornelio, St. Agatha etc.

Monachus et Silvula. Praecationum Regiarum, quas ferunt Guilielmum II. Il. Hollandiae comitem et Rom. Imp. recitare solitum. Cum Musii Precibus horariis, a morte ejusdem evulgavit Lucas ab Opmeer Delphius J. V. D. L. B. 1582. 16°. *apud Stratium.*

De veri pastoris officio oda, ad Lambertum Guilielmum Delphis ad Pastoritium munus, tunc recens accitus.

Men vindt ook gedichten van hem in Gruteri *Delic. Poet. Belg.* P. III. p. 667—680.

Ook zijne verschillende werken met kantteekeningen in bibliotheken verspreid, o. a. *M. Galeni Origines monasticae.* Dilingae. 1563. 4°.

Gijsbert Lap van Waveren had 8 of 10 epigrammen van zijn hand in hands. Ook bezat ... Medenblick mss. gedichten van hem.

Tot zijn geleerde vrienden behoorden Nicolaas a Castro a Novaterra, J. Strijen, Lindanus, Rumoldus Stenemolen, dien Janus Secundus zijn leermeester noemt, Cornelius Verburch, van Delft, zijn bloedverwant, Balduinus Jacobi, raad te Dort en Mechelen, Martinus Duncanus, Cornelius Adrichemius, Petrus Nannius, Petrus Bosselius, Wolfherd Borsalicus.

Zijn zinspreuk was *non sine fato.* Hij had een onbepaalde hoogachting voor Desiderius Erasmus, van wiens hand hij een afbeelding der *Kruisiging des Heeren* bezat.

Zeer verschillend is, vooral in de laatste jaren, geschreven over zijn leven en uiteinde. Glasius schreef: ongetwijfeld beleefde hij een woelig tijdperk, vooral toen de Nederlandsche vrijheid geboren was, gevaarlijk voor een roomsch priester. Musius had ook het voornemen Delft te verlaten, toen deze stad de Hollandsche zijde had verkozen, doch Willem I bewoog hem, wiens zachtmoedig karakter en verdraagzaamheid achting, en wiens grijze hairen eerbied inboezemden, te blijven. Zelfs wijdde hij zijnen dienst aan de belangen van het vaderland.

Intusschen wekte het 's prinsen misnoegen op, dat de priester zich, zonder zijn verlof, naar 's Gravenhage had begeven.

Hierdoor achtte zich de woeste Lumey, graaf van der Marck, wiens heldenroem zich met onschuldig bloed bezoedelde, geregtigd om Musius na te zetten. Hij achterhaalde en voerde hem naar Leiden. Met ongehoorde wreedheid werd hier de grijsaard, op 's graven last, mishandeld en gefolterd. Ten laatste vond hij een einde van zijn lijden en leven aan de galg, zelfs zijn lijk werd met bitteren smaad bejegend. Te laat toch had Oranje het gevaar van den vromen geestelijken vernomen. Toen 's prinsen renbode met het bevel, om hem in vrijheid te stellen, voor Leiden kwam, hield Lumey de poorten gesloten tot dat de lijst zijner euveldaden, ook met dit schandelijk misdrijf, dat op den 10 December 1572 plaats vond, vergroot was. Algemeene verfoeijing bij roomsch en onroomsch en 's prinsen ongunst was het loon van den dader, te hoog geplaatst, zoo het schijnt, en door zijne inneming van Brielle te zeer beroemd, om hem met het zwaard der vergelding te kunnen treffen.

Geheel anders luidt het resultaat van van Somerens onderzoek: »Een plegtigen eed werd (te Delft) wederkeerig van iedere priester en monnik vrijwillig afgevorderd de stad niet te verlaten en den vijand niet toe te vlugten, doch Musius, schoon het op doodstraf werd verboden, verliet heimelijk het convent en nam de vlucht, na nog des avonds bij den prins ten maaltijd te zijn geweest, vergezeld van zekeren Franciscaner Comolum Meranus en een geestelijke zuster Charlotte van de Merwede. Deze vlugt schijnt nog eenige uren verborgen te zijn gebleven, want eerst op 's prinsen middagmaal, werd hem dit geboodschapt. Deze, zegt Hooft, toonde zijn misnoegen, en gelastte Lumey, die met hem at, den pater na te jagen. Hij viel, volgens Bor en Bleiswijck, in handen van Lumey's krijgsvolk, dat hem nog dienzelfde avond gevankelijk binnen Leyden bragt.

Lumey stelde Musius in handen van een krijgsraad, en in tegenwoordigheid van deze regters, onderging hij een scherp examen, waarvan Opmeer vele ijsselijkheden verhaalt, en waarvan het gevolg was, dat zijne regters hem tot de strop verwezen, welk vonnis door Lumey bevestigd werd, en hij nog denzelfden avond binnen Leyden onderging."

In weerwil van de verdediging van Lumey door van Someren, en hetgeen er voor en tegen in de *Navorscher* van 1852 geplaatst is, is er nog veel donkers in die treurige geschiedenis, dat een gezettelijk en naauwkeurig onderzoek vereischt. Een monographie van Musius bestaat er niet.

Op den *Catal.* van den hoogl. Kist komt voor een *Verhaal van den oorsprong van het St. Aagten klooster te Delft*, en *Authentieke stukken op de stichting en lotgevallen van dat klooster betrekking hebbende*, en andere merkwaardigheden, dit klooster betreffende, de *Rozenkrans met daarbij behoorend in hout gesneden en verguld doodshoofdje, toebehoord hebbende aan Cornelius Musius.*

Zijn afbeelding bestaat met een lat. gedicht er onder van Fr. Raphelengius. Zijn vreeselijk einde is in het *Theatrum Crudelitatis haereticorum* afgebeeld.

Zie *Excursus Gisberti Lapii ex Waveren, civis Ultraj. ad vitam et martyrium B. M. Cornelii Musii ab eximio domino M. N. Estio editum* bij Dodt *Arch.* D. VI. bl. 284; Estius, *Hist. Mart. Gorc.* Libri IV. C. XIII; Plempii, *Musius sive Rythmicum Poëmatiis*, Amst. 1618; P. Opmeer, *Hist. Martyr.* (Col. 1623) p. 66; Junii, *Bat.* C. XVI; Thomas Bozius, *Congr. Orat. presb. de signis Eccl. Dei* lib III. fol. 839; Meursii, *Lib. III. Alb.* p. 104; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 160; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 212; Miraei, *Elog.* p. 189; *Ill. et Clar. Viror. Epistol. select.* C. II. p. 575; van Heussen, *Hist. Episc. Ultraj.* p. 429; *Bat. S.* T. I. p. 75; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 22; Peerlkamp, *de Poët. Neerl.* p. 100, 101; Opmeer, *Nederl. Martelaarsb.* (Amst. 1656) B. VII. bl. 271; Bor, *Ned. Hist.* B. VI. bl. 39; van Meteren, *Ned. Gebeurt.*; *Leven van Ned. Mannen en Vrouwen*, D. IV. bl. 304; *Claer bewys, dat den Prince van Orangien de oorsake ende eersten oorspronck is gheweest van deze langhdaerighe ellende ende tweedrachticheit: oock mede culpabel ende deelachtich gheweest te zyn van den grouwelycken aenslach by den Francoysen op de stadt van Antwerpen voorsz. ghekeert den XVII Jan.* 1583; *Historie Balthazar Gerards, alias Serach, die den Tyran van 't Nederlandt, den Prince van Oraengie, doorschoten heeft, en is daerom door grouwelycke ende vele tormenten binnen de stadt van Delft openbaerlyck gedoodt* 1584; Bleiswijck, *Beschrijv. van Delft*, (Delft 1667) D. I. bl. 444; Hooft, *Ned. Hist.* B. VII. bl. 299; J. J. van der Horst, *Hist. Krit. onderzoek omtrent het huwelijk van Willem van Oranje en Anna van Saksen*, bl. 92; *Verspreide en nagelaten dicht- en proza-stukken — met biographie — van H. H. van Someren*, bl. 256 volgg.; Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. I. bl. 223; Kist en Royaards, *Kerkel. Arch.* (eerste serie) D. I. bl. 232; Collot d'Escury, *Holl. roem*, (A) IV (1) bl. 122; van Kampen, *Gesch. d. Lett.* D. I. bl. 76; Romer, *Gesch. overzigt der abdijen*, bl. 584, 585; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. VI. bl. 134; van Groningen, *Gesch. der Watergeuzen*, bl. 266; Glasius, *Godgel. Ned.*; Jöcher; Rotermund, *Biogr. Anc. et Moderne* (Paris 1821) T. XXX. *Dict. Univ. hist. et crit.* T. XII; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 848, 1140; *Alg. Konst- en Letterb.* voor 1852, N°. 10; *Nav.* D. I. bl. 354; D. II. bl. 272, 324—326; D. III. (*Bijblad*) bl. VIII en volg.; *Cat.* N. C. Kist, p. 1, 98, 148; Muller, *Cat. v. portr.*

MUSKETIER VERGENST (Mr.), studeerde te Leyden, en promoveerde in 1809 met eene *Dissertatio de Burggraviatu Leidensi*, en werd lid der Ned. Maatsch. v. Letterkunde.

MUSQUETIER (Johan David), luitenant in dienst van den lande, werd in de actie van den 19 Sept. 1799 gekwetst.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. *Bijl.* bl. V.

MUSQUETIER ( ), luitenant ter zee. Toen de Franschen den 27 Julij 1794 zich in het bezit van het land van Cadzant

wilden stellen, drong hij het bij den post van Turkijs, een half uur van IJzendijke, binnen. Bij de verdediging van dezen post zag Musquetier al zijne kanoniers gekwetst of gedood, en de ammunitie verschoten, en evenwel, ofschoon zelf gewond, vervoerde hij, met de handlangers de stukken naar IJzendijke.

Zie: *Orders betreffende de linie van defensie te water in 1795—1795*, *door den zee-officier* J. H. van Olmhausen, Amst. 1797 uitgegeven onder N°. XLIX; Bosscha, *Nederl. heldend. te land*, D. III bl. 108.

MUSSCHENBROEK (SAMUEL JOOSTEN VAN). Het geslacht van Musschenbroek is oorspronkelijk uit Vlaanderen, waar het reeds in de XIV[e] eeuw in groot aanzien was, en alom bekend onder den naam van Musienbrouck. Onder de Spaansche vervolgingen, in de 16[e] eeuw, om het geloof, deed het afstand van zijn aanzienlijke bezittingen en waardigheden, verliet zijn geboortegrond, en vestigde zich in Holland, onder den naam van Musschenbroek. Een der afstammelingen was Samuel Joosten, geboren te Leyden, den 23 Junij 1639. Hij was de uitvinder der luchtpompen, en van verscheidene Physische en Microscopische instrumenten, injicieer en anatomische spuiten. Eene zijner beroemdste luchtpompen werd onder het opzigt van den hoogleeraar Bucherus de Volder in 1675 vervaardigd, en berust nog in het laboratorium physicum te Leyden, waar zij, in het laatst der vorige eeuw nog gebruikt werd. Hij overleed in 1682.

Zie *Catal. instrum. P. van Musschenbroek* 1762, p. 49 N°. 479; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. bl. 48.

MUSSCHENBROEK (JAN VAN), in 1687 te Leyden geboren, was een boezemvriend van den beroemden 's Gravezande, met wien hij aanhoudend werkzaam was in het uitvinden en verbeteren der physische instrumenten, door 's Gravezande beschreven.

Hij is door verscheidene koningen aangezocht geworden om aan buitenlandsche hoogescholen als hoogleeraar in de physica onderwijs te geven, doch hij verkoos zijn loopbaan te Leyden te eindigen, waar hij in 1748 overleed.

Zijne *beschrijving der luchtpompen* in 4°. in het Nederduitsch uitgegeven, is in het Fransch en andere talen overgezet. o. a. Augsburg 1765. 8°. (*edit. nouv.*)

Zie Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VII. bl. 32, 48; *Cat. instrument. P. van Musschenbroek*, 1762; *Lijst zijner eigene werktuigen met de prijzen waarvoor ze te krijgen zijn* (omstr. 1752); van Kampen, *Geschied. d. lett.* D. III. bl. 312; *Nouv. biogr. génér.*; Saverien, *Vier der Philosophen*, T. VI; Rotermund.

MUSSCHENBROEK (PETRUS VAN), broeder van den vorigen, werd den 14 Maart 1692 te Leyden geboren, bezocht de gehoorzalen van Perizonius, Jacobus Gronovius, Albinus de Oude, en Hermannus Boerhaave; verwierf den graad van A. L. M. en med. dr. en bezocht in 1717 Londen, waar hij beroemde mannen leerde kennen en de lessen van Isaack Newton bijwoonde. In 1719 werd hij hoogleeraar in de wijsbegeerte en wiskunde aan de hoogeschool van Duisburg aan den Rijn, in 1721 buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde, welk ambt hij aanvaardde met eene *oratio de conjungenda medicina cum philosophicis scientiis*. Van daar vertrok hij in 1723, in dezelfde betrekking, naar Utrecht, waar hij den 23 Sept. zijn ambt aanvaardde met eene *oratio de certâ methodo Philosophiae experimentalis.*

In September 1726 hield hij eene *oratio de Astronomiâ, post plane restauratam turrim astronomicam*, en den 6 Oct. 1732, toen hij tot hoogleeraar in de astronomie benoemd was, *de Astronomiae praestantia et utilitate, quam aliis scientiis affert*. In 1740 werd hij tot hoogleeraar in de wiskunde en wijsbegeerte te Leyden benoemd en wijdde hij zijn ambt in met eene *oratio de mente humana semet ignorante*. Na den dood van 's Gravezande hield hij (1742) bij den aanvang zijner lessen in het *Theatrum physicum* eene rede *de fatis philosophiae naturalis* en twee jaren later (1744) sprak hij *de sapientia divina.*

Musschenbroek was een der uitstekendste natuurkundigen van zijn tijd. Hij deed gewigtige opmerkingen over de magneetkracht. Onder anderen die, dat de zeilsteen niet alleen al het ijzer, maar ook zijn ontbindingen, en alle ligchamen, die ijzerdeeltjes bevatten, aantrekt. Hij vond een werktuig uit, tot proefnemingen wegens de wrijving der metalen, en stelde een nieuwe inrigting voor tot het doen van weêrkundige waarnemingen. Hij bewees, door eene beslissende proef, dat de samengedrukte lucht niets van hare veerkracht verliest, deed verscheidene proeven over de gekleurde ringen tusschen samengeperste platen, over de kleuren, door de mengeling van verschillende vloeistoffen veroorzaakt, en over het vermogen, dat mengelstoffen van onderscheidene kleuren bezitten tot inzuiging van het licht. Hij bewees vervolgens, dat de vuur- of warmtestof alleen niet genoegzaam was tot verklaring van het oprijzen der dampen. Met Lulofs en Wolff bepaalde hij het eerst de soortelijke zwaarte van het water, en gaf daarbij te kennen, dat men ook op de temperatuur van den dampkring moest letten. Hij vond den *atmometer* en *pyrometer* uit, en bezigde reeds de *electriciteit* tot verklaring van den regen. Dus bereidden hij en 's Gravezande reeds de groote omwenteling, die Priestley en Lavoisier in het einde der achttiende eeuw zouden bewerkstelligen. De scheikunde werd telkens meer in de natuurkunde getrokken, zoo als de gedane ontdekkingen aantoonen, en men begon in te zien, dat de dampkring als eene groote scheikundige werkplaats moest worden beschouwd, in welke de natuur zich gedurig met vereeniging en ontbinding bezig hield.

Musschenbroek, hoewel een hoog verdienstelijk natuurkundige, bezat echter geensins het scherpzinnig oordeel van 's Gravezande. Zijne sterkte bestond meer in het nemen van proeven, en het in 't werk stellen van waarnemingen. Vooral zijne *metereologische* en *magnetische* proeven verdienen grooten lof en worden nog heden gebruikt. Zijne proeven over de haarbuisjes zijn merkwaardig, en waren toen ter tijd nieuw. Hij ontdekte eenige fouten in de Trigonometrische meting van Snellius, en herhaalde daarop gedeeltelijk zijne graadmeting; doch dit werk kan wegens zonderlinge naauwkeurigheid niet geroemd worden. In de werktuig- en bouwkunde is de kennis van de kracht en sterkte der materialen van het grootste belang, en vele proeven zijn daaromtrent voorheen in Frankrijk, door Coulomb genomen, en men zette dit onderzoek later, vooral in Engeland, met ijver voort. Aan Musschenbroek komt de eer toe van het eerst hierover naauwkeurig nagedacht te hebben. Ook is hij de uitvinder der handelwijs, om reeksen van waarnemingen, door kromme lijnen, graphisch voor te stellen. Dit middel, door Musschenbroek voor metereologische waarnemingen gedaan, wordt thans op vele anderen toegepast. Humboldt heeft er zich met veel gevolg van bediend. De oratie, in 1730 te Utrecht bij het nederleggen van het rectoraat gedaan, *de methodo instituendi experimenta physica*, hoewel oneindig minder dan die van 's Gravezande, *de Evidentia*, verdient allezins vermelding.

In de schriften van Musschenbroek, begint men reeds een veelvuldiger gebruik van de *Analytische* methode te vinden. dan bij 's Gravezande plaats had, dit is inderdaad eene opmerking, die wel vermelding verdient.

Musschenbroek heeft de proeven der leden van de Florentijnsche Academie (*del Cimento*) in 't latijn vertaald, en, met aanteekeningen verrijkt, uitgegeven.

Er bestaan van hem nog eene uitmuntende reeks van waarnemingen in handschrift, welke de hoogleeraar Nieuwenhuis vergeefs heeft gepoogd uit te geven.

Musschenbroek was lid der koninklijke academie te Parijs, Montpellier, Berlijn, Stockholm, Petersburg, Felix meritis, enz. Hij werd door den koning van Denemarken in 1732 beroepen naar Koppenhagen, in 1737 door den koning van Engeland, op een zeer aanzienlijke jaarwedde, in 1740 door den koning van Pruissen en de keizerin van Rusland, en eindelijk in 1753, door de koning van Spanje om slechts vijf jaren te komen ad *f* 25,000 's jaars, welke aanbiedingen hij steeds van de hand sloeg. Hij overleed den 19 September 1761. J. Houbraken, en naar hem, J. J. Hayd, hebben ons zijn afbeeldsel nagelaten.

Hij gaf in het licht:

Epitome Elementorum Physico-Mathematica ad usus Academicos. Traj. 1726. 8°. 1734. L. B. 1741. 8°. vert. in het Hgd. Augsb. 1765. 8°. tweemaal in het Fransch, ééns door Pierre Massuet *Dr. en medicine.* (*Essai de Physique — avec une Description de nouvelles sortes de machines Pneumatiques et un Recueil d'Experiences par Mr. J. v. M. Traduit du Hollandais.* (*Natuurkunde en J. v. M. over de luchtpompen.* Leyd. 1736, 1739) 2 T. 4°., waarvan een uittreksel in *Bibl. rais.* 1739. T. XXIII. p. 59 suiv. een tweede overzetting is van Sigaud de la Fond (*Cours de Physique* Leyde et Pa-

ris 1769, 3 vol. 4°. fig.) naar de laatste latijnsche uitgaaf: *Introductio ad Philosophiam naturalem.* L. B. 1762. 2 vol. 4°. door Lulofs uitgegeven. »Le plus vaste recueil de ce que'on connoisoit alors de physique."

Dissertationes Physicae experimentales et geometricae de magnete, laborum capillorium vitriorumque speculorum extractione, magnitudine terrae, cohaerentia corporum firmorum: dissertationes ut et ephimerides metereologicae Ultrajectinae. L. B. 1729. 4°.

Tentamina Experimentorum naturalium in Academia del cimento ex Italico sermone in Latinum conversa, quibus commentarios nova experimenta et orationem addidit P. v. M. L. B. 1731. 4°.

Institutiones physicae. L. B. 1734. 8°. 1734. 8°. 1741. 8°. 1748. 8°. 1762. 8°.

Institutiones Logicae. L. B. 1746. 8°.

De aëris praestantia in humoribus corporis humani. Leidae 1739. 4°. Ook in Hallers *Dissert. Anatom.* Vol. IV. p. 590, seqq.

Geschrevene en gedrukte stukken over de watermachine des heeren L. Genneté, achter het Pesthuis te Leyden, in 1754 *opgerigt, met afkeurende advysen der Professoren P. van Musschenbroek en Allemand, en van den heer A. Edens, daarna uitgebragt, met afbeeld.*

Een lijst zijner nagelatene handschriften vindt men p. 180 volgg. der *Bibliotheca Musschenbroekiana* L. B. 1826, van welke vele door de Acad. Bibl. te Leyden zijn aangekocht. Zie *Catalogus Librorum manuscriptorum que in inde ab anno* 1741 *Bibliothecae Lugduno-Batavae accesserunt.* N°. 784.

Zie Saxe, *Onom. Lat.* T. VI. p. 269; *Anal.* p. 679; Drackenborch, *Series Proff.* n°. LXVI et LXXXVIII; Stolle, *ad Heumannum* p. 773; *Par elegiarum ad P. v. M. collegam honoratissimum a...* (ms.) J. Lulofs, *Oratio, de causis Astronomiae promotae* p 33; Ravii, *Oratio paneg. in natalem centiquessimum et quinquesimum, Acad. Traiect.* p. 19—21; te Water, *Narratio*, p. 37—39, 218; Heringa, *de Auditorio*, p. 145; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. I. bl. 271, 282, 300; D. II. bl. 194; van Kampen, *Bekn. gesch. d. Letter. en Wetens. in Nederl.* D. II. bl. 351—361; D. III. bl. 310—312; *Vrije Fries*, D. VII. bl. 358; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VII. bl. 31—67; *La vie de Mr. P. v. M. — par son fils J. W. de M. conseillier et Echevin d'Utrecht* (176) ms.; Saverien, *Vies des Philosophes* VI; Condorcet, *Eloges;* Boerner, *Nachr. von Aertzen*, T. I. p. 529—541; T. III. p. 742; *Nouv. Biogr. gener.; Bibl. rais.*, T. XXIII. p. 59, suiv.; T. XXIX p. 187, 202; T. XXXII. p. 48; T. XXXIV. p. 100, 101; T. XXXVIII. P. II. p. 110; T. XLI. p. 443; T. XLV. p. 147; *Biogr. moderne; Petite Biogr. Convent.; Biogr. Univ.; Biogr. histor.;* Rotermund; *Conv. Lex.;* Bauer; *Acta erud.* T. X. p. 770; T. XIII. p. 609; T. XV. p. 2; *Nova acta erud.* 1748, *Aug.* p 469—471; *Julio*, p. 412, 413; 1742, *Sept.* P I. p. 515—518; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1461; A. Haller, *Bibl. Anatomica*, T. II. L. VIII. n°. 846, p. 100, 101; *Cat. Gevers*, p. 38; *Cat. Krijghton*, p. 118, 119; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert, *Woordenb. d. Zamenl.;* Muller, *Cat. v. portr.; Navors.* D. VII. bl. 95, 252; D. IX. bl. 331; D. X. bl. 56 *Boekz. d. Gel. Wer.* 1721 a. bl. 112; *Naaml. v. d. Proff. van Utrecht*, bl. 84; *Bibl. Bremens Cl.* VII. p. 117; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 299, 355.

MUSSCHENBROEK (Petrus van), kleinzoon van den Leydschen hoogleeraar van dien naam, werd den 9 September 1764 te Utrecht geboren, alwaar hij, na zich zeer grondig, vooral in de kennis der beide regten, onder de hoogleeraren Roorda en Bondam, geoefend te hebben, in 1788 den doctoralen graad verkreeg op een *dissertatio, sistens diplomata quaedam Trajectina nondum edita annotationibus illustrata.* Na meer dan eene regtskundige bediening tot den jare 1795 te Utrecht vervuld te hebben, bleef hij door den loop der tijden zonder aanstelling tot 1803, toen hij schepen werd in zijne geboortestad. Vervolgens bragt zijn diep inzien in de verschillende takken der regtsgeleerdheid te wege, dat hij in 1807 door koning Lodewijk benoemd werd tot lid van het wetgevend ligchaam, en tevens met de heeren J. E. Reuvens en C. T. Elout, belast met de vervaardiging van een nieuw ontwerp van het crimineel wetboek; welke commissie na verloop van vier maanden met hare werkzaamheden gereed was, en 's konings hooge goedkeuring ondervinden mogt.

Onder Napoleons bestuur werd hij voorts aangesteld tot lid van de regtbank te Utrecht, van welken post hij, na daarin in 1814 bevestigd te zijn, op het einde van 1820 eervol ontslag verkreeg, als zijnde door eene kwijning naar ligchaam en ziel overvallen, welke eindelijk op den 14 Junij 1823 zijn overlijden ten gevolge had.

De rust, welke zijne ambtsbezigheden hem overig lieten, werd door hem onafgebroken en onvermoeid besteed aan het beoefenen van de geschiedenissen onzes vaderlands, en van zijne oudere en latere regten en letterkunde. Daar Musschenbroek zich gelukkiglijk in staat zag, tot het aanleggen eener belangrijke boekerij, liet hij bijna geene gelegenheid voorbij gaan om deze zijne lievelingsvakken te verrijken, vele handschriften, en oude werken op de verkoopingen der heeren Bondam, Visser, Steenwinkel, van Wachendorff en anderen, vooral voor hetgene zijn vaderstad betrof, opkoopende, doorsnuffelende, en ook, waar het pas gaf, deze aan het licht brengende, gelijk reeds in zijne Inaugurale dissertatie gebleken was. Zoo zijn wij aan zijne mindere bezigheden, na het vertrek van koning Lodewijk, verschuldigd: Eenige stukken betreffende de Utrechtsche geschiedenissen, Utr. 1810, bevattende 1°. stukken over den keizerlijken tol van het kapel van St. Maria te Utrecht, en 2°. een register van charters en papieren, weleer (voor 1795) berust hebbende in de archiven der staten-kamer te Utrecht, gelijk hij mede in hetzelfde jaar met eene voorrede uitgaf, *dat Oestfriesche Lantrecht.* Dat hij ook in latere jaren in dezelfde en andere vakken werkzaam bleef, blijkt o. a. zoowel uit een in 1817 door hem geschreven brief, waarin hij vermeld op de pers te hebben »Zeker Diarium van Arn. Buchelius, afgeschreven door den heer van Wachendorff, en waarbij hij eenige aanteekeningen zoude voegen," als uit de pogingen door hem, omstreeks denzelfden tijd, aangewend ter uitgave van de weerkundige en magnetische dagboeken, weleer door zijn grootvader Petrus van Musschenbroek, dertig jaren lang gehouden. Het was Jacobus Nieuwenhuis, die aannam zich volgaarne met die taak te willen belasten, welk plan echter van Musschenbroek evenmin als talrijke andere bij zijn leven mogt ten uitvoer zien leggen.

Zijne rijke boekverzameling werd den 4 October 1826 en volgg. dagen bij S. en J. Luchtmans te Leyden verkocht. (*Bibliotheca Musschenbroekiana.* L. B. 1826). Musschenbroek was sedert 1804 lid der Maats. v. Ned. Letterk. en corresp. der tweede klasse v. h. Kon. Ned. Inst.

Zie Mr. Bodel Nyenhuis in *Handelingen van de Jaarl. Vergad. der Maats. van Nederl. Letterk.* 1824. bl. 38 volgg.; Dr. P. J. Vermeulen, *Versl. d. Utr. archiev.*

MUSSCHER (Michiel van), werd in 1645 te Rotterdam geboren, en gaf reeds in zijne jeugd blijken eener onbedwingbare neiging en van den gelukkigsten aanleg voor de teekenkunst. De eerste teekenlessen ontving hij van Martijn Zaagmolen, en later oefende hij zich onder Abraham van den Tempel, Metzu en A. van Ostade in het schilderen. Veelal vertoefde hij te Amsterdam, waar de kunstlievende Jonas Witsen hem tot maecenas en vriend was. Hij muntte in het portret en moderne gezelschapstukjes uit, doch vervaardigde ook verdienstelijke geschiedkundige ordonnanties. Zijn koloriet was helder en waar, zijn penseel malsch en breed, waarvan een zijner stukken op het Haagsch Museum, waarop hij zich zelve, zijne vrouw en zijn zoon afbeeldde, ten bewijze strekt.

Op de verkooping van G. van der Pols, gold zijn *Gezigt op de Prinsegracht bij de Westermarkt te Amsterdam f* 325.—, op die van A. Meijnts, *eene vrouw, in oud Hollandsche kleeding, aan naaiwerk bezig, f* 455.—, op die van S. Ris, *twee binnenhuizen*, in het eene *een deftig heer voor een tafel met boeken, wien een jager een eendvogel brengt*, en het andere *eene dame, geld gevende aan eene meid met een marktemmer in de hand, f* 1,415.—, op die van Vos, *het portret van den beroemden kunstschilder Willem van der Velde, voorgesteld in zijne binnenkamer zittende voor zijn ezel, waarop de aanleg van eene schilderij* (later het eigendom van den baron Verstolk van Soelen) *f* 600.—, Op de tentoonstelling te Manchester, in 1857, was zijn *portret*, en dat zijner vrouw *in zijne schilderkamer*, behoorende aan sir Humphrey de Stafford.

Kramm vermeldt nog andere portretten van hem, in zwarte kunst vervaardigd, ten halve lijve, regts, met palet en schilderstok in de linkerhand, in randwerk, aan de eene zijde de dood met zijn zeis, en aan de andere het leven, een engel met zeepbellen, een vierregelig Hollandsch vers, beteekend *M. van Musscher, fecit. A°.* 1685. Ook bestaat er een portret, dijstuk met halskraag en hoed, Jan Stolker, *sculps.* zwarte kunst, naar J. van Ravensteyn, *pinx.* Ook komt er een in het *Museum Florentinum* voor. Als graveur heeft hij

zich o. a. ook bekend gemaakt door een *bejaard manshoofd, met knevels*, in den trant als *de advokaat* van Jan Steen, een ander, dat *Vondel* in jeugdigen leeftijd zou voorstellen enz. Hij overleed in 1705.

Zie *Le Moniteur Universel, An.* II. (1794) n. 219, *An.* III. n. 45, 263, *An.* IV. n. 1, 125, *An.* V. n. 186, *An.* VI. n. 15, *An.* VII. n. 181, 206; *Biogr. Moderne*, (1806); *Petite Biographie Convention.*, (Paris 1815); *Gal. des Contemp.; Nouv. Biogr. Génér.* (Paris 1863); Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

MUSSCHERT (Jacques van), vervaardigde bijschriften op A. Hoogvliet, S. Feitama, M. de Roode, J. M. Quinkhard en B. Huydecoper in het *Panpoëticon Batavum* van A. van Halen (1720).

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MUSSEM (Jan van), te Wormhout in West-Vlaanderen, noemde zich magister, vertolkte uit het latijn in het Nederduitsch:

Rhetorica, die edele const van welseggHen, ghenomen uyt de oude vermaerste Rhetorisienen ende Orateuren, als Cicero, Quinctilianus, ende meer andere — overghestelt uyt den Latijnen in ghemeender spraken, bij enz. Nu van nieus oversien enz. Te Gouda, Jac. Migoen, 1607. kl. 8°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 212, 314.

MUSSIS (Gilles le). Zie MEUSIS.

MUSTON (Christ. R.), M. A. werd in 1832 predikant bij de Engelsche presbyteriaansche kerk te Rotterdam, later van New-Chapel te Bedford.

Hij gaf in het licht:

Recognition in the world to come; or, Christian Friendship in earth perpetuated in Heaven, door G. van Reyn in het Nederd. overgebragt.

Zie Steven, *Hist. of the Scottish Church*, p. 335.

MUTS (Simon), gereformeerd burger te Amsterdam. Zijne begrafenis in de Nieuwe kerk aldaar door de gereformeerden, in 1566 gaf aanleiding tot een hevig oproer.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D. III. bl. 187.

MUTSAERTS (Dionysius), in 1578 te Tilburg geboren, aanvaardde in 1603 de orde van Premonstreit in de abdij van Tongerloo. Nadat hij vervolgens, van het jaar 1616 tot 1625, de pastorij van Calmpthout had bediend, vertrok hij naar Rome, en nam daar een groot deel aan de oprigting van het Norbertijnsch collegie, uit welke zeer veel nut voor de R. C. kerk in Nederland is gesproten. In 1626 uit Italie wedergekeerd, werd Mutsaerts proost of bestuurder van het nonnenklooster St.-Catharinendaal te Breda, dat door de oorlogsrampen zeer vervallen was, doch door hem, zoo wat de geestelijke levenswijs als de middelen van bestaan betrof, in een bloeijenden toestand werd hersteld. Hij werd hierin door den wijzen raad van bisschop Ophovius geholpen. Men vindt onder anderen vermeld, dat zij, van den 14 tot den 18 November 1630 in de abdij Postel, deswegens met elkander hebben geraadpleegd. Mutsaerts is den 19 November 1635, te St. Catharinendaal overleden, en in de kloosterkerk voor het hoog altaar begraven. Toen hij pastoor in Calmpthout was, schreef hij eene kerkelijke geschiedenis, van het begin der wereld, welke hij tot het jaar 1628 heeft gebragt. Ook vervaardigde hij toen eene geschiedenis der kerk in Nederland met den volgenden titel:

Generale Kerckelyke Historie van het begin der werelt tot het jaer onzes Heeren J. C. MDCXXIV, vervattende beneffen ende naer de geschiedenissen des O. T., den ouden stant der H. R. Kercke, de onafgebroken successie der Pausen .... verrijkt ende vermeerdert met de Kerckelycke Historie van Nederlandt. Antwerpen by H. Verdussen, 1624, 2 d. fol.

Ofschoon de schrijver wegens zijne geleerdheid en naarstigheid geprezen wordt, is echter dit werk van weinig belang voor onze Nederlandsche geschiedenis, daar men meestal hetzelfde elders vinden kan, en de bijzonderheden, die bij anderen niet zijn geboekt, liggen, als het ware, onder de algemeene zaken bedolven.

Proost van St.-Catharinadaal zijnde, beschreef hij het leven van den H. Norbertus en de plegtigheden der overbrenging van dezen heilige uit Maagdenburg naar Praag. Ook heeft hij de levensberigten van de heiligen der orde van Premonstreit in handschrift nagelaten, welk werk men denkt hetzelfde te zijn, dat later door Joannes Ludolphus van Craeywinckel, kanunnik van Tongerloo, in druk is uitgegeven. Hij had nog een ander werk over de heiligen van genoemde orde opgesteld, waarvan de geleerde Johannes Chrysostomus van der Sterre veel gebruik heeft gemaakt in zijne uitgaaf der feesten van de heiligen uit de orde van Premonstreit, welke in 1625 te Antwerpen plaats had. Mutsaerts heeft wijders eene litanie van den H. Augustins laten drukken, die door den H. Stoel was goedgekeurd, en men gewoon was in de abdij Tongerloo te bidden.

Zie *Necrol. Tongerl.* ms.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 190; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 245; *Oudh. en Gestichten van 's Hertogenbosch* bl. 475; van Herdegom, *Diva virgo candida* p. 201; van Heylen, *Histor. Verhandel. over de Kempen* op den Bladwijzer; van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 504, 505; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschrijv. van den Bosch* D. IV. bl. 180, 181; De Wind, *Bibl. van Nederl. Geschieds.* bl. 372, 378, 579; Hermans, *Not. Lit. Brab. Sept.;* Mol, *Kerk. Gesch. v. Nederl.* D. I. Voorw. bl. xxiv.

MUTSAERTS (Nicolaas) te Tilburg geboren, studeerde te Tongerloo, werd in 1573 pastoor in zijne geboortestad, en had tijdens zijne bediening veel van het protestantsche krijgsvolk, dat hem in den kerker wierp, te leiden. In 1590 werd hij tot pastoor van Tongerloo verkozen. Daar de benoeming des konings van Spanje, die, volgens gebruik, de keus moest bekrachtigen, tot den 12 Augustus 1592 was uitgesteld, werd Mutsaerts eerst den 20 October van dit jaar, door den prelaat van Park, Franciscus van Vlierden, in zijne waardigheid van prelaat bevestigd. Deze plegtigheid had te Brussel plaats, en werd den volgenden dag door zijne wijding gevolgd, die in het maagden-klooster van de H. Elisabeth, in dezelfde stad, in het bijwezen van den prelaat van Park en van die der abdijen Averbode, Heylissem en Diligem, door Levinus van Beeken, bisschop van Antwerpen, werd verrigt. Mutsaerts toonde veel ijver voor de belangen der abdij, liet hare vervallen goederen verbeteren en bevorderde het geestelijke onderwijs bij zijn onderhoorigen. Niet alleen nam hij in 1595 deel in het godgeleerde collegie, dat eenige prelaten der orde van Premonstreit in 1571 aan de universiteit te Leuven tot stand bragten, en beijverde zich de abdij van bekwame leeraars te voorzien.

In 1603 was Mutsaerts genoodzaakt de vlugt te nemen, ten einde zich tegen de vervolgingen van het krijgsvolk in veiligheid te stellen.

Hij vestigde zich te Herlaer, waar hij een geruimen tijd zijn verblijf hield, doch zorgde dat hem in hetzelfde jaar een medehelper werd toegevoegd. Nadat hij in 1607 aan de provinciale kerkvergadering van Mechelen en in 1608 aan de wijding van den prelaat van Berne had deel genomen, overleed hij den 21 November, in den ouderdom van 78 jaren.

Zie van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Bosch*, D. V. bl. 257, 258.

MUZENBECHER (Esdras Heinrich) te Hamburg in 1744 geboren, was akademieprediker te Göttingen, tot hij, op aanbeveling van den abt Jeruzalem, te Brunswijk, in 1773 als predikant der Luthersche gemeente te 's Gravenhage werd beroepen. Den 28 November 1780 beriep hem de kerkenraad te Amsterdam. Hij werd met twee zijner ambtgenooten van onregtzinnigheid beschuldigd; doch vertrok in 1789 als generaal superintendent naar Oldenburg. De kerkeraad zijner gemeente schonk hem bij die gelegenheid een fraaije zilveren thee-vaas, welke op een folio-blad is afgebeeld. Hij was een welsprekend leeraar en gaf in het licht:

Specimen Illustrationum variorum N. T. locorum ex B. Bielii Thesauro Philologico seu Lexico in LXX et aliis veteris Testamenti interpretis in *Symbolae litter. Haganae Cl. II.*

Drey Predigten 1780.

Predikatie ter gedachtenisse van den Weleerw. en Zeer gel. Heer Jan Hendrik Vorstius, gehouden in de Nieuwe kerk te Amsterdam, op den 26 April 1783.

Zie Domela Nieuwenhuis, *Geschied. d. Ev. Luth. Gemeente te 's Gravenhage* bl. 62; Dez. *Geschied. d. Amsterd. Luth. Gem.* bl. 168 vlgg.; Dez. en Schultz Jacobi, *Bijdrag. tot de Gesch. d. Ev. Luth. Kerk* D. VII bl. 122 volgg.

MUYCKENS (Theodorus), zoon van Arnold Muyckens en van Adriana van Adrichem, werd den 27 Augustus 1665 te Amsterdam geboren, studeerde aan de Leydsche hooge-

school in de wijsbegeerte en geneeskunde, en promoveerde den 27 April 1691 in dat laatste vak. Hij vestigde zich te Amsterdam en bleef bij de praktijk, de wetenschap beoefenen.

In 1693 verschenen te Leyden zijne *Collectanea Chymica Leidensia contracta*, welken arbeid de Regering dier stad en Curatoren met goud bekroonden. Den 8 Junij 1706 aanvaardde hij het hoogleeraarsambt in de ontleed-, schei- en plantenkunde te Groningen, en den 9 Augustus 1700 verleende men hem aldaar den doctoralen titel in de philosophie. Den 8 Februarij 1721 ontviel hij aan de hoogeschool. Hij was ongehuwd.

Zie *Programma funeb.*; *Gedenkb. d. Gron. Hooges.* bl. 60.

MUYDEN (JOANNES VAN) studeerde in 1390 aan de hoogeschool te Praag. Hij behoorde tot de bestuurders der hoogeschool als decaan der philosophie faculteit.

Zie Delprat, *Broeders v. Groete* bl. 278.

MUYDEN (WOUTHER VAN). Zie MUDA (WALTHER DE).

MUYDEN (JOHANNES A), den 26 Januarij 1652 te Utrecht geboren, studeerde in de regten en werd eerst praeceptor der 4de klasse, vervolgens prorector der Hieronymiaansche school. Den 27 December 1680 benoemden curatoren hem tot buitengewoon en den 8 October 1683 tot gewoon hoogleeraar in de regten. Hij overleed den 25 Mei 1729 [1], en was twee maal gehuwd geweest. Zijne laatste vrouw, met welke hij in 1684 huwde, was Adriana van Benthem. Beide schonken hem kinderen, die allen ongehuwd overleden. Volgens Burman heeft hij slechts twee compendiën, namelijk *Institutionum* (*compendiosa Institut. Justiniani tractatio*, *Ultraj.* 1694, 8°) en *Pandectarum*, in het licht gegeven, die meermalen zijn herdrukt, het eerste in 1737 *cum Additionibus Everardi Ottonis* 8°. Den 21 Maart 1720 legde hij voor de vierde maal de rectorale waardigheid neder met eene redevoering *de Philosophia et medicis iisque quae ex responsis jurisconsultorum et constitutionibus Principum de illis constituta sunt.*

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 238, 239; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1720, bl. 357; Heringa, *de Auditorio* p. 142.

MUYDEN of MUIDEN (Mr. CORNELIS VAN) beroemd advocaat te Rotterdam in het laatst der 17e en begin der 18e eeuw, tijdgenoot en vriend van Alkemade en van der Schelling, die hun behulpzaam was bij hunne oudheidkundige onderzoekingen.

MUYDEN (J. VAN) gaf in 't licht:

Worstelende Christen, getrokken uit de schriften van Daniel Dyke. Dord. 1658, 8°.

Zie Abconde, *Aanh.* bl. 845.

MUYKEN of MUYKENS (J.) plaatetser, omtrent 1606 geboren. Heller vermeldt van hem:

Abraham buigt voor drie Engelen.

Een knielende Magdalena in een grot.

Venus en Amor, slapende in een grot, waarbij een Sater, 1637.

Zie Kramm.

MUYKERS (THEOD.). Zie MUIKERS (THEOD.).

MUYLWYCK (CATHARINA), waarschijnlijk de dochter van Matthijs van Muylwyck en van Agatha van den Bosch, gehuwd met Nathanael Maasland, predikant te Schiedam. Zij leefde in de eerste helft der 17e eeuw en was als dichteres en zangeres vermaard. Cats droeg haar zijne *Galathea* op. Men verwarre haar niet met haar naamgenoot, op welke Corn. Booy een latijnsch gedicht vervaardigde en dat voorkomt bij Lydius, *Vrolijke uren des doots* bl. 302.

Zie Schotel, *Geschied-, Letter- en Oudheidk. Avondstonden*, bl. 167.

MUYLWYCK (MATTHIJS VAN), zoon van Willem van Muylwyck Willemsz., raad en vroedschap (1558), later burgemeester van Rotterdam (1572), hoogheemraad van Schieland, den 29 Dec. 1574 overleden, en van Catharina van Veenland; vader van de vorige, werd raad en burgemeester van Schiedam, en in 1596 van wegen de Staten van Holland naar den koning van Denemarken, Christiaan VI, om dezen met de aanvaarding zijner regering geluk te wenschen en het voortdurend genot van eenige vroeger verleende voorregten en gunsten, ten behoeve van Amsterdam, Schiedam en Enkhuizen te verkrijgen. Hij huwde Agatha van den Burch Pietersdr., en liet kinders na.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordrecht* bl. 1178; Schotel, *Ill. school* bl. 45; *Schied. Jaarb.* 1852 bl. 60.

MUYLWYCK (MATTHIJS VAN DE MERWEDE heer van). Zie MERWEDE (MATTHIJS VAN DE).

MUYLWYCK (WILHELM VAN), raadsheer in 't hof van Holland. Men vindt een brief van Hooft aan hem in 1638 geschreven.

Zie Hooft's *Brieven* (uitg. van Vloten) D. III. bl. 242.

MUYNERS (BERNARDUS), ook Bernardus Arnoldi genoemd, werd in 1538 of 1539 geboren.

Hij was ten tijde der reformatie predikant bij de Lutherschen in Zuid-Nederland. Te midden der uiterste gevaren had hij de gemeente te Brussel bediend, en was eindelijk genoodzaakt geworden naar Aken te vlugten. In het laatst der 16e eeuw beriep men hem te Woerden, van waar hij later naar Rotterdam vertrok. In 1601 kwam hij te Leyden, waar hij in 1612, in den ouderdom van 74 jaren overleed. Na zijn dood werd, door zijn weduwe en kinderen zeker werkje van hem uitgegeven, opgedragen aan predikanten, ouderlingen en diakenen der gemeente te Amsterdam, die zich de belangen van dit gezin schijnen aangetrokken te hebben, met eene voorrede van M. Arnoldus Glaserus, predikant te Woerden. Het voert tot titel:

Passie, ofte het lyden ende sterven onses Heeren Jesu Christi, naar de ordening der historien uyt de vier Evangelisten te samen getrocken, ook derselver Passi uytlegging, in seven sermonen; oock een Christelycke uytlegging der verrysenis Jesu Christi in 4 sermonen. Ghedaen door den geleerden Bernhardum Aernoldi, Minister der Ausborchsche confessie der stadt Leyden. Joan. 5. Ondersoekt de Schrifture, want sy geeft ghetuyghenis van my. Tot Leyden. By Diderik Cornelisz. ende J. A. Cranisz., A°. 1613.

Zie de Voorrede van Glaserus; Manné, *Hist. der Reformatie* bl. 337; Schultz Jacobi en Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Evangel. Luth. Kerk in de Nederlanden*, Stuk II. bl. 45 (in de noot), Stuk III bl. 107, 108, Stuk V. bl. 33; Glasius, *Godgel. Nederland.*

MUYR (HENDRIK VAN DER) rederijker uit den aanvang der XVIIe eeuw. Men heeft van hem:

Vreeds-Triumph gedicht, ghecomponeert ende rhetoryckelyken vertoont by de camer. Vernieut wt Liefden tot Gorinchem 1609 en *Klucht van den Ketelboeter en Frans Joppen en Gerritgen de Licht*, beiden in 1644 gedrukt.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 459; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 221, D. III. bl. 244.

MUYS VAN HOLY (JAN), zoon van Pieter Muys van Holy, schepen en veertig te Dordrecht en van Ermgard van Alblas Jansdr. „ging den 6 Junij 1573 als volontair naar den Heere prince van Orange, in 't beleg van Haarlem en werd den 16 in zijn been geschoten, te Leyden gebragt, ten huize van Mevrou van Leé, alwaar hij sterft den 24 Junij op St. Jans dag, en in St. Pieters kerk aldaar begraven.”

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordrecht* bl. 1134.

MUYS VAN HOLY (Mr. JACOB), zoon van Pieter Muys van Holy, ouder broeder van den vorige, was een vurig aanhanger van Willem I, en bragt niet weinig toe tot overgave van Dordrecht aan de Watergeuzen. Den 1 Augustus 1572 werd hij, door den koning van Spanje verklaard, „kapitein der rebellen,” „alzoo binnen Dordrecht bevolen en geordonneerd was, alle kelken, ciborien, monstrantien, goud- en zilverwerk, de kerken en kapellen toebehoorende, in zijne handen te brengen.” Hij was den 28 Septemner lid van den raad geworden, den 29 October 1572 werd hij schout, den 8 Julij 1577 burgemeester en in 1583 wederom schout van Dordrecht en baillIu van Zuid-Holland. In 1574 en eenige volgende jaren bekleedde hij het ambt van ontvanger generaal van Holland en Westfriesland en van gecommitteerde ter finantiën. „Gedurende deze bedieningen (schrijft Balen) is hij geemploijeerd geweest in de secreetste affaires; heeft ook reizen en commissien zoo binnen als buitenslands waargenomen, volgens de brieven en commissien, daarvan nog aanwezig.” In 1573

[1] Volgens Burman. Volgens Heringa 1709.

werd hij tot een der raden van den Prins aangesteld, en in 1577 was hij de eerste afgevaardigde, welke, in naam der Staten van Holland en Zeeland de Unie van Brussel onderteekende.

Hij huwde in 1561 Elisabeth van der Linde, dochter van Hugo Pietersz., heere van de Linde en Voorde en van Kornelia Mols, bij welke hij verscheidene kinderen naliet.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht* bl. 1135; Muller, *Cat. van portr.;* Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 367; Scheltema, *Staatk. Ned.* bl. 399; J. C, de Jonge, *Unie van Brussel* bl. 136.

MUYS VAN HOLY (HUGO), zoon van den vorige, werd te Dordrecht geboren, bekleedde van 1599—1620 het Schoutambt aldaar, werd in dit jaar bailjuw en dijkgraaf van den lande van Stryen, in 1619, 1620, 1621 gecommitteerde in 't Collegie der Staten Generaal, in 1622, 1623, 1624 lid der gecommitteerde Raden der Staten van Holland, in 1624 en 1625 burgemeester van Dordrecht, en kwam den 15 Maart 1626 in den Raad van Staten.

Hij was ook ordinaris gecommitteerde ter vergadering der Staten van Holland en Westfriesland. Hij stond in hoog aanzien bij prins Maurits, en was oorzaak dat ten jare 1618 geen verandering in de regering werd gemaakt. Hij bekleedde dezen raad met de wijze reden, dat het ongelijk aan weinigen, doorgaans bij allen werd opgenomen.

Hij had een groot deel aan het in hechtenis nemen van Oldenbarneveld, de Groot en Hoogerbeets en werd ook tot het voorloopig hooren en naderhand tot het vonnissen der Staatsgevangenen benoemd. De Groot maakte aanmerking op zijne benoeming, als zijnde deze, vermits hij schont, officier van justitie was, strijdig met 's lands costumen. Het algemeen gerugt wildde dat hij een der doordrijvers van het doodvonnis van Oldenbarneveld was. Van hier welligt 's volks afkeer van hem, die bleek, toen, na zijn overlijden aan een walgelijke ziekte, er naauwelijks burgers te vinden waren, die het lijk ten grave wilden geleiden, en men riep dat de satan het uit de kist had gehaald.

Hij stierf te Dordrecht 28 Mei 1626. Zijn eerste vrouw was Philippote Casenbroot, dochter van Mr. Leonard Casembroot, Raadsheer in den Hove van Holland, zijne tweede Catharina Rataller, dochter van Mr. George Rataller en van Margareta van Loo uit Friesland. Zij schonk hem drie kinderen.

Hugo Muys van Holy was de oom van de beroemde Janus Rutgersius, die hem het eerste boek zijner *Variae lectiones* opdroeg.

Bladz. 237 noemt hij hem: „Vir. cujus magnanimitas ac erga patriam fides et constantia, ut olim bello ita nunc in pace eniteseit," en deelt een gesprek met hem mede over den oorsprong van den naam *Dordrecht*.

Hij was heer van Kethel en Spaland en werd door Gustaaf Adolph, koning van Zweden, tot ridder benoemd.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 1137; Brandt, *Hist. der Regtspleging van Oldenb.* bl. 251; De Wall, *Priv. van Dordr.* D. III. bl. 1664; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 114, 138, 281, 296, 341; Vollenhoven, *Broeder's Gevangenisse* bl. 97; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 269; Bilderdijk, *V. G.* D. VIII. bl. 83. 264.

MUYS VAN HOLY (Mr. AREND), jongere broeder van den vorige, werd in 1592, na het overlijden van zijn vader, bij provisie schout en baljuw van Zuid-Holland, in 1620, 1621 schepen en burgemeester van 's Heerenwegen. Hij overleed in 1622 kinderloos.

Hij was de oom van den beroemden philoloog Janus Rutgersius, de zwager van Heinsius, die hem het tweede boek zijner *Variae lectiones* opdroeg.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1135.

MUYS VAN HOLY (JACOB), zoon van Hugo Muys van Holy en Katharina Rataller, heer van Kethel, Woude en Spaland, werd te Dordrecht geboren en volgde zijn vader in 1626 als baljuw en dijkgraaf van den lande van Strijen op. Hij huwde Martina Joachimi, dochter van Albert Joachimi, ridder, heer tot Oost-einde van Hoedekens-kerk Vinninge, en van Adriana Huyssen, van Rotterdam, die hem geen kinderen schonk. Karel I koning van Engeland, verhief hem tot ridder (baronet). Hij overleed 22 Julij 1633.

Zie Balen, t. a. p. 1137.

MUYS VAN HOLY (AREND), zoon van Simon Muys van Holy Anthony's zoon, secretaris van den Hove en Hooge vierschaar van Holland, en van Janneken van Kortenhoeff, bekleedde van zijn jeugd af vele aanzienlijke bedieningen in zijn geboortenstad. Zoo werd hij in 1660 welgeboren of mansman van den Hove en Hooge vierschaar van Zuid-Holland en penningmeester van den Zuid-polder van Barendrecht en Pernisse, in 1661 Waterschepen, in 1663 commissaris van 't brood en schepen, in 1666 weesmeester ter weeskamer, in 1668 rentmeester van 't H. Geest- en Pesthuis ter Grooten kerk, voorts was hij secretaris, (1668) weesmeester ter weeskamer, superintendent van 't stapelregt, stadhouder en griffier van de leenen en baanderije en heerlijkheid Merwede; kerkmeester, gevolmagtigde ter thesaurie en burgemeesterskamer, en besoignes en bezorging van stads finantien, commercien, politien, colonel en artillerijmeester, grachtmeester, H. Geest- en Pesthuismeester ter Groote kerk en der Regulierissennonnen-goederen, burgemeester van 't gerecht en van de gemeente, en uit dien hoofde gouverneur der stad, stads sleutel bewaarder, representerend baron van de Merwede, en meermalen gecommitteerd ter dagvaard van de Staten van Holland en Westfriesland. In het jaar 1672 was hij secretaris en deed hij ernstige pogingen om Cornelis de Witt, tot het teekenen der acte, waarbij Willem III tot stadhouder werd benoemd over te halen, en de bekende letters *V(i) C(oactus)* te doen doorschrappen. Ook was hij getuige in het berucht proces van de ruwaard, doch geenzins tot bezwaar van dezen. Men wil, dat hij, in dien tijd geen geringe toegevendheid omtrent de prins van Oranje betoonde; later echter nam hij de voorregten en vrijheden zijner geboortestad zoo ter harte, dat hij zich pligtshalven genoodzaakt achtte, van maatregelen te veranderen en zich tegen 's prinsen inzigten te verzetten. Dit bleek vooral in het vernieuwd verschil tusschen de stad en den stadhouder, wegens de nominatie der achten in 1685. Hij moest echter, vermits aan de zijde van den stadhouder, naar men zegt, meer met magt dan met regt werd te werk gegaan, het onderspit delven, werd op bijzondere aanschrijving van den prins als lid van den oudraad, ontslagen. Daar zij, die dezelfde lijn met hem hadden getrokken, hem toen verlieten, verkoos hij zijne overige dagen in stilte en rust te eindigen.

Men zegt, dat hij al die vermogen en begaafdheden had, die konden strekken om niet alleen den meesten invloed te erlangen, maar ook langen tijd te behouden, en dat hij een standvastig, onbeschroomd en moedig verdediger van stads en lands belangen was. d'Avaux schreef: dat hij, bij het hevigst der gemelde twisten zou gezegd hebben, wel te weten, dat de stadhouder voor had om zich van zijn persoon te verzekeren; doch dat dit hem geenszins zou kunnen afschrikken op het begonnen spoor voort te gaan, en dat hij, voor het belang van zijn vaderland, wel een reis naar Loevestein over had.

Hij huwde 1. Elisabeth de Carpentier, 2. Maria de Witt en overleed in 1700.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 1139, 1140; Dez., *Daglijsten of Gedenkboek* (Dordr. 1676); Sylvius, *Verv. op Aitsema* D. II. B. 23 bl. 2 volgg.; van de Wall, *Handv. v. Dordr.* bl. 1902 volgg.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XV. bl. 259—279, D. XVI. bl. 58; van Wijn, *Bijvoegsels* op D. XIV. bl. 57—68, 24, 75, 81, 82, D. XV. bl. 53, 54; d'Avaux, *Negoc.* T. IV. p. 200; *Beroerd Nederl.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 34; *Nederl. Keurd.* D. III, bl. 272; Hoogstraten, *Gedichten*, D. V. bl. 115; Kok; Kobus en de Rivecourt.

MUYS VAN HOLY (Mr. NICOLAAS) van Amsterdam, was aldaar advocaat en 54 jaren oud, toen hij gevangen werd genomen, en wegens het laten drukken en uitgeven van lasterlijke brieven, requesten en andere seditieuse geschriften, dienende tot affront en calangie van den regter en andere personen, 29 Oct. 1708, werd geconfineerd voor den tijd van 25 jaren op een verzekerde plaats om aldaar gehouden te worden buiten acces, en na expiratie van dien, ten eeuwige dage gebannen uit Holland en Westfriesland. Hij schreef:

Middelen en motiven om het kopen en verkopen van Oost- en West-Indische actien, die niet getransporteert werden,... te beswaren met een Impost ten behoeve van het gemeene Land en de stad Amsterdam. Amst. 1687.

In bijzonderheden nopens dit plan en het naar aanleiding daarvan voorgestelde in de vergadering der Staten van Hol-

land, vindt men in een paskwil in 1690 *tegen Muys van Holy uitgegeven, getiteld: Eenige Aenmerckingen op een Pasquil genaemdt:* Vindiciae Amstelaedammenses of Contra-Spieghel der Waerheydt.

Relaes en Contradictie op de motieven, om het koopen en verkoopen van Oost- en West-Indise actien, te beswaaren met een Impost by de Heer N. M. v. H. Advocaat tot Amsterdam onwetend voorgestelt in (1687).

Oplossing van de difficulteiten, die by eenige gemaakt werden tegens sekere Memorie behelsende middelen en motiven. Gedr. tot Amsterd. 1687.

Consideratien enz. (*als 't voorg.*). *Met noodige aanteekeningen. z. a. t.* (*Tegenschrift van het voorgaande*).

Voorstel van zeker faciel middel, waar door men in tijden van nood, onder allerley soort van Regeeringen, een gelijkmatige schatting, van de Ingezetenen, naar proportie van iders capitael, soude kunnen omslaen, sonder fraude onderworpen te zijn of ook eenige hardigheden te gebruiken, Amst. 1691, *opgedragen aan den mysticus F. M. van Helmont.*

Antwoord van Mr. Nic. M. v. H. op sekere so genaemde Remarques, in druk uytgegeven jegens syn ontwerp en consideratien over 't redres van 't Quohier van den 200*ste penning* (*gedigt* 31 *Dec.* 1691) *Amst. Ph. Rotterdam.*

Zie Koning, *Lijfstr. Regtsoef. te Amsterd.* bl. 176; Tiele, *Cat. v. Pamfl.* D. III. bl. 269.

MUYS (Douwe), leerling van den doopsgezinden predikant Herm. Reynsken, schreef tegen Cornelius van Huyzens.

Zie Rotermund.

MUYS (J.) wij weten alleen van dezen meester dat hij, blijkens een *rookend boertje* (1810), in den aanvang dezer eeuw de graveerkunst beoefende.

Zie Immerzeel, Kramm.

MUYS (Cornelia), in 1745 te Rotterdam geboren, teekende haar portretten naar het leven en schilderijen.

Zie Immerzeel.

MUYS (Nicolaas) werd in 1740 te Rotterdam geboren, ontving onderwijs van zijn vader, die schilder was, en van Aart Schouwman. Hij bragt het zeer ver in het schilderen van binnenhuizen, die zeer uitvoerig zijn, doch kon, daar het les geven veel van zijn tijd wegnam, weinig tijd aan het beoefenen der kunst wijden. Op de verkooping van het kabinet van van der Pot van Groenevelt werd van hem een *Markt gezigt*, met een menigte figuren, rijk van bijwerk en alleruitvoerigst geschilderd, voor *f* 310 verkocht. Hij etsche ook eenige prentjes. Hij overleed in 1808 te Rotterdam.

Zie Immerzeel.

MUYS (Robbert), broeder van den vorige, werd den 2 Mei 1742 te Rotterdam geboren, leerde de teekenkunst van zijn vader, doch legde zich voornamelijk op de graveerkunst toe. In 1761, 19 jaren oud, sneed hij een *Zeegezigt* naar W. van de Velde met het onderschrift *Le salut du Vaisseaux*, dat onder de goede graveerwerken van dien tijd kan worden gesteld. Veel minder zijn zijne *vier gezigten op de stad Dordrecht*, naar de teekeningen van Jan Arends, door hem in 1766—1768 gegraveerd, en bij Blussé uitgegeven. Kramm bezit van hem *Een jongeling, die met een geopend ei in de handen, vrolijk naar den aanschouwer ziet*, in 1765, door hem, naar eene schilderij van C. Schalken gegraveerd. Hij graveerde ook het *portret van Gaspard Netscher en zijne vrouw* naar de schilderij van dien meester, ook dat van *Maria Godin*, naar Netscher; van *Louis Marie van Welderen* en anderen. Hij vervaardigde ook vele geneeskundige platen voor het *Museum Anatomicum Academiae Lugd. Bat.* van den hoogleeraar Sandifort; den *Titel* voor het werk, *Natuurlijke Historie voor Kinderen* enz. Hij overleed te Rotterdam, den 19 December 1825.

Zie Immerzeel; Kramm.

MUYS (Willem), vader van de voorgaanden, werd in 1712 te Schiedam geboren en vestigde zich te Rotterdam. Hij vervaardigde historische onderwerpen, van grooten omvang, en tot kerkstukken dienden, portretten en ook eenige kabinetstukken in den trant der van Mierissen en van Pieter van der Werff. Hij overleed in 1763.

Zie Kramm.

MUYS (Joannes) Med. doctor en burgemeester te Leyden. Hij schreef:

Praxis Chirurgica rationalis, seu observationes Chirurgicae secundum solida verae Philosophiae fundamenta resolutae Quinque Decades. L. B. 1685, 8°.

Decas Sexta et Septima. Ibid. 1690, 8°.

Podalirius redivivus, sive Dialogus inter Podalirium, in quo juxta normam Philosophiae solidioris mutta medico-chirurgica illustrantur et examinantur. L. B. 1686.

Praxis medico-chirurgica, Decades XII. Amst. 1695, 8°.

Observations on the texture of the muscles in *Philos. Trans. Num.* 339.

Praxis aurea 1657.

Observationes ad Pauli Barbetti chirurgicam et Tr. de Peste.

Podalirius perfectus.

Observat. Chir. Decades VIII.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 754; C. D. à Roy, *Catal. Bibl. Med.* T. IV. p. 1770; Jöcher; Rotermund.

MUYS (Wiger of Wijer Willem), zoon van Jan Muys, med. dr., en van Maria Schulting, werd 5 Jan. 1682 te Steenwijk, in Overijssel geboren, bezocht drie jaren de latijnsche school van Kampen, en mogt vervolgens het onderwijs van zijn broeder Izaak Muys te Vollenhoven, in de beginselen der algebra, meet- en genceskunde genieten. Toen hij 16 jaren bereikt had, werd hij student te Leyden, studeerde onder de Volder en Senguerdius in de wijsbegeerte, en onder Bidloo, Dekkers en Hotton in de geneeskunde. Van Leyden begaf hij zich naar Utrecht, waar hij in October 1701 doctor in de geneeskunde werd. Te Steenwijk terug gekeerd, oefende hij aldaar drie jaren de praktijk uit. Vervolgens vestigde hij zich te Arnhem, en in 1707 boden Curatoren der Groningsche hoogeschool hem den stoel der philosophie en mathesis, door het vertrek van den beroemden Jean Bernouilli vacant geworden, aan; doch dit aanbod had, ten gevolge der twisten tusschen de regering dier stad en de Ommelanden geen gevolg. Twee jaren later (Maart 1709) benoemden Curatoren van Franeker hem, tot plaatsvervanger van Bernard Fullenius, hoogleeraar in de wiskunde. Den 13 Aug. 1711 aanvaardde hij zijn ambt met eene *Oratio de usu Matheseos in perficiendo ingenio et judicio* (Franeq. 1711 fol.).

Den 4 November 1712 werd hij hoogleeraar in de geneeskunde, in 1720 in de chimie, in 1726 in de botanie. Ook kreeg hij later het opzigt over den plantentuin.

Muys overleed den 19 April 1744, in den ouderdom van 63 jaren. Zijn ambtgenoot en vriend Hermannus Venema, hoogleeraar in de godgeleerdheid en kerkelijke historie, hield een lijkrede op hem. Hij was raad van den prins van Oranje en sedert Sept. 1709 lid der Koninklijke Maatschappij van Wetenschappen te Berlijn. In 1710 huwde hij Margaretha van Ruyvers, die hem vijf kinderen schonk, onder welke Johannes Henricus Wilhelmus Muys, med. doctor te Rotterdam.

Hij schreef, behalve de gemelde *Oratio*, eene *de Theoriae Medicae usu atque recta illam excolendi ratione*, den 19 Nov. 1713, toen hij het hoogleeraarsambt in de geneeskunde aanvaardde, uitgesproken, voorts:

Elementa Physices methodo Mathematica demonstrata cum duabus Dissertationibus de causis soliditatis corporum et resistentiae fluidorum. Amst. 1711, 4°.

Dissertatio et observationes de salis Ammoniaci praeclaro ad Febres intermittentes usu. Franeq. 1716, 4°.

Investigatio fabricae, quae in partibus Musculos componentibus exstat. Diss. Prima. L. B. 1741, 4°.

De tweede is niet verschenen.

De voorrede van dit werk is in het Fransch (*Diss. sur la perfection du Monde corporel et intelligent.* Leide 1745, 8°) en in het Hollandsch (*De volmaakte eigenschappen en deugden van 't Godlijk opperwezen in de wereldschepping enz.*, vert. door J. de Visser, M. D. Amst. 1747) overgezet.

Disputationes duae, de materia luminis s. ignis, caloris et lucis natura. Franeq. 1721, 1722, 4°.

Opuscula posthuma. s. sermones academici de selectis materiis et diss. de destinctione mentis et corporis. Franeq. 1749, 4°., door zijn zoon W. W. Muys uitgegeven. Hierbij is die redevoeringen, door hem gehouden bij gelegenheid dat hij het rectoraat nederlegde.

De fine, quem Deus in hoc mundo habet.
De virtute seminali, qua Plantae et Animalia generi suo propagando sufficiunt.
De studio Partium, cum morbo Melancholico comparando; voorts:
Dissertatio de distinctione mentis et corporis en *Appendix de substantia mentis.* Vooraf gaat de *Oratio funebris* van Venema.
Pr. Diss. de venenis eorumque antidotis. Resp. G. Razenkai. Franeq. 1735, 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 754 seqq.; Witsen Geysbeek, *Woordenb. der Zamenl.*; Poggendorff, *Handwörterb. zur Geschichten der exacten Wissenchafft;* Paquot, *Mém.* T. I. p. 355; Jöcher; Rotermund; Abcoude, *Tweede aanh.* bl. 108.

MUYS (G) schreef:
Verhandeling over het aderlaten. Enkhuizen 1731, 8°.
Redelijke heelkunstoefening, 1684, 8°.
Twaalftal tientallen der heelkunst, Rotterd., 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 567.

MUYSER (GERARD) werd den 11 Maart 1726 te Amsterdam geboren. De dichter Willekens bezong hem bij zijne geboorte en vroeger de fraaije lustplaats Endenhout, dat het rijk en aanzienlijk geslacht. waaruit hij sproot, in bezit had. Sedert 1748 woonde hij te Utrecht, waar hij met J. Stouw, W. Kroon en J. W. Roscam in 1753 het taal- en dichtkundig genootschap tempore et studio stichtte. Hij was een zeer bekwaam dichter, en de verzameling, die hij in 1751 in 4° te Amsterdam, onder den titel van *Mengeldichten* in het licht gaf, bevatten veel schoons en lieffelijks. Hij overleed te Utrecht den 5 November 1757.

Behalve de genoemde bundel, zien nog van hem het licht:
Het gered Venetie, trsp. (n. h. Eng. van Otway), n. h. Fr. gev. Utr. 1759.
De blyscap, voorspel, ter geleg. van de verjaaring van H. Kon. Hoogh. Mevr. de Princesse Gouvernante enz., 2e dr. 's Gravenh. 1754.
Eduard de derde, trsp. getr. u. h. Fr. van Gresset. Amst. 1761.
Dankzegging van den Schouwburg aan de Ed. Achtb. Heeren Regeerders der stad Utrecht enz. Divertissement Nel sine ertiis.
Nederland verlost, uit de handen der verkrachters der vrijheid.
Na zijn dood bezorgde Philip Zweerts in 1760 de uitgave zijner *Nagelaten Gedichten.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 458; J. B. Willekens en P. Vlaming, *Dichtk. Uitsp.* bl. 73; J. B. Willekens, *Versch. Gedichten* bl. 130; *Tael- en Dichtk. Bijdr.* D. II. bl. 297; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.* D. I. 6, bl. 147; Arrenberg, *Naaml.* bl. 368; Rotermund.

MUYSSON (JACQUES) heer van Toillon, in 1636 geboren, raadsheer van het parlement van Parijs, werd, wijl hij protestant was, gedwongen afstand te doen van zijn ambt. Zijne kinderen werden hem ontroofd en aan mad. la Sablière toevertrouwd, om in den R. C. godsdienst te worden opgevoed. Om ze terug te erlangen moest hij het catholicisme omhelzen. Hierop week hij, in 1685, naar Nederland. Men heeft van hem:
Avis d'un refugiè sur le celèbre avis aux réfugies, lettre inedite, medegedeeld in *Bulletin de la société de l'Histoire du Protestantisme Franc.* Paris 1863 p. 306. Ook is hij de schrijver van *Requeste au nom des Protestans de France*, gedr. in Holland in 1697, door anderen aan Jaquelot toegeschreven. Hij huwde 14 Dec. 1672 met Anna de Rambouillet, dochter van Antonius, heer van Sablière en van Margaretha Hessein, die hem 4 kinderen schonk.

MUYSSON (PHILIPPE), zoon van den vorige, geboren den 7 Mei 1674.
Op *Cat. d'une Collection remarquable de manuscrits etc.* La Haye 1868 komt onder n°. 621 p. 46 voor *Lettres, memoires, contrats de mariage, testaments etc. etc. touch. Phil. Muysson, Seign. de Touilon et de Rieux, sa femme et ses enfants, refugeés de la France et demeurant à la Haye* 1693 *portef.*

Zie Haag, *La France Protest.*

MY (HIERONYMUS VAN DER) in 1687 te Leyden geboren, ontving onderwijs in de schilderkunst van Willem van Mieris, in wiens stijl hij net en uitvoerig binnehuisjes schilderde. Meer werk maakte hij van het schilderen van portretten, die zich echter minder door een fraai penseel dan door eene gelukkige gelijkenis kenmerken. Men heeft vele portretten van hoogleeraren, regenten van het armhuis ook schoorsteenstukken enz. van hem.

Zie Immerzeel.

MYE (ISAAK VAN DER) in 1603 te Delft geboren, trad in 1623 in de orde der Jesuiten. Na eenigén tijd de oude talen en wijsbegeerte onderwezen te hebben, oefende hij zich in het prediken, en werd als missionaris naar Holland gezonden, waar hij tot zijn dood, die den 7 Junij 1656 te Delft voorviel, bleef. Hij beoefende de latijnsche poëzij en gaf in het licht:
Idyllium de Morte et Apotheosi elegantissimi Poëtae Gasparis Kinschoti sub Daphnidis nomine, in lusus pastoritios quadrifariam discretum. Ad generosum ac pernobilem virum. D. Sebastianum Iperarium, Iperariae etc. dominum. Lugd. Bat. 1650. Delphis 1651.
Musa paraenetica ad juventutem Belgicam. Roterod. 1648, 4°. *Editio altera priori emendatior.* Delphis 1681.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 305; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 164; Peerlkamp, *de Poetis Lat. Neerl.* p. 385.

MYER (M. D.). Slechts ééne schilderij van dezen meester, voorkomende op den *Catal.* van Mr. H. Bosch te 's Gravenhage 1760, en voorstellende *Katwijk op Zee, vol figuren*, was aan Kramm bekend.

Zie Kramm.

MYEROP. Zie MIEROP.

MYL (NICOLAAS VAN DER), oudste zoon van Engelbert van der Myl Klaasz. en van Elisabeth van der Byl, werd den 2 Febr. 1619 controleur der artillerie, welke betrekking hij vervulde tot den 9 Nov. 1631, toen zijn zoon Engelbert hem opvolgde. Frederik Hendrik stelde hem, den 13 Aug. 1629, aan tot luitenant-generaal der artillerie. Hij huwde Geertrui van Royen van Payenburg.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordrecht* bl, 1142; van Sypenstein, *Bijdr. voor de Geschiedenis van het Ned. Artilleriekorps* bl. 30.

MYL (ENGELBERT VAN DER), zoon van den vorige, werd 9 Nov. 1631 controleur der artillerie, 26 Nov. 1641 controleur der fortificatien, den 12 December 1650 luitenant-generaal der artillerie. Hij was bevelhebber der artillerie van de legerafdeeling onder den prins stadhouder, Willem Frederik van Nassau, en hielp den 4 Junij 1664 de Dylerschans vermeesteren op den bisschop van Munster. In 1672 werd hij luitenant-generaal der artillerie. Hij huwde Catharina Hallincg.

Zie Balen t. a. p.; van Sypenstein, t. a. p. bl. 31, 32.

MYL (ADRIAAN VAN DER), broeder van Nicolaas van der Myl, was secretaris van Zijne Excellentie, Maurits van Nassau, prins van Oranje, en huwde 1. Petronella Gool, 2. Agnieta van Couthelberg.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1143.

MYL (HENRIK VAN DER), broeder van den vorige, werd commissaris van de monstering en commies der ammunitie te Rees. Hij huwde Maria van Dale. Een zijner zonen Adriaan van der Myl, was ontvanger der keurvorstelijke goederen en huwde Davida van Valkensteyn.

Zie Balen, t. a. p; bl. 1143.

MYL (JOHANNES VAN DER) of MILIUS, broeder van de vorige, was eerst rentmeester van Willem, grave van den Berg, heer van Bylant. In 1577 stichtte hij met zijn ambtgenoot Joh. Aerarius de hervormde gemeente van Appingadam, die hij echter, ten gevolge van den afval van Rennenberg, moest verlaten. In 1589 kwam hij te Embden, doch verliet nog in 't zelfde jaar die plaats, en ging naar Breda, waar hij de verborgene gemeente diende. Toen die stad 't volgend jaar 1590 door Haultepenne ingenomen en onder het Spaansche juk gebragt was, nam hij de vlucht naar Delft, waar hij nog in hetzelfde jaar in dienst kwam. Van daar werd hij in 1591 weder naar Breda beroepen. Hij overleed. Zijne vrouw was Kristina van Wimborg, dochter van Anthonie van Wimborg, uit Nuis, hopman der vorsten van Kleef en van Catharina van N...... uit het adelijk geslacht der Quaden in Westphalen.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1143; Brucherus, *Herv. der Prov. Gron.* bl. 211, 224, 234; van Goor, *Beschrijv. van Breda* D. I. bl. 76; Pers, *Ontwaakte Leeuw* bl. 560; Harckenroth, *Nader berigt van den eersten kerkstaat van de gemeente binnen Breda onder het kruis;* Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 148; Dez. *Dordrecht* bl. 41; Adama, *Naaml. der Pred. van Stad en Lande* bl. 29; Bor, *N. H.* B. XIII, bl. 59; van Spaen, *Inl. tot de Historie van Gelderl.* D. I. bl. 349; *Boekz.* 1731, bl. 344.

MYL (ABRAHAM VAN DER), zoon van den vorige, werd niet, gelijk sommigen willen te Dordrecht, maar te 's Heerenberg, in Gelderland, de residentie der graven van den Berg, den 13 Febr. 1563, geboren, en van zijne jeugd af voor den geestelijken stand opgeleid. Aan de doorluchte school te Gend hoorde hij Jacobus Kimedoncius, later (1581) predikant te Middelburg en hoogleeraar te Heidelberg (1587), en Lambertus Danaeus, vroeger ambtgenoot van Beza te Genève en hoogleeraar te Leyden. Den 12 Febr. 1583 verdedigde hij, onder voorzitting van Kimedoncius, 9 stellingen uit den Brief aan de Hebreën „nopens het priesterdom Christi," waarin hij beweerde „dat Zijn priesterschap en offerande, al andere priesterschap vernietigd heeft, bij gevolge, dat de missie der papisten, eene onzinnige papisten aperij is." Het volgende jaar verliet hij met beide hoogleeraren de stad en vestigde hij zich in Zeeland. Vijf jaren verliepen er, eer van der Myl tot proponent aangenomen, en, in plaats van Arundeaux of Arundeus (van Riet), nadat anderen het beroep hadden afgeslagen, te Vlissingen tot predikant beroepen werd. Hij nam aldaar eenige jaren het predikambt waar, werd meermalen (o. a. in 1597 door de classis van Walcheren), naar de synode gedeputeerd, en voor een regtzinnig evangeliedienaar gehouden. Toen hij echter in de kerkelijke geschillen, die toen het vaderland beroerden, tot de partij van Arminius begon over te hellen, werd hij den magistraat onaangenaam. In het laatst van 1608 eischte deze zijne verplaatsing, en toen zulks niet spoedig genoeg geschiedde, „demitteerde hij hem polityckelyck," en verbood hem het prediken. De reden dier strenge handelwijs ligt in het duister, en kan noch uit de acten des kerkenraads, noch uit die der classis opgemaakt worden. Uit de acten der synode van Vere (1610) blijkt, dat er „ergerlijke geruchten," van hem uitgestrooid waren; doch het is niet bekend, of ze tot zijn leven of tot zijn leer betrekking hadden. De kerkeraad gaf hem, in 1608, of in den aanvang van 1609 zijn ontslag. De classis van Walcheren en de synode van Vere, waarop van der Myl zich had beroepen, zeer over de handelwijs van den Vlissingschen kerkeraad verstoord, beklaagden zich bij hun Ed. Mog., edoch de kerkeraad verantwoordde zich, naar het schijnt, tot genoegen der Staten, daar de door hem afgezette leeraar niet weder in zijne plaats hersteld werd. Eenige jaren daarna (1614) werd hij predikant te Papendrecht, onder de classis van Zuid-Holland, en bleef daar rustig het evangelie verkondigen tot in 1619, toen hij, volgens Soermans, emeritus, en, volgens anderen, als armeniaansch predikant afgezet werd. Ofschoon van der Myl als Arminiaan, en vooral door zijn *Brief aan een predikant in Holland*, waarin hij het formulier, door de Veersche synode voorgeschreven, tot nader verbindtenis om bij de zuivere leer, de nederlandsche confessie en den catechismus te blijven, „zeer hard, zwaar en onvoorzigtig" noemde, berucht was, genoot hij echter wegens „zijnen christelijcken wandel en buitengewone geleerdheid," de achting van geletterden en ongeletterden. Tot de eersten behoorden Christophorus Stickius, raad van den keurvorst van Brandenburg, stadhouders van Limburg, Bonav. Vulcanius, Daniel Heinsius, Petrus Hondius, Hugo Grotius, Johannes van Beverwyck, Simon van Beaumont, die allen gedichten ter zijner eere geschreven hebben, en, gelijk ook Joh. Uitenbogaert, Gerardus Johannesz. Vossius, Joh. Wouwerus, Justus Lipsius, Adriaan van Blyenburg, briefwisseling met hem hielden. Als godgeleerde had van der Myl een welverdienden roem. Beverwyck prees hem als zoodanig. Of hij, die eenige godgeleerde werkjes in Duitschland uitgaf, de autheur is van het werkje *de Praedestinatione* (Wittemb. 1594) en de *Abrogatione exorcismi in baptismo* (ibid. 1591) is twijfelachtig. Zekerder is hij de schrijver van de *Overlegginghe van den 23 Psalm.* Dordr. 1611, 8°. In het werk van Beverwyck *Epistolica quaaestio de vitae termino fatali an mobili, cam doctorum responsis*, komt ook een geleerd en scherpzinnig antwoord van onzen Mylius voor. Na zijn overlijden is een onvoltooid werk van hem *De migratione populorum* in 12° uitgegeven.

Als taalkundige was hij niet slechts in Nederland, maar ook in Duitschland vermaard. Van zijne tijdgenooten hebben Grotius, Heinsius, Hondius, Vulcanius, Scriverius, Colvius, Lydius, Beverwyck en anderen met grooten lof van zijne taalgeleerdheid gesproken. In lateren tijd deden zulks Eccard, Huydecoper, Moonen, Kluit, Ypey. Ook werd hij in 1618 tot die predikanten gerekend, welke voor de bijbelvertaling geschikt werden geoordeeld. Van zijne grondige kennis der oude grieksche, latijnsche en nederduitsche talen, bestaan twee gedenkteekenen. Het eene is de *Archeologus Teuto*, in de *Collect. Etymol. Leibnitz.* Hanover 1717, door Grotius geprezen en door Huydecoper zeer geroemd. Het andere is de *Lingua Belgica*, *sive de linguae illius communitate tam cum plerisque aliis, tum praesertim cum Latinâ, Graecâ, Persicâ; deque communitatis illius causis; tum de linguae illius origine et latissimâ per nationes quamplurimas diffusione; ut et de ejus praestantiâ. Quâ tum occasione, hic simul quaedam tractantur consideratu non indigna, ad linguas in universum omnes pertinentia Additus et est index. Lugd. Bat. pro Bibliopolio Commeliano excudebat anno* 1612, Ulriens Cornelii et G. Abrahami.

Dit werk, door hem, gedurende zijn verblijf te Dordrecht, na zijn ontzet te Vlissingen en vóór zijn beroep te Papendrecht, binnen twee maanden vervaardigd, was aan de Staten-Generaal opgedragen. Gelijk ten Kate vele Cimbrisch-Duitsche woorden, die zoo in klank als beteekenis met grieksche, latijnsche en gallische woorden overeenkomen, uit het grieksch en latijn wilde afleiden, zoo poogde van der Myl, en na hem Jacob Frederik Reinmann het grieksch, latijn enz. van het oostersch te doen afstammen. Zulks deed hij met de grootste scherpzinnigheid en met de uitstekendste blijken van grondige kennis der oude talen; doch hoe hij dwaalde, heeft Ypey, in zijne *Geschiedenis der Ned. tale* grondig betoogd. Bonav. Vulcanius, als taalkundige bekend door zijn belangrijk werkje *De litteris et lingua Getarum s. Gottorum*, Justus Lipsius, Daniel Heinsius, P. Hondius, later Slichtenhorst, Pars, Morhoff en vele anderen, stelden van der Myls werk op hoogen prijs. Ook Ten Kate, Huydecoper, Ypey, Siegenbeek prezen het, in weerwil der menigvuldige dwalingen, die het bevat.

Reeds in zijne jeugd, beoefende Mylius de latijnsche poëzij, blijkens zijne *Consolatio super morte Eilardi ab Alma Frisii*, *Heidelb.* 1587 4°, en later bragt hij te Dordrecht eenige grieksche gedichten van Pindarus en anderen over, en vervaardigde in sapphische verzen een gedicht tot lof der vriendschap, (*Laudi amicitiae*) en een ander *De officio et fidelitate verae amicitiae*, beide te vinden in zijne *Lingua Belgica.* Zijne *Consolatio* en andere gelegenheids verzen bij overlijden, trouwen enz. van sommige zijner stadgenooten, in plano en gr. folio gedrukt, komen zeldzaam voor. Ook zijne nederduitsche poëzij is weinig bekend, ofschoon zij, die er van spreken, haar hoogelijk roemden. In den *Zeeuwschen Nachtegael*, Middel. 1623 4°, komen twee bevallige stukjes van hem voor: *Aen de deught-, konst- ende geestrycke juffrouw Johanna Coomans*, en *Geestelycke Mey-plantige.* Hoogst zeldzaam is zijn *Slach van Lepanten*, *in Schotsen dicht beschreven door den allerchristelycxsten coning ende opregten belyder der waerheydt*, *Jacobus*, *door de ghenade Gods*, *coning van Engelandt. In Nederlandschen dichte ghetrouwelyck overgezet door A. v. d. M.* Amsterdam zonder jaartal (1603). Willems en le Francq van Berkhey roemden vooral zijn gedicht vóór de vertaling der *Bucolica* en *Georgica* van Carel van Mander. De laatste noemt het „een dichtkundig bloempje." Van der Myl was één der eersten, zoo niet de eerste, die de wijzen en maten van de grieksche en latijnsche dichtkunst ook op de gedichten onzer taal trachtte over te brengen, en ze, zonder eenig rijm of weêrklank, op het duitsche in te stellen. Eenige niet mislukte proeven vindt men in zijne *Lingua Belgica* en „*Lof der Vriendschap.*" Goddaeus heeft in zijne „*Nieuwe Gedichten sonder rijm*, *naar de Griexe en Latijnse Dichtmaten*, *op allerhande soorten van versen ingesteld.* Harderw. 1656, lang-form., dit bevallige lied van van der Myl in rijmlooze verzen overgebragt.

Van zijne vorderingen in de natuurlijke historie, gaf hij een

blijk in zijn werk *De origine animalium*, waarin hij over de voorteeling der alen en palingen in Holland handelt. Ook als oudheidkundige had hij verdiensten. Hij overleed te Dordrecht den 27 Maart 1637, in den ouderdom van 71 jaren. Hij werd in de Groote-kerk begraven, waar men zijn grafschrift leest. Hij huwde 1. Dieneke Hoevijzer, dochter van Mr. Jan Hoevijzer, brouwer in de brouwerij het Hoefijzer te Delft, in wiens huis en mouterij, vóór de verandering van den godsdienst, onder het kruis gepredikt werd, en van Baarte Martensdochter. Zij schonk hem één zoon, Jan, gehuwd met Engeltje Vermij. Den 19 October 1596 hertrouwde hij met Engeltje van Duynen, bij welke plegtigheid de gantsche kerkeraad als getuige tegenwoordig was. Zij schonk hem vier zonen, Abraham, Joachim, Samuel, David, en drie dochters, Dingna, Kristina, Anna. Zijne dochter Anna huwde den vermaarden Andreas Colvius, predikant bij de Waalsche gemeente te Dordrecht.

Op de Leydsche bibliotheek berust een brief van hem aan Petrus Scriverius, een aan Uitenbogaert, twee aan D. Heinsius. Een brief van Stickins aan v. d. Myl, vindt men in de *Ling. Belg.*, en een brief aan G. J. Vossius p. 208 der *Epist. Select.* De andere daar voorkomende brief is niet, gelijk de *Index* meldt, aan Abraham, maar aan Corn. van der Myle geschreven. Vooral was hij bevriend met Johannes Wouwerus. »Non amat, sed deperit. Mylii nutu dicta consultaque mea gubernantur," schreef deze Antwerpsche geleerde aan Dominicus Baudius (Epp. p. 489, 490). Beide, Wouwerus en Mylius hielden briefwisseling met J. Lipsius. Een brief van dezen laatste is bewaard gebleven in J. Lipsii *Opera omnia* T. II. p. 152, 153.

Zie *Hist. Myliana, de variis Myliorum familiis Ienae* 1751 4°.; Te Water, *Ref. van Zeel.* bl. 165; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 1161; Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 3; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 701; Le Long, *Biblia sacra*, T. II. p. 862; Sweertii, *Ath. Bat.*; Morhoff, *Polyh.* T. I. l. IV. p. 738, T. II. l. II. p. 395; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 41 volgg.; Te Water, *Doorl. School van Gend*, bl. 144; Leidekker, *Eer en trouw van de Syn. van Dordr.* D. I. bl. 155—157; *Hist. Tijdschrift*, Utr. 1851; Schotel, *Kerk. Dordr.* bl. 322; Dez. *Keiz. Stadh. en Koninkl. bezoek in de Gr. kerk te Dord.* bl. 55; Bor, *N. H. B. XIII* bl. 58, D. I. bl. 148; *Boekz.* 1731 bl. 344; Adama, *Naamr. der pred. v. stad en lande*, bl. 22; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 27; *Vlaemsche Chronyck*, bl. 313; D. Heinsii, *Poëm.* p. 256; P. Scriverii, *Poëm.* p. 38; Grotii, *Poëm.* p. 215; Kist en Rogaerds, *Kerk. Archief*, D. V. bl. 117, D. IX. bl. 320, 325, 367; Siegenbeek, *Bekn. Geschied. d. Ned. Letterk.* bl. 223; van Kampen, *Bekn. Geschied. d. Kunst. en Wetens.* D. I. bl. 207; Ypey, *Geschied. der Ned. tale*, D. II. bl. 449; Willems, *Verh. over de Ned. tael en letterk.* St. IV. bl. 297; Le Francq van Berkhey, *Eerb. Proefkusjes*, bl. XII; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek* D. V.

MYL (Jacobus van der), zoon van Adriaan van der Myl en Davida van Valckesteyn, ontving het eerste onderwijs van zijn oom Johan, en vervolgens te Heidelberg. Hij werd in 1578 predikant bij de hervormde gemeente te Dordrecht. In het begin van Julij van hetzelfde jaar ontsliep hij reeds. Hij stond in naauwe vriendschap met Johannes Vossius, vader van den beroemden Gerardus Johannesz., dien de weduwe van Junius (Barbara) na het overlijden van zijn vader tot zich nam.

Zie Balen, bl. 1042; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 147, 148, 204; De Crane, *Oratio de Vossiorum Iuniorumque familiis* p. 11, Vossii *Epp.* p. 276.

MYL (Johannes Nicolaas van der), zoon van den majoorkommandant van Rouk .... van der Myl en van Paulina Doornebosch, werd 8 Sept. 1769 extraordinair ingenieur, en den 10 Oct. 1771 luitenant-ingenieur. Hij woonde het gevecht te Malacca, den 18 Junij 1784 bij, en sneuvelde er in. Hij huwde in 1782 Christina Petronella Clant-Schatter, dochter van den kapitein ter zee Justus Clant-Schatter.

Zie J. C. de Jonge, *Zeewezen*, D. VI. bl. 198.

MYLE (Aart van der), zoon van Cornelis Cornelisz. schepen (1511) en (1522) burgemeester van Dordrecht, en van Hillegond, dochter van Arend Willem van Crayenstein, weduwe van Jan van Slingelandt, werd in 1501 te Dordrecht geboren.

Hij reisde, na de triviale scholen aldaar bezocht te hebben, door Frankrijk, Duitschland en Italie, waar hij met de meest beroemde mannen van zijn tijd kennis maakte, en zijne regtsgeleerde studien voltooide. In zijne geboorteplaats weergekeerd, werden hem de aanzienlijkste betrekkingen, als van raad (1554), schepen (1557) en burgemeester opgedragen, en verwierf hij, zoo om zijn »buitengewone kunde van regts- en staatszaken," als om zijn »goed oordeel en gematigdheid in 't stuk van religie," de achting en vertrouwen zijner medeburgers, die hem een en twintigmaal tot burgemeester herkozen, en hem het beleid der gewigtigste zaken opdroegen. Toen de stad in de eerste helft der 16e eeuw in hoogst moeijelijke en gewigtige omstandigheden verkeerde, bewees hij haar belangrijke diensten, en inzonderheid dankte zij hem het behoud van het stapelregt, dat eenige steden en dorpen haar betwisten en trachten te ontnemen. Ook in den aanvang van den opstand tegen Spanje stond hij aan het hoofd der regering. Schoon ijverig catholiek en opregt koningsgezind, verzette hij zich, zooveel hij vermogt, tegen de gestrenge uitvoering der plakaten, doch tevens trachtte hij het prediken buiten de stad te voorkomen en haar tegen de beeldstormerij te behoeden, 't geen Philips erkende, door hem tot den adelstand te verheffen. Toen de graaf van Bossu, nadat Treslong en Roobol zijne schepen en schuiten verbrand hadden, voor Dordrecht was gekomen, van plan om aldaar zijne afgematte, natte en beslijkte soldaten te verfrisschen, en het volk, in den waan, dat hij met geweld den tienden penning kwam halen, in rep en roer geraakte, en de poort sloot, onder het geschreeuw dat het de Spanjaarden niet in wilde hebben, begaf zich van der Myle naar buiten, en raadde den stadhouder af haar binnen te trekken, met belofte hem van het noodige te zullen voorzien. Bossu, in zijn voornemen gedwarsboomd, barstte in gramschap los, en beet, op den baard van den grijzen burgemeester wijzende, de zijnen toe: »Deze oude is mede ontrouw aan den koning," waarop van der Myle antwoordde: »dat hij de stad, nu ook wel, gelijk hij zoo dikwijls en lang gedaan had, in de gehoorzaamheid aan den koning zou bewaren," en, na belast te hebben, hen van nooddruft en schepen te voorzien om naar Rotterdam te varen, van daar ging. In weerwil het de stad den graaf aan niets liet ontbreken, overvloed van wijn, bier en brood en de noodige vaartuigen verschafte, verlieten zij haar onder het uitbraken van verwenschingen en bedreigingen, verbrandden moedwillig het klooster Eemstein, en kwamen, deels over land, deels over water, te Rotterdam, waar zij listig binnen geraakt," hunnen toornigen moed met het bloed der ingezetenen verradelijk koelden, hetwelk de burgers van Dort niet en deed berouwen, dat zij de Spanjaarden uitgehouden hadden." Kort daarop werd Dordrecht door de Watergeuzen ingenomen, verliet burgemeester van der Myle met andere glippers de stad en zette zich te Delft neder, waar hij later, schoon ten onregte, in verdenking geraakte de staatspartij te zijn toegedaan. Hij stierf in 1580 in den ouderdom van 79 jaren, en werd bij zijne vaderen in de St. Odulphus kapel in de Groote kerk te Dordrecht begraven.

Zie de geslachtlijsten van van der Myle bij Balen, van Leeuwen, Kok; *Iets over den afkomst en adeldom van het geslacht van der Myle, overgeleverd ter vergadering der ridderschap van Holland in Mei* 1618; van de Wall, *Priv. v. Dordrecht* D. II. bl. 1322, 1371; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1018; Beverwyck, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 72, 73, 348; Balen, bl. 842; van Alkemade en van der Schelling, *Beschrijv. v. d. Briel* D. I. bl. 123 volgg.; Bareuth, *Holl. en Zeel. Jubeljaar* bl. 60 volgg.; Oudenhoven, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 526; *Geuzenliedb.* (1687) bl. 58; Beeldsnyder, *Verb. d. Edel.*; Schotel, *Dordrecht (over het geslacht van der Myle)*; Dez. *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 45, 46.

MYLE (Cornelis van der), zoon van den vorige, ambachtsheer van de Myl, Dubbeldam en St. Anthonij-polder, werd in 1556, door Philips II tot bailluw van Strijen aangesteld en bekleedde, tusschen 1564 en 1571, het ambt van kastelein, bailluw en schout van Gouda, waar hij, gelijk zijn vader te Dordrecht, den beeldenstorm belette. In 1572 zette hij zich te Leyden neder, waar hij in 1605 kinderloos stierf. Hij was tweemaal gehuwd, eerst met Catharina, dochter van Joachim Hoppers, raad der Nederlanden in Spanje, die in 1599 nog leefde, en vervolgens met Adriana van der Does Jacobsdr. Hij legateerde deze een morgengave van *f* 600 en zijne heerlijkheden aan zijn broeder Johan.

Zie De Lange van Wyngaerden, *Beschrijv. d. Heeren en*

Stad v. d. Goude, D. II. bl. 103; Balen, bl. 924; Beverwyck, bl. 72; Hoynck van Papendrecht, Anal. T. II. p. 98; N. Burgundius, Hist. Belg. p. 226; Brandt, Hist. d. Ref. D. I. bl. 362; Wagenaar, v. H. D. IV. bl. 187, 188; van de Wall, bl. 1323; Schotel, Dordr.

MYLE (JOHAN VAN DER), broeder van den vorige, heer van Barendrecht, Bleskensgraaf en Kijfhoek. Deze bleef te Dordrecht wonen, en bekleedde aldaar in 1582 de betrekking van schepen. In 1585 werd hij, waarschijnlijk ten gevolge van een geschil met de regering, na het aanvaarden en eigenen van landen en gronden, die aan hem en zijnen broeder toebehoorden, tot versterking der stad, uit Dordrecht gebannen, en vestigde hij zich te 's Hage. Ofschoon de Staten van Holland, bij welke van der Myle zich beklaagd had, na de zaak onderzocht te hebben »deze uitzetting als niet gedaan achtten," en geboden hadden dat van der Myle noch buiten noch binnen de stad over deze zaak zou gemolesteerd worden, gelastten kolonellen en kapiteinen der schutterij hem, toen hij zich, den 12 Maart 1589, wegens zijne particuliere zaken binnen hare muren bevond, »haar binnen 's daags zonneschijn te verlaten en niet weder in te komen, zonder acte van den magistraat." Den volgenden dag verzocht van der Myle aan schout, burgemeesters en regeerders der stad, dat de hoplieden hun bevel mogten intrekken, doch zij »approbeerden de uitzetting," waarop hij appelleerde bij den hove van Holland, dat de kolonellen en kapiteinen dagvaarde en in het ongelijk stelde. Ten gevolge hiervan ontstond er een proces tusschen de erven van Arent Cornelisz. van der Myle en de regering voor den hoogen raad, dat eerst in 1595 ten voordeele der eersten werd beslist. Johan overleed te Antwerpen in 1599, bij zijne beide vrouwen Agatha, dochter van Anthonis van den Bosch, burgemeester van Zierikzee, en Christina, dochter van Herman van Blyenborght, schepen te Dordrecht, zeven kinderen nalatende.

Zie van de Wall, Privil. van Dordr. D. II. bl. 1453, 1577, 1582; Balen, Beschrijv. v. Dordr. bl. 329; van Leeuwen, Bat. Ill. bl. 1018; De Regt, Geschied- en Aardrijksk. Beschrijv. v. d. Zwyndr. waard. bl. 98; Schotel, Dordr. bl. 10, 29.

MYLE (ADRIAAN VAN DER), ambachtsheer van Blenkensgraaf en Dubbeldam, zoon van Aert van der Myle, werd in 1538 te Dordrecht geboren. Na aldaar op de Groote school zich op de letteren en te Leuven op de regtsgeleerdheid toegelegd te hebben, werd hij, den ouderdom van vijf en twintig jaren bereikt hebbende, raad in den rade van Holland. Daar hij den hervormden godsdienst toegedaan was, verzocht hij, bevreesd voor Alva's komst, om met behoud zijner betrekking in den rade van Holland, een buitenlandsche reis te mogen doen. 's Konings toestemming verkregen hebbende, reisde hij door Italie, en bevond zich in 1572 te Padua en te Venetie, waar hij zich op de letteren toelegde en geleerde betrekkingen aanknoopte. In den aanvang van 1573, vertrok hij van daar naar Heidelberg, waar hij door keurvorst Frederik III minzaam ontvangen, doch aangeraden werd naar zijn vaderland weer te keeren, wijl hij van graaf Jan van Nassau had vernomen, dat het den prins van Oranje aan brave raadslieden ontbrak. Hij volgde 's keurvorsten raad, en keerde naar Holland terug, waar hij met open armen ontvangen en terstond met den prins van Oranje tot raad der staten van Holland benoemd werd. Sedert wijdde hij zich geheel aan de belangen van zijn vaderland, en bevestigde dagelijks zijn ouden roem, van een »excellent regtsgeleerde en hoogst ervaren in materie van Staten" te zijn. Wij ontmoeten hem bij alle gewigtige beraadslagingen en belangrijke besognes; zoo wel bij den vredehandel te Breda (1576), Gend (1576) en Keulen (1579), werwaarts hij alleen door Holland werd afgezonden, als in het door de Spanjaarden bedreigde Dordrecht (1576) en bij de satisfactie van Amsterdam (1578). Als gecommitteerde in den landraad (1575), in de vergadering der Staten van Holland, in de Staten-generaal te Antwerpen, en in den raad van State van Brabant, diende hij zijn vaderland »met onbesproken trouw, voorzigtig en schrander beleid, goedaardige bescheidenheid." De prins had »groote estime" voor hem, en telde hem »onder zijne wijste, vastberaadste en getrouwste vrienden en raadslieden." Geen opoffering was hem te groot als 's prinsen dienst die vorderde. Goed en bloed had hij voor hem veil, en »had het van hem afgehangen, zijn meester had den graven-hoed verkregen." Zijn naam komt herhaaldelijk voor in de handelingen over het aanbieden der grafelijkheid aan den prins. Hij behoorde tot het gezantschap naar Amsterdam, om die stad daartoe te bewegen, nadat hij Dordrecht reeds gewonnen had. De prins dankte hem voor de goede diensten hem aldaar bewezen in een brief, die als een kleinood bij de familie bewaard is gebleven. Na den dood van prins Willem, werd hij terstond den jeugdigen Maurits als raad toegevoegd, met behoud van het voorzitterschap in den hove van Holland, waartoe hij in het laatst van 1583 was verheven.

Beide betrekkingen vervulde hij met teedere naauwgezetheid, loffelijken ijver, bijzondere voorzigtigheid en gematigdheid. Hij was een vijand van kerkelijke oneenigheden, en »achtte ze pernicieus voor het welzijn van den staat," en noemde ze »een weg, die naar Spanje leidde." Hij zocht de misnoegde partijen te vereenigen, en spoorde de leiders tot eendragt en vrede aan. Mannelijk en krachtig was zijne toespraak op de Haagsche conferentie van 1587. Hij diende Maurits »met de zelfde trouw, ijver en opregtheid als hij zijn vader had gedaan," wedijverde met zijn boezemvriend, Johan van Oldenbarnevelt, in het bevorderen van diens belangen; bewerkte zijne verheffing tot prins van Oranje, stadhouder en kapitein-generaal van Holland en Zeeland; fnuikte de magt en invloed en ontdekte de kuiperijen van Leycester; onderrigtte den Engelschen gezant Buckhorst aangaande de oorzaken en den loop van 't misverstand tusschen de koningin en de Staten, en overtuigde hem van de goede bedoelingen der laatsten; zoodat hij Leycester, die toen (1587) alleen het oor van Elisabeth scheen te hebben, zou kunnen en durven weerstaan. Na het vertrek van den laatsten, stelde hem de Staten van Holland terstond van hunnentwege in den raad van State der Vereenigde Nederlanden. Hij liet zich dit welgevallen, »mits dat hij in geen vredehandel met Spanje zou gebruikt worden, voornemens zijnde, als zulks geschiedde, zich naar andere landen te begeven, om niet in zijn eigen gemoed en van anderen beschuldigd te worden, dat hij een verdrag had helpen bevorderen, dat hij zelf niet betrouwde." Naauwelijks had hij zitting genomen, of de onoverwinnelijke vloot naderde onze kusten. In dit hagchelijk tijdsgewricht toonde hij een verwonderlijke kracht en ijver. Na den 11 van Louwmaand voor de leden der Staten, van den hoogen raad, en den hove van Holland, der rekenkamer en der regering van 's Gravenhage, op verzoek van den raad van Staten, in de vergadering der Staten-generaal, eene plegtige rede gehouden te hebben, die alleen hem den titel van »uitnemend orateur," hem door zijne tijdgenooten gegeven, waardig maakte, begaf hij zich naar de meest bedreigde gewesten, stelde op alles de noodige orde, en nam de geschikste maatregelen om het dreigend gevaar af te wenden. Eerst toen dit geweken was, keerde hij naar 's Hage terug, en hervatte hij zijne gewigtige bedieningen.

Sedert nam hij een werkzaam deel aan alle ondernemingen van Maurits, stond hem met raad en daad ter zijde en was een der ontwerpers van het plan om Breda te verrassen (1590). De blijdschap over het welgelukken dezer onderneming, stortte hem in een gevaarlijke ziekte. Naauwelijks eenigzins hersteld, werd hij op nieuw door deze aangetast. »'s Avonds van den 16 Julij 1590 aan tafel zittende, merkte zijne huisvrouw uit zekere propoosten de haastige verwarring. Hem wat vragende, antwoordde hij: »in Godes naam," en ontsliep daarop terstond in den ouderdom van 52 jaren en 6 maanden." Zijn dood verwekte algemeene ontsteltenis. Hij werd voor een der »hechtste steunpilaren der republiek" gehouden; zijne »buitengewone kennis, gevatheid, doorzigt, werkzaamheid" algemeen erkend. Men noemde hem »een man van kloeken moed, wijs beraad, groote scherpzinnigheid, een wakkeren, ongecorrumpeerden voorstander der vrijheid, een opregt patriot; een groot, goed en wel bekend liefhebber van zijn vaderland, der religie en van de beide excellentien, die in de principaalste zaken van 't land en in de ergste benaauwdheid gebruikt is en daarin heeft volhardt tot zijn dood toe." Hij was een beminnaar der geleerdheid, bevorderde den bloei der wetenschappen, hield briefwisseling met Italiaansche en Nederlandsche staatslieden en geletterden. Dominicus Baudius, Justus Lipsius, Adriaan van Blyenburgh, Janus Dousa, Franciscus Nansius, Petrus Scriverius, Franciscus Junius, Floris van Pallant, Cornelis de Koning van Bloys, Willem van Beveren, behoorden tot zijne ver-

trouwde vrienden, doch aan niemand was hij inniger verbonden dan aan Johan van Oldenbarneveld. Van zijne welsprekendheid zijn slechts weinige, van zijne dichterlijke gave geene proeven voorhanden.

Bij zijn afsterven verschenen vele grieksche en latijnsche elegien. Justus Lipsius, toen hoogleeraar aan 's lands hoogeschool te Leyden, vervaardigde ter zijner eere een latijnsch grafschrift, waarvan Bor eene Nederduitsche overzetting heeft gegeven. Zijne echtgenoote Magdalena, dochter van den raadsheer Cornelis van Egmond, schonk hem twee kinderen, Cornelia, die met jonkheer Daniel de Hartaing, heer van Marquette, kolonel en luitenant-generaal der ruiterij [1]), de laatste gouverneur van Ostende, huwde, en Cornelis (die volgt). Er komen brieven van geleerden aan A. v. d. Myle voor, ook zijn er op de Leydsche bibliotheek. A. van Blyenburgh vervaardigde een *Ode ad A. Mylium praesidem Curiae Batav. equitem.*

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 548, D. IV. bl. 146; Dez., *Kort verhaal d. Ref.* bl. 59; *Epist. select.* p. 574; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 952; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1019; Wagenaar, *Vad. Hist.* D VII bl. 23, 24, 110, 119; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 138; Dez., *Onoverw. vloot*, bl. 120; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 643; 's Gravesande, *Unie van Utr.* bl. 165, 166, 167; *Resol. v. Holl.*, 19 April 1587; van Wijn, *Nalez.* bl. 308; Bor, *Ned. Hist.* B. XXIV. bl. 67, B. XXVII. bl. 26, 27, 29, (verg. Balen bl. 208); van Meteren, *N. G.* D. II. bl. 145; Baudii, *Epp.* p. 98, 112; *Poëm.* p. 143; J. Dousae, *f. Poëm.* p. 195; J. van Beaumont, *Gedicht.* (uitg. van Tideman), bl. xxv. en bl. 1; *Epp. ad Ant. Magliabechium*, T. I. p. 172, 174 (over zijne bibliotheek); Van de Wall, *Priv. v. Dordr.* D. II. bl. 1323; *Cat. mss. J. Koning*, bl. 115; Schotel, *Dordr.* bl. 15 volgg.

MYLE (Cornelis van der), zoon van den vorige, werd in 1578 te 's Hage geboren. Na zijns vaders dood, zond hem zijne moeder naar zijn oom Cornelis te Leyden, waar hij eerst de latijnsche school bezocht en vervolgens de lessen van Bonaventura Vulcanius, Paulus Merula, Julius à Beyma en Gerardus Turingius over oude geschiedenis en letteren bijwoonde, en vriendschappelijk met Floris van Pallant, Hugo de Groot, Daniel Heinsius, Petrus Scriverius, Janus Dousa en Simon van Beaumont omging. Baudius noemde hem »den uitnemendsten der jongelingen," »de zon der jongelingschap." Sommigen wijdden hem hunnen zangen, anderen schreven in zijn album. Menig blaadje uit dit laatste is verloren geraakt, doch dat van Dousa en Beaumont zijn bewaard gebleven. Na zijne studien volbragt te hebben, reisde hij, gelijk zijn vader en grootvader, door Frankrijk, Duitschland, Italië en Engeland, bezocht daar de beroemdste hoogescholen en vermaardste mannen, o. a. Jacobus Thuanus, Isaac Casaubonus, Marcus Velserus en Raphael Thorius. Te 's Hage weêrgekeerd, werd hij Raad van prins Maurits en lid der ridderschap van Holland, legde, onder Oldenbarneveld, de gronden van zijne uitnemende kennis van het staatsbestuur, en gebruikte in alles den wijzen raad en de heldere voorlichting van dien staatsman. Ondertusschen wijdde hij menig uur aan de beoefening der letteren, briefwisseling en omgang met zijne geleerde vrienden, en het verzamelen eener kostbare bibliotheek. Tot deze vrienden behoorden Gerardus Johannesz. Vossius, Joachim Hofferus, Hugo Grotius, de van Beverens, de Blyenburgen, de Rutgersiussen, Henricus Henninius, Apollonius Schotte, Martin Opitz, Vincentius Fabricius, Erycius Puteanus, Justus Wilhelmus Zinkgref, Jacobus Lectius, Dominico Molino, Joannes Wouwerius, Johan Balthasar Schupp, Georgius Philippus Harsdörffer, Contarini en vele andere geleerden en staatslieden, van welken sommigen, in hunne uitgegevene brieven en geschriften, met lof van hem hebben gesproken. Van tijd tot tijd bezocht hij Leyden, waar hij Scaliger leerde kennen, en zoo hoogachtte, dat hij hem »den God der geleerden" noemde, zijn afbeeldsel liet vervaardigen, en nevens dat van Grotius, die het zag en bezong, in zijn studeerkamer ophing. Te Leyden ontmoette hij ook Dominicus Baudius en Rombout Hogerbeets, Petrus Cunaeus, Johannes Meursius, met wie hij brieven wisselde; Daniel Heinsius en ook andere geleerden en dichters, die mit hoogen lof van hem gewaagden, of ter zijner eere de snaren tokkelden. Zulks deden ook Baudius, Grotius en Heinsius op zijn bruiloft (1603) met Maria van Oldenbarneveld, dochter van Johan van Oldenbarneveld en Maria van Utrecht.

Hij stond in hooge gunst bij Louise de Coligny, die dikwerf zijn invloed bij Maurits inriep, en was de vertrouwde vriend van Frederik Hendrik. Hendrik IV verhief hem tot de ridderlijke waardigheid; Maurits benoemde hem (1606) tot curator der Leydsche hoogeschool. Vier jaren later werd hij met Walraven van Brederode en Jacob van Malderée naar Frankrijk gezonden, om met Hendrik IV over de Kleefsche en Guliksche zaken te handelen, en hem te verzoeken de fransche troepen in staatschen dienst eenigen tijd te willen bezoldigen. Kort na het sluiten van het twaalfjarig bestand werd hij, op voorstel van Maurits, tot buitengewoon gezant bij de Republiek van Venetie benoemd. Gedurende zijn verblijf te Venetie hield hij briefwisseling met zijne geleerde vrienden in Nederland en vooral met Franciscus Junius. De briefwisseling met dezen is nog gedeeltelijk aanwezig, en uit deze blijkt, dat hij ook Rome heeft bezocht. Van der Myle deelde geheel de staatkundige inzigten van Oldenbarneveld, was even als deze zeer fransgezind, gezien bij Boisise en Maurier, en liet zich in zijne brieven aan zijne vrienden te Parijs en den ambassadeur van Langerak hoogst onvoorzigtig over Maurits uit. Op den oogenblik, dat Oldenbarneveld werd in hechtenis genomen, bevond van der Myle zich bij den Engelschen gezant. Nog denzelfden dag, begaf hij zich met zijne schoonbroeders, van Veenhuizen en Groeneveld, naar den prins, om hem te verzoeken, dat men hunnen vader om zijn ouderdom zijn huis tot een gevangenis mogt geven. Eenige dagen later vertrok van der Myle, daar op hem, als verdacht van medepligtigheid aan hetgeen zijn schoonvader werd aangetijgd, »scherp gelet werd" naar Rotterdam en van daar naar Parijs. Later te 's Hage weergekeerd, werd hem niet alleen zitting in den raad van State geweigerd, maar ontzette men hem ook van het curatoorschap der Leydsche hoogeschool, en besloot de ridderschap van Holland bij meerderheid van stemmen hem en Veenhuizen niet meer onder de edelen te beschrijven, ja men ging zoo ver van de deugdelijkheid van zijn adel in twijfel te trekken. Van der Myle »weinig genegen zich aan de spionnen zijner vijanden toe te vertrouwen en los van den Haag," vertoefde sedert te Dort bij zijn neef Pompejus de Rovere, of te Antwerpen en te Brussel bij den aartshertog, »in groote ongerustheid over hetgeen hem zou kunnen weêrvaren, daar al zijne actien en gedragingen valschelijk werden verklaard." Zijne vijanden wilden dat men hem in hechtenis zou nemen, doch Maurits oordeelde zulks te gestreng, en verbandde hem naar Goedereede. Later werd hem, die aldaar met ligchaamsongesteldheden worstelde, de Beverwyck tot plaats zijner ballingschap aangewezen, en stond men hem toe »alomme door de provincie van Holland te reizen, waar zijne bijzondere belangen en bezigheden zulks vorderden." Na den dood van Maurits nam zijn lot een gunstiger keer. Frederik Hendrik noodigde hem de begrafenis van zijn broeder bij te wonen; doch het liep nog ettelijke jaren aan eer hij zijn oude plaats en zitting in de vergadering der Staten nam. Hij oefende echter, schoon hij geen zitting in collegien van staat had, grooten invloed op den prins uit, en was dikwerf zijn tafelgast. Eerst in 1640 werd hij als curator der hoogeschool te Leyden hersteld. Van alle zijden ontving hij hartelijke gelukwenschingen en eeredichten. Twee jaren later stierf hij, algemeen betreurd. Ook toen ontbrak het aan geen gezangen, van welke die van Barlaeus, Kinschot en Boxhorn tot ons zijn gekomen. De eerste schreef ook een roerende brief aan Adriaan van der Myle, vol lofspraken op zijn overleden vader. Boxhorn sprak te Leyden in het groot auditorium een plegtige lijkrede over hem uit.

Maria van Oldenbarneveld schonk hem vijf kinderen, Geertruida, die ongehuwd overleed. Margaretha, huwde Charles der Loges, heer van der Loges, kapitein der garde van Holland, Arnold (die volgt), Adriaan (die volgt), Jan en Cornelia beide jong overleden.

Over zijne bibliotheek heeft men een brief van N. Heinsius aan Ant. Magliabechius. Janus Rutgersius

[1]) Over Hartaing, *Ned. held. te land*, D. I. bl. 431; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 451; Schotel, t. a. p. bl. 30.

droeg hem lib. IV zijner *Variae Lectiones* op, Damas van Blyenburgh den *Aureolus II* zijner *Veneres Blyenburgicae*, Lectius wijdde hem zijn werk de *Judiciis publicis*, Leid. 1597, 8°. Brieven van Floris van Pallant aan hem vindt men in het *Culenb. Archief* en van Vossius onder de *Epp. select. ex scriniis litt. I Brandtii*, p. 125. De brieven van Barlaus aan van der Myle vindt men onder diens *Epp.* Amst. 1654. Op de Bibl. der Leydsche hoogeschool is een brief van v. d. Myle aan Hoogerbeets van XVII Cal. Febr. 1593. Ook waren er brieven van L. de Coligny à Mr. Vendremille in het familie archief. In dit archief was ook een zeer belangrijke brief van Aitsema aan van der Myle. De brieven van Barlaeus vindt men onder diens *Epp.* p. 178, onder de *Praest. ac erud. Vir. Epp.* p. 625, en op de Leydsche Bibliotheek.

Barlaeus droeg van der Myle zijn gedichten op (*L. dedicat, in priorem poëm. Barlaei edit. nob.* C. v. d. M. 1628 en *in secundam* 1631 *Poëm.* l. II. p. 2) Hooft zond aan v. d. M. zijn *Hendrik de Groote*, waarop v. d. Myle hem, 26 Maart 1626, te Utrecht, uit het sterfhuis van zijn schoonbroeder Marquette, antwoordde. Een brief aan Grotius van hem vindt men in Schotel's *Dordrecht* (*Bijlage*), brieven van Heinsius aan hem in de Bibl. der Leyds. hooges.

Men heeft van hem:

Ontdecking van de valsche Spaensche Jesuytische practycke by een liefhebber van de waerheyt ende van het vaderlandt. Hierop volgt: *Noodige Remonstrantie aen de doorluchtighe hooghe ende moghende heeren die Staten generael — in 't particulier overgheheven ter vergaderinge enz. opten* 30 *Mey anno* 1618, *door aen Heere ambassad. van Aersens;* die beantwoord werd door C. v. d. M. in *Vertoogh aen de hooge Moghende heeren, mijne Heeren de Staten-Generaal der Vereenichde Nederlanden, teghen seker fameus libel, haer H. M. gepresenteert, onder den naem van Remonstrantie, wesende onderteyckent François van Aertsens.*

Iets over den afkomst en adeldom van het geslacht van der Myle, overgeleverd ter vergadering der ridderschap van Holland in Mei 1618.

Zie Boxhornii *Oratio in excessum illustr. viri C. v. d. M. Acad. Lugd. Bat. Curat. L. B.* 1643 *fol.; Alma et ill. Acad. Leid.* (met portret); Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 7, 8; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II. bl. 140; Balen, *Beschrijv. van Dordr.*; van Leeuwen, *Bat. ill.*; Wagenaar, *Vaderl. Historie* D. X. bl. 44, 259; van Wijn op W. D. X. bl. 105; Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.* D. VIII. bl. 102, 103; Brandt, *Hist. der Ref.* D. II. bl. 282, D. IV. bl. 157, 158, 159, 237; *Leven van de Groot* bl. 336; Baudartius, *Mem.* D. X. bl. 64; J. C. de Jonge, *Nederl. en Venetie* bl. 23 volgg; van Meteren, *Ned. Gesch.* D. X. bl. 322; van de Wall, *Priv. v. Dordr.* D. II. bl. 1323; Carleton, *Lettres et Negociat.* T. II. p. 289, T. III. p. 12, 248, 269; van Ollefen, *Leven van Vondel* bl. 70; *Kronyk van het Hist. Genoots.* IX. 1853, 1855 bl. 29; Baudii, *Epp.* p. 112, 238, 251, 177; *Epist. ad Ant. Magliab.* T. I. p. 172, 174; *Epp. Select. ex scriniis Brandtii* p. 125; Grotii *Poëm.* p. 240, 247, 283; Cunaei *Epp. ex edit. Burmanni* p. 201 seqq.; *Syll. Epist. Burm.* T. I. p. 087; Baudii, *Poëm.* p. 4111; Heinsii, *Poëm* p. 273, 289, 291; *Praest. ac erud. vir. Epp.* p. 753; Huygens, *Mem. desult.* p. 96, 97, 161; Boxhornii, *Poëm.* p. 130, *Epp.* p. 196; Barlaei *Poëm.* T. II. p. 321; C. Kinschot, *Poëm.* p. 13; Schotel, *Dordrecht;* Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

MYLE (Arnold van der), zoon van den vorige, studeerde te Leyden, en ging, na opentlijke verdediging eener *Dissertatio de loco*, vreemde landen bezoeken. In zijn vaderland weergekeerd, begaf hij zich in 's lands krijgsdienst [1]), doch beoefende tevens de letteren. Hij hield briefwisseling met zijne leermeesters, Baudius en Barlaeus, en was bevriend met Frederik Lodewijk, zoon van den vriend zijns vaders Foppe van Aitsema. Gotfried Hegenitius droeg aan beide jongelingen zijn *Itinerarium Frisio Hollandicum* op. Hij stierf ongehuwd in den bloei zijns levens. Heinsius en Barlaeus beweenden hem in treurgezangen.

Zie Baudii *Poëm.* p. 109, 129, 218; Barlaei, *Poëm.* T. II. p. 113, 323; G. Hegenitii, *Itiner. Frisio-Holl. et* Abrah. Ortelii, *Itiner. Gallo-Brab. Ex. off. Elsevir* 1630, 12°.; Schotel, t. a. p. bl. 26, 35.

MYLE (Adriaan van der), broeder van den vorige, heer van de Myl, Alblas, Dubbeldam, Bleskensgraaf, St. Anthonispolder en Baccum, hoogheemraad van Delft en lid der ridderschap van Holland. Hij studeerde te Leyden, trad later in krijgsdienst en werd reeds in zijn jeugd door Frederik Hendrik tot gouverneur der stad en van het eiland Willemstad, de Niervaart en omliggende forten benoemd, en bewees later, als kolonel van het Zuidhollandsche regement en lieutenant-generaal der artillerij, den lande gewigtige diensten. Hij vermeesterde o. a. in 1684 de Dylerschans aan de Eems. Ook beoefende hij de oude letteren en was in briefwisseling met Huygens en Westerbaan, aan wien hij vermaagschap was. Hij huwde 1. Agatha van Raaphorst, vrouwe van Raaphorst, welk huwelijk door Barlaeus en Westerbaan is bezongen; 2. Petronella van Wassenaar, dochter van Johan van Wassenaar van Duivenvoorde. Zijne eerste vrouw schonk hem ééne dochter Cornelia, vrouwe van Raaphorst, den 12 Jan. 1656 gehuwd met Philip Jacob van Boetselaar, baron van Asperen. Ook dit huwelijk mogt Westerbaan bezingen. Hij bezong ook de geboorte van zijne beide zonen Cornelius (1649) en Jan (1651), die beide in jeugdigen leeftijd overleden. Met hem stierf het mannelijk oor der van der Myles uit. Behalve deze beide zonen had Adriaan nog bij zijne tweede vrouw, drie dochters, Klara Elisabeth, jonkvrouw van de Myl, die in 1676 Frederik van Reede van Rendswoude, heer van de Lier en lid der ridderschap en edelen van Holland huwde, Mina Agatha, jonkvrouw van Marquette en Anna Magdalena, jonkvrouw van Alblas.

Hij overleed in 1665.

De familiepapieren zijn 15 Oct. 1855 door den boekhandelaar M. Nyhoff te 's Hage verkocht, en, zoo men wil, naar Denemarken verzonden.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land* D. II. bl. 19; Barlaei, *Epp.* p. 521, 635; *Poëm*, T. II. p. 185; Westerbaan, *Ged.* D. I. bl. 396, 397, 384, 393, 397, 405, 459; Schotel, t. a. p.; Cat. Koning, D. I. bl. 115.

MYLING of MEYLING (H. L.) graveur, bloeide in de 18e eeuw. Volgens Kramm is zijn graveerwerk met zorg behandeld en fraai. Ook was hij een goed teekenaar.

Zie Immerzeel; Kramm.

MYLING of MEYLING (J.) graveur, waarschijnlijk de vader van den bovengemelde. Men heeft o. a. van hem:

Amsterdam van de buiten-Amstel af te zien, zoo als het zich vertoonde in den jare 1650, *den* 29 *Julij*, fol.

Afbeelding van den gouden Kop, aan den Heer C. de Witt vereerd, naar de teekening van A. Schouwman.

Zie Kramm.

MYLIUS (Willem) dichter uit het laatst der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Veldgezangen van Thyrsis, gesierd met toegepaste zinnemin-nebeelden. Leyden 1702, 4°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MYLIUS (Arnoldus) of MYL werd den 16 October 1540 te Vryemoersheim, in het toenmalig graafschap Meurs, geboren. Zijn vader Herman Mylius was heer van dit dorp en van Bettberg, zijne moeder heette Margaretha van Werdt. Na zich op de letteren te hebben toegelegd, wijdde hij zich aan de boekdrukkunst, en in 1570 was hij nog werkman in de drukkerij der Birckmanns te Antwerpen. Omstreeks 1576 rigtte hij zelf eene drukkerij op, die beroemd is geworden. Hij was ook schepen en opzigter der torens van Antwerpen. Hij overleed den 16 Nov. 1604; bij zijn huisvrouw, Barbara Birckmann, die hij den 24 April 1596 had verloren, drie kinderen (Arnold, Margaretha en Herman) nalatende. Zijn ligchaam werd in de parochiale kerk van St. Paulus begraven, waar men zijn grafschrift leest.

Hij schreef:

Locorum Geographicorum nomina antiqua et recentia, cum commentario. Colon. Agrip. 1594, fol. Men heeft ook van hem eene geschiedenis der onlusten in zijn tijd in de Nederlanden en omstreken, en een verzameling van brieven aan beroemde mannen.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 143, 144; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 48; Foppens, *Bibl. Belg.* T. p. ; Aeg. Gelenius, *de Magnitudine Coloniae* p. 421; Paquot, *Mém.* T. II. p. 270.

[1]) Baudius noemt hem »ordinum ductor."

MYLLER (JOHAN), praeceptor van prins Maurits, toen deze aan de Leydsche hoogeschool studeerde. Als zoodanig verzocht hij, den 4 Augustus 1583, bij de regering van Leyden vrijheid van stedelijke accijnsen.

Zie *Navorscher* D. IV. bl. 62.

MYN (ANDREAS VAN DER) graveur, zou een der acht kinderen van Herman van der Myn geweest en in 1714 te Amsterdam geboren zijn. Hij vestigde zich eenigen tijd te Londen, en graveerde aldaar o. a. het portret van Richard Leverdige. Hij graveerde ook in zwarte kunst en schilderde portretten.

Zie Kramm.

MYN (AGATHA VAN DER), zuster van Herman van der Myn. Zij schilderde vruchten, bloemen en wild, en bleef in Engeland, waar zij gestorven is. Haar kunst wordt in *den Parnas* van Willem Swaanenburg zeer geroemd.

Zie Kramm, en den aangeh. *Parnas* (Amst. 1724) bl. 119.

MYN (CORNELIA VAN DER), dochter van Herman van der Myn, zuster der vorige, in 1710 geboren, schilderde portretten en bloemen. Hare kunst was te Londen, waar zij zich ophield, zeer geacht. Mogelijk is zij dezelfde met Agatha voormeld.

Zie Immerzeel.

MYN (FRANCIS VAN DER), broeder der vorige, in 1719 geboren, hield zich te Amsterdam op, waar hij zich, gelijk ook te 's Hage en elders, met het schilderen van portretten, in het groot en klein, van aanzienlijke personen, bezig hield. Zijn koloriet was helder en behagelijk. Zijn penseels behandeling in het naakt is malsch en smeltend, zijne draperien zijn breed en fiksch. Hij schilderde ook kabinetstukjes, die meestal moderne gezelschapjes voorstellen. In het kabinet van Braamcamp waren er drie. Een van deze *een heer, die eene dame liefkoost*, werd voor *f* 90 verkocht. Op de verkooping van Johan van der Marck te Leyden, Amst. 1773, komt zijn door hem zelven, fraai en uitvoerig geschilderd, portret voor.

Zie Immerzeel; Kramm.

MYN (GEORGE VAN DER), broeder van den vorige, werd in 1723 te Londen geboren. Hij vestigde zich, na den dood zijns vaders, te Amsterdam. Hij schilderde portretjes, die goed gelijkende en, zoowel wat koloriet als penseel betreft, kunstig en behaaglijk zijn uitgevoerd. O. a. vervaardigde hij die van D. Muilman, Jan Punt (door de zwarte kunstprent van J. M. Ardeli bekend), van C. Ploos van Amstel en Jac. Cornelisz. Ook schilderde hij moderne stukjes, met uitnemend natuurlijk in satijn gekleede dames. Op de verkooping van Pieter Calkoen Wz. werd een dergelijk kabinetstukje, schoon van teekening, gunstig van ordonnantie en uitdrukking en meesterlijk geschilderd, voor *f* 500 verkocht. Zijn laatste werk was een familiestuk van den heer Hasselaar, naderhand burgemeester van Amsterdam. Hij overleed te Amsterdam in 1763.

Zijn portret werd levensgroot door zijn broeder Francis geschilderd. Kramm bezat er een op grijs papier met zwart en wit krijt.

Zie Immerzeel; Kramm.

MYN (HERMAN VAN DER), vader van den vorige, werd in 1684 te Amsterdam geboren, en oefende zich in de schilderkunst, onder den bloemschilder Ernst Steuven. Welhaast overtrof hij zijn leermeester verre, en legde zich tevens, met het gelukkigst gevolg, op het historiële vak toe. Vóór 1716 hield hij zich op aan het hof van den keurvorst van den Paltz, en keerde, na diens overlijden, naar Amsterdam terug. Daar verwekte zijn *Jupiter en Danaë* algemeene bewondering, doch de buitensporige prijs, dien hij voor dit kunststuk vroeg, was echter oorzaak dat het niet zoo spoedig verkocht werd, als hij zich voorstelde. De in dien tijd door hem geschilderde stukken, aan de gewijde geschiedenis ontleend, onderscheiden zich door juiste teekening, keurige drapering van kleedingstoffen, naauwkeurigheid van costuum en waarheid van uitdrukking. Alleen acht men zijn koloriet van het naakt wel eens te paarsch of te grijs. Na zich een poos te Antwerpen opgehouden te hebben, vertrok hij naar Parijs, waar hij den hertog van Orleans welkom was, doch hij kon geen opgang maken wegens de ongehoorde prijzen, die hij eischte. Later vestigde hij zich te Londen, en schilderde aldaar familiestukken en portretten van de aanzienlijkste personen, o. a. van den prins en de prinses van Wallis, den hertog en de hertogin van Chandos, den ridder Gregorij Page, een zinnebeeldig stuk op het huwelijk van prins Willem III op het Loo enz. Doch ook hier stond de hooge waardering zijner kunst zijn fortuin in den weg. In 1736 verliet hij Londen en keerde hij naar Amsterdam terug, doch ging nogmaals naar Londen, waar hij in Nov. 1741 overleed. Hij huwde Susanna Bloemendaal, en liet acht kinderen na, van welke 6 zonen en twee, of, zoo Cornelia, door Immerzeel vermeld, dezelfde is met Agatha, eene dochter de kunst beoefend hebben.

Men vindt zijn portret bij Descamps. Hij graveerde ook in zwarte kunst, zoo als *Een oude woekeraar, die geld telt*, half figuur, naar zijn eigen schilderij.

Zie van Gool, *Levens der schilders*, D. II. bl. 34; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterdam* D. VIII. bl. 448, D. XI. bl. 439; W. van Swaanenburg, *Parnas* bl. 123; Nagler; Descamps; Immerzeel; Kramm.

MYN (N. VAN DER), waarschijnlijk een zoon van den vorige, bloem en portretschilder, in 1716 hofschilder van keurvorst Johann Wilhelm te Dusseldorp. Na 's keurvorst dood, vertrok hij naar Antwerpen. Aldaar schilderde hij o. a. *Een Antwerpsch lakenkooper en zijn huisvrouw, die hem een druiventros aanbiedt enz.* twee levens groote portretten, beide lieflijk gekoloreerd, doch de vleeschkoleur had te veel van rijpe perziken, welk koloriet hem was bijgebleven van zijn vorig beroep, het schilderen van fruiten. Voorts: de *portretten van den kunstschilder Horemans en zijne huisvrouw*, en nog een *bloem en fruitstuk*. Van Antwerpen begaf hij zich naar Parijs, waar zijn kunst geen bijval vond. Van Parijs reisde hij naar Londen, waar hij het portret van den koning schilderde. Nopens deze schilderij schreef Jacob Campo Weyerman. „Hij cierde dat koninglijk konterfijtsel met een zilverlakensche rok, geborduurd met gouden druiven en bloemen, tot een bewijs van het spreekwoord „dat de stoffe week voor den arbeid." Helaas! het zilver laken wierd gekeurd voor blik, en alle die met het penseel geborduurde lente- en herfstschatten veroordeelt als wanstaltige cieraden. Het konterfijtsel bleef berusten in zijn schilderkamer."

In 1737 vertrok hij naar de Nederlanden, en begaf hij zich naar het Loo, waar hij de afbeeldsels van den *Prins en de Prinses van Oranje* vervaardigde. Van hem hangen in de sacristy der kerk *du Sablon* te Brussel de door hem vervaardigde portretten van de *familie de la Tour en Taxis*. Zijn sterfjaar is onbekend.

Zie Jacob Campo Weyerman, *Leven d. Schilders*, D. IV. bl. 353; Kramm.

MYN (ROBERT VAN DER), broeder van den vorige, werd in 1724 te Londen geboren, waar hij een aantal portretten, landschappen en bloemen schilderde.

Zie Kramm.

MYNDEN (MELIS VAN), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uit gebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechts Jaarb.* D. II. bl. 314.

MYNDEN (REGNIER VAN), kapitein in dienst van den lande, bewaarde met 50 man Lumei, in 1573, op het slot te Gouda.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 105.

MYNSHEERE (JAN), schilder en architect, geboren in Vlaanderen, bloeide omtrent het jaar 1560. Hij was vooral als portretschilder beroemd en portretteerde de voornaamste personen van zijn tijd, o. a. keizer Karel V en diens gezin. Hij werd in het laatst van zijn leven naar Toledo geroepen, om aldaar voor de hoofdkerk de standbeelden der twaalf apostelen te schilderen. Hij zou in 1569 aldaar zijn overleden.

Zie HEERE (JAN DE).

Zie Immerzeel; Kramm.

MYRICA (Joh.) een Carthuiser monnik, te Leuven geboren, werd hoogleeraar te Brussel en schreef: *Medicina errantium* in twee boeken; *Enarratio Catholica orationis dominicae* enz., en overleed in 1582 te Rutila aan de Lotheringsche grenzen.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 700; Jöcher.

MYRICA (Joh.) of van HEYDEN, ook de la BRUYERE, te Eindhoven geboren, verklaarde in 1548 de H. Schrift te Leuven, werd daarop doctor in de godgeleerdheid, was inquisiteur, en overleed te St. Omer den 16 Junij 1584.

Zie Jöcher.

MYRICANUS (Martinus), te Leuven geboren, een Franciscaner monnik, werd provinciaal van de Nederlanden en vertaalde Christoph. de Capite Fontium. *Defensio religionis avitae* in het Nederduitsch. Hij overleed den 10 Julij 1604 te Mechelen.

Zie Jöcher.

MYRICANUS (Servatius), broeder van den vorige, te Leuven geboren, werd ook eene Franciscaner monnik en provinciaal der Nederlanden. Hij overleed 12 Febr. 1599 te Brussel, en ligt in het koor der Minnebroeders kerk begraven. Zijn grafschrift vindt men bij Foppens.

Hij gaf in het licht:

Enchiridion F. F. Minorum; complectens regulam S. Francisci cum ejus Testamento, et alia S. Sedis Apostolicae et SS. PP. monumenta, Regulam F. F. Minorum concernentia. Antv. 1590, 12°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1093; Jöcher.

MYRIKE (Hendrik), predikant bij den Hollandschen consul te Constantinopel, deed in 1664 een reis door het H. land. Deze reis werd door Joan Henrik Reits, predikant in de Paltz, uitgegeven, en met aanmerkingen verrijkt, door Wilhelm Otto Reits uit het Hoogduitsch vertaald en vermeerderd met koperen platen, Rotterd. 1725 in 8°. in het licht gegeven, onder den titel van: *Daghregister gehouden door den Heere Henrik Myrike, in zijn Ed. Leven Gereformeert Predikant te Konstantinopèlen op zijne reize naar en door het Beloofde Landt Kanaan*, enz.

Zie *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1725 *a*, bl. 641.

MYRICINUS, MERECINUS, MIRICENYS, MIRICINUS (Petrus) of Petrus MARTINI, een Vlaamsch graveur, die omtrent 1550 bloeide, sneed verscheiden ongewone en wonderlijke voorstellingen naar Jeronimus Bos, Breughel en anderen. Ook was hij te Antwerpen prentverkooper en men vindt zijn naam onder onderscheidene prenten bij Jeronimus Cock uitgegeven, voerende het jaartal 1567. Immerzeel vermeldt van hem een copij, naar een grootere prent, van het portret van Albert Durer, in zes en vijftig jarigen leeftijd; Kramm, een prent voorstellende *de wijze en dwaze maagden* in fol., naar den *Boeren* Breughel, »eene zamenstelling ernstig, doch tevens zoo wonderlijk voorgesteld, dat, bij de beschouwing daarvan, zeker ieders lachspieren zullen worden aangedaan."

Zie Kramm; Nagler, *Kunstler-Lex.* op *Miricenys*; Brulliot, *Dict. des Monogrammes.*

MYSBERG (A) schreef:

Over Koeijen, die met Kalveren blijven liggen, in *Werken van het Batav. Genoots. der Kunsten en Wetens.* 1786, bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. med. ac chir.* p. 254.

MYSERUS (Lambrecht) zond, behalve eenige theologische werken, te Middelburg in 1730, mede in het licht: *Eenige Gedichten ter opwekking des Heeren volk.*

Zijne theologische werken waren:

Kinderdeel der vromen. Amst. 3e dr. z. j.

Onderscheiden sterfbedden. Middelb. 8°.

Kabinet des Genade Verbonds. Amst. z. j.

Der vromen ondervinding op den weg naar den Hemel. Rott. 1737, 8°.

Over het H. Avondmaal. Rottera. z. j.

Zie Abcoude, *Naamreg.* bl. ; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 468; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

MYTENS (Aart) of Arnold de OUDE, in Italie bekend onder den naam van Renaldo, werd in 1541 te Brussel geboren. Na goede vorderingen gemaakt te hebben, begaf hij zich, ofschoon nog jong, naar Italie, en nam te Rome zijn intrek bij den Nederlandschen graveur Anthoni Santvoort, in de wandeling *den groenen Anthoni* geheeten, onder wien hij zijne studien vervorderde. Ook had hij veel omgang met Hans Speeckaart. Van Rome ging hij naar Napels, vervolgde zijne studie onder Kornelis Pijp, huwde en begon zich toe te leggen op het schilderen van altaarstukken, historien en portretten, die zoo wel daar als elders zeer gewild en getrokken waren; ook vormde hij verscheide leerlingen. Uit Napels keerde hij naar Rome terug, waar hem een groot stuk voor St. Pieter werd besteld. »Hieraan wilde hij toonen, wat een Nederlander in de kunst vermogt." Hij overleed aldaar in 1602. Tweemaal is hij gehuwd. Zijne tweede vrouw, de weduwe van zijn tweeden meester, Kornelis Pijp, overleefde hem. Hij had zich echter van haar gescheiden en zich met zijne vier kinderen uit het eerste huwelijk en zijn discipelen een tijd lang »te Aquila in 't Abruzzo" opgehouden. Na den dood zijner eerste vrouw, bezocht hij zijne moeder te Brussel en zijn broeder (waarschijnlijk Daniel de Oude) te 's Hage. Van Mander verhaalt, »dat hij zoo leergierig was om de anatomie van het menschelijke ligchaam goed te leeren kennen, dat hij met zijne medeleerlingen een lijk van de galg stal, om tot onderzoek te dienen. Zijn vader, over die stoutheid verbaasd, wist dit misdrijf, 't geen Aart er niet in zag, bij zijn vriend, den burgemeester te verbloemen. Salvator Rosa zinspeelde hier op in zijn *Satyre* op de schilderkunst. Zijn portret vindt men onder de schilders portretten, met de verzen van D. Lampsonius, waarnaar een kopij door H. Hondius, in klein folio is vervaardigd. Naar dit is de afbeelding bij van Mander.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

MYTENS (Aart) of Arnold, de JONGE, waarschijnlijk een zoon van Daniel Mytens. Volgens van Eynden en van der Willigen zou hij van 1612—1660 te 's Hage geleefd hebben; doch Kramm heeft tegen dit tijdvak eene bedenking. Hij was namelijk geen lid der in 1650 te 's Hage opgerigte Confrerie-kamer.

Tot zijne schilderstukken behooren:

De Raadpensionaris Jacob Cats met Mevrouw Havius (zijne huishoudster) *op deszelfs hofstede genaamd Sorgvliet*, vroeger in het kabinet van C. van Heemskerck te 's Hage.

De Huwelijksplegtigheid van den Keurvorst van Brandenburg met de dochter van Frederik Hendrik, Prins van Oranje, vroeger in bezit van Lormier, later in het kabinet van den prins van Oranje op de groote zaal van 't oude hof te 's Hage.

Zie Immerzeel; Kramm.

MYTENS (Daniel), in het laatst der 16e eeuw te 's Hage geboren. Men weet niet, wie zijn leermeester was, doch waarschijnlijk vormde hij zich naar de werken van Rubens. Reeds vroeg begaf hij zich naar Engeland, en steeg onder de regering van Jacobus I en Karel I tot hoog aanzien. Uit een brief van hem aan Sir Dudley Carleton, Engelsch gezant te 's Hage, blijkt dat hij reeds in 1618 voor het hof werkzaam was. Later werd hij hofschilder. Hij schilderde zijne portretten zóó voortreffelijk schoon, dat zij voor het werk van van Dyck werden gehouden.

Te Hamptoncourt zijn portretten ten voeten uit van prinsen en prinsessen uit het Huis van Brunswijk-Lunenburg en dat van Carel Howard, graaf van Nottingham; te Knowle het levensgroot afbeeldsel van Lionel Cranfield, graaf van Middlessex en lord Schatmeester (op een kleine bel staat het jaargetal 1623); te Kensington zijn eigen portret; te St. James, onder vele anderen, het portret van koningin Maria van Schotland, waarschijnlijk eene door hem vervaardigde kopij, en dat van den beroemden dwerg Jeffery Hudson, die, doch minder gelukkig, in zijne groote schilderij, voorstellende Karel I en zijne gemalin, weleer in bezit van den graaf van Dunmore, voorkomt. In 1808 was het portret van graaf Henry Rich van Holland, levensgroot, in gestreepte kleeding, met een wandelstok in de hand, in bezit van lady Elisabeth Germain te Dragton. Kramm zag in 1827 in het *Britsh Institution* de afbeelding van koning Karel I en koningin Henriette Maria, en van den infant prins Karel, door Mytens.

Hij had in Engeland een groote vermaardheid tot op de

komst van Anthonie van Dyck. Zoodra deze tot eersten hofschilder was benoemd, verzocht hij zijn ontslag, doch koning Karel wist hem te bewegen, te blijven. en hij werd de vriend van van Dyck, die zijn portret schilderde. Omstreeks 1630 schijnt hij echter weer naar Holland te zijn vertrokken, en zich te 's Hage gevestigd te hebben, waar zijn zoon Johannes met roem de kunst beoefende. Zijn door van Dyck geschilderd portret is door Paul Pontius uitmuntend gesneden, en komt voor in de kunstzaal van van Dyck. Er waren verscheidene portretten door hem op het huis te Hondselaarsdijk.

Zie Houbraken; de Bie; Immerzeel; Kramm.

MYTENS (Daniel) de JONGE, zoon van Johannes Mytens, werd, volgens van Gool, te 's Hage geboren in 1636, doch volgens Weyerman in 1647. Hij was een leerling van zijn vader, en meermalen in het bestuur der kamer van Pictura. Volgens Kramm is hij waarschijnlijk met W. Doudyns en D. van der Schaar te Rome geweest, waar hij vlijtig studeerde, vrolijk leefde en den bijnaam van *Bonte Kraai* verkreeg. Men heeft ook portretten van hem. Hij overleed te 's Hage in 1688. Men vond ook van zijn werk te Hondselaarsdijk.

Zie Immerzeel; Kramm.

MYTENS (Isaak), waarschijnlijk te 's Hage geboren, zoon en leerling van Daniel Mytens, broeder van den eersten hoofdman Johannes Mytens, was een uitstekend portretschilder naar levensgroote. Hij was een der drie voornaamste contribuanten, en de eerste der beide gedeputeerden tot de oprigting der Confrèrie kamer Pictura te 's Hage. Het jaar van zijn overlijden is onbekend, doch hij was in 1665 nog confrater der confrèrie. Op de kamer was van zijn penseel een *vrouwenportret*. Ook van hem en den volgende waren portretten te Hondselaarsdijk.

Zie Immerzeel; Kramm.

MYTENS (Johannes), zoon van Daniel Mytens, de Oude, werd waarschijnlijk te 's Hage geboren. Hij was een „wakker portret- en historieschilder," en in 1656 een der oprigters, sedert meermalen hoofdman, en van 28 October 1669 tot 27 October 1671 deken der confrèrie van Pictura te 's Hage. In 's Rijks Museum berust van hem de afbeelding van den luit. admiraal Cornelis Tromp en zijne echtgenoot. Kramm vermeldt nog van hem het portret van een *knaapje van drie jaren*, als een jager gekleed, met zwarte baret, door een groene veêr en parelen versierd, op het hoofd, houdende een polsstok, waaraan een haas hangt, op zijn schouder. Waarschijnlijk overleed hij in 1671 of 1672.

MYTENS (Johannes). Zie MEYSSENS (Johannes).

MYTENS (Cornelis). Zie MEYSSENS (Cornelis).

MYTENS (Martinus), zoon van Isaac Mytens, werd in 1639 of 1640 te 's Gravenhage geboren, en leerde de kunst bij zijn vader, werd als hofschilder naar Zweden geroepen, en is aldaar overleden. Hij was een uitnemend portretschilder, doch nog meer roem verwierf zijn zoon Martinus, in 1698 te Stokholm geboren, in 1770 als hofschilder van keizer Frans I. te Weenen overleden. Deze keizer schatte hem zeer hoog en overlaadde hem met rijkdommen. Hij was de roem van zijn tijd, en aan bijna alle Europesche hoven, zoo om zijn kunst als persoon, bemind.

Het door hem geschilderde portret van Frans I, is door P. Tanjé in 1752, fraai in fol. gegraveerd.

Zie Kramm.

MODERA (Justin), zoon van Jean Adrien [1]) advocaat te Middelburg en van Cornelia Reitz, werd den 11 Julij 1803 te Middelburg geboren, en, daar hij, van zijne jeugd af veel neiging voor de zeedienst toonde, den 5 Sept. 1817 tot buitengewoon adelborst aangesteld en op het wachtschip *Braband* te Vlissingen geplaatst.

Na eenige maanden op dat linieschip gediend te hebben, werd hij op de *Lynx* overgeplaatst, om vervolgens naar de Middelandsche zee te gaan, waar hij den 7 Augustus 1818 op het linieschip *Willem de Eerste* overging. Den 21 Junij van dat jaar kreeg hij zijne eerste bevordering, die tot adelborst 2e klasse. In 1820 tot adelborst 1e klasse benoemd, ging hij tevens over op het fregat *Diana*. Zijn verblijf in de Middelandsche zee duurde tot 1823, toen hij naar het vaderland terugkeerde en non actief werd. In December 1824 werd hij, op het wachtschip *Zeeland*, in het Nieuwe Diep liggende, geplaatst nadat hij in Januarij van datzelfde jaar tot buitengewoon luitenant ter zee 2e klasse bevorderd was. In Augustus van het volgende jaar werd hij overgeplaatst op het schip *Triton*, waarmede hij den 13 November uit het Nieuwe Diep zeilde, en den 21 Maart 1826 op de reede van Batavia aankwam. In 1828 vertrok dit schip van Makassar naar Amboina. Het plan bestond toen eene geschikte plaats voor eene vestiging op de Zuidwestkust van Nieuw-Guinea te kiezen, en met die taak werd de kommandant van den *Triton* belast, die tevens den schoener de *Iris* onder zijn bevelen kreeg. Als Commissaris voor de politieke zaken scheepte zich de heer van Delden op de *Triton* in, en tevens maakte ook een natuurkundige Commissie de reis mede.

In dien tijd waren de kusten van Nieuw-Guinea bijna een onbekend land, en de togt derwaarts een ware ontdekkingstogt. Den 21 April werd de baai van Amboina verlaten en den 21 Mei kwamen de schepen binnen de monding der Doerga rivier. Modera vermoedde toen reeds dat deze geene rivier maar een zeearm was, 't geen door later onderzoek is bevestigd, waarna zij den naam van prinses Marianne heeft gekregen. Na op onderscheidene punten de kust bezocht te hebben, werd eene geschikte gelegenheid voor de bevolene nederzetting in eene baai gevonden, die den naam van Tritons-baai ontving. Het fort dat men bouwde, werd, ter eere van den Commissaris-generaal, *Dubus* genoemd. Kort daarop keerde de *Triton* naar Amboina en Modera, die sedert 1827 tot luitenant ter zee 2e klasse benoemd was, (2 April 1830) naar het vaderland terug, waar hij nog in hetzelfde jaar zijn *Verhaal van eene reize naar en langs de zuidwestkust van Nieuw-Guinea, gedaan in* 1828 *door Z. M. Corvet Triton en Colonialen Schoener de Iris*, in het licht gaf. Den 28 November 1831 vertrok hij met de Korvet *Hippomenes* naar onze West-Indische bezittingen, en in 1835 keerde hij, wegens herhaalde aanvallen eener zenuw kwaal, naar het vaderland terug. Een jaar voor zijne terugkomst was hij met S. M. L. H. Cores de Vries te Paramaribo in het huwelijk getreden, en tot luitenant ter zee 1e klasse bevorderd, vijf jaren vervulde hij, in het vaderland, de betrekking van adjudant van den directeur en kommandant der marine in het hoofddepartement van de Maas, en in Maart 1842 werd hij, tot zijne oefening in het stoomwezen, aan de stoomfabriek te Fijenoord geplaatst.

Deze kennis moest hem weldra te pas komen, want den 21 October 1843 werd hij eerste officier op het stoomschip *Merapi*, doch reeds in Mei 1844 werd hem de betrekking van officier der werving te Rotterdam opgedragen. Den 1 Mei 1845 kreeg hij het bevel over het kostschip *Pegasus*, te Rotterdam liggende, en verwisselde dit in Februarij 1847 met het kommando over het transportschip *Dordrecht*. Hij deed met dit schip eene reis naar Suriname en Curaçao, en keerde in October van hetzelfde jaar in het vaderland terug.

Zijne laatste actieve plaatsing (hij was kort te voren tot kapitein luitenant bevorderd) was, in Junij 1850, die als eerste officier op het fregat *Sambre*, doch reeds in Maart van het volgende jaar werd hij, om zijn gezondheids toestand eervol ontslagen, op non activiteit gebragt en den 1 Januarij 1852 gepensioneerd.

Toen de schout bij nacht Enslie, die met Modera op hetzelfde schip had gediend, minister van Marine was gewor-

---

[1]) De familie van Modera, uit Metz afkomstig, verliet Frankrijk om de godsdienst vervolgingen te ontvlugten, en zette zich in den aanvang der 18e eeuw te Hanau neder, waar het hoofd van het gezin eén zijden- en kamelotten fabriek oprigtte. Een der afstammelingen, Pierre Modera, studeerde te Geneve en werd Fransch predikant te Tholen.

den, werd hij, op diens voordragt, tot referendaris bij het Departement van Marine benoemd, in welke betrekking hij zich zoo kweet, dat Z. M. hem in 1853 tot ridder van de orde van den Nederlandsche Leeuw benoemde. Na de aftreding van Enslie, werd ook Modera ontslagen, doch in 1856, na het optreden van Mr. J. S. Lotsy als minister van Marine, mede met de functiën van Referendaris belast. Zijne niet genoegzame overeenstemming in zienswijze met den minister, omtrent zaken het materieel betreffende, was oorzaak van zijn eervol ontslag, en sedert bleef hij ambteloos, doch hield zich tot zijn dood toe bezig met hetgeen op de Marine betrekking had, en bewerkte een aantal bijdragen van onderscheiden aard voor het tijdschrift *Verhandelingen en Berigten betreffende het zeewezen*, zoo als eene Verhandeling *over de krijgskundige bewegingen ter zee* (jaarg. 1841, 1843) een *vergelijking van de Nederlandsche werken over de zeetaktiek* (1856), *over regeling en inrigting van het zeewezen* (1843, 1851, 1861), *eene zeevaartkundige beschrijving van West-Indie* en *Aanteekeningen op eene reis naar West-Indie in* 1847 (1844, 1849), *verslag betrekkelijk de schroefstoompakket Napoleon, en over het springen van stoomketels* (1845), *over Brown's ankerligttoestel* (1858), *over den waarborg der deugdzaamheid van ankers, kabel- en tuigkettingen* (1861).

In 1846 gaf hij in het licht: *Zeilmakers handboek, vrijgevolg naar het Fransch van J. F. M. le Lièvre.* Ook gaf hij met A. H. Bisschop Grevelink, vroeger luitenant bij de Marine, een zeevaartkundig werkje uit, dat voornamelijk bestemd was om door vreemde zeevarenden bij het aandoen onzer kusten gebruikt te worden. In het Engelsch geschreven kwam het in 1850 en 1851 in 4 stukken, onder den titel van *Ariel for the Dutsh coast* uit, voor rekening van het college *Tot nut der Zeevaart* te Rotterdam. De technische kennis, die Modera bezat, zijne geschiktheid om lust tot het doen van nasporingen, hieraan gepaard, zijne naauwkeurigheid en opmerkzaamheid van geest, wezen hem als den geschiksten man aan, om den woordenschat onzer taal, wat het zeewezen betreft, bijeen te brengen, beknopt op te helderen, en daardoor mede te werken tot den opbouw van het Nederlandsch taalkundig Woordenboek. Volgens getuigenis van den hoogleeraar De Vries, was hij er een der ijverigste medearbeiders van.

Modera was ridder der derde classe van St. Stanislas en lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde. Hij overleed te 's Hage den 27 Maart 1866 in den ouderdom van ruim 62 jaren. Zijne levensschets door J. M. Obreen, komt voor in *Levensberigten der afgestorven Medeleden der Maats. v. Ned. Letterk.* 1867.

MOLHUYSEN (Philip Christiaan) werd den 2 November 1793 te Maastricht geboren, bezocht in September 1804 de latijnsche school onder de leiding van den rector J. Posthius, en in September 1805 onder diens opvolger C. F. Nagel. Den 18 September 1809 werd hij als student te Utrecht ingeschreven, en den 31 Julij 1814 proponent te Leerdam, onder de classis van Buren. Den 16 Augustus te Vucht als predikant beroepen, bedankte hij in het volgende jaar voor Burgh op Schouwen, werd in April 1816 bij de invoering der nieuwe kerkelijke organisatie scriba van het klassicaal-bestuur, en in April 1818 secretaris van het provinciaal kerkbestuur van Noord-Brabant.

Den 8 Maart 1819 kreeg hij een beroep naar Deventer, waar hij den 17 Mei 1830 tot secretaris van curatoren van het Athenaeum werd benoemd. Van 1820—1855 was hij onafgebroken in het kerkelijk bestuur, zoo wel als lid van het klassicaal bestuur van Deventer, als van het provinciaal kerkbestuur van Overijssel. Een vierde eener eeuw nam hij deel aan het examineren der candidaten bij dit bestuur. In 1851 werd hij gedeputeerd bij de algemeene Synode te 's Gravenhage, ook in 1854, en als nu tot voorzitter daarvan benoemd. Den 10 Januarij werd hij tot archivaris der stad Kampen aangesteld, en overleed er den 5 April 1865. Hij was ook de medeoprigter van de „Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis" en een van de werkzaamste leden.

Molhuysen had groote verdienste als godgeleerde, doch vooral als oudheidkundige. Van beide zijn uitstekende proeven voorhanden. Het Utrechtsch genootschap, de Leidsche Maatschappij, het Noord-Brabantsch, het Twentsch genootschap, het Thuringer-Saksische Verein te Halle, het Historische Verein für den Nieder-Rhein en de Alterthums freunde im Rheinlande te Bonn, erkenden zijne verdiensten door hem tot lid, sommige tot buitengewoon lid te benoemen. De koning schonk hem de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw. Hij huwde den 1 Junij 1820 Adelaïde Julie Eugenie Cartenet, uit welk huwelijk gesproten zijn twee zonen, Andreas Antonius Adrianus en Henri Emile Auguste, alsmede ééne dochter, Antoinette Benedictine. Zijn portret gaat in steendruk uit.

Hij gaf in het licht:

Aardrijkskundig Leesboek, Deventer 1838, 2e. dr.

Gods Voorzienigheid in menschelijke lotgevallen. Ald. 1826, 1830 2e dr. Zie *Godgel. Bijdr.* 1826, bl. 299, 304.

Fr. Volkmar Reinhard, *Stelsel der Christelijke Zedekunde*, 8 dl. Ald. 1827, 1833 2e. dr.

Leerrede op den twee honderd vijftigsten verjaardag van de stichting der Deventer Hervormde Gemeente. Met eenige historische aanteekeningen. Dev. 1829.

Dr. H. G. Tzschirner. *Protestantismus en Katholicismus van het standpunt der Staatkunde beschouwd.* Dev. 1823.

Dez. *Het stelsel der Terugwerking voorgesteld en onderzocht.* Dev. 1824.

Brieven over Godsdienst en Staatkunde aan de heeren de Chateaubriand, de la Mennaie en Montlosier.

Leerrede over de veranderde betrekking der kerken onzer landen, met een bijvoegsel. Dev. 1826.

Leerredenen over vrije stoffen. Dev. 1842.

Dertien Leerredenen over verschillende onderwerpen. Dev. 1844.

Catalogus Bibliothecae Daventriensis. Dev. 1832.

Charters en Bescheiden in het Oude Archief te Kampen. 1861—1863.

In Nyhoffs, *Bijdragen over Vaderl. Geschiedenis en oudheidkunde.*

Uittreksels uit processen der Hanse-steden, ten aanzien der betrekking van de Geldersche steden tot het Hanse verbond, I. 174.

Brief van Joh. Uytenbogaert, II. 192.

De Anglen in Nederland, of Aanmerkingen over de Lex Angliorum et Werinorum hoc est Thuringorum, III. 50.

De Anglen in Nederland, VI. 244.

Het sterfhuis van prins Willem I, VII. 42.

Iets over Carolus Gallus of De Haan.

Maria van Gelre, koningin van Schotland, VII. 77.

Verklaring van de woorden Laak, Leek, Lek, d. i. scheiding, grens, VII. 97.

Procedure over de werken van David Joris, IX. 246.

De Victualie-broeders of Likedeelers, X. 211.

Het Stift ter Hunnepe, I. 103, (Nieuwe reeks).

De Vuurproef en geregtelijke tweekamp in de veertiende eeuw, I. 159.

Bijdrage tot de geschiedenis der Heksen processen in Gelderland, I. 194.

Aanteekeningen uit de Geschiedenis van het strafregt, II. 51.

Public Records, II. 183.

Vervolg van de aanteekeningen uit de Geschiedenis van het strafregt, II. 195.

De visscherij in de Zuiderzee, III. 307.

De vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis.

Voorts heeft men van zijne hand nog stukken in verschillende tijdschriften, b. v. in de *Letteroef.* van 1837 (December) over *Sanchoniathon*, in het *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek*, D. XIV, *over de onveiligheid van vroeger tijd.* Ook treft men vele hoogst belangrijke opstellen van hem aan in den *Overijsselsche Volksalmanak* en de *Deventer Courant*, die hij van 1837 tot October 1860 redigeerde. Ook was hij redacteur van het *Nederlandsch Letterblad* van Julij 1842 tot Julij 1844.

Zie Mr. B. W. A. E. Baron Sloet tot Oldhuis, *Levensberigt van P. C. Molhuysen* in *Handnl. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1868. *Levensberigt van M. door* P. Nyhoff, in den *Nederl. Spectator* 1865.

MONTYN (Christiaan Gerrit) werd den 29 Augustus 1803 te Bleskensgraaf, waar zijn vader, Johannes Montyn, predikant was geboren. Zijne moeder heette Johanna Kapteijn. In 1819 werd hij ingeschreven onder de burgers der Utrechtsche hoogeschool en voleindigde zijne propaedeutische studiën onder de hoogleeraren van Heusde, Goudoever,

Simons en Schröder. In de godgeleerdheid waren Herman Royaards, van Oordt en Heringa zijne leidslieden, en in het laatst zijner studiejaren mogt hij ook de lessen van Bouman en H. J, Royaards volgen. Met welk een vlijt hij als jongeling zich op zijne studien toelegde, bleek uit de in 1823 door hem beantwoordde en bekroonde prijsvraag »over de kracht van het zoogenoemde physico-theleogische bewijs."

In October 1826 door het provinciaal kerkbestuur van Utrecht als kandidaat tot de H. dienst toegelaten, werd hij reeds den 11 December als predikant te Middelharnis bevestigd. In 1828 werd hij te Ysselmonde, en in 18›1 te Hoorn en het volgende jaar te Utrecht beroepen. Door en door ervaren in de kerkelijke wetten, kreeg hij spoedig zitting in het klassikaal bestuur, en later in het provinciale kerkbestuur van Utrecht, waarvan hij een geruime tijd secretaris was. Ook was hij hoofdbestuurder van de protestantsche vereeniging Unitas. Bij herhaling werd hij naar de hoogste kerkvergadering afgevaardigd, en deze benoemde hem tot lid harer synodale commissie. In 1861 werd hij, bij gelegenheid dat de Utrechtsche hooge school het jubel van haar 250-jarig bestaan vierde, honoris causa, tot doctor in de godgeleerdheid benoemd, ook was hij ridder van de Nederlandsche leeuw en lid van het provinciaal Utrechtsch genootschap. Hij huwde Anna Jacoba Cornelia Krayenhoff van de Leur en overleed te 's Hage, waar hij de najaarsvergadering der Synodale Commissie bijwoonde, den 13 November 1864. Zijn stoffelijk overschot werd te Eik- en Duinen ter ruste gelegd.

Behalve eenige *Leerredenen*, in de reeks van *Leerredenen, ter bevordering van Evangelische kennis en Christelijk leven*, geplaatst of opgenomen in de Verzameling van Ds. Albert van Toorenenbergen te Groningen, en eenige stukjes in het *Christelijk Museum* en *Bijbelsch Dagschrift*, bewerkte hij eene *Geschiedenis der Hervorming in de Nederlanden*, voor de *Evangelische Maatschappij*, die onder de schriften harer *Evangelische Bibliotheek* werd opgenomen in vijf deeltjes uitgegeven, die van 1858 tot 1864 zijn verschenen. Na zijn dood (1866) bezorgde de hoogleeraar B. ter Haar een tweede druk met een korte levensschets en portret van den schrijver, bij D. A. Thieme, in twee deelen.

MUNCK (Jan de) een bekwaam bouw- en sterrekundige, werd den 12 September 1687 te Hulst geboren. Van zijne jeugd en van zijne eerste opleiding tot de wetenschappen vinden wij geene bijzonderheden opgeteekend, maar wel dat hij te Middelburg woonde, en aldaar achtereenvolgens onderscheidene ambten bekleedde. Hij werd in 1728 aangesteld tot examinator der landmeters bij de graaflijkheid van Zeeland; in 1730 tot erfscheider; in 1731 tot generale brandmeester en tevens in datzelfde jaar tot stads-architect. In deze laatste betrekking is te Middelburg onder zijn toezigt gebouwd de nieuwe Luthersche kerk, aan welk gebouw men in 1739 den eersten steen heeft gelegd, en hetwelk in 1742 voltooid is. Aan dit gebouw is 's mans nagedachtenis bewaard op een steen bij den ingang der kerk ingemetseld, welke het volgende opschrift draagt:

Deeze Kerk is voltooid in den Jaare 1742.
Onder het beleid van den Heere Jan de Munck,
beroemd architect dezer Stede Middelburg,
tot wiens eere,
de Luthersche gemeente dit gedenkteken
opricht.

In het jaar 1747 benoemde de stadhouder, prins Willem IV, hem tot zijnen astronomicus en observator, welligt ten gevolge van zijn in het licht gegeven werk over de komeet van 1743. Vijf jaren later (1748) heeft Munck insgelijks waarnemingen gedaan op een te dien tijde verschenen komeet, waaromtrent men een berigt kan vinden in de Nederl. Jaarboeken van dat jaar, D. I, bl. 363. Hij overleed in den jare 1760, hetwelk blijkt uit 's mans portret, dat in Fr. Muller's catalogus der portretten enz., Amst. 1852 aldus omschreven wordt:

»Munck (Jan de) Astronom. van prins Willem IV, ob. 1760 aet. 73. Ter halver lijve, links, zittende in groote leunstoel, voor eene tafel, waarop een boek: Manuscr. der Astronom. Observatien door J. de Munck, dat hij met de regterhand vasthoudt. Naar J. Palthe; door J. Houbraken, fol."

Jan de Munck heeft een zoon nagelaten, met name Laurens Dunewey, die in 1752 aangesteld werd tot examinator der landmeters bij het hof en den raad van Vlaanderen te Middelburg. (Middelburger naamwijzer voor 1755).

Zie *Navorscher* II., bl. 118, III., bl. 104, Bijblad 1853, bl. 97, en jaargang 1864, bl. 174; Collot d'Escury, *Holl. roem*, II. 1e. St. bl 247.

MUYS (Jan Gerritsz.) dapper zeeman, diende den lande in den tweeden oorlog met Frankrijk 1689—1697, was bij den zeeslag bij La Hogue en Barfleur (1692), doch was reeds te voren tot Schout bij nacht van het noorder-kwartier bevorderd. Hij was een ervaren en moedig zeeman.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. heldend. ter zee* D. IV. *a.* bl. 249, 310, 408, 459, *b.* bl. 77.

MUYT (P. N.) werkte zeer veel tot nut der jeugd, in het eerste vierde deel dezer eeuw.

Hij schreef:

Aardrijksbeschrijving voor kinderen, 2 stukjes, Leiden, 1806, 8°.

Aardrijkskundig leer- en leesboek, 3e dr., 1825, 8°.

Geschied- en aardrijkskundige beschrijving der provincie Zeeland, met een kaartje, 1821, 8°.

Spel- en leesboekje voor de schooljeugd, 4 stukjes, 1822, 8°.

Korte en nuttige leeslesjes over wetenschappelijke, zedekundige en godsdienstige onderwerpen, 2 stukjes, 1822, 8°.

Leesoefeningen van onderscheiden aard, ter bevordering van den natuurlijken leestoon, 3 stukjes, 1815, 8°.

Belangrijke bijzonderheden, ontleend uit de natuurkunde, natuurlijke historie, land- en volkenkunde, 2e dr., 8 stukjes, 1826, 8°.

Karakterschetsen van vermaarde mannen en vrouwen uit de vaderlandsche en algemeene geschiedenissen, 2e dr, 2 stukjes, 1815, 8°.

Nieuw spel- en leesboekje, voor kinderen, 2 stukjes, 1822, 8°.

Raadgevingen en onderrigtingen in verhalen voor kinderen, 1810. 2e en 3e leesboek, 2e dr., 1825, 8° 1829, 8°.

Idem 4e en 5e leesboek.

Ook onder de titel van:

Het 4e leesboek, *Beknopte geschiedenis des bijbels.*

5e. *De geschiedenis van Tobias, of de wegen der Voorzienigheid.*

Nieuw aardrijkskundig schoolboek, 3 stukjes, 1824, 8°.

Handleiding voor onderwijzers ten gebruike van Siegenbeeks kort begrip der verhandeling over de Nederduitsche Spelling, 1824, 8°.

Verzameling van opstellen, waarin de regelen eener goede spel- en taalkunde verwaarloosd zijn, 2 stukjes, 1824, 8°.

Handwoordenboek der meest gebruikelijke Nederduitsche zelfstandige naamwoorden, 1824, 8°.

Geschied- en aardrijkskundige beschrijving van het Koningrijk der Nederlanden, benevens de geschiedenis der watervloeden en overstroomingen in hetzelfde, 3e dr., 5 stukjes, met een kaart, 1826, 8°.

De geschiedkundige beschrijving der watervloeden, afzonderlijk, 2 stukjes.

Zedelijke vertellingen voor jonge kinderen, 2 stukjes, 1824, 8°.

Bijzonderheden aangaande de leefwijze, het karakter, de kleeding, woningen enz. der oudste en hedendaagsche volken, met gekleurde platen, 1825, 8°.

Reizen om de wereld voor de jeugd, 2 deeltjes, met gekleurde platen, 1825, 8°.

De geschiedenis der menschheid.

Mietje en Leentje, of de twee ongelijke zusters en de brave Willem, 2 leesboeken.

Lotje en Gustaaf, of de teruggevonden kinderen.

Karakterschetsen van uitmuntende kinderen, 2 leesboeken.

Pieter en Dirk, de ongelijke broeders en derzelver ongelijke lotgevallen, 1826, 8°.

Algemeene wereldgeschiedenis voor de schooljeugd, 2e dr., 2 stukjes, 1827.

Merkwaardigheden uit de Vaderlandsche geschiedenis, 1829, 1838, 4e dr.

Beginselen der geschiedenis van ons Vaderland, 1839, 5e dr.

Beginselen der Aardrijkskunde, 1839, 5e dr.

Allen, behalve het eerstgenoemde, gedrukt te Zalt-Bommel, bij Joh. Noman.

EINDE VAN HET TWAALFDE DEEL.

AANWIJZING DER PERSONEN

IN DIT DEEL VERMELD.